C. Plinii. Secundi. Veronē
sis historiae naturalis
Libri.xxxvii. ab Ale
xādro Benedicto
Ve. physico
emendatio
res red
diti.

Alexander Benedictus physicus Veronensis Clarissimis ciuibus suis.Sa.perpetuam.D.

Audandi sunt Ciues præstantissimi omnes:qui C. Plinii Secundi ueronẽsis auctoris
celebratissimi de naturali historia uolumina: fœcũdissimũ latinæ linguæ opus a no
tabili fœditate operosius uendicare nõ desinunt. Quãdoqdẽ belloꝝ diuturnã iniu-
riam tanta studioꝝ ruina italia totiẽs uastata cladibus: secuta est. Ex qua litteraꝝ
strage perniciosissima degemuere ĩ toto orbe bonaꝝ artiũ studia.Sed maiori dãno hæc diuina
uolumina bella infestauere:Quoniã multaꝝ disciplinaꝝ mirã contineant eruditionem.Hanc
culpã ætate nostra quũ resipiscere ingenia cœpissent:restituere conati sunt Merula alexãdrius
noster:& Hermolaus Barbarus:qui in hoc pliniano mãgonio diu uersati sunt:Nos quoqꝫ cona
tus nr̃os in iis ꝓsertim:quæ ad medicos effectus ptinẽt:oñdimus.Maxima.n.pars est:& pcipuũ
naturæ opus:occultũ diuinitatis capax:ex quo nullũ se auctore:reperiri possit maius. Iusta fuit
ratio:ut de naturæ ratiõe: medicinæqꝫ effectibus libros physicus quoqꝫ recognosceret:milia.n.
ulcerum persanauimus:de qbus malo iudiciũ sit uestrum:q̃ meũ.Relicta sunt & multa quidẽ:
quæ ad cicatricẽ hactenus pducere nemo potuit.Subterfugere & alia impressoris indiligentia
pretermissa.Sed multo maior culpa ueteꝝ librarioꝝ fuit:quorũ ignauia intrãscribẽdo: indies
multũ degenerante sorte res litteraria ruinã in ingentem traxit:unde crimina pene infinita ui-
sunt:unde rudes pleræqꝫ interp̃tationes:ac illegitimæ ĩ eruditissimi cõtextus adoptionẽ pperã
receptæ sunt:quas ueluti suppositicias a familia nr̃i ciuis abdicauimus maiestatem tanti au-
ctoris suggillantes.Ex iis causis tanta inter codices dissidẽtia orta est:ut alter(qđ rarum est)cũ
altero congruat.Tres uersus cõtinuos(ut obiter unũ inscitiæ exẽplũ afferã)diuinæ illi ꝓfationi
interiectos in officina imp̃ssoria Io.Spyræ prioris artificis:& in aliis uetustis codicibus:quos ui
demus:ad coarguẽdam librarioꝝ prioris sæculi ignauiã:uidere uolẽtibus ẽ facile.Piget uerba
incõdita referre:sed alia quoqꝫ corrũpẽdi occasio occurrit pestilens:In uetustis eniꝫ codicibus:
qui rariores habebantur:litteræ situ collapsæ:uel tineaꝝ morsibus adẽptæ librariis uariam le-
ctionem: falsa sæpe coniectura ostenderunt:ex qbus imp̃ssa uolumina originẽ hũere: Quor-
sum hæc Ciues clarissimi?Aliena ut tãdẽ culpa retegaꝛ:& ne ad tm̃ auctorẽ dãnandũ tot sæcu
lis celebratũ quidã scioli obgarriãt.Nõ deterruere Hermolai iudiciũ:& quorũdã medicoꝝ stu
dia:ridiculæ & uerboꝝ interp̃tatiões:sensus interrupti:dimidiata:atqꝫ distracta uerba:ita ut in
sensu plura desiderari uideanꝛ:ex qbus multa collatis ptim uetustis codicibus ptiꝫ discussis au
ctoribus:ad quos sæpius legẽtes relegat:ad uerã certãqꝫ lectionẽ redacta sũt:in qbus p:l'm ela-
borasse ꝓfiteor: reliq̃ quæ supsunt: sequẽtibus nos ĩgeniis:q̃ scimus indies ꝓficere:relinqmus.
ut de suis piter iuẽtis exultẽt:ut cõspecta opis repumicatione:deposita librarioꝝ scabricia: se-
quẽs ætas ex toto exhilareꝛ:& gaudia Pliniani manes piter sentiãt.Errores q̃ in confesso sunt:
quãtuꝫ potuimus:emẽdauimus.cætera uariis lectionibus ꝓ aiorum diuersitate obtulimus. Sꝫ
qs põt oĩum desyderiis satisfacere?qñquidem in tanto opere:tanqꝫ uario ariolari temerarium
fit?Nec animi humani est in tanta rerũ caligine oĩa prouidere.Expectant alii sua inuenta uide
re:minimo succensu cauillatione damnaturi.Quot enim ingenia totidem pariter de alienis la
boribus sæuiores iudices in damnando peruersa & procaci sæpe natura.Iuuentutis perẽnes la-
bores emittimus:quos acerrimi patriæ meæ existimatores pensitabunt:æquius tamen si secun
dæ uenetæ impressionis codices cum his conferent continuatis lectiõibus:quos (haud dubito)
castigatiores reddent:& lituris frequentibus cicatricosos.At qm̃ Pliniũ uestrum Ciues præstã-
tissimi Hermolaus Barbarus latinæ linguæ ornamentum facit:& unicuꝫ eruditionis præsidiũ:
eminentissimũ quoqꝫ auctorẽ:sꝫ eundem non puduit iniuriosis ictibus uerberare uel iniuste:si-
cut quidam ex nostris medicis satuas ad pugnam irritã euocãtes.Nõ possuꝫ mihi tẽperare:quo
minus hos accusem:qui transcribentium errata in tantum auctorem transtulerit:quem de na
tura reꝝ oraculum custodiendum:& uenerandum habemus:lac[illegible]ssum pfugiũ:sine quo res
Laus Plinii litteraria consistere nequeat:consteтqꝫ indoctũ quẽqꝫ:ineruditũqꝫ haberi:cui Plinius nõ sapiat.
In uetustis enim quibusdam codicibus(Sæpius.n.id occurrit)græce: an barbare loquaꝛ: in du-
bio fit. Vbi uersus integros addi:demi:imutariue uidemus:qđ & situs uitio:& librariorum cul
pa euenisse certũ est.Ad auctorẽ tñ quædam trasferunt minus q̃ par sit pudenter: Exemplum
unum ingentis licentiæ afferam de era:quæ medicos nonnullos ad calumniam tanti auctoris
inuitauit:in qua Plinium errasse non dubitant cum Hermolao barbaro:Arbitrantur.n. eraꝫ &
lolium ab ipso auctore sepatiꝫ describi:sed falso codicis errore manifesto lib.xviii.In quo eraꝫ

tm̄ definit:ficut inter medicos effectus hoc est lib.xxii.Lolii remedia & uires dūtaxat denarrat. Triticum simili mō non era legēdum est:sed herba:ex uetustissimo codice ac Theophrasto lib. viii.Quoniā enata herba triticū strangulat:de qua in eodē libro:ubi nili in ægypto mētio habetur:Nec terra inq̄t ipsa herbas gignit:q̄ triticū necāt.Itē runcatio cū seges in articulo ē euulsis inutilibus herbis.De faba item runcari inq̄t non gestit:q̄m euincit herbas.Item ficcitas eoercet herbas:herba.n.circūligādo triticū & eius radices enecat.In mēdosis pariter codicibus hoc mō legit̄.Era nō nūq̄ in macro solo:ubi de ateramno superiori fit mentio: ubi nō era: sed ea legendū est.Sed auctor his pactis:de era mox sic incipit.Eræ granum minimum est.Hac unica defensione multoꝝ intēpestiuū elangorē sedauimus.Et ciuē uestrū ab ingenti calūnia absolutum rettulimus:ut de cætero diligentius plegere & discutere tm̄ auctorē pdiscāt. Hermolaus quoq̄ nr̄ censura & ipse dignus est:& ingrati animi pœna dānandus:q̄ eū librarioꝝ ignauiaȝ accusat:Pliniū subinde dānat:cuius labores in cōferēdis uetustis uoluminibus laudo:sed iudiciū non semp pbo:Quoniā in pluribus Pliniū imerito accusauit:Huius errores quosdā summatim attigi:Ne nō sit alienū:quos intētiori aīo:nisi in aliis occupatus essem in fine operis largius subtexeremus:& si haud ignorē:id apud alios grām:apud nōnullos offensionē hr̄e.De solis lunæq̄ ac terræ magnitudine.De nili origine: in qua nimia iuuandi diligentia uersum non sine auctoris iniuria decurtauit.De epiglosse:arteria & gula.De acetabulis i polypo:p cirris:q̄s eotyledonas uocamus.De acetario & oxybapho mensura.De cedro uero duce Lucano & Marciale cedrinisq̄ mēsis errore manifesto ducit̄: ubi citrū scribere ubiq̄ tradit. De fistulis eluxatis: & de brassicæ gn̄ibus.De agarico p radice. De Rhamno & Sisamo. De Aspalatho frutice: in quo Plinium inepte accusat:qui aspalthum.i.bitumē scripserit:nois uicinitate:Nā librarius ipse p aspalatho aspalthū scripsit:qđ bitumē interp̄tatus ē: alter uero bitumē in cōtextū recepit:q̄s hæc nō uidet?De fœnogreco siue ficilia a ficiliēdo dicta:ille filiciā tradit.De lupio: & de aconito.De ursis & colote.& pico martio p̄terimus.De erice:& Tamarice. De ouis & lacte camelaꝝ.De lacerte cruribus.De uespis serpentes uescentibus.De uua in doliis seruāda.De oleo ex gramine & urtica.De Alexandrinis ficis.De herba q̄ fraga fert.De cynara.De uillis pro quibus iullos posuit nucamētis similes.De punicis dulcioribus aduersus Theophrastū sentit. De hystriominæ uenenis.De scylla consuta.De germine punici mali:qđ' rhicinus non cytinus dicēdū sit.De graucolētia allarū :ipse sellarum scribere docet.De lysimachiæ flore uulgato purpureo:ñ aureo ut tradit ex Dioscoride.Caucū castigat p anabasi. Pro ābustis arbustis scribit. De lactib9 male sentit ubi Theodoꝝ gazā iepte cōtra anatomicē nr̄aȝ excusat. De hūano sanguie hausto.Eiect9 capillus calculo adalligat9.De chamæleōte desecrato: galliaceos ñ attigi a uulpibus. De Myrmetio phalangio.De Bromo & auena:in quo & medici priores oberrant: p qbus grylli & tryxalis exēplo defendimus.De succo cochleaꝝ ad irrita depellenda. Furūculis admixtum resinæ extrahit:ille exterit:scribit.Marmoris gloriæ inherēs ille glareæ magis pbat.De ærugine oris gingiuarūq̄ exulceratione:extuberationeq̄ scribi asserit: itē gyneconiti p polygynecō corrupte legēdū tradit:q̄m paulo īfra imago iq̄t atticæ plebis:Strumæ quoq̄:iq̄t sunt adenes:cum strumæ i adenis nascant̄:neq̄ in oībus.De Nardo q̄ cupssi odorē h3.De hyāthina & hyacinthina.Conuulsa & spasmata:idē esse arbitrat̄ Plinii uerbis:q̄ñ illigatos sensus cōuulsiones insci te uocauerit:Quoniā prius alligant̄ sensus deinde membra cōuellunt̄ nec id semp Galeni snīa. Atgemata & albugines idē esse falso putauit:Pro ischiadicis exiliētibus spastieos mutauit.Era nonnūq̄ in macro solo ubi Theophrastū cōtra seipsuȝ in testē adducit: De attritis corpis ptibus nō ueret̄ Hermolaus partibus nouo i eo auctore uerbo uti:cū alibi torpētes inq̄t Plinius ptes corroborat:& fœminaꝝ partibus subuenit:& ptinētes ptes inungere:pro pudēdis in uerbis cōtinētissimus auctor utit̄:i quo de sensu mirabili:non uerboꝝ nouitate decernit̄:castigat alia multa subinde nec cessat:quæ uerbosius psequēda nō sunt:q̄ tn̄ ipse emendata inuenit in seda ueneta impssione:ut errorum numeꝝ augeat:Alia item quodā reꝝ successu licētiosius imutat:aut demit: sensus auctoris uexatione nō dubia. Errauit in p̄mis Hermolaus q̄ñ quidem cōtumaciter Pliniū nouocomēsem facit:inani cōiectura ductus:cū in q̄dā uetusti codicis inscriptione Plinium nouocomensem uidisse familiaribus dictaret: & ipse in iis uoluminibus librarioꝝ carnificinā cernere sæpe pfiteret̄:& p̄sertim cū īter eruditos certet̄: Titus an Domitiāus fuisset:cui dicatū sit hoc opus:de qbus plm̄ ābigit̄:& nōnullos quoq̄ de ætate Plinii falsa tēpoꝝ supputatiōe deceptos:& iunioris nepotis silitudie errasse cōstāter affirmaret.At ego seposito patriæ oī affectu:quid suo de se ipō testimōio clarius: duobus locis (ut ita

dicã)cõferruminatis:ex ipſa p̃fatiõe:& ubi Mamurrã a Catullo ꝑciſſuз refert: Catullus poeta
Veronẽſis cõterraneus meus:His uerbis ſe ueronẽſeз & Catulli cõterraneũ facit. Qui cum de
Virgilio mẽtionẽ facit:nec mãtuanũ:nec cõterraneũ appellat.Idẽ de.T.Li.aĩaduertim9.Caſtrẽ
ſi p̃terea uerbo haud iepte uſus ẽ græca imitatiõe. Pollux nãq; ad cõmodũ Cæſarẽ ita refert.
πολίτησ.ὁ δε συμπολιτησ.ου δοκιμον.βελτιον δ αστοσ.επιχωριοσ.ημεδαποσ,
ομοφυλοσ.ιθαγενησ:το ιθαγενεσ.και.αρτιγενησ.ευτελεσ. ταχα δε. βελτιον αυτο
χθων. Ex quo appet nõ latie conciuem dici potuiſſe: ſicut apud græcos neq; συμπολιτησ:
Ita pariter ab iis.αυτοχθων.a noſtris cõterraneũ dici debuiſſe:At qm̃ cõgerronẽ: aut cõcerro
nẽ dici maluerint nõnulli: puerſi eſt aĩ id excogitaſſe:nec meminerint auctorẽ ipſum in uerbis
ubiq; cõtinẽtiſſimũ.Demirant̃ alii qđ Plinius in ueronæ mẽtione nũq̃ ſuã appellauerit:q parĩ-
ter de como redarguendi ſunt:In comẽſi inq̃t agro iuxta lariũ lacum fons largius horis ſingu-
lis ſemp intumeſcit:ac reſidit:Item de lapide:q in uaſa tornat̃ cibaria in ſyphno: qđ in comẽſi
inq̃t:Italiæ lapide accidere ſcimus.De aqua q̃ nobilitauit comum: in Italia cũ ferraria metalla
in iis locis nõ ſint:Liuius nãq; & alii auctores plane id obſeruauere. Secundoꝝ p̃terea familia
ex urbe uña ortũ hз:quẽ gentilicia ſepulchra indicãt plurima:Et ſi aliq̃ eiuſdẽ familiæ monu-
mẽta in q̃buſdã Italiæ locis cernant̃:quæ uerona originẽ certã habuere:Quod ut id oĩbus cõ-
ſtaret:Monumẽtũ ipſe parentibus certiſſimũ teſtimoniũ poſteris ueronæ reliq̃t:qđ lõgo tẽpo-
re defoſſum ĩ uia publica uobis ex inſperato extulit:quo tp̃e eadem diuini uolumina emicue
re:ut ſurdũ quoq; marmor iam diu obrutũ:obſtinatis ẽt aĩs certam fidẽ faceret: ab altero late
re laceratum in ea litterarum ſterilitate: maiori tñ teſtimonio:q̃ ſi integrũ nõ ſine inuidiæ al-
latrãtis ſuſpitiõe ſuffodiſſet: Cũ item Plinius Alũ: ſiſymbriũ: tanũq; inter ciborũ oblectamẽ-
ta:rapicium:ouoꝝ indicẽ: ſtramen:reſtẽ:Palmulam:Pituitã:inguẽ morboꝝ gña: multaq; alia
ſilia quæ nota ſubinde uobis omitto faſtidio pcens:in uernacula:hoc ẽ ueſtrati lingua loquit̃.
Quæ malũ igit̃ quorundã demẽtia eſt: ut eo inuito nouocomẽſem faciant:q in comenſi agro
hoſpitari neſcit:nec plane uult:q̃nimo ip̃e ſeſe romanũ ſenatorẽ facit lib.xxxiii.nulloſq; oĩno
ãnulos maior ps gẽtiuз hoiumq;:ẽt q ſub imperio nr̃o degunt:hodie habeat:& in eodẽ ut ꝓda
tur annis q̃buſq; ſorte reges ſingulos e ſubiectis iungere ad curruз ſolitos: ſicq; triumphare:&
nos fecimus q̇ poſteri fabuloſa arbitrãt̃.Cæſar q poſtea dictator: &.xxxvi.ueꝝ & ad urbis no-
ſtræ miracula tranſire cõuenit:Magnã in reip.ueſtræ gloriã ea uerba recenſuimus.qm̃ ciuis ur̃
imperatoria maieſtate ẽtnũ dignus ĩ toga habitus ſit: Sed hunc dudũ patriæ reſtitutuз: nobili
& antiq̃ori hoſpitio ſuſcepiſtis:& ſtatuã publicaſtis.Pro Plinio hanc defenſioneз nr̃am contra
mordaces quoſdã:& opis recognitionẽ laborioſiſſimam: q̃liſcũq; ſit patriæ dicauimus:Quam
geniali ſorte p̃clariſſima & fœcũda ingenia in oĩ diſciplinaꝝ gñe extuliſſe norunt oẽs:omitto
militarẽ diſciplinã:in q̃ plurimi claruere:hoc citra ſuſpitionẽ captãdæ gr̃æ dixerim:In iis emẽ
dationibus ſi q̃d mendoſuз p̃ter impr̃ſſoꝝ ulcuſcula:inueneritis bona uenia ad publicã utilita-
tem emendabitis:ut latialis lr̃atura uobis agere gr̃as pariter poſſit: Valete in perpetuum ciues.
Ex Venetiis.M.ccccc.vii. kl's Ianuarii.

¶OPERI SVPREMA MANVS IMPOSITA ANN. GRATIAE. .M.D.VII.

LEONARDI LAVREDANI. PRINCIPATVS ANNO.VI

¶IMPETRATVM EST AB ILLVSTRISSIMO SENATV VENETO NE LICEAT
CVIQVAM ALEXANDRI BENEDICTI VERONENSIS PHYSICI CASTIGATIO
NES IMPRIMERE SVB EIVS PATROCINIO VT IN PRIVILEGIO.

Quintii Aemyliani Cimbriaci Poe: Ad. C. Plinium Secundum Veronensem encomiasticos.

Verōae decus: & domus sedae
Plinii gl'ia: cognitūq; lumen
Ingēs historiae perennioris.
Quis te sic nitidū manu expoliuit?
Docta (Iuppiter) & sciētiori
Vel p se aonidas seq sorores?
Vt q tā fueras lacer retōsus:
Nūc sis īteger: elegās sub īde
Musarū sacer agnit9 sacerdos
Sic possis merito oib9 placerē
Exutus scabiem librariorū?
Praeanti ingenio eruditiori:
Et digno cythara mei catulli
Tādē sū mihi reddit9: meaeq;
Assertus p'riae uetustiori:
Quā hereiscēs Athesis remugit undis
Me comi licet arbitrāt' ortū
Quod si plus fidei insidens requiris:
Veronā petito: & uideto saxum:
Sacris quod posui ossibus parentum
Tunc dices tripodas tibi locutos.
Sic phoenix arabes apud sabaeos:
Cū lōge exuerit sitū senectae:
Eoas uolitat nouus p oras:
Sic oli coluber grauat9 ānis
Squāmas exuuiis nouat repostis.
Ergo me legito aur' uellicata:
Sic te castalios iuuat liquorēs
Vesāos biberē: & nouarē carmē
Doctū flecterē barbitō: ul' ipsā
Natu̅rae historiā uiderē ad ūguē.
τελοσ.

INIVS
CVNDVS
AVGVR
CIVIAI
RI
ERI PATRI
MAE MATRI
MARCELLAE
T. F. I.

C. PLINIVS TACITO SVO.

PEtis ut tibi auunculi mei exitum scribá:quo uerius tradere posteris possis. Gratias ago.Ná uideo morti eius:si celebretur a te:ímortalé gloriá esse ppositá. Quáuis.n. pulcherrimaꝝ clade terraꝝ:ut populi: ut urbes:memorabili casu quasi semp uicturus occiderit:quis ipse plurima scripserit:plura tamen perpetuitati eius scriptorum tuoꝝ æternitas addet.Equidé beatos puto quibus deoꝝ munere datú est:aut facere scribéda: aut scribere legéda.Beatissimos uero qbus utrúq3.Hoꝝ í numero auúculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libétius suscipio deposco ét quod iniúgis.Erat misseni:classemq3 impio præsens regebat.ix.Kal.hora fere.vii.mater mea indicat ei: apparere nubé inusitata & magnitudíe & specie.Vsus ille sole:mox frigidá:gustauerat iacens:studebatq3: Poposcit soleas: Ascenditq3 locú ex quo maxime miraculú illud conspici poterat. Nubes incertú procul ituétibus ex quo monte:uesuuiú postea fuisse cognitú est:oriebatur.Cuius similitudiné & formá nõ alia res magis q̃ pinus expresserit.Ná longissimo uelut trunco flata í altú quibusdá ramis diffundebatur. Credo & recenti spiritu euecta:dein senescente eo destituta:aut etiá pondere suo uicta in latitudiné uanescebat:candida iterdú:interdú sordida & maculosa: put terrá cineréue sustulerat. Magnú id propiusq3 noscenmdu ut eruditissimo uiro uisú:Iubet liburnicá aptari. Mihi si uenire una uellé facit copiá.Respondi studere me malle:& forte ipse quod scriberé dedetat. Egrediebatur domo:accepit codicillos:retinæ encasti imminente periculo exterritæ:Nam ulla eius subiacebat:nec ulla nisi nauibus fuga:ut se táto discrimini eriperet:orabat. Vertit ille consiliú: & quod studioso aio inchoauerat:obit maximo.Deducit quadriremes:ascendit ipse:nõ retinæ mõ.Sed multis(erat enim frequens amœnitas oræ)Laturus auxilium properat. Alii territi fugiunt.Rectum ipse cursum rectaq3 gubernacula in periculu3 tenet.Adeo solutus metu: ut oés illius mali motus:omnis figuras:ut depræhenderat oculis:dictaret:enotaret.Iam nauibus cinis inciderat:quo propius accederet:calidior & densior.Iam pumices etiam nigri ambustiq3 & fracti igne lapides.Iam uadum subitum ruinaq3 montis:littora obstantia.Cunctanti paulú:an retro flecteret:mox gubernatori ut ita faceret monenti.Fortes inquit fortuna iuuat. Pomponianum pete:stabiis erat:dirimit sinu medio.Ná censim circúactis turbatisq3 littoribus maxima se infunditur.Ibi q̃q̃ nondum periculo appropinquáte comspicuo ramen:& cum cresceret proximo sarcinas cõtulerat in nauis artus fugæ:si contrarius uentus resedisset. Quo tunc auúculus meus secundissimo inuectus cõplectit trepidanté:cõsolat:hortat: utq3 timoré eius sua securitate leniret:deferri í balneú iubet :lotus accubat:cœnat atq3 hilaris:aut qd é æque magnú silis hilari:interim e uesuuio monte pluribus locis latissime flammæ atq3 incédia relucebát: quoꝝ fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat.Ille agrestium trepidatióe ignis relictos desertasq3 uillas per solitudinem ardere in remediú formidinis dictabat. Tunc se qeti dedit.& quieuit uerissimo equidem somno.Nam meatus animæ qui illi propter amplitudinem corporis grauior & sonátior erat:ab iis qui limini obuersabant :audiebatur.Sed area ex qua diæta adibatur: ita iam cinere mixtisq3 pumicibus oppleta surrexerat:ut si longior í cubiculo mora esset:exitus negaretur.Excitatus procedit:seq3 Põponiano cæterisq3 q peruigilarát reddit:in cõe cõsultát: intra tecta ne subsistát:an í aperto uagent:Na3 crebris uastisq3 tremoribus tecta nutabant:& q̃si emota sedibus suis:nunc huc:nunc illuc abire:aut referri uidebant.Sub dio rursus: q̃q̃ leuium exesorumq3 pumicum casus metuebatur:quod tamen maloꝝ collatio elegit.Et apud illum quidem ratio rationem:apud alios timorem timor uicit.Ceruicalia capitibus imposita linteis constringuntur.Id munimentú aduersus incidentia fuit.Iam dies alibi illic nox oíbus noctibus nigrior:densiorq3:quam tñ faces multæ uariaq3 lumina soluebant. Placuit egredi in littus: & ex proximo aspicere & quid iam mare admitteret quod adhuc uastum & aduersum permanebat: ibi super abiectum linteum recubans semel atq3 iterum frigidam aquam poposcit: hausitque. Deinde flammæ:flámarumque prænuncius odor sulphuris alios in fugam uertunt:excitant illum.Innixus seruis duobus assurrexit:& statim concidit. Vt ego coniecto crassiore caligine spiritu obstructo:clausoq3 stomacho: qui illi natura inualidus & angustus & frequenter iteræstuans erat. Vbi dies redditus is ab eo quem nouissime uideras tertius: corpus inuentu3 integrú: illæsú:opertúq3 ut fuerat idutus. Habitus corporis qescéti similior q̃ defuncto.Interi3 misseni ego & mater.Sed nihil ad historiá. Nec tu aliud q̃ de exitu eius scire uoluisti. Finé ergo faciá. Vnú adiiciá:oía ea qbus iterfuerá:quæq3 stati:cú maxie uera mẽorát:audierá uera psecutú:tu potissimú excerpes.Aliud é.n.epistolá:aliud historiá:aliud amico:aliud oíbus scribere. Vale.

C.Plinius Secundus Veronensis. T. Vespasiano Suo Salutem. PRAEFATIO.

IBROS NATVRALIS HISTORIAE NOVITIVM CAMOEnis quiritium tuoꝝ opus natum apud me proxima fœtura:licētiore epistola narrare constitui tibi iucundissime Imperator. Sit.n.hæc tui ꝓfatio uerissima:dum maximo cōsenescit in patre. Nāq; tu solebas putare esse aliqd meas nugas. Vt obiicere moliar Catullum cōterraneū meū. Agnoscis & hoc castrēse uerbū. Ille.n.(ut scis)permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit:q̄ uolebat existimari a ueraniolis suis & fabullis. Simul ut hac mea petulātia fiat: qđ ꝓxime nō fieri q̄stus es in alia ꝓcaci epistola nostra:ut in quædam acta exeam. Sciantq; oēs q̄ ex æquo tecum uiuat imperiū. Triūphalis & cēsorius:Sextúq; cōsul:ac tribuniciæ potestatis particeps: Et qđ iis nobilius fecisti:dum illud patri pariter & equestri ordini præstas:ꝓfectus ꝓtorii eius oīaq; hæc reipu. Et nobis qdem qualis in castrensi cōtubernio? Nec quicq̄ mutauit ī te fortunæ amplitudo in iis:nisi ut ꝓdesse tantūdē posses:ut uelles. Itaq; cuꝫ cæteris in uenerationē tui pateāt oīa illa:nobis ad colendū te familiarius audacia sola supest. Hāc igit̃ tibi iputabis:& ī nr̄a culpa tibi ignosces. Perfricui faciē:nec tn̄ ꝓfeci:qn̄ alia uia occurris ingēs:& lōgius ēt submoues ingenii facibus. Fulgurat in nullo unq̄ uerius dicta uis eloquentiæ:tribūitiæ ꝑtātis facūdia. Quāto tu ore p̄ris laudes tonas? Quāto frīs amas? Quātus in poetica es? O magna fœcūditas aī. Quēadmodū freꝫ quoq; imitareris excogitasti. Sꝫ hæc qs posset ītrepidus extimare subiturus ingenii tui iudiciū ꝓsertim lacessitū? Neq;.n.silis est cōditio publicātiū:& noīatim tibi dicantiū. Tū possem dicere:qd ista legis iperator? Hūili uulgo scripta sunt:agricolaꝝ:opificū turbæ: deniq; studioꝝ ociosis. Quid te iudicē facis. Cū hāc opam cōdicerē:nō eras ī hoc albo. Maiorē te sciebā:q̄ ut descēsuꝝ huc putarē. Præterea ē q̄dā publica ēt eruditoꝝ reiectio. Vtit̃ illa &.M. Tullius extra oēm īgenii aleā positus. Et qđ miremur ꝑ aduocatū defendit̃? Hæc doctissimū Persiū legere nolo. Lelium Decimū uolo. Quod si hoc Lucilius:qui primus condidit stili nasum: dicendum sibi putauit. Si Cicero mutandum præsertim cum de republi. scriberet:quāto nos causatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quāp̄m refert sortiat̃ aliqs iudicē:an eligat. Multūq; appatus ītereſt apud inuitatū hospitem & oblatū.cū apud Catonē illū ambitus hostē:& repulsis tanq̄ honoribus ineptis gaudentē: flagrantibus comitiis pecunias deponerent cādidati: hoc se facere pro innocentia:quod in rebus hūanis summū esset ꝓfitebant̃:inde illa nobilis.M.Cicerōis suspiratio. O te fœlicē.M.Porci:a quo rem īprobā petere nemo audet. Cū tribunos appellaret.L.Scipio Asiaticus: īter quos erat Gracchus:hoc attestabat̃:uel inimico iudici se approbare posse. Adeo sūmū qsq; causæ suæ iudicē facit:quēcūq; eligit. Vnde ꝓuocatio appellat̃. Te qdē ī excelsissimo humani gn̄is fastigio positū:sūma eloquētia:sūma eruditione ꝑditū:religiose adiri ēt a salutātibus scio. Et iō īmēsa ꝑter cæteras subit cura:ut q̄ tibi dicant̃ cōdigna sint. Veꝝ & diis lacte rustici multæq; gentes supplicāt:& mola tm̄ salsa litāt:q n̄ hn̄t thura. Nec ulli fuit uitio deos colet̃ quoquomō possꝫ. Meæ qdē temeritati accessit hoc quoq;:ꝙ leuioris opæ hos tibi dedicaui libellos. Nā nec ingenii sūt capaces:qđ alioqn nobis per q̄ mediocre erat. Nec admittūt excessus aut orōnes: sermones ue:aut casus mirabiles uel euētus uarios:nō alia iucūda dictu:ac legētibꝫ blāda. Sterili mā reꝝ nā: hoc ē uita narrat̃. Et hæc sordidissima sui pte:ut plurimaꝝ reꝝ aut rusticis uocabulis aut externis:īmo barbaris cū honoris ꝓfatiōe ponēdis. Præterea ītereſt nō trita auctoribꝫ uia: nec q̄ pegrinari aius expectet. Nemo apud nos qdē q attentauerit. Nemo apud græcos q unus oīa ea tractauerit īuenit̃. Magna ps studioꝝ amœnitates q̄rimus. Quæ uero tractata ab aliis dicūt̃ īmēsæ subtilitatis obscuriꝫ reꝝ tenebris ꝑmūt̃:iā oīa attīgēda q̄ græci. τασ εγκυκλο παιδειασ uocāt: & tn̄ ignota aut īcerta īgeniis fcā. Alia uero ita mltis ꝓdita:ut ī fastidiū sint adducta. Res ardua:uetustis nouitatē dare.nouis auctoritatē:obsoletis nitorē:obscuris lucē: fastiditis gr̄am:dubiis fidem:oībus uero naturā:& naturæ suæ oīa:itaq; ēt nō assecutis uoluisse: abūde pulchrū atq; magnificū ē. Eqdē ita sentio peculiarē ī studiis cām eoꝝ esse:q difficultatibus uicti utilitatē iuuādi ꝓtulerūt gratiæ placēdi:idq; & ī aliis opibus ipse feci:& profiteor me mirari Liuiū auctorē celeberrimū in historiaꝝ suaꝝ:quas repetit ab origine urbis: quodā uo-

uel Dominiano
uel maxīe
uel obiter
inoliam
uel uernaculis
ul' famulis
uel exeas
uel ut nr̄a exeant
uel triumphale cēsoriuꝫ ius: tu sextū
uel facundiæ
uel Maniū
uel Iuniuꝫ
congiū uel Leliū congruꝫ
uel īdeptis
uel apud causas mirabiles
ul' expetet

lumine sic orsũ:iã sibi satis gloriæ quæsitũ:& potuisse se desinere: ni aius inqes pasceret ope. Profecto.n.populi gẽtiũ uictoris: & Romãi nois gloriæ nõ sibi cõposuisse illa decuit. Maius meritũ eẽt opis amore:nõ ai cã pseuerasse:& hoc popu.Ro.pstitisse nõ sibi. Vigiti milia reꝝ di gnaꝝ cura(Quoniã ut ait Dõitius Piso Thesauros oportet eẽ nõ libros) lectiõe uoluminũ circiter duũ miliũ:quoꝝ pauca admodũ studiosi attigũt pp secretũ materiæ:ex exqsitis auctoribꝰ cẽtũ:iclusimus.xxxvi.uolumibus:adiectis rebus plimis:qs aut ignorauerãt priores:aut postea iuenerat uita. Nec dubitamꝰ mlta eẽ q̃ & nos pterierit. Hoies.n.sumus:& occupati officiis: subsiciuisq; tpibꝰ ista curamꝰ:ne qs uestrũ putet his cessatũ horis. Dies uob ĩpẽdimus. Cũ sõno ualitudinẽ cõputamꝰ:uel h solo pmio cõtẽti:q dũ ista(ut ait.M.Varro)mussitamus: plibus horis uiuimus. Profecto.n.uita uigilia ẽ. Quibus de cãis atq; difficultatibus nihil auso pmittere. Hoc ipꝫ tu pstas q ad te scribimus. Hæc fiducia opis ẽ:hæc idicatura. Multa ualde pciosa. iõ uidẽt: qa sũt tẽplis dicata. Nos qdẽ oẽs:patrẽ: te fratrẽq; diximus ope iusto tẽpoꝝ nroꝝ historiã orsi a fine Aufidii Bassi. Vbi sit ea q̃res iãpridẽ pacta sancit. Et alioqn statutũ erat hẽdi mãdare:ne qd ãbitiõi dedisse uita iudicaret. Proide occupãtibus locũ faueo:& posteris:quos scio nobiscũ decertaturos:sicut ipsi fecimus cũ prioribus. Argumẽtũ huius stomachi mei hẽbis: q ĩ his uolumibus auctoꝝ noia ptexui. Est.n.benignũ(ut arbitror)& plenũ igenui pudoris fateri p quos pfeceris:nõ ut pleriq; ex his quos attigi:fecerũt. Scito.n.cõferẽtẽ me auctores dephẽdisse adiuratissimis:& pximis ueteres trãscriptos ad uerbũ:neq; nolatos. Nõ illa Virgiliana uirtute:ut certarẽt. Nõ Cicerõiana simplicitate:q ĩ libris d repu. Platõis se comitẽ pfitet. In cõsolatiõe filiæ Crãtorẽ iqt sequor. Itẽ Panætiũ d officiis. Quæ uolumia eius ediscẽda:nõ mõ ĩ mãibus hñda quottidie nosti. Obnoxii pfecto ai & ifœlicis igenii ẽ dephẽdi ĩ furto malle:q̃ mutuũ reddere. Cũ pferti sors fiat ex usura. Inscriptiõis apd græcos mira fœlicitas κηριὸν inscripsere: Alii κέρας ἀμαλθείας. ul ut lactis gallinacei spare possis i uolumie haustũ. iã ἴα. κυάρος. πανδέκται. ἐγχειρίδιον. λειμὼν. πινακίδιον. iscriptiões:pp q̃s uadimoniũ deseri possit. At cũ itraueris dii deæq; q̃ nihil ĩ medio iuenies. Nri crassiores:ãtiqtatũ:exẽploꝝ artiũq;:q̃ facetissimi lucubrationũ: Vt q ait Bibaculꝰ erã:& uocabar. Paulo nimis asserit. Varro i satyris suis sustulit & flexibula. Apd græcos dñit nugari Diodorus:& bibliotheces historiã suã iscripsit. Appiõ qdẽ grãmaticus hic:quẽ Tyberiꝰ Cæsar cymbalũ mũdi uocabat:qm̃ publicæ famæ tympanũ potius uideri posset:imortalitate donari a se scripsit:ad quos aliq̃ cõponebat. Me uero nõ penitet nullũ festiuiorẽ excogitasse titulũ. Et ne ĩ totũ uidear græcos isectari:ex illis nos uelĩ itelligi: pigiq; cõditoribus:quos i libell his iuenies absoluta opa:& illa quoq; q̃ mirãdo nõ satiamur:pẽdẽti titulo ĩscripsisse: Vt Apelles faciebat: aut Polycletus: tãq̃ ichoata sp arte & ipfecta ut cõtra iudiciorũ uarietates supeẽt artifici regressus ad ueniã:uelut emẽdaturo qcqd desideraret si nõ eẽt iterceptus. Quare plenũ uerecũdiæ illud ẽ:q oĩa opa tãq̃ nouissima iscripsere:& tãq̃ aliqd singulis fato sit adẽptũ. Tria nõ amplius(ut opinor) absolutæ quæ tradunt iscripta: ille fecit:q suis locis reddã:quo appuit sũmã artis securitatẽ auctori placuisse. Et ob id magna inuidia fuere oĩa ea. Ego plãe meis adiici posse multa cõfiteor. Nec his sol:sed & oibus q edidi. Vt obiter caueã istos ὁμηρομάστιγας. Ita.n.uerius dixerĩ:q̃ audio stoicos & dialecticos & epicureos quoq;. Nã d grãmaticis sp expectaui pturiri aduersus libellos:quos d grãmatica edidi. Et subide abortus fecere iã decẽ ãnis:cũ celerius ẽt elephãti pariãt. Ceu uero nesciã aduersus Theophrastũ hominẽ i eloquẽtia tm̃:ut nomẽ diuinũ ide iuenerit:scripsisse ẽt fœminã:& puerbiũ ide natũ: suspẽdio arborẽ eligẽdã. Nõ queo mihi tẽperare:quo minus ad hoc ptinẽtia ipsa cẽsorii Catonis uerba ponã. Vt ide appeat:etiã Catoni de militari disciplina cõmẽtãti:q sub Africano:imo uero sub Hãnibale didicisset militare. Et ne africanũ qdẽ ferre potuisset:q ipator triũphũ reportasset: patos fuisse istos q obtrectatiõe alienæ sciæ famã sibi aucupãt. Quid.n.ad te i meo uolumine? Scio ego q̃ scripta sũt:si palã pferãt:multos fore:q uitilitigẽt. Sed ũ potissimũ q ueræ laudis exptes sunt. Eoꝝ ego orones sino pterfluere. Nec Plancus illepide:q cũ diceret Asinius Pollio orones in eũ parare:q̃ ab ipso aut liberis post mortẽ Plãci ederẽt:ne rñdere posset. Cũ mortuis inqt nõ nisi laruas luctari. Quo dicto sic repoussit illas:ut apd eruditos nihil ipudẽtius iudicet. Ergo securi ẽt cõtra uitilitigatores:quos Cato elegãter ex uitiis & litigatoribus cõposuit. Quid.n.illi aliud q̃ litigãt:aut litẽ qrũt? Exeq̃mur reliq̃ ppositi. Quia uero occupatiõibus tuis: publico bono:parcendũ erat:qd singulis cõtineat libris:huic epistolæ subiũxi. Sũmaq; cura ne plegendos eos haberes:operã dedi. Tu per hoc & aliis pstabis:ne plegant. Sed ut qsq; desiderauerit aliquid id tm̃ qrat:& sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in lris nostris Valerius Soranus in libris:quos ἐποπτίδων scripsit. Vale.

uel nec fiducia opis hæc ẽ:sed i dicatura.
uel ubi sit ea: q̃ iãpridẽ pacta sancitur.
uel proide uero occupãtibus locũ faueo: ego uero & posteris.
ul spectare
uel facetissime
ul lucabratione puto quia ut
uel puto q ait.
uel erat
uel Pãtomimus
uel sesculixem.
ul me uero penitet
uel q ita reprobẽt: ut eligant.
uel q iuiti legãt
uel orones sibi ptereo

C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI. εἰσαγωγή. LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM LIBER VNVS QVI PRIMVS.

Summatim Hæc insunt Libris Singulis.

Rimo præfatio operis ad T. Vespasianum imperatorem. Item auctorum nomina: ex quibus desumpsit ea quæ persequitur libris sex & triginta capita rerum singularum attingens. Libros.
Secundo de mundo: elementis & syderibus. Mundum.
Tertio primus & secundus europæ sinus. Hactenus.
Quarto tertius europæ sinus. Tertius.
Quinto describitur africa. Africam.
Sexto asiæ descriptio continetur. Asia.
Septimo de homine & rebus ab hoie inuentis. Mundus.
Octauo terrestrium animalium genera. Ad reliqua.
Nono aquatilia. Animalium.
Decimo uolucrum genera. Sequitur.
Vndecimo insecta animalia. Restant.
Duodecimo plantæ odoratorum. Animalium.
Tertiodecimo plantæ arborum peregrinarum. Hactenus.
Quartodecimo plantæ uitium. Externæ.
Quintodecimo plantæ arborum frugiferarum. Oleam.
Sextodecimo plantæ arborum siluestrium. Pomiferas.
Septimodecimo plantæ satiuarum. Natura.
Octauodecimo natura frugum & cerealium: ac studia agriculatoris. Sequitur.
Nonodecimo linum spartum & hortensia. Syderum.
Vicesimo quæ cibis & medicinæ in plantis satiuis conueniant. Maximum.
Vicesimoprimo flores & coronamenta. In hortis.
Vicesimosecundo coronæ & medicinæ ex herbis. Complesse.
Vicesimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis. Peracta.
Vicesimoquarto medicinæ ex arboribus siluestribus. Ne siluæ.
Vicesimoquinto medicinæ herbarum sponte nascentium. Ipsaque.
Vicesimosexto noui morbi & medicinæ quarundam herbarum per morbos. Sensit.
Vicesimoseptimo herbæ aliæ quædam & medicinæ. Crescit.
Vicesimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis. Dicta erat.
Vicesimonono de medicinæ auctoribus & medicinæ ex reliquis animalibus. Natura.
Tricesimo magia: & medicinæ quædam per membra. Magicas.
Tricesimoprimo medicinæ ex aquatilibus. Aquatilium.
Tricesimosecundo reliqua ex aquatilibus. Ventum.
Tricesimotertio metalla auri & argenti. Metalla.
Tricesimoquarto metalla æris & plumbi: & artifices ærarii. Proxime.
Tricesimoquinto pictura colorésque & pictores. Metallorum.
Tricesimosexto marmora & lapides. Lapidum.
Tricesimoseptimo gemmæ. Vt nihil.

Ibro Secundo continetur de mundo & cælestibus & terrestribus & aeris an finitus sit mundus & an unus cap. i.
De forma eius cap. ii.
De motu eius cap. iii.
Cur mundus dicatur cap. iiii.
De quattuor elementis. cap. v.
De septem planetis cap. vi.
De deo cap. vii.
De natura syderum errantium cap. viii.
De natura lunæ cap. ix.
Defectus solis & lunæ & de nocte cap. x.
De syderum magnitudine cap. xi.
Quæ quis inuenerit in obseruatione cælesti cap. xii.
De defectibus cap. xiii.
De lunæ motu cap. xiiii.
Erratium motus & luminum canonica cap. xv.
Quare eadem alias altiora: alias inferiora uideantur cap. xvi.
Catholica syderum errantium cap. xvii.
Quæ ratio colores eorum mutet cap. xviii.
Solis motus: & dierum inæqualitatis ratio cap. xix.
Quare Ioui fulmina assignentur cap. xx.
Interualla syderum cap. xxi.
De syderum musica cap. xxii.
De mundi geometria cap. xxiii.

De repentinis fyderibus cap.xxiiii.
De cometis & cælestibus ꝓdigiis natura:& situ & generibus eoꝶ cap.xxv.
Hipparchus de fyfideribus p exẽpla historica:faces:lampades:trabes:bolides:& ch asma cæli cap.xxvi.
De cæli coloribus cap.xxvii.
De flãma cæli cap.xxviii.
De coronis cælestibus cap.xxix.
De circulis repentinis cap.xxx.
Plures soles. cap.xxxi.
Plures lunæ cap.xxxii.
Dierum lux nocte cap.xxxiii.
Clypei ardentes cap.xxxiiii.
Ostentum cæli. cap.xxxv.
De discursu stellarum cap.xxxvi.
De stellis castoribus cap.xxxvii.
De aere cap.38.
De æstatis tempestatibus cap.xxxix.
De caniculæ exortu cap.xl.
Vis tempoꝶ anni statuta cap.xli.
De incertis tempestatibus cap.xlii.
De imbribus cap.xliii.
Quare lapides pluant cap.xliiii.
De tonitruis & fulguribus cap.xlv.
Qua ratione echo reddatur cap.xlvi.
De uentis cap.xlvii.
Naturæ & obseruatiões uẽtorũ cap.xlviii.
Ventorum genera cap.xlix.
De repentinis flatibus cap.l.
Alia ꝓdigiosa genera tẽpestatum cap.li.
Quibus ĩ terris fulmĩa nõ cadãt cap.lii.
Fulguꝶ genera & miracula cap.liii.
De obseruationibus cap.liiii.
De fulminibus euocandis cap.lv.
Catholica fulgurum cap.lvi.
Quæ nõ feriantur fulmine cap.lvii.
De ꝓdigiosis pluuiis lacte:sãguĩe: carne: ferro:lana:lateribus coctis cap.lviii.
De crepitu armoꝶ & tubaꝶ de cælo audito cap.lix.
De lapidibus e cælo cadẽtibus cap.lx.
De arcu cælesti cap.lxi.
De grãdĩe:niue:pruĩa:nebula:rof cap.lxii.
De nubium imaginibus cap.lxiii.
De ꝓprietatibus cæli in locis cap.lxiiii.
De natura terræ cap.lxv.
De forma terræ cap.lxvi.
De antipodibus an sint cap.lxvii.
Quõ aqua sit terræ innexa cap.lxviii.
De nauigatiõe maris & fluminũ cap.lxix.
Quæ portio terræ habitetur cap.lxx.
Mediam esse mundi terram cap.lxxi.
De fyderꝶ iæqlitate:& de eclypsi: & ubi: & quare. cap.lxxii.
Quæ rõ diurnæ lucis in terris cap.lxxiii.
Gnomica d eadẽ re & horologio cap.lxxiiii.
Vbi & qñ nullæ umbræ (primo cap.lxxv.
Vbi bis ãno ũbræ:& ubi ĩ ↄtrariũ cap.lxxvi.
Vbi lõgissimus dies:& ubi breuis cap.lxxvii.
Itẽ de horologio (simus cap.78.
Quomodo dies obseruentur cap.lxxix.
Differentiæ gentium ratio cap.lxxx.
De motu terræ cap.lxxxi.
De terræ hiatibus cap.lxxxii.
Signa motus futuri cap.83.
Auxilia contra motus futuros cap.84.
Portenta terraꝶ semel uisa cap.lxxxv.
Miracula terræmotus cap.lxxxvi.
Quibus locis maria recesserint cap.87.
Ratio insulaꝶ enascentium cap. 88.
Quæ & quibus tpibus enatæ sũt cap.lxxxix.
Quas terras iterruperint maria cap.xc.
Quæ insulæ continẽti adiunctæ cap.xci.
Quæ terræ motu mari pmutatæ cap.xcii.
Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt cap.xciii.
Quæ urbes haustæ sint a mari cap.xciiii.
De piaculis cap.xcv.
De terris semp trementibus cap.xcvi.
De insulis semp fluctuãtibus cap.xcvii.
Quibus ĩ terris nõ pluat: & aceruata terraꝶ miracula & cæterorum elementorum cap.xcviii.
Qua rõne æstus maris accedãt & cap.xcix.
Vbi æstus extra rõnem (recedãt cap.c.
Miracula maris cap.ci.
Quæ ptãs lũæ & terrẽa & maria cap.cii.
Quæ solis:& quare salsum mare cap.ciii.
Item de natura lunæ cap.ciiii.
Vbi altissimum mare cap.cv.
Miracula aqꝶ fontiũ & fluminũ cap.cvi.
Igniũ & aqꝶ iũcta miracula:& d cap.cvii.
De napta (maltha cap.cviii.
De semper ardentibus locis cap.cix.
Ignium per se miracula cap.cx.
Terræ uniuersæ mensura: longitudo & latitudo cap.cxi.
Harmonica mundi ratio cap.cxii.
Summa res & historiæ & obseruationes.cccc.

Ex auctoribus. (xviii.

M. Varrone:Sulpitio Gallo: Tiberio Cæsare ĩperatore.Q.Tuberõe.Tul.Tirone.L.Pisone.T.Liuio:Cor.Nepote:Statio Seboso:Celio Antipatro: Fabiano:Antiate:Mutiano:Cecina: q de hetrusca disciplina scripsit.Tarqtio:L. Aqla:qui item:Sergio.

Externis.

Platone:Hipparcho:Timarcho:Sosigene:Petosiri:Necepso:Pythagoricis:Posidonio:Casimãdro: Epigene : Gnomonico: Euclide : Cerano

philosopho: Eudoxo: Democrito: Critodẽo: Trasillo: Serapione: Dicearcho: Archimede: Onesicrito: Eratosthene: Pythea: Herodoto: Aristotele: Ctesia: Arthemidoro: Ephesio: Isidoro: Cataceno: Theopompo.

Libro Tertio continentur situs: gentes: maria: oppida: portus: mõtes: flumina: mensuræ: populi qui sũt aut fuerunt.

De europa cap.i.
Bethycæ lõgitudo & latitudo cap.ii.
Hispania citerior cap.iii.
Narbonensis puĩcia cap.iiii.
Italia tyberis roma campania cap.v.
Corsica cap.vi.
Sardinia cap.vii.
Sicilia cap.viii.
De lipara cap.ix.
De locris italiæ fronte cap.x.
Secundus europæ sinus cap.xi.
Regio italiæ quarta cap.xii.
Quinta regio cap.xiii.
Sexta regio cap.xiiii.
Octaua regio cap.xv.
De pado flumine cap.xvi.
De italia trãspadana regio nona cap.xvii.
Venetia decima regio cap.xviii.
De istria cap.xix.
De alpibus & gentibus alpinis cap.xx.
Illiricum cap.xxi.
Liburnia cap.xxii.
Macedonia cap.xxiii.
Norici cap.xxiiii.
Pannonia cap.xxv.
Dalmatia cap.xxvi.
Mesia cap.xxvii.

Insulæ ionii & Adriatici summa. Oppida gẽtes.xxvi. Sũma flumina clara. Sũmã montes p̃clari. Sũmæ insulæ. Summa ea quæ intercidere oppida & gẽtes. Sũma res & historiæ & obseruationes.ccc.xxvi.

Ex auctoribus.

Turanio Gracculã: Cor. Nepote. T. Liuio: Catone Censorio. M. Agrippa. M. Varrone: Diuo Augusto: Varrone Attacino: Antiate: Higino. L. Vetere: Pomponio Mela. Curione patre: Cælio Aruntio: Sebo̾so: Licinio: Mutiano: Fabritio Tusco. L. Ateio Capitone: Verrio Flacco. L. pisone: C. Eliano. Valeriano.

Externis.

Artemidoro: Alexandro Polyhistore: Thucydide: Theophrasto: Isidoro Theopõpo: Metrodoro Scepsio: Callicrate: Xenophõte Lãpasceno: Diodoro Siracusano: Nymphodoro: Calliphane: Timagene.

Libro quarto cõtinentur situs: gentes: maria: oppida: portꝰ: mõtes: flumĩa: mẽsuræ: pp̃li qui sunt aut fuerunt.

Epirus cap.i.
Aetholia cap.ii.
Locri cap.iii.
Peloponnesus cap.iiii.
Achaia cap.v.
De archadia cap.vi.
Græcia & attica cap.vii.
Thessalia cap.viii.
Magnesia cap.ix.
Macedonia cap.x.
Thracia cap.xi.
Insulæ iter eas terras Iter q̃s creta euboea cyclades Sporades Mæotis Hellespontus Põti Mæotidis Daciæ Sarmatiæ Scythiæ cap.xii.
Insulæ ponti cap.xiii.
Germaniæ cap.xiiii.
Insulæ in gallico oceano cap.xv.
Britania hibernia cap.xvi.
Gallia cap.xvii.
Lugdunensis gallia cap.xviii.
Aquitania cap.xix.
Citerior hispania cap.xx.
Lusitania cap.xxi.
Insulæ in oceano cap.xxii.
Vniuersæ europæ mensura cap.xxiii.

Sũma oppida & gentes: Sũma flumina clara: Summa montium clara: Summa insulæ quæ ĩtercidere oppida & gentes: Sũma res historiæ & obseruationes.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Catone Censorio. M. Agrippa diuo Augusto: Varrone Attacio: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere: Põponio Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio Tusco: Atteio Capitone: Ateio philologo.

Externis.

Polybio: Hecateo: Hellanico damaste Eudoxo: dicearcho: Timosthene: Ephoro: Crateꝛ grãmatico: Serapione Antiochense: Callimacho: Artemidoro: Apollodoro: Agathocle: Eumacho siculo musico: Alexãdro polyhistore: Thucydide: dosiade: Anaximãdro: Philistide: Malote: dionysio: Aristide: Callidemo: Menæchmo: Aedosthene: Anticlide. Heraclide: Philemone: Menephõte: Pythea: Isidoro: Philenide: Xenagora: astymonio: Staphyllo: aristocrito: Metrodoro: Cleobulo: Posidonio.

Libro Quinto cõtinentᷣ situs: gentes: maria: oppida: portus: mõtes: flumina: mẽsuræ: pp̃li q̃ sunt aut fuerũt.

De mauritania cap.i.
Tingitana prouincia cap.ii.
Numidia cap.iii.
Africa cap.iiii.
Cyrene cap.v.
Lybia mareotis cap.vi.
Insulæ circa africam & aduersæ africæ cap.vii.
Aethiopes cap.viii.
De asia cap.ix.
Alexandria cap.x.
Arabia cap.xi.
Syria palæstina phoenicis cap.xii.
Idumæa:syria: palæstia: samaria: ascalum:azotus:cæsarea. cap.xiii.
Iudæa:galilea: hierico : emmaus: lydda:ioppe. cap.xiiii.
Iordanis cap.xv.
Asphaltides. cap.xvi.
Gens hessenorum cap.xvii.
Decapolis cap.xviii.
Tyrus & sydon cap.xix.
Mons libanus cap.xx.
Syria antiochia cap.xxi.
Cassius mons cap.xxii.
Coele syria cap.xxiii.
Euphrates cap.xxiiii.
Palmira cap.xxv.
Hierapolis cap.xxvi.
Cilicia: & adiūctæ gentes: paphlia:isauria:homanadum: pisidia: lycaonia:taurus mōs:lycia cap.xxvii.
Indus fluuius cap.xxviii.
Laodicea apamea ionia cap.xxix.
Ephesus æolis troas pergamus cap.xxx.
Insulæ añ asiā: pamphiliū mare: rhodus:samus chius cap.xxxi.
Hellespontus:misia: phrygia: galacia:nicea:bithynia: bosporus cap.xxxii.
Sūma oppida & gētes:summa flumina clara: sūma montiū clara:sūma insulæ.cxviii. summa quæ intercidere oppida: summa res historiæ & obseruationes.

Ex auctoribus.

Agrippa:Suetonio:Paulino:Varrone Attacio: Cor.Nepote:Higino.L. Vetere.Mela : Domitio Corbulone:Licinio:Mutiano:Claudio Cæsare:Arūtio:Liuio filio:Seboso in actis triumphorum.

Externis.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damaste:Dicearcho:Bione:Timosthene:Philenide: Xenagora: Astymonio:Staphylo:Dionysio:Aristotele:Aristocrito : Ephoro : Eratosthene : Hipparcho: Panætio : Serapione : Antiocheno : Callimacho:Agatocle:Polybio:Timeo. Machania:Herodoto:Myrsilo : Alexandro polyhistore. Metrodoro:Posidonio qui periplū: aut perihegesim:Sotade:Periandro:Arctare Sycionio. Eudoxo:Antigene:Callicrate:Xenophōte Lampasceno:Diodoro Syracusano:Hānone:Himilcone:Nymphodoro:Calliphōe:Artemidoro:Megasthene:Isidoro:Cleobulo:Aristocreonte.

Ibro sexto continentur situs:gentes: maria:oppida:portus:flumina:mensuræ: populi qui sunt aut fuerunt.

Ponti mariādinoꝝ cap.i.
Gens paphlagonū & cappadocū cap.ii.
Cappadocia cap.iii.
Themiscyræ regionis gentes cap.iiii.
Regio colchica: achæi: & cæteri eodem tractu cap.v.
Bosporus cimericus:mæotis cap.vi.
Gentes circa mæotum cap.vii.
Armeniæ duæ cap.viii.
Armenia maior cap.ix.
Albania hiberia cap.x.
Portæ caucasiæ cap.xi.
Insulæ in ponto cap.xii.
Gentes in scythico oceano cap.xiii.
Media:caspiæ portæ:caucasiæ cap.xiiii.
Gentes circa hyrcanum mare cap.xv.
Item gentes cap.xvi.
Scytharum gentes cap.xvii.
Fluuius ganges cap.xviii.
Ganges indiæ cap.xix.
Indus fluuius cap.xx.
Arii & iunctæ gentes cap.xxi.
Taprobane insula cap.xxii.
Capissenæ daritis carmania cap.xxiii.
Sinus persicus & arabicus cap.xxiiii.
Cascandrus insula pthoꝝ regna cap.xxv.
Media:mesopotamia:babylō: seleucia cap.xxvi.
Flumen tigris cap.xxvii.
Arabia:nomades: nabatei: omāi: tilos:& ogytis insulæ cap.xxviii.
Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici cap. xxix.
Multiformes & miræ hoīum effigies cap.xxx.
Insulæ æthiopici maris cap.xxxi.
De fortunatis insulis cap.xxxii.
Terræ per mensuras computatæ digestio cap. xxxiii.
Digestio terraꝝ in paralellos & umbras pares cap.xxxiiii.
Summa oppida .c.xcv. Summa gentes. d.lxvi. Summa fluminum clara. c.xc. Summa mon-

tes clari. xxxviii. Summa insulæ.c.viii.Summa quæ intercidere oppida aut gentes. xcv.Summa res & historiæ & obseruationes duo milia cc. xiiii.

Ex auctoribus.

M.Agrippa:Varrone Attacino: Cor. Nepote: Igino.L.Vetere.Mela Põponio:Domitio Corbulone: Licinio: Mutiano: Claudio Cæsare: Aruntio:Seboso:Fabritio Tusco.T.Liuio:Seneca:Nigidio.

Externis.

Iuba rege:Hecatheo: Hellanico damaste: Eudoxo:Dicearcho:Betonio:Timosthene:patrocle:Demodemãte:Clitarcho:Eratosthene Alexandro magno:Ephodoro:Hipparcho: Panætio:Callimacho:Artemidoro:Apollodoro Agathocle:Polybio:Eumacho Siculo: Alexandro Polyhistore:Isidoro: Hãmometo: Metrodoro: Posidonio:Onesicrito:Nearcho: Megasthene: Betone:& Diogneto:Aristocreõte:Bione: Dialdone: Simonide minore: Basile: Xenophonte Lampsaceno.

Libro septimo cõtinentur gentium mirabiles figuræ
Gẽtiũ mirabiles figuræ cap.i.
De scythis & aliaꝝ diuersitate gẽ cap.ii.
De ꝓdigiosis partibus (tiũ cap.iii.
De mutatõe sexꝰ& gemis ꝑtubꝰ cap.iiii.
De hoĩe generãdo & pȧedi tpa p illustria exẽpla mẽsibus.vii.ad.xi. cap.v.
De conceptibus & signa sexus in grauidis ptinentia ante partum cap.vi.
De cõceptu hoĩum & generatiõe cap.vii.
De agrippis cap.viii.
Mõstruosi ptus excisi utero cap.ix.
Qui sint uopisci cap.x.
Exẽpla numerosæ sobolis cap.xi.
Exẽpla similitudinum cap.xii.
Quæ sint generandi ratio cap.xiii.
Item de eodẽ multiplicius cap.xiiii.
De menstruis mulierum cap.xv.
Item de ratione partuum cap.xvi.
Insignia corporum cap.xvii.
Exẽpla uariarum figurarum cap.xviii.
Diuersoꝝ morum exempla cap.xix.
De fortitudine & uelocitate cap.xx.
De uisu cap.xxi.
De auditu cap.xxii.
Exempla pacientiæ cap.xxiii.
Memoriæ exempla cap.xxiiii.
Laus.C.Iulii Cæsaris cap.xxv.
Laus Pompei magni cap.xxvi.
Laus Catonis primi cap.xxvii.
Itẽ de fortitudine cap.xxviii.
Diuersæ laudes plurimorum cap.xxix.
De Platone: Ennio: Virgilio.M. Varrone:&. M.Cicerone cap.xxx.
De moꝝ honestate cap.xxxi.
De auctoritate cap.xxxii.
De diuinitate cap.xxxiii.
De nasica cap.xxxiiii.
De pudicitia cap.xxxv.
De pietate cap.xxxvi.
De artiũ plurimaꝝ excellentia astrologia:grãmatica:geometria cap.xxxvii.
Item mira opera artificis cap.3g.
De seruitiis cap.xxxix.
De præstantia gentium cap.xl.
De fœlicitate fœminæ cap.xli.
Varia exẽpla fortunæ cap.xlii.
De bis ꝓscriptis.L.Sylla. Q. Metello cap.xliii.
De altero Metello cap.xliiii.
De diuo augusto cap.xlv.
Quos brissimos dii iudicauerunt cap.xlvi.
Quẽ uiuentẽ ut deũ coli iusserũt cap.xlvii.
De spatiis uitæ longissimis cap.xlviii.
De uarietate nascendi cap.xlix.
In morbis uaria exempla cap.l.
De signis mortis cap.li.
De his qui elati reuixerunt cap.lii.
De mortibus repentinis cap.liii.
De sepultura cap.liiii.
De aĩa:uel de manibus: uel de resurrectiõe uerba gentiliũ inania cap.lv.
Quæ qs inuenerit in uita cap.lvi.
In quo primus gentiũ consensus cap.lvii.
De lr̃is antiquis cap.lviii.
Quando primũ tonsores romæ cap.lix.
Quando primum horologia cap.lx.

Summa res & historiæ & obseruationes. dcc. xlvii.

Ex auctoribus.

Verrio Flacco: Cn. Gellio.Licinio: Mutiano: Mutio:Masurio:Agrippino: Claudio Cæsare M.Cicerone:Asinio Pollione: Messala: Ruffo Nepote Cornelio: Virgilio.L.Cordio: Melisso:Seboso:Cor.Celso:Maxio Valerio:Trogo: Nigidio Figulo:Põponio attico:Pediano asconio:Sabino:Catone Cẽsorio: Fabio uestale.

Externis.

Herodoto: Aristea:Betone. Sigono: Cratete: Agatharcide:Calliphane:Aristotele: Nymphodoro:Apollonide:Philarcho:Damone: Megasthene: Ctesia:Taurone: Eudoxo: Onesicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate Medico: Asclepiade medico: Hesiodo Anacreonte: Theopompo: Hellanico damasce-

no:Ephodoro: Epigene:Beroso: Petosiri: Neocepso:Alexandro polyhistore:Xenophōte: Callimacho:Democrito: Diulio : Polyhistore historico:Stratone:qui cōtra Ephori theoremata scripsit.Heraclide pōtico:Asclepiade: q tragodumena pho: Stephano: Egesia : Archimacho:Thucydide:Mnestigitone: Xenagora:Metrodoro: Scepsio:Anticlide:Critodemo.

Libro Octauo continent animalium terrestriū naturæ peditantum.
De aialibus terrestribus elephātoꝶ cōmendatio:& de sensu eoꝶ cap.i.
Quando primum iuncti cap.ii.
De docilitate eoꝶ cap.iii.
De clæmētia eoꝶ:& q picula sua itelligāt:& de tygridis truculētia cap.iiii.
De itellectu & memoria eorum cap.v.
Quādo primū in italia cap.vi.
Pugnæ eorum cap.vii.
Quomodo capiantur cap.viii.
Quomodo domantur cap.ix.
De partu eoꝶ & reliqua natura cap.x.
Vbi nascant & de discordia eoꝶ & draconum cap.xi.
De solertia animalium cap.xii.
De draconibus cap.xiii.
De serpentibus maximis & bois cap.xiiii.
De scythicis aialibus & septētrio (nalibus cap.xv.
De leonibus cap.xvi.
De pantheris cap.xvii.
De tigridis natura & camel' & camelopardali & qñ primū uisa ro (mæ cap.xviii.
De chao & cepho cap.xix.
De rhinocerote cap.xx.
De lyncibus & spigibus & cocrutis cercopithecis:idicis bubus:leucrocutis:eale:tauris æthiopiæ:māticora monocerote:catoblepa: ba (silisco cap.xxi.
De lupis cap.xxii.
De serpentibus cap.xxiii.
De icneumone cap.xxiiii.
De crocodilo & hippopotamo cap.xxv.
Quis primus romæ hippopotamum & crocodilos oñdit: & medicinæ ab aialibus repertæ cap.xxvi.
Quæ aialia qs herbas oñderunt ceruí lacertæ:hirūdines: testudies: mustella:ciconia ap: āguis:draco: pāthera:elephas:ursi: cerui: palūbes:colūbæ:grues:coruus. cap.xxvii.
Prognostica animalium cap.xxviii.
Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ cap.xxix.
De hyena & crocuta & mānticora & fibris & lutris cap.xxx.
De ranis & uitulis marinis & stel (lionibus cap.xxxi.
De ceruis cap.xxxii.
De trogelapho & cameleōte & reliquis colorē mutantibus cap.xxxiii.
De tarādo & lycaone & thoe cap. xxxiiii.
De hystrice cap.xxxv.
De ursis & fœtibus eoꝶ cap.xxxvi.
De muribus pōticis & alpinis & herinaciis cap.xxxvii.
De leōtophono:lynce:melibus:& sciuris cap.xxxviii.
De uipa cocleis & lacertis cap.xxxix.
De canibus cap.xl.
Ad canis rabidi morsum cap.xli.
De natura equorum cap.xlii.
De asinis cap.xliii.
De mulis cap.xliiii.
De bubus cap.xlv.
De api boue cap.xlvi.
De natura pecoꝶ & pecudum cap.xlvii.
De generibus lanaꝶ & uestium cap.xlviii.
De musimono cap.xlix.
De capris & generatione earum cap.l.
De suibus & natura earum cap.li.
De uiuariis bestiarum cap.lii.
De semiferis animalibus cap.liii.
De simiis cap.liiii.
De leporibus cap.lv.
De dammis cap.lvi.
De muribus & gliribus cap.lvii.
Quæ animalia qbus locis nō sint cap.lviii.
Quæ aduenis noceant cap.lix.
Summa res & historiæ & obseruationes. dcc. (lxxxviii.

Ex auctoribus.

Mutiano: Procilio: Verrio Flacco .L. Pisone: Cor. Valeriano: Catone censorio : Fenestella: Trogo: Actio:Columella: Virgilio: Varrōe. L. Metello:Scipione:Cor.Celso:Nigidio: Trebio nigro:Pōponio Mela:Manilio: Sura.

Externis.

Iuba rege:Polybio:Onesicrito:Isidoro: Antipatro:Aristotele:Demetrio physico: Democrito: Theophrasto:Euante:Apocha q olympionicas Hierone rege:Attalo rege: Philometere rege: Ctesia: Duride : Philisto: Archita : Philarcho: Amphiloco:Ateneo:Anaxipoli Thasio: Apollodoro lemnio:Aristophane milesio : Antigono cymæo:Agathoclechio: Apollonio pergameno: Aristandro ateneo:Bachio milesio:Bione solense: Cherea ateneo: Diodoro priēneo: Dione colophonio:Epigene Rhodio:Euagōe Thasio:Euphrōio:Atheneo:Hegesia: Marōeo

Menādro priēnio:Heracleote:Menecrate poeta. Androcione qui de agricultura scripsit: Escrione q item:Dionysio qui magonem trāstulit:Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Archelao rege: Nicandro.

Libro Nono cōtinenť animaliū aqtilium historiæ & naturæ.

De aquatilium natura cap.i.
Quare maxima in mari aīalia cap.ii.
De indiciis maris beluis cap.iii.
Quæ in oceano quoq; maxima cap.iiii.
De tritonū nereidum & elephāto rum marinorū figuris cap.v.
De balenis & orcis cap.vi.
An spirent pisces:an dormiant cap.vii.
De delphinis & eorū nā mirabili cap.viii.
De torsionibus cap.ix.
De testudinibus qūo capiantur cap.x.
Quis primus testudines secare Institueit cap.xi.
Tegmenta aquatilium cap.xii.
De uitulo marino cap.xiii.
De piscibus pilo carētibus:& quo modo pariāt:& quot eorū genera cap.xiiii.
De noībus & naturis multorū piscium cap.xv.
De auguriis & diuersitate pisciū cap.xvi.
De mugili & aliis piscibus: & qd nō idem ubiq; placeant cap.xvii.
De mulo:& coracio:salpa:salmōe cap.xviii.
De exoceto:muribus:polypis: & murenis cap.xix.
Digestio pisciū i figuras corporū cap.xx.
De anguillis cap.xxi.
De captura earū in lacu benaco cap.xxii.
De murenæ natura cap.xxiii.
De planis piscibus cap.xxiiii.
De echio pisce:eiusq; nā mirabili cap.xxv.
De uarietate naturæ piscium cap.xxvi.
De miluo pisce & dracōe marino cap.xxvii.
De piscibus sāguine carentibus cap.xxviii.
De loligine & sepiis:& polypis:& naupliis cap.xxix.
De onigena:locustis & cancris:cocleis & conchis cap.xxx.
De cancris cap.xxxi.
De cocleis cap.xxxii.
De pectinibus cap.xxxiii.
De diuitiis marinis cap.xxxiiii.
Quomodo nascāť & ubi: & qūo inueniunť margaritæ cap.xxxv.
De natura purpuræ & muricis cap.xxxvi.
Quot sunt genera cap.xxxvii.
Quomodo capiantur cap.38.
Romæ quando usus purpuræ cap.xxxix.
De precio earum cap.xl.
De tingēdo amethystino & cocco bissyno cap.xli.
De pinna & pinotere:& aquatiliū sensu cap.xlii.
De scolopēdris:uulpibꝰ & clauis cap.xliii.
De ariete pisce cap.xliiii.
De his q̄ tertiā naturā hn̄t nō aīalium neq; fruticū:& de urticis: & spongiis cap.xlv.
De caniculis marinis cap.xlvi.
De animātibus quæ silicea testa: & quæ sine ullo includunť: & reliquis sordidis animalibus cap.xlvii.
De uenenatis marinis cap.xlviii.
De morbis piscium cap.xlix.
De generatione eorū mira cap.l.
Itē de generatione:& q pisces oua pariant cap.li.
De uuluis piscium cap.lii.
De longissima uita piscium cap.liii.
De uiuariis ostreorū: & qs primus inuenerit cap.liiii.
Quis primus murenarum uiuaria fecerit cap.lv.
De coclearum uiuariis & quis primus instituit cap.lvi.
De piscibus terrenis cap.lvii.
De muribus nili cap.lviii.
De anthia pisce:& qūo capiatur cap.lix.
De stelhs marinis cap.lx.
De dactylis eorūq; miraculis cap.lxi.
De inimicitiis & amicitiis īter se aquatilium cap.lxii.
Sūma res & historiæ & obseruationes. dc.l.

Ex auctoribus.

Turranio:Graccula:Trogo:Mœcenate: Albino flauio:Cor.Nepote:Valerio mimographo: Fabiano: Fenestella Mutiano: Helio Stilone: Statio seboso:Melisso. Seneca: Cicerone Macro:Aemilio:Messalla Coruino:Trebonio Nigro:Nigidio.

Externis.

Aristotele:Archelao rege:Callimacho: Democrito:Theophrasto:Tralillo:Aegesidemo Cydnio:Alexandro polyhistore.

Libro Decimo cōtinenť naturæ & historiæ animalium uolatilium

De natura auium cap.i.
De phœnice cap.ii.
De aquilis cap.iii.

Quando legionũ ſigna eẽ cœpint cap.iiii.
Mirum de aquila cap.v.
De uulturibus cap.vi.
De ſanquale cap.vii.
De accipitribus cap.viii
De cocyce quæ a ſuo genere interimitur cap.ix.
De miluis cap.x.
Digeſtio auium per genera cap.xi.
De inauſpicatis auibus:cornice: coruis:bubone cap.xii.
De incendiaria cap.xiii.
De cliuina cap.xiiii.
De auibus incognitis cap.xv.
De auibus nocturnis cap.xvi.
De noctuis cap.xvii.
De pico martio cap.xviii.
De ũcos ũgues hñtibus & digitos cap.xix.
De pauonibus:& quis eos primus comederit. cap.xx.
De gallis:& quomodo caſtrenſ & gallinaceo locuto cap.xxi.
De áſeribꝰ: & qs prius iecur anſerinũ comederit: & de adipe anſerino comageno cap.xxii.
De gruibꝰ: cicõiis:olõribꝰ: & pegris auibꝰ:& coturicibꝰ:đ glotte cap.xxiii.
De hirundinibus:merul: turdis:& ſturnis: turturibus:& palũbis cap.xxiiii.
Quæ auium perẽnes:quæ ſemeſtres:quæ trimeſtres cap.xxv.
De auibus mira cap.xxvi.
De auibus ſeleucidibus cap.xxvii.
De ibi cap.xxviii.
Quæ aues in quibus locis nõ ſunt:& quæ mutant colorẽ & uocẽ:& de luſciniis cap.xxix.
De merulis cap.xxx.
Tempus auium genituræ cap.xxxi.
De halcyõibus: & de diebus earũ nauigabilibꝰ:& gauia:& reliquo aquaticarum genere cap.xxxii.
De diuerſitate nidificantiũ auiũ agathilis:cinamulgis & ꝑdicibus cap.xxxiii.
De columbis cap.xxxiiii.
De palũbis & differẽtia palũbarũ cap.xxxv.
De paſſeribus cap.xxxvi.
De tinnungulo cap.xxxvii.
De uolatu & inceſſu auium cap.xxxviii.
De apodibus cap.xxxix.
De caprimulgis & plateis cap.xl.
De ingeniis auium cap.xli.
De carduęle & pſytaco:& auibus quæ loquuntur cap.xlii.
De coruorũ intelligentia cap.xliii.
De diomedeis auibus cap.xliiii.
Quæ animalia nihil diſcant cap.xlv.
De potu auium cap.xlvi.
De hæmotepode: onocrotalo: & de peregrinis auibus cap.xlvii.
De mltarũ auiũ noĩbus & natura cap.xlviii.
De nouis auibus & fabuloſis cap.xlix.
Quis gallinas ſarcire inſtituerit:& de auiariis:& qs ea prius iſtitueri cap.l.
De æſopi patina cap.li.
De gñatiõe auiũ:& ꝑter aues quæ quadrupedes oua pariant cap.lii.
De tempore & gñatiõe icubatus auium & coitu cap.liii.
De uitiis & remediis incubantiũ cap.liiii.
De auguriis ouorum cap.lv.
Quæ gallinæ optimæ cap.lvi.
De morbis earum & remediis cap.lvii.
De cõceptu & nũero fœtus auiũ cap.lviii.
De pauone & anſeribus cap.lix.
De ardeolis & quo ſeruenẽ optime oua cap.lx.
Quæ uolucrũ ſola aĩal pariat:& lacte nutriat cap.lxi.
De cõceptu uiperæ et partu: & quæ terreſtrium oua pariant cap.lxii.
De generatione terreſtrium cap.lxiii.
De uaria generatione auium cap.lxiiii.
De murium fœtu cap.lxv.
De ſpina hoĩs anguem naſci cap.lxvi.
De ſalamandra cap.lxvii.
De his quæ naſcũt ex nõ gẽitis: & quæ nata nihil gignunt cap.lxviii.
De ſenſibus animalium cap.lxix.
Auditũ & olfactũ eſſe piſcibus cap.lxx.
Tactum cõem eſſe omnibus cap.lxxi.
Quæ uenenis uiuãt:& q̃ terra cap.lxxii.
De cibo & potu quorũdam cap.lxxiii.
Quæ inter ſe diſſideãt:& quæ ĩter ſe conueniant cap.lxxiiii.
De ſomno animalium cap.lxxv.
Sũma res & hiſtoriæ & obſeruatões.dec.xxiiii.

Ex auctoribus.

Manilio:Cornelio: Valeriano: Actio: Vmbritio meliore:Maſſurio:Sabino:Antiſtio Labeone:Trogo:Cremutio.M.Varrone:Macro: Aemilio:Emiſſio:Mutiano Nepote:Fabião pictore.T. Lucretio: Cor.Celſo: Oratio Deluſone: Higino:Sarſenis:Nigidio:Manilio Sura.

Externis.

Homero:Phœmonoe:Philemone: Boeto: qui ornytogonia: Hyla qui de auguriis: Ariſtotele : Theophraſto : Callimacho : Eſchilo :

Hierone rege:Philometere rege:Archita: Amphilocho atheniense:Anaxipolithasio: Apollodoro lemnio: Aristophane millesio: Antigono cymæo:Agathocle chio:Apollonio pgameno Aristandro atheneo:Bachio millesio:Bione Solense:Cherea atheniése:Diodoro priénio: Dione colophonio:Democrito:Diophane nicése: Epigene rhodio:Euagora thasio: Euphronio atheneo:Iuba Androtione qui de agricultura: Aeschrione qui item:Dionysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit : Nicandro: Onesicrito : Philarcho: Hesiodo.

Libro Vndecimo continentur historiæ & naturæ paruorum animaliū & reptilium.

De insectoꝝ genere cap.i.
De subtilitate naturæ in his cap.ii.
Vtrum spirent an habeant sanguinem cap.iii.
De corpore eorum cap.iiii.
De apibus cap.v.
Qui ordo naturæ in eis cap.vi.
De uocabulis operis cap.vii.
Ex quibus floribus opera fiant cap.viii.
De amatoribus earum cap.ix.
Ratio operis cap.x.
De fucis cap.xi.
Quæ natura mellis cap.xii.
Quæ optima mella cap.xiii.
Quæ genera mellis in singulis cap.xiiii.
Quomodo probentur mella cap.xv.
De tertio genere mellis & quō apes probentur cap.xvi.
Quæ regiminis ratio cap.xvii.
De genere apum:& quæ inimica apibus cap.xviii.
De morbis apum cap.xix.
De continendis apibus:& quō reparentur cap.xx.
De uespis & crabronibus cap.xxi.
De bombicibus & bombyli:& necydalo:& quis primus bōbicinaꝫ uestem inuenerit cap.xxii.
De bombice coa cap.xxiii.
De araneis & generatione earum cap.xxiiii.
De scorpionibus cap.xxv.
De stellionibus & de cicadis cap.xxvi.
De pēnis insectoꝝ:& scarabeis: & reliqs scarabeoꝝ generibus cap.xxvii.
De locustis cap.xxviii.
De formicis nostratibus cap.xxix.
De indicis cap.xxx.
De diuersitate insectorum cap.xxxi.
De aialibus in ligno & ex ligno nascentibus cap.xxxii.
De aiali cui cibi exitus nō est cap.xxxiii.
De tineis & culicibus: & de diuersitate earum cap.34.
De pyrali siue pyrausta cap.xxxv.
Historiæ naturæ animaliū p singula membra cap.xxxvi.
De sanguine & quoꝝ celerrime siccet:& quorum non coeat: quorū grauissimus uel tenuissimus: quorum nullus cap.xxxvii.
An in sanguine pricipatus & tergore:& pilis mámis & uestitu cap.38.
Notabilia aialia quæ mámis cap.xxxix.
De lacte:& unde caseus nō fiat cap.xl.
De diuersitate caseorum cap.xli.
Differentia membroꝝ hois a cæteris aialibus cap.xlii.
De simiaꝝ multitudine cap.xliii.
De unguibus cap.xliiii.
De ungulis cap.xlv.
De pedibus auiū & unguibus cap.xlvi.
De pedibus isectoꝝ a duobus ad centum cap.xlvii.
De pomilionibus & genitalibus cap.xlviii.
De caudis cap.xlix.
De uocibus cap.l.
De agnascētibus mēbris:& dicta aristotelis de uita hominis cap.li.
De aia & de habitu aialium: & q̄ gustata iterimát:& de uictu hois & quibus de causis nō coquatur cap.lii.
De corpulētia augēdā uel minuēda:et q̄ gustu famē ac siti sedent cap.liii.
Summa res et historiæ et obseruationes. ii.m. cc.lxx.

Ex auctoribus.

M. Varrone:Higino:Scropha: Sarsena: Celso Cor. Aemilio Macro: Virgilio:Columella: Iulio Aquila qui de hetrusca disciplina scripsit: Tarquitio qui item:Vmbritio qui itē: Catone Cēsorio:Domitio caluino:Trogo: Melisso: Fauonio: Fabiano: Mutiano: Nigidio: Manilio: Opio.

Externis.

Aristotele:democrito:Neoptolemo:qui melliturgia:Aristomacho qui item:Philisto qui itē: Nicandro: Menecrate: Dionysio qui magonē transtulit:Empedocle:Callimacho: Attalo rege:Apollodoro qui de bestiis uenenatis: Hip

pocrate: Eriphilo: Erasystrato: Asclepio: Themisone: Posidonio stoico: Menādro priēnēse: Heraclide: Euphronio atheneo: Theophrasto: Hesiodo: Philometere rege.

Libro Duodecimo continet de arboribus.

De arbo℞ honore & qñ platanus primū in italia & de natura earum cap.i.
De chamæplatano:& qs totōderit uiridaria cap.ii.
De peregrinis arboribus & malo assyrio cap.iii.
De indiæ arboribus:ul' qñ romæ hebenus primum cap.iiii.
De spina & ficu indicis cap.v.
De arbore pala & arboribus indicis sine noibus & laniferis cap.vi.
De piperis arboribus:& gariophylo & aliis pluribus cap.vii.
De machir & arboribus gentis amanæ cap.viii.
De bdelio:& arboribus psici maris cap.ix.
De arboribus persicæ insulæ & la nigeris arboribus cap.x.
De gossampino & arboribus ex quibus uestes fiunt & qbus modis conftent arbo℞ fructus cap.xi.
De costo & nardo & differentiis nardi cap.xii.
De assaro amomo: & amomi: & de cardamomo cap.xiii.
De thure & arboribus thuris cap.xiiii.
De myrrha & arboribus myrrhæ cap.xv.
De generibus myrrhæ & natura & precio eius cap.xvi.
De mastice:ladano:& bruta:enhemo & strobo & styrace cap.xvii.
De fœlicitate arabiæ cap.xviii.
De cinnamomo & xylocinnamomo & casia cap.xix.
De isocinnamomo & cancamo actaro cap.xx.
De serichato & gabalio:de myrobalano cap.xxi.
De phoenicobalano & calamo odorato cap.xxii.
De ammoniaco & spagno cap.xxiii.
De cypero & spalatro cap.xxiiii.
De balsamo & opobalsamo & xylobalsamo: & styrace & galbana cap.xxv.
De panace & sodylio & malobathro cap.xxvi.
De eleomphacio cap.xxvii.
De iryo & oenāthe: & de elate arbore & cinnamo & comaco cap.xxviii.

Summa res & historiæ & obseruationes. cccc. lxxviii.

Ex auctoribus.

M. Varrone. Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pōponio Mela: Flauio Proculo: Trogo. Higino: Claudio Cæsare: Cor. Nepote: Sex. Nigro qui græce de medicina scripsit: Cassio Hemina. L. Pisone: Tuditano: Antiate.

Externis.

Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isigono: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Polycrito: Olympiadoro: Diogneto: Nigibulo: Anticlide: Carete Cydonio: Menæchmo: Dorotheo: Xenia athenæo Lyco: Anteo: Epidodo: Cherea: Democle: Ptolemæo Lago: Marsia Macedone: Zoilo: Itē Democrito: Amphilocho: Aristomacho: Alexandro polyhistore: Iuba: Apollodoro qui de odoribus scripsit: Heraclide medico: Archidemo: Ite℥ Dionysio: Item Democle: Item Euphrone: Item Opsenide: Item Diagora: Item Iolla: Item Heraclide tarentino: Zenocrate ephesio.

Libro Tertiodecimo continet de unguentis & arboribus maritimis.

De unguentis & qūo primum sunt cognita nobis & de compositione cap.i.
Quod unguentū regale uocet:& q̄ diapasmata & qualiter seruent cap.ii.
Quāta in unguētis luxuria:& qñ primū romanis in usu cap.iii.
De palmis & natura ea℞ gñibus cap.iiii.
De syriæ arboribus cap.v.
De terebintho cap.vi.
De ficu ægyptia & cypria cap.vii.
De ceraunia & siliqua cap.viii.
De persico ægypti & spina ægyptia cap.ix.
De pruno & arboribus circa mēphim cap.x.
De gūmi generibus & papyro cap.xi.
De generibus chartarum: & qūo chartæ fiāt:& de charta℞ pbatione & uitiis & glutino earum cap.xii.
De libris Nummæ cap.xiii.
De arboribus æthiopiæ cap.xiiii.
De atlātis arboribus & citreis: & q̄ in his laudent:& q̄ uituperent: & de arbore trogete cap.xv.

De arbore lothio. cap.xvi.
De paliuro & punico malo: & de flore punici mali. cap.xvii
De asiæ & græciæ fructibus cap.xviii.
De timelea siue camelea & tragacantha & de trago siue scorpione & myrice & bria & galla cap.xix.
De enonymo & andrachna congrygia & thapsia cap.xx.
De cappari siue cynosbato aut epheostaphyle:& de sarpha cap.xxi.
De spina babylõis regia: & de cy.
De fructibus & arboribus (tiso cap.xxii.
nostri maris atq; rubri & indici cap.xxiii.
Summa res & historiæ & obseruationes. cccc. lxviii.
Ex auctoribus.
M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Sebo so: Pomponio Mela: Fabio: Higio: Trogo: Proculo: Claudio Cæsare: Cor. Nepote: Sex. Nigro: qui græce de medicia scripsit: Cassio Hemina. L. pisone: Tuditano: Antiate.
Externis.
Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isodoro: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Olympiodoro: Diogneto: Cleobolo: Anticlide: Crate Mitileno: Menæchmodoro Thebano: Dorotheo atheniẽse: Lyco: Anteo: Epipodo: Dione: Adimãtho: Ptolemæo Lago: Marsia Macedone: Zoilo. Itẽ Democrito: amphilocho: alexandro polyhistore: aristõacho: luba rege: apollodoro q d odoribꝰ scripsit Hera clide medico: Botrye medico: archidemo: Item Dionysio: Itẽ Democlide Itẽ Euphrone. Item Mnesīde: Itẽ Diagora: Itẽ: Iolla: Itẽ Heraclide Tarentino: Xenocrate ephesio.

Libro quartodecimo cõtinet de uitibus & uineis.
De uitium natura & q bus modis ferant. cap.i.
De generibus uitium cap.ii.
Item de uitium generibus cap.iii.
Insignia culturæ uineaꝝ. cap.iiii.
De natura uini. cap.v
Vina generosa. cap.vi.
Vina transmarina. cap.vii.
De uino qd uocat biõ gña .7. cap.viii.
De dulciũ generibus.xiiii. cap.ix.
De deuteriis & secundariis: uini genera tria cap.x.
Quæ nup ĩ italia generosa uina esse cœperint. cap.xi.
De uini obseruatione Romulo rege posita. cap.xii.
Qui uini usus antiqs & de uinis antiquorum cap.xiii.
De apothecis & de uino opimiãõ cap.xiiii.
De liberalitate Cæsaris ĩ uino: & qñ primũ genera uini fictitii cap.xv
De uinis fictitiis cap.xvi.
De hydromelle & oxymelle cap.xvii.
Prodigiosa genera uini cap.xviii.
Quibus uinis ad sacra uti fas nõ sit:& qbus generibꝰ musta condiantur cap.xyiiii.
De picis generibꝰ & resinis:& mustis condiendis & de aceto & fece cap.xx
De cellis uinariis cap.xxi.
De uitanda ebrietate cap.xxii.
Summa res & historiæ & obseruationes.d.x.
Ex auctoribus.
Cor. Valeriano: Virgilio: Celso: Catone Cẽsorio: sarsenis patre & filio: Scropha. M. Varrõe. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Græcino: Iulio Actico: Columella: Masurio: Sabino: Fenestella: Tergilla: Mactio Plãco: Flauio Dorsinio: Scæuola: Aelio: Atteio Capitone: Cotto Messalino: L. Pisone: Põpeio Leneo: Fabiano. Sex. Nigro: Vibio Ruffino.
Externis.
Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Attalo rege: Philometere rege: Archita: Xenophonte: Amphiloco: Atheneo: Anaxipoli Thasiõ: Apollodoro Lemnio: Aristophane milesiõ: antigono Cymæo: Agatone: Apollonio pgameno: Aristãdro Athenæo: Botrye: Item Bacchio milesio: Bione: Solense: Cherea atheniẽse: Cheristo: itẽ Diodoro priẽneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thasio: Euphrone ateneo: Androtiõe qui de agricultura scripsit: Eschirione qui itẽ Lysimacho qui item: Diõysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Asclepiade medico: Onesicrito: Erasistrato qui item: Iuba rege.

Libro Quitodecimo cõtinet de natura frugiferaꝝ arboꝝ & culturã.
Naturæ frugiferarum arboꝝ. cap.i.
De oleo. cap.ii.
De natura oliuæ & oleæ icipiẽtis cap.iii.
De natura olei. cap.iiii.
De cultura oliuaꝝ. cap.v.
De seruandis oliuis:& quomodo faciendum oleum cap.vi.
De oleo fictício. cap.vii.
De amurca. cap.viii.
Pomoꝝ oium genera & naturæ. cap.ix.
Nucũ pineaꝝ genera quattuor. cap.x.
De malo cotoneo. cap.xi.

De persico genera quattuor. cap.xii.
De pruno genera xi. cap.xiii.
De diuersis gñibꝰ malorum: genera.xxix. cap.xiiii.
De pyris & insitoꝝ uarietate cap.xv.
De pomis seruandis & uuis cap.xvi.
De cotoneis pyris & sorbis cap.xvii.
De ficis genera.xxix. cap.xviii.
De caprifico & caprificatione cap.xix.
De mespilis & eoꝝ gñibus.iiii. cap.xx.
De sorbis genera quattuor cap.xxi.
De nuce iuglande cap.xxii.
De castaneis gña octo cap.xxiii.
De siliquis & carnosis pomis: & moris & de acinis & baccis cap.xxiiii.
De cerasis genera octo cap.xxv.
De corno & lentisco cap.xxviii.
De generibꝰ succoꝝ & de odore cap.xxvii.
De sucis fructuũ & arborũ & coloribus et odoribus:et natura pomorum:et de cõmendatione fructuum cap.xxvi.
De myrto genera eius cap.xxix
De lauro genera.xiii. cap.xxx.
Sũma res et historiæ et obseruationes.d.xx.

Exauctoribus.

Fenestella:Fabiano:Virgilio: Cornelio Valeriano:Celso: Catone censorio: Sarsenis patre et filio:Scropha.M.Varrõe:Lisimacho:Fabio pictore:Trogo:Higino:Flacco Verrio: Græcio: Attico:Iulio Sabino:Tergilla:Cotta:Messalio: Columella .L. Pisone: Põpeio Leneo :Mactio Planco:Flauio Dorsene:Sceuola:Helio:Atteio Capitone:Sex.Nigro:Mumio Ruffino.

Externis.

Hesiodo:Aristotele:Democrito: Hierone rege Archita:Philometere rege: Attalo rege:Xenophonte:Amphilocho:Athenæo:Anaxipoli thasio:Apollodoro Lemnio:Aristophane Milesio: Antigõe Cymæo: Agathocle Chio: Apollodoro Pergameno:aristandro ateneo:Bacchio Milesio:Bione solense: Cherea Ateneo: Cheristo: Item Diodoro Prieneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio:Euagora Thasio:Euphrõio ateneo: Androtione q de agricultura scripsit: Eschirione qui item: Diõysio qui magonem transtulit:Diophane qui ex Diõysio epitomẽ fecit:Asclepiade medico:Erasistrato item: Comiade qui de conditura uini: aristomacho qui item: Hycesio qui item: Themisone medico: Onesicrito:Iuba rege.

Libro Sextodecimo cõtinentur siluestriũ arborum naturæ cap.i.
Gentes sine arbore: & miracula in septẽtrionalis regionis arboribꝰ cap.ii.
De hyrciniæ siluæ magnitudine. cap.iii.
De glandiferis. cap.iiii.
De glande genera.xiii. cap.v.
De fagina glande & reliquis glãdibus:& carbõe & pastu porcoꝝ cap.vi.
De galla & q̃ multa pter glãdem eædem ferant arbores cap.vii.
De cachrye & cocco grano & agarico & subere. cap.viii.
Quarum sint in usu cortices cap.ix.
De scãdulis & pinu:pinastro:abieté: piceaq;:larice: tæda:taxo cap.x.
Quibus modis fiat genera picis & quomodo fiat cedrũ:& de spissa pice quomodo fiat: & quibus modis resina coquatur cap.xi.
De zopissa & sapio & quarum arborum materia in precio cap.xii.
De fraxino genera eius.iiii. cap.xiii.
De tilia genera duo cap.xiiii.
De aceris genera decem cap.xv.
De bruscho moluscho & staphylodendro & buxo genera tria cap.xvi.
De ulmo genera quattuor cap.xvii
De arborum natura per situs cap.xviii.
Diuisio generum cap.xix.
Quibus folia non decidãt: & de rhodendro cap.xx.
Item quibus folia non decidunt: & quibus nõ oĩa folia cadant: & quibus locis nullæ arborum cap.xxi.
De natura foliorum cadentiũ & quibus foliorum uarii colores cap.xxii.
De populo tria genera: & quoꝝ foliorum figura mutetur cap.xxiii
Quæ folia uersenẽ omnibus annis;quæ foliorum eius palmis cura & usus & folioꝝ mirabilia cap.xxiiii.
De ordine naturæ in satis: & de flore arboruȝ & conceptu & germinatione & partu: & quo ordine floreant cap.xxv.
De corno & quo tẽpore quæque ferant:& quæ fructũ non ferant: & quæ infœlices existimanẽ: & q̃ facillime fructũ perdunt:& qbus fructus anteq̃ foliũ nascantur cap.xxvi.
De biferis & triferis:& quæ celerrime senescãt:& de ætatibus eaꝝ cap.xxvii.

De moro. cap.xxviii.
De siluestribus cap.xxix.
De buxo & faba græca siue loto. cap.xxx.
De ramis cortice & radicib9 ar-
De ꝓdigiosis arborib9:& (boꝝ cap.xxxi.
q̄bus modis spōte nascunt̄:& ꝙ
nō oīa ubiq̄ nascūt̄ & quæ non
alibi nascant̄ arbores cap.xxxii.
De cypsso:& ꝙ ex terra noua ali-
q̄ sæpe nascāt̄ quæ i ea antea nō cap.xxxiii.
De hedera (fuerunt. cap.34.
De hedera quæ uocat̄ smilax cap.xxxv.
De aq̄ticis calamis & fruticibus. cap.xxxvi.
De salice gn̄a eius octo: & q̄ ꝑter
salicē sint utilia ligaturis & de ru-
De succis arboꝝ:& nā mate (bis cap.xxxvii.
riarū:& de cædēdis arboribus cap.38.
De teredinibus larice cap.xxxix.
De materiis:de magnitudīe arbo
rū: & q̄ cariē & ruinā nō sentiūt:
& de ꝑpetuitate materiaꝝ cap.xl.
De teredinibus cap.xli.
De materiis architecti: & q̄ mate
ries ad quid utilis:& quæ firmior
materia in tectum cap.xlii.
De glutināda materia:& lignis se
ctilibus. cap.xliii.
De arboꝝ ætate: & quæ gehera
arboꝝ minime durant cap.xliiii.
Sūma res & historiæ & obseruationes .cxxxv.

Ex auctoribus.

M.Varrone:Feciale:Nigidio:Cor.Nepote: Hi
gino: Massurio:Catone: Mutiano. L. Pisone:
Trogo: Calfurnio: Basso: Cremutio: Sex. Ni-
gro:Cor.Bocco: Vitruuio:Græcino.

Externis.

Alexandro polyhistore: Hesiodo: Theophra-
sto:Democrito:Hōero:Timeo: Mathematico.

Libro decimoseptimo continent̄ sa-
tiuarū ac culturarū arborū naturæ.

Arboꝝ ꝑtia mirabilia cap.i.
De natura cæli ad ar-
bores: & quā partē cæli spectare
De societate cæli & ter- (debeāt cap.ii.
ræ ad arbores. cap.iii.
De qualitate regionum. cap.iiii.
Genera terrarum. cap.v.
De terra quam britānia & gallia
amat. cap.vi.
De græcoꝝ doctrina. cap.vii.
De terraꝝ generibus. cap.viii.
De cineris usu:et de fimo:et quæ
sata ubertiorē terrā faciāt et quæ
urant. cap.ix.
De satione arboꝝ: & ꝙ auulsio
ne nascuntur arbores cap.x.
De transferendis seminariis:& ul
mis serendis & scrobibus. cap.xi.
De īteruallis plātādaꝝ arboꝝ &
ūbris & stillicidiis & ub plantari
debeant. cap.xii.
Quæ arbores tarde crescant: &
quæ celeriter:et de sabina. cap.xiii.
De satione arboꝝ & insitione: &
quomodo iuēta sit tenera iserēdi
implastratio cap.xiiii.
De uite inserenda cap.xv.
De emplastratione cap.xvi.
Exemplū huius rei cap.xvii.
De cultura taleaꝝ: & q̄bus tem-
poribus insitio fiat cap.xviii.
Quæ arbores societate gaudeāt:
& de disciplia oblaq̄andi & acule
De salicto et harūdineto:& (ādi cap.xix.
cæteris cæduis ad ꝑticas palos cap.xx.
De culturis et disciplina excolen
daꝝ uinearum cap.xxi
De sulco et uineaꝝ putatione cap.xxii.
Ratio arbustorum cap.xxiii.
De seruādis uuis:et morbis arbo
De ꝓdigiis ex mutatione: (rum cap.xxiiii.
et de remediis ex arboribus: et q̄
irrigatione ꝓficiāt: et q̄liter rigā-
dum:et mirabilia de riguis cap.xxv.
De remediis morboꝝ arboꝝ cap.xxvi.
De caprificatione et stercoratiōe cap.xxvii.
De diuersis medicamētis arborū
cōtra uenenata animalia:et cōtra
formicas:& cōtra noxia animalia cap.xxviii.
Sūma res et historiæ et obserua-
tiones.d.lxxxi.

Ex auctoribus.

Cor.Nepote:Catone Cēsorio.M. Varrōe Cel-
so: Virgilio: Higino: Sarsenis patre et filio:
Scropha: Calfurnio: Basso: Trogo: Aemilio
Macro:Græcino:Columella: Attico Iulio: Fa-
biano: Sura: Manilio: Dosseno Mundo. C.
Epidico.L.Pisone.

Externis

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito:
Theopompo:Hierone rege: Attalo rege: Phi-
lometere rege:Archita: Xenophōte: Amphilo
cho atheniense:Anaxipoli Tasio: Apollodoro
Lemnio:Aristophane Millesio: Antigono Cy-
meo:Agathocle chio: Apollonio pergameno:
Bachio Millesio: Bione: Cherea atheniense:
Chetecto:item Diodoro priēnio:Dione Colo-

phonio: Epigene rhodio: Euagone Thasio: Euphronio: Ateneo: Androtiõe: qui de agricultura scripsit: Ascryone qui itẽ: Lysimacho q itẽ: Dionysio qui magonem transtulit. Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Aristandro q de portentis.

Libro Decimooctauo continetur de agricultura.
Quod antiq̃s maximũ studiũ agriculturæ fuit. cap.i.
Quæ corona primo romæ cap.ii.
De iugere & actu & legib9 circa pecora:& quotiẽs & q̃bus tp̃ibus fuit sũma utilitas ãnõæ: & q agricultura illustres cap.iii.
Ratio de agricultura cap.iiii.
Laus agricolaꝝ:& quæ obseruãda in agro parando cap.v.
De uillaꝝ positione: & præcepta antiquoꝝ de agro colendo cap.vi.
De frugũ generibus & natura cap.vii.
Nõ oĩa frumẽti gñ̃a ubiq̃ nasci. & de reliquis ĩ oriẽte generibus cap.viii.
De pistoriis & molitura & farina cap.ix.
De similagine: siligine: & de aliis gñ̃ibus & de pistura cap.x.
De fermẽtis & panis faciẽdi ratio gñ̃a: & quãdo primũ pistores romæ:& de cribris & alica cap.xi.
De leguminibus cap.xii.
De rapis & napis amiternis cap.xiii.
De lupino cap.xiiii.
De uitia & eruo cap.xv.
De feno & faragine:& de ocimo: & de medica & cytiso cap.xvi.
De uitiis frugũ & remediis: & qd ĩ quoq̃ terræ gñ̃e debeat seri cap.xvii.
De ꝓdigiis frugũ:& arandi disciplina: & uomeꝝ generibus cap.xviii.
De tp̃ibus arãdi & iũctione boũ. cap.xix.
De occãdo & quodã aratiõis gñ̃e: & de iteratione & tesectione cap.xx.
De cultura terræ cap.xxi.
Exẽpla diuersaꝝ terraꝝ:& sũma fertilitate & bifera uite: & aquarũ differentia cap.xxii.
De q̃litate terræ & stercoratione cap.xxiii.
De bonitate seminum & disciplina seminandi: & quãtũ ex quoq̃ genere frumenti in iugero serendum:& temporibus serendi cap.xxiiii.
Digestio sydeꝝ ĩ noctes et dies cap.xxv.
Replicatio totius culturæ et qd quoq̃ mẽse ĩ agro fieri oporteat cap.xxvi.
Ne agricolæ aspiciant stellas: sed magis tempora serẽdæ frugis: et ortus occasusq̃ syderis in quibusdam herbis et pro stellarum ortu et occasu cap.xxvii.
De pratis & reparatione prati & cotibus & falcibus & descriptio frugum & syderum cap.xxviii.
De tempestate utriusq̃ temporis & remediis sterilitatũ cap.xxix
De messe & tritico & palea & frumento seruando cap.xxx.
De uidemia & autũni tp̃ibus cap.xxxi.
De lunari ratione cap.xxxii.
De uentoꝝ ratione cap.xxxiii.
De limitatione agroꝝ cap.34.
Pronostica tempestatum cap.xxxv.
Sũma res & historiæ & obseruationes.ii.m.lx.

Ex auctoribus.

Massurio: Sabio: Cassio Hemia: Verrio flacco. L. Pisone: Cor. Celso: Thuranio Graccula: D. Sylano .M. Varrone: Catone Censorio: Scropha: Sarsenis patre & filio: Domitio Caluino: Higino: Virgilio: Trogo: Ouidio: Græcio: Columella: Tuberone. L. Aruntio qui græcè de astris scripsit: Cæsare dictatore qui itẽ: Sergio: Paulo: Sabino: Fabiano. M. Cicerõe: Calfurnio Basso: Atteio Capitone: Manilio: Sura: Actio: qui praxidica.

Externis.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Hierone rege: Philometere rege: Attalo rege: Archelao rege: Archita: Xenophonte: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli Thasio: Aristophãe millesio: Apollodoro Lemnio: Antigene Micenæo: Agatocle chio: Apollonio pgameno: Aristandro ateneo: Bacchio millesio: Bione solense: Cherea atteniense: Cheresto: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagora thasio: Euphronio ateneo: androcione qui de agricultura scripsit: Eschryone qui item. Lysimacho qui item: Dionysio qui Magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomẽ fecit: Palete: Eudoxo: Philippo: Calippo: Dositheo: Parmenisco: Melitone: Critone: Oenopide: Zenone: Eutemõe: Harpalo: Hecateo: Anaximãdro: Sosigene: Hipparcho: Arato: Zoroastre archibio.

Libro decimonono cõtinenť lini natura:& mirabilia.
De lini satiõe & gñ̃ibus eius:& q̃Ꝺo pficiať:& de mappis:& lino nõ ardẽte:& q̃n primũ in theatris uela. cap.i.

De sparti natura: & q̃n primum usus eius & q̃uo p̃ficiat: & q̃ sine radice nascant̃ & uiuant. cap.ii.
De mysi & tuberibus: & de fũgis pezicis laserpitio: & magyderi: & rubia & radicula. cap.iii.
De hortoꝝ cura ex digestiõe terræ nascentiũ p̃ter fruges & fruti cap.iiii.
Natura & genera & historia (ces nascentium in hortis rerum cap.v.
De hortẽsium herbaꝝ radicibus foliis floribus coloribus cap.vi.
Quoto die quæq; herbæ nascũt satæ: & q̃uo quæq; formant̃ uel digerant̃: & quoꝝ singula genera sunt: & quoꝝ plura. cap.vii.
Natura & gñ̃a & historiæ ad cõdiméta ĩ horto sataꝝ reꝝ. xxxvi. cap.viii.
De fœniculo & canabi. cap.ix.
De morbis hortorum & remedia circa formicas erucas & culices cap.x.
Quæ magis sint fortia uel minꝰ: & quibus salsæ aquæ prosint. cap.xi.
Ratio rigãdoꝝ hortoꝝ & q̃ trãslata meliora fiãt: & de succis hortensioꝝ: & saporibus. cap.xii.
Summa res & historiæ & obseruationes. M. c. xliiii.

Ex auctoribus.

M. Actio: Plãco. M. Varrone. D. Syllano: Catone Cẽsorio: Higino: Virgilio: Mutiano: Celso: Columella: Calfurnio Basso Manilio: Sura: Sabino: Tyrone: Licinio: Macro. Q. Hirtio: Vibio Ruffino: Cesenneo: q cepurica scripsit: Castritio: Item Firmio: Item Peritio.

Externis.

Herodoto: Theophrasto: Democrito: Aristomacho: Menãdro qui biochresta scripsit: Anaxilao. Opione.

Libro Vicesimo cõtinent̃ medicinæ ex his q̃ ĩ hortis seruntur.
De cucumere siluestri & elaterio cap.i.
De angurio cucumere siue errati co: & de satiuo: & de pepone cap.ii.
De cucurbita siluestri & rapo cap.iii.
De napoꝝ d̃iis & raphano siluestri: & d̃ raphão satiuo & pastiaca cap.iiii.
De staphylino siue pastinaca: & gigidio: & sisere: & sesili: & inula: & de cepe siluestri cap.v.
De porro sectiuo & capitato: & de allio. cap.vi.
De lactuca siluatica siue capria: & esopo & isati & lactuca siluestri cap.vii.
De generibus betæ: & intybis & cichorio: & seri genera duo cap.viii.
De brassica & lapsana: & de brassica marina: & scylla: & de bulbis & bulbine cap.ix.
De asparagis & corruda: & libyco & horminio cap.x.
De apio & apiastro: & helioselino: & oreoselino cap.xi.
De petroselino & ocimo cap.xii.
De siluestri ocimo & eruca: & nasturtio & ruta cap.xiii.
De mẽtastro & menta & pulegio & nepeta & de cumino cap.xiiii.
De cumino ethiopico: & de capari: & de ligustico: siue panace cap.xv.
De cunila gallinacea siue origano & cunilagine & cunila satiua & cunila montana cap.xvi.
De piperiti & origano & othimine prassio & tragorigano & heraclio & lepido: & de gith siue melãthio & aniso cap.xvii.
De aneto & sagapenio: & de papauere albo & nigro: & q̃uo succus herbaꝝ colligẽdꝰ ẽ: & d̃ opio cap.xviii.
De empractico & erratico & glaucio siue paralio & heraclio siue aphro: & de diacodio cap.xix.
De tichymalo & archalio & portulaca siue peplio & coriãdro: & de atriplici cap.xx.
De malua malope & althea & lapathon oxylapato hydrolapato & hyppolapato & bubalapato cap.xxi.
De sinapis tribꝰ gñ̃ibꝰ & marrubio & serpillo & sisymbrio siue thymbræo & d̃ lini semĩe & blito cap.xxii.
De meu & Fœniculo hippomarathro: uel myrseneo & canabi & d̃ ferula & carduis cap.xxiii.
Confectio theriacæ cõpositio medicaminis antiochi cap.xxiiii.
Summa medicinæ & historiæ & obseruatiões. M.dc. vii.

Ex auctoribus.

Catone cẽsorio. M. Varrõe. Põpeio: Leneo: Gallione: Higino: Sex. Nigro: q græce scripsit: Iulio basso qui item: Celso: Antonio Castore.

Externis.

Democrito: Theophrasto: Orpheo: Menandro qui biochresta scripsit: Pythagora: Nicandro.

Medicis.

Nicādro:Hippocrate:Chryſippo:Diocle:Opione: Heraclide Hiſceri: Dionyſio: Apollodoro Tarentino: Apollodoro Citienſe: Praxagora: Phiſtonico medo: Dieuce:Cleopāte: Philiſtione:Aſclepiade:Grateia:petronio: diodoro:Iolla:Eraſiſtrato:diagora: andrea: Mneſicle: Epicarmo:damione:dalione: Soſimene. Hyepolo: metrodoro:Solone:Lycio:Olympiade Thebana:Phyllino:Petridio:Mictione: Glaucia: Xenocrate.

Ibro Vigeſimoprimo cōtinenť floꝝ & coronamētoꝝ naturæ.

De mira floꝝ uarietate cap.i.
De ſtrophiolo ſerto:& q primū flores miſcere cœpint:& qñ primū corolla inuenta uel appellata & quare. cap.ii.
Quis primū coronā foliis aureis & argēteis dedit:de honore coronaꝝ apud antiquos & de Scipiōis honore:& de pactilibus coronis: & Cleopatræ reginæ facta cap.iii.
De roſa in coronis: & de generibus eius:& ubi ſeratur cap.iiii.
De lilio tria gña:& rōe ea iſerēdi cap.v.
De uiolis:& de caltha & bacchaſ & combreto cap.vi.
De floribus ātiqs & de odoramētoꝝ diuerſitate & ſaliūca& polio cap.vii.
De ueſtiū æmulatōe cū floribꝰ& amarātho chryſocome ſiue chryſiti cap.viii.
De honore coronaꝝ & cyclamio & melotro & trifolio tria genera eius cap.ix.
De origano & thymo & melle attico & coniza & iouis flore & helino & ābrotono & leucanthemo cap.x.
De amaraco ul' ſanſuco & nyctegreto & meliloto & uiola alba & codiamino & de ſilueſtribus bulbis et helichyſo & lychnis et de herbis citra mare cap.xi.
De cura apum et pabulo et morbis earum et remediis cap.xii.
De uenenato melle et de remediis mellis uenenati et mellis iſāi cap.xiii.
De melle qđ muſcæ nō attingūt et aluearis et cura eoꝝ ſi famem ſentiūt apes et qūo cæra fiat cap.xiiii.
De herbis ſpōte naſcentibus et cap.xv.
De carduo helxine et aculeatis tribulo et anchuſa cap.xvi.
De dria herbaꝝ p folia et q̄ herbæ toto anno floreāt et haſtula regia et pitana et de gladiola cap.xvii.
De iūco gña ſex et de cypero et de medicamentis eaꝝ et de cypiro et odorato iunco cap.xviii.
Ex roſa medicinæ et de lilio et de narciſo et ex uiola et de bacchare et cōbreto et aſaro cap.xix.
De nardo gallico:et de croco medicinæ:et croco magno: et ex ſiri et ſaliūca et holochryſo et chryſocome et meliloto cap.xx.
De trifolio et thymo et homero calle:et de helenio et ābrotono cap.xxi.
Ex leucāthemo et ſāſuco medicinæ cap.xxii.
Ex anemona medicinæ cap.xxiii.
Ex œnāthe medicinæ cap.xxiiii.
Ex heliocryſo medicinæ cap.xxv.
Ex hiacyntho medicinæ cap.xxvi.
Ex uincaperuinca medicinæ cap.xxvii.
Ex colocaſia medicinæ cap.xxviii.
Ex anthalio medicinæ cap.xxix.
De parthenio medicinæ cap.xxx.
De ſtrichne medicinæ cap.xxxi.
De corcoro cap.xxxii.
De perſoluta cap.xxxiii.
De menſuris et ponderibus cap.34.

Summa medicinæ hiſtoriæ & obſeruationes. d.cc.xxx. Ex auctoribus.

Catone Cēſorio.M.Varrone Maſſurio: Antiate.C.Helio Veſtino: Vibio Ruffino: Higino: Pomponio mela:Pompeio lenate: Cor. Celſo: Calſurnio Baſſo.P. Largio:Licinio macro: Seſtio:qui græce ſcripſit:Iullio Baſſo:q item: Antonio Caſtore.

Externis.

Theophraſto:Democrito: Orpheo: Pythagora:Magone:Menandro:qui biochreſta ſcripſit Nicandro:Homero:Heſiodo: Muſeo: Sophocle:Anaxilao.

Medicis.

Mneſteo qui de coronis:Callimacho qui item: Phania phyſico:Simo:Timariſto: Hippocrate: Chryſippo:Diocle:Opione:Heraclide:Niceſio: Dionyſio:Apollodoro Citiēſe:Apollodoro Tarētino:Praxagora:Phſtonico medico Dieuche: Cleophanto:Philiſtine:Aſclepiade: Carthecia: Petronio:Diodoro:Iolla:Eraſiſtrato Diagora: Andrea:Mneſicle:Epicarmo:Damione:Dalione:Soſimene:Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio:Olympiade thebana Phillino: Petreio:Myctione:Glaucia:Xenocrate.

Ibro Viceſimoſecūdo continet de auctoritate herbarum.

De gētibus herbis formæ gfa utē.

tibus. cap.i.
Quod herbis uestes ifficiantur cap.ii.
De corona graminea. cap.iii.
De uarietate eius. cap.iiii.
Qui soli corona ea donati. cap.v.
Qui solus cēturio coronatus. cap.vi.
Medicinæ ex reliquis ornamētis &
erynge. cap.vii.
De herba q̄ cētū capita uocant cap.viii.
De achão & glycyrrhyza: & stoma-
chice. cap.ix.
De tribulo & generibus eius & me-
dicinis. cap.x.
De stœbe & medicinis eius. cap.xi.
De hyppophye & medicinis eius cap.xii.
De urtica & medicinis eius. cap.xiii.
De lamio & medicinis eius. cap.xiiii.
De scorpiōe:gn̄ibusq; ac medicis
De leucacātha siue phinio siue (eis cap.xv.
ischada & medicinis eius. cap.xvi.
De helxine pditio pthenio syderite
& medicinis eius. cap.xvii
De chamæleōte generibusq; et me-
dicinis eius. cap.xviii.
De coronopo et medicinis eius. cap.xix.
De anchusa et pseudanchusa et me
dicinis earum. cap.xx.
De onichylo:āthemi:lotho:et loto-
metra: heliotropio:tricocco et cal-
litricho cap.xxi.
De picride: thesio et asphodelo: ha
limo et acháto et bupsti: elaphobo
scho sādice:et lasina:et d̄ ceucalide:
sio: syllobo: scolymo siue limōio et
sōcho cōdrilo siue cōdrili et boletis. cap.xxii.
De fūgis et silphio: et d̄ laser mede. cap.xxiii
De natura mellis et aq̄ mulsa: et q̄r
gn̄e ciborū mores imutent: et de
melitide et cæra. cap.xxiiii.
Contra oppositiones medicorum
medicinæ ex frugibus. cap.xxv.
Summa medicinæ et historiæ et obseruationes.
dcccc.vi.

Ex auctoribus

Iisdē quibus priore libro:et præter eos Chryser
mo:Eratosthene:Alceo.

Libro Vigesimotertō cōtinetur de cul
tis arboribus.
De medicinis uuarum recentium et
fermentis uuarum et uinaceis: et de
uua theriace:et de uua passa:et astaphide & asta
phisagria pituitaria & labrusca: & de
uite alba & nigra: & de mustis & uini generi-
bus cap.i.
De aceto scyllino & oxymelle &
sapa & fæce uini aceti & sapæ cap.ii.
De oleis & foliis oleæ: flore et ci-
nere: et de oliua alba et nigra: et
de amurca. cap. iii.
De foliis oleastri et œnāthio oleo
et coccio et amygdalino et lauri
no et myrteo chamæmyrsino et
cupssino:citreo et caryino. cap.iiii.
De myrobalano palma et palma
Medicinæ ex singulorū ge (elata cap.v.
nerū flore:foliis:fructu:ramis cor
tice: ligno:succo: radice:cinere. cap. vi.
De pyris & eorū obseruatiōibus:
et de ficorū obseruatiōe:et caprifi
co et hermea et aliorū gn̄ibq me
De pineis et āygdalis et (dicinæ cap.vii.
nuce auellana: et d̄ nuce iuglāde
et pistaciis et castaneis et siliq̄s et
cornu unedone et lauro cap.viii.
De myrto satiua: et myrtidano:
et de myrto siluestri cap.ix.
Summa medicinæ et historiæ et obseruatio-
nes.M.cccc.xix.

Ex auctoribus

C.Valgio:Pompeio Leneo: Sestio Nigro: qui græce scripsit:Iul.Basso:qui item:Antonio Castore.M. Varrone.Cor.Celso:Fabiano

Externis

Teophrasto: Democrito: Orpheo: Pytagora: Magone: Menandro: qui biocresta scripsit: Nicandro:Homero:Hesiodo: Museo: Sophocle: Anaxilao. Medicis

Mnesteo: Callimacho: Phania physico: Simo Timaristo: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Opiōe: Heraclide:Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiense: Apollodoro:Tarentino:Praxagora:Plistonico medico: Dieuche: Cleophanto:Philistione: Asclepiade: Crateia: Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Digora: Andreas: Onorca:Mnesicle:Epicarmo Demione:Datione:Cosimene Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Phillino:Peno: Myctione:Glaucia:Xenocrate.

Libro Vigesimoquarto continentur
medicinæ ex arboribus siluestri-
bus cap.i.
Lotos cap.ii.
Glans cap.iii.
De coco ilicis et galla et uisco pilulis glande:
de cerri radice et subere cap.iiii.
De fago et cupsso et cædro magna: de cædri-
de galbano cap.v.
De hammonico et styrace et spondylio

& sphão & terebitho & camæpyte & picio & resinis & picea & lentisco cap.vi.
De pice spissa & liqda & palipissa & pissa sephaltos & zopissa & tæda & lentisco cap.vii.
De platão & fraxio & acere & alba pplo & ulmo & tilia & sabuco &
De salice & amerina & (iunipero cap.viii.
uitilibus & eristro cap.ix.
De uirga sanguinea & silere & ligustro & alno & hedera & cystho & cisso & erythrano & chamæcisso & smilace & de clematida cap.x.
De arũdine & papyro & hebeno & rhododendro: de rhusen & hydro & cachrye & sabina & selagine & samulo & gummi medicinæ cap.xi.
De spina ægyptia & spina alba & achanto & acatia cap.xii.
De uulgari spina & siluestri:& de sy nisceptro:& de appẽdice spina & pyrachãto & paliuro aqfolia & taxo & rubis medicinæ cap.xiii.
De cynosbato & iõ rubo & rhãno & lytio sarcocola & oporice medi
De chamædrye & chamæda (cinæ cap.xiiii.
phne & chamælea & chamæsice & chamæcisso chamæleuce & chamæ cipariſſo & ãpeloprafo & stachye & clinopodio & centuculo & clemati de ægyptia medicinæ cap.xv.
De arõ & dracũcl'o dracũtio & eri & millefolio & herba eiusdẽ nõis & pseudõio & myrrhi & onobryche medicinæ cap.xvi.
De coriaceſia & callicia & mẽaicle & aliis xxiii.& medicis eaꝝ q̃s qdã magicas eẽ dicũt:& de cõsidia & de aproxi & recidiuis morboꝝ cap.xvii.
De eriphia & lanaria & stratioti me
De herba q nascit i capite (dicinæ cap.xviii.
statuæ: & de herba de sluĩnibꝰ & herba ligua & cribro & simetis & rhodo & ipia & ueneris pectie & nodia & philãthropo & canaria lappa & tordyle: & d gramine & dacty lo & fœnogræco medicinæ cap.xviiii.
Sũma medicinæ & historiæ & obseruationes. M.cccxviii. Ex auctoribus
C. Valgio. Ponpeio Leneo: Sex. Nigro: qui græce scripsit: Iulio. basso: qui item: Antonio Castore.M. Varrone. Cor. Celso:Fabiano.
Externis.
Teophrasto:Apollodoro:Democrito:Orpheo: Pitagora:Magone:Manãdro:q biochresta scripsit:Nicandro:Homero: Hesiodo:Museo: Sophocle:Anaxilao.

Medicis.
Mnesteo: Callimacho: phania physico: Simo: Timaristo:Hippocrate:Crysippo:Diocle: Opione:Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiẽse: Apollodoro Tarẽtino: Praxagora: Plistonico medico:Dieuche:Cleophãto: Philistone:Asclepiade:Crateia:Petronio:Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora Andrea: Enorta: Mnesicle:epicarmo: Demiõe: Sosimene:Theo polemo:Solone Licio:Metrodoro:Olimpiade thebana:Philino: Petreio Miciõe:Glaucia:Xe nocrate.

Libro Vigesimoquinto cõtinet̃ naturæ herbarum spõte nascentium: auctoritas herbarum: & de origie usus earum. cap.i.
Qui latine usus herbarũ scripserint: & qñ ad Romanos noticia earũ puenerit:& qui primi græcorum de his composuerint: & de herbarum iuẽtione:& antiq medicina:& q̃re minus exerceãtur earum remedia: & de cynorhodo: & de dracunculo medicinæ. cap.ii.
De quodã pestifero fonte germaniæ:& de britãnica:& maximis morboꝝ doloribus cap.iii
De moly & dodocatheo:& pœonia uel pentorobo: uel glycyside & panace uel asclepio & heracleo panace chironio & panace centaureo ul' pharnaceo & eracleo syderio & hyoscyamo ul' apollinari siue altercangeno cap.iiii.
De linozoste:parthenio:hermipora siue potiꝰ mercuriali:& achillea & panace heraclea sideriti millefolio:& de scoparegia:& hesineo teucrio splenio: & de melãpodio siue helleboro: quot ue eorũ genera:& de nigro helleboro & albo medicinæ:& quando detur:& quomodo sumendum: & quibus non dandum: & quod mures necat cap.v.
De mithridatia:& scordoti siue scordio:& polemonia ul' philæteria ul' chiliodynama & eupatoria & centaurea siue chyronia & delecto centaureo libadio felle terræ & triorche medicinæ cap.vi.
De climeno & gentiana & lysimachia & parthenide & artemisia & ambrosia & nymphea & eracleo siue rhopalo & euphorbia medicinæ cap.vii
De plantagie & buglosso & cynoglosso & buphtalmo & scythica:& de spartania & hippiee & eschæmone:& de betonica & cantabrica &

consiligine: & hiberida:& chelidonia: & canaria & elaphobosco:& dictãno & aristolochia:& q͛ eius de lectatiõe inuoluãt pisces & stati capiant͛:& medicinæ cõtra serpẽtiũ ictus ex herbis quas superius nominauit cap.viii.
De argemonia & agarico: & echio: & hyoscyamo: & hierabotane: & blattaria & lemonia: et quinque folio: & dauco:persolata:& arctio:& cyclamino: & peucedano cap.ix.
De ebulo:& uerbasco :& thelegono: et de phrinio: & de alisma: et de peristerio : & demoly:et de antirrhino : & contra mala medicamenta : & de pericarpo cap.x.
De remediis:q̃ generatim mẽbratimq; singulis corpoꝝ morbis eueniunt cap.xi.
De thysellio & cẽtaurea:& chelidonia:& panace: & hyoscyamo:et euphorbio cap.xii.
De anagallide siue acoro & mãdracora siue circelo & cicuta & creno agrio & molibdena & iride et capno:& alice & achoro cotyledo aizoo & ãdrachne & erigero:et de ophemoro:et de labro ueneris:& d ranũculo medicinæ:& de oris uitiis cap.xiii.
Sũma medicinæ & historiæ & obseruationes.M.cc. xcii. Ex auctoribus.
Sex.Gallico.Pompeio Leneo:Sestio Nigro:q græce scripsit:Iulio Basso q itẽ:Antõio Castor:Cor.Celso.
Externis.
Theophrasto: Apollodoro : Democrito: Iuba : Orpheo:Pythagora: Magone: Menãdro:q biochresta scripsit:Nicãdro:Homero:Hesiodo:Museo:Sophocle:Xantho: Anaxilao.
Medicis.
Mnesteo:Callimacho:Phania physico:Timaristo:Simo:Hippocrate:Chrysippo:Diocle:Opiõe: Heraclide:Hicesio: Dionysio:Apollodoro Citiẽse: Apollodoro Tarẽtino:Praxagora:Plistonico medico:Dieuche:Cleophãto:Philistione:Asclepiade:Crateia:Iolla:Erasistrato:Diagora:Andrea:Mnesicle:,Epicharmo:Demione:Sosimene:Theopolemo:Metrodoto: Solone Lycio:Olympiade thebana: Phillino:Petreio:Mictione:Glaucia:Xenocrate.

Libro Vicesimosexto cõtinent͛ reliquæ ꝑ morboꝝ genera medicinæ & de nouis morbis:& de lichene qd sit:& q͛ñ primũ in italia cœperit:& de carbũculo elephãtiasi & colo cap.i.
Laus Hippocratis cap.ii.
De noua medicina:& Asclepiade medico:& q̃ rõne ueterẽ medicinã mutauerit cap.iii.
Irrisio magicæ artis:& de lichene & tapsia cap.iiii.
Ad strumas:& ad digitos:& ad pectus et ad tussim medicinæ cap.v.
De uerbasco & chamæleuce uel thussilagine & bechio & aglea & saluia cap.vi.
Ad lateris dolores & pectoris:& ad horthopnoeas: ad iecinoris dolorem:cordis dolori pulmoni urinæ tussi pectori ulceribus:pulmõi renibus: epaticis:ad uomitionẽ:ad singultus pleureticis cap.vii.
De oĩbus uitiis uentris & remediis eoꝝ quæ circa ul'ītra sũt: & de aluo sistẽda ul' soluẽda cap.viii.
De pulegio et argemone cap.ix.
De nymphea et abstinẽtia et appetentia uenẽris:et d satyrio erytrococco et crategi et lideriti cap.x.
Medicinæ generales de pedibus talis articulis neruis:et remedia contra morbos qui totũ corpus occupant:et de myrtide et uigiliis et paralisi: et de febribus frigidis et febre iumentoꝝ et phreneticis et chamæacte et aizoo et igne sacro cap.xi.
Ad eluxata mẽbra et cõtra morbũ regiũ et contra furunculos et fistulas et inflationes et ambustionem et contra alios morbos ad neruos et sanguinem cap.xii.
De herba equiseto et stephanomeli et erisitale et contra uermes cap.xiii.
De ulceribꝫ ad plagas et de policnemo cap.xiiii.
De plurimis experimentis ad inficiendos capillos et partus eiiciendos et continendos et aliorum remedia cap.xv.
Summa medicinæ et historiæ et obseruationes. M. cc.xcii.
Ex auctoribus.
M.Varrone.C.Valgio. Pompeio Leneo: Sestio Nigro:qui græce scripsit: Iulio basso: qui item: Antonio Castore.Cor.Celso.
Externis.
Theophrasto: Apollodoro: Democrito: Iuba: Orpheo:Pythagora:Magone:Menandro qui biochresta scripsit:Nicandro:Homero:Hesiodo:Museo:Sophocle:Xantho.Anaxilao.
Medicis.
Mnesteo.Callimacho.Phania physico . Timarcho Simo.Hippocrate.Chrisippo.Diocle.Opione. Heraclide.Hicesio.Dionysio.Apollodoro Citiense.Apollodoro Tarentino. Praxagota . Plistonico medico. Dieuche Chleophanto.Philistione.Asclepiade.Crateia.Iolla.Erasistrato. Diagora. Andrea. Mnesicle. Epicharmo.Demiõe.Theopolemo.Metrodoto.Solone Lycio:Thebana Olympiade.Phylino. Petreio Myctione.Glaucia.Xenocrate.

Libro Vigesimoseptimo continentur Reliqua herbarum genera. cap.i.
De aconito & panthera quæ extinguitur aconito cap.ii.
Quod oĩum creaturaꝝ cõditor sit deus cap.iii.
De æthiopide: & amarãtho:& aloe : & alcea & alipho:& alsima:& ãdrosace:& ãdroseno:& ambrosia: & aconi: & anagyro:& anonymo cap.iiii.
De aparine & arctio & aspleno & asclepiade & asti

re uel bubonio & ascyro uel ascyroide: & aphace & de alcibio & alectorolopho cap.v.
De alo (sinthio cap.vi.
De alga & actea & de apelosagria & ab- cap.vii.
De absinthio & balote & botrye fruticosa & branyla & brio et bupleuri et catanante & calli & circea & circesio & trategono & theligono & crocodilio & cynosorchy et chrysolachano et cuculo et cōserua cap.viii.
De cocco gnidio et driopteris et dryphono et elatine et empetro siue calcifraga et epicacti uel hellebrine et epimedio et eneaphylo et filicepteri: et de femore bubulo cap.viiii.
De glaucio et glycysside et glaphalio siue chamæzelo et galedrago et holco et hyosiri et holosteo et hypopesto cap.x.
De hypoglossa et tremulis hydropicis cōtra imagines orthopnoeas paralysis icipientes cap.xi.
De medio et myosata et myagro et natrice et othone et honosma et onopodo et osiri et oxye et batrachio et polygono et leucāthemo & plythena et phyllo et phelādrio et phaleri et polyrrhizo et pserpinaca et de rhecoma d reseda et stoechade cap.xii.
De solano et smyrnio et thelephio et trichomane et thalietro et thlaspe et thragōia et tragōi & trago et tragologo et spōdile: et q̄ qdā morbi in qbusdā nō sunt gentibus cap.xiii.
Sūma medicinæ et historiæ et obseruationes.dc.li.
Ex auctoribus.
Pompeio Leneo: Sestio Nigro: q græce scripsit: Iulio basso: q item: Antonio Castore: Cor. Celso.
Externis.
Theophrasto: Apollodoro q itē: Democrito: Aristogitone: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro q biochtesta scripsit: Nicādro. Medicis.
Mnesteo: Callimacho: Timaristo: Simo: Hippocrate: chrysippo: Diocle: Opiōe: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiēse: Apollodoro tarētio: Praxagora: Plistōico medico: Dieuche: Cleophāto: Philistiōe: Asclepiade: Crateia: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Mnesicle: Epicarmo: Demione: Sosimene: Theopolemo: Metrodoro: Solōe Lycio: Olympiade Thebana Philino: Petreio: Myctiōe: Glaucia: Xenocrate
Libro Vigesimooctauo continenē (crate
De medicinis ex aīalibus. cap.i.
An sit in medēdo aliq̄ uis uerboꝝ: et sanari et depelli cap.ii.
Remedia ex hoīe cōtra magos cap.iii.
De qbusdā sortilegiis: et saliua hoīs cap.iiii.
De obseruatione in uictu (ieiuni. cap.v.
De sternutamēto et uenere: et cæteris cap.vi.
De remediis muliebribus (remediis cap.vii.
Medicinæ ex aīalibus pegrinis: de elephāto et leone de camelo et hyena et crocodilo et chamæleonte et stinco et hippopotamo et lyncibus cap.viii.
Medicinæ cōes ex feris aīalibus: aut eiusdē generis placidis: lactis usus: et obseruatiōes et caseis: butyro et adipe cap.ix.
Medicinæ de apro et capris et eqs feris et remedia de bestiis cōtra oēs morbos (aīalibus cap.x.
De remediis ad morboꝝ multa gña ex cap.xi.
Ad faciei uitia: ceruicis et pectoris morbos cap.xii.
Ad stomachi mala: lūboꝝ dolores: et renū cap.xiii.
Ad aluū sistēdā soluendā colicos dy- (uitia sentericos: tenas nūquam et tineas cap.xiiii.
Ad uesicæ cruciatus et calculos: de genitaliū et fœdis uitiis: et inguinū remediis cap.xv.
De podagris: ad morbū comitialem: ad sideratos: morbūq; regiū: ossaq; fracta remedia cap.xvi.
Ad febres: ad melācholicos: letargicos: idropicos: ad ignē sacꝝ: & ad dolores neruoꝝ remedia cap.xvii.
Ad sanguinē sistendū: cōtra ulcera et carcinomata: ad scabiē remedia: et quæ īfixa corpori extrahūt: et quæ cicatricibus psunt cap.xviii.
Ad muliebria mala medicinæ et ad infantiū morbos: et ueneris remedia cap.xix.
Mira de aīalibus cap.xx.
Summa medicinæ et historiæ et obseruationes.dc. lxxxv. Ex auctoribus.
M. Vattone. L. Pisone: Fabiano: Verre: Antiate: Verrio Flacco: Catone Cēsorio: Sergio: Sulpitio: Licinio Macro: Celso: Massurio: Sestio Nigro: q græce scripsit: Bytho Dirrhaceno: Ophilio: Medico: Granio medicis. Externis.
Democrito: Apollōio q et mirsin: Mileto Artemōe: Sextilio: Homero: Theophrasto: Lysimacho: attalo: Xenocrate: Orpheo q diophios: Archelao q itē: Demetrio: Sotira: laide: Elephantide: Salpe: Olympiade thebana: Diotio: Iolla: mictione: Smirneo: Aeschine medico: Hippocrate: Aristotele: Metrodoro: Icacida medico: Hesiodo: Dialcone: Cecilio: Bione: q peridinameon: Anaxilao: Iuba rege.
Libro Vigesimonono cōtinenē medicinæ ex aīalibus.
De origie medicinæ et qñ primū clinice: et qñ primum iatraliptice: et de Chrysippo: et Erasistrato: et empirice: et Erophilo: et reliqs illustribus medicis: et quotiēs rō medicinæ mutata sit: et q primus Romæ medicus: et qñ et qd de medicis antiq Romani iudicauerit: et uitia medicinæ. cap.i.
De medicinis lanarum cap.ii.
De ouoꝝ natura cap.iii.
Remedia de cane: & ex aīalibus q̄ placida nō sūt ſꝫ fera: & ex uolucribus & contra morsus phalangiorum cap.iiii.
De seuo camelino & cane rabido & lacerta & ansere ribus & colūbis & mustellis remedia cap.v.
Ad alopecias tollendas & ad pilos reddendos &

ad lendes tollendas & ad palpebras & ad glau
comata & ad oculos & parotidas
remedia . cap.vi.
Sũma medicinæ et obseruationes.d.xxi.
Ex auctoribus.
M.Varrone.L.Pisone.Verrio Flacco.Antiate.
Nigidio.Cassio Hemina.Cicerone.Plauto.Cel
so.Sestio Nigro qui græce scripsit:Cecilio me
dico.Metello.Scipione.Ouidio poeta. Licinio
macro. Externis.
Philopatore.Homero.Aristotele.Orpheo De
mocrito.Anaxilao.
Medicis.
Botrye: Apollodoro: Archidemo: Anaxilao:
Aristone. Xenocrate. Democrate. Diodoro.
Chrysippo philosopho.Horo. Nicãdro: Apol
lonio Tyaneo.
Libro Tricesimo cõtinent̃ medicinæ
ex aĩalibus reliquæ prioris libri.
De origine magicæ artis: qñ & a q
bus cœperit: & a quibus celebrata
fuerit cap.i.
De spẽbus magicæ artis:& Neronis: & mago
rum detestatio. cap.ii.
De talpis & reliquæ medicinæ p morbos dige
stæ in animalibus:quorum genera placida sũt
aut fera cap.iii.
Quomõ cõmendet̃ os:cõtra maculas faciei &
fauciũ uitia cap.iiii.
Ad strumas exulceratas:ad humeroꝝ & pcor
dioꝝ dolores cap.v.
De pulmonũ uitiis iecoris & sanguinis reie
ctionibus (media cap.vi.
Ad dysentericos & uẽtris mala re- cap.vii.
Ad calculos: & uesicæ dolores testiũq;: & un
guinũ tumores:& ad panos cap.viii.
Ad podagras:& articuloꝝ dolores cap.ix.
Remedia aduersus morbos toti cor
Cõtra morbũ regiũ:& frene (pori cap.x.
ticos:& cõtra febres:& hydropicos cap.xi.
Ad ignẽ sacrũ:ad carbũculos furũculos ãbusta
neruorũq; cõtractiones cap.xii.
Ad sanguinẽ sistẽdũ: & tũores uulneꝝ:ulcera:
uulnera: & alia mala ex aĩalibus re-
Ad muliebria mala medẽ (media cap.xiii.
da:& cõceptus maturãdos cap.xiiii.
Promiscuæ medicinæ cap.xv.
De miraculis quarũdam bestiaꝝ cap.xvi.
Sũma medicinæ et obseruationes.dccc.liiii.
Ex auctoribus.
M.Varrone:Nigidio.M. Cicerone. Sestio Ni
gro: q græce scripsit.Licinio macro.
Externis.
Eudoxo: Aristotele:Hermippo: Homero: Ap
pione:Orpheo:Democrito:Anaxilao.
Medicis
Botrye horo:Apollodoro:Menãdro: Archime
de:Aristõe.Xenocrate:diodoro:Chrysippo Ho
ro:Nicandro:Apollonio Tyaneo.
Libro Tricesimoprio cõtinet̃ medici
næ ex aq̃tilibus: et aqꝝ mirabilia.
Aquaꝝ mirabilia cap.i.
De dña aquaꝝ:medicinis et obser
uationibus.cc.lxvi. cap.ii.
De qualitate aquaꝝ in salubritate uel cõmo
ditate earum cap.iii.
Aqꝝ subito nascẽtiũ aut dſinẽtiũ rõ cap.iiii.
Obseruatio historica cap.v.
Rõ aq ducẽdæ: et qũo medicatis utẽdũ: et qd
pſit nauigatõ et mediciæ aq mariæ cap.vi.
De generibus salis et cõfecturis et medicinis
et obseruationibus cap.vii.
De scõbro pisce et muria et alece cap.viii.
De natura salis et eius medicinis cap.ix.
De nitri generibus et confecturis et medicinis
et obseruationibus cap.x.
De spongiaꝝ natura cap.xi.
Sũma mediciæ historiæ et obseruatões.dcccc.
xxiii. Ex auctoribus.
M.Varrone:Cassio Parmẽse:Cicerone:Mutio:
Cor.Celso:Trogo:Ouidio: Polybio:Sornatio:
Externis.
Callimacho:Cecilio: Ctesia:Lyndo:Theophra
sto:Eudoxo:Theopõpo:Polyclito: Iuba Lyco:
Appione.Epigene:Pelope:Apelle: Democrito:
Thrasillo:Nicãdro Menãdrocomœdo:Attalo:
Salustio:Dionysio: Andrea: Nicerato: Hippo
crate:Anaxilao.
Libro Tricesimosecũdo cõtinent̃ re
liquæ medicinæ ex aquatilibus.
De echeneide pisce: et mirabili eius
ꝓprietate: de torpedine et marino
lepore:et mirabilia rubri maris cap.i.
De igeniis et mansuetudine quorũdã pisciũ et
ubi ex manu edãt:et ubi respõsa danẽ ex pisci
bus cap.ii.
De his qbus ĩ terris et ĩ aqs uictus ẽ:et đ casto
reis medicinæ et obseruationes cap.iii.
De testudine et multoꝝ piscium medicinæ et
obseruationes cap.iiii.
De aq̃tilibus quoꝝ remedia ĩ morbos digesta
sũt:et primum cõtra uenena: et uenenata aĩa
De ostreis et purpuris:alga:et (lia cap.v.
eoꝝ remedia cap.vi.
Ad alopecias:et capillos oculoꝝ uĩ
De auriũ:et dentiũ remediis: (tia cap.vii.
et ad cutis uitia cap.viii.
Promiscuæ medicinæ cap.ix.

Ad iocineris uitia laterũq3: ad sto machi alui:& aliæ ꝓmiscuæ medi

Ad urinã & calculos urẽdo (cinæ cap.x. rũ uitia:& ad podagras medicĩæ & comitialem morbum cap.xi.

Ad febres oĩum geneꝝ:& contra diuersas infirmitates cap.xii.

Animaliũ oĩum in mari uiuentiũ clxvi.genera esse cap.xiii.

Summa medicinæ et historiæ et obseruatio-nes.d.ccccxxviii.

Ex auctoribus.

Licinio macro.Trebonio Nigro.Sestio Nigro qui græce scripsit.Ouidio poeta.Cassio Hemi na.Mœcennate.L.Ateio.

Externis.

Iuba.Andrea.Salpe.Appiõe.Peope.Apelle Tha sio.Thrasillo.Nicandro.

Libro Tricesimotertio cõtinenẽ natu ræ metallorum.

Quæ pria cõmẽdatio metalloꝝ au ri:& de origiẽ ãnuloꝝ aureoꝝ & mõ auri apd ãtiquos:& eq̃stri ordine:& de iure ãnuloꝝ au reorum cap.i.

De decuriis iudicũ: & quotiens noĩa equestris ordinis imurata:& donis rei militaribus & q̃n primum corona aurea cap.ii.

De reliquo usu auri ĩ uiris & mulieribus:& de nũmo aureo:& q̃n primũ signatũ ẽ æs:argẽtũ: & auꝝ:& añq̃ signaretq mos in ære:& q maxi ma pecunia primo censu:& quotiẽs:& quibus tpibus auctoritas auri cap.iii.

Rõ naturalis auri inueniendi:& q̃n primũ au rea statua:& medicinæ ex auro cap.iiii.

De chrysocolla:& medicĩæ:& chrysocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis inter se pfi ciendisq3 metallis cap.v.

De argẽto & argẽto uiuo ex stibia siue alaba-stro:& scoria argẽti: & de spuma argenti cap.vi.

De minio q̃tæ auctoritatis fuerit apud Roma nos:& origine ac inuentione eius:& cinabaris rõne in picturis:& medicinæ:de generibus mi nii & rõne eius in picturis cap.vii.

De hydrargyro:de argẽto inaurãdo: de coticu lis ĩ argẽti generibus & expimẽtis cap.viii.

De speculis & ægyptio argẽto cap.ix.

De imodica pecũia:& quoꝝ maxiẽ opes fuerit & q̃n primũ Po.ro.stipẽ sparserit cap.x.

De luxuria & frugalitate in uasis & lectis argẽ teis:q̃n lãces imodicæ factæ cap.xi.

De statuis argenteis & celatura argenti & cæ-teris quibusdam cap.xii.

De silẽ:& ceruleo:& chrysocolla: & nestoria-no:& cilono:& q̃ non oĩ anno æqualiter spẽs uendantur cap.xiii.

Summa medicinæ & historiæ & obseruatio-nes.M.ccxv.

Ex auctoribus.

L.Pisone.Antiate:Verrio:M.Varrone:Corne. Nepote:Messala ruffo:Marso poeta Butho: Iu lio basso:q de medicinis græce scripsit: Sestio nigro qui item:Fabio Vestale.

Externis.

Democrito:Metrodoro Scepsio: Menæchmo qui de toreutice scripsit: Xenocrate qui itẽ: An tigono qui item: Heliodoro q de atheniẽsium anathematis:Pasitele qui admirabilia opa scri psit:Nymphodoro:Timeo q de medicina mẽ-tallica scripsit:Iolla: Apollodoro: Andrea: He-raclide:Diagora:Botryẽse: Archimede: Diony sio: Aristogene: Democrito: Mnesicle: Attalo medico:Xenocrate Zenonis:Theomnesto.

Libro Tricesimoquarto continentur æris metalla: & ferri: & plumbi & stagni cap.i.

Genus æris quæ corinthia: quæ de-liaca: quæ æginetica cap.ii.

De cãdelabris tẽploꝝ ornamẽtis cap.iii.

Quãdo primũ simulachrum romæ factũ & de origine statuaꝝ:& honore statuaꝝ & generi-bus & figuris cap.iiii.

De statuis togatis:& quibusdam aliis & qui-bus primum in colũna:& q̃n rostra:& quando primum publice : & quæ primum statuæ ro-mæ cap.v.

De statuis sine tunicis:& qbusda3 aliis:& quæ prima romæ statua equestris:& q̃n omnes sta-tuæ priuatim & publice sublatæ:& quibus ro mæ mulieribus:& quæ priæ ab exteris publi ce positæ cap.vi.

De antiq̃s statuariis & pretiis signoꝝ ĩmodi-cis & colossis ĩ urbe celeberrimis cap.vii.

Nobilitates ex ære operum & artificum ccclxvi. cap.viii.

Differentiæ æris & mixturæ: & de seruando ære cap.ix.

De cadmia medicinæ cap.x.

De scorea & flore & squãma æris & stoniace & ærugine & hyeratio cap.xi.

De scoletia & chalciti & psoro & chal-cantho cap.xii.

De pompholige & spõdio & antispõdio & di-phryge & triente seruilio cap.xiii.

De ferro & ferreis metallis & differen-tiæ ferri cap.xiiii.

De temperatura ferri:& medicinæ ex ferro & ex ærugine & rubigine & squãma ferri & hy-

gtemplastro cap.x.
De plūbi metallis & albo plūbo & nigro. cap.xvi.
De stagno & plūbo argētario: & quibusdam aliis cap.xvii.
Medicinæ de plūbo & scoria plūbi: de molibēda siue galēa: de psymitio & sandaraca cap.xviii.
Summa res & historiæ & obseruationes dccc.xv. Ex auctoribus.
L.Pisone: Antiate. Verrio.M. Varrone: Messalla: Ruffo: Marso poeta: Butho: Iulio basso q de medicina græce scripsit: Sex.Nigro: item Fabio Vestale. Externis.
Democrito: Metrodoro Sceptio: Menæchmo q de toreutice scripsit: Xenocrate q itē: Antigono q itē: Duride q itē: Heliodoro q de atheniēsiū anathemate scripsit: Nymphodoro: andrea: Heraclide: Diagora: Botryēse: Ialla: Appolodoro: Archimede: Dionysio: Aristogene: Diomed: Mnesicle: Xenocrate Zenonis: Theomnesto.
Libro Tricesimoquinto cōtinēt honos picturæ.
Honos picturæ cap.i.
Honos imaginum cap.ii.
Quādo primū clypei imaginum publice: & qñ i domibus politi & de picturæ initiis & monochromaton & primis pictoribus: & antiquitate pictoꝝ in italia cap.iii.
De pictoribus romanis: & qñ primū dignitas picturæ: & q uictorias suas pictura ꝓposuerunt: & quādo externis picturis dignitas romæ cap.iiii.
Ratio pingendi de pigmentis cap.v.
De coloribus natiuis & factitiis cap.vi.
Qui colores udo nō īducāt: & qbus coloribus ātiq pīxerūt: & qñ primū gladiatorum pugnæ propositæ sunt cap.vii.
De ætatæ picturæ opū & artificū indicatura nobilitatis.cccv. cap.viii.
Primū picturæ certamē: & q primi penicillo pinxerunt cap.ix.
De auibus p picturā deceptis: & qd difficillimum in pictura cap.x.
De auiū cantu cōpescēdo: & qui encausto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit: sparsimq̧ precia mirabilia picturaꝝ. cap xi.
Plastices primi iuētores d simulacris & uasis fictilib9 & ꝑcio eoꝝ cap.xii.
Terræ uarietates: & de puluerē puteolāo: & aliis terræ gñibus q̄ i lapidē uertūt cap.xiii.
De pietibus fornaceis & latericiis & eoꝝ ratione cap.xiiii.
De sulphure & alumine & generibus eoꝝ & medicinæ cap.xv.
De terra samia & eretria & chia & sibāisia: & phīti & appellitī me
Crete gña ad uestiū usus ci(diciæ cap.xvi.
molia sarda ūbrica: saxū argēta cap.xvii.
Qui & quoꝝ liberti ꝑpositi (ria cap.xviii.
Terra excalata & terra clupea: terra balearica: terra ebusitana cap.xix.
Sūma medicinæ & historiæ & obseruatiōes.d. cccc.lvi. Ex auctoribus
Messala oratore: Messala sene: Fenestella attico. Verrio.M. Varrōe: cor. Nepote: Decio: Eculeone: Mutiano: Melisso: Vitruuio Cassio seuero: Lōgulano: fabio uestale q d pictura scripsit
Externis.
Prasitele: Apelle: Melāthio: Asclepiodoro: Euphranore. Parrhasio: Heliodoro qui anathemata scripsit athenis: Metrodoro qui de architectōice scripsit: democrito: Theophrasto: Appione grāmatico q de metalica medicina scripsit. Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Iolla: apollodoro: Diagora: Botryense. Archidemo: Dionysio: Aristogene: Demade: Mnesicle: Xenocrate Zenonis: Theomnesto.
Libro Tricesimosexto continent naturæ lapidū & luxuriæ marmorum. cap.i.
Quis primus ī publicis operibus ostenderit cap.ii.
Qui primus pegrio marmore columnas habuerit romæ cap.iii.
Qui primum laudati ī marmore scalpēdo: & qbus tēporibus cap.iiii.
Nobilitates opū & artificū ī marmore.c.xxvi. de marmore pario & mausoleo cap.v.
Quādo primū marmoꝝ ī ædificiis usus: & qs primus romæ crustauerit pietes: & qbus ætatibus quæq̧ marmora i usū uenerit romæ: & qs primus marmora secuerit: & rō secandi de arena cap.vi.
De naxio & harmonio: & de generibus marmorum cap.vii.
De alabastrite & tigdido alabādi
De obelisco thebaico: alexā (co cap.viii.
drio: & de illo q ē ī circo magno cap.ix.
De illo q ē ī cāpo martio ꝑgno
De tertio obelisco romæ (mōe cap.x.

in uaticano cap.xi.
De piramidib9 ægyptiis & sphyn
De labirinthis ægyptio: lem (ge cap.xii.
nio italico cap.xiii.
De pẽsili horto & oppido & tem-
plo dianæ ephesiæ cap.xiiii.
De delubro cyzici & lapide fugi-
tiuo: & de echo septies resonãte
& ædificio sine clauo: & mirabi-
lia ædificioꝝ romæ. cap.xv.
De magnetis gñib9 & medicinis cap.xvi.
De lapidibus q cito absumũt eor
pa i eis cõdita: et de his q diu ser-
uãt: et de thasio lapide et medici-
De ebore fossili et lapidi- (nis ei cap.xvii.
b9 osseis et palmatis et alioꝝ gñi
De corallio: ul' pyrite et me- (b9 cap.xviii.
dicinis eius: et ostracite: de amã-
to lapide et medicinis eius: de mi-
litino lapide et uiribus eius: de ga
gate lapide et medicis eius: de spõ
giis et phrygio lapide et nã eius cap.xviiii.
De emathide et qnq; gñib9 eius:
et schisto cap.xx.
De qttuor gñibus aetidis: et cala-
mo et samio et arabo et pũicib9 cap.xxi.
De lapidib9 mortarioꝝ medicĩa
liũ & mollib9 lapidib9 et speclri
lapide et filicibus et phẽgite et eo
tib9 et religs ad structurã lapidi-
b9 igni et tẽpestatib9 resistẽtibus cap.xvii.
De cisternis et calce et harenæ ge
nerib9 et mixtura calcis et hare-
næ et uitiis structuræ et eoctariis
et columnis cap.xxiii.
De medicis calcis et malta et gy-
De pauimẽtis et qñ primũ (pso cap.xxiiii.
romæ: et subdiualibus pauimẽtis
et grecãicis et qñ primũ cameræ. cap.xxv.
De origie uitri et rõne faciẽdi: et
de obsiano uitro: et de generibus
multiformibus uitri cap.xxvi.
Igniũ miracula et medicinæ ꝓdi-
Sũma medicinæ et historiæ (gia cap.xxvii.
et obseruationes.d.xxiiii.

Ex auctoribus.

M.Varrõe: Celio: Galba. C.Icło: Muciano: Ne-
pote Cor.L.Pisone: Tuberõe: Se.Fabio Vesta-
le: Amo Fœciale: Fabiaio.C. Cẽsorio: Vitruuio

Externis

Teophrasto: Praxitelle: Iuba rege: Nicandro
Sotaco: Sudine: Alexandro polyhistore: Apio
ne: Plistonico: Duride: Herodoto: Eumeto:
Aristagora: Dionysio: Archemidoro: Bucori-
da: Anthisthene: Democrito: demotele: Lycea.

Libro Tricesimoseptimo cõtinet ori
go gemmarum.
De gẽma polycratis tyranni & pyr-
rhi regis: & q sculptores optimi: &
nobilitates artificũ & qs prim9 dactylothecã
romæ habuit. cap.i.
De gẽmis translatis i triumpho
Pompeii: & natura cristalli & me-
dicinis: & luxuria circa eam & qñ
primũ iuẽta myrrhina: & luxuria
circa eã: et natura myrrhinoꝝ et
q̃ mentiti sũt auctores de succio. cap.ii.
De ortu: et medicis: et generib9:
et luxuria succinoꝝ: et lyncurio:
et medicinæ cap.iii.
De adamantis generib9 et medi-
cinis et margaritis cap.iiii.
De smaragdi generib9: et gẽmis
uiridib9 translucidis cap.v.
De opali generib9 et uitiis et ex-
perimẽtis et uariis gemmis cap.vi.
De generib9 carbũculoꝝ et uiti-
is et expimẽtis et gẽmis ardẽtib9 cap.vii.
De generib9 topatii et callaite: et
de gẽmis uiridib9 nõ translucen
tibus cap.viii.
De iaspidum generibus cap.ix.
De qbusdã gẽmis p alphabeti or-
dinem cap.x.
De gẽmis p.b.&.e.ordinem cap.xi.
De gẽmis p.d.e.g.ordinem cap.xii.
De gẽmis p.h.i.l.m.n.ordinem cap.xiii.
De gẽmis p.o.p. & religs litteris
per ordinem cap.xiiii.
De gẽmis q̃ a mẽbris hoĩuꝫ co-
gnominãt: & quæ ab aĩalibus: &
de iis quæ a ceteris rebus cap.xv.
De gẽmis nascẽtibus & facticiis:
& figuris gemmaꝝ cap.xvi.
De rõe ꝓbandaꝝ gemmaꝝ cap.xvii.
Sũma res et historiæ et obseruationes.M.ccc.

Ex auctoribus

M.Varrone: Actis tiũphi: Mœcenate: Iaccho:
Cor.Boccho. Externis
Iuba rege: Xenocrate Zenonis: Sudine. Eschy-
lo: Philoxene: Euripide: Nicandro: Satyro:
Teophrasto: Carete: Philomene: Democrate:
Xenotino: Metrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo
Sielo: Nicea: Theoeresto: Asaruba: Mnasea:
Theomene: Ctesia: Mitridate: Sophocle: Arche
lao rege: Callistrato: Democrito: Ismẽio: Olym
pico: Alexandro polyhistore: Appione: Horo:
Zoroastre: Zactalia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER SECVNDVS.

An Finitus Sit Mundus: Et An Vnus. CA. I.

VNDVM ET HOC Q VOD NOMINE ALIO CAELVM APpellari libuit; cuius circūflexu tegūtur cuncta: numē esse credi par est æternū: immensum: neq; genitū: neq; iteriturum unquā: Huius extera īdagare nec ītereſt hominum: nec capit humanæ conjectura mentis. Sacer eſt: æternus immēſus: totus in toto: īmo uero ipse totū: finitus: ac īfinito similis. Omniū re℞ certus: & similis incerto. Extra intra cūcta cōplexus ī se: idemq; re℞ naturæ opus: & rerum ipsa natura. Furor eſt mēsurā eius animo quoſdā agitasse: atq; prodere ausos. Alios rursus occasiōe hinc sumpta aut his data innumerabiles tradidisse mūdos: ut totidē re℞ naturas credi oporteret. Aut si una omnes icubarēt: totidē tamē soles: totidēq; lunas: & cætera etiā ī uno & immēſa: & innumerabilia sydera: quasi nō eadem questione semper in termino cogitatiōis occursura desyderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturæ omniū artifici possit assignari: nō illud idē ī uno facilius sit intelligi tāto præsertim opere. Furor eſt profecto furor egredi ex eo: & tanquā iterna eius cūcta plane iam sint nota: ita scrutari extera: quasi uero mēsurā ullius rei possit agere: qui sui nesciat: aut mēs hominis uidere quæ mundus ipse non capiat.

uel infinitus: ac finito similis

De Forma Eius. CA. II.

Ormā eius in speciē orbis absoluti globatā esse nomē ī primis: & cōsensus in eo mortaliū orbem appellātiū. Sed & argumēta re℞ docēt: nō solū quia talis figura omnibus sui partibus uergit ī seſe: ac sibi ipsa tolerāda eſt: seque includit: & cōtinet nulla℞ egēs cōpaginū: nec finē aut initiū ullis sui partibus sentiēs: nec quia ad motū quo subinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima ē: Sed oculo℞ quoq; ꝓbatōe ꝙ cōuexus mediusq; quacunq; cernatur: cū id accidere ī alia nō possit figura.

De Motu Eius. CA. III.

Anc ergo formā eius æterno: & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate. xxiiii. hora℞ spacio circumagi solis exortus & occasus haud dubiū reliquere: an sit immēsus & ideo sensum auriū facile excedēs tātæ molis rotatæ uertigīe assidua sonitus nō equidē facile dixerim: nō hercle magis ꝗ̄ circūacto℞ simul tinnitus syderū: suosq; uoluētiū orbes. An dulci quidē: & īcredibili suauitate cōcentus nobis qui intus agimus: iuxta diebus noctibusq; tacitus labit̄ mundus: esse innumeras ei effigies animaliū rerūq; cuncta℞ impressas: Et ut ī uolucrū notamus ouis læuitate cōtinua: lubricū corpus: quod clarissimi auctores dixere tenerū argumētis īdicat̄: quoniā īde deciduis re℞ omniū seminibus innumeræ in mari præcipue: ac plæruq; cōfusis mōstrificæ digenerat̄ effigies. Præterea uisus ꝓbatiōe alibi plaustra: alibi ursi: tauri alibi: alibi litteræ figura cādidiore medio super uerticem circulo.

uel. Nec
uel leuitatē cōtinuā
uel: uerum

Cur Mundus dicat̄. CA. IIII.

Quidem & consensu gentium moueor. Nam quem κοσμον græci nomine ornamenti appellauerunt: eum & nos a perfecta absolutaq; elegātia mūdū. Cælū quidem haud dubie cælati argumēto diximus: ut īterpretatur. M. Varro. Adiuuat rerum ordo descripto circulo: qui signifer uocatur ī. xii. animaliū effigies: & per illas solis cursu congruens tot sæculis ratio.

De Quattuor Elementis. CA. V.

Ec de elemētis uideo dubitari quattuor ea esse. Igniū summo: inde tot stella℞ colluceutiū illos oculos. Proximū spiritus: quē græci nostriq; eodē uocabulo aera appellant. Vitalē hunc: & per cuncta re℞ meabilē: totoq; cōsertū: Cuius ui suspensam cum quarto aqua℞ elemento librari medio spatii tellurē. Ita mutuo cōplexu diuersitatis effici nexum: & leuia pōderibus inhiberi quominus euolēt. Cōtraq; grauia ne ruāt suspēdi leuibus ī sublime tēdētibus. Sic pari in diuersa nisu ui sua quæq; consistere irrequieto mūdi ipsius cōstricta circuitu: quo semper in se currente imam atq; mediā ī toto terrā: eādēq; uniuerso cardine stare pēdētē librātē per quæ pēdeat. Ita solā immobilē circa eā uolubili uniuersitate eādēq; ex omnibus necti: eidēq; omnia inniti.

uel ignitū uel ignem cum.

De Septem Planetis. CA. VI.

Nter hanc cælumq; eodé spiritu pendent certis discreta spatiis.vii.sydera: quæ ab incessu uocamus errantia:cú errent nulla minus illis.Quoq; medius sol fertur amplissima magnitudie ac potestate:nec téporú modo terrarúq;:sed sydeců etiá ipsorú cælicq; rector.Hunc múdi esse totius animú:ac planius menté: Húc principale naturæ regimen:ac numé credere decet opera eius extimantes.Hic lucé rebus ministrat: aufertq; tenebras. Hic reliqua sydera occultat.Hic uices tempoq;:annúq; semper renascenté ex usu naturæ temperat.Hic cæli tristitiá discutit: Atq; etiá nubila humái animi serenat.Hic suú lumé cæteris quoq; syderibus fœnerat præclarus:eximius:omnia intuens:omnia etiá exaudiens:ut principi litteraců Homero placuisse in uno eo uideo. De Deo. CA. VII.

Vapropter effigié dei formámq; quærere imbecillitatis humanæ reor: quisqs est deus (si modo est alius)& quacunq; in parte totus est sensus:totus est uisus:totus auditus: totus animæ:totus animi:totus sui.innumeros qdem credere: atq; etiá ex uirtutibus uitiisq; hoíum ut pudicitiá: concordiá:menté: spem: honoré:clæmétiá: fidem:aut(ut Democrito placuit)duos oíno pœnam & beneficiú maioré ad socordiá accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit infirmitatis suæ memor: ut portióibus coleret quisq; quo maxime indigeret.Itaq; noía alia aliis gétibus:& numina in iisdem innumerabilia reperimus.Inferis quoque in genera descriptis morbisque:& multis etiá pestibus dú esse placata trepido metu cupimus.Ideoque etiá publice febri fanú in palatio dicatú est:Orbonæ ad ædé lariú ara:Et malæ fortunæ esquiliis.Quáobré maior cælitú populus etiá q̃ hoíum intelligi põt: cú singuli quoque ex semetipsis totidé deos faciát:Iunones geniosque adoptádo sibi.Gétes uero quædá animalia etiá:& aliq̃ etiá obscena pro diis habét:ac multa dictu magis pudéda p fœtidos cibos & alia similia iurátes.Matrimonia quidé inter deos credi tantoque æuo ex his neminé nasci:& alios esse grádæuos:sempq; canos:alios iuuenes:atq; pueros atri coloris:aligeros:claudos:ouo editos:& alternis diebus uiuétes morietesq; puerilliú prope deliraméto q; est. Sed super omné impudétiam adulteria inter ipsos fingi:mox iurgia:& odia: atq; etiá furtorú esse:& scelerú numina. Deus est mortali iuuare mortalé:& hæc ad æternam gloriá uia:hac pceres iere romani: hac nunc cælesti passu cú liberis suis uadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus referendi benemerentibus gratiá mos: ut tales numinibus ascribát. Quippe & omniú aliorú nomina deorú:& quæ supra sydeců rettuli ex hoíum nata sunt meritis. Iouem quidé aut mercuriú:aliterue alios inter se uocari: & esse cælestis noméculaturæ quis nõ interpretatióe naturæ fateat?Irridendú uero agere curá rerú humanaq; illud quicquid est summum.An ne tam tristi atq; multiplici ministerio non pollui credamus dubitemusue? Vix prope est iudicare utrú magis conducat generi humano quando aliis nullus est deorú respectus:aliis pudendus:externis famulantur sacris: ac digitis deos gestant:& monstra quoq;: quæ colunt damnant: & excogitant cibos: imperia dira in ipsos ne somno quidem quieto irrogant. Non matrimonia:non liberos:non deniq; quicq̃ aliud nisi iubétibus sacris diligunt. Alii in ipso capitolio fallunt:ac fulminantem peierant Iouem:& hos iuuant scelera: illos sacra sua pœnis agunt.Inuenit tamen inter has utrasq; sententias medium sibi ipsa mortalitas numen: quominus etiam plana de deo coniectatio esset. Toto quippe mundo & locis omnibus:omnibusq; horis:hominum uocibus fortuna sola inuocatur:& una nominatur:una accusatur:una agitur rea: una cogitatur: sola laudatur:sola arguitur:& cum conuitiis colitur:uolubilisq; a plerisq; uero & cæca etiá existimata:uaga:incóstans:incerta:uaria:indignorúq; fautrix:huic omnia expésa:huic omnia ferútur accepta:& in tota ratione mortalium sola utráq; paginá facit.Adeoq; obnoxiæ sumus fortis:ut sors ipsa pro deo sit:qua deus pbatur incertus. Pars alia & hanc pellit: astroq; suo euentus assignat:& nascendi legibus semelq; in omnes futuros unq̃ deo decretú.In reliquú uero ociú datur. Sedere cœpit sententia hæc:pariterq; & eruditú uulgus & rude in eá cursu uadit. Ecce fulgurú mõitus:oraculoq; præscita: aruspicú prædicta: atq; etiá parua dictu in auguriis sternutaméta:& offensióes pedú. Diuus Augustus læuú pdidit sibi calceú præpostere inductú:quo die seditióe militari ppe afflictus est.Quæ singula improuidá mortalitaté inuoluút:solú ut inter ista uel certú sit nihil esse certi:nec miserius quicq̃ homine aut superbius:Cæteris quippe animátiú sola uictus cura est.In quo spõte naturæ benignitas sufficit:uno quidé uel præferéda cunctis bonis:q; de gloria:de pecunia:ambitióe: superq; de morte non cogitát. Verú in his deos agere curam rerum humanarum credi ex usu uitæ est: pœnasq; maleficiis aliquádo seras occupato deo in táta mole:nunq̃ autem irritas esse.Nec ideo proximum illi genitum hominé:ut uilitate iuxta beluas

colitur uel tollit

inductum uel indictum

esset. Imperfectæ uero in homine naturæ præcipua solatia: ne deū quidē posse omnia. Nāq; nec sibi potest mortē cōsciscere: si uelit: quod homini dedit. optimū in tātis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare: aut reuocare defunctos: nec facere ut qui uixit nō uixerit: qui honores gessit: nō gesserit. Nullūq; habere in præterita ius præterq̄ obliuionis. Atq;(ut facetis quoq; argumentis societas hæc cū deo copuletur) ut bis dena uiginti nō sint: ac multa similiter efficere nō posse. Per quæ declaratur haud dubiæ naturæ potentia. Id quoq; esse quod deum uocamus. In hæc diuertisse nō fuerit alienum propter uulgatam assidue quæstionem de deo.

De Natura Syderum Errantium. CA. VIII.

Hinc redeamus ad reliqua naturæ sydera: quæ affixa diximus mūdo: nō illa ut existimat uulgus singulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora paupibus: obscura defectis: & pro sorte cuiusq; lucētia ad munera mortalibus. Quia nec cū suo quæq; homie orta moriunt̄: nec aliquē extingui decidua significāt. Nō tāta cælo societas nobiscū est: ut nostro fato mortalis sit ille quoq; syderū fulgor. Illa nimio alimēto tracti humoris igneā uim abūdātia reddūt. Cū decidere credunt̄: ut apud nos quoq; id luminibus accēsis liquore olei notamus accidere. Cæterū æterna est cælestibus natura intexētibus mūdū: intextuq; cōcretis. Potētia autē ad terrā magnope eo℞ pertinens: quæ ꝑpter effectus claritateq; & magnitudinē in tāta subtilitate nosci potuerūt: sicut suo demōstrabimus loco. Circulo℞ quoq; cæli ratio in terræ mētione aptius dicet̄: q̄do ad eā pertinet tota signiferi modulatio inuētoribus nō dilatis. Obliquitatē eius intellexisse: hoc est rerū fores apuisse Anaximander Milesius tradit̄ primus olympiade. lviii. Signa deinde in eo Cleostratus: & primū arietis ac sagittarii. Sphærā ipsam ante multo atlas. Nūc relicto ipsius mūdi corpore reliqua inter cælū terrasq; tractent̄. Sūmū esse quod uocant Saturni sydus: ideoq; minimū uideri: & maxīo ambire circulo: ac. xxx. anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certū est. Oīum autē errātiū syderū meatus(interq; ea solis & lunæ) cōtrariū mundo agere cursum: idest læuū: semper illo in dextrā præcipiti: & q̄uis assidua cōuersione immēsæ celeritatis attollant̄ ab eo: rapiāturq; in occasum: aduerso tamē ire motu: p suos quæq; passus ita ferri ne cōuolutus aer eandē in partē æterna mūdi uertigie ignauo globo torpeat: sed findat̄ aduerso syderū uerbere discretus & digestus. Saturni autē sydus gelidæ ac rigētis esse naturæ: multoq; ex eo īferiorē Iouis circulū: & ideo motu celeriore duodenis circūagi annis. Tertiū Martis: quod quidā Herculis uocāt: ignea ardentis solis uicinitate binis fere annis cōuerti. Ideoq; huius ardore nimio & rigore Saturni interiectū ambobus ex utroq; tēperari Iouē: salutareq; fieri deū. Inde solis meatū eē partiū quidem trecēta℞. lx. Sed ut obseruatio umbrarū eius redeat ad notas quinos annis dies adiici: superq; quartā partē diei. Quā ob cām quinto āno unus intercalaris dies addit̄ ut tempo℞ rō facilius solis itineri cōgruat. Infra solē ambit ingēs sydus appellatū Veneris: alterno meatu uagū: ipsisq; cognominibus æmulū solis & lunæ: præueniēs quippe & ante matutinū exoriēs: luciferi nomē accipit: ut sol alter: diemq; maturans. Cōtra ab occasu refulgens nūcupat̄ uesper: ut prorogās lucē: uicēq; lunæ reddēs. Quā naturā eius Pythagoras Samius primus deprehēdit olympiade circiter. xlii. qui fuit urbis Romæ annus. cxlii. Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera: est claritatis quidē tātæ ut unius huius stellæ radiis umbræ reddāt̄. Itaq; & in magno nominū ambitu est. Alii enim Iunonis: alii Isidis: alii matris deū appellauere. Huius natura cūcta generant̄ in terris. Nāq; in alterutro exortu genitali rore cōspergens nō terræ modo coceptus implet: uerū animantium quoq; omniū stimulat. Signiferi autē ambitū peragit tricenis & duo de quinquagenis diebus: ab sole nunq̄ absistens partibus sex atq; quadraginta longius(ut Timeo placet) Simili ratione sed nequaq̄ magnitudine scilicet aut ui proximū illi Mercurii sydus a quibusdā appellatū Apollinis inferiore circulo fertur. ix. diebus ociore ambitu modo ante solis exortū: modo post occasum splēdēs: nunq̄ ab eo. xxiii. partibus remotior: ut Ctesias & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horū syderū statio est: neq; cōmunis cū supradictis. Nāq; ea & quarta parte cæli a sole abesse & tertia: & aduersa soli sæpe cernuntur: maioresq; aliis habent cuncta plenæ cōuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos. aliis uel alios

De Lunæ Natura. CA. IX.

Sed oīum admirationē uincit nouissimū sydus terrisq; familiarissimū: & in tenebra℞ remediū ab natura repertū lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contēplantiū: & proximū ignorari sydus maxie indignātium: crescens semper: aut senescens. Et modo curuata in cornua: mō æqua ꝑportiōe diuisa: mō sinuata in orbē: maculosa: eodēq; subito prænitēs: immēsa orbe pleno: ac repēte nulla: alias pernox: alias sera: & parte diei solis lucē adiuuās: deficiēs: & in defectu tamē cōspicua. Quæ mēsis exitu latet cū laborare nō credit̄.

Iam uero humilis & excelsa:& ne id quidē uno modo:sed alias admota cælo: alias cōtigua mōtibus:nūc in aquilonē elata:nūc in austros deiecta.Quæ singula in eā deprehēdit hominū primus Endymion:& ob id amore eius captus fama traditur. Nō sumus profecto grati erga eos:qui labore curaq; lucē nobis aperuere.In hac luce mira quoq; humani ingenii peste sanguinē:& cædes cōdere annalibus iuuat:ut scelera hominū noscant mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini:ideoq; minimo ambitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spatia eadē:quæ Saturni sydus altissimū.xxx.ut dictū est annis: dein remorata in coitu solis biduo cū tardissime a tricesima luce rursus ad easdē uices exit.Haud scio an omniū quæ in cælo prænosci potuerunt magistra in.xii.spatia mēsium oportere diuidi annū:quādo ipsum totiens solē redeūdo ad principia cōsequit.Solis fulgore eā ut reliqua sydera regi:siquidē i totū mutuata ab eo luce fulgere:qualē i repercussu aquæ uolitare cōspicimus.ideo molliore & imperfecta ui soluere tātū humorē:atq; etiā augere:quē solis radii absumāt.ideo & in æquali lumine aspici:quia ex aduerso demū plena reliquis diebus tantū ex se terris ostēdat: quātū ex sole ipsa cōcipiat.In coitu quidē nō cerni:quoniā haustū omnē lucis auersa illo regerat:unde acceperit.Sydera uero haud dubie humore terreno pasci:quia orbe dimidio nōnunq; maculosa cernāt:scilicet nōdū suppetente ad hauriendum ultra iusta ui.Maculas enim non aliud esse q̄ terræ raptas cum humore sordes.

De defectu Solis & Lunæ & de nocte. CA. X.

DEfectus autem suos & solis rem in tota contemplatiōe naturæ maximæ mirā & ostēto similem eorū magnitudinū umbræq; indices existere. Quippe manifestum est solem interuētu lunæ occultari:lunāq; terræ obiectu:ac uices reddi eosdem solis radios luna īterpositu suo/auferēte terræ:terraq; lunæ.Hac uero subeūte repētinas obduci tenebras:rursumq; illius umbra sydus hebetari.Neq; aliud esse noctē q̄ terræ umbrā. Figurā autē umbræ similē metæ ac turbini inuerso:quādo mucrōe tātū ingruat:neq; lunæ excedat altitudinē:quoniā nullū aliud sydus eodē mō obscuret:& talis figura semp in mucronē deficiat.Spatio quidē cōsumi umbras īdicio sunt uolucrū p̄alti uolatus.Ergo cōfiniū illis est aeris terminus initiūq; ætheris.Supra lunā pura oia ac diuturnæ lucis plena.A nobis autē per noctē cernūt sydera ut reliqua lumina & tenebris.Et ,pter has causas nocturno tēpore deficit luna. Stati autē atq; mēstrui nō sunt utriq; defectus,pter obliquitatē signiferi:lunæq; multiuagos(ut dictū est) flexus:non semper in scrupulis partium congruente syderum motu.

altitudinē uel latitudinem

De syderum magnitudine. CA. XI.

HAec ratio mortales animos subducit in cælū ac uelut inde cōtēplātibus triū maximarū rerū naturæ partiū magnitudinē detegit. Nō posset quippe totus sol adimi terris intercedēte luna:si terra maior esset q̄ luna.Certior ex utraq; uastitas solis aperit:ut nō sit necesse amplitudinē eius oculorū argumētis atq; cōiectura animi scrutari. Immensum esse cōstat:quia arborū in limitibus porrectarū in quotlibet passuū milia umbras paribus iaciat iteruallis:tanq̄ toto spatio medius.Et quia per æquinoctiū omnibus in meridiana plaga habitātibus simul fiat a uertice.Itē quia circa solstitialē circulū habitātiū meridie ad septētrionem umbræ cadāt:ortu uero ad occasum:quæ fieri nullo modo possent:nisi multo esset maior q̄ terra:& q̄ mōtē idā exoriens latitudine exuperat dextra leuaq; large amplectēs: præsertim discretus tāto interuallo.Defectus lunæ magnitudinē eius haud dubia ratiōe declarat:sicut terræ paruitatē ipa deficiēs.Nāq; cū sint tres umbrarū figuræ:cōstetq;:si par lumini sit materia:quæ iactat umbrā:colūnæ effigie iaci:nec habere finē.Si uero maior materia q̄ lumen: turbinis recti: ut sit imū eius angustissimū:& simili modo īfinita lōgitudo.Si minor materia q̄ lux:metæ existere effigiē in cacuminis fine desinētē:taleq; cerni umbrā deficiēte luna palā fit:ut nulla amplius relinquat dubitatio superari magnitudine terrā. Id quidē & tacitis ipsius naturæ indiciis. Cur enim partitis uicibus āni brumalis abscedit:ut noctiū opacitate terras reficiat:exusturus haud dubie: & sic quoq; exurens quadam in parte:tanta magnitudo eius est.

ipsa uel ipse

Quæ quis inuenerit in obseruatione cælesti. CA. XII.

ET rationē quidē defectus utriusq; primus romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus:qui cons.cū.M.Marcello fuit. sed tū tribunus militū sollicitudine exercitu liberato:pridie q̄ Perses rex superatus a Paulo est:in cōcione ab imperatore pductus ad pdicēdā eclipsim:mox & cōposito uolūine.Apud græcos autē inuestigauit primus oium Thales Milesius olympiadis.xlviii.āno quarto: pdicto solis defectu:qui sub Astyage rege factus est urbis cōditæ anno.clxx.Post eos utriusq; syderis cursum in sexcētos ānos pcinuit Hipparcus

menses gentium dies q; & horas:ac situs locorum:& uicos populorum complexus æuo teste:haud alio modo:q̃ cõsilio℞ naturæ particeps. Viri ingẽtes supraq; mortaliũ naturã tanto℞ numinũ lege deprehẽsa:& misera hoĩum mẽte absoluta ĩ defectibus stella℞:scelera:aut mortẽ aliquã syde℞ pauente. Quo in metu fuisse Sterfichori & Pindari uatũ sublimia ora palã est:deliquio solis:& in luna ueneficia arguẽte mortalitate:& ob id crepitu dissono auxiliãte. Quo pauore ignarus causæ Nicias athenıensium imperator ueritus classem portu educere: opes eo℞ afflixit. Macti ingenio & cæli interpraetes rerũq; naturæ capacesq; argumenti repertores: quo deos hominesq; uicistis. Quis enim hæc cernens:& statos syderũ(quoniã ita placuit appellare)labores non suæ necessitati mortalis gẽitus ignoscat. Nũc cõfessa de iisdẽ breuiter atq; capitulatim attingã: ratione admodũ necessariis locis strictiq; reddita. Nã neq; instituti operis talis argumẽtatio est: neq; omnium rerum afferri posse causas minus mirum est:q̃ constare in aliquibus.

De defectibus. CA. XIII.

Defectus.cc.xxiii.mẽsibus redire ĩ suos orbes certũ est. Solisq; defectũ nõ nisi nouissima primaue fieri luna:quod uocãt coitũ. Lunæ autẽ nõ nisi plena:sẽpq; citra q̃ pxime fuerit. Omnibus autẽ annis fieri utriusq; syderis defectus statis diebus orisq; sub terra. Nec tamẽ cũ fiãt supne ubiq; cerni:aliquãdo ,ppter nubila:sæpius globo terræ obstãte cõuexitatibus mũdi. Intra ducẽtos annos Hipparchi sagacitate cõpertũ est:& lunæ defectum aliquãdo quinto mẽse a priore fieri:solis uero septimo. Eandẽ bis in triginta diebus supra terras occultari:sed ab aliis ad hoc aliis hoc cerni.quæq; sunt in hoc miraculo maxime mira:cũ cõueniat umbra terræ lunã hebetari:nunc ab occasus parte hoc ei accidere:nũc ab exortus. Et qua nã ratione cũ solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat semel iã acciderit:ut in occasu luna deficeret utroq; super terrã cõspicuo sydere. Nã ut in duodecim diebus utrũq; sydus quæreref:& nostro æuo accidit imperatoribus Vespasianis patre.iii.filio iterum conss.

De Lunæ motu. CA. XIIII.

Lunã semper auersis a sole cornibus si crescat:ortus spectare: si minuat occasus:haud dubium est. Lucere dodrantis semuntias horarum ab secunda adiicientem usque ad plenum orbem detrahentemq; in diminutionem: intra.xiiii.autem partes solis semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum q̃ lunæ magnitudo colligitur:quando illæ & a septenis interdum partibus emergãt. Sed altitudo cogit minores uideri:sicut affixas cælo solis fulgore interdiu non cerni:cum æque die ac noctu luceãt:idq; manifestum fiat defectibus solis:& præaltus puteis.

Errantium motus:& luminum canonica. CA. XV.

Errantiũ autem tres(quas supra solem dicimus sitas)occultantur meãtes cum eo. Exoriunf uero matutino discedentes partibus nunq̃ amplius undenis. Postea radiorum eius contactu teguntur: & in triquetro a partibus.c.xx.stationes matutinas faciunt: quæ & primæ uocanf:mox in aduerso a partibus.c.lxxx.exortus uespertinos. Iterũq; in.c.xx.ab alio latere appropinquãte stationes uespertinas: quas & secundas uocant: donec assecutus in partibus duodenis occultet illas:qui uespertini occasus appellanf. Martis stella ut propior etiam ex quadrato sentit radios ab.lxxxx.partibus:unde & nomẽ accepit. Is motus primus & secũdus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadẽ stationalis senis mẽsibus cõmorat in signis:alioquin bimestris cũ cæteræ utraq; statione quaternos menses nõ impleant. Inferiores autem duæ occultanf in coitu uespertino simili modo: relictoq; sole totidẽ in partibus faciũt exortus matutinos:atq; a lõgissimis distantiæ suæ metis solem insequunf:adeptæq; occasum matutino cõdunf:ac prætereũt:mox eodẽ interuallo uesperi exoriunf:usq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiunf ad solẽ:& occasu uespertino delitescũt. Veneris stella & statiões duas matutinã uespertinãq; ab utroq; exortu facit a lõgissimis distãtiæ suæ finibus. Mercurii statiões breuiore momẽto:q̃ ut depræhẽdi possint. Hæc est luminũ occultationũq; ratio pplexiore motu:multisq; inuoluta miraculis. Siquidẽ magnitudines suas:& colores mutant:& eædẽ ad septẽtrionẽ accedunt:abeuntq; ad austrum:terrisq; propiores:aut cælo repente cernuntur. In quibus aliter multa q̃ priores tradituri fatemur:ea quoq; illorum esse muneris: qui primi quærẽdi uias demõstrauerũt. Modo ne quis desperet sæcula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidũt. Prima circulorum est:quos græci apsidas in stellis uocãt:etenim græcis utẽdũ erit uocabulis. Sũt autem hi sui cuiq; earũ:aliiq; q̃ mundo:quoniã terra a uerticibus duobus quos appellauerunt polos:centrũ cæli est:nec nõ signiferi oblique inter eos siti. Omnia autẽ hæc cõstãt ra-

tione circini ſemper indubitata.Ergo ab alio cuiq; centro apſides ſuæ exurgunt.Ideoq; diuerſos habent orbes motuſq; diſſimiles:quoniam interiores apſidas neceſſe eſt breuiores eſſe.

Quare eadem alias altiora:alias inferiora uideantur. CA. XVI.

IGitur a terræ centro apſides altiſſimæ ſunt: Saturno in ſcorpiōe.Ioui in uirgine.Marti in leone:Soli in geminis: Veneri in ſagittario.Mercurio in capricorno: Mediis omnium partibus.Et e cōtrario ad terræ centrum humillimæ atque proximæ.Sic fit ut tardius moueri uideantur: cum altiſſimo ambitu feruntur. Non quia accelerent tardentue naturales motus:qui certi ac ſinguli ſunt illis: ſed quia deductas ab ſumma apſide lineas coartari ad centrum neceſſe eſt : ſicut in rotis radios. Idemque motus alias maior : alias minor centri propinquitate ſentitur. Altera ſublimitatum cauſa.quoniam a ſuo cētro apſidas altiſſimas habent in aliis ſignis.Saturnus in libræ parte uiceſima.Iuppiter cācri.xv.Mars capricorni.xxviii. ſol arietis.xix.Venus piſcium.xvi.Mercurius uirginis.xv.Luna tauri.iiii. Tertia altitudinum ratio cæli menſura non circuli intelligitur: ſubire eas:aut deſcendere per profundum aeris oculis eſtimantibus. Huic connexa latitudinum ſigniferi obliquitatiſq; cauſa eſt. Per hunc ſtellæ quas diximus errantes ferunt̄.Nec aliud habitatur in terris q̄ quod illi ſubiacet.Reliqua a polis ſqualent.Veneris tantum ſtella excedit eum binis partibus. Quæ cauſa intelligitur efficere ut quædam animalia & in deſertis mundi naſcantur. Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur: ſed omnino nō excedens eum: Ab iis Mercurii ſtella laxiſſime:ut tamē e duodenis partibus(tot enim ſunt latitudines)non amplius octonas pererret:neq; has æqualiter. Sed duas medio eius:& ſupra.iiii.infra duas.Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoſo draconum meatu inæqualis.Martis ſtella quattuor medias.Iouis mediam & ſuper eam duas.Saturni duas ut ſol.Hæc erit latitudinum ratio ad auſtrum deſcendētium:aut aquilonē ſubeūtium. Hac cōſtare & tertiā illā a terra ſubeuntiū in cælū.Et pariter ſcandi eā quoq; exiſtimauere pleriq; falſo.Qui ut coarguātur:aperienda eſt ſubtilitas immenſa:& oīs eas cōplexa cauſas.Cōuenit ſtellas in occaſu ueſptino ꝓximas eſſe terræ:& latitudine:& altitudine exortuſq; matutinos in initio cuiuſq; fieri.Statiōes in mediis latitudinū articulis:quæ uocāt ecleptica:perinde cōfeſſum eſt motū augeri:q̄diu in uicino ſint terræ:cū abſcedāt in altitudinē:minui. Quæ ratio lunæ ſublimitatibus maxie approbatur.Aeq; nō eſt dubiū in exortibus matutinis etiā numeꝝ augeri:atq; a ſtationibus primis tres ſuperiores diminui uſq; ad ſtationes ſecūdas.Quæ cū ita ſint:manifeſtū erit ab exortu matutino latitudines ſcādi:quoniā in eo primū habitu incipiāt partius adiici motus.In ſtationibus uero primis & altitudine ſubire:quoniā tū primū incipiāt detrahi numeri: ſtellæq; retroire.Cuius rei ratio priuatim reddēda eſt.Percuſſæ in qua diximus parte & triangulo ſolis radio inhibētur rectū agere curſum:& ignea ui leuāt̄ in ſublime.Hoc nō protinus ītelligi poteſt uiſu noſtro: ideoq; exiſtimant̄ ſtare:unde & nomē accepit ſtatio.Progredit̄ deinde eiuſdē radii uiolētia:& retroire cogit uapor repercuſſas.Multo id magis in ueſpertino eaꝝ exortu toto ſole aduerſo:cū in ſummas apſidas expellunt̄:minimeq; cernūtur: quoniā altiſſime abſunt: & minimo ferunt̄ motu:tāto minore cū hoc ī altiſſimis apſidū euenit ſignis. Ab exortu ueſpertino latitudo deſcēdit̄: partius iā ſe minuēte motu:nō tamē ante ſtationes ſecūdas augēte cū & altitudo deſcēdit̄ ſupueniēte ab alio latere radio:eadēq; ui rurſus ad terras deprimente:quæ ſuſtulerit in cælū ex priore triquetro.Tantū intereſt ſubeant:ne radii an ſuperueniāt.Multoq; eadē magis in ueſpertino occaſu accidunt.Hæc eſt ſuperioꝝ ſtellaꝝ ratio.Difficilior reliquarū: & a nullo ante nos reddita.

Catholica Syderum errantium. CA. XVII.

PRimum igitur dicatur cum ſint diuerſæ ſtellæ: cur Veneris ſtella nunq̄ lōgius.xlvi. partibus.Mercurius.xx.a ſole abſcedant.Sæpe citra eas ad ſolem reciprocent. Cōuerſas habent utræq; apſidas:ut infra ſolē ſitæ:tātumq; circulis earum ſub terra eſt:quātum ſuperne prædictaꝝ:& ideo non poſſunt abeſſe amplius:quoniam curuatura apſidum ibi non habet longitudinem maiorem.Ergo utræq; ſimili ratione admodum ſtatuūt apſidum ſuarum margines:ac ſpatia longitudinis latitudinum euagatione penſant.At enim cur nō ſemper ad.xlvi.& ad partes.xx.perueniunt? immo uero.Sed ratio canonica fallit. Nanq; apparet apſidas quoq; earum moueri:ꝙ nunq̄ tranſeant ſolem. Itaq; cum in partem ipſam eius incidere margines alterutro latere:tum & ſtellæ ad longiſſima ſua interualla peruenire intelliguntur:cū citra fuere margines totidē partibus:& ipſe ocius redire credūtur:cū ſit illa ſemper utriq; extremitas ſumma.Hinc & ratio motuū cōuerſa intelligitur.Superiores enim celerrime ferunt̄ in occaſu ueſpertino:hæ tardiſſime.Illæ a terra altiſſime abſunt:cū tardiſſime mouentur:hæ cū ocis

ad uel ſed

ſime. Quia ſicut in illis propinquitas centri accelerat: ita in iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt: hæ uero augere. Illæ retro curſum agunt a ſtatione ma tutina uſque ad ueſpertinam. Veneris a ueſpertina uſque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem ſcandere. Altitudinem uero ac ſolem inſequi a ſtatione matutina ociſſi ma in occaſu matutino & altiſſima. Digredi autem latitudine: motumque minuere ab exortu matutino retro quidem ire: ſimulque altitudine digredi a ſtatione ueſpertina. Mercurii rurſus ſtella utroque modo ſcandere ab exortu matutino: digredi uero latitudine a ueſpertino: conſe cutoque ſole ad. xv. partium interuallum conſiſtit quadriduo prope immobilis. Mox ab altitu dine deſcendit: retroque graditur ab occaſu ueſpertino uſque ad exortum matutinum. Tãtum que hæc & luna totidem diebus quot ſubiere: deſcendunt. Veneris quindecies & pluribus ſubit. Rurſus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta eſt naturæ uarietas. Sed ratio euidens. Nam quæ in uaporem ſolis nituntur: etiam deſcendunt ægre. Multa promi amplius circa hæc poſſunt ſecreta naturæ legeſque: quibus ipſa ſeruiat: exempli gratia. In Martis ſydere cuius eſt maxime inobſeruabilis curſus nunq̃ id ſtationem facere. Iouis ſydere tri quetro raro admodum ſexaginta partibus diſcreto. Qui numerus ſexangulas mundi efficit for mas. Nec exortus niſi in duobus ſignis tantum cancri & leonis ſimul edere. Mercurii uero ſydus in piſcibus exortus ueſpertinos raro facere: creberrime in uirgine. In libra matutinos. Item ma tutinos in aquario: rariſſimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. In cancro uero non citra. xxv. partem. Luna bis coitum cum ſole in nullo alio ſigno facere q̃ geminis. Non coire aliquando in ſagittario tantum. Nouiſſimam uero primamque eadem die uel nocte nullo alio in ſigno q̃ ariete conſpici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fabula cernendi lynceo. Nõ comparere in cælo Saturni ſydus & Martis cum plurimum diebus. clxx. Iouis. xxxvi. aut cum minimum denis detractis diebus. Veneris. lxix. aut cum minimum. lii. Mercurii. xiii. aut cum plurimum. xvii.

Quæ ratio colores eorum mutet. CA. XVIII.

Olores ratio altitudinum temperat: ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt: in quarũ aera uenere ſubeundo: tingitque appropinquãtes utralibet alieni meatus circulus. Fri gidior in pallorem. Ardentior in ruborem: Ventoſus in horrorem. Sol atque commiſ ſuræ abſidum extremæque orbitæ a terra in obſcuritaté. Suus quidé cuiq; color eſt. Saturno cãdidus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero candens. Veſperi refulgens. Mercurio radi ans. Lunæ blandus. Soli cum oritur ardens poſtea radians. His cauſis connexo uiſu & earũ quæ cælo continentur. Nanq; modo multitudo conferta ineſt circa dimidios orbes lunæ: placida no cte leniter illuſtrante eas. Modo raritas ut fugiſſe miremur plenilunio abſcondente: aut cum ſo lis ſupraue dictarum radii uiſus perſtrinxere noſtros. Et ipſa autem luna ingruentium ſolis ra diorum haud dubie differentias ſentit: hebetante cætera inflexos mundi conuexitate eos: præ terq̃ ubi recti angulorum competunt ictus. Itaq; in quadrato ſolis diuidua eſt: in triquetro ſemi ambitur orbe: impletur autem in aduerſo: rurſuſque minuens eaſdem effigies paribus edit inter uallis: ſimili ratione qua ſupra ſolem tria ſydera.

earum uel inerunt iis

Solis motus & dierum inæqualitatis ratio. CA. XIX.

Ol autem ipſe quattuor differentias habet bis æquata nocte diei: uerno & autumno: & in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ. Bis permutatis ſpa tiis in auctum diei bruma octaua in parte capricorni. Noctis uero ſolſtitio totidem in partibus cancri. Inæqualitatis cauſa obliquitas eſt ſigniferi: cum pars æqua mundi ſuper ſubterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt: ſigna longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua ociore tranſeunt ſpatio.

Quare Ioui fulmina aſſignentur. CA. XX.

Atet pleroſq; magna cæli affectatiõe cõpertũ a pricipibus doctrinæ uiris ſupnoꝝ tri um ſyderũ ignes eſſe: qui decidui ad terras fulminũ nomẽ habeãt. Sed maxime ex iis medio loco ſiti: fortaſſis quoniã cõtagiũ nimii humoris ex ſuperiore circulo: atq; ar doris ex ſubiecto per hunc modum egerat. Ideoq; dictum Iouem fulmina iaculari. Er go ut e flagrante ligno carbo cum crepitu: ſic a ſydere cæleſtis ignis expuitur: præſcita ſecum af ferẽs: ne abdicata quidẽ ſui parte in diuinis ceſſante operibus. Idq; maxima turbato fit aere: quia collectus humor abundantiam ſtimulat: ut quia turbatur quodã ceu grauidi ſyderis partu.

Interualla ſyderum CA. XXI.

INterualla quoq; syderum a terra multi indagare tentauerunt. Et solem abesse a luna unde uiginti partes: quátum lunam ipsam a terra prodiderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi a terra ad lunam. cxxv. milia stadiorum esse collegit. Ab ea usq; ad solé duplū. Inde ad duodeci signa triplicatū. In qua sététia & Gallus Sulpitius noster fuit.

De syderum musica. CA. XXII.

SEd Pythagoras interdū ex musica ratiōe appellat tonū: quátū absit a terra lúa. Ab ea ad Mercuriū spatii eius dimidiū: & ab eo ad Veneré. A qua ad solé sesquiplū. A sole ad Marté tonū. i. quátū ad luná a terra. Ab eo ad Ioué dimidiū: & ab eo ad Saturnū dimidiū. Et inde sesquiplū ad signiferū. Ita septé tonos effici: quá diapason harmoniam uocant: hoc est uniuersitatem cōcentus. In ea Saturnum Dorio moueri. Mercuriū Phtongo. Iouem phrygio: & in reliquis similia iucunda magis q̃ necessaria subtilitate.

septem uel sex

De mundi geometria. CA. XXIII.

STadiū. cxxv. nostros efficit passus: hoc est pedes sexcétos. xxv. Possidōius nō mīus. xl. stadiorū a terra altitudiné esse: in qua nubila ac uéti nubesq; ꝓueniát. Inde purū liquidūq; & imperturbatæ lucis aeré. Sed a turbido ad luná uicies cétū stadiorū. Inde ad solé quinquies milies. Eo spatio fieri ut tá imensa eius magnitudo nō exurat terras. Plures aút nubes nōingétis stadiis in altitudiné subire ꝓdiderūt. Incōperta hæc & iextricabilia: sed tá ꝓdenda: q̃ sunt ꝓdita. In quis tamé una ratio geometricæ collectiōis nunq̃ fallacis possit nō repudiari: si cui libeat altius ista ꝑsequi. Nec ut mésura (id enim uelle pene demétis ocii est) sed ut tátū cōiectáti animo constet estimatio. Ná cū trecétis. lx. & fere sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulū per qué meat: sempq; dimetiés tertiá parté ambitus: & tertiæ paulo minus septimá colligat: apparet dépta eius dimidia: quoniá terra cétralis interueniat. Sextá uero parté huius immési spatii quod circa terrá circuli solaris animo cōprehédit̃ inesse altitudinis spatio. Lunæ uero duodecimá: quoniá táto breuiore q̃ sol ambitu currit. ita ferri eá in medio solis ac terræ. Mirū quo ꝓcedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata successu. Sicut in supradictis occasioné impudétiæ ratio largit̃: ausiq; diuinare solis ad terrá spatia. Eadé ad cælū agūt: quoniá sit medius sol: ut ꝓtinus mūdi quoq; ipsius mésura ueniat ad digitos. Quátas. n. dimetiens habeat septimas: tátas habere circulū duo & uicesimas: tanq̃ plane a ꝑpédiculo mésura cæli cōstet. Aegyptia ratio quá Petositis & Necepsos ostédere: singulas partes ī lunari circulo (ut dictū est) minimo. xxxiii. stadiis paulo amplius patere colligit. In saturni amplissimo duplū. In solis qué mediū esse diximus utriusq; mensuræ dimidiū. Quæ cōputatio plurimū habet pudoris: quoniá ad Saturni circulū addito signiferi ipsius interuallo: nec nūerabilis multiplicatio efficit̃.

De repentinis syderibus. CA. XXIIII.

x Estant pauca de mūdo. Náq; & in ipso cælo stellæ repéte nascunt̃ plura earū genera.

De cometis & cælestibus ꝓdigiis: natura: & situ: & generibus eorū. CA. XXV.

COmetas græci uocát: nostri crinitas horrétes crine sanguineo: & comarū mō ī uertice hispidas. Iidé pogōias: q̄bus inferiore ex parte in specié barbæ lōge ꝓmittit̃ iuba: Acōtiæ iaculi mō uibrant̃ ocissimo significatu. Hæc fuit de qua q̄nto cōsulatu suo Tyberius imꝑator Cæsar ꝑclaro carmine ꝑscripsit ad húc dié nouissime uisam. Easdé breuiores & in mucroné fastigiatas xiphias uocauere: quæ sunt oīum palidissime: & quodá gladii nitore: ac sine ullis radiis: quos chryseus auro nomīe similis: colore aūt electro raros e margīe emittit. Pithetes doliorū cernit̃ figura ī cōcauo fumidæ lucis. Ceratias cornus specié habet: q̄lis fuit: cū græcia apud salamina depugnauit. Lápades ardétes imitant̃ faces. Hippeus eq̄nas iubas celerrimi motus: atq; in orbé circa se eūtis. Fit & cádidus cometes argéteo crine ita refulgés: ut uix cōtueri liceat: speciecq; hūana dei effigié in se ostédens. Fiūt & hirti uillorū specie & iuba aliqua circūdati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta est olympiade centesima octaua: urbis anno. ccclxxxxviii. Breuissimū quo cernerent̃ spatiū septé dierū annotatū est: lōgissimū octoginta. Mouent̃ auté alii errátiū modo: alii ímobiles hærét. Omnes ferme sub ipso septentrione aliqua eius parte nō certa: sed maxime in cádida: quæ lactei circuli nomé accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni nemini cōpertū alteri: quod equidé sciam. Ventos autem ab iis graues æstusque significari. Fiunt & hybernis mensibus & in austrino polo: sed ibi citra ullum iubar. Diraq; cōperta æthiopum & ægypti populis: cui nomen æui eius rex dedit Typon: ignea specie: ac spiræ modo intorta: uisu quoq; toruo: nec stella uerius q̃ quidá igneus nodus. Spargunt̃ aliquádo & errátibus stellis cæterisq; crines. Sed cōetes nunq̃ in occasura parte cæli est. Terrificū magna ex parte

ſydus ac nõ leuiter piatũ:ut ciuili motu Octauio cõſule.Iterũq; Pompeii & cæſaris bello.In noſtro uero æuo circa ueneficiũ quo Claudius Cæſar īperiũ reliquit Domitio Neroni:ac deīde prīcipatu eius aſſiduũ prope ac ſæuũ.Referre arbitrāt in quas partes ſeſe iaculet: aut cuius ſtellæ uires accipiat:quaſq; ſimilitudines reddat: & qbus in locis emicet.Tibia℞ ſpecie arti muſicæ portēdere.Obſcenis autẽ moribus in uerẽdis ptibus.Signorũ ingeniis & eruditioni ſi triquetram figurã quadratãue paribus angulis ad aliquos perenniũ ſtella℞ ſitus edant.Venena fundere in capite ſeptẽtrionalis:auſtrinæue ſerpẽtis. Cometes in uno totius orbis loco colit̄ in templo romæ admodũ fauſtus Diuo Auguſto iudicatus ab ipſo:qui īcipiẽte eo appuit ludis:quos faciebat Veneris genitricis:nõ multo poſt obitũ patris Cæſaris in collegio ab eo inſtituto.Nãq; his uerbis id gaudiũ prodidit.Iis ipſis ludo℞ meo℞ diebus ſydus crinitum per ſeptẽ dies in regione cæli ſub ſeptẽtrionibus eſt cõſpectũ.Id oriebatur circa undecimam horam diei:clarumq; & oibus terris conſpicuũ fuit.Eo ſigno ſignificari uulgus credidit Cæſaris animã inter deorum immortalium numina receptã:quo nomine id inſigne ſimu'acro capitis eius quod mox in foro cõſecrauimus: adiectũ eſt.Hæc ille in publicũ.Interiore gaudio ſibi illum natũ ſe ſeq; in eo naſci interpretatus eſt:& ut ue℞ fateamur:ſalutare id terris fuit.Sunt qui & hæc ſydera ppetua eſſe credãt:ſuoq; ambitu ire:ſed nõ niſi relicta a ſole cerni.Alii uero qui naſci hũore fortuito & ignea ui:ideoq; ſolui.

Hipparchus de ſyderibus per exempla hyſtorica:faces.
lampades:trabes:bolides:& chaſma cæli. CA. XXVI.

3 IDẽ Hipparchus nũq̃ ſatis laudatus:ut quo nemo magis approbauerit cognationẽ cũ homine ſyderũ:animaſq; noſtras partẽ eſſe cæli nouã ſtellã & aliam in æuo ſuo genitã deprehẽdit:eiuſq; motu qua die fulſit ad dubitationẽ eſt adductus:an ne hoc ſæpius fieret:mouerenturq; & eæ quas putamus affixas.Idẽ que auſus rẽ etiã deo īprobã ānu
4 merare poſteris ſtellas:ac ſydera ad normã expãgere organis excogitatis:p quæ ſingula℞ loca at- normam
q; magnitudies ſignarit:ut facile diſcerni poſſet ex eo:nõ mõ an obirẽt:naſcerẽtq;:ſed an oino ali- expangere
qua trãſirẽt mouerẽturue.Itẽ an creſcerẽt minuerentq; cælo in hæreditate cunctis relicto:ſi qſq̃ uel nomẽ
qui rationẽ eã caperet inuentus eſſet.Emicant & faces nõ niſi cum decidunt: uiſæ. Qualis Ger- expongere
manico Cæſare gladiato℞ ſpectaculũ edente præter ora populi meridiano trãſcurrit.Duo gene
5 ra ea℞.Lampades uocãt plane faces.Alte℞ bolidas:qualẽ mutinenſibus malis uiſum eſt.Diſtant q; faces ueſtigia lõga faciũt priore ardente pte.Bolis uero perpetua ardẽs longiorẽ trahit limitẽ. Emicant & trabes ſimili modo:quas docos uocant:quales cũ lacedemonii claſſe uicti imperiũ græciæ amiſere.Fit & cæli ipſius hiatus quem uocant chaſma.

De cæli coloribus. CA XXVII.

7 Et & ſanguinea ſpẽ:quo nihil terribilius mortaliũ timori eſt.Incẽdiũ ad terras cadens inde.Sicut olympiadis cẽteſimæ ſeptimæ anno tertio cũ rex Philippus græciã quateret.Atqui hæc ego ratis tẽporibus naturæ ut cætera arbitror exiſtere:nõ ut pleriq; uanis de cauſis quas igenio℞ acumẽ excogitat.Quippe igẽtiũ malo℞ fuere pnũtia.Sed
ea accidiſſe nõ qa hæc facta ſunt arbitror: ue℞ hæc ideo facta qa icaſura erãt illa: raritate autẽ incaſura
occultã eo℞ eſſe rationem : ideoq; non ſicut exortus ſupradictos defectuſq; & multa alia noſci. uel caſura

De flamma cæli. CA. XXVIII.

CErnunt & ſtellæ cũ ſole totis diebus pleruq;:& circa ſolis orbẽ ceu ſpẽ coronæ: & uerſicoloris circuli:Qualiter Auguſto Cæſare in prima iuuẽta urbẽ intrãte poſt obitũ pa
8 tris ad nomẽ ingens capeſſendum. De coronis cæleſtibus. CA. XXIX.
Exiſtũt eædẽ coronæ circa lunã & circa nobilia aſtra cælo quoq; inhærẽtia. Circa ſolem arcus apparuit.L.Opimio.iii.Q.Fabio.ii.conſſ.orbis.L.portio.M.Acilio.

De circulis repentinis. CA XXX.

9 CIrculus rubri coloris .L.Iulio.P.Rutilio conſſ.Fiunt prodigioſi & longiores ſolis defectus qualis occiſo dictatore Cæſare: & Antoniano bello totius pene āni pallore cõtinuo. Plures ſoles. CA. XXXI.

ET rurſus plures ſoles cernunt:nec ſupra ipſum nec infra:ſed ex obliquo:nunq̃ iuxta: nec cõtra terrã:nec noctu:ſed aut oriẽte aut occidente.Semel in meridie conſpecti in boſphoro pdunt:qui a matutino tẽpore durauerũt in occaſum.Trinos ſoles antiqui ſæpius uidere.Sicut Sp.Poſtumio.Q.Minutio.Q.Martio.M.Portio.M.Antonio. P.Dolobella &.M.Lepido.L.Plãco conſſ.& noſtra ætas uidit Diuo Claudio principe conſulatu eius Cornelio Orfito collega.Plures ſimul q̃ tres uiſi ad hoc æui nunq̃ produntur.

Plures lunæ. CA. XXXII.

Vnæ quoq; trinæ:ut Cn.Domitio.C.F.L.Annio conss.apparuere:quos plerįq; appel lauerũt soles nocturnos. Dierum lux nocte. CA. XXXIII.

Vmé de cælo noctu uisum est.C.Cecilio.Cn.Papirio conss.& sæpe alias ut diei speci es noctu luceret. Clypei ardentes. CA. XXXIIII.

Lypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit solis occasum.L.Valerio.Cn.Mario conss. Ostentum cæli. CA. XXXV.

Intillã e stella cadere:& augeri terræ appropinquãtẽ:ac postq̃ in lunæ magnitudinẽ fa cta sit illuxisse ceu nubilo die.Dein cũ in cælũ se reciperet:lãpadẽ factã semel unq̃ ꝑdi tur.Cn.Octauio.C.Scribonio conss. Vidit hoc Licinius Syllanus ꝓconsul cũ comita tu suo. De discursu stellarum. CA. XXXVI.

Ieri uidet & discursus stellaꝝ nunquã temere:ut non ex ea parte truces uẽti coorian tur:& ex iis tũc ꝓcellæ in mari terrisq;. De stellis castoribus. CA. XXXVII.

Idi in nocturnis militũ uigiliis inhærere pilis pro uallo fulguꝝ effigies:eæ & antẽnis nauigãtiũ aliisq; nauiũ partibus ceu uocali quodã sono insistũt:ut uolucres sedẽ ex se de mutãtes.Graues cũ solitariæ uenere:mergẽtesq; nauigia:& si in carinæ ima decide rint exurẽtes.Geminæ autẽ salutares:& ꝓsperi cursus ꝑnunciæ:quarũ aduẽtu fugari dirã illã ac minacem appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assi gnant:eosq; in mari deos inuocant.Hominum quoq; capita uespertinis horis magno præsagio circunfulgent.Omnia incerta ratione & in naturæ maiestate abdita.

De aere. CA. XXXVIII.

Actenus de mũdo ipso syderibusq;.Nũc reliqua cæli memorabilia. Nãq; & hoc cælũ appellauere maiores:quod alio noĩe aera:omne quod inani simile:uitalẽ hũc spiritum fundit.Infra lunã hæc sedes:multoq; inferior. Vt animaduerto propemodũ cõstare: infinitũ ex superiore natura aeris & terreni halitus miscens utraq; sorte cõfunditur. Hinc nubila:tonitrua:& alia fulmina.Hinc grãdines:& pruinæ:imbres: procellæ: turbines.Hinc plurima mortaliũ mala:& reꝝ naturæ pugna secũ.Terrena in cælũ tẽdẽtia deprimit sydeꝝ uis. Eademq; quæ sponte nõ subeãt:ad se trahunt.Decidũt imbres.Nebulæ subeũt.Siccãtur amnes. Ruunt grandines.Torrent radii:& terram in medium undique ĩpellunt.Iidem infracti resiliũt:& quæ potuere:auferunt secũ. Vapor ex alto cadit:rursumq; in altũ redit. Vẽti ingruũt inanes.Iidẽ que cũ rapina remeant.Tot animalium haustus spiritum e sublimi trahit.At ille contra nitit̃. Tel lusq; ut inani cælo spiritũ infu dit.Sic ultro citro comeante natura: ut tormẽto aliquo mundi celeritate discordia accẽdat̃.Nec stare pugnæ licet:sed assidue rapta cõuoluitur.Et circa terram imenso reꝝ quasi globo tendit subinde per nubes cælũ aliud obtexens.Ventorum hoc regnũ. Itaque præcipua eoꝝ natura ibi:& ferme reliquas cõplexa causas:quoniam & tonitruũ & fulmi nũ iactus horum uiolentiæ plerįq; assignant.Quin & ideo lapidibus pluere interim q̃ uẽto sint rapti:& multa similiter.Quamobrem plura simul dicenda sunt.

De æstatis tempestatibus. CA. XXXIX.

Empestatũ rerumq; quasdã statas esse causas: quasdã uero fortuitas:aut adhuc rõnis incõpertæ manifestũ est. Quis enim æstates & hyemes quæq; in tẽporibus annua ui ce intelligunt̃ syderũ motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura tẽperãdo intelligitur ãno:sic reliquoꝝ quoq; syderũ ꝓpria ẽ qbusq; uis: & ad suã cuiq; naturã fertilis. Alia sũt ĩ liquorẽ soluti hũoris fœcũda.Alia cõcreti ĩ pruinas:aut coacti ĩ niues:aut glaciati ĩ grãdies. Alia flatus teporis.Alia uaporis.Alia roris.Alia rigoris.Nec uero hæc tãta debent existimari:q̃ta cernunt̃:cũ esse eoꝝ nullũ minus luna tam ĩmensæ altitudĩs rõ declaret.Igit̃ in suo quæq; motu naturã suã exercẽt:quod manifestũ Saturni maxĩe transitus imbribus faciunt.Nec meantiũ mo do syderũ hæc uis est: sed multorũ etiam adhærentiũ cælo quotiens errantiũ accessu impulsa: aut cõiectu radioꝝ exstimulata sunt.Qualiter in suculis sentimus accidere:quas græci ob id plu uio noĩe hyadas appellãt.Quin & sua spõte quædã statisq; tẽpibus ut hædoꝝ exortus arcturi ue ro sydus nõ ferme sine procellosa grandine emergit. De caniculæ exortu. CA. XL.

Am caniculæ exortu accẽdi solis uapores qs ignorat? Cuius syderis effectus amplissi mi in terra sentiunt̃. Feruẽt maria exoriẽte eo. Fluctuãt in cælis uina. Mouet̃ stagna. Origẽ appellat ægyptus ferã:quã in exortu eius cõtrastare:& cõtueri tradit:ac uelut adorare cũ sternuerit. Canes quidẽ toto eo spatio maxime in rabiẽ agi nõ est dubiũ.

Vis temporum anni statua. CA. XLI.

Vin in partibus quoque signorum quorundam sua uis inest:ut autumnali æquinoctio brumaque eum tempestatibus confici sydus intelligimus.

De incertis tempestatibus. CA. XLII.

Ec hymbribus tantum tẽpestatibusq; sed multis & corpoꝝ & ruris experimentis. Af flantur alii sydere. Alii cõmouentur statis temporibus:aluo:neruis:capite:mẽte. Olea & populus alba & salices folia solstitio circunagunt. Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pulegii. Rumpuntur intentæ spiritu membranæ. Miretur hoc qui nõ obseruet quotidiano experimẽto herbam unã: quæ uocat hæliotropiũ abeuntẽ solẽ intueri semper:oĩbusq; horis cũ eo uerti:uel nubilo obũbrante. Iã quidẽ lunari potestate ostreaꝝ cõchyliorũq; & concharũ omniũ corpora augeri:& rursus minui. Quin & soricũ fibras respõdere numero lunæ exq̃siuere diligentiores. Minimũq; animal formicã sentire uires syderis interlunio semp cessantẽ. Quo turpior homini inscitia est: fatenti ꝑcipue iumentoꝝ quorũdã in oculis morbos cũ luna increscere ac minui. Patrocinat̃ uastitas cæli imensa discreta altitudine in duo atq; septuaginta signa. Hæ sunt reꝝ aut animãtiũ effigies:in quas digessere cælũ periti. In his qui dã mille sexcẽtas ãnotauere stellas insignes uidelicet effectu uisuue. Exẽpli gratia in cauda tauri septem quas appellauere Vergilias. In fronte suculas. Bootem quæ sequitur septentriones.

De imbribus. CA. XLIII.

Xtra has causas nõ negauerim existere imbres uẽtosq;:quoniã humidam a terra alias uero ꝑpter uapores fumidã exhalare caliginẽ certũ ẽ. Nubesq; liquore egresso in sublime:aut ex aere coacto in liquorẽ egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorẽ gigni. Dẽsitas eaꝝ corpusq; haud dubio cõiectat̃ argumẽto:cũ solẽ obumbrẽt. Perspicuum alias etiam urinantibus in quãlibet profundam aquarum altitudinem.

Quare lapides pluant. CA. XLIIII.

Gitur non eam inficias: posse in has & ignes superne stellaꝝ decidere: quales sereno sæpe cernimus:quorum ictu concuti aera uerum est: quando & tæla uibrata stridũt. Cum uero in nubem peruenerint: uaporem dissonum gigni ut cãdente ferro in aquã demerso:& fumidum uorticem uolui. Hinc nasci procellas.

De tonitruis & fulguribus. CA. XLV.

T si in nube luctet̃ flatus aut uapor tõitrua edi:si erũpat ardẽs:fulmĩa. Si lõgiore tractu nitat̃:fulgetra. His findi nubẽ:illis prũpi. Et esse tõitrua impactoꝝ igniũ plagas: ideoq; ꝑtinus corruscare igneas nubiũ rimas. Posse & repulsu sydeꝝ depressum:qui a terra meauerit:spiritũ nube cohibitũ tonare:natura strãgulãte sonitũ dũ rixet̃:edito fragore cũ erũpat:ut in mẽbrana spiritu intẽta. Posse & attritu dũ in præceps ferat̃ illũ quisquis est:spiritũ accẽdi. Posse & afflictu nubiũ elidi:ut duoꝝ lapidũ sintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & uana ut quæ nulla ueniãt ratiõe naturæ. Is ꝑcuti mõtes:iis maria:omnesq; alios irritos ictus. Illa uero fatidica ex alto statisq; de causis:& ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos uel potius flatus posse ex arido siccoq; anhelitu terræ gigni nõ negauerĩ. Posse & aquis aera expirãtibus:qui neq; in nebulã dẽset̃:nec crassescat ĩ nubes. Posse & solis impulsu agi:quoniã uẽtus nõ aliud intelligat̃ q̃ fluctus aeris:pluribusq; etiã modis. Nãque & flũinibus & niuibus & e mari uidemus eq̃dẽ trãquillo:& alios quos uocant altanos e terra consurgere. Qui quidem cum e mari redeunt tropei uocantur:si pergunt apogei:

Qua ratione echo reddatur. CA. XLVI.

Ontiũ uero flexus crebriq; uertices & cõflexa cubito: aut cõfracta in hũeros iuga: cõ eaui ualliũ sinus scindũt inæqualiter:inde resultãtẽ aera quæ causa etiã uoces multis in locis reciprocas facit. De uentis. CA. XLVII.

Ine fine uẽtos generãt iã quidã etiã specus: qualis in dalmatiæ ora uasto in ꝑceps hiatu:ĩ quẽ deiecto leui põdere:quãuis trãquillo die turbini similis emicat ꝑcella. Nomẽ loco est sentaquin: Et in cyrenaica ꝑuincia rupes quædã austro tradit̃ sacra:quã ꝑsanũ sit attrectari hõinis manu:cõfestim austro ĩuoluẽte harenas. In dõibus etiã multis mãufacta inclusa opacitate cõceptacula auras suas habẽt:adeo cã nõ deest. Sed plurimũ interest flatus sit an uẽtus:illos flatos atq; ꝑspirãtes:quos nõ tractus aliquis ueꝝ terræ sentiũt:qui nõ aura:nõ ꝑcella maris:sed appellatiõe quoq; ipsa uẽti sunt. Qui siue assiduo mundi incitu & contrario syderum occursu nascuntur: siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus huc illucque

sentaquin uel senia quin &

tanq̄ in utero aliquo uagus:ſiue diſparili errantium ſyderū ictu:radiorūq; multiformi iactu flagellatus aer:ſiue a ſuis ſyderibus exeunt his propioribus: ſiue ab illis cælo affixis cadunt:palam eſt illos quoq; legem habere naturæ non ignotam:etiam ſi nondum percognitam.

Naturæ & obſeruationes uentorum. CA. XLVIII.

Viginti & amplius auctores græci ueteres ꝓdidere de his obſeruationes:quo magis mi ror orbe tā diſcordi:& in regna:hoc eſt in mēbra diuiſo tot uiris curæ fuiſſe tā ardua iuētu perquirere īter bella ꝑſertim & infida hoſpitia.Pyratis etiā oīum mortaliū hoſtibus trāſitus fame tenētibus:ut hodie quædā in ſuo quiſq; tractu ex eoꝝ cōmentariis:qui nunq̄ eo acceſſere:uerius noſcāt q̄ indigenaꝝ ſciētia.Nūc uero pace tā feſta:tā gaudente prouētu reꝝ:artiūq; principe oīno nihil adiſci noua inquiſitiōe:imo ne ueterū quidē inuēta per diſci.Nō erār maiora præmia in multos diſperſa fortunæ magnitudine: & iſta plures ſine ꝑmio alio q̄ poſteros iuuādi eruerūt.Nāq; mores hominū ſenuere nō fructus.Et immenſa multitudo apertū quodcūq; eſt mare hoſpitaliq; littorū omniū appulſu nauigat:ſed lucri nō ſciētiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiā tantū auaritiæ intēta:idipſum ſciētia poſſe tutius fieri.Quapropter ſcrupuloſius q̄ inſtituto fortaſſis cōueniat operi:tractabo uentos:tot milia nauigatium cernens.

Ventorum genera. CA. XLVIIII.

Hebetius uel hebeti mox iudicatu conſciſſa uel cōciſa

Veteres quattuor oīno ſeruauere p totidē mūdi partes: ideo nec Homerus plures nominat.Hebetius mox iudicatū eſt ſecuta ætas octo addidit:ratiōe nimis ſubtili & cōſciſſa.Proximis inter utraq; media placuit ad breue numerū additis quattuor.Sūt ergo bini in quattuor cæli partibus.Ab oriēte æquinoctiali ſubſolanus.Ab oriēte brumali uulturnus.Illū apeliotē:hunc græci eurū appellant.A meridie auſter.Et ab occaſu brumali africus:notō & liba nomināt.Ab occaſu æquinoctiali fauonius.Ab occaſu ſolſtitiali chorus:zephyron & argeſten uocāt.A ſeptētrionibus ſeptērio.Interq; eū & exortū ſolſtitialē aquilo.A par ctias dicti & boreas.Numeroſior ratio quattuor iis īteriecerat traſceam media regiōe inter ſeptē trionē & occaſum ſolſtitialē. Itēq; cæciā media inter aquilonē & exortū æquinoctialē ab ortu ſolſtitiali:phœnica media regione inter ortū brumalē & meridiē. Itē inter liba & noton cōpoſitū ex utroque mediū.Inter meridiē & hybernū occidētem libanoton.Nec finis.Alii quippe me ſem nomine etiānum addidere inter boreā & cæciam.Et inter eurum & noton euronoton. Sūt etiā quidā peculiares quibuſq; gētibus uenti:nō ultra certū procedētes tractū: ut Athenienſibus ſcyron:paulo ab argeſte deflexus reliquæ græciæ ignotus.Alibi elatior idē olympias uocaf.Cō ſuetudo his oībus nominibus argeſtē intelligit & cæciā. Aliqui uocant helleſpontion: Et eoſdē alibi aliter.Item in narbonēſi ꝓuincia clariſſimus uētorum eſt circius: nec ulli uiolētia inferior. Oſtiā plerūq; recto liguſtico mari perferēs.Idem nō modo in reliquis partibus cæli ignotus eſt: ſed ne uiēnam quidem eiuſdem prouintiæ urbem attingens : paucis ante limitibus iugi modici occurſu tantus ille uentorū eſt coercitus.Et auſtros in ægyptū penetrare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturæ uentis etiā & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigātibus maria. Cuius in principio fauonii hybernū molliunt cælum:ſole aquarii.xxv.optinēte partē.Is dies ſextus eſt ante februarias idus.Competit ferme & hoc omnibus:quos deinde ponā per ſingulas intercalatiōes:uno die anticipātibus rurſumq; luſtro ſequēti ordinē ſeruātibus.Fauoniū quidā ad vii.cal.martii chelidoniā uocāt:ab hirūdinis uiſu.Nōnulli uero ornithiam uno & ſeptuageſimo die poſt brumā ab aduētu auium flātem per dies nouē.Fauonio cōtrarius eſt: quē ſubſolanū appellauimus.Datus eſt autē huic exortus uergiliaꝝ i totidē partibus tauri ſex diebus ante maias idus.quod tēpus auſtrinū eſt huic uēto ſeptētriōe cōtrario.Ardētiſſimo autē æſtatis tēpore exo rif caiculæ ſydus ſole primā partē leōis ingrediēte.Qui dies.xv.ante auguſti calē.eſt.Huius exortū diebus octo ferme aquilōes antecedūt:quos ꝓdromos appellāt.Poſt biduū autē exortus iidē aquilones cōſtātius perflāt diebus.xl.quos eteſias uocant.Mollire eos credif ſolis uapor gēinatus ardore ſyderis.Nec ulli uētoꝝ magis ſtati ſunt.Poſt eos rurſus auſtri frequētes uſq; ad ſydus arcturi:quod exorif.xi.diebus ante æquinoctiū autūni.Cū hoc chorus incipit:chorus autūnat. Huic eſt cōtrarius uulturnus.Poſt id æquinoctiū diebus fere quattuor &.xl. uergiliarum occaſus hyemem inchoat.Quod tempus in tertio idus nouembris incidere cōſueuit: hoc eſt aquilonis hyberni:multumque æſtiuo illi diſſimilis:cuius ex aduerſo eſt africus.Ante brumam autem ſeptem diebus totidemque poſtea ſternitur mare halcyonum fœturæ:& inde nomen ii dies traxere.Reliquum tempus hyemat.Nec tamen ſæuitia tempeſtatum cōcludit mare. Piratæ primū coegere mortis periculo in mortem ruere:& hyberna experiri maria.Nunc idem auaritia cogit.

Ventorum etiam frigidissimi sunt:quos a septētrione diximus spirare. Vicinus his chorus. Ii & reliquos cōpescunt:& nubes abigunt.Humidi auster africus:& præcipue auster italiæ.Narrāt & in pōto cæciā in se trahere nubes.Sicci chorus & uulturnus præterq̄ desinentes. Niuales aquilo & septētrio.Grādines septētrio importat & chorus.Aestuosus auster. Tepidi uulturnus & fauōius.Iidē subsolano siciores:& in totū omnes a septētrione & occidēte ficciores:q̄ meridie & oriēte.Saluberrimus autē oīum aquilo.Noxius auster & magis siccus fortassis quia humidus frigidior est.Minus esurire eo spirāte credunť animātes.Etesiæ noctu desinūt flare: & a tertia diei hora oriunť.In hispania & asia ab oriēte flatus est eo℞.In ponto ab aquilone.Reliquis in partibus a meridie.Spirāt autē & a bruma qui uocanť ornithiæ:sed leniores & paucis diebus.Permutāt & duo naturā cū situ.Auster africæ serenus.Aquilo nubilus.Omnes uēti uicibus suis spirānt maiore ex parte.Aut ut cōtrarius desinēti incipiat cū ꝓxime cadētibus.Surgūt a leuo latere in dextrū: ut sol ambiūt.De ratione eo℞ menstrua quarta maxime luna decernit.Iisdē autē uentis in cōtrariū nauigať prolatis pedibus:ut noctu plerūq; aduersa uela concurrant.Austro maiores fluctus eduntur q̄ aquilone:quoniā ille infernus ex imo maris spirat:hic summo.Ideoq; post austros noxii præcipue terremotus.Noctu auster interdiu aquilo uehementior.Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flantibus.Septentriones in pari fere desinunt numero.Quæ obseruatio etiam in aliis multis re℞ naturæ partibus ualet.Mares itaq; existimanť impares numeri.Sol & auget & cōprimit flatus. Auget exoriēs occidēsq;.Cōprimit meridianus æstiuis temporibus.Itaq; medio diei aut noctis plerūq; sopiunť:quia aut nimio frigore aut æstu soluunť.Et hymbribus uēti sopiunť.Expectantur autem maxime unde nubes discussæ adaperuere cælum. Omnium quidem si libeat obseruare minimos ambitus redire easdem uices quadriēnio exacto Eudoxus putat:nō uentorum modo:uerum & reliquarum tempestatum magna ex parte.Et est principiū lustri eius semper intercalari anno caniculæ ortu.De generalibus uentis hæc.

De repentinis flatibus. CA. L.

Nunc de repentinis flatibus qui exhalante terra ut dictum est coorti rursusq; deiecti interim obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo ut aliquibus placere ostendimus: tonitrua & fulgura edūt. Maiore uero illati pōdere incursuq; si late siccam ruperint nubem: procellam gignunt:quæ uocať a græcis ecnephias.Sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint sine igne hoc est sine fulmine uorticem faciunt:qui typhon uocatur:idest uibratus.Ecnephias defert.Hic secum aliquid abreptum e nube gelida conuoluens uersansq;: & ruinam suam illo pondere aggrauans: & locum ex loco mutans rapida uertigine:præcipua nauigantium pestis:non antennas:modo uerum ipsa nauigia contorta frangens:tenui remedio aceti in aduenientem effusi: cui frigidissima est natura.Idem illisu ipso repercussus correpta secum in cælum refert:sorbetque in excelsum. Quod si maiore depressæ nubis eruperit specu:sed minus lato q̄ procella:nec sine fragore:turbinem uocant:proxima quæq; prosternentem.Idem ardentior:accensusque dum fuerit præster uocať amburens contacta pariter & proterens.

exhalante uel exhalāt e terra

Alia prodigiosa genera tempestatum. CA. LI.

Non fit autē aquilōibus typhon nec niualis: aut niue iacēte ecnephias. Quod si simul rupit nubē:exarsitq;:& ignē habuit:aut postea cōcepit:fulmen est.Distat a pſtere:quo flāma ab igne. Hic late fundiť flatu.Illud conglobať impetu. Vortex autem hic meando distat a turbine quo stridor a fragore.Procella latitudine ab utroq; disiecta nube uerius q̄ rupta.Fit & caligo beluæ similis nube dira nauigātibus. Vocať & colūna:cū spissatus humor rigensq; ipse se sustinet.Ex eodē genere & in longā ueluti fistulam nubes aquam trahit.

aquilonibus uel a lōius meā do uel re meando

Quibus in terris fulmina non cadant. CA. LII.

Hyeme & æstate rara fulmia cōtrariis de causis: quoniā hyeme dēsatus aer nubiū crassiore corio spissať:omnisq; terra℞ exhalatio rigēs ac gelida quicquid accipit ignei uaporis extinguit.Quæ ratio imunē scythiā & circa rigētia a fulminū casu pstat:& e diuerso nimius ardor ægyptū.Siqdē calidi sicciq; halitus terræ raras admodū tenuesq; & ifirmas dēsanť in nubes.Vere autē & autūno crebriora fulmia:corruptis i utroq; tēpore æstatis hyemisq; causis.Qua ratiōe crebra ī italia fulmia:quia mobilior aer mitiore hyeme & æstate nimbosa:semp quodāmodo uernat uel autūnat.Italiæ quoq; partibus iis: quæ a septētriōe descēdūt ad teporē qualis ē urbis cāpāiæ tractus:iuxta hyeme & æstate fulgurat:quod nō in alio situ.

Fulgurum genera & miracula. CA. LIII.

FVlminum ipſorum plura genera traduntur:Quæ ſicca ueniunt non adurunt:ſed diſ
ſipant.Quæ humida non urunt:ſed infuſcant. Tertium eſt quod clarum uocant:mi
rificæ maxime naturæ:quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloq; alio ue
ſtigio relicto.Aurum & æs & argentum liquatur intus ſacculis ipſis nullo modo am
buſtis:ac ne confuſo quidem ſigno ceræ.Martia princeps romanarum icta grauida partu exani
mato ipſa citra ullum aliud incommodum uixit.In catilinianis prodigiis pompeiano ex munici
pio.M.Herennius decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

De obſeruationibus. CA. LIIII.

THuſcoꝝ litteræ noué deos emittere fulmina exiſtimant:eaq; eſſe undecim generũ.Io
ué enim trina iaculari.Romani duo tátũ ex his ſeruauere:diurna attribuétes Ioui:no
cturna Súmano.Rariora ſane eadé de cá frigidioris cæli.Hetruria rũpere a terra quo
que arbitrat̃:quæ infera appellat brumali tépore facta ſæua maxíe & execrabilia:cum
ſint oía quæ terrena exiſtimát nõ illa generalia:nec a ſyderibus ueniétia:ſed ex proxima atq; tur
bidiore natura.Argumétũ euidés eſt:ꝙ oía a ſupiore cælo decidétia obliquos habeát ictus: hæc
auté quæ uocant̃ terrena rectos.Sed quia ex ꝓpriore materia cadunt:ideo credunt̃ e terra exire:
quoniá ex repulſu nulla ueſtigia edant:cũ ſit illa ratio nõ inferni ictus:ſed aduerſi.Saturni ea a ſy
dere ꝓficiſci ſubtiliter iſta cõſectati putát:ſicut cremátia a Martis. Qualiter cũ uulſcinii oppidũ
thuſcoꝝ opulétiſſimũ totũ cõcrematũ eſt fulmine.Vocát & familiaria in totá uitá fatidica:quæ
prima fiunt familiá ſuá cuiq; indepto.Cæterũ exiſtimát nõ ultra decem annos portendere priua
ta:præterq̃ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra triceſimum an
num:præterq̃ in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. CA. LV.

EXtat annaliũ memoria ſacris quibuſdá & ꝑcationibus uel cogi fulmina uel impetrari.
Vetus fama eſt hetruriæ impetratũ uulſinis & urbe & agris depopulatis: ſubeũte mõ
ſtro:quod uocauere Oltá: euocatũ & a Porſena ſuo rege:& ante eum a Numa ſæpius
hoc factitatũ:in primo annaliũ ſuoꝝ tradit.L.Piſo grauis auctor.Quod imitatũ parũ
rite Tullũ Hoſtiliũ ictũ fulmine.Lucoſq; & aras & ſacra habemus:iter quæ ſtatores: & tonátes:
& feretrios:eliciũ quoq; accepimus Ioué.Varia in hoc uitæ ſentétia:& pro cuiuſlibet animo.Im
perari naturæ audacis eſt credere.Nec minus hebetis beneficiis abrogare uires: quádo in fulgu
rũ quoq; interpretatiõe eo profecit ſcientia:ut uentura alia finito die præcinat:& an peremptu
ra ſint fatum:aut apertura potius alia fata quæ lateant:înumerabilibus in utroq; publicis priua
tiſq; experimentis.Quamobré ſint iſta(ut rerum naturæ libuit)aliis certa:aliis dubia:aliis proba
ta:aliis damnanda.Nos cætera quæ ſunt in his memorabilia:non omittemus.

Catholica fulgurum. CA. LVI.

FVlgetrum prius cerni q̃ tonitrum audiri cum ſimul fiant certum eſt. Nec mirũ quo
niam lux ſonitu uelocior.Ictum autem & ſonitum congruere ita modulante natura.
Sed ſonitum profecti eſſe fulminis:non illati:etiamnum ſpiritum ociorem fulmine.
Ideo quati prius omne & afflari q̃ percuti. Nec quéq̃ tangi qui prior uiderit fulmen:
aut tonitrua audierit.Leua ꝓſpera exiſtimátur:quoniá leua parte mundi ortus eſt.Nec tá aduen
tus ſpectatur q̃ reditus:ſiue ab ictu reſiliat ignis:ſiue opere cõfecto:aut igne cõſumpto ſpiritus re
meet.In.xvi.partes cælum in eo reſpectu diuiſere tuſci.Prima eſt a ſeptétrionibus ad æquinoctia
lé exortũ.Secũda ad meridié.Tertia ad æquinoctialé occaſum.Quarta optinet quod reliquũ eſt
ab occaſu ad ſeptétriones.Has in quaternas iterũ diuiſere partes: ex quibus octo ab exortu ſini
ſtras:totidé e cõtrario appellauere dextras.Ex iis maxime diræ quæ per ſeptétriones occaſum at
tingũt.Itaq; per plurimũ refert:unde uenerint fulmina:& quo cõceſſerint.Optimũ eſt in exorti
uas redire partes.Ideo cũ a prima cæli parte uenerint:& in eandé conceſſerint ſumma fœlicitas
portenditur:Quale Syllæ dictatori oſtentum datum accepimus.Cætera ipſius mundi portione
minus proſpera aut dira.Quædá fulgura enuntiare nõ putant fas:nec audire: præterq̃ ſi hoſpiti
indicent̃ aut parenti.Magna obſeruationis huius uanitas: tacta Iunonis æde romæ depræhéſa
eſt Scauro cõſule:qui mox princeps fuit.Noctu magis q̃ íterdiu ſine tõitribus fulgurat.Vnũ ani
mal hominẽ nõ ſemp extiguit:cætera illico:hũc uidelicet natura tribuéte honoré:cũ tot beluæ
uiribus ꝓſtent.Omnia contrarias incubant partes. Homo niſi conuertat̃ ui percuſſus non expi
rat.Superne icti conſidunt.Vigilans ictus cõniuentibus oculis:dormiens patentibus reperit̃.Ho
minem ita exanimatũ cremari fas non eſt:cõdi terra religio tradidit. Nullum animal niſi exani

confidunt
uel con[illegible]
dunt

matum fulmine accenditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore sunt.

fulmine uel fulminatorum

Quæ non feriantur fulmine. CA. LVII.

EX iis quæ terra gignũtur lauri: fruticẽ nõ icit. Nec unq̃ altius quinq; pedibus descẽdit i terrã. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putãt: aut tabernacula pellibus beluaꝝ: quas uitulos marinos appellãt: quoniã hoc solũ animal ex marinis nõ percutiat: sicut nec e uolucribus aquilã: quæ ob hoc armiger huius teli fingit̃ in italia iter terracinã & ædẽ Feroniæ turres bellicis tẽporibus desiere fieri: quia nõ nullæ earũ sunt fulmine dirutæ.

De ꝓdigiosis pluuiis lacte & sanguine carne ferro lana lateribus coctis. CA. LVIII.

PRæter hæc inferiore cælo relatũ in monumẽta est lacte & sanguine pluuisse. M. Acilio. C. Portio coss. Et sæpe alias carne: sicut. L. Volũnio Seruio Sulpitio conss. Exq; ea nõ perputruisse quod nõ diripuissent aues. Itẽ ferro in lucaïs anno antequã. M. Crassus a parthis iterẽptus est: omnesq; cũ eo lucaĩ milites: quoꝝ magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ plueret spõgiaꝝ fere similis fuit. Aruspices cauẽda ꝓmouerũt supna uulnera. L. autẽ Paulo. C. Marcello coss. lana pluit circa castellũ carissanũ: iuxta quod post ãnũ. T. annius Milo occisus est. Eodẽ causam dicẽte lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum & tubarum de cælo audito. CA. LIX.

ARmorũ crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; & prius & postea. Tertio uero cõsulatu Marii ab amerinis & tudertibus spectata arma cælestia ab ortu occasuq; inter se cõcurrẽtia: pulsis quæ ab occasu erant. Ipsum ardere cælũ minime mirũ est. Et sæpius uisum maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus e cælo cadentibus. CA. LX.

CElebrãt græci Anaxagorã clazomeniũ olympiadis septuagesimæ octauæ secũdo anno prædixisse cælestiũ litterarũ scientia: quibus diebus saxũ casurũ esset e sole. Idq; factũ interdiu in thraciæ parte ad egos flumẽ. Qui etiã lapis nunc ostendit̃ magnitudine uehiculi colore adusto: comete quoq; illis noctibus flagrãte. Quod si quis prædictũ credat: simul fateat̃ necesse est maioris miraculi diuinitatẽ fuisse Anaxagoræ: soluiq; rerũ naturæ intellectũ & cõfundi omnia: si aut ipse sol lapis esse: aut unq̃ lapidẽ in eo fuisse credat̃. Decidere tamẽ crebro non erit dubiũ. in abidi gymnasio ex ea causa colit̃ hodieq; modicus quidẽ: sed quẽ in medio terraꝝ casurũ idẽ Anaxagoras prædixisse narrat̃. Colitur & Casandriæ: quæ potidea uocitata est: ob id deducta. Egoipse uidi in uocontiorum agro paulo ante delatum.

De arcu cælesti. CA. LXI.

ARcus uocamus extra miraculũ frequẽtes: & extra ostẽtum. Nã nec pluuios quidẽ aut serenos dies cũ fide portendunt. Manifestũ est radiũ solis imissum cauæ nubi repulsa acie i solẽ refringi: colorũq; uarietatẽ mixtura nubiũ aeris igniũq; fieri. Certe nisi sole aduerso nõ fiũt: nec unq̃ nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quãuis Aristoteles ꝓdat aliquãdo uisum: quod tamẽ fatet̃ idẽ nõ nisi tricesima luna posse. Fiũt autẽ hyeme maxĩe ab æquinoctio autũnali die decrescẽte. Quo rursus crescẽte ab æqnoctio uerno nõ existũt: nec circa solstitiũ lõgissimis diebus. Bruma uero hoc est breuissimis diebus frequẽter. Idẽ sublimes huĩli sole: humilesq; sublimi: & minores occidẽte uel oriẽte: sed in latitudinẽ diffusi: meridie exiles: uerũ ambitus maioris. Aestate uero per meridiẽ nõ cernunt̃. Post autũni æquinoctiũ quacunq; hora. Nec unq̃ plures simul q̃ duo. Cætera eiusdẽ naturæ nõ multis dubia esse uideo.

De grandine: niue: pruina: nebula: rore. CA. LXII.

GRandinem coglaciato hymbre gigni: & niuem eodem humore mollius coacto. Pruinã autẽ ex rore gelido. Per hyemẽ niues cadere nõ grãdines: ipsasq; grãdines inter diu sæpius q̃ noctu: & multo celerius resolui q̃ niues. Nebulã nec estate: nec maxio frigore existere. Rores neq; gelu: neq; ardoribus: neq; uẽtis: nec nisi serena nocte. Gelãdo liquorẽ minui: solutaq; glacie nõ eũdẽ inueniri modũ. De Nubiũ Imaginibus. CA. LXIII.

u Arietates colorũ figuraruq; in nubibus cerni prout admixtus ignis supet aut uincat̃.

De Proprietatibus cæli in Locis. CA. LXIIII.

PRæterea quasdam proprietates cæli quibusdam locis esse. Roscidas æstate africæ noctes: In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arquus. Rhodi & syracusis nunq̃ tanta nubila obduci: ut non aliqua hora sol cernatur: Qualia aptius suis referentur in locis. Hæc sint dicta de aere.

De Natura Terræ. CA. LXV.

ſcuum aſſurgere:Sed uulgo maxime hæc pugna eſt:ſi coactam in uerticē aquaꝶ quoq; figura cre-
dere cogaṫ. At qui nō aliud in reꝶ natura aſpectu manifeſtius .Nāq; depēdēies ubiq; guttæ par-
uis globantur orbibus.Et pulueri illatæ frondiúq; lanugini impoſitæ abſoluta rotunditate cer-
nuntur.Et in poculis repletis media maximæ tument.Quapropter ſubtilitate humoris mollitia
q; in ſe reſidēte ratione facilius q̄ uiſu deprehendunt.Idq; etiam magis mirum in poculis reple-
tis addito humore minimo circumfluere quod ſuperſit.Contra euenire ponderibus additis ad
uicenos ſæpe denarios.Scilicet quia intus recepta liquorem in uerticem attollāt:ut cumulo emi
nente infuſa dilabantur.Eadem eſt cauſa propter quam e nauibus terra non cernatur:e nauium
malis conſpicua.At procul recidente nauigio:ſi quid quod fulgeat religetur in mali cacumine:
paulatim deſcendere uideatur:& poſtremo occultetur.Deniq; oceanus quem fatemur ultimum
qua non alia figura cohæreret:atq; non decideret:nullo ultra margine includente : ipſum id ad
miraculum redit:quo nam modo etiam ſi globetur extremum non decidat mare.Contra quod
ut ſint plana maria:& qua uidentur figura non poſſe id accidere magno ſui gaudio magnaq; glo
ria inuentores græci docent ſubtilitate geometrica:Namq; cum e ſublimi in inferiora aquæ fe-
rantur:& ſit hæc natura earum confeſſa:nec quiſq̄ dubitet in littore ullo acceſſiſſe eas:q̄ lōgiſſi-
me deuexitas paſſa ſit:proculdubio apparere quo quid humilius ſit propius cētro eſſe terræ:om
neſq; lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aquas breuiores fieri q̄ quæ ad extremum mare
a primis aquis:Ergo totas omniq; ex parte aquas uergere in centrum:ideoq; nō decidere:quoni
am in interiore nitantur.Quod quidem & ita formaſſe artifex natura credi debet:ut cum terra
arida & ſicca conſtare per ſe ac ſine humore non poſſet:nec rurſus ſtare aqua niſi ſuſtinente terra
mutuo amplexu iungerenṫ.Hac ſinus pandēte:illa uero permanēte totá intra:extra:ſupra : uenis
ut uinculis diſcurrētibus:atq; ēt in ſummis iugis erumpēte.Quo ſpiritu acta & terræ pōdere ex
preſſa ſiphonum modo emicat:tantumq; a periculo decidendi abeſt:ut in ſumma quæq; & altiſ
ſima exiliat.Qua ratiōe manifeſtum eſt quare tot fluminú quotidiano acceſſu maria nō creſcát.

aquæ uel quæq;:& ſit hæc natura ɔfeſſa: uel erát naturæ cōſenſus apparere quo qd uel appet qcqd

Quomodo Aquas Sit Terræ Innexa. CA. LXVIII.

ESt igitur in toto ſuo globo tellus medio ambitu præcincta circūfluo mari:nec argu-
mentis:hoc inueſtigandum:ſed iam experimentis cognitum.

De Nauigatione Maris:Et Fluminum. CA.LXIX.

A Gadibus columniſq; Herculis hiſpaniæ & galliaꝶ circuitu totus hodie nauigatur oc
cidēs.Septētrionalis uero oceanus maiore ex parte nauigatus eſt auſpicus Diui Augu
ſti germaniá claſſe circúuecta ad cimbroꝶ promontorium:& inde immēſo mari pro
ſpecto:aut fama cognito:ad ſythicá plagam & humore nimio rigentia.Propter quod
minime ueriſimile eſt illic maria deficere:ubi uis humoris ſuperet.Iuxta uero ab ortu ex indico
mari ſub eodē ſydere pars tota uergēs in caſpiú mare pernauigata eſt macedonú armis Seleucho
atq; Antiocho regnantibus:quæ ſeleuchida atq; anthiochida ab ipſis appellari uoluere. Circa ca
ſpiú quoq; multa oceani littora explorata:paruoq; breuis q̄ totus hinc aut illic ſeptētrio eremiga
tus. Vt tñ coniecturæ locú ſit quoq; in non reliquá ingēs argumētú paludis mæoticæ:ſiue ea il-
lius oceani ſinus ē:ut multos aduerto credidiſſe:ſiue auguſto ſinu diſcreti reſtagnatio.Alio latere
Gadiú ab eodē occidente magna pars meridiani ſinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie.Ma
iorē quidē eius partē & orientis uictoriæ magni Alexādri luſtrauere uſq; in arabicú ſinú.In quo
res gerente.C.Cæſare Auguſti filio ſigna nauium ex hiſpanienſibus naufragiis ferunṫ agnita.Et
Hāno Carthaginis potentia florēte circúuectus a gradibus ad finē arabiæ nauigationem eā pro
didit ſcripto.Sicut ad extera Europæ noſcenda miſſus eodē tpe Himilco.Præterea Nepos Cor-
nelius auctor eſt Eudoxú quēdam ſua ætate cú Lathyrum regem fugeret arabico ſinu egreſſum
gades uſque peruectú.Multoque ante eú Cœlius Antipater uidiſſe ſe qui nauigaſſet ex hiſpania
in æthiopiam cōmertii gratia.Idē Nepos de ſeptētrionali circuitu tradit.Qu.Metello Celeri.C.
Afranii in conſulatu collegæ:ſed tum galliæ proconſuli indos a rege ſueuorum dono datos:qui:
ex india cōmertii cauſa nauigātes tempeſtatibus eſſent in germaniam abrepti.Sic maria circúfu
ſa undique diuiduo globo partē orbis auferunt nobis:nec inde huc nec hinc illo peruio tractu.
Quæ contēplatio apta detegēdæ mortalium uanitati poſcere uidetur:ut totum hoc quicquid
eſt in quo ſingulis nihil ſatis eſt ceu ſubiectum oculis quantum ſit oſtendam.

Quæ Portio Terræ Habitetur. CA. LXX.

IAm primú in dimidio cōputari mihi uideṫ táq̄ nulla portio ipſi decedat oceano:q to
to circúdatus medio:& oēs cæteras fundens recipienſque aqs:& quicquid exit in nu

bes ac sydera ipse tot & tãtæ magnitudis pascens.Quo tandẽ amplitudis spatio terra credit hã
15 bitari.Improba & infinita debet eẽ tã uastæ molis possessio.Adde q ex relicto spatio plus abstu
lit cœlum.Nã cũ sint eius quinq partes:quas uocant zonas:infesto rigore & æterno premit gelu
omne quicquid est subiectum duabus extremis utrinq circa uertices:hunc qui septemtrion uo-
16 cant:eũq qui aduersus illi austrinus appellat.Perpetua caligo utrobiq & aliena mollioꝝ sydeꝝ
aspectu maligna ac pruina tantũ albicans.Lux uero media terraꝝ qua solis orbita est exusta flã-
mis & cremata quo minus uapore torret. Circa quã duæ tãtum inter se exustam & rigẽtes tem-
17 perant.Hæq ipsæ inter se nõ peruiæ propter incẽdiũ syderis.Ita terræ tres partes abstulit cœlũ:
Oceani rapina in icerto ẽ.Sed & relicta nobis una portio haud scio an ẽt in maiore dãno fit.Idẽ
18 siquidẽ oceanus infusus in multos(ut dicemus)sinus adeo uicino accessu interna maria allatrat:
ut centũ quĩdecim millibus passuũ arabicus sinus distet ab ægyptio mari.Caspius uero.ccclxxv.
milibus a põtico.Idẽ interfusus itrat per tot maria qbus africam europã asiamq dispartit.Quã
tum terraꝝ occupet cõputet etiã nunc mensura tot fluminũ tantarum palludium.Addantur &
lacus & stagna.Iam elata in cœlũ & ardua aspectu quoq iuga.Iam siluæ uallesq præruptæ & soli
tudines & mille causis deserta detrahant.Hæ tot portiones terræ immo uero ut plures tradide-
19 re mundi punctus:neq.n. est aliud terra uniuersa.hæc est materia gloriæ nr̃æ:hæc sedes:hic ho
nores gerimus:hic exercemus:imperia:hic opes cupimus:hic tumultuat humanum genus:hic in
stauramus bella etiam ciuilia:mutuis cædibus laxiorẽ facimus terrã.Et ut publicos gentiũ furo
res transeã:hæc in qua cõterminos pellimus:furtoq uicini cespitẽ nr̃o solo affodimus:ut qui la-
20 tissime rura metatus fuerit:ultraq famã exegerit accolas quota terrarum parte gaudeat: uel cũ
ad mensurã auaritiæ suæ propagauerit quam tandem portionem defunctus eius optineat.

21 Mediam esse mundi terram. CA. LXXI.

Ediam esse mundi totius terram haud dubiis cõstet argumentis:sed clarissime ægno
ctii paribus horis.Nã si in medio esset:æquales dies noctesq habere non posse depre
henderunt.& Dioptræ:quæ uel maxime id cõfirmant:cum æquinoctiali tempore ex
eadem linea ortus occasusque cernatur:& solstitialis exortus per suam lineam brumalisque occa
sus.Quæ accidere nullo modo possent:nisi in centro sita esset.

De sydeꝝ inæqualitate:& de eclipsi:& ubi:& quare. CA.LXXII.

22 Res aũt circuli supradictis zonis implexi inæq̃litates tempoꝝ distinguũt. Solstitialis
a pte signiferi excelsissima nobis ad septẽtrionalẽ plagã uersus.Cõtraq ad aliũ polum
brumalis.Irẽ medio ambitu signiferi orbis incedẽs æquinoctialis.Reliquoꝝ quæ mi
ramur causa i ipsius terræ figura est:quã globo similẽ & cum ea aquas iisdem intelligit argumẽ
tis.Sic.n.fit haud dubiæ ut nobis septẽtriõalis plagæ sydera nũq̃ occidãt:cõtra meridianæ nũq̃
23 oriant.Rursusq hæc ab illis nõ cernant attollẽte se cõtra medios uisus terraꝝ globo.Septẽtrio
nes nõ cernit troglodytice & cõfinis ægypus.Nec canopũ italia:& quã uocãt berenices crinẽ.Itẽ
quã sub Diuo Augusto cognomiauere Cæsaris thronon:insignis ibi stella:adeoq mãifesto assur
gens fastigio incuruat:ut canopus quartã fere partẽ signi unius supra terrã eminere Alexandriæ
intuẽtibus uideat.Eadẽ a rhodo terrã quodãmõ ipsam strigere.In ponto oino nõ cernatur:ubi
maxime sublimis septẽtrio.Idẽ a rhodo abscondit:magisq alexãdriæ.In arabia nouembri mẽse
pría uigilia occultus:secũda se oñdit.In meroe solstitio uespi paulisp apparet:paucisq ãte exortũ
arcturi diebus pariter cũ die cernitur:Nauigãtium hæc maxime cursus deprehendũt in alia ad-
uerso:in alia ꝓno mari:subitoq cõspicuis:atq ut e freto emergẽtibus quæ i anfractu pilæ latue
re syderibus.Neq.n.(ut dixere aliqui)mundus hic polo excelsiore se attollit:ut undique non cer
nant hæc sydera. Verum hæc eadẽ quibusq proximis sublimiora credunt:eadẽq demersa lon-
ginquis. Vtq nunc sublimis in deiectu positis uidet hic uertex:sic in illam terræ deuexitatẽ trãs
gressis illa se attollũt residentibus quæ hic excelsa fuerant:quod nisi in figura pilæ accidere non
posset.Ideoq defectus solis ac lunæ uespinos oriẽtis incolæ nõ sentiunt:nec matutinos ad oc-
25 casum habitãtes:meridianos uero sæpius.Nobili apud arabiã magni Alexandri uictoria luna de
fecisse noctis secũda hora prodita est.Eadẽq in Sicilia exoriẽs.Solis defectũ Vipsano & Fõteio
conss.qui fuere ante paucos annos factũ pridie chalend.maias.cãpania hora diei inter septimam
& octauam sensit.Corbulo dux in armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit
26 uisum circuitu globi alia aliis detegente & occultante.Quod si plana esset terra simul omnia ap
perent cunctis:noctesque non fierent inequales:neque aliis q̃ in medio sitis paria duodecim ho
rarum interualla cernerentur:quæ nunc non in omni parte simili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. CA. LXXIII.

Ideo ne nox diesq̃ quamuis eadẽ toto orbi simul est oppositu globi noctẽ:aut ambitu diem afferente.Multis hoc cognitũ experimentis.In africa hispaniaq̃ turriũ.Hannibalis.In asia uero propter piraticos terrores simili speculaꝝ præsidio excitato: in qs prænũciatos ignes sexta hora diei accensos sæpe cõpertum est:tertia noctis a tergo ultimis uisos.Eiusdẽ Alexandri cursor Philonides ex sicyone ad elin mille & ducenta stadia nouem diei cõfecit horis.Indeq̃ quis decliui itiere tertia hora noctis remẽsus ẽ sæpius.Cã q̃ eunti cũ sole iter erat:eundemq̃ remeans obuiũ contrario præuertebat occursũ.Qua de causa ad occasum nauigantes quãuis breuissimo die uincunt spatia nocturnæ nauigatiõis ut solẽ ipsum comitãtes.

Gnomica de eadem re & horologio primo. CA. LXXIIII.

Vasaq̃ horoscopa non ubiq̃ eidem sunt usui trecentis stadiis aut longissime etiã quingẽtis mutãtibus semet umbris.Solis itaq̃ umbilici quẽ gnomonem appellãt umbra in Egypto meridiano tempore equinoctii die paulo plus q̃ dimidiam gnomonis mẽsurã efficit.In urbe Rõa nona pars gnomonis deest umbre.In oppido Ancona supest qnta xxx.In parte Italiæ que Venetia appellatur eisdem horis umbra gnomoni par fit. Vbi & quando nullæ umbræ. CA: LXXV

Similì modo tradunt ĩ syene oppido quod ẽ supra alexandriã quinq̃ milibus stadioꝝ solstitii die medio nullã umbrã iaci:Puteumq̃ eius experimenti gratia factũ totũ illuminari.Ex quo apparere solẽ illi loco supra uerticẽ esse:quod etiã in india supra flumẽ hyspasin fieri tẽpore eodẽ Onesicritus scripsit.Cõstatq̃ in berenice urbe troglodytaꝝ & inde stadiis quattuor milibus octingentis.xx.eadem gente in Ptolemaide oppido quod in margine rubri maris ad primos elephantoꝝ uenatus conditũ est.Hoc idem ante solstitiũ quadragenis quinis diebus totidẽq̃ postea fieri:& per eos nonaginta dies in meridiẽ umbras iaci. Rursus in meroe insula quæ est caput gentis æthiopũ quinq̃ milibus stadioꝝ & syene in amne nilo habitatur bis anno absumi umbras:sole duodeuicesimã tauri partẽ & quartãdecimã leonis obtinẽte.In india gẽte oretũ mõs est maleus nomĩe:iuxta quẽ umbræ æstate in austrũ:hyeme ad septentrionẽ iaciunť.Quindecim tantũ noctibus ibi apparet septẽtrio.In eadẽ india patalis celeberrio portu sol dexter oriť.Vmbræ in meridiẽ cadunt.Septẽtrionẽ ibi Alexandro morãte ãnotatũ prima tantũ noctis parte aspici Onesicritus dux eius scripsit.Quibus ĩ locis in die umbræ nõ sint septẽtrionẽ nõ cõspici:& ea loca appellari ascia:nec horas dinumerari ibi. Vbi bis anno umbræ: & ubi in contrarium. CA. LXXVI.

Et in tota troglodytice umbras bisquadragintaquiq̃ diebus in anno Eratosthenes in cõtrariũ cadere ꝓdidit Vbi longissimus dies:& ubi breuissimus. CA. LXXVII.

Sic fit ut uario lucis incremẽto in meroe lõgissimus dies.xii.horas eqnoctiales & octo ptes unius horæ colligat.Alexandriæ uero.xiiii.horas.In Italia.xv.In britania.xvii.ubi æstate lucidæ noctes haud dubie repromittũt id:quod cogit rõ credi.Solstitialibus diebus accidente sole propius uerticẽ mũdi angusto lucis ãbitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus:noctesq̃ e diuerso ad brumã remoto.Quod fieri in insula tyle pythias massiliensis scripsit:sex dieꝝ nauigatione in septentrionẽ a britania distãte.Quidã uero in Mona quæ distat a Camalduno britaniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant subiecto uel subiectæ

Item de horogolio. CA: LXXVIII.

Vmbrarum hanc rationẽ & quam uocãt gnomonicẽ ĩuenit Anaximenes milesius Anaximãdri de quo diximus & Taletis discipulus:primusq̃ horologium quod appellant sciotericon lacedomone ostendit. Quomodo dies obseruenť. Ca. LXXIX.

Ipsum diem alii aliter obseruauere.Babylonii inter duos solis exortus.Atheniẽses iter duos occasus.Vmbri a meridie in meridiẽ.Vulgus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes romani & qui diẽ diffiniere ciuilẽ:itẽ ægyptii & Hipparchus a media nocte in mediã.Minora autẽ interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia q̃ eqnoctia apparet:quia positio signiferi circa media sui obliquior est:iuxta solstitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. CA. LXXX.

Contexenda sunt his cælestibus nexa causis.Nãq̃ æthiopas uicini syderis uapore torreri:adustisq̃ similes gigni:barba & capillo uibrato nõ est dubiũ.Et aduersa plaga mũdi atq̃ glaciali cãdida cute esse gẽtes flauis ꝓmissas crinibus.Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habẽtes.Ipsorũq̃ criniũ argumẽto illis in supera succũ reuoca-

ri natura uaporis.His in inferas ptes depelli humore deciduo.Hic graues feras:illic uarias effigi es animalium prouenire:& maxime alitũ:& in multas figuras gigni uolucres.Corporũ autẽ pce ritatẽ utrobiq;:illic igniũ nisu:hic humoris alimẽto.Medio uero terræ salubris utrinq; mixtura: fertilis ad omnia tractus:modicus corporum habitus.Magna & in colore tẽperies.Ritus molles: sensus liquidus:ingenia fœcunda:totiusq; naturæ capacia.Iisdẽ imperia q̃ nunq̃ extimis gẽtibus fuerit:sicut ne ille qdẽ his paruerint auulsæ ac pro immanitate naturæ urgẽtis illis solitariæ.

pro imma nitate nel pnunciatæ

De motu terræ. CA. LXXXI.

Babyloniorũ placita motus terræ hiatusq;:& cætera oĩa ui sydeꝝ existimant fieri.Sed illoꝝ triũ quibus fulmina assignant.Fieri autẽ hæc meantium cũ sole aut cõgruẽtiũ: & maxĩe circa quadrata mundi.Præclara quædam esse & immortalis in eo(si credimus) diuinitas perhibetur Anaximãdro milesio physico:quẽ ferunt lacedemoniis prædixis se:ut urbẽ ac tecta custodirẽt.Instaf.n.motũ terræ.Et tũ urbs tota eoꝝ corruit.Et taygeti mõtis magna ps ad formã puppis eminẽs abrupta cladẽ insup eã ruina pressit.Perhibef & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio:sed & illa diuina.Haustu aquæ e puteo psensisse ac pdixisse ibi terræ motum.Quæ si uera sunt q̃tum a deo tandem uideri possunt tales distare dum uiuãt Et hæc quidẽ arbitrio cuiusq; existimanda relinquantur.Ventos in causa esse nõ dubium reor. Neq;.n.unq̃ intremiscunt terræ nisi sopito mari:cæloq; adeo tranquillo ut uolatus auium non pendeant:subtracto omni spiritu qui uehit:nec unq̃ nisi post uentos cõditos.s.in uenas:& cauer nas eius occulto afflatu.Neq; aliud est in terra tremor q̃ in nube tonitruum.Nec hiatus aliud: q̃ cum fulmen erumpit incluso spiritu luctante:& ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatibus. CA. LXXXII.

Varie itaq; quatitur:& mira eduntur opera:alibi prostratis mœnibus:alibi hiatu pfun do haustis:alibi egestis molibus:alibi emissis amnibus:nõnunq̃ etiã ignibus calidis ue fontibus:alibi aduerso fluminum cursu.Præcedit uero comitaturq; terribilis sonus: alias murmur similius mugitibus:aut clamori humano:armoꝝ ue pulsantiũ fragori: pro qualitate materiæ excipientis:formaq; uel cauernaꝝ uel cuniculi:per quẽ meat exilius gras sante in angusto:eodẽ rauco:i recuruis resultãte:i duris feruẽte:i hũidis fluctuãte & stagnãtibus. Itẽ feruente contra solida.Itaq; & sine motu sæpe edit sonus:nec simplici modo quatit unq̃:sed tremit uibratq;.Hiatus uero alias remanet ostendens quæ sorbuit:alias occultat ore compresso. Rursusq; ita inducto solo ut nulla uestigia extẽt urbibus plerunq; deuoratis:agrorumq; tractu hausto.Maritima autem maxime quatiuntur.nec montosa tali modo carent.Exploratum est mi hi alpes apenninas sæpius tremuisse.Et autumno ac uere terræ crebrius mouent:sicut fiunt ful mina.Ideo galliæ & ægyptus minime quatiunt:quoniam hic æstatis causa obstat:illic hyemis.Itẽ noctu sæpius q̃ interdiu.Maximi autem futuri signa motus existũt hi matutini uespertiniq;: sed propinqua luce crebri.Interdiu autem circa meridiem fiunt:& solis lunæq; defectu:quoniam tẽ pestates tunc sopiuntur.Præcipue uero cum sequitur imbrem æstus imbresue æstum.

Signa motus futuri. CA. LXXXIII.

Nauigantes uero sentiunt non dubia coniectura:sine flatu intumescẽte fluctu subitoᵋ aut quatiente ictu.Intremunt uero & in nauibus posita æque q̃ in ædificiis: crepituq; prenũtiãt. Quin & uolucres nõ ipauidæ sedent.Est & in cælo signũ:præceditq; mo tu futuro aut interdiu aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ nubis in lon gum porrectæ spatium.Est & in puteis turbidior aqua:nec sine odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros. CA. LXXXIIII.

Sicut & iisdem est remedium:quale cloacæ & crebri specus præbent. Præconceptum enim spiritum exhalant:quod in certis notatur oppidis:quæ minus quatiuntur cre bris ad purgandam eluuiem cuniculis cauata.Multoq; sunt tutiora in iisdẽ illis quæ pendent:sicut neapoli in italia intelligitur:parte eius quæ solida est ad tales casus ob noxia.Tutissimi sunt ædificiorum fornices:anguli quoq; parietum:pontesq; alterno pulsu reni tente.Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur.Magna differentia est & in ipso genere motus.Pluribus siquidem modis quatitur.Tutissimum est cum uibrat crispante ædifi ciorum crepitu:& cum intumescit assurgens:alternoq; motu residet innoxium:& cum concurrẽ tia tecta contrario ictu arietant:quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio & flu ctus moræ quædam uolutatio infesta est:aut cum in unam partem totus se motus impellit.De sinunt autem tremores cum uentus emersit.Sin uero durauere:nõ ante quadraginta dies sistun

tur. Plerunq; & tardius: utpote cum quidem annuo & bienni spatio durauerint.

Portenta terrarum semel uisa. CA. LXXXV.

FActum est & hoc semel: quod equidē in hetruscæ disciplinæ uoluminibus inueni. ingens terrarum portentum. L. Martio. Sex. Iulio conss. in agro mutinensi. Namq; montes duo inter se concurrerunt crepitu maximo assultantes recedentesque: inter eos flāma fumoque in cœlum exeunte interdiu spectante e uia æmilia magna equitum Romanorum familiariūq;: & uiatorum multitudine. Eo concursu uillæ omnes elisæ. Animalia permulta quæ intra fuerant: exanimata sunt: anno ante sociale bellū: quod haud scio an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̄ ciuile. Non minus mirū ostentum & nostra cognouit ætas anno Neronis principis supremo: sicut in rebus eius exposuimus pratis oleisq; intercedente uia publica in cōtrarias sedes transgressis in agro marrucino prædiis Vectii marcelli equitis Ro. res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. CA. LXXXVI.

3 FIunt simul cum terræmotu & inundationes maris: eodē uidelicet spū infusi: aut residētis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortaliū extitit motus Tyberii Cæsaris principatu. xii. urbibus asiæ una nocte prostratis. Creberrimus punico bello itra eundem annum septies atq; quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad thrasimenum lacum dimicantes maximum motum neq; pœni sensere nec Romani. Nec uero simplex malum aut in ipso tantum motu periculū est. Sed par aut maius ostentum nunq̄ urbs Roma tremuit: ut non futuri euentus alicuius id prænuntium esset.

Quibus locis maria recesserint. CA. LXXXVII.

EAdem nascentium causa terrarum est cum idem ille spiritus attolendo potēs solo nō
5 ualet erumpere. Nascuntur enim: nec fluminum tantum inuectu sicut echinades insulæ ab acheloo amne conuectæ: maior pars ægypti a nilo. In quam a pharo insula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus. Nec recessu maris sic ut idē circeis. Quod accidisse (idē uel eodem) & in ambraciæ portu decem millium pas. interuallo & atheniensiū quinque milliū ad pyræneū memoratur. Et ephesi ubi quōdam ædem Dianæ alluebat. Herodoro quidem: si credimus: mare fuit supra memphin usque ad ethiopū montes. Itemque a planis Arabiæ mare circa ilium & tota teuthraniæ quaque campos intulerit mæander. (ul' tentrāiæ)

Ratio insularum enascentium. CA LXXXVIII.

NAscuntur & alio modo terræ: ac repente in aliquo mari emergunt uelut paria secum faciente natura: queq; hauserit hiatus alio loco reddente.

Quæ & quibus temporibus enatæ sunt. CA. LXXXIX.

CLaræ iampridem insulæ delos & rhodos memoriæ produntur enatæ. Postea minores ultra melo: anaphe: inter lemnum & hellespontum nea: inter lebedū & theon alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. anno quarto thera & therasia. Inter easdem post annos. cxxx. hiera eadēq; automate. Et ab ea duobus stadiis post annos. cx. in nostro æuo. M. Iunio Syllano & L. Balbo conss. ad. viii. Idus iulii thia.

Quas terras interruperint maria. CA XC.

8 ANte nos & iuxta italiā inter æolias insulas. itē iuxta cretā emersit e mari mille qngentū passuū una cū. Calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio in thusco sinu flagrās hæc usoléto cū flatu. Prodit quoq; memoriæ magnā circa illā multitudinem pisciū fluitantē confestim expirasse qbus ex iis cibus fuisset. Sic & pythecusas in cāpano sinu ferunt ortas. Mox in iis montē epopon cū repēte flāma ex eo emicuisset cāpestri æqtū planitiæ. In eadē & oppidū haustū pfundo: alioq; motu terræ statinā emersisse. Et alio puolutis montibus (uel stagnū) insulā extitisse pchytā. Nāq; & hoc mō insulas rege natura fecit. Auellit siciliā italiæ: cyprū syriæ. eubocā boetiæ: euboeæ Atalantē & macriā: belbicū bithyniæ leucosiā syrenum promontorio.

Quæ insulæ continenti adiunctæ. CA. XCI.

RVrsus abstulit insulas mari iunxitq; terris. Antissam lesbo: zephiriū halicarnaso: ethusam mindo: domiston & prienē mileto: arthemisiā parthenio pmōtorio: hybāda quōdā īsula ioniæ. cc. nūc a mari abest stadiis. Syriten ephesus in mediterranea habet. Derasidas & sophoniam uicinam ei magnesia. Epidaurus & oricon insulæ esse desierūt.

Quæ terræmotu mari permutatæ. CA. XCII.

IN totum abstulit terras primū oīum ubi atlāticū mare. est (si Platoni credimus) īn medio spatio. Mox iterno: quæ uidemus hodie mersam acarnaniam ambracio sinu: acha

iã corĩthio:europã asiãq; ꝓpõtide & põto. Ad hoc perrupit mare leucada anthirrhiũ:hellespõtũ: bosphoros duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt. CA. XCIII.

ATq; ut sinus & stagna ꝑtereã:ipsa se cõdens terra deuorauit. Cybotũ altissimũ montẽ cũ oppido currite:siphylũ in magnesia. Et prius ĩ eodẽ loco clarissimã urbem quæ tã talis uocabat. Galanis & Gamales urbiũ in phœnice agros & cum ipsis phegiũ æthiopiæ iugũ excelsissimũ:tanq̃ non infida grassarentur & littora.

Quæ urbes haustæ sint a mari. CA. XCIIII.

PYrrhã & ãtistam circa meotin pontus abstulit. Elicen & burã sinus corinthius:q̃rum in alto uestigia appent. Ex insula cæa amplius. xxx. millia passuũ abrupta subito cum plurimis mortaliũ rapuit. Et in sicilia dimidiã tyndarida urbẽ:ac quicquid ab italia deest. Similiter in boetia & eleusina.

De Piaculis. CA. XCV.

MOtus.n.uero terræ sileant & qcqd est:ubi saltẽ busta urbiũ extãt. Simul ut terræ miracula potius dicamus quã scelera naturæ. Et hercule nõ cœlestia enerratu difficiliora fuerit. Metallo℞ opulẽtia tã uaria:tã diues:tã fœcũda:tot sæculis suboriẽs:cũ tãtũ quotidie orbe toto Populẽt ignes:ruinæ:naufragia:bella:fraudes:tãtũ uero luxuria. & tot mortales conterãt. Gẽma℞ pictura tã multiplex. Lapidũ tã discolores maculæ. Interq; eos candor alicuius ꝑter lucẽ oĩa excludẽs. Medicato℞ fontiũ uis. Igniũ tot locis emicantiũ ꝑpetua tot sæculis ĩcẽdia. Spũs lætales alibi:aut scrobibus emissi:aut ĩpo loci situ mortiferi. Alibi uolucribus tãtũ ut soracte uicino urbi tractu. Alibi ꝑter hoĩem cæteris aĩantibus. nõnũq̃ & hoĩ:ut in sinuessano agro & puteolano sunt:q̃ spiracula alii charoneas scrobes mortife℞ spiritũ exhalãtes. Itẽ in hirpinis amsancti ac mephitis eũdẽ locũ:quẽ qui ĩtrauere moriunt. Simili modo hierapoli in asia matris magnæ tantũ sacerdoti innoxiũ. Alibi fatidici specus:quo℞ exhalatõe temulẽti futura præcinunt:ut delphis nobilissimo oraculo. Quibus ĩ rebus qd possit aliud causæ afferre mortalium quispiã:q̃ diffusæ per omnẽ naturæ subinde aliter atq; aliter numẽ erumpens.

De terris semper trementibus. CA. XCVI.

QVedam uero terræ ad ingressus tremunt sicut ĩ gabinẽsi agro nõ procul urbe Roma iugera ferme ducenta equitantium cursu.

De insulis semper fluctuantibus. CA. XCVII.

SImiliter in reatino q̃dã insulæ semper fluctuant:sicut in agro cecubo:& eodẽ reatino mutinẽsi:statiõnẽsi:in uadimonis lacu:& ad cutilias aq̃s opaca silua:q̃ nunq̃ die ac noctu eodẽ loco uisit. In lydia aq̃ uocant calaminæ:non uentis solum:sed ẽt contis uel quolibet ĩpulsũ multo℞ ciuiũ mithridatico bello salus. Sunt & in nympheo q̃uæ saltares dictæ:qm̃ in symphoniæ cãtu ad ictus modulãtiũ pedũ mouet. In tarquinẽsi lacu magno Italiæ duo nemora circunferuntur nunc triquetrã figuram edentes:nunc rotundam complexu uentis impellentibus:quadratam nunquam.

quolibet ĩpulsu ul' quolibẽt impulsæ

Quibus in terris nõ pluat:& aceruata terra℞ miracula & cætero℞ elemẽto℞. CA. XCVIII.

CElebre fanũ hẽt Veneris paphos:in cuius quãdã areã nõ ĩpluit. Itẽ in ea oppido troadis circa simulacrũ Mineruæ in eodẽ relicta sacrificia nõ putrescũt. Iuxta harpasa oppidũ asiæ cautes stat horrẽda uno digito mobilis. Eadẽ si toto corpe ĩpellat resistẽs. In tauro℞ pœnisula in ciuitate pasino terra est q̃ sanat oĩa uulnera. At circa assõ troadis lapis nascit:quo cõsumũt oĩa corpa:sarcophagus uocat. Duo sunt mõtes iuxta flumẽ indũ. alteri natura est ut ferrũ oẽ teneat:alteri ut respuat. Itaq; sint claui in calciamẽto:uestigia auelli ĩ altero nõ posse:ĩ altero sisti. Locris & crotone pestilẽtiã nũq̃ fuisse:nec ullo terræmotu laboratũ ãnotatũ ẽ. In lycia uero sp a terræmotu. xl. dies serenos eẽ. In agro harpano frumẽtũ satũ non nascit. Ad aras mutias ĩ ueiẽte & apd' tusculanũ & ĩ silua ciminia loca sũt ĩ q̃bus ĩ terrã depacta n̄ extrahũt. In crustumino natũ fœnũ ibi noxiũ. extra salubre ẽ. Et de aqua℞ natura complura dicta sunt.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant. CA. XCIX

SEd æstus maris accedere & reciprocare maxie mi℞ est. Pluribus q̃dẽ modis accidit. Ve℞ cã in sole lunaq;: Bis inter duos exortus lunæ affluũt:bisq; remeãt uicenis q̃ternisq; sp horis. Et primũ attolente secũ ea mundo intumescẽtes. Mox a meridiano cœli fastigio uergẽte ĩ occasũ residẽtes. Rursusq; ab occasu subter cœli ima & meridião ↄtraria accedẽte inũdãtes. Hic dõec' ite℞ exoriat se sorbẽtes. Nec unq̃ eodẽ tpe quo pridie refluit:ut ancilãte sydere trahẽtesq; secũ auido haustu maria:& assidue aliũde q̃ pridie exoriẽte paribus tñ interuallis reciproci:senisq; semper horis nõ cuiusq; diei aut noctis aut loci;sed ægnoctia

libus:ideoq; inæqles uulgariũ horaꝝ spatio utcunq; plures in eas aut diei aut noctis illaꝝ mẽsu
1 ræ cadũt:& æquinoctio tantũ pares ubiq;.Ingens argumentũ plerũq; lucis ac uisus etiã diurnæ
hebetes esse q negent subtermeare sydera:ac rursus eadẽ resurgere:similẽq; terris imo uero uni-
uersæ naturæ & inde faciẽ in iisdem ortus occasusq; opibus non aliter sub terra manifesto syde-
ris cursu alioue effectu:q̃ cũ ꝑter oculos nr̃os feratur.Multiplex ẽt num lunaris differentia:pri
2 mumq; septenis diebus.Quippe modici noua ad diuiduã æstus.Pleniores ab ea exundãt:plene
q; maxime fuerunt.Inde mitescunt.Pares ad septimã primis.Iterũq; alio latere diuidua augent.
3 In coitu solis pares.Plane eadẽ aquilonia & a terris longius recedente mitiores q̃ cum in austros
digressa ꝓpriore nisu uim suã exercet.Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria in-
cremẽta cẽtesimo lunæ reuocat ambitu:augẽte ea cuncta solis annuis causis duobus eqnoctiis
maxie tumentes & autũnali amplius q̃ uerno.Inanes uero bruma & magis solstitio.Nec tñ in ip
4 sis:qd' dixi:tẽpoꝝ articulis sed paucis post diebus:sicuti neq; in plena aut nouissima sed postea:
nec statim ut lunã mundus ostẽdat:occultetue: aut media plaga declinet: ueꝝ fere duabus horis
æquinoctialibus seruis:tardiore semp ad terras oĩum q̇ gerunt in cœlo effectu cadẽte q̃ uisu si-
5 cuti fulguris & tonitrui & fulminũ.Oẽs eni æstus in oceano maiora itegunt spatia inundãtq; q̃
in reliquo mari:siue quia totũ in uniuersitate aiosius est q̃ in parte:siue qa magnitudo aperta sy-
deris uim laxe grassantis efficatius sentit eadẽ angustiis arcentibus.Qua de cã nec lacus nec am-
6 nes simil'r mouent.Octogenis cubitis supra britaniã intũescere æstus Pytheas massiliensis auctor
est.Interiora aũt maria claudunt ut portu.Quibusdam tñ in locis spatiosior laxitas ditioni pa-
tet.utpote cum plura exempla sint in trãquillo mari:nulloq; uelorum impulsu tertio die ex ita-
lia peruectorum uticam æstu feruente.Circa littora autem magis q̃ in alto deprehenduntur hi
motus:quoniam & in corpore extremo pulsum uenarum idest spiritus magis sentiunt.

Vbi æstus extra rationem. CA. C.

7 IN plerisq; tñ æstuariis ꝓp dispares syderum in quoq; tractu exortus diuersi existunt
æstus tpe non rõne discordes.sicut in syrtibus.Ex quorundã tñ priuata natura est:ue
lut tauromenitãi euripi.Sæpius & in euboea septies die ac nocte reciprocãtes. Aestus
idẽ triduo in mense cõsistit septima:Octaua:nonaq; luna.Gadibus q est delubro Herculis proxi
mus:fons inclusus ad putei modũ alias simul cũ oceano augetur:minuiturq;:alias uero utrũq; cõtra
8 riis tpibus.Eodẽ in loco alter oceani mõtibus cõsentit.In ripa betis oppidũ est:cuius putei cre-
scente æstu minuunt:augescũt decedente mediis temporum immobiles.Eadẽ natura in hispali
oppido uni puteo:cæteris uulgaris.Et pontus semper extra meat in ꝓpontidẽ:introrsus in pon-
tũ nunq̃ refluo mari.

Miracula maris. CA. CI.

9 OMnia plenilunio maria purgant:qdam & stato tẽpore.Circa messanã & milas fimo
similia expuunt in littus purgamẽta:unde fabula solis boues ibi stabulari.His addet:
ut nihil qd' equidẽ nouerim prætereã.Aristoteles nullũ animal nisi æstu recedẽte ex-
pirare affirmat.Obseruatũ id multũ in gallico oceano:& dũtaxat in homĩe cõpertũ.

Quæ potestas lunæ & terrena & marina. CA. CII.

QVo uera cõiectatio existit haud frustra spũm sydus lũæ existĩari.Et hoc eẽ qd' terras
10 saturet:accedẽsq; corpa ipleat:abscedẽsq; inaniat.Ideo cũ icremẽto eius augeri cõchy
lia:& maxie spiritũ sentire qbus sanguis nõ sit:sed & sanguinẽ hoĩm etiã cũ lumine
eius augeri ac minui.Frõdes quoq; ac pabula(ut suo loco dicet)sentire nõ oia eadẽ penetrãte ui.

Quæ solis & quare salsum mare. CA. CIII.

11 ITaq; solis ardore siccat liquor:& hoc eẽ masculũ sydus accepimus torrẽs cũcta sorbẽsq;.
Sic mari late patẽti saporẽ icoqui.salis:aut qa exhausto inde dulci tenuiq; qd' facil-
lime trahat uis ignea:oẽ asperius crassiusq; linquat.Ideo sũmã æquoꝝ aquã dulciorẽ ꝓ
funda.Hãc eẽ ueriorẽ cãm asperi saporis:q̃ q; mare terræ sudor sit æternus:aut qa plurimum ex
arido misceat illi uapore:aut qa terræ natura medicatas aq̃s inficiat.Est in exẽplis Dionysio sici
12 liæ tyrãno cũ pulsus est ea potẽtia:accidisse prodigiũ:ut uno die in portu dulcesceret mare.

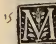
Item de natura lunæ. CA. CIIII.

13 COntrario ferunt lunæ fœmineũ ac molle sydus atq; nocturnũ soluere humorẽ & tra
here nõ auferre.Id manifestũ est q; feraꝝ occisa corpa in tabẽ uisu suo resoluat:som-
noq; sopitis torporẽ cõtractũ in caput reuocet.Glaciẽ refundat:cunctaq; humifico
spiritu laxet.Ita pensari naturæ uices:semperq; sufficere aliis syderum elementa cogentibus:aliis
uero fundentibus.Sed in dulcibus aquis lunæ alimentũ esse sicut in marinis solis.

Vbi altiſſimum mare. CA. CV.

14 Ltiſſimum mare.xv.ſtadiorum Fabianus tradit.Alii in ponto ex aduerſo coraxorum
gentis uocant bathea ponti.tricentis fere a continenti ſtadiis in menſam altitudine
maris tradunt uadis nunquam repertis.

Miracula aquarum fontium & fluminum. CA. CVI.

15 Irabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fiſtulis emicãtes.Nã nec aquarũ natu
ra a miraculis ceſſat.Dulces mari iuehunt̃ leuiores haud dubie.Ideo & marinæ:qua
rũ natura grauior:magis inuecta ſuſtinẽt.Quædã uero & dulces inter ſe ſupermeant
16 alias.Vt in fucino lacu inuectus amnis:in lario abdua:in uerbano ticinus:in benaco mintius:in
ſeuinno ollius:in lemanno rhodanus.Hi trans alpes ſupiores in italiã multorũ militũ trãſitu ho
ſpitales:ſuas tantũ nec largiores q̃ intulere aq̃s euehentes.Proditũ hoc & in oronte amne ſyriæ:
17 multiſq; aliis.Quidã uero odio maris ipa ſubeunt uada:ſicut Arethuſa fons ſyracuſanus in quo
redduntur iacta in alpheũ:qui per olympiã fluens peloponneſiaco littori infundit̃.Subeunt terras
rurſuſq; reddunt̃.Lycus in aſia.Eraſinus in argolica.Tigris in meſopotamia.Et quæ in Aeſcula
18 pii fonte athenis ĩmerſa ſunt:in phalerico reddunt̃.Et in atinate campo fluuius merſus poſt.xx.
millia paſſuũ exit.Et in aquileiẽſi timauus. Nihil in aſphaltice iudææ lacu qui bitumen gignit
mergi poteſt.Nec in armeniæ maioris aretiſſa.Is q̃dem Nitroſus piſces alit.In ſalẽtino iuxta op
pidũ mãduriam lacus ad margines plenus:neq; exauſtis aq̃s minuit̃:neq; ĩfuſis auget̃.In ciconũ
19 flumĩe & in piceno:lacu uelino lignũ deiectũ lapideo cortice obducit̃.Et in ſurio colchidis flu
mine adeo ut lapidẽ plerũq; durans adhuc integat cortex.Similiter in flumine ſilari ultra ſurrẽ
tum nõ uirgulta mõ ĩmerſa:uerũ & folia lapideſcũt:alias ſalubris potus eius aquæ.In exitu palu
20 dis reatinæ ſaxũ creſcit.Et in rubro mari oleæ uirenteſq; frutices enaſcunt̃:ſed & fontium pluri
morũ natura mira eſt feruore.Idq; etiã in iugis alpiũ ipſoq; in mari:& inter italiã & enariã:ut in
baiano ſinu: & ĩ liri fluuio multiſq; aliis. Nã dulcis hauſtus in mari plurimis locis:ut ad chelido
nias inſulas & arabũ:& in gaditano oceano.Patauinorũ aq̃s calidis herbæ uirentes innaſcunt̃:pi
uel ueluto 21 ſanorũ ranæ.Ad uetulonios in hetruria nõ ꝓcul a mari piſces.In caſinate fluuius appellat̃ ſcate
nios bra frigidus abundãtior æſtate.In eo ut in archadiæ ſtymphali enaſcunt̃ aq̃tiles muſculi.In do
a mari uel done iouis fons:cũ ſit gelidus:& ĩmerſas faces extinguat:ſi extinctæ admoueant̃:accendit.Idem
ameria meridie ſemper deficit:qua de cã anapauomenon uocant.Mox increſcens ad mediũ noctis exu
berat.Ab eo rurſus ſenſim deficit.In illyriis ſupra fontẽ frigidũ expanſæ ueſtes accenduntur.Io
uis Hammonis fons interdiu frigidus:noctibus feruet:in troglodytis fons ſolis appellat̃:dulcis
22 & circa meridiẽ maxime frigidus:mox paulatim tepeſcens ad noctis media feruore & amaritu
dine infeſtat̃.Padi fons mediis diebus æſtiuis uelut interquieſcens ſemper aret.In tenedo inſula
fons ſemper a tertia noctis hora in ſextã ab æſtiuo ſolſtitio exũdat.Et in delo inſula inopus fons
eodẽ quo nilus mõ:ac pariter cũ eo decreſcit augeturq;.Cõtra timauum amnem inſula parua in
mari eſt cũ fontibus calidis:qui pariter cũ æſtu maris creſcunt minuuntq;.In agro pitinate trãs
23 apenninũ fluuius nouanus oĩbus ſolſtitiis torrens bruma ſiccatur:in faliſco Clitumni amnis aq̃
potata cãdidos boues facit:ĩ boetia amnis melas oues nigras.Cephiſus ex eodẽ lacu ꝓfluẽs albas:
uel peneus rurſus nigras penitus:ruffaſq; iuxta ilium Xantus:unde & nomen amni:in ponto fluuius aſtaces
24 irrigat campos:in q̃bus paſtæ oues nigro lacte æque gentes alũt:in reatino fons neminia appella
tus alio atq; alio loco exorit̃ annonæ mutationẽ ſignificãs.Brunduſii in portu fons incorruptas
præſtat aquas nauigantibus.Lynceſtis aq̃ quæ uocat̃ acidula uini modo temulentos facit.Ita in
paphlagonia & in agro caleno.In andro inſula templo Liberi patris fontẽ nonis ianuariis ſemp
25 uini ſapore fluere. Mutianus ter conſ.credit.Dios techoſia uocat̃.Iuxta nonacrin archadiæ ſtix
nec odore differens nec colore epota illico necat.Item in beroſo taurorũ colle tres fontes ſine re
medio ſine dolore mortiferi.In carrinenſi hiſpaniæ agro duo fõtes iuxta fluũt:alter oĩa reſpuẽs.
alter abſorbens.In eadem gente alius aurei coloris omnes oſtẽdit piſces nihil extra illã aquam cæ
teris differentes.In cõmenſi iuxta larium lacũ fons largus horis ſingulis ſemper intumeſcit ac re
26 ſidet:in cynonia inſula ante leſbum fons calidus uere tantum fluit.Lacus ſinnanus in aſia circũ
naſcẽte abſynthio inficitur.Colophone in Apollinis clarii ſpecu lacuna eſt:cuius potu mira red
duntur oracula bibẽtium breuiore uita. Amnes retrofluere & noſtra uidit ætas.Neronis princi
27 pis annis ſupremis ſicut in rebus eius retulimus.Iam omnes fontes æſtate q̃ hyeme gelidiores eſ
ſe quem fallit?Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbum in maſſa mergi:dilatata fluitare.
28 Eiuſdemq; põderis alia ſedere:alia inuehi.Onera in aqua facilius moueri.Thyreum lapidẽ quã

uis grandē innatare:eūdēq; cōminitum mergi.Recentia cadauera ad uadū labi:intumescentia
attolli:inania uasa haud facilius:q̄ plena extrahi.Pluuia salinas aqua dulciores eē q̄ reliquas.Nec
fieri salem nisi ad mixtis dulcibus.Marinas tardius gelare:& celerius accendi.Hyeme mare cali
dius esse:autūno salsius.Omne oleo tranquillari.Et ob id urinātes ore spargere:qm̄ mitiget na
turā asperam:lucemq; deportet:Niues in alto mari nō cadere.Cum omnis aqua deorsum ferat
exilire fontes:atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantum:ut quinquagena & cētena mil
lia passuum harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula:& de maltha. CA. CVII.

IAmq; & ignium:quod est naturæ quartum elementum:reddamus aliqua miracula.
Sed primum ex aquis:in comagene urbe samosata stagnum est emittens limum mal
tham uocant:flagrantem:cum quid attingit solidi:adheret.Præterea tactus sequitur
fugientes.Sic defendere muros oppugnante Lucullo:flagrabatq; miles armis suis. Aquis etiam
accenditur. Terra tantum restingui docuere experimenta.

De naptha. CA. CVIII.

SImilis est naturæ naptha:ita appellatur circa babyloniam:& in austagenis parthiæ p
fluens bituminis liq̄di modo. Huic magna cognatio ignium:transiliuntq; protinus
in eam undecunq; uisam.Ita ferunt a Medea pelicem crematā.postquam sacrificatu
ra ad aras accesserat:corona igne rapta.

De semper ardentibus locis. CA. CIX.

VEz in montiū miraculis ardet ætna noctibus sp:tantoq; æuo igniū materia sufficit.
Niualis hybernis tp̄ibus:egestūq; cinerē pruinis operiens.Nec in illo tantū natura sæ
uit exustionē terris denuntiās.Flagrat in phaselide mons chimæra:& quidē imorta
lis diebus ac noctibus flāma.Ignē eius accēdi aq̄:extingui uero terra aut fœno Gnidius Ctesias
tradit.Eadē i Lycia ephesti mōtes teda flāmāte tacti flagrāt adeo:ut lapides quoq; riuoꝝ & ha
renæ in ipsis aq̄s ardeāt:aliturq; ignis ille pluuiis.Baculo si quis ex iis accēso traxerit:sulcos:riuos
igniū sequi narrāt.Flagrat in bactris cophāti noctibus uertex.Flagrat in medis & cestia gēte cō
finio p̄sidis.Susis quidē ad turrim albā.xv.caminis maximo eorum.Et interdiu campus babylo
niæ flagrat quadam ueluti piscina iugeri magnitudine.Item æthiopum iuxta hesperium mon
tem stellarum modo campi nocte nitent.Similiter in megaloponitanorum agro : tametsi inter
nus sit ille iucundus: frondemque densi supra se nemoris non adurēs:& iuxta gelidum fontem
semper ardens. Nymphei crater dira apolloniatis suis portendit:ut Theopompus tradidit. Au
getur hymbribus:egeritq; bitumen temperandum fonte illo ingustabili:alias omni bitumine di
lutius.Sed quis hæc miretur?In medio mari hiera insula ardet . Aeolia insula iuxta italiam cum
ipso mari arsit per aliquos dies:sociali bello:& donec legatio senatus piauit : Maximo tamen ar
det incendio theonochema dictum æthiopū iugum.Torrentesq; solis ardoribus flammas ege
rit.Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula. CA. CX.

PRæterea cum sit huius unius elementi ratio fœcunda:seq; ipsa pariat:& minimis cre
scat sintillis:quid fore putandum est in tot rogis terræ?Quæ est illa natura quæ uo
racitatem auidissimam in toto mundo sine damno sui pascit?Addantur iis sydera in
numera ingensque sol.Addantur humani ignes:& lapidum quoque insiti naturæ: at
trita inter se ligna:iam nubium:& origines fulminum.Excedit profecto omnia miracula:ullum
diem fuisse:quo non cuncta conflagrarent:cum specula quoq; concaua:aduersa solis radiis facili
us etiam accēdantur:q̄ ullus alius ignis.Quid q̄ innumerabiles partus: sed naturales scatent? In
nympheo exit e petra flamma:quæ aqua accēditur.Exit & ad aquas scantias.Hæc quidem inua
lida:cum transit:nec longe in alia durans materia. Viret & æterno hunc fontem igneum conte
xens fraxinus.Exit in mutinensi agro statis uulcano diebus. Reperitur apud auctores subiectis
ariciæ aruis si carbo deciderit ardere terram.In agro sabino & sidicio unctum flagrare lapidem
In salentino oppido inatium imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum protinus flammam
existere.In laciniæ iunonis arā sub diuo sita cinerem immobilē esse perflantibus undiq; p̄cellis.
Quin & repētinos ignes existere & in aquis.Et i corporibus ēt humāis emicuisse. Trasimenū la
cum arsisse totū.Seruio Tullio dormiēti in pueritia ex capite flammā emicuisse.L.Martiū in hi
spania interēptis Scipiōibus cōcionantē: & milites ad ultionē exhortātē arsisse simili modo Va
lerius Antias narrat.Plura mox & distinctius.Nunc enim quadā mixtura rerū omnium exhibē

tur miracula. Veꝫ egressa mens interp̃tationẽ naturæ festinat legentiũ aĩos per totũ orbẽ uelu ti manu ducere.

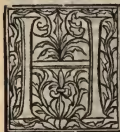
Terræ uniuersæ mẽsura longitudo & latitudo. CA. CXI.

PArs nr̃a terrarum de qua memoro ambiente(ut dictũ est)oceano uelut innatans longissime ab ortu & ab occasu patet: hoc ẽ ab india ad Herculis colũnas gadibus sacratas octuagies q̃nquies cẽtena septuagitaocto millia pas. ut Artemidoro placet auctori. Vt uero Isidoro nonagies octies & decẽ & octo millia. Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu sacri ꝓmontorii ad ꝓmontoriũ artabrũ: quo longissime frons ꝑcurrit hispaniæ: octingenta millia nonagintaunũ. Id mensuræ duplici currit uia A gange amne hostioqꝫ eius quo se in eoum oceanũ effundit per indiã parthienenqꝫ ad myriandrũ urbẽ syriæ in issico sinu positã quinquagies bis quindecim passuũ decẽ & nouẽ. Inde proxima nauigatione cyprum insulã pataram lyciæ: rhodũ. astypalæam : in carpacio mari in insulas laconicæ tænaꝝ. Lylibeũ siciliæ. Catalium sardiniæ tricies quater quinquaginta millia. Deinde gades quadragies bis quinquaginta millia. Quæ mensura uniuersa ab eo mari efficit octogies quinquies septuagintaocto millia passuũ. Alia uia quæ certior itiere terreno maxime pater a gange ad euphratẽ amnẽ q̃nq̃gies centena millia passuũ &.xviii. Inde cappadociæ in mazaca.cc.millia.xliiii.inde ꝑ phrygiã cariã: ephesũ. quadringenta millia passuũ.xcviii. Ab epheso per ægeũ pelagus delũ ducenta millia. isthmũ ducẽta duodecim millia. Deinde terra & lacõico mari & corinthiaco sinu patrãs pelopõnesi ducenta duo millia q̃ngenti. Leucadẽ octingenta sex millia q̃ngenti. Corcyrã totidẽ Acroceraunia centũ triginta duo millia q̃ngẽti. Brunduiiũ octingenta sex millia q̃ngenti. Romã.ccc.millia sexaginta. Ad alpes usqꝫ calcincomacũ uicũ quingenta decẽ & octo millia. Per galliã ad pyreneos montes illibriũ quingenta quinquagita sex millia. Ad oceanũ & hispaniæ hora trecẽta trigintaduo millia. Traiectu gadis septẽ millia quingenti. Quæ mensura Artemidoro attestãte nonaginta efficit sexaginta nouẽ. Latitudo aũt terræ a meridiano situ ad septẽtrionẽ dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor millium sexaginta duo. Quo palam fit quantũ & hinc uapor abstulerit: & illinc rigor. Neqꝫ enim deesse arbitror terris: aut non esse globi formam. Sed inhabitabilia utrinqꝫ incõperta esse. Hæc mensura currit a littore æthiopici oceani: qua modo abitatur ad meroe quingenta quinquaginta millia: Inde alexandriam duodecim millia quinq̃ginta. Rhodũ quingenta octogintaria. Gnidum octogintaquattuor millia quingenti cum.xxv. M. Samum.c.M. Chium octogintaquattuor.M. Mytilenen.lxv.M. Tenedon.xxviii.M. Sigæum promontorium.xii.M.quingenti. Os ponti.cccxii.M.d. Carãbin promontoriũ.cccl. Os mæotidis.cccxii.M.d. Ostium tanais.cclxv.M. Qui cursus cõpendus maris breuior fieri potest.lxxxix. M. Ab hostio tanais nihil modicũ diligentissimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta existimauit: cum circa tanain sarmatarum gentes degere fateretur ad septentriones uersas. Isidorus adiecit.xii.M.l.usqꝫ ad tilen: quæ cõiectura diuinationis est. Ego nõ minore q̃ proxime dicto spatio sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiat. Vnde ulteriorem mẽsurã inhabitabilis plagæ multo esse maiorem arbitror. Nã & germania immensas insulas non pridem copertas cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt quæ digna memoratu putem. Vniuersum aũt hunc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarum subtilitate: & in hac utiqꝫ præter cæteros solers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum millium stadium prodidit. Quæ mensura Romana compuratione efficit trecenties quindecies cẽtena millia passuum. Improbum ausum : uerum ita subtili argumentatione comprehensum: ut pudeat non credere. Hipparchus: & in coarguendo eo & in reliqua omni diligentia mirus adiicit stadiorum paulominus.xxv.millia.

Harmonica mundi ratio. CA. CXII.

ALia Dionysiodoro fides: neqꝫ.n.subtrahã exẽplũ uãitatis græcæ maximũ. Cidius hic fuit geometrica scia nobilis. Senecta diẽ obiit ĩ p̃ria. Funus duxere ei ꝓpinquæ ad q̃s ptinebat hæreditas. Eæ cũ secutis diebus iusta peragerẽt: inuenisse dicuntur in sepulchro epistolã Dionysiodori noĩe ad superos scriptã. Peruenisse eũ a sepulchro ad infimã terrã: esseqꝫ eo stadioꝝ quadragintaduo millia. Nec defuere geometræ qui interpretarent significare epistolã a medio terraꝝ orbe missam quo deorsum ab summo longissimũ esse spatiũ: & idẽ pilæ mediũ. Ex quo consecuta computatio est: ut circuitu esse.cc.quinquagintaquinqꝫ millia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio quæ cogit reꝝ naturã sibi ipsam congruere: addit huic mẽsuræ stadia septem millia terramqꝫ nonagesimam sextam millesimam totius mundi partẽ facit.

CAII PLI. SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS PROOEMIVM.

ACTENVS DE SITV: ET MIRACVLIS TERRAE AQ VA-
rúq; ac ſydeꝝ:& rõne uniuerſitatis atq; méſura. Núc de ꝑtibus q̄q̄
infinitú id quoq; exiſtimaṫ nec temere ſine aliq̄ reprehéſiõe tracta
tú. Haud ullo i genere uenia iuſtior eſt: ſi mõ minime mirú eſt ho-
miné genitú nõ oía humana nouiſſe. Quapropter auctorem nemi
né unú ſequar. Sed ut quéq; uerifſimum i quaq; parte arbitrabor.
Quoná cõe ferme oíbus fuit: ut eos quiſq; diligentiſſime ſitus di-
ſceret: i quibus ipſe prodebat. ideo nec culpabo: aut coarguá quéq̄.
locoꝝ nuda noia:& quáta dabitur breuitate ponéṫ: claritate cauſiſ
q; dilatis i ſuas partes. Núc.n. ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi ue
lim: ut ſicut uidua fama ſua noia q̄lia fuere primordio añ ullas res
geſtas nuncupenṫ:& ſic q̄dam in his nomenculatura q̄dem: ſed mundi rerúq; naturæ. Terraꝝ
orbis uniuerſus in tres diuidiṫ partes: europá: aſiam: africá. Origo ab occaſu ſolis:& gaditano fre
to: q̄ irrúpens oceanus atláticus in maria interiora diffundiṫ. Hinc intranti dextra africa: eſt le-
ua: europa: inter has aſia é. Termini amnes tanias & nilus. Xii. millia paſſuum in longitudiné quas
diximus fauces oceani patét: qnq; millium in latitudine a uico mellaria hiſpaniæ ad ꝓmontori uel.xv.
um africæ albú auctore. Turamnio Gracula iuxta genito. T. Liuius: ac Nepos Cornelius latitu-
dinis tradiderút ubi minus. vii. M. paſſuú. Vbi uero plurimú. x. M. Tá modico ore tam imenſa
equoꝝ uaſtitas ꝓditur. Nec ꝓfunda altitudo miraculú minuit. Frequentes quippe tæniæ candi
cantis uadi carinas territant. Qua de cauſa limé interni maris multi eú locú appellauere. Proxía proditur
aút faucibus utrinq; impoſiti mõtes coercét clauſtra: abila africæ: europæ calpe laboꝝ Herculis uel pandiṫ
metæ. Quá ob cám indigenæ colúnas eius dei uocát: credútq; perfoſſas excluſa antea admiſiſſe
maria:& reꝝ naturæ mutaſſe faciem.

De europa. CA. I.

Rimú ergo de europa altrice uictoris oíum gentiú populi: longeq; terraꝝ pulcherri
ma quá pleriq; merito non tertiá portioné fecere: ueꝝ æquá in duas ꝑtes ab amne ta
nai ad gaditanú fretú uniuerſo orbe diuiſo. Oceanus hoc q̄d dictú eſt ſpatio atláticú
mare iſúdés:& auido meatu terras q̄cúq; ueniéte expauere demergés: reſiſtentes quo
q; flexuoſo littoꝝ anfractu lambit europá: uel maxíe receſſibus crebris excauás: ſed in q̄ttuor ꝓ
cipue ſinus. Quoꝝ primus a calpe hiſpaniæ extimo (ut dictú eſt) monte loco brutinú uſq; ꝓmõ uel locros
toriú imenſo ambitu flectiṫ. In eo prima hiſpania terraꝝ eſt ulterior appellata. Eadem bethyca. & bruciú
Mox a fine uirgitano citerior: eadéq; tarraconéſis ad pyrenea iuga. Vlterior in duas ꝑ longitu- uel urgitáo
diné ꝓuincias diuidiṫ: Siquidé bethycæ latere ſeptétrionali protendiṫ luſitania amne ana diſcre uel urcitáo
ta. Ortus hic laminatáo agro citerioris hiſpáiæ:& mõ ſe in ſtagna fundés: mõ in anguſtias reſor
bés: aut in totú cuniculis cõdens & ſæpius naſci gaudens in atláticú oceanum effúdiṫ. Tarraco
néſis aút hinc affixa pyreneo: totoq; eius i latere decurrés:& ſiml' ad gallicú oceanú hibero mari
tráſuerſa ſe pandés ſolorio monte & oretanis iugis carpetaniſq; & aſtuꝝ a betica atq; luſitania di
ſtiguiṫ. Bethyca a flumine eá mediá ſecante cognominata: cunctas ꝓuinciaꝝ diuiti cultu:& q̄d
in fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quattuor. Gaditanus. Cordubenſis.
Aſtygitanus: Hiſpaléſis. Oppida oía núero. clxxv. In iis coloniæ. viii. Municipia. viii. latio átiq̄tus
donata. xxix. Libertate. vi. Foedere. iii. Stipédiaria. cxx. Ex his digna memoratu aut latiari ſermo
ne dictu facilia. A flumine ana littore oceái oppidum onnoba luſturia cognominatú. Interfluẽ uel aſturiæ
tes luxia & uriú mariani montes. Bethys fluuius. Littus curéſe inflexo ſinu. Cuius ex aduerſo ga
dis inter inſulas dicédæ. Promontoriú iunonis. Portus Bæſippo. Oppida belon mellaria. Fretú
ex atlático mari. Cartheia tartheſos a græcis dicta. Mons calpe. Deinde littore interno oppido
berbeſula cú fluuio. Itẽ ſalduba oppidú uel malacha cú fluuio foederatoꝝ. Dein menoba cú flu
uio ſextſirmú cognomíe iuliú. Sexi & abdera Murgis. Betycæ finis. Orá eá uniuerſá originis poe
noꝝ exiſtimauit. M. Agrippa. abana aút atlático oceano obuerſa baſtuloꝝ turduloruq; é in uni
uerſá hiſpaniá. M. Varro ꝑueniſſe hiberas:& ꝑſas:& poenicas: celtaſq; :& poenos tradit. Luſú.n.
Liberi patris: ac lyſam cú eo bacchanté nomé dediſſe luſitaniæ:& Pana præfectú eius. Vniuerſa
autem q̄ de Hercule: ac pyrene uel ſaturno tradúṫ: fabuloſa in primis ut arbitror Bethys in tar-

raconnesi prouincia non ut aliqui dixere mentesa oppido:sed tygensi exoriens saltu:iuxta quem Tader fluuius q carthaginensem agrũ rigat:ille ocior refugit Scipiõis rogũ: uersusq; in occasum oceanum atlanticum prouinciam adoptás petit:modicus primo:sed multorũ fluminum capax: quibus ipse famã aquasq; aufert. Bethycæ primũ ab ossigetania infusus amœno blandus alueo: crebris dextra leuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter húc & oceani oram in mediterraneo segeda:quæ augurina cognominat᷑. iulia quæ fidentia. Virgo quæ alba. Ebura quæ cerialis. Eliberi quod liberini. Libida quæ clausa. Stici quod iulienses. Vesci qđ fauẽtia:singilia:hegua:auia:
ul' succubo ebdanũ:aglaminor:hebura:castra uiuaria:episimpriũ:ipho noua:illurco:& osca: escua : succabo:
nuditáum nuditanũ:tuati uetus. Oĩa bastetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero cordubensis circa flumen ipsum ossigi quod cognominat᷑ laconiũ. Illiturgi quod forũ iuliũ. ipasturgi quod triumphale. Sitia &. xiiii. M. pas. remotum in mediterraneo. Obulco quod botificense appellatur. Mox ripepora fœderatoꝝ. Saculimartalium onubã. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. ĩde primum nauigabili bethyæ. Oppida carbulo decuma fluuius singilis eodẽ bethys latere incedens. Oppida hispalensis conuentus:celtiaca:uacamana:acria:ilpa cognomine ilipa italica. Et a leua hispali colonia cognomine romulensis. Ex aduerso oppidũ osset:quod cognominatur. iulia constantia. Virgentium quod iulii genitor. Hippo caurasiaꝝ fluuius menoba & ipse a dextro latere infusus. Ac inter æstuaria bethys oppidũ nebrissa cognomine ueneria & colobona. Colonia asta quæ regia dicitur. Et in mediterraneo asida:quæ cæsariana. Singulis fluuius in bethyn quo dictũ est ordine irrumpens astygitanã coloniã alluit cognomĩe augustã firmã:ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cognominantur augusta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrso quæ genua urbanoꝝ inter quæ fuit nunda cũ Pompei filio capta. Oppida libera astygiæ uetus ostippo. Stipendiaria:callet:calucula:castra gemina:ilipula minor:merucra:sacrana:obucula:oningis. Ab ora uenti ꝓpe monobã amnem & ipsum nauigabilẽ haud procul accolunt alontigiceli:alostigi. Quæ autẽ regio a betyæ ad fluuiũ anam tendit:extra prædicta beturia appellatur in duas diuisa partes:totidemq; gentes. Celticos qui lusitaniã attingunt:hispalensis conuentus. Turdulos qui lusitaniã & terraconensem accolũt: iura cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse manifestũ est sacris lingua oppidorum uocabulis:quæ cognominibus in bethyca distinguntur. Seria quæ dicitur fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede restituta iulia:contributa iulia. Vcultuniacum:quæ & turiga nunc est. Laconimurgi constantia iulia. Terësibus fortunales:& callensibus emanici. Præter hæc
uel cinippo in celtica ac imbro:arunda:arunci:turobrica:lastigi:alpesa:sisepone:serippo. Altera beturia quam diximus turdulorum:& conuentus cordubensis habent oppida:non ignobilia. Arsam: mellariã: mirobicam regiones osintiadis:siseponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum. Regina la
uel urium tinorum:regia. Carisa cognomine aurelia. Vrigia cognominata castrum iulium. Item Cæsaris salutariẽsis. Stipendiaria basaro:belippo:barbesula:lacippo:Besippo:callet:cappagũ:olearo: icocio: brana:saguntia:andorise. Porro lõgitudinẽ uniuersam eius ꝓdidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. Latitudinem. cc. lvii. M. Sed cum termini carthaginem usque procederent:quæ causa magnos errores cõputatiõe mẽsuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouinciarum modo:alibi itinerũ auctis aut diminutis passibus incubuere maria tam longo æuo alibi processere littora. Torsere se & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exordium mensuræ est:& alia meatus. Ita fit:ut nulli duo concinant.

Bethicæ longitudo & latitudo. CA. II.

Bethycæ longitudo nunc a castulonis oppidi fine gadis. cccclxxv. M. & a murgi maritima ora. xxii. M. p. amplior. Latitudo a carteiana ora ccxxiiii. M. p. Agrippã qdẽ in tãta uiri diligentia præterq; in hoc opere cura:cũ orbem terraꝝ urbi spectandũ proponeret cæce errasse quis credat? & cũ eo Diuum Augustũ. Is nãq; cõplexam eã porticũ ex destinatione & cõmentariis. M. Agrippæ a sorore eius inchoatã peregit.

Hispania citerior. CA. III.

Citerioris hispaniæ sicut cõpluriũ prouinciaꝝ aliquantũ uetus forma mutata est:utpote cũ Põpeius magnus trophæis suis:q statuebat i pyreneo. d. ccclxvi. oppida ab alpibus ad fines hispãiæ ulterioris i dicionẽ a se redacta testatus sit. Nũc uniuersa ꝓuĩcia diuidit᷑ in cõuẽtus septẽ. Carthaginẽsem: Tarraconẽsem: Cæsaraugustanũ. Cluniẽsẽ. Astuꝝ. Lucẽsem Bracarũ. Accedunt insulæ quaꝝ mentione seposita præter ciuitates contributas aliis ꝓuincia ipsa. cclxiii. continet oppida. In iis colonias. xii. Oppida ciuiũ Romanoꝝ. xiii. Latinorũ ucte-

rum.xviii.Fœderatorum unum.Stipendiaria.cxxxii.Primi in ora bastuli:post eos quo dicitur or
dine intus recedentes metesani:oretani:& ad tugum carpentani:iuxta eos uaccei:uectones:& cel
tiberi:atrebaci.Oppida oræ proxima urci.Ad scriptūq; bethicæ barea regio mauitania:mox dei
tania.Dein contestania:carthago noua:colonia:cuius a promōtorio quod Saturni uocatur Cæsa
ream mauritaniæ urbem.clxxxvii.M.pas.traiectus.Reliqua in ora flumen tader colonia immu
ni.Ilici unde ilicitanus sinus:in eá cōtribuunt icositania:mox latinorum lucentium:dianiū stipē
diariū:sucro fluuius:& quōdam oppidū.Cōtestanie finis regio edetana amœno prætēdēte se sta
gno ad celtiberos recedens. Valētia colonia.iii.M.pas.a mari remota. Flumen durias: tantundē
a mari sagōtum ciuiū Romanorum oppidū:fide nobile flumē idubeda:regio ilergaonū.Iberus am fide uel in
nis nauigabili cōmertio diues ortus in cātabris haud procul oppido iuliobrica.cccccl.M.pas.flu de
ens.nauiū.per.cclx.M.a uia oppido capax:quē propter uniuersam hispaniā græci appellauere ibe uia uel ua
riam.Regio cossetania:flumē subi:colonia:Tarraco Scipionū opus:sicut carthago pænorum.Re ria
gio ilergetum:oppidum subur:flumen rubricatū:a quo laletani & indigetes. Post eos quo dicet
ordine intus recedētes radice pyrenei:ausetani:itani:lacetani.Perq; pyreneū ceretani:dein uasco
nes.In ora autē colonia barcine cognomine fauētia.Oppida ciuiū Romanorum beturo:illuro.Flu
men larnum:blādæ:flumen alba.Emporia geminum hoc ueterū incolarum & græcorū:qui pho
cētium fuere soboles.Flumē tichis.Ab eo pyrenea Venus in latere promontorii altero.xl.M.Nunc
per singulos cōuentus reddent insignia præter supradicta tarracone disceptāt.populi.xliiii.quo
rum celeberrimi ciuiū Romanorū dertusani:bisgargitani.Latinorum ausetani:cerretani:qui iu
liani cognominant:& qui augustani:edetani:gerudenses:gessoriēses:teari qui iulienses. Stipēdia
riorū aquicaldenses:onēses:betulonēses: Cesaraugustana colonia immunis amne ibero affusa:ubi
oppidum antea uocabatur saldyba.Regionis idetaniæ recipit populos.lii.Ex his ciuiū romano
rum bellitanos:celsenses.Ex colonia calaturiganos:qui nascici cognominantur.Ilerdēses surdao
num gentis iuxta quos sicoris fluuius:oscenses regionis bassetaniæ:turiassonenses. Latinorū ue
terum cascantenses:ergauicenses:gracchuritanos.leonicenses:ossigerdenses.Fœderatos tarragen
ses Stipendiarios arcobrienses:andologenses:arcocelitanos bursaonēses:calaguritanos:qui fabu
larenses cognominantur.Complutenses:carcenses:cinenses:cortenses:damanitanos:carnenses:il
lursenses:spalenses:ilumberitanos:lacetanos:iubienses: pompelonenses: segisenses. Carthaginem
conueniunt populi.lxii.exceptis insularum incolis. Ex colonia accitania gemellenses & libisoca
cognomine fero augustana:quibus duabus ius italiæ datum. Ex colonia salariense oppidani la
tii ueteris castuonenses:qui cæsari uenales appellantur.Setabitani qui augustani ualerienses.Sti
pendiariorum autem hi celeberrimi labanenses bastiani cōsaburēses:dianēses:segestani:ilorcita
ni:laminitani:mensani qui & oritani mentesani qui & bastuli: oretani qui & germani cognomi
nant:caputq; celtiberiæ:segobrigenses:carpentani & tolletani:tago flumini impositi.Dein uiciē
ses:uirgilienses.In cōuentum cluniensem uarduli ducūt populos.xiiii.ex quibus labanenses tan
tum nominare libeat Turmodigi quattuor:in quibus segisamonenses:segisamaiulienses.In eun
dem cōuentum carietes & uēnenses quinq; ciuitatibus uadūt:quarū sunt uelienses:eodem pele
deones celtiberorum quattuor populis quorum numātini fuere clare:sicut in uace eorū,xviii.ciui
tatibus inter catinenses pallātini:lacobricenses:caucenses. Nā in cantabris quattuor populis iu
liobrica sola memoratur.In autrigonum decem ciuitatibus tritium & uirdouesta. Areuacis no uirdouesta
men dedit fluuius areua.Horum sex oppida sagūtia & uxama: quæ nomina crebro aliis in locis uel uiroue
usurpant.Præterea segouia & noua augusta termes:ipsaq; clunia celtiberiæ finis.Ad oceanū re sta
liqua uergunt uarduliq; ex prædictis & cātabri.Iūgunt ii asturū.xii.populi diuisi in augustanos
asturica urbe magnifica:in his sunt giri:pesici:lācienses:zoelæ.Numerus omnis multitudinis ad
cclx.M.liberorum capitū.Lucēsis cōuentus populorum est.xvi.præter ceucos & lebūnos ignominio
se ac barbaræ appellatiōis.Sed liberorum capitū ferme.clxvi.Simili modo bracarū.xxiiii.ciuitates
cclxxv.capitum:ex quibus præter ipos uibalos celerenos uibali: celerini:galleci:equisilici:quer
querni:citra fastidium nominentur. Lōgitudo citerioris hispaniæ est ad finē castulonis a pyrē
neo.d.Sexcēta septem.M.p.& ora paulo amplius. Latitudo a tarracōe ad litus olarsonis.cccvii.
E radicibus pyreni ubi cuneatur angusthis inter duo maria paulatim:deinde se pandēns: qua cō
tingit ulteriorem hispaniam tantumdem & amplius latitudinem adiicit.Metallis plumbi:ferri:
æris argenti: auri tota ferme hispania scatet. Citerior & specularibus lapidibus. Bethyca & mi
nio.Sunt & marmorum lapidicinæ uniuersæ hispaniæ. Vespasianus imperator Augustus iacta
tus procellis reipub.latii ius tribuit.Pyreni montes Hispanias:galliasque disterminant:promon

toriis in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouincia. CA. IIII.

iuribus uel urbibus

15 NArbonensis prouincia appellatur pars galliarum:quæ interno mari alluitur:braccha
ta ante dicta:amne uaro ab italia discreta:alpiumq; saluberrimis Romão imperio iu
gis. A reliqua uero gallia latere septentrionali montibus gebenna & iuribus agrorum
cultu uirorum morumq; dignatione amplitudine opum nulli prouinciarum post fe
renda:breuiterq; italia uerius:q̃ prouincia. In ora regio sardonum:intusq; cõsuaranorum. Flumi
na Thelim & obrin oppida illiberis magnæ quondam urbis tenue uestigium. Ruscino latino
rum:flumen ataxe pyreneo rubresum permeans lacum. Narbo Martius decumanorum colonia.
xii.M.passuum a mari distans. Flumina araris:liria. Oppida decætero rara præiacentibus stagnis
agatha quondam massiliensium:& regio uolcarum tectosagum:atq; ubi rhoda rhodiorum fuit.

Thelim uel tichin uel rubrensem

17 Vnde dictus multo galliarum fertilissimus rhodanus fluuius ex alpibus se rapiens per lemannũ
lacum:segnemq; deferens ararim:nec minus seipso torrentem isaram & druentiam. Libyca appel
lantur duo eius ora modica. Ex his alterum hispaniense:alterum metapinum:tertium: idemque
amplissimum massalioticum. Sunt auctores & heracleam oppidum in hostio rhodani fuisse ul
tra fossam ex rhodano.c.passibus. Marii opere & nomine insigne stagnũ. Astromela oppidũ ma
ritima auaticorum:superq; campi lapidei Herculis præliorum memoria. Regio anataliorum:&
18 intus desuuiatium:canarumq;. Rursus a mari tricorium:& intus tricollorum. Vocontiorum &
segouellannorum:mox allobrogum ac in ora massilia græcorum phocensium. Fœderata ꝓmon
torium nomine:citharista portus: regio clamatulicoꝝ. Dein suelteri supraq; uerucini. In ora au
tẽ hac athenopolis massiliẽsium:foruiulii octauianorum colonia:quæ pacẽsis appellatur:& clas
sica:amnis in ea argẽteus. Regio oxibiorũ ligaunorũq;: super quos suebri:quariates: adunicates.
At in ora oppidum latinum antipolis. Regio deciatiũ. Amnis cema ex alpiũ monte cemeno ꝓfu
sus: In mediterraneo colonia arelate sextanorum:biteræ septumanorum:arausio secundanoꝝ. In
19 agro cauarum ualẽtia:uiẽna allobrogum. Oppida latina aquæsextiæ salioꝝ:auenio cauarum:ap
taiulia uulgientium alebeceriorum: apollinarium: alba heluorum: augusta tricastinorũ: antalia
ærea bormãnico macina bellio:carcasum:uolcaꝝ:tectosagũ:cessero:carpẽthoracte:meminoꝝ:ce
nicẽses:cambolectri:qui atlantici cognominant. Forũ Voconi:glanũ Liuii Leuteuani: qui & fo
roneroniẽses. Nemausum arecomicoꝝ. Piscenæ:ruteni:sanagenses:tolosani:tectosagii:aquitaniæ
cõtermini:tascodunitari:cononiẽses:umbrãici. Vocõtioꝝ ciuitatis fœderatæ duo capita uasgo:
20 & lucus augusti. Oppida uero ignobilia.xix.sicut.xxiiii.nemausensibus attributa. Adiecit formu
læ Galba ĩpator ex inalpinis auãticos:atq; ebrodiõtios:quoꝝ oppidũ dinia:Lõgitudinẽ ꝓuintiæ
narbonẽsis.ccclxx.M.pas. Agrippa tradit:latitudinem.ccxlviiii.

biteræ uel blitere

antalia uel anatilia

bellio uel cabellio

Italia tyberis roma campania. CA. V.

21 ITalia dehinc primiq; eius ligures:mox hetruria:umbria:latiũ:ubi tyberina ostia:& ro
ma terraꝝ caput.xvi.M.p.ĩteruallo a mari. Volscoꝝ postea littus: & cãpaniæ picẽtiũ
inde:ac lucanũ: brutiũq;:quo lõgissime in meridiẽ ab alpiũ pene lũatis iugis in maria
excurrit italia. Ab eo græciæ ora:mox salẽtini:peduculi:apuli:peligni:ferẽtani:marru
cini:uestini:sabini:picẽtes:galli:umbri:hetrusci:ueneti:carni:iapides:istri:liburni. Nec ignoro in
grati:ac segnis animi existimari posse merito:si breuiter atq; in trãscursu in hũc modũ dicat̃ ter
ra omniũ terraꝝ alũna:eadẽ & parens numine deũ electa:quæ cælũ ipsum clarius faceret:sparsa
cõgregaret imperia:ritusq; molliret: & tot populoꝝ discordes: ferasq; linguas sermonis cõmer
cio cõtraheret ad colloquia:& humanitatẽ homini daret:breuiterq; una cunctaꝝ gentiũ in toto
orbe patria fieret. Et quid agã:tãta nobilitas omniũ locoꝝ:quos quis attigerit:tãta rerũ singula
22 rũ:populorũq; claritas tenet. Vrbs roma uel sola in ea & digna etiã festa ceruice facies: quo tan
dẽ narrari debet opere? Et qualiter cãpaniæ ora per se fœlixq; illa ac beata amœnitas: ut palã sit
uno in loco gaudẽtis opus esse naturæ. Iã uero tota ea uitalis:ac perẽnis salubritatis cæli tẽperies
est:tã fertiles cãpi:tã aprici colles:tã innoxii saltus:tã opaca nemora: tã munifica siluarũ genera:
tot mõtium afflatus:tanta frugũ & uitiũ olearũq; fertilitas: tã nobilia pecori uellera: tot opima
tauris colla:tot lacus:tot amnium fontiumq; ubertas:totam eam perfundens:tot maria:portus:
23 gremiumq; terrarum commercio patens undique:& tanquam ad iuuandos mortales ipsa auida
in mare procurrens. Neque ingenia:ritusq; ac uiros:& lingua:manuque superatas commemoro
gentes. Ipsi de ea iudicauere græci:genus in gloriam suam effusissimum:quotam partem ex ea ap
pellando græciam magnam. Nimirum id quod in mentione cæli fecimus: hac quoque in parte

faciendũ est:ut quasdam notas ac pauca sydera attingamus.Legentes tñ quæso meminerint ad
singula toto orbe edisserenda festinari.Est ergo folio maxime querno assimilata: multo proceri
tate amplior:q̃ latitudine in leuo se flectens cacumine:& amazonicæ figura desinẽs parmæ: ubi
a medio excursu cirthos uocatur:per sinus lunatos duo cornua emittens:leucopetram dextra:la uel cocynthos
cinium sinistra.Patet longitudine ab alpino fine prætoriæ augustæ per urbem capuam:neq; cur
su meante rhegium oppidum in humero eius situm:a quo ueluti ceruicis icipit flexus:decies cẽ
tena & uiginti millia passuum multoq; amplior mensura fieret lacinium usq;:ni talis obliquitas
in latus digredi uideretur.Latitudo eius uaria est.ccccx. milium inter duo maria inferum & su
perũ:a amneq; uarum atq; arsiá:mediæ atq; ferme circa urbẽ romá ab hostio aterni amnis i adria
ticũ mare influentis ad tyberina hostia.cxxxvi.& paulo minus a castronouo adriatici maris al
sium ad thuscum æquor.Haud ullo in loco.cc.in latitudinem excedens.Vniuersæ autem ambi
tus a uaro ad arsiam.xxx.M.passuum.lviii.efficit.Abest a circũdatis terris,Histria a liburnia qui
busdam locis.c.M.passuum.Ab epiro & illyrico.l.Ab africa minus.cc.ut auctor affirmat Var
ro.Ab Sardinia.cxx.millia.A Sicilia.M.d.A.corsica minus.lxx.Ab issá.l.Incedit per maria cæli re
gione ad meridiem q̃dem.Sed si quis diligẽti subtilitate id exigat:inter sextam horam primãq;
brumalem.Nunc ambitum eius urbesq; enumerabimus.Qua in re præfari necessarium est au
ctorem nos Diuum Augustum secuturos:descriptionemq; ab eo factam italiæ totius in regiões
xi.Sed ordine eo qui in littorum tractu fiet urbium q̃dem uicinitates oratione utiq; prapro
pera seruari non posse:itaq; interiori in parte digestionem in litteras eiusdem nos secuturos co
loniatum mentione signata:quas ille in eo prodidit numero.Nec situs origines q; persequi facile
est.In gauniis liguribus ut cæteri omittant̃ agro tricies dato.Igit̃ ab amne uaro nicea oppidum a
massiliensibus conditum.Fluuius pado.Alpes populiq; inalpinis multis noibus:sed maxime ca
pillati oppido uendiatiorũ:ciuitans Gemellio.Portus Herculis.Monæchi:Ligustica ora.Ligu℞
celeberrimi ultra alpes salyi deceates:moxubii:centrones:& caturyges otti uagenni:statyelli:eli
bi uelli:atelli:euburiates:casmonates:ueliates:& quo℞ oppida in ora proxima dicemus.Flumen
rutuba:oppidum albium:intemelium:flumen merula:oppidum albingaunum:portus uadũ sa
batium:flumen porcifera:oppidum genua:fluuius feritor:portus delphini. Tigulia itus segesta:
tigulio℞ Flumen macra liguriæ finis. A tergo autem supradicto℞ oium apenninus mõs italiæ
amplissimus perpetuis iugis ab alpibus tendens ad siculum fretum.Ab altero eius latere ad pa
dum amnem italiæ ditissimum omnia nobilibus oppidis nitẽt.Libarna:Dertona colonia:iria:
barderatæ:industria:polẽtia:carrea:quod potentia cognominat̃. Forofului quod ualentinum.
Augusta uacienno℞:Alba pompeia Asta:aquæ statyello℞. Hæc regio ex discriptione Augusti
nona est.Patet ora liguriæ inter amnes uarũ & macrá.ccxi.M. pas. Adnectit̃ septimæ in qua he
truria est ab amne macra:& ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus pe
lasgi.Hos lydi:a quo℞ rege tyrreni:mox a sacrificio ritu lingua græco℞ tusci sunt cognomina
ti.Primum hetruriæ oppidum luna portu nobile.Colonia luca a mari recedens : propiorq; ipsa
inter amnes Aeserẽ & arnũ orta a Pelope pisisq;:siue a tenucanis græca gente. Vada uolateranea uel æsaron
fluuius cecinna:populoniũ hetrusco℞ quõdã hoc tñ in littore.Hinc amnes prille:mox umbro
nauigio℞ capax:& ab eo tractus umbriæ portusq; telamõ:cossa uolrientiũ a populo Ro. dedu
cta grauisce:castrũ nouum:pyrgi:ceræranus amnis:& ipsum cære.Intus mil.passibus q̃ttuor agil
la a pelasgis cõditoribus dictũ alsiũ:phregene. Tyberis amnis a macra.cclxxxiiii.M.pas.Intus co
loniæ falisca agris otra(ut auctor ẽ.Cato)q̃ cognominat̃ hetrusco℞ lucus.Coloniæ rusellana: se
nẽsis:curtona:decætero aretini ueteres:aretini fidẽtiores:aretini iuliẽses:amitinẽses:aq̃enses co
gnomine taurini:blerani:cortonẽses:capinates:clusini:noui clusini ueteres: fluẽtini p̃fluẽti arno uel cartonienses
appositi:fesule:ferẽtinũ:fescennia:hortanũ:herbanũ:nepeta.Nouẽ pagi p̃fecturæ:claudiæ Foro
Clodii:pistoriũ:perusia:suanenses:saturnini q ante aurinini uocabant̃:sudertani:statones:tarqui
nienses:thuscanienses:uetuloniẽses:ueretani:ueretini:uolaterrani cognomine hetrusci:uolsciniẽ
ses in eadem p̃te.Oppidorum ueterum nomina retinent agri crustuminus caletranus. Tyberis
antea tybris appellatus:& prius albula e media fere longitudine appennini finibus aretino℞ p̃
fluit:tenuis primo:nec nisi piscinis corriuatus:emissusq; nauigabilis:sicuti tinnia & glanis influẽ uel Clanis
tes in eũ noueno℞ ita conceptu die℞ si nõ adiuuent hymbres:sed tyberis pp aspera & cõfrago
sa.Ne sic quidem præterq̃ trabibus uerius q̃ ratibus longe meabilis fertur.p.c.l.M.d .non p̃cul
tiferno:perusia:& otriculo:hetruriá ab umbris:ac sabinis: mox citra.xiii.M.pas. urbis ueientem
agrũ a crustumino:dein fidenate:latinumq; a uaticano dirimẽs,Sed intra tiniam & clanim duo

bus &.xl.fluuiis auctus:præcipuis auté nare & anieue:qui & ipse nauigabilis. Latium includit a
tergo. Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo quamlibet magnaꝝ
nauium ex italo mari capax reꝝ in toto orbe nascentium mercator placidissimus. Pluribus pro
pe solus q̄ cæteri in omnibus terris amnes accolitur:aspiciturq; nullis. Nulliq; fluuiorum minus
licet inclusis utrinq; lateribus:nec tamen ipse pugnat quāq̄ creber ac subitis incrementis:& nusq̄
magis aquis q̄ in ipsa urbe stagnantibus. Quinimmo uates intelligitur potius:ac monitor auctu
semper religiosus uerius q̄ sæuus. Latium antiquum a tyberi circeios seruatum est. M. passuū. L.
longitudine. Tā tenues primordio imperii fuere radices. Colonis sæpe mutatis:tenuere alii aliis
uel aurūci — temporibus. Aborigines:pelasgi:archades:siculi:arunci:rutyli. Et ultra circeos uolsci:osci: auso-
nes:unde nomen modo latii processit ad lirin amnem. In principio est ostia colonia a romano re
uel lacus so — ge deducta. Oppidum laurentum lucus solis indigetis. Amnis numitius. Ardea a Danae psei ma
lis ab indi- — tre condita. Dein quondam aphrodisium antium colonia. Astura flumen & insula. Fluuius nym
genis — pheus:clostra romana. Circeii quondam insula immenso quidem mari circūdata(si creditur Ho
mero)& nūc plane. Mirum est:quod hac de re tradere hoium noticiæ possumus. Theophrastus
qui primo externorum aliqua de romanis diligentius scripsit. Nam Theopompus: ante qué ne-
mo mentionem habuit:urbem dūtaxat a gallis captam dixit. Clitarchus ab eo proximus legatio
nem tantum ad Alexandrum missam. Hic iam plusq̄ & fama circeiorum insulæ & mensuram po
suit stadia.lxxx.in eo uolumine:quod scripsit Nicodoro atheniēsium magistratui: qui fuit urbis
nostræ.cccclx.anno. Quicquid est ergo terrarum propter decem Milia passuum prope ambitus
adnexum insulæ. Post eum annum accessit italiæ aliud miraculū e circeis:palus pontina est qué
locum.xxiii.urbium fuisse Mutianus ter consul prodidit. Dein flumen ufens supra quod tarraci
na oppidum lingua uolscorum anxur dictum. Ibi fuere amyclæ a serpentibus deletæ. Dein lacus
fundanus:caieta portus. Oppidum formiæ antiqua læstrigonum sedes. Vltra fuit oppidum py-
ræ:colonia minturnæ lyri amne diuisa clanico appellato. Sinuessa extremū in adiecto latio: quā
quidam dixere sinopem uocitatam. Hinc fœlix illa campania est. Ab hoc sinu incipiunt uitiferi
colles:& temulentia nobilis;succo per omnis terras:inclyto:atq;(ut ueteres dixere)summum Li
beri patris cum cerere certamen. Hinc setini & cecubi obtenduntur agri. Iis iungūtur falerni:ca-
leni. Dein consurgunt massici:gaurani:surrentiniq; montes. Ibi laborini campi sternuntur: & in
uel epulan- — delicias alicæ politur mensis. Hæc littora fontibus calidis rigantur:prætereq; cætera in toto ma-
tur mensis — ri conchylio pisce nobili annotantur. Nusq̄ generosior oleæ liquor. Et hoc quoq; certamen hu-
manæ uoluptatis tenuere osci:græci:umbri:tusci:campani. In ora sauo fluuius. Vulturnum oppi
dum cum amne. Liternum:cumae calcidensium:misenum:portus baiarum:bauli:lacus lucrinus
& auernus. Iuxta quem cimeriū oppidū quondam: Dein puteoli colonia dicæarchia dicti. postq;
plægrei campi. Acherusia palus cumis uicina. Littore autem hoc neapolis calcidensiū: & ipsa par
thenope a tumulo syrenis appellata. Herculanium Pompeii haud procul expectante monte ue-
sunio. Alluente uero sarno amne ager nucerius est:&.ix. Millia. passibus a mari ipsa nuceria. Sur-
rentum cum pmontorio Mineruæ sirenum quondam sede nauigatione a circeis duo de. lxxx.
Millia. p. patet. Regio ea a tyberi prima italiæ seruatur ex descriptione Augusti. Intus Coloniæ
Capua a.xi. Campo dicta:aquinum:suessa:uenafrum:fora:theanum:sidicinum cognomine nola.
Oppida abellinū:aritia:alba longa:acerani:allifani:attinates:aletrinates:anagnini:attellani. Aesu-
uel afulani — lani:arpinates:auxiniates:auxellani:alfaterni. Et qui ex agro latino. Item hernico. Item labinoca-
no cognominati. Bouilæ:calatiæ:casinum:calenum:capitutum cernetum:cernetani qui mariani
cognominantur. Corani a Dardano Troiano orti. Cubulterini:castrimonienses cingulani. Fabié
ses. In monte Albano foropopulienses. Ex falerno frusinates:ferentinates:freginates: frabaterni
ueteres:frabaterni noui:ficolenses:fregellani:foroappi:forentani:gabini:interannates: succasani
qui & lirinates uocantur. Illionenses:lauinii:norbani:nomentani:prænestini urbe quondam ste-
phane dicta. Priuernates:setini:signini:suessulani:telini:trebulani cognomine balmenses. Treba
ni:thusculani:uerulani:ueliterni:uilūbrenses:uluarnates superq; Roma ipsa:cuius nomen alteꝝ
dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur:optimaq; & salutari fide abolitum annunciauit Va
lerius Solanus:luitq; mox pœnas. Non alienum uidetur inserere hoc loco exemplum religionis
ātiquæ ob hoc maxime silentium īstitutæ. Namq; Diua Angerona cui sacrificatur ad diem.xii.
kalendas ianuarii ore obligato:obsignatoq; simulacrum habet. Vrbem tris portas habenté Ro
mulus reliquit:aut ut plurimis tradentibus credamus:quattuor. Mœnia eius colligere ambitu
imperatoribus cēsoribusq; Vespasianis anno conditæ.d.cccxxxviii. Mil. pas.xiii. M.cc. Cōplexa

montes.vii.Ipsa diuidit in regiones.xiiii.Compita earum.cclxv.passeiusdem spatii mẽsura currẽte
a milliario in capite romani fori statuto ad singulas portas: quæ sunt hodie numero.xxxiiii.ita
ut.xii.portæ semel numerent: prætereanturq; ex ueteribus.vii.quæ esse desierunt.Efficit passuũ
per directũ.xxx.M.d.v.lxii.Ad extrema uero tectorum cum castris prætoriis ab eodem miliario p
uicos omnium uiarum mensura colligit paulo amplius.lxx.M.passuum. Quod si quis altitudinẽ
tectorum addat dignam profecto æstimationem concipiat:fateaturq; nullius urbis magnitu-
dinem in toto orbe potuisse ei comparari.Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi inter
prima opere mirabili.Namq; eum muris æquauit:qua maxime patebat aditu plano.Cætero mu
nita erat præcelsis muris:aut abruptis montibus:nisi q; expatiantia tecta multas addidere urbes
in prima regione.Præterea fuere in latio clara oppida:satricũ:pometia:scaptia:pitulum : Polito-
rium:tellene:tifata:cecin ficulnea:crustumeriũ:meridia:medullia:corniculum:saturnia ubi nũc
Roma est.Antipolis:quod nũc ianiculum in parte romæ:antẽna:camerium:collatia amiternũ:
norbe:fulmo:& cum his carnem in monte albano soliti accipere populi:Albani:Aesolani:accien uel longai
ses:abolani:bubetãi:bolãi:cusuetani:coriolani:fidenates:foretii:hertẽses:albenses.latinienses:lon
gulai:manates:macrales: mutucinẽses:olliculani:octulani:pedãi:polluftini:querquetulãi:sicani:
sisolenses:tolerienses:tutienses:uimiteraliuelienses:uenetulani: uicellenses.Ita ex antiquo latio.
liii.populi interiere sine uestigiis.In campano autem agro stabie oppidum fuit usq; ad Cn.Pom-
peium.&.L. Carbonem conss.a pridie kalẽd.maii:quo die Sylla legatus bello sociali id deleuit:
quod nunc in uillas abiit:Intercidit ibi & taurania.Sunt & morientis scalini reliquiæ. Præterea
auctor est Antias oppidũ latinorũ apiolas captũ a.L.Tarquino rege:ex cuius præda capitolium
is in fine incohauerit.A surrentino ad silarum amnẽ.xxx.M.passus ager picentinus fuit thuscorum
templo iunonis argiuæ ab Iasone cõdito insignis.Intus oppidũ salerni:picentia.A silaro regio ter
tia & ager lucanus:brutiusq; incipit.Nec ibi rara incolarum mutatio.Tenuerũt eum pelasgi:oeno-
trii:itali:morgetes:siculi:græciæ maxime populi:nouissime lucani a sannitibus orti duce Lutio.
Oppida pestum a græcis posidonia appellatũ sinus pestanus:oppidum elea:quæ nunc uelia.Pro-
montoriũ palinurum a quo sinu recedẽte traiectus ad coloniã regiã.c.M.passus.Proximũ autẽ hu-
ic flumen melphes.Oppidum buxẽtum græciæ pyxus magnæ:nunc lucaniæ.Saus amnis fuit &
oppidũ eodẽ noie.Ab eo brutium littus:oppidũ blãda:flumen baletũ:portus parthenius:& pho
centium sinus uibonensis locus clamperiæ.Oppidũ tempsa a græsis temese dictum:& crotõniẽ
sium terina:sinusq; ingens terinus.Oppidũ cõsentia.Intus in penisula fluuius acheron:a quo op-
pidani acherontini.Hippo quod nunc uibonem ualentiam appellamus.Portus herculis:Metau uel Tauria
rus amnis.Tarentum oppidum:portus Hõrestis :& medma.Oppidum scylleum:Cratis fluuius num
pater(ut dixere)scyllæ.Dein columna regia.Siculum fretũ:ac duo aduersa promontoria ex italia
cænys.Ex Sicilia pelorum.xii.stadiorum interuallo. Vnde rhegium .xii. passuum. inde apennini
silua.Promontoriũ leucopetra.xii.Mil.passibus.Ab ea locri cognominati:a promontorio zephy
ro absunt a silaro.ccciii.M.Et includit europæ sinus primus in eoq; maria nuncupãt.Vnde irrũ
pit atlãticũ ab aliis magnũ:qua intrat porthmos a græcis.a nobis gaditanũ fretum cum itrauit.
Hispanum quatenus hispanias abluit.Ab aliis ibericum:aut balearicum.Mox gallicum ante nar
bonẽsem prouinciam:hinc ligusticum.Ab eo ad siciliam insulam tuscum:quod ex græcis alii no
tium:alii tyrrhenũ:e nostris plurimi inferum uocãt. Vltra Siciliam quod est ad salentinos auso-
nium polybius appellat.Erathostenes autem inter hostium oceani & sardiniam quicquid est sar
doum.Inde ad siciliam tyrrenum.Ab hac cretam usq; siculum:Ab ea creticũ.Insulæ per hæc ma
ria primæ oium pityusæ a græcis dictæ a frutice pineo:nunc ebusus uocatur:utraq; ciuitate foe-
derata angusto freto interfluente.patent.xlii.M.passibus absunt a dianio:septingentis.stad.toti-
dem dianium per continentem a carthagine noua. Tãtumdem a pityusis in altum baleares duæ
& sucronem uersus colubraria.Baleares funda bellicosas græci gymnasias dixere.Maior.c.M.
p.est longitudine:circuitu uero.cccclxxx.M.Oppida habet ciuium romanorum palmam:& pol
lentiam:latinorum ciuium:& tucini quod fœderatum bochorum fuit:ab ea.xxx.M.p.distat mi
nor:longitudine.lx.M.circuitu.cl.M.passuum.Ciuitates habet Iamonem: saniseram.magonem:
a maiore.xiii.passuum in altum abest capraria:insidiosa naufragiis:& e regione palmæ urbis me
naria ac triquadra parua Hannibalis.Ebusi terra serpẽtes fugat:colubrariæ parit,Ideo infesta om
nibus nisi ebusitanam terram inferentibus:græci ophiusam dixere:nec cuniculos Ebusus gignit
populantes baleariumq; messes.Sunt aliæ.xx.ferme paruæ mari uadoso.Galliæ autem hinc ora in
rhodani hostio metina:mox quæ blascon uocatur:tres stochades a uicinis massiliensibus dictæ:

propter ordinem:quas item nominant ſingulis uocabulis:proten:& meſen:quæ & pomponiana uocatur:tertia hype. Ab iis ſturium:phœnice:phila:lero:& lerina aduerſum antipolim:in quam uergoani oppidi memoria.

De Corſica. CA. VI

IN liguſtico mari eſt corſica:quam græci cyrnon appellauere:ſed thuſco propior a ſeptentrione in meridiẽ proiecta:longa paſſuum centũ quinquaginta.M.lata maiore ex parte.l.Circuitu.cccxxii.M Abeſt a uadis uolaterranis.lxii.M.p.Ciuitates habet.xxxiii.& colonias:marianam a Mario deductã:aleriam a dictatore Sylla.Citra eſt ogloſa.Intra uero lx.M.paſſibus a corſica planaria ſpecie dicta æqualis freto:ideoꝗ nauigiis fallax amplior urgo & capraria:quam græci ægilon dixere.Item igilium & dianium:quam artemiſiam: ambæ contra coſanum littus:& contra littus harponæ:meneria:colubria:uenaria:ilua: cum ferri metallis circuitu.c.p.a.populonia.x.M.a græcis ætalia dicta:ab ea planaſia.xxxviii.M.ab iis ultra tyberina oſtia in antiano:aſtrua:mox palmaria:ſinonia:aduerſum formias pontiæ.In puteolano autem ſinu pandataria:prochyta:non ab Aeneæ nutrice:ſed quia profuſa ab ænaria erat.Aenaria ipſa a [uel arimæ] ſtatione nauium Aeneæ Homero inarimæ dicta:græcis pythecuſa:non a ſymiarum multitudĩe (ut aliqui exiſtimauere)ſed a figulinis:pythos dolium.Inter pauſilipũ & neapolim:megaris:mox a ſurrento.viii.M.paſſibus diſtantes Tyberii principis arce nobiles capreæ circuitu.xl.M.paſ.cx. leuchotea.Extra quem conſpectum pelagus africam attingens.Sardinia minus.ix.Mil.paſſibus a corſicæ extremis:etiamnum anguſtias eas arcentibus inſulis paruis:quæ cuniculariæ appellãt. Itemque phitonis foſſæ:a quibus fretum ipſum taphros nominatur.

De Sardinia. CA. VII.

SArdia ab oriẽte patẽs.clxxxviii.M.paſſ.ab occidẽte.clxxii. mil.a meridie. lxxiiii.millia.a ſeptentrione.cxxii.Circuitu.d.lxii.millia.abeſt ab africa Calaritano promontorio ducenta millia.a gadibus quatuordecieſcentena habet:& a gorditano promontorio duas inſulas quæ uocantur Herculis a ſulchenſi enoſin:a calaritano ficariam.Quid haud procul ab ea etiam beleridas ponunt:& collodem:& quam uocant heras lutra.Celeberrimi in ea populorum iolenſes:Balari:corſi oppidorum.xiii.ſulchitani:ualentini:neapolitani:bocẽſes:calaritani ciuium romanorum:& norenſes.Colonia autẽ una:quæ uocatur ad turrim libyſonis.Sardiniã ipſam Timeus ſandaliotin appellauit ab effigie ſoleæ.Myrſilius ichnuſam a ſimilitudine ueſtigii.Contra peſtanum ſinum leucaſia eſt a ſyrene:ibi ſepulta appellata.Cõtra ueliam pontia:& iſacia:utræꝗ uno nomine œnotrides:argumentum poſſeſſæ ab œnotriis italiæ:& contra uibonem paruæ quæ uocantur ithaceſiæ ulixis ſpecula.

De Sicilia. CA.VIII.

VErũ ante oẽs claritate Sicilia Sicania a Thucydide dicta:Trinacria a pluribus:aut triquetra a triangula ſpecie.Circuitu patens ut auctor eſt agrippa.d.cxviii.M. paſſibus: quondam brutio agro cohærens:mox interfuſo mari auulſa.xii.M.in longitudinem freto.In latitudinem autem mille quingenti.Iuxta columnam regiam:ab hoc dehiſcendi argumento:rhegium græci nomen dedere oppido in margine italiæ ſito.In eo freto eſt ſcopulus ſcylla.Item carybdis.Mare uorticoſum.Ambo clara ſeuitia.Ipſius triquetræ ut diximus promontoriũ pelorus uocatur aduerſus ſcyllam uergens in italiam.Pachinum in græciam.cxliiii.M.ab eo diſtante pelloponneſo.Lilybeum in africam.clxxx.M.interuallo a mercurii: promontorio : & a calaritano ſardiniæ centum uiginti.M Inter ſe autem hæc promontoria late diſtant his ſpatiis. Terreno itinere a peloro pachinum.clxvi.M.paſſus. Inde lilybeum.cc.M.Inde pelorum .clxx. M.coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii.A peloro mare ionium ora ſpectãte oppidum meſſana ciuium romanorum:qui mamertini uocantur:Promontorium drepanum:colonia taurominium: quæ antea naxos.Flumen aſines.Mons ætna nocturnis mirus incendiis.Crater eius patet ambitu ſtadia.xx.Fauilla taurominium & catinam uſꝗ perueniт feruens.Fragor uero ad maronem & gemellos colles Scopuli tres cyclopum:portus ulixis.Colonia catina:Flumia ſymethum: terias. Intus leſtrigoni campi.Oppida leõtini:megaris:amnis panthagies:Colonia ſyracuſæ cum fonte arethuſa.Quamquã & temenitis:& acchidemiſa:& margea:& cyane militiæ fontes in ſyracuſano potantur agro:portus nauſtathmus:flumen elorus.promontorium pachynum:a qua fronte ſiciliæ flumen hirminium:oppidum camarina:fluuius gelas:oppidum agregas:quod agrigentum noſtri dixere.Thermæ colonia:atys hypſa:& ſelinus.Oppidum lilybeum:ab eo promontorium drepana:mons erix.Oppida panhormum:ſelinus:hymera cum fluuio cæphalædis:aleunti

num agathyrsum:tyndaris colonia oppidū myle.Et unde cepimus pelorus.Intus latinæ cōditio
nis cēturipini:nestini:aegessani.Stipēdiarii assorini:ætnēses agyrini:acestei:acrēses: bidini: citarii
& cirini drepanitāi:ergetini:ecestiēses:erecini:entelletini:edini:enguini:gelani:galatēi:halesini:en
nenses:hybleenses.herbitēs & herbēssens: heubulēses:heliciēses:hadranitāi:Imacarēses: hypanen
ses:letēses:mutustratini:magellini:murgētini:motyēses menāini:naxinonii: petini:paropini.tera-
phitiēses:semellitāi:scherini:selinūti:symætii Tallariēses:tissinēses:triocalini:tiraciēses : zanclæi
messeniorum.Horum ī siculo freto sunt īsulæ ī africā uersæ gauros:melita:a camerina.lxxxiiii.M.pas
sibus a Lilybeo.cxiii.Cosyra:hierōesos.Cenegalatha:lopadusa:ætusa:q̄ alii ægusam scripserunt.
Bucinōa ætnæ:& a solūte.lxxv.M.osteodes:cōtraq; paropinos ustica.Citra uero siciliā ex aduer-
so metauri amnis.xxii.ferme passuū ab italia.vii.æoliæ appellatæ.Eadem lipareorum:& ephestia
des a græcis:a nostris uulcani.Aeoliæ q Aeolus iliacis tēporibus ibi regnabat.

De lipara. CA. VIII.

Ipara cum ciuiū romanorum oppido dicta a Liparo rege.Cui successit Aeolus:antea lō-
gonis uel meligunis uocitata abest.xii.M.p.ab italia ipsa circuitu paulo minori. Inter
hāc & siciliā altera antea therasia appellata nūc hiera:quia sacra uulcāo est.Colle in ea
nocturnas euomēte flāmas.Tertia strongyle a lipara mille passus ad exortū solis uer-
gens:in qua regnauit Aeolus:quæ a lipara liquidiore flāma tm̄ differt.Cuius fumo qui nā flatu-
ri sint uenti in triduū prædicere incolæ tradunt.Vnde Aeolo uentos paruisse existimatū.Quar
ta didyme minor q̄ lipara.Quinta ericusa.Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta.Nouis
sima eademq; minima euonymus.Hactenus de primo europæ sinu.

De locris italiæ fronte. CA. IX.

Locris italiæ frons incipit:magna græcia appellata ī tres sinus incedēs ausonii maris.
quoniā ausones tenuere primi:patet.lxxxii.M.passuū ut auctor ē Varro.Pleriq;.lxxii.
M.fecere.In ea ora flumina innumera:sed memoratu digna locanus:sagra: & uestigia
oppidi caulonis:mystia:cōsulinū castrum:carcinū:quod esse longissimū italiæ ꝓmonto ul'cocithiū
rium aliqui existimāt:Dein sinus & scyllatiū & scylletium atheniēsibus:cū cōderent dictū:quem
locū occurrēs therineus sinus peninsulā efficit:& in ea portus qui uocatur castra Hannibalis: nusq̄
angustiore italia.xx.M.passuum latitudo est.Itaq; Dionysius maior īntercisam eo loco adiicere si-
ciliæ uoluit.Amnes ibi nauigabiles carcinos:crotalus:semirus:arocha:targines.Oppidū intus pe-
tilia mons clybanus:ꝓmontoriū lacinium:cuius ante oram insula.x.M.p.a terra discoron:altera
calypsus:quam ogygiā appellasse.Homerus existimatur.Præterea tres sirenussæ:Meloessa ipsam a
caulone abesse.lxx.M.passibus ꝓdidit Agrippa.

Secundus europæ sinus. CA. X.

Lacinio ꝓmōtorio secundus europæ sinus incipit:magno ambitu flexus:& acrocerau
nio epyri finitur ꝓmontorio:a quo abest.lxxv.M.passibus.Oppidū croto : amnis næ-
thus.Oppidū thuriū inter duos amnes crathin & sybatin:ubi fuit urbs eodē nomie
Similiter est īter syrin & acirin heraclea aliquādo syris uocitata.Flumina thalādrū:ca
suentū.Oppidū metapontū:quo tertia italiæ regio finitur.Mediterranei brutiorum aprustani tātū.
Lucanorum aūt hinc atinates:buxetini:eburini:grumētini:potētini:sontini:syrini:tergilani:ursenti
ni:uolsentani:qbus numestrani iunguntur. Præterea iterisse thebas lucanas Cato auctor ē.Et pā-
dosiam lucanorum urbē fuisse Theopōpus:in qua Alexander epirotes occubuit.Cōnectitur secunda
regio amplexa hirpinos:calabriā:apuliā:salētinos.ccl.M.sinu qui tarētinus appellatur ab oppido.
laconū in recessu hoc intimo sito cōtributa eo maritima colonia:quæ ibi fuerat . Abest.cxxxvi
M.pa.a lacinio ꝓmontorio aduersam ei calabriā in peninsulā emittēs.Græci messapiā a duce ap
pellauere.Et ante peucetiā a Paucetio Oenotri fratre.In salētino agro inter ꝓmontoria.c.M.pas.
intersunt.Latitudo peninsulæ a tarento brūdusium terreno itinere.xxxii.M.passibus patet:mul
toq; breuius a portu sasina.Oppida p cōtinentē a tarento uaria.Cui cognomen apule : messapia:
aletiū.In ora uero senonū gallipolis:quæ nūc est anxa.lxii.M.passibus a tarento.Iude.xxx.M ꝓ-
montoriū quod acran iapygiā uocāt:quo lōgissime in maria excurrit italia.Ab eo hasta oppidū:
& hydruntum.x.M.ac.ix.M.passuū:ad discrimen ionii & hadriatici maris:quia in græciam bre
uissimus transitus.Ex aduerso apollonia oppido latitudine itercurrentis freti.Cētū milia nō am
plius passuū.Hoc īteruallū pedestri cōtinuare transitu pōtibus iactis primū Pyrrhus epiri rex co
gitauit.Post eū.M.Varro cū classibus Pōpeii pyratico bello præesset.Vtrunq; aliæ impedire cu
ræ.Ab hydrunte soletū desertū.Dein fratuertiū:portus tarētius:statio militū Lupia balesiū: ce-

lium: Brundusium.l.M. passuum ab hydrunte: in primis italiæ portu nobile: ac uelut certio
re transitu: sicuti longior excipiente illyrica urbe dirrachio.ccxx.M. traiectũ brũdusio cõtermi
nus pediculoꝝ ager nouem adolescẽtes: totidẽq; uirgines ab illyris.xiii.populos genuere. Pedi
culoꝝ oppida rhudia:egnatia:barion:ante iapyx a Dedali filio:a quo & iapygia : amita pactius:
aufidus:ex hirpinis mõtibus canusium ꝑfluens.Hinc apulia daunioꝝ cognomine a duce Dio
medis socero.In qua oppidũ salapia Hãnibalis meretricio amore inclytũ:Sipõtũ:uria:amnis cer
balus Daunioꝝ finis:Portus agasus.Promõtoriũ mõtis gargani:a salẽtino:siue iapygio.c.xxxiiii.
Milibus passibus ambitu gargãi portus garganæ:lacus pãtanus:flumẽ portuosum:frento: teanũ
apulorum.Itemq; larinũ.Cliternia:tiernus amnis.Inde regio frentana . Itaq; apuloꝝ genera tria.
Teani a duce:Gares:Lucani qui subacti a Calchantæ tenuere loca:quæ nũc tenẽt etinates Dau
niorum ꝑter supradicta coloniæ luceria:uenusia:Oppida canusium:harpi aliquãdo hargos:hip
pium Diomede cõdente:mox hargirippa dictum.Diomedes ibi deleuit gentes:mõadoꝝ:dardo
rumq;:& urbes duas:quæ in ꝓuerbii ludricũ uertere apinã.& Tricam Cætera intus . Insecunda
regione hirpinoꝝ colonia una beneuentũ:auspicatius mutato noĩe:quæ quondã appellata ma
leuentũ:ausculani:agloni:abellinates cognomine ꝓtropi:cõpsani caudini:ligures:q cognominã
tur cornelani:& q bebiani:uescellani:deculani:aletrini:abellinates:cognominati marsi attrãi:eca
ni:alfellani:artinates:arpãi:borcãi:collatini:corinẽses:& nobiles clade romana cãnẽses:dirini : fo
rentani:genusini:herdoniẽses.Hyrini:larinaces cognomine frentãi:etinates:ex gargano mateola
ni:merecini:matini:tubustini:filuini:strapelini:turmãtini:uibarnates:uenusini:ulurtini Calabroꝝ
mediterranei egetini butuntinenses:deciani:brumbestini:narbonẽses:sturnini:tutini.Salẽtinorũ
aletini:basterbini:ineretini:ualetini:ueretini.

Regio italiæ quarta. CA. XI.

SEquitur regio quarta gẽtium:uel fortissimaꝝ italiæ in ora frẽtanoꝝ a tiferno flumẽ
triniũ portuosum.Oppida histoniũ:buca:ortona:aternus amnis.Intus anaxini cogno
mine frentani:carẽtini:supnates:& infernates:lãuenses.Muricinoꝝ teatini.Pelignorũ
corfiniẽses:superequani sulmonẽses.Marsoꝝ anxantini.atinates:succẽtes:lucẽtes:mar
ruuii.Albẽsium alba ad fucinũ lacũ.Aequlanoꝝ cliternini:carseolani:Vestinoꝝ angulani : pin
nenses:peltuinates:quibus iungunt aufinates:cismõtani:Sãnitium quos sabellos & græci : saunl
tas dixere.Colonia bouianũ uetus:& alteꝝ cognomine undecumanoꝝ:aufidẽates:esernini:fagi
fugali:ficolenses:sepinates:treuentiates.Sabinoꝝ amiternini:curenses:forũ Decii:forũ: nouũ:fi
denates interemnates:nursini:nomẽtani.Reatini:trebulani:qui cognominant mutustæi & q suf
fenates:tyburtes:tarynates.In hoc situ ex æquiculis interiere comini:tadiates : acedici:alfaterni.
Gelianus auctor est lacu fucino haustũ marsorum oppidũ alchippe conditũ a Marsya duce ly
doꝝ.Itẽ urticinoꝝ in piceno deletũ a romanis Valerianus Sabini(ut quidam existimauere)a reli
gione & deoꝝ cultu seuini appellati uelinos accollũt:lacus roscidis collibus.Nar amnis exhaurit
illos sulphureis aquis.Tyberym ex his petens replete monte fiscello labens iuxta uacunæ nemo
ra & reate in eosdẽ conditus.Et ex alia pte anio in mõte trebanoꝝ ortus lacus tris amœnitate
nobiles:qui nomen dedere sub laqueo defert in tyberin.In agro reatino cutyliæ lacum : in quo
fluctuet insula:italiæ umbilicum esse.M.Varro tradit.Infra sabinos latium est:a latere picenum
a tergo umbriã apeninis iugis sabinos utrinq; uallantibus.

Quinta regio. CA. XII.

QVinta regio piceni est quondã ubertimæ multitudinis.ccclx.M.picentium in fidem
Ro.populi uenere.Orti sunt a sabinis uoto uere sacro.Tenuere ab aterno amne : ubi
nunc ager hadrianus:& hadria colonia a mari.vii.M.passuũ flumẽ uomanũ: ager ꝑ
tutianus palmensisq;.Itẽ castrũ nouũ:flumen batinũ:truentũ cũ amne:quod solum li
burnoꝝ in italia reliquũ est.Flumina albulates:suinũ:heluinũ:quo finitur prætuciana regio : &
picentium incipit.Cupra oppidũ:castellum firmanorum:& super id colonia asculũ piceni nobi
lissima Intus nobana.In ora clauana:potentia:numana a siculis condita. Ab iisdem colõia ancon
apposita promontorio cumero in ipso flectentis se ore cubito a gargano.clxxxiii.M.passibus. In
eus auximates :ueregrani:cingulani :cuprenses cognomine montani:falarienses:pausulani plyni
enses:ricinenses.septempedani:tollẽtinates triacenses cum urbe saluia polentini.

Sexta regio. CA. XIII.

IVngitur hic sexta regio umbriam cõplexa agrũq; gallicũ circa ariminũ . Ab ancone
gallica ora icipit togata gallia cognomie siculi & liburni plurimi eius tractũ tenuere
i primis palmẽsem ꝑtutianũ adrianũq; agrũ. Vmbri eos expulere hos hetruria hanc

galli. Vmbrorum gens antiquissima italiæ existimatur: ut quos umbrios a græcis putēt dictos: q inundatione terrarum hymbribus superfuissent. Trecēta eorum oppida tusci debellasse reperiuntur. Nūc in ora flumē esis: senogallia: metaurus fluuius: colonia fanū fortunæ: pisaurū cū amne. Et intus hispellum: tuder. De cætero amerini: attidiates: asiriates: arnates: æsinates: camertes: casuētini: carsulani: dolates cognomine salentini. fulginates: foroflāminienses: forouliēses cognoīe concubienses: forobrentani: forosempronienses ingnini: interānates cognomine nartes: meuanates: meuanionenses: mattilicates: narnīeses: quod oppidum nequinum antea uocitatum est: nucerini cognomine fauonienses: & camellani: otritulani: ostrani: pitulani cognomine pisuertes: & alii: mergentini: pestini: setinates: sarsinates: spolentini: suareani: sestinates: suillates: sadinates: trebiates: tussicani: tibernates: cognomine tyburini: & alii timetaurenses: uesionicates: urbinates cognomine metaurenses: & alii hortenses: uettionenses: uindinates: uiuentani. In hoc situ interiere feliginates: & qui clusiolum tenuere: supra interrānani: & saranates cum oppidis acerris: quæ uafriæ cognominabantur. Turocelo quod uettriolum. Item sollinates: suriates: fallienates. Appiēnates interiere: & arienates cum crinouolo: & uscidicāi: & plangenses: pisiates: cælastini: Ameriam: suprascriptam Cato ante persei bellum conditam annis. d. cccclxiiii. prodidit.

Octaua regio. CA. XV.

Octaua regio determinatur arimino: pado: appennino. In ora fluuius crustumium: ariminum colonia cum amnibus arimino & aprusa. Fluuius hinc rubico quondam finis italiæ. Ab eo sapis: & uitis: & anemo. Reuenna sabinorum oppidum cum amne besede ab ancone. cii. M. passibus. nec procul a mari umbrorum: butrium. Intus coloniam bononia: felsina uocitata: cum princeps hetruriæ esset. Brixillum: mutina: Parma: Placentia. Oppida Cesena: claterna: forunclodii: liuii. Pompilii truentinorum: Cornelii. licinii: fauentini: sidentini: otesini: pandinates: regienses a Lepido: solonates: saltusq; qui galliani cognominantur aquinates: tannitani: ueliates cognomie ueteti: regiates: urbinates. In hoc tractu: īteriēt boii: quorum tribus. cxii. fuisse auctor est Cato. Item senones qui cœperant Romam.

De pado flumine. CA. XVI.

Padus e gremio uesuli montis celsissimum in cacumen elati finibus ligurum gabienorum uisendo fonte profluens condensq; sese cuniculo: & in forouibiensium agro iterum exoriens: nulli amnium claritate inferior: a græcis dictus eridanus: ac pœna Phaetontis illustratus. Augetur ad canis ortus liquatis niuibus: agris q̄ nauigiis torrentior: nil tamen ex rapto sibi uendicans. Atq; ubi liquit agros: ubertate largior. ccc. M. passibus a fonte addens meatu duodenonaginta. Nec amnes tantum appenninos: alpinosq; nauigabiles capiens: sed lacus quoq; immensos in eum sese exonerātes: omni numero. xxx. flumina in mare adriaticum defert. Celeberrima ex iis apennini latere iactum: tanarum: trebiam: placentinum: tarum: niciam gabellum: scultennam. rhenum. Alpium uero sturam: morgum: durias duas: sessiten: ticinum: lambrum: abduam: ollium: mintium. Nec alius amnium tam breui spatio maioris incrementi est. Vrgetur quippe aquarum mole: & in profundum agitur. Grauis terræ q̄q̄ deductus in flumina: & fossas inter rauennam altinumq; passuum. cxx. M. tamen quia largius uomit septem maria dictus facere. Angusta fossa rauēnam trahitur: ubi padusa uocatur: quondam messanicius appellatus. Proximum inde hostium magnitudinem portus habet: qui uatreni dicitur. Quo Clau. Cæsar e britannia triūphās prægrandi illa domo uerius q̄ naue intrauit hadriā. Hoc ante eridanum hostium dictum est: ab aliis spineticum ab urbe spina: quæ fuit iuxta: præualens & delphicis creditum est thesauris condita a Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis ex forocornelienti agro. Proximum inde hostium caprasiæ: dein sagis: dein uolane: quod ante olane uocabatur. Omnia ea fossas: fluminaq; primi asagi fecere tusci egesto amnis impetu per transuersum in hatrianorum paludes: quæ septem maria appellantur: nobili portu oppidi tuscorum hatriæ a quo hatriaticum mare ante appellatum: quod nūc hadriaticum. Inde ostia plena carbonaria: ac fossiones philistinæ: quod alii tartarū uocāt. Omia est philistinæ fossæ abūdatione nascentia: accedentibus athesi ex tridentinus alpibus: & uigisono ex patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit brundulum: sicut edronem Medoaci duo: ac fossa clodia. His se padus miscet: ac per hæc effunditur plerunque: ut in egypto nilus quod uocant delta triquetramq; figuram in alpes: atque oram maris facere proditur stad. ii. M. circuitu. Pudet a græcis italiæ rationem mutuari. Metrodorus Tamen Septius dicit. Quoniam circa fontem arbor multa fit picea quæ pades gallice uocetur padum hoc nomen accepisse. Ligurum quidem lingua am

nem ipſum bodincum uocari:quod ſignificet fundo carentem.Cui argumento adeſt oppidum iuxta induſtria uetuſto nomine bondicomagum ubi precipua altitudo incipit.

De italia traſpadana regio nona. CA. XVI.

TRaſpadana appellatur ab eo regio nona tota in mediterraneo:cui maria cuncta fluctuoſo alueo important.Oppida uibiforum: ſegufio. Coloniæ ab alpium radicibus auguſta taurinorum ãtiqua ligurum ſtirpe:inde nauigabili pado.Dein ſalaſorum auguſta prætoria iuxta geminas alpium fauces graias atque pœninas.His pœnos:graiis Herculem Tranſiſſe memorant.Oppidum eporedia ſybillinis libris a po.ro.condi iuſſum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uocant. Vercellæ libitiorum ex Salyis ortæ:nouaria ex uerramacoris uocontiorum:hodieque pagos.Non(ut Cato exiſtimat)ligurum ex qbus leui & marici condidere ticinum non procul a pado.Sicut boii tranſalpes profecti laudem pompeiam.Inſubres mediolanum.Orobiorum ſtirpis eſſe Comum:atque Bergomum:& licinitorũ: & aliquos circa populos auctor eſt Cato:ſed originem gentis ignorare ſe fatetur:quã docet Cornelius Alexander ortam a græcia interpretatione etiam nominis uitam in montibus degẽtibus. In hoc ſitu interiit oppidum orobiorum barra:unde bergomates Cato dixit ortos etiamnum prodente ſe altius q̃ fortunatius ſitos.Interiere & Caturiges inſubrũ exules:& ſpina ſupradicta: Item melpum oppulentia præcipuũ:quod ab inſubribus & boiis & ſenõibus deletum eſt eo die quo Camillus ueios cœpit:ut Nepos Cornelius tradit.

Venetia decima regio. CA. XVII.

SEquitur decima regio italiæ adriatico mari appoſita:Venetia cuius Fluuius Silis ex montibus tauriſanis.Oppidũ altinũ:fluṁẽ liqntia ex mõtibus opiterginis:& portus eodem nomine:colonia cõcordia:flumen & portus rõatinũ: tiliauẽtũ maius minuſq:anaſſum:quo uaramus defluit:alſa:natiſo cum turro proſluẽte aquileiam coloniã.xii.M.paſſibus a mari ſitam.Carnorum hæc regio iunctaque regioni iapidum: amnis timauus: caſtellum nobile uino pucinum. Tergeſtinus ſinus.colonia tergeſte.xxiii.M.P.ab aquileia : ultra quam ſex millia paſſuum formio amnis.Ab Rauẽna.clxxxix.paſſibus:antiquus auctæ italiæ terminus.Nunc uero iſtriæ quam cognominatam tradunt a flumine iſtro in hadriam effluente e danubio amne:eodemque iſtro ex aduerſo padi fauces:contrario eorum percuſſu mari interiecto dulceſcente:plerique dixere falſo:& Nepos Cornelius etiam padi accola.Nullus enim ex danubio amni in mare hadriaticum effunditur.Deceptos credo:qm̃ argo.nauis flumine in mare hadriaticũ deſcẽdit:nec ꝓcul tergeſte. Nec iã cõſtat quo flumie.Hũeris trauectam alpes diligẽtiores tradunt.Subiiſſe autem iſtro:dein ſao:dein pamporto:cui nomẽ ex ea cauſa eſt inter æmonam:alpeſque exorienti.

De iſtria. CA: XVIII.

IStria ut peninſula excurrir. Latitudinem eius.xl.M.paſſuum:circuitũ uero.cxxii.M. prodidere quidã.Item adherentis liburniæ & phanatici ſinus.Alii liburniæ.clxxx.M. Nonnulli in phanaticum ſinum iapidiam promouere:a tergo iſtriæ.cxxx.M.paſſuũ. Dein liburniam.cl.M.fecere.Tuditanus:qui domuit iſtros in ſtatua ſua ibi inſcripſit ab aquileia ad titium flumen ſtad.cc.M. Oppida iſtriæ ciuium romanorum ægida:parentium. Colonia pola:quæ nũc iuliapietas quõdam a colchis condita.Abeſt a tergeſte.c.M.n:p.mox oppidum neſactium:& nunc finis italiæ fluuius arſia.Polam ab ancona traiectus.cxx .M. paſſibus eſt.In mediterraneo regionis decimæ colonia cremona:brixia cenomannorum agro. Venetorũ autem atteſtæ & oppida accelum:patauium:opitergium: bellunium:Vicecia:Mantua thuſcorũ trans padum ſola reliqua.Venetos troiana ſtirpe ortos auctor eſt Cato.Cenomanos iuxta maſſiliã habitaſſe.In uolſcis Feltrini:& tridẽrini:& bernẽſes.Rhetica oppida rhetoꝝ euganeoꝝ Veronã:iulienſes carnoꝝ.Dein quos ſcrupuloſe dicere nõ attineat:alutraenſes:aſſeriates: flamonienſes:uanienſes:& alii cognomine culici:foroiulienſes cognomine trãſpadani:forentani: nẽdinates:quarqueni:tauriſani:cogienſes:uaruani.In hoc ſitu interiere per oram iraminæ:pellaon:paſitium:ex Venetis atina:& cælina:carnos:ſegeſte:& ocra.Tauriſcis noreia.Et ab aquileia ad duodecimum lapidem deletum oppidum etiam inuito ſenatu a.M.Claudio.L.Marcello.L.Piſo auctor eſt.In hac regione &.xi.lacus inclyti ſunt:amneſque eorum partus:aut alumni:ſi modo acceptos reddunt:ut abduam larius:ticinum uerbanus:mintium benacus:ollium ſebinus:lambrũ eupilis:omnes incolas padi.Alpes in longitudinem.x.M.paſſuum patere a ſupero mari ad inferum Cælius tradit:Timagenes.xxii.M.paſſuum deductis in latitudinẽ. Cornelius Nepos.c.M.

.T.Liuius tria.M.stadiorum:uterque diuersis in locis.Nam & centum millia excedunt aliquando ib: germaniam ab italia submouent.nec.lxx.M.explent:reliqua sui parte glacilis ueluti naturae prouidentiam.Latitudo italiae subter radices earum a uaro per uada sabacia taurinos:Comum:Brixiam : Veronam : Viceciam : opitergium: aquileiam: tergeste:polam : arsiam.d.ccxlii.M.pas.colligit.

De alpibus & gentibus alpinis. CA. XIX.

Ncolae alpium multi populi:sed illustres a pola ad tergestis regionem:secusses:subocrini: atali menocaleni:iuxtaque carnos quondā taurisci appellati:nunc morici. His contermini rheti:& uindelisci:omnes in multas ciuitates diuisi. Rhetos thuscorum prolem arbitrantur a gallis pulsos duce rheto. Verso deinde italiam pectore : alpium latini iuris euganeae gentes:quarum oppida.xxxiii.enumerat Cato.Ex iis triumpilini uenalis cū agris suis populus.Dein canuni:compluresque similes:finitimis attributi municipiis. Leopōrios & salasos tauricae gentis idem Cato arbitratur.Caeteri fere lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione graeci nominis credūt:praeustis intra sinus alpium niue membris eiusdem & graios fuisse positos in transitu.Graiarum alpium incolas praestātesque genere euganeos inde tracto nomine.Caput eorum steonos:rhetorum uennones:sarunetesque ortus rheni amnis accolunt.Lepontiorum: qui uiberi uocantur:fontem rhodani eodem alpium tractu.Sunt praeterea latio donati incolae:ut octodurenses:& finitimi ceutrones:cottianae ciuitates.Caturiges & caturigibus ortiuageni:ligures:& qui nontani uocantur.Capillatorumque plura genera ad confiniū ligustici maris.Non alienum uidetur hoc loco subiicere inscriptionem e trophaeo alpium : quae talis est.Imperatori Caesari Diui filio Augu.pontifici maximo imper.xiiii.tribunitiae potestatis. Senatus populusque Ro.q eius ductu auspiciisque gentes alpinae omnes:quae a mari supero ad inferum pertinebant:sub imperium po.Ro.sunt redactae.Gentes alpinae deuictae : triumpilini: canumi:uennotos: uenonetes:hisarci: breuni:naunes : focunates : uindelicorum gentes quattuor:consuanetes:uirucinates:licates:cattenates:abisōres:rugusci:suanetes:collocanes : brixētes: collocanes ul'callucōes
lepontii:uiberi:nautuates:seduni:uaragri: salassi:acitauones:medulli:ucenni:caturiges: brigiani: sontiontii:ebroduntii:nemaloni:epemnates:esubiani:ucamini:gallicae:triulatti: ectini:uergūni: eguituri:nemeturi:oratelli:uerusi:uelauni:suetri.Nō sunt adiectae cotianae ciuitates.xii. quae nō fuerant hostiles:sed item attributae municipiis lege pompeia.Haec est Italia diis sacra:hae gētes
7 eius:haec oppida populorum.Super haec Italia quae.L.Aemilio Paulo.C.Sratilio Regulo conss. nunciato gallico tumultu sola sine externis ullis auxiliis:atque etiam tunc sine traspadanis equitum.lxxx.M. peditum.d.cc.M.armauit.Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris.Sed interdictum id uetere consultu patrum italiae parci iubentium

Illyricum. CA.XX.

8 Rsiae gens liburnorum iungitur usque ad flumen titium.Pars eius fuere mentores: hymani:encheleae:dudini:& quos Callimachus peucecia appellat:nunc totū uno nomic illyricū uocatur:generatim populorum pauca effatu digna aut foelicia nomina Conuentum scardonitanum petunt iapides:& liburnorum ciuitates.xiiii.e quibus la cinienses:scultinos:burnistas:albonenses:nominare non pigeat.Ius italicum habent eo conuentu aliitae:phlanates:a quibus sinus nominatur.Lopsi uarubarini:immunesque asseriates:& ex insulis fulfinates:curictae.Caeterum per oram:oppida anesactio:aluona:flauona:tarsatica:senia: lopsica:ortopula:uegium:argiruntum:corinium:enona ciuitas:pausinus:flumen telaunum:quo finitur iapidi.Insulae eius sinus cum oppidis praeter supra significata:absyrtiū:arba:Crexa. gissa:portunata:pharos ante.Rursus i cōtinente colonia iadera:quae a pola.clx.M.P.abest inde.xxx.M. colentum insula.xviii.hostium titii fluminis.

Liburnia. CA.XXI.

10 Iburniae finis:& initium dalmatiae scardona i amne ea.lxii.M.passuum a mari. Dein tariotarum antiqua regio:& castellum tariona.Promontorium Diomedis:uel ut alii peninsula.Hillis circuitu.c.M.passuum tragurium ciuium romāorum:marmore notum sicum.In quem locum Diuus Claudius ueteranos misit.Salona colonia ab iadera.ccxxxix.M.passu.Petunt in ea iura iuribus descriptis in decurias.ccclxii.dalmatae.xxii.decuni.ccxxxix. ditiones.lxix.maezaei.lii.sardiates.In hoc tractu sunt burnum:mandetrium :tribulium.Nobilitata proeliis castella petunt & ex insulis Staei:colentini: separi:epetini. Ab his castella piguntiae:rataneum:narona colonia. Tertii conuētus a salona lxxii.M.passuum apposita cogno-

minis ſui fluuio a mari.xx.M.p.M.Varro.lxxxix.ciuitates eo uẽtitaſſe auctor eſt.Nunc prope ſoli noſcũtur Cerauni decuriis.xxiiii.daurſi.xvii.deſitiates.ciii.docleates.xxxiii.deretini.xiiii.dereuiſtæ.xxx.dindari.xxxiii.glinditiones.xliiii.melcomani.xxiiii.nareſii.cii.ſcirtari.lxxii.ficulotæ.xxiiii.Populatoreſque quondam italiæ uardei non amplius quam.xx.decuriis.Præter hos tenuere tractum eum œnei:partheni:hemaſi:marſthitæ armiſthæ.A narone amne.c.M.paſ.abeſt epidaurum colonia.Oppida ciuium romanorum rhizinium:aſcriuium:butua:olchinium:quod
uel drilo antea colchinium dictum eſt a colchis conditum:annis:dirilo:ſuperque eum oppidum ciuium romanorum ſcodra a mari.xviiii.M.paſſuum.Præterea multorum græciæ opppidorum deficiens memoria:necnon & ciuitatum ualidarum.Eo nanque tractu fuere labeates:enederudini:ſaſſei:grabei:proprieque dicti illyrii:& taulantii:& pyrei.Retinet nomen in ora nymphæum promontorium.Lyſſum oppidum ciuium Ro.ab epidauro.c.M.paſſuum.

Macedonia. CA. XXII.

ALyſſo macedonia prouincia:gentes parthini:& a tergo eorum diſſaretæ.Montes candauiæ a dyrrachio.lxxix.M.paſſuum.In ora uero ciuium Ro.epidamnum colonia Propter inauſpicatum nomen a Romanis dyrrachium appellata.Flumen aous a quibuſdam eas nominatum.Apollonia quondam corinthiorum colonia.vii.M.paſſuũ a mari recedens.Cuius in finibus celebre nympheũ accolunt barbari amantes:& belliones.At in ora oppidum oricum a colchis conditum.Inde initium epiri.Montes acroceraunii:quibus hũc europæ determinauimus ſinum.Oricum a ſalentino italiæ promontorio diſtat.lxxxv.M.paſſ.a tergo carnorum:& iapidum:qua ſe offert magnus iſter.

Norici. CA. XXIII.

RHetis iunguntur norici.Oppida eorũ uirunũ:celeia:teurnia:aguntum:uiana.Aemonia:claudia:flauium:ſoluenſe.Noricis iunguntur lacus peiſo:deſerta boiorum.Iam tamen colonia Diui Claudii ſabaria:& oppida ſacarbantia iulia.

Pannonia:& dalmatia. CA. XXIIII.

HAbitantur inde glandifera pannoniæ:qua mite ſcentia alpium iuga:per medium illyricum a ſeptentrione ad meridiem uerſa molli in dextera:ac leua deuexitate cõſidũt quæ pars ad mare hadriaticum ſpectat appellatur dalmatia:& illyricum ſupradictũ.Ad ſeptentriones:pannonia uergit:finitur inde danubio.In ea coloniæ emona:ſiſcia.Amnes clari & nauigabiles in dannubium fluunt drauus e noricis uiolentior.Sauus ex alpibus carnicis placidior.cxv.M.p.interuallo.Drauus per ſerretes:ſerapillos:iaſos:ſandrizetes.Sauus per colapianos:breucoſq;.Populorum hæc capita.Præterea ariuates:azali:amantes:belgites:catthari:cornacates:eruiſci:hercuniates:latouiſci:oſeriates:uarciani:monſclaudius:cuius in fronte ſcordiſci:in tergo tauriſci.Inſula in ſauo metubarris amnicarum maxima.Præterea amnes memorãdi:calapis in ſauum influens iuxta ſiſciam gemino alueo inſulam ibi efficiens:quæ ſegeſtica appellatur.Alter amnis bacuntius in ſauum ſirmio oppido influit:ubi ciuitas ſirmienſium & amantinorum.Inde.xlv.M.paſſuum taurunum:ubi danubio miſcetur:ſauus.Supra influũt ualdanus:urpanus:& ipſi non ignobiles.

Meſia. CA. XXV.

PAnnoniæ iungitur prouincia quæ meſia appellatur ad pontum uſque cum danubio decurrens.Incipit a cõfluente ſupradicto.In ea dardani:celegeri:tribali:trimachi mœſi:thraces:pontoque contermini ſcythæ Flumina clara dardanus:margis:pingius:timachus:ex rhodope:œſcus ex hemo:utus:eſcamus:ieterus:illyrici latitudo qua maxima eſt.cccxxv.M.p.colligit.Longitudo a flumine arſia ad flumen drinium.d.ccc.M.a drino ad promontorium acroceraunium.clxxii.M.Agrippa prodidit uniuerſum hunc ſinum italiæ:& illyrici ambitus.xiii.M.in eo duo maria quo diſtiximus fine inferum ſiue ioniũ in prima parte:interius hadriaticum:quod ſuperum uocant.Inſulæ in auſonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ.In ionio paucæ:calabro littore ante brunduſium:quarum obiectu portus efficiſ.Contra apulum littus diomedea conſpicua monumento Diomedis.Et altera eodem nomine a quibuſdam teuthria appellata.Illyrici ore mille amplius inſulis frequentatur natura uadoſi maris æſtiariiſque tenui alueo intercurſantibus.Clare ante hoſtia timaui calidorum fontium cum æſtu maris creſcentium iuxta iſtrorum agrum.Ciſſa pullariæ & abſyrtides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto nunc abſyrtium.iuxta eas electridas uocauere:in quibus proueniret ſuccinum:quod illi electrum appellant uanitatis græcæ certiſſimum documentum.Adeo ut iis quas

carum deſignent:haud unquam conſtiterit.Contra iader eſt liſſa.Quæque appellatæ contra li
burnoa creteæ aliquot.Nec pauciores ticanæ liburnicæ.Celaduſæ intra ſurium bubus:& capris ul' truconeſ
laudata Braitia:iſſa ciuium Ro.reliqua cum oppido phara.Ab his corcyra melena cognomina-
ta:cum gnidiorum oppido diſtat.xxii.M.paſſuum.Inter quam & illyricum melita.Vnde catu
los meliteos appellari Calimachus auctor eſt.xxii.M.p.Ab ea.iii.M.elaphites:ĩ ionio autem ma-
ri ab orico.M.M.p.Saſonis piratica ſtatione nota.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER Q_VARTVS.

Sinus Claritatis Litterarum:Et Omnis Fabuloſitatis.

ERTIVS EVROPAE SINVS ACROCERAVNIIS INCIPIT.
Montibus:finitur helleſponto: ampleċtitur prȩter minores ſinus
xix.xxii.M.paſſuum.In eo epirus:a carnania.ætholia:phocis:locris:
achaia:meſſenia:laconia:argolis:megaris:attica:boetia.Iterumq; ab
alio mari eadẽ phocis:& locris:doris:phthiotis: theſſalia:magneſia:
macedõia thracia.Omnis græciæ fabuloſitas:ſicut & litteraꝶ clari
tas ex hoc primũ ſinu effulſit.Quapp ĩ eo paululũ cõmorabimur.
Epiros in uniuerſum appellata:acroceraunijs incipit montibus . In
ea primi chaones:a qbus chaonia.Dein theſproti:antigonenſes:lo-
cus aornos:& peſtifera auibus exhalatio.Ceſtrini:perhebi: quorum
mons pindus:caſſopei:driopes:ſellæ:hellopes: moloſſi : apud quos
dodonei Iouis templum oraculo illuſtre.Tomarus mons centum fontibus circa radices Theo-
pompo celebratus.

Epirus. CA. I.

Pirus ipſa ad magneſiam macedoniamq; tendẽs a tergo ſuo daſſaretas ſupradiċtos li
beram gentem:mox feram dardanos habet.Dardanis leuo triballi ꝑtendunt latere.
Et mœſicæ gentes a fronte iunguntur:mædi:ac dẽſeletæ:quibus thraces ad põtum
uſq; pertinentes:ita ſuccinċta rhodopes:mox & hemi uallat excelſitas.In epiri ora ca-
ſtellum in acroceraunijs chimera:ſub eo aquæ regiæ fons.Oppida mæandria:Ceſtria flumẽ the
ſprotiæ:Thyamis colonia butrotũ:maximeq; nobilitatus ambracius ſinus faucibus ſpatioſum
æquor accipiens.Longitudinis.xxxix.M.paſſuum:latitudinis.xv.M.In eum defert amnis ache-
ron e lacu theſprotiæ:acheruſia,pfluens.xxxvi.M.paſſuum:inde & mille pedum põte mirabilis
oia ſua mirantibus.In ſinu oppidũ ãbracia.Moloſſoꝶ flumina:aphas:& arachthus.Ciuitas ana-
ċtoria.Lacus pandoſia:Acarnania q̇'antea curetis uocabat.Oppida heraclea:echinus.Et in ore
ipſo colõia Auguſti aċtiũ cũ tẽplo Apollinis nobili ac ciuitate libera nicopolitana. Egreſſos ſinu
ambracio in ionium:excipit leucadiũ littus promontoriũ leucates:dein ſinus:ac leucadia ipſa pe
ninſula quõdam neritis appellata opere accolaꝶ abſciſa a cõtinẽti ac reddita uentoꝶ flatu con
geriẽ harenæ accumulantiũ:qui locus uocat dioryċtos ſtadioꝶ longitudie trium.Oppidũ in ea
leucas quõdam neritũ diċtũ.Deinde acarnanũ urbes halyrea:aſtacus:argos:amphilochicum co uel hazilia
gnominatum.Amnis achelous e pindo fluens:atq; acarnaniam ætholia dirimens:& artemitam ſtratos
inſulam aſſiduo terræ inueċtu continenti anneċtens.

Aetolia. CA. II.

Etoloꝶ populi athamães:tymphei:ephyri eniẽſes:perrhebi:dolopes:marages:atraces
a qbus atrax amnis ionio mari ĩfundit.Aetoliæ oppidũ calidõ eſt ſeptẽ miliũ qngẽto-
rũ.p.a mari iuxta euenũ amnẽ. Deĩ macynia molychria:cuius a tergo chalcis & mõs
eſt taphiaſus.At in ora ꝓmontoriũ antiriũ:ubi hoſtiũ corinthiaci ſinus minius mille
paſſuum latitudine influentis:ætoloſq; dirimentis a pelopõneſo.Promontorium quod contra
procedit:appellatur rhion:ſed in corinthiaco ſinu.Oppida ætoliæ naupaċtum:pylene:& in me-
diterraneo pleuron:halycarna.Montes clari in dodone tomarus:in ambracia cranos:in acarna-
nia aracynthus:in ætolia acathon:panetolium:medion.

Locri. CA. III.

Roximi ætolis locri:q cognominãt ozolæ ĩmunes.Oppidũ:œãthe.Portus apollinis
phæſtii.Sinus criſæus.Intus oppida argõ:eupalia:phæſtũ:calaiſus: Vltra cirrhei pho-
cidis cãpi:oppidũ cirrha:portus chalæõ:a quo ſeptẽ mil.p.introrſus liberum oppidũ
delphi ſub mõte pnaſo:clariſſimi ĩ terris oraculi Apollinis.Fõs caſtalius.Amnis cephiſus ꝑfluẽs

delphos:ortus in lilea quodá urbe. Præterea oppidú crisa:& cũ bulẽsibus:antycira:naulocú:pyrrha:amphissa imunis:trichõc:tritea ambrysus drymea regio daulis appellata. Dein in intimo sinu angulus boetiæ alluiť cum oppidis gymnis:thebis:quæ corsicæ cognominatæ sunt iuxta heliconem. Tertiú ab hoc mari boetiæ oppidũ page:unde peloponnesi prosilit ceruix.

Peloponnesus. CA. IIII.

PElopõnesus apie ante appellata:& pelasgia peninsula haud ulli terræ nobilitate postferẽda:inter duo maria : ægæú & ioniũ platani folio similis pp angulosos recessus: circuitu qngentoꝝ sexagintariú miliũ passuũ colligit auctore Isidoro. Eadẽ p sinus pene tãtundẽ adiicit. Angustiæ unde ꝓcedit:isthmos appellať. In eo loco irrũpẽtia e diuerso q̃ dicta sunt maria a septentriõe exortu eius:oẽm ibi latitudinẽ uorãdo:donec contrario i cursu æquoꝝ tãtoꝝ in quinqꝫ miliũ passuũ iteruallo exesis utrinqꝫ lateribus angusta ceruice pelopõnesum cõtingat hellas. Corĩthiacus: hĩc illinc saronicus appellatus sinus. Lechææ hic : cẽchræ illinc angustiaꝝ termini:longo & ancipiti nauiũ ambitu:quas magnitudo plaustris trãsuehi ꝓhibet: Quã ob cãm pfodere nauigabili alueo angustias tẽtauere Demetrius rex:dictator Cæsar. C. princeps. Domitius Nero:ĩfausto:ut oĩum patuit exitu:icœpto. Medio hoc interuallo:qđ isthmi appellauimus:applicata colli habitať colonia corĩthus:antea ephyra dicta:sexagẽis ab utroqꝫ littore stadiis e sũma sua arce:q̃ uocať acrocorĩthus. In q̃ fons pyrene diuersa duo maria ꝓspectãs lxxxvii. M. passuũ ad corinthiacũ sinũ traiectus ẽ patras a leucade. Patræ colonia ĩ lõgissimo promontorio pelopõnesi cõdita ex aduerso ætoliæ:& fluminis euẽi minus mille passuũ(ut dictũ ẽ) ĩteruallo. In ipsis faucibus sinũ corĩthiacũ. lxxxv. M. p. ĩ lõgitudinẽ usqꝫ ad isthmon tramĩttũt.

Achaia. CA. V.

AChaiæ nomẽ ꝓuinciæ ab isthmo ĩcipit:antea ægialos uocabať pp urbes ĩ littore p ordinẽ dispositas. Primæ ibi:q̃s diximus:lechææ corinthioꝝ portus. Mox oluros pelleneoꝝ castellũ. Oppida helice:bura. In q̃ refugere haustis prioribus sytion: ægira ægiõ erineos: Intus cleone:hysie: panormus:portus. Demõstratúqꝫ iã rhium:a quo ꝓmontorio quinqꝫ miliũ passuũ absunt patræ:quas supra memorauimus. Locus pheræ in achaia nouem montiũ scio essa: Notissimus fons cymothoe. Vltra patras oppidũ olenũ:coloniæ dyme:loca buprasum hyrmyne : ꝓmontoriũ areoxũ:cylene sinus ꝓmõtorium chelonates. Inde cyllenen duoꝝ miliũ passuũ:castellum phlium. Quæ regio ab Homero aræthyrea dicta:postea asophis: ĩde eliorum ager:q antea epee uocabať. Ipsa elis in mediterraneo:& a pylo. xii. milibus passibus: Intus delubrũ olympii iouis ludoꝝ claritate fastus græciæ cõplexum. Pisa eorũ quondã oppidũ ꝑfluente alpheo amne. At in ora ꝓmontoriũ ĩchthis. Amnis alpheus nauigabilis ꝓpe sex oppida. Aulõ:lepriũ ꝓmontoriũ platanistus. Oĩa hæc ad occasum uersa . Ad meridiẽ autẽ cyparissius sinus cũ urbe cyparissa. lxxii. miliũ passuũ circuitu. Oppida pylos:methõe:locus helos: ꝓmõtoriũ acritas sinus asineus ab oppido asinæ:corõeus a corõa. Finiunť tænaro promõtorio . Ibi regio messenia duodeuigiti mõtiũ. amnis pamisus. Intus aũt ipsa messene:ithome:œchalia:arenæ:pteleõ: thryõ: dorion:zancle:uariis tpibus clara. Huius sinus circuitus. lxxx. millia. p. Traiectus uero. xxx. milia. Dehĩc a tænaro ager lacõicus liberæ gẽtis: Et sinus circuitu ducẽta sex millia:traiectu trigita nouẽ millia. Oppida tænaꝝ:amyclæ:phare:leuctra:& ĩtus sparta:therãne:atqꝫ ubi fuere: Cardamile pitãe:anthãe:locus thyre:gerenia. Mõs taygetus:amnis eurotas:sinus ægilodes. Oppidũ psammathus. Sinus gyteates ab oppido. Ex quo ad cretã ĩsulã certissimus cursus. Oĩa aũt maleo ꝓmontorio ĩcludunť. Qui seqť sinus ad scylleũ argolicus appellať:traiectu qnquagita millia passuum. Idẽ ambitu centũ septuagitaduo millia. Oppida boea:epidaurus limera cognoĩe. Zarax:cyphãia portus. Amnes inachus:erasinus:ĩter quos argos hippiũ cognoiatũ. Supra lacũ lernẽ a mari quadringẽtis millibus nouẽqꝫ additis millibus micenæ:& ubi fuisse tyrintha tradũt:& locus mantinea:mõtes atthemius: Apesas:antheus asterio:parparus:aliiqꝫ undecĩ numero. Fõtes niobe:amymone:psammate. A scylleo ad isthmũ. clxxvii. mil. passibus:oppida hermiõe:trœzene coriphasiũ appellatũ:quæ alias ĩnachiũ:alias dipsiũ argos. Portus cænites:sinus saronicus:olim querno nemore redimitus:unde ei nomẽ:ita græcia antiq̃ appellante quercũ. In eo epidauꝝ oppidũ Aesculapii delubro celebre. Pireũ ꝓmontoriũ:portus anthedon : & bucephalon:& quas supra diximus cenchreæ. Isthmi pars altera cũ delubro Neptuni quinquẽnalibus inclyto ludis . Tot sinus pelopõnensem orã lancinãt:tot maria allatrãt. Siquidẽ a septẽtriõe ioniũ irrũpit:ab occidente siculo pulsať:a meridie cretico urgeť:ab oriẽte brumali ægæo:ab oriẽte solstitiali myrtoo:quod a megarico incipiẽs sinu:totã atticam alluit.

De arcadia. CA. VI.

Editerranea eius archadia maxíe tenet undiq; a mari remota:initio drymodis : mox pelasgis appellata. Oppida eius psophis mátiea:stymphalú:tegea:antigonea:orchomenú:pheneú:pallátiú uñ palatiú romæ. Megalepolis:catía:bocaliú:cránõ:pthaliæ:thelphussa:melenea:heræa:pyle.pellana:agræ:epiú:cynethæ:lepon:arcadiæ:pthenıú:alea: methydriú:enispe:macistú.lapea:clitoriú:cleõe iter quæ duo oppida regio nemea é hébinadia uocitata. Mõtes í arcadia pholoe cũ oppido. Ité cyllene:lyceus:í quo lycei iouis delubrũ. Méalus arthéisius:pthenius:lápeus:nõacris. Præterq; ignobiles octo. Amnes ladon e paludibus:pheneus & erimáthus e mõte eiusdé nois í alpheũ deflués. Reliquæ ciuitates in achaia dicédæ: aliphiræi abeatæ.pyrgéses:pethes:pagenite.tortuni:tiania. Thriasii:attricéses. Vniuersæ achaiæ libertaté Domitius Nero dedit. Pelopõnesus in latitudine a pmõtorio maleæ ad oppidú Lechæũ corinchiaci sinus.clx.millibus passibus patet. Et in trásuersum ab elide epidaurum.cxxv.millibus. Ab olympia argos p arcadiá.lxxiii.millibus. Ab eodé loco ad phliunta dicta mésura est.cl.milliú passuum. Vniuersa aút uelut pésante æquoꝝ ícursus natura in mõtes sex atq; septuagita attollitur.

Græcia & attica. CA. VII.

B isthmi angustiis hellas ícipit:a nostris græcia appellata. In ea prima attica : antiqtus acte uocata. Attingit isthmú pte sui quæ appellat megaris a colonia megara e regione pagaꝝ. Duo hæc oppida excurréte pelopõneso sita sunt utraq; ex parte uelut í humeris helladis pagei.clii.M p.& amplius egosthenéses cõttributi megarésibus. In ora auté hac portus schoenus. Oppida duo cremion:a syrõia saxa septé milia lõgitudine:geranea: megara: eleusin. Fuere & oenoa:& pbalinthos:quæ núc nõ sunt. Ab isthmo qnquagintaduoꝝ miliú passuum pyreus & phalera portus duoꝝ miliú passuú muro recedétibus athenis iuncti. Libera hæc ciuitas:nec indiga ullius pconii amplius:táta claritas supfluit. In attica fontes cephisia:larine:calliroe:enneacrunos Mõtes:brilessus:ægialus.icarius:hymetus: lycabettus : lacus selinos. A pireo. xlii.M.p.suniú doriscũ pmonroriú. Potamos:sterea:brauron:ion quõdá oppida. Rhános pagus. Marathon cápus Thriasius oppidú:melita:& oropus in cõfinio boetiæ. Cuius anthedon:onchesthos:thespiæ libeꝝ oppidú:lebadia. Nec cedétes athéis claritate:quæ cognominant boetiæ thebæ duoꝝ numinũ Liberi atq; Herculis(ut uolút)patria. Et musis natale in nemore helicõe assignát. Dat & his thebis saltus citherõ:amnis isméius. Præterea fontes in boetia œdipodia : psammate:dirce:epigranea:aretusa:hippocrene aganippe:gargaphie. Montes extra pdictos micalessus: adilisius:acotius. Reliq̄ oppida íter megará & thebas leuctra:hiliartus:plateæ: pheræ:aspledõ:hylæ:tisbe: erythre glissas: cope. Iuxta cephisũ amné lamie & anichie:medeon phligõe:grephis:coronea:chærõia. In ora aút infra thebas ocale.eleon:iolcos:schenos:peteõ hyrie:mycalessus:hyreseon.pteleon olyros: Tanagra liber populus. Et í ipsis faucibus euripi qué facit obiectu ísulæ eubœæ aulis capaci nobilis portu:boetos: hyantas antiqtus dixere locri deide epicnemidii cognominant:olim leleges appellati p quos amnis cephisus defert in mare. Oppida opuns:unde opõtinus sinus phocidis:in littore unú daphnus. Introrsus aút larisse:elatea:& í ripa cephisi(ut dixíus) lilea:delphosq;:uersenéis:& hyápolis. Rursus í locroꝝ ora:í q̄ larymna:thrõiũ:iuxta qd boagrius amnis defert í mare. Oppida naryciõ:alope:scarphia. Postea maliacus sinus ab ícolis dictus:í quo oppida halcyõe:ecõia:phalara. Doris deíde í q̄ sperchios erineõ:boiõ:pídus:cythinú. Doris a tergo mons é œtha. Sequit mutatis sæpe noíbus hemonia. Eadé pelasgicũ argos. Hellas eadé thessalia:& driopis semp a regibus cognoiata. Ibi genitus rex noíe græcus a quo græcia. Ibi Hellená quo helléis:hos eosdé Homerus tribus noíbus appellauit:myrmidonas:& hellenas & acheos. Ex iis phthiotæ nomināt dorica accolétes. Eoꝝ oppida echinus í faucibus sperchii fluminis. Thermopilaꝝ angustiæ:quo arguméto.iiii.millia pa.íde heraclea trachin dicta é mõs ibi calidromus. Oppida celebria hellas:halos:lamia:phthia:arne.

Thessalia. CA VIII.

N thessalia autem amnis orcomenus minylus antea dictus. Et oppidum alimon ab aliis almon atrax palamna fons hyperia. Oppida pheræ:quarum a tergo pierus ad macedoniam protenditur:larissa:gomphi:thebæ: thessaliæ:nemus pteleon:sinus pagasicus. Oppidum pagasa:idé postea demetrias dictũ tricea. Pharsalici cápi cũ ciuitate libera crannõ:iletia. Mõtes phthiotidis:nympheus quõdá topiario naturæ ope spectabilis. Buzigeus:donacesa:bermius:daphussa:chimerion:athamas:stephane. In thessalia sunt qrtuor atq; trigita mõtes:quoꝝ nobilissimi cerceti:olympus:pieris ossa:cuius ex aduerso pindus:& othris:laphytaꝝ sedes ad occasum uergétes. Ad ortus pelios:oés theatrali mõ íflexi caueatis ante eos.lxxv.urbibus. Flumina thessaliæ apidáus:phœnix:enipheus:onochõus:laminissus. Fõs messeis. Lacus be

beis:& ante cũctos claritate peneus:ortus iuxta gõphos:interq; ossam & olympũ nemorosa con
ualle deflués qngẽtis stadiis dimidio eius spatio nauigabilis.In eo cursu tépe uocant.v.millium
passuũ lõgitudine:& ferme sex latitudine ultra uisum hoís attollẽtibus se dextera leuaq; leniter
conuexis iugis.Intus sua luce uiridãte allabit peneus uiridis calculo:amœnus circa ripas grami
ne:canorus auiũ cõcentu . Accipit amnẽ nec recipit:sed olei mõ supnatãtem(ut dictũ est ab Ho
mero)breui spatio portatũ abdicat.Phœnales aquas dirisq; gẽitas argẽteis suis misceri recusat.

Magnesia. CA. IX.

17 THessaliæ annexa magnesia ẽ:cuius fons libetra.Oppida eurotõ hormeniũ:pyrrha:me
thone:olizõ.Promõtoriũ sepias.Oppida castana:spalathra.Promõtoriũ æantiũ. Op
pida meliboea:rhizus:erymne iolcus ostiũ penei oppidũ omoliũ:orthe: rhesiæ pelin
na rhaumacie:cyrrõ:crãnõ:acarne:doriõ:mesite:philace:ponit.Epiri achaiæ:thessaliæ
in porrectũ lõgitudo q̃dringentoꝝ octogita miliũ passuũ tradit.Latitudo.cclxxxvii. milium.

Macedonia. CA. X.

18 MAcedonia postea.cl.populoꝝ duobus iclyta regibus quõdãq; terraꝝ iperio: emathia
antea dicta.Hæc ad epiroticas gẽtes in solis occasum recedẽs post terga magnesiæ:at
q; thessaliæ iſestat a dardãis:Partẽ eius septẽtrionalẽ pæonia ac pelagõia protegunt a
triballis.Oppida aege:in quo mos sepelire reges.Beroea & i regiõe quæ pieria appella
tur a nemore egidiũ.In ora heraclea.flumẽ apilas:oppida phina:oloros.Amnis haliacmon. Intus
haloritæ:uallei philacei:cyrrei tyrissæi.Pella colonia.Oppidũ stobi ciuiũ ro.Mox antigone euro
pus ad axiũ amnẽ:eodẽq; noie amnis p qđ thedias fluit:scydra:phorbea:emiexa gordõe. Mox i
ora ichne:fluuius axius. Ad hũc finẽ dardani:treres:pieres:macedõiã accolũt.Ab hoc amne peo
niæ gẽtes:parocei:heordẽses:almopii:pelagones:mygdones.Montes rhodope:scopius orbellus.
Dein p̃iacẽte græmio terraꝝ arethusii:antiochẽses:idomenẽses:doberenses:triẽses sallatenses:an
daristẽses:morilli:gareci:lynceste:othryonei:& amãtini liberi:atq; orestæ colonia:bullidẽses: diẽ
ses:xylopolytæ:scotussæi liberi:heraclea:sintica:thimphei:coronei.In ora sinus macedonici oppi
dum calastra:& intus phileros:lete.Medioq; flexu littoris thessalonicæ liberæ cõditiõis. Ad hãc
20 a dyrrachio.cxiiii.milliũ passuũ thermæ.In thermaico sinu oppida dicæa:pydna:derra:sciõe.Pro
mõtoriũ chanastreũ.Oppida palene:phlegra.Qua in regiõe mõtes hypsizorus:epitus : alchione:
leuomne.Oppida nissos:phryx:eleon:meãde:& hippalesis:isthmo quondã potidea:nunc cassan
dria colonia anthemus:holophyxos sinus:mecyberna.Oppida physella:ampelos:torone: soggo
stedes:fretũque mons athon:quẽ Xerses rex persaꝝ cõtinenti abscidit : in lõgitudine passuũ mil
21 le quingentoꝝ.Mons ipse a planicie excurrit in mare.lxxv.millia passuũ. Ambitus radicis.cl.M.
colligit.Oppidũ in cacumine fuit acrothon.Nunc sunt uranopolis:paleotriũ:thyssus cleone:apol
lonia:cuius icolæ macrobii cognominãtur.Oppidũ cassera faucesq; alteræ isthmi.Acãtus:istria:
grastõia:heraclea.Regio mygdoniæ subiacens.In qua recedẽtes a mari apollõia:arethusa . In ora
rursus posidiũ:& sinus cũ oppido cermoro:amphipolis.Libera:gens bysalthe . Dein macedoniæ
terminus.Amnis strimon ortus in emo.Memorãdũ i septem lacus eum fundi priusq̃ dirigat cur
sum.Hæc est macedonia terraꝝ iperio potita quondam.Hæc asiam:armeniam:iberiam: albani
am:cappadociam:syriã:ægyptum:tauꝝ:caucasum transgressa.Hæc in bactris:medis:persis domi
nata toto oriente possesso.Hæc ẽt indiæ uictrix per uestigia liberi patris : atq; Herculis uagata.
Hæc eadẽ est macedõia:cuius uno die Paulus Aemilis ĩperator noster.lxxii.urbes direptas uẽdi
dit:tãtã differẽtiã sortis præstitere duo hoies.

cyrrei ul' cy
nestæ
amnis uel
alius

Thracia. CA. XI.

THracia sequit inter ualidissimas europæ gẽtes in strategeas qnquaginta diuisa.Popu
loꝝ eius quos nominare nõ pigeat. Amnẽ strimonem accolunt dextero latere dẽthe
letæ:& medi bysalthas usq; supradictos.Leuo digeri. Bessorumq; mlta noia ad nestũ
amnẽ pangei mõtis ima ambientẽ:inter heletos:diobesos:carbilesos:inde brysas:sapæ
os.Odomantes:odrysaꝝ gens infundit hebrũ accolẽtibus:carbiletis:pyrogeris:drugeis:cænicis:
hypsaltis:benis:corpillis:botieis edonis.Eodẽ sunt in tractu syaletæ:briãtæ: dolangæ : thynicæ;
baletæ maiores:emo:minores rhodope subditi.Inter quos hebrus amnis . Oppidũ sub rhodope
peneropolis antea:mox a cõditore philippopolis:nunc a situ trimõtiũ dicta. Emi excelsitas sex.
M.p.subitur.Auersa eius & in istrũ deuexa:mesigetæ:aoti: gaugdæ clariæq;.Sub iis carrei sarma
tæ:quos areates uocãt.Scytæq; & circa põti littora morisenæ:sithoniiq; Orphei:uatis genitores
optinẽt.Ita finit ister a septẽtriõe.Ab ortu põtus ac ꝓpontis.A meridie ægeũ mare:cuius in ora
astrymõe:apollõia:oesyma:neapolis:pastos.Intus Philippi colõia.Absunt a dyrrachio.cccxxv.sco

tusa:topiris ciuitas.Nesti amnis hostium.Mons pangeus:heraclea:olynthos. Abdera libera ciui-
tas.Stagnum bistonum & gens.Oppidum fuit tinda Diomedis equorum stabulis dirum.Nunc
sunt diceæ:ismaron:locus parthenion:phalesina:maronea prius ortagurea dicta.Mons serrium:
& zone:tum locus doriscus centum uiginti millia hominum capax.Ita Xerses ibi dinumerauit
exercitum.Os hebri.Portus stentoris.Oppidum ænos liberam cum Polydori tumulo. Ciconũ
quondã regio. A dorisco incuruatur ora ad macrũticos centũ uigintiduorũ millia passuũ. Cir-
ca quem locum fluuius melas:a quo sinus appellatur.Oppida cypsella bisanthe macronticos di-
ctum:quia a propontide ad meleam sinum inter duo maria porrectis muris procurrẽtem exclu- meleam
dit cheronnesum:nãq thraciæ altero latere a põtico littore incipiens:ubi ister amnis immergit: uel melam
uel pulcherrimas in ea parte urbes habet:istropolin milesiorũ:tomos:calatinq:quæ antea acer-
uetis uocabatur:heracleam habuit & bizonem terræ hiatu raptam.Nunc habet dionysiopolin:
crunos ãtea dictam.Allui rziras amnis.Totum eum tractum scythæ arote tes dicti tenuere.Eo
rum oppida aphrodisias:libistos:zigere:brocobe:eumeneda:partẽopolis: gerania.Vbi pygmeo
rum gens fuisse proditur:quos garizos barbari uocãt:creduntq a gruibus fugatos.In ora a dio-
nysiopoli est odessus milesiorum.Flumen pamisus.Oppidum terra naulochus.Mõs emus uasto
iugo procumbens in pontũ.Oppidum habuit in uertice aristeum.Nunc in ora mesembriam an
chilaum ubi mesembria fuerat.Asticæ regio habuit oppidum anthium:nunc est apollonia.Flu
mina panissa:rira:stearus:orosines.Oppida thynnias:halmydessos:deuelton cum stagno qđ nũc
deultum uocant.Veteranorum phthnopolis iuxta quam hosphorus.Ab istri ostio ad os ponti
passuum quingentorũ.lv.M.alii fecere.Agrippa adiecit quadragita.Inde ad murum supradictũ.
cl.ab eo cheronnesus.cxxvi.M.Sed a bosphoro sinus casthenes.Portus senum:& alter qui mulie
rum cognominatur.Promontorium chrysocera.In quo oppidum bizantium liberæ cõditionis:
ãtea lygos dictum. Abest a dyrrachio.d.ccxi.M.passuum.Tantum patet longitudo terrarũ in-
ter hadriaticum mare & propontidem.Amnes bathynias:pidaras siue atyras.Oppida selymbria
pinthus latitudine ducentorum pedum continenti annexa.Intus bizya ars regum thraciæ a Te
rei nefasto crimine inuisa hirundinibus:regio:celica:colonia flauiopolis:ubi antea zela oppidũ
uocabatur.Et a bizie quinquaginta.M.passuũ apros colonia:quæ a Philippis abest.clxxxviii.M.
pas.Ad in ora amnis erginus.Oppidum ganos fuisse fertur & lysimachia.Iam in cheronneso:ali-
us nãq ibi isthmos angustia simili eodem nomine & pari latitudine:illustrãt duæ urbes utrinq
littora:quæ haud dissimili modo tenuere.Pactyæ a propontide cardia a melane sinu:hæc ex fa-
cie loci nomine accepto utræq cõpræhensæ.Postea lysimachia quinq.M.passuum a longis mu-
ris.Cheronnesos a propontide habuit tyristasin:crithonem:scissam:flumini ego appositã. Nunc
hẽt a colonia apro.xxii.M.seston:ex aduerso coloniæ parianæ.Et hellespõtus septẽ ut diximus
stadiis europam ab asia diuidẽs:illic inter se contrarias urbes hẽt:in europa callipolin & seston.
In asia lampsacũ & abidon .Dein promontoriũ cherõnesi mastusia aduersum sigæo:cuius in frõ
te obliqua:cynossema:ita appellat Hecubæ tumulus:statio achæorũ.Turris & delubrum Prote
silai.Et in extrema cherõnesi frõte:quæ uocat aeolium:oppidum eleus.Dein petẽti melanẽ sinũ:
portus coelos:& panormus & supradicta cardia.Tertius europæ sinus ad hũc modũ clauditur.
Montes extra pdictos thraciæ edonus:gygemoros:meritus:melphyllas Flumina in hebrum ca-
dẽtia : bargus:suemus.Macedoniæ:thraciæ:hellesponti longitudo supradicta.Quidam.d.ccxx.
M.faciũt.Latitudo.cccxxxiiii.M.est.Aegeo mari nomen dedit scopulus inter tenũ:& chiũ ueri
us q̃ isula ex noie a specie caprae : quæ ita a græcis appellat:repẽte in medio mari exiliẽs.Cernũt
eũ a dextera parte andrũ nauigantes ab achaia:digz ac pestiferũ.Aegei pars myrtoo:datur:appel
latur ab insula parua:quæ cernit macedoniã a geresto petentibus haud procul euboeæ carysto.
Romani oia hæc maria duobus noibus apellant.Macedonicũ quodcũq macedoniã:aut thraci
am attingit.Græciense qua græciã alluit.Nã græci & ioniũ diuidunt in siculum:ac creticum ab
insulis.Item icarium:quod est inter samum & myconem.Cætera nomina sinus dedere quos di-
ximus.Et maria quidem gentesq in tertio europæ sinu ad hunc modum se habent.

Insulæ inter eas terras inter quas creta:euboia:cyclades:sporades:mæotis.
hellespõtus:põti:mæotidis:daciæ:salmaciæ:scythiæ. CA. XII.

Nsulæ ãt ex aduerso thesprotiæ a buttoto.xii.m.p.Eadẽ ab acroceraũiis.l.M.cũ urbe
eiusdẽ nois corcyra liber ciuitatis:& oppido cassiope:tẽploq cassii iouis.pas.lxxxxvii.
M.i lõgitudie parẽs.Ho.dcã scheria & phæacia:Calliacho ẽt drepãe.Circa eã aliquot.Sz ad italiã
uergẽs thoronos:ad leucadiã paxoe duæ qnq.M.discretæ a corcyra nec pcul ab iis.Añ corcy-

rá ericuſa:marathe:elaphuſa:malrhace:trachiæ: pytiõia:ptichia:taraciæ: Et a phalacrio corcyræ
pmõtorio ſcopulus i qué mutatá Vlyxis naué a ſili ſpecie fabula é. Añ leucadiá ſibota. Inter leu-
cadiam autem & achaiam permultæ:quarum teleboides eædem quæ thaphiæ ab incolis ante
leucadiam appellantur:thaphias:arnoxia:primeſſa. Er añ ætoliá echinades:ægialia:cotonis:rhya
tira:geoaris:dioỹſia:cirnus:chalcis:pinara:myſtus. Ante eas i alto cephalẽia:zacynthus :urraq; li
beræ. Ithaca:dulichiú:ſamos:crocilea:paxos. Cephalenia quondam melena dicta. xi. M:paſſuum
abeſt:circuitu patet. xliiii. M. Same diruta a Romanis. adhuc tamen oppida tria habet. Inter hác
& achaiam cum oppido magnifica:& fertilitate præcipua zacynthus aliquando appellata hyriæ
cephaleniæ a meridiana parte. xxii. M. abeſt:mons elatus ibi nobilis. Ipſa circuitu colligit. xxxvi.
M. Ab ea ithaca. xii. mil. diſtat: in qua mons neritus. Tota uero circuitu patet. xxv. mil. paſſuum.
Ab eo araxum peloponneſi promontorium. xii. mil. paſ. Ante hác in alto aſteris. Prothe ante za-
cynthum. xxxv. mil. paſſuum. In eurum uentum ſtrophades duæ:ab aliis plotæ dictæ. Ante ce-
phaleniá letoia. Ante piltum. iii. ſphagia:& totidé ante meſſené œnuſſa. In ſinu aſineo tres thyri-
des in laconico theganuſa:cothon:Cythera cum oppido antea porphyris appellara. Hæc ſita eſt
a maleæ promontorio. v. mil paſſuum ancipiti propter anguſtias ibi nauium ambitu. In argoli-
ca pytiuſa:irine:ephire contra hermonium agrum tiparenus epiropía colonis:ariſtera cõtra trœ
zenium calauria quinquaginta. M. paſ. diſtans a plateis: belbina:laſia:baucidias. Contra epidaurũ
cecriphalos:ſytionneſos. vi. M. paſſuú abeſt a continente:ab hac egina liberæ conditiõis. xvii. M.
paſſuum:cuius. xx. M. paſſuum nauigatio eſt. Eadé aút a pireo athenienſiú portu. xli. M. paſſuũ
abeſt ante oenone uocitata. Spiræo promontorio obiacent eleuſa:dendros:graugiæ duæ:cetiæ
duæ:ſe lachuſa:dacenchris·haſpis:ſeptem:Et in megario ſinu ethrurides quattuor. Aegyla au-
tem. xv. paſſuum a cythera. Eademq; a crete phlaſarna oppido. xxv. M. paſſuum. Ipſa creta late
re ad auſtrum:altero ad ſeptẽtrioner.1 inter ortum & occaſum:quæ porrigitur centum urbium
clara fama. Doſiades eam a creta nimpha heſperidis filia. Anaximáder a rege curetú. Philiſtides:
Malotes:Crates:primú aeriá dictá:deinde poſteri curetim appellauere. Et macaron nõnulli a té
perie cœli appellatá exiſtimauere. Latitudíe nuſq̃. l. M. paſſuum excedens:& circa mediã ſui par-
té maxíe patens. Longitudine implet. cclxx. M. paſſuú. Circuitu. d. lxxxix. flectenſq; ſe in creticú
pelagus ab ea dictum:qua longiſſima eſt ad orienté ſammoniú pmontorium aduerſum rhodo.
Ad occidentem criu metopon cyrenas uerſus expellit. Oppida eius inſignia phalaſatne:elea:ciſa-
mum:pgamú:cydon:minoum:apterõ : pantomatriú:amphimala:Rhithymna:parnomiũ:cyteú:
apollonia : matium:heraclia:miletos:ampela:hierapytna:lebana:hierapolis. Et in mediterraneo
cortina : phæſtum:gnoſſum:polyrheniú:mytina:lycaſtus:rhamnus:lyctus:dium:aſium:philcros
rhytiõ:clatos:pharæ:holc pyxos:laſpha:eleuterne:therapne:marathuſa:githiſos:& alioꝝ circiter.
lx. opidoꝝ memoria extat. Montes cadiſchus:idæus:dictyneus:crocus. Ipſa abeſt promontorio
ſuo quod uocatur criu metopon ut prodit Agrippa cyrenaꝝ pmontorio phycunte. cxxv. M. p.
Item cadiſcho:a meleo peloponneſi. lxxx. A carpato inſula pmontorio ſammonio. lx. M. in fauo
nium:uentum. Hæc inter eam & rhodum interiacet. Reliqua circa eam ante pelopõneſum duæ
corycæ:toridem mylæ:& a latere ſeptẽtrionali dextera cretam habent. Contra cydõiam leuce:
& duæ budroæ. Contra matium drya. Conrra itanum promontorium oniſa:leuce. Cõtra hye-
rapycnam cryſa:gaudos:Eodé tractu ophiuſa buto:aránus circunuectiſq; criu metopõ:tres acau
ſagores appellatæ. Hæ ante ſammonium promõtorium phocæ:plachiæ:ſirindes:naulocos:arme-
don:zephire. Ac in hellade etiãnum in ægeo lycades:ſcarphia:coreſa:phocaſia. compluresq; aliæ
ex aduerſo atticæ ſine oppidis & ideo ignobiles Sed contra eleuſina clara ſalamis ante eam pſyta
lia. A ſunio uero helene. v. M. paſſuum diſtans. Dein ceos ab ea toiidem:quam noſtri quidem di
xere ceam. Græci & hydruſam auulſam euboeæ : quingentis longa ſtadiis fuit quondam :.mox
quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant:eodem mari deuoratis. Oppida habet reli-
qua iulida:cartheia:intercidere coreſſa:pœceſſa. Ex hac profectam delectatiõi fœminis ueſtem
auctor eſt Varro. Euboea & ipſa auulſa boetiæ & a modico interfluente euripo ut ponte iunga-
tur ad meridié pmontoriis duobuſ geraſto ad atticá uergéte:& ad helleſpontũ caphareo inſignis
a ſeptẽtriõe ceneo:nuſq̃ latitudiné ultra. xl. M. paſſuú extédit:nuſq̃ infra. xx. mil. cõtrahit. Sed in
longitudiné uniuerſæ boetiæ ab attica theſſaliá uſq; prætentá in. cl. mil. p. Circuitu uero. ccclxv.
æbeſt ab helleſponto parte capharei. ccxxv. urbibus clara quondam pyrrha:porthmo:neſſo:ceri
tho:oreo:dio. ædepſo:œchalia:nunc chalcide. Cuius ex aduerſo in continenti aulis eſt geraſto:
eretria:caryſtos:oroſtáe:oritáo:artemiſia:cũ fonte arethuſa flumine leláto:a quiſq; dalidis: quæ

hellopiæ uocantur.Caryſtus nobilis:notiorq; tamen marmore caryſtio:ante uocitata eſt chalco-
dotis:aut macris:ut Dionyſius:& Ephorus tradunt. Vt Ariſtides macra:ut Challidemus chalcis
ære ibi primum reperto: Vt Menechmus ambatias:ut poetæ uulgo aſopis.extra eam in myrtoo
multæ:ſed maxime illuſtres glauconneſos:& begilia:& a promontorio gereſto circa delum in or
bem ſitæ:unde & nomen traxere cyclades.Prima earum andrus cũ oppido:abeſt a gereſto.x.M
paſſuum:a ceo.xxxix.M.Ipſam Myrſilus cauron:deinde antandron cognominatam tradit.Calli-
machus laſſiam:alii nonagriam:hydruſam:epagrin.Patet circuitu.xcii.M.paſ. ab eadem andro
paſſus mille:& a delo.xvii.M.Tenos cum oppido in.xv.M.paſſuum porrecta.Quam propter aq̃
rum abundantiam Ariſtoteles hydruſam appellatam ait : aliqui ophiuſam . Cæteræ mycones
cum monte dimaſto a delo.xvii.mil.paſſuum.Scyros:ſiphnus ante meropia:& acis appellata:cir-
cuitu.xxviii.mil.paſ.ſeriphus.xii.præpeſinthus:cithnos. Ipſaque longe clariſſima cycladum me-
dia a templo Apollinis: & mercatu celebrata delos:q̇ diu fluctuata(ut proditur)ſola motũ terræ
non ſenſit ad.M.Varronis ætatem.Mutianus prodidit bis concuſſam.Hanc Ariſtoteles ita appel
latam prodidit:quoniam repente apparuerit enata.Egloſthenes cynthiam:alii ortygiam:aſteriã:
lagiam:cerham:mydiam:cynethum:pyrpilen:igne ibi primum reperto.Cingitur quinq; mil.paſ-
ſuũ:aſſurgit cyntho monte.Proxima ei rhene:quam Anticlides celaduſam uocat.Item arthemi-
tem Helladius.Scyros quam circuitu patere.xx.mil.paſſuum prodidere ueteres. Mutianus .clx.
Olearus:paros cũ oppido ab delo.xxxviii.M.marmore nobilis:quam primo plateam poſtea mi-
noida uocarũt.Ab ea ſepties quingentis naxus a delo.xviii.mil.cum oppido quã ſtrongylen:dei
dian:mox dionyſiada a uinea; fertilitate:alii Siciliam minorem aut callipolin:apellarunt.Patet
circuitu.lxxv.mil.paſ.dimidioq; maior eſt q̃ paros.Et hactenus quidem cycladas ſeruant.Cæte-
ras quæ ſequuntur ſporades.Sũt autem hellena:phocuſa.hecaria:ſchinuſa:pholegrandos:& a na
xo decem & ſeptem mil.paſſuum icaros:quæ nomen mari dedit tantũdem ipſa in lõgitudinem
patens:cũ oppidis duobus:tertio amiſſo:ante uocata doliche:& macris:& ichthiſuſa.Sita eſt ab
exortu ſolſtitiali delo.l.mil.paſſuum.Eadem a ſamo.xxx.mil.Inter euboeam & andrũ.x.mil.paſ-
ſuum freto.Ab ea gereſtum.cxii.mil.quinquaginta paſſuũ.Nec deinde ſeruari poteſt ordo.Acer
uatim ergo ponent̃ reliquæ.Ios a naxo.xiiii.mil.paſſuũ Homeri ſepulchro ueneranda.Longitu-
dinis.xxv.mil.antea phœnice appellata.Odua letandro gyaros cũ oppido circuitu.xii.mil. paſſu
um prope.Abeſt ab andro ſexaginta duo; mil.paſſuũ.Ab ea ſyrnos.lxxx.mil.paſſuũ.Cynethuſa
telos unguento nobilis a Callimacho agathuſa appellata.Dionyſa:pathmos circuitu.xxx.mil.paſ
ſuũ.Caruſa:lebinthus:gyrus:cynara::ſicynus:quæ antea œnoe:cheratia:quæ onus:caſos q̇ aſtra-
be:cymolus quæ echinuſa.Melos cũ oppido q̃ Ariſtides miblida appellat.Ariſtoteles zephyriã:
Callimachus mimallida:Heraclides ſiphnũ & acitiam:Hæc iſula; rotũdiſſima eſt.Poſt machia:
hipere quondã.patage:& ut alii platage nũc amorgos polyægos:Philethera cũ primũ emerſit ca-
liſte dicta:ex ea auulſa poſtea theraſia:atq; inter duas enata:mox authomate:eadẽ hierã & in nſo
æuothia iuxta eãdẽ hierã nata.Diſtat Ios a thera.xxv.mil.p.Sequũt̃ lea:aſcania:anaphe: hippuris
hippuruſa:aſtiphalea liberæ ciuitatis circuitu:lxxxviii.mil.p.Abeſt a cadiſcho cretæ.cxxv.mil.ab
ea platea: lx.mil. Vñ caminia.xxxviii.mil. Azibita:laniſe:tragia:pharmacuſa:techedia: chalcia:ca
lymna:in qua oppidũ co.Coreſia olymnos.A qua carpatum quæ nomen carpathio mari dedit
xxv.mil.paſſuum.Inde rhodum:africo uento.l.mil.paſ.A carpatho ad caſon.vii.mil.A caſo ſam-
moniũ cretæ pmõtoriũ.xxx.mil.In euripo aũt euboico primo fere introitu petaliæ.iiii.inſulæ:&
in exitu athlante cyclades:& ſporades ab oriente littoribus icariis aſiæ:ab occidente myrthois at
ticæ:a ſeptentrione ægeo mari:a meridie cretico:& carpathio incluſæ.cc.mil.paſſuum in longi-
tudinẽ:& per.cc.mil.in latitudinẽ iacent.Pagaſicus ſinus ante ſe habet eutyciam & cicynetum
ſcyrum ſupradictam : Sed cycladum & ſporadum extimam gerontiam : ſcadiram : thermeuſim:
irheſiam : ſolymniam : eudemiam : neam : quæ mineruæ ſacra eſt : Athos ante ſe quattuor pe-
parethum cum oppido quondam euonum dictam nouem millia paſſuum : ſciathum : xv.mil-
lia imbrum cum oppido .lxxxv.millia.paſ.Eadem abeſt a maſtuſia cheronneſi.lxxv.mil.paſſuũ.
ipſa circuitu.lxxii.mil.paſ.Perfunditur amne iliſſo.Ab ea lemnos.xxii.mil.quæ ab atho.lxxxvii.
mil.Circuitu patet.xxii.mil.d.paſ.Oppida habet epheſtiam & myrinam:in cuius forum ſolſtitio
athos eiaculatur umbram.Ab ea thaſos libera.v.mil.paſſuum:olim æria uel ethria dicta inde ab
dera continentis.xxii.mil.paſ.athos.lxii.mil.tantundem ad inſulã ſamothracẽ : quæ libera ante
heb; ab imbro.xxxii.mil.a lẽno.xxii.M.d.attollit̃ mõte ſaoce:x.mil.p.portuoſiſſima oĩum.Cal
limachus eã antiquo nomine dardaniam nominat:inter cherõneſum & ſamothracẽ:utriq; fere

quindecim mil.Halonesos ultra gethone:lamponia:alpeconnesus haud procul a cælo. Cheronnesi portu & quædam ignobiles:desertis quoq; reddantur in hoc sinu quarũ uix inueniri potuerunt noia.Desticos:sarnos:cyssiros:carbrusa:calathusa:scylla:dialeon:dicta melantia:draconon:arronesus: diethusa: scapos:capheris:mesatea:eantiron:phaterõnesos:pateria:calete:neriphus:polendos.Quartus e magnis europæ sinus:ab hellespõto incipiens mæotis ostio finit. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda est:ut facilius partes noscant. Vastum mare præiacēs asiæ & ab europa porrecto cheronnesi littore expulsum angusto meatu irrumpit in terras septem stad.(ut dictum est)interuallo europam auferens asiæ.Primas angustias hellespontũ uocant.Hac Xerses persarũ rex constrato in nauibus ponte duxit exercitũ.Porrigitur inde tenuis euripus.lxxxvi. mil.pas.spacio ad urbem priapum asiæ:qua magnus Alexander trãscendit.Inde expatiat æquor: rursusq; in arctum coit laxitas.Propontis appellatur.Angustiæ thracius bosphorus latitudine.d. passuum:qua Darius pater Xersis copias ponte transuexit.Tota ab hellespõto lõgitudo.ccxxxix. mil.passuum.Dein uastum mare. Pontus euxinus qui quondam axenus longe refugientis occupat terras:magnoq; littorũ flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinq; porrigitur: ut sit plane arcus scythici forma.Medio flexu iungit ostio mæotici lacus cimerus bosphoros:id os uocatur.ii.mil.d.passuum latitudine.At inter duos bosphoros thracium & cimerium directo cursu: ut auctor est Polibius.d.M.passus intersunt.Circuitu uero totius ponti uities semel.L. millia ut auctor ē Varro:& fere ueteres.Nepos Cornelius.ccc.M.l.adiicit.Artemidorus uities nouies decem nouem millia fecit.Agrippa.xxiii.lx.mil.Mutianus.xxviii.lxv.mil.Simili mõ europæ latere mẽsuram alii quattuordecies.lxxviii.mil.pas.determinauere.Alii undecies.lxx.mil.M. Varro ad hunc modum metit.Ab ostio ponti apolloniam.clxxxviii.M.d.p. Calatin tantũdem. Ad ostiũ istri.cxxv.Ad borysthene.ccl.M.Cheronnesum heracleatarũ oppidum.ccclxxv.M.pas. Ad panticapeum:quod aliqui bosphorum uocãt:extremũ in europæ ora.cc.M.xxii.d.quæ summa efficit xiii.M.xxxvi.mil.d.Agrippa a bizantio ad flumen istrũ.d.lx.Inde pãticapeũ.d.cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnem ex ripheis montibus defluentem accipiens nouissimum inter europam asiamq; finē.xiii.M.vi.M.circuitu patere tradit.ab aliis.xi.M.xxv.Ab ostio eius tanais ortũ directo cursu.ccc.lxxv.mil.passus esse constat.Accolæ sinus eius in mentione thraciæ dicti sunt istropolin:inde ostia istri.Ortus hic in germaniæ iugis mõtis abnobæ: ex aduerso taurici galliæ oppidi:multis ultra alpes milibus:ac per innumeras lapsus gentes danubii noie imẽso aquarum auctu:& unde primum illyricũ alluit:ister appellatur:sexaginta amnibus receptis: medio ferme numero eorũ nauigabili in pontum uastis sex fluminibus euoluit.Primum ostium peuces:mox ipsa pauce insula:in qua proximus alueus appellatus.xix.M.p.magna palude sorbetur. Ex eodem alueo & super istropolin lacus gignitur.lxiii.M.p.ambitu:nalmirim uocant.Secundum ostium naracustoma appellat.Tertium calostoma iuxta insulam sarmaticam. Quartũ pseudostoma & insula conopondiabasis:postea borostoma & spireostoma.Singula autem ora tanta sunt: ut prodatur in.xl.M.p.longitudinis uinci mare:dulceq; intelligi haustũ.Ab eo in plenũ qdem oẽs scytarũ sunt gẽtes:uariæ tñ littori appositæ tenuere alias gethæ:daci a romanis dicti:alias sarmatæ: a græcis sauromatæ:eorũq; hamaxobii aut aorsi:alias scythæ degeneres & a seruis orti: aut troglodytæ:mox alani:& toxolani.Superiora autẽ inter danubiũ & hyrcinum saltũ usq; ad pãnonica hyberna carnũtii germanorumq; sibi cõfiniũ.Cãpos & plana iazyges:sarmatæ uero mõtes & saltus.Pulsi ab his daci ad pathissum amnem amorois siue duria est a sueuis: regnoq; uanniano dirimens eos.Ex aduerso basternæ tenent:haliq; inde germani. Agrippa totum eum tractũ ab istro ad oceanum bis ad decies cẽtum millia passus:in longitudine quattuor millibus qdringentis.In latitudine ad flumen uistulam a desertis sarmatiæ pdidir. Scytarũ nomen usq; quaq; transit in sarmatas atq; germanos.Nec aliis prisca illa durauit appellatio:q̃ qui extremi gẽtium harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt.Verum ab istro oppida crenc ocpolium.Montes macrocrenius clarus.Amnis tyra oppido nomen imponens:ubi antea ophiusa dicebatur.In eodẽ insulã spaciosam incolunt tyragetæ.Abest a pseudostomo istri ostio.cxxx.mil. Mox axiacæ cognomines flumini:ultra quos crobyzi:flumen rhode:sinus asaggaricus: portus ordesus. Et a tyra.cxx.M.passuum flumen boristenes:lacusq; & gens eodem nomine:& oppidum a mari recedens.xv.M.passuum.Olbiopolis & miletopolis antiquis noibus. Rursus in littore portus achæorũ.Insula Achillis tumulo eius uiri clara.Et ab ea.cxxv.mil.pas.peninsula ad formam gladii in transuersum porrecta exercitatione eiusdem cognominata dromos achileos.Cuius longitudinem.lxxx.mil.passuum tradidit Agrippa.Totum eum tractũ sardi scythæ & scyraci tenēt.

Inde siluestris regio:hyleum mare:quo alluitur cognominant.Enæcadloæ uocantur incolæ.Vltra panticapes amnis:qui nomadas & georgos disterminat:mox acesinus.Quidã panticapem cõfluere infra olbiam cum borysthene tradunt.Diligentiores hypanin tanto errore eorum:qui illũ in asiæ parte prodidere.Mare subit uasto recessu donec quinq; mil.pass.interuallo absit a mæotide uasta ambiens spatia multasq; gentes.Sinus carcinites appellatur:flumen pacitis.Oppida nauarum: carcine.A tergo lacus buces fossa missus in mare.Ipse buces a coreto mæotis lacus sinu petroso discluditur dorso.Recipit amnes bucem:gerrhum:hypanin:ex diuerso ueniẽtes tractu.Nam gerrhus basilidas & nomadas separat.Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto aluueo in bucẽ:naturali in coretũ.Regio scythiæ sendica nomĩatur.Sed a carcinite taurica incipit: quondam mari circunfusa & ipsa:quaq; nunc iacent cãpi.Deinde uastis attollitur iugis.Trigita sunt eorum populi.Ex iis mediterranei.xxvii.Sex oppida orgocyni:caraseni:astirani:tractari.arcissalite: caliordi.Iugum ipsum scythorauti tenent.Claudun tur ab occidente cheronneso ab ortu scytisatarchis.In ora a carcinite oppida taphroe in ipsis angustiis peninsulæ.Mox heraclea cheronnesus:libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu custoditis græciæ moribus:quinq; mil.passuum ambiente muro.Inde parthenium ꝓmõtorium taurorũ ciuitas palacia.Symbolum portus. Promontorium criumetopon aduersum carãbico asiæ ꝓmontorio:per mediũ euxinũ percurrens.clxx.Mil.passuum interuallo:quæ maxime ratio schitici arcus formam efficit.Ab eo taurorum portus multi:& lacus.Oppidũ theodosia a criumetopo.cxxii.mil.pas.A cheronneso.cxlv.mil.Vltra fuere oppida cyte:zephirium:acre: nyphæum:dia.Restat. longe ualidissimum in ipso bosphori introitu panticapeum milesiorum a theodosia mille..xxxv.passuum:a cimmero uero oppido trans fretum sito mille.d.ut diximus spatium:Hæc ibi latitudo asiam ab europa separat:eaq; ipsa pedibus plerũq; peruia glaciato freto bosphoricimeri.Latitudo.xii.d passuum:Oppida habet hermisium:myrmeciũ:& intus insulam alopecẽ.Per mæotin aũt ab extremo isthmo:qui locus taphræ uocatur:ab oræ bosphori ducenta sexagita millia passuum lõgitudo colligit.A taphris per cõtinentẽ itrorsus tenẽt auchetæ: apud quos hypanis oritur.Neuri:apud quos borysthenes:geloni:thugasetæ: budini:basilidæ.& ceruleo capillo agathyrsi.Super eos nomades.Deinde anthropophagi.A bute super mæotin sauromatæ:& hessedones.At per oram ad tanain usq; mæote a qbus lacus nomẽ accepit.Vltimiq; a tergo eoꝝ arimaspi.Mox riphei mõtes.& assiduo niuis casu pinnaꝝ similitudie pterophoros appellata regio:pars mũdi danata a natura reꝝ:& densa mersa caligine:neq; ĩ alio q̃ rigoris ope gelidis aquilonis cõceptaculis.Pone eos montes ultraq; aquilonẽ gens fœlix(si credimus)quos hyperboreos appellauere annoso degit æuo:fabulosis celebrata miraculis.Ibi credũtur eẽ cardines mundi:extremiq; syderum ambitus semestri luce & uni die solis auersi:nõ ut imperiti dixere ab equinoctio uerno in autũnum.Semel in anno solstitio oriuntur iis soles:brumaq; semel occidunt. Regio aprica:fœlici tẽperie:omni aflatu noxio carens.Domus iis nemora luciq; & deorũ cultus.Viriti gregatimq; discordia ignota:& ægritudo omnis.Mors non nisi facietate uitæ epulatis:delibutisq; senibus luxu ex quadã rupe in mare saliẽtiũ.Hoc genus sepulturæ beatissimum.Quidã eos in prima parte asiæ littoꝝ posuere nõ in europa:qui sunt ibi similitudine & situ attacori nomine.Aliĩ medios fecere eos inter utrunq; solem antipodũ occasum exoriẽtemq; nostrũ:quod fieri nullo modo potest constare tam uasto mari interueniẽte.Qui alibi q̃ in semestri luce cõstituere eos:serere matutinis:meridie metere:occidente sole fœtus arborum decerpere:noctibus in specus:condi tradiderunt.Nec libet dubitari de gente ea:cũ tot auctores ꝓdant: frugum primitias solitos delon mittere Apollini:quem præcipue colunt.Virgines ferebant eas hospitiis gẽtium per ãnos aliquot uenerabiles:donec uiolata fide in ꝓximis accolaꝝ finibus deponere sacra ea instituere.Hiq; ad conterminos deferre: atq; ita delum usq;.Mox & hoc ipsum exoleuit.Sarmatiæ.scytiæ:tauricæ:omnisq; ab oristene amne tractus lõgitudo.d.cccclxxx.Mil. Latitudo.d.cclxvii.M.Agrippa tradita est.Ego incertam:hac terrarum pte mensuram arbitror. Verum instituto ordine reliqua huius sinus dicantur:& maria quidem eius nuncupabimus.

Insulæ ponti. CA. XIII.

Ellespontus insulas nõ habet in europa dicẽdas.In põto duæ.M.d.passibus ab europa.xiiii.M.ab hostio cyaneæ:ab aliis symplegades appellatæ:traditæq; fabulis inter se concurrisse.quoniã paruo discretæ interuallo ex aduerso intrantibus geminæ cernebantur:paulũq; deflexa acie coeũtiũ speciẽ præbebãt.Citra istrum apolonitarum una.lxxx.M. a bosphoro thracio. Ex qua.M.Lucullus capitolinũ Apollinẽ aduexit.Inter ostia istri quæ esset

dixímus. Ante borysthenē achíllea est supradicta eadem leuce & macaron appellatā: Hāc tēpo
rum hoꝝ demonstratio a borysthene.c.xxxx.mil.pōit: a tyra.cxx.mil.a peuce ísula.l.mil. Cingi
tur circiter.x.mil.paſ. Reliquæ in carcinitis sinu cephallones: rosphodus: amacra. Nō est omittē
da multorum opinio priusq̄ digrediamur a ponto: qui maria oīa interic ra illo capite nasci non
gaditano freto existimauere: haud inprobabili argumento: quoniam æstus semper e pōto pro
fluens nunq̄ reciprocetur ad eundem. Deinde est ut extera europæ dicantur: transgressisque in
rhipheos montes littus oceani senptentrionalis in leua donec perueniatur gades legendū. Insu
læ complures sine noībus eo situ traduntur: ex quibus ante scythiam quæ appellatur bánonia.
unam abesse a scythia diei cursu: in quam ueris temperie fluctibus electrum euciatur Timæus p
didit: Reliqua littora incerta signata fama. Septētrionalis oceanus amalchium eum hecatæus ap
pellat a paropaniso amne qua scythiam alluit: quod nomen eius gentis lingua significat congela
tum. Philemon morimarusam a cimbris uocari: hoc est mortuum mare. Inde usq; ad promonto
rium rubeas. Vltra deinde chronium. Xenophon lampsacenus a littore scytarum tridui nauiga
tione insulam esse immensæ magnitudinis baltiam tradit. Eādem Pythias basiliam nominat.
Feruntur & oonæ: in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant. Aliæ in quibus equinis pedi
bus homines nascantur: hippopodes appellati. Fanesiorum aliæ in quibus nuda aliqquin corpo
ra prægrandes ipsorum aures tota integant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonū
quæ est prima. Inde germaniæ seuo mons ibi immensus: nec ripheis iugis minor immanem ad
cimbrorum usq; promōtorium efficit sinum: qui codanus uocatur refertus insulis: quarum cla
rissima scandiauia est incompertæ magnitudinis. Portionē tantum eius quod sit notum: hille
uionum gente quingentis incolente pagis: quæ alterum orbem terrarum eā appellat. Nec est mi
nor opinione eningia. Quidā hæc habitari uistulani usq; fluuium: a sarmatis benedis: scyris: hyr
ris: tradūt. Sinum clylipeum uocari: & in ostio eius insulam latrin. Mox alterum sinum lagnum
conterminum cimbris. Promontorium cimbrorum excurrens in maria longe peninsulam effi
cit: quæ haustisus appellatur.xxiii.M.passuum. Inde insulæ romanis armis cognitæ. Earum nobi
lissimæ burcana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte prouenītis. Item glessaria
a sucino militiæ appellata a barbaris austerāia: præterq; actania. Toto autē hoc mari ad scaldin
usq; fluuium germaniæ accollunt gētes haud explicabili mēsura: tam immodica prudentium
discordia est. Græci & quidam nostri.xxv.M.paſ. oram germaniæ tradiderūt. Agrippa cum rhe
tia & norico longitudinem.d.c.M.p.lxxxvi.M.p. Latitudinem.ccxlviii.M.

Germaniæ. CA. XIIII.

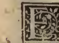
Hetiæ prope unius maiore latitudine: sane circa excessum eius subactæ. Nam germa
nia multis postea annis nec tota per cognita est. Si cōiectare permittitur haud multū
ore deerit græcorum opinioni: & longitudinis ab agrippa traditæ. Genera germano
rū quinq;. Vindelici: quorum pars burgundiōes: uarrinnæ: charini: guttones. Alterum genus in
geuones: quorum pars cimbri: teutoni a cauchorum gente. Proximi autem rheno isteuōes. quo
rum pars cimbri mediterranei: hermiones: quoꝝ sueui heumunduri: catti: cherusci. Quīta pars
habernæ ul' peucini: habernæ supradictis contermini dacis. Amnes clari in oceanum defluūt: gutalus uisti
basternæ lus siue uistula: albius: uisurgis: ammissius: rhenus: mosa. Iotrorsus uero nulli inferius nobilitate
hercynium iugum prætenditur.

Insulæ in gallico oceano. CA. XV.

N rheno autem ipso prope centum Mil. passuum in longitudinem nobilissima bata
uorum insula: & cánenefatum: & aliæ frisiorum: caucorum: frisiabonum: sturiorum:
morsariorum: quæ sternuntur inter helium: ac fleuum. Ita appellātur hostria in quæ
effusus rhenus ab septentrione in lacus ab occidēte in amnem mosam se spargit: me
dio inter hæc chore modicum nomini suo custodiens alueum.

Britannia hibernia. CA. XVI.

X aduerso huius situs britannia insula clara græcis nostrisq; monumentis: inter septē
trionem & occidentem iacet: germaniæ: galliæ. hispāiæ: multo maximis europæ par
tibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit: cum britanniæ uocarentur
milliū uel omnes de quibus mox paulo dicemus. Hæc abest a gesoriaco morinorum gentis littore proxi
minimum mo traiecto qnquagita millia millium. Circuitu uero patere trigintaocto Mil. passus.lxxv.M.
Pythias & Isidorus tradunt. Triginta prope iam annis notitiam eius romanis armis nō ultra ui
cinitatem siluæ calidoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem octingentorum millium paſ
suū credit esse. Latitudinē tricētoꝝ milliū credit. Et eādē hiberniæ latitudinē. Sed longitudinē

ducentoꝝ.M.p.minorē.Sup eā hæc sita abest breuissimo trāsitu a siluꝝ gēte.xx.M.passuū.Reliquū mella.cxxv.M.circuitu amplior prodit̃.Sunt aūt hic.xl.M.paſ.orcades modicis inter se discrete spatiis.Septē acmodæ:& triginta hæbudes:& inter hiberniā & britāniā:mona:menapia:ricnea:uechis:silinus:andros.Infra uero siambis:& axātos. Er ab aduerso in germanicū mare sparsæ glessariæ:quas electridas græci recentiores apellauere:q ibi electrum nasceret̃. Vltima oīum quæ memorantur:tyle.In qua solstitio nullas esse noctes indicauimus cancri signū sole trāseūte: nullosq contra p brumā dies.Hæc quidā senis mensibus cōtinuis fieri arbitratur.Timæus histo ricus a britānia introrsus sex dieꝝ nauigatiōe abesse dicit insula mitterin:in qua candidū plumbū prouenıat.Ad eā britānos uitilibus nauigiis corio circunsutis nauigare.Sūt & qui alias ꝓdāt scandiā:dumnā:bergos:maximāq oīum uerigon:ex qua in tylen nauigetur.A tyle unius diei nauigatione mare cōcretū a nōnullis cronium appellatur. ul' cattiteri

Gallia. CA.XVII.

Allia oīs comata uno nomine appellata in tria populorū genera diuiditur: amnibus maxime distincta.A scalde ad sequanā belgica.Ab eo ad garumnam celtica eademq lugdunēsis.Inde atq pyrenei montis excursum:aquitania aremorica āte dicta.Agrippa uniuersaꝝ galliaꝝ inter rhenū & pyreneū atq oceanū ac mōtes gebēnā & iurā:quibus narbonensem galliā excludit:lōgitudinē.cccc xx.M.paſ.Latitudinē.cccxiii.cōputauit.A scaldi incolūt:exterui:texandri pluribus noībus.Deinde menapii:morini:oromāsaci iuncti pago:q gesoriacus uocat̃.Britāni:ambiani:bellouaci bassi:itrorsus catoslogi:attrebates:neruii:liberi:uero mādui:sueuconi:suessiones:ueruni liberi.ulmanetes liberi:tūgri:rinuci:frisi:auones:betasi:leuci liberi:treueri:liberi antea:& lingones fœderati:rheni:fœderati:medio matrici: sequani :tauraci:heluetii.Colonia equestris & rauriaca.Rhenū autem ae eolentes germaniæ gentium in eadē prouincia nemetes: triboci:uangiones:hinc ubii:colonia agripinēsis: guberni:bataui:& quos in insulis diximus rheni.

Lugdunensis gallia. CA. XVIII.

Vgdunensis gallia habet lexouios:uellocasses:galleros:uenetos:abrincatuos:osisinios flumen:clarum ligerin.Sed peninsulam spectatiorē excurrētē in oceanum a fine ossisinorum circuitu.d.c.xxv.M.passuum longitudine.In latitudie.cxxv.mil.Vltra eam uannete.Intus autem hedui fœderati:caurarāi:fœderati:boii:senones.Aulerci qui cognominantur eburones:& qui cenomani:meldi:liberi parisii:trecasses:andegaui:uiducasses: bodicasses:uenelli:cariosuelites:diablindi:rhedones:turōes:itesui:secussi:albii:liberi in quorū agro colonia lugdunum.

Aquitania. CA. XIX.

Quitanicæ sūt:ambulatri:anagnutes:pictones:sāctones liberi:bituriges:liberi:ſsignani cognomine ubisci:aqtani unde nomē prouinciæ sedibonlates:Mox in oppidū cōtributi cōuennæ:bergebi:tarbeli quattuor:signani:coccosates: sexagnani uenami:enobrisates:belendi:saltus pyreneus:Infraq nemeosi:osquidates montāi: sybillates:cāponi bercorcates:pipedimui:sassumini:uellates:tornates.consoranni:ausci:elusates:sottiates:osquidates:capestres:successes:latusates:basabocates:uassei:sennatus.cambolectri:agesinates pictonibus iuncti.Hinc bituriges liberi q cubi appellantur.Dein lemouices:aruerni liberi:gabales.Rursus Narbonensis prouinciæ contermini ruteni:cadurci:anrobroges.Tarnæq amne discreti a tolosanis petrogori Maria circa oram ac rhenum septentrionalis oceanus:inter rhenum & sequanam britannicus:inter rhenum & pyreneum gallicus.Insulæ complures uenetoꝝ:& quæ ueneticæ appellantur:& iter aquitanicum sinum.

Citterior hispania. CA.XX.

Pyrenei ꝓmōtorio hispania īcipit angustior non gallia mō.ueꝝ ēt semetipsa(ut diximus)imēsū q̄tū hic oceāo:illīc hiberico mari cōprimētibus.Ipsa pyrenei iuga ab exortu æqnoctiali ī occasū brumalē breuiores lateꝛ septētriōali q̄ meridiāo hispāias faciūt Proxia ora citerioris est eiusdē tarraconēsis situs a pyreneo p oceanū uasconū saltus. Olarso:uardoloꝝ oppida:morosgi:mēosca:uesperies:amanū portus:ubi nūc obrica flaui:colōia ciuitatū nouē.Regio cātabroꝝ:flumē sanga:portus uictoriæ iuliobriccsiū.Ab eo loco fōtes hiberi qdragīta mil.paſ.portus biēdi: origeni mixtis cātabris.Portus eoꝝ uesei:ueca.Regio astuꝝ: neoga oppidū in peninsula pisici.Et deinde cōuētus lucēsis a flumine nauilubione: cibarci:egouarri cognoie namarini:iadōi:arrotrebæ:ꝓmōtoriū celticū.Amnes:florius:nelo:celtici:cognoie neriæ:superq tamarici:quoꝝ in peninsula tresaræ:sestianæ Augusto dicatæ:& Ceporio oppidū noela.Celtici cognoīe ꝑsemartii:cilieni.Ex īsulis noīandæ:corticata:& aunios:aciliēsis: cōuētus. bracaꝝ:heleni:gronii:castellū tide:græcoꝝ sobolis oīa.Insulæ cycæ.Insigne ꝓoppidum abobrica Minius amnis quattuor.M.paſ.ore spatiosus:lebuni:seurbi:bracaꝝ oppidū augusta: quos supra

galecia.Flumen limia.Durius amnis e maximis hispaniæ ortus in pelōdonibus:& iuxta numantiam.Lapsus dein Per areuacos uacceosque disterminatis ab asturia uectonibus:a lusitania gallecis.Ibi quoque turdulos a bracharis arcens omnisque dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti ferri plumbi nigri albiq;.

Lusitania. CA. XXI.

A Durio lusitania īcipit.Turduli ueteres:pesuri.Flumen uacca:Oppidum talabrica:Oppidum & flumen eumenium:Oppida conimbrica:eburo britium.Excurrit deinde in aliud uasto cornu promontorium quod alii artabrum appellauere alii magnum multi olysipponē ē ab oppido: terras maria cœlum disterminans.Illo finitur hispaniæ latus.Et circuitu eius incipit frons septentrionis.

Insulæ in oceano. CA. XXII.

Hinc oceanus qui & gallicus occasus:illinc oceanus atlanticus promontorii excursum xl.mil.prodidere.Alii.xc.mil.paſ.ad pyreneum.Inde non pauci duode quinquaginta millia:& ibi gentē artabrum quæ nunquam fuit manifesto errore.Arrotrebras enim quos ante celticum diximus promontorium hoc in loco posuere litteris permutatis Erratum & in amnibus inclytis ab minio:quem supra diximus.cc.mil.passuū ut auctor est Varro abest eminius:quem alibi quidam intelligunt:& limæam uocant:obliuionis antiquis dictus multumq; fabulosus.Ab durio tagus.cc.milliū passuum interueniente munda. Tagus auriferis harenis celebratur:Ab eo.clx.M.passuum ꝓmontorium sacrum e media prope hispaniæ frōte prosilit.xiiii.millia passuum.Inde & pyreneum medium colligitur.Varro tradit. Ab ana uero quo lusitaniam a betica discreuimus.cxxvi.M.passuum.A gadibus.cii.M.paſſ.additis gentes celticæ turduli:& circa tagum uetones:Ab ana ad sacrum lusitani. Oppida memorabilia a tago in ora:olysippo equarū e fauonio uento conceptu nobile:salatia cognominata.Vrbs imperatoria merobrica:promontoriū sacrum:& alteꝝ cuneus.Oppida ossonoba bassa myrtili.Vniuersa puīcia diuiditur ī cōuentus tres:emericēsem pacensē:scolabitanum.Tota populoꝝ.xlvi.in qbus coloniæ sūt qnq; mūicipiū ciuiū rōanoꝝ latii ātiq; q̄ttuor.Stipēdiaria.xxxvi.Colōia augusta emerita anæ fluuio apposita:mertallinēsi: pacēsis:norbēsis:cæsariana cognoīe.Cōtributa sunt ī eā castra norbēsis iulia:castra cecilia.Quīta est scalabis:q̄ præsidiū iuliū uocat.Municipiū ciuiū rōanoꝝ olysippo fœlicitas iulia cognomiatum.Oppida ueteris lanii ebora:quod idem liberalitas iulia:& myrtilis:& salaria:quæ diximus stipēdarioꝝ:quos nomīare nō pigeat.Præter iam dictos ī betica cognominibus:augustobrigēses:emīnenses:arani āi:taxabritēses:blaxenses:cæsarobricēses:caperenses:caurenses:colarni:cibilitani cōcordienses:& bocori:iteraufenses:latienses : mirobrigenses:qui celtici cognominantur:medubrigenses:q plumbarii:ocelenses:lacienses:turduli q bardu li:& tapori.Lusitaniam cum asturia:& galecia patere longitudie.d.xl.M.paſ Latitudie.d.xxxvi. M.Agrippa prodidit.Omnes autem hispaniæ a duobus pyrenei promontoriis per maria totius oræ circuitu .xxxix.M.xii:colligere existimantur:ab aliis.xxvi.M.Ex aduerso celtiberiæ cōplures sunt īsulæ cassiterides dictæ a græcis a fertilitate plumbi:& e regione arrotrebaꝝ ꝓmontorio deoꝝ sex:quas aliq fortunatas appellauere.In ipso uero capite:mox beticæ ab ostio freti paſ. lxxv.M.gadis lōga:&(ut Polybius scripsit).xii.M.lata .iii.M.paſſ.abest a cōtinente.Proxima parte mīus pedes.d.cc.Reliqua plus septē.M.ipsius spatiū.xv.M.paſ.est,Habet oppidū ciuiū rōmanorum quod appellatur augustana urbs iulia.Gaditāi ab eo latere quo hispaniam spectat passibus fere.c.Altera īsula est ī longum.cc.millium passuum.xl.M.lata ī qua prius oppidum gadium fuit.Vocatur ab Ephoro & philistide:ærithrea a Timæo & Sylæo ophrodisias:ab indigenis iunonis.Maiorem Timæus cotinusam apud eos uocitatam ait.Nostri tatteron appellant:quam pœni appellarunt gadiritiam:pœni cadiruta punica līgua septem significāre.Erithrea dicta est:quoniam tyrii ab origine eorū orti ab erythreo mari ferebātur.In hac geriones habitasse a qbusdā existimantur:quorum armenta.Hercules abduxerit.Sunt qui aliam esse eam:& contra lusitaniā arbitrentur:eodēq; nomīe quondā ibi appellāt

septem uel septum

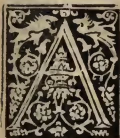
Vniuersæ europæ.mēsura. CA.XXIII.

Peracto ambitu europæ reddēda cōsumatio ē :ne qd i expedito nō sit noscere uolētibus.Lōgitudinē eius Artemidorus atq; Isidorus a tanai usq; gades.lxxxiiii.M.xiiii.p. ꝓdiderunt.Polybius latitudīem europæ ab italia ad oceanū scribit.xi.M.l.esse etiā tum īcōperta magnitudīe huius.Est aūt ipsius italiæ(ut diximus)xii.M.xx.ad alpes. Vnde lugdunū ad portū marinoꝝ britannicū:qua uidet mensurā agere Polybius.xiii.M.xviii. Sed certior mensura ac longior ad occasum solis æstiui ostiumq; rheni per castra legionum germaniæ ab iisdem dirigitur alpibus.xii.M.xliii.paſ.Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVINTVS.

Africæ Descriptio.

FRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAVERE: QVA
mare ante eam libycum incipiens ægypto finitur. Nec alia pars ter
rarum pauciores recipit sinus: longe ab occidente littorú obliquo
spatio. Populoꝝ eius oppdorumq; nomina uel maxime sunt ineffabilia: præterq̃ ipsorum linguis: & alias castella ferme inhabitant

Mauritania. CA. I.

Rincipio terrarum mauritaniæ appellanrur usq; ad C.
Cæsaré Germanici filiú regna. Sæuitia eius in duas diui
sa est prouincias. Promontorium oceani extimú ampe
lusia nomiatur a græcis. Oppida fuere lissa: cotte: ultra columnas
Herculis: nunc est tingi quondam ab Anteo cōditú: postea a Clau
dio Cæsare cum coloniá faceret: appellatum traducta iulia. Abest
a belone oppido beticæ proximo traiectu. xxx. mil. paſ. Ab eo xxv. mil. in ora oceani colonia Au
gusti: iulia constantia: zubil regū ditioni exépta: & iura in beticá petere iussa: & ab eo. xxxii. mil.
passuú colonia a Claudio Cæsare facta lixos: uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia An
tei: certamenq; cum Hercule: & hesperidum horti: Affunditur autem huic æstuariú e mari fle
xuoso meatu: i quo dracōis custodiæ instar fuisse núc iterpretant. Amplectit itra se insulá: quá
solá e uicino tractu aliquanto excelsiore nō tñ æstus maris inúdát. Extat i ea & ara Herculis: nec
præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portétosa græ
ciæ mendacia de iis de amne lixo prodita: qui cogitent nostros nuper paulominus monstrifica
quædam de iisdem tradidisse. Prævalidam hanc urbem maioremq; magna charthagine. Præ
terea ex aduerso eius sitá: & prope imēso tractu. Ab tingi quoq; aliam Cornelius Nepos audacis
sime credit ab lixo. xl. M. passuum. In mediterraneo altera Augusti colonia est babba: iulia cāpe
stris appellata. Et tertia banasa. lxxv. M. ualentia cognomiata. Ab ea. xxxv. M. passuú uolubile op
pidum: tantúdem a mari utroq; distás: & in ora a lixo. l. M. amnis subur: præter banasam coloni
am defluens: & magnificus & nauigabilis. Ab ea totidé milibus passuum oppidú sala eiusdé no
minis fluuio impositú: iam solitudinibus uicinum: elephantorumq; gregibus infestú. Multo ta
mé magis autololum genté per quam iter est ad monté africæ uel fabulosissimum atláté. E me
diis hunc harenis in cœlum attolli prodiderunt: asperú. squalentem: qua uergat ad littora ocea
ni: cui cognomen iposuit. Eundem opacú: nemorosumq; & scatebris fontiú riguum qua spectat
africam fructibus omnium geneꝝ sponte ita subnascentibus: ut nunq̃ satietas uoluptatibus de
sit. Incolarum neminem interdiu cerni: silere oia haud alio q̃ solitudinum horrore: subire tacitá
religionem animos propius accedentiú: præterq; horroré elati super nubila atq; in uicinia luna
ris circuli. Eundéq; noctibus micare crebris ignibus ægypanú satyrorúq; lascivia. Impleri tibia
rum ac fistulæ cantu tympanorumq; & cymbalorú sonitu strepere. Hæc celebrati auctores pro
didere: præter Herculi & Perseo laborata ibi: spatiú ad eum imensum incertúq. Fuere & Han
nonis carthaginésium ducis cōmentarii punicis rebus florentissimis explorare ambitum africæ
iussi: qué secuti pleriq; e græcis nostrisq. Et alia quædá fabulosa: & urbes multas ab eo cōditas
ibi prodidere: quaꝝ nec memoria ulla nec uestigium extat. Scipione Aemiliano res in africa ge
rente Polybius annalium conditor ab eo accepta classe scrutandi illius orbis gratia circúuectus
prodidit a monte eo ad occasum uersus saltus plenos feris: quas generat africa: ad flumé: anatin
cccccxxxv. M. paſ. Ab eo lixum. ccv. mil. paſ. Agrippa lixum a gaditáo freto. cxii. mil. paſ. abesse. In
de sinú qui uocetur saguti. Oppidun in promontorio mu'elacha. Flumia subur & salam. Portú
rubis a lixo. cccxiii. mil. paſ. Inde promontoriú solis: portum risadir. Gætulos autoteles: flumen
cosenú. gété selatitos: & masatos: flumé masathat: flumé darat: in quo crocodilos gigni. Deide si
nú. d. cxvi. M. p. Includit mōtes barce ꝑmontorio excurréte i occasú: qd' appellat surrétiú. Postea
flumé palsum: ultra quod æthiopas peroros: quoꝝ a tergo porusios. Iis iungi mediterraneos gæ
tulos: daras at i ora æthiopas daratitas. Flumé bambothú crocodilis & hippopotamis refertú.
Ab eo montes ꝑpetuos usq; ad eú: qué theon ochema dicemus. Inde ad ꝑmontoriú hesperum
nauigatiōe dierum ac noctium. x. In medio eo spatio atlantem locauit a cæteris omnibus in ex

tremis mauritaniæ proditũ.Romana arma primũ Claudio pricipe in mauritania bellauere:Ptolemæum regẽ a C.Cæsare interẽptũ:ulciscente liberto Aedone:refugientibusq; barbaris uentũ cunstat ad montẽ atlantem.Nec solum consulatu perfunctis atq; e senatu ducibus qui tum res gessere:sed equitibus quoq; romanis qui ex eo pfuere:ibi atlãtem penetrasse gloria fuit.Quinq; sunt(ut diximus)romanæ coloniæ in ea puincia:puluumq; famæ uideri potest.Sed id plerũq; fallacissimo experimento deprehendit:quia dignitate indagare uera pigeat:ignorantiæ pudore mentiri non piget.Haud alio fidei pniore lapsu:q̃ ubi falsæ rei grauis auctor existit.Et equidẽ minus miror incõperta qdam eẽ equestris ordinis uiris iam uero & e senatu nõ aliunde intrantibus q̃ causa luxuriæ:cuius efficacissima uis sentit atq; maxima cum ebori cædroq; siluæ exgrãtur:oẽs scopuli gætuli muricibus:ac purpuris.Indigenæ tñ tradunt in ora ab sala.cl.M.p.flumẽ asamã marino haustu:sed portu spectabile:mox amnẽ quẽ uocant fuut.Ab eo ad dyri(hoc eni atlanti nomẽ esse eoɋ; lingua cõuenit).cc.M.pas.interueniente flumine cui nomẽ est uior.Ibi fama exstere circa uestigia habitati quõdã soli uineaɋ; palmetorumq; reliquias.Suetonius Paulinus:quem consulẽ uidimus:primus romanoɋ; ducum transgressus quoq; atlantem aliquot milium spatio prodidit de excelsitate quidem eius quæ cæteri.Imas radices dẽsis altisq; repletas siluis incognito genere arboɋ;:proceritatẽ spectabilem enodi nitore:frõdes cupressis similes:præterq; grauitatem odoris tenui eas obduci lanugine:quibus addita arte posse quales bombice uestes confici.Verticẽ altis etiã æstate operi niuibus.Decumis se eo peruenisse castris:& ultra ad fluuium qui niger uocat:per solitudines nigri pulueris eminentibus interdũ uelut exustis cautibus loca inhabitabilia feruore.q̃q̃ hyberno tempore expertus.Qui proximos inhabitent ei saltus refertos elephantoɋ; ferarumq; & serpentũ omni genere canarios appellari.Quippe uictum eius animalis promiscuũ iis esse:& diuidua feraɋ; uiscera.Iunctam æthiopum gentẽ quos perorsos uocant satis cõstat.Iuba Ptolemæi pater:qui primus utriq; mauritaniæ imperauit: studiorũ claritate memorabilior etiam q̃ regno similia prodidit de atlante:præterq; gigni ibi herbam euphorbiã noie ab inuentore medico suo appellatã.Cuius lacteum succũ miris laudibus celebrat i claritate uisus:contraq; serpentes & uenena omnia:priuatim dicato uolumine.Et satis superque de atlante.

Aedone ul' Aedemõe

uel phut

Tingitania prouincia. CA. II.

Tingitaniæ prouinciæ longitudo.clxx.M.passuum est:& gens in ea quondam pcipua maurorum:unde nomen prouinciæ:quos pleriq; maurusios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas reduit familias.Proxima illi massesyloɋ; fuerat:sed simili modo extincta est.Getulæ nunc tenent gentes:bãnurræ:multoq; ualidissimi autolales.Et horũ pars quõdã uesuni:qui aulili iis propriã fecere gentẽ uersi ad æthiopas.Ipsa prouincia ab oriente mõtosa fert elephantos.In abila quoq; monte & quos septem fratres a simili altitudine appellãt freto iminenti iuncti abilæ:ab iis ora interni maris.Flumen tamuda nauigabile quondam & oppidum.Flumen laud & ipsum nauigiorum capax.Rusadir oppidũ & portus maluana.Fluuius nauigabilis figa.Oppidum ex aduerso malacæ in hispania sitæ:Syphacis regia alterius iam mauritaniæ.Nanq; diu regum nomina optinuere:ut bogudiana appellaretur extima.Itemq; Bocchi q̃ nunc cæsarienses.Ab ea portus magnus ar spatio appellatus ciuium romanoɋ; oppidum. Amnis mulucha Bocchi massesylorumq; finis.Quiza cenitana peregrinorum oppidum.Arsennaria latiorum tria mil.passuum a mari.Carcenna colonia Augusti:legio secunda.Itẽ colonia eiusdẽ deducta cohorte prætoria gunugi:promõtorium Apollinis.Oppidumq; ibi celeberrimũ cæsarea ãtea uocitatũ iol:iubæ regia a Diuo Claudio coloniæ iure donata:eiusdem iussu deductis ueteranis.Oppidum nouum & latio datum tipasa.Itemq; a Vespasiano imperatore eodẽ munere donatum icosio.Colonia Augusti rusconiæ : Ruscuriũ ciuitate honoratũ a Claudio.Ruzarus colonia Augusti.Salde colonia eiusdem:igilgili oppidum.Tucca impositũ mari & flumini ampsagæ:intus colonia augusta:quæ item succabar:item tebusuptus.Ciuitates timici:tigauæ.Flumina isarges:gẽsnabades:sarnadala:nabar:gensina:turebi:flumen usariens nauigabile. Flumen ampsaga abest a cæsarea.cccxxxiii.M.pass.Vtriusque mauritaniæ longitudo.d.ccc.mil.pass.xxxix.Mil. Latitudo.cccclxyri.mil.pas.

Numidia. CA. III.

Bampsaga numidia est:Massinissæ clara nomine:metagonitis terra a græcis appellata.Numidæ uero nomades a permutandis papilionibus mapalia sua:hoc est domus plaustris circũferentes.Oppida cullu:ruficade.Ab ea ad.xlviii.mil.pas.in mediterraneo colonia cirtha:sittianoɋ; cognoie:& alia intus sicca:liberũq; oppidũ bulla regia: Et in ora tacatua hippo regius.Flumen armua.Oppidum tabracha ciuium ro.Tusca fluuius:

numidiæ finis:nec præter marmoris numidici ferarumq; prouentum aliud insigne.

Africa. CA. IIII.

ATusca zeugitana regio:& quæ pprie uocef africa est.Tria promõtoria:candidũ:mox Apollinis aduersum sardiniæ.Mercurii aduersum siciliæ in altum pcurrentia duos efficiũt sinus hipponensem proximum ab oppido:qđ hipponẽ dilutũ uocãt diarrhi tũ a grecis dictũ pp aquaɏ irrigua.Cui finitimũ theudalis imune oppidũ lõgius a littore.Dein pmõtoriũ Apollinis: & in altero sinu utica ciuiũ romanoɏ Cathonis morte nobilis:flumen bagrada.Locus castra cornelia.Colonia carhago:magnæ in uestigiis carthaginis:colonia maxulla. Oppida carpi:nisua.Et libeɏ clupea in promõtorio Mercurii.Itẽ libera curubis neapolis. Mox africæ ipsius alia distinctio.Libyphœnices uocanf q bizãtiũ incolũt:ita appellaf regio.ccl.mil. pas.p circuitũ fertilitatis eximiæ cũ cẽtesima fruge agricolis phœnus reddẽte terra.Hic oppida libera leptis adrumẽtũ:ruspina:thapsus.Inde thenæ:a macomades : tacapæ:sabrata cõtingẽs syrtin:minorẽ:ad quã numidiæ & africæ ab ampsaga lõgitudo.d.lxxx.mil.p.Latitudo q̄ cognitũ ẽ. cc.mil.Ea pars quã africã appellauimus diuidif in duas puicias:ueterem & nouã discretas fossa Inter africanũ sequẽtẽ:& reges thenas usq; producta:qđ oppidũ a carthagie abest.ccxvii.mil p. Tertius sinus diuidif in geminos duaɏ syrtiũ uadoso ac reciproco mari.Disrhoos:ad pximã q minor est a carthagine.ccc.mil.pas.ut Polybius tradit.Ipsam.c.mil.pas.additu.ccc.mil.ambitu. Et terra hæc aũt sydeɏ obseruatione nobilis:Ad eã per deserta h irenis perq; serpentes iter est. Excipiunt saltus repleti feraɏ multitudine:& introrsus elephantoɏ solitudies:mox deserta uasta.Vtriq; garamãtes ab augylis dieɏ.xii.itiere distãtes.Sup illos fuere gẽs psylli:sup quos lacus lycomedis desertis circũdatus.Augylæ ipsi medio fere spatio locantur ab æthiopia:quæ ad occidentẽ uergit:& a regione quæ duas syrtes interiacet par utrinq; interuallo:sed littore inter duas syrtes.ccl.mil.pas.Ibi ciuitas oensis.Cynips fluuius ac regio.Oppida neapolis:taphra:abrothonum:leptis:tera quæ cognominaf magna Syrtis maior circuitu.cxxv.mil.pass.aditu aũt.cccxiii. mil.Inde accolit gens cilipadũ.In intimo sinu fuit ora lothophagon:quos qdã alachroas dixere: ad philenoɏ aras:ex harena sunt eæ.Ab iis nõ pcul a cõtinẽte palus uasta ad amnẽ tritonẽ:nomenq; ab eo accepit:palantias appellata a Callimacho:& citra minorẽ syrti eẽ dicta:a multis uero inter duas syrtes.Promõtoriũ qđ maiorẽ includit botion appellaf:ultra cyrenaica puincia. Ad hũc finẽ africa a fluuio ãpsaga populos.xxvi.habet:q rõano parent iperio.In iis colonias sex pter iam supra dictas uthinã tuburbin.Oppida ciuiũ romãoɏ.xv.ex quibus in mediterrãeo dicẽda absuritanũ:abutucẽse:ab oriente canophicum:chilmanense:simittuẽse:thunulidẽse: tubur nicense:tynidrumense:tibigense.Vcitana duo maius & minus:uagense:oppidũ latinum unum uzzalitanum.Oppidum stipendiarium unum.Castris cornelis oppida libera triginta:ex quibus dicẽda intus acolitanũ:aparitanũ:auidense:abziritanũ:canopitanũ:melzitanũ: madaurense:salaphitanum:tusdritanum:tiricense:rhiphicense:tũnisense:theudense:tagasense:migẽse: ulusubritanũ:uagiense aliud sigense:ziamense:ex reliquo numero non ciuitates tantum:sed pleræq; ẽt nationes iure dici possunt:ut natabudes capsitani:musulani:sabarbares : massyniliues uamacures: ethini:mussini:marchubii:& tota gætulia ad flumen nigrin:qui africam ab æthiopia dirimit.

Cyrenæ. CA V.

CYrenaica eadem pentapolitana regio illustraf Hãmõis oraculo:quod a cyrenis abest cccc.mil.pas.fonte solis:pentapolis urbibus maxie quinq; berenice:arsinoe:ptolemaide apollonia:ipsaq; cyrene.Berenice in syrtis extimo cornu est quondam uocata hesperidum supradictaɏ:uagantibus græciæ fabulis.Nec pcul ante oppidũ fluuius lethon:lucus uel ladon sacer.ubi hesperidum horti:memorantur. Abest ab lepti.ccclxxxv.mil.p.Ab ea arsinoe taucheira uocitata.xliii.mil.pas.Et deinde ptolemais antiquo noie barce.xxii.mil.pas.Mox.ccl.mil.promõtoriũ phycus per creticum mare excurrit distans.ccc.l mil.p.a tænaro laconicæ pmontorio A creta uero ipsa.cxxv.mil.Post id cyrene a mari.xi.mil.pas.A phicunte apolloniã.xxiiii.mil.pas. ad cheronnesum.lxxxviii.mil.pas.Vnde catabathmũ.ccxvi.mil.pas.accolunt marmaridæ a paretoni ferme regione ad syrtin usq; maiorem porrecti.Post eos acrauceles:atiani.In ora syrtis nasamones:quos mesammones græci appellauere ab argumento loci:medios inter harenas sitos.Cyrenaicus ager.xv.mil.p.latitudine a littore arboribus fertilis habetur.Intus eodem spatio frugibus tantum:mox.xxx.mil.passuum latitudine:&.ccl.mil.pass. longitudine laseri modo.Post nasammonas hasbytæ:& macæ uiuunt.Vltra eos hammanientes.xi.dierum itinere a syrtibus maioribus ad occidentem:& ipsi quaqua uersus harenis circũdati:puteos tamen haud difficiles b-

18 num fere cubitorũ inueniunt altitudine:ibi restagnantibus mauritaniæ aquis. Domos sale e mõ
tibus suis exciso ceu lapide construũt. Ab iis ad troglodytas hyberni occasus plaga dieꝝ q̃ttuor
iter:cũ qbus cõmertiũ gẽmæ tantũ:quã carbunculũ uocamus:ex æthiopia uectæ. Interuenit ad
solitudines africæ super minorem syrtin dictas uersa:phazania:ubi gentem phazaniorum urbel
19 q; alelen:& cillabã subegimus. Itẽ cidamum e regiõe sabrate. Ab his mõs longo spatio in occasũ
ab ortu tendit:ater a nostris dictus a natura adusto similis:aut solis repercussu accẽso. Vltra eũ
deserta. Matelgæ oppidum garamantum. Itemque detris affuso fonte a medio die ad mediam
noctem aquis feruentibus:totidem horis ad medium diem rigẽtibus. Clarissimumq; oppidum
20 garadamũ caput garadamãthũ:omnia armis romãis superata:& a Cornelio Balbo triumphata:
uni omnium curru externo:& quiritium iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cũ
Balbo maiore patruo data est. Et hoc mirum supradicta oppida ab eo capta auctores nostros ꝓ
didisse. Ipsum in triumpho præter cydamum:& garadamum oĩum aliarum gentium urbiumq;
21 numina:ac simulacra duxisse:quæ fuere hoc ordĩe. Tabidium oppidum:niteris natio gligemela
oppidum. Bubeium natio uel oppidum. Enipi natio. Thuben oppidũ. Mons nomine niger:nitĩ
brum:rapsa oppida:discera natio:detri oppidũ:flumen nathabur:thapsagũ oppidum: nãnagi na
tio:boin oppidum:pege oppidum:flumen dasibari. Mox oppida continua baracum:buluba:ala-
si:galsa:balla:maxalla:zizama. Mons gyri:in quo gẽmas nasci titulus prodidit. Ad garamantas
iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gentis eius. Puteos qui sunt non alte fodiendi si locoꝝ
noticia assit:hárenis operientibus. Proximo bello quod cum'oensibus Romani gessere auspiciis
Vespasiani imperatoris cõpendium uiæ quatriduo deprehẽsum est. Hoc iter uocatur præter ca-
put saxi:finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum:& uallis repente cõuexa. Ad eum ter
minum cyrenaica africa a syrti minore decies sexaginta mil.p.in longitudinẽ patet. In latitudine
qua cognitũ est.d.ccc.pas. Libya mareotis. CA. VI.

24 A quæ sequit̃ regio mareotis libya appellat̃:ægypto contermina. Tenẽt marmarides:
adirmachidæ:deinde mareotæ. Mẽsura a catabathmo ad paretõium.lxxxvi.mil.pas.
In eo tractu uicus apis iterest nobilis religione ægypti locus. Ab eo paretoniũ.xi. M.
pas. Inde alexãdriã.c.M.p. Latitudo.clxix.est. Eratosthenes a cyrenis alexãdriam terre
25 stri itinere.d.xxv.M ꝓdidit. Agryppa totius africæ a mari atlãtico cũ iferiore ægypto.lxxxv.M.
pas. lõgitudinẽ posuit. Polybius & eratosthenes diligẽtissime existimari ab occ'ão ad carthaginẽ
magnã.lxvi.mil.p. Ab ea canopũ nili ꝓximũ ostiũ.xvi.mil.pas.xxix. fecerunt. Isidorus atingi cano
pum xxxv.xcix.mil passuum. Artemidorus quadragita minus q̃ Isidorus.

Insulæ circa africam & aduersarum africæ. CA. VII.

26 INsulas nõ ita multas cõplectunt̃ hæc maria. Clarissima est meninx lõgitudine.xxxv.
M pas. latitudĩe.xxv.ab Eratosthene latophagites appellata. Oppida hẽt duo menigẽ
ab africæ latere:& altero thoiar. Ipsa a dextro syrtis minoris ꝓmontorio passibus.cc.
sita ab ea.c.p.cõtra a leuo cercĩa cũ urbe eiusdẽ nõis liberi lõga.xxv.M.p. Lata dimidiũ eius ubi
27 plurimũ:ac in extremo nõ plus.v.M.passus. Hinc perparua carthaginem uersus cercinitis ponte
iungitur. Ab iis.l.M.fere passuũ lepadusa lõga.vi.mil.pas. Mox.gaulos & galata:cuius terra scor
pionem dirũ aĩal africæ necat. Dicitur & in clupea emori:cuius ex aduerso cossyria cũ oppido.
At contra carthaginis sinum duæ e gremio æreæ aræ. Reuera autem scopuli uerius q̃ insulæ:in-
ter siciliam maxime & sardiniã. Auctores sunt & has quõdã habitatas subsedisse. Interiori autem
28 ambitu africæ ad meridiẽ uersus:superq; gætulos iteruenientibus desertis primũ oĩum libyægy
ptii:deinde leucææthiopes habitant.

Aethiopes. CA. VIII.

29 SVper eos æthiopũ gẽtes nigritæ a quo dictũ est flumĩe. Gymnetes pharusi ẽt oceanũ
attigẽtes:quos ĩ mauritaniæ fine diximus perorsi. Ab iis oĩbus uastæ solitudĩes oriẽ
tẽ uersus usq; garamãtes:augylasq; & troglodytas:uerissima opĩoe eoꝝ q desertis afri
cæ duas æthiopias supponũt:& añ'oẽs Hõeri q bipartitos tradit æthiopas ad oriẽtẽ
occasũq; uersos. Nigri fluuio eadẽ natura q̃ nilo:calamũ & papyꝝ & easdem gignit aiantes:iisdẽ
q; tẽporibus augescit. Oritur inter tareleoæthiopas:œcalicas. Horum oppidũ mauin quidã soli
tudinibus interposuerunt. Atlãtas iuxta eos:ægipanas semiferos:& blẽmias:& gamphasantas:&
satyros:& himãtopodas. Atlãtes degeneres sunt humani ritus si credimus. Nã neq; nominũ ullo
rũ inter eos appellatĩo est:& solẽ oriẽtẽ occidẽtẽq; dira ĩprecatiõe cõtuẽt̃:ut exitialẽ ĩpsis agrisq;:
Neq; in sõnia uisunt q̃lia reliq mortales. Troglodytæ specus excauãt. Hæ illis dõus:uictus serpẽ-

tium carne: ſtridorq̧ non uox:adeo ſermonis cõmercio carẽt.Garamãtes matrimonioꝝ exor
tes:paſſim cum fœminis degunt.Augylæ tm̃ inferos colunt.Gãphaſantes nudi: præliorũq̧ ex-
pertes nulli externo cõgregant̃.Blemmiis tradũt̃ capita abeſſe:ore & oculis pectori affixis.Saty
ris præter figurã nihil moris hũani.Aegipanis qualis uulgo pingit̃ forma. Himãtopodes loripe
des qdam:qbus ſerpendo ingredi natura eſt.Pharuſi quondã perſæ comites fuiſſe dicunt̃ Her-
culis ad heſpidas tẽdentis.Nec de africa plura:quæ memorent̃:occurrunt.

De Aſia. Ca. IX.

ADhæret aſia quã patere a canopico oſtio ad põti oſtiũ Timoſthenes.xxvi.xxxviii.m.
paſſuũ tradidit.Ab ore autem ponti ad os mæotis Eratoſthenes.xv.xlv.mil.p. Vni-
uerſam uero cũ ægypto ad tanain Artemidorus & Iſidorus.lxxxviii.d.ccl.mil.paſſus
Maria eius cõplura ab accolis traxere noia:quare ſimul indicabuntur. Proxima africæ incolit̃
ægyptus ĩtrorſus ad meridiem recedens:donec a tergo prætendant̃ æthiopes. Inferiorem eius
partem nilus dextra leuaq̧ diuiſus amplexu ſuo determinat canopico oſtio ab africa: ab aſia pe
luſiacos.c.lxx.mil.paſſuum interuallo.Quam ob cauſam inter inſulas quidam ægyptum retule
re:ita ſe findente nilo:ut triquetrã terræ figurã efficiat.Ideo multi græcæ littere uocabulo del
tam appellauere ægyptum. Menſura ab unitate aluei:unde ſe primum findit in latera ad cano-
picum oſtiũ.c.xlvi.m.ad peluſiacũ.cclvi.m.eſt:Summa pars cõtermina æthiopiæ thebais uocat̃.
Diuidit̃ ĩ pfecturas oppidoꝝ:quas nomos uocant:ombiten:phãturiten:appolopoliten:hermo
niten:tiniten:phanturiten:coptiten.tẽtiriten:diopoliten:antiopoliten:aphroditopoliten : lyco-
politen.Quæ iuxta peluſium eſt regio nomos habet pharbæthiten:bubaſtiten: thyetroiten:ta-
niten.Reliqua ãt arabicũ hãmoniacũ tẽdentẽ ad Hãmonis Iouis oraculũ oxyrynchiten leonto
politen:athribiten:ſynopoliten:hermopoliten:xoiten:mẽdeſiũ:ſebenniten:cabaſtiten:hetapoli-
ten:heliopoliten:pſopiten:cynopoliten:thermopoliten bruſophiten:onuphiten:ſaiten:pthene-
thum:ptemphum:naucratiten.ueratiten:meletiten:gymnopoliten:menelaiten: Alexandriæ re-
gione.Item libyæ ma reotis:heracleopolites eſt in inſula nili longa paſſus.l.m.in qua & oppidũ
Herculis appellatum.Arſinoitæ duo ſunt:hi & mẽphites uſq̧ ad ſummũ delta paruenıũt . Cui
ſunt cõtermini ex africa duo oeaſitæ.Quidã ex iis aliq̃ noĩa pmutãt & ſubſtituũt alios nomos:
ut heroopolitẽ:crocodilopoliten.Inter arſinoiten ãt ac mẽphiten lacus fuit circuitu.ccl.mil.p.
aut ut mutianus tradit.cccel.m.& latitudĩs.l.p.manufactus a rege qui fecerat myeridis appella
tus.Inde.lxxii.m.paſ.prope abeſt mẽphis quõdã arx ægypti regũ.Inde ad Hãmonis oraculũ.xii.
dieꝝ iter eſt.Ad ſciſſurã ãt nili qđ appellauimus delta.xv.m.paſ.Nilus incertis ortus fontibus:
ut p deſerta & ardẽtia:& imẽſo lõgitudinis ſpatio ãbulãs famaq̧ tm̃ inermi q̃ ſitu cognitus ſine
bellis:q̃ cæteras oẽs terras inuenere:originẽ(ut iuba rex potuit exq̃rere)in mõte ĩferioris mauri
taniæ nõ pcul oceano habet: lacu ptius ſtagnãte:quẽ uocãt nilidẽ:Ibi piſces repiunt̃ alabetæ: co
racini:ſiluri:crocodilus quoq̧:& q̃ nili alueo ſpectant̃:hocq̧ lacu educant̃.Inde ob argumẽtum
hoc nili ortus credit̃:cæſareæ ĩ theſeo dicatus ab eo ſpectat̃ hodie.Præterea obſeruatũ ẽ: put ĩ
mauritania niues imbreſue ſatiauerit: ita nilũ ĩcreſcere ex hoc lacu. Rurſus ĩdignat̃ fluere p ha
renoſa & ſq̃lentia.Cõditq̧ ſe aliquot dieꝝ itinere.Mox alio lacu maior ĩ cæſariẽſis mauritaniæ
gẽte maſeſylũ erũpit:& hoĩum cœtus ueluti circũſpicit iiſdẽ aĩaliũ argumẽtis iteꝝ harenis rece
ptus cõdit̃ rurſus.xx.dieꝝ deſertis ad pximos æthiopas:atq̧ ubi iteꝝ ſenſerit hoiem pſilit fõ-
te(ut uerıſimile eſt)illo quẽ nigrin uocauere.Inde africa ab æthiopia diſpeſcẽs ẽt ſi nõ ptinus po
pulis:feris tm̃ & beluis frequẽs:ſiluarũq̧ opifex medios æthiopas ſecat cognominatus aſtapus:
qđ illaꝝ gentiũ lingua ſignificat aquã e tenebris profluentẽ.Inſulas ita ĩnumeras ſpargit:q̃ſdãq̧
tam uaſtæ magnitudis q̃q̃ rapida celeritate:ut tm̃ dieꝝ quinq̧ curſu nõ breuiore tranſuolet:cir
ca clariſſimam eaꝝ meroen aſtabores leuo alueo dictus:hoc eſt ramus aquæ uenientis tenebris
Dextera uero aſtuſapes:quod latentis ſignificationẽ adiicit.Nec ante nilus q̃ ſe totum aqs con-
cordibus rurſus iunxit.Sic quoq̧ ẽtnum ſiris ut ante noiatus p aliquot milia:& in totũ hume-
ro ægyptiis:aliiſq̧ triton.Subinde inſulis impactus:totidem incitatus irritamentis.Poſtremo in
cluſus montibus:nec alibi torrentior uectus aquis properantibus ad locum æthiopum: qui ca-
tadupi uocantur:nouiſſimo cataracte interoccurſantes ſcopulos non fluere imẽſo fragore credi
tur:ſed ruere.Poſtea lenis & confractis aqs domitaq̧ uiolentia : alioqn & ſpatio feſſus multis
q̃uis faucibus ĩ ægyptiũ mare ſe euomit . Certis tñ diebus auctu magno p totã ſpatiatus ægy
ptũ fœcũdus ĩnatat terræ.Cãs huius ĩcremẽti uarias pdideř:ſed maxĩe pbabiles eteſiaꝝ eo tpe
ex aduerſo flantiũ repercuſſu ultro ĩ ora acto mari . Aut imbres æthiopiæ æſtiuos iiſdẽ eteſiis

12 nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem:phia
lam appellari fontem eius mergiq; ĩ cuniculos ipſum amnem uapore anhelantem fumidus cau
tibus ubi conditur. Verum ſole per eos dies comminus facto extrahi ardoris ui : & ſuſpenſum
13 abundare:ac ne deuoretur abſcondi.Idq; euenire a canis ortu per introitum ſolis in leonẽ con
tra perpendiculum fontis ſydere ſtante : cum in eo tractu abſumantur umbræ. Pleriſq; e diuer
ſo opinatis largiorem fluere ad ſeptentrionem ſole diſcedente : quod in cancro & leone eue
14 nit.Ideoq; tunc minus ſiccari.Rurſus in capricornum & auſtrinum polum uerſo ſorberi: & ob
id parcius fluere.Sed Timæo ſiquis extrahi poſſe credat : umbrarum defectus iis diebus & lo
cis ſine fine abeſt.Incipit creſcere luna noua quæcunque poſt: ſolſtitium eſt ſenſim modiceq; cã
15 crum ſole tranſeunte:abundantiſſime autem leonem.Et reſidet in uirgine iiſdem quibus accre
uit modis.In totum autem reuocatur intra ripas in libra: ut tradit Herodotus centeſimo die.
cum creſcit reges aut præfectos nauigare eo nefas iudicatum eſt.Auctus eius p puteos mẽſuræ
16 notis deprehenduntur.Iuſtum incrementum eſt cubitorum.xvi.Minores aquæ non omnia ri
gant.Ampliores detinent:tardius recedendo.Hæ ſerẽdi tempora abſumunt ſolo madente. Illæ
non dant ſitiente.Vtrunq; reputat ꝓuincia.In.xii.cubitis famẽ ſentit.i.xiii.etiãnum eſurit.xiiii.
17 cubita hilaritatem afferunt.xv.ſecuritatem.xvi.delitias.Maximum incrementum ad hoc æui
fuit cubitorum.xviii.Claudio principe.Minimumq; pharſalico bello:ueluti necem Magni pro
digio quodã flumine auerſante.Cum ſtetere aquæ apertis molibus admittuntur. Vt quæq; libe
18 rata eſt terra:ſeritur.Idem amnis unus omnium nullas expirat auras.Ditionis ægypti eſſe icipit
a fine æthiopiæ ſyene:ita uocaẽ peninſula.c.mil.p.ambitu.In qua ceraſtæ ſunt latere arabiæ: &
ex aduerſo inſulæ.iiii.phile.d.c.mil.p.& a nili fixura:unde appellari diximus deltam . Hoc ſpa
tium edidit Artemidorus:& in eo.ccl.oppida fuiſſe.Iuba.cccc.mil.paſſus.Ariſtocreõ ab elephã
19 tide ad mare.d.ccl.mil.paſ. Elephantis inſula infra nouiſſimum cataractem.cccc.mil.paſſibus
& ſupra ſyenem.xvi.mil.habitatur.Nauigarionis ægyptiæ finis ab alexandria.d.lxxxv.mil.p.in
tantum errauere ſupraſcripti.Ibi æthiopicæ conueniunt naues.Nanque eas plicatiles humeris
tranſferunt quotiẽs ad cataractas uentũ eſt.Aegyptus ſuper cæteram antiquitatis gloriam.xx.
20 mil:urbium ibi Amaſe regnãte habitata præfert.Nunc quoq; multis etiam ſi ignobilibus : fre
quens celebratur tamẽ Apollinis:mox leucothoe:& dioſpolis magna.Eadem thebe:portarũ. c.
nobilis:fama copioſa indicarum:arabicarumq; mercium nilo proximum emporium.Mox Ve
21 neris oppidum:& iterum iouis ac tẽtyris: infra quod abydus Mennonis regia:& Oſiris tẽplo in
clytum.vii.dierum itinere in libyam remotum a flumine.Deĩde ptolemais:& panopolis ac Ve
neris iterũ . Et ĩ libyco lycon:ubi mõtes finiunt thebaidem.Abiis oppida Mercurii : alabaſtrũ
22 canũ:& ſupradictũ Herculis.Deinde arſinoes & iam dicta mẽphis:ĩter quã & arſinoiten nomõ.
In libyco turres q̃ pyramides uocantur.Labyrinthus in myridis lacu nullo addito ligno exædi
ficatus:& oppidũ crialõ.Vnũ p̃terea itus & arabiæ conterminũ claritatis magnæ ſolis oppidũ

Alexandria. Ca. X.

Ed iure laudeẽ ĩ littore ægyptii maris Alexãdria:a magno Alexãdro cõdita ĩ africæ
pte ab oſtio canopico.xii.mil.paſ.iuxta mareotim lacũ:q lacus ãtea arapotes noiaba
tur.Metatus eſt eã dinocrates architectus pluribus modis memorabili igenio:qnde
cim milium paſſuum laxitate ĩſerta ad effigiẽ macedonicæ chlamydis orbe gyrato lacinioſam
dextra leuaque anguloſo procurſu:iam tum tñ q̃nta ſitus parte regi dicata . Mareotis lacus ad
meridianam urbis partẽ euripo e canopico oſtio mittitur ex mediterraneo cõmercio . Inſulas
5 quoq; plures ãplexus.xxx.mil.paſ.traiectũ.dc.ãbitu ut tradit Claudius Cæſar.Alii ſchœnos ĩ la
titudinẽ patere.xl.faciũt ſchœnũque ſtadia.xxx.Ita fieri longitudis.paſ.tantundem & latitudis
Sũt in honore & ĩtra decurſus nili multa oppida:præcipue quæ nomia dedere oſtiis nõ oibus
xi.n.repiunẽ:ſupque q̃tuor q ipſi falſa ora appellãt.Sed celeberrimis ſeptẽ:ꝓxio Alexãdriæ ca
nopico:deĩde bolbitino:ſebenitico:phãnitico:mẽdeſico:tanico:ultioq; peluſiaco.Præterea bu
thos.pharbœtos:leõtopolis:attribis.Iſidis oppidũ:buſiris:cynopolis:aphroditos:ſais:naucratis:
uñ oſtiũ q̃dã naucraticũ noiant.q̃d alii heracleotitũ:canopico:cui.vi.m.p.ꝓximũ ẽ : p̃ferentes.

Arabia. CA. XI.

Ltra peluſiacũ arabia ẽ ad ru.mare ptigẽs:& odoriferã illã ac diuitẽ:& beatæ cogno
mie ĩclytã hæc catabanũ & eſbõitaꝝ:& ſcẽitaꝝ arabũ uocaẽ ſterilis:p̃terq̃ ubi ſyriæ
cõfinia attigit:nec niſi caſſio mõte nobilis.His arabes iũgunẽ:ab oriẽte cãchleis:a me
ridie cædreis q deĩde ãbo nabathæis.Heroopoliticus uocaẽ:alterq; lelãiticus ſinus rubri maris

in ægypt ũ uergentis.cl.m.p.interuallo.Inter duo oppida læana: & in nr̃o mari gaza. Agrippa a pelusio arsinoẽ rubri maris oppidũ per deserta.cxxv.mil.p.tradit tam puo distat ibi tanta rerũ naturæ diuersitas.

Syria palestina phœniceis. CA. XII.

IVxta syria littus occupat quondam terrarũ maxima:& pluribus distincta noĩbus. Nãq; palestina uocabat̃:q̃ cõtigit arabas:& iudæa:& cœle:dein phœnice:& qua rece dit intus damascena:ac magis ẽt nũc meridiana babylonia. Et eadẽ mesopotamia in ter euphraten & tigrin:quaque transit taurũ:sophœne. Citra uero ẽt comagene.Et ul tra armeniã adiabene:assyria ante dicta. Et ubi ciliciã attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiã.cccc.lxx.Mil.p.est.Latitudo a seleucia pieria ad oppidũ i euphrate zeuma.d. xxv.mil.p.Qui subtilius diuidunt:circum euphraten syriã phenicẽ uolũt:& ẽẽ orã maritimã syriæ:cuius pars sit idumæa & iudæa:deinde phœnicẽ:deide syriã.Id qd̃ pіacet mare totũ: phœnicũ appellat̃.Ipsa gens phœnicũ in gloria magna litterarum inuentionis:& syderum:naualiũq; ac bellicarum artium.A pelusio gabriæ castra:cassius mõs:delubrum Iouis Cassii:tumulus magni Pompeii ostracinæ.Arabia finitur a pelusio.lxv.mil.pas.

Idumæa syria:palestina:samaria:ascalum:azotus:cæsarea Ca. XIII.

MOx idumæa incipit & palestina ab emersu sirbonis lacus: quem quidam.cl.mil.pas: circuitu tradidere.Herodotus cassio mõti applicuit. Nũc est palus modica.Oppida rhinocolura:& intus rhaphea:gaza:& intus antheodon:mons angaris. Regio per orã samaria:oppidũ ascalo liberũ:azotus:iamnes duæ.Altera uicus ioppe phœnicum antiquior terrarum inundatione(ut ferunt)Insidet colli præiacente saxo:in quo uinculorum Andromadæ uestigia ostendunt.Colitur illic fabulosa cœto.Inde apollonia stratonis turris: eadẽ cæsarea ab Herode rege condita. Nunc colonia prima flauia a Vespesiano imperatore deducta.Finis pelesthines.clxxxix.mil.pas.a confinio arabiæ. Deinde phœnices. Intus autem samaria. Oppida neapolis quod antea mamortha dicebatur.Sebaste in monte altiore gamala.

Iudæa:galilæa:hierico:emmaus:lydda:ioppe. CA. XIIII.

SVpra Idumeam & samariam iudæa longe lateq; funditur. Pars enim syriæ iunctam galilæa uocatur.Arabiæ uero & ægypto proxima peræa asperis dispersa montibus: a cæteris iudæis iordane amne discreta.Reliqua iudæa diuiditur in toparchias decem quo dicemus ordine.Hiericontem palmetis consitam:fontibus irriguam: emmaum: lydam:iopicam:acrabathenam:thamiticam:& zophaniticam:bethole:& tephene:norine in qua fuere hierosolyma longe clarissima urbium orientis:nomen iudææ:modo herodium cum oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis. Ca. XV.

IOrdanis amnis oritur e fonte peneade:qui cognomẽ dedit cæsareæ de qua diximus amnis amœnus:& quatinus locorum situs patitur: ambitiosus: accolisq; se præbens uelut inuitus:asphaltitẽ lacum dirum natura petit:a quo postremo ebibitur: aquasq; laudatas perdit pestilentibus mixtas.Ergo ubi prima conualliũ fuit occasio: in lacũ se fundit:quã plures genesaram uocant.xvi.M.p.lõgitudinis.vi.mil.latitudinis: amœnis circunsceptus oppidis:ab oriente iuliade & hippo:a meridie charitie:quo & nomine aliqui etiam lacũ appellant:ab occidente tiberiade aquis calidis salubri

Asphaltites. CA. XVI.

ASphaltites nihil præter bitumen gignit:unde & nomen. Nullum corpus animalium recipit:tauri cameliq; fluitãt.Inde fama nihil i eo mergi. Lõgitudine excedit.c.m.p. Latitudine maxima.xxv.implet.Minima sex. Prospicit eum ab oriente arabia nomadum:a meridie macharon:secunda quondam arx iudææ ab hierosolymis.Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis callirhoe aquarum gloriã ipso noĩe pferens.

Gens hessenorum. Ca. XVII.

AB occidentali littore hesseni.quos fugitant usq;quaq; nocẽtes. Gens sola & i toto orbe præter cæteras mira:sine ulla fœmina: omni uenere abdicata: sine pecunia socia palmarum.In diem ex æquo conuenarum turba renascitur: longe frequentantibus: quos uita fessos ad mores eorum fortunæ fluctibus agitat.Ita per sæculorum milia (incredibile dictu) gens æterna est:in q̃ nemo nascit̃.Tam fœcunda illis aliorũ uitæ pœnitẽtia ẽ infra hos ẽgadda oppidũ fuĩ scdm ab hierosolymis fertilitate palmetorũq; nemoribus: nũc alterũ bustũ:Inde masada castellũ i rupe:& ipsum haud procul ab asphaltite. Et hactenus iudæa ẽ

Decapolis. CA.XVIII.

IVngitur e latere syriæ decapolitana regio a numero oppidoꝝ:in q̃ non oẽs:eadẽ obseruãt. Plurimi tñ damascũ & opoton riguas amne chrysorhoa:fertilem philadelphiã:raphanã:oĩa i arabiã recedẽtia. Scythopolin ãtea,nisã a Libo p̃re sepulta nutrice ibi scythis deductis. Gaddara hieremiace præfluẽte & iã dictum hippodion. Pellam aquis diuitem:galasam canatham. Intercurrunt cĩgũtq; has urbes tetrarchiæ i regnoꝝ instar singulæ:& i regna cõtribuuntur:tracõitis paneas. In qua cæsarea cum supradicto fonte abila:arca amplœssa:gabe.

Tyrus & sidon. CA. XIX.

HInc redeũdũ ẽ ad orã atq; phœnicẽ. Fuit oppidũ crocodilõ. Est flumẽ memoria urbiũ:doꝝ. Sigaminũ ꝓmõtoriũ:carmelũq;. Et i mõte oppidũ eodẽ noĩe:quõdã egbatana dictũ. Iuxta getta ebba. Riuus pagida siue belus:uitri fertiles harenas paruo littori miscẽs. Ipse e palude cẽdeuia a radicibus carmeli ꝓfluit. Iuxta colõia Claudii Cæsaris ptolemais:q̃ quõdã ace. Oppidũ ecdippa: Promõtoriũ albũ. Tyrus quõdã isula palto mari septingentis passibus diuisa. Nũc uero Alexãdri oppugnãtis opibus cõtinẽs:olim partu clara urbibus genitis lepti:utica:& illa romani impii æmula terraꝝ orbis auida carthagine: et gadibus extra orbẽ cõditis. Nũc oĩs eius nobilitas cõchylio atq; purpura cõstat. Circuitus.xix.M.paſ.ẽ. Intra paletyro iclusa. Oppidũ ipsum.xxii.stadia optinet. Inde ide ac sarepta & ornithon oppida. Et sidon artifex uitri:thebarumq; boetiarum parens.

uel en hydre uel sarapta iudææ catepras

Mons libanus. Ca .XX.

ATergo eius mons libanus orsus cẽtũ qnq̃gita stadiis zymirã usq; porrigit:q̃ cœlesyria cognominat. Huic par iteriacente ualle mons aduersus antelibanus obtenditur quõdã muro cõiunctus. Post eũ itrorsus decapolitana regio est:ꝑdictæq;:cũ ea tetrachiæ & palestines tota laxitas. At i ora nũc subiecta libano fluuius magoras:berytus colonia:q̃ fœlix iulia appellat. Leõtos oppidũ:flumẽ lycos:palæbyblos:flumen adonis: Oppida byblos:botrys:gycarda:trieris:calamos:tripolis quoniã. Tyrii & sidonii & arabii optinẽt:orthosia eleutheros flumẽ. Oppida zymira:marathos:cõtraq; aradũ sẽptẽ stadioꝝ oppidũ:& isula ducẽtis passibus a cõtinẽte distãs. Regio i q̃ supradicti desinũt mõtes. Et interiacẽtibus cãpis bargilus mons icipit. Hinc rursus syria desinẽte phœnice. Oppida charne balanea paltos. Gabale promontorium in quo laodicea libera:diopolis:heraclea:charadrus:posidiũ.

Syria antiochia. CA. XXI.

DEinde promontorium syriæ ãtiochenæ. Intus ipsa ãtiochia libera:epidaphne cognominata orõte amne diuiditur. In ꝓmontorio aũt seleucia libera pieria appellata.

Cassius mons. CA. XXII.

SVper eam mons eodẽ quo alius noĩe cassius. Cuius excelsa altitudo q̃rta uigilia oriẽtem ꝑ tenebras solẽ aspicit breui circumactu corpis diẽ noctemq; pariter ostendens: Ambitus ad cacumẽ.xix.mil.paſ.est:altitudo per directũ.iiii. At in ora amnis orõtes natus inter libanũ & antelibanũ iuxta heliopolin. Oppidũ rhosos:& a tergo portæ:q̃ syriæ appellant iteruallo rhosioꝝ montiũ & tauri. In ora oppidũ myriandros. Mõs amanus:in quo oppidum bomite. Ip se ab syris ciliciam separat.

Cœlesyria. Ca. XXIII.

NVnc iteriora dicant. Cœle habet apameã marsia amne diuisam. Anazerinoꝝ tetrarchia bambicen:quæ alio noĩe hierapolis uocat. Syris uero magog:ibi ꝓdigiosa. Atargatis:græcis hæc decreto dicta colitur:chalciden cognomiata ad belum:unde regio chalcidene fertilissima syriæ. Et ide cyrrestica:irneazates:gidarenos:gabenos:tetrarchias duas q̃ granii comatitæ uocant. Hemisenos:hylatas:ituræoꝝ gentẽ:& q ex iis betarei uocant:mariammitãos. Tetrarchiã q̃ mamisea appellat:Paradisum:pagras: pinaritas:seleucia:præter iam dictas duas:quæ ad euphraten:& q̃ ad belum uocant. Cardicenses. Reliq̃ ãt syria habet:exceptis q̃ cũ euphrate dicent arethusios:beroenses: epiphanenses. Ad orientem laodicenos: qui ad libanum cognominantur:laucadios:larissæos:præter tetrarchias i regna descriptas barbaris nominibus decem & septem.

Euphrates. Ca.XXIIII.

ET de euphrate hoc i loco dixisse aptissimũ fuerit. Orit i ꝑfectura armeiæ maioris caranitide. Vt ꝓdidere ex iis q ꝓxie uiderũt Dõitius Corbulo i mõte aba:Licinius Mutiãus sub radicibus mõtis:quẽ capotẽ appellãt: sup zymarã.xii.mil.p.initio pyxirates noĩatus. Fluit derzenẽ primũ:mox anetiã:armẽiæ regiões a cappadocia excludẽs. Dascusã abest

a zimara.lxxxv.M.paſſ.Inde nauigatur paſtonam quinquaginta M.paſ.Melitenen cappadociæ.xxvii.M.paſ Eligeam armeniæ.x.M.paſſu.acceptis fluminibus lyco:arſania:arſano. Apud eligeá occurrit ei taurus mons.Nec reſiſtit:q̄q̄.xii.M. paſſu. latitudine perforata præualens omirram uocant irrumpentem.Mox ubi eornu perfregit:euphraten. Vltra quoque ſaxoſum ac uiolentú.arabiam inde leua merorum dictam regionem tricena menſura:dextraq; comagenen diſterminat.Pontis tamé:etiam ubi taurum expugnar:patiens. Apud claudiopolin cappadociæ curſum ad occaſum ſolis agit.Primo hunc illi impugnatus curſum taurus aufert:uictuſque & abſciſſus ſibimet alio modo uincit:ac fractum expellit in meridiem.Ita naturæ dimicatio illa æquatur.hoc eunte quo uult:illo prohibente ire qua uelit. A cararactis irerum nauigatur quadragita.M.paſſu.inde comagenes apud ſamoſata.Arabia ſupradicta habet oppida edeſſam:quæ quondam antiochia dicebaſ:callirhoen a fóte noiatá:charras elade:Craſſi nobilis.Iungitur præfectura meſopotamiæ originem a ſyris trahens:in qua athemuſia:& nicephorium oppida. Mox arabes quí rhetauí uocantur.Horum caput ſingara.A ſamoſatis autem larere ſyriæ marſyas amnis influit.Gingla comagenem finit.Merorum ciuitas incipir.Oppida alluuntur:epiphania: & antiochia: quæ ad euphratem uocantur.Item zema.lxxii.M.paſſu.a ſamoſatis tranſitu euphratis nobilis. Ex aduerſo apameam Seleucus.Idem utriuſque conditor ponte iunxerar.Qui eohærent meſopotamiæ:rhoali uocantur.At in ſyria oppida europum:rhapſacum quondam: núc amphipolis. Arabes ſcenitæ.ita feruntur uſque uram locum:in quo conuerſus ad orienté reliquit ſyriæ palmirenas ſolitudies:quæ uſque ad petream urbé & regioné arabiæ fœlicis appellatæ pertinent.

Palmira. CA. XXV.

Almira urbs nobilis ſitu diuitiis ſoli & aquis amoenis:uaſto undique ambitu harenis includit agros.ac uelut tetris exempta a rerum natura priuata ſorte inter duo imperia ſumma romanorum:parthorumq;.Et prima in diſcordia:cuius ſemper utrinq; cura. Abeſt a ſeleucia parthorum:quæ uocarur ad tigrin:quingentis trigintaſeptem.M.paſſu.A proximo uero ſyriæ littore ducentis quinquagintaduobus mil.Et a damaſco uigintiſeptem mil.paſſu.

Hierapolis. CA. XXVI.

Ropius infra palmiræ ſolitudines ſtellédéa regio eſt:dictæq; tá hierapolis ac beroea & chalcis. Vltra palmiram quoque & ſolitudinibus iis aliquid optinet hemeſa: item alatium:dimidio propior petreæ q̄ damaſcus. Aſura huic ꝓxima eſt.Philiſchum oppidum parthorum ad euphraten:ab eo ſeleuciam dierum decem nauigatio:totidem q; fere babylonem.Scinditur euphrates a zeumate.lxxxiii.M.paſſ.circa uicum maſſicen.Et parte leua in meſopotamiam uadit per ipſam ſeleuciam:circaq; eá præfluenti ífuſus tigri:Dexteriore autem alueo babylonem quondam chaldææ caput petit: mediamque permeans.Item quas otrin uocant:diſtrahitur in paludes.Increſcit autem & ipſe nili modo ſtatis diebus paulum differens:ac meſopotamiam inundat ſole optinente uiceſimam partem cancri.Minui incipit in uirgine & leone tranſgreſſo.In totum uero remeat in.xxix.parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes:pamphilia:iſauria:homanadum:piſidia.
lycaonia:taurus mons:lycia. CA.XXVII.

Ed redeamus ad orá ſyriæ:cui ꝓxima eſt cilicia.Flumé diaphanes:mons crocodilus: portæ amani mótis.Flumia adricus:pynarus:lycus:ſinus iſſicus.Oppidú iſſos:ide alexádria:flumé chlorus oppidú aege liberæ:amnis pyramus:portæ ciliciæ:oppida mallos:magirſos:& itus tarſos.Cápi aleii:oppida caſſipolis:moſpos liberæ pyramo ſpoſitú:thynos.zephyriú:ſacile.Amnes ſaros:cydnus:rarſum liberá urbé ꝓcul a mari ſecás.Regio celédiritis cum oppido.Locus nympheum:ſoloe ciliciæ:núc pompeiopolis:adana cibyra:pinara:pedalie : halix: arſinoe:tabe:dorió.Iuxtaq; mare corycos:eodé noíe oppidú & portus & ſpecus.Mox flumen calicadnus.Promótoriú ſarpedó:horrida holme Myle ꝓmontoriú & oppidú Veneris:a quo ꝓxíe cyprus íſula.Sed & í cótinéte oppida myáda:anéuriú:coraceſiú:finiſq; átiquus ciliciæ:melas amnis.Intus át dicédi anazarbeni:q núc cæſarauguſtái:caſtabala:epipháia:q̄ átea eniádos : eleuſa iconiú.Seleucia ſupra amné calicadnú tracheotis cognoíe a mari relata:ubi uocabatur oramía.Præterea itus flumía liparis:bombos paradiſus.Mons íbarus.Ciliciæ pamphyliam omnes iúxere neglecta géte iſauryca.Oppida eius ítus iſauryca·clybanus:lalaſis fluuius:decurrit:hic aút ad mare anemurie regione ſupradicta.Simili modo oíbus:qui eadem compoſuere ignorata eſt cótermia illi gés homonodú:quorum ítus oppidú homona.Cætera caſtella.xliiii.inter aſperas conualles

uel oppida

uel caradrius

latent.Infident uerticē pifidiæ quōdam folymi appellati:quorum colonia cæfarea:eadem antiochia.Oppida oronda:fagalefos.Hos includit lycaonia in afiaticam iurifdictionem uerfa: cū qua conueniunt philomelienfes:tymbriani leucolirhi:pelreni:thyriēfes.Datur & tetrarchia ex lycaonia:qua parte galatiæ cōtermina eft:ciuitatum.xiiii.urbe celeberrima iconio.Ipfius lycaoniæ celebrantur therbafa in tauro:idæa in confinio galaciæ atq; cappadociæ.A latere autem eius fuper pamphyliam ueniunt thracum foboles milyæ.Quorum aricanda oppidum:pamphylia ante mofopia appellata.Mare pamphylium cilicio iungitur.Oppida eius fidæ:& in monte afpēdū plantaniftum:perga.Promontorium leucolla.Mons fardemyffus.Amnis eurymedon iuxta afpēdum fluens cataractes:iuxta quem lyrnefus & olbia.Vltimaq; eius oræ phafelis:iunctum ei mare lycium eft:genfq; lycia unde uaftus finus.Taurus mons ab eois ueniēs littoribus chelidonio promontorio difterminatur .Immenfus ipfe:& innumerarum gentium arbiter:dextero latere feptentriōalis: ubi primum ab indico mari exurgit:leuo meridianus:& ad occafum tendens:mediamq; diftrahens afiam:nifi opprimēti terras occurrerent maria.Refilit ergo ad feptentriones:flexufq; immenfum iter quærit:uelut de induftria rerum natura fubinde æquora opponente:hic phœnicum:hinc ponticum:illinc cafpium:& hyrcanium:contraq; mæotium lacum torquetur. Itaq; collifus inter hæc clauftra:& tamē uictor flexuofus euadit ufq; ad cognata riphæorum mōtiū iuga numerofis noībus:& nouis quocunq; incedit infignis.Imaus pria parte dictus:mox edigis paropanifus:circius:cābades:pharphariades:cohattas:oreges:oroes:nyphates:thaurus : Atq; ubi fe quoq; exuperat caucafus:ubi brachia emittit fubinde tentanti maria fimilis farpedō:coracefius:catragus:iterumq; taurus etiam ubi dehifcit: feq; populis aperit:portarum tamen nomine unitatem fibi uendicans:quæ alibi armenicæ:alibi cafpiæ:alibi ciliciæ uocantur.Quinetiam confractus effugiens quoq; maria plurimis fe gentium nominibus hinc & illinc implet:& a dextera hyrcanius:cafpius.a leua pariedrus mofchicus:amazonicus:coraxicus fcythicus appellatus. In uniuerfum uero græce ceraunius.In lycia igitur a promontorio eius oppidum femena : mōs chimæra noctibus flagrans:epheftium ciuitas:& ipfa fæpe flagrantibus iugis.Oppidum olympus ibi fuit:nunc funt montana gage:corydalla:rhodiopolis.Iuxta mare lymira cū amne:in quē aricandus influit:& mons maffycitus:andria ciuitas myra:oppida apye :& antipellos:quæ quōdam habeffus atq; in receffu phellus.Deinde phyrra.Itemq; xanthus a mari.xv.M.paff.flumenque eodem nomine.Deinde patara:quæ prius pataros:& in monte fidyma.Promontorium cragus.Vltra p finus priori.Ibi pynara:& in quam lycia finit telmefus.Lycia quondam feptuaginta oppida habuit:nunc trigitafex habet.Ex his celeberriā p̄ter fupradicta canas:cadia:ubi laudat̄ oenium nemus.Pedalia choma præfluente.Edefa cyane:afcandialis:amelas:nofcopium: tlos:telendus.Comprehēdit & in mediterraneis cabaliam:cuius tres urbes:oenanda:balbura:bubon a Telmefo.Afiaticū mare fiue carpatiū:& q̄ pprie uocat̄ afia:I duas eā partes Agrippa diuifit.Vnā excludit ab oriente phrygia & lycaonia:ab occidente ægæo mari:a meridie ægyptio:a feptentrione paphlagonia.Huius longitudinem.cccclxx.mil.paf.Latitudiem.ccc.mil.fecit alteram determinauit ab oriente armenia minore:ab occidente phrygia lycaonia pamphylia:a feptentrione prouincia pontica:a meridie mari pamphylio.Longa.d.lxxv.mil.paf.Lata.cccxxv.mil.In proxima ora caria eft:mox ionia.Vltra eam æolis:media doride.Circunfunditur mari utroque latere ambiente.In ea promontorium pedalium.Amnis glaucus deferens telmeffum.Oppidum dædala cyria fugitiuorum .Flumen axon:oppidum calynda.

Indus fluuius. CA. XXVIII.

AMnis indus in cybiratarum iugis ortus recipit.lx.perennes fluuios:torrētes uero amplius centum Oppidum caunos liberum:dein pyrnos.Portus crefla:a quo rhodus infula paf.xx.M.Lacus loryma.Oppida thyfanufa:paridiō:larimna.Sinus tymnias. Promontorium aphrodifias.Oppidum hydas.Sinus fchœnus.Regio bubaffus. Oppidū fuit acanathus:alio nomine dulopolis. Eft in promontorio gnidos libera:triopia.Deinde pegufa eft ftadia appellata.Ab ea doris īcipit:fed prius terga.Et mediterraneas iurifdictiones indicaf fe conueniat.Vna appellatur cybiratica.Ipfum oppidū phrygiæ eft cōueniunt eo.xxv.ciuitates;

Laodicea:apamea:ionia. CA XXIX.

CElebērria urbs laodicea īpofita eft lyco flūini latera alluētibus afopo & caproappellata prio diofpolis:dei rhoas.Reliqui in eo cōuentu:quos nominare non pigeat hydrelitæ:tenifones:hieropolitæ.Alter conuentus a fynnada accipit nomen . Conueniunt lycaones:appiani:cercopeni:dorylæi:mudæi:iuliēfes:& reliq ignobiles ppli.xv.Tertius apameā

uadit:añ appellatá celenas:dei cibothon.Sita est í radice mõtis signiæ:circũfusa marsya obrimá orga:fluminibus in mæandrum cadentibus Marsyas.ibi creditur ortus:ac paulo mox cõditus: ubi certauit tibiarum cantu cũ Apolline.Aulocrenes ita uocatur conuallis.x.mil.pas.phrygiam ab apamea petentibus.Ex hoc cõuentu deceat nominare metropolitas:dionysiopolitas:euphor
2 benos:acmonesos:peltenos:siluianos:Reliqui ignobiles.ix.Doridis sinu leucopolis:amaxitos: eleusis:& eutene.Deíde cariæ oppida piatũ:euthanæ:halycarnasus:sex oppida contributa ei sũt
3 a magno Alexádro tagele:subde:medmassa:uraniũ:pedasum:telmessum.Habitatur inter duos uel eleus
sinus ceramicum:& iasium inde mindos:& ubi fuit palemindus:nariádus:neapolis:caryáda:ter mera:libera:bargila:& a quo sinus iasius:oppidum iasus Caria interiorum nominũ fama p̃nitet.
4 Quippe ubi sunt oppida mylasa libera antiochia:ubi fuere seminethos:& chranaos:oppida:nũc eam circũfluunt mæander & mossinus.Fuit in eo tractu & mæandropolis.Est eumenia cludro flumini apposita.Glaucus amnis:lysias oppidũ:& orthesia:berecynthus tractus:uysa:trallis:eadẽ
5 euanthia:& seleucia:& antiochia dicta.Alluitur eudone amne:perfunditur thebaide.Quidam ibi pigmæos habitasse tradunt.Præterea sunt thydonos:pyrrha:eurome:heraclea:amyzon:alabanda libera:quæ conuentum eum cognominauit.Stratonicæ:alinda libera:hynidos:ceramus: troecene:phorontis.Longinquiores eodem disceptant foro orthronienses:halydienses:seu hip
6 pini:xystrani:hydissenses.apolloniatæ:trapezopolitæ:aphrodienses liberi.Præter hæc coscinus: harpasa apposita fluuio harpaso:quo & tralliccon:cum fuit:alluebatur.Lydia autem perfusa flexuosi amnis mæandri recursibus super ioniam procedit:phrygiæ ab exortu solis uicina:ad septẽ
7 trionẽ mysiæ:meridiana parte carian amplectens:meonia añ appellata.Celebratur maxime sardibus in latere tmoli montis:qui ante tmolus appellabatur uitibus consitus:ex quo profluente pa
5 ctolo eodemq; chrysorhoa ac fõte tarne a meoniis ciuitas ipsa hyde uocitata est:clara stagno gygeo.Sardiana appellatur nunc ea iurisdictio.Cõueniũtq; in eam extra prædictos macedões:cadueni:loreni:philadelpheni:& ipsi in radice tmoli cogamo flumini appositi.Meonii:tripolitani. lidem & antoniopolitæ mæandro alluũtur.Apollõiheritæ:mysotmolitæ:& alii ignobiles.Ionia ab iasio sinu incipiens:numeroso ambitu littorũ flectitur.In eam primus sinus basilicus.Possideum promõtorium:& oppidũ:oraculum brancidarũ appellatum.Nũc didimei Apollinis a littore stadiis.xx.mil.Et inde.clxxx.mil.miletus ioniæ caput.I elegeis átea & phytiusa & anactoria nominata:super.lxxx.urbium per cũcta maria genitrix:nec fraudanda ciue Cadmo:qui primus pro
7 saicam orationem cõdere instituit.Amnis mæáder ortus est lacu in mõte aulocrene:plurimisq; affusus oppidis:& repletus fluminibus crebris ita sinuosus flexibus:ut sæpe credat̃ reuerti.Apamenam primum peruagatur regionem.mox eumeneticam:ac dein bargylieticos campos:postremo cariam placidus:omnesq; eos agros fertilissimo rigás limo.Ad decimum a mileto stadiũ le
8 nis illabit̃ mari.Inde mõs latmus.Oppida heraclea.Mõtis eius cognominis cariæ myus qđ primo cõdidisse iones narrantur atheis profecti:naulocum:priéne.In ora quæ trogilia appellatur: gessus amnis Regio omnibus ionibus sacra:& ideo paniõia appellata.Iuxta fugitiuis cõditũ(uti nomen inditio est)phygela fuit:& marathesium oppidum.Supra hæc magnesia mæandri cogno
9 mine insignis a thessalica magnesia orta.Abest ab epheso.xv.M.pas.Trallibus eo amplius.ccc.M antea thessaloce & androlitia nominata & littori apposita.Derasidas ísulas secum substulit mare:intus & tyana alluitur:& lyco pelopea:aliquando & euhippia cognominata:in ora autem ma
10 thium:ephesus amazonum opus multis ante expetita nominibus.Alopes cum pugnatum apud troiam est:mox ortygia:& morges:uocata est & smyrna cognomine trichia & hemonion & ptelea.Attollitur monte pione.Alluitur caystro in cylbianis iugis orto:multosq; amnes deferẽte & stagnum pegaseum:quod phirites amnis expellit:Ab iis multitudo limi est:qua terras propagat: mediũsque iam campis syriẽ insulam adiecit.Fons in urbe callippia templum Dianæ complexa. E diuersis regionibus duo selinuntes.Ab epheso mathium aliud colophoniorum:& intus ipsa colophon:haleso affluẽte.Inde Apollinis clarii fanũ lebedos fuit & notiũ oppidũ.Promontorium cyreneum:mons minas.ccl.mil.pas.excurrens:atque in continentibus campis residés.Quo
13 in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam iusserat.vii.mil.d.pass.longitudine:ut duos sinus iũgeret:erythrasq; cũ mimáte circũfũderet.Iuxta eos fuerũt oppida pteleon:helos:doryõ: nũc ẽ alcõ.Fluuius corineon.Mimantis promontorium:clazomenæ:pertheniæ:& hippi:chytophoria appellatæ cum insulæ essent.Alexander idem per duo stadia continẽti adnexuit.Interiere itus daphnus & harmesia:& syphilũ qđ ante tãtalis uocabat̃ caput mæoniæ:ubi nũc est stagnũ sale ob id & archeopolis substituta sypilo:& idẽ:illi colpe & huic lebade regrediẽtibus.In-

de abest.xii.mil.pas.ab amazone condita:restituta ab Alexādro.In ora smyrna amne melete gaudens non procul orto.montes asiæ nobilissimi in hoc tractu fere explicant se:mastusia a tergo smyrnæ & thermetis olympi radicibus iunctus.Is in dracone desinit:draco in tmolo:tmolus in cadmo:ille in tauro.A smyrne hermus amnis:campos facit:& nomini suo adoptat.Oritur iuxta dorilaū phrygiæ ciuitatem:multosq; colligit fluuios:inter quos phrygem:qui nomine genti dato:a caria eam disterminat:hyllum & cryon:& ipsos phrygiæ:mesiæ : lydiæ amnibus repletos. Fuit in ora eius oppidum temnos:nunc in extremo sinu smyrne chefeopolis oppidū.Leuce dein promōtorium quod insula fuit:finisq; ioniæ.Smyrneū cōuētū magna pars æoliæ.quæ mos dicetur:frequētat:prætereq; macedones hyrcani cognominati:& magneres.A sypillo uero ephesū alterū lumen asiæ remotiores cōueniunt: cæsarienses:metropolitæ cilbiani inferiores:& superiores mysomacedones:mastaurenses:brullitæ:hypæpeni:diosheritæ.

Ephesis:æolis:troas:pergamus. CA. XXX.

AEolis prima est quondā mysia appellata:& quæ hellespōto adiacet troas.Ab ea phocea:ascanius portus:dein fuerat larissa:& cyme:myrine:quæ sabastopolim se uocat:& intus ægæ attalia post edæ:neontichos:temnos.In ora autem titanus amnis:& ciuitas ab eo cognominata.Fuit & grynia:nunc tantū portus soli insula appræhensa.Oppidū elæa:& ex mysia ueniens caicus amnis.Oppida pitane canaius amnis.Intercidere cane lysimachea:atarnea: carene:cisthene:cilla:cocyltum:thebe:astyre:chrysa:palescepsis.gergithos:neandros:nunc est perperēne ciuitas.Heracleotes tractus.Coryphas oppidū.Amnis gryliosolius.Regio aphrodisias:quante politiceorgas:Regio scepsis.Flumen euenū:cuius in ripis intercidere lyrnessos & miletos:In hoc tractu ida mons.Et in ora quæ sinū cognominauit & cōuentū adramytteos olym pedasus dicta:Flumina astron:cormalos:cryanos:alabastros:hieros:ex ida.Intus mōs gargara:eodēq; nomine oppidū.Rursus in littore antādros edonis prius uocata:deinde cymeri & assos:eadē apollonia.Fuit & palamediū oppidū.Promontoriū lectū disterminās æolida & troada.Fuit & polymedia ciuitas:& chryssa:& larissa alia:zmintiū tēplum durat.Intus colone intercidit deportata adramiteum negocia:apolloniatæ athindaco amne erefii miletopolitæ:pemanetii: macedones. aschylacæ:polycnæi:pionitæ:cilices:mandagandeni:misani:abretteni:& hellespōtii appellati:& alii ignobiles.Troadis primus locus amaxitus:dein cebrenia.Ipsaq; troas āntigonia dicta:nūc alexandria colonia romana.Oppidū nee.Scamander amnis nauigabilis:in pmōtorio quōdā sigæū oppidū.Dein portus achæorū:in quē ifluxit xāthus simeonti iunctus stagnūq; prius faciēs.Palæscamāder.Cæteri Homero celebrati rhesus:heptaporus:acresus:rhodius uestigia nō habēt.Granicus diuerso tractu in ppontida fluit.Est tamen & nūc scamandria ciuitas pua.Ac mille qngētis passibus remotū a portu iliū immune:unde oīs reꝝ claritas.Extra finum sunt rhetea littora rheteo & dardanio:& arisbe oppidis habitata.Fuit & achilleon oppidū iuxta tumulum Achillis cōditū a mytilenæis:& mox atheniensibus:ubi classis eius steterat.In sigæo fuit & æantion rhodiis cōditū:in altero cornu Aiace ibi sepulto.xxx.stadiorū interuallo a sigæo & ipso in statione classis suæ.Supra æolida & partē troadis in mediterraneo est:quæ uocat teutrania:quā mysii antiqtus tenuere.Ibi caicus amnis iā dictus orit.Gens ampla per se:ēt cū totū mysia appellaret.In ea pionitæ:andera:idale:stabulū:conisium:tegiū:balcea.Tiare:teutranie:sarnaca:haliserne:lycide: partheniū:thymbre:oxiopū:lygdanū:apolonia:lōgeq; clarissimū asiæ pergamū:qd' intermeat selenus:præfluit cetius pfusus pindaso monte.Abest haud pcul elea:quā in littore diximus.Pergamea uocat eius tractus iurisdictio.Ad eā cōueniūt thyatitēi:mygdōes mossini:bregmēteni. hierocomitæ:pperēi:tyareni:hydropoliēsis:hirmatopolitæ:attalenses:pātaēses: apolloniēses:aliæq; ihonoræ ciuitates.A rheteo dardaniū oppidū paruum abest sta.lxx.mil.Inde.xviii.mil.pmōtorium trapeze.Vnde primum concitat se hellespontus.Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes:solymoꝝ:lelegum:bebricum:colycantiorum:trepsedoꝝ.Isidorus arimos:& capretas:ubi sit apamea condita a Seleuco rege inter ciliciam cappadociam:cataoniam:armeniam.Et quoniam ferocissimas gentes domuisset:initio dameam uocatam.

Insulæ ante asiam:pāphyliū mare:cyprus:rhodus:samus:chius. CA.XXXI.

INsulaꝝ ante asiam prima est in canopico hostio nili a Canopo Menelai gubernatore(ut ferunt)dicta.Altera iūcta ponte alexandriæ colonia Cæsaris dictatoris pharus: quondā diei nauigatione distans ab ægypto:nunc e turri nocturnis ignibus cursum nauiū regens.Nāq; fallacibus uadis alexādria tribus oīo adit alueis maris:tegamo:possidonio: tauro.In phœniceo deinde:mari est ante ioppe:paria.Tota oppidum i qua obiectā beluæ An

dromedam ferũt:& iam dicta arados:Inter quam & cõtinentẽ.L.cubita alto mari(ut auctor est
Mutianus) e fõte dulcis aqua tubo coriis facto usq; ad uadum trahitur.Pamphyliũ mare igno
biles insulas hẽt.Cilicium ex qnq; maximis cyprũ ad ortum occasumq; ciliciæ ac syriæ obiectã Cyprus insula
quondã nouẽ regnoꝝ sedẽ.Huius circuitũ Timosthenes.ccccxxix.mil.d.prodidit.Isidorus.ccc
lxxv.M.Longitudinẽ inter duo ꝑmõtoria dinareta:& acamanta:quod est ad occasum.Artemi-
dorus.clxii.d.Timosthenes.cc.uocatã ãtea acamãtida.Philonides cerastin.Xenagoras & aspeliã:
& amathusiã: & macariã. Astynomus criptõ:& coliniã.Oppida in ea.xv.paphos:palæpaphos:cu
rias:cithium:corinæum:salamina:amathus:lapetos:soloe:tãmasus:epidaꝝ: chytri:arsinoe:carpa
siũ:golgoe.Fuere & ibi cynyria:matiũ:idaliũ.Abest ab anemurio ciliciæ.l.p.Mare quod ꝑtẽdit
uocant aulona cilicium.In eodẽ situ elæussa insula est:& quartuor ante ꝑmontoria.Ex aduerso
syriæ clides:rursusq; ab altero capite stiria.Cõtra neãpaphaũ hierocepia.Cõtra salaminã salamie
In licio aũt mari illyris:telãdros:attælebussa.Cypriæ tres steriles:& dionysia prius caretha dicta.
Deinde contra tauri ꝑmontoriũ pestiferæ nauigantibus chelidoniæ.Totidẽ ab iis cum oppido
leucolla pactyæ:elisia:nymphalis:meris megista cuius ciuitas ĩteriit.Multæ deide ignobiles.Sed
cõtra chimerã:dolichistæ:chirogyliũ:crambussa:rhogæ:enagora.viii.mil paſ.dædaleon duæ cy
rieon:tres strongylæ:& cõtra sidyma antiochia:glaucumq; uersus amnẽ legusa macris didyme:
helbo:cope:aspis:& in qua oppidum interiit telãdria:proximaq; cynorodossa.Sed pulcherrima
& libera rhodos circuitu.cxxv.mil.p.Aut si potius Isidoro credimus.ciii.habitata urbibus:lido Rodus insula
camyro:ialyso:nunc rhodo.Distat ab alexandria ægypti.d.lxxviii.M.ut Isidorus tradit.Vt Era-
tosthenes.cccclxix.M.Vt mutianus.d.a cypro.clxvi.Vocitata est antea ophiusa:asteria:aethrea:
trinacria:corymbia:poessa:atabyria ab rege.Deinde macria & oloessa.Rhodiorum insulæ carpa
tus:quæ mari nomen dedit.Caros duæ calymnæ scyros distans ab gnido.xii.Mil.d.porphyris
antea dicta.Et eodẽ tractu media inter rhodum gnidumq; syme.Cingitur.xxxvii.mil.d.Portus
benigne præbet octo.Præter has citra rhodum cyclobs tergamon:cordyusa : diabethæ.iiii.Hã-
mos:calche cum oppido seutlusa:narthecusa:dymastos:ꝓgne:& a gnido ciserusa:theriõ : archia:
calydnæ:cũ tribus oppidis nououistiro:mẽdetero:& marcõneso. Oppidũ ceainus.In cariæ ora
quæ uocanẽ argiæ numero.xx.ethecusa:lepsia:leros.Nobilissima uero in eo sinu co ab halycar-
naso:xv.paſ.distans circuitu.c.M.ut plures existimant merope uocata coea:ut Staphylus:mero-
pis ut Dionysius:dein nymphea.Mons ibi prion & nisyron.Abruptam illi putant quæ porphy-
ris antea dicta est.Hinc carianda cũ oppido.Nec procul ab halicarnaso pidosus.In ceramico aũt
sinu priaponnesos:hipponesos:psyra:mya : lampsa:emindos:passala:crusa:pyrrhe:sephiussa:mela
no:paulũq; a cõtinente distans:quæ uocata est cynædopolis:probrosis ibi relictis a rege Alexan
dro.Ioniæ ora ægæas & corseas habet:& icaron:de qua dictum est.Ladẽ:quæ prius late uocaba
tur:atq; inter ignobiles aliquot.Duas camelidas mileto:uicinas: mycalem:trogilias:trespyliõ:ar-
gennon:scandalion:samon liberam circuitu.lxxxvii.mil.d. Aut ut Isidorus.c.partheniam primũ
appellatam.Vt Aristoteles tradit:postea driusam:dein anthemusam.Aristocritus adiicit melam
phyllũ:dein cyparissiam.Ab parthenio arusam:stephanẽ.Amnes in ea imbrasus:chesius:ibetthes.
Fontes eucarto:leucothea.Mons cercecius. Adiacẽt insulæ rhypara:nymphea:Achillea.Par cla-
ritate ab ea distat.xciii.mil.paſ.cũ oppido chios libera:quã ethaliã Ephorus prisco nomie appel
lat.Metrodorus & Cleobolus chiam a Chione nympha:aliqui a niue:& macrĩ & pityusam.Mõ
tem hẽt pillineũ.Marmor chium:circuitu.cxxv.M.paſ.colligit:ut ueteres tradidere.Isidorus.ix.
M.adiicit.Posita est:inter samũ & lesbum.Ex aduerso maxime erythrarum.Finitime sunt thalu
sa:quã alii daphnusam scribũt.Oenusse laphites:eurianassa:arginusa:cũ oppido.Iã hæ circa ephe-
sum:& quæ Pisistrati uocantur anthinæ:myonnesos:clareusa.In utraq; oppida ĩtercidere . Poro-
selene cũ oppido:cercie:halene:cõmẽe:illetia:lepsia:& resperia:procuse:bolbule:pheate: priapos:
syce:melane:enare:sidusa:pela:drymusa:anhydros:stopelos: sicusa : marathusa:psile : peritheusa:
multæq; ignobiles:Clara uero in alto teos cũ oppida:a chio.lxxi.m.d.Tãtũdẽ ab erythris.Iuxta
smyrnã sũt pisterides.Cateria:alopece:eleusa:bachia:pystira:amyõnesos:megale.Añ troada asca
niæ plateæ tres.Deĩ lamiæ plitaniæ:duæ:platæ:scopelos: getõe:artheidõ:celæ:lagusæ:didymæ.
Clarissima aũt lesbos a chio.lxv.mil.p.Hermete:& lassia:pelasgia:egira:æthiopiæ macaria appel
lata fuit nouem oppidis inclyta.Ex iis pyrrha hausta est mari.Arisbe terraꝝ motu subuersa.An-
tissam methymna traxit in seipsã octo urbibus asiæ.xxxvii.mil. paſ.uicina.Et agademe obiit:&
hiera.Restant ereson:pyrrha:& libera mytilenæ amnibus.I.potẽs.Tota insula circuitur(ut Isido
rus)clxvii.mil.paſ. Vt ueteres.cxcv.mil.Mõtes habet lepethymnum:ordynum: macistum:creo

nem:olympum. A proxima continente abest.vii.mil.d.pas.Insulæ appositæ scandalion:leucæ.v. Ex his cydonea cũ fonte calido. Argenussæ.iiii.p.distant. Dein phelusa pedna. Extra hellespontum aduerso figæo littori adiacet tenedus:leucophrys dicta:& phœnice:& lymessos. Abest a lesbo.lvi.mil.passu. A figæo.xii.mil.d.

Hellespontus:mysia:phrygia:galatia:nicea:bithynia:bosphorus: CA.XXXII.

Mpetum deinde sumit hellespontus:& mare incumbit uorticibus:limitem fodiens: donec asiam abrumpat europæ. Promõtoriũ id quod appellauimus trapezam ab eo x.mil.pas.ad abydum oppidũ:ubi angustiæ septem stadiorum. Deide percote oppidũ: & lampsacũ antea pityussa dictum. Parium colonia quã Homerus adrastiam appellauit. Oppidum priapos:amnis æsepus:zelia propontis:ita appellatur ubi se dilatat mare. Flumen granicum:artace portus:ubi oppidũ fuit ultra insulam:quã cõtinenti iunxit Alexãder. In qua oppidum milesiorũ cyzicũ antea uocitatum:arctonnesus:& dolionis:& dindymis:cuius a uertice mons dindymis. Mox oppida placia:aracos:scylace:quorum a tergo mõs olympus mysus dictus. Ciuitas olympena. Amnes horsius:& rhyndacus:ante lycus uocatus. Orit in stagno artynia iuxta miletopolim. Recipit maceston & plerosq; alios. Asiam bithyniamq; disterminans. Ea appellata est cronia:dein thessalis:deinde.malianda:& strymonis. Hos Homerus halizonas dixit:quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immensa attusa nomine:nunc sunt.xv.ciuitates: inter quas gordiu:come:quæ iuliopolis uocatur:& in ora dascylos. Deinde flumen gebes:& intus elgas oppidum:quæ germanicopolis:alio nomine booscœte:sicut apamea quæ nunc myrlea. Colophoniorum flumen ethelecanticus troadis finis:& mysiæ initium. Postea sinus in quo flumen ascanium:oppidum brylion:amnes hylas:& cios cum oppido eiusdem nominis:quod fuit emporium non procul accolentis phrygiæ a milesiis quidem cõditum. In loco tamen qui ascaniæ phrygiæ uocabatur. Quapropter non alibi aptius de ea dicitur. Phrygia troadi superiecta populisq; a promontorio lecto ad flumen celeum prædictis septentrionali sui parte galatiæ contermina:meridiana lycaoniæ:pysidæ:mygdoniæ:ab oriente cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam dicta ancyra:andria:celene:colosse:carina:cotieon:cerane:iconium:mideum. Sunt auctores trãsisse ex europa Mysas & Phrygos:& Thynos a quibus appellantur mysi:phryges bithyni. Dicendum simul uidetur & de galatia quæ superposita agros maiori ex parte phrygiæ tenet. Caputq; quondam eius gordium. Qui partem eam insedere gallorum tolistobogi & uoturi::& ambiati uocantur:qui meoniæ & paphlagoniæ regionem. Trogum prenditur cappadocia a septentrione & solis ortu:cuius uberrimam partem occupauere tectosages:& teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac tetrarchiæ oẽs numero.cxcv. Oppida tectogasum ancyra:trogmorum tauium:tolistobogorum pessinus. Præter hos celebres attalenses:alasenses:commenses: didyenses:hieronenses:lysirenæ:neapolitani:oeandenses:seleucenses:sebasteni:timoniacenses: thebiseni: Attingit galatia & pamphiliæ carbaliam & mylias:qui circa barin sunt:& cyllanticum & orondicum pysidiæ tractum. Item lycaoniæ partem obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta sangariũ:& gallus:a quo nomen traxere matris deũ sacerdotes. Nũc reliqua in ora a Cio intus & bithynia prusa ab Hannibale sub olympo cõdita. Inde nicea.xxv.mil.pas.interueniente ascanio lacu. Deinde nicea in ultimo ascanio sinu:quæ prius olbia. Et prusa item altera sub hippio monte. Fuere pythopolis:parthenopolis:coriphanta. Sunt in ora amnes eluis:bryazon: plataneus:areus: æsitos:gendos:qui & chrysorrhoas. Promontorium in quo megarice oppidum fuit. Inde craspedites sinus uocabatur:quoniam id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit & astacum:unde & ex eo astacenus idem sinus. Fuit & lybissa oppidum:ubi nunc Hannibalis tantum tumulus:& in intimo sinu nicomedia bithyniæ præclara. Leucadas promontorium:quo icluditur astacenus sinus a nycomedia.xlii.mil.quingentis passibus. Rursus coeuntibus terris angustiæ pertinentes usq; ad bosphorum thracium. In iis chalcedon libera a nycomedia.lxxii. quingentorum procerastis ante dicta:dein compusa. Postea cæcorum oppidum:quod locum eligere nescissent: septem stadiis distans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis sede. De cætero intus in bithynia colonia apamena:agrippenses:iuliopolitæ:bithyniatæ. Flumina syriũ:lapsias:pharmicas: alces:crynis: lyleus:scopius:hieras:qui bithyniam & galatiam disterminat. Vltra chalcedona:deinde chrysopolis fuit. Deinde nicopolis:a qua nomẽ etiãnum sinus retinet. In quo portus azari. Deinde nauplocium promontoriũ estiæ templum Neptuni. Bosphoros quigentorum passuum interuallo asiam europæ iterum auferens abest a chalcedone.xii.mil.d.pas. Inde fauces primæ .viii.mil.ccl.p. ubi bosphoropolis oppidum fuit. Tenẽt oram omnem thyni:interiora bithyni. Finis asiæ est po

ul' artargel

uel amyci

pulorumq;:cclxxxii.mil.qui ad eum locum a fine lyciæ numerantur.Spatiũ hellespõti & pro
pontidis ad bosphorũ thraciũ.clxxxviii.mil.paſ.diximus.A chalcedone figæum Iſidorus:cccxii
mil.d.paſ.Inſulæ in propontide ante cizicũ elaphoneſus:unũ cizicenũ marmor:eadẽ neuris & p
conneſus dicta. Sequuntur ophiuſa:acãthus phoebe:ſcopelos:porphyrione: halone cũ oppido
delphace:polydora artacæon cũ oppido.Eſt & contra nycomediam demõneſes.Itẽ ultra hera
cleã aduerſa bithyniæ:thynias q̃ barbari bithyniã uocẽt. Eſt & ãtiochiæ & cõtra fauces rhyndaci
beſuicos.xviii.m.p.circuitu.eſt & elæa:& duæ rhodiuiſſæ:erebithus:megale:chalcitis:pithyodes

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS PRAEFATIO

CA. I.

ONTVS:EVXINVS ANTEA AB INHOSPITALI FERITA
te anexos appellatus eſt:peculiari inuidia naturæ ſine ullo fine in
dulgentis auiditati maris. Et ipſe in europam aſiamq; funditur:
Non fuerat ſatis oceano ambiſſe terras: & partem earum aucta
inanitate abſtuliſſe.Non irrupiſſe fractis montibus: calpeq; afri
cæ auulſa multo maiora abſorbuiſſe q̃ reliquerit ſpatia. Non per
helleſpontum propõtida infudiſſe:iterum terris deuoratis. A boſ
phoro quoq; in aliam uaſtitatem panditur nulla ſacietate: donec
expatianti lacus mæoti rapinam ſibi iungant.Inuitis hoc accidiſ
ſe terris ĩditio ſunt tot anguſtiæ:atq; tam parua naturæ repugnã
tis interualla:ad helleſpontum octingentorum.lxxv.paſ.ad boſ
phoros duos:uel bubus meabili trãſitu. Vnde nomen ambobus:
& tanq̃ in diſſotiatione germanitas cõcors. Alitũ quippe cantus:canumq; latratus inuicem au
diuntur. Vocis etiam humanæ commertia inter duos orbes manente colloquio: niſi cum id
ipſum auferunt uenti. Menſuram ponti a boſphoro ad mæotium lacum quidem fecere.xiiii
xxxviii.mil.d.paſ.Eratoſthenes.c.minorem.Agrippa chalcedone ad phaſin.x.mil.Inde boſpho
rum cimerium.ccclx.mil.Nos interualla generatim ponimus comperta in noſtro æuo:quando
etiam in ipſo ore cimmerio pugnatum eſt.Ergo a faucibus boſphori eſt amnis rhebas:quem ali
qui rheſum dixerunt.Deinde pſillis.Portus calpas:Sangaris fluuius ex inclytis. Oritur in phry
gia:accipit uaſtos amnes:inter quos tembrogium & gallum.Et idem ſangarius a plериſq; dictus
coralius: a quo ĩcipiunt mariãdini ſinus:oppidumq; heraclea celeceno flumini appoſitũ. Abeſt celeceno
a ponti ore miliariis ducentis portus ãconæ ueneno aconito dirus. Specus acheruſia.Flumĩa pe uel lyco
dopiles:callichorum ſonantes.Oppidum Tium ab heraclea.xxxviii.mil.paſ.Fluuius Bilæus.

Gens paphlagonum:& cappadocum. CA. II.

Ltra quẽ gens eſt paphlagonia: quam pylæmeniam aliqui dixerunt: incluſam a ter
go galatia.Oppidum maſtya mileſiorum:deinde cromna.Quo loco henetos adiicit
Nepos Cornelius:a quibus in italia ortos cognomies eorum uenetos credi poſtulat.
Seſamum oppidum quod nunc amaſtris.Mons cytorus a Tio. lxiii.mil.paſ. Oppida
Cimolis ſtephane.Amnis parthenius.Promontorium carambis uaſto excurſu abeſt a ponti ho
ſtio.cccxv.mil.paſ.uel ut aliis placuit.cccl.mil. Tantundem a cimmerio: aut ut aliqui maluere
cccxii.mil.d.Fuit & oppidum eodem nomine:& aliud inde armine nunc eſt colonia ſinope pte
ria a cytoro.clxiiii.flumen uaretum.Gens cappadocum.Oppidum gaziura & gazælum.Amnis
halys a radicibus tauri per cataoniam cappadociamq; decurrens. Oppida gangre cariſſa inde
Amyſum liberum a ſinope.cxxx.mil.paſ.Eiuſdemq; nominis ſinus tanti receſſus:ut aſiam penin
ſulam faciant: ducentis milibus paſ.ut amplius:per continentem ad iſſicum ciliciæ ſinum.Quo
in omni tractu proditur tres tantum gentes græcas iure dici doricam:ionicam: æolicam:cæte
ras barbarorum eſſe.Amyſo iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditum. Victo
eo pompeiopolis utrunq; appellatum eſt.

Cappadocia. Ca. III.

Appadocia ĩtus habet coloniã Claudii Cæſaris archelaidẽ:quã pfluit halys. Oppida
comana:qᵭ ſarus:neocæſariã:qᵭ lycus:amaſiã:qᵭ iris.In regiõe hac gazacena ĩ colope
na a uero ſabaſtiam & ſabaſtopolin.Hæc parua:ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui pte
habet melitã a Semiramide conditam haud pcul euphrate. Diocæſariã:tianã;caſtaliã:megalo

polin:zelam.Et sub monte argæo mazacam:quæ themiscyra:nunc cæsarea nominatur. Cappadociæ ps ptēta armeniæ maiori melitene uocat̃:cōagenæ cataonia:phrygiæ:garsauritis:sargarausane cāmanene:galatiæ morimeni ubi distermiat eos cappadox ānisa:a quo nomē traxere : ātea leucosyri dicti.A neocæsarea supradicta minorem armeniam lycus amnis disterminat. Est & ceraunus intus clarus.In ora autem ab amyso oppidum & flumen chadisia:lycastum:a quo themiscyrena regio.Iris flumen deferens lycum.Ciuitas ziela intus nobilis clade Triarii & uictoria.C.Cæsaris.In ora amnis thermodoon ortus ad castellum:quod uocant phannoroeam:præterque radices amazoni montis lapsus.Fuit oppidum eodem nomine:& alia quinq; phamizoniū:themiscyra: sotira:amasia:comara.

Themiscidæ regionis gentes. CA. IIII.

Vnc manteum:genetarum chalybū.Oppidum cotyorum.Gentes tybareni : mossini notis signantes corpora.Gens macrocephali:oppidum cærasus:portus cordulæ.Gentes bechires buzeri:flumen melas.Gens macrones sydeni:flumenq; sydenum:quo alluitur oppidum polemonium ab amyso.cxx.Mil. passu.inde flumina iasonium:melāthium:& ab amyso.lxxx.Mil passu.Pharnace oppidum:tripolis castellum & fluuius. Item cocalia:& sine fluuio liuiopolis:& a pharnace.c.Mil.pal.Trapezus liberum uasto monte clausum.Vltra quod gens armenocalybes:& maior armenia.xxx.Mil.passu.distans.In ora autem trapezunta flumen est pysites.Vltra uero gens sannorum:heniochorum ; Flumen absarum cum castello cognomine in faucibus a trapezunte.cxl.m.passu.eius loci a tergo montiū hiberia est.In ora uero enochi:ampreutelazi.Flumina a campseonysis:nogrus:bathis:Gentes colchorum . Oppidū matium.Flumen heracleum:& promontorium eodem nomine.Clarissimusq; ponti phasis:orit̃ in moschis.Nauigatur quālibet magnis nauigiis.xxxviii.Mil.d.p.Inde minoribus longo spatio pontibus.cxx.peruius.Oppida in ripis habuit complura. Celeberrima Tyritacen:cygnum:& in faucibus phasin.Maxime aūt inclaruit ea.xv.mil.passu.a mari:ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eum confluunt.Nunc habet surium tantum:& ipsum ab amne influente ibi cognominatum:usq; quo magnarum nauium capacem esse diximus.Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles.Inter quos glaucum.In ora eius insulæ sine nomine. Abest absaro.lxxv.mil.Inde aliud flumen charien.Gens salæ antiquis phthirophagi dicti & alasanni.Flumen cobum e caucaso per suanos fluens.Dein rhoan.Regio ecrectice:amnes sigania:tersos:atelpos:chrysorrohas:gens absilæ castellum sebastopolis.A phaside.c.M.pas.gens sannigarū:oppidū cygnus.
uel pityus Flumen & oppidum penius.Deinde multis nominibus eniochorum gentes.

Regio colchica anchaei:& cæteri eodē tractu. CA. V.

Vbiicitur ponti regio colchica:in qua iuga caucasi ad rhipheos montes torquentur: ut dictum est:altero latere in euxinum & mæotin deuexa:altero in caspium:& hyrcanium mare.Reliqua littora fere nationes tenent melanchlæni coraxi urbe colchorū dioscoriade iuxta fluuium antemunta.Nunc deserta:quōdā adeo clara:ut Timosthenes in eam.ccc.nationes:quæ dissimilibus linguis uterentur:descendere prodiderit.Et postea a nostris.cxxx.interpretibus negocia ibi gesta.Sūt qui conditam eam ab Amphito & Telchio Castoris ac Pollucis aurigis putant:a qbus ortam eniochorum gentem feram constat.A dioscoria de oppidum heracleum distat a sebastopoli.lxxx.mil.pass.achæi:mardi:cercetæ. Post eos serri: cæphalotomi.In intimo eo tractu pityus oppidum opulentissimum ab eniochis direptum est. A tergo eius epagerritæ sarmatarum populus in caucasi iugis.Post quæ sauromatæ.Ad hos con fugerat.Mytridates Claudio principe:narrauitq; thalos iis esse cōfines:qui ab oriente caspii maris fauces attingerent:siccari eas æstu recedente.In ora autem iuxta cercetas flumen icarusa cum oppido hiero:& flumine ab heracleo.cxxxvi.mil.Inde promontorium cronea:quo supercilium arduū tenent toretæ.Ciuitas sindica ab hiero.lxvii.mil.d.pas.flumen sceaceriges.

Bosphorus cimericus:mæotis. CA. VI.

Nde ad bosphori cimerii introitum.lxxxviii.Mil.d.pas.Sed ipsius peninsulæ inter pōtū & mæotin lacum excurrentis non amplior.lxxxvii.m.d.pas.longitudo est. Latitudo nusq̃ intra duo iugera:eonem uocant.Ora ipsa bosphori utrinq; ex asia atq; europa curuatur in mæotin.Oppida in additu bosphori primo hermonassa.Dein cœpe milesiorū.Mox stratoclia:& phanagoria:& pene desertum apaturos:ultimoque in hostio cimerium:quod antea cimbricum uocabatur.

Gentes circa mæotin CA. VII.

INde mæotis lacus in europa dictus. A cimerio accolunt mæotici:ualli:serui:arrechi:zingi psesii. Dein tanain amné gemino ore influentem incolunt iaxamatæ medorum (ut ferunt)soboles. Et ipsi in multa genera diuisi. Primo sauromatæ:gynæci:teratumenæ:unde amazonú conubia. Dein euazæ:cottæ:cizimeni:messeniái:costobocci:choatræ:cyzæ:dádari:thussagethæ:turcæ:usq; ad solitudines saxosis conuallibus asperas:ultra quas arrhiphæos q ad arrhiphæos ptinent mótes. Tanain ipsú scythæ silin uocát. Mæotin temerinda:quod significant matrem maris. Oppidum in tanais quoq; ostio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deide clazomenii & mæones. Postea panticapenses:Sunt qui circa mæotin ad ceraunicos montes altiores has tradunt gentes:a littore napoas:supraq; essedonas:colchis iunctos:ac montium cacuminibus. Dein carmacas:oranos:antacas:mazacas:ascantios:acapeatas:agagammatas: phycaros:rhimosolos:ascommarchos. Et ad iuga caucasi:icatalas:imaduchps:ranos:anclacas:tydios : carastascos:asutiandas. Lagonm amnem ex montibus catheis:in quem defluit opharus:ubi gentes caucadas:opharitas. Amnem menotharum imituenis ex montibus scissum. Inter agdeos : carnapas:gardeos:accisos:gabros:gregaros. Circaq; fótem imitissi:imituos:& aparthenos . Alii ifluxisse eo suitas:auchetas:satarneos:asanpatas. Ab his tanaitas:& nepheõitas uiritim deletos. Aliqui flumé ocharium labi per cantecos:& sapeos tradunt. Tanain uero transisse satareos:herticeos: spondolycos:synhietas:amassos:issos:catacetos:tagoros:catonos:neripos:agandeos:mandareos : saturcheos: spaleos.

Armeniæ duæ. CA VIII.

PEracta est interior ora:omnesq; accolæ:Nunc reddantur gentes in mediterraneo sinu:in quo multo aliter ac ueteres proditurú me non coinficias anxia perquisita cura rebus nuper in eo situ gestis a Domitio Corbulone:regibusque inde missis supplicibus:aut regum liberis obsidibus. Ordiemur aút a cappadocum gente. Lógissime hæc ponticarum omnium introrsus recedens minorem armeniá maioréq;:& comagené leuo suo latere transit. Dextra uero omnes in asia dictas gentes plurimis superfusa populis:magnoq; impetu scandens ad ortum solis:& tauri iuga transit lycaoniam:pysidiam:ciliciam: Vadit super antiochiæ tractum usq; ad cyresticam eius regionem:parte sua quæ uocatur cataonia. Cótendit itaq; ibi lógitudo asiæ.xii.l.M.p.efficit:latitudo.d.c.M.xl.M.

Armenia maior. CA. IX.

ARmenia autem maior incipit a pariedris montibus:euphrate amne:ut dictum est:aufertur cappadociæ:& qua discedit euphrates mesopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunq; fundit ipsa:& initiú mesopotáiæ facit inter duos amnes ituræ . Quod interest ibi tenent arabes orei. Sic finem usq; in adiabené perfert. Ab ea trásuersi iugis inclusa. Latitudiné in leua pandit ad cyrum amné transuersa in araxem. Longitudinem uero ad minorem usq; armeniam absaro amne in pótum defluente & pariedris montibus:qui fundunt absaræ:discreta ab illacoriis. Oritur in eniochiis montibus:quos alii coraxicos:uocauere. Araxes eodem monte quo euphrates.vi.Mil.pass.interuallo auctusq; amne musi & ipse(ut plures existimauere)a cyro defertur in caspium mare. Oppida celebrant í minore casara azanicopolis. In armenia maiore arsamote euphrati proximú. Tigri carcathiocerta. In excelsis autem tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuersæ magnitudiné Aufidus quinquagies centena millia prodidit. Claudius Cæsar longitudinem ad facusa ad continium caspii maris.xiii.Mil.passu. Latitudinem dimidium eius. A tigranocerta adhiberiam diuiditur(quod certum est)in præfecturas:quas ii strategias uocant. Quasdam ex iis uel singula regna quondá barbaris nominibus cxx. Claudunt eam ab oriente montes:sed non statim ceraunii:nec àdiabene regio. Quod interest spatii sopheni tenent. Ab iis iuga ceraunia. Vltra adiabeni tenent. Per conualles autem proximi armeniæ sunt menobardi:& moscheni. Adiabenem tigris & montes tres.xii.Mil.pas.cingút: Ab leua eius regio medorú est:& psectus caspii maris. Ex oceano hoc ut suo loco dicemus funditur:totúmq; caucasiis montibus cingit. Horum incolæ per cófiniú armeniæ nunc dicentur. uel prospectus

Albania hyberia CA. X.

PLanitiem omnem a cyro usq; albanogæ gens tenet. Mox hyberú discreta ab iis amne aragone in cypro:e caucasiis montibus defluente . Præualent oppida albaniæ cabalacha Hiberiæ harmastis iuxta flumé neoris. Regio thasiæ:& triaré usq; ad partedoros mótes. Vltra sunt colchicæ solitudies:quarum a latere ad ceraunios uersos armenochalybes habitant. Et moscorum tractus ad hiberum amnem in cirú defluentem:& infra eos sacasani: & deinde macrones ad flumen absarum. Sic plana ac deuexa optinétur. Rursus ab albaniæ confinio uel ocazæ uel pharmasus

tota montium fronte gētes siluorum lere:& infra lubienorum:mox diduti:& sodii.

Portæ caucasiæ CA.XI.

B his sunt portæ caucasiæ magno errore a multis caspiæ dictæ: ingens naturæ opus & mōtibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus subter medias amne dyriodori fluente. Citraq; in rupe castello:quod uocatur cumania:cōmunito ad arcendas transitu gentes innumeras:ubi loci terraꝝ orbe portis discluso:ex aduerso maxime armastis oppidi hiberū a portis caucasiis per montes gordygeos ualli. Suani indomitæ gentes auri tātum metalla fodiunt. Ab iis ad pontū usq; eniochoꝝ plurima genera:mox achæoꝝ. Ita se habet terrarū sinus e clarissimis. Aliqui inter pontū & caspiū mare.ccclxxv. Mil.pas.non amplius interesse trad derunt Cornelius Nepos.cl.Mil.tantis interim angustiis infestat asia. Claudius Cæsar a cimerio bosphoro ad caspium mare.cl.Mil.prodidit:eaq; pfodere excogitasse Nicanorem Seleucum:quo tempore ab Ptolemæo Ceraunio sit interfectus. A portis caucasiis ad pontū.cc.M.pas.esse constat fere.

Insulæ in ponto. CA. XII.

Nsulæ in ponto planetæ siue cyaneæ:siue symplegades:deinde appollonia thynnias dicta:ut distingueret ab ea quæ est in europa. Distat a continente passibus mille. Cingitur.iii.Mil.& contra pharnaceam calcitin:quā græci ariam dixerunt sacramq; Marti:& in ea uolucres cum aduenis pugnasse pennarū ictu.

Gentes in scythico oceano. CA. XIII.

Vnc oībus:ꝗ sūt interiora asiæ:dictis:rhipheos montes trāscendat anius:dextraq; littora oceani incedat. Tribus hic e partibus cœli alluens asiā scythicus a septētrione:ab oriente eous: a meridie indicus uocatur. Varieq; per sinus & incolas in cōplura noīa diuiditur. Verum asiæ hæc quoque magna portio apposita septentrioni iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initiū orientis æstiui extra eos scytæ sunt. Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui posuere:pluribus in europa dictos. Primū inde noscitur promontoriū celnice lytarmis. Fluuius carambucis ubi lassata cū syderū ui rhipheorū montium deficiunt iuga. Ibique arimpheos quosdam accepimus haud dissimilē hyperboreis gentē. Sedes illi nemora. Alimenta baccæ. Capillus iuxta fœminis uirisq; in probo existimatur. Ritus clæmentis. Itaque sacros haberi narrant:inuiolatosque esse etiā feris accolarum populis. Nec ipsos modo:sed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam scythe cimerii:cisiāthi:georgi:& amazonum gens. Hæc usque ad caspiū & hircanium mare. Nanque id erumpit scythico oceano in aduersa asiæ pluribus noībus accolarū appellatū celeberrimis duobus caspio & hircano. Non minus hoc esse ꝗ pontū euxinū Clytarchus putat. Eratosthenes ponit & mensurā ab exortu ad meridiē per cadusiæ & albaniæ orā quinquies quadringenta stadia:inde per aratiaticos:amarbos:hyrcanos ad ostium zoni fluminis quater octingenta stadia. Ab eo & ostium laxatisum mille quadraginta. Quæ summa efficit quindecies.lxxv.Mil.pass. Artemidorus hinc detrahit .xxv.Mil.pass. Agrippa caspiū mare gentesque:quæ circa sunt:& cum iis armeniam determinans ab oriente oceano serico:& ab occidente caucasi iugis:a meridie tauri a septentriōe oceano scythico patere qua cognitū est.ccccxc.Mil.pas.in longitudinem.ccxc.mil.in latitudinē prodidit. Non desunt uero qui eius maris uniuersum circuitum a freto.xxv. mil.pas.tradunt. Irrūpit autē arctis faucibus in longitudinē spatiosis. At ubi cœpit ī latitudinē pandi:lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotium lacum ab ore discedens scithici arcus:ut auctor est.M.Varro similitudine. Primus sinus appellatur scythicus:utrunque enim accolunt scythæ:& per angustias inter se cōmeant. Hinc nomades:& sauromatæ multis nominibus:illinc abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipsum facium tenent udini: scytharum populus. Deinde per orā albani(ut ferunt)ab Iasone orti. Ante quos mare quod est:albanum nominatur. Hæc gēs superfusa montibus caucasiis ad cyrū amnē armeniæ confiniū:atq; hyberiæ descendit:ut dictū est. Super maritima eius udinorūque gente sarmatæ:utidorsi:aroteres prætenduntur. Quorum a tergo indicate iam amazones:sauromatides. Flumina per albaniam decurrūt in mare cassios & albanos. Deinde cābyses:in caucasiis ortus montibus:mox cyrus in coraxicis ut diximus. Orā omnē a caucaso præaltis rupibus in accesso patere.ccccxxv.passuum auctor est Agrippa. A cyro caspium mare uocari incipit:accollunt caspii. Corrigendus est error in hoc loco multorū:& eorū etiā:qui in armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nanq; ii caspias appellauere portas hyberiæ:quas caucasias diximus uocari. Situsq; depicti & inde missi hoc nomē inscriptū habēt. Et neronis principis cōminatio ad caspias portas tendere dicebatur:cum peteret illas:quæ per

hiberiam in sarmatas tendunt:uix ullo propter appositos montes aditu. Ad caspium mare sunt
aliæ caspiis gentibus iunctæ:quod dignosci non potest:nisi in comitatu rerū Alexandri magni.
Nanq; per sarū regna:quæ nunc parthorū intelligamus:inter duo maria persicū & hyrcanū cau
casiis iugiis attolluntur utrinq; per deuexa laterum. Armeniæ maiori a frontis parte:quæ uergit
in cōmagenem sophenæ:ut diximus copulatur:eiq; adiabene assyriorum initiū. Cuius pars est
arbelitis:ubi Darium Alexander debellauit:proxima syriæ. Totam eam macedones mygdoniā
cognōinauerunt a similitudine. Oppida Alexandria:item antiochia:quam nysibin uocāt. Abest
ab artaxatis.dccl.mil.pas.Fuit & ninus imposita tigri ad solis occasum aspectans quōdam claris
sima. Reliqua uero fronte qua tendit ad caspium mare atrapatenæ:ab armēia opene regione di- uel otene
screta araxe. Oppidum eius gazæ ab artaxatis quadringenta quinquaginta mil.pas. Totidem ab
ecbathanis medoȝ:quoȝ pars sunt atrapateni

7 Media:caspiæ portæ:caucasiæ. CA. XIIII.

Cbatana caput mediæ est. Seleucus rex cōdidit. A Seleucia magna.dccl.mil.pas.a por
tis uero caspiis.xx.mil. Reliqua medorū oppida phausya: & aganzua: apamea: rhapha
ne cognominata. Causa portarum nominis eadē quæ supra:interruptis angusto tran
situ iugis:ita ut uix singula:meent plaustra:longitudine:viii. mil.pas.toto opere manu
facto. Dextra leuaq; ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu per.xxxviii.mil.pass. An-
gustias impedit corriuatus salis e cautibus liquor:atq; eadem emissus. Præterea serpentium mul
titudo nisi hyeme transitum non sinit.

12 Gentes circa hyrcanum mare. CA: XV.

Diabenis cōnectunt carduci quondā dicti:nunc gordyæni præfluente tigri:hysprati
tæ:paredoni appellati:qui tenent caspias portas. Iis a latere occurrunt altero deserta-
parthiæ:& cythenis iuga. Mox eiusdem parthiæ amœnissimus situs qui uocat choa-
ra. Duæ urbes ibi parthorum appositæ quondam medis calliope:& alia in rupe issa-
tis quondam. Ipsius uero parthiæ caput hecatompylos adest a portis.cxxxiii.mil.pas. Ita partho-
rū quoq; regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens caspica ad littora us
q;:quæ nomen portis & mari dedit. Leua montosa. Ab ea gente retrorsus ad cyrum amnem pro
duntur.ccxx.mil.pas. Ab eodem amne si subeatur ad portas.dcc.mil.pas. Hunc enim deīde car-
dinem Alexandri Magni itinera fecere. Ab iis postis ad indiæ pricipium stadia.xv.dc.lxxx.mil.
procedendo ad bactra oppidum:quod appellant zariaspa:milies tria milia.dcc.p. Inde ad iaxar- ul' hieraxā
tem amnem.v.mil. Item aliæ gentes. CA. XVI.

13

Caspiis ad orientem uersus regio est zapauortene dicta & in ea fertilitatis inclytæ lo
cus dareium mons:gentes tapyri:anariaci:stauri:hyrcania:a quorū littoribus idē mar
hyrcaniū uocari icipit a flumie sideri. Citra id ānes maziris:strator:oīa ex caucaso. Se
quitur regio margiane apricitatis iclytæ:sola in eo tractu uitifera. Vndiq; inclusa mō
tibus amœnis:ambitu stadiorum mille quingentorum:difficilis aditu propter harenosas solitu-
dines per.cxx.mil:pas.& ipsa contra parthium tractum sita. In qua Alexander Alexandriam con
diderat:qua diruta a barbaris. Antiochus Seleuci filius eodem loco restituit seleuciam. Nam in-
terfluente margo qui corriuatur in zotale. Is maluerat illam Antiochiam appellauere. Vrbis am
plitudo circuitu.lxx.stadiis. In hanc Orodes Romāos crassana clade captos deduxit. Ab huius
excelsi: per iuga caucasi protenditur ad bactros usque gens mardorum fera sui iuris. Ab eo tra-
ctu gentes ochani:chomari:berdigei:pharmacotrophi:bomarei:coamāi:marucæi.mardrieni:ia-
tii: Flumina mandrum:cridinū. Vultraq; chorasmii:gandari:atasini:paricani:sarangæ:parthasini:
martiani.nasotiāi:aorsi:gelæ:quos græci cadusios appellauere:matiāi:Oppidū heraclea ab Alexā
dro conditum:quod deinde subuersum ac restitutum Antiochus achaida appellauit. Derbites: uel oxia
quorum medios fines secat oxus amnis ortus in lacu oaxo. Syrmatæ:oxii:heuiochii:tagæ; bate- ul' oxystagæ
ni:saraparæ bactri:quorum oppidum zariapes:quod postea bactrum a flumie appellatū est. Gēs
hæc obtinet aduersa montis paropamysii:& aduersus fontes indi. Includitur flumie ocho. Vltra
sogdiani:oppidum panda:& in ultimis eorum finibus Alexandria ab Alexandro magno condi
tum oppidum. Aræ ibi sunt ab Hercule & Libero patre constituæ. Item Cyro & Semiramide
atque Alexandro. Finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum:includente flumine iaxar
tæ:quod scytæ silyn uocant. Alexander militesque eius tanain putauere esse. Transcendit eum
amnem Dæmodamas Seleuci & Antiochi regum dux:quē maxime sequimur in iis:arasq; Apol-
30 lini dydimæo statuit. Scytarum gentes. CA.XVII.

Ltra sunt scytarum populi. Persæ illos sacas uniuersos appellauere a proxima gente. Antiq arameos. Scythæ ipsi persas chorsaros: & caucasum montē graucasum: hoc est niue candidū. Multitudo populorum innumera: & quæ cū parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum sacæ: massagetæ: dahæ: essedones: ariacæ: rhymnici: perstithomoti: histi: edones: camæ: camacæ: euchatæ: cotieri: antariani: pialæ: arimaspi: antea cacidiri: assaei: oetei. Ibi napei interisse dicunt & appellæi. Nobili apud eos flumina mandragreū: & caspasiū. Nec in alia parte maiorē auctorū incōstantiā credo propter innumeras uagasque gentes. Haustum ipsius maris dulcē eē: & Alexāder magnus prodidit: & M. Var. talē plati Pōpeio iuxta res gerenti mithridatico bello: magnitudine haud dubie influentium amniū uicto sale. Adiicit idem pōpei ductu explotatum in bactros. vii. diebus ex india perueniri ad icarum flumen: quod in oxum influat. Et ex eo per caspium in cyrum subuectos. Et quinque non amplius diebus terreno itinere ad phasin in pontū indicas posse deuehi merces. Insulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime tazata. A caspio mari scythicoque occano. In eā cursus inflectit ad oriētē cōuersa littorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars a scythico promōtorio ob niues. Proxima inculta sæuitia gentiū antropophagi scythæ insident humāis corporibus uescētes. Ideoque iuxta uastæ solitudines: ferarūque multitudo haud dissimilē hoīum imanitatē obsidens. Iterum deinde scythæ: iterūque deserta cū belluis usque ad iugū incūbens mari: quod uocant tabin. Nec an dimidiā ferme lōgitudinē eius oræ: quæ spectat æstiuū oriētē inhabitat illa regio. Primi sunt hominū qui noscātur: seres lanitio siluarum nobilis: perfusam aqua depectentes frondiū caniciē. Vnde geminus fœminis nostris labor redordiēdi fila. rursūque texendi tā multiplici opere tā longinquo orbe petitur ut in publico matrona transluceat. Seres mites quidē: sed & ipsis feris persimiles. Coetū reliquorum mortaliū fugiūt: cū cōmertia expetāt. Primū eorum noscit flumē psitaras: proximū carabi: tertiū lanos: a quo promontoriū: chryse sinus: cyrnaba flumē attanos sinus. Et gens hoīum attacorum apricis ab oī noxio afflatu seclusa collibus: eadē qua hyperborei degūt tēperie. De iis priuatim cōdidit uolumen Amometus: sicut Ecatheus de hyporboreis. Ab attacoris gētes hūni & thocari: & iā idorum casyri itrorsus ad scythas uersi hūanis corporibus uescunt. Nomades quoque idiæ uagant. Sūt qui ab aquilone cōtingi ab ipsis: & cyconas dixere: & brysanos. Sed ide: (ut plane cōsentiūt oēs) emodi mōtes assurgūt. Indorūque gēs icipit nō eo tātū mari bdiacēs: uerum & a meridiāo quod idicū appellauimus: quæque pars oriētu aduērsa recto prætēdit spatio ad flexū & initiū idici maris. xviii. lxxv. m. p. collit. Deide quod flectit in meridiē. xxiiii. lxxv. m. p. ut Eratosthenes tradit usque ad indū: qui est ab occidente finis indiæ. Cōplures autem totam ipsius longitudinem. xl. dierum noctiumque uelifico nauium cursu determinauere. Et a septentrione ad meridiem. xxviii. l. millia passu. Agrippa longitudinis. xxxiii. millia. latitudinis. xxiii. mil. prodidit: Possidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernum exortum metatus est. Eam aduersam galliæ statuens: quam ab occidente æstiuo ad occidentem hybernum metabatur totam a fauonio. Itaque obuersam eius uenti afflatu iuuari indiam: salubremque fieri haud dubia ratione docuit. Alia illius cœli facies. Alii syderum ortus. Binæ messes in anno. Binæ æstates media inter illas hyeme etesiarum flatu. Nostra uero brumali. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes innumerabiles: siquis omnes persequi uelit. Etenim patefacta est non modo Alexandri magni armis: regumque qui ei successere: circumuectis etiam in hyrcanum mare & caspium Seleuco & ātiocho: præfectoque classis eorum Patrocle. Verum & aliis auctoribus græcis: qui cum regibus indicis morati sunt: sicut Megasthenes & Dionysius a Philadelpho missus est ea causa uires quoque gentium prodidere. Non tamen deest diligentiæ locus: adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu indiæ quē subegerant: scripserunt quinque millia oppidorum fuisse: nullum co minus gentium. ix. Indiamque tertiam partem esse terrarum omnium: multitudinem gentium innumeram probabili sane ratione. Indi enim prope gentium soli: nunquā emigrauere finibus suis. colligunt a Libero patre ad Alexandrū magnū reges eorū. cliii. annis. vi. M. cccc ii. adiiciunt & menses tres: Amniū mira uastitas. Prodit Alexandrū magnū nullo die minus stadia sexcenta nauigasse in indo: nec potuisse an mēses quinque enauigare adiectis paucis diebus: & tū minorē gange esse constat. Seneca etiā apud nos. Megasthenes tētata indiæ cōmentatione. lx. ānes eius prodidit. Gētes duodeuiginti centūque. Par labor sit mōtes enūerare. Iungunt inter se imaus: hemodus: paropamysus: caucasus. p. a. R. a quibus tota decurrit in planitiē imensā & ægypto similē. Verū ut terrena demonstratio intelligatur: Alexandri Magni uestigiis insistamus. Diognetus & Beton itinerū eius mensores scripsere a portis caspiis hecatōphilon parthorum quot diximus millia eē. Inde Alexādriā arion: quā urbē is rex condidit. d. lxxv. M. Inde ad

uel pesici: & amordi

uel tuzaga

Prophthasiam drãgarum.cxcix.M.ad arachosiorum oppidum.d.xv.mil.Inde orthospanum.ccl.mil.Inde Alexandri oppidum.l.mil.in quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiunť.Hãc urbem sub ipso caucaso esse positam.Ab ea ad flumen chepta:& oppidum indorum peucolaitin:ccxxvii.mil.Inde ad flumen indum & oppidum taxilla.lx.mil.ad hydaspẽ fluuium clarum.cxx.Mil.ad hyspasin non ignobiliorem.lxix.cccxc.Mil.qui fuit Alexandri itinerum terminus:exuperato tamen amne arisq; in aduersa ripa dicaris.Epistolæ quoq; regis ipsius consentiunt his.Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata sunt:ad hesidrum.clxviii.M.iomanem amnem tantundẽ.Exemplaria aliqua adiiciunt.v.Mil.pas.inde ad gangem.cxii.Mil.ad rhodapham.clxix.Mil.Alii.ccc.mil.xxv.mil.in hoc spatio produnt ad calinipaxa oppidũ.clxvii.d.alii.ccixv.Mil.inde ad cõfluentem iomanis amnis & gãgis.dc.xxv.mil.Pleriq; adiiciunt.xiii.mil.ad oppidumq; balybotra ccccxxv.Ad hostium gangis.dcxxxviii.mil.d.gentes quas memorare non pigeat:a montibus hemodis:quoꝝ ꝓmõtoriũ imaus uocatur:incolarũ lingua niuosum significante:isari : cosyri:izgi:& per iuga chisotosagi:multarumq; gentium cognomẽ bracmanæ:quorum macco calingæ flumina pumas & cainas:quod in gangem influit ambo nauigabilia.Gentes calingæ proximæ mari:& supra mandæi:malli:quorum mons mallus tractusq; eius finis ganges.

Fluuius ganges. CA. XVIII.

Vnc alii in certis fontibus ut nilum tigantemq; uicina eodem modo:alii in scythicis montibus nasci dixerunt.Influere in eum.xix.amnes.Ex iis nauigabiles præter iã dictos Canucham uamam:erranoboan cosoagum soan.Alii cum magno fragore ipsius statim fõtis errumpere:deiectumq; per scopulosa & abrupta:ubi primum molles planities cõtingat in quodam lacu hospitari:inde lenem fluere:ubi minimum.viii·mil.pas.latitudine:ubi modicum stadiorum.c.Altitudine nusq̃ minore pa.xx.

uel Crenatiam: rhãnũ: bonã:cõsuagũ: sonũ uľ thãnũ: bouã : subnui

Gentes indiæ. CA . XIX.

Ouissimæ gentes gandaridum:calingarum.Regio ptalis uocatur. Regi.lxx.mil.peditum:equites mille:elephanti.dcc.in procinctu bellorum excubant.Nanq; uita mitioribus populis indoꝝ multi partita degitur.Alii tellurẽ exercent.Militiã alii capessũt:merces alii suas euehunt:res externas inuehunt:res publicas optimi ditissimiq; tẽperant.Iudicia reddunt. Regibus assident.Quintũ genus celebratæ illic & prope in religione uersæ sapientiæ deditum:uoluntaria semper morte uitam accenso prius rogo finit.Vnum super hoc est semiferum:ac plenum laboris immensi:a quo supradicta continentur uenandi elephantes domandiq;.Iis arãt.Iis inuehũt.Hæc maxie nouere pecuaria.His dimicant:militãtq; ꝓ finibus.Delectum in bellua uires & ætas:atq; magnitudo faciunt.Insula in gange est magnæ amplitudinis gentem continens unam modogalicam nomine.Vltra siti sunt modubæ:molindæ. Vbere cum oppido eiusdẽ nois magnifico modroesi:præti:calissæ:sasuri:phassulæ:colubæ:orzulæ:abali:taluctæ.Rex hoꝝ peditũ.l.mil.equitũ .iiii.mil:elephantoꝝ.cccc.in armis habet. Validior deinde gens andaræ plurimis uicis.xxx.oppidis:quæ muris turribusq; muniuntur.Regi præbet peditũ c mil.equitũ duo mil.elephantos mille.Fertilissimi sunt auri:dardæ:setæ uero argẽti.Sed oĩum in india prope:nõ modo in hoc tractu potentiã claritatẽq; antecedunt prasi amplissima urbe ditissimaq; palybotra.Vnde quidã ipsam gentẽ palybotros uocant:imo uero tractum uniuersum a gange.Regi eorũ peditum sexcenta millia:equitum.xxx.mil.elephantorum.ix.mil.per omnes dies stipendiantur.Vnde coniectatio ingens opum est.Ab iis in interiore situ monedes & suari:quorum mons maleus:in quo umbræ ad septentrionẽ cadunt hyeme:æstate in austrum:per senos menses .Septentriones eo in tractu semel in anno apparere:nec nisi.xv.diebus.Beton auctor est.Hoc idẽ pluribus locis indiæ fieri Megasthenes.Austrinum polum indi dramasa uocãt.Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit.Inter oppida methora & cyrisoborca. A gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole populi iam quidem infecti:nondum tamen æthiopũ modo exusti:quantum ad indum accedunt:tantum colore præferunt sydus.Indus statim a prasiorum gente:quorum in montanis pygmæi traduntur.Artemidorus inter duos amnes.xxi.M.pas.interesse tradit.

Indus fluuius. CA. XX.

Ndus sandus ab incolis appellatus in iugo caucasi mõtis:quod uocatur paropanysus aduersus solis ortũ effusus:& ipse undeuiginti recipit ãnes:Sed clarissimos hydaspen q̃tuor alios afferentẽ:cantabrã tres.Per se uero nauigabiles acesinũ & hypasin.q̃dam tñ aquarum modestia nusquam latior quinquaginta stadiis:aut altior.xv.pass.amplissimã insulam effici.ns:quæ prasiane nominatur:& aliam minorẽ quæ patale.Ipse per.xii,xl.pass.

paucissimis auctoribus nauigatus:& quodam solis comitatu in occasum uersus oceano infundi tur.Mensuram in ora ad eum ponam:ut inuenio generatim:quãq̃ inter se nullæ congruant.Ab ostio gangis ad promontoriũ calingon & oppidum dandagula.dccxxv.mil.pas.Ad tropina.xii. mil.xxv.ad perimulæ promontorium:ubi est celeberrimũ indiæ emporiũ.dccl.ad oppidum in insula quam supradiximus patalam.dcxx.mil.pas.Gentes montanæ inter eum & iomanẽ: celi:cetriboni siluestres.Deinde megallæ:quorũ regi quingenti elephanti:peditum & equitum numerus incertus.Chrysei:parasangæ:asangi tigri fera scatentes.Armant peditũ.xxx.Mil.elephantos. ccc.equites.dccc.Hos includit indus montium corona circundatos:& solitudinibus.dcxxv.m. Infra solitudines dari:suræ.Iterumq; solitudines:per.clxxvii.mil.pas.pleruncq̃ harenis ambientibus haud alio modo q̃ insulas mari:infra deserta hæc maltecoræ:singæ:marohæ:rarungæ:moruntes:& masuæ:pangungæ:lalii.Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent:incolæ liberi & regũ expertes multis urbibus montanos obtinẽt coles.Nareæ deĩde quos claudit mõs altissimus indicorũ capitalia.Huius incolæ alio latere late auri & argenti metalla fodiũt.Ab iis oraturæ.Quorum regi elephanti quidem.x.millia.Sed ample uires peditum. Varetatæ qui sub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumq;.Odomboeræ:salabastræ : horatæ urbe pulchra fossis palustribus munita:per quas crocodili humani corporis auidissimi aditũ nisi ponte nõ dant.Et aliud apud illos laudatur oppidũ automela impositum littori quinq; amnium in unum confluente concursu:emporio nobili.Regi eorum elephantos mille.dc. peditum.cl.Mil. equitum quinq;.M.Pauperior charmarum rex elephantos.lx.paruasq; reliquas uires habet.Ab iis gens pande sola idorum regnata fœminis.Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt:ob idq; gratiorem:regno donatam præcipuo.Ab ea deducentes originem imperitant.ccc.oppidis:peditum.cl.millia:elephantis quingentis.Post hanc trecentarum urbium syrieni:derangæ:posingæ: buzæ:gogiarei:umbræ:nereæ:brancosi:nobundæ:cocõdæ:nesei:pedatritæ:salobriasæ : olostræ: patalam insulam attingentes:a cuius extremo littore ad caspias portas.xviii.xxv.mil.produntur. Hinc deinde accolunt indum aduersus eos euidenti demonstratione amatæ:bolingæ:gallitalutæ:dimuri:megari:ordabæ:mesæ:ab hisuri:syleni.Mox deserta in.ccl.mil.pas.Quibus exuperatis organagæ:abaortæ:sibaræ:suertæ:& ab iis solitudines prioribus pares.Dein sorophages:sargæ:baragomatæ :umbritæq;:quorum.xii.nationes:singulisq; binæ:urbes. Aseni trium urbium incolæ:Caput eorum bucephala Alexandri regis equo:cui fuerat hoc nomen:ibi sepulto conditum Mutani super hos caucaso subiecti.Soleadæ:sondræ:transgressisq; indum:& cum eo decurrentibus samarabiæ:sambraceni:brisabritæ:orsiandi:xeni:taxilæ cum urbe celebri.Iam in plana demisso tractu cui uniuerso nomẽ amandræ.Populi q̃ttuor peucolaitæ:arsagalitæ:geretæ:asoi. Etenim plerique ab occidẽte non indo amne determinant:sed adiiciunt quattuor satrapias gedrosos:arachotas:arios: paropamissadas.

Arii & iunctæ gentes. CA. XXI.

VLtimo fine cophete fluuio:quæ omnia ariorum esse aliis placet.Necnon & nysam urbem plerique indiæ ascribunt:montemq; merum Libero patri sacrum.Vnde origo fabulæ Iouis fœmine editum.Item aspagonas gẽtem uitis:& lauri : & buxi:pomorũq; omnium in græcia nascentium fertilem.Quæ memoranda & prope fabulosa de fertilitate terræ:ac genere frugum:arborumque:aut ferarum:ac uolucrum:& aliorum animaliũ traduntur: suis quæq; locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanam insulam festinante animo.Sed ante sunt aliæ patalæ q̃ significauimus in ipsis faucibus idi triquetra figura.ccxx.mil.pas.latitudine.Extra ostium indi chrysæ & argiræ fertiles metallis:ut credo.Nam quod aliqui tradidere aureum argenteumq; iis solum esse haud facile crediderim.Ab iis.xx.mil.pas.crocale.Ab ea.xii.mil.p.bibaga ostreis & conchylus referta.Deinde toralliba.ix.mil.pas.a supradicta:multæq; ignobiles.

Taprobanæ insula. CA. XXII.

TAprobanem alterum orbẽ terrarũ esse diu existimatũ est antichthonũ appellatiõe.Vt liqueret insulã eẽ Alexandri magni ætas resq; pstitere.Onesicritus classis eius pfectus elephãtos ibi maiores bellicosioresq; q̃ i idia gignis scripsit.Megasthenes flumĩe diuidi:icolasq; palæogões appellari:auri margaritarũq; grãdiũ fertiliores q̃ idos.Eratosthenes & mẽsurã pdidit longitudis.vii.M.stad.latitudinis.v.M.nec urbes esse:sed uicos septingentos.Incipit ab eoo mari inter ortum occasumq; solis indiæ ptenta:& quondã credita.xx.dierũ nauigatiõe a prasiana gẽte distare:mox q̃a papyraceis nauibus armamentisq; nili peteret̃ ad nostrarũ nauium

cursus.vii.dierum interuallo taxato.Mare interest uadosum:senis nō amplius altitudinis passi-
bus:sed certis canalibus adeo profundum:ut nullæ anchoræ sidant:ob id nauibus utrinq; pro
ræ:ne per angustias aluei circuagi sit necesse.Syderũ in nauigando nulla obseruatio. Septētrio
non cernitur.Sed uolucres secum uehunt:emittentes sæpius:meatúq; earum terras petentium
comitantur.Nec plusquam ternis mensibus in anno nauigant. Cauēt a solstitio maxime.c. dies
tunc illo mari hyberno.Hactenus a priscis memorata.Nobis diligentior notitia. Claudii princi
patu contingit.Legatis etiam ex insula aduectis.Id accidit hoc modo:Annici Plocamii q maris
rubri uectigal a fisco redemerat libertus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus præter car
maniam quintodecimo die hippuros portum eius inuectus hospitali regis:clæmentia sex men-
sium tempore imbutus alloquio percontanti postea enarrauit romanos:& Cæsarem mirum in
modum in auditis iusticia:ille suspexit:q; pares pondere denarii essent in captiua pecunia: cum
diuersæ imagines indicarent a pluribus factos: Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam:lega-
tos quattuor misit principe eorum Rhachia.Ex iis cognitum.d.esse oppida:portum contra me
ridiem appositum oppido palesimundo omnium ibi clarissimo:ac regia.cc.pas.Lebis stagnum i
tus megisba.ccc.lxxv.mil.pas.ambitu insulas pabuli tantum fertiles complexũ.Et ex eo duo am
nes erumpere palesimundum iuxta oppidum eiusdem nominis influentem in portum tribus al
ueis.v.stadiorum arctissimo.xv.amplissimo.Alterum ad septētrionē indiamq; uersus cydara no
mine:Proximum esse indiæ promontorium: quod uocatur colaicum quatridui nauigatione:
medio in cursu solis insula icurrente.Mare id colore peruiridi:præterea fruticosum arboribus
iubas earum gubernaculis deterrentibus.Septētriones uergiliasq; apud nos ueluti in nouo cœ
lo mirabantur. Lunam quidē apud ipsos nō nisi ab octaua ad.xv.supra terram aspici fatētes.
Canopum lucere noctibus sydus ingens & clarum.Sed maxime mirum iis erat umbras suas in
nostrum cœlum cadere non in suum:solemque a leua oriri & in dextra occidere potiusq̃ e di-
uerso. Iidem narrauere latus insulæ quod prætenderet indiæ.x.mil.stadiorum esse ab oriente
hyberno ultra montes emodos.Seras quoq; ab ipsis aspici:notos etiam commertio patrem ma-
baciæ commeasse eo aduenis ibi feras occursare.Ipsos uero excedere hominum magnitudinem
rutulis comis:cæruleis oculis:oris sono truci nulli commertio linguæ. Cætera eadem quæ no-
stri negociatores.Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab iis si placeat pmu
tatio:non aliter odio tristiore luxuriæ q̃ si perducta mens illuc usq; cogitet qd & quod petat:
& quare.Sed netaprobanæ quidem q̃uis extra orbem a natura relegata nostris uitiis caret: aure
argentumque & ibi in præcio.Marmor testudinis simile:Gemmæ margaritæq; in honore mul
to præstãtiores.Et totus luxuriæ nostræ cumulus ipsorum opes maiores esse dicebãt:sed apud
nos opulentiæ maiorem usum. Serum nemini.Ne in diem aut interdiu somnum. Aedificia mo
dice ab humo extantia.Annonam nunq̃ augeri.Non forã lites ue esse. Coli Herculem.Eligi re-
gem a populo senecta clæmentiaq; liberos nō habentem.Et si postea gignat abdicari:ne fiat hæ
reditarium regnum.Rectores ei a populo.xxx.dari:nec nisi plurium sentētia quenq̃ capite dam
nari: sic quoq; appellationem esse ad populum.lxx.iudices dari:si liberent ii reum:amplius.xxx:
iis nullam esse dignationem:grauissimo probro.Regi cultum.Liberi patris:cæteris arabum.Re
gem siquid delinquat:morte mulctari nullo interimente:sed aduersantibus cunctis:& cōmertia
etiam sermonis negantibus.Festa uenatione absumi. Gratissimam eam tigribus elephantisque
constare.Agros diligenter coli.Pomis abundare:Esse & in piscatu uoluptatem:testudinum ma
xime: quarum superficie familias habitantium contegi tanta reperiri magnitudine. Vitam
hominum centum annis modicam.Hæc comperta de taprobane. Quattuor satrapiæ: quas in
hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenæ:dariti:carmania. CA. XXIII.

A Proximis īdo gētibus mōtana capissenæ habēt capissam urbē:quā diruit Cyrus.Ara-
chosia cum oppido & flumīe eiusdē nois:qd qdā Cophen dixere a Semiramide cōdi
tū.Amnis hermādus pfluēs p abestē arachosiorũ.Proximos iis a meridie ad ptem ara
chatarũ faciūt gedrosos:& a septētriōe popamissidas.Cartana oppidū sub caucaso:qd postea te
trogōis dictū.Hæc regio ē ex aduerso bactrianorũ.Deīde eius oppidū Alexandria a cōditore di
ctū:Syndraci:daugalæ:parapianæ:cātaces:magi.Ad caucasū cadrusi oppidū ab alexandro cōdi-
tum.Infra hæc oīa ora arabido. Ariana regio ābusta feruoribus:desertisq; circūdata. Multa tñ
interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxīe fluuios tōderon & arosapē.Oppidū ar
tacna:atius amnis:qui pfluit alexandriā ab alexandro cōditā.Patet oppidū stadia.xxx.multoq;

pulchrius(ficut Atracinus tradit)artacabane.Item ab Antiocho munitum ftadia.l.Deinde dori
fcigens.Amnes pharnacotis:oppradus:prophthafia.Oppidum zarafparum drangæ:argetæ: za-
rangæ:gedrufi.Oppida peucolais : lymphorta:methoricum:deferta.Amnis manain . Auguttiri
gens.Flumen boru.Genfurbi flumen nauigabile ponamus pandorum finibus.Item caberon fo
rapꝝ oftio portuofus.Oppidum cõdrigráma.Flumen cophes:influũt i eũ nauigabilia faddarus:
parofpus:fodinus.Ariane partem effe dararin aliqui uolunt:menfuramq; produnt utriufq; lon
gitudine.xix.l.miliũ paffuum.latitudine dimidio minoré q̃ indiæ.Alii gedrufos & fyros pofue
re per.clxxxiiii.mil paf.mox ichthiophagos.Oritas propria nõ indoꝝ lingua loquẽtes p.cc.mil.
paf.inde pofuere arbioꝝ genté per.cc.mil.paf.Ichthiophagos omnes Alexander uetuit pifcibus
uiuere. Vltra deferta.Deinde carmania:ac perfis atq; arabia.Sed priufquam hæc generatim per-
fequamur:indicare conuenit quæ prodit Onefìcritus claffe Alexandri circũuectus in mediter-
ranea perfidis:& indiæ narrata proxime a iuba.Deinde eam nauigationem:quæ his ãnis cõper-
ta feruatur hodie. Onefìcriti & Nearchi nauigatio:nec noĩa habet mãfionũ nec fpatia. Primũq;
xylenopolis ab Alexãdro cõdita:unde cœperũt exordiũ.Iuxta qđ flumẽ aut ubi fuerit:nõ fatis
explanat.Hæc tñ digna memoratu produnt.Ab iis oppidũ a Nearcho conditũ in nauigatione
ea.Flumen nabrũ nauiũ capax contra infulam diftans:lxx.ftadiis.Alexandria cõdita a Leonato
iuffu Alexãdri in finibus gentis.Argenuus portu falubris.Flumen tuberũ nauigabile : circa qđ
parire.Deinde ićthiophagi tam longo tractu:ut.xx.dierum fpatio prænauigauerint infulã:quæ
folis appellatur:& eadẽ cubile nympharum rubens:in qua nullũ nõ aĩal abfumitur incertis cau
fis.Origens.Flumen carmaniæ hytanis portuofum & auro fertile.Ab eo primũ feptẽtriones ap
paruiffe adnotauere.Arcturum nec omnibus cerni noctibus nec totis unq̃ . Achemenide ufq;
illo tenuiffe.Aeris & ferri metalla & arfenici ac miniĩ exerceri.Inde promontorium carmãiæ ẽ.
Ex quo in aduerfo ora ad gentem arabiæ macas traiectus diftat.l.mil.paf. infulæ tres : quarum
organa tantum habitatur a cofa a continenti.xxv.mil.paf.infulæ quattuor intimo in finu ante
perfida.Circa has hidri marini uicenum cubitorum adnatantes terruere claffem: infula acrota-
dus:item gauratæ:in quibus chiana gens.Flumen hyperis in medio finu perfico oneranarũ na-
uiũ capax.Flumen fitiogagus:quo pafargadas feptimo die nauigatur . Flumen nauigabile phir-
ftimus.Infula fine nomine.Flumẽ grauius modicarum nauium capax per fufianem fluit. Dexte
ra eius accolunt deximontani:qui bitumen perficiunt.Flumen Oroatis oftio difficili nifi peri-
tis. Infulæ duæ paruæ inde uadofa nauigatio paluftri fimilis.Per euripos tamen quofdam pera
gitur.Oftium euphratis.Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta caracem.Inde tigris fufa. Fe-
ftos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt feptimo menfe poftq̃ digreffus ab iis fuerat pa-
talis tertio nauigationis.Sic Alexandri claffis nauigauit.Poftea a fyagro arabiæ promõtorio pa
talen fauonio quem hypalum ibi uocant:peti certiffimum uidebatur.xiii.mil.xxxii. paf.æftima
tione.Secuta uero ætas propiorem curfum tutioremque indicauit : fi ab eodem promontorio
zizerum amnem portum indiæ peteret.Diuque ita nauigatum eft: donec compendia inuenit
mercator:lucroque india admota eft.Quippe omnibus annis nauigatur fagittarioꝝ chortibus
impofitis.Etenim pyratæ maxime infeftabant.Nec pigebit totum curfum ab ægypto exponere
nunc primum certa notitia patefcente.Digna res nullo anno minus fextertiis quingentis mili-
bus imperii noftri exhauriente india:& merces remittente:quæ apud nos centuplicato ueniãt:
Mille millibus paf.ab Alexandria abeft oppidum Heliopolis.Inde nauigãt nilocoptum'. cccii.
mil.paf.qui curfus etefiis flantibus peragitur.xv.diebus. A copto camelis itur aquationum ra-
tione manfionibus difpofitis. Prima appellatur hydreum.xxxii. Secunda in monte diei itinere.
Tertia in altero hydremate a copro.xcv.Deinde in monte.Mox ad hydreum Apollinis a copto
clxxxiiii.milia paffus.Rurfus in monte Mox ad nouum hydreum a copto.ccxxiii.paffus. Eft &
aliud hydreum uetus . Trolodyticum nominatur:ubi præfidium excubat diuerticulo duum
milium . Diftat a nouo hydremate quattuor mille paffus.Inde berenice oppidum:ubi portus
rubri maris a copto.cclviii.paffus.Sed quia maior pars itineris cõficitur noctibus ꝓpter æftus:
& ftatim die abfumuntur totum a copto berenicen iter duodecimo conficitur die . Nauigare
incipiunt æftate media ante canis ortum:aut ab exortu protinus.Veniuntque circiter:xxx.die
ocelin arabiæ:aut canan thuriferæ regionis . Eft & tertius portus:qui uocatur muza:quem in-
dica nauigatio non petit:nec nifi thuris odorumque arabicorum mercatores.Intus oppida re-
gia eius:unum appellatur faphar:aliudq; faba.Indos autem petentibus utiliffimum eft ab oceli
egredi.Inde uento hipalo nauigant diebus.xl.ad primum emporium indiæ.Muzirum nõ expe

tendū propter uicinos pyratas:qui optinent locū nomine hydras: neque ē abundans mercibus.
Præterea longe a terra abest nauium statio:lintribusq; efferuntur onera quæ geruntur. Regna-
bat ibi cum proderem hæc Celebothras. Alius utilior portus gentis necanidon:qui uocat̃ beca
re.Ibi regnat paridion:longe ab emporio mediterraneo distāte oppido:qđ uocatur modusa.Re
gio autem ex qua piper monoxylis lintribus baraton conuehitur:uocatur cottonara:quæ om- uel becarē.
nia gentiū portuumue aut oppidorū noīa apud neminē priorū inueniunt̃. Quo apparet mutari
locorum status. Ex india renauigant mense ægyptio tybi incipite nr̄o decēbri:aut utiq; mechi-
ris ægypti itra diem sextum:quod fit intra idus ian.nfas.Ita euenit ut eodem āno remeent. Na
uigant aūt ex india uēto uulturno:& cum intrauere rubrū mare africo uel austro. Nūc reuerte
mur ad propositū. Carmaniæ oram patere duodecies.l.mil.pas̃.Nearchus scripsit. Ab initio eius
ad flumē sabin.c.mil.pas̃.Inde uineas coli & arua.Flumē andanin.xxv.mil.spatio. Regio uocat̃
armuzia.Oppida carmaniæ: zetis alexandria.Irrūpit deīde & ī hac parte geminū mare ī terras:
qđ rubru m dixer̃ nostri græcia erythreum a rege erythra:aut ut alii solis repercussu talē reddi
colorem existimantes. Alii ab harena terraq;.Alii tali aquæ ipsius natura.

Sinus persicus & arabicus CA. XXIIII.

SEd in duos diuidit̃ sinus.Is qui ab oriēte est: p̄sicus appellatur.xxv.m.pas̃.circuitu:ut
Eratosthenes tradit.Ex aduerso est arabia:cuius.xii.m.p.ē lōgitudo. Rursus altero
ambitur sinu arabico noiato:oceanū qui īfluit azanium appellant. Persicum ītroitū
v.mil.p. latitudinis:alii quattuor fecerunt.Ab eo ad intimū sinum recto cursu.xi.m.xxv. prope
modum cōstat esse:& situm eius humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne
in sinū persicū:atq; illinc babylonē ab euphratis paludibus scripserunt.xxv.mil.pas̃.eē.in carma
niæ angulo sunt chelonophagi testudinū superficie casas tegentes:carne uescētes. A flumine ar-
bi promontorium ipsum inhabitant:præter capita toto corpore hirti:coriisq; piscium uestiti.

Cascandrus insula:parthorum regna. Ca. XXV.

AB horū tractu indiam uersus cascādrus deserta insula in oceano mil.pas. tradit̃.iuxta
eam freto influente stoidis quæstuosa margaritis a promontorio. Carmanis iungun
tur armozei. Quidam interponunt arbios.cccexii.pas̃.toto littore. Ibi portus mace-
donum:& aræ Alexandri. In promōtorio amnes saganos:dein daras & salsus. Ab eo promōto-
rium themisteas: insula aphrodisias habitatur. Inde persidis initiū ad flumen oroatim: quo di
uiditur ab elimaide. Contra persidem insulæ philos casandra aracia cum mōte præalto Neptu
no sacra:ipsa persis aduersus occasum sita optinet littora.d.l.mil.pas̃.etiam in luxum diues.ī par
thorum iampridem translata nomen. Horum de imperio nunc paucis. Regna parthorum duo
deui ginti sunt omnia:ita enim diuidunt prouīcias circa duo(ut diximus)maria rubrum a meri uel p̄sicum
die:hyrcanū a septētrione. Ex iis.xi.quæ superiora dicuntur:incipiunt a confinio armeniæ cas
piisq; littoribus pertinent ad scythas:cū qbus ex æquo degunt. Reliqua.vii.regna inferiora ap-
pellantur. Quod ad parthos attinet:semper fuit parthia in radicibus montium sæpius dictorū:
qui omnes eas gentes prætexunt. Habent ab ortu arios:a meridie carmaniā & arrianos ab occa
su hyrpratitas:medos:a septentrione hyrcanos:undiq; desertis cincta. Vlteriores parthi noma-
des appellantur. Citra deserta. Ab occasu urbes eorum quas diximus:issatis & calliope:ab orien
te æstiuo Europum:ab hyberno mania:in medio hecatōpylos Arsacia regio nesæa parthyenæ
nobiles:ubi alexandropolis a conditore.

Media:mesopotamia:babylon:seleucia CA. XXVI.

NEcessarium est in hoc loco signare & medorū situm:terrarūq; faciē circūager̃ ad per
sicum mare:quo facilius deinde reliqua noscantur. Nanq; media ab occasu trāsuersa
oblique parthiæ occurrēs:utraq; regna includit. Habet ipsa ab ortu caspios & par-
thos:a meridie sitacenem & susianem & persida:ab occasu adiabenen:a septentrione
armeniam. Persæ rubrū mare semper accoluere:propter quod is sinus persicus uocatur. Regio
ibi maritima cyropolis. Quia uero ipsa subit ad medos elymais megalla appellatur locus arduo uel cly-
montis ascensu per gradus introitu angusto ad persopolin caput regni dirutam ab Alexandro: max.
Præterea habet in extremis finibus laodiceam ab Antiocho conditam. Inde ad orientem mā-
gni optinēt passargada castellū:in quo Cyri sepulchrū ē. Et horū agbatana oppidū: translatū ab
Dario rege ad montes. Inter parthos & arrianos excurrūt parætacene. His gētibus & euphrate ī
feriora regna īcludunt̃. Reliq̄ dicemus a mesopotamia excepto mucrōe eius arabūq; populis ī
priore dictis uolumine. Mesopotamia tota assyriorū fuit uicatim dispersa:præter babylōa & ni-
num. Macedones eam in urbes cōgregauer̃ pp ubertatē soli. Oppida p̄ter iam dicta habet seleu

ciam:laodiceam:artemitam.Item in arabum gente qui arroei uocantur & mardani: antiochia: quæ a præfecto mesopotamiæ Nicanore condita:nicatoria uel arbelis uocatur.lungũtur iis arabes:introrsus eldamarii.Super quos ad pellacontã flumẽ bura oppidum:salamii & masei arabes. Gordyæis uero iuncti aloni:per quos zerbis fluuius in tigrin cadit:azones:silices:montani: & orontes.Quorum ad occidentem oppidum gaue: camela.Item suæ in rupibus. Supra ficiclassi iii.mil.pas.per quos lycus ex armœnia fertur.Ab fitris ad hybernũ exortũ. Azochis oppidum. Mox in campestribus oppida diospage:polytelia:stratonicea:anthemus.In uicinia euphratis nicephorion:quod ut diximus:Alexander iussit condi propter loci oportunitatem.Dicta est & in zeumate apamia:ex qua orientem petentes excipit oppidũ apprime munitum quondã stadiorũ lxv.amplitudine:& satraparum regia appellatum:quo tributa cõferebantur.Nunc in arcẽ redactum. Durant: ut fuerant:hebata:& ductu Pompei magni terminus romani imperii oruros.A zeumate.ccl.mil.pas.Sunt qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere deductum:ubi eum diximus fidi:ne præcipiti cursu babyloniam infestaret.Ab assyriis uero uniuersis appellatum armalchar:qd significat regiũ flumẽ.Qua deriuatur oppidum fuit agranie maximis: qd diruere persæ.Babylon chaldiacarum gentium caput diu summam claritatem optinuit in toto orbe: pp quã reliqua pars mesopotamiæ:assyriæque Babylonia appellata est.lx.mil.pas. amplexa muris:ducẽos pedes altis:quinquagenos latis. In singulos pedes ternis digitis mensura ampliore q̃ nostra:interfluo euphrate mirabili opere utroq;.Durat adhuc ibi Iouis beli templum. Inuẽtor hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudinem redũt exhausta uicinitate seleuciæ ob id conditæ a Nicanore intra nonagesimum lapidem in confluentem euphratis fossa perducti atq; tigris:quæ tñ babylonia cognominat:libera hodie: ac sui iuris macedonũq; moris. Ferunt ei plebes urbanæ sexcẽta esse.Sitũ uero mœniũ aquilæ pãdentis alas. Agrũ totius orientis fertilissimum.Inuicem ad hanc exhauriendam & ctesiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in chalonitide condidere parthi:quod est nunc caput regni.Et postq̃ nihil proficiebat nuper Vologesus rex aliud oppidum uelogesocertam in uicino condidit.Sunt etiam in mesopotamia oppida hippaneum chaldæorũ doctrina claræ. Et hoc sicut Babylon iuxta flumen narragam: qui dedit ciuitati nomen:Muros hippaneorum persæ diruere. Orcheni quoq; tertia chaldæorũ doctrina in eodẽ situ locant:ad meridiẽ uersi. Ab iis notitæ & orthophanitæ & græciocanthæ. Euphrate nauigari Babylonem & persico mari.cccc xxii.mil.pas.tradunt Nearchus & Onesicritus.Qui uero postea scripsere a seleucia.cccc xc.mil.Iuba a babylone characẽ. clxxv.mil.d.Fluere aliq ultra Babylonẽ cõtinuo alueo priusq̃ distrahitur in irrigua.lxxxvii.mil. Vniuerso autem cursu.xi.mil.pas.Inconstantiam mensuræ diuersitas auctorũ facit: cum persæ quoq; schœnos & parasangas alia mẽsura determinẽt.Vbi desinit alueo munire ad confinium caracis accedẽte tractu statim infestãt attali latrones:arabũ gẽs.Vltra quos scenitæ.Ambitu uero euphratis nomades arabiæ usq; ad deserta syriæ:unde in meridiem flecti eũ diximus solitudines palmirenas relinquentem.Seleucia abest a capite mesopotamiæ euphraten nauigãtibus undecies.xxv.m.p. A mari rubro si tigri nauiget.cccxx.m.A zeumate.d.mil.xxvii. Zeuma a seleucia syriæ ad nostrum littus.cxxxii.m.pas. Hæc est ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni .d.cccc.mil.xliiii.pas.Est etiamnum oppidum mesopotamiæ in ripa tigris circa confluente:.qd uocant digbani.

Flumen tigris. CA. XXVII.

Ed & de tigri ipso dixisse conueniat.Oritur in regione armeniæ maioris: fonte conspicuo in planitie. Loco nomen elongosine est.Ipsius qua tardior fluit:diglito. Vnde concitatur a celeritate tigris incipit uocari.Ita appellant medii sagittam:influit:in lacũ arethussam omnia illata pondera sustinentem: & nitrum nebulis exhalantem: Vnum genus ei piscium est:& hic aquæ transcurrentis non miscetur alueo: sicut nec e tigri pisces in lacum transnatant.Fertur autem & cursu & colore dissimilis.Transuectusque occurrete tauro monte in specu mergitur.Subterq; lapsus a latere altero eius erumpit.Locus uocatur zoroanda.Eundem esse manifestum est quod demersa perfert.Alterum deinde transit lacum:qui tesbidis appellatur:rursusq; in cuniculos mergitur:& post.xxv.mil.pas.circa nympheum reddit tam uicinũ arsaniæ.Fluere eum in regionem arheni:Claudius Cæsar auctor est:ut & cum intumuere confluant:nec tñ misceant.Leuiorq; arsanias innatat.iiii.m.ferme spatio.Mox diuisus in euphratẽ mergit.Tigris ãt ex armœnia acceptis fluminibus claris pthéi:agnice: pharione:arabas oreos:adiabenosq; distermians:& q̃ diximus mesopotamiã faciẽs lustratis mõtibus gordyæorũ

circa apameam mesenes oppidum:citra seleuciā babyloniam.cxxv.mil.pas.diuisus in alueos duos. Altero meridiem ac seleuciam petit mesenen profundens. Altero ad septentrioné flexus eiusdem gētis tergo campos cauchas secat. Vbi remeauere aquæ pasitigris appellatur. Postea recipit ex media choaspen:atq; ut diximus inter seleuciam & ctesiphontem uectus:in lacus chaldaicos se fundit eosque.lxx.Mil.passu.amplitudine implet.Mox uasto alueo profusus dextra characis oppidi infertur mari persico .x. ore.Inter duorum amnium hostia.xxv mil.pas.fuere.Aut ut alii tradunt.vii.mil.utroq; nauigabili.Sed longo tempore euphratem præclusere orcheni:& accolæ agros rigantes:nec nisi post tigrin defertur i mari.Proxima tigri regio paropotamia appellatur. In ea dictū est demesene. Oppidum eius dibitach.Iunguntur chalonitis cum ctesiphonte:nō palmetis mō.uerum & olea pomisq;:aliisq; arbustis nobilis.Ad eam peruenit zagrus mons ex armenia inter medos adiabenosq; ueniens supra paraetacenem & persidem.Chalonitis abest a perside cccclxxx.mil.pas.Tantum a caspio mari & assyria abesse compēdio itinerum aliqui tradūt.Inter has gentes atq; mesenen sittacene est:eadem arbelitis:& palestinæ dicta.Oppidū eius sittace græcorum ab ortu est & sabata.Ab occasu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tornadorū. Item apameæ cui nomē Antiochus matris suæ imposuit:tigris circūfunditur.Hæc diuiditur archoo.Infra est susiane:in qua uetus regia persarum.Susa a Dario Histapis filio cōdita.Abest a seleucia babylonia.ccccl.mil.pas.tantundem ab egbatanis medorum per montem charbantum in septentrionali.Tigris alueo oppidum est babytace.Abest a susis.cxxxv.mil.pas.Ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt.Id defodiunt ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem uersus iunguntur cossæi latrones & mizeorum.xl.populi liberæ feritatis.Supra eos parēt parthusi mardi & saitæ hyi qui prætenduntur supra helmaidaquam persidi in ora iunximus.Susa a persico mari absunt.ccl.mil.pas.qua subiit ad eam classis Alexādri pasitigri intus ad lacum chaldaicum uocatur aphle:unde susa n uigatione.lxv.mil.d.p.absunt.Susanis ab orlente sunt chosiei.Supra chosieos ad septentrionem mosobatene sub monte cambalido:qui est caucasi ramus.Inde mollissimo transitu in bactros.Susianen ab elemaide disterminat amnis euleus ortus in medis:medioq; spatio cuniculo conditus:ac rursus exortus per mesobatenen lapsus circuit arcem susarū ac Dianæ templum augustissimum:cum illis gentibus:& ipse in magna cerimōia sit:siquidem reges non ex alio bibunt:& ob id in longinqua portant.Recipit amnes edippum præter asylum a montibus persarum uenientem ad unum ex susianis oppidum.Iuxta eum magoga a carace.xv.pas.Quidam hoc i extrema susiane ponūt solitudinibus proximum.Infra euleum elymas est.In ora cuncta persidi:a flumine oroati ad caracen.ccxl M.pas.Oppida eius seleucia & sosirate apposita monti casyro.Oram quæ praiacet minorem syrtium uice diximus inaccessam cœno plurimum limi deferentibus brixa & ortacea amnibus madente:& ipsa elymaide in tātum ut nullus sit nisi circuitu eius a perside aditis.Infestatur a serpentibus quos flumina deportant:pars eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudente regna de quo dicemus exposita prius.M.Agrippæ sententia.Nanq; is mediam & parthiam & persidem ab oriente indo:ab occidente tigri:a septentrione tauro caucaso:a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinē terdecies.xx.mil.pas.in latitudine.d.cccxl.prodidit.Præterea per se mesopotamiam ab oriente tigri:ab occasu euphrate:a septentrione tauro:a meridie mari persico inclusam longitudine octingentorum mil.pas.latitudine.cccl x.Charax oppidum persici sinus intimum:a quo arabia eudæmon cognominata excurrit:habitatur in colle manufacto inter confluentes dextra tigrin:leua euleum.iii.M.pas.laxitate conditum est.Primum ab Alexādro magno colonis ex urbe regia durinæ:quæ tum iterit deductis militumque inutilibus ibi relictis alexandriam appellari iusserat:pagumque pelleneum a patria sua quem proprie macedonum fecerat.Flumina id oppidum expugnauere.Postea Antiochus restituit quintus regum: & suo nomine appellauit.Iterumque infestatum Passiones Sogdonaci filius rex finitimorum arabum: quem iuba satrapem Antiochi fuisse falso tradit: oppositis molibus restituit:nomen suum dedit emunito situ iuxta in longitudinem.vi.Mil.pass.Latitudine paulominus.Primo fuit a littoree stadiis.x. maritimum etiā in psanda porticus habet. Iuba uero prodente.I. Mil.passu. Nunc abesse a littore,c. xx. Mil. Legati arabum nostriique negociatores: qui inde uenere: affirmant. Nec in ulla parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ.Magis id mirum est estu lōge ultra id accedēte non repercussa.Hoc in loco genitum esse Dionysium terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat:quem ad cōmentāda omnia in orientē præmisit Diuus Augustus ituro in armeniam:ad parthicas:arabicasq; res maiore filio.Nō me pterit:nec sum oblitus sui quēq; situs diligē

uel oxii

tissimum auctorē uisum nobis in introitu huius opis.In hac tamē parte arma romana seq placet nobis:lubāq regē ad eundē Claudiū Cæsarē scriptis uoluminibus de eadē arabica expeditione.

Arabia:nomades:nabatei:omani:tilos:& ogyris insulæ. CA.XXVIII.

Rabia gentium nullis postferenda amplitudine longissima a monte amano a regiōe ciliciæ comagenisq descendit(ut diximus)multis gentibus eoꝝ deductis illo a Tigrane magno:sponte uero ad mare nostrum littusq ægyptiacum ut docuimus.Necnon & in media syriæ ad libanum montem penetrantibus nubeis:quibus iunguntur ramisi.Deinde teranei:deinde parami.Ipsa uero peninsula arabia intra duo maria rubrum persicūq percurrens quodā naturæ artificio ad similitudinē atq magnitudinē itali maris ēt circūfusa.In eandē ēt coeli partē nulla differentia spectat.Hæc quoq in illo situ.Fœlix eius populus.A nostro mari usq ad palmirenas solitudines diximus.Reliqua nūc inde peragemus.Nomades infestatoresq chaldæoꝝ scenitæ:ut diximus claudūt:& ipsi uagi:sed a tabernaculis cognōinati:q ciliciis metāt ubi libuit.Deinde nabathei oppidum incolunt petram noīe in conualle paulominus.ii.mil.paſ.amplitudinis circundatum montibus inaccessis amne interfluente.Abest a gaza oppido littoris nostri.d.c.M.a sinu persico cxxii.M.Huc conuenit utrunq biuium eorum:qui syriæ palmiram petiere:& eorum qui ab gaza uenerunt.A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quondā claris a Semiramide conditis abesamide & soroactia.Nunc sunt solitudines.Deinde est oppidū quod characenorum regi paret in pasitigris ripa forath nomine in quo a petra conueniunt characeni.Inde.xii.mil.paſ.secundo æstu nauigant.E particho enim regno nauigantibus uicus: teredon.Infra cōfluentem eufratis & tigris leua fluminis chaldæi obtinent: dextra nomades scenitæ.Quidā & alia duo oppida longis interuallis tigris pernauigari tradūt barbathiā:mox thumatham:quod abest a petra decem dierum nauigatione:Nostri negociatores dicunt characenorū regi parere:& apameā sitam ubi restagnatio euphratis cum tigri confloat.Itaq moliētes incursionem parthos:operibus abiectis inundatione arceri.Nunc a charace dicemus oram.Epiphanio primum exquisitam:locus ubi euphratis ostium fuit flumē salsum.Promontorium chaldone:uoragini similius:q̄ mari:per.l.paſ.ore:flumen,achanam:deserta.c.mil.p.usq ad insulā icariā. uel chatei
Sinus capeius quem accolont gaulopes & chateni.Sinus gerraicus.Oppidū gerra.v.mil.p. amplitudine turres habet ex salis quadratis molibus.A littore.l.mil.passu.regio attene.Ex aduerso tyros insula totidem milibus a littore.Plurima margaritis & celeberrima cū oppido eiusdem nominis.Iuxtaq altera in ora promontoria eius.xxii.d.paſ.Vltra magnas aspici insulas tradunt:ad quas non sit peruentū.Huius ambitū cxii.mil.d.p.a perside longius abesse:adiri uno alueo angusto.Insula asgilia:gētes nochetı:zurachi:borgodi:catarrei:nomades.Flumē cynos.Vltra nauigationem in cōpertā ab eo latere propter scopulos tradit Iuba.Prætermissa mentione oppidi omanorum batrasa aues & tomamem:quod priores celebrem portum carmaniæ fecere.Item omen & athane : q̄ nūc oppida maxīe celebrari a pſico mari nr̄i negociatores dicūt a flumīe canis. Vt Iuba tradit mons adosto similis.Gentes epimaranitæ.Mox ichthiophagi.Insula deserta.Gentes bathymi.Eblithei montes.Insula omoemus.Portus machorbe.Insula etaxalos. Onchobrice gēs eadei Insulæ sine nominibus multæ.Celebres uero isura:rhinnea & proxima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ litteris incognitis.Goboea portus:bragæ insulæ desertæ.Gens caludei:dabanegoris regio:Mōs orsa cum portu.Sinus duatus.Insulæ multæ.Mons tricoriphos.Regio cardalena. Insulæ solanidæ: capina:item ichthiophagorum. Deinde glari.Littus hāmaeum:ubi auri metalla.Regio canauna.Gentes apitami:gasani:insula deuuade.Fons goralus garpheti.Insulæ alaea & amnamethus.Gens clare.Insulæ chelōitis:ichthiophagon:multhe.Eodanda deserta basag.Multæ sabæorum.Flumina tharnar:amnū.Insulæ dolicæ.Fontes daulotes dora.Insula epteros:labanis:coboris:sambrachate:& oppidum eodem nomine incontinenti.A meridie īsulæ multæ:maxima camari:flumen mysecros:portus leupas.Scenitæ sabæi.Insulæ multæ.Emporium eorꝝ acila:ex quo in indiam nauigatur.Regio amithoscuta:damnia.Mizi maiores & minores:drimati: macæ.Horum promontorium contra carmaniam est.Distat.l.mil.paſ.Mira res ibi traditur.Numenium ab Antiocho rege misenæ præpositum ibi uicisse.Eodem die classe æstuq reuerso:iterum equitatu contra persas dimicantem & gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno statuisse.Insula in alto obiacet ogyris:clara:Erythra rege ibi sepulto.Distat a continente.cxxv.M.p. Circuitu.cxii.mil.d.Nec minus altera clara ī azanio mari dioscuriada distans a siagro extimo ꝓmontorio .cclxxx.mil.paſ.Reliqui incontinente a noto etianum autaride:in montes octo dieꝝ transitus.Gentes larendani:catabani: gebanitæ pluribus opidis:sed maximis nagia : & thonna

tẽplorũ.lxv.Hæc eſt amplitudinis ſignificatio hoc promontorium:a quo ad continentẽ troglo
dytarum.l.Mil.p.thoani:achchitæ:chatras motitæ:tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:cerbani:ſa- ul' accheni
bæi:arabũ propter thura clariſſimi:ad utraq; maria porrectis gentibus.Oppida eorum in rubro
littore marane:marma:corolia:ſabatra.Intus oppida naſcus:cardaua:carnus.& quo merces odo-
rum deferunt tomala.Pars eorum atramite quorum caput ſobotale.lx.Mil.templa muris inclu
dens.Regia tamen omnium mari iaba.Sinum optinent.xciiii.mil.paſ.refertum inſulis odorife-
ris.Atramitis in mediterraneo iunguntur.Minei mare accolunt:& elamitæ.Oppidũ eiuſdẽ no-
minis.Iis iunguntur cagulatæ.Oppidum ſibi:quod græci apporen uocant arſicodani. Vadei op
pido magno baraſei lechieni:ſygaros inſula:quam canes non intrant:expoſitiq; circa littora errã
do moriuntur.Sinus intimus in quo leanite qui nomẽ ei dedere.Regia eorum læana:& in ſinu uel agra
læanar:uel ut abii elana.Nam & ipſum ſinum noſtri elãiticum ſcripſere:alii alaniticũ.Artemido
rus alaniticũ.Iuba laniticũ.Circuitus arabiæ acharace læana colligere pditur quadragies octies.
lxv.paſ.Iuba paulominus.xl.mil.putat.Latiſſima eſt a ſeptentrione inter oppida heroum & cha-
racen.Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur.Nabatheis thimaneos iunxerũt ueteres: nũc
ſunt taueni:ſuelleni:ſarraceni:arreni:Oppidũ in quo omnis negociatio conuenit:hemuatæ:ana-
litæ.Oppida domada:egrata mudei . Oppidum badanatha:charrei.Oppidum chariati:achoali.
Oppidum phoda:ac minei a rege cretæ Minoe(ut exiſtimant)originem trahentes: quorum char
mei oppidum.xiiii.mil.paſ.marriba baramalacũ:& ipſum non ſpernẽdum.Item carnon rhãmei:
& horum origo Rhadamãthus putatur frater Minois.Homerite maſſala. Oppida:hamirei:ſan-
nei:chantace:bactias:harma.Oppidũ gedranite:ampre:iliſinate:bachilite:ſamei:amathei.Cũ op-
pidis neſſa & cenneſſeri.Zamareni cum oppidis ſaiace:ſcantate:bacaſcami.Rhiphearma oppidũ
quo uocabulo appellant ordeum.Aurei:& rhaui:gyrei & mathatei : Helmodenes:cum oppido
ebode. Agacturi in montibus oppido.xxv.mil.paſ.in quo fons emiſchabales:quod ſignificat ca-
melorum oppidũ.Amyelomei colonia mileſiorum.Actrida oppidum calingii:quorum mariba
oppidum ſignificat dominos omnium.Oppida pallon murannimal:iuxta flumen per quod eu-
phraten emergere putant.Gentes agrei hãmonii.Oppidũ athene:caurarani: quod ſignificat di-
tiſſimos armento.Coranitæ:ceſani:choani.Fuerunt & græca oppida:arethuſa lariſſa:chalcis de-
leta uariis bellis.Romana arma ſolus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equeſtri or-
dine.Nam Caius Cæſar Auguſti filius proſpexit tantum arabiam.Gallus oppida diruit non no
minata ab auctoribus qui ante ſcripſerunt:egran anneſtum:eſcam:maguſum:tãmacũ:labeciam:
& ſupradictam maribam:circuitu.vi.Mil.p.Itẽ caripeta:quo longiſſime proceſſit.Cætera explo-
rata rettulit.Nomades lacte & ferina carne ueſci.Reliquos uinũ ut indos palmis exprimere.Ole
um ſeſamæ.Numeroſiſſimas eſſe homeritas minoæs:fertiles agros palmetis arbuſtis. In pecore
diuites cẽbanos & areos:armis præſtare maxĩe chatramotitas.Carreis latiſſimos & fertiliſſimos
agros.Sabæos ditiſſimos ſiluarum fertilitate odorifera:auri metallis agrorũ riguis mellis:cæræ-
q; prouentu. Deĩde de odoribus ſuo dicemus uolũine.Arabes mitrati degunt:aut intõſo crine:
barba abraditur:præterq̃ in ſuperiore labro.Aliis & hæc intonſa:mirumq; dictu ex innumeris
populis pars quo æqua in cõmertiis:aut latrociniis degit:in uniuerſum gẽtes ditiſſimæ:ut apud
quas maxime opes romanorum:parthorũque ſubſiſtant:uendentibus quæ e mari aut ſiluis capi
ant:nihilq; inuicem redimentibus.Nunc reliquã oram arabiæ contrariam perſequemur.Timo
ſthenes totum ſinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit:bidui latitudinem.Angu
ſtias.iiii.M.d.paſ.Eratoſthenes ab oſtio.xiii.M.in quãq; partem.Arte: arabiæ latere.xiiii.l.M.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. CA. XXIX.

TRoglodytico uero undecies.lxxxiii.Mil.d.pa.ptolemaida uſque Agrippa.xiiii.paſſu.
xxxii.ſine differentia laterum.Plerique latitudinem.cccclxii.prodiderunt faucis quæ
hyberno orienti obuerſa.Alii.iiii.M.alii.vii.alii.xii.Mil.p.patere.Situs ãt ita ſe habet:
A ſinu leanitico alter ſinus:quẽ arabes eant uocãt:in quo heroũ oppidum eſt.Fuit &
cambyſo inter nelos & marchadas:deductis eo ægris exercitus. Gens tyra. Daneon portus.Ex
quo nauigabilẽ alueũ perducere in nilum qua parte ad delta dictum:decurrit.lxii.d.paſſ.inter-
uallo:quod inter flumen & rubrũ mare iter eſt primus omnium Seſoſtris ægypti rex cogitauit:
Mox Darius perſarum.Deinde Ptolemæus ſequens:qui eduxit foſſam latitudine pedum.c.alti-
tudĩe.xxx.ĩ lõgitudĩe.xxxvii.M.d.p.uſq; ad fõtes amaros.Vltra deterruit inũdationis metus ex
celſiore tribus cubitis rubro mari cõperto q̃ terrã ægypti.Aliqui eam non auferunt cauſã:ſed ne
immiſſo mari corrumperetur aqua nili:quæ ſola potus præbet. Nihilominus iter totũ terendo

frequētatur a mari ægyptio:quod eſt triplex. Vnum a peluſio per harenas:in quo niſi calami defixi regant uia non reperitur:ſubinde aura ueſtigia operiente. Alterum uero duobus .Mil.paſſ. ultra caſium montem:quod a.lx.Mil.paſſ.redit in peluſiacam uiam. Accolunt arabes autei. Tertiū a gerro quod ad ipſum uocāt. Per eoſdem arabes.lx.paſ.propius aſperum montibus & inops aquarū. Eæ uiæ omnes arſinoen ducunt conditam ſororis nomie ī ſinu charandra a Ptolemæo Philadelpho:qui primus troglodyticen excuſſit amnem:qui arſinoen præfluit:ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruum eſt aennū : pro quo alii philoterias ſcribunt. Deīde ſunt azarei: ex troglodytarum connubiis arabes feri. Inſulæ ſapirene:ſcitala:Mox deſerta adimyos herinos: ubi fons tadnos:mons eos:inſula lambe. Portus multi. Berenice opppidum:matris Philadelphi nomine:ad quod iter a copto diximus. Arabes autei & gnebadei troglodytice:quam priſci michoen:alii midoen dixere. Mons pentedactylos. Inſulæ ſtenædyræ aliquot halonneſes non pauciores:cardamin. Topazos quæ gemmæ nomen dedit. Sinus inſulis refertus ex iis:quæ marē uocatur:aquoſa quæ erataños:ſinentes. Regum ū præfecti fuere. Introrſus candei:quos ophiophagos uocant:ſerpentibus ueſci aſſueti. Neq; alia regio fertilior earum. Iuba qui uidetur diligentiſſime proſecutus hæc:omiſit in hoc tractu(niſi ſi exemplarium uitium eſt)berenicen alterā : quæ panchryſos cognominata eſt. Tertiam quæ epidires inſignem loco. Eſt enim ſita in ceruice longe procurrente:ubi fauces rubri maris.iiii.Mil.d.paſſ.ab arabia diſtant. Inſulæ ibi cytis topaziū ferens: & ipſa ultra ſiluas ubi ptolemais a Philadelpho condita ad uenatus elephantorum:ob id epitherias cognominata iuxta lacum monoleum. Hæc eſt regio ſecundo uolumine a nobis ſignificata. In qua.xlv.diebus ante ſolſtitium totidēq; poſtea hora.vi.conſumuntur umbræ:& in meridiem reliquis horis cadunt. Cæteris diebus in ſeptentrionem:cum in berenice quam primam poſuimus:ipſo die ſolſtitii.vi.hora umbræ in totum abſumantur:nihilq; adnotatur aliud noui. D.cii Mil.paſſ.interuallo a ptolemaide res ingentis exempli.locuſq; ſubtilitatis immenſæ mundo ibi deprehenſo cum indubitata ratione umbrarū. Eratoſthenes mēſuram terræ prodere inde cœperit. Hinc azanium mare:promontorium quod aliqui hiſpalum ſcripſere. Lacus mandalum. Inſula caſitis:& in alto multæ:in quibus teſtudo plurima. Oppidum ſuchæ. Inſula daphnidis. Oppidum aduliton. Aegyptiorum hoc ſerui a dominis profugi condidere. Maximū hic emporium troglodytarum etiam æthiopum. Abeſt a ptolemaide.v.dierum nauigatione. Deferunt plurimū ebur. Rhinocerotum cornua. Hippopotamorū coria:celtium:teſtudinū:ſphingia:mācipia. Supra æthiopes arroteras inſulæ quæ alæan uocantur. Itē bacchias:& antibacchias:& ſtratioten. Hinc in ora æthiopiæ ſinus incognitus:quod admiremur cum ulteriora mercatores ſcrutentur. Promontorium in quo eſt fons cutius expetitus nauigantibus. Vltra Iſidis portus.x.dierum remigio ab oppido adulitarum diſtans. In eum troglodytis myrrha confertur. Inſulæ antē portū duæ pſeudopylæ uocantur:interiores totidē pylæ. In altera ſtelæ lapideæ litteris incognitis. ultra ſinus abalites. Inſula diodori:& aliæ deſertæ. Oppidum gaza. promontorium & portus moſſilicus:quo cynnamomum deuehitur. Hucuſq; Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui unū æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore baragaza. A moſelite promontorio atlanticum mare incipere uult Iuba:præter mauritanias ſuas:gadis uſq; nauigandum choro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahēda nō ē. A ꝓmōtorio idoꝝ qđ uocatur lepteachra ab aliis drepanum:proponit recto curſu præter exuſta & malacho inſulam xv.Mil.paſ.eſſe. Inde ad locū quē uocant ſceneos ccxxv.M. Inde ad inſulam ſadanum.cl.mil.p. Sic fieri ad apertū mare.xviii.lxxxv.M.paſ. Reliqui oēs pp ſolis ardorē nauigare poſſe non putauerunt. Quin & commertia ipſa infeſtant ex inſulis arabes aſcitæ appellati:quoniā bubulos utres binos ſternentes ponte pyraticam exercent ſagittis uenenatis. Gentes troglodytarum Iuba tradit therothoas a uenatu dictos miræ uelocitatis ſicut ichthiophagos natātes ceu maris animalia. Bargenos:zageras:chalybas:ſaxinas:ſyrecas : daremas:domazenes. Quin & accolas nili a ſyene non æthiopū populos:ſed arabum eſſe dicit uſque meroen. Solis quoq; oppidum quod non procul memphi in ægypti ſitu diximus arabas conditores habere. Sunt & qui ulteriorem ripam æthiopiæ auferāt adnectantq; africæ. Ripas autē incolere propter aquam. Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo traduntur ordine utriq; ponemus. A ſyene & prius arabiæ latere gens cataduppi. Deinde ſcenitæ. Oppida tacompſon: quā quidam appellauerunt thathicen:arhamnum:ſeſamon:ſandura:naſaudum:anaundoma:cumara:beta:& bochiana:leuphitorga:tantarene:mechidita:noa:gophoa:gyſtate:megeda: lea:rhēnia:nupſia:direa:pataga:bagada:dumana:rhadata:in quo feles aurea pro deo colebatur. Borō in mediterraneo mallo:proximum meroe, Sic prodidit Biō. Iuba aliter. Oppidum limum ī mon-

e megaticos iter ægyptum & æthiopiá:quod arabes myrson uocauere.Deinde tacôspon:arhá
tú:sesasinium:pidne:mimuda:corambin.Iuxta eam bituminis fontem:hámodata:prosda:paré
a:mama : tessata:gallas:zoton:gaucomene:meumpidi:botas:endonda:cametas.Nomadas in ta
bernaculis uiuentes cystæ:pêmani:gadagaleni:paloi:primi: nupsu:deseleni:patini : grambreues:
magasne:segasmala:cranda:déna:cadeumna:thena:batha:alana:macua:scámos:gorá.In insula ab
iis ab Alexandro callim:seren:mallos.agocen.Ex africæ latere tradita sunt eodem nomine tacô
psos altera:siue pars prioris mogora:sea:edosa:pelenaria:epyndis:magusa:baugaa: lanitima:spyn
tuma:sydopta:gensoa:pindicitora:cugoa:orsima.suasa:mauma:rhuma:urbuma:mulona:qđ op
pidum græci hypatiton:uocarunt.Pagoargas:zamnes:unde elephanti incipiant.Mábha:bertesa
cetuma.Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq̃ Bion scriberet deletum Hæc sút
prodita usque meroen:ex quibus hoc tempore nullum prope utroque latere extat.Cæteræ soli
tudines.Nuper renunciauere principi Neroni missi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad ex
plorandum:inter reliqua bella æthiopicum cogitanti.Intrauere autem & eo arma romana Diui
Augusti temporibus duce.P.Petronio & ipso equestris ordinis præfecto.Aegyptus oppida eo
rum expugnauit.q̇ sola inuenerat:quo dicemus ordine:pselchin:primin:boccin : furumin:cam
busin:attenan:stadisin:ubi nilus præcipitans se fragore auditú accolis aufert. Diripuit & nepa
ta.Longissimi autem a syene progressus.d.ccclxx.Mil.pass.Nec tamen arma romana solitudiné
ibi fecerunt.Aegyptiorum bellis attrita est æthiopia uicissim imperitando seruiendoque clara
& potens etiam usque ad troiana bella Mennone regnante.Et syriæ imperitasse eam nostroque
littore ætate regis Cephei patet Andromadæ fabulis.Simili modo & de mensura eius uaria pro
didere.Primus Dalion ultra meroen longe subuectus.Mox Aristocreon:& Bion:& Basilis.Simo
nides minor etiam quinquennio in meroe moratus cum de æthiopia scriberet.Nam & Thimo
sthenes classium Philadelphi præfectus sine mensura dierú.lx.a syene meroen iter prodidit.Era
tosthenes.d.c.M.xxv.Artemidorus dc.Millia . Sebosus ab ægypti extremis sexdecies.lxxv.Mil.
pass.proxime dicti.lxv.Verum omnis hæc finita nuper disputatio est:quoniá a syene.d.ccccxii.
Mil.Neronis exploratores renunciauere his modis.A syene hieramsycaminon.liiii.Mil.pas.Inde
tania.lxxv.Mil.pass.regione enomiiniton.Aethiopú primi.cxx.Mil.Acinam.lxiiii.Mil. Pitaram
xxv.Tergedum.cvi.M.insulam gaugaden esse in medio eo tractu.Inde primum uisas aues psita
cos:& alterá:quæ uocat̃ artigula:animal:phingion:a tergedo cynocephalos.Inde nabatha.lxxx.
Mil.Oppidum id paruum inter prædicta solú.Ab eo ad insulam meroen.ccclx.Mil.Herbas cir
ca meroen demum uiridiores siluarumque aliquid apparuisse:rhynocerotum elephantorúque
uestigia.Ipsum oppidum meroen ab introitu insulæ abesse.lxx.Mil.pass.Iuxtaque altá insulam
tractu dextro subeuntibus alueo:quæ portú faceret.Aedificia oppidi pauca.Regnare fœminá
Candacé:quod multis iam annis nomen ad reginas transiit.Delubrú Hammonis est ibi religio
sum:& toto tractu sacella.Cæterum cum potirentur rerum æthiopes:insula ea magnæ claritatis
fuit.Tradunt armatorum.ccl.Mil.dare solitam : artificum.iiii.Mil.alere.Reges æthiopum.xlv.
& hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominú effigies. CA. XXX.

Niuersa uero gens etheria appellata est:deinde atlantia:mox a Vulcani filio Aethio
pe æthiopia.Animaliú hominúque effigies môstriferas circa extremitates eius gigni
minime mirum:artifici ad formanda corpora effigiesque celendas mobilitate ignea.
Ferunt certe ab orientis parte intima gentes esse sine naribus æquali totius corpo
ris planitie.Alias superiore labro orbas:alias sine linguis.Pars etiam ore concreto:& naribus ca
rens:uno tantum foramine spirat:potúque calamis auenæ trahit & grana eiusdem auenæ spon
te prouenientis ad uescendum.Quibusdam pro sermone nutus motusque membrorú esse.Qui
busdá ante Ptolemæú latinum regem ægypti ignotus fuit usus igniú.Quidá & pygmæorú gen
tem prodiderunt ante paludes:ex quibus nilus oriretur.In ora enim ubi desiimus continui mô
tes ardentibus similes rubent.Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis qui supponit̃ a
napata tridui itinere ad rubrum litus aqua plouia ad usum compluribus locis seruatur:fertilis
sima regione quæ interest auri.Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet.Deinde contra meroen
megabarri:quos aliqui adiabaras nominauere:oppidum habent Apollinis.Pars eorú nomades
quæ elephantis uescitur.Et ex aduerso in africæ parte macrobii.Rursus a megabariis mennôes:
& dancili.dierúque.xx.interuallo critensi.Vltra eos dochi.Deinde gymnites semper nudi.Mox
anderæ:mathitoe:mesagebes:hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinút.At ex africæ par

te medimni. Deinde nomades cynocephalorũ lacte uiuentes:olabi:sorbotæ: qui octonũ cubitorum esse dicuntur. Aristocreon libyæ latere a meroe oppidum tolen dierum quinque itinere tradit. Inde dierũ.xii.esar ægyptiorum oppidum: quo psammeticum fugerent in eo produntur annis.ccc.habitasse. Contra in arabico latere daron oppidum esse eorum. Bion autẽ sapen uocat quod ille esar:& ipso nomine aduenas ait significari. Caput eorũ in insula sembobitin: & tertiũ in arabia sai. Inter montes autem & nilum symbarri sunt phaliges. In ipsis uero mõtibus asachæ multis nationibus. Abesse a mari dicuntur dierum quinque itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Insula in illo sebritarum regioni paret. Ab ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidũ eorum nilo impositum tenupsi sambri: apud quos quadrupedes omnes siue auribus etiã elephãti. At ex africæ parte ptoembari toemphanæ: qui canem pro rege habent motu eius imperia augurantes. Arusbi oppido longe a nilo sito. Postea achisarin: phaliges marigerri casamarri. Bion & alia oppida in isulis tradit. A sebobiti meroẽ uersus dieꝵ toto itinere.xx. Proxiæ insulæ oppidũ

uel daroen sebarritarum sub regia. Et aliud asar. Alterius oppidum dandem. Tertiã medoen uocant: in qua oppidum asel. Quartam eodem quo oppidum nomine garoden: inde paropas oppidũ. Nauos: modũdæ: maudatini: secandini: colligati: secandæ: nauectabæ: cumi: agrospi: ægyptani: candrogari arabum sũmorum. Regio supra sirbitum: ubi desinunt montes: traditur a quibusdam habere maritimos æthiopas nisicastes: nisitas: quod significat ternũ & quaternum oculorum uiros: non quia sic sint: sed quia sagittis præcipua cõtẽplatiõe utuntur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes maiores oceanumque meridianum protenditur: dalion uocatos esse dicit pluuia tantũ aqua utẽtes: cisoros: lõgoporos. Ab eocalicibus dierum.v.itinere usibalcos: isuelos: pherusios: ualios: cl

uel nigrim spios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa ad occidentem uersus nigroæ: quorum rex unum oculũ habeat in fronte. Agriophagi: pantherarum & leonũ carnibus maxime uiuentes: pamphagi omnia mandentes. Antropophagi humana carne uescentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ quadrupedum ferarum modo uagi. Deinde hesperiæ sperori: quos in mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam æthiopum locustis tantũ uiuit fumo & sale duratis in annua alimenta in quadragesimũ uitæ annum non excedunt. Aethiopum terram uniuersam cum mari rubro patere in longitudinẽ semel & uities.lxx.Mil.pass. In latitudinem cum superiore ægypto duodecies.xcvii.Mil. Agrippa existimauit. Quidã in longitudinem ita diuiserunt. A meroe sirbitũ.xv. dierũ nauigatione. Ab ea.xii.ad dabellos. Ab iis ad oceanum æthiopicũ.vi. dierum iter. In totũ enim ab oceano ad meroen.d.cc.Mil.xxv.Mil.pass.esse inter auctores fere conuenit. Inde syenẽ quantũ diximus. Sita est æthiopia ab oriente hyberno ad occidentẽ hybernum. Meridiano cardine siluæ hebeno maxime uirent: meridiana eius parte imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus æonocauma dictus: a quo nauigatio quatridui ad promontoriũ quod hesperionceras uocatur confine africæ: iuxta æthiopas & hesperios. Quidã & ĩ eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos ægypanum: satyrorumq; produnt.

mana carne uescentes

Insulæ æthiopici maris. CA. XXXI.

INsulas toto eo mari & Euphorus cõplures esse tradit: & Eudoxus: & Timosthenes. Clitarchus uero Alexandro regi renunciatam adeo diuitem: ut equos incolæ talentis auri permutarent. Alterã ubi sacer mons opacus silua repertus esset distillãtibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinũ persicũ cernẽ nominatur insula aduersa æthiopiæ. cuius neq; magnitudo neq; inter uallum a continente constat. Aethiopas tantum populos habere traditur. Euphorus auctor est: a rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdã colũnas (ita appellantur) paruæ insulæ prouehi. Polybius in extrema mauritania contra montẽ atlantẽ a terra stadia.viii.abesse prodidit cernen. Nepos Cor.ex aduerso maxime carthaginis a continente.pas.Mil.non ampliorẽ circuitũ.ii.Mil. Traditur & alia insula contra montem atlantẽ: & ipsa atlantis appellata. Ab ea quinq; dierum nauigatione solitudines ad æthiopas hesperios: & promõtoriũ quod uocamus hesperionceras. Inde primũ circũagente se terraꝵ fronte in occasum ac mare atlanticũ. Contra hoc quoq; promontoriũ gorgones insulæ narrantur. Gorgonum quondã domus bidui nauigatione distantes a continente ut tradit Xenophon Lãpsacenus. Penetrauit in eas Hãno pœnorum imperator: prodiditq; hirta fœminarum corpora uiros pnicitate euasisse. Duarũq; gorgonũ cutes argumenti: & miraculi gfa in Iunonis tẽplo posuit: spectatas usq; ad carthaginẽ captã. Vltra has etiãnũ duæ hesperides insulæ narranť. Adeoq; omnia circa hæc incerta sunt: ut Statius Sebosus a gorgonũ insulis prænauigatione atlantis dierum.xl. ad uesperidum insulas cursum prodiderit: ab iis ad hesperionceras unius. Nec mauritaniæ insu-

rum certior fama ē. Paucas mō constat esse ex aduerso autologum a Iuba repertas: in qbus gæ. uel autoliā tulicam purpuram tinguere instituerat.

De fortunatis insulis. CA. XXXII.

SVnt qui ultra eas fortunatas putant esse quasdāq; alias: quaʀ numero idē Sebosus ēt spatia complexus Iunoniam abesse a gadibus.d.ccl.Mil.paſ.tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus pluuialiā caprariamq;. In pluuialia non esse aquā nisi ex imbribus Ab iis.ccl.mil.paſ. Fortunatas contra leuam mauritaniæ.viii.mili.paſ. Orā solis uocari in conualle a conuexitate & planariā a specie cōuallis: circuitu.ccc.m.paſ. Arboʀ ibi proceritatē ad centū quadragintaquattuor pedes adolescere. Iuba de fortunatis ita inquisiuit: ut sub meridiē positas esse prope occasum a purpurariis.d.ccxxv.m.p. sic ut.ccl. supra occasum nauigetur. Deinde p.ccc lxxv.millia passſ. ortus petatur. Primam uocari ombrion nullus ædificiorum uestigiis: habere in montibus stagnum: arbores similes ferulæ: ex quibus aqua exprimatur: ex nigris amara: ex candidioribus potui iucunda. Alterā insulā iunoniā appellari. In ea ædiculam esse tantū lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorē. Deinde caprariam: lacertis grandibus refertam. In conspectu eaʀ esse ningariā: quæ hoc nomen accepit a perpetua niue nebulosā. Proximā ei canariam uocari a multitudine canum ingentis magnitudinis. Ex quibus perducti sunt a Iuba duo: quin apparent ibi uestigia ædificioʀ. Cum autem copia omnes pomoʀ & auium oīs gñis abundent: hanc & palmetis cariotas ferentibus: ac nuce pinea abūdare. Esse copiam quoq; mellis. Papyrum quoq; & siluros in amnibus gigni. Infestari eas beluis: quæ expellantur assidue putrescentibus. At abunde orbe terrarum extra intra indicato collecta in arctū mensura æquior uidetur.

Terræ per mensuras computatæ digestio. CA. XXXIII.

POlybius a gaditano freto lōgitudiē directo cursu ad hos mæotis.xxxiiii.xxxvii.Mil.d.paſ. prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto cursu siciliā: duodecies.lx.mil.d.paſ. Cretā.ccclxxv.paſ. Rhodum.clxxxvi.d.paſ. Chelidonias tantundē. Cyprū.cccxxv passſ. Inde syriæ seleuciā pieriam.cxv.pa. Quæ cōputatio efficit uicies ter.xl.m.passus. Agrippa hoc idem interuallum a freto gaditano ad sinum persicum per longitudinē directā.xxxiiii.xl.mil.passſ. taxat: in quo haud scio an sit error numeri: quoniam idem a siculo freto alexandriā cursus.xii.I.M.passſ. tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit intra mæotin lacum.clvi.Mil.paſ. Artemidorus adiicit.d.ccvi.mil. Idem cum mæotide.clxxiii.xc.passſ. esse tradit. Hæc est mensura inermiū & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo cōparabitur: utcunq; difficultatē afferet auctoʀ diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc p̄scriptum europæ magnitudo.lxxxi.xlviii.mil.passſ. Africæ ut media ex omni uarietate prodētiū summatur computatio. Efficit lōgitudo.xxxvii.xlviii.mil. Latitudo qua colitur nusq̄.ccl.M.p. excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte.d.cccc x.mil.paſ. eam fecit Agrippa Deserta eius ad garamantas usq; qua noscebantur: complectens uniuersam mēsurā: quæ uenit in computationē.xlvi.viii.Mil.p. efficit. Asiæ longitudo in confesso est.lxiii.dccel.Mil.passſ. Latitudo sane cōputetur ab æthiopico mari alexandriam iuxta nilum sitam: ut per meroen & syenen mensura currat.xviii.lxxv.mil.paſ. Apparet ergo europam paulominus dimidia asiæ parte maiorem esse q̄ asiā. Eandem altero tanto & sexta parte africæ ampliorem q̄ africam. Quod si misceantur omnes summæ: liquido patebit europā totius terræ tertiam esse partem & octauam paulo amplius. Asiam uero quartam & quartādecimam. Africā autē quintam & insuper sexagesimā. His addemus etiānum unam græcæ inuentionis sententiam uel exquisitissimæ subtilitatis: ut nihil desit in spectādo terrarum situ: indicatisq; regionibus noscatur: & quæ cuique earum societas sit: siue cognitio dierum: ac noctium: quibusq; inter se pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terraq; uniuersa in membra cœli digeretur. Plura sunt autem hæc segmenta mundi: quæ nostri circulos appellauere: græci paralellos.

Digestio terraʀ in paralellos: & umbras pares. CA. XXXIIII.

PRinciptum habet indiæ pars uersa ad austrum. Patet usq; arabiam & rubri maris accolas. Continentur gedrosi: persæ: carmani: elimæi: parthienæ: aria: susiane: mesopotamia seleucia cognominata. Babylonia arabia ad petras usq;. Syria cele: pelusium ægypti. Inferiorq; ora quæ uocatur alexandriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia Tapsus: hadrumentū clupea: carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia: mauritania utraq;: atlāticū mare: columnæ Herculis. In hoc cœli circōplexu æquinoctii die media umbilicus: quē gnomo-

nem uocant:ſeptē pedes longus:umbrā non amplius quattuor pedes longā reddit.Noctis uero
dieiq; longiſſima ſpatia horas.xiiii.æquinoctiales habent:breuiſſima e contrario decē.Sequens
circulus incipit ab india uergente ad occaſum:uadit per medos parthos:perſepolin:citima perſi
dis:arabiā citeriorē:iudæam:libani:montis accolas.Amplectit̄ babylonē:idumæam:ſamariā:hie
roſolymā:aſcalonē:ioppā:cæſareā:phœnicē:ptoleāidē:ſydonē:tyrū:beritū:botri:tripoli:byblū:
antiochiā:laodiceā:ſeleuciā:ciliciæ maritima:cyprū:auſtrinā:cretā:lilybæū in ſicilia: ſeptentrio
nalia africæ & numidiæ. Vmbilicus æqnoctio.xxxv.pedū:umbrā.xxiiii.pedes longā facit.Dies
autē noxq; maxima quattuordeci horaꝝ æquinoctialiū eſt:accedente:iis quinta parte unius ho
ræ.Tertius circulus ab indis imao proximis oritur.Tendit per caſpias portas:mediæ proximas:
cataoniā:cappaciā:tauꝝ:amanū:iſſum:cilicias portas:ſolos:tharſum:cyprū:piſidiā:pamphyliæ ſi
uel chium dorida — den:lycaoniā:lyciæ:paiarā:xanthū:caunū:rhodū:coum:halycarnaſum:gnidū:doriadū:delū:cy
cladas:medias:gythiū:malean:argos:laconiā:elin:olympiā:meſſeniā peloponneſi: ſyracuſas:cati
nā:ſiciliā mediā:ſardiniæ auſtrina.carteia:gades:Gnomōis centū unciæ umbrā.lxxvii.unciaꝝ fa
ciunt.Longiſſimus dies eſt æquinoctialiū horaꝝ.xiiii.atq; dimidiæ cū.xxx.parte unius horæ:
Quarto ſubiacent circulo : quæ ſunt ab altero latere imai.Cappadociæ auſtrina galatia:myſia:
ſardis:ſmyrna:ſipylus:tmolus mons lydiæ:caria:Ionia:tralis: colophon:epheſus : miletos:ſamos:
chios:icariū mare:cyclades ſeptētriōales:athenæ:megara:corithus:ſicyon:achaia:patræ iſthmus:
epirus:ſeptentrionalia ſiciliæ:narbonenſis galiæ exortiua:hiſpaniæ maritima a carthagine noua
& inde ad occaſum.Gnomoni.xxi.pedū:reſpōdent umbræ.xvii.pedum.Lōgiſſimus dies habet
æquinoctiales horas quattuordecī & duas tertias unius horæ.Quinto continentur ſegmēto ab
introitu caſpii maris bactria:hyberia:armenia:myſia:phrygia:helleſpōtus:troas:tenedus: abidos:
ſcepſis:iliū:ida mons cizycū:lāpſacū:ſinope:amiſum:heraclea in ponto:paphlagonia:lemnus:im
brus:thaſſus:caſandria:theſſalia:macedonia:lariſſa:amphipolis:theſſalōice: pella:edeſus:beroea:
pharſalia:cariſtū:euboea:boeotū:chalcis:delphi:acarnania:ætholia:apollonia: brunduſiū:taren
tū:thurii:locri:regiū:lucani:neapolis:puteoli:thuſcū:mare:corſica:baleares:hiſpania media.Gno
moni ſeptē pedes:umbris ſex.Magnitudo diei ſūma horarū æquinoctialiū quindecim.Sexta cō
prehenſio qua continetur urbs roma amplectitur caſpias gentes:caucaſum:ſeptētrionalia arme
niæ:apolloniā ſupra rhyndacū:nicomediā:niceā.chalcedonē:bizantiū:lyſimachiā: cherōneſum:
melanē ſinū:abderā:ſamothraciam:maroneā:oenū:beſſicā:traciā:mædicā:pæoniā:illyrios:dyrra
chiū:canuſiū:apuliæ extima:cāpaniā:& ethruriā:Piſas:Lunā:Luccā:Genuā:liguriā:antipoli:maſ
ſiliā:narbonē:tarraconē:hiſpaniā:tarraconenſem mediā & inde per luſitaniā.Gnomoni pedes no
uē:umbræ octo.Longiſſima diei ſpatia horaꝝ æquinoctialiū.xv.addita nona parte unius horæ:
aut(ut Nigidio placuit)quinta.Septima diuiſio ab altera caſpii maris hora incipit. Caditq; ſupra
callatin:boſphoꝝ:boryſthenē:tomos:thraciæ auerſa:triballos:illyrici reliq̄:adriaticū mare:aqui
leiā:altinū : uenetiā:uicetiā:patauiū:Veronā:Cremonā:rauēnā:anconā:picenū: marſos:pelignos:
ſabios:umbriā:ariminū:bononiā:placentiā.Mediolanū:oiaq; ab appenino . Tranſq; alpes galliā:
aquitaniā uiēnā:pireneū:celtiberiā. Vmbilico.xxxv:pedū umbræ.xxxvi. Vt tamen in partē uene
tiæ exæquetur umbra gnomoni.Ampliſſima dies horaꝝ æquinoctialiū.xv.& quintaꝝ partium
horaꝝ triū.Hactenus antiquorū exacta celebrauimus.Sequentiū diligētiſſimi quod ſupereſt ter
rarū tribus aſſignauere ſegmentis.A tanai per mæotin lacū & ſarmatas uſque boryſthenē:atque
ita per dacos partēq; germaniæ gallias oceani littora amplexi:quod eſſet:horaꝝ.xvi. Alterū per
hyperboreos & britaniam horarum.xvii.Poſtremo ſcytichum a rhiphæis iugis in tylem:in quo
dies continuarentur(ut diximus)nocteſque per uices.Iidem & ante principia:quæ fecimus:poſue
re circulos duos.Primū per inſulā meroen & Ptolemaidē in rubro mari ad elephātorū uenatus
conditā:ubi longiſſimus dies.xii.horaꝝ eſſet:dimidia hora amplior. Secundū per ſyenem ægy
pti euntē:qui eſſet horarū.xiii.Idēque ſingulis dimidia horaꝝ ſpatia uſque ad ultimū adiecere
circulus.Et hactenus de terris.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VII. PROOEMIVM.

De animalibus

MVNDVS ET IN EO TERRAE: GENTES: MARIA: INSVlae: insignes urbes ad huc modū se habent. Animantiū in eodē natura nullius prope partis contēplatione minor est. Siquidē cūm oia exequi humāus nequeat animus. Principiū iure tribuetur homini: cuius causa uidetur cūcta alia genuisse natura: magna & sæua mercede contra tanta sua munera: ut non sit satis æstimare: parens melior homini: an tristior nouerca fuerit. Ante oia unum animantiū cunctorum aliena alienis uelat opibus: cæteris uarie tegumenta tribuit: testas: cortices: coria: spinas: uillos: setas: pilos: plumam: pēnas: squamas: uellera. Trūcos etiā arboresq́ cortice interdum gemino a frigoribus: & calore tutata est. Hominē tantū nudū & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratū: nullumq́ tot aīa[lium] aliud ad lachrymas: & has protinus uitæ principio. At hercule risus præcox illi & celerri[mu]s ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento quod ne feras quidem in[ter] nos genitas uincula excipiunt: & omniū membrorū nexus: atque infœliciter natum iacet ma[nib]us pedibusq́ deuinctis flens. Anial cæteris imperaturum: & a suppliciis uitā auspicatur: unā tan[tum] ob culpam: quia natū est. Heu dementia ab iis initiis existimantiū ad superbiā se genitos. Pria [r]oboris spes: primūque tēporis munus: quadrupedi similem facit. Quādo homini incessus? quā[do] uox? quando firmū cibis os? quādiu palpitans uertex. Summæ inter cuncta animalia imbecil[li]tis indiciū. Iam morbi tot atque medicinæ: tot cōtra mala excogitatæ: & hæ quoque subinde [no]uitatibus uictæ: cætera sentire naturā suā. Alia pernicitatē usurpare: alia præpetes uolatus: alia [uire]s: alia nare. Hoiem scire nihil sine doctrina: nō fari nō ingredi: nō uesci: breuiterq́ non aliud [natu]ræ sponte q̄ flere. Itaque multi extitere: qui non nasci optimū censerent: aut q̄ ocissime abo[leri]. Vni animantiū luctus est datus. Vni luxuria: & quidē innumerabilibus modis: ac per singu[la m]embra. Vni ambitio. Vni auaritia. Vni immensa uiuendi cupido. Vni superstitio. Vni sepultu[rae c]ura: atque etiā post se de futuro. Nulli uita fragilior. Nulli rerum oium libido maior. Nulli [pau]or cōfusior. Nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in suo genere prope degunt. Con[greg]ari uidemus: & stare cōtra dissimilia. Leonū feritas inter se nō dimicat. Serpentū morsus nō [petit] serpentes. Ne maris quidē beluæ: ac pisces nisi in diuersa genera sæuiūt. At hercule homini [plur]ima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. CA. I.

ET de uniuersitate quidem generis humani magna ex parte in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moresq́ nunc tractamus. Innumeri sunt totidē pene quot sūt hoium coetus. Quædā tñ nō omittenda duco: maximeq́ lōgius a mari degentiū. In [quib]us prodigiosa aliqua & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis enim æthiopas an[te c]erneret credidit? aut cui ñ miraculo est cū primū in noticiā uenit? Quā multa fieri nō posse [prius]q̄ sint facta iudicāt. Naturæ uero rerū uis atq́ maiestas ī oibus momētis fide caret: si qs mō[do partes] eius: ac ñ totā ɔplectat aio. Ne pauōes aut tigriū pātheraruq́ maculas: & tot aialiū picturas [comm]emorē: puū dictu: sed imēsū æstimatiōe: tot gētiū sermōes: tot linguæ: tāta loqndi uarietas: ut [exter]nus alieno pene non sit hoīs uice. Iā in facie uulgatuq́ nro cū sint. x. aut paulo plura mēbra [nulla]s duas in tot milibus hoium indiscretas effigies existere. Quod ars nulla in paucis nūero p̄ [a]ffectando. Nec tñ ego in plerisq́ eoꝝ obstrigā fidē meā: potiusq́ ad auctores relegabo: qui [dub]iis rogēt oibus. Mō ne sit fastidio græcos seq tāto maiore eoꝝ diligētia uł cura uetustio.

De scythis: & aliaꝝ diuersitate gentium. CA. II.

ESse scythaꝝ gñā & quidē plura: q̄ corpibus humanis uescerent: īdicauimus. Id ipsum icredibile fortasse: ni cogitemus in medio orbe terraꝝ ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius mōstri cyclopas & lestrigōas: & nuperrime trāsalpes hoiem imolari gētiū eaꝝ [mor]e solitū: qđ paulo a mādēdo abest. Sed & iuxta eos q̄ sunt ad septētrionē uersi: haud pcul ab [ipso a]quilonis exortu specuq́ eius dicto: quē locū geseglithron appellāt: pdunt arimaspi: quos dixi [...] uno oculo in frōte media isignes: qbus assidue bellū esse circa metalla cū gryphis feraꝝ uo

Iuenli genere quale uulgo tradit̃:eruente ex cuniculis auiũ mira cupiditate & feris custodiẽtibus
& arimaspis rapiẽtibus:multi sed maxie illustres Herodotus & aristeas Procõnesius scribũt.Sup
alios aũt ãtropophagos scythas in quadã cõualle magna imai mõtis regio est:quæ uocatur abari
mon:in qua siluestres uiuunt hoies auersis post crura plantis eximiæ uelocitatis:passim cũ feris
uagantes.Hos in alio nõ spirare coelo:ideoq̃ ad finitimos reges nõ pertrahi.Neq̃ ad alexandrũ
magnũ pertractos Beton itinerũ eius mensor prodidit.Priores anthropophagos:quos ad septẽ
trionẽ esse diximus.x.dierũ itinere supra borysthenẽ amnẽ:ossibus humanorũ capitũ bibere.Cu

ul' dẽtibus q̃ cũ capillo pro mãxilibus

tibusq̃ cũ capillo pro balthelibus an e pectora uti Isigonus Nicenfis.Idẽ in albania gigni quosdã
glauca oculorũ acie: a pueritia stati canos:q noctu plusq̃ interdiu cernãt.Idẽ itĩere dierũ.x.supra
borysthenẽ sauromatas tertio die cibũ capere semp.Crates Pergamenus in hellespõtũ circa pari
um genus hominũ fuisse tradit:quos ophiogenes uocat:serpentũ ictus cõtactu leuare solitos:&
manu iposita uenena extrahere corpori.Varro ẽt nunc esse paucos ibi:quorũ saliuæ cõtra ictus
serpentũ medeantur.Similis & in africa gens psyllorũ fuit ut Agatharchides scribit:a Psyllo rege
dicta:cuius sepulchrũ in parte syrtiũ maiorũ est.Horũ corpori ingenitũ fuit uirus exitiale serpen
tibus:ex cuius odore sopirẽt eas.Mos uero liberos genitos protinus obiiciendi sæuissimis earum.
Eoq̃ genere pudicitiã cõiugũ experiendi:nõ profugientibus adulterino sanguine natos serpenti
bus.Hæc gens ipsa quidẽ prope interneptione sublata est anasamonibus:qui nũc tenẽt hos sedes.
Genus tamẽ hoium ex iis qui profugerãt:aut cũ pugnatũ est abfuerãt:hodieq̃ remanet in pau
cis.Simile & i Italia marsorũ gẽte durat:quos a Cyrces filio ortos ferũt:& ideo inesse iis uim na
turalẽ eã.Et tñ oibus hoibus cõtra serpẽtes inest uenenũ.Ferũtq̃ ictas saliua:tu feruentis aquæ:
cõtactu fugere.Quod si in fauces penetrauerit ẽt mori.Idq̃ maxie hũani ieiuni oris. Supra nasã
monas cõfinesq̃ illis maclyas androgynas esse utriusq̃ naturæ iter se uicibus coeuntes.Calliphã
tes tradit:Aristoteles adiicit dextra mãmã iis uirilẽ:leuã muliebrẽ esse.In eadẽ africa familias q̃s
dã effascinãtiũ isigonus & mẽphodorus tradũt:quarũ laudatiõe intereãt probata:arescãt arbores:
emoriãt̃ ifantes.Esse eiusdẽ generis i triballis & illyriis adiicit isigonus:q uisu quoq̃ effascinet̃.i
terimãtq̃ quos diutius intueant̃:iratis pcipue oculis:quod eorũ malum facilius sentire puberes.
Notabilius esse:q pupillas binas in oculis singulis habeãt.Huius generis foemĩas in scythia quæ
uocãtur uithyæ:prodit Apollonides Philarchus & in pontò thibiorũ genus:multosq̃ alios eiusdẽ
naturæ:quorũ notas tradit in oculo altero geminã pupillã:in altero equi effigiẽ.Eosdẽ præterea ñ
posse mergi:nec ueste quidẽ degrauatos.Haud dissimile iis genus pharmacũ in æthiopia prodi
dit Damõ:quorũ sudor tabẽ cõtactis corpibus afferat.Foeminas quidem oẽs ubiq̃ uisu nocere:
quæ duplices pupillas habeant:Cicero quoq̃ apud nos auctor est.Adeo naturæ:cum ferarũ mo
re uescendi humanis corporibus in hoiem rabiẽ genuisset: gignere in toto corpore: & quorũdã
oculis quoq̃ uenena placuit:ne quid usq̃ mali esset:quod in homine non esset. Haud procul ur
be roma in faliscorũ agro familiæ sunt paucæ:quæ uocantur hirpiæ: quæ sacrificio ãnuo quod
fit ad montẽ soractẽ Apollini:super ambustã ligni struẽ ambulãtes nõ adurũtur.Et ob id perpe
tuo senatusc õsulto militiæ oiumq̃ aliorũ munerũ uacationẽ habẽt.Quorũdã corpori partes na
scunt̃ ad aliqua mirabiles.Sicut Pyrrho regi pollex i dextro pede:cuius tactu lyenosis medebat̃.
Hũc cremari cũ reliquo corpore nõ potuisse tradũt.Conditũq̃ loculo in tẽplo.Præcipue india
æthiopũq̃ tractus miraculis scatẽt.Maxima in india gignunt̃ aialia.Indicio sunt canes grandio
res cæteris.Arbores qdẽ tãtæ proceritatis tradunt̃:ut sagittis superari nequeãt. Hæc facit ubertas
soli:tẽperies coeli:aquarũ abũdãtia(si libeat credere)ut sub una ficu turmæ cõdant̃ eqtũ:Arũdi
nes uero tãtæ proceritatis:ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdũ homines ferãt.
Multos ibi quina cubita cõstat lõgitudine excedere.Nõ expuere:nõ capitis:nõ dentiũ aut ocu
lorũ ullo dolore affici.Raro aliarũ corporis partiũ:tã moderato solis uapore durari. Philosophos
eorũ:quos gimnosophistas uocãt:ab exortu ad occasum pstare cõtuẽtes solẽ imobilibus oculis
Feruẽtibus arenis toto die alternis pedibus insistere.In mõte:cui nomen ẽ milo:hoies eẽ auersis
plãtis:octonos digitos i singulis pedibus habẽtes auctor est Megasthenes.In multis aũt monti
bus genus hominũ capitibus caninis:ferarũ pellibus uelari:pro uoce latratũ edere:unguibus ar
matũ uenatu & aucupio uesci.Horũ supra.cxx.mil.fuisse prodũtur.Ctesias scribit in quadã gente
indiæ foeminas semel i uita parere:genitosq̃ cõfesti canescere.Itẽ hoium genus.q monosceli uo
carẽt̃:singulis cruribus miræ pnicitatis ad saltũ.Eosdemq̃ sciopodas uocari:q in maiore æstu
humi iacẽtes resupini umbra se pedum ptegãt.Nõ lõge eos a troglodytis abesse.Rursusq̃ ab iis
occidentem uersus quosdam sine ceruice:oculos in humeris habentes.Sunt & satyri subsolanis.

indorum montibus:cartadulorū dicit̃ regio:pernicissimū animal tanquā quadrupedes tā recte currentes:humana effigie:ut propter uelocitatem nisi senes aut ægri non capiantur. Choromandarū gentem uocat Taurō siluestrem sine uoce:stridoris horrendi:hirtis corporibus oculis glaucis:dentibus caninis. [uel chorā neorum] Eudoxus in meridianis indiæ uiris plantas esse cubitales. Fœminas adeo p uas:ut struthopodes appellent̃. Megasthenes gentē inter nomadas indos narium loco foramina tantū habentē:anguiū modo loripedē:uocari syrictas. Ad extremos fines indiæ ab oriente circa fontē gangis astomorū gentē sine ore corpore toto hirtā uestiri frondiū lanugine: halitu tantū uiuentē & odore:quem naribus trahant. Nullum illis cibū:nullūque potū. Tantū radicū florū q; uarios odores siluestrium malorum:quæ secū portant longiore itinere:ne desit olfactus. Grauiore paulo odores haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montiū spithamæi pygmæi narrantur:ternas spithamas longitudine:hoc est ternos dodrantes nō excedentes. Salubri coelo:semperque uernante:montibus ab aquilone oppositis:quos a gruibus infestari. Homerus quoque prodidit. Fama est insidentes arietū caprarūque dorsis armatos sagittis ueris tempore uniuerso agmine ad mare descendere:& oua pullosque eaꝝ alitū consumere:ternis eam expeditionē mensibus confici:aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorū luto pennisque:& ouoꝝ putaminibus construi. Aristoteles in cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut reliqui. Cyrnios idoꝝ genus Isigonus tradit annis cētenis quadragenis uiuere. Itē æthiopas macrobios & feras existimāt:& qui athon mōtē incolant. Hos quidē quia uiperinis carnibus alant̃:itaq; nec capiti:nec uestibus eoꝝ noxia corpori inesse animalia. Onesicritus quibus in locis indiæ umbræ non sint:corpora hoīum cubitoꝝ quinum & binoꝝ palmoꝝ existere:& uiuere annos.cxxx.nec senescere:sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus indos qui cētenos annos excedāt gymnetas appellat:non pauci macrobios. Ctesias gentē ex iis quæ appellatur pandoræ in conuallibus sitā:annos ducenos uiuere:in iuuēta candido capillos:qui in senectute nigrescat. [uel pādea] Contra alios quadragenos non excedere annos iunctos macrobiis:quoꝝ fœminæ semel pariant. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali:& esse pernices. Mandroꝝ nomen iis dedit Clytarchus & Megasthenes:trecentosq; eoꝝ uicos annumerant. Fœminas septimo ætatis anno parere:senectā quadragesimo anno accidere. Artemidorus in tabrobanā insulā longissimā uitā sine ullo corporis langore traduci. Viros indoꝝ quosdam cū feris coire:mixtosque & semiferos esse partus. In calingis eiusdē indiæ gēte quinquēnes concipere fœminas:octauū uitæ annū non excedere. Et alibi cauda uillosa hoīes nasci pernicitatis eximiæ. Alios auribus totos contegi. Oritas ab indis arbis fluuius dicterminat. Ii nullū alium cibum nouere q̃ piscium:quos unguibus dissectos sole torreant:atque ita panē ex iis faciunt:ut refert Clitarchus. Troglodytas super æthiopiā uelociores esse equis pergamenus Crates. Itē æthiopas octona cubita longitudine excedere:syrbotas uocari gentē eā nomadū æthiopū secundū flumen astapū ad septentrionē uergentē. Gens medimnoꝝ appellata abest ab oceano dieꝝ itinere.xx. Animaliū quæ cynocephalos uocamus lacte uiuunt:quorum armenta pascit maribus interēptis præterq̃ sobolis causa:in africæ solitudinibus hominū species obuiæ subinde fiunt:momentoque euanescunt. Hæc atque talia ex hominū genere ludibria sibi:nobis miracula ingeniosa fecit natura. Et singula quidē quæ facit indies:aut prope horas quis enumerare ualeat? Ad detegendā eius potentiā satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad cōfessa in homine pauca.

De prodigiosis partubus. CA. III.

Ergeminos nasci certū est Oratioꝝ Curatiorūq; exēplo. Supra inter ostenta adducit̃: præterquā in ægypto ubi:fœtifer potu nilus. Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta quædā e plebe ostiæ duos mares:totidē fœminas enixa famē: quæ secuta est: portendit haud dubie: Reperitur & in peloponneso binos quater enixa: maioremque partē ex omni eius uixisse partu:& in ægypto septenos utero simul gigni:auctor est Trogus. Gignunt̃ & utriusq; sexus:quos hermophroditos uocamus:olī androgynos uocatos:& in pdigiis habitos:nūc uero in delitiis. Pōpeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies:ob id diligētius magnoꝝ artificū īgeniis elaboratas:inter quas legitur Etyche a.xx.liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantum q̃q̃ id inter ostneta est. Nanque & serpentē peperit inter initia marsici belli Ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstra partus eduntur. Claudius Cæsar scribit hippocentaurū in thessalia natum eodem die interiisse. Et nos principatu eius allatum:illi ex ægypto in melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus reuersus infans sagunti:quo anno ab Hannibale deleta est.

De mutatione sexus & geminis partubus. CA. IIII.

X foeminis mutari in mares non est fabulosũ.Inuenimus in annalibus Licinio Crasso .C.Cassio Longino cons.Casini puerũ factũ ex uirgine sub parentibus:iussuq; aruspi cũ deportatũ in insulã desertã. Licinius Mutianus prodidit uisũ a se argis Aristontẽ cui nomen Arescusæ fuisse.Nupsisse etiã.Mox barbã & uirilitatẽ prouenisse:uxoreq; duxisse.Eius dẽ sortis & smyrnæ puerũ a se uisũ.Ipse in africa uidi mutatũ in marẽ nuptiaꝝ die.L.Cossiciũ ci uẽ tisdritanũ.Editis geminis raꝝ esse aut puerperæ:aut puerperio præterq; alteri uitam.Si uero utriusq; sexus editi sint gẽini rariorẽ utriq; salutẽ foeminas gigni celerius q̃ mares:sicuti celerius senescere.Sæpius uero moueri mares in utero:& in dextra fere parte:in leua foeminas constat.

De hoie generãdo:& pariẽdi tpe p illustria exẽpla a mẽsibus.vii.ad.xi. CA. V.

Aeteris aniantibus statutũ:& pariendi:& partus egerendi tẽpus est.Homo tãto anno & incerto gignitur spatio.Alius septimo mense:alius octauo: & usq; ad initia decimi undecimiq;.Ante septimũ mensem haud unquã uitalis est.Septio nõ nisi pridie poste ro ue plenilunii die aut interlunio concepti nascuntur: Translatitiũ in ægypto est & octauo gi gni.Iam quidem & in italia tales partus esse uitales.Contra priscoꝝ opiniones uariant hæc plu ribus modis.Vestilia.C.Herdicii ac postea Pomponii atque Orfiti clarissimorũ ciuiũ coniunx ex iis quattuor partus enixa semper septimo mense:genuit Suillũ Ruffum undecimo.Corobulo nẽ septimo utrunque consulem.Et postea Cesoniã Caii principis coniugẽ octauo.In quo men sium numero genitis intra quadragesimũ diem maximus labor grauidis.Quarto autem & octa uo mense loetales i iis abortus .Masurius auctor est.L.Papyrium prætorẽ secundo here de lege agente bonorũ possessionẽ contra eũ dedisse cũ mater partũ.xiii.mensibus diceret tulisse.quo niã nullũ certũ tẽpus pariendi statutũ uideretur.

De conceptibus & signa sexus in grauidis ptinentia ante partũ. CA. VI.

Cõceptu decimo die dolores capitis:oculoꝝ uertigines tenebræq;:fastidiũ in cibis: redundatio stomachi indices sunt hominis inchoati.Melior color marem ferenti & facilior partus.Motus in utero quadragesimo die.Contraria omnia in altero sexu.In gestabile onus.Crurũ & inguiũ leuis tumor.Primus aũt nonagesimo die motus.Sed plurimũ langoris in utroq; sexu:capillũ germinante partu & in plenilunio. Quod tẽpus editos quoq; infantes præcipue infestat.Adeoq; incessus:atque omne quicquid dici potest:in grauida refert: ut salsioribus cibis usæ carentẽ unguiculis partũ edant.Et si respirauere:difficilius enitã tur.Oscitatio quidẽ in enixu loetalis est:sicut sternuisse a coitu abortiuum.

De conceptu hoium & generatione. CA. VII.

Iseret atq; etiã pudet æstimantẽ q̃ sit friuola animaliũ superbissimi origo.Cũ plerũq; abortus causa fiat odor a lucernaꝝ extinctu.Hiis principiis nascuntur tyranni.Carni fex his animus.Tu qui corporis uiribus fidis.Tu qui fortunæ munera amplexaris:& te ne alumnũ quidẽ eius existias:sed partũ.Tu cuius semper in uictoria mens.Tu qui te deũ credis aliquo successu tu mens:tanti tamen perire potuisti.At qui etiã hodie minoris po tes:quantulo serpentis ictus dente.Aut etiam ut anacreon poeta acino uuæ passæ.Vt Fabius se nator prætor in lactis haustu uno pilo strangulatus.Is demũ profecto uitã æqua lance pẽsitabit qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis. CA. VIII.

N pedes procedere nascentẽ contra naturam est.Ex quo argumento eos appellauere agrippas:ut ægre partus.Qualiter.M.Agrippã ferunt genitum unico prope foelicita tis exemplo in oĩbus ad hunc modum genitis.Quamq̃ is quoque aduersa pedũ ua litudine.Misera iuuenta exercito æuo iter arma hostesq; & ad mortẽ obnoxio acces sit:infoelici terris stirpe omni:sed per utrasque Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere:totidem faces generis humani.Præterea breuitate æui quinquage simo uno raptus anno in tormentis adulteriorum coniugis: socerique prægraui seruitio luisse præposteri ortus augurium existimatur.Neronem quoque pauloante principem & toto princi patu suo hostẽ gñis hũani pedibus genitũ parẽs eius scribit Agrippina.Ritu naturæ capite hoiem gigni mos ẽ:pedibus efferri. Monstruosi ptus excisi utero. CA. IX.

Vspicatius enecta parente gignuntur.Sicut Scipio Africanus prior natus.primusque Cæsar a cæso matris utero dictus. Qua de causa & Cæsones appellati. Simili modo natus & Manlius qui carthaginem cũ exercitu intrauit.

Qui sint uopisci. CA. X.

V Opiscú appellant unum e geminis:qui recenti utero nasceretur altero interépto abortu.Náque maxima:& si rara circa hoc:miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. CA.XI.

P Ræter mulieré pauca animaha coitú nouere grauida. Vnú quidé omnino aut altero superfoetat.Extat in monumentis etiá medicorum:& quibus talia conlectari curæ fuit: uno abortu duo puerperia egesta.Sed ubi paululú téporis inter duos cóceptus intercessit:uterque est perfectus:ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit.Et in ea quæ io partu alterum marito similé alterum adultero genuit.Ité Proconnesia ancilla:quæ eiusdé diei u alterú domino similé alterú procuratori eius.Et in alia quæ unú iusto partu:quinque mé. alterú edidit Rursus in alia quæ septé mensiú edito puerperio:in secutis mésibus geminos a est.Iam illa uulgata est uariæ.Ex integris truncos gigni:ex truncis integros:eadéque parte cos.Signa quædá:neuosque & cicatrices etiá regenerari.Quarto partu dacorum originis no. brachio redditur. ul aliquorum

Exempla similitudinum. CA.XII.

I N Lepidorum gente tres intermisso ordine obducto mébrana oculo genitos accepimus.Similes quidé alios auo.Et ex geminis quoque alterú patri:alterú matri.Annoque post genitú maiori similé fuisse ut geminum.Quasdam sibi similes semper parere: quasdam uiro:quasdam nulli:quasdam foeminá patri:maré sibi.Indubitatú exéplum icei nobilis poetæ bizátii geniti:qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore dif. nte:ipse in auú degenerauit æthiopé.Similitudinú quidé in mente reputatio est : & in qua ané multa fortuita pollere:uisus:auditus:memoriaque:haustæ imagines sub ipso conceptu. itatio etiá utriuslibet animo subito transuolans effingere similitudiné aut miscere existima deoque plures in homine q̃ in cæteris omnibus animalibus differentiæ:quoniam uelocitas ationú animique celeritas & ingenii uarietas multiformes notas imprimit:cú cæteris ani. tibus imobiles sint animi:& similes omnibus singulisque in suo cuique genere.Antiocho re iæ e plebe nomine Arteon in tantum similis fuit:ut Laodice coniunx regia necato iá An io munus per eú cómendationis regnique successionis peregerit.Magno Pompeio Vibius ul Iubius am e plebe:& Publitius etiam seruitute liberatus indiscreta prope speciе fuere similes:illud obum reddentes:ipsumque honorem eximiæ frontis.Qualis causa patri quoque eius Me. nis coci sui cognomen impofuit Strabonis a specie oculorum nomen habentis uitiú imitata. cipioni in seruo Serapione uictimarii negociatoris ulli mancipio.Eiusdem familiæ Scipioni Gneum cognomen salutio minus dedit.Sicut Spinter Secundanus.Retiariusque Pamphy. ul eum ollegio Lentuli & Metelli consulum.In quo per q̃ infortune fortuitú hoc quoque fuit.Duo ul tertiáus nul consulum in scena imagines cerni.E diuerso.L.Plancus orator hystrioni Rubrio co. nen imposuit.Rursus Curioni patri Burbuleius.Itéque Messalæ censorio Menogenes peri. striones.Suræ quidé proconsulis ét rictú in loquédo contractioné linguæ & sermonis tu. ú nó imaginé modo piscator quidá in Sicilia reddidit.Cassio Seuero celebri oratori armé. Mirmillonis obiecta similitudo est.Toránius.M.Antonio iam triúuiro eximios forma pue lterum in asia genitú:alterú transalpes ut geminos uendidit:tanta unitas erat.Postquá dein rmone puerum detecta fraude a furente increpitus Antonio est inter alia magnitudiné pre quirente(nam ducentis erat mercatus sestertiis)respondit uersutus ingenii magno ob idip se tanti uendidisse quoniam non esset mira similitudo in ullis eodem utero editis.Diuersa quidem gentium natales tam concordi figura reperiri:super omnem esse taxationem:adeo mpestiuam admirationem intulit:ut ille proscriptor animus mero & cotumelia furens nó in censu magis & infortuna sua duceret.

Quæ sit generandi ratio. CA.XIII.

E St quædá priuati dissociatio corporum:& iter se sterilis.At ubi cú aliis iúxere gignunt. Sicut Augustus & Liuia.Ité alii aliæque foemías tátú generát:aut mares. Plerúque alternát:Sicut Graccorum mŕ duodecies:& Agrippia Germáici nouies.Alii sterilis é iuenta. émel in uita datur gignere:Quædam non perferunt partus.Quales siquando medicina & uicere:foeminá fere gignunt.Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate neptis suæ tem uidit genitum:quo excessit anno.M.Syllanus:qui cum asiam obtineret post consula. Neronis principis successione ueneno eius interemptus est.Qu.Metellus Macedonicus cú

sex liberos relinqueret undecim nepotes reliquit. Nurus uero genorosq; & omnes qui se patris appellatione salutarent. xxvii. In actis. Diui augusti tēporū inuenit̄. xii. consulatu eius quē. L. Sylla collega ad. iiii. idus aprilis gessit Crispinū Hylarium ex ingenua plebe fesulana cū liberis nouē: in quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. pronepotibus. xxix. neptibus. ix. prælata pōpa cū oībus his in capitolio imolasse. Itē de eodē multiplicius. CA. XIIII.

uel methymnū

Mulier post quinquagesimū annū nō gignit: maiorq; pars quadragesimo profluuiū geniale sistit. Nā in uiris Masinissā regē post octogintasex annos generasse filiū: quē Methymathnū appellauerit clarū est. Catonē sensorium octogesimo exacto e filia Salonii clientis sui. Qua de causa alioꝝ eius liberoꝝ propago Liciniani sunt cognomiati: hi Saloniani: ex qbus Vticensis fuit. Nuper ēt. L. Volusio Saturnio in urbis præfectura extincto notū est corneliā e Scipionū gēte Volusiū Saturniū: q fuit cōsul post. lxii. annū genuisse. Et usq; ad lxxv. apud ignobiles uulgaris reperit̄ gnatio. De menstruis mulieꝝ. CA. XV.

uel Sirron

Solum aūt aīal menstruale mulier est. In unius utero quas apellarunt molas. Ea est caro informis inaīa ferri ictū: & aciē respuens: mouetur: sistitq; mēses: & ut partus: alias lætalis: alias una senescens: aliqn̄ aluo citatiore excidens. Simile qdā & uiris in uentre gignitur quod uocant scyron. Sicut Oppido Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur mulieꝝ profluuio magis monstrificū. Acescunt superuentu musta. Sterilescunt tactæ fruges. Moriuntur insita. Exuruntur hortorū germina: & fructus arborum: quibus insidere decidunt. Speculorum fulgor aspectu ipso hebetat̄. Acies ferri præstringit̄: eborisq; nitor. Aluei apū emoriunt̄. Aes ēt: ac ferrū rubigo protinus corripit: odorq; dirus aera. Et in rabiē agunt̄ gustato eo canes: atq; insanabili ueneno morsus infigitur. Quin & bituminū sequax alioquin & lenta natura in lacu iudææ: qui uocatur asphaltites: certo tēpore āni superna ās nequit sibi auelli: ad omnem contactū adhærens: præterq̄ filo: quod tale uirus infecerit. Etiā formicis aīali minimo inesse sensū eius ferunt: abiiciq; gustatas fruges: nec postea repeti. Et hoc tale tantūq; oībus tricenis diebus malū in muliere existit. & trimestri spatio largius. Quibusdā uero sæpius mense: sicut aliqbus nunq̄. Sed tales non gignūt. Quando hæc est generando hoī materia: semine maribus coaguli mō hoc in sese glomerante. Quod deinde tpe ipso aīatur. corparturq;. Ergo cū grauidis fluxit. inualidi aut nō uitales partus eduntur: aut saniosi ut auctor est Nigidius.

Item de ratione partuum. CA. XVI.

IDem lac fœminæ non corrūpi alenti partū: si ex eodē uiro rursus conceperit arbitratur. Incipiente aūt hoc statu: aut desinente cōceptus facilime tradunt̄. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuā accepimus inunctis medicamine oculis saliuā infici. Cæterū editis primores septimo mēse gigni dentes: priusq̄ in supera fere parte haud dubium est. Septimo eosdē decidere anno alios q; suffici. Quosdā & cū dentibus nasci: sicut. M. Curium: qui ob id dentatus cognominatus est. Et Cn. Papyriū Carbonē pclaros uiros. In fœminis ea res in auspicati fuit exēpli regū tēporibus: cū ita nata esset Valeria exitio ciuitati in quā delata esset: futuꝝ responso aruspicū uaticinante. Sessapiā ēt illa tēpestate florentissimā deportata est ueridico exitio consecuto. Quasdā cōcreto genitali gigni i fausto omine Cornelia Gracchoꝝ mater i dicio est. Aliqui uice dentiū continuo osse gignunt̄. Sicuti Prusiæ regis bithynioꝝ filius supna parte oris. Dentes aūt tantū inuicti sunt ignibus: nec cremātur cū reliquo corpore. Idē flāmis in domiti tabe cauant̄ pituita ue. Candorē trahūt quodā medicamie. Vsu atterūtur: multosq; primū ī aliqbus deficiūt. Nec cibo tātū & alimentis necessarii. Quippe uocis sermōisq; regimē priores tenēt cōcentu quodā excipiētes ictū linguæ: seriēq; structuræ: atq; magnitudie mutilātes mollientesue aut hebetātes uerba. Et cū defluxere explanationē oēm adimentes. Quin & augurium in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuuntur: excepta turduloꝝ gente. Quibus plures fuere longiora promitti uitæ putāt spatia. Fœminis mīor numerus. Quibus in dextra parte gemini superne a canibus cognominati: fortunæ blādimēta pollicentur. Sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contra in leua. Hominē priusq̄ genito dente cremari mos gētiū nō est. Sed mox plura de hoc: cū mēbratim historia decurret. Risisse eodē die quo genitus esset unū accepimus hoiem Zoroastren. Eidē cerebrū ita palpitasse ut ipositā repelleret manum: futuræ præsagio scirent. In trimatu suo cuiq; dimidiam esse mēsurā staturæ certū est. In plenū aūt cūcto mortaliū generi minore indies fieri ꝓpemodū obseruat̄. Rarosq; pr̄ibus ꝓceriores cōsumēte ubertatem seminū exustione: in cuius uices nunc uergat æuum. Increta terræ motu rupto monte inuētum est corpus stans. xlvi. cubitorum: quod alii Orionis: alii Etionis fuisse tradunt. Horestis cor

pus oraculi iussu refossum septẽ cubitorũ fuisse monumentis traditur. Iam uero ante annos prope milie uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortaliũ q̃ prisca conqueri. Neuii Pollionis amplitudinẽ annales non tradunt: Sed quia populi concursu pene itereptus esset: prodigii uice habitũ. Procerissimũ hoĩem ætas nostra diuo Claudio principe Gabbarã nomine ex arabia aduectũ nouẽ pedum & totidem unciarũ uidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito: quorũ corpora eius miraculi gratia in conditorio Salustianorum asseruabantur hortorũ. Pusioni & Secundillæ erant nomina. Eodẽ præside minimus homo duos pedes & palmũ Conops nomine in deliciis iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta Iuliæ Augustæ. Maniũ maximũ & M. Tulliũ equites romanos binũ cubitorũ fuisse auctor est Varro. Et ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sexquipedales gigni quosdã longiores in trimatu ĩplentes uitæ cursum haud ignotũ est: inuenimus in monumentis salamiam Eutimenis filiũ in tria cubita triennio adoleuisse: incessu tardũ: sensu hebetẽ: & iam puberẽ factũ uoce robusta: absũptũ contractione mẽbrorũ subita triennio circũacto. Ipsi nos pridem uidimus eadẽ ferme oĩa p̃ter pubertatẽ in filio Cornelii Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rationes procurantis. Ectrapelos græci uocant eos. In latino non habent nomen.

Insignia corporum. CA. XVII.

Vod sit hominũ spatiũ a uestigio ad uerticẽ: id esse sparsis manibus inter longissimos digitos obseruatũ est: sicuti uires quibusdã dextra parte maiores: quibusdam æquas utraq;: aliquibus leua manu precipuas. Nec id unq̃ in fœminis. Mares præstare pondere. Et defuncta uiuentibus corpora omniũ animaliũ. Et dormientia uigilantibus. Virorũ cadauera supina fluitare. Fœminarum prona: uelut pudori defunctarũ parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. CA. XVIII.

Oncretis quosdã ossibus ac fine medullis uiuere accepimus. Signũ eorũ esse nec sitim sentire: nec sudorẽ emittere: quãq̃ & uoluntate sciamus sitim uictam. Equitẽque Ro. Iulium Viatorẽ euocontiorum gente fœderata in pupillaribus annis aquæ subter cutẽ fusæ morbo prohibitum hũore a medicis naturam fecisse consuetudine: atque senecta caruisse potu. Necnon & alii multa sibi imperauere.

Diuersorum morum exempla: CA. XIX.

Erunt crassum auũ Crassi in parthis interempti nunq̃ risisse. Ob id Agelastũ uocatũ. Sicuti nec flesse multos. Socratẽ clarum sapientia eodem semper uisum uultu: nec aut hylari magis: aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quẽdam toruitatemq; naturæ: durã & inflexibilẽ: affectusq; humanos adimit: quales apathes græci uocant. Multos eius generis experti: quodq; mirum sit auctores maxĩe sapientiæ. Diogenẽ cynicum. Pyrrhonẽ. Heraclitum. Timonem: Hunc quidem ẽt in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ insignia in multis uaria cognoscuntur. Vt in Antonia Drusi nunq̃ expuisse. In Pomponio consulari poeta nunquam ructasse. Quibus natura cõcreta sunt ossa: qui sunt rari admodum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. CA. XX.

Orpore uesco esse: sed eximiis uiribus. Tritanũ in gladiatorio ludo fanniticũ armatura celebrem: filiumq; eius militẽ magni Pompeii: & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos in brachiis etiã manibusq; auctor est Varro prodigiosa uirium elatione. Atq; etiam hostem ab eo ex prouocatione dimicantem inermi dextra uno digito superatum: & postremo correptum in castra translatum. A. Iunius Valens meruit ĩ p̃torio Diui Aug. centurio uehicula cũ culeis onusta donec exinanirent̃ sustinere solitus. Carpenta comprehensa una manu retinere obnoxius contra nitentibus iumentis. Et alia mirifica faceré: quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo. M. Varro Rusticellus inquit Hercules appellatus: mulũ suũ tollebat. Fusius Saluius duo centenaria pondera pedibus: totidẽ manibus: & ducenaria duobus hũeris contra scalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatum noĩe: p̃digiosæ ostẽtationis quinquagenario thorace plũbeo indutũ. Coturnisq; quingẽtorũ pondo calciatũ p̃ scenã ingredi. C. Milonẽ atlethã cũ cõstitisset nemo uestigio educebat. Malũ tenẽti nemo digitũ corrigebat. Cucurrisse mille ducentũ. xl. sta. ab athenis lacedẽonẽ biduo Philippidẽ magnũ erat: donec Camistius cursor lacedemonius & Philonides Alexandri magni a sytione helyn uno die: mil. cc. stadia cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdam. clx. passu. tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipsano consſ. annos. ix. genitũ puerum a meridie ad uesperũ. lxx. M. p. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demũ solida perueniet: si quis cogitet nocte ac die lõgissimum

uel Crotoniatam

uel. xlv.

iter uehiculis tribus Tyberiũ Neronẽ emensum festinantẽ ad drusum fratrem ægrotantẽ in germania: in ea fuerunt ducenta Mil. pas.

De uisu. CA. XXI.

Colorũ acies uel maxime fidẽ excedẽtia inuenit exẽpla: in nuce inclusam Iliada Homeri carmen in mẽbrana scriptum tradidit Cicero. Idẽ fuisse qui peruideret. c. xxxv. mil. pass. Huic & nomen. M. Varro reddidit Strabonem uocatũ. Solitũ autẽ punico bello a lilybæo siciliæ promontorio exeunte classe carthagĩnis portu etiã numerum nauiũ dicere. Callicrates ex ebore formicas & alia tã parua fecit animalia: ut partes eaꝝ a cæteris cerni non possent. Myrmecides quidam in eodẽ genere inclaruit: a quo quadrigam ex eadẽ materia: quã musca integeret aliˀs fabricatã: & nauẽ quã apicula pennis absconderet.

De auditu. CA. XXII.

Auditus unũ exẽplum habet mirabile. Prœliũ quo sybaris deleta est: eo die quo gestũ erat autũ olympiæ. Nã cymbricæ uictoriæ Castoresq; romani: qui perficã uictoriã ipso die quo cõtigit nũciauere uisus & auditus & numinũ fuere præsagia.

Exẽpla patientiæ. CA. XXIII.

Patientia corporis ut est crebra sors calamitatũ innumera documenta peperit. Clarissimũ in fœminis leænæ meretricis exẽplũ: quæ torta non indicauit Harmodiũ & Aristogitonẽ tyrannicidas. In uiris Anaxarchias simili de causa cum torqueret: præcisam edentibus linguã: unãq; spẽ indicii in tyrannos expuit.

Memoriæ exẽpla. CA. XXIIII.

Memoria necessariũ maxĩe uitæ bonũ cui præcipua fuerit haud facile dictu est: tã multis gloriã eius adeptis. Cyrus rex oĩbus in exercitu suo militibus noĩa reddidit. L. Scipio populo ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & equestri ordini romæ postero die ꝗ aduenerat. Mithridates duaꝝ & xx. gentiũ rex totidẽ linguis iura dixit: pro contione singulas sine interprete affatus Charmaidas quidã in græcia: quæ quis exegerit uolumina in bibliothecis legentis modo repræsentauit. Ars postremo eius rei facta & inuenta est a Simonide melico cõsũmata a Metrodoro Sceptio: ut nihil nõ iisdẽ uerbis redderet auditũ. Nec aliud est æque fragile in hoĩe morboꝝ & casus iniurias: atq; etiã metus sentiens: alias particulatim: alias uniuersa: ictus lapide oblitus est litteras tantũ. Ex præalto tecto lapsus matris & affiniũ, ꝑpinquoꝝ cœpit obliuionẽ. Alius ægrotus seruorum etiam. Sui uero nominis oblitus Messala Coruinus orator: itaque sæpe deficere tentat & meditatur uel quieto corpore & ualido. Somno quoque serpente computat: ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus. C. Iulii Cæsaris. CA. XXV.

Animi uigore præstantissimũ arbitror. C. Cæsarẽ dictatorẽ. Nec uirtutẽ constantiãq; nunc cõmemoro: nec sublimitatẽ oĩum capacẽ: quæ cœlo cõtinent: sed propriũ uigorẽ celeritatẽq; quodã igne uolucrẽ. Scribere & legere simul dictare & audire solitũ accepimus. Epistolas uero tantaꝝ rerũ quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret: septenis. Idẽ signis collatis quinquagies bis dimicauit. Solus. M. Marcellũ trãsgressus qui undequadragies dimicauerat. Nã præter ciuiles uictorias undecies centũ & nonagintaduo millia hominũ occisa prœliis ab eo: nõ quidem in gloria posuerĩ, Tãtã etiã coactã humani generis iniuriã: qđ ita esse confessus est ipse: belloꝝ ciuiliũ stragem nõ ꝑdendo. Vt iustius Pompeio magno tributur: octingentas quadraginta sex naues piratis adæmisse. Cæsari propriũ & peculiare fuit præter iam supradicta clæmentiæ insignæ: qua usq; ad pœnitẽtiã oẽs superauit. Idẽ magnanimitatis ꝑhibuit exemplũ: cui cõparari non possit aliud. Spectacula enim edita effusasq; opes aut operum magnificentiam in hac parte enumerare luxuriæ fauentis est. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas. Captis apud pharsaliam Pompeii magni scriniis epistolarum iterumque apud tapsum Scipionis ea optima concremasse fide: atq; non legisse.

Laus Pompeii magni. CA. XXVI.

Verũ ad decus ĩpii ro. ñ solũ ad uiri unius ptiet uictoriã. Põpeii magni titulos: oẽs triũphosq; hoc ĩ loco nũcupare: æqto nõ mõ Alexãdri magni regꝫ fulgore: sed ẽt Herculis ꝑpe ac Liberi pñis. Igiť sicilia recupata uñ primũ Syllanus ĩ reipu. cã exoriẽs auspicatus est. Africa uero tota subacta & ĩ ditionẽ redacta. Magnicq; noĩe spolio ĩde capto eqs romanus id qđ ãtea nẽo curru triũphali reuectus ẽ: & statĩ ad solis occasũ trãsgressus excitatis ĩ pyreneo tropheis oppida octĩgẽta. lxxvi ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris ĩ ditionẽ redacta: uictoriæ suæ ascripsit: & maiore animo Sertorium domuit: belloque ciuili: quod oĩa concutiebat

externa extĩcto:iterum triumphales currus eques ro.induxit. Totiẽs imperator anteq̃ miles. Postea ad tota maria:& deinde solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sacris certaminibus uincentiũ. Neq̃.n.ipsi coronant̃:sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit i delubro Mineruæ quod ex manubiis dicaba-.Cn.Põ.magnus ĩperator bello.xxx.ãnoꝶ cõfecto fusis fugatis occisis in deditionem acceptis hominũ centies uicies semel octuaginta tribus millibus. Depressis aut captis nauibus .d.cccxlvi. Oppidis castellis mille quingentis.xxxviii.in fidem receptis. Terris a mæotis lacu ad rubrum mare subactis uotũ merito Mineruæ. Hoc est breuiarium eius ab oriẽte. Triumphi uero quem duxit ad.iii.Kalen.octob.M.Messala.M.Pisone cõss. præfatio hæc fuit. Cum oram maritimam a prædonibus liberasset:& imperium maris populo ro.restituisset:ex asia:ponto:armenia:paphlagonia:cappadocia: cilicia: syria: scythis: iudæis: albanis hiberia insula:creta:basternis:& super hæc de regibus Mithridate atq̃ Tigrane triũphauit. Sũma summarum in illo gloria fuit:ut ipse incontione dixit:cum de rebus suis dissereret. Asiam ultimam prouinciarum accepisse:eãdemque mediã patriæ reddidisse. Si quis e contrario simili modo uelit percensere Cæsaris res qui maior illo apparuit. totũ profecto terrarum orbem enumeret:quod infinitum esse conueniet.

Laus Catonis primi. CA. XXVII

Aeteris uirtutũ generibus uarie & multi fuere præstantes. Cato primus portiæ gẽtis tres sũmas in hoie res præstitisse existimatus est: optimus orator: optimus ĩperator: optimus senator. Quæ mihi oia etiam si non prius attamen clarius fuisse in Scipione Aemiliano uidentur. Dẽpto præterea plurimorũ odio:quo Cato laborauit. Itaq̃ sit propriũ Catonis quater & quadragies causã dixisse:nec queq̃ sæpius postulatũ:& semper absolutum.

Item de fortitudine. CA.XXVIII.

Ortitudo in quo maxĩe extiterit imensæ quæstionis est. Vtique si recipiatur poetica fabulositas. Qu.Ennius.T.Cecilium Teucrum fratremq̃ eius præcipue miratus propter eos sextũ annalẽ adiecit. L.Sicinius Dẽtatus:qui tribunus plebis fuit. Sp.Tarpeio A.Thermo conss.haud multo post exactos reges innumerosissima suffragia habet centies uicies prœliatus:octies ex prouocatione uictor.xlv.circatricibus aduerso corpore isignis nulla in tergo Item spolia cœpit.xxxiiii.Donatus hastis puris duodeuiginti. Phaleris.xxv. Torquibus tribus & lxxx. Armillis.c.lx. Coronis xxxvi. Ciuicis.xiiii. Aureis octo. Muralibus tribus. Obsidionali una: Fisco æris.x.Captiuis.xx.millibus ĩperatores nouẽ ipsius maxime opera triumphantes secutus. Præterea quod optimum in operibus eius reor uno ex ducibus.T.Romulo ex consulatu ad populũ conuicto male acti imperii rei militaris. Haud minora forent Manlii Capitolini decora:ni perdidisset illa exitu uitæ ante.xvii.annos bina cœperat spolia. Prius omniũ eq̃s coronã muralẽ acceperat.vi.ciuicas.xxxvii.dona.xxxiii.cicatrices aduerso corpore exceperat. P.Seruilium magistrũ equitũ seruauerat:ipse uulneratus humerum ac femur. Super oia capitoliũ sũmamq̃ rem in eo solus a gallis seruauerat:si nõ regno suo seruasset. Veꝶ sũt in his quidẽ uirtutis opera magna sed maiora fortunæ. M.Sergio ut equidẽ arbitrior nemo quemq̃ hominũ iure prætulerit:licet ꝓnepos Catilina grãm noi derogarit. Secũdo stipẽdio dexterã manũ ꝑdidit. Stipendiis duobus ter & uicies uulneratus est ob id neutra manu neutro pede satis utilis. Vno tãtũ seruo plurimis postea stipendiis debilis miles. Bis ab Hannibale captus. Neque enim cũ quolibet hoste res fuit: Bis uinculorũ eius profugus.xx.mensibus nullo non die in cathenis aut cõpedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnauit:duobus equis insidente eo suffossis. Dextrã sibi fecit ferreã: eaq̃ religata prœliatus. Cremonã obsidione exemit placentiã tutatus est. Duodena castra hostiũ in gallia cœpit. Quæ oĩa ex oratione eius apparent habita cũ in prætorio sacris arceretur a collegiis ut debilis. Quos hic coronarũ aceruos constructurus hoste mutato? Etenim plurimũ refert in quæ cuiusq̃ uirtus tẽpora inciderit. Quas trebia ticinusq̃ aut thrasimenus ciuicas coronas dedere? Quæ cãnis corona merita? unde fugisse uirtutis summũ opus fuit. Cæteri profecto uictores hominũ fuere Sergius uicit etiam fortunã. Ingenioꝶ gloriæ quis possit agere delectũ ꝑ tot disciplinarũ gña & tantã reꝶ operũq̃ uarietatẽ? nisi forte Ho.uate græco nullũ fœliciorẽ extitisse cõuenit:siue opis fortũa siue materia æstimet̃. Diuersæ laudes plurimoꝶ. CA.XXIX.

Taq̃ Alexander magnus (eteni isignibus iudiciis optime citraq̃ inuidiã tã supba cẽsura peragẽ)inter spolia Darii persaꝶ regiis unguentorum scrinio capto:quod erat auro gẽmisq̃ ac margaritis præciosum:uarios eius usus amicis demõstrãtibus q̃ñ tedebat unguenti bellatorem & militia sordidum:immo Hercule inquit librorũ Homeri

custodiæ detur:ut præciosissimũ humani animi opus q̃ maxie diuiti opere seruaretur.Idẽ Pin-
dari uatis familiæ penatibusque iussit parci:cũ thebas raperet.Aristotelis philosophi patriá con
didit:tantæque rerũ claritati tá benignum testimoniũ miscuit.Archilochi poetæ interfectores *uel suá ere didit*
Apollo arguit delphis.Sophoclé tragici coturni principé defunctũ sepelire Liber pater iussit ob
fidentibus moenia lacedæmoniis.Lysandro eorũ rege inquiete sæpius admonito ut pateretur
hũari delicias suas.Requisiuit rex qui supremũ dié athenis obiisset: nec difficulter ex iis quæ de
us significasset intellexit:pacéq; funeri dedit.

De platone:Ennio:Virgilio.M.Varrone &.M.Cicerone. CA. XXX.

35
Latoni sapientiæ antistiti Dionysius tyrannus alias sæuitiæ superbiæque natus uita-
tá naué misit obuiá:ipse quadrigis albis egredienté in littore excepit.Viginti talentis
uná orationé Isocrates uendidit.Aescines atheniensis sũmus orator cũ accusationem:
qua fuerat usus rhodi legisset:legit & defensioné Demosthenis:ob quá i illud depul-
sus fuerat exiliũ.Mirantibusque tũ magis fuisse miraturos dixit:si ipsum oranté audiuissent:in
calamitate testis ingens factus inimici.Tucydidé iperatoré athenié̃ses in exiliũ egere rerũ hesta
rũ conditoré reuocauere:eloquentiá mirati cuius uirtuté dánauerant.Magnũ & Menandro in
comico socco testimoniũ regũ ægypti & macedoniæ contingit classe & per legatos petito.Ma-
ius ex ipso regiæ fortunæ prælata litterarũ conscientia.Perhibuere & romani proceres etiá exte
ris testimonia.Cn.Põpeius cõfecto mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiæ professo-
ne clari domũ fores percuti de more a littore uetuit & fasces lictorios ianuæ submisit is : cui se
oriens occidensque submiserat.Cato censorius in illa nobili triũ sapientiæ procerum ab athenis
legatione audito Carneade:q̃ primũ legatos eos censuit dimittendos:quoniá illo uiro argumen
tante quid ueri esset haud facile discerni posset. Quanta morũ cõmutatio?Ille semper alioquin
exitiali appellans noie uniuersos ex italia pellendos censuit græcos.At pronepos eius uticensis
Cato unũ ex tribunatu militũ philosophũ:alterũ ex cypria legatione deportauit.Eandéque lin-
guá ex duobus Catonibus in illo abiecisse:in hoc iportasse memorabile est.Sed & nostrorũ glo-
riam percenseamus.Prior Africanus.Qu.Enni statuá sepulchro suo iponi iussit : clarúque illud
nomen imo uero spoliũ ex tertia orbis parte raptũ in cinere supréo cũ poetæ titulo legi .Diuus
Augustus carmina Virgilii cremari contra testamenti eius uerecundiá uetuit.Maiusque ita uati
testimoniũ contigit: q̃ si ipse sua carmina probauisse.M.Varrõis in bibliotheca quæ pria in or
be ab Asinio Pollione de manubiis:publicata Romæ & unius uiuentis posita imago est:haud
minore(ut equidé reor)gloria principe oratore & ciue ex illa ingeniorũ:quæ tunc fuit multitu-
dine uni hanc coroná dante:q̃ cũ eidé magnus Põpeius pyratico ex bello naualé dedit.Innume
rabilia deinde sunt exépla:romana si persequi libeat:cum plures una gens in quocunque genere
eximios tulerit:q̃ cæteræ terretæ.Sed quo & te.M.Tulli piaculo taceá?quo ue maxime excellen
té insigni prædicé:quo potius q̃ uniuersi populi & illius gentis amplissimo testimonio : & tota
uita tua ad consulatũ tantũ operibus electis?Te dicente legé agrariá:hoc est alimenta sua abdi-
cauerunt tribus.Te suadente Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt:notatasque
sedes ignominiæ discrimine æquo animo tulerunt.Te orante proscriptorũ liberos honores pe-
tere puduit.Tuũ Catilina fugit ingeniũ.Tu.M.Antoniũ proscripsisti.Salue primus omnium pa
rens patriæ appellate.Primus in toga triũphum:linguæque laureá merite:& facundiæ litterarũ
latinaq; parens æque ut dictator Cæsar hostis quondá tuus de te scripsit:oĩum triumphoq; lau
reá adepte maioré.Quanto plus est ingenii romani terminos in tantũ promouisse:q̃ imperii.

De morum honestate. CA. XXXI.

50
Eliqs animi boni p̃stitere & apud cæteros mortales spia:ob id Cati Corculi apud ro
manos cognominati.Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Phitii p̃latus cunctis.

De auctoritate. CA. XXXII.

54
Vrsus mortales oraculorum societate dedere Chiloni lacedæmonio : tria præcepta
eius delphis consecrando aureis litteris quæ sunt hæc. Nosse se quéq̃ : & nihil nimiũ
cupere.Comitemq; æris alieni atque litis esse miseriam.Quin & funus eius:cum ui
ctore filio olympiæ expirasset:gaudio tota græcia prosecuta est.

De diuinitate. CA. XXXIII.

13
Iuinitas & quædam coelitum societas nobilissima ex foeminis in sybilla fuit.Ex uiris
in Melampode apud græcos apud romanos in Martio.

De Nasica: CA. XXXIIII.

Ir optimus semel a condito æuo iudicatus est Scipio Nasica a iurato senatu. Idem in toga candida bis repulsa notatus a populo. In summa ei in patria mori nõ licuit. Non hercule magis q̃ extra uincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. CA. XXXV.

Vdicissima fœmina semel matronarum sñia iudicata est Sulpitia Paterculi filia: uxor Fuluii Flacci electa ex centũ præcipuis: quæ simulacrũ Veneris ex sybillinis libris dedicaret. Itẽq; religionis expimento claudia inducta romã deoꝝ matre.

De pietate. CA. XXXVI.

Ietatis exẽpla infinita qdẽ toto orbe extitere: sed Romæ unũ: cui compari cũcta non possint. Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera supplicii cã carcere iclusã matrẽ cũ ĩpetrasset aditũ a ianitore sẽp excussa: ne qd inferret cibi: deprehẽsa est uberibus suis alẽs eã. Quo miraculo matri salus dõata filiæ pietate est. Ambæq; ppetuis alimẽtis. Et locus ille eidẽ cõsecratus est deæ. C. Quintio. M. attilio coss. tẽplo pietatis extructo in illius carceris sede: ubi nũc Marcelli theatrũ est. Gracchoꝝ pr̃ anguibus apprehẽsis in domo cum sideretur ipsum uictuꝝ alterius sexus interempto imo uero inqr meũ necate: Cornelia.n. iuuenis est: & parere adhuc potest: hoc erat uxori parcere: & reipublicæ cõsulere: idq; mox consecutũ est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repudiũ obiit. P. Rutilius morbo leui ĩpeditus nunciata fr̃is repulsa ĩ cõsulatus petitiõe ilico expirauit. Publius Catienus Philotimus patronũ adeo dilexit: ut hæres oĩbus bonis institutus in rogũ eius se iaceret.

De artiũ plurimaꝝ excellentia: astrologia: grãmatica: geometria. CA. XXXVII.

Artiũq; artiũ scientia innumerabiles enituere: quos tñ attingi par sit florẽ hoium libãtibus. Astrologia Berosus: cui ob diuinas prædictiones athenienses publico in gymnasio statuã in aurata lingua statuere. Grãmatica Apollodorus: cui amphyctiões græciæ honorẽ habuere. Hippocrates medicina pollens: qui uenientẽ: ab illyriis pestilẽtiã prædixit: & discipulos ad auxiliandũ circa urbes dimisit. Cui ob meritũ honores illos: quos Herculi decreuit: græcia. Eandẽ scientiã in Teõbroto Ptolemæus rex megalẽsibus sacris donauit cẽtũ talentis seruato Antiocho rege. Magna & Critobolo fama ẽ extracta Philippi regis oculo sagitta: & citra deformitatẽ oris curata orbitate luminis. Sũma aũt Asclepiades prusiensis condita noua secta spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis: reperta ratione qua uinũ ægris medef: relato e funere hoĩe & conseruato: sed maxĩe sponsione facta cũ fortuna ne medicus crederetur: si unq̃ inualidus ullo modo fuisset ipse: & uictor suprema in senecta lapsu scalaꝝ examinatus est. Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis scientiæ testimoniũ. M. Marcelli cõtingit interdicto cũ syracusæ caperenf: ne uiolaref murus: nisi fefellisset ĩperiũ militaris ĩprudentia. Laudatus Ctesiphon Gnosius æde ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon athenis armamẽtario mille nauiũ. Ctesibius pneumatica ratiõe & hydraulicis organis repertis. Dinocrates metatus Alexãdro cõdẽte ĩ ægypto Alexãdriã. Idẽ hic ĩperatore dixit ne qs ipsũ alius q̃ Appelles pigeret: q̃ Pyrgoteles sculperet: q̃ Lisippus ex ære duceret. Quæ artes plibus inclaruere exẽplis.

Item mira opera artificis: CA. XXXVIII.

Ristidis thebani pictoris unã tabulã centũ talentis rex attalus licitatus est. Octingẽta emit duas Cæsar dictator. Medeã & Aiacem Timomachi in tẽplo Veneris genetricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturã magnetũ exitii haud mediocris pari rependit auro. Rhodũ nõ incendit rex demetrius expugnator cognominatus ne tabulã Protogenis cremaret a pte ea muri locatã. Praxitelẽ marmore nobilitatus est: gnidiaq; Veneř præcipue: uesano amore cuiusdã iuuenis insigni: & Nicomedis æstimatiõe regis grãdi gnidioꝝ ære alieno pmutare eã conati. Phidiæ Iuppiter olympius quotidie testimõium perhibet. Mentori capitolinus & Diana ephesia: quibus fuere consecreta artis eius uasa.

De seruitiis. CA. XXXIX.

Ræciũ hoĩs in seruitio geniti maximũ ad hanc diẽ quod equidẽ cõperierim fuit grãmaticæ artis Daphnidis Cn. Pisaurense uendente: & M. Scauro principe ciuitatis. iii. mil. d. cc. sestertiis licente. Excessere hoc in nostro æuo nec modice histriões: sed libertatẽ suã mercati. Quippe cũ iam apud maiores Roscius histrio. iii. mil. d. Anniã mercasse prodaf: nisi siquis in hoc loco desiderat armeniaci belli pauloante propter Tyridatem gesti dispensatorẽ quẽ Nero. iii. cxxx. manumisit. Sed hoc preciũ belli nõ hoĩs fuit tã hercule q̃ libidinis nõ formæ Paronetemi spadõis Seiano. iii. mil. d. mercante a Sutorio prisco. Quã quidẽ iniu

riam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis quoniam arguere nulli uacabat.

De præstantia gentium. CA. XL.

Entium in toto orbe præstantissima una oī uirtute haud dubie romana extitit: Fœlicitas cui præcipua fuerit hoī nō est humani iudicii: cū prosperitatē ipsam alius alio mō & suopte ingenio quisq; terminet. Si uerū facere iudicium uolumus: ac repudiata oī fortunæ ambitione decernere: mortaliū nemo est fœlix. Abunde igit̃ atq; indulgenter fortuna decidit̃: cū eo qui iure dici nō infœlix pōt. quippe ut alia nō sit: certe ne lacescat fortuna: metus est. Quo semel recepto solida fœlicitas nō est. Quid q̄ nemo mortaliū oībus horis sapit: utinamq; falsum hoc & nō a uate dictū q̄ plurimi iudicēt. Vana mortalitas: & ad circūscribēdā seipsam igeniosa: cōputat more tratiæ gentis: q̄ calculos colore distinctos pro experimēto cuiusq; diei in urnam cōdit: ac supremo die sepatos dinumerat: atq; ita de unoquoq; ꝓnúciat. Quid q̄ iste calculi candore illo laudatus dies originē mali habuit? Quámultos accepta afflixere impia? Quámultos bona perdidere: & ultimis mersere suppliciis? Ista nimirū bona: si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita ē profecto alius de alio iudicat dies: & tñ supremus de oībus. Ideoq; nullis credendū est. Quid q̄ bona malis paria nō sunt etiam pari numero? Nec lœtitia ullo minimo mœrore pensanda. Heu uana & īprudēs diligentia. Numerus dierum cōputat̃ ubi quærit̃ pondus.

De fœlicitate fœminæ. CA. XLI.

Na fœminarū in omni æuo Lampido lacedæmonia refertur: q̄ regis filia: regis uxor: regis mater fuit. Vna Berenicæ: q̄ filia: soror: mater Olympionicarū. Vna familia Curionum: in qua tres continua serie oratores extiterunt. Vna Fabiorū: in qua tres continui pricipes senatus. M. Fabius Ambustus. Fabius Rutilanus filius. Qu. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. CA. XLII.

Aetera exempla fortunæ uariantis inumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia nisi ex malis? aut quæ mala immensa nisi ex ingentibus gaudiis.

De bis proscriptis. L. Sylla. Qu. Metello. CA. XLIII.

Eruauit ꝓscriptú a Sylla. M. Fidustiū senatorē ānis. xxxvi. Sed iterū ꝓscriptus supstes Syllæ uixit usq; ad Antoniū. Constat nulla alia de causa ab eo ꝓscriptū q̄ quia ꝓscriptus fuisset. Triūphare. P. Vētidiū de parthis uoluit qdē solū: sed eūdē ī triūpho asculano. Cn. pōpeii Strabonis duxit puerū. Quāq̄ Massurius auctor est bis in triūpho ductū. Cicero mulionē castrēsem suffaraneū fuisse. Plurimos iuuētā inopē in caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior cōsul: sed accusatus atq; de iure uirgarū in eū iudicē in exiliū missus. Primus externorū atq; etiā ī oceāo genitorū usus illo honore: quē maiores latio quoq; negauerunt. Est &. L. Fuluius inter insignia exēpla tusculanorū rebellantiū consul: eodē quoq; honore cū transisset exornatus cōfestim a populo ro. qui solus eodē anno quo fuerat hostis romæ triūphauit ex iis: quorū cōsul fuerat. Vnus hoīum ad hoc æui fœlicis sibi cognomen asseruat. L. Sylla ciuili nēpe sanguine: ac patriæ oppugnatiōe adoptatus: & quibus nā fœlicitatis inductus argumentis: q̄ ꝓscribere tot milia ciuiū: ac trucidare potuisset. O parua interpretatio & futuro tēpore infœlix. Non melioris sortis tūc fuere peuntes: quorū miseremur hodie: cū Syllā nemo non oderit? Age nō exitus uitæ eius oīum ꝓscriptorū ab illa calamitate crudelior fuit erodēte seipso corpe: & supplicia sibi gignente: qđ ut dissimulauerit & supremo somno eius cui īmortalis quodāmodo est: credamus ab uno illo inuidiā gloria uictā. Hoc tñ nēpe fœlicitati suæ defuisse confessus est q̄ capitoliū non dedicauisset. Qu. Metellus ī ea orationē: quā habuit in supremis laudibus patris sui. L. Metelli pont. bis consulis: dictatoris magistri equitū. Quindecim uiri agris dandis: q primus elephantos primo punico bello duxit in triumpho scriptū reliquit. Decē maximas res optimasq; in quibusq; quærendis sapientes ætatem exigerent: consumasse eum. Voluisse enī primarium bellatorem esse. Optimum oratorem. Fortissimum imperatorem. Auspicio suo maximas res geri. Maximo honore uti: summa sapientia esse: summū senatorem haberi. Pecuniam magnam bono modo inuenire. Multos liberos relinquere: & clarissimum in ciuitate esse. Hæc contigisse ei: nec ulli alii post romam conditam. Longum est refellere & super uacuum: abunde uno casu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit senectam amissis incendio cum Palladiū raperet ex æde uestæ memorabili causa: sed euentu misero. Quo fit: ut infœlix q̄dem dici non debeat: fœlix tamen esse non possit. Tribuit ei po. ro. quod nūq̄ ulli alii ab condito æuo: ut quotiens in senatum iret: curru ueheretur ad curiam. magnum & sublime: sed pro oculis datum.

uel iudiciū consilium

De altero Metello. CA. XLIIII.

Vius quoq; Qu. Metelli qui illa de patre dixerat filius iter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter honores amplissimos cognomenq; macedoniæ a quattuor filiis illatus est rogo: uno prætore: tribus cõsularibus: duobus triũphalibus uno censorio: quæ singula quoq; paucis cõtigere. In ipso tamẽ flore dignitatis suæ ab Catinio Labeone cui cognomẽ fuit Macerioni: tribuno plebis: quẽ e senatu censor eiecerat: uertens e cãpo meridiano tpe: uacuo foro: & capitolio: ad tarpeiũ raptus: ut præcipitaret̃ conuolãte quidẽ tam numerosa illa cohorte: quæ patrẽ eũ appellabat. Sed ut necesse erat in subito tarde & tanq̃ in exequias: cũ resistendi sacroq; factũ repellendi ius nõ eẽt: uirtutis suæ opa & cẽsura periturus: ægre tribuno qui intercederet reperto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea uixit. Bonis inde ẽt consecratis a damnatu suo tanq̃ pa℞ eẽt faucium certe intorta℞: expressiq; per aures sanguinis pœnã exactã esse. E quidẽ & Africani Aemiliani inimicũ fuisse inter calamitates duxerim ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit. Ite filii celebrate exequias: nũq̃ ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iã ballearicis & creticis diadematis: iã Macedõicus ipse. Ve℞ ut illa sola iniuria æstimet̃: quis hunc iure fœlicem dixerit periclitatũ ad libidinẽ inimici: nec Africano saltẽ perire: quos hostes uicisse tanti fuit: aut quos non honores currusq; illa sua uiolentia fortuna retroegit per mediã urbẽ cẽsore tracto. Etenim sola hæc moriendi rõ fuerat tracto in capitoliũ illo in qđ triũphãs ipse deo℞ exuuiis ne captiuos qdẽ sic traxerat. Maius hoc scelus fœlicitate cõsecuta factũ est periclitato macedonico uel funus tantũ ac tale pdere: in quo a triũphalibus liberis portaret̃ in rogũ uelut exequiis quoq; triũphãs. Nulla est pfecto solida fœlicitas: quã contumelia ulla: uitæ rũpit: nedũ tanta. Quod superest nescio maior gloriæ an indignationi dolor accedat: iter tot Metellos tam scelerata Catinii audaciam semp fuisse inultã. uel sanctũ collegium

De Diuo Augusto. CA. XLV.

N Diuo quoq; Augusto quẽ uniuersa mortalitas in hac censura nũcupat: si diligenter æstiment̃ cuncta magna sortis humanæ reperient̃ uolumina. Repulsa in magisterio equitũ apud auunculũ: & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Proscriptionis inuidia in collegã. Collegiũ in triũuiratu pessimo℞ ciuiũ: nec æqua saltẽ portione: sed prægraui Antonio. Philippensi plio morbo: fuga: & triduo in palude latebra ægroti. Et ut fatent̃ Agrippa & Mœcenas aqua subter cutẽ fusa. Turgida latera. Naufragia sicula. Et alia ibi quoq; in speluca occultatio. Iã in nauali fuga urgente hostium manu pces Proculeio mortis admotæ. Cura perusinæ cõtentionis. Sollicitudo martis actiaci: pannonicique belli. Ruinæ põris. Tot seditiones militũ. Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Marcelli nota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiẽs petita insidiis uita: Incusatæ libero℞ mortes: luctusq; non tantũ orbitate tristes adulteriũ filiæ. Et cõsilia patricidæ palã facta. Cõtumeliosus priuigni Neronis secessus. Aliud neptis adulteriũ. Iũcta deinde tot mala. Inopia stipẽdii. Rebellio illyrici. Seruitio℞ delectus. Iuuẽtutis penuria. Pestilẽtia urbis. Fames sitisq; italiæ. Destinatio expirandi. Et quatridui inedia maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc uariana clades: & maiestatis eius fœda sugillatio. Abdicatio postumi Agrippæ post adoptionẽ. Desideriũ post relegationẽ. Inde suspitio in Fabium: archanorũq; proditionẽ. Hinc uxoris & Tyberii cogitationes suprema eius cura. In summa deus ille coelumq; nescio adeptus magis an meritus hærede hostis sui filio excessit. uel suæ

Quos beatissimos dii iudicauerunt CA. XLVI.

Vbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigandam hominum uanitatem a deo emissa. Duo sunt hæc. Phedium fœlicissimum qui pro patria proximo occubuisset. Iterum a Gige rege tunc amplissimo terrarum consultum Aglauum Prophodium esse fœliciorem. Senior hic in angustissimo archadiæ paruum sed annuis uictibus large sufficiens prædium colebat: nunq̃ ex eo egressus. Atq; ut e uitæ genere manifestũ est: minima cupidine minimum in uita mali expertus. uel alterũ uel psophidium

Quem uiuentem ut deum coli iusserunt. CA. XLVII.

Onsecratus est uiuus sentiensq; oraculi eiusdem iussu & iouis deorum summi astipulatu Euthymus pycta semper olympiæ uictor & semel uictus. Patria ei locri in Italia: ibi imaginem eius esse: & olympiæ alteram eadem die tactam fulmine. Callimachum ut nihil aliud miratum uideo: ad eumque iussisse sacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: nihilq; adeo mirum aliud q̃ hoc placuisse diis.

De spatiis uitæ longissimis. CA. XLVIII.

E spatio atq̃ lõginquitate uitæ hoĩum nõ locoꝝ modo situs:ueꝝ exẽpla ac sua cuiq̃ sors nascendi incertũ fecere. Hesiodus qui primus de hoc aliqua pdidit fabulose(ut reor)multa de hoĩum æuo referens cornici noué nr̃as attribuit ætates. Quadruplũ eius ceruis:id triplicatũ coruis. Et reliq̃ fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Argatonio tartesioꝝ regi.cl.tribuit ãnos. Cynitæ cyprioꝝ.x.ãnos amplius. Aegimio ducẽtos. Theopõpus Epimenidi Gnosio.clvii. Hellanicus quosdã in ætholia epioꝝ gentis ducẽtos explere. Cui astipulat̃ Damiates memorans Pictoreũ ex iis pcipuũ corpe uiribusq̃ ẽt trecẽtis uixisse. Ephodorus arcadũ reges trecẽtis annis. Alex.& Cor. Dãdonẽ qdã in illyrico quingentis uixisse. Xenophon Impetrim pulutinioꝝ insulæ regẽ octingẽtis:atq̃ ut parce mẽtitus filiũ eius sexcẽtis. Quæ oĩa inscitia tempoꝝ acciderunt. Annũ.n.alii æstate unũ determiabãt:& alteꝝ hyeme. Alii q̃drĩpartitis tẽporibus sicut arcades:quoꝝ anni trimestres fuere. Quidã lunæ senio ut ægyptii. Itaq̃ apud eos aliqui & singula millia ãnoꝝ uixisse produnt. Sed ut ad cõfessa transeamus.

12 Argantoniũ gaditanũ octoginta annis regnasse prope certũ est. Putãt q̃dragesimo cœpisse. Massinissam.lx.annis regnasse indubitatũ est. Gorgiã siculũ cẽtũ octo uixisse. Qu. Fabius Maximus sexagitatribus ãnis augur fuit. M. Perpẽna & nup. L. Volusius Saturninus oĩum quos in consulatu sniam rogauerant superstites fuere. Perpenna septem reliquit ex iis quos censor legerat. Vixit annos nonagitaocto. Qua in re & illud adnotare succurrit. unũ omnino quinquennium fuisse quo senator nullus moreretur. Com Flaccus & Albinus censores lustrum condidere usq̃ ad pximos censores ab anno urbis qngẽtesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus cẽtũ annos impleuit. Cuius inter primũ & sextum cõsulatũ.xlvi.anni fuere. Idem sella curuli semel ac uicies sedit:quotiens nemo alius. Aequauit eius uitæ spatiũ Metellus Põtifex. Et ex fœminis Liuia Ru

13 tilii nonaginta septem annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagitanoué. Terentia Ciceronis.cvii. Clodia Ofelbi.cxv. Hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centũ annis in scæna pronunciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta est in scænam Gn. Põpeio. Qu. Sulpitio cõss. Ludis pro salute Diui Augusti uotiuis annum centesimũ quartum agens Quæ producta fuerat tyrocinio a. M. Pompeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone cõss. ante annos nonagintaunum. Et a magno Pompeio magni theatri dedicatione anus pro miraculo redu-

14 cta Sãmulã quoq̃ cẽtũ decem annis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanioné qui primus togatus saltare instituit utriusq̃ sæcularibus ludis saltasse:& Diui Augusti & quos Claudius Cæsar consulatu suo quarto fecit:quando sexagintatres non amplius anni interfuere:q̃q̃ & postea diu uixerit. In tmoli montis cacumine quod uocant tempsin.cl.annis uiuere Mutianus auctor est. Totidẽ annos item censum Claudii Cæsaris censura. T. Fullonium bononiensem:idq̃ collatis censibus quos ante detulerat:uitæq̃ argumentis(eteni id curæ principi erat) uerum apparuit.

De uarietate nascendi. CA. XLIX.

Ossere uideretur locus ipse syderalis scientiæ sentẽtiam. Epigenes.cxxii.annos impleri negauit posse. Berosus excedi centum septemdecim. Durat & ea ratio quam Petosyris ac Necepsos tradiderunt:& trimorion appellant a trium signorum portione:q̃ posse in italiæ tractu.cxxvi.annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quemq̃ nonaginta partiũ exortiuam mensuram quod anaphoras uocant transgredi:& has ipsas incidi occursu maleficoꝝ syderũ:aut etiã radiis eoꝝ solisq̃. Rursus Aesculapii sententiã secuti:qui statuta uitæ spatia a stellis accepi dicit. Sed quantũ primũ tribuat incertũ est. Rara autẽ esse dicũt lõ

ucl.xv. giora tẽpora:quandoquidẽ momentis horaꝝ isignibus lunæ dierum ue septem atq̃.xxiiii.quæ nocte ac die obseruantur igẽs turba nascat̃: scansili annoꝝ lege occidua:quã climacteras appellant:non fere ita genitis quinquagesimũquartũ annum excedentibus. Primum ergo artis ipsius inconstantia declarat q̃ incerta res sit. Accedũt experimenta & exempla recentissimi census:quẽ intra quadriennium imperatores Cæsares Vespesiani pater filiusq̃ censores egerũt. Nec sunt oĩa uasaria excutienda. Mediæ tantũ partis inter apenninum montem padumq̃ ponemus exempla. Centũ uiginti natos annos parmæ tres edidere. Brixelli unũ.cxxv. Parmæ duos.cxxx. Placentiæ unũ.cxxxi. Fauentiæ unam mulierem.cxxxii. Bononiæ. L. Tarentium Marci filiũ. Arimini uero M. Apomum. C.& L. Tertulam.cxxxvii. Citra placẽtiam in collibus oppidum est uelleiacium in quo.cx.natos annos sex detulere. Quattuor centenos uicenos. Vnum.cl. M. Mutius. M. filius Galerius fœlix ac ne pluribus moremur in re confessa in regione italiæ octaua centenum annorum censi sunt homines.liiii. Centenum denum homines.lvii. Centenum uicenum quinum homines duo. Centenum tricenum homines quattuor. centenum tricenum quinum aut septenum

totidem centenū quadragenum hoīes tres. Alia mortalitatis constantia. Homerus eadē noctē natos Hectorē & Polydamāta tradit tā diuersæ sortis uiros. C. Mario. C. Carbōe. iii. cons. ad. v. Kalen. iunias. M. Celius Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadem die geniti sūt: oratores quid ambo: sed tamen dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie euenit: paritergꝫ domini ac serui gignuntur: reges & inopes.

In morbis uaria exempla. CA. L.

PVblius Cornelius Ruffus: qui consul cū Manio Curio fuit dormiens oculoꝝ uisum amisit: cū id sibi accidere sōniaret. E diuerso Phalereus iā tū deploratus a medicis uomicæ morbo: cū mortē in acie quæreret uulnerato pectore medicinā inuenit ex hoste. Qu. Fabius Maximus cons. apud flumen isaram prœlio commisso aduersus allobrogū regē aruernorūqꝫ gentes ad. vi. idus augustas. cxxx. perduelliū cæsis febri qrtana liberatus ē in acie. Incertum ac fragile nimiꝫ est hoc munus naturæ quicquid datur nobis. Malignum uero & breue in iis ēt qbus largissime cōtingit: uniuersum utiqꝫ æui tempus intuentibus. Quid q̄ æstimatiōe nocturnæ quietis dimidio quisqꝫ spatio uitæ suæ uiuit? Pars æqua morti similis exigit̄: aut pœnæ nisi cōtingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui sensu carēt: nec senectæ in pœnā uiuacis. Tot periculoꝝ genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiens inuocata morte: ut nullum frequentius sit uotum. Natura uero nihil hominibus breuitate uitæ præstitit melius. Hebescūt sensus. Membra torquētur. Præmorit̄ uisus: auditus: incessus: dentes ēt ac ciboꝝ īstrumēta: & tñ uitæ hoc tēpus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitariū reperit̄ exēplū. Xenophilū musicū centū & qnqꝫ annis uixisse sine ullo corporis incōmodo. At hercule reliqs oībus per singulas mēbroꝝ partes qualr nullis aliis aīalibus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor: neqꝫ horis mō sed & diebus noctibusqꝫ trinis q̄drinis ue ēt toto anno. Atqꝫ ēt morbus est aliqs p spiam mori. Morbis. n. quoqꝫ q̄sdā leges natura īposuit. Quadrini circuitꝰ febrē nūq̄ brūa nūq̄ hybernis mēsibus incipere. Quosdā post sexagesimū uitæ spaciū nō accedere. Alios pubertate depōi: a fœminis præcipue. Senes minime sentire pestilentiā. Nāqꝫ uniuersis gentibus ingruūt morbi: & generati mō seruitiis: mō proceꝝ ordini aliosqꝫ p gradus. Qua in re obseruatū in meridianis ptibus ad occasum solis pestilentiā semp ire. Nec unq̄ fere aliter fieri nisi hyeme: nec ut ternos excedat menses.

De signis mortis. CA. LI

IAm signa lætalia in furoris morbo risum. Sapientiæ uero ægritudine fimbriaꝝ curā & stragulæ uestis plicaturas. A somno mouentiū neglectū profundi humoris e corpe effluuiū: in oculoꝝ quidē & narium aspectu idubitata maxime: ēt supino assiduo cubitu. Venaꝝ inæquali: aut formicante percussu. Et alia quoqꝫ Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa: salutis securitatisque nulla sunt. Quippe cū cēsorius Cato ad filiū de ualitudinis quoqꝫ obseruatione: ut ex oraculo aliquo pdiderit: senilē iuuētā pmaturæ mortis esse signū. Morboꝝ uero tam īfinita est multitudo: ut Pherecides Syrus copia serpentiū ex corpore eius erūpente expirauerit. Quibusdā ppetua febris ē ut C. Mœcenati. Eidē triennio supremo nullo horæ momēto contigit somnus. Antipater sydonius poeta omnibus annis uno die natali: tātum corripiebatur febre: & eo consuptus est satis longa senecta.

De his qui elati reuixerunt. CA. LII.

AViola cōsularis in rogo reuixit. Et qm̄ subueniri nō potuerat p̄ualente flamma: uiuus crematus est similis cā in. L. Lamia ptorio uiro traditur. Nā Celiū Tuberonē prætura functū a rogo relatū Messala Ruffus & pleriqꝫ tradunt. Hæc est cōditio mortalium. Ad has & hmōi occasiones fortunæ gignimur: uti de hoīe ne morti quidē debeat credi. Reperimus inter exēpla Hermotim Clazomeni aīam relicto corpe errare solitā: uagāqꝫ e longinquo multa ānunciare: quæ nisi a pñti nosci nō possent: corpe interim semianimi: donec cremato eo inimici qui Cātaride uocabantur remeanti animæ uelut uaginā ademerint. Aristei ēt uisā euolantē ex ore in pconneso corui effigie: magna quæ sequit̄ fabulositate: quā equidē & in gnosio Empimenide simili mō accipio. Puerū æstu & itinere fessum in specu septē & qnq̄ginta dormisse annis: reꝝ faciē mutationēqꝫ mirantē uelut postero experrectū die. Hic pari numero dieꝫ senio ingruēte: ut tñ in septimū & qnquagesimū atqꝫ centesimū uitæ duraret annum. Fœminaꝝ sexus huic malo uidet̄ maxime oportunus cōuersione uuluæ quæ si corrigat̄: spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumē Heraclidis septē diebus fœminæ exanimis ad uitā reuocatæ. Varro quoqꝫ auctor est uiginti uiris agros diuidētibus capuæ quēdā qui efferret̄ feretro domū remeasse pedibus. Hoc idem aquini accidisse. Romæ quoqꝫ Corfidium materteræ

suæ maritū funere locato reuixisse:& locatorem funeris ab eo elatū. Adiecit miracula quæ tota idicasse cōueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse: ut uideretur expirasse: apertoq; testamēto recitatū hæredē minorē funeri instituisse. Interim eū qui uidebaẽ extinctus plaudendo cōcinuisse mysteria: & narrasse a fratre se uenisse. Cōmendatā sibi filiā ab eo. Demonstratū præterea: quo in loco defodisset aurę nullo conscio: & rogasse: ut iis funeribus quæ cōparasset: efferreẽ. Hoc eo narrante fratris domestici prope annū ciauere exanimatū illū: & aurę ubi dixerat: repertū est. Plena præterea uita est his uaticiniis: sed nō cōferenda: cū sæplus falsa sint. Sicut ingenti exēplo docebimus. Cello siculo Gabienus Cæsaris classiū fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incisa ceruice: & uix cohærente: iacuit in littore tota die. Deinde cum aduesperauisset: cum gemitu precibusq; congregatā multitudie petiit: uti Pōpeius ad se ueniret: aut aliquē ex caris mitteret. Se aūt ab iferis remissum: habereq; quod nunciaret. Misit plures Pompeius ex amicis: qbus Gabienus dixit: Inferis diis placere Pōpeii causas & ptes pias. Prof de euentū futurę quē optaret: hoc se nūtiare iussū. Argumētū fore ueritatis q peractis mādatis ptinus expiraturus eēt. Idq; ita euenit. Post sepulturā quoq; uisorę exempla sunt: nisi q naturæ opa nō pdigiosa cōsectamur.

De mortibus repentinis. CA. LIII.

IN primis aūt uisa miraculo sunt: atq; freqntia mortis repentinæ, Hæc est summa uitæ fœlicitas: quā esse naturalē docebimus. Plurimas pdidit Verrius. Nos cū delectu modū seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem: de quo diximus: Sophocles & Dionysius siciliæ tyrannus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cānēsi filio incolumi uiso: contra falsum nuntium. Pudore Diodorus sapientiæ dialecticæ professor lusoria quæstione nō protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidentibus causis o o ere dum calcianẽ matutino duo Cæsares prætor: & prætura populi ro. functus dictatoris Cæsaris pater. Hic pisis exanimatus: ille romæ. Qu. Fabius maximis in cōsulatu suo pridie. Kalen. ianua. In cuius locū. M. Orellius paucissimarę horarum consulatum petiit. Item. C. Vulcatius Gurges senator. Oēs adeo sani atq; tēpestiui: ut de progrediendo cogitarent. Qu. Aemilius Lepidus iam egrediēs incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum egressus in senatum iret offenso pede in comitio. Legatus quoq; qui rhodiorę cām in senatu magna cū admiratione orauerat in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphylus præfectura & ipse functus: cum a puero quæsisset horas. A. Pompeius in capitolio cū deos salutasset. M. Iuuentius Thalna cōs. cum sacrificaret. C. Seruilius Pansa: cum staret in foro ad tabernam hora diei secunda: in. P. Pāsam fꝛem innixus. Bebius Iudex: dū uadimoniū differri iubet. M. Terentius Corax: dum tabellas scribit in foro. Necnō & proximo anno: dum cōsulari uiro in aurē dicit eques romanus ante Apollinē eboreū: qui est in foro Augusti. Super oēs. C. Iulius medicus: dum inungit specillum per oculū trahens. A. Manlius Torquatus consularis: cum in cœnam placentā appeteret. L. Durius medicus Valla: dum mulsi potionem haurit. Ap. Saupheius: cum a balneo reuersus mulsum bibisset: ouumque sorberet. P. Quintius Scapula: cum apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius. Scriba: cū domi suæ prāderet. Cornelius Gallus prætorius: &. Qu. Heterius eques ro. in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit ætas: duo æquestris ordinis in eodē Pantomimo My hico tum forma præcellente. Operosissima tamen securitas mortis in. M. Ofilio Hylaro ab antiquis tradiẽ: comœdiarę histrione: cum populo admodū placuisset: natali die suo: cōuiuiūq; haberet edita cœna calidā potionē in pultario poposcit: simulq; personam eius diei acceptā intuens: coronā e capite suo in eā transtulit: tali habitu rigens nullo sentiente: donec accubantiū proximus tepescere potionem ammoneret. Hæc fœlicia exempla. At contra miseriarę innumera. L. Domitius clarissimæ gentis apud massiliam uictus: corfini captus ab eodem Cæsare ueneno poto propter tedium uitæ: postq̄ biberat: omni opere: ut uiueret: annixus ē Inuenitur in actis Fœlicis Russei aurigæ iam igne illato in rogum eius unum e fauentibus iecisse sese. Friuolum dictu ne hoc gloriæ artificis daretur: aduersis studiis copia odorum corruptū criminantibus. Cum ante non multo. M. Lepidus nobilissimæ stirpis: quē euenti anxietate diximus mortuum: flammæ ui e rogo eiectus recondi propter ardorem nō potuisset: iuxta sarmentis aliis nudus crematus est.

De sepultura. CA. LIIII.

IPsum cremare apud romanos non fuit ueteris instituti. Terra condebanẽ. At postq̄ longinquis bellis obrutos erui cognouere: tunc institutum. Et tñ multifarie priscos seruauere ritus. Sicut in cornelia domo nemo añ Syllā dictatorē tradiẽ eē crematus: Idq; eū uoluisse ueritū talionē eruto. C. Marii cadauere. Sepultus intelligiẽ quoquo

mō conditus:humatus uero humo contectus.

De aīa uel de manibus:uel de resurrectione uerba gētiū inania. CA. LV.

POst sepulturam aliæ atq; aliæ manium ambages. Oībus a suprema die eadē:q̄ an̄ primū. Nec magis a morte sensus ullus:aut corpori:aut aīæ:q̄ ante natalē. Eadē.n.uanitas in futuꝝ etiā se propagat:& in mortis quoq; tēpora ipsa sibi uita mentit̄. Alias immortalitatē aīæ:alias transfigurationē:alias sensum inferis dando:& manes colendo deūq; faciendo:qui iā ēt homo esse desierit. Ceu uero ullo modo spirandi rō hoī a cæteris aīalibus distet. Aut nō diuturniora ī uita multa repiāt̄: qbus nemo similē diuinat īmortalitatem. Quod aūt corpus aīæ ꝓsequitur materiā: Vbi cogitatio illi:quomō? uisus? auditusq;? aut q tangit? qui usus eius? aut quod sine his bonū? Quæ deīde sedes? quāta ue multitudo tot sæculis animaꝝ uelut umbraꝝ? Puerilīū ista deliramentoꝝ. Auidæq; nunq̄ desinere mortalitatis cōmenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hoīum:ac reuiuiscēdis promissa a Democrito uanitas:qui nō reuixit ipse. Quæ malū ista dementia est:iterari uitā mortēq;. Quæ genitis qes unq̄ si in sublimi sensus aīæ manet? inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo:credulitasque præcipuū naturæ bonū mortē:ac duplicat obitus:si dolere ēt post futuri æstimationem euenit. Etenim si dulce uiuere: cui potest esse:uixisse? At quāto facilius certiusq; sibi quenq̄ credere:ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. CA. LVI.

COnsentaneū uidet̄ priusq̄ digrediamur a natura hoīum indicare:q cuiusque scientia inuenta sunt. Emere ac uēdere instituit Liber pater. Idē diadema regū insigne:& triumphū inuenit. Ceres frumēta cū antea glande uescerent̄: Eadē mol[ere]:& cōficere:in attica italia:& sicilia:ob id dea iudicata. Eadē pria leges dedit. Vt alii putauere: Rhadamāthus. Litteras semp arbitror assyrias fuisse. Sed alii apd' ægyptos a Mer. ut Gellius. Alii apud scyros repertas uolūt. Vtiq; ī græciā attulisse e phœnice Cadmū sexdecim numero. A.B.C.D.E.G.I.L.M.N.O.P.R.S.T.V. Quibus troiāo bello Palamedē adiecisse quattuor hac figura. θ.ξ.φ.χ. totidē post eū Sionidē melicū. ζ.η.ψ. Quaꝝ oīum uis ī nr̄is recognoscit̄. Aristoteles decē & octo priscas fuisse. α.β.γ.δ.ε.ζ.κ.λ.μ.ν.ο.π.ρ.σ.τ.υ.χ. Et duas ab Epicharo additas. θ.χ. q̄ a Palāede mauult: Anticlides ī ægypto īuenisse quēdā nomine Menona tradidit qndecī ānis ante Phoroneū antiquissimū græciæ regē. Id monumētis approbare conat̄. E diuerso Epigenes apud babylonios septingentoꝝ uigīti annoꝝ obseruationes sydeꝝ coctilibus laterculis inscriptas docet: grauis auctor in primis. Qui minimum Berosos & Critodemus quadringentoꝝ octoginta annoꝝ. Ex quo apparet æternus litteraꝝ usus. In latium eas attulerunt pelasgi. Laterarias domos cōstituerūt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis:antea specus erant pro domibus. Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii inuentor placet:exēplo sumpto ab hirundinū nidis. Oppidum Cecrops a se appellauit cecropiā:q̄ nūc est arx athenis. Aliqui argos a Phoroneo rege an̄ cōditū uolūt. Quidā & sicyonē. Aegyptū multo an̄ apud ipsos diospolin. Tegulas īuenit Cinyra Agriopæ filius:& metalla æris:utrūq; in insula cypro. Itē forcipē:marculū:uectē:incudē. Puteos Danaus ex ægypto aduectus in græciā:q̄ uocabat̄ argos. Lapidicinas Cadmus thebis:at ut theophrastus in phœnice. Trason muros. Turres:ut Aristo. Cyclopes. Phœnices:ut Theophrastus. Aegyptii textilia. Infecere lanas sardibus Lydi. Fusos in lanificio Closter filius Arachnæ. Linum & retia Arachnæ. Fulloniam artem Nitias megarensis. Sutrinam. Boetius. Medicinā ægyptii apud ipsos uolunt repertam. Alii per arabum:babylonis & Apollinis filium. Herbariam & medicamentariam a Chirone Saturni & Phyllirae filio. Aes conflare & temperare Aristoteles Lydum scyten mōstrasse. Theophrastus Delā Phrygē putat. Aerariā fabricā alii Chalybas: Alii Cyclopas. Ferrū Hesidiodus in creta eos:qui uocati sūt Dactyli Idæi. Argentū inuenit Ericthonius atheniensis: ut alii ceacus. Auri metalla & conflaturam Cadmus phœnix ad pangeum mōtem:ut alii Thoas & Eaclis in panchaia:aut Sol Oceani filius:cui Gellius medicinæ quoq; īuentionē ex melle assignat. Plumbū ex cassiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere cyclopes. Figulinas Chorebus atheniensis. In iis orbē Anacharsis scythes:ut alii Hyperbeos corinthius. Fabricā materiaꝝ Dedalus:& in ea serram:asciam:perpendiculum:terebrā: glutinum: ichthyocollam: Normam:fornicē autem & libellam:& tornum:& clauem Theodorus samius. Mensuras & pondera Phidō argiuus:aut Palemedes ut maluit Gellius. Ignem e silice Pyrodes: cilicis filius. At eūdem asseruare ī ferula Prometheus. Vehiculum cum quattuor rotis phryges: Mercaturas pœni:culturas uitium & arborum Eumolphus atheniensis. Vinū aqua misceri Sta-

Vitruuius inprimo capitulo secundi libri hec idem dicit. q irundines homines docuisse luto & uirgultis domos e[di]care

philus Sitheni filius.Oleum & trapetas Aristeus atheniensis.Idem mella.Bouem & aratrū. Briges atheniensis:ut alii Triptolemus. Regiā ciuitatem ægyptii.popularem attici:post Theseū tyrannus primus fuit phalaris agrigenti.Seruitium inuenere lacedæmonii.Iudiciū capitis in ariopago primum actum est:prœlium afri cōtra ægyptios primi fecere fustibus:quos uocāt phalangas.Clipeos inuenerunt Prœtus & Acritus inter se bellantes:siue Chalchus Athamantis filius. Loricā Mydias messenius.Galeam:gladiū:hastam lacedæmonii.Ocreas & cristas Cares. Arcū & sagittam Scythem Iouis filium. Alii sagittas Persen Persei filium inuenisse.Lanceas ætolas.iaculum cum amento ferunt inuenisse Aetolū Martis filium.Hastas uelitares Tyrrhenum pilumq;. Penthesileā amazonem securim.Piseum uenabula.Et in tormentis scorpionē Cretas.Catapultā syros.Phœnicas balistam & fundā.Aeneā tubam Piseum Tyrrhenū.Testudines Artemonē clazomenium.Equum:qui nunc aries appellat̄ in muralibus machinis Epeum ad troiā.Equo uehi Bellorofontē.Frenos & strata equorum Peletroniū.Pugnare ex quo thessalos:qui cētauri appellati sunt:habitantes secundū pelium montem.Bigas primū iunxit phrygum natio . Quadrigas Erichtonius. Ordinem exercitus:signi dationem:thesseras:uigilias inuenit Palamedes troiano bello.Specularem significationē eodem bello Sinon.Inducias Lycaon.Fœdera Theseus Auguria ex auibus Cara a quo caria appellata:Adiecit ex cæteris aīalibus Orpheus.Aruspicium Delphus.Igni spicia Amphiaraus.Auspicia auium Tyresias thebanus.Interpretationē ostētorum & somniorum Amphyctyon. Astrologiam Atlas Libyæ filius:ut alii ægyptii:ut alii assyrii.Spherā in ea millesius Anaximāder.Ventorum rationē Aelous Hellenis filius.Musicā Amphion.Fistulam Pan.Monaulum Mercurius.Obliquā tibiam Mydas in phrygia.Geminas tibias Marsias.In eadem gente lydios modulos Amphion.Dorios Thamyras thrax.Phrygios Marsyas phryx. Citharam Amphyon:ut alii Orpheus:ut alii Linus.Septē cordis additis Terpander.Octauā Simonides addidit.Nonam Timotheus:Cithara.sine uoce cecinit Thamyras prius. Cum cantu Amphion ut alii Linus Cithara edita carmina composuit Terpander.Cū tibiis canere uoce Troezenius Dardanus instituit.Saltationē armatam Curetes docuere.Pyrrhycen Pyrrhus: utranq; icreta.Versum heroicū pythio oraculo debemus.De poematū origine magna quæstio est.Ante troianum bellum probant̄ fuisse.prosaicam orationem condere pherecides Syrius instituit tēpore Cyri regis.Historiam Cadmus milesius.Ludos gymnicos in arcadia Lycaon. Funebres Acastus in iolcho post eum Theseus in isthmo.Hercules olympiæ athleticam.Pythus pilā lusoriam.Gyges lydius picturam in ægypto.In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus ut Aristoteli placet:ut Theophrasto Polygnotus atheniensis.Nauem primus in græciam ex ægypto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabatur inuen is in mari rubro inter insulas a rege Erythra. Reperiuntur qui mysos & troianos priores excogitasse in hellesponto putent:cū transirent aduersus thracas.Etiā nunc in britānico oceano uitiles corio circūsutæ fiunt.In nilo ex papyro & scirpo & arundine. Longa naue Iasonem primum nauigasse philostephanus auctor est Egesias parrhalum. Ctesias Samyram. Saphanus Semyramin.Archimachus Aegœonem Biremem Damasthenes erythreos fecisse.Triremē Thucydides Amoclen corithiū.Quadriremē Aristoteles carthaginēses. Quinqueremē instituit Nesichthon salaminius.Sex ordinū zenazoras syracusius. Ab ea ad deciremē Nesigitō.Alexandrum magnum ferunt instituisse ad duodecim ordines.Philostephanus Prolemæum Soterem ad quidecim.Demetrium Antigoni ad.xxx.Prolemæum philadelphum ad.xl. Prolemæum philopatorem:qui Tryphon cognominatus est:ad.l.Onerariā Hippus tyrius inuenit.lembum cyrenenses.Cymbā phœnices.Celocem rhodi.Cercuiram cyprii.Syderum obseruationem in nauigando phœnices.Remum copæ.latitudinem eius plateæ.Vela Icarus.Malum & antēnam Dedalus.Hypagum salaminii:aut pericles atheniensis.Tectas longas tasii:antea ex prora tantum & puppi pugnabatur.Rostra addidit Piseus.Tyrrheni ancoram.Eupalamius eādem bidētē:Anacharsis harpagonas.Et manus Pericles atheniensis:amminicula gubernādi Typhis: Classe princeps depugnauit Minos.animal occidit primus Hiperbius Martis filius. Prometheus bouem.

In quo primus gentium cōsensus. CA. LVII.

Gentium consensus tacitus primus oīum conspirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis. CA. LVIII.

Veteres græcas fuisse easdem pene:quæ nūc latinæ inditio erit delphica tabula antiq æris:quæ est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cū inscriptione tali.μανσικρατηͻ.τισαμενον.αθηναιοͻ.ανεθηκεμ.

Quando primum tonsores romæ. CA. LIX.

Equens gentiũ cõsensus in tonsoribus fuit:sed romanis tardior.In Italiã ex Sicilia uenere post romã conditã anno quadringentesimo quiquagesimoquarto: adducẽte.P. Ticinio Mena ut auctor est Varro. ante intonsi fuere.primus oĩum radi quotidie instituit Africanus.Sequens Diuus Augustus cultris semper usus est.

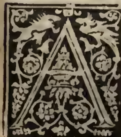
Quãdo primum horologia. CA. LX.

Ertius consensus fuit in horarum obseruatiõe iam hac rõne accedens.Quãdo & a quo in græcia reperta diximus in secundo uolumine.Serius ẽt hoc romæ cõtigit.Duodecim tabulis ortus tantũ & occasus nomiatur:post aliquot annos adiectus est & meridies accenso cõsulũ id pnunciante cũ Curio inter rostra:& græcostasin prospexisset talem solem A colũna ænea ad carcerẽ inclinato sydere supremã pronuntiauit.Sed hoc serenis tm̃ diebus usq ad primũ punicũ bellũ.princeps romanis solarium horologiũ statuisse ante.xii.annos q̃ cum pyrrho bellarũ est:ad ædem.Quirini.L.Papyrius Cursor cũ eandẽ dedicaret a patre suo uotam a Fabio Vestali proditur.Sed neq facti horologii rõem:uel artificis significat:nec unde translatũ est:aut apud quem scriptũ id inuenerit.M.Varro primũ statutũ in publico secundũ rostra in colũna tradit bello punico primo a.M.Valerio Messala cõsule catina capta in sicilia.Deportatũ inde post.xxx.annos q̃ de papyriano horologio traditur:anno urbis quadringẽtesimo septuagesimoseptimo.Nec cõgruebant ad horas eius lineæ:paruerũt tamẽ ei annis undecim:donec.Qu. Martius philippus qui cũ.L.Paulo fuit censor diligentius ordinatũ iuxta posuit.Idq munus inter censoria opera gratissime est acceptum.Etiamnum tamen nubilo incertæ fuere horæ usque ad proximum lustrum.Tunc Scipio Nasica collega Lanati primus aqua diuisit horas æque noctium ac dierum.Idq horologiũ sub tecto dicauit:anno urbis.d lxxxxv.Tãdiu po.Ro.indiscreta lux fuit.Nunc reuertamur ad reliqua animalia:primumq terrestria.

uel unde centum

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER OCTAVVS.

De animalibus terrestribus.Elephantorum cõmendantio:& de sensu eorum. CA. I.

D RELIQ_VA TRANSEAMVS ANIMALIA ET PRIMVM terrestria.Maximum est elephas:pximumq hũanis sẽsibus.Quippe itellectus illis sermonis patrii Et in primis obediẽtia:officiorũq q̃ didicere memoria.Amoris & gliæ uoluptas:imo uero q̃ ẽt in homine rara:pbitas:prudentia:æquitas.Religio quoq syderum solisq ac lunæ ueneratio.Auctoresq sunt in mauritaniæ saltibus ad quẽdã amnẽ cui nomẽ ẽ anulo icescẽte:luna noua greges eorum descẽdere: ibiq se purificãtes solẽniter aqua circũspergi:atq ita salutato sydere in siluas reuerti:uitulorum fatigatos præ se ferẽtes. Alienæ quoq regionis intellectu credunt maria transituri nõ añ naues cõscẽdere q̃ inuitati rectoris iureiurãdo de reditu. Visiq sunt fessi ægritudine qñ & illas moles infestant morbi:per herbas supini i cœlũ iacẽtes:ueluti tellure precibus alligata.Nam quod ad docilitatẽ attinet.Regem adorãt. Genua submittunt.Coronas porrigunt.Indicis arabici minores:quos appellant nothos.

uel cu

uitulo elephanti

Quando primum iuncti. CA. II.

Omæ iuncti primum subiere currum Pompeii magni africo triumpho.Quod prius india uicta triumphante Libero patre memoratur.Procilius negat potuisse Pompeii triumpho iũctos ingredi porta.Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdã incõditos motus edidere saltantium modo.Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus uentis:atq inter se gladiatorios congressus edere:aut lasciuiente pnicitate colludere.Postea & per funes incessere.Lecticas etiã ferentes quaterni singulas:puerperas imitantes: plenisq hoium tricliniis accubitu iere per lectos ita libratis uestigiis:ne quis potantium attingeret.

De docilitate eorum. CA. III.

Ertũ ẽ unũ tardioris igenii in accipiẽdis:q̃ tradebãt:sæpius castigatũ uerberibus eadẽ illa meditãtẽ noctu reptũ.Mirum maxie & aduersis qdẽ funibus subire.Sed regredi magis utriq phis.Mutianus ter consul auctor ẽ aliquẽ ex iis & literarum ductus græcarum didicisse:solitũq pscribere eius liguæ uerbis.Ipse Ego hæc scripsi:& spolia celtica dicaui.Itẽq se

uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogerentur:territos spatio procul pontis a cõtinẽte porrecti:ut sese longinquitatis æstimatione fallerent:auersos retrorsus isse. Prædã ipsi in se expectandam sciunt solam esse in armis suis:quæ Iuba cornua appellat. Herodotus tanto antiquior & consuetudo melius dentes. Quã ob rẽ deciduos casu aliquo uel senecta defodiunt. Hoc solũ ebur est. Cæterũ & in iis quoq; quod corpus intexit utilitas ossea. Quãq̃ nuper ossa ẽt in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium præterq̃ ex ĩdia reperitur. Cæterũ in nr̃o orbe cessere luxuriæ. Dentiũ candore intelligit̃ iuuenta. Circa hos belli cura sũma. Alterius mucroni parcunt:ne sit prœliis hebes:alterius operario usu fodiunt radices. Impellunt moles. Circũuentiq; a uenantibus primos constituunt:quibus sunt minimi:ne tanti prœliũ putetur:postea fessi impactos arbori frãgunt:prædaq; se redimunt.

De clæmentia eorum:& q̃ pericula sua intelligant:& de tigridis truculẽtia. CA. IIII.

Mirũ in plerisq; aialium scire quare petant̃:Sed & p cũcta qd caueant. Elephas hoĩe obuio forte in solitudine & simpliciter oberrante clæmens placidusq; ẽt demonstrare uiam traditur. Idẽ uestigio hoĩs aĩaduerso priusq̃ hoĩe intermiscere insidiaꝝ metu. Subsistere ab olfatu. Circunspectare:Iras ꝓflare. Nec calcare:sed erutum ꝓximo tradere. Illum sequenti nuntio simili usq; ad extremũ:tunc agmen circumagi:& reuerti:aciemq; dirigi. Adeo oĩum odori durare uirus:illud maiore ex parte ne nudoꝝ quidẽ pedũ. Sic & tigris ẽt feris cæteris truculenta:atq; ipsa elephanti quoq; spernẽs uestigia. Hoĩe uiso transferre dicit̃ ꝓtinus catulos. Quo nam mõ agnito?ubi ante cõspecto illo quẽ timet? Etenim tales siluas minĩe frequentari certum est. Sane mirant̃ ipsam uestigii raritatẽ. Sed unde sciunt timendos esse? imo uero cur uel sæpius conspectũ paueant:tãto uiribus:magnitudine:uelocitate præstantiores? Nimirum hæc ẽ natura reꝝ:hæc potentia eius sæuissimas feraꝝ maximasq;:quæ nunq̃ uidissent:quod debeant timere:& statim intelligere:cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum. CA. V.

Elephanti gregatim semp ingrediunt̃. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate proximus amnẽ transituri minimos præmittunt:ne maioꝝ ingressu atterente alueũ crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres ẽt cognominibus fuisse. Etenim nouere ea. Certe Cato cũ imperatoꝝ noĩa ãnalibus describeret:eũ qui fortissime prœliatus eẽt:in punica acie Surũ tradidit uocatum altero dente mutilato. Antiocho uadũ fluminis experienti renuit Aiax:alioquin dux agminis semper. Tũ pronuntiatũ eius fore principatũ qui transisset:ausumq; Patroclũ. Ob id phaleris argenteis quo maxime gaudẽt:& reliquo oĩ primatu donauit. Ille qui notabat̃ inedia mortẽ ignominiæ ꝑtulit. Mirus nãq; pudor est. Victusq; uocẽ fugit uictoris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunq̃ nisi in abdito coeũt. Mas quinquẽnis: fœmina decennis. Initur aũt biẽnio:qnis ut ferunt cuiusq; anni diebus:nec amplius. Sexto ꝑfundunt̃ amne nõ ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere. Nulla ue ꝓ pp fœminas inter se prœlia:cæteris aĩalibus perniciala. Nec quia desit illis amoris uis. Nãq; traditur unus amasse quandã in ægypto corollas uendẽtẽ. Ac ne quis uulgariter electã putet:miretur gratã Aristophani celeberrimo in arte grãmatica:alius Menandrũ syracusanũ incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi desiderũ eius quotiẽs nõ uideret inedia testatus. Et unguẽtariã quadã dilectã iuba tradit. Oĩum amoris fuere argumẽta gaudiũ a cõspectu: blanditiæq; incõditæ:stipes quas populus dedisset:seruatæ:& in sinũ effusæ. Nec mirũ esse amorẽ qbus sit memoria. Idẽ nãq; tradit agnitũ in senecta multos post annos qui rector i iuuẽta fuisset. Idem diuinationẽ quandã iustitiæ. Cũ Bocchus rex.xxx.elephantis totidem:in quos sæuire instituerat stipitibus alligatos obiecisset:procursantibus inter eos qui lacesserent:non potuisse effici:ut crudelitatis alienæ ministerio fungeretur.

Quando primum in italia. CA. VI.

Elephantes italia primũ uidit pyrrhi regis bello:& boues lucas appellauit i lucanis uisos anno urbis quadrigentesimo septuagesimo secũdo. Roma aũt in triumpho septẽ annis ad superiorẽ numerum additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secundo uictoria. L. Metelli põtificis in sicilia de pœnis captos.cxlii. fuere traiecti ratibus quas dolioꝝ cõfertis ordinibus ĩposuerant. Verius eos pugnasse in cyrco:interfectosque iaculis tradit penuria cõsilii. Q. rñ neq; ali placuisset:neq; dõari regibus. L. Piso ĩductos dũtaxat i cyrcũ:atq; ut cõtẽptus eoꝝ incresceret ab operariis hastas præpilatas hñtibus:p cyrcũ totũ actos. Nec quid dein de iis factum sit auctores explicant:qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. CA. VII.

Lara est unius e romanis dimicatio aduersus elephantum. Cum Hannibal captiuos nostros dimicare inter se coegisset. Namq; unum qui superat: obiecit elephanto: & il lum dimitti pactus si interemisset. Solus ergo in harena cógressus magno pœnoꝝ do lore cõfecit. Hannibal cũ famá eius dimicationis cõteptú allaturá beluis intelligeret: equites misit qui abeunté interficerét. Promuscidé eoꝝ facillime amputari Pyrrhi Prœlioꝝ experimẽ tis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primũ oĩum in cyrco Claudii Pulchri ædilitate cu ruli. M. Antonio. A. Posthumo consſ. anno urbis sexcentesimo qnquagesimo quinto. Itẽ post an nos. xx. Luculloꝝ ædilitate curuli aduersus tauros. Pompeii quoq; altero cõsulatu dedicatione tẽpli Veneris uictricis pugnauere in cyrco. xx. aut ut quidá tradút. xvii. Getulis ex aduerso iacu lantibus mirabili unius dimicatiõe: qui pedibus confossis repsit genibus in cateruas: arrepta scu ta iaciens in sublime: quæ decidentia uolubilitate spectãtibus uoluptati erát in orbẽ circũacta: uelut arte nõ furore beluæ iacerent. Magnũ & i altero miraculũ fuit uno ictu occiso. Pilum sub oculo adactum in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptioné tentauere nõ sine uexatione popu li circũdantis claustris ferreis. Qua de cá Cæsar dictator postea síle spectaculũ editurus euripis harená circũdedit: quos Nero princeps sustulit equiti loca addés. Sed Põpeiani amissa fuge spe misericordiá uulgi inenarabili habitu quærẽtes supplicauere quadá sese lamẽtatione cõploran tes: tanto populi dolore: ut oblitus iperatoris: ac munificentiæ honorisq; exquisitæ flés uniuer sus consurgeret: dirasq; Põpeio: quas ille mox luit pœnas: iprecaret. Pugnauere & Cæsari dicta tori tertio consulatu eius. xx. cõtra pedites qngentos. Iteꝝ totidem turriti cũ sexagenis ꝑpugna toribus: eodé quo priores numero peditũ: & pari equitũ e diuerso dimicãte. Postea singulis prin cipibus Claudio & Neroni in cõsumatione gladiatoꝝ. Ipsius aialis tanta narraṫ clæmẽtia cõtra minus ualida: ut in grege pecudum concurrentia manu dimoueat: ne quid obterat imprudens. Nec nisi lacessiti noceát. ideoq; gregatim semper ambulent. Minime ex oĩbus soliuagi. Equitatu circumuecti ifirmos aut fessos uulneratosue in mediũ agmen recipiunt: ac uelut imperio: aut ra tione per uices subeunt. Capti celerrime mitificantur hordei succo.

vel hono ri suo

vel quin quaginta

Quomodo capiantur. CA. VIII.

Apiũtur aũt in india unũ ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitariũ: aba ctũue a grege uerberat ferũ. Quo fatigato trãscendit in eũ: nec secus ac prioré regit. Africa foueis capit: in quas deerrãte aliquo ꝑtinus cæteri congerunt ramos: moles deuoluunt: aggeres cõstruunt: omniq; ui conanṫ extrahere: Antea domitandi gratia gregis equitatu cogebát in conuallé manufactá: & longo tractu fallacé. Cuius inclusos ripis fos sisq; fame domabát. Argumẽtũ erat ramus homine porrigẽte clæmenter acceptus. Núc dentiũ cá. Pedes eoꝝ iaculanṫ alioquin mollissimos. Troglodytæ cõtermini æthiopiæ qui hoc solo ue natu aluntᷓ: arbores propinquas itineri eoꝝ cõscendunt: Inde totius agminis nouissimũ specula ti extremas inclunes desiliunt. Leua aprehẽdit cauda. Pedes stipanṫ in sinistro fœminæ. Ita pẽ dés: alteꝝ poplité dextra cædit: ac præacuta bipẽni hoc crure tardato ꝓfugiẽs: alterius poplitis neruos ferit: cũcta ꝓceleri pernicitate peragens. Alii tutiore gñe: sed magis fallaci intẽtos ingen tes arcus defigunt humi lõgius. Hos præcipui uiribus iuuenes cõtinent. Alii cõnixi pari conatu tendunt: ac ptereũtibus sagittaꝝ uenabula infigũt: mox sanguinis uestigiis sequunṫ. Elephãtoꝝ generis fœminæ multo pauidiores.

Fœminæ elephantorum pauidiores

Quomõ domantur. CA. IX.

Omanṫ aũt rabidi fame & uerberibus: elephãtis aliis admotis qui tumultuãtẽ cathe nis coerceát. Alias circa coitus maxiẽ efferanṫ: & stabula idoꝝ dẽtibus sternũt. Qua propter arcẽt eos coitu: fœminarũq; pecuaria separant: q̃ haud alio mõ q̃ armentoꝝ hñt. Domiti militant: & turres armatoꝝ in hostes ferũt: magnaq; ex parte oriẽtis bel la cõficiunt. Prosternunt acies: proterunt armatos. hdẽ minimo suis stridore terrentur: uulnera tiq;: & territi retro semper cedunt: haud minore partium suarum pernicie. Indicum afri pauent: nec cõtueri audent. Nam & maior indicis magnitudo est.

Indici maiores

De partu eorum & reliqua natura. CA. X.

Ecem annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius q̃ sin gulos semel gignere: pluresq; uiuere ducentis annis: & quosdá trecentis. Iuuenta eoꝝ sexagesimo incipit. Gaudẽt amnibus maxime. Et circa fluuios uagantur: cum alioqui nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes. Maximum hoc malũ: inflationéq; & ꝓfluuiũ alui: nec alia morboꝝ genera sentiũt. Olei potu tela quæ corpori

eoꝝ ihæſerãt:decidere iuenio. A ſudore ãt facilius adhæreſcere. Et terrã ediſſe iis rabificũ ẽ:niſi ſæpius mãdant. Deuorant aũt & lapides. Truncos quidẽ gratiſſimo in cibatu hñt. Palmas excelſiores fronte proſternũt. Ac ita iacẽtiũ aſſumũt fructũ. Mandunt ore. Spirant & bibunt:odoranturqꝫ haud improprie appellata manu. Aialiũ maxime odẽre murẽ:& ſi pabulũ in pſepio poſitũ attingi ab eo uidere:faſtidiũt. Cruciatũ in potu maximũ ſentiũt hauſta hyrudie: quã ſanguiſugã uulgo cœpiſſe appellari aduerto. Hæc ubi in ipſo animæ canali ſe fixit:intolerando afficit dolore. Duriſſimum dorſo tergus. Vẽtres mõlles. Setaꝝ nullũ tegumẽtũ. Ne in cauda quidẽ præſidium abigẽdo tedio muſcaꝝ. Nanqꝫ id & tanta uaſtitas ſentit. Sed cancellata cutis & inuitãs id genus alalium odore. Ergo cum extenti recepere examina:arctatis in rugas repente cãcellis cõprehenſas enecãt. Hoc iis pro cauda:pro iuba:pro uillo eſt. Dentibus ingens preciũ:& deoꝝ ſimulacris laudatiſſima ex iis materia. Inuenit luxuria cõmẽdationẽ:& aliã expetit in callo manus uim saporis:haud alia de cauſa credo ꝙ quia ipſum ebur ſibi mandere uideť. Magnitudo dẽtiũ uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamẽ in extremis africæ:qua confinis æthiopiæ eſt. poſtiũ uicem in domiciliis præbere. Sepeſqꝫ in iis & pecorum ſtabulis palos elephantorum dẽtibus fieri Polybius tradit auctore Gauluſa Regulo.

Vbi naſcantur:& de diſcordia eorum & draconum. CA. XI.

ELephantes fert africa ultra ſyrticas ſolitudines:& in mauritania. Ferunt æthiopes & troglodytæ ut dictũ eſt:Sed maximos india bellanteſqꝫ cũ iis perpetua diſcordia dracones tantæ magnitudinis:ut & ipſos circũflexu facili ambiant:nexuqꝫ nodi præſtringant. Commoritura dimicatio:uictuſqꝫ corruens complexum elidit pondere.

De ſolertia animalium. CA. XII.

MIra aialiũ pro ſe cuiqꝫ præcipua ſolertia eſt:ut iis una ſcandẽdi in tantã altitudinẽ difficultas. Draco itaqꝫ iter ad pabula ſpeculatur. Ab excelſa ſe arbore inicit. Scit ille imparẽ ſibi luctatũ cõtra nexus. Itaqꝫ arboꝝ aut rupiũ attritum quærit. Cauent hoc dracones:ob idqꝫ greſſus primũ alligant cauda. Reſoluunt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt:pariterqꝫ ſpiritũ præcludunt:& moliſſimas lancinant partes. Iidẽ obuii deprehẽſi in aduerſos erigũt ſe:oculoſqꝫ maxime petũt. Ita fit ut plerunqꝫ cæci ac fame:& mœroris tabe confecti reperiantur. Quã quis aliã tantæ diſcordiæ cauſam attulerit:niſi naturæ ſpectaculum ſibi ac paria componentis. Eſt & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidiſſimum eſſe ſanguinẽ ob id æſtu torrente præcipue a draconibus expeti. Quãobrẽ in amnes merſos inſidiari bibẽtibus:arctatiſqꝫ illigata manu in aurẽ morſum defigere. Quoniam is tãtum locus defendi nõ poſſit manu. Dracones eſſe tantos:ut totum ſanguinem capiant. Itaqꝫ elephantos ab iis ebibi:ſiccatoſque concidere:& dracones inebriatos opprimi commoriqꝫ.

De draconibus. CA. XIII.

GEnerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde criſtatos Iuba crediderit. Aſachæi uocãtur æthiopes:apud quos maxime naſcãť. Narratur in maritimis eorum quaternos:quinoſqꝫ inter ſe cratium modo implexos erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus.

De ſerpentibus maximis & bois. CA. XIIII.

MEgaſthenes ſcribit in india ſerpentes in tantam magnitudiem adoleſcere:ut ſolidos hauriant ceruos:tauroſqꝫ. Metrodorus circa rhindacum amnẽ in ponto ut ſupuolãtes ꝗuis alte:perniciterqꝫ alites hauſtu raptas abſorbeãt. Nota eſt in punicis bellis ad flumen bagradam a Regulo imperatore baliſtis:tormentiſqꝫ ut oppidum aliquot expugnata ſerpens. cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæqꝫ uſqꝫ ad bellũ numãtinum durauere romæ in templo. Faciunt his fidem in italia appellatæ boæ in tantam magnitudinem exeuntes: ut Diuo Claudio principe occiſæ in uaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Aluntť primo bubuli lactis ſucco:unde nomen traxere. Cæterorum animalium:quæ modo conuecta undique italiæ contigere ſæpius:formas nihil attinet ſcrupuloſe referre.

De ſcythicis animalibus:& ſeptentrionalibus. CA. XV.

PAuciſſima ſcythia gignit iopia fructuũ. Pauca contermina illi germania. Inſignia tñ bouũ feraꝝ gña iubatos biſõtes:excellẽtiqꝫ & ui:& uelocitate uros:qbꝫ ipirũ uulgus bubaloꝝ nomẽ ipõit:cũ id gignat africa uituli potiꝰ ceruiue qdã ſĩlitudĩe. Septẽtrio fert & equoꝝ greges feroꝝ: ſicut aſinoꝝ aſia:& africa. Præterea alcẽ ni pceritas auriũ:& ceruicis diſtiguatiumento ſimilẽ. Item natã in ſcandinauia inſula:nec unꝗ uiſam in hoc orbe: multis tamen

1 narratā alcen haud diſſimilem illis & nullo ſuffraginū flexu.ideoq̧ nō cubātem:& acliuē arbo- ul' machlin
ri in ſomno:eaq̧ inciſa ad iſidias capi.Alias uelocitatis memoratæ.Labrū ei ſuperius prægrāde:
ob id retrograditur in paſcendo:ne in priora tendens inuoluatur.Tradūt in pæonia feram:quæ
3 bonaſus uocetur:equina iuba:cætera tauro ſimilem.cornibus ita in ſe inflexis:ut non ſint utilia
pugnæ.Quapropter fuga ſibi auxiliari:reddente ea fimum interdum:& triū iugeꝝ longitudine
cuius contactus ſequentes:ut ignis aliquis comburat.Mirum pardos:pātheras:leones : & ſimilia
condito in corporis uaginas unguium mucrone:ne refringantur:hebetenturq̧ ingredi:auerſiſq̧
4 falculis currere:nec niſi appetendo prætendere.

De leonibus. CA. XVI.

LEoni præcipua generoſitas:tunc cum colla armoſq̧ ueſtiūt iubæ.Id enim ætate cōti
git e leone cōceptis.Quos uero pardi generauere:ſemper inſigni hoc carēt.Simili mo
do fœminæ.Magna iis libido coitus:& ob hoc maribus ira.Africa hæc maxime ſpe-
ctat inopia aquaꝝ:ad paucos amnes congregantibus ſe feris.Ideo multiformes ibi animaliū par
tus:uariæ fœminis cuiuſq̧ generis mares aut ui:aut uoluptate miſcēte.Vnde etiam uulgare græ
ciæ dictū ſemper aliquid noui africam afferre.Odore pardi coitū ſentit in adultera leo:totaq̧ ui
conſurgit in pœnā.Iccirco aut culpa flumine abluitur:aut longius comitatur:Semel autē edi par
tum lacerato unguium acie utero in enixu uulgum credidiſſe uideo.Ariſtoteles diuerſa tradit:
uir quē in iis magna ſecuturus in parte præfandum reor.Alexandro magno rege inflāmato cupi
8 dine animalium naturas noſcendi:delegataq̧ commentatione Ariſtoteli ſummo in omni ſcīa ui
ro:aliquot millia hoīum in totius aſiæ:græciæq̧ tractu parere iuſſā:omnium quos uenatus:au-
cupia.piſcatuſq̧ alebant.Quibuſq̧ uiuaria:armēta:aluearia:piſcinæ:auiaria in cura erāt:ne quid
uſq̧ genitū ignoraret̄ ab eo.Quos percōtādo.L.ferme uolumina illa præclara de aīalibus cōdi
dit.Quæ a me collecta in arctū:cū iis:quæ ignorauerat:quæſo ut legentes boni conſulāt:in uni
uerſis reꝝ naturæ opibus:medioq̧ clariſſimi regum oīum deſiderio cura nr̄a breuiter peregrinā
tes.Is ergo tradit leænā prio fœtu parere qnq̧ catulos:ac per annos ſingulos uno minus:ab uno
ſterileſcere.Informes:minimaſq̧ carnes magnitudine muſtellarum eſſe initio.Semeſtres uix īgre
di poſſe:nec niſi bimeſtres moueri.In europa aūt inter acheloū tātū:& neſtum amnes leones eē:
ſed longe uiribus præſtantiores iis.quos africa:aut ſyria gignant.Leonū duo genera cōpactile:&
breue criſpioribus iubis.Hos pauidores eſſe:q̄ longo ſimpliciq̧ uillo:eos cōtemptores uulneꝝ:
13 Vrinam mares crure ſublato reddere: ut canes.Grauē odorē:nec minus halitū.Raros in potu:
Veſci alternis diebus.A ſaturitate interim triduo cibis carere. Quæ poſſint in madēdo ſolida
deuotare:nec capiente aluo cōiectis in fauces unguibus extrahere:ut ſi fugiendū ſit:non in ſatie
tatē abeant.Vitā iis longam docet:argumento:q̧ pleriq̧ dentibus defecti reperiantur.Polybius
15 Aemiliani comes:in ſenecta hoīem appeti ab iis refert.Q rn̄ ad pſequendas feras uires nō ſuppe
tāt.Tūc obſidere africæ urbes:eaq̧ de cā cruciſixos uidiſſe ſe cū Scipione:qa cæteri metu pœnæ
ſimilis abſterrerentur eadem noxa.Leoni tātum ex feris clæmentia in ſupplices proſtratis parcit:
& ubi ſæuit:in uiros priuſq̄ in fœminas fremit:infantes nō niſi in magna fame.Credit libya itel-
lectū ꝑuenire ad eos precū.Captiuā certe getuliæ reducē audiui multoꝝ in ſiluis īpetū a ſe mi-
tigatū alloquio auſā ſe dicere fœminā ꝑfugā:infirmā:ſupplicē aīalis oīum generoſiſſimi:cæteriſ
q̧ iperātis:idignā eius glīa prædā. Varia circa hæc opinio ex īgenio cuiuſq̧ uel caſu:mulceri al-
logis feras.Quippe tā ſerpētes extrahi cātu:cogiq̧ in pœnā.Veꝝ falſumue ſit: uita decreuerit.
Leonū aī index cauda:ſicut & equoꝝ aures.Nāq̧ & has notas generoſiſſimo cuiq̧ natura tribu
it.Immota ergo placido clæmēs:blādiētiq̧ ſimilis:qđ raꝝ eſt.Crebrior.n.iracundia eius.In prin
cipio terra uerberat̄.Incremento terga ceu quodā icitamēto flagellant̄.Vis ſūma in pectore.Ex
oī uulnere ſiue ungue impreſſo:ſiue dente:ater ꝑfluit ſanguis.Iidē ſatiati īnoxii ſunt.Generoſitas
maxime in periculis deprehenditur:non in illo tantummodo:q̧ ſpernens tela diu ſe terrore ſo-
lo tuetur:ac uelut cogi teſtatur.Cogiturque non tanquam periculo coactus:ſed tanquam amen
tia iratus.Illa nobilior animi ſignificatio qualibet magna canum:& uenantium urgente ui:con-
temptim reſtitanſque cedit in campis : & ubi uideri poteſt. Idem ubi uirgulta : ſiluaſque pene-
trauerit : acerrimo curſu fertur : uelut deputans abſconſione turpitudinem . Dum ſequitur.
inſilit : ſaltu : quo in fuga non utitur . Vulneratus obſeruatione mira percuſſorem nouit: & in
quantalibet multitudine appetit. Eum uero qui tela quidē miſerit: ſed tamen nō uulnerauerit:
correptū raptatūq̧ ſternit:nec uulnerat.Cū ꝑ catulis fœta dimicat:oculoꝝ aciē tradit̄ defigere
in terrā:ne uenabula expaueſcat.Cæteꝝ dolis carēt & ſuſpitiōe.Nec limis intuet̄ oculis:aſpiciq̧

simili modo nolunt. Creditú est a moriente humú morderi: lachrymamq; læto dari. Atque hoc tale táq; sæuú animal rotaꝝ orbes circunacti: currusq; inanes: & gallinaceoꝝ cristæ: cantusq; ét magis terrent. Sed maxime ignes. Aegritudiné fastidii tantum sentit: in qua medetur ei cõtumelia: in rabiem agente annexaꝝ lasciuia simiarum. Gustatus deinde sanguis in remedio est. Leonú simul pugnam pluriú romæ princeps dedit. Qu. Scæuola. P. filius in curruli ædilitate. Centum autem iubatoꝝ primus omnium. L. Sylla: qui postea dictator fuit in prætura. Post eum Pompeius magnus in cyrco. dc. ac in iis iubatoꝝ: cccxv. Cæsar dictator quadringétos. Capere eos ardui erat quondá operis: foueisq; maxime. Principatu Claudii casus rationem docuit: pudendá pene talis fere noíe: pastoris getuli sago cõtra ingruétis impetú obiecto. Quod spectaculú í harená ꝑtinus translatú est: uix credibili modo torpescente tanta illa feritate: q̃uis leui iniectu opto capite: ita ut deuinciatur non repugnans. Videlicet omnis uis constar in oculis. Quo minus mirum sit a Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangulatum leoné. Iugo subdidit eos: Primusq; Romæ ad currum iunxit M. Antonius: & quidem ciuili bello: cum dimicatú esset in pharsalicis campis: non sine ostento quodá tempore illo generosos spiritus iugú subire prodigio significante. Ná q; ita uectus est cú Mima cytheride supra mõstra ét illaꝝ calamitatú fuit. Primus aút hominú leoné manu tractare ausus: & ostendere mansuefactú Hanno e clarissimis pœnoꝝ tradit. Damnatusq; illo argumento: quoniam nihil non persuasurus uir tá artificis ingenii uidebat: & male credi libertas ei: cui in tantú cessisset etiá feritas. Sút uero & fortuita coꝝ quoq; clæmétiæ exépla. Mentor Syracusanus in syria leone obuio suppliciter uolutante attonitus pauore: cú refugienti undiq; fera opponeret sese: & uestigia láberet: adulanti similis: animaduertit in pede eius tumoré uulnusq;: & extracto surculo liberauit crucitatu. Pictura casum hunc testatur syracusis. Simili modo Helpis samius natione in africam delatus naue: iuxta littus conspecto leone hiatu minaci arborem fuga petit Liberopatre inuocato: quoniam tum præcipuus uotorum locus est: cum spei nullus est. Sed neq; profugienti: cum potuisset: fera institerat: & procúbens ad arborem hiatu: quo terruerat: miseratiõem quærebat. Os morsu ualidiore adhæserat dentibus: cruciabat q; inedia. Tum pene in ipsis eius telis suspectantem: ac uelut mutis precibus orantem: dum fortuitu fidens non est contra feram. Multoq; diutius miraculo q̃ metu cessatum est. Digressus tádem euellit præbétí: & q̃ maxime opus est accomodanti. Traduntque quamdiu nauis ea in littore stetit rettulisse gratiam uenatus aggerendo. Qua de causa Liberopatri templum in samo Helpis sacrauit: qd' ab eo factú græci σωτῆρο ξέωσ τοῦ Διονυσιου. Miremur postea uestigia hoium ntelligi a feris: cum etiam auxilia ab uno animalium sperent. Cur ení nõ ad alia uetet aut unde medicas manus hoís sciút? nisi forte uis malorum ét feras omnia experiri cogit?

De pantheris. CA. XVII.

AEque memorandú & de panthera tradit Demetrius physicus. Iacété in media uia hominis desiderio repéte apparuisse pri cuiusdá Philinis assectatoris sapientiæ: illum pauore cœpisse regredi. Ferá uero circúuolutari nõ dubie blandienté sese conflictanté mœrore: qui ét in panthera intelligi posset. Fœta erat: catulis ꝓcul in foueam delapsis. Primú ergo mirationi fuit: nõ expauescere. Proximú ei curá intendere: secutusq; qua trahebat uesté unguium leni iniectu: ut causam doloris intellexit: simulq; salutis suæ mercedem: exemit catulos: eaq; cú iis ꝓsequente usq; extra solitudines deductus læta atq; gestiente: ut facile appareret gratiam referre: & nihil inuicé imputare: quod etiá in hoíe rarum est. Hæc fidem etiam Democrito afferunt: qui Thoantem in achaia seruatum a dracone narrat. Eum nutrierat puer dilectú admodú: pauensq; serpentis naturam: & magnitudinem metuens: in solitudines tulerat. In quibus circumuéto latronum insidiis: agnitoq; uoce subuenit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis cum essent expositi: produntur: sicut de conditoribus nostris a lupa: magnitudini fatoꝝ accepta referri æquius: q̃ ferarum naturæ arbitror. Panthera & tigris macularum uarietate prope solæ bestiaꝝ spectant. Cæteris unus: ac suus cuiusq; generis color est. Leonú tantú in syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferút colore earum mire sollicitari quadrupedes cúctas: sed capitis toruitate terreri. Quáobré occultato eo reliq̃ dulcedine iuitatas corripiút. Sunt qui tradant in armo iis similem lunæ esse maculá crescenté in orbes: & cauanté pari mõ cornua: Nunc uarias & pardos qui mares sunt: appellát in eo omni genere creberrimo in africa syriaq;. Quidá ab iis pátheras solo cádore discernút: nec adhuc aliá differétiá iueni. Senatuscõsultú fuit uetus: ne liceret africanas in italiá aduehere. Cõtra hæc tulit ad ppl'm. Cn. Aufidius tribunus plebis: ꝑmisitq; circésiú gr̃a iportare. Primus auté Scaurus ædilitate sua. cl. uniuersas misit. Deinde

Pompeius magnus quadringẽtas decem. Diuus Augustus quadringentas uiginti. Idem. Qu. Tuberone Fabio Maximo conss. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatione tigrin primus omniũ romæ ostendit in cauea mansuefactã. Diuus uero claudius simul quattuor.

De tigridis natura: & camelis: & camelopardali: & qñ primũ uisa Ro. CA. XVIII.

Tigrin hyrcani & indi ferunt animal uelocitatis tremendæ: & maxime cognitæ dum capitur. Totus eius foetus: qui semper numerosus est: ab insidiante rapitur equo q̃ maxime pernici: atque in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile reppe rit foeta (maribus eni cura non est sobolis) fertur præceps odore uestigans. Raptor appropinquã te fremitu abiicit unum ex catulis. Tollit illa morsu: & pondere etiam ocior acta remeat: iterũq; consequitur: & subinde: donec in nauem regresso irrita feritas sæuit in littore: Camellos iter armenta pascit oriens: quorum duo genera bactriæ & arabiæ: differunt: q illi bina habent tubera in dorso: hi singula: & in pectore alterũ: cui incumbant. Dentium superiore ordine ut boues carent in utroque genere. Omnes autẽ iumentoꝝ in iis terris dorso funguntur: atque etiã equitatu in proeliis. Velocitas inter equos. Sed sua cuiq; mensura: sicuti uires. Nec ultra assuetum procedit spaciũ: nec plus instituto onere recipit. Odiũ aduersus equos gerũt naturale. Sitim & quatriduo tolerant. Implentur cũ bibendi occasio est: & in præteritũ: & in futurũ: obturbata conculcatiõe prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis: quidã & centenis. Vtcunq; rabiẽ & ipsi sentiunt. Castrandi genus etiã foeminas: quæ bello præparentur: inuentũ est. Fortiores ita fiunt coitu negato. Hoꝝ aliqua similitudo in duo transfertᷓ animalia. Nabim æthiopes uocãt: collo similẽ equo: pedibus: & cruribus boui: camelo capite: albis maculis rutilũ colorẽ distinguẽ tibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris circensibus ludis primum uisa romæ. Ex eo subide cernitur aspectu magis q̃ feritate conspicua. Quare etiã ouisferæ nomen inuenit.

De chao & cepho. CA. XIX.

Pompeii magni primũ ludi ostenderunt chaum: quẽ galli Rhaphiũ uocabant: effigie lupi: pardoꝝ maculis. Idẽ ex æthiopia quas uocant cephos: quaꝝ pedes posteriores pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuere similes: hoc animal postea Roma non uidit.

De rhinocerote. CA. XX.

Iisdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu qualis sæpe uisus. Alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ. Indimicatione aluum maxime petẽs: quã scit eẽ molliorẽ. Lõgitudo ei par. Crura multo breuiora. Color buxeus

De lyncibus: & sphigibus: & crocutis: cercopithecis: indicis bubus: leucrocutis: eale: tauris æthiopiæ: manticora: monocerote: catoblepa: basilisco. CA. XXI

Lyncas uulgo frequẽtes & sphingas: fusco pilo: mãmis in pectore geminis æthiopia generat: multaq; alia mõstro similia. Pennatos equos & cornibus armatos: quos pegasos uocãt. Crocutas uelut ex cane lupoq; cõceptos: oĩa dẽtibus frãgẽtes: ꝓtinusq; deuorata cõficiẽtes uẽtre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo asinino: & dissimiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricornesq;. Leucrocutã pniciosissimã ferã: asini ferᷓ magitudĩe: cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis: capite meliũ: bisulca ungula: ore ad aures usq; rescissos dentiũ locis osse ꝑpetuo. Hãc ferã humanas uoces tradũt imitari. Apud eos: & q̃ uocatᷓ eale magnitudine eq fluuiatilis: cauda elephãti: colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habens mobilia: quæ alterna in pugna sistit: uariatq; ĩfesta: aut obliqua: utcũq; ratio mõstrauit. Sed atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus: uelocitate ante omnes: colore: fuluos: oculis cæruleis: pilo in contrarium uerso: rictu ad aures dehiscente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia silicis: omne respuens uulnus. Feras omnes uenantur. Ipsi non aliter q̃ foueis capti feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit: quam manticoram appellat triplici dentium ordine pectinatim coeunti. facie & auriculis hominis: oculis glaucis: colore sanguineo: corpore leonis: cauda scorpionis modo spicula infigentem. Vocis ut si misceatur fistulæ & tubæ concentus. Velocitatis magnæ: humani corporis uel præcipue appetentem. In india & boues solidis ungulis: unicornes: & feram nomine axin: hinnuli pelle: pluribus candidioribusq; maculis sacram Liberipatris. Orsei indi simias candentes toto corpore uenantur. Asperrimam autem feram monocerotem: reliquo corpore equo similem: capite ceruo: pedibus elephanto: cauda apro: mugitu graui: unocornu nigro media fronte cubitorum duum eminẽte. Hãc ferã uiuã negant capi. Apud hesperios æthiopas fons est nigris: ut pleriq; existimauere nili caput: ut ar- uel niger
gumenta q dixĩmus: ꝑsuadent. Iuxta hũc fera appellatur catoblepas modica alioqn: cæterisq; mẽ

bris iners:caput tantũ prægraue ægre ferens: id deiectũ sẽp in terrã. Alias internecio humani gñis oibus:q oculos eius uidere:cõfestĩ exspirantibus. Eadẽ & basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hũc generat puincia. xii. nõ amplius digitoꝝ magnitudie. Cãdida in capite macula: ut quodã diademate insigni. Sibilo oẽs fugat serpẽtes. Nec flexu multiplici: nec ut reliquæ corpus ipellit: sed celsus:& erectus in medio incedẽs. Necat frutices nõ cõtactas mõ:ueꝝ & afflatas: exurit herbas: rũpit saxa. Talis uis malo est. Creditũ quondã ex equo occiso hasta: & per eã subeũte ui. non equitẽ mõ: sed equum quoq; absũptũ. Huic tali monstro (sæpe. n. enectũ cõcupiuere reges uidere) mustellarũ uirus exitio est: adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Interficiũt eos cauernis facile cognitis: sola tabe. Necant illi simul odore: moriunturq;: & naturæ pugnã conficiũt.

De lupis. CA. XXII.

Sed in italia quoq; credit̃ lupoꝝ uisus est noxius. Vocẽq; hoĩ quẽ priores cõtemplẽt̃: adimere ad pñs. Inertes hos puosq; africa & ægyptus gignũt: asp̃os trucesq; frigidior plaga. Hoĩes in lupos uerti: rursumq; restitui sibi: falsum esse cõfidenter existimare debemus: aut credere oĩa: quæ fabulosa tot sæculis cõperimus. Vnde tamen ista uulgo infixa sit fama in tantũ: ut in maledictis uersipelles habeant: indicabitur. Euãtes iter auctores græciæ non spretus tradit arcadas scribere ex gente Antæi cuiusdam sorte familia electũ ad stagnũ quoddã regionis eius duci: uestituq; in quercu suspenso tranare: atq; abire in deserta: transfigurariq; in lupũ: & cũ cæteris eiusdẽ generis cõgregari per annos nouẽ. Quo in tpe si hoĩe se abstinuerit: reuerti ad idẽ stagnũ. & cũ tranauerit effigiẽ recipe ad pristinũ habitũ: addito nouẽ annoꝝ senio. Addidit quoq; Fabius eandẽ recipe uestem. Miꝝ est q̃ procedat græca credulitas. Nullum tam ipudens mendaciũ est: ut teste careat. Itaq; Copas qui olympiõica scripsit: narrat Demarchũ Parrhasiũ in sacrificio quod arcades: Ioui Lyceo humana etiã cũ hostia faciebant: imolati pueri exta degustasse: & in lupũ se conuertisse. Eundẽ decimo anno restitutũ athleticæ restitisse in pugilatu: uictoreq; uictoria olympia reuersũ. Qui & caudæ huius aĩalis credit̃ uulgo iesse amatoriũ uirus: exiguo in uillo: eũq; q capiat̃: abiicere. Nec idẽ pollere: nisi uiuenti direptũ. Dies qbus coeãt: toto anno nõ amplius. xii. Eundẽ in fame uesci terra. Inter auguria ad dexterã cõmeantium præciso itinere si pleno id ore fecerit: nullũ ominũ præstantius. Sunt in eo genere qui ceruarii uocant̃: qualem e gallia in Pompei magni harena spectatum diximus. Huic quãuis in fame mandenti si respexerit: obliuionem cibi surrepere aiunt: digressumq; quærere aliud.

De serpentibus. CA. XXIII.

Quod ad serpentes attinet: uulgatum est: colores earum plerasq; terras habere in quĩs occultent̃. Innumera esse generat. Cerastis corpore eminere: cornicula sæpe quadrigemina: quoꝝ motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues. Geminum caput amphesbenæ: hoc est & ad caput & ad caudã: tanq̃ paꝝ esset uno ore fundi uenenũ. Aliis squamã esse aliis picturas. Omnibus exitiale uirus. Iaculũ ex arboꝝ ramis uibrari. Nec pedibus pauẽdas tantũ serpentes: sed & missili uolare tormento. Colla aspidũ itumescere nullo ictus remedio: p̃terq̃ si cõfestim partes contactæ amputẽtur. Vnus huic tam pestifero animali sensus uel potius affectus est. Coniuga ferme uagantur: nec nisi cum compare uita est. Itaq; alterutra interẽpta: incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorem: unumq; eum in quãtolibet populi agmine notitia quadam infestat. Perrumpit oẽs difficultates. Permeat spatia: nec nisi amnibus arcetur: aut præceleri fuga: non est fateri rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primũ hebetes oculos huic malo dedit: eosq; non in fronte: aut ex aduerso cernere: sed in temporibus. Ita excitatur: sed sæpius auditu q̃ uisu.

De ichneumone. CA. XXIIII.

Habet deinde internecíuum bellum cum ichneumõe. Notũ est animal hac gloria maxime in eadem natum ægypto. Mergit se limo sæpius: siccatq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se coriis loricauit: in dimicationem pergit. In ea caudã attollens: ictus irritos auersus excipit: donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus: aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo. CA. XXV.

Crocodilũ hẽt nilus quadrupes malum: & terra pariter ac flumine infestũ. Vnũ hoc aĩal terrestre linguæ usu caret. Vnũ supiore mobili maxilla iprimit morsum: alias terribile pectinati stipãte se dẽtiũ serie. Magnitudie excedit plerũq; duodeuiginti cubita. Parit oua quãta anseres: eaq; extra eũ locum trãsferens semper incubat: prædiuinatione quadã ad quem summo auctu eo anno egressurus est nilus. Nec aliud animal ex minori ori-

gine in maiore crescit magnitudinem. Et unguibus hic armatus est cōtra oēs ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua: tēporis utrūq; rōne. Hunc satur cibo piscium: & semper esculen to ore in littore somno datum: parua auis: q̄ trochilos ibi uocatur: rex auium in italia: inuitat ad hiandū pabuli sui gratia: os primam eius adsultim repurgans: mox dentes: & itus fauces quoq; ad hanc scabendi dulcedinē q̄ maxie hiātes. In qua uoluptate sōno pressū cōspicatus ichneumō per easdē fauces: ut telū aliqd' imissum: erodit aluū. Similis crocodilo: sed minor ēt ichneumōe est in nilo natus sincos: contra uenena præcipuū antidotū. Item ad inflammādam uiroᵽ uenerē. Veᵽ in crocodilo maior erat pestis q̄ ut uno esset eius hoste natura cōtenta. Itaq; & delphini īmeantes nilo: quoᵽ dorso tanq̄ ad hunc usum cultellata inest penna abigentes eos præda: ac ue lut in suo tantū amne regnantes alioquin impares uiribus ipsi astu interimunt. Callent. n. in hoc cuncta aialia: sciūq; nō mō sua cōmoda: ueᵽ & hostiū aduersa. Norūt sua tela: norunt occasiōes: partesq; diffidentiū in bellis. In uentre mollis est: tenuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi īmergunt delphini: subeuntesq; aluū illā secant spina. Quin & gens hoium est huic beluæ aduersa in ipso nilo & in interiore habitās. Tentyritæ ab insula in qua habitāt: appellata. Mensura eoᵽ par ua: sed præsentia aī in hoc tantū uisu mira. Terribilis hæc cōtra fugaces belua est: fugax cōtra insequentes. Sed aduersum ire soli hi audēt. Quinetiam flumini innatant. Dorsoq; equitātiū mō īpositi hiantibus resupino capite ad morsum addita in os claua dextra ac leua tenentes extrema eius utrinq;: ut frenis in terram agunt captiuos: ac uoce ēt sola territos cogunt euomere recentia corpora ad sepulturā. Itaq; ei uni insulæ crocodili nō adnatant. Olfactuq; eius generis hoium: ut psylloᵽ serpentes: fugantur. Hebetes oculos hoc aial dicit habere in aqua: extra acerrimi uisus. Quattuorq; menses hyemis inedia semp transmittere in specu. Quidā hoc unū q̄dru uiuat crescere arbitranē. Viuit aūt longo tēpore. Maior altitudine in eodē nilo belua hippopotamus dicitur. Vngulis binis quales bubus: dorso equi: & iuba: & hinnitu: rostro resimo: cauda torta: & dentibus aproᵽ aduncis: sed minus noxiis. Tergoris ad scuta galeasq; impenetrabilis: præterq̄ si humore medeat. Depascit segetes: destinatione ante ut ferunt: determinatas in diem & ex agro ferentibus uestigiis: ne quæ reuertēti insidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamū & crocodilos ostendit. CA. XXVI.

PRimus eū: & quinq; crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis. M. Scaurus tēporario euripo ostēdit. Hippopotamus in quadā medēdi parte etiā magister exi[s]tit: assidua nāq; satietate obesus exit in littus: recentes arundinū cæsuras perspeculatus: atq; ubi acutissimum uidet stipitē īprimens corpus uenam quandā in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum alias corpus exonerat: & plagam limo rursus obducit. uel in cute

Quæ aialia q̄s herbas ōnderūt cerui: lacerti: hirūdines: testudies: mustella: ciconia: ap: anguis: draco: pāthera: elephas: ursi: cerui: palūbes: colūbæ: grues: coruus. CA. XXVII.

SImile quidā & uolucris in eadē ægypto mōstrauit: quæ uocat ibis: rostri aduncitate per eam partem se perluens: qua reddi ciboᵽ ōnera maxime salubre est. Nec hæc sola multis aialibus reperta sunt usui futura & hoi. Dictamū herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere percussi eo telo: pastuq; eius herbæ eiecto. Iidem percussi a phalāgio quod est aranei genus: aut aliquo simili: cancros edendo sibi medentur. Est & ad serpētium ictus præcipua: qua se lacerti: quotiens cum his conseruere pugnā: uulnerati refouēt. Chelidoniā uisui saluberrimam hirundines monstrauere: uexatis pullorum oculis illa medētes. Testudo cunilæ: quam bubulam uocant: pastu uires contra serpentes refouet. Mustella ruta in murium uenatu cū iis dimicatione cōserta. Ciconia origano. Hedera apri in morbis sibi medētur: & cācros uescendo maxime mari electos. Anguis hyberno situ mēbrana corpis obducta fœniculi succo īpedimētū illud exuit: nitiduſq; uernat. Exuit āt a capite primū: nec celerius q̄ uno die ac nocte replicans: ut extra fiat mēbranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisu obscurato: marathro herbæ sese affricans oculos inungit: ac refouet. Si uero squamæ obtorpuere: spinis iuniperi se scabit. Draco uernam nauseam siluestris lactucæ succo restringit. Pantheras per carnes fricatas aconito uenantur barbari. Occupat ilico fauces eaᵽ angor. Quare pardalianches id uenenū appellauere quidā. At fera contra hæc excrementis hois sibi medetur: & alias tam auida eorū: ut a pastoribus est industria in aliquo uase suspensa altius q̄: ut queat saltu contingere: iaculando ea petendoq; defatigata: postremo expirare: dicatur: alioqn uiuacitatis adeo lentæ: ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleonte cōcolori: fronde deuorato: occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi: cum mandragoræ mala degustauere: formicas lambunt. Ceruus herba cynaræ uenena

ctis pabulis reſiſtit.Palumbes:gracculæ:merulæ:perdices:lauri folio annuum faſtidium purgant. Colunbæ:turtures:& gallinacei herba:quæ uocatur helxine.Anates:anſeres: cæteræque aquaticæ:herba ſiderite.Grues & ſimiles iunco paluſtri.Coruus occiſo cameleonte:qui etiã uictori nocet lauro infeſtum uirus extinguit.

Prognoſtica aĩalium CA. XXVIII.

Illia præterea utpote cũ plurimis aĩalibus eadẽ natura rerũ:cœli quoq; obſeruatione:& uentorum:& imbriũ:& tẽpeſtatum præſagia:aliis alia dederit:quod pſequi imenſum eſt:æque ſcilicet:q̃ reliquã cũ ſingulis hoĩum ſocietatẽ.Siquidẽ & pericula pmonent:non fibris mõ extiſq;:circa quod magna mortaliũ portio hæret:ſed alia quadã ſignificatione.Ruinis ĩminentibus muſculi præmigrant.Aranei cũ telis primi cadunt. Auguria quidẽ artẽ periculis fecere.Apud romanos ſacerdotũ collegiũ:uel maxime ſolemne eſt.In thracia locis rigentibus:& uulpes aĩal alioquin ſollerti auditu.amnes gelatos:lacuſque nõ niſi ad paſtus ituræ:redituræq; tranſeunt.Obſeruatum eam aure ad glaciem appoſita coniectare craſſitudinem gelu.

Ciuitates & gẽtes a minutis aĩalibus deletæ. CA. XXIX.

Ec minus clara exitii documẽta ſũt ẽt ex cõtẽnẽdis aĩalibus.M.Varro auctor eſt a cuniculis ſuffoſſum in hiſpania oppidum:a talpis in theſſalia:ab ranis ciuitatẽ in gallia pulſam:ab locuſtis in africa.Ex gyaro cycladũ inſula ĩcolas a muribus fugatos.In italia amyclas a ſerpentibus deletas.Cytra cynamulgos æthiopas late deſerta regio eſt a ſcorpionibus & ſolpugis gente ſublata:& a ſcolopẽdris abactros otrerietes auctor eſt Theophraſtus.Sed ad reliqua ferarum genera tranſeamus.

De hyena:& crocuta:& manticora:& fibris:& lutris. CA. XXX.

Yenis utranq; eſſe naturã:& alternis annis eſſe marẽ:alternis fœminam fieri.Parere ſine mare uulgus credit.Ariſtoteles negat.Collũ & iuba cõtiuitate ſpinæ porrigiť flecti q; niſi circũactu totius corpis neqt.Multa ꝑterea mira traduñť.Sed maxĩe ſermõẽ humanũ inter paſtorũ ſtabula aſſimulare:nomẽq; alicuius adiſcere:quem euocatũ foras laceret.Itẽ uomitionẽ hominis imitari ad ſollicitandos canes:quos inuadat.Ab uno aĩali ſepulchra erui: inquiſitione corporũ.Fœminã raro capi.Oculis mille eſſe uarietates:colorũq; mutationes.Præterea umbræ eius cõtactu canes obmuteſcere.Et quibuſdã magicis artibus oẽ aĩal:qđ ter luſtrauerit:in ueſtigio hærere.Huius generis coitu leæna æthiopica parit crocutã:ſimiliter uoces imitantẽ hoĩum pecorũq;.Acies ei perpetua ĩn utraq; parte oris:nullis gingiuis dente cõtinuo:q ne cõtrario occurſu hebetetur: capſarũ mõ includiť.Hoĩum ſermões imitari:& manticorã in æthiopia auctor eſt. Iuba hyenæ plurimæ gignũtur in africa:quæ & aſinorũ ſilueſtriũ multitudinem fundit.Mares in eo genere ſingulis fœminarũ gregibus Iperitant.Timent libidinis æmulos:& iõ grauidas cuſtodiunt.Morſuq; natos mares caſtrant.Cõtra grauidæ latebras petũt:& parere furto cupiũt:gaudentq; copia libidinis.Eaſdẽ partes ſibiipſi pontici amputant fibri periculo urgente:ob hoc ſe peti gnari.Caſtoreũ id uocant medici:Alias aĩal horrẽdi morſus.Arbores iuxta flumina ut ferro cædit.Hois pte cõprehẽſa:nõ ãteq̃ fracta cõcrepuerit oſſa:morſu reſoluit. Cauda piſcium iis:cætera ſpẽs lutræ.Vtrũq; aquaticum.Vtriq; mollior pluma:pilus.

De ranis & uitulis marinis & ſtellionibus. CA. XXXI.

Anæ quoq; rubetæ:quarũ & in terra:& in hũore eſt uita:plurimis refertæ medicaminibus:deponere ea quotidie:ac reſumere paſtu dicunť:uenena tantũ ſibi reſeruantes: Similis & uitulo marino uictus in mari ac terra.Simile fibro & ingeniũ. Euomit fel ſuũ:ad multa medicamenta utile.Itẽ coagulũ ad comitiales morbos:Ob ea ſe peti prudẽs.Theophraſtus auctor eſt:angues eo mõ:& ſtelliones ſenectutẽ exuer:eãq; protinus deuorare:præripiẽtes comitiali morbo remedia.Eoſdẽ peſtiferos ferũt in græcia:innocuos eſſe in ſicilia.

De ceruis. CA. XXXII.

Eruis quoq; eſt ſua malignitas:quãq̃ placidiſſimo aĩalium:urgente ui canũ ultro confugiũt ad hoĩem.Et in pariendo ſemitas minus cauẽt:humanis ueſtigiis tritas:q̃ quæ ſecretæ ac feris opportunæ.Conceptus earũ poſt arcturi ſydus.Octonis menſibus ferunt partus:& interdum geminos.A conceptu ſeparant ſe.At mares relicti:rabie libidinis ſeuiunt.Fodiunt ſcrobes.Tunc roſtra eorum nigreſcunt:donec aliqui abluant imbres.Fœminæ autem ante partum purgantur herba quadam:quæ ſeſelis dicitur:faciliore ita utentes utero.A partu duas habent herbas:quæ aros & ſeſelis appellatur.Paſtæ redeunt ad fœtum.Illos imbui lactis primo nolunt ſucco quacũq; de cauſa.Editos partus exercent curſu:& fugam meditari docent.Ad prærupta ducunt:ſaltumq; demonſtrant.Iam mares ſoluti deſiderio libidinis aui-

de petunt pabula. Vbi se præpingues sensere: latebras quærũt: fatentes incõmodũ pondus: & alias semper in fuga acquiescunt: stantesq; respiciunt. Cũ prope uentũ est: rursus fugæ psidia repetẽtes. Hoc fit intestini dolore tã infirmi: ut ictu leui rũpatur intus. Fugiunt aũt latratu canũ audito: aura semper secunda: ut uestigia cum ipsis abeant. Mulcent fistula pastorali & cantu. Cũ erectæ aures: acerrimi auditus: cum remisere: surdi. Cætera aĩal simplex: & oĩum rer̃ miraculo stupens: in tãtũ: ut equo: aut bucula accedente ppius: hoĩem iuxta uenantẽ nõ cernãt: aut si cernũt: arcũ ipsũ sagittasq; mirẽt. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine: & capita imponẽtes præcedentiũ clunibus: uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur a cilicia cypriũ traiicientibus. Nec uident terras: sed in odore earũ natant. Cornua mares habent: soliq; aĩalium oĩbus annis statuto ueris tempore amittunt. Ideo sub ipsa die q̃ maxime inuia petunt. Latent amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidentes. Dextrũ cornu negant inueniri: ceu medicamẽto aliquo preditũ. Idq; mirabilius fatẽdũ est: cum & in uiuariis mutent oĩbus annis. Defodi ab iis putãt. Accensis autẽ utrilibet odore serpentes fugantur: & comitiales morbi deprehendunẽ. Indicia quoq; ætatis in illis gerunt singulis annis adiicientibus ramos usq; ad sexẽnes. Ab eo tẽpore similia reuiuiscunt. Nec potest ætas discerni. Sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos: aut nullos habent: nec in cornibus imis ramos: alioqn ãn frontẽ pminere solitos iunioribus. Nõ decidũt castratis cornua: nec nascũtur. Erũpũt aũt renascẽtibus tuberibus prio aridæ cutis similia. Eadem teneris increscunt ferulis arundineas in pãniculas molli plumata lanugine. Quã diu carẽt iis noctibus procedunt ad pabula. Increscentia solis uapore durant: ad arborẽ subinde experiẽtes. Vbi placuerit robur: in apta pdeunt. Capti iã sunt hedera in cornibus uiridãte ex attritu arborũ: ut in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando ex candido colore qualẽ fuisse traditur. Q. Sertorii ceruã: quã esse fatidicã hispaniæ gẽtibus psuaserat. Et iis est cũ serpente pugna. Inuestigant cauernas: nariumq; spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare abigendis serpentibus odor adusto cornu ceruino. Contra morsus uero præcipuum remedium ex coagulo hinnuli in utero occisi. Vita ceruis in confesso longa: post centũ annos aliquibus captis cũ torquibus aureis: quos Alexander magnus addiderat: adopertis iam cute in magna obesitate. Febriũ morbos non sentit hoc animal. Quin & medeẽ huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus oĩbus diebus matutinis carnem eam degustare solitas: & longo æuo caruisse febribus. Quod ita demum existimant ratum: si uulnere uno interierit.

13 De tragelapho: & cameleonte: & reliquis colorẽ mutantibus. CA. XXXIII.

Est eadẽ specie barba tantũ: & armor̃ uillo distans: quem tragelaphon uocant: nõ alibi q̃ iuxta phasin amnẽ nascens. Ceruos africa propemodũ sola nõ gignit. At chameleontem & ipsa: quãq̃ frequentiorem india. Figura & magnitudo erat lacerti: nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uẽtri iunguntur: ut piscibus & spina simili modo. Eminet rostrum: ut in paruo sit haud absimile suillo. Cauda prælonga intenuitatẽ definẽs: & implicans se uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut testudini. Corpus asperum ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrandes: & corpori cõcolores. Nunq̃ eos operit: nec pupillæ motu. sed totius oculi uersatione circũaspicit. Ipse celsus hianti semper ore. Solus animalium: nec cibo: nec potu semper alitur: nec alio q̃ aeris alimento. Circa caprificos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat nanq; eum subinde: & oculis: & cauda. & toto corpore. Redditq; semper quemcunq; proxime attingit: præter rubrum candidumque. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis: & ad commissuram caudæ admodum exigua. Nec alicubi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tantum. Viscera sine splene. Hybernis mẽsibus latet ut lacerta.

14 De tarando & lycaone & thoe. CA. XXXIIII.

Mutat colores scytharum tarandus: nec aliud ex iis quæ pilo uestiuntur: nisi in indis lycaon: cui iubata traditur ceruix. Nam thoes luporum id genus est procerius longitudine: breuitate crurum dissimile: uelox saltu. Venatu uiuens. Innocuum homini. Habitum non colorem mutat. Per hyemes hirti: æstate nudi. Tarando magnitudo q̃ boui est. Caput maius ceruino nec absimile: Cornua ramosa: ungula bifida: uillus magnitudine ursorum. Sed cum libuit sui coloris esse: asino similis est. Tergori tanta duritia: ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum: fruticum: florum: locorumque redit metuẽs in quibus latet. Ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicẽ dari: mirabilius & uillo.

15 De hystrice. CA. XXXV.

Ystrices generat india:& africa spina contectas:ac erinaceorum genere: sed hystrici
longiores aculei:& cum intendit cutem missiles. Ora urgentium figit canũ:& paulo
longius iaculatur. Hybernis autem se mensibus condit. Quæ natura multis:& an
te omnia ursis.

De ursis & fœtibus eo℞. CA. XXXVI.

Orum eoitus hyemis initio:nec uulgari quadrupedũ more:sed ambobus cubãtibus
cõplexisq̧. Deinde secessus in specus sepatim:in quibus pariũt tricesimo die:ac pluri
mum qnos. Hi sunt cãdida in formisq̧ caro:paulo muribus maior:sine oculis:sine pi
lo. Vngues tm̃ ꝓminent. Hanc lambẽdo paulatim figurant. Nec qcq̃ rarius hoĩes q̃ pariẽtẽ ui
dere ursam. Ideo mares quadragenis diebus latẽt. Fœminæ q̃ternis mensibus. Specus si non ha
buere:ramo℞ fruticũq̧ cõgerie ædificant ĩpenetralibus imbribus:molliq̧ frõde cõstratos. Pri
mis diebus bis septenis tã graui somno præmũtur:ut ne uulneribus qdem excitari queãt. Tunc
mi℞ ĩmodũ ueterno piguescũt. Illi sunt adipes medicamĩbus apti:cõtraq̧ defluuiũ capilli tena
ces. Ab iis diebus residũt:ac prio℞ pedũ suctu uiuũt. Fœtus rigẽtes apprimẽdo pectori fouẽt:
nõ alio ĩcubitu q̃ oua uolucres. Mi℞ dictu credit Theophrastus per id tẽpus coctas quoq̧ ur
so℞ carnes si asseruent̃ increscere. Cibi tũc nulla argumenta:nec nisi humoris minimũ in aluo
inueniri. Sãguinis exiguas circa corda tm̃ guttas:reliquo corpi nihil ĩesse. Procedũt uere:sed ma
res ꝑpingues. Cuius rei cã nõ prompta est. Quippe nec somno quidẽ saginatis præter quattuor
decim dies:ut diximus. Exeuntes herbã quandã aron noĩe laxandis ĩtestinis alioqn cõcretis de
uorant:circaq̧ surculos dentiũ ꝑdomant ora. Oculi eo℞ hebetant̃ crebro. Qua maxime causa
fauos expetũt:ut conuulneratũ ab apibus os leuet sanguine grauedinẽ illam. Inualidissimũ urso
caput:qđ leoni fortissimũ. Ideo urgente ui ꝑcipitaturi se ex aliqua rupe:manibus eo operto ia
ciuntur:ac sæpe in harena colaphis inflictis exanimant̃. Cerebro ueneficiũ esse hispaniæ credũt
occisorũq̧ in spectaculis capita cremant:testato qm̃ potũ in ursinã rabiẽ agat. Ingrediunt̃ & bi
pedes. Arborẽ auersi diripiũt. Tauros ex ore cornibusq̧ eo℞ pedibus oĩbus suspensi põdere fati
gant. Nec alteri aĩaliũ in maleficia stultitia solertior. Annalibus notatũ est. M. Pisone. M. Messa
la consſ. ad. xiiii. Kalen: octob. Domitiũ Aenobarbũ ædilẽ curulẽ ursos numidicos. c. & totidẽ
uẽatores æthiopas ĩ cyrco dedisse. Miror adiectũ nũidicos fuisse:cũ ĩ africa ursos ñ gigni ↄstet.

De muribus ponticis:& alpinis:& herinaceis. CA. XXXVII.

Onduntur hyme & pontici mures dũtaxat albi Quo℞ palatũ in gustu sagacissimũ
auctores:quonã mõ ĩtellexerint:miror. Condunt̃ & alpini:quibus magnitudo media
est. Sed hi pabulo añ in specus cõiecto:cũ quidã narrent alternos:marẽ ac fœminam
supra se cõplexo fasce herbæ supinos cauda mordicus apprehẽsa ĩuicẽ detrahere ad specũ. Ideo
q̧ illo tẽpore detrito esse dorso. Sunt his pares & in ægypto. Similiter resident in clunes:& in bi
nis pedibus gradiunt̃:prioribusq̧ ut manibus utunt̃. Præparãt hyemi & herinacei cibos:ac uo
lutati supra iacentia poma affixa spinis:unũ non amplius tenentes ore portant in cauas arbores.
Iidẽ mutationẽ aquilonis ĩ austrũ cõdentes se in cubile præsagiũt. Vbi uero sensere uenantẽ cõ
tracto ore pedibusq̧:ac parte oĩ inferiore:qua rarã & innocuã hñt lanuginẽ:conuoluunt̃ in for
mã pilæ:ne quid cõprehendi possit præter aculeos. In desperatione uero urinã ex se reddunt ta
bificã tergori suo:spinisq̧ noxiã:ꝑp hoc se capi gnari. Quãobrẽ exinanita prius uria uenari ars ẽ.
Et tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta:fragilis putribus spinis atq̧ deciduis:etiã si uiuat
subtractus fuga. Ob id nõ nisi ĩ nouissima spe maleficio illo ꝓfundit̃. Quippe & ipsi odere insitũ
ueneficium:ita parcentes sibi:terminũq̧ supremũ operientes:ut ferme ante captiuitas occupet.
Calidæ postea aquæ aspersu resoluit̃ pila:apprehensusq̧ pede altero e posterioribus suspẽdio:ac
fame necat̃. Aliter non est occidere & tergori parcere. Ipsum aĩal non uerentur pleriq̧ dicere ui
tæ hosum superuacuũ esse: si non sint illi aculei:frustra uellerũ mollicies in pecude mortalibus
data. Haç cute expoliunt̃ uestes. Magnũ fraus & ibi lucrum monopolio inuenit. De nulla re cre
brioribus senatuscõsultis:nulloq̧ nõ principe adito querimoniis prouincialibus.

De leontophone:lynce:melibus:& sciuris. CA. XXXVIII.

Rina & e duobus aliis animalibus ratione mira est: Leontophonon accepimus uoca
ri paruum:nec aliubi nascens q̃ ubi leo gignitur. Quo gustato tanta illa uis est:ut cæ
teris quadrupedũ imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius adustum aspergunt aliis
carnibus polente modo insidiantes feræ:necantq̧ etiam cinere:tam contraria est pe
stis. Haud immerito igitur odit leo:uisumq̧ frangit:& citra morsum exanimat. Ille cõtra urinã

spergit prudēs:hanc quoq; leoni exitialē.Lyncum humor ita redditus ubi gignuntur:glaciatur: arescitue in gēmas carbunculis similes:& igneo colore fulgentes:lyncurium uocatas:atq; ob id succino a plerisq; ita generari prodito.Nouere hoc:sciūtq; lynces:& inuidētes:urinam terra opēriunt:eoq; celerius solidaſ.Illa alia solertia:in metu melibus sufflata cute distentæ ictus hoium: & morsus canū arcēt.Prauidēt tempestatem & sciuri:obturatisq; qua spiraturus est uentus cauernis:ex alia parte aperiunt fores decretos:ipsis:uillosior cauda protegumēto est.Ergo in hyemes aliis prouisum pabulum:aliis pro cibo somnus.

De uipera:cocleis:& lacertis. CA.XXXIX.

Serpentium uipera sola terra dicit condi.Cæteræ arbo¾ aut saxo¾ cauis.Et alias uel annua fame durant:algore modo dempto.Oia secessus tēpore uerno orba dormiūt. Simili mō & cocleæ.Illæ quidē ite¾ & æstatibus adherētes maxie saxis:ut ēt iniuria resupinatæ auulsæq; non tamē exeant.In balearibus uero insulis cauaticæ appellatæ non prorepunt e cauis terræ:neque herba uiuunt:sed uuæ mō inter se coherent.Est & aliud genus minus uulgare.Adhærēt operculo eiusdē testæ se operiētes:obrutæ terra semp.Hæ & circa maritimas tantū alpes quondā effossæ:cœpere iam erui & in ueliterno.Oium tamē laudatissimæ in astypalea insula.Lacertæ inimicissimum genus cochleis.Negantur semestrē uitā excedere.Lacerti arabiæ cubitales.In india uero in nisa monte.xxiiii.in longitudine pedū:colore fuluo:aut puniceo aut cæruleo.

De canibus. CA. XL.

Ex iis quoq; aīalibus:quæ nobiscū degunt:multa sunt cognitu digna.Fidelissimi ante oia homini canes atq; equi.Et pugnasse aduersus latrones canē pro domino accepimus:confectūq; plagis a corpore non recessisse:uolucres & feras abigētem.Ab alio i epiro agnitū in conuētu percussorem domini laniatu & latratu adactū:ut cogerec fateri scelus.Garamantum regē canes ducenti ab exilio reduxere præliantes contra resistentes. Propter bella colophonii:itēq; castabolēses cohortes canū habuere.Eæ primæ dimicabāt i acie nunq̄ detrectantes.Hæc erant fidissima auxilia:nec stipendiorum indiga.Canes defendere cimbros cæsis dominis eōrum plaustris impositis.Canis lasone Lycio interfecto cibū capere noluit; inediaq; consumptus est:Is uero cui nomē hyrcani reddidit.Durides accēso regis:Lysimachi rogo:iniecit se flammæ.Similiterq; Hieronis regis.Memorat & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus.Memorat & Nicomedis bithyniæ regis uxorē eius Consynge laceratā .ppter lasciuiorē cum marito iocū.Apud nos Volcatium nobilē qui Cēselīu ius ciuile docuit asturcōe ē suburbano redeuntē:cum aduesperauisset:canis a crassatore defendit.Itē Celium senatorē ægrum placētiæ ab armatis oppressum.Nec prius ille uulneratus est:q̄ cane interēpto.Sed super oia in nro æuo actis populi ro.testatū Appio Iunio &:P.Silio consl.cū aīaduerteret ex causa Neronis Germanici filii.in.T.Sabinū & seruitia eius:unius ex iis canē:nec a carcere abigi potuisse: nec a corpore recessisse:abiecto in gradibus gemoniis mœstos edētem ululatus magna populi ro.corona ul' genitoris circumstante:ex qua cū quidam ei cibum obiecisset:ad os defuncti tulisset.Innatauit idē in tyberim cadauere abiecto sustentare conatus:effusa multitudine ad spectandam aīalis fidē.Soli dominum nouere.Et ignotū quoq; si repēte ueniat:itelligunt.Soli noia sua:soli uōcē domesticam agnoscunt.Itinera quis longa meminere.Nec ulli pter hoiem memoria maior.Impetus eo¾: & sæuitia mitigatur ab hoie cōsidēte humi.Plurima alia in his quotidie uita inuenit.Sed in uenatu solertia:& sagacitas præcipua est.Scrutatur uestigia atq; psequitur.Comitātē ad feram inquisitorē loro retrahens:quis aquam transiliens se occultasset:quā significans demonstratio est cauda primū:deinde rostro.Ergo ēt senecta fessos cæcosq; ac debiles sinu ferunt:uentos & odorē captantes:prodentesq; rostro cubilia.E tigribus eos indi uolūt concipi.Et ob id in siluis coitus tempore alligant fœminas.Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demum educant.Hoc idem e lupis galli:quorum greges suum quisque ductorem e canibus & ducē habent.Illum in uenatu comitantur:illi parent.Namq; inter se exercent etiam magisteria.Certum est iuxta nilum amnem currentem lambere:ne crocodilorum auiditati occasionem præbeant. Indiam petenti Alexandro magno rex albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis unum:cuius specie delectatus iussit ursos:mox apros:& deinde damas emitti contemptu immobili iacente.Eaq; segnicie tanti corporis offensus imperator generosi spiritus eum interimi iussit.Nūciauit hoc fama regi.Itaq; alterum mittens addidit mandata:ne in paruis experiri uellet:sed in leone elephantoue.Duos sibi fuisse.Hoc interempto præterea nullum fore.Nec distulit Alexāder: leonemq; fractum protinus uidit.Postea elephantum iussit induci haud alio magis spectaculo

lætatus : horrentibus quippe p totum corpus uillis ingenti primum latratu ītonuit. Mox in cet uicem assultans:contraq; beluam exurgens hinc & illinc artifici dimicatione:qua maxime opus esset:infestans:atq; euitans:donec assidua rotatū uertigine afflixit:ad casum eius tellure cōcussa. Canū generibus annui partus. Iuxta ad pariendum annua ætas. Gerūt in utero sexagenis diebus Gignunt cæcos:& quo largiore aluntᷓ lacte:eo tardiorē uisū accipiunt. Non tamē unq̄ ultra uice simūprimū diē:nec ante septimū. Quidam tradunt si unus gignatur nono die cernere:si gemini decimo. Idemq; in singulos adiici:totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouissimus cernere incipit:aut quē pri mum fert in cubile fœta. Rabies canum syrio ardēte homini pestifera:ut diximus:ita morsis læ talis aquæ metus. Qua propter obuiam itur per .xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto ca num cibis:aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum. CA. XLI.

AD morsum uero unicum remedium oraculo quodam nuper repertum. Radix silue stris rosæ:quæ cynorhoda appellatur. Columella auctor est:si quadragesimo die q̄ sit natus:castretᷓ morsu cauda:summusq; eius articulus auferatᷓ:seq̄nti neruo exempto:nec caudam crescere:nec canes rabidos fieri. Canem locutum in prodigiis: quod equidē annotauerim:accepimus:& serpentem latrasse:cum pulsus est regno Tarquinius.

De natura equorum. CA. XLII.

EIdem Alexandro : & equi magna raritas contigit. Bucephalan eum uocarunt:siue ab aspectu toruo:siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sexdecim talētis ferunt ex Philonicꝺ pharsali grege emptum:etiam tū puero capto eius decore. Neminē hic aliū q̄ Alexandrū regio instratus ornatu recēpit in sedem:alios passim reiiciēs. Idē in prœliis memoratæ cuiusdā perhibetur operæ. Thebaꝝ oppugnatione uulneratus: in alium transire Alexādrū nō passus. Multa præterea eiusdē modi. Propter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbē tumulo circūdedit nomine eius. Nec Cæsaris Dictatoris queq̄ aliū recepisse dorso equus traditᷓ:ideq; hoīs similes pedes priores habuisse. Hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædē. Fecit & Diuus Augustus equo tumulū. De quo Germanici Cæsaris carmē est. Agrigenti cōpluri um equoꝝ tumuli pyramides habēt. Equū adamatū a Semiramide usq; ad coitum Iuba auctor est. Scythæ quidē equitatus:& equoꝝ gloria strepunt. Occiso deniq; ipsoꝝ regulo ex puocatio ne dimicantē hostē cum uictor ad spoliādū uenisset:ab equo eius ictibus morsuq; cōfectū. Aliū detracto oculoꝝ operimēto:& cognito cū matre coitu:petisse prærupta:atq; exanimatū. Equū eadē ex causa in reatino agro laceratūq; pariter aurigam inuenimus. Naq; & cognationum intel lectus in iis est. Itaq; in grege prioris anni sororē libentius etiam q̄ matre equa comitatur. Docili tas tāta est:ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cantū saltatione q̄dā mo ueri solitus inueniatur. Iidem præsagiūt pugnā:& amissos lugēt dominos:lachrymasq; interdum desiderio fundunt. Interfecto Nicomede rege:equus eius in edia uitā finiuit. Philarchus refert Centaretrium e galatis ī prœlio occiso Antiocho potitum equo eius:conscendisse ouantē. At il lum indignatione accensum:domitis frenis ne regi posset pcipitē in abrupta isse:exanimatumq; una. Philistus a Dionysio relictum in cœno hærētem:ut sese euellisset:secutum uestigia domini: examine apū iubæ inhærēte. Eoq; ostento tyrannidē a Dionysio occupatam. Ingenia eorum ine narrabilia iaculātes obsequio experiuntᷓ:difficiles conatus corpore ipso:nixuq; inuitantiū. Iā tela humi collecta equiti porrigunt. Nā in cyrco ad currus iuncti nō dubie intellectū abhortationis & gloriæ fatentᷓ. Claudii Cæsaris sæcularium ludoꝝ cyrcēsibus excusso in carceribus auriga alba ti equi palmā occupauere:primatū optinuere:oppisita effūdētes oīa:q̄ cōtra æmulos debuisset: peritissimo auriga insistente faciētes. Cū puderet hoīum artes ab equis uici:pacto legitimo cur su ad metā stetetᷓ. Maius augurīū circa priscos plebeiis cyrcēsibus excusso auriga:ita ut si staret:i capitoliū cucurrisse equos:sedēq; ter lustrasse. Maximū uero eodē peruenisse a ueiis cum palma & corona effuso Ratumena:qui ibi uicerat. Vnde postea nomē portæ ē. Sarmatæ longinq̄ itinera acturi:in edia pridie præparāt eos:exiguū tantū potum impartientes:atq; ita per cētena millia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidem quinquagenis. Fœmi næ minore spatio. Eædē quinquennio finem crescendi capiūt:mares anno addito. Forma equo rum quales maxime legi oporteat:pulcherrime quidem Virgilio uate absoluta est. Sed & nos di ximus in libro de iaculatione equestri cōdito:& fere inter omnes constare uideo. Diuersa autē cyrco ratio quæritᷓ. Itaq; cum bimi in alio subigantur imperio:non ante quinquennes ibi certa:

uel ædem

men accipiunt. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt: duodecimo gignũt. Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad annos triginta tres. Vtpote cũ a cyrco post uicesimũ ãnum mittanť ad sobolé reparãdã. Et ad q̃draginta duraſ se tradũt: adiutũ mõ in attolenda priore parte corporis. Sed ad generãdũ paucis aialium minor fertilitas. Qua de causa per interualla admissuræ dantur: nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tolleraræ. Equarum libido extinguiť iuba tonsa. Gignunt annis omnibus ad quadragesimum. Vixisse equum septuagintaquinq; annis prodiť. In hoc genere grauida stãs parit: prætetq; cæteras foetum diligit. Et sane equis amoris innasci ueneficiũ: hippomones appellatũ in fronte: caricæ magnitudine: colore nigro: Quod statim edito partu deuorat foeta: aut partũ ad ubera non admittit: si quis præreptũ habeat. Olfactu in rabié id genus agitur. Amissa parente in grege armenti: reliquæ foetæ educant orbũ. Terram attingere ore triduo proximo q̃ fit genitus negant posse. Quo quis acrior: in bibẽdo profundius nares mergit. Scythæ per bella foeminis uti malunt: quoniam urinam cursu non impedito reddant. Constat i lusitania circa ulyxipponé oppidum & tagum amnem equas fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum: idque partum fieri: & gigni pernicissimum ita: sed triennium uitæ non excedere. In eadem hispania gallecia gens & asturia eqni generis. Hi sunt quos tibeldões uocamus. Minori forma appellatos asturcones gignunt. Quibus non uulgaris in cursu gradus: sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Vnde equis tollutim carpere in cursus traditur arte. Equo fere qui homini morbi: præterq̃ uescicæ cõuersio: sicut omnibus in genere uéterino.

De asinis. CA. XLIII.

ASinum quadringẽtis nummis emptum. Qu. Asio senatori auctor est. M. Varro: haud scio an omnium precio animaliũ uicto: opera sine dubio geruli mirifica arãdo quoq;. Sed multaꝝ maxime pro generatiõe patria etiã spectatur in his arcadibus i achaia. In italia reatinis. Ipsum aial frigoris maxime impatiens: ideo non generaſ in ponto: nec in æquinoctio uerno: ut cætera pecuca admittitur: sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores. Partus. xxx. mẽse ocissimus: sed a trimatu legittimus. Totidem quot equæ: & eisdem mẽsibus: & simili modo. Sed icontinẽs uterus urinam genitalem reddit: ni cogatur in cursum uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucem fugit: & tenebras: quærit: ne cõspiciatur ab homie. Gignit tota uita: q̃ est ei ad. xxx. annũ. Partus charitas summa: sed aquarum tedium maius. Per ignes ad foetus tẽdunt. Eæ item si riuus minimus interfit: horrent ita: ut pedes omnino caueant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes: qui sunt in pecuariis. Atq; ita ut sicco tramite ad uel palácarum potũ eant. Nec pontes transeant per raritaté plantaꝝ translucentibus fluuiis. Mirumq; dictu sitiunt: & si imutentur aquæ ut bibant: cogendæ exonerandæue sunt. Nec nisi spaciose incubant uel eorum alias atteruní. Varia nanq; somnio uisa cõcipiũt ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit repulsu durioris materiæ claudítaté ilico affert. Quæstus ex iis opima p̃dia exuperat. Notũ est i celtiberia singulas quadragenis milibus numoꝝ emi. Ab mulaꝝ maxie partus aurium referre i his & palpebraꝝ pilos aiunt. Quãuis eni unicolor toto reliquo corpore: totidẽ trĩ colores: quot ibi fuere: reddit. Pullos earũ epulari Mœcenas instituit: multum eo tempore prælatos onagris. Post eum interiit auctoritas saporis. Sed asino moriente uiso celerrime id genus deficit.

De mulis. CA. XLIIII.

EX asino & equa mulus gignitur mense. xii. Animal uiribus in labore eximium. Ad tales partus equas neq; quadrimis minores: neq; decennibus maiores legunt: arcerique utrũq; genus ab altero narrant: nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quapp subreptis stati pullis in tenebris equaꝝ uberi asinarũue equuleos admouent. Gigniť aũt mula ex equo & asina: sed effrenis: & tardatis indomitæ. Léta oia eẽ uetulis. Cõceptũ ex equo secutus asini coitus abortu perimit. Nõ ité ex asino equi. Foeminas a ptu optime. vii. die ipleri obseruatũ est: mares fatigatos melius iplere. Quæ nõ priusq̃ dẽtes: quos pullinos appellãt iaciat: cõceperit: sterilis itelligiť. Et quæ nõ primo initu gñare coeperit. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: cõtraq; mulos: quos asini & equæ generarent. Obseruatũ e duobus diuersis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parẽtũ esse similia. Eaq; ipsa q̃ ita nata sũt ñ gignere in oĩ aialium genere: iccirco mulas nõ parere. Est in annalibus nris peperisse sæpe: ueꝝ prodigii loco habitũ. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tradit. Sed esse id aial ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu. In pluriũ græcoꝝ est monumẽtis cũ equa muli coitu natũ: qué uocauerũt hinũ idest paruũ mulũ. Generanť ex equa & onagris mansuefactis

mulæ ueloces in curſu:duricia eximia pedum:uerum rugoſo corpore:in domito animo:ſed generoſo.Onagro & aſina genitus oẽs antecellit.Onagri in phrygia & lycaonia præcipui.Pullis eorum ceu præſtantibus ſapore africa gloriatur:quos lalifiones appellant.Mulũ.lxxx.annis uixiſſe athenienſium monumentis apparet.Eo gauiſi cum templum in arce facerent:quod derelictis ſenecta cadentia iumenta comitatu niſuq; exhortaretur:decretũ fecere:quo caueretur:ne frumentarii negociatores ab incerniculis eum arcerent.

De bubus. CA. XLV.

BVbus indicis camelorũ altitudo tradit:cornua in latitudinẽ quaternorum pedum. In noſtro orbe epiroticis laus magna a Pyrrhi(ut ferunt)iam inde regis cura.Id conſecutus eſt non ante quadrimatũ ad partus uocandos.Prægrandes itaq; fuere:hodieq; reliquiæ ſtirpium durant.At nunc anniculæ ad fœcũditatem poſcunt:tolerantius tamen bimæ.Tauri generationẽ quadrimi implent:& ſingulis denæ eodem anno traduntur.Si autem poſt coitum in dexteram partem abeant tauri:generatos mares eſſe:ſi in leuam fœminas.conceptio:uno initu peragitur:quod ſi forte pererrauit.xx.poſt die marem fœmina repetit.Pariunt menſe.x.quicquid ante genitũ inutile eſt.Sunt auctores ipſa complente.x.menſe duos parere:nũc raro geminos.Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii diebus.xxx.aliquibus & autumno:gentibus quidem quæ lacte uiuunt:ita fœtus diſpẽſantibus:ut omni tempore anni ſuperſit id alimentum.Tauri non ſæpius q̃ bis die ineunt.Boues animalium ſoli:& retro ambulantes paſcuntur.Apud garamãtas quidem haud aliter.Vita fœminis.xv.annis lõgiſſima: Maribus xx.Robur in quimatu .Lauatione calidæ aquæ traduntur pingueſcere:& ſi quis inciſa cute ſpiritum in uiſcera harundine adigat.Non degeneres exiſtimari etiam minus laudato aſpectu:plurimum lactis alpinis:quibus minimum corporis:plurimum laboris capite nõ ceruice iũctis.Syriacis non ſunt palearia:ſed gibber in dorſo.Carici quoque in parte Aſiæ fœdi uiſu tubere ſuper armos a ceruicibus eminente:laxatis cornibus excellentes in opere narrantur.Cæteri nigri coloris candidiue ad laborẽ damnantur.Tauris minora q̃ bubus cornua tenuioraq;. Domitura boum in trimatu:poſtea ſera:ante præmatura.Optime cum domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agrique culturæ habemus.Hoc animal tantæ apud priores curæ:ut ſit inter exempla dãnatus a populo romano die dicta:qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe neganti occiderit bouem:actuſque in exilium tanquam colono ſuo interempto.Tauris in aſpectu generoſitas torua fronte:auribus ſetoſis:cornibus in procinctu dimicationem poſcentibus.Sed tota comminatio prioribus in pedibus ſtat:ira gliſcente alternos replicans:ſpargenſque in altum harenam: & ſolus animalium eo ſtimulo ardeſcens. Vidimus de imperio dimicantes:& ideo ſe demonſtratos rotari cornibus cadentes excipi:iterumque reſurgere:modo iacentes ex humo tolli:bigarũq; etiam curru citato uelut aurigas inſiſtere. Theſſalorum gentis inuentum eſt equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare.Primus id ſpectaculum dedit romæ Cæſar dictator.Hinc uictimæ optimæ & lautiſſima deorum placatio.Huic tantum animali omnium q̃bus procerior cauda non ſtatim nato conſumatæ:ut cæteris menſuræ:creſcit uni donec ad ueſtigia ima perueniat.Quam ob rem uictimarum probatio in uitulo:ut articulum ſuffraginis cõtingat:breuiore non litant.Hoc quoque notarum uitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare : ſicut nec claudicante:nec aliena hoſtia deos placari:nec trahente ſe ab aris . Eſt frequẽs in prodigiis priſcorum bouem locutum.Quo nũciato ſenatum ſub diuo haberi ſolitum.

De apí boue. CA. XLVI

BOs in ægypto etiam numinis uice colitur.Apim uocant.Inſigne ei in dextro latere cãdicans macula cornibus lunæ creſcere incipientis.Nodus ſub lingua: quem cãtarum appellant.Non eſt fas eum certos uitæ excedere annos:merſumq; in ſacerdotum fonte enecant:quæſituri luctu alium:quem ſubſtituant:donec inueniant:mœrent. Deraſis etiam capitibus:nec tamen uſquam diu quæritur.Inuentus deducit a ſacerdotibus mẽphim. Sunt delubra ei gemina:quæ uocant thalamos auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt: in altero dira portendit.Reſponſa priuatis dat e manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus eſt:haud multo poſt extincti.Cætero ſecretus cum ſe prorupit in cœtus incedit:ſummoto ſtrepitu lictorum:grexque puerorum comitatur carmen honori eius canentium:intelligere uidetur:& adorari uelle.Hi greges repente lymphati futura præcinunt. Fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur ſuis & ipſa inſignibus : quamquam aliis:ſemperque eodem die & inueniri eam : extinguique tradunt.Memphi eſt locus in nilo:quem a figura uocant

phialam. Omnibus annis ibi auream pateram argẽteamque mergentes: diebus quos habent natales apis. Septem hi sunt. Mirumque neminem per eos a crocodilis attingi. Octauo post horam diei. vi. redire beluæ feritatem.

De natura pecudum & pecorum. CA. XLVII.

MAgna & pecori gratia: nõ in placamentis deo॰: uel in usu: uellerũ. Vt boues sumptum hoĩum excolunt: ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinq; ad nouenos annos: quibusdam & ad. x. primiparæ minores foetus. Coitus omnibus ad arcturi occasum: idest a tertio idus maias ad aquilæ occasum idest. xiii. Kalen. augusti. Gerunt partum diebus. cl. postea concepti inualidi: Cordos uocabãt antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis: quoniam magis interest ante solstitium: q̃ ante brumam firmos eẽ: solumq; hoc animal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire: senectam ouium consectari: & ipse senecta melior: illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teste præligato foeminas generat: leuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus inferunt. Remedium est congregare eas: ut coetu iuuentur. Aquilonis flatu mares concipi dicũt: austri foeminas. Atq; in eo genere arietũ maxime spectantur ora: Quia cuius coloris sub lingua habuere uenas: eius: & lanitiũ est in foetu: uariumq; si plures fuere: & mutatio aqua॰ potusq; uariat. Ouium summa genera duo tectũ: & colonicum. Illud mollius: hoc in pascuo elegãtius. Quippe cũ tectum rubis uescatur. Operimenta eis ex arabacis præcipua. Lana autẽ laudatissima apula: & quæ in italia græci pecoris appellatur: alibi italica. Tertium locum milesiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo: nec nisi penulis celebres. Circa tarentum canusiumque summam nobilitatem habent. In asia uero eodem genere laodiceæ. Alba circũpadanis nulla pfertur: nec libra cẽtenos numos ad hoc æui excessit ulla. Oues nõ ubiq; tõdent. Durat quibusdã in locis mos uellendi. Colorũ plura genera. Quippe cũ desint etiã nõia eis: quas natiuas appellãt aliquot modis.

De generibus lanarum & uestium. CA. XLVIII.

HIspania nigri uelleris pcipuas habet: pollentia iuxta alpes: canusia rutili: quas erythras uocant. Item betica ut canusium. Fuluas tarentum: ac pulliginis suæ: & succidis omnibus usus medicatus. Hystriæ liburnicæque pilo proprior q̃ lanæ pexis aliena uestibus: & quam sola ars scutulato textu commẽdat. In lusitania similis circa piscinas prouinciæ narbonensis: Similis & in ægypto: ex aqua uestis detrita usu tingit̃: rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia. Iam certe priscos iis usos Homerus auctor est. Aliter hæc galli tingunt: aliter parthorum gentes. Lanæ: & per se coactæ uestem faciunt: & si addatur acetum ẽt ferro resistunt: immo uero etiam ignibus. Nouissimo sui purgamento: quippe ahenis coquentium extractæ indumentis usu ueniunt: galliarum (ut arbitror) inuentum. Certe gallicis hodie nominibus discernuntur: nec facile dixerim: qua id ætate coeperint. Antiquis enim torus e stramento erat: qualiter nunc etiam in castris gausape. Patris mei memoria coepere amphimala nostra: sicut uillosa & etiam uentralia. Nã tunica lati claui in modum gausape texi nunc primum incipit. Lanarum nigræ nullũ colorem bibunt. De reliquarum infectu suis locis dicemus. In conchiliis marinis: aut herbarum natura: lanam colo & fuso Tanaquilis: quæ eadem Caia Cecilia uocata est: in templo. M. Anci durasse prodente se: auctor est. M. Varro: factamq; ab ea togam regiam undulatam in æde fortunæ: qua Seruius Tullius fuerat usus. Inde factum: ut nubentes uirgines comiteretur colus compta & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam: qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæque nuptæ. Vndulata uestis primo lautissimis fuit: inde sorriculata defluxit. Togas rasas: phrygianasq; Diui Augusti nouissimis temporibus coepisse scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem. Iam sub Lucilio poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud hetruscos originem inuenere. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iam apud Home॰ fuisse: unde triũphales natæ. Acu facere idæi phryges inuenerũt: ideoq; phrygiones appellati sunt. Aurũ intexere in eadẽ asia inuenit Attalus rex: unde nomẽ attalicis. Colores diuersos picturæ itexere Babylon maxĩe celebrauit: & nomen ipsi fuit. Plurimis uero liciis texer̃: q̃ polymita appellãt: alexãdria istituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipiõi triclinaria babylonica sestertiũ octingẽtis millibus uenisse: iã tũc posuit in capitalibus criminibus: quæ Neroni pricipi q̃dringentis millibus sestertiũ nup stetere. Seruii Tullii prætextæ: qbus signũ fortunæ ab eo dicatæ coopertũ erat: durauere ad Seiani exitum. Miruq; fuit nec defluxisse eas: nec teredonũ iniurias sensisse ãnis. d. lx. Vidimus iã & bidentiũ uellera purpura: cocco: cõchylio sexqpedalib॰ libris isecta: uelut illa sic nasci cogẽte luxuria. In ipsa oue satis ge

nerositatis oñditur breuitate crurum:uentris uestitu:quibus nudus esset:apicas uocabant:dam nabátq;.Scyricæ cubitales ouium caudæ:plurimúq; in ea parte lanicii.Castrari agnos nisi quinque
23 mestres præmaturũ existimant.

26 De musimonio. CA. XLIX.

Est & in hispania:& maxime corsica nõ maxiẽ absimile pecori genus musimonũ: capri no uillo:q̃ pecoris uelleri ꝓpius:Quoꝝ e genere:& ouibus natos prisci umbros uocauerũt.Infirmissimũ pecori caput:Quáobrẽ auersũ a sole pasci ꝯgẽdũ.Quã stultissima aĩalũ lanata.Qua timuere igredi unũ cornu rapto sequunť.Vita longissima ãnis .x.in æthiopia.xiii.Capris eodẽ loco.xi.In reliquo orbe plurimum octo.Vtrunque genus intra
27 quartũ coitũ impleť.

28 De capris & gñatione earum CA. L.

Capræ pariũt & q̃ternos:sed raro admodũ.Ferũt gnq; mẽsibus:ut oues. Capræ pigue dine sterilescũt.Trimæ minus utiliter generãt:& in senecta:nec ultra q̃driẽniũ.Incipiunt.vii.mẽse:& adhuc lactãtes.Mutilũ ĩ utroq; sexu utilius.Prius ĩ die coitu ñ ĩpleť:sequẽs efficatior:ae deĩde ꝯcipiũt nouẽbri mẽse:ut martio pariãt turgescẽtibus uirgultis.Aliquãdo aniculæ:semp bimæ:in trimatu inutiles pariunt octonis annis.Abortus frigori obnoxius.Oculos capra suffusos iunci pũcto sanguie exonerat:Cap rubi.Solertiã eius aĩalis Mutianus uisã sibi ꝓdidit ĩ põte ptenui duabus obuiis e diuerso cũ circũactũ angustiæ nõ caperẽt:nec
33 reciprocationẽ lõgitudo ĩ exilitate:cæca;torrẽte rapido minaciter subter fluẽte:alterã decubuisse:atq; ita alterã ꝓculcatæ supgressam.Mares q̃ maxiẽ simos longis auriculis infractisq; armis q̃ uilissimos ꝓbant.Fœminaꝝ generositatis insigne laciniæ corpibus:& ceruice binæ dependẽtes:
34 Nõ oĩbus cornua:sed qbus sunt:in his & indicia annoꝝ p incremẽta nodoꝝ.Mutilis lactis maior ubertas.Auribus eas spirare:nõ naribus:nec unq̃ febri carere Archelaus auctor ẽ.Ideoq; for tassis:q; aĩa his q̃ ouibus ardentior:calidioresq; cõcubitus.Tradũt & noctu nõ minus cernere q̃ interdiu.Et iõ caprinũ iecur:si uescať:restituit uespertinã aciẽ his:quos nyctalopas uocãt.In cili
uel syrtes 35 cia circaq; syrias uillo tõsili uestiũť.Capras in occasum decliui sole in pascuis negãt cõtueri iter sese:sed auersas iacere.Reliq̃s ãt horis iter se aduersas & cognitiores.Depẽdet oĩum mẽto uillus: quẽ aruncũ uocãt.Hoc si q̃s apphẽsam ex grege unã trahat:cæteræ stupẽtes spectãt.Id ẽt eueniť cũ q̃dã herbã aliq̃ ex eis momorderit.Morsus eaꝝ arbori exitialis.Oliuã lãbẽdo quoq; sterilẽ faciũt.Eaq; ex cã Mineruæ imolať.

36 De suibus:& natura eaꝝ: CA. LI.

Suilli pecoris admissura a fauõio ad æqnoctiũ uernũ ætatis.viii.mẽse.Quibusdã ĩ lo cis ẽt a.iii.usq; ad.vii.annũ.Partus bis ĩ ãno.Tẽpus utero.iiii.mẽsiũ.Nũerus fœcũdita
37 tis ad uicẽos:Sed educare tã multos nequeũt.Diebus.x.circa brumã stati dẽtes nasci Nigidius tradit.Impleť uno coitu:q & geminatus pp facilitatẽ abortiendi remediũ ne prima subatione:neq; ante flacidas aures coitus fiat.Mares nõ ultra trimatũ generãt.Fœminæ senectute fesse cubãtes coeunt.Comesse fœtus his nõ est ꝓdigiũ.Suis fœtus sacrificio die.v. purus ẽ.Pecoris die.vii.Bubus.xxx.Corũcanius ruminalis hostias donec bidẽtes fierẽt:puras ne
39 gauit.Suẽ oculo amisso putãt cito extigui:alioqn uita ad.xv.ãnos:q̃busdã uicẽos.Veꝝ efferãť: & alias obnoxiũ genus morbis anginæ maxiẽ:& strumæ.Index suis iualidæ eruor in radice setæ dorso euulsæ:caput obliquũ in icessu.Penuriã lactis ꝑpigues sentiũt:& prio fœtu mĩus sũt nũerosæ.In luto uolutatio gñi grata.In torta cauda.Id ẽt notatũ facilius iacere in dexteꝝ q̃ leuũ de
41 tortã.Pinguescũt.lx.diebus:sed magis tridui inedia ante saginationẽ orsa.Aĩaliũ hoc maxiẽ brutũ:aĩamq; ei ꝑ sale datã nõ illepide existimabať.Cõpertũ agnita uoce suarii furto abactos:merso nauigio iclinatiõe lateris unius remeasse.Qui & duces in urbe foꝝ nundinariũ domosq; petere didicẽre:& feri sapiũt uestigia palude cõfũdere:urina fugã leuare.Castraĩ fœminæ sic quoq; uti ca
42 meli post bidui iediã:suspẽsæ pnis prioribus:uulua recisa celerius.Ita pinguescũt.Et adhibeť ars iecori fœminaꝝ:sicut anseꝝ.Inuẽtũ.M.Apicii fico:carica sagiatis:a facietate necatis repẽte mulsi
43 potu dato:Neq; alio ex aĩali nũerosior materia ganeæ:qnquagita ꝓpe sapores:cũ cæteris singuli.Hic censoriaꝝ legũ paginæ:iterdictaq; cœnis abdomĩa:glãdia:testiculi:uuluæ:sincipita uerrina:ut tamẽ Publii mimoꝝ poetæ cœna:postq̃ seruitutẽ exuerat:nulla memoreť sine abdomine:
44 etiã uocabulo suminis ab eo imposito.Placuere aũt & feri uesicæ.Catonis cẽsoris orõnes aprinũ exprobrant callum.In tres tamẽ partes diuiso apro media ponebant lumbos aprunos appellata. Solidũ aprũ romanoꝝ primus in epulis apposuit.P.Seruilius Rullus pater eius Rulli:qui Cice

ronis in cõsulatu legẽ agrariam ꝓmulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarunt horum scilicet ad emẽdationẽ morum: quibus notata quidẽ esset cœna: sed in principio buni terniq; pariter mandebantur apri.

De uiuariis bestiarum. CA. LII.

Viuaria eo℞ cæterorumq; siluestrium primus togati generis iuenit Fuluius Hirpinus: qui i tarquinẽsi feras pascere istituit. Nec diu imitatores defuere. L. Lucullus: & Qu. Hortẽsius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tũc inter se dimicant indurãtes attritu arborum costas: lutoq; se tergorãtes. Fœminæ i partu asperiores: & fere similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus nõ nisi anniculis generatio. In india cubitales dentium flexus gemini ex rostro. Totidem a fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus: cæteris niger. At in arabia suillum genus nõ uiuit in ullo gñe.

De semiferis animalibus. CA. LIII.

Aeque facilis mixtura cum fero: qualiter natos antiq hibridas sues uocabãt semiferos: ad hoies quoq; ut in Caiũ Antonium Ciceronis in cõsulatu collegã appellatione trãslata nõ in suibus tantũ: sed i oibus quoq; aialium cuiuscũq; generis ullũ est placidũ. Eiusdẽ inueniť & ferũ: utpote cũ hoium ẽt siluestrium tot genera ꝑdicta sint. Capræ tamẽ in plurimas similitudines transfiguranť. Sũt capræ: sunt rupicapræ: sunt ibices pernicitatis mirandæ: q̃q̃ onerato capite uastis cornibus gladiorumq; uaginis in hæc se librant: ut tormento aliquo rotari in petris potissimum: e monte aliquo in alium transilire cupientes: atq; recursu pernici quo libuerit: exultant. Sunt & origes soli a quibusdam dicti contrario pilo uestiti: & ad caput uerso. Sũt & damæ: & pigargi: & strepsicerotes: multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes: hæc transmarini situs mittunt.

De simiis. CA. LIIII

Simiarum quoq; genera hoĩs figuræ ꝓxima caudis inter se distinguunť. Mira solertia uisco inungunt laqueos: calceariq; imitatione uenantium traduncť. Mutianus & latrũculis lusisse fictis cæra: nuces uisu distinguere. Cornelius luna caua tristes eẽ: qbus in eo genere cauda sit. Noua exultationẽ adoriri. Nanq; defectũ syde℞ & cæteræ pauẽt quadrupedes. Simia℞ generi præcipua erga fœtũ affectio. Gestãt catulos: quos mãsuefactæ intra domos pepere: oibus demõstrant: tractariq; gaudẽt: tractatu gratulationẽ intelligẽtes. Itaq; magna ex pte cõplectẽdo necãt. Efferatior cynocephalis natura: sicut mitissima satyris. Callitriches toto pene aspectu differũt. Barba est in facie: cauda late diffusa priori pte. Hoc aial negať uiuere in alio nisi in æthiopiæ: quo gigniť: cœlo.

De leporibus CA. LV.

Lepo℞ plura sunt genera: in alpibus cãdidi: qbus hybernis mẽsibus ꝑ cibatu niuẽ credũt eẽ. Certe liqscẽte ea rutilescũt annis oibus. Et est aliquod aial intolerandi rigoris alũnũ lepo℞ generis. Sunt & quos hispania cuniculos appellat fœcũditatis inumeræ: famemq; balearibus isulis populatis messibus afferẽs. Fœtus uẽtre exectos: uel uberibus ablatos nõ repurgatis iterraneis gratissimo in cibatu hñt: laurices uocãt. Certũ ẽ balearicos aduersus prouẽtum eo℞ auxiliũ militare a Diuo Augusto petisse. Magna pp uenatũ eo℞ uiuerris gratia est. Iniiciũt eas in specus: q sunt multifores in terris: unde & nomẽ aiali atq; ita eiectos superne capiũt. Archelaus auctor est quot sint corpis cauernæ ad excremẽta: lepori totidẽ ãnos eẽ ætatis. Varios certe numerus reperiť. Idẽ utrãq; uim singulis iesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura inocua: & esculẽta aialia fœcũda generauit. Lepus oium ꝑdæ nascens solus: ꝑter dasipodẽ supfœtat: aliud educãs: aliud i utero pilis uestitũ: aliud iplume: aliud ichoato gerẽs ptu. Necnõ & uestes leporino pilo facere tẽtatũ est tactu nõ perinde molli: ut in cute ꝑpter breuitatẽ pili dilabi.

De damis. CA. LVI

Damæ mansuescũt raro: cum feræ iure dici non possint. Cõplura nãq; sunt: nec placida nec fera: sed mediæ inter utrũq; naturæ: ut in uolucribus hirundines: apes in campo in mari delphini.

De muribus & gliribus. CA. LVII.

Quo in genere multi & hos incolas domus imposuere mures haud spernendum in ostentis etiam publicis animal. Arrosis lauini clypeis argenteis marsicum portendere bellum: Carboni imperatori apud clusium fasciis quibus in calciatu utebatur exitium. Plura eorum genera in cyrenaica regione: alii lata fronte: alii acuta: alii herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophrastus auctor est in gyaro insula: cum incolas

fugassent: ferrum quoq; rosisse. Constat id quod iacturá quidam & ad chalybas fecere in ferrariis officinis. Aurariis quidé in metallis ab hoc aluos eorum excidi: sempq; id furtum dephédi: tantam esse dulcediné furádi. Venisse muré. cc. nummis casilinű obsidéte Hánibale: eumq; qui uédiderat fame interisse: emptoré uixisse annales tradunt. Cum candidi prouenere: lætú faciűt ostétum. Nam soricum occétu dirimi auspicia ánales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme condi auctor est Nigidius: sicut glires: quos césoriæ legis principes. Qu. Scaurus &. M. in consulatu non alio modo cœnis ademere: q̃ conchylia: aut ex alio orbe cõuectas aues. Semiferum & ipsum animal: cui uiuaria in doliis idem: qui apris instituit. Qua in re notatum non congregari nisi populares eiusdé siluæ: & si misceantur alienigenæ: nisi amne uel monte discreti itetire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate: senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt: simili & mustellis quiete.

Quæ aíalia qbus í locis non sint. CA. LVIII.

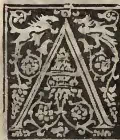
SIc mirum rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia: sed in eodem quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. In mesia silua italiæ nõ nisi in parte repeRiuntur hi glires. In licia dorcades non transeunt montes syris uicinos. Onagri montem: qui cappadociam a lycia diuidit. In hellesponto in alienos fines non commeant cerui: & circa argninussam elatum montem non excedunt auribus etiam in monte fissis. In pordoselene insula uiciná mustellæ non transeunt. In bœtia: lebadia illatæ solum ipsum fugiunt: q̃ iuxta in orchomeno tota subruunt arua talpæ: quarum e pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidé a portétis summouet delitias. In ithaca lepores illati moriuntur: extremis quidem in littoribus. In ebuso cuniculi non sunt: scatent in hispania balearibusque. Cyrenis mutæ fuere ranæ: illatis e continente uocalibus durat genus earum. Mutæ sunt etiam nunc in seripho insula: Eædem alio translatæ canűt. Quod accidere & in lacu thessaliæ sicendo tradűt: in italia muribus araneis uenenatus est morsus. Eosdem ulterior apennina regio non habet. Iidé ubicunq; sint orbitam si transiere: moriuntur. In olympo macedoniæ monte non sunt lupi. Nec increta insula: ibi quidem non uulpes ursiue: aut omnino ullum maleficum aíal: præter phalangium. Aranei id genus de quo dicemus suo loco: Mirabilius in eadem insula ceruos pterq̃ in cidoneatarum regionem non esse. Item apros & attagenas: herinaceos. In africa autem: nec apros: nec ceruos: nec capreas: nec ursos.

Quæ aduenis noceant. CA. LIX.

TAm quædam animalia inoxia indigenis aduenas interimunt sicut serpentes. Paruæ in myrinthe: quos terra nasci proditur. Item in syria angues circa euphratis maxime ripas dormientes syros non attingunt. Aut etiam si calcati momordere: non sentiunt maleficia: alios cuiusq; gentis infesti auide & cum cruciatu exanimantes. Quamobré & syri non necát eos. Contra in aletenio cariæ monte Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non lædi: indigenas interimi. Sed reliquorum quoq; aíalium: & pterea terrestriú dicemus gña.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

De Aquatilium Natura. CA. I.

NIMALIVM: QVAE TERRESTRIA APPELLAVIMVS: hominú quadá consortione degentia indicata natura est. Ex reliqs minimas esse uolucres cõuenit. Quamobré prius æquoꝝ: amniű: stagnorumq; dicentur.

Quare in mari maxima animalia. CA. II.

ul' cõplura

SVnt aűt cõpluria in his maiora etiá terrestribus. Causa euidés humoris luxuria: alia sors alitű: Quibꝰ uita pédétibus. In mari át tá late supio: molliq; ac fertili accreméto accipiéte cás géitales sublimi sempq; pariéte natura: pleraq; etiá mõstrifica reperiűt: pplexis & in semet: aliter atq; aliter nűc flatu: nűc fluctu cõuolutis seminibus: atq; pricipiis. Vt uera fiat uulgi opinio: quicquid nascat in parte naturæ ulla: & in mari esse: p ræterq; multa: q̃ nusquam alibi terű quidem non solú animaliű simulacra inesse: licet itelligere intuéti

bus uuam:gladium:ferras.Cucumim uero:& in colore:& in odore similem.Quo minus mire-
mur equorum capita in tam paruis eminere cocleis.

De indici maris beluis. CA. III.

PLurima autem:& maxima in idico mari animalia:e quibus balenæ quaternũ iugeꝝ
pristes ducenũ cubitõꝝ.Quippe ubi locustæ quaterna cubita iplcant.Anguilæ quo
q; in gange amne tricenos pedes.Sed in mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur.
Tont illic ruunt turbines:tunc imbres:tũc deiectæ montium iugis procellæ ab imo
uertunt maria:pulsatasq; ex ꝓfundo beluas cũ fluctibus uoluũt:& alias tãta tynnorum multitu-
dine:ut magni Alexandri classis haud alio modo:q̃ hostium acie obuia cõtrarium agmẽ aduer-
sa frõte dirrexerit. Aliter sparsis n̄ erat euadere:q nõ uoce:nõ sonitu:nõ ictu:s d fragore terrent:
nec nisi ruina turbant.Cadara appellatur rubri maris peninsula.Huius obiectu uastus efficitur
sinus.xii.dierum & noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi:quãdo nullius auræ recipit af-
flatũ.Huius loci qete precipua ad imobilẽ magnitudinem beluæ adolescunt . Gedrosi:q arbin
amnem accolunt:Alexãdri magni classium ꝑfecto prodidere in domibus fores maxillis belua-
rum facere:ossibus tecta contignare.Ex quibus multa quadragenum cubitorum longitudinis
reperta.Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terram:pastæq; radices fruticum remeant:& quæ
dam equorum:asinorum:taurorum capitibus:quæ depascũtur sata.Maximum animal in indi-
co mari pistris:& balena est.

Quæ in quoq; oceano maxima. CA. IIII.

IN gallico oceano physeter ingentis columnæ modo se attollens:altiorq; nauium ue
lis diluuiem quandam eructans.In gaditano oceano arbor in tantum uastis dispansa
ramis:ut ex ea causa fretum nunq̃ intrasse credatur.Apparent & rotæ appellatæ a si-
militudine quaternis distinctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

De tritonum:& nereidum:& elephantoꝝ marinoꝝ figuris. CA. V.

TIberio principi nuntiauit olysiponẽsium legatio ob id missa uisum auditũq; in quo-
dam specu cõcha canẽtem Tritonẽ:qua noscitur forma.Et Nereidum falsa opinio ñ
est squamis modo hispido corpore ẽt:in quo humanã effigiem habent. Nãq; hæc i
eodẽ spectata littore est.Cuius morientis ẽt gãnitũ tristẽ accolæ audiuere longe.Et Diuo Augu
sto legatus galliæ complures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit.Auctores habeo in
equestri ordine splendentes uisum ab his in gaditano oceano marinum hoiem toto corpore ab
soluta similitudine ascendere nauigia nocturnis tẽporibus:statimq; degrauari quas insederit p-
tes:& si diutius permaneat etiã mergi. Tiberio principe cõtra lugdunensis prouinciæ littus insu
larum trecentas amplius beluas reciprocãs destituit oceanus miræ uarietatis:& magnitudinis:
Nec pauciores in santonum littore.Interque reliquas elephantos:& arietes candore tantum cor
nibus assimilatis:Nereidas uero multas.Turanius uero prodidit expulsam beluam in gaditana
littora:cuius inter pinnas q̃s ultimæ caudæ cubita.xvi.fuissent:dentes eiusdẽ.cxx.Maximi do-
drãtiũ mensura:minimi semipedũ.Beluæ:cui dicebatur exposita fuisse Andromeda:ossa romæ
apportata ex oppido iudææ ioppe ostendit inter reliqua miracula in ædilitate sua.M.Scaurus
lõgitudie pedũ.xl.altitudine costaꝝ indicos elephãtos excedẽte:Spiæ crassitudie sexquipedali.

De balenis & orcis. CA. VI.

BAlenæ ãt nr̃a maria penetrant.In gaditano oceano nõ ante brumam conspici eas tra-
dunt.Cõdi in æstatis temporibus in quodam sinu placido:& capaci mire gaudentes
ibi parere.Hoc scire orcas infestam his beluam.Et cuius imago nulla repræsentatio
ne exprimi possit alia:q̃ carnis immensæ dentibus truculentæ.Irrumpunt ergo in se
creta:ac uitulos earum & foetas uel etiamnum grauidas lacerant morsu:incursuq; ceu liburnica ul' lãcinant
rum rostris fodiunt.Illæ ad flexum immobiles:ad repugnandum inertes.& pondere suo onera
tæ.Tunc quidem & utero graues:pariendiue poenis inualidæ solum auxilium nouere:in altum
profugere:& se toto defendere oceano.Contra orcæ occurrere laborant:seseq; opponere:& cau ul' incautas
tiũ angustiis trucidare:in uada urgere:saxis illidere.Spectãtur ea proelia ceu mari ipso sibi irato
nullis i sinu uẽtis.Fluctibus uero ad anhelitus ictusq;:q̃tos nulli turbies uoluãt.Orca & i portu
hostiẽsi uisa ẽ oppugnata a Claudio ꝑcipe.Venerat tunc exædificãte eo portũ inuitata naufra
giis tergoꝝ euectoꝝ e gallia:satiãsq; se ꝑ cõplures dies alueũ in uado sulcauerat:accumulata flu
ctibus in tm̃:ut circũagi nullo mõ posset.Et dũ saginã ꝑsequit̃ in littus fluctibus propulsa emi
nente dorso multum super aquas carinæ uice iuersæ:protẽdi iussit Cæsar plagas multiplices in

ter ora portus:profectusq; ipse cum prætorianis cohortibus populo romano spectaculũ pbuit: láceas cõgerẽte milite e nauigiis assultantibus:quoꝝ unũ mergi uidimus reflatu beluæ oppletũ unda. Ora balenæ habent in frontibus. Ideoq; summa aqua annatátes in sublime nimbos eflát.

An spirent pisces an dormiant. CA. VII.

SPirant aũt cõfessione oium: & paucissima aialia in mari:quæ internorũ uisceꝝ pulmoné hñt. Quoniá sine eo nullũ aial putaᷓ spirare:nec pisciũ branchias hñtes anhelitũ reddere:ac per uices recipere existimát:quoꝝ hæcopinio est. Nec multa alia gñá ẽt branchiis carentia. In qua snia fuisse Aristotelẽ uideo:& multis psuasisse doctrinæ indaginibus. Nec me ptinus huic opinioni eoꝝ accedere haud dissimulo:qm̃ & pulmonũ uice aliis possunt alia spirabilia inesse uiscera ita uolente natura:sicut & pro sanguine multus alius humor. In aquas quidẽ penetrare hũc uitalẽ halitũ quis mireᷓ?q etiam reddi ab his eũ cernat:& in terras tanto quoq; spissiorem naturæ partẽ penetrare argumento aialium:quæ semper defossa uiuunt, ceu talpæ. Accedit apud me certæ efficaciæ:ut credá oia i aqs spirare naturæ suæ sorte:primum sæpe ánotata pisciũ æstiuo calore qdá anhelatio:& alia tranquillo uelut oscitatio. Ipsoꝝ quoq; qui sunt in aduersa opinione de sono piscium confessio. Quis.n.sine respiratiõe somno locus? Præterea bullátium aquaꝝ sufflatio:lunæq; effectu:conchaꝝ quoq; corpora augescentia super omnia:esse auditum & odoratũ piscibus:non erit dubium ex aeris utrunq; materia. Odorẽ quidem non aliud q̃ infectũ aera intelligi posse. Quáobrẽ de his opinẽtur:ut cuique libitum erit. Branchiæ non sunt balenis:nec delphinis. Hæc duo genera fistulis spirant:quæ ad pulmonem pertinent. Balenis a frõte:delphinis a dorso. Et uituli marini:quos uocát phocas:spirant & dormiunt in terra. Item testudines:de quibus mox plura.

De delphinis. CA. VIII.

VElocissimum oium aialium non solum marinoꝝ delphinus:sed ocior uolucre:acrior telo:ac nisi multum infra rostrum os illi foret medio pene in uentre:nullus pisciũ celeritatẽ eius euaderet. Sed affert morã prouidentia naturæ:quia nisi resupini:atq; cõuersi nõ corripiunt:quæ causa præcipue uelocitatẽ eoꝝ offendit:Nam cum fame concitati fugientem inuada ima persecuti piscem diutius spiritum cõtinuere:ut arcu emissi ad
uel iuncti respirandũ emicát. Tátaq; ui exiliũt:ut plerũq; uela nauiũ tráfuolent uento:Agũt uere cõiugia; pariunt catulos.x.mense:æstiuo tempore. Interdum & binos nutriunt uberibus sicut balena. Atq; etiam gestát foetus in infantia infirmos. Quinetiam adultos diu comitátur magna erga partum charitate. Adolescũt celeriter. X.annis putátur ad summá magnitudinem peruenire. Viuũt etiam tricenis. Quod cognitũ præscissa cauda in experimẽtũ. Abduntur tricenis diebus circa canis ortũ:occultáturq; icognito mõ. Quod eo magis miꝝ est:si spirare in aqua nequeũt. Solent i terrã erũpere icerta de cã. Et statim tellure tacta moriũtur:multoq; ocius fistula obturata. Lingua est his cõtra naturam aqtiliũ mobilis:breuis:atq; lata:haud differens suillæ. Pro uoce gemitus humão similis:dorsum repádũ:rostrũ simũ:Qua d' cá nomẽ Simõis oẽs miro mõ agnoscũt: malũtq; ita appellari. Delphinus nõ tm̃ hois amicũ aial:ueꝝ & musica arte mulceᷓ symphoniæ cátu:& præcipue hydrauli sono. Hoiem non expauescit ut alienũ. Obuiá nauigiis uenit. Alludit exultans:certat ẽt:& q̃uis plena præterit uela. Diuo aũt Augusto principe lucrinũ lacũ inuectus pauperis cuiusdá puerũ ex baiano puteolos in ludũ litteraꝝ itátem:cũ meridiano imorás appellatũ eũ Simonis noie sæpius fragmẽtis panis: quẽ ob id ferebat:allexisset:miro amore dilexit. Pigeret referre:ni res Mœcenatis:& Flauiani:& Flauii Alfii multorũq; eẽt litteris mádata. Quocunq; diei tẽpore inclamatus a puero:q̃uis occultus:atq; abditus:ex imo aduolabat:pastusque e manu præbebat ascẽsuro dorsum penne aculeos uelut uagina cõdens:receptumq; puteolos per magnũ æquor in ludũ ferebat. Simili modo reuehẽs pluribus ánis:donec morbo extincto puero subide ad cõsuetum locum uentitans tristis:& merẽti similis ipse quoq;(quod nemo dubitaret)desiderio expirauit. Alius inter hos annos in africo littore hipponis diarrhyti simili modo ex hominum manibus uescens:ferensque se tractandum:& alludens natantibus: impositosque portans:unguento perunctus a Flauiano proconsule africæ:& sopitus(ut apparuit)odoris nouitate fluctuatusq; similis exanimi:caruit hominum cõuersatione:ut iniuria fugatus per aliquot mẽses:mox reuersus in eodẽ miraculo fuit. Iniuriæ potestatum inhospitales ad uisendũ ueniẽtiũ hypponẽses in necem eius cõpulerũt. Ante hæc similia de puero in iasso urbe memorátur. Cuius amore spectatus lõgo tpe dũ abeuntẽ in littus auide sequiᷓ:in harenam inuectus expirauit. Pueꝝ Alexáder magnus babylõe Neptuni sacerdotio præfecit:amorẽ illum numinis ppitii

fuisse interpretatus.In eadē urbe Iasso Egesidemus scribit:& aliū puerū Hermiam nomine simi
liter maria perequitantē:cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset:relatū:delphinūq
causam læti fatētē nō reuersum in maria:atq in sicco expirasse.Hoc idem & naupacti accidisse
Theophrastus tradit.Nec modus exēploꝝ.Eadē amphilochii:& tarentini de pueris delphinisq
narrant.Quæ faciūt:ut credatur:Arionem quoq citharedicæ artis interficere nautis in mari pa
rantibus ad intercipiendos eius q̄stus eblanditū:ut prius caneret cithara:cōgregatis cātu delphi
nis cū se iecisset in mare:exceptū ab uno tenarum in littus puectū.Est prouinciæ narbonēsis & in
nemausiensi agro stagnū laterna appellatū:ubi cū hoīes delphini societate piscanť.Inūera uis mu
gilū statuto tēpore angustis faucibus stagni in mare erūpit obseruata æstus reciprocatiōe.Qua
de causa prætēdi nō queunt retia:q̄ molē ponderis nullo mō tolerēt: ēt si nō solertia insidietur
tēpori.Simili rōne in altū protinus tendūt:quod uicino gurgite efficere.locūq solum pādendis
retibus habilē effugere festināt.Quod ubi aīaduertere piscantes:concurrit aūt multitudo tēpo
ris gnara:& magis ēt uoluptatis huius auida:totusq popolus e littore quāto pōt clamore cōciet
Simonē ad spectaculi euētum.Celeriter delphini exaudiunt desideria aquilonum flatu uocē p
sequente:austro uero tardius ex aduerso referente.Sed tunc quoq īprouiso in auxiliū aduolāt.
Propere apparet acies:quæ protinus disponitur in loco:ubi coniecta est pugna.Opponunt sese
ab alto:trepidosq in uada urgent.Tunc piscatores circūdant retia:furcisq subleuant.At mugi
lum nihilominus uelocitas transilit.At illos excipiunt delphini:& occidisse ad p̄sens contenti ci
bos in uictoriam differunt.Operæ prœliū feruet:includiq retibus se fortissime urgētes gaudēt.
Ac ne idipsum fugā hostiū stimulet: iter nauigia:& retia natantesue hoīes ita sensim elabunť:ut
exitus nō appareat.Saltu:quod est alias blādissimū his:nullus conať euadere:ni summitanť sibi re
tia.Egressi protinus ante uallū prœlianť.Ita peracta captura:quos interemere:diripiunt.Sed enī
xioris operæ:q̄ in unius diei præmiū:ut cōscii sibi operiunť in posterū:nec piscibus tantū:sed in
teriectu panis ac uino satianť.Quæ de eodē genere piscādi in iassio sinu cōsul Mutianus tradit:
hoc differunt:q ultro neq inclamanti præsto sint:partesq e manibus accipiāt:& suum quemque
cubantes cū delphinis sociū habeant:q̄uis noctu & ad faces.Ipsis quoq inter se est publica socie
tas.Capto a rege cariæ alligatoq in portu delphino ingens reliquoꝝ conuenit multitudo mœ
stitia quadam:quæ posset ītelligi miserationem petens:donec dimitti rex eū iussit.Quin & par
uos semper aliquis grandior comitatur ut custos.Conspectiq sunt iam defunctum portantes:
ne lacereť a beluis.

De tursionibus aquatilibus. CA. IX.

Delphinorum similitudinē hn̄t qui uocanť tursiones.Distant & tristitia quidem aspe
ctus.Abest enim illa lasciuia:maxime tamen rostris caniculaꝝ maleficētia assimilati.

De testudinibus: & quomodo capiantur. CA. X.

Testudines tantæ magnitudinis indicum mare emittit:ut singularum superficie habi
tabiles casas integant.Atque inter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis.
Capiunť multis quidē modis:sed maxime euectæ in sūma pelagi:aut meridiano tē
pore blādito eminēte toto dorso per tranquilla fluitātes:Quæ uoluptas libere spirā
di in tm̄ fallit oblitas sui:ut solis uapore:siccato cortice:nō queāt mergi:inuitæq fluitēt oppor
tunæ uenantiū prædæ.Ferūt & pastū egressas noctu:auideq saturatas laxari.Atq ut remearint
matutino sūma i aq̄ obdormiscere:id pdi stertētiū sonitu.Tunc leuiter capti.Annatare.n.singu
lis ternos:a duobus ī dorsū uerti:a tertio laqueū iniici supinæ:atq ita ad terrā a pluribus trahi.
In phœnicio mari haud ulla difficultate capiunť:ultroq ueniunt tpe statuto anni in amnē eleu
theꝝ effusa multitudine.Dētes non sunt testudini:sed rostri margines acuti superna parte infe
riorē claudente pyxidum mō.In mari uiuunt conchyliis tanta oris duritia:ut lapides commi
nuant.In terrā egressæ in herbis pariūt oua auiū ouis silia ad centena nūero.Eaq de fossa extra
aq̄s:& cooperta terra:ac pauita pectore:& cōplanata incubant noctibus:educāt fœtus annuo spa
tio.Quidam oculis spectando quoque oua foueri ab iis putant.Fœmina coitum fugere:donec
mas festucam aliquam imponat aduersæ.Troglodytæ cornigeras habent:ut in lyra annexis cor
nibus latis:sed mobilibus:quorum in natando remigio se adiuuāt.Celotium genus id uocatur
eximiæ testudinis:sed raræ.Namque quasi scopuli præacuti chelonophagos terrent.Troglo
dytæ autem:ad quos annatant:ut sacras adorant.Sunt & terrestres: q̄ ob id in operibus chersi
næ uocantur in africæ desertis:qua parte maxime sitientibus harenis squalent rosido(ut credi
tur)humore uiuentes.Neque ibi aliud animal prouenit.

Quis primus testudines secare instituit. CA. XI.

TEstudinū putamina secare in laminas:lectosq́ & repositoria his uestire Carbilius Pollio instituit:prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. CA. XII.

AQuatilium tegmenta plura sunt. Alia corio & pilis teguntur:ut uituli: hippopotami. Alia corio tantū ut delphini. Cortice ut testudies. Silicū duricia ut ostreæ & cōchæ. Crustis ut locustæ. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspera cute ut squatina:qua lignum & ebora poliuntur. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypus.

De uitulo marino. CA. XIII.

QVæ pilo uestiunt aīal pariunt ut pistris:balena:uitulus. Hic parit in terra pecudū more. Secundo partus reddit initu. Canū modo cohæret:& parit nunq̄ geminis plures. Educat mámis foetū. Non ante.xii.diem deducit:in mare:ex eo subinde assuefaciēs. Interficiuntur difficulter:nisi capite eliso. Ipsis in sōno mugitus: Vnde nomen uituli accipiunt. Tenent disciplinam:uoceq́ pariter & uisu populū salutant. Cōdito fremitu noīe uocati rñdēt. Nullum aīal graviore somno premitur. Pennis:quibus in mari utuntur:humi quoq́ uice pedū serpunt. Pelles eoꝝ etiā detractas corpori sensum æquoꝝ retinere tradūt: semperq́ æstu maris recedente inhorrescere. Præterea dextræ pennæ uim soporiferam inesse:somnosq́ allicere subditam capiti.

De piscibus pilo carentibus:& quomodo pariant:& quot eoꝝ genera. CA. XIIII.

PIlo carentiū duo oīno aīal pariūt:delphinus ac uipera. Pisciū spēs sunt.lxxiiii.præter crustis intecta q̄ sunt.xxx. De singulis alias dicemus. Nunc.n.naturæ tractāt insigniū.

De nominibus & naturis multorum piscium. CA. XV.

PRecipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta.xv.pependisse. Eiusdē caudæ latitudinē duo cubita & palmū. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores: sylurus in nilo.esox in rheno:attilus in pado inertia pinguescēs ad mille aliqñ libras cathenato captus hamo nec nisi boum iugis extractus. Atqui hunc minimus appellatus clupea uenā quandam eius in faucibus mira cupidie appetēs morsu exanimat. Sylurus grassatur ubicūq́ est omne aīal appetens:equos innatantes sæpe demergens:præcipue in rheno germaniæ amne ꝑpter lisboum: Et in danubio mari extrahit porculo marino simillimus. Et i boristhene memoratur præcipua magnitudo nullis ossibus spinisue inter sitis:carne prædulci. In gange indiæ platanistas uocāt rostro delphini & cauda:magnitudine aūt.xv.cubitoꝝ. In eodē esse Starius Sebosus haud modico miraculo affert uermes brāchiis binis.lx.cubitoꝝ cæruleos:q nomē a facie traxerunt. His tantas esse uires.ut elephantos ad potū uenientes mordicus cōprehensa manu eorum abstrahant. Thynni mares sub uentre non hñt pinnā. Intrant magno mari pontū uerno tēpore gregatim:nec alibi foetificant. Cordilla appellat̄ partus:qui foetas redeūtes ī mare autūno comitat̄. Limosæ uero.a luto pelamides incipiunt uocari:& cū annuū excessere tempus thynni. Hi mēbrarim cæsi ceruice & abdomine cōmēdant̄:atq́ edulio recēri dūtaxat:& tū quoq́ grauiructu:cætera parte plenis pulpamētis sale asseruant̄. Melandrya uocatur cæsis quernis assulis simillima. Vilissima ex his:quæ caudæ ꝓxima:quia pingui carēt:probatissima ea quæ faucibus. At in alio pisce circa caudā exercitatissima. Pelamides in apolectos particulatimq́ cōsectæ: in genera:Cybioꝝ dispartiunt̄. Piscium genus omne præcipua celeritate adolescit:maxie in ponto. Causa multitudo amnium dulces inferentiū aquas:amiā uocāt:cuius incremētū singulis diebus itelligitur. Cū thynnis hæc & pelamides in pontū ad dulciora pabula intrāt gregati cū suis quæque ducibus:& primi oīum scōbri:Quibus & in aquis sulphureus color:extra qui cæteris. Hispaniæ cætarias hi replēt thynnis nō cōmeantibus. Sed in pōtū nulla intrat bestia piscibus malefica:præter uitulos & ꝑuos delphinos. Thynni dextera ripa intrant:exeunt leua. Id accidere existimatur: quia dextro oculo plus cernunt utroq́ hebete natura. Est in euripo tracii bosphori: quo ꝓpontis euxino iungitur in ipsis europam asiāq́ sepantis freti angustiis saxum miri cādoris a uado ad sūma plucēs: iuxta calchedonē in latere asiæ. Huius aspectu repēte territi sēp aduersum bizantii ꝓmontoriū ex ea cā appellatū auricornu præcipiti petunt agmine. Itaq́ oīs captura bizantii est magna calchedōis penuria.D.C.P.medii interfluentis euripi. Opperiuntur autem aquilonis flatum:ut secundo fluctu exeant ex ponto:nec nisi intrantes pontum bizantii capiūtur. Bruma nō uagantur. Vbicūq́ deprehensi usq́ ad æquinoctium ibi hybernant. Iidem sæpe nauigia:uelis euntia comitātes mira quadam dulcedine ꝑ aliquot horaꝝ spatia:& passuū millia a gubernacu

lis nõ separant̃:ne tridẽte qdẽ ĩ eos sæpeius iacto territi.Quidã eos:qui hoc e thynnis faciant põ
pilos uocãt. Multi ĩ propõtide æstuant:pontũ nõ intrant.Itẽ soleæ:cum rombi intrent. Nec sæ
pia ẽ cũ loligo repiat̃.Saxatiliũ turdus & merula desunt:sicut cõchylia:cum ostreæ abũdẽt. Oia
aũt hybernant in ægæo.Intrantiũ pontũ soli nõ remeãt trichiæ.Græcis.n.in plerisq; noĩbus uti
par erit:qñ aliis atq; aliis eosdẽ diuersi appellauere tractus.Sed hi soli histrum amnẽ subeunt:ex
eo subterraneis eius uenis in adriaticũ mare defluũt.Itaq; & illic descendẽtes:nec unq̃ subeuntes
3 e mare uisunt̃.Thynnoꝝ captura est a uergiliaꝝ exortu & arcturi occasũ.Reliquo tẽpore hyber
no latẽt in gurgitibus imis:nisi tepore aliquo euocati:aut pleniluniis.Pinguescunt & in tantũ.ut
4 dehiscant.Vita longissima his biennio.Animal est paruum:scorpionis effigie:aranei magnitudi
ne.Hoc se & thynno & ei:qui gladius uocatur:crebro Delphini magnitudinẽ excedẽti sub pina
affigit aculeo:tantoq; infestat dolore:ut in naues sepenumero exiliant.Quod & alias faciũt alio
rum uim timẽtes.Mugiles maxime tam p̃cipuæ uelocitatis: ut trãsuersa nauigia iteri supiactẽt.

De auguriis & diuersitate piscium. CA. XVI.

9 SVnt & piscibus præscita in hac parte auguria.Siculo bello ambulãte in littore Augu
sto piscis e mari ad pedes eius exiliit:quo argumento uates respondere Neptunũ pa
trẽ adoptantẽ eum sibi Sexto Põpeio repudiato.Tanta erat naualis rei gloria:sub pe
10 dibus Cæsaris futuros:qui maria tẽpore illo tenerent.Pisciũ fœminæ maiores q̃ ma
res.In quodã gñe oio nõ sunt mares:sicut in erythinis & chromibus.Oẽs enim ouis grauidæ ca
piunt̃.Vagantur gregatim fere cuiusq; generis squamosi.Capiunt̃ ante solis ortũ.Tũ maxie pisci
11 um fallit̃ uisus.Noctibus qdem illustribus æque q̃ die cernunt.Aiunt & si iteret̃ gurges interee
capturæ.Itaq; plures secundo tractu trahi q̃ primo:gustu olet maxime. Dein modicis imbribus
gaudẽt:aluñtq;.Quippe & harundines:q̃uis in palude prognatæ:nõ tñ sine ĩbre adolescũt.Et ali
12 as ubicũq; pisces in eadẽ aqua assidui:si nõ affluat:exanimãt̃.Prægelidam hyemem oẽs sentiũt:
sed maxime:qui lapidẽ habere in capite existimantur ut lupi:coracini:sciena:pagri.Cum asperæ
hyemes fuere:multi cæci capiuntur.Itaq; his mensibus iacent in speluncis conditi:sicut in terre
strium genere rettulimus.Maxime hippurus:& coracinus hyeme non capi: præterq̃ æstatis die
bus paucis:& iisdem semper.Item murena & orphus:conger:percæ:& saxatiles omnes.Terra qui
dẽ:hoc est uado maris excauato condi per hyemes torpedinem psittam:soleamq; tradunt.Qui
dam rursus æstus impatieantia mediis feruoribus sexagenis diebus latent:ut glaucus:aselli:aura
tæ.Fluuiatilium syllurus caniculæ exortu syderatur:& alias fulgure sopitur.Hoc & in mari acci
dere cyprino putant:& alioquin totum mare sentit exortum eius syderis.Quod maxime in bos
phoro apparet.Algæ enim & pisces superferuntur:ab imo uersa omnia.

De mugili & aliis piscibus:& q̧ non iidem ubiq; placeant. CA. XVII.

17 MVgilum natura ridetur: in metu abscondito capite toto se occultari credentium.
Iisdem tamen tanta facilitas:ut in phœnice & narbonensi prouĩcia coitus tempore e
uiuariis marẽ linea longinqua per os ad branchias religata emissum in mare:eademq;
linea retractũ fœminæ sequantur ad littus:rursusq; fœminã mares partus tempore.
Apud antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser:unus oium squamis ad os uersis cõtra
aquã nando meat:nullo nunc in honore est.Quod quidem miror:cum ´sit rarus inuentu.Qui
dam eum elopem uocant.Postea præcipuam auctoritatẽ fuisse lupo & asellis Cornelius Nepos
& Laberius poeta mimorum tradidere.Luporum laudatissimi:qui appellantur lanati a candore
21 mollitiaq; carnis.Asellorum duo genera collariæ minores & bachi:qui non nisi in alto capiunt̃.
Ideoq; prælati prioribus.At in lupis in amne capti præferuntur.Nunc scaro dat̃ principatus.q
22 solus piscium dicitur ruminare:herbisq; uesci: non ali piscibus:mari capathio maxime freguẽs.
Promontoriũ troadis lectum sponte nunq̃ transit.Inde aduectos Tiberio Claudio principe Op
tatus Elipertius p̃fectus classis inter hostiensem:& campaniæ horam:sparsos disseminauit. Qui
quennio fere cura est adhibita:ut capti redderentur mari.Postea frequentes inueniuntur italiæ
littoræ nõ ante ibi capti.Admouitq; sibi gula sapores:piscibus satis:& nouum incolam mari de
dit:ne quis peregrinas aues romæ parere miret̃.Proxima est his mensa generis duntaxat muste
larum:quas mirum dictu inter alpes: lacusq; retiæ bigrantinus æmulas marinis generat.Ex re
liqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis:sicut magnitudo modica:binasq; libras põ
deris raro admodum exuperant:nec in uiuariis:piscinisque crescunt.Septentrionalis tãtum hoc
& proxima occidentis parte gignit oceanus.Cætera eorum genera plura.Nam & alga uescuntur
& ostreis:& limo:& aliorum piscium carne:barba gemina insigniũtur inferiori labro.Lutarium

ex his uilissimi generis appellant. Hunc semper comitatur sargus nomine alius piscis: & cœnum fodiéte eo: excitatú deuorat pabulú: nec littoralibꝰ gra. Laudatissimi côchiliú sapiút. Nomé his Fenestella a colore mulleoꝝ calciaméto ꝝ datú putat. Pariunt ter anno. His certe totiés fœtura apparet. Mullum expirantem uersicolori quadam: & numerosa uarietate spectari proceres gulæ narrant: rubentiú squamaꝝ multiplici mutatione pallescenté: utiꝗ si uitro spectetur inclusus. M. Apitius ad oém luxum ingenio mirus in sotioꝝ garo (ná ea quoꝗ res cognomen inuenit) necari eos præcellés putauit: atꝗ e iecore eoꝝ alecé excogitare ꝓuocauit. Id. n. est facilius dixisse: ꝗ qs uicerit. Asinius Celer e côsularibus hoc pisce ꝓdigus Claudio principe unú mercatus octo milli bus númú. Mullus æque reputatione aufert trásuersum alium ad côtéplationé eoꝝ: q in côquæstione luxus cocos emi singulos pluris ꝗ equos ꝗrebanť. Adhuc coci triumphoꝝ preciis parantur: & æquoꝝ pisces. Nullusꝗ ꝓpe iá mortalis æstimať pluris: ꝗ q peritissime céſú dñi mergit.

De mullo: salpa: & salmone. CA. XVIII.

MVllum. lxxx. libraꝝ in mari rubro captú Licinius Mutianus ꝓdidit. Quanti mercatura eú luxuria suburbanis littoribus inuentú? Et hæc natura: ut alii alibi pisces principatú optineant. Coracinus in ægypto. Zeus idé faber appellať gadibus. Circa ebusú salpa. Obsenus alibi: & q nuſꝗ percoꝗ possit: nisi ferula uerberatus. In aquitania salmo fluuiatilis marinis oibus præferť. Pisciú alii brachias multiplices hñt: alii simplices: alii duplices. His aquá acceptam ore remittunt. Senectutis indiciú squamaꝝ duritia: quæ nó sunt oíbus similes. Duo lacus italiæ í radicibus alpium larius & uerbanus appellanť: in quibus pisces oíbus ánis uergiliaꝝ ortu existunt squamis conspicui crebris: atꝗ præacutis clauorum caligariú effigie: nec amplius ꝗ circa eum mensem uisuntur.

De exocœto. CA. XIX.

MIratur arcadia suú exocœtú appellatum ab eo: quod in siccú somni causa exeat. Circa clitorium uocalis hic tradiť: & sine branchiis. Idem aliquibus adonis dictus. Exeunt in terrá: & qui marini mures uocanť: & polypi: & murenæ. Quin & in indiæ fluminibus certum genus piscium: ac deinde resilit: Ná stagna & amnes transeunt: pleriſꝗ & euidens ratio est: ut tuto foetus edant: quia non sint ibi: qui deuorent foetus: fluctuſꝗ minus sæuiát. Has ítelligi ab his causas: seruariꝗ tépoꝝ uices magis mireť: si quis reputet quoto cuiꝗ hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio piscium in figuras corporum. CA. XX.

MArinoꝝ alii sunt plani: ut rúbi: soleæ: ac pasceres: qui a rúbis situ tantú corpoꝝ differút. Dexter resupinatus est illis: pasceri leuus. Alii longi ut murena: côger. Ideo pennarum quoꝗ siúr discrimina: quæ pedú uice datæ sunt piscibus. Nullis supra qnas: qui busdá binæ: quibusdá trinæ: aliquibus nullæ. In fucino tantú lacu piscis est: qui octonis pénis natat. binæ oío longis: ut lombricis: & anguillis: & côgris. Nullæ ut murenis: quibus nec branchiæ. Hæc oía flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur: ut serpentes terræ in sicco quoꝗ repút. Ideo etiam uiuaciora talia. Et e planis aliqua non habent pennas: ut pastinacæ. Ipsa. n. latitudine natant. Et quæ mollia appellantur: ut polypi: quoniam pedes uicem pennarum illis præstant.

De anguillis. CA. XXI.

ANguillæ octonis uiuunt annis. Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirante: austro paucioribus. At hyemem eædem in exigua aqua nó tolerát: nec in turbida. Ideoꝗ circa uergilias maxime capiuntur: fluminibus tum præcipue turbidis. Pascunť noctibus: exanimes piscium solæ non fluitant.

De lacu benaco. Ca. XXII.

LAcus est italiæ benacus in ueronensi agro minciú amné transmittens: ad cuius emersus annuo tépore octobri fere mense áutúnali sydere: ut palam est hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluuntur: in tantum mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsum fabricatis: singuloꝝ millium globi reperiantur.

De murena. CA. XXIII.

MVrena quocúꝗ tépore parit: cú cæteri pisces stato pariant. Oua eius citissime crescút in sicco: littore elapsas uulgus coitu serpentiú ipleri putat. Aristoteles myriná uocat maré: ꝗ generat. Discrimé esse: ꝗ murena uaria & infirma sit: myrinus unicolor & robustus: denteſꝗ extra os habeat in gallia septétrionali. Murenis omnibus dextera i maxilla septé næ maculæ ad formá septentrionis aureo colore fulgent dútaxat uiuentibus: pariterꝗ cú aía extingunť. Inuenit in hoc aíali documéta sæuitiæ Vedius Pollio eques ro. ex amicis Diui Augusti uiuariis eoꝝ ímergés dánata mácipia: nó táꝗ ad hoc feris terraꝝ nó sufficiétibꝰ: sed qa í alio gñe

tum pariter hoiem distrahi spectare nõ poterat. Ferũt aceti gustu præcipue eas in rabiem agi. Tenuissimũ his tergus. Contra anguillis crassius: eoq; uerberari solitos tradit Verius prætextatos. Et ob id mulctam his dicit non institutam.

De planis piscibus. CA. XXIIII.

PLanoꝝ pisciũ alteꝝ est genus: quod pro spina carthilaginẽ habet: ut raiæ: pastinacæ: squatinæ: torpedo: & quos: bouis: lamiæ: aquilæ: ranæ noibus græcia appellat. Quo ĩ numero sunt squali q̃uis non pl ani. Hæc græce in uniuersum sclache appellauit Aristoteles primus. Hoc noie eis iposito: nos distinguere non possumus: ni carthilaginata appellare libeat. Oĩa aũt carnosiora sunt talia: & supina uescũt: ut ĩ delphinis diximus. Et cũ cæteri pisces oua pariant: hoc genus solũ ut ea: quæ cete appellant: aĩal parit excepta: quam ranam uocant.

De echeneide. CA. XXV.

EST paruus admodũ piscis assuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis adhærentẽ naues tardius ire credunt: Inde noie imposito. Quam ob causam amatoriis quoq; ueneficiis infamis est: & iudicioꝝ: ac litiũ mora: Quæ crimina una laude pensat. Fluxus grauidaꝝ utero sistens: partusq; continẽs ad puerperiũ: in cibos tamen nõ admittit. Pedes eũ habere arbitrat Aristoteles: ita posita pennaꝝ similitudine. Mutianus muricẽ esse latiorẽ purpura: neq; aspero: neq; rotundo ore: neq; in angulos prodeunte rostro: sed simplice concha utroq; latere sese colligente. Quibus inhærentibus plenã uentis stetisse nauẽ portãtẽ nuncios a Periãdro: ut castrarent nobiles pueri: cõchasq; quæ id præstiterũt: apud gnidioꝝ Venerẽ coli. Trebius niger sexquipedalẽ esse: & crassitudine qnq; digitoꝝ naues morari. Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale: ut aurum quod deciderit in altissimos puteos: admotus extrahat.

De uarietate naturæ piscium. CA. XXVI.

MVtant pisces colorẽ. Cãdidæ hyeme menæ: & fiunt æstate nigriores. Mutat & phycis reliquo tpe cãdida: uere uaria. Eadẽ pisciũ sola nidificat ex alga: atq; ĩ nid o parit. Volat hirundo sane perq̃ similis uolucri hirundini.

De miluo pisce: & dracone marino. CA. XXVII.

ITẽ miluus subit in sũma maria piscis ex argumẽto appellatus lucerna: liguaq; ignea p os exerta tranqllis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari sexqpedalia fere cornua: q̃ ab his nomẽ traxit. Rursus draco marinus captus: atq; imissus ĩ harenã cauernã sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus. CA. XXVIII.

PIscium qdam sanguĩe carẽt: de qbus dicemus. Sũt aũt tria gña: In primis: q̃ mollia appellant. Deinde cõtecta crustis tenuibus. Postremo testis cõclusa duris. Mollia sũt loligo: sæpia: polypus & cætera eius gñis. His caput inter pedes & in uentre: Pediculi octoni oĩbus: Sæpiæ & loligini pedes duo. Ex his longissimi & asperi: quibus ad ora admouent cibos: & in fluctibus se uelut anchoras stabiliunt: cæteri cirri: cum quibus uenantur.

De loligine: & sæpiis: & polypis: & nautilis. CA. XXIX.

LOligo ẽt uolitat extra aquã se efferens: quod & pectũculi faciũt sagittæ mõ. Sæpiaꝝ generis mares uarii & nigriores: cõstantiæq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmina icto mare fugit. Ambo aũt ubi sensere se apprehendi: effuso atramẽto: quod pro sanguine his est: infuscata aqua abscõdunt. Polypoꝝ multa genera. Terreni maiores q̃ pelagici: & oẽs brachiis ut pedibus: ac manibus utunt. Cauda uero q̃ ẽ bisulca: & acuta ĩ coitu. Est polypis fistula in dorso: qua transmittũt mare: eãq; mõ in dexterã partẽ mõ in sinistrã transferũt. Natãt obliq ĩ caput: quod p̃duꝝ est suffocatione uiuentibus. Cæteꝝ p brachia uelut ul' sufflatõe
acetabulis disparsis eo hausto quodãmõ cui adhærescũt: tenẽt spiri: ut auelli nõ queant. Vada nõ apprehẽdũt: & grãdibus minor tenacitas. Soli molliũ ĩ siccũ exeunt dũtaxat aspeꝝ. Læuitatẽ odere. Vescunt cõchylioꝝ carne: quoꝝ cõchas cõplexu crinitũ frangũt. Itaq; præiacẽtibus testis cubile eoꝝ deprehendit. Et cũ alioquin brutum habeat animal: ut quod ad manũ hominis annatat: in re quodammõ familiari callet. Omnia in domum comportat: dein putamia rosa carne egerit: annatãtesq; pisiculos ad ea uenat. Colorẽ mutat ad similitudinẽ loci: & maxime in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id. n. a cõgris euenit ei. Sed renasci: sicut colchotis: & lacertis cauda haud falsum. Inter præcipua aũt miracula ẽ qui uocat nautilos: ab aliis põpillos. Supinus in sũma æquoꝝ puenit: ita se paulatim subrigẽs: ut emissa omni per fistulã aqua uelut exoneratus sentina facile nauiget. Postea duo pria brachia retorquẽs mẽbranã inter illa miræ tenuitatis extẽdit. Qua uelificãte in auras cæteris subremigans brachiis media cauda: ut gubernacu-

lo se regit:Ita uadit alto liburnicaꝝ gaudens imagine.Siquid pauoris interueniat hausta se mergens aqua.

De onizena: nauplio:& locustis. CA. XXX.

POlypoꝝ generis onizena dicta graui capitis odore.Ob hoc maxime murenis eá consectantibus.Polypi binis mẽsibus cõduntur.Vltra bimatum nõ uiuunt. Pereunt aũt tabe semper:Fœminæ celerius:& fere a partu.Non sunt ꝑtereunda &.L.Lucullo procons.beticæ comperta de polypis:quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit.Auidissimos esse conchaꝝ Illas ad tactũ cõprimi præcidentes brachia eorum:ultroꝗ escá ex ꝑdáte capere.Carent conchæ uisu:omniꝗ sensu alio:q̄ cibi & periculi.Insidianť ergo polybi apertis.Impositoꝗ lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciatur:ita securi grassantur:extrahuntꝗ carnes.Illæ se contrahunt:sed frustra disconeate.Tanta solertia aíalium hebetissimis quoꝗ est.Præterea negat ullum esse attrocius aíal ad conficiendũ hominem in aqua.Luctatur.n.complexu:& sorbet accetabulis:ac numeroso suctu detrahit eũ.In naufragos urinantisue impetũ capit:Sed si inuertatur:elanguescit uis.Exporrigunt enim se resupinati.Mire omnibus marinis expetentibus odorẽ quoꝗ eoꝝ:Qua de causa & nassis illinunť.Cætera quæ idẽ retulit:monstro propiora possunt uideri.Carteiæ in cetariis assuetus quidam polypus exire e mari í lacus eoꝝ apertos:atꝗ ibi salsamenta populari.Cõuertit in se custodũ indignationem assiduitate furti imodici. Sæpes erant his oblectæ:Sed has transcendebat per arborẽ:nec deprehendi potuit:nisi canum sagacitate.Hi redeuntẽ circũuasere noctu:cõcitiꝗ custodes expauere nouitatẽ.Primũ oium magnitudo inaudita erat.Deíde color muria oblitus:odore dirus:Quis ibi polypũ expectasset:aut ita cognosceret?Cũ mõstro dimicare sibi uidebáť.Náꝗ & afflatu terribili canes agebat:nũc extréis crinibus flagellatos:nũc robustioribus brachiis clauaꝝ mõ ícussos:ægreꝗ mltis tridẽtibus cõfici potuit. Oñdere Lucullo caput eius dolii magnitudine amphoraꝝ.xv.capax:atꝗ(ut ipsius Trebii uerbis utar)barbas:quas uix utroꝗ brachio cõplecti esset:clauaꝝ mõ torosas:longas pedũ.xxx.accetabulis siue calliculis urnalibus peluiũ mõ.Dentes magnitudini respondentes.Reliquiæ asseruatæ miraculo perpendere pondo septingentoꝝ.Sæpias quoꝗ & loligines eiusdem magnitudinis expulsas in littus illud idẽ auctor est.In nostro mari loligies quinũ cubitoꝝ capiũť:sæpiæ binũ. Neꝗ his bimatu longior uita.Nauigerá similitudinẽ & aliá in ꝓpontide uisam sibi ꝓdidit Mutianus cõchá esse acatii mõ carinatá inflexa pupe prora rostrata.In hanc cõdi naupliũ aíal sæpiæ simile ludẽdi societate sola.Duobus hoc fieri generibus. Tranquillo.n.uectorẽ demissis palmulis ferre ut remis.Si uero flatus inuitent:easdẽ in usu gubernaculi porrigi pandiꝗ cõchaꝝ sinus aura.Huius uoluptatẽ esse ut ferat:illius ut regat:Simulꝗ eandẽ descendere incluso sinu:fluctu hausto:territá uisu forte tristi.Id.n.cõstat iumore nauigátiũ:humana calamitas í cá est. Locustæ crusta fragili muniunť in eo genere:quod caret sanguine.Latent mensibus qnis.Silr cancri:qui eodẽ tẽpore occultanť:& ambo ueris principio senectutẽ anguium more exeũt reuocatione tergoꝝ.Cæteꝝ in aquis natát.Locustæ reptantiũ mõ fluitant.Si nullus ingruat metus:recto meatu cornibus:quæ sunt rotunditate præpilata:ad latera porrectis.Iisdẽ erectis in pauore obliquæ in latere procedũt.Cornibus inter se dimicant.Vnum hoc aíaliũ nisi uiuũ feruẽti aq̄ incoquať: fluida carne nõ hẽt callum.

De cancris. CA. XXXI.

VIuunt petrosis locis:cancri mollibus.Hyeme aprica loca sectanť.Aestate in opaca gurgitũ recedũt. Oía eius generis hyeme lædũť:autũno & uere piguescũt:& plenilunio magis:qa nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancroꝝ genera carabi:astaci:mææ: paguri heracleotici:leones:& alia ignobiliora.Carabi a cæteris cancris cauda distant. In phœnice hippoe uocantur:tantæ uelocitatis ut consequi nõ sit.Cácris uita longa:pedes octoni omnibus in obliquum flexi.Fœmiæ primus pes duplex:mari simplex.Præterea bina brachia denticulatis forcipibus.Superior pars in primoribus his mouetur inferiore immobili: Dextrum brachium omnibus maius. Vniuersi:ubi aliquando congregantur:os ponti euincere non ualent.Quamobrem egressi circuneunt:apparetque tritum iter. Pinnoteras uocatur minimus ex omni genere.Ideo oppurtunus iniuriæ.Huic solertia est inanium ostreaꝝ testis se condere:& cũ accreuerit migrare in capaciores.Cancri in pauore etiam retrorsum pari uelocitate redeũt. Dimicant inter se ut arietes aduersis cornibus incursantes.Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte:& ipsoꝝ cum exanimati sint:corpus transfigurari in scorpiones narrantur in sicco.Ex eodem genere sunt echini:quibus spinæ pro pedibus.Ingredi est his in orbẽ uolui.Itaꝗ de tritis sæpe aculeis inueniũtur.Ex his echinometræ appellantur: quorum spíæ longissimæ;calices minimi.Nec oíbus idẽ uitreus color.Circa toronem cádidi nascuntur spina

parua.Oua oium amara:quina numero.Ora in medio corpore in terram uersa.Tradunt sęuitia maris pręsagire eos:correpti(q; operiri lapillis:mobilitatem(q; pondere stabilientes nolunt uolutatione spinas atterere.Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris nauigia infrenant.

De cocleis. CA. XXXII.

IN eodem gñe sunt cocleæ aquatiles terrestres(q; exerentes se domicilio: binaque ceu cornua protendentes contrahentes(q;:oculis carent:ideoque corniculis ptentant iter.

De pectinibus. CA. XXXIII.

PEctines in mari ex eodē genere habent.Recōditi & ipsi in magnis frigoribus: ac magnis æstibus.Vngues(q; uelut igne lucentes in tenebris ēt in ore mādentiū. Firmioris iam testæ murices.Et conchaꝝ genera:in quibus magna ludētis naturæ uarietas:tot coloꝝ differentiæ:tot figuræ planis:& cōchauis:lōgis:lunatis:i orbem circūactis:dimidio orbe cæsis:in dorsum elatis:læuibus:rugatis:denticulatis:striatis:uertice muricatim itorto:margine in mucronē emisso:foris effuso:intus replicato.Iam distinctione uirgulata:crinita:crispa:cuniculatim:pectinatim:imbricatim:undata:cācellatim:retitulata:in obliquū:in rectum expansa:predensata:porrecta:sinuata:breui nodo ligatis:toto latere:cōnexis:ad plausum apertis:ad buccinam recuruis.Nauigant ex his neritæ:præbentes(q; concauam sibi partem:& alterā auræ opponentes per summa æquoꝝ uelificant.Saliūt pectines:& extra uolitār:se(q; & ipsi carināt.

De diuitiis marinis. CA. XXXIIII.

SEd qd hæc tā pua cōmemoro:cū populatio moꝝ:atq; luxuria non aliūde maior:q̄ e cōchaꝝ gñe ,pueniat?Iam qdē ex tota reꝝ natura dānosissimū uētri mare est:tot modis:tot mensis:tot piscium saporibus:quibus precia capientiū periculo fiunt.

Quomō nascant:& ubi:& quō inueniunt margaritæ. CA. XXXV.

SEd quota hæc portio est reputātibus purpuras:cōchylia:margaritas?Paꝝ scilicet fuerat in gulas condi maria:nisi manibus:auribus: capite:toto corpore a fœminis:iuxta uiris(q; gestarent.Quid mari cum uestibus?Quid undis fluctibus(q; cū uellere?Nō recte recipit hic nos reꝝ natura nisi nudos.Esto:si tanta uentri cum eo societas.Quid tergori?Parum sit nisi qui uescimur:periculis etiam uestiamur.Adeo per totū corpus animæ hois periculo quæsita maxime placent.Principiū ergo culmen(q; oium reꝝ precii margaritæ tenēt.Indicus maxime has mittit oceanus.Inter illas beluas tales tantas(q;:quas diximus:per tot maria uenientes tam longo terraꝝ tractu:e tantis solis ardoribus:atq; indicis quoq; insulis petunt:& admodum paucis.Fertilissima est taprobāe & stoidis ut dixi mus in circuitu mundi.Item perinsula pmontorium indiæ.Præcipue aūt laudant circa arabiam in persico sinu maris rubri.Origo aūt atq; genitura conchæ est haud multū ostrearum conchis differens.Has ubi genitalis anni stimulauerit hora:pandētes sese quadā oscitatione impleri roscido cōceptu tradunt:grauidas postea eniti:partū(q; conchaꝝ esse margaritas:pro qualitate roris accepti.Si purus influxerit :candorē cōspici.Si uero turbidus:fœtū sordescere.Eundē pallere cœlo minante cōceptū.Ex eo qppe cōstare:cœli(q; eis maiorē societatē esse q̄ maris:inde nubilū trahit colorem:aut pro claritate matutina serenum Si tēpestiue satient:grādescere & partus Si fulguret:cōprimi cōchas:ac pro ieiunii modo minui.Si uero & tonuerit:pauidas ac repente cōpressas:quæ uocāt physemata: efficere speciem:uerum inani inflatam(q; sine corpore.Hos esse conchaꝝ abortus.Sani quidē partus multiplici cōstāt cute:nō iproprie callū ut existimari corporis possit.Itaq; & purgātur a peritis.Miror ipso tātum eas cœlo gaudere:sole rubescere:candorem(q; perdere ut corpus humanum. Quare præcipuum custodiunt pelago altius mersæ:q̄ ut penetrent radii.Flauescunt tamē & illæ senecta:rugis(q; torpescūt:nec nisi in iuuenta cōstat ille:qui quærit uigor.Crassescunt etiam in senecta:conchis(q; adhærescūt:nec iis auelli queūt:nisi lima.Quibus una tantū est facies:& ab ea rotūditas:auersis planicies:ob id tympana nominat.Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circūferentibus.Cætero in aqua mollis unio exemptus protinus durescit.Concha ipsa cū manū uidet:cōprimit sese:operit(q; opes suas gnara ,pter illas se peti:manū(q; si præueniat acie sua abscindit:nulla iustiore pœna:& aliis munita suppliciis.Quippe iter scopulos pars maior inuenit:sed in alto quoq; comitant marinis canibus.Nec tn̄ aures fœminaꝝ arcentur.Quidam tradūt sicut apibus:ita cōchaꝝ examinibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces:miræ ad cauendū solertiæ.Has urinantiū cura peti.Illis captis facile cæteras palātes retibus includi.Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus erosa carne oi nucleos quosdam corpoꝝ:hoc est uniones decidere in ima.Vsu atteri non dubiū est:colore(q; indiligentia mutari.Dos ois

in cádore:magnitudie:orbe:læuore:pōdere haud ꝓmptis rebus in tm̄:ut nulli duo repianť indi
24 screti. Vnde nomé unionū romanæ.f.ipoſuere deliciæ.Ná apud græcos nō eſt:nec apud barba-
ros inuētores eius aliud:q̄ margaritæ.Et in candore ipſo magna differétia.Clarior in rubro ma
25 ri repertus.Indicus ſpeculariū lapidū ſquamas aſſimilat:alias magnitudine præcellēs.Sūma laus
coloris eſt exaluminatos uocari:& procerioribus ſua gratia eſt.Elenehos appellant : faſtigiata lō
gitudie.Alabaſtroꝝ figura in pleniore orbe deſinentes.Hos digitis ſuſpēdere:& binos:ac ternos
auribus.Fœminaꝝ gloria eſt.Subeunt luxuriæ eius noīa:& tedia exqſita ꝑditione poſtatus.Siq
27 dem cū id fecere crotalia appellant:ceu ſono quoq; gaudeāt:& colliſu ipſo margaritaꝝ. Affectāt
ꝗ iá & pauperes lictoré fœminæ in publico unionem eſſe dictantes.Quin & pedibus:nec crepi-
daꝝ tantū obſtragulis:ſed totis ſocculis addūt.Neq;.n.geſtare iam margaritas:niſi calcent:ac p
unionés etiam ambulent:ſatis eſt:In nr̄o mari reperiri ſolebant:Crebius circa boſphorum thra-
cium:ruffi ac parui in cōchis:quas myas appellant.'At in carnania:q̄ uocatur pinna gignit.Quo
apparet non uno conchæ genere naſci.Ná & luba tradit arabicis conchá eſſe ſimilem pectini in
ſecto:hirſutam echinoꝝ modo.Ipſum unionem in carne ipſa eſſe grandini ſimilem.Cōchæ non
tales ad nos afferūtur.Nec in acarnania ante laudati reperiunť:enormes & feri:colorîſque mar
morei.Meliores circa actiū:ſed & ii parui.Et in mauritaniæ maritimis.Alexander Polyhiſtor:&
Sudines ſeneſcere eos putant:coloremq; expirare.Eoꝝ corpus ſolidū eſſe manifeſtū eſt:ꝗ nullo
lapſu frangūtur.Non auté ſemper in media carne reperiuntur:ſed aliis atq; aliis locis. Vidimuſ
ꝗ iam extremis ēt marginibus uelut e concha exeūtes.Et in quibuſdá quaternos:quinoſq;.Pon
dus ad hoc æui ſemúciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere.In britannia ꝑuos atque decolores na
32 ſci certū eſt.Quoniá Diuus Iulius thorace qué Veneri genetrici in tēplo eius dicauit:ex britan-
nicis margaritis factū uoluerit intelligi.Lolliá Paulinam:quæ fuit Caii principis matrona:nec ſe
rio quidé:aut ſolēni cerimoniaꝝ aliquo apparatu:ſed mediocriū ēt ſpōſaliū cœna:uidi ſmarag-
33 dis margaritiſque opertá:alterno textu fulgētibus toto capite crinibus ſpiris:auribus:collo mo-
nilibus:digitiſque.Quæ ſūma quadringencies ſeſtertiū colligebat.Ipſam confeſtim paratá núcu
pationé tabulis ꝓbare.Nec dona ꝓdigi principis fuerant:ſed auitæ opes ꝓuinciaꝝ ſcilicet ſpo-
liis partæ.Hie eſt rapinaꝝ exitus.Hoc fuit quate.M.Lollius infamatus regū muneribus in toto
34 oriente interdicta amicicia a Caio Cæſare auguſti filio uenenū biberet:ut neptis eius quadringē
ties ſeſtertium operta ſpectareť ad lucernas.Cōputet nūc aliquis ex alia parte:quantum Curius:
aut Fabritius in triumphis tulerint:& imagineť eoꝝ fercula:& ex altera parte Lolliam unam im
perii mulierculá accubanté:non illos currui detractos:q̄ i hoc uiciſſe malit! Nec hæc ſumma lu
35 xuriæ exēpla ſunt.Duo fuere maximi uniones per oē æuum.Vtrunque poſſedit Cleopatra ægy
pti reginaꝝ nouiſſimaꝝ p manus oriētis regū ſibi traditos.Hæc:cū exquiſitis quottidie Antonius
ſaginareť epulis:ſuperbo ſimul:ac ꝓcaci faſtu:ut regina meretrix lautitiam eius oém apparatūq;
detrectans:quærente eo qd aſtrui magnificentiæ poſſit:reſpondit. Vna ſe cœna centies ſeſtertiū
abſumpturam.Cupiebat diſcere Antonius:ſed fieri poſſe non arbitrabatur . Ergo ſponſionibus
factis :poſtero die quo iudicium agebatur:magnificam alias cœnam ne dies periret:ſed quotti-
37 dianam Antonio appoſuit irridenti : computationemque' expoſtulanti . At illa corollarium id
eſſe conſumpturamque ſe ea in cœna taxationem confirmans : ſolamque ſe centies ſeſtertium
38 cœnaturam.Inferri menſam ſecundam iuſſit.Ex precepto miniſtri unum tantum uas ante eam
poſuere aceti:cuius aſperitas uiſque in tabem margaritas reſoluit.Gerebatque auribus tum ma-
xime ſingulare illud & uere unicum naturæ opus . Itaque ſpectante Antonio quidnam eſſet
actura detractum alterum merſit : ac liquefactum abſorbuit. Iniecit alteri manum, L.Plancus
39 iudex ſponſionis eius:eum quoque paranti ſimili modo abſumere. Victumque Antonium pro-
nunciauit homine irato.Comitetur fama unionis eius parem facta illa tantæ quæſtionis uictri-
ce regina diſſectū:ut eēt in utriſque Veneris auribus romæ in pantheo dimidia eoꝝ cœna.Non
ferent tamen hanc palmam:ſpoliabunturque etiā luxuriæ gloria.Prior id fecerat romæ in unio
41 nibus magnæ taxatiōis Clodius tragœdi Aeſopi filius relictus ab eo in amplis opibus hæres:ne
triūphatu ſuo nimis ſuperbiat Antonius pene hiſtrioni cōparatus.Et qdé nulla ſpōſione ad hoc
ꝓductus:quo id magis regiū erat:ſed ut experireť in glória palati quid ſaperēt margaritæ:atque
ut mire placuere:ne ſolus hoc ſciret:ſingulos uniones conuiuis ad ſorbendum dedit.Romæ in
ꝓmiſcuum ac frequentem uſum ueniſſe:Alexandria in ditione redacta.Primum autem cœpiſſe
circa ſyllana tempora minutas & uiles Feneſtella tradit manifeſto errore:cum Elius Stilo iugur
thino bello unionum nomen impoſitum maxime grandibus margaritis prodat.Et hoc tamen

uel licitato rem

ul' máibus

uel capta

h Hoc Iuuenalis affirmat ... ſatyra ... auribus ...

æternæ prope poſſeſſionis eſt: ſequitur hæredem. In mácipatum uenit: ut prædiũ aliquod. Conchylia & purpuras omnis ora atterit: quibus eadem mater luxuria paria pene etiam margaritis præcia fecit.

De natura purpuræ & muricis. CA. XXXVI.

PVrpuræ uiuunt annis plurimum ſeptenis. Latent ſicut murices circa canis ortũ tricenis diebus. Cõgregant̃ uerno tempore: mutuoq́ attritu lẽtorẽ cuiuſdã ceræ ſaliuãt. Simili mõ & murices. Sed purpuræ florẽ illũ tingẽdis expetitũ ueſtibus ĩ mediis hñt faucibus. Liquoris hic ẽ minimi ĩ cãdida uena. Vñ p̃cioſus ille bibit̃ nigrãtis roſæ colore ſublucẽs. Reliquũ corpus ſterile. Viuas capere cõtẽdũt: qa cũ uita ſua ſuccũ illũ euomunt. Et maioribus qdẽ purpuris detracta cõcha auferũt: minores cũ trapetis frangũt. Ita demũ rorẽ eũ excipientes tyrii. Præcipuus hic aſiæ. In menige africæ: & getulo littore oceani: in laconica europæ. Hinc faſces ſecureſq́ romanæ uiã faciũt. Idẽ p̱ maieſtate in pueritia eſt. Diſtinguit ab equite curiã. Diis aduocat̃ placãdis: oẽmq́ ueſtẽ illuminat. In triũphali miſcet̃ auro. Quapp̃ excuſata & purpuræ ſit inſania. Sed uñ cõchyliis precia? Quis uirus graue ĩ fuco: color auſterus ĩ glauco: & iraſcẽti ſilis mari. Lingua purpuræ lõgitudie digitali: qua paſcit̃ perforãdo reliq̃ cõchylia: tãta duricia aculeo eſt. Aqua dulci enecant̃: & ſicubi flumini ĩmergunt̃: alioqn captæ diebus qnquagenis uiuunt ſaliua ſua. Conchæ oẽs celerime creſcũt p̃cipue purpuræ. Anno magnitudinẽ ĩplẽt. Quod ſi hactenus trãſcurrat expoſitio: fraudatã ſe p̱tinus luxuria credat. Nos ĩdiligẽtiæ dãnet. Quãobrẽ p̱ſeq̃mur ẽt officinas: ut tãq̃ ĩuictu frugũ noſcit̃ rõ. Sic oẽs q iſtis gaudẽt p̃mio uitæ ſuæ calleãt. Cõchaꝝ ad purpuras & cõchylia eadẽ qdẽ eſt materia: ſed diſtat temperamento. Duo ſunt gña. Buccinũ minor cõcha ad ſiſitudinẽ eius buccini: quo ſonus editur. Vñ & cauſa nomini rotũditate oris in margine inciſa. Alteꝝ purpura uocat̃ calliculati p̱currẽte roſtro: & calliculi latere ĩtrorſus tabulato q̃ p̱ferat̃ lingua. Præterea clauatũ ẽ ad turbinẽ uſq́: aculeis ĩ orbẽ ſeptenis fere: q nõ ſũt buccino: ſed utriſq́ orbes totidẽ quot hñt ãnos. Buccinũ nõ niſi petris adhæret: circaq́ ſcopulos legitur. uel fucco uel canicu latum ul'cuniculi

Quot ſunt genera. CA. XXXVII.

PVrpuræ noie alio pelagiæ uocant̃. Eaꝝ gña plura: pabulo & ſolo diſcreta. Lutẽſe putrilio: & algẽſe nutritũ alga uiliſſimũ. Vtriſq́ meli⁹ tænẽſe in teneia maris ora collectũ. Hoc quoq́ tñ etiãnũ leuius atq́ dilutius. Calculoſæ appellãt̃ a calculo maris mirẽ apto cõchyliis: & lõge optĩo purpuris. Dialuſitẽſe. i. uario ſoli gñe paſtũ. Capiũt̃ autẽ purpuræ puulis rariſq́ cõchis textu ueluti naſſis in alto iactis. Ineſt iis eſca cluſiles mordaceſq́ cõchæ: quales uidemus: has ſemineces: ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcẽtes: appetũt eas purpuræ: porrectiſq́ lĩguis ĩfeſtãt. At illæ aculeo extimulatæ claudũt ſeſe: cõprimũtq́ mordẽtia: ita pẽdẽtes auiditate ſua purpuræ tollunt̃.

Quo capiũt̃ tempore. CA. XXXVIII.

CApi eas poſt canis ortũ aut ante uernũ tẽpus utiliſſimũ: quoniam cũ fœtificauere fluxos habẽt ſuccos. Sed id tingentiũ officinæ ignorant: cũ ſumma uertat̃ in eo. Eximit̃ poſtea uena: quã diximus. Cui addi ſalẽ neceſſariũ: ſextarios ferme in libras cẽtenas. Macerari triduo iuſtũ. Quippe maior uis tãto q̃to recẽtior. Feruere in plũbo. ſingulisq́ aq amphoris cẽtenas atq́ qnq̃genas medicamis libras æq̃ri: ac modico uapore torreri: & iõ lõginquæ fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus: q̃s hæſiſſe uenis neceſſe eſt: decio ferme die liq̃tis cortina uellus elutriatũ mergit̃ in expimẽtũ. Et donec ſpei ſatiſfiat urit̃ liquor. Rubens color nigrãte deterior. Quinis lana potat horis. Rurſuſq́ mergit̃ carminata: dõec oẽm ebibat ſaniẽ. Buccinũ p ſe dãnat̃: qm̃ fucũ remittit. Pelagio admodũ alligat̃: nimiæq́ eius nigritiæ dat auſteritatem illam nitorẽq́ qui queritur cocci. Ita permixtis uiribus: alterum altero excitatur: aut aſtringitur. Summa medicaminum in libras. Vellerum buccino ducentæ. Pelagio. cxi. Ita fit amethyſti color eximius ille. At tyrius pelagio primũ ſatiat̃ ĩmatura uiridiq́ cortia: mox permutat̃ in buccino. Laus ei ſũma ĩ colorẽ ſanguis cõcreti nigricãs aſpectu idẽq́ ſuſpectu refulgẽs. Vñ & Hõero purpureus dicit̃ ſanguis. uel liquata

Romæ qñ uſus purpuræ. CA. XXXIX.

PVrpuræ uſũ Rõæ ſemp fuiſſe uideo. Sed Rõulo in trabea. Nã toga p̃texta & latiore clauo Tullũ Hoſtiliũ e regibus primũ uſũ: hetruſcis deuictis ſatis cõſtat. Nepos Cornelius: q Diui Aug. pricipatu obiit. Me ingr iuuene uiolacea purpura uigebat: cuius libra dẽariis cẽtũ uenibat: nec mlto poſt rubra tarẽtia. Huic ſucceſſit dibapha tyria: q̃ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in p̃texta uſus improbabatur. Qua purpura quis nõ iã inquit triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis cõditæ anno. dcc. Cicerõe conſ. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta eſſet: ueluti magnifico ĩpẽdio. Qualiter nũc oẽs pene cõmodiores purpuræ tigunt̃. In cõchyliata ueſte cætera eadem fine

26 buccio:pterq̧ ius tpaturæ.Acq̄ p idiuiſo hũani potus ex cremto:dimidia & medicamia addũc. Sic gigniṫ laudatus ille pallor ſaturitate fraudata:tantoq̧ dilucidior q̄to magis uellera eſuriunt.

De precio earum. CA.XXXX.

Recia medicaméto ſũt qdé p fertilitate littoꝝ uiliora.Nõ tñ uſq̄ pelagiaꝝ libras qnq̄ genas númos excedere:& buccini céteos ſciáṫq iſta mercanṫ imeſo.Sed alia ſunt:nec
28 habét finé uitia.Iuuatq̧ ludere ípédio:& luſus geminare miſcédo iteꝝ:& ipſa adulterare adulteria naturæ:ſicut teſtudines tingere:argentũ auro cõfundere:ut electra fiant: addere iis æra:ut corithia.

De tingédo amethyſtino & cocco byſſino. CA.XXXXI.

On eſt ſatis abſtuliſſe gémæ nomé. amethyſtũ rurſum abſolutũ inebriaṫ tyrio:ut fit ex utroq̧ nomé iprobũ:tyriamethyſtus:ſimulq̧ luxuria duplex.Et cũ cõfeceṙ cõchylia:tráſire melius í tyriũ putát.Pœnitétia hoc primũ debet íuéiſſe artifice mutáte qđ dánabat.Inde rõ é nata.Votũ quoq̧ factũ e uitio portétoſis igeniis:& gemia demon
30 ſtrata uia luxuriæ:ut color alius operireṫ alio.Suauior ita fieri leuiorq̧ dictus. Quin & terrena
uel granũ miſceṙ:coccoq̧ tictũ tyrio tigere:ut fieret his byſſinũ.Coccũ gallatiæ rubẽs gramé:ut dicemus in terreſtribus:aut circa emeritá luſitaniæ í maxía laude é. Veꝝ ut ſimul paganṫ nobilia pigméta anniculo grami láguidus ſuccus.Idem a q̄drimo euanidus.Ita nec recéti uires:neq̧ ſeneſcéti.
31 Abúde tractata eſt ratio:qua ſe uiroꝝ iuxta fœminarũq̧ formá credit ampliſſimam fieri.

De pinna & pinnotere:& aquatilium ſenſu. CA.XXXXII.

Onchaꝝ gñis & pina é.Naſciṫ í limoſis ſubrecta ſp:nec unq̄ ſine comite:qué pínoteré uocát:alii pinophylacé id é ſqlla parua. Aliubi cancer:dapis aſſectator. Pádit ſe pina lumibus orbũ corpus itus minutis piſcibus pbés.Aſſultát alti ptinus:& ubi licétia audacia creuit:iplét eá. Hoc tépus ſpeculatus idex morſu leui ſignificat.Illa ore cõpreſſo qcqd i
33 cluſit:exaíat:ptéq̧ ſocio tribuit.Quo magis miror quoſdá exiſtimaſſe aq̄tilibus nullũ ineſſe ſenſum.Nouit torpedo uim ſuá ipſa nõ torpés:merſaq̧ í limo ſe ocultat:piſces:q ſecuri natantes obtorpuere corripiẽs.Huius iecori teneritas nulla pferṫ.Nec minor ſolertia ranæ:q í mari piſcatrix uocaṫ: eminétia ſub occulis cornicula turbato limo exerit:aſſultantes piſiculos pertrahens: do-
34 nec tam prope accedát:ut aſſiliat.Simili modo ſquatina:& rhõbus abditi pinnas exertas mouét ſpecie uermiculoꝝ.Itemq̧:quæ uocatur raia.Nam paſtinaca latrocinatur ex occulto tranſeuntes radio:quod telum eſt ei ſingens. Arguméta ſolertiæ huius:quod tardiſſimi piſciũ hi mugilé uelociſſimũ omnium habentes in uentre reperiuntur.

De ſcolopendris:uulpibus:& glanis. CA.XLIII.

35

Colopédræ terreſtribus ſimiles:q̄s cétipedes uocát:hamo deuorato oía iterranea euomũt:donec hamũ egerát:deide reſorbét.At uulpes marinæ ſili í piculo glutiũt amplius uſq̧ ad ifirma lineæ:q facile prodát.Glauius:Et q gláis uocaṫ auerſus mordet hamos:nec deuorat:ſed eſca ſpoliata graſſaṫ.

De ariete piſce. CA.XLIIII.

36

Ries ut latro:Et nunc grádioꝝ nauiũ í ſalo ſtátiũ occultatus umbra:ſi qué nandi uoluptas inuitet:expectat. Núc elato extra aquam capite: piſcantium cymbas ſpeculaṫ: occultuſq̧ adnatans mergit.

De his q̇ tertiá naturá hñt nõ aíaliũ:neq̧ fruticũ:& de urticis:& ſpõgiis: CA.XLV.

Quidé & iis ſenſũ ieſſe arbitror:q nec aíaliũ:neq̧ fruticũ:ſed tertiá ex utroq̧ naturá hñt:urticis dico & ſpõgiis. Vrticæ noctu uaganṫ:noctuq̧ mutanṫ:carnoſæ frõdis.Iis natura ut carne ueſcanṫ: Vix pruritu mordax:eadéq̧ q̇ terreſtris urticæ.Cõtrahit ergo ſe q̄ maxíe rigés:ac pnatáte piſciculo frõdé ſuá ſpargit:cõplectéſq̧ deuorat . Alias mercéti ſilis:& iactari ſe paſſa fluctu algæ uice: cõtractos piſces:attrituq̧ petræ ſcalpétes prurituũ inuadit.Eadé noctu pectines:& echinos pqrit.Dũ admoueri ſibi manũ ſentit: coloré mutat: & cõtrahiṫ.Tacta urediné mittit:paulũq̧ ſi fuerit iterualli:abſcõdiṫ.Ora ei in radices eé traduṅṫ. Excreméta p ſũma tenui fiſtula reddi.Spõgiaꝝ tria gña accipimus:ſpiſſum:ac pduꝝ:& aſpeꝝ. Tragos id uocaṫ.Minus ſpiſſũ & mollius máx.Téue déſumq̧: ex quo péicilli:achilleũ. Naſcũṫ oés í petris:Alunṫ cõchis:piſce:limo.Intellectũ ieé iis appet:qa ubi auulſoré ſenſeṙ:cõtractæ multo difficilius abſtrahunṫ.Hoc idé fluctu pulſante faciũt. Viuere eſca máifeſto cõchæ minutæ í iis reptæ oñdũt.Circa toroné ueſci illis auulſas ét aiũt:& ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruoris quoq̧ ihæret color:africis pcipuæ:q gñanṫ í ſyrtibus:maxíe fiũt manæ.Sed molliſ

sunt circa lyciá.In pfundo át nec uetoso:molliores.In hellespõto aspæ.Et désæ circa maleá.Putrescũt i apricis locis:iõ optiæ i gurgitibus:uiuétibus:ireq; madétibus nigricás color.Adhærét: nec parte nec totæ. Intersunt.n.fistulæ qdá inanes:quaternæ fere:aut quinæ:p qs pasci existimá tur.Sũt & aliæ:sed supnæ concretæ.Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligit. Viuere constat longo tpe.Pessimum oium genus earum est:quæ aplysiæ uocantur:quia elui nõ possunt:in quibus maxime sunt fistulæ:& reliqua densitas spissa.

De caniculis marinis. CA. XLVI.

Canicularũ maxía multitudo circa eas urinátes graui pículo infestat.Ipsi ferũt & nubé quádá crassescet sup capita aíaliú planoq; pisciú similé præmenté eos : arcentéq; a reciprocádo:& ob id stilos pacutos lineis annexos habere sese : quia nisi perfossæ.ita nõ recedát caliginis & pauoris(ut arbitror)ope.Nubé.n.& nebulá cuius noie id malú appellát: inter aíalia illa haud ultra cõperit quisquam.At cũ caniculis atrox dimicatio . Inguina & calces: omnemque candorem corporum appetunt.Salus una in aduersas eundi:ultroq; terrédi . Pauet .n.hoiem æque ac terret.Et sors æqua i gurgite. Vt ad summa aquæ uentú est:ibi piculú áceps uel frons Adépta rõne cõtra eúdi:dú conet emergere.Et salus ois i sotiis.Funé illi religatú ab hũeris eius trahũt.Hũc dimicás ut sit piculi signú:leua quatit.Dextera apprehenso stilo in pugna est.Modi uel tunc cus alias tractus.Vt ppe carinam uentú est:nisi pceleri ui repente rapiant:absumi spectát.Ac sæpe iam subducti e manibus auferuntur:si nõ trahentiũ ope conglobato corpe in pilæ modú ipsi se a iuuere.Protendunt quidé tridétes illi.Sed mõstri solertia est nauigiũ subeũdi:atq; ita e tuto pliandi.Ois ergo cura ad speculádú hoc malú insumitur.Certissima est securitas uidisse planos pisces:qa nunq̃ sunt ubi maleficæ bestiæ.Qua de causa urinátes sacros appellár eos.

De aíantibus q̃ silicea testa:& quæ sine ullo icludunt:& reliqs sordidis aíalibus. CA. XLVII.

Silicea testa iclusis fatédũ est nullú eé sensum:ut ostreis.Multis eadé natura:quæ frutici:ut olothuriis:pulmonibus:stellis.Adeoq; nihil nõ gignit in mari:ut caupo.Ná & æstiua aíalia poici molesta saltu:aut quæ capillus maxime celat:existant:& circũglobata esca sæpe extrahunt.Quæ causa sõnnũ pisciũ i mari noctibus infestare existimatur.Quibusdam uero ipsis innascuntur:quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. CA.XLVIII.

Nec uenena cessant dira:ut in lepore:q in indico mari ét tactu pestilés:uomitũ dissolutionéq; stomachi ,ptinus creat.In nro offa in formis:colore tm̃ lepori similis.In indis & magnitudine & pilo duriore.Tantũ uiuus ibi capit.Aeq; pestifer aíal araneus spinæ idorso aculeo noxius.Sed nullú usq̃ execrabilius q̃ radius sup caudá eminés trigonis:quá nri pastiá cá appellát.Quin cõchilii magnitudie arbores ifixus radici necat.Arma ut telú pforat & ferri & ueneni malo.

De morbis piscium. Ca XLIX.

Morbos uniuersa genera pisciũ & cætera aíalia ét fera nõ accipimus sentit. Verũ ægrotare singulos manifestú facit aliquoq; macies:cũ i eodé gñe ppingues alii capiant.

De generatione eorum mira. CA.L.

Quod ná mõ generét:desideriú & admiratio hoim differri nõ patit.Pisces attritu uétrium coeũt:táta celeritate ut uisum fallát.Delphini & reliq cete sili mõ:& paulo diutius.Fœmina piscis coitus tpe maré sequit:uentré eius rostro pulsans.Sub partu mares fœminá:similiter oua uescétes earũ.Nec satis est gñatioĩ per se coitus:nisi editis ouis inter se uersando mares:& fœminæ uitale aspersérint uirus. Nõ oibus id cõtingit ouis in tanta multitudine:alioquin replerent maria & stagna:cũ singuli uteri innumerabilia cõcipiant.

Item de generatione:& q pisces oua pariant. CA.LI.

Piscium oua i mari crescunt:quædá summa celeritate ut murenarũ. Quædá paulo tardius:Plani pisciú.quibus cauda nõ obest aculeiq; ut testudines:& raiæ:in coitu supueniũt.Polypi crine uno fœmiæ naribus adnexo.Sæpiæ & loligines linguis cõponétes ul Cruribus inter se brachia:& in cõtrariũ nantes:& pariũt ore.Sed polypi in terrá uerso capite coeũt.Reliq mollium tergis:ut canes.Item locustæ & sqllæ. Cácri ore.Ranæ supueniunt:prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente:posterioribus clunes.Pariũt minimas carnes nigras: quas gyrinos uocant:oculis tm̃ & cauda insignes:mox pedes figurant:cauda findente se in posteriores. Miruq; semestri uita resoluunt in limũ nullo cernéte : & rursus uernis aqs renascunt:q̃ fuere natæ: peride occulta rõne cũ oibus annis id eueniat.Et mytuli & pectines sponte naturæ in hareno

ſis ꝑueniūt.Quæ durioris teſtæ ſunt:ut murices purpuræ:ſaliuario lētore.Sicut areſcente hūo-
re cullices:atq; ſpuma maris incaleſcente cū admiſſus eſt imber.Quæ uero ſiliceo tegmine ope
riunť:ut oſtrea putreſcente limo:aut ſpuma circa nauigia diutius ſtante:defixoſq; palos:& lignū
maxie.Nuper cōpertū ī oſtreariis:hūorē iis fœtificū lactis mō effluere. Anguillæ atterūt ſe ſco
pulis:ea ſtrigmēta uiueſcūt.Nec alia eſt eaꝝ procreatio.Piſcium diuerſa gña nō coeūt:ꝑter ſqua
tinā:& raiā ex qbus naſcitur priori pte raiæ ſimilis:& nomē ex utroq; cōpoſitū apud græcos tra
hit.Quædā tpe anni gignūť:& ī hūore ut in terra.Vere pectines:limaces:hirudīes eodē tpe eua
neſcunt.Piſciū aūt:lupus & trichias bis āno parit:& ſaxatiles oēs.Mulli ter:ut chalcis: cyprnus:
uel ſcorpænæ ſexies.Scorpiones bis:ac ſargi uere & autūno.Ex plāis ſquatina ſola autūno & occaſu uergiliaꝝ.
Plurimi piſciū tribꝫ mēſibus:aprili:maio:iunio:Salpæ autūno:ſpari:torpedo:ſquali circa æqno
ctiū.Molles uere.Sæpia oībus menſibus.Oua eius glutino attramēti ad ſpeciē uuæ cohærētia:
maſculus ꝓſequiť afflatu:alias ſterileſcūt.Polypi hyeme cœunt.Pariūt uere oua tortili uibrata
Pāpino:tāta fœcūditate:ut multitudine ouoꝝ occiſi nō recipiāt cauo capitis:quæ ꝑgnātes tule
re.Ea excludūt quinquageſimo die:e qbus multa ꝓpter numeꝝ intercidunt. Locuſtæ & reliq̄
tenuioris cruſtæ ponunt oua ſupra oua:atq; ita incubāt.Polypus fœmina mō in ouis ſedet:mō
cauernā cancellato brachioꝝ īplexu claudit.Sæpia ī terreno parit:inter harūdines:aut ſicubi ena
ta alga.Excludit quintodecimo die.Loligines ī alto cōferta oua edunt ut ſæpiæ.Purpuræ:muri
ces:eius deniq; generis uere pariūt.Echini oua plēiluniis hñt hyeme.Et cocleæ hyberno tpe na
ſcunť.Torpedo octogenos fœtus hñs inueniť:eaq; q̄ ītra ſe parit oua præmollia ī aliū locū ute
ri trāſferēs:atq; ibi excludēs.Simili mō oīa q̄ carthilaginea appellauimus:ita fit ut ſola piſciū &
aīal pariāt:& oua cōcipiāt.Sylurus mas ſolus oīum edita cuſtodit oua:ſæpe & quinquagenis die
bus ne abſumanť ab aliis.Cæteræ fœminæ in triduo excludunt:ſi mas attigit.Acus ſiue belone
unus piſcium dehiſcente pp multitudinē utero parit.A partu calleſcit uulnus:quod & in cæcis
ſerpentibus tradūt.Mus marinus in terras ſcrobe effoſſa parit oua:& rurſus obruit terra.Trice
ſimo die refoſſa aperit:fœtumq; in aquam ducit.

De uuluis piſcium. CA. LII.

Rythini & chanæ uuluas habere traduntur.Qui trochos appellatur a græcis ipſe ſe
inire.Aquatilium omnium fœtus inter initia uiſu carent.

De longiſſima uita piſcium. CA. LIII.

Eui piſcium memorandū nuper exemplum accepimus.Pauſylipum uilla eſt campa-
niæ haud procul neapoli.In ea in Cæſaris piſcinis a Pollione Vedio coniectum piſcē:
ſexageſimum poſt annum expiraſſe ſcribit Anneus Seneca. Duobus aliis æqualibus
eius ex eodem genere etiam tunc uiuentibus.Quæ mentio piſcinarum admonet:ut
paulo plura dicamus hac de re:priuſq̄ digrediamur ab aquatilibus.

De uiuariis oſtreaꝝ:& quis ea primus inuenerit. CA. LIIII.

Streaꝝ uiuaria primus oīum Sergius Orata iuenit ī baiāo:ætate.L.Craſſi oratoris añ
marſicū bellū:nec gulæ cā:ſed auaritiæ:magna uectigalia tali ex īgenio ſuo ꝑcipiens.
Vt q̄ primus pēſiles iuenit balineas:ita māgonizatas uillas ſubīde uēdēdo.Is primus
optimū ſaporē oſtreis lucrinis adiudicauit:qñ eadē aquatilia genera alibi atq; alibi meliora.
Sicut lupi piſces in tyberi amne inter duos pōtes:rhōbus rauēnæ:murena in ſicilia:elops rhodi:
& alia gña ſil'r:ne culinaꝝ cēſura pagať.Nōdū britānica ſeruiebāt littora:cū Orata lucrina nobi
litabat:poſtea uiſum tāti in extrema italia petere brūduſiū oſtreas:ac uelitis.Sed inter duos ſapo
res nup excogitatū famē lōgæ aduectiōis a brūduſio cōpaſcere in lucrino.Eadē ætate prior Lici
nius Murena reliquoꝝ piſciū uiuaria iuenit.Cuius deinde exēplū nobilitas ſecuta ē.Philippus:
Hortēſius Lucullus exciſo ēt monte iuxta neapoli maiore īpēdio q̄ uillā ædificauerat:euripū:&
maria admiſit.Qua d'cā magnuſ Pō.Xerſē rogatū eū appellabat. Quadragītamilibꝫ ipſi piſciæ
a defūcto illo uenere piſces. Quis primus murenaꝝ uiuaria fecerit. CA. LV.

ul' Curtius

Vrenaꝝ uiuarium priuatim excogitauit.C.Hirrus āte alios:qui cœnis triūphalibus
Cæſaris dictatoris ſex milia numero murenarum mutuo appendit.Nam permutare
quidem precio noluit:aliaue merce.Huius uillam īter q̄ modicū.xl.milibus piſcinæ
uendiderunt.Inuaſit deinde ſingulorum piſcium amor.Apud baulos ī parte baiana
piſcinam habuit Hortenſius orator. Murenam adeo dilexit:ut exanimatam fleſſe credatur. In
eadem uilla Antonia Druſi murenæ:quam diligebat iaures addidit:Cuius propter famam nō-
nulli baulos uidere cōcupiuerunt.

De coclearum uiuariis:& quis primus instituit. CA. LVI.

Ocleaꝝ uiuaria instituit Fulvius Hirpinus in tarquinensi pauloante ciuile bellũ:qđ cũ Pompeio magno actũ est:distinctis quidẽ generibus eaꝝ:separatim ut essent:albæ quæ in reatino agro nascunť.Separatim illyricæ:qbus magnitudo pcipua.Africanæ: quibus fœcunditas.Solitanæ qbus nobilitas.Quin & saginã eaꝝ commentatus est:sapa & ferre: aliisq; generibus.Vt cocleæ quoq; altiles ganeam implerent.Cuius artis gloria in eã magnitudinẽ perducta fit:ut octoginta quadrantes caperent singulaꝝ calices auctor est.M.Varro.

De piscibus terrenis. CA. LVII.

Iscium genera etiãnum a Theophrasto mira produnť circa babylonis rigua decedẽtibus fluuiis in cauernas aquas hebetes remanere.Quosdam inde exire ad pabula pennulis gradiẽtes crebro caudæ motu:cõtraq; uenãtis refugere in suas cauernas:& i iis obuersos stare.Capita eoꝝ esse ranæ marinæ similia:reliquas partes gobioꝝ:Branchias ut cæteris piscibus.Circa heracleam & toronẽ & lycũ amnẽ esse multifaria.In ponto unum genus esse: quod extremas fluminũ aquas sectet:cauernasq; sibi faciat in terra:atq; in iis uiuat ẽt reciprocis amnibus siccato littore.Effodi ergo:motu demũ corpoꝝ uiuere eos approbant.Circa heracleã eandẽ eodemq; lyco amne decedente ouis relictis in limo generari pisces:qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis.Quod fieri non indigo hũoris:propter quod & ãguillas diutius uiuere exẽptas aquis.Oua autẽ in sicco maturari:ut testudinum.Eadem in ponti regione apprehẽdi in glacie piscium quosdam maxime gobiones non nisi patinarum calore uitalem motũ fatentes.In iis quidẽ tamẽtsi mirabilis:est aliqua ratio.Idem tradit ipaphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus.In iis locis ubi nullæ restagnent aquæ.Miraturq; & ipse gigni sine coitu.Humoris quidẽ uim aliquã inesse quam puteis arbitratur :cũ nonnulli reperiantur pisces.Quicquid est hoc certe minus admirabile talpaꝝ facit uita subterranei animalis:nisi forte uermium terrenorum:& his piscibus natura est.

De muribus nili. CA. LVIII.

Erum oĩbus iis fidem nili inundatio affert oĩa excedentem miracola.Quippe detur gente eo musculi reperiũtur incohato opere genitalis aquæ terræq;:iam parte corporis uiuentes:nouissima effigie etiãnum terrena.

De anthia pisce:& quomodo capiatur. CA. LIX.

Ec de anthia pisce sileri cõuenit.Itaq; plerosq; aduerto credidisse apud chelidonias ĩsulas:quas diximus asiæ scopulos ante tauri promontoriũ sitas.Ibi frequẽs hic piscis: & celeriter capitur uno genere:paruo nauigio & concolori ueste:eademq; ora per aliquot dies continuos piscator enauigat certo spatio:escamq; proiicit.Quicquid ex eo muteť:suspecta fraus prædæ est.Cauẽtq; qđ timuit:cũ id sæpe factũ ẽ:unus aliquando cõsuetudine inuitatos anthias escam appetit.Notatur hic intentione diligenti:ut auctor spei:cõciliatorq; capturæ. Neq;.n.est difficile cũ per aliquot dies solus accedere audeat:tandẽ & aliquos inuenit:paulatim comitatior.Postremo greges adducit innumeros:iam uetustissimis quibusq; assuetis piscatorem agnoscere:& cibũ e manu capere.Tũ ille paulum ultra digitos in esca iaculatus hamum singulos inuolat uerius q̃ capit:ab umbra nauis breui conatu abscedens:Ita ne cæteri sentiant alio intus excipiẽte cẽtonibus raptũ:ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat.Cõciliatorẽ nosse ad hoc pdest:ne capiať.Parcit piscator fugituro in reliquũ gregẽ.Ferunt discordẽ sotiũ duci sotii isidiatũ pulchre noto cœpisse malefica uolũtate.Agnitũ i macello a sotio cuius iniuria erat: & dati dãni formula ex edicto cõdẽnatũ.Addit Mutianus æstimata lite decẽ libris.Idẽ anthiæ cum unũ hamo teneri uiderit:spinis q̃s i dorso serratas hñt lineã seccare traduntur:eo qui tenetur extendẽte:ut præcidi possit.At inter sargos:ipse qui tenetur:ad scopulos lineam terit.

De stellis marinis. CA. LX.

Ræter hæc claros spia auctores uideo mirari stellã i mari.Ea figura est pua admodũ caro itus:extra durioẽ callo.Huic tã igneũ feruorẽ eẽ tradũt:ut oĩa i mari ɔtacta adurat.Oẽm cibũ statĩ pagat.Quibꝫ fit hoc cognitũ expimẽtis:haud facile dixeri.Mirabilio dixeri id cuius expiẽdi quottidie occasio ẽ. De dactylis eorũq; miraculis. CA.LXI.

Onchaꝝ e gñe sũt dactyli ab humanoꝝ unguiũ similitudine appe lati.Iis natura in tenebris remoto lumine:alio fulgore clarere:& q̃to magis humorẽ habeãt.Lucere in ore mãdẽtiũ.Lucere i manibus:atq; ẽt in solo:ac ueste decidentibus guttis:ut procul dubio pateat:succi illam naturam esse:quam miremur etiam in corpore.

De inimicitiis:& amicitiis inter se aquatilium. CA. LXII.

Vnt & inimicitiarum atq; concordiæ miracula. Mulgi & lupus mutuo odio flagrant Cōger & murena caudas inter se prærodentes. Polypū ī tātū locusta pauet: ut si iuxta uiderit: oīno moriaẜ. Locustam conger. Rursus polypū congri lacerant. Nigidius auctor est prærodere caudam mugili lupum: eosdemq; statis mensibus concordes esse. Oēs autem uiuere: quibus caudæ sic amputentur. At e contrario amicitiæ exempla sunt: præter illos de quorum diximus societate. Balenæ musculus quandoque prægraui superciliorum pondere obrutis eius oculis infestantia magnitudinem uada prænatans demonstrat: oculorumque uice fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS

De Natura Auium. CA. I.

EQ VITVR NATVRA AVIVM: QVARVM GRANDISsimi: & pene bestiaꝝ generis strutiocameli. Africi uel æthiopici altitudinē equitis īsidentis equo excedūt: celeritate uincūt. Ad hoc demū datis pēnis: ut currentē adiuuēt. Cætero nō sunt uolucres: nec a terra tollunẜ. Vngulæ iis ceruinis similes: quibus dimicant: bisulcæ cōprehēdēdis lapidibus utiles: quos ī fuga cōtra sequētes igerūt pedibus. Cōcoquēdi fine delectu deuorata mira natura. Sed nō minus stoliditas: in tanta reliq corporis altitudine cū colla frutice occultauerint: latere sese existimantium. Premia ex iis oua popter amplitudinem pro quibusdam habita uasis: conosq; bellicos: & galleas adornātes pēnæ.

De phœnice. CA. II.

Ethiopes atq; indi discolores maxīe: & inenarrabiles ferūt aues. Et ante omnes nobilem arabiæ phœnicem. Haud scio an fabulose unum in toto orbe: nec uisum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine: auri: fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleam roseis caudam pennis distinguentibus. Cristis faciem: caputq; plumeo apice honestare. Primus atque diligētissimus togatoꝝ de eo prodidit Manilius senator ille maximis nobilis doctrinis: doctore nullo. Auctor est neminē extitisse qui uiderit uescentem. Sacrum in arabiæ solo esse. Viuere annis sexcentis sexaginta. Senescentē casia: thurisque surculis construere nidum: repleẜ odoribus: & super emori. Ex ossibus deīde ac medullis nasci primo ceu uermiculū: inde fieri pullū. Principioq; iusta funeri priori reddere: & totū deferre nidum prope pancaiam in solis urbem: & in ara ibi deponere. Cum huius alitis uita magni conuersionem anni fieri prodit idem Manilius. Iterumque significationes tempestatum: & syderum eodem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere. Quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annū prodente se. P. Licinio. Marco Cornelio cosſ. ducentesimum quintumdecimū. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauisse in ægyptum tradit. Qu. Plautio Sex. Papinio cosſ. Allatūq; esse in urbem Claudii principis censura: anno urbis. dccc. & in comitio ꝓpositū: Quod actis testatum est. Sed quæ falsa esse nemo dubitarit.

De aquilis. CA. III.

X iis quas nouimus: aquilæ maximus honos maxima & uis. Sex eaꝝ genera. Melenæros a græcis dicta: eademq; ualeria minia magnitudīe: uiribus pcipua: coloꝛ nigricās. Sola aqlaꝝ fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugāt. Sola sine clāgore: sine murmuratione. Conuersaẜ aūt in mōtibus. Secundi generis pygargus in oppidis māsitat & in cāpis albicāte cauda. Tertii morphnos: quā Hōerus & parcnō uocat: aliq & plancū & anatariā: secūda magnitudīe & ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonœ Apollinis dicta filia dētes ei eē ꝓdidit: mutæ alias carenti lingua. Eādēque aquilaꝝ nigerrimā: ꝓminētiore cauda. Consensit & Bœthus. Ingeniū ē ei testudies raptas frāgere e sublimi iaciēdo: Quæ sors iteremit poetā Aeschylū: ꝓdictā fatis (ut ferūt) eius diei ruinam secura cœli fide cauentem. Item quarti generis est percopterus: eadē moratur per lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: sed imbellis: & degener: utpote quam uerberet coruus. Eadem ieiunæ semper auiditatis: & quærulæ murmurationis. Sola aquilarum ex anima ferit corpora. Cæteræ: cum occidere: consīdunt. Hæc

uel clāgum

uł secuturā

facit ut quintũ genus gnesion uocet:uelut uerũ solũq; icorruptæ originis:media magnitudine:
colore subrutilo:rarum cõspectu.Superest halietus:clarissima oculoꝝ acie:librãs ex alto sese:ui-
soq; in mari pisce:preceps in eum ruens:& discussis pectore aquis:rapiens.Illa quam tertiam dixi
mus:circa stagna aquaticas aues appetit:mergentes se subinde:donec sopitas lassatasq; rapiat:Spe
ctanda dimicatio:aue ad perfugia littoꝝ tendente:maxime si cõdensa harundo fit.Aquila in de
iectu abigente ala:& cũ appetit in lacus cadente:umbrãq; suam nanti sub aqua a littore oñden-
te.Rursus aue in diuersa:& ubi minime se credat spectari:e mergente.Hæc causa est gregatĩ aui
bus natãdi:quia plures simul non infestantur: resperſu pennaꝝ hostẽ occecãtes. Sæpe & aquilæ
ipsæ non tolerantes pondus apprehensũ una merguntur.Halietus tantũ implumes etiãnum pul-
los suos percutiens subinde cogit aduersos intueri solis radios:& si cõniuẽtẽ flentẽq; aiaduertit.
præcipitat e nido uelut adulterinũ & degenerem.Illum cuius acies firma contra steterit:educat.
Halieti suum genus non hñt:sed ex diuerso aquilaꝝ coitu nascunt.Id quidem quod ex iis natũ
est:in ossifragis genus habet:e quibus uultures progenerant minores.Et ex iis magni qui oĩno
non generant.Quidã adiiciunt genus aquilæ:quam barbatam uocant:thusci uero ossifragã:tri-
bus primis:& qnto aquilaꝝ generi inædificat.Nido lapis ætites:quem aliqui dixere gagiten:ad
mul ta remedia utilis:nihil igne deperdens.Est aũt lapis iste prægnans:intus cum quatias alio ue
lut in utero sonante.Sed uis illa medica:non nisi in nido direptis. Nidificant in petris & arbori
bus..Pariũt oua terna.Excludunt pullos binos:nisi sunt & tres aliqñ.Alterũ expellunt:tedio nu-
triendi.Quippe eo tẽpore ipsis cibũ negauit natura ꝓspiciens:ne oĩum feraꝝ foetus raperentur.
Vngues quoq; eaꝝ fuertunt diebus iis.Albescunt inedia pẽnæ:ut merito ꝑtus suos oderit.Sed
eiectos ab iis cognatũ genus ossifragi excipiunt:& educant cum suis.Veꝝ adultos quoq; persequ
tur parens:& longe fugat:æmulos scilicet rapinæ.Et alioquin unũ par aquilaꝝ magno ad popu
landũ tractu:ut satiet:indiget.Determinant ergo spatia:nec in proximo ꝑdant.Rapta nõ ꝓtinus
ferũt:sed primo deponũt:expertæq; pondus tunc demũ abeũt.Oppetũt nõ senio nec ægritudi-
ne:sed fame:in tantũ superiore accrescẽte rostro:ut aduncitas aperiri nõ queat.A meridiano aũt
tpe operant:& uolant.Prioribus horis diei donec impleantur hoĩum conuentu fora ignauæ se-
dent.Aquilaꝝ pennæ mixtas reliquaꝝ alitum pennas deuorãt.Negant unq̃ solam hanc alitem
fulmine exanimatam.Ideo armigeram Ioui consuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint. CA. IIII.

ROmanis eã legionibus C.Marius in secũdo cõsulatu suo ꝓprie dicauit. Erat & antea
prima cũ quattuor aliis lupis:minotauris:equis:apris:quæ singulos ordĩes anteibant.
Paucis ante annis sola in acie portari cœperat:reliqua in castris relinquebant.Marius
in totum ea abdicauit.Ex eo notatũ nõ fere apud legiões unq̃ hybernatũ eẽ ĩ castris:
ubi aquilaꝝ nõ sit iugũ.Primo & secũdo generi nõ minoꝝ tantũ quadrupedũ rapina:sed ẽt cũ
ceruis prœlia.Multum puluerẽ uolutatu collectũ insidens cornibus excutit in oculos:pẽnis ora
uerberans:donec præcipitet in rupes.Nec unus hostis illi satis est.Acrior est cum dracone pu-
gna:multoq; magis anceps etiam si in aere.Oua hic consectatur aquilæ auiditate malefica.At il-
la ob hoc rapit ubicũq; uisum.Ille multiplici nexu alas ligat:ita se ĩplicãs:ut simul decidat:

Mirum de aquila. CA. V.

ESt percelebris apud seston urbem aquilæ gloria educatam a uirgine retulisse gratiã:
aues primo mox deinde uenatus aggerentem.Defuncta postremo in rogum accensũ
eius iniecisse sese:& simul conflagrasse.Quam ob causam incolæ:quod uocant hero-
um in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis:quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. CA. VI.

Vlturum præualent nigri.Nidos nemo attingit.Ideo etiam fuere qui putarent illos
ex aduerso orbe aduolare falso.Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Foetus qui-
dem sæpe cernuntur fere bini.Vmbricius aruspicum in nostro æuo peritissimus pa
rere tradit oua.xiii.Duo ex iis reliqua oua nidumque lustrare:mox abiicere. Triduo autem ãte
ut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale CA. VII.

SAnqualem auem atq; immusulum augures romani magnæ quæstioni habent.Immu
sulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse:& sanqualem ossifragã.Massurius san-
qualem ossifragam dicit esse.Immusulum autem pullum aquilæ:priusq̃ albicet cau-
da.Quidam post Mutium augurem uisos non esse romæ confirmauere. Ego(quod
uerisimilius est)in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.

De accipitribus: CA. VIII.

uel ægicū Ccipitrum genera.xvi.inuenimus.Ex iis circon claudū altero pede prosperrimi augu
rii nuptialibus negociis & pecuariæ rei.Triorché a nūero testiū:cui pricipatū in augu
riis Phœmone dedit.Buteoné húc appellant romani.Familia ét ex eo cognominata
cū prospero auspicio in ducis naui sedisset.Aesalon græci uocát:qui solus omni tpe apparet.Cæ
teri hyeme abeūt.Distinctio generꝶ ex auiditate.Alii nō nisi ex terra rapiunt aué.Alii nō nisi cir-
ca arbores uolitanté.Alii sedenté in sublimi.Aliquí uolanté in aperto.Itaqꝫ & columbæ nouere
ex iis pericula:uisoqꝫ cōsidunt:uel subuolant:cōtra naturam eius auxiliantes sibi:in insula africæ
uel cirno cerne i oceano.Accipitres totius massiliæ humi fœtificát:nec alibi nascunť:illis assueti gétibus.
In thraciæ parte super amphipolim hoies atqꝫ accipitres societate quadam aucupátur.Hi ex sil-
uis & harundinetis excitant aues.Illi superuolantes deprimunt.Rursus captas aucupes diuidūt
cum iis.Traditū est missas in sublime ibi excipere eos:& cum tépus sit capturæ:clangore ac uo
latus genere inuitare ad occasionem.Simile quidá lupi apud mæotin paludé faciunt.Nam nisi p
tem a piscantibus suam accepere:expansa eoꝶ retia lacerant.Accipitres auium nō edunt corda.
Nocturnus accipiter cybindus uocatur:rarus etiam in siluis:interdiu minus cernens.Bellum in
ternecium gerit cum aquila: cohærentesqꝫ sæpe prehenduntur.

De cocyce quæ a suo genere interimitur. CA: IX.

Ocyx ex accipitre uideť fieri:tpe anni figurá mutás:qm̄ tunc non apparét reliqui:nisi
perq̄ paucis diebus.ipseqꝫ modico tpe æstatis uisus:nō cerniť postea.Est autem neqꝫ
aduncis unguibus solus accipitrū:nec capite similis illis:neqꝫ alio q̄ colore:ac rictu co
lumbi potius.Quin absumitur ab accipitre:si quádo una apparuere.Sola omnium auis a suo ge
nere iterempta.Mutat autem & uocem.Procedit uere.Occultatur canicule ortu:semperqꝫ parit
in alienis nidis:maxime palumbium maiori ex parte singula oua:quod nulla alia auis:raro bina.
Causa subiiciendi pullos putatur:ꝙ sciat se inuisam cunctis auibus.Nam minuta quoqꝫ infestát.
Ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur:ni fefellerit.Quare nullum facit nidum:alioqn
trepidum animal.Educat ergo subditum adulterato fœta nixu.Ille auidus ex natura præripit
cibos reliquis pullis.Itaque pinguescit:& nitidus in se nutricem cōuertit.Illa gaudet eius specie:
miraturque sese ipsam:ꝙ talem pepererit.Suos comparatione eius damnat:ut alienos: absumiqꝫ
etiam se inspectante patitur:donec corripit ipsam quoque iam uolandi potens. Nulla tum auiū
suauitate carnis comparatur illi.

De miluis. CA: X.

Ilui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt.Notatum in iis rapacissimá
& famelicam semper alitem:nihil esculenti rapere unq̄ ex funerum ferculis:nec olym
piæ ex hara.Ac ne ferentium quidem manibus:nisi lugubri municipioꝝ immolátiū
ostento.Iidem uidentur artem gubernádi docuisse cauda flexibus in cœlo monstran
te natura:quod opus esset in profundo.Milui & ipsi hybernis mensibus latent: non tamen ante
hirundines abeuntes.Traduntur autem & solstitiis affici podagra.

Digestio auium per genera. CA. XI.

Olucrum prima distictio pedibus maxime cōstat.Aut enim aduncos ungues habét:
aut digitos:aut palmipedum in genere sunt:uti anseres:& aquaticæ fere aues.Adun-
cos ungues habentia carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus:cornice:coruis: bubone. CA. XII.

Ornices & alio pabulo.Vtqꝫ duritiam nucis rostro repugnantem uolantes in altū in
saxa tegulasiue iaciunt iterum ac sæpius:donec quassatá perfringere queant.Ipsa ales
est inauspicatæ garrulitatis:a qbusdá tñ laudata.Ab arcturi sydere ad hirundinū ad-
uentum notať:eá in Mineruæ lucis téplisqꝫ raro:alicubi oíno nō aspici:sicut athenis.
Præterea sola hæc etiam uolantes pullos aliquádiu pascit.Inauspicatissima fœtus tépore:hoc est
post solstitium.Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos: ac uolare cogunt: sicut &
corui:qui & ipsi non carne tantum aluntur:sed robustos quoqꝫ fœtus suos fugant longius.Itaqꝫ
paruis in uicis non plus bina cōiugia sunt.Circa cranonem quidem thessaliæ singula perpetuo.
Genitores soboli loco cedunt.Diuersa in hac & supradicta alite quædam:corui ante solstitium
generant.Item ægrescunt sexagenis diebus:siti maxime:antequam fici coquantur autumno.Cor
nix ab eo tempore corripitur morbo.Corui pariunt cum plurimum quinos.Ore eos parere aut
coire uulgus arbitrať.Ideoqꝫ grauidas si ederit coruinū ouū:p os ptū reddere:atqꝫ in totū diffi-

culter parere:si tecto inferant. Aristoteles negat. Nõ hercule magis:q̃ in ægypto ibim. Sed illá ex osculationé:quæ sæpe cernit: qualé in colúbis esse. Corui in auspiciis soli uident intellectú hic significationú suaꝝ. Ná cum mediæ hospites occisi fút:oés e pelopõneso & attica regione uolauerút. Pessima eoꝝ significatio cú glutiút uocé uelut strangulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habét:ut noctuæ: bubo:ululæ. Oíum hoꝝ hebetes interdiu oculi. Bubo funebris & maxie abominatus publicis præcipue auspiciis. Deserta incolit:nec tantú desolata:sed dira ét: & inaccessa. Noctis mõstrú:nec cátu aliquo uocali:sed gémitu. Itaq; in urbibus: aut oío in luce uisus:dirú osté tú est. Priuatoꝝ domibus insidenté plurimú scio non fuisse feralé. Volat nunq̃ quolibet:sed trásuersus aufert. Capitolii cellam ipsam intrauit Sex. Papellio Istro. L. Pediano consf. ꝓpter qđ nonis martiis urbs lustrata est eo anno.

De incendiaria aue. CA. XIII.

INauspicata est & incendiaria auis: ꝓpter quá sæpenumero lustratá urbé in annalibus inuenimus:sicut. L. Crasso. C. Mario cõss. Quo anno & bubõe uiso lustrata est. Quæ sit auis ea nec reperit:nec traditur. Quidá ita interpretant incendiariá esse:q̃cúq; apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alii spinturnicem eam uocát. Sed hæc ipsa quæ esset inter aues:qui se scire diceret:non inueni.

De cliuina. CA. XIIII.

CLiuinam quoq; auem ab antiquis nominatam animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam dicunr. Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidiú subis appellatur auis:quæ aquilarum oua frangar.

De auibus incognitis. CA. XV.

SVnt præterea cõplura genera depicta in hetrusca disciplina sæculis nõ uisa:quæ núc defecisse mirum est:cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. CA. XVI.

EXternoꝝ de auguriis peritissime scripsisse illapsas noíe putat. Is tradit:noctuá: buboné:picú:arbores cauanté:trigoné:cornicé a cauea de ouo exire:qm̃ pondere capitum puersa oua posterioré partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. CA. XVII.

NOctuaꝝ cõtra aues solers dimicatio. Maior circúdatæ multitudie resupinæ pedibus repugnét:collectæq; in arctú rostro & unguibus totæ tegunt. Auxiliat accipiter collegio quodá naturæ:bellúq; partit. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare:& nouẽ uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. CA. XVIII.

SVnt & paruæ aues uncoꝝ unguiú:ut picus martius:cognomie insignes & í auspiciis magnæ. Quo in genere arboꝝ cauatores scádétes in subrectú stellionú mõ. Illi uero uel felium & supini pcussi corticis sono pabulú subesse intelligút. Pullos in cauis educát auiú soli. Adactus cauernis eoꝝ a pastore cuneus: admota quadam herba ab iis elabi credit uulgo. Trebius auctor est:clauú uel cuneú adactú quáta ui libeat in arbores:in qbus nidú habeat:statim exilire cú crepitu arboris:cú insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sút in auguriis:a rege qui nomé huic aui dedit. Vnú eorum ꝓscitú transire nõ queo. In capite prætoris urbani. L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide:ut manu apprehenderetur. Respondere uates:exitium imperio portendi:si dimitteretur. At si exanimaretur prætori. Et ille auem ꝓtinus cõcerpsit. Nec multo post ípleuit ꝓdigiú. Vescunt & glande in hoc genere: pomisq; multæ:sed quæ carne tm̃ nõ uiuunt. Excepto miluo:quod ipsum in auguriis dirum est.

De uncos ungues habentibus:& digitos. CA. XIX.

VNcos ungues habentes omnino nõ congregantur:& sibi quoq; prædantur. Sút auté omnes fere altiuolæ præter nocturnas:& magis maiores. Oíbus quibus alæ grandes: corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro consistunt:curuatura unguium prohibente. Núc de secundo ordine dicamus : quod in duas diuiditur species : oscines:& alites. Illarum generi cantus oris:his magnitudo differentiam dedit. Itaq; præcedent ordine omnes reliquas.

De pauonibus:& quis eos primus comederit. CA. XX.

IN hiis pauonum genus cú formá:tum intellectum eius & gloriá:gemmátes laudatus expádit colores:aduerso maxime sole:quia sic fulgétius radiát. Simul umbræ quodá repercussus cæteris:q in opaco clarius micát:Cõcauo q̃rit cauda. Oésq; in aceruú cõ- uel Cõcata trahit pénaꝝ quos spectari gaudet oculos. Idé cauda ánuis uicibus amissa cú foliis arboꝝ dõec

renafcatur itez:cũ flore pudibundus:ac moerens quærit latebram. Viuit annis.xxv.Colores in. cipit fũdere in trimatu:ab auctoribus non gloriofum tantum aĩal traditur:fed & maliuolũ:ficut anferum uerecundũ.Quoniã has quoq; quidam addiderunt notas in his:haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit orator Hortenfius a Dialiciali cœna facerdotii.Sagi nare primus inftituit circa nouiffimum pyraticum bellum.M.Aufidius Lurco:exq; eo quæftu redditus is feftertium fexagena millia habuit.

De gallis:& quomodo caftrentur:& de gallinaceo locuto. CA. XXI.

Roxime gliã fentiunt:& hi nři uigiles nocturni:quos excitandis in opa mortalibus rũpendoq; fomno natura genuit. Norunt fydera:& ternas diftingunt horas interdiu cantu.Cũ fole eũt cubitũ.Quartaq; caftrenfi uigilia ad curas laboreq; reuocãt. Nec. folis ortum incautis patiuntur obrepere.Dieq; uenientẽ nũciãt cantu.Ipfum uero cã tum plaufu laterũ.Imperitant fuo generi:& regnũ in quacũq; funt domo exercent.Dimicatione pariter hoc quoq; iter ipfos:uelut ideo tela agnata cruribus fuis itelligẽtes.Nec finis fæpe cõmo rientibus.Quod fi palma cõtingit:ftatim in uictoria canũt:feq; ipfi principes teftanť. Victus oc cultatur filens:ægreq; feruitiũ patiť.Et plebs tamẽ æque fuperba graditur:ardua ceruice: criftis celfa:Cœluq; fola uolucrũ afpicit crebro.In fublime quoq; caudam falcatam erigens.Itaq; terro ri funt ẽt leonibus generofiffimis feraz.Iam ex his quidam ad bella tantũ:& prœlia affidua na fcũtur:quibus ẽt patrias nobilitarunt rhodũ:ac tanagram.Secundus eft honos habitus melicis: & chalcidicis:ut plane digne aliti tantũ honoris præbeat romana purpura.Hoz funt tripudia foliftima.Hi magiftratus noftros quotidie regunt:domofq; ipfis fuas claudunt:aut referant.Hi fafces romanos ipellunt:aut retinent.Iubẽt acies:aut prohibent.Victoriaz oĩum toto orbe par tarum aufpices.Hi maxime terraz iperio impitãt.Ex iis ẽt fibræ funt:q̃ haud aliter q̃ opimæ ul ctimæ diis gratæ.Hñt oftenta ex fe:& ṗpofteri eorum uefpertiniq; cantus.Nãq; totis noctibus canendo boetiis nobilem illam aduerfus lacedæmonios præfagiuere uictoriã.Ita cõiecta iterpre tatione:quoniam uicta ales illa non caneret.Definunt canere caftrati.Quod duobus fit modis: lumbis aduftis candente ferro:aut imis cruribus.Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pinguefcunt.Pergami omnibus annis fpectaculum gallorum publice editur ceu gladiatoz.Inue nitur in annalibus in ariminefi agro.M.Lepido.Qu.Catulo conff.in uilla Galerii locutum galli naceum femel:quod equidem fciam.

De anferibus & qs primus iecur ãferinũ cõederit:& de adipe anferino comageno. CA.XXII.

St & anferi uigil cura capitolio teftata defenfo:p id tps canum filentio ṗditis rebus. Quaõbrẽ cibaria anfez cẽfores imprimis locant.Quin & fama amoris:Argis dilecta forma pueri noie oleni:& Glauces Ptolemæo regis cithara canentis:quã eodẽ tpe & aries amaffe ṗdiť.Põt & fapiẽtiæ uideri itellectus iis ẽẽ:ita cões ṗpetuo adhæfiffe La cydi philofopho diciť:nũq; ab eo:nõ in publico:nõ ĩ balneis.nõ noctu:nõ iterdiu digreffũ.Nři fapientiores:q eos iecoris bonitate nouere.Fartilibus ĩ magnã amplitudinẽ crefcit:exẽptũ quo. q; lacte mulfo augeť.Nec fine cã ĩ q̃ftiõe ẽ.Quis prius tm̃ bonũ iuenerit.Scipio an Metellus bis cõfularis:an.M.Seffius eadẽ ætate eqs ro:Sed(qď cõftat)Meffalinus Cotta Meffalæ oratoris fili us palmas pedũ ex iis torrere:atq; patinis cũ gallinaceorum criftis condire repperit. Tribueť.n. a me culinis cuiufq; palma cũ fide.Miz in hac altera morinis ufq; romã pedibus uenere.Feffi ṗ feruť ad prĩos.Ita cæteri ftipatiõe naturali ṗpellũt eos.Candidorũ altez uectigal ĩ plũa. Vellũť qbufdã locis bis anno. Rurfus plumigeri ueftiunť:molliorq; quæ corpori q̃ ṗxima.Et e germa nia laudatiffima.Candidi ibi:uerum minores:ganzæ uocanť.Precium plumæ eoz in libras de narii gni.Et inde crimina plerũq; auxiliariũ præfectis a uigili ftatione ad hæc aucupia:dimiffis cohortibus totis.Eoq; deliciæ ṗceffere:ut fine hoc inftrumento durare iã ne uiroz quidẽ cer uices poffint.Aliud repperit fyriæ pars:quæ comagene uocatur.Adipem eorum in uafe æreo cũ cinnamo niue multa obrutum:ac rigore gelido maceratũ ad ufum præclari medicamĩis:qď ab gente diciť comagenum.Anferum gñis funt pelonopes:& quibus lautiores epulas nõ nouit bri tannia chenalopeces fere anfere minores.Decet & erythrotaonas fuus nitor:abfolutaq; nigritia: ĩ fupciliis cocci rubor.Alterz eoz genus uulturz magnitudinẽ excedit:quoz & colorẽ reddit. Ne ulla auis excepto ftrutiocamelo maius corpe iplẽs põdus:ĩ tm̃ aucta:ut ĩ terra quoq; imobi lis prehẽdať.Gignũt eos alpes:& feptentrionalis regio.In auiariis faporem perdũt.Moriũť cõtu macia fpiritu reuocato.Proximæ eis funt q̃s hifpania aues tardas appellat.Græci otidas:damna tas in cibis.Emiffa enim offibus medulla:odoris tedium extemplo fequitur.

De gruibus:ciconiis:oloribus:& peregrinis auibus:& coturnicibus:de glotte: CA.XXIII.

Ndocias hēt gens pygmeoꝝ abſceſſu gruum(ut diximus)cū iis dimicātiū. Immēſus eſt tractus quo ueniūt:ſi quis reputet a mari eo. Quando proficiſcunť cōſentiūt. Volāt ad ꝓſpiciēdū altæ. Ducē quem ſequantur:eligūt. In extremo agmine per uices:qui acclament diſpoſitos habent:& qui gregem uoce cōtineant Excubias habēt nocturnis tpibꝰ:lapillū pede ſuſtinētes:q laſſatis ſomno decidēs idiligētiā ſono coarguat. Cæteræ dormiunt capite ſubter alam cōdito alternis pedibus iſiſtentes. Dux erecto prouidet collo:ac prædicit. Eæ eædē māſuefactæ laſciuiūt:gyroſq quoſdā idecoro curſu uel ſingulæ pagūt. Certū eſt pontū tranſuolaturas primū oium anguſtias petere inter duo ꝓmontoria criumetopū & carāben. Mox ſaburra ſtabiliri. Cū mediū tranſierint:abiici lapillos e pedibus. Cū attingerint contitinentē:& e gutture harenā. Cornelius Nepos qui Diui Auguſti pricipatu obiit:cū ſcriberet turdos pauloante cœptos ſaginari:addidit. ciconias magis placere q̄ grues:cū hæc nunc ales inter primas expetať:illam nemo uellit tetigiſſe. Ciconiæ quonā e loco ueniāt:aut quo ſe referant:icōpertum adhuc eſt. E longinquo uenire non dubium:eodem quo grues modo. Illas hyemis:has æſtatis aduenas. Abituræ cōgreganť in loco certo:comitataeq ſic:ut nulla ſui generis relinquať:niſi captiua & ſerua:ceu lege prædicta die recedūt. Nemo uidit agmē diſcedentiū:cū diſceſſuꝝ appareat:nec uenire:ſed ueniſſe cernimus. Vtrunq nocturnis fit temporibus:& q̄uis ultra citraue peruolent:nunq̄ tamen aduenisse uſq:niſi noctu exiſtimanť. Pythonis comen uocant in aſia patentibus cāpis:ubi congregatæ inter ſe commurmurāt. Eam deniq:quæ nouiſſimo aduenit lacerāt:atque ita abeunt. Notatū poſt idus auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconiis non ineſſe linguas cōfirmēt. Honos iis ſerpentium exitio tantus:ut i theſſalia capitale fuerit occidiſſe:eadem legibus pœna:quæ in homicida. Simili anſeres quoque & olores rōne cōmeāt. Sed horum uolatus cerniť:liburnicaꝝ more roſtrato impetu feruntť:facilius ita findentes aera:q̄ ſi recta fronte impellerent a tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigiť agmen:largeque ipellenti præbetur auræ. Colla iponūt præcedētibus. Feſſos duces ad terga recipiūt. Ciconiæ nidos eoſdē repetunt. Genitricum ſenectam inuicem educant. Oloꝝ morte narrať flebilis cantus:falſis(ut arbitror)aliquot experimentis. Idem mutua carne ueſcunť iter ſe: Veꝝ hæc cōmeantiū per maria terraſque peregrinatio nō patiť deferri minores quoque quibus eſt natura ſimilis. Vtrunque.n. ſupradictas magnitudo & uires corpoꝝ inuitare uideri poſſunt. Coturnices ēt ſemper anteueniunt q̄ grues. Parua auis:& cū ad nos uenit terreſtris potiuſq̄ ſublimis. Aduolant & eæ ſimili modo nō ſine periculo nauigātiū:cū appropinquauere terris. Quippe uellis ſæpe icidūt:& hoc ſemper noctu:mergūtque nauigia. Iter eſt iis per hoſpitia certa. Auſtro nō uolant humido ſcilicet & grauiore uento. Aura tamē uehi uolunt:ꝓpter pondus corpoꝝ:uireſque paruas. Hinc uolantiū illa cōqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maxime uolāt ortygometra duce. Primam eaꝝ terræ appropinquantem accipiter rapit. Et ſemper hinc remeantes comitatum ſollicitant. Abeuntq una per ſua ſigna glottis & otus & cenchramus. Glottis per longā exerit linguam:unde ei nomē. Hanc in initio blandita peregrinatione auide ꝓuectā. Pœnitētia in uolatu cū laboř ſcilicet ſubit. Reuerti incomitatā piget:& ſequi:nec unq̄ plus uno die peragit. In ꝓximo hoſpitio deſerit. Veꝝ inueniť alia antecedente anno relicta. Simili mō in ſingulos dies. Cenchramus ꝑſeuerantior feſtinat etiā peruenire ad expertas ſibi terras. Itaque noctibus is eas excitat:admonetque itineris. Otus bubone minor eſt:noctuis maior:auribus plumeis eminentibus: unde & nomē illi. Quidam latine aſionē uocāt. Imitatrix alias auis ac paraſita:& quodā genere ſaltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ:intenta in aliquo circūeunte alio. Quod ſi uentus agmē aduerſo flatu cœperit inhibere:pōduſculis lapidū apprehēſis:aut gutture harena repleto ſtabilitæ uolāt. Coturnicibus ueneni ſemē gratiſſimus cibus. Quā ob cām eas dānauere menſis. Simulq comitialem propter morbum deſpui ſuetum:quē ſolæ animalium ſentiunt:præter hominem.

uel cōferti

uel ueratri

De hirūdibus:merulis:turdis:& ſturnis:turturibus:& palumbis. CA. XXIIII.

Beunt & hirūdies hybernis mēſibus ſola carne ueſcens auis:ex iis q̄ aduncos ungues nō habent:ſed in uicina abeunt africos ſecutæ montiū receſſus: Inueniuntur iā ſunt ibi nudæ atque deplumes. Thebaꝝ tecta ſubire negāť:qm̄ urbs illa ſæpius capta fit. Nec biziæ in thracia pp ſcelera Terei. Cecina uolaterranus equeſtris ordinis quadrigarū dominus cōprehēſis in urbē ſecū afferens uictoriæ nuntias amicis mittebat:in eundem nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus ſuis:cum obſidereť præſidiū romanū a liguſtinis hirundinē a pullis ad ſe cum epiſtola allatam:ut lino ad pedem eius alli

gato nodis significaret:quoto die adueniēte auxilio eruptio fieri deberet. Abeūt & merulæ turdiq; & sturni simili mō in uicina.Sed ii plumam non amittūt:nec occultanť:nisi spe cibi:quo hybernum pabulū petāt.Itaq; in germania hyeme maxime turdi cernunť. Vere turť occultať:pennasq; amittit.Abeunt & palūbes:quonam & in iis incertū.Sturnoꝝ generi ꝓpriū cateruatim uolare:& quodā pilæ orbe circūagi omnibus in medium agmen tendentibus.Volucrum soli hirūdini flexuosi uolatus:uelox celeritas:quibus ex causis neq; rapinæ cæteraꝝ alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perennes:quæ semestres:quæ trimestres. CA.XXV.

TEmporum magna differentia auibus.Perennes ut columbæ.Semestres ut hirūdines. Trimestres ut turdi:& turtures:& q̇ cū fœtū eduxere:abeunt:ut galguli:upupæ.

De auibus mira. CA. XXVI.

AVctores sunt omnibus annis aduolare ilium ex æthiopia aues:& cōfligere ad Mennonis sepulchrū:quas ob id memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in æthiopia circa regiam Mennonis exploratum sibi Cremutius tradit. Simili mō pugnāt meleagrides in boetia:africæ hoc est gallinaꝝ genus gibberū: uariis spersum plumis:quæ nouissimæ sunt peregrinarum auiū in mensas receptæ propter ingratū uirus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. CA.XXVII.

SEleucides aues uocātur:quaꝝ aduentū ab Ioue ꝓcibus impetrant casii montis incolæ fruges eorum locustis uastantibus.Nec unde ueniāt:quoue abeāt cōpertum:nunq̄ conspectis nisi cum præsidio earum indigetur.

De Ibi. CA. XXVIII.

INuocant & ægyptii ibes suas contra serpentium aduentū. Et cyrenaici Achorē deum muscarum multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus intereunt q̄ litatū est illi deo.

Quæ aues in quibus locis non sunt:& quæ mutāt colorē:& uocē:& lusiniis. CA.XXIX.

SEd in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunť.Quaꝝ genus ī creta insula nō est:& ēt si qua inuecta sit:emoriť.Nā hæc quoq; mira naturæ differētia. Alia aliis locis negat:tāq̄ gn̄a frugū fruticumue:sic & aīaliū nō nasci:trāslatitiorūq; īuecta mori.Miꝝ q̇dē est illud unius generis aliti aduersum Quæ nā est iis naturæ īuidia? aut q terraꝝ dicati auibus termi?Rhodus aq̄lā nō hēt.Transpadana italia iuxta alpes lariū lacū appellat amœnū arbusto agrū:ad quē ciconiæ nō trāsmeāt.Sicuti nec octauū circa lapidē ab eo. Immēsa alioq̄n finitimo īsubrū tractu examina gracculoꝝ monedulaꝝ:cui soli aui furacitas auri argētiq; ꝑcipue mira est.Picus martius ī tarētio agro negať esse.Nuꝑ & adhuc tñ rara ab apennino ad urbē uersus cerni cœpere picarū gn̄a:quæ lōga īsignes cauda uariæ appellanť. Propriū iis caluescere oībus ānis cūseriť rapa.Perdices nō trāsuolant boetiæ fines in attica.Nec ulla auis in ponto insula in qua sepultus est Achilles:īfestat sacratā ei ædē.In fidenate agro iuxta urbē ciconiæ nec pullos:nec nidū faciūt.At in agrū uolaterranū palūbiū uis e mari quot annis aduolat.Romæ in ædē Herculis ī foro boario nec muscæ:nec canes itrāt.Multa ꝓterea similia: quæ prudēs subīde omitto in singulis generibus fastidio parcēs. Quippe cū Theophrastus tradat inuectitias esse in asia ēt colūbas:& pauones:& ceruos:& ī cyrenaica uocales ranas.Alia admiratio circa oscines:fere mutant colorē uocēq; tpe āni ac repēte fiūt aliæ.Quod ī grandiore alitū gn̄e grues tm̄.Eæ enī senectute nigrescūt.Merula ex nigra ruffescit.Canit æstate:hyeme balbutit:circa solstitiū muta.Rostꝝ quoq; ānicul' ī ebur trāsfigurať:dūtaxat marib9. Turdis collor æstate circa collū uarius.hyeme cōcolor.Lusiniis diebus ac noctibus cōtiuis q̄ndecī garrulus sine intermissu cātus:dēsante se frōdiū germie nō ī nouissimū digna miratu aue. Primū tāta uox tā ꝑuo ī corpusculo:tam ꝑtinax spiritus.Deinde in una ꝑfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum:nūc uariatur inflexo:nūc distinguitur conciso:copulatur intorto:promittitur:reuocatur:infuscatur ex īopinato. Interdum & secum ipsa murmurat:plenus:grauis:acutus:creber:extentus:ubi uisum est uibrans:summus:medius:imus. Breuiterq; oīa tā paruulis in faucibus:quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hoīum excogitauit. Vt non sit dubium hanc suauitatē ꝑmōstratā efficaci auspicio:cū ī ore Stersicori cecinit īfantis. At ne quis dubitet artes esse plures:singulis sunt cantus:& nō idem oībus:sed suus cuiq;.Certāt inter se:palāq; aīosa cōtentio est. Victa morte finit sæpe uitā spiritu prius deficiēte q̄ cātu.Medi

tantur aliæ iuniores:uerſuſq; quos imitenť accipiunt. Audit diſcipula intentione magna: & red dit uicibuſq; recitent. Intelligiť emendatæ correctio:& in docente quædā reprehenſio. Ergo ſer uo⁊ illis precia ſunt:& qdem āplıora q̄ qbus olim armigeri parabanť. Cādidā ſcio ī cōditā:alio quin qđ eſt prope inuſitatum ueniſſe:quæ Agrippinæ Claudii principis cōiugi dono dareť. Viſum iam ſæpe iuſſas canere cœpiſſe:& cum ſymphonia alternaſſe. Sicut hoīes reptos: q ſonū earum adita ī trāſuerſas aq̄s frōde arundinea quaſi foramine inſpirātis linguæ:ut parua aliq̄ oppoſita mora indiſcreta redderēt ſiĺitudine. Sed eæ tantæ:tāq; artifices argutiæ a.xv. diebus paulatim deſinūt:nec ut fatigatas poſſis dicere:aut ſatiatas. Mox æſtu aucto ī totū alia uox fit:nec modulata aut uaria. Mutať & color. Poſtremo hyeme ipſa nō cerniť. Linguis ea⁊ tenuitas illa prima nō eſt:quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo:cū plurimū ſena oua. Alia ratio ficedulis. Nā formā ſimul coloréq; mutāt. Hoc nomen nō niſi autūno hñt:poſtea melācoryphi uocantur. Sic & erythacus hyeme:idē phenicurus æſtate. Mutat & upupa:ut tradit Aeſchylus poeta. Obſcena alias paſtu auis. Criſta uiſenda plicatili:cōtrahens eā ſubrigēſq; per lōgitudinē capitis. Oenanthe quidē ēt ſtatos latebræ dies habet:exoriente ſyrio occultata:ab occaſu eiuſdē prodit. Quod miremur ipſis diebus utriuſq;. Chloriō quoq; q totus ē luteus:hyeme nō uiſus circa ſolſtitia pcedit.

De merulis. CA.XXX.

Erulæ circa cyllenē arcadiæ nec uſq; aliubi cādidæ naſcūtur. Ibis circa peluſiū tm̄ nigra eſt:cæteris oībus locis candida.

Tempus auium genituræ. CA.XXXI.

Scines præter exceptas nō temere fœtus faciunt āte æquinoctium uernum:aut poſt autūnale. Ante ſolſtitium autem dubios:poſt ſolſtitium uitales.

De halcyonibus:& de diebus ea⁊ nauigabilibus:& gauia:& reliquo aquaticarum genere. CA.XXXII.

Ouq; maxime ſunt inſignes halcyones. Dies ea⁊ partus qui maria quoq; nauigant nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere:colore cyaneo ex pte maiore tm̄ purpureis & cādidis admixtis pennis collo gracili ac procero. Alte⁊ genus ea⁊ magnitudine diſtiguiť:& cātu. Minores ī arūdinetis canūt. Halcyonē uidere rariſſimū ē:nec niſi uergiliaru⁊ occaſu:& circa ſolſtitia brumāue naue aliqñ circūuolātē:ſtatī ī latebras abeūtē. Fœtificant bruma:q dies halcyonides uocātur:placido mari p eos & nauigabili ſiculo maxie. In reliqs partibus ē qdē mitius pelagus. Siculū utiq; tractabile. Faciūt āt ſeptē ante brumā diebus nidos:& totidē ſequētibus pariūt. Nidi ea⁊ admirationē hñt:pilæ figura paulū eminēti:ore perq̄ anguſto: grādiū ſpōgia⁊ ſilitudīe. Ferro intercidi nō qunt. Frāgūtur q; ictu ualido:ut ſpuma arida maris: Nec uñ conſtinguntur inueniť. Putāt ex ſpinis aculeatis. Piſcibus.n.uiuunt. Subeunt & in amnes. Pariūt oua quina. Gauiæ in petris nidificant. Mergi ī arboribus. Pariūt plurimum terna. Sed gauiæ æſtate:mergi incipiente uere.

De diuerſitate nidificātiū auiū argathylis:cinamulgis:& pdicibus. CA.XXXIII.

Alcyonū nidi figura reliqua⁊ quoq; ſolertiæ nos admōet. Neq; alia pte īgenia auiū magis admirāda. Hirūdines luto cōſtruūt:ſtramēto roborāt. Si qñ in opia eſt luti:madefactum multa aqua pennis puluerem ſpargunt. Ipſum uero nidū mollibus plumis floccıſque cōſternūt tepefaciēdis ouis ſimul:ne durus ſit īfantibus pullis. In fœtu ſūma æqtate alternāt cibū. Notabili munditia egerūt excremēta pullo⁊. Adultioreſq; circūagi docēt: & foras ſatietatē emittere. Alte⁊ gēus hirūdinū ē ruſtica⁊ & agreſtiū: q raro ī domibus diuerſos figuras:ſed eadē materia cōfigūt nidos totos ſupios faucibus porrectis ī anguſtū utero capaci. Mi⁊ q̄ peritia occultādis habiles uernis pullis:& ſubſternēdis molles. In ægypti heracleotico oſtio molē cōtinuatione nido⁊ euagāti nilo inexpugnabilē opponūt ſtadii fere unius ſpatio:qđ hūano ope p fici nō poſſet. In eadē ægypto iuxta oppidū coptō īſula eſt ſacra Iſidi:quā ne laceret amnis idem muniūt ope incipiētibus uernis diebus palea & ſtramēto roſtro firmātes cōtinuatis p triduum noctibus tāto labore:ut multas in ope emori cōſtet. Eaq; militia illis cū anno redit ſp. Tertium eſt ea⁊ genus:quæ ripas excauant:atque ita ī terrā fœtificāt. Ha⁊ pulli ad cinerē ambuſti mortifero faucium malo multiſque aliis morbis humani corporis medenť. Non faciunt hæ nidos. Migrantque multis diebus āte ſi futurum eſt:ut auctus amnis attigat. In gñe ripar⁊ ē: cui nidus ex muſco arido ita abſoluta pficiť pila:ut inueniri nō poſſit aditus. Argathylis appellať:eadē figura ex lino intexens. Pico⁊ aliqs ſuſpēdiť in ſurculo primis in ramis:cyathi mō:ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos qdē ipſos depēdētes pedibus ſomnum cape cōfirmāt:q̄ tutio

res ita se sperant.Iam publicum quidem omnium est:tabulata ramorum sustinendo nido prout
23 de eligere:camerare ab imbri aut frõde protegere dẽsa.In arabia cinnamulgus auis appellaẽ.Ci.
nami surculis nidificat.Plũbatis igiẽ eos sagittis decutiũt indigenæ mercis gratia.In scythis auis
magnitudie otidis binos parit in leporina pelle semper in cacuminibus ramoꝝ suspẽsa.Picæ cũ
diligentius uisum ab hoie nidũ sensere:oua transferũt alio.Hoc in his auibus: quaꝝ digiti non
sint accõmodati cõplectẽdi trãsferẽdisq̃ ouis miro traditur mõ.Nãq̃ surculo super bina oua im
25 polito ac ferruminato alui glutino subdita ceruice medio æque utrinq̃ libra deportãt alio.Nec
uero iis minor solertia:q̃ cunabula in terra faciunt corporis grauitate phibitæ sublime petere.
26 Merops uocaẽ genitores suos recõditos pascẽs pallido intus colore pẽnaꝝ:supne cyaneo:priori
subrutilo.Nidificat in specu sex pedũ defossa altitudine.Perdices spina & frutice sic muniũt re.
ceptaculũ:ut contra feras abunde uallenẽ.Ouis stragulum molle puluere cõtumulãt:nec i quo
28 loco pepetere incubãt.Neue cui frequẽtior cõuersatio sit suspecta:trãsferũt alio.Illæ qdẽ & ma.
ritos suos fallũt:qm̃ intẽperãtia libidinis frangũt eaꝝ oua:ne cubando detineaẽ.Tũc inter se di
29 micãt mares desiderio fœminaꝝ.Victũ aiunt uenerẽ pati.Id qdẽ & cõturnices.Trogus inqt:&
uel aut gallinaceos aliqñ.Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos inhiri pmiscue.Capiunẽ
quoq̃ pugnacitate eiusdẽ libidinis cõtra aucupis indicẽ exeũte i plũ duce totius gregis.Capto
30 eo pcedit alter:ac subinde singuli.Rursus circa cõceptũ fœminæ capiunẽ cõtra aucupẽ fœmia
exeũte:ut rixãdo abigat eũ.Nec i aiali alio par opus libidis.Si ɔtra mařs steterit fœmiæ:aura ab
iis flante pgnantes fiũt.Hiantes aũt exerta lingua per id tps æstuãt:cõcipiuntq̃ supuolantiũ af.
flatu:sæpe uoce tm̃ audita masculi.Adeoq̃ uincit libido ẽt fœtus charitatẽ:ut illa furti & in oc
culto icũbans:cũ sensit ut fœmia aucupe accedẽte:ad marẽ recanat:reuocetq̃:& ultro pbeat se
libidini.Rabie qdẽ tãta feruneẽ:ut in capite aucupãtiũ sæpe cæcæ metu sedeãt.Si ad nidũ is cœ.
perit accedere pcurrit ad pedes eius fœta pgrauẽ:aut delũbẽ sese simulãs:subitoq̃ in pcursu aut
breui aliquo uolatu cadit fracta:aut ala:aut pedibus.Aut pcurrit iteꝝ iã iã phẽsuꝝ effugiẽs spe
frustrãs:donec in diuersũ abducat a nidis.Eadẽ iã pauore libera ac materna uocãte cura i sulco
resupina gleba se terra pedibus apprehensa operit.Perdicũ uita ad.xvi.annos durare existimaẽ.

De columbis. CA. XXXIIII.

35
B iis columbaꝝ gesta spectanẽ maxime simili rõne.Mores in idem:sed pudicitia illis
prima:& neutri nota adulteria.Coniugii fidẽ nõ uiolant:cõemq̃ seruant domũ.Nisi
celebs:aut uidua domũ non relinqt.Et imperiosos mares subinde ẽt iniquos ferunt.
Quippe suspitio ẽ adulterii:quis natura nõ sit.Tũc plenũ qrela guttũ:sæuiq̃ rostro ictus:mox in
satisfaciõe exosculatio:& circa ueneris pces crebris pedũ orbibus adulatio.Amor utriq̃ sobolis
æqlis.Sæpe & ex hac cã castigatio pigrius itrãte fœmina ad pullos.Parturiẽti solacia:& ministe.
ria ex mare.Pullis prio saisiorẽ terrã collectã gutture i ora isspuũt: pparantes tẽpestiuitatẽ cibo.
Propriũ gñis eius & turturꝝ cũ bibãt colla nõ resupinare:large bibere iumentoꝝ modo.

De palumbibus:& differentia columbarum. CA. XXXV.

Iuere palũbes ad tricesimũ annũ:aliquos ad.xl.Aristoteles auctor est.Vno tm̃ incom
modo ungiũ:eodẽ & argumento senectæ:qui citra pniciẽ reciduntur.Cãtus oibus
similis atq̃ idẽ:terno conficitur uersu:præterq̃ in clausulæ gemitu.Hyeme mutis:ue
re uocalibus.Nigidus putat cũ oua incubant sub tecto nominata:palumbem relinquere nidos.
Pariunt autem post solstitia.Columbæ & turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus. CA. XXXVI.

Ontra passeri minimum uitæ:cui salacitas par.Mares negantur anno diutius durare.
45 Argumẽto quia nulla ueris initio appareat nigritudo in rostro:quæ ab æstate icipit.
Fœminis longiusculum spacium.Verum columbis inest quidam gloriæ intellectus.
Nosse credas suos colores:uarietatemq̃ dispositam:quæ etiam ex uolatu creduntur
...umbi cũ capiunt ab accipitre
uel uinctæ plaudere in cœlo:uarieq̃ sulcare.Qua in ostẽtatione ut uictæ pbenẽ accipitri isplicatis strepitu
uel soluto pẽnis:q̃ nõ nisi ipsis alaꝝ hũeris elidiẽ.Alioqn solito uolatu multũ uelociorẽ speculaẽ occultus
47 frõde latro:& gaudẽtẽ i ipsa gloria rapit. De tinnungulo. CA. XXXVII.

B id cũ iis habẽda est auis:quæ tinnungulus uocaẽ.Defendit enim illas terretque ac
cipitres naturali potẽtia in tm̃ ut uisum uocemque eius fugiant.Hac de causa præci
puus colũbis amor eoꝝ.Feruntque si in quattuor angulis defodianẽ in ollis nouis
oblitis non mutare sedẽ columbas.Quod auro isectis alarum articulis qsiere aliqui
49 nõ aliter innoxiis uulneribus:multiuaga alioquin aue.Est enim ars illis inter se blandiri:& cor.

rúpere allas:furtoq́ comitatiores reuerti. Quin & inter nontiæ in rebus magnis fuere:& epistolas adnexas eaꝶ pedibus obsidione mutinési i castra consulú ꝑtulere. D. Bruto mittente. Quid uallú & uigilú obsidio:atq́ ét retia amne ꝑtenta ꝓfuere Antonio:per cælú eúte nuntio? Et haꝶ amore insaniút multi:ac super tecta exedificant turres iis nobilitatéq́ singularú & origines narrant uetere iá exéplo. L. Assius eques romanus ante bellú ciuile pópeianú denariis quadringétis singula paria uendicauit:ut. M. Varro tradit. Quin & patriá nobilitauere. In campania grandissimæ ꝓuenire existimatæ. Haꝶ uolatus in reputationem cæteraꝶ quoq́ uolucrum nos ípellit.

De uolatu & incessu auium. CA. XXXVIII.

OMnibus aíalibus reliqs certus:& uniusmodi:& in suo cuiq́ genere incessus est. Aues solæ uario meatu ferútur & in terra & in aere. Ambulant aliquæ ut cornices. Saliunt aliquæ ut passeres:merulæ. Currunt ut perdices rusticulæ. Ante se pedes iaciunt:ut ciconiæ & grues. Expádunt alas:pandentesq́ raro interuallo quatiunt. Aliæ crebrius:sed & primas dútaxat pénas. Aliæ & tota latera pádunt. Quædam uero maiore ex parte cópressis uolant. Percussoq́ semel aliquæ:& gemino ictu aere feruntur:uelut inclusum eum præmentes. Iaculátur sese in sublime:in rectum:in pronú:ípingi putes aliquas. Aut rursus ab alto cadere has:illas salire. Anates solæ quæq́ sunt eiusdé generis in sublime protinus sese tollunt: atq́ euestigio cœlum petút:& hoc ét ex aqua. Itaque in foueas quibus feras uenamur delapsæ solæ euadunt. Vultur & feræ grauiores nisi ex procursu:aut altiore tumulo immissæ nó euolant. Cauda teguntur aliæ. Circúspectant aliæ:flectuntque colla. Nónullæ uescunť ea:quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ. Aut e cótrario sp in uolatu silent. Subrectæ:pronæ:obliquæ:in latera: i ora. Quædá & resupinæ ferunť:ut si pariter cernanť:plura genera nó in eadé natura meare uideanť.

De apodibus. CA. XXXIX.

PLurimú uolát:quæ apodes uocáť:qa careát usu pedú. Ab aliis cypselli appellanť hirúdinú spé. Nidificát i scopulis. Hæ sunt q toto mari cernunť. Nec unq̃ tá lógo naues táq́ cótinuo cursu recedút a terra:ut circúuolitét eas apodes. Cætera gña residút & sistút. His quies nisi i nido nulla. Aut pédét:aut iacét:& igenia æque uaria: ad pastum maxime.

De caprimulgis & plateis. CA. XL.

CAprimulgi appellanť grádiores merulæ aspectu:fures nocturni. Interdiu ení uisu carét. Intrát pastoꝶ stabula:caprarúq́ uberibus aduolant suctú ꝓpter lactis. Qua iniuria uber emoriť. caprisque cæcitas quas ita mulsere oboriť. Platea nominatur aduolans ad eas:quæ se in mari mergunt:& capita illarum morsu corripiés:donec capturá extorqat. Eadem cum deuoratis se impleuit conchis:calore uentris coctas euomit:atq́ ita ex iis esculenta. legit testas execreans.

De ingeniis auium. CA. XLI.

VIllaribus gallinis & religio iest. Inhorrescút edito ouo:excutiútque sese: & circúactæ purificant:aut festuca aliqua sese:& oua lustrant.

De cardule:& psytaco:& auibus:quæ loquuntur. CA. XLII.

MInimæ autú cardueles imperata faciút:nec uoce tm̃:sed pedibus: & ore pro manibus. Est quæ boú mugitus imitetur i arelatensi agro taurus appellata:alioquin parua. Est quæ equoꝶ quoque hinnitus anthus noíe:herbæ pabulo aduentu eoꝶ pulsa imitatur ad húc modú se ulciscens. Sup oía humanas uoces reddút psytaci:& qdem sermocinautes. India aué hác mittit. Sitacem uocát:uiridé toto corpore torque tm̃ miniato i ceruice distinctam. Imperatores salutat:& quæ accipit uerba:pronúciat. In uino præcipue lasciua. Capiti eius duricia eadé:quæ rostro. Hæc cú loqui discit:ferreo uerberať radio. Nó sentit aliter ictus. Cú deuolat rostro se excipit. Illi innititť:leuioréque se ita pedú infirmitati facit. Minor nobilitas: qa nó ex lóginquo uenit:sed expressior loquacitas certo generi picaꝶ est. Adamát uerba:quæ loquunť. Nec discút tm̃:sed diligunt:meditantesque itra semet cura atque cogitatione intentioné nó occultát. Cóstat emori uictas difficultate uerbi:ac nisi subide eadé audiát:memoria falli: quærétesque miꝶ ímodú hylarari:si iterim audierit id uerbú. Nec uulgaris iis forma:q̃uis non spectáda. Satis illis decoris i spé sermonis humani est. Veꝶ addiscere alias negát posse:q quæ ex gñe eaꝶ sunt:quæ gláde uescunť. Et inter eas facilius:qbus qni sút digiti i pedibus. Ac ne eas qdem ipsas primis duobus uitæ annis. Latior iis est lingua oíbus i suo cuique gñe:quæ sermoné imitanť húanú:q̃q̃ id pene i oíbus cótingit. Agrippina cóiúx Claudii Cæsaris turdú habuit(qd

tiung̃ ante)imitantẽ ſermones hoīum:cū hæc ꝓderẽ.Habebãt:& cæſares iuuenes item ſturnū:lu
ſcinias græco atq̧ latino ſermone dociles.Præterea meditantes in diẽ : & aſſidue noua loquen-
tes longiore ẽt cõtextu.Docẽt ſecreto:& ubi nulla alia uox miſceat:aſſidẽte qui crebro dicat ea:
quæ condita uelit addiſci:aliquo blandiente.

De coruoꝝ intelligentia: CA. XLIII.

REddat & coruis ſua gratia indignatione quoq̧ populi ro.atteſtata:non ſolū conſcia.
Tiberio principe ex fœtu ſupra caſtoꝝ ædẽ genitus pullus in oppoſitã ſutrinã deuo
lauit:ẽt religione cõmendatus officinæ domino.Is mature ſermoni aſſuefactus oibus
matutinis euolans in roſtra:ĩ foꝝ uerſus Tiberium:deinde Germanicū:& Druſū Cæ
ſares hoiatim:mox tranſeuntem populū ro.ſalutabat.Poſtea ad tabernã remeans pluriū annorū
aſſiduo officio meritus. Húc ſiue æmulatione incitatus manceps ꝓxime ſutrinæ: ſiue iracūdia
ſubita:ut uoluit uideri:excrementis eius poſita calceis macula exanimauit:tãta plebeiis cõſterna
tione:ut primo pulſus ex ea regione:mox & interẽptus ſit:funuſq̧ innumeris aliti celebratū exe-
quiis.Cõſtratū lectū ſuper æthiopū duoꝝ humeros ꝑcedẽte tibicene:& corõis oīum geneꝝ ad
rogum uſq̧:qui conſtructus dextra uiæ appiæ ad ſecundū lapidem in campo ridiculi appellato
fuit.Adeo ſatis iuſta cã populo ro.uiſa eſt exequiaꝝ ingeniū auis:aut ſuppliri de ciue romano in
ea urbe:qua multorum principiū nemo deduxerat funus.Scipionis uero Aemiliani poſt cartha-
ginẽ:numantiãq̧ deletas ab eo nemo uindicauerat mortẽ.Hoc geſtū.M.Seruilio.C.Ceſtio cõſſ.
ad.v.Kalen.april.Nunc quoq̧ erat in urbe roma hæc prodiẽte me equitis ro.cornix e betica pri
mū colore mira admodū nigro:deinde plura cõtexta uerba exprimens:& alia: atq̧ alia crebro
addiſcẽs.Necnon & recens fama Crateri monocerotis cognomine in trœzena regione aſiæ cor-
uoꝝ opera uenantis:eo ꝙ deuehebat in ſiluis eos cõſidẽtes humeris.Atq̧ coruiculos illi ueſtiga-
bant agebantq̧:eo perducta cõſuetudine:ut exeũtẽ ſic comitarent & feri.Tradẽdū putauere me
moriæ quidam uiſum per ſitim lapides congerentẽ in ſitulam monumẽti:in qua pluuia aqua du
rabat:ſed q̃ attingi nõ poſſet.Ita deſcẽdere pauentẽ expreſſiſſe tali cõgerie:q̃ poturo ſufficeret.

De diomedeis auibus. CA. XLIIII.

NEc diomedeas prætenbo aues.Iuba cataractas uocat.Et eis eſſe dẽtes:oculoſq̧ igneo
colore:cætero candidas tradens.Duos ſemper iis duces.Alteꝝ ducere agmen:alterū
cogere:ſcrobes excauare roſtro:inde crate cõſternere:& opire terra quæ ãte fuerit ege
ſta.In iis fœtificare .Fores binas oīum ſcrobibus.Orientẽ ſpectare q̄bus exeant in paſcua:occaſū
quibus redeant.Alui exoneraturas ſubuolare ſemper:& contrario flatu.Hæ in ſolo loco totius
orbis uiſunt.In inſula quã diximus nobilẽ Diomedis tumulo atq̧ delubro cõtra apuliæ orã fuli
carum ſimiles.Aduenas barbaros clangore infeſtant.Græcis tantum adulãtur miro diſcrimine:
uelut generi Diomedis hoc tribuentes.Aedemq̧ eius quotidie pleno gutture madentibus pen-
nis perluunt:atq̧ purificant.Vnde origo fabulæ.Diomedis ſotios in earum effugies mutatos.

Quæ animalia nihil diſcãt. CA. XLV.

NOn omittẽdū eſt cū de ingeniis diſſerimus:e uolucribus hirundines eſſe indociles &
terreſtribus mures:cū elephanti iuſſa faciant.Leones iugū ſubeãt.In mari uituli:totq̧
piſcium genera miteſcant.

De potu auium. CA. XLVI.

BIbunt aues ſuctu cæteræ.Sed ex iis quibus longa ſunt colla intermittentes capite reſu
pinato ueluti infundentes ſibi.Porphyrio ſolus morſu bibit.Idem ex proprio genere
omnem cibum aqua ſubinde tingens.Deinde pede ad roſtrum ueluti manu afferens.
Laudatiſſimi in comagene.Roſtra iis & prælonga:crura rubent.

De hæmatopodi & onocrotali:& de peḡrinis auibus. CA. XLVII.

HAec quidem & hæmatopodi multo minori:q̄q̄ eadẽ crurū altitudine. Naſcit in ægy
pto.Inſiſtit ternis digitis. Præcipue ei pabulū muſcæ.Vita ĩ italia paucis diebus.Gra-
uiores omnes fruge ueſcuntur:altiuolæ carne tãtum.Inter aquaticas mergi ſoliti ſunt
deuorare: quæ cæteræ reddūt.Olorum ſimilitudiem onocrotali habent:nec diſtare exiſtimarẽ
tur omnino:niſi faucibus ipſis ineſſet alterius uteri genus.Huc oīa inexplebile aīal cõgerit:mira
uel in uerã ut ſit capacitas.Mox perfecta rapina ſenſim inde in os reddita ĩ ueram in aluum ruminantis mõ
defert.Gallia hos ſeptentrionalis proxima oceano mittit.In hercinio germaniæ ſaltu inuſitata
genera alitum accepimus:quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus.In cæteris nihil ꝑ
ter nobilitatem:longinquitate factam memorãdum occurrit.

De multarum auium nominibus & natura. CA. XLVIII

PHalerides in seleucia parthorum & in asia aquaticarum laudatissimæ. Rursus phasianæ in colchis geminas ex pluma aures submittũt: subriguntq. Numidicæ in parte africæ numidia: omnesq iam in italia. Phoenicopetri linguã præcipui saporis eẽ Apicius docuit nepotum oium altissimus gurges. Atagnẽ maxime ionius celebrat: uocalis alias captus uero obmutescens: quondã existimatus inter raras aues. Iam & in gallia: hispaniaq capit: & alpes etiam: ubi & phalacrocoraces aues balearium insularum peculiares. Sicut alpium phyrrochoras luteo rostro: niger: & præcipuo sapore. Lagopus: pedes leporino uillo: ei nomen hoc dedere: Cætero candidæ columbarum magnitudine. Non extra terram in qua nascit: eam uesci facile: quãdo nec uiuam mansuescit: & corpus occisæ statim marcescit. Et alia nomine eodem a coturnicibus magnitudine tãtum differens croceo tinctu cibis gratissima. Visam in alpibus ab se peculiarem egypti ibim. M. Egnatius. Caluinus præfectus earum prodidit. uel ocissime

De nouis auibus & fabulosis. CA. XLIX.

VEnere in italiam bebriacẽsibus bellis ciuilibus transpadũ externæ: & nouæ aues: ita n. adhuc uocant turdorũ specie: paulũ infra colũbas magnitudine: sapore gratæ. Baleares insulæ nobiliorem ẽt supradicto porphyrioné mittunt. Ibi & buteo accipitrũ generis in honore mẽsarum est. Item uipiones: sic. n uocant minoré gruem. Pegasos eqno capite uolucres: & gryphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor. Illos in scythia: hos in æthiopia. Equidẽ & tragophanadẽ quã plures affirmãt maiorẽ aquila: cornua in tẽporibus curuata habentẽ: ferruginei coloris tñ capite phoeniceo Nec sirenes ipetrauerint fidem: licet affirmet Dino Clitarchi celebrati auctoris pater in india esse: mulceriq earum cantu: quos grauatos somno lacerãt. Qui credit ista & Melãpodi profecto aures lãbendo dedisse intellectũ auium sermonis dracones nõ abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nominando aues: quarum cõfuso sanguine serpens gignat: qué quisquis ederit intellecturus sit alitũ colloquia. Quæq de una aue galerita priuati cõmemorat: etiam sine iis immensa uitæ ambage circa auguria. Nominat ab Homero scopes auium genus. Neq harum satyricos motus cum insident plerisq memoratos facile conceperim mente. Neque ipsæ iam aues nascuntur. Quamobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas farcire instituerit: de auiariis: & qs ea primus instituerit. CA. L.

GAllinas saginare deliaci cœpere. Vnde pestis exorta opimas aues & suopte corpe unctas deuorãdi. Hoc primũ antiqs cœnarum interdictis exceptũ inuenio iam lege. C. Fãni consulis. xi. annis ante tertiũ punicũ bellũ: ne quid uolucrũ pponeretur: pter unã gallinã: q nõ esset altilis. Quod deinde caput translatũ p oẽs leges ambulauit. Inuentũq diuerticulũ est in fraude earum gallinaceos quoq pascendi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidẽ nõ oẽs ad saginã eligũtur: nec nisi i ceruice pingui cute. Postea culinarum artes: ut clunes spectent: ut diuidantur in tergora: ut a pede uno dilatatæ repositoria occupent. Dedere & par hi cocis suos mores. Nec tñ in hoc mangonio quicq̃ totũ placet: hic clune: alibi pectore tñ laudaris. Auiaria primus instituit inclusis oium generum auibus. M. Lælius Strabo brũdusii equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere aĩalia cohercere: qbus natura cælum assignauerat.

De Aesopi patina. CA. LI.

MAxime tamen insignis est in hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina sexcentis sestertiis taxata: in qua posuit aues cantu aliquo: aut humano sermone uocales nummis sex singulas coemptas: nulla alia inductus suauitate: nisi ut in iis imitationẽ hoĩs mãderet: ne quæstus qdem suos reueritus illos opimos: & uoce meritos: dignus prorsus filio: a quo diximus deuoratas margaritas. Nõ sit tñ (ut uerum fatear) facile inter duos iudiciũ turpitudĩs: nisi quod minus est: sũmas rerum naturæ opes: q̃ hoium linguas cœnasse.

De gñatione auiũ: & pter aues: quæ quadrupedes oua pariant. CA. LII.

GEneratio auiũ simplex uidet eẽ: cũ & ipsa sua hẽat miracula: qm̃ & q̃drupedes oua gignũt: chamæleontes: lacertæ: & q̃ diximus inter serpẽtes. Pẽnatorum aũt ifœcũda sunt: quæ aduncos hñt ungues. Cenchris sola ex iis supra q̃terna edit oua. Tribuit hoc auium gñi natura: ut fœcundiores essent fugaces earum q̃ fortes. Plurima pariũt strutiocameli: gallinæ: pdices: sali. Coitus auibus duobus modis. Fœmina humi cõsidẽte ut in gallinis: aut stante ut in gruibus. Ouorum alia sunt candida: ut colũbis pdicibus. Alia pallida ut aquaticis. Alia pũctis distincta ut meleagridũ. Alia rubri coloris ut phasianis: cẽchridis. Intus aũt oẽ ouum uolucrũ bicolor. Aquaticis lutei plus q̃ albi. Idq ipsum magis liuidũ: q̃ cæteris. Pisciũ unus color: in quo nil cãdidi. Auiũ oua ex calore fragilia. Serpẽtiũ ex frigore lẽta. Pisciũ ex liquore mollia. Aq̃

tilium rotunda. Reliqua fere fastigio cacuminata. Excũt a rotundissima sui pte: dũ pariunť molli putamine: se ĩ ptinus durescẽte: qbuscũq; emergũt portiõibus. Quæ oblõga sint oua gratioris saporis putat Oratius Flaccus. Fœminã edũt q̃ rotundiora gignunť: reliq̃ marẽ. Vmbilicus ouis a cacumine inest ceu gutta eminens in putamine.

De tẽpore & gñatione incubatus auium & coitu. CA. LIII.

Quædã oĩ tpe coeũt: ut gallinæ: & pariũt: pterq̃ duobus mẽsibus hyemis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres: sed minora. Et in eodẽ fœtu prima & nouissima. Est aũt tãta fœcũditas: ut aliquæ & sexagena pariant: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ in tm̃: ut effœtæ moriantť. Hadrianis laus maxima. Colũbæ decies anno pariunt: quædam & undecies. In ægypto ẽt brumali mense. Hirundines: & merulæ: & palũbi: & turtures bis anno pariũt. Cæteræ aues fere semel. Turdi in cacuminibus arboꝝ luto nidificantes pene contextim in secessu generãt. A coitu. x. diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ aũt gallinæ: & colũbæ pẽna euulsa: aliaue simili iniuria diutius. Oĩbus ouis medio uitelli parua iest uelut sanguinea gutta: quod esse cor auiũ existimant. Primũ in oĩ corpe id gigni opinantes. In ouo certa est gutta ea salit: palpitatq;. Ipsũ aĩal ex albo liquore oui corporatť. Cibus eius in luteo est. Oĩbus ĩtus caput maius toto corpe. Oculi cõpressi capite maiores. Increscẽte pullo cãdor ĩ mediũ uertiť. Luteũ circũfundiť uicesimo die: si moueatť ouũ. Iã uiuẽtis intra putamẽ uox audiť. Ab eodem tpe plumescit ita positus: ut caput supra dextrũ pedẽ hẽat: dexterã uero alam supra caput. Vitellus paulatĩ deficit. Aues oẽs ĩpedes nascunť cõtra q̃ reliq̃ aĩalia. Quædã gallinæ oĩa gemina oua pariũt: & geminos ĩterdũ excludũt: ut Cor. Celsus auctor est: alteꝝ maiorẽ: alioqn negãt oĩno geminos excludi. Plus uicenaqna ĩcubẽda subiici uetãt. Parere a brũa ĩcipiũt. Optĩa fœtura añ uernũ æqnoctium. Post solstitiũ nata nõ ĩplẽt magnitudinẽ iustã: tãtoq; minus: q̃to serius peruenere.

De uitiis: & remediis incubãtium. CA. LIIII.

Oua incubari infra. x. dies edita utilissimũ. Vetera aut recẽtiora infœcũda. Subiici impari numero debẽt. Quarto die postq̃ cœpere incubari si cõtra lumẽ cacumĩe ouoꝝ apprehenso una manu purus & uniusmodi pluceat color: sterilia existimanť eẽ: proq; eis alia substituenda. Et in aq̃ est experimẽtũ: inane fluitat. Itaq; sidẽtia hoc ẽ plena subiici uolũt. Cõcuti uero experimento uetant: qm̃ nõ gignant cõfusis uitalibus uenis. Incubationi dať initiũ post nouam lunam: quia prius inchoata non proueniãt. Celerius excludunť calidis diebus. Ideo æstate undeuicesimo educũt fœtũ: hyeme uicesimoquinto. Si in cubatu tonuerit: oua percũt: & accipitris audita uoce uitianť. Remedium contra tonitrũ: clauus ferreus sub stramine ouorum positus: aut terra ex aratro. Quædam aũt & citra incubitum sponte natura gignit: ut in ægypti figmentis est scriptum. De quodam uinipotore reperitur syracusis tandiu potare solitum: donec ab eo cooperta in terra fœtum ederet oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum. CA. LV.

Liuia Augusta prima sua iuuẽta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida cum parere uirilẽ sexum admodum cuperet: hoc usa est puellari augurio. Ouum in sinu fouendũ atque cũ deponẽdum haberet nutrici per sinum tradendo ne interimereť tepor. Nec falso Augusta augurata proditur ĩperatoris inde fœta. Sed inuentũ: ut oua in calido loco imposita paleis igne modico fouerentur: hoĩe uersãte pariter nocte ac die: & statuto die illic erũpere fœtus.
vel quod Tradiť q̃dam ars gallinarii cuiusdam dicẽtis qd ex quoq; eẽt. Narranť & mortua gallina maritos eaꝝ uisi succedẽtes ĩuicẽ: & reliq̃ fœtæ more facientes: abstinẽtesq; se a cantu. Super oĩa est anatũ ouis subditis atq; exclusis admiratio prima non plane agnoscentis fœtũ. Mox incerti incubitus sollicitæ cõuocatõis. Postremo lamẽta circa piscinæ stagna mergẽtibus sepullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ. CA. LVI.

49 Gallinaꝝ generositas spectať crista erecta. ĩterdũ & gemĩa: pẽnis nigris: ore rubicũdo: digitis ĩparibus: aliqñ & sup q̃ttuor digitos trãsuerso uno. Ad rẽ diuinã luteo rostro pedibusq; puræ nõ uidenť. Ad opertanea sacra nigræ. Est & pumilionum genus non sterile: in iis: qđ nõ in alio gñe alitũ: sed qbus cõtra fœcũditas rara & incubatio ouis noxia.

De morbis earum & remediis. CA. LVII.

50 Inimicissima autem omnium generi pituita: maximeq; inter messis: & uindemiæ tẽpus. Medicina in fame: & cubatus in fumo: si utiq; ex lauro: aut herba sauina fiat: penna per transuersas inserta nares: & per omnes dies mota. Cibus allium cum farre: aut aqua perfusus in qua lauerit noctua auis cum semine uitis albæ coctus: & q̃dam alia.

De conceptu & numero foetus auium. CA. LVIII.

Olumbæ ꝓprio ritu osculanť āte coitū. Pariūt fere bina oua: ita natura moderāte: ut aliis crebrior sit foetus aliis numerosior. Palūbes & turtures plurimū terna: nec plusq̄ bis fere pariūt: atq̄ ita si prior fœtus corruptus est. Et quis tria pepererit: nūq̄ plus duo bus educāt. Tertiū qđ irritū est: urinū uocāt. Palūbes incubat fœmina post meridiana in matutinū: cætero mas. Colūbæ marē semp & fœminā pariūt: priorē marē: postridie fœminā. Incubāt in eo gñe ambo: interdiu mas: noctu fœmina. Excludūt uicesimo die. Pariūt a coitu v. Aestate qdē interdū binis mēsibus terna edūt paria. Nāq̄ octauo decimo die excludūt: statiq̄ cōcipiūt. Quare inter pullos sæpe oua ieueniunť: & alii ꝓuolāt: alii erūpūt. Ipsi deinde pulli quinque mestres fœtificāt. Et ipsæ aūt iter se (si mas nō sit) fœminæ æque saliūt: pariūtq̄ oua irrita: ex quibus nihil gignit: q̄ hypenemia græci uocāt. De pauone & anseribus. CA. LIX.

Auo a trimatu parit. Primo anno unū aut alteꝝ ouū: sequenti q̄terna: quinaue: cæteris duodena nō amplius: intermittēs binos dies ternosue parit: & ter anno: si gallinis subiicianť incubāda. Mares ea frāgūt desiderio icubātiū Quapp noctu: & in latebris pariūt: aut in excelso cubātes: & nisi molli strato excepta frangunť. Mares singuli quinis sufficiūt cōiugibus. Cū singulæ: aut binæ fuere: corrūpiť salacitate fœcūditas. Partus excluditur diebus terno uenis: aut tardius tricesimo. Anseres in aqua coeūt: pariūt uere: aut si bruma coiuere post solstitiū: quadraginta propε. Bis anno si priorē fœtū gallinæ excludāt: alias plurima oua xvi. paucissima septē. Sīqs surripiat pariunt: donec rūpanť. Aliena nō excludūt. Incūbanda subiici utilissimū nouem aut undecim. incubāt fœminæ tm̄ tricenis diebus. Si uero tepidiores sint: uicesimoquinto. Pullis eoꝝ urtica contactu mortifera. Nec minus auiditas: nūc facietate nimia: nūc suamet ui: qñ apprehensa radice morsu: sæpe conātes auellere ante colla sua abrūpūt. Cōtra urticā remediū stramēto ab incubatu subdita radix eaꝝ.

De ardeolis: & quomodo seruentur optime oua. CA. LX.

Rdeolaꝝ tria genera: leucon: asterias: pellos Hi in coitu angūtur. Mares qdē cū uociferatu sanguinē ēt ex oculis pfundūt. Nec minus ægre pariūt grauidæ. Aquila tricēis diebus incubat: & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus: & accipiter. Singulos uere parit: nūq̄ plus ternos: ıis q̄ ægolios uocať: q̄ternos. Coruus aliqñ & quinos: incubāt totidē diebus. Cornicē incubātē mas pascit. Pica nouenos. Melācoriphus supra uiginti parit: semp numero ipari inæq̄lia. Nec alias in pluribus tāta fœcūditas: maior tm̄ paruis. Hirūdini cæci prio pulli: & fere oībus qbus nūerosior partus: irrita oua q̄ hypenemia diximus: quæq̄ aut mutua fœminæ inter se libidinis imaginatione concipiūt: aut puluere. Nec colūbæ tm̄: sed & gallinæ: perdices: pauones: anseres: chenalopeces. Sunt aūt sterilia & minora: ac minus iucūdi saporis: & magis hūida. Quidā & uēto putāt ea gñari. Qua de cā ēt zephyria appellanť. Hæc aūt uere tm̄. Vrina fiūt icubatōe derelicta: q̄ alii cynosura dixere. Oua aceto macerata i tm̄ emolliunť: ut p annulos trāseāt. Seruari ea i lomēto: aut hyeme i paleis: æstate i furfuribꝰ utilissimū. Sale exinaniri credūť.

Quæ uolucrum sola animal pariat: & lacte nutriat. CA. LXI.

Olucrū animal parit uespertilio tantū: cui membrana ceu pennæ. Eadem sola uolucrum lacte nutrit ubera admouēs: geminos uolitat amplexa infantes: secumq̄ deportat. Eidem coxendix una traditur: & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestrium oua pariant. CA. LXII.

Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nōdum dictum sit. Coeunt cōplexu adeo circumuolutæ sibi: ut una exsistimari biceps possit. Vipere mas caput inserit in os: quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola intra se parit oua unius coloris: & mollia ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit uiginti fere numero. Itaque cæteri tarditatis impatientes prærumpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes contecta oua in terra incubant: & fœtum sequente excludun- anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoque terrestrium reddetur generatio.

De generatione terrestrium. CA. LXIII.

Ipedū solus hō aīal gignit. Hoī tm̄ primi coitus pœnitētia auguriū scilicet uitæ a pœnitēda origine. Cæteris aīalibus stati p tpa anni concubitus. Homini (ut dictū est) oībus horis dieꝝ noctiūq̄. Cæteris facietas in coitu. Hoī ꝑpe nulla. Messalina Claudii Cæsaris cōiunx hāc regalē exīstimās palmā: elegit in id certamē nobilissimā e ꝓstitutis

ancillam mercenariæ stipis:eamq; die ac nocte superauit quito ac uicesimo cōcubitu.In hoiuin genere:maribus diuerticula Veneris excogitata oia scelere naturæ:fœminis uero abortus.Quātū in hac pte mulco nocentiores q̄ feræ sumus.Viros auidiores ueneris hyeme:fœminas æstate Hesiodus prodidit.Coitus auersus elephantis:tigribus:lyncibus:rhinoceroti:leoni:dasipodi: cuniculis:quibus auersa genitalia.Cameli etiam solitudies aut secreta certa petūt:neq; interuenire datur sine pernicie.Coitus tota die est tantum iis ex omnibus:quibus solida ungula.In quadrupedū genere mares olfactus antecedit.Auertuntur & canes:phocæ:lupi:in medioq; coitu:inuitiq; ēt coh ærent.Supradictoꝝ plerisq; fœminæ priores superueniunt:reliquis mares. Vrsi autē (ut dictū ē)hūanitus strati.Herinacei stātes ābo iter se cōplexi.Feles mare stāte:fœmia subiacēte: Vulpes i latere piectæ:mareq; fœmia āplexa Tauroꝝ ceruorūq; fœmiæ ui nō tolerāt:ea de cā i grediūt i cōceptu.Cerui uicissim ad alias trāseūt:& ad priores redeūt.Lacertæ:ut ea q̄ sine pedibus sūt:circumplexu ueneré nouere.Oia aīalia quo maiore corpore:eo minus fœcūda sunt.Singulos gignunt elephanti:cameli:equi.Acanthis duodenos auis minima.Ocissime pariunt:q̄ plurimos gignunt.Quo maius est animal:tāto diutius formatur in utero.Diutius gestātur quibus longiora sunt uitæ spatia Neq; crescentiū tēpestiua ad generandū ætas.Quæ solidas habent ungulas singulos:quæ bisulcas:& geminos pariunt.Quoꝝ in digitos pedū fissura diuisa est: eo numerosiora in fœtu.Sed superiora omnia perfectos edunt partus:hæc inchoatos.In quo sunt gñe leænæ:ursæ: & uulpes.Informia etiam magis q̄ supradicta ursæ pariūt:rarumq; est uidere parietes.Postea lambendo calefaciūt fœtus omnia ea:& figurant:pariunt plurimū quaternos Cæcos autem gignunt canes.lupi:pāthera:thoes.Canū plura sunt genera.Laconicæ octauo mense utriq; generant.Ferunt.lxx.diebus:& plurimum tribus mēsibus.Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur.Implentur omnes uno coitu.Quæ ante iustum tempus concepere:diutius cæcos hñt catulos:nec omnes totidem diebus.Existimanť in urina attollere crus fere semestres:id est signū consumati uirium roboris:fœminæ hoc idem sidentes.Partus duodeni:quibus numerosissimi: cætero quini:seni:aliquando singuli:quod prodigiosum putant.Sicut omnes mares: aut omnes fœminas gigni.Primos quoq; mares pariunt:i cæteris alternāt:si incāt opportuno:& recto mēse. Ineunť a partu sexto mense.Octonos laconicæ pariunt.Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt laconici annis denis:fœminæ duodenis.Cætera genera qndecim ānos:aliquādo uiginti.Nec tota sua ætate generant:a duodecimo fere desinentes.Felū & ichneumonū reliqua ut canum.Viuūt annis senis.Dasipodes oī mēse pariunt:& superfœtant:sicut lepores.A partu statim iplenť.Cōcipiunt q̄uis ubera siccante fœtu:pariunt nō cæcos.Elephanti ut diximus:pariūt singulos magnitudie uituli trimestris.Cameli duodecim mensibus ferunt a trimatu:pariunt uere:iterumq; post annum implentur a partu.Equas autem post tertium diem aut post unum ab enixu utiliter admitti putant:coguntque inuitas.Mulier septima die concipere facillime creditur.Equarum iubas tonderi præcipiunt:ut asinorum in coitu patiantur humilitatem:comantes enim gloria superbire.A coitu solæ animalium currunt:ex aduerso aquilonum:austrorūue:put marem:aut fœminam concepere.Colorem ilico mutant rubriore pilo:uel quicunq; sit:pleniore. Hoc argumento desinunt admittere etiam uolentes.Nec impedit partus quasdam ab opere.Falluntq; grauidæ.Vicisse olympia prægnantem equam Hecratidis thessali inuenimus. Equos & canes:& sues:initum matutinum appetere:fœminas autem post meridiem blandiri diligentiores tradunt.Equas domitas.lx.diebus equire:anteq̄ gregales.Sues tantū coitu spumam ore fundere: Verrem subantis audita uoce nisi admittať:cibum non capere usq; in maciem. Fœminas tantū efferari:ut hominem lacerent:candida maxime ueste indutum.Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso.Auiditas coitus putatur ex cibis fieri.Sicut uiro eruca:pecori cepa.Quæ ex feris mitigentur:non concipere:ut anseres:apros uero tarde:& ceruos:nec nisi ab infantia educatos.Miꝝ est:quadrupedum prægnantes uenerem arcent:præter equam & suem.Sed superfœtant:& dasipus:& lepus tantum:.

De uaria generatiōe animalium. CA. LXIIII.

Væcūq; aīal pariunt:incapite gignūt circūacto fœtu sub enixum:alias in utero porrecto.Quadrupedes gestanť extēsis ad lōgitudinem cruribus:& ad aluum suam applicatis.Hō in semet cōglobatus inter duo genua naribus sitis.Molas de quibus añ diximus:gigni putant:ubi mulier nō ex mare:ueꝝ ex semetipsa tm̄ cōceperit.Ideo nec aīari:qa nō fit ex duobus.Altricemq; habere per se uitam illam:quæ satis:arboribusq; cōtingat:ex oībus q̄ pfectos fœtus tm̄ & numerosos edunt.Item plures cōtra naturam solidipedum aut bisulcorum.

De murium fœtu CA. LXV.

Supra cuncta est muriũ fœtus haud sine cõtatione dicẽdus:q̃q̃ auctore Aristotele & Alexandri magni militibus generatio eorũ lambendo cõstare: non coitu dicatur. Ex una genitos.cxx.tradiderunt. Apud parsas uero pgnantes & i utero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnãtes opinant. Ita desinit mirũ eẽ: unde uis tanta messes populet mutiũ agrestiũ. In quibus illud quoq; adhuc latet: quo nam mõ illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiunt: neq; extat qui muré hyeme i agro effoderit. Plurimi itaque ad troadem perueniunt. & iam inde fugauerunt accolas. Prouentus eorum siccitatibus tradũt. Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: sicut herinaceis. Idẽ bipedes ambulant: ceu alpini. Cũ diuersi quoq; generis coiere aialia: ita demum generant: si tempus nascendi par hñt. Quadrupedum oua gignẽtiũ lacertam ore parere (ut credit uulgo) Aristoteles negat. Neq; icũbãt eædẽ oblitæ quo sint in loco enixæ: qm̃ huic aiali nulla memoria: itaq; catuli per se erũpunt.

De spina hois anguem nasci. CA. LXVI.

Anguem ex medulla hois spinæ gigni accepimus a multis. Pleraq; enim occulta: & cæca origine proueniunt: etiam in quadrupedum genere.

De salamandra. CA. LXVII.

Sicut salamandra aial lacerti figura stellatũ nunquã nisi magnis imbribus proueniens: & serenitate deficiẽs. Huic tãtus rigor: ut ignẽ tactũ extinguat non alio mõ q̃ glacies. Eiusdẽ sanie quæ lactea ore uomit: quacũq; parte corporis humani contacta toti defluunt pili. Idq; quod contactum est: colorem in uitiliginem mutat.

De iis q̃ nascunt ex nõ genitis: & q̃ nata nihil gignũt. CA. LXVIII.

Quædã uero gignunt ex nõ genitis: & sine ulla simili origine ut supradicta: & q̃cunq; æstas aut uer: statũq; tps anni generãt. Ex iis quædã nihil gignũt: ut salamãdræ. Neq; est in iis genus masculinum fœmineũue: sicut neq; i anguillis: oĩbusq; quæ nec aial nec ouum ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæteris adhærẽtibus uado uel saxo. Quæ autem per se generantur sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt: ita generãt quidem ea aliquid coitu: sed imperfectum & dissimile: & ex quo nihil amplius gignat: ut uermiculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum: quæ insecta dicuntur. Arduæ explanatiõis omnia: & priuatim dicato opere narranda. Quapp ut ingeniũ prædictorũ: ita & reliqua subtexet disertatio.

De sensibus animalium. CA. LXIX.

Ex sensibus ante cætera hoi tactus: deinde gustus. Reliquis superat a multis. Aqlæ clarius cernũt. Vultures sagacius odorant. Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra: tam dẽso atq; surdo naturæ elemẽto. Prætetea uoce oĩum i sublime tẽdẽte sermonẽ exaudiũt: & si de iis q̃re intelligere ẽt dicunt: & profugere. Auditus cui hoĩum primo negatus ẽ: huic & sermonis usus ablatus. Nec sunt naturaliter surdi: ut non idẽ sint & muti. In marinis ostreis auditum esse non est uerisimile: sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentiũ in mari piscãtibus.

Auditum & olphatum esse piscibus. CA. LXX.

Pisces qdẽ auditus: nec mẽbra hñt nec foramina: audire tñ eos palã ẽ: ut patet cũ plausu cõgregari feros ad cibũ cõsuetudine in quibusdã uiuariis spectet. Et in piscinis Cæsaris gñe pisciũ ad nomẽ uenire: quosdã singulos. Itaq; pdunt ẽt clarissime audire mugil: lupus: salpa: chromis: & ideo i uado uiuere. Olfactũ iis esse mãifestũ patet. Quippe ñ oẽs eadẽ esca capiũt: & priusq̃ appetãt: odorãt. Quosdã & speluncis latẽtes salsamẽto illitis faucibus scopuli piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionẽ fugiẽtes. Cõueniũtq; ex alto et ad quosdã odores: ut sæpiã ustã: & polypũ: q̃ ob id cogunt in nassas. Sẽtine qdem nauiũ odorẽ fugiũt pcul: maxime tñ piscium sanguinẽ. Nõ potest petris auelli polypus. Idem cunila admota ab odore ptinus resilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiunt. Nã de reliquo aialium genere quis dubitet? Cornus nus ceruini odore serpentes fugant: sed maxime styracis: origani: aut chalcis: aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus. CA. LXXI.

Tactus sẽsus oĩbus ẽ: ẽt qbus nullus alius. Nã & ostreis: & terrestribus uermibus. Quo existimauerĩ oĩbus sensũ gustus eẽ. Cur.n. alios alia sapores appetũt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædantur: alia unguibus: alia rostri aduncitate capiũt. Alia latitudine ruũt. Alia acumine excauant. Alia sugũt. Alia lambũt: sorbẽt: mãdũt:

uorant.Nec minor uarietas in pedum ministerio:ut rapiát:distrahát:teneát:præmát: pendeant: tellurem scabere non cessent.

Quæ uenenis uiuát:& quæ terra. CA. LXXII.

Enenis capreæ & cõturnices(ut diximus)pinguescunt placidissima aíalia:at serpétes ouis.Spectáda qdem draconum arte:Aut enim solida hauriunt:si iam fauces capiút: quæ deinde in semet cõuoluti frágũt intus:atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior é & catuli adhuc ætas orbe apphésa spira:ita sésim uehemêterq; pstrigút:ut ãputata parte ceu ferro:reliquá:quæ amplexu tenetur sorbeant. Simili mõ auibus deuoratis solidis cõtétione plurima:& cætera ossa reuomunt.Scorpiones terra uiuunt.Serpentes cum occasio é: uinũ præcipue appetunt:cũ alioquin exiguo indigeant potu.Eædé minimo & pene nullo cibo cũ adseruanť iclusæ:sicuti aranei quoq; alioquin suctu uiuétes.Ideo nullũ interit famæ:aut siti uenenatũ.Nam neq; caloris uim habent:neq; sanguinis:neq; sudoris:quæ auiditaté naturali sale augent.In quo genere oía magis exiti alia:si suum genus edere anteq̃ noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingionum & satyro૪ genus.Mox inde sensim ad mandédum manibus exprimit.Et quod formicis in annum solemne est:his in dies uel horas.

ul cõtritio ne plumá.

De cibo & potu quorúdam. CA.LXXIII.

Nú aíal digitos habentiũ herba alitur lepus:sed & fruge. Solidipedes & bisulci sues omni cibatu & radicibus.Solidipedũ uolutatio propria.Serrato૪ dentiũ carniuora sunt oía. Vrsi & fruge:fronde:uindemia:pomis uiuunt & apibus:cancris ét & formicis.Lupi(ut diximus) & terra in fame.Pecus potu piguescit:ideo sal illis gratissimus:item ueterina:q̃q̃ & fruge & herba:sed ut bibere:secedunt.Ruminant præter iá dicta: syluestriũ cerui cũ a nobis aluntur.Oía át iacétia potius q̃ státia:& hyeme magis q̃ æstate septenis fere mésibus.Pontici quoq; mures:simili mõ remandunt.In potu:quibus serrati détes:lambũt.Et mures hi uulgares:q̃uis ex alio gñe sint.Quibus cõtinui détes sorbét:ut equi:boues.Neutrũ ursi:sed aquá quoque morsu uorant.In africa maior pars ferarũ æstate nõ bibũt inopia imbriũ. Quá ob cám capti mures libyci si biberint moriunť.Orygé ppetuo sitienté africa gñat:ex natura loci potu caréte cũ mirabili mõ ad remedia sitientiũ.Nãq; getuli latrones eo durant auxilio repertis in corpore eo૪ saluberrimi liquoris haustu uesicis.Insidunt in eadem africa pardi cõdésa arbore occultatiq; eius ramis in prætereũtia desiliunt:atq; e uolucrũ cæde crassanť. Feles qdé quo silentio: q̃ lenibus uestigiis obrepunt auibus:q̃ occulto speculatu in musculos exiliunt!Ex crementa sua effossa obruunt terra:itelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se dissideant:& q̇ iter se conueniant. CA. LXXIIII.

Rgo & alios sensus quosdá esse q̃ supradictos haud difficulter apparet. Sunt.n quædam his bella:amicitiæq;. Vnde & affectus præter illa quæ de qbusq; eo૪ suis diximus locis.Dissident olores & aqlæ. Coruus & clorius noctu inuicé oua exgrentes. Silí mõ coruus & miluus illo præripiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (si credimꝰ)qm̃ rex appellať auiũ.Noctuæ & cæteræ miores aues. Rursus cũ terrestribꝰ mustella & cornix. Turtur & pyralis.Ichneumones uespæ. Phaláges aráei. Aq̃ticæ anates & gauiæ.Harpæ & triorches accipiter.Sorices & ardeolæ inuicé foetibus insidiátes Aegithus auis minima cũ asino.Spinetis ení se scabédi causa atterétes:nidos eius dissipat:quod illa adeo pauet:ut uoce omno rudétis audita oua eiiciat:pulli ipsi metu cadant.Igitur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & milui.Angues & mustellæ:& sues.Esalon uocať parua auis oua corui frangens: cuius pulli infestanť a uulpibus.Inuicé hæc catulos eius ipsamq; uellit.Quod ubi uiderint corui:contra auxilianť:uelut aduersus cõem hostem.Et acanthis in spinis uiuit:idcirco asinos & ipsa odit, flores spinæ deuorátes Aegithũ uero anthus in tm̃:ut sanguiné eo૪ nõ credant coire: multisq; ob id ueneficiis ifamét.Dissident thoes & leões:& mima æque ac maxia.Formicosá arboré sorices cauent. Librat araneus se filio in caput serpétis porrectæ sub umbra arboris suæ : tantaq; ui morsu cerebrũ apprehendit:ut stridés subide:ac uertigine rotata:ne filiũ qdé desup pédétis rũpere ab eo nõ fugere queat:nec finis ante morté est.Rursus amici pauones & colúbæ. Turtures & psitaci:Merulæ & turdi.Cornix & ardeolæ.Cõtra uulpiũ genus cõibus inimicitiis. Harpæ & miluus cõtra triorchin.Quin & affectus idicia sunt ét í serpétibus imitissimo aíaliũ gñe. Dicta sũt quæ arcadia narrat de dño a dracõe seruato:& agnito uoce hoís.De aspide miraculũ a Philarcho tradiť.Is.n.auctor é.Cũ ad mésam cuiusdam ueniens í ægypto alereť assidue enixá catulos:quo૪ ab uno filiũ hospitis iteréptũ.Illá reuersam ad cõsuetudinem cibi:itellexisse culpá: & necem intulisse catulo:nec postea intectum id reuersam.

De somno animalium. CA. LXXV.

SOmni quæstio non obscuram cõiectationem hét. In terrestribus oía: quæ cor hñt: dormire manifestú est. Aquatiliú quoq; exiguú qdá: ét qui de cæteris dubitát: dormire tñ existimant: nõ oculoꝝ argumẽto: quia nõ hñt genas: ueꝝ ipsa quiete cernuntur placida ceu soporata: neq; alia q̃ caudis mouẽtia: & ad tumultú aliqué expauẽtia. De thynnis cõfidentius affirmat. Iuxta ripas.n. aut petras dormiunt. Plani aút pisciú in uado: ut manu sæpe tollant. Nam & delphini balenæq; stertentes ét audiuntur. Insecta quoq; dormire silentio apparet: quia nec luminibus qdem admotis excitentur. Hõ genitus premitur somno per aliquot mẽses Deinde longior indies uigilia. Somniat statim infans. Ná & pauore expargiscitur: & suctú imitat. Quidam uero nunq̃ quibus mortifeꝝ fuisse signum cõtra cósuetudiné somnioꝝ inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus: & diuersis refertus documẽtis: utrum ne sint aliqua præscita animi quiescentis. Qua fiant rõne: an fortuita res sit: ut pleraq;? Et si exemplis agatur: profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atq; in redormitione uana esse uisa prope cõuenit. Est autem somnus nihil aliud q̃ animi in medium se se recessus. Præter hominem somniare equos: canes: boues: pecora: capras: palam est. Ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignuntur incertum est. Sed dormire ea certum. Verum & ad insecta transeamus. Hæc náq; restant immensæ subtilitatis animalia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XI. PROOEMIVM.

De insectis animalibus: ut sunt apes: formicæ: & huiusmodi.

ESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA: Quando aliqui ea neque spirare: & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorum genere. CA. I.

MVlta hæc & multigena terrestrium uolucrúq; uita. Alia pẽnata ut apes. Alia utroq; modo ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris: quæ nunc ceruicum loco: núc pectorum: atque alui præcincta separant membra tenui modo fistula cohærentia. Aliquibus uero nõ tota incisura eas ambiẽte rugas: sed in aluo aut superne tantum imbricatis flexilium uertebris: nusquá alibi: spectatiore naturæ rerum artificio.

De subtilitate naturæ in his. CA. II.

IN magnis siquidem corporibus: aut certe maioribus facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam paruis: atq; tam nullis quæ ratio? q̃ uis tam inextricabilis perfectio. Vbi tot sensus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi uisum in ea pretendit? Vbi gustatum applicauit? ubi odoratum inseruit? ubi uero truculẽtam illam & portione maximam uocem ingenerauit? Qua subtilitate pennas adnexuit? Prælõgauit pedum crura? Disposuit ieiunam caueam uti aluum? Auidam sãguinis & potissimú húani sitim accendit? Telum uero pfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut in cápaci cú cerni nõ possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiendo acuminatum pariter sorbendoq; fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora cum sono teste dentes affixit? potissimumq; e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros: taurorumque colla: & truces in sublime iactus: tigrium rapias: leonum iubas: cum rerum natura nusq̃ magis q̃ in minimis tota sit. Quapropter quæso ne nostra legentes (quoniam ex iis spernuntur multa) etiam relata fastidio damnent: cum in contemplatione naturæ nihil possit uideri superuacuum.

Vtrum spirent: an habeant sanguinem. CA. III.

INsecta multi negarút spirare id rõe psuadẽtes: qm̃ uisceri iteriori nexus spirabilis nõ inesset. Itaq; uiuere ut fruges: arboresq;. Sed plurimú iteresse spiret aliqd an uiuat. Eadẽ de cá nec sanguiné iis eẽ: q sit nullis carentibus corde aut iecore. Sic nec spirare ea qbus pulmo desit. Vñ numerosa q̃stionú series exorit. Idẽ.n.& uocẽ eẽ iis negát í tãto murmure apú: cicadaꝝ sono: & aliis q̃ suis æstimabunt locis. Nam mihi contuenti semper suasit reꝝ natura nihil icredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis ñ possint trahere aiam talia & uiuere:

q̃ spirare sine uisceribus. Quod & in marinis docuimus: quis arcente spiritũ densitate: & altitudine humoris. Volare quidẽ aliqua & aĩatu carere in ipso spiritu uiuẽtia. Habere sensum uictus generationis atque operis & de futuro & curã. Et q̃uis nõ sint mẽbra: quæ uelut carinas sensus inuehant: esse tñ iis auditũ: olfactũ: gustatũ: eximia præterea naturæ dona: solertiam: aĩum: artẽ: quis facile crediderit? Sanguinẽ nõ esse iis fateor: sicut ne terrestribus qdẽ cũctis ueꝝ sĩle qddã: ut sepiæ in mari sanguinis uires atramẽtũ optineat: purpuraꝝ generi infector ille succus. sic insectis q̃squis est uitalis humor: hic erit sanguinis loco. Sed existimatio sua cuique sit. Nobis propositum est naturas rerum manifestas indicare: non causas indicare dubias.

uel uice

De corpore eorum. CA. IIII.

INsecta ut itelligi possit: nõ uidẽtur neruos hr̃e: nec ossa: nec spinas: nec chartilaginẽ: nec pinguia: nec carnes: nec crustã quidẽ fragilẽ: ut quædã marina. nec iure dicet̃ cutis: sed mediæ cuiusdã iter oĩa hæc naturæ corpus arẽti sĩle neruo mollius: in reliqs ptibus siccius uerius q̃ durius. Et hoc solũ iis est: nec ꝑterea aliud. Nihil intus nisi admodũ paucis intestinum ĩplicatũ. Itaque diuulsis præcipua uiuacitas: & ptiũ singulaꝝ palpitatio. Quia q̃cũq; ẽ rõ uitalis: illa non certis inest mẽbris: sed toto in corpore: minime tñ capite. Solúque non mouet̃ nisi cũ pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et q̃bus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuulsa: ut in scolopẽdris uidemus. Hñt aũt oculos: ꝑterque sensus tactũ & gustatũ: aliqua & odoratum: pauca & auditum.

De apibus. CA. V.

SEd inter oĩa pricipatus apibus & iure ꝑcipua admiratio. Solis ex eo gñe hoĩum cã genitis. Mella contrahũt: succũq; dulcissimũ: atque subtilissimũ: ac saluberrimũ. Fauos cõfingũt & ceras. Illæ ad usus uitæ laborẽ tolerãt. Opera cõficiũt. Remp. hñt: cõsilia priuatim: ac duces gregati: & quod maxime miꝝ sit mores hñt. Præterea cũ sint neq; mansueti gñis neq; feri: tñ tanta est natura reꝝ: ut prope ex umbra minimi aĩalis incomparabile effecerit qddã. Quos efficaciæ ĩdustriæq; tãtæ cõpemus neruos? quas uires? quos rõne mediusfidius uiros? Hoc certe ꝑstãtioribus: quo nihil nouere nisi cõmune. Non sit de anima quæstio. Constet & de sanguine: quantulum tamẽ esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis. CA. VI.

HYeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niuesq; & aquilonũ flatus perferendos uires? Sane & insecta oĩa: sed minus diu: quæ parietibus nostris occultata: maturæ tepe fiunt. Circa apes: aut tempoꝝ locorumue rõ mutata est: aut errauerũt priores. Cõdũtur a uergiliaꝝ occasu: sed latent ultra exortũ. Adeo nõ ad ueris initiũ ut dixere: nec ut quisq; in italia de alueis existimat. Ante fabas florentes exeunt ad opera: & labores: nullusq; (cum per cœlum licuit) ocio perit dies. Primũ itaque fauos construunt: cæram fingunt: hoc est domos cellasque faciunt. Deinde sobolẽ: postea mella: cæram ex floribus. Melliginem a lachrymis arborum: quæ glutinũ pariunt: salicis: ulmi: arundinis: succõ: gũmi: resina. Iis primum aluerum ipsum intus totum ut quodam tectorio illinunt: & aliis amarioribus succis contra aliarum bestiolarum auiditates. Id se facturas cõsciæ quod concupisci possit. Iis deĩde fores quoque latiores circũstruũt.

De uocabulis operis. CA. VII.

PRima fundamenta operis cõmosin uocant periti: secũda pissocæron: tertia propolin. Inter coria cærasque magni ad medicamina usus. Cõmosis crusta est pria saporis amari. Pissocæros super eã uenit picantiũ mõ ceu dilutior. Cæræ initiũ populorumque e mitiore gummi propolis crassioris iam materiæ additis floribus: nundũ tamẽ cæra: sed fauoꝝ stabilimentũ: quã oẽs frigoris: aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & nunc graui: ut qua plerique pro galbano utant̃. Præter hæc conuehet̃ rhithace: quam alii sandaracã: alii cærinthũ uocãt. Hic erit apũ dum operant̃ cibus: q̃ sæpe inuenit̃ in fauoꝝ inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis: sed plenus humoris cibus. Gignitur autẽ rore uerno: & arborum succo gũmi mõ: africi minor: austri flatu nigrior: aquilonibus melior & rubens. Plurimum in græcis nucibus Menecrates florem ait esse futuræ messis indicium: sed nemo præter eum.

uel nigra

Ex quibus floribus opera fiant. CA. VIII.

CAeras ex oium arboꝝ satorumque floribus cõfingũt: excepta rumice & chenopode. Herbaꝝ hæc gñã. Falso excipit̃ spartũ. Quippe cũ hispania multa in spartariis mella herbã eã sapiũt. Falso & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ ꝑuẽtu plurima examina gigni certũ ẽ. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus insidũt. Operant̃ intra. lx. passus. Et subinde cõsumptis in ꝑximo floribus: speculatores ad pabula

ulteriora mittunt. Noctu deprehensæ i expeditione excubant supinæ:ut alas a rore protegant.

De amatoribus earum. CA. IX.

NEc quis miref amore eaꝝ captos Aristomachum solensem duo de sexaginta annis nihil aliud egisse. Philistum uero thasiũ in desertis apes colentem Agrium cognomina tũ:qui ambo scripsere de iis.

Ratio operis. CA. X.

RAtio operis:interdiu statio ad portas more castroꝝ. Noctu quies in matutinũ dõec una excitet oẽs gemino aut triplici bombo:ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant si dies mitis futurus est. Prædiuinant eni uentos imbresq;:& tunc se continẽt tectis. Itaq; temperie cœli(hanc.n.inter præscita hñt)cum agmen ad opera ꝓcessit:aliæ flores aggerunt pedibus:aliæ aquã ore:guttasq; lanugine totius corporis:qbus est. Quaꝝ adolescentiores ad opera exeũt:& supradicta cõuehũt. Seniores intus operanẽ. Quæ flores cõportãt: prioribus pedibus femora onerant:ꝓpter id natura scabra:pedes priore rostro:totæq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiũt eas ternæ:quaternæq; exonerant. Sunt eni intus quoq; officia diuisa. Aliæ struũt. Aliæ poliũt. Aliæ suggerũt. Aliæ cibũ cõparãt ex eo qđ alatũ ẽ. Neq;.n.se pati uescũt ne iæqlitas opis:aut cibi fiat & tpis. Struũt rursus ea orsa cõcameratõe aluei:textũq; uel usq; ad summa tecta deducunt:limitibus binis circa singulos arcus:ut aliis intrẽt:aliis exeãt. Faui superiore parte affixi:& paululum etiam lateribus simul hærent:& pẽdent una. Alueũ non cõtingunt:nũc obliqui:nũc rotundi qualiter poscit alueus:aliqñ & duoꝝ generũ:cum duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes cæras fulciunt pilaꝝ instar interius a solo fornicatis:ut sit aditus ad sarciendũ. Primi fere tres uersus inanes struunẽ:ne promptũ sit quod inuitet furantẽ. Nouissimi maxime implenẽ melle:ideoq; auerso alueo faui eximũtur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella:apprehensis ponduseulo lapillis se librãt. Quidam in humeros eum imponi tradũt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant:castigant:mox & puniunt morte. Mira mondicia. Amolıunẽ oĩa e medio:nullæq; inter opera spurcitiæ iacẽt. Quin & excrementa operantiũ intus ne longius recedant:unum congesta in locum turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cum aduesperascit:in alueo strepunt minus ac minus:donec una circumuolet:eodem quo excitauit bombo:ceu quietem capere imperans. Et hoc castrorum more. Tunc repente oẽs conticescunt. Domos primum plebeiis exædificant:deinde regibus. uel fœmia

De fucis. CA. XI.

SI speraẽ largior prouẽtus:adiiciunẽ cõtubernia & fucis. Hæ cellaꝝ minimæ:sed ipsi maiores apibꝰ. Sũt ãt fuci sine aculeo uelut iperfectæ apes:nouissimæq; a fessis & iã emeritis ĩchoatæ:serotinus fœtus & qsi seruitia ueraꝝ apũ. Quãobrẽ iperãt iis:primosq; in opera expellũt:tardãtes sine clemẽtia puniũt. Neq; in ope tantũ:sed in fœtu adiuuãt eas:multũ ad calorẽ cõferẽte turba. Certe quo maior eoꝝ fuerit multitudo:eo maior fiet examinũ ꝓuẽtus. Cũ mella cœperint maturescere:abigũt eos. Multæ singulos aggressæ trucidãt. Nec id genus nisi uere cõspiciẽ. Fucus adeptis alis in alueũ reiectus ipsæ cæteris adimit. Regias ĩperatoribus futuris in una pte aluei extruũt amplas:magnificas:separatas:tuberculo eminẽtes. Q đ si exprimatur:non gignuntur soboles. Sexangulæ oẽs cellæ:a singuloꝝ eæ pedũ opere. Nihil hoꝝ statuto tempore:sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno altero ue ad summũ die cellas replẽt.

Quæ natura mellis. CA. XII.

VEnit hoc ex aere:& maxie sideꝝ exortu ꝓcipueq; in ipso syrio explẽdẽte fit:nec oino prius uergiliaꝝ exortu sub lucanis tpibus. Itaq; cũ pria aurora folia arboꝝ melle roscida ĩueniũẽ. Ac si q matutino sub diuo fuere:unctas liquore uestes:capillũq; cõcretũ sentiũt. Siue ille ẽ cœli sudor:siue qdã sydeꝝ saliua:siue purgãtis se aeris succus:siue aq ẽ & pura ac liqdus & suæ naturæ:qlis defluit prio. Nũc uero e tãta cadẽs altitudie:multũq; dũ uenit sordescẽs:& obuio terræ halitu ĩfectus. Præterea a frõde:ac pabulis potus:& ĩ utriculos ꝯgestus apũ. Ore.n.eũ uomũt. Ad hæc succo floꝝ corruptus:& alueis Maceratus:totiẽsq; mutatus. Magnã tñ cœlestis naturæ uoluptatẽ affert.

Quæ optima mella. CA. XIII.

VBi optimus semper:ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic:& siculæ hymeto & hybla ab locis:mox calimne ĩsula. Est autem initio mel ut aqua dilutũ:& primis diebus seruet:ut musta:sæq; purgat. Vicesimo die crassescit. Mox obducitur tenui membrana:qua seruoris ipsius spuma cõcrescit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum e quercus:tiliæ arundinum foliis.

Quæ genera mellis in singulis. CA. XIIII.

SVmma qdē bonitatis natione cōstat (ut supra diximus) pluribus modis. Aliubi .n. fa ui cæra spectabiles gignūť: ut ĩ pelignis: sicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro: africa. Aliubi magnitudie: ut ĩ septētriōalibus: uiso iā ĩ germania octo pedū lōgitudis fauo: ĩ caua parte nigro. In quocunq; tamē tractu terna sunt mellis genera. Vernum ex floribus cōstructo fauo: quod ideo uocať anthinū. Hoc quidam attingi uetant: ut largo alimento ualida exeat soboles. Alii ex nullo minus apibus relinquūt: qm̄ magna sequať ubertas magnoꝝ sydeꝝ exortu. Præterea solstitio cū thymum & una florere icipiunt: ꝓcipua cellaꝝ materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispensatio: qm̄ inopia cibi desperant: moriunturq;: aut effugiunt. Cōtra copia ignauiam affert. Maciem melle nō rhithace pascunt. Qui aūt sunt diligentiores: ex hac uindemia duodecimā partē apibus reliquunt. Dies statutus inchoandi ut quadā lege naturæ: si scire aut obseruare hoīes uelint: tricesimus ab educto examine: fereq; maio mense includiť hæc uindemia. Alteꝝ genus est mellis æstiui: quod ideo uocať horeū a tēpestiuitate ꝓcipua ipso syrio explēdescente post solstitiū diebus. xxx. fere. Immensa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est: nisi fraus hoīum cūcta pernicie corrūperet. Nanq; ab exortu syderis cuiuscūq;: sed nobilium maxime aut cœlestis arcus si non sequanť imbres: sed ros tepescat solis radiis. Medicamenta nō mella gignunť: oculis: ulceribus: internisque uisceribus: dona cœlestia. Quod si seruet hoc syrio exoriēte: casuque cōgruat in eūdē diē: ut sæpe Veneris: aut Iouis Mercuriiue exortus: nō alia suauitas: usûsque mortaliū malis a morte uocandis q̃ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. CA. XV.

MEl plenilunio uberius capiť: serena die pinguius. In omni melle quod per se fluxit: ut mustū oleumque: appellatur acceton: maxime laudabile est. Aestiuum omne rutilū: ut diebus cōfectū siccioribus. Aptissimū ĩn æstimatiōe e thymo coloris aurei: saporis gratissimi: cū fit palam doliolis pīgue: marino e rore spissum. Quod concrescit aūt: hoc minime laudať. Thimosum non coit: & tactu prætenuia fila mittit: quod primū grauitatis argumentum est: Abrumpi statim & resilire guttas: uilitatis indicium habetur. Sequens probatio ut sit odoratum: & ex dulce reglutinosum perlucidum. Aestiua mellatione decimā partem thasio Dionysio apibus relinqui placet: si pleni fuerint aluei. Si minus pro rata portione: aut si inanes: omnino non attingi. Huic uindemiæ attici signum dedere initium caprificialem diem uulcano sacrum.

De tertio genere mellis: & quomodo apes probentur. CA. XVI.

TErtium genus mellis minime probatū siluestre: quod ericeū uocant. Conuehiť post primos autūni imbres cū erice sola floret ĩ siluis. Ob id arenoso simile. Gigniť id maxime arcturi exortu a pridie idus septēbris. Quidam æstiuam mellationē ad arcturi exortū proferunt: qm̄ ad æquinoctium autūni ab eo superfunt dies. xiiii. & ab æqnoctio ad uergiliaꝝ occasum diebus. xlviii. Plurima fit erice: athenienses tetradicē appellant: est in euboea sisarum: quam putant apibus esse gratissimā fortassis quia tūc nulla ex alia fit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ: & uergiliaꝝ occasu idibus nouēbris fere includiť. Relinqui ex ea duas partes apibus rō persuadet: & semper eas ptes fauoꝝ: q̃ habeāt rhitacē. A bruma ad arcturi exortū diebus. lx. somno alunť sine ullo cibo. Ad arcturi exortū ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iam uigilant. Sed etiā tunc alueo se cōtinent: seruatosque in id tēpus cibos repetūt. In italia uero hoc idē a uergiliaꝝ exortu faciunt: & in eū dormiunt. Alueos qdam in eximēdo melle expēdūt ita dirimētes q̃tū relinquant. Aequitas etiam in eis obstringiť ferūtque societate frauda alueos mori. In primis præcipiť ut lauti purique eximāt mella. Furem & mulieꝝ menses odere. Cū eximunť mella: apes abigi fumo utilissimū: ne irascanť: aut ipsæ auidæ uorēt. Fumo crebriore etiā ignauia earum excitať ad opera. Nā ubi incubauere fauos liuidos faciūt. Rursus nimio fumo inficiuntur: quaꝝ iniuriam celerrime sentiunt mella: uel minimo cōtactu roris acescētia. Et ob id inter genera seruať quod acapnon uocant. Album mel non fit quod bithymū est: sed oculis & ulceribus aptissimum. Foetus quo'nam mō progenerarent: magna inter eruditos & subtilis quæ

uel apportari stio fuit. Apū .n. coitus uisus est nunq̃. Plures existimauere oportere confici floribus compositis: apte atque utiliter. Aliqui coitu unius: qui rex in quoque appelleť examine. Hunc esse solum marem: præcipua magnitudine: ne fatiscat. Ideo fœtū sine eo nō edi: apesque reliquas tanq̃ marem fœminas comitari: non tanq̃ ducem. Quam probabilem alias sententiam fucorum euentus coarguit. Quæ enim ratio ut idem coitus alios perfectos: imperfectos generet alios? Proprior uero prior existimatio fieret: ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascuntur aliquando

in extremis fauis apes grandiores:quæ cæteras fugant.Oestrus uocatur hoc malum:quo nã mo
do nascens:si ipsæ se fingũt?Quod certũ est:gallinaꝝ modo incubant.Id quod exclusum est pri
mũ uermiculus uidet candidus:iacens transuersus:adhærensq; ita:ut pascere uideat.Rex statim
mellei coloris ut electo flore ex oĩ copia factus:neq; uermiculus:sed statim pẽniger Cætera tur
ba cũ formã capere cœpit nymphæ uocant:ut fuci:sirenes:atq; cephenes.Si qs alterutris capita
demat priusq̃ pẽnas habeãt:ꝑ gratissimo sunt pabulo matribus.Tẽpore ꝓcedẽte instilãt cibos:
atq; incubãt tũ maxime murmurãtes caloris(ut putãt)faciẽdi gratia necessarii excludẽdis pullis:
donec ruptis mẽbranis:q̃ singulos cingũt:ouoꝝ mõ uniuersum agmẽ emergat.Spectarũ hoc ro
mæ cõsularis cuiusdã suburbano alueis cornu laternæ:trãslucido factis.Fœtus intra.xlv.diẽ pa-
gitur.Fit in fauis quibusdã qui uocat clerus amaræ duricia ceræ:cũ fœtũ idc nõ eduxere mor
bo aut ignauia:aut infœcũditate naturali.Hic est abortus apũ.Protinus aũt educti operant qua
dã disciplina cũ matribus.Regẽq; iuuenẽ æqualis turba comitat.Reges plures inchoant ne de-
sint.Postea ex iis soboles cũ adulta esse cœpit cõcordi suffragio teterrimos necãt:ne distrahant
agmina.Duo aũt gña eoꝝ:melior ruffus q̃ niger:uariusq;.Omnibus forma semp egregia:& du-
plo q̃ cæteris maior.Pennæ breuiores:crura recta:ingressus celsior.In fronte macula quodã dia-
demate cãdicans.Multum etiam nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. CA. XVII.

Quærat nunc aliquis: unus ne Hercules fuerit? & quot Liberipatres? & reliqua uetu-
sta sint obruta? Ecce in re parua: uillisque nostris annexa: cuius assidua copia est:nõ
cõstat inter auctores.Rex nullũ ne solus hẽat aculeũ maiestate tantũ armatus:an de-
derit eũ qdẽ natura:sed usum esse tantũ negauerit.Illud cõstat:ĩperatorẽ aculeo nõ uti.Mira ple
beii circa eũ obedientia:cũ ꝓcedit una est.Totũ examen circa eũ conglobat:cingit:ꝓtegit:cerni
nõ patit.Reliquo tpe cũ populus in labore est:ipse opera intus circuit similis exortanti solus im
munis.Circa eũ satellites qdã:lictoresq; assidua custodiẽtes auctoritate.Procedit foras non nisi
migrato examine.Id multo intelligit ante aliquot diebus murmure intus strepẽte apparatus in-
dicio diẽ tẽpestiuũ eligẽtiũ.Si qs alã ei detruncet:nõ fugiet examẽ.Cũ ꝓcessere:se quæq; ꝓximã
illi cupit esse:& in officio cõspici gaudet.Fessum hũeris subleuant.Validius fatigatum ex toto
portãt.Si qua lassatus deficit:aut forte aberrauit:odore ꝑsequit.Vbicũq; ille cõsedit:ibi cũctaꝝ
castra sunt.Tũc ostẽta faciũt priuata ac publica uua depẽdẽte ĩ domibus tẽplis ue sæpe expiata
magnis euentibus.Sedere in ore infantis Platõis:tunc ẽt suauitatẽ illã ꝑdulcis eloqui portenden
tes.Sedere in castris ducis Drusi ĩperatoris:cũ prosperrime pugnatũ apud arbalonem est:haud
quaq̃ perpetua aruspicũ cõiectura q diꝝ id ostentũ existimãt.Semp duce prehenso totũ tenetur
agmen.Amisso dilabit:migrãtq; ad alios.Esse utiq; sine rege nõ possunt.Inuite aũt iterimũt eos
cũ plures fuere:potiusq; nascentiũ domos diruũt.Si ꝓuentus desperatur:tũc & fucos abigunt.
Quãq̃ de iis uideo dubitari:ꝓpriũq; iis genus esse aliquos existimare.Sicut furibus grãdissimis
inter illas:sed nigris:lataq; aluo.Ita appellatis:quia furtim deuorẽt mella.Certũ est ab apibus fu-
cos interfici.Vtiq; regẽ nõ hñt.Sed quõ sine aculeo nascant:in q̃stione est.Humido uere melior
fœtus:sicco mel copiosius.Quod si defecerit alicuius aluei cibus:ĩpetũ in ꝓximas faciũt rapinæ
ꝓposito.At illæ cõtra dirigũt aciem:& si custos adsit alterutra pars quẽ suis fauere sentit:nõ ap-
petit eũ.Et aliis quoq; sæpe dimicant causis:easq; acies contrarias duo ĩperatores instruũt.Maxi
ma rixa & incõuehendis floribus exorta:& suos quibusq; euocantibus.Quæ dimicatio iniectu
pulueris:aut fumo tota discutitur.Reconciliantur uero lacte:uel aqua mulsa.

De genere apum:& quæ inimica apibus. CA: XVIII.

Apes sunt & rusticæ siluestresq;:horridæ aspectu:multo iracũdiores:sed opere ac labo
re ꝑstantes.Vrbanaꝝ duo genera.Optimæ breues:uariæq;:& in rotunditatẽ cõpacti
les.Deteriores lõgæ:& qbus similitudo uespaꝝ:etiãnũ deterrimæ ex iis pilosæ.In põ-
to sunt quædã albæ:q̇ bis in mẽse mella faciũt.Circa thermodoontẽ aũt fluuiũ duo gña.Aliaꝝ
quæ in arboribus mellificant.Aliarum quæ sub terra:triplici cærarum ordine uberrimi prouen
tus.Aculeum apibus natura dedit uentri cõsertũ:ad unũ ictum hoc infixo.Quidam eas statim
emori putant.Aliqui non nisi in tantum adacto:ut in testinum sæpe assequat.Sed fucos postea
esse:nec mella facere:uelut castratis uiribus.Pariterq; & nocere & prodesse:dein desinere.Est in
exemplis equos ab iis occisos.Odere fœdos odores:procul fugiunt:sed & infectos.hoc unguen
ta redolentes infestant.Ipsæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ.Impugnant eas naturæ
eiusdem degeneres uespæ atq; crabrones:& e culicum genere qui uocantur muliones.Populant

hirundines:& quædam aliæ aues.Insidianť aquatibus ranæ:quæ maxima eaꝝ est operatio:tū cū sobolē faciunt:nec eæ tātū quæ stagna riuosq; obsident:uerum & rubetæ ueniūt ultro:arrepen tesq; foribus opertas sufflant:ab hoc spatio prouolant:cõfestimq; abripiunť. Nec sentire ictus apum ranæ traduntur.Inimicæ & oues:difficile se a lanis eaꝝ explicantibus.Cancroꝝ etiā odo re si quis iuxta coquat examinať.Quin & morbos suapte natura sentiūt:Index eoꝝ tristicia tor pens.Et cū ante fores in teporē solis promōtis aliæ cibos ministrant.Cum defunctas progerūt. Funerantiumq; more comitantur exequias.Rege hac peste consumpto:mœret plebs ignauo do lore.Non cibos cõuehunt.Non procedunt.Tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius.Subtrahitur itaq; deducta multitudine:alias spectantes exanimē luctum nō minuunt.Tūc quoq; ni subueniatur:fame moriuntur.Hylaritate igitur:& nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum. CA. XIX.

Sunt & operis morbi:cū fauos non explent:cleron uocant.Iidē blapsigoniā:si fœtum non peragant.Inimica & echo est resultanti sono:qui pauidas alterno pulset ictu.Inimica & nebula.Aranei quoq; uel maxime hostiles cum præualuere:ut intexāt:enecāt alueos.Papilio etiam ignauus & inhonoratus:luminibus accensis aduolans pestifer:nec uno mo do.Nam & ipse cæras depascitur:& relinquit excrementa:qbus teredines gignunť.Filis ēt arane us quacunq; incesserit alaꝝ maxime lanugines obtexit.Nascūtur & ī ipso ligno teredines:q̄ cæ ras præcipua appetūt.Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate uerno maxime tempore aluo cita.Oleo quidem non apes tantū:sed omnia insecta exanimantur:præcipue si capite uncto in sole ponantur.Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas:cū sensere eximi mella auide uorantes.Cætero præparcæ:& quæ alioquin prodigas:atq; edaces:nō secus ac pigras & ignauas perturbent.Nocent & sua mella ipsis:illitæq; ab aduersa parte moriuntur:tot hostibus:tot casi bus:& quota portione eorum commemorata:tam munificum animal expositū est.Remedia di cemus suis locis.Nunc enim sermo de natura est.

De cõtinendis apibus:& quomodo reparentur. CA. XX.

Gaudent plausu atq; tinnitu æris:eoq; conuocātur.Quo manifestum est auditus quo q; inesse sensum.Effecto opere:educto fœtu:functæ munere oī: exercitationē tñ solē nem hñt.Spatiatæq; in aperto:& in altum datæ gyris uolatu editis tum demū ad ci bum redeunt.Vita eis longissima:ut prospere inimica ac fortuita cedant:septenis annis uniuersa Alueos nunq̄ ultra.x.annos durasse proditur.Sunt qui mortuas si intra tectum hyeme seruenť: deinde sole uerno torreantur:ac ficulneo cinere toto die foueantur:putent reuiuiscere. In totū uero amissas reparari uentribus bubulis recentibus cū fimo obrutis. Virgilius iuuencoꝝ corpe exanimato:sicut equoꝝ uespas atq; crābones:sicut asinoꝝ scarabeos mutante natura ex aliis quædā in alia.Sed hoꝝ oīum coitus cernunť.Et tñ in fœtu eadem prope natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. CA. XXI.

Vespæ in sublimi e luto nidos faciunt:& in iis cæras:Crabrones cauernis ac sub terra. Et hoꝝ oīum sexangulæ cellæ:cætera aūt cortice & arena:fœtus & ipsæ inæqualis: ut barbarus:alius euolat:& alius in nimpha est:alius in uermiculo.Et autumno non uerno oīa ea.Plenilunio maxīe crescunt.Vespæ:q̄ ichneumōes uocanť(sunt aūt minores q̄ aliæ) unū genus ex araneis perimūt phalangiū appellatū:& in nidos suos ferūt:deide illinūt. Et ex iis incubādo suū genus pcreant.Præterea oēs carne uescunť cõtra q̄ apes:quæ nullū corpus attin gūt.Sed uespæ muscas grādiores uenantur:& amputato iis capite:reliquū corpus auferunt.Cra bronū siluestres in arboꝝ cauernis degunt.Hyeme ut cætera insecta condunť.Vita bimatū nō transit.Ictus eoꝝ haud temere sine febri nō est.Auctores sūt ternouenis pūctis interfici hoiem. Alioꝝ qui mitiores uidentur duo gña.Opifices minores corpore:qui moriunť hyeme.Matres: quæ bienio durāt:ii & clemētes.Nidos uere faciūt fere q̄drifores:in quibus opifices generēť.Iis educatis:alios deinde nidos maiores fingunt:in quibus matres futuras producant.Iam tunc opi fices funguntur munere:& pascūt eas.Latior matrū species:dubiumq; an habeant aculeos:qa non egrediunť.Et his sunt sui fauci.Quidā opinaťoībus his ad hyemē decidere aculeos.Nec crabro num aūt nec uespaꝝ gñi reges aut examina:sed subinde renouatur multitudo sobole.

De bõbicibus:& bõbyli:& necydalo:& qs prius bõbicinā uestē inuenerit.CA. XXII.

Vartum inter hæc genus est bombicū in assyria proueniēs:maius q̄ supradicta. Nidos luto fingūt salis specie applicatos lapidi:tāta duritia:ut spiculis perforari uix possint. In iis & cæras largius q̄ apes faciunt:deinde maiorem uermiculū.Et alia hoꝝ origo.

E grādiore uermiculo gemina protēdēs sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde: quod uo Eruca
catur bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mensibus bōbices. Telas araneoꝝ mō texunt ad
uestē luxūq; fœminaꝝ: q̄ bōbicina appellaṫ. Pria eas retorqueri: rursusq; texere iuenit ī Ceo mu
lier Passaphile Latoi filia nō fraudēda gl'ia excogitatæ rōis: ut denudet fœminā uestis bōbicina uel Platis

De bombice coa. CA. XXIII.

Et in co insula nasci tradunt cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus florē imbribus de
cussum terræ halitu aiante. Fieri aūt primo papiliones paruos nudosq;. Mox frigorū
īpatientia uillis inhorrescere: & aduersus hyemē tunicas sibi instaurare densas: pedum
asperitate radente folioꝝ lanuginē in uellera. Hanc ab his quoq; cogi subigiq; unguiū carmina-
tione. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido uo uel in terrā
lubili. Tunc ab hoīe tolli: fictilibusq; uasis tepore & furfuꝝ esca nutriri. Atq; ita subnasci sui gene uel furfuȩ
ris plumas: qbus uestitos ad alia pensa dimitti. Quæ uero capta sint lanificia humore more cæ
ræ lentescere: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes etiā uiros leuitate usurpare
ꝓpter onera æstiua. In tm̄ a lorica gerēda discessere mores: ut oneri sint etiā uestes. Assyria tm̄ bō
bice adhuc fœminis cedimus. De araneis: & generatione eoꝝ. CA. XXIIII.

Araneoꝝ his nō absurde iungaṫ natura: digna uel pcipue admiratione. Plura aūt hoꝝ
sunt gña: nec dictu necessaria in tāta notitia. Phalangia ex iis appellāṫ: quorum noxii
morsus: corpus exiguū: uariū: acuminatū: ad saltū ingredientiū. Altera eoꝝ species ni ul' assultim
gri prioribus cruribus lōgissimis. Oībus internodia terna in cruribus lupoꝝ mō. Mi- uel nomie
nimi nō texūt. Maiores in terra cauernaꝝ exigua uestibula ꝓpandūt. Tertiū eorūdē genus erudi
ta operatione cōspicuū. Ordiṫ telas: tantiq; operis materiæ uterus eius sufficit: siue ita corrupta
alui natura statuto tēpore (ut Democrito placet) siue est intus quædā lanigera fertilitas: tam mo-
derato ungue: tam tereti filo: & tam æq̄li deducit stamina ipso se pōdere usus. Texere a medio i-
cipit circinato orbe subtemina adnectēs: maculasq; paribus semp interuallis: sed subinde crescen
tibus ex āgusto dilatās īdissolubili nodo īplicat. Quāta arte celāt pedicas scutulato rete ad capiē
das muscas circa grassantes: q̄ non ad hoc uidetur pertinere cribrata pexitas telæ: & quadā poli- ul' plaxitas
tura artis: ipsa per se tenax ratio textrinæ: q̄ laxus afflatus ad non respuenda quæ ueniant: sinus
derelicto laxo prætenti sūma parte: ut arbitrari liceat illa: quæ difficile cernuntur: atq; ut in pla-
gis lineæ offensæ præcipitanṫ infimū. Specus ipsæ qua cōcameratæ architectura: & contra fri-
gora quanto uillosior: q̄ remotus a medio aliudq; agenti similis inclusus uero sic ut sit nec ne in
tus aliquis cerni non possit. Age firmitas quanta irrumpentibus uentis: qua puluerum mole de-
grauante: Latitudo telæ sæpe inter duas arbores cum exercet artem & discit texere. Longitudo
fili a culmīe: ac rursus a terra p illud ipsū uelut reciprocatio: subitq; pariter ac fila deducit. Cum
uero captura incidit: q̄ uigilans: & paratus ad cursum. Licet extrema hæreat plaga semper in me-
dium currit: ex quo sic maxime totum concutiendo implicet. Scissa protinus reficit ad polituram
sartiens. Nāq; & lacertarum catulos uenantur. Hos primum tela inuoluentes: & tunc demum la
bra utraq; morsu apprehendentes amphitheatrali spectaculo cum contingit. Sunt & ex eo augu
ria. Quippe incremento amnium futuro: telas suas altius tollunt. Iidem sereno non texunt: nubi
lo texunt. Ideoq; multæ araneæ imbriū signa sunt. Fœminam putant esse quæ texat: marem qui
uenatur. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei conueniunt clunibus. Pariunt uermiculos ouis si
miles. Nam nec differri horum genitura potest: quoniam insectorum uix ulla alia narratio est. Pa
riūt aūt oua in telas expansa: qa saliunt: atq; ita emittūt. Phalāgius tm̄ in ipso specu incubat ma uel omnia
gno numero. Qui ut emerserit: matrem consumit: sæpe & patrem. Adiuuat. n. incubare. Pariunt
aūt tricenos: Cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Cōsumātur aranei quater septenis diebus. ul' trecētos

De scorpionibus. CA. XXV.

Similiter his & scorpiones terrestres uermiculos ouorum specie pariunt: similiterq; pe
rimunt. Pestis īportuna ueneni serpentium: nisi q̄ grauiore supplicio lenta per tridu- uel pereunt
um morte conficiunt. Virginibus lætali semper ictu: & fœminis fere in totum. Viris
autem in matutino: exeuntes cauernis priusq̄ aliquo fortuito ictu ieiunum egerāt ue
nenum. Semper cauda in ictu est: nulloq; momento meditari cessat: ne quando desit occasioni.
Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum ab iis candidum fundi. Apollodorus auctor est in nouē
genera descriptis per colores maxime superuacuos: quoniam non est scire quos minime exitia
les prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse: maresq; sæuissimos. Nam coitum iis tribuit. In
telligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die cum incanduere solis ar-

doribus.Itemq; cũ ſitiunt:inexplebiles potu.Conſtat & ſeptena cau dæ ſternodia ſæuiora eẽ.Plu ribus.n.ſena ſunt.Hoc malũ africæ uolucre ẽt auſtri faciũt:pãdentibus brachia ut remigia ſuble uantes.Apollodorus idem plane quibuſdã ineſſe pẽnas tradit.Sæpe pſylli:qui reliquaꝝ uenena terraꝝ inuehentes quæſtus ſui cauſa:peregrinis malis impleuere italiã.Hos quoq; importare co nati ſunt.Sed uiuere intra ſiculi cæli regionẽ nõ potuere.Viſunt tamen aliqñ in italia:ſed inno cui:multiſq; aliis in locis:ut circa faꝝ in ægypto.In ſcythia interimunt ẽt ſues:alioqn uiuaciores contra uenena talia.Nigras qdẽ celerius ſi in aquam ſe immerſerit.Homini icto putatur eſſe re medio ipſoꝝ cinis potus in uino:aut oleo merſus.Magnã aduerſitatẽ cũ ſtellionibus putãt eẽ: innocuos dũtaxat iis:qui & ipſi carent ſanguine lacertaꝝ figura.Atq; ſcorpiões in totũ nulli no cere:qbus non ſit ſanguis.Quidam & ab ipſis foetũ deuorari arbitrant.Vnũ mõ reliqui ſolertiſ ſimum:& qui ſe ipſius matris clunibus iponendo tutus & a cauda & a morſu loco ſiat.Hunc eẽ reliquoꝝ ultorem:qui poſtremo genitores conficiat ſuperne.Pariuntur autem undeni.

De ſtellionibus:& de cicadis. CA. XXVI.

Hamæleonũ ſtellioẽs quodãmõ naturã hñt:rore tñ uiuentes præterq̃ araneis.Simi lis cicadis uita:quaꝝ duo gña.Minores quæ primæ proueniũt:quæue nouiſſime pe reũt.Sũt aũt mutæ.Sequẽs ẽ uolatura.Itẽ maiores: q̃ canũt uocãt achetæ. Et q̃ mino res:ex iis ſunt tettigometræ.Sed ille magis canoræ.Mares cãtãt in utroq; gñe.Fœmiæ ſilẽt. Gẽ tes ueſcuntur iis ad orientẽ:ẽt parti opibus abũdantibus.Añ coitũ mares ꝑferũt:a coitu fœmi nas:ouis earum correptis:quæ ſũt cãdida.Coitus ſupinis.Aſpe ritas præacuta in dorſo:qua exca uant foeturæ locũ in terra.Fit primo uermiculus.Dein ex eo quæ uocat tettigometra:cuius cor tice rupto circa ſolſtitia euolãt:noctu ſemp.Primũ nigræ atq; duræ. Vnũ hoc ex iis quæ uiuũt: & ſine ore eſt.Pro eo quidã acculeatũ linguis ſimile:Et hoc in pectore:quo rorẽ lambũt.Pectus ipſum fiſtuloſum.Hoc canunt achetæ:ut diximus.De cætero in uẽtre nihil eſt.Excitatæ cũ ſub uolant:hũorem reddunt:quod ſolũ argumentũ eſt:rore eaſdẽ ali.Iiſdem ſolis nullũ ad excremẽ ta corporis foramẽ.Oculis tam hebetes:ut ſi quis digitum cõtrahens:ac remittens iis appropin quet:tranſeant.Quidam duo alia genera faciunt earum.Surculariam quæ ſit grandior:frumen tariam:quam alii auenariam uocant.Apparet.n.ſimul cum frumentis areſcentibus. Cicadæ non naſcuntur in raritate arboꝝ.Iccirco ſunt cyrenis circa oppidũ:nec in campis:nec in frigidis:aut umbroſis nemoribus.Eſt quædam & iis locorum differentia.In mileſia regione paucis ſunt lo cis.Sed in cephalenia amnis quidam penuriã eaꝝ:& copiã dirimit.At in rhegino agro ſilent oẽs. Vltra flumen in locris canunt.Pennarum illis natura quæ apibus:ſed pro corpore amplior.

uel tettigo niæ

De pẽnis inſectoꝝ:& ſcarabeis:& religs ſcarabeoꝝ generibus. CA. XXVII.

Nſectoꝝ quædã binas gerunt pennas ut muſcæ:quædã quaternas ut apes.Mẽbranis ut cicadæ uolant.Quaternas hñt quæ aculeis in aluo armant.Nullũ cui telũ:in ore: pluribus q̃ binis aduolat pennis.Illis enim ultiõis cauſa datũ:& his auiditatis.Nullis eoꝝ pẽnæ reuiuiſcũt auulſæ.Nullum cui aculeus in aluo bipennæ eſt.Quibuſdã pen narum tutelæ cruſta ſuperuenit:ut ſcarabeis.Quorum tenuior fragiliorq; penna:iis negatus acu leus.Sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga biſulcis dentata forcipibus in cacu mine(cum libuit)ad morſum coeuntibus.Infantum remediis etiam ex ceruice ſuſpendunt.Lu canos uocat hos Nigidius.Aliud rurſus eorum genus:qui e ſimo ingẽtis pilas auerſi pedibus uo lutãt:paruoſq; in iis contra rigorem hyemis uermiculos foetus ſui nidulantur. Volitant alii ma gno cum murmure aut mugitu.Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno ſtri dore uocales.Lucent ignium modo noctu laterum & clunium colore lampyrides:nunc penna rum hiatu refulgentes:nunc uero compreſſu obumbratæ non ante matura pabula:aut poſt de fecta conſpicuæ.E contrario tenebrarum alumnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis ma xime humido uapore prognatæ.Fodiunt ex eodem genere rutili:atq; prægrandes ſcarabei tellu rem aridam:fauoſq; paruæ & fiſtuloſæ modo ſpongiæ medicato melle fingunt.In thraciæ parti bus iuxta olinthum locus eſt paruus:ĩ quo unum hoc animal exanimat:ob hoc cãtharolethrus appellatus.Pennæ inſectis omnibus ſine ſciſſura:nulli cauda niſi ſcorpioni.Hic eoꝝ ſolus & bra chia habet:& in cauda ſpiculum.Reliquorum quibuſdam aculeus in ore ut aſilo:ſiue tabanum dici placet.Item culicibus & quibuſdam muſcis.Omnibus autem his ore & pro ligua ſunt hi cu lei quibuſdam hebetes:neq; ad punctum:ſed ad ſuctum:ut muſcarum generi:in quo lingua eui dens fiſtula eſt.Nec ſunt talibus dentes.Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignauia:ut papilionibus.Quædam inſecta carent pennis:ut ſcolopendræ.Inſectorum pedes quibus ſunt in

obliquum mouentur. Quorũdam extremi longiores foris curuantur: ut locustis.

De locustis. CA. XXVIII.

HAe pariunt in terra demisso spinæ caule oua cõdensa autũni tpe. Ea durãt hyeme sub terra. Subsequẽti anno exitu ueris emittunt paruas nigrantes: & sine cruribus: pẽnisq; reptãtes. Itaq; uernis aq̃s intereũt oua: sicco uere maior puentus. Alii duplicẽ eaꝝ fœtũ: geminũq; exitũ tradũt. Vergiliaꝝ exortu parere: deide ad canis ortũ obire: & alias renasci. Quidã arcturi occasu renasci. Mori matres cũ pepererint certũ est uermiculo statim circa fauces innascente: qui eas strangulat. Eodẽ tpe mares obeũt. Tã friuola rõne morientes serpentẽ(cũ libuit)necãt singulæ: faucibus eius apprehẽsis mordicus. Nõ nascunt̃ nisi in planis & rimosis locis. In india ternũ pedũ lõgitudis esse tradunt̃: cruribus & femoribus serraꝝ usum pbentes cũ inaruerint. Est & alius eaꝝ obitus. Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidũt. Forte hoc casuq; euenit: nõ ut prisci existimauere: madefactis nocturno hũore alis. Iidẽ qppe noctibus nõ uolare eas pp frigora tradiderũt. Ignari ẽt longinq̃ maria ab iis transiri: cõtinuata pluriũ dieꝝ pfectione. Quod maxime miremur: famẽ quoq; quã ppter externa pabula petere sciunt: imminere. Ac mire pestis ea intelligit̃. Nãq; & grandiores cernunt̃: & tãto uolãt pennaꝝ stridore: ut aliæ alites credant̃: solẽq; obumbrent: sollicite suspectantibus populis: ne suas operiãt terras. Sufficiunt qppe uires: & tanq̃ paꝝ sit maria transire: immensos permeãt tractus: diraq; messibus cõtegũt nube: multa cõtactu adurentes. Oĩa uero morsu erodẽtes: & fores quoq; tectoꝝ. Italiã ex africa magna cohorte infestant: sæpe populo ad sybillina coacto remedia cõfugere: iopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellãdi eas. Primo oua obterẽdo: deinde fœtũ: postremo adultas. Desertoris pœna in eũ qui cessauerit. Et in lemno insula certa mensura præfinita ẽ: quã singuli enecataꝝ ad magistratus referãt. Gracchulos quoq; ob id colunt aduerso uolatu occurrẽtes eaꝝ exitio. Necari & in syria militari iperio cogunt̃. Tot orbis partibus uagat̃ id malũ. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox eaꝝ pficisci ab occipitio uidetur. Eo loco in cõmissura scapularum habere quasi dentes existimãtur: eosq; inter se terẽdo stridorẽ edere: circa duo æquinoctia maxime: sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustaꝝ: qui & isectoꝝ oium quæ cocũt: marem portante fœmina: in eum fœminaꝝ ultimo caudæ reflexo tardoq; digressu. Minores aũt in omni hoc genere fœminis mares.

uel fœminibus

Gracculi colit.

locustae a parthis [illegible]

De formicis nostratibus. CA. XXIX.

PLurima isectoꝝ uermiculum gignũt. Nam & formicæ simile ouis uere: & hæ ut apes cõicantes laborẽ. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cõdũt. At si qs cõpet onera corporibus eaꝝ: fateat̃ nullis pornõe uires esse maiores. Gerũt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedibus molliũtur: hũeris obnixæ. Et iis reip. ratio: memoria: cura. Semina arrosa condunt: ne rursus in fruges exeant e terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt. atq; siccant. Operant̃ & noctu plena luna. Eædẽ interlunio cessant. Iam in opere q̃ labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera alterius ignaræ: ut signa inuicem recognoscant: certi dies ad recognitionẽ mutuã nundinis dant̃. Quæ tunc earum concursatio? q̃ diligens? Cum obuiis quædam collocutio atq; percontatio. Silices itinere earum attritos uidemus: & in opere semitam factam: ne quis dubitet qualibet in re quid possit q̃tulacũq; sedulitas. Sepeliuntur inter se uiuentium solæ: præter hominem. Non sunt in sicilia pennatæ.

De indicis. CA. XXX.

INdicæ formicæ cornua erythris i æde Herculis fixa miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terræ in regione septentrionalium indorum: qui dardæ uocãtur. Ipsis color felium. Magnitudo ægypti luporum. Erutum hoc ab iis tempore hyberno indi furantur: æstiuo feruore conditis propter uaporem in cuniculis formicis: quæ tamẽ odore sollicitatæ prouolant: crebroque lacerant: quamuis præ uelocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritasque est cum amore auri.

De diuersitate insectorum. CA. XXXI.

MVlta autem isecta & aliter nascuntur. Atq; asilus in primis: Insidet ex rore hic rhaphani folio primo uere: & spissatus sole: in magnitudinẽ milii cogitur. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo: mox eruca: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice: ad tactum mouetur araneæ. Hæc eruca quam chrysalidem appellãt: rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno: & ex ligno nascentibus: CA. XXXII.

SIc quædam ex imbre generantur in terra:quædā & in ligno. Nec enim & cossi tantū in eo:sed etiam tabani ex eo nascūtur:& alia ubicunq; humor est nimius.Sic intra hominem tineæ tricenū pedū:aliquādo & plurīū longitudine:iam in carne exanimi:uiuentium quoq; hominum capillo.Qua fœditate & sylla dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiere.Hoc quidē & aues infestat.Phasianas uero interimit:nisi puluerantes sese.Pilos habentium asinum tantum immunem hoc malo credunt:& oues. Gignuntur aūt ex uestis genere:præcipue lanicio interemptarum a lupis ouium.Aquas quoq; quasdam quibus lauamur:fertiliores eius generis inuenio apud auctores.Quippe cum & ceræ hoc gignant:quod animalium minimum existimatur. Alia rursus generantur sordibus aridi soli:posteriorum cruge lasciuia petauritarum.Alia puluere humido in cauernis uolucria.

De animali cui cibi exitus non est. CA. XXXIII.

EST animal eiusdem turpitudinis infixo semper sanguini capite uiuens:atq; ita intumescens:unum animalium cui cibi non fit exitus:cum nimia dehiscit facietate alimento ipso moriens.Nunq̄ in iumentis gignitur:in bubus frequens:in canibus aliquādo:in quibus omnia.In ouibus & in capris hoc solū.Aeque est mira sanguinis & hirudinū gn̄i in palustri aq̄ sitis.Nāq; & hæ toto capite cōdunt̄.Est & uolucre canibus peculiare suū malū:aures maxime lancinans:quæ defendi morsu non queunt.

De tineis & culicibus:& diuersitate earum. CA. XXXIIII.

IDem puluis in lanis & ueste tineas creat:præcipue si araneus una includat̄.Sitit.n.& omnem humorem absorbens ariditatē ampliat.Hoc & in chartis nascitur.Est eaᵹ genus tunicas suas trahentium quo cocleæ mō.Sed hoᵹ pedes cernuntur.Spoliatæ expirant.Si accreuere faciunt chrysalidem.Ficarios culices caprificus generat.Cantharides uermiculi ficoᵹ:& pyri:& peuces:& cynacanthæ:& rosæ.Venenum hoc remedia secum habet.Alæ medentur:quibus demptis lætale est:rursus alia genera culicum acescens natura gignit.Quippe cum & in niue candidi reperiantur:& uetustiores uermiculi in media quidem altitudine rutili. Nam & ipsa nix uetustate rubescit:Hirti pilis:grandiores:torpenteſq;.

De pyrali siue pyrausta. CA. XXXV.

GIgnit aliqua & cōtrariū natura elementū.Siquidem in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat pēnatū q̄drupes: appellat̄ pyralis a quibusdam pyrausta.Quādiu est in igne uiuit.Cū euasit longiore paulo uolatu tunc morit̄.Hypanis fluuius in ponto circa solstitiū defert acinoᵹ effigie tenues mēbranas: q̄bus erūpit uolucris q̄drupes supradictæ mō:nec ultra diē uiuit:unde hemerobion uocat̄. Reliq̄s taliū ab initio ad finē septenarii sunt nūeri.Culici & uermiculo tersepteni.Corpus parientibus q̄ter septeni.Mutatiōes & in alias figuras trāsitus trinis aut quadrinis diebus.Cætera ex iis pēnata:autūno fere moriunt̄.Tabani qdē ēt cæcitate.Muscis hūore exaiatis:si cinere condant̄:redit uita.

Historia naturæ animalium per singula membra. CA. XXXVI.

ITaq; nunc per singulas ptes corporis præter iam dictas membratim tractet̄ historia. Caput habēt cuncta quæ sanguinem.In capite paucis animalium nisi uolucribus apices:diuersi quidē generis.Phœnici pulmarum serie medio eo exeūte alio.Pauonibus crinitis arbusculis.Stymphalidæ cirro.Phasianæ corniculis.Præterea pare:atq; ab illo galerita appellata quondā.Postea gallico uocabulo etiā legioni nomē dederat alauda.Dixius & cui plicatilē cristam dedisset natura per medium caput a rostro residentem.Et fulicarum gn̄i dedit cirros:pico quoq; martio & grui balearicæ.Sed spectatissimum insigne gallinaceis corpore conserratū:nec carnē id esse:nec chartilaginē:nec callum iure dixerimus:uerū peculiare.Draconū enim cristas qui uiderit:non reperit̄.Cornua multis quidem & aquatilium & marinorum & serpentium uariis data sunt modis.Sed quæ iure cornua intelligantur: quadrupedi tantū generi.Acteonē.n.& Cippum etiā in latina historia fabulosos reor.Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit aialiū armis.Sparsit hæc in ramis:ut ceruoᵹ.Aliis simplicia tribuit ut in eodem gn̄e subulonibus ex argumento dictis.Aliorum finxit in palmas:digitoſq; emisit ex iis:unde platycerotas uocant.Dedit ramosa capreis:sed parua:nec fecit decidua.Conuoluta in anfractum arietū generi:ceu cestus daret:īfesta tauris.In hoc qdē gn̄e & fœminis tribuit.In mltis tm̄ maribus.Rupicapris in dorsum adunca.Damis in aduersum.Erecta autem rugarumq; ambitu contorta:& in leue fastigiū exacuta ut lyras diceres Strepsicerotī:quē addacē africa appellat.Mobilia eadē:ut aures phrygiæ armentis.Troglodytaᵹ in terram directa:qua de causa obliqua ceruice pascuntur.

uel cōsertū

Aliis singula:& hæc medio capite:aut naribus:ut diximus. Iamq; aliis ad incursum robusta:aliis ad ictum pluribus modis:supina:conuersa:connexa:omnia in mucronē migrantia. In quodā ge nere pro manibus ad scabendū corpus. Cochleis ad ptentandū iter. In corpore cornua hæc sicut cerastis:aliquādo & singula. Cochleis semp bina:& ut ptēdanť:ac resiliant. Vrorū cornibus bar bari septētrionales potant:urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa his pila cu spidant. Apud nos in lamina secta translucē::atq; ēt lumen inclusum latius fundunt:multasque alias ad delicias conferuntur:nunc ticta:nunc sublita:nunc quæ cerostrota picturæ genere dicū tur. Omnibus aūt caua:& in mucrone demū cōcreta sunt. Ceruis tm̄ solida:& oibus annis deci dua. Boum attritis ungulis cornua unguendo aruina medenť agricolæ. Adeo sequax natura est: ut in ipsis uiuentium corporibus feruētı cæra flectanť:atq; incisa nascentium in diuersas partes torqueanť:ut singulis capitibus q̄terna fiant. Tenuiora fœminis plerūq; sunt:ut in pecore. Mul tis ouiū nulla:nec ceruarū:nec quibus multifidi pedes:nec solidipedū ulli:excepto asino indico: qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit. Nulli qui superne primores hn̄t dētes. Qui pu tant eos in cornua absumi facile coarguunť ceruarū natura:quæ neq; dentes hn̄t:ut neq; mares: nec tamē cornua. Cæterorū ossibus adhærēt. Ceruorū tm̄ cutibus enascunť. Capita piscibus pro rōe corporū maxia:fortassis ut mergāť. Ostrearū gn̄i nulla:nec spōgiis:nec aliis fere:qbus solus ex sensibus tactus est. Quibusdā indiscretū caput est:ut cancris. In capite cunctorū aialiū hoi pluri mus pilus. Iam quidē promiscue maribus ac fœminis. Apud intonsas utiq; gentes:atq; etiā noia ex eo capillatis alpiū incolis galliæ comatæ:ut tamē sit aliqua in hoc terrarū differentia. Quippe miconii carentes eo gignunť:sicut in cauno lienosi. Et quædā aialium naturaliter caluent:sicut struthiocameli:& corui aquatici:quibus apud græcos nomē est inde. Defluuiū eorū in muliere ra rū. In spadonibus nō uisū. Nec in ullo ante ueneris usū. Nec infra cerebrum:aut ifra uerticē:aut circa tempora:atq; aures. Caluitiū uni tantū aialium homini:præterq̄ innatū. Canicies homini tantū & equis:sed homini semper a priori parte capitis:tum deinde ab auersa. Vertices bini ho mini tantum. Aliquibus capitis ossa plana:tenuia:sine medullis:serratis:pectinatim structa com pagibus. Perfracta non queunt solidari. Sed exempta modice nō sunt lætalia. inuicem eorū suc cedente corporea cicatrice. Infirmissima esse ursis:durissima psitacis suo diximus loco. Cerebrū omnia habent animalia:quæ sanguinem. Aeque & in mari quæ mollia appellauimus:quamuis careant sanguine:ut polypi. Sed homo portione maximum & humidissimum:omniumq; uisce rum frigidissimum:duabus supra:subterq; membranis uelatū:quarum alterutram rumpi mor tiferum est. Cætero uiris q̄ fœminæ maius. Hominibus hoc sine sanguie:sine uenis:& reliqui sine pingui. Aliud esse q̄ medullam eruditi docent:quoniam coquendo durescat. Omnium cerebro medio insunt ossicula parua. Vni hominum in ifantia palpitat:nec roboraťante primum sermo nis exordium. Hoc est uiscerum excelsissimū:proximumq; cælo capitis sine carne:sine cruore:si ne sordibus. Hic habet sensuum arcem. Huc uenarum omnis a corde uis tendit. Hic definit. Hic culmen altissimum. Hic mentis est regimen. Omniū autem aialiū in priora pronū:quia & sensus ante nos tendūt. Ab eo proficiscitur somnus. Hic capitis nutatio. Quæ cerebrū nō hn̄t:nō dor miunt. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanitate:& circa articulum:qua caput iun gitur humero numero .xx. producuntur. Aures homini tm̄ imobiles. Ab iis Flaccorū cognomina: Nec in alia parte fœminis maius impendiū margaritis dependentibus. In oriente quidē & uiris aurum gestare eo loci decus existimatur. Animalium aliis maiores:aliis minores. Ceruis tantum scissæ:ac uelut diuisæ. Soricibus pilosæ. Sed aliquæ omnibus animal duntaxat generantibus:ex cepto uitulo marino:atq; delphino:& quæ chartilagica appellauimus:& uiperis. Hæc cauernas tantū hn̄t aurium loco:præter chartilaginea & delphinum:quem tamē audire manifestum est. Nam & cantu mulcenť:& capiunť attoniti sono. Quo nam mō audiant:mirū. Iidē nec olfactus uestigia hn̄t:cū olfaciant sagacissime. Pennatorū aialium buboni tm̄ & oto plumæ uelut aures. Cæteris cauernæ ad auditū. Simili mō squamigeris atq; serpentibus. In equis & oium iumento rū gn̄e idicia ai pferunt. Fessis marcidæ. Nutātes pauidis. Subrectæ furētibus. Reso lutæ ægris. Facies homini tātū:cæteris os aut rostra. Frōs & aliis. Sed homini tm̄ tristitiæ:hilaritatis:clemē tiæ:seueritatis index in assensu eius. Supercilia homini & pariter & alterne mobilia:& in iis pars animi. Negamus annuimus:hæc maxime indicant. Fastus superbia alubi conceptaculum:sed hic sedē hēt. In corde nascitur:hic subit:hic pendet. Nihil altius simul abruptiusq; iuenit in cor pore:ubi solitaria esset. Subiacent oculi pars corporis preciosissima:& qui lucis usu uitam distin guant a morte. Non omnibus aialium hi. Ostreis nulli. Quibusdam concharum dubii. Pectines

ul' aliis adūca:aliis redunca:alius ad iactum

enim si quis digitos aduersum hiantes eos moueat:contrahūtur ut uidētes. Et olentes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedū talpis uisus nō est. Oculorum effigies inest:si quis prætentā detrahat mēbranā. Et iter aues ardeolarum genera:quos leucos uocāt: altero oculo carere tradunt. Optimi auguri cū ad austrū uolāt:septētrionēue. Solui enim picula & metus narrant. Nigidius nec locustis nec cicadis eē dicit. Cochleis oculorum uicē cornicula bina prætētatu adimplēt. Nec lumbricis ulli sunt:uermiumue generi. Oculi homini tantū diuerso colore: cæteris in suo cuique generi similes. Et equorum qbusdā glauci. Sed i hoie numerosissimæ diuersitatis atque differētiæ: grādiores:modici:parui:pminentes:quos hebetiores putant. Conditi quos clarissime cernere:sicut in colore caprinos. Præterea alii cōtuentur longinqua. Alij nisi prope admotam nō cernunt. Multorum uisus fulgore solis cōstat nubilo die nō cernentium:nec post occasum. Alii interdiu hebetiores noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis:aut qbus noxii uisus essent:satis diximus. Tyberio Cæsari i tenebris clariores ferūt:ipsi aliā q̄ cæterorum mortaliū fuisse naturā:ut expergefactus noctu paulisper haud alio modo q̄ luce clara contueretur omnia: paulatim tenebris sese obducentibus. Diuo Augusto equorum mō glauci fuere:supraque hoiem albicantis magnitudinis. Quam ob cām diligentius spectari eos iracunde ferebat. Claudio Cæsari:ab angulis candore carnoso:sanguineisque uenis subinde suffisi. Caio principi rigentes. Neroni nisi cum conniueret:ad ppe admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caii pricipis ludo fuere:in iis duo oīno qui cōtra cōminationē aliquā nō coniuerēt:& ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerisque uero naturale:ut nictare nō cessent:quos pauidiores accepimus. Oculos unicolores nulli cum candore omnibus mediusculo differentes. Neque ulla ex parte maiora indicia animi cunctis aīalibus:sed maxime homini:idest moderatiōis:clæmētiæ:misericordiæ:odii:amoris: tristiciæ:læticiæ. Cōtuitu quoque multiformes:truces:torui:flagrātes:graues: trāsuersi:limi: summissi:blādi. Profecto in oculis aīus inhabitat. Ardent:intēduntur:humectant:cohibent. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ. Hos cum osculamur:aīum ipsum uidemur attingere. Hinc fletus & rigantes ora riui. Quis ille humor est in dolore tam fœcūdus & paratus? Aut ubi reliquo tpe? Animo aūt uidemus. Animo cernimus. Oculi ceu uasa quædam uisibilem eius partē accipiūt:atque trāsmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uisu: Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt animo caligante. Quin & patentibus dormiūt lepores:multique hominum quos corybātiam græci dicunt. Tenuibus multisque membranis eos natura cōposuit: callosis contra frigora:caloresque in extremo tunicis:quas subinde purificant lachrymationū saliuis:lubricos propter incursantia & mobiles. Media eorum cornea fenestrauit pupilla:cuius angustiæ nō sinunt uagari incertā aciē:& uelut canali dirigūt:obiterque icidētia facile dclināt. Aliis nigra:aliis atra:aliis ruffa:aliis glauci coloris orbibus circundatis:ut habili mixtura accipiatur circuniecto candore lux:& temperato repercussu nō obstrepat:adeoque iis absoluta uis speculi:ut tam parua illa pupilla totā imaginem reddat hominis. Ea causa est:ut pleræque alitum e manibus hoium oculos potissimū appetant:q effigiem suā in iis cernentes:uelut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantū quædam ad incrementa lunæ morbos sentiūnt. Sed homo solus emisso humore cæcitate liberatur. Post uicesimum annum multis restitutus est uisus. Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorum uitio. Multis repente ablatus simili mō nulla præcedente iniuria. Venam ab iis ptingere ad cerebrum pitissimi auctores tradunt. Ego & ad stomachum crediderim. Certe nulli sine redūdatione eius eruit oculus:moriētibus illos operire:rursusque in rogo patefacere quiritiū magno ritu sacrū est. Ita more condito:ut neque ab hoie supremum eos spectari fas est:& cælo nō ostendi nefas. Vni animalium homini deprauant. Vnde cognomina Strabonū & Petorum. Ab iis dēq altero lumine orbi nascerētur:cochites uocant. Quis parui utrinque ocelli lucini iniuriæ cognomē habuere. Nocturnorum aīaliū ueluti feliū in tenebris fulgent:radiantque oculi:ut contueri non sit. Et capræ lupoque splendent:lucēque iaculant. Vitulo marino & hyenæ in mille colores trāseunt subinde. Quin & in tenebris multorum pisciū refulgēt:sicut aridi robustique caudices uetustate putresque. Nō conniuere diximus:quæ nō obliquis oculis:sed circūacto capite cernerent. Chamæleonis oculos circūagi totos tradūt. Cancri in obliquū aspiciunt. Crusta fragili inclusis rigentes. Locustis squillisque magna ex parte sub eodē munimēto præduri eminent. Quorum duri sunt:minus cernūnt:q̄ quorum humidi. Serpentiū catulis & hirundinum pullis si quis eruat:renasci tradunt. Insectorum oium:& qbus testacea operimenta oculi mouētur:sicut quadrupedū aures. Quibus fragilia opimenta:iis oculi duri. Oīa talia & pisces & insectā non habent genas:nec integunt oculos. Omnibus mēbrana uitri modo trāslucida optendit. Palpebræ in genis homini utrinque.

uel mentis usu

Mulieribus etiam infectæ quottidiano: tanta est decoris affectatio: ut tingant̃ oculi quoq;. Alia de causa hoc natura dederat ceu uallum quoddam uisus & prominens munimentum circa occursantia animalia: aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas haud immerito uenere abūdātibus tradunt. Ex cæteris nulli sunt: nisi qbus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in superioribus tantum genæ. Volucribus in inferiore. Et quibus molle tergus ut serpentibus. Et quadrupedibus: quæ oua pariunt: ut lacertæ. Strutio camelus alitum sola ut homo utrinque palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo neque nictationes iis: quæ animal generant. Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictantur ab angulis membrana obeunte. Columbæ & similia utraque conniuent. At quadrupedes quæ oua pariunt ut testudines: crocodili inferiore tantum sine ulla nictatione: propter prænduros oculos. Extremum ambitum genæ superioris antiqui cilium uocauere: unde & supercilia. Hoc uulnere aliquo diductum non coalescit: in paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum: quas prisci genas uocabant. xii. tabularum interdicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostēditur rubor. Infra eas hylaritates: risumque indicantes buccæ. Et altior homini tantum: quem noui mores subdola irrisione dicauere: nasus. Non alii animalium nares eminent. Auibus: serpentibus: piscibus foramina tantum ad olfactus: sine naribus. Et hinc cognomina simorū: silonū. Septimo mēse gēitis sæpenumero foramina auriū: & nariū defuere: Labra a qbus brōchi labeones dicti. Et os ꝓbū duriusue animal generātibus. Pro iis cornea & acuta uolucribus rostra: Eadē rapto uiuētibus adunca. Collecto recta: herbas ruentibus limūq; redūca: ut suū generi. Lata in usum iumētis uice manus ad colligēda pabula. Ora apertiora laniatu uiuētibus. Mētū nulli præter hominē: nec malæ. Maxillas crocodilus tm̄ superiores mouet. Terrestres quadrupedes eodē quo cæteræ more: præterq̄ in obliquū. Dentiū tria genera. Serrati: aut cōtinui: aut exerti. Serrati pectinatim coeūtes: ne cōtrario occursu atterātur: ut serpētibus: piscibus: cāibus. Cōtinui ut homini: equo. Exerti apro: hippopotāo: elephāto. Cōtinuoꝝ q digerūt cibū lati & acuti. Qui cōficiūt: duplices. Qui discriminār: eos canini appellant̃. Hi sunt serratis lōgissimi. Cōtinui autē utraq; parte oris sunt ut equo. Aut supiore primores nō sunt: ut bubus: ouibus: omnibusq; quæ rumināt. Capræ supiores nō sunt: præter primores geminos. Nulli exerti qbus serrati. Raro fœminæ & tñ sine usu. Itaque cū apri pcutiant: fœminæ sues mordent. Nulli cui cornua exerti: sed omnes sui concaui. Cæteris dentes solidi. Piscium omnibus serrati: præter scaꝝ. Huic uni aquatilium plani. Cætero multis eoꝝ in lingua: & toto ore: ut turba uulnerum molliant: quæ attritu subigere non queunt. Multis & in palato: atque etiam in cauda. Præterea in os uergētes: ne excidant cibi nullum habentibus retinendi amminiculum. Similes aspidi & serpentibus: sed duo in superna parte dextera leuaque longissimi: tenui fistula perforati: ut scorpionum aculei uenenum infundentes: non aliud hoc esse q̄ fel serpentium. Et inde uenis sub spina ad hos peruenire: & has per uentrem descendere: diligentissimi auctores scribunt. Quidam unum esse eum: & quia sit aduncus: resupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rursusque recrescere facilem decussu: & sine eo esse quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ inesse eum: & plerisque ternos. Viperæ dentes gingiuis conduntur. Hæc eadem pregnans ueneno impresso dentium repulsu: uirus fundit in morsus. Volucrum nulli dentes præter uespertilionem. Cameli soli ex iis: quæ non sunt cornigera in superiori maxilla primores non habent. Cornua habentium nulli serrati. Et cochleæ dentes habent: indicio est a minimis earum derosas uites. At in marinis crustata & chartilaginea priores habere. Item echinis quinos esse: unde intelligi potuerit miror. Dētium uice aculei insectis. Simiæ dentes ut homini. Elephāto intus ad mādendū quattuor: præterque eos q ꝓminent. Masculis reflexi: fœminis recti: atque proni. Musculus marinus q balenā antecedit: nullos habet. Sed ꝓ iis setis intus: os hirtū: & linguā etiā appellatā. Terrestrium minutis q̄drupedibus primores bini utrinq̄ꝫ lōgissimi. Cæteris cum ipsis nascuntur. Homini postq̄ natus est septimo mēse. Reliq̄ ꝑpetui manēt. Mutant̃ homini: leōi: iumēto: cani: & rumināribus. Sed leoni & cani nō nisi canini appellati. Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus. Maxillares q sunt a caninis nullū animal mutat. Homini nouissimi q genuini uocātur: circiter uicesimū annū gignūt̃: multis & octogesimo. Fœminis quoque: sed qbus i iuuēta nō fuere nati: decidere in senecta: & mox renasci certū ē. Zanclē samothracenū ciuē cui renati eēnt post cētū & q̄tuor annos Mutiāus uisum a se ꝑdidit. Cætero maribus plures q̄ fœminis in homine: pecude: caprisue. Timarchus Nicoclis filius Pappii duos ordies habuit maxillarium: Frater eius nō mutauit primores: ideoq; periuit. Est exēplū dētis hoi & in palato geniti. At cāini amissi casu aliquo

nunq̄ renaſcunt̃. Cæteris ſenecta rubeſcunt. Equo tantum candidiores fiũt. Aetas ueterinorum
dentibus indicatur. Equo ſunt numero. xl. Amittit triceſimo menſe primores utrinq̧ binos. Se-
quenti anno totidē ꝓximos cũ ſubeũt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amit-
tit: q ſexto anno renaſcunt̃. Vii oīs hēt & renatos & imutabiles. Equo caſtrato prius nō decidũt
dētes. Aſinoꝝ genus triceſimo mēſe ſimiliter amittit: deinde ſenis mēſibus. Quod ſi nō prius pe-
pererint: q̄ decidāt poſtremi: ſterilitas certa. Bobus bis mutant̃. Suibus decidunt nunq̄. Aſumpta
hac obſeruatione ſenectus in equis & cæteris ueterinis intelligit̃ dētiũ bronchitate: ſuperciliõꝝ
canicie: & circa ea lacunis cũ fere. xvi. annoꝝ exiſtimant̃. Hoiũm dētibus quoddam ineſt uirus.
Nāq̧ & ſpeculi nitorē ex aduerſo nudati hebetant: & colũbaꝝ foetus īplumes necant. Reliqua
de iis in generatione hoium dicta ſunt. Erumpētibus morbi corpora infantia accipiũt. Reliqua
animalia quæ ſerratos hñt: ſæuiſſima dētibus. Liguæ nō oībus eodē modo. Tenuiſſima ſerpēti-
bus & triſulca: uibrans: atri coloris: & ſi extrahas prælonga. Lacertis biſida & piloſa. Vituliſque
marinis duplex. Sed ſupradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circũlambenda ora. Piſcibus
paulominus q̄ tota adhærens. Crocodilis tota. Sed in guſtatu linguæ uice carnoſũ aquatilibus
palatũ. Leonibus ac pardis: oībuſq̧ generis eius etiā felibus imbricatæ aſperitatis: & limæ ſimi-
lis: attenuanſq̧ lambendo cutē hominis. Quæ cauſa etiā manſuefacta ubi ad uicinũ ſanguinem
peruenit: ſaliua: inuitat ad rabiem. De purpuraꝝ linguis diximus. Ranis prima cohæret. Intima
abſolura a gutture qua uoce mittunt. Mares tum uocantur ololygones ſtato id tp̄e euenit: cien
tibus ad coitum foeminas. Tum ſiquidē inferiore labro demiſſo ad librametū modicæ aquæ re-
ceptæ in fauces palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc extēti buccaꝝ ſinus ꝑlucent. Oculi
flagrant labore ꝑpulſi. Quibus in poſteriore parte aculei: iis & dētes & lingua. Apibus ēt prælō-
ga: eminēs & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus: iis nec lingua nec dētes. Quibuſdam inſe-
ctis intus lingua: ut formicis. Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis in ſuo genere ſemper
abſoluta. Homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis: ut intercidi eas neceſſe ſit. Metellum pontifi-
cē adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus: ut multis mēſibus tortus credatur: cum meditatur in de-
dicanda æde opiſere dicere. Cæteris ſeptimo fere anno ſermonē exprimit. Multis uero talis eius
ars contigit: ut auiũ & animalium uocis indiſcrete edat̃ imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæte-
ris in prima lingua: homini & in palato. Tonſillæ in homine. In ſue glādulæ: quod inter eas uuæ
nomine ultimo dependet palato: hoi tantum eſt. Sub ea minor lingua: quæ nulli oua generan-
tium: opera eius gemina: duabus interpoſitæ fiſtulis. Interior earum appellatur arteria ad pul-
monem atque cor pertinens. Hanc operit in epulando epiglottis ſpiritu ac uoce illac meante:
ne ſi potus cibuſue in alienum deerrauerit tramitē: torqueat. Altera exterior eſt: appellatur ſane
gula: qua cibus atq̧ potus deuorat̃. Tendit hæc ad ſtomachum: inde ad uentrem. Hanc per ui-
ces operit: cũ ſpiritus tantũ aut uox cōmeat: ne reſtagnatio intempeſtiua alui obſtrepat. Ex char
tilagine & carne arteria: gula neruo & carne conſtat. Ceruix nulli: niſi quibus utraq̧ hæc. Cæte-
ris collum: quibus tantum gula. Sed q̄bus ceruix e multis uertebratiſq̧ orbiculatim oſſibus fle-
xilis ad circumſpectum articulorum nodis iungitur. Leoni tantũ: & lupo: & hyenæ: & ſingulis re-
ctiſq̧ oſſibus rigens. Cætero ſpinæ adnectitur. Spina lumbis oſſea: ſed tereti ſtructura per media
foramina a cerebro medulla deſcendente. Eandē eſſe ei naturā: quam cerebro colligunt: quoniā
prætenui eius mēbrana modo inciſa ſtatim expiretur. Quibus longa crura: iis longa & colla. Itē
aquaticis: quamuis breuia crura habentibus: ſimili modo uncos ungues. Guttur homini tātum
& ſuibus intumeſcit: aquarum quæ potantur plerũque uitio. Summum gulæ fauces uocantur:
poſtremum ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ ad latitu-
dinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt: ne ſtomachus quidem eſt:
nec colla: nec guttur: ut piſcibus: & ora uentribus iungũtur. Teſtudini marinæ lingua nulla: nec
dentes: ſed roſtri acie comminuit omnia. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo in mo-
dũ rubi ad conficiendos cibos: decreſcentibus crenis quicquid appropinquat uentri. Nouiſſi-
ma aſperitas ut ſcobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt. Homini tantum in-
fra leuam papillam: turbinato mucrone in priora eminens. Piſcibus ſolis ad os ſpectat. Hoc pri
mum naſcentibus formari in utero tradunt. Deinde cerebrum: ſicut tardiſſime oculos. Sed hos
primũ mori: cor nouiſſime. Huic ꝑcipuus calor. Palpitat certe: & quaſi alterum mouet̃ itra aīal
ꝑmolli firmoq̧ optũ mēbranæ inuolucro: munitũ coſtaꝝ & pectoris muro: ut pariat præcipuā
uitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet: ſinuoſo ſpecu: & ī
magnis animalibus triplici: in nullo non gemino. Ibi mēs habitat. Ex hoc fōte duæ grādes uenæ

in priora & terga discurrũt:sparsæq; ramoꝝ serie p alias minores oĩbus mẽbris uitalẽ sanguinẽ rigant. Solũ hoc uiscerum uitiis non maceratur:nec supplicia uitæ trahit:læsumq; mortem ilico affert. Cæteris corruptis:uitalitas in corde durat. Bruta existimanť aĩaliũ quibus duꝝ rigens:au dacia qbus paruum est:pauida qbus prægrãde. Maximũ aũt est pro portione muribus:lepori:asi no:ceruo:pantheræ:mustellis:hyenis: & oĩbus timidis:aut propter metũ maleficis. In paphlago nia bina perdicibus corda. In equoꝝ corde & boũ ossa reperiunť:interdũ augeri id per singulos annos ĩ hoie ad binas drachmas põderis ad qnquagesimũ annũ accedere. Ab eo detrahi tãtũdẽ: & iõ nõ uiuere hoiem ultra cẽtesimũ annũ defectu cordis ægyptii existimãt. Quibus mos & ca dauera asseruare medicata. Hirto corde gigni qnosdã hoies ꝓdunť:nec alios fortiores esse indu stria:sicut Aristomenẽ messenium:qui.ccc.occidit lacedæmonios. Ipse cõuulneratus & captus se mel:per cauernã latomiaꝝ euasit ãgustias:uulpiũ aditus secutus. Iteꝝ captus:sopitis custodibus somno ad ignẽ aduolutus lora cũ corpore exussit. Tertio capto lacedæmonii pectus dissecuere causa uidẽdi:hirsutũq; cor repertũ est. In corde summo pinguitudo est quædã lætis extis. Non semper hoc aũt in parte extoꝝ habitũ est. L. Postumio Albino rege sacrorum:post cẽtesimã uice simãtertiam olympiadẽ:cum rex Pyrrhus ex italia discessisset cor ĩ extis aruspices aspicere cœpe runt. Cæsari dictatori quo die primum ueste purpurea processit:atq; in sella aurea insedit sacri ficanti bis in extis defuit. Vnde quæstio magna de diuinatione argumentantibus: potuerit ne si ne illo uiscere hostia uiuere? An ad tempus amiserit? Negať cremari posse in iis:q cardiaco mor bo obierint. Negať & ueneno ĩteremptis. Certe extat oro. P. Vitelli:qua reũ Pisonẽ eius sceleris coar guit:hoc usus argumẽto:palãq; testatus:nõ potuisse ob uenenũ cor germanici Cæsaris cremari. Contra genere morbi defensus est Piso. Sub eo pulmo est:spirandiq; officina attrahẽs:ac reddẽs aiam:icirco spongiosus:ac fistulis inanibus cauus. Pauca eũ(ut dictũ est)habent aquatilia:ac cæ tera oua parientia exiguum:spumosum:nec sanguineum:ideo nõ sitiũt. Eadẽ est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinenť. Testudo quoq; quamuis ꝑgrandẽ & sub toto tegumẽto habe at:sine sanguine tñ habet. Quanto minor hic corporibus:tanto uelocitas maior. Chamæleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dextera in parte est. In eo quod caput extoꝝ uo cant:magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortẽ cum periit. Ab Annibale defuit in extis. Sequẽ ti deinde die:geminũ repertũ est. Defuit & Caio Mario cum immolaret uticæ. Item caio princi pi Kalen. ianuariis cum iniret cõsulatum:quo anno interfectus est. Claudio successori eius quo mẽ se interemptus est ueneno. Diuo Augusto spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die:sex uicti marum iocinera replicata intrinsecus ab una fibra reperta sunt. Responsumq; duplicaturũ intra annum imperium. Caput extoꝝ tristis ostenti uisum tum quoq; est: præterq; in solicitudine ac metu. Tunc enim peremit curas. At bina iocinera leporibus circa briletũ & tharnẽ:& in cherron neso ad ꝓpontidẽ. Mirumq; translatis alio interit alterum. In eodem est ẽt fel nõ oĩbus datũ aĩa libus. In euboeæ chalcidæ nullum pecori. In naxo prægrande geminũq;:ut prodigii loco utrũq; aduenæ. Equi: mulli:asini:cerui:capræ:apri:cameli:delphini non habẽt. Murium aliqui habent. Hominum paucis non est:quorum ualitudo firmior & uita longior. Sunt qui equo non quidẽ in iecore eẽ:sed in aluo putent:& ceruo in cauda aut intestinis. Ideo tantam habẽt amaritudinẽ: ut a canibus non attingantur. Est autem nihil aliud q̃ purgamentum pessimi sanguinis:& ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est:nisi sanguinem habentibus. Accipit hoc a corde cui iun gitur:funditq; in uenas. Sed in felle nigro insaniæ causa homini:morsq; toto reddito. Hic & in mores crimen:bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus:cum se fundit in animũ. Quĩ & toto corpore:uagum colorem quoq; oculis aufert. Illud quidẽ redditũ etiã ahenis. Nigrescũt q; contacta eo:ne quis mireť id uenenum esse serpentium. Carent eo qui absinthio uescuntur in ponto. Sed renibus ex parte tantum altera intestino iungitur:ut coruis coturnicibus: phasianis. Quibusdam intestino tantum ut columbis:accipitri:murenis. Paucis auium in pectore. Serpen tibus portione maxime copiosum & piscibus. Est autem plerisque toto intestino sicut accipitri: miluo. Præterea in pectore est & cæteris auibus. Vitulis quidem marinis ad multa quoque no bile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruspices id Neptuno & humoris potentiæ dicaue re. Gemi numque fuit Diuo Augusto:quo die apud actium uicit. Muriũ iecusculis fibræ ad nu merum lunæ dierum in mense congruere dicuntur:totidemque & inueniri quotum lumẽ eius sit. Præterea bruma increscere. Cuniculoꝝ exta in betica gemina sæpe reperiunť. Ranaꝝ rubeta rũ altera fibra a formicis nõ attingiť ꝑpter uenenũ:ut arbitranť. Iecur maxime uetustatis patiẽs: centenis durare annis obsidionum exempla ꝓdidere. Exta serpẽtibus & lacertis lõga. Cecinæ uo

uel oĩbus
ul' iunonis

laterrano dracões emicuisse de extis læto ꝓdigio tradit̃. Et ꝓfecto nihil icredibile sit existimãti bus Pyrrho regi quo die periit præcisa hostiarum capita repsisse sanguinem suũ lambẽtia. Exta homini ab inferiore uiscerum parte separantur mẽbranis: quæ præcordia appellant: quia cordi prætẽdunt̃: quod græci appellauerũt phrenas. Oĩa quidẽ principalia uiscera mẽbranis propriis: ac uelut uaginis inclusit ꝓuidẽs natura. In hac fuit & peculiaris cã uicinitas alui: ne cibis suppri meret̃ animus. Hinc certe refert̃ accepta subtilitas mẽtis: ideo nulla est ei caro: sed neruosa exili tas. In eadẽ præcipua hylaritatis sedes: quod titillatu maxime intelligit̃ alarũ: quas subit: non ali bi tenuiore cute humana: ideo scabendi dulcedine ibi ꝓxima. Ob hoc in prœliis gladiatorumq; spectaculis mortẽ cũ risu traiecta præcordia attulerũt. Subest uẽter stomachũ hñtibus: cæteris simplex: ruminantibus geminus sanguine carẽtibus nullus. Intestinus.n. qbusdã ab ore incipiẽs quadã uia eodẽ reflectit̃: ut sepiæ & polypo. In hoie adnexus infimo stomacho similis canino. His solis aialiũ inferiore parte angustior. Itaq; & sola uomũt: quia repleto ꝓpter angustias suppri mit̃ cibus. Quod accidere non põt iis: quoꝝ spatiosa laxitas eũ ad inferiora transmittit. Ab hoc uẽtriculo lactes in hoie & oue per quas labitur cibus. In cæteris ex ilia a quibus capaciora intesti na ad aluũ. Hominiq; flexuosissimis orbibus. Icciroo magis auidi ciboꝝ: qbus ab aluo lõgius spa tiũ. Iidẽ minus solertes: qbus obesissimus uenter. Aues quoq; geminos sinus hñt. Quædã unum quo mergũt̃ recẽtia: ut gutt̃. Alteꝝ i quẽ ex eo dimittũt cõcoctiõe maturata: ut galliæ: palũbæ: colũbæ: perdices. Cætera fere carẽt eo: sed gula patẽtior utũt̃: ut gracchuli: corui: cornices. Quæ dam neutro modo. Sed uẽtrem proximũ habẽt: quibus prælõga colla & angusta: ut porphyrio ni. Vẽter solidipedum asper & durus. Terrestrium aliis denticulatæ asperitatis: aliis cancellatim mordacitatis. Quibus dentes utrinq;: nec ruminatio. Hic conficiunt̃ cibi. Hinc in aluũ delabũ tur. Medio hæc umbilico adnexa oibus. In hoie ile infima parte simile suillo: a græcis appellat̃ colon: ubi doloꝝ magna causa est. Angustissima canibus. Qua de causa uehementi nisu: nec sine cruciatu leuant eã. Insatiabilia animalium quibus a uẽtre ꝓtinus recto intestino transeunt cibi: ut lupis ceruariis: & inter aues mergis. Vẽtres & elephanto quattuor. Cætera suibus similia. Pul mo quadruplo maior q̃ bubulo. Auibus uẽter carnosus callosusq;. In uẽtre hirundinũ pullis la pilli candido: aut rubenti colore: qui chelidonii uocantur: magicis narrati artibus reperiunt̃. Et in iuuencaꝝ secundo uẽtre pilæ rotunditate nigricãs tophus: nullo põdere: singulare (ut putant) remediũ ægre parientibus: si tellurẽ non attigerit. Ventriculi atq; intestina pingui ac tenui omẽ to integunt̃: præterq̃ oua gignentibus. Huic adnectitur lien in sinistra parte aduersus iecur: cum quo locũ aliquãdo permutat: sed prodigiose. Quidam eum putant inesse oua parientibus: itẽ ser pẽtibus admodũ exiguum: ita certe apparet in testudine: & crocodilo: & lacertis: & ranis. Ægo cephalo aui nõ esse constat: neq; iis quæ careant sanguine. Peculiare cursus impedimẽtũ aliquan do in eo. Quamobrẽ inuritur cursorum laborantibus. Et per uulnus etiam exẽpto uiuere aialia tradunt. Sunt qui putent adimi risum simul homini: intemperantiãq; ioci constare lienis magni tudine. Asiæ regio sepsis appellatur: in qua minimos esse pecori tradunt: & inde ad lienem inuen ta remedia. At in brileto & tharne: quaterni renes ceruis. Contra pennatis squamosisq; nulli. Cæ tero summis adhærẽt lumbis. Dexter omnibus est latior: & minus pinguis: siccior q;. Vtriq; aũt pinguitudo e medio exit: præterq̃ in uitulo marino. Animalia in renibus pingoissima. Oues qui dẽm lætaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli. Renes habent omnia quadrupedum: quæ animal generant. Oua parientium testudo sola: quæ & alia omnia ui scera. Sed homo bubulis similes uelut e multis renibus cõpositos. Pectus hoc est ossa præcordiis & uitalibus natura circundedit. At uentri: quem necesse erat icrescere: ademit. Nulli animalium circa uẽtrẽ ossa. Pectus homini tantũ latũ: reliquis carinatũ: uolucribus magis: & inter eas aqua ticis maxĩe. Costæ homini tantum octonæ: suibus denæ: cornigeris tredecim: serpentibus trigin ta. Infra aluum est a priore parte uesica: quæ nulli oua gignentium præter testudinem. Nulli nisi sanguineũ pulmonem habenti. Nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ ad pubem tendẽtes: quæ ilia appellantur. In uesica lupi lapillus: qui syrites appellat̃. Sed hominũ qbusdam diro cruciatu subinde nascentes calculi: & setaꝝ capillamenta. Vesica membrana constat: q̃ uul nerata cicatrice nõ solidescit: neq; qua cerebrũ: aut cor inuoluit̃. Plura.n. mẽbranaꝝ gña. Fœmi nis eadẽ omnia: præterq̃ uesicæ iũctus utriculus: unde dictus uterus: quod alio noĩe locos appel lãt. Hoc in reliquis animalibus uuluã. Hæc uiperæ & intra se parientibus duplex. Oua gñantium adnexa ꝓcordiis. Et in muliere geminos sinus ab utraq; pte lateꝝ habet. Funebris quotiens uer sa spiritum inclusit. Boues grauidas negant præterq̃ dextero uuluæ sinu ferre: ẽt cum geminos

ferãt. Vulua electo ptu melior q̃ edito. Electitia uocat̃ illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optia.
Contra effœtis a partu: præterq̃ eodẽ die suis occisæ liuida ac macra. Nec nouellaꝝ suũ præter
q̃ primiparaꝝ probant̃: potiusq̃ ueteꝝ: necdũ effœtaꝝ: & biduo ante partum: aut post partum:
aut quo eiecerint die. Proxia electitiæ est occisæ uno die post ptũ. Huius & sumẽ optimũ: si nõ
fœtus nõ hauserit. Electitiæ teterrimũ. Antiqui abdomẽ uocabant: priusq̃ calleret id scientes: oc ul' id sinen-
cidere nõ assueti. Cornigera una parte dentata & q̇ in pedibus talos hñt seuo pinguescũt. Bisul- tes
ca scissisue in digitos pedibus & nõ cornigera: adipe. Cõcretus hic & cum refrixit fragilis: semper
q; in fine carnis. Cõtra pingue inter carnẽ cutemq;: succo liquidũ. Quædã nõ pinguescunt: ut le-
pus: pdix. Steriliora cuncta pinguia & in maribus & in fœminis. Senescunt celerius præpinguia.
Omnibus animalibus est quoddã in oculis pingue. Adeps cunctis sine sensu: qui nec arterias ha-
bet: nec uenas. Plerisq; aialium est pinguedo sine sensu: quã ob causam sues spirantes a muribus
tradunt rosas. Quin & L. Apronii cõsularis uiri filio detractos adipes: leuatũq; corpus immobi
li onere. Et medulla ex eodem uidet̃ esse a iuuenta rubens: & senecta albescẽs. Nõ nisi cauis hæc
ossibus. Nec cruribus iumentoꝝ aut canũ. Quare fracta nõ feruminant̃: qđ defluẽre euenit me
dulla. Est autẽ pĩguis iis: quibus adeps. Seuosa cornigeris. Neruosa & ĩ spina tãtum dorsi ossa nõ
hñtibus: ut piscium gñi. Vrsis nulla. Leoni ĩ fœminum & brachioꝝ ossibus paucis exigua admo
dum. Cæteris enim est tanta duritia: ut ignis elidat̃: uelut e silice. Iis dura quæ non pinguescunt.
Asinorum ad tubas canora. Delphinis ossa non spinæ. Animal enim pariunt. Serpentibus spinæ.
Aquatilium mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uĩctum: ut sæpiæ atq; lolligini. Et ĩsectis
negatur æque esse ulla. Chartilaginea animaliũ aquatiliũ habent medullam in spina. Vituli ma
rini chartilaginem: non ossa. Item omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminẽt flexili mol-
licia: naturæ prouidentia: ne frangerentur. Chartilago rupta nõ solidescit. Nec præcisa ossa recre
scunt: præterq̃ ueterinis ab ungula ad suffragina. Homo crescit in longitudinem ad annos usq;
ter septenos. Tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens nodum quendam solue
re: & præcipue ægritudie sentitur. Nerui orsi a corde: bubuloque etiã circũuoluti similẽ naturã
& causam habent in omnibus lubricis applicati ossibus nodisq; corporum: qui uocantur articu
li. Aliubi interuentu: aliubi ambitu: aliubi transitu ligantes. Hic teretes: illic lati: ut in unoquoq;
poscit figuratio. Neq; ii solidantur incisi: mirumq; uulneratis summus dolor: præsectis nullus. Si-
ne neruis sunt quædam animalia: ut pisces: arteriis enim constant. Sed neq; ex molli piscium ge-
neri. Vbi sunt nerui: interiores cõducunt membra: superiores reuocant: inter hos latẽt arteriæ:
idest spiritus semitæ: iis innatant uenæ: idest sanguinis riui. Arteriarum pulsus in cacumine maxi
me membrorum euidens index fere morborum in modulos certos legesq; metricas per ætates
stabilis: aut citatus: aut tardus: descriptas ab Eriphilo medicinæ uate: miranda arte: nimiam pro
pter subtilitatem desertus. Obseruatio tamen crebri: aut languidi ictus: gubernacula uitæ tẽpe-
rat. Arteriæ carent sensu: nam & sanguine. Nec omnes uitalem continent spiritum: præcisisq; tor
pescit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent: item serpentes: testudines: la
certæ: minimumq; sanguinis. Venæ ĩ prætenues postremo fibras subter totam cutem dispersæ:
adeo in angustam subtilitatem tenuantur: ut penetrare sanguis non possit: aliudue q̃ exilis hũor
ab illo qui cacuminibus innumeris sudor appellatur: in umbilico uenarum nodoso coitu.

De sanguine: & quorum celerrime siccetur: quorum non coeat: quoꝝ gra-
uissimus: uel tenuissimos: quorum nullus. CA. XXXVII.

Sanguis quibus multus & pinguis iracundia. Maribus q̃ fœminis nigrior. Et in iuuen
ta magis q̃ senio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emis
sus spiritum trahit secum: & tamen tactum nõ sentit. Animalium fortiora quibus san
guis crassior. Sapientiora: quibus tenuior. Timidiora: q̇bus minimus. At q̇bus nullus
hebetia. Tauroꝝ celerrime coit atq; durescit: ideo pestifer potu maxime. Aprorũ & ceruorũ ca-
prarũque: & bubalorum omnium non spissat̃. Pinguissimus asinus. Homini tenuissimus. Iis qui
bus plus quaterni pedes nullus. Obesis minus copiosus: q̃m absumit̃ pingui. Profluuiũ eius uni
sit in naribus homini: aliis nare altera: aliis utraque. Quibusdam per inferna. Multis per ora sta-
tuto tpe: ut nup Macrino uiro prætorio: & oĩbus annis Volusio Saturnio urbis præfecto: q no-
nagesimũ ẽt excessit annũ. Solũ hoc in corpore tẽporariũ sentit incrementũ. Siqdẽ hostiæ abun
dãtiorẽ fundũt: si prius bibere. Quæ aĩaliũ latere certis tẽporibus diximus: nõ habẽt tũc sangui
nẽ pter exiguas admodũ circa corda guttas: miro ope naturæ. Sicut & in hoie: uim eius ad mi-
nima momẽta mutari: nõ mõ tñ ĩ ore suffusa materia: ueꝝ ad singulos animi habitus: pudoret

ira:metu:palloris pluribus modis:item ruboris.Alius enim iræ:& alius uerecundiæ.Nã & in metu refugere:& nusq̃ esse certum est.Multisq̃ non transfluere transfossis: quod homini tantum euenit.Nam quæ mutari diximus:colorem alienum accipiunt quodam repercussu.Homo solus in se mutat.Morbi omnes morsq̃ sanguinem absumunt.

An ĩ sanguie pricipatus:& tergore:& pilis:& mãmis.& uestitu. CA. XXXVIII.

Vnt qui subtilitatẽ animi constare nõ tenuitate sanguinis putẽt:sed cute:opi mẽtisq̃ corpoꝝ.Et tunc magis aut minus bruta esse:ut ostreas:& testudines.Boũ tergora:setas suũ obstare tenuitati innati spiritus:nec puꝝ liquidũq̃ trãsmitti.Sic & in hoĩe cũ crassior calosiorue excludat cutis.Quæ uero rõ crocodilis:si nõ cruori:sed duriciæ tergoris tribuaẽ & solertia?Hippopotami corii crassitudo talis:ut ĩde torneẽtur astæ.Et tñ est q̃dã ingenio medica diligentia.Elephantoꝝ quoq̃ tergora ĩpenetrabiles setas hñt: cum tñ oĩum quadrupedũ subtilitas animi præcipua phibeaẽ illis.Ergo cutis ipsa sensu caret:maxime in capite.Vbicũq̃ per se hac sine carne est uulnerata nõ coit:ut in bucca ciliosq̃.Quæ animal pariũt: pilos habent.Quæ oua:pennas:aut squamas:aut corticẽ:aut testã:aut testudines:aut cutem puram ut serpentes.Pennaꝝ caules omnium auium præcisæ non crescunt:uulsæ autem renascunẽ.Membranis uolant fragilibus insecta.Humentibus hirundines in mari.Siccis inter tecta uespertilio.Horum quoq̃ alæ articulos habent.Pili a cute exeunt crassa hirti.Fœminis tenuiores.Eq̃s in iuba largi.In armis leoni.Dasipodi & in buccis & intus in pedibus.Quæ utraq̃ Trogus & in lepore tradit.Hoc exemplo libidinosiores hominum quoq̃ hirtos colligens. Villosissimus anialium lepus.Pubescit homo solus:quod nisi contingat:sterilis in gignẽdo est:seu masculus:seu fœmina.Pili in hoĩe partim simus:partim postea gignunẽ.Cõgeniti aũt nõ definũt:sicut nec fœminis magnope.Inuẽtæ tñ quædã defluuio capitis, inualidæ:uelut languidiores cum menstrui cursus stetere.Quibusdam postgeniti.Viris sponte nõ gignunẽ.Quadrupedibus pilũ cadere atque subnasci annuum est.Viris crescunt maxime in capite:mox in barba.Recisi nõ ut herba ab cætera incisura augentur:sed ab radice exeunt.Crescunt & in quibusdam morbis: maxime ptysis:& ĩ senecta.Defunctorum quoq̃ corporibus.Libidinosis congeniti maturius defluunt.At nati celerius recrescunt.Quadrupedibus senectute crassescunt:lanæq̃ rarescunt.Quadrupedum dorsa pilosa:uentres glabri.Boum coriis glutinum excoquitur:taurorumq̃:& id præcipuum.Mãmas homo solus e maribus habet.Cætera animalia mammarum notas tantum.Sed ne fœminæ quidem in pectore:nisi quæ possunt partus suos attollere.Oua gignẽtium nulli. Nec lac nisi animal pariẽti.Volucrum uespertilio tantum.Fabulosum enim arbitror de strigibus ubera eas infantium labris immulgere.Esse in maledictis iam antiquis strigem conuenit:sed quæ sit auium constare non arbitror.

uel impenetrabilia uel pro scutis habent

Notabilia animalia quæ mammis. CA. XXXIX.

Sini a fœtu dolent:ideo sexto mense arcent partus:cum equæ anno prope toto præbeant.Quibus solida ungula:nec supra geminos partus.Hæc omnia binas habẽt mãmas:nec aliubi q̃ ĩ femoribus.Eodẽ loco bisulca & cornigera.Boues quaternas.Oues capræ binas.Quæ numeroso fœcunda partu:& quibus digiti in pedibus:hæc plures habent toto uẽtre duplici ordine:ut sues.Generosæ duodenas.Vulgares binis minus .Sic canes. Alia uentre medio quaternas ut pantheræ.Alia binas ut leænæ.Elephas tãtum sub armis duas: nec in pectore:sed citra in alis occultas.Nulla in femoribus digitos habentium. Primi geniti in quanque parte sues:primas premunt.Et si escæ sint faucibus proximæ:tamen suam nouit quisque in fœtu:quo genitus est ordine:eaque alitur:nec alia.Detracto illa alumno suo sterilescit illico:ac resilit.Vno uero ex omni turba relicto:sola munifex:quæ genito fuerat attributa:descendit.Vrsæ mammas quaternas gerunt.Delphini binas in ima aluo papillas tantum: nec euidentes:& paulo in obliquum porrectas.Neque aliud animal in cursu lambitur.Et balenæ uituliqꝫ mammis nutriunt fœtus.

De lacte:& unde caseus non fiat. CA. XL.

Vlieri añ septimũ mẽsẽ ꝓfusũ lac iutile.Ab eo mẽse q̃d'uitalis ẽ ꝑtus:salubre.Plerisq̃ ãt totis mãmis:atq̃ ẽt ĩ alaꝝ sinus fluit.Camelis lac mulgeẽ:ne iteꝝ grauescãt:Suauissimũ hoc existimaẽ ad unã mẽsurã tribus aq̃ additis.Bos añ ꝑtũ nõ hẽt.Ex primo spa ꝑtu colostra fiũt:ni admisceaẽ aq̃:in pumicis modũ coeũt duritia.Asinæ prægnãtes continuo lactescunt.Pullo eaꝝ ubi pingue pabulum:biduo a partu maternum lac gustasse lætale est.Genus mali uocatur colostratio.Caseus nõ fit ex utrinque dentatis:qm̃ eoꝝ lac nõ coit.Tenuissi-

mū camelis:mox eq̄bus.Craſſiſſimū aſinæ:ut coaguli uice utanť.Cōferre aliqd & candori in mulierum cute exiſtimatur.Popeia certe Domitii Neronis coniunx quingentas per omnia ſecū fœtas trahēs balneaꝫ ēt ſolio:totū corpus illo lacte macerabat:extendi quoqꝫ cutē credēs.Omne aūt lac igne ſpiſſať:humore ſereſcit.Bubulū caſeo fertilius q̄ caprinū:ex eadē menſura pene altero tāto.Quæ plures q̄ternis mámas hñt caſeo inutilia:& meliora q̄ binas. Coagulū inuli leporis: Hædi:laudatū.Præcipuū tñ daſipodis:quod & pfluuio alui medetur.Vnius utrinqꝫ dentatorū. Miꝝ barbaras gentes:quæ lacte uiuant:ignorare aut ſpernere caſei tot ſæculis dotem:denſantes id alioquin in acorem iucundū.Et pingue butyꝝ ſpuma:ideſt lactis cōcretiuſqꝫ q̄ quod ſeꝝ uocatur.Non omittendū in eo olei uim eſſe:& barbaros omnes infanteſqꝫ noſtros ita ungi.

De diuerſitate caſeorum. CA. XLI.

LAus caſeo Romæ:ubi oium gentiū bona iudicanť:cōminus e prouinciis nemauſenſi pcipua:leſoræ gabaliciqꝫ pagis.Sed breuis ac muſteo tm̄ cōmēdatio.Duobus alpes generibus pabula ſua approbant.Dalmaciæ docleatem mittunt.Centrionicæ natuſicū. Numeroſior apennino cebanus.Húc & liguria mittit ouiū maxime lactis.Auximatē ex umbria. Mixtoqꝫ etruriæ atqꝫ liguriæ confinio lunenſem magnitudine conſpicuū.Quippe & ad ſingula milia pōdo premiť.Proximū aūt & urbi ueſtinū:cruſtuminūqꝫ & e cedito cāpo laudatiſſimum. Et capitiron gregibus ſua laus eſt agrigenti maxima:eam augente gr̄am fumo:qualis in ipſa urbe conficitur:cunctis pferendus.Nam galliaꝝ ſapor medicamēti uim optinet.Tranſmaria uero bithynius fere in gloria ē.Ineſſe pabulis ſalem etiam ubi non detur.Ita maxime intelligitur:omni ī ſale caſeo ſeneſcente.Quales redire in muſteum ſaporem aceto e thymo maceratos certum eſt. Tradūt Zoroaſtrem in deſertis caſeo uixiſſe annis.xx.ita tēperato:ut uetuſtatē non ſentiret.

uel ceutro num terræ uel æſinatē

Differentia membrorum hominis a cæteris animalibus. CA. XLII.

TErreſtrium ſolus hō bipes.Vni iuguli:humeri. Cæteris armi.Vni ulnæ. Quibus animalium manus ſunt intus tantum carnoſæ:extra neruis & cute conſtant. Digiti quibuſdam in manibus ſeni.Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id ſedigitas appellatas accepi.Vulcatium ſedigitum illuſtrem in poetica.Hominis digiti articulos habēt ternos.Pollex binos:& digitis aduerſus uniuerſis flectitur:per ſe uero in obliquū porrigitur:craſſior cæteris.Huic minimus menſura par eſt.Duo reliqui ſibi.Inter quos medius longiſſime protēditur.Quibus ex rapina uictus quadrupedum quinidigiti in prioribus pedibus:reliquis quaterni.Leones:lupi:canes:& pauca in poſterioribus quoqꝫ quinos ungues habent:uno iuxta cruris articulum dependente.Reliqua quæ ſunt minora digitos quinos.Brachia non omnibus paria eſſe.Thraci enim ſtudioſo in.C.Cæſaris ludo notum eſt dextram fuiſſe proceriorem.Animalium quædam ut manibus utuntur priorum miniſterio pedum:ſedentqꝫ ad os illis admouentia cibos:ut ſciuri.

De ſimiarum ſimilitudine. CA. XLIII.

NAm ſimiarum genera perfectam hominis ſimulationem continent:facie:naribus:auribus:palperis.Quæ ſolæ quadrupedum & inferiorem habent genā: iam mámas in pectore:& brachia:& crura in contrarium flexa.Similiter in manibus ungues: digitos: longioremqꝫ medium.Pedibus paulum differunt.Sunt enim ut manus prælongi:ſed ueſtigiū palmæ ſimile faciunt.Iis quoque pollex & articuli ut homini.Et præter genitale tantū. Et hoc in maribus.Viſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

De unguibus. CA. XLIIII.

VNgues:qui clauſulæ neruoꝝ ſummæ exiſtimantur:omnibus iis quibus & digiti.Sed ſimiæ imbricati:hominibus lati:& defuncto creſcunt.Rapacibus unci.Cæteris recti: ut canibus:præter eum qui a crure pleriſque dependet.Oīa digitos hñt quæ pedes: excepto elephanto.Huic enim iformes numero quidē qnque:ſed indiuiſi:ac leuiter diſcreti:unguliſqꝫ nō unguibus ſiles:& pedes maiores priores.In poſterioribus articuli breues. Idē poplites itus flectit hoīs mō.Cætera aialia in diuerſum.Poſterioribus articulos pedibus q̄ prioribus.Nā q̄ aial generāt:genua ań ſe flectūt:& ſuffraginū artus i aduerſū.Hoī genua & cubiti cōtraria.Itē urſis & ſimiaꝝ gñi:ob id minime pnicibus.Oua parientibus q̄drupedū crocodilo.Lacertis priora genua poſt curuantur:poſteriora in priorem partē.Sūt aūt crura his obliqua humani pollicis modo:Sic & multi pedibus:præterq̄ nouiſſima ſalientibus.Aues ut quadrupedes alas in priora curuant:ſuffragines in poſteriora.Hominis genibus quedam & religio ieſt obſeruatione gentiū. Hæc ſupplices attingūt.Ad hæc manus tendūt.Hæc ut aras adorant:fortaſſis quia ieſt iis uitalitas.Nāque i ipſa genu utriuſque cōmiſſura dextra leuaque a priore pte gemīa q̄dam buccarum

30 inanitas est:qua perfossa ceu uinculis spiritus fugit.Inest & in aliis partibus quædá religio:sicut
dextra osculis auersa appetit.In fide porrigit.Antiquis græciæ in supplicando mentú attingere
mos erat.Est in aure ima memoriæ locus:qué tangétes attestamur.Est post aurem æque dextrá
nemesios:quæ dea latinú nomé:ne i capitolio qdé iuenit:quo referimus tacto ore ,pximú a mi
nimo digitum:ueniam sermonis a diis exposcentes. Varices in cruribus uiro tm̄:mulieri raro.C
32 Marium:qui septies cōsul fuit stácé sibi extrahi passum unú hoiem Oppius auctor est.Oia aialia
a dextris partibus incedunt:sinistris incubát.Reliqua ut libitú est:grádiunt.Leo tm̄ & camelus
33 pedatim:hoc é ut sinister pes nō transeat dextrum:sed subsequat.Pedes hoi maximi:fœminis te
34 nuiores:in oī gñe suræ homini tm̄:& crura carnosa .Reperit apud auctores in ægypto quendá
nō habuisse suras. Vola homini tm̄ exceptis qbusdam.Náq & hinc cognomina inuenta Planci:
Plauti:Scauri:Pansæ:sicuti a cruribus Vari:Variæ:uatinii:quæ uitia:& in q̄drupedibus solidas
35 hñt ungulas:q nō sût cornigera.Igit pro eis telú ungula est illis.Nec talos hñt eadé.At q bisulca
sunt:hñt.Iidé digitos hñtibus nō sunt.Neq prioribus pedibus oino ulli.Camelo tali similes bu
bulis:sed minores paulo. Est enim bisulcú discrimine exiguo pes imus uestigio carnoso ut ursi.
36 Qua de cá in lōgiore itinere sine calciatu fatiscunt. De ungulis. CA. XLV.

37 Ngulæ ueterino tm̄ generi renascunt.Sues in illyrico qbusdá locis solidas hñt ungu
las.Cornigera fere bisulca.Solida ungula & bicorne:nullum.Vnicorne asinus tm̄ in
38 dicus.Vnicorne bisulcum:orix.Talos asinus indicus unus solidipedú hét.Ná sues ex
utroq gñe existimantur:ideo foetus eaꝶ hoiem qui existimarût hře facile conuicit.
Lynx tantum digitos habétium simile quiddam talo habet. Leo etiamnum tortuosos.Talus át
rectus est in articulo pedis uentre eminens:concauo in uertebra ligatus.

uel fœdi earum uel forus eorum uel uenere uel cū cane

39 De pedibus auium & unguibus. CA. XLVI.

Viú aliæ digitatæ:aliæ palmipedes:aliæ iter utrúq digitis diuisis adiecta latitudine.
Sed oībus q̄terni digiti:tres in superiore parte:unus in calce.Hic deest quibusdá lōga
crura hñtibus. Inx sola utrinq binos hét. Eadé linguá serpétiú similé in magná lōgi
tudiné porrigit.Circúagit collú in aduersú se.Vngues ei grádes ceu gracchulis.Auiú qbusdá gra
42 uioribus in cruribus additi radii.Nulli uncos hñtiú ungues longi pedes.Porrectis ad caudá eæ
cruribus uolát.Quibus breues cōtractis ad mediú.Qui negát uolucré ullá sine pedibus eé:cōfir
mát & apodas hře:& nycterin:& drepanin in eis:q rarissime apparét.Visæ iam ét serpétes anseri
43 nis pedibus. De pedibus insectoꝶ a duobus ad centum. CA. XLVII.

44 Nsectoꝶ aīaliú pedes primi lōgiores duros hñtibus oculos ut subide pedib⁹ eos ter
gát:ceu notamus i muscis.Quæ ex iis nouissimos hñt lōgos:saliút ut locustæ.Oībus
aút iis seni pedes.Araneis qbusdá p̄lōgi accedût bini.Internodia singulis terna.Octo
nos & marinis eé diximus polypis:sæpiis:lolliginibus:cancrısq brachia in contrariú
45 mouét:pedes in orbé:aut in obliquú.Iidé soli aīaliú rotúdi.Cætera binos pedes duces hñtexcıcrı
tm̄ q̄ternos.Quæ húc numeꝶ pedú excessere terrestria ut pleriq uermes:nō ifra duodenos ha
46 bét:aliq̄ uero & centenos.Núerus pedú ipar nulli est.Solidipedú crura statim iusta nascunt mé
sura:Postea exporrigentia se uerius q̄ crescétia.Itaq in ifantia scabút aures posterioribus:qd' ad
dita ætate nō queunt:Quia longitudo superficié corpoꝶ solam ampliat. Hac de cá inter initia
pasci:nisi submissis genibus nō possunt:nec usq dú ceruix ad iusta incrementa perueniat.
De pomilionibus & genitalibus. CA. XLVIII.

47 Omilionum genus in omnibus animalibus est:atque etiam inter uolucres.Genitalia
maribus quibus essent retro satis diximus.Ossea sunt lupis:uulpibus:mustellis:uiuer
ræ.Sunt iis etiam calculo humano remedia præcipua.Vrso quoq simul ut expirauε
48 rit cornescere aiunt.Camelino arcus intendere orientis populis fidissimum. Necnon
in aliqua gentium quoque in iis discrimina.Et sacrorum etiam citra perniciem amputatis ma
tris deum gallis.Contra mulierum paucis prodigiosa assimilatio sicut hermaphroditis utriusq
sexus.Quod etiam quadrupedum generi accidisse Neronis principatu primum arbitror.Osten
tabat certe hermaphroditas subiuges carpento suo equas in treberico galliæ agro repertas:ceu
49 plane uisenda res esset:principem terrarum insidere portentis. Testes pecori armentoque ad cru
ra decidui:suibus adnexi:delphino prælongi:ultima conduntur aluo:& elephanto occulti.Qui
oua parientium lumbis intus adhærent:qualia ocissima i uenere.Piscibus serpentibusque nulli:
sed eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ.Buteōibus terni. Homini tantum iniuria aut
spōte naturæ frangútur.Idq tertium ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus habent.

Mares in omni genere fortiores: præterq̃ in pantheris & ursis.

De caudis. CA. .XLVIIII.

Audæ præter hoiem ac simias oibus fere aialibus: & oua gignẽtibus ꝓ desiderio corpoꝝ. Nudæ hirtis & apris: setosæ ut equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascũtur. Pisciũ meatus gubernaculi mõ regũt. Atq̃ ẽt in dextrã ac leuã motæ: ut remigio quodã ĩpellunt. Lacertis inueniunẽ & geminæ. Boum caudis lõgissimos caulis: atq̃ in ima parte hirtus. Idem asinis longior q̃ equis: sed setosus ueterinis. Leoni ĩsima parte ut bubus & sorici: & pantheris non item Vulpibus & lupis uillosus ut ouibus: quippe procerior. Sues intorquent. Canũ degeneres sub aluum reflectunt.

uel paruæ uilosæ ut ursis prælõgæ & setosæ ut equis

De uocibus. CA. L.

Ocem non hẽe nisi quæ pulmonẽ & arterias hñt: hoc est nisi quæ spirant: Aristoteles purat. Icciрco & insectis sonũ esse non uocẽ: intus meante spiritu: & incluso sonante. Alia mormur edere: ut apes Alia cũ tractu stridorẽ: ut cicadas. Recepto enim ut duobus sub peccatore cauis spiritu mobili occursante mẽbrana intus attritu eius sonare uiscera lat notũ ẽ. Cætera sil' cũ uolatu ĩcipere audiri: & desinẽ: ut muscas: apes. Sonũ eni attritu & interiore aura non aĩa reddi. Locustas pennaꝝ & femoꝝ attritu sonare credĩ sane. Item aq̃tiliũ pectines stridere cũ uolãt. Mollia & crustis intecta nec uocem: nec sonũ ullum hẽe. Sed & cæteri pisces q̃uis pulmone & arteria careant: non in totũ sine ullo sono sunt. Stridorẽ eum dentibus fieri cauillanẽ. Et iis qui aper uocatur in acheloo amne: grũnitum hẽt: & alii de quibus diximus oua parientibus. Sibilus serpentibus longus Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis: ut dictũ est: nisi si & in his ferenda dubitatio est: qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamẽ in his refert & locoꝝ natura. Multæ in macedonia tradontur. Muti & apri. Auiũ loquaciores quæ minores: & circa coitus maxime. Aliis in pogna uox ut coturnicibus. Aliis añ pugnã ot perdicibus. Aliis cum uicere ut gallinaceis. Iisdem sua maribus. Aliis eadem ut fœminis: ut lusciniarum generi. Quædam toto anno canunt: quædam certis temporibus: ut in singulis dictum est. Elephas circa nares ore ipso sternutamento similem elidit sonum: per nares autẽ tubarum raucitati. Bubus tantũ fœminis uox grauior: in alio omni genere exilior q̃ maribus. In hoĩe etiam castratis. Infantis nascentis nulla audiĩ anteq̃ totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est Crœsi filius in crepũdiis: Quo prodigio totũ id cõcidit regnũ. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roboraĩ a tredecim annis. Eadem in senecta exilior. Neq̃ in alio aĩaliũ sæpius mutaĩ. Mira ꝑterea sunt de uoce digna dictu in theatroꝝ orchestris scobe: aut harena superiecta deuoraĩ: & in rudi parietũ circũiectu. Etiã doliis inanibus currit eadẽ concauo uel recto parietum spatio: q̃uis leui sono dicta uerba ad alterum caput perferẽs si nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam uultus partem habet. Agnoscimus eam priusq̃ cernamos: non aliter q̃ oculis. Totidemq̃ sunt eæ: quot in rerum natura mortales: & sua cuiq̃ sicut facies. Hinc illa gentiũ: totq̃ linguarum toto orbe diuersitas. Hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi: q̃ nos distinxit a feris. Inter ipsos quoq̃ homines discrimen alterum æque grandem q̃ a beluis fecit.

De agnascentibus membris: & dicta Aristotelis de uita hominis. CA. LI.

Embrã aialibus agnata: inutilia sunt: sicut sextus hoĩ semper digitus. Placuit in ægypto nutrire portẽtũ: binis & in aduersa capitis parte oculis hominem: sed iis nõ cernẽtẽ. Miror qoidem Aristotelem nõ mõ credidisse ꝑscita uitæ eẽ aliq̃ in corporibus ipsis: uerumetiam prodidisse. Quæ quãq̃ uana existimo: nec sine cõtatione proferẽda: ne in se quisq̃ & auguria anxie quærat. Attingam tamẽ quæ tantus uir in doctrina ñ spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dentes: prælongos digitos: plumbeum colorem: pluresq̃ in manu incisuras: nec perpetoas. Contra longæ esse uitæ incuruos humeris: & in manu una duas incisuras longas habentes: & pluresq̃. xxxii. dentes habentes: auribus amplis. Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uulgo tñ narrata. Addidit morum aspectus simili modo apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissimus: quos uerbis eius subiiciã. Frons ubi est magna: segnem animum subesse significat. Quibus parua mobilem. Quibus rotunda iracundum: uelut hoc uestigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum: molles significant. Quibus iuxta nasum flexa sunt: austeros. Quibus iuxta tempora iflexa derisores. Quibus in totum demissa: maliuolos & inuidos. Oculi quibuscunq̃ sunt longi: maleficos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habent: malitiæ nota præuenti. Cãdidi pars extenta notam impudentiæ habet. Qui identidem autem operire solent inconstantiæ. Auricularum magnitudo

ne

loquacitatis & ftultitiæ nota eft. Hactenus Trogus.

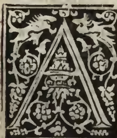
De aia: & de habitu aialium: & quæ guftata interimant: & de uictu hominis: & quibus de caufis non coquatur CA. LII.

Nimæ leonis uirus graue: Vrfi peftilens. Contacta halitu eius attingit nulla fera: citiufq; putrefcunt afflatæ reliquis. Hois tantum natura infici uoluit pluribus modis: & ciboꝝ ac dentiũ uitiis: fed maxime fenio. Doloré fentire non poterat: tactu fenfuque oĩ carebat: fine qua nihil fentit. Eadem comeabat ab eo recens affidue exitura fupremo: & fola ex oibus fuperfutura. Deniq; hæc trahebat e cælo. Huius quoq; tñ reperta pœna eft: ut neq; idipfum quo uiuit in uita iuuaret. Parthoꝝ populis hoc præcipue & a iuuẽta pp ídifcretos cibos: nãq; & uino fœtent ora nimio. Sed fibi pceres medent grano affyrii mali: cuius ẽ fuauitas præcipua in efculenta addito. Elephãtoꝝ aĩa ferpentes extrahit. Ceruoꝝ itẽ urit. Diximus
uel & his hominum gña qui uenena ferpentium fuctu e corporibus exigerent. Quin & fuibus ferpẽtes in pabulo funt: & aliis uenenũ eft. Quæ infecta appellauimus oia olei afperfu necant. Vultures unguento quidẽ fugãtur. Alia alios appetunt odores. Scarabei rofa. Quofdã ferpentes fcorpio occidit. Scythæ fagittaꝝ ungunt aciem uiperina fanie & humano fanguine. Irremediabile id fcelus. Morte ilico affert leui tactu. Quæ aĩalium ueneno pafcerent diximus. Quædam inocua alioqn uenenatis pafta noxia fiunt & ipfa. Apros in pamphilia & ciliciæ mõtofis falamãdra ab iis deuorata qui edere moriunt. Nec.n. eft itellectus ullus in fapore uel odore. Et aqua uinũq; interimit. Salamandra ibi immortua: uel fi oĩno biberit: unde potet. Itẽ rana quam uocant rubetam: tãtũ infidiaꝝ eft uitæ. Vefpæ ferpente auidæ uefcũtur. Quo alimento mortiferos ictus faciũt. Ideoq; magna differentia eft uictus: ut in tractu pifce uiuentium Theophraftus prodidit. Boues quoq; pifce uefci: fed non nifi uiuente. Homini cibus utiliffimus fimplex. Aceruatio fapoꝝ peftifera: & condimenta perniciofiora. Difficulter autẽ perficiuntur omnia in cibis acria: nimia: & auide haufta: & æftate q̃ hyeme difficilius: & in fenecta q̃ in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc ĩ remedium excogitatæ: frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis: maxime autem dentibus. Somno concoquere corpulentiæ q̃ firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

De corpulẽtia augenda uel minuẽda: & q̃ guftu famẽ ac fitim fedent. CA. LIII.

Vgefcunt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu. Minuuntur ficcis & aridis frigidifq; ac fiti. Quædam animalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibũt. Homini nõ ante diem feptimũ lætalis in edia. Durafle & ultra undecimũ plerofq;. Certum eft mori efuriendi femper inexplebili auiditate aĩalũ uni hoi. Quædã rurfus exiguo gu-
ul' hippace ftu famẽ ac fiti fedant: cõferuãtq; uires: ut butyꝝ: ut titipace: glycyrrizon. Perniciofiffimũ autẽ & in omni uita quidem quod nimium. Præcipue tamen corpori: minuique quod grauat quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ tranfeamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XII. PROOEMIVM.

NIMALIVN OMNIVM QVAE NOSCI POTVERE NAturæ generatim membratimque ita fe habent. Reftant neque ipfa anima carentia: quandoquidem nihil fine ea uiuit: terra editaque inde eruta dicantur: ac nullum fileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Summumque munus homini datum: arbores filuæque intelligebantur. Hinc primum alimentum. Harum fronde mollior fpecus: libro ueftis. Etiamnum gentes fic degunt.
uel admira ris fubit Quo magis ac magis admireris ab his pricipiis cædi mõtes in marmora. Veftes a feribus peti. Vnionem in rubri maris profũdo. Smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata funt aurium uulnera. Nimirum quoniam parum eft collo crinibufq; geftari: nifi infoderentur etiam corpori. Quamobrem fequi par eft ordinem uitæ: & arbores ante alia dicere: ac morbis primordia ingerere.

De arborum honore: & quãdo platanus primum in italia: & de natura earum CA. I.

Ae fuere numinũ templa:priscoq; ritu ut simplicia rura etiam nunc deo præcellentẽ
arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atq; ebore simulacra q̃ lucos. Et in iis silẽ
tia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuo seruanť. Vt Ioui
esculus. Apollini laurus. Mineruæ olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & sil-
uanos Faunosq; & deo⁊ genera siluis:ac sua numina tãq̃ e cælo attributa credimus. Arbores po
stea blandioribus fruge siccis hoiem mitigauere. Ex iis recreans mẽbra olei liquor:uiresq; potus
uini:tot deniq; sapores annui sponte uenientes:& mensæ depugneť licet ea⁊ causa cũ feris:& pa
sti naufrago⁊ corporibus pisces expetanť:etiamnũ tñ secũdæ. Mille præterea sunt usus ea⁊:si-
ne quis uita degi nõ possit. Arbore sulcamus maria:terrasq; admouemus. Arbore exædificamus
tecta. Ex arbore & simulacra numinũ fuere:nondũ precio excogitato belua⁊ cadauerũ:atq; ut a
diis nato iure luxuriæ eodem ebore numinũ ora spectarenť:& mensa⁊ pedes. Produnt alpibus
coercitas & tam inexuperabili munimẽto gallias hanc primũ habuisse cãm supfundendi sese ita
liæ:q Elico ex heluetiis ciuis eo⁊ fabrilẽ ob artẽ romæ cõmoratus ficũ siccã & uuam: oleique
ac uini præmissa remeãs secũ tulisset. Quapp hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis non iure
mireť arborẽ umbræ gratia tñ ex alieno petitã orbe? Platanus ea est. Hæc per mare ionium in
Diomedis insulã eiusdẽ tumuli gr̃a primũ inuecta. Inde in siciliã transgressa:atq; inter primas do
nata italiæ:ẽt ad morinos usq; peruecta:ad tributariũ ẽt pertinens solũ:ut gentes uectigal & pro
umbra pẽdãt. Dionysius prior siciliæ tyrãnus regiũ urbem transtulit eas:domus suæ miraculũ:
ubi postea factũ gymnasiũ:nec potuisse in amplitudinẽ adolescere:& alias fuisse in italia:ac no- uel ut alias
minatim hispania apud auctores inueniť. Hoc actũ circa captæ urbis ætatẽ:tantũq; postea ho-
noris increuit:ut mero infuso enutriãť. Cõpertũ id maxime pdesse radicibus. Docuimusq; etiã
arbores uina potare. Celebratæ sunt primũ in ambulatiõe achademiæ athenis cubito⁊.xxx.sex
unius radice ramos antecedẽte. Nunc est clara in lycia sotia gelidi fõtis amœnitate itineri appo-
sita domicilii modo caua octoginta atque unius pedũ specu:numeroso uertice:& se uastis prote
gens ramis arbo⁊ instar agros longis obtinẽs umbris:ac ne qd desit spelũcæ imagini saxea itus
crepidinis corona muscosos cõplexa pumices extat:tam digna miraculo:ut Licinius Mutianus
ter cõsul:& nuper puinciæ eius legatus pdendũ etiã posteris putarit:epulatũ intra eã se cũ duo
deuicesimo comite. Large ipsa toros præbente fronde:ab oĩ afflatu secu⁊ optantẽ imbriũ p fo-
lia crepitus. Lætiorẽ q̃ marmo⁊ nitore picturæ uarietate laqueariũ auro cubuisse i eadẽ. Aliud
exẽplũ Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata:laxisque ramo⁊ trabibus scamna
patula & in ea epulanti cum ipse pars esset umbræ qndecim cõuiua⁊ ac ministerii capace tricli-
nio:quã cœnã appellauit:ille nidũ. Et gortynæ in insula creta iuxta fontẽ platanus una insignis
utriusque linguæ monumẽtis:nunq̃ folia dimittens. Statimque ei græciæ fabulositas supfluit:
Iouem sub ea cũ Europa concubuisse. Ceu uero non alia eius generis esset in cypro:sed ex ea pri
mum in ipsa creta ut est natura hoium nouitatis auida. Platani satæ regenerauere uitiũ:quãdoq
dẽ cõmendatio arboris eius nõ alia maior est:q̃ solẽ æstate arcere:hyeme admittere. Inde in ita-
liã quoque ac suburbana sua Claudio principe Marcelli efernini libertus:sed qui se potentiæ cã
Cæsaris libertis adoptasset spado thessalicus prædiues ut merito dici posset. Is quoque Dionysi
us transtulit id genus. Durantque etiam in italia portenta terrarum:præter illa scilicet quæ ipsa
excogitauit italia.

De cameplatano:& qs totõderit uiridaria. CA .II.

Anque & camæplatani uocanť coactæ breuitatis:qm̃ arbo⁊ ẽt abortus inuenimus.
Hoc quoque ergo in gñe pumilionũ ifœlicitas dicta erit. Fit aũt & serẽdi gñe & seci
dendi. Primus Cn. Martius ex equestri ordine Diui Augusti amicus inuenit nemora
tonsilia intra hos .lxxx. annos.

De peregrinis arboribus:& malo assyria. CA. III.

Eregrinæ cerasi persicæque:& oẽs qua⁊ græca noia aut aliena. Sed quæ ex iis incola-
rũ numero esse cœpere:dicenť inter frutiferas. In præsentia externa psequemur:a sa
lutari maxime orsi. Malus assyria:quã alii uocãt medicã:uenenis medeť: Foliũ eius ẽ
unedonis intercurrentibus spinis. Pomũ ipsũ alias nõ mandiť:odore præcellit folio⁊ quoque:
qui transit in uestes una cõditus:arcetque aĩaliũ noxia. Arbor ipsa oĩbus horis pomifera est:aliis:
cadentibus:aliis maturescentibus:aliis uero subnascẽtibus. Tẽtauere gẽtes transferre ad se pp re-
medii præstantiã fictilibus in uasis dato per cauernas radicibus spiramento. Qualiter oĩa transi
tura lõgius seri artissime transferrique q̃ meminisse conueniet:ut semel quæque dicanť. Sed nisi
apud medos & in perside nasci noluit. Hæc est cuius grana partho⁊ pceres incoquere diximus

esculentis: commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in medis. Lanigeras serum in
mentione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus:uel quádo primum romæ hebenus. CA IIII.

Tem indiæ arbo℞ magnitudiné uná:quá peculiarius Virgilius celebrauit hebenum
nusq̃ alibi nasci ꝓfessus.Herodotus eá æthiopiæ intelligere maluit:tributi uice regi-
bus psidis e materie eius centenas phalangas tertio quoq; anno pésitasse æthiopias cú
auro & ebore ꝓdendo.Nõ omittédú id quoq; uicenos détes elephátoꝝ grádes:qm̃ ita significa
uit:æthiopas eadé cá pédere solitos:táta ebori auctoritas erat:urbis nostræ trecétesimodecimo
anno.Túc.n.auctor ille historiá eá cõdidit Thuriis in italia.Quo magis miꝝ est:qđ eidé credi-
mus:q padú amné nõ uidisset:nemini ad id tépus asiæ græciæq;:aut sibi cognitum. Aethiopiæ
forma ut diximus.Meroen usq; nuper allatá Neroni principi rará arboré hebenú.A meroe usq;
ad syené finé iperii per nongenta nonaginta sex mil.pass.nulláq; aliá nisi palmaꝝ generis eé do-
cuit.Ideo fortassis in tributoꝝ auctoritate tertia res fuerit hebenus.Romæ eá magnus Põpeius
in triúpho mithridatico ostendit.Accédi eá Fabianus negat.Vrit̃ tñ odore iucundo.Duo gña
eius.Raꝝ id qđ melius.Arboreú trúco enodi:materiæ nigri splédoris:ac uel sine arte ꝓtinus iu
cúdi.Alteꝝ fruticosum cytisi modo:& tota india dispersum est.

De spina & ficu indicis. CA. V.

Bi & spina silis:sed dephensa uel lucernis igni ꝓtinus tráßiliente.Nunc eas exponá:q̃s
mirata est Alex.magni uictoria:orbe eo patefacto.Ficus ibi exilia poma hét.Ipsa se sp
ferens:uastis diffundit̃ ramis.Quoꝝ põdera adeo in terrá curuant̃:ut annuo spatio í
figant̃:nouáq; sibi ꝓpaginé faciant circa parenté in orbes:quodá ope topiario.Intra sepé eá æsti-
uant pastores:opacá pariter & munitá uallo arboris:decora specie subter intuenti ꝓculue forni-
cato ambitu.Supiores eiusdé rami in excelsú emicát:siluosa multitudie:uasto matris corpore:ut
lx.pas.pleræq; orbé colligát.Vmbræ uero bina stadia operiát.Folioꝝ latitudo peltæ effigié ama
zonicæ hét.Ea cá fructú integés:crescere ꝓhibet.Rarusq; é nec fabæ magnitudiné excedés.Sed
p folia solibus coctus p̃dulci sapore digno miraculo arboris gignit̃ circa acesiné maxie amnem.

De arbore pala:& arboribus indicis sine nominibus:& laniferis. CA. VI.

Aior alia pomo & suauitate p̃cellentior:quo sapiétiores indoꝝ uiuút.Foliú alas auiú
imitat̃ lõgitudine triú cubitoꝝ:latitudie duú.Fructú e cortice mittit admirabilé suc
uel sienæ ci dulcedine:ut uno q̃ternos satiet.Arbori nomé palæ pomo:arienæ plurima est in si
dracis expeditionú Alex.termino.Est & alia silis huic:dulcior pomo:sed interaneoꝝ
ualitudini infesta.Edixerat Alex.ne q̃s agminis sui id pomú attingeret. Gña arború macedones
narrauere:ex maiore parte sine noibus.Est & terebintho silis cætera:pomo amygdalis:uel mino
re tñ magnitudine: p̃cipuæ suauitatis in bactris.Vtiq; hanc aliqui terebinthum esse proprii gñis
uel pomi potiusq̃ silem ei putauerút.Sed uñ uestes lineas faciút:foliis moro similis:calice bõbicino cyno-
rhodo:serunt eá in cápis:nec est gratior ullaꝝ ꝓspectus.Oliua idiæ sterilis:p̃terq̃ oleastri fructu.

De piperis arboribus:& gariophylo:& aliis pluribus. CA. VII.

Assim uero q̃ piper gignút:iuniperis nostris similes:q̃q̃ in frõte caucasi solibus opposi
ta gigni tñ eas aliq tradidere.Semina a iunipero distant paruulis siliquis:q̃les in pha-
siolis uidemus.Hæ priusq̃ dehiscát:decerptæ tostæq; sole faciút qđ uocat̃ piper lõgú.
Paulatim uero dehiscétes per maturitaté:oñdút candidú piper:quod deinde tostú solibus:colo
re rugisq; mutat̃.Veꝝ & iis sua iniuria est:atq; cæli intéperie carbúculant̃:fiútq; semina cassa &
inania:qđ uocant brechmasin:indoꝝ lingua sic significáte abortú.Hoc ex oí gñe asperrimú:le-
uissimúq;:& pallidú.Gratius nigrú:lenisq; utroq; cádidú.Nõ est huius arboris radix:ut aliq exi-
stimauere:quá uocát zingiberim:alii uero gingiberim:q̃q̃ sapore simili.Id.n.in arabia atq; troglo
dytica in uillis nascit̃.Paruæ herbæ:radice candida.Celeriter ea cariá sentit:q̃uis in tanta amari-
tudie.Preciú eius in libras sex.Piper lõgú facillime adulterat̃ alexádrino sinapi.Emitur in libras
xxv.Albú.xvii.Nigrú.xiiii. Vsú eius adeo placuisse miꝝ est.In aliis q̃ppe suauitas cœpit:in aliis
species inuitauit.Huic nec pomi:nec baccæ cõmédatio est aliq̃.Sola placere amaritudine:& hác
in idos peti.Quis ille q primus cibis experiri uoluit?aut cui in appetéda auiditate esurire nõ fu-
it satius?Vtrúq; siluestre gentibus suis est:& tñ põdere emit̃ ut auꝝ uel argentú.Piperis arboré
iam ét hét italia maioré myrto:nec absimilé.Amaritudo grano eadé q piperi musteo credit̃ eé.
Deest tosta illa maturitas:ideoq; & rugaꝝ:colorisq; similitudo.Adulterat̃ iuniperi baccis mire
uim trahétibus. In põdere q̃dé multis modis.Est etiánú in india piperis grani simile:quod uoca

tur gariophylon grandius fragiliusq;. Tradunt in indico luco id gigni. Aduehit odoris grã. Fert & in spinis piperis similitudinẽ: præcipua amaritudie foliis paruis: dẽsisq; cyperi mõ: ramis triũ cubitorũ: cortice: pallido: radice lata: lignosaq;: buxei coloris. Hac in aqua cum semine excepta in æreo uase medicamentũ fit: quod uocat lycion. Ea spina & in pelio monte nascit: adulteratque medicamẽtũ. Itẽ asphodeli radix: aut fel bubulũ: aut absinthiũ uel thus uel amurca. Lytiũ aptissimum medicinæ quod est spumosum. Indi in utribus camelorũ: aut rhinocerotũ admittunt. Spinam ipsam in græcia quidam pixacanthum chironium uocant.

uel iunipe-ri modo

De machir: & arboribus arianæ gentis. CA. VIII.

ET machir ex india aduehit cortex rubens: radicis magnæ: nõie arboris suæ. Qualis sit ea: incõpertũ habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad dysentericos pcipuus habet. Saccharon & arabia fert: sed laudatius india. Est aũt mel in arũdibus collectũ: gũmiũ mõ cãdidũ: dẽtibus fragile. Amplissimum nucis auellanæ magnitudie: ad medicinæ tñ usũ. Contermina indis gens ariana appellat: cuius spina lachrymarũ pciosa: myrrhæ similis: accessu ppter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilẽs rhaphani: folio lauri: odore equos inuitãte: q pene equitatu orbauit Alex. prio introitu. Quod & in gedrosiis accidit. Item laurino folio. Et ibi spina tradita est: cuius liquor aspersus oculis cæcitatẽ infert animalibus omnibus. Necnon & herba præcipui odoris referta minutis serpentibus: quarũ ictu ptinus moriendum eẽt. Onosicritus tradit in hyrcaniæ cõuallibus ficis similes esse arbores: quæ uocentur occhi: ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio & arboribus persici maris. CA. IX.

VIcina est bactriana: ĩ qua bdelliũ noĩatissimũ. Arbor nigra est: magnitudie oleæ folio roboris: fructu caprifici: naturaq; gũmi. Aliĩ brochõ appellãt: alii malachrã: alii maldacõ. Nigrũ uero & in offas cõuolutũ hadrobolũ. Esse aũt debet trãslucidum: simile ceræ: odoratum: & cũ fricat pingue: gustu amarũ citra acorem. In sacris uino persusũ odoratius. Nascit & in arabia indiaque & media ac babylone. Aliqui parthicũ uocant ex media aduectũ: Facilius hoc & crustosius: amariusque & gũmosum. Adulterat amygdala nuce. Cætera eius genera cortice: & scordasti: Ita uocat arbor æmula gũmi. Sed deprehendunt (quod semel dixisse & in cæteros odores satis sit) odore: colore: põdere: gustu: igne. Bactriano nitor siccus: multique candidi ungues. Præterea suũ pondus: quod grauius esse aut leuius non debeat. Precium sincæro in libras decẽ tñ: Gentes supradictas persis attingit: rubro mari: quod ibi persicum uocauimus lõge in terra æstus agente. Mira arborũ natura. Nãque erosæ sale inuectis derelictisque similes sicco littore radicibus nudis polyporũ mõ amplexæ steriles harenas spectant. Eædem mari adueniẽte fluctibus pulsatæ resistunt ĩmobiles. Quin & pleno æstu operiunt totæ. Apparet que rerũ argumẽtis asperitate aquarũ illas ali. Magnitudo mirãda est. Species similis unedõis. Pomum amygdalis extra: intus contortis nucleis.

uel blochõ uel machin ul' mandal-con

De arboribus persicæ insulæ: & lanigeris arboribus. CA. X.

TYlos insula in eodẽ sinu est: repleta siluis qua spectat orientẽ: quaque & ipsa æstu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici. Flos suauitate inenarrabili. Pomũ lupino simile: propter asperitatẽ intactum oĩbus aĩalibus. Eiusdẽ insulæ excelsiore suggestu lanigeræ arbores alio mõ q̃ serum. Iis folia infœcunda: quæ ni minora essent: uitium poterant uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pilas: ex quibus uestes precioso linteo faciunt.

De gossipio: & arboribus ex qbus uestes fiunt: & qbus modis cõstẽt arborũ fructus. CA. XI.

ARbores uocant gossipios fertiliores ẽt tylo in minore: q̃ distat. x. M. pas. Iuba circa fruticẽ lanugines esse tradit. linteaque fieri indicis pstantiora. Arabiæ aũt arbores ex quibus uestes faciant: cynas uocari: folio palmæ simili. Sic indos suæ arbores uestiunt. In tylis autem & alia arbor floret albæ uiolæ specie: sed magnitudine quadruplici sine odore quod miremur. In eo tractu est & alia similis: foliosior tamen: roseique floris: quem noctu cõprimens aperire incipit solis exortu: meridie expandit. Incole dormire eũ dicunt. Fert eadem insula & palmas: oleasque: ac uites: & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborũ folia ibi decidunt. Rigaturque gelidis fontibus: & imbres accipit. Vicina iis arabia flagitat quandã generum distinctionem: quoniam fructus iis constat: radice: frutice: cortice: succo: lachryma: ligno: surculo: flore: folio: pomo.

De costo & nardo & differentiis nardi. CA. XII.

Radix & foliũ indis est maximo precio. Radix costi gustu feruens:odore eximio:fruti ce alias inutili:primo stati introitu amnis indi in patale insula. Duo sunt eius gña:nigrũ:& quod melius candicãs. Preciũ in libras.xvi. De folio nardi plura dicere par est: ut principali in unguentis. Frutex est grauí & crassa radice:sed breui ac nigra:fragili- q3:q̃uis pingui. Situm redolẽte ut cupressi aspero sapore:folio paruo dẽsoq3. Cacũina in aristas se spargũt:ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrãt. Alteruз eius genus apud gangẽ nascẽs dã naẽ in totũ ozenitidis noie uirus redolens. Adulteraẽ & speudonardo herba:quæ ubiq3 nascẽ: crassiore atq3 latiore folio:& colore languido in candidũ uergente. Itẽ sua radice permixta pon- deris causa:& gũmi:spumaq3 argenti:aut stibio:cyperiue cortice. Sinceruз quidem leuitate depre hẽdiẽ:& colore ruffo:odoris q3 suauitate & gustu:maxime siccãte os:sapore iucũdo. Preciũ spicæ in libras.lxxxx. Folia diuisere annonam ab amplitudine:qd' hadrosphæruз uocaẽ maioribus:siclis xxx. Quod minore folio est:mesosphe uз appellaẽ:emiẽ.X.lx. Laudatissimũ microsphæruз e mini mis foliũ:Preciũq3 eius.X.lxxv. odoris gr̃a oibus:maior recentibus. Nardo color q̃ inueterauerit nigriori melior. In nr̃o orbe ꝓxime laudaẽ syriacũ:mox gallicũ. Tertio loco creticũ:qd' alii q̃dẽ agriũ uocant:alii phu:folio olusatri:caule cubitali geniculato:in purpura albicante:radice obliq̃ uillosaq3 & imitante auiũ pedes. Baccaris uocaẽ nardũ rusticũ:de quo dicemus inter flores. Sũt aũt ea oĩa herbæ:præter indicũ. Ex iis gallicũ & cũ radice uelliẽ:abluiturq3 uino. Siccaẽ in umbra:alligaẽ fasciculis in charta nõ multũ ab indico differens:syriaco tñ leuius. Preciũ siclis.xiii. In iis ꝓbatio una:ne sint fragilia & arida potiusq3 sicca folia. Cum gallico nardo semper nascitur herba:quæ hirculus uocaẽ a grauitate odoris & similitudine:qua maxime adulteraẽ. Distat q3 si ne cauliculo est:& q3 minoribus foliis:quodq3 radicis neq3 amaræ neq3 odoratæ.

De assaro:amomo:& amomide:& de cardamomo. CA. XIII.

Ardi uim habet & assarum:& quod ipsum aliqui siluestre nardum appellant. Est aũt ederæ foliis:rotundioribus tñ mollioribusq3:flore purpureo:radice gallici nardi se- men acinosum saporis calidi:ac uinosi. Montibus in umbrosis bis anno floret. Opti- mũ in ponto:ꝓximũ in phrygia:tertium in illyrico. Fodiẽ cum folia mittere incipit. Et in sole sic caẽ:celeriter situ trahens:ac senescens. Inuẽta nuper & i thracia herba est:cuius folia nihil ab idi co nardo distant. Amomi uua in usũ est indica uite labrusca ut alii existimauere: frutice uenoso: palmi altitudine:carpiturq3 cum radice:manipulatim leniter componitur: protinus fragile. Lau datur q̃ maxime punici mali foliis simile:nec rugosis:colore ruffo. Secunda bonitas pallido:her baceum peius. Pessimumq3 candidũ: qd' & uetustate euenit. Preciũ uuæ in libras sicli.lxx. Friato uero amomo.lxxxii. Nascitur & in armeniæ parte:quæ uocaẽ otene:& in media & in põto. Adul teratur foliis punicis:& gummi liquido:ut cohæreat:conuoluarq3 se in uuæ modum. Est & quæ uocaẽ amomis minus uenosa:atq3 durior:ac minus odorata:a quo apparet aut aliud esse:aut col ligi immaturum. Simile iis & nomine & frutice cardamomum:semine oblongo. Metitur eodem modo & in arabia. Quattuor eius genera. Viridissimum ac pingue acutis angulis cõtumax fricã ti:quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius:atq3 nigrius. Peius tamen uarium:& facile tritu:odorisq3 parui. Quod uerius costo uicinius eẽ debet. Hoc & apud medos nascitur. Precium optimi in libras.xii. Cinamomo gentilitas proxima erat nisi ni prius arabiæ diuitias indicari conuenirer:causasq3 quæ cognomen illi fœlicis:ac beatæ dedere. Princi palia ergo in illa thus & myrrha. Hæc & cum troglodytis communis.

De thure & arboribus thuris. CA. XIIII.

Hura præter arabiam nullis:ac ne arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius sunt fere attramitæ pago sabæoruз capite regni. Sabota in mõte excelso:a quo octo mãsionibus distat regio eorum thurifera:Saba appellatur:quod significaẽ græci misterium dicũt: spectans ortus solis æstiui undi q3 rupibus inuia:& a dextra maris scopulis inaccessa. Id solum e rubro lacteum traditur. Siluarum lõgitudo est schœnorum.xx. Latitudo dimidium eius. Schœ- nus patet Eratosthenis ratione stadia.xl. hoc est passus quinque mil. Aliqui.xxii. stadia singulis schœnis dedere:attolluntur colles alti:decurruntq3 & in plana arbores sponte natæ. Terrã argil losam esse conuenit:raris fontibus ac nitrosis. Attingunt & minæi pagus alius:per quos euehiẽ uno tramite angusto. Hi primi commertium thuris fecere maximeque exercent:A quibus & mi neum dictũ est. Nec præterea arabũ alii thuris arborem uident:ac ne horum quidẽ oẽs. Ferũtq3 ccc. non amplius esse familiarum:quæ ius per successiões id sibi uendicent. Sacros uocari ob id: nec ullo congressu fœminarum:funerumq3 cum incidant eas arbores:aut metãt:pollui. Atq3 ita

uel cyperi

ul' myrtuo so

uel syriaco

religione merces augeri.Quidam promiscuum ius iis populis esse tradūt in siluis.Alii per uices
annorū diuidi.Nec arboris ipsius quæ sit facies:cōstat.Res in arabia gessimus:& romana arma ī
magnā partē eius penetrauere.C.ēt Cæsar Augustu filius inde gloriā petiit:nec tñ ab ullo(quod
equidem sciam)latino arborū eaq̄ tradita est facies.Græcorū exempla uariant.Alii folio pyri mi
nore duntaxat & herbidi coloris ꝓdidere.Alii lentisco similem subritilo folio.Quidam terebin
thum esse:& hoc uisum Antigono regi allato frutice.Iuba rex iis uoluminibus:q̄ scripsit ad.C.Cæ
sarem Augusti filium ardētē fama arabiæ tradit contorti esse caudicis:ramis aceris maxime pō-
tici.Succū amygdalæ mō emittere.Talesq̄ in carmania apparere:& in ægypto satas studio Ptole
mæorū regnantiū.Cortice lauri esse cōstat.Quidam & foliū simile dixere.Talis certe fuit arbor
sardibus.Nam & asiæ reges serendi curam habuerunt.Qui mea ætate legati ex arabia uenerunt:
omnia incertiora fecerunt.Quod iure miremur:uirgis etiam thuris ad nos commeantibus qui-
bus credi potest:matrem quoq̄ teretē & enodi fructificare trunco.Meti semel anno solebat mi
nore occasione uendendi.Iam quæstus aliam uindemiam affert:prior atque naturalis circa canis
ortum flagrantissimo æstu incidentibus:qua maxime uideat̃ esse prægnans:tenuissimusq̄ tendi
cortex.Laxat̃ hic plaga:non adimit̃.Inde ꝓsilit spuma pinguis.Hæ cōcreta densat̃:ubi loci natu
ra poscat tegete palmea excipiente.Aliubi area circū pauita.Purius illo modo:sed hoc pondero-
sius.Quod in arbore hæsit:ferro depectit̃:ideo corticosum.Silua diuisa certis portionibus mu-
tua innocentia tuta est.Neq̄ ullus saucias arbores custodit.Nemo furatur alteri.At hercule ale-
xandriæ ubi thura interpollantur:nulla satis custodit diligentia officinas. Subligaria signantur
opifici.Persona adiicitur capiti:demptisue reticulis.Nudi emittūtur:tāto minus fidei apud nos
pœna:q̄ apud illos siluæ habent.Autumno legitur ex æstiuo partu.Hoc purissimum: candidū.
Secunda uindemia est uere:ad eam hyeme corticibus incisis.Rufum hoc exit:nec comparandū
priori.Illud carfiatum:hoc dathiathum uocant.Creditur & nouellæ arboris candidius esse:sed
ueteris odoratius.Quidam & in insulis melius putāt gigni.Iuba in insulis negat nasci. Quod ex
eo rotunditate guttæ pependit:masculum uocamus:cum alias nō fere mas uocetur: ubi non sit
fœmina.Religioni tributum ne sexus alter usurparetur.Masculum aliqui putāt a specie testium
dictum.Præcipua autem gratia est mammoso cum hærente lachryma priore consecuta alia mi-
scuit se.Singula hæc manum implere solita inuenio. Cum minori diripiendi auiditate letius na
sci liceret.Græci stagoniam & aromum tali modo appellanr:minorem autem arabiam.Micas cō ul' orobiā
cussu elisas mannam uocamus.Etiamnum tamen inueniūtur guttæ:quæ tertiam partem minæ: ab orobo
hoc est.xxxix. denariorum pondus æquent.Alexandro magno in pueritia sine Persimonia thu
ra ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat ut illo modo cum deuicisset thuriferas gentes:sup
plicaret.At ille arabia potitus thure onustā nauim misit ei:Large exhortatus ut deos adoraret.
Thus collectum sabotam camelis conuehit̃:porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges
fecere.Ibi decimas deo:quē uocant Sabin:Mensura non pondere sacerdotes accipiunt.Nec ante
mercari licet.Inde impensæ publicæ tolerant̃.Nā & benigne certo itinerū numero deus hospites
pascit.Euehi nō potest:nisi per gebbánitas.Itaq̄ & horū regi pendit̃ uectigal. Capur eorū tomna
abest a gaza nostri littoris iudeæ oppido.lxxx..xxxvii.mil.pas.Quod diuidit̃ in mansiōes came
lorū.lxii.Sunt & quæ sacerdotibus dant̃ portiōes scribisq̄ regum certæ.Sed preter hos & custo
des satellitesq̄ & hostiarii & ministri populant̃.Iam quacūq̄ iter est aliubi pro aqua aliubi ꝓ pa-
bulo aut pro mansionibus:uariisq̄ portoriis pendūt:ut sumptus in singulos camelos denariorū
dc.lxxxviii.ad nostrum littus colligat.Iterūq̄ imperii nostri publicanis pendit̃.Itaq̄ optimi thu
ris libra siclorū.vi.preciū habet.secūda.xii.tertia.xiiii.Apud nos adulteratur resine cādidæ gem
ma per q̄ simili:sed deprehenditur quibus dictum est modis.Probatur cādore:amplitudine:fra-
gilitate:carbone.Vt statim ardeat.Item ne dentem recipiat potiusq̄ in micas frangatur.

De myrrha & arboribus myrrhæ. CA. XV.

MYrrham in iisdem siluis permixtam arborem nasci tradidere aliqui:plures separatim.
Quippe multis in locis arabiæ gignit̃:ut apparebit in generibus.Cōuehit̃ & ex siluis
laudata:petuntq̄ eam ēt atroglodytis sabbæi transitu maris.Satiua quoq̄ prouenit
multū siluestri prælata.Gaudet rastris & ablaqueationibus.Melior radice refrigerata. Arbori al
titudo ad quinq̄ cubita:nec sine spina:caudice duro & itorto:crassiore q̄ thuris:& ab radice etiā
q̄ reliqua sui parte.Corticem læuem:similemq̄ unedoni.Scabrum alii spinosumq̄ dixere.Foliū
oliuæ:uerum crispius:& aculeatum Iuba olusatri:aliqui similem iunipero:scabriorem tātum:spi-
nisq̄ horridam:folio rotundiore:sed sapore iuniperi.Necnon fuere qui e thuris arbore utrunq̄

nasci mentirentur.Inciduntur bis & ipsæ:iisdemq; temporibus:sed a radice usque ad ramos qui
ualēt.Sudant autem sponte priusq̄ incidantur:stacten dictam:cui nulla præfertur.Ab hac sati-
ua & in siluestri quoque melior æstiua.Non dant ex myrrha portiones deo:quoniam & apud
alios nascitur.Regi tamen gebbannitarum quartas partes eius pendunt. Cætero passim ac uul-
go coemptam in folles confarciunt:ipsique unguentarii digerunt:haud difficulter odoris atque
pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ:& natura & precio eius. CA. XVI.

Enera complura. Troglodytita siluestriū prima. Erythræa sequens & minæa ī q̄ sta-
ctæa & attráitica ē gebbānitica & auseritis gebbānitaꝝ regno. Tertia dianitis.Quarta
collaticia.Quīta sembracēa a ciuitate regni sabæoꝝ mari pxia.Sexta quā durisitin uo-
cāt.Est & cādida uno tm̄ loco:q̄ in messalū oppidū ɔfert.Probat troglodytica pigue
dine:& q; aspectu aridior est:sordidaque ac barbara:sed acrior cæteris.Sembracena prædictis ca
ret uitiis:ante alias hylaris:sed uiribus tenuis.In plenum autem probatio est minutis glebis: nec
rotūdis In cōcretu albicantis succi & tabescētis:utq; cōfracta cādidos ungues habeat:gustu leni
ter amara.Secūda bonitas: itus uaria.Pessima q̄ itus nigra.Peior si sit ēt foris.Precia ex occasiōe
ementium uaria.Stactæ a.vi.ad.l.Satiuæ summum ad.xxii.Erythrææ ad.xvi.hanc uolunt arabi
ucl scey cam intelligi.Troglodytycæ nucleo ad.xiii.Seæ quam odorariam uocant:ad. xiiii. Adulteratur
lentisci glebis & gummi.Item cucumeris succo amaritudinis causa:sicut pōderis spuma argenti.
Reliqua uitia deprehenduntur sapore:gummi dente lentiscentis. Facillime autem adulteratur:
indica myrrha:quæ ibidem quadam e spina colligitur.Hoc solum peius india affert facili distin
ctione:tanto deterior est.

De mastice:ladano:& bruta:enhemo:& strobo:& de styrace. CA. XVII.

Rgo transit in masticem quæ ex alia spina fit in india. Itemque in arabia lamam uo-
cant.Sed mastix quoque gemina est:quoniam & in asia græciaq; herba reperitur e ra-
dice folia emittens:& carduū simile malo seminis plenū:lachrymaq; erūpit incisa par
te summa:uix ut dignosci possit a mastice uera.Necnon & tertia in ponto est bitumi
nis similior.Laudatissima autem chia candida:cuius precium in libras.xx.nigræ uero.xii.Chia e
lentisco traditur gigni gummi modo.Adulteratur thure & resina.Arabia etiamnum & ladano
gloriatur:forte casuque hoc & iniuria fieri odores plures tradidere.Capras maleficum alias frō
dibus animal:odoratorum uero fruticum expetentius tanquam intelligant precia carpere ger-
minum caules prædulci liquore turgentes:distillantemque ab iis casus mixtura succum impro-
bo barbarum uillo abstergere.Hunc glomerari in puluerem: & incoqui sole.Et ideo in ladano
caprarum pilos esse.Sed hoc non alibi fieri q̄ in nabathæis:qui sunt ex arabia contermini syriæ.
Recentiores ex auctoribus strobon hoc uocant.Traduntque siluas arabum pastu caprarum in-
fringi:atque ita succum uillis inhærescere.Verum autem ladanum cypri in insula esse.Vt obi-
ter quæque genera odorum dicantur: quamuis non terrarum ordine. Similiter & hoc ibi fieri
tradunt:& esse cesyphum:hyrcorum barbis genibusque uillosis inhærens.Sed ederæ: flore dero
so pastibus matutinis cum est rorulenta cypros.Deinde nebula sole discussa in puluerem madē
tibus uillis adhærescere:atque ita ladanum depecti.Sunt qui herbam in cypro ex qua id fiat la-
dam appellent:etenim illi ladanum uocant: huius pingui insidere.Itaque attractis funiculis her-
bam eam conuolui:atque ita offas fieri .Ergo in utraque gente bina genera:terrenum:& factiti-
um.Id quod terrenum est friabile:factitium lentum.Necnon & fruticem esse dicunt in carma-
nia & super ægyptum per Ptolemæos translatis plantis.Aut ut alii generari & id in iis:ut thu-
ris arbore colligique ut gummi inciso cortice:& caprinis pellibus excipi.Precia sunt laudatissi-
mo in libras asses.xl.Adulterat myrti baccis:& aliis aialiū sordibus.Sinceri odor debet eē ferus:
& quodāmō solitudinē redolēs.Ipsū uisu aridū:stati tactu mollescere.Accensū fulgere: odore iu
cūdo gratuitū.Mistata deprehēdunt:crepitātq; i igne.Præterea sincero calculi potius e rupibus
inhærēt:q̄ puluis In arabia & olea dotat lachryma qua medicamentū cōficit a græcis enhemon
dictū:singulari effectu cōtrahēdis uulneꝝ cicatricibus.In maritimis eæ fluctibus æstuq; operiū
tur.Nec baccæ nocet:cū cōstet & in foliis salē relinqui.Hæc sunt peculiaria arabiæ. Et pauca p̄-
terea alibi cōia dicenda:qm̄ in iis uincit:peregrinosq; ipsa myrrhæ odores & ab exteris petit.Tā
ta mortalibus suaꝝ reꝝ satietas ē:alienarūq; auiditas.Petūt igit̄ helimæos arborē brutā cupsso
fusæ silem:ex albidis ramis: iucūdi odoris accensā:& cū miraculo historiis Claudii Cæsaris præ
dicatam.Folia eius ispergere potionibus parthos tradit.Odorē proximum esse cedro:fumumq;

eius cõtra ligna alia remedio. Nascitur ultra phasin tigrimq; in finibus opidi scytiæ in mõte scantho. Petunt & in carmanos arborẽ histrobum ad suffitus perfusam uino palmeo accedẽtes. Huius odor redit a cameris ad solũ iucundus: sed aggrauans capita: citra dolorẽ tñ. Hoc somnum ægris quærũt. His cõmerciis carra cem oppidũ aperuere: qđ est illis nundinariũ. Inde gabbá oẽs petere solebãt dierũ. xx. itinere: & palæstinam syriá. Postea carracẽ peti cœptũ: ac regna parthorũ ex ea cã Iuba auctor est. Minæi & ad persas ẽt prius ista portasse: q̃ in syriá aut ægyptũ uidentur. Herodoto teste qui tradit singula milia talentũ thuris annua pensitasse arabas regibus persarũ. Ex syria reuehũt styracẽ: acri odore eius in focis abigẽtes suorũ fastidium. Cætero nõ alia ligni genera sunt in usu q̃ odorata. Cibosq; sabæi coquunt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidorũ uicorumq; nõ alio q̃ ex aris fumo atq; nidore. Ad hunc ergo sanandũ urũt styracẽ in pellibus hyrcinis: suffiũtq; tecta. Adeo nulla est uoluptas: q̃ nõ assiduitate sui fastidiũ pariat. Eũdẽ & ad serpẽtes fugãdos urunt i odiferis siluis freq̃ntissimas. uel pasiti grin uel sittacæ

De fœlicitate arabiæ. CA. XVIII.

NOn sunt eorũ cinamomũ aut casia. Et tamẽ fœlix appellatur arabia falso & igrati cognominis: q hoc acceptũ supis fferat: cũ plus ex eo inferis dẽat. Beatã illa fecit hominum ẽt in morte luxuria: q diis intellexerat genita adhibens urẽdis defunctis. Periti rerũ adstruxerũt nõ ferre tm̃ annuo fœtu: quantũ Nero princeps nouissimo pompæ suæ die cõcremauit. Aestimẽtur postea toto orbe singulis annis tot funera: aceruatimq; cõgesta honori cadauerũ: q̃ diis per singulas micas dantur. Nec minus propitii erant mola salsa supplicãtibus. Immo uero (ut palam est) placatiores. Verum arabiæ ẽt nũc fœlicius mare est. Ex illo nãq; margaritas mittit. Minimaq; cõputatiõe milies cẽtena milia sestertiũ annis oĩbus india & seres peninsulaq; illa imperio nostro adimũt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ cõstant. Quota enim portio ex illis ad deos queso iam uti ad inferos pertinet.

De cinnamomo & xilocinnamomo & casia. CA. XVIIII.

CInnamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas princepsq; Herodotus auium nidis: & priuatim phœnicis: in quo situ Liber pater edocatus esset ex inuiis rupibus arboribusq; decuti cartus; quam ipsæ inferrent põdere: aut plumbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnante unguibus diro uespertilionum genere: aligerisque serpentibus: his commentis augentes rerum precia. Commutata uero fabula est ad meridiani solis repercussus: inenarrabilem quẽdam uniuersitatis halitum e tota peninsula existere tot generum auris spirante concentu. Magnique Alexandri classibus arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falsa: siquidem cinnamomum idemque cinnamum nascitur in æthiopia troglodytis connubio permixta. Ii mercantes a conterminis uehunt per maria uasta ratibus quas neque gubernacula regant: neque remi trahant uel impellant: non uela: non ratio ulla adiuuet: cum omnium instar ibi sint homo tantum & audacia. Præterea hybernum mare exigãt circa brumam euris tum maxime flantibus. Ii recto cursu per sinus impellunt: atque a promõtorii ambitu argeste deferunt in portum gebbannitarum: qui uocatur ocila. Quamobrem illi maxime id petunt. Produntque uix quinto anno reuerti negociatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & ænea: uestes: fabulas: cum armillis: ac monilibus. Ergo negociatio illa fœminarum maxime fide constat. Ipse frutex duorum cubitorum altitudine amplissimus: palmique minimus. iiii. digitorum crassitudinis: statim a terra sex digitis surculosus: arido similis. Cum uiret non odoratus: folio origani: siccitate gaudens: sterilior imbræ: ceu diræ naturæ. Gignitur quidem in planis: sed densissimis in uepribus: rubisque: difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinum illi uocant. xliiii. boum caprarumque & arietum extis impetratur uenia metendi. Non tamen aut ante ortum solis: aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos: deoque partem ponit. Reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama: cum sole diuidi: ternasque partes fieri. Deinde sorte germina discerni. Quodque soli cesserit relinqui: ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultorum tenuissimis partibus ad longitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mensura atque ordine. Vilissimũ quod radicibus proximum: quoniam ibi minimum corticis: in quo summa gratiæ. Qua de causa præferuntur cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignũ i fastidio est pp origani acrimoniã: xilocinamũ uocat̃. P reciũ est in libras. xx. Quidam cinnami duo genera tradidere: candidius nigricansq;: & quondam preferebat̃ candidum. Nunc contra nigrũ laudat̃. Atq; etiam uariũ pferũt candido certissima tñ æstimatiõe si sit scabrũ: atq; ut inter sese tritum tarde frietur. Damnatur in primis

molle:aut cui libet cortex.Ius eius a gebbannitarum rege solo proficiscitur.is adiecto mercatu uendit.Precia quondam fuere in libras denariorum mille.Auctū id parte dimidia est incēsis(ut ferunt)siluis ira barbaroꝝ:id acciderit ne ob iniquitatem præpotētium:an forte:nō satis cōstat. Austros ibi tam ardenter flare:ut æstatibus siluas accendant:Inuenimus apud auctores. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas primus omnium in tēplis capitolii atq; pacis dicauit imperator Vespasianus Augustus.Radicem eius magni ponderis uidimus in palatii templo:quod fecerat Diuo Augusto coniunx Augusta aureæ pateræ impositā:ex qua guttæ editæ annis oibus in grana durabanť:donec id delubrū incendio consumptum est.Frutex & casia est iuxtaq; cinnami campos nasciť:sed in montibus crassiore sarmento:tenui cute: uerius q̄ cortice:quē conteri: atq; in cinamomo leuari:& exinaniri preciū est.Amplitudo fruticis triū cubitoꝝ.Colos triplex. Cū primū emicat candidus pedali mensura.Deinde rubescit addito semipede.Vltra nigricans. Hæc pars maxime laudať:ac deinde ꝓxima.Dānatur uero candida.Tum secant surculos longitudine binū cubitoꝝ.Mox ꝑsuunt recētibus coriis quadrupedū ob id inter emptoꝝ:ut iis putrescētibus uermiculi lignū erodāt:& excauēt corticē tutū amaritudīe.Probať recēs maxīe:& q̄ sit odoris mollissimi:gustuue q̄ maxime feruens: potiusq̄ lento tepore leuiter mordens: colore purpureo:quæq; plurima minimum ponderis faciat breui tunicaꝝ fistula & nō fragili.Ladam uocāt talē barbaro noīe.Alia est balsamoides ab odore simili appellata:sed amara:ideoq; utilior medicis:sicut nigra unguentis.Precia nulli diuersiora.Optimi in libras.xl.cæteris.xv.

De isocinnamo:& cancamo:ac taro. CA. XX.

His addidere māgōes quā daphnoides uocāt:me socinamō cognominatā:ꝑciūq; eius fa ciūt.ccc.Adulterať styrace:& pp silītudīnē cortice lauri tenuissimis surculis.Quī & in nřo orbe seriť:extremoq; in margine impii:qua rhenus alluit.Viuit ī aluearis apū sata.Color abest ille torridus sole:& ob id silīdē odor.Ex cōfinio casiæ cinnamiq; & cancamū ac tarum inuehitur:sed per nabathæos troglodytasq; confines:qui consedere ex nabathæis.

uel cōfines nabathæis

De serichato & gabalio & de myrobalano. CA. XXI.

Eo comportať & serichatum & gabaliū:quæ intra se cōsumunt arabes:nostro orbi tm̄ noībus cognita:sed cū cinamomo casiaq; nascentia.Peruenit tñ aliqñ serichatū:& in unguenta addiť ab aliqbus.Permutať ī libras.vi.Myrrobalanū troglodytis & thebaidi & arabiæ:quæ iudæam ab ægypto disterminat:cōmune est:nascens unguēto ut ipso nomine apparet.Quo item indicať & glandē esse:arboris:heliotropio:quā dicemus īter herbas:simili folio.Fructus magnitudine auellanæ nucis.Ex iis in arabia nascens syriaca appellať:& est candida. Contra in thebaide nigra.Præfertur illa bonitate olei quod exprimiť.Sed copia thebaica.Inter hæc troglodytica uilissima est.Sunt qui æthiopicam iis præferant glandem nigram:nec pinguē:nucleoq; gracili:sed liquore qui exprimitur:odoratiori nascentem in campestribus: Aegyptiam pinguiorem esse & crassiori cortice rubentem:& q̄uis in palustribus nascatur:breuiorem siccioremq;.E diuerso arabicam uiridem ac tenuiorem:& quoniam sit montosa spissiorem. Longe autem optimam petream:ex quo diximus oppido:nigro cortice:nucleo candido.Vunguētarii aūt tantum cortices premunt.Medici nucleos tondunt:affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano:& calamo odorato. CA. XXII.

Myrrhobalano in unguentis similem proximumq; usum habet palma in ægypto:quæ uocatur adipsos:uiridis:odore mali cotonei:nullo intus ligno.Colligitur autem paulo ante q̄ incipiat maturescere.Quod relinquitur:phœnicobalanus uocatur:& nigrescituescentesque inebriat.Myrrhobalano precium in libras binas.Institores & fecem unguenti hoc nomine appellant.Calamus quoque odoratus in arabia nascēs cōmunis indis atq; syriæ est.In aqua uincit omnis a nostro mari centum.l.stadiis.Inter libanum montem aliumque ignobilem:non(ut quidam existimauere)antilibanum in conualle modica:iuxta lacū cuius palustria æstate siccantur:tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignuntur.Sane enim dicamus & de iunco quamuis alio herbis dicato uolumine:quoniam tamen hic unguentorum materia tractatur.Nihil ergo a cæteris sui generis differunt aspectu:sed calamus præstantior odore statim e longinquo inuitat.molior tactu:meliorque qui minus fragilis:& qui assulose potius q̄ qui rhaphani modo frangitur.Inest fistulæ araneum quod uocāt florem. Præstantior est cui numerosius.Reliqua probatio ut niger sit.Damnatur albi.Melior quo breuior & crassior: lentusque in frangendo.Calamo precium in libras.i.iunco.v.Traduntque iuncum odoratum & in campania inueniri.Discessimus a terris oceanum spectantibus ad conuexas in nostra maria.

De hammoniaco & ſplachno. CA. XXIII.

Rgo æthiopiæ ſubiecta africa hammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis. Inde ét
noíe Hámonis oraculo iuxta quod gignitur arbor:quá metopion uocát reſinæ mõ
aut gũmi. Genera eius duo thrauſtõ maſculi thuris ſimilitudine:quod maxime ꝓba-
tur. Alteꝝ pingue & reſinoſum:qđ pyrama appellát. Adulteratur harenis uelut naſcé uel liparon
do apprehẽſis. Igiť ꝙ minimis glebis ꝓbatur & ꝙpuriſſimis. Preciũ optimi in libras aſſes. xl. Spla-
gnos:inter eos ſitus in cyrenaica prouincia maxime probatur. Alíi ybron uocár. Secũdum locũ
optinet cyprius. Tertiũ phœnicius. Ferť in ægypto naſci. Quin & in galla:nec dubitauerim. Sũt
enim hoc noíe cani arboꝝ uilli:quales in quercu maxime uidemus:ſed odore præſtantes. Laus
prima candidiſſimis atq; altiſſimis. Secunda ru:ilis. Nulla nigris. Et in inſulis petriſq; nati ĩpro-
bantur:oéſq;:quibus palmarum atq; non ſuus odor eſt.

De cypro:& aſpalatho:& maro. CA. XXIIII.

Ypros in ægypto eſt arbor ziziphi foliis:ſemine coriandri flore cãdido odorato. Co
quitur hoc in oleo:premiturq; poſtea quod cyprus uocatur. Preciũ ei in libras ꝗnq;.
Optimũ habeť e canopica in ripis nili nata:ſecundũ aſcalonæ iudææ:tertium cypro
inſula odoris ſuauitate. Quidá hanc eſſe dicũt arboré:quæ in italia liguſtꝝ uocetur.
In eodé tractu aſpalathos naſcitur ſpina candida: magnitudine arboris modicæ:flore roſæ. Ra
dix unguẽtis expetiť. Tradunt in quocũq; frutice curueť arquus cæleſtis:eandé quæcunq; ſit a
ſpalatho ſuauitatem odoris exiſtere:ſed in aſpalatho inenarrabilé quãdá. Quidá eũ Erisiſceptrũ
uocant:alii ſceptrũeliſei. Cuius probatio eſt in colore ruffo uel igneo:tactuq; ſpiſſo:& odore ca- uel odore
ſtoreo. Permutatur in libras. xv. In ægypto naſcitur & marõ peius ꝙ lydium:maioribus foliis ac caliæ
uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balſamo:& opobalſamo:& xylobalſamo:& ſtyracæ:& galbana. CA. XXV.

Ed oíbus odoribus præfertur balſamũ uni terraꝝ iudææ conceſſum. Quondam in
duobus tantũ hortis utroq; regio:altero iugerum. xx. non amplius:altero pauciorũ.
Oſtendere arbuſculam hanc urbi imperatores Veſpaſiani. Clarumq; dictu a Põpeio
Magno in triũpho arbores quoq; duximus. Seruit nũc hæc:& tributa pendit cũ ſua gente. In to
tum alia é natura:ꝙ noſtri externiq; ꝓdiderant. Quippe uiti ſimilior eſt ꝙ myrto. Malleolis ſerí
dicitur nuper iuncta ut uitis:& implet colles uineaꝝ mõ quæ ſine amminiculis ſe ipſæ ſuſtinét.
Tondeť ſimiliter fruticans:ac raſtris niteſcit. Properat naſci. Intra tertiũ annũ fructifi ra. Folium
proximum rutæ:perpetua coma. Seuiere in eandé iudæi ſicut in uitã quoq; ſuam. Contra defen
dere Romani:& dimicatum pro frutice eſt. Seritq; nũc eam fiſcus. Nec unquá fuit numeroſior
aut procerior. Proceritas ĩtra bina cubita ſubſiſtit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma:
quod uocant eutheriſton. Alterum ſcabro aſpectu: incuruũ:fruticoſum: odoratius: hoc trachy
apellant. Tertium eumeces:quia eſt cæteris procerius:leui cortice. Huic ſecunda bonitas:nouiſ-
ſima entheriſto. Semen eius eſt uino proximum guſtu:colore ruffum:nec ſine pingui. Peius in
grano quod leuius atq; uiridius. Ramus craſſior myrto. Inciditur uitro:lapide:oſſeiſue cultellis.
Ferro lædi uitalia odit. Emoritur protinus. Eadem amputari ſuperuacua patiens. Incidẽtis ma-
nus libratur artifici temperamento:ne quid ultra corticé uiolet. Succus e plaga manat:qué opo
balſamũ uocant:eximiæ ſuauitatis:ſed tenui gutta:ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex
iis nouo fictili cõditur: craſſiori ſimilis oleo:& in muſto cãdida. Rubeſcit deinde:ſimulq; dure-
ſcit:& tranſlucida. Alexandro Magno res ibi gerente toto die æſtiuo unã conchá impleri iuſtũ
erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto:congios ſenos. Minore ſingulos:& cũ duplo repé
debatur argento. Nunc ét ſingulaꝝ arboꝝ largior uena ter oíbus percutitur æſtatibus. Poſtea
deputatur. Et ſarmenta quoq; in merce ſunt. dcccc. amputatio ipſa ſurculuſq; uenit ĩtra ꝗntum
demum annum. Xylobalſamum uocatur:& coquitur in unguentis. Pro ſucco ipſum ſubſtituere
officinæ. Corticis etiam ad medicamẽta precium eſt. Præcipua autem gratia lachrymæ:ſecũda
ſemini:tertia cortici:minima ligno. Ex hoc buxeũ eſt optimũ:qđ eſt odoratiſſimũ:ex ſemine át
maximũ & põderatiſſimũ:mordẽs guſtu:ferueẽſq; ĩ ore. Adulterať petreo hypico qđ cogitur.
magnitudĩe ianitate:latitudĩe:ſeu lõgitudĩe:odoris ignauia: ſapore piperis. Lachrymæ ꝓbatio
ut ſit pinguis:tenuis:ac modice ruffa:& ĩ fricãdo odorata. Secundus candido colos. Peior uiri-
dis:craſſuſque. Peſſimus niger. Quippe ut oleum ſeneſcit. Ex omni inciſura maxime probatur
quod ante ſemel fluxit. Et alias adulteratur ſemine ſucco:uixque maleficum deprehenditur gu
ſtu amariore. Eſſe enim debet lenis: non ſubacidus: odore tantum auſterus. Viciatur & oleo

rosæ:cypri:lētisci:balani:terebinthi:myrthi:resina:galbāo:cæra cypria:ꝓut quæqꝫ res fuit.Neqſ
sime autem gummi:quoniam ipsum quoqꝫ iarescit in manu inuersa:& in aqua:sidetqꝫ. Probatio
eius gemina est.Debet sincæꝝ & inarescere:sed hoc & gūmi addita fragili crusta euenit:& gustu
deprehendiť.Carbone uero:quod cæra resinaqꝫ adulteratū est:nigriori flāma.Nā melle mutatū
statim contrahit muscas.Præterea sincæra densať in tepida aqua gutta sidens ad ima uasis.Adul
terata olei mō innatat.Et si metopio uitiatū est:circulo candido cingiť.Sūma probatio est:ut lac
coagulet:& in ueste maculas nō faciat.Nec manifestior alibi fraus.Quippe milibus denariorum
sextarii empti uendēte fisco.ccc.denariis ueneunt.In tm̄ expedit augere liquorē.Xylobalsamo ꝑ
cium in libras sex.proxima syria iudææ supra phœnicē styracem gignit circa gabala & marathū
ta & cassiū seleuciæ montē.Arbor est eodē noīe:cotoneo malo similis lachrymæ ex austero iucū
dioris:intus similitudo harūdinis:succoqꝫ prægnans.In hanc circa canis ortum aduolant penna
ti uermiculi erodētes:ob id i scrobe sordescit.Styrax laudať post supradicta ex pisidia:sidone:cy
pro:cilicia:creta minime.Ex amano syriæ medicis:sed unguentariis magis.Colos in quacūqꝫ na
tione præferť ruffus & pinguiter lentus:deterior fur furosus:& cano situ obductus. Adulterať
cedri resina:uel gūmi:alias melle:aut amygdalis amaris.Oiaqꝫ ea deprehenduntť gustu.Precium
optimo.xix.Exit & in pāphylia:sed acrior:minusqꝫ succosus.Dat & galbanū syria in eodē amano
monte:e ferula q̄ eiusdē nois resinæ modo stagonitim appellant.Quod maxime laudant:char
tilaginosum puꝝ:ad similitudinē hāmoniaci:minimeqꝫ lignosum.Sic quoqꝫ adulterať faba aut
sacopenio.Sinceꝝ:si uratur fugat:nidore serpentes. Permutatur in libras.v.medicinæ hoc tātū.

De panace:& spondylio:& malobathro. CA. XXVI.

Anacē & unguentis eadē gignit nascentē & in ipso phineo arcadiæ:circaqꝫ erymāthi
fōtes:& in africa & in macedonia ferula sui generis quinqꝫ cubitoꝝ:foliis primo qua
ternis:mox senis in terrā iacentibus:ampla magnitudīe rotōdis:in cacumē uero olea
gineis:semine in muscariis depēdente ut ferulæ.Excipiť succus inciso caule messibus: radice in
autūno.Laudatur candor eius coacti.Sequens pallido statera.Niger color īprobať.Preciū optīo
in libras bini asses.Ab hac ferula differt q̄ uocať spōdylion:foliis tm̄ qa sunt minora & platani
uel seselis diuisura.Nō nisi in opacis gigniť.Semē eodē noīe silis speciē hēt:medicinæ tm̄ utile.Dat & ma

lobathron syriæ arborē folio cōuoluto arido colore ex quo exprimiť oleū ad unguēta.Fertilio
rē eiusdē ægypto:laudatius ex india uenit.In paludibus ibi gigni tradūt:lētis mō:odoratius cro
co:nigricās scabrūqꝫ quodā salis gustu.Minus ꝓbať cādidū.Celerrime sitū in uetustate sentit.Sa
por eius nardo similis esse debet sub ligua.Odor uero in uino suffer uefacti āntecedit alios.In pre
uel oleum cio quidem prodigio simile est a singulis ad.ccc.peruenire libras.Folium aūt ipsum in libras.lx.

De oleo omphacio. CA. XXVII.

Leum & omphacium est.Fit duobus generibus & totidē modis ex olea & uite.Olea
adhuc alba expressa:deterius ex druppa.Ita enim uocatur prius q̄ cibo matura fit:iā
tum colorem mutans.Differentia ꝙ hoc uiride est:illud cādidū. E uite fit psytia aut
aminea:cū sint acini ciceris magnitudine ante canis ortum.In prima lanugine demeti
tur una:eiusqꝫ melligo.Reliquum corpus sole coquitur.Nocturni rores cauentur.In fictili con
dita melligo colligitur:subinde cyprio ære seruatur.Optima quæ ruffa:acriorqꝫ:& aridior.Preci
um omphacio in libras sex.Fit & alio modo cum in mortariis uua matura teritur. Siccataqꝫ in
sole postea digeritur in pastillos.

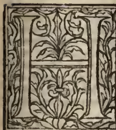
De bryo:& oenanthe:& de elate arbore:& cinnamomo caryopo. CA. XXVIII.

Odē & bryon pertinet uua populi albæ.Optima circa gnidum aut cariam in sicienti
uel licyæ bus aut siccis asperisque.Secunda in lycia cedro. Eodem & oenanthe pertinet.Est
autem uitis labruscæ uua.Colligitur cum flore:cum optime olet.Siccať in umbra sub
strato linteo:atque in cados cōditur.Præcipua ex parapotamia:secūda ab antiochia:
atque laodicea syriæ:tertia ex montibus medicis.Hæc utilior medicinæ.Quidam omnibus his
præferunt eā:quæ in cypro insula nascitur.Nam quæ in africa fit:ad medicos tantum pertinet:
uocaturque masaris.Omnis autem ex alba labrusca præstantior q̄ e nigra.Est præterea arbor ad
eadem unguenta pertinens:quam alii elaten uocant:quod nos abietem:alii palmā:alii spathen.
Laudatur hammoniaca maxime:mox ægyptia.Dein syriaca duntaxat in locis sicientibus odora
ta:pingui lachryma:quæ in unguenta additur:ad domandum oleum in syria gignitur & cinna
mum:quod caryopum appellant.Hic est succus nuci expressus:multum a surculo ueri cinnami
differens:uicina tamen gratia.Precium in libras asses quadraginta.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIII.PROOEMIVM.

De Peregrinis Arboribus.

ACTENVS IN ODORIBVS HABENT PRECIA SILVAE:
Erátq; per se mira singula:iuuitq; luxuriá ea oia miscere: & e cunctis
unum odorem facere .Ita reperta sunt unguenta.

De unguentis & quando primum sunt cognita nobis: & de compositione. CA. .I.

Vis primus inuenerit:nõ trahiẽ.Iliacis tpibus nõ erát nec
thure supplicabaẽ.Cædri tm̃ & citri suoꝝ fruticũ i sacris
fumo cõuolutũ nidoré uerius q̃ odoré nouerant: iá rosæ
succo reperto.Nominatur enim id quoque in olei laude.
Persarum esse debet gentis unguentum. Sed & bathylli mandent uel sed &
eo:& accersita commendatione ingluuie natũ uirus extinguunt. Pri illi
mum qđ eqdem inueniam.Castris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander uel parti
cœpit scrinium unguentorum. Postea uoluptas eius a nostris quoque inter laudatissima atque
etiam honestissima uitæ bona admissa é.Honosq; iis & ad defunctos pertinere cœpit.Quapro-
pter plura de eo dicemus q̃ quæ ét ii nouerũt. Fruticũ ad pñs noibus tm̃ indicabunẽ. Natura
uero eoꝝ suis reddeẽ locis.Vnguẽtis cognomina dedere aliis pñtæ aliis succi:aliis arbores: aliis
causæ.Primũq; id scire cõuenit: mutata auctoritate ad peius transisse gloriá. Laudatissimũ fuit
antiqtus in delo insula:postea mendesiũ.Nec mixtura tm̃ & cõpositiõe hoc accidit: sed iidé suc
ci uarie alibi ad qlibet ꝑualuere:aut degenerauere.Irium corinthi diu maxime placuit:postea cy
zici:simili mõ rhouinũ phaseli.Quá gloriá abstulere Neapolis:Capua:præneste. Crocinũ in so-
lis ciliciæ diu maxime laudatũ:mox rhodi.Oenanthinũ in cypro:deinde in ægypto ꝑpositũ:po
stea adramiteo: Amaracinũ in co.Postea eodem loco ꝑlatũ est melinũ.Cyprinũ in cypro. Dein-
de in ægypto ubi mendesium & metopiũ gracius factũ é.Mox hoc abstulit phœnice. Et cypri-
ni laudé ægypto reliquit.Panatheniacũ suũ athenæ ꝑseueranter obtinuere.Fuerat & pardalium
in tharso:cuius ét cõmpositio & mixtura obliterata é.Narcisinũ quoq; ex flore narcisso : desiit
componi.Ratio faciendi duplex:succus & corpus.Ille olei generibus fere constat:hoc odorum.
Hæc stymmata uocát:illa hedysmata. Tertius inter hæc est colos a multis neglectus. Huius cá
adduntur cinabari & anchusa.Sal aspersus olei naturam coercet.Quibus anchusa adiecta est:sal
non additur.Resina aut gũmi adiiciuntur ad continendum odorem in corpore. Celerrime iis
euanescit atq; defluit:si non sit hæc addita. Vnguentorum expeditissimum fuit:primumque ut
uerisimile est ebryo & balanino oleo:de quibus supradiximus.Increuit deinde mendesium. Ba-
lanino resina mixta:magisque etiánum metopio.Oleum hoc est amygdalis amaris expressum in
ægypto.Cui addidere omphacium:cardamomũ:iuncum:calamũ:mel:uinum:myrrham: semen
balsami:galbanum:resinam therebinthinam.Et e uilissimis quidem hodie est : ob id creditũ &
id in uetustissimis esse:quod constat oleo myrteo:calamo:cupresso:cypro:lentisco:malogranati
cortice.sed diuulgata maxime unguenta crediderim rosa : quæ plurima ubiq; gignitur . Itaque
simplicissima rhodini mixtura diu fuit:additis omphacio: flore rosæ:crocino:cinabari:calamo:
melle:iunico:salis flore:aut anchusa:uino.Similis ratio & i crocino additis cinabari:anchusa:ui-
no.Similis & i sansucino admixtis omphacio:calamo.Optimum hoc in cypro & mytilenis: ubi
plurima sansucus.Miscentur & uiliora genera olei myrto lauro quibus additur sansucinum: li-
lium: fœnogræcum:myrrha:casia:nardum:iuncus:cinnamomum.E malis quoque cotoneis:&
struteis fit oleum(ut diximus)melinum :quod in unguenta transit : admixtis omphacio:cypri-
no:sesamino:balsamo:iunco:casia:ambrotano.Susinnum tenuissimum omnium est. Constat ex
liliis:balano:calamo:cinnamomo:croco:myrrha:aspalatho.Et idem cyprinum ex cypro:& om-
phacio:& cardamomo:calamo:aspalatho:ambrotano.Aliqui & in cyprinum addunt myrrha:&
panacé.Hoc optimũ sidõe:mox ægypto:si nõ addaẽ sesaminũ oleũ:Durat & q̃driẽnio. Excitaẽ
cinamomo.Telinũ fit ex oleo recẽti:cypro:calamo:mellilotо:fœnogræco:melle:melino:oraro: uel maro
amaraco.Hoc erat celeberrimũ Menádri poetæ comici ætate.Postea multo successit pp gloriá
appellatum megalium ex oleo balanino:balsamo:calamo:iunco:xylobalsamo:casia :resina. Hu-

ius ꝓprietas ut uentilet̃ i coquẽdo donec definat olere. Rurſus refrigeratũ odorẽ ſuũ capit. Singuli quoq; ſucci nobilia unguẽta faciũt. In primis malobathrum: poſtea iris illyrica: & cyzicena amaracus. Herbarii i utraq; pauca: ſed alia alii miſcent. Qui plurima alterutri mel: ſalis florẽ: omphaciũ angnifoliã: panacẽ. Externa oĩa. Et ꝓdigioſa cinamomo ꝑcia. Adiicit̃ cinamomo balaninum oleũ: xylobalſamũ: calamus: iũcus: balſami ſemina: myrrha: uel odoratum. Vnguẽtoꝝ hoc craſſiſſimũ. Precia ei a denariis. xxxv. ad. ccc. Nardinũ ſiue foliatũ conſtat omphacio: balanino: iũco: coſto: nardo: amomo: myrrha: balſamo. In hoc gñe cõueniet meminiſſe herbaꝝ: q̃ nardum indicũ imitet̃ ſpẽs noue a nobis eẽ dcãs: rãta mã adulterãdi ẽ. Oĩa aũt acutiora fiũt coſto: amomo: q̃ maxime nares feriũt. Craſſiora myrrha ſuauioraq;. Medicinæ aũt ulteriora croco. Acerrima p ſe amomo. Hoc & capitis dolore facit. Quidã ſatis hñt aſpergere q̃ ſunt ꝑcioſiſſima: cæteris decoctis: impẽdio parcẽtes: ſed nõ eadẽ ẽ uis: niſi una decoctis. Myrrha & p ſe unguẽtũ facit ſine oleo: ſtacte dũtaxat: aliogn nimiã amaritudinẽ affert. Cyprino uiride fit: ſuſino unguioſum: mẽdeſio nigrũ: rhodino cãdidũ: myrrha pallidũ. Hæc ſunt antiquæ inuẽtionis gña: & poſtea officinaꝝ furta. Nũc dicet̃ cumulus iſte deliciaꝝ: & ſũma auctoritas rei.

uel agni folia uel agrifoliam

Quod unguẽtũ regale uocet̃: & q̃ diapaſmata: & q̃liter ſeruent̃. CA. II.

Ergo regale unguẽtũ appellatũ: qd parthoꝝ regibus ita tẽperat̃. Cõſtat myrobalano: coſto: amomo: cinamomo: comaco: cardamomo: nardi ſpica: maro: myrrha: caſia: ſtyrace: ladano: opobalſamo: calamo: iũcoq; ſyrio: oenãthe: malobathro: ſericato: cypro: aſpalatho: panace: croco: cypero: amaraco: collato melle: uino. Nihilq; eius rei cã i italia uictrice oĩum. In europa uero tota ꝑter irin illyricã & nardũ gallicũ gignit̃. Nã uinum & roſa & myrti folia oleũq; cõia fere oĩum terraꝝ intelligunt̃. Siccis odoribus conſtat q̃ diapaſmata uocant̃. Nã feces unguẽti magmata appellãt. Inter oẽs porẽtiſſimus odor q̃ſq; nouiſſime addit̃. Vnguẽta optie ſeruant̃ in alabaſtris. Odores in oleo. Quod diuturnitati eoꝝ tãto utilius ẽ: q̃to piguius: ut ex amygdalis. Et ipſa unguẽta uetuſtate meliora. Sol inimicus iis. Quãobrẽ i umbra coquunt̃ plũbeis uaſis. Experimẽtũ eoꝝ inuerſa manu capit̃: ne carnoſæ partis calore uitietur.

ul' caryopo

Quãta i unguẽtis luxuria: & qñ primũ romanis in uſu. CA. III.

Aec eſt materia luxus e cunctis maxime ſupuacui. Margaritæ enim gẽmæq; ad hæredem tamen tranſeunt. Veſtes prolongant tempus. Vnguenta illico expirãt: ac ſuis moriuntur horis. Summa cõmendatio eorum: ut tranſeuntem fœminam odor inuitet & aliud igentem. Exceduntq; quadragenos denarios libræ. Tanti emitur uoluptas aliena. Etenim odorem qui gerit: ipſe non ſentit. Sed tamẽ & hæc aliqua differentia ſignanda ſunt. In. M. Ciceronis monumentis inuenitur unguenta gratiora eſſe quæ terram: q̃ quæ crocum ſapiant: quando etiam corruptiſſimo in genere. Magis tamen iuuat quædam ipſius uitii ſeueritas. Sed quoſdam craſſitudo maxime delectat: idipſum approbantes. Liniq; iam non ſolum: ſed & perfundi unguentis gaudent. Vidimus etiam ueſtigia pedum tingi. Quod. M. Othonẽ monſtraſſe Neroni principi ferebãt. Quæſo ut qualiter ſentiretur iuuari ab ea parte corporis? Necnõ aliquem ex priuatis audiuimus iuſſiſſe ſpargi parietes balneaꝝ unguento. Atq; Caium principẽ ſolitum lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonum & poſtea quendam ex ſeruis Neronis. Maxime tamen mirum eſt hanc gratiam penetraſſe & in caſtra. Aquilæ certe ac ſigna puluerulenta illa & cuſtodiis horrida inunguntur feſtis diebus. Vtinãq; dicere poſſemus q̃s primus inſtituiſſet iſta. Nimitum ac mercede orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ. Iſta patrocinia quærimus uitiis: ut per hoc ius ſummantur ſub caſſide unguẽta. Quando ad primum ad romanos penetrauerit: non facile dixerim. Certum eſt Antiocho rege aſiaq; deuictis urbis anno quingenteſſimo ſexageſimoquinto: P. Licinium Craſſum: iulium Ceſarem cẽſores edixiſſe: ne quis uenderet unguenta exotica: ſic enim appellauere. At hercule iam quidam etiam in potu addunt: tantaque amaritudo eſt: ut odore prodigo fruantur ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis conſulis cenſoriſue fratem proſcriptum a triumuiris in ſalernitana latebra unguenti odore proditũ conſtat. Quo dedecore tota abſoluta proſcriptio eſt. Quis enim non merito iudicet periiſſe tales? Cæterum terrarum omnium ægyptus accommodatiſſima unguẽtis. Ab ea campania eſt proxima copia roſæ.

De palmis: & natura eaꝝ: & generibus. CA. IIII.

Vdæa inclyta eſt: uel magis palmis: quarum natura nunc dicetur. Sunt qdẽ in europa uulgoq; italia: ſed ſteriles. Ferũt i maritimis hiſpaniæ fructũ: uerũ imitẽ: dulcẽ in africa: ſed ſtatim euaneſcentẽ. Contra i oriente ex iis uina. Gentiumque aliquibus panis.

Plurimis uero ēt quadrupedū cibus. Quãobrem iure dicenť externæ. Nulla est ĩ italia spōte ge-
nita: nec in alia parte terrarũ: nisi in calida. Frugifera uero nusq̃ nisi in feruida. Gigniť leui sabu-
losaq; terra: maiore in parte & nitrosa. Gaudet & riguis: totoq; ãno bibere cũ amet: anno sitiēti:
A fimo quidã ēt lædi putant. Et assyriorũ pars aliqua si non riuis misceať. Genera earũ plurima.
Et prima fruticē nō excedentia. Sterilē hanc. Alibi & ipsam fertilē: breuēq; ramis: obiri umbra
foliorũ. Tectorii uicem hæc parietibus plerisq; in locis præstat contra aspgines. Sunt e pceriori-
bus siluæ arbore ex ipsa foliorũ aculeo fruticante circa totas pectinatim: quas siluestres intelligi
necesse est. Inserta tamē libidine etiam mitioribus se miscent. Reliquæ teretes atq; proceræ den
sis gradatisq; corticū pollicibus: ut orbibus faciles se ad scandēdum orientis populis pbent: Vti
lem sibi arborisq; induuiis circulū mira pernicitate tum hoīe subeunte. Coma oīs in cacumine:
& pomū est: non inter folia ut in cæteris: sed suos ĩter ramos palmitibus racemosum. Vtraq; na
tura uuæ atque pomi. Folia cultrato mucrone lateribus in sese bifidatis bellas primū demōstra-
uere gēmas. Nunc ad funes uiriliumque nexus & capitum leuia umbracula funduntur. Arbori-
bus imo potius omnibus quæ terra gignit: herbisque etiam utrūque sexum esse diligētissimi na
turæ tradunt. Quod in plenum satis sit dixisse hoc in loco. Nullis tamen arboribus manifesti-
us. Mas in palmite floret. Fœmina citra florem germinat tantum spinæ modo. Vtrisque autem
prima nascitur pomi caro: postea lignum intus: hoc est semen eius. Argumentum q paruæ sine
hoc reperiuntur in eodem palmite. Est autē oblongum non ut oliuis orbiculatum. Præterea cæ
sum a dorso puluinato: & in aluo media fissura: plerisque umbilicatum: unde primum spargitur
radix. Seritur autem pronum: & bina iuxta cōposita semina: superque totidē: quoniam infirma
singulis planta est. Quaternæ coalescunt. Multis candidisque lignum hoc a carnibus discindiť
tunicis aliis corpori adhærētibus. laxæque distans: tantum a cacuminis filo adhærens. Caro ma
turescit ãno. Quibusdã tñ in locis ut cypro: qnãq̃ ad maturitatem non perueniat grato sapore
dulcis est: & folium ibi latius: fructusque reliqs rotundior. Nec ut deuoreť corpus: uerum ut ex
puatur succo mō expresso. Et in arabia languidæ dulces tradūtur esse palmæ. Quãq̃ Iuba apud
scenitas arabas præfert oībus saporibus: quam uocãt dabulan. Cætero non sine maribus gigne-
re fœminas sponte edito nemore cōfirmant. Circaque singulos plures nutare in eū pronas blan
dioribus comis. Illum erectis hispidum afflatu uisuque ipso & puluere etiã reliqs maritare. Hu
ius arbore excisa uiduas post sterilescere fœminas. Adeo est Veneris intellectus uti coitus ēt ex
cogitatus sit ab homine: ex maribus flore ac lanugine: interim uero tantū puluere insparso fœ-
minis. Seruntur aūt palmæ & trunco duorũ cubitorũ lōgitudie a cerebro ipso arboris uiridi fissu
ris diuiso atque defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus: & ramorum tenerrimis. In assyria
ipsa quoque arbor strata in solo humido tota radicať: sed in frutices non in arborē. Ergo plan-
taria instituunt: anniculasque transferūt: & iterũ bimas. Gaudent enim mutatiōe sedis: uerna alt-
bi: in assyria aūt circa canis ortum. Nec ferro attingunt ibi nouellas: sed religant comas: ut in al
titudinē exeant. Robustas deputant: crassitudinis gratia semipedales ramorũ relinquentes trun-
cos. Qui decisi alibi necant matrem. Diximus salsum ab iis solum diligi. Ergo ubi non ē tale: sa-
lem aspergūt: non radicibus: sed longius paulo. Quædam in syria & ægypto in binos diuidūt se
truncos: in creta & ternos: quædam & in quinos. Ferunt statim in trimatu. In cypro uero syria
ægypto qdrimæ aliæ: aliæque quinquēnes: aliæ altitudine hoīs: nullo intus pomi ligno quãdiu
sunt nouellæ: ob id spadonum accepto noīe. Genera earũ multa. Sterilibus ad materias operaq;
lautiora utitur assyria: & tota persis. Sunt & cæduæ palmarũ quoque siluæ: germinantes rursus
ab radice succisæ. Dulcis medulla earũ in cacumine qđ cerebrum appellant: exemptaque uiuūt:
quod nō aliæ. Vocanť autem chamæriphes: folio latiore ac molli: ad uitilia utilissimo. Copiosæ
in creta: Sed magis ĩ sicilia. E palmis prunæ uiuaces: ignisq; lentus. Frutiferarũ aliis breuius lignū
in pomo: aliis longius. His mollius: illis durius. Quibusdam osseum: limatumque dente contra uel lunatū
fascinantes religione politū. Aliud pluribus uestitum paucioribusue tunicis. Aliud crassioribus
tenuioribusue. Ita fiunt undequinquaginta genera: si quis omnium persequi uelit nomina etiam
barbara: uinorumque ex his differentias. Clarissimæ omnium: quas regias appellauere ab hono
ribus: quoniam regibus tantum persidis seruarentur babylone natæ uno in horto bagoi. Ita. n.
uocant spadones: qui apud eos etiam regnauere. Hortus ille nunq̃ nisi dominantis in aula fuit.
At in meridiano orbe præcipuam obtinent nobilitatem syagri. Proximãq; margarides. Eæ bre-
ues cãdidæ: rotūdæ: acinis q̃ balanis similiores. Quare & nomē a margaritis accepere. Vna earū
arbor in chora esse traditur: una & syagrorum. Mirūq; de ea accepimus cum phœnice aue: quæ

putatur ex huius pal mæ argumēto nomē accepisse:itē℞ mori:ac renasci ex seipsa: quod erat pri
uel quoniā us:pōis refertā.Ipsum pomū grande:du℞:horridū:& a cæteris gñibus distās: sapore ferino:quē
ferme syagrisnouimus:euidentissimeq̧ cā est nomis.Quarta auctoritas sandalidū:a similitudie
appellatam.Iam in æthiopiæ fine quinq̧ ea℞ nec plures arbores tradūt:nō raritate magis q̃ sua-
uitate mirabiles.Ab iis caryotæ maxime celebrant̃ & cibo quidē:sed & succo uberrimæ.Ex qui
bus p̃cipua uina orienti iniqua capiti:unde pomo nomē.Sed ut copia ibi atq̧ fertilitas:ita nobi-
litas in iudæa:nec in tota:sed hierecunte maxime.Quāq̃ laudatæ & rhachelaidæ:& phaselidæ:
atq̧ libyadæ gentis eiusdē cōuallibus.Dos his præcipua.Succo pingui lactētibus:quodāq̧ uini
sapore in melle prædulci.Sicciores ĩ hoc genere Nicolai:sed amplitudinis præcipue:q̃terni cubi
to℞ longitudinē efficiunt.Minus speciosæ:sed sapore caryota℞ sorores:& ob hoc adelphides
uel paterō dictæ:proximā suauitatē hñt:non tñ eandē.Tertiū ex iis genus patet:& nimio liquore abūdat.
Rumpitq̧ se pomi ipsius ēt in suā matrē ebrietas calcatis simile.Suū genus sed e ficciore turba ia
cens dactylis prælōga gracilitate curuatis in terrā.Nā quos ex iis deo℞ honori dicamus:idæos
appellauit iudæa gens contumelia numinū insignis.In totū arentes thebaides atq̧ arabicæ:ma-
cro corpore exiles:& assiduo uapore torrentes.Crustā uerius q̃ cutē obducūt.In ipsa qdē æthio
pia friatur hæc:tāta est siccitas:& farinæ mō spissat̃ in panē.Gignit̃ aūt in frutice ramis cubitali
bus:folio latiore:pomo rotundo:sed maiore q̃ mali amplitudine.Cycas uocant.Triēnio matu-
rescūt.Sem pq̧ frutici pomū ē subnascēte alio.Thebaidis fructus extēplo in cados condit̃:cū sui
ardoris aiam(ni ita fiat)celeriter expiret:marcescitq̧ nō retostus furnis.Ex reliquo gñe plebeæ
uident̃.Syri hoc & Iuba tragemata uocāt.Nam in alia pte phœnicis ciliciæq̧ populari ēt noīe a
nobis appellant̃.Eo℞ quoq̧ plura gña.Differunt figura rotunditatis aut pceritatis.Differūt &
colore:nigriores ac rubentes.Nec pauciores fico tradunt̃ colores.Maxime tñ placēt cādidi.Di-
stant & magnitudine prout multi cubitū effecere.Quidam sunt non ampliores faba.Seruant̃ ii
demū:q nascunt̃ in salsis atq̧ sabulosis:ut in iudæa:& cyrenaica africa.Nō itē in ægypto:cypro:
syria:seleucia:assyria.Quāobrē sues & reliq̃ aīalia ex iis sagin nt̃.Vitiati aut uetusti eius pomi si
gnū est:decidisse cādidā uerrucā:q racemo adhæserit.Alexādri milites palmis uiridibus strāgu-
lati sunt.In gedrosis id factū ē pomi gñe.Alibi copia euenit.Est.n.tāta musteis suauitas:ut finis
mādēdi nō nisi periculo fiat.

De syriæ arboribus. CA. V

SYria p̃ter hāc pecu liares hēt arbores.In nucū gñe pistacia nota.Prodesse aduersus ser
pētiū tradūt̃ morsus:& potu & cibo.In fico℞ aūt caricas & minores eius gñis:q̃ cot-
tana uocāt.Itē pruna in damasco mōte nata & myxa:utrāq̧ iā familiarē italiæ.Ex my
xis in ægypto & uina fiūt.Iunipi silitudine hñt phœnices & cædrū minorē:Duo eius
gña lycia & phœnicia.Differunt folio.Nā quæ du℞:acutū:spinosum hēt oxycædros uocat̃:ra-
mosa & nodis infesta.Altera odore p̃stat.Fructum ferunt myrti magnitudine:dulcē sapore.Et
maioris cædri duo gña.Quæ floret:fructū nō fert.Frutifera nō floret.Et in ea antecedentē fru-
ctū occupat nouus.Semē eius cupresso simile.Quidā cædralatē uocāt.Ex hac resina laudatissi-
ma.Materiæ uero ipsi æternitas.Itaq̧ & simulacra deo℞ ex ea factitauerūt. Cædrinus ē Romæ
in delubro Apollo Sosianus e seleucia aduectus.Cædro similis in arcadia est arbor:quæ in phry
gia frutex uocatur.

De terebintho. CA. VI.

SYria & terebinthum habet.Ex iis mascula est sine fructu.Fœmina℞ duo gña.Alteri
fructus rubet lentis magnitudine:alteri pallidus.Cum uitæ maturescit:non grādior
faba:odore iucundior:tactu resinosus circa idam troadis.Sed in macedonia breuis
arbor hæc atque fruticosa.in damasco syriæ magna.Materies ei admodum lenta:ac
fidelis ad uetustatem:eximii ac nigri splendoris:flos racemosus oliuæ modo:sed rubēs:folia dē
sa.Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices:lentoremque resinosum:qui & ex
cortice erumpit.Etiam rhus syriæ mascula fert:sterili fœmina:folio ulmi paulo longiore:& pilo
so:foliorum inter se semper contrariis pediculis:gracili:breuique ramo:pelles candidæ conficiū
tur.Iis semen lentisci simile cum uua rubescit:quod uocatur rhus:medicamentis necessarium.

De ficu ægyptia & cypria. CA. VII.

ET in ægypto multa arborum genera:quæ nō alibi.Ante omnia ficus ob id ægyptia
cognominata.Arbor moro similis:folio:magnitudine:aspectu. Pomum fert non ra-
mis:sed caudice ipso. Idque ipsum ficus est prædulcis:sine granis interioribus:perq̃
fœcundo prouentu: scalpendo tantum ferreis unguibus: aliter non maturescit.Sed
cum factū ē:quarto die demetitur:alio subnascente:septeno ita numerosa ptu:per singulas æsta

tes multo lacte abundante. Subnaſcit etiam ſi non ſcalpatur fœtus: quater æſtate: prioremq̃ expellit immaturæ. Materies proprii generis inter utiliſſimas. Cæſa ſtatim ſtagnis mergit. Hoc eſt eius ſiccari. Et primo ſidet: poſtea fluitare incipit: certoq̃ eam ſuggit alienus humor: qui aluum oēm rigat. Cum innatare cœperit: rēpeſtiue hēt ſignū. Huic ſimilis quadantenus q̃ uocat cypria ficus in creta. Nā & illa in caudice ipſo fert pomū & ramis: & cū i craſſitudinē adoleuere. Sed hæc germina emittit ſine ullis foliis radici ſimilia. Caudex arboris populo ſimilis: folium ulmo. Fructus quaternos fundit: totiens & germinat. Sed groſſus eius non matureſcit: niſi inciſura emiſſo lacte. Suauitas & interior fici. Magnitudo ſorbi.

De ceraunia ſiliqua. CA. VIII.

SImilis ſiliqua quā iones cerauniā uocant: trunco & ipſa fertilis: ſed pomo ſiliquæ. Ob id quidā ægyptiā ficū dixere errore manifeſto. Non.n. in ægypto naſcit: ſed in ſyria: ioniaq̃: & circa gnidū: atq̃ in rhodo: ſp comantibus foliis: flore cādido: cū uehementia odoris. Plantigera imis partibus: & ideo ſuperficie flaueſcens ſuccum auferente ſobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto: ſtatī alterū parit. Poſtea florē per arcturum hyeme fœtus enutriente.

De pſico ægypti & ſpina ægyptia. CA. IX.

AEgyptus & perſicam arborem ſui generis habet ſimilē pyro folia retinentē. Fertilitas aſſidua eius ſubnaſcente craſtino fructu. Maturitas eteſiarū afflatu. Pomū longius pyro: incluſum amygdalæ putam ine & corio: colore herbido. Sed ubi nux illi: huic pomū: differens breuitate ac mollicie. Et q̃uis blādiatur prædulci ſuauitas: inocuū. Materies bonitate: firmitudine: nigricia quoq̃ nihil differens a loto. Simulacra ex ea factitauere nō eadē gr̃a q̃ fideli materie: ut ex arbore quam balanum appellauimus: magna ex parte contorta. Naualis itaq̃ tantum eſt. At e diuerſo cutti in magno honore palmæ ſimilis: q̄ñ & eius foliis utūtur ad textilia. Differt q̃ in brachia ramorū ſpargitur. Pomo magnitudo: quæ manū impleat: color fuluus: commendabilis ſucco & auſtero & duci. Lignum intus grandis firmæq̃ duritiæ: ex quo uelares detornant anulos. In eo nucleus dulcis dum recēs eſt. Siccatus dureſcit ad infinitū: ut mandi non poſſit niſi pluribus diebus maceratus. Materies criſpioris elegātiæ: & ob id perſis gratiſſima. Nec minus ſpina celebratur in eadem gente duntaxat nigra: quoniam incorrupta etiā in aquis durat: ob id utiliſſima nauium coſtis. Candida facile putreſcit. Aculeus ſpinarum & in foliis. Semen in ſiliquis: quo coria perficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iucūdus: & medicamētis utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas q̃ cæſa anno tertio reſurgit. Circa thebas hæc: ubi & quercus & perſica & oliua. ccc. a nilo ſtadiis: ſiluestri tractu & ſuis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa memphin. CA. X.

VBi prunus ægyptia non diſſimilis ſpinæ proxime dictæ. Pomo meſpili: matureſcens bruma: nec folia dimittens. Lignum in pomo grāde: ſed corpus ipſum natura copiaq̃ meſſium inſtar incolis. Purgatum enim tundunt: ſeruantq̃ eius offas. Silueſtris fuit & circa memphin regio tam uaſtis arboribus: ut terni nequirent uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomum propter uſumue aliquem: ſed euentū. Faciem enim ſpinæ: folia habet ceu pēnas: quæ tactis ab homine ramis cadunt protinus: ac poſtea renaſcuntur.

De gummi generibus & papyro. CA. XI.

GVmmi optimum eſſe ex ægyptia ſpina conuenit: uermiculatum: colore glauco: purū: ſine cortice: dentibus adhærens. Preciū eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris: & ceraſo. Peſſimum ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantium ulceribus aptiſſimū. Et aliquando in olea: dentium dolori. Vlmo etiam in corico monte ciliciæ. Ac iunipero ad nihil utile. Ex ulmi uero gummi & culices ibi naſcuntur. Fit & ex ſarcocolla: ita uocatur arbor: gummi utiliſſimum pictoribus ac medicis: ſimile pollini thuris: & ideo candidū q̃ ruffū melius. Precium eius quod ſupra. Nōdum paluſtria attigimus: nec frutices amnium. Prius tamē q̃ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicetur. Cum chartæ uſu maxime humanitas uitæ conſtet & memoria. Et hanc Alexandri magni uictoria repertam auctor eſt. M. Varro: condita in ægypto alexandria. Antea non fuiſſe chartarum uſum. Palmarum foliis primo ſcriptitatum. Deinde quarūdam arborum libris: Poſtea publica monumenta plumbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis confici cœpta: aut ceris. Pugillarium enim uſum fuiſſe ante troiana tempora inuenimus apud Homerum. Illo uero prodente: ne terra quidem ipſa tota fuiſſe: q̃ nunc ægyptus intelligitur: cum in ſebennitico ſaltem eius nominis charta naſcatur. Poſtea adaggeratam nilo. Siquidem a pharo inſula: quæ nunc alexandriæ pōte iungitur: noctis dieiq̃ uelifico nauigii curſu terrā fuiſſe pdidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis ſuppri- uel fecdis

mente chartas Ptolemæo idem Varro membranas pergami tradidit repertas. Postea promiscue patuit usus rei: qua constat imortalitas hoium. Papyrum ergo nascitur in palustribus ægypti: aut quiescentibus nili aquis: ubi euagatæ stagnant duo cubita non excedēte altitudine gurgitū. Brachiali radicis obliquæ crassitudine: triangulis lateribus decē nō amplius cubitorum longitudine: in gracilitatem fastigiatum thyrsi mō cacumē includens. Semine nullo aut usu eius alio q̄ floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ ꝓ ligno utuntur: nec ignis tātū gratia: sed ad alia quoq; utēsilia uasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texūt. Et e libro uela: tegetesq;: necnō & uestem: atq; stragula: ac funes. Mandunt quoq; crudum decoctumq;: succum tantum deuorātes. Nascit & in syria circa quē odoratus ille calamus lacum. Neq; ad alios usus illis: q̄ funibus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus: nōdum sparto cōmunicato. Nuper & in euphrate nascens circa babylonē papyrum intellectū est eundem usum habere quē chartæ. Et tamē adhuc malūt pthi uestibus litteras itexere. Præparant ex eo chartæ diuisæ acu i ptenues sed q̄ latissimas philuras.

De generibus chartarum: & quō chartæ fiāt: & de chartarum ꝓbatiōe: & uitiis & glutio earum. CA. XII.

PRincipatus medio atq; inde scissuræ ordine. Hieratica appellabat antiquitus: religiosis tantū uoluminibus dicata: quæ ab adulatione Augusti nomen accepit. Sicut secunda Liuiæ a coniuge eius. Ita descēdit hieratica in tertiū nomē. Proximū amphiteatricæ datū fuerat: a cōfecturæ loco. Excepit hanc Romæ Fannii sagax officina: tenuatā q; curiosa interpollatione: principalē fecit e plebea: & nomen ei dedit. Quæ non esset ita recurata: in suo mansit amphiteatrica. Post hanc saitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramentis. Propiorq; etiānum cortici. Tæniotica a uicino loco: pondere iam hæc nō bonitate uenalis. Nam emporetica inutilis scribendo: in uolucris chartarum segestriumq; in mercibus usum ꝓbet: & ideo a mercatoribus cognominata. Post hāc papyrum est extremūq; eius scirpo simile: ac ne ad funes qdem nisi in humore utile. Texunturq; oēs tabula madēte nili aqua. Turbidus liquor uim glutini ꝓbet: cū primo supina tabula: Sceda adlinitur lōgitudine papyri: quæ potuit esse segminibus utrinq; amputatis. Transuersa postea crates peragit. Premunt deinde prelis: & siccant sole: atq; inter se pagellæ iunguntur. A proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunq̄ plures scapo q̄ uicenæ. Magna in latitudine earum differētia. xiii. digitorum optimis. Duo detrahuntur hieraticæ. Fāniana denos habet. Et uno minus amphiatheatrica. Pauciores saitica: nec malleo sufficit. Nam emporeticæ breuitas sex digitos nō excedit. Præterea spectant in chartis tenuitas: densitas: candor: leuor. Primatū mutauit Claudius Cæsar. Nimia quippe Augustæ tenuitas tolerandis non sufficiebat calamis. Ad hoc transmittens litteras lituræ metū afferebat aduersis: & alias indecoro uisu per translucida. Igitur & secundo corio stamina facta sunt e primo subtegmine. Auxit & latitudinē. Pedalis erat mensura: & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehēdit uitiū unius scedæ reuulsione plures infestante paginas. Ob hoc prælata oibus Claudia: Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuiana suam tenuit: cui nihil e prima erat: sed oīa e secūda. Scabricia leuigat dente conchaue: sed caducæ litteræ fiunt. Minus sorbet. Politur & charta magis ut splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoq; malleo deprehēdit: aut etiā odore cū fuerit indiligentior. Deprehendit & lentigo oculis: sed mediis inserta glutinamentis eeu tænia iunco papyri bibulo ibi uix littera fundente se: tātum inest fraudis. Alius igitur iterum texēdis labor. Glutinū uulgare e pollinis flore temperat feruente aqua minimo aceti aspersu. Nā fabrili a gūmi cōmissuræ fragiles sunt. Diligentior cura molli panis frumentarii colata aqua feruente minimū hunc modū intergerit. Atq; et lini leuitas superat. Omne aūt glutinū nec uetostius eē uno die debet: nec recentius. Postea malleo tenuat: & iterum glutino percurrit: iterūq; constricta eruga tur: atq; extenditur malleo. Ita sunt longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Gracchorum manus: q̄ apud Pomponium Secundum uatem ciuemque clarissimum uidi annos fere post. cc. Iam uero Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliique sæpenumero uidemus.

uel plagellæ

uel statūina

uel bubulo

uel fermentati

De libris Numæ. CA. XIII.

INgentia quidem exempla contra Varronis sententiam de chartis reperiuntur. Namque Cassius Hemina uetustissimus auctor annalium quarto eorum libro ꝓdidit. Cn. Terentium Scribam agrum suum in ianiculo repastinentem offendisse arcam: in qua Numa qui Romæ regnauit situs fuisset. In eadem libros eius repertos. P. Cornelio. L. filio Cethego. M. Bebio. Qu. filio Pamphilo conss. Ad quos a regno Numæ colliguntur anni. d. xxxv. & hos fuisse e charta. Maiore etiānū miraculo: q; tot infossi durauerūt annis. Quapropter in re tanta ipsius Heminæ uerba ponam. Mirabantur alii quomodo illi libri durare potuissent.

Ille ita rationem reddebat. Lapidem fuisse quadratum circiter in media arca uinctum candelis uel medio quaqua uersu. In eo lapide insuper libros ipositos fuisse: ppterea arbitrarier eos nõ cõputruisse. arcte Et libros cædratos ppterea arbitrarier eos tineas ñ tetigisse. Nulla ĩ iis libris scripta erãt: nisi phiæ ul' cætaros pythagoricæ. Eosq; combustos a. Qu. Pœtilio prætore: qa phiæ scripta eẽnt. Hoc idẽ tradit. C. Piso censorius primo commentarioꝶ libro. Sed libros sepẽ iuris pontifici: totidẽ pythagoricos fuisse. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decretoꝶ libro. xii. fuisse. Ipse Varro humanaꝶ antiquitatũ. vi. Antias duos libros fuisse. Ex iis duodecim põtificales latinos: totidem græcos: præcepta philosophiæ continentes. Iidem tres ponit: quo cõburi eos placuerit. Inter oẽs uero conuenit Sybillã ad Tarquiniũ Superbũ tris libros attulisse. Ex quibus igni duo cremati ab ipsa. Tertius cũ capitolio syllanis tẽporibus: Præterea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse cũ pfideret lyciæ: Sarpedonis a troia scriptam in quodam tẽplo epistolæ chartam. Quo eo magis miror: si etiamnũ Homero pdente ægyptus non erat. At cur si iã hic erat usus: in plumbeis linteisq; uoluminibus scriptitatũ cõstet? Cur & Homerus in ipsa illa lycia Bellorophonti codicillos datos non epistolas prodidit? Sterilitatem sentit hoc quoq;. Factũq; iam Tiberio principe inopia chartæ: ut e senatu darentur arbitri dispensandæ: alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopiæ. CA. XIIII.

Aethiopia ægypto contermina insignes arbores non fere habet: præter liniferas: quaꝶ natura in descriptiõe indoꝶ atq; arabiæ dicta est. Propior tñ huic natura laræ: maior q; foliculos granati modo mali. Similes & inter se arbores ipsæ: præter hanc palmæ q̃ les rettulimus. Insularum arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mẽtiõe eaꝶ dcta sũt.

De atlantis arboribus & cædrinis mensis: & quæ in his laudentur: & quæ uituperentur: & arbore trogete. CA. XV.

Atlas mons peculiari proditur silua: de qua diximus. Confines ei mauri: quibus plurima arbor cædri & mẽsaꝶ insania: quas fœminæ uiris cõtra margaritas regerũt. Extãt hodie. M. Ciceronis in illa paupertate: & quod magis miꝶ est: illo æuo emptæ libris xi. Cũ his memoranť & Galli Asinii quæ libris. xi. uenundatæ sunt. Et duæ a Iuba rege uendente. Quaꝶ alteri preciũ fuit libris. xv. alteri paulominus. Interiit nuper incendio: quam Cethegus dcedẽs libris. xiiii. pmurauerat latifundii taxatiõe si qs prædia tãti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius commissæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptolemæo quattuor pedum & semipedis per mediũ ambitũ: crassitudine quadrantali. Maiusq; miraculum in ea est artis latente iunctura: q̃ potuisset esse natura. Solidæ a Nomio Tiberii Cæsaris liberto cognomen trahente tribus sicilicis infra q̃ttuor pedes: totidẽq; infra semipedẽ crassitudis. Qua in re nõ omittendũ uideť. Tiberio principi mensam quattuor pedes sextãte & silicio excedentẽ. Tota uero crassitudine sescũciali operimento cõchylii & laminæ per mediũ uestitã fuisse: cũ tã optima Nomio liberto eius esset. Cuius materia erat tuber: hoc est radicis uitium. Maximeq; in eo laudatũ: quod sub terra totũ fuerit & rarius: q̃ quæ superne: quæq; gignuntur ẽt in ramis: proprieq; quod tanti emitur arborum uitium est: quarum amplitudo: ac radices æstimari possunt ex orbibus. Sũt autem cupresso fœminæ etiamnum siluestri similes folio odore: caudice. Anchorarius mons uocatur citerioris mauritaniæ: qui laudatissimam dedit cædrum iam exhaustus. Mensis pcipua dos in uena crispis: uel in uertice paruis. Illud oblongo euenit discursu: ideoq; tigrinæ appellãť. Hoc intorto: & ideo tales pantherinæ uocanť. Sunt & undati crispæ maiore gratia si pauonum caudæ oculos imitentur. Magna uero post has gratia extra prædictas crispi densa uelut grani congerie: quas ob id a similitudine apiatas uocãt. Sũma uero oĩum in colore. Hic maxime mulsi placet suis refulgens uenis. Post hæc amplitudo: etiam totius caudicis. Iuuant plura quoq; in una mensa uitia. Lignum ita uocatur. Materia surda & idigesta simplicitas: aut platani foliorum modo digesta. Illigneæ uenæ etiam similitudo: uel coloris: & quibus maxime obnoxias fecere æstus uentiq; rimæ aut capillamenta rimas imitata. Postea murena nigro transcurrens limite: uariisq; corticum punctis apprehensus papauerum modo: & in rotum atro propior color: maculæue discolores. Virides terra condunt barbari: & cæra illinunt. Artifices uero frumenti aceruis imponunt septenis diebus: totidem intermissis. Mirumq; põderi quãtum ita detrahant. Naufragia docuere. Nuper quoq; hãc materiam siccatam mari duricie & maturitate incorrupta spissari: non ullo modo uehementius. Nutriuntur optimæ: splendescuntq; manuq; sicca fricantur: ab alienis maxime: ne ab accolis lædãtur: ut in iis genitæ. Inter pauca nitidioris uitæ instrumenta hæc arbor est. Quapropter resistendũ ei quoq; paulũ uideť. Nota ẽt

Homero fuit: Trogete uocatur:ab aliis thya. Hác igitur inter odores uel tradit i deliciis Circes:
uel thyam quam deam uolebat intelligi:magno errore eorum:qui odoraméta in ea uocabulo accipiút. Cú præsertim eodem uersu cædrum laricemq; una tradat. In quo manifestum est de arboribus tan tum locutum. Theophrastus q primus a magni Alexandri ætate scribit:quæ circa urbis romæ quadringentesimum quadragesimum gesta sunt annum:magnum iam huic arbori honorem tri buit memoratas ex ea referens templorum ueterum contignationes:quandamq; immortalitaté materiæ in tectis contra uitia omnia incorruptæ. Radice nihil crispius. Nec aliunde preciosiora opera. Præcipuam autem esse eam arborem circa Hámonis delubrum. Nasci & in inferiore cyre naicæ parte. De mensis tamen tacuit. Et alias nullius ante ciceronianam uetustior memoria est: Ex quo nouitiæ apparent. Alia est arbor eodem nomine malum ferés execratum aliquibus odo re & amaritudine:aliis expetitum:domos etiam decorans:nec dicenda uerbosius.

De arbore loto. CA. XVI.

Adem africa:qua uergit ad nos:insignem arborem loton gignit:quam uocát celtin. Et ipsam italiæ familiarem:sed terra mutatam. Præcipua est circa syrtes atq; nasamonas. Magnitudo quæ pyro:quanq̃ Nepos Cornelius breuem tradat. Incisuræ in folio cre briores:alioquin ilicis uiderentur. Differétiæ plures:eæq; maxime fructibus fiút. Ma gnitudo huic fabæ:color croci:sed ante maturitatem alius atq; alius:sicut uuis. Nascitur densus in ramis myrti modo:non ut in italia cerasi: Tá dulcis ibi cibus:ut nomé etiam genti terræq; de derit nimis hospitali aduenarum obliuione patriæ. Ferunt uentris non sentire morbum qui eú mandant. Melior sine interiore nucleo:qui in altero genere osseus uidetur. Vinum quoq; expri mitur huic simile mulso:quod ultra denos dies negat durare idem Nepos:baccasq; contusas cú
uel aqua siliqua ad cibos doliis condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus:ultro citroq; commeantes per africam. Ligno colos niger. ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos breuesq; alios usus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Est autem eodem nomine & herba & in ægypto caulis in plaustrium genere. Recedentibus enim aquis nili riguis:prouenit similis fabæ caule fo liisq; densa congerie stipatis:breuioribus tantum gracilioribusq;:cui fructus in capite papaueri similis:incisuris:omniq; alio modo. Intus grana ceu milium. Incolæ capita i aceruis putrefaciút: mox separant lauando:& siccata tundunt:eoque pane utuntur. Mirum est quod præter hæc tradi tur. Sole occidéte papauera ea comprimi & integi foliis. Adortum autem aperiri:donec mature
uel euphra te scant:flosque qui est candidus decidat. Hoc amplius in ea parte tradunt:& scapum ipsum & flo rem uespera mergi usque in medias noctes. Totumque abire in lacum:ut ne dimissa quidem ma nu possit inueniri. Verti deinde paulatimque subrigi:& ad exortú solis emergere extra aquá:ac florem patefacere:atque etiamnum exurgere:ut plane ab aqua absit alte. Radicem lotos hæc ha bet mali cotonei magnitudine opertam nigro cortice:qualis & castaneas tegit. Interius candidú corpus:gratum cibis:sed crudo gratius decoctum siue aqua siue pruna. Nec aliunde magis q̃ pur gaméntis eius sues crassescúr.

De paliuro:& punico malo:& de flore punici mali. CA. XVII.

Yrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc:fructuque magis rubés: cuius nucleus nõ simul manditur. Iucundus per se:atq; suauior est uino. Quin & uina succo suo commendans. Interior africa ad garamantas usq; ad deserta palmaru; magni tudine & suauitate cõstat. Nobilis maxime circa delubrú Hammonis. Sed circa char taginem punicum malú cognomen sibi uendicat. Aliqui granatum appellant. Diuisit & in gene ra:apyrinon uocando cui lignosus nucleus abest. Sed candidior ei natura:& blandiores sunt aci ni:minusque amari:distincti membranis. Alia structura eoru; quædam ut in fauis. Cõmunes nu cleos habentiú quinq; species:dulcia:acria:mixta:acida:uinosa. Samia & ægyptia distinguuntur:
uel glauco comis Erythrocomis:& leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balustiú
uel balau stium uocatur:& medicinis idoneus:& tingendis uestibus:quaru; color inde nomen accepit

De asiæ & græciæ fructicibus. CA. XVIII.

N asia & græcia nascuntur frutices. Epipactis:quem alii heleborinen uocát:paruis fo liis:quæ pota contra uenena prosunt:sicut erices contra serpentes:

De timelea siue camelea: & tragacáthe: & de trago:siue scorpione & myrice & bryæ & galla. CA. XIX.

T in quo nascitur granú gnidiú:qđ aliq linú uocant: Fruticé uero timeleá:alii camæ lam:alii pyrosachné:alii ieneftron:alii cneron. Et similis oleastro: foliis angustioribus:
uel foris gúmosis:si mordean tur:myrti magnitudine:semine:colore:& specie farris:ad medici

næ tantum uſum. Tragion fruticem ſola creta inſula gignit terebintho ſimilem & ſemine. Quod cõtra ſagittaꝝ ictus efficaciſſimũ tradunt. Eadẽ & tragacanthẽ ſpinæ albæ radice: multum prælatam apud medos: aut in caucaſo naſcenti. Preciũ eius in libras. xiii. Tragon & aſia fert: ſiue ſcor uel achaia
pionẽueprẽ ſine foliis ramis rubentibus: ad medicinæ uſum. Myricen & italia: quam alii amari uel racemiſ
cen uocant. Achaia aũt bryan ſilueſtrem: inſignẽ in ea: qđ ſatiua tñ ferat gallæ ſimilẽ fructum. uel ſubeun
In ſyria & in ægypto copioſa hæc eſt: cuius infœlicia ligna appellamus: quæ tñ infœliciora ſunt tibus
græciæ. Gignit enim arboẽ oſtryn: quã & oſtriam uocant ſolitariã circa ſaxa aquoſa: ſimilem fraxino cortice & ramis & folio piri paulo tamen longioribus craſſioribuſq: ac rugoſis inciſuris: q̃ p totam diſcurrunt. Semine ordeo ſimili: & colore & materia dura atq firma: qua in domũ illata: difficiles partus fieri produnt: morteſq miſeras.

De anonymo: & adrachna: congrygia & thapſia: CA. XX.

NEc auſpicatior in leſbo inſula arbor q̃ uocatur anonymos: nõ abſimilis punicæ arbori interq eam & laurum folii magnitudine: figura uero & mollicia punicæ: flore cãdidior eſt: ſtatim peſtem denuntians: Fert ſiliquas ſeſami ſimiles: intus granũ quadrangula figura: ſpiſſum: lætale animalibus: necnõ & in folio eadẽ uis. Succurrit aliquãdo p̃ceps alui exinanitio. Alexander Cornelius arborem eonem appellauit: ex qua facta eſſet argo ſimilẽ robori uiſcum ferenti: q̃ nec aqua nec igni poſſet corrũpi: ſicuti nec uiſcũ: nulli alii cogantã quod eqdẽ ſciã. Adrachnẽ oẽs fere græci porrulacæ noĩe interpretãtur: cũ illa ſit herba & andrachne uocetur unius litteræ diuerſitate. Cæteꝝ adrachne eſt ſilueſtris arbor: neq in planis naſcens: ſimilis unedoni folio tñ minore: & nunq̃ decidente. Cortice nec ſcabro quidẽ. ſed q circũgelatus uideri poſſit: tam triſtis aſpectu eſt. Similis & cõgrygia eſt folio: magnitudine minor. Proprietatẽ hẽt uel coggry
fructum amittendi lanugine pappũ uocãt: quod nulli alii arbori euenit. Similis & apharce biſera gia
æque q̃ adrachne. Priorẽ froctũ incipiẽte pubeſcere uua peragit: alteꝝ in initio hyemis. Quales eos: nõ tradit. Et ferulã inter externas dixiſſe cõueniet: arborũq generi adſcripſiſſe: qm̃ quarundam naturæ ſicut diſtinguemus: lignum omne corticis loco habent: hoc eſt forinſecus: ligni aũt loco fungoſam intus medullam ut ſambuci. Quædam uero inanitatẽ ut arundines. Ferula calidis naſcitur locis: atq tranſmaria geniculatis nodata ſcapis. Duo eius genera. Narthecа græci uocant aſſurgentẽ in altitudine. Nartheciam uero ſemper humilẽ a genibus exeuntia folia maxima ut quæq terræ proxima. Cætero natura eadem q̃ anetho: & fructui ſimilis. Nulli fruticũ leuitas maior: ob id geſtata facilius baculoꝝ uſum ſenectui p̃bet. Semen ferulæ thapſiam qdã uocauere decepti eo: qm̃ ferula ſine dubio eſt thapſia: ſed ſui generis foliis fœniculi: inani caule: nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ: radix candida. Inciſa lacte emanat: & cõtuſa ſucco nec corticem abdicant omnia uenenata. Quippe etiam fodientibus nocet: ſi minia aſpirat aura intumeſcunt corpora: faciemque inuadunt ignes ſacri: ob id cæroto prius illinũt. Quibuſdã tamen morbis auxiliari dicunt medici permixtam aliis. Itẽ in alopetiis ſugillatiſq ac liuentibus. Ceu uera remedia deſint: ut ſcelera contractent. Sed iſta p̃texuerunt noxio inſtrumento: tantum q impudentiæ eſt: ut uenenum artis eſſe perſuadeant. Tapſia in africa uehementiſſima. Quidam caulẽ incidũt per meſſes: & in ipſa excauant radice: quo ſuccus cõfluat: areſactumq tollunt: alii folnũ. Radicem tondunt in pila: & ſuccum in ſole coactum diuidunt in paſtillos. Nero Cæſar claritatẽ ei dedit: initio imperii: nocturnis craſſationibus conuerberatam faciẽ illinens ſibi cũ thure cæraq: & ſequenti die contra famam cutem ſinceram circũferens. Ignem ferulis optime ſeruari certum eſt: eaſq in ægypto p̃cellere.

De cappari ſiue cinoſbato aut ophioſtaphyle: & de ſaripha. CA. XXI.

IBi & capparis firmioris ligni frutex: ſeminiſq & cibi uulgati. Caule quoq una plerũq decerpto. Cauẽda eius gñia p̃egrina. Siquidẽ arabicum peſtilens. Africũ gingiuis inimicũ. Marmaricũ uuluis: & omniũ inflationibus. Apulum uomitus facit. Stomachũ & aluũ mouet. Quidã eum cynoſbaton uocãt: alii ophioſtaphylẽ: fruticoſi eſt generis. Et ſaripha uel ſari
circa nilũ naſcens duoꝝ cubitoꝝ altitudine: pollicari craſſitudine. Coma papyri: ſimiliq mãdit modo. Radice ferrariis officinis p̃cipuã carbonis uſu propter duriciam.

De ſpina babylonis regia: & de cytiſo. CA. XXII.

NOn omittendum eſt & quod babylone ſeritur in ſpinis: quoniã non aliubi uiuit. Eſt q ſicut uiſcum in aboribus. Sed illud in ſpina tantum: q regia uocatur. Mirũ q eadẽ die germinat: quo iniectum eſt. Iniicitur autem ipſo canis ortu: & celerrime arborem occupat. Condiunt eo uina: & ideo ſeritur. Spina illa naſcitur & athenis in longis mu-

ris.Frutex est & cytisus ab Aristomacho atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium. Aridus uero etiam suum.Spondetque iugero eius annuos perpluris uel mediocri solo redditus. Vtilitas herbosa:ergo & eo lætior sanetas:q perq̃modico pinguescunt & quadrupedia:ita ut iu menta hordeum spernant.Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior.Super omnia peco rum medicina a morbis omni usu præstante.Quin & nutricibus in defectu lactis aridum atque in aqua decoctum potui cum uino dari iubet:firmiores celsiores ifantes fore. Viridẽ etiam galli nis:aut si aruerit madefactum.Apes quoque nunq̃ de flore cytisi pabulum contingentes promit tunt Democritus & Aristomachus.Nec aliud minoris impendii est.Seritur cum hordeo:aut ue re semine ut porrum:uel caule autumno ante brumam.Si semine:madidum.Et si desint imbres: satum spargitur. Plantæ cubitales perferuntur scrobe pedali.Seritur post equinoctia tenero fru tice.Perficitur triennio.Demetitur uerno equinoctio cum florere desinit:uel pueri uel anus ui lissima opera.Canus aspectu breuiterque si quis exprimere uelit similitudinem:angustioris trifo lii frutex.Datur alibus post biduũ semper.Hyeme uero quod inaruit:madidum.Satiant equos denæ libræ:& portione minora animalia.obiterque inter ordines allium capescere fertile est.In uentus hic frutex in cytro insula inde translatus est in omnes cycladas:mox in urbes græcas ma gno casei prouentu.Propter quod maxime miror rarum esse in italia.Non æstuum: non frigo rum:non grandinum:aut niuis iniuriam expauescit.Adiicit Higinus ne hostium quidem:ppter nullam gratiam ligni.

uel alueos:

De fruticibus & arboribus nostri maris:atq; rubri:& indici. CA: XXIIII.

Ascuntur & in mari frutices arboresq;:minores in nostro.Rubrum enim & totus oriẽ ris oceanus refertus est siluis.Non habet lingua alia nomen:quod græci uocant phy cos:quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur.Hic autem est frutex.Fo lia lata colore uiridi gignit:quod quidam prasson uocãt:alii zostera. Alterum genus eiusdem:capillaceo folio:simile fœniculo:in saxis nascitur.Superius iuadis haud procul littore. Verno utrunque: & interit autumno. Circa cretam insulam nato in petris purpuras quoque inficiunt.Laudatissimo a parte aquilonis:aut cum spõgiis.Tertium est gramini simile:radice ge niculata & caule:qualiter calami.Aliud genus fruticum bryon uocatur folio lactucæ:rugosiore tantum.Iam hoc in terra nascens.In alto uero abies & quercus cubitali altitudine.Ramis earum adhærent conchæ.Quercu etiam tingi lanas tradunt.Glandem etiam quasdã ferre in alto.Nã fragiis hæc deprehensa urinantibusque.Et aliæ traduntur prægrandes circa sycionem.Vitis enĩ passim nascitur.Sed phycos fine foliis:rubro cortice.Fit & palma fruticum generis:extra Hercu lis columnas porri fronde nascitur frutex:& alius lauro:& thymo similis:qui ambo eiecti in pu micem transfigurantur.At in orientem mirum est statim a copto per solitudinesĩ nihil gigni præ ter spinam:quæ sitiens uocatur:& hanc raram admodum.In mari uero rubro siluas uiuere:ma xime laurum & oliuam ferentem baccas:& cum pluat fungos:qui sole tacti mutãtur in pumiceẽ. Fruticum ipsorum magnitudo ternorum est cubitorum caniculis referta:uix ut respicere e na ui tutum sit:remos plerunque ipsos inuadentibus.Qui nauigauere in indos Alexandri milites frondem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuisse:exemptam sole protinus in sa lem arescentem Iuncos quoque lapideos perq̃ similes ueris per littora:& in alto quasdam arbu sculas:colore bubuli cornus ramosas:& in cacuminibus rubentes:cum tractarentur: uitri modo fragiles.In igne autem ut ferrum exardescentes:restinctis colore suo redeunte.Eodem in tractu insularum siluas operit æstus:q̃q̃ altiores sint platanis populisque altissimis:folia laurea:flos uio læ:& odore & colore.Baccæ ut oleis:& ipsæ odoris iucundi autumno nascẽtes:foliis nunquam deciduis.Harum minores totas integit mare.Maximarum cacumina extant:ad quæ naues reli gantur:& cum decesserit æstus ad radices.Alias quoq; arbores in alto ab eisdem accepimus eo dem in mari uisas:semper folia retinentes:Fructum earum lupino similem.Iuba tradit circa tro glodytas insulas fruticem in alto uocari isidos plocamon corallio similem sine foliis: præcisum mutato colore in nigrum durescere.Cum cadat:frangi.Item alium qui uocetur charitoblepha ron efficacem in amatoriis.Spathalia eo facere & monilia fœminas.Sentire eum se capi:durariq; cornus modo:& hebetare aciem ferri.Quod si fefellerint insidiæ:in lapidem trãsfigurari.

uel iterius

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XIIII. PROOEMIVM.

In quo Fructiferæ Arbores Traduntur.

XTERNAE ARBORES INDOCILES Q VAE NASCI ALIBI q̃ ubi cœpere:& quæ in alienas non comeant terras:hactenus fere sunt.Licetq; iam de communibus loqui:quarũ omnium peculiaris parens uideri potest italia.Noscentes tantum meminerit naturas earũ a nobis interi dici:non culturas.Quãq̃ & colendi maxia i natura portio est.Illud satis mirari nõ queo:iterisse quarũdã memoriã:atq; etiam noĩum quæ auctores prodide re:notitiã. Quãuis.n.nõ cõmunicato orbe terrarũ maiestate romani ĩperii profecisse uitã putet cõmertio rerum:Ac societate festæ pacis:omniaq;:etiam quæ occulta ante fuerant:in promiscuo usu facta:At hercule non reperiunt:qui norint multa ab antiquis prodita:tñ priscorũ cura fertilior:aut industria fœlicior fuit:ante millia ãnorũ:inter pricipia litterarũ Hesiodo præcepta agricolis pandere orso:subsecutisq; nõ paucis hãc curam eius:unde nobis creuit labor. Quippe cum requirenda sint non solum postea iuuenta:uerũ etiam ea quæ inuenerant prisci desidia rerũ internitione memoriæ inducta.Cuius uitii causas quis alias q̃ publicas mundi inuenerit?Nimirũ alii subiere ritus.Circa q̃ alia mentes hominũ detinentur:& auaritiæ tantum artes colunt:antea inclusis gentiũ imperiis intra ipsas.Ideoq; & ingeniis quadã sterilitate fortunæ necesse erat animi bona exercere.Reges innumeri honore artium colebant:& in ostentatiõe has præferebant:opẽ & immortalitatẽ sibi per illas prorogari arbitrãtes.Quare abũdabãt & præmia & opera uitæ.Posteris laxitas mundi & rerũ amplitudo dãno fuit:postq̃ senator cẽsu legi cœptus.iudex fieri censu:magistratũ ducẽq; nil magis exornare q̃ census:postq̃ cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse:captatio in quæstu fertilissimo:ac sola gaudia in possidendo:pessũ iere uitæ precia:oẽsq; a maximo bono liberales dictæ artes in contrariũ cecidere:ac seruitute sola profici cœptũ.Alius hanc alio modo:& in aliis adorare:eodẽ tñ habendi quæstu ad spes hominũ tendente uoto.Passim uero etiam egregii aliena uitia q̃ bona sua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit:uita ipsa desiit.Sed nos oblitterata quoq; scrutabimur.Nec deterrebit quarũdã rerũ humilitas:sicut nec in animalibus fecit.Quãq̃ uidemus Virgiliũ præcellentissimũ uatẽ eadem causa hortorũ dotes fugisse:e tantisq; quæ rettulit flores modo rerũ decerpsisse.Beatum fœlicemq; gratiæ quindecim omnino generibus uuarũ nominatis:tribus oleæ:totidem pyrorum:malo uero tantum assyrio:cæteris omnibus neglectis.Vnde autem potius incipiemus q̃ a uitibus:Quarum principatus in tantum peculiaris italiæ est:ut uel hoc uno omnia gẽtiũ uicisse:q̃q̃ odorifera possit uideri bona:q̃q̃ ubicũq; pubescentium odori nulla suauitas præfertur.

De uitium natura:& quibus modis ferant. CA. .I.

Vites iure apud priscos magitudine quoq; inter arbores numerabãtur.Iouis simulacrũ in urbe populonia ex una conspicimus uite tot æuis incorruptũ.Itẽ massiliæ paterã: Metaponti templum iunonis uitigineis calumnis stetit.Etiamnum scalis tectũ Ephesiæ Dianæ scanditur uite una cypria(ut ferunt) quoniam ibi ad præcipuam altitudinem exeunt.Nec est ligno ulli æternior natura.Verum ista ex siluestribus facta crediderim:quãdo hæ uires tonsura annua coercẽtur:& uis earum omnis euocatur in palmites aut deprimitur in propagines:succique tantum gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores solique ingenia.Iam in campano agro populis nubunt:maritatasque complexæ:atque per ramos earum procacibus brachiis geniculato cursu scandentes cacumina æquant:in tantum sublimes ut uindemiator auctoratus rogum:ac tumulum excipiat.Nullo fine crescunt:diuidique aut potius auelli nequeũt. Villas & domos ambiri singularum palmitibus ac sequacibus loris memoria quoque dignum: Inter prima Valerianus quoque Cornelius existimauit.Vna uitis romæ in liuiæ porticibus subdiuales deambulationes umbrosis operculis opacat:Eademq; duodenis musti amphoris fœcũda.Vlmos quidem ubique exuperant.Miratumque altitudinem earum ariciæ ferunt legatum regis Pyrrhi:Cyneam facete lusisse in austeriore gustu uini:merito matrem eius pendere in tã alta cruce.Rumbotinus uocatur & alia nomine populus arbor italiæ padum transgressis:cuius tabulata in orbem patula replent:puroque producto dracone in palmem eius inde subrectos ra-

morum digitos flagella dispergunt. Eædem modici hominis altitudine adminiculatæ sudibus horrent: uineamq; faciunt: & aliæ improbo reptatu pampinorumq; superfluitate peritia domini amplo discursu atria media complentes. Tot differentias uel sola tantum italia recipit. Stat prouintiarum aliquarum per se uitis sine ullo pedamento: artus suos in se colligens: & breuitate crassitudinem pascens. Vetant hoc alibi uenti: ut in africa & in narbonēsis prouintiæ partibus. Excrescereq; ultra suos pollices prohibitæ: sēperq; pastinatis similes herbaꝝ mō uagantur per arua: ac succū terræ passim uuis bibunt: quæ ob id magnitudinē infantiū puerorum in interiore africæ parte exuperant uites. Vua non alibi gratior callo: ut inde possit inuenisse nomen duracini durus acinus. Nāq; genera magnitudine: colore: saporibus acini: innumera etiānū multiplicātur uino. Hic purpureo lucent colore: illic fulgent roseo: nitentq; uiridi. Cādidæ.n. nigræq; uulgare. Tument uero māmaꝝ modo bumasti. Prælongis dactyli porriguntᷣ acinis. Est & illa naturæ lasciuia: ut prægrandibus adhæreant pergulis parui: mites: & suauitate certantes: leptorogas has uocant. Durant aliæ per hyemē pensili cōcameratæ nodo. Aliæ in sua tantum continentᷣ aia ollis fictilibus: & insupr doliis inclusæ stipatæ uinaceis circūsudantibus. Aliis gratiā qui & uinis fumus affert. Fabrilis ūsq; gloriam præcipuā in fornacibus africæ Tiberii Cæsaris auctoritas fecit. Ante eū reticis prior mensa erat: & uuis Veronēsium agro. Quin & a patiētia nomē acinis datur passis: Cōdunt & musto uuæ: ipsæq; uino suo inebriant. Aliæ decoctæ in musto dulcescūt. aliæ uero sobolē nouā in matre ipsa expectant trāslucidæ uitro: affertq; acinis tandē: quā in doliis amphorisue duratricē illā firmitatē austeritas picis infusa pediculo. Iam inuenta uitis per se i uino picē resipiēs uiennēsem agꝝ nobilitās. Aruerno secanoq;: & heluico generibus nō pridē illustrata. Atq; hæc Virgilii uatis ætate icognita: a cuius obitu nonaginta agunt anni. Quid q̄ insertæ castris summā rerum imperiumq; cōtinent? Centurionū in manu uitis: & opimo premio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atq; etiā in delictis pœnam ipsam honorat. Nec non uineæ oppugnationū dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnū optinent locū: ut per sese uino ipso remedia sint.

De generibus uitium. CA. II.

Enera uitium comprehēdi numero unus existimauit Democritus: cūcta sibi græciæ cognita professus. Cæteri inumera atq; infinita esse ꝓdiderunt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec oīa dicentᷣ: sed maxime insignia: quippe quæ totidē sunt pene quot agri. Quamobrē celeberrimas uitiū aut gbus est aliqua proprietate miraculum ostendisse satis erit. Principatus dať amineis pp firmitatem senio quoq; ꝓficiscentem utiq; uiniq; uniuscuiusq; uitam. Quinq; eius genera. Ex iis germana mior acino melius deflorescit: imbres tempestatesq; tolerat. Nō item maior sed in arbore q̄ in iugo mīus obnoxia. Gemellaꝝ quibus hoc nomen uuæ semper geminæ dedere: asperrimus sapor: sed uires ꝑcipue. Ex iis minor austro læditur: cæteris uentis alitur: ut in uesuuio monte surrentinisq; collibus. In reliquis italiæ partibus non nisi arbori accōmodata. Quintū genus lanatæ ne feres miremur aut indos: adeo lanugoeā uestit. Pria ex amineis maturescit ocissime atque putrescit. Proxia dignitas ueiētanis rubēte materia. Quapp qdā rubellas appellauere uieas. Eæ mīus fertiles uīaceis & fæce nimiæ. Cōtra pruinas fortissimæ: siccitate magis q̄ ibre: æstu q̄ algore uexantᷣ. Quamobrā ī frigidis humidisq; prīcipatū optinēt. Fertilior quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianis apes dedere cognomen: præcipue earum auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipsæ pubescunt. Distant q̄ altera celerius maturescit: q̄q̄ & altera properante. Situs frigidos non respuunt: & tamen nullæ celerius imbre putrescunt. Vina primo dulcia austeritatem annis recipiunt: & rubra fiunt. Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atq; uernaculis italiæ. Cæteræ aduenere chio thasoue. Grecula non inferior amineis bonitate prætenera acino: & uua tam parua: ut nisi pinguissimo solo colere non profit. Eugeniam taurominitani colles cū generositatis cognomīe misere albano tantum agro: quoniam translata statim mutatur. Nāq; est aliquibus tantum locorum amor: ut omnem in iis gloriam suam reliquant: nec usq; transeant totæ. Quod & in rhetica allobrogica: quam supra picatam appellauimus: euenit: domi nobilibus nec agnoscendis alibi. Fœcundæ tamen bonitatis uice copiā ꝓstant. Eugenia feruētibus locis: rhetica tēperatis: allobrogica frigidis: gelu maturescēs: & colore nigra. Adhuc ex iis q̄s diximus: sed etiā e nigris uina uetustate in albū colorem transeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquādo tñ̄ cæli aut soli opera nō fallunt uetustatē: sicuti fescenia & cū ea florens biturica. Acino rarior nunq̄ floris obnoxii: quoniā antecedunt: uentisq; & imbribus resistunt. Meliores tñ̄ algentibus locis q̄ calidis: humidis q̄ sitientibus. Vix ulla magis tā denso uuaꝝ partu impatiēs uariantis cæli: sed cōtra tenorem unū algoris

æstusue cõstãs. Quæ minor ẽ ex eo gñe mollior. In neglecto solo morosa. Pingui putrescit. Graci
li oino nõ ꝑuenit. Mediã tẽperiẽ delicate quærit: ob hoc sabinis collibus familiaris. Vua eius in
decora uisu: sapore iucũda: nisi matura ꝓtinus rapiat̃: ẽt nõ putrescẽs cadit. Cõtra grãdiẽs eã tue
tur folioꝝ amplitudo: atqꝫ duricia. Insignes iã colore ĩter purpureas nigrasqꝫ medio heluolæ sæ
pius urarianti: & ob id uarianæ a quibusdã appellatæ. Præfert̃ in iis nigrior: utraqꝫ alternis annis
fertilis. Sed melior uino cũ parcior. Et præcipue duo gñā magnitudie acinj discernunt̃ Quibus
materies pluria: uuaqꝫ ollis utilissima: folio apio similis. Basilicã dirrhachini celebrãt. Hispaniæ
cocolubin uocãt. Rarior uua: æstus austrosqꝫ tolerat. Capiti inimica. Copiã larga Hispãi duo gñā
eius faciũt. Vnũ oblõgo acino altero rotũdo: nouissimas uidemiãt. Quo dulcior cocolubis: hoc
melior. Sed & austera trãsit in dulcẽ uetustate: & quæ dulcis fuit in austeritatẽ. Tũcqꝫ albanũ ui
nũ æmulant̃. Tradũt uesicæ uitiis utilissimũ ex eis potũ. Albuelis sũmis arboribus est fertilior:
uisula imis. Quãobrẽ circa easdẽ satæ diuersitate naturæ locupletã. Inerticulã e nigris appellauet̃
iustius sobriã dicturi: inueterato ꝑcipue cõmendabilẽ uino: sed uiribus innoxiã. Siqdẽ temulẽtiã
sola nõ facit. Fertilitas cõmẽdat cæteras: principẽqꝫ heluenacã. Duo eius gñā. Maior quã quidã
longã: minor quã arcã appellãt: nõ tã fœcũdã sed gratiorẽ haustu. Discernit̃ folio circinato. Veꝝ ul' arcelacã
utraqꝫ gracilis. Furcas subdere iis necessariũ: aliogn ubertatẽ suã ñ tolerãt. Maritimo afflatu gau uel marcã
dẽt: roscido odore. Nulla uitiũ minus italiã amat rara: parua: putrescens in ea. Vinũ quoqꝫ: qđ ge
10 nuit: æstate nõ exuperans. Nec alia macro solo familiarior. Græcinus qui aliogn Corneliũ Celsũ
transcripsit arbitrat̃ nõ naturã eius repugnare italiæ: sed culturã: auide palmites euocãtiũ. Ob id
fertilitatẽ suã absumi: si nõ ꝑpinguis soli ubertas lassescentẽ sustineat. Carbũculati negat̃: magna
11 dotæ: si ueꝝ ẽ: aliq̃ in uite e cælo nõ esse uis. Aestũ fert spionia: quã qdã spineã uocãt. Autũnisqꝫ
& imbribus piguescit. Quinimo nebulis una alitur. Ob id rauẽnati agro peculiaris. Auenıculã
inter optime deflorescentes: & ollis aptissimã cãpani malũt scirtulã uocare: alii staculã. Tarracĩ
ni numisianã nullas uires ꝓprias habẽtẽ: sed totã pin ͤe ac solũ ualeat. Surrentinis tñ efficacissi
ma testis uesuuio tenus. Ibi. n. murgentina e sicilia potissima: quã pompeianã aliqui uocãt. Latio
demũ feracẽ: sicut horconia in cãpania tãtũ uilitatis cibariæ: sed ubertate ꝑcipua. Tolerat & an
nos mœrica contra omnes ictus firmissima: nigro acino uinis uetustate rubescentibus.

Item de uitium generibus. CA. III.

12 T hactenus publica sunt gñā: cætera regionũ locorũqꝫ: aut ex iis ĩter se isito mixta. Si
quidẽ thuscis peculiaris est tuderois æquæ ẽt eius nois floẽtia. Est optima aretio tal
pana & etesiaca & cõseminia. Talpana nigra cãdidũ facit mustũ. Etesiaca fallax: quæ
quo plus tulit: eo laudabilius fundit. Mirũqꝫ fœcunditate cessat. Cõseminia nigra ui
no minime durãte. Vua maxime post. xv. dies q̃ ulla alia. Minus fertilis: sed cibaria. Huius folia
sicuti labruscæ priusq̃ decidãt: sanguineo colore mutat̃. Euenit hoc ẽt qbusdã aliis pessimi gene
ris argumẽto. Irtiola umbriæ meuanatiqꝫ & picẽo agro peculiaris est. Amiternino pumula. Iisdẽ
bãnanica fallax ẽ: amãt tñ eã municipii uuã Põpeii noie appellãt: q̃uis clulinis copiosiorẽ. Muni
cipii & tyburtes appellauere: q̃uis oleaginã nup inuenerit a solitudie oliuæ. Nouissima hæc uua
rũ ad hoc tp̃s repta ẽ. Vinaciolã soli qdẽ noiauerũt sabini ac laurẽti. Nã gauranas scio a falerno
agro trãslatas uocari falernas celerrime ubiqꝫ degenerãtes. Necnõ tarẽtinũ genus aliq fecere: præ
dulci uua. Capnias & bucuniates & tatrupia in thuris collibus nõ ante demetunt̃ q̃ gellauerit.
Pharia gaudẽt pisæ. Mutina perusinia nigro acio ĩtra quadriẽniũ albescẽte uino. Mirũ ubiqꝫ cũ
sole circũagi uuã: quæ ob id strepita uocat̃. Et in italia gallicã placere: trãs alpes uero picenã. Di
xit Virgilius tapsias & mareotidas & lageas cõpluresqꝫ externas: quæ nõ repiunt̃ in italia: sed sũt
ẽt nũc isignes uua nõ uino ambrosiaca duracina sine ullis uasis in uite seruabilis: tãta ẽ cõtra fri
gora æstus tẽpestatesqꝫ firmitas. Nec orthãpelos idiget arbore aut palis ipsa se sustinẽs. Non itẽ
dactylides digitali gracilitate. Colũbinæ aciosissimæ. Et magis purpureæ cognomie bimãmiæ:
qñ nõ racemos: sed uuas alias gerũt. Itẽ tripedanea: cui nomẽ a mẽsura est. Itẽ scripula passo acio. uel crepedanca
Et rhetica in maritimis alpibus appellara dissimilis laudatæ illi. Nãqꝫ hæc breuis cõferta acino:
degener uino: sed cute oium tenuissima Nucleo quẽ chiũ uocãt: uno ac minimo. Acinũ ꝑgrãdẽ
unum alterũue habens. Est & nigra aminea: cui syriace nomen imponunt. Item hispana ignobi
lium probatissima. In pergulis uero serunt̃ escariæ appellatæ e duracinis: albæ: nigræqꝫ. Et bũasti
totidẽ coloribus. Ac nondum dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pondere acini. Item pu
cina oium nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephanitis acinos foliis itercursãtibus. Et quæ
forenses uocantur celeres prouentu: uendibiles aspectu: portatu faciles. Contra dãnantur etiam

uisu cinerea & rhabuscula:& asinisca. Minus tamē caudā uulpiū imitata alopecis. Alexandrina appellaē uitis circa phalacram breuis:ramis cubitalibus:acino nigro:fabæ magnitudine:nucleo molli:& minimo:obliquis racemis pdulcibus:folio paruo:& rotūdo sine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonēsis puinciæ aruo inuenta est uitis uno die deflorescēs:ob id tutissima car bonicā uocāt:quā nūc tota puicia cōserit. Insignia culturæ uineaꝝ. CA. IIII.

Catonum ille primus triumpho & cēsura super cætera insignis magis tñ etiānū clari tate litteraꝝ:præceptis oīum reꝝ expetendaꝝ datis generi romano. Inter pria uero agrū colēdi. Illius uero æui cōfessione optimus ac sine æmulo agricola pauca attigit uitiū gña:quarūdā ex iis ēt iam noībus abolitis toto separatim tractatu testatus sen tentiā. Cuius excellētia indicāda est:ut in omni genere noscamus q̄ fuerint celeberrima. Anno dc. urbis circa captas carthaginē ac corinthum cum supremum is diem obiit:& quātum postea ccxxx. annis uita profecerit. Ergo de uitibus uuisq̄ ita prodidit. Qui locus uino optimus dicit esse:& ostentus solibus. Amineū minusculū & geminū:eugenium:heluinum:minusculū cōseri to. Qui locus crassior aut nebulosior amineum maius:aut murgentinum:apicium: lucanum se rito. Cæteræ uites misellæ maxime in quem uis agrum conueniunt. In lora rectæ conduntur. Quas suspendas duracinas amineas maiores:uel ad fabrum ferrarium pro passis hæ recte seruā tur. Nec sunt uetustiora de illa re latinæ linguæ præcepta:tam prope ab origine rerum sumus. Amineam proxime dictam: Varro scantianam uocat. In nostra ætate pauca exempla cōsumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittēda:ut noscantur etiam præmia:quæ in omni re maxi me spectantur. Summam ergo adeptus est gloriam Acilius Steneleus e plebe libertina. lx. iugeꝝ non amplius uineis excultis in momentano agro:atq̄ æque. cccc. nummis uenundatis. Magna fama & Vetulano Egilao pinde libertino fuit in cāpaniæ rure linternino:maiorq̄ ēt fauore ho minum quoniam ipsum Africani colebat exilium. Sed maxima eiusdem Stenelei opera Rhem mium Palæmonem alias grammatica arte celebrem in hisce. xx. annis mercatum. dc. nummum

uel uinetis in eodē momentano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Est autem usq̄ quaq̄ nobilitas mercis per omnia suburbana:ibi tamen maxima: quoniā & neglecta per indiligētiā prædia parauerat: Ac ne in pessimis quidem elegantioris soli hæc aggressus excolere:non uirtute animi: sed uani tate. Quæ primo notata mira in illo fuit. Pastinatas enim deintegro uineas cura Steneleum agri colam imitatus ad uix credibile miraculum perduxit. Intra octauum annum. cccc. nummū em ptori ad dicta pendente uindemia. Cucurritq̄ nō nemo ad spectandas uuaꝝ in iis uineis strues

uel altiores litteris eius altioribus:contra id pigra ciuitate sibi patrocinante. Nouissime Anneo Seneca prin

uel uicini tate cipatu traditionis ac potentia:quæ postremo nimia fuit super ipsum. Minime utique miraturi Anneum tanto prædii eius amore captum:ut non puderet inuiso alias & ostento futuro trade re palmā eam emptis quadruplicato uineis illis intra decimum fere curæ annum: digna opera quæ in cæcubis setinisq̄ proficeret:quando & postea sæpenumero septenos culeos singula iuge ra:hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac ne quis uictam in hoc antiquitatē arbitraretur. Idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit. Efficacibus exemplis non ma ria plus temerata conferre mercatori:non in rubrum littus indicumue merces petitas:q̄ sedulū ruris larem. Vino antiquissima claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito:ut auctor est Homerus. Neque enim fabulosa aut de origine uarie prodita consectamur. Præterq̄ Aristeū primum omnium in eadem gente mel miscuisse uino suauitate præcipua:utriusque naturæ spō te prouenientis. Maroneum uicies tantū addito aquæ miscendum Homerus pdidit. Durat etiā uis in eadem terra generi uigorque indomitus. Quippe cum mutianus ter consul ex iis:qui nu perrime prodidere:sextarios singulos octonis aquæ misceri cōperit præsens in eo tractu. Esse āt colore nigrum:odoratum:uetustate pinguescere. Et pramnio quod Homerus celebrauit: etiam nunc honos durat. Nascitur smyrnæ regione iuxta delubrū matris deum. In reliquis generi cla ritas non fuit alicui. Anno fuit omnium generum bonitas. L. Opimio cōsule: cum. C. Gracchus Tri. ple. seditionibus agitatis interemptus:ea cæli temperies fulsit:quā coctura uocant solis ope re:natali urbis. dcxxxiiii. Durātq̄ adhuc uina ducentis fere annis iam in speciem redacta mellis

uel si non peruincantur asperi. Etenim hæc natura uinis in uetustate est:ne portari per se queant sine puinciæ aqua:usq̄ in amaritudinem carie indomita. Sed cæteris uinis cōmendandis minima aquæ mixtura medi camenta sunt:quo fit ut eius temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nūmi statuan tur. Ex his tñ usura multiplicata semissibus:quæ ciuilis ac modica est. In. C. Cæsaris Germanici filii principatu annis centumsexaginta singulis uncias uini constituisse nobili exēplo docuimus

referentes uitam Pomponii Secundi uatis:cœnamq; quã principi illi dedit. Tantũ pecuniarum
detinent uini apothecæ. Nec alia res maius incremẽtum sentit. Ad uicesimum annum maiusue
ab eo dispendium:non perficiente precio. Rara quippe adhuc fuere:nec nisi in portatis:singulis
testis milia nummum. Viennenses soli picata sua:quorum genera plura diximus:pluris permu-
tasse:sed inter sese amore patrio creduntur. Idque uinum frigidius reliquis existimatur in frigi-
do potu.

De natura uini. CA. V.

Ino natura est exhausto accẽdendi calore uiscera intus: Foris infuso refrigerãdi. Nec
alienum fuerit commemorare hoc in loco:qđ Androcides sapientia clarus ad alexã-
drum magnum scripsit:intemperantiam eius cohibens. Vinũ potaturus rex: memen-
to te bibere sanguinem terræ:Sicuti uenenum est homini cicuta : sic & uinum. Qui- uel ita & ci
bus præceptis si ille obtemperauisset:profecto amicos in temulentia non interemisset. Prorsus cutæ uinũ
ut iure dici possit:neq; uiribus corporis utilius aliud:neque aliud uoluptatibus perniciosius : si
modus absit.

Vina generosa. CA. VI.

Enera ãt uini alia aliis gratiora esse quis dubitet?aut non ex eodem lacu aliud p̃stan-
tius potu esse altero?aliud alterũ germanitate præcedere siue testa siue fortuito euen-
tu?Quãobrem de principatu se quisq; iudicem statuat. Liuia Augusta .lxxxii. annos
uitæ pucino uino rettulit acceptos non aquoso. Gignitur in sinu adriatici maris:non
procul a timauo fonte:saxeo colle:maritimo afflatu paucas coquẽte amphoras. Nec aliud apti-
us medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim quod græci celebrantes miris laudibus pictą-
num appellauerunt ex adriatico sinu. Diuus Augustus setinum prætulit cũctis:& fere secuti pri-
cipes propter confessa experimenta non temere cruditatibus noxis. Ab eo saliua nascitur supra uel simile
forum Apii. Antea cecubo erat generositas celeberrima in palustribus populeis:sinu amiclano
quod iam intercidit:& incuria coloni lociq; angustia. Magis tamen fossa Neronis:quã a baiano
lacu ostiam usq; nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas falerno agro erat. Et ex eo maxi-
me faustiano cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoque nimietate copiæ potius q̃ bo-
nitati studentium. Falernus ager a ponte campano leua petentibus urbanam coloniam syllanã
nuper capuæ contributam incipit. Faustianus autem circiter quattuor milliaria a uico prope ce-
dias:qui uicus a sinuessa sex milibus abest. Nec ulli in uino maior auctoritas. Solo uinorũ flam-
ma accenditur. Tria eius genera. Austerum:dulce:tenue. Quidam ita distingunt. Summis col-
libus gauranum gigni:mediis faustianum:imis falernum. Non omittendum autem nulli eorum
quæ celebrentur:iucundum saporem uuæ esse. Ad tertiam palmam uariæ uenere. Albanæ urbi
uicinæ prædulces:ac raræ in austero. Item surrentina in uineis tantum nascentia conualescenti-
bus maxime probata:propter tenuitatem salubritatemq;. Tiberius Cæsar dicebat cõsensisse me-
dicos:ut nobilitatem surrentino darent:alioquin esse generosum acetum. C. Cæsar:qui successit
illi nobilem uappam. Certant massica æque ex monte gaurano puteolos baiasque prospectan-
tia. Nam falerno contermina statana ad principatus uenere non dubie:palamq; fecere. Sua qui-
busq; terris tempora esse secundum q̃ rerum prouentus occasusq; iuncti. Iis præponi solebant
caleni:& quæ in uineis arbustisq; nascuntur fundana. Ex alia uicina urbis ueliternina priuerna- uel uicinis
tiaq;. Nam quod signiæ nascitur austeritate nimia continendæ utile aluo : inter medicamen-
ta numeratur. Quartum curriculũ publicis epulis optinuere a Diuo Iulio (is enim primus au-
ctoritatem iis tribuit:ut epistolis eius apparet)mamertina circa messanã in sicilia genita. Ex iis
potulana ab auctore dicta:in loco proxima italiæ laudantur præcipue. Est & in eadem sicilia &
tauromini tanis honos lagenis pro mamertino plerũq; subditis. Ex reliquis autem a supero ma-
ri prætutia:atq; anconæ nascentia:& quæ a palma una forte enata palmesia appellantur. In me-
diterraneo uero cesenatia mecenatiana. In ueronẽsi item rhetica falernis tantũ posthabita a Vir-
gilio. Mox optima ab intimo sinu maris hadriana. Ab infero autem latinensia:grauicana:stonię-
sia. Etruriæ palmam luna habet:Liguriæ genua. Inter pyreneum alpesq; massilia : gemino sapo-
re:quando & condiendis aliis pinguius gignit:quod uocãt succosum. Ceretano inter gallias cõ-
sistit auctoritas. De reliquis in narbonẽsi genitis asseuerare non est:qm̃ officinam eius rei infece-
re tingentes fumo:utinamq; non & herbis ac medicamentis noxiis. Quippe ẽt aloen mercãtur:
quo saporẽ colorẽq; adulterant. Verũ & longinquiora italiæ ab ausonio mari nõ carent gloria:
tarẽtina:& seruitiana:& cosentiæ genita:& tẽpsę:ac babiæ lucanaq; añcedẽtibus thurinis. Oium
uero eorũ maxime illustrata messalle potu:& salute lagarina nõ p̱cul grumento nascẽtia. Cãpa- uel agrigẽ-
nia nup excitauit nouis noibus auctoritatem:siue cura siue casu:ad q̃rtũ neapoli lapidẽ trebel- to

uel trebel- lanis licis iuxta capuā caulinis:& in suo agro trebulanis:alioqui semper inter plebeia & trifollinis glo-
riata .Nā pompeianis summū decē annoꝝ incrementū est nihil senecta conferente.Dolore etiā
capitum in sextam horam diei sequētis infesta deprehendunť.Quibus exēplis(nisi fallor)mani-
festū est patriā terráq; referre:non uuam.Et superuacuū geneꝝ cōsectationem in numeꝝ:cū ea
ul' lusitana dem uitis aliud aliis locis pullulet.Hispaniaꝝ lalerana copia nobilitanť.Elegantia uero tarraco
nēsia:atq; lauronēsia:& balearica ex insulis conferuntur italiæ primis.Nec ignoro multa præter-
missa plerosq; existimaturos:quando suum cuiq; placet:& quocunque eatur:fabula eadem repe
5 riatur.Diui Augusti iudiciorum ac palati peritissimum e libertis censuram uini in epulas eius fa
cientem dixisse hospiti de indigena uino:nouum quidem sibi gustum esse eum atque non ex no
bilibus:sed Cæsarem non aliud potaturum.Nec negauerim & alia digna esse fama.Sed de qui-
bus consensus æui iudicauerunt hæc sunt Vina transmarina. CA. VII.

Vnc simili modo transmarina dicemus.In summa gloria post Homerica illa:de qui
bus supradiximus fuere thasium:chiumq;.Ex chio quod arsium uocant.Iis addidit
lesbium Erasistrati maximi medici auctoritas circiter.ccccl.anno urbis romæ. Nunc
gratia ante omnia est clazomenio:postq̄ parcius mari condiunt.Lesbium sponte na-
turæ suæ mare sapit. Nec tmolio per se gratia ut uino:sed cuius dulci admixto reliquorū duri
cia suauitatem accipiat simul & ætatem:quoniam uetustiora protinus uidētur. Ab iis dignatio
est sycionio:cyprio:telmesico:tripolitico:berritio:tyrio:sebennitico.In ægypto hoc nascitur tri-
bus generibus uuarum:ibi nobilius thasio & alopece.Post hæc auctoritas hippodomantio:my-
uel ꝓtopo stico:cantharitæ:protropo:cnidio:catace:caumnitæ:petritæ:mycōio.Nam mesogitē capitis do
lores facere compertum est:Nec ephesium salubre esse:quoniam mari & defruto condiať.Apa-
menum mulso præcipue conuenire dicitur:sicut prætutium in italia.Est enim & hæc proprie-
tas generum:ut dulcia utique inter se non congruant.Exoleuit & protagiō:quod italicis proxi-
mum fecerant Asclepiadis scholæ.Apollodorus medicus in uolumie quo suasit Ptolemæo regi
quæ uina biberet:italicis etiam tum ignotis:laudauit in ponto naspercenitē:mox oroeticū:enea
then:leucadiū:ambracioten: & quod cunctis prætulit præparentium.Sed minoris famæ esse di
xit:quoniam sex annos non placeret.

De uino quod uocatur biæon:genera.yii. CA. VIII.

Actenus bonitas uini nationibus debetur.Apud græcos iure clarissimum nomen ac-
cepit:quod appellauerunt Biæon ad plurimos ualitudinum usus excogitatum:ut dó
cebimus in parte medicinæ.Fit autem hoc modo.Vuæ paulum ante maturitatē de-
cerptæ siccanť acri sole ter die uersatæ per triduum:q̄rto exprimunť:dein cadis sole inueteranť.
Cui marinā aquā largiorē miscent:a serui furto origie orta sic mensuram explentis.Idq; transla
uel leucoe- nium tu in album mustum leucochin appellatur.In aliis autem gētibus simili modo factū tethalasso-
menon uocant. Thalassiten autē uasis musti deiectis in mare.Quo genere præcox fit & uetusti-
uel leuco- chrum us.Necnon apud nos quoq; coum uinum ex italico faciendi rationem Cato demōstrauit.Super
cætera in sole q̄driennio maturandū ꝑcipiens.Rhodiū coo simile est.Phorineū salsius coo.Om-
uel biēnio nia transmarina septem in sex annis ad uetustatem mediam peruenire existimantur.

De dulcium generibus.xiiii. CA. IX.

Inū oē dulce minus odoratū:quo tenuius eo odoratius.Colores uinis q̄ttuor.Albus:
fuluus:sanguineus:niger.Psythiū & melápsythiū passi gña sūt suū saporē nō uini refe
rētia.Cisibilites uero mulsi in galatia nascēs & balinciū in sicilia.Nā siræū qd' alii he
psema:nři sapā appellāt:igenii ñ naturæ opus ē:musto usq; ad tertiā ꝑtē mēsuræ decocto.Quod
ubi factū ad dimidiā est:defructū uocamus.Oīa in adulteriū mellis excogitata.Sed priora uua
terraq; cōstāt.Passū a cretico ciliciū probať & africū:& in italia ꝓuinciisq; finitimis. Fieri certū
est ex uua quam græci sticam uocār:nos apianā.Itē scirpula diutius in uite sole nuis adustis aut
feruēte oleo.Quidā e q̄cūq; dulci dū ꝑcocta alba faciunt siccantes sole:donec paulo amplius di
midiū pondus superfit.Tusasq; leniter uuas exprimūt.Deinde q̄tū expressere adiiciunt uinaceis
aq̄ puteanæ:ut & secūdariū passū faciant.Diligētiores eodem modo siccatis acinos eximunt:ac
sine sarmentis madefactos uino excellenti donec intumescāt:exprimūt.Et hoc genus añ cætera
laudant.Ac simili mō aqua addita secūdariū faciūt.Medium inter dulcia uinum est quod græ
ci aigleuces uocāt:hoc ē semper mustum.Id euenit cura:qm̄ feruere prohibetur. Sic enim appel
lant musti in uina transitum.Ergo mergunt e lacu protinus in aq̄ cados:donec bruma transeat
& cōsuetudo fiat algēdi.Est etiānū aliud genus eius ꝑ se:quod uocat dulce narbonensis prouin

tia:& in ea maxime uocontia. Afferuat eius gratia uua diutius in uite: pediculo in torto. Ab aliis ipse palmes incidit in medullá. Ab aliis uua torret in tegulis: oía ex heluennaca uite. Iis adiuerũt aliqui qd' uocant diachyton: uuis in sole siccatis loco cluso p dies sptẽm in cratibus totidẽ pedibus a terra alte: noctibus a rore defensis: octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq;. Dulci e gñe est & melitites. Distat a mulso quod fit e musto: cũ quinq; congiis austeri musti cõgio mellis & salis cyatho sufferuefactis austeq;. Sed inter hæc gña potuũ ponere debeo & ptropum: ita appellatur a quibusdã mustum sponte defluẽs anteq̃ calcentur uuæ. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi. Postea in sole .xl. diebus torrẽt æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuteriis & secundariis uini genera tria. CA. X.

NOn possunt iure dici uina: q̃ græci deuterias appellant: Cato & nos loram: maceratis aqua uinaceis. Sed tñ inter uina oparia numerãt. Tria eoq; gña. Decima parte aquæ addita q̃ musti expressa fit: & ita nocte & die madefactis uinaceis: rursusq; ꝑlio subiectis. Alteq; qd' hoc modo græci factitauere: tertia pte eius qd expressum fit addita aquæ: expssoq; decocto ad tertias ptes. Tertiũ ẽ fæcibꝫ uini expssum: qd fæcatũ Cato appellat. Nulli ex iis plus q̃ anno usus.

Quæ nuper in italia generosa uina esse cœperunt. CA. XI.

NErum inter hæc subit mentem cum sint genera nobilia quæ ꝓprie uini intelligi possint .lxxx. fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ esse. Longe ꝑterea ante cunctas terras: & hinc deinde altius cura serpit non a primordio hanc gratiam fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita. CA. XII.

AVctoritatem post sexcentesimum forte urbis annum cœpisse. Romulum lacte nõ uino libasse indicio sunt sacra ab eo instituta: q̃ hodie custodiunt morem. Numæ regis posthumia lex est. Vino rogum ne respergito. Quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadẽ lege ex imputata uite libari uina diis nefas statuit: ratiõe excogitata ut putare cogerẽtur alias aratores & pigri circa arbusti picula. M. Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tulisse uini mercede: quod tum in latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis: & de uinis antiquoq;. CA. XIII.

NOn licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus inter exempla Egnatii Meteunini uxorẽ q uinum bibisset e dolio: iterfectã fuste a marito: eumq; cædisa Romulo absolutum. Fabius pictor in annalibus suis scripsit. Matronã q loculos in qbus erãt claues uinariæ cellæ resignauisset: a suis inedia mori coactã. Cato ideo ꝓpinquos fœminis osculũ dare: ut sciẽt an temetũ olerẽt. Hoc tũ nomẽ uino erat: unde & temulẽtia appellata. Cn. Domitius iudex ꝓnunciauit mulierẽ uideri plus uini bibisse: q̃ ualitudinis cã uiro isciente: ac dote mulctauit. Diuq; eius rei magna parsimõia fuit. L. papyrius iperator aduersus sannites dimicaturus uotũ fecit: si uicisset: Ioui pocillũ uini. Deniq; iter dona sextarios lactis datos inuenimus nusq̃ uini. Idẽ Cato cũ i hispaniã nauigaret: unde cũ triũpho rediit. Nõ aliud inqt uinũ bibi q̃ remiges: i tñ dissimilis istis q etiã cõuiuiis alia q̃ sibimetipsis ministrãt aut ꝓcedẽte mensa subiiciunt. Laudatissima apud priscos uina erant miro odore condita: ut apparet i Plauti fabula: q persa inscribitur: q̃q̃ in ea & calamum addi iubet. Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius: uel Meconii uel myrrhæ

Dosennus his uersibus decreuit.

Mittebãt uinum pulchum murrinam. E in acharistione.

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteum Capitonẽ in eadem snía fuisse uideo: qm̃ i pseudolo sic

Quod si opus est ut dulce promant idem & quid habeant roga.

Murrinam: passum: defrutum: mella.

Quibus apparet non inter uina modo murrinam: sed inter dulcia quoq; nolatum.

De apothecis & de uino opimiano. CA. XIIII.

APothecas fuisse: & diffundi solita uina: anno .dcxxxiii. urbis apparet indubitato opimiani uini argumento: iam intelligente suum bonum italia. Nondum tamen ista genera in claritate erant. Itaq; omnia tunc genita unũ habent consulis nomẽ. Sic quoq; diu trasmarina fuerunt in auctoritate ad attauos usq; nostros etiam falerno iã repto: sicut apparet ex illo comico uersu Anaxipolis thasii.

Quinq; thasii uini in se depromam falerni bina.
P.Licinius crassus &.L.Cæsar cẽsores:anno urbis conditæ.dc.lxv.edixerũt ne quis uinum græ-
cum amineumq; octonis æris singula quadrãtalia uenderet.Hæc.n.edicti uerba sunt.Tanta ue-
ro uino græco gratia erat:ut singulæ potiones in uno cõuictu darẽtur.Quibus uinis auctoritas
fuerit sua in mẽsa.M.Varro his uerbis tradit.L.Lucullus puer apud patrem nũq̃ lautũ cõuiuiũ
uidit:in quo plus semel græcũ uinum daretur.Ipse cũ rediit ex asia milia cadorũ:diuisit amplius
centum .C. Censius:quem prætorem uidimus:chium uinum in domum suam illatum dicebat
tum primum:cum sibi cardiaco medicus dedisset.Hortẽsius super.x.cados hæredi reliquit.Ha
ctenus Varro.

De liberalitate Cæsaris in uino. CA. XV.

Vid ni & cæsar dictator triumphi sui cœna uini falerni amphoras cẽtum: chii cados
centum in conuiuia distribuit.Idem hispaniensi triumpho chium & falernum dedit.
Epulo uero in tertio consulatu suo falernum:chium:lesbium:mamertinum:quo pri-
mum tpe quattuor genera uini apposita constat.Postea ergo alia oia in nobilitatẽ ue
nerunt circiter septingentesimum urbis annum.

De uinis factitiis. CA. XVI.

Taq; non miror innumerabilia pene genera factitii reperta multis ante sæculis : quæ
nunc dicemus omnia ad medicinæ usum pertinentia. Omphacium quomodo fieret
propter unguenta diximus priore libro.Fit e labrusca:hoc est uite siluestri: quod uo-
uel macera catur oenanthinũ.Flores eius libris duabus in musti cado macerati post.xxx.dies mu
tis tãtur.Præter hoc radix labruscæ & acini coria perficiunt.Ii paulo postq̃ defloruere: singulare re
medium habent ad refrigerãdum in morbis corporum ardores gellidissima(ut ferunt) natura.
Pars eorum æstu moritur:priusq̃ reliqui qui solsticiales dicuntur. Vniuersi nunq̃ maturescunt:
Et si prius q̃ tota uua maturescat:incocta detur cibo gallinaceo generi:fastidiũ gignit uuas ap-
petendi.Factitiorum primum fit ex ipso uino:quod uocant adynamon hoc modo. Albi musti
sextarii.xx.aquæ dimidium:feruet donec exquoquatur aquæ mensura.Alii marinæ sextarios.x:
tantũdem pluuiæ in sole.xl.diebus torrent.Dant ægris:quibus uini noxam timent. Proximum
fit e milii semine maturo cum ipsa stipula libram & quadrantem in congios duos musti mace-
rant.Et post septimum mensem transfuso.Ex loto arbore:frutice:herba dictũ est: uti quæq; fie
rent.Fit & e pomis quæ dicemus:interpretationibus nõ nisi necessariis additis. Proximumq; et
e palmis:quo parthi & indi utuntur:& oriens totus.Maturarum quas uocant & chydæas mo-
dio in aquæ congiis tribus macerato expressoq;.Sic fit & sycites e fico:quem alii palmiprunum:
uel catorci alii trocin uocant.Aut si dulce esse non libeat:pro aqua tantũdem uinaceorũ adiiciunt . Ex cy-
ten pria fico & acetum fit præcellens:atq; alexãdrino quoq; melius.Vinum fit & ex siliqua syriaca:
& e pyris:malorumq; omnibus generibus.Sed e punicis quod rhoiton uocãt.Et e cornis:mespi
lis:sorbis:moris siccis:nucleis pineis.Hi musto madidi exprimũtur.Superiora per se mitia.Myr-
titen Cato quemadmodum fecerit hoc paulo post indicabimus.Græci uero & alio modo: Ra-
mis teneris cum suis foliis in albo musto decoctis tusis libra in tribus musti congiis deferuere
faciunt:donec duo supersint.Quod ita siluestris myrti baccis factum est:myrtidanum uocant.
Hoc manus tingunt.Ex iis quæ in hortis gignũtur fit uinum e radice asparago:cunila:origano:
apii semine : ambrotono : mentastro :ruta : nepeta:serpillo : marrubio . Manipulos binos tun-
dunt in cadum musti:& sapæ sextarium:& aquæ marinæ heminam.E napis fit .xl. denariorum
pondere in sextarios binos musti addito.Itẽ e scylla radice.Inter flores & rosæ foliis tusis:in lin
teoloq; in mustum colatis cum ponduscolo ut sidat.xl.pondere denariorum: in sextarios uice-
nos musti:nec ante tres menses uase aperto.Item e nardo gallico:& aliud e siluestri. Aromatiten
quoq; inuenio factitatum non tm̃ unguentorũ compositione.Prio ex myrrha(ut diximus)mox
e nardo celtico:calamo:aspalatho:offis i mustũ:aut dulce uinũ defectis.Alii de calamo:iũco:co
sto:nardo:syriaco:amomo:casia:cinamomo:croco:palma:assaro:silr & offa.Apud alios nardi:&
malobathri selibris in musti cõgios duos additis.Qualia nũc quoq; fiunt pipere & melle addi-
to:q̃ alii cõdita:alii piperata appellãt.Inuenit̃ & nectarites ex herba:q̃ alii Helenion:alii medicã:
alii symphyton :alii idem & horestion:alii nectaream uocant:radice ponderis .xl. denariorũ in
sextarios sex musti addita.Similiter i linteo.Ex cæteris herbis collatis fit absinthites in.xl.sexta-
riis musti absinthii põtici libra decocta ad tertias ptes:uel scopis absinthii i uinũ additis.Silr hy
sopites e cilicio hysopo unciis tribus in duos congios musti coniectis:aut tusis in uinum. Fiunt

utraq; & alio modo circa radices uitium sato. Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato
docet. Sic fit & scamonites. Mira uitium natura saporem alienũ in se trahẽdi: qualem & salicum
redolent patauinorũ in palustribus uindemiæ. Sic & helleborũ serit in thaso: aut cucumis silue
ster: aut scamõea: quod uinum ectromatiũ uocant: quoniam abortus facit. Fit & ex herbis: qua
rum natura suo loco dicet. E stæchade & radice gẽtianæ: & tragorigano: & dictamo: assaro: dau
co: elelisphaco: panace: acoro: Coniza: thymo: mandragora iunco. Vocarunt & sycinum: & itha
comelin: & lectisphagiten: quorum iam obliterata ratio ẽ. Ex fruticũ uero generi cædri utriusq;
cupressi: laurus: iuniperi: pini: pyri: terebinthi: calami: lentisci. Baccas aut lignum recens in mu
sto decoquũt. Item chamæleæ & chamæpithios & chamædryos lignum. Eodem modo & exflo
re in congium musti decem denariorum pondere addito.

De hydromelle & oxymelle. CA. XVII.

Fit uinum ex aqua ac melle tantum. Quinquennio ad hoc seruari cælestem iubent ali
qui prudentiores. Alii statim ad tertias partes decoquũt: & tertiam mellis ueteris ad
iiciunt. Deinde. xl. diebus canis ortu in sole habent. Alii diffusa ita decimo die obtu
rant. Hoc uocatur hydromel: & uetustate saporem uini assequit: nusq̃ laudatius q̃ in
phrygia. Quin & acetum melle temperabatur: adeo nihil itemptatum in uita fuit. Oxymel hoc
uocarunt: mellis decem libris: aceti ueteris heminis quinq;: salis marini libra: aquæ pluuiæ sexta
riis quinq; sufferuefactis decies: mox elutriatis: atq; ita inueteratis. Omnia ab Themisone sum
mo auctore dãnata. Et hercule coactus eorum usus uideri potest: nisi siquis naturæ opus credit
aromatiten: & ex unguentis uina cõposita: aut ut biberẽtur genuisse eam frutices. Ista sunt cogni
tu iucunda solertia humani animi omnia exquirente. Nihil quidem ex iis anno durare: præterq̃
quæ uetustate ipsa fieri diximus. Et plura ne tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigiosa genera uini. CA. XVIII.

Sunt & in uino prodigia. Dicitur in archadia fieri quod fœcunditatem fœminis im
portet; uiris rabiem. At in achaia maxime circa carynĩam abigi partum uino: atq; etiã
si uuam edant grauidæ: cum differentia in gustatu nõ fit: Troezenium uinum qui bi
bunt negãtur generare. Thasios duo genera uini diuersa facere proditur. Vnum quo
somnus concilietur: alterum uero quo fugetur. Apud eosdem uitis theriace uocatur: cuius & ui
num & uua contra serpentium ictus medetur. Libaneos thuris odore: ex qua diis prolibãt. E di
uerso aspẽdios dãnata a feris. Ferũt eã nec ab alite ulla attigi. Thasiã uuã ægyptus uocat apud se
pdulcẽ: q soluit aluũ. Est cõtra in lycia quæ solutã firmat. Aegyptus & ecbolinã hẽt abortiuos
facientẽ. Vina in apothecis canis ortu mutantur quædã: posteaq; restituunt sibi. Sit & maris na
uigio: cuius iactatus iis quæ durauerint: tantũ uetustatis adiicere sentitur quantum habuerint.

Quibus uinis ad sacra uti fas: nõ sit: & q̃bus generibus musta condiantur. CA. XIX.

Et q̃m religiõe uita cõstat: plibare diis nefastũ hẽtur uino pterimputatæ uitis: fulmi
ne tactæ: quãq̃ iuxta hois mors laq̃o pepẽderit: aut uulneratis pedibus calcata: & qđ
circũcisis uinaceis pfluxerit: aut supne deciduo ĩmũdiore lapsu aliquo polluta. Item
græca: q̃m aquã habeat. Vitis ipsa quoq; mãdit decoctis caulibus sumis: q & cõdiunt
ĩ aceto ac muria. Verũ & de appatu uini dixisse cõueniat: cũ græci priuati ea pcepta tradiderit;
artẽq; fecerit: sicut Euphron & Aristomacus & Coniades & hicesius. Africa gypso mitigat aspitã
tẽ: necnõ aliq̃bus sui partibus calce. Græcia argilla aut marmore: aut sale: aut mari lenitatẽ exci
tat. Italiæ ĩ pte aliq̃ rabulana pice ac resina cõdire musta uulgare ẽ ei: puintiisq; finitimis. Anni uel radula
prioris uina nõnusq̃ fæce acetoue cõdiũt. Necnõ & ex ipso musto fiunt medicamina. Decoquit na
ut dulcescat portione uiriũ. Nec durare ultra annuũ spatiũ tale pditur. Aliq̃bus in locis deco
quunt ad sapas musta: infusisq; iis ferociã frangũt. Et in hoc tñ genere & in omni alio subministrant
uasa ipsa cõdimentis picis. Cuius faciendæ rõ pximo dicet uolumine.

De picis generibus: & resinis: & mustis condiẽdis: & de aceto & fæce. CA. XX.

Arborum succo manantiũ picẽ resinamq; alia ortæ in oriente: aliæ in europa ferunt.
Quæ inter est asia utrinq; quasdam habet. In oriente optimam tenuissimamque te
rebinthi fundunt. Deinde lentisci: quam & masticẽ uocant. Postea cupressi acerrimã
sapore. Liq̃dã oẽs & tñ resinã. Crassiorẽ uero & ad pices faciẽdas cædrus. Arabica re
sina alba ẽ: acri odor difficilis coq̃nti. Iudaica callosior: & terebinthi quoq; odoratior. Syriaca atti
ci mellis similitudinẽ habet. Cypria antecedit oẽs. Est ãt melleo colore carnosa. Colophonia pter
cæteras fulua: si terat alba fit: grauior odor. Et ob id nõ utunt ea unguẽtarii. In asia q̃ fit e picea

admodum candida:spargas uocatur. Resina omnis dissoluitur oleo. Quidam & creta figulinarum hoc fieri arbitranẗ. Pudetq̧ cõfiteri:maximũ iam honorem eius esse in euellendis a uirorũ corporibus pilis. Ratio aũt cõdiendi musta in primo feruore qui nouẽ diebus cũ plurimũ pagitur:aspersu picis:ut odor uino contingat:& saporis quædã acumina. Vehementius id fieri arbitranẗ crudo flore resinæ:excitariq̧ lenitatẽ. E diuerso crapulã cõpesci:& feritatẽ nimiam:frãgiq̧ uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat:ultus addi. Liguriæ maxime circũpadanisq̧ mustis utilitas discerniẗ hoc mõ pugnacibus mustis crapulæ plus indiẗ:lenibus parcius. Sũt q & ex utroq̧ condiri uelint. Necnon alia quæ multiplici natura. Vitiũq̧ musto quibusdã in locis iterũ sponte feruere:qua calamitate cũ deferbuit depit sapor:uappæq̧ accipit nomẽ. Probrosum ẽt hoĩum cũ degenerauit aius. Aceti enim neqciæ inest uirtus magnos ad usus:& sine qs uita mitior degi non possit. Cætero uinorũ medicaminis tãta cura est:ut cinere apud quosdã ceu gypso alibi quibus diximus modis instaurenẗ. Sed cinerẽ e uitis sermentis aut quercu pferunt. Quin & marinã aquã eiusdẽ rei gratia ex alto peti iubent:seruariq̧ ab eqnoctio uerno:aut certe nocte solstitio & aquilone flante hauriri:uel circa uindemiã si hauriaẗ decoqui. Pix in italia ad uasa uino cõdẽdo maxime probaẗ brutia. Fit e picea resina. In hispania aũt e piceastris minie laudata. Est.n. resina harũ amara & arida & graui odore. Differentiã rõemq̧ faciendi proximo uolumine demonstrabimus inter arbores feras. Vitia pter supradicta acor:aut fumidũ uirus:aut picis adustio. Experimẽtũ uero si fragmenta subluceant:ac sub dente lentescat acore iucũdo. Asia picẽ idicã maxime pbat:græcia piericã. Virgilius naritiã. Diligentiores admiscẽt nigrã masticem:quæ in põto bitu minis similis gigniẗ:& iris radicẽ oleũq̧. Nã cærã accipiẽtibus uasis cõpertũ ẽ uina acescere. Sed transferre in ea uasa in qbus acetũ fuerit:utilius q̃ in ea in qbus dulce:aut mulsum. Cato iubet uina concinnari:hoc enim utitur uerbo:cineris lexiui cũ defructo cocti parte quadragesima pulegii uel salis sesquilibra. Interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentionẽ. Resinæ uero in nouissimis. Sup oĩa addi maturescẽte iam uino iubet mustũ:quod ille tortinũ appellat. Nos intelligimus nouissime expressũ. Et adiici mustis tigẽdi gratia coloris:ut pigmẽtũ aliqđ uini. Atq̧ ita piguius fieri. Tot ueneficiis placere cogiẗ. Et miramur noxia eẽ:in uitiũ inclinãtis expimẽtũ est laminæ plũbeæ mutatus in eo colos. Propriũ aũt iter reliquos liquores uino mucescere:aut in acetũ uerti. Extãtq̧ medicinæ uolumina. Et fæx uini siccata recipit ignes:ac sine alimẽto p se flagrat. Cinis eius nitri naturã habet:easdemq̧ habet uires. Hoc amplius quo pinguius sentitur.

De cellis uinariis. CA.XXI.

MAgna & collecto iã uino differẽtia in cella. Circa alpes ligneis uasis cõdunt:circulisq̧ cigũt:atq̧ ẽt hyeme gelida ignibus rigorẽ arcẽt. Mirũ dictu:Sed aliqñ uisũ:ruptis uasis stetere glatiatæ moles pdigii mõ:quoniã uini natura nõ gelascit:alias ad frigus stupẽs tãtũ. Mitiores plagæ doliis cõdũt:infodiũtq̧ terræ tota:aut ad portionẽ situs. Itẽ cælũ pbẽt. Alii uero ĩpositis tectis arcẽt. Tradũturq̧ ad hæc pcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe fenestras obuerti in aqlonẽ oportere:uel usq̧ in exortũ æqnoctialẽ. Sterqllinia & arborũ radices pcul abesse:oĩaq̧ odoris euitãdi:facillimo in uina trãsitu. Ficos utiq̧ & caprificos. Doliis ẽt interualla dari:ne inter sese uitia serpãt:cõtagiõe uini semp ocissima. Quin & figuras referre. Vẽtrosa ac patula minus utilia. Picari oportere ptius a cãis ortu:postea pfũdi maria aq̃ aut salsa:ac leui cinere sarmenti ea aspergi:uel argilla aspera myrrha suffiri:ipsasq̧ sæpius cellas. Imbecilla uina demissis in terrã doliis seruãda. Valida expositis:Nunq̃ ĩplenda:Et quo supsit:passo aut defruto perungẽdũ:admixto croco:pice ueteri:cũ sapa. Sic coopcula doliorũ medicãda addita mastice ac pice. Bruma aperiri uetant:nisi sereno die. Vetãt austro flante:lunaue plena. Flos uini cãdidus pbatur:rubẽs triste signũ est:si nõ iis uini colos sit. Itẽ uasis in calescentibus:opculisue sudantibus. Quod celeriter florere cœperit:odorẽq̧ trahere:nõ fore diutinũ. Ipsa quoq̧ defruta ac sapa cum sit cælum sine luna:hoc est in syderis eius coitu neq̧ alio die coq iubent. Præterea plũbeis uasis:si æreis:nucibꝯ iuglãdibꝯ additis. Eas.n. fumũ excipe. Cãpãiæ nobilissima exposita sub diuo in cadiis uerberari sole luna imbre ac uentis aptissimum uidetur.

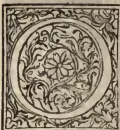
De uitanda ebrietate. CA.XXII.

AC si quis diligentius reputet:in nulla parte operosior uita est:ceu nõ saluberrimũ ad potum aquæ liquorem natura dederit:quo cætera oĩa animantia utuntur. At nos uinum bibere & iumenta cogimus:tantoq̧ opere:tanto labore:& impendio cõstat:qđ hominis mentem mutet:ac furorem gignat:milibus scelerum huic deditis tanta dulcedine:ut magna pars non aliud uitæ præmium intelligat. Qui imo ut plus capiamus:sacco frã

guntur uires. Et alia irritamenta excogitantur. Ac bibendi causa etiam uenena cóficiuntur. Aliis
cicuta psumentibus: ut bibere mors cogat. Aliis pumicis fariná:& quæ referendo puret docere.
Cautissimos ex iis balineis quoque coqui uidemus:exanimesque efferri. Iam uero alios lectū ex-
pectare nō posse:imo uero nec tunicam. Nudosque ibi ptinus & anhelos ingētia uasa corripere:
uelut ad ostentationē uiriū:ac plene infundere ut statim euomant:rursusque hauriár. Idque ite
rū tertioq̃:tanq̃ ad pdenda uina geniti:& tanq̃ effundi illa non possint:nisi p hūanū corpus. Ad
hæc ptinent peregrinæ exercitationes:& uolutatio in cœno:ac pectorosa ceruicis repandæ ostēta ul'repandæ
tio. Per oīa hæc prædicat sitis quæri. Iam uero q̃ uasa adulteriis celata:tanq̃ per se parū doceat li
bidies temulētia. Ita uina ex libidie hauriunt:atque ēt pmio inuitat ebrietas. Et si diis placet:emi
tur alius ut uel q̃tū biberit tm̄ edat:& preciū uiolentiæ lege accipit. Alius q̃tū alea q̄sierit tm̄ bi
bit. Túc auidi matroná oculi licent. Túc graui pdunt marito. Tunc aī secreta pferūt. Alii testa
menta sua nuncupant. Alii mortifera loquunt:redirurasque per iugulū uoces nō cōtinēt:q̃ mul
tis ita itereptis. Vulgoque ueritas iam attributa uino est. Interea ut optime cadat: solem orientē
non uident:ac minus diu uiuunt. Hinc pallor:& genæ pendulæ:oculorum ulcera tremulæ ma-
nus:effundentes plena uasa:& quæ sit pœna præsens:furiales somni:& inquies nocturna. Premi-
umque summum ebrietatis libido portentosa:ac iucundum nefas. Postera die ex ore halitus fe-
tidi:ac fere rerum omnium obliuio:morsque memoriæ. Rapere se ita uitam prædicát:cum prio
rem diem quotidie perdant: illi uero & uenientem. Tiberio Claudio principe ante hos .xl. an-
nos institutum ut ieiuni biberent:potusque uini antecederent cibos:externis & hoc artibus:ac
medicorum placitis nouitate aliqua sese commendantium. Gloriam hac uirtute parthi quærūt.
Famam apud græcos Alcibiades meruit. Apud nos cognomen etiam nouellius Tricongius Me
diolanensis:ad proconsulatum usque e prætura honoribus gestis:tribus congiis(unde & cogno
men illi fuit)epotis uno impetu: spectāte miraculi gratia Tiberio principe insenecta iam seuero:
atque etiam alias sæuo. Sed ipsa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eademque commendatione
credidere. L. Pisonem urbis Romæ curatorem ab eo delectum:q̃ biduo duabusque noctibus p
potationem continuasset apud ipsum iam principem Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse
patrem Tiberium ferebatur. Tricongii rara gloria quando & hæc ars suis legibus constat:non la
basse sermone:nec leuatum uomitione:nō altera corporis parte. Dum biberet matutinas obisse
uigilias:plurimum hausisse uno potu. Plurimum præterea aliis minoribus addidisse:optima fide:
non respirasse in hauriendo:neque expuisse:nihilque ad elidendum in pauimentis summum ex
uino reliquisse:diligenti scito legum contra bibēdi fallacias. Tergilla Ciceronem. M. F. binos cō
gios simul haurire solitum ipsi obiicit. M. q̃. Agrippæ a marcido ac temulento syphum impactū.
Etenim hæc sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam auferre Cicero uoluit interfecto-
ri patris sui. M. Antonio. Is enim ante eum auidissime apprehenderat hanc palmam:edito etiam
uolumine de sua ebrietate:quo patrocinari sibi ausus approbauit plane(ut equidē arbitror)quā
ta pertemulentiam mala terrarum orbi intulisset:exiguo tempore ante prælium actiacum illud
uolumen euomuit. Quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ciuium:& tanto magis eum siti
ens. Nanque & hæc necessitas uitium comitatur:ut bibendi consuetudo augeat auiditatem. Sci
tumq̃ est scytharum legati:quanto plus biberint:tanto magis sitire parthos. Est & occidētis po-
pulis sua ebrietas: fruge madida. Pluribusque modis per gallias hispaniasque:nominibus aliis:sed
ratione eadem. Hispanii iam & uetustatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque e fruge
sibi potus similes excogitauit Nullaque in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriūt
tales succos:nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Heu
mira uitiorum solertia iuentum est quemadmodum aqua quoque iebriaret. Duo sunt liquores
corporibus humanis gratissimi:intus uini:foris olei:arborum e genere ambo præcipui. Sed olei
necessarius. Nec segniter uita in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingeniosior apparebat ad
bibendum generibus centumnonagintaquinque. Si species uero æstimetur:pene duplici nume
ro excogitatus : tantoque paucioribus olei. De quo in sequenti uolumine dicemus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XV.

Naturæ Frugiferarum Arborum. CA. .I.

LEAM THEOPHRASTVS CELEBERRIMVS E GRAEcoꝵ auctoribus urbis Romæ ãno circiter q̃drıngentefimoq̃drageſimo negauit:niſi intra.xl.mil.paſ.a mari naſci.Feneſtella uero oĩno nõ fuiſſe in italia hiſpania atq; africa.Tarqnio Priſco regnãte:ab annis populi Ro.clxxxiii.Quæ nunc puenit trãs alpes quoq; & in gallias hiſpaniaſq; medias.Vrbis q̃dem anno q̃ngentefimoq̃nto:Appio Claudio Cæci nepote .L. Iunio conſſ. olei libræ duodenis aſſibus uenıere.Et mox ãno.dc.octogeſimo.M.Seuius.T.F.ædilis curulis olei denas libras ſingulis aſſibus pſtitit populo R.p totũ ãnũ. Miũs ea mireť q ſciat poſt ãnos.xxii.Cn.Põpei.iii.cõſulatu oleum puĩſſis italiã miſiſſe.Heſiodus quoq; ĩ primis cultũ agroꝵ docendã arbitratus uitã:negauit oleæ ſatoré fructũ ex ea percepiſſe quenquã.Tam tarda tunc res erat.At nũc ẽt in plãtariis ferũt:tranſlatarũq; altero ãno decerpũť baccæ.Fabianus negar puenire ĩ frigidiſſimis oleam:neq; in calidiſſimis.Gña earum tria dixit Virgilius:orchites:& radios:& pauſias.Nec deſiderare raſtros:aut fallacem ullam:aut curam.Sine dubio & in iis ſolum maxime cælumq; referre.Verumtñ attundentur ſicut & uites atque ẽt interradi gaudent. Conſequens earum uidemia eſt:arſque uel maior oleo q̃ muſta temperandi.Ex eadem quippe oliua differũt ſucci.Primũ omnium cruda atque nondum inchoatæ maturitatis:hæc ſapore præſtantiſſimo.Quin & ex ea prima unda præli laudatiſſima:ac deinde per diminutiones:ſiue(ut nuper inuentum eſt)exilibus regulis pede incluſo.Quanto maturior bacca:tanto pinguior ſuccus:minuſque gratus. Optima ãt ætas ad decerpendũ:inter copiam bonitatemque incipiente bacca nigreſcere.Noſtri uocant druppas:græci uero drypetas.Cætero diſtat an maturitas illa ĩ torcularibus fiat:an ramis. Irrigua fuerit arbor:an ſuo tantum bacca ſucco.Nihilque aliud q̃ rores cæli biberit.

De oleo. CA. II.

Etuſtas oleo tedium affert:nõ item ut uino:plurimũque ætatis ãnuo eſt:puida ſi libeat ĩtelligere natura. Quippe temulentiæ naſcẽtibus uinis uti neceſſe nõ eſt. Quĩmo ĩuitat ad ſeruãdũ blãda ĩueterati caries.Oleo uoluit parci:fecitque ueteratũ ea neceſſitate pmiſcuũ. Et uulgo pricipatũ ĩ hoc quoque bono obtinuit italia toto orbe:maxie agroue nafrano:eiuſque pte:q̃ licinianũ fundit oleũ:unde & liciniæ gloria pcipua oliuæ. Vnguẽta hãc palmã dedere accomodato ipſis odore.Dedit & palatũ delicatioř ſnia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit.Reliquũ certamẽ inter iſtriæ terrã & beticæ par eſt.Vicina bonitas puintiis:excepto africæ frugifero ſolo.Cereris totũ id natura conceſſit.Oleum ac uinum inuidit tantũ:ſatiſque gloriæ in meſſibus fecit.Reliqua erroris plena:quem in nulla parte uitæ numeroſiorem eẽ docebimus.

De natura oliuæ:& oleæ incipientis. CA. III.

Liuæ conſtant nucleo:oleo:carne:amurca.Sanies eſt hæc eius amara.Fit ex aq̃s.Ideo ſiccitatibus minĩa:riguis copioſa.Suus quidẽ oliuæ ſuccus eſt oleũ: idque pcipue ex ĩmaturis ĩtelligimus: ſicut de omphacio docuimus.Augeť oleũ ab arcturi exortu ad xvi.Kalen.octob.poſtea nuclei increſcũt:& caro.Cũ ſi tenti imbres copioſi acceſſere: uitiatur oleũ in amurcã.Huius color oliuã cogit nigreſcere.Ideoque ĩcipiẽte nigricia minimum amurcæ:ante eã nihil.Er error hoĩum falſus exiſtimantiũ maturitatis initiũ:quod eſt uitio pximũ.Deinde q oleũ creſcere oliuæ carne arbitranť:cũ ſuccus oĩs in corpuſ abeat:lignũque intus grãdeſcat.Ergo tũ maxĩe riganť.Quod ubi cura multa ſine imbribus accidit:oleũ abſumiť:niſi ſecuta ſerenitate:q̃ corpus extenuet.Oĩno.n.ut Theophraſto placet:eſt olei cã calor.Quare & in torcularibus ẽt in cellis multo igni quæriť.Tertia eſt culpa in parſimonia:q̃m pter ipendiũ decerpendi expectať:ut decidat oliua.Qui mediũ tẽperamẽtũ in hoc ſeruant:perticis decutiũt:cũ iniuria arboꝵ ſequẽtis ãni dãno. Quippe oliuantibus lex antiquiſſima fuit. Oleã ne ſtrigito:ne ue uerberato.Qui cautiſſime agunt:harundine leui ictu:nec aduerſos pcutiũt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogiť decuſſis germinibus.Nec minus ſi expectať ut cadat.Herendo eni ultra ſuũ tẽpus:abſumũt uenientibus alimẽtũ:& detinent locũ.Argumẽtũ eſt:q niſi ante fauoniũ collectæ:nouas uires reſumũt:& difficilius cadunt.Primũ ergo ab autũni colligitur initio opere nõ

uel ſucci

natura pausia:cui plurimű carnis:mox orchites:qbus olei:post radios. Has.n. ocissime occupat
æstas:quia sunt tenerrimæ:& amurca cogit decidere. Differuntur uero ét in martium mensem
callosæ contra humorem pugnaces:ob idq; minime:licinia:cominia.Contra sergia:quá sabini re
giam uocát:non ante fauonii flatű nigrescentes:hoc est ad.vi.idus febr. Tunc arbitratur eas ma
turescere:& quoniá probatissimum fiat ex iis oleum. Accedere etiam rõ prauitati uidet. Ferűtq;
frigore sterilitatem fieri:sicut copiam maturitate:cű sit illa bonitas nõ tpis:sed generis tarde pu
trescentis in amurcam. Similis error collectam seruandi in tabulatis:nec priusq̃ sudet premédi:
cum omni hora oleű decrescat:amurca augeat. Itaq; uulgo nõ amplius senas libras singulis mo-
dis exprimi dicunt. Amurcæ mensuram nemo agit quanto eo copiosior reperiat in eodé gene-
re diebus adiectis. Oino in uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleum existimantium:
præsertim cum magnitudie copiá olei non constare:indicio sint quæ regiæ uocant:ab aliis ma-
iorinæ:& ab aliis phauliæ grandissimæ:alioquin minimo succo. Et in ægypto carnõsissimis olei
exiguum. Decapoli uero syriæ perq̃ paruæ:nec cappari maiores:carne tamen cõmendant. Quá
ob cám italicis transmarinæ præferunt in cibis:cum oleo uincantur. Et in ipsa italia cæteris pi-
cenæ:& sidicinæ. Sale ille priuatim condiunt:ut & reliquæ amurca sapaue: Necnõ aliquæ oleo
suo sine accersita cõmendatione puræ inatant. Colymbades frangunt eædemq; herbarũ uiridiű
sapore condiuntur. Fiunt & præcoces feruéti aqua perfusæ:quálibet imaturæ. Mirűq; dulcem
succum oliuas bibere:& alieno sapore infici. Purpureæ sunt & in iis & in uuis in nigrum coloré
transeuntibus pausiæ. Sunt & superbe præter iam dicta genera. Sunt & prædulces per se tantum
siccatæ:uuisq; passis dulciores. Admodű raræ in affrica:& circa emeritam lusitaniæ. Oleű ipsum
sale uindicatur a pinguitudinis uitio. Cortice oleæ cõciso odoré accipit medicati: alias ut uino
palati gratia nulla est. Nec tã numerosa differétia. Tribus ut plurimű bonitatibus distat. Odor
in tenui argutior: & is tamen etiam in optima breuis:

De natura olei. CA. IIII.

OLeo natura tepefacere corpus:& contra algores munire. Eidé feruores capitis refrige
rare. Vsum eius ad luxuriam uertere græci uitiorum omnium genitores i gymnasiis
publicando. Notum est magistratus honoris eius octogenis sestertiis strigmenta olei
uendidisse. Oleæ honorem romana maiestas magnum præbuit. Turmas equitű idi-
bus iuliis ex ea coronando. Item minoribus triumphis ouantes. Athene quoque uictores olea co
ronant:græci uero oleastro olympiæ.

De cultura oliuarum. CA. V.

NVnc dicemus Catonis placita de oliuis. In calido & pingui solo radium maiorem:sa
lentinam:orchitem:pausiam:sergianam:cominianam:albiferam seri iubet. Adiicitque
singulari prudentia quam earum in iis locis optimam esse dicant. In frigido autem & uel í singu-
macro liciniam. Pingui.n.aut feruenti uitiari eius oleű:arboréq; ipsam fertilitate con lis
sumi. Musco præterea & rubro infestari. Spectare olíueta i fauoniű loco exposita solibus censet.

De seruandis oliuis:& quõ faciendum oleum. CA. VI.

NEc alio ullo mõ laudat condi oliuas optie orchites & pausias q̃ uel uirides in muria:
uel fractas i lentisco. Oleű q̃ acerbissima diu optimum fieri. Cætero q̃ primű e terra
collígédá: Si inquinata sit:lauandá. Siccari triduo satis esse. Si gelēt frigora:quarto die p̃
médá. Hanc & sale aspgi. Oleű in tabulato minui: deteriusq; fieri. Ité in amurcá:& fra
cibus. Eæ sunt carnes:& ide feces. Quare sæpius die decapulandű. Præterea conchas & plűbeas uel fraces
cortinas ere uiciari. Feruétibus oía ea fieri clausisq; torcularibus:& q̃ minime uétilatis. Ideo nec
ligna ibi cædi oportere. Qua de causa e nucleis ipsarũ ignis aptissimus:& e cortinis in labra fun
dédű:ut fraces & amurca liquent. Ob id crebrius uasa mutanda. Fiscinas spõgia tergédas:ut q̃
maxime pura sinceritas cõstet. Postea inuentű ut lauarent:utique feruéti aqua. Protinus prælo
subiicerent solidæ. Ita.n.amurca exprimit. Mox trapetis fractæ p̃merent. Iterũ premi plusq̃ cen-
tenos modios non pbant. Factus uocat. Quod uero post molá primű excussum ē flos factus.
Tres geminiforos a quaternis hoibus nocte ac die premi iustum est.

De oleo factitio. CA. VII.

NOn erat tű factitiű oleű. Ideoq; arbitror nihil a catone dictum. Nűc eius gña plura:
Primű persequmur ea:quæ ex arboribus fiűt:& íter illas añ oés ex oleastro. Tenue id:
multoq; amarius q̃ oleæ:tm̃ ad medicamétű utile. Simillimű huic inest ex chamæ-
lea frutice saxoso nõ altiore palmo:foliis oleastri:baccisq;. Proximű fit & e cyci arbo

te in ægypto copiose. Alii crotonem: alii rhibin: alii sisamű siluestre appellant. Ibiq; non pridé. Et in hispania repente puenit: altitudine oleæ: caule ferulaceo: folio uitiű: semine uuaæ gracilium: pallidarűq;. Nostri eam uocant rhicinű a similitudine seminis. Coquitur id in aqua: innatanſque oleű tollitur. At in ægypto ubi abundat sine igni & aqua sale aspersum exprimit: cibis fœdű lucernis exile. Amygdalinű quod aliqui netopű uocát: ex amaris nucibus arefactis: & in offam cőtusis aspersum aqua: & iteæ tusis exprimit. Fit & lauro admixto drupaæ oleo. Quidáq; e baccis expriműt tm. Alii foliis mő. Alii folio & cortice baccaæ. Necnő styracem addűt: aliosq; odores. Optima laurus ad id latifolia: silueſtris: nigra baccis. Simile est e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tunduntur baccæ aspersæ calida aqua: mox decoquunt. Alii folioæ mollissima decoquűt in oleo: & exprimunt. Alii deiecta ea in oleum prius sole matant. Eadé ratio & in satiua myrto: sed pfertur silueſtris: minore semine: quam quidá oxymyrsinen uocant: alii chamæmyrsinen: alii acoron a similitudine. Hæc est enim breuis: fruticosa: Fit & ex citro: cupresso: nucibusq; iuglandibus: quod caryinon uocant. Malis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso. Itě lentisco. Nam & cyprinű ét: e gláde ægyptia: ut fieret odoæ causa dictum est. Indi etiam ex castaneis & sisamo atq; oriza facere dicunt. Icthyophagi e piscibus. Inopia cogit aliquádo luminű causa & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis. Et oenanthinum fit de ipsa oená the: ut dictű est in unguentis. Gleucino mustű incoquit uapore lento. Ab aliis sine igne circűdatis uinaceis diebus. xxii. bis singulis pmixtum. Consumiturq; mustű oleo. Alii non sapsucum tm admiscét: sed ét pciosiora odoraměta. Et in gymnasiis quoq; cődit odoribus: sed uilissimis. Fit & de aspalatho: calamo: balsamo: yri: cardamomo: meliloto: nardo: gallico: panace: sansuco: helenio: cinami: radice: omnium succis in oleo maceratis expressisq;. Sic & rhodinum e rosis: tuncinű e iűco: quod est rosaceo simillimum. Item hyoscyamo: lupinis: & narcisso. Plurimum autem in ægypto e rhaphani semine aut gramine herba: quod agrostinon uocant. Item sisamo: & urtica: quod cnicinon appellát. E lilio & alibi fit sub diuo sole: luna: pruina maceratű. Suis herbis componűt inter cappadociam & seleuciam: quod seleuticum appellant: neruis admodum utile. Sicut in italia e gummi. E pice fit quod picinum appellant: cum concoquitur uelleribus supra halitum eius expansis atq; expressis. Probatum maxime e brutia. Est enim pinguissima & resinosissima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in syriæ palmyris: quod eleomeli uocát. Manat ex arboribus pigue: crassius melle: resina tenuius: sapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo usus est ad quædá genera morborum. Existimatur & ebori uindicando a carie utile esse. Certe simulacrum Saturni Romæ intus oleo repletum est.

De amurca. CA. VIII.

Vper omnia autem celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearia cadosq; illa imbui: ne bibant oleum. Amurca subigi areas terendis messibus ut formicæ rimæq; absint. Quin & lutum parietum & tectoria & pauimenta horreorum frumenti. Vestiarium etiam contra teredines: ac noxia animalia amurca aspergi. Semina frugum perfűdi. Morbis quadrupedum arboæ quoq; mederi illa: efficaci ad ulcera: interiora humani quoq; oris. Lora etiam ac coria omnia & calceamina: aæsq; decocta ungi atq; æramenta contra eruginem. Colorisq; gfa elegátioris & totá suppellectilé ligneam: ac uasa fictilia in quis ficum aridam libeat asseruare. Aut si folia baccasq; & uirgas myrti aliudue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere. Oleam si lambendo capra lingua cőtigerit: depauerit q;: primo germinatu sterilescere auctor est. M. Varro. Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ. CA. IX.

Eliqui arborum fructus uix specie figuraue non modo saporibus succisq; totiens per mixtus atque insitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. CA. X.

Randissimis pineis nucibus altissimeque a terra suspensis: intus exiles nucleos lacunatis includit horis uestitos alia ferruginis tunica. Mira naturæ cura molliter semina collocandi. Harum genus alterum tarentinum digitis fragili putamine autumque expositum furto in arbore. Et tertium sapineum e picea satiua: nucleorum cute uerius q̃ putamine adeo molli: ut simul mandantur. Quartum pityda uocant e pinastris: singularis remedii aduersum tussim. In melle decoctos nucleos taurini aquicelos uocant. Pinea corona uictores apud isthmum coronantur.

De malo cotoneo. CA. XI.

uel lacinia tis

uel e pinea

His proxima amplitudie mala:quæ uocamus cotonea:& græci cydonea ex creta insula aduecta. Incuruatos trahút ramos:phibentq; crescere parété. Plura eoꝝ genera. Chrysomella incisuris distincta colore ad auꝝ inclinato. Quæ cādidiora nostratia cognominata odorisprætantissimi. Est & neapolitanis suus honor. Minora ex eodem genere strutea odoratius uibrant:serotino prouentu. Præcotia uero mustea. Struteis autem cotonea insita suum genus fecere muluianum:quæ sola ex iis uel cruda manduntur. Omnia iam & uirorum salutatoriis cubilibus inclusa simulacris noctium cōsciis imposita. Sunt præterea siluestria parua e struteis odoratissima in sepibus nascétia. Mala appellamus quāq̃ diuersim persica & granata:quæ in punicis arboribus nouem generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignū il lis in corpore. Necnon & quædā e pyris libralia appellata amplitudiné sibi pōderis noie asserút.

De persico genera quattuor. CA. XII.

Sed persicorum palma duracinis. Nationum hñt cognomé gallica:& asiatica. Post autūnū maturescunt:æstate pcocia:intra.xxx.annos reperta:& primo denariis singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt:popularia undiq;. Pomum innocuum expetit ægris. Preciumq; singulis iam triceni nummi fuere: nullius maiore. Quod miremur quia non aliud fugacius. Longissima nanq; decerpto bidui mora est:cogitq; se uenundari.

De pruno genera.xi. CA. XIII.

Ingens postea turba prunoꝝ uersicolor:nigra:candicans. Hordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodem colore seriora maioraq;:asinina cognominata a uilitate. Sunt & nigra ac laudatiora cærina atq; purpurea. Necnon ab externa gente armeniaca:quæ sola & odore commendantur. Peculiaris impudentia nucibus est insitorum q̃ faciem parentis:succumq; adoptionis exhibent appellata ab utroq; nucipruna. Et hæc autem & persica & cærina:ac siluestria ut uuæ autumno cadis condita usque ad alia nascentia ætaté sibi p rogant. Reliquoꝝ uelocitas cito mitescentium transuolat. Nuper in betica malina appellari cœperunt malis insita:& alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomum ingeniosius geminatū est. In peregrinis arboribus dicta sūt damascena a syriæ damasco cognominata:iam pridem in italia nascentia grādiore quamquam ligno:& exiliore carne: nec unquam in ruga siccata quando sores sui desūt. Simul dici possunt populares eorum myxæ: quæ & ipsæ nūc cœpere Romæ nasci insitæ sorbis. In totum quidem persica peregrina etiā asiæ græciæque esse ex nomine ipso apparet:atque ex perside aduecta. Sed pruna siluestria ubique nasci certum est. Quo magis miror huius pomi mentionem a Catone non habitam: præsertim cū condenda demonstraret quædam etiam siluestria. Nam persicæ arbores sero & cum difficultate transfere:ut quæ in rhodo nihil ferant:quod primū ab ægypto earum fuerat hospitium. Falsum est uenenata cum cruciatu in persis gigni:& pœnaꝝ causa a regibus translata:& in ægyptū terra mitigata. Id enim de persea diligentiores tradunt:quæ in totum alia est:myxis rubescentibus similis:nec extra orientem nasci uoluit. Eam quoque eruditiores negauerunt ex perside pp supplicia translatam:sed a Perseo memphi satam:Et ob id alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem attaui sui. Semper autē folia habet & poma subnascentibus aliis:Sed pruna quoque omnia post Catonem cœpisse manifestum est.

ul' nucescē tium

De diuersis generibus malorum:genera.xxix. CA. XIIII.

Malorum plura sunt genera. De citreis cum sua arbore diximus. Medicam autem græci uocant patriæ nomine. Aeque pegrina sunt zizipha & tuberes:quæ & ipsa nō pridem uenere in italiam. Hæc ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius quem consulem uidimus:primus utraque attulit Diui Augusti nouissimis temporibus ī castroꝝ aggeribus sata baccis similiora q̃ malis. Sed aggeribus præcipue decora:qm & in tecta iam siluæ scandunt. Tuberū duo genera. Candidū:& a colore sericum dictū pene peregrina. Sunt & in uno ita liæ agro ueronensi nascētia:quæ lanata appellāt. Lanugo ea obducit. Struteis qdé persicis:q̃ plurima tm̄ peculiare nomen dedit nulla alia cōmendatiōe insignibus. Reliqua cur pigeat noiatim indicare:cū conditoribus suis æternam propagauerint memoriā:tanq; ob egregiū aliqd in uita factū:Ni fallor apparebit ex eo ingeniū inserendi:nihilque tam paruum esse quod nō gloriā parere possit. Ergo hñt originé a Matio Gætioq; & Manlio: item Claudio a quibus cotoneo insito Ab Appio e claudia gente appiana sunt cognominata. Odor est his cotoneoꝝ: magnitudoq;. Sed claudianis color rubeus. Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis & familiæ puter:sunt & sceptiana ab inuentore libertino insignia rotunditate. Cato adiicit quiriana:& quæ tradit in doliis

uel Scātio

condi scantiana. Omnium aũt nupertime adoptata sunt parua gratissimi saporis quæ petisia nominatur. Patrias nobilitauere camerina & græcula. Cætera e causis traxere nomẽ. Germanitatis cohærentia & gemellã nunq̃ singula in fœtu. A colore serica: cognatione melappia: mustea a celeritate mitescendi. Quæ nũc melimela dicunt a sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis in rotunditatẽ circũacti. Hæc in epyro primũ puenisse argumẽto sunt græci: q epyrotica uocãt. Mãmaꝝ effigie ortomastica. A cõditione castrati semis: q spadonia appellant. Belgemella: a foliis. Foliũ.n. unũ aliqñ & geminũ erumpit e latere medio. Celerrime ĩ rugas marcescunt pãnucea. Sroli de tumẽt pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color: origine ex mori insitu tracta. Cunctis uero quæ fuerunt a sole partes: rubent. Sunt & parua grati saporis: atq; etiam acutiora odore: siluestria. Id peculiare improbitatis & acerbitatis conuitium: & uis tanta ut aciem gladii perstringat Dacis ferme uilissimis nomen: q̃ q̃ primis aduentu decerpiq; properantibus.

De pyris & insitoꝝ uarietate. CA. XV.

Adem cã in pyris taxant: supba cognomie. Parua hæc: sed ocissima. Cũctis aũt crustumina gratissima. Proxima iis falerna a potu: qm tãta uis succi abũdat. Lactea hæc uocant in his: q alii colore nigro donant syriæ. Reliquoꝝ noia aliter in aliis atq; aliis locis appellant. Sed confessis urbis uocabulis auctores suos nobilitauere. Decumiana: & ex eo tractum: quod pseudo decimianũ uocãt. Dolobelliana lõgissimi pediculi. Põponiana cognomine mãmosa: liceriana: seueriana: & q ex iis nata sunt tyranniana lõgitudie pediculi distantia. Fauoniana rubra. Paulo superbis maiora. Lateriana: anitiana. Post autũnalia acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellant: quæ maxime Tiberio principi placuere. Colorant magis sole: grãdescuntq; alioquin eadẽ essent: q liceriana. Primæ noia hñt serissima oium amerina: picentina: numantina: alexandrina: numidiana: græca: & in iis tarentina: signia: quæ alii a colore testacea appellant: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrappia: laurea: nardia. A tempore hordearia. A collo ampulacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana. Acidula succi. In certa noium causa est barbaricis ueneriisq;: q colorata dicũt. Regiisq;: q minio pediculo. Sessilia patriciis uoconiis uiridibus oblongisque. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone sumpta: qui & semẽtina & mustea noiat. Pars hæc uitæ iãpridẽ peruenit ad columen: expertis cuncta hominibus. Quippe cum Virgilius insitam nucibus arbutum: malis platanum: cerasis ulmum dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari potest: nullum certe pomum nouum diu iam inuenitur. Neque omnia insita misceri fas ẽ: sicut nec spinas inseri: qñ fulgura expiari non queũt facile: quotque genera insita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronuntiantur. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hyemem usque ad matrem pendent gelu maturescẽtia. Græca: ampulacea: laurea: sicut in malis amerina: scantiana. Cõduntur uero pyra ut uuæ: ac totidem modis nõ aliter q̃ in cadis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoque uini. Similiter iis ægris medentia calentia in escam dant: ac uino & aqua coquuntur: atque pulmentarii uicẽ implent: quod non alia præter cotonea & strutea.

De pomis seruandis & uuis. CA. XVI.

N uniuersum uero de pomis seruandis præcipitur. Pomaria in loco frigido ac sicco cõtabulari. Septẽtrionalibus fenestris sereno die patere. Austros specularibus arcere. Aquilonisquoq; afflatu poma deturpãte rugis. Colligi mala post æqnoctiũ autũnale: neque ante. xvi. lunã: neque ante primã horã. Cadiua separi stramentis: storeis: paleisue sterni. Rara cõpõi: ut limites pui spiritũ æq̃lẽ accipiãt. Amerina maxie durare: melimela minie.

uel peculia rius

De cotoneis pyris & sorbis. CA. XVII.

Otoneis interclusis spiramẽtũ omne adimendũ: aut incoqui melle ea: imergiue oportere. Punica aqua marina feruente indurari: mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore contingantur: suspendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenæ seruari iubet: & imatura obrui terra in ollis fũdo effracto: sed spiritu excluso: ac surculo pice illito. Sic etiã crescere amplitudie maiore q̃ possint in arbore. Cætera mala foliis ficulneis præterq̃ cadiuis singula cõuolui: cistisque uitilibus condi: uel creta figulinaꝝ illini. Pyra in uasis fictilibus picatis inuersis obrui inter scrobes. Tarentina serissime legi. Anitiana seruari & in passo. Sorba uero & in scrobibus gypsato operculo duum pedũ terra superinducta in loco aprico inuersis uasis: & in doliis ut uuas cum ramis suspendi. E proximis auctoribus quidã altius curã petunt: putarique statim poma ac uites ad hunc usum præcipiũt decrescente luna: post horam diei tertiam cælo sereno aut siccis a uentis. Similiter delegi & ex locis siccis: & ante perfectã maturitatem: addito ut luna infra terram sit: uuas cum malleolo sarmẽti duro demptis forcipe

curruptioribus acinis in dolio picato recenti suspendi:exclusa omni aura operculo & gypso. Sic
& sorba & pyra illitis omnium surculis pice.Dolia procul ab aq̄ esse.Quidá sic cú palmitē in gy uel sic cum
pso condunt:capitibus eius scyllæ infixis utrinq;.Alii etiam uina habentibus doliis:dum ne cō palmite
tingant ea uuæ.Aliqui mala in patinis fictilibus flutantia: quo genere & uino odorem acquiri
putant.Aliqui oia hæc in milio seruare malunt.Plerіq; uero in scrobe duum pedum altitudinis
harena substrata:& fictili operculo:dein terra operto.Creta quidam ēt figulina uuas illinunt:sic
catasq; sole suspendunt:in usu diluentes cretam.Eandem pomis in uino subigunt.Mala uero ge
nerosissima eadem ratione crustant gypso uel cæra.Quæ nisi maturauerint: incremēto calicem
rumpunt.Semper autem in pediculos collocant ea.Alii decerpút cú surculis:eosq; in medullam
sambuci abditos obruunt:ut supra scriptú est.Aliis singulis malis pyrisq; singula uasa fictilia assi
gnant:& opercula eorum picata dolio iterum icludút.Necnon aliqui in floccis capsisq; quas lu
to paleato illinunt.Alii hoc idem in patinis fictilibus.Aliqui & in scrobe subiecta harena.ita fic
ca operiunt mox terra.Sút q̄ cotonea cæra pōtica illita melle demergát.Columella auctor in pu
teos cisternasue in fictilibus uasis pice diligenti cura illitis mergi.Liguria maritima alpibus pxi
ma uuas sole siccatas iunci fasciis inuoluit:cadisq; cōditas gypso includit.Hoc idem græci plata uel fascis
ni foliis:aut uitis ipsius:aut fici uno die in umbra siccatis:atq; in cado uinaceis interpositis.Quo
genere coa uua & berritia seruantur nullius suauitati postferendæ.Quidá ut has faciant in cine
re lesiuio tingunt protinus q̄ detraxere uitibus. Mox in sole siccant. Tum foliis ut supra dictú ē
inuolutas uinaceis stipant.Sút q̄ malunt uuas in scobe ramentisue abietis:populi:fraxini seruare.
Sunt qui suspendi procul malis:protinusq; in granariis iubeant:quoniam optime sit operimento
puluis pensilibus.Contra uespas remedio est oleo aspergi ex ore:de palmis diximus.

De ficis genera.xxix. CA. XVIII.

Reliquo genere pomoꝶ ficus amplissima est.Quædamq; & pyris magnitudie æmu
la De ægyptiæ cypriæq; miraculis rettulimus iter externas.Idæa rubet oliuæ magni
tudine rotundior tantum sapore mespili.Alexandriam hanc ibi uocant: crassitudine
cubitali ramosam:materiá ualidá:lentam:sine lacte: cortice uiridi:folio tiliæ:sed mol
li.Onesicritus tradit in hyrcania multum nostris esse dulciores:fertilioresq;:utq; modios.cclxx.
singulæ ferant.Ad nos ex aliis trasiere gētibus chalcidicæ:quaꝶ plura genera.Siquidē & lydiæ:
quæ sunt purpureæ:& mamillanæ similitudinem mámaꝶ hñt.Et callistrutiæ paꝶ sapore pstan
tiores:ficoꝶ oium frigidissimæ.Nam de africanis quas multi præferunt cúctis magna quæstio
est:cum id genus in africam nuperrime tráfierit:patriæ nomen optinēt.Nam alexandriæ enixio
res.Candicans terina cognomine.Delicata nigra & rhodia est:& tyburtina de præcocibus.Sunt uel enixæ
& auctoꝶ nomina iis.Liuiæ:Pompeiæ:siccatæ hæ sole in annuos usus aptissime cum mariscis & gliscédi cá
q̄s harundinei folii macula uariar.Est & herculanea:& albicerata:& aratia alba:pediculo:mini canterinæ
mo latissima.Primo autem prouenit porphyritis lōgissimo pediculo.Comitatur eam e minimis
& uilissimis popularis dicta.Contra nouissima sub hyeme maturātur chelidonia.Sunt præterea
eædem serotinæ & p̄coces biferæ alba ac nigra cú messe uindemiaq; maturescētes.Serotinæ:&
a corio appellatæ duræ.Ex chalcidicis quarundam trifero prouētu.Tarenti tantum prædulces
nascuntur:quas uocant onias.Cato de ficis serendis ita memorat.Ficus mariscas in loco cretoso
aut aperto serito.In loco autem crassiore aut stercorato africanas:sed & herculaneas:sagontinas:
hybernas:telianas atras pediculo longo.Postea tot subiere nomina atq; genera:ut uel hoc solum
æstimantibus appareat mutatam esse uitam.Sút & hybernæ quibusdam prouitiis:ficuti mesiæ:
sed arte non natura.Paruaꝶ genus arboꝶ post autumnú fimo contegút:deprehésasq; in his hye
me grossos:quæ mitiore cælo refossæ cum arbore:atq; in lucem: remissæ nouos soles:aliosq;:q̄ q ul' reuiuisse
bus uixere:auidæ tanquá iteꝶ naturæ accipiunt:& cú uenientiú flore maturescunt : alieno præ uel natæ
coces anno:in tractu uel gelidissimo.Sed a Catone appellata iam tú africana:ammonet:& africæ uel admo-
ad ingens documentú uso eo pomo.Náq; perniciali odio chartaginis flagrás:nepotumq; securi uemur
tatis anxius: cum clamaret in omni senatu chartaginem delendam:attulit quodam die in curia
præcocem ex ea prouincia ficum.Ostēdensq; patribus.Interrogo uos inquit quádo hoc pomú
demptum putatis ex arbore?Cum inter omnes recens esse constaret.Atqui tertium inquit ante
diē scitote decerptum chartagie:tam prope a muris habemus hostem.Statimq; sumptum est pu
nicum tertium bellum:quo chartago deleta est. Quanq̄ Catone anno sequēte rapto. Quid pri-
mum in eo miremur?curam ingenii:an occasionē fortuitam?celeritatemq; cursus:an uehemētia
uiri?Super omnia equidem est quo nihil equidem duco mirabilius: tantam illam urbem & de

terrarum orbe per.cxx.annos urbis æmulam unius pomi argumēto euersam. Quod non trebia: aut trasimenus: non cannæ busto insignes romani nois perficere potuere. Non castra punica ad tertium lapidem uallata. Portæq; colinæ adequitans ipse Hannibal. Tāto propius carthaginem pomo Cato adiri monuit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio romæ nata sacra fulguribus ibi conditis. Magisq; ob memoriam eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbens rumen: Ita enim uocabāt mămam. Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̃ in comitium sponte transiflet. Adacto nauigio ilico arescit. Rursusq; cura sacerdotum seritur. Fuit & ante Saturni ædem urbis anno ducentesimo sexagesimo sublata sacro a uestalibus facto cum Siluani & Isidis simulacrum subuerteretur. Eadem aūt fortuito satu

uel aduiuit adiuuit in medio foro: qua fidentia imperii fundamēta ostento fatali Curtius maximis bonis hoc ē uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeque fortuita eodem loco est uitis: atq; olea umbræ gratia: sedulitate plebeia satæ. Ara inde sublata gladiatorio munere Diui Iulii: quod nouissime pugnauit in foro. Admirabilis est pomi huiusce festinatio unius in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico & caprificatione. CA. XIX.

Aprificus e siluestri genere ficus nunq̃ maturescens: sed quod ipsa non habet aliis tribuens: quoniam est naturalis causarum transitus: atq; e putrescentibus idētidem generatur aliquid. Ergo culices parti fraudati alimēto in matre: hoc est putri eius tabe ex qua nati ad cognatam uolant: morsuq; ficorū crebro hoc est auidiore pastu aperientes ora earum: atq; ita penetrantes intus solem primo secum inducunt: cerealesq; auras immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorem: hoc est infantiā pomi absumūt: quod fit & sponte. Ideoq; ficetis caprificus permittit̃ ad rationem uenti: ut flatus euolātes in ficos ferat. Inde repertum ut illatæ quoq; aliūde & inter se colligatæ: inicerentur fico. Quod in macroso & aquilonio situ non desideratur: quoniam sponte arescunt loci situ: rimisq; eadem quæ culicum opa causa perficit. Nec non ubi multus puluis: quod euenit maxime frequēti uia apposita. Nanq; & pulueri uis siccandi: succumq; lactis absorbendi: quæ rō puluere & caprificatione hoc quoq; pstat: ne decidant absumpto humore tenero: & cum quadam fragilitate ponderoso. Ficis mollis omnibus tactus. Maturis frumenta intus. Succus maturescentibus lactis: percoctis mellis. Senescunt in arbore. Anusque distillat. Gūmi lachrymam siccat. Honos laudatas seruat in capsis. Sebuso insula præstantissimas amplissimasq;: & mox in marrucinis. At ubi copia abundat implentur arcæ: in asia cadi: aut in ruspina africæ urbe: panisq; simul & obsonii uicem siccatæ implent: utpote cum Cato cibaria ruris operariis iusta ceu lege sanciēs minui iubet persici maturitatem: cum & obsonii uicem habeant recentes ficus. Sale siccatis & casei loco uesci nuper excogitatū est. Ex hoc genere sunt ut diximus coctana & cariceæ: quæq; conscendenti nauim aduersus parthos omen fecere. M. Crasso uenales prædicantis uoce caunææ. Omnia hæc in albense rus e syria intulit. L. Vitellius qui postea censor fuit: cum ligatus in ea prouintia esset nouissimis Tiberii Cæsaris temporibus.

uel ĩ gūmi lachryma siccatur. uel cū nimiū siccat lachryma uel caunææ

De mespilis & eorum generibus tribus. CA. XX.

Alorum pyrorūq; generi adnumerentur iure mespila atq; sorba. Mespilis tria genera: anthedon: setania. Tertium degenerat. Anthedone tametsi similius est quod gallicū uocant: setaniæ tamen maius pomum. Candidi usq; acini molliore ligno cæteris minus pomum: sed odore præstantius: & quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissimis. Folia anteq̃ decidant rubescunt. Radices multæ atq; altæ: & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. CA. XXI.

Orbis quadruplex differentia. Aliis enim eorum rotūditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis ouata spēs: ceu malorum aliquibus. Hæc obnoxia acri odore: & suauitate iucunda. Cæteris uini sapor. Generosissima quibus circa pediculos tenera folia. Quartū genus torminale appellāt: remedio tantū pbabile: assiduū pauentu: minimūq; pomo: arbore: dissimili: foliis pene platani. Nō ferūt ante trimatum ex ullo gñe. Cato & sorba sapa cōdi iubet.

De nuce iuglāde. CA. XXII.

B his locū amplitudine uindicauerunt: quæ cessere auctoritati: nuces iuglādes: quāq̃ & ipsæ nuptialis fescenninorū comites: multū pineis minores uniuersitate. Eædēq; portione ampliores nucleo. Necnō & honor his naturæ peculiaris: gemino ptectis

operimēto:puluinati primū calicis:mox lignei pūtaminis. Quæ causa eas nuptiis fecit religiosas:
tot modis fœtu munito quod ē uerisimilius:q̄ quia cadendo tripudium sonūue faciant. Et has
e perside a regibus translatas indicio sunt græca nomina. Optimū quippe eaꝝ genus persicū at-
q; basilicon uocant. Et hæc fuere prima noīa. Caryon a capitis grauedine propter odoris grauita
tem conuenit dictum. Tinguntur cortice eaꝝ lanæ:& ruffatur capillus primū prodeuntibus nu
cleis. Id cōpertum infectis tractatu manibus. Pinguescūt uetustate. Sola differentia generum ī
putamīe duro fragilisue & tenui ac crasso loculoso & simplici. Solum hoc pomum natura com
pactili operimēto clausit. Nanq; sunt bifidæ putaminū carinæ. Nucleorumq; illis quadripartita
distinctio lignea intercursante membrana. Cæteris quicqd est solidū est. Vt in auellanis & ipso
nucū genere:quas antea abellinas patrio nomine uocabant. In asiam græciamq; e ponto gñe:&
ideo ponticæ nuces uocantur. Has quoq; mollis protegit barba. Sed putamini nucleisque solida
rotunditas inest. Eæ & torrenť. Vmbilicus illis intus in uētre medio. Tertia ab iis natura amyg-
dalis:tenuiore sed simili iuglandiū summo operimento. Item secundo putaminis. Nucleus dissi-
milis latitudine:& acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catōis ætate dubitať:qm̄ græcas
nominat:quas qdā & ī iuglandium genere seruant. Adiicit præterea auellanas:& galbas:prene-
stinas:quas maxime laudat:& conditas olhs in terra seruari uirides tradit. Nunc thasiæ & alben
ses celebranť:& tarentinaꝝ duo genera:fragili putamine:ac duro. Quæ sunt āplissimæ:& minie
rotundæ. Præterea molluscæ putamē rūpentes. Sunt qui honori nomen interpretentur:& Iouis
glādem esse dicunt. Nuper consularem uirum audiui biferas & iuglandes nuces se habere profi-
tentem. De pistaciis & ipsi rettulimus. Et hæc aūt idem Vitellius in italiam primus intulit eodē
tempore. Simulq; in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus:qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo. CA. XXIII.

NVces uocamus & castaneas:q̄q̄ accōmodatiores glādium generi. Armatum iis echi-
nato calice uallum:quod inchoatum glandibus. Mirumq; uilissima esse:quæ tāta oc-
cultauerit cura naturæ. Trini quibusdam partus ex uno calice: cortexq; lētus. Proxi
ma uero corpori mēbrana:& in iis & in nucibus saporem ni detrahatur:infestat. Tor
rere has in cibis gratius modulantū:laturas præstanti ieiunio fœminarum quādam imaginem uel molito
panis. Sardibus eæ ꝓuenere primū. Ideo apud græcos sardianos balanos appellant. Nam Diuus ra præstari
Tiberius postea balanum nomen imposuit excellentioribus satu factis. Nunc plura earum gene-
ra. Tarentinæ faciles:nec operoso sunt cibo:planæ figura. Rotūdior quæ balanitis uocatur: pur
gabilis maxime:& sponte prosiliens Pura & plana est ex eis & salariana. Tarentina minus tracta-
bilis. Laudatior corelliana & ex ea facta:quod dicemus in insitis meterana:quam rubens cortex
præfert triangulis & popularibus nigris:quæ coctiuæ uocantur. Patria laudatissimis tarentum:
& in campania neapolis. Cæteræ suum pabulo gignūtur:scrupulosæ corticis:intra nucleos quo-
que ruminatōe.

De siliquis & carnosis pomis:& moris:& de acinis & baccis. CA. XXIIII. ul' rūinosæ

HAud procul abesse uideť & prædulces siliquæ:nisi q; in his cortex ipse mandiť. Di-
gitoꝝ hois longitudo illis:& interim falcata pollicari latitudine. Glandes īter poma
numerari non possunt. Quamobrem in sua natura dicenť. Reliqua carnosi sunt ge-
neris:eaq; baccis atq; carnibus distant. Alia acinis caro:alia moris:alia unedonibus:&
alia acinis inter cutē succūq;:alia mixtis:alia baccis:ut oliuis. Moris succus in carne uinosus:trini
colores:cādidus prio:mox rubens:maturis niger. In nouissimis florent. Inter prima maturescūt:
Tingūt manus succo matura lauūt acerbæ: Minimū ī hac arbore ingenia ꝓfecerūt: nec noībus:
nec insitis:nec alio mō q̄ pomi magnitudine. Differūt mora ostiēsia:& tusculana. Romæ nascū
tur & in rubis:multū differēte callo. Aliud corpus ē e terrestribus fragis. Aliud congeneri eorū
unedoni:quod solum pomū simile frutui terræ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus āno ma
turescit:pariterq; floret subnascens:& prior coquitur. Mas sit an fœmina sterilis inter auctores
nō constat. Pomum inhonorum:ut cui nomen ex argumēto sit unum tantum edendi. Duobus
tamen hoc nominibus appellāt græci comaron & memecylon. Ex quo apparet totidem esse ge- uel chamæ
nera & apud nos. Alio nomine arbutus uocatur. Iuba auctor est:quinquagenum cubitorum alti mecylon
tudnie in arabia esse eas. Acinoꝝ quoq; magna est differentia. Primum inter uuas ipsas callo:
teneritate:crassitudine: interiore ligno aliis paruo :& aliis etiam gemino : qui minime feraces
musti. Plurimum uero differunt hederæ sambucique acini. In figura etiam punici angulosi
quippe soli:nec cutis ulla singulis:præter communem quæ est candida:totisque succus & caro
est iis ꝓcipue qbus paruulū inest ligni. Magna & baccis differentia. Aliæ nanq; sunt oliuis lau-

ris:& alio modo loto: cornis:alia myrtis:lentisco. Aquifolio enim ac spinæ sine succo. Medioque etiamnum genere inter baccas acinosque cerasis. Pomum iis primo candidum:& fere omnibus baccis:mox aliis uirescit:ut oliuis:lauris. Rubet uero moris:cerasis: cornis. Deinde nigrescit moris:cerasis:oliuis.

De cerasis genera octo. CA. XXV.

Erasi ante uictoriam mithridaticam. L. Luculli non fuere in italia. At urbis anno sexcentesimo octogesimo is primum uexit e põto:annisque .cxx. trans oceanum in britániá usque peruenere. Eadem (ut diximus) in ægypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum aproniana maxime rubent. Nigerrima sunt: ut actia. Cæciliana uero & rotúda. Iulianis gratus sapor:sed pene tantum sub arbore sua:adeo teneris:ut gestatum non tolerent. Pricipatus duracinis:quæ campania pliniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ripis etiam rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti uiridique similis maturescentibus semper. Minus quinquennio est:q͵ prodiere quæ uocant laurea:non ingratæ amaritudinis insitæ in lauro. Sunt & macedonica paruæ arboris:ratoque tria cubita excedentis:& minore etiam nunc frutice chamæcerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisque gaudet. Siccatur etiam sole:conditurque ut oliua cadis.

De corno & lentisco. CA. XXVI.

Væ cura & cornis atque lentisco adhibetur:ne quid non hominis uentri natum esse uideatur. Miscentur sapores:& alio alius placere cogitur. Miscentur uero & terræ cælique tractus. Inque alio cibi genere india aduocatur:in alio ægyptus:cretæ:cyrenæ:singulæque terræ. Nec cessat in ueneficiis uita: dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum natura.

De generibus succorum & de odore. CA. XXVII.

Nterim quæ sunt communia & pomis:omnibusq͵ succis saporum genera tresdecim reperiuntur: dulcis:suauis:piguis:amarus:austerus:acer:acutus acerbus:acidus: salsus. Præter hæc tria genera sunt mirabili maxime natura. Vnum i quo plures pariter sentiuntur sapores:ut uinis. Nanque in iis & austerus & acutus & dulcis & suauis: omnes alieni. Alterum est genus in quo sit & alienus quidem:sed & suus quidam & peculiaris:ut in lacte. Siquidem inest ei quod tamen iure dici non potest dulce:& pingue & suaue: optinente lenitate:quæ ipsa succedit in saporis uicem. Nullus hic aquis: ne succus quidem:ut tamen eo ipso fiat aliquis: ac suum genus faciat. Sentiri quidem aquæ saporem ullum: succumue uitium est. Magnum his omnibus in odore momentum & magna cognatio: qui & ipse nullus est aquis: aut si sentitur omnino uitium est. Mirum tria naturæ præcipua elementa sine sapore sine odore sine succo:aqua:aer:ignis.

De succis fructuum & arború:& coloribus:& odoribus: & natura pomorum:& de commendatione fructuum. CA. XXVIII.

Rgo succoꝝ uinosus pyro:moro:myrto:minime qđ miremur uuis. At piguis oliuæ:lauro:nuci iugládi:amygdalis. Dulcis uuis: ficis:palmis. Aquosus prunis. Magna est & in colore succi differentia. Sanguineus moris:cerasis:cornis:uuis nigris. Idem albis cádidus. Lacteus in capite ficis:in corpore non item spumeus malis. Nullus pficis: cum pſertim duracia abúdét succo. Sed qs eius ullú dixerit colorẽ: sua & i odore miracula. Malis acutus: Persicis dilutus. Dulcibus nullus. Ná & uinú tale sine odore. Tenue odoratius. Multoq͵ celerius talia ad usú ueniút q̃ piguia. Quæ odorata:nõ eodẽ in gustu tenera:qa nõ sút pariter odor & sapor. Quáobrẽ citreis odor acerrimus:Sapor asperimus: quadátenus & cotoneis. Nullusque odor ficis. Et hactenus sint spẽs ac genera pomorum. Naturas arctius colligi par est. Alia siliquis gignunť:ipsis dulcibus:seméq͵ complexis amaꝝ. Cú in pluribus semina placeant:in siliqua damnentur. Alia baccis:quaꝝ intus lignum:& extra caro:ut oliuis:cerasis. Aliquaꝝ intus baccæ:foris lignum:ut in his quæ in ægypto diximus gigni. Quæ baccis natura eadem & pomis. Aliorú intus corpus & foris lignú:ut nucum. Aliis foris corpus:intus lignú:ut persicis & prunis:uitiúq͵ cinctú fructu:cú fructus alibi muniať uitio. Putamie claudúť nuces: Corio castaneæ. Detrahiť hoc iis. At in mespilis mandiť. Crusta teguntť glandes:Cute uuæ. Corio & mẽbrana punica. Carne & succo mora cõstát:Cute & succo cerasi. Quædá statim a ligno recedút:ut nuces & palmæ. Quædá adhærét:ut oliuæ lauroq͵. Quorúdá generi utraq͵ est natura:ut pficis. Eteni duracinis adhæret corpus:e lignoq͵ auelli nequit:cú in cæteris facile sepetur. Quibusdá nec itus nec extra

uel qui est tenuis

lignum:ut in palmaꝝ genere. Aliquorũ lignum ipſum in uſum & pomi uicem ut gña myxis: q̃s in ægypto gigni diximus. Quorũdam extra gemina geminantur uitia:ut in caſtaneis : amygdalis:nucibuſq̧ iuglandibus. Quorũdam natura trigemina eſt:corpus:deinde lignum: rurſuſq̧ ſemen in ligno ut perſicis. Quædam inter ſe denſa:ut uuæ:ſorba:quæ ramos circundata ex omni parte uuarum modo degrauant. Alia rara ut in perſicis. Quædam aluo continentur:ut granata. Dependẽt alia pediculis ut pyra:Alia racemis ur uuæ:palmæ. Alia & pediculis & racemis: ut hederæ ſambuci. Alia ramo adhærent:ut in lauro. Quædam utroq̧ modo:ut oliuæ. Nam & breues pediculi & longi. Quædam uaſculis conſtant:ut punica:& meſpila:lotoſq̧ in ægypto:& euphrate. Iam uero diuerſa gratia & commendatio. Carne palmæ placent. Cruſta thebaicæ. Succo uuæ & caricæ. Callo pyra ac mala. Corpore melimela. Mora chartilagine. Nuclei grano. Quædam in ægypto cute caricæ. Detrahitur hæc ficis uirentibus:ut putamen. Eadem in ficcis maxime placet. In papyris & ferulis ſpinaq̧ alba: caulis ipſe pomum eſt. Sunt & ficulnei caules in fruticoſo genere cum caule capparis. In ſiliquis uero quod manditur:quid niſi lignum ẽ? Nõ omittenda ſeminis earum proprietas. Nam neque corpus: neque lignum:nec chartilago dici poteſt: neque aliud nomen inuenit. uel cariotæ

De myrto genera eius.xxix. CA. XXIX.

SVccorum natura præcipuã admirationem in myrto habet. Quando ex una omniũ olei uinique bina genera fiunt. Item myrtidanum ut diximus. Et alius uſus baccæ fuit apud antiquos:anteq̃ piper reperiretur:libæ optinens uicem. Quodam etiam generoſi obſonii nomine inde tracto:quod etiam nunc myrtatum uocatur. Eademq̧ origine aprorum ſapor commendatur:plerũque ad intinctus additis myrtis. Arbor ipſa in europa retriore cælo:quod e ceraunis montibus incipit. primum celcei in Elpenoris tumulo uiſa traditur:græcumq̧ ei nomen remanet:quo peregrinam eſſe apparet. Fuit ubi nũc roma eſt: iam tũ cum cunderet. Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos ſabinoſq̧ cum propter raptas uirgines dimicare uoluiſſent:depoſitis armis pacificatos in eo loco:qui nunc ſigna Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim antiqui pugnare dicebant. Et in ea quoq̧ arbore ſuffimenti genus habetur. Ideo tum electa:quoniã coniunctioni & huic arbori præeſt Venus. Haud ſcio an primæua etiam omnium in locis publicis romæ ſata ſit:fatidico quidem & memorabili augurio. Inter antiquiſſima nanq̧ delubra habetur Quirini hoc eſt ipſius Romuli. In eo ſacræ myrti fuere duæ ante ædem ipſam per lõgum tempus. Altera patricia appellata:altera plebeia. Patricia multis annis præualuit. Flacceſcente plebeia: exuberans ac læta:q̃diu ſenatus quoque floruit: illa ingens. Plebeia torrida ac ſqualida. Quæ poſtq̃ eualuit flaceſcente patricia marſico bello: languida auctoritas patrum facta eſt:ac paulatim in ſterilitatẽ emarcuit maieſtas. Quin & ara uetus fuit Veneri myrteæ:quam murtiam uocant. Cato tria genera myrti prodidit. Candidam:nigram: coniugalem:fortaſſis a cõiugiis:ex illo cluacinæ genere. Nunc & alia diſtinctio ſatiuæ:aut ſilueſtris: & in utraque latifoliæ. In ſilueſtri propria oxymyrſine. Satiuarum genera torpiarii faciũt. Tarẽtinam folio minuto:noſtratem patulo:exoncam denſiſſimo:ſenis foliorum uerſibus. Hæc nõ eſt in uſu. Ramoſa utraque alia. Coniugalem exiſtimo nunc noſtratem dici. Myrtus odoratiſſima eſt in ægypto. Cato docuit uinum fieri e nigra:ſiccata uſque in ariditatem in umbra : atque ita mulſo indita. Si non ſiccentur baccæ oleum gigni. Poſtea compertum & ex alba uinum fieri album:Duobus ſextariis myrti tuſæ in uini tribus heminis maceratæ expreſſæque. Folia & per ſe ſiccantur in farina ad ulcerum remedia:in corpore humano leniter mordaci puluere:ac refrigerandis ſudoribus. Quinimmo oleo quoque mirum dictu ineſt quidam uini ſapor:ſimulq̧ pinguis liquor præcipua ui ad corrigẽda uina:faecis ante perfuſis. Retinet quippe fæcem: nec præter purum liquorem tranſire patitur:datque ſe comitem præcipua commendatiõe liquato. Virgæ quoq̧ eius geſtatæ modo uiatori proſunt in longo itinere pediti. Quin & uirgæ annuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Bellicis quoque ſe rebus inſeruit: triumpháſque de ſabinis Poſtumius libertus in conſulatu:qui primus omnium ouans ingreſſus urbem eſt : quoniam rem leuiter ſine cruore geſſerat. Myrto Veneris uictricis coronatus inceſſit : optabilemque arborem etiam hoſtibus fecit. Hæc poſtea ouantium fuit corona:excepto. M. Craſſo qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus inceſſit. Maſſurius auctor eſt : curru quoque triumphantes myrtea corona uſos. L. Piſo tradit Papyrium Maſonem : qui primus in monte albano triumphauit de corſis myrto coronatũ ludos circenſes ſpectare ſolitũ. Auus maternus Africani ſequẽtis hic fuit. M. Valerius duabus coronis utebatur laurea & myrtea:qui & hoc uouerat.

(Margin notes: uel in liba; uel illam; uel citeriore; uel celtei; uel circeis; Cluere pugnare; uel flaueſcẽte; uel uigens; uel euruit; uel flaueſcente; uel emacuit)

De lauro genera.xiii. CA. XXX.

Aurus triumphis proprie dicatur:uel gratissima domibus:ianitrix Cæsarum pontificumq;:quæ sola & domos exornat:& áte limina excubat.Duo eius genera tradit Cato:delphicam & cypriam.Pompeius Leneus adiecit quam mustacem appellauit:quoniam mustaceis subiceretur.Hanc esse folio maximo:flaccidoq; & albicante.Delphicam æquali colore uiridiorem:maximis baccis:atq; e uiridi rubétibus.Hac uictores delphis coronari:& triumphantes romæ.Cypriam esse folio breui:nigro per margines imbricato crispam. Et postea accessere genera Cinus hanc siluestrem laurum aliqui intelligunt:nonnulli sui generis arborem.Differt color.Est eni cærulea bacca.Accessit & regia:quæ cœpit Augusta appellari amplissima & arbore & folio:baccis gustatu quoq; non aspero.Aliqui negant eandem esse:& suum genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribusque. Iidem in alio genere baccaliam appellant hanc quæ uulgatissima est:baccarumque fertilissima.Sterilem uero earum(quod maxie miror) triumphalem:eaque dicunt triumphantes uti:nisi id a Diuo Augusto cœperit:ut docebimus:ex ea lauro quæ ei missa e cælo minima est altitudine:folio crispo:ac breui:quæ inuenitur rara. Accedit in topiario opere taxa excrescente in medio folio:paruulo ueluti lacinia folii:Et sine ea spadonia mira opacitatis patientia.Itaq; quátalibeat sub umbra solum implet.Est & camedaphne siluestris frutex:est & alexandrina:quam aliqui idæam:alii hippoglotthion:alii daphnen:aliï carpophylon: alii hypelaten uocant.Ramos spargit a radice dodrantales topiarii:ac coronarii operis:folio acutiore q̃ myrti:molliore & candidiore.Maiore semie iter folia rubro.Plurima in ida: & circa heracleam ponti:nec nisi in montosis.Id quoque quod danaides uocatur genus in nominum ambitu est.Alii enim pelasgum:alii eupetalon:alii stephanon Alexandri uocant.Et hic frutex est ramosus:crassiore ac molliore q̃ laurus folio.Ex cuius gustatu accendatur os baccis e nigro rutilis.Notatum antiquis nullum genus lauri in corsica fuisse:quod nunc satum & ibi prouenit.Ipsa pacifera:ut quam prætendi etiam inter armatos hostes:quietis sit indicium. Romanis p̃cipue lætitiæ uictoriarumque nuntia additur lituis:& militum lanceis:pilisque.Fasces imperatorum decorat.Ex iis in gremio Iouis optimi maximi deponitur:quotiens læticiam uictoria nouá attulit.Idque non quia perpetuo uiret:nec quia pacifera est:præferenda utique myrto & oleæ é: sed quia spectatissima in monte pernaso.Ideoque etiam grata Apollini:assuetis eo dona mittere iam & regibus romanis:teste.L.Bruto.Fortassis etiam in argumentum:quoniam ibi libertatem publicam is meruisset:lauriferam tellurem illam obsculatus ex responso.Et quia manu satarum receptarumque in domos fulmine sola non icitur.Ob has causas equidem crediderim honoré eis habitum in triumphis potius:q̃ quia suffimentú sit cædis hostium & purgatio:ut tradit Massurius.Adeoque in profanis usibus pollui laurum & oleam fas non est:ut ne propiciandis quidé numinibus accendi ex iis altaria aræue debeant.Laurus quidem manifesto abdicat ignes crepitu:& quadam detestatione.Interaneorum etiam uitia & neruorum ligno torquente. Tiberium principem tonante cælo coronari ea solitum ferunt contra fulminum metus.Sed & circa Diuú Augustum euéta eius digna memoratu.Nanque Liuiæ Drusillæ quæ postea Augusta matrimonii nomen accepit:cum pacta esset illa Cæsari:gallinam conspicui candoris sedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæsam.Intrepideque miráti accessit miraculum:quoniam teneret rostro laureum ramum onustum suis baccis.Conseruari alitem & sobolem iussere aruspices:ramumq; eum seri:ac rite custodiri.Quodq; factum est in uilla Cæsarum fluuio tiberini imposita:iuxta nonum lapidem flaminia uia:quæ ob id uocatur ad gallinas.Mireque silua prouenit.Ex ea triúphans postea Cæsar laurum in manu tenuit:coronamque in capite gessit.Ac deinde imperatores Cæsares cuncti.Traditusque mos est ramos quos tenuerunt serendi.Et durár siluæ nominibus suis discretæ.Fortassis ideo mutatis triumphalibus.Vnius arborum latina lingua nomen imponitur uiris.Vnius folia distinguntur appellatione:Lauream enim uocamus.Durat & in urbe impositum loco ; quando lauretum in auentino uocatur: ubi silua lauri fuit.Eadem purificationibus adhibetur:testatumq; sit obiter & ramo eam seri:quoniá dubitauere Democritus & Theophrastus.Nunc dicemus siluestrium naturas.

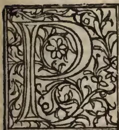
ul' danaen

ul' daphnoides

uel litteris

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XVI. PROOEMIVM.

Siluestrium Arborum Naturæ. CA. .I.

OMIFERAE ARBORES: QVAEQVE MITIORIBVS Succis uoluptatem primæ cibis attulerunt: & necessario alimento delicias immiscere docuerũt. Siue illæ ultro siue ab homine didicere blandos sapores adoptione & connubio. Idq; munus ẽt feris uolucribusq; de dimus intra p̃dictas cõstant. Primũ erat narrare glandiferas quoq;: q̃ primo uictũ mortaliũ aluerũt nutrices inopis ac feræ fortis: ni præuerti cogeret admiratio usu cõperta: quenam quali sq; esset uita sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore: & miracula in septentrionalis regionis arboribus. CA. II.

Iximus & ĩ oriẽte qdẽ iuxta oceanũ cõplures ea necessitate gẽtes. Sũt uero & in septẽtriõe uisæ nobis caucoꝝ: q maiores miores q; appellant. Vasto ibi meatu ꝑpetuis bis dieꝝ noctiũq; singulaꝝ ĩteruallis effusus in imẽsũ agit oce nus æternã opiẽs reꝝ naturæ cõtrouersiã: dubiũq; terræ sit: an pars maris. Illic misera gẽs tumulos optinet altos: aut tribũalia structa manibus ad expimẽta altissimi æstus: casis ita ĩpositis: nauigãtibꝰ siles: cũ integãt aq circũdatæ naufragiis. Cũ uero recesserit: fugiẽtes cũ mari pisces circa tuguria uenant. Nõ pecudes hos hẽre: nõ lacte ali: ut finitios. Ne cũ feris qdẽ dimicat cõtingit oĩ ꝑcul abacto frutice. Vlua & palustri iũco funes nectũt ad ꝓtexẽda piscibꝰ retia. Captũq; manibꝰ lutũ uẽtis magis q̃ sole siccãtes. Terra cibos & rigẽtia septẽtriõe uiscera sua urũt. Potus nõ nisi ex imbre seruato scrobibꝰ ĩ uestibulo domus. Et eæ gẽtes certe si uicant hodie: po. ro. seruire se dicũt. Ita ẽ ꝑfecto: multis fortũa ꝑcit ĩ poenã. Aliũ e siluis miraculũ totã reliquã germaniã replẽt: addũtq; frigori umbras: altissimæ tñ. Haud ꝑcul supradictis caucis circa duos ꝑcipue lacus. Littora ĩpa optinẽt q̃rcus maxĩa auiditate nascẽdi: suffossæq; fluctibꝰ aut ꝓpulsæ flatibꝰ uastas cõplexu radicũ insulas secũ auferũt. Atq; ita libratæ stãtes nauigãt ingẽtiũ ramorum armamẽtis. Sæpe territi classibus nr̃is: cũ uelut de idustria fluctibꝰ agerent: ut in ꝓspectu stãtes noctu inopesq; remedii illæ ꝓliũ nauale aduersus arbores inirent.

De hyrciniæ siluæ magnitudine. CA. III.

N eadẽ septẽtrionali plaga hyrciniæ siluæ roboꝝ uastitas intacta & cõgenita mũdo ꝓpe ĩmortali sorte: miracula excedit. Vt alia omittat: fide caritura. Cõstat attoli colles occursantiũ inter se radicũ repcussu. Aut ubi secuta tellus non sit: arcus ad ramos usq;: & ipsos inter se rixãtes curuari portaꝝ patẽtiũ mõ: ut turmas eq̃tũ transmittant.

De glandiferis: ciuica corona: & q frõdea corona donati. CA. IIII.

Landiferi maxĩe gñis oẽs: q̃bus honos apud romanos ꝑpetuus. Hinc ciuicæ coronæ militũ uirtutis insigne clarissimũ. Iampridẽ uero & clæmẽtiæ ĩpatoꝝ: postq̃ ciuiliũ bellorum profanatione meritum coepit uideri: ciuem non occidere. Cedũt iis murales: uallaresq;: & aureæ: q̃q̃ precio antecedentes. Cedunt & rostratæ: q̃uis in duobus maxime ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dante magno Pompeio. Itemq; .M. Agrippa tribuẽte Cæsare e siculis: quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erant: ueluti populo Roma. ipsa corona imposita. Postquã uero tribunitiis seditionibus calcari ac pollui coepere: postq̃ uires ex publico in priuatum magis singulisq; ciuium quæri: & sacrosancta omnia profana fecere: tum a pedibus eorum subiere in capita ciuium rostra. Dedit hanc Augustus coronam Agrippæ. Sed ciuicam a genere humano accepit ipse. Antiquitus quidem nulla nisi deo dabatur. Ob id Homerus cælo tantum eas & prælio uniuerso tribuit. Viritim uero ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium. Liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea deorum honori sacrificãtes sumpsere uictimis simul coronatis. Nouissime & in sacris certaminibus usurpatæ: in q̃bus hodieq; nõ uictori dant: sed patriam ab eo coronari pronunciat. Inde natum: ut etiam triumphaturis conferent in templis dicandæ. Mox ut & ludis darent. Longũ est: nec ex institutione operis differere q̃sq̃ ro-

manorum prius acceperit. Neq. n. alias nouerant q̃ bellicas. Quod certũ est: uni gentium huic plura sunt genera q̃ cunctis. Romulus frondea coronauit Hostum Hostilium: q fidenam primus irrupisset. Auus hic Tulli Hostilii regis fuit. P. Deciũ patrẽ tribunũ militũ frondea donauit exercitus ab eo seruatus: imperatore Cornelio Cosso consule sanniciũ bello. Ciuica iligna primo fuit: postea magis placuit ex æsculo Ioui sacrum. Variataq; in hoc cum quercu est: ac data ubicq; quæ fuerat: custodito tamen honore glandis. Additæ leges arctæ: & ideo superbæ: quasq; conferre si beat cum illa græcorum summa: quæ sub ipso ioue datur. Quiq; patriæ muros primus scandens audentem irrumpere occidit. Quiq; ciuem maluit seruare q̃ hostem occidere. Vtq; eum locum in quo sit actum obtineret hostis eo die. Vtq; seruatus fateatur: alias testes nil prosunt. Vt ciuis fuerit. Auxiliis quis rege seruato decus id nõ danr. Nec crescit honos idem imperatore cõseruato: qm̃ cõditores in quocũq; ciuem summũ esse uoluerunt. Accepta licet uti ꝑpetuo ludos ineũti semp assurgi ẽt ab senatu in more est. Sedendi ius in proximo senatui. Vacatio munerum oĩum ipsi: patriq; & auo paterno. xiiii. eas accepit Sicinius Dentatus ut rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is q̃dẽ & de duce Seruilio. Africanus de patre accipe noluit apud trebiã. O mores æternos: qui tanta opa honore solo donauerunt. Et cũ reliquas coronas auro cõmẽdarẽt: salutẽ ciuis iis in precio esse noluerunt: clara professione: seruari quidem hominem nefas esse lucri causa.

De glande genera tredecim. CA. V.

Landes opes esse nunc quoq; multarum gẽtium ẽt pace gaudẽtium constat. Necnon & inopia frugum arefactis molit̃ farina: spissaturq; in panis usum. Quin & hodieq; ꝑ hispanias secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadẽ in cinere tosta. Cautum est ꝑterea lege. xii. tabularum: ut gladẽ in alienũ fundũ ꝑcidẽtẽ liceret colligere. Gña earum multa. Distant fructu: situ: sexu: sapore. Nãq; alia fageæ glandi figura: alia quernæ: & alia ilignæ. Atq; inter se quoq; generum singulorum differentiæ. Præterea sunt aliæ siluestres: aliæ placidiores: quæ culta obtinent. Iam etiam in montosis planisq; distant. Sicut & sexu mares ac fœminæ. Item sapore. Dulcissima omnium fagi: ut qua obsessos etiã homines durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexander. Genera distinguere non datur nominibus: quæ sunt alia alibi. Quippe cũ robur quercũq; uulgo nasci uideamus: sed æsculum non ubiq;. Quartam uero generis eiusdem q̃ cerrus uocatur: ne italiæ quidem maiori ex parte notam esse. Distinguens ergo proprietate natura eq: & ubi res coget: etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glãde: & reliquis glãdibus: & carbone: & pastu porcorum. CA. VI.

Agi glans nucleis similis: triangula cute includitur. Folium tenue: ac leuissimum: populo simile: celerrime flauescens: & media parte plerunq;. Gignens superne paruulam baccã uiridem: cacumine aculeatam. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo aĩalis eius una ꝑuentus. Glires quoq; saginat. Expetitur & turdis. Arborum fertilitas oĩum fere alternat: sed maxime fagi. Glandem quæ proprie intelligit̃: ferunt robur: quercus: æsculus: cerrus: ilex: suber. Continentur hispido calice per genera plus minus. Item complectente. Folia ꝑter ilicem: grauia: carnosa: procera: sinuosa lateribus. Nec cum cadunt flauescẽtia: ut fagi. Pro differentia generum breuiora uel longiora. Ilicis duo genera. Ex iis in italia folio non multum ab oleis distant. Milaces a quibusdam græcis dictæ: in prouinciis aquifoliæ. Ilicis glans utriusq; breuior & gracilior: quã Homerus aculon appellat: eoq; nomine a glande distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu: atque grandissima. Mox æsculo. Nam roboris parua. Cerro tristis: horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; fœminæ: maris spissior. Maxime autem probantur latifoliæ ex argumento dictæ. Distant aũt inter se magnitudine: & cutis tenuitate. Item q aliis subest tunica rubigine scabra: aliis protinus cãdidũ corpus. Probatur & ea: cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapidescit in duriciam. Melior cui in cortice: q̃ cui ĩ corpore. Vtrũque non nisi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotunda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior: candidiorue qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas ꝑceritasq; differentiã hẽt. In ipsis uero arboribus quæ maximã fert: hemeris uocat̃: breuior: & in orbẽ comosa: alasque ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramosa & ipsa. Procerior tamen & crassior caudice. Excelsissima aũt ægylops incultis amica. Ab ea ꝓxime latifoliæ ꝑceritas: sed minus utilis ædificiis. At quæ carbone dotata uitiis obnoxia est. Quãobrẽ solido utunt̃ carbone: ærariorum tãtum officinis cõpendio. Quoniam desinente flatu protinus emoriens sæpius recoquit̃. Cætero pluri mis sintillis. Idem e nouellis melior. Aceruu cõfertis paleis recẽtibus luto caminant̃: accensaque

uel latebris

uel similaces

uel thaleis uel hiscentibus

strue contis pungitur durescens calix:atq; ita sudoré emittit. Pessima & carboni & materie haliphleos dicta:cui crassissimus cortex atq; caudex:& plerúq; cauus fungosusq;. Nec alia putrescit ex hoc gñe:etiá cú uiuit. Quin & fulmie sæpissime icitur:q̃uis altitudiné nõ excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas habet. Eidé raro glans:& cum tulerit amara:quam præter sues nullú attingit animal. Ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Hoc quoq; inter reliqua neglectæ religionis est:q͂ emortuo carbõe sacrificatur. Glans fagea suem hylarem facit:carnem coctibilé: ac leuem:& utilem stomacho. Iligna suem angustam:nitidá:strigosam:ponderosam. Querna diffusam & grauissimam:& ipsa glandium æque dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius:nec ex alia solidiorem carnem:sed duram. Iligna tentari sues:nisi paulatim detur. Hanc nouissimam cadere. Fungosam carnem fieri æsculo:robore:subere. Quæ glandem ferũt omnes & gallam. Alternisq; annis glandem. Sed gallam hemeris optimam:& coriis perficiendis aptissimá. Similem huic latifoliam:sed leuiorem:multoq; minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

De galla:& q̃ multa præter glandé eædem ferant abores. CA. VII.

Ascit aút galla sole de geminis exeúte erúpens noctu semp uniuersa. Crescit uno die cádidior. Et si excepta est æstu arescit ptinus:neq; ad iustú icrementú peruenit:hoc é: ut nucleú fabæ magnitudiné habeat. Nigra diutius uiret:crescitq; ut interdú mali cõpleat magnitudiné. Optia cõagena. Deterria ex robore. Signú eius q͂ cauernæ tráslucét. Robur præter fructú pluria alia gignit. Náq; fert & gallæ utrúq; genus:& quædá ueluti mora:ni distarent arida duricia plerúq; tauri caput imitantia:quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascuntur in eo & pilulæ:nucibus non absimiles:intus habétes flocculos molles:lucernarú luminibus aptos. Ná & sine oleo flagrant:sicuti galla nigra. Fert & aliam inutilem pilulam cú capillo uerno tempore tamen melligeni succi. Gignunt & alæ ramorum eius pilulas corpori nõ pediculo adhærétes: candicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci colorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquando & pumices gignit. Necnon & e foliis conuolutas pilulas:& in folio rubentes. Aquosos nucleos candicátes & tráslucidos:quádiu molles sint in quibus & culices nascuntur:maturescunt in modum gallæ. uel indurescunt.

De cachrye:& cocco grano:& agarico:& subere. Cap. VIII.

Ferunt robora & cachryn:ita uocatur pilula in medicina urendi uim habens. Gignit & in abiete:larice:picea:tilia:nuce:platano:postq; folia cecidere hyeme durás. Cõtinet nucleum pineis simile. Is crescit hyeme. aperitur uere pilula tota. Cadit cú folia cœperint crescere. Tam multifera sunt:& tot res præter glãdem pariunt robora. Sed & boletos:suillosq; gulæ nouissima irritaméta:quæ circa radices gignuntur. Quercus probatissimos. Robur aút & cypressus & pinus noxios. Robora ferunt & uiscum:& mella: ut auctor est Hesiodus. Constatq; rores melleos e cælo(ut diximus)cadentes nõ aliis magis insidere frondibus. Cremati quoq; roboris cinerem nitrosum esse manifestum est. Omnes tamen has eius dotes ilex solo prouocat cocco. Granum hoc. Primoq; ceu species frutices paruos aquifoliæ ilicis:quisquiliú uocant:pensionem alteram tributi pauperibus hispaniæ donati. Vsum eius gratiorem in cõchyliis men tiõe tradidimus. Gignitur & in galatia africa:pisidia:cilicia. Pessimú in sardinia. Galliarú glandiferæ maxime arbores agaricum ferunt. Est autem fungus candidus odoratus: antidotis efficax:in summis arboribus nascens:nocte relucens. Signú hoc eius:q͂ in tenebris decerpitur. E glandiferis sola:quæ uocatur ægylops:fert pannos arentes:muscoso uillo:canos: non in cortice modo:uerum & e ramis dependentes cubitali magnitudine:odoratos ut diximus inter unguẽta. Suber minima arbor:glans pessima:rara:cortex tantum in fructu:præcrassus ac renascés: atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vsus eius anchoralibus maxime:nauium:piscantiumq; tragulis: & cadorum obturamentis. Preterea in hyberno fœminarum calceatu. Quamobrem non infacete græci cortices arborum appellant. Sont qui fœminam ilicem uocent: atq; ubi non nascitur ilex:pro ea subere utuntur. In carpentariis præcipue fabricis ut circa elin & lacedæmonem:nec in italia tota nascitur:aut in gallia omnino. uel nõ odoratus.

Quarum sint in usu cortices. CA. IX.

Ortex e fago:tilia:abiete:picea:in magno usu agrestium. Vasa corbesq;:ac patentiora quædam messibus conuehendis uindemisq; faciunt:atq; prætexta tuguriorum. Scribit in recenti ad duces explorator incidens litteras a succo. Necnon in quodam usu sacrorum religiosus est fagi cortex. Sed non durat arbor ipsa.

De scandulis & pinu:pinastro:abiete:piceaq:larice:tæda:taxo. CA. X.

Candulæ e robore aptissimæ:mox e glandiferis aliis: fagoq:facillime ex omnibus,q̄
resinam ferunt:sed minime durant:præterq̄ e pino.Scandula contectam fuisse romá
usq ad bellum Pyrrhi annis quadringentis.lxx.Cornelius Nepos auctor est.Siluarú
certe distinguebatur insignibus.Fagutali Ioui ét nunc est ubi lucus fageus fuit: por-
taq querculana:colle in quem uimina petebantur:totq lucis quibusdam & geminis.Qu.Hor-
tensius dictator cum plebs secessisset in ianiculum:legem in æsculeto tulit:ut ea quod iussisset:
omnes quirites tenerent.Peregrinæ tunc uidebantur:quoniam nõ erant suburbanæ:pinus atq
abies.Omnesq quæ picem gignunt:de quibus nunc dicemus.Simul ut tota condiendi uina ori
go cognoscatur.Quæ ferunt in asia aut in oriente e prædictis picé.In europa sex genera cogna-
tarum arborum resinam ferunt.Ex iis pinus:atque pinaster folium habent capillamenti modo
prætenue:longumq:& mucrone aculeatum.Pinus fert minimum resinæ:interdum ex nucibus:
ipsis de quibus dictum é.Visq ut ascribatur generi.Pinaster nihil aliud est q̄ pinus siluestris: mi
ra altitudine:& a medio ramosa sicut pinus in uertice. Copiosiorem dat hæc resinam quo dice-
mus modo.Gignitur & in planis.Easdem arbores alio noie eé per oram italiæ quas tibulas uo
cant:ut pleriq arbitrántur:sed graciles:succinctioresq:& enodes liburnicarum ad usus:pene sine
resina.Picea mõtes amat atq frigora:feralis arbor:& funebri indicio ad fores posita:ac rogis ui-
rens.Iam tamen & in domo recepta:tõsili facilitate.Hæc plurimam resinam fundit:interueniē-
te candida gemma tam simili thuri:ut mixta uisu discerni non queat:& inde fraus seplasiæ asiæ.
Omnibus iis generibus folia breui seta:& crassiore:duraq ceu cupressis.Piceæ rami pene statim
ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent.Similiter abiecti expetitæ nauigiis. Situs in
excelso montium ceu maria fugerit:nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus: & pluri-
mis uitæ operibus.Resina ei uitium.Vnde fructus unus piceæ:exiguumq sudat: aliquando cõ-
tactu solis. E diuerso materies quæ abieti pulcherrima:piceæ ad fissiles scandulas: cupasque: &
pauca alia secamenta. Quinto generi situs idem: eadem facies:larix uocatur:materia præstan-
uel segmē ta — tior longe: incorrupta uis: & humori contumax: rubens præterea: & odore acrior. Pinsculum
huic erumpit liquoris:melleo colore:atq lentiore: nunq̄ durascentis. Sextú genus est tæda pro
prie dicta:abundantior succo q̄ reliqua:parcior liquidiorq q̄ picea: flãmis ac lumini sacrorum
etiam grata.Hanc mares dúntaxat ferunt:& eam quam græci sycé uocant odoris grauissimi. La-
uel stactē — ricis morbus est ut tæda fiat.Omnia át hæc genera accensa fuligine immodica carbonem repē-
te expuũt:cum eruptionis crepitu:eiaculanturq longe:excepta larice:quæ nec ardet:nec carbo-
nem facit:nec alio modo ignis ui consumitur:q̄ lapides.Oia uero ea perpetuo uirent: nec facile
discernuntur in fronde etiam a peritis:tanta natalium mixtura est.Sed picea minus alta q̄ larix.I
lla crassior leuiorq cortice:folio uillosior: pinguior:& densior: molliorq flexu. At piceæ rario
ra sicciora q folia & tenuiora ac magis algentia. Totaq horridior est & perfusa resina.Lignú ue
uel torta uel rota — ro abieti similius.Larix ustis radicibus non repullulat picea repullulat:ut in lesbo accidit incen-
so nemore pyrrheo.Alia etiánum generibus ipsis in sexu differentia. Mas breuior & durior:fœ
mina procerior.Pinguioribus foliis:& simplicibus:atq nõ rigétibus. Lignum maribus durum:
& in fabrili ope contortum:fœminæ mollius:publico discrimine in securibus:Ex in quocunq
genere deprehendunt marem:quippe respuuntur:& fragosius sidũt:ægrius reuellunť.Ipsaq ma
teries retorrida:& nigrior maribus radix.Circa idá in troade & alia differentia est montanæ ma
ritimæq.Nãq in Macedonia & arcadia circa elin pmutát noia.Nec cõstat auctoribus qd' cuiq
gñi attribuát:nos ista romano discernimus iudicio.Abies e cúctis amplissima est: & fœmina ẽt
ꝓlixior.Materia mollior:utiliorq:arbore rotúdior:folio pinato:densa ut imbres nõ tráſmittat:
at hylarior intuitu.E ramis genẽꝶ hoꝶ pániculará mõ nucamenta squamatim cõpacta depen
dent ꝑterq̄ larici.Hæ quoq abietes masculæ prima in parte nucleos hñt:nõ ité fœminæ.Piceæ
uero totis páninculis minoribꝰ gracilioribusq mimos:ac nigros. Propter qd græci phthirophorõ
eá appellát.In eadé nucamenta cõpressiora maribus sunt:ac minus resina roscida . Similis his ét
núc aspectu é:ne qd ꝑtereať taxus:minus uirés:gracilisq & tristis: ac dira:nullo succo: ex oibus
sola baccifera.Mas noxio fructu.Lætale qppe baccis i hispania ꝑcipue uenenú inest. Vasa ét uia
toria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse cõpertú est.Hanc Sestius smilacé a græcis uocari
dixit.Et eé in arcadia tá pñtis ueneni:ut si q dormiant sub ea:cibũue capiant moriant.Sunt qui
& taxica hinc appellata dicát uenena:quæ nunc toxica dicimus:quibus sagittæ tinganť.Reper-
tum innoxiam fieri:si in ipsam arborem clauus æreus addicatur.

Quibus modis fiant genera picis:& quomodo fiat cædrium:& de spissa pice quomodo fiat: & quibus modis resina coquatur. CA. XI.

Ix liquida in europa e tæda eoquitur naualibus muniendis:multosque ad alios usus. Lignum eius cõcisũ furnis undiq̃ igni extra circũdato ferro ut prius sudor aquæ mõ fluat in canali. Hoc ex cædro in syria cædriũ uocat̃:cui tãta uis ẽ:ut in ægypto corpa hoium defunctoꝝ eo perfusa seruenẽ. Sequens liquor crassior iam:picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas cõiecta:aceto spissatur:& coagulata brutiæ cognomẽ accipit:doliis dũraxat uasis q̃ cæteris utilis:lentore ab alia pice differens. Itẽ colore rutilante: & q̃ pinguior est. E tæda oia illa fiunt. E picea resina feruentibus cocta lapidibus in alueis ualidi roboris:aut si aluei non sint strues congerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinũ addit̃:farinæ mõ tusa:nigrior colore. Eadem resina si cum aq̃ leuius decoquatur:coleturq̃:ruffo colore lentescit:ac stillantia uocat̃. Seponũtur autẽ id fere uitia resinæ corticisq̃. Alia temperies ad crapulam. Nãq̃ flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq̃ auulsus concidit̃ ad cribrũ minuta:deinde feruenti aqua donec co quatur perfundit̃. Huius expressum pingue præcipua resina fit:atq̃ rara:nec nisi paucis in locis subalpinæ italiæ:eonueniens medicis. Resinæ albæ congiũ in duobus aquæ pluuiæ coquũt. Alii utilius putant sine aqua coquere lento igne tota die:utriq̃ uase æris albi. Itẽ terebithinam in sartagine referuenti:hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentisco. — uel terra

De zopissa & sapino:& quaꝝ arboꝝ materia in precio CA. XII.

On omittẽdũ apud eosdẽ zopissam uocari derasam nauibus maritimis picẽ cũ cæra nihil nõ experiente uita:multoq̃ efficatiorem ad oia quibus pices: resinæq̃ prosunt uidelicet adiecto salis callo. Aperit̃ picea e parte solari nõ plaga:sed uulnere ablati corticis:cum plurimũ bipedali hiatu:ut a terra cubito cũ minimũ absit. Nec corpori ipsi parcit̃:ut in cæteris:qm̃ hastula in fructu est. Veꝝ hæc terræ pxima laudat̃. Altior amaritudinẽ affert. Postea humor omnis e tota cõfluit in ulcus. Item i tæda. Cum id manare desiit:simili mõ ex alia parte aperitur:ac deinde alia. Postea tota arbor succidit̃:& medulla eius urit̃. Sic & in syria terebintho detrahunt cortices. Ibi qdẽ & e ramis ac radicibus cũ resina dãnet̃ ex iis partibus. In macedonia laricem masculam urunt:fœminæ radices tm̃. Teopompus scripsit in apollinitaꝝ agro picẽ fossilem non deteriorẽ macedonica inuenirі. Pix optima ubiq̃ ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horridior:uirusq̃ præferens. Frigida hyeme deterior:ac minus:copiosa & decolor. Quidã arbitrant̃ in montosis copia præstantiorẽ fieri:ac coloratiorẽ:& dulciorẽ quoq̃ & gratiorem dũ resina fit. Decoctam aũt minus picis reddere:qm̃ in infeꝝ abeat:tenuioresq̃ esse ipsas arbores q̃ in planis. Sed has & illas serenitate steriliores. Fructũ quædã proximo anno ab incisu largiuntur: Aliæ secũdo:Quædã tertio. Explet̃ aũt plaga resina:nõ cortice: nec cicatrice:q̃ in hac arbore nõ coit. Inter hæc genera propriũ quidã fecere sapiũ:qm̃ ex cognatiõe eaꝝ serit̃:Qualis:dicta est nucleis. Eiusq̃ arboris imas partes tædas uocant:cum sit illa arbor nil aliud q̃ picea fertilitatis paulum mitigatæ fatu. Sapii autem materies cæsaꝝ e genere fit: sicuti docebimus. — uel utrisq̃ — uel ferum

De fraxino genera eius quattuor. CA. XIII.

Ateriæ enim cã reliquas arbores natura genuit. Copiosissimamque fraxinũ. Procera hæc ac teres:pennata & ipsa folio. Multũque Homeri pconio & Achillis hasta nobilitata. Materies est ad plurima utilis. Ea quidẽ quæ fit in ida troadis in tm̃ cædro similis:ut ementes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Longã enodem: Alteram breuem duriorẽ:fusciorẽque:laureis foliis. Bumeliam uocant i macedonia amplissimã lentissimique. Alii situ diuisere. Cãpestrem.n.esse crispã:montanam spissam. Folia eaꝝ iumentis mortifera. Cæteris ruminantiũ innocua græci prodidere. In italia nec iumentis nocet. Cõtra serpentes uero succo expresso ad potũ:& imposita ulceribus opifera:ac nihil æque reperit̃. Tãtaque est uis:ut ne matutinas qdem occidentesue umbras q̃uis sint longissimæ:serpens arboris eius attingat:adeo ipsam pcul fugat. Experta pdimus. Si frõde ea gyro claudat̃ ignis & serpẽs:in ignes potius q̃ in fraxinũ fugere serpẽtem. Mira naturæ benignitas:priusq̃ hæ prodeant flore fraxinus nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. CA. IIII.

N tilia mas & fœmina differunt omni modo. Nanque & materies maris dura ruffior q̃ ac nodosa & odoratior. Cortex quoq̃ crassior:ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florem ut fœmina:q̃ crassior arbore:materia cãdida:pcellensque est. Miꝝ in hac arbore fructũ a nullo aialium attingi:folioꝝ corticisque succum dulcẽ esse. Inter

cortice & lignum tenues tunicas multiplici mébrana:e quibus uicula tiliæ uocantur. Tenuissim ú eorum phillyræ coronarum lenisicis celebres antiquorum honore. Materies teredine non sentit: paucitate perq modica:uerum utilis.

De aceris generibus .x. CA. XV.

Cer eiusdé fere amplitudinis:operum elegantia ac subtilitate cædro secúdú. Plura eius genera. Albú quod pcipui cádoris uocatur gallicú:in tráspadana italia trásq; alpes nascés. Alterum genus crispo macularum discursu: q cú excelléntior fuit:a silitudine caudæ pauo nú nomé accepit. In istria rhetiaq; pcipuú. E uiliori géne crassiueniú uocatur. Græci situ

uel alinon discernút. Cápestre.n.cádidú esse:nec crispú q d glinon uocát. Montanú uero crispius duriusq; ét nunc e mascula crispius ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubentem fissili ligno:cortice liuido:& scabro. Hoc alii proprii generis esse malunt: Et latine carpinú appellant.

De brusco:mollusco:& staphilodendro:& buxo genera tria. CA. XVI.

Vlcherrimú uero est bruscú:multoq; excellentius etiánum molluscú. Tuber utrunq; arboris eius: Sed bruscú intortius crispú. Molluscú simplicius sparsum. Et si magnitu diné mésarum caperet:haud dubie præferretur cædro. Nunc intra pugillares lectorúq; filicios:aut laminas:raro usu spectatur. E brusco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperitur & in alno tuber:tanto deterius qto ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florent. Etiánú in siccis natæ præferuntur aquaticis:sicut & fraxini. Est & trans alpes arbor simillima aceri alba in materia:quæ uocatur staphylodendron. Fert siliquas:& in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo est raro crispanti:nec nisi radice:cætero lentisci ex materia

uel silentio silenti:& quadá duricia ac pallore cómendabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius ge

quodam nera:gallicú quod in metas emittitur:amplitudineq; procerior est. Oleastrum in oi usu dánatú fert grauem odorem. Tertiú genus nostrate uocát. Siluestre(ut credo)mitigatú satu:diffusius:& densitate parietú uirens semper ac tonsile. Buxus pyreneis ac cytoro montibus plurima:ac bere cynthio tractu. Crassissima in corsica florem nó serendo Quæ causa amaritudinis mellis. Semé illius cunctis animantibus inuisum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior: sed breuis. Amat frigida:aprica:ligni quoq; duricia quæ ferro:nec flamma:nec carbone utilis.

De ulmo genera quattuor. CA. XVII.

Nter has atq; frugiferas materiæ uitiúq; amicicia accipitur ulmus. Græci duo eius genera nouere. Montosam:quæ fit amplior:Cápestré:q fruticosa. Italia attinias uocat ex celsissimas:& ex iis sicanas illis pfert:q nó sunt riguæ. Alterum genus gallicas: Tertiú nostrates:déseiore folio:& ab eodé pediculo núerosiore. At quartú siluestre. Inter q̃s attiniæ nó serút. Samará ita uero uocatur ulmi semé. Oésq; e radicú plátis pueniút. Reliquæ semine.

De arborum natura per situs. CA. XVIII.

Vnc celeberrimis arborum dictis:quædam in uniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cædrus:larix:tæda:& cætere e quibus resina gignitur. Item aquifolia: buxus:ilex:iuniperus:terebinthus:populus:ornus:cornus:carpinus. Est & in apennino frutex qui uocatur cotinus:ad lintamenta modo conchylii colore insignis. Montes & ualles diligit abies:robur:castaneæ:tilia:ilex:cornus. Aquosis montibus gaudent acer:fraxinus:sorbus: tilia: cerasus. Non temere in montibus uisæ sunt prunus: punicæ: oleastri : iuglans, morus: sambuci. Descendunt etiam in plana cornus : corylus : quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus : carpinus . Subeunt & in montosa ulmus: malus: pyrus:laurus: myrtus. Sanguinei frutices ilex:tingendisque uestibus nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus:& magis etiam betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore:atq; tenuitate terribilis magistratuú uirgis. Eadem circulis flexibilis:item corbium sportis. Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eosdem situs comitatur & spina nuptiarum facibus auspicatissima:quoniam inde fecerint pastores qui rapuerunt sabinas: ut auctor est Masurius. Núc facibus carpinus & corilus familiarissimæ. Aquas odere cupressi:iuglandes:castaneæ:laburnum. Alpina & hæc arbor:nec uulgo nota. Dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quæ appellatur Iouis barba in opere topiario tonsilis:& in rotunditatem spissa:argenteo folio. Non nisi in aquosis proueniunt salices:alni:populi:siler. Ligustra tesseris utilissima. Item uacinia italiæ in aucupiis sati. Galliæ uero etiam purpura tingendi causa ad seruorum uestes. Quæcunque communia sunt montibus planisque maiora fiunt:aspectuque pulchriora. Quæ in campestribus:meliora materie. Crispiora quæ in montibus exceptis malis pyrisq;.

Diuisio generum. CA. XIX.

Ræterea arborum aliis decidunt folia:aliæ sempiterna coma uirent.Quã differentiam necesse est antecedat prior.Sunt enim arborum quædam omnino siluestres:quædam urbaniores:quas his placet nominibus distinguere.Ergo mites:quæ fructu aut aliqua dote umbrarumue officio humanius iuuãt:nõ iprobe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant:& de rhododendro. CA. XX.

Arum generi nõ decidũt oleæ:lauro:palmæ:myrto:cupresso:pinis:hederæ:rhododẽdro.Et q̃uis herba dicat̃ sabina rhododẽdrõ:ut nõie appet:a græcis uenit. Alii nerið uocarũt:alii rhododaphnẽ:sempiternũ frõde rosæ similitudine caulibus fruticosũm. lumentis caprisq; & ouibus uenenum est.Idem hoĩ cõtra serpentiũ uenena remedio.

Item q̃bus folia nõ decidũt:& q̃bus nõ oĩa folia cadãt:& q̃bus locis nullæ arboꝝ. CA. XXI.

Iluestrium generis folia nõ decidũt abieti:larici:pinastro:iunipero:cædro terebitho:buxo:ilici:aquifolio:suberi:taxo:tamarici.Inter utraq; genera sunt adrachne i græcia: & ubiq; unedo.Reliqua enim folia decidunt his:p̃terq̃ in cacuminibus.Nõ decidũt aũt & in fruticũ gñe q̃busdã rubo & calamo.In thurino agro ubi urbs sybaris fuit: ex ipsa urbe prospiciebatur quercus una nunq̃ folia dimittens: nec ante mediã æstatem germinans.Idq; miꝝ est græcis auctoribus proditum.Apud nos postea sileri. Nã locoꝝ tanta uis est: ut circa memphim ægypti & in elephantine thebaidis nulli arbori decidãt:ne uitibus quidem.

De natura folioꝝ cadẽtiũ:& q̃bus folioꝝ uarii colores. CA. XXII.

Eteræ omnes extra p̃dictas(etenim numerare lõgum est)folia deperdunt.Obseruatumq; non arescere:nisi tenuia & lata & mollia.Quæ uero non decidant callo crassa & angusta eẽ.Falsa definitio est non decidere iis quaꝝ succus pinguior fit. Q uis .n. potest in ilice intelligere?Decidere Timæus mathæmaticus sole scorpionẽ trãseunte syderis ui:ut quodã ueneno aeris putat.Cur ego non eadẽ causa aduersum oẽs polleat:iure miremur.Cadunt plurimis autũno.Quædã tardius amittũt:atq; in hyemes prorogãt moras.Nec interest maturius germinasse:utpote cũ quædã primæ germinẽt:& inter nouissimas nudent̃. Vt amygdala:fraxini:sambuci.Morus aũt nouissime germinat:& cũ primis folia dimittit. Magna & i hoc uis soli.Prius decidũt in siccis macrisq;:& uetustate prius arbori.Multisq; etiã anteq̃ maturescat fructus.In serotina ficu:& hyberna pyro & malo granato:est pomũ tãtũ aspici in matre. Neq; iis quæ semp retinẽt comas:eadẽ folia durãt:sed subnascentibus aliis tunc arescunt uetera. Quod euenit circa solstitium.Maxime folioꝝ unitas in suo cuiq; genere permanet:præterq̃ populo:hederæ:crotoni:quam & cĩnum diximus uocari. ul' rhicinũ

De populo tria genera:& quoꝝ folioꝝ figura mutetur. CA XXIII. uel cici

Opuli tria genera:alba:& nigra:& quæ lybica appellatur minima folio ac nigerrima: fungisq; enascentibus laudatissima.Alba folio bicolor:superne candicans:inferiore parte uiridi.Huic nigræq; & crotoni folia in iuuenta circinnatæ rotũditatis sunt.Vetustiora in angulos exeunt.Econtrario hederæ angulosa rotundant̃. Populoꝝ foliis grandissima lanugõ.Euolat candidæ.Tradita folio numerosiore cãdida:& ut uilli.Folia granatis & amygdalis rubentia.Miꝝ in primis id quod ulmo:tiliæq;:oleæ:populo albæ:& salici euenit.Circumagunt̃.n folia eaꝝ post solstitium.Nec alio argumẽto certius itelligit̃ sydus cõfectũ.

Quæ folia uersentur omnibus annis:quæ foliorum ex eius palmis cura & usus:& foliorum mirabilia. CA. XXIIII.

St & publica oĩum foliorum differẽtia.In ipsis nanq; pars inferior a terra herbido uiret colore.Ab eadẽ leuiora.Neruos callũq; & articulos in superiore habẽt parte.Incisuras uero subter:ut manus hũana.Oleæ supnæ cãdidiora:& mĩus leuia.Itẽ hederæ. Sed oĩum folia quottidie ad solem oscitãt:interiores partes tepefieri uolentia. Superior pars oĩum lanuginẽ quãtulãcũq; habet:quæ in aliis gentiũ lana est. In oriẽte funes ualidos e palmæ foliis fieri dictum est:eosq; in humore utiliores esse.Et apud nos uere palmæ a matre integræ decerpuntur.Meliores enim sunt quæ non diuisæ fuerint.Siccãtur sub tecto quaternis diebus.Mox in sole expanduntur.Et noctibus relictæ donec candore inarescant.postea in opera diuidũtur.Latissima folia sũt fico:uiti:platano.Angusta myrto:punicæ:oleæ.Capillata pino: cædro.Aculeata aquifolio & ilicum generi.Nam iunipero spina pro folio est.Carnosa cupresso: tamarici.Crassissima alno. Longa harundini coici.Palmæ etiã duplicia.Circinata pyro.Mucronata malo.Angulosa hederæ.Diuisa platano.Insecta pectinum modo piceæ:abieti. Sinuosa roto

ambitu robori.Spinosa cute rubo.Mordacia sunt quibusdam: ut urticis.Pungentia pino:piceæ: abieti:larici:cædro aqfoliis.Pediculo breui oleæ:& ilici.Lõgo uitibus.Trẽulo populis.Et hisdẽ foliis inter se crepitantia.Iam & in pomo ipso mali quodã in gñe parua mediis emicant folia.Interim & gemina.Præterea aliis circa ramos:aliis in cacumine ramoꝝ.Robori & in ipso caudice: iam densa ac rara:sempeꝗ lata rariora.Disposita myrto.Concaua buxo.Inordinata pomis.Plura eodẽ pediculo excũtia malis pyrisꝗ.Ramulosa ulmo:& cytiso.Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaqꝫ aĩalibus iubẽs dari nõ peranda.Bubus qdẽ & ficulnea:ilignaqꝫ & hederacia. Danť & ex harundine ac lauro.Decidunt sorbo uniuersa.Cæteris paulatī.Et de foliis hactenus.

De ordine naturæ in satis:& de flore arborum:& cõceptu:& germinatiõe: & partu: & quo ordine floreant. CA. XXV.

ORdo autem naturæ annuus ita se habet.Primus est conceptus flare incipiente uento fauonio.Exinde fere.vi.idus febru.Hoc enim maritanť uiuescentia e terra.Cũ etiam equæ in hispania ut diximus.Hic est genitalis spiritus mundi a fouendo dictus:ut quidam existimauere.Flat ab occasu æqnoctiali uer inchuans: catlitionẽ rustici uocant gestiente natura semina accipere:eoꝗ aĩam inferente oĩbus satis.Concipiunt uariis diebus:& pro sua quæqꝫ natura.Alia ꝓtinus ut aĩalia.Tardius aliqua & diutius grauida partus gerunt.Quod germinatio ideo uocatur.Pariunt uero cũ florent:flosꝗ ille ruptis constat utriculis.Sed educatio in pomo est.Hoc & germiatio arboꝝ.Flos est pleni ueris indiciũ:& anni renascẽtis.Flos gaudiũ arborum.Tunc se nouas aliasꝗ q̃ sunt:ostendũt.Tunc uariis coloꝝ picturis in certamẽ usꝗ luxuriant.Sed hoc negatũ plerisꝗ.Nam nec omnes florent:sed sunt tristes quædã:quæꝗ nõ sentiant gaudia annoꝝ.Nam neꝗ ilex:picea:larix:pinus:ullo flore exhylaranť: natalesue pomorum recursus annuos uersicolori nuncio promittunt.Nec fici atqꝫ caprifici. Protinus enim fructum flores gignunt.In ficis mirabiles sunt & abortus:qui nunq̃ maturescũt.Nec iuniperi florẽt.Quidam earum duo genera tradunt.Alteram florere:nec ferre.Quæ uero nõ floreat: ferre protinus baccis subnascentibus quæ biennio hæreant.Sed id falsum:omnibusꝗ iis dura facies semper.Sic & hoīum multis fortuna sine flore est.Omnes aũt germinant etiam quæ nõ florent. Magna & locoꝝ differentia.Quippe cum ex eodem gñe quæ sunt in palustribus priora germinẽt:mox cãpestria:nouissima in siluis.Per se autem tardius pyri siluestres q̃ cætera.Primo fauonio germinat cornus.Proxime laurus.Pauloꝗ ante æquinoctiũ tilia:acer.Inter primas uero populus:ulmus:salix:alnus:nuces.Festinat & platanus. Cæteræ uere concepto aquifolium terebinthus:paliurus:castanea:glandes.Serotino autem germine malus:tardissimo suber.Quibusdam geminať germinatio:nimia soli ubertate:aut inuitantis cæli uoluptate:quod magis in herbis segetum euenit.In arboribus tamen nimia germinatio elasescit.Sunt aliæ naturales quidẽ quibusdam germinatiões: pariterꝗ uernæ:quæ suis constant syderibus:quarum ratio aptius reddeť ob hoc tertio uolumine.Hyberna aquilæ exortu.Aestiua canis ortu.Tertia arcturi:Has duas qdem omnibus arboribus cões putant.Sentiri aũt maxime in fico:uite:punicis:causam afferentes:qm̃ in thessalia macedoniaꝗ plurima tunc ficus exeat.Maxime tamẽ in ægypto apparet hæc ratio.Et reliquæ qdem arbores ut primum cœpere continuant germinationem.Robur & abies & larix intermittũt tripartito:ac terna germina edunt.Ideo & inter squamas corticẽ spargunt.Quod oĩbus arboribus in germinatione euenit:qm̃ ꝑgnantiũ rumpiť cortex.Est autem prima eaꝝ incipiente uere circiter:xv.diebus.Iterum germinant transeunte geminos sole.Sic fit ut dum prima cacumina impelluntur:se cutis aperiat geniculato incremento. Tertia est earũdem ad solstiũ breuissima: nec diutius septẽnis diebus. Clareꝗ & tunc cerniť excrescentium cacuminum articulatio.Vitis sola bis parturit:cum primum emittit uuam:iteꝝ cum digerit.Eorum quæ nõ florent:partus tantum ẽ & maturitas.Quædam statim in germinatione florent:properantꝗ in eo:sed maturescũt tarde: ut uites.Serotino quædam germinatu florent;maturantꝗ celeriter:ut morus:quæ nouissima urbanarum germinat:nec nisi exacto frigore:ob id dicta sapientissima arborum.Sed cum cœperit in tantum uniuersa germinatio erumpit:ut una nocte peragat etiam cum strepitu.Ex iis quæ hyeme:aquila exoriente(ut diximus)concipiunt:floret prima omnium amygdala: mense Ianuario.Martio uero poma matura.Ab ea proxime florent armeniaca:dein tuberes:& præcoces.Illæ peregrinæ:hæ coactæ.Ordĩe autem naturæ siluestrium primæ sambucus:cui medulla plurima: & cui nulla cornus mascula.Vrbanarum malus:paruoꝗ post ut simul possit uideri: pyrus & cerasus & prunus.Sequitur laurus:illamꝗ cupressus.Deinde punica:fici.At uites & oleæ florentibus iam iis germinant. Concipiunt uergiliarum exortu.Hoc sydus illarum est.Floret autem sol-

uel catollitionem 23

ut diximus hoc idem tradit l. 5. ca. 22 fo 25 [illegible] 23 ubi ait oppidum memorabile a Tago in ora Ulisippo Equarum e fauonio uento gerpunt(?) nobile Salacia cognominatum

ſtitio ultis:& quæ paulo ſerius incipit olea deſloreſcũt omnia ſeptenis diebus:nõ celerius.Quæ
dam tardius.Sed nulla pluribus bis ſeptenis.Omnia & intra.viii.iulii idus eteſiarum præcurſu.
Nec ſtatim fructus ſequitur in aliquibus.

De corno:& quo tempore quæq; ferant:& quæ fructũ non ferãt:& quæ infœlices exiſtiman-
tur:& quæ facillime fructum ꝑdunt:& qbus fructus anteq̃ foliũ naſcatur. CA. XXVI.

Ornus enim circa ſolſtitia reddit primo candidũ:poſtea ſanguineum.Ex eo gñe fœ-
mina poſt autũnũ fert baccas acerbas & inguſtabiles cunctis animãtibus. Ligno quo
q; fungoſa & inutilis.Cum mas e fortiſſimis:quæ ſit tanta differẽtia ab eodẽ genere.
Et terebinthus meſſibus reddit ſemẽ:& acer:& fraxinus:nuces:& mala:& pyra:præ-
terq̃ hyberna:aut præcocia.Autũno glandiferæ.Serius etiamnũ uergiliaꝝ occaſu.Aeſculus tãtũ
autũno.Incipiente aũt hyeme quædam gñia mali pyriq; & ſuber.Abies flores croci colore circa
ſolſtitiũ.Semen uero reddit poſt uergiliaꝝ occaſum:pinus aũt & picea præueniunt germinatio
ne.xv.fere diebus.Semen uero poſt uergilias & ipſæ reddunt.Cædri & iuniperus:& ilex annuæ
fere habentur:nouuſq; fructus in iis cum autumno pendet.In maxĩa tamen admiratione ꝑinus
eſt.Habet fructũ matureſcentem.Habet proximo anno ad maturitatem uenturum:ac deinde
tertio.Nec ulla arbor auidius ſe promittit.Quo menſe ex ea nux decerpitur:eodem matureſcit
alia:Et ſic diſpenſatur:ut nullo non menſe matureſcant.Quæ ſe in arbore ipſa diuiſere uocãtur
ziniæ:læ ſuntq; cæteras:niſi detrahantur.Fructũ arborum ſolæ nullũ ferunt:hoc eſt ne ſemen
quidem tamarix.Scopis tantum naſcens populus:alnus:ulmus:attinia alaternus:cui folia iter ili-
cem & oliuam.Infœlices autem exiſtimantur:damnatæq; religione:quæ neq; ſerũtur unquam:
neq; fructum ferunt.Cremutius auctor eſt:nunquam uirere arbor eſt:ex qua Phyllis ſe ſuſpẽde-
rit.Quæ gummi gignũt:poſt germinationem aperiuntur.Gũmi uero non niſi fructu detracto
ſpiſſatur.Nouellæ arbores carent fructu quamdiu creſcunt.Perdunt autem facillime ante matu
ritatem palma:ficus:amygdala:malus pyrus.Item punica:quæ etiam roribus nimis & pruinis flo
rem amittit.Qua de cauſa inflectunt ramos eius:ne ſubrecti humorem infeſtum excipiant:atq;
contineant.Pyrus & amygdala etiam ſi non pluat:ſed fiat auſtrinum cælum atq; nubilum amit-
tunt florem:& primos fructus cum ſi defloruere tales dies fuerint.Ociſſime autẽ ſalix amittit ſe
men anteq̃ omnino maturitatem ſentiat:Ob id dicta ab Homero frugiperda.Secutaq; ætas ſce
lere ſuo interpretata eſt hanc ſententiam:Quando ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamen-
tum eſſe conſtat.Sed hoc quoq; prouidens natura facile naſcenti & depacto ſurculo incurioſi-
us ſemen dedit.Vna tantum proditur ad maturitatem proferre ſolita in creta inſula ipſo deſcen
ſu Iouis ſpeluncæ toruum ligneumq; magnitudine ciceris.Fiũt uero quædam & loci uitio infru
ctuoſa:ut in paro ſylua cædua:quæ nil fert.Perſicæ arbores in rhodo florẽt tantũ.Fit hæc diffe-
rentia & ex ſexu.In iis eſſe mares quæ non ferunt.Aliqui hoc permutantes mares eſſe:quæ ferãt:
tradunt.Facit & denſitas ſterilitatem.Gignentium autem quædam ex lateribus ramoꝝ & cacu
minibus feruntur:ut pyrus:punicus:ficus:myrtus. Cætero eadem natura quæ frugibus.Nanq; &
in eis ſpica in cacumen naſcit̃.Legumina in lateribus.Palma ſola ut dictũ eſt:in ſpatulis hẽt fru- uel ſpatiis
ctum racemis ꝑpendentẽ.Reliquis ſub folio pomũ:ut protegat̃:excepta fico:cui foliũ maximũ uel ſpathis
umbroſiſſimũq;.Et ideo ſupra id pomũ:ei demum ſerius foliũ naſcitur q̃ pomũ.Inſigne prodit̃
in quodam genere ciliciæ cypriæ helladis:ficos ſub folio:groſſos uero ſupra folium naſci.Ficus
& præcoces habet:quas athenis ꝓdromos uocant.In laconico genere maximæ ſunt.

De biferis & triferis:& quæ celerrime ſeneſcant:& de ætatibus earum. CA. XXVII.

Vnt & biferæ in eiſdẽ.In cea inſula caprifici trifere ſunt.Primo fœtu ſequens euocat̃:
ſequẽti tertius.Hoc fici caprificant̃.Et caprifici aũt ab aduerſis foliis naſcunt̃.Biferæ
& in malis ac pyris q̇dam ſicut & ꝑcoces.Malus ſilueſtris bifera.Sequens eius fructus
poſt arctuꝝ:in apricis maxime.Vites quidem & triferæ ſunt:quas ob id inſanas uo-
cant:quoniam in iis alia matureſcunt:alia turgeſcunt:alia florent.M.Varro auctor eſt:uitẽ fuiſſe
ſmyrnæ apud matream triferam:& malum in agro conſentino.Hoc autem euenit perpetuo in
frauenneſi africæ agro:de quo plura alias:ea eſt ſoli fertilitas.Trifera eſt & copreſſus.Nanq; bac- ul' tacapẽſi
cæ eius colliguntur menſe Ianuario:& Maio:& Septembri:ternaſq; earum gerunt magnitudiẽs.
Eſt uero & in ipſis arboribus:ẽt honuſtis peculiaris differẽtia. Sũma ſui pte fertilior ẽ arbuſtus.
Quercus inferiore:iuglandes:fici:mariſcæ.Omnes quo magis ſeneſcunt:eo maturius ferunt:&
in apricis locis nec pingui terra.Silueſtriora omnia tardiora.Quædam ex iis omnino non matu
reſcunt.Item quæ ſubarantur:aut quæ ablaqueantur:celeriora neglectis:hæc & fertiliora.Eſt

etiamnum ætatis differentia. Amygdala enim & pyrus in senecta fertilissimæ: ut glandiferæ: & quoddam genus ficorum. Cæteræ eius in iuuenta tardiusq maturantes: quod notatur in uitibus maxime. Vetustioribus.n. uinű melius: nouelis copiosius. Celerrime uero senescit: & in senecta deteriorē fructum gignit: malus. Nanq & minora poma proueniunt: & uermiculis obnoxia. Quæ & in ipsa arbore nascuntur. Ficus sola ex omnium arborum foetu maturitatis causa medicatur. Iam quidem ex portentis: qm maiora sunt præcocia præposteris. Omnia autem celerius senescunt p̄ foecunda. Quin & protinus moriunt aliqua cælo foecunditatem omnem eblandito: quod maxime uitibus euenit.

De moro. CA. XXVIII.

Ontra morus tardissime senescit: fructibus minime laborans. Tarde & ea quorum crispa materies: ut acer: palpa: populus. Et subarata ocius senescunt.

De siluestribus. CA. XXIX.

Iluestria autem tardissime. Atq i totū omnis cura fertilitatē adiicit: fertilitas senectā. ideoq & præflorent talia & p̄germinant: atq in totum præconia fiunt. Quoniā oīs infirmitas cælo magis accidit. Multæ uero plura gignunt: ut diximus in glandiferis: inter quæ laurus uuas suas: maximeq sterilis: q̄ non gignit aliud: obq id a quibusdā mas existimatur. Ferunt & auellanæ iulos compactili callo ad nihil utiles.

De buxo: & faba græca siue loto. CA. XXX.

Lurima uero buxus. Nam & semen suū: & granū quod cartegon uocant: & a septentrione uiscum: a meridie hyphear: e quis plura mox paulo. Interdum pariter res quaternas habent. Arborum quædā simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequētes: ut oliuæ: fico: uiti. Quædā fruticosi generis: ut paliurus: myrtus. Itē nux auellana. Quinimmo melior est & copiosior fructu in plures dispersa ramos. In quibusdam omnino nullus: ut in suo genere buxo: loto transmarinæ. Quædā bifurcæ: atque ēt in quinas partes diffusæ. Quædā indiuiduæ: nec ramosæ: ut sambuci. Quædam indiuiduæ ramosæ: ut piceæ. Quibusdā ramorum ordo sicut piceæ: abieti. Aliis inconditus: ut robori: malo: pyro. Et abieti quidē subrecta diuisura: ramiq in cælū tendētes: non in latera proni. Mirum cacuminibus eorum decisis morit: totis uero detruncatis durat. Et si infra q̄ rami fuere præcidatur: quod superest uiuit. Si uero cacumen tantum auferatur: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos: siue faba græca: quam romæ a suauitate fructus siluestris quidem: sed cerasorum pene natura loton appellant. Præcipueq domibus expetitur: ramorum petulantia: breui caudice: latissima expatiantiū umbra: & in uicinas domos sæpe transilientiū. Nulli opacitas breuior: nec aufert solem hyeme decidentibus foliis. Nullis cortex iucundior: aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores ualidioresq aut plures: ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt: radice lanas. Malis proprium genus. Ferarum enim rostra reddunt: adhærentibus uni maximo minoribus. Ramorum aliqui cæci: qui non germinant. Quod natura sit si non eualuere: aut poena cum amputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in ramo natura est: hæc uiti in oculo: harundini in geniculo. Omniū terræ proxima crassiora. In lōgitudinē excrescunt abies: larix: palma: cupressus: ulmus: & si qua unistirpia. Ramosarum cerasus etiam in.xl. cubitorum trabes æqua si per totum duum cubitorum crassitudine reperitur.

De ramis: & cortice: & radicibus arborum. CA. XXXI.

Vædā stati ī ramos spargūt: ut mali. Cortex alii tenuis: ut lauro: tiliæ. Aliis crassus ut robori. Aliis lænis: ut malo: fico. Idē scaber robori: palmæ. Oibus in senecta rugosior. Quibusdā rūpit spōte: ut uiti. Quibusdā ēt cadit: ut malo: unedoni. Carnosus suberi: populo. Mēbranaceus ut uiti: harūdini. Libris similis ceraso. Multiplex tunicis: ut uitibus: tiliæ abieti. Quibusdā simplex: ut fico: harūdini. Magna & radicū differētia. Copiosæ fico: robori: platano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: larici. Singulis.n. innitunt: q̄q minimis ī latera dispersis. Crassiores lauro: & inæqles. Itē oleæ: cui & ramosæ. At robori carnosæ. Robora suas in p̄fundū agūt. Si Virgilio qdē credimus: æsculus q̄tū corpore eminet: tm̄ radice descēdit. Oleæ: malisq: & cupressus p sūmā cespitū. Aliis recto meatu: ut lauro: oleæ. Aliis flexuoso: ut fico. Minutis hæc capillamentis hirsuta: ut abies: multæq siluestriū. E qbus montani p̄tenuia fila decerpentes spectabiles lagenas: & alia uasa nectūt. Quidā nō altius descēdere radices: q̄ solis calor tepefaciat. Idq natura loci tenuiores siue crassissimas dixere: quod falsum arbitror. Apud auctores certe inuenitur abietis plantā cū transferret: octo cubitorum in altitudiē: nec totā refossam:

ul' de quis: uel de qbus

sed abruptã. Maxima spatio atq̧ plenitudine & caedri est. Ab ea platani:roboris:& glandiferarum. Quarundam radix uiuacior superficie:ut lauri. Itaq̧ cũ trũco inaruit recisa:etiam laetius fruticat. Quidam breuitate radicũ celerius senescere arbores putant. Quod coarguũt fici:quarum radices longissimae:& senectus ocissima. Falsum arbitror & quod aliqui prodidere:radices arborum uetustate minui. Visa etenim est ãnosa quercus euersa ui tẽpestatis:iugerum soli amplexa. Prostratas restitui plerũq̧:& quadã terrae cicatrice reuiuiscere:uulgare ẽ. Et familiarissimũ hoc platanis:quae plurimũ uentorum cõcipiunt ꝑpter densitatẽ ramorum. Quibus amputatis leuatae onere in sua scrobe reponuntur. Factumq̧ iam est hoc & in iuglandibus:oleisq̧:ac multis aliis.

De prodigiosis arboribus:& quibus modis sponte nascuntur:& quod non omnia ubiq̧ nascãtur:& q̃ non alibi nascantur arbores. CA. XXXII.

Est i exẽplis & sine tẽpestate ullaue causa alia q̃ ꝓdigii cecidisse multas:ac sua spõte resurrexisse. Factũ hoc populi Ro. ꝓgritibus ostẽtũ cimbricis bellis nuceriae in luco iunonis ulmo postq̃ etiã cacumen amputatũ erat:qm̃ in aram ipsam procũbebat: restituta sponte:ita ut ꝓtinus floreret. A quo deinde tp̃e maiestas populi Ro. resurrexit : quae ante uastata cladibus fuerat. Memorat̃ hoc idem factũ & in philippis salice procidua atq̧ detrũcata. Et stagiris in musaeo populo alba. Omnia fausti ominis. Sed maxime mirum antãdri platanus etiam circũdolatis lateribus restibilis̃ sponte facta:uitaq̧ reddita. Longitudine.xv.cubitorum:crassitudine quattuor ulnarum. Arbores quas naturae debeamus tribus modis nascunt̃. Sponte:aut semine:aut ab radice. Cura numerosior existit: de qua suo dicemus uolumie. Nunc.n. totus sermo de natura est:multis modis mirisq̧ memorabili. Nãq̧ nõ oĩa in oĩbus locis nasci docuimus:nec translata uiuere. Hocq̧ alias fastidio:alias contumacia:saepius imbecillitate eorum quae transferũt̃: euenit. Alias caelo iuidente:alias solo repugnãte. Fastidio balsamũ alibi nasci natura q̃ isyria nõ luit ferre. Necnõ & palmã nasci ubiq̧:aut natã parere:uel cũ promisit etiam ostenditq̧ ea educare:quae tanq̧ inuita peperit. Nõ hẽt uires frutex cinnami in syriae uicina peruenie͂di. Non ferunt amomi nardiq̧ deliciae ne in arabia quidẽ ex idia naue peregrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud maxime mirum ipsas arbores plerũq̧ exorari ut uiuãt:atq̧ transmigrent. Aliquãdo & a solo impetrari ut alienas alat:aduenasq̧ nutriat:caelũ nullo modo quit flecti. Viuit in italia piperis arbor. Casiae uero ẽt in septẽtrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde sorbentes succũ oẽm ex iis soles coquentesq̧ lachrymã? Illud proxime mirum mutari naturã in iisdẽ locis:atq̧ iprouiso ualere. Caedrũ aestuosis partibus dederat:& in lyciis frigidisque mõtibus nascit̃. Frigus inimicũ lauro fecerat:sed in olympo copiosior nulla est. Circa bosphorum cimerium in panticapeo urbe olmõ laborauit Mithridates rex & caeteri incolae:Sacrorum certe causa laurum myrtũq̧ hr̃e:& nõ contigit:cũ habũdent arbores ibi punicae ficiq̧. Iam mali & pyri laudatissimae. Frigidas natura eodẽ tractu non genuit arbores:pinum:abietem:piceam. Et quid attinet ad põtum abire? Iuxta romã ipsam castaneae:caerasiq̧ aegre proueniunt. Persica in tusculano. Necnon nuces graecae cum tedio inseruntur. Teracina siluis scatet earum.

De cupresso:& q̧ ex terra noua aliq̃ saepe nascant̃:quae in ea ante nõ fuerũt. CA. XXXIII.

Cupressus aduena & difficillime nascentiũ fuit:ut de q̃ uerbosius saepiusq̧ q̃ d' oĩbus aliis ꝓdiderit Cato. Natu morosa:fructu superuacua:bacis torua:folio amara:odore uiolẽta:ac ne umbra qdem gratiosa:materie rara:ut pene fructicosi gñis. Diti sacra:& iõ funebri signo ad domos posita. Foemina sterilis diu. Metae demũ aspectu nõ repudiata distiguẽdis trñ pinorum ordibus. Nũc uero tõsilis facta iu dẽsitate parietũ:coercitaq̧ gracilitate ꝑpetuo tenera. Trahiturq̧ ẽt in picturas ope historiali uenatus:classesue & imagies rerum tenui folio breuiq̧ & uirente superuestiẽs. Duo gña earum. Meta in fastigium conuoluta:quae & foemina appellat̃. Mas spergit extra se rãos:deputat̃:& accipit uitẽ. Vtraq̧ aũt immittiturq̧ ĩ perticas assereśue amputatiõe ramorum:qui.xiii.anno denariis singulis ueneunt. Quaestuosissima in satus ratione silua. Vulgoque dotẽ filiarum antiqui plantaria appellabant. Huic patria insula creta: quãq̃ Cato tarentinã eã appellat. Credo q̧ primũ eo uenerit. Et in enaria succisa regerminat. Sed in creta quocũque loco terrã mouerit quispiã nisi ferat̃ alia:haec gignitur:ꝓtinusque emigrat. Illa uero etiã nõ appellato solo:ac sponte maximeque in idaeis montibus:& quos albos uocant:summisque iugis:ubi niues nunq̃ absunt:plurima. Quod miremur:alibi nõ nisi in tepore prouenie͂s: & nutricẽ magnopere fastidiens. Nec terrae tantũ natura circa has refert:aut perpetua caeli:uel & quaedam temporaria uis imbrium. Aliquae plerũque semina afferunt:& certo fluunt genere: Aliquae etiam icognito. Quod accidit cyrenaicae regioni:cũ primũ ibi lasserpitiũ natũ est:ut in

uel uicinia

herbarũ natura dicemus. Nata est & silua urbi ei ꝓxia imbre piceo: crassoq; circiter urbis romæ anno quadringentesimo tricesimo.

De hedera. CA. XXXIIII.

Edera iam dicitur in asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi in mõte me ro. Quin & Harpalũ omni modo laborasse: ut sereret eam ĩ medis frustra. Alex. uero ob raritatẽ ita coronato exercitu uictorẽ ex ĩdia reddidisse exemplo liberi patris: Cu ius dei & nunc adornant thyrsos: galeasq; etiam ac scuta: in thraciæ populis in solẽni bus sacris. Inimica arbor satis omnibus sepulchrisq; ac muros rumpẽs. Serpentiũ frigori gratissi ma: ut mirum sit illam in honore ullo habitam. Duo genera eius. Prima ut reliquarũ mas & fœ mina. Maior traditur mas corpore: & folio duriore ac pinguiore: & flore ad purpuram accedẽte. Vtriusq; aũt flos similis est rosæ siluestri: nisi q̃ caret odore. Species hoꝝ generum tres. Est enim candida: & nigra hedera: tertiaq; q̃ uocaĩ helix. Etiãnũ hæ species diuiduntur in alias: quoniam est alia fructu tñ candida: alia & folio. Fructũq; candidũ ferentium: aliis dẽsus acius & grãdior racemis in orbem circũactis: qui uocantur corymbi. Item sẽlẽtium cuius est minor acinus sper sior racemus. Simili modo in nigra. Aliciũ & semẽ nigrũ: aliis crocatũ: Cuius coronis poetæ utũ tur: Foliis minus nigris: quã quidã nysiam: alii bacchicam uocant: maximis iter nigras corymbis. Quidã apud græcos etiãnũ duo gña huius faciũt. A colore acinoꝝ erythranũ: & chrysocarpũ. plurimas aũt hẽt differentias helix: quoniam folio maxime distat. Parua sũnt & ãgulosa cõcinio raq; cũ reliquoꝝ gña simplicia sint. Distat & lõgitudie iternodioꝝ: ꝓcipue tñ sterilitate: quoniã fructũ nõ gignit. Quidã hoc ætatis esse nõ gñis existimant: primoq; esse helicẽ putant fieri hede ram uetustate. Hoꝝ error manifestus intelligitur: qm̃ helicis plura gña reperiunĩ: sed tria maxi me insignia. Herbacea ac uirens: quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor: q̃ thra cia uocaĩ. Etiamnũ herbaceæ tenuiora folia: in ordinẽ digesta: dẽsioraq;. In alio gñe diuersa oĩa. Et in uersicolori alia tenuioribus foliis: ac similiter ordinatis dẽsioribusq;. In altera neglecta oĩa hæc. Maiora quoq; ac minora sunt folia: maculatũq; habitu distant. Et in candidis alia sunt can didiora. Adolescit in longitudinẽ maxime herbacea. Arbores aũt necat candida: oẽmq; succum auferendo tanta crassitudine augeĩ: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima: atq; latissima mã mas erigentis: quæ sunt cæteris: inflexæ. Racemi stantes ac subrecti. Et q̃q̃ oium generi radico sa brachia: huic tamen maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ. Sed propriũ albæ q̃ inter media folia emittit brachia: utrũq; semp ãplectẽs. Hæc est & ĩ muris q̃uis ambire nõ possit. itaq; ẽt plu ribus locis intercisa uiuit tñ: dotatq;: & totidẽ mitia radicũ hẽt quot brachia. Quibus ĩcolumes & solidas arbores fugit: ac strangulat. Est & in fructu differentiæ albæ nigræq; hederæ: qm̃ aliis tanta amaritudo acini ut aues non attingant. Est & rigens hedera quæ sine ammĩniculo stat: so la oium geneꝝ ob id uocata cissos. E diuerso nunq̃ nisi humi repens chamæcissos.

uel subtili tate

uel ortho cissos

De hedera quæ uocatur smilax CA. XXXV.

Imilis est hederæ e cilicia quidem primum profecta: sed in græcia frequentior: quam uocant smilacem dẽsis geniculata caulibus: spinosa: fructicosa ramis: folio hederaceo: paruo: non anguloso: a pediculo emittente pampinos: flore candido: olente liliũ. Fere racemos labruscæ modo non hederæ: colore rubro: complexa acinis maioribus nu cleos undenos: minoribus uero singulos: nigros durosq; ĩ fausta omnibus sacris & coronis: quo niam sit lugubris: uirgine eius nominis propter amorem iuuenis Croci mutata in hunc fruticẽ. Id uulgus ignorans: pleruq; festa sua polluit hederam existimando. Sicut in poetis aut Libero pa tre aut Sileno: qui omnino nescit quibus coronetur. E smilace fiũt condicilli. Propriũq; materiæ est ut admota auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira prodiĩ natura ad experienda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina transfluere: ac remanere aquam si qua mixta fuerit.

uel binos & ternos

De aquaticis calamis & fruticibus. CA. XXXVI.

Nterea qui frigidis gaudent aquaticos frutices dicere conuenit. Principatum in iis tenebunt harundines belli pacisque experimentis necessariæ: atque etiam in deliciis gratæ. Tegulo enim earum domus suas septentrionales populi operiunt: durantque eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuissime suspendũt. Chartisq; seruiũt calami ægyptii maxime cognatione quadã papyri. Probatiores tamen gnidii: & qui in asia circa anaeticum lacum nascuntur. Nostratibus fungosior subest natura: chartilagine bibula: quæ ca uo corpore intus: superne tenui inarescit ligno. Fissilis pacuta semp acie: geniculata. Cætero gra cilitas nodis disticta leui fastigio tenuaĩ in cacumina. Crassiore peniculo coma: neq; hac supua cua. Aut n. ꝑ pluia strata cauponaꝝ repletĩ: aut ubi limosiore callo iduruit: sicut in belgis contusa

uel anaciti cum

& interiecta nauiū cōmissuris ferruminat textus:glutino tenacior:rimisq̃ explēdis fidelior pice.
Calamis orientis populi bella cōficiūt.Calamis spicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortē
accelerāt pinna addita calamis.Fitq̃ & ex ipso telū aliud fracto in uulneribus. His armis solem uel penna
ipsum obūbrāt.Propter hoc maxie serenos dies optāt. Odere uētos & imbres:q inter illos pacē
esse cogunt. Ac si quis aetiopas:aegyptum:arabas:indos:scytas:bactras:sarmatarum tot gentes:&
orientis:omniaq̃ parthorum regna:diligentius cōputet:equa firma pars hominum in toto mū-
do calamis superata degit.Praecipuus hic usus in creta bellatores suos praecipitauit. Sed in hoc
quoq̃ ut in caeteris rebus uicit italia.Quoniam nullus sagittis aptior calamus q̃ in rheno bono-
niensi amne cui plurima inest medulla:pondusq̃ uolucre.Contra flatus quoque peruicax libra. Calami Bononiensis Rheni
Quippe non eadem gratia bellicis:hoc est creticis commendationibus:q̃q̃ praeferētur indi:quo-
rum alia quibusdam uidetur natura:quando & hastarū uicem praebent additis cuspidibus.Ha-
rundini quidem indicae arborea amplitudo:qualem uulgo in templis uidemus. Differre mares
ac foeminas in his quoque indi tradūt.Spissius mari corpus: foeminae capacius.Nauigiorum ēt ui-
cem praestant(si credimus)singula internodia.Circa acesinē amnē maxime nascuntur:Harundo
omnis ex una stirpe numerosa. Atque etiam recisa foecundius resurgit. Radicis natura uiuax:ge-
niculata & ipsa.Folia indicis tantum breuia.Oībus uero a nodo orsa cōplexu tenues per ambi-
tum inducūt tunicas:atque a medio internodio cum plurimū desinunt uestire:procūbuntque.
Latera harundini calamoque in rotunditatē bina super nodos alterno semper inguine:ut alterum
ad dextra fiat:alterum superiore geniculo ab leua per uices. Inde exeunt aliquando rami q sunt
calami tenues.Plura autem genera.Alia spissior densiorque geniculis:breuibus internodiis. Alia
rarior maioribus:tenuior & ipsa.Calamus uero alius totus concauus:quē syringiam uocant:uti-
lissimus fistulis:quoniam nihil est ei chartilaginis atque carnis.Orchomenius est continuo fora-
mine peruius:quem auleticō uocant.Hic tibiis utilior:fistulis ille. Est alius crassiore ligno & te-
nui foramine.Húc totū fungosa replet medulla. Alius breuior:alius procerior:exilior:crassiorque.
Fruticosissimus qui uocatur donax:nō nisi in aquaticis natus:quoniā & haec differentia est mul-
tū ꝓlata harūdine:q̃ in siccis ꝓueniat.Suū genus sagitario calamo:ut diximus.Sed cretico lōgis-
simis iternodiis obsequensq̃ quo libeat flecti calefacto.Dn̄as faciūt & folia nō multitudie:uerum
robore & colore. Valida laconicis:& ab ima pte dēsiora:q̄les ī totū circa stagna gigni putāt. Dis-
similes amnicis:lōgisq̃ uestiri foliis:spatiosius a nodo scādēte cōplexu.Est & obliq̄ harūdo nō ī
excelsitatē nascēs:sed iuxta terrā fruticis mō se spargēs:suauissima in teneritate aialibus. Vocatur a
q̄busdā elegia.Est & ī italia nascēs adarcha noīe palustris ex cortice tm̄.Sub ipa coma utilissima
dentibus:qm̄ uis eadē est q̄ sinapi.De orchomenii lacus harūdinetis accuratius dici cogit admi-
ratio antiqua.Characian uocabāt crassiorē firmiorēque.Plociā uero subtiliorē.Hāc ī insulis flui-
tantibus natare:illā in ripis expatiantis lacus. Tertia harūdo est tibialis calami:quē auleticō uo-
cant:Nono hic āno nascebatur.Nam & lacus icremēta hoc tpis spatio seruabat. Prodigiosus si qñ
amplitudinē biēnio extēdisset:qd̄ notatū apud cheroniā infausto atheniensiū praelio . Et apud
lebaida saepe notatur influēte cephiso.Cū igitur anno ꝑmanserit inūdatio ꝓficiūt: in aucupatoriam ul' tebaida
quoq̃ amplitudinem. Vocātur zeugitae:cōtra bōbyciae maturius reciproco graciles.Foeminarum uel ixcusite
latiore folio atq̃ candidiore:modica lanugine:aut oīo nulla:spadonū noīe insignibus. Hinc erāt
armamenta ad inclusos cantus nō silendo & reliquo curae miraculo:ut uenia sit argēto iam po-
tius cani.Caedi solebant tempestiue usque ad Antigenem tibicinē cū adhuc simplici musica ute-
rentur . Sub arcturo sic praeparatae aliquot post annos utiles esse incipiebāt. Tunc quoque multa
domādae exercitatione:& canere tibiae ipsae ducendae:cōprimentibus se lingulis :quod erat illis
theatrorum moribus utilius.Postq̃ uarietas accessit & cantus quoque luxuriantes . Caedi ante sol-
stitia coeptae : & fieri utiles in trimatu apertioribus earum lingulis ad flectendos sonos . Quae
inde sunt & hodie.Sed tunc ex sua quaque tantū arundine congruere persuasum erat:& ea quae uel quaq̃
radicem antecesserat:leuae tibiae conuenire:quae cacumen dexterae. Immensum q̃tum iis ꝓlatis
quas ipse cephisus abluisset. Nunc sacrificae tuscorum e buxo.Ludicrae uero loto ossibusque asini-
nis & argento fiūt. Aucupatoria harūdo a panhormo laudatissima.Piscatoria abaritana ex afri-
ca.Harūdinis italiae usus ad uineas maxime.Cato seri eā iubet in humidis agris bipalio subacto
prius solo:oculis dispositis interuallo ternorum pedū.Simul & corrudam unde asparagi fiant:con-
cordare amicitiā. Salicis uero q̃ nulla aquaticarum utilior:Licet populi uitibus placeāt: & cecubū
ducant.Licet alni saepes muniant:contraque erumpentium amnium impetus:riparum muro in
tutelis ruris excubent:in aqua satae:caesaeque densius inumero haerede prosint.

De salice genera eius octo:& q̃ præter salicẽ sint utilia ligaturis:& de rubis. CA. XXXVII.

SAlicis statim plura genera. Nã quædã & in pceritatẽ magnã emittunt iugis uinearũ pticas. Pariũtq̃ balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas seq̃cis ad iũcturas lẽtitiæ. Aliæ ptenues uiminibus texẽdis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbibus: ac plurimæ agricolarũ suppellectili cãdidiores ablato cortice: leuiq; tractatu molliori/bus uasis:q̃ ut e corio fiant:atq; ẽt supinarũ in delicias cathedrarũ aptissima. Decidua facili fertilitas:dẽsiorq; tõsura ex breui pugno uerius q̃ ramo:nõ ut remur in nouissimis curanda arbore. Nullus qppe tutior ẽ reditus minorisue ĩpendii:aut tẽpestatis securior. Tertiũ locũ ei ĩ æstima/tiõe ruris Cato attribuit:prioreq; q̃ oliuetis:q̃q; frumẽto:aut pratis:nec qa desint alia uĩcula. Siqdẽ & genistæ:ithaceæ:& populi:& ulmi:& sanguinei frutices:& betullæ:& harũdo fissa: & ha/rundinũ folia:ut in liguria:& uitis ipsa:recisisq; aculeis rubi alligãt:& intorta corylus. Mirũq; cõtuso ligno alicui:maiores ad uincula cẽ uires. Salici ãt pcipua dos. Findit̃.n.græca rubẽs: candi/diorq; amerina:sed paulo fragilior. Ideoq; solido ligat nexu. In asia tria genera obseruãt. Nigram utiliorẽ uiminibus. Cãdidam agricolarũ usibus. Tertiã q̃ breuissima est:helicẽ uocant. Apud nos quoq; multi totidẽ noĩa imponũt. Vimineã uocãt eandẽ purpureã. Alteram uitelinã a colore:q̃ sit tenuior. Tertiã gallicã:q̃ tenuissima. Nec in fruticũ nec in ueprium cauliũue:neq; in herbarũ: aut alio ullo q̃ suo gñe numerent̃ iure scirpi fragiles palustresq; ad tegulũ tegetesq;. E qbus de/tracto cortice cãdelæ luminibus & funeribus seruiũt. Firmior quibusdam in locis earum rigor. Nãque iis uelificant non in pado tantum nautici: uerum & in mari piscator africus præpostero more uela intra malos suspendens. Et mapalia sua mauri tegunt. Proximeq; æstimanti hoc ui/deatur esse quod in interiore mundi parte pari sunt papyri usui: sed fruticoli generis sunt. Inter aquaticas arbores sunt & rubi atq; sambuci fungosi generis: aliter tamẽ q̃ ferulæ. Quippe plus li/gni ac succi utiq; sambuco. Ex qua magis canoram buccinam: tubãque credit pastor ibi cæsam: ibi gallorũ cantũ frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferũt & alio genere similitudinẽ rosæ: qui uocatur cynosbatos. Tertium genus idæũ uocãt græci a loco: tenuior est q̃ cætera: minoribusq; spinis: & minus aduncis. Flos eius contra lippitudinẽ illinit̃ ex melle: & ignem sacrum. Contra sto/machi quoque uitia bibit̃ ex aqua. Sambuci acinos habẽt nigros atque paruos: humoris lẽti in/ficiendo maxime capillo: qui & ipsi aqua decocti manduntur.

uel nili

uel tene/tior

De succis arborũ:& natura materiarũ:& decædẽdis arboribus: CA. XXXVIII.

HVmor & cortici arborum est: qui sanguis earum intelligi debet: nõ idem oĩbus. Ficis lacteus. Huic ad caseos figurandos coaguli uis. Cærasis gũmosus. Vlmis saliuosus. Lẽtus ac pinguis malis: uitibus ac pyris aquosus. Viuatiora qbus lẽtior. Atq; in totũ corpore arborũ: ut reliquorũ animaliũ: cutis: sanguis: caro: nerui: uenæ: ossa: medullæ. Pro cute cortex mirũ in moro medicis succũ quærentibus fere hora diei secunda lapide incisus ma nat: altius fractus siccus uidetur. Proximi plerisq; adipes. Ii uocantur a colore alburnũ. Mollis ac pessima pars ligni etiam in robore facile putrescens: teredini obnoxia. Quare semper amputabi/tur. Subest huic caro: cui ossa: idest materiæ optimum. Alternant fructus quibus siccius lignum: ut olea: magisq; quibus carnosum: ut cerasus. Nec omnibus adipes carneue largæ: sicuti nec ani/malium acerrimis. Neutrum habent buxus: cornus: olea: Nec medullam: minimumq; etiam san/guinis. Sicuti ossa non habent sorba carnem sambuci: & plurimam ambæ medullam. Nec harun dines maiore ex parte. In quarũdam arborum carnibus pulpæ uenæq; sunt. Discrimen earum fa cile. Venæ latiores cãdidioresq;. Pulpæ fissilibus insunt. Ideo fit: ut aure ad caput trabis quãlibet prælongæ admota ictus ab altero capite uel grauis sentiat̃: penetrante rectis meatibus sono. Vn de deprehenditur an torta sit materies: nodisq; cõcisa. Quibusdam sunt tubera: sicut sunt in car ne glandia. In iis: nec uena nec pulpa: quodam callo carnis in se conuoluto. Hoc praeciosissimum in cædro & acere. Cætera mẽsarum genera fissis arboribus circinantur in pulpam. Alioquin fra gilis esset uena in orbem arboris cæsa. Fagis pectines transuersi in pulpa apud antiquos. Inde & uasis honos. Marcus Curius iurauit se ex præda nihil attigisse: præter guttum faginum: quo sa/crificaret. Lignum in longitudinem ita fluctuat: ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat. Qui/busdam pulpa sine uenis: mero stamine & tenui constat. Hæcque maxime fissilia. Alia frangi ce leriora q̃ findi: quibus pulpa non est: ut oleæ: uites. At e contrario totum a carne corpus fico. To ta ossea est ilex: cornus: robur: cytisus: morus: hebenus: lotos: & quæ sine medulla esse diximus. Cæteris nigricans color: fulua cornus in uenabulis nitet incisuris nodata propter decorẽ. Cædrus & larix & iuniperus rubent.

uel glãdes

De teredinibus & larice. CA. XXXIX.

Arix fœmina hẽt:quá græci uocát ægida mellei coloris:ïuẽtũ est pictoꝝ tabellis im mortale:nulliſq; fiſſile rimis.Hoc lignũ ꝓximũ medullæ eſt:In abiete leucõ græci uocaure.Cædrus quoq; duriſſima:q̃ medullæ proxĩa ut in corpe oſſa deraſo mõ limo. Et ſambuci interiora mire firma tradũt.Nãq; q uenabula ex ea faciũt: pferũt oibus. Cõſtat.n.ex cute & oſſibus.Cædi tẽpeſtiuũ q̃ decorticent̃.Vt teretes ad tẽpla cæteroſq; uſus ro tũdi cũ germinãt:alias cortice inextricabili & carie ſubnaſcẽte ei:materiaq; nigreſcẽte.Tigna & q̃bus au fert ſecuris corticẽ a bruma ad fauoniũ:aut ſi ꝑuenire cogamur arcturi occaſu:& añ eũ fidiculæ.Nouiſſima rõne ſolſtitio.Dies ſydeꝝ hoꝝ reddent̃ ſuo loco.Vulgo ſatis putant obſer uare:ne q̃ dedolandæ arbores ſternãt̃ ãte æditos ſuos fructus.Robur uere cæſum teredinẽ ſen tit.Brũa aũt neq; uitiat̃:neq; findit̃:alias obnoxiũ ẽt ut torqueat ſeſe:findatq; quod in ſubere tẽ peſtiue quoq; cæſo euenit.Infinitũ refert lunaris rõ:nec niſi a uiceſima i triceſimã cædi uolunt. Inter oẽs cõuenit utiliſſime in coitu eius ſterni:quẽ diẽ alii interluniũ:alii ſilentis lunæ appellãt. Sic certe Tiberius Cæſar cõcremato põte naumachiario larices ad reſtituendũ cædi ex rhetia ꝑ finiuit.Quidã dicũt ut i coitu & ſub terra ſit luna.Quod fieri nõ põt niſi noctu.At ſi cõputant coitus in nouiſſimũ diẽ brumæ:illa æterna ſit materies:ꝓxie cũ ſupradictis ſyderibus.Quidã & canis ortũ addunt:& ſic cæſas materies in foꝝ auguſtũ.Nec nouellæ aũt ad materiẽ nec ueteres utiliſſimæ.Circũciſas quoq; ad medullã alii nõ inutiliter relinquũt:ut oĩs humor ſtantibus de fluat.Miꝝ apud ãtiquos primo punico bello claſſem Diui Iulii iperatoris ab arbore exciſa ſexa geſimo die nauigaſſe.Cõtra uero Hieronẽ regẽ ducentas.xx.naues effectas diebus.xlv. tradit.L. Piſo.Secũdo quoq; punico bello Scipiõis claſſis.xl.die a ſecuri nauigauit.Tm̃ tẽpeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet.Cato hoĩum ſummus in oĩ uſu:de materiis hæc adiicit.Prælum e ſapi no atra potiſſimũ facito:ulmeã:pineã:nuceam:hãc atq; aliã materiẽ oẽm cũ effodies:luna decre ſcente eximito poſt meridiem ſine uẽto auſtro.Tunc erit tẽpeſtiua:cũ ſemen ſuum matuꝝ erit. Caueto ne per rorem trahas:aut doles.Idemq; mox.Niſi in trimeſtri lunaq; dimidiata ne tangas materiem.Tunc ne effodias aut præcidas abs terra.Diebus quattuor proximis q̃bus luna plena fuerit:optime eximit̃.Omnino caueto nigrã materiã ne doles:ne cædas:ne ue tangas niſi ſiccã: ne ue gelidã:ne ue rorulentã.Tiberius idẽ & in capillo tõdẽdo ſeruauit interlunia.M.Varro ad uerſus defluuia præcepit obſeruandũ idẽ a pleniluniis.Larici & magis abieti ſucciſis humor diu defluuit.Hæ oĩum arboꝝ altiſſimæ ac rectiſſimæ.Nauium malis antẽniſq; propter leuitatem præfertur abies.Cõmuni ab iis pino:quæ aut quadripartitos uenaꝝ curſus bifidoſq; habeat:uel omnino ſimplices.Fabrorum inteſtina opera medulla ſectilis optima quadripartitis materiis & mollior q̃ cæteræ.Intellectus i cortice protinus peritis.Abietis quæ pars a terra fuit enodis eſt. Hacq; quam diximus ratiõe:fluuiata decorticatur:atq; ita ſappinus uocatur:ſuperior pars nodo ſa duriorq; ſuſterna.Et in ipſis autem arboribus robuſtiores aquiloniæ partes.Et in totum dete riores ex humidis opaciſq;.Spiſſiores ex apricis:& diuturnæ.Ideo Romæ infernas abies ſuperna ti ꝑfertur.Eſt ꝑ gẽtiũ quoq; regiones in iis differẽtia.Alpibus apẽninoq; laudatiſſimæ.In gallia iuribus ac mõte ueſeuo:in corſica:bithynia:ponto:macedonia.Deteriores eneatica & arcadica: uel zanica Peſſimæ parnaſia:& euboea:quoniam romoſæ ibi & contortæ putreſcẽteſque facile.At cædrus in creta:africa:ſyria:laudatiſſima.Cædri oleo perũcta materies:nec tineam nec cariem ſentit.Iu nipero eadem uirtus quæ cædro.Vaſta hæc in hiſpania:maximeq; baccæ eis.Medulla eius ubi cunque ſolidior etiam q̃ cædrus.Publicum omnium uitium uocant ſpiras ubi ſeſe cõuoluere ue næ atque nodi.Inueniuntur in quibuſdam ſicut in marmore centra:ideſt duricia clauo ſimilis: inimica ferris.Et quædam forte accidunt in lapide comprehenſo:aut recepto in corpus:aut alte rius arboris ramo.Megaris diu ſtetit oleaſter in foro:cui uiri fortes affixerant arma:quæ cortice ambiẽte ætas longa occultauerat.Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cũ arbor arma peperiſſet:quod ſucciſæ accidit ocreis galeiſque intus repertis.Ferunt lapides ita in uentos ad continendos partus eſſe remedio.

De materiis.De magnitudine arborum:& quæ cariem & ruinã non ſentiunt:& de perpetuita te materiarum. CA.XL.

Mpliſſima arboꝝ ad hoc æui exiſtiat̃ rõæ uiſa:quã ꝓp miraculũ Tiberius Cæſar i eo dẽ põte naumachiario expoſuerat aduectã cũ reliq̃ materie.Durauitq; ad Nerõis pri cipis ãphitheatrũ.Fuit ãt trabs e larice lõga pedes.cxx.bipedali craſſitudĩe æq̃lis:quo intelligebat̃ uix credibilis reliqua altitudo faſtigium ad cacumen æſtimantibus.Fuit & memo

ria noſtra in porticibus ſeptoꝝ a.M.Agrippa relicta æque miraculi cã:quæ diribitorio ſupfue-
rat.xx.pedibus breuior:ſexqpedali craſſitudine.Abies admiratiõis ꝓcipue uiſa eſt ĩ naui:quæ ex
ægypto Caii prĩcipis iuſſu obeliſcũ ĩ uaticano circo ſtatutũ:q̃tuorq; trũcos lapidis eiuſdẽ ad ſu-
ſtinendum eũ adduxit.Qua naue nil admirabilius uiſum in mari certum eſt.cxx.modii tũc len
tis pro ſaburra ei fuere.Longitudo ſpatiũ optinuit magna ex pte oſtienſis portus latere leuo: ibi
nãq; demerſa eſt a Claudio principe cũ tribus mollibus turriũ altitudine in ea exædificatis obi-
ter puteolano puluere aduectis.Quæ arboris craſſitudo quattuor hoĩum ulnas cõplectentium
implebat.Vulgoq; auditur.lxxx.nũmoꝝ & pluris malos ad eos uenundari uſus.Rates uero cõ-
necti.xl.ſeſtertiis pleraſq;.At in ægypto ac ſyria reges inopia abietis cædro ad claſſes ferunť uſi.
Maxima ea in cypro traditur ad undeciremẽ Demetrii ſucciſa.cxxx.pedum longitudinis: craſſi
tudinis uero ad trium hoĩum complexum.Germaniæ prædones ſingulis arboribus cauatis na-
uigant:quarum quædam & triginta homines ferunt.Spiſſiſſima ex omni materie:ideo & grauiſ
ſima iudicatur hebenus & buxus:graciles natura:neutra in aquis fluitat:nec ſuber ſi demať cor
tex:nec larix.Ex reliquis ſicciſſima lotos:quæ Romæ ita appellatur. Deinde robur ex alburna-
tum:& huic nigricans color:magiſq; etiam cytiſo:quæ proxime accedere hebenũ uideť. Quãq̃
ul' Terides non deſint qui ſyriacas terebinthos nigriores affirment.Celebratur & Tericles nomĩe calices ex
terebintho ſolitus facere torno.Per quem probatur materies:omnium hæc ſola ungi uult : me
liorq; oleo fit.Colos mire adulteratur iuglãde ac pyro ſilueſtri tinctis atq; in medicamine deco
ctis.Omnibus quæ diximus ſpiſſa firmitas.Ab his proxima eſt cornus:quanq̃ non poteſt uide-
ri materies propter exilitatem.Sed lignum non alio pene q̃ ad radios rotarum utile: aut ſi quid
cuneandum ſit in ligno clauiſue figendum ceu ferreis.Ilex item:& oleaſter & olea atq; caſtanea:
carpinus:populus.Hæc oĩa & criſpa aceris mõ:Si ulla materies idõea eẽt. Ramis ſæpe deputatis
caſtratio illis eſt:adimitq; uires.De cæteris pleriſq; eorum. Sed utiq; robori tanta duricia eſt:ut
terebrari niſi madefactum non queat:& ne ſic quidem adactus auelli clauus. E diuerſo clauum
non tenet cædrus.Molliſſima tilia:eadem uidetur & calidiſſima:argumentum afferunt:q; citiſ
ſime aſcias retundet.Calide morus:laurus:hedera:& omnes quibus igniaria fiunt. Exploratoꝝ
hoc uſus in caſtris:paſtorũq; repperit:qm̃ ad excutiendũ ignem nõ ſemp lapidis occaſio ẽ.Teriť
igitur lignũ ligno:ignẽq; concipit attritu:excipiẽte materia aridi fomitis fungi uel folioꝝ facil-
lime cõceptũ.Sed nihil hedera præſtãtius:quæ terať lauro:laurumq; terat.[Probať & uitis ſilue-
ſtris alia q̃ labruſca:& ipſa hederæ modo arborem ſcãdens.Frigidiſſima quæcũq; aquatica.Len-
tiſſima autem:& ideo ſcutis faciẽdis aptiſſima quoq; plaga cõtrahit ſe protinus:clauditq; ſuum
uulnus.Et ob id cõtumacius tranſmittit ferrum:In quo ſunt genere fici:ſalix: tilia:betulla: ſam-
bucus:populus utraq;.Leuiſſimæ ex his ficut & ſalix:ideoq; utiliſſimæ.Oẽs autem etiã ad ciſtas
quæcũq; flexibili crate cõſtant.Habent & candorem rigoremq; & in ſculpturis facilitatem.Eſt
ſẽtitia platão:ſed madida ficut alno.Siccior eadẽ ulmo:fraxino:moro:ceraſo:ſed põderoſior.Ri
gorem fortiſſime ſeruat ulmus:ob id cardinibus aſſamentiſq; portarum utiliſſima:quoniã mini
me torquetur:permutanda tantũ ſic:ut cacumen ab inferiore ſit cardine:radix ſuperior . Palma
eſt mollis.Et ſuberis materies ſpiſſa.Et malus:pyruſq;:necnõ acer:ſed fragiles:& q̃cũq; criſpa.In
oĩbus ſilueſtris & maſcula differentia cuiuſq; generis augent.Et infœcunda firmiora fertilibus:
niſi quo in genere mares ferunt :ſicut cupreſſus:& cornus.Cariẽ uetuſtatemq; nõ ſentiũt cupreſ
ſus:cædrus:hebenus:lotos:buxus:taxus:iuniperus:oleaſter:& olea. Et ex reliquis tardiſſime la-
rix:robur:ſuber:caſtanea:iuglans.Rimã fiſſuramq; non capit ſponte cædrus:cupreſſus:olea.Bu-
xum maxime æternã putant:hebenũ:& cupreſſum:cædrumq;.Claro de oĩbus materiis indicio
in templo epheſiæ Dianæ utpote tota aſia extruẽte:cum quadringẽtis annis peractũ ſit. Conue
nit tectũ eius eſſe e cædrinis trabibus.De ipſo ſimulacro deæ abigiť.Cæteri ex hiberno eſſe tra
dunt.Mutianus ter conſul ex iis:qui proxime uiſo eo ſcripſere:uitigineũ:& nũq̃ mutatũ ſepties
reſtituto templo.Hanc materiam elegiſſe eandẽ Canetiam nomen artificis nũcupans.Quod eq-
dem miror:cum antiquiore Minerua nõ quoq; modo Libero patri uetuſtatem attribuat.Adu-
cit multis foraminibus nardo rigari:ut medicatus humor alat:teneatq; iuncturas:q̃s & ipſas eẽ
modicas admodũ miror.Valuas eſſe e cupreſſo:& iam quadringentis prope annis durare mate
riam omnem nouæ ſimilem.Id quoq; notandum ualuas in glutinis cõpage q̃driẽnio fuiſſe.Cu-
preſſus in eas electa : qm̃ ꝑter cætera uno in gñe materiæ nitor maxime ualeat æternus.Nonne
ſimulacrũ Iouis in arce e cupſſo durat a cõdita urbe ſexcẽteſimo ſexageſimo primo ãno dicatũ?
Memorabile & uticæ tẽplum Apollinis:ubi idicarum cædroꝝ trabes durant ita:ut poſitæ fue-

tę prima urbis eius origine annis mil.ccclxxxviii. Et in hispanis sagunti aiút templú Dianæ a Za
cyntho aduectæ cum cõditoribus áno ducétesimo ante excidium troiæ: ut auctor est Bocchus:
infra oppidú ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus Hannibal iuniperi trabibus etiá
nunc durátibus. Super oía memoraŕ ædes in aulide eiusdé deæ sæculis ante troianú bellú exæ
dificata. Cuius qm̃ gñis materiæ sciétia oblitterata in plenú dici non põt: utiq; quæ odore p̃cel
lant: ea æternitate p̃stare. A prædictis morus ꝓxime laudaŕ: quæ uetustate ét nigrescit, Et qdá
tñ in aliis diuturniora sunt usibus q̃ alia. Vlmus i p̃flatu firma. Robur defossum. Et in aqs quer
cus obruta. Eadé sup terrá rimosa facit opera torquédo sese. Larix in humore p̃cipua: & alnus ni
gra. Robur marina aqua corrũpiŕ. Nõ improbaŕ in aqua & fagus & iuglans. Hæ qdé in iis quæ
defodiunŕ: uel principales. Ité iuniperus: eadé & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter
marcescút. Aesculus quoq; humoris impatiés: contra adacta in terrá: i palustribus alnus æterna:
onerisq; q̃tilibet patiens. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed facile pandanŕ; flexibiles
tñ státesq; a circũcisura: siccatæ fideliores. Laricé in maritimis nauibꝫ obnoxiá teredini tradút.
Et oía p̃ter q̃ oleastrú & oleá. Quædá.n. in mari: quædam in terra uitiis opportuniora.

De teredinibus. CA. XLI.

N festantium quattuor genera. Teredines capite ad portionem grauissimo: rodunt
dentibus. Hæ tantum in mari sentiunŕ: nec aliam putant teredinẽ proprie dici. Ter
restres tineas uocant. Culicibus uero similes tripas. Quartú est & e uermiculorú ge
nere: quorú qdé alii putrescéte succo: ipsa materie alii pariunŕ: sicut in arboribus. Ex
eis qui cerastes uocaŕ: cum tñ eroserit ut circũagat se: generat aliú. Hæc nasci prohibent in aliis
amaritudo: ut cupresso: in aliis duricia: ut buxo. Tradút & abieté circa germinationes decortica
tam qua diximus luna: aquis nõ corrũpi. Alexádri magni comites ꝓdiderút in tylo rubri maris
insula arbores esse: ex qbus naues fierent: quas.cc.annis durátes inuentas: & si mergerenŕ incor
ruptas. In eadem esse fruticẽ baculis tñ idoneæ crassitudinis: uariú tigriú maculis: põderosum:
& cum in spissiora decidit: uitri modo fragilem.

De materiis architecti: & q̃ materies ad qd utilis: & q̃ firmior materia in tectú. CA. XLII.

Pud nos materiæ finduntŕ aliquæ spõte: ob id architecti eas fimo illitas siccari iubét:
ut afflatus nõ noceant. Pondus sustinere ualide abies larix ét in transuersum positæ.
Robur olea incuruanŕ: ceduntq; põderi. Illæ renitunŕ: nec temere rumpunŕ: priusq;
carie q̃ uiribus deficiunt. Et palma arboꝶ ualida: in diuersum.n. curuaŕ. At populus
cõtra oia inferiora pandaŕ. Palma e cõtrario fornicaŕ. Pinus & cupressus aduersus carié tineasq;
firmissimæ. Facile pandiŕ iuglans. Fiút.n. & ex ea trabes: frágiq; se prænunciat strepitu. Quod i — uel in antá
atrio accidit: cú e balneis territi sono profugerunt. Pinus: piceæ: alni ad quaꝶ ductus in stobos — dro
cauanŕ. Obrutæ terra plurimis durant annis. Eædé si non integanŕ: cito senescút: miro mõ for — uel tubos
tiores si humor extra quoq; supersit. Firmissima in tectum abies. Eadem ualuaꝶ repagulis & ad
quæq; libeat intestina opa aptissima siue græco: siue cápano: siue siculo fabricæ artis genere spe — uel circulis
ctabilis: ramentoꝶ crinibus pápinato semp orbe se uolués ad incitatos runcinaꝶ raptus. Eadé — uel qua
& curribus maxime sociabilis glutino in tantú: ut findatur ante cum solida est.

De glutinanda materia: & lignis sectilibus. CA. XLIII. — uel glutini rem

Agna autem & glutinatio: propterea que sectilibus laminis: ac in alio genere operiun
tur. Stamineam hoc usu probant uenam: & uocant fertileam argumento similitudi — uel fartileá
nis: quoniam lacunose crispa. In omni genere & glutinum abdicant quædam: & inter — uel lachry
se & cum aliis insociabili glutino: sicut robur. Sed nec fere cohærent: nisi similia na — mose
tura: ut si quis lapidem lignumque coniungat. Cornum maxime audit sorbus: carpinus: bu
xus: postea tilia. Cuicunque operi facilia flexilia omnia: quæ lenta diximus: præterquá mo
rus & caprificus. Durabilia ac sectilia: quæ modice humida. Arida enim latius q̃ uiridia fer
ris cedunt: præter robur: & buxum: quæ pertinacius resistunt: serrarumque dentes replent
æqualitate inerti. Qua de causa alterna inclinatione egerunt scobem. Obedientissima quo
cunque in opere fraxinus: eademque corylo hastis melior: cornu leuior: sorbo lentior. Galli — uel tenerę
ca uero ét ad currus flexibilis. Vitem æmularetŕ ulmus: ni põdus esset in culpa. Facilis & fagus: — Eadem
quáq̃ fragilis & tenore eodem fictilibus laminis in tenui flexilis: capsisq; ac scriniis sola utilis. Se — uel sectili
catur in laminas pertenues & ilex: colore quoq; nõ ingrata: sed maxime fida iis: q̃ terunŕ: ut ro — bus
taꝶ axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: sicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sút uero
& parui usus fabriliú ministerioꝶ insignes. Ideoq; ꝓditú terebris uagias ex oleastro: buxo: ilice:

ulmo:fraxino utilissimas fieri.Ex iisdem maleos:malores quoq; e pinu & ilice.Et iis aũt malor
ad firmitatem causa tempestiuæ cæsuræ q̃ imaturæ.Quippe cum ex olea durissimo ligno cardi
uel imoti nes in foribus diutius imorati plantæ mõ germinauerit.Cato uectes aquifolios:laureos:ulmeos
fieri iubet.Higinus manubria rusticis carpinea:iligna:cerrea.Quæ in lamis secať: quorũq; operi
mento uestiatur alia materies:præcipua sunt cædrus:terebinthus:aceris genera:buxum: palma:
aquifolium:ilex:sambuci radix:populus.Dat & alnus(ut dictum est) tuber sectile:sicut cædrus
acerq;.Néc aliaꝝ tubera in precio.Mediaq; pars arboꝝ crispior:& quo proprior radici minori,
bus magisq; flexibilibus maculis.Hæc prima origo luxuriæ arborẽ alia integi:& uiliores ligno p̃
ul' bracteæ ciosiores cortice fieri:ut una arbor sæpius ueniret.Excogitatæ sũt & ligni bratteæ.Nec satis.Cœ
pere tingi animaliũ cornua:dẽtes secari:lignũq; ebore distingui:mox operiri.Placuit deinde ma
teriẽ & in mari quæri.Testudo in hoc secta.Nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis in
uentũ:ut pigmentis perderet se:plurisq; ueniret imitata lignum.Sic lectis precia quæruntur.Sic
terebinthum uinci iubent.Sic cædrum preciosius fieri.Sic acer decipi. Modo luxuria nõ fuerat
contenta ligno.Iam lignum emi testudinem facit.

De arboꝝ ætate:& quæ genera arboꝝ minime durãt. CA. XLIIII.

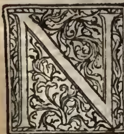
uel literno V Ita arboꝝ quarũdã immensa credi potest:si quis profunda mundi:& saltus inaccessos
ul' liternio cogitat.Veꝝ ex iis:quas memoria hoĩum custodit:durant in ueliterno Africani prio
ris manu satæ oliuæ.Item myrtus eodẽ loco conspicuæ magnitudinis.Subest specus:
in quo manes eius custodire draco traditř.Romæ uero lotos in Lucinæ area anno:q
fuit sine magistratibus.ccclxix.urbis æde cõdita.Incertũ q̃tum ipsa uetustior.Esse qdẽ uetustio,
rẽ non est dubium:cũ ab eo luco Lucina nomineť.Hæc nũc circiter annũ.ccccl.habet.Antiquor
enim illa est:sed incerta eius ætas:quæ capillata diciť:qm̃ uestalium uirginũ capillus ad eã defer
tur.Veꝝ altera lotos in uulcanali:quod Romulus constituit ex uictoria dedecumis:æquæua ur
uel muni, bi intelligiť:ut auctor est Massurius.Radices eius in forum usq; Cæsaris per statiões municipio
cipum rum penetrant.Fuit cũ ea cupressus æqualis circa suprema Neronis principis ,plapsa:atq; negle,
cta.Vetustior aũt urbe in uaticano ilex:in qua titulus æreis litteris hetruscis religione arborẽ iã
tunc dignã fuisse signat.Tyburtes quoq; originẽ multo ante urbẽ romam hñt.Apud eos extant
uel Tybur ilices tres etiã Tyburno conditore eoꝝ uetustiores:apud q̃s inauguratus traditř.Fuisse aũt eum
tino tradũt filiũ Amphiarai qui apud thebas obierit una ætate ante iliacũ bellũ.Sũt auctores & del
phicã platanũ Agamẽnonis manu satã.Et alteram in caphie arcadiæ luco:Sũt hodie ex aduerso
iliẽsium urbis iuxta hellespõtũ in Protesilai sepulchro arbores:q oĩbus ephebiis eius cũ in tantũ
uel fagus accreuere:ut iliũ aspiciant:inarescunt:rursusq; adolescũt:Iuxta urbẽ aũt quercus i lli tumulo tũc
uel ionem satæ dicũtur:cũ cœpit iliũ uocari.Argis olea nunc etiã durare diciť:ad quã Io in uaccam muta-
uel strau tã Argus alligauerit.In põto circa heracleã aræ sunt Iouis Statiui cognomine:ibiq; quercus duæ
ab Hercule satæ.In eodẽ tractu portus Amyci est Bebrycũ rege interfecto clarus.Eius tumulus
a supremo die lauro tegiť:quã insanã uocãt:qm̃ si quid ex ea decerptũ iferať nauibus:iurgia fiãt:
donec abiciať.Regionẽ aulocrenẽ diximus:per quã ab apãea i phrygiã itur.Ibi platanus oñdiť:
ex qua pependit Marsya uictus ab Apolline:q iã tũ magnitudie electa est.Necnõ palma deli ab
eiusdẽ dei ætate conspicitur.Olympiæ oleaster:ex quo primus Hercules coronatus est: & tunc
custodiť religiose.Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edito a Minerua.E diuerso
breuissima uita ẽ pũicis:fico:malis.Ex iis p̃cocibus breuior q̃ serotinis:dulcibus q̃ acutis:ut diu
tior in punicis.Item in uitibus:præcipueq; fertilioribus.Græcinus auctor est sexagenis annis du
rasse uites.Videntur & aquaticæ celerius interire.Senescũt quidem uelociter:sed e radicibus re
pullulant laurus:& mali:& punicæ.Firmissimæ ergo ad uiuendũ oleæ:ut quas durare annis.cc.I
ter auctores conueniat.Est in suburbano tusculani agri colle:qui corne appellatur. Lucus antiq̃
uel fagei religione Dianæ sacratus a Latio : uelut arte tonsili coma faginei moris.In hoc arborem mori
more eximiam ætate nostra adamauit Passienus Crispus bis consul:orator:Agrippinæ matrimonio:&
Nerone priuigno clarior postea:osculari complectique eam solitus:non modo cubare sub ea:ui
numque illi affundere.Vicina loco est ilex:& ipsa nobilis.xxxv.pedum ambitu caudicis.x.arbo,
uel mẽtiẽs res metiens singulas magnitudinis uisendæ:siluamque sola facit.Hedera necari arbores certum
ul' amitiẽs est.Simile quidam & in uisco : tametsi tardiorem earum iniuriam arbitrantur.Nanque & hoc
præter fructus agnoscitur non in nouissimis mirabile.Quædã enim in terra gigni non possunt:
& in arboribus nascuntur.Nanq; cum suam sedem non habeant:in aliena uiuunt: sicut uiscum.
ul' cassycas Est & in syria herba quæ uocať.cassetias:nõ tãtũ arboribus:sed ipsis etiã spinis circũuoluẽs sese.

Item circa tẽpe thessalica q̃ polypodion uocat:& quæ dolichos: ac serpyllũ. Oleastro quoq; de putato quod gignitur uocant phaunos. Quod uero in hispiria fullonia hipophæston calliculis inanibus: foliis paruis: radice alba: cuius succus ad detractiones in comitiali morbo utilissimus habetur. Visci tria genera. Nãq; est in abiete & larice cassytias. Stelin dicit euboea. Hyphear arca dia. Viscum autem in quercu: robore: ilice: pruno siluestri: terebintho: nec aliis arboribus adna scit. Plerisq; copiosissimũ in quercu: quod dryos hyphear uocant. In omni arbore: excepta il ce & quercu differentiam facit odor uirusq; & folium non iucundi odoris. In utroq; uiscum amarũ & lentum. Hyphear ad saginãda pecora utilius. Vitia modo purgat primo: dein ea pingue facit: quæ suffecere purgationi. Quibus sit aliq̃ tabes intus negant durare ea. Edẽdi ratio ætatis q̃dra genis diebus. Adiiciunt discrimen in iis: quæ folia emittãt: & ipsi decidere. Contra inhærere na to in æterna fronde. Omnino autẽ satum nullo modo nascitur: nec nisi per aluum auium redi tum: maxime palumbis & turdis. Hæc est natura: ut nisi maturatum in uentre auium nõ proue niat. Altitudo eius non excedit cubitalem semper fruticosi ac uiridis. Mas fertilis: Fœmina steri lis. Aliquando non fert. Viscum fit ex acinis: qui colliguntur messium tempore immaturi. Nam si accessere imbres: amplitudine quidem augentur: uisco uero marcescunt. Siccantur deinde: & aridi tunduntur: ac conditi in aqua putrescũt duodenis fere diebus. Vnumq; hoc rerum putre scẽdo grãm inuenit. Inde in pflueñte rursus malleo tusis amissis corticibꝰ teriore carne lẽtescũt. Hoc ẽ uiscũ pennis auiũ tactu ligãdis: iuglãdis oleo subactũ cũ libeat insidias moliri: Nõ ẽ omit tẽda in ea re & galliaꝝ admiratio. Nihil hñt druides (ita suos appellãt magos) uisco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius. Iam per se roborum eligũt lucos: nec ulla sacra fine ea fronde conficiunt: ut inde appellari quoq; interpretatione græca possint druides uideri. Enim uero quicquid adnascatur illis: e cælo missum putant: signũq; esse electæ ab ipso deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu: & repertum magna religione petitur. Et ante omnia sexta luna: quæ principia mensium annorumq; iis facit & sæculi post tricesimum annum: quia iam ui rium abunde habeat: nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo uocabulo. Sacrificio epulisq; rite sub arbore præparatis: duos admouent candidi coloris tauros: quorũ cornua tunc primum uinciantur. Sacerdos candida ueste cultus arborem scandit. Falce aurea demetit. Can dido id excipitur sago. Tum demum uictimas imolant: precantes ut suum donum deus ꝓspeꝝ faciat iis: quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuicũq; animaliũ sterili arbitrantur. Con traq; uenena oĩa esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerũq; religio est.

ul' hispiria
uel caulicu lis
uel mutãt

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVII. PROOEMIVM.

Arborum Precia Mirabilia. CA. I.

ATVRA ARBORVM TERRA MARIQ; VE SPONTE sua prouenĩẽtium dicta est. Restat earum quæ arte: & humanis inge niis fiunt: uerius q̃ nascũtur. Sed prius mirari succurrit quæ abstu limus penuria pro idiuiso possessa a feris: depugnante cum iis ho mine circa caducos fructus. Circa pendẽtes uero & cum alitibus: in tãta deliciarum precia uenisse clarissimo (ut equidem arbitror) exemplo. L. Crassi atq; Cn. Domitii Aenobarbi. Crassus orator fu it i primis nominis romani. Domus ei magnifica: sed aliq̃ndo præ stantior i eodem palatio. Qu. Catuli: qui cimbros cum. C. Martio fudit. Multum uero pulcherrima cõsensu omnium ætate ea in col le uiminali. C. Aquilii equitis romãi clarioris etiam tum q̃ iuris ci uilis scientia: cum tamen obiecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo Crassus atque Domitius censuram post consulatũ simul gessere anno conditæ urbis sexcentesimo sexagesimo secundo frequentem iurgiis propter dissimilitudinem moꝝ. Tunc Cn. Domitius ut erat uehe mens natura præterea accensus odio: quod ex æmulatiõe auidissimũ est: grauiter increpuit tãti censorem habitare: ꝓ domo eius milia nũmoꝝ idẽtidem ꝓmittens. Et Crassus ut præsens inge nio sp & faceto lepore solers cõcedere se respõdit: exceptis sex arboribꝰ. Ac ne uno qdẽ denario si adimerenť: emptam uolẽte Domitio. Crassus utꝝ ne igitur ego sum inquit quæso Domitii exemplo graui & ab ipsa mea censura notandus: qui in domo q̃ mihi hæreditate obuẽnit comi

ter habitem?an tu qui sex arbores æstimes? Eæ fuere loti patula ramoꝝ opacitate lasciuæ. Cecina largo e pceribus crebro in iuuēta nra eas in domo sua ostentāte. Durauerūtq; (qm & de longissimo æuo arboꝝ diximus) ad Neronis principis incēdia: quibus cremauit urbē: annis. clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq;: ni princeps ille accelerasset etiam arboꝝ mortē. Ac ne quis uilem de cætero Crassi domum: nihilq; in ea iurgante Domitio fuisse dicēdū præter arbores iudicet: Iam colūnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scænā ornādam aduectas in atrio eius domus statuerat: cū in publico nōdum essent ullæ marmoreæ. Tā recens est opulentia tantoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebant: ut sine illis ne inimicitiaꝝ quidem pcium seruauerit Domitius. Fuere ab iis & cognomina antiquis: Frundítio militi illi qui pclara facinora uulturnum transnatās fronde capiti imposita aduersus Hannibalem edidit. Stolonū Liciniæ genti (ita enim appellatur i ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pāpinatio inuēta) primo Stoloni dedit nomē: Fuit & arboꝝ cura legibus priscis: cautūq; est. xii. tabulis: ut qui iniurias cecidisset alienas: lueret i singulas siclos æris. xxv. Quid existimamus? futuras ne eas credidisse ad supradictam æstimationem illos: qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculum in po-
uel a dicto mo est multarum circa suburbana fructu annuo addito binis milibus nūmum maiore singulorum reditu: q̄ erat apud atiquos prædioꝝ. Ob hoc insita & arborum quoq; adulteria excogitata sunt: ut nec poma pauperibus nascerent. Nunc ergo dicemus quo maxime modo tantum ex iis uectigal contingat: ueram colendi rationē absolutāq; proditurī. Et ideo non uulgata tractabimus: nec quæ constare aiaduertimus: sed incerta atq; dubia: in quibus maxime fallit uita. Nā diligentiā in superuacuis affectare non nostrum est. Ante oia aūt in uniuersum & quæ ad cūcta arboꝝ genera pertinent: in cōe de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quā partem cæli spectare debeant. CA. II.

AQuilone maxime gaudent: densiores ab afflatu eius lætioresq; & materiæ firmioris. Qua in re pleriq; falluntur: cū in uineis pedamēta non sint a uento eo opponēda: & id tantū a septētrione seruādū. Quinimmo tēpestiua frigora plurimū arboꝝ firmitati cōferunt: & sic optime germināt. Alioqn si blandiantur austeri defatiscentes: ac magis etiam in florē. Nā si cum defloruere: ptinus sequanē imbres: in totum poma depereunt. Adeo ut amygdala & pyri etiā si omnino nubilū fiat austrinusue flatus: amittāt fœtus. Circa uirgilias quidē pluere: inimicissimū uiti & oleæ: quoniā tunc coitus est earum Hoc est illud quatriduū oleis decretoriū. Hic articulus austrinus nubili spurci quod diximus. Fruges quoque peius maturescunt austrinis diebus: sed celerius. Illa sunt noxia frigora: quæ septētrionibus aut pposteris fiūt horis. Hyemē quidē aqloniā esse: oībus satis utilissimū. Imbres uero tūc expetēdi euidēs causa est: quoniā arbores fœtu exinanitas: & folioꝝ quoq; amissione languidas naturale est auide esurire. Cibus aūt eaꝝ imber: Quare tepidā esse hyemē: ut absumpto partu arboꝝ sequatur protinus conceptus: idest germinatio: ac deinde alia florescēdi exinanitio: inutilissimū experimētis credit. Quinimo si plures ita cōtinuent anni: etiā ipsæ moriunē arbores: Quoniā nemini dubia pœna est in fame laborantiū. Ergo qui dixit hyemes serenas optandas: nō prō arboribus uota fecit. Nec per solstitia imbres uitibus cōducunt. Hyberno quidem puluere fieri messes lætiores luxuriātis ingenii fertilitate dictū est. Alioquin uota arborum cōmunia sunt fiugūq;: niues diutinas sedere. Causa non solum quia animam terræ euanescentem exhalationem includūt: & cōprimūt: retroq; agunt in uires frugum atq; radices: uerꝝ q & liquorem sensim præbēt: purum præterea leuissimūq;: quando nix aquarum cælestium spuma est. Ergo humor ex iis non uniuersus: ingurgitans diluensq;: sed quomodo sititur distillans uelut exubere alit omnia: quæ non iuudat. Tellus quoq; illo modo fermētescit: & succi plena: ac lactescētibus satis nō effœta cū tēpus aperit: tepidis aridet horis. Ita maxie frumenta pinguescunt: pterq̄ ubi calidus semp aer est: ut in ægypto. Continuatio enim & ipsa consuetudo idem quod modus alibi efficit. Plurimūq; prodest: ubicūq; non esse quod noceat. In maiore parte orbis cum præcoces excurrere germinationes euocatæ indulgentia cæli securis frigoribus exurunē. Qua de causa serotinæ hyemes noxiæ siluestribus quoq;: quæ magis etiam dolent urgente umbra sua: nec adiuuante medicina: Quoniam uestire teneras intorto stramētu in siluestribus nō est. Ergo tēpestiue aqs hybernis primū imbribus: deinde germinatione antecedentibus. Tertiū tps est cū educāt poma: nec ptinus: sed iam ualido fœtu. Quæ fructus suos diutius continent: longioresq; desiderant cibos: iis & serotinæ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. Hæ iam pluuiæ generis cuiusq; arboribus diuerso modo desiderantur: aliis alio tempore maturantibus. Quapropter iisdem imbribus quædam lædi ui-

deas:alia iuuari. Et in eodem genere sicut in pyris: Alio die hyberna quærunt pluuias: alio uero præcocia. Vt pariter quidé omnia desiderent. Hybernú tempus est ante germinationé quæ aquilonem austro utiliorem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (sunt.n.plerunque frigidiora) & montosa planis: & nocturnos imbres diurnis. Magis fruunt aquis sata: non statim auferéte eas sole. Cõnexa & situs uineaę arbustorũq; rõ est: quas in oras debeant spectare. Virgilius ad occasus seri damnauit. Aliqui sic maluere: q̃ in exortu. A pluribus meridiem probari aduerto. Nec arbitror ppetuú quicq̃ in hoc præcipi posse. Ad soli naturá: ad loci ingenium: ad cæli cuiusque mores dirigéda solertia est. In africa meridiem uineas spectare & si uiti inutile: colono salubre est: quoniam ipsa meridianæ subiacet plagæ. Quapropter ibi qui in occasum aut septentriones conseret: optime miscebit solú cælo: cum Virgilius occasus improbet. Nec de septentrione reliqui dubitatio uidetur. Atqui in cisalpina italia magna ex parte uineis ita positis cõpertú é nullas esse fertiliores. Multum rationis obtinent uenti. In narbonensi prouintia atque liguria: & parte ethruriæ contra circiú serere imperitia existimatur. Eundemque obliquum accipere prouidentia. Is enim ibi æstatem temperat: sed tanta plerũque uiolentia ut auferat tecta.

De societate cæli & terræ ad arbores. CA. III.

QVidam cælum terræ parere cogunt: ut quæ in siccis seruantur orienté: ac septentriones spectent. Quæ in humidis meridiem. Necnon ex ipsis uitibus causas mutuantur: In frigidis præcoces serendo: ut maturitas antecedat algoré. Quæ poma uitesque rores oderint cõtra ortus: ut statim auferat sol. Quæ ament ad occasus: uel etiam ad septentriones: ut diutius eo fruant. Cæteri uero fere rationé naturæ secuti in aquilonem obseruare uites: & arbores poni suasere. Odoratiorem etiam fieri talem fructum Democritus putat. uel obuersare

De qualitate regionum. CA. IIII.

AQuilonis situm uentorumque reliquorum diximus secúdo uolumine. Dicemusque proximo plura cælestia. Interim manifestú uidet salubritatis argumétum: qm̃ in meridiem etiam spectantiú semper ante decidút folia: Similis & in maritimis causa. Quibusdam locis afflatus maris noxii: in plurimis idem utiles. Quibusdam satis e longinquo aspicere maria iucundum. Propius admouere salis halitú inutile. Similis & fluminú stagnorumque rõ. Nebulis adurunt: aut æstuantia refrigerant opacitate: atque ét rigore gaudent: quæ diximus. Quare experimentis optime credit. A cælo proximú est terræ dixisse rationé haud faciliore tractatu. Quippe non eadem arboribus cõuenit & frugibus: plerũque nec pulla qualem habet campania: ubique optima uitibus. Aut quæ tenues exalat nebulas. Nec rubrica multis laudata. Cretam in albensiú pompeianorumq; agro: & argillam cunctis ad uineam generibus anteponunt: q̃q̃ præpingues quod excipitur in eo genere inuicem sabulum albú. In ticiniési multisq; in locis nigrum. Itemque rubrum etiam pingui terræ permixtum infœcundú est. Arguméta quoq; iudicantium sæpe fallunt. Non utiq; solú lætú est: in quo proceræ arbores nitent: præterq̃ illis arboribus. Quid enim abiete procerius? Aut quæ uixisse possit alia in loco eodem? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semper indicium habent. Nam quid laudatius germaniæ pabulis? & tamé statim subest harena: tenuissimo cespitú corio. Nec semper aquosa est terra: cui proceritas herbarum. Non hercule magis q̃ pinguis adhærés digitis: Quod in argillis arguitur. Scrobes quidem regesta in eos nulla complet: ut densa atque rara ad hunc modum deprehendi possit: ferroque omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehenditur pondere. Quod enim terræ pondus iustum intelligi potest? Nec fluminibus aggesta semper laudabilis: quando senescant sata quædam aqua. Sed neque illa quæ laudatur: diu præterq̃ salici utilis sentitur. Inter argumenta stipulæ crassitudo est tanta alioquin in laborino campaniæ nobili campo: ut ligni uice utant. Sed idem solum ubicunque arduum opere: difficile cultu: bonis suis acrius pene q̃ uitiis pascit. Affligit agricolam & carbunculus: quæ terra ita uocatur. Emendari uitem ac terra putatur. Ná torus scaber natura friabilis expetitur quoque ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat: nõ improbat uitibus. Salsæque terræ multa melius credunt: tutiora uitiis innasentium annimaliú. Nec colles opere nudantur: si quis perite fodiat. Nec campi omnes minus soles atque perflatus q̃ opus sit: accipiunt. Et quasdam pruinis ac nebulis pasci diximus uites. Omnium rerum sunt q̃dam in alto secreta: & suo cuique corde præuidenda. Quid ꝙ mutatur sæpe iudicata quoque ac diu comprehésa? In thessalia circa larissam emisso lacu frigidior facta ea regio est. Oleæ defierút quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod non antea thracia sensit amoto hebro. Et circa philippos culturata siccata regio mutauit cæli habitú. At in syracusano agro aduena cultor: elapidato

luto sole pdidit fruges:donec regessit lapides.In syria leuẽ tenui sulco imprimunt uomerem:qa subest saxum exurens æstate semina.Iam in quibusdam locis similes æstus:imodici & frigorum effectus.Est fertilis thracia frugum rigore:& æstibus africa:& ægyptus.In chalchia rodioꝝ insula locus quidã est in tm̃ fœcundus:ut suo tempore satum demetant hordeum:sublatumq; protinus serant:& cum aliis frugibus metant.Glareosum oleis solum aptissimum in uenafrano:pin-
uel pucina guissimum in betica.Punica uina in saxo coquuntur.Cecubæ uites in põtinis paludibus madẽt. Tanta est argumentorum & soli uarietas:ac differentia.Cæsar Vopiscus cum causam apud censo-
uel roseæ res ageret campos rosiæ dixit italiæ sumem esse:in quibus particas pridie relictas gramen operiret.Sed nõ nisi ad pabulum probantur.Non tamẽ indociles natura nos esse uoluit:& uitia cõfessa fecit etiam ubi bona certa non fecerat.Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera terrarum. CA. V.

Erram amaram siue amacram si quis probare uelit.Demõstrant eam atræ degeneresq; herbæ.Frigidam aũt retorride nata.Itẽ uliginosam tristia.Rubricã oculi.Argillosã quæ operi difficillima:quæq; rastros ac uomeres ingentibus glebis oneret: q̃q̃ aliqñ non quod operi:hoc & fructui sit aduersum.Itẽ e contrario cineraceã:& sabulũ albũ. Nam sterilis densa callo facile deprehẽditur:uel uno ictu cuspidis.Cato breuiter:atq; ex suo more uitia determinat.Terram cariosam caue:ne ue plaustro ne ue pecore impellas Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari:ut pene uestigiis quoq; interdicat?Redeamus ad ligni cariem:& inueniemus illa:quæ in tantum abhominantur uitia:aridæ:fistulosæ: scabræ canescentis:exesæ pumicosæ.Plus dixit una significatione:q̃ possit ulla copia sermõis enarrari.Est enim interpretatione uitiorum quadã non ætate:quæ nulla in ea intelligi potest:sed natura sua anus terra.Et ideo infœcunda omnia:atq; etiam imbecilla.Idem agrũ optimũ iudicat ad radicẽ montium:planicie in meridiẽ excurrẽte:quæ est totius italiæ situs.Terrã uero teneram quæ uo-
uel satia cetur pulla.Erit igitur hæc optima & operi satiua.Intelligere modo libeat dictam mira significatione teneram:& qcquid optari debet:in eo uocabulo inuenief.Illa tẽperatæ ubertatis.Illa mollis:facilisq; culturæ:nec madida:nec sitiens.Illa post uomerem nitescens:qualem fons ingenioꝝ Homerus in armis ab eo cælatam dixit:addiditq; miraculũ nigrescentis:q̃uis fieret in auro.Illa quã recentẽ exquitũt iprobæ alites uomerem comitantes:coruiq; aratoris uestigia ipsa rodẽtes. Reddaf hoc in loco luxuriæ quoq; sentẽtia & aliqua impropositum.Certe Cicero lux doctrinarum altera Meliora inquit unguenta sunt quæ terram:q̃ quæ crocum sapiunt.Hoc enim malu it dixisse:q̃ redolent.Ita est profecto.Illa enim erit optima:quæ unguenta sapiet Quod si admonendi sumus:qualis sit terræ odor ille: q qritur:contingit sæpe ẽt quiescente ea sub occasu solis: in quo loco arcus cælestis deiecerit capita sua.Et cũ a siccitate continua immaduerit imbre:tũc emittit illum suum halitũ diuinũ ex sole conceptũ:cui comparari suauitas nulla possit.Is esse odor in commota debebit:repertusque neminem fallet:ac de terræ odore optime iudicabit.Talis fere est in noualibus cæsa uetere silua:quæ consensu laudatur.Et in frugibus quidem serendis eadem terra utilior intelligitur:quotiens intermissa cultura quieuit:quod in uineis non fit.Eoque diligentius eligenda est:ne uera existat opinio eorum:qui iam italiæ terram existimauere lassam. Operis quidẽ facultas in aliis generibus constat e cælo:nec potest arari post imbres aliqua ubertatis uitio lentescens.Contra in bizantio africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem cãpum:nullis cum siccus est arabilem tauris:post imbres uili asello:& a parte altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi.Terram enim terra emendari(ut aliqui præcipiunt) super tenuem pingui iniecta aut gracili:bibulaq; super humidam ac prænpinguem:demẽtiæ operariũ est.Quid enim potest sperare:qui talem colit.

De terra:quam britãnia & gallia amat. CA VI.

Lia est ratio:quam britannia & gallia inuenere alendi eam:ipsa quod genus uocant margam.Spissior ubertas in ea intelligitur.Est autem quidã terræ adeps:ac uelut glãdia in corporibus ibi densante se pinguitudinis nucleo.

De græcorum doctrina. CA. VII.

On omisere & hoc græci:quid enim intentatum illis?Leucargyllion uocant candidã argyllã:qua in megarico agro utunf.Sed tantũ i hũida frigidaq; terra.Illas gallias britanniasq; locupletantis cum cura dici conuenit.Duo gña fuerant.Plura nuper exerceri cœpta proficiẽtibus ingeniis.Est enim alba:russa:columbina:argyllacea:tofacea: harenacea.Natura duplex:aspera aut pinguis.Experimenta utriusque in manus:usus q; geminus:

aut ut fruges tantum alant:aut eædem & pabulum.Fruges alit tofacea alba:quæ si sit inter fontes reperta:est ad infinitú fertilis:uerum aspera tractatu:& si nimia iniecta est:exurit solum.Proxima est russa:quæ uocatur capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenosæ.Lapis contunditur in ipso campo:primisque annis stipula difficulter cæditur propter lapides.Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris q̃ cæteræ inuehitur.Inspergitur rara:sale eam misceri putant.Vtrúq; hoc genus semel iniectum in.l.annos ualet:& frugum:& pabuli ubertate.

De terrarum generibus. CA. VIII

QVæ pingues esse sentiuntur:ex iis præcipue alba.Plura eius genera.Mordacissimum:quod supra diximus.Alterum genus albæ cretæ argentaria est.Petitur ex alto in centenos pedes actis plerunque puteis ore angustatis intus ut in metallis spaciante uena.Hac maxime britannia utitur.Durant annis.lxxx.Neq; est exemplum ullius:qui bis in uita hanc eidem iniecerit.Tertium genus candidæ glischromargon uocant.Est autem creta fullonia mixta pingui terra:pabuli q̃ frugum fertilior:ita ut messe sublata ante sementem alteram lætissimum secetur.Dum in fruge est:nullum aliud gramen emittit.Durat.xxx.annis densior iusto.Cymini modo strangulat solum.Columbinam gallia suo nomine glauco:pelam appellat:glebis excitatur lapidú modo.Sola gelatione ita soluitur:ut tenuissimas bratteas faciat.Hæc ex æquo fertilis.Harenacea utuntur si alia non sit in uliginosis uerticibus:& si alia sit:ubi hos gé tium solos nouimus:qui fertilissimum agrum colentes:quacúq; terra infra tres pedes effossa & pedali crassitudine iniecta lætificent.Sed ea non diutius annis.x.prodest.Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros:quæ sine & oleis & uitibus utilissima reperitur.Omnis autem marga aratro iniicienda est:ut medicamentum rapiatur:& fimi desiderat aliquantulum.Quæ primo plus aspera:& quæ in herbas non effunditur:alioquin nouitate quæcúq; fuerit:solum lædet.Ne sic quidem primo áno fertilis.Interest & quali solo quæratur.Sicca enim humido melior:arido pinguis.Temperato alterutra creta uel columbina conuenit.

ul e græco

uel harena

De cineris usu:& de fimo:& quæ sata uberioré terrá faciát:& q̃ urát. CA.IX.

TRanspadanis cineris usus adeo placet:ut anteponant fimo iumétorum:quod quia leuissimum est:ob id exurunt.Vtroq; tamen pariter non utuntur in eodem aruo:nec in arbustis cinere:nec quasdam ad fruges ut diximus.Sút qui puluere quoq; uuas alimitant:pubescentesq; puluerent:& uitium arborumq; radicibus aspergant.Quod certum est narbonensi prouinciæ & uindemias certius sic eo coqui:quia plus puluis ibi q̃ sol cófert.Fimi plures differentiæ.Ipsa res antiqua.Iam apud Homerum regius senex agrum ita suis manibus lætificans reperitur.Augeas rex in græcia excogitasse traditur.Diuulgasse uero Hercules in italia:quæ regi suo Stercuto Fauni filio ob hoc inuentum immortalitatem tribuit.M.Varro principatum dat turdorum fimo ex auiariis.Quod etiam pabulo boum suumq; magnificat.Neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat.De nostris moribus bene sperare est:si tanta apud maiores fuere auiaria:ut ex iis agri stercorarentur.Proximum Columella columbariis:mox gallinariis facit:natantium alitum damnato.Cæteri auctores cósensu humanas dapes ad hoc in primis aduocant.Alii ex iis præferunt hominum potus in coriorum officinis pilo madefacto.Alii per sese aqua iterum largiusq; ét q̃ cum bibitur admixta.Quippe plus iam ibi male domandum est:cum ad uitus illud uini homo accesserit.Hæc sunt certamina quibus inuicem ad tellurem quoq; alendam utuntur homines.Proxime spurcitias suum laudát.Columella solus damnat.Alii cuiuscunq; quadrupedis exitiosum.Aliqui columbarum præferunt.Proximum deinde capratum est.Ab hoc ouium.Deinde boum.Nouissimus iumétorum.Hæ fuere apud priscos differentiæ.Simulq; præcepta ut inuenio re tali utendi:quando & hic uetustas utilior:uisumq; iam est apud quosdam prouincialium in tátú abundante geniali copia pecudú farinæ uice cribris superiniici foetore aspectuq; téporis uiribus in quádam etiam gratiam mutato.Nuper repertum oleas gaudere maxime cinere e calcariis fornacibus.Varro præceptis adiicit equino:quod sit leuissimum segetes alendas.Prata uero grauiore:& quod ex hordeo fiat:multasq; gignit herbas.Quidam ét bubulo iumentorum præferunt:ouillumq; caprino.Omnibus uero asininum:quoniam lentissime mandant.E contrario usus aduersus utrunq; pronunciat.Inter omnes auté constat:nihil esse utilius lupini segete:priusq; siliquetur aratro:uel bidentibus uersa:manipulisue circa radices arborum uel uitium obrutis.Etiam ubi nó sit pecus culmo ipso uel etiam filice stercorare arbitrátur.Cato:stercus unde fiat:stramenta:lupinum:paleas:fabalia:ac frondes iligneas:quernasq; e segete euellito.Ebulum:cicutam:& circum salicta herbam auctam:uluamq; ea substernito ouibus

Cinis

Puluis

Fimo turdorum

Suillum Columella damnat

frondemq; putridam. Vinea si macruerit:sarmenta sua comburito:& itidem inarato.Itemq; ubi saturus eris frumentum:oues ibi delectato.Necnon & satis quibusdam ipsis pasci terram dicit. Segetem stercorant:fruges:lupinum:faba:uitia.Sicut ecõtrario cicer:quia uellitur:& quia salsum est:hordeum:fœnugræcum: eruum.Hæc omnia segetem exurunt : & omnia quæ uelluntur. Nucleos in segetem ne indideris. Virgilius & lino segetẽ exuri:& auena & papauere arbitrat̃.Fimeta sub diuo cencauo loco & qui humorem colligat:stramento intecta ne in sole arescant.Palo e robore depacto fieri iubet.Ita fore ne innascantur iis serpentes.Fimum miscere terræ:plurimum refert fauonio flante ac luna sitiente.Id plerīq; praue intelligunt a fauonii ortũ faciẽdum: ac februario mense tantum:cum id pleraq; sata aliis postulent mensibus.Quocunq; tempore fiat:curãdũ ut ab occasu æquinoctiali flãte uento fiat:luna decrescente:ac sicca.Mirum in modũ augetur ubertas affectusq; eius obseruatiõe tali.

De satione arboꝝ:& q̄ auulsione nascuntur arbores. CA. X.

ABunde prædicta ratione cæli ac terræ.Nunc de his arboribus dicemus:quæ cura hominum atq; arte proueniunt.Nec pauciora prope sunt genera:tã benigne naturæ gratiam rettulimus. Aut enim semine proueniunt:aut plantis radicis:aut propagine:aut auulsione:aut surculo:aut insito & consecto arboris trunco.Nam folia palmaꝝ apud babylonios seri:atq; ita arborẽ prouenire. Trogũ credidisse demiror. Quædã pluribus generibus seruntur:quædam omnibus.At pleraque ex iis natura ipsa docuit:& in primis semen serere cum decidens exceptumque terra uiuisceret.Sed quædam non aliter proueniunt: ut castaneæ: iuglandes:cæduis duntaxat exceptis.Ex semine autem quamq̃ dissimili ea quoque quæ & aliis modis seruntur:ut uites & mala atque pyra.Nanque iis pro semine nucleus: non ut supradictis fructus ipse.Et mespila semine nasci possunt.Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & insito restituenda.Interdum etiam castaneæ.Quibusdam natura contra omnino non degenerandi quoquo modo serantur:ut cupressis:palmis:lauris.Nanque & laurus pluribus modis seritur, Genera eius diximus.Ex iis augusta & bacalis & pinus simili modo serũtur.Baccæ mense ianuario aquilonis afflatu siccante leguntur:expanduntur que raræ : ne calefiant aceruo. Postea quidam fimo ad serendum paratas urina madefaciunt.Alii in qualo pedibus in profluẽte deculcãt: donec auferatur cutis.Alioquin uligo infestat:nec patitur nasci.In sulco repastinato palmi altitudine uicenæ fere aceruatim mense martio.Eædem & propagine seruntur.Triumphalisque talea tantum.Myrti genera omnia in campania baccis seruntur.Romæ ꝑpagine tarẽtina.Democritus & alio modo seri docet:grandissimis baccarum tusis leuiter ne grana frangantur:eaque intrita reste circumligari:atque ita seri:parietem fore densitatis:ex quo uirgulæ differantur.Sic & spinas sæpis causa serunt tomice moris spinarũ circumlita.Pilas autem laurus & myrti inopia a trimatu tempestiuum est transferre.Inter ea:quæ semine seruntur.Mago in nucibus operosus est, Amygdalæ in argilla molli meridiem spectanti seri iubentur.Gaudere eas in dura calidaque terra.In pingui & humida mori ac sterilescere.Serendas q̃ maxime falcatas & e nouella:fimoque diluto maceratas per triduum:aut pridie q̃ serantur aqua mulsa. Mucrone defigi aciem lateris.In aquilonẽ spectare:ternas simul serendas:trianguli ratione:palmo inter se distantes: denis diebus adaquari donec grandescant.Iuglandes nuces porrectæ seruntur commissuris iacẽtibus. Pineæ nucleis septenis fere in ollas perforatas additis:aut ut laurus quæ baccis seritur.Citrea grano & propagine.Sorba semine & a radice planta & auulsiõe proueniunt.Sed illa in calidis.Sorba & in frigidis & humidis.Natura & plantaria demonstrauit:multarum radicibus pululãte sobole densa & pariente matre quas enecet.Eius quippe umbra turba indigesta premitur:ut in lauris:punicis:platanis:cerasis:prunis.Paucorum in hoc genere rami parcunt soboli:ut ulmorum palmarũq; que.Nullis uero tales palluli prouenĩũt:nisi quarum radices amore solis atque imbris in sua tellure spaciantur.Omnia ea non statim moris est in sua locari:sed prius nutrici dari:atque in seminariis adolescere:iterumque migrare.Qui transitus mirum immodum mitigat etiam siluestres:siue arborum quoque ut hominum natura nouitatis:ac peregrinationis auide est:siua discedentes uirus relinqunt: mansuescuntque tractatu ceu fere dum radici auellitur plãta.Et aliud genus simile natura præmonstrauit.Auulsique arboribus stollones uixere.Quo in genere & cum parui sunt auelluntur:partemq; aliquam e matris quoque corpore auferunt secum fimbriato corpore.Hoc modo plantãtur punicæ:coryli:mali:sorbi:mespili:fraxini:fici.In primisque uites.Cotoneum ita satum degenerat.Ex eodem inuentu est:surculos abscisos serere hoc primo sæpis causa factũ sambucis:cotoneo:& rubis depactis.Mox & culturæ:ut populis:alnis: salici : quæ uel in

uerso surculo seritur. Iam ex ibi disponuntur: ubi libeat esse eas. Quamobrem seminarii curam ante conuenit dici: q̃ transeatur in alia genera. Nanque & huic principio eligi solum refert: quoniam nutricem indulgentiorem esse: q̃ matrem sæpe conuenit. Sic ergo siccum succosumq; bipalio subactum: aduenis hospitale: & q̃ simillimum terræ in quam transferendum sit. Ante omnia elapidatum munitumque ad incursum etiam gallinacei generis. Quamminime rimosum: ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo sexquipedum seri ne se inter se contingant: & noceant. Præter alia uitia etiam uermiosa fiunt: ideo sartiri conuenit sæpius: herbasque auelli. Præterea semina ipsa fruticantia supputare: ac falcem pati consuescere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad solem recipiendum atque integi culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorum malorumq; semina nutriri. Sic pineas nuces. Sic cupressos semie satas & ipsas. Minimis id granis constat: ut uix perspici quædam possint. Non omittẽdum naturæ miraculum. Ex tam paruo gigni arbores: tãto maiore tritici & hordei grano: ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habent malorum pyrorumq; semina? His principiis respuẽtem secures materiem nasci indomitam põderibus immensis præla: arbores uelis turribus: murisq; impellendis arietes. Hæc est natura eius. Hæc potentia. Super omnia erit e lachrima nasci aliquid: ut suo loco dicemus. Ergo e cupresso fœmina (mas eni ut diximus non gignit) pilulæ collectæ: quibus docui mensibus siccantur sole: ruptæque emittunt semen formicis mire expetitum: ampliato etiam miraculo tãtuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. Serit mense aprili area æquata cylindris: aut uolgiolis densum: terraq; cribris supercernitur pollicis crassitudie. Contra immane pondus attollere se non ualet: retorquetur que sub terra. Ob hoc parcitur uestigiis. Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus: ut æqualiter bibat: donec erumpant. Differuntur post annum dodranta li filo: custodita temperie: ut uiridi cælo serantur ac sine aura. Mirumque dictu periculum tantum eo die est: si rorauerit quãtulũcunque imbrem: aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate. Aquasque postea odere. Et zizipha grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inserunt in pruno siluestri & malo cotoneo. Et in calabria ea est spina siluestris: quæcunque optime & myxas recipit: utiliter & sorbos.

De transferendis seminariis: & ulmis serendis & scrobibus. CA. XI.

Plantas ex seminario transferre in aliud prius q̃ suo loco ponantur: operose præcipi arbitror: licet translatione folia latiora fieri spondeãt. Vlmorum prius q̃ folio uestiãtur. Samara colligenda est circa martias Kalen. cum flauescere incipit. Deinde biduo in umbra siccata serenda densa in refracto terra super minutatim cribrata crassitudie quæ in cupressis. Pluuiæ si non adiuuent: rigandam. Deferendæ ex arearum uenis post annum in ulmaria interuallo pedali in unamquãque partem. Maritas ulmos autumno serere utilius: qa carent semine. Nam ex e plantis seruntur. In arbustum quinquennes sub urbe transferuntur: aut (ut quibusdam placet) quæ uicenum pedum esse cœperunt. Sulco qui nouenarius dicitur: altitudine pedum trium: pari latitudie: & eo amplius circa positas pedes terni undique e solido adaggerantur. Arulas id uocant in campania. Interualla ex loci natura summuntur. Aridiores serẽdas in cãpestribus conuenit. Populos & fraxinos qa festinantius germinant: disponi quoque maturius conuenit. Hoc est ab idibus febru. plantis & ipsas nascentes. In disponendis arboribus arbustisque ac uineis quincuncialis ordinum ratio uulgata & necessaria: non perflatu modo utilis: neq; & aspectu grata quocũque modo intueare in ordinem se porrigente uersu. Populis eadem ratio semine qua ulmos serendi: transferẽdi quoque e seminariis eadem & siluis. Ante omnia igitur in similem trãsferri terram aut meliorem oportet. Nec e tepidis: aut præcocibus in frigidos: aut serotinos situs: ut neque ex iis in illos. Præfodere scrobes ante (si fieri posset) tanto: donec pigui cespite obducantur. Mago ante annum fieri iubet: ut solem pluuiasque cõbibant: aut si conditio largita non sit: ignes in medio fieri ante menses duos: nec nisi post imbres in his seri. Altitudinem earum in argilloso: aut duro solo trium cubitorum esse in quãq; partem. In prunis palmo amplius: & ubiq; caminata fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cubita & palmũ quadratis angulis. Eadem mensura græci auctores consentiunt: non altiores quino semipede esse debere: nec latiores duobus pedibus. Nusq̃ uero sesquipede minus altos: quoniam in humido solo ad uicina aquæ perueniat. Cato si locus aquosus sit inquit: latas pedes ternos. In faucibus imisq; palmum & pedem: altitudinẽ quattuor pedum: eas lapide consterni: aut si non sit perticis salignis uiridibus. Si neq; ea sint: sarmentis: ita ut in altitudinẽ semipedẽ trahantur. Nobis adiiciendũ uidetur ex prædicta arborum natura: ut altius dimittantur ex: quæ summa tellure gau-

dent:tanq̃ fraxinus:olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris sat est:si altitudinis pedes ternos effecerint. Excide inquit radicem istam Papyrius cursor imperator ad terrorem prenestinoꝝ prætoris. Destringi securius se teste: innoxiũ abradi partes: quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos subiici malunt: qui & contineant humorem:& transmittant. Non item planos facere:& a terreno arcere radicem existimantes. Glarea substrata inter utranq; sententiam fuerit. Arborem nec minorẽ bima nec maiorem trima transferri quidam præcipiũt: Alii cum annum impleat. Cato crassiorem quinq; digitis non omisit. Idẽ ait attinere:meridianã cæli partem signare in cortice:ut translata iisdem & assuetis statueretur oris:ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus finderent:& algerent meridianæ aquilonibus. Quod e diuerso affectãt etiam quidam in uite ficoq; permutantes incontrarium. Densiora enim folia ita fieri:magisque protegere fructum & minus amittere:ficũq; sic etiam scansilem fieri. Pleriq; id demum cauent: ut plaga deputati cacuminis meridiem spectet:ignari fissuris nimii uaporis opponi. Id quidẽ in horam diei quintam uel octauã spectare maluerim. Aeque latet non negligendũ: ne radices mora inharescant:ne ue a septentrionibus:aut ab ea parte cæli usq; ad exortũ brumalẽ uento flante effodiantur arbores:aut certe non aduersæ iis uentis radices ꝓbeantur. Propter quod emoriunt ignaris causæ agricolis. Cato oẽs uentos & imbrem quoq; in tota translatione damnat. Et hoc proderit q̃ plurimũ terræ in qua uixerint radicibus cohærere:ac tota cespite circũligari. Cũ ob id Cato in corbibus transferri iubeat. Proculdubio utilissime quidẽ summã terram cõtentus est subdi. Quidam punicis malis sobstrato lapide non rumpi pomũ in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborem ita locari:ut media sit totius scrobis necessarium. Ficus si in scylla:bulborum hoc genus est: seritur:ocissime ferre traditur pomum:neq; uermiculationi obnoxium. Quo uitio non carent reliqua poma similiter sata. Radicum eius magnam adhibendam curam ut exẽptas appareat:non auulsas:quis dubitet? Qua ratione & reliqua confessa omittimus. Sicuti terram circa radices festucato spissandam. Quod cato primum in ea re esse censet. Plagã quoq; a trunco oblimi fimo:& foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantandaꝝ arboꝝ:& umbris:& stillicidiis:& ubi plantari debeant. CA. XII.

Vius loci pars est ad interualla pertinens. Quidam punicas:& myrtos:& lauros dẽsiores seri iusserunt. In pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo:uel magis etiam pyros:magisq; amygdalas:& ficus. Quod optime diiudicabit ramorum amplitudinis ratio:locorumq;:& umbræ cuiusq; arboris:quoniam has quoque obseruari oportet. Breues sunt quamuis magnarum arboꝝ:q̃ in orbem ramos circinent:ut in malis pyrisq;. Eædẽ enormes cerasis:lauris. Iam quædam umbrarum proprietas. Iuglãdiũ grauis & noxia:etiam capiti humano:omnibusq; iuxta satis. Necat germina & pinus:sed uentis utraq; resistit: quoniam & protecta uinearum ratione egẽt. Stillicidia pinus:quercus:ilicis ponderosissima. Nullum cupressi:umbra minima:& in se circumuoluta. Ficoꝝ leuis:quamuis sparsæ: ideoq; inter uineas seri nõ uetantur. Vlmorum leuis:etiam nutriens quæcũq; opacat. Sed Attico hæc quoq; uidetur e grauissimis:nec dubito si emittantur in ramos. Constrictæ quidem ulmi noxiam esse non arbitror. Iucunda & platani quãquam crassa. Licet gramini credere non soli:haud alia lætius operiẽte toros. Populo nulla ludentibus foliis. Piguis alno:sed pascens sata. Vitis sibi sufficit:mobili folio: iactatuq; crebro solem umbra temperans. Eodem grauis protegens in imbre. Omnium fere leuis umbra:quoꝝ pediculi longi. Non fastidienda hæc quoq; scientia:atq; non in ultimis ponenda:quando quibusq; satis umbra:aut nutrix aut nouerca est. Iuglandium quidem pinorumque & picearum:& abietis quæcunque attigere:non dubie uenenum est. Stillicidii breuis diffinitio est. Omnium:quæ proiectu frondis ita diffundunt:ut per ipsas non defluant imbres:stilla sæua est. Ergo plurimum intererit hac in quæstione terra in qua seremus:in quãtum arbores quasq; alat. Iam per se colles minora quærunt interualla. Ventosis locis crebriores seri cõducit. Olea tñ maximo interuallo:de qua Catonis in italia sententia est. In.xxv.pedibus minimum : plurimum xxx.seri. Sed hoc uariatur locorum natura. Non alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Miliarias uocari multas narrat a pondere olei quod ferant annuo prouentu. Ideo.lxxv.pedes Mago interuallo dedit undiq;:etiam in macro solo:ac duro:atq; uentoso. Cum minimum.xlv. Betica quidem uberrimas messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendam esse conueniet:& adultas inter sese loctari iusto plus:& in senectam præcipitare:aut plerunq; ipsis: qui posuere coarguẽtibus imperitiam suam totas excidere. Nihil est fœdius agricolis:quam gestæ rei pœnitentia:multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant:& quæ celeriter:& de sabina. CA. XIII.

Vædam autem natura tarde crescunt:& in primis semine tantum nascentia:& longo æuo durantia. At quæ cito occidunt:uelocia sunt:ut ficus:punica:prunus:malus:pyrus:myrtus:salix:& tamen antecedunt diutinis. In trimatu enim fere incipiunt ostendentes & ante. Ex iis lentissima. Ocissima omnium cyprus & pseudocypirus frutex. Protinus enim floret:semenq; profert. Omnia uero celerius adolescunt stolonibus ablatis:unáq; in stirpem redactis alimentis. Eadem natura & propagines docuit. Rubi nanq; curuati gracilitate & simul proceritate nimia defigunt rursus in terram capita. Iterumq; nascûtur:ex sese repleturi omnia:ni resistat cultura:prorsus ut possint uideri homines terræ causa geniti: Ita pessima atq; execranda res propaginem tamê docuit:atq; radicem acquiri uiridem. Eadem autem natura est hederis. Cato propagari præter uitem tradit ficum:oleam:puniceam:malorum genera omnia. Laurum:prunos:myrtus:nuces auellanas:& prenestinas:platanum. Propagationum duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobem quattuor pedum quoquo:& post biennium amputato flexu:plantaq; translata post trimatum:quas si longius ferre libeat:in qualis statim:aut uasis fictilibus defodere propagines aptissimum:ut in iis transferantur. Alterum genus luxuriosius:radices in ipsa arbore sollicitando traiectis per uasa fictilia:uel qualos ramis terraq; circumpactis:atque hoc blandimento impetratis radicibus:inter poma ipsa & cacumina(in summa enim cacumina hoc modo petuntur audaci ingenio)arborê aliâ longe a tellure faciêdi. Eodê quo supra biennii spacio abscissa propagie:& cum qualis illis sata. Sabina herba propagine seritur & auulsione. Tradunt fece uini aut e parietibus latere tuso mire ali. Iisdem modis rosmarinum serût:& ramo:quoniam neutri semen. Rododendron propagine & semine.

ul diutinis

uel homi

De satiõe arborũ & insitiõe:& quõ inuenta sit tenera inserendi ĩplastratio. CA. XIIII.

Emine quoq; inserere natura docuit raptim auiû fame deuorato: solidoq; & alui tepore madido cum fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arborum lecticiis & uentis sæpe translato in aliquas corticum rimas. Vnde uidimus cerasum in salice: platanum in lauro:laurum in ceraso:& baccas simul discolores. Tradunt & monedulam condentem semina in thesauros cauernarũ eiuidem rei præbere causas. Hic nata inoculatio sutoriæ simili fistula aperiendi in arbore oculû cortice exciso:semenq; includendi eadem fistula sublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit sinum in nodo germine expulsi corticis:gemmâq; ex alia arbore includit. Et hactenus natura ipsa docuit. Insitionem autem casus magister alius:& pene numerosior ad hunc modum. Agricola sedulus casam sepis munimêto cingês:quo minus putrescerêt sudes:limê subdidit ex hedera. At illæ uiuaci morsu appræhensæ suam ex alieno fecere uitam:apparuitq; truncum esse pro terra. Auffertur ergo serra æqualiter superficies:læuigatur falce trûcus. Ratio postea duplex. Et prima inter corticem lignumq; inserendi. Timebant prisci truncum findere. Mox inforare ausi medio. Ipsiq; medullæ calamum imprimebant unû inserentes. Neq; enim plures cupiebat medulla subtilior. Postea ratio uel senos adiecit mortalitati eorũ ex numero succurrere persuasa per media trûco leniter fisso:cuneoq; tenui fissuram custodiente:donec cuspidatim decisus descendat in rimam calamus. Multa in hoc seruâda. Primum omniû quæ patiatur coitum talem arbor:& cuius arboris calamus. Varie quoq; & non iisdem partibus. Subest omnibus succus. Vitibus ficisq; media siccior:a:& e summa parte côceptus: Ideo illinc surculi petûtur. Oleis circa medias succus: inde & surculi. Cacumina sitiunt. Facillime coalescunt: Quibus eadem corticis natura:quæq; pariter florentia eiusdem horæ gignationem succorumq; societatem habent. Lenta enim res quotiens humidis repugnant sicca:mollibus corticum duri. Reliqua obseruatio ne fissura in nodo fiat. Repudiat quippe aduêam inhospitalis duricia:ut in parte nitidissima & longior multo tribus digitis:ne obliqua:ne transluceens. Virgilius ex cacumine inseri uetat. Certumq; est ab humeris arborũ orientem æstiuum spectantibus surculos petendos:& e feracibus:& e germine nouello:nisi uetustæ arbori inserantur. Ii enim robustiores esse debent. Præterea ut prægnantes:hoc ê germinatione turgentes:& qui parere illo sperauerint anno. Bimi utiq; nec tenuiores digito minimo. Inseruntur aût & inuersi:cum id agitur:ut minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante oia gêmantes nitere côueniet:nihil usq; ulcerosum esse aut retorridum. Spei fauet medulla calâi commissuræ:si in matre ligni corticisque iungatur. Id enim satius q̃ foris cortici æquari. Calami excussio medullam ne nudet: Tenui tamê fistula detegat:ut fastigatio leui descendat cuneo tribus non amplior digitis. Quod facillime contingit tinctum aqua radentibus: ne excoriatur in

uento:ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticem usq; suum deprimatur. Ne laxetur dũ deprimitur:ne ue cortex replicetur in rugas. Ideo lachrymantes calamos inseri non oportet. Nõ hercule magis q̃ aridos:qa illo modo labat hũore nimio cortex. Hoc uitali defectu non humescit neq; concorporat. Id etiam religionis seruant:ut luna crescente calamus utraq; deprimat manu. Et alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur necessario temperamento. Validius enim demissi tardius ferunt:fortius durant. Contrarium ex diuerso:ne hiscat nimium rima:laxeq; capiat:aut ne parum exprimat:aut compressum necet. Hoc maxime præcauendum:ut prævalide accipientis trunco in media fissura reliquatur. Quidam uestigio fissuræ falce in truncis facto salice præligant marginem ipsum. Postea cuneos figunt continente uinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plãtario insita eodem die transferuntur. Si crassior truncus inseratur:inter corticem & lignum inseri melius cuneo optime osseo:ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur. Hæ solæ & post brumam inseruntur:dempto libro habẽt ueluti lanuginẽ: q̇ si comprehendit insitum:putrefacit. Incolumi cuneo adactum utilissime astringitur. Inserere aptissimum q̃ proximum terræ patiatur nodorum:trũciq; ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non amplius debent. Cato argillæ uel cretæ harenam fimumq; bubulum admisceri:atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet:idq; interponi & circũlini. Ex iis quæ commentatus est:facile apparet illa ætate inter lignum & corticem:nec alio modo inserere solitos:aut ultra latitudinem duum digitorum calamos demittere. Inseri autẽ præcipit pyra ac mala per uer:& post solstitium diebus. l. post uindemiam. Oleas autem & ficos per uer tantum luna sitiente:hoc est sicca. Præterea post meridiem:ac sine uento austro. Mirum ꝙ non contentus insitum munisse:ut dictum est:& cespite ab imbre:frigoribusq; protexisse:ac mollibus bifidorum uiminum fascibus:lingua bubula(herbæ id genus est)insuper obtegi iubet:eamq; illigari opertã stramentis. Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digitos insito extante. Verno inserentes tempus urget : incitãtibus se gemmis:præter q̃ in olea:cuius diutissime oculi parturiunt:minimumq; succi habent sub cortice:qui nimius insitis nocet. Punicam uero & ficum q̃q̃ alias sicca sint recrãstinare minime utile. Pyrum uel florentem inserere licet:& in maium quoque mensem protendere insitionem. Quod si longius afferantur pomorum calami rapo infixos optime custodire succum arbitrantur. Seruarique inter duos ibrices iuxta riuos uel piscinas utrinque terra obstructos.

De uite inserẽda. CA. XV.

Itium uero in scrobibus siccis stramento opertos:ac deinde terra obrutos:ut cacumine existant. Cato uitem tribus modis inserit. Præsectam findi iubet per medullam:in eam surculos exacutos ut dictum est addi:medullas iungi. Altero si sese uites contingant:utriusq; in obliquũ latere cõtrario adraso iunctis medullis colligari. Tertiũ genus est:terebrare uitẽ in obliquum ad medullã:calamosq; addere longos pedes binos : atq; ita ligatum insitum intritaq; illitum operire terra calamis subrectis. Nostra ætas correxit ut gallica uteretur terebra:quæ excauat:nec urit:quoniam adustio omnis hebetat: atque ut germinascere incipiens figetur calamus. Nec plus q̃ binis ab insito emineat oculis ulmeo uimine alligatus:binaque circundaretur acie a duabus partibus:ut inde potius distillet humor:qui maxime uites infestat. Deinde cum eualuissent flagella pedes binos:uinculum insiti incideretur ubertati crassitudine permissa. Viribus inserẽdis tempus dedere ab æquinoctio autumno ab germinationis initia. Satiuæ plantæ siluestrium radicibus inserũtur natura siccioribus. Si enim satiuæ siluestribus inserantur:degenerant in feritatem. Reliqua cælo constãt. Aptissima insitis siccitas. Huius enim remediũ appositis fictilibus uasis modicus hũor p cinerẽ distillat. Inoculatio rores amat leues.

De emplastratione. CA. XVI.

Mplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata uideri potest. Crasso autem maxime cortici conuenit sicut est ficis. Ergo amputatis omnibus ramis ne succum auocẽt. Nitidissima in parte quaque præcipua cernatur hylaritas:exempta scutula ita ne descendat ultra ferrum cortici imprimitur:ex alia cortex par cum sui germinis mãma : sic compage densata ut cicatrici locus non sit:& statim unitas fiat:non humorem nõ afflatum recipiẽs: nihilominus tamen & luto munire & uinculo melius. Hoc genus non pridem repertum uolũt: qui nouis moribus fauent. Sed id etiam apud ueteres græcos inuenitur:& apud Catonem:qui oleam ficumque sic inseri iussit mensura etiam præfinita secundum reliquam diligentiam suam Cortices scalpro excidi quattuor digitorum longitudine:& trium latitudĩe: Atque ita coagmẽtari & illa sua itrita oblini. Eadem ratione & in malo. Quidam huic generi miscuere fissuram in

uitibus exempta cortice thessella surculo a latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem.
Vidimus iuxta tyburtes tyliam omni genere pomorum honustam alio ramo nucibus: alio bac-
cis: aliunde uite: ficis: pyris: punicis: malorumque generibus. Sed huic fuit breuis uita. Nec tamé
omnem experimentis assequi naturam possumus. Quædam enim nasci nisi sponte nullo modo
queunt. Eaque immitibus & desertis tantum locis proueniunt. Capacissima insitorum omnium
dicitur platanus: postea robur. Verum utraque sapores corrumpunt. Quædam omni genere in-
seruntur: ut ficus & punicæ. Vitis nõ recipit emplastra: nec quibus tenuis ac caducus rimosusque
cortex. Neque inoculationem siccæ aut humoris exigui fertilissima omnium inoculatio: postea
emplastratio. Sed utraque infirmissima: & quæ cortice nituntur tantum: uel leui aura ocissime
deplantantur: inserere firmissimum & fœcundius q̃ serere.

Exemplum huius rei. CA. XVII.

NOn est omittenda raritas unius exépli. Corelius eques romanus. Ateste genitus in-
seruit castaneam suometipsam surculo in neapolitano agro. Sic facta est castãea quæ
ab ipso nomen accepit inter laudatas. Postea hæres eiusdem libertus corellianam ite
rum inseruit. Hæc est inter eas differentia: illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reli
qua genera casus ingenio suo excogitauit: ac defractos serere ramos docuit: cum pali defixi ra-
dices coepissent. Multa sic seruntur. In primisque ficus: omnibus quidem aliis modis nascẽs: præ
terq̃ talea. Optime quidem si uastiore ramo pali modo exacuto adigatur alte exiguo super terrã
relicto capite: eoque ipso harena cooperto. Ramo seruntur & punica palis laxato prius meatu:
item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum: crassitudine minus brachiali. Cor-
tice diligenter seruato: trunco exacuto. Myrtus & taleis seritur. Morus talea tantum: quoniam in
ulmo eam inseri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum satu nunc dicendum est. uel ramo
Seruandum in eo ante omnia: ut taleæ ex feracibus fiant arboribus: ne curuæ: ne scabræ: aut bi
furcæ; ne tenuiores q̃ ut manum impleant; ne minores pedalibus: ut illibato cortice; atque
ut sectura inferior ponat̃ semper; & quod erit ab radice: accumuleturque germinatio terra:
donec robur planta capiat.

De cultura talearum: & quibus temporibus insitio fiat. CA. XVIII.

QVæ custodiéda i taleaꝝ cultura Cato iudicauerit: ipsius uerbis optie ꝑcipiemus. Ta-
leas oleaginas: q̃s in scrobe saturus eris: tripedaneas facito. Diligẽterque tractato: ne li
ber laboret: cũ dolabis: aut secabis. Quas in seminario saturus eris: pedales facito. Eas
sic inserito: locus bipalio subactus sit: beneque gluttus. Cũ taleã demittis pede taleam
opprimito. Si paꝝ descẽdat: maleo aut mateola adigito: cautoq; ne libꝝ scindas. Cũ adigis: pa-
lo prius locũ feceris quo taleã demittas. Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sunt: tũ denique cu
ræ sint: ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut in sulcis feras: ternas taleas ponito. Eas diuaricato
sup terrã: ne plus q̃ttuor digitos transuersos emineãt: uel oculos serito. Diligenter eximere oleã
oportet: & radices q̃ plurimas cũ terra ferre. Vbi radices bñ operueris: calcare bñ: ne qd noceat.
Si qs quærat quod tṗs oleæ serẽdæ sit: agro sicco ꝑ sementẽ: agro læto ꝑ uer. Oliuetũ diebus. xv.
añ æquinoctiũ uernũ icipito putaꝛ. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id hoc mõ putato Qua locus
recte ferax erit: q̃ arida erũt: & si qd uẽtus interfregerit ea oĩa eximito. Qua locus ferax nõ erit: id uel ĩde oĩa
plus cõcidito: aratoq; bñ: enodatoque. Stirpes læues facito: circum oleas autũno ablaqueato: & ea
stercus adiicito. Qui oliuetũ sæpissime & altissime miscebit: is tẽuissimas radices exarabit. Ra- uel adigito
dices si sursum abibũt: crassiores fiẽt: & eo in radices uires oleæ abibũt. Quæ gña olearum uel i
quo gñe terræ uiuere & seri debeãt: spectarique oliueta: diximus in rõe olei. Mago in colle & sic
cis: & argilla: & inter autumnum: & brumã seri iussit. In crasso aut humido aut subriguo a messe
ad brumã. Quod procepisse eũ africæ intelligit̃. Italia qdẽ nũc uere maxĩe serit. Sed & autũno
si libeat. Post æquinoctiũ. xl. diebus ad uergiliaꝝ occasum. xiiii. soli dies sunt: quibus seri noceat.
Africæ peculiare quidẽ in oleastro est inserere. Quadã æternitate cõsenescũt ꝑxime adoptiõe uir uel proxĩa
ga emissa: atque ita alia arbore ex eadẽ iuuenescẽte. Iterũque & quotiẽs opus sit: ut eius eadẽ oli- adoptioni
ueta cõstẽt. Inserit̃ aũt oleaster calamo & ioculatiõe. Olea ubi quercus effossa sit male ponit̃: q̃m
uermes: q rauciæ uocant̃: in radice quercus nascunt̃ & transeũt. Nõ inhumare taleas aut siccare:
prius q̃ ferant̃: utilius cõpertũ. Vetus oliuetũ ab æquinoctio uerno intra uergiliaꝝ exortũ inter
radi alternis annis melius inuentũ. Item muscũ circundare radici. Circunfodi aũt omnibus an
nis a solstitio duũ cubitoꝝ scrobe pedali altitudie. Stercorari tertio anno. Mago idẽ amygdalas
ab occasu arcturi ad brumã seri iubet. Pyra ñ eodẽ tṗe: q̃m ñ æque oĩa floreãt. Eadẽ oblõga aut

rotūda ab occasu uergiliarum ad brumam.Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ subsolanum aut septentrionem spectantia.Laurum ab occasu aquilæ ad occasum sagittæ. Confessa enim de tempore serendi æque rō est uere & autumno.Id ex magna parte fieri decreuere.Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota:quoniam non omnibus locis utilis pariter intelligitur.Sed haud omittenda nobis:nō tractus alicuius rōnem:uerum naturæ potius indagātibus: In cyrenaica regione sub etesiarum flatu conserunt.Necnon & in græcia oleam:maxime in laconia.Co insula & uites tunc serit.Cæteri apud græcos inoculare & inserere non dubitant.Sed arborem non serunt.Plurimumq; in eo locorum natura pollet.Nanq; in ægypto omni serunt mēse:& ubicūq; imbres æstiui nō sunt:ut in india & æthiopia.Necessario post hæc autumno serūt arbores. Ergo tria tempora eadem germinationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enim aīaliū tantum est ad coitum auiditas:sed multo maior est terræ ac satorum omniū libido.Qua tempestiue uti plurimum interest cōceptus. Peculiare utiq; in insitis:cum sit mutua cupiditas utrinq; coeundi.Qui uer probant:ab æquinoctio statim admittunt: prædicantes germina parturire:iō faciles corticū esse amplexus.Qui præferunt autumnū:ab arcturi exortu:quoniam statim radicem quandā capiant:& ad uer parata ueniant:atq; non protinus germinatio auferat uires.Quædam tamen statutum tempus anni habent ubiq;:ut cerasi & amygdalæ circa brumā serendi uel inserendi.De pluribus locoq; situs optime iudicabit.Frigida & aquosa uerno cōseri oportet.Sicca & calida autumno.Cois quidem italiæ ratio tēpora ad hunc modum distribuit.Mora ab idibus februariis in æquinoctium:pyra in autumnum:ita ut brumam.xv.ne minus diebus antecedāt.Malis æstiuis & cotoneis.Item sorbis:prunis post mediā hyemē in idus februarias. Siliquæ græcæ & persici ante brumā p autumnum.Nucibus iuglandi & pineæ & auellanæ græcæ atque castaneæ a Calen.martiis ad idus easdem.Salici:genistæ circa martias Calē. Hanc i siccis semine: illam inhumidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeāt:& de disciplina ablaqueādi:& accumulandi. CA. XIX.

EST etiam nūc noua inserendi ratio:ne quid sciens quidē prætercam:quod usquā inuenerim a Columella excogitata:ut affirmat ipse.Qua uel diuersæ insociabilesq; naturæ arborum copulentur:ut fici:atq; oleæ.Iuxta hanc seri ficū iubet:non ampliore interuallo q̄ ut contingi large possit:ramo oleæ q̄ maxime sequaci:atq; obedituro.Eūq; omni interim tempore edomari meditatione curuandi.Postea fico adepta uires:quod euenire trimæ:atq; utiq; quinquenni solet:detrūcata superficie ipsaq; deputata:ut dictū est adraso cacumine defigi in cruce fici custoditū uinculis:ne curuatura fugiat.Ita quodam propaginum insitorumq; temperamento triennio communi inter duas matres cōalescere.Quarto anno abscissū totum adoptantis esse:mondum uulgata ratione haud mihi certe satis comperta. Cæterum eadem illa de calidis frigidisq; & humidis & siccis supradicta ratio & scrobes fodere monstrauit. In aquosis enim neq; altos neq; amplos facere cōuenit.Altos æstiuoso solo & sicco:ut q̄ maxime accipiant aquam:contineātq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio est.Ferientibus enim locis accumulāt æstate radices:operiuntq;:ne solis ardor adurat.Alibi ablaqueāt perflatusque admittunt.Iidem hyeme cumulis a gelu uindicant.Contra illi hyeme aperiunt: humoremq; sitientibus quærunt. Vbicūq; circumfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ternos:neq; id in pratis:quando amore solis humorisq; in summa tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia serendis inserendisq; in uniuersum sint dicta.

De salicto & harundineto:& cæteris cæduis ad perticas:palos. CA. XX.

HInc restat rarum ratio:quæ propter alias seruntur:uineas maxime:cæduo ligno.Principatū in iis optinent salices:quarum satio fit loco madido tamen resosso duos pedes & semipedem:talea sesquipedali:uel pertica:quæ utilior quo plenior.Interuallo eē pedes senos trimæ pedibus binis a terra:puta tione coercentur:ut sic se in latitudinem fundant:ac sine scalis tondeant.Salix enim foecundior est quo terræ propior.Has quoq; omnibus annis cōfodi iubet mēse aprili.Hæc est uiminaliū cultura.Perticalis & uirga:& talea serit fossura eadē.Perticas ex ea iustū ē cædi q̄rto fere anno.Et eæ aūt senescentiū propagine farciūt locū. Pertica mersa ac post annum recisa.Salicis uiminalis iugera singula sufficiunt.xxv.uineæ iugeribus.Eiusdē rei cā populus alba serit bipedaneo pastinatu:talea sesquipedali biduo siccata palmipede interuallo:terra superiniecta duoq; cubitorum crassitudine.Harundo etiamnū dilutiore q̄ hæc solo gaudet.Serit bulbo radicis:quē alii oculū appellant dodrentali scrobe: interuallo duū pedū & semipedis:reficiturq; ex sese uetere harūdineto extirpato:qd' utilius repertū q̄ castrare

ficut antea. Nãq; inter se radices serpunt: mutuoq; discursu necantur. Tempus inserendi prius q̃ oculi harundinum intumescant ante Kalen. martias. Crescit ad brumam usq;: desinitq; cum du rescere incipit. Hoc signum quod tempestiuã habet cæsurã. Et hanc aũt quotiẽs & uineã fodiẽ dum putant. Seritur & transuersa non altera condita. Erumpuntq; singulis oculis totidem plan tæ. Seritur & deplantata pedali sulco binis obrutis gemmis: ut tertius nodus terrã attingat pro no cacumine: ne rores concipiat. Cæditur & decrescẽte luna. Vineis anno siccata utilior q̃ uiri dis. Castanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus: perdurandi peruicacia: reger minatione cædua uel salice lætior. Quærit solum facile: necnõ harenosum: maximeq; sabulum humidum aut carbunculum: uel tofi etiam farinam quãlibet opaco septẽtrionaliq; & præfrigi do situ: uel etiam decliui. Recusat eadem gallicam rubricam: cretam: omnemq; terræ fœcundi tatem: seri nuce diximus: sed nisi ex maximis non prouenit: nec nisi quinis aceruatim satis. Perfrin gi solum debet supra ex nouembri mense in februarium: quo solutæ sponte cadunt ex arbore: atq; subnascuntur. Interualla sint pedalia undiq; sulco dodrãtali. Ex hoc seminario transferun tur in aliud bipedali interuallo plus biennio. Sunt & propagines nulli quidem faciliores. Nuda ta enim radice: tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terram relicto renascitur & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari: pauetq; nouitatem. Biennio fere postea prosilit. Ideo nucibus potiusq̃ radice plantaria cædua implẽtur. Cultura non alia q̃ supradictis fodiẽdis sup putandisq; per biennium sequens. De cætero ipsa se colit umbra stolones superuacuos enecan te. Ceditur intra septimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis uinearum iugeri bus: quando etiam ea bifida stirpe fiunt: durantq; ultra alteram siluæ suæ cæsuram. Aesculus si militer prouenit cæsura: triennio senior: minus morosa nasci. In quacunq; terra seritur: nascitur e balano sed non nisi æsculi: scrobe dodrantali: interuallis duorum pedum seritur leuiter quater anno. Hoc pedamentum minime putrescit: læsumq; maxime fruticat. Præter hæc sunt cædua quæ diximus: fraxinus: laurus: persica corylus: malus: sed tardius nascuntur. Terram defixa uix tolerant: non modo humorem. Sambucus cõtra firmissima ad palum: taleis seritur ut populus. Nam de cupresso satis diximus.

uel uiuira dice

uel amygdalus

De culturis & disciplina excolendarum uinearum. CA. XXI.

Et prædictis uelut armamentis uinearum: restat ipsarum natura præcipua tradẽda cu ra. Vitium surculi & quarundam arborum: quibus fungosior intus natura est: genicu latis ramorum nodis intersepiũt medullam. Ferulæ ipsæ breues: & ad summa breuio res articulis utiq; duobus internodia includunt. Medulla siue illa uitalis aĩa est ante se tendit longitudinem impellens quãdiu nodi peruia patet fistula. Cum uero concreti ademe re trãsitum: repercusa erumpit: ab ima sui parte: iuxta priorem nodum alternis laterũ semper in guinibus: ut dictum est in harundine: ac ferula: quorum dextrum ab imo intelligitur articulo: leuum in proximo: atque ita peruices. Hæc uocatur in uite gemma: cum ibi cespitem facit. An te uero quã faciat in con cauo oculos: & in cacumine ipso germen. Sic palmites: nepotes: uuæ: fo lia: pampini: gignuntur. Mirumque firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo: in surculis nodos cum seruntur: medios secare oportet: ita ne profluat medulla: & in fico quidem dodrã tales paxilli solo patefacto feruntur: sic ut descendant: quæ proxima arbori fuerint. Duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum surculis propriæ uocantur: unde germinant. Hac de causa & in plantariis aliquando eodem anno ferunt quos fuere laturi fructus in arbo re: cum tempestiue sati prægnantes inchoatos conceptus alibi pariunt. Ita satas ficos tertio an no transferre facile. Hoc pro senescendi celeritate attributum huic arbori: ut citissime proueni at. Vitium numerosior satus. Primum omnium nihil seritur ex iis nisi inutile & deputatum in sarmento. Opputatur autem quicquid proximo tulit fructum. Solebat capitulatus utrinque e duro surculus seri: eoque argumento malleolus etiam uocatur nunc. Postea auelli cum sua cal ce cœptus est: ut in fico: neque aliud est uiuacius. Tertium genus adiectum etiamnum expeditius sine calce: quod sagittæ uocantur: cum intorti pangũtur. Id. n. cũ decisi nec intorti trigẽmes. Plu res aũt ex eodẽ surculo hoc mõ fiũt. Serere e pãpinariis sagittas sterile est: nõ nisi fœcũdas opor tet. Quæ raros habent nodos: infœcundæ iudicantur. At densitas gẽmaæ fertilitatis indiciũ ẽ. Quidam seri uetãt nisi eos: qui floruerint surculos. Sagittas serere minus utile: qm̃ in transferẽ do facile rumpit quod intortũ fuit. Serunt pedali nõ breuiores lõgitudine quinq; sex ue nodo rum. Pauciores tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. Inseri eodem die quo putant: utilissimũ. Si multo postea necesse sit serere custoditos uti præcipimus oportet caueri utiq; ne

extra terram positi sole inarescat:uẽtoue aut frigore hebetentur:qui diutius in sicco fuerint priusquam serantur in aqua pluribus diebus reuiuiscant. Solum apricum & q̃ amplissimum in seminario siue in uinea bidente pastinari debet ternos pedes bipaleo alte in area reiici quaternorum pedum fermento:ita ut in pedes binos fossa procedat. Fossatum purgari & extendi ne crudum relinquatur. Verum & exigi mensura. Male pastinatum deprehendũt scãna inæqualia. Metienda est & ea pars quæ ĩteriacet puluinis. Surculi seruntur & in scrobe:& in sulco longiore:super quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili solo frustra:nisi substrato pinguiore. Nec minus q̃ duos integi oportet:& proximã attigi terrã:& eodem paxilo deprimi & spissari. Interesse in plantario sesquipedes inter bina semina in latitudinem:in lõgitudinem semisses. Ita satos malleolos.xxiiii.mẽse recidere ad imum articulum:nisi ipsi parcatur. Oculorũ inde materia emicat cum aqua.xxxvi.mẽse uiuiradix transfert. Est & luxuriosa rõ uites serendi :ut quattuor malleoli uehementi uinculo colligentur in parte luxuriosa:atq; ita uel p ossa bubuli cruris uel p colla fictilia traiecti obruantur:binis eminentibus gemmis. Humescunt hoc modo : recisiq; palmitem emittunt. Postea fistula fracta radix libere capit uires:uuamque fert:& omnium corporum suorum acinos. In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus:medullaque erasa in se colligantur ipsi caules : ita ut gemmis parcatur omnimodo. Tum malleolo in terram fixo mixta seritur:& cum spargere cœperit caules:deciditur: foditurque sæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit:cum uiuere semina ipsa per quam mirum fit : & medulla adempta nasci. Sirculis etiam quibusnam fit articulatio arboris non omittẽdum uidetur. Nãq; buxi tenuissimis qnis senisue colligatis depacti proueniunt. Quondam in obseruatione erat:ut defringerentur ex imputata buxo: aliter uiuere non crediti. Detraxere hæc experimenta seminarii curaque. Sequitur uinearum ratio. Quinque generum hæ. Sparsis per terram palmitibus: aut per se uite subrecta:uel cum amminiculo siue iugo. Aut pedatæ simplici iugo. Aut compluuiatæ quadruplici. Quæ pedatæ ratio erit:eadem intelligitur eius quoque: in qua sine amminiculo uitis per se stabit. Id enim non fit nisi pedamenti inopia. Simplici iugo constat porrecto ordine:quem canterium appellant. Meliorque ea uino:quando sibi ipsa non obumbrat: assiduoq; sole coquitur:& afflatum magis sentit: & celerius rorem dimittit. Pampinationi quoque & occationi omnique operi facilior. Super cætera deflorescit utilius. Iugum fit pertica aut harundine aut crine funiculoue:ut in hispania:brundusioque. Compluuiata copiosior uino est: dicta a cauis ædium compluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidem iugis. Huius serẽdi ratio dicetur:eadem ualitura in omni genere:ĩ hoc uero numerosior tm̃. His uero tribus seritur modis. Optime in pastinato:proxime in sulco:nouissime in scrobe. De pastinatione dictũ est.

De sulco & uinearum putatione. CA. XXII.

SVlco latitudo palæ satis est. Scrobibus ternorum pedum in quãcunque partem. Altitudo in quocunq; genere tripedalis:ideo nec uitis minor transferri debet. Extaturã etiãnum duabus gemmis. Emolliri terram minutis in scrobe ima sulcis simoque misceri necessarium. Cliuosa altiores poscunt scrobes. Præterea puluinatis a deuexitatẽ labris. Quæ ex iis longiores fient:ut uites binas accipiant. E diuerso aliæ locabuntur. Esse uitis radicem in media scrobe oportet. Sed ipsam innixam solido in orientem æquinoctialem spectare. Adminicula prima e calamo accipere. Vineas limitari decumano.xviii.pedum latitudinis ad contrarios uehiculorum transitus:aliisquẽ conuersis limitibus:Denũ pedum distingui per media iugera. Aut si maior modus sit:totidẽ pedũ cardine quot decumano limitari. Semp uero qntanis semitari:hoc ẽ in qnto quoq; palo singulæ iugo paginæ includant. Solo spisso nõ nisi repastinato:nec nisi uiuiradicẽ seri. Tenero & soluto uel malleolũ sulco ul' scrobe. In colles sulcos agere trãsuersos:melius q̃ pastinare ut defluuia palis eo3 cõtineat. Aquoso cælo uel sicco solo malleolos serere autũno:nisi si tractus rõ mutauerit. Siccus.n.& calidus autũno poscit seri:humidus frigidusq; ẽt ueris exitu. In arido solo uiuiradix quoq; frustra serit. Male & ĩ siccis malleolus: nisi post imbrem. Aut in riguis : uel frondens uitis: & usque ad solstitium recte:usq; ad uer ut in Hispania: Quiescere uento sationis die utilissimum. Plerique austros optant. Cato abdicat: Interesse medio temperamẽto inter binas uites oportet pedes quinos. Minimum autẽ læto solo pedes quaternos. Tenui plurimum octonos. Vmbri & marsi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis:q̃ uocãt porculeta. Pluuio & caliginoso tractu rariores poni:sicco dẽsiores cõgruit. Subtilitas psimoniæ cõpẽdia iuenit. Cũ uinea in pastinato serat:obiter seminatiũ faciẽdi ut uiui radix loco suo:& malleolus qui transferatur inter uites ordine seratur. Quæ rõ in iugero circi-

ter.xvi.Millia uiuiradices donat.intra biennium autem fructus quo tardius in sato ,puenit q̃ in translato. Viuiradix posita in uinea post annum resecatur usq; ad terram:ut unus tantum emine at oculus amminiculo iuxta affixo & fimo addito.Simili modo & secundo anno reciditur:uires q; concipit:& intra se pascit suffecturas oneri:alias festinatione pariẽdi gracilescat:ac emaciandam (cohibeatur)castigatiõe tali in foetum exeat tota.Nihil auidius nascitur:ac nisi ad pariẽdũ uires seruentur:tota fit foetus.Pedamẽta optima quae diximus:aut radice:robur:oleaq;:aut si nõ sint: pali iunipero:cupresso:alburno:sambuco.Reliquorũ generum sudes omnibus annis reciduntur. Saluberrima in iugo harundo connexa fasciculis durat quinis annis.Cum breuiores palmites sarmento iunguntur inter se funium modo:ex hoc arcus funeta dicuntur. Tertius uineae annus palmitem uelocẽ robustumq; emittit in quem faciat aetas uitem.Hic in iugum insilit.Quidam tunc excaecant eum supina falce auferendo oculos:ut noxia iniuria longius euocent. Vtilior.n. consuetudo pariendi:satiusque pampinos adiudicatae detergere:usq; quo placeat roborari eam. Sunt qui uetant tangi proximo anno:quo translata sit:neque ante.lx.mensem falce curari. Tunc autem ad tres gemmas recidi. Alii proximo quidem anno recidunt.Sed ut ternos quaternosue singulis annis adiiciant articulos:quarto demum perducant ad iugum:ideo utriusq; fructũ tardum.Praeterea retorridum & nodosum puluinosumq; reddit incremẽto.Optimum autem ma trem esse firmam:postea foetum audacem.Nec tutum est:quod cicatricosum:magno imperitiae errore.Quicquid est tale:plagis nascitur:non e matre.Totas enim habet illa uires dum roboratur:& annuos accipit tota foetus:cũ permissum fuerit nasci.Nil natura portionibus parit.Quae cũ excreuerit:satis firma protinus in iugo collocari debebit.Sin etiamnũ ĩfirmior erit : sub ipso iugo hospitari recisa:uiribus non aetate decernitur.Temerarium est ante crassitudinem pollica rem uiti imperare.Sequenti anno palmites salutẽtur pro uiribus matris:singuli aut gemini. Idẽ & secundo si cogit infirmitas:nutriant.Tertioq; demũ ãno duo adiiciãtur.Nec sint plures qua ternis unq̃ permittendi.Breuiterq; non indulgẽdũ est:& sẽp inhibenda foecunditas.In ea ẽ.n. natura:ut pere malit q̃ uiuere.Quicqd materiae adimiẽ:fructui accedit.Illa semia mauult q̃ fructũ gigni: quoniam fructus caduca res est.Sic perniciose luxuriat: nec ampliat se sed egerit.Dabit consilium & soli natura.In macro etiam si uires habebit:recisa intra iugum moretur:ne omnis foetura sub eo exeat.Minimũ id esse debebit interuallũ:ut attingat iugũ: superetq; ñ teneat: adeo non recũbat in eo:nec delicate se spargat.Ita temperetur hic modus:ut crescere etiam malit q̃ parere.Palmes duas tres ue gemmas sub iugo habere debet ex materiis quibus materia nascatur.Tunc per iugum mergi alligariq; ut sustineatur iugo non pẽdeat. Vinculo mox astrictus a tertia gemma alligari:quoniam & sic coercetur impetus materiae.Densioresque citra pampini exultant:cacumen religari uetant.Natura haec est delecta pars aut praeligata fructum dat:plurimumq; ipsa curuatura.Quod citra est materiem mittit:offensante credo spiritu & illa quam di ximus medulla.Quae ita emicuerit materia:fructum dabit anno sequẽte. Sic duo genera palmi tum.Quod e duro exit materiamq; in proximum annũ ,pmittit:pampinariũ uocatur.Aut ubi supra cicatricem est:fructuarium.Alterum ex amminiculo palmite semperq; fructuarium relinquitur sub iugo.Et qui uocatur custos.Hic est nouellus palmes nõ longior tribus gemmis:pro ximo anno materiam daturus:si uitis luxuria se consumpserit.Et alius iuxta eum uerucae magni tudine:qui furunculus appellatur.Si forte custos fallat.Vitis anteq̃ septimum annum compleat a surculo euocata ad fructum ei iuuenescit ac moritur.Nec ueterem placet palmitem in longũ & ad quartum usq; pedamentum emitti:quod alii dracones:alii iuniculos:ut faciãt quae masculeta appellant.Cũ induruit uitis:pessimũ in uinea traducere. Quito anno & ĩpi palmites intorquentur:singulaeque e singulis materiae emittuntur:ac deinde e proximis prioresque amputantur.Semper custodem relinqui melius.Sed is proximus uiti esse debet : nec longior q̃ dictum est.Et si luxuriauerint: palmites intorqueri ut quattuor materias uel duas si uniiuga erit uinea: emittat . Si per se uitis ordinabitur sine pedamento : qualecunque tamen initio amminiculum desiderabit : dum stare condiscat : & recta surgere. Caetera primordea eadem.Diuidi autem putatione pollicis inaequali examine undique ne praegrauet fructus parte aliqua : obiter idem deprimens prohibebit in excelsum emicare. Huic uineae trium pedum altitudo excelsior nutat:caeteris a quinto:dum excedat hominis longitudinem iustam.Iis quoq; quae sparguntur in terra breuis ad innitendũ caueas circundant:scrobibus per ambitũ actis:ne uagi palmites inter se pugnẽt occursantes.Maiorq; pars terrarum ita supinam in tellure uindemiam metit.Si quidem & in africa & in aegypto syriaq;:ac tota asia & multis locis europae hic mos ,pualet.Ibi

ergo iuxta terram comprimi debet uitis.Eodem modo & tempore nutrita radice : quo inluga-
ta uinea: ut semper tantum pollices relinquantur fertili solo cum tribus gemmis:graciliore qui-
nis.Præstatque multos esse quã longos.Quæ de natura soli diximus:tanto potentiora sentien-
tur:quanto proprior fuerit uua terræ.Genera separari ac singulis cõseri tractibus : utilissimum.
Mixtura enim generum etiam in uino non modo in musto discors. Aut si misceantur non alia
q̃ pariter maturescentia iungi necessarium.Iuga altiora quo lætior ager & quo planior. Item ro-
scido:nebuloso:minusque uentoso conueniunt.Contra humiliora gracili:& arido:æstuoso:uen
tisque exposito.Iuga ad pedamentum quã arctissimo nodo uinciri oportet:uitem leui cõtineri.
Quæ genera uitium & in quali solo cæloque essent conserenda:cum enumeraremus naturas ea-
rum & uinorum:notauimus.De reliquo cultu uehemẽter ambigitur. Plerique æstate tota post
singulos rores confodi iubent uineam.Alii uetant gẽmantem: decuti enim oculos tactuq; intrã
tium deteri.Et ob id arcendum procul omne quidem pecus:sed maxime lanatum:quoniam fa
cillime auferat gemmas.Inimicos & pubescente uua rastros. Satisque esse uineam ter anno con-
fodi:ab æquinoctio uerno ad uergiliarum exortum:& canis exortum:& nigrescente acino.Qui
dam ita determinant:Veterem semel a uindemia ante brumã:cũ alii ablaqueare & stercorare sa-
tis putent.Iterum ab idibus aprilis:anteq̃ concipiat:hoc est in.vi.idus maii. Deinde prius q̃ flo-
rere incipiat:& cum defloruerit:& uariante se uua.Peritiores affirmant si iusto sæpius fodiatur:
in tantum tenerescere acinos:ut rumpantur.Quæ fodiuntur:ante feruentes horas diei fodien-
das conuenit.Sicuti lutum neque arare neque fodere.Fossione puluerem excitatum contra so-
les nebulasque prodesse.Pampinatio uerna in confesso est ab idibus maiis intra dies.x.utiq; an-
teq̃ florere incipiat:& eam infra iugum debere fieri.De sequente uariant sententiæ. Cum deflo-
ruerit:aliqui pampinandum putant.Alii sub ipsa maturitate.Sed de his Catonis præcepta decer
nent.Nãque & putationum tradenda ratio est.Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indul-
get adoriuntur.Sed hoc fieri nunq̃ debet ratione naturæ ante aquilæ exortum : ut in syderum
causis docebimus proximo uolumine.Immo uero fauonio : quoniam anceps culpa fit præpro-
peræ festinationis.Si faucias recenti medicina mordeat quædam hyemis ruminatio:certum est
gemmas earum frigore hebetari : plagasque findi. Et cæli uitio exuri oculos lachryma di-
stillante.Nam gelu fragiles fieri quis nesciat?Operarum ista computatio est.In latifundis non le
gitima naturæ festinatio quo maturius putantur aptis diebus:eo plus materiæ fundunt: quo se
rius:eo fructum uberiorem.Quare macras prius conuenit putare:ualidas nouissime. Plagã om
nem obliquam fieri:ut facile decidant imbres:& ad terram uerti q̃ leuissima cicatrice acie falce
exacta:plagaque conuelata.Recidi autem semper inter duas gemmas:ne sit uulnus oculis in re-
cisa parte.Nigram esse eam existimant:& donec ad sinceram ueniatur recidendam : quoniam e
uitiosa materie utilis non exeat.Si macra uitis idoneos palmites nõ habeat: ad terram recidi eã:
nouosque elici utilissimum.In pampinatione non hos detrahere pampinos qui cum uua sint.Id
enim uuas supplantat:præterq̃ in nouella uinea.Inutiles iudicantur in latere nati non ab oculo.
Quippe etiam uua quæ nascatur e duro rigescente:ut nisi ferro detrahi non possit. Pedamentũ
quidam inter duas uites utilius putant statui:& facilius ablaqueantur ita : meliusq; est uniiugæ
uineæ:si tamen & ipsi iugo sint uires: nec flatui infesta regio.In quadripertita q̃ proximum one
ri amminiculum esse debet:ne tamen impedimentum sentiat ablaqueatio cubito abesse nõ am
plius.Ablaqueari autem priusq̃ putari iubẽt.Cato de omni cultura uitium ita præcipit. Quam
altissimam uineam facito : alligatoque recte dum ne nimium constringas : hocque modo eam
curato.Capita uitium putata circũfodito.Arare incipito.Vltra citraque sulcos perpetuos duci-
to.Vites teneras q̃primum propagato.Veteres q̃ minimum castrato.Potius si opus fuerit deii-
cito:biennioque post præcidito.Vitem nouellam resecari tum erit tempus:ubi ualebit.Si uinea
ab uite caluata erit:sulcos interponito:ibique uiuiradicem serito. Vmbram a sulcis remoueto:
crebroque fodito.In uinea ueteri serito ocynum.Si macra erit:quod granum capit ne serito. Et
circum capita addito stercus:paleas uinaceas:aliquid horũce.Vbi uinea frondere cœperit: pam
pinato.Vineas nouellas alligato crebro:ne caulis p̃fringat̃.Et q̃ iã i p̃ticã ibit: eius pãpinos tene
ros alligato leuiter:porrigitoq;.Quæ ubi recte steterit:ubi uua uaria fieri cœpit:uites subligato.
Vitis in sitio una est p̃ uer:altera cum uua floret:ea optima est. Vineã ueterẽ si in aliũ locũ trans
ferre uoles:dũtaxat brachium crassum primũ deputato.Binas gẽmas nec amplius relinqito . Ex
radicibus bene effodito. Et caue radices ne saucies.Ita uti fuerit:ponito in scrobe : aut in sulco:
operitoq; & bene occultato : Eodemque modo uineam statuminato: alligato: : laxatoque uti

fuerat:crebroque fodito. Ocynum quod in uinea seri iubet: antiqui appellabant pabulum um-
bræ patiens quod celerrime proueniat.

Ratio arbustorum. CA. XXIII.

Sequitur arbusti ratio mirum in modū dānata a Sarsenna patre filioq;:celebrata Scro
fæ:uetustissimis post Catonē peritissimisq;:ac ne a Scrofa quidem nisi uni Italiæ con
cessa:cum tam longo iudicetur æuo. Nobilia uina non nisi in arbustis gigni: & in iis
quoq; laudatiora summis:sicut uberiora imis:adeo excelsitate proficitur. Hac ratio-
ne & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus:excepta propter nimiā frondem atinia. Deinde
populus nigra eadem de causa minus densa folio. Non spernunt pleriq; & fraxinum ficumq; &
etiam oleā:si nō sit umbrosa ramis. Harū satus cultusq; abūde tractatus est. Ante tricesimū sextū
mensem attingi falce uetant. Alterna seruant brachia. Alternis putantur annis. Sexto anno ma-
ritātur. Trāspadana italia pter supradicta:cornu:populo:tilia:acere:corno:carpino: quercu arbu
stat agros. Venetia salice propter uliginem soli. Et ulmus detrūcata a media inter ramorū scāna
digerit:nulla fere .xx. pedum altiore arbore. Tabulata earū ab octauo pede altitudinis dilatātur
in collibus siccisq; agris. A duodecimo in cāpestribus & humidis. Meridianum solē spectare pal
mites debent. Rami a proiectu digitorū modo subrigi tonsili in iis tenuium quoq; uirgultorū
barba ne obumbrent. Interuallū iustum arborū si aretur solum:quadrageni pedes in terga fron
tēq;:in latera uiceni. Si nō arat:hoc in oēs ptes. Singulis denas sæpe adnutriūt uites:dānato agri
cola minus ternis. Maritare nisi ualidas inimicū:enecāte ueloci uitiū icremēto. Serere tripedāea
scrobe necessariū:distātes iter sese:arborēq; singulis pedibꝰ. Nihil ibi malleolis atq; pastinationi:
Nulla fodiendi ipendia:utpote cū arbusti rō hac peculari dote pstet: q i eodē solo seri fruges &
uitibus prodest. Superq; q uindicans se altitudo:non ut in uinea ad arcendas animalium iniuri
as pariete uel sæpe:uel fossarum utiq; impendio muniri se:cogat in arbusto. Et prædicta est sola
uiui radicis ratio. Item propaginum:& hæc gemina ut diximus. Qualorum in ipso tabulato ma
xime probata:quoniam a pecore tutissima est. Altera deflexa uite uel palmite iuxta suam arbo-
rem aut circa proximam cælibem. Quod supra terrā est e matre radi iubetur:ne fruticet. In ter- uel citra
ra non pauciores gemmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendam. Extra ī capite binæ re-
linquuntur. Vitis in arbusto quattuor pedes in longo constat: omni sulco tres lato: alto duos
cum semipede. Post annum propago inciditur ad medullam:ut paulatim radicibus assuescat su-
is. Caulis a capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus absciditur: reponiturque al-
tius in terram:ne ex reciso frondeat. Tolli uiuiradix a uindemia protinus debet. Nuper repertū
draconem serere iuxta arborem: ita palmitem appellamus emeritum pluribusque induratū an-
nis. Hunc præcisum q̃ maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraso cortice quate-
nus obruatur:unde & rasilem uocant:deprimere sulco:reliqua parte ad arborem erecta: ocissi-
mum in uite. Si gracilis sit uitis aut terra:usitatum est q̃ proxime solum decidi: donec firmetur
radix:sicut neq; roscidam seri:neque septentrionis flatu. Vites aquilonem spectare debent ipsæ:
palmites autem earūdem ad meridiem. Non est festinandum ad putationem nouellæ: sed pri-
mo in circulos materies colligenda:nec nisi ualidæ putatio admouenda. Seriora fere anno ad
fructum arbusta:q̃ uitis iugata. Sunt qui omnino putari uetant:priusq̃ arborum longitudinem
æquauerit. Prima falce sex pedes a terra recidatur:flagello īfra relicto & nasci coacto ī curuatio-
ne materiæ. Tres ei gemmæ non amplius deputato supersint. Exque iis emissi palmites proxi-
mo anno imis inferantur scānis:ac per singulos annos ad superiora scandant:relicto semper du-
ramento in singulis tabulatis: & emissario uno:qui subeat usque quo placuerit. De cætero puta-
tione omni:flagella quæ proxime tulerint:recidantur. Noua circuncisis undiq; capreolis asper-
gantur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circūuestit arborem:
crinesque ipsos uuis. Gallica in traduces porrigitur. Aemylie uiæ in ridicas atiniarū ambitu fron
dem earum fugiens. Est quorundam imperitia sub ramo uitem uinculo suspendendi suffocan-
tium iniuria:quando contineri debet uimine non arctari. Quinimo etiam quibus salices super-
sunt: molliore hoc uinculo facere malunt:herbaque quam siculi uocant ampelodesmō. Græcia
uero uniuersa iūco:cypero: ulua. Liberā quoq; uinculo per aliquot dies uagari:& incūditā spgi:
atq; in terra quā p totū ānū spectauerit:recūbere. Nāq; ut ueterina a iugo:& canes a cursu uolu-
tatio iuuat:ita tū & uitiū porrigi lūbos. Arbor quoq; ipsa gaudet assiduo leuata onere filiis respi
rāti. Nihil ē in ope naturæ:qđ nō exēplo dierū noctiūq; aliqs uices feriarū uelit: ob id ptinus a
uindemia putari:& lassas etiānum fructu edito improbat:ut putatæ rursus alligentur alio loco:

Nãq; orbita uinculi sentit̃ uexatõe nõ dubia. Traduces gallicæ cultura binis utriq; lateribus: si ps
quadrageno distet spatio: quaternis. Viceno inter se obuii miscentur: alliganturq; uno concilia-
ti uirgultorum comitatu obiter ligati qua deficiant: Aut si breuitas non patiatur ipsoꝝ: adalli-
gato protenduntur in uiduam arborem iunco. Traducem bimum præcidere solebant. Oneratus
enim uetustate melius donare tempus ut transilẽ faciant: si largiatur crassitudo. Alias utile toros
futuri draconis pasci. Vnum etiamnũ genus est medium inter hæc & propaginẽ. Totas supplan
tandi in terram uites: conciscq; findendi: & in sulcos plures simul ex una propagandi gracilitate
singulaꝝ firmata circũligatis hastilibus: nec recisis qui a lateribus excurrunt: pampinis. Nouariẽ
sis agricola traducũ turba nõ cõtentus: nec copia ramoꝝ: impositis etiãnũ patibulis palmites cir
cũuoluit. Itaq; ꝑter soli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbem uaracinis: q̃
alternis putant̃ annis: nõ q̃a id uiti cõducat: sed q̃a uilitate redituũ ĩpẽdia exuperent. Mediũ tem
peramentũ in carsulano sequunt̃: cariosasq; tm̃ uitis partes incipientes marcescere deputãdo: cæ
teris ad uuam relictis detracto onere superuacuo ꝓ nutrimẽto oĩ est raritas uulneris. Sed nisi pĩ
gui solo talis cultura degenerat in labruscã. Arbusta arari q̃ altissime desiderant: & si tm̃ frumẽti
rõ nõ exigit. Pãpinari ea nõ est moris: & hoc cõpendiũ operæ. Deputant̃ cũ uite pariter interluca
ta densitate ramoꝝ: qui sint superuacui: & absumant alimenta. Plagas ad septentrionẽ aut ad me
ridiem spectare uetuimus. Melius si neq; in occasus solis: Diu enim dolent talia quoq; ulcera &
difficile sanescunt algendo nimis æstuandoue. Non eadem in uite quæ in arbustis libertas: qm̃
certa latera & facilius abscondere: q̃ detorquere quo uelis. Plagas in arboꝝ tonsura supinare ue-
lut calices faciẽdi: ne cõsistat hũor. Viti adminicula addẽda q̃ scãdat apprehensa si maiores sint:

De seruandis uuis & morbis arborum. CA. XXIIII.

Itium generosarum pergulas quinquatribus putandas: & quarum seruare uuas libeat
decrescente luna: tradunt. Quæ uero interlunio sint putatæ: nullis animalium obno-
xias esse. Alia rõne plena luna noctu tondendas: cum sit ea in leone: scorpione: sagitta
rio: tauro: atq; in totum serendas plena: aut crescente utiq; censent. Sufficiunt in italia
cultoris deni in centena iugera uinearum. At abunde de satu cultuque arborum tractato: quo-
niam de palmis ac cytiso peregrinis arboribus affatim diximus: ne quid desit: indicanda reli-
qua natura sit: magnopere pertinens ad omnia ea. Infestãtur nanque & arbores morbis. Quid.n.
gentum caret iis malis? Et siluestrium quidem perniciosos negant esse: uexarique tantum grandi
ne in germinatione aut flore. Aduri quoque feruore aut flatu frigidiore præpostero die q̃ suo.
Frigora etiam prosunt: ut diximus. Quid ergo? nõne & uites algore intereunt? Hoc q̃dẽ est quo
deprehendatur soli uitium: quoniam non euenit nisi infrigido. Itaque per hyemes cæli rigorem
probamus. Non enim solum ĩfirmissimæ arbores gelu periclitantur: sed maximæ: uexatisq; ita
prima cacumina inarescunt: qm̃ præstrictus gelu nõ potuit eo peruenire humor. Arboꝝ quidã
communes morbi: quidam priuati generum. Cõmunis uermiculatio est: Sideratio: & dolor mẽ-
brorum: unde partium adhibita societate nominum quoque cum hominum miseriis trunca di-
cimus certe corpora: & oculos germinum exustos: ac multa simili sorte. itaque laborant & fame
& cruditate: quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obesitate: ut omnia quæ ferunt resi
nam: nimia pinguedine in tædam mutantur: & cum radices quoque pinguescere cœpere: intere-
unt. Vt animalia nimio adipe: quando & pestilentia per genera: sicut ĩter homines: nũc seruitia:
nunc plebs urbana uel rustica. Vermiculant̃ magis minusue quædam: omnes tamen fere. idq;
aues caui corticis sono experiũtur. Iam quidẽ & in hoc luxuria esse cœpit: prægrandesq; roboꝝ
delicatiores uti in cibo. Cossos uocant. Atque etiam in farina saginati. Ii quoq; altiles fiunt. Ma-
xime autem arborum hæc sentiunt pyri: mali: fici. Minusque quæ amaræ sunt & odoratæ. Eoꝝ
qui in ficis existunt: alii nascuntur ex illis: alios parit qui uocatur cerastes. Omnes tamen in cera
stem figurantur: sonumque edunt paruuli stridoris. Et sorbus arbor infestatur uermiculis rufis
pilosis: atque ita emoritur. Mespila quoque in senecta obnoxia ei morbo est. Sideratio tota e cæ-
lo constat. Quapropter & grando in iis causis intelligi debet: & carbũculatio: quod pruinarum
iniuria euenit. Hæc enim uerno tepore inuitatis & erũpere audentibus satis mollibus insidens
adurit lactescentes germinũ oculos: quod in flore carbũculum uocant. Pruinæ perniciosior na-
tura: quoniam lapsa persidet: gelatq; : ac ne aura quidem ulla depellit̃: quia non fit nisi immoto
aere & sereno: Proprium tamen siderationis est sub ortu canis siccitatum uapor: cum insitæ ac
nouellæ arbores moriuntur: præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem: quam æque
ac ficus sentit: Clauum etiã patitur: siue fungum placet dici uel patellam. Hæc est solis exustio.

Nocere tradit Cato & rubrum muſcum. Nocet pleruncq; uitibus atq; oleis & nimia fertilitas. Sca
bies communis omnium eſt. Impetigo & quæ adnaſci ſolent cochleæ peculiaria ficorum uitia.
Nec ubiq;. Sũt enim quædam ægritudines & locorum. Verum ut homini neruorum cruciatus:
ſic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc eſt radices erumpit uis morbi: aut
in articulos: hoc eſt cacuminum digitos: qui longiſſime a toto corpore exeunt. Inareſcunt ergo
& ſunt apud græcos ſua nomina utriq; uitio. Vndiq; primo dolor: mox & macies earum parti
um fragilis: poſtremo tabes morbuſq; non intrante ſucco: aut non perueniente: maximeq; id fici
ſentiunt. Caprificus omnibus immunis eſt: quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis
poſt uergilias. Nam ſi rariores fuere perfundunt arborem: non ſcalpũt ſcabie. Cæterum ſi cadũt:
ſiue imbres nimii fuere. Alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter uermicula
tionem & ſiderationem morbus peculiaris articulatio tribus de cauſis. Vna ui tempeſtatum ger
minibus ablatis. Altera ut notauit Theophraſtus in ſupinũ exciſis. Tertia culturæ imperitia læ
ſis. Omnes enim earum iniuriæ in articulis ſentiuntur. Siderationis genus eſt in his defloreſcen
tibus roratio. Aut cũ acini priuſq̃ creſcant: decoquuntur in callum. Aegrotant & cum alſere: læ
ſis uredine attonſarum oculis. Ex calore hoc euenit intempeſtiuo: quoniam omnia modo con
ſtant: certoq; temperamento fiunt. Et culpa uinitorum colentium: cum præſtringũtur ut dictũ
eſt. Aut circũfoſſor iniurioſo ictu uerberauit. Vel etiam ſubarator imprudẽs laxauit radices: cor uel luxauit
puſue deſquammauit. Eſt & quædam contuſio falcis hebetioris. Quibus omnibus cauſis diffici
lius tolerant frigora aut æſtus: quoniã in ulcus penetrat omnis a foris iniuria. Infirmiſſima uero
malus maximeq; quæ dulcis eſt. Quibuſdam debilitas ſterilitatem non necem affert: ut ſi quis
pino cacumen auferat uel palmæ. Sterileſcunt enim nec moriuntur. Aegrotant aliquando & po
ma ipſa per ſe ſine arbore: ſi neceſſariis temporibus imbres aut tepores uel afflatus defuere: aut
contrario abundauere. Decidunt enim aut deteriora fiunt. Peſſimum eſt inter omnia cum deflo
reſcentem uitem & oleam percutit imber: quoniam ſimul defluit fructus. Sunt eadem cauſa na
ſcentes & erucæ dirũ animal: eroduntq; frondem: aliæ florem. Oliuarum quoq; ut in mileto: ac
depaſtam arborem turpi facie relinquunt. Naſcitur hoc malum tempore humido & lento. Fit
aliud ex eodem ſi ſol acrior inſecutus inuſſerit ipſum uitium: ideoq; mutauerit. Eſt etiamnum
peculiare oliuis & uitibus: quod araneum uocant: cum ueluti telæ inuoluunt fructum & abſu
munt. Adurunt & flatus quidam eas maxime: ſed & alios fructus. Nam uermiculationem & po
ma ipſa per ſe quibuſdam annis ſentiunt: mala: pira: meſpila: punica. In oliua ancipiti euẽtu quã
do ſubeunt nati fructum adimunt. Augent ſi in ipſo nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos ꝓ
hibent pluuiæ quæ fiunt poſt arturum. Eædem ſi auſtrinæ fuere: generãt. In drupis quoq; quæ
matureſcentes tunc ſunt præcipue caducæ: Id riguis magis euenit: etiam ſi non ceciderint: faſti
diendis. Sunt & culicum genera aliquibus moleſta: ut glandibus fico qui uidẽtur ex humore na
ſci tunc dulci ſubdito corticibus. Et ægrotatio quidem fere in his eſt. Quædam tempoꝝ cau
ſæ aut locorum non proprie dicuntur morbi; quoniam protinus necant: ſicut tabes cum inuaſe
rit arborem: aut uredo. Vel flatus alicuius regionis proprius: ut eſt in apulia atabulus: in euboea
olympias. Hic enim ſi flauerit circa brumam: exurit frigore arefaciẽs: ut nullis ſolibus poſtea re
creari poſſint. Hoc genere conualles & appoſita fluminibus laborant: præcipueq; uitis: olea fi
cus. Quod cum euenerit: detegitur ſtatim in germinatiõe. In oliuis tardius. Sed i omnibus ſignũ
eſt reuiuiſcendi: ſi folia amiſere: alioquin quas putes præualuiſſe: moriuntur. Nonnũquam inare
ſcunt folia: eademq; reuiuiſcunt. Aliæ in ſeptentrionalibus: ut in ponto phrygia frigore aut gelu
laborant: ſi poſt brumam continuauere. xl. diebus. Ibi autem & in reliquis partibus: ſi protinus
editis fructibus gelatio magna conſecuta eſt: etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominum
conſtant: ſecundas habent cauſas. Pix: oleum: adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbe
detracto necantur: excepto ſubere; quod ſic etiam iuuatur: craſſeſcens enim præſtringit & ſtrãgu
lat. Nec adrachne offenditur: ſi non ſimul incidatur & corpus. Alioquin & ceraſus & tilia & ui
tis corticem mittunt: ſed non uitalem: nec proximum corpori; uerum eum qui ſubnaſcente alio
expellitur. Quarũdam natura rimoſus cortex; ut platanis. Tiliæ renaſcitur paulominus q̃ totus.
Ergo iis quarum cicatricem trahit: medentur luto fimoq;: & aliquando proſunt: ſi non uehemẽ
tior frigorum uel calorum uis ſecuta eſt. Quædam tardius ita moriuntur: ut robora & quercus.
Refert & tempus anni. Abieti enim & pino ſiquis detraxerit ſole taurum uel geminos tranſeun
te cum germinant ſtatim moriuntur. Eandem iniuriam hyeme paſſæ diutius tolerãt. Similiter
ilex & robur & quercus. Quod ſi anguſta decorticatio fuerit: nil nocet ſupradictis. Infirmiores

quidem:& in solo gracili uel ab una tantum parte detractus interimit. Similem & decacuminatio rationem habet cupressi:piceæ:cædri. Eæ enim detracto cacumine aut ignibus adusto:intereunt. Similem & depastio animalium. Oleam quidem etiam si lambat capra sterilescere auctor est Varro ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiunt:ut amygdalæ:ex dulcibus enim transfigurantur in amaras. Aliqua uero etiam utiliora:ut apud chios pyrus quam phocida appellant. Nam detruncatio diximus quibus prodesset. Intereunt pleraq; excisa stirpe: exceptis uite:malo:fico:punica. Quædam uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam spernit:& omnia q̃ resinam gignunt. Radicibus amputatis mori minime mirũ est. Pleræq; tamen non omnibus:sed maximis:aut quæ sunt iter illas uitales:abscissis moriuntur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel densitate atq; alimenti rapina. Necat & hedera uinciẽs. Nec uiscum prodest:& cytisus:nec aureo quod halimõ græci uocant. Quorũdam natura non necat quidem:sed lædit odore: aut succi mixtura:ut rhaphanus & laurus uitem. Olfactrix enim intelligitur:& tangi eam odore mirũ in modum. Ideoq; cum iuxta sit:auerti & recedere:saporemq; inimicum fugere. Hinc sumpsit Androcides medicinam contra ebrietates rhaphanũ mãdi præcipiens. Odit & caulẽ & omne olus. Odit & corylum:nisi procul absint tristis atq; ægra. Nitrum quidem & alumen marina aqua calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione. CA. XXV.

EST & prodigiis locus. Inuenimus enim sine foliis natas uitem:ficum:& malum punicum stirpe/fructum tulisse:non palmite aut ramis:uitem uuas sine foliis:oleas quoq; amisisse folia baccis hærẽtibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in totum ambusta reuixit. Et in boetia derosæ a locustis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores & colore. Fiuntq; ex nigris candidæ:non semper prodigiosæ:& maxime quæ ex semĩe nascuntur:ut populus alba in nigram transit. Quidam & sorbum si in calidiora loca uenerit:sterilescere putant. Prodigio autem fiunt ex dulcibus acerba poma:aut dulcia ex acerbis. E caprifico fici & contra. Graui ostento cũ in deteriora mutantur:ex olea in oleastrum: Ex candida uua & fico in nigras:ut laodiceæ Xersis aduẽtu platano in oleam mutata. Qualibus ostentis aristandri apud græcos uolumen scatet:ne in infinitum habeamus. Apud nos uero. C. Epidii commẽtarii: in quibus arbores locutæ reperiantur. Subsedit in cumano arbor graui ostento:pauloante Pompeii magni bella ciuilia:paucis ramis eminentibus. Inuentum sybillinis libris internitionem hominum fore:tantoq; eam maiorem quanto propius ab urbe postea facta esset. Sunt prodigia & cum alienis locis nascuntur:ut in capitibus statuarum:uel aris:& cum in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cyzici ante obsidionẽ. Simili modo trallibus palma in basi Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon & Romæ in capitolio in capite bis bello persei enata palmã uictoriam triumphosq; portendit:ac tẽpestatibus prostrata:eodem loco ficus enata est. M. Messalæ. C. Cassii censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subuersam Piso grauis auctor prodidit. Super omnia quæ unquam audita sunt:etiam prodigium in nostro æuo Neronis principis ruina factum in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equestris ordinis oliueto uniuerso uiam publicã transgresso:aruisq; inde econtrario in locum oliueti profectis.

De remediis morborum arborum. CA. XXVI

NVnc expositis arborum morbis:consentaneũ est dicere & remedia. Ex iis quædã sunt communia omnium:quædam propria quarundam. Cõmunia:ablaqueatio: accumulatio:afflari radices:aut cooperiri:riguis dato potu uel ablato fimi succo ffectis. Putatione leuatis onere. Item succo emisso quibusdam ueluti detractio sanguinis circunrasi corticis:uitium extenuatio:& domitura palmitum. Gemmarum (si frigus retorridas hirtasq; fecerit) repumicatio & quædam politura. Arborum iis aliæ magis:aliæ minus gaudent:ueluti cupressus:& aquam aspernatur & fimum:& circunfossuram:amputationemq;: & omnia remedia odit. Quinetiam necatur. Riguis & uites & punicæ præcipue aluntur. Ficus ipsa arbor riguis alitur. Pomum uero eius inarescit. Amygdalæ si colantur:fossione florem amittunt. Nec initas circũfodere oportet:priusquã ualidæ ferre cœperint poma. Plurimæ autem amputari sibi uolunt onerosa:ac superuacua:sicut nos unguẽ & capillum. Reciduntur ueteres totæ:ac rursus a stolõe aliquo resurgunt:sed non omnes:nec nisi quarum naturam pati diximus. Rigua æstiuis uaporibus utilia:hyeme inimica:autumno uaria. Et hoc est ex natura soli. Quippe cum uindemiator hispaniarum stagnante solo uuas demetat. Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia:aut omni aqua seri:& arari non conuenit. Circa canis ortum rigua maxime prosunt:ac ne tunc quidem

nimia:quoniam inebriatis radicibus nocent. Et ætas modum temperat. Nouellæ enim minus si tiunt. Desiderant autem maxime rigari:quæ assueuere. Contra siccis locis genita non expetunt humorem:nisi necessarium. Asperiora uina rigari utiq; cupiunt. Insulmonensi italiæ agro pago fabiano:ubi & arua rigantur:mirum q; herbæ aqua illa necantur:fruges aluntur: & riguus pro sarculo est. In eodem agro bruma:tanto magis si niues scateant gelent ue:ne frigus uites adurat: circunfundunt riguis:quod ibi tepidare uocant: memorabili natura in amne solo. Sed eædem in æstate uix tolerandi rigoris.

De caprificatione & stercoratione. CA. XXVII.

Arbunculi ac rubiginum remedia demonstrabimus uolumine proximo. Interim est & caprificatio quædam in remediis. Cum macie corticis ex ægritudine astringēte se: iusto plus uitalia arborum comprimente exactam falcis aciem utraq; manu imprimē tes perpetuis icisuris deducunt:ac ueluti cutem laxant. Salutare id fuisse argumento sunt dilatatæ cicatrices:& internato corpore expletæ. Magnaq; ex parte similis hominum medicina & arborum est:quando earum quoq; terebrantur ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt si circunfosso stipite:& ab ima parte circunforato defluens pituita astergatur. Et ulmis detrahitur succus inutilis supra terram foratis usq; ad medullam in senecta:aut cum alimento nimio abundare sentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis:quæ germinant:nec ferunt fructum:fissa radice inditur lapis: fertilesq; fiunt. Hoc idem & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris:sorbisq; e tæda: ac cinere:& terra cooperto etiam radices circūcidisse prodest. Vitium luxuriantiū:ficorumq; & circuncisis cinerem addidisse. Fici serotinæ fiunt:si primæ grossi cum fabæ magnitudinem excessere: detrahantur. Subnascuntur enim quæ serius maturescunt. Eædem cum frondere incipiunt:si cacumina rami cuiusq; detrahantur:firmiores fertilioresq; fiunt. Nam caprificatione maturata in ea culices nasci e grossis manifestum est:quoniam cum euolauere non inueniuntur intus grana: quæ in eos uersa apparet. Exeundi tanta est auiditas:ut plerią; aut pede relicto aut penna pariter erūpant. Est & aliud genus culicum:quos uocant centrinas fucis apum similes ignauia:maliciaq; cum pernicie uerorum & utilium. Interimunt enim illos atq; ipsi moriuntur. Vexant & tineæ feminą ficorum. Contra quas remedium in eadem scrobe defodere italicam lentiscū inuersa parte:quæ fuerit a cacumine. Vberrimas autem ficus rubrica amurca diluta:& cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit. Caprificorum laudātur maxime nigræ:& in petrosis: quoniam frumenta plurima habeat caprificatio ipsa post imbrem. In primis autem cauendum:ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Interlucatio arboribus prodest:sed omnium annorum trucidatio inutilissima. Vitis tantum tonsuram annuam quærit:alternam myrtus:punicæ: oleæ:quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rarius tondentur. Nulla autūno. Ac ne raduntur quidē nisi uere putatione. Plagæ ad uitalia sunt oia q̄cunq; non superuacua. Similis stercoratio. Gaudent ea:Sed cauendū est:ne in feruore solis admoueat:ne inmaturius:ne ualidius q̄ opus sit. Vrit uineas suillū: nisi q̄nquennio iterposito: præterq̄ si riguis diluatur. Et e coriariorum sordibus: nisi admixta aqua. Item largius. Iustum existimant in denos pedes quadratos tres modios. Id quidem soli natura decernit. Columbino ac suillo plagis quoq; arborum medentur. Si mala punica acida nascantur:ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibēt:eo anno uinolenta:proximo dulcia futura. Alii urina hominis aqua mixta riganda censent quater anno:singulis amphoris:aut cacumina spargi uino lasere diluto. Si findantur in arbore:pediculum itorqueri. Ficis utiq; amurcam adfundi. Cæteris arboribus ægris fecem uini:aut lupinum circa radices earum seri. Aqua quoq; lupini decocti circumfusa pomis prodest. Fici cum uulcanalibus tonuerit:cadent. Remedium est:ut ante stipula hordeacea areæ stringantur. Cærasos præcoces facit:cogitque mature scere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma interuelli melius est:ut quæ relicta sunt grandescant.

uel apparēt

De diuersis medicamentis arborum contra uenenata animalia:& contra formicas:& contra noxia animalia. CA. XXVIII.

Vædam pœna emendantur:aut morsu excitantur:ut palmæ & lentisci. Salis enim aquis aluntur. Salis uim & cinis sed leniorem habet. Ideo ficis asperguntur: ruraq;:ne fiant uermiosæ:neue radices putrescant. Quin & uitium radicibus aquam salsam iubent affundi:si sint lachrymosæ. Si uero fructus earum decidant:cinerem aceto asper gi:ipsasq; illini:aut sandaraca si putrescat uua. Si uero fertiles non sunt:aceto acri subacto cinere

rigari atque oblini.Quod si fructum non maturent:prius inarescentem:præcisaq; ad radices plagam fibrasque aceto acri & urina uetusta madefacere:atque eo luto obruere:sæpe fodere.Olearum si paq; promisere fructus:nudatas radices hyberno frigori opponunt:eaque castigatione proficiunt.Omnia hæc annua cæli ratione constant.Et aliquando serius poscuntur:aliquando celerius.Necnon ignis aliquid prodest:ut arundini:Ambusta nanque densior mitiorque surgit. Cato & medicamenta quædam componit:mensuræ quoque distinctione:Ad maioq; arborum radices amphoram:ad minorum urnam amurcæ & aquæ portionem æquam:ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens.In olea hoc amplius:stramentis antea circumpositis.Item fico. Huius præcipue ueterē terram adaggerari radicibus:ita futurum ut non decidant grossi:maior que fœcunditas:nec scabra prouentat.Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea:amurcæ congios duos decoctos in crassitudinem mellis:rursusque cū bituminis tertia parte & sulphuris quarta sub diuo coquito: ne excandescat sub tecto.Hoc uites circa capita sub brachiis ungi, ita non fore conuoluolum.Quidam contenti sunt fumo huius mixturæ suffire uineas secundo flatu cōtinuo triduo.Plerique non minus auxilii & alimenti arbitrantur in urina:q̄ Cato in amurca addita modo aquæ pari portione:quoniam per se noceat.Alii uoluocem appellant animal prærodens pubescentes uuas.Quod ne accidat:falces cum sint exacutæ fibrina pelle detergunt:atque ita putant.Aut sanguine ursino liniri uolunt post putationem easdem. Sunt arborum pestes & formicæ.Has abigunt rubrica:ac pice liquida perunctis caudicibus. Necnō & pisce suspenso iuxta in unum locum cōgregant.Aut lupino trito cum oleo radices linunt. Multi & talpas a murca necant.Contraque erucas:& ne mala putrescant:lacertæ uiridis pelle tangi cacumina iubent. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores singulas a muliere incitati mensis nudis pedibus recincta.Item ne quod animal pastu malefico decerpat frondem :fimo boū diluto aspergi folia: quotiens imber interueniat:quoniam ita abluatur uirus medicaminis:mira quædam excogitante sollertia humana.Quippe cum auerti carmine grandines credant plerique:cuius uerba inferre non equidem serio ausim:quamquā a Catone prodita.Contra luxata membra inungenda harundinum fissuræ.Idē arbores religiosas lucosq; succidi permisit sacrificio prius facto: cuius rei rationem notionemque eodem uolumine tradit.

uel decoq
uel ungui
uel unguēda

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XVIII.PROOEMIVM

Quod Antiqs Maximū Studiū Agriculturæ fuit:& de hortoq; singulari diligentia. CA. .I.

Equitur natura frugum: hortorumque:ac florum. Quæque aliæ præter arbores:aut frutices benigna tellure prouenlunt: uel per se tm̄ herbaq; imensa cōteplatiōe:si quis æstimet uarietatē:numeq;: flores:odoresq;:coloresq; & succos:ac uires eaq;:q̄s salutis:aut uoluptatis hominum gratia gignit.Qua in parte primū oium patrocinari terræ:& adesse cunctorum parenti iuuat.Quāquā iter initia operis defensæ. Quoniam tamen ipsa materia intus accendit ad reputationem eiusdem parientis & noxia. Nostris eam criminibus urgemus:culpamque nostram illi imputamus.Genuit uenena:sed quis inuenit illa præter hominem? Cauere ac refugere alitibus:ferisque satis est. Atque cum in arbores exacuant : limentque cornua elephanti:& duro saxo rhinocerotes:& utroque apri dentium siccas:sciantque ad nocendum se præparare animalia.Quod tamen eorum tela sua:excepto homine: uenenis tingit? Nos & sagittas unguimus: & ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus: & rerum naturæ elementa.Ipsum quoque quo uiuitur: aerem in perniciem uertimus. Neque est ut putemus ignorari ea ab animalibus: quæ quidem quæ præpararent contra serpentium dimicationem:quæ post prœlium ad medendum excogitarent indicauimus.Nec ab ullo præter hominē: ueneno pugnatur alieno.Fateamur ergo culpam:ne iis quidem:quæ nascuntur: contenti.Etenī quando plura eorum genera humana manu fiunt. Quid?non & hoīes quidam ad uenena nascūtur? Atra hominum ceu serpentium lingua uibrat:tabesque animi:contrectata adurit culpantiū omnia.Ac dirarum alitum modo:tenebris quoque: & ipsarum noctium quieti inuidentiū gemitu:quæ sola uox eoq; est:ut inauspicataq; aiantiū uice:obuii quoque uetent agere : aut prodesse

uitæ. Nec ullū aliud abhominati spiritus præmiū nouere:ꝗ odisse oīa. Veꝝ & in hoc eadē natu ræ maiestas:tanto plures bonos genuit ac frugi:quanto fertilior in iis:quæ iuuant:aluntqꝫ. Quo uel ut ruro æstimatiōe & gaudio:nos quoqꝫ relictis: exustioni suæ istis hoīum turbis: pergamus exco uel æstua lere uitā:eoqꝫ cōstātius:quo ope nobis maior:ꝗ famæ gratia expetit̄. Quippe sermo circa rura ē: tioni agrestesqꝫ usus. Sed quibus uita:honosqꝫ apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. CA. II.

ARuoꝝ sacerdotes Romulus in primis istituit: seqꝫ duodecimū frēm appellauit. Inter illos ab Acca Laurētia nutrice sua:spicea corona:ꝗ uitta alba colligaret̄:in sacerdotio ei ꝑ religiosissimo insigni data. Quæ pria apud rōanos fuit corona:honosqꝫ is nō nisi uita finit̄:& exules ēt:captosqꝫ comitat̄. Bina tunc iugera populo ro. satis erāt:nulli qꝫ maiorē modū attribuit:quoꝗ seruos pauloante pricipis Nerōis cōtēpto:huius spatii uiridariis piscinas iuuat hēe maiores:gratūqꝫ si ñ aliquē & culias. Nūma istituit deos fruge colere: & mola salsa supplicare. Atqꝫ(ut auctor ē Hemia)far torrere:qm̄ tostū cibo salubrius eēt. Id uno mō cōsecutū:statuēdo nō eē puꝝ ad rē diuinā:nisi tostum. Is & fornacalia istituit farris torrēdi ferias:& æque religiosas termis agroꝝ. Hos. n. deos tūc maxie nouerāt. Seiāqꝫ a serēdo:segestā a segetibus appellabāt:quaꝝ simulacra in cyrco uidemus. Tertiā ex his noiare sub tecto est religio. Ac ne degustabant quidem nouas fruges:aut uina:anteꝗ sacerdotes primitias libassent.

De iugere:& actu:& legibus circa pecora:& quotiens: & quibus tēporibus fuit summa utilitas annonæ:& qui agri cultura illustres. CA. III.

IVgeꝝ uocabat̄:qđ uno iugo boū in die exarari potuisset. Actus in quo boues agerētur:cū arat̄ uno īpetu iusto. Hic erat. cxx. pedū:duplicatusqꝫ ī lōgitudinē:iugeꝝ faciebat. Dona āplissima īperatoꝝ ac fortiū ciuiū ꝗtū qs uno die plurimū circūarauisset. Itē ꝗrtarii farris aut heminæ cōferēte populo. Cognomia ēt pria īde:Pilūni:ꝗ pilū pistrinis inuenerūt. Pisones a pisendo. Iā Fabioꝝ:Lētinoꝝ:Ciceronū:ut qsqs aliqđ optime genus sereret. Iunioꝝ familiæ bubulcū noiarūt ꝗ bubus optime utebat̄. Qui & ī sacris nihil religiosius cōfarrationis uinculo erat. Nouæqꝫ nuptæ farreū ꝑferebānt. Agrū male colere: cēsoriū ꝓbrū iudicabat̄. Atque(ut refert Cato)quē uiꝝ bonū colonū dixisset:amplissime laudasse existimabāt. Hic & locupletes dicebāt:loci hoc est agri plenos. Pecunia ipsa a pecore appellabat̄. Etiā nūc in tabulis cēsoriis pascua dicūt̄ oīa:ex qbus populus redditus hēt:ꝗa diu hoc solū uectigal fuerat. Mulctatio quoqꝫ nō nisi ouiū:boūqꝫ īpēdio dicebat̄. Nō omittēda priscaꝝ legū bñuolētia. Cautū ꝗppe est:ne bouē priusꝗ ouē noiaret:ꝗ idiceret mulctā. Ludos boū cā celebrātes:bupetios uocabāt. Seruius rex ouiū boūqꝫ effigie prius æs signauit. Frugē qdē aratro ꝗsitā furti nocte parauisse:ac secuisse puberi duodeci tabulis capitale erat:suspēsūqꝫ Cereri necari iubebāt grauius: ꝗ homicidio cōuictū. Impubē ꝑtoris arbitratu uerberari:noxāue: duplionē ue decerni. Iā distinctio honosque ciuitatis ipsius nō aliūde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eoꝝ:ꝗ rura hñt. Vrbanæ uero in ꝗs trāsferri ignominiæ eēt desidiæ ꝓbro. Itaque ꝗtuor solæ erāt:a ptibus urbis:in ꝗs hitabāt:suburrana:palatina:collina:exqlina. Nūdinis urbē reuisitabāt:& iō comitia nundis haberi nō licebat:ne plebs rustica auocaret̄. Quies somnusque in stramētis erat. Gloriā deniqꝫ ipsam a farris honore:adoreā appellabāt. Equidē ēt uerba priscæ significatiōis admiror. Ita. n. ēst in cōmētariis pōtificū. Augurio canario agēdo dies cōstituāt̄:priusꝗ frumēta uaginis exeāt:& añ ꝗ in uaginas pueniat. Ergo iis moribus nō mō sufficiebāt fruges nulla ꝓuīciaꝝ pascēte italiā:uerum etiā ānonæ uilitas icredibilis erat. Mānius Martius ædilis plebis primū frumētū populo in modios assibus donauit. Minutius Augurinus:ꝗ Sp. Heliū coargerat:farris ꝑciū in trinis nundinis ad assem redegit:undecimus plebei tribunus: qua de cā statua ei extra portā trigeminā a populo stipe collata statuta ē. Trebius in ædilitate assibus populo frumētū ꝑstitit. Quā ob cām & ei statuæ ī capitolio & palatio dicatæ sunt. Ipse supreō die populi hūeris portatus ī rogū ē. Veꝝ quo āno mīr deū aduecta romā est:maiorē ea æstate factā eē:ꝗ añcedētibus ānis decē tradūt. M. Varro auctor est:cū. L. Metellus in triūpho plurimos duxit elephātos:assibus singulis farris modios fuisse. Itē uini cōgios:ficique siccæ pondo. xxx. olei pondo. x. carnis pōdo. xii. Nec e latifūdiis singuloꝝ cōtingebat arcētiū uicinos. Quippe ēt lege Stolonis Licini incluso mō ꝗngētoꝝ iugerū: & ipso sua lege dānato:cū substituta filii persona amplius possideret. luxuriantis iā reipu. fuit ista mensura. Manii quidē Curii post triūphos:imensumque terraꝝ adiectū īperio:nota cōcio est:ꝑniciosū intelligi ciuē:cui septē iugera nō eēnt satis. Hæc aūt mensura plebi post exactos reges assignata est. Quæ nā ergo tantæ ubertatis cā erat:ipsoꝝ tunc manibus īperatoꝝ colebant̄ agri(ut

uel ut (beside "Quo ... aluntqꝫ")
uel æstuationi (beside "exustioni")
uel lentulorum (beside "Lētinoꝝ")
uel pauisse (beside "parauisse")
uel augendo (beside "Augurio canario")
uel eā ætate (beside "æstate")

fas est credere)gaudente terra uomere laureato:& triũphali aratore.Siue illi eadem cura semina tractabát:q̃ bella:eadẽq; diligentia arua disponebát:q̃ castra:siue honestis manibus oía lætius p̃ ueniũt:qm̃ & curiosius fiũt.Serẽté inuenerũt dati honores.Serranũ:unde cognomẽ. Aranti q̃tuor sua iugera in uaticano:q̃ prata quintia appellant:Cincinato uiator attulit dictaturã:& qdẽ (ut tradit Norbanus)nudo plenoq; pulueris etiãnũ ore.Cui uiator:uela corpus inqt:ut p̃feram senatus populiq; ro.mandata.Tales tũ ẽt uiatores erant:qbus idipsum nomen inditũ est:subinde ex agris senatũ ducesq; accersentibus.At nũc eadẽ illa uĩcti pedes:dãnatæ manus:iscripti uultus exercẽt.Non tñ surda tellure:q̃ parẽs appellat:coliq; dicit & ipsa:honore hic assumpto:ut nunc

uel ut non imutata ea:& indigne ferente credat id fieri.Sed nos miramur ergastulo℞ nõ eadẽ emolumẽta

suita ea & esse:quæ fuerũt ĩperato℞.Igitur de cultura agri p̃cipere principale fuit & apud exteros. Siqdẽ &

indignata reges fecere Hiero:Philometer:Attalus:Archelaus:& duces Xenophon:& penus ẽt Mago.Cui q̃

uel ut non dẽ tm̃ honorẽ senatus noster attribuit chartagine capta:ut cũ regulis africæ bibliothecas dona

inuite ea & ret:unius eius duodetriginta uolumina cẽseret in latinã linguã trãsferẽda:cũ.M.Cato p̃cepta cõ

idigne cre- didisset:pitiq; ligue punicæ dãdũ negociũ.in quo p̃cessit oĩs uir tũ clarissimæ familiæ.D.Sylla

datur nus sapientiæ cõpositissimæ:quos sequeremur p̃texuimus in hoc uolumine non ĩgrate noiando M.Varronẽ:qui octogesimũprimũ uitæ annum agens de ea re prodendũ putauit.

Ratio de agricultura. CA. IIII.

Apud romanos multo serior uitiũ cultura esse cœpit.Primoq; ut necesse erat:arua tm̃ coluere.Quo℞ nobis tõ nũc tractabit nõ uulgari mõ:ue℞ ut adhuc fecimus:& uetustis:& postea iuẽtis oĩ cura p̃quisitis:cãq; re℞ & rõne simul eruta.Dicemus & sydera: sydetũq; ipso℞ terrestria signa dabimus idubitata.Quãdoqdẽ q̃ adhuc ea diligẽtius tractauere:qbusuis oratoribus potius:q̃ agricolis scripsisse possunt uideri.Ac primũ oĩum oraculis maiore ex p̃te agemus:q̃ nõ in alio uitæ gñe plura:certioraue sunt.Cur.n.nõ uideant oracula

uel p̃uecta a certissimo die:maximeq; ueridico usu profecta?Principium autem a catone sumemus.

Laus agricola℞:& quæ obseruanda in agro parando. CA. V.

Fortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignunt:minimeq; male cogitãtes. Prædiũ ne cupide emas.In re rustica:opi ne parcas.In agro emẽdo:minie.Quod ma-

ul'aqui uiá le emptũ est semp pœnitet.Agrũ paraturos añ oĩa itueri oportet aqua℞ uim:& uicinũ. Singula magnas interpretationes habent:nec dubias.Cato inconterminis hoc amplius æstimari iubet:quo pacto uiuant.In bona est inquit regione bene nitere.Attilius regulus ille punico bello bis consul aiebat:neq; fœcũdissimis locis in salubrẽ agrũ parãdũ:neq; effœtis saluberrimũ.Salubritas loci nõ semper incola℞ colore detegit:qm̃ assueti in pestilentibus durant. Præterea sunt quædã partibus anni salubria.Nihil aũt salutare est:nisi quod toto anno salubre. Malus est ager:cum quo dñs luctat.Cato inter prima spectari iubet:nõ solũ sua uirtute ualeat:q̃ dictũ est politõe.Vt operario℞ copia prope sit.Oppidumq; ualidũ.Vt nauigio℞ euectus uel itinerum.Vt bene edificatus:& cultus.In quo falli plerosque uideo.Segnitiem enim prioris domini:pro emptore esse arbitrantur.Nihil est damnosius deserto agro.Itaq; Cato:De bono domino melius emi:nec temere contẽnendam alienã disciplinã:agroq; ut hoĩ:quamuis quæstuosus sit:si tamen & sumptuosus:non multum superesse.Ille in agro quæstuosissimam iudicat uitem:nõ frustra:quoniam ante omnia de impensæ ratione cauit.Proxime hortos irriguos:nec id falso:si sub oppido sint.Et prata:quæ antiqui parata dixere.Idemque Cato interrogatus:quis esset certissimus quæstus:respondit:Si bene pascat.Qui proximus si arat bene:summa minimo in hoc spectando fuit:ut fructus is maxime probaretur:qui q̃ minimo impendio cõstaturus esset.Hoc ex locorum occasione:aliter alibi decernitur.Eodemque pertinet:q̃ agricolam uendacem oportet esse dixit.Fundum in adolescentia conserendum sine contatione:ædificandum non nisi consito agro.Tunc quoque contanter:optimumque est(ut uulgo dixere)aliena insania frui:sed ita:ut uillarum tutela non sit oneri.Eum tamen:qui bene habitet sæpius uentitare in agrum. Frontẽque domini plus prodesse q̃ occipitium:non mentiuntur.

De uilla℞ positõe:&̃ p̃cepta antiquo℞ de agro colendo. CA. VI.

Modus hic probatur:ut neque fundus uillam quærat:neque uilla fundum.Non ut fecerint:iuxta diuersum:eadem ætate exemplis.L.Lucullus.Q..Scæuola: cũ uilla Scæuolæ fundus careret:uilla Luculli agro.Quo in genere cẽsoria castigatio erat:minus atare:q̃ uerrere.Nec hoc sine arte quadam est.Nouissimus uillam in misinensi posuit: C.Marius.vii. consul:sed peritia castramentandi:sicut comparatus ei in cæteris etiam Sylla fœ.

fit. Quos caecos fuisse: dicere conuenit. Neq; iuxta paludes ponendam esse: neq; aduerso amne. Quãq; Homerus oĩno e flumine semper ante lucanas auras insalubres uerissime tradit. Spectare in aestuosis locis septentrionẽ debet: meridiẽ in frigidis. In temperatis exortũ aequinoctialẽ. Agri ipsius bonitas: quibus argumentis indicanda sit: quãq; de terrae optimo gñe differentes abunde dixisse possumus uideri: etiãnũ tñ traditas notas subsignabimus Catõis maxime uerbis. Ebulũ: uel prunus siluestris: uel rubus: bulbus minutus: trifolium herba pratensis: quercus siluestris pyrus: malusq; frumentarii soli notae. Item nigra terra & cinerei coloris. Oĩs creta coquit: nisi pmacra. Sabulũ etiamnisi id pertenue est: & multo cãpestribus magis: q̃ cliuosis rñdent eadẽ. Modũ agri in primis seruandum antiqui putauere. Quippe ita censebant: Satius esse minus serere: & melius arare. Quã in sentẽtia & Virgilium fuisse uideo. Verũq; confitentibus: latifundia prodidere italiam. Iam uero & prouincias sex & semissem domini africae possidebant: cũ interfecit eos Nero princeps. Non fraudabo magnitudine hac quoq; sua. Cn. Pompeium: qui nũquam agrũ mercatus est conterminũ. Agro empto: domũ uendendã inclementer: atq; nõ ex utilitate publica status mago censuit. Hoc exordio praecepta pandere ingressus: ut tñ appareat assiduitatẽ desideratã ab eo. Dehinc peritia uillicoꝶ in cura hñda est. Multaq; de iis Cato praecepit. Nobis satis sit dixisse: q̃ proximũ dño corde esse debere: & tñ sibimetipsi non uideri. Coli rura ergastulis: pessimũ est: ut quicq̃d agitur a desperantibus. Temerariũ uideaẽ unã uocẽ antiquoꝶ posuisse: & fortassis incredibile penitus aestimẽr. Nihil minus expedire: q̃ agrum optime colere. L. Tarius Rufus infima natalũ humilitate: consulatũ militari industria meritus antiquae alias parsimoniae circiter mille sextertiũ liberalitate Diui Augusti congestũ usq; ad detractionem haeredis exhausit agros in piceno coemendo colendoq;: In gloriã internitionẽ ergo famẽq; censemus? Immo hercule iudico modũ reꝶ oĩum utilissimũ. Bene colere necessariũ est. Optime damnosum. Praeter q̃ sobole sua: colono aut pascendis. Alioquin dño aliquas messes colligere non expedit: si cõputetur ipendiũ operae. Nec temere oliuã: nec quasdã terras diligenter colere: sicut in sicilia tradunt itaq; decipi aduenas. Quo nã igitur mõ utilissime coluntẽ agri? ex oraculo scilicet: malis: bonis: Sed defendi aequũ est abauos: qui pcepta suis pspexere uitae. Nã cum dicerent malis: intelligere uoluere uilissimos. Sũmũ puidentiae illoꝶ fuit: ut q̃ minimũ esset ipẽdi. Praecipiebant eni ista: q triũphali denas argenti libras in suppellectile crimini dabãt: qui mortuo uillico reliquere uictorias: & reuerti in sua rura postulabãt: quoꝶ praedia colẽda suscipiebat respubli. exercitusq; ducebant: senatu illis uillicãte. Inde illa reliqua oracula. Nequam agricolã esse: quisqs emeret: qd' praestare ei fundus posset. Malũ patrẽfamilias: q̃squis iterdiu faceret: quod noctu posset: nisi tempestate caeli. Peiorẽ qui p festis diebus ageret: quod feriaris deberet. Pessimum: qui sereno die sub tecto potius operaret: q̃ in agro. Nequeo mihi tẽperare: quo minus unũ exẽplũ antiquitatis afferam. Ex quo intelligi possit: apud populũ ẽt de culturis agendi morẽ fuisse: qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresinus e seruitute liberatus: cũ in paruo admodũ agello largiores multo fructus perciperet: q̃ ex amplissimis uicinitas. In inuidia magna erat: ceu fruges alienas pelliceret ueneficiis. Quãobrem a Sp. Albino curruli die dicta metuens dãnationẽ: cum in suffragium tribus oporteret ire: instrumentum rusticũ oẽ in foꝶ attulit: & adduxit filiam ualidam: atq; (ut ait Piso) bene curatã: ac uestitã: ferramenta egregie facta: graues ligones: uomeres ponderosos: boues saturos. Postea dixit: Veneficia mea q̃rites haec sunt: nec possum uobis ostendere: aut in forũ adducere lucubrationes: uigiliasq;: & sudores. Oĩum sentẽtiis absolutus itaq; est. Profecto opa: nõ impensa cultura cõstat. Et ideo maiores fertilissimum in agro oculũ dñi esse dixerũt. Reliq̃ pcepta reddẽtur suis locis: q̃ ppria singuloꝶ geneꝶ erunt. Interim coĩa q̃ succurrũt nõ omittemus. Et in primis Catonis humanissimũ: & utilissimũ. Id agendũ: ut diligant uicini. Causas reddit ille: quas existimamus nulli eẽ dubias. Inter prima idẽ cauet: ne familiae malae sint. Nihil sero faciendũ in agricultura oẽs censent. Iterũq; suo quaeq; tẽpore faciẽda. Et tertio pcepto ptermissa frustra reuocari. De terra cariosa execratio Catonis abunde indicata est. Quãquã pdicere nõ cessat is. Quicquid per asellũ fieri põt utilissime cõstat. Filix biennio morit: si frondẽ agere non patiaris. Id efficacissime cõtingit germinãtis ramis baculo decussis. Succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitiũ auulsas nõ renasci: nec harundine sectas: aut exaratas uomeri harundine ipositã. Similiter & harundinem exarari: filice uomeri ĩposita praecipiunt. Iuncosus ager uertẽ pala debet. At in saxoso bidentibus. Fruteta igni optime tolluntur. Humidiorẽ agrũ fossione cõcidi: atq; siccari utilissimũ est. Fossas aũt retusis locis apertas relinqui. In solutiore terra sepibus firmari. Imbricibus: ac supinis lateribus procumbere: quasdam occaecari: & in alias di-

uel omni e

uel pinus

uel ficlum

uel ue

ul male fit

uel i repro cibus

rigi maiores potentioresq;:si fit occasio:silice:uel glarea sterni. Ora utriq; lapidibus statuminari: & alio superintegi. Siluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit:lupini flore in succo cicutæ uno die macerato:sparsisque radicibus.

De frugum generibus & natura. CA. VII.

ET quoniam pparatus est ager:natura nunc indicabit frugũ. Sunt aũt duo prima earũ gña. Frumenta:ut triticũ ordeũ. Et legumina:ut faba & cicer. Differẽtia uero notior: q̃ ut indicari deceat. Frumenti ipsius totidẽ gña:per tpa satu diuisa. Hyberna: q̃ circa uergiliarũ occasum terra per hyemẽ nutriunt:ut triticũ:far:ordeũ. Aestiua: quæ æstate ante uergiliarũ exortum serunt:ut miliũ:panicum:sisama:horminũ:irio italiæ duntaxat ritu. Alioquin in græcia & asia oĩa uergiliarũ occasu serũtur. Quædã aũt utroque tẽpore in Italia. Ex his quædam & tertio:ueris scilicet. Aliqui uerna:miliũ:panicũ:lentẽ:cicer:alicã:appellant. Semẽtica aũt triticũ:hordeũ:fabam:napum:rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedum causa sati:ut farrago. Et in leguminibus:ut uitia. At cõis quadrupedũ: hominũque usui lupinus. Legumina oĩa:singulas habent radices præter fabã:easque surculosas:quia non in multa diuiduntur. Altissimas aũt cicer. Frumenta multis radicantur fibris sine ramis. Erumpit a primo satu hordeum die septimo. Legumina quarto:uel cũ tardissime septimo. Faba a.xv.ad.xx. Legumina in ægypto tertio die. Ex hordeo alterum caput grani in radicem exit:alterũ in herbam: quæ & prior floret. Radicem crassior pars grani fundit:tenuior florẽ. Cæteris seminibus eadem pars:& radicem & florem. Frumenta hyeme in herba sunt:uerno tempore fastigantur in stipulã: quæ sunt hyberni generis. At miliũ & panicũ in culmen geniculatum & concauum. Sisama uero in ferulaceum. Oium satorũ fructus aut spicis continetur:ut tritici ordei:munitur que uallo aristarum quadruplici:aut includitur siliquis:ut leguminũ:aut uasculis:ut sisamæ:ac papaueris. Milium ac panicũ tm̃ pro indiuiso & paruis auibus exposita sunt:indefensa quippe membranis cõtinentur. pannicum a panniculis dictũ:cacumine languido nutante:paulatim extenuato culmo:pene in surculũ:pdensis aceruato granis:cũ lõgissime pedali obsimili comæ granũ cõplexæ:quæ fimbriato capillo curuatur. Sunt & pannico genera. Mammoso:epanno:paruis racemato panniculis:& cacumine gemino. Quin & colore distinguitur:candido:nigro:ruffo:etiã purpureo. Panis multifarie & e milio fit:e panico rarius. Sed nullum frumento ponderosius:aut quod coquẽdo magis crescat. Lx. enim põdo panis e modio reducunt:modiũque pultis ex tribus sextariis madidis. Milium intra hos decem annos ex india in italiam inuectum est:nigrum colore:amplum grano:harundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem:prægrandibus culmis. Lobas uocant:omniũ frugũ fertilissimũ. Ex uno grano terni sextarii gignuntur. Seri debet in humidis. Frumẽta quædam:in genu tertio spicã incipiũt concipere:Quædã in quarto:sed etiamnũ occultam. Genicula aũt sunt tritico quaterna. Farri sena. Hordeo octona. Sed non ante supradictũ geniculorũ numerum conceptus est spicæ. Qui ut spẽ sui fecerit:quattuor:aut quinque tardissime diebus florere incipiunt. Totidemque aut paulo pluribus deflorescunt. Hordea uero cũ tardissime septem. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit:& mense nono meti. Fabæ in folia exeunt:ac deinde caulem emittunt:nullis distinctum internodiis. Reliqua legumina surculosa sunt. Ex iis ramosa cicer: eruum:lens. Quorundam caules sparguntur in terram:si nõ habeant adminiculum:ut pisorũ. Quod si non habuere deteriora fiunt. Leguminum unicaulis faba sola. Vnus & lupinis. Cæteris ramosus prætenui surculo. Omnibus uero fistulosus. Folium quædam a radice mittunt:quædam a cacumine. Frumentũ uero:& hordeum uitiaque:& qcqd in stipula est:in cacumine unũ foliũ hẽt. Sed hordeo scabra sunt:cæteris læuia. Multiplicia cõtra fabæ:cicer:piso. Frumẽtis foliũ harundinaceũ. Fabæ rotũdũ:& magnæ leguminũ parti. Lõgiora eruiliæ: & piso. Fasiolis uenosa. Sisamæ & irioni sanguinea. Cadũt folia lupino tm̃:& papaueri. Legumia diutius florent:& ex iis eruum ac cicer:Sed diutissime faba.xl.diebus. Non autem singulis scapi tãdiu:qm̃ alio desinẽte:alius incipit. Nec tota seges sicut frumenti pariter. Siliquant uero oĩa diuersis diebus:& ab ima primũ parte paulatim flore subeũte. Frumenta:cũ defloruere: crassescũt: maturanturque:cum plurimũ diebus.xl.perficiunt. Item faba:paucissimis cicer. Id enim a semẽte diebus.xl.perficit. Miliũ:& panicũ:& sisama:& oĩa æstiua.xl.diebus maturant a flore. Magna terræ:cæliq; differentia. In ægypto eni hordeũ sexto a satu mense: Frumẽta septimo metunt. In hellade hordeum. In pelloponneso octauo:& frumenta etiamnum tardius. Grana in stipula crinito textu spicantur. In faba leguminibusque alternis lateribus siliquantur. Fortiora hyeme frumenta:legumina in cibo. Tunicæ frumento plures. Hordeum maxime nudum:& arinca:sed præ

tipue auena. Calãus altior frumẽto q̃ hordeo: Arista mordacior hordeo. In area exterũť triticũ:
& siligo: & hordeũ. Sic & serunť pura: q̃liter mollunť: q̃a tosta nõ sũt. E diuerso far: miliũ: panicũ
purgari: nisi tosta non possunt. Itaq; hæc cum suis folliculis seruntur cruda. Et far in uaginulis
suis seruant ad satus: atq; nõ torrent. Leuissimum ex iis hordeum: raro excedit. xv. libras: & faba
xxii. Ponderosius far: magisq; etiamnum triticum. Far in ægypto olyra conficitur. Tertiũ genus
spicæ hoc ibi est. Galliæ quoq; suum genus farris dedere: quod illic brance uocãt: apud nos san
dalã nitidissimi grani. Et alia differẽtia est: q̃ fere q̃ternis libris plus reddit panis: q̃ far aliud. Po
pulum romanum farre tantum e frumento. ccc. annis usum Verrius tradidit. Tritici genera plu
ra quæ fecere gentes. italico nullum equidem comparauerim candore: ac pondere: quo maxime
decernitur. Montanis modo comparetur italiæ agris externum. in quo p̃cipatum tenuit boœ
tia: deinde sicilia: mox africa. Tertium pondus erat thracio syrioq;: deinde ægyptio: athletarum
cum decreto: quorum capacitas iumentis similis: quem diximus ordinem fecerat. Græcia & põ
ticum laudauit: quod in italiam nõ peruenit. Ex omni eodem genere grani prætulit oreũtium: uel tracon-
& tragum dignes: & selinuntium argumento crassissimi calami. itaq; pingui solo hæc genera assi cion & tra
gnabat. Leuissimũ & maxie mane: seu tenuissimi calami i hũidis seri iubebat: quoniã multo ege gũ & lelior
ret alimento. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante: cum clarissima fuit græcia atque minum
in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen: ut ante mortem eius annis fere centum quadra
gitaquinque Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum italicum ante cuncta laudaue
rit: ad uerbum translata sententia.

Et fortunatam italiam frumento canescere candido.

Quæ laus peculiaris hodie italico est. Quo magis admiror posteros græcorum nullam mentio
nem huius fecisse frumenti. Nunc ex iis generibus: quæ romam inuehuntur leuissimum est
gallicum: atque e cheronneso aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras: si
quis granum ipsum ponderet. Adiicit sardium sex libras: alexandrinum & trientes. Hoc est &
siculi pondus. Boeticum totam libram addit: africum & dodrantes. In transpadana Italia
scio uicenas quinas libras farris modios pendere. Circa clusium & senas. Lex naturæ certa est
in quocunque genere: pane militari: tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut optimum
esse frumentum: quod impactum congium aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pon
dus: sicut balearico: modio tritici: panis pondo. xxx. reddit. Quibusdam in permixtis: ut
cyprio: & alexandrino. xx. prope libras non excedentibus. Cyprium fuscum est: panem ni
grum facit. itaque miscetur alexandrinum candidum redduntque. xxv. pondo. Thebaicum
libras adiicit. Marina aqua subigi: quod plerique maritimis in locis faciunt occasione lucran
di salis: utilissimum. Non alia de causa oportuniora morbis corpora existunt. Galliæ & hi
spaniæ frumento in potum resoluto: quibus diximus generibus: spuma ita concreta pro fer
mento utuntur: Qua de causa leuior illis: q̃ cæteris panis est. Differentia est & calami. Craf
sior quippe melioris est generis. Plurimis tunicis thracium triticum uestitur ob nimia frigo
ra illi plagæ exquisitũ. Eadẽ causa & trimestria inuenit detinentibus terras niuibus: quod tertio
fere satum mense: ut in reliquo orbe metitur. Totis hoc alpibus notum: & hyemalibus pro
uintiis. Nullum hoc frumento lætius. Vnicalamum præterea: nec usque capax: seriturque
nõ nisi tenui terra. Est & bimestre circa thracium sinum: quod. xl. die quo satum est maturescit:
mirumq; nulli frumento plus esse ponderis: & furfuribus carere. Vtitur eo & sicilia: & achaia:
montosis utraq; partibus. Euboea quoque circa caristum. In tãtum fallitur Columella: qui ne tri
mestris quidem propriũ genus existimauerit esse: cũ sit antiquissimũ. Græci trimenon uocant.
Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri: ut singula spicas nostras æquent. Primũ ex
omnibus frumẽtis seritur hordeum. Dabimus & dies serendi cuique generi natura singulorum
exposita. Hordeum indis satiuum & siluestre: ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidẽ ma
xime oriza gaudent: ex qua ptisanam cõficiũt: quã reliqui mortales ex hordeo. Orizæ quidẽ fo
lia carnosa: porro similia: sed latiora: Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gẽmeæ rotundita uel granũ
tis. Antiquissimũ in cibis hordeũ: sicut atheniensiũ ritu: Menandro auctore apparet: & gladiato heminæ
rum cognomine: qui hordearii uocabantur. Polentam quoque græci non aliũde præferunt. Plu
ribus fit hæc modis. Græci perfusum aqua hordeum siccant nocte una: ac postero die frigunt
deinde mollis frangunt. Sunt qui uehementius tostum rursus exigua aqua aspergant: siccentque
priusquam molant. Alii uero uirentibus spicis: decussum hordeum recens purgãt: madidumq;
in pila tundunt: atq; in corbibus eluunt: ac siccatum sole: rursus tundunt: & purgatum molunt:

Quocūque antė genere præparato:uicenis hordei libris:ternas seminis lini:& coriādri:selibras: salisq́ acetabulo:torrentes ante oia miscent in mola. Qui diutius uolunt seruare:cū polline: ac furfuribus suis cōdunt nouis fictilibus. Italia sine perfusiōe tostum in subtilē formā molit:iisdē additis:atq́ ēt milio. Pane ex hordeo antiquis usitatū uita dānauit:quadrupedūq́ tradidit refectibus. Prisanæ inde usus ualidissimus:saluberrimusq́ tantope probat̃. Vnum laudibus eius uolumen dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ scientiæ. Ptisanæ bonitas præcipua uticēsi. In ægypto uero ea ė:q̄ fit ex hordeo cui sunt bini anguli. In boœtia & africa genus:ex quo fiat hordei:glabrū appellat Turranius. Idē olyram & oryzā eādē esse existimat. Ptisanæ cōficiendæ uulgata ratio est. Simili modo ex tritici semine tragum fit in cāpania tantū & ægypto. Amylū uero ex oī tritico ac siligine. Sed optimū ex trimestri. Inuētio eius chio insulæ debetur:& hodie laudatissimū inde est:appellatū ab eo q̄ sine mola fiat. Proximū trimestri:quod est minime ponderoso tritico. Madescit dulci aqua in ligneis uasis:ita ut integat̃:qnquies in die mutata. Melius si & in nocte:ita ut misceat̃ pariter:emolitū priusq́ q̄ acescat. Linteoq́ aut sportis siccatū: tegulæ infunditur illitæ fermento:atq́ ita in sole densat̃. Post chium maxime laudat̃ creticū:mox ægyptiū. Probat̃ aūt leuitate:& læuore:atq́ ut recens sit. Iam & Catonis dictu. Apud nos hordei farina ad medēdū utunt̃. Mirūq́ in usu iumētoꝝ:ignibus durato:ac postea emollito: offisq́ humana manu dimissis in aluū maiores uires torosq́ corpis fieri. Spicæ q̄dā binos ordines hn̄t: q̄dā plures usq́ ad senos. Grano ipsi aliquot dr̄iæ:longius:leuiusq́:aut breuius:aut rotundius:candidius:nigrius:uel cui purpura est. Vltio ad polentā cōtra tēpestates candido maxima infirmitas. Hordeū frugū oium mollissimū est:seri nō ualet:nisi in sicca & soluta terra:ac nisi læta palea: ex optimis. Stramēto uero eius nullū cōparat̃. Hordeū ex omni frumēto minime calamitosum:qa tollit̃ anteq̄ triticū occupet rubigo. Itaq́ sapientes agricolæ triticū cibariis tm̄ serunt. Hordeū sarculo seri dicūt:ꝓpterea celerrime reddit:fertilissimūq́. Quod in hispania:& carthagine aprili mense collectū est:hoc serit̃ eodē mense in celtiberia:eodemq́ anno bis nascit̃. Rapit̃ omne a prima statim maturitate:festinātius q̄ cætera. Fragili.n.stipula:& tenuissima palea granū continet̃. Meliorem ēt polentā fieri tradunt:si non exacta maturitate tollatur.

Nō oia frumēti gn̄a ubiq́ nasci:& de reliquis in oriēte gn̄ibus. CA. VIII.

Rumenti gn̄a non eadē ubique:neq́ ubi eadė sunt iisdem noibus. Vulgatissima: far: qđ adoreū ueteres appellauere:siligo:triticū. Hæc plurimis terris cōia. Arica galliarū ꝓpria:copiosa & italiæ est. In ægypto āt:ac syria:ciliciaq́:& asia:ac græciæ parte: peculiares zea:olyra:typhe. Aegyptus similaginē cōficit e tritico suo nequaq̄ italicæ parē. Qui zea utuntur:nō habent far. Est & hæc italiæ: incampania maxime:semēq́ appellatur. Hoc debet nomē res ꝑclara ut mox docebius. Propter quā Hōerus ζειδωρος αρουρα dixit. Non ut arbitrat̃ aliqui:qm̄ uitā donaret. Amylū quoq́ ex ea fit:priore crassius. Hæc sola dr̄ia est. Ex oī gn̄e durissimū far:& contra hyemes firmissimū. Patit̃ frigidissimos locos:& minus subactos: uel æstuosos:sitientesq́:primus antiquis latio cibus:magno argumēto i adoreæ donis:sicuti diximus. Pulte aūt non pane longo tpe uixisse romanos manifestum. Quoniā inde & pulmētaria hodieque dicunt̃. Et Ennius antiquissimus uates obsidionis famem describens offam eripuisse plorantibus liberis patres cōmemorat. Et hodie sacra prisca:atq́ nataliū pulte fritilla cōficiunt̃. uideturq́ tam puls ignota græciæ fuisse:q̄ italiæ polenta. Tritici semine auidius nullum est:nec quo plus alimenti trahat. Siliginem dixerim proprie tritici delicias:cādor est:& sine uirtute:& sine pondere:cōueniēs humidis tractibus:quales italiæ sunt:& galliæ comatæ. Sed & trāsalpes in allobrogū tm̄ aruenorūque agro ptinax. In cæteris ibi pꝑibus biēnio:in triticū trāsit. Remediū: ut grauissima quæq́ grana eius serantur.

uel habet

De pistoriis: & molitura:& farina: CA. IX.

Siligine lautissimus panis.pistrinarumque opera laudatissima. Præcellit in italia:si cāpana pisis natæ misceatur. Rufior illa:at pisana candidior:pōderosior uero cretacea. Iustum est e grano campanæ:quam uocant castratam:e modio redire sextarios quattuor siliginis. Vel e gregali sine castratura:sextarios quinque. Præterea floris semodium. Et cibarii:quod secundariū uocāt:sextarios quattuor. Furfuris sextarios totidē. E pisana āt siliginis sextarios quinq́. Cætera paria sunt. Clusina arētinaq́ etiānū sextarios siliginis assumūt:i reliquis pares. Si uero pollinē facere libeat.xvi.pondo panis redeunt. Et cibarii tria. Furfurū semodium. Molæ discrimine hoc constat. Nā quæ sicca moluntur:plus farinæ reddūt. Quæ salsa aqua sparsa:candidiorē medullā:uerū plus retinēt in furfure. Farinā a farre dictā noie ipo appa-

uel adsciūt

ret.Siligineæ farinæ modius gallicæ.xxii.libras panis reddit.Italicæ duabus:tribus ue amplius: in artoptitio pane.Nam furnaceis binas adiiciunt libras:in quocūq; genere.

De similagine & siligine:& de aliis generibus:& de pistura. CA. X.

Similago ex tritico fit laudatissima.Ex africo iustū ē e modiis redire semodios: & pollinis sextarios qnq;.Ita.n.appellant in tritico:quod florē in siligine.Hoc ærariæ officinæ chartariæq; utuntur.Præterea secūdarii sextarios quattuor: Furfurisq; tantudē. Panes uero e modio similaginis.cxxii.E floris modio.cxvii.Precium huic ānona media in modio farinæ.xl.asses.Similagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplum.Est & alia distinctio.Similago.l.pollin autē.xvii.pōdo panis reddere uisa tritici.xxx. cum triente:& secundarii panis quinas selibras:totidem cibarii:& furfurum sextarios sex. Siligo nūq̄ maturescit pariter:nec ulla segetum minus dilationem patitur propter teneritatē.hisq; quæ maturuere protinus granum dimittentibus:sed minus q̄ cætera frumenta in stipula periclitatur: quoniā semper rectam habet spicam:nec rotem continet:qui rubiginē faciat.Ex arinca dulcissimus panis:ipsa spissior:q̄ far:& maior:spica eadem:& ponderosior.Raro modius grani non.xvi. libras implet.Exteritur in græcia difficulter.ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim est: quam uocat olyram.Eadem in ægypto facilis: fertilisq;.far sine arista est.Item siligo excepta ea:quæ laconica appellatur.Adiiciunt iis genera:bromos:siligo exceptitia:& tragos:externa oia: ab oriente inuecta:orizæ similia.Tiphe & ipsa eiusdem generis:ex qua fit in nostro orbe oriza. Apud græcos est & ηρια.Traduntq; eam ac tiphen: cum sint degeneres: redire ad frumentum:si pistæ serantur:nec protinus:sed tertio anno.Tritico nihil est fertilius.Hoc eni natura ei tribuit: quoniam eo maxime alat hominem. Vtpote cum e modio si sit aptum solum:quale in bizantio africæ campo:centeni quinquageni modii reddantur.Misit ex eo loco Diuo augusto procurator eius ex uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epistolæ.Misit & Neroni similiter.cccxl.stipulas ex uno grano.Cum centesimo quidē & leontini siciliæ campi fundūt.Aliiq;: & toto betica:& in primis ægyptus.Fertilissima tritici genera: ramosum:aut quod centigranum uocant.Inuentus est iam & scapus unus cētum fabis onustus. Aestiua frumenta diximus sisamam:milium:panicum.Sisama ab indis uenit:ex ea & oleum conficiunt.Color eius candidus:Huic simile est in asia græciaq; erisimum:idemq; erat:nisi pinguius esset:quod apud nos uocant irionem:medicaminibus annumerandū potiusq; frugibus. Eiusdē naturæ & horminum a græcis dictū:sil.cymino simile:seriturque cum sisama hoc & irione.Nullum aial uescitur uirentibus.Pistura non oium facilis.Quippe & hetruria spicam farris tostipisente pilo præferrato:fistula ferrata:& stella intus denticulata:ut nisi intenti pisant:concidantur grana:ferroq; frangant.Maior ps italiæ nudo utit pilo:rotis etiam: quas aqua uersat obiter: & molat.De ipsa rōne pisendi Magonis pponet snia.Triticū ante pfundi aq̄ multa iubet: postea euelli.deinde sole siccatū:pila repeti.Sili mō hordeū.Huius sextarios.xx.spargi duobus sextariis aquæ.Lētē torrere prius:deide cū furfuribus leuiter pisi.Aut addito i sextarios.xx. lateris crudi frusto:& harenæ semodio.Eruiliā iisdē modis:qbus lentē. Sisamā in calida maceratā exporrigi: Deinde cōfricari:frigidæ imergi:ut paleæ fluctuēt:iterūq; exporrigi in sole super lintea. Quod nisi festinato pagat:lurido colore mucescere.Et ipsa aūt q̄ eualuant:uariā pisturaę rōne habēt. Acus uocat:cū p se pisit.Spica trī aurificū ad usus.Si uero in area terit:cū stipula:palea: ut maiore in terraę ptēad pabula iumētoę.Milii & panici & sisamæ appludā uocāt purgamēta:alibi aliis noibus.Milio cāpania gaudet pcipue:pultēq; cādidā ex eo facit.Fit & panis pdulcis.Sarmataę quoq; gētes hac maxime pulte alunt:& cruda ēt farina eqno lacte:uel sanguine e cruris uenis admixto.Aethiopes nō aliā frugē q̄ milii hordeiq; nouere.Panico & galliæ qdā pcipue aqtania utit.Sed circūpadana italia addita faba:sine q̄ nihil cōficiūt.Pōticæ gētes nullū panico pferunt cibum.Cætero æstiua frumenta riguis magis etiam q̄ imbribus gaudent. Milium & panicum aquis minime:cum in folia exeunt. Vetant ea inter uites:arboresq; frugiferas seri:terrā emacrari hoc satu existimantes.

De fermentis: & panis faciendi ratione: & genera:& quando primum pistores Romæ: & de cribris: & alica. CA. XI.

Milii præcipuus ad fermēta usus e musto subacti in ānuū tps.Simile fit ex tritici ipsius furfuribo minutis & optimis:e musto albo triduo maturatoq; subactis:ac sole siccatis. Inde pastillos in pane faciendo dilutos:cum similagine seminis feruefaciunt: atq; ita farinæ miscēt:sic optimū panē fieri arbitrātes.Græci i binos semodios farinæ satis eē

De leguminibus.

Sequit natura leguminũ:inter q̃:maximus honos fabæ.Qui ppe ex q̃ teratus fit (nis.Lomẽtũ appellaẽ farina ea:aggrauaturq; põdus illa & oĩ legumie.Iã uero & p lo uenalis.Fabæ multiplex usus:oium q̃drupedũ gñi:pcipue hoi.Fruméto ẽt miscet apd plerasq; gẽtes:& maxie panico:solida:ac delicatius fracta.Qu in & prisco ritu fa bacia suæ religiõis diis i sacro ẽ: pualẽs pulmẽtarii cibo:& hebetare sensus existimata: insomnia quoq; facere.Ob hoc pythagorica sñia dãnata.Vel(ut alii tradidere)q̃m mortuoꝝ aiæ sunt in ea.Qua de cã parẽtãdo utiq; assumiẽ.Varro & ob hæc flaminẽ ea nõ uesci tradit:q̃m & in flore eius lr̃æ lugubres repiant.In eadẽ peculiaris religio.Nãq; fabã utiq; e frugibꝰ referre mos est:au spicii cã:q̃ iõ referina appellaẽ.Et auctiõibus eã adhiberi lucrosũ putãt.Sola certa frugũ ẽt exesa repleẽ crescẽte luna.Aqua marina alia ue salsa nõ pcoquiẽ.Seriẽ ante uergiliaꝝ occasum legumi nũ prima:ut aficedat hyemẽ.Vlrgilius p uer eã seri iubet circũpadanæ italiæ ritu.Sed maior ps malũt fabalia maturæ sationis:q̃ trimestrẽ fructũ eius.Nãq; siliquæ:cauleśq; gratissimi sunt pa bulo pecori.Aquas i flore maxie cõcupiscit:cũ uero defloruit:exiguas desiderat.Solũ in quo sa ta est lætificat stercoris uice.Ideo circa macedoniã:thessaliãq; cũ florere incepit:uertũt arua.Na sciẽ & sua spõte plerisq; in locis:sicut septẽtrionalis oceani insulis:q̃s ob id nr̃i fabarias appellãt. Itẽ in mauritania siluestris passim:sed pdura:& q̃ pcoqui nõ possit.Nasciẽ & in ægypto spinoso caule.Qua de cã crocodilli oculis timẽtes refugiũt.Longitudo scapo q̃ttuor cubitoꝝ est. Am plissima crassitudo digiti:octona genicula hẽt:moli calamo.Simile caput papaueri: colos roseo. In eo fabæ nõ supra tricenas.Folia ampla.Fructus ipse amarus & odore: sed radix per quã lauta:incolaꝝ cibis:cruda:& oĩno decocta.Harũdinũ radicibus similis.Nasciẽ & i syria ciliciaq; & in thorone chalcidis lacu.Ex leguminibus aũt nouẽbri serunẽ lens:& in græcia pisum. Lens amat solũ tẽue magis q̃ pigue:cælũ utiq; siccũ.Duo gña eius i ægypto:alteꝝ rotũdis: nigriusq; alteꝝ sua figura.V nde uario usu trãslatũ est in lẽticulas nomẽ.Inuenio apud auctores æq̃nimi tatẽ fieri uescẽtibus ea.Pisum in apricis seri debet:frigoꝝ impatiẽtissimũ.Iõ in italia & in auste riore cælo:nõ nisi uerno tpe:terra facili: ac soluta.Ciceris natura ẽ gigni cũ salsilagine : iõ solum urit.Nec nisi madefactũ pridie seri debet.Differẽtiæ plures:magnitudine:figura:colore:sapore. Est.n.arietino capiti simile:unde ita appellaẽ.Albũ:nigrũq; est:& colũbinũ:q̃d alii uenerũ uo cant:cãdidũ:rotũdũ:leue.Arietino minus:q̃d religio puigiliis adhibet . Est & cicercula minuti ciceris:inæq̃lis ãgulos hñs ueluti pisũ.Dulcissimũ ãt id:q̃d eruo similiũ:firmiusq; q̃d nigꝝ:& ruf fum:q̃ q̃d albũ.Siliquæ rotũdæ ciceri:cæterisq; leguminũ longæ:& ad figurã seminis latæ.Piso cilindraciæ.Fasioloꝝ cũ ipsis manduneẽ granis.Serere eos q̃ uelis terra licet: ab idibus octobris in Calẽ.nouẽbris.Legumina cũ maturescere cœperint rapienda sunt:q̃m cito exiliũt: latẽtq; cũ decidere sicut & lupinum.

uel refrina

uel cibus

De rapis:& napis amiterninis. CA. XIIII

Vãq prius dixisse cõueniat de rapis:in trãscursu eas attigere nr̃i:paulo diligẽtius græ ci:& ipi tñ iter hortẽlia.Si iustus ordo fiat:a frumẽto ptinus: aut certe faba dicẽdis: Quãdo alii pstãtior usus ab iis nõ est. Ante oĩa nãq; cũctis aĩalibus nascunẽ: nec in nouissimis.Satiãt ruris alitũ quoq; gña:magisq; si decoquanẽ aqua.Quadrupedes & frõde eaꝝ gaudẽt.Et hoi nõ minore rapacioꝝ suis horis gratia:q̃ cimaꝝ.Flaccidoꝝ quoq;:& i horreis enecatoꝝ:uel maiore:q̃ uirentiũ.Ipsa uero durãt & in sua terra seruata. Et post a passo pene ad alium prouentũ:famẽq; sentiri prohibẽt:a uino:atq; messe tertius hic transpadanis fru ctus.Terrã nõ morosẽ eligit:pene ubi nihil aliud seri possit.Nebulis:& pruinis: ac frigore ultro aluntur:amplitudine mirabili.Vidi.xl.libras excedẽtia.In cibis qdẽ nostris pluribus modis cõ mẽdanẽ:durãtq; ad alia sinapis acrimõia domita:ẽt coloribus picta:pter suũ:sex aliis:purpureo quoq;:neq; aliud i cibis tigui decet.Genera eoꝝ græci duo pria fecere:masculinũ fœminumq; & ea serẽdi mõ:ex eodẽ semine.Densiore.n.satu:masculescere:itẽ in terra difficili.Semẽ pstãtius quo subtilius.Spẽs uero oium tres.Aut.n.in latitudinẽ fundi:aut in rotũditatẽ globari. Tertiã speciẽ siluestrẽ appellauere:in longitudinẽ radice pcurrẽte:rhaphani similitudine:& folio angu loso scabroq;:succo acri.Qui circa messem exceptus:oculos purgat:medeturque caligini: admi xto lacte mulieꝝ.Frigore dulciora fieri existimantur & grandiora.Tepore in folia exeunt.Pal ma in nursino agro nascentibus. Taxatio in libras: sestertii singuli: & in penuria bini.Proxima in algido natis.Napi uero amiternini:quoq; eadem fere natura: gaudent æque frigidis.Serunẽ & ante Calen.martias:in iugero sextarii quattuor.Diligẽtiores qnto sulco napũ seri iubẽt:rapã

uel rapicio rum

Cima di Rapa

Masculo/femina

Napi

as pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari: internascētesq; herbas excludi. Id præstant in iugera modia uicena: imouendum ne adurat: terraq; protinus integi debet. Si sit humidū solum: herbosum ue uincitur: & desciscit in pratum. Ideo ptinus altitudine unciali her bis omnibus liberanda est: manu potius q̄ sarculo. Secatur incipiens florere: & quotiēs refloruit. Id sexies euenit per annos: cū minimum quater. In semen maturescere prohibendum est: quia pa bulum utilius est usq; ad trimatum. Verno seri debet: liberarique cæteris herbis: ad trimatum marris a solo radi. Itaq; reliquæ herbæ intereūt sine ipsius dāno: propter altitudinem radicum. Si euicerint herbæ: remedium unicum est: aratio: sæpius uertendo: donec omnes aliæ radices in tereant. Dari non ad satietatem debet: ne repellere sanguinem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose: ac postremo in puluerem inutilem extenuat. De cytiso: cui & ipsi principatus datur in pabulis: affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum oīum natura peragēda est: cu ius in parte de uitiis quoq; dicatur. uel in aruis uel in aris uel radicis uel replere sanguine

De uitiis frugū: & remediis: & qd ī quoq; terræ gn̄e debeat seri. CA. XVII.

Rimum oīum frumenti uitium auena est: & hordeum in eā degenerat: sicut ipsa fru menti fit instar. Quippe cum germaniæ populi edant eam: neq; alia pulte uiuāt. So li maxime cæliq; humore hoc euenit uitiū. Sequentem cām habet imbecillitas semi nis: cū diutius retentū est terra: prius q̄ erumpat. Eadem est ratio si cariosum fuit: cū sereret. Prima aūt statim eruptione agnoscitur: ex quo apparet in radice esse cām. Est & aliud ex uicino auenæ uitiū: cū amplitudine inchoata granum: sed nondum matura: priusq̄ roboret cor pus afflatu noxio cassum: & inane a spica euanescit quodā arbortiuo. Vēti aūt tribus tpibus no cent fruméto: & hordeo. In flore: aut ptinus cū defloruere: uel maturescere incipiētibus. Tūc.n. exinaniūt grana. Prioribus causis nasci phibent. Nocet & sol creber e nube. Nascuntur & uermi culi in radice: cū sementē imbribus secutis incluserit repentinus calor humorē. Gignunt & ī gra no: cū spicæ in pluuiis calor inferuescit. Est & cātharis dictus scarabeus paruus frumēta erodēs. Oīa ea aīalia cū cibo deficiunt. Oleū: pix: adeps cōtraria seminibus. Cauendūq; ne contacta eis tunc serant. Imber in herba uitilis tm̄. Florentibus aūt fruméto & hordeo nocet. Leguminibus innocuus: pterq̄ ciceri. Maturescentia frumēta imbre læduntur: & hordeū magis. Nascit & herba alba: panico similis: occupās arua: pecori quoq; mortifera. Nā loliū: & tribulū & carduū: lappāq; nō minus q̄ rubum: inter frugū morbos potius q̄ inter ipsius terræ pestes numerauerim. Cæle ste frugum: uinearūq; malū nullo minus noxiū est rubigo. Frequētissima hæc in roscido tractu: conuallibusq;: ac perflatum non habentibus. E diuerso carent ea uentosa: & excelsa. Inter uitia se getum & luxuria est: cum onerata fertilitate procumbūt. Cōmune autem omnium satorum ui tium urica: etiam ciceris: cum salsilaginem eius abluendo imber dulcius id facit. Est herba quæ cicer enecat: & eruum circūligando se: uocatur orobanche. Triticum simili modo herba. Hor deum festuca quæ uocatur ægilops. Lentem herba securidaca: quam græci a similitudine pele cinon uocant. Et hæ quidem complexu necant. Circa philippos autem ateramnum nominant in pingui solo herbam: qua faba necat: ea non nunq̄ in macro: cum udam quidam uentus affla uerit. Eræ granum minimum est in cortice aculeato. Cum est in pane: celerrime uertigines facit. Aiuntque in asia & græcia balneatores: cum uelint turbam pellere: carbonibus id semen inijce re. Nascitur & phalangius in eruo bestiola aranei generis: si hyems aquosa fit. Limaces nascuntur in uitia: aliquando e terra cochleæ minutæ mirum immodum erodēres eam. Et morbi quidē hi sunt. Remedia eorum: quæcūq; pertinent ad herbas: in sarculo: & cū semē iactat cinere. Quæ uero in semine & circa radicē consistūt: pcedente cura cauent. Vino autem semina perfusa mi nus ægrotare existimant. Virgilius nitro & amurca perfundi iubet fabā: sic etiā grandescere p mittit. Quidam uero si triduo ante satum urina & aqua macereat: pcipue adolescere putāt. Ter quidem sartam modiū fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semina cupssi foliis tusis si mi sceantur: non esse uermiculis obnoxia: nec si interlunio serantur. Multi ad milii remedia: rubetā noctu aruo circunferri iubent: priusq̄ sarriatur: defodiq; in medio inclusam uase fictili. Ita nec passerem nec uermem nocere: sed eruēdam priusq̄ metatur: alioquin amarum fieri. Quin & ar mo talpæ cōtacta semina uberiora esse. Democritus succo herbæ quæ appellatur aizoō in tegu lis nascens tabulisessum latine sedum: aut digitellum medicata seri iubet omnia semina. Vulgo uero si dulcedo noceat: & uermes radicibus inhæreāt: remedium est amurca pu ra: ac sine sale spargere: deinde sarrire. Si in articulum seges ire cœperit: runcare: ne herbæ uincāt. Pestem a milio: atque panico: sturnorū passerū ue agmina scio abigi herba: cuius nomen est igno

uel alia Frugū mors: uel q̄ rubi go Vrtica uel securi cula Limaces et erucæ Virg

tum: i quattuor angulis segetis de fossa: mitũ dictu: ut omnino nulla auis intret. Mures abigunt cinere mustellæ: uel felis diluto: & semine sparso: uel decoctarũ aqua. Sed redolet uirus animali um eo[rum] etiam in pane. Ob id felle bubulo semina attingi utilius putant. Rubigo quidem maxima segetũ pestis: lauri ramis in aruo defixis: trãsit in ea[rum] folia ex aruis. Luxuria segetum castigat dente pecoris in herba duntaxat: & depastæ quidem uel sæpius nullã in spica iniuriam sentiũt. Retonsarum uero etiam semel omnino: certum est granum longius fieri: sed inane cassum[que] ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant: tertio depascunt: Alioquin folia tantum fierent: Sic quo[que] cum quintodecimo fœnore messes reddit exilitas soli. Verum diligentioribus cũ centesimo quinquagesimo. Ne[que] est cura difficilis. Quã diutissime aquari gaudet: ut præpinguis & densa ubertas diluatur. Limum autem non inuehunt euphrates: tigris[que]: sicut in ægypto nilus. Nec terra ipsa herbas gignit. Vbertatis tamen tantæ sunt: ut sequente anno: spõte restibilis fiat seges: impressis uestigio seminibus. Quæ tanta soli differẽtia ammonet terræ genera in fruges describeres. Igitur Catonis hæc sentẽtia est. In agro crasso & læto frumentũ seri. Si uero nebulosus fit: idem: rhaphanum: milium: panicum i frigido & aquoso prius serendum: postea in calido. In solo autem rubricoso: uel pullo: uel sarenoso: si non sit aquosum: lupinum. In cretoso & rubricoso & aquosiore agro: adoreum. In sicco & non herboso: nec umbroso triticum. In solo ualido fabã. Viciã uero: [quam] minime aquoso herbido[que]. Siliginem & triticum in aperto loco edito: q[uod] sole [quam] diutissime torreatur. Lentem in fruteto: & rubricoso: qui non sit herbidus. Hordeum in nouali: & in agro quod restibile possit fieri: trimeste: ubi sementem maturam facere non possit: & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sentẽtia. Serenda esse ea in tenuiore terra: quæ nõ multo indigent succo: ut cytisus & cicer: exceptis leguminibus quæ ueluntur e terra: non subsecantur. Vnde & legumina appellata: quia ita leguntur. In pingui autem quæ cibi sunt maioris: ut olus: triticum: siligo: linum. Sic ergo tenue solum hordeo dabitur: Minus enim alimẽti radix poscit. Leuior terra: densior[que] tritico. In loco humili far: adoreum potius: [quam] triticum seretur. Temperato & triticum & hordeum. Colles robustius: sed minus reddũt triticum. Far: & siligo: & cretosum: & uliginosum solum fortiuntur.

De prodigiis frugũ: & arandi disciplina: & uome[rum] generibus. CA. XVIII.

Est & in frugibus ostẽtũ. Semel (quod equidem inuenerim) accidit. P. Elio. Gn. Cornelio coss. quo anno superatus est Hannibal. In arboribus enim tunc nata produnt frumenta. Et quoniam de frugum terræ[que] generibus abunde diximus: nunc de arandi ratiõe dicemus: ante omnia ægypti fœlicitate cõmemorata. Nilus ibi coloni uice fungens euagari incipit (ut diximus) a solstitio: aut noua luna: ac primo lente: deinde uehementius: [quam]diu in leone sol est. Mox pigrescit: in uirginem trãsgressio: at[que] in libra residet. Si. xii. cubitos nõ excess[er]it: fames certa est: Nec minus si. xvi. exuperauerit. Tanto enim tardius decedit: quanto abundãtius creuit: & semẽtem arcet. Vulgo credebatur ab eius decessu serere solitos: mox sues impellere uestigiis semina deprimentes: & in madido solo credo antiquitus factitatum. Nunc quoque non multo grauiore opera: sed tamen inarari certum est: abiecta prius semina in limo digressi amnis: hoc est nouẽbri mense incipiente. postea pauci runcãt: quod botanismon uocãt. Reliqua pars: non nisi cum falce arua uisit pauloante Calen. aprilis. Peragitur autem messis mẽse maio: stipula nunquam cubitali. Quippe sabulum subest: granumque limo tantum continetur. Excellentius in thebaidis regionibus frumentum: quam palustribus ægyptus. Similis ratio: sed fœlicitas maior: babyloniæ: seleuciæ euphrate: atque tigri restagnantibus: quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Syria quo[que] tenui sulco arat: cum multifariam in italia octoni boues ad singulos uomeres anhelent. In omni quidem parte culturæ: sed in hac quidem maxime ualet oraculum illud. Quid quæque regio patiatur. Vomerum plura genera. Culter uocatur prædensam prius: quam præscindatur: terram secans: futuris[que] sulcis uestigia præscribens incisuris: quas resupinus in arando mordeat uomer. Alterum genus est uulgare rostratum uectis: Tertium: in solo facili: nec toto porrectum dentali: sed exigua cuspide: in rostro latior. Hæc quarto generi: sed exacutior in mucronem fastigata: eodemque gladio scindens solum: & acie laterum radices herbarum secans: non pridem inuentum in rhetia. Galliæ uero duas addiderunt rotulas: quod genus uocant plãmorati. Cuspis effigiem palæ habet. Serunt ita non nisi culta terra: & fere noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semẽ [pro]tinus inciciunt. Crates[que] dẽtatas suptrahũt. Nec sarrienda sunt hoc modo sata: sed porcellis binis ternis[que] sic arant. Vno iugo boum censeri anno: facilis soli quadragena iugera: difficilis tricena: iustum est.

uel excutit

uel fastigiata

uel plaumorati

uel [pro]ellis

uel [pro]fellis

De temporibus arandi:& iunctione boum. CA. XIX.

N arando magnopere seruandū est Catonis oraculum. Quid est primū? Agrū bene colere. Quid secundum? Bene arare. Quid tertiū? stercorare. Sulco ne ares. Tēpestiue ares. Tepidioribus locis a bruma proscindi arua oportet: at frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius sicca regione q̄ humida: Matu rius densa terra q̄ soluta: pingui q̄ macra. Vbi siccæ & graues æstates: terra cretosa: aut gracilis: Vtilius inter solstitiū & autūni æquinoctium aratur. Vbi leues æstus frequētes imbres pingue: herbosūq; solū: ibi melius caloribꝰ. Altum & graue solū: ēt hyeme moueri placet. Tenue ualde & aridū pauloante sationis tēpꝰ. Sunt & hic suæ lēges. Lutosam terram ne tangito. Vi oī arato. Prius q̄ ares: ꝓscindito. Hoc utilitatem habet: q; in uerso cespite herbaꝝ radices necantur. Quidā utiq; ab æquinoctio uerno ꝓscindi uolunt: quodq; uere semel aratū est: a temporis argumento: uerum actum uocat. Hoc in nouali atque requieto necessarium est. Nouale est: quod alternis annis seritur. Araturos boues q̄ arctissime iungi oportet: ut capitibus sublatis arent. Sic minime colla contundunt. Si inter arbores uitesq; aretur: fiscellis capistrari: ne germinū tenera præcerpant. Securiculam infitiuam pendere: q̄ intercidantur radices. Hoc melius: q̄ conuelli aratro: bouesq; laborari. In arando uersū peragi: nec strigare in actu spiritus. Iustum est proscindi sulco dodrātali: ugeꝝ uno die: iterari sesquiugeꝝ: si sit facilitas soli. Si minus proscindi semissem: iterari assem. Quando & animalium labori natura leges statuit. Omne arouum rectis sulcis: mox & obliquis subigi debet. In collibus: transuerso tātum monte aratur: sed mō in superiora: modo in inferiora rostrante uomere. Tantūq; est laboris hoī: ut etiam boum uice fungatur. Certe sine hoc animali montanæ gētes sarculis arant. Arator nisi incuruus: præuaricatur. Inde translatum hoc crimen in forum. Ibi itaq; caueat: ubi inuentū est. Purget uomerem subinde stimulus cuspidatus rulla. Scamna inter duos sulcos cruda ne relinquantur: glebæ ne exultent. Male aratur aruum: quod satis frugibus occandum est. Id demū recte subactum erit: ubi non intelliget utro uomer ierit. In usu est: & collicias interpone re: si ita locus poscat: ampliore sulco: quæ in fossas aquam deducant.

uel sæpius
uel rallo
uel cruda
ul' frugalis
ul' uomeri
erit

De occādo: & quodā arationis gn̄e: & iteratione: & refectiōe. CA. XX.

Ratione per transuersum iterata: occatio sequitur: ubi res poscit: crate uel rastro: & sato semine: iteratio. Hoc quoq; ubi consuetudo patit crate dentata: uel tabula aratro adnexa: qđ uocāt lirare: operiētes semia. Vnde primū appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimatur uoluisse: cū dixit optimā esse segetē: q bis solē bis frigora sensisset. Spissius solum sicut plerūq; in italia quinto sulco seri melius est: in thuscis uero nono. At fabam: & uiciam non proscisso serere sine dāno: compēdiū operæ est. Nō omittemus unā etiamnum arandi ratione: in transpadana italia bellorum iniuria excogitatam. Salassi cum subiectos alpibus depopularētur agros: panicum miliūq; iam excrescēs tentauere. Postq̄ respuebat natura inararunt. At illæ messes duplicatæ docuere: quod nunc uocant artrare: idest aratrare (ut credo) tūc dictum. Hoc fit uel incipiēte culmo: uel tum si iā aut bina ternaue emiserit folia. Nec recens subtrahemus exēplum. In treuerico agro tertio ante hūc annum compertum. Nam cum hyeme prægellida captæ segetes essent: resēuerūt: resarriētes campos mense martio: uberrimasq; messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

uel colligat

De cultura terræ. CA. XXI.

Iliginem: far: triticum: semen: hordeum occato: sarrito: runcato: quibus dictū erit diebus. Singulæ operæ cuiusq; generi in iugero sufficiēt. Sarculatio induratam hyberno rigor soli tristitiam laxat tēporibus uernis: nouosq; soles admittit. Qui sarriet: caueat ne frumēti radices suffodiat. Triticū: hordeū: semē: fabam bis sarrit: melius. Rūcatio cum seges in articulo est: euulsis inutilibus herbis frugum radicem uindicat: segetēq; discernit a cespite. Leguminū cicer eadē: quæ far desiderat. Faba rūcari nō gestit: quoniam euincit herbas. Lupinū runcat trū. Miliū panicū occatur: & sarritur: nō iteratur: nō rūcat: siclia: & faseoli occantur trū. Sunt genera terræ: quaꝝ ubertas pectinari segetē in herba cogat. Cratis & hoc genus dētatis stilis ferreis. Eademq; nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt: sarculo iterum excitari necessarium. At in bactris: africa cyrene: oīa hæc superflua: Quæ fecit indulgentia cæli: & a semente nō nisi nonis mensibus in areā redeūt: quia siccitas coercet herbas: fruges nocturno tactus rore nutriens. Virgilius alternis cessare arua suadet: & hoc (si patiātur ruris spatia) utilissimū ꝓculdubio ē. Quod si neget conditio: far serendū: unde lupinū: aut uitia: aut faba sublata sint: & quæ terrā faciāt lætiorē. In primisq; & hoc notandū: quædā propter alia seri obiter: sed paꝝ prod

nire priori diximus uolumine:ne eadē sæpius dicātur.Plurimum enim refert soli cuiusq; ratio.
Exēpla diuersaꝝ:& de summa fertilitate:& bifera uite:& aquaꝝ diff erentia. CA. XXII.

C luitas africæ in me[illegible]s sita harenis:syrtis petentibus leptin:quæ magna uocat̄.Taca-
pe fœlici super oē [illegible]raculū riguo solo:ternis fere mili bus paſ.in oēm partē.Fōs abū
dat largus quidā:[illegible] certis horaꝝ spatiis dispensatus inter incolas. Palmæ ibi ꝑgrādi
subdit̄ olea:huic ficus:fico punica:illi uitis:sub uite serit̄ frumentū:mox legumē:de-
mū olus:oīa eodē anno:oīaq; aliena umbra alunt̄.Quaterna cubita eius soli in quadratum:nec
ut a porrectis metiant̄ digitis:sed in pugnū cōtractis:quaternis denariis uenundant̄.Sup oīa est:
uel pereāt biferā uitem bis anno uindemiare.Et nisi multiplici partu exinaniat̄ ubertas:pereant luxuria sin
guli fructus.Nunc uero toto anno metit̄ aliqd.Cōstatq; fertilitati nō occurrere hoīes. Aquarū
quoq; dr̄ia magna riguis est.In narbonensi ꝓuincia nobilis fons orge noīe ē.In eo herbæ nascūt̄
in tm̄ expetitæ bubus:ut mersis capitibus totis eas quærāt uiribus.Sed illas in aqua nascētes:cer
tum est nō nisi imbribus ali.Ergo quisq; suā terrā aquamq; nouerit.

De qualitate terræ:& stercoratione. CA: XXIII:

S I fuerit illa terra quā appellauimus tenerā:poterit sublato hordeo:miliū seri:eo cōdi-
to rhaphanus:iis sublatis hordeū:uel triticū:sicut in cāpania.Satisq; talis terra arat̄:cū
serit̄.Alius ordo:ut ubi adoreū fuerit: cesset quattuor mensibus hybernis:& uernam
fabam recipiat:aut antehyemalem:ne cesset.Necnon minus pinguis alternari potest
25 ita:si frumen to sublato legumen tertio seratur.Gracilior & in annum tertium cesset.Frumentū
quidā seri uetant:nisi in ea:quæ proximo anno quieuerit.Maximā huius loci partē stercoratiōis
obtinet rō:de qua & priore diximus uolumīe.Hoc tm̄ unū in cōfesso ē:nisi stercorato seri non
27 oportere:quāq̄ & hic leges sint ꝓpriæ.Miliū:panicum:rapa:napus nisi i stercoratione nō serant̄.
Non stercorato frumētum:potius q̄ hordeum serito.Item in noualibus tametsi in illis fabā seri
28 nolunt:eandē ubicūq; q̄ recentissime stercorato solo:Autumno aliquid saturus septembri mēse
fimum inaret post imbrem.Vtiq; si uerno erit saturus:ꝑ hyemē fimū disponat.Iustum est uehes
xviii.iugero tribui.Dispergere autē prius q̄ arescat:aut iactato semine.Si hæc omissa sit stercora-
tio:sequens est prius q̄ serat:ante puluerē.Quod ut hanc quoq; curam determinemus:iustum ē
singulas uehes fimi denario ire:in singulas pecudes minores:in maiores denas:nisi hic male sub-
strauisse pecori colonum appareat.Sunt qui optime stercorari putēt sub diuo retibus inclusa pe
corum mālsione.Ager si nō stercorat̄:alget.Si nimium stercoratus est:aduritur. Satiusq; est id sæ
pe:q̄ supramodū facere.Quo calidius solum est:eo minus addi stercoris:ratio est.

De bonitate seminum:& disciplina seminandi:& quantum ex quoq; genere frumenti in iuge-
ro serendum:& temporibus serendi. CA. XXIIII.

44 S Emen optimū anniculū:bimū deterius:trimū pessimū:ultra sterile.Et in imo oīum
definita gn̄e rō est:Quod in ima areæ subsedit:ad semē reseruādum est.Id.n.optimū
qm̄ grauissimū.Neq; alio mō utilius dispergit̄.Quæ spica ꝑ interualla semia habebit:
abiiciet̄.Optimū ē granū:quod rubet:& dētibus fractū eundē hēt colorē. Deterius:
cui plus intus albi est.Certū terras alias plus semis recipere:alias minus.Religiosūq; inde primū
colonis auguriū:cū auidius accipiat esurire credit̄:& comesse semē.Satōnē locis humidis celeri-
47 us fieri rō est.ne semē imbre putrescat.Siccis serius:ut pluuiæ sequantur:ne diu iacēs atq; nō con
cipiens euanescat.Itēq; festinata satione densum spargi semē:quia tarde concipiat:serotina rarū:
quia densitate nimia necet̄.Artis quoq; cuiusdā est æqualiter spargere.Manus utiq; cōgruere de
48 bet cū gradu:semperq; cū dextro pede.Fit quoque quorundā occulta rōe:ꝙ sors genialis atque
fœcūda est.Nō transferēdū est ex frigidis locis semē in calida:neque ex præcocibus in serotina:
nihilque in cōtrariū ꝑripere quadā falsa diligētia.Serere in iugero tēperati soli:iustum est tritici:
49 aut siliginis modios.v.farris:aut seminis:quod frumenti genus ita appellamus.x. hordei.vi.fabæ
quintā partē amplius: q̄ tritici. Viciæ .xii.Ciceris & cicerculæ:& pisi.iii.Lupini.x. Lentis.iii. Sed
50 hanc cum fimo arido seri uolūt.Erui.vi.Siciliæ.vi.fasiologꝫ.iiii.pabuli.xx.milii panici sextarios
quattuor.Pingui solo plus:gracili minus. Est & alia distinctio.In denso aut cretoso:aut uligino-
so solo tritici:aut siliginis modios .vi.In soluta terra:& nuda:& sicca:& læta quattuor.Macies enī
soli maior:nisi raꝝ culmū habeat:spicam minutam facit:& inanē.Pinguia arua ex una seminis ra
dice:fruticem numerosum fundūt:dēsamque segetē e raro semine emittūt.Ergo inter quattuor
& sex modios:pro natura soli:alii qnque non minus seri:pluresue ꝑcipiunt.Itē in consito:aut cli
uoso:aut macro.Huc pertinet oraculū illud magnopere custodiēdū:segetē ne defruges. Adiecit

his Accius in praxidico:ut sererẽt:cũ luna esset in ariete:geminis:leõe:libra:aquario. Zoroastres sole.xii.partes scorpionis transgresso:cum luna esset in tauro. Sequitur hunc dilata:& maxima indigens cura:de tẽpore fruges serẽdi quæstio:magnaq; ex parte ratione sydeꝝ cõnexa. Quã obrẽ sentẽtias oium in primis ad id pertinẽtes exponemus. Hesiodus:qui priceps oium de agricultura præcepit:unũ tempus serẽdi tradidit:ad uergiliarum occasum:scribebat enim in boeotia helladis:ubi ita seri diximus. Inter diligentissimos conuenit:ut in alitũ quadrupedũq; genitura:esse quosdã ad cõceptũ ipetus terræ. Hos græci ita definiũt:cum sit calida & humida. Virgilius triticum & far ad uergiliaꝝ occasum seri iubet:hordeũ inter æquinoctiũ autũni & brumã. Vitiam uero:fasiolos:& lentẽ boote occidẽte. Quo fit:ut horum sydeꝝ:aliorũq; exortus:& occasus dirigendi sint in suos dies. Sunt qui & ante uergiliaꝝ occasum seri iubeãt:duntaxat in arida terra:calidisq; prouintiis. Custodiri.n. semẽ:corrumpente humore:& a proximo imbre uno die erumpere. Alii statim ab occasu uergiliaꝝ sequi imbres a septimo fere die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumni:in calidis serius:ne ante hyemẽ luxurient. Inter oẽs aũt cõuenit: circa brumam serendũ non esse magno argumento:qm̃ hyberna semina cũ ante brumam sata sint: septimo die erumpãt:si post brumã:uix.xl. Sunt qui properẽt:atq; ita pnũciẽt:festinatã semẽtem sæpe decipere:serotinã semper. E contrario alii uel uere potius serendũ:q̃ male in autũno. Atq; ubi fuerit necesse inter fauonium & uernũ æquinoctium. Quidã omissa cælesti cura:ut inutili tẽporibus definiũt. Vere linũ:& auena:& papauer:atq; uti nũc etiã transpadani seruant:usq; in quinquatribus fabam. Siliginem nouẽbri mense:far septẽbri extremo:usq; in idus octobris. Alii post hunc diẽ in Kalẽ.nouẽbris. ita his nulla naturæ cura est:illis nimia. Et ideo cæca subtilitas: cũ res inter rusticos geratur litterarũque expertes nõ mõ sydeꝝ. Et cõfitendũ est cælo maxime constare ea. Quippe Virgilio iubẽte prædisci uentos ante oia:ac sydeꝝ mores. Neque aliter q̃ nauigantibus seruari. Spes ardua & immẽsa:misceri posse cælestem diuinitatem imperitiæ. Sed contemplanda tamẽ grandi uitæ emolumento. Prius tamen syderalis difficultas:quam sensere ẽt periti:subiciẽda contemplationi est. Quo deinde lætior mens discedat a cælo:& facta sentiat:quæ futura ꝓnosci non possunt.

Digestio sydeꝝ in noctes & dies. CA.XXV.

Rimũ omniũ dieꝝ ipsoꝝ anni:solisque motus:prope inexplicabilis rõ ẽ. Ad.ccclxvi. adiciunt etiamnũ intercalarios diei noctisque quadrantes. Ita fit ut tradi nõ possint certa syderum tpa. Accedit cõfessa reꝝ obscuritas:nunc ꝓcurrẽte:nec paucis diebus: tẽpestatum significatiõe:quod prochemasin græci uocant:nunc post ueniente:quod epichemasin. Et plerũque alias citius:alias tardius cæli effectu ad terram deciduo. Vnde uulgo: serenitate reddita:confectũ sydus audimus. Præterea cũ omnia hæc statis syderibus:cæloque affixis constẽt:interueniunt motus stellaꝝ grandines:imbres:& ipsi non leui effectu ut docuimus turbantque conceptæ spei ordinem. Idque ne nobis tantũ putemus accidere:& reliqua fallit animalia:sagaciora circa hoc:ut uita eoꝝ cõstet:æstiuasque alites ꝓpostere:aut ꝓpropere rigore:nec ante hybernos æstus. Ideo Virgilius errantiũ quoque sydeꝝ rõnem ediscendã ꝑcepit:ammonẽs obseruandũ frigidæ Saturni stellæ transitũ. Sunt qui certissimũ ueris indiciũ arbitrẽtur ob infirmitatẽ animalis:papilionis prouẽtũ. Ideo ipso anno cũ commẽtaremur hæc.notatũ est:prouẽtũ eoꝝ ter repetito frigore extinctũ:aduenasque uolucres ad.vi.Kalẽ.februarii spem ueris attulisse: mox sæuissima hyeme conflictatas. Res anceps:primũ omnium a cælo peti legẽ. Deinde eam argumẽtis esse quærendam. Super omnia est mundi conuexitas:terrarumque globi differentia:eodem sydere alio tẽpore aliis aperiẽte se gentibus. Quo fit:ut causa eius non iisdẽ diebus ubique ualeat. Addidere difficultatẽ & auctores:diuersis in locis obseruando:mox etiam in iisdẽ diuersa prodẽdo. Tres autẽ fuere sectæ:chaldæa:ægyptia:græca. His addit apud nos quartam Cæsar dictator:annos ad solis cursum redigẽs singulos:Sosigene perito sciẽtiæ eius adhibito. Et ea ipsa ratio postea cõperto errore;correcta est. Ita ut.xii.annis continuis nõ intercalaret:quia cœperat sydera annus morari:qui prius antecedebat. Et Sosigenes ipse tribus commẽtationibus(quãq̃ diligẽtior esset cæteris)non cessauit tamen addubitare ipse semet corrigendo. Auctores prodidere ea:quæ prætexuimus uolumini huic:raro illius sentẽtia cum alio cõgruẽte. Minus hoc in reliqs mirum:quos diuersi excusauere tractus. Eorum qui in eadem regione dissidere unam discordiam ponemus:exempli gratia. Occasum uergiliarum matutinum Hesiodus(nam huius quoque nomie extat astrologia) tradidit fieri:cum æquinoctium autumni conficeretur. Thales.xxy.die ab æquinoctio: Anaximander.xxix. Eudemon.xlviii. Nos sequemur obseruationem Cæsaris:maximeque hæc erit italiæ rõ. Dicemus tñ & aliorum placita. Id quoniam non unius terræ: sed to-

tius naturæ interpretes sumus:nõ auctoribus positis:id enim uerbosum est: sed regionibus:ut le
gentes tñ meminerint:breuitatis gratia.Cum artica noiata fuerit simul intelligere cycladas insu
las.Cum macedonia magnesiam:thraciam.Cú ægyptus phœnicé:cyprú:ciliciá.Cú boetia locri
dem:phocidé:& finitimos semper tractus.Cú hellespontus:chersonnesum:& cõtinétia usq; atho
monté.Cú ionia:asiá:& insulas asiæ.Cú pelopõnesus:achaiam:& ad hesperum iacentes terras.Chal
dæi:assyriam & babyloniam demonstrabunt.Africá hispaniam:galias sileri nõ erit mirum. Nemo
enim obseruauit in iis:qui syderum proderet exortus.non tñ difficili ratiõe dinoscentur in illis quo
q; terris digestione circulorum:quá in sexto uolumie fecimus:qua cognitio cæli non gétiú mõ:ue
rum urbiú quoq; singularum intelligitur:nota ex iis terris quas noiauimus:sumpta cõuexitate circu
li prinéris ad q̃s quisq; qret:& terras ad earum syderum exortus:p oium circulorum pares umbras.In
dicádú & illud tépestates ipsas ardores suos habere qdrinis ánis.Et easdé nõ magna dfia reuer
ti rõne solis:octonis uero augeri easdem:cétesima reuoluéte se luna.Oís aút ratio obseruata est
tribus modis:exortu syderum:occasuq;:& ipsorum temporum cardinibus.Exortus occasusq; binis mo
dis intelliguntur.Aut enim aduentu solis occultantur stellæ:& conspici desinunt:aut eiusdé ab
scessu proferút se in emersum.Hoc melius:q̃ exortum cõsuetudo dixisset: & illud occultationé
potius q̃ occasum.Alio modo quo die incipiunt apparere:uel desinunt oriente sole:uel occiden
te:matutini uespertiniue cognominati:prout alterutris eorum mane uel crepusculo contingit.
Dodrantes horarum:cum minimum:interualla ea desiderát ante solis ortum:uel post occasum:
ut aspici possint. Præterea bis quædam exoriútur:& occidunt.Omnisq; sermo de his est stellis:
quas adhærere cælo diximus.Cardo téporum:quadripartita anni distinctione cõstat.Per incre
menta lucis augetur hoc a bruma:& æquatur noctibus:uerno æquinoctio in diebus.xc.tribus ho
ris Deinde superat noctes ad solstitium diebus.xciiii.horis.xii.usq; ad æquinoctium autúni. Et
cum æquata die procedit ex eo ad brumá diebus.lxxxix.horis tribus Horæ nunc in omni acces
sione æquinoctiales:non cuiuscúq; diei significantur:omnesq; eæ differentiæ fiunt in octauis p
tibus singulorum.Bruma capricorni ad octauo Calen.ianuarii fere. Aequinoctiú uernum: arietis:
Solstitiú:cancri:Alterumq; æquinoctiú libræ.Qui & ipsi dies raro nõ aliquos tépestatum signi
ficatus hñt.Rursus hi cardines singulis etiamnum articulis téporum diuidunt:p media oés dierum
spacia Quoniam inter solstitiú & æquinoctiú autumni:fidiculæ occasus qui autumnum inchoat
dies.xlvi.At ab æquinoctio eo ad brumá uergiliarum matutinus occasus hyemé:dies.xliii.inter bru
má & æquinoctiú dies.xlv.Flatus fauonii uernú tépus. Ab æqnoctio uerno initiú æstatis dies:
xlviii uergiliarum exortus matutinus.Nos incipiemus a seméribus frumenti: hoc est uergiliarum
occasu matutino.Nec deinde paruorum syderum mentione:concidenda ratio est:& difficultas
rerum augenda:cum sydus uehemens orionis iisdem diebus longo decedat spacio. Sementibus
tpa plerumq; præsumunt:& ab.xi.die autúnalis æquinoctii fruges serunt:adueniente coronæ exor
tu cõtinuis diebus certo ppe imbrium promissu.Xonophon nõ ante q̃ deus signú dederit. Hoc
Cicero nouembris imbre fieri interpretatus est:cú sit uera rõ nõ prius serendi:q̃ folia cœperint
decidere.Hoc ipso uergiliarum occasu fieri putant.Aliqui ad.iii.idus nouébris:ut diximus seruát:
quoniá id sydus ét uestis institoris est:& est in cælo notatu facillimú.Ergo ex occasu eius de hye
me augurantur:quibus est cura negociatoris insidiádi auaritiæ.Nubilo occasu pluuiosam hyemé
denunciat:statimque augent lacernarum precia.Sereno asperam:& reliquarum uestium accédunt:
Sed ille indocilis cæli agricola hoc signum habeat inter suos uepres:humumque suam aspiciés:
cum folia uiderit decidua.Sic indicatur anni temperies:alibi tardius:alibi maturius.Ita enim senti
tur:ut cæli locique efficit natura.idque in hac rõne præcellit: quod eadem & in mundo publica
ést:& unicuique loco peculiaris. Miretur hoc qui non meminerit ipso brumali die pulegium in
carnarius florere:adeo nihil esse occultum natura uoluit.Et serendi igitur hoc signú dedit.Hæc
est uera interpretatio argumentú naturæ secum afferens.Quippe se & terra peti suadet: pmittit
que quandam stercoris uicem:& contra rigores terrarum:satusque operiri a se núciat: & monet fe
stinari. Varro in fabæ utique satu:hanc obseruationem custodiri præcipit.Alii plena luna sereni
dá.Lété uero a.xxv.ad.xxx. Vitiam quoque eusdé lunæ diebus.Ita demum sine limacibus fore.
Quidam pabuli causa sic seri iubent:seminis autem uere.Est & alia manifestior ratio:mirabilior
naturæ prouidentia.In qua Ciceronis sententiam ipsius uerbis subsignabimus.

Iam uero semper uiridis: semperque grauata
Lentiscus triplici solita est grandescere fœtu.
Ter fruges fondens:tria tempora monstrat arandi.

ul. Seruant q; id sydus etiá uestis institores uel. qm̃ id sydus ét uestis institutor: est, uel coronarus

Ex his unum hoc erit idem & lino:& papaueri serẽdo.Cato de papauere ita tradit.Virgas & sarmẽta:quæ tibi in satione superant:in segete comburito.Vbi eas combusseris:ibi papauer serito siluestre:quod in miro usu est melle decoctum ad faucium remedia. Visq; somnifera etiã satiuo. Et hactenus de hyberna semente.

Replicatio totius culturæ:& qd quoq; mense in agro fieri oporteat. CA.XXVI.

VErum ut pariter ois culturæ:quoddã breuiariũ peragat:eodẽ tpe cõuenit & arbores stercorare:accumulare itẽ uineas.Sufficit i iugerũ opa:& ubi patietur loci rõ: arbusta uel iugero ac uineas putare:seminariis solũ bipalio pparare:foueas aperire:aquã de agro pellere: torcular lauare:& recõdere.A Calẽ.nouẽbris gallinis oua suppõere nolito:donec bruma cõficiat.In eũ diẽ terna dena subiicito æstate tota:hyeme pauciora:nõ tamẽ ĩfra nouena.Democritos talẽ futurã hyemem arbitrat:qualis fuerit brumæ dies:& circa eũ terni: item solstitio æstatẽ.Circa brumã pleriq; bisseptẽ halcyonũ foetura uẽtorũ qetẽ mollius cælũ:sed & in his & ĩ aliis oĩbus ex euentu significationũ intelligi sydera debebũt:nõ ad dies utiq; pfinitos spectari tẽpestatum uadimonia.Per brumam uitem ne colito.Vina tum defæcari:etiam diffundi Higinus suadet a cõfecta ea septimo die:utiq; si septima luna competat.Cerasa circa brumam seri. Bubus glandem tunc aspergi conuenit in iuga singula modios.Largior ualitudinem infestat:& quocunq; tempore detur si minus.xxx.diebus continuis data sit:narrãt uerna scabie poenitere.Materiei cædendæ tẽpus hoc dedimus.Reliqua opera nocturna maxie uirgilia cõstant:cum sint noctes tanto ampliores.Qualos:crates:fiscinas texere:Faces incidere.Ridicas præparare interdiu.xxx. palos.lx.In lucubratione uespertina ridicas.v.palos.x.Totidẽ antelucano.A bruma in fauonium Cæsari nobilia sydera significant.iii.Calen.ianuarii matutino:canis occidẽs. Quo die atticæ finitimis regiõibus aquila uesperi occidere traditur.Pridie nonas ianuarii Cæsari delphinus matutino exoritur:& postero die fidicula.Quo ægypto sagitta uesperi occidit.itẽ ad.vi.idus ianuarii eiusdem delphini uespertino occasu:continui dies hyemãt italiæ:& cum sol in aquarium sentiatur transire:quod fere.xvi.Calen.februarii euenit.viii.Calen.stella regia appellata Tuberoni:in pectore leonis occidit matutino.Et pridie nonas februarii:fidicula uesperi.Huius temporis nouissimis diebus:ubicunq; patietur cæli ratio:terram ad rosarum:& uineæ satum uertere bipalio oportet.Iugero operæ.lx.sufficiũt.Fossas purgare:aut nouas facere.Antelucanis ferramẽta acuere:manubria aptare.Dolia quassa sarcire:ipsorumq; lanas scabẽdo purgare:aut nouas facere.Antelucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæsari significat.xvii.Calẽ. Martii triduum uarie. Et.viii.Calen.hirundinis uisu:& postero die arcturi exortu uespertio.Item.iii.nonas Martii Cæsar cancri exortu id fieri obseruauit.Maior pars auctorum uindemitoris emersu.viii.idus aquilonii piscis exortu:& postero die orionis.In attica miluũ apparere obseruatur.Cæsar & idus martias ferales sibi annotauit scorpionis occasu.xv.uero Calen.aprilis italiæ miluum ostẽdit.xi.Calend.equum occidere matutino.Hoc interuallum temporis uegetissimum agricolis: maximeq; operosum est. In quo præcipue falluntur:Neq; enim illo die uocantur ad munia:quo fauonius flare debeat:sed quo coepit.Hoc acri intentione seruandum est.Hoc illo mense signum deus habet:obseruatione minime fallaci:aut dubia.Si quis attendat:unde spiret is uentus: quaque parte ueniat ; diximus secũdo uolumie:& dicemus mox paulo operiosius.Interim eo die(quisquis ille fuerit) quo flare coeperit:non utiq;.vi.idus februarii:sed siue ante q̃ uer præuenerit:siue postquã hyem arit:post eam diem inquam innumera rusticos cura distrigat:& prima quæq; peragantur: quæ differri nequeunt.Trimestria serantur.Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curentur.Poma serantur:inserantur que.Vineæ pastinentur.Semina digerantur. Instaurentur alia.Harundines:salices:genistæ serantur cædanturque.Serãtur uero ulmi:populi:platani : uti dictũ est. Tum & segetes conuenit purgare, Sarire hybernas fruges:maximeque far.Lex certa in eo cũ quatuor fibrarum esse coeperit.Faba uero non anteq̃ trium foliorum.Tũc quoque leui sarculo purgare uerius q̃ fodere.Florentẽ utiq;.xv.primis diebus non attingere.Hordeum nisi sit siccum:ne serito.Putationem æquinoctio peractam habeto.Vineæ iugerum quaternæ operæ putant:alligantque.In arbusto singulæ operæ.xv.arbores.Eodem hoc tempore hortorum rosariorumque cura est:quæ separatim proximis uoluminibus dicentur:eodem & topiariorum. Tunc optime scrobes fiunt.Terra in futurum proscinditur. Virgilio maxie auctore:ut glebas sol coquat.Vtilior sententia:quæ non nisi temperatum solum in medio uere arari iubet:quoniam in pingui statim sulcos occupant herbæ.In gracili insecuti æstus exsiccant:certumque succum futuris seminibus auferunt.Talia autumno melius arari certum est.Cato uerna opera sic diffinit:scrobes fieri:

feminaria propagari in locis craſſis:& humidis:ulmos:ficos:poma:oleas:prata ſtercorari luna ſitiente. Quæ rigua nõ erũt ab afflatu fauonii defendit:purgari herbas:malas radicitus erui:ficus interpurgari:ſeminaria fieri:& uetera farciri. Hæc anteq̃ uinea florere incipiat. Itẽq; pyro florẽte:arare incipiat macra:harenoſaq;. Poſtea utique grauiſſima & aquoſiſſima. Ita poſtremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lentiſci primũ fructum oſtendentis:ac pyri florentis. Erit & tertio in bulbo℞ ſatu ſcyllæ. Item in coronamento℞ narciſſi. Nanq; & hæc ter florent. Primoq; flore primã arationẽ oſtendunt:medio ſecundam:tertio nouiſſimã:quando inter ſeſe alia : alias notas prebent. Ac nõ in nouiſſimis cauetur:ne ſabis florentibus attingaſ hedera. Id enim noxiũ & exitiale eſt ei tẽpus. Quædam uero & ſuas habent notas ſicuti ficus. Com folia pauca in cacumine acetabuli mõ germinent:tunc maxime ferendas ficus. Aequinoctiũ uernum.ad.viii. Calẽ. aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uirgiliaṟ exortũ matutinũ: Cæſari ſignificant Calen. aprilis.iiii. nonas aprilis. In attica uergiliæ ueſperi occultantur. Eædem poſtridie in boœtia. Cæſari autẽ & chaldæis nonis:ægypto orion & gladius eius incipiunt abſcõdi. Cæſari.vi.idus ſignificaſ imber libræ occaſu.xiiii. Calen.maii. Aegypto ſuculæ:occidunt ueſperi:ſydus uehemẽs: & terra mariq; turbidum.xvi.atticæ.xv. Cæſari cõtinuoq; triduo ſignificant. Aſſyriæ aũt.xii. Calen.hoc eſt uulgo appellatũ ſydus palilicium:quoniam.xi. Calẽ.maii urbis romæ natalis: quo fere ſerenitas redditur. Claritatem obſeruationi dedit.nimborum argumẽto:hyadas appellãtibus græcis has ſtellas: Quod noſtri a ſimilitudine cognominis:græci propter ſues impoſitũ arbitrantes: imperitia appellauere ſuculas. Cæſari ad.viii. Calen.notatur dies.vii. Calen. Aegypto hædi exoriunſ.vi. Calen. Boœtiæ & atticæ canis ueſperi occultaſ. Fidicula mane oriſ.v. Calen. Aſſiriæ oriõ totus abſcondiſ. Tertio aũt canis.vi.nonas maii Cæſari ſuculæ matutino exoriũtur. Et.viii.idus capellã pluuialis. Aegypto aũt eodẽ die canis ueſperi occultatur. Sic fere in.vi.idus maii:qui eſt uergiliarum exortus decurrũt ſydera. In hoc tp̃is interuallo.xv.diebus primis agricolæ rapiẽda ſunt ea: quibus peragendis ante equinoctiũ non ſuffecerit. Dum ſciat inde natam exprobrationẽ fœdã putantiũ uites per imitationẽ cãtus alitis temporarii:quẽ cuculũ uocant. Dedecus enim habetur:obprobriũq; meritum:falcem ab illa uolucre in uite deprehẽdi:ut ob id petulantiæ ſales ẽt cum primo uere ludantur. Auſpicio tamen deteſtabiles uidenſ. Adeo minima quoq; in agro naturalibus trahunſ argumentis. Extremo aũt panici miliiq; ſatio eſt. Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo:atq; etiam in eodem aruo. Eſtq; ſignum illius maturitatis:& horum ſationis cõe: Lucentes ueſpere per arua cicidelæ. Ita appellant ruſtici ſtellantes uolatus. Græci uero lampyridas: incredibili benignitate naturæ.

uel tẽperarii uel teporarii

Ne agricolæ aſpiciant ſtellas:ſed magis tp̃a ſerẽdæ frugis:& ortus occaſuſq; ſyderis in q̃buſdã herbis:& de ſtellarum ortu : & occaſu. CA. XXVII.

IAm uergilias in cælo notabiles natura fecerat : non tamen iis contenta : terreſtres fecit alias ueluti uociferans : Cur cælum intueris agricola? Cur ſydera quæris ruſtice? iam te breuiore ſomno feſſum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas ſpargo peculiares ſtellas:eaſque ueſpere:& ab opere diſurgenti oſtendo. Ac ne poſſis preterire:miraculo ſollicito. Vides ne ut fulgor igni ſimilis:alarum compreſſu tegaſ? ſecum lucẽ habeat & noctẽ? Dedi ecce tibi herbas hora℞ ĩdices:& ut ne ſic quidẽ oculos tuos a terra reuoces. Heliotropiũ:ac lupinũ circũaguntur cum ſole. Cur ẽt nũc altius ſpectas? ipſumq; cælom ſcrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniũt: durantq; fœdere ſyderis huiuſce. Partũq; eas illius eſſe certũ eſt. Proinde quiq; æſtiuos fructus ante illas ſeuerit: ipſe fruſtrabiſ ſeſe. Hoc interuallo & apicula procedens fabam florere indicat: fabaq; floreſcẽs eam euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indiciũ. Cũ germinare uideris mo℞ ĩniurnã poſtea frigoris timere nolito. Ergo operator. Taleas oliua℞ ponere. Ipſaſq; oleas interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis. Cũ herba creuerit in feſtucã:arcere aquas. Vineas pampinare. Et huic lex ſua cum pãpini quattuor digitos longitudine expleuerit. Pãpinat una opa iuge℞. Segetes itẽ rare. Seriſ uero diebus .xx. Ab æquinoctio ſartura nocere:& uineæ:& ſegeti exiſtimaſ. Et oues lauandi hoc idẽ tp̃s eſt. A uergilia℞ exortu ſignificãt Cæſari poſtridie:arcturi occaſus matutini iii.idus maii. Fidiculæ exortus.xii. Calen.iunii capella ueſpere occidẽs. Et in attica canis.xi. Calen. Cæſari orionis gladius occidere incipit.ii.nonas iunii. Cæſari & aſſyriæ aq̃la ueſp̃i oriſ.viii. idus. Arcturus matutino occidit italiæ.viii.& iiii.idus. Delphinus ueſperi exoriſ.xvii. Calẽ.iulii gladius orionis exoriſ. Quod in ægypto poſt quatriduũ.xi. Calen.eiuſdẽ orionis gladius Cæſari occidere incipit.viii. Calẽ.iulii. uero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitiũ

conficiunt.In hoc temporis interuallo uineæ pampinantur:curaturq; ut uinea uetus semel fossa fit:bis nouella.Oues tondentur:Lupinũ stercorandi causa uertit.Terra ꝓscindit.Vitia in pabulum secat.Faba metitur:deinde concutitur.

De pratis:& reparatõe prati:& cotibus:& falcibus:& descriptio frugũ:& sydeꝝ. CA.XXVIII.

PRata circa Calen.iunii cædũtur:quorũ facillima agricolis cura:ac minimi ĩpendii: hæc de se postulat dici.Relinqui debẽt in læto solo:uel humido:uel riguo:eaq; aqua pluuia rigari uia publica.Vtilissimũ simul & herbæ arare:deinde cratire: serere florẽ ex fœnilibus:atq; ex præsepibus fœno dilapsum spargere:priusq̃ cratiantur.Nec prio anno rigari:nec pasci ante secunda fœnisecia:nec herbæ uellant:obteriturq; hebetent.Senescũt prata:restituiq; debẽt:faba in iis sata:uel rapis:uel milio.Mox in sequente anno frumento:rursusque in prata tertio relinq.Præterea quotiẽs secta sint sicilire:hoc est q̃ fœnisecœs prætereũt secari.Est enim in primis inutile enasci herbas sementaturas.Herba optima in prato trifolii:proxima graminis:pessima nimmuli. ul'nũmuli Siliqua etiam dira ferendis:inuisa & equi selis est:a similitudie equinæ setæ.Secãdi tẽpus cum spica deflorescere cœperit:atq; roborari:secandũq; anteq̃ inarescat.Caro uel serẽdis fœnum inquit non seces:priusq̃ semen maturũ fit.Quidam pridie rigant ubi sunt rigua.Noctibus roscidis secari melius.Quædã partes italiæ post messem secant.Fuit hoc quoq; maioris impẽdii apud priores:creticis tantũ:transmarinisq; cotibus notis:ne nisi oleo falcis aciem excitantibus.Igitur cornu propter oleum ad crus ligato:fœnisex incedebat.Italia aquarias cotes dedit: limæ uice ĩperantes ferro.Sed aquaria protinus uiret.Falcium duo gña.Italicum breuius: ac uel inter uepres quoq; tractabile.Galliarum latifundia maioris compendii:quippe medias cædunt herbas:breuioresq; prætereũt.Itali fœnũ ex dextera una manu secant.Iustum est una opa iugeꝝ in die desecari:alligariq; manipulos tria milia.cc.quaternoꝝ pondo.Sectũ uerti ad solẽ:nec nisi siccum cõstrui oportet.Ni fuerit hoc obseruatũ diligenter:exhalare matutino nebulã quãdam: metasq; mox sole accendi:& cõflagrari certũ est.Rursus rigari desecta oportet:ut secetur autumnale fœnũ:quod uocant cordũ.Interannæ in umbria quater anno:secãtur etiã nõ rigua.Ter uero plerisq; in locis:& postea in ipso pabulo non minus emolumenti est:q̃ a fœno.Armentoꝝ id cura:iumẽtorũq; ꝓgeneratio suũ cuiq; cõsiliũ dabit.Optimũ maxime quadrigaꝝ quæstus.Solstitiũ peragi in.viii.parte cancri &.viii.Calẽ.iulii diximus.Magnus hic anni cardo:magna res mũdi.Ex hoc usq; ad brumam decrescunt dies:qui creuerunt sex mensibus.At sol ipse ad aquilonẽ scãdẽs asper:ardua emensus:ab ea meta incipit flecti:& digredi ad austrum:aucturus noctes aliis sex mensibus:ablaturusq; diei mensuram.Ex hoc deinde conuehendi:rapiendiq; fructus alios atq; alios:tẽpus.& præparandi se contra sæuam: feramq; hyemem:decebatque hoc discrimẽ indubitatis notis signasse naturam.Quamobrem eas manibus ipsis agricolaꝝ ingessit:uertique iussit ipsa die folia:& esse confecti sydetis signũ.Nec siluestriũ tantũ arboꝝ:remotarũque:ne in saltus deuios:montesque eũdẽ esset quærentibus signa.Non rursus proximaꝝ:urbanarũque: & quæ topiario tantũ usu coluntur:quanq̃ & in iis illa uisant.Vertit oleæ ante pedes satæ. Vertit tiliæ: ad mille usus petẽdæ.Vertit populi albæ:etiam uitibus nuptæ.Adhuc paꝝ est inquit: ulmũ uitæ dotatam habes.Et huius ueterinoꝝ pabulo uersa folia stringis.Stringẽs aũt deputas. Aspice & tenebris sydus.Alia parte cælũ respiciũt:q̃ qua spectauere pridie.Salice ola alligas.Humillima uel tepe arboꝝ:ipse toto capite altior:& huius folia circũaguntur:quid te rusticũ quereris?Non stat per me:quo minus cælũ intelligas:& cælestia scias.Dabo & auribus signũ.Palumbiũ utique exaudi gemitus.Transisse solstitium cantu ne putes:nisi cum incumbentem uideris palumbẽ.A solstitio usque ad fidiculæ occasum.vi.Calẽ.iulii Cæsari orion oxorit.zona autẽ eius.iiii.nonas assyriæ. Aegypto uero ꝓcyon matutino æstuosus:quod sydus apud romanos non habet nomen:nisi caniculam hanc uelimus intelligi:hoc est minorẽ canẽ.Sane ut in astris pingitur.Est aũt magnopere pertinẽs:sicut paulo mox docebimus.iii.nonas chaldæis corona occidit matutino.Atticæ orion totus eo die exoritur.Pridie idus iulii:& ægyptiis orion desinit exoriri.xvi.Calen. Augusti assyriæ procyon exoritur.Deinde postridie fere ubique confessum inter omnes sydus indicabis:qđ uel ĩdicans canis ortum uocamus:sole primam partem leonis ingresso.Hoc fit post solstitiũ.xxiii.dies.Sentiunt id maria & terræ:multæ uero & feræ:ut suis locis diximus.Neque est ei minor ueneratio: q̃ descriptis in deos stellis.Accenditque solem:& magnã æstus optinet causam.xviii. Kalen.augusti ægypto aquila occidit matutino:etesiarũque ꝓdromi flatus ĩcipiũt:qđ Cæsar.x.Kalẽ.sentire italiã exstiauit.Aqla atticæ matutino occidit.iii.Kalẽ. regia in pectore leonis stella matutino Cæsari imergit.viii.idus augusti. Arcturus medius occidit.iii.idus fidicula occasu suo autũnũ

Incohat:uti is adnotat.Sed & uera ratio id fieri inuenit.vi.idus eiusdem.In hoc tẽporis interual
lo res sũma uitiũ agiẽ decretorio uuis sydere illo:qđ caniculã appellauimus: Vnde carbũculare
dicũẽ:ut quodã uredinis carbõe exustæ:nõ cõparanẽ huic malo grãdinis pcellæ:nec quæq3 unq̃
annonæ ĩtulere charitatẽ. Agrorũ quippe mala sunt illa.Carbũculus aũt regionũ lateparẽtiũ:nõ
difficili remedio:nisi calũniari magis naturã rerũ hoies:q̃ sibi prodesse mallent.Ferunt Democri
tũ:qui primus intellexit:oñditq3 cũ terris cæli societatẽ:spernẽtibus hãc curã eius opulẽtissimis
ciuibus puisa olei charitate ex futuro uergiliarũ ortu:qua diximus ratione:oñdemusq3 iam ple- *uel puisa*
nius:magna utilitate tũc pp spem oliuæ:coemisse in toto tractu omne oleũ: mirantibus qui pau *uel utilitate*
pertatẽ:& quietẽ doctrinarũ ei sciebãt:in primis cordi esse. Atq3 ut apparuit cã:& ingens diuitia-
rũ cursus:restituisse mercedẽ anxiæ:& auidæ dominorũ pœnitẽtiæ:cõtẽtus ita pbasse opes sibi
(cũ uellet)in facili fore. Hoc Sextius postea e romanis sapiẽtiæ sectatoribus athenis fecit eadẽ ra-
tione. Tanta litterarũ occasio est. Quas equidẽ miscebo agrestibus negociis:q̃ potero dilucide:at-
q3 pspicue. Pleriq3 dixere:rorẽ inustũ sole acri frugibus rubiginis cãm esse:& carbũculi uitibus.
Quod ex parte falsum esse arbitror:omnẽq3 uredinem frigore tantum innoxio constare sole. Id
manifestũ fiet attendẽtibus. Nam primũ oium hoc nõ euenire nisi noctibus:& ãte solis ardorẽ:
deprehenditurq3:totũq3 lunari ratõe cõstat:qm̃ talis iniuria nõ fit nisi interlunio:plena ue luna:
hoc est ꝑualente:utroq3 enim habitu plena est:ut sæpius diximus. Sed interlunio omne lumẽ qđ
a sole accipit cælo regerit. Differentia utriusq3 habitus magna:sed mãifesta. Nãq3 interlunio æsta
te calidissima est:hyeme gelida. Econtrario in plenilunio æstate gelidas facit noctes: hyeme tepi
das. Causa euidens. Sed alia redditur a Fabiano græcisq3 auctoribus. Aestate enim interlunio ne-
cesse ẽ:ut cũ sole nobis proximo circulo currat:igne eius cominus recepto candẽs:eadem inter-
lunio absit hyeme:quando abscedit & sol. Item plenilunio æstiuo procul abeat auersa soli. Hye-
me aũt ad nos per æstiuũ circulũ accedat. Ergo per se roscida:quotiẽs alget:infinitũ quantũ illo
tempore cadẽtes pruinas cõgelat. Ante oia aũt duo genera cælestis iniuriæ meminisse debemus.
Vnum:quod tẽpestates uocamus:in quibus grandines: procellæ:cæteraq3 similia intelliguntur.
Quæ cũ acciderint:uis maior appellatur. Hæc ab horridis syderibus exeunt:ut sæpius diximus:
ueluti arcturo:orione:hædis. Alia sunt illa:quæ silente cælo:serenisque noctibus fiunt:nullo sen
tiente:nisi cum facta sunt. Publica hæc & magnæ differentiæ a prioribus: aliis rubiginem:aliis
uredinem:aliis carbunculum appellantibus. Omnibus uero sterilitatem. De his nunc dicemus:
a nullo ante nos prodita:& priusque causas reddemus.

De tẽpestatibus utriusq3 tẽporis:& remediis sterilitatẽ. CA. XXIX.

Væ sunt ꝓter lunarẽ:paucisque cæli locis esse cõstat. Nãque uergiliæ priuatĩ attinẽt
ad fructus:ut quarũ exortu æstas icipiat:occasu hyems:semestri spacio:ĩtra se messes:
uindemiasque:& oium maturitatẽ cõplexæ. Est ꝓterea in cælo q uocaẽ lacteus circu-
lus:ẽt uisu facilis. Huius defluuio:uelut ex ubere aliquo sata cũcta lactescũt: duorũ sy
derũ obseruatiõe:aqlæ in septẽtrionali pte: & ĩ austria cãiculæ:Cuius mẽtionẽ suo loco fecimus.
Ipse circulus ferẽ p sagittariũ & geminos:solis cẽtrũ infra æqnoctialẽ circulũ secans: cõmissuras
eorũ obtinente hinc aquila:illinc canicula. Ideo effectus utriusque ad oẽs frugiferas pertinẽt ter
ras. Quoniã ĩ iis tm̃ locis solis terræque cẽtra cõgruũt. Igitur horũ syderũ diebus:si purus atque
mitis aer genitalẽ illũ:lacteũque succũ transmiserit in terras:læta adolescũt sata. Si luna:q̃ dictũ
ẽ rõne roscidũ frigus asperserit:admixta amaritudo:ut ĩ lacte:puerperiũ necat. Modus in terris
huius iniuriæ quã fecit in quacũque cõuexitate comitatus utriusq3 causæ. Et iõ nõ pariter ĩ to-
to orbe sentiẽ:ut nec dies. Aquilã diximus in italia exoriri ad.xiii.Kalẽ.ianuarii. Nec patiẽ rõ na
turæ qcquã in satis ante eũ diẽ spei esse certæ. Si uero interluniũ ĩcidat:oẽs hybernos fructus:&
ꝓcoces lædi necesse est. Rudis fuit priscorũ uita:atque sine litteris. Non minus tñ ingeniosã fuis-
se in illis obseruationẽ apparebit:q̃ nunc esse rõnẽ. Tria nanque tẽpora fructibus metuebant:pp
quod instituerũt ferias:diesque festos:rubigalia:floralia:uinalia. Rubigalia Numa cõstituit ãno
regni sui.xi.quæ nũc aguntẽ ad.vii Kalen.maii:Quoniã tunc fere segetes rubigo occupat. Hoc tẽ
pus Varro determinat sole tauri partẽ decimã obtinente:sicut tunc ferebat rõ. Sed uera cã est:q
post dies undeuiginti ab æquinoctio uerno:per id quatriduum:uaria gentiũ obseruatiõe.in.iiii.
Kalen.maii:canis occidit:sydus & per se uehemens:& cui ꝓoccidere caniculam necesse sit. Idem
itaque floralia.iiii.Kalend.easdem instituerunt urbis anno quingentesimo sextodecimo:ex ora-
culis sybillæ:ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro determinat:sole tauri partem q̃r
tamdecimam obtinente. Ergo si in hoc quatriduum iciderit plenilunium:fruges & omnia:quæ

florebunt: lædi necesse erit. Vinalia priora: quæ ante hos dies sunt. ix. Calen. Martii: degustandis uinis instituta nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites: oleasq: quoniam earum conceptus exortu uergiliarum incipit ad. vi. idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quatriduũ est: quod neq; rore sordere uelint. Exhorrent enim frigidum sydus arcturi postridie occidẽs: & multo minus plenilunium incidere. iiii. nonas iunii iterum acquila exoritur uesperi: decretorio die florentibus oleis: uitibusq;: si pleniluniũ in eum incidat. Equidem & solstitium. viii. Calend. iunii: in simili casu dixerim: & canis ortum: post dies a solstitio. xxiii. Sed interlunio accidẽte: qm̃ uapore constat culpa: acinicq; præcoquuntur in callum. Rursus plenilunium nocet ad. iiii. nonas iulii cum ægypto canicula exoritur. Vel certe. xvi. Calen. augusti cum italiæ. Item. iiii. Calen. augusti cum aquila occidit: usq; in. x. Calen. eiusdẽ. Extra has causas sunt uinalia altera: quæ agunt ad. xiii. Calen. septẽbris. Et Varro a fidicula incipiente occidere mane determinat: q̄ uult initiũ autũni esse. Et hunc diem festum tempestatibus leniendis esse institutũ. Núc fidiculã occidere ad. vi. idus Augusti seruat. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neq; negauerim posse eã ꝑmutari arbitrio legentiũ: locoꝝ æstimantium naturas. Sed a nobis rõnem demonstratã esse satis est. Reliqua obseruatione cuiusq; constabunt. Alterutrũ quidẽ fore in cã: hoc est pleniluniũ: aut interlunium: nõ erit dubium. Et in hoc mirabilẽ admirari benignitatẽ naturæ succurrit. Iam primum hãc iniuriã oĩbus annis accidere non posse: ꝓpter statos sydeꝝ cursus. Nec nisi paucis noctibus anni. Idq; quãdo futuꝝ sit: facile nosci. Ac ne per oẽs menses timeret eaꝝ quoq; lege diuisum: Aestate interlunia præterq̃ biduo secura esse. Hyeme plenilunia. Nec nisi æstiuis: breuissimisq; noctibus metui. Nõ diebus itẽ ualere. Præterea tã facile intelligi: ut formica minimũ aial interlunio quiescat. Plenilunio ẽt noctibus operetur. Auem param oriente Syrio ipso die nõ apparere: donec & occidat. E diuerso uirionẽ prodire ipso solstitii die. Neutrũ uero lunæ statum noxiũ esse: nec noctibus quidẽ: nisi serenis: & oĩ aura quiescẽte: qm̃ neq; in nube: neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; nõ sine remedio. Sarmẽta: aut paleas: aceruos: & euulsas herbas fruticesq; per uineas: cãposq; cum timebis: incendito. Fumus medebit. Hic e paleis: & cõtra nebulas auxiliatur: ubi nebulæ nocent. Quidam tres cancros uiuos cremari iubent in arbustis: ut carbunculi non noceant. Alii siluri carnem leuiter uri a uento: & per totam uineam fumus dispergatur. Varro auctor est: q̄ si fidiculæ occasu: quod est initium autũni: uua picta consecretur inter uites minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum syriæ regem scripsit: Si fictili nouo obserata: obruatur rubeta rana in media segete: non esse noxias tempestates. Opera rustica huius intervalli. Terram iterare. Arbores circũfodere. Vbi æstiuosa regio poscat: accumulare. Germinãtia: nisi in solo luxurioso: fodienda non sunt. Seminaria purgari sarculo. Messem hordeaceam facere. Aream ad messem creta præparare Catonis sententia: amurca temperata: Virgilii operosius. Maiore ex parte æquant tantũ: & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

De messe: & tritico: & palea: & frumẽto seruãdo. CA. XXX.

MEssis ipsius ratio uaria: Galliarum latifundiis ualli prægrandes: dentibus in margine infestis: duabus rotis per segetem impelluntur: iumento in contrarium iuncto. Ita direptæ in uallum cadunt spicæ. Stipulæ alibi media falce præciduntur: atque inter duas mergites spica destringitur. Alibi ab radice euellũt. Quod qui faciũt: ꝓscindi ab se obiter agrum interpretantur: cũ extrahãt succum. Differentia hæc. Vbi stipula domos contegunt: q̃ longissimam seruant. Vbi fœni inopia est: stramento paleam quærunt. Panici culmo non tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant. Panicum & milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area: alibi equorum gressibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticum quo serius metitur: copiosius inuenitur. Quo celerius uero: eo speciosius: & robustius. Lex aptissima ãteq̃ granum induresc at: & cum iam traxerit colorem. Oraculum uero biduo celerius messem facere: potius q̃ triduo serius. Siliginis & tritici etiã ratio in area horreoq;. Far (quia difficulter excutitur) cõuenit cum palea sua condi & stipula tm̃: & aristis liberatur. Palea plures gentiũ pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior: minutiorq;: & pulueri propior. Ideo optima: e milio. Proxima hordeo. Pessima ex tritico: præterq̃ iumentis opere laborantibus. Culmũ saxosis locis cum inaruerit: baculo frãgũt: substratu aĩaliũ. Si palea deficit: & culmus terit. Rõ hæc: maturius desectus: muria diu aspergit. Dehinc in manipulos siccatus conuoluit: atq; ita ꝓ fœno bubus dat. Sunt qui accendũt in aruo & stipulas: magno Virgilii preconio. Summa aũt ratio: ut herbarum semen exurãt. Ritus diuersitatẽ: magnitudo facit messium: & raritas operarioꝝ. Cõnexa est ratio frumẽti seruãdi. Hor

rea operosa.tripedali crassitudine:pariete lateritio:exædificari iubẽt aliqui.Præterea superne im pleri:nec afflatus admittere:aut fenestras habere ullas.Alii ab exortu tm̃ æstiuo:aut septentrio-ne:eaq; sine calce cõstrui:quoniã sit fruméto inimicissima.Nã quæ de amurca ꝓceperint:indica-uimus.Alibi cõtra:suspendũt granaria lignea colũnis:& perflari undiq; malunt:atq; etiã a fũdo. Alii omnino pendũt:& ab afflatu extẽuari granũ arbitrãtur:& si tegulis subiaceat:cõferuescere. Multi uentilare quoq; uetant.Gurgulioné enim non descendere infra quattuor digitos:nec am plius periclitari.Columella & fauoniũ uentum conferre fruméto prædicit:quod miror equidẽ siccissimum alioquin.Sunt qui rubetam ranam in limine horrei pede e longioribus suspensam inuehere iubeãt.Nobis referre plurimum tẽpestiuitas condendi uidebitur. Nã si paꝝ tostũ: atq; robustũ collectũ sit:aut calidũ conditũ: inimica innasci necesse est. Diuturnitatis causæ plures: Aut in ipsius grani corio:cum est numerosius:ut milio:aut succi pinguedine:qui pro humore suf ficit tm̃:ut sisamæ:aut amaritudie:ut lupino:& cicerculæ.In tritico maxie crescũt aĩalia:qm̃ spis sitate sua cõcalescit:& furfure crasso uestitur.Tenuior ordeo palea:exilis & legumini.ideo nõ ge nerat.Faba crassioribus tunicis operitur:Ob hoc efferuescit.Quidam ipsum triticum diuturni-tatis gr̃a aspergũt amurca:mille modios quadrantali.Alii chalcidica:aut carica creta:aut ẽt absin thio.Est & olinthi:ac cerinthi:euboeæ terra:quæ corrumpi nõ sinat.Nec fere cõdita in spica læ dunẽ.Vtilissime tamen seruantur in scrobibus:quos syros uocãt:ut in cappadocia:& thracia:& hispania.Africa ante omnia:ut sicco solo fiant curant:mox ut palea substernantur: præterea cũ spica sua condunẽ.Ita frumenta si nullus spiritus penetret:certum est nihil maleficum nasci.Var ro auctor est sic conditum triticum durare annis quinquaginta:milium uero centum.Fabã:& le gumina in oleariis cadis oblita cinere:longo tempore seruari.Idem fabam a pyrrhi regis ætate in quodam specu ambraciæ:usque ad pyraticum pompei magni bellum durasse:annis circiter. cxx.Ciceri tantum nullæ bestiolæ in horreis innascuntur.Sunt qui urceis cinere substratis & illi tis:acetum habentibus:leguminũ aceruos superingerant:ita non nasci maleficia credentes. Alii qui in salsamentariis cadis gypso illinant.Alii qui lentem aceto laserpitiato respergant:siccatãque oleo inungant.Sed breuissima obseruatio:quod uitiis carere uelis:interlunio legere.Quare plu-rimũ refert:condere quis malit:an uendere.Crescente enim luna frumenta grandescunt.

De uindemia:& autumni temporibus: CA. XXXI.

SEquitur ex diuisione tẽpoꝝ.Autumnus a fidiculæ occasu ad æquinoctium:ac dein-de uergiliaꝝ occasum:initiũque hyemis iis interuallis significatur:Pridie idus augu-sti atticæ equus oriens.Vespera ægypto & Cæsari delphinus occidens.xi.Calen.septẽ bris Cæsari & assyriæ stella:quæ uindemiator appellatur:exoriri mane incipit:uinde miæ maturitaté promittens.Eius argumentum erunt acini colore mutati.Assyriæ.v. Calend.& sagitta occidit:etesiæ desinũt. Vindemiator ægypto non exoritur.Atticæ arcturus matutino:& sagitta occidit mãe.v.idus septembris Cæsari capella oritur uesperi.Arcturus uero medis pridie idus:uehementissimo significatu terra:marique per dies quinque.ratio eius hæc traditur.Si del phino occidente imbres fuerint:non futuros per arcturum.Signum orientis eius syderis serue-tur hirundinum abitus.nanque depræhensæ intereunt.xvi.Calend. Octobris ægypto spica:quã tenet uirgo:exoritur matutino etesiæque desinunt.Hoc idem Cæsari.xiiii.Calend.xiii.assyriæ si gnificant:&.xi.Calend.Cæsari commissura piscium occidens.ipsumque æquinoctii sydus.viii. Calen. octobris.Deinde consentiunt(quod est rarum)philippus:Calippus:Dositheus: Parmeni-scus:Conon:Criton:Democritus:Exodus:Ion.iiii.Calend.Octobris capellam matutino exoriri. Et.iii.Calend.hædos.vi.nonas octobris atticæ corona exoritur.Mane asiæ & Cæsari.v.Calend. heniochus occidit matutino.iii.Calend.Cæsari.corona exoriri incipit.Et postridie occidunt:ab diti uesperi.viii.idus octobris Cæsari fulgens in corona stella oritur.Et.iii.idus uergiliæ uespe-ri.Idibus corona tota.vi.Calend.Nouembris suculæ uesperi exoriuntur.Pridie calend.Cæsari ar cturus occidit:& suculæ exoriuntur cum sole.iiii.nonas arcturus occidit uesperi.v.idus nouem-bris gladius orionis occidere incipit.Deinde tertio idus uergiliæ occidunt.In his tẽpoꝝ ĩterual lis opera rustica:napos:rhaphanos serere:quibus diebus diximus.Vulgus agreste & rapã post ci coniæ discessum male seri putat.Nos omnino post uulcanalia:& præcocia cũ pãico. A fidiculæ aũt occasu uiciam:fasiolos.pabulum.Et hoc silente luna seri iubent.Et frondis præparãde tem-pus hoc est.Vnus frondator quattuor frondarias fisciuas complere in die iustũ habet.Si decre-scente luna præparetur nõ putrescit.Aridam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nũquam existimauere maturã.Ante æquinoctiũ iam passim rapi cerno.Quãobrẽ & huius tẽpora notis:

argumentisq; signentur. Leges ita se habent. Vuā calidā ne legito: hoc est in eius siccitate. Ac nisi imber interuenerit. Hanc ne legito rorulentā: hoc est si ros nocturnus fuerit: Nec priusq̄ sole discutiatur: Vindemiare incipito: cū ad palmitē pampinus procumbere cœperit: aut cū exempto acino ex densitate interuallum non cōpleri apparuerit acinū non augeri. Acino plurimū refert: si contingat crescēte luna uindemiare. Pressura una culeos .xx. implere debet. Hic est pes iustus. Ad totidē culeos: & lacus .xx. iugeribus unū sufficit torculū. Premuntq; aliqui singulis. Vtilius binis: licet magna sit uastitas singulis. Longitudo in iis refert: nō crassitudo. Spatiosa melius p̄munt. Antiqui funibus uittisq; loreis ea detrahebant: & uectibus. Intra .c. annos: inuenta græcanica: mali rugis per cochleas bullantibus palis: affixa arbori stella: a palis arcas lapidū attollente secum arbore: quod maxime p̄batur. Intra .xxii. hos annos inuentū paruis prælis: & minori torculari: ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana imposita uinaceis: superne toto pōdere urgere: & super præla construere cōgeriem. Hoc & poma colligendi tempus: & obseruatio: cum aliquod maturitate non tempestate deciderit. Hoc & fæces exprimendi. Hoc & defrutum coq̄ndi: silente luna noctu: aut si īterdiu plena. Cæteris diebus: aut ante exortū lunæ. aut post occasū. Nec de nouella uite: aut palustri. Nec nisi e matura uua. Nec nisi e foliis despumādū. Quia si ligno contingatur uas: adustum ac fumosum fieri putant. Iustum uindemiæ tēpus ab æquinoctio ad uergiliaꝶ occasum dies .xliiii. Ab eo die oraculū occurrit: frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & Calen. ianuarii defectu uasorum: uindemiantes uidi piscinisq; musta cōdi: aut uina effundi priora: ut dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit: q̄ segnitia insidiātiū charitati ciuili. Sed æqui patrisfamilias modus ē annonæ: cuiusq; anni utilitate. Id per æque lucrosissimū. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta oliuā esse rapiendam: & q̄ ad oleum pertinent: quæq; a uergiliaꝶ occasu agi debēt.

De lunari ratione. CA. XXXII.

His quæ sunt necessaria: adiicientur de luna uentisq;: & præsagiis: ut sit tota syderalis rō perfecta. Nāq; Virgilius etiam in numeros lunæ quædam digerenda putauit: Democriti secutus ostentationem. Nos legum utilitas quæ in toto opere: in hac quoq; mouet parte. Omnia quæ cæduntur: carpuntur: tondūtur: innocētius decrescente luna: q̄ crescente fiunt. Stercus nisi decrescente luna: ne tangito. Maxime aūt inter mēstrua: dimidiaq; stercorato. Verres: iuuencos: arietes: hædos: decrescēte luna castrato. Oua luna noua supponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arboꝶ radices luna plena operito. Humidis locis īterlunio serito: & circa interluniū quatriduo. Ventilari quoq; frumenta: ac legumina: & condi circa extremam lunā iubēt. Seminaria cū luna supra terrā sit: fieri. Calcari musta cū luna sub terra. Item materies cædi: quæq; alia locis suis diximus: neq; facilior est obseruatio: ac iam dicta a nobis secundo uolumine: sed quod intelligere uel rustici possint. Quotiens ab occidente sole cernit̄: prioribusq; noctis horis lucebit: crescēs erit. Et oculis dimidiata iudicabitur. Cum uero occidente sole orietur ex aduerso: ita ut pariter aspiciantur: tunc erit plenilunium. Quotiēs ab ortu solis orit̄ur: prioribusq; noctis horis detrahet lumen: & in diurnas extendet: decrescens erit. Iterumque dimidia. In coitu uero: quod interlunium uocāt: cum apparere desierit. Supra terras autem erit: quādiu & sol. Interlunio: & prima tota die: secunda hora noctis unius dextante sicilico: ac deide tertia: usque ad quintādecimam multiplicatis horarum iisdem portionibus: quintadecima tota supra terras noctu erit: eademque sub terris tota die. xvi. ad primæ horæ nocturnæ dextantem sicilicū sub terra aget: easdemque portiones horarum per singulos dies adiicit: usque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit: quod sub terris agat: tantundē nouissimis ex die adiiciet super terram. Alternis aūt mensibus .xxx. implebit numeros. Alterius uero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris. uel secūdæ

De uentorum ratione. CA. XXXIII.

Ventorum paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu: quocunque libeat die: stantibus hora diei sexta: sic ut ortum eum a sinistro humero habeant: Contra mediam faciem meridies: a uerticē septētrio erit: qui ita limes per agrum currit: cardo appellatur. Circumagi deinde melius est: ut umbram suam quisque cernat: alioqn post hominem erit. Ergo permutatis lateribus: ut ortus illius diei a dextro humero fiat: occasus a sinistro: tunc erit hora sexta: cū minima umbra cōtra medium fiat hominem. Per huius mediā longitudinē duci sarculo sulcum: uel cinere lineā: uerbi gratia pedum .xx. conueniet: mediāq; mēsuram: hoc est in .x. pede circunscribi circulo paruo: qui uocetur umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uentus septentrionalis. Illo tibi putator arborum plagæ ne spectent:

ne ue arbusta:uineæ ue nisi in africa:cyrenis: ægypto.Illinc flante ne arato:quæque alia præcepimus.Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiẽ spectans:hæc uentũ austrum dabit:quẽ a græcis notũ diximus uocari.Illinc flatu ueniente materiã:uineãq; agricola ne tractes.Hũidus aut æstuosus italiæ est. Africæ qdẽ ĩcẽdia cũ serenitate affert.In hũc Italiæ palmites spectẽt: sed nõ plagæ arbo℞ uitiũue.Hũc oliueti metator:uergilia℞ q̃triduo.Hũc caueat insitor calamis:gẽmisq; inoculator.De ipsa regionis eius ora p̃monuisse cõueniet.Frondẽ medio die arborator ne cædito.Cũ meridiẽ adesse senties pastor:æstate cõtrahente se ũbra:pecudẽ a sole ĩ opaca cogito. Cũ æstate pasces:in occidẽtẽ specta añ meridiẽ:post meridiẽ ĩ oriẽtẽ. Aliter noxiũ sicut hyeme: & uere in rorulẽtũ duceres.Nec cõtra septentrionẽ paueris supra dictũ.Clodũt ita:lippiũt ue ab afflatu:& aluo cita pereũt.Qui fœminas cõcipi uoles:in hunc uentũ spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. CA. XXXIIII.

Iximus:ut in media linea designaretur umbilicus.Per hunc medium transuersa currat alia .Hæc erit ab exortu æquinoctialia:ad occasum æquinoctialẽ.Et limes qui ita secabit agrum:decũanus uocabit̃.Ducant̃ deide aliæ duæ lineæ ĩ decussis obliquæ: ita ut a septentrionis dextra:leuaq; ad austri dextram: leuamq; descẽdat.Oẽs p eũdẽ currãt ũbilicũ.Oẽs ĩter se pares sint:Oĩum interualla paria.Quæ ratio semel ĩ quoq; agro ieunda erit:uel sæpius:si libeat:ita uite:ligno facienda:regulis paribus in tympanum exiguum:sed circinnatum adactis. Ratione qua doceo occurrendum ingeniis quoque imperitorum est.Meridiem excuti placet:quoniam semper est idem.Sol autem quotidie ex alio cæli momento q̃ pridie oritur.Ne quis forte ad exortum capiendam putet lineam.Ita cæli exacta parte:qđ fuerit lineæ caput septentrioni proximum:a parte exortiua solstitialem habebit exortum:hoc est longissimi diei:uentumque aquilonem: boream a græcis dictum:In hunc ponito arbores uitesque.Sed hoc
uel pcellit flante ne arato.Frugem ne serito.Semen ne iacito. Præstringit enim atque præcellit hic radices
uel pgellat arborũ:quas positurus afferes.Præmonitus esto.Alia robustis prosunt:alia infantibus. Nec sum oblitus in hac parte uentum a græcis poni:quem cæciam uocant.Sed idem Aristoteles uir immẽsæ subtilitatis qui idipsum fecit:rationẽ conuexitatis mundi reddit:quia contrarius aquilo afri
uel mollit̃ sydere co flat.Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola.Mollit sydera æstate media: mutatque nomẽ:& etesias uocatur.Ergo cum frigidũ senties:caueto. Ac quacunq; aquilo dicitur: tanto pernitiosior septẽtrioẽ. In hũc asiæ:græciæ: hispaniæ:maritimæ italiæ:campaniæ: apuliæ arbusta:uineæq; spectent. Qui mares concipi uoles:in hunc pascito:ut sic in eundem ineant.Ex aduerso aquilonis ab occasu brumali africus:quem græci lyba uocant.In hũc a coitu: cum se pecus circũegerit: fœminas conceptas esse scito.Tertia a septentrione linea:quam per latitudinem umbræ duximus:& decumanam uocamus:exortum habebit æquinoctialem:uentumq; subsolanum a græcis apeliotem dictum.In hunc salubribus locis uillæ:uineæq; spectent.Ipse leniter pluuius:tamen est siccior fauonio.Ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu:zephyrus a græcis nominatur.In hunc spectare olìueta Cato iussit.Hic uer inchoat:aperitq; terras:tenui frigore saluber. Hic uites putandi:frugesque curandi:arbores serendi:poma inserendi:oleas tractandi ius dabit:
ul' nutriciũ afflatuq; nutricum exercebit.Quarta a septẽtrioẽ linea:eadem austro ab exortiua pte proxima: brumalem habebit exortum uẽtumque uulturnum:eurum:græcis dictum: ficciorem & ipsum: tepidioremque.In hunc apiaria:& uineæ italiæ:galliarũque spectare debent.Ex aduerso uulturni flabit chorus:ab occasu solstitiali:& occidentali latere septentrionis:a græcis dictus argestes: ex frigidissimis & ipse:sicut omnes qui a septẽtrionis parte spirant.Hic & grandines infert:cauẽdus & ipse:non secus ac septentrio. Vulturnus si a serena cæli parte cœperit flare non durabit in noctem.At ubi subsolanus in maiorem partem noctis extenditur:quisquis erit uẽtus:si feruidus sentietur:pluribus diebus per manebit.Aquilonem prænũtiat terra siccescens.sed rorescens repẽte:austrum immiscet humescens in rore occulto.

Prognostica tempestatum. CA. XXXV.

Tenim p̃dicta rõne uẽto℞:ne sæpius eadẽ dicant̃:transire cõuenit ad reliqua tẽpestatũ p̃sagia.qm̃ & hoc placuisse Virgilio magnopere uideo.Siquidem in ipsam messem sæpe cõcurrere p̃lia uẽto℞ dãnosa iperitis refert.Tradunt enim eũdẽ Democritum: metẽte fr̃ eius Damaso ardẽtissimo æstu: orasse ut:reliq̃ segeti pceret:raperetq; desecta sub tectũ:paucis mox horis sæuo ĩbre uaticiatõe approbata.Quinimo & harũdinẽ ñ nisi ip̃ẽdẽte pluuia seri iubẽt:& fruges in secuturo ĩbre.Quãobrẽ & hæc breuiter cõtingemus: scrutati maxime ptinentia.Primũq; a sole capiemus præsagia.Purus oriens:atque non feruens:serenum

diem nunciat. At hybernam pallidus grandinē. Si & occidit pridie ſerenus:& oritur:tātō certior fides ſerenitatis. Concauus oriēs pluuias ṗdicit:itē uentos:cū ante exorientem eum nubes rubeſcūt. Quod ſi & nigræ rubētibus interuenerint:& pluuias. Cū orientis atque occidētis radii rubent:coire pluuias. Si circa occidentem rubeſcūt nubes:ſerenitatē futuræ diei ſpondēt. Si ī exortu ſpargētur:partim ad auſtrū:partim ad aquilonē:pura circa eū ſerenitas ſit licet:pluuiā tñ uentoſque ſignificabūt. Si in ortu:aut in occaſu cōtracti cernētur radii imbrem. Si in occaſu eius pluet:aut radiis in ſe nubē trahēt: aſperā in proximum diē ſignificabunt tēpeſtatē. Cū oriente radii nō illuſtres eminebūt:q̄uis circundati nube non ſint:pluuiā portendēt. Si ante exortū nubes globabunt:hyemē aſperam denūciabūt. Si ab exortu repellent:& ad occaſum abibunt:ſerenitatē. Si nubes ſolem circūcludēt:quāto minus luminis relinquent:tāto turbidior tēpeſtas erit. Si uero etiā duplex orbis fuerit:eo atrocior. Quod ſi in exortu fiet ita ut rubeſcant nubes:maxima oñdetur tēpeſtas. Si nō abibūt:ſed incumbēt:a quocunque uento fuerint: eum portendēt. Si a meridie:& imbrem. Si oriens cinget orbe:ex qua parte is ſe aperit:expectet uentus. Si totus defluxerit:æqualiter ſerenitatē dabit. Si in exortu lōge radios per nubes porriget:& medius erit inanis: pluuiam ſignificabit. Si ante ortum radii ſe oñdent:aquam & uentum. Si circa occidentem candidus circulus erit:noctis leuem tempeſtatem. Si nebula:uehementiorem. Si candente ſole: uentū. Si ater circulus fuerit:ex qua regione is eruperit:uentum magnum. Proxima ſunt iure lunæ præſagia. Quartam eam maxime obſeruat ægyptus. Si ſplendens exorta puro nitore fulſerit: ſerenitatem. Si rubicunda: uentos. Si nigra:pluuias portendere creditur. In quinta cornua eius obtuſa:pluuiam. Erecta & infeſta:uentos ſemper ſignificant. Quarta tamen maxime. Cornu eius ſeptentrionale acuminatū:atque rigidum:illum præſagit uentum. Inferius auſtrum. Vtraque recta : noctē uentoſam. Si quartam orbis rutilus cinget:uētos & imbres præmonebit. Apud Var. ita eſt. Si q̄rto die luna erit directa:magnam tempeſtatem in mari præſagiet:niſi ſi coronā circa ſe habebit:& eam ſinceram:q̄m illo mō nō ante plenam lunam hyemandum oñdit. Si plenilunio per dimidiū pura erit:dies ſerenos ſignificabit. Si rutila:uentos. Nigreſcens:imbres. Si caligo orbis nubem incluſerit:uētos qua ſe ruperint. Si gemini orbes cinxerint:maiorem tempeſtatem. Et magis ſi tres erūt:aut nigri:aut interrupti:atque diſtracti. Naſcēs luna ſi cornu ſupiores obatro ſurget:pluuias decreſcens dabit. Si inferiore:ante plenilunium. Si in media nigricia illa fuerit:imbrē in plenilunio. Si plēa circa ſe hēbit orbē:ex q̄ pte is maxie ſplēdebit:ex ea uētū oñdet. Si ī ortū cornua craſſiora fuerit:horridā tēpeſtatē. Si añ quartā nō appuerit uēto fauonio flāte:hyemalis toto menſe erit. Si.xvi.uehemētius flāmea appuerit:aſperas tēpeſtates ṗſagiet. Sūt & ipius lunæ octo articuli: quotiens in āgulos ſolis īcipit:pleriſq; iter eos tm̄ obſeruentibus ṗſagia eius:hoc eſt.iii.vii.xi.xv.xix.xxiii.xxvii.& interluniū. Tertio loco ſtellaꝶ obſeruationē eſſe oportet. Diſcurrere eæ uidēt interdū:uētiq; ꝓtinus ſequunt:In quaꝶ parte ita ṗſagauere. Cælū cum æqualiter totū erit ſplendidū articulus tēpoꝶ quos propoſuimus:autūnū ſerenū ṗſagabunt:& frigidū. Si uer & æſtas nō ſine riguo aliquo tranſierint:autumnū ſerenū & dēſum:minuſq; uentoſū faciēt. Autumni ſerenitas uētoſā hyemē facit. Cū repēte ſtellaꝶ fulgor obumbrat: uti neq; nubilo: neq; caligine fluitās:graues denuntiant tēpeſtates. Si uolitare plures ſtellæ uidebūtur:quo ferūtur albeſcētes: uentos ex iis partibus nuntiāt. At ſi circa puræ ſtabunt:certos. Si id in partibus pluribus fiet:inconſtantes uētos effundēt. Si ſtellaꝶ errantiū aliquam orbes incluſerint:imbres. Sūt in ſigno cancri duæ ſtellæ paruæ aſelli appellatæ:exiguum inter illa ſpacium obtinēte nubecula:quam præſepia appellant. Hæc cū cælo ſereno apparere deſierit:atrox hyems ſequitur. Si alteram eaꝶ aquiloniā caligo abſtulerit:auſter ſæuit. Si auſtrinam:aquilo. Arquus cū ſunt duplices: pluuias nunciāt. A pluuiis ſerenitatē nō perinde certam. Circuli nouí circa ſydera aliqua:pluuiam. Cū æſtate uehementius tonuerit:q̄ fulſerit:uentos ea parte denunciat. Contra ſi minus tonuerit: imbrem. Cū ſereno cælo fulget:pluuiæ erunt.& tonitura:& hyemabit. Atrociſſime autem cū ex oībus quattuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tm̄:in poſterum diem aquam portēdit. Cū a ſeptētrione:uētū. Cū ab auſtro uel choro:aut fauonio:nocte ſerena fulgurauerit:uētū & imbrē ex iiſdem regionibus demonſtrabit. Tonitrua matutina uētū ſignificant. Imbrem meridiana. Nubes cū ſereno cælo feruntur:a quacūq; parte id fiet:expectētur uēti. Si eodē loco globabūtur:appropinquante ſole diſcutiētur. Et hoc ſi ab aquilōe fiat:uētos:ſi ab auſtro:imbres portendēt. Sole occidente:ſi ex utraque parte eius cælum patet:tempeſtatem ſignificabunt. Vehementius atræ ab oriente in noctē aquam minātur. Ab occidente in poſteꝶ diem. Si nubes ut uellera lanæ:ſpargētur multæ ab oriente:aquā in triduum præſagient. Cū in cacuminibus montium nubes cōſidēt

hyemabit. Si cacumina pura fient: desserenabit. Nube grauida cādicante: quod uocant tempestatem albam: grando iminebit. Cælo quis sereno nubecula: quis parua uentū procellosum dabit. Nebolæ e montibus descendētes: aut cælo cadentes: uel in uallibus sedentes: serenitatē promittunt. Ab his terreni ignes proxime significant. Pallidi nanq̧ mormurantesq̧: tempestatū nuntii sentiuntur. Pluuiæ ēt: si in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flāma: uentum. Et lumina cum præ se flāmas elidunt: aut uix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruātur fintillæ: uel cum tollentibus o llas carbo adhæresciti: aut cum contentus ignis e se fauillam discutit: fintillam ue emittit: uel cum cinis in foco concrescit: & cum carbo uehementer perlucet. Est & aquarum significatio. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit: & murmurauerit intra se: uētum prædicit. Si idētidem: & hyemem & imbrem. Littoris ripæq̧ si resonabunt trāquilla: asperam tempestatē. Item maris ipsius tranquillus sonitus: spumæ ue dispersæ: aut aquæ bullantes. Pulmones marini in pelago: plurium dierum hyemem portendunt. Sæpe & silentio intumescit: flatuq̧ altius solito iam intra se esse uentos fatetur. Equidem & montium sonitus: nemorūq̧ mugitus prædicūt. Et sine aura quæ sentiatur: folia ludentia. Lanugo populi: aut spinæ uolitans. Aquisq̧ pluma innatans. Atque etiam in campis tempestatem uenturam præcedens suus fragor: & cæli quidem murmur: non dubiam habet significationem. Præsagiunt & aīalia. Delphini tranquillo mari lasciuientes: flatum ex qua ueniunt parte. Item spergentes aquam. Item turbātes tranquillitatem. Loligo uolitans. Conchæ adhærescentes. Echini affigentes sese: aut hare na saburrantes: tempestatis signa sunt. Ranæ quoq̧ ultra solitum uocales. Et fulicæ matutino clangore. Item mergi: anatesq̧ pēnas rostro purgantes: uentum. Cæteræque aquaticæ aues concursantes. Grues in mediterranea festinantes. Mergi maria: aut stagna fugientes. Grues silentio per sublime uolantes: serenitatem: sic noctua in imbre garrula: at sereno tempestatem. Coruiq̧ singultu quodam latrantes: seq̧ concutientes: si continuabunt: uentos: si uero carptim uocem resorbebunt: uētosum imbrem. Graculi sero a pabulis recedentes: hyemem. Et albæ aues cum congregabunt. Et cum terrestres uolucres contra aquam clangores dabunt: perfundentes sese: sed maxime cornix. Hirundo tam iuxta aquam uolitans: ut pēna sæpe percutiat. Quæq̧ in arboribus habitant: fugitātes in nidis suis. Et anseres continuo clangore intempestiui. Ardea in mediis harenis tristis. Nec mirum aquaticas: aut in totum uolucres præsagia aeris sentire. Pecora exultantia: & indecora lasciuia ludentia: eandem significationem habēt. Et boues cælum olfactātes: seq̧ lābentes cōtra pluuiam. Turpesq̧ porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes. Segniterq̧ & contra industriā suā formicæ absconditæ concursantes: aut progerentes oua. Item uermes terreni erumpentes. Trifolium quoque inhorrescere: & folia contra tempestatem subrigere certum est. Necnon & inconuiuiis: mensisque nostris uasa: quibus esculentum additur: sudorem repositoriis linquētia diras tempestates prænunciant.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XIX.

In Quo Lini natura continetur & Mirabilia.

PROOEMIVM.

Ydeꝝ quoq̧ tēpestatūq̧ rō: uel impitis facili: atq̧ indobitato mō mōstrata ē. Veꝝ qa intelligētibus nō minus cōferūt rura dephēdēdo cælo: q̄ syderalis scia. Agro colēdo pximam multi hortoꝝ curā fecere. Nobis nō prius trāsite ad ista tēpestiuū uī. Miramur q̧ quosdā sciæ gra eruditiōis suæ gloriā ex his petētes tam multa pterisse: nulla mētione hita tot reꝝ spōte cura ue puenētiū: pſertim cū plerisq̧ eaꝝ pcio: usuq̧ uitæ maior ēt q̄ frugibus phiebaẽ auctoritas. Atq̧ ut a cōfessis ordiamur utilitatibus: quæq̧ nō solum terras omnes: uerum etiam maria repleuere: feritur: ac dici neq̧ inter fruges: neque inter hortensia pōt linū: sed in qua nō occurrere uitæ pte? Quod ue miraculū maius? Herbā eē q̄ admoueat ægyptū italiæ: in tm̄ ut Galerius a freto siciliæ Alexandriā septia die peruenerit. Babillus sexta: ambo pfecti. Aestate uero pxima Valerius Marianus ex prætoriis senatoribus a puteolis nona

dic leniſſimo flatu. Herbam eſſe quæ gadis Herculis colũnas ſeptimo die hoſtiã afferat: & citeriorem hiſpaniã quarto prouinciam narbonẽſem tertio: africam altero. Quod ẽt moliſſimo flatu contingit. C. Flacco legato Vibii Criſpi proconſulis. Audax uita: ſcelerũ plena aliquid ſeri: ut uentos procellaſq; recipiat: Et parũ eſſe fluctibus ſolis uehi. Iam uero nec uela ſatis eſſe maiora nauigiis. Sed quãuis amplitudini antẽnarũ ſingulæ arbores ſufficiãt: ſuper eas tamen addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris: & alia in pupibus pandi: ac tot modis ꝓuocari mortẽ. Deniq; tam paruo ſemine naſci: quod orbẽ terrarum ultro citroq; portet: tam gracili auena: tã non alte a terra tolli: neq; id uiribus ſuis nectit: ſed paſſum: tuſumq;: & in molliciẽ lanæ coactum iniuria naturæ: ac ſumma audacia: & quo peruentre nulla execratio ſufficit contra inuentorem dictum ſuo loco a nobis: cui ſatis non fuit hoiem in terra mori: niſi periret & inſepultus. At nos priore libro imbres: & flatus cauẽdos frugũ cã: uictuſq; præmõebamus. Ecce ſerit hominis manu: metit eiuſdem hois ingenio: qd' uentos in mari optet. Præterea ut ſciamus fauiſſe pœnas: nihil gignit facilius. Vt ſentiamus nolente id fieri natura: urit agrum: deterioreq; ipſum facit.

De lini ſatione: & generibus eius: & quomõ perficiatur: & de mappis: & lino non ardẽte: & qñ primum in theatris uela. CA. I.

Eritur ſabuloſis locis maximeq; unoque ſulco: nec magis feſtinat aliud. Vere ſatũ æſtate uellitur: & hanc quoque terræ iniuriam facit. Ignoſcat tamẽ aliquis ægypto ſerenti: ut arabiæ indiæq; merces apportet. Ita ne & galliæ cenſent hoc reditu? Monteſq; mari oppoſitos eſſe non eſt ſatis: & a latere oceani obſtare ipſum quod uocãt inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituriges: ultimique hoium exiſtimari morini: imo uero galliæ uniuerſæ uela texunt. Iam quidem & tranſrhenani hoſtes. Nec pulchriorẽ aliam ueſtem eorũ fœminæ nouere. Qua ammonitione ſuccurrit: quod. M. Varro tradit in ſerranorũ familia gẽtilitiũ eſſe: fœminas linea ueſte nõ uti. In germania aũt defoſſi: & ſub terra id opus agunt. Similiter in italia ratione alia. Nã inter padum ticinumq; ãnes: ſubiacent abiterna. In europa lino palma ſecunda. In uicino enim halionis capeſſunt retouina. Et in æmilia uia fauentina candore. Halionis ſemper crudis fauentina præferũtur. Retouinis tenuitas ſũma dẽſitaſq;. Candor æque ut fauẽtinis: ſed lfugo nulla. Quod apd alios gſam: apd alios offenſionẽ hẽt. Neruoſitas filo æq̃lior pene q̃ coroneis: tinituſq; cũ dẽte libeat experiri. Ideo duplex q̃ cæteris preciũ: & hiſpãia citerior habet ſplẽdorẽ lini præcipuũ torrentis: in quo pollitur natura: qui alluit terraconem. Et tenuitas mira ibi primum carbaſis repertis. Nam dudum ex eadẽ hiſpania zoelicum uenit in italiam plagis utiliſſimum. Ciuitas ea gallaciæ & oceano propinqua. Eſt ſua gloria & cumano in campania ad piſcium: & alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neque. n. minores cunctis animalibus inſidiæ: q̃ nobiſmetipſis lino tendimus: ſed cumanæ plagæ cõcidunt apros: & hæ caſſes ue aſperi ferri aciem conuincunt. Vidimuſque iam tãtæ tenuitatis: ut ãnulũ hominis cũ epidromibus trãſirent: uno portante multitudinem qua ſaltus cingerentur. Nec id maxime mirũ: ſed ſingula earũ ſtamina centeno quinquageno filo conſtare: ſicut pauloante Iulio Luppo: qui in ꝓfectura ægypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in ægyptii quondam regis quem Amaſyn uocant: thorace. In rhodiorũ inſula oſtendi in templo Mineruæ. ccclxv. filis ſingula fila cõſtare. Quod exemplũ per ſe expertum nuper romæ prodidit Mutianus ter conſul: paruaſque iam reliqas eius ſupeſſe: hac experientiũ iniuria. Italia ex pelignis etiãnum linis honorem habet: ſed fullonum tãtum in uſu. Nullum eſt candidius lanæ ue ſimilius: ſicut in culcitris præcipuã gloriam cadurci optinẽt. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione ſtramenti. Aegyptio lino minimũ firmitatis: plurimum lucri. Quattuor ibi genera. Tanicum: ac pelufiacum: buticum: tentiriticum: cum regionum nominibus: in quibus naſcuntur. Superior pars ægypti in arabiã uergens gignit fruticem: quẽ aliqui goſſipion uocant. Plures xylon: & ideo lina inde facta xylina. Paruulus eſt: ſimileque barbatæ nucis defert fructũ. Cuius inexteriore bombice lanugo netur. Nec ulla ſunt eis in candore mollicia ue ꝓferenda. Veſtes inde ſacerdotibus ægypti gratiſſimæ. Quartum genus orthominũ appellant. Fit e paluſtri uelut harũdine dũtaxat pannicula eius. Aſia egeniſta facit lina ad retia præcipua: in piſcãdo durantia fruti ce madefacto. x. diebus. Aethiopes indique e malis. Arabes cucurbitis i arboribus (ut diximus) de geniſtis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumeſcente ſemine: aut colore flaueſcente. Tunc euulſum: & in faſciculos manuales colligatum ſiccatur in ſole pendens conuerſis ſuperne radicibus uno die: mox quinq; aliis in contrariũ inter ſe uerſis faſciũ cacuminibus: ut ſemen in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodã ruſtico: ac ꝑdulci italiæ

ul' ſubiacet

ul' araneis: uel q̃ coronæ: his

uel taniciũ

uel uelut bombicis

uel ortholinon

uel geniſtis.

transſpadanæ cibo: ſed iam pridem ſacroꝝ tñ gratia. Deinde poſt meſſem triticeam: uirgæ ipſæ
merguntur in aquam ſolibus tepefactam: pondere aliquo depreſſæ. Nulli.n.leuitas maior. Ma-
ceratas indicio eſt membrana laxatior. Iterūq; uniuerſæ: ut prius ſole ſiccantur. Mox areſactæ ĩ
ſaxo tūdunt ſtippario malleo. Quod proximū cortici fuit: ſtuppa appellat: deterioris lini: lucer
uel hamis narum fere luminibus aptior. Et ipſa tñ pectitur ferreis ahenis: donec oīs membrana decortice
tur. Medullæ numeroſior diſtinctio: candore: mollicia. Linumq; nere & uiris decorū eſt: Corti-
ces quoq; decuſſi clibanis: & furnis præbent uſum. Ars depectēdi digerēdiq;. Iuſtum eſt e quin
quagenis faſcium libris quinas denas carminari. Iteꝝ deinde in filo ponitur illiſum crebro in ſi-
lice ex aqua. Tectūq; rurſus tunditur clauis: ſemper iniuria melius. Inuentū iam eſt & quod igni
bus non abſumeretur. Viuum id uocant: ardenteſq; in focis conuiuioꝝ ex eo uidimus mappas
ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis: q̃ poſſent aquis. Regū inde funebres tunicæ corpo-
ris fauillam ab reliquo ſeparant cinere. Naſcitur in deſertis: aduſtiſq; ſole indiæ: ubi non cadunt
imbres: inter diras ſerpentes: aſſueſcitq; uiuere ardendo. Rarū inuentu: difficile textu: ꝑpter bre
uitatem. Ruffus de cætero colos ſplendeſcit igni. Cum inuentum eſt: æquat precia excellentiū
margaritarum. Vocatur autem a græcis aſueſtinum ex argumento naturæ. Anaxilaus auctor ē:
lintheo eo circūdatam arborem ſurdis ictibus: & qui nō exaudiantur: cædi. Ergo huic lino prin
cipatus in toto orbe: Proximus byſſino: mulierum maxime deliciis circa elim in achaia genito:
quaternis denariis ſtipula eius permutata quondā ut auri. Repertaque lintheoꝝ lanugo e uillis
nauium maritimaꝝ maxime in magno uſu medicinæ eſt: & cinis ſpodii uim habet. Eſt & inter
papauera genus quoddam: quo candorem linthea præcipuū trahunt. Tentatum eſt tingi linum
quoq;: & ueſtium inſaniam accipere in Alexandri magni primum claſſibus indo amne nauigan
tis: cum duces eius: ac præfecti in certamie quodā uariaſſent inſignia nauiū. Stupuerūtq; littora
flatu uerſicoloria iplēte. Velo purpureo ad acciū cū. M. Antonio Cleopatra uēit: eodēq; effugit.
Hoc fuit imꝑatoriæ nauis inſigne. Poſtea in theatris tñ umbrā fecere. Quod primus oium ſue
nit. Qu. Catulus cū capitoliū dedicaret. Carbaſina deīde uela prius ī theatro duxiſſe tradit Lē-
tulus Spinter apollinaribus ludis. Mox Cæſar dictator totum forum romanum intexit: Viāq;
ſacram ab domo ſua ac cliuum uſq; capitolinum: quod munere ipſo gladiatorio mirabilius ui-
ſum tradūt. Deinde & ſine ludis Marcellus: Octauia ſorore Auguſti genitus in ædilitate ſua auū
culo. xi. Conſule Calen. Auguſti uelis foꝝ inumbrauit: ut ſalubrius litigantes conſiſterent. Quā
tum mutatis moribus Catonis Cenſorii: qui ſternendum quoq; forum muricibus cēſuerat. Ve-
uel ferri: la nuper colore cæli ſtellata per rudentes terræ etiam in amphitheatris principis Neronis rubēt
in cauis ædium & muſcum ac ſolem defendunt. Cætero manſit candori pertinax gratia. Honor
etiam & troiano bello. Cur enim nō & prœliis interſit: ut naufragiis? Thoracibus lineis: paucos
tamen pugnaſſe teſtis eſt Homerus. Hinc fuiſſe & nauium armamenta apud eundem interpre-
tati ſunt eruditiores: quoniam cū ſparta dixit: ſignificauerit ſata.

De ſparti natura: & quando primum uſus eius: & quomodo perficiatur: & quæ ſine radice na
ſcantur: & uiuant. CA. II.

Parti quidem uſus multa poſt ſæcula cœptus eſt. Nec ante pœnorum arma: quæ pri-
mum hiſpaniæ intulerunt. Herba & hæc ſpōte naſcens: & quæ nō queat ſeri: iunculq;
ul ubi nec feri aliud nec naſci poteſt proprie aridi ſoli uni terræ dato uitio. Nāq; id malum telluris eſt: nec aliud ibi ſerit
aut naſci poteſt. In africa exiguū: & inutile gignitur: carthaginēſis hiſpaniæ citerioris
portio. Nec hæc tota: ſed quatenus parit montes quoq; ſparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorū:
hinc ignes faſceſq;. Hinc calceamina: & paſtoꝝ ueſtis: animalibus noxium: præterq̃ cacuminum
teneritate: Ad reliquos uſus laborioſe euellit. Ocreatis cruribus: manibuſq; tectis manicis cōuo
lutum oſſeis ligneis ue conamētis. Nunc iam in hyemem uix: Facillime tamen ab idibus maiis
in iunias: hoc maturitatis tempus. Vulſum faſcibus in aceruo adunatū biduo tertio reſolutum
Spargitur in ſole ſiccaturq;: & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur aqua marina
optime: ſed & dulci ſi marina deſit. Siccatumq; ſole iterum rigatur: ſi repēte urgeat: deſiderium:
uel ſolio perfuſum calida in folio: ac ſiccatum ſtans compendium operæ ſatetur. Hoc autem tōditur: ut
fiat utile præcipue in aquis: mariq; inuictum. In ſicco præferunt e canabi funes. Et ſpartum ali-
tur etiam demeſſum: ueluti nataliū ſit impenſa. Eſt quidem eius natura interpolis. Rurſuſq; q̃ li
beat uetuſtum nouo miſcetur. Verūtamen complectetur aio: qui uolet miraculū æſtimare: q̃to
ſit ī uſu oībus terris nauium armamentis: machinis ædificationū: aliiſq; deſideriis uitæ. Ad hos
omnes uſus quæ ſufficiant: minus. xxx. M. paſſuum in latitudinem. A littore carthaginis noua

minusq in longitudine esse reperientur. Longius enim uehi impendia prohibent. Iunco graecos ad funes usus nomini credamus σχοινου quo herbā eā appellant. Postea Palmarum foliis Phyllyraeq manifestum est. Er inde translatum a poenis sparti usum per q̄ simile est ueri. Theophrastus auctor est: esse bulbi genus circa ripas amniū nascens: cuius inter summū corticem: eamq partē qua uescuntur esse laneam naturam: ex qua mapalia: uestesq quōdam conficiebant. Sed neq regionem in qua id fiat: neq quicq̄ diligentius: præterq̄ eriophoron id appellari in exemplaribus: quæ equidem inuenerim: tradit cuncta cura magna persecutus. cccclxc. annis āte nos: ut alio iam loco diximus. Quo apparet post id temporis spatium in usum uenisse spartum. Et qm̄ a miraculis rerum cœpimus: sequemur eorum ordinem: in quibus uel maximum est aliquid nasci: aut ui uere sine ulla radice. Tubera uocantur hæc undiq terra circūdata: nullisq fibris nixa aut saltem capillamentis: nec utiq extuberante loco in quo gignuntur: aut rimam agente. Neq ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur: ut plane nec terram esse possimus dicere: neq aliud q̄ terræ calum. Siccis hæc fere: & sabulosis locis: frutetosisq nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinē mali cotonei: etiā librali pondere. Duo eorum genera: harenosa dentibus inimica: & altera sincera. Distinguntur & colore ruso nigroq: & intus candido. Laudatissima quæ africæ crescunt. An ne uitium id terræ? Neq enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine qua futurum est? Et uiuat ne: an non: haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enī ratio cōmunis est iis cum ligno. Lartio licinio prætorio uiro iura reddente in hispania carthagine paucis his annis scimus accidisse: mordenti tuber: ut deprehensus inde denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari: Quod certum est ex iis quæ nascuntur & seri non possunt.

De misy: & tuberibus: de fungis pezicis: laserpitio: & magyderi: & rubia: & radicula. CA. III.

Simile est quod in cyrenaica puincia uocant misy: præcipuū suauitate: odore: ac sapore: sed carnosius. Et quod in thracia ceraunium. De tuberibus hæc traduntur peculiariter. Cum fuerint imbres autumnales: ac tonitrua crebra: tunc nasci: & maxime e tonitribus: nec ultra annum durare: tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis & feruntur sicut mytilenis. Negant nasci nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem his locus in quo plurima nascuntur. Asiæ nobilissima circa lāpsacum: & alopeconesum: græciæ uero circa elin. Sunt & in fūgorum genere a græcis dicti pezicæ: qui sine radice aut pediculo nascuntur. Ab his proximū dicetur auctoritate clarissimum laserpitium: quod græci silphion uocant: in cyrenaica prouincia repertum: cuius succum uocant laser: magnificum in usu: medicamentisq: & ad pondus argenti denarii pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniam publicani qui pascua conducunt: maius ita lucrum sentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem oulis nostra repertus memoria Neroni principi missus est. Si quando incidit pecus in spem nascentis: hoc deprehēditur signo: oue cum comederit dormiente protinus: capra sternutante. Diuque iam non aliud ad nos inuehitur: q̄ quod in persidesaut media: & armenia nascitur laser: multo infra cyrenaicum. Id quoq adulteratur gummi: aut sacopenio: aut faba fracta. Quo minus omittendum uidetur. C. Valerio. M. Herennio coss. cyrenis aduecta romam publice laserpitii pōdo. xxx. Cæsarem uero dictatorem initio belli ciuilis inter aurum argentumq protulisse ex ærario laserpitii pondo. cxi. Id apud auctores græciæ euidētissimos inuenimus. Natum imbre piceo repente madefacta tellure circa hesperidum hortos syrtinq maiorem. vii. annis ante oppidum cyrenarum: quod cōditum est urbis nostræ anno. cxliii. Vim autem illam per quattuor stadiorum spatium in africa ualuisse. In ea laserpitium gigni solitum rem feram: ac contumacem: & si coleretur: in deserta fugientem. Radice multa crassaq: caule ferulaceo: haud simili crassitudine. Huius folia maspetum uocabant: apio maxime similia. Semen erat foliaceum. Folium ipsum uero deciduum. Vesci pecora solita: primoq purgari: mox pinguescere: carne mirabilem in modum iucunda. Post folia amissa caule ipso & homines uescebātur decocto: asso: elixoq. Eorum quoq corpora. xl. primis diebus purgante a uitiis. Ex iis omnibus succus duobus modis capiebatur: e radice: atque caule. Et hæc duo erant nomina thizias: atque caulias. Vilior ille: ac putrescens radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succum ipsum in uasa coniectū admixto furfure subinde concutiendo ad maturitatem perducebant: ni ita fecissent putrescenté. Argumentum erat maturitatis color: siccitasque: sudore finito. Alii tradūt laserpitii radicē fuisse maiorē cubitali: tuberque in ea super terram. Hoc in ciso profluere solitum succum ceu lactis supernato caule: quē magydarin uocarunt. Folia aurei coloris pro semine fuis

uel th c litoribus uelucstesq quædam conficiant

uel farina

sε:cadentia a canis ortu:austro flante. Ex iis laserpitium nasci solitum annuo spatio:& radice & caule cōsumentibus sese. Hoc & circūfodi solitum prodidere. Nec purgari pecora:sed ægra sanari:aut protinus mori:quod in paucis accidere. Persico Silphio prior opinio congruit. Alterū genus est quod magydaris uocatur tenerius & minus uehemēs:sine succo. Quod circa syriam nascitur: non proueniens in cyrenaica regione. Gignitur & in pernaso monte copiosius: quibusdā laserpicium uocantibus:perq; oia adulteratur rei saluberrimæ utilissimæq; auctoritas. Probatio sinceri prima in colore modice ruso:& cū frangitur:candido intus. Mox trāslucēte: gutta aquæ saliuaq; liquescit. Vsus in multis medicaminibus. Sunt etiamnū duo genera non nisi sordido nota uulgo:cum quæstu nullo polleant. In primis rubia tinguēdis lanis & coriis necessaria. Laudatissima italica:& maxime suburbana:& omnes pene prouinciæ scatent ea. Sponte prouenit: seriturq; similitudine eruiliæ. Verum spinosus ei caulis & geniculatus hic ē quinis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubrum est. Quot in medicina usus habeat suo dicemus loco. At quæ uocatur radicula lauandis demum lanis succū habet:mirum quantum conferens candore:molliciaq;. Aeque nascitur satiua ubique sed spōte pcipua in asia:syriaq; saxosis & asperis locis. Trans euphratem tamen laudatissima caule ferulaceo:tenui:& ipsis cibis indigenarum expetito: & tingenti quicquid fit:cum quo decoquatur:folio oleæ. Struthion græci uocant:floret æstate: grata aspectu:uerum sine odore: spinosa:& caule lanuginoso. Semen ei nullum:radix magna: q̄ cōciditur ad quem dictum est usum.

De hortoꝝ cura:& digestio terræ nascētiū:pter fruges:& frutices. CA. IIII.

AB his superest reuerti ad hortorū curam:& suapte natura memorandā. Et quoniam antiquitas nihil prius mirata est:q̄ & hesperidum hortos:ac regū Adonis:& Alcinoi. Itemque pensiles:siue illos Semiramis:siue assyriæ rex Cyrus fecerit:de quorum ope alio uolumine dicemus. Romani quidē reges ipsi coluere Quippe ēt Superbus Tarquinius nūcium illum sæuum atque sanguinarium :filio remisit ex horto. In. xii. tabulis legum nostrarum:nusq̄ noiatur uilla:semper in significatione ea ortus. In horti uero hæredium. Quā rē comitata est & religio quædam:hortosq; & fores tantum cōtra inuidētium fascinationes dicari uidemus. In remedio saturnica signa quāq̄ hortos tutelæ Veneris assignante Plauto. Iam q. dem hortorum nomine in ipsa urbe delicias:agros:uillasq; possident. Primus hoc instituit athenis Epicurus hortorum magister. Vsque ad eū moris non fuerat in oppidis haberi rura. Romæ quidem per se hortus:ager pauperis erat. Ex horto plebei macellū:q̄to innocētiore uictu. Mergi enim credo in profunda satius est:& ostrearum genera naufragio exquiri. Aues ultra phasidem amnē peti:& fabuloso quidem terrore tutas:immo sic preciosiores. Alias ī numidia atq; æthyopia in sepulchris aucupari:aut pugnari cum feris mandi ab eo cupientē:qđ mandat alius. At hercule ulem q̄ uilia hæc q̄ parata uoluptati satietatiq;: nisi eadem quæ ubiq; īdignatio occurreret? Ferendum sane fuerit exquisita nasci poma:alia sapore.alia magnitudine:alia monstro: pauperibus interdicta. Inueterari uina:saccisq; castrari. Nec cuiq̄ adeo longam esse uitam:ut non ante se genita potet. E frugibus quoq; quoddam alimentum excogitasse luxuriam:ac medullam tantū earum:superque pistrinarū operibus & cælaturis uiuere alios pane proceꝝ:alios uulgi: tot generibus usque ad infimam plebem descendente anima. Et iam ne in herbis discrimen inuentum est?Olusque differentiam facere in cibo:etiam uno esse uenali?Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant. Caule in tantum fignato:ut pauperis mēsa non capiat. Siluestres fecerat natura horridos:ut quisq; demeteret passim. Ecce altiles spectantur asparagi. Et rauēna ternis libris rependir. Heu prodigia uentris:mirum esset non licere carduis pecori uesci:nō licet plebei. Aquæ quoq; separantur. Et ipsa naturæ elementa ui pecuniæ discreta sunt. Hi niues:illi glaciem potāt: pœnasq; montium in uoluptatem gulæ uertūt. Seruatur algor æstibus:excogitaturq; ut alienis mensibus nix algeat. Decoquunt alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaque homini sic quomodo rerum naturæ placet: Etiam ne herba aliqua diuitiis tantum pascitur?Nemo sacros auentinosque montes:& iratæ plebis secessus circūspexerit?Mors enim certe æquabit: quos pecunia seperauerit. Itaque hercule nullum macelli uectigal maius fuit romæ clamore plebis incusantis: apud omnes principes:donec remissum est portorium mercis huius:compertumque non aliter quæstuosius censum haberi:aut tutius:ac minore fortunæ iure:cum credatur pēsio ea paupeꝝ. Is in solo sponsor est:& sub die redditus:superficiesque cælo quocūque gaudens. Hortoꝝ Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ existimabantur prisci:& sic statim faciebant iudicium: nunquā eēt in domo materfamilias. Etenim hac cura fœminæ dicebaꝰ:ubi intelligēs eēt hor-

uel in horto uero hæredum uel Satyrica

uel plebi

uel mox

uel nequā esse mīcem

tus. Quippe e carnario: aut macello uiuendum est. Nec caules ut nunc maxime probabant: damnantes pulmentaria: quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam carnis desideria etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant: quia non egerent igni parceretque ligno. Expedita res & parata semper: unde & acetaria appellabátur. Facilia concoqui: nec onératura sensum cibo: & quæ minime accenderent ad desiderium panis. Pars eorum ad cōdimenta pertinens: fatetur domi uersuram fieri solitam. Atque non indicum piper quesitum: quæque trāsmaria petimus. Iam quoque in fenestris suis plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura pbebant: anteq̄ præfigi prospectus omnis coegit multitudinis inumeræ sæua latrocinatio. Quã amobrem sit aliquis & his honos: ne ue auctoritatem rebus uilitas adimat. Cum præsertim etiam cognomina procerum inde nata uideamus. Lactucinosque in ualeria familia nō puduisse appellari: & contingat aliqua gratia operi: curæque nostræ: Virgilio quoque cōfesso q̄ sit difficile uerborum honorē tam paruis perhibere. Hortos uillæ iungendos nō est dubium: riguosque maxie habendos: si cōtingat: profluo amne: Si minus: e puteo pertica organis ue pneumaticis tollendo: non haustu rigando. Solū proscindēdū a fauonio: in autūnū præparandū est post. xiiii. dies: iterādūque ante brumā. Octo iugerum opis palari iustū est. Fimū tres pedes alte cū terra misceri. Areis distigui: easque resupinis puluinorum toris ambiri singulis tramitū sulcis: qua deť accessus hoi: scatebrisque decursus. In hortis nascētiū alia bulbo cōmēdāť: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroque: alia semine: alia cortice: alia cute: aut chartilagine: alia carne: alia punicis carnosis. Aliorum fructus in terra est: aliorum & extra: aliorum nō nisi extra. Quædā iacēt: crescūtque: ut cucurbitæ: & cucumis. Eadē & pēdent: q̄q̄ grauiora multo etiā iis: quæ in arboribus gignunť. Sed cucumis chartilagine. Cortex huic uni maturitate trāsit in lignum. Terra cōdunť rhaphani napique: & rapa: atque alio modo inulæ: cicer: pastinacæ. Quædam uocauimus ferulacea ut anetū: maluas. Nāque tradunt auctores in arabia maluas septimo mēse arborescere: baculorum usum præbere extēplo. Sed & arbor est malua in mauritania lixi oppidi æstuario: ubi hesperidū horti fuisse pdūtur. cc. passibus ab oceano iuxta delubrū Herculis antiquius gaditano ut ferunt. Ipsa altitudinis pedes. xx. crassitudinis quā circūplecti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Necnō & carnosa aliqua appellabimus: ut spongias in humore pratorum enascentes.

Natura & genera: & historia nascentium in hortis regum. CA. V.

Vngorum enim callum in ligni arborūque natura diximus: & alio genere tuberum paulo ante: Chartilaginei gñis extraque terrā est cucumis: mira uoluptate Tiberio pricipi expetitus. Nullo qppe nō die cōtigit ei pēsiles eorum hortos pmouētibus in soles rotis olitoribus. Rursusque hybernis diebus intra specularium munimēta reuocātibus. Qui & lacte mulso semine eorum biduo macerato: apud antiquos græciæ auctores scriptū est feri oportere: ut dulciores fiant. Crescunt qua coguntur forma. In italia uirides & q̄ minimi. In prouintiis q̄ maximi & citrini aut nigri. Placēt copiosissimi africæ: grandissimi Mœsiæ. Ast cū magnitudine excessere: pepones uocanť. Viuunt hausti in stomacho in posterum diē: nec perfici queunt. In cibis nō in salubres: tñ plurimū natant. Oleum odere mire. Nec minus aquas diligūt. Defecti quoque ad eas modice distantes adrepūt. Contra oleū refugiunt. Aut si quid obest: uel si pendeant: curuantur. Idque uel una nocte deprehenditur. Si uas cum aqua subiiciatur a quattuor digitorum interuallo descendētibus ante posterum diē. At si oleum eodē modo fit in hamos curuatis. Iidem in fistula flore dimisso mira longitudine crescūt. Ecce cum maxime noua forma eorum in campania prouenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio unum: mox semine ex illo genus factum: melopeponas uocant. Non pendent hi: sed humi rotūdantur. Mirum in his præter figuram: colorēque: & odorem: que maturitatem adepti q̄q̄ non pendētes: stati a pediculo recedūt. Columella tradit suum commentum: ut toto anno contingant. Fruticem rubi q̄ uastissimum in apricum locum transferre: & recidere duum digitorum relicta stirpe circa æquinoctium uernū. Ita in medulla rubi semine cucumeris insito terra minuta fimoque circūaggeratas resistere frigori radices. cucumerum græci tria genera fecere. Laconicum: scitalicum: boeoticum. Ex iis tantum laconicum aqua gaudere. Sunt qui herba: quæ uocatur culix nomie trita semen eorum maceratum seri iubeant: ut sine semine nascantur. Similis & cucurbitis natura duntaxat in nascēdo. Aeque hyemem odere. Amant rigua: ac fimum. Seruntur ambo semie in terra sesquipedali: fossura inter æquinoctium uernum & solstitium. Parilibus tñ aptissime: Aliqui malunt ex Calend. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & per quinquatros serere simili modo reptantibus flagellis scandentes parietum aspera in tectum usque natura sublimitatis auida. Vires sine adminicu

Cucumis

Pepon

uel defecti

Melopepones

Rubi

Cucurbi.

lo ſtandi non ſunt:uelocitas pernix:leui umbra cameras:ac pergulas operiẽtes.Inde hæc duo pri
ma genera.Camerarium & plebeiũ:quod humi creditur. In priore mire tenui pediculo librat
pondus immobile auræ.Cucurbita quoque oĩ mõ faſtigat:uaginis maxime uitilibus: cõiecta in
eas poſtq̃ defloruit:creſcit qua cogitur forma.Plerũque & draconis intorti figura. Libertate ue
ro penſili cõceſſa:iam uiſa eſt nouem pedũ lõgitudinis.Particulatim cucumis floret:ſibi ipſe ſu
perfloreſcẽs:& ſicciores locos patit:candida lanugine obductus:magiſque cũ creſcit.Cucurbita
rũ numeroſior uſus.Et primus caulis in cibo.Atque ex eo in totũ natura diuerſa.Nup in balnea
rũ uſum uenere urceoꝝ uice.iã pridẽ uero ẽt cadoꝝ ad uina condẽda.Cortex uiridi tener.De
radit nihilominus cibis.Cibos ſalobres ac leues pluribus modis exiſtimãt: q perfici humano uẽ
tre nõ queãt:ſed nõ intumeſcãt.Semina q̃ ꝓxima collo fuerint:proceras pariunt.Itẽ ab imis:ſed
nõ cõparandas ſupradictis:q̃ in medio rotundas:q̃ lateribus craſſas:breuioreſque. Siccant ĩ um
bra:& cũ libeat ſerere:ĩ aqua macerant.Cibis quo lõgiores tenuioreſq;:eo gratiores. Et ob id ſa
lubriores:quæ pẽdendo creuere:minimũque ſeminis tales hñt:duricia eius in cibis grãm termi
nante.Eas quæ ſemini ſeruant:ante hyemẽ præcidi nõ eſt mos.Poſtea fumo ſiccantur cõdendis
hortẽſioꝝ ſeminibus ruſticæ ſuppellectili.Inuẽta eſt ratio:qua cibis quoque ſeruarent. Eodẽq;
mõ cucumis uſq; ad alios pene prouentus:& id quidẽ Muria fit.Sed & ſcrobe opaco in loco ha
rena ſubſtrato fœnoq; ſicco optos:ac deĩde terra:uirides ſeruari tradũt. ſũt & ſiluestres ĩ utroq;
genere & oĩbus fere hortẽſibus.Sed & his medica tantũ natura eſt.Quãobrẽ different in ſua uo
lumina.Reliqua chartilaginũ naturæ terra occultant oĩa.In quibus de rapis abunde dixiſſe po
teramus uideri:niſi medici maſcolini ſexus facerent in his rotunda.Latiora uero & concaua fœ
ul’ cõdẽdũ mini:præſtãtiora ſuauitate:& ad condiendũ faciliora:quæ ſæpius ſata tranſeũt in marem.Idem
uel liothaſſium naporũ quinq; gña fecere:Corintheũ cleonæum:liothaſſium booeticũ:& qđ per ſe uiride dixe
runt.Ex iis in amplitudinẽ adoleſcit corinthiũ nuda fere radice.Solum.n.hoc genus ſupne ten
dit:non ut cætera in terram.Liothaſſiũ quidam thraciũ appellãt:frigoꝝ patientiſſimum.Ab eo
boœticũ dulce eſt:rotunditate ẽt breui notabile. Neq; ut cleonæum prælongũ in totũ quidẽ.
Quoꝝ tenuiora folia:ipſi quoq; dulciores.Quoꝝ ſcabra & anguloſa & horrida amariores. Eſt
ꝑterea genus ſiluestre:cuius folia ſunt erucæ ſimilia.Palma romæ amiterninis datur:ĩde nurſiis:
tertia noſtratibus.Cætera de ſatu eoꝝ in rapis dicta ſunt.Cortice & chartilagine cõſtãt rhapha
ni.Multiſque eoꝝ cortex craſſior ẽt q̃ quibuſdã arboꝝ.Amaritudo plurima illi eſt:& pro craſ
ſitudine corticis.Cætera quoque aliqñ lignoſa.Et uis mira colligẽdi ſpũm laxandique ructum.
Ob id cibus illiberalis utique ſi ꝓxime olus mandat.Si uero cũ oliuis drupis rarior ructus fit:
minuſque fœtibus.Aegypto mire celebrat pp olei fertilitatẽ:qđ de ſemine eius faciũt.Hoc ma
xime cupiunt ſerere:ſi liceat:qm̃ & quæſtus plus q̃ e frumento & minus tributi eſt:nullũque co
pioſius oleum.Genera rhaphani græci fecere tria folioꝝ differẽtia:criſpi:atque lenis:& tertium
ſilueſtre:Atque huic læuia quidẽ folia:ſed breuiora:ac rotũda:copioſaq;:atque fruticoſa. Sapor
autem aſper:& medicamẽti inſtar ad eliciẽdas aluos.Et ĩ prioribus tñ dĩa ſeminis ẽ: qm̃ aliqua
admodũ exiguũ ferũt.Hæc uicia nõ cadunt niſi in criſpa folia.Noſtri alia fecere genera: Algidẽ
ſe a loco longum atq; tranſlucidũ.Alteꝝ rapi figura:qđ uocãt ſyriacũ:ſuauiſſimũ fere ac tener
rimum:hyemiſq; patiens.Præcipuũ tñ eſt:qđ e ſyria nõ pridẽ aduectũ apparet:qm̃ apud aucto
res nõ reperit.Id ãt tota hyeme durat.Etiamnũ unũ ſilueſtre græci cheriã uocãt: põtici armon:
alii leucẽ:noſtri armoratiã fronde copioſius q̃ corpore.In oĩbus autẽ probandis maxime ſpectã
tur caules:in initio enim rotũdiores craſſioreſq;:ac longis canalibus.Folia ipſa triſtiora:& angu
lis horrida. ſeri uult rhaphanus terra ſoluta:humida.Fimum odit:palea cõtentus.Frigore adeo
gaudet:ut in germania infantiũ pueroꝝ magnitudinẽ æquet.Seritur poſt idus febru.ut uernus
ſit.iterũque circa uulcanalia:quæ ſatio melior.Multi & martio:& aprili ſerũt & ſeptẽbri. Incipiẽ
uel deflexa te incremento cõfert alterna folia circũobruere:ipſos uero accumulare.Nã qui extra terrã emer
ul’ demere ſerit durus fit atque fungoſus.Ariſtomachus detrahi folia per hyemem iubet:& ne lacunæ ſta
gnent accumulare.Ita in æſtate grandeſcere.Quidã prodidere:ſi palo adacto cauerna palea in
ſternat in ſex digitoꝝ altitudine:deinde ſemen fimũque:& terra congeratur ad magnitudinem
ſcrobis creſcere.Præcipue tamen ſalſis aluntur.Itaque etiam talibus aquis irrigant. Et in ægyp
to nitro ſparguntur:ubi ſunt ſuauitate præcipui. In totum quoque ſalſugine amaritudo eorum
eximitur:fiuntque coctis ſimiles.Nanque & cocti dulceſcũt:& in napoꝝ uicem tranſeunt.Cru
dos medici ſuadent:ad colligenda acria uiſceꝝ:dandos cum ſale ieiunis eſſe:atque ita uomitio
nibus præparant meatum.Tradunt & præcordiis neceſſarium hunc ſuccum: quando phthiſin

cordi intus inhærenté nó alio potuisse depelli cópertum sit:in ægypto:regibus corpora mortuo
rum ad scrutandos morbos insecantibus. Atq; ut est græca uanitas: fertur in templo Apollinis
delphis adeo cæteris cibis prælatus rhaphanus:ut ex auro dicaret rhaphanus: beta ex argento;
rapum e plumbo. Scires non ibi genitum Manniú Curium imperatoré:quem in hospitio ligatis
aurum repudiaturo afferentibus:rapum torrenté in foco inuentú:annales nostri pdidere. Scri
psit & Morchion græcus de rhaphano unum uolumé. Vtilissimi in cibis hyberno tpe existimá
tur. Iidemq; dentibus semper inimici:quoniá atterant. Ebora certe poliút. Odium iis cum uite
maximum:refugitq; iuxta satos. Lignosiora sunt reliqua i chartilaginum genere a nobis posita.
Mirúq; oibus uehementiá saporis inesse. Ex iis pastinacæ unú genus agresse sponte puenit : sta
phylinos græce dicitur. Alterq; seritur radice uel semine primo uere uel autúno. Vt Hygino pla
cet:februario:augusto:septébri:octobri:solo q̄ altissime rofosso. Annicula utilis esse incipit; bi
ma utilior:gracior autumno:patinisq; maxime. Et sic quoq; uirus illi intractabile é. Hibiscum a
pastinaca gracilitate distat:Dánatum cibis:sed medicinæ utile. Est & quartú genus in eadem si
militudine pastinacæ:quá nostri gallicá uocant:græci uero daucon. Cuius genera etiá quattuor
fecere:inter medica dicendum. Siser & ipsum Tyberius princeps nobilitauit:flagitans oibus an
nis a germania. Gelduba appellatur castelliú rheno impositú:ubi generositas pcipua. Ex quo ap
paret frigidis locis cóuenire. Inest longitudine neruus:qui in decoctis extrahitur : amaritudinis
tñ magna parte relicta:quæ mulso in cibis temperata ét in gratiam uertitur. Neruus idem:& pa
stinacæ maiori dútaxat anniculæ. Siser his seritur mensibus:februario:martio:aprili:augusto:se
ptébri:octobri. Breuior his est:sed torosior:amariorq; Inula per se stomacho inimicissima. Eadé
dulcibus mixtis saluberrima. Plurimis modis austeritate uicta gratiam inuenit. Nácq; & in polli
nem tundit arida:liqdoq; dulci téperatur:& decocta postea aut asseruata:uel macerata pluribus
modis: & tunc mixta defruto: aut subacta melle:uuisq; passis:aut pinguibus cariotis. Alio rur
sus modo cotoneis:malis:uel sorbis:aut prunis. Aliqñ pipere aut thymo uariata defectus pcipue
stomachi excitat. Illustrata maxie Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Supuacuú eius semé:qm ocu
lis ex radice excisis:ut harúdo serit. Et hæc aút serit:& siser:& pastinaca:utroq; tpe uere & autú
no magnis seminú interuallis. Nulla ue minus quaternoq; pedum: qm spatiose fruticat. Siser át
trasferre melius. Proxima his bulboq; natura:quos Cato in primis serendos præcipit: celebrans
megaricos. Verum nobilissima est scylla:q̄q̄ medicamini nata acetoq; exacuendo. Nec ulli am
plitudo maior:sicut nec uis asperior. Duo genera medicæ:Masculus albis foliis, fœmina nigris,
Et tertium genus est cibis gratum. Epimenidium uocatur:angustius folio:ac minus aspero. Se
minis plurimú omnibus. Celerius tamen pueniunt satæ bulbis circa latera natis. Et ut crescant:
folia quæ sunt in his ampla:deflexa circa obruuntur. Ita succú omnem in se trahunt capita. Spó
te nascútur copiosissime in balearibus ebusoq; insulis:ac per hispanias. Vnum de iis uolumé có
dit Pythagoras philosophus:colligens medicas uires:quas pximo reddemus libro. Reliqua bul
borum genera differunt colore:magnitudine:suauitate. Quippe cum quidá crudi mandantur:
ut in cherroneso taurica. Post hos i africa nati maxime laudant. Mox apuli:Gña græci hæc fece
re Bulbinen:sitanió:pithyon:acrocorion : ægylops:isorynchió. In hoc mirum: imas eius radices
crescere hyeme. Verno autem cú apparuerit uiola:minui:ac contrahi:tum deide bulbú pingue
scere. Est inter genera quod in ægypto aron uocant:scyllæ proximum amplitudine:foliis lapa
ti:caule recto:dum cubitorú baculi crassitudine:radice mollioris naturæ:quæ edatur & cruda;
Effodiuntur bulbi ante uer. At deteriores illico fiunt:si findútur. Signum maturitatis:folia ina
rescentia ab imo. Vetustiores improbant. Item paruos & longos. Contra rubicundis rotundiori
busq; laus & grandissimis. Amaritudo plerisq; in uertice est. Media eorum dulcia. Bulbos nó na
sci nisi ex semine priores tradiderunt. Sed & in prenestinis campis sponte nascuntur: ac sine mo
do:etiam in remorum aruis.

De hortensiú herbaq; radicibus:foliis:floribus:coloribus. CA. VI.

Orténsibus oibus fere singulæ radices:ut rhaphano:betæ:apio: maluæ. Amplissima át
lapato:ut q̄ descédat ad tria cubita. Siluestri minores:tumidæ. Effossa quoq; diu ui
uit. Quibusdá tñ capillatæ:ut apio:maluæ. Quibusdá surculosæ:ut ocimo. Aliis car
nosæ:ut betæ:aut magis etiamnú croco. Aliquibus ex cortice:& carne cóstant:ut rha
phano & rapis. Quorúdá geniculatæ sunt:ut graminis. Quæ rectá nó hñt radicé : statim pluri
mis nituntur capillamentis: ut atriplex & blitú. Scylla aút:& bulbi:& cepe:& alliú nó nisi i rectú uel calax
radicantur. Sponte nascentiú quædá numerosiora sunt radice q̄ folio:ut Aspalax:perdiciú:cro ul'pdiociú

cum. Florent uero cum fraxino serpillum:ambrotonum:napi:rhaphani:menta:ruta:& cætera q̃
dẽ deflorescũt cũ cœpere. Ocimũ aũt particulatim:& ab imo incipit. Qua de cã diutissime flo-
ret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos aliis candidus aliis luteus:aliis purpureus. Folia ca-
dunt a cacuminibus origano:inulæ:& aliqñ rutæ iniuria læsæ. Maxime cõcaua sunt cepe:getio:
Alliũ:cepasq; iter deos iureiurãdo hẽt ægyptus. Cepe gña apd̃ græcos sarda:samothracia:halside
na:setania:itẽ schista: Ascalonia ab oppido iudææ noiata. Oibus ẽt odor lachrymosus & p̃cipue
cypriis:minime gnidiis. Oibus corpus tutũ pinguitudis eaꝝ chartilagine. E cũctis setania mini
ma:excepta tusculana. sed dulcis schista aũt:& ascalonia cõdunt. Schistã hyeme cũ coma sua reli
quunt. Vere folia detrahũt:& alia subnascunt iisdem diuisuris unde & nomẽ. Hoc exẽplo reliqs
quoq; generibus detrahi iubent:ut in capita crescant:potiusq̃ in semetipsa. Ascaloniaꝝ ꝓpria na
tura. Etenim uelut steriles sunt ab radice:& ob id semine seri illas nõ deponi iussere græci. Præte
rea serius circa uer cũ germinant transferri. Ita crassescere. Et tũc ꝓperare:p̃teriti tp̃is pensitatiõe.
Festinandũ aũt in his est:qm̃ natura celeriter putrescũt si deponant:& caulẽ amittunt:& semẽ:
ipsæq; euanescũt. Est & coloꝝ differentia. Samo enim & sardibus candidissimæ proueniũt. Sũt
in honore & creticæ:de quibus dubitãt an eædem sint:quæ ascalonia:quoniam satis capita cras
ul' calibus sescunt:depositis caules & semina. Distant sapore tantũ dulci. Apud nos duo prima genera. Vnũ
& semine condimentarium:quod illi getion:nostri pallacanam uocant. seritur mensibus martio:aprili:ma
io. Alterum capitatum æque ab æquinoctio autumni uel fauonio. Genera eius austeritatis ordi
ne:africana:gallica:tusculana:amiternina. Optima autem quæ rotundissima. Item russa acrior q̃
candida:sicca q̃ uiridis:& cruda q̃ cocta:sicca q̃ condita: seritur amiternina frigidis & humidis
locis:& sola allii modo capite:reliquæ semine. Proximaq; æstate nullum semen emittunt: sed ca
put tantum:quod inarescit. Sequenti autem anno permutata ratione semen gignitur. Caput ip-
sum corrumpitur. Ergo omnibus annis separatim semen cepe causa seritur. Separatim cepe semi-
nis:seruantur autem optime in paleis. Getium pene sine capite est:ceruicis tantum lõgæ: & ideo
totum in fronde: sæpiusq; resecatur:ut porrum. Ideo & illud seruut: non deponunt. Cætero ce
pas ter fosso solo seri iubent:extirpatis radicibus herbarum. In iugera denas libras. Intermisceri
satureiam:qm̃ melius proueniat. Runcari præterea:& sarriri:si non sæpius:quater. Ascaloniã mẽ
se februario serunt nostri. Semen cepaꝝ nigrescere incipiens anteq̃ marcescat metunt. Et de por
ro in hanc cognationem dici conuenit:præsertim cum sectiuo nuper auctoritatem dederit prin
ceps Nero:uocis gratia ex oleo æstatis mẽsium omnibus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane quidẽ
uescendo. Seritur semine ab æquinoctio autumno si sectiuum facere libuerit densius. In eadem
area secatur donec deficiat:stercoraturq; semper:si nutrit in capita anteq̃ secet tcũ increuerit:in
aliã areã transferat:summis foliis leniter recisis ante medullã & capitibus retractis tunicis ue ex-
tremis: Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilatabãt. Hoc itẽ de bulbis. Nũc sarculo leuiter
cõuellũtur radices: ut delumbatæ alãt:neq; distrahãt. Insigne:q cũ fimo lætoq; solo gaudeat:ri-
gua odit:& tamen proprietate quadã soli cõstat. Laudatissimus in ægypto:mox orchiæ atq; ari
ciæ. Sectiui duo genera. Hoc herbaceũ folio incisuris eius euidẽtibus:quo utunt medicamẽtarii.
Alteꝝ genus suauidioris soli rotundiorisq; incisuris leuioribus. Fama est Melã equestris ordinis
reũ ex ꝓcuratiõe a Tiberio principe accersitũ in summa desperatiõe succo porri ad trium dena-
rioꝝ argenteoꝝ pondus austo:cõfestim expirasse sine cruciatu. Ampliorẽ modũ negãt noxium
esse. Allium ad multa ruris p̃cipue medicamenta ꝓdesse credit. Tenuissimis & q̃ separãt:in uni
uersum uelatur mẽbranis:mox pluribus coagmentat nucleis:& iis separatim uestitis. Asperi sapo
ris:& quo plures nuclei fuere:hoc est asperius. Tedium huic quoque halitu: ut cepis: nullum tñ
coctis. Generum differentia in tempore. Præcox maturescit. lx. diebus:tum in magnitudine. Vl
uel aphro- picum quoque in hoc genere græci appellauere allium cyprium:alii antiscordon: præcipue afri-
scordon cæ celebratũ inter pulmentaria ruris grandius allio trito in oleo & aceto mirum quantum incre
scat spuma. Quidam & allium ulpicum in plano seri uetant:castellatimque grumulis imponi di
stantibus inter se pedes ternos. Inter grana quattuor digiti interesse debent:simul atque tria fo-
lia eruperint sarriri. Grandescunt quo sæpius sarriuntur. Maturescẽtium caules depressi in terrã
obruuntur ita cauetur ne in frondem luxurient. In frigidis utilius uere seri q̃ autumno. Cæteꝝ
ut odore careant oĩa hæc iubentur seri:cum luna sub terra sit:colligi cum in coitu. Sine iis Me-
nander e græcis auctor est:allium edentibus:si radicem betæ in pruna tostam superederint:odo
uel opalia rem extingui. Sunt qui & allium:& ulpicon inter compitalia ac saturnalia seri aptissime putent.
Allium & semine prouenit sed tarde. Primo enim anno porri crassitudine capite efficitur:sequẽ

ti diuiditur:tertio cõsumatur.Pulchriusq; existimatur tale. A quibusdam in semẽ exire uetatur.
Sed intorqri caulis sationis gratia: ut caput ualidius fiat. Quod si diucius alliũ cepeq; iueterari
libeat:aq̃ salsa tepida capita intigẽda sunt.Ita diuturniora fient: melioraq; usui:sed i satu sterilia.
Alii contẽti sunt primo super prunas suspendisse:abundeq; ita profici arbitrantur: ne germinẽt.
Quod facere allium cepamq; extra terrã quoq; certum est:& cauliculo acto euanescere. Aliqui
& alliũ palea optime seruarj putant.Allium est & in aruis sponte nascens: alũ hoc uocant:quod
aduersus iprobitatem alitum depascentium semina:coctum:ne renasci possit:abiicitur: statimq;
quæ deuorauere aues stupentes manu capiuntur:& si paulum cõmorauere resopitæ.Est & silue
stre quod ursinũ uocant :odore molli:capite pretenui:foliis grãdibus.

Quoto die quæq; herbæ nascuntur satæ:& quo modo quæq; formantur:uel digerantur:&
quorum singula genera:& quorũ plura. CA. VII.

IN horto:satoq; celerrime nascuntur ocimũ:blitũ:napus:eruca.tertio enim die erum-
pũt:anetũ quarto:lactuca qnto:rhaphanus:sexto:cucumis & cucurbitæ septimo:prior
cucumis:nasturtium ac sinapi qnto:beta æstate sexto:hyeme decimo:atriplex octauo:
cepe.xix.aut.xx.getium:x.aut.xii.Contumacius coriandrum.Cunila quidẽ & origanũ
post.xxx.diem Omnium difficillime apium.lx.enim die cũ celerrime.l.maiore ex parte emergit.
Aliquid & seminũ ætas cõfert: quoniã recẽtiora maturius gignuntur.In porro:getio:cucumere:
cucurbita. Ex uetere aũt celerius proueniunt apium:beta:cardamũ:cunila: origanum:coriãdrũ.
Mirum in betæ semine:nõ enim tota eo anno gignitur:sed aliqd sequente:aliquid tertio. Itaq;
ex copia seminis modice nascit.Quædã anno tantũ suo pariunt:quædã sepius:sicut apiũ:porrũ:
getiũ. Hæc.n.semel sata pluribus annis restibili fertilitate proueniunt. Semina plurimis rotunda:
aliqbus oblõga:paucis foliacea & lata:ut atriplici.Quibusdã angusta:& canaliculata:ut cumino.
Differũt & colore: nigro candidoq; itẽ duricie.Surculacea i folliculo sũt rhaphano:sinapi: rapo.
Nudũ semẽ apii:coriandri:aneti:foeniculi: cumini.Cortice obducta bliti:betæ:atriplicis:ocimi.
At lactucis in lanugine. Nihil ocimo foecundius.Cum maledictis ac probris serendũ præcipiũt
lætius proueniet.Satũ etiã pascitur terra adacta cuminũ:& qui serunt præcãt :ne exeat.Quæ i cor uel pauit
tice sunt difficillime maturescunt:maximeq; ocinũ : & gyt.Siccant oia ac sunt foecunda. Vtiq; ul iarescũt
meliora nascũt aceruatim sato semine:q̃ sparso. Ita certe porrum & allium serunt in lacinis col-
ligatum.Apiũ etiã paxillo cauerna facta ac fimo ingesto. Nascunt autẽ oia aut semine aut auul-
siõe.Quædã semie & surculo:ut ruta:origanũ.Ocimũ pcidũt.n.& hoc cũ puenit ad palmæ alti-
tudinẽ.Quædã & radice & semine:ut cepa:alliũ:bulbi:& si quoq; radicẽ annuiferoq; relinquũt.
Eorũ uero quæ a radice nascũtur:radix diuturna:& fruticosa ẽ:ut bulbi:gethii:scyllæ.Fruticãt
alia & nõ capite:ut appium:& beta.Caule reciso fere quidẽ oia regerminãt:exceptis quæ nõ sca-
brum caulẽ habent.Est in usu uero ocimũ:rhaphanus:lactuca.Hanc etiam suauiorem putant a
regerminatione.Rhaphanus utiq; iucũdior detractis foliis anteq̃ decaulescat.Hoc & i rapis. Nã
& eadẽ direptis foliis cooperta terra crescunt:durãtq; in æstate.Singula genera sunt ocimo:lapa
to:blito:nasturtio:erucæ.atriplici:coriandro aneto.Hæc.n.ubiq; eadem sũnt:neq; aliud alio me
lius usq̃.Rutam furtiuam tantũ prouenire fertilius putant:sicut apes furtiuas pessime. Nascunt
etiamnũ sata: mentastrum:nepeta:intubũ:pulegium.Contra plura genera sunt eorum quæ dixi
mus:dicemusq; in primis de apio.

Natura & gña & historiæ ad cõdimẽta in orto sataq; req;.xxxvi. CA. VIII.

ID enim quod sponte in humidis nascitur:heliosclinũ uocatur uno folio:nec hirsutũ.
Rursus in siccis hipposelinũ:pluribus foliis:simile heleoselino.Tertium est oreoselinũ
cicutæ foliis:radice tenui:semine aneti:minutiore tamen.Est autem satiuis dĩa in fo
lio denso crispo:aut rariore & leuiore.Item caule tenuiore ac crassiore.Et caulis alio-
rum candidus est:aliorum purpureus:alioq; uarius.Lactucæ græci tria fecere genera.Vnum la-
ti caulis:adeo ut hostiola olitoria ex iis factitari pdiderint.Folium his paulo maius herbaceo & uel urceola
angustissimũ:ut alibi consumpto incremento alteq; rotundi caulis.Tertium sessile: quod laco-
nion uocant.Alii coloris & temporis satus genera discreuere.Esse enim nigras: quaq; semen mẽ
se ianuario seratur:albas quarũ martio:rubentesquarũ aprili.At olum earum plãtas post binos
mensses differri.Diligentiores plura genera faciunt:purpureas:crispas:cappadocas:græcas. Lon-
giora his folia caulesq; lati.Præterea longi & angusti intubis similes. Pessimum autem genus cũ
exprobratione amaritudinis appellauere picrida.Est etiamnũ alia distinctio atræ:q meconis uo
catur a copia lactis soporiferi:quãq̃ oẽs somnũ parere credant. Apud antiquos italiæ hoc solũ

genus earum fuit:& ideo lactucæ nomen adeptæ.Purpuream maxime radicis cecilianã uocant.
Rotundam uero ac minimæ radicis:latis foliis astylida.Quidamq; eunuchion:quoniã hæc ma
xime refragetur ueneri.Est quidem natura oibus refrigeratrix:& ideo æstate gratæ a stomacho
fastidium auferũt.cibiq; appetentiam faciunt.Diuus certe Augustus lactuca cõseruatus in ægri
tudine fertur prudentia Musæ medici:cũ priores eam ob religionem minime cõmanducarẽt:
in tantum recepta cõmendatione:ut seruari etiã in alienos menses eas oxymelite repertum sit.
Sanguinem quoq; augere creduntur.Est etiamnum q̃ uocaẽ caprina lactuca : de qua dicemus
inter medicas.Et ecce cum maxime cœpit irrepere satiuis admodũ probata : quæ cilicia uoca
tur:folio cappadocæ nisi crispum latiusq; esset.Nec ex eodem genere possunt dici: neq; ex alio
intubi hyemis impatientiores:uirusq; præferentes:sed caule non minus grati. Seruntẽ uerno plã
tæ eorum:ultimo uere transferuntur.Est & eraticũ intubum:quod in ægypto cichoriũ uocant.
De quo plura alias.Inuentum omnes thyrsos uel folia lactueaꝝ prorogare urceis conditos : ac
recentes in patinis coquere.Seruntur lactucæ anno toto lætis:& irriguis:stercoratisq; binis men
sibus inter semẽ plantãq; & maturitatem.Legittimum tñ a bruma semen iacere:plantã in fauo
nio transferre.Aut semen fauonio:plantam æquinoctio uerno. Albæ maxime hyemẽ tolerant.
Humore oia ortensia gaudent & stercore:præcipue lactucæ:& magis intubi. Seri etiam radices
illitas fimo interest:& repleri ablaqueatas humo.Quidã & aliter amplitudinem augent : recisis
cum ad semipedem excreuerint:fimoq; suillo recẽti illitis.Candorẽ uero putant contingere iis
dũtaxat:quæ sunt seminis albi: si harena de littore a primo incremento congeratur in medias:
atq; in crescentia folia cõtra ipsas religentur.Beta hortensiorum seuissima est.Eius quoq; a colo
re duo genera græci faciunt:nigrã & candidã:quã præferunt:pcissimi seminis:appellãtq; siculũ;
candoris sane discrimine præferentes ut lactucã.Nostri betæ genera faciunt uernum & autũna
le:a temporibus satiuis:quãq̃ & iunio seratur.Transferuntur autẽ in plãta hæ quoq;:& oblini si
mo radices suas:locũq; similiter madidũ amant. Vsus iis & cum lente ac faba.Idẽq; qui oleris &
præcipuus: ut lenitas:exciteẽ acrimõia sinapis.Medici innocẽtiorẽ q̃ olus esse iudicauere.Quã
obrem appositas non nemini:degustare etiã religio est:utq; ualidis potius in cibo sint. Gemina
iis natura & oleris & capite ipso exiliẽtis bulbi.Spẽs summa in latitudine.Ea cõtingit ut in lactu
cis:cũ cœperint colorẽ trahere imposito leui pondere.Neque alii hortensioꝝ latitudo maior.In
binos pedes aliquando se pandunt:multum & soli natura cõferente eis.Et in circelensi agro am
plissime proueniunt.Sunt qui betas punico malo florente optime seri existiment : transferri aũt
cum quinque folioꝝ esse cœperint.Mira differentia:si uera est:candidis solui aluos: modice ni
gris inhiberi.Et cum brassica corrumpatur in dolio uini sapor:odorẽ betæ foliis demersis resti
tui.Olus caulesque:quibus nunc principatus hortoꝝ:apud græcos in honore fuisse non repio.
Sed Cato brassicæ miras canit laudes:quas i medendi loco redemus.Gñа eius facit tria. Vnam
extentis foliis:caule magno.Alteram crispo folio:quam apianã uocat.Tertiam minutis caulibus
lenem tenerã minimeque probat.Brassica toto ãno seritur:qm̃ & toto secatur. Vtilissime tamẽ
ab æquinoctio autumni.Transfertur:cum quinque foliorum est. Cimas a prima sectione p̃stat
proximo uere.Hic est quidam ipsorum caulium delicarior teneriorque cauliculus Apitii luxu
ria.Et per eum Druso Cæsari fastiditus non sine castigatione Tiberii patris.Post cimam ex eadẽ
brassica cõtingũt æstiui autũnalesque cauliculi:mox hyberni:iterumque cimæ:nullo æque gñe
multifero donec sua fertilitate cõsumaẽ.Tertia circa solsticiũ:ex q̃ si humidior locus est æstate:
siccior autũno plãtaẽ.Humor fimusq; si defuere:maior saporis gr̃a ẽ.Si abũdauere:lætior fertili
tas.Fimum asininũ maxime cõuenit.Est hæc quoq; res inter opa ganeæ.Quapp nõ pigebit uer
bosius p̃sequi.Præcipuus fit caulis sapore ac magnitudine:Primũ oium si repastinato seras:dein
si terrã fugientes cauliculos secesa terraq; pceritate luxuriosa attollẽtes se exaggerãdo aliã aceu
mules ita:ne plus q̃ cacumẽ emineat.Tritianũ hoc genus uocaẽ:bis cõputabili ipendio tedioq;.
Cætera gñа cõplura sunt.Cumanũ:sessile:folio capite patulũ.Aricinũ altitudine nõ excelsius:fo
lio nũerosius q̃ tenuius.Hoc utilissimũ existimaẽ:qa sub oibus fere foliis fruticat cauliculis pe
culiaribus.Põpeianũ pcerius caule ab radice tenui intra folia crassescit.Rariora hæc : angustio
raq;:sed teneritas in dote fit.Frigora nõ tollerat.Quibus ẽt alunẽ brutiani:p̃grãdes foliis: caule
tenues:sapore acuti.Sabellico usq; i admirationẽ crispa sunt folia:quoꝝ crassitudo caulẽ ipsum
extenuat:sed dulcissimi peribenẽ ex oibus.Nuper subiere lacuturres ex cõualle aricina:ubi quõ
dam fuit lacus turrisq;:quæ remanet:capite prægrandes:folio inumeri.Alii in orbem porrecti.
Alii in latitudinẽ torosi.Nec plus ullis capitis post tricianũ:cui pedale aliquãdo cõspiciẽ. Et ci

Cũ priores eã ob religionem ac omẽ cauerent. cum prior esset esca e mele (religio minime caret)

uel blanditus

ma nullis serior. Cuiuscunq; autem generi pruinæ plurimum suauitatis conferunt. Et nisi obliquo
uulnere defendatur medulla: plurimum nocet. Semini destinati non seccátur. Est etiam sua gra-
tia nõnunq̃ plantæ habitu excellentibus. Halmyridia uocant: quoniam nisi in maritimis non p.
ueniunt. Nauigatione quoq; longinqua uirides asseruantur: si statim dissecti: ita ne humũ attin-
gant: in cados olei q̃ proxime siccatos: obturatosq; condantur omni spiritu excluso. Sunt qui plã
tam in transferendo alga subdita pediculo nitro ue trito: quod tribus digitis capiatur: celeriores
ad maturitaté fieri putẽt. Sunt q semen trifolii nitrũq; sil' tritũ aspergant foliis. Nitrũ ẽt in coquẽ
do uiriditatem custodit. Aut apiciana coctura oleo ac sale priusq̃ coquantur: maceratis. Est inter
herbas genus inserendi præcisis germinibus caulis: & in medullam semine ex aliis addito. Hoc
& in cucumere siluestri. Necnõ olus quoq; siluestre est trium foliorum. Diui Iulii carminibus præ
cipue iocis militaribus celebratum. Alternis qppe uersibus exprobrauere lapsana se uixisse apud
dyrrachium præmiorum parsimoniam cauillantes: Est autem id cima siluestris. Omnium hor-
tensiorum laudatissima cura asparagis. De origine eorum in siluestribus curis habunde dictum:
& quomodo eos iuberet Cato in harundinetis seri. Est & aliud genus incultius: asparago mitius
corruda passim etiam in montibus nascens: refertis superioris germaniæ campis: non inscito Ty-
berii Cæsaris dicto: herbã ibi quandam nasci simillimam asparago. Nam quod in neside campa
niæ insula sponte nascitur: longe optimũ existimatur. Hortensium serit spongiis. Est enim pluri
mæ radicis: altissimeq; germinat. Viret thyrso primũ emicante. Qui caulem educens tẽpore ipso
quo fastigatus est: in toros stringitur. Potest & semine seri. Nihil diligentius comprehẽdit Cato.
Nouissimumq; libri est. ut appareat repentinã ac nouitiam uiro curam fuisse. Locum subigi iu-
bet humidum: aut crassum. Semipedali undiq; interuallo seri: ne calceẽ. Præterea ad lineam gra-
na bina aut terna paxillo dimitti. Videlicet semine tum tantũ serebantur. Id fieri secundũ æqui
noctium uernũ. Stercore satiari. Crebro purgari. Caueri ne cũ herbis euellantur asparagi. Primo
anno stramento ab hyeme protegi. Vere aperiri: sarriri: runcari. Tertio incendi uerno. Quo ma-
turius incensus est: hoc melius prouenit. Itaq; harundinetis maxime cõuenit quæ festinant incẽ-
di. Sarriri iubet idem nõ anteq̃ asparagus natus fuerit: ne i sarriendo radices uexentur. Ex eo uel
li asparagum ab radice. Nam si defringatur: stirpescere: & intermori. Velli donec in semen eat. Id
autem maturescere ad uer: incendiq;: ac rursus cum apparuerint asparagi sarriri ac stercorari. Ac
post annos nouem cum iam uetus sit: digeri subacto solo stercoratoq;. Tum spongiis seri singu-
loꝝ pedũ iteruallo. Quin & ouillo fimo noiatim uti: qm̃ aliud herbasceret: nec quicq̃ postea tẽ
tatũ utilius apparuit: nisi q circa idus februarii defosso semie aceruatis paruulis scrobibus serũt:
plurimũq; maceratũ fimo. Dein nexis inter se radicibus spongias factas post æquinoctiũ autum
ni disponunt pedalibus interuallis: fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius iis solũ q̃
rauennatium. Hortoꝝ indicauimus corrudam. Hunc intelligimus siluestrem asparagũ: quẽ græ-
ci orminũ: aut myacanthon uocant aliis ue nominibus. Inuenio nasci & arietis cornibus tusis at-
que defossis: Poterant uideri dicta omnia: quæ in precio sunt: nisi restaret res maximi quæstus si
ne pudore dicenda. Certum est quippe carduos apud chartaginem magnam cordubamque p̃-
cipue sestertia sena milia e paruis iis reddere: quoniam portenta quoque terrarum in ganeam
uertimus: Etiam ea quæ refugiunt quadrupedes consciæ. Carduos ergo duobus modis serunt
autumno: planta & semine ante nonas martias. Plantæque quæ ex eo disponentur ante idus no-
uembris aut in locis frigidis circa fauonium. Stercorantur etiam si diis placet: lætiusque proueni uel etiam
unt conduntur que aceto melle diluto lasseris addita radice & cumini: ne quis dies sine carduo si displicet
sit: cætera in transcursu dici possunt. Ocimum parilibus optime seri ferunt. Quidam & autum-
no: iubentque cum hyeme seratur: aceto semen perfundi. Eruca quoque & nasturtium: uel æsta-
te uel hyeme facillime nascuntur. Eruca præcipue frigorum contẽptrix diuersæ est q̃ lactuca na
turæ. Concitatrix ueneris. Iccirco iungitur illi fere in cibis: ut nimio frigori par feruor immixtus
temperamẽtum æquet. Nasturtium nomen accepit a narium tormẽto. Et inde uigoris significa
tio puerbio id uocabulũ usurpauit: ueluti torporẽ excitãtis. In arabia miræ amplitudis dicit' gi-
gni. Ruta quoq; serit' fauonio & ab æqnoctio autũni: odit hyemẽ & hũorẽ ac fimũ. Apricis gau
det & siccis: terra q̃ maxie lateritia. Ciere uult nutriri. Hic & semi misceẽ: ut careat erucis. Aucto
ritas ẽt peculiaris apd ãtiquos ei fuit. Inuẽio mustũ rutatũ pp'o datũ a Cornelio Cethego i cõsu
latu collega. Qu. Fla. comitiis pactis. Amicitia ẽ ei & cũ fico i tm̃ ut nusq̃ lætior pueniat q̃ sub
hac arbore. Serit' & surculo melius i pforatã fabã. iditoq; succo nutrit cõphẽdẽdo surculũ. Serit'
& a seipsa. Nanq; incuruato cacumine alicuius rami cum attingerit terram: statim radicatur. Ea

uel ocimū — dē & in occino natura:nisi q; difficilius crescit. Sed durata rūcat̃:si sine difficultate ꝑuenietibus ulceribus:ni munitis manibus id fiat:oleoue defensis. Conciduntur autem & eius folia:seruanturq; fasciculis. Ab æquinoctio uerno seritur apium:semie paulum ī pila pulsato. Crispius sic putāt fieri:aut si satū calcetur cylindro:pedibusue. Propriū ei:q; colorē mutat. Honos ipī in achaia coronare uictores sacri certaminis nemeæ. Eodem tempore seritur menta planta:uel si nondum germīat:spōgia:minus hæc humido gaudet. Aestate uiret. Hyeme flauescit. Genus eius siluestre mentastrum est. Et hoc propagatur ut uitis:uel si inuersi rami serantur. Mentæ nomen suauitas odoris apud græcos mutauit:cum alioquin mintha uocaretur. Vnde ueteres nostri nomen declinauerunt. Grato menta mensas odore percurrit in rusticis dapibus. Semel sata diutina ætate durat. Congruit pulegio cuius natura in carnariis reflorescens sæpius dicta est. Hæc quoq; seruātur simili genere:mentā dico pulegiumq; & nepitam. Condimentoꝝ tñ omniūq; fastidiis cyminum amicissimū. Nascit̃ in summa tellure uix hærens:& in sublime tendens. In putribus & calidis maxie locis:medio serendū uere. Alteꝝ eius gēus siluestre:quod rusticū uocāt:alii thebaicū:si tritum ex aqua potetur:in dolore stomachi prodest. In carpentania nostri orbis maxime laudatur. Alioquin æthiopico africoq; palma est. Quidam huic ægyptium præferūt. Sed præcipue olusatrum miræ naturæ est. Hipposelinum græci uocāt:alii smyrnium. E lachryma caudicis sui nascitur. Seritur & radice. Succum eius qui colligunt murræ saporem habere dicunt. Auctorq; ē Theophrastus murra sata natum. Hipposelinum ueteres præceperant in locis incultis:lapidosis:iuxta maceriam seri. Nunc & repastinato seritur:& a fauonio post æquinoctiū autumnū. Quippe cum capparis quoq; seratur siccis maxime:area in defossu cauata:ripisq; undiq; circūstructis lapide:alias euagatur per agros:& cogit solum sterilescere. Floret æstate. Viret usq; ad uergiliaꝝ occasum. Sabulosis familiarissimum. Vitia eius quod trans maria nascitur:diximus inter peregrinos fructices. Peregrinum:& careum gentis suæ nomine appellatum:culinis principale. In quacūq; terra seri uult ratione eadē q̃ olusatrum. Laudatissimum tamen in caria: proximum phrygia. Ligusticum siluestre est:In liguriæ suæ mōtibus seritur. Vbiq; suauius satiuum:sed sine uiribus. Panacem aliqui uocant. Crateias apud græcos cunilam bubulam eo nomine appellat. Cæteri fere cunizamidem:cunilaginem. Thymbram uero quæ sit cunila. Hæc apud nos habet uocabulū & aliud satureia dicta in condimentario genere. Seritur mense februario:origano æmula. Nusq̃ utrunque additur:quippe similis effectus. Sed cunile ægyptium origanū tātum præfertur. Peregrinum fuit & lepidium: Seritur a fauonio. Dein cum fruticauerit:iuxta terram ꝑciditur. Tūc runcatur:stercoraturque. Per biennium hæc. Postea iisdem fruticibus utuntur:si nō sæuitia hyemis igrauat quando impatientissimum est frigorum. Exit & in cubitalem altitudiem:foliis laurinis:sed mol libus. Vsusq; eius non sine lacte. Gyt pistrinis:anisum:& anetum culinis & medicis nascuntur. Sagapenum & ipsum in hortis quidem:sed medicinæ tantum. Sunt quædam comitātia aliorum satus:ut papauer:nanq; cum brassica seritur. Aç portulaca & eruca cum lactuca. Papaueris satiui tria genera. Candidū:cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur:adfuso ouo inhærens. Vbi inferiorē crustam apio:gytq; cereali sapore condiunt. Alterum genus papaueris nigrum:cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhœam uocant græci:id nostri erraticum. Sponte quidem:sed in aruis:cum hordeo maxime nascitur:erucæ simile:cubitali altitudine:flore ruffo:& ꝑtinus deciduo:unde & nomen a græcis accepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis docebimus in medicinæ loco. Fuisse autem in honore apud romanos semper indicio est Tarqnius Superbus:qui legatis a filo missis decutiendo papauera in horto altissima sanguinarium illud responsum.hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autumni seruntur

ul' serpyllū — coriandrum:anetum:atriplex:maluæ:lapati:cerepolon:quod pæderota græci uocant. Et acerrimum sapore:ignei effectus ac saluberrimum corpori sinapi nulla cultura:melius tamē planta relata. Quin e diuerso uix est sato semel eo liberare locum:quoniam semen cadens protinus uiret. Vsus eius etiam pro pulmentario in patellis decocto citra intellectum acrimoniæ. Coquuntur & folia sicut reliquorum olerum. Sunt autem trium generum: Vnum gracile:alterum rapi foliis simile:tertium erucæ. Semen optimum ægyptium. Athenienses napi appellauerunt:alii tapsi: alii saurion. Serpyllo & sisymbrio montes pleriq; scatent:sicut thracia:ut ea quæ deferunt ex iis:

uel ex — auulsos ramos serunt. Item sicyone ex suis montibus:& athenis:& hymeto. Simili modo & sisymbrium serunt. Letissimum nascitur in puteorum parietibus:& circa piscinas & stagna.

De fœniculo & canabe. CA: IX.

Eliqua sunt ferulacei generis ceu foeniculum:āguibus(ut diximus) gratissimū:ad cōdiēda plurima cū inaruerit. Eiq; ꝑquā similis thapsia:de qua diximus inter externos frutices. Deīde utilissima funibus canabis:serit a fauonio. Quo dēsior ē:eo tenerior. Semen eius cum est maturum ab æquinoctio autūni defringitur:& sole aut uēto aut fumo siccatur. Ipsa canabis uellitur post uindemiam:ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima alabandica:plagaꝝ præcipue usibus. Tria ibi eius genera. Improbatur cortici ꝓximum: aut medullæ. Laudatissimum est e medio:quæ mesa uocatur. Secunda milasea. Quod ad proceritatem quidem attinet:rosea agri sabini arborum altitudinē æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus est. Conditur quippe duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiā hanc uocāt:corymbosque quos cōdiūt.

De morbis hortoꝝ:& remedia circa formicas:& rucas:& culices. CA. X.

Orbos hortensia quoq; sentiūt:sicut reliqua terræ sata. Nāq; & ocimū senecat:degeneratq; rite in serpillum:& sisymbriū ī calaminthā. Et ex semīe brassicæ ueteris rapæ fiunt: atq; īuicē. Enecat cyminū ab imo dorso nisi repurget. Est āt unicaule: radice bulbo simili:non nisi in solo gracili nascēs. Alias priuatim cymini morbus scabies. Et ocimum sub canis ortu palescit. Oīa uero accessu mulieris menstrualis flauescūt. Bestiolaꝝ quoque genera innascūtur. Napis culices:rhaphano.erucæ:& uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtrisque hoc amplius limaces & cochleæ. Porro uero priuatim animalia:quæ facillime stercore iniecto capiunt condentia in id se. Ferro quoque non expedire tangi rutam:cunilam:mentam:ocimum:auctor est Sabinus Tyro in libro cepuricon:quem Mœcenati dicauit. Item contra formicas non minimū hortorum exitium:si non sint rigui:remedium monstrauit. Limo marino:aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficacissime heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ sunt:siliquas una seri:sicut oleꝝ cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omisso iam natæ sint:remedium absinthii succus decocti insperfus & sedi:quam aizoum uocant. Genus hoc herbæ diximus. Semen olerum si succo eius madefactum seratur:olera nulli animaliū obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui sanguineis uirgis tāgant ea:quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & culices hortos riguos præcipue:si sunt arbusculæ aliquæ. Hī galbano accenso fugantur.

Que magis sint fortia uel minus:& qbus salsæ aquæ ꝓsint. CA. XI.

Am quod adpermutationem seminum attinet:quibusdam ex iis firmitas maior est: ut coriādro betæ:porro:nasturtio:sinapi:erucæ:cunilæ:& fere acribus. Infirmiora autem sunt a triplici:ocimo:cucurbitæ:cucumi:& æstiua omnia hybernis magis durāt: minime autem getium. Sed ex iis: quæ sunt fortissima:nullum ultra quadrimatum utile est duntaxat serēdo. Cunilis & ultra tempestiua sunt. Peculiaris medicina rhaphano:betæ: rutæ:cunilæ:in salsis aquis quæ plurimum suauitati & fertilitati conferunt. Cæteris dulciū aquarum rigua prosunt. Vtilissimæ ex iis quæ frigidissimæ:& quæ potu suauissimæ. Minus utiles e stagno & quas elices inducunt:quoniam herbarum semina inuehunt. Præcipue tamen imbres alunt. Nam & bestiolæ innascentes necantur.

Rō rigādoꝝ hortoꝝ:& q̄ trāslata meliora fiāt:& de succis hortēsioꝝ:& saporibus. CA. XII.

Is horæ rigandi:matutina:atque uespera:ne inferuescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia autem translata meliora:grandioraque fiunt:maxime porri: napique. In translatione & medicina est:desinūtque sentire iniurias:ut gentiū:porrum:rhaphani: apium:lactucæ: rapa:cucumis. Omnia aūt siluestria fere sunt:& foliis minora:& caulibus:succo acriora:sicut cunila:origanū:ruta. Solūmō ex oībus lapatū siluestre melius. Hoc insatiuū rumex uocat:nasciturque fortissimū. Tradit semel satū durare:nec unq̄ uitiari terra maxīe iuxta aquā. Vsus eius cū prisana tantū in cibis leuiorem gratioremque saporem præstat. Siluestre ad multa medicamenta utile est. Adeoq; nihil omisit cura:ut carmine quoque comprehēsum repererim: in fabis caprini fimi singulis cauatis:si porri:erucæ:lactucæ:apii:intubi:nasturtii semina iclusa se- uel satis
rāt:mire ꝑuenire. Quæ sūt siluestria eadē ī satiuis ficciora ītelligūt:& acutiora. Nāq; & succoꝝ saporūq; dicēda drīa est:uel maior in iis q̄ pomis. Sūt aūt acres cunilæ:origani: nasturtii:sinapis. Amari absinthii:centaureæ. Aquatiles cucumeris:cucurbitæ:lactucæ:Acuti tātum cunilæ. Acu- uel tanti

ti & odorati apii:aneti:fœniculi.Salſus tantum e ſaporibus non naſcitur: alioquin extra inſidit
pulueris modo:& circulis tantum aquæ:ut intelligatur uana ceu plerūq; uitæ perſuaſio. Panax
piperis ſaporem reddit: magis etiam ſiliquaſtrum:ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis
odorem thuris:murra myrrhæ.De panace abūde dictum eſt.Libanotis locis putridis & macris
ac roſcidis ſeritur ſemine:radicem habet oluſatri: nihil a thure differentem. Vſus eius poſt annū
ſtomacho ſaluberrimus.Quidā eam nomie alio roſmarinū appellāt.Et ſmyrneum olus ſeritur
iiſdem locis:Myrrhamq; radice reſipit.Eadem & ſiliquaſtro ſatio.Reliqua a cæteris:& odore &
ſapore differunt:ut anetū.Tantaq; eſt diuerſitas atq; uis:ut non ſolum aliud alio mutetur:ſed
uel acetū etiam in totum auferatur.Apio eximi incoctis obſoniis aceto:in eodem cellario in faccis odorē
uino grauem.Et hactenus hortenſia dicta ſint ciborum gratia duntaxat.Maximū quidem opus
in iiſdē naturæ reſtat:qm̄ prouētus tantū adhuc ſumm iſq; quaſdam tractauimus. Vera āt cuiuſ
q; natura non niſi medico effectu prænoſci poteſt:opus ingens occultumque diuinitatis:& quo
nullum reperiri poſſit maius.Ne ſingulis id rebus contexeremus.iuſta fecit ratio:cū ad alios me
dendi deſideria pertinerent:lōgius utriuſq; dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus.Nunc ſuis quæ
q; partibus conſtabūt:poteruntq; a uolentibus iungi.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XX.
PROOEMIVM.

Aximū hic opus naturæ ordiemur:& cibos ſuos hoī narrabimus:
fateriq; cogemus ignota eſſe p q̄ uiuat.Nemo id paruū ac modicū
exiſtimauerit noium uilitate deceptus.Pax ſecū in his aut bellū na
ul' ſi cū his turæ dicet:odia amicitiæq; rex ſurdax:ac ſenſu carentiū.Et quo
magis miremur:oīa ea hoīum cauſa:quod græci ſympathiā appel
lauere:quibus cuncta cōſtant:ignes aquis reſtinguentibus: aquam
ſole deuorante:luna pariēte.Altero alterius iniuria deficiente ſyde
re.Atq; ut a ſublimioribus recedamus: ferrū ad ſe trahēte magnete
lapide:& allio rurſus abigēte a ſeſe.Adamātē opum gaudiū īfragi
lem oī cætera uī inuictū:ſanguie hircino rūpēte. Quæq; alia ī ſuis
dicemus locis paria:uel maiora mira.Tātū uenia ſit:a minimis:ſed
a ſalutaribus ordiemur.Primūq; ab hortenſibus.

De cucumere ſilueſtri:& elaterio. CA. .I.

Vcumim ſilueſtrē eſſe dixius multo infra magnitudinē ſatiui.Ex eo ſit medicamētū
quod uocat elateriū ſucco expreſſo e ſemie.Cuius cā niſi maturius incidat:ſemen exi
lit oculox ēt periculo.Seruat aūt decerptus una nocte:poſtero die incidit harūdie.
Semē quoq; cinere cōſpgit ad coercēdā ſucci habūdātiā.Qui expreſſus ſuſcipit aqua
cæleſti:atque ſubſidet.Deinde in ſole cogit in paſtillos ad magnos mortaliū uſus.Obſcuritates:
& uitia oculox ſanat:genarūque ulcera.Tradūt hoc ſucco tactis radicibus uitiū nō attigi uuas
ab auibus.Radix aūt ex aceto cocta podagris illinit.Succoque dētiū dolori medet.Arida cū re
ſina īpetiginē & ſcabiē:quā pſorā:& lichenas uocāt.Parotidas:& pāos ſanat.Et cicatricibus colo
rē reddit.Et foliox ſuccus auribus ſurdis cū aceto inſtilat.Elateriū tēpeſtiuū ē autūno.Nec ul
lū ex medicamētis lōgiore æuo durat.Incipit a trimatu.Siqs recētiore uti uelit:paſtillos in nouo
fictili igne lēto in aceto domet.Idq; melius quo uetuſtius erit.Quē iā ducentis annis ſeruatum
eſſe auctor eſt Theopraſtus.Et uſque ad quinquageſimū lucernax lumina extinguit.Hoc enim
ueri experimētū eſt:ſi admotū priuſq̄ extinguat:ſintillare ſurſum ac deorſum cogat.Pallidū ac le
ue herbaceo:ac ſcabro melius:ac leniter amax.Putant cōceptus ad alligato ſemie adiuuari:ſi ter
rā nō attigerit.Partus uero ſi in arietis lana alligatū in ſcientis lumbis fuerit:ita ut ꝓtinus ab ea
eximat:& rapiat extra domū ipſam.Cucumim qui magnificant:naſci ꝑcipuū in arabia: mox cy
renis.Alii in arcadia tradūt ſimilē heliotropio.Cuius iter folia & rāos ꝓuenire magnitudie nucis
iuglandis ſemē:eē aūt ad ſpeciē ſcorpionis cauda reflexa:ſed cādida.Aliqui ēt ab eo ſcorpioniū
cucumī uocāt:efficaciſſimū cōtra ſcorpionū ictus:& ſemie:& elaterio:& ad purgandū utex al
uoſque.Modus portione uiriū ab dimidio obolo ad ſolidū.Copioſius necat:Sic & contra phthi
riaſin bibitur & hydropiſis:illitum.Anginas & arterias cum melle & oleo uetere ſanat.

De anguino cucumere:siue erratico:& de satiuo:& de pepone. CA. II.

Viri hunc esse apud nos qui anguinus uocatur:ab aliis erraticus:arbitrátur.Quo de-
cocto sparsa mures de eius medicinā non attingūt.Idem podagris cum articulorum
morbis decoctum in aceto illinunt præsentaneo remedio.Lumboꝝ uero dolori se-
mine sole siccato:dein trito.xxx.denarioꝝ pōdere in hemina dato aquæ. Sanat & hu
mores subitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium.Sed grauidis abortū facit. Su-
spiriosis prodest.Morbo uero regio in nares coniectum.Lētigines & maculas e facie tollit in so-
le illitum.Multi eadem omnia satiuis attribuunt.Magnum etiam in eis momenti. Nanq; & eo-
rum semen quantum tres digiti apprehenderint cum cumino tritum potumq; in uino tussienti
bus auxiliatur.Sed & phreneticis in lacte mulieris.Et dysentericis acetabuli mēsura.Purulenta
autem expuentibus cum cumino pari pondere.& iocineris uitiis in aqua mulsa. Vrinam mouet
ex uino dulci:& in rhenum dolore clysteribus simul cum cumino infunditur.Qui pepones uo
cantur:refrigerant:maxime in cibo:& emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum:aut
doloribus imponitur.Radix sanat ulcera concreta in modum faui:quem cerion uocāt. Eadem
contra uomitiones siccatur in farina tusa.datur quattuor obolis in aqua mulsa: ita ut qui bibe-
rit:quingentos postea passus ambulet.Hæc farina & in smegmata adiicitur.Cortex quoq; uomi
tionem mouet:faciem purgat.Hoc & folia cuiuscūq; satiui illita.Eadem cum melle epinyctidas
sanant.Cum uino canis morsus.Item millepedam sepa græci uocant:oblongam:pilosis pedibus:
pecori præcipue nociuam.Morsum tumor insequitur:& putrescit locus ipse.Cucumis odore de
fectum animi coctos de raso cortice ex oleo aceto & melle iucundiores esse certum est.

De cucurbita siluestri:& rapo. CA. III.

Vcurbita siluestris quoq; inenitur somphos a græcis appellata inanis unde & nomē:
digitali crassitudine:non nisi in saxosis nascens.Huius conmanducatæ succus stoma-
cho admodum prodest.Colocinthis uocatur alia ipsa plena:sed minor q̄ satiua. Vtili
or pallida:quando eius sunt medicinæ.Herbacea arefacta per se inanit aluum.Infusa
quoq; clysteribus itestinorum omnium uitiis medetur:& rhenum:& lumborum:& paralysi eie-
cto semine.Aqua mulsa in ea decoquitur ad dimidias:sic tussienti infunditur obolis quattuor.
Prodest & stomacho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle sumptis.In morbo uero regio uti-
liter semina eius insumuntur:& protinus aqua mulsa.Carnes eius cum absinthio & sale dētiū do
lorē tollūt.Succus uero cū aceto calefactus: mobiles sistit.Itē spinæ & lumborum:ac coxarum
dolores cum oleo:si infricetur.Præterea mirum dictu.Semina eius si fuerint pari numero ad alli
gata febres sanare dicuntur:quas græci perhiodicas uocāt. Satiuæ quoq; rasæ succus tepefactus
auribus medetur.Caro eius interior sine semine clauis pedum:& suppuratiōibus: quæ græci uo
cant apostemata.Decoctæ autem uniuersæ succus dentium motus stabilit.Dolores inhibet. Vi-
num cum ea feruefactum oculorum etiam impetus.Folia eius cum recentibus cupressi contusa
& imposita.Ipsa quoque tosta in argilla ac trita cum adipe anseris uulneribus medetur.Necnon
ramentis corticis recentis podagras refrigerat:& ardores capitis:& maxime infantium. Et ignes
sacros de strigmentis uelis impositis uel seminibus.Succus ex strigmentis illitus cum rosaceo:&
aceto febrium ardores refrigerat.Aridæ cinis impositus mire combusta sanat.Chrysippus medi
cus damnabat eas in cibis.Sed omnium consensu stomacho utilissimæ iudicantur & interaneo-
rum uesicarumque exulcerationibus.Est & rapo uis medica.Pernones feruens impositum sa-
nat.Item frigus pellit e pedibus aqua decoctus.Et ius feruens podagris etiam frigidis medetur.
Et crudum tusum cum sale cuicunque uitio pedum.Semen illitum & potum in uino contra ser-
pentes:& toxica salutare esse proditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo.De
mocritus in totum eum abdicauit in cibis propter inflationes. Diocles magnis laudibus ex-
tulit : etiam uenerem stimulari ab eo professus. Item Dionysius. Magisque si eruca condire-
tur.Tosta quoque articulorum dolori cum adipe prodest. Siluestre rapum in aruis maxime na
scitur:fruticosum : semine candido ; duplo maiore q̄ papaueris. Hoc ad albicandam cutem in
facie totoque corpore utuntur mixta urina pari mensura.Nā(ut supra diximus)erui: hordei:tri
tici:& lupini radix ad omnia inutilis.

De napoꝝ drīis:& rhaphāo siluestri:& rhaphāo satiuo:& pastinaca. CA. IIII.

Apoꝝ duas differentias & in medicina græci seruāt. Angulosis foliorū caulibus florē
tis:& quod bunion uocant:purgationibus fœminaꝝ & uesicæ:& urinæ utile deco-
ctū potū ex aq̄ mulsa:uel succi dragma.Semen dysentericis tostū tritū in aqua calida

e cyathis quattuor.Sed urinam inhibet:si non lini semen una bibatur. Alterum genus buniada
appellant:& rhaphano & rapo simile.Seminis præclari contra uenena:ob id & antidotis utunť
illo.Rhaphanum & siluestre eē diximus.Laudatissimum in arcadia:q̄q̄ & alibi nascitur : utilior
urinæ duntaxat eiiciendæ.Cætero bilē detrahit.Et itē cortices in uino.Præterea quæ circa eos
uel satiui usus — dicta sunt stomachū purgāt.pituitā extenuant:urinā concitant.Est æstiuosus in italia & armora
ciā uocant satiuā.Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos cōminuūt:& eiiciūt calculos.
Iidē in posca decocti contra serpētiū morsus illinūtur.Ad tussim ēt mane ieiunis rhaphanus pro
ul' Lagano ponon — dest cū melle.Semē eoꝝ tostū:ipsumq́ꝫ cōmāducatū ad lagaroponō.In aqua foliis eius decoctis
bibere uel succum ipsius cyathis binis.Cōtra phlegmoni ipsos illinire tusos utile. Inchoantibus
uero recētē corticē cum melle.Veternosis autē q̄ acerrimos mādere.Semēq́ꝫ tostū:dein cōtritū
cū melle suspiriosis.Iidē & cōtra uenena ꝓsunt.Cæteroꝝ cerastis:scorpionibus aduersať:uel ipso se
mine infectis manibus ipune tractātibus.Imposito rhaphano scorpionibus:moriunť. Salutares
uel oestro mine — & cōtra fūgoꝝ:aut hyoscyami uenena equæ:ut Nicāder tradit.Et cōtra uiscū quoq́ꝫ dari Apol
lodori duo iubēt scyllæus & tarētinus.scyllæus semē ex aqua tritū:tarentinus succū.Lyenē item
extenuāt.Iocineri ꝓsunt:& lumboꝝ doloribus.Hydropicis quoq́ꝫ ex aceto aut sinapi sumpti:&
uel iliosis — lethargicis.Praxagoras & ileosis dādos cēset.Plistonices & colicis.Intestinoꝝ ulcera sanāt.Ac pu
ul cœliacis — rulēta ꝑcordioꝝ:si cū melle edanť.Quidā ad hæc coquere eos in luto illitos malunt:sic & fœ
minas purgari.Ex aceto & melle sūpti itestinoꝝ aīalia detrahūt.Itē ad tertias:decocto eoꝝ po
to cum uino entherocœlis ꝓsunt:sanguinē quoq́ꝫ inutilē sic extrahūt.Medius ad hæc & sangui
nem excreantibus coctos dari iubet.Et puerperis ad lactis copiā augēdam.Hippocrates capillos
mulieꝝ defluos fricari rhaphanis:& super umbilicū imponi contra tormēta uuluæ.Reducūt &
cicatricē ad colorem.Semē quoq́ꝫ ex aqua impositū sistit ulcera:quæ phagedenas uocant.Demo
critus uenerē hoc cibo stimulari putat.Ob id fortassis uoci nocere aliqui tradiderūt. Folia quæ
in oblongis tm̄ nascuntur:excitare oculoꝝ aciē dicunť.Vbi uero acrior rhaphani medicina ad
mota sit:hysopū dari ꝓtinus imperant.Hæc antipathia est.Et aurium grauitati succū rhaphani
instillant .Nam uomituris summo cibo esse eos:utilissimum est.Pastinacæ simile hibiscum:qd'
molochen agrian uocāt:& aliqui plistolochiam. Vlceribus:chartilagini:ossibus fractis medetur.
Folia eius ex aqua pota aluum soluunt:serpentes abigunt:Apum:uesparum: crabronum ictibus
illita medentur.Radicem eius ante solis ortum erutam inuoluunt lana coloris: quem natiuum
uocant.præterea ouis quæ fœminam peperit:strumisq́ꝫ uel suppuratis alligant.Quidam ad hūc
usum auro effodiendam cēsent.Cauendumq́ꝫ ne terrā attingat.Celsus podagris quæ sine tumo
re sunt radicem eius uino decoctam imponi iubet.

De staphylino:siue pastinaca:& gigido:& sisere:& sesili:& inula:& de cepe syluestri. CA. V.

Lteroꝝ genus est staphylinos:qd pastinacā erraticā uocant.Eius semen contritū & in ui
no potū tumentem aluum:& suffocationes mulierum:doloresq́ꝫ lenit: in tantum ut
uuluas corrigat.Illitum quoq́ꝫ e passo uentri earum prodest.Viris uero prodest cum
panis portiōe æqua tritum. Ex uino potū cōtra uētris dolores.Pellit & urinā: & pha
gedenas ulceꝝ sistit recēs cū melle impositum.Vel aridæ farinæ inspersam radicē eius. Dieuces
cōtra iocineris:ac lienis:iliū:lumboꝝ:& renū uitia ex aqua mulsa dari iubet.Cleophantus & dy
sentericis ueteribus.Philistion in lacte coquit:& ad stranguriam dat radicis uncias quattuor.Ex
aqua hydropicis:similiter:& opisthotonicis: & pleureticis:& comitialibus.Habētes eā feriri a ser
pentibus neganť.Aut qui ante gustauerint:non lædi.Percussis imponiť cū axungia. Folia cōtra
cruditates mādūť.Orpheus amatoriū iesse staphylino dixit:fortassis quoniam uenerē stimula
ri hoc cibo certū est.Ideo conceptus adiuuare aliqui prodiderūt.Ad reliqua & satiua pollet.Ef
ficacior tamen siluestris:magisq́ꝫ ipetrosis nata.Semen satiuæ quoq́ꝫ cōtra scorpionū ictus ex ui
no:aut posca salutare est.Radice eius circunscalpti dentes dolore liberantur. Syria in hortis ope
rosissima.Inde quoq́ꝫ est prouerbium græcis:Multa syrorum olera.Simillimam staphylio herbā
serit:quam alii gigidion uocant:tenuius tamē & amarius:eiusdēq́ꝫ effectus est.Coctum crudūq́ꝫ
stomachi magna utilitate.Siccat enim ex alto omnes humores eius.Siser erraticū satiuo simile ē:
& effectu.stomachum excitat.Fastidium abstergit.Ex aceto laserpitiato sumptum:aut ex pipere
& mulso:uel ex garo urinam ciet(ut Opinion credit)& uenerem.In eadem sententia est Diocles:
Præterea cordi cōueniř cōualescentiū.Aut post multas uomitiones per q̄ utile.Heraclides cōtra
argentū uiuum dedit:& ueneri subinde offensantē:ægrisq́ꝫ se recolligentibus.Hunc Hesius ideo
stōacho utile uideri dixit:qm̄ nemo tres siseres edēdo cōtinuaret.eē tn̄ utile cōualescētibus:& ad

uitam transeuntibus. Satiui priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum. Et quoniam plerosque similitudo nominum graecorum confundit: contexemus & de seseli: sed hoc est uulgaris notitiae. Optimum masiliense: Lato. n. grano & fuluo est. Secundum aethiopicum nigrius. Creticum odoratissimum omnium. Radix iucundi odoris est. Semen eius esse & uultures dicuntur. Prodest homini ad tussim ueterem. Rupta: conuulsa: & in uino albo potum. Item opisthotonicis: & iocinerum uitiis: & torminibus: & stranguriae: duarum aut trium linguarum mensura. Sunt & folia utilia: ut quae partus adiuuent etiam quadrupedum. Hoc maxime pasci dicuntur ceruae pariturae. Illinitur & igni sacro. Multum in summo cibo concoctionibus confert: uel folio: uel semine. Quadrupedum quoque aluum sistit: siue tritum potui infusum: siue mandendo: conmanducatum e sale boum morbis medetur: uel si contritum infunditur. Inula quoque a ieiunis conmanducata dentes confirmat: si ut eruta est terram non attingat. Condita tussim emendat. Radicis uero decoctae succus tineas pellit. Siccata autem in umbra farina tusa & conuulsis: & inflationibus: & arteriis medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. Cepae siluestres non sunt: satiuae olfactu ipso: & delachrymationi: & caligini medentur. Magis uero succi inunctione. Somnum etiam facere traduntur. Et ulcera oris sanare conmanducatae cum pane. Et canis morsus uirides ex aceto illitae: aut siccae cum melle & uino: ita ut post diem tertium soluantur. Sic & tritae sanant. Tostam in cinerem epiphoris multi imposuere cum farina hordeacea: & genitalium ulceribus. Succo & cicatrices oculorum: & albugines: & argemas inunxere: & serpentium morsus: & omnia ulcera cum melle. Item auricularum cum lacte mulierum. Et in iisdem sonitum: ac grauitatem emendantes cum adipe anserino: aut cum melle: stillauere. E ex aqua bibendum dederunt repente ob mutescentibus. In dolore quoque ad dentes colluendos instillauere: & plagis bestiarum omnium: priuatim scorpionum. Alopecias fricuere: & psoras tusis cepis. Coctas dysentericis uescendas dedere. Et contra lumborum dolores. Purgamenta quoque earum cremata in cinerem illinentes ex aceto serpentium morsibus. In ipsas quoque multipedas ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuersitas. Proximi inutilia esse praecordiis & concoctioni. Inflatio neque & sitim facere dixerunt. Asclepiadis schola ad ualidum quoque colorem profici in cibo. Et si succum ieiuni quotidie edant firmitatem ualitudinis custodiri. Stomacho utilia esse: ac spiritus agitationi. Ventrem mollire. Haemorrhoidas pellere subditas pro balanis. Succum cum succo foeniculi contra incipientes hidropises mire proficere. Item contra anginas ruta & melle. Excitari eisdem lethargicos. Varro quae sale aut aceto p[illegible]sa est: arefactaque uermiculis non infestari auctor est. ul' uulnera

De porro sectiuo: & capitato: & de allio. CA. VI.

Porro sectiuo profluuia sanguinis sisti in naribus contrito eo obturatis: uel gallae mixto: aut mentae. Item ex abortu profluuia poto succo cum lacte mulierum. Tussi etiam ueteri: ac pectoris: & pulmonis uitiis medetur. Illitis foliis sanantur ambusta: epinyctides: ita uocatur ulcus acie hebetans: & in angulo oculi perpetim humor emanans. Quidam eodem nomine appellant pustulas liuentes: ac noctibus inquietantes. Et alia ulcera cum melle trito: uel bestiarum morsus ex aceto. Item serpentium. Aurium uero uitia cum felle caprino uel pari mensura mulsi. Stridores cum lacte mulieris. Capitis dolores: si in nares fundatur. Dormituris siue in aurem duobus socci coclearibus: uno mellis. Succus & ad serpentium scorpionumque ictus in potum bibitur cum mero: & ad lumborum dolores cum uini hemina potus. Sanguinem uero excreantibus: & phthisicis distillationibus longis uel succus uel ex ipso cibus prodest. Item morbo regio: uel hydropicis. Et ad renum dolores cum ptisanae succo acetabuli mensura. Idem modus cum melle uuluas purgat. Tostus uero editur & contra fungorum uenena. Imponitur & uulneribus. Venerem stimulat. Sitim sedat. Ebrietates discutit. Sed oculorum aciem hebetare traditur. Inflationes quoque facere: quae tamen stomacho non noceat: Ventremque molliat. Voci splendorem affert. Capitato maior est ad eadem effectus. Sanguinem reiicientibus succus cum caule: aut thuris farina: uel acacia datur. Hippocrates & sine alia mixtura dari iubet. Vuluasque contractas aperiri putat. Foecunditatem etiam foeminarum hoc cibo augeri. Contritum ex melle ulcera purgare. Tussim & distillationes thoracis. Pulmonis & arteriae sanat uitia datum in sorbitione ptisanae. Vel crudum praeter capita sine pane: ita ut alternis diebus sumatur. Vel si purulenta excreentur. Sic & uoci uel ueneri somnoque multum confert. Capita bis aqua mutata cocta aluum sistunt: & inflationes ueteres. Cortex decoctus illitusque inficit canos. Allio magna omnis: magnae etiam utilitates contra aquarum: & quorumlibet locorum mutationes. Serpentes abigit: & scorpiones odore. Atque ut aliqui tradidere & bestiarum omnium ictibus medetur. Potu uel cibo uel illitu priuatim contra hemorrhoidas prodest. Cum uino reddit uomitum. Ac ne contra araneorum murum uenenatum morsum ualere miremur: aconitum quod alio nomine ul' reddit uomitu

pardalianches uocatur depellit.Item hyoſcyamū:contra canum morſos.Inq; uulnera cū melle imponitur.Ad ſerpentiū qdem ictus potum cum reſtibus ſuis.Efficaciſſime ex oleo illinit̃.Atritiſq; corpoꝝ ptibus.Vel ſi ueſica intumuerit.Quin & ſuffitu eo ſecundos partus euocari exiſtimauit Hippocrates:cinere eoꝝ cum oleo capitis ulcera manantia ſanitati reſtituens.Suſpirioſis coctū.aliqui crudū id dedere.Diocles hydropicis cū centaurea:aut in fico duplici ad euacuādā aluū.Quod efficatius præſtat uiride cū coriandro in mero potū.Suſpirioſis aliqui & tritū in lacte dederūt.Praxagoras & cōtra morbū regiū uino miſcuit.Et contra ileū in oleo & pulte ſic illinēs.Strumis quoq;.Antiqui & inſanientibus dabant crudū.Diocles phreneticis elixū.Contra anginas tritū iponi & gargariſſare pdeſt.Dētiū dolorē tribus capitibus in aceto tritis īminuit:Vel ſi decocta aqua colluant̃:addaturq; ipſum in caua dētiū.Auribus ēt inſtillatus ſuccus cum adipe anſerino.Phthriaſes & prurigines potū.Tuſum itē cū aceto & nitro.Cōpeſcit & diſtillationes cū lacte coctū:uel tritū pmixtūue caſeo molli.Quo gn̄e & raucitatē extenuat.Vel phthiſin ī fabæ ſorbitione.In totū aūt coctū utilius eſt crudo:elixumq; toſto.Sic & uoci plus cōfert.Tineas & reliqua aialia interaneoꝝ pellit in aceto mulſo coctū.Tenaſmo in pulte medet̃.Tēpoꝝ doloribus illitū elixū:& puſtulis coctum cū melle:deinde tritū.Tuſſi cū adipe uetuſto decoctum uel cū lacte.Aut ſi ſanguis ēt exſcreetur:uel purulenta ſint.Et pituitæ ſub pruna coctum potum & cum mellis pari mō ſumptum.Conuulſis & ruptis cum ſale & oleo.Nam cum adipe tumores ſuſpectos ſanat.Extrahit fiſtulis uitia cum ſulphure & reſina etiam harūdines cum pice.Lepras: lichenas:lentigīes exulcerat:ſanatq; cū origano.Vel cinis eius ex oleo & garo illitus.Sic & ſacros ignes.Sugillata aut liuentia ad colorem reducit.Combuſtum ex melle credūt & comitialē morbum ſanare:ſi quis eo in cibo utatur ac potione.Quartanas quoque excutere potum caput unū cum laſerpitii obolo.In uino auſtero tuſſim:& alio modo acceptum.Suppuratiōes quantaſlibet ſanat:fractæ in coctum fabæ atque ī cibo ſumptum donec ſanitatem reſtituat.Facit & ſōnos:atque in totum rubicundiora corpora.Venerem quoque ſtimulat cum coriādro uiridi tritum potumque e mero.Vitia eius ſunt:q; oculos hebetat.Inflationes facit:ſtomachum lædit copioſius ſumptum:ſitim gignit.Cæterum contra pituitam & gallinæ & gallinaceis prodeſt.Mixtum farte in cibo iumentis urinam reddere:atque non torqueri tradūt:ſi eo trito natura tangatur.

De lactuca ſiluatica:ſiue caprina:& eſopo:& iſati:& lactuca ſilueſtri. CA. VII.

LActucæ ſponte naſcentis primum eſt genus eius:quam caprinam uocant.Qua piſces in mare deiecta protinus necātur qui ſunt in proximo.Huius lac expiſſatum mox in aceto pondere obolorum duum adiecto aquæ uno cyatho hydropicis datur.Caule & foliis contuſis aſperſo ſale nerui inciſi ſanantur.Eadem trita ex aceto colluta matutinis bis e menſe dentium:dolorem prohibet.Alterum eſt genus:quod græci eſopon uocant.Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medētur.Hæc in aruis naſcitur.Tertium genus eſt in ſiluis naſcens:iſatin uocāt.Huius folia trita cum polenta uulneribus proſunt.Quarto infectores lanarum utuntur:quod glaſtum uocāt.ſimile erat lapato ſilueſtri foliis niſi q; plura habet: & nigriora.ſanguinem ſiſtit.Phagedenas & putreſcentia ulcera:quæ ſerpunt:ſanat.Item tumores ante ſuppurationem.Cōtra ignem ſacrum radice uel foliis prodeſt:uel ad lyenes pota.Hæc propria ſingulis.Communia autem:ſponte naſcentibus:candor caulis:interdum cubitali longitudine:thyrſo & foliis ſcabricia.Ex his rotūda folia:& breuia habentē:ſunt qui hieraciā uocent:qm̄ accipitres ſcalpendo eam:ſuccoque oculos tingēdo obſcuritatem cum ſenſere diſcutiant.Succus omnibus candidus:uiribus quoque papaueri ſimilis.Carpitur per meſſes inciſo caule.Conditur in fictili nouo:ad multa præclarus.Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum.Arcet nubeculas:cicatrices:aduſtioneſque omnes:præcipue caligines.Imponitur etiam oculis in lana contra epiphoras.Item ſuccus aluum purgat in poſca potus ad duos obolos.Serpentium ictibus medetur in uino potus.Et folia toſta thyrſuſque triti ex aceto bibuntur.Vulneri illinuntur:maxime contra ſcorpionum ictus.Verum cōtra phalangia commixto uino ex aceto.Alii quoque uenenis reſiſtunt:exceptis quæ ſtrangulando necant:aut iis quæ ueſicæ nocent:Item pſimythio excepto.Imponuntur & uentri ex melle atque aceto ad detrahenda uitia alui.Vrinæ difficultates ſuccus emēdat.Crateias eum & hydropicis obolis duobus ī aceto & cyatho uini dari iubet.Quidam & e ſatiuis colligunt ſucco minus efficaci.Peculiares earum uires partim iā dictæ ſunt.Sōnū faciendi:uenerēq; inhibendi:æſtū refrigerādi:ſtōachū purgandi:ſanguinē augēdi.Núc nō paucæ reſtant:quoniam & inflationes diſcutiunt:ructuſque lenes faciūt.Cōcoctiones adiuuāt.Cruditatem ipſæ:nequaq̄ faciunt:nec ulla res maiorem in cibis auiditatem incitat:inhibetque.

ul' ſilueſtrē iſatin

Eadem in causa alterutrinq; modus est. Sic & aluum copiosiores soluunt. Modicæ sistunt. Lentitiam pituitæ digerunt. Atq; ut aliqui tradiderunt: sensum purgant. Stomachos dissolutos utilissime adiuuāt. Vrinæ eo usu adiuuanf:& oxypotoboli asperitatē adito dulci acrementū aceti tēperantes. Si crassior pituita fit: scyllite aut uino absinthite: si & tussis sentiatur: hysopite admixto. Danf cœliacis cū in tubo erratico:& ad duritiam pcordio℞. Danf & melancholicis cādidæ copiosiores:& ad uesicæ uitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoq; prosunt recētibus prius q̄ pustulæ fiant: cū sale illitæ. Vlcera etiā: quæ serpunt: coercent initio cū asso nitro. Mox ī uino tritæ. Igni sacro illinunf. Conuulsa & luxata caulibus tritis cū polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papula℞ ex uino & polenta. In cholera quoq; coctas patellis dederūt. Ad quod utilissimæ q̄ maxie caule: sed amaræ. Quidā lacte infundūt. Deferuefacti ii caules & stomacho utilissimi traduнf. Sicut somno & satiua maxime lactuca & amara lactēsq;: quā meconidē uocauimus. Hoc lac & oculo℞ claritati cū muliebri lacte utilissimū esse pcipitur: dum tēpestiue capiti inungūtur. Oculo℞ quoq; uitiis quæ frigore in iis facta sunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis ēt uitiis prodesse: nō secus q̄ ambrotonū cum melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen satiuarum contra scorpiones dari. Semine trito ex uino poto & libidinū imaginationes in somno compescit. Tentantes aquas non nocere lactucam edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ:& intubis:& cichorio:& seri gña duo. CA. VIII.

NEc beta sine remedio est utraq;. Siue candidæ siue nigræ radix recēs & madefacta suspensa funiculo contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Cādida beta cocta & cum allio crudo sumpta contra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginem tollunt. Atque in totum efficacior esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Item sonitū auriū sedat infusus iis. Ciet urinam. Medef dysentericis iniecta:& morbo regio. Dolores quoq; dentiū sedat illitus succus. Et contra serpentiū ictus ualet: sed huic radici duntaxat expressus. Ipsa uero decocta pernionibus occurrit. Albæ succus epiphoras sedat fronte illita a luminis paruo admixto: ignē sacrum: sine oleo trita licet adustis medef. Et contra eruptiones papula℞ cocta. Eadē cōtra ulcera quæ serpūt. Illinif & alopeciis cruda. Et ulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquif & cum lenticula addito aceto: ut uentrem molliat. Validius cocta fluctuationes stomachi sistit & uentris. Est & beta siluestris: quam limonion uocant. Alii neuroidē: multū minoribus tenuioribusq; ac densioribus foliis. Vndecim sæpe cauliū. Huius folia ambustis utilia: guttantia astringunt. Semē acetabuli mensura dysentericis prodest. Aquæ e radice coctæ maculas uestiū eluere dicunf: itēq; membranarum. Intubi quoq; nō extra remedia sunt. Succus eo℞ cū rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Idēq; cum uino potus iocineribus:& uesicæ:& epiphoris impōif. Erraticū apud nos quidam ambubeiam appellauere. In ægypto cichorium uocant: quod siluestre sit. Satiuum autē serin: quod est minus & uenosius. Cichorium refrigerat. Inde cibum sumptum & illitum collectiones: succusq; decocti uētrem soluit. Iocineri & renibus:& stomacho prodest. Item si in aceto decoquatur: urinæ tormina discutit. Item morbum regiū e mulso: si sine febre sit. Vesicam adiuuat. Mulie℞ purgationibus quidē decoctum in aqua adeo prodest: ut emortuos partus trahat. Adiiciunt magi succo totius cum oleo perunctos fauorabiliores fieri:& quæ uelint facilius impetrare. Quod quidem pp singularem salubritatē aliqui chreston appellant: alii pancration. Et siluestre genus alii edypnoida uocāt: latioris folii. Stomachum dissolutū astringit cocta. Crudaq; sistit aluum. Et dysentericis prodest magis cum lente. Rupta & cōuulsa utroq; genere iuuanf. Item quibus genitura ualitudinis morbo effluat. Seris & ipsa lactucæ simillima duum generum est: siluestris melior. Nigra ista & æstiua. Deterior hyberna:& cādidior. Vtraq; tñ stomacho utilissima: præcipue quē humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerant: uel illitæ: discutiuntq; & alios q̄ stomachi: Cum polenta siluestrium radices stomachi causa sorbentur. Et cardiacis illinunf super sinistram mammam ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles:& sanguinem reiicientibus. Item quibus genitura fluit: alterno die℞ potu. Petronius Diodotus qui antilegomena scripsit: in totū dānauit serin multis modis arguens. Sed alio℞ omnium opinio resistit.

De brassica:& lapsana:& de brassica marina:& scylla:& de bulbis:& bulbinæ. CA. IX.

BRassicæ laudes longū est exequi: cū & Chrisyppus medicus priuatim uolumen ei dicauerit p singula mēbra hois digestū:& dieuches. Ante oēs aūt pythagoras:& Cato ā pcius celebrarint. Cuius sentētiam uel eo diligentius persequi par est: ut noscaf q̄ me.

ul' uti ne eo usu abluāf ul' adiuuāt in eo usu uel oxypo ris

Somno p̄ dat

oculis officere

Beta Siluestris

Intubi

uel ābulā uel ambu buleiam

dicina usus sit annis sexcentis. In tres species diuisere eam græci antiquissimi: Crispam: quã selinada uocauerunt a similitudine apii folioꝝ: stomacho utilẽ: aluum modice molientẽ. Alterã lęam latis foliis e caule exeuntibus. Vnde cauloden quidã uocauere: nullius in medicina momẽti. Tertia est proprie appellata crambe: tenuioribus: foliis: & simplicibus: densissimisq; amarior: sed efficacissima. Cato crispam maxime probat: dein læuẽ grandibus foliis: caule magno. Prodesse tradit capitis doloribus: oculoꝝ caligini. scintillationibusq;: uel stomachi præcordiis. Crudam ex aceto & melle: coriandro: ruta: menta. Laseris radicula sumpta acetabulis duobus matutino. Tãtamq; esse uim: ut qui terant hæc ualidiores fieri se sentiant. Ergo uel cũ uino tritã sorbẽdã: uel ex olei intinctu sumẽdam. Podagræ aũt: morbisq; articulariis illini cum rutæ coriandri & salis mica ordei farina. Aqua quoq; eius decocta: neruos articulosq; mire iuuari. Si foueantur uulnera & recentia & uetera. Etiã carcinomata quæ nullis aliis medicamẽtis sanari possint. Foueri prius aqua calida iubet: & bis die tritã iponi. Sic ẽt fistulas: luxata: & tumores euocari: quæq; discuti opus sit: in somnia ẽt uigiliasq; tollere decoctam si ieiuni edant q̃ plurimã ex oleo & sale. Tormina si decocta iteꝝ decoquatur: addito oleo: & sale: cumino: polẽta. si ita sumatur sine pane: magis profuturam. Inter reliqua bilem detrahit per uinum nigrum pota. Quin & urinam eius qui brassicam esitauerit: asseruari iubet: calefactamq; neruis remedio esse. Verba ipsius subiiciam ad exprimendã sententiã. Pueros pusillos si laues illa urina: nunquã debiles fieri. Auribus quoq; ex uino succum brassicæ tepidũ instillari suadet. Idq; etiam tarditati audientiũ prodesse asseuerat. Et impetigines eadẽ sanare sine ulcere. Græcoꝝ quoq; opiniones iam & Catonis causa poni cõuenit in iis duntaxat: quæ ille prætermisit. Biles detrahere non percoctam putant. item aluũ soluere. Eandẽq; bis coctam sistere. Vino aduersari: ut inimicam uitibus. Antecedẽte in cibis caueri ebrietatem. Postea sumpta crapulam discuti. Hunc cibũ & oculoꝝ claritati conferre multum. succo uero crudæ angulis uel tantũ tactis cum attico melle: plurimũ. Facillime cõcoqui. Ciboq; eo sensum purgari. Erasistrati schola clamat: nihil esse utilius stomacho: neruisque. ideo paralyticis: & tremulis dari iubet: & sanguinẽ excreantibus. Hippocrates cœliacis dysentericis bis coctã cum sale. Itẽ ad tenasmon & renum causas. Lactis quoque ubertatẽ puerperis hoc cibo fieri iudicans: & purgationem fœminis. Crudus quidem caulis si edatur: partus quoque emortuos pelli. Apollodorus aduersus fungoꝝ uenena semen aut succum bibendũ censet. Philistion opisthoronicis succũ ex lacte caprino cũ sale & melle. Inuenio & a podagra liberatos edendo eã: decoctæque ius bibẽdo. Hoc & cardiacis datũ: & comitialibus morbis addito sale. Item spleneticis in uino albo p dies. xl. ictericis: necnõ & phreneticis crudæ succum gargarissandum bibendumq; demonstrat. Cõtra uero singultus cũ coriãdro: & aneto: & melle: ac pipere: & aceto. Illitã quoque ꝓdesse inflationibus stomachi. Itẽ serpentiũ ictibus: & sordidis ulceribus: ac uetustis: uel ipsa aqua cum hordeacea farina. Succũ ex aceto uel cum fœnogræco. Sic aliqui & articulis: podagris imponũt. Epinyctidas ac quicqd aliud serpit in corpore: imposita leuat: item repentinas caligines. Has & si mãditur ex aceto. Sugillata uero & alios liuores. pura illita: lepras & psoras cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus testiũ & genitalium malis hãc utilissime imponi asserit. Efficacius eandẽ cum faba trita. item conuulsis cum ruta. Contra ardorem febriũ: & stomachi uitia: & ad secundas. Et muris aranei morsus folioꝝ aridoꝝ farina alter utra parte exinaniuit. Ex omnibus brassicæ generibus suauissima est quima & si inutilis habeť: difficilis in coquendo: & renibus contraria. Illud quoque non est omittẽdũ: aquam decoctæ ad tot usus laudatã fetere humi effusam. Stirpiũ brassicæ aridoꝝ cinis inter caustica intelligiť. Ad coxẽdicũ dolores cũ adipe uetusto. At cum lasere & aceto in uicem psilothri euulsis illitus pilis: nasci alios prohiber. Bibitur & cum oleo subferuefactus: uel per se elixus ad cõuulsa: & rupta intus lapsosq; ex alto. Nulla ergo sunt crimina brassicæ? immo uero apud eosdem animæ grauitatem facere. Dentibus & gingiuis nocere: & in ægypto ꝓpter amaritudinem non estur. Siluestris siue erraticę immenso plus effectus laudat Cato: adeo ut aridæ quoque farinã in olfactorio collectã: uel odore tantũ naribus rapto uitia eaꝝ grauεolentiamque sanare affirmet. Hãc alii petream uocãt: inimicissimã uino: quã ꝓcipue uitis fugiat. Aut si non possit fugere: moriať. Folia habet parua: rotunda: læuia: plantis oleris similior: candidior satiua & hirsutior. Hãc inflationibus mederi. Melancholicis quoq; ac uulneribus recẽtibꝫ cũ melle: ita ne soluãť añ diẽ septimũ. Strumis: fistulis in aqua contritã Chrysippo auctore. Et alii compescere mala corporis: quæ serpũt: nomas uocant. Item excrescentia absumere. Cicatrices ad planum reducere. Oris ulcera: & tonsillas manducatam: & coctam succo gargarissato cum melle: tollere. Item psoras: & lepras ueteres

ipsius tribus partibus cũ duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam contra
canis rabiosi morsum imponi. Melius si cũ lasere & aceto acri. Necari quoq; canes ea si detur ex
carne. Semen eius tostum auxiliatur contra serpẽtes: fungorumq; uenena. In tauri sanguine folia
cocta: spleneticisq; in cibo data & cruda illita cũ sulphure & nitro prosunt. Item mãmarum du-
ritiæ. Radicũ cinis uuæ in faucibus tumẽti tactu medeṫ. Et parotidas cũ melle illitus reprimit.
serpentium morsus sanat. Virium brassicæ unum & magnũ argumentũ addemus & mirabile.
Crustæ si occupent intus uasa oia in quibus aquæ feruent in tm̃ ut non sit eas auellere: si brassi-
ca in iis decoquatur: abscedũt. Inter siluestres brassicas & lapsana est: pedalis altitudinis: hirsutis
foliis: napi simillimis nisi candidior esset flore. Coquitur in cibo. Aluũ leniter emollit. Marina
brassica uehementissime ex oibus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniã cum pingui carne:
stomacho inimicissima. Scyllarum in medicina alba est: quæ mascula fœmina nigra. Scylla quæ
candidissima fuerit: utilissima erit. Huic aridis tunicis direptis: quod reliquũ e uiuo est consutũ
suspenditur lino modicis interuallis. Postea arida frusta in cadũ aceti q̃ asperrimi pẽdentia im-
merguntur: ita ne ulla parte uas contingant. Hoc fit ante solstitium diebus. xlviii. Gypso deinde
oblitus cadus poniṫ sub tegulis totius diei solẽ accipiẽtibus. Post eũ numeꝝ dierum tolliṫ uas.
Scylla eximitur. Acetum transfunditur. Hoc clariorem oculoꝝ aciem facit. Salutare est stoma-
chi laterumq; doloribus parum sumptũ binis diebus. Sed tanta uis est: ut auidius haustum ex-
tinctæ aiæ momento aliquo speciem præbeat. Prodest & gingiuis: & dentibus uel per se cõman
ducata. Tineas & reliqua uẽtris aialia pellit: ex aceto & melle sumpta. Linguæ quoq; recẽs subie-
cta præstat: ne hydropici sitim sentiant. Coquitur pluribus modis: in olla quæ coniiciaṫ in cliba
num: aut furnum: uel adipe aut luto illita: aut frustatim in patinis. Et cruda siccatur: deinde cõ-
ciditur. Coquiturq; in aceto. Tum serpẽtiũ ictibus imponiṫ. Tosta quoq; purgatur: & medium
eius iterum in aqua coquiṫ. Vsus sic coctæ ad hydropicos: urinam ciendã tribus obolis cũ mel
le & aceto potæ. Itẽ spleneticos & stomachicos si nõ sentiant ulcus: quibus innatet cibus. Ad tor
mina: regios morbos: tussim ueterẽ cũ suspirio. Discutit & ex foliis strumas: quadrinis diebus so
luta. Furfures capitis & ulcera manantia illita ex oleo cocta. Coquiṫ & in melle cibi gratia: maxi
me uti coctionem facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta: & mixta resi
næ. Semen eius lumboꝝ dolori ex melle imponitur. Pythagoras scyllam in limine quoq; ianuæ
suspensam maloꝝ medicamentoꝝ introitum pellere tradit. Cæterũ bulbi ex aceto & sulphure
uulneribus in facie medentur. Per se uero triti neruoꝝ contractionẽ. Et ex uino porrigines. Suc
cum cũ melle canum morsibus. Erasistrato placet cũ pice. Sanguinem idem eos sistere tradit illi
tos cum melle. Alii si e naribus fluat: coriandrũ & farinã adiiciũt. Theodorus & lichenas ex ace-
to bulbis curat. Et erumpentia in capite cũ uino austero aut ouo: & bulbos epiphoris idem illi-
nit: & sic lippitudini medetur: æque uitia quæ sunt in facie eoꝝ rubentes: maxime in sole illi-
tis cum melle & nitro emendãt. Lentiginem: cũ uino aut cũ cumino coctis. Vulneribus quoq;
mire prosunt per se. Aut ut Damion ex mulso: si q̃nto die soluanṫ. Iisdem & auriculas fractas cu
rat: & testium pituitas. In articuloꝝ doloribus miscent farinã. In uino cocti uentri illiti duriciã
præcordioꝝ emolliũt. Dysentericis in uino ex aqua cælesti temperato danṫ. Ad conuulsa intus
cum silphio pilulis fabæ magnitudine. Ad sudorẽ tusi illinunṫ. Neruis utiles. Ideo & paralyticis
dãtur. In pedibus qui sunt ruffi ex his citissime sanant cũ melle & sale. Venerem maxime mega
rici stimulant. Hortensii partũ cũ sapa aut passo sumpti. Siluestres interaneoꝝ plagas: & uitia cũ
silphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuoꝝ semen contra phalangia bibitur ĩ uino. ipsi ex aceto
illinuntur cõtra serpentium ictus. Semen antiqui bibendũ insanientibus dabant. Flos bulborũ
tritus crurum maculas: uarietatesq; igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab iis putat.
Elixos assis minus utiles adiiciunt esse: & difficile concoqui ex ui uniuscuiusq; naturæ. Bulbinẽ
græci uocãt herbã paracæ foliis: rubicũdo bulbo. Hæc tradiṫ uulneribus mire utilis dũ taxat re uel paruis
centibus. Bulbus: quẽ uomitoriũ uocant ab effectu: folia habet nigra: cæteris longiora. uel porra-

De asparagis: & corruda: & libyco: & horminio. CA. X. ceis

VTilissimus stomacho cibus (ut tradiṫ) asparagi: cumino q̃dem addito inflatiões sto-
machi coliq; discutiũt. iidẽ oculis claritatẽ afferũt: Ventrẽ leniter moliunt. Pectoris
& spinæ doloribus ĩtestinorũq; uitiis ꝓsunt. Vino cũ coquunṫ addito: ad lumboꝝ:
& renũ dolores. Semẽ triũ oboloꝝ põdere parte cumini bibiṫ: Venerẽ stimulãt. Vri
nam cient utilissime præterq̃ ꝙ uesicã exulcerãt. Radix quoq; plurimoꝝ ꝑdicatione trita & in
uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lumboꝝ & renũ dolores sedat. Quidã ad uuluæ do-

lorem radicē cum uino dulci propinant. Eadē in aceto decocta cōtra elephantiā proficit. Aspa-rago trito cū oleo perunctū pungi ab apibus negant. Siluestrem aspagom aliqui corrudā: aliqui libycū uocant: attici horminiū. Huius ad supradicta oīa efficatior uis: & cādidiori maior. Regiū morbū extenuat. Veneris cā aquā eoꝝ decoctam bibi iubent ad heminā. Ad idē & semen ualet cum aneto tritū. Ternis utrūq̧ obolis datur. Et ad serpētiū ictus succus decoctus. Radix quoq̧ miscetur radici marathri inter efficacissima auxilia. Si sanguis per urinā reddatur: semen aspara-gi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrariū esse q̄uis urinam moueat: docet. Item ueneri. Vesicæ quoq̧ nisi co-ctum aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctæ radicis succus si ore cōtineatur: denti bus mederi.

De apio & apiastro: & helioselino: & oreoselino. CA. XI.

APio gratia uulgo est. Nāq̧ rami largis portionibus per rura innatant: & incōdimētis peculiarē grām habent. Præterea oculis illitum cū melle: ita ut subinde foueātur feruenti succo decocti: aliisq̧ membroꝝ. Epiphoris per se tritū aut cum pane aut polenta impositū mire auxiliat̃. Pisces quoq̧ si ægrotēt in piscinis: apio uiridi recreantur. Verum apud eruditos nō aliud erutū terra in maiore sententiaꝝ auctoritate est. Distinguitur sexu. Chrysippus fœminā esse dicit crispioribus foliis & duris: crasso caule: sapore acri: & feruido. Dionysius marem nigriorem: breuioris radicis: uermiculos gignentem. Neutrum ad cibos admittendū: imo oīo nefas. Nam id defunctoꝝ epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq̧ uisus claritati inimicū. Caulæ fœminæ uermiculos gigni. Iōq̧ eos q ederit sterilescere: mares fœminasue. In puerpiis uero ab eo cibo comitiales fieri q ubera hauriūt. Innocētiorē tñ eē marē. Eaq̧ cā est ut iter nefastos frutices dānetur. Māmaꝝ duriciā impositis foliis emollit. Suauiores aquas po-tui incoctū p̄stat. Succo maxime radicis cū uino: lumboꝝ dolores mitigat. Eodē iure instillato: grauitatē auriū. Semē urinam ciet: menstrua ac fecūdos partus. Et si foueātur semie decocto sug gillata reddit colori: cū oui albo illitū. Aut ex aqua coctū potūq̧ renibus medetur. In frigida tritū oris ulceribus. Semen cū uino uel radix cū ueteri uino uesicæ calculos frangit. Semē datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrū Higinus quidē melissophylon appellat. Sed in cōfessa dā-natione est uenenatū in sardinia. Contexenda.n. sunt oīa ex eodem noīe: apud græcos pendētia. Olusatrū quod hipposelinū uocant: aduersat̃ scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medet̃. Itēq̧ difficultatibus urinæ semē eius decoctū ex mulso potū. Radix eius ī uino decocta: calculos pellit & lūboꝝ ac lateris dolores. Canis rabiosi morsibus potū & illitū medet̃. Succus eius algentes calefacit potus. Quartū genus ex eodē faciunt aliqui oreoselinon palmū alto frutice ac recto semine cumino simile. Vrinæ & menstruis efficax. Helioselino uis priuata cōtra ara-neas. Sed de oreoselino fœminæ purgantur e uino.

De petroselino: & ocimo. CA. XII.

ALio genere petroselinon quidā appellant in saxis natum. Præcipuum ad uomicas co-clearibus binis succi additi ī cyathū marrubii succi: atq̧ ita aq̄ calidæ tribus cyathis. Addidere q̄dā buselinō differēs breuitate caulis a satiuo & radicis color̃ ruffo eiusdē effectus. Præualere contra serpentes potū & litum. Ocimū quoq̧ Chrysippus grauiter increpuit Inutile esse dicens stomacho: urinæ: oculorum quoq̧ claritati. Præterea insaniam facere: & lethargicos: & iocineris uitia. Ideoq̧ capras id aspernari. hoībus quoq̧ fugiendū cēset. Adiiciunt quidam tritum si operiatur lapide: scorpionē gignere. Cōmanducatū & in sole positū uermes afferre: Alii uero si eo die feriat̃ quispiam a scorpione qui ederit ocimū: sanari nō posse. Quinimo tradunt aliqui manipulo ocimi cū cancris.x. marinis uel fluuiatilibus trito: cōuenire

uel hemit. — ad eum scorpiones a proximo oēs. Diodorus in emitericis ēt pediculos facere ocimi cibum. Se-
titæis alii — cuta ætas alacriter defendit. Nam id esse capras. Nec minus q̄ mentam & rutā scorpionum terre-
empericis. — strium ictibus marinorūq̧ uenenis mederi cū uino: addito aceto exiguo. Vsu quoque cōpertū deficientibus ex aceto adoratu salutarē esse. Item lethargicis & inflāmatis refrigerationi: illitum capitis doloribus cū rosaceo: aut myrteo: aut aceto. Item oculoꝝ epiphoris impositum ex uino; Stomacho quoque esse utile: inflationes & ructū ex aceto dissoluere sumptū. Aluū sistere impositum. Vrinā ciere. Sic & morbo regio: & hydropicis prodesse. Distillationes eo coli & stomachi

uel contra — inhiberi. Ergo ēt cœliacis Philistio dedit: & coctū dysentericis: & cōtra plistonicū. Aliqui & in
Plistōicus — tenasmo: & sanguinē excreātibus in uino. Duriciāq̧ præcordioꝝ: illinit̃ māmis. Extiguit quoq̧ lactis prouentum. Auribus utilissimū: infantium p̄cipue cū adipe anserino. Semen tritū & haustum naribus sternutamenta: & distillationes capitis quoq̧ illitum. Vuluas purgat ī cibo ex ace-

to. Verrucas mixto ceramento sutorio tollit. Venerem stimulat. Ideoq; & equis asinisq; admissu ul atramē
ræ tempore ingeritur. to

De siluestri ocimo:& eruca:& nasturtio:& ruta. CA. XIII.

Iluestri ocimo uis efficacior ad eadē oīa. Peculiaris ad uitia quæ uomitiōibus crebri
contrahuntur. Vomiciſq; uuluæ:contraq; bestiaꝝ morsus radix in uino est efficaciſſi
ma. Erucæ semen scorpionū uenenis:& muris aranei medet̄. Bestiolas oēs innascētes
corpori arcet. Vitia cutis in facie cū melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices ni
gras reducit ad candorē cum felle bubulo. Aiunt uerbera subituris potū ex uino duritiā quan
dam cōtra sensum inducere. In condiendis obsoniis:tanta est suauitas:ut græci euzomon appella
uerint. Putant subtrita eruca si foueantur oculi:claritatē restitui. Tussim infantiū sedari. Radix
eius in aqua decocta:fracta ossa extrahit. Nam de uenere stimulāda diximus tria folia siluestris
erucæ sinistra manu decerpta:& trita in aqua mulsa si bibantur. E contrario nasturtiū uenerem
inhibet. Animū exacuit. Vt diximus duo eius genera aluū purgat. Detrahit bilem potū in aq. x. uel album
denarioꝝ pondo. Cū lomēto strumis illitum opertūq; brassica:præclare medet̄. Alteꝝ est nigri
us:quod capitis uitia purgat. Visum clarificat. Cōmotas mentes sedat ex aceto sumptū. Lyenem
ex uino potū uel cum fico. Tussim ex melle:si quotidie ieiuni sumant. Semen ex uino omnia in
testinorum animalia expellit. Efficatius addito mentastro. Prodest & cōtra suspiria:& tussim cū
origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos discutit cum pice:
extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitū ex aceto. Cōtra carcinomata: adiicitur ouoꝝ albū.
Et lyenibus illinitur ex aceto. Infantibus uero e melle utiliſſime. Sextius adiicit hoc serpentes fu
gare:scorpionibus resistere. Capitis dolores contritum:& alopecias emendare addito Sinapi:gra
uitatem aurium trito imposito auribus cum fico. Dentium dolores infuso in auris succo. Pruri
ginem & ulcera capitis cum adipe anserino. Furunculos concoquit cum fermēto. Carbunculos
ad suppurationē perducit:& rumpit. Phagedenas ulcerum expurgat cum melle. Coxendicibus
& lumbis cum polēta ex aceto illinitur. Item licheni. Item unguibus scabris. Quippe natura eius
caustica est. Optimū autem babylonium. Siluestri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis
autem medicamibus ruta est. Latiora satiuæ folia. Rami fruticosiores: Siluestris horrida ad effe
ctum est:& ad omnia acrior. Succus exprimitur tusa ea & aspersa modice aqua. Et in Pyxide cy
pria asseruatur. Hic copiosior datus ueneni noxiam obtinet. Macedonia maxime: iuxta flumen
anacimū. Mirumq; cicutæ succo extinguitur adeo etiam uenenorum uenena sunt. Quādo cicu uel haliac
tæ succus prodest manibus colligentiū rutam. Cæterum inter prima immiscetur antidotis præ mum
cipueq; galaciæ. Quæcunq; autem ruta aut per se aut pro antidoto ualet foliis tritis: & ex uino
sumptis. Contra aconitum maxime:& uiscum. Item fungos siue in potu detur:siue in cibo. Simili
modo contra serpentium ictus:utpote cum mustellæ dimicaturæ cū iis rutam prius edendo se
muniant. Sed ualent & contra scorpionū ictus:& araneorum:apum:crabronū: uespaꝝ aculeos.
Et cantaridas:ac salamandras:canisue rabiosi morsus:acetabuli mēsura si succus e uino bibitur.
Et folia trita uel cōmanducata imponuntur cū melle & sale:uel cū aceto & pice decocta. Succo
uero perunctos aut ēt hītes negant feriri ab iis maleficiis. Serpētesq; si urat̄ ruta:nidorē fugere.
Efficaciſſima tñ est siluestris radix cū uino sumpta:eandē adiiciunt efficaciorē eē sub diuo potā.
Pythagoras & in hac marē minoribus herbaceiq; coloris foliis a fœmina discreuit:ēt latioribus
foliis & colore. Ideēq; oculis noxiā putauit falso:qm̄ sculptores:& pictores hoc cibo utūtur ocu
loꝝ cā. Cū pane quoq; uel nasturtio satiuæ:atq; siluestris ꝑpter uisum. Vt aiūt multi:succo eius
cū melle attico inuncti discusserunt caligines:uel cū lacte mulieris puerū enixæ: uel puro succo
angulis oculoꝝ tactis. Epiphoras eū polenta imposita. Lenit autē capitis dolores pota cū uino:
aut cū aceto:& rosaceo illita. Si uero sit cephalea :cū farina hordeacea uel aceto. Eadē cruditates
discutit:mox inflationes:dolores stomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitq; conuersas illita in
melle toto uētre & pectore. Hydropicis cum ficu:& decocta ad dimidias partes potaq; ex uino:
sic bibitur & ad pectoris dolores laterūq; & lūboꝝ. Tusses:suspiria:pulmonū:iocineꝝ:renum ui
tia:horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines:Decoquunt̄ folia poturis. Et in cibo uel cruda ul'
decocta conditaue prodest. Item torminibus in hysopo decocta. Et cū uino. Sic & sanguinem si
stit interiorem:& narium indita:sic & collutis dentibus prodest. Auribus quoq; i dolore succus
infundit̄:custodito ut diximus modo. E siluestri uero contra tarditatem & sonitum cū rosaceo
uel cū laureo oleo:aut cumino & melle. succus & phreneticis ex aceto tritæ instillatur in tēpora
& cerebrum. Adiecerunt aliqui & serpillum:& laurum illinentes capita & colla. Dederunt & le

thargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibendű:decoctæ ſuccum in cyathis
quattuor ante acceſſiones:quaꝗ frigus intolerabile eſt. Alſioſiſq; cruda dari ĩ cibo. Vrinã quoq;
uel cruentã pellit. Fœminaꝗ ẽt purgatiões:ſecũdaſq;:ẽt emortuos partus: ut Hippocrati uidet:
ex uino dulci nigro pota:itaq; illitã & uuluaꝗ cã ẽt ſuffire iubet. Diocles & cardiacis impõit ex
aceto & melle:cũ farina hordeacea. Et contra ileũ decocta farina in oleo ac uelleribus collecta.
Multi uero & contra purulentas excreationes ſiccæ drachmas duas:ſulphuris unam & dimidiã
ſumi cenſent. Et cõtra cruentas ramos tres in uino decoctos. Datur & dyſentericis cũ caſeo ĩ ui-
no cõtrita. Dederunt & cũ bitumine infrictã potioni propter anhelitum. Ex alto lapſis ſeminis
tres uncias:olei libra:uiniq; ſextario illinit. Cũ oleo coctis foliis partibus quas frigus aduſſerit.
Si urinam mouet(ut Hippocrati uidet)miꝗ eſt quoſdã dare uelut inhibentem potuſ contra in-
continentiam urinæ. Pſoras & lepras cum melle & alumine illita emendat. Itẽ uitiligines:uel ru-
gas:ſtrumas:& ſimilia cũ hircino ac taurino ſeuo & adipe ſuillo. Ignẽ ſacrũ ex aceto & oleo : uel
pſimythio. Carbunculũ ex aceto. Nõnulli laſerpitium una illini iubent:ſine quo epinyctidas pu-
ſtulas curant. Imponunt & mammis turgentibus decoctam:& pituitæ eruptionibus cum cæra.
Teſtium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris:adeo peculiari in uiſceribus his effectu:ut ſil-
ueſtri ruta cũ axungia ueteri illitos ramices ſanari prodãt. Fracta quoq; mẽbra ſemine trito cũ
cæra ipoſito. Radix rutæ:ſanguinẽ oculis ſuffuſũ:& in toto corpore cicatrices:aut maculas illita
emẽdat. Ex reliquis quoq;:quæ tradũtur:mirũ eſt:cũ feruentẽ rutæ naturã eſſe conueniat. Faſci-
culũ eius in roſaceo decoctũ addita uncia aloes perunctis ſudorẽ reprimere. Itẽq; generationes
ĩpediri hoc cibo. ideo ꝓfluuio genitali datur:& uenerem crebro ꝑ ſomnia imaginãtibus. Præca-
uendũ eſt grauidis abſtincant hoc cibo. Necari.n.partus inuenio. Eadem ex oĩbus ſatis:q̃d rupe-
dum quoq; morbis in maximo uſu eſt:ſiue difficile ſpirantibus:ſiue cõtra maleficorum anima-
lium ictus infuſa per nares ex uino:aut ſi ſanguiſugam exhauſerit:ex aceto: & quocũq; in ſimili
morborum genere.

De mentaſtro:& menta:& pulegio:& nepeta:& de cumino. CA. XIIII.

Entaſtrum ſilueſtris menta eſt:differens ſpecie folioꝗ quaſi figura ocimi: pulegii co-
lore. Propter quod quidã ſilueſtre pulegiũ uocant. His cõmanducatis & impoſitis ſa-
nari elephãtiam:ſicut magni Põpeii ætate fortuito cuiuſdã experimẽto ꝓpter pudo-
rem in facie illita cõpertum eſt. Eadem illinunt bibunturq; aduerſus ſcolopẽdras:&
ſerpentium ictus drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduerſus ſcorpionum ictus cũ ſale
oleo & aceto. Item aduerſus ſcolopandras ius decocti. Aduerſuſq; oĩa uenena ſeruantur folia ari-
da ad farinæ modũ. Subſtratũ uel accenſum fugat ſcorpiones. Potum fœminas purgat a partu:
ſed partus necat. Orthopnoicis torminibus: coleticis efficaciſſimũ. item lumbis. Podagris impõ-
ſitum. Succus auribus uermioſis inſtillatur. In regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Sõnia ue-
neris ĩhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Cõtra prurigině ex aceto infundit capiti in ſole. Men-
tæ ipſius odor animum excitat:& ſapor auiditatẽ in cibis. Ideo in mammaꝗ mixtura familiares
ipſæ acceſſere:ut coire:denſcreq; lac nõ patiant. Quare lactis potiõibus addit:ne huius coagula-
ti potu ſtrãgulent. Data in aq̃ & mulſo eadem ui reſiſtere:& generatiõi credit:cohibẽdo genita-
lia denſari. Aeque maribus ac fœminis:ſiſtit ſanguinem:& purgationes fœminaꝗ inhibet. Cum
uel illa amylo ex aqua pota cœliacorum impetus. Syriatiõ & uomicas uuluæ curauit: ille & iocinerum
uitia ternis obolis ex mulſo datis. itẽ ſanguinẽ excreantibus in ſorbitionẽ. Vlcera in capite infan-
tium mire ſanat. Arterias humidas ſiccat. Siccas aſtringit. Pituitas corruptas purgat in mulſo &
aqua. Voci ſuccus ſub certamine utilis dũtaxat:& q̃ gargariſſatur uua tumẽte adiecta ruta & co-
riandro ex lacte. Vtilis & contra tonſillas cũ alumine:linguæ aſperæ cum melle. Et cõuulſa itus
per ſe uitiiſq; pulmonis. Singultus & uomitiones ſiſtit cũ ſucco granati:ut Democritus mõſtrat.
Recẽtis ſuccus:nariũ uitia:Spiritus ſubductos emẽdat. Ipſa trita choleras in aceto q̃dẽ pota. San-
guinis fluctiones intus. Ileũ ẽt impoſita cũ polenta:& ſi mãmæ tendant. Illinitur & tpibus ĩ ca-
pitis dolore. Sumit & cõtra ſcolopandras:& ſcorpiones marinos:& ad ſerpentes. Epiphoris illi-
nitur & oĩbus in capite eruptiõibus. itẽ ſedis uitiis. Impetigines quoq;:uel ſi teneat tm̃: ꝓhibet.
Auribus cum mulſo inſtillat. Aiunt & lyeni mederi eã in horto guſtatã:ita ne uellat: ſi is q̃ mo-
morderit:dicat ſe lyeni mederi ꝑ dies nouem. Aridæ quoq; farinæ tribus digitis apꝑhenſam:&
ſtomachi dolorẽ ſedare in aqua: & ſimiliter aſperſa in potionem uentris aĩalia expellere. Magna
ſocietas cũ hac ad recreãdos defectos aĩo pulegio cũ ſurculis ſuis ĩ ampullas uitreas aceti utriſq;
deiectiſq;. Qua de cauſa dignior e pulegio corona uertigini: q̃ e roſis cubiculis noſtris ꝓnuncia

ta est. Nã & capitis dolores imposita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri cõtra frigorum æstusq; iniuriam:& ab siti traditur. Neq; æstuare eos:qui duos e pulegio surculos impositos auribus in sole habeant. Illinitur etiã in doloribus cũ polenta & aceto. Fœmina efficatior: Est autẽ hæc flore purpureo: Mas candidũ habet. Nauseas cum sale & polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac uentris dolorẽ. Stomachi autem ex aqua intercisiones sistit: & uomitiones cum aceto aluũ soluit sale adiecto in polenta. Intestinorũ uitia melle decocta & nitro sanat. Vrinam pellit ex uino:& si amineũ sit:& calculos & interiores oẽs dolores. Ex melle & aceto sedat menstrua:& secundas: Vuluas conuersas corrigit. Defunctos partus eiicit. Semen obmutescentibus olfactu admouet̃. Comitialibus in aceto cyathi mensura datur. Si aquæ insalubres bibẽdæ sint:tritum inspergatur. Salsitudines corporis:si cũ uino tradat̃:minuit. Neruorũ cã & in contractione cum sale & aceto & melle cõfricatur opisthotono. Imbitur ad serpentiũ ictus decoctum. Ad scorpionum in uino tritum:maxime quod in siccis nascitur. Ad oris exulceratiões:ad tussim efficax habetur. Flos recẽtis incensus pulices necat odore. Xenocrates pulegii ramũ lana inuolutum in tertianis ante accessionẽ olfactandum dari:aut stragulis subiici:& ita collocari ægrũ iter remedia tradit. Siluestri ad eadem uis efficatior est: quod simile est origano minoribus foliis q̃ satiuũ:& a quibusdam dictamus uocat̃. Gustatum a pecore caprisq; balatum cõcitat. Vnde quidam græci litteras mutantes blechon uocauerũt. Natura tam feruens est:ut illitas partes exulceret. Tussi inter frictiones fricari ante balnea cõuenit:& ante accessionũ horrorẽ conuulsis:& torminibus. Podagris mire ꝓdest. Epaticis cum melle & sale bibendũ datur. Pulmonũ uitia excreabilia facit. Ad lyenẽ cum sale utile est:& uesicæ:& suspiriis:& inflationibus decoctũ succo æqualiter:& uuluas corrigit:& cõtra scolopendram terrestrem uel marinã. item scorpiones. Priuatimq; ualet contra oẽ morsum. Radix cõtra increscentia ulcera recens potentissima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Itẽ pulegio ẽ nepetæq; societas. Decoctæ enim in aqua ad tertias discutiũt frigora. Mulierũq; menstruis prosunt. Et æstate sedant calores. Nepeta quoq; uires contra serpẽtes habet. Fumũ ex ea nidorẽq; fugiunt:quã & substernere in metu obdormituris utile est. Tusa ægilopys imponitur:& capitis doloribus recẽs cũ tertia parte panis temperata aceto illinit̃. Succus eius instillatus naribus supinis profluuiũ sanguinis sistit. Item radix cũ myrti semine i passo tepido gargarissata anginis medetur. Cuminũ siluestre est prætenue quaternis aut q̃nis foliis ue luti serratis. Et in satiuo magnus usus in stomachi ꝓcipue remediis. Discutit pituitas & inflationes. Tritum & cũ pane sumptũ uel potũ ex aqua uinoq; tormina quoq; : & intestinorũ dolores. Verũtamen oẽm pallorẽ bibentibus gignit. ita certe ferunt. Portii latronis clari inter magistros dicendi adsectores similitudinẽ coloris studiis cõtra æmulos imitaros:& pauloante Iuliũ uindicem assertorẽ illum a Nerone libertatis captatione testamentis sic lenocinatũ. Narium sanguinẽ pastillis inditum:uel ex aceto recens sistit. Et oculorũ epiphoris per se impositũ tumentibus cũ melle ꝓdest. Infantibus imponi in uentre satis est. Morbo regio in uino albo a balneis:dat̃.

Printed marginal notes: uel item rosiones (at "bet. Sic & pectoris…" / "cum aceto…"); uel uino nigro (at "nam pellit…" / "menstrua…"); uel isperfrictione (at "ret. Tussi…" / "minibus…"); uel assertores (at "dicendi…" / "cem assertorẽ…").

De cumino æthiopico:& de cappari:& de ligustico:siue panace. CA. XV.

Ethiopicũ cuminum maxime in posca illinitur cum melle. Africano priuatim urinæ incõtinentiã cohiberi putãt. Satiuũ datur & ad iocineris uitia tostum tritũ in aceto. Item ad uertiginẽ. Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritũ uino. Ad uuluarum uitia in uino. Præterq; impositis uellere foliis testiũ tumoribus tostũ tritũq; cum melle aut rosaceo & cæra. Siluestre ad oĩa eadem efficacius. Præterea ad serpentes cũ oleo: ad scorpiones:ad scolopendras. sistit & uomitionem nauseasq; ex uino:quantum apprehẽderint tres digiti. Propter colum quoq; bibitur. Illiniturq; uel penicillis feruens: uel astringitur fasciis. Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis in tribus cyathis uini. Auribus instillatur ad sonitus:atq; tinnitus cum seuo uitulino uel melle. Suggillatis illinit̃ cũ melle: & uua passa & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Est cumino simillimũ quod græci uocãt ammi. Quidã uero æthiopicum cuminum id eẽ existimãt. Hippocrates regiũ appellat:uidelicet q̃a efficatius ĩ ægypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ ĩ totũ putãt:q̃m sit exilius & cãdidius. Similis autẽ & huic usus. Nam & panibus alexandrinis subigit̃:& cũ alimentis interponitur. Inflationes & tormina discutit. Vrinã & menstrua ciet. Suggillata & oculorũ epiphoras mitigat. Cum lini semine scorpionũ ictus in uino potum drachmis duabus. Priuatimq; cerastarũ cum pari portione myrrhæ. Colorem quoque bibentium similiter mutat in pallorem. Suffitum cum uua passa aut resina uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas:quæ odorentur id per coitum. De cappari satis diximus inter peregrinos frutices. Non utendũ trãsmarino. Innocẽtius italicũ est. Ferũt eos q

quottidie id edũt:paralysi nõ piclitari nec lyenis doloribꝫ. Radix eius uitiligies albas tollit:si tritæ in sole fricentur. Spleneticis ꝑdest in uino pota. Radicis cortex duabus drachmis dẽpto balneaꝝ usu. Feruntq; trigintaq̃nq; diebus ꝑ urinam & aluũ totũ lyenẽ emitti. Bibitur in lumboꝝ doloribus ac paralysi. Dentiũ dolores sedat tritũ ex aceto semẽ decoctũ:uel mãducata radix. Infundiẽ auriũ dolori decoctũ oleo. Vlcera quæ phagedenas uocãt folia & radix recẽs cum melle sanant. sic & strumas discutit radix. Parotidas uermiculosq; cocta in aqua: iocineris quoq; malis medeẽ. Dant & ad tineas in aceto & melle. Otis exulceratiões in aceto decocta tollit. stomacho inutiles esse inter auctores cõuenit. Ligusticũ aliqui panacẽ uocant:stomacho utile est. Item conuulsionibus & inflationibus. Sunt & q̃dam q cunilam bubulam appellauerũt uti diximus falso.

De cunila: origano:culinagine cunila molli libanotide. CA. XVI.

Vnilæ ꝑter satiuã plura sunt in medicina gñia. Quæ bubula appellaẽ:semẽ pulegii habet:utile ad uulnera cõmanducatũ impositũq;:ut q̃nto post die soluaẽ. Cõtra serpentes quoq; in uino bibiẽ:ac tritum plagæ imponiẽ. Vulnera ab iis facta perfricanẽ. Irẽ testudines cũ serpentibus pugnaturæ hac se muniũt. Quidã q; in hũc usum panacem uocant. Sedat & tumores & uiriliũ mala:ticca:uel foliis tritis in omni usu mire cõgruẽs ex uino. Est alia cunila gallinacea appellata a nostris:a grecis origanum heracleoticũ. Prodest oculis trita addito sale. Tussim quoq; emẽdat:& iocineꝝ uitia. Lateꝝ dolores cũ farina oleo & aceto:ĩ sorbitionẽ temperata. Præcipue uero serpentiũ morsus. Tertium genus est eius:quæ a græcis mascula a nostris cunilago uocaẽ:odoris fœdi:radicis lignosæ:folio aspero. Vires eius uehemẽtissimaẽ in oĩbus iis generibus earũ tradunt. Manipulo quoque eius abiecto:oẽs ẽt a tota domo blattas cõuenire ad eam. priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere. Tribus foliis ex oleo peruncto homine fugari serpentes. e contrario quæ mollis uocatur:pilosioribus foliis ac ramis & aculeatis. Trita mellis odorem habet digitis tactu eius cohærentibus. Altera thuris: quam libanotidẽ appellamus. Medetur utraq; contra serpentes ex uino uel aceto. Pulices etiam contritæ cũ aqua sparsæ necant. Satiua quoq; suos usus habet. Succus eius cũ rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictus bibitur. Fit & ex ea mõtana serpillo similis:efficax cõtra serpẽtes. Vrinam mouet. purgat & a partu mulieres. Concoctionẽ mire adiuuat:& ad cibos auiditatem. Vtraq; uel in cruditate ieiunis ĩ potione aspera. Luxatis quoq; utilis. Cõtra uesparũ & siliẽs ictus ex farina hordeacea:& posca utilissima. Libanotidis alia gñia suis dicentur locis.

De piperiti & origano:& oniti:prasio:& tragorigano:& heraclio:& lepidio:& de git:siue melanthio:& aniso. CA. XVII.

Iperitis:quam & siliquastrum appellauimus:cõtra morbos comitiales bibitur Castore taliter demonstrante. Caule rubro & longo:densis geniculis:foliis lauri: semine albo:tenui:gustu piperis. Vtilis gingiuis:dẽtibus:oris suauitati:& ructibus. Origanum quod in sapore cunilam æmulaẽ(ut diximus)plura genera in medicina habet:& onitin uel prasion appellant non dissimile hysopo. Priuatim eius usus contra torsiones stomachi ĩ tepida aqua:& cruditates. Contra araneos:scorpionesq; in uino albo. Luxata & incussa in aceto & oleo & lana. Tragoriganon similis est serpillo siluestri. Vrinam ciet Tumores discutit contra uiscum potum uiperæq; ictum efficacissimum:stomachoq; acida ructanti & ꝑcordiis. Tussientibus quoq; cum melle datur:& pleureticis:& peripneumonicis. Heraclium quoq; tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum. Alteꝝ exilioribus mollibusq; sansuco nõ dissimile:quod aliqui prasion uocare malunt. Tertium est inter hæc medium : minus q̃ cætera efficax. Optimum autem creticum:Nam & iucunde olet. Proximum smyrneum. Deinde heracleoticũ ad potum utilius:quod onitin uocant. Communis autẽ usus serpentes fugare. Percussis esui dare decoctũ. Potu urinam ciere. Ruptis cõuulsis mederi cũ panacis radice . Hydropicis cum fico

uel indescẽ sione aut cum hysopo acetabuli mensuris decoctũ ad sextam. Item scabiem:pruriginem psoras in decessione balnearum Succus auribus infunditur cum lacte mulieris. Tonsillis quoq; & uuis medetur. Capitis ulceribus. Venena opii & gypsi extinguit decoctũ:si cum cinere & uino bibatur. Aluũ mollit acetabuli mẽsura. Suggillatis illiniẽ. Itẽ dẽtiũ dolori: q̃bus ẽt & cãdorẽ facit cũ melle & nitro. Sanguinem narium sistit. Ad parotidas decoquitur cũ hordeacea farina. Ad arterias asꝑas cũ galla & melle teriẽ. Ad lyenẽ folia cũ melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctum cũ aceto & sale sumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo ĩ nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo:ita ut ne uenter attingatur. Epinyctidas cũ pice sanat. Furunculos aperit cum fico trita. Strumas cum oleo & aceto:& farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illi-

tum.Fluctiones sanguinis in genitalibus tusum ex aceto illitum.Reliquias purgationum a ptu.
Lepidium inter urentia intelligitur.Sic & in facie cutim emendat exulcerando : ut tamen cæra
& rosaceo facile sanetur.Sic lepras & psoras tollit semper facile:& cicatricum ulcera. Tradunt in
dolore dentium adalligatum brachio qua doleat:compescere dolorem.Git ex græcis alii melá
thion:alii melaspermon uocant.Optimú q̄ excitatissimi odoris:& q̄ nigerrimum.Medetur ser-
pentium plagis & scorpionum.Illini ex aceto & melle reperio.Incensoq; serpentes fugari. Bibit
drachma contra araneos.Distillationē narium discutit rusum i lintheolo olfactum. Capitis do-
lores illitú ex aceto:& infusum naribus.Cú Irino oculoꝝ epiphoras & túores . Dētiú dolores co
ctú cú aceto. Vlcera oris tritú aut cōmáducatú.Itē lepras & lētigines ex aceto.Difficultates spirā
di:addito uino potú. Duricias túoresq; ueteres:& suppurationes illitú.Lac mulieꝝ auget:cōtinuis
diebus sumptú.Colligit succus eius ut hyoscyami.Similiter largius uenenum est q̄d miremur:cú
semen gratissime panes etiam condiat.Oculos quoq; purgat. Vrinam & mēstrua ciet.Quinimo
lintheolo illigatis tantum granis.xxx.secundas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mede-
ri tritum in urina.Culices suffitu necare.item muscas.Et anisum aduersus scorpiones ex uino bi
bitur:a pythagora inter pauca laudatum siue crudum siue decoctú.Item uiride aridumue om-
nibus:quæ condiuntur:quæq; intinguntur desideratum.Panis etiam crustis inferioribus subdi-
tum.Saccis quoque additur.Cum amaris nucibus:uina commendat.Quin ipsum oris halitum
iucundiorem facit.Fetoremque tollit manducatum matutinis cum smyrneo & melle exiguo.
Mox uino collutum uultum iuniorem præstat.insomnia leuat suspensum in puluino ut dormi
entes olfaciant.Appetentiam ciborum præstat:quando id quoque inter artificia deliciæ fecere:
ex quo labor desiit cibos poscere.Ob has causas quidam anicetum id uocauere.Laudatissimum
est creticum:Proximum ægyptium.Hoc ligustici uicē præstat in cōdimentis:Dolores capitis le-
uigat suffitum naribus.Epiphoris oculorum radicem eius tusam imponit Iollas. ipsum cú cro-
co pari modo & uino:& per se tritum cum polenta ad magnas fluctiones:extrahendaq; siqua in
oculis inciderint.Narium quoq; cardines cōsumit illitum ex aqua.Sedat anginas cú melle & hy
sopo ex aceto gargarissatum. Auribus ifunditur cum rosaceo. Thoracis pituitas purgat tostum:
cum melle sumptum melius.Cum acetabulo anisi nuces amaras.l. purgatas tere in melle ad tus-
sim.Facillime uero anisi drachmæ tres:papaueris duæ miscētur melle ad fabæ magnitudinem:
& ternis diebus sumuntur.Præcipuum autem est ad ructus:ideo inflationibus stomachi & in-
testinorum torminibus:& coeliacis medetur.Singultus & olfactum decoctum potumque inhi-
bet.Foliis decoctis digerit cruditates. Succus decocti cum apio olfactus sternutamenta ihibet.
Potum somnum concitat.Calculos pellit. Vomitiones cohibet:& præcordiorum tumores. Pe-
ctorum uitiis:neruis quoq; quibus succinctum est corpus:utilissimum. Prodest eius & capitis
doloribus instillari succum cum oleo decocti.Non aliud utilius uentri:& intestinis putát. ideo
dysentericis:& tenasmis datur tostum.Aliqui addút & opiú:pilulis in die ternis lupini magnitu
dine:& in uini cyatho dilutis.Dieuches & ad lumborum dolores succo usus est. Semen hydro-
picis & coeliacis dedit tritum cum menta. Verum & radicem ad renes.Dalion herbarius pturiē
tibus ex eo cataplasma imposuit cum opio.Item uuluarum dolori.Deditque bibendum cú ane-
to parturientibus.Phreneticis quoq; illinunt recens cum polenta.Sic & infantibus comitiale ui-
tium: aut contractiones sentientibus.Pythagoras quidem non corripi uitio comitiali in manu
habentes.Ideoque quamplurimum domi serendum.Parere quoque facilius olfactantes.Et sta-
tim a partu dandum potui polenta aspersa.Sosimenes contra omnes duricias ex aceto usus est.
Eo & contra lassitudines in oleo decoquens:addito nitro.Semine eius poto : lassitudinis auxi-
lium uiatoribus spopondit Heraclides ad inflationes stomachi semen tribus digitis cú castorei
obolis duobus ex mulso dedit.Similiter ad uentris:aut intestinorum inflatiōes. Et orthopnoi-
cis quod ternis digitis præhenderit seminis:tantundem hyoscyami cum lacte asinino.Multi uo
mituris acetabula eius & folia lauri decem trita in aqua bibenda inter coenam suadent.Strangu
lationes uuluæ si manducetur:& linatur calidum:uel si bibatur cum castoreo in aceto & melle
sedat. Vertigines a partu cum semine cucumeris & lini pari mensura trinum digitorum uini al-
bi tribus cyathis discutit.Cleopolemus ad q̄rtanas trinis digitis seminis anisi & foeniculi usus ē
in aceto & mellis cyatho uno.Lenit articulares morbos cú amaris nucibus illitum . Sunt & qui
aspidum uenenis aduersari naturam eius putēt. Vrinam ciet:Sitim cohibet. Venerem stimulat.
Cum uino sudorem leniter præstat. Vestes quoque a tineis defendit.Efficacius semper recens &
quo nigrius.Stomacho tamen inutile est præterq̄ inflato.

De aneto & sagapenio:& de papauere albo & nigro : & quomodo succus herbarum colligen-
dus est:& de opio. CA. XVIII.

ANetú quoq; ructus mouet:& tormina sedat. Aluú sistit. Epiphoris radices illinunt ex
aqua uel uino. Singultus cohibet semé ferués olfactú. Sumptú ex aqua sedat crudita-
tes. Cinis eius uuá in faucibus leuat. Oculos & geniturá hebetat. Sacopeniú qd' apud
nos gignit:i totú trásmarino alienat. Illud.n.ammoniaci lachrymæ simile sagapeniõ
uocat. Prodest laterũ & pectoris doloribus:cõuulsis:tussibꝫ ueteribꝫ:excreatiõibusq;:pcordiorũ
tumoribus. Sanat & uertigies:tremulos:opisthotonicos:lyenes:lumbos:pfrictiões. Datur & olfa
ctandú ex aceto in strágulatu uuluæ. Cæteris & potu dat:& cú oleo ifricat. Prodest & cõtra ma
la medicaméta. Papaueris satiui diximus gña:& spõte nascéris alia pmisimus. Sed satiui albi calix
uel succus ipse terit:& bibit somni cã. Semé elephátis medet. E nigro papauere sapor gignit scapo icíso:ut
Diagoras suadet:cú turgescit:ut Iollas cú deflorescit:hora diei sereni:hoc est cú ros in eo exarue
rit. Incidi iubent sub capite & calice. Nec in alio gñe ipsum inciditur caput. Succus & hic: & her-
bæ cuiusq; lana excipit. Aut si exiguus est:ungue pollicis aut lactucis: & postero die magis quod
inaruit. Papaueris uero largus densat:& in pastillos tritus in umbrá siccat non ui sapotifera mõ:
uerũ si copiosior auriat:ét mortifera p somnú:opión uocát. Sic scimus iteremptú Licinii Cecin-
næ prætorii uiri patré in hispania baiuli cú ualitudo imparibilis odiú uitæ fecisset. Ité plerosq;
alios. Qua de cã magna cõcertatio extitit. Diagoras:& erasistratus in totú dánauere:ut mortife-
rum infundi uetátes. Prætera qm̃ uisui noceret: Addidit Andreas:ideo nõ protinus excecari eo:
qm̃ adulteratur alexádriæ. Sed postea usus eius nõ iprobatus é medicaméto nobili:qd' diacodiõ
uocát. Semine quoq; eius trito i pastillos e lacte utuntur ad somnú. Ité ad capitis dolores cú ro-
saceo. Cú his aurium dolori instillatú. Podagris illinitur cum lacte mulierũ:Sic & foliis ipsis utú
tur ad sacros ignes. Ité uulnera cú aceto. Ego tñ dánauerim collyriis addi. Multoq; magis quas
uocant lexipyretas:& quasq; pepticas cœliacas. Nigrú tñ in cœliacis uino datur. Satiuum omne
magis rotundat capita. At siluestri longum ac pusillum:& ad omnes effectus ualentius. Decoqt
& bibitur cõtra uigilias:eademq; aqua souent ora. Optimú in siccis:& ubi raro pluit. Cú capita
ipsa & folia decoquunt:succus meconium uocat:multum opio ignauior. Experimentú opii est
uel modus primú in odore. Sincærum.n.perpeti non mos est. Dein in lucernis:ut pura luceat fláma: ut extí
est ctum demú oleat. Quæ in fucato nõ eueniunt. Accendit quoq;:difficilius:& crebro extinguit.
ul' pustulas Est sincæri experimentú & in aqua: quia nebula inatat. Fictum in posca coit. Sed maxime mirú
æstiuo sole deprehédi. sincærum.n.sudat:& se diluit:donec succo recéti simile fiat. Mnesides op
time seruari putat hyosciami semine adiecto. Alii in faba.

De empractico:& cæratico:& glaucio siue paralio: & heraclio:siue aphro:& de diacodio:& ti-
chymalo. CA. XIX.

INter satiua é & siluestria mediú genus:qd nisi i aruis eét:spõte nasceret. Rhiá uocaui-
mus & erraticú. Quidá id decerptú ptinus cú toto calice mandút. Aluú exinaniút ca
pita qnq; decocta. In uini tribꝫ héinis pota sõnú faciút. siluestriú unú genus cæratitin
uocár:nigrú:cubitali:altitudie:radice crassa:& corticosa caliculo iflexo : ut cornicula.
Folia minora & tenuiora q̃ cæteris siluestribus:semé exile. Tépestiuú est messibus. Aluú purgat
dimidio acetabulo í mulso. Folia trita cú oleo argémas iuméto rũ sanát. Radix acetabuli mésura
cocta in duobus aquæ sextariis ad dimidias:dat ad lúborũ uitia & iocineris. Carbúculis medét
ex melle folia. Quidá hoc genus glaucion uocát alii paralion. Nascit.n.i afflatu maris: aut nitro
so loco. Alterú est in siluestribus gñibus heraclion:uocat ab aliis aphron. Foliis si pcul intuearis
spém passerũ psentantibus:radice in summa terræ cute: semine spumeo. Ex hoc lina splédorem
trahút æstate. Túdit in pila comitialibus morbis acetabuli mésura seminis i uino albo:uomitio
nes.n.facit. Medicaméto:qd' diacodion & arteriace uocat:utilissimú. Fit át huius papaueris:aut
cuiuscúq; siluestris capitibus.cxx.in aquæ cælestis sextariis tribus biduo maceratis:in eadéq; de
coctis:deide siccatis:iterúq; cú melle decoctis ad dimidias ptes uapore tenui. Addidere postea
drachmas senas croci:hypocisthidis:turis:acaciæ:& passi cretici sextariú. Hac ostétatiõe simplex
qdé & antiqua illa salubritas papauere & melle cõstat. Tertiú genus é tichymalõ:mecona uocát:
alii archalion:folio leui:albo:capite magnitudinis fabæ. Colligit uua florente. Siccat in umbra.
Semen potum purgat aluú dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscunq; aút papaueris caput uiride
uel siccú illitum epiphoras oculorũ lenit. Opium ex uino meraculo si protinus detur: scorpionú
ictibus resistit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt:si capita eius uel folia terantur.

De portulaca siue peplio:& coriandro:& de attriplici. CA. XX.

St & portulaca:quam peplion uocant:non multum satiua efficacior. Cuius memorabiles usus traduntur. Sagittarum uenena & serpentium hemorroidú: & præsigrú restringi:pro cibo sumpta & plagis imposita extrahit. Ité hyoscyamo poto e passoq; expresso succo. Cum ipsa non est:semen eius simili effectu prodest. Resistit & aquarum uitiis:capitis dolori:ulceribusque in uino tusa & imposita. Reliqua ulcera commanducata cum melle sanat. Sic & infantium cerebro imponitur:umbilicoq; prociduo. In epiphoris uero omniú fronte temporibusq; cum polenta. Sed ipsis oculis e lacte & melle. Eadem si procident: prodest foliis tritis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polenta & sale & aceto:ac cæta. Et ulcera oris tumoremq; gingiuarum cómanducata cruda sedat. Item dentium dolores. Tósillarum ulcera succus decoctæ. Quidam adiecere paulum murrhæ. Nam & mobiles dentes stabilit cómanducata. Cruditates sedat:uocemq; firmat:& sitim arcet. Ceruicis dolores cum galla & lini semine & melle pari mensura sedat. Mammarum uitia cum melle aut cimolia creta. Salutaris: & suspiriosis semine cum melle hausto. Stomachum in acetariis sumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias manducata refrigerat: etiam intestina. Vomitiones sistit. Dysenteriæ & uomicis datur ex aceto:uel bibitur cum cumino. Tenasmis autem cocta: & comitialibus cibo uel potu prodest. Purgationibus mulierum acetabuli mensura in sapa. Podagris calidis cum sale illita & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac uesicas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur. Neruorum duricias emollit. Metrodorus qui epitomé τῶν ῥιζοτομουμένων scripsit:purgationibus a partu dandam censuit. Venerem inhibet: ueneris que somnia. Prætorii uiri pater est hispaniæ princeps: quem scio propter impatibiles uuæ morbos radicem eius filo suspensam e collo gerere:præterq; in balneis:& ita liberatum incómodo omni. Quinetiam inueni apud auctores:caput unde litum distillationem toto anno non sentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter siluestria non inuenitur. Precipuum tamen esse constat statim ægyptium. Valet cótra serpétium genus unum: quod amphisbenas uocant. potum impositumque. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas pustulas tritum. Sic & omnes tumores:collectionesq; cum melle:aut uua passa. Panos uero ex aceto tritum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante accessionem. Vel plura illini fronti. Sunt qui & ante solis ortum ceruicalibus subiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Vlcera quoque quæ serpunt:sanat cum melle uel uua passa. Item testes:ambusta: carbunculos:aures cum lacte mulieris:epiphoras oculorum:uentris & intestinorum fluctiones. Semen ex aqua potum bibitur in choleris cum ruta. Pellit animalia interraneorum cum mali punici succo & oleo semen potum. Xenocrates tradit rem miram: si uera est: menstrua contineri uno die:si unum granum biberint fœminæ:biduo si duo:& totidem diebus quot grana sumpserint. M. Varro coriandro subtrito cum aceto:carnem incorruptá æstatæ seruari putat. Atriplex & siluestre est & satiuum: accusatum a Pythagora tanq; faceret hydropicos morbosq; regios & pallorem. Coquitur difficillime:ac ne in hortis quidem iuxta id nasci quicq; nisi languidum cul pauit. Addidere Dionysius & Diocles plurimos gigni ex eo morbos. Nec nisi mutata sæpius aq coquendum. Stomacho contrarium esse. Lentigines & papulas gignere. Miror quare difficulter i italia id nasci tradiderit Solõ smyrneus. Hippocrates uuluarum uitiis id ĩfũdi cũ beta. Lycus neapolitanus cõtra cãtharidas bibédũ dedit. Panos:furũculos ancipiétes:duricias oẽs uel cocto uel crudo utilr illini putát. Ité igné sacrũ cũ melle aceto nitroq;:sitr podagris. Vngues scabros detrahere dr sine ulcere. Sũt q in morbo regio dent semé eius cũ melle. Arterias:& tõsillas nitro addito pfricét. Aluũ mouẽat. Cocto aut p se aut cũ malua:aut léticula cõcitátes uomitiões. Siluestri capillos tingũt:& ad supradcá utunt medicina.

De malua:malope:& althea:& lapatõ:& oxylapato:& hyppolapato:& bubalapato. CA. XXI.

Cõtrario i magnis laudib⁹ malua ẽ utraq; & satiua & siluestris. Duo gña eap; áplitudie folii discernũt. Maioré græci malopen uocát i satiuis. Alterá ab emolliédo uẽtre dictá putát malaché. E siluestribus:cui gráde foliũ & radices albæ althea uocat ab ex celétia effectus: a qbusdá aristalthea. Oé foliũ i quo serunt piguius faciũt. Huic cõtra oés aculeatos ictus efficacior uis:pcipue scorpionũ:uespap;:similiumq;:& muris aranei. Quin & trita cũ oleo qualibet earum peruncti ante uel habentes eas:non feriunt. Foliũ ipositũ scorpionibus:torporem affert. Valent & cõtra uenena. Aculeos ois extrahũt illitæ crudæ aut cũ aneto potæ. Decoctæ uero cũ radice sua leporis marini uenena restringunt. Et ut qdá dicũt si uomat.

uel psterũ

Coriandrum

Caro incorrupta æstate

Atriplex

De eiisdem mira & alia traduntur.Sed maxime si quotidie quis succi ex qualibet earum sorbeat
cyathũ dimidiũ:oibus morbis caritu𝔯.Vlcera manantia in capite sanant.in urina putrefactæ li
chenas.Et ulcera oris cum melle.Radix decocta:furfures capitis & dẽtiũ mobilitates.Eius:quæ
unũ caulẽ habet:radice circa dentem:qui doleat:perunge:donec desinat dolor.Eadẽ strumas &
parotidas panosq́ addita hominis saliua purgat citra uulnus.Semẽ in uino nigro potum a pitui
ta:& nauseis liberat.Radix mammarum uitiis occurrit ad alligata in lana nigra. Tussim in lacte
cocta & sorbitionis mõ sumpta quinis diebus emẽdat.Stomacho inutiles sex.Niger dicit.Olym
piades thebanus abortiuas esse cum adipe anseris.Aliqui purgari fœminas foliis earum manus
plenæ mẽsura ĩ oleo & uino sumptis.Vtrũq costat parturiẽtes foliis substratis celerius solui:Pro-
tinus a partu reuocanda:ne uulua sequatur.Dant & succum bibẽdum parturientibus ieiuniis in
uino decocta hemina.Quin & semẽ tritum adalligant brachio genitale non continẽtiũ.Adeo
uel cubili q́ eæ ueneri nascuntur:ut semẽ unicaulis aspersum cubitali fœminarum auiditates augere ad in
uel genitali finitum Xenocrates tradat.Item tres radices iuxta ad alligatas.Tenasmo & dysentericis utilissi-
me infundi.Itẽ fœdis uitiis:uel si foueantur.Melancholicis quoq́ succus datur cyathis ternis te
pidus.Et insaniẽtibus q̃ternis.Decoctæ comitialibus heminæ succi.Hic & calculosis & inflatio-
ne & torminibus aut opisthotonico laborãtibus tepidus illinitur.Et sacris ignibus: & ambustis
decocta in oleum folia imponuntur.Et ad uulnerum impetus cruda cum pane.succus decoctæ
neruis prodest:& uesicæ:& intestinorum rosionibus.Vuluas & cibo & in fusione mollit in oleo.
succus decoctæ pori meatus suaues facit.Altheæ in omnibus supradictis efficacior radix:præci-
pue conuulsis ruptisq́.Cocta in aqua aluum sistit.Ex uino albo strumas:& parotidas : & mãma-
rum inflãmationes:& panos:in uino folia decocta & illita tollunt.Eadem arida in lacte decocta
q̃liber perniciosæ tussi citissime medẽtur.Hippocrates uulneratis sitiẽtibusq́ defectu sanguinis
radicis decoctæ succum bibẽdum dedit.Et eam uulneribus cum melle:& resina.Item cõuulsis:
luxatis:tumentibus:& musculis:neruis:articulis imposuit.Et asthmaticis ac dysentericis in uino
bibẽdũ dedit.Mi𝔯 aquã radice ea addita:addensari sub diuo:atq́ clactescere. Efficatior autem
quo recẽtior.Nec lapatiũ dissimiles effectus habet.Est autem siluestre:quod alii oxalidẽ appel-
lant:satiuo proximũ:foliis aquosis:colore betæ cãdidæ:radice minima. Nostri uero rumicẽ:alii
lapatiũ canrherinum:ad strumas cum axungia efficacissimũ.Est & alterũ genus fere oxylapaton
uocant.Satiuo idẽ similius:& acutiora habet folia:ac rubriora:non nisi in palustribus nascẽs.Sũt
qui hydrolapaton tradunt in aqua natum.Est & aliud hippolapaton maius satiuo:candidiusq́:
ac spissius.Siluestria scorpionum ictibus medentur:& ferire prohibent habẽtes.Radix aceto de
cocta si colletur succus:dentibus auxiliat̃.Si uero bibatur:morbo regio.semen stomachi inextri
cabilia uitia sanat.Hippolapati radices priuatim ungues scabrosos detrahũt. Dysentericos semẽ
duabus drachmis in uino potum biberat. Oxylapati semen totum in aqua cælisti: sanguinem
prodest reiicientibus.Adiecta acacia lentis magnitudine prodest.Præstantissimos pastillos faci-
unt ex foliis & radice:addito nitro & iure exiguo.In usu aceto diluunt.Sed satiuum in epipho-
uel cæria ris oculorum illinunt frontibus.Radice melicerias & lepras curant.In uino uero decocta:stru-
mas:& poridas:& calculos.Poto uino & lienes.Cœliacos æque:& dysentericos:& tenasmos.Ex
eademq́ omnia efficacius.uis lapati & ructus facit:& urinam ciet: & caliginem oculorum discu
tit.Item pruritum corporis in solia balnearum additum:aut prius ipsum illitũ sine oleo.Firmat
& cõmanducata radix dẽtes. Eadem decocta cum uino sistit aluum.Folia soluunt adiecto sale.
Adiecit Solon(neq́ ut omittamus bulapaton)radicis tantum altitudine differens est:& erga dy
sentericos efficacis effectus potum ex uino.

De sinapis tribus generibus: & marrubio: & serpillo:& sisymbrio:siue thymbræa: & de lini se-
mine:& blito. CA. XXII.

Sinapis : cuius in satiuis tria genera diximus. Pythagoras principatum habere : ex iis
quorum sublime uis feratur iudicauit:quoniam non aliud magis in nares:& cerebrũ
penetret. Ad serpentium ictus : & scorpionum tritum cum aceto illinitur. Fungo-
rum uenena discutit.Contra pituitam tenetur in ore:donec liquescat:aut gargariss at̃
cũ aqua mulsa.Ad dẽtiũ dolorẽ mãdit̃.Ad uuã gargarissat̃ cũ aceto & melle: Stomacho utilissi-
mũ cotra oĩa uitia:pulmonibusq́.Excreatiões faciles facit in cibo sumptũ.Dat̃ & suspiriosis.Itẽ
comitialibus tepidũ cũ succo cucume𝔯.Sensus atq́ sternutamenta capitis purgat: Aluum mol-
lit.Mẽstrua & urinam ciet.Et hydropicis imponitur.Cum fico & cumino tusum ternis ptibus
comitiali morbo.Et uulua𝔯 cõuersionẽ suffitũ excitat odore aceto mixto.Itẽ lethargicos.Adii-

citur tordylion.Est autem id semen ex sili.Et si uehementior somnus lethargicos pmat: cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico & aceto. Veteres dolores:thoracis:lumbo℞:coxēdicum hūerorum & in quacunq͡ parte corporis ex alto uitia extrahenda sunt:illitū caustica ui emēdat pustulas faciendo. At in magna duricia sine fico impositū:uel si uehementior urigo timeatur p duplices pannos. Vtuntur ad alopetias cum rubrica:psoras:lepras:phthiriases:lithānicos: opisthotonicos.Inungunt quoque scabras genas aut caligantes oculos cum melle. Succusq͡ tribus modis exprimitur in fictili:calescitq͡ in eo in sole modice.Exit & e cauliculo succus lacteus:q ita cū induruit:dentium dolori medetur.Semen ac radix cum imaduere:musto cōteruntur. Manusq͡ plenæ mēsura sorbētur ad firmandas fauces:stomachum:oculos:caput:sensusq͡ oēs. Mulierum etiā lassitudines saluberrimo genere medicinæ.Calculos quoq͡ discutit potū ex aceto.Illinunt & liuoribus:suggillatisq͡ cū melle & adipe anserino aut cæra cypria.Fit & oleum ex semine madefacto in oleo expressoq͡:quo utuntur ad neruo℞ rigores:lumborūq͡:& coxēdicū pfriciōes. Sinapis naturā effectusq͡ eosdē habere traditur adarcha:iter siluas:impacta cortici calamorum sub ipsa coma nascēs.Marrubiū plerique inter primas herbas cōmendauere:quē græci prasiō uocant:alii linostrophon:nō nulli philopeda:aut philocares:notius q̄ ut indicandū sit.Huius folia semēque contrita prosunt cōtra serpētes:pecto℞ & lateris dolores:tussim ueterē.Et iis quis sanguinē eiiciunt:eximie utile:scopis eius cū panico aqua decoctis:ut asperitas succis mitiget.Imponitur strumis cū adipe.Sunt qui uiridis semen quātū duobus digitis capiant:cum farris pugillo decoctū addito exiguo olei & salis sorbere ieiunos ad tussim iubeant.Alii nihil compant. In eadē cā marrubii & fœniculi succis ad sextarios ternos expssis decoctisq͡ ad sextarios duos:tū addito mellis sextario rursus decocto ad sextarios duos:si coclearii mēsura in die sorbeat in aquæ cyatho.Et uirilitū uitiis tusū cū melle mire pdest.Lichenas purgat ex aceto.Ruptis cōuulsis:spasmatū neruis salutare. Potū aluum soluit cum sale & aceto.Itē mēstrua:& secundas mulie℞.Arida farina cum melle ad tussim siccā:efficacissima est.Itē ad cancrenas & pterygia.Succus uero articulis:e naribus morbo regio:minuēdæque bili cū melle pdest.Itē cōtra uenena inter pauca potēs.Ipsa herba stomachum & excreationes pectoris purgat.Cū iride & melle urinā ciet.Cauenda tñ ex ulceratæ uesicæ & renū uitiis.Dicitur succus claritatem oculorum adiuuare.Castor marrubii duo genera tradit.Nigrum:& quod magis probat:candidum.In ouū inane:succum adiicit his:ipsūque ouū infundit melle æquis portionibus tepefactū:uomicas rūpere: purgare:persanare pmittēs.Illitis ēt uulneribus a cane factis tusa cū axungia ueteri.Serpillū a serpēdo putāt dictū.Quod in siluestri euenit:in petris maxime.Satiuū nō serpit:sed ad palmi altitudinē icrescit. Pigui us uoluntariū:& cādidioribus foliis & ramis:aduersus serpētes efficax maxime cēchrin:& scolopēdras terrestres:ac marinas.Et scorpiones decoctis in uino ramis foliisque.Fugat & odore cominus:si urat.Et cōtra marino℞ uenena præcipue ualet.Capitis doloribus decoctū in aceto illinit tēporibus: ac frōti cū rosaceo.Itē phreneticis:lethargicis:cōtra tormina:& urinæ difficultatē:anginas:uomitiones:drachmis quattuor datur.Ex aqua bibitur & ad iocine℞ dolores. Folia obolis quattuor dantur ad lyenē ex aceto. Ad cruētas excreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis.Sisymbriū siluestre a qbusdam thymbræum appellatū:pedali nō amplius altitudine:quod in riguis nascitur simile nasturtio est. Vtrūque efficax aduersus aculeata animalia: ut sunt crabrones:& similia.Quod in sicco ortum adoratum est:inseritur coronis angustiore folio.Sedant utraque capitis dolorem.Item epiphoras:alii panem addunt:alii per se decoquunt in uino.Sanat & epinyctidas:cutisque uitia in facie mulierum intra quartum diem noctibus impositum diebusque detractum. Vomitiones:singultus,tormina:stomachi dissolutiones cohibet:siue in cibo sumptum : siue succo potum.Non edendum grauidis:nisi mortuo conceptu.Quippe etiam impositum eiicit.Mouet urinam cum uino potum.Siluestre & calculos. Quos uigilare opus sit:excitat infusum capiti cum aceto.Lini semen cum aliis quidem in usu est.Et per se mulierum cutis uitia emendat i facie.Oculorum aciem succo adiuuat.Epiphoras cum thure & aq aut cum myrrha.Cū uio sedat potidas.Cum melle aut adipe:aut cæra stomachi solutiones insp sum polētæ modo.Anginas in aqua & oleo decoctum:& cum aniso illitum.Torretur ut aluū sistat.Cœliacis & dysentericis iponitur ex aceto.Ad iocineris dolores estur cum uua passa. Et ad phthisin utilissime.Semine fiunt & eligmata.Musculorum:neruo℞:articulo℞:ceruici duricias. Cerebri mēbranas mitigat farina seminis:nitro aut sale:aut cinere additis.Eadem cū fico itē cōcoquit:ac maturat.Cū radice uero cucumeris siluestris extrahit quæcūq͡ corpori ihærēt.Sic & fracta ossa.serpere ulcus in uio decocta phibet.Eruptōes pituitæ cū melle emēdat.Vngues sca-

uel ustio

uel inter palustres

uel spadicis

Sisym. ru

Lini Semen

bros cum pari modo nastur tii.& testium uitia:& ramices cum resina & murrha:& cancrenas ex aqua.Stomachi dolores cũ fœnograeco sextariis utrisq; decoctis in aqua mulsa.Intestinorum & thoracis perniciosa uitia clystere in oleo & melle.Blitũ iners uidet̃:ac sine sapore:aut acrimonia ulla.Vnde conuitiũ fœminis apud Menandrũ faciunt mariti.Stomacho inutile est.Vẽtrẽ adeo turbat:ut cholerã faciat aliquibus.Dicitur tñ aduersus scorpiones potum e uino prodesse:& clauis pedũ illini.Itẽ lyenibus:& tempo℞ dolori ex oleo.Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat.

De meu:& fœniculo:& hippõarathro uł myrseneo:& canabi:& de ferula:& carduis. CA.XXIII.

Eu in italia nõ nisi a medicis serit̃:& iis admodũ paucis.Duo gña eius.Nobilius athamanticũ uocãt tanq̃ ab athamante iuentũ:uel q̃m laudatissimũ in athamãte reperia tur:foliis aniso simile:& caule aliq̃n bipedali:radicibus multis:& obnigris: quibusdã altissimis:Minus rufum q̃ illud alte℞.Ciet urinam in aqua potũ radice trita uel decocta.Inflatiões stomachi mire discutit.Itẽ tormina & uesicæ uitia:uuluarũq;.Articulis cum melle. Infantibus cum apio illitũ imo ueutri urinas mouet.Fœniculũ noblitauere serpẽtes: gustatoq(ut diximus)senectam exuendo:oculorumq; aciem succo eius reficiendo.Vnde intellectũ est:homi nũ quoq; caliginẽ præcipue eo releuari.Colligitur hoc caule turgescente.In sole siccatur.inungi turque ex melle.Vbique hoc est.Laudatissimum tamẽ in hiberia e lachrimis fit:& ex semine recenti.Fit etiã e radicibus prima germinatione incisis.Est & in hoc gñe siluestre:quod alii hippomarathron:alii myrseneum uocant:foliis maioribus:gustu acriore:pcerius:brachiali crassitudine:radice candida.Nascit̃ in calidis:sed saxosis:Diocles & aliud hippomarathri genus tradit:longo & angusto folio:semine coriandri.Medicinæ in satiuo ad scorpionum ictus & serpentium:semine in uino poto.Succus & auribus instillatur:uermiculosque in his necat.Idipsum condimentis prope oĩbus inserit̃.Oxyporis ẽt aptissime.Quin & crustis subditur panis.Semen stomachũ dissolutũ astringit uel in febribus sumptum.Nauseam ex aqua tritum sedat.Pulmonibus & iocineribus laudatissimũ.Ventrẽ sistit:cum modice sumit̃.Vrinã excitat:& tormina mitigat tostũ. Lactisque defectu potũ mãmas replet.Radix cũ prisana sumpta renes purgat siue d'cocto succo: siue semine sumpto.Prodest & hydropicis radix ex uino cocta.item cõuulsis.Illinuntur folia tumoribus ardentibus ex aceto.Calculos uesicæ pellunt.Geniturę abũdantiam quoquomõ haustũ facit.Verẽdis amicissimum:siue ad fouendũ radice cũ uino cocta:siue contrita ĩ oleo illitũ. Multi tumoribus & suggillatis cũ cæra illinũt.& radice in succo uel cum melle cõtra canis morsum utunt̃.& contra multipedam ex uino.Hippomarathrõ ad oĩa uehemẽrius.Calculos pcipue pellit.Prodest uesicæ cũ uino leui:& fœmina℞ menstruis.efficacius in eo semen q̃ radix.Modus in utroque:qđ duobus digitis trito addit̃ in potionem.Petriclius: q ophiaca scripsit:& Mycon qui rhizotomumena:aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere.Sane & Nicãder nõ in nouissimis posuit.Canabis ĩ siluis primũ nata est:nigriore folio & asperiore: Semẽ eius extiguere geniturã uiro℞ dicit̃.Succus ex eo uermiculos auriũ & quodcũque ĩtrauerit eiicit:sed cũ dolore capitis.Tãtaque uis ei est:ut aquæ infusa coagulare eã dicat̃.Et ideo iumento℞ aluo succurrit pota in aqua.Radix cõtractos articulos emollit in aq̃ cocta.Itẽ podagras & similes ĩpetus.Ambustis cruda illinit̃:sed sæpius mutat̃:priusq̃ arescat.Ferula semẽ simile anetho hẽ:q̃ ab imo caule diuidit̃.A cacumine fœmina putat̃.Caules edunt̃ decocti.Cõmendanturque muria: ac melle.Stomacho utiles.Sin plures sumpti:capitis dolores faciũt.Radix denarii põdere ĩ uini cyathis duobus bibit̃ aduersus serpẽtes.Et ipsa radix ĩponit̃.Sic & tormibus medet̃.Ex oleo ãt & aceto cõtra sudores ĩmodicos:uł ĩ febribus pficit.Succus ferulæ aluũ sistit fabæ magnitudine deuoratus.E uiridi ferula medulla utilis est & ad omnia eius uitia. Ad sanguinem sistendũ decẽ grana seminis bibunt̃ in uino trita uel medulla .Sunt q comitialibus morbis dãdũ putãt : lunã quarta:sexta:septima:linguæ mẽsura.Natura ferula℞ murenis infestissima est. Tactæ siquidem ea moriunt̃.Castor radicis succum & oculo℞ claritati cõferre multũ putauit.& de carduo℞ satu inter hortẽsia diximus.Quapp & medicinã ex iis nõ differamus.Siluestriũ gña sũt duo. Vnũ fructicosius a terra statim.Alterũ unicaule:crassius. Vtrique folia pauca:spinosa:muricatis cacuminibus.Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos celeriter canescentẽ:& abeuntem cum aura.Scolimon græci uocant.Hic autequam floreat cõtusus atque expressus:illito succo alopecias replet.Radix cuiusque ex aqua decocta potatoribus sitim facere:narrat̃. Stomachũ corroborat.& uuluis(si credimus)etiam coferre aliquid traditur:ut mares gignantur. Ita enim Cherias atheniensis scripsit:& Glaucias:qui circa carduos diligentissimus uidetur.Manducatus carduus odorem commendat oris.

Confectio theriacæ compositio medicaminis Antiochi. CA. XXIIII.

SEd ante discessum ab hortensibus unā compositionē ex iis clarissimam subtexemus aduersus uenenata aīalia:incisam lapide uersibus in limie ædis Aesculapii.Serpilli du um denariorꝫ pondus.Oppopanacis & milii tātudē singulorꝫ.Trifolii pondus dena rii.Anethi:& fœniculi seminis:& anisi:& āmii:& apii: denariorum senum ex singulis generibus:erui farinæ duodecim.Hæc tusa cribrataqꝫ uino quantum possit excelenti digerunt in pastillos uictoriati pondere.Ex iis singuli dātur ex uini mixti cyathis ternis.Hac theriaca ma gnus rex Anthiochus aduersus omnia uenena usus traditur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXI. PROOEMIVM.

De natura florꝫ & coronamētorꝫ.De mira florꝫ uarietate. CA.I.

IN hortis seri & coronamenta iussit Cato inenarrabili florꝫ maxie subtilitate qñ nulli potest facilius esse loqui q̄ rerꝫ naturæ pinge re:lasciuienti p̄sertim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie lu denti.Quippe reliqua usus alimētiqꝫ gr̄a genuit.Ideoqꝫ sæcula an nosqꝫ tribuit iis.Flores uero odoresqꝫ de die in diē gignit.Magna ut palam ē admonitione hoīum:q̄ spectatissime floreāt:celerrime marcescere.Sed ne pictura quidē sufficiēte imagini colorꝫ reddē dæ:mixturarumqꝫ uarietati:siue alterni atqꝫ multiplices iter se ne ctantur:siue priuatis generꝫ funiculis in orbē:in obliquum:in am bitum: quædam coronæ per coronas currunt.

De strophiolo serto:& qui primum flores miscere cœperint:& quando primum corolla inuen ta:uel appellata & quare. CA. II.

TEnuioribus utebanť antiq:strophia appellātes:unde nata strophiola.Quī & uocabu lū ipsū tarde inde cōmunicatū est:inter sacra tm̄ & bellicos honores coronis suū no men uindicantibus.Cū uero a floribus fierēt serta:a serēdo seruiæ appellabāť.Quod apud græcos quoqꝫ nō adeo antiqtus placuit.Arborꝫ.n.ramis coronari in sacris certa minibus mos erat primū.Postea uariari cœptū mixtura uersicolores.Floruīqꝫ inuicē odores co loresqꝫ accēdere.Sicyonii ex ingenio Pausiæ pictoris atqꝫ Glyceræ coronariæ dilectæ admodū illi cū opa eius pictura imitareť:& illa ꝓuocās uariaret:essetqꝫ certamen artis ac naturæ.Quales ēt nūc extāt artificis illius tabellæ:atqꝫ i primis appellata stephanoplocos q̄ pinxit ipsam.Idqꝫ fa ctum est post olympiadē centesimā.Sic coronis e floribus receptis paulo mox subiere q̄ uocanť ægyptiæ.ac deinde hybernæ:tum cū terra flores negat:ramēto e cornibus tincto.Paulatimqꝫ & romæ subrepsit appellatio corollis inter initia propter gracilitatē nominatis: mox & corollariis: postquam e lamina ærea tenui inaurata:aut inargentata dabantur.

Quis primū coronam foliis aureis & argenteis dedit: & de honore coronarꝫ apud ātiquos:& de Scipionis honore:& de pactilibus coronis:& Cleopatræ reginæ facta. CA. III.

CRassus diues primus argento auroqꝫ folia imitatus ludis suis coronas dedit. Accesse runt quoqꝫ & lemnisci:quos adiici ipsarꝫ coronarum honos erat propter hetruscas q bus iungi nisi aurei nō debebāt.Puri diu fuere ii.Celare eos primus instituit.P.Clau dius Pulcher:bratthæasqꝫ etiam phyliræ dedit.Semper tñ auctoritas ul' ludicro quæ sitarum fuit.Nanqꝫ ad certamina in circum per ludos & ipsi descendebant:& seruos suos quosqꝫ mittebant.Inde illa.xii.tabularꝫ lex.Qui coronam parit.Ipse pecuniamue eius. Virtutis ergo ar guitur:quam serui equiue meruissent.Pecuniā partam lege dici nemo dubitauit.Quis ergo ho nos?ut ipsi mortuo:parentibusqꝫ eius dū intus positus esset:foris ue ferretur:sine fraude esset im posita. Alias in usu promiscuo ne ludicræ quidem erant:ingensqꝫ & ris seueritas.L.Fuluius argen tarius bello punico secundo cum corona rosacea interdiu e pergula sua in forꝫ ꝓrexisse dictus: ex auctoritate senatus in carcerē adductus:non ante finem belli emissus est.P.Mutianus cū dē ptam Marsyæ coronā e floribus capiti suo imposuisset:atque ob id duci eum in uincula triūui ri iussissent:appellauit Tri.Pleb.nec intercessere illi aliter q̄ athenis:ubi comessabūdi iuuenes afi meridiem cōuentus sapientiū quoqꝫ doctrinæ frequentabant.Apud nos exemplum licentiæ hu

uel lanisci
uel lēnisci

uel deie- munt fus nõ eſt aliud:ꝙ filia Diui Auguſti:Cuius luxuria noctibus coronatum Marſiam litteræ illius
deſcribunt.Florum quidem populus ro.honorem Scipioni tantum adhibuit.Suario cognomi-
nabatur:propter ſimilitudinem Suarii cuiuſdã negociatoris.Ob id erat in tribunatu plebei ad-
modum gratus:dignuſq; africanorũ familia.Nec ei fuit in bonis funeris impenſa. Aſſes ergo cõ
tulit populus:ac funus elocauit:quaq; parte ferebatur:flores e proſpectu omni ſparſit. Et iã tũc
coronæ deoꝝ honos erant.Et larium publicorum priuatorumq;:& ſepulchrorum & manium.
Sũmaq; auctoritas pactili coronæ.Sutiles ſaliorum ſacris inuenimus & ſolẽnes cœnis. Tranſiere
deinde ad roſaria.Eoq; luxuria proceſſit:ut non eſſet gratia niſi mero folio . Sutilibus mox pe-
titis ab india:aut ultra indos.Laudatiſſimum quidẽ habetur e nardi folio eas dari aut ueſte ſeri
ca uerſicolores unguentis madidas.Hunc habet nouiſſime exitum luxuria fœminaꝝ. Et apud
græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere Mneſteus atq; Callimachus medici:ꝙ nocerẽt ca
piti:qm̃ & in hoc eſt aliqua ualitudinis portio.In potu atq; hylaritate præcipue odorum ui ſur-
ul' faciliter ripiente fallaciter ſolertiam.Nãq; ſcelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationem ipſi
us reginæ Antonio timente:nec niſi prægustatos cibos ſumente:fertur ab ore eius luſiſſe extre-
mis coronæ floribus ueneno illitis.Ipſaq; capiti impoſita.Mox procedente hylaritate inuitauit
Antonium:ut coronas biberent.Quis iſtas timeret inſidias? Ergo cõcerpta in ſcyphum incipiẽ-
ti haurire:oppoſita manu:en ego ſum inquit illa care Antoni:quã tu noua ꝑguſtantiũ diligentia
caues:adeo mihi ſi poſſim ſine te uiuere occaſio & ratio adeſt. Inde inductum e cuſtodia bibere
iuſſit:illico expirantẽ.De coronis extra ſupradictos ſcripſit Theophraſtus apud græcos. Ex nr̃is
aũt inſcripſere aliqui libros anthologicon.Flores uero perſecutus eſt nemo:ꝙ equidem inueniã
Nec nos nunc.ſ.coronas nectemus.Id enim friuolum eſt:Sed de floribus:quæ uidebunt digna:
memorabimus.Pauciſſima genera noſtri coronamentorum inter hortenſia nouere:ac pene uio
las roſaſque tantum.

De roſa in coronis:& de generibus eius:& ubi ſeratur. CA. IIII.

Oſa naſcitur ſpina uerius ꝙ frutice:in rubo quoq; ꝓueniens.Illic etiã iucundi odoris
ꝗuis anguſti.Germinat oĩs primo incluſa generoſo cortice.Quo mox intumeſcente
& ĩ uirides alabaſtros faſtigato:paulatim rubeſcẽs dehiſcit:ac ieſe pãdit in calicis me-
dio ſui ſtantis complexa luteos apices. Vſus eius in coronis ꝓpe nimius eſt.Oleo ma
ceratur.idq; iam a troianis tpibus Homero teſte.Præterea in unguenta trãſit:ut diximus. Per ſe
medicas artes præbet.Emplaſtris atq; colyriis imponit mordaci ſubtilitate.Menſarum etiã deli
tiis inungendis:minime noxia.Contra genera eius noſtri fecere:celeberrima: preneſtinã & cam-
panam. Addidere alii mileſiam:cuius ſit ardentiſſimus colos non excedẽtis duodena folia. Pro
ximã ei trachiniã:minus rubentẽ.Mox alabandicã uiliorem:albicantibus foliis. Vtiliſſimã uero
pluribus uel minutiſſimam ſpinoſam.Differũt.n.multitudine foliorũ:aſperitate:leuore:colore:
odore.Pauciſſima quina folia:ac deinde numeroſiora.Cum ſit genus eius:quã centifoliã uocãt:
quæ eſt in campania italiæ græciæ uero circa philippos. Sed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pan-
gæus nãq; mons in uicino fere eſt:numeroſis foliis ac paruis. Vnde accolæ trãſferentes cõſerũt.
Ipſaq; plantatione proficiunt.Non autem talis odoratiſſima eſt. Nec cui latiſſimum maximũq;
folium.Breuiterq; indicium eſt odoris:ſcabricia corticis.Cepio Tiberii Cæſaris principatu ne-
gauit centifoliã in coronis addi:præterꝗ extremos uelut ad cardines:nec odore nec ſpecie ꝓba
bilem.Eſt & quæ græca appellatur a noſtris:a græcis lychnis:nõ niſi in humidis locis ꝓueniens:
nec unꝗ excedens qnq; folia:uiolæ magnitudine:odore nullo.Eſt & alia græcula appellata: cõ-
uolutis folioꝝ paniculis:nec dehiſcens niſi manu coacta:ſemperq; naſcenti ſimilis:latiſſimis fo-
uel moſcẽ- ton liis.Alia funditur e caule maluaceo:folia oleacea habens.Muſceton uocãt.Atq; inter has media
magnitudine autũnalis:quam coroneolam appellãt oẽs ſine odore: coroneola in rubo nata tot
uel mo- ſcheuma modis adulteratur.Et alias uera quoq; plurimũ ſolo præualet.Cyrenis odoratiſſima eſt.Ideoq;
ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine hiſpaniæ hyeme quoq; tota præcox.Refert & cæli
temperies.Quibuſdam enim ãnis minus odorata ꝓuenit.Præterea locis oĩbus ſiccis ꝗ humidis
odoratior.Seri nec pinguibus uult:nec argilloſis locis:nec riguis cõtenta ruribus. Proprieq; ru-
deratum agrũ amat.Præcox campana.Sera mileſia.Nouiſſime tñ deſinit preneſtina. Fodiuntur
altius ꝗ fruges:leuius ꝗ uites.Tardiſſime proueniũt ſemine:quod in ipſo cortice ſub eſt ipſo flo
re opertum lanugine.Ob id potius caule conciſo inſeruntur & ocellis radicis:ut harundo. Vnũ
genus inſeritur pallidæ ſpinoſæ:longiſſimis uirgis quinq; foliæ:quæ a græcula altera eſt. Omni
autẽ reciſione atq; uſtione ꝑficit. Tranſlatione quoq; ut uitis optime ociſſimeq; prouenit. Sur-

culis quaternũ digitorum logitudine aut ampliore poſt uergiliarum occaſum ſata. Dein per fa
uoniom tranſlata:pedalibus interuallis:crebroq; circunfoſſa. Qui præcocē faciunt pedali circa
radicem ſcrobe aqua calida infundunt:germinare incipiente calice.

De lilio tria genera:& ratione inſerendi. CA. V.

Lilium roſæ nobilitate proximum eſt:& quadam cognatione unguenti oleiq;: quod li
lion appellatur. Et impoſitum etiam maxime roſas decet:medio prouentu earum in uel lilinũ
cipiēs. Nec ullis flo℞ excelſitas maior. Interdum cubitorum triũ. Languido ſemper
collo:& non ſufficiente capitis oneri. Candor eius eximius: Foliis foris ſtriatis : & ab
anguſtiis in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus effigie calathi. Reſupinis per ambitũ labris. Te
nuiq; filo & ſemine ſtantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex:ut alius calicis : alius ſta
minis:differentia anguſta. In unguenti uero oleiq; uſu folia non ſpernunt. Eſt flos non diſſimi
lis illi in herba:quam cōuoluolum uocant:naſcens per fruteta:nullo odore:nec croci intus:can
dorem tantum referens:ac ueluti rudimentũ naturæ lilia facere condiſcentis. Alba lilia iiſdem
omnibus modis ſeruntur:quibus roſa. Et hoc amplius lachryma ſua:ut hipposelinum. Nihilq;
eſt fœcundius. Vna radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos. Eſt & rubens lilium:qd' græ
ci crinon uocant. Alii florē eius cynorhodō. Laudatiſſimũ in anthiochia & laodicea ſyriæ: mox
in phaſelide. Quartum locum optinet in italia naſcens. Sunt & purpurea lilia:aliquando gemio
caule carnoſiore tantum radice:maioriſq; bulbi:ſed unius. Narciſum uocant huius alterũ genus
flore candido:calice purpureo. Differentia a liliis eſt & hæc:q; narciſis folia i radice ſunt proba
tiſſimis in lyciæ mōtibus. Tertio generi cætera eadem. Calix herbaceus:oēs ſerotini. Poſt arctu
rum enim florent:ac per æquinoctium autumnũ. Inuenta eſt in hiis & ratio inſerendi monſtri
ficis hominum ingeniis. Colliguntur nāq; menſe iulio ſcapi areſcentes:liliaq; ſuſpenduntur i fu
mo. Dein nudantibus ſe nodulis in fæce nigri uini:uel græci menſe martio macerantur : ut co
lorem accipiant:atq; ita in ſcrobiculis ſeruntur heminis fæcis circūfuſis. Sic fiũt purpurea lilia:
mirumq; ita tingi aliquid:ut naſcatur infectum.

De uiolis:& de calta:& de bacchare:& combreto. CA. VI.

Violis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ:luteæ:albæ:plantis omnes ut
olus ſatæ. Ex iis uero quæ ſponte apricis & macris locis proueniunt:purpureæ latio uel opacis
re folio ſtatim ab radice carnoſa exeunt:ſolæq; græco nomine a cæteris diſcernunt:
appellatæ ia:ut ab iis:ianthina ueſtis. Sed ſatiuis maxima auctoritas luteis. Genera iis
19 tuſculana:& quæ marina appellatur. Folio aliquanto latiore:ſed minus odorato. In rotum uero
ſine odore:minutoque folio calathiana munus autumni:cæteræ ueris. Proxima ei calta eſt con
colori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam quinque folia non excedentem. eadem
odore ſuperatur. Eſt enim grauis calta. Non leuior ei quam ſcopam regiam appellāt: quāq; folia
eius oleant:non flores. Bacchar quoque radicis tātũ odoratæ eſt: a quibuſdam nardum ruſticũ
appellatum. Vnguēta ex ea radice fieri ſolita apud antiquos Ariſtophanes priſce comœdiæ poe
ta teſtis ē. Vnde quidā errore falſo barbaricā eam appellabāt. Odor ē ei cinnamomo proximus.
Gracili ſolo nec humido prouenit. Simillimũ ei combretũ appellatur foliorum exilitate uſque i
fila extenuata:& procerius q̄ bacchar. Nec hæc ſunt tantũ:ſed eorum quoque error corrigēdos
eſt:qui bacchar ruſticum nardum appellauere. Eſt enim alia herba ſic cognominata :quā græci
aſarō uocāt:cuius ſpēm figurāque diximus i nardi gñibus. Quinimo aſarō iuenio uocitari:qm
in coronas non addat. Crocũ ſilueſtre optimũ ſerere in italia minime expedit : ad ſcrupula uſq;
28 ſingula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuũ latius maiuſque & nitidius: ſed mul
to leuius degenerans. Sed nec ubique fœcundũ ēt cyrenis:ubi ſemper flores laudatiſſimi. Prima
nobilitas cilicio croco:& ibi corico mōte. Dein lycio mōte olympo. Mox cēturipio ſiciliæ. Aliq
phlegræo ſecundum locum dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio ſinceri īpoſita manu cre
pat ueluti fragile. Humidum enim:quod euenit adulteratione:ſedet. Altera ꝓbatio ſi manu pro uel cedit
lata ad ora leniter faciem oculoſque mordeat.& per ſe genus ſatiui blandiſſimũ uulgo:cũ ſit me
dio candidum:dialeucon uocant. Contra cyrenaico uitium:quod omni croco nigrius eſt:& ce
lerrime marceſcit. Optimũ ubicũque quod pinguiſſimum & breuibus capillis. Peſſimum uero
eſt:quod ſitum redolet. Mutianus auctor eſt in lycia anno ſeptimo:aut octauo tranſferri in locũ
ſubactum:atque ita degenerans renouari. Vſus eius in coronis nuſq̄. Herba enim eſt folio angu
ſto pene in capillamēti modũ. Sed uino mire cōgruit:ꝓcipue dulci tritũ ad theatra replēda. Flo
ret uergiliarum occaſu paucis diebus folioque florem expellit. Viret bruma & colligit. Siccatur

umbra melius:etiam hyberna. Carnosa & illi radix:uiuaciorq̃ q̃ cæteris. Gaudet calcari:& atteri pede:pereũdoq̃ melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum.

De floribus antiquis:& de odoramentoꝝ diuersitate:saliunca:& polio. CA. VII.

TRoianis tpibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat:loton:crocon:hyacinthum. Oĩum aũt odoramentoꝝ atq̃ adeo herbaꝝ dĩa est in colore:& odore:& succo. Odorato sapor raro ulli nõ amarus. e cõtrario dulcia raro odorata. Itaq̃ & uina odoratiora mustis. Siluestria magis oĩa satiuis. Quorũdã odor suauior e longinquo:propius admotus hebetatur ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet: sicca propius. Oĩs aut uerno tpe acrior:& matutinis. Quicq̃d ad meridianas horas diei uergit:hebetatur. Nouella quoq̃ uetustis minus odorata. Acerrimus tamẽ odor oĩum æstate media. Rosa & crocum odoratiora cum serenis diebus leguntur:& oĩa in calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto tñ minime odorati flores:q̃a nebulosus & roscidus aer est a nilo flumine. Quorundã suauitati grauitas inest. Quædam eũ uirent:non olent ꝓpter humorẽ nimiũ:ut buceros quod est fœnogræcum. Acutus odor non omnium sine succo est:ut uiolæ:rosæ:croco. Quæ uero ex acutis succo carent:eorum omnium odor grauis:ut in lilio utriusq̃ generis. Ambrotonum & amataeus acres habent odores. Quorundã flos tantũ iucundus:reliquæ partes ignauæ:ut uiolæ ac rosæ. Hortensium odoratissima quæ sicca:ut ruta:menta:apiũ:& quæ in siccis nascuntur. Quædam uetustate odoratiora:ut cotonea:eadẽq̃ decerpta q̃ in suis radicibus. Quædam nõ nisi defracta: aut ex attritu olent. Alia non nisi detracto cortice. Quædã uero nõ nisi usta:sicut thura myrrhæq̃. Flores triti oẽs amatiores q̃ intacti. Aliqua arida diutius odorem cõtinẽt:ut mellilotos. Quædã locum ipsum odoratiorem faciũt:ut iris. quin & arborem totã cuiuscũq̃ radices attingunt. Hesperis noctu magis olet inde noĩe inuento. Aĩalium nullũ odoratũ:nisi de pãtheris quieq̃ dictũ est si credimus. Illa quoq̃ non omittẽda differentia:odoramentoꝝ multa nihil pertinere ad coronamenta:ut irin:atq̃ saliuncã:q̃q̃ nobilissimi sit odoris utraq̃. Sed iris radice tantũ cõmendatur:unguentis aut medicinæ nascens. Laudatissima in illyrico. Et ibi quoq̃ nõ maritimis: sed in siluestribus drilonis & narone. Proxima in macedonia longissima hæc & cãdicans. Et ex illis tertium locũ habet africana amplissima inter oẽs:gustuq̃ amarissima. Illyrica quoq̃ duoꝝ generꝝ est rhaphanitis a similitudĩe:q̃ & melior. Rhizothomos sub rufa. Optimaq̃ sternuramẽta tactu mouet. Caulẽ habet cubitalẽ:& rectũ. Floret diuersi coloris specie:sicut arquus cælestis unde & nomẽ. Non improbaṫ & pisidica. Et fossuri tribus ante mensibus mulsa aqua circũfusa hoc ueluti placamẽto terræ blandiunṫ circũscriptã mucrone gladioue triplici:& cũ legerint:eã ꝓtinus in cælũ attollũt. Natura est feruens. Tractataq̃ pustulas ambusti mõ facit. Præcipiṫ ante oĩa: ut casti legant. Terredines nõ sicca mõ:uerum & in terra celerrime sentit. Optimũ antea irinũ leucade & elide ferebaṫ. lamptidẽ.n.& seritur. Nũc epãphilia. Sed cilicũ maxime laudaṫ: atq̃ septẽtrionale. Saliunca foliosa quidẽ est:sed breuis:& q̃ necti non possit. Radici numerosæ cohæret. Herba uerius q̃ flos:densa ueluti manu pressa:breuiterq̃ cespes sui generis. Panonia hanc gignit & norica:alpiũq̃ aprica urbiũ eporredia:tantæ suauitatis:ut metallũ esse cœperit. Vestibus iterponi eã gratissimũ. Sic & apud græcos poliõ herbã inclytam Musei & Hesiodi laudibus: ad oĩa utilẽ prædicantiũ. Superq̃ cætera ad famã ẽt dignitatis. Prorsusq̃ mirã:si modo(ut tradunt) folia eius mane candida:meridie purpurea:sole occidente cærulea aspiciunṫ. Duo genera eius:cãpestre maius. Siluestre quod minus est. Quidam teuthrion uocãt. Folia canis hominis similia:a radice protinus:nunq̃ palmo altiora. Et de odoratis floribus satis dictum: in quibus unguenta uicisse naturam gaudent.

De uestiũ æmulatione cum floribus:& amaranto & chrysocome siue chrysiti. CA. VIII.

LVxuria uestibus quoque ꝓuocauit eos flores:qui colore cõmendantur. Hos animaduerto tres esse principales. Vnum in cocco qui in rosis micat. Gratius nihil traditur aspectu:& in purpuras tyrias dibaphasque ac laconicas. Alium amethystõ: qui uiola:& ipse in purpureũ:quẽque lanthinum appellauimus. Genera enim tractamus in species multas sese spergentia. Tertius est qui proprie cõchylii intelligiṫ multis modis. Vnus in heliotropio:& in aliquo ex iis plerunque saturatior. Alius in malua:ad purpurã inclinans. Alius in uiola serotina cõchyliorum uegetissima. Paria nunc cõponuntur:& natura atque luxuria depugnante. Lutei uideo honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Et fortassis ideo non numerari inter principales:hoc est cões maribus ac fœminis:quoniam societas principatum dedit. Amarantho non dubie uincimur. Est autẽ spica purpurea ue-

uel lacynthinum

rius q̃ flos aliqs:& ipse sine odore. Mirũq; in eo gaudere decerpi: & lætius renasci. Prouenit augusto mẽse. Durat in autumnũ. Alexadrino palma: qui decerptus asseruatur. Mirũq; postq̃ desecere cuncti flores: madefactus aqua reuiuiscit: & hybernas coronas facit. Summa eius natura in noie est appellato: q̃m non marcescit. In noie est & cyani colos. Item holochrysi. Omnes autem hi flores non fuere in usu Alexandri magni ætate: q̃m proximi a morte eius auctores siluere de illis: Quo manifestum est postea placuisse. A græcis tamen repertos quis dubitet? nõ aliter italia usurpãte nomina illorum. At Hercules petilio ipsa nomẽ imposuit autumnali circaq; uepres nascenti. Et tantum colore commendatur qui est rosæ siluestris. Folia parua quina. Mirumq; in eo flore inflecti cacumẽ & nõ nisi retorto folia nasci: paruo calice: ac uersicolori luteũ semen includente. Alii & bellio pastillicantibus quinquageni squinis barbulis coronatur. Pratenses hi flores. ac sine usu: & ideo plerĩq; sine nominibus. Quin & his ipsis alia alii uocabula imponunt. Chrysocome siue chrysitis non habet latinam appellationem. Palmi altitudine est: comantibus fugore auri corimbis: radice nigra ex austero dulci: In petrosis opacisq; nascens. uel belli

De honore corona⁊: & cyclamino: & meliloto: & trifolio tria genera eius. CA. IX.

ET fere peractis colo⁊ celeberrimus: transeat ratio ad eas coronas: quæ uarietate sola placent. Duo ea⁊ gñã: quando aliæ floræ constant: aliæ folio. Florem esse dixerim genistas. Nãq; & iis decerpitur luteus. Item rhododendron. Itẽ zizipha: quæ & cappadocia uocatur. Isq; odoratus similisq; olea⁊ floribus. In uepribus nascit̃ cyclaminum: de quo plura alias. Flos eius colossinus in coronas admittit̃. Folia smilacis & hederæ coronamẽtis se dedere. Coronæq; ea⁊ optinẽt principatum. De quibus in fruticũ loco abunde diximus. Sũt & alia genera noibus græcis indicanda: quia nostris maiore ex parte nomen dare iis defuit cura: Et pleraq; eo⁊ in exteris terris nascuntur: nobis tñ cõsectata: q̃m de natura sermo nõ de italia ẽ. Ergo in coronamenta folio uenere melotron: spireon: triganon: cneorõ: quod casiã Higinus uocat. Et quod cunilaginẽ: coniza: melisophyllon: quod apiastrũ. Melilothon: quod sertulã cãpanã uocant. Est enim in cãpania italiæ laudatissima: a græcis in sunio: mox calcidica: & cretica ubicũq; uero asperis & siluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas indicio est nomen sertulæ: quod occupauit. Odor eius croco uicinus est: & flos: ipsa cana. Placet maxie foliis breuissimis atq; pinguissimis. Folio coronat & trifoliũ. Tria eius gñã. Minyantes uocãt græci. Alii asphaltiõ maiore folio quo utũt̃ coronarii. Alte⁊ acuto oxytriphyllõ. Tertiũ ex oibus minutissimũ. Inter hæc neruosi cauliculi qbusdã: ut marathro: hippomarathro: myophonn. Vtunt̃ e ferulis: & corymbis: & hederæ flore purpureo. Est & ĩ alio gñe ea⁊ siluestribus rosis similis. Et ĩ iis quoq; colos tantũ delectat. Odor aũt abest. Et cneori duo genera nigri atq; candidi. Hoc & odoratum. Ramosa ambo. Florent post æquinoctium autumni.

De origano: & thymo: & melle attico: & conyza: & Iouis flore: & heleno: & abrotono: & leucãthemo. CA. X.

TOtidem & origano in coronamẽtis spẽs. Alterius. n. nullum semẽ. id autem cui odor est: creticũ uocat̃. Totidẽ & thymi: candidũ ac nigricans. Floret aũt circa solstitia: cũ & apes decerpũt. & auguriũ mellis est. Prouẽtũ. n. sperãt apiarii large florescẽte eo. Lædit̃ ibribus amittitq; florem. Semen thymi nõ põt deprehẽdi: cũ origani perq̃ minutum non tñ fallat. Sed quid interest id occultasse naturã? In flore ipso intelligit̃: satoq; eo nascit̃. Quid non tẽtauere hoĩes? Mellis attici in toto orbe summa laus existimatur. Ergo translatũ est ex attica thymũ: & uix flore (uti docemus) satum. Sed alia rõ naturæ obstitit: non durante attico thymo: nisi in afflatu maris feratur. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo. Ideoq; nõ nasci in arcadia. Tunc oleam non putabant gigni: nisi intra trecenta stadia a mari. Thymis quidem nũc etiam lapideos cãpos in prouincia narbonẽsi refertos scimus. Hoc pene solo redditu e lõginqs regiõibus pecudũ milibus cõuenĩetibus ut thymo uescãt̃. Et conizæ duo gñã ĩ coronamẽtis: mas & fœmina. Drĩa in folio. Tenuius fœminæ & cõstrictius angustiusq;. Imbricatũ maris & ramosius. Flos quoq; magis splẽdet eius. Serotinus utriq; post arctu⁊. Mas odore grauior. Fœmĩa acrior. Et iõ cõtra bestia⁊ morsus aptior. Folia fœminæ mellis odorẽ hñt. Masculæ radix a qbusdã libanotis appellat̃: de q̃ diximus. Et tñ folio coronãt Iouis flos: amaracus: hemerocalles abrotonũ: helenũ: sisymbriũ: serpillũ. Oĩa surculosa rosæ mõ. Colore tantũmõ placet Iouis flos. Odor abest: sicut & illi q græce phlox uocat̃. & ramis aũt & folio odorata sunt: excepta serpillo. Helenũ e lachrymis Helenæ dicit̃ natũ. Et ideo in helena ĩsula laudatissimũ. Est aũt frutex humi se spergens dodrãtalibus ramulis: folio simili serpillo. Abrotonum iucũdi odoris est & ul' ĩterlegit̃

grauis.Floret æstate.Flos aurei coloris.Vacuũ sponte ꝓuenit.Cacumine suo se ꝓpagat.Serit aũt semine melius q̃ radice aut surculo.Semie quoq; nõ sine negocio plantaria trãferunt.Sic & adonium.Vtrũq; æstate.Alsiosa.n.admodũ sunt:& sole nimio læduntur.Sed ubi cõualuere:ritu uitis fruticant.Abrotono simile odore leucanthemum est:flore albo foliosum.

De amaraco:uel sansuco:& nyctegreto:& meliloto:& uiola alba:& codiamino:& de siluestribus bulbis:& heliochryso:& lychne:& de herbis citra mare. CA. XI.

Maracũ Diocles medicus:& sicula gẽs appellauere:quod ægyptus & syria sansucum. Seritur utroq; genere & semine:& ramo:uiuacius ꝑdictis:& odore melius.Copiosum amaraco æque q̃ abrotono semen.Sed abrotono radix una:& alte descendens:cæteris in summo terræ leuiter hærens.Reliquoꝝ satio autumno fere incipiente:necnon & uere quibusdam locis quæ umbra gaudent:& aqua aut fimo.Nyctegreton inter pauca miratus est Democritus:coloris ignei:foliis spinæ:nec a terra se attol'ẽtẽ ꝑcipuãq; in gedrosia narrat. Eruitur post æquinoctium uernũ radicitus.Siccaturq; ad lunã.xxx.diebus:ita lucens noctibus: Magos parthorumq; reges uti hac herba ad uota suscipienda.Eãdem uocari chenamychon:qm̃ anseres a primo conspectu eius expauescant.Ab aliis nyctalopa:qm̃ e longinquo noctibus fulgeat.Melilotos ubiq; nascit.Laudatissima tñ in attica.Vbicũq; uero recens:nec cãdicans:& croco q̃ simillima.Quãquam in italia odoratior & candida.Floꝝ prima uer nunciantium uiola alba. Tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat.Postea quæ appellatur purpurea.Proxie flammea: quæ flox uocat:siluestris duntaxat.Codiaminon bis anno:uere & autumno.Aestates hyemesq; fugit.Seriores supradictis aliquando narcisus:& lilium trans maria.Et in italia quidem(ut diximus)per rosam.Nam in græcia tardius etiamnum anemone.Est autem hæc siluestrium bulborum flos:aliaq; q̃ quæ dicetur in medicinis.Sequitur oenanthe:melanion.Ex siluestribus heliochrysos.Deinde alteꝝ gẽus anemones:quæ limonia uocatur.Post hãc gladiolus comitatus hyacinthis.Nouissima rosa.Eadem prima deficit:excepta satiua:Cæterum hyacinthus maxime durat:& uiola alba:& oenanthe.Sed hæc ita si deuulsa crebro prohibeatur in seminibus. Nascitur locis tepidis.Odor idem qui germinantibus uuis:Atq; inde nomen.Hyacinthum comitatur fabula duplex:luctum præferens eius:quem Apollo dilexerat:aut ex Aiacis cruore editi:ita discurrentibus uenis ut græcarum litterarum figura ea legatur inscripta. Heliochrysos florem habet auro similem:folium tenue:cauliculum quoq; gracilem:sed durum.Hoc coronare se magi si & unguenta summantur ex auro:quod apyron uocant:ad gratiam quoq; & uitæ gloriam pertinere arbitrantur.& uerni quidem flores hi sunt.Succedunt illis æstiui lychnis:& Iouis flos & alterum genus lilii.Item tiphyon & amaracus:quem phrygium cognominant:sed maxime spectabilis pothos.Duo genera huius.Vnum cui flos hyacinthi est.Alterum candidius qui fere nascitur in tumulis:quoniam in fortius durat.Et iris æstate florens.Abeunt & hi marcescuntq;.Alii rursus subeunt autumno.Tertiũ genus lilii:& crocus:& orsin in utroq; genere:unum hebes:alteꝝ odoratum:primis omnia imbribus emicantia.Coronarii quidem & spinæ flore utuntur.Quippe cum spinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoq; condiantur.Hic est trans maria ordo florum.In italia uiolis succedit rosa.Huic interuenit lilium.Rosam cyanus excipit. Cyanum

uel lilii amaranthus.Nam uincaperuinca semper uiret in modum lineæ foliis geniculatim circũdata.Topiaria herba inopiã tñ floꝝ aliqñ supplet.Hæcq; a græcis chamædaphne uocatur. Vita longissima uiolæ albæ est trimatu.Ab eo tempore degenerat.Rosa & quinquennium perfert nõ recisa nec adusta.Illo enim mõ iuuenescit.Diximus & terram referre plurimum. Nam in ægypto sine odore hæc omnia.Tantumque myrtis odor præcipuus.Alicubi etiam binis mẽsibus antecedit geminatio omnium.Rosaria a fauonio fossa oportet opponi:iterumque solstitio.Et id agendũ: ut intra id tempus purgata:& pura sint.

De cura apum:pabulo:& morbis earum:& remediis. CA. XII.

uel fauet Erum hortis coronamentisque maxime aluearia:& apes conueniunt:res præcipui q̃stus:compendiique cum fauit.Harum ergo causa oportet serere thymum:apiastrum: rosam:uiolas:lilium:cytisum:fabam:eruilium:cunilam:papauer:conizam: casiam:melilotum:melissophyllum:cerinthen.Est autem cerinthe folio candido:incuruo cubitalis:capite concauo:mellis succum habente.Horum florum auidissimæ sunt:atque etiã sinapis: quod miremur cum oliuæ florem ab iis non attingi constet:Ideoque hanc arborem procul esse melius fit:cum aliquas q̃ proxime seri conueniat:quæ & euolantium examina inuitẽt nec lõgius abire patiãtur.Cornum quoque arborem caueri oportet.Nam flore eius degustato aluo cõcita

moriuntur. Remediū sorbam contusam e melle præbere iis uel urinam hoīum: uel boum: aut grana punici mali amineo uino cōspersa. Et genistas circūseri aluearis gratissimum. Mirum est: dignumq̧ memoratu de alimētis quod comperi. Hostilia uicus alluitur pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia: noctibusq̧ ad quina millia passuum cōtrario amne naues subuehūt. Egressæ luce apes: pastæq̧ ad naues quotidie remeant: mutantes locū donec pondere ipso pressis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectisq̧ eximuntur mella. Et in hispania mulis prouehunt.

De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis insani. CA. XIII.

Antumq̧ pabulum refert: ut mella quoq̧ uenenata fiant. Heracliæ in ponto qbusdā annis perniciosissima existunt: ab iisdem apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierent. Nos tamē tradēmus quæ cōperimus. Herba est alba: exitio quidē iumentoꝝ: sed præcipue caprarum: appellata ægolethron. Huius flore cōcipiunt noxium uirus aquoso uere marcescente. Ita fit ut non oībus annis sentiat̃ hoc malum. Venenati signa sunt ꝙ oino nō densat̃: ꝙ color magis rutilus est: odor alienus: sternutamenta protinus mouens: q̃d ponderosius innoxio. Qui edere: abiiciūt se humi refrigerationē quærentes. Nam & sudore diffluunt. Remedia sunt multa: quæ suis locis dicemus. Sed quoniā statim repſentari aliq̄ in tantis insidiis oportet: mulsum uetus e melle optimo & ruta: salsamenta etiā si reiiciantur sumpta crebro. Certūq̧ est id malum per excremēta ad canes ēt peruenire: similiterq̧ torqueri eos. Mulsum tamen ex eo inueteratū innocuū esse constat. Et fœminaꝝ cutē nullo melius emendari cum costo: suggillata cū aloe. Aliud genus in eodem ponti situ q̃d gentes ex āno mellis: ab insania: quam gignit: mænomenō uocant. Id existimat̃ contrahi flore rhododēdri: quo scatent siluæ. Gensq̧ ea cum cærā in tributa romanis præstet: mel q̄m exitiale est non uendit. Et in p̄side: & in mauritania cæsariensi getulia: contermina masyllis: uenenati faui gignuntur. Quidamq̧ a parte: quo nihil esse falacius pōt: nisi ꝙ liuore deprehenduntur. Quid sibi uoluisse naturā iis arbitremur insidiis? ut ab iisdē apibus: nec oībus ānis fierent: aut non totis fauis? Parum enim erat genuisse rem in qua uenenum facillime daret̃. etiā ne hoc ipsa in melle tot aialibus dedit? Quid sibi uoluit? nisi ut cautiorē minusq̧ auidum faceret hoīem. Non. n. ipsi melli sed apibus iam cuspides dederat: & quidem uenenatas. Remediū aduersus has utiq̧ nō differendo. Ergo maluæ succo aut folioꝝ hederæ perungi salutare est. Vel percussos eas bibere. Mirum tamen est uenena portantes ore fingentesq̧ ipsas non mori. Nisi ꝙ illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus. Sicut contra serpentes psyllis: marsisq̧ inter homines.

De melle: quod muscæ non attingunt: & aluearis: & cura eorum si famem sentiunt apes: & quo modo cæra fiat. CA. XIIII.

Liud in creta miraculum mellis. Mons est carina nouem millia passuū ambitu. Intra q̃d spatium muscæ non reperiuntur. Natumq̧ ibi mel nusq̄ attingūt. Hoc experimento singulare medicamentis eligitur. Aluearia orientē æquinoctialem spectare conuenit: aquilonem euitent. Nec fauonium minus. Aluearia optima cortice. Secunda ferula. Tertia uimine. Multi ea & speculari lapide fecere: ut operantes intus spectarent. Circūlini aluearia fimo bubulo utilissimū. Operculū: a tergo esse ambulatorium: ut ꝑperatus intus sit ꝑsper. Si magnus fit uterus aluearis ꝑuentus aūt sterilis: ne operandi desperatione curam abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente operis incremēto. Aluearia hyeme stramēto opiri crebro suffiri: maxime fimo bubulo. Cognatū hoc iis: & innascētes bestiolas necat: araneos: papiliones: teredines: apesq̧ ipsas excitat. Et araneoꝝ qdem exitiū facilius est. Papilionū maior pestis. Tollit̃ uero cū maturescit malua noctu interlunio cælo sereno accēsis lucernis ante alueos: In eam flāmā sese ingerūt. Si cibus deesse sentiat̃ apibus: uuas passas: siccas ue ficos: tusasq̧ ad fores eaꝝ posuisse cōueniet. Item lanas tractas madentes passo: aut defruto: aut aqua mulsa. Gallinaꝝ ēt crudas carnes. Quibusdā ēt æstatibus iidē cibi pstādi: cū siccitas cōtinua floꝝ alimēta negat. Alueoꝝ: cū mel eximit̃: illini oportet exitus melisophyllo aut genista tritis: aut medios alba uite ꝑcingere: ne apes diffugiāt. Vasa mellaria: aut fauos lauari aqua ꝑcipiūt. Hac decocta fieri saluberrimū acetū. Cæra fit ex expssis fauis: sed ante purificatis aqua: ac triduo i tenebris siccatis: qrto die liquatis igni i nouo fictili aqua fauos tegēte: tūc sporta collatis. Rursus in eadē olla coqtur cæra cū eadem aqua: excipiturq̧ alia frigida: uasis melle circunlitis. Optima q̄ punica uocat̃. Proxima q̄ maxime fulua odorisq̧ mellei pura: Natione aūt pontica. Quā cōstare eqdē miror inter uenenata mella. Deinde cretica. Plurimū enim ex ꝓpoli hēt: de q̄ diximus in natura apū. Post has cor

fica:qm̃ ex buxo fit & hẽre aliquantá uim medicaminis putaẽ.Punica fit hoc mõ. Ventilaẽ sub diuo sæpius cæra fulua.Deinde feruet i aqua marina ex alto petita addito nitro.Inde ligulis eligunt florem: ideſt cãdidiſſima quæq:tráſfundũtq; i uas:quod exiguũ marinæ habeat frigidæ. Et rurſus marina decoquunt ſeparatim:dehinc uas ipſum refrigerát.Et cũ hæc ter fecere : iuncea crate ſub diuo ſiccát ſole:lunaq;.Hoc.n.candoré facit:ſi ſic ſiccaẽ.Et ne liquefaciát ptegũt tenui lintheo.Cãdidiſſima uero fit poſt inſolationé etiãnũ recocta. Punica medicis utiliſſima.Nigreſcit cæra addito chartarũ cinere.Sicut anchuſa admixta rubet. Varioſq; in colores pigmétis trahitur ad reddẽdas ſiſitudines:& in numeros mortaliũ uſus:parietũq; ẽt & armoꝝ tutelá. Cætera de melle apibuſq; in natura eaꝝ dicta ſunt. Et ortoꝝ quidé oĩs fere ratio peracta eſt.

De herbis ſponte naſcentibus & aculeatis. CA. XV.

Equunẽ herbæ ſpõte naſcentes:qbus pleræq; gentiũ utunẽ in cibis.Maximeq; ægyptus frugũ fertiliſſima.Sed ut ſola iis carere poſſit:tãta ẽ ciboꝝ ex herbis abundãtia. In italia pauciſſimas nouimus:fraga:thamũ:ruſcum:batin marinã:batin hortẽſianã: quã aliqui aſparagũ gallicũ uocãt.Præter has paſtinacã pratẽſem:lupũ ſalictariũ:eaq; uerius oblectaméta q̃ cibos.In ægypto nobiliſſima ẽ colocaſia:quã cyamon uocant aliqui.Hanc a nilo metũt:caule cũ coctus eſt hareṅoſo in mandẽdo.Thyrſo aũt qui iter folia emicat : ſpectabilis foliis latiſſimis ẽt ſi arbores cõparenẽ:ad ſimilitudiné eoꝝ:quæ pſonata in noſtris amnibꝰ uocamus.Adeoq; nili ſui dotibus gaudẽt:ut implexis collocaſiæ foliis ĩ uariá ſpẽm uaſoꝝ pota re gratiſſimũ habeát.Seriẽ iá hæc in italia & in ægypto.Proxima auctoritas cicorio ẽ: quá diximus intubũ erraticũ.Naſcẽ poſt uergilias:Floret particulatim.Radix ei lẽta:quare ẽt ad uincula utunẽ illa.Anthaliũ haud longius a flumine naſcẽ meſpili magnitudine & rotũditate:ſine nucleo:ſine cortice:folio cyperi.Mandũt igni parũ.Mandũt & oetum:cui pauca folia minimaque ueꝝ radix magna. Arachidna quidẽ & aracos cũ habeát radices ramoſas ac multiplices: nec folium nec herbá ullã:aut quicq; aliud ſupra terrá habẽt.Reliqua uulgatiũ in cibo apud eos herbarum noĩa:condriala:hypocheris:& caucalis:anthriſcũ:ſcandix : come ab aliis tragopogon foliis croco ſimillimis:partheniũ:ſtrychnum:corcorus.Et æquinoctio naſcẽtes aphace:acinos : quam epipetron uocãt:q̃ nunq̃ floret.At e contrario aphace ſubinde marceſcẽte flore emittit aliũ tota hyeme totoq; uere uſq; in æſtatẽ.Multas præterea ignobiles habẽt. Sed maxime celebrãt cnicõ italiæ ignotã:ipſis aũt oleo nõ cibo gratã.Hoc faciunt ex ſemine eius.Differẽtia pria ſilueſtris & ſatiuæ.Silueſtriũ duæ ſpẽs.Vna mitior eſt ſimili caule tñ rigido.Itaq; & æolũ antiqui utebatur. Exilis:quã quidã atractylida uocãt.Semẽ eius candidũ:& grande:amaꝝ. Altera irſutior toroſiore caule:& qui pene humi ſerpat:minuto ſemine.Aculeataꝝ hæc eſt generis : qm̃ diſtinguenda ſunt & genera.Ergo quædá herbaꝝ ſpinoſa ſunt:quædá ſine ſpinis.Spinoſaꝝ multæ ſpẽs.In totum ſpina ẽ aſparagus ſcorpio:nullum.n.foliũ hẽt.Quædá ſpinoſa foliata:ut carduus: eryngiõ: glycyrrhizon:& urtica.lis.n.oĩbus foliis ineſt aculeata mordacitas. Aliqua & ſecũdũ ſpiná hẽnt folium:ut tribulus:& ononis.Quædam in folio habẽt:& in caule ut phleos: qđ aliqui ſtoeben appellauere. Hippophyes ſpinis geniculatũ.Tributa proprietas qđ & fructũ ſpinoſum hẽt . Ex oĩbus iis generibus urtica maxime noſcitur:acetabulis in flore purpureá lanuginẽ fundentibus ſæpe altior binis cubitis.Plures eius dĩæ.Silueſtris quá fœminá uocant: mitior. Et in ſilueſtri q̃ dicitur cania acrior.Caule quoq; mordaci fimbriatis foliis.Quæ uero etiam odoré fundit:herculanea uocatur.Semẽ oĩbus copioſum:nigrum.Mirum ſine ullis ſpinarum aculeis lanuginem ipſam eſſe noxiam:& tactu tantũ leui pruritum:puſtulaſq; confeſtim aduſto ſimiles exiſtere.Notum eſt & remediũ olei.Sed mordacitas non ptinus cum ipſa herba gignitur: nec niſi ſolibus roborata.Incipiens quidẽ ipſa naſci uere nõ ingrato:multis etiam religioſo in cibo ẽ:ad pellendos totius anni morbos.Silueſtriũ quoq; radix:oẽm carnẽ teneriorẽ facit ſimul cocta. Quæ inoxia eſt morſu carens:aononium uocaẽ.De ſcorpione dicemus inter medicas.

(margin: uel polyrrhizon; uel lamiũ)

De carduo:& helxine:& tribulo:& anchuſa. CA. XVI.

Arduus & folio & caule ſpinoſas lanugines habet.Itẽ acorna leucacanthos:chalceos: Cnidos:polyacãthos:onopygos:helxine:ſcolimos.Chamæleon in foliis non hẽt aculeos.Eſt & illa differẽtia ꝙ quædam ĩ iis multicaulia ramoſaq; ſunt:ut carduus.Vno autem caule nec ramoſum cnidos.Quædam cacumine tãtũ ſpinoſa ſunt:ut eringiũ. Quædam æſtate florẽt: ut tetralix & helxine.Scolimus quoq; floret ſero & diu. Acorna colore tantum rufo diſtinguiẽ:& pinguiore ſucco.Idem erat atractylis quoq;:niſi candidior eſſet: & niſi ſanguineum ſuccum funderet.Qua de cauſa phonos uocatur a quibuſdá:odore ẽt grauis : ſe-

ro maturescente semine:nec ante autumnum:qq id de oibus spinosis dici possit. Verum omnia hæc & semine & radice nasci possunt.Scolimos carduorum generis ab iis distat: q radix eius ue scenda est decocta.Mirum q sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere:aliud concipit: aliud parturit.Aculei arescēte folio desinūt pungere Helxine rara uisu est:neq in oibus terris ē: a radice foliosa:ex satiua ueluti malum extuberat.Contacta suaue olet.Huius uertex summus la chrymam continet iucundi saporis acanthicen masticem appellatam. Et cactos quoq in sicilia tantum nascitur suæ proprietatis & ipsa. Cuius in terra serpunt caules e radice emissi lato folio & spinoso:caulesq uocāt cactos.Nec fastidiūt in cibis inueteratos quoq. Vnū caulē rectū hñt: quem uocant pternica:eiusdem suauitatis:sed uetustatis impatientem.Semen ei lanuginis:quem pappon uocant:quo detracto ex cortice: teneritas similis cerebro palmæ est:uocant ascaliā. Tribulus non nisi in palustribus nascitur.Dira res alibi.Iuxta nilum & strymonē amnes excipitur in cibis.Inclinatus in uadū:folio ad effigiem ulmi:pediculo longo.At in reliquo orbe genera duo uni Cicerculæ folia alteri aculeata.Hic & serius floret.Magisq septa obsidet uillaꝝ.Semen ei ro tondius nigꝝ i siliqua.Alteri harenaceū.Spinosoꝝ etiānū aliqd genus ononis. In ramis.n.spinas habet apposito folio rutæ simili:toto caule foliatū in modum coronæ:sequitur a frugibus:ara tro inimicum:uiuaxq præcipue.Aculeataꝝ caules aliquarum per terram serpunt:ut eius quam coronopon uocant.Et ex diuerso stans anchusa inficiendo ligno cærisq radice apta.Est autem mitior iis anthemis:& phylanthes:anemōe:& aphace:caule foliato est:& crepis & lotos.Differē tia foliorum & hic quæ & in arboribus:breuitate pediculi:ac lōgitudine:angustiis ipsis folioꝝ: amplitudine:angulis:incisuris:odore:flore.Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus ut in ocimo:Heliotropio:aphace: onochite. uel herinaceum

Differentia herbarum per folia:& quæ herbæ toto anno floreant : & hastula regia : & pistana & de gladiolo. CA. XVII.

VItis inter hæc æterna folia:ficut quibusdam arborum.In primisq heliotropio:adiā to.Aliud rursus spicataꝝ genus:ex quo est Cynops:alopecuros:stelephuros:quam q dā ortyga uocāt. Alii plantaginē:de qua infra dicemus inter medicas.thryalis ex iis. Alopecuros spicam habet mollem & lanuginem densam:non dissimilem uulpiū cau dis:unde ei nomen.Proxima est ei & selepyros : nisi q illa particulatim floret.Cicorion & simi lia circa terrā folia hñt germinantes ab radice post uergilias.Perditō:quā & æoliæ gentes & ægy ptii edunt:nomen dedit auis id maxime eruens.Crassas plurimasq habet radices. Itē ornithoga le caule tenero:cādido:semipedali radice bulbosa:molli tribus:aut quattuor agnatis.Coquit̄ in pulte.Miꝝ loton herbā:& ægylopa nō nisi post annū e semine suo nasci.Mira & anthemidis na tura:q a summo florere incipit:cū cæteræ omnes quæ particulatim florent:ab ima sui parte in cipiant.Notabile & in lappa:q adhærescit:qm in ipsa flos nascit̄:non euidens:sed itus occultus: & intra se germinat:uelut animalia quæ in se pariunt.Item circa opuntem opuntia est herba etiā homini dulcis.Mirūq e folio eius radicē fieri ac sic eam nasci.Lassine unū foliū habet:sed ita i plicatū:ut plura uideantur.Chondrylla amara est:& acri in radice succo.Amara & aphace:& q picris nominatur:& ipsa toto anno florens:nomē ei amaritudo iposuit.Notabilis & scyllæ:croci q natura :quæ cum oēs herbæ folium primū emittāt: moxq in caulē rotundēt̄:in iis caulis pri or itelligit̄ q foliū.Et in croco quidem flos impellit̄ caule.In scylla uero caulis exit: deinde flos ex eo emergit.Eadēq ter floret(ut diximus) tria tempora sationū oñdēs.Bulboꝝ generi quidā adnumerant:& cypiri hoc est gladioli radicem.Dulcis ea est:& quæ decocta:panē etiā gratiorē faciat:ponderosioreq simul subacta.Similis est & quæ thesion uocat̄:gustu aspera.Cæteræ eius dem generi folio differunt. Asphodelus:oblōgū & angustū hēt.Scylla latū & tractabile.Gladio lus simile nomini.Asphodelus manditur & semine tosto:& bulbo.Sed hoc in cinere tosto:dein sale & oleo addito.Præterea tuso cū ficis præcipua uoluptate:ut uidet̄ Hesiodo.Tradit̄ & ante portas uillaꝝ satum remedio esse cōtra uene ficoꝝ noxā.Asph odeli mētionē & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est.Neq alia nūerosior:octoginta simul aceruatis sæpe bulbis. Theophrastus & fere græci:princepsq Pythagoras caulem eius cubitalē:& sæpe duum cubito rum:foliis porri siluestris:anthericon uocauere.Radicē uero id est bulbos asphodelon:nostri il lud albucū uocāt:& asphodelū hastulā regiā.Ea est & caulis aciosi.Eius duo gña faciūt.Albuco est scapus cubitalis:& āplius:purus:leuis.De quo Mago pcipit exitu mēsis martii:& initio apri lis:cū floruerit:nōdū semine eius intumescēte demetēdū:findendosq scapos:& quarto die in so le pferendos.Ita siccatis manipulos faciēdos. Itē pistanam dicit a græcis uocari: quā īter uluas

uel conops

ul' lassione

uel apate

ſagittam appellamus. Hanc ab idibus maii uſqꝫ ad finem octobris mēſis decorticari:atqꝫ leui ſo-
le ſiccari iubet. Idem & gladiolū alteꝝ:quem cypiron uocāt: & ipſum paluſtrem iulio mēſe ſeca-
ri iubet ad radicem:tertioqꝫ die in ſole ſiccari:donec candidus fiat. Quotidie autem ante ſolem
occidentem in tectum referri:quoniam paluſtribus deſectis nocturni rores noceant.

De iūco gña ſex:& de cypero:& de medicamētis eaꝝ & đ cypiro:& odorato iūco. CA. XVIII.

SImilia præcipit de iunco quē mariſcon appellant:ad texendas tegetes: & ipſum iunio
menſe eximi ante iuliū medium præcipiens. Cætera deſiccādo eadē q̄ de ulua ſuo lo
co diximus. Alteꝝ genus iuncorum facit:quod marinū & a græcis oxyſchoenon uo
cari inuenio: Tria genera eius acuti:ſterilis:quem marē oxyn græci uocāt: reliqua fœ
menini ferentis ſemē nigrum:quē melancranin uocant. Craſſior hic & fruticoſior. Magiſqꝫ etiā-
num tertius qui uocatur holoſchoenos. Ex iis melancranis ſine aliis generibus naſcitur. Oxys āt
& holoſchoenos eodem ceſpite. Vtiliſſimus ad uitilia holoſchenos:quia mollis & carnoſus eſt.
Fert fructum uuarum cohærentium modo. Naſcitur autem is quem marē apellamus ex ſemet-
ipſo:cacumine in terram defixo. Melancranis autem ſuo ſemine. Alioquin omnium radices om
nibus annis intermoriuntur. Vſus ad naſſas marinas:uitilium nexus:elegantium lucernarum lu
mina præcipua medullæ amplitudine. Iuxta maritimas alpes tanta ut inciſo uentre impleant pe
ne unciarum latitudinem. In ægypto uero cribrorum longitudinem non alias utiliorem. Qui-
dam etiānum unum genus faciunt iunci trianguli:cyperon uocant. Multi enim non diſcernunt
a cypiro uicinitate nominis. Nos diſtinguemus utrunqꝫ. Cypirus eſt gladiolus(ut diximus) radi-
ce bulboſa:laudatiſſimus in inſulis creta:dein naxo:& poſtea phœnice. Cretico candor odorqꝫ
uicinus nardo:naxio acrior:phœnicio exiguū ſpirās:nullus ægyptio. Nam & ibi naſcitur. Diſcu-
tit duritias corpoꝝ. Iam enim remedia dicemus: qm̄ & florum odorūqꝫ generi ē magnus uſus ī
medicina. Quod ad cypiron attinet:Apollodorum quidem ſequimur:qui negabat bibendum:
q̄q̄ profeſſus efficaciſſimum eſſe aduerſus calculoſos. Eo fœtas fœminas quidem abortus face-
re non dubitat. Mirumqꝫ tradit barbaros ſuffitum huius herbæ excipientes ore lyenes conſume
re. Et non egredi domibus niſi ab hoc ſuffitu. Vegetiores enim firmioreſqꝫ ſic etiam fieri. Inter-
triginum & alaꝝ uitiis perfrictionibuſqꝫ cum oleo illitū nō dubie mederi. Cyperos iūcus ē qua
liter diximus anguloſus:iuxta terram cādidus:cacumie niger:pinguiſqꝫ. Folia ima porraceis: exi
liora:in cacumine minuta:inter quæ eſt ſemen. Radix oliuæ nigræ ſimilis:qoā cum oblonga eſt:
cyperida uocant magni in medicina uſus. Laus cypero prima āmoniaco:ſecunda rhodio : tertia
thracio:nouiſſima ægyptio:quæ & cōfundit intellectū:quoniā & cypiros ibi naſcitur. Sed cype-
ros duriſſima uixqꝫ ſpirans. Cæteris odor ē ipſam nardū imitās. Eſt & p ſe indica herba: q̄ cype-
ris uocatur:gingiberis effigie:cōmanducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina pſilothri.
Illinitur pterygiis:ulceribuſqꝫ genitalium:& quæ in humore ſunt omnibus:ſicut oris ulceribus.
Radix aduerſus ſerpentiū ictus:& ſcorpionum p̄ſertim remedio eſt. Vuluas aperit pota. Largio-
ri tāta uis:expellit eas:urinā ciet:& calculos:ob id utiliſſima hydropicis. Illinit̄ & ulceribus quæ
ſerpūt:ſed iis præcipua quæ in ſtomacho ſunt ex uino uel aceto illita. Iunci radix in tribus hemi
nis aquæ decocta ad tertias:tuſſi medetur. Semen toſtum & in aqua potum ſiſtit aluū: & fœmi-
narum menſes:capitiſqꝫ dolores facit. At qui uocat̄ holoſchoenos eius quæ proxima ſunt radi-
cis cōmanducantur aduerſus araneorum morſus. Inuenio etiānum unū iunci genus : quod tro-
ul' euripicē picen uocant. Huius ſemine ſomnum allici. Sed modum ſeruandū:ne ſopor fiat. Ob id & odo-
rati iunci medicinæ dicentur: quoniā & in ſyria cœle(ut ſuo loco retulimus)naſcit̄. Laudatiſſi-
mus ex nabathea iuncus cognomine theucitis. Proximus babylonius. Peſſimus ex africa ac ſine
odore. Eſt autem rotundus uinoſæ mordacitatis ad linguam. Sincerus in confricando odo-
rem roſæ emittit rubentibus fragmentis. Diſcutit inflationes. Ob id ſtomacho utilis: bi-
lemqꝫ & ſanguinē reiicientibus. Singultus ſedat. Ructus mouet. Vrinam ciet. Veſicæ medetur.
Ad muliebres uſus decoquitur. Opiſthotonicis cū reſina arida imponitur. Excalfactoria & roſa
uteros aſtringit:refrigerat. Vſus eius diuiditur in folia & flores. Capita folioꝝ parteſqꝫ candidæ
ungues uocantur. In flore autem aliud eſt ſemē. aliud capillus in capite:aliud cortex:aliud calix.
Folium ſiccatur:aut tribus modis exprimitur. Per ſe:cum ungues nō detrahuntur:ibi.n. humo-
ris plurimū. Aut cum detractis unguibus reliqua pars aut oleo:aut uino maceratur in ſole uaſis
uitreis. Quidam & ſalem admiſcent:& anchuſam nōnulli : aut aſpalathū: aut iuncū odoratum:
quia talis maxime prodeſt uuluæ ac dyſentericis. Exprimūtur eadem folia detractis unguibus
trita per lintheum ſpiſſum in æreum uas:leuiqꝫ igni ſuccus coquitur:donec fiat craſſitudo mel-

lis:ad hoc eligi oportet odoratissima quæq; folia.

Ex rosa mediciæ:& de lilio:& de narciso:& ex uiola:& d baccare:& cõbreto:& asaro. C.XIX.

VInum quomodo fieret ex rosa diximus inter genera uini: Vsus succi ad aures:oris ul-
cera:gingiuas:tonsillas:gargarissatus. Stomachum:uuluas:sedis uitia:capitis dolores.
in febre per se uel cũ aceto somno:nauseas. Folia uruntur in callible phagę. E siccis se- uel urunt
mina asperguntur. Epiphoras quoq; aridis leniunt. Flos somnũ facit. Inhibet fluctio uel aridas
nes mulierũ maxime albas in posca potus. Et sanguinis excreationes. Stomachi quoq; dolores q̃.
tum in uini cyathis tribus. Semen iis optimũ crocinũ:nec anniculo uetustius:& in umbra sicca-
tur. Nigrum inutile. Dẽtium dolori illinitur. Vrinã ciet. Stomacho imponiť. Item igni sacro nõ
ueteri. Naribus subditũ caput purgat. Capita pota uẽtrẽ & sanguinem sistunt. Vngues rosæ epi-
phoris salubres sunt. Vlcera enim oculorũ rosa sordescunt:præterq̃ in initiis epiphoræ:ita ut ari
da cũ pane imponatur. Folia quidem uitiis stomachi:rosionibus:& uitiis uentris:& intestinorũ:
& præcordiis utilissima uel illita. Cibo quoq; lapati mõ condiuntur. Cauendus quoq; in iis situs
celeriter insidens. Et aridis & expressis aliquis usus. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercen-
dos:ita ut a balneis inarescant corpora:dein frigida abluãtur. Siluestris cum adipe ursino alope
cias mirifice emendat. Lilii radices multis modis florem suum nobilitauere. Contra serpentium
ictus ex uino potæ:& cõtra fungorũ uenena. Propter clauos pedum in uino decoquunť:triduo
q; non soluunť. Cum adipe aut oleo decoctæ pilos quoq; adustis reddunt. E mulso potæ inuti-
lem sanguinẽ cũ aluo trahũt. Lyeniq; & ruptis uulsis ꝓsunt. Et menstrui fœminarũ in uino deco
ctæ. Impositæq; cũ melle neruis præcisis medẽtur. Contra lychenas & lepras:& furfures in facie
emẽdant. Erugant corpora. Folia in aceto cocta uulneribus imponunť. Epiphoris testiũ in mel-
le:cũ hyoscyamo & farina tritici. Semẽ illiniť igni sacro. Flos & folia ulcerũ uetustati. Succus qui
flore expressus est:ab aliis mel uocatur:ab aliis syrium ad emolliẽdas uuluas:sudoresq; faciẽdos:
& suppurationes coquẽdas. Narcisi duo genera in usu medici recipiunt. Vnũ purpureo flore:&
alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem:& ideo uomitoriũ:aluos quoq; soluentem:ner-
uis inimicum: caput grauantem. Et a narce narcisum dictum:non a fabuloso puero. Vtriusq;
radix mulsei saporis est. Ambustis prodest cum exiguo melle. Sic & uulneribus:& luxatis. Panis
uero cũ melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit in polẽta tritus:oleoq; cõtusus. Me uel erinea
detur & lapide percussis. Purgat uulnera permixtus farinæ. Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc
flore fit narcisinum oleum ad emolliendas duricias. Calfacienda quæ alserint. Auribus est utilis
simus:sed capitis dolores facit. Violæ siluestres sũt & satiuæ. Purpureæ refrigerãt. Cõtra inflãma
tiões illinunť stomacho ardẽti. Imponunť & capiti in fronte. Oculorũ priuatim epiphoris:& se-
de ꝓcidente:uulua ue. Et contra suppurationes. Crapulã:& grauedines capitis ĩpositis coronis:
olfactuue discutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureũ ẽ ex iis comitialibus medeť:ma
xime pueris in aq̃ potũ. Semẽ uiolæ scorpionibus aduersať. Cõtra flos albæ suppurata aperit. Ip-
sa discutit. Et alba aũt & lutea extenuant menstrua. Vrinã ciunt. Minor uis est recẽtibus. Ideoq;
aridis post annũ utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus menses trahit. Radices eius cũ
aceto illitæ sedant lyenẽ. Itẽ podagram. Oculorũ inflationes cũ myrrha & croco. Folia cum mel
le purgãt capitis ulcera. Cum cæra rimas sedis. Et quæ in humidis sunt. Ex aceto uero collectio- uel mero
nes sanant. Baccar in medicinæ usu est. Aliqui ex nostris perpensam uocant. Auxiliatur cõtra ser
pentes. Capitis dolores:feruoresq;. Item epiphoras. Mammis tumentibus a partu & ægylopiis. In
cipientibusq; ignibus sacris. Odor somnũ gignit. Radicem decoctam bibere spasticis:euersis:cõ
uulsis:suspiriosis:salutare est. In tussi uetere radices eius tres:quattuorue decoquuntur ad tertias
partes. Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat. Laterum compunctiones tollit:& uesicæ calcu-
los. Tonditur cũ diapasmate. Vestibus odoris gratia inseritur. Combretum quod simile ei dixi
mus tritum cum axungia:uulnera mire sanat. Asarum iocinerum uitiis salutare esse traditur:un
cia sumptum in hemina mulsi mixti. Aluum purgat hellebori modo. Hidropicis prodest:& præ
cordiis:uuluisq;:ac morbo regio. In mustum si addatur:facit uinum urinis ciendis. Effodiť cũ
folia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime sentit.

De nardo gallico:& de croco medicinæ:& croco magmate:& iride:& saliunca:& holochryso:
& chrysocome:& meliloto. CA. XX.

ET quoniam quidam ut diximus nardum rusticum nominauere radicẽ baccaris: cõte
xemus & gallici nardi remedia i hũc locũ dilata:cũ disputaremus de peregrinis arbo
ribo. Ergo aduersus serpẽtes duabus drachmis i uio succurrit. Inflatiõibus coli:uel ex

aqua uel ex uino. Item iocineris:& renum suffusisq; felle. Et hydropicis per se uel cũ absinthio. Sistit purgationes mulierum. Impetus uero eius: quam phun eodem loco appellauimus. Radix datur potui trita: uel decocta ad strangulationes: uel pectoris dolores: uel laterum. Menses quoq; cit. Bibitur cum uino. Crocum cum melle non soluitur: nulloq; dulci. Facillime autem uino: aut aqua. Vtilissimum in medicina. Adseruatur cornea pyxide. Discutit inflammationes omnes quidem. Sed oculorum maxime ex ouo illitus. Vuluarum quoq; strangulatus. Stomachi exulcerationes: pectoris:& renum: iocinerum pulmonum: uesicarumq; peculiariter. Inflammatiõi eaque uehementer utile. Item thussi & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinam cit. Qui crocum prius biberint crapulam nõ sentient. Ebrietati eo restitunt. Coronæ quoq; ex eo mulcẽt ebrietatem. Sõnum facit. Caput leniter mouet. Venerem stimulat. Flos eius igni sacro illinitur cum creta cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur. Collyrio uni nomẽ dedit. Ex eo quoq; expresso unguento crocino: quod crocomagma appellant. Habet suas utilitates cõtra suffusiões oculorum. Vrinas magis excalfacit q̃ crocũ ipsum. Optimum quod gustatum saliuã dẽtesq; ificit. Iris russa melior q̃ candida: infantibus eam circũligari. salutare est. Dentientibus præcipua est:& tussientibus: tinearumue uitio laborantibus instillari. Cæteri effectus eius nõ multum a melle differũt. Vlcera purgat: capitis præcipue. Suppurationes ueteres. Aluum soluit duabus drachmis cũ melle. Tussim: tormina: inflationes: pota: Lienes ex aceto. Contra serpentium:& araneorum morsus: ex posca ualet. Contra scorpiones duarum drachmarum pondere: in pane: uel aqua sumitur. Contra cauum morsus ex oleo imponitur. Et contra perfrictiones Sic & neruorum doloribus. Lumbis uero & coxendicibus cum resina illinitur. Vis ei concalfactoria. Naribus subdita sternutamenta mouet: caputque purgat. Dolori capitis cotoneis malis: aut struteis illinitur. Crapulas quoq; orthopnoeas discutit. Vomitiones cit: duobus obolis sumpta. Ossa fracta extrahit imposita cum melle. Ad paronychias farina eius utuntur. Cum uino ad clauos: uel uerrucas. Triduoq; non soluitur. Halitus oris cõmanducata abolet: alarumque uitia. Succo duricias omnes emollit. Somnum conciliat. Sed genituram consumit. Sedis rimas & condylomata. Omniaque in corpore excrescentia sanat. Sunt qui siluestrem irin uocẽt. Strumas hæc uel panos uel inguina discutit. Præcipitur ut sinistra manu lecta ad hos usus seruetur: colligentesque dicant cuius hominis utique causa eximant. Scelus herbariorum aperietur in hac mentione: partem eius seruantium:& quarũdam aliarum herbarum sicuti plantaginis substituẽtium si parum mercedis tulisse sese arbitrantur. Rursusque ut plus operis acquirant: partem eam quam seruauere eodem loco infodiunt. Credo ut uitia quæ sanauerint: faciant rebellare. Saliuncæ radix in uino decocta sistit uomitiones. Corroborat stomachum. Polio Museus:& Hesiodus perungi iubent dignationes gratia. Gloriæque auidos polium tractare: colere. Polium contra serpentes substernitur uel portatur. Medici in uino decoquũt recens uel aridum: illinuntque uel spleneticis propinant ex aceto: Morbo regio in uino. Et hydropicis icipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoque sic illinunt. Secundas mulierum partusque emortuos repellit. Item dolores corporis. Vesicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia herba conuenit medicamento: quod alexipharmacon uocant. Stomacho tamen inutile esse. Caputque eo impleri:& abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad religionem addunt: ubi inuentum sit: protinus ad alligandum contra oculorum suffusiões. Cauendumque ne terram attingat. Hi & folia eius thymo similia tradunt: nisi q; molliora sunt:& lanatiore canicie. Cũ ruta siluestri & si teratur ex aqua cælesti aspidas mitigare dicitur. At non secus atque cianus astringit:& coibet uulnera: prohibetque serpere. Holocrysos medetur stranguriæ in uino pota:& oculorum epiphoris illita. Cum fæce uero uini cremata in polenta: lychenas emendat. Chrysocomes radix calfacit & stringit. Datur potui ad iocinerum uitia. Item pulmonum. Vuluæ dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua. Et si cruda detur: hydropicorum aquam sistit. Mellissophyllo: siue melitena si perungantur aluearia non fugient apes: Nullo enim magis gaudent flore. Copia istius examina facillime continentur. Item præsentissimum est contra ictus earum: uesparumque:& araneorum. Item scorpionum: Item contra uuluarum strangulationes: addito nitro. Contra tormina e uino. Folia eius strumis illinunt:& sedis uitiis cũ sale decocta. Succus fœmias purgat:& iflatiões discutit:& ulcera sanat. Articularios morbos sedat. Cãisq; morsus. Prodest dysetericis ueteribus:& cœliacis:& orthopnoicis: lyenibus: ulceribus thoracis. Caligines oculorum succo cum melle inungi eximiũ habet. Melilotos quoq; oculis medet cum lacte: aut cum lini semine. Maxillarum quoq; dolores lenit. Et capitis cum rosaceo. Item aurium e passo. Quæq; in manibus intumescunt uel erũpunt. Stomachi

dolores in uino decocta:uel cruda tritaque.Idem effectusest ad uuluas. Testes uero: & sedem prociduam:quæq; ibi sunt uitia:recens ex aqua decocta:uel ex passo. Adiecto rosacco illinitur ad carcinomata. Deferuescit in uino dulci. Peculiariter & contra melicerides efficax.

De trifolio:& thymo:& hemorocalle:& de helenio:& abrotono. CA. XXI

Rifolium scio credi præualere contra serpentium ictus:& scorpionum: ex uino:aut posca seminis granis uiginti potis. Vel foliis:& tota herba decocta. Serpentesq; nunq̃ in trifolio aspici. Præterea celebratis auctoribus cõtra oĩa uenena pro antidoto:suffi-cere.xxv.grana eius:quod minianthes ex eo appellauimus tradi. Multa alia præterea in remediis eius ascribi. Sed me contra sñias eo℞ grauissimi uiri auctoritas mouet. Sophocles.n. poeta uenenatũ id dicit. Simus quoq; medicus decocti aut cõtriti succum infusum corpori easdem uredines facere quasi percussis a serpente. Ergo non aliter utendũ eo q̃ contra uenena censuerunt. Fortassis enim & iis uenenis inter se contraria sit natura:sicut multis aliis. Item animaduerto semen eius cuius minima sint folia utile esse ad custodiẽdã mulierum cutis gratiã in facie illitum. Thymũ colligi oportet in flore:& in umbra siccari. Duo autem sunt gña eius. Candidũ: radice lignosa:in collibus nascens:quod & præfert. Alte℞ nigrius florisq; nigri. Vtraq; oculo℞ claritati multũ conferre existimant. Et in cibo:& in medicamentis. Itẽ diutinæ tussi eligmate faciles excreationes facere cũ aceto & sale. Sanguinẽ concrescere non patitur e melle. Longas faucium distillationes extra illita cũ sinapi extenuare. Item stomachi & uentris uitia. Modice tñ utendum est:qm̃ excalfaciũt:quamuis sistunt aluum:quæ si exulcerata sit denarii pondus in sextariũ aceti:& mellis addi oportet. Itẽ si lateralis dolor sit:aut inter scapulas:aut in thorace. Præcordiis medent ex aceto cũ melle. Quæ potio datur & in alienatione mentis:ac melancholicis. Datur & comitialibus:quos correptos olfactus excitat thymi. Aiũt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodest & orthopnoicis:& anhelationi. Mulierumque mensibus retardatis. Vel si emortui sint in utero partus decoctum in aq̃ ad tertias. Viris uero contra inflationes cum melle & aceto. Et si uenter turgeat. Testesue aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositũ. Itẽ cũ aceto callũ & uerucas. Coxendicibus ĩponitur cũ uino articularibus morbis. Et luxatis tritũ:ac lanæ inspersum ex oleo:ambustis cũ adipe suillo:dant & potionẽ articularibus morbis triũ obolo℞ pondere in tribus cyathis aceti & mellis. Et in fastidio tritũ cũ sale. Hemorocalles pallidũ e uiridi & molle foliũ hẽt:radicẽ odoratã:atq; bulbosam. Quæ cũ melle ĩposita uentri aquam pellit:& sanguinẽ ẽt inutilem. Folia epiphoris oculo℞:mãmarũq; post partũ doloribus illinũt. Heleniũ ab Helenæ lachrymis diximus natũ. Fauere credit formæ. Cutẽ mulie℞ ĩ facie reliquoq; corpe nutrire ĩcorruptã. Præterea putãt usu eius quãdã datã gratiã iis:uenereq; cõciliari. Attribuũt & hylaritatis effectũ eidẽ potæ in uino:eumq; quẽ habuerit. Nepẽthes illud p̃dicatũ ab Homero:q̧ ea tristitia oĩs aboleat. Est aũt succi p̃dulcis:Prodest orthopnoicis radix eius ĩ aqua ieiunis pota. Est aũt cãdidus intus & dulcis. Bibit & contra serpẽtiũ ictus ex uino. Mures quoq; contrita dicit necare. Abrotanũ duo℞ traditur gene℞:Cãpestre ac mõtanũ. Hoc fœminam:illud marem intelligi uolumus. Amaritudo absinthii in utroq;. Siculum laudatissimũ:dein gallaticũ. Vsus est & foliis. Sed maior semine ad calfaciẽdũ. Ideo neruis utile:tussi:orthopnoicis: cõuulsis:ruptis:lumbis:urinæ angustiis. Dat bibendũ manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex iis q̃ternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachmæ pondere. Prodest & uuluæ. Concoquit panos cum farina hordeacea:& oculorum inflammationibus illinitur cotoneo malo concocto. Serpentes fugat. Cõtra ictus eorum bibitur cum uino:illiniturque. Efficacissimum contra ea quorum ueneno tremores:& frigus accidunt:ut scorpionum: & phalangiorum:& cõtra uenena alia pota. Prodest & quoquomõ algentibus:& ad extrahẽda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interaneorum mala. Ramo eius si subiiciatur puluino uenerem stimulari aiunt. Efficacissimamq; esse herbam contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeatur.

Thymum Hemorocalles Abrotanũ

Ex leucanthemo:& sansueo medicinæ. CA. XXII.

Eucanthemum suspiriosis medetur:duabus partibus aceti permixtum. Sansucum siue amaracum in cypro laudatissimum:& odoratissimum. Scorpiõibus aduersatur ex aceto & sale illitum. Menstruis quoq; multum confert impositum. Minor est eidem poto uis. Cohibet & oculorum epiphoras cum polẽta. Succus decocti tormina discutit:& urinis & hydropicis utile. Mouet & narium sternutamenta. Fit ex eo oleum quod sansucinum uocatur:aut amaracinum:ad excalfaciendos emolliendosq; neruos:& uuluas calfacit. Et folia suggilatis cum melle:& luxatis cum cæra prosunt.

Sansucus Amaracus

De anemona medicinæ. CA. XXIII.

ul cnemiõ Nemonas coronarias tantum diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt qui pherini on uocent. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in coltis nascẽs. Vtraq; sabulosis. Huiusq; plures species. Aut enim phœniceũ florẽ habet: quæ & copiosissima est: aut purpureum: aut lacteum. Harum trium folia apio similia. Nec temere semipedalẽ altitudinem excedunt: cacumine asparagi. Flos nunq̃ se aperit: nisi uento spirante: unde & nomen accepit. Siluestri amplitudo maior: latioribusq; folus: flore phœniceo. Hanc errore ducti argemonem putant multi. Alii rursus papauer: quod rhyan appellauimus. Sed distinctio magna: q; utraq; hæc postea floret. Nec aut succum illarum anemonæ reddunt: aut calices habent: nec nisi asparagi cacumen. Prosunt anemonæ capitis doloribus: & inflammationibus: uuluis mulierum lacti quoq;. Et menstrua cient cum ptisana sumptæ: aut uellere appositæ. Radix cõmanducata pituitam trahit. Dẽtes sanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multum quidem iis tribuere. Quã primum aspiciat eo anno tolli iubentes: dicĩq; colligi eas tertianis & quartanis remedio. Postea alligari florem panno roseo: & in umbra asseruari: ita cum opus sit: alligari. Quæ ex iis phœniceum flor habet: radice contrita: cuicunq; animalium imposita ulcerum facit stypticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex oenanthe medicinæ. CA. XXIIII.

Enãthe herba nascitur in petris: folio pastinacæ: radice magna: numerosa. Caulis eius & folia cum melle ac uino nigro pota facilitatem pariendi præstant: secundasq; purgant. Tussim e melle tollunt. Vrinam cient. Radix e uesicæ uitiis medetur.

De heliochryso medicinæ. CA. XXV.

Eliochrysum quod alii chrysanthemon uocãt ramulos hẽt cãdidos: folia subalbida abrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem ueluti corimbis depẽdẽtibus: qui nunq̃ marcescũt. Qua de cã deos coronãt illo. Quod diligentissime obseruauit Ptolemæus rex ægypti. Nascit̃ in frutetis. Ciet urinas e uino pota: & mẽses. Duricias & inflãmationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentiũ ictus & lumboꝝ uitia bibit̃. Sanguinẽ concretũ uentris ac uesicæ absumit cũ mulso. Folia eius triũ oboloꝝ pondere sistunt profluuia mulierum in uino albo. Vestes tuetur odore non inelegant.

Ex hiacyntho medicinæ. CA. XXVI.

Iacynthus in gallia eximie prouenit. Hoc ibi cocco hysginum tingit. Radix est bulbacea mãgonicis uenalitiis pulchre nota. Quæ ĩ uino dulci illita pubertatẽ coherceat: & non patitur erumpere. Torminibus & araneorum morsibus resistit. Vrinam impellit. Contra serpentes & scorpiones: morbumq; regium semen eius cum abrotono datur lychnis quoq; flammea illa aduersus serpẽtes: scorpiones: crabrões: similiaq; bibitur e uino semine trito. Siluestris eadem stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahendam bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria ut omnino uisa ea torpescant. Radicẽ eius afiani boliten uocant. Qua alligata oculo: albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuica medicinæ. CA. XXVII.

T uincaperuinca: siue camædaphne arida tusa hydropicis datur in aqua cocleari mẽsura. Celerriteq; reddũt aquã. Eadẽ decocta in ciete sparsa uio tũores siccat. Auribus succo medet̃. Aluinis ĩposita multũ pdeẽ dicit̃. Rusci radix decocta bibit̃ alternis diebus ĩ calculoꝝ ualitudĩe: & toruosiore urina: uel cruẽta. Radicẽ pridie erui oportet: postero mane decoq. Ex eo sextario uini cyathis duobꝫ misceri. Sũt q & crudã radicẽ tritã ex aq bibãt: & ĩ totũ ad utilia cauliculis eius in uio & aceto tritis nihil utilius putãt. Batis quoq; aluũ mollit. Illinit̃ podagricis tosta & cõtusa. Acinũ & coronaꝝ cã & ciboꝝ ægyptii serũt. Eademq; erat quæ ocimũ: nisi hirsutior ramis: ac foliis esset: & admodum odorata. Ciet menses & urinas.

Ex colocasia medicinæ. CA. XXVIII.

c Olocasia Glaucias acria corporis leniri putauit: & stomachum iuuari.

Ex anthalio medicinæ. CA. XXIX.

Nthalii quod ægyptii edũt nullũ aliũ repperi usũ: est & herba Anthillon quã alii anticellum uocant duorum generum: foliis & ramis lenticulæ similis palmi altitudine: sabulosis apricis nascens subsalsa gustanti. Altera chamæpithyos similis breuior: & hirsutior: purpurei floris: odore grauis: in saxosis nascens. Prior uuluis aptissima ẽ ex rosaceo & lacte ĩposita: ẽt uulneribꝫ. Bibit̃ ĩ stranguria renũq; dolorib trib drachmis. Altera bibit̃ ĩ duricia uuluaꝝ: & in torminibus: & in comitiali morbo: cum melle & aceto quattuor drachmis.

De parthenio medicinæ. CA. XXX.

Ontra parthenium alii leucanthen:alii thánacum uocant.Celsus apud nos perdiitium & muralium.Nascitur in hortorum sepibus:flore albo:odore mali:sapore amaro.Ad insedendum decoctum in duricia uuluarum:& inflamationibus.Siccatum cum melle & aceto impositum bilem trahit atram.Ob hoc contra uertigines utilis:& calculosis.Illinitur & sacro igni.Item strumis cum axungia inueterata.Magi contra tertianas sinistra manu euelli eam iubent:dicique cuius causa uellatur:nec respicere. Dein eius folium ægri linguæ subiicere:ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De strychne medicinæ. CA. XXXI.

Trychne quam quidam strychnon scripsere:utinam nec coronarii in ægypto uterentur:quos inuitat hederæ foliorum similitudo in duobus eius generibus:Quorum alterum:cui acini coccinei:granosi folliculi.Halicaccabum uocát:& alii callion.Nostri autem uesicariam:quoniam uesicæ & calculis prodest:Frutex est surculosus uerius q̄ herba:folliculis magnis:latisque & turbinatis:grandi intus acino:qui maturescit nouembri mense.Tertio folia sunt ocimi minime diligenter demonstranda.Remedia enim non uenena tractamus.Quippe insaniam facit paruo quoq; succo:q̄q̄ & græci auctores in iocū uertere.Drachmæ enim pondere luxum pudoris gigni dixerunt:species uanas imagineſq; conspicuas obuersari demonstrantes.Duplicatum hunc modum:legitimam insaniam facere.Quicquid uero adiiciatur ponderi repræsentari mortem.Hoc est uenenum quod innocentissimi auctores simpliciter dorycnion appellauere.Ab eo quod cuspides in prælus tingerentur illo passim nascente:maninon cognominare:qui nequiter occultabant erythrō: aut neurita:ut nonnulli perissone cauendi quidem causa curiosius dicendum.Quin & alterum genus quod halicaccabon uocant: somniferū est:atq; etiam opio uelocius ad mortem:ab aliis moriō:ab aliis moly appellatum.Laudatum uero a locto ad fruendum & thymaristo.Quidam etiam carmine minore obliuionem inducētes. uel furēdū
Quippe præsentaneum remedium ad dentium mobiles firmādos si colluerentur. Halicaccabo uel inducē
uni exceptionem addidere ne diutius id fieret.Delirationem enim gigni eo.Nec demonstranda tia
remedia:quorum medicina maioris mali periculum afferat.Commendatur enim cibis tertium: uel innocē
licet præferatur hortensis saporibus.Et nihil sit corporis malorū cui non salutare sit strychnos tia
Xenocrates prædicet.Non tamen auxilia eorum tanti funtiut uel profutura non de iis commemorare nefas putem:prætertim tanta copia innoxiorum medicaminum. Halicaccabi radicem bibunt:qui sunt uaticinandi callentes:q; furere ad confirmandas superstitiones aspici se uolūt. Remedio est(id enim libentius rettulerim):aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud prætereo aspidum naturæ halicaccabum in tantum aduersam:ut radice eius propius admota sopentur:illas sopore enecans uis earum.Ergo trita ex oleo:percussis auxiliatur.

De corcoro. CA. XXXII.

Orcorum alexandrini cibi herba est cōuolutis foliis ad similitudinem mori.Præcordiis(ut ferunt)utilis alopetiisque & lentigini.Boum quoque scabiem celerrime sanari ea inuenio apud Nicandrum quidem & serpentium morsus anteq̄ floreat.Nec d̄ cni co siue attractylide uerbosius disputetur Aegyptia herba est:& magnum contra uenenata animalia præbet auxilium.Item aduersus fungos.Constat a scorpione percussos q̄diu teneant eam herbam non sentire cruciatum.

De persoluta. CA. XXXIII.

T persolutam ægyptus in hortis serit corona⁊ gratia:Duo gn̄a eius:fœmina ac mas. Vtraque subdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De mensuris & ponderibus. CA. XXXIIII.

T quoniam in mēsuris quoque ac ponderibus crebro græcis nominibus utendum est: interpretationē eorum semel in hoc loco ponemus.Drachma attica:fere enim attica obseruatione medici utuntur: denarii argentei habet pondus.Eademque sex obolos pondere efficit.Obolus decem calchos.Cyathus pendet per se drachmas decem.Cū acetabuli mensura dicitur significat heminæ quartam partē:idest drachmas.xv.Mna quam nostri minam uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXII.

PROOEMIVM.

Omplesse poterant miraculum sui natura:atq; tellus reputantium uel prioris tantum uoluminis dotes:totq; genera herbarú utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita. Sed quanto plura restant:táto quoq; mirabiliora inuentu. Illa.n.maiore parte cibi:aut odoris:decorisue cōmendatione ad numerosa experimenta duxit. Reliquoꝝ potentia approbat nihil a reꝝ natura sine aliqua occultiore cá gigni.

De gentibus herbis formæ gfa utentibus. CA. I.

Quidem & formæ gfa ritusq; perpetui in corpibus suis aliquas exteraꝝ gentiú uti herbis qbusdá aduerto aío. Illinút certe aliis aliæ facié i populis barbaroꝝ fœminæ. Maresq; ét apud dacos & sarmatas corpora sua inscribút. Simile plátagini glastum in gallia uocaẜ. Quo británoꝝ coniuges nurusq; toto corpore oblitæ qbusdam in sacris nudæ incedút æthiopum colorem imitantes.

Quod herbis uestes inficiantur. CA. II.

Am uero infici uestes scimus admirabili succo. Atq; ut silleamus gallatiæ:africæ:lusitaniæ granis coccú impatoris dicatú paludaméẜis:tráſalpina gallia herbis tyriú: atq; cōchyliú tingit:oísq; alios colores. Nec qrit i ꝓfundis murices:seseq; obiiciédo dum ꝑripit escá beluis marinis:itacta ét anchoris scrutaẜ uada:ut iueniat p qđ facilius matrona adultero placeat:corruptor isidieẜ nuptæ. Stás & i sicco carpit quo frugi múdos exculpat usu alioqn fulgétis. Instrui poterat luxuria certe inocentius. Núc ꝓpositú ista cōsectari:nec omittemus:ut subiiciédo utiliora luxuriá uilitate circúscribamus dicturi & alias herbis tigi lapides pietesq;. Nec tigédi nec pigédi tñ rōné omisissemus:si unq̄ ea liberaliú artiú fuisset. Interim fortius augeẜ auctoritas:q̄ q̄ta debeaẜ ét surdis:hoc é ignobilibꝰ herbis phibebiẜ. Si qdé auctores iperii rōani cōditoresq; imésum qdá & hinc sumpsere:qm̄ nō aliunde sagmina in remediis publicis fuere:& in sacris legatiōibus:q̄ uerbenæ: Certe utroq; noie idé significaẜ: Hoc é gramé ex arce cum sua terra euulsum:hac sp & legati cú ad hostes:clarigatúq; mitterenẜ usi: idest res raptas clare repetitú:unus utiq; Verbenarius uocabaẜ.

De corona graminea. CA. III.

Orona quidem nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terrarum principis ꝑmiisq; gloriæ. Gématæ:& aureæ:uallares:murales:rostratæ:ciuicæ: triúphales post hác fuere. Sútq; cúctæ magno interuallo:magnaque dr̄ia. Cæteras oés singuli: & duces ipsi impatoresq; militibus:aut aliqñ collegiis dedere.

De raritate eius. CA. IIII.

Ecreuit í triúphis senatus cura belli solutus:& populus ociosus:gramineá nunq̄: nisi i sup̄ma desperatiōe. Cōtigitq; nulli nisi ab uniuerso exercitu seruato seruatori decreta. Cæteras impatores dedere. Hác solá miles impatori. Eadé uocaẜ obsidionalis: liberatis obsidione abhominádoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato ꝑclarus sacerq; hétur. Quid tandem existimari debet unius uirture seruatus uniuersus exercitus? Dabaẜ hæc uiridi e gramie decerpto inde:ubi obsessos seruasset aliqs. Náq; summú apud antiquos signú uictoriæ erat:herbá porrigere uictos: hoc est terra & altrice ipsa humo & humatione etiam cedere. Quem morem etiam nunc durare apud germanos scio.

Qui soli corona ea donati. CA. V.

Onatus é ea. L. Sicinius Dentatus semel:cú ciuicas q̄ttuordecim meruisset:depugnaẜsetque.cxx.ꝑliis semp uictor. Táto rarius est seruatoré unú a seruatis donari. Quidá imperatores & sæpius donati sunt:ueluti. P. Decius Mus uidelicet Tribunus militū ab exercitu. Altera ab iis qui in præsidio obsessi fuerant:quanta esset eius honoris auctoritas confessus religione:si quidem donatus bouem album Marti immolauit:& centum fuluos:q ei uirtutis cá dati fuerát simul ab obsessis. Hic Decius postea cōsul & impio & collegæ se ꝓ uictoria deuouit. Data é & a senatu populoq; ro.qua claritate nihil eqdem in rebus humanis

sublimius duco. Fabio illi qui rem oẽm romanã restituit non pugnando. Nec data cũ magistrũ equitum & exercitũ eius seruasset. Tunc satius fuit noie nouo coronari appellatum patrem ab iis quos seruauerat. Sed quo dictum est consensu honoratus est: Hannibale ex italia pulso Quæ corona adhuc sola ipsius iperii manibus iposita est. Et quod peculiare ei ẽ: sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronatus. CA. VI.

PRæter hos cõtigit eius coronæ honos. M. Calpurnio Flãmæ Tribuno militum in sicilia. Centurioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primũ pilum is capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit: legionẽq; eduxit. Inuenio apud auctores eundem: præter hunc honorem astãtibus Mario & Catulo consulibus prætextatum immolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Scylla dictator ab exercitu se quoq; dona tum apud nolam legatum bello marsico. Idq; etiam in uilla sua tusculana: quæ fuit postea Ciceronis pinxit. Quod si uerum est: hoc execrabiliorem eum dixerim: quandoquidẽ eam capiti suo proscriptione detraxit ipse tanto paucioribus ciuium seruatis: q̃ postea occisis. Addat etiamnum huic gloriæ superbum cognomen fœlicem. Ipse tamẽ obsessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona Sertorio etiam cessit. Aemylianum quoq; Scipionem Varro auctor est donatum obsidiona li in africa. Manlio consule: cohortibus seruatis: totidemq; ad seruãdas eas eductis. Quod & statuæ eius in foro suo Diuus Augustus scripsit. Ipsum Augustum cum Mar. Cicerone filio consulẽ idibus septembribus senatus obsidionali donauit: Adeo ciuica non satis uidebatur. Nec prætera quemquam hac iuenimus donatum. Nullæ ergo herbæ fuere certæ in hoc honore: sed quæ cunq; fuerant in periculi sede quamuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror: cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conseruandam: cruciatusque corporis propulsandos: & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uiuẽdi precia deliciæ luxusque. Nunquam fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorum hanc operam esse credimus: ac ne mandato quidem nostro alios id agere: medicisq; prouisum esse. Proh bonis ipsi fruimur uoluptatis. Et quo nihil equidem probrosius duco: Viuimus aliena fiducia. Immo uero plerisque ultro etiam in risu sumus ista commẽtãtes: atque friuoli operis arguimur. Magna quamquam immensi laboris solatia sperni cum rerum natura: quã certe non defuisse nobis docebimus: & inuisis quoque herbis iseruisse remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restãt ex iis quas priore libro nominauimus: in quibus ipsius prouidentiam naturæ satis admirari amplectique nõ ẽ. Dederat & quas diximus molles: cibisque gratas. Pinxerat & remedia floribus: uisuque ipso animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiscens. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas: tactu truces: ut cantum non uocem ipsius fingentis illas: rationemque reddentis exaudire uideamur: ne se depascat auida quadrupes: nec procaces manus rapiant: nec neglectu uestigia obterant: ne insidens ales infringat. Has muniendo aculeis telisque armãdo remediis ut tuta ac salua sint. Ita hoc quoque quod in iis odimus hominum causa excogitatũ est. uel irrisu

Medicinæ ex reliquis ornamentis & erynge. CA. VII.

ET clara in primis aculeatarũ erynge est siue eryngion contra serpentes & uenenata oĩa nascens. Aduersus ictus morsusque radix eius bibit drachmæ pondere in uino. Aut si plerũque tales iniurias comitatur & febris: ex aqua. Illinit plagis peculiariter efficax contra chrysodos ac ranas. Omnibus uero contra toxica & aconita efficaciorem Heraclides medicus in iure anseris decoctam arbitratur. Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit: cæteri in aqua. Ipsa dura: fruticosa: spinosis foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquando. Alia albicans: alia nigra radice: odorata. Et satiua quidem est: sed & sponte nascitur i asperis & saxosis: & in littoribus maris: durior: nigriorque folio apii. uel chersydros

De herba: quam centumcapita uocant. CA. VIII.

EX iis cãdidã nři cẽtũcapita uocãt. Oẽs eiusdẽ effectus caule & radice i cibos græcorũ receptis utroque mõ siue coqre libeat: siue cruda uesci. Portẽtosũ est: qđ de ea tradit. Radicẽ eius alterutrius sexus silitudinẽ referre rara inuẽtu. Et si uiris contigerit mas: amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem lesbium dilectũ a Sappho. Multæque circa hãc ñ magorũ solũ uanitates: sed ẽt pythagoricorũ. Sed in medio usu p̃ter supradicta auxiliatur inflationibus: torminibus: cordis uitiis: stomacho: iocineri: p̃cordiis i aqua mulsa. Lieni in posca. Itẽ ex mulsa renibus: stranguriæ: opisthotonicis: spasmis: lũbis: hydropicis: comitialibus: mulierũ: mensi-

bus siue subsidant:siue abundent:uuluarum omnibus uitiis.Extrahit infixa corpori cum melle:
strumas parotidas:panos.Recedentes ab ossibus carnes sanat cũ axungia salsa & cerato.Item fra
cturas.Crapulam præsumpta arcet:aluum sistit.Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam iussere.
26 Ex aq̃ cælesti ĩponi oĩbus ceruicis uitiis.Oculorũ quoq; albugines sanare adalligatá tradiderũt.

De achano & glycyrrhiza stomatice. CA. IX.

SVnt qui & achanõ eryngio ascribant spinosam breuemq; ac latam herbam spinisque
latioribus.Hanc impositam sanguinem mire sistere.Alii eryngen falso eãdem putaue
runt esse & glycyrrhizam:quare subiungi eam protinus refert. Et ipse sine dubio in-
ter aculeatas est:foliis echinatis:pinguibus:tactuq; gummosis:fructicosa:binorum cu
bitorum altitudine:flore hiacynthi:fructu pilularum platani magnitudinis. Præstantissima in
cicilia:ponto secunda:radice dulci. Et hæc tantum in usu.Carpiturq; ea uergiliarum occasu:lon
ga ceu uitium:coloris buxei.Meliorq; nigra:quæq; lenta:q̃ quæ fragilis. Vsus in subditis deco-
cta ad tertias:cætero ad mellis crassitudinem:aliquando & tusa.E quo genere & uulneribus im-
27 ponitur:& facium uitiis omnibus.Item uoci utilissimo succo sic ut spissatus est:linguæ subdito.
Item thoraci:iocineri.Hac diximus sitim:famemq; sedari.Ob id quidã adipson appellauere eã:
& hydropicis dedere:ne sitirent.Ideo & cõmanducata stomatice est:& ulceribus oris inspersa sæ
pe & pterygiis.Sanat & uesicæ scabiem:renum dolores:condilomata:ulcera genitalium.Dedere
eam quidam potui in quartanis:drachmarum duarum pondere & pipere:hemina aquæ.Cõmã-
ducata sanguinem sistit ex uulnere.Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius:& medicinis. CA. X.

30 TRibuli unum genus in hortis nascitur:alterum in fluminibus tantũ.Succus ex iis col
ligitur ad oculorum medicinas.Est enim refrigerantis naturæ:& ideo utilis contra
inflammationes:collectionesq;. Vlcera per se erumpẽtia:& præcipue in ore cum mel-
le sanat:item tonsillas.Potus calculos frangit.Thraces qui ad strymona habitant:fo-
liis tribuli equos saginant.Ipsi nucleo uiuunt panem facientes prædulcem:& qui contrahit uen
trem.Radix caste pureq; collecta discutit strumas.Semen adalligatum uaricũ dolores sedat.Tri
34 tum uero & in aquam sparsum pulices necat.

De stoebe & medicinis eius. CA. XI.

35 STœbe:quam aliqui phleon uocant:decocta in uino præcipue auribus purulentis me
detur.Item oculis ictu cruentatis.Hemorrhoiæ quoq; & dysenteriæ infusa.

De hippophye & medicinis eius. CA. XII.

HIppophyes in sabulosis maritimisq; nascitur:spinis albis.Hederæ modo racemosa est:
candidis & ex parte rubentibus acinis.Radix succo madet:qui aut per se cõditur:aut
pastillis farinæ.Hæc bilem detrahit obolo ponderis:saluberrime cum mulso.Est al-
tera hippope sine caule:sine flore:foliis tantum minutis.Huius quoq; succus hydro-
picis mire prodest.Debent accomodatæ esse equorum naturæ:neq; ex aliis causis nomen acce-
pisse.Quippe quædam animalium remediis nascuntur:locupleti diuinitate ad gerẽda præsidia:
ut non sit mirari satis ingenium eius disponentis auxilia in genera:in causas: in tempora:ut aliis
prosit atq; aliis ab horis:diesq; nullus prope sine præsidiis reperiatur.

De urtica & medicinis eius. CA. XIII.

VRtica quid est inuisius põt? At illa præter oleum:quod in ægypto ex ea fieri diximus
uel plurimis scatet remediis.Semen eius cicutæ contrarium esse Nicãder affirmat.Itẽ
fungis & argento uiuo. Apollodorus & salamandris cũ iure decoctæ testitudinis.Itẽ
aduersari hyosyamo:& serpentibus:& scorpiõibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax
uuas in ore:procidentesque uuluas:& infantiũ sedes tactu resilire cogit.Lethargicos expergiscit
tactis cruribus:magisque fronte.Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita
naribus indita sistit:& magis radice.Carcinomata:& sordida ulcera sale admixto.Item luxata.Sa
nat & panos:parotidas:carnesque ab ossibus recedentes.Semen potum cum sapa uuluas stran-
gulantes aperit:Et profluuia narium sistit impositum.Vomitiões in aqua mulsa sumptum a cœ
na faciles præstat duobus obolis.Vno autem in uino poto lassitudines recreat.Vuluæ uitiis to-
stũ acetabuli mensura.Potum in sapa resistit stomachi inflationibus.Orthopnoicis prodest cum
ul eligmate melle:& thoracẽ purgat eodẽ eclegmate.Et lateri medetur cum semine lini. Addunt hysopũ:&
uel phleg- piperis aliquid.Illinitur lyeni.Difficilem uẽtrem tostum cibo emollit.Hippocrates uuluam pur-
mate gari poto eo pronũciat.Dolore leuari tosto acetabuli mensura dulci pota:& ĩposito cum succo

maluæ:Intestinorum animalia repelli cum hydromelite & sale.Defluuia capitis semine illito co
honestari.Articularibus morbis & podagricis plurimi cũ oleo uetere:aut folia cũ ursino adipe
trita iponunt.Ad eandem radix tusa cum aceto nõ minus utilis.Item lyeni. Et cocta in uino di.
scutit panos cum axungia uetere salsa.Eadem psilothrum exiccat. Condidit laudes eius Phani uel ē ficca
as physicus:utilissimam cibis coctam conditamue professus:arteriæ:tussi:uẽtris distillationi:sto
macho:panis parotidis:pernionibus:cum oleo:sudorem:coctam cũ conculis ciere aluũ:cum pti
sana pectus purgare:mulierumq; menses cum sale. Vlcera quæ serpunt:prohibere.Succus quoq;
in usu est.Expressus illitusq; frõti sanguinem narium sistit.Potus urinam ciet.Calculos rumpit.
Vuam gargarissatus reprimit.Semen colligi messibus oportet.Alexandrinum maxime laudatur
ad omnia hæc.Et mitiores quidem teneræq; efficaces.Sed præcipue siluestris illa & amplius le.
pras e facie tollit in uino pota.Si quadrupedes fœtum non admittant: urtica naturam frican.
dam monstrat.

De lamio & medicinis eius. CA. XIIII.

LA nun quoq;:quam lamium inter genera earum appellauimus:mitissima & foliis nõ
mordentibus:medetur cum mica salis contusis:incussisq;:inustis:& strumis:tumori.
bus:podagris:uulneribus.Album habet in medio folio:quod ignibus sacris medet.
Quidam e nostris tempore discreuere genera.Autumnalis urticæ radicem alligatam
in tertianis:ita ut ægri nuncupentur:cum eruitur ea radix:& dicatur quæ & cui & quorum fo.
lio eximatur:liberari morbo tradiderunt.Hoc idem contra quartanas pollere.Idem urticæ radi
ce addito sale infixa corpori extrahi.Foliis cum axungia strumas discuti. Vel si suppurauerint:
erodi:complerique.

De scorpione:generibusq;:ac medicinis eius. CA. XV.

EX argumento nomen accepit scorpius herba.Semen enim habet ad similitudinẽ cau
dæ scorpionis:folia pauca.Valet & aduersus animal nominis sui.Est & alia eiusdem
nominis:effectusque sine foliis:asparagi caule:in cacumine aculeũ hñs:& inde nomẽ.

De leucacantha:& medicinis eius. CA. XVI.

LEucacantha:quam alii phinion alii ischiada:alii polygonaton appellãt: radice cyperi:
quæ cõmaducata dentium dolorem sedat.Item laterum & lumborũ:ut Hicesius tra
dit semine poto drachmis octo:aut succo.Eademq; ruptis:conuulsisq; medetur.

De helxine:perdicio:parthenio:syderite:& medicinis eius. CA. XVII.

HElxinem aliqui perdicium uocant:quoniam perdices ea præcipue uescantur.Alii sy.
deritem:nõnulli partheniũ.Folia habet mixtæ similitudinis plantagini & marrubio:
cauliculos densos:leuiter rubentes.Semina i capitibus lappaceis adhærẽtia uestibus:
unde helxinẽ dictam uolunt.Sed nos qualis uera esset helxine diximus priore libro.
Hæc autem inficit lanas:sanat ignes sacros:& tumores:collectiõesq; omnes:& adusta. Panos suc
cus eius cum psimmithio.Ignes sacros:tumores:collectionesq; & guttura incipientia turgescere.
Item ueterem tussim cyatho hausto.Et omnia in humido.Sicut tonsillas & uarices cũ rosaceo.
Imponitur & podagris cũ caprino seuo cæraq; cypria. Perdiciũ siue parthenium(nam syderitis
alia est)a nostris herba urceolaris uocatur:ab aliis astericũ:folio similis ocimo: nigrior tantum:
nascens in tegulis:parietinisq;.Medetur cum mica salis trita iisdem omnibus:quibus lamium:&
eodẽ modo.Itẽ uomicæ calefacto succo pota.Et contra ulcera:rupta:lapsusq;:& præcipitia:aut
uehiculoꝶ euersiones singularis.Vernula carus pericli atheniensium principi:cum is in arce tẽ
plũ ædificaret:repsissetq; sup altitudinẽ fastigii:& inde cecidisset:hac herba dicitur sanatus mõ.
strata Pericli somno a Minerua.Quare parthenium uocari cœpta est:assignaturque ei deæ.Hic
est uernula:cuius effigies ex ære fusa est:& nobilis ille Splachnoptes.

De chamælione generibusque:& medicinis eius. CA. XVIII.

CHamælionẽ aliq ixion uocãt.Duo gña eius. Candidior asperiora folia habet:serpit i
terra:echini mõ:spinas erigẽs:radice dulci:odore grauissimo:quibusdã in locis uiscũ
gignit albũ sub alis folioꝶ:maxie circa canis ortũ.Quo thura nasci dicitur:unde &
ixia appellat.Hoc ut mastiche utunt mulieres.Quare & chamæleon uocetur a uarie
tate folioꝶ euenit.Mutat.n.cũ terra colores:hic niger:illic uiridis:aliubi cyaneus:aliubi croce.
us:atque aliis coloribus.ex iis candidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ.Bibitur drach
ma in passo.Pellit & interaneorum animalia acetabuli mẽsura succi eiusdem in uino austero cũ
origani scopis:facit ad difficultatem urinæ.Hic succus occidit canes suesque in polenta.Addita

placere. Et i lacte iucúdius aluú molliri. Et si decocti succus bibat: efficacissime exaniri. Maioris succus excipit aestate: hora sexta: miscet cú uino: sic firmior. Capitis dolores sedat rosaceo: ad mixto. Verrucas cú sale tollit succus e folio. Vnde nri uerrucariá herbá appellauere: aliis cognõinari effectibus digniorē. Nanq & serpētibus & scorpiõibus resistit ex uio & aq mulsa: ut Apollophanes: & Apollodorus tradunt. Folia infantiú distillatiõibus: qd' siriasin uocát illita medentur. 85 Itē contractionibus: etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoq foueri eos saluberrimú est. Potum id pellit tineas: & renum harenas. Si cuminum adiiciatur: calculos frangit. Decoqui cum radice oportet. Quae cum foliis & hircino seuo podagris illinitur. Alterum genus: quod tricoccum appellauimus: & alio nomine scorpiuron uocatur: foliis non solú minoribus: sed etiam in terram uergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudae: quare ei nomen. Vis ad omnia uenenata & phalangia: & contra scorpiones praecipue illita. Non feriuntur habentes. Et si terram surculo heliostrophii circunscribat aliquis: negant scorpionē egredi. Imposita uero herba aut inde omnino respersum protinus mori. Sic seminis grana quattuor pota quartanis prodesse dicútur. Tria uero tertianis. Vel si herba ter circúlata subiiciatur capiti. Semē & uenerem stimulat. Cum melle panos discutit. Et uerrucas hoc utiq heliostrophium radicitus extrahit: & excrescentia in sedibus. Spinae quoq ac lumborum sanguinem corruptum trahit: illitum semen & potum in iure gallinacei decoctum: aut cum beta: aut lente. Cortex uero liuentibus colorem reddit. Magi heliostrophium quartanis quater: in tertianis ter alligari iubent ab ipso aegro: praecariq eum soluturum se nodos: & liberatum: & ita facere: cum exempta herba. Alius adianto miraculú: aestate uiret: bruma non marcescit: aquas respuit: perfusum mersumq: sicco simile est: tanta dissotiatio deprehenditur: unde & nomen a graecis. Alioquin frutici topiario. Quidam callitrichon uocant: alii polytrichon. Vtrunq est ab effectu. Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur in uino cum semine apii adiecto oleo copiose: ut crispum dēsumq faciat. Defluere autem prohibet. uel non

Duo genera eius: candidius: & nigrum breuiusq. Id quod maius est polytrichon: aliud trichomanes uocant. Vtriq ramuli nigro colore nitent foliis filicis: ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt. Omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla: umbrosas petras: parietumq aspergines: ac fontium maxime specus sequitur: & saxa manantia: quod miremur: cú aquas non sentiat. Calculos e corpore mire pellit: frangitq: utiq nigrum. Qua de causa potius q̃ q in saxis nasceretur: & a nostris saxifragú appellatum crediderim. Bibitur e uino quantum terni decerpsere digiti. Vrinam cient. Serpentiú & araneorú uenenis resistunt. In uino decocti aluú sistunt. Capitis dolores corna ex iis sedat: Contra scolopendrae morsus illinuntur: crebro auferēdi: ne pereát. Hoc & in alopeciis. Strumas discutiunt: furfuresq in facie: & capitis manantia ulcera. Decoctum ex iis prodest suspiriosis: & iocineri: & lieni: & felle suffusis: & hydropicis. Stranguriae illinuntur: & renibus cum absinthio. Secundas cient & menstrua. Sanguiné sistunt ex aceto: aut rubi succo poti. Infantes quoq ulcerati perunguntur ex iis cum rosaceo & uino prius. Foliú in urina pueri impubis tritú quidē cú aphronitro: & illitú uentri mulierú: ne rugosus fiat: praestare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant in cibú eorú additis: pecoriq esse utilissimos.

De picride: thesio: & asphodelo: Halimo: & acantho: & bupresti: elaphobosco. Scádice: & iasiona: & d caucalide: Sio: syllibo. Scolymo siue lymonio: sõcho: ɔdrilo siue ɔdrili & boletis. C.XXII.

Picris ab insigni amaritudinis cognominatur: ut diximus: rotúdo folio. Tollit eximie uerrucas. Thesium quoq non dissimili amaritudine est: sed purgat aluum: in quē usú teritur ex aqua. Asphodelú de clarissimis herbarum: quá heroiõ aliqui appellauerút. Hesiodus & in siluis nasci dixit. Dionysius marem ac foeminam esse. Defectis corporibus: & ptysicis cõstat bulbos eius cum ptisana decoctos aptissime mederi: panemq ex iis cum farina subactum saluberrimum esse. Nicander & contra serpētes: & scorpiones: uel caulem quē anthericon uocauimus: uel semē: uel bulbos dedit in uino tribus drachmis. Substrauitq somno contra metus. Datur & contra uenenata marina: & contra scolopendras terrestres. Cochleae mire in campania caulem eum persequuntur: & suggendo aresaciút. Folia quoque illinuntur uene
15 natorum uulneribus ex uino. Bulbi neruis articulisque cú polenta tusi illinuntur. Prodest & cõcisis ex aceto lichenas fricare. Item ulceribus putrescentibus ex aqua iponere. Mammarum quoque & testium inflammationibus. Decocti in faece uini oculorum epiphoris supposito linteolo medentur. Foliis in quocunque morbo decoctis magis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra ulcera: rimasque corporum quacunque in parte farina aresactorum. Autumno autem colli

didum:concilium uocant.Et huius eadem commendatio ad ſtimulandos coitus.Cruda ex ace- uel concita
to in cibo ſumpta mulieribus lactis ubertatem præſtat.Salutaris eſt ptyſin ſentientibus.Infanti- tionē
um capiti illita nutrit capillum:tenacioremque eius cutem efficit.Eſt & caucalis fœniculo ſimi- CAVCALIS
lis:breui caule:flore candido:cordi utilis.Succus eius bibitur ſtomacho perq̄ commodatus:&
urinæ:calculiſque & harenis pellendis:& ueſicæ pruritibus.Extenuat & lyenis iocineris renum-
que pituitas. Semen menſes fœminarum adiuuat:bilemque a partu ſiccat.Datur & contra pro-
fluuia genituræ uiris.Chryſippus & conceptionibus eam putat conferre multum.Bibitur in ui-
no ieiunis.Illinitur & contra uenena marinorum:ſicut Petricus in carmine ſuo ſignificat.His ad
numerant ſion latius apio in aqua naſcens:pinguius:nigrius:copioſum ſemine : ſapore naſturtii. SION
Prodeſt urinis:renibus:lyenibus:mulierumque menſibus ſiue ipſum in cibo ſumptum:ſiue ius
decocti:ſiue ſemen e uino drachmis duabus.Calculos rumpit:aquiſque quæ gignūt eos reſiſtit.
Dyſentericis prodeſt iuſuſum.Item lentigini illitum:& mulierum uitiis in facie noctu illitum:
momento cutem emendat:& ramices lenit:& ſcabiem equorum.Sillybum chamæleonti albo ſi
milem æque ſpinoſam ne in cilicia quidem:aut ſyria:aut phœnice:ubi naſcitur.Coquere tanti ē:
ita operoſa eius culina traditur.In medicina nullum uſum habet.Scolymon quoque in cibos re
cipit oriens:& alio nomine limonion appellat.Frutex eſt nunquam cubitali altior:criſtiſque fo-
liorum ac radice nigra:ſed dulci.Eratoſtheni quoque laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere
præcipue traditur.Sanare lychenas & lepras ex aceto.Venerem ſtimulari in uino.Heſiodo & Al
cæo teſtibus:qui florente ea cicadas acerrimi cantus eſſe:& mulieres libidinis auidiſſimas:uiroſ
que in coitum pigerrimos ſcripſere:uelut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc ualentiſſi-
mo.Item graueolentiam alarum emendat:radicis emedullatæ uncia in uini falerni heminis tri-
bus decocta ad tertias:& a balneo ieiuno.Itemque poſt cibum cyathis ſingulis pota.Mirum eſt:
quod Xenocrates promittit experimento uitium id ex alis per urinā effluere. Eſtur & ſonchos:
ut quem Theſeo apud Callimachum apponat Hecale uterque albus:& niger:lactucæ ſimileſ am
bo:niſi ſpinoſi eſſent:caule cubitali anguloſo:intus cauo:ſed qui fractus copioſo lacte manet.Al
bus:qui e laſte nitor utilis orthopnoicis lactucarum modo.Eraſiſtratus calculos per urinam pel uel nitro
li eo monſtrat:& oris graueolentiam commanducato corrigi.Succus trium cyathorum menſu-
ra in uino albo & oleo calefactus adiuuat partus:ita ut a potu ambulent grauidæ. Datur & in
ſcorpione.Ipſe caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus: coloremque meliorem in-
fantium. Vtiliſſimus iis:quæ lac ſibi coire ſentiant.Inſtillatur auribus ſuccus:caliduſque in ſtran
guria bibitur cyathi menſura:& in ſtomachi roſionibus cum ſemine cucumeris:nucleiſque pine
is.Illinitur & ſedis collectionibus.Bibitur contra ſerpentes ſcorpioneſque:radix uero illinitur.
Eademq; decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præſidium eſt.Hæc omnia ex albo.
Cleomporus nigro prohibet ueſci:ut morbos faciente:de albo conſentiens.Agathocles etiā con
tra ſanguinē tauri demonſtrat ſucco eius uti.Refrigeratoriam tamen uim eſſe conuenit nigro:&
hac cauſa imponendum cum polenta.Zenon radice albi ſtranguriam docet ſanari.Chondrilon
ſiue condrile folia habet intubi circunroſis ſimilia:caulem minus pedali ſucco madentem ama-
ro:radice fabæ ſimili:aliquando numeroſa. Habet proximam terræ maſtichē tuberculo fabæ:
quæ appoſita fœminarum menſes trahere dicitur.Tuſa cum radicibus tota diuiditur in paſtil-
los contra ſerpentes:argumento probabili.Siquidem mures agreſtes læſi ab iis hanc eſſe dicun-
tur.Succus ex uino coctæ aluum ſiſtit.Eadem palpebrarum pilos inordinatiſſimos pro gummi
efficaciſſime regit.Dorotheus ſtomacho & concoctionibus utilem ſuis carminibus pronuntia-
uit.Aliqui fœminis & oculis generationique uirorum contrariam:putauere.Inter ea quæ teme-
re māduntur:boletos merito poſuerim.Optimus quidem eſt is cibus:ſed immenſo exemplo in
crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hanc occaſionem a coniuge dato Agrip
pina:quo facto illa terris uenenum alterum ſibique ante omnes Neronem ſuum dedit.Quorun
dam ex iis facile noſcuntur uenena:diluto rubore:rancido aſpectu:liuido intus colore : rimoſa
ſtria pallido per ambitum labro.Non ſunt hæc ī quibuſdam:ſicciqùe & nitri ſimiles ueluti gut ul' uerſiles
tas in uertice albas ex tunica ſua gerunt.Voluam enim terra ob hoc prius gignit: ipſum poſtea uel uuluā
in uolua ceu ī ouo luteum.Nec tunicæ minor gratia in cibo infantis boleti.Rumpitur hæc pri uel uulua
mo naſcente:mox creſcente in pediculi corpus abſumitur:raroque unquam geminis ex uno pe-
de.Origo prima cauſaque limo:& aceſcente ſucco madentis terræ:aut radicis ferme glādiferæ:
initioque ſpuma lentior.Dein corpus membranæ ſimile.mox partus:ut diximus illa pernitialia
prorſus improbāda.Si enim caligaris clauus:ſi ferri uel calybis aliqua rubigo:aut panni marcor

affuerit:omnem ilico succum alienum saporéq; in uenenű decoquit:deprehendisseq; nisi agre-
stes possunt:atq; qui colligunt:ipsi alia uitia.Nunc quidem si serpentis cauerna iuxta fuerit:si pa
tescentes primo adhalauerit:capaci uenenoꝝ cognatione ad uirus accipiendum.Itaq; caueri cõ
ueniet prius q̃ se condant serpentes.Signa erunt tot herbæ tot arbores fruticesq; ab emersu eaꝝ
ad latebrã usq; uernãtes:& uel fraxini tm̃ folia:nec postea nascentia:nec ante decidẽtia.Et bole-
tis quidẽ ortus occasusq; oĩs intra dies septem est.

De fungis:& silphio:& de lasere medo. CA. XXIII.

Vngoꝝ lentior natura:& numerosa genera:sed origo nõ nisi ex pituita arboꝝ. Tutis-
simi qui rubẽt callo minus diluto rubore q̃ boleti. Mox cãdidi:uelut apice flaminis:
insignibus pediculis.Tertium genus suillis ueneni accomodatissimi. Familias nuper
interemere:& tota conuiuia.Anneum Serenum p̃fectum Neronis uigilũ & tribunos
& centuriones quosq;.Voluptas tanta ancipitis cibi.Quidam discreuere arboꝝ generibus:fico
uel taxo ferula:& gũmi ferentibus.Nos item fago aut robore aut cupresso ut diximus.Sed ista quis spon
uel hic ha- det in uenalibus?Omnium colos liuidus.His aberit ueneni argumentum:quo similior fuerit ar
bebit borum fici.Aduersus hæc diximus remedia:dicemusq;:interim sunt aliq̃ & in iis Claudius sto-
macho utiles putat boletos.Siccantur pendentes suilli iunco trãsfixi:quales a bithynia ueniunt.
Hi fluxionibus alui:quas rheumatismos uocant:medentur:excrescentibusque in sede carnibus:
minuunt enim eas:& tempore absumunt.Item lentigines & mulierum uitia in facie leuant.La-
uantur etiam ut plumbum in oculorum medicamenta.Sordidis ulceribus:& capitis eruptioni-
bus:canum morsibus ex aqua illinuntur.Liber &,coquendi dare aliquas cõmunes in omni eoꝝ
genere obseruationes:quando ipsæ suis manibus delitiæ præparant hunc cibum solum:& cogi-
tatione ante pascuntur:succineis nouaculis aut argẽteo apparatu comitante.Noxii erunt fungi:
qui in coquendo duriores fiunt.Innocentiores:qui nitro addito coquentur:si utiq; percoquan-
tur.Tutiores fient cum carne cocti:aut cum pediculo pyri. Prosunt & pyra confestim sumpta.
Debellat eos & aceti natura contraria his: Imbribus proueniunt omnia hæc.Imbre & silphion
uenit primo e cyrenis:ut dictum est.Ex syria nũc hoc maxime importatur deterius pthico : sed
medico melius:extincto omni cyrenaico ut diximus.Vsus silphii in medicina.Nam folia ad ex-
purgandas uuluas:pellendosq; e mortuos partus decoquũtur in uino albo odorato:ut bibatur
mensura acetabuli a balneis.Radix prodest arteriis exasperatis:& collectionibus sanguinis illini
tur.Sed & in cibis concoquitur ægre.Inflationes facit & ructos.Vrinæ quoq; noxia.Suggillatis
cum uino & oleo amicissima:& cum cæra strumis.Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadunt.
Laser e silphio profluens quo diximus modo:inter eximia est naturæ dona numeratũ.Pluribus
compositionibus inseritur.Per se autem algores excalfacit.Potum neruorũ uitia extenuat. Fœ-
minis datur in uino.Et lanis mollibus admouetur uuluæ ad menses ciendos.Pedum clauos cir
cũscarificatos ferro mixtũ cæræ extrahit.Vrinã ciet ciceris magnitudine dilutum. Andrias spõ
det copiosius sumptum:nec inflationes facere:& concoctioni plurimũ cõferre senibus & fœmi
nis.Item hyeme q̃ æstate utilius.Verumtamen aquam bibentibus:cauendumq; ne qua intus fit
exulceratio.Ab ægritudine recreationi efficax in cibo.Tempestiue enim datum cauterium op-
tinet:assuetis etiam utilius q̃ expertibus.Extera corpoꝝ indubitatas confessiones habet.Vene-
na teloꝝ & serpentium extinguit potum:ex aqua uulneribus iis circũlinitur. Scorpionum tan-
tum plagis ex oleo.Vlceribus uero non maturescentibus cũ farina hordeacea uel fico sicca.Car
bunculis cum ruta uel cum melle:uel per se uisco superlitum ut hæreat. Sic & ad canis morsus.
Excrescentibus circa sedem cum germine punici mali ex aceto decoctum.Clauis pedum: q uul
go morticini appellantur:nitro mixto ante subactas: Carnes replet cum uino & croco:aut pipe-
re:aut muriũ fimo & aceto.Perniones ex uino fouet:& ex oleo coctum imponitur. Sic & callo:
Clauis pedum superrasis præcipuæ utilitatis. Cõtra aquas malas :pestilentes tractus:uel dies. In
tussi:uua:fellis ueteris suffusione:hydropicis raucitatibus.Cõfestim enim purgat fauces: uocẽq;
reddit.Podagras in spongia dilutum postea lenit.Pleureticis in sorbitione uinũ poturis datur:
contractionibus:opisthotonicis:ciceris magnitudine cæræ circũlitum. In angina gargarissatur.
Anhelatoribus & in tussi uetusta cum porro ex aceto datur: atq; ex aceto iis qui coagulũ lactis
sorbuerint.Præcordioꝝ uitiis syntecticis:comitialibus in cibo : in aqua mulsa linguæ paralysi.
Coxendicibus:lumborum doloribus:cum decocto melle illinitur.Non censuerim:quod aucto
re suadent:cauernis dentium in dolore inditum cæra includi:magno experimento hominis : q
se eadem causa præcipitauit ex alto.quippe tauros inflãmat naribus illitis. Serpẽtes auidissimas

uini admixtum rumpit:ideo nec iniungi suaserim cum attico melle:licet præcipiant. Quas hẽat
utilitates admixtũ aliis immensum est referre:& nos simplicia tractamus : qm̃ in iis naturam eẽ
apparet in illis coniectură sæpe fallacem:nulli satis custodita in mixturis cõcordia naturæ ac re
pugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis:& aqua mulsa. Et quare genere ciborum mores immutentur:& de melitide:
& cæra. CA. XXIIII.

NOn esset mellis auctoritas in precio minor:q̃ laseris:ni ubiq̧ nasceret. Illud ipsa fabri
cata sit natura. Sed & huic gignẽdo aĩal ut diximus innumeros ad usus si quotiẽs mi
sceatur:æstimemus. Prima propolis alueoꝝ:de qua diximus:aculeos & oĩa ĩfixa cor
pori extrahit:tubera discutit:dura concoquit:dolores neruoꝝ mulcet : ulceraq̧ iam
desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est:ut putrescere corpora non si
nat iucundo sapore:atq̧ non aspero:alia q̃ salis natura. Faucibus:tonsillis.anginæ : oĩbusq̧ oris
desideriis utilissimum:arescentiq̧ in febribus linguæ. Iam uero peripneumonicis: pleureticis de
coctum. Item uulneribus:a serpente percussis. Et contra uenena fungoꝝ. Paralyticis ĩ mulso:q̃q̃
suæ mulso dotes constant. Mel auribus instillatum cum rosaceo prodest:lendes:& fœda capitis
animalia necat. Vsus despumati semper aptior:stomachum tamẽ inflat:bilem auget : fastidium
creat:& oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidam angulos exulceratos melle tangi
suadent. Mellis causas atque differentias nationesq̧:& indicationem in apum:ac deinde florum
natura diximus:cum ratio operis diuidi cogeret miscenda. Rursus natură rerum pernoscere uo
lentibꝰ. In mellis operibus:& aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitæ:ac recẽtis. Alte
rum inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatẽ habet in cibo ægrotantiũ le
ui:hoc est alicæ elutæ:uiribus recreandis:ore stomachoq̧ mulcendo:ardore refrigerando. Fri
gidam enim utilius dari uentri molliendo. Inuenio ẽt apud auctores hunc potum bibendum al
siosis. Item animi humilis:& præparci:quos illi dixere micropsychos. Est & ratio subtilitatis im
mensæ a Platone descendens. Corpusculis reꝝ leuibus scabris angulosis rotundis magis:aut mi
nus:ad aliorum naturam accedentibus:ideo nõ eadem omnibus amara:aut dulcia esse. Sic & in
lassitudine proniores eẽ ad iracundiam:& in siti. Ergo & hæc animi asperitas:seu potius animæ
dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus:& molliores facit meatus:ne scindant euntẽ
redeuntemq̧. Experimenta in se cuiq̧. Nullius non ira:luctusq̧:tristitiæ. Omnis animi impetus
cibo mollitur. Ideoque obseruanda sunt:quæ nõ solum corpoꝝ medicinam:sed & morum ha
beut. Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur. Calefacta incitat uomitiones. Contra uenenum
psimythii salutaris addito oleo. Item contra hyoscyamũ cum lacte maxime asinino:& cõtra hal
licaccabum ut diximus. Infunditur & auribus:& genitalium fistulis. Vuluis imponitur cum pa
ne molli. Subitis tumoribus:luxatis:leniendisque oĩbus. Inueteratæ autem usum dãnauere po
steri. minus innocentem aqua:minusque uino firmum. Longa tamẽ uetustate transit in uinum:
ut constat inter omnes stomacho inutilissimum:neruisque cõtrarium. Semper mulsum ex uete
re uino utilissimum:facillimeque cum melle concorporatur:quod in dulci nunq̃ euenit. Ex au
stero factum non implet stomachum:neque ex decocto melle:minusque inflat: qđ fere euenit.
Appetendi quoque reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus: calido sistit.
Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantum nutritu tolerauere: neque alio ullo ci uel in trita
bo. Celebri Pollionis Romuli exemplo:quem centessimum annum excedentem cum Diuus
Augustus hospes interrogaret:qua nam ratione maxime uigorem illum animi: corporisque cu
stodisset:ille respondit:Intus mulso:foris oleo. Varro regium morbum cognominatum arqua
tum tradit:quoniam curetur mulso. Melitites quo fieret modo ex musto & melle docuimus in
ratione uini. Sæculis iam fieri non arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxium. Solebat tamẽ
inueteratũ alui causa dari in febre. Item articulario morbo:& neruoꝝ infirmitate laborãtibus:
& mulieribus uini abstemiis. Mellis naturæ adnexa cæra est:de cuius origine & bonitate natio
nibusq̧ suis diximus locis. Omnis autem mollit:calfacit:explet corpora:recens melior. Datur in
sorbitione dysentericis. Fauiq̧ ipsi in pulte alicæ prius tostæ. Aduersat lactis naturæ:ac milii ma
gnitudine decem grana cæræ hausta:nõ patiunt coagulari lac in stomacho. Si inguem tumeat:
albã cærã in pube fixisse remedio est. Nec huius usus quos mixta aliis p̃stat enumerare medici
na possit: sicuti nec cæteroꝝ q̃ cũ aliis ꝓsunt. Ista:ut diximus:ingeniis cõstant. Nõ fecit cærata:
malagmata:emplastra:collyria:antidota parens illa ac diuina reꝝ artifex. Officinaꝝ ĩmo uerius
auaritiæ cõmenta sunt. Naturæ qdẽ opa absoluta:atq̧ p̃fecta gignũt: paucis ex cã non ex cõie

ctura rebus assumptis:ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus:aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere:ac miscere uires:non coniecturæ humanæ orbis:sed impudentiæ est. Nos nec indicarum:arabicarumq; mercium:aut externi orbis attingimus medicinas. Non placent remediis tam longe nascentia. Non nobis gignuntur. Immo ne illis quidem: alioquin non uenderent. Odorum causa: unguentorũq; & deliciarum: si placet etiã superstitionis gratia emantur:quoniam thure supplicamus & costo. Salutem quidem sine iis posse constare:uel ob id probabimus:ut tanto magis sui delitias pudeat. Sed medicinas e floribus:coronamẽtisq;:& hortensibus:quæq; manduntur herbis prosecuti:quo nam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conueniet.

Contra compositiones medicorum:medicinæ ex frugibus. CA. XXV.

IN primis sapientissima animalium esse constat:quæ frugæ uescantur. Siliginis grana combusta:& trita in uino amineo oculis illita epiphoras sedant. Tritici uero ferro cõbusta iis:quæ frigus usserit:præsentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta neruorum contractionibus: cum rosaceo uero: & fico sicca mixisq; decoctis. Furfures tonsillis faucibusq; gargarissatione prosunt. Sex. Pompeius prætorii uiri pater hispaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentilandis præsideret:correptus dolore podagræ mersit in triticum sese super genua:leuatusque siccatis pedibus mirabili modo hoc postea remedio usus est. Vis tanta est:ut cados plenos siccet. Paleam quoque tritici:uel hordei calidã imponi ramicum incommodis experti iubent:quaque decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre uermiculus teredini similis:quo cauis dentium cæra incluso cadere uitiati dicuntur:etiam si fricentur. Olyram arincã diximus uocari. Hac decocta fit medicamentum:quod ægypti atharam uocant: infantibus utilissimum:sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones. impetusque discutit:lenit & cõcoquit. Decoquitur alias in mulsa aqua:aut fico sicca ad iocineris dolores:eam in posca positam concoqui opus est:aut cum uino. Cum uero inter concoquendum discutiendumque cura est: tunc in aceto melius:aut in fæce aceti:aut cotoneis pyrisue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle:ad serpentium in aceto:& contra suppurantia:ad extrahendas suppurationes ex posca:addita resina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum:aut fico sicca:aut cinere. Ad neruorum inflamationes: aut intestinorum: uel laterum: uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiens ab ossibus caro recedit. Ad strumas cum pice:& impubis pueri urina. Cum oleo & fœnograeco cõtra tumores præcordiorum:uel in febribus cum melle uel adipe uetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cum hyoscyami succo illinitur. Ex aceto & melle lẽtigini. Zea ex qua aliquam fieri diximus:efficacior etiam hordeacea uidetur:trimestris mollior. Ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida:& sanguinem excreantibus. Item arteriæ. Tussi cum caprino seuo aut butyro. Ex fœnograeco mollissima omnium. Vlcera manantia sanat:& surfures corporis:stomachi dolores:pedes:& mammas cum uino & nitro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera:& grãgrenas. Cum rhaphano & sale & aceto lichenas. Lepras cum sulphure uiuo. Et capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti. Strumas & panos concoquit in fimo columbino: & lini semine decocta in uino. De polentæ generibus in frugum loco satis diximus:locorum ratione:quæ a farina hordei distat eo q; torretur. Ad stomachum utilis:aluum sistit: impetusque rubicundi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori cum menta:aut alia refrigerante herba. Item pernionibus & serpentium plagis. Item ambustis ex uino:inhibet quoque pustulas. Farina in pollinem subacta uim extrahendi humoris habet. Ideo & cruore suffusis in fascias usque sanguinem perducit:efficacius in sapa. Imponitur:& pedum callo clauisque. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline condylomata:& alia omnia sedis uitia q̃ maxime calido mirabilẽ in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur:sanguinem excreãtibus datur tepida sorbenda:efficaciter prodest. Halica res romana est:& non pridem excogitata:alioqn non ptisanæ potius laudes scripsissent græci. Nõdum arbitror Pompeii magni ætate in usu fuisse:& ideo uix quicquã de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximie utilem nemo dubitat: siue eluta detur ex aqua mulsa:siue in sorbitiones decocta: siue i pulte. Eadem i aluo sistenda torretur:dein fauorum cæra coquitur:ut supra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem redactis subuenit:ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis:donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli:aut caprini addito per cõtinuos dies mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur syntexes. Mulio sistitur aluus. Discutiuntur

uel gallica

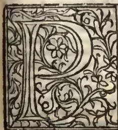
uel auriũ

torminisa: in quem usum torretur ante. Neruorum doloribus & aliis feruens in sacco ponitur.
Neq; aliud utilius: quoniam leuissimum: mollissimumq; est: & caloris capacissimum. Itaque talis
usus eius est ad omnia: quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida serpentium &
multipedæ plagis imponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet
quos milium. In uino potum prodest dysentericis. Similiter iis: quæ uaporanda sunt: excalfactū
imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum: & bis die haustū. Sic prodest & ad tormina.
Sesama trita in ouo sumpta inhibet uomitiones. Aurium inflāmationi illinitur: & ambustis. Ea-
dem efficit & dum in herba est. Amplius hæc oculis imponitur decocta in uino. Stomacho inu-
tilis cibus: & animæ grauitatem facit. Stellionum morsibus resistit. Item ulceribus quæ cacoethe
uocant. Et auribus oleum: quod ex ea fit: prodesse diximus. Sesamoides a similitudine nomē ac-
cipit: grano amaro: folio minore. Nascitur in glareosis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen il-
linitur igni sacro. Discutit panos. Est etiamnū aliud sesamoides antycitæ nascens: quod ideo ali
qui anticyricon uocant: cætera simile erigeronti herbæ: de qua suo dicemus loco. Granum sesa-
mæ datur in uino dulci ad detractiones: quātū trinis digitis capitur. Miscent ellebori albi unū
& dimidium obolum. Purgationē eam adhibētes maxie insanæ melancholiæ: comitialibus: po-
dagris. Et per se drachmæ pondere exinaniunt. Hordeum optimum quod candidissimum. Suc-
cus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos: ut infundatur exulceratis interaneis: & uuluis.
Cinis eius ambustis illinitur: & carnibus: quæ recedunt ab ossibus: & eruptionibus pituitæ: mu-
ris aranei morsibus. Idē asperso sale: ac melle candorē dētibus: & suauitatē oris facit. Eos qui pa-
ne hordeaceo utuntur morbo pedum tētari negant. Nouēq; granis si furunculū quis circundu-
cat: singulis ter manu sinistra & omnia in ignē abiiciat: confestim sanari aiunt. Est & herba phœ-
nicea appellata a græcis: a nostris uero hordeū murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet
menses. Prisanæ quæ ex hordeo fit: laudes uno uolumine condidit Hippocrates: quæ nunc om-
nes in alicam transeunt. Contra quanto inocentior est alica: Hippocrates tantum sorbitionis gra
tia laudauit: quoniam lubrica: ex facili hauriretur: quoniam sitim arceret: quoniam in aluo non
tumesceret: quoniam facile redderetur: & assuetis hic solus cibus in febribus bis die posset dari:
tantum remotus ab istis: qui medicinam fame exercent. Sorbitione tamen dari totum uetuit.
Aliudue ꝗ succum prisanæ. Item uetuit quamdiu pedes frigidi essent: tunc quidem nec potio-
nem dandam. Fit ex tritico glutinosior: arteriæq; exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos: &
gulæ inutile contra ꝗ creditur. Itē sistit aluū: epiphoras oculorum inhibet: & ulcera sanat. Itē pu-
stulas & fluxiones sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo iis: qui sanguinē reiecerint. In
uesicæ uero dolore semuncia amyli: cū ouo & passis tribus suffernefacta a balneo. Quin & aue-
næ farina decocta in aceto tollit neuos. Panis ipse quo uiuitur innumeras pene continet medici
nas: ex aqua eni & oleo aut rosaceo mollit collectiōes: ex aqua mulsa duricias ualde mitigat. Da-
tur ex uino ad discutienda ualens: aut quæ præstringi opus sit: & si magis etiamnū ex aceto. Ad-
uersus acutas pituitæ fluxiones: quas græci reumatismos uocant. Itē ad percussa luxata. Ad om-
nia aūt hæc fermētatus: qui uocatur autopyros: utilior. Illinitur & paronychiis: & callo pedū in
aceto ueteri. Nauticus panis tusus atq; iterum coctus sistit aluū. Vocis studiosis: & contra distil-
lationes siccū esse primo cibo utilissimū est. Sitanius hoc est trimestris icussa in facie: aut disquā
mata cū melle aptissime curat. Cādidus ægris aqua calida frigidaue madefactus leuissimū cibū
prebet. Oculorū tumori ex uino imponitur: sic & pustulis capitis: aut adiecta arida myrto. Tre-
mulis panē ex aqua esse ieiunis statim a balneo demonstrant. Qui & grauitatē odorum in cubi-
culis ustus emēdat: & uini in faecis additus. Auxiliat & faba. Nāq; solida fricta feruēsq; i acri ace
to coniecta: torminibus medetur. In cibo fressa & cum allio cocta contra deploratas tusses sup-
purationesq; pectorū quotidiano cibo sumitur: & cōmanducata ieiuno ore etiā ad furunculos
maturandos: discutiendosue imponitur: & in uino decocta ad testiū tumores. Lomento quoq;
ex aceto decocto tumores maturat atque aperit. Item liuoribus: combustis medetur. Voci eam
prodesse auctor est. Mar. Varro. Fabalium etiam filliquarum cinis ad coxendices: & ad neruo
rum ueteres dolores cum adipis suilli uetustate prodest: & per se cortices decocti ad tertias si
stunt aluum. Lens optima quæ facilime coquitur: eaque quæ maxime aquam absorbet. Aci
em quidem oculorum obtundit: & stomachum inflat: sed aluum sistit in cibo: magisq; discocta
cælesti aqua: eadē soluit minus pcocta. Pustulas ulceꝝ rūpit: eaq; ꝗ intra os: sunt purgat: & astrin
git. Collectiones oēs iposita sedat: maximeq; exulceratas & rimosas. Oculoꝝ aūt epiphoras cum
meliloto aut cotoneo. Cōtra suppurātia cū polēta iponitur. Decoctæ succus ad oris exulceratio-

nes & genitalium adhibetur. Ad sedē cum rosaceo aut cotoneo. In iis quæ acrius remedium exi
gunt: cum putamine punici melle modico adiecto. Ad id demum: ne celeriter inarescat: adiiciūt
& betæ folia. Imponitur & strumis panisque uel maturis uel maturescentibus ex aceto discoctas
Rimis ex aqua mulsa: & gangrenis cum punici germine: Item podagris cum polenta: & uuluis &
renibus: & pernionibus. Vlceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter dissolutionē stoma-
35 chi. xxx. grana lentis deuorantur. In choleris quoq; & dysenteria efficacior est in tribus aquis co
cta. In quo usu melius semper eā torrere: aut tundere: ut quam tenuissima detur: uel per se uel cū
cotoneo malo: aut pyris: aut myrto: aut intubo erratico: aut beta nigra: aut plantagine. Pulmoni
est inutilis: & capitis dolori: neruosisq; omnibus: & felli: nec somno facilis: ad pustulas utilis: igni
q; sacro: & mammis in aqua marina decocta. In aceto autem duricias & strumas discutit. Stoma
chi quidem causa polētæ modo potionibus inspergitur. Quæ sunt ambusta aqua semicocta cu
rat. Postea trita: & per cribrum effuso furfure: mox procedente curatione addito melle. Ex po-
sca coquitur ad guttura. Est & palustris lens & per se nascens in aqua non fluente refrigeratoriæ
naturæ. Propter quod collectionibus illinitur: & maxime podagris: & per se & cum polenta: glu
tinat & interanea procidentia. Est & siluestris elelisphacos dicta a græcis: ab aliis phacos. ea est sa
tiua lente leuior: & folio minore: atq; ficciore: & odoratiore. est & alterum genus eius siluestris:
odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie: sed minora: & cādida: quæ cum ramis
decoquuntur. Menses cit: & urinas: & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporem autem inducit
39 percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum uino eadem commorantes menses
trahit. Abūdantes sistit decocto eius poto. Per se imposita herba uulnerum sanguinem cohibet.
Sanat & serpentium morsus. Et si in uino decoquatur pruritus testium sedat. Nostri qui nunc
sunt herbarii elelisphacon græce: latine saluiam uocant mentæ similem canam: odoratam: par-
40 tus emortuos ea apposita extrahūt. Item uermes aurium ulcerumque. Cicer & siluestre est: foliis
satiuo simile: odore graui. Sed si largius sumatur: aluus soluitur: & inflatio contrahitur: & tormi
na. Tostum salubrius habetur. Cicercula etiamnum magis in aluo proficit. Farina utriusque ul-
cera manantia capitis sanat: efficacius siluestris. Item comitiales: & iocinerum tumores: & serpen-
uel īflama-tiones tium ictus. Cit menses: & urinas: grano maxime. Emendat & lichenas: & testium inflationes: re-
gium morbum: hidropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam uesicam: & renes. Gangre-
nis utiliora cū melle & iis quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni gñe prima luna singu-
lis granis singulas tangunt. Eaque grana in lintheolo deligata abiiciunt post se: ita fugari uitium
arbitrantes. Nostri præcipiunt arietinum in aqua cum sale discoquere: ex eo bibere cyathos bi-
nos in difficultatibus urinæ. Sic & calculos pelli: morbumq; regium eiusdem foliis sarmentisq;
decoctis aqua quam maxime calida morbos pedum tolli: & ipsum calidum tritumque illitum.
Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & quartanæ minuere traditur. Nigrum autem cū
gallæ dimidio tritum oculorum ulceribus ex passo medetur. De eruo quædam in metione eius
diximus: nec potentiam ei minorem ueteres q̄ brassicæ tribuere. Contra serpentium ictus ex ace
to ad crocodillorum: hominumque morsum. Siquis eruum quottidie ieiunus edat lyenem eius
absumi certissimi auctores affirmant. Farina eius (ut ait Varro) maculas ex toto corpore emen-
dat. Serpere ulcera non patitur. In mammis efficacissimum. Carbūculos rumpit ex uino. Vrinæ
difficultates: inflationem: uitia iocineris: tenasmon: & quæ cibum non sentiant: atropha appella-
ta: tostum & in nucis auellanæ magnitudinem: melle collectum deuoratumque corrigit. Item i-
petigines ex aceto coctum & quarto die solutum. Panos in melle suppurare prohibet impositū:
Aqua decoctum perniones & pruritus sanat fouēdo. Quin & uniuerso corpori: siquis quottidie
ieiunus biberit: meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones
mouet. Aluum turbat. Capiti & stomacho onerosum. Genua quoque degrauat. Sed madefactū
pluribus diebus mitescit. Bubus iumentisque utilissimum. Siliquæ eius uirides: priusquam indu
rescant: cū suo caule foliisque cōtritæ capillos nigro colore īficiunt. Lupini quoq; siluestres sunt
omnimodo minores satiuis: præterquam amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur: sicco nul-
li minus ponderis est: nec plus utilitatis. Mitescunt cinere: aut aqua calida. Discolorem ho-
minem frequentiores in cibo exhilarant: Amari contra aspidas ualent. Vlcera atra aridi decorti
catique triti supposito lintheolo ad uiuum corpus redigūt. Strumas: parotidas: in aceto cocti di
scutiunt. Succus decoctoꝝ cum ruta & pipere: uel in febri datur ad uentris animalia pellēda mi
noribus triginta annorum. Pueris uero etiam impositi in uētrem ieiunis prosunt. Et alio genere
tosti: & in defruto poti uel ex melle sumpti. Iidē auiditatē cibi faciunt: fastidium detrahunt. Fa-

rina eorum aceto subact a papulas pruritusque in balneis illita cohibet:& per se siccat ulcera. Liuores emendat. Inflammationes cum polenta sedat. Siluestrium efficatior uis est contra coxendicum:& lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouentium cutē corrigunt. Si uero ad mellis crassitudinem decoquantur satius:uitiligines nigras & lepras emēdāt. Satiui quoq; rumpunt carbunculos impositi:panos & strumas minuunt:aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt. Si uero cælesti aqua decoquantur:succus ille smegma fit: quo solent fouere gangrenas:eruptiones pituitæ:ulcera manantia utilissimū. Expedit ad lyenē bibere:& cum melle menstruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoq; in aqua decocta urinas pellit. Medentur pecori cū camæleonte herba decocti: aqua in potū collata. Sanāt & scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti:utroq; liquore postea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus:& a græcis erysimon uocari. Galli uelarum appellāt. Est autem fruticosum foliis erucæ angustioribus paulo:semine nasturtii. Vtilissimum tussientibus cum melle:& in thoracis purulētis excreationibus. Datur & regio morbo:& lumborum uitiis pleureticis:torminibus: cœliacis. Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua:alias cum melle. Infantibus quoq; utilissimum. Item sedis uitiis & articularis morbis cum melle & fico. Contra uenena etiā efficax potu. Medetur & suspiriosis. Item fistulis cum axungia ueteri ne intus addat. Orminum siluestri(ut diximus)cymino simile est:cæterum dodrātali altitudine. Duorum generum:alteri semen nigrius & oblongum. Hoc ad uenerem stimulandam:& ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroq; tuso extrahuntur aculei ex corpore p se illitum ex aqua. Folia ex aceto imposita panos per se uel cum melle discutiunt. Item furunculos:prius q̄ capita faciant:omnesq; acrimonias. Qui & ipsæ frugum pestes in aliquo sunt usu. In fœlix dictum est a Virgilio lolium. Hoc tamen molitum ex aceto coctum impositumq; sanat impetigines:celerius quo sæpius mutatum est. Medetur & podagris:aliisque doloribus cum oximelite. Curatio hæc a cæteris differt. Aceti sextario uno dilui:mellis uncias duas iustum est:ita temperatis sextariis tribus decocta farina lolii sextariis duobus usque ad crassitudinem: calidúque ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellatur herba quæ necat milium. Hæc trita & cornu cum uino infusa podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semen est spicam ferentis herbæ : nascitur inter uitia segetis auenæ græcæ genere: & folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependētes paruulas uelut locustas habet. uel lobas
Semen utile ad cataplasmata atque hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanchē uel lacertas
appellauimus necantē eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellant a similitudīe canini genitalis:cuius cauliculus est sine foliis pinguis: rubens. Estur & per se & in patinis: cum tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ uenenatæ:quæ manus pungunt:& periculum uitæ afferunt. Solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medentur:quæ contra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiūt & potus:zythum in ægypto:cælia & cærea in hispania:ceruisia & plura genera in gallia:aliisque prouinciis:quorum omnium spuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet:præstat ad uini transire mentionem:atque a uite ordiri medicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXIII. PROOEMIVM.

Eracta cærealiū i medēdo quoq; natura est:oīumq; q̄ ciborū aut florū odorūq; gr̄a pueniūt supina tellure:nō cessit his pomōa:ptesq; medicas pēdentibus quoq; dedit:nō cōtēta ptegere:arborūque alere umbra q̄ dixius:imo uelut īdignata plus auxilii iesse iis:q̄ lōgius a cælo abeēnt:q̄q; postea cœpissēt. Primū.n. hoi cibū fuisse ide:& sic īductos cælū spectare:pasciq; & nūc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule artes i primis dedit uitibus:n̄ cōtēta dlitias ēt & odores atq; ūguēta omphacio:& oenāthe:ac massari:q̄ suis locis dixius:nobilr̄ istruxisse. Plurimū igt hoi uoluptatis ex me ē. Ego succū uini:liquorē olei gigno. Ego palmas & pōa totq; uarietates. Neq; ut tell9 oīa p labores:arādaq; taurís:terēda areis:deiñ saxis:ut qñ q̄toue ope cibi fiāt. At ex me pata uel sed iam

omnia:nec cultro adoranda:aratro:nec cura laboranda:sed sese porrigentia ultro:& si pigeat at-tingere etiam cadentia. Certauit ipsa secum:plusq; utilitatis causa genuit etiã:q̃ uoluptatis. Folio uitium & pampino capitis dolores:inflãmationesq; corpoꝝ mitigantur cum polenta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pampini triti & impositi tumorem omnem siccãt. Succus eoꝝ dysentericis infusus medetur. Lachryma uitium quæ ueluti gũmi est:lepras & lichenas:& psoras nitro ante præparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis psilothri effectum habet maximeq; aqua quã uirides accensæ uites exudant:qua & uerrucæ tollunt. Pampini sanguinẽ excreantibus:& mulierum a conceptu defectioni diluti potu ꝓsũt. Cortex uitiũ & folia arida uulneꝝ sanguinẽ sistũt:ipsũq; uulnus cõglutinãt Vitis albæ uiridis tusæ succo:& thure impetigines tolluntur. Cinis sarmẽtoꝝ uitiumq;:& uinaceorum condylomatis:& sedis uitiis medet ex aceto. Item luxatis:& ambustis:& lyenis tumori cum rosaceo:& ruta:& aceto. Item igni sacro ex uino citra oleum aspergitur:& itertrigines & pilos absumit. Dant & bibendum cinerem sarmentorum ad lyenis remedia aceto conspersum ita ut uini cyathi in tepida aqua bibantur:utque qui biberit in lyenem iaceat. Claiculæ ipsæ quibus repunt uites tritæ:& ex aqua potæ sistunt uomitionum consuetudinem. Cinis uitium cum axungia uetere contra tumores proficit:fistulas purgat:mox & persanat:neruorum dolores frigore ortos:contractionesq;:contusas uero partes cum oleo: carnes excrescentes in ossibus cum aceto & nitro:scorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis per se cinis combustus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis uuæ pubertate in unguentorũ loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicabimus. Sanat ea:quæ in humido sunt ulcera oris: tonsillarum:genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabriciæ genarum:ulceribusq; angulorũ:nubeculis:ulceribus quacunq; in parte manãtibus. Cicatricibus marcidis. Ossibus purulente limosis. Frangitur uehementia eius melle aut passo. Prodest dysentericis: sanguinem excreantibus:anginis. Omphacio cohetet oenanthe:quam uites siluestres ferunt:dicta a nobis in unguenti ratione. Laudatissima in syria: maxime circa anthiochiæ & laodiceæ montes: & ex alba uite: refrigerat: astringit: uulnetibus inspergitur:stomacho illinitur:utilis urinæ:iocineri. Capitis doloribus:dysentericis:cœliacis:cholericis:Contra fastidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiões:efficacissima ad uitia quæ sunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & uerendis:ac sedi. Cum melle & croco aluum sistit. Genarum scabiem emendat:oculorumque lachrymationes. Ex uino stomachi dissolutionem. Ex aqua frigida pota:sanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronychia:& pterygia probaẽ. Vritur in furno: donec panis percoquatur. Massaris odoribus tantum gignitur omniaq; ea auiditas humani ingenii nobilitauit:rapere festinando.

De medicis uuaꝝ recẽtiũ:& sarmẽtis uuaꝝ:& uinaceis:& đ uua theriace:& đ uua passa:& astaphide:& astaphisagria:pituitaria:& labrusca:& đ uite alba:& nigra:& đ mustis:& uini gñibꝰ. C. I.

Aturesentiũ aũt uuæ uehementiores nigræ:ideoq; uinũ ex iis minus iucundũ:suauiores albæ:qm̃ e tranślucido facilius accipiẽ aer. Recentes stomachũ & spiritũ inflant: aluumq; turbant. Itaq; in febri damnãtur utiq; largiores. Grauedinẽ enim capiti:morbumq; lethargicũ faciunt. Innocentiores quæ decerptæ diu pepẽdere:qua uẽtilatiõe etiã utiles fiũt stomacho ægrisq;. Nã & refrigerãt leuiter:& fastidiũ auferunt. Quæ aũt in uino dulci conditæ fuere:caput tentant. Proxime sunt pensilibus in palea seruatæ. Nã & uinaceis seruatæ & caput & uesicam & stomachum infestant. Sistunt tñ aluum:sanguinem excreantibus utilissimæ. Quæ uero in musto fuere peiorem uim etiamnum habent:q̃ quæ in uinaceis. Sapa quoq; stomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cælesti aqua seruatas:etiam si minime iucundas:sed uoluptatem earum in stomachi ardore sentient:& in amaritudine iecoris felisque uomitione. In choleris hydropicis cum ardore febriũ ægrotantibus. At in ollis seruatæ:& os:& stomachũ:& auiditatẽ excitant. Paulo tamen grauiores existimãtur fieri uinaceoꝝ halitu. Vuæ ..rem in cibis si edere gallinacei uuas non attingunt:Sarmenta earũ in quibus acini fuere astrin..ndi uim habent. Efficatiora ex ollis. Nuclei acinorum eãdem uim optinent. Hi sunt qui in uino capitis dolorem faciunt. Tosti tritique stomacho utiles sunt. Inspergitur farina eorum pollentæ modo potionis dysentericis:& cœliacis: & dissolutis stomacho. Decocto etiam eorum fouere psoras:& pruritum utile est. Vinacei per se minus capiti aut uesicæ nocent q̃ nuclei. Mammarum inflationi triti cum sale utiles. Decoctura eoꝝ ueteres dysentericos & cœliacos iuuat & potiõe & fotu. Vua theriace de qua suo loco diximus:cõtra serpentiũ ictus ualet. Pãpinos quoq;

eius edēdos cēsent:imponendosq̧:uinumq̧ & acetum ex iis factum auxiliarem contra eandem
uim habent. Vua passa:quā astaphida uocant:stomachum uētrē interanea tētaret: nisi pro reme
dio in ipsis acinis nuclei essent. Iis exēptis uesicæ utilis habetur:& tussi alba utilior. Vulis & arte
riæ & renibus:sicut ex iis passum priuatim e serpentibus. Contra hemorrhoiam potens. Testiū
inflāmationi cum farina cumini aut coriandri imponunt. Itē carbunculis:articularibus morbis
sine nucleis tritæ cum ruta fouere ante uino ulcera oportet. Sanant epinyctidas:& dysenteriā cū
suis nucleis:& in oleo coctæ grāgrenis illinunt cū cortice rhaphani & melle. Podagris & unguiū
mobilibus cū panace:& per se ad purgandum os caputq̧ cum pipere cōmanducantur. Astaphis
agria siue staphis:quam uuā taminiam aliqui uocant falso:suum enim genus habet:cauliculis ni
gris rectis foliis labruscæ:fert folliculos uerius q̄ acinos uirides similes ciceri. In iis nucleū trian
gulum. Maturescit cū uindemia nigrescitq̧ cum taminiæ rubentes norimus acinos:sciamusque
illam in apricis nasci:hanc non nisi in opacis. His nucleis ad purgationem uti non censuerim pp
ancipitem strangulationē:nec ad pituitam oris siccandā:fauces.n.ledunt. Phthiriasi caput & reli
quū corpus liberant triti. Facilius admixta sandaraca. Itē pruritu & psoris. Ad dētiū dolores de
coquunt in aceto. Ad auriū uitia rheumatismū cicatricū:ulcerū manātia. Flos tritus in uino cō- uel gingiuarum
tra serpētes bibitur. Semen.n.abdicauerim propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituita
riam uocant:& plagis serpentium utiq̧ illinunt. Labrusca quoque oenanthem fert satis dictam.
Quæ a græcis ampelos agria appellatur:spissis & candicantibus foliis geniculata rimoso corti
ce:fert uuas rubentes cocci modo:quæ cutē in facie mulierum purgant:& uariis coxendicū &
lumborum uitiis tusæ cum foliis & succo prosunt. Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis
duobus humorē alui ciet:ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim esse: quā uulgus uuā
taminiā uocat. Vtuntur ea pro amuleto:& ad expiationem sanguinis quoq̧ adhibent non ultra
gargarissationes:& ne quid deuoretur addito sale thymo aceto mulso. Ideo & purgatiōibus an
cipitem tentār. Est huic similis:sed in salictis nascens:ideo distinguitur nomine:cum eosdē usus
habeat:& salicastrum uocatur:Scabiem & pruriginem hoīum & quadrupedum aceto mulso tri
ta hæc efficatius tollit. Vitis alba quā græci ampeloleucen: alii ophiostaphylen:alii melothron:
alii psilothrum:alii archezostin:alii cedrostin:alii madon appellant. Huius sarmēta lōgis:& exi
libus internodiis geniculata scandunt. Folia pampinosa ad magnitudinem hederæ diuiduntur
ut uitium. Radix alba grandis:rhaphano similis initio:ex ea caules asparagi similitudine exeunt.
Hi decocti in cibo aluum & urinam cient. Folia & caules exulcerant corpus:utiq̧ ulcerum pha
gedenis & grāgrenis:tibiarūq̧ tedio cum sale illinuntur. Semen in uua raris acinis dependet suc
co rubente postea croci. Nouere id qui coria perficiunt:illo enim utuntur. Psoris & lepris illini
tur. Lactis abundantiā facit coctum cum tritico potumque. Radix numerosis utilitatibus nobi
lis contra serpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie uarosq̧ & lentigi
nes & suggillata emendat & cicatrices. Eademq̧ præstat decocta in oleo decocto:datur & in co
mitialibus potus. Item mente cōmotis:& uertigine laborantibus drachmæ pondere quottidie
anno toto. Et ipsa autem largior aliquanto purgat sensus. Illa uis præclara q̧ ossa infracta extra
hit in aqua imposita ut bryenia:quare quidam hanc albam bryeniam uocant. Alia uero nigra ef
ficatior in eodē usu cum melle & thure. Suppurationes incipientes discutit: ueteres maturat &
purgat. Cit menses & urinam. Elegma ex ea fit suspiriosis:& contra lateris dolores uulsis ruptis:
Splenē ternis obolis pota.xxx.diebus consumit. Illinitur eadem cum fico & pterygiis digitorū:
Ex uino secundas fœminarum apposita trahit & pituitam drachma pota ex aqua mulsa. Succus
radicis colligi debet ante maturitatem seminis:Qui illitus per se & cum eruo lætiore quodam
colore & cutis teneritate mangonizat corpora. Serpentes fugat. Tunditur ipa radix cum pingui
fico:erugatque corpus:si statim bina stadia ambulentur:alias urit: nisi frigida statim abluatur:
Iucundius hoc idem præstat nigra uitis:quoniam alba pruritum affert. Est ergo & nigra: quam
proprie etiam bryeniam uocant:alii chironiam:alii gynæcāthen:aut aproniam: similem priori:
præterq̄ colore. Huius enim colorem nigrum esse diximus:cuius asparagos similes. Diocles ptu
lit ueris asparagis in cibo urinæ ciendæ:lyeniq̧ minuendo. In frutetis & harundinetis maxīe na
scitur. Radix foris nigra:intus buxeo colore:ossa infracta efficatius extrahit q̄ supradicta. Cæte
rum eidem peculiare est qđ iumentorū ceruicibus unice medet. Aiunt si quis in uilla eā extruxe
rit:fugere accipitres:tutasq̧ fieri aues uillaticas. Aliter eadē ī iumēto hoieq̧ flegma aut sanguinē
qui screatur:talo circunligata sanat. Et hactenus de uitium generibus. Musta differētias habēt
naturales has:q̧ sunt cādida aut nigra:aut īter utrūq̧ alia ex aliis:ex q̄bus uinū fiat:alia ex q̄bus

passum:curaque differentias innumerabiles facit.In plenum ergo hoc dixisse conueniet.Mustú
omne stomacho inutile:uenis iucundum.A balneis raptim & sine interspiratione potum necat.
cantharidum naturæ aduersatur.Item serpentibus maxime emorrhoiæ & salamandræ. Capitis
doloribus facit:& gutturi iutile:Prodest renibus:iocineri:& interaneis uesicæ:colleuat enim ea.
Priuatim contra buprestin ualet.Contra meconium:lactis coagulationem:Cicutam:toxica:do-
33 rycnidium ex oleo potum redditumq; uomitionibus.Ad omnia infirmius albú:iucundius pas-
si mustum:& q minorem capitis dolorem afferat.Vini genera differentiasq; per quá multas ex-
posuimus:& fere cuiusque proprietates.Neque est ulla pars difficilior tractatu:aut numerosior.
Quippe cum sit tardú dictu pluribus prosit an noceat.Præterea q̃ ancipiti euentu potu statim
auxilium sit aut uenenum.Etenim de eius natura quæ ad remedia tantú pertinent nunc loqui-
mur.Vnum de dando eo uolumen Asclepiades cõdidit:ab eo cognominatum:qui uero postea
de uolumine illo disseruere innumeri.Nos ista romana grauitate artiumq; liberalium appeten-
tia non ut medici : sed ut iudices salutis humanæ diligenter distinguemus.De generibus singu-
lis disserere immensum & inexplicabile est discordibus medicorum sententiis. Surrentinú uete
res maxime probauere.Sequens ætas albanum:aut falernú.Deinde alia alii iniquissimo genere
decreti:quod cuique gratissimú:cæteris omnibus pronuntiando.Quin ut constarét sententiæ:
quota portio tamen mortalium iis generibus posset uti?Iam uero nec proceres usquam sinceris.
Eo uenere mores:ut nomia cellarum modo ueneant:statimque in lacubus uindemiæ adulterent.
Ergo hercle mirum dictu Innocentius iam est:quodcunque & ignobilius.Hæc tñ facere constan-
tissime uidentur sententiæ uictoriam:quorum mentionem fecimus:siquis hoc quoque discrimen
exigat.Falernum nec in nouitate: nec in nimia uetustate corpori salubre est. Media eius ætas a
quintodecimo anno incipit.Hoc non rigido potu stomacho utile:non item in calido.Et in diu
tina tussi sorbetur merum utiliter a ieiunis:item in quartanis.Nullo æque uenæ excitantur:aluú si
stit:corpus alit.Creditum est obscuritaté uisus facere:nec prodest neruis:aut uesicæ. Albana ner
33 uis utiliora.Stomacho minus quæ sunt dulcia uel austera:Falerna utiliora. Concoctionem mi-
nus adiuuant.Stomachum modice implent.At surrentina nullo modo:nec caput tentant: sto-
machi & intestinorum rheumatismos cohibent.Cecubum iam non gignitur.At quæ supersunt se-
tina cibos concoqui cogunt.Virium plus surrentino:austeritatis albano:uehementiæ minus fa-
lerno.Ab iis statana non longo interuallo absuerunt Aluo citæ signinum maxime conducere in
dubitatum est:Reliqua in cõmune dicentur.Vino aluntur uires:sanguis:colosq; hominú. Hoc
quoque distat orbis medius:& mitior plaga a circuniectis:quantum illis feritas facit roboris:tã
tum nobis hic succus.Lactis potus ossa alit.Frugú neruos:aquæ carnes.Ideo minus rubores est ĩ
corporibus illis & minus roboris:cõtraque labores patientiæ.Vino modico nerui iuuantur:co
piosiore læduntur:sic & oculi.Stomachus recreatur.Appetentia ciborum inuitatur.Tristitiæ cu
ra hebetatur:Vrina & algor expellitur.Somnus conciliatur.Præterea uomitioné sistit.Collectio
nes extra lanis humidis impositis mitigat.Asclepiades utilitatem uini æquari uix deorum poté-
tia posse pronuntiauit.Vetus copiosiore aqua miscetur.Magis nouum urinam expellit:minus si
ti resistit.Dulce minus inebriat:sed stomacho innatat.Austerum facilius cõcoquitur.Leuissimú
est:quod celerrime inueteratur.Minus infestat neruos quod uetustate dulcescit.Stomacho mi-
nus utile est pingue nigrum:sed corpora magis alit:tenue & austerú minus alit:magis stomachú
nutrit.Celerius per urinam transit:tantoque magis capita tétat.Hoc & in omni alio succo semel
dictum sit.Vinum si sit fumo inueteratum insaluberrimum est.Mangones ista in apothecis ex-
cogitauere.Iam & patresfamilias ætatem ademere iis:quæ per se cariem traxere. Quo certe uo-
cabulo satis consilii dedere prisci:quoniam & in materiis cariem fumus erodit.At nos e diuerso
fumi amaritudine uetustatem indui persuasum habemus.Quæ sunt admodum exalbida hæc
uetustate insalubria fiunt.Quo generosius uinum est:hoc magis uetustate crassescit:& in amari
tudinem corpori minime utilem coit.Condire eo aliud minus annosum insalubre est.Sua cuiq;
uino saliua innocentissima.Sua cuique ætas gratissima:hoc est media.Corpus augere uolenti-
bus:aut mollire aluum:conducit inter cibos bibere.Contra minuentibus:aluumque cohibenti
45 bus sitire in edendo:postea parum bibere.Vinum ieiunos bibere nouitio inuento:inutilissimú
est.Curas uigoremq; animi impedit ad procintum tendentibus.Somno uero accommodatú ac
securitatibus.Iamque dudú hoc fuit:quod homerica illa Helena ante cibú ministrauit.Sic quo
que in prouerbiú cessit:sapientiam uino obumbrari:uitio damus homini quod soli animalium
non sitientes bibimus.Aquæ potú interponere utilissimú.Itéque iugi superbibere ebrietati:quá

quidem frigidæ potus extemplo discurit. Meracis potiõibus per uiginti dies ante canis ortum totidéq; postea suadet Hesiodus uti. Merum quidé remedio est contra cicutas: coriandrũ: aconi ta: uiscũ: meconium: argentũ uiuum: apes: uespas: crabrones: phalangia: serpentum scorpionumq; ictus: contraq; oĩa quæ refrigerãdo nocét. Priuatim contra hemorrhoidas: presteras: fungos: ité contra inflationes rosionesq; præcordioꝝ: & quoꝝ stomachus in uomitiones effunditur. Et si uenter aut interanea rheumatismũ sentiant. Dysentericis: sudatoribus: in longa tussi: in epipho ris meracum. At uero cardiacis in mãma leua merum in spongia imponi prodest. Ad oĩa autem maxime album inueterascens. Vtiliter ét fouetur uino calido uirilitas iumentis: quo etiam infu so cornu lassitudiné auferri aiunt. Simias quadrupedesq; quibus digiti sunt: negãt crescere assue tas meri potu. Nunc circa ægritudines sermo de uinis erit. Saluberrimũ liberaliter genitis cam paniæ quodcũq; tenuissimum. Vulgo uero quod quemq; maxime iuuerit ualidũ. Vtilissimum omnibus sacco uiribus fractis. Meminerimus succũ esse: qui feruendo uires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera omnibus inutile. Saluberrimũ cui nihil in musto additum est: meliusq; si nec uasis pix affuit. Marmore enim & gypso: aut calce condita quis nõ etiam ualidus expauerit? In primis igitur uinum marina aqua factum inutile est stomacho neruis: uesicæ. Resina condita frigidis stomachis utilia existimantur. Non expedire uomitionibus: sicut neq; mustum: neq; sa pa: neq; passum. Nouitium resinatũ nulli conducit. Capitis doloré & uertigines facit: ab hoc di cta crapula est. Tussientibus: & in rheumatismo nominata prosunt. Ité coeliacis: & dysentericis: mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrũue magis cõstringit: magisq; calefacit. Innocé tius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus non aliud esse quã combustæ resinæ fluxum. Hoc genus uini excalfacit: cõcoquit: purgat: pectori: uentri utile. Item uuluaꝝ dolori si sine febre sint: ueteri rheumatismo: exulcerationi: rupris: conuulsis: uomicis: neruoꝝ infirmitati: inflationibus: tussi: anhelationibus: luxatis in succida lana impositum. Ad omnia hæc utilius id quod sponte naturæ suæ picé resipit: picatumq; appellatur. Heluenaco quoq; tamé nimio caput tentari conueniet. Quod ad febrium ualitudines atrinet: certũ est non dandum in febre: nisi ue teribus ægris uinũ: nec nisi declinante morbo. In acutis uero periculis nullis nisi qui manifestas remissiones habeant: & has noctu potius. Dimidia enim pars periculi é noctu: hoc est spe somni bibentibus: nec a partu abortuue: nec a libidine ægrotantibus: nec in capitis doloribus: nec quo rum accessiones cum frigore extremitatum faciant: nec in febri tussientibus: nec in tremore ner uorũq; doloribus: uel faucium: aut si uis morbi circa illa intelligatur: nec in duritia præcordio rum: uenarum uehementia: neque in opisthotono: tetano: nec singultientibus: nec si cum febre dispnoea sit. Minime uero oculis rigentibus: & genis stantibus: aut defectis: grauibusq;: nec quo rum cõiuentium perlucebunt oculi: neu palpebris non coeuntibus. Vel si dormientibus hoc idem eueniet. Aut si cruore suffunduntur oculi: uel si lachrymæ in oculis erunt. Minime lingua fungosa: nec graui: & subinde imperfecta loquentibus: nec si urina difficile reddetur. Neque ex pauescentibus repente. Nec spasticis: aut rursus torpentibus: nec si per somnos genitura effunde tur. Cardiacorum morbo unicam spem hanc in uino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent: alii in remissione. Illi ut sudorem coerceant. Hi quia tutius potát minuente se morbo: quamplurium sententiam esse uideo. Dari utique nõ nisi in cibo debet: nec a somno: nec præcedente alio potu: hoc est utique sitienti: nec nisi in desperatione summa: & ui ro facilius q̃ foeminæ: seni q̃ iuueni: iuueni q̃ puero: hyeme q̃ æstate: assuetis potius q̃ expertibus. Modus dandi pro uehementia uini: item mixtura. Atque uulgo satis putant unum uini cyathũ duobus aquæ misceri. Si dissolutio fit stomachi dandum: & si cibus non descédat. Inter uini ge nera quæ fingi docuimus: nec fieri iam arbitror. Est & superuacaneus eorum usus: cum ipsis re bus ex quibus fingitur doceamus uti: & alias modum excesserat medicorum in his ostentatio: ueluti e napis uinum utile esse ab armorum equitatus ue lassitudine præcipientium: atq; ut re liqua omittamus: etiam in iunipero. Et si quis sacius censeat absinthite uino utendum potius q̃ absinthio ipso. In reliquis omittatur. Et palmeum capiti noxium uentrique tantum mol liendo: & sanguinem excreantibus non inutile. Fictitium non potest uideri: quod bizon ap pellauimus: cum fit in eo sola pro arte festinatio. Prodest stomacho dissoluto: aut cibos non per ficiente: prægnantibus: defectis: paralyticis: tremulis: uertigini: torminibus: ischiadicis. In pe stilentia quoque: ac peregrinationibus uim magnam auxiliandi habere dicitur. Vini etiam uitium transit in remedia. Aceto summa uis est in refrigerando: non tamen minor in discutien do. Ita fit ut infusum terræ spumet. Dictum est sæpius: dicetur q; quotiés cũ aliis psit. Per se hau

ſtum faſtidia diſcutit. Singultus cohibet. Sternutamenta olfactu. Vim in balneis æſtus arcet:
ſi contineatur ore. Quin & cum aqua bibitur. Multorum ſtomacho utiliter gargariſſatur. Cum
eadem conualeſcentiũ & a ſolis ardoribus. Oculis quoq; illo mõ ſaluberrimũ. Plurimũ fotu me
detur poſt uredines. Item lepris: furfuribus: ulceribus: manantibus: canis morſibus: ſcorpionum
ictibus: ſcolopendrarum muris araneiq;. Contra omniũ aculeatorũ uenena: & pruritus. Item con
tra multipedum morſum. Calidũ in ſpongia appoſitum: aut adiecto ſulphuris ſextante ſextariis
tribus aceti: aut hyſopi faſciculo medetur ſedis uitiis. In ſanguinis fluxione poſt exciſos calcu-
los & oẽs alias roſiones foris in ſpongias impoſitum: intus potum cyathis binis q̃ acerrime. Cõ-
globatum utiq; ſanguinem diſcutit. Cõtra lichenas: & bibitur & imponitur. Siſtit aluos: & rheu-
matiſmos interraneorũ infuſum. Item procidẽtia ſedis: uuluæq;: Tuſſim ueterem inhibet: & gut
turis rheumatiſmos. Orthopnoeam: dentiũ labefactionẽ. Veſicæ nocet: neruorũ infirmitatibus.
25 Neſciere medici quantum contra aſpidas polleret. Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrem ace
ti ferens: quotiens depoſuiſſet ſentiebat ictum: alias illeſo ſimilis. Intellectum ibi remedium eſt:
potuq; ſuccurſum. Neq; altero os colluunt uenena exugentes. In totum uomitrix uis hæc nõ ci-
borum modo eſt: uerum & rerũ plurimarum. Saxa rumpit infuſum: quæ non ruperit ignis ante
27 cedens. Cibos quidem & ſapores non alius magis ſuccus cõmendat: aut excitat. In quo uſu miti-
gatur toſto pane aut uino. Vel accenditur pipere ac laſere utiq; ſale cõpeſcitur. Non eſt præter-
eundum in eo exemplum ingens. Siquidem. M. Agrippa ſupremis ſuis annis cõflictatus graui
morbo pedũ cum dolorem eum perpeti nequiret: unius medicorũ portentoſa ſcientia: ignoran-
te Diuo Auguſto: tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni carere: dũmodo & dolore illo careret:
demerſis in acetũ calidũ cruribus in acerrimo impetu morbi euaſit.

De aceto ſcyllino: & oxymelle: & ſapa & fæce uini: aceti: & ſapæ. CA. II.

Acetum ſcyllinum inueteratũ magis probatur. Prodeſtq; ſuper ea quæ diximus: ace-
ſcentibus cibis. Guſtatũ enim diſcutit pœnam eam: & iis qui ieiuni uomunt. Callum
enim faucium facit: ac ſtomachi: odorem oris tollit: gingiuas adſtrĩgit: dẽtes firmat:
30 colorem meliorẽ præſtat. Tarditatem quoq; auriũ gargariſſatione purgat: & tranſitũ
auditus aperit. Oculorũ aciem obiter exacuit: comitialibus: melancolicis: uertiginoſis: uuluarũ
ſtrangulationibus: percuſſis: aut præcipitatis. Et ob id ſanguine conglobato. Neruis infirmis: re
num uitiis perquã utile. Cauendum exulceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc modo
temperabãt. Mellis minas. x. aceti ueteris heminas quinq;: ſalis marini pondo: thymbræ quadrã
tem: aquæ marinæ ſextarios. v. pariter coquebant decies deferueſcẽte cortina: atq; diffundebãt.
Inueterabantq;. Suſtulit totum id Aſclepiades: coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Pro-
fuiſſe tamen fatentur contra ſerpentes: quos ſepas uocãt: & contra meconium: ac uiſcum: & angi
33 nas calidum: gargariſſatum: & auribus: & oris: gutturiſq; deſideriis: quæ nunc omnia oxyhalmæ
contingunt: id ſale & aceto recente efficacius ẽ. Vino cognata res ſapa eſt: muſto decocto: donec
tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus contra cantharidas: bupreſtin: pinorũ erucas: quas
pityocampas uocant: ſalamandras: & contra mordentia uenenata. Secundas: partuſq; e mortuos
trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor eſt: uenenum eẽ ſiquis ieiunus a balneis id bibat. Cõ
uel i cubas ſequẽs horum ẽ fæx uini: ſui cuiuſque gñis. Ergo uini fæci tanta uis eſt: ut deſcendẽtes in cupas
enecet. Experimẽtum demiſſa præbet lucerna quãdiu extinguatur deſcẽſionis periculũ denun-
cians. Illota miſcetur medicamẽtis. Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinit.
Et ſicca uel madida contra phalangia: & teſtium: mãmarumq; inflãmatiões: uel in quacũq; par-
te corporis. Item cum ordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur: & ſiccatur. In
deq; experimẽtum ẽ legitimæ coctæ: ut refrigerata linguam tactu uideat urere. Celerrime exa-
nimatur non incluſa cõdita. Crematio ei multum uirium adiicit. Vtiliſſima ẽ ad cõpeſcẽdas li-
chenas: furfureſque cum fico decocta. Sic & lepris: & ulceribus manantibus imponitur. Fungo-
rum naturæ contraria eſt pota: ſed magis cruda. Oculorũ medicamentis cocta & lota miſcetur.
Medetur illita & teſtibus & genitalibus. In uino autem aduerſus ſtrangurias bibitur. Cum expi-
rauerit quoque lauandis corporibus & ueſtibus utilis: tũcque uſum acaciæ habet. Fæx aceti ꝓ
40 materia acrior fit neceſſe ẽ: multoq; magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationum incremẽtis: ſtoma
chum: interanea: uẽtrẽ illita adiuuat. Siſtit earum partiũ rheumatiſmos: & mulierũ mẽſes: panos
diſcutit nondũ exulceratos: & anginas. Sacros ignes cũ cæra. Mãmas lactis ſui impatientes eadẽ
extinguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpẽtibus contra ceraſtas ualidiſſima cum polenta. Cũ me-
lanthio antẽ contra crocodili morſus: & canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lẽti-

ſcino oleo illita una nocte ruffat capillum. Eadem ex aqua in linteolo apposita: uuluas purgat.
Sapæ fæce ambuſta ſanantur. Melius addita lanugine arundinis. Eadem quoq; fæce decocta po
taque tuſſes ueteres. Decoquitur in patinis cum ſale & adipe: ad tumorem quoque maxillarum
& ceruicum.

De oleiis & foliis oleæ: & flore: & cinere: & de oliua alba: & nigra: & de amurca. CA. III.

Learum proxima auctoritas intelligtur. Folia earum uehementiſſime aſtringunt:
purgant: ſiſtunt. Itaque manducata impoſita ulceribus medentur: & capitis doloribuſ
illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iis quæ medici uſſerint. Gingiuarum in
flammationibus: paronychiis ſordidiſque ulceribus excreſcentibus. Cum melle pro-
fluuium ſanguinis e neruoſis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus: excreſcentibus
circa oculos ulceribus: & puſtulis: procidẽtique pupillæ efficax: quapropter in collyria additur.
Nam & ueteres lachrymationes ſanat: & genarum eroſiones. Exprimitur autem ſuccus tuſis: affu
ſo uino ex aqua cæleſti. Siccatuſque in paſtillos digeritur. Siſtit menſes in lana admotus uuluæ.
Vtilis & ſaniem emanantibus. Item condylomatis: ignibus ſacris: quæque ſerpunt ulcera: epiny-
ctidi. Eoſdem & flos earum habet effectus. Vruntur & cauliculi floreſcentes ut ſpodii uicem ci
nis præſtet. Vinoque infuſo iterum utitur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo: uel foliis
tuſis cum melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat liche-
nas: furfures: manantia ulcera. Nam lachrymam: quæ ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maxime
oleæ: mirari ſatis non eſt. Reperti ſunt qui dentium dolores illinendos cenſerent: uenenum eſſe
prædicantes: atque etiam in oleaſtro querendam. E radice oleæ q̃ tenerrimæ cortex deraſus: in
melle crebro guſtatu medetur ſanguinem reiicientibus: & ſuppurata tuſſiẽtibus. Ipſius oleæ cinis
cũ axúgia tũores ſanat: extrahitque fiſtulis uitia: & ipſas ſanat. Oliuæ albæ ſtomacho utiliores: uẽ
tri minus. Præclarum habent antequam condiantur uſum: recentes per ſe cibi modo deuoratæ.
Medentur enim harenoſæ urinæ: item dentibus: aut attritis: aut conuulſis. Nigra oliua ſtoma-
cho inutilior: uentri facilior: capiti & oculis non conuenit. Vtraque ambuſtis prodeſt trita &
illita. Sed nigra commanducatur: & protinus ex ore impoſita puſtulas gigni prohibet. Colymba
des ſordida olcera purgãt. Inutiles difficultatibus uriæ. De amurca poteramus uideri ſatis dixiſ
ſe Catonem ſecuti: ſed reddenda quoque medicinæ ratio ẽ. Gingiuis & oris ulceribus dentium
ſtabilitati efficaciſſime ſubuenit. Itẽ ignibus ſacris infuſa: & iis quæ ſerpunt. pernionibus: nigræ
oliuæ amurca utilior: item infantibus fouẽdis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur.
Multo autem omnis amurca decocta efficatior. Coquitur in cupreo uaſe ad craſſitudinem mel
lis. Vſus eius cum aceto: aut uino uetere: aut mulſo: ut quæque cauſa exigat in curatione oris dẽ
tium: aurium: ulcerum: manantium: genitalium: rhagadum. Vulneribus in linteolis imponi-
tur: luxatis in lana. Ingens hic uſus: utique inueterato medicamento. Tale enim fiſtulas ſanat. In-
funditur ſedis: genitalium: uuluæ exulcerationi. Illinitur uero podagris incipientibus: item arti-
cularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis craſſitudinem: caſuros dentes
extrahit. Item iumentorum ſcabiem cum decocto lupino: & chamæleõte herba mire ſanat. Cru
da amurca podagras foueri utiliſſimum.

De foliis oleaſtri: & oenãthino oleo: & cicino: & amygdalino: & laurio: & myrteo: chamæmyr-
ſino: & cupreſſino: & citreo: & caryno. CA. IIII.

Leaſtri foliorum eadem natura. Spodiumq; e cauliculis uehemẽtius inhibet rheuma
tiſmos. Sedat inflammationes oculorum. Purgat ulcera: alienata explet: excreſcẽtia le-
niter erodit. Siccat: & ad cicatricem perducit: cætera ut in oleis. In hoc autẽ peculiare:
ꝙ folia decoquuntur ex melle: danturq; coclearibus contra ſanguinis excreationes.
Oleũ tñ acrius: atq; efficacius: & os quoq; colluit illo. Ad dẽtiũ infirmitatẽ iponunt folia: & pa-
ronychiis: & carbũculis: & cõtra oẽm collectionem cũ uino. Iis uero quæ purgãda ſint: cũ melle.
Miſcentur oculorum medicamẽtis: & coctũ foliorum: & ſuccus oleaſtri. Vtiliter & auribus inſtillat
cum melle: uel ſi pus effluat. Flore oleaſtri condylomata illinunt & epinyctides. itẽ cũ farina or
deacea uenter. in rheumatiſmo cũ oleo: capitis doloribus. Cutẽ i capite ab oſſibus recedẽtẽ cau
liculi decocti: & cũ melle ipoſiti cõprimũt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. To
ſti aũt & cũ melle triti nomas repurgant. Carbunculos rumpunt. Olei naturam cauſaſq; abunde
diximus. Ad medicinã ex olei gñibus hæc pertinent. Vtiliſſimũ eſt omphacinum: proxime: ui-
ride. Præterea q̃ maxime recens: niſi cum uetuſtiſſimum quæritur: tenue: odoratum: quodq; nõ
mordeat: e diuerſo q̃ in cibos eligitur. Omphaciũ prodeſt gingiuis. Si contineatur in ore: colorẽ

dentiom custodit magis ꝙ aliud:sudores cohibet. Oenanthino idem est effectus: qui rosaceo.
Omni autem oleo mollitur corpus:uigorem & robur accipit. Stomacho contrarium. Auget
ulcerum incrementa.Fauces exasperat.Et uenena oīa cohibet:hebetatq;. Præcipue psimypthii:
& gypsi in aqua mulsa.Aut ficorum siccarum decoctum potum contra meconium.Ex aqua cō-
tra cantharidas:buprestin salamandras:pityocāpas.Per se potū:redditūq; uomitionibus. Cōtra
omnia supradicta laudatissimum:& lassitudinū:perfrictionūq; refectio est. Tormina calidū po
tum cyathis.vi.magisq; ruta simul decocta pellit.Itē uentris animalia.Soluit aluum heminæ mē
sura cum uino:& calida aqua potum:aut ptisanæ succo.Vulnenariis emplastris utile.Faciē pur-
gat.Bubus infusum per nares donec ructent:inflationem sedat. Vetus autem magis excalfacit
corpora:magisq; discutit sudores.Duritias magis diffundit.Lethargicis magis auxiliare & incli-
nato morbo.Oculorum claritati confert aliquid cum pari portione mellis acapni.Capitis dolo
ribus remedium est.Item ardoribus in febri cum aqua: & si uetusti non sit occasio: decoquitur:
ut uetustatem representet.Oleum cicinom bibitur ad purgationes uentris cum pari caldæ men
sura.Priuatim dicitur purgare præcordia.Prodest & articulorum morbis:duritiis omnibus uul
uis auribus:ambustis.Cum cinere uero muricum sedis inflammationibus:item psoræ.Colorem
cutis cōmendat:capillomq; fertili natura euocat.Semen ex quo fit:nulla animans attingit.Elly-
chnia ex uua fiunt claritatis præcipue.Ex oleo lumē obscurum propter nimiam pinguitudinē.
Folia igni sacro illinuntur ex aceto.Per se aotem recentia mammis & epiphoris.Eadem decocta
in uino inflammationibus cum polenta & croco.Per se autē triduo imposita faciē purgant.Ole
um amygdalinum purgat:mollit corpora:cutem erugat:nitorem commendat:uaros cum melle
tollit in facie.Prodest & auribus cum rosaceo:& melle:& mali punici germine decoctum. Ver-
miculosq; in his necat:& grauitatem auditus discutit:sonos incertos: & tinnitus : obiter capitis
dolores:& oculorum.Medetur furunculis:& a sole ustis cum cæra.Vlcera manantia:& furfures
cum uino expurgat:condylomata cum meliloto.Per se uero capiti illitū somnū allicit.Oleū lau
rinum utilius quo recentius:quoq; uiridius colore.Vis eius excalfactoria:& ideo paralyticis:spa
sticis:ischiadicis:suggillatis:capitis doloribus inueteratis distillatiōibus:auribus in calice punici
calfactum illinitur.Similis & myrthei olei ratio:astringit:indurat:medetur gingiuis:dentiū do-
lori:dysenteriæ:uuluæ exulceratæ:uesicis:ulceribus uetustis uel manantibus cū squamma æris
& cæra.Item eruptionibus:ambostionibus.Attritas sanat & furfures rhagadas:condylomata:ar
ticulos loxatos:odorem grauem corporis.Aduersatur cantharidi:buprestī:aliisq; malis medica-
mentis:quæ exulcerando nocent.Chamæmyrsinæ siue oxymyrsinæ eadem natura. Copressinū
oleum eosdem effectus habet quos myrteum:item citreum.E nuce uero ioglandiom:quod ca-
rinum appellauimus: alopeciis utile est:& tarditati aurium infusum.Itē capitis doloribus illitū.
Cæterum iners & graue sapore corpori. Enimuero si quid in nucleo putridi fuerit:totus mo-
dus deperit.Ex cnidio grano factum eandem uim habet quam cicinum.Ex lentisco factum uti
lissimum acopo est.Idēq; proficeret æque ut rosaceum:ni durius paulo itelligeretur.Vtūtur eo
& contra nimio sudores:papulasq; sudorum.Scabiem iumētorum efficacissime sanat. Balaninū
oleū repurgat uaros:furunculos:lentigines:gingiuas.Cypros qualis esset:& quemadmodū ex ea
fieret oleū:docuimus.Natura eius excalfacit:emollit neruos:Folia stomacho illinuntur:& uuluæ
concitatæ succus quoq; eo℞ apponitur.Folia recentia commanducata:olceribus in capite ma-
nantibus.Itē oris medentur collectionibus:condylomatis.Decoctum folio℞ ambustis:& luxa-
tis prodest.Ipsa ruffant capillum tusa:adiecto strutei mali succo.Flos capitis dolores sedat cum
aceto illitos.Idem combustus in cruda olla nomas sanat : & putrescentia ulcera per se uel cum
melle.Odor floris olet:qui somnum facit.Astringit gleucinum & refrigerat eadem ratione:qua
& oenanthinum.Balsaminum longe preciosissimuim omnium:ut in unguentis diximus:contra
omnes serpentes efficax.Oculorum claritati plurimum confert:caliginē discutit.Itē dyspnoeas:
collectiones omnes duritiasq; lenit.Sanguinem densari prohibet:Vlcera purgat:auribus:capitis
doloribus:tremulis:spasticis:ruptis perquam utile.Aduersatur aconito ex lacte potum. Febres
cum horrore uenientes perunctis leuiores facit.Vtendum tamen modice: quoniam adurit:au
getq; uitia non seruato temperamento.Malobathri quoq; naturam & genera exposuimus.Vri-
nam cit. Oculorum epiphoris uino expressum utilissime imponitur.Item frōtibus dormire uo
lentibus.Efficacius si & nares illinantur:aut si ex aqua bibatur.Oris halitus:& suauitatem com-
mendat linguæ subditum folium:sicut & uestium odorem interpositum.Hyoscyaminum emol
liendo utilius est:neruis inutile.Potum quidem cerebri motus facit. Therminū e lupinis emol-

sit proximum rosaceo effectum habens. Narcissinum dictum est cum suo flore. Rhaphaninum
phthiriases longa ualitudine contractas tollit. Scabritiasque cutis in facie emendat. Sesaminum
aurium dolores sanat:& ulcera quæ serpunt:& quæ cacoethe uocant ulcera. Lilinum:quod &
phyllinum & syrium uocauimus:renibus utilissimum est:sudoribusq; euocandis:uuluæ mollien
dæ:concoquendisq; intus. Seleucicũ neruis utile esse diximus. Sicut herbaceum quoq;:quod eu
gubini circa flaminiam uiam uendunt. Eleomeli:quod in syria ex ipsis oleis manare diximus:sa
pore melleo nõ sine nausea aluum emollit:bilem præcipue detrahit:duobus cyathis in hemina
aquæ datis:qui bibere torpescunt:excitanturq; crebro. Pugnatores certaturi ꝓsumunt ex eo cya
thum unum. Pissino oleo usus est passim ad quadrupedum scabiem. Est autem uitibus oleisque
proxima nobilitas palmis:inebriant recentes:capitis dolorem afferunt:minus siccæ. Nec quantũ
uidetur utiles stomacho:tussim exasperant:corpus augent. Succum decoctarum antiqui pro hy
dromelite dabant ægris ad uires recreandas:sitim sedandam:in quem usum præferebant thebai
cas. Sanguinem quoque excreantibus utiles:in cibo maxime. Illinuntur caryotæ stomacho:uesi
cæ:uentri:intestinis. Cum cotoneis & cæra & croco suggillata emendant. Nuclei palmarum cre
mati in fictili nouo cinere loto spodii uicem efficiunt:miscenturque collyriis:& calliblephara fa
ciunt addito nardo.

De myrobalano palma:& de palma elate. CA. V.

Palma quæ fert myrobalanum probatissima in ægypto. Ossa non habet reliquarum
modo in balanis. Aluum & menses sistit in uino austero:& uulnera conglutinat. Pal
ma elate siue spathe medicinæ confert germina:folia:corticem. Folia iponuntur præ
cordiis:stomacho:iocineri:ulceribusq;:quæ serpunt cicatrici repugnantia. psoras cor
tex eius tener cum resina & cæra sanat diebus. xx. Decoquitur & ad testium uitia. Capillum deni
grat suffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renum uitiis:& uesicæ:& præcordiorum. Capiti &
neruis inimicus. Vuluæ ac uentris fluxionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus
in uino albo. In uuluarum uitiis efficacissimus.

Medicīæ ex singuloꝝ geneꝝ flore:foliis:fructu:ramis:cortice:ligno:succo:radice:ciere. C. VI.

Proximæ uarietates generum medicinarumq;:quæ mala habent. Ex iis uerna acerba
stomacho inutilia sunt. Aluum uesicam circũagunt. Neruos lædũt cocta meliora. Co
tonea cocta suauiora. Cruda tamen duntaxat matura prosunt sanguinem excreanti
bus:ac dysentericis:cholericis:cœliacis. Nõ idem possunt decocta:quoniam amittũt
constringentem illam uim succi. Imponuntur & pectori in febris ardoribus:& tum decoquunt
in aqua cælesti:ad eadem quæ suprascripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decoctaue
cærati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos sanat:cocta in uino & illita cum cæra.
Alopeciis capillum reddunt. Quæ ex his cruda in melle condiuntur:aluum mouent. Mellis au
tem suauitati multum adiiciunt:stomachoq; id utilius faciũt. Quæ uero in melle condiuntur
cocta:quidam ad stomachi uitia trita cum rosaceo foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudo
rum lienibus:orthopnoicis:hydropicis prodest. Item mammis condylomatis:uaricibus. Flos &
uiridis & siccus iflammationibus oculorum:excreationibus sanguinis:mensibus mulierum. Fit
& succus ex iis mitis cum uino dulci tussis:utilis & cœliacis & iocineri. Decocto quoq; eorum so
uentur:si procidant uuluæ & interanea. Fit & oleum ex iis: quod melinum uocauimus quo
tiens non fuerint in humidis nata. ideo utilissima quæ ex sicilia ueniunt. Minus utilia struthia
quamuis cognata. Radix eorum circunscripta terra manu sinistra capitur:ita ut qui facit dicat
quæ capiat:& cuius causa. Sic adalligata strumis medetur. Melimela & reliqua dulcia stomachũ
& uentrem soluunt siticulosa:æstuosa:sed neruos non lædunt. Orbiculata sistunt aluum:& uo
mitiones:& urinas ciunt. Siluestria mala similia sunt uernis acerbis:aluumq; sistunt. Sane in hũc
usum immatura opus sunt. Citrea contra uenenum in uino bibuntur:uel ipsa uel semen. Faciũt
oris suauitatem decoctu eorum colluto:aut succo expresso Horum semen edendum præcipiũt
in malacia pregnantibus. Ipsa uero contra infirmitatem stomachi:& non nisi ex aceto facillime
manduntur. Punici mali nouem genera nunc iterare superuacuum. Ex iis dulcia:quæ apyrina
alio nomine appellauimus:stomacho inutilia habentur:inflationes pariunt:dentes:gingiuasque
lædunt. Quæ uero sapore proxima uinosa diximus:parum nucleum habentia:utiliora paulo in
telliguntur. Aluum sistunt & stomacho duntaxat pauca citraq; satietatem. Sed hæc minime dan
da q̄q̄ omnino nulla in febri nec carne acinorum utili nec succo. Cauẽtur æque uomitionibus:
ac bilem reiicientibus. Vuam in iis ac ne mustum quidem:sed protinus uinum aperuit natura.

Vtrunq; uero aſperiore cortice. Hic acerbus in magno uſu. Vulgus coria maxime perficere illo
nouit: ob id malicorium appellãt medici. Vrinã cieri eodẽ monſtrant: mixtaq; galla in aceto de-
cocto mobiles dentes ſtabilire. Experitur in grauidaꝝ malacia: & quoniã guſtatu moueat infan
tẽ. Diuiditur malũ: cæleſtiq; aqua madeſcit ternis fere diebus. Hæc bibitur frigida cœliacis: &
ſanguinẽ excreãtibus. Ex acerbo fit medicamẽtũ: quod ſtomatice uocatur: utiliſſimũ oris uitiis:
narium: aurium: oculorũ caligini: pterygiis: gẽitalibus: & iis quas nomas uocant: & quæ in ulceri
bus excreſcunt. Contra leporẽ marinũ. hoc modo acinis detracto cortice tuſis ſuccoq; decocto
ad tertias dein cum croci: & aluminis ſciſſi myrrhæ mellis attici ſelibris. Alii hoc modo faciunt.
Punica acida multa tũduntur. Succus in cacabo nouo coquitur mellis craſſitudine ad uirilita-
tis: & ſedis uitia: & omnia quæ lycio curantur: aures purulentas: epiphoras incipiẽtes rubras ma-
culas. In manibus rami puniceorum ſerpentes fugant. Cortice punici ex uino decocti & impoſiti
perniones ſanantur. Contuſum malũ ex tribus heminis uini decoctũ ad heminã: tormina & tine-
as pellit. Punicũ in olla noua operculo indito: in furno toſtum: & contritũ potũq; in uino ſiſtit
aluum: diſcutit tormina. Primus pomi huius partus florere incipiẽtis cytinus uocatur a græcis:
miræ obſeruationis multorum experimento. Si quis unum ex iis ſolutus uinculo omni cinctus
& calciatus: atq; etiam annuli decerpſerit duobus digitis pollice: & quarto ſiniſtræ manus: atque
ita luſtratis leui tactu oculis: mox in os additũ deuorauerit ne dente contingat: affirmatur nul-
lam oculorum imbecillitatẽ paſſurum eo anno. Iidem cytini ſiccati tritiq; carnes excreſcẽtes co
hibent. Gingiuis & dentibus medentur. Vel ſi mobiles ſint: decocto ſucco. Ipſa corpuſcula trita
ulceribus: quæ ſerpunt putreſcuntue: illiuuntur. Itẽ oculorum inflammationi: inteſtinorumq;:
& fere ad omnia quæ cortices malorum. Aduerſatur ſcorpionibus. Non eſt ſatis mirari curam
diligentiamq; priſcorum: qui omnia ſcrutati nihil intentatũ reliquere. In hoc ipſo cytino floſcu
li ſunt: antequã ſcilicet malũ ipſum prodeat: erumpẽtes: quos balauſtium uocari diximus. Hos
quoq; ergo experti inuenerunt ſcorpionibus aduerſari. Siſtunt potu menſes fœminarum: ſanãt
oris ulcera: tonſillas: uuam: ſanguinis excreationes: uentris: & ſtomachi ſolutiones: genitalia ulce-
ra: & quæcunq; in parte manãtia. Siccauere etiam ut ſic quoq; experirentur. Inueneruntq; tuſoꝝ
farina dyſentericos a morte reuocari. Aluum ſiſti. Quin & nucleos ipſos acinorum experiri non
piguit. Toſti tuſiq; ſtomachũ iuuant. Cibo aut potione inſperſi bibuntur ex aqua cæleſti ad ſiſtẽ
dam aluum. Radix decocta ſuccum emittit: qui tineas necat uictoriati põdere. Eadem diſcocta
in aqua: quas lycium præſtat utilitates. Eſt & ſilueſtre punicũ a ſimilitudine appellatum. Eius ra
dices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ ſomnos faciunt. Semine poto aquã: quæ ſub-
ierit cutẽ ſiccat. Mali punici corticis fumo culices fugantur.

De pyris: & eorum obſeruationibus: & de ficorum obſeruatione: & caprifico: & erineo: & alio-
rum generibus medicinæ. CA. VII.

PYroꝝ oĩum cibus etiam ualentibus oneroſus: ægris quoque uini modo negat̃. Deco
cta eadẽ mire ſalubria & grata: præcipue cruſtumina. Quæcunque uero cũ melle de-
cocta ſtomachũ adiuuãt. Fiunt cataplaſmata e pyris ad diſcutienda corpoꝝ uitia: &
decocto eoꝝ ad duritias utunt̃. Ipſa aduerſant̃ boletis atque fungis: pellũtque põde
re & pugnante ſucco. Pyꝝ ſilueſtre tardiſſime matureſcit. Cõcidit̃: ſuſpenſũque ſiccat̃ ad ſiſten-
dã aluũ: quod & decoctũ eius potũ præſtat. Decoquunt̃ & folia cũ pomo ad eoſdẽ uſus. Pyroꝝ
ligni cinis contra fungos etiamnũ efficacius proficit. Mala pyraque portatu iumentis mire gra-
uia ſunt uel pauca. Remedio aiunt eſſe: ſi prius edenda dentur aliqua: aut utique oſtendant̃. Fici
ſuccus lacteus aceti naturam habet. Itaq; coaguli mõ lac contrahit. Excipit̃ ante maturitatẽ põi:
& in umbra ſiccat̃ ad aperienda ulcera: cienda menſtrua appoſitus cũ luteo oui: aut potus cum
amylo. Podagris illinit̃. Cum farina fœnogræci & aceto. Pilos quoque detrahit: palpebrarũque
ſcabiem emẽdat. Itẽ lichenas & pſoras: aluũ ſoluit. Lactis ficulni natura aduerſatur crabronum:
ueſparumque & ſimilium uenenis: priuatim ſcorpionũ. Idem cũ axungia uerrucas tollit. Folia &
quæ nõ maturuere fici: ſtrumis illinuntur: oĩbuſque: quæ emollienda ſunt diſcutiendaue. Præ-
ſtant hæc & per ſe folia. Et alii uſus eorum tanquam infricando lichenæ & alopecis: & quæcũ-
que exulcerari opus ſit: & aduerſus canis morſus. Ramorum teneri cauliculi cuti imponũt̃. Iidẽ
cũ melle ulceribus: quæ cæria uocant̃: illinunt̃. Extrahunt infracta oſſa cũ papaueris foliis ſilue-
ſtris. Canum rabioſoꝝ morſus folio trito ex aceto reſtringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illi-
nuntur furũculis: muris aranei morſibus cum cæra. Cinis earum e foliis gangrenis: conſumẽdiſ-
que quæ excreſcũt. Fici maturæ urinam ciunt: aluũ ſoluunt: ſudorẽ mouent: papulaſque. Ob id

autumno insalubres:quoniā sudantia huius cibi opera corpora refrigescunt.Nec stomacho inu
tiles.Sed ad breue tēpus.Nec uoci cōtrariæ intelliguntur.Nouissimæ salubriores q̄ primæ.Me-
dicatæ uero nonnunquā iuuenū uires augent.Senibus meliorem ualitudinē faciunt: minusque
rugarum.Sitim sedant.Calorē refrigerant.Ob id non negandæ in febribus constrictis: quas ste
gnas uocāt.Siccæ fici stomachum lædūt.Gutturi & faucibus magnifice utiles.Natura iis excal-
faciendi.Sitim afferunt.Aluum molliunt.Rheumatismis eius & stomacho contrariæ.Vesicæ sp
utiles:& anhelatoribus:ac suspiriosis.Itē iocinerum:renū:lyenū uitiis.Corpus & uires adiuuant:
ob id ante athletæ hoc cibo pascebantur.Pythagoras exercitator primus ad carnes eos transtu-
lit.Recolligentibus se a longa ualitudine utilissimæ.Itē comitialibus & hydropicis.Omnibusq;
quæ maturanda aut discutienda sunt:imponūtur.Efficacius calce aut nitro admixto. At coctæ
cū hysopo pectus purgant:pituitam:tussim ueterē.Cum uino autē ad sedē:& tumorem maxilla
rum:& furunculos:panos:parotidas decoctæ illinuntur.Vtile & decocto eaꝝ fouere fœminas.
Decoctæ quoq; eædem cum fœnograeco utiles sunt pleureticis:& peripneumonicis. Cum ruta
coctæ torminibus prosūt:tibiarum ulceribus.Cum æris flore:& spasticis & pterygiis.Cum puni
co malo ambustis:pernionibus.Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cum absinthio & farina
hordeacea nitro addito.Aluum soluunt manducatæ.Scorpionum ictibus cum sale tritæ illinū-
tur.Carbunculos extrahunt in uino coctæ & impositæ.Carcinomati:si sine ulcere est:quam pin-
guissimā ficū iponi:pene singulare remediū est:itē phagedene.Cinis non ex alia arbore aciē pur
gat acrior:conglutinat:replet:astringit.Bibit̄ & ad discutiendū sanguinē concretum.Itē ꝑcussis:
præcipitatis.Conuulsis ruptis:cineris cyathis singulis aquæ & olei datur tetanicis:& spasticis.Itē
potus uel in fusus cœliacis dysentericis.Et si quis eo cū oleo perūgatur:excalfacit.Itē cū cæra:&
rosaceo subactus ambustis cicatricem tenuissimam obducit.Lusciosos ex oleo illitus emendat:
dentiumq; uitia crebro fricatu.Produnt etiam siquis inclinata arbore supino ore aliquē nodum
eius morsu abstulerit nullo uidente:atq; in aluta illigatum lycio e collo suspenderit: strumas &
parotidas discutit.Cortex tritus cū oleo uentris ulcera sanat.Crudæ grossi uerrucas:& thymos
nitro farinaq; additis tollūt.Spodiiq; uicē exhibet fruticū a radice exeūtiū cinis.Bis tostus adie-
cto psimmythio digeritur in pastillos ad ulcera oculoꝝ:& scabritiam.Caprificus etiamnū mul
to efficacior fico.Lactis minus habet.Surculo quoq; eius lac coagulatur in caseum. Exceptum
id coactumq; in duritiam:suauitatē carnibus affert.Fricatur diluto ex aceto.Miscet̄ exulcerato
riis medicamentis.Aluum soluit:uuluā cum amylo aperit.Pota menses cit cum luteo oui. Poda
gris cum farina fœnograeci illinit̄.Lepras:psoras:lichenas:lentigines expurgat.Itē uenenatorum
ictus:& canis morsus.Dentiū quoq; dolori hic succus appositus in lana prodest:aut in cauis eo-
rū additus.Cauliculi & folia admixto eruo cōtra marinoꝝ uenena ꝓsunt.Adiiciunt & uinum.
Bubulas carnes additi caules magno lignoꝝ cōpēdio percoquūt.Grossi illitæ strumas:& oīum
collectionē emolliunt & discutiunt:aliq̄tenus & folia.Quæ mollissima sunt ex iis cū aceto ulce
ra manantia:& epinyctidas:& furfures sanant.Cum melle itē & foliis cæria sanaut:& canis mor-
sus.Recentes cū uino phagedenas.Cū papaueris foliis ossa extrahūt.Grossi caprifici inflāmatio
nes discutiunt suffitu.Resistunt & sanguini taurino poto:& psimmythio & lacti coagulato po-
tæ.Itē aqua decoctæ atq; illitæ parotidas sanāt.Cauliculi aut grossi eius q̄ minutissimæ ad scor-
pionū ictus e uino bibunt̄.Lac quoq; instillat̄ plagæ:& folia iponuntur.Itē aduersus muremara
neum.Cauliculoꝝ cinis uuam faucium sedat.Arboris ipsius cinis ex melle:rhagadia.Radix de-
feruefacta in uino dentium dolores.Hyberna caprificus in aceto cocta & trita impetigines tol-
lit.Illinunt̄ ramenta rami sine cortice q̄ minutissima ad scobis modum.Caprifico quoq; medici
næ unius miraculum additur.Corticem eius impubescentē puer impubis si defracto ramo de-
trahat dentibus medullā ipsam adalligatam ante solis ortum prohibere strumas.Caprificus tau
ros quālibet feroces collo eoꝝ circundata in tantum mirabili natura compescit:ut immobiles uel rabidā
præstet.Herba quoq; quam græci erineon uocant:reddenda in hoc loco propter gentilitatem. naturam
Palmo alta est cauliculis quinis fere ocimi similitudine:flos candidus:semen nigrum:paruum:
tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur.Manat lacte multo & dulci.Herba perq̄
utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis.Pruni folia tonsillis:gingiuis:
uuæ prosunt in uino decocta:& subinde ore colluto.Ipsa pruna aluum molliunt: stomacho ue-
ro utilissima:sed breui momento.Vtiliora persica:succusq; eorum etiamnum in uino aut in ace
to expressus.Nec est alius eis pomis innocentior cibus.Nusquam minus odoris. Succi plus:qui
tamen sitim stimulet.Folia eius trita illita hemorrhoiam sistunt.Nuclei persicorum cum aceto

& oleo:capitis doloribus illinuntur.Silueſtrium quidem prunorum baccæ:uel e radice cortex in uino auſtero ſi decoquantur ita:ut trient ex hemina ſuperſit:aluum & tormina ſiſtũt.Satis ẽ ſingulis cyathos decocti ſumi:Et in iis & ſatiuis prunis eſt limus arborum: quem græci lichen appellant:rhagadis & condylomatis mire utilis.Mora in ægypto & cypro ſui generis(ut dixſus) largo ſucco abundant.Summo cortice deſquammato altiore plaga ſicca mirabili natura.Succus aduerſatur ueneni ſerpẽtium.Prodeſt dyſentericis.Diſcutit panos omneſq; collectiones. Vulnera conglutinat:capitis dolores ſedat:item aurium.Splenicis bibitur.Illinitur & contra perfrictiones.Celerrime teredinẽ ſentit.Nec apud nos ſucco uſus minor.Aduerſatur aconito:& araneis in uino potũ.Aluum ſoluit.Pituitaſq; ac tineas & ſimilia uentris animalia extrahit.Hoc idem præſtat & cortex tritus.Folia tingunt capillum cum fici nigræ & uitis cortice ſimul coctis in aqua cæleſti.Pomi ipſius ſuccus aluum ſoluit protinus.Ipſa poma ad præſens ſtomacho utilia:refrigerant:ſitim faciunt.Si non ſuperueniat alius cibus:intumeſcũt. Ex immaturis ſuccus: ſiſtit aluũ: ueluti animalis alicuius in hac arbore obſeruandis miraculis:quæ in natura eius diximus.Fit ex pomo panchreſtos ſtomatice :eadem arteriace appellata hoc modo.Sextarii tres ſucci e pomo leui uapore ad craſſitudinem mellis rediguntur.Poſt additur omphacii aridi pondo duodecim: aut myrrhæ undecim:croci.xi.Sed hæc ſimul mixta uel trita miſcentur decocto.Neque eſt aliud oris:arteriæ:uuæ:ſtomachi iucundius remedium.Fit & ex alio modo.Succi ſextarii duo mellis attici decoquuntur ut ſupra diximus.Mira ſunt præterea:quæ produnt.Mora germinatione prius q̃ in folia exeant:ſiniſtra decerpi iubentur fututa poma:rhicinos græci uocant. Hi terram ſi non attigere:ſanguinẽ ſiſtunt adalligati:ſiue ex uulnere fluat:ſiue ore:ſiue naribus:ſiue hemorrhoidis.Ad hoc ſeruãtur repoſiti.Idem præſtare & ramus dicitur:luna plena defractus:incipiẽs fructum habere. Si terram nõ attigerit priuatim mulieribus alligatus lacerto contra abundãtiã menſium.Hoc & quocũq; tẽpore ab ipſis decerptum ita: ut terram non attingat:adalligatumq; exiſtimãt præſtare. Folia mori trita:aut arida decocta:ſerpentium ictus imponunt. Ad idemq; potu proficit.Scorpionibus aduerſatur e radice corticis ſuccus ex uino aut poſca potus.Reddẽda eſt antiquorum compoſitio.Succum expreſſum pomi maturi imaturiq; mixtum coquebant ĩ uaſe æreo ad mellis craſſitudinẽ.Aliqui mirrha adiecta:& cupreſſo præduratum uas ſole torrebant:permiſcẽtes ſpatha ter die.Hæc erat ſtomatice:quæ & uulnera ad cicatricem perducebat. alia ratio:ſuccum ſiccato exprimebant pomo multum ſapori obſoniorum conferente.In medicina uero contra nomas:& pectoris pituitas:& ubicunq; opus eſſet aſtringi uiſcera.Dentes quoq; colluebant eo.Tertiũ genus ſucci foliis & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda.Imponuntur & per ſe folia.Radix per meſſes incisa ſuccum aptiſſimum dentiũ dolori collectionibuſq; & ſuppurationibus habet.Aluum purgat.Folia mori in urina madefacta pilum corii detrahunt.Ceraſia aluum molliunt:ſtomacho inutilia.Eadem ſiccata aluum ſiſtunt. Vrinam ciunt.Inuenio apud auctores ſi quis matutino roſcida deuoret cum ſuis nucleis : in tantum leuari aluũ: ut pedes morbo liberentur.Meſpila exceptis ſetaniis:quæ malo propriorem uim habẽt:reliqua aſtringunt ſtomachum:ſiſtuntq; aluum.Item ſorba ſicca.Nam & recentia ſtomacho & aluo citæ proſunt.

> Põdus ſextarioꝝ duorũ aut myrrhæ ſextarii unius croci unius

De pineis & amygdalis:& nuce auellana: & de nuce iuglande:& de piſtaciis:& caſtaneis: & filigs:& cornu:& unedone:& lauro. CA. VIII.

NVces pineæ:quæ reſinã habent contuſæ leuiter additis in ſingulis ſextariis aquæ ad dimidium decoctæ ſanguinis excreationi medentur:ita ut cyathi bini bibantur ex eo.Cortex e pino in uino decoctus contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ ſitim ſedant:& achrimoniã ſtomachi: roſioneſque:& contrarios humores conſiſtentes ibi: & infirmitatem uirilium roborant:rẽibus: & ueſicæ utiles.Fauces uidẽtur exaſperare & tuſſim. Bilem pellunt poti ex aqua:aut uino:aut paſſo:aut balanorum decocto.Miſcetur iis contra uehementiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemen & ſuccus portulacæ.Item ad ueſicæ ulcera & renũ:quoniam & urinam cient. Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit: coloremque hylariorem facit.Nuces ipſæ ſomnum faciunt & auiditatem. Vrinam & menſes ciunt.Capitis dolori illinuntur:maximeque in febri:ſi ab ebrietate in aceto & roſaceo ex aquæ ſextario:& ſanguinem ſiſtunt.Cũ amylo & menta lethargicis comitialibuſque proſunt.Capite peruncto epinyctidas ſanant e uino uetere ulcera putreſcentia:Canum morſus cum melle.Et furfures ex facie ante potu præparata.Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ.Et ſæpe ex eligmate cũ reſina terebinthina.Calculoſis & difficili urinæ in paſſo:& ad purgandam cutẽ in aqua

mulsa tritæ sunt efficaces. Prosunt eligmate:iocineri:tussi:& colo:cum elelisphaco modice addito.In melle sumitur nucis auellanæ magnitudine.Aiunt quoq; quinis fere præsumptis ebrietatem non sentire potores.Vulpesq; si ederint eas nec contingat e uicino aquam lambere:mori. uel ebrieta
Minus ualent in remediis dulces:& eæ tñ purgant:& urinam ciunt.Recentes stomachum iplēt. tis nō sen
Nucibus græcis cum absinthii semie ex aceto sumptis morbus regius sanari dicitur. Item illitis tiri puto
per se uitia sedis.Et priuatim condylomata.Item tussi & sanguinis reiectioni prodest.Nuces iuglandes græci a capitis grauedine appellauere. res Etenim arbo ꝗ ipsarum foliorumq; uires in cerebrum penetrant.Hocq; minore momento:sed in cibis nuclei faciunt.Sunt autem recentes iucundiores.Siccæ noxiores: & stomacho inutiles:difficiles concoctu:dolorem capitis inferentes: Tussientibus inimicæ:& uomituris ieiunis aptæ:tenasmo solo:trahūt enim pituitā.Eædem præsumptæ uenena hebetant.Item anginā cum ruta & oleo.Item aduersantur cepis: leniuntq; earū saporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo.Itē ruta māmis & luxatis.Cū cepa autem & sale & melle canis hominisq; morsui.Putamie nucis iuglandis dens cauus inurit. Putamē combustum tritumq; in oleo aut uino infantium capiti e perunctо nutrit capillum:& ad alopecias eo sic utuntur.Quo plures quis nuces ederit:hoc facilius tineas pellit. Et quæ per ueteres sunt nuces gangrenis & carbunculis medent.Itē suggillatis. Cortex iuglandium lichenū uitio:& dysentericis prodest.Folia trita cum aceto auriū dolori.In sanctuariis Mithridatis maximi regis deuicti.Cn.Pompeius inuenit in peculiari cōmētario ipsius manu compositionē antidoti e duabus nucibus siccis.Item ficis totidem:& rutæ foliis uigiti simul tritis:addito salis grano:& qui hoc ieiunus sumat:nullum uenenum nociturum illo die. Contra rabiosi quoq; canis morsus nuclei a ieiuno homine cōmanducati illitiq; præsenti remedio esse dicūtur.Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt:& inflationem stomachi & pinguedini corporis conferunt pluſq; fit uerisimile.Tostæ & distillationi medentur.Tussi quoq; ueteri tritæ: & in aqua mulsa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis.Alii e passo bibunt.Pistacia eosdem usus & effectus hñt:quos pinei nuclei:præterque ad serpentium ictus:siue edantur:siue bibātur. Castaneæ uehementer sistunt stomachi & uentris fluctiones.Aluum ciunt.Sanguinē excreantibus prosunt:Carnes alūt. Siliquæ recētes stomacho inutiles.Aluum soluunt.Eædem siccatæ sistūt: stomachoq; utiliores fiunt.Vrinam ciunt.Syriacas in dolore stomachi ternas in aquæ sextariis decoqunt. Quidā ad dimidium:eumq; succum bibunt.Sudor uirgæ corni arboris lamina ferrea candente exceptus: non contingente ligno illitaque inde ferrugo incipiētes lichenas sanat.Arbustus siue unedo fructum fert difficilem concoctioni:& stomacho inutilem.Laurus excalfactoriam naturam habet: & foliis:& cortice:& baccis.Itaq; decoctum ex iis maxime e foliis prodesse uuluis & uesicis conuenit.Illita uero uesparum crabronumq; & apum.Item serpentium uenenis resistunt:maxime sepis dypsadis & uiperæ.Prosunt & mensibus fœminarum cum oleo cocta.Cum polenta autem: quæ tenera sunt trita inflationes oculorum cum ruta:testium cum rosaceo:capitis dolores:aut
cum irino.Quin manducata atq; deuorata per triduum terna:liberant a tussi.Eadem a suspiriis uel uino
trita cum melle.Cortex radicis cauendus grauidis.Ipsa radix calculos rumpit: iocineri prodest: tribus obolis in uino odorato pota.Folia pota uomitiones mouent.Baccæ menses trahūt appositæ tritæ uel potæ.Tussim ueterem & ortopnoeam sanāt binæ detracto cortice in uino potæ. Si & febris fit:ex aqua:aut eligmate ex aqua mulsa:aut ex passo decoctæ.Prosunt & phthisicis eodem modo:& omnibus thoracis rheumatismis:Nam & excoquunt pituitam:& extrahunt.Aduersus scorpiones quaternæ ex uino bibuntur.Epinyctidas ex oleo illitæ & lētigines. Et ulcera manantia:& ulcera oris:& furfures.Cutis pruriginem succus baccarum emendat & phthiriasim. Aurium dolori:& grauitati instillatur cum uino uetere & rosaceo.Perunctos eo fugiunt uenenata omnia.Prodest & contra uenenatorum ictus potus.Maxime autem eius laurus: quæ tenuiora habet folia.Baccæ cum uino serpentibus & scorpionibus & araneis resistunt.Ex oleo & aceto illinuntur:& lyeni & iocineri.Gangrenis cum melle:& in fatigatione etiam aut perfrictione succo eo perungi nitro adiecto prodest.Sunt qui celeritati partus multum conferre putent radice acetabuli mensura pota in aqua.Efficacius recentem ꝗ̄ aridam.Quidam aduersus scorpionum ictus decem baccas dari iubent potui.Item & in remedio uuæ iacentis quadrantem pondo baccarum foliorumue decoqui in aquæ sextariis tribus ad tertias:eamque calidam gargarissare: & in capitis dolore impari numero baccas cum oleo conterere:& calfacere.Laurus delphicæ folia trita olfactaque subinde pestilentiæ contagia prohibent: tanto magis si & urantur. Oleum ex delphica ad cærata:acopumque:ad perfrictiones:discutiēdos neruos:laxandos lateris dolores:

febresq; frigidas utile est. Item ad aurium dolorem: in mali punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibent garganssatione: pota alui dolores: intestinorumque. Tenerrima ex iis trita in uino papulas pruritusque illita noctibus. Proxime ualent cætera lauri genera. Laurus alexandrina siue idæa partus celeres facit radice pota trium denariorum pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit: mensesque eodem mõ pota. Daphnoides siue iis nominibus: quæ diximus siluestris laurus ꝓdest: aluũ soluit: recenti folio uel arido drachmis tribus cum sale & hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: stomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæue purgationis causa summuntur.

De myrto satiua: & myrtidano: & de myrto siluestri. CA. IX.

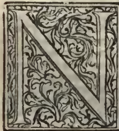
Myrtus satiua candida minus utilis est medicinæ q̃ nigra. Semen eius medet̃ sanguinẽ excreantibus. Item contra fungos in uino potum. Odorem oris commendat uel pridie commanducatum. Item apud Menandrum synaristusin hoc edunt. Datur & dysentericis denarii pondere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis sanat cum uino subferuefactum. imponitur lippitudini cum polenta: Et cardiacis in mamma sinistra. Et contra scorpionis ictus in mero: & ad uesicæ uitia capitis dolores: & ægylopas: ante q̃ suppurent. item tumoribus. Exemptisq; nucleis in uino uetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus seminis aluũ sistit. Vrinas cit. Ad eruptiones pustularũ pituitæq; cũ cærato illinitur: & contra phalangia capillũ denigrat. Lenius succo oleũ est ex eadẽ myrto & uinũ: quo nunq̃ inebriatur. Inueteratũq; sistit aluũ: & stomachũ: tormina sanat: fastigium abigit. Foliorũ arentiũ farina sudores cohibet inspersa: uel in febri. Vtilis & cœliacis: & procidẽtiæ uuluarũ sedis uitiis: ulceribus manãtibus: igni sacro fotu: capillis fluẽtibus: furfuribus. itẽ aliis eruptionibus: ambustis. Addit̃ quoq; in medicamẽto: qđ liparas uocãt: eadẽ de cã: qua oleum ex iis efficacissimũ ad ea: quæ in húo re sunt: tanq̃ i ore & uulua. Folia ipsa fungis aduersant̃ trita ex uino: cũ cæra uero articularibus morbis & collectionibus. Eadẽ in uino decocta dysentericis & hydropicis potui dant̃. Siccant̃ i farina quæ inspergitur ulceribus: aut hemorrhoiæ. Purgant & lẽtigines: pterygia & paronychia: & epinyctidas: cõdylomata: testes: tetra ulcera. item ambusta cũ cærato. Ad aures purulẽtas & foliis crematis utunt̃ & succo decocto. Cõburunt̃ & in antidota. Itẽ cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno: dein triti ex uino: & ambustis foliorũ cinis medet̃: inguen ne intumescat ex ulcere: satis est surculũ tm̃ myrti habere secũ: nec ferro nec terra cõtactum. Myrti danũ diximus qũo fiet. Vuluæ prodest appositũ fotu: & illitu. Multo efficacius & cortice: & folio: & semine. Exprimit̃ & foliis succus mollissimis in pila tusis adfuso paulatĩ uino austero. Alias aqua cælesti: atq; ẽt expresso utunt̃ ad oris sedisque ulcera uuluæ: & uentris. Capillorũ nigritiã: malarũ perfusiones: purgationes lẽtiginũ: & ubi cõstringẽdũ aliqd est. Myrtus siluestris: siue oxymyrsine: siue chamæmyrsine baccis rubẽtibus: & breuitate a satiua distat. Radix eius in honore est: decocta uino ad renũ dolores pota. Et difficili urinæ: præcipueque crassæ & grauiter olenti. Morbo regio: & uuluarum purgationi trita cũ uino. Cauliculi quoque incipiẽtes asparagorũ mõ in cibo sumpti: & i cinere cocti. Semẽ cum uino potũ aut oleo aut aceto calculos frangit. itẽ in aceto & rosaceo tritum capitis dolores sedat: & potum morbum regium. Castor oxymyrsinem myrti foliis acutis: ex qua fiunt ruri scopæ: ruscum uocauit: ad eosdem usus. Et hactenus habẽt se medicinæ urbanarum arborum. Transeamus ad siluestres.

uel Menandri

uel alephas

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIIII. PROOEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus. CA. I.

Ne siluæ quidem horridiorque naturæ facies medicinis carent: sacra illa parente rerũ oĩum nusq̃ non remedia disponente homini: ut medicina fieret eriã solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiæ atq; cõcordiæ miraculis occursantibus. Quercus & olea tã pertinaci odio dissident: ut altera in alterius scrobe depactæ moriant̃. Quercus uero & iuxta nucẽ iuglandẽ. Pernicialia & brassicæ cũ uite odia. Ipsũq; olus quo uitis fugatur aduersum cyclamino & origano arescit. Quĩ & annosas iã & quæ sternant̃ arbores: difficilius cædi: ac celerius inarescere tradũt: si prius manu q̃ ferro attigant̃. Pomorũ onera a iumẽtis statim sentiri: ac nisi prius osdantur iis: q̃uis pauca portent: suda-

uel marcescere

re illico. Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo: cæteris uero iumentis p̄sentaneo ueneno. Qua de causa id animal Libero patri assignatur: cui & ferula. Surdis etiã res funt fuscuiq; sunt uenena: ac minimis quoq;. Phylira coci: & poline nimium salem cibis eximunt. Prædulcium fastidiũ sal temperat. Nitrosæ: aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur: ut itra duas horas bibi possint. Qua de causa & in saccos uinarios additur polenta. Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ nostratis concordia ualentiũ. Pix oleo extrahitur: quando utrũq; pinguis naturæ est. Oleum solum calci miscetur quando utrũq; aquas odit. Gũmi aceto facilius eluitur. Atramentum aqua. Innumera præterea alia: quæ suis locis dicẽtur assidue. Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo: inuentu facilia ac sine ipendio: ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum & ingenioꝝ capturæ officinas inuenere istas: in quibus sua cuiq; homini uenalis ꝓmittitur uita. Statim cõpositiones: & mixturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atq; india in medio æstimantur. Vlcerīq; paruo medicina a rubro mari importatur: cum remedia uera quottidie pauperrimus quisq; cœnet. Nam si ex horto aut petatur herba: uel frutex quæratur: nulla artium uilior fiat. Ita est profecto: magnitudo populi romani pdidit ritus: uincẽdoq; uicti sumus. Paremus externis: & una artium imperatoribus quoq; imperat. Verum de his alias plura.

uel Cũ his aceto facilius eluitur atramẽtũ.

Lotos. CA. II.

LOton herbam: itemq; ægyptiam eodem nomine: alias & syrticam arborem: diximus suis locis: hæc lotos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in uino prosunt dysentericis: menstruis: uertigini: comitialibus. Cohibent & capillum. Mirum his ramentis nihil esse amarius: fructuque dulcius. Fit & e scobe eius medicamentum: ex aqua myrti decocta subacta & diuisa in pastillos: dysentericis utilissimum pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. CA. III.

GLans intrita duritias: quas cacoethe uocant cũ salsa axungia sanat: uehemẽtioresq; lichenas. In oĩbus cortex ipse: corticiq; tunica subiecta. Hæc decocta iuuat cœliacos. Dysentericis ẽt illinitur: uel ipsa glans. Eademq; resistit serpentium ictibus: rheumatismis: suppurationibus. Folia & baccæ uel cortex uel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uaccino serpẽtis plagæ. Datur ex uino dysentericis.

uel iliacos

De cocco ilicis & galla: & uisco: pilulis: glande: & de cerri radice & subere. CA. IIII.

CAdem & ilici uis: coccum uulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua: & oculis suffusis sanguine instillatur. Est autem genus ex eo in attica fere & asia nascens: celerrime in uermiculum se mutans: quod ideo scolecion uocant: improbãtque. Pricipalia eius genera diximus. Nec pauciora genera gallæ fecimus: solidam: perforatam. Item albam: nigrã: maiorẽ: minorẽ. Vis omnium similis. Optima comagena. Excrescentia in corpore tollit. Prosunt gingiuis: uuæ: oris exulcerationi. Crematæ & in uino extinctæ cœliacis. Dysentericis illinuntur. Paronychiis ex melle: & unguibus scabris: pterygiis: ulceribus manantibus: condylomatis: uulneribus: quæ phagedenica uocantur. In uino autem decoctæ auribus instillantur: oculis illinuntur. Aduersus eruptiones: & panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat. Item intertrigines: & ambusta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenem consumunt. Eædem crematæ: & aceto salso extinctæ menses sistunt: uuluasq; procidentes fotu. Omnes capillos denigrant. Viscum e robore præcipuum diximus haberi: & quo conficeretur modo. Quidam in aqua contusum decoquunt: donec nihil innatet. Quidam commanducantes acini expuunt cortices. Optimum est: quod sine cortice est: quodq; leuissimum: extra fuluum: intus porraceum: quo nihil est glutinosius: emollit: discutit: humore siccat. Strumas cũ resina & cæra: panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adiiciunt pari pondere singulorum: eoq; modo & ad uulnera utuntur. Vnguium scabricias expolit: si septenis diebus soluantur: nitroq; colluantur. Quidam ad religionem efficacius fieri putãt prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attigerit comitialibus mederi. Conceptum fœminarum adiuuare: si omnino secum habeant. Vlcera cõmanducatu impositũq; efficacissime sanari. Roboris pilulæ ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cerri folia & cortex & glans siccat collectiones: suppurationesq;: fluitiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctũ eius fotu. Cui & insidere expedit siccandis astringendisue partibus. Radix cerri aduersatur scorpionibus. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluẽtem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupresso:& cedro magna:& de cedride:galbano. CA. V.

Agi folia manducantur in gingiuarum labiorumq; uitiis. Calculis glandis fagineæ cinis illinitur. Itẽ cum melle alopeciis. Cupressi folia trita serpentiũ ictibus ĩponuntur: & capiti cũ polenta si a sole doleat. Item ramici. Qua de causa & bibuntur. Testium quoq; tumori cum cærato illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis:& e uino amineo subacta: pedum ac neruoꝝ dolores sedant. Pilulæ aduersus serpẽtium ictus bibuntur. Aut si eiiciatur sanguis:collectionibus illinuntur. Ramici quoq; teneræ tusæ cum axungia & lomento prosunt. Bibuntur ex eadem causa. Parotidi & strumæ cum farina ĩponunt̃. Exprimitur succus tusis cũ semine:qui mixto oleo caliginem oculoꝝ aufert. Itẽ uictoriati pondere in uino potus illitusq; cũ fico sicca pingui exemptis granis uitia testiũ sanat. Tumores discutit:& cũ fermento strumas. Radix cũ foliis trita potaq; uesicæ & stranguriæ medetur:& contra phalangia. Ramẽta pota menses ciunt. Scorpionũ ictibus aduersantur. Cedrus magna quã cedrelaten uocant:dat picem:quæ cedria uocatur:dẽtium doloribus utilissimã. Frangit enim eos:& extrahit:dolores sedat. Succus ex ea quomodo fieret diximus. Magni ad lumina usus:ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta conseruat. Viuentia corrumpit mira differentia:cũ uitam auferat spirantibus:defunctisq; pro uita sit. Vestes quoq; corrũpit:& animalia necat. Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio utendũ:neq; in cruditatibus:quod suasere aliqui. Gustu dentes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim:uel grauitati aut uermibus aurium instillare. Portentum est quod tradunt:abortiuũ fieri ĩuenere ante ꝑfusa uirilitate. Phthiriases perungere eo non dubitauerim:itemq; prurigines. Suadent & contra uenenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephantia:si illinant̃ & ulcera sordida & excrescẽtia in iis. Auctores quidã & oculorum albugines:caliginesq; inunxere eo. Et cõtra pulmonis ulcera cyathum eius sorbere iusserunt. Itẽ aduersus tineas. Fit & ex ea oleum:quod pisseleon uocãt:uehemẽtioris ad omnia eadẽ usus. Cedri scobe serpẽtes fugari certũ est. Item baccis tritis cum oleo si qui perungantur. Cedrides hoc est fructus cedri tussim sanant: urinam ciunt: aluũ sistũt:utiles ruptis:conuulsis:spasticis:stranguriæ uuluis admoti. Contra lepores marinos eadẽ: quæ collectionibus supra inflammationibusque. De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur:sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim ueterem:suspiria: rupta conuulsa. Imponitur ischiadicis:lateris doloribus:panis:furunculis:corpori ab ossibus recedenti. Strumis: articulorum nodis:dentium quoq; doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subuenit:& uuluæ in strangulatu:& stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit apposita uel suffitu. Item ramis hellebori circũlitum atque subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medetur:& a scorpione percussis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyatho:uuluasque conuersas corrigit. In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur & uenenis maxime toxicis cum myrrha & uino. Serpentes oleo & spondylio mixto tactu necat. nocere urinæ existimatur.

De ammoniaco & styrace:& spondylio:& sphagno:& terebintho:& chamæpite:& pityusa: & resinis:& picea:& lentisco. CA. VI.

Imilis ãmoniaci natura atq; lachrymæ ꝓbandæ:ut diximus mollit:calfacit:discutit: dissoluit. Claritati uisus in collyriis cõuenit. Pruritum:cicatrices:albugines oculoꝝ tollit. Dentiũ dolores sedat:efficacius accensum. Prodest dispnoicis:pleureticis: pulmonibus:uesicis:urinæ cruentæ:lyeni:ischiadicis potum. Sic & aluũ soluit. Articulis & podagræ cum pari põdere picis: aut cæræ & rosaceo coctum. Maturat panos:extrahit clauos cũ melle. Sic & duritias emollit. Lyeni cũ aceto & cæra cypria uel rosaceo efficacissime ĩponitur: Lassitudines perungi cum aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et styracis naturam in peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus:maxime pinguis:purus:albicãtibus fragmẽtis. Medet̃ tussi:facibus:pectoris uitiis:uuluæ præclusæ:duricieue laboranti. Cit menses potu: appositusq;:aluum mollit. Inuenio potu modico tristiciam animi resolui:largiore contrahi. Sonitus aurium emẽdat ĩfusu:strumas illitu neruorũque nodos. Aduersat̃ uenenis:quæ frigore nocent:ideo & cicutæ. Spondylion una demonstratũ. Infunditur capitibus phreneticoꝝ:& lethargicorum. Item capitis doloribus longis. Cũ uetere oleo bibitur & in iocinerum uitiis:morbo regio:comitialibus:orthopnoicis:uuluarum strangulatione:quibus & suffitu ꝓdest. Aluũ mollit. Illinitur ulceribus serpentibus cũ ruta. Flos auribus purulentis efficaciter ĩfunditur. Sed succus

cum exprimitur:integendus est:quoniam mire appetitur a muscis & similibus.Radix de rasa & in fistulas coniecta callum earum derodit.Auribus quoq; instillatur cũ succo.Datur & ipsa con tra morbum regium & in iocineris uitio : & uuluarum.Capillos crispos facit peruncto capite. Sphagnos siue sphacos siue bryon:& in gallia ut indicauimus nascitur uuluis insidentium utilis. Item genibus & feminum tumoribus mixtus nasturtio & aqua salsa tritus.Cum uino aut resina succus potus urinam pellit celerrime.Hydropicos inanit cum uino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur.Decoctum eorum stomachum firmat. Se men in capitis dolore bibitur in uino:& contra difficultatem urinæ. Ventrẽ leniter emollit.Ve nerem excitat.Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentium dolori prosunt.Cinis cor ticum intertrigini & ambustis.Potus aluum sistit.Vrinam mouet.Suffitu uuluas corrigit.Piceæ folia priuatim & iocineri utilia sunt drachmæ põdere in aqua mulsa pota. Siluas eas duntaxat: quæ picis resinæ quæ gratia raduntur:utilissimas esse phthisicis : aut qui longa ægritudine non recolligunt uires:satis constat.Et illum cæli aera plus ita q̃ nauigationem ægyptiam proficere: plus q̃ lactis herbidos p mõtiũ æstiua potus.Chamæpitis latine a iuga appellatur : diciturq; pp abortus ab aliis thus terræ.Cubitalibus ramis:flore pinus & odore.Altera leuior & icutuæ simi lis.Tertia eodem odore:& ideo nomine quoq;:paruula coliculo crassitudine digitali:foliis sca bris:exilibus:albis:in petris nascens.Omnes herbæ:sed propter cognationem nominis nõ diffe rendæ.Prosunt aduersus scorpionum ictus.Item iocineri illitæ cum palmis:aut cotoneis.Reni bus & uesicæ decoctum earum cum farina hordeacea.Morbo quoq; regio:& urinæ difficultati bus ex aqua decoctæ bibunt.Nouissima contra serpentes ualet cũ melle.Sic & apposita uuluas purgat.Sanguinẽ densatum extrahit pota.Sudores facit perunctis ea.Peculiariter renibus utilis est.Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cum fico aluum trahentes.Lumborum quoq; dolorem ui ctoriati pondere in uino finit:& tussim recentem.Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eiicere protinus dicitur.Cum honore & pityusa simili de causa dicetur:quam quidam in titymalli ge nere numerant.Frutex est similis piceæ:flore paruo purpureo.Bilem & pituitam per aluũ detra hit:radix decocti hemina aut seminis ligula i balanis.Folia in aceto decocta:furfures cutis emẽ dant.Mãmas quoq; mixto rutæ decocto:& tormina:& serpentium ictus:& in rotum collectio nes incipientes.Resinam e supradictis arboribus gigni docuimus:& genera eius : & nationes in ratione uini:ac postea in arboribus.Cuius sũmæ spẽs duæ:sicca & liquida.Siccaq;quæ in pinu & picea fit.Liquida e terebintho:larice:lentisco:cupresso.Nam & eæ ferunt in asia & syria.Fallun tur qui eandem putant esse e picea atq; larice.Picea enim pinguem & turis modo succosam fun dit.Larix gracilem ac mellei liquoris uirus redolentem.Medici liquida raro utuntur & in ouo fere:Larice propter tussim ulceraq; uiscerum.Nec pinea magnopere in usu.Cæteris non nisi co ctis.Et coquendi genera satis demonstrauimus.In arborum differẽtia placet terebinthina odo ratissima:atq; leuissima nationum cypria & syriaca utraq; mellis attici colore.Sed cypria carno sior:sicciorq;.In sicco genere quærũt ut sit candida:pura:perlucida.In omni autem ut montana potiusq; campestris.Item aquilonia potius q̃ ab alio uento.Resoluitur resina ad uulnerum usus: & malagmata oleo in potiones amygdalis amaris.Natura in medendo contrahere uulnera: pur gare:discutere:collectiones:item pectoris uitia.Terebinthina illinitur:& eadem callida mẽbro rum doloribus spasticisq; illinitur in sole:totisq; corporibus.Mãgonum maxime cura ad gracili tatem emendandam:spatiis ita laxantium cutem per singula membra:capacioraq; ciborum faci enda corpora.Proximum locum optinet e lentisco.Inest ei uis astringendi.Mouet & ante cæte ras urinam.Reliquæ uentrem emolliunt.Cruda concoquunt. Tussim ueterem sedant. Vuluæ onera extrahũt etiam suffitæ.Priuatim aduersantur uisco.Panos & similia cum seuo taurino & melle sanãt.Palpebras lentiscina cõmodatissime replicat.Fractis quoq; utilissima:& auribus pu rulentis:item in pruritu genitalium.Pinea capitis uulneribus optime medetur.

De pice spissa & liqda:& palimpissa:& pissasphaltos:& zopissa:& tæda:& lentisco. CA. VII.

Ix quoq; unde & qbus cõficeretur modis:indicauimus.Et eius duo genera. Spissum liqdũq;.Spissaq; utilissima medicinæ ẽ brutia:qm̃ pinguissima & resinosissima:utraſ que pbet utilitates.Ob id magis rutila q̃ cæteræ.Id eni quod in hoc adiiciũr: ex ma scula arbore meliorem esse:nõ arbitror posse intelligi.Picis natura excalfacit:explet. Aduersat priuatim cerastæ morsibus cũ polenta.Itẽ anginæ cum melle.Distillatiõibus & sternu tamentis.Pituitis auribus infunditur cum rosaceo.illinitur cũ cæra.Sanat lichenas.Aluũ soluit. Excreatiões pectoris adiuuat eligmate aut illita.Tõsillis cũ melle.Sic & ulcera purgat.Explet cũ

l' breuior

l' coloris

l' crassior

uua paſſa & axungia.Carbunculos purgat:& putreſcentia ulcera. Quæ uero ſerpunt cum pineo
cortice:aut ſulphure.Pthiſicis etiam cyathi menſura quidá dederũt:& cõtra ueteré tuſſim.Rha
gadas ſedis & pedum:panoſq;:& ungues ſcabros emendat.Vuluæ duritias & conuerſiones odo
re.item lethargicos:ſtrumas.item cũ farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad ſuppu
rationem perducit.Et ad alopecias ſicca pice utuntur.Ad mulierum mámas brutia ex uino ſub
feruefacta cum poline farraceo quam calidiſſimis impoſitis.Liquida pix oleumq; quod piſſeleõ
uocant:quemadmodum fieret diximus.Quidam iterum decoquũt:& uocant palimpiſſam.Li-
quida anginæ perunguntur intus & uua.Ad aurium dolores:claritatem oculorum: oris circũli
tiones:ſuſpirioſos:uuluas:tuſſim ueterem. Et crebras excreationes pectoris:ſpaſmos:tremores:
opiſthotonos:paralyſes:neruorum dolores præſtantiſſimum ad canum & iumentorum ſcabiẽ.
Eſt & piſſaſphaltos mixta bitumini pice:naturaliter ex apolloniatarum agro.Quidam autem ip
ſi miſcent:præcipuum ad ſcabiem pecorum remedium.Aut ſi fœtus mammas læſerit:naturale
optimũ ex eo:quod cum feruet:innatat.Zopiſſam eradi nauibus diximus cæra marino ſale ma-
cerata.Optima hæc a tyrocinio nauium.Additur auté in malagmata ad diſcutiendas collectio-
nes.Tædæ decocto in aceto dentium dolores efficaciter colluunt.Lentiſci & arbores & ſemen
& cortex & lachryma urinam ciunt:aluum ſiſtunt.Decoctum eorum ulceribus quæ ſerpunt fo-
tu.Illinitur in humidis & igni ſacro:gingiuas colluunt.Folia dentibus in dolore atteruntur.Mo
biles decocto colluuntur.Capillum tingunt.Lachryma ſedis uitiis prodeſt:cum quid ſiccari ex-
calfieriue opus ſit.Decoctum & e lachryma ſtomacho utile ructum & urinam mouens: quod
& capitis dolori cum polenta illinitur.Folia uero tenera oculis inflammatis illinuntur.Item ma
ſtiche lentiſci replicandis palpebris:& ad exterendam cutem in facie & ſmegmata.Adhibetur &
ſanguinem reiicientibus:tuſſi ueteri:& ad omnia ammoniaci ui.Medetur & attritis partibus ſi-
ue oleo e ſemie eius facto cæræq; mixto:ſiue foliis ex oleo decoctis:ſiue cum aqua uirilia foueã-
tur.Scio Democritum medicũ in ualitudine Conſidiæ.M.Seruilii conſularis filiæ omnem cura
tioné auſteram recuſantis diu efficaciter uſum lacte caprarum:quas lentiſco paſcebat.

De platano:& fraxino:& acere:& alba populo:& ulmo:& tilia:& ſambuco:& iunipero.C.VIII.

PLatani aduerſantur ueſpertilionibus.Pilulæ earum in uino potæ.X.iiii.pondere om-
nibus ſerpentium:& ſcorpionum uenenis.Item ambuſtis tuſæ:aut cum aceto acri ma
giſq; ſcyllite ſanguinem omnem ſiſtunt:& lentiginem & carcinomata: melãdrias quo
que ueteres addito melle emendant.Folia & cortex illinuntur collectionibus & ſup
purationibus:& decoctum eorum.Cortex autem in aceto dentium remedium eſt.Folia eorum
tenerrima in uino albo decocta oculorum.Lanugo foliorum:& auribus & oculis inutilis.Cinis
pilularum ſanat ambuſta igni uel frigore.Cortex e uio ſcorpionũ ictus reſtinguit. Fraxinus quã
uim aduerſus ſerpentes haberet indicauimus.Semen foliis eius ineſt:quæ medentur iocineris &
lateris doloribus in uino.Aquam:quæ ſubit cutem extrahunt.Corpus obeſum leuant onere ſen
ſim ad maciem reducentes iiſdem foliis cum uino tritis ad uirium portionem.ita ut puero quin
que folia tribus cyathis dentur.Robuſtioribus ſeptem folia quinque cyathis uini.Non omitten
uel pcipi dum ramenta eius & ſcobem a quibuſdam cauenda prædici.Aceris radix contuſa iocineris do-
loribus utiliſſime imponitur.Populi albæ uuarum in unguentis uſum expoſuimus. Cortex po-
tus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt.Foliorum ſuccus calidus aurium dolori.Virgam populi in
manu tenentibus intertrigo non metuatur.Populus nigra efficaciſſima habetur:quæ í creta na-
ſcitur.Comitialibus ſemen ex aceto utile.Fundit illa & reſinam exiguam:qua utuntur ad malag
mata.Folia podagris in aceto decocta imponuntur.Humor e cauis populi nigræ effluens uerru
cas papulaſque & attrita corporis tollit.Populi ferunt in foliis guttam:ex qua apes propolin fa-
ciũt. Gutta quoq; aquæ propolis ex qua remedium q̃ efficax eſt.Vlmi & folia & cortex & rami
uim habent ſpiſſandi:& uulnera contrahendi.Corticis utiq; interior tilia lepras ſedat:& folia ex
aceto illita.Corticis denarii pondus potũ in hemina aquæ frigidæ:aluum purgat.Pituitaſq; &
aquas priuatim trahit.Imponiẽ & collectiõibus lachryma.Et uulneribus ambuſtiſq; decocto fo
uere prodeſt.Hũor in folliculis arboris huius naſcens cuti nitoré inducit:faciéq; gratioré pſtat.
Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores ſanant:extrahũtque per ſiſtulas.Idem præſtant
e tilia cortices.Multi corticem commaducatum uulneribus utiliſſimum putant: Folia trita aq̃
aſperſa pedum tumori.Humor quoque e medulla uti diximus caſtratæ arboris effluens:capil-
lum reddit capiti illitus:defluenteſque continet.Arbor tilia leniter tuſa ad eadem fere utilis eſt:
atque oleaſter.Folia autem tm̃ in uſu:& ad infantium ulcera in ore:& commanducata & deco-

cta urinam ciunt:menses sistunt illita:sanguinem pota detrahunt.Sãbucus habet alterum genus magis siluestre:quod græci chameacten:alii helion uocant multo breuius.Vtriusq decoctum i uino ueteri foliorum uel seminis uel radicis ad cyathos binos potum stomacho inutile est:aluo detrahens aquam.Refrigerat etiam inflammationem:maxime recentis ambusti. Et canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis.Succus cerebri collectiones priuatimq; membranæ:quæ circa cerebrum est:lenit infusus.Acini eius infirmiores q̃ reliqua tingunt capillum.Poti acetabuli mensura urina mouent.Foliorum mollissima ex oleo & sale eduntur ad pituitam bilemq; detrahendam.Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius in uini decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt.Vuluas emolliunt:hoc est foliorum decocto insidẽtium.Caules teneri minoris sambuci in patinis cocti aluum soluunt.Resistunt folia & serpentium ictibus in uino pota.Podagris cum seuo hircino uehementer prosunt cauliculi illiti.iidẽq; in aqua macerantur:ut ea sparsa pulices necentur.Foliorum decocto si locus spargatur:muscæ necantur.Boa appellatur morbus papularum cum rubent corpora:sambuci ramo uerberatur.Cortex iterior tritus ex uino albo potus aluũ soluit.Iuniperus:uel ante cætera omnia excalfacit : extenuat:cedro assimilis.Et eius duo genera.Altera maior:altera minor. Vtraq; accensa serpentes fugat . Semen stomachi:pectoris:lateris doloribus utile.Inflationes langoresq; discutit.Tusses cõcoquit & duritias.Illitum tumores sistit.item aluum:baccis ex uino nigro potis.item uentris tumores illitis. Miscetur & antidotis oxyporis. Vrinas cit.illinitur & oculis in epiphoris. Datur conuulsis : ruptis:torminibus:uuluis:ischiadicis cum uino albo potum pilulis quaternis:aut decoctis uiginti in uino.Sunt qui & perungant corpus e semine eius in serpentium metu.

De salice:& amerina:& uitibus:& erice. CA. IX.

Alicis fructus ante maturitatem in araneam abit.Sed si prius colligatur: sanguinem reiicientibus prodest.Corticis e ramis primis cinis clauum:& callum aqua mixta sanãt.Vitia cutis in facie emendat:magis admixto succo suo.Est autem hic trium generum.Vnum arbor ipsa exudat gummi modo.Alterum manat in plaga cum floret exciso cortice trium digitorum magnitudine.Hic ad purganda quæ obstẽt oculis.Item ad spissanda quæ opus sunt:ciendamq; urinam:& ad omnes collectiones intus extrahendas . Tertius succus est detruncatiõe ramorum a falce distillans.Ex iis ergo aliquis cum rosaceo in calice punici calfactus auribus infunditur. Vel folia cocta:& cum cæra trita imponuntur:item podagricis.Cortice & foliis in uino decoctis foueri neruos utilissimum.Flos tritus cum foliis. furfures purgat in facie.Folia contrita & pota intẽperantiam libidinis coercent:atque in totum auferũt usum sæpius sumpta.Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere a balneo illitum psilothrum est.Non multum a salice uitilium usu distat uitex:foliorum quoq; aspectu·nisi odore gratior esset. Sed græci ligon uocant:alii agnon : quoniam matronæ in thesmophoriis athenienſium castitatem custodientes in foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera eius. Maior in arborem salicis modo assurgit.Minor ramosa foliis candidioribus lanuginosis . Prima arborum album florem mittit cum purpureo:quæ & candida uocatur.Nigra: quæ tantum purpureum . Nascuntur in palustribus campis.Semen potum uini quendam saporem habet:& dicitur febres soluere.Et cum ungãtur oleo admixtum sudorem facere:sic & lassitudines dissoluere. Vrinam ciunt & menses.Capur tentant uini modo:nam & odor similis est.Inflationes pellunt in inferiora.Aluum sistunt.Hydropicis & lyenibus perquam utiles Lactis ubertatem faciunt.Aduersantur uenenis serpentium:maxime quæ frigus inferunt.Minor efficacior ad serpentes.Bibitur seminis drachma in uino uel posca:aut duabus foliorum tenerrimorum . Illinuntur & utræque aduersus araneorum morsus uel perunctis tantum.Suffitu quoque aut substratu fugant uenenata. At uenereæ rei impetus inhibent.Eoq; maxime phalangiis aduersantur:quoꝝ morsus genitale excitat.Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos tenerisq; cauliculi. Seminis decoctum uehementiorem capitis dolorem dissoluit foto:& uuluã etiam suffitu uel apposito . Purgat aluum cũ pulegio & melle potum. Vomicas panosq; difficile concoquentes cum farina hordeacea mollit.Lichenas & lẽtigines cũ aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera & eruptiones cum melle.Testium cum butyro & foliis uitiũ.Rhagadas sedis cum aqua illitũ.Luxatis cũ sale & nitro & cæra:& semine & folio. Additur in malagmata neruoꝝ & podagras. Semen instillatur in oleo decoctũ capiti in lethargia & phrenesi. Virgam q in manu habeant aut cictus negant itertriginem sentire.Ericen græci uocant froticẽ nõ multũ a myrice differẽtẽ colore rorismarini:& pene folio.Hoc aduersari serpẽtibꝰ tradũt.Genista quoq; uinculi usũ pstat.Flores

apibus gratissimi. Dubito an hæc sit:quam græci auctores sparton appellauere:cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim. Et nunquid hanc designauerit Homerus: cum dixit nauium sparta dissoluta! Nondum enim fuisse africanum uel hispanum spartum in usu certú est; Et cú sutiles fierent naues:lino tamen non sparto unquá sutas. Semen eius:quod græci eodé nomine appellant:in folliculis passiolo modo nascens:purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quattuor ieiunis. Ramis similiter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tusis succum dant ischiadicis utilé cyathi unius potu. Quidá marina aqua macerare malunt:& infundere clystere. Perunguntur eodé succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriá utuntur semine. Genista tusa cúm axungia genua dolentia sanat. Myricé quá & tamaricé uocat Leneus similem scopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaque melle illita. Arbitrátur quidá hanc esse tamaricé. Sed ad lyené præcipua est:si succus eius expressus in uino bibatur. Adeoque mirabilé eius antipathiá contra solum hoc uiscerum faciunt:ut affirment:si ex ea alueis factis bibant sues:sine lyene inueniri. Et ideo homini splenetico cibú potúque dant in uasis ex ea factis. Grauis auté auctor in medicina uirgá ex eadé fractam:ut neque terram neque ferrum attingeret:sedare uentris dolores asseuerauit impositam:ita ut tunica cinctuque corpori apprimeretur. Vulgus infœlicé eam arboré appellat:ut diximus: quoniam nihil ferat:nec seratur unquá. Corinthus & quæ circa est regio:brianeam uocat. Eiusque duo genera facit. Siluestré plane sterilé:alteram mitiorem. Hæc fert in ægypto syriaque etiam abundanter lignosum fructum:maioré galla:asperum gustu:quo medici utuntur uice gallæ:& in compositionibus:quas átheras uocant. Lignú auté & flos & folia & cortex in eosdé usus adhibétur quáquá remissiora. Datur sanguiné reiicientibus cortex tritus:& contra profluuia fœminarum:cœliacis quoque. Idem tusus impositusq; collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur succus. Ad hæc eadé & in uino decoquuntur. Ipsa uero adiecta melle gágrenis illinuntur. Decoctú eoq; in uino potú uel positú cú rosaceo & cæra sedat. Sic & epinyctidas sanant. Ad dentiú doloré auriumq; decoctú eoq; salutare est:radix ad eadé:similiter folia. Hæc amplius ad ea quæ serpunt:iponuntur cú polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangia:& araneos bibitur. Cú altilú uero pingui furunculis iponitur. Efficax & contra serpentiú ictus:præterquá aspidú. Necnon morbo regio:phthiriasi:lendibusq; decoctú infusum prodest. Abundantiáq; muliebrem sistit. Cinis arboris ad omnia eadé prodest:si bouis castrati urinæ inuiscatur:uel in potu uel in cibo uenerem finiri. Carboq; ex eo gñe urina ea restinctus in umbra conditur. Idé cú libeat accédere:resoluitur. Magi & id ex spadonis fieri urina tradiderút.

De uirga sanguinea:& silere:& ligustro:& alno:& hedera:& cystho:& cisso:& erythrano: & chamæcisso:& smilace:& de clematide. CA. X.

Ec uirga sanguinea fœlicior habeť. Cortex eius iterior cicatrices:quæ pñnauere:aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedát. Eiusdé semen tritú in oleo phthiriases coercet. Serpétes & hunc fruticé refugiút:baculóq; rustici ob id ex eo gerút. Ligustrú eadé arbor est:quæ in oriéte cypros:suos i europa usus habet. Succus eius neruis articulis:algoribus:folia ubiq; ueteri ulceri cú salis mica:& oris exulceratiói prosunt. Acini contra phthiriasin:ité contra intertrigines:foliaue. Sanát & gallinaceoq; pituitas acini. Folia alni ex feruéti aq̃ certissimo remedio sunt túori. Hederæ gña. xx. demõstrauimus. Natura omniú in medicina anceps. Mérem turbat:& caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdé neruis adhibita foris prodest. Eadem natura quæ & aceto ei est. Omnia genera eius refrigerant. Vrinam ciunt potu. Capitis dolorem sedant:præcipue cerebro:continentiq; cerebrum membranæ utiliter mollibus impositis foliis cum aceto & rosaceo tritis & decoctis addito postea rosaceo oleo. Illinuntur auté fronti & decocto eorum fouetur os:caputq; perungitur. Lyeni & pota & illita prosunt. Decoquuntur & contra horrores febrium:eruptionesq; pituitæ:aut in uino teruntur. Corymbi quoq; poti uel illiti lyené sanant:iocinera aút illiti. Trahút & méses appositi. Succus hederæ tedia narium graueolentiáq; emendat:præcipue albæ satiuæ. Idé infusus naribus caput purgat. Efficacius addito nitro infunditur etiá purulentis auribus:aut dolétibus cú oleo. Cicatricibus quoq; decoré facit: ad lyenes efficacior albæ est ferro calfactus. Satisq; est acinos sex in uini cyathis duobus sumi. Acini quoq; ex eadé alba terni in aceto mulso poti tineas pellunt. In q̃ curatione uentri quoq; iposuisse eos utile est. Hederæ:quam chrisocarpon appellauimus:baccis auri coloris uiginti in uini sextario tritis ita ut terni cyathi potentur:aquam:quæ cutem subierit: per urinam educit. Erasistratus eiusdem acinos. v. tritos in rosaceo oleo:calfactosq; in cortice pu

nico instillauit dẽtiũ dolori à cõtraria aure. Acini qui croci succũ hñt: præsumpti potu a crapu-
la tutos præstant. Item sanguinem excreantes aut torminibus laborantes. Hederæ nigræ candi-
diores corymbi poti steriles et uiros faciũt. Illinit decocta in uino oium ulcerum generi: etiam
si cacoetæ sint. Lachryma hederæ psilothrũ ẽ phthirasinq; tollit. Flos cuiuscũq; generis triũ digi
torum carptu dysentericos & aluũ citam emendat in uino austero bis die potus. Et ambustis il
linitur utiliter cum cæra. Denigrant capillũ corymbi. Radicis succus in aceto potus cõtra phalã
gia prodest. Huius quoq; ligni uase spleneticos bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt: moxq;
comburũt: & ita illinunt ambusta prius perfusa aqua calida. Sunt q & incidant succi gratia: eoq;
utantur ad dentes erosos: frangiq; tradunt proximis cæra munitis: ne ledantur. Gummi etiam ĩ
hedera quærunt: quod ex aceto unlissimũ dentibus promittunt. Græci uicino uocabulo cisthõ CISTHO
appellãt fruticem maiorẽ thymo foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus: fœminæ
albet. Ambo prosunt dysentericis: & solutionibus uentris in uino austero trinis digitis flore ca-
pto: & similiter bis die poto. Vlceribus ueteribus & ambustis cũ cæra: & p se oris ulceribus. Sub
his maxime nascitur hypocisthos: quã inter hederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appel
latur similis hederæ: coxendicibus utilis e uino potus: item lumbis: tãtãq; uim accipiunt: ut san-
guinem urina detrahant. Item chamæcisson appellant hederã nõ attolentẽ se a terra. Et hæc cõ-
tusa in uino acetabuli mensura lyeni medetur. Folia ambustis cũ axungia. Smilax quoq;: quæ ni
cophoros cognominatur: similitudinem hederæ habet: tenuioribus foliis. Coronã ex eo factam
impari foliorũ numero aiunt capitis doloribus mederi Quidã duo genera smilacis dixere. Alte
rum ĩmortalitati proximum cõuallibus opacis scandentem arbores comãtibus acinorũ corym-
bis contra uenenata oia efficacissimis: in tantum ut acinorũ succo infantibus sæpe instillato nul
la postea uenena nocitura sint. Alterũ genus culta a mare: & in iis gigni nullius effectus. Illã esse
smilacem priorem: cuius lignum ad aures sonare diximus. Similẽ huic aliqui clematida appella-
uerunt repentem per arbores geniculatam & ipsam. Folia eius lepram purgant. Semen aluũ sol-
uit acetabuli mensura in aquæ hemina ut aqua mulsa. Datur ex eadem cã & decoctum eius.

De harundine: & papyro: & hebeno: & rhododẽdro: de ruse: & erythro: & canchri: & sabina: &
selagine: & samulo: & gummi medicinis. CA. XI.

HArundinis genera xxix. demonstrauimus: nõ aliter euidentiore illa natura quã conti
nuis iis uoluminibus tractamus. Si quidem harundinis radix contrita & imposita fi-
licis stirpem corpore extrahit. Item harundinẽ filicis radix. Ex quo plura genera feci
mus. Illaq; in india syriaq; nascitur odorũ unguentorũq; causa: urinam mouet cũ gra
mine: aut apii semine decocta. Cit & menstrua admotu Medetur cõuulsis duobus obolis pota:
iocineri: renibus: hydropi: tussi etiã suffitu: magisq; cũ resina. Fursuribus ulceribusq; manãtibus
cũ uino radix decocta. Excipitur & succus eius: fitq; elaterio similis. Efficacissima autem in om-
ni harundine quæ proxima radici. Efficacia & genicula. Harundo cypria quæ donax uocat cor
ticis cinere alopecias emendat. Item putrescentia ulcera Foliis eius ad extrahendos eius aculeos
utuntur. Efficacius & cõtra ignes sacros: collectionesq; oẽs. Vulgaris harundo extractoriã uim
habet: & recens tusa: non in radice tantũ. Multum. n. & ipsam harundinẽ ualere tradunt. Medet
& luxatis: & spinæ doloribꝰ radix in aceto illita. Eadẽ recens trita & ĩ uino pota unerẽ cõcitat.
Harundinum lanugo illata auribus obtũdit auditum. Cognata res ẽ in ægypto harũdini Papy-
rus præcipue utilitatis cum inaruerit: ad laxandas siccandasq; fistulas: & in tumescẽdo ad introi
tum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea cremata: inter caustica est. Cinis eius ex
uino potus somnum facit. Ipsa ex aqua imposita callum sanat. Ne in ægypto quidẽ nascitur he-
benus: ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes. Non omittet tamen propter mi
raculum. Scobem eius oculis unice mederi dicunt. Lignoq; ad cotẽ trito cum passo caliginẽ di-
scutit. Ex aqua uero & radice albugines oculorum. Item tussim pari modo dracũculi radicis cũ
adiecto melle. Hebenum medici & inter erodentia assumunt Rhododendros ne nomen qdem
apud nos inuenit latinũ: rhododaphnen uocant: aut neriũ. Mirũ folia eius quadrupedũ uenenũ
esse. Homini uero cõtra serpentes pſidiũ: ruta addita & e uino pota. Pecus etiã & capræ si aquã
biberint: in qua folia ea maduerit: mori dicuntur. Nec rhus latinum nomẽ habet: cum in usum
pluribus modis ueniat. Nam & herba est siluestris: foliis myrti: cauliculisq; breuibus: quæ uene-
na & tineas pellit: & frutex excoriarius appellatur: subrutilus: cubitalis: crassitudine digitali: hu-
ius aridis foliis ut malicorio coria perficiuntur. Medici ãt rhoicis utunt ad cõrusa. Item cœlia-
cos: & sedis ulcera: aut q̃ phagedenas uocãt: trita cum melle & illita cum aceto. Decoctum eorũ

instillatur auribus purulentis. Fit & stomachice decoctis ramis:ad eadem:quæ ex moris:sed effi
catior admixto alumine. Illiniturq; eadē hydropicorum tumoribus. Rhus quæ erythros appellatꝰ:
frutex est:& huius fruticis semen uim habet astringendi refrigerandiq;. Aspergitꝰ pro sale obso-
niis. Aluos soluit:oēsq; carnes cū silphio suauiores facit. Vlceribus medetꝰ manātibus cū melle.
Asperitati linguæ percussis:liuidis:desquamatis eodē modo. Capitis ulcera ad cicatricem celer-
rime perducit:& fœminarum abundantiam sistit cibo. Erythrodanus quā aliqui eruthodanū uo-
cant:nos rubiam:qua tingūtur lanæ pellesq; perficiuntꝰ:in medicina urinā ciet. Morbum regiū
sanat ex aqua mulsa. Et lichenas ex aceto illita. Et ischiadicos & paralyticos:ita ut bibētes lauen
tur quottidie. Radix semenq; trahūt menses. Aluū sistunt:& colectiones discutiunt. Contra ser-
pentes rami cū foliis imponuntꝰ. Folia & capillū tingunt. Inuenio apud quosdā morbū regiū sa-
nari hoc frutice:etiā si adalligatus spectetur tantū. Distat ab eo qui alysson uocatur foliis tātum
& ramis minoribus. Quippe nomen accepit quod a cane emorsos rabiem sentire nō patitur: potus
ex aceto adalligatusq;. Mirūq; est quod additur:insaniā conspecto eo oīno frutice sanari. Tin-
gentibus & radicula ramos præparat:quam struthion uocari diximus a græcis. medetꝰ morbo
regio ipsa decocta & ius potum:item pectoris uitiis. Vrinā ciet:aluum soluit: & uuluas purgat.
Quamobrem aureū poculū medici uocant. Ea & ex melle prodest magnifice ad tussim. Ortho
pnoeæ coclearis mensura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadē cum panace & capparis
radice calculos frangit:pellitq;. Panos discutit cū farina hordeacea & uino decocta. Miscetur &
malagmatis & collyriis:claritatis cā. Ad sternutamenta utilis inter pauca. Lieni quoq; ac iocine-
ri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulsa aqua: suspiriosos sanat. Sic & pleureticos: & oēs
lateris dolores. Apocyni semen ex aqua: frutex est: folio hederæ: molliore tamen & minus lōgis
uiticulis: semīe acuto: diuiso: lāuginoso: graui odore. Canes & oēs q̄drupedes necat ī cibo datū.
Est & rosmarinū. Duo genera eius. Alterū sterile:alterū cui & caulis & semen resinaceum:quod
canchrys uocatur. Foliis odor thuris. Radix uulnera sanat uiridis imposita & sedis procidentia:
condylomata & hæmorrhoidas. Succus & fruticis & radicis morbum regium:& ea quæ repur-
ganda sunt. Oculorum aciē exacuit. Semē ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uuluas cū
uel eruinea uino & pipere. Menses adiuuat. Podagris illinitur cū ærinea farina. Purgat & lentigines: & quæ
ex calfacienda sunt:aut cum sudor quærēdus illitum. Item conuulsis. Auget & lac in uino potū.
item radix. Ipsa herba strumis cum aceto illinitur:ad tussim cum melle prodest. Canchrys mul-
ta genera habet ut diximus. Sed hæc:quæ ex rore supradicto nascitur:si fricetur:resinosa est. Ad
uersatur uenenis & uenenatis:præter anguibus: Sudorem mouet:tormina discutit. Lactis uber-
tatem facit. Herba sabina brathy appellata a græcis duorum generum est. Altera tamaricæ similis fo
ul'a multis lio est:altera cupresso. Qua ex re quidā creticam cupressum dixerunt: utilis in suffitus pro thure
assumitur. In medicamētis uero doplicato pōdere eosdē effectus habere quos cynnamū traditꝰ.
Collectiones minuit:& nomas cōpescit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos apposita extrahit
& suffitu. Illinitꝰ igni sacro & carbūculis. Cū melle & uino pota regio morbo medetꝰ. Gallinacei
gnis pituitas fumo eius herbæ sanari tradūt. Siliis herbæ huic sabinæ ē selago appellata. Legitꝰ si
ne ferro dextra manu per tunicā: q̄ sinistra eruitꝰ uelut furāte: cādida ueste uestito pureq; lotis nu-
dis pedibus: sacro facto prius q̄ legatꝰ: pane uinoq; pfertꝰ in mappa noua. Hanc contra omnē per
niciem habendam prodidere druidæ gallorum:& contra omnia oculorum uitia fumum eius
prodesse. Iidem samolum herbam nominauere nascentem in humidis. Et hanc sinistra manu le
gi a ieiunis contra morbos suum boumque: nec respicere legentem: nec alibi q̄ in canali depone
re: ibiq; conterere poturis. Gummi genera diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiusq;
erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant:& ideo reiicientibus sanguinem prosunt:
item ambustis: arteriæ uitiis. Inutilem urinam ciunt: amaritudines hebetant astrictis cæterisq;:
ex amygdala amara: est spissandiq; uiribus efficacior. Habet excalfactorias uires. Preponuntur
autem prunorū & cerasorum ac uitium. Siccant illitæ & astringunt. Ex aceto uero infantium
lichenas sanant. Prosunt & tussi ueteri: quattuor obolis in mixto potis. Creduntur & colorem
gratiorē facere: ciborūq; appetentiam:& calculosis prodesse cū passo potæ. Oculorum & uul-
nerum in utilitatibus maxime conueniunt ab spina ægyptia.

De spina arabica & spina alba:& acantho:& acatia. CA. XII.

Pinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus:& ipsa spissat: stringitque distillatio-
nes omnes:& sanguinis excreationes: mensiumque abundantiam: etiamnum radice
ualētior. Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita ca-

pitis dolores minuit. Huic similis est spina illa: quam græci acanthion uocāt: minoribus multo foliis aculeatis per extremitates: & araneosa lanugine obductis. Qua collecta etiam uestes quædam bombicinis similes fiunt in oriente. Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibūtur. Est & acaciæ spina. Fit in ægypto alba nigraq; arbore: item uiridi: sed lōge melior est prioribus. Fit & in gallatia tenerrima spinosiore arbore. Semē omnium lenticulæ simile: minore est tantū & grano & foliculo. Colligitur autumno ante collectum nimiō ualidus. Spissatur succus ex foliculis aqua cælesti perfusus: mox in pila tusis: exprimitur organis: tunc densatur in sole mortariis in pastillos. Fit & ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Folioq; succus & gallatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui ualde ruffus. Purpurea aut leucophæa: & quæ facillime diluitur. Vis summa ad spissandum refrigerandumq; est. Oculorum medicamentis ante alias utiles. Lauantur in eos usus pastilli: ab aliis torrentur: ab aliis capilli tingūtur. Sanant ignem sacrum. Vlcera quæ serpunt: & humida uitia corporis; collectiones: articulos contusos: perniones: pterygia. Abundantiam mensium fœminis sistunt: uuluamque & sedem procidentes: item oculos: oris uitia & genitalium.

De uulgari spina: & silnestri: & de tyrisceptro: & de apendice spina: & pyxachantho: & paliuro: aquifolia: & taxo: & rubis medicinæ. CA. XIII.

VVlgaris quoq; hæc spina: ex qua uenæ fulloniæ implentur: radicis usus habetur. Per hispanias quidem multi & inter odores: & ad unguenta utuntur illa aspalathum uocantes. Est sine dubio hoc nomine spina siluestris in oriēte (ut diximus) candida magnitudine arboris iustæ. Sed & frutex humilior: atq; spinosus. In nisyro & rhodiorū insulis: quam alii erisisceptrum: alii adipsatheum siue dipsacon siue diaxylon uocant. Optimus q minime ferulaceus: rubens: & in purpuram uergens detracto cortice: nascitur pluribus locis: sed non ubiq; odoratus. Quam uim haberet cælesti arquu in eum innixo: diximus. Sanat tetra oris ulcera: & ozenas: genitalia exulcerata: aut carbunculantia: item rhagadia: inflationes potu. Discutit & strangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius. Aluum sistit cortex. Similia præstare quoq; siluestrem putant. Spina est appendix appellata: quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices uocantur. Hæ crudæ per se & aridæ in uino decoctæ aluum citant: ac tormina compescunt. Pyxacanthi baccæ contra serpentium ictus bibuntur: prosunt purgationi fœminarum: cœliacis: dysentericis: ac cholericis. In uino potæ aluum sistunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Vtilissima est & luxatis: tumoribusq;. Paliurus quoque spinæ genus est. Semen eius afri zuram uocant: contra scorpiones efficacissimum. itē calculosis & tussi. Folia astrictoriam uim habent. Radix discutit panos: collectiones: uomicas: urinas trahit pota. Decoctum eius potū in uino aluum sistit. Serpentibus aduersatur: radix præcipue datur in uino. Alioquin folia contusa addito sale articulorum morbis imponunt. Aquifolia arbor in domo: aut uilla sata ueneficia arcet. Flore eius aquam glaciari pythagoras tradit. Itemq; baculum ex ea factum in quoduis animal emissum etiam si citra ceciderit defectu mittentis: ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura: ideoque ex eis mora uel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi: astringendi. Gingiuis: tonsillis genitalibus accomodatissimi. Aduersantur serpentium sceleratissimis: hemorrhoidi & præsteri flos aut mora. Scorpionum uulnera sine collectionum periculo inungunt. Vrinam ciunt. Caules eorum tonduntur teneri: exprimiturq; succus: mox sole cogitur in crassitudinem mellis singulari remedio contra mala oris oculorumq;: sanguinem excreantes: anginas: uuluas: sedes: cœliacos: potus aut illitus. Oris quidem uitiis etiā folia commanducata prosunt: & ulceribus manantibus: aut quibuscunque in capite illinuntur: cardiacis: uel sic per se imponuntur a mamma sinistra. Item stomachi doloribus: oculisque procidentibus. Instillatur succus eorum & auribus. Sanat condylomata cum rosaceo cærato. Calculorum ue ex uino decoctum uel præsentaneum remedium est. Item per se in cibo sumpti cymæ modo: aut decocti in uino austero labantes dentes firmant. Aluum sistunt & profluuia sanguinis: dysentericis prosunt. Siccantur in umbra ut cinis crematorum uuam reprimat. Folia quoq; arefacta & contusa iumentorum ulceribus utilia traduntur. Mora quæ in iis nascuntur uel efficaciorem stomachicem præbuere q̄ satiua morus. Eademque compositione uel cum hypocisthide tantum & melle bibuntur in cholera: & a cardiacis: & contra araneos. Inter medicamenta: quæ styptica uocant: nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes: ut colluantur eo oris ulcera & sedis foueantur. Tantaq; uis est: ut spongiæ ipsæ lapidescant.

APPENDIX

PYXACANTVS

l' serpentes

AQVIFOLIA

TAXI

&

Alterum genus rubi est in quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem: præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

De cynosbato:& ideo rubo:& rhamno:& lycio:& sarcocolla:& oporice medicinæ. C. XIIII.

CYnosbaton: quam alii cynospaston: alii neurospaston uocāt: folium habet uestigio hominis simile. Fert & uuam nigram: in cuius acio neruum habet: unde neruuspassus dicitur. Alia est cappari similis: quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastice chia cōmanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes colligitur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus: item cœliacis. Radix ad tertias decocta: aluum sistit & sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem succo fouentur sedis atq; genitaliū ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus est: qm̄ in ida non alias nascitur. Est autem tenerior ac minor rarioribus calamis innocentioribusq;: sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris. Stomachicisq; ex aqua bibēdus datur. Cætera eadē præstatq; supra dicta. Inter genera ruborum rhānos appellatur a græcis candidior & fruticosior. Is floret ramos spargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alterū genus eius siluestre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua: fit medicamentum: quod uocatur lycium. Semen secundas trahit. Alterq; ille candidior astringit magis: refrigerat: collectionibus & uulneribus accomadatior. Folia uero utriusq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præstantius e spina fieri tradunt: quam & pyxacanthō chironiam uocāt: quales in indicis arboribus diximus: quoniam longe præstātissimum existimatur indicum. Coquuntur in aqua tusi rami: radicesq; summæ amaritudinis æreo uase fere per triduum. Iterūq; exempto ligno donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis: etiā amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat:& psoras sanat: erosos angulos oculoꝝ: ueteresq; fluctiones: aures purulentas: tonsillas: gingiuas: tussim: sanguinis excreationes: fabæ magnitudīe deuoratum. Aut si ex ulceribus fluat: illitū [uel uulneribus] rhagadas: genitalium ulcera: Attritus: ulcera recentia:& serpentia: ac putrescentia. In naribus clauos: suppurationes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluuia. indici differentia glebis extrinsecus nigris intus ruffis: cum fregeris: cito nigrescentibus. Astringit uehementer com amaritudine. Ad eadē omnia utilis ē: sed præcipue ad genitalia. Sūt qui & sarcocollam & spinæ lachrymam putent pollini turis similem cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluctiones. Illinitur infantibus. Maxima uetustate & hæc maxīe nigrescit. Melior quo candidior. Vnū etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum: quod oporicem uocant. Fit ad dysentericos stomachiq; uitia in congio musti albi lento uapore decoctis malis cotoneis quinq; cum suis seminibus: punicis totidem: sorborum sextario & pari mensura eius: quod rhos syriacō uocant: croci semuncia. Coquitur usq; ad crassitudinem mellis. His subnectemus ea quæ græci comunicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum essent.

De camædrye:& camædaphne:& chamælea:& chamæsyce:& chamæcisso:& chamæleuce:& chamæcyperisso:& ampeloprasso:& stachye:& clinopodio:& centunculo:& clematide ægyptia medicinæ. CA. XV.

CHamædrys herba est: quæ latine trisago dicitur: Aliqui eam chamædropē: alii theucriā appellauer̄. Folia habet magnitudīe mētæ: color & diuisura quercus. Alii serratā: & ab ea serrā inuētā esse dixere: flore pene purpureo. Carpitur ꝑgnans succo in petrosis. aduersus serpentium uenena potu illituq; efficacissima. Item stomacho: tussi uetustæ: pituitæ in gula cohærescenti: ruptis: conuulsis: lateris doloribus. Lyenem consumit. Vrinam & menses cit. Ob id incipientibus hydropicis efficax: manualibus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis usq; ad tertias. Faciunt & ex ea pastillos terentes eam ex aqua ad supradicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera: uel sordida cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitiis folioꝝ succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctione. Chamædaphne unico ramulo est cubitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semen rubens admixtum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cū uino bibitur. Menses succus eius & urinam cit potu: partusq; difficiles in lana appositus. Chamælea similitudinem foliorum oleæ habet. Sunt autem ei amara odorata: in petrosis nascens palmi altitudinem non excedens. Aluum purgat. Detrahit pituitam bilemq;: foliis in duabus partibus

absinthii decoctis:succoq; eo cum melle poto. Foliis impositis & ulcera purgantur. Aiunt si quis ante solis ortum eam capiat:dicatq; ad albugines oculorum se capere:adalligata discuti id uitium:Quoquo modo collectam iumentorum pecorumq; oculis salutarem esse. Chamæsyce lentis folia habet nihil se attollentia:in aridis petrosisq; nascens. Claritati oculorum:& contra suffusiones utilissima:& cicatrices:caligines:nubeculas in uino cocta: inuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in linteolo. Tollit & uerrucas omnium generum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamæcissos spicata est tritici modo ramulis quinis fere foliosa:cum floret existimari potest alba uiola radice tenui. Cuius bibunt ischiatici folia tribus obolis:in uini cyathis duobus septẽ diebus admodum amara potione. Chamæleucem apud nos farranum:siue farfugium uocant Nascitur secus fluuios:folio populi:sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi: atq; is nidor per infundibulum imbibitur in uetere tussi. Chamæpeuce laricis foliis similis:lumborum:& spinæ doloribus propitia est. Chamæcyparissos herba ex uino pota contra uenena serpentium omnium scorpionumq; pollet. Ampeloprason in uinetis nascitur:foliis porri:ructu grauis. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses cit:eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumq;. Datur & a partu mulieribus:& contra canis morsum. Ea quoque quæ stachys uocatur:porri similitudinem habet odoris iucundi:colorisque in luteum inclinati. Pellit mẽstrua. Clinopodion:quod alii cleonicon:alii zopyron:alii ocimoides appellant:serpillo similem:surculosam palmi altitudine. Nascitur in petrosis:orbiculato foliorum ambitu:speciem lectipedum p̃bens. Bibitur ad conuulsa rupta stranguriæ:serpentium ictus:Item decoctæ succus Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem:sed minus claras:nobilibus insequentia uolumina dilatis. Itali centunculum uocant rostratis foliis ad similitudinem capitis penularum iacentem in aruis:græci autem clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendam aluum in uino austero. Idem sanguinem sistit tritus cum oxymellite:aut aquæ calidæ cyathis quinque denarii unius põdere. Sic & ad secundas mulierum efficax. Sed græci clematidas & alias habent:unam quam aliqui echiten uocant:alii laginem nonnulli tenuem scamoneam:& pedales foliosos:non dissimiles scamoneæ ramos habet:nisi q; nigriora minoraque sunt folia. Inuenit in uineis aruisque. Estur ut olus cum oleo & sale. Aluum cit. Eadem a dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta:supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt:deinde axungia adiecta percurant:item hemorrhoidas cum oleo uiridi. Pthisicos iuuant cum melle. Lactis quoque ubertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores sedant:uenerem stimulant. Est & alia clematis ægyptia cognomie:quæ ab aliis daphnoides:ab aliis polygonoides uocatur folio lauri longa tenuisque: aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax. Aegyptus hanc maxime gignit.

AMPELOPRASON

STACHIS

l' marrubii

uel florum

De aro:& dracunculo:& dracõtio:& eri:& millefolio:& herba eiusdem nominis: & pseudonnio:& myrrhi:& onobryce medicinæ. CA. XVI.

ESt & aron:de qua inter bulbos diximus magnæ cum dracuntio litis. Quidam enim esse dixerunt eandem. Glaucias satu discreuit:dracuntium siluestrem arum pronunciando. Aliqui radicem aron appellauerunt:caulem uero dracuntium:in totum aliũ. Si modo hic est:qui uocatur apud nos dracunculus. Nanque aros radicem nigram ĩ latitudinem rotundam habet:multo quoque maiorem:& qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam & draconis conuoluti modo:unde ei & nomen. Quin & ipsi græci immensam posuere differentiam. Semen dracunculi feruens mordaxque tradendo:tantumque inesse ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere:primum in cibis fœminarum præferentes:quoniam mas dulcior esset:& in coquendo lẽtior:pectorisque uitia purgaret. Aridum impositione inspersum aut eligmate:urinam & menses cieret. Sic & in oxymelite potũ stomacho interraneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte:ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere:item suggillatis:tonsillis. Ex oleo hemorrhoidũ uitio infudere:lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro antidoto contra uenena:pleureticis:peripneumonicis quoque & tussientibus. Semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori Dieucles. Cleophantus tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle eligmate & pulmonis uitiis:ossibus etiã fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit naturæ circumlitum. Succus radicis cum melle attico:oculorum caligines:ac stomachi uitia discutit:tussim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generum

ſiue phagedenæ ſint: ſiue carcinomata:ſiue ſerpant:ſiue polypi in narībus:ſuccus mire ſanat.Fo-
lia ambuſtis proſunt ex uino & oleo cocta.Aluum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta.Etiam luxa-
tis cocta cum melle proſunt.Item articulis podagricis cum ſale recentia uel ſicca. Hippocrates
utraſlibet ad collectiones cum melle impoſuit.ad menſes trahendos ſeminis uel radicis drach-
mæ duæ in uini cyathis duobus ſufficiunt. Eadem potio ſi a partu non purgantur:& ſecun-
das trahit.Hippocrates & radicem ipſam appoſuit.Dicunt & in peſtilentia ſalutarem eſſe in ci-
bis.Ebrietatem diſcutit.Serpentes nidore cum crematur priuatimq; aſpides fugat:aut inebriat:
(uel ut laureo) ita ut torpentes inueniantur.Perunctos quoq; aro laureo oleo fugiunt.Ideo & contra ictus da-
ri potu in uino nigro putant utile.In foliis ari caſeus optime ſeruari traditur. Dracunculos quē
dixi:hordeo matureſcente effoditur luna creſcente.Omnino habentem ſerpentes fugiunt. Ideo
percuſſis prodeſſe in potu aiunt maiorem:ut & menſes:ſi ferro non attingatur:ſiſtat.Succus eius
& aurium dolori prodeſt.Id autem quod græci dracontion uocant triplici effigie mihi demon
ſtratum eſt:foliis betæ:non ſine thyrſo:flore purpureo.Hoc eſt ſimile aro.Alii radice longa uelu
ti ſignata articuloſaq; monſtrauere tribus omnino cauliculis.Folia eius ex aceto decoqui con-
tra ſerpentium ictus iubentes.Tertia demonſtratio fuit folio maiore q̄ cornus:radice harundi-
nea:totidem ut affirmabant geniculata nodis:quot haberet annos:totidemq; eſſe folia.Hi ea ex
uino uel aqua contra ſerpentes dabant. Eſt & aris quæ in eadem ægypto naſcitur ſimilis aro:
(uel grani) minor tantum:minoribuſq; foliis:& utiq; radice:quæ tamen oliuæ grandis magnitudinē iplet.
Alba geminum caulem:altera unum tantum emittens.Medetur utraq; ulceribus manātibus:itē
combuſtis ac fiſtulis.Collyrio immixta:& nomas ſiſtunt:decoctarum ī aqua & poſtea tritarum
roſaceo addito.Sed unum miraculum īgens:cōtacto genitali cuiuſq; fœminini ſexus:animal in
perniciem agi.Myriophyllon:quod noſtri millefolium uocant caulis eſt tener.Similis fœniculo
plurimis foliis:unde & nomen accepit.Naſcitur in paluſtribus:magnifici uſus ad uulnera. Cum
aceto bibitur ad difficultates urinæ & ueſicæ:& ſuſpiria:præcipitatiſque ex alto. Efficaciſſima
eadem ad dētium dolores.Ethruria hoc nomine appellat herbam in pratis tenuem:a lateribus
capillamenti modo folioſam:eximii uſus ad uulnera:boum neruos abſciſſos uomere ſolidari ea:
rurſuſque iungi addita axungia affirmans.Pſeudobunion napi folia habet:fruticans palmi alti-
tudine.Laudatiſſima in creta.Contra tormina atque ſtranguriam: laterum præcordiorumque
dolores bibūtur rami eius quini ſeniue.Myrrhis quam alii ſmyrrhizam alii myrrham uocant ſi
millima eſt cicutæ.Caule foliiſque & flore minor tantum & exilior:cibo non inſuauis.Cit men-
ſtrua & partus cum uino. Aiunt quoque eandem potam in peſtilentia ſalutarem eſſe. Subue-
nit & phthiſicis in ſorbitione.Auiditatem cibi facit.Phalāgiorum morſus reſtringit. Vlcera quo-
que in facie aut capite ſuccus eius in aqua triduo macerata ſanat.Onobrychis folia habet lentis
longiora paulo florem rubentem:radicem exiguam & gracilem.Naſcitur circa fontes.Siccata in
farinæ modum & inſparſa uino albo ſtrangurias finit.Aluum ſiſtit. Succus eius perunctis cum
oleo ſudores mouet.

De coriaceſia:& callicia:& menaide:& aliis.xxiii.& medicinis earū:quas quidā magicas eſſe di-
cunt:& de confidia:& de aproxi:& recidiuis morborū. CA. XVII.

N promiſſo herbarū mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis.Quæ enim mi
rabiliores ſunt?Primi eas in noſtro orbe celebrauere Pythagoras atque Democritus
conſectati magos.Coriaceſiam & calliciam Pythagoras qua aquam glaciari tradit:&
quarum mētionē apud alios non reperio:nec apud eum alia de his.Idē menaidē ap-
pellat & nomine alio corinthadē:cuius decocto in aqua ſucco protinus ſanari ictus ſerpentium
ſi foueantur:dicit.Eundemque effuſum in herba qui e ueſtigio cōtigerint:aut forte reſperſi fue-
rint inſanabili læto perire:monſtrifica prorſus natura ueneni præterquā contra uenena.Ab eo-
dē pythagora aproxis appellatur herba:cuius radix e longinquo concipiat ignes ut naphta:de q̄
in terræ miraculis diximus.Idē tradit: Si qui morbi humano corpori acciderint florēte aproxi:
quamuis ſanatos admonitionē eorum ſentire quotiens florere eam contigerit & frumētū:& ci-
cutā:& uiolam ſimilem conditionem habere.Nec me fallit hoc uolumē eius a quibuſdā Cleem-
poro medico aſcribi.Pythagoræ uero eſſe pertinax fama antiquitaſque uendicant. Et idipſum
auctoritatē uoluminibuſ affert:ſi quis alius curæ ſuæ opus illo uiro dignum iudicauerit:Quod
feciſſe ſcimus Cleemporum:cum & alia ſuo ex nomine ederet:quis credet?Democriti certe chi-
rocineta eſſe conſtat. At in iis ille poſt pythagoram magorum ſtudioſiſſimus quanto portento-
ſiora tradit?Aglaophotin herbam: quæ admiratiōe hominum propter eximium colorem acce-

perit nomen:in marmoribus arabiæ nascēte persico latere:Qua de causa & marmaritiden uocari.Magos utiq ea uti:cum uelint deos euocare.Achemenidon colore est electri sine folio nascēs in taradastilis indiæ:cuius radix in pastillos digesta in dieq pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imaginationes.Eandem hippophoruadem appellat:quoniam equæ præcipue caueant eam.Theombrotion.xxx.scœnis a Choaspe nasci pauonis picturis similē odore eximio:Hanc autē a regibus persarum bibi contra omnia corporum incōmoda:instabilitatemq mentis.Eandem denique semniona potentiæ maiestate appellari.Aliam deinde Adamantidem armeniæ cappadociæq alūnam.Hac admota leones resupinari cum hiatu laxo.Nominis causam esse q conteri nequeat.Arianidem in arianis gigni igneam colore.Colligi cum sol in leone sit.Huius tactu peruncta oleo ligna accendi:therionarca in cappadocia & mysia nascēte:omnes feras torpescere:nec nisi hyenæ urinæ aspersu recreari.Ethiopida in meroe nasci.Ob id & meroidem appellari:folio lactucæ:hydropicis utilissimam e mulso potam.Ophiusam in elephantine eiusdem æthiopiæ liuidam:difficilemq aspectu:qua pota:terrorem minasq serpentium obuersari:ita ut mortem sibi eo metu conscisćant:ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum uinum.Thalassegle circa indum amnem inueniri:quæ ob id nomine alio potamautis appellatur.Hac pota lymphari homines obuersantibus miraculis.Theangelida in libano syriæ:dictæo cretæ montibus & babylone:& susis persidis nasci:qua pota magi diuinent.Gelotophyllida in bactris & circa borysthenem.Hæc si bibatur cum myrrha & uino: uarias obuersari species: ridendique finem non fieri:ni potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo.Syssitieterida a conuictu in perside nominari:quoniam hilarentur illa:eadem protomedia:qua primatum apud reges optineant.Casignete: quoniam secum ipsa nascatur:nec cum ullis aliis herbis.Eandē Dionysionymphadem:quoniam uino mire conueniat.Heliathen uocant in themiscyra regione & ciliciæ montibus maritimis:folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino perungi magos:& persarum reges:ut fiat corpus aspectu iucundum.Ideo eandem heliocallidem nominari.Hermesias ab eodem uocatur ad liberos generandos pulchros bonosq.Non herba:sed compositio e nucleis pineæ nucis tritis cū melle myrrha croco uino palmeo:postea admixto theombrotio & lacte bibere generaturos iubet:& a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellentes animo & forma:atq bonos. Harumq omnium magica quoq uocabula ponit.Adiecit his Apollodoros assectator eius herbam eschynomenem:quoniam appropinquante manu folia cōtraheret. Aliam crocidem:cuius tactu phalangia morerentur. Crateias oenotheridem: cuius aspersu e uino feritas omnium animalium mitigaretur.Anacampserotem celeber arte grammatica paulo ante:cuius omnino tactu redirent amores uel cum odio depositi.Et abūde sit hactenus attigisse insignia magorum in iis herbis:alio de his aptiore dicturus loco.

De eriphia:& lanaria:& stratiote medicinæ. CA. XVIII.

Riphiam multi prodidere.Scarabeum hæc in habena habet sursumdeorsumq decurrentem cum sono hædi:unde & nomen accepit.Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt.Herba lanaria ouibus ieiunis data:lactis abundantiam facit.Aeq nota lactoris uulgo est plena lactis:quod degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliq esse dicunt:& alii similem illi:quam militarem uocant:quoniam uulnus ferro factum nullū nō intra dies quinq sanat ex oleo imposita.Celebratur autē & a græcis stratiotes. Est ea in ægypto tantum:& inundatiōe nili nascitur aizoo similis:ni maiora haberet folia.Refrigerat mire:& uulnera sanat ex aceto illita:item ignes sacros ac suppurationes.Sanguinem quoq qui defluit a renibus pota cum thure masculo mirifice sistit. uel in auera

De herba quæ nascitur in capite statuæ:& de herba de fluminibus: & herba lingua:& cribro: & fimetis:& rhodora:& impia:& ueneris pectine:& nodia:& philanthropo: & canaria lappa:& tordyle:& de gramine:& dactylo:& fœnograeco medicinæ. CA. XIX.

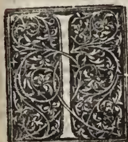

Erba in capite statuæ nata collectaq alicuius in uestis panno:& alligata in lino russo capitis dolorem confestim sedare traditur.Herba quæcūque e riuis aut fluminibus ante solis ortum collecta:ita ut nemo colligentem uideat:cotra tertianas adalligata leuo brachio:ita ut æger quid sit illud ignoret:tertianas arcere traditur. Lingua herba nascitur circa fontes.Radix eius combusta & trita cum adipe suis:adiiciunt ut nigra sit & sterilis:alopecias emendat unguentium in sole. Cribro in limite abiecto:herbæ intus extantes decerptæ:adalligatæque grauidis:partus accelerant.Herba quæ gignitur supra fimeta ruris:cōtra

anginas efficacissime pollet ex aqua pota.Herba iuxta quam canes urinā fundunt euulsa ne fer
ro attingatur:luxatis celerrime medetur.Rumbotinum arborem demonstrauimus inter arbu
sta. Iuxta hanc uiduam uite nascitur herba: quam galli rhodoram uocant : caulem habet uirgæ
ficulneæ modo geniculatam folia urtice in medio exalbida:eadem procedente tempore tota ru
bentia: florem argenteum: præcipua contra tumores feruoresq; & collectiones. Cum axungia
uero ueteri tusa:ita ut ferro non attingatur:qui perunctus est:si despuat ad suam dexteram ter:
efficacius remedium esse aiunt:si tres quoque trium nationum homines perungant dextrorsus.
Herba ipia uocatur icana: roris marini aspectu thyrsi modo uestita atq; capitata.Inde alii ramu
li assurgunt sua capitella gerentes:ob id impiam appellauere:quoniā liberi super parentem excel
lant.Alii potius ita appellatam:q; nullum animal eam attingat:existimauere.Hæc inter duos la
pides trita feruet : præcipuo aduersus anginas succo lacte & uino admixto : mirumq; traditur:
nūq̄ ab eo morbo tentari qui gustauerint.Itaq; & suibus dari: quæq; medicamētū id noluerint
haurire :eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent : atq; ita non
strangulari pullos auidius deuorantes.Veneris pectinem appellant a similitudine pectinum.Cu
ius radix cum malua tusa omnia corpori infixa extrahit. Verernosa curat : quæ exedū uocatur.
Nodi a herba coriariorum officinis nota:ea mularis dicit aliisq; noibus.Efficacissimam aduer
sus scorpiones esse potam in uino aut posca reperio.Philanthropon herbam græci appellant hir
sutam:quoniam uestibus adhærescat.Ex hac corona imposita capitis dolores sedantur.Nā quæ
canaria appellatur lappa cum plātagine & millefolio trita ex uino carcinomata sanat: ternis die
bus soluta.Medetur & suibus hæc effossa sine ferro : & addita in colluuiē poturis uel ex lacte &
uino.Quidam adiiciunt & fodientem dicere oportere:hæc est herba argemon:quam Minerua
uel semē si lis repperit suibus iis remedium:qui de illa gustauerint.Tordylen alii semenisilis esse dixerunt.Alii
herbam per se:quam & syreon uocauerunt.Neque aliud de ea proditū inuenio q̄ in montibus
nasci.Combustā potu ciere menses:& pectoris excreationes.Efficatior etiānū radice: succo eius:
ternis obolis hausto renes sanari.Addi radicem eius & in melagmata.Gramē ipsum est inter her
bas uulgatissimum:geniculatis serpit internodiis:crebroque ab iis & ex cacumine nouas radices
spargit.Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigantur.In parnaso tantum hederacea specie
densius q̄ usq̄ fruticante:flore odorato candidoque.Iumentis herba non alia gratior siue uiridis
siue in fœno siccata.Tunditur aspersa aqua.Succum quoque eius in parnaso excipi tradunt pro
pter ubertatem. Dulcis enim hic est.In uicem eius i reliqua parte terrarū succedit decoctum ad
uulnera conglutinanda: quod & ipsa herba tusa præstat. Tueturque & ab inflammationibus
placat.Decocto adiicitur uinum ac mel:ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæque tertiæ por
tiones.Rursusque coquitur in æreo uase ad dentium dolores & epiphoras.Radix decocta in ui
no torminibus medetur & urinæ difficultatibus.Vlceribus uesicæ.Calculos frāgit.Semen uehe
mentius urinam ipellit.Aluū uomitionesque sistit.Priuatim aūt draconū morsibus auxiliatur.
Sunt qui genicula.ix.uel unius uel e duabus tribusue herbis ad hunc articulorum numerū inuol
ui lana succida nigra iubeant:ad remedia strumæ panorumue.Ieiunum debere esse qui colligat.
Ita ire in domū absentis cui medeatur:superuenientique ter dicere ieiuno ieiunum medicamen
tū dare.Atque ita adalligare:triduoque id facere.Quod e graminū genere seprē internodia ha
bet:efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter uesicæ cruciatus decoctū
ex uino gramē ad dimidias e balneis bibi iubent.Sunt qui & aculeatum gramen uocant triū ge
nerū:cum in cacumine aculei sunt plurimū quini:dactylon uocant:hos conuolutos naribus in
serunt:extrahuntque sanguinis ciendi gratia.Altero quod est aizoo simile ad paronychia & pte
rygia unguium:& cum caro unguibus excreuerit utuntur cum axungia.Ideo dactylon appellā
tes quia digitis medeatur.Tertiū genus dactyli sed tenuis nascitur in parietinis aut tegulis.Hu
ic caustica uis est.Sistit ulcera quæ serpunt.Gramen capiti circundatum sanguinis e naribus flu
ctiones sistit.Camelos aūt necare traditur in babylonis regiōe id quod iuxta uias nascitur. Nec
fœnogræco minor auctoritas:quod telin uocant:alii carpos:Aliqui buceras:alii ægoceras: quo
niam corniculis semē est simile:nos siliciam:qđ qūo sereret: suo loco diximus. Vis eius siccare:
mollire:dissoluere.Succus decocti fœmiarum pluribus malis subuenit:siue duricia siue tumor:
siue contractio sit uuluæ:fouētur:insidūt:infusum quoque prodest.Furfures in facie extenuat.
Spleni addito nitro decoctum & impositum medetur:item ex aceto.Sic iocieri decoctum.Dio
cles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouē cyathis sæpe ad ter
tias partes bibere:ut qui biberint in calida lauarentur. Et i balneo sudantibus dimidium ex re

licto iterum dedit:mox a balneo reliquum pro summo auxilio. Farinam fœnograeci cum hordeo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra uuluæ cruciatus subiecit.Itéq; imposuit imo uentri.Lepras lentigines:sulphuris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute sæpius die illinens:perungiq; præcipiens.Theodorus fœnograeco miscuit quartam partẽ purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras.Damion fœnograeci semen acetabuli dimidia mensura cũ sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciendos dedit potu.Nec dubitatur quin decoctũ eius utilissimum sit uuluis:interaneisq; exulceratis:sicuti semen articulis atq; præcordiis. Si uero cũ malua decoq̃t̃:postea addito mulso potus añ cætera uuluis iteráeisq; laudat̃:Quippe cũ uapor quoq; decocti plurimum profit.Alarumq; etiam grauæolentiam decoctum fœnograeci semen emendat.Farina prorigines capitis furfuresq; cum uino & nitro celeriter tollit.In hydromelite autem decocta addita axũgia:genitalibus medetur:item pano parotidi:podagræ:chiragræ:articulis:carnibusq; quæ recedunt ab ossibus.Aceto uero subacta luxatis.Illinitur & lyeni decocta i aceto & melle tantum.Carcinomata subacta ex uino purgat.Mox addito melle persanat.Sumit̃ & sorbitio e farina ad pectus exulceratum longamque tussim.Diu decoquitur:donec amaritudo desinat.Postea mel additur.Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXV. PROOEMIVM.

Natura herbarum sponte nascentium. CA. I.

Psa q̃ nũc dicet̃ herbaꝝ claritas:medicinæ tm̃ gr̃a gignẽte eas tellure:i admiratiõẽ curæ priscoꝝ diligentiæq; aium agit. Nihil ergo íntẽtatũ íexptũq; illis fuit.Nihil deide occultatũ qd̃ ñ pdesse posteris uellẽt.At nos eleborata iis abscondere atque supprimere cupimus:& fraudare uitã etiam alienis bonis.Ita certe recondunt:q pauca aliqua nouere:inuidentes aliis:& neminem docere in auctoritatem scientiæ est. Tãtum ab excogitandis nouis:ac adiuuanda oita mores absunt.Summumque opus ingeniorum diu in hoc fuit:ut intra unumquẽque recte facta ueterum perirent. At hercule singula quosdam inuẽta deorum numero addidere: omniumque uitam clariorẽ fecere cognominibus herbarum tam benigne gratiam memoria referente.Nõ æque hæc cura eorum mira esset in his:q̃ satu blandiunt̃:aut cibo inuitant:sed culmina quoque montium inuia & solitudines abditas omnisque terræ fibras scrutati inuenere:quid quæque radix polleret: ad quos usus herbarum folia pertinerent:etiam quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus uertentes.

Qui latine usus herbarum scripserint:& quando ad romanos noticia earum peruenerit:& qui primi græcoꝝ de his composuerint: & de herbarum inuentione:& antiqua medicina: & quare minus exerceantur earum remedia:& de cynorhodo:& de dracunculo medicinæ. CA. II.

Inus hoc q̃ par erat:nostri celebrauere omnium utilitatum & uirtutum rapacissimi. Primusque & diu solos idem ille.M.Cato omnium bonarum artium magister paucis duntaxat attigit.Boum etiam medicamina non omissa.Post eum unus illustrium tẽtauit.C.Valgius eruditione spectatus:imperfecto uolumine ad Diuum Augustum: inchoata etiam præfatiõe religiosa:ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semp medicetur maiestas.Ante condiderat solus apud nos:quod equidem inueni: Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus:quo primũ tẽpore hanc scientiam ad nostros peruenisse animaduerto. Nãque Mithridates maximus sua ætate regum:quem debellauit Pompeius:omnium ante se genitorum diligentissimus uitæ fuisse argumẽtis præterq̃ fama intelligit̃. Vni ei excogitatũ quotidie uenenum bibere:præsumptis remediis:ut consuetudine ipsa innoxium fieret.Primo inuenta genera antidoti:ex quibus unum etiam nomen eius retinet.Illius inuentum autumant sanguinem anatũ ponticaꝝ miscere antidotis:quoniã ueneno uiuerent.Ad illum Asclepiadis medẽdi arte clari:uolumina composita extant:cum sollicitatus ex urbe roma præcepta pro se mitteret. Illum solũ mortalium Mithridatẽ.xxii.linguis locutũ certum est.Nec de subiectis gẽtibus ullũ hoiem per interpretem appellatum ab eo annis.lvi. quibus regnauit.Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinæ peculiariter curiosus ab hoibus subiectis:qui fuere pars magna terraꝝ

Crat̃ ambitus ... herbar

ſingula exquirens:ſcriniū cōmentationum harū & exemplaria effectuſq; in arcanis ſuis reliquit. Pompeius autem omni regia præda potitus:transferre ea ſermone noſtro libertū ſuum Leneum grāmaticæ artis doctiſſimū iuſſit. Vitæq; ita profuit non minus quā reipublicæ uictoria illa. Præter hos græci auctores medicinæ ꝓdidere:quos ſuis locis diximus. Ex iis Euax rex arabum qui de ſimplicū effectibus ad Neronē conſcripſit. Crateias: Dionyſius: Metrodorus ratione blādiſſima:ſed qua nihil pene aliud q̃ rei difficultas intelligat. Pinxere nāq; effigies herbarū:atque ſubſcripſere effectus. Verū & pictura fallax eſt ex coloribus tā numeroſis:præſertim ī æmulatione naturæ:multūq; degenerat trāſcribētiū ſors uaria. Præterea parū eſt ſingulas earū ætates pingi:cū quadripartitis uarietatibus anni faciē mutēt. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Aliqui effigie q̃dem īdicata:& nudis q̃dē plerūq; noībus defuncti:qm̃ ſatis uidebat poteſtates uimq; demonſtrare quærere uolētibus. Nec eſt difficile cognitu. Nobis certe:exceptis admodum paucis:cōtigit reliquas cōtēplari ſciētia Antonii Caſtoris:cui ſūma auctoritas erat in ea arte noſtro æuo. Viſendo hortulo eius:in quo plurias alebat:centeſimū ætatis annū excedens nullū corporis malū expertus:ac ne ætate quidē memoria aut uigore concuſſis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperiet. Inuenta iam pridē ratio eſt ꝓnuncias horas non modo dies ac noctes Solis lunæq; defectuū. Durat tamen tradita perſuaſio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nāq; fœminarū ſcientiā præualere. Certe quid nō repleuere fabulis colchis Medea:aliæq;? In primiſq; italica circe diis etiā ad ſcripta?unde arbitrōr natū ut Aeſchylus e uetuſtiſſimis ī poetica re refertam italiam herbarū potentia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiamnū durante in marſis a filio eius orta gente:quos eſſe domitores ſerpētium conſtat. Homerus quidem primus doctrinarū & antiquitatis parens:multus alias in admiratione Circes: gloriā herbarū ægypto tribuit: tum ēt cū rigaretur ægyptus illa non autē eſſet: poſtea fluminis limo inuecta. Herbas certe ægyptias a regis uxore traditas ſuæ Helenæ plurias narrat:ac nobile illud Nepenthes obliuionē triſtitiæ ueniāq; afferens:& ab Helena utiq; oībus mortalibus propinandum. Primus autē omniū:quos memoria nouit:Orpheus de iis herbis curioſius aliqua prodidit. Poſt eum Muſeus & Heſiodus polion herbam inquantū mirati ſunt:diximus. Orpheus & Heſiodus ſuffitiones cōmendauere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat:quas ſuis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus ſapientia primus uolumen de earū effectu cōpoſuit:Apollini:Aeſculapioq;:& in torom diis immortalibus inuentione: & origine aſſignata. Compoſuit & Democritus:anno peragratis perſidis arabiæ æthiopiæ ægyptique magis: Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit:ut affirmauerit etiam incredibilia dictu. Xanthus hiſtoriarū auctor in prima earū tradidit occiſum draconis catulum reuocatū ad uitam a parente herba:quam balin nominat. Eademq; tillonē quem draco occiderat:reſtitutum ſaluti. Et Iuba in arabia herba reuocatū ad uitā hoīem tradit. Dixit Democritus:credidit Teophraſtus eē herbā: cuius cōtactu illatæ ab alitæ: quā rettulimus:exiliret cuneus a paſtoribus arbori adactus. Quæ etiam ſi fide carent:admirationem tamen implent:cogūtq; confiteri multum eſſe:quod uero ſuperſit. Inde & pleroſq; uideo exiſtimare: nihil non herbarum ui effici poſſe: Sed plurimum uires eſſe incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina:a quo ferunt dictum quaſdam etiam fortaſſis calcatas prodeſſe. Obſeruatum certe eſt:inflāmari uulnera: ac morbos ſuperuentu eorum:qui pedibus iter cōfecerint. Hæc erat antiqua medicina:quæ rota migrabat in græciæ linguas. Sed quare nunc non plures noſcantur cauſæ?niſi q̃ eas agreſtes litterarumq; ignari experiuntur:utpote:qui ſoli inter illas uiuant. Præterea ſecuritas quærēdi obuia medicorum turba. Multis etiam inuentis noīa deſunt:ſicut illi quam rettulimus ī frugū cura: ſcimuſq; defoſſam in angulis ſegetis præſtare ne qua uis intret. Turpiſſima cauſa raritatis: quod etiam q̃ ſciunt:demonſtrare nolunt:tanq̃ ipſis pariturū ſit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis:alias inuenit caſus:alias(ut uere dixerim) deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus:pauorem aquæ:potuſq; oīs afferens odium. Nuper cuiuſdam militantis in prætorio mater uidit in quiete:ut radicem ſilueſtris roſæ:quā cynorhodō uocant:eblanditam ſibi aſpectu pridie in fruteto mitteret folio bibendam in lacte. In luſitania

37 res gerebatur hiſpaniæ proxima parte. Caſuq; accidit: ut milite a morſu canis incipiente aquas expaueſcere ſuperueniret epiſtola orantis:ut pareret religioni. Seruatuſq; eſt ex inſpirato. Et poſtea quiſq; auxiliū ſimile tētauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat:ſpōgiolæ:q̃ in mediis ſpinis eius naſcit cinere cū melle alopecias capitis expleri. In eadem prouincia cogno-

38 ui in agro hoſpitis nuper ibi repertū dracūculū appellatū caulem pollicali craſſitudine uerſico-

lotibus uiperarum maculis:quam ferebant contra omnium morsus esse remediũ.Alius est quẽ nos in priori uolumine eiusdem nominis diximus:sed huic alia figura.Aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas serpentium uernationes bipedali fere altitudine:rursusq; cum iisdem in terram se condentis:nec omnino occultato eo apparet serpens:uel hoc per se satis officioso naturæ munere:si tantum præmoneret:tempusq; formidinis demonstraret.

De quodã pestifero fõte germãiæ:& de britãnica: & maximis morboꝝ doloribus. CA. III.

NEc bestiarum solum ad nocendum scelera sunt:sed interim aquaꝝ quoq;:ac locoꝝ. In germania trãs rhenum castris a Germanico Cæsare ꝓmotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus:qua pota intra biennium dentes deciderent. Compagesq; i genibus soluerentur.Stomacacen medici uocabant:& sceletirben.Ei malo reperta auxilio est herba:quæ uocatur britannica non neruis modo & oris malis salutaris:sed cõtra anginas quoq; & serpentes.Folia habet oblonga nigra:radicẽ nigram.Succus eius exprimitur & ex radice.Florem uibones uocant:qui collectus prius q̃ tonitrua audiantur:& deuoratus securos in totum reddit:Frisi qua castra erant nostris demonstrauere illam.Miror quidẽ q̃ nominis esset cã: nisi forte confini oceano britãniæ ueluti propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam: quoniam ibi plurima nasceretur:certum est.Etiam tum britannia libera fuit quidem:& hic quõdam ambitus nominibus suis eas adoptandi:ut docebimus fecisse reges:ut res tanta debeatur: herbam inuenire:uitam iuuare:non fortassis credet aliquis:cum hæc nostra friuola quoq; existimentur:adeo deliciis sordent:etiam quæ ad salutem pertinent.Auctores tamẽ quarum inueniũtur in primis celebrare par est:effectu earum digesto in genera morborum.Qua quidem in reputatiõe misereri sortis humanæ subit:& præter fortuita casusq; & nomina quæ omnis hora excogitat:ad millia morborum singulis mortalibus timẽda.Qui grauissimi ex iis sint:discernere stultitia prope uideri potest:cum suus cuiq; ad præsens quisq; atrocissimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimẽto asperimos cruciatus esse calculorum & stillicidium uesicæ.Proximum stomachi.tertium eorum qui in capite doleant.Non ob aliud fere morte conscita græcis:& noxias herbas demonstratas.miror equidem.Nec uenenorum tantum:quoniam ea conditio uitæ est:ut mori plerunq; etiam optimi portus sit:tradatque Varro Seruium Clodium equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum ueneno crura perunxisse:& postea caruisse sensu omni æque q̃ dolore in ea parte corporis.Sed quæ fuit uenia monstrandi:qua mentes soluerentur? Partus eliderentur? multaque similia? Ego nec abortiua dico. Ac ne amatoria quidem memoro.Lucullum imperatorem clarissimum amatorio periisse.Nec alia magica portenta:nisi ubi cauenda sunt aut coarguenda in primis fide eorum damnata.Satis operæ fuit abundeque præstitum uitæ salutares dixisse:ac postea inuẽta.

uel aff

De moly:& dodecatheo:& pæonia uel pentorobo:uel glycyside:& panace uel asclepio:& heracleo panace:chironio:& panace centaureo:uel pharmaceo:& heracleo siderio: & hyoscyamo:uel apollinari siue altercangeno. CA. IIII.

LAudatissima herbaꝝ est Homero teste:quã uocari ab diis putat moly.Ast inuẽtionẽ eius Mer.assignat.Cõtraq; sũma ueneficia demõstrat.Nasci eã hodie circa pheneũ & in cyllene arcadiæ tradũt.Specie illa hõerica radice rotũda nigraq;:magnitudĩe cepæ folio scyllæ:effodi ãt difficulter.Græci auctores florẽ eius luteũ pixere:cũ Homerus cãdidũ scripserit.Inueni e peritis herbaꝝ medicis:q & ĩ italia nasci eã diceret:afferriq; cãpãia mihi aliquot diebꝰ effossã ĩter difficultates saxeas radicis trigĩta pedes lõgæ.Ac ne sic qdẽ solidæ:sꝫ abruptæ.Ab ea maxĩa auctoritas herbæ ẽ:quã dodecatheõ uocãt:oĩum deoꝝ maiestatẽ cõmendãtes.In aqua potã oĩbus morbis mederi tradũt.Folia eius septẽ:lactucis simillima exeũt:a lutea radice.Vetustissima inuẽtu pæonia est:Nomẽq; auctoris retinet.Quã quidã pẽtorobõ appellãt: alii glycysidẽ.Hæc quoque difficultas est:q cadẽ aliter alibi nũcupatᷓ.Nasciᷓ opacis mõtibꝰ caule inter folia digitoꝝ q̃ttuor ferẽte in cacumine ueluti græcas nuces q̃ttuor aut q̃nque.In est iis semẽ copiosum:rubrũ:nigrũque.Hæc medeᷓ & faunoꝝ in q̃ete ludibriis. Precipiunt eruere noctu:qm̃ si picus martius uideat:tuẽdo in oculos ĩpetũ faciat.Panaces ipso noĩe oĩum morboꝝ remedia promittit:nũerosum & diis inuẽtoribus adscriptũ.Vnũ quippe asclepion cognominatur:quoniam is filiam panaciam appellauit.Succus eius est coactus:ferulæ qualem diximus.Radix est multi corticis & salsi.Hac euulsa scrobem repleri uario genere frugũ religio est:ac terræ piamẽtũ.Vbi:& quonã fieret mõ:& quale maxime ꝓbaretur:ĩter peregrina docuimus.Id quod e macedonia afferᷓ;bucolicon uocãt:armẽtariis spõte erũpẽtẽ succũ excipiẽtibus:hoc celerrime

euanescit. Et in aliis autem generibus improbatur maxime nigrum ac molle. Id enim argumentum est cæra adulterati. Alterum genus heracleõ uocant:& ab Hercule inuentũ tradũt. Alii origanum heracleoticum siluestre:qm̃ est origano simile:radice inutili. De origano diximus. Tertium panaces chironeon cognominatur ab inuentore. Folium eius lappato simile:maius tamẽ & hirsutius. Flos aureus:radix parua. Nascitur piguibus locis. Huius flos efficacissimus eoq; amplius q̃ supradicta prodest. Quartũ genus panaces ab eodẽ Chirone repertũ centaurion cognominatur. Sed & pharnaceon in cõtrouersia inuentionis a Pharnace rege deductũ. Seritur hoc lõgioribus q̃ cætera foliis:& serratis. Radix odorata in umbra siccatur:uinoq; gratiam adiicit: Huius genera duo fecere: alterũ leuioris folii:alterũ tenuioris. Heracleon siderion & ipsũ ab Hercule inuentũ est:caule tenui digitorũ quattuor altitudine. Flore puniceo:foliis coriandri. Iuxta lacus & amnes iuenit. Oiaq; uulnera ferro illata efficacissime sanat. Est Chironis inuentũ ampelos:q̃ uocat chirõia:de q̃ diximus iter uites. Sicuti de herba cuius iuẽtio assignat Mineruæ. Herculi quoq; eã adscribũt:q̃ apollinaris:apud arabas altercũ siue altercãgenũ:apd græcos uero hyoscyamos appellat. Plura eius gña. Vnũ nigro semie foliis pene purpureis spinosũ. Talis nascit in gallacia. Vulgare ãt candidius ẽ & fruticosius:altius papauere. Tertii semẽ iriõis semi simile:& oia isaniãgignẽtia:capitisq; uertigines. Quartũ genus molle:lanudinosum pinguius cæteris. Candidi seminis:in maritimis nascẽs:hoc recepere medici. Item ruffi seminis nonũq̃ ante candidũ rufescit:sinon e maturuit:Iprobaturq;. Et alioquin nullũ:nisi cũ maruerit legit:natura uini. Ideoq; mentẽ caputq; infestans. Vsus seminis & per se & succo expresso. Exprimitur sepatim:& caulibus foliisq; utuntur & radice:temeraria in totũ(ut arbitror)medicina. Quippe ẽt foliis cõstat mẽtẽ corrũpi:si plura q̃ quattuor bibant. Etiã antiqui in uino febrẽ depelli arbitrabant. Et oleũ fit ex semine:ut diximus:quod ipsum auribus infusum tentat mentem:mireque contra uenenum remedia prodidere iis:qui id bibissent:& ipsum pro remediis:adeo nullo omnia experiendi fine:ut cogerentur etiam uenena prodesse.

ul' floribus ul' erysimi uel lini

De linozoste:parthenio:hermupoa:siue potius mercuriali:& achillea:& panace:heraclea:sideriti:millefolio:& de scopa regia:& hermineo:teucrio:spleneo:de melãpodio:siue helleboro:quot ue eorũ gñia:& de nigro helleboro:& albo medicinæ:& qñ detur:& quo sumendũ:& quibus nõ dandum:& q; mures necet. CA. V.

Linozostis siue parthenion a Mercurio inuẽtus est:ideo apud græcos hermupoã multi uocant. Eam apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera:masculus & fœmina quæ efficacior:caule cubitali interdum ramoso in cacumine:ocimo angustioribus foliis:geniculis densis:alarum cauis multis: semine i geniculis depẽdẽte:fœminæ copioso:mari iuxta genicula stanti rariore ac breui:contortoq;. Fœminæ soluto & candido. Folia maribus nigriora:fœminis cãdidiora:radix superuacua:prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est quod de utroq; eorum genere proditur. Vt mares gignantur hunc facere:ut fœminæ:illam. Hoc cõtingere si a conceptu succus protinus bibatur in passo:edanturue folia decocta ex oleo & sale:uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio: & duabus aut tribus spicis donec decoquatur. Decoctum dari iubent:& herbam ipsam in cibo altero die purgationi:mulieribus per triduum:quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas. Easque ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uuluæ cum melle uel rosaceo uel lilino:uel irino admouit:item ad ciẽdos mẽses secundasque. Hoc idem præstare potu fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succum inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia imposuit:epiphoris: strangurtæ:& uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem soluendæ:uel in febri decoquatur quantum manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias bibitur sale & melle admixto: necnon cum ungula suis: aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam:siue cũ malua decoctum. Thoracem purgat. Bilem detrahunt. Sed stomachum lædunt. Reliquos usus dicemus suis locis. Inuenit & achilleõ Achilles discipulus Chironis:qua uulneribus mederetur: quæ ob id achilleos uocatur. Hac sanasse Thelephum dicitur. Alii primum eruginem inuenisse utilissimam emplastris:ideoq; depingitur ex cuspide decutiens eam gladio in uulnus Thelephi. Alii utroque usum medicamento uolũt. Aliq & hanc panacẽ heracleon:alii sideritẽ. Hanc apud nos millefoliã uocãt cubitali scapo rãosam:minutioribus q̃ fœniculi foliis uestitã ab imo: Alii fatẽt qdẽ illã uulneribus utilẽ:sed uerã achilleon eẽ scapo cæruleo pedali:sine ramis ex oĩ pte singulis foliis rotundis eleganter uestitam. Alii quadrato caule:capitibus marrubii folio quercus.

Hanc etiam præcisos neruos glutinare faciunt. Alii sideriten in maceriis nascentem cum teritur
fœdi odoris. Etiamnum aliam similem huic: sed candidioribus foliis & pinguioribus tenuiori-
bus cauliculis i uineis nascentem. Aliam uero binum cubitorum ramulis exilibus triangulis: fo uel quinũ
lio filicis: pediculo longo: betæ semine: omnes uulneribus præcipuas. Nostri eam quæ est latissi-
mo folio: scopam regiam uocant: Medetur anginis suum. Inuenit & teucer eadem ætate teucriõ: uel hermi-
quam quidam Hemionion uocant: spargentem iuncos tenues: folia curua asperis locis nascẽtẽ: neum
austero sapore: nunquã florentem. Neque semen gignit. Medetur lyenibus. Constatq; sic inuen- uel parua
tã: cum exta super eam proiecta essent: fertur adhæsisse lyeni: eumq; exinanisse. Ob id a quibus-
dam splenion uocatur. Narrant sues qui radicem eius edunt: sine splene inueniri. Quidã ramis
hysopi surculosam: folio fabæ. Eodem nomine appellãt: & colligi florentem adhuc iubẽt adeo
florere nõ dubitant: maximeq; ex ciliciis & pysidiæ montibus laudant. Melampodis fama diui
nationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum hellebori genus melampodion. Aliqui pasto
rem eodem noĩe inuenisse tradunt: capras purgari pastore illo animaduertẽte: datoq; lacte eaæ:
sanasse proetidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul conuenit. Prima
duo sunt candidum ac nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt pleriq;. Alii folia nigri
platani similia: sed minora nigrioraq;: & pluribus diuisuris scissa. Albi betæ incipiẽtis. Hæc quo-
que nigriora & canalium dorso rubescentia. Vtraq; caule palmi ferulaceo bulborum tunicis cõ uel calami
uoluto radice fibrata ceparum modo. Nigro: equi: boues: sues necantur. Itaq; cauent id cum cã-
dido uescantur. Tempestiuum esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in oeta monte.
Et optimo uno eius loco circa pyram. Nigrum ubiq; prouenit: sed melius in helicõe: qui mons
& aliis laudatur herbis. Candidum probatur oeteũ. Secundum põticum. Tertio loco heleaticũ:
quod in uitibus nasci ferũt. Quarto parnasium quod adulteratur etolico ex uicino. Nigrum ex
iis melampodion uocant: quo & domos suffiunt purgantq; aspergentes se & pecora. Cum preca
tione solenni hoc & religiosius colligitur. Primum. n. gladio circunscribitur. Deinde qui succisu
rus est ortum spectat. Et precatur: ut id liceat sibi concedentibus diis facere. Obseruatq; aquilæ
uolatus: fere enim secantibus interest. Et si prope aduolauerit: moriturum illo ãno qui succidit:
augurium est. Nec album facile colligitur: caput aggrauans maxime: nisi præsũmat aliũ: & subin
de uinum sorbeatur: celeriterq; fodiatur. Nigrum alii entomon uocãt. alii polyrrhyzon: purgat
per inferna. Candidum autem uomitione. Causasq; morborum extrahit. Quondã terribile. Po-
stea tam promiscuum: ut pleriq; studioæ gratia ad prouidenda acrius quæ cõmentabantur: sæ-
pius sumptitauerint. Carneadem responsurum Zenonis libris. Drusum quoq; apud nos tribu-
norum popularium clarissimũ: cui ante omnes plebs adstans plausit: optimates uero bellũ marsi
cum imputauere: constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in antycira insula. Ibi
enim tutissime summit: quoniam (ut diximus) sesamoides admiscent. Italia ueratrum uocat. Fari
na eorum per se & mixta radicula: qua lanas diximus lauari: sternutamentũ facit. Amboq; som-
num. Leguntur aũt tenuissime radices breuesq; ac uelut decurtatæ ẽt hæ. Nã summa q̃ est cras-
sissima cepis similis canibus tantum datur purgatiõis causa. Antiqui radicem corticẽq; carnosis-
simum eligebant: quo tenuior eximeret medulla. Hanc humidis spongiis opertam turgescẽtẽq;
in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra siccabant iis utentes. Nunc ramulos ipsos ab
radice sua grauissimi corticis: ita dantes. Optimum quod acre gustu: feruensq; in frangendo pul
uerem emittit. Durare uim eius. xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis: insaniẽtibus: hy
dropicis dũmodo citra febrim: podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluũ & bilem: pi-
tuitasq;. Ex aqua datur ad leniter moliendam aluum plurimũ drachma: modice quattuor obo
lis. Miscuere aliqui & scamoneam: sed tutius salem. In dulcibus datũ copiosius periculũ infert.
Oculorum caliginẽ fotu discutit. Ob id quidam & inunxere. Tritum strumas: suppurata: duriti
as concoquit: & purgat. Item fistulas tertio die exemptũ. Verrucas tollit cũ squamis æris: & san-
daraca. Hydropicoæ uentri imponit cum farina hordeacea & uino. Pecoæ & iumentorũ pitui
tas sanat surculo per aurem traiecto: & postero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedũ
cum ture & cæra ac pice uel cum pisseleo. Album optimum: quod celerrime mouet sternutamẽ
ta: sed multum terribilius nigro: præcipue si quis apparatũ poturoæ apud antiquos legat: cõtra
horrores: strangulatus: intempestiuas somni uires: singultus infinitos: aut sternutamenta: stoma
chi dissolutiones: tardiores uomitus aut longinqores: exiguos aut nimios. Quippe alia dare soli
ti: q̃ cõcitarent uomitiones: ipsumq; helleborum extraherent medicamẽtis: aut clysteribus: sæpe
ẽt sanguine uenis emisso. Iam uero & cum prospere cedat terribilius uisu i uariis coloribus uo-

mitionum:& post uomitiones obseruatione alui:balnearum dispensatione:totius corporis cura antecedente:omnia hæc magno terrore & fama.Nãq; tradunt absumi carnẽ si coquaᵱ una.Sed antiquorum uitium erat:q; propter hos metus parcius dabãt:cum celerius erumpat:quo largius sumitur.Themison binas nõ amplius drachmas donauit:sequentes & quaternas dedere.Claro Herophili preconio:qui helleborum fortissimi ducis similitudini æquabat.Concitatis enim intus oibus:ipsum in primis exire.Præterea mitum inuentũ est:q; icisum forficulis ut diximꝰ: cribrãt:cortex remãet. Hoc inanito medula cadit.Hæc in nimia purgatione data:uomitiones sistit.Cauendũ est fœlici quoq; cura:ne nubilo detur die:quippe ipatibiles cruciatus existũt. Nã æstate potius q̃ hyeme dandũ nõ est in dubio.Corpus septẽ diebus præparandũ cibis acribus: abstinentia uini:quarto & tertio die uomitionibus:pridie cœnæ abstinentia.Album e dulci datur:aptissime uero in lacte aut pulte.Nuper inuenere dissectis rhaphanis inserere helleborum: rursusq; cõprimere rhaphanos:ut transeat uis:atq; eo lenimẽto dare. Reddi post quattuor fere horas incipit.Totum opus septenis peragiᵱ horis.Medeᵱ ita morbis comitialibus: ut diximus: uertigini:melancholicis:insanientibus:lymphaticis:elephantiæ albæ:lepris:tetano:tremulis:podagricis:hydropicis:incipientibusq; tympanicis:stomachicis:spasticis:clinicis:ischiadicis:quartanis quæ aliter non definãt:tussi ueteri:inflãmationibus:torminibus redeũtibus.Vetant dari senibus & pueris.Itẽ mollibus ac fœminei corporis:animæue exilibus:aut teneris:& fœminis minus q̃ uiris.Item timidis:aut si exulcerata sint præcordia:uel tumeant:minimeue sanguinem excreantibus:causariis:uel latere:uel faucibus.Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cum axungia salsa illitum:item suppurationi ueteri.Mures polẽta admixtum necat. Galli sagittas in uenatu helleboro tingunt:circũcisoq; uulnere teneriorẽ sentiri carnem affirmãt. Muscæ quoq; necantur albo trito & cum lacte sparso.Eodem & phthitiasis emendatur.

De mithridatia:& scordoti siue scordio:& polemonia:uel philæteria:uel chiliodynama:& eupatoria:& centaurea:siue chironia:& de lecto centaureo:libadio: felle terræ: & triorche medicinæ. CA. VI.

Psi Mithridati Crateias adscripsit unam mithridatiam uocatã.Huic folia duo a radice achanto similia.Caulis inter utraq; sustinens roseum florem.Alteram lenæus scordotin siue scordion:ipsius manu ad scriptã:magnitudine cubitali:quadrangulo caule:ramosam quernæ similitudine foliis lanuginosis.Reperiᵱ in ponto cãpis pinguibꝰ humidisq;:gustus amari.Est & alterius generis:latioribus foliis:mentastro similis: plurimosque utraq; ad usus:p se & inter alia in antidotis.Polæmoniam alii philæteriam a certamine regũ inuentionis appellant.Capadoces autem chiliodynamã radice crassa:exilibus ramis:qbus in summis corymbi depẽdent:nigro semine:cætero rutæ similis.Nasciᵱ in montosis.Eupatorio quoq; regiam auctoritatẽ habet.Caulis lignosi nigricãtis hirsuti:cubitalis aliqñ:& amplioris:foliis p interualla.v.ut canabis per ambitum incisis quinquepartitõ:nigris & ipsis plumosisque radice supuacua.Semen dysentericis in uino potũ auxiliaᵱ unice.Centauria curatus diciᵱ Chiron cũ Herculis exceptus hospitio pertractanti arma:sagitta excidisset in pedem:quare aliqui chironiũ uocant.Folia sunt lata & oblonga:serrata ambitu densa ab radice:caules ternum cubitoꝶ geniculati.In iis capita ceu papaueꝶ.Radix uasta:rubescens:tenera fragilisque ad bina cubita madida. Succo amara cũ quadã dulcedine.Nasciᵱ in collibus pingui solo.Laudatissima in arcadia:elide: messenia:pholoe:& lycæo:atque in alpibus:pluribusq; locis i lycia.Quidã & ex ea lyciũ faciũt. Vis in uulneribus tãta:ut cohærescere etiã carnes tradãt:si coquanᵱ simul. In usu radix tantum duabus drachmis bibenda qbus diceᵱ:si febris sit:in aqua trita:cæteris in uino.Medeᵱ & oium morbis decoctæ succus.Est alteꝶ centaurion cognomine lecton:minutis foliis:qd aliqui libadion uocant:qm̃ secundũ fontes nasciᵱ:origani simile:angustioribus & longioribus foliis angulolo caule:palmũ alto fruticanti:flore lychnidis:radice tenui:& supuacua succo efficax.Ipsa herba autũno legiᵱ:succus e fronde.Quidã caules cõcisos madefaciũt diebus.xviii.atque ita exprimunt.Hoc centaurion nostri fel terræ uocant:ꝑpter amaritudinẽ sũmam.Galli exacũ: quoniã oia mala med'camẽta potũ e corpore exigat per aluũ.Tertia est cẽtauris cognomine triorchis. Qui eam secat rarũ est ut nõ uulneret sese.Hæc succũ sanguineũ mittit.Theophrastus defendi eam:ꝑpugnarique colligentes tradit a triorche accipitrum genere:a quo & nomen accepit.Imperiti cõfundunt hæc omnia:& uni generi assignant.

De climeno:& gentiana:& lysimachia:& parthenide:& artemisia:& ambrosia:& nymphea:& heracleo:& euphorbia medicinæ. CA. VII.

Limenos a rege herba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani articulis præcin cta: odore graui & semine hederæ: siluestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medeatur: dicemus. Sed hic indicandũ est dum medeatur: sterilitatem pota etiã in uiris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt: caule quadrato: folliculis cũ se mine inter se implexis: uelut in polyporum cirris. Est succus autem in usu. Vis eius summa in re frigerando Gentianam inuenit Gentius rex illyriorũ: ubiq; nascentem: in illyrico tamẽ præstan tissimam folio fraxini: sed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis crassitudie: cauo & inani ex interuallis foliato. triũ aliquando cubitorum: radice lenta: subnigra sine odore aquosa: monti bus subalpinis plurima. Vsus in radice & succo. Radicis natura est excalfactoria: sed prægnanti bus nõ bibenda. Inuenit & Lysimachus herbam lysimachiam: quæ ab eo nomen retinet: celebra ta Erasistrato. Folia habet salicis uiridia: florem purpureum: fruticosa: ramulis erectis odore gra ui: gignitur in aquosis. Vis eius tanta est: ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriã affectauere. In quibus artemisia uxor Mausoli adoptata her ba: quæ antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab artemide artemisiam cognominatã putẽt: quo niam priuatim medicatur fœminarũ malis: absinthii autẽ modo fruticosa maioribus foliis pin guibusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis: altera tenera tenuioribus: & nõ nisi in mariti mis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodẽ nõie appellant simplici caule: minimis foliis: flores copiosi erumpentes: cum uua maturescit odore non in iucundo: quã quidam botrin: alii ambro siam uocant. Talis in cappadocia nascitur. Nymphea nata tradit a nympha zelotypia erga Her culem mortua. Quare heracleon uocant aliqui: alii rhopalon a radice clauæ simili. Ideoq; eos q bibant eam. xii. diebus coitu genituraq; priuari. Laudatissima in orchomeno & marathone Bo eoti Madon uocant: qui & semen edunt. Nascitur in aquosis: foliis magnis in sũma aqua & aliis ex radice prodeũtibus flore lilio simili: & cũ defloruerit capiti papaueris. In caule secat autũno. Radix nigra in sole siccat. Aduersaturq; & aluinis. Est & alia nymphea in thessalia amne peneo: radice alba: capite luteo: rosæ magnitudine. Inuenit & patrum nostrorũ ætate rex iuba: quã ap pellauit euphorbiam medici sui nomine & fratris musæ: a quo Diuum Augustum cõseruatum indicauimus. Iidẽ fratres instituere a balneis frigida multa corpora astringi. Antea nõ erat mos nisi calida tantũ lauari sicut apud Homerũ etiã inuenimus. Sed Iubæ uolumen quoq; extat de ea herba: & clarum præconium. Inuenit eam in monte atlante: spectatur foliis acanthinis. Vis tã ta est: ut uel e longinquo succus excipiatur incisæ conto. Suscipitur excipulis utriculo hædino. Humor lactis uidetur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiem habet. Qui colligunt clarius uident. Contra serpentes medetur. Quacũq; parte percussa uertice inciso & medicamento addi to. Ibi getuli qui legunt: hædino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim quod sincerum non est fastidiendũ odorem habet. multũ infra hunc succum est qui in gallia fit ex herba cha mælea granum occiferente. Fractus ammoniaco similis est: etiã leui gustu os accensum diu deti nens: & magis ex interuallo donec fauces quoq; siccet. uel tepido

De plantagine & buglosso: & cynoglosso: & buphthalmo: & scythica: & de spartania: & hippi ce: & ischæmone: & betonica: & cantabrica: & cõsiligine: & hiberida: & chelidonia: & canaria: & elaphobosco: & dictãno: & aristolochia: & qđ eius delectatiõe inuoluant pisces: & stati capiant: & medicinæ cõtra serpẽtiũ ictus ex herbis quas supius noiauit: & de argemonia. CA. VIII.

Elebrauit & themison medicus uulgarẽ herbam plantaginẽ tanquam inuentor uo lumine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus foliis & nigrioribus: lin guæ pecorum simillimis: caule angulosо in terram inclinato in pratis nascens. Altera maior foliis laterum modo inclusa: quæ quia septena sũt quidam eam heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis est: & napi similis. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoq; corpore cauterii uicem optinens. Nulla res æque sistit fluctiones: quas græci rheumatismos uocant. Iungit huic Boglossos boum linguæ similis: cui præcipuum q; in uinum deiecta animi uoluptates auget: & uocat euphrasinum. Iungitur & cynoglossos ca ninas imitans linguas topiariis operibus gratissima. Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat: eius radicẽ potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quattuor ad quartanas. Est alia similis ei: & quæ ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua ranis & serpentibus aduersatur. Est & bu phthalmos similis boum oculis: folio fœniculi: circa oppida nascens fruticosa caulibus: qui & manduntur decocti. Quidam cochlam uocant. Hæc cum cæra sciromata discutit. Inuenere uel cachlã herbas & uniuersæ gentes. Scythia eam primum: quæ scythice uocatur: circa boeotiam nascens

prædulcis. Aliam quoq; utilissimam quam spartaniam uocant. Magna & ea commendatio:q; in
ore eam habentes famem sitimq; non sentiunt. Idem præstat apud eos hippice dicta:q; in equis
quoque eundem effectum habeat. Traduntq; his duabus herbis scythas etiam in duodenos di-
es durare in fame sitiq;. Ischemonem thracia inuenit:qua ferunt sanguinem sisti:non aperta mo
do uena:sed etiam præcisa. Serpit e terra milio similis:foliis asperis & lanuginosis farcitur in na-
res. Quæ in italia nascitur:& sanguinem eodem adalligata sistit. Vetones in hispania eá quæ be-
tonica dicitur in gallia. In italia autem serratula a græcis cestron aut psychotrophon ante cun-
ctas laudatissima. Exit anguloso caule cubitorum duum a radice spergens folia fere lappathi ser
rata semine purpureo. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit uinum ex ea & acetú sto-
macho & claritati oculorum. Tantumque gloriæ habet:ut domus in qua sata sit tuta existime-
tur a piaculis omnibus. In eadem hispania inuenta est cantabrica per Diui Augusti tempora a cá
tabris reperta. Nascit̃ ubiq; caule iunceo pedali in quo sunt flosculi oblõgi uelut calathi. In iis se
men perquam minutum. Nec alias defuere hispaniæ herbis exquirendis:ut in quibus etiamnú
hodie in uirorum lætiore conuictu potionem e cétum herbis mulso additis credidere saluber-
rimam suauissimamque. Nec quisquam genera earum iam nouit aut multitudinem. Numerus
tantum constat in nomine. Nostra ætas meminit herbam in marsis repertam. Nascitur & aqui-
culis circumuicum neruesiæ:uocatur cõsiligo. Prodest ut demonstrabimus suo loco deploratis
in pthisi. Inuenit nuper & Seruilius Democrates primus medentium quam appellauit hiberidá
q̃q̃ ficto nomine inuentioni eius assignato carmine. Nascitur maxĩe circa uetera monuméta pa
rietinasque & inculta itinerum. Floret semper folio nasturtii:caule cubitali:semine tam paruo:
ut uix aspici possit. Radici odor nasturtii. Vsus æstate efficacior:& recenti tátum. Tunditur dif-
ficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica utilissima:uiris plurimú qua-
ternis horis:fœminis minus dimidio adalligata:ut dein in balneum descendatur in calidam &
postea oleo & uino corpus perungatur:diebusque uicenis interpositis idem fiat si qua admoni-
tio doloris supersit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat occultos. Imponitur non in ipsa in-
flammatione:sed imminuta. Animalia quoque inuenere herbas:in primisque chelidoniam. Hac
enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt uisum:ut quidam uolunt etiam erutis ocu
lis. Genera eius duo. Maior fruticoso caule:folio pastinacæ erraticæ ampliore: ipsa altitudine
duum cubitorum. Colos albicans:flos luteus. Minori folia hederæ rotundiora minus candida.
Succus croci mordax. Semen papaueris. Florent aduentu hirundinum. Discessu marcescunt. Flo
rentibus succus exprimitur:& in æreo uase cum melle attico leniter cinere feruenti decoquitur:
singulari remedio contra caligines oculorum. Vtuntur & per se succo in collyriis:quæ chelido-
nia appellantur ab ea. Inuenerunt & canes canariam:qua fastidium deducunt:eamque in nostro
conspectu mádunt:sed ita ut nunquam intelligatur quæ sit etenim depasta cernitur. Notata est
autem animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim a serpente: mederi quadá
sibi dicitur:sed illam homine inspectante non decerpit. Simplicius ceruæ monstrauere elapho-
boscon:de qua diximus. Item seseli enixæ a partu dictamum ostendere(ut indicauimus)uulne-
ratæ eo pastæ statim decidentibus telis. Non est alibi q̃ in creta:ramis prætenue:pulegio simile:
feruens & acre gustu:foliis tantum utuntur. Flos nullus ei est:aut semen aut caulis. Radix tenu-
is & superuacua. Et in creta auté non spaciose nascitur:mireq; a capris expetit̃. Pro eo est & pseu
do dictamú multis in terris nascens:folio simili:ramulis minoribus a quibusdá condris uocatú.
Minoris effectus statim intelligitur. Dictamú enim minima portione accédit os. Qui legere eá:
in ferula uel arundine cõdunt:præligantq;:ne potentia euanescat. Sunt qui dicant utranq; nasci
multifariam:sed deteriorem in agris pinguibus:ueram quidá dictamum non nisi in asperis. Est
& tertium genus dictánú uocatú:sed neq; facie neq; effectu simile folio sisymbrii:ramis maiori
bus procedéte persuasione illa:q̃cquid increta nascitur:infinito præstare cæteris eiusdem gene-
ris alibi genitis. Proxime quod in pernaso:alioquin herbiferum esse & peliũ monté in thessalia.
Et telethrium in euboea. Et totam arcadiam ac laconicam. Tradunt arcades quidem non me-
dicaminibus uti:sed lacte circa uer:qm̃ tunc maxime succis herbæ turgeant:medicenturq; ube-
uel ubera pascuis — res pascuæ. Bibunt autem lac uaccinú: qm̃ boues omnino uoriferæ sunt in herbis. Potẽtia eaq;
per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis máifesta fit. Circa abderá:& limiré:q Dio-
medis uocatur equi pasti inflammant̃ rabie:circa pothniam uero & asini. Inter nobilissimas ari-
stolochiæ nomé dedisse grauide uident̃:quoniá eét ariste lechuses. Nostri malum terræ uocát:
& quattuor gñia eius seruant. Vnú tuberibus radicú rotundis foliis inter maluam & hederá ni-

grioribus pinguioribusq;.Alteq; masculæ radice longa q̃ttuor digitoq; longitudine: baculi craſ
ſitudine.Tertiũ longiſſimæ tenuitatis uitis nouellæ cui ſit præcipua uis: quæ clematitis uocaẽ:
ab aliis cretica.Oẽs colore buxeo:caulibus paruis:flore purpureo.Ferunt bacculas paruas uelut
cappares. Valẽt radice tantũ.Eſt & quæ piſtolochia uocatur quarti generis:tenuior q̃ ꝓxime di
cta:denſis radicis capillamentis iunci plenioris craſſitudine.Hanc quidã polyrrhizon cognomi
nant.Odor oium medicatus.Sed oblonga radice tenuiorq; gratior.Carnoſi eni eſt corticis:un
guentis quoq; nardinis cõueniens.Naſcunẽ pinguibus locis & campeſtribus.Effodere eas meſſi
bus tẽpeſtiuũ:ita deſquãmato terreno ſeruanẽ.Maxie tñ laudaẽ pontica. Et in quocũq; genere
põderoſiſſima quæq; medicinis aptior.Rotũda cõtra ſerpẽtes.Oblonga i ſũma tñ gloria eſt etiã
modo.A cõceptũ admota uuluis in carne bubula mares figurat:ut tradiẽ.Piſcatores campaniæ
radicem eã:quæ rotunda eſt:uenenũ terræ uocãt:coramq; nobis.cõtuſam imixta calce in mari
ſparſere:aduolãt piſces cupiditate mira:ſtatimq; exanimati fluitãt.Quæ polyrrhizos cognomi
naẽ:cõuulſis contuſis ex alto præcipitatis radice pota ex aqua utiliſſima eſſe tradiẽ.Semine pleu
reticis & neruis cõfirmare excalfacere.Eadẽ ſatyrion eſt. Verũ & effectus eaq; uſuſq; dicẽdi ſũt
Ordiẽdũq; a maloq; oium peſſimo:ideſt ſerpentiũ ictu.Medenẽ ergo britannica hærba. Pana
ces geneq; oium radix e uino.Chitoniæ & flos & ſemẽ potũ illitũq; ex uino & oleo.Priuatimq;
quæ cunila bubula appellaẽ.Polemonia uel phileteris radicis drachmis quattuor ex mero. Teu
cria:ſideritis ſcordotis:ex uino priuatim ad angues potæ & illitæ:ſiue ſucco ſiue folio ſiue deco
cto.Centauriæ maioris radice drachma in uini albi cyathis tribus.Gẽtiana ꝑcipue aduerſus an
gues duabus drachmis cũ pipere & ruta uini cyathis.vi.ſiue uiridis ſiue ſicca.Et lyſimachiæ odo
rẽ fugiũt ſerpẽtes.Daẽ ex uino ꝑcuſſis chelidonia.Morſibus iponiẽ betonica ꝑcipue:cui uis tan
ta ꝓhibetur:ut iclusæ circulo eius ſerpẽtes ipſe ſeſe ĩterimãt flagellãdo.Daẽ & ad ictus ſemẽ eius
denarii põdere cũ tribus cyathis uini:uel farina drachmis tribus ſextario aquæ iponiẽ. Cãtabri
cæ:dictami:ariſtolochiæ radicis drachma in uini hemina ſæpius bibenda: ꝓdeſt & illita ex ace
to.Similiter piſtolochiæ.Quin & oino ſuſpẽſa ſupra focũ fugare domibus ſerpẽtes. Argemonia
quoq; radice eius denarii põdere in uini cyathis tribus potaẽ.Plura de ea cõuenit dici cæteriſq;
quæ primũ noiabunẽ.In eo autẽ genere medendi primũ conuenit:quãquã nominari in quo ma
xime ualebit.Folia habet anemonæ æqualia diuiſa apii modo:caput i cauliculo papaueris ſilue
ſtris:item radicem.Succum croci colore acrem & acutum.Naſcitur & in aruis apud nos.Noſtri
tria genera eius faciunt:& id demum probant cuius radix thus redoleat.

De agarico:& echyo:& hyoſcyamo:& hierabotane:& blattaria:& lemonia:& quinq; folio : &
ſparganio:& dauco:& perſolata:& arctio:& cyclamino:& peucedano. CA. IX.

AGaricon ut fungus naſciẽ in arboribus circa boſporũ:colore candido. Datur obolis
quattuor cõtritum cũ binis cyathis aceti mulſi.Id quod in gallia naſciẽ infirmius ha
betur.Præterea mas ſpiſſior amariorq;.Hic & capitis dolores facit.Fœmina ſolutior
in initio guſtus dulcis:mox in amaritudinẽ trãſit.Echyos utriuſq; generis pulegio ſi
milis.Foliis coronata:drachmis duabus ex uini cyathis quattuor daẽ.Item altera quæ lanugine
diſtinguiẽ ſpinoſa:cui & capitula uiperæ ſimilia ſunt Hæc ex uino & aceto.Quidam echyon per
ſonatam uocant:cuius folio nullum eſt latius:grãdes lappas ferentẽ.Huius radicẽ decoctam ex
aceto dant potui.Hyoſcyamum contuſum cum foliis ex uino datur peculiariter cõtra aſpidas.
Nulla tamen romanæ nobilitatis plus habet q̃ hierabotane: Aliqui periſtereon:noſtri uerbena
cam uocant.Hæc eſt quã legatos ferre ad hoſtes indicauimus.Hac Iouis menſa uertitur.Domq;
purgantur:luſtranturq;.Genera eius duo ſunt.Folioſa quã fœminam putant.Mas rarioribus fo
liis.Ramuli utriuſq; plures:tenues:cubitales:anguloſi.Folia minora q̃ quercus:anguſtioraq;: di
uiſuris maioribus:flos glaucus:radix longa:tenuis.Naſcitur ubiq; in planis aquoſis.Quidã non
diſtinguunt:ſed unum omnino genus faciunt:quoniam utraq; eoſdem effectus habeat. Vtraq;
ſortiuntur galli:& præcinunt reſponſa.Sed magi utique circa hanc inſaniũt.Hac perunctos im
petrare quæ uelint:febres abigere:amicitias conciliare nullique nõ morbo mederi.Colligi cir
ca canis ortum debere:ita ut ne luna aut ſol conſpiciatur:fauis ante & melle terræ ad piamentũ
datis.Circũſcriptã ferro effodi ſiniſtra manu:& in ſublime tolli.Siccari in umbra ſeparatim: fo
lia:caulem:radicem.Aiũtque ſi aqua ſpargatur triclinium:qua maduerit:lætiores cõuictus fieri. uel adiecta fuerit
Aduerſus ſerpẽtes conteriẽ ex uino.Eſt ſimilis Verbaſco hærba:quæ ſæpe fallit pro ea capta:fo
liis minus candidis:cauliculis pluribus:flore luteo.Hæc abiecta blattas i ſe cõtrahit:ideoque ro
mæ blattariam uocant.Lemonium ſuccũ lacteũ mittit.cõcreſcentẽ gũmi modo humidis locis.

Datur denarii pondus in uino. Quinquefolium nulli ignotum est:cum etiam fraga gignendo
uel penta petalon — cōmendetur.Græci uocant pentapentes siue chamezeleon siue pentaphyllon. Cū effoditur ru
btam habet radicē.Hæc inarescens nigrescit & angulosa.Fit nomen a numero foliorum habet.
Et ipsa herba incipit & desinit cum uite.Adhibetur & purgandis domibus.Aduersus serpentes
bibitur & eius radix quæ sparganion uocatur ex uino albo.Dauci genera quattuor fecit Petro
nius Diodotus quæ persequi nihil attinet:cum sint differentiæ duæ.Probatissimæ in creta mox
in achaia & in siccis ubicunq nati:foeniculi similitudine:candidioribus foliis & minoribus hir
sutisq.Caule pedali recto:radice suauissimi gustus & odoris.Hoc genus in saxosis nascitur meri
dianis.Reliqua gña ubiq nascuntur terrenis collibus limitibusq nec nisi pigui solo:foliis coriā
dri:caule cubitali:capitibus rotundis:sæpe pluribus q̃ ternis:radice lignosa:sed cū inaruerit sup
uacua.Semen eius cymino simile:prioris milio albū acre odoratū oibus & feruens:Secūdū prio
re uehementius est:ideoq parce sommi debet.Si iam maxime tertiū genus facere libeat est simi
le staphylino:quod pastinacā erraticā appellant:semie oblongo:radice dulci.Omnia hæc & hye
me & æstate sunt intacta q̃drupedi nisi post abortus.Ex aliis usus foeminis.Ex creta radicis dol
cis:& magis ad serpentes est.Bibitur e uino drachma una.Datur & quadrupedibus pcussis. The
rionarca alia q̃ magica & in nostro orbe nascitur:fruticosa foliis subuiridibus:flore roseo. Serpē
tes necat cuicūq admota fuerit.Et hæc torporem affert.Personatā quā nemo ignorat:græci ue
uel artion — ro arction uocant folia habet maiora ēt cucurbitis & hirsutiora nigrioraq & crassiora:radicem
albā & grandē.Hæc ex uino bibitur denariorū duū pondere.Item cyclamini radix contra serpē
tes omnes.Folia habet minora q̃ hedera nigriora & tenuiora sine angulis in quibus albicant ma
culæ.Caule exiguo:inani:floribus purpureis:radice lata:ut rapū uideri possit:cortice nigro. Na
scitur in umbrosis.A nostris tuber terræ uocatur.In oibus serenda domibus.Si uerum est ubi sa
ta sit nihil nocere mala medicamenta Amuletū uocant:narrātq ea ebrietatem repræsentari. Ad
dita in uinū radice:& siccata scyllæ modo conscissa reponitur:decoquiturq eadē ad crassitudi
nem mellis. Suum tñ uenenū inest ei:tradūtq si prægnās radicē transgrediatur:abortū fieri. Est
& altera cyclaminos cognomine cyssanthemos geniculatis caulibus superuacuis a priore distans
circa arbores se uoluens acinis hederæ:sed mollibus.Flore candido:specioso:radice superuacua.
Acini tantū in usu:gustu acri:sed lenti.Siccantur in umbra:tusiq diuiduntur in pastillos.Mihi
& tertia cyclaminos demonstrata est:cognomine chamæcissos uno omnino folio:radice ramo
sa:qua pisces necabantur.Sed inter primas celebratur peucedanū: laudatissimū in arcadia:mox
samothrace.Caulis est ei tenuis:longus:foeniculo similis:iuxta terrā foliosus:radice nigra crassa:
graui odore:succosa.Gignitur in montibus opacis.Foditur exitu autūni. Placent tenerrimæ &
altissimæ radices.Hæ conciduntur in quaternos digitos osseis cultellis:funduntq succū in um
bra capite prius & naribus rosaceo perunctis:ne uertigo sentiatur.Et alius succus inuenitur cau
libus adhærēs incisisque manat.Probatur crassitudie mellea:colore ruffo odore suauiter graui
feruens gustu.Et hic in usu & radix:& decoctū eius pluribus medicamētis. Succo tñ efficacissi
mo:q resoluit amaris amygdalis:aut ruta.Bibiturq cōtra serpentes & ex oleo perunctos tuetur.

De ebulo:& uerbasco:& thelegono:& de phrynio:& de alisma: & de peristereo: & de molys & antirrhino:& contra mala medicamenta:& de pericarpo. CA. X.

EBuli quoq quē nemo ignorat:fumo fugant serpentes.Priuatim aduersat scorpioni
bus polemoniæ radix uel alligata tñ.Itē phalangio ac cæteris minoribus uenenatis:
Scorpionibus aristolochia:Agaricū obolis q̃ttuor in uini mixti cyathis totidē.Verbe
naca & phalangio cū uino aut posca.Item qnquefoliū daucū. Verbascū græci plomō
uocant.Gña hēt prima duo.Albū in quo mas intelligit.Alterū nigrū:in quo foemina. Tertiū ge
nus nō nisi in siluis inuenitur.Sunt folia brassicæ latiora:pilosa:caulis erectus:cubitali amplior.
Semen nigrū inutile.Radix una crassitudine digiti.Nascunt & in cāpestribus. Siluestri folia ele
lisphaci:alta:ramis lignosis.Sunt & plomides duæ hirsutæ:rotundis foliis:humiles. Tertia lych
nitis uocat.Ab aliis aūt thryalis foliis ternis aut cū plurimū quaternis crassis pinguibusq:ad lu
cernarū lumina aptis.Aiunt in foliis eius quā foeminā diximus:ficus oino non putrescere.Disti
gui gña hæc pene superuacuū est:cū sint oia eiusdē effectus.Contra scorpiones bibitur radix cū
uel thely phonon — ruta ex aqua:magna amaritudine:sed effectu pari. Thelegonon herba ab aliis scorpion uocatur
propter similitudinem radicis:cuius tactu moriuntur scorpiones.Itaq contra eorum ictus bibi
tur.Scorpionem mortuum si quis helleboro candido linat:reuiuiscere aiunt. Thelegonon om
nem quadrupedem necat imposita uerendis radice.Folio quidem intra eundem diem quod est

simile cyclamino: Ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpiōibus aduersatur & betonicæ succus: ac plātaginis. Sunt & ranis uenena rubetis maximis. Vidimusq; psyllos in certamine patinis cādefactas admittentes ociore etiam q̄ aspidum pernicie. Auxiliatur eis phryniō in uino pota. Alii qui neurada appellant: alii poterion floribus paruis: radicibus multis neruosis bene olentibus. uel polyrrhizon Item ali sima quam alii damasonion: alii lyron appellant. Folia ei plantaginis nisi angustiora eēnt: & magis laciniosa: conuexaq; in terram. Alias etiam uenosa similiter. Caule simpliciter tenui: cubitali: capite thyrsi: radicibus densis: tenuibus: ut ueratri nigri: acribus: odoratis: pinguibus. Nascitur in aquosis. Alteq; genus eiusdem in siluis nigrius maioribus foliis. Vsus in radice utriusq; aduersus ranas & lepores marinos drachmæ pondere in uino potum. Lepori marino aduersatur: & cyclaminos. Veneni uim canis quoq; rabidi morsus habent: contra quos erit cynorhodū: de quo diximus. Plantago ad omnes bestiarum morsus pota atq; illita prodest. Betonica ex mero ueteri. Peristereos uocatur caule alto foliato cacumine in alios caules se spargēs: columbis admodum familiaris. Vnde & nomen. Hanc habentes negant latrari a canibus. Proxima ab his malis uenena sunt: quæ sibimetipsi homines excogitant. Contra hæc omnia magicasq; artes erit primum illud Homericum moly. Dein mithridatia & scordotis & centauriū. Pota omnia mala medicamenta exigit per aluum. Betonicæ semen in mulso aut passo uel farina drachma in uini ueteris cyathis .iiii. uomere cogendi atq; iterum bibere: iis qui quottidie gustent eam nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Poto ueneno aristolochia subuenit eadem mensura quā cōtra serpentes. Quinquefolii succus. Agaricū postq̄ uomuerint denarii pondere ex aquæ mulsæ cyathis tribus. Antirrhinon uocat siue Anarrhinon: siue lychnis agria: siue similis lino: radice nulla: flore hyacinthi: semine uitulinarium. Ex hoc perunctos uenustiores fieri: nec ullo malo medicamento lædi posse: aut ueneno: si quis in brachiali habeat: arbitrantur magi. Similiter eam quam eupleam uocant: traduntq; ea perunctos commendatioris esse famæ. Artemisiam quoq; secum habentibus negant nocere mala medicamenta bestiamue ullam: ne solem quidē. Bibitur & hæc ex uino aduersus opium. Alligata priuatim potens traditur potaue aduersus ranas. Pericarpum bulbi genus est. Duæ eius species: cortice rubro alterum: alterū nigro papaueri simile. Sed uis maior q̄ priori: utriq; autem excalfaciendo. Ideo contra cicutam dantur: contra quam & thus & panaces & chironiū præcipue. Hoc uero & contra fungos.

De remediis: quæ generatim membratimq; singulis corpo⁊ morbis eueniūt. CA. XI.

VErum & generatim mēbratimq; singulis corpo⁊ morbis remedia subtexemus. Orsi a capite. Alopecias emendat nymphea & cicutæ radix: si una tritæ illinantur. Polytricha distat a callitricha q̄ iuncos albos habet & folia plura maioraq;. Frutice quoque maior est: & defluentē capillum confirmat: & densat. Item lingulaca circa fontes nascens: cuius radix admixta combusta teritur cū adipe suis nigræ: id quoq; excipitur ut eius sit suis: quæ nunquā peperit. Sol subinde plurimum cōfert illitæ. Similis usus est cyclamini radicis. Prurigine ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aqua. Capitis dolori medetur panacis oium generum radix in oleo contrita. Aristolochia & hiberis adalligata hora: uel diutius si pati possit comitāte balnei usu. Medetur & daucum. Purgat autē cyclaminos cum melle in nares addita: & ulcera capitis sanat illita. Medetur & peristereos. Cacalia siue leōtice uocatur semē margaritis minutis simile dependens inter folia grandia in montibus fere. Huius grana .xv. in oleo macerātur: atq; ita aduerso capillo caput ungitur. Fit & ex callitriche sternutamentū. Folia sunt lenticulæ similia. Caules iuncis tenuissimis: radice minima. Nascitur in opacis & hūidis: gustatu feruēs. Hysopum in oleo contritum phthiriasi resistit & prurigini in capite. Est autem optimū cilicium e tauro monte. Dein pamphylium: & smyrnæum. Stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna: cum melle uomitionibus. Putant & serpentium ictus aduersari tritum cū melle & sale & cumino. Lōchitis non(ut plerīq; existiauerunt)eadē est quæ xyphion: aut phasganion q̄q̄ cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubētia ad radicem & plura quam in caule capitula personis comicis similia paruam exerentibus linguam radicibus prælongis. Nascitur in sitientibus. E diuerso xyphion: & phasganion in humidis: cum primum exit: gladii præbet speciē caule duum cubitorum: radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata: quam effodi ante messes oportet: siccari in umbra. Superior pars eius cum thure trita æquo pondere admixto uino: ossa fracta e capite extrahit: aut si quid in corpore suppurat: uel si calcata sunt ossa. Serpentis eadem contra uenena efficax. Caput in dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq; ungi conuenit. Peucedano ex oleo uel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus q̄ plerūq; ex di

midia parte capitis ſentiuntur:& uertigini.Perungunt & radice eius ſudoris cauſa eliciendi:qm̄
cauſtica uis ei eſt.Pſyllion alii cynoides:alii cryſtalion:alii ſicelion:alii cynomyam appellant:radi
uel floribꝰ ce tenui:ſuperuacua:ſarmentoſum:fabæ granis in cacuminibus:foliis canino capiti non diſſimi-
libus:ſemine autem pullici:unde & nomē hoc in baccis.Ipſa herba in uineis inuenitur.Vis ei ad
refrigerandum & diſcutiendum ingens.Semen in uſu.Fronti imponitur in dolore & tēporibus:
ex aceto & roſaceo:aut poſca.Ad cætera illinitur acetabuli menſura ſextario aquæ denſat ac cō-
trahit.Tunc terere oportet:& craſſitudinem illinere cuicunq; dolori & collectioni inflammatio
niq;.Et uulneribus capitis medetur ariſtolochia:fracta extrahens oſſa & in alia quidē parte cor-
poris:ſed maxime e capite.Similiter Plyſtolochia.

De thyſſelio:& centaurea:& chelidonia:& panace:& hyoſcyamo:& euphorbio. CA. XII.

Hyſſelium eſt non diſſimile apio.Huius radix commāducata purgat capitis pituitas.
Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari:ſi addita aqua foueantur.Succo
uero minoris cum melle oculorum nubeculas: obſcuritatem diſcuti:cicatrices exte-
nuari.Albugines quidem etiam iumētorum ſiderite.Iam chelidonia ſupradictis om-
nibus mire medetur.Panacis radix cum polenta epiphoris imponitur.Hyoſcyami ſemen bibūt
obolo tantundem meconii adiicientes:uinumq; ad epiphoras inhibendas.Adiungunt & gentia
næ ſuccum:quē colyriis acrioribus pro meconio miſcent.Facit claritatem & euphorbium inū-
ctis.Inſtillatur plantaginis ſuccus lippitudini.Caligines ariſtolochia diſcutit.Hiberis adalligata
capiti cum quinq;folio epiphoras:& ſi qua in oculis uitia ſunt:emendat. Verbaſcum epiphoris
imponitur.Periſtereos ex roſaceo uel aceto:Ad hypochyſis & caliginem cyclaminon in paſtillos
diluunt.Peucedani ſuccum ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio & roſaceo.Pſyl-
lion illitum fronti epiphoras ſuſpendit.

De anagallide ſiue acoro:& mandragora:ſiue circeio:& cicuta:& cremno agrio:& molibdena:
& capno:& alia:& acorio:& iride:& cotiledo:& aizoo:& andrachne:& erigero:& de ephemero:
& delabro Veneris: & de ra mūculo medicinæ:& de oris uitiis. CA. XIII.

uel acharō Nagallida aliqui corchoron uocant.Duo genera eius.Mas flore phœniceo:fœmina
cæruleo:nō altiores palmo:frutice tenero:foliis puſillis:rotundis:in terra iacentibus:
naſcuntur in hortis & aquoſis.Prior flore cærulea. Vtriuſque ſuccus oculorum caligi-
nem diſcutit cum melle:& ex ictu cruorem & argema rubens:magis cum attico mel
le inunctis. Pupillas dilatat:& ideo hoc inunguntur ante:quibus paracēteſis fit. Iumentoꝝ quo
que oculis medentur.Succus caput purgat per nares infuſus:ita ut deinde uino colluatur. Bibit
& contra angues ſucci drachma in uino.Mirum ꝙ fœminam pecora uitant.At ſi decepta ſimili
tudine(flore enim tantum diſtant)deguſtauere:ſtatim eam quæ aſyla uocatur in remedio quæ-
runt.Ea a noſtris ferus oculus nuncupatur.Præcipiunt aliqui effoſſuris ante ſolem ortum priuſ
quam quicquam aliud loquantur ter ſalutare eam:tunc ſublatam exprimere.Ita præcipuas eſſe
uires.De euphorbio ſatis dictum eſt:cuius ſuccus lippitudini ſi tumor erit.Item abſinthiū cum
melle tritum.Itemq; betonicæ farina conueniet.Et ægylopas ſanat herba eodem nomine: quæ
in hordeo naſcitur tritici folio ſemine contrito cum farina permixta impoſitaq; uel ſucco. Ex-
primitur hic e caulibus foliiſq; prægnantibus dempta ſpica:& in trimeſtri farina digeritur in pa
ſtillos.Aliqui & mandragoræ utebantur.Poſtea abdicatus in hac curatione eſt.Sed epiphoris qđ
certum eſt:medetur:& oculorum dolori.Radix tuſa cum roſaceo & uino.Nā ſuccus multis ocu
lorum medicamentis miſcetur.Mandragoram alii circeium uocāt.Duo eius genera. Candidus
qui & mas:niger quæ fœmina exiſtimatur.Anguſtioribus foliis quam lactucæ.Hirſutis & cauli-
bus:radicibus binis terniſue nigris foris.Intus albis:carnoſis :teneriſq; pene cubitalibus. Ferunt
mala auellanaꝝ nucū magnitudīe.Et iis ſemē ceu pyroꝝ.Albū hoc alii arſen:alii moriō:alii hip
poplomon uocant.Huius folia alba q̄ alterius latiora:ut lappati ſatiuæ.Cauent effoſſuri contra
rium uentum.Et ter circulis ante gladio circunſcribunt.Poſtea fodiunt ad occaſum ſpectante.
uel apta Succus fit & e malis & e caule deciſo cacumine & radice:punctis aperta:aut decocta utilis hæc
uel ſurculo.Conciſa quoq; in orbiculos ſeruatur in uino.Succus non ubique inuenitur : ſed ubi
poteſt:circa uindemias quæritur.Odor grauis ei ſed radicis & mali grauior.Mala matura in um
bra ſiccantur.Succus ex iis ſole denſatur.Item radicis tuſæ:uel in uino nigro ad tertias decoctæ.
Folia ſeruantur in muriis efficarius.Albus rore tātum:ſuccus peſtis eſt.Sic quoque noxiæ uires.
Grauedinem afferunt etiam olfactu:q̄q̄ mala in aliis terris mandantur.Nimio tamen odore ob
mutefcunt ignari.Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis ſomnifica pro uiribus bibentiū.

Media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes:& ante sectiones punctionesq ne sentiantur. Ob haec satis est aliquibus somnum odore quaesisse. Bibitur & pro helleboro duobus obolis in mulso. Efficacius helleborum ad uomitiones & ad bilem nigram extrahendã. Cicuta quoq uenenum est:publica atheniẽsium poena inuisa. Ad multa tamen usus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem eius & uiridis:sed estur plerunq & in patinis. Leuis hic & geniculatus:ut calami nigricans. Altior saepe binis cubitis:in cacũinibus ramosus. Folia coriandri teneriora:graui odoratu. Semen aniso crassius:radice concaua nullius usus. Semini & foliis refrigeratoria uis:quae si enecat:incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est: priusquam perueniat ad uitalia:uini natura excalfactoria. Sed in uino pota irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusq:tunc enim maxime tempestiuus est & melior. Semie trito expressus & sole densatus in pastillos necat:sanguinem expissando. Haec altera uis. Et ideo sic necatorum maculae in corporibus apparent. Ad dissoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Praecipuus tamen est ad cohibẽdas epiphoras aestiuas oculorumq dolores sedandos circunlitus. Miscetur collyriis. Et alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoq tumorem omnem doloremq & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est mammas a uirginitate illitas semper esse staturas. Quod certũ ẽ: lac puerperarum mammis imposita extinguit. Venerẽmque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi quibus bibenda censetur:non equidem praecepimus. Maxima uis terrae parthorum: mox laconicae:creticae:asiaticae. In graecia uero megaricae:deinde atticae. Crethmos agrios gremias tollit oculorum impositus:tumorem quoque polẽta addita. Nascitur uulgo molibdena:idest plumbago etiam in aruo: folio lappati:crassa radice hispida. Haec cõmanducata:si oculis subinde religatur:plumbum qđ est genus uitii: ex oculis tollit. Capnos prima quam pedes gallinaceos uocant:nascẽs in parietinis:& sepibus ramis tenuissimis sparsisq:flore purpureo uiridis:succo caliginem discutit. Itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine & effectu alia est capnos fruticosa:praetenera foliis coriandri:cineracei coloris:flore purpureo. Nascitur in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis delachrymationemq ceu fumus:unde nomen accepit. Eadẽ euulsas palpebras renasci prohibet. Acoron iridis folia habet angustiora tantum & longiore pediculo:radices nigras:minusq uenosas. Caetero & has similes iridis:gustu acres:odore non ingratas:ructu faciles. Optimae ponticae:dein galaticae:mox creticae. Sed primae in colchide iuxta phasin amnem:& ubicunq in aquosis. Recentibus uiris maius q̃ uetustis. Creticae candidiores ponticis. Siccantur utribus in umbra digitalibus frustis. Necnon inueniuntur qui oxymyrsinae radicem acoron uocant. Ideoq quidam hanc acron agrion uocare malunt. Vis ei ad calfaciendum extenuandumq efficax contra suffusiones & caligines oculorum succo eiusdem poto:contraq serpentes. Cotyledon paruula herba cauliculo tenero:pusillo pingui folio:& concauo ut coxendices. Nascitur in maritimis petrosisq uiridis:radice oliuae modo rotunda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdem sordidis foliis:latioribus:densioribusq' circa radicem uelut oculũ cingentibus:asperrimi gustus longiore caule:sed pergracili. Vsus eius ad eadẽ quae iridis. Aizoi duo genera:maius infictilibus uasculis seritur:quod aliqui buphthalmon uocãt:alii zoophthalmon alii stergeton:quod amatoriis conueniat. Alii hypogesson:quoniam in suggrundis fere nascitur. Sunt qui ambrosiam potius uocant:& qui amerimnon. Itali sedum magnum:aut oculum aut digitellum. Alterum minusculum:quod eritheles uocant:alii tritheles: quia ter floreat:alii chrysotheles:aliqui isoetes:sed alii itali sedum:alii aizoum. Vtrunq quoniam uireat semper. Alii qui semperuiuum. Maius cubiti altitudinem excedit crassitudine plusquam pollicari. Aliud in cacumine linguae simile carnosum:pingue:largo succo latitudine pollicari. Alia in terram conuexa:alia stantia:ita ut ambitu effigiẽ imittẽtur oculi. Quod minus est:i muris parietinisq nascit: & tegulis. Fruticosum a radice:& sursum usq ad cacumẽ. Foliis ãgustis mucronatis:succosis:palmo alto caule:radix inutilis. Huic similis est:quam graeci andrachnen agriam uocant. Itali illecebrã pusillis latioribus foliis & breuiori cacumine. Nascitur in petris:& colligitur cibi causa. Omnium harum uis eadẽ:perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita:uel succus inunctus. Purgant enim ulcera oculoꝝ explentq:& ad cicatricẽ pducunt:palpebras deglutinãt. Eaedem capitis doloribus medentur:succo uel folio temporibus illitis. Aduersantur phalãgioꝝ ictibus. Aconito uero maius aizoum praecipue. A scorpionibus quoq feriri id hñtẽ negant. Medentur & auriũ dolori. Itẽ succus inunctus hyoscyami modice. Itẽ achileae & minoris centaureae & plantaginis peucedani cum rosaceo & meconio. Acori succus cum rosa. Omnis autem strigili

calefactus infunditur.Cotyledon etiã infunditur purulentis cũ medulla ceruina calefacta.Ebũ
li radices tritæ & ſuccus linteo colatus:mox in ſole denſatus & cum opꝰ eſt roſacco dilutus &
calefactus parotidas: Verbenaca quoq;:item plantago ſanat:item ſideritis cum axungia ueteri.
Narium ozenas emendat ariſtolochia cum cypero.Dentibus remedio ſunt panacis radix cõmã
ducata:præcipue chironiæ:item collutis ſucco.Radix hyoſcyami ex aceto mãducata. Item pole
moniæ cõmanducantur:& plantaginis radices:aut colluntur in aceto decoctæ ſucco. Et folia
ſunt utilia. Vel ſi ſanguine gingiuæ putreſcant:uel ſemen eiuſdem apoſtemata ; & collectiones
gingiuarum ſanat.Et ariſtolochia gingiuas denteſue confirmat. Verbenaca cum radice mandu-
cata & decoctæ ex uino aut aceto ſuccus collutus.Itẽ quinq;folii radices decoctæ ad tertias ui-
no aut aceto.Prius uero q̃ decoquatur aqua marina aut ſalſa lauantur.Decoctum diu tenendũ
in ore:Quidã cinere quinq;folii fricare malunt.Et uerbaſci radix decoquitur in uino ad colluen-
dos dentes.Et hyſopo colluuntur:& peucedani ſucco cũ meconio uel radicum anagallidis ma-
gis fœminæ ſucco:ab altera nare qua doleat infuſo.Erigeron a græcis:quæ a noſtris uocatur ſe-
necio.Hanc ſi ferro circũſcriptã effodiat aliquis:tangatq; ea dentẽ & alternis ter deſpuat ac repo
nat in eundẽ locũ:ita ut uiuat herba:aiunt dentem eum poſtea non doliturum.Herba eſt trixa
gini ſpecie & mollicia:cauliculis ſubrubicundis.Naſcitur & in tegulis & in muris. Nomẽ hoc græ-
ci dederunt:quia uere caneſcit.Caput eius numeroſa diuiditur lanugine:qualis eſt ſpinæ iter di-
uiſuras exeunte.Quare eam Callimachus achantida appellat:alii pappum.Nec deĩde græcis de
ea conſtat.Alii erucæ foliis eſſe dixerunt:alii roboris:ſed minoribus multo.Radice alii ſuperua-
cua:alii neruis utili:alii potu ſtrangulanti.E diuerſo quidam regio morbo cum uino dederunt
Et cõtra omnia ueſicæ uitia.Item cordis & iocineris.Renibus extrahere harenam dixere.Iſchia-
dici drachmam cum oxymellite ab ambulatione propinauere. Torminibus quoq; in paſſo uti-
liſſimam:præcordiis etiam:cibo ex aceto eam prædicantes ſerenteſq; in hortis.Nec defuere qui
& alterum genus facerent. Nec quale eſſet demonſtrarent:contra ſerpentes in aqua bibendam
edendamq; comitialibus dantes.Nos eam romanis experimentis per uſus digeremus. Lanugo
eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinitur epiphoris. Toſta cũ mica ſalis ſtrumis. Ephe
meron folia habet lilii:ſed minora:caulem parem:florem cæruleum:ſemen ſuperuacuum:radicẽ
unam digitali craſſitudine:dentibus præcipuam conciſam in aceto:decoctamq; ut tepido collu
antur. Et ipſa etiam radix mobiles ſiſtit.Cauis & exeſis imprimitur.Chelidoniæ radix ex aceto
trita continetur ore.Eroſis ueratrum nigrũ imponitur.Mobiles dentes utralibet decocta in ace
to firmantur.Labrum uenereum uocant in flumine naſcentẽ.Eſt ei uermiculus qui circa dẽtes
ligatur:aut cauis dentium cæra includitur.Cauendum ne euulſa herba terram tangat. Ranun-
culum uocamus quam græci batrachion.Genera eius quattuor.Vnum pinguioribus q̃ corian-
dri foliis:& ad latitudinem maluæ accedẽtibus:colore liuido:caule albo:gracili:& radice alba.
Naſcitur in limitibus humidis & opacis.Alterum folioſius pluribus foliorum inciſuris:altis cau
libus.Tertium minimum eſt:graui odore:flore aureo.Quartum ſimile huic flore luteo. Omni-
bus uis cauſtica ſi cruda folia imponantur:puſtulaſq; ut ignis faciunt.Ideo ad lepras & pſoras utũ
tur & ad tollenda ſtigmata.Cauſticiſq; omnibus miſcent.Alopeciis imponunt:celeriter remouẽ
tes.Radix in dolore commanducata diutius rumpit dentes.Eadem ſicca conciſa ſternutamen-
tum facit.Noſtri herbarii ſtrumeam uocant:quoniam medetur ſtrumis & panis parte in fumo
ſuſpenſa.Creduntq; ea rurſus ſata rebellare quæ curauerint uitia.Quo ſcelere & plantagine utũ
tur.Oris ulcera intus ſuccus plantaginis emendat & folia radiceſq; cõmanducata:uel ſi rheuma-
tiſmo laboret os. Vlcera fetoremq; qnquefolium. Vlcera pſyllium. Cõpoſita quoq; ad fetorem
uel maxime pudendum uitiũ trademus . Ergo folia myrti & lentiſci pari pondere gallæ ſyriacæ
dimidiũ pondus ſimul terere ĩ uino uetuſto ſparſa mãdere matutino optimum eſt. Vel hederæ
baccas cum caſia & myrrha pari pondere ex uino.Naribus utiliſſimum eſt dracõtii ſemen corti
cũ ex melle:etiã ſi carcinomata in iis ſunt.Suggillata hyſopo emẽdãtur.Stigmata in facie mãdra
gora illita delet.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXVI. PROOEMIVM.

Reliquæ per morborum genera medicinæ:& de nouis morbis:& quid lichena sit: & quando primum in italia cœperint:& de carbunculo:& de elephantiasi:& colo. CA. I.

Ensit & facies hominum nouos omniq; æuo priore icognitos nō italiæ mō:uerū etiā uniuersæ prope europæ morbos. Tūc quoq; nec tota italia nec per illyricum galliasue:aut hispāias magnopere uagatos:aut alibi q̄ romæ:circaq; fine dolore quidē ullo:aut fine pernicie uitæ:sed tanta fœditate:ut quæcunq; mors præferenda esset. Grauissimū ex iis lichenas appellauere græco nomine:latine quoniam a mento fere oriebatur ioculari primū lasciuia:ut est ꝓcax natura multorum in alienis miseriis:Mox & usurpato uocabulo mentagram:occupantē multis:totos utiq; uultus:oculis tm̄ immunibus:descendentem uero & in colla pectusque ac manus fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresque nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in italia quodā Perusino equite romano quæstorio scriba cum in Asia apparuisset:inde contagionē eius importante. Nec sensere id malū fœminæ:aut seruitia:plebesq; humilis aut media sed proceres ueloci trāsitu osculi:maxime fœdiore multoꝝ:qui perpeti medicinā tollerauerāt cicatrice q̄ morbo. Causticis nāq; curabatur:nec nisi usq; in ossa corpus exustum esset non rebellante tedio. Aduenerūtq; ex ægypto genitrice talium uitioꝝ medici hanc solam operā afferentes magna sua præda. Siquidem certum est Manilium Cornutū ex prætoriis legatū aquitanicæ prouīciæ sestertia.cc.elocasse in eo morbo ad curandū sese. Acciditq; sæpius:ut noua contra genera morboꝝ gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri?aliqua gigni repente uitia terraꝝ in parte certa:certisq; mēbris hoīum:uel ætatibus:aut ēt fortunis tanq̄ malo eligente:hæc in pueris grassari:illa in adultis:hæc proceres sentire:illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio censoribus primū in italia carbunculum uenisse:analibus couscriptū est peculiare narbonensis prouinciæ malū:quo duo consulares obiere:cōdentibus hæc nobis. Eodem anno Iulius Ruffus:&. Q. Lecanius Bassus:ille medicoꝝ inscitia sectus:hic uero pollice leuæ manus euulso acu ab semetipso tā paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus:& pleronq; sub lingua duricia rubēs uariis modis:sed nigricans capite alias liuida corpus incendens neq; intumescens:sine dolore:sine pruritu:sine alio q̄ somni indicio:quo grauatos in triduo aufert:aliquando & horrorē afferens: circaq; pustulas paruas:rarius feriens stomachū. Fauces q; cum inuaserit ocissime exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompeii magni ætatem non accidisse in italia:& ipsam a facie sæpius incipiente. In nare prima ueluti lenticula mox inualescente per totum corpus maculosa uariis coloribus & inæquali cutæ alibi crassa : alibi tenui dura ceu scabie aspera ad posterū uero nigrescēte:& ad ossa carnes apprimente intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malum:& cum in reges incidisset:populis funebre. Quippe in balneis solia temperabant humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus in italia celeriter restinctus est:sicut & ille quem gemursam appellauere prisci inter digitos pedum nascentē etiam nomine obliterato. Idipsum mirabile:alios desinere in nobis morbos:alios durare:sicuti colum. Tiberii Cæsaris principatu irrepsit:id malū. Nec quisquam prior imperatore ipso sensit:magna ciuitatis ambage cum edicto eius excusantis ualitudinem legeret nomē incognitum. Quid hoc esse dicemus: aut quas deoꝝ iras?Parum enim erant hoī cætera morborum genera: cum supra.ccc.essent:nisi etiā noua timerentur. Neq; ipsi hoīes pauciora sibi opere suo negocia īportant. Hæc apud priscos erant q̄ memoramus remedia:medicinā ipsa quodā modo reꝝ natura faciēte:& diu fuere.

Laus Hippocratis. CA. II.

Ippocratis certe qui primus medēdi præcepta clarissime cōdidit:referta herbaꝝ mētione inuenimus uolumina. Nec minus dioclis Caristii qui secundus ætate famaq; extitit. Item Praxagoræ & Crysippi:ac deinde Erasistrati. Erophilo quidem q̄q̄ subtilioris sectæ cōditori ante omnes celebratam rationem eam paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatemque descendente.

Sedere nanque in ijs scholis auditioni occupatum gratius erat:q̃ ire per solitudines:& quærere herbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina:& Asclepiade medico:& qua rõne ueterẽ medicinam mutauerit. CA. III.

Vrabat tamen antiquitas firma:magnasq̧ confessæ rei uindicabat reliquias:donec Asclepiades ætate magni Pompeii rhetoricæ magister:nec satis i ea arte quæstuosus: ut ad alia sagacis ingenii huc se repẽte conuertit:atq̧ ut necesse erat homini qui nec id egisset:nec remedia nosset oculis usuq̧ percipienda torrẽti ac meditata quottidie oratione blandiẽs:omnia abdicauit:totamq̧ medicinam ad casum reuocando coniecturã fecit. Quinq̧ res maxime cõmunium auxiliorum professus. Abstinentiam cibi:alias uini:fricationem corporis:ambulationem:gestationesq̧:cum unusquisq̧ semetipsum sibi præstare posset intelligere. Fauentibus cunctis ni essent uera:quæ facillima erant:uniuersum prope humanum genus circũegit in se:non alio modo q̃ si cælo emissus aduenisset. Trahebat præterea mentes artificio mirabili:uinũ promittendo ægris:dandoq̧ tempestiue tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum prior scrutari Herophilus instituerat:uini rationem illustrauerat. Cleophãtus apud priscos:ipse cognominari:se frigidam dando præferens:& ut auctor est. M. Varro:alia quoq̧ blãdimenta excogitabat iam suspendendo lectulos:quoꝝ iactatu aut morbos extenuaret:aut somnos alliceret:iam balneas auidissima hominũ cupidine instituendo:& alia multa dictu grata atq̧ iucunda magna auctoritate:nec minore fama:cum occurrisset ignoto funeri:relato homine ab rogo atq̧ seruato:nequis leuibus momentis tantam conuersionẽ factam existimet. Id solum possumus indignari unum hominem e leuissima gente sine opibus ullis orsum uectigalis sui causa repente leges salutis humano generi dedisse:quas tamen postea abrogauere multi. Asclepiadẽ uero adiuuere multi:quorum cura nimis anxia & rudis:aut obruendi ægros ueste sudoresq̧ omni modo ciendi. Nunc corpora ad ignes torrendo:solesue assidue quærendo in urbe umbrosa: immo uero tota italia imperatrice tum primum pensili balnearum usu ad infinitum blandiẽte. Præterea in quibusdã morbis medendi cruciatus detraxit:ut i anginis quas curabat in fauces organo demisso. Damnauit merito & uomitiones tunc supra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos:quod est magna ex parte uerũ. Itaq̧ nos in primis q̃ sunt stomacho utilia signemus.

Irrisio magicæ artis:& de lichene. CA. IIII.

Vper oĩa adiuuere eũ magicæ uanitates:in tm̃ euectæ ut abrogare herbis fidẽ cũctis possent. Aethiopide herba amnes ac stagna siccari coniectu. Tactu clausa oĩa aperiri. Achemenide cõiecta in aciẽ hostiũ trepidare agmina:ac terga uertere. Latacen dari solitã a psarũ rege legatis:ut quocũq̧ uenissent oĩum reꝝ copia abundarẽt:ac multa similia. Vbi nã istę fuere:cũ cimbri teutoniq̧ terribili Marte ulularent?aut cũ Lucullus tot reges magorum paucis legionibus sterneret?Cur ue romani duces primã semper in bellis rationẽ cõmertiorum habuere? Cur Cæsaris miles i pharsalia famẽ sensit:si abundantia oĩs contingere unius herbæ fœlicitate poterat?Non satius fuit Aemilianum Scipionẽ carthaginis portas herba patefacere:q̃ machinis claustra p tot annos quatere?Siccentur æthiopide pontinæ paludes:tãtũq̧ agri suburbani reddatur italiæ. Nanq̧ apud eundẽ Democritum inuenic cõpositio medicamenti:quo pulchri boniq̧ & fortunati gignantur liberi. Cur nunq̃ psarum regi talis est dedita. Miꝝ esset profecto huc usq̧ prouectam credulitatẽ antiquorum saluberrimis ortam initiis:si in ulla re modum humana ingenia nouissent. Atqui nos hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertã suo loco probaturi essemus:euectam ultra magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum conditio:ut a necessariis orsa primum cuncta uenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus dicemus:adiiciemusq̧ quas ratio dictauerit. Sed i lichenis remediis atq̧ tam fœdo etiam malo:plura undiq̧ aceruabimus:quamquam non paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita. Quinquefolium. Radix albuci ex aceto. Ficulni caules aceto decocti. Hibisci radix cum glutinõ & aceto acri decocta ad quartas. Defricãtur ẽt pumice. & rumicis radix trita ex aceto illinitur. Et flos uisci cum calce subactus. Laudatur & tithymallum cum resina decoctum. Lichen uero herba his oĩbus præfertur:inde nomine inuento. Nascitur in saxosis folio uno ad radicẽ lato:caule uno:paruo:longis foliis dependẽtibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis petris tantum adhærens:ut muscus:qui:& ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit uulneribus instillatus:& collectiones illitus. Morbum quoq̧ regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curanturaqua salsa lauari iubentur:ungi oleo

uel curreti — uel longo: — paruis

amygdalino:hortensibus abstinere. Ad lichenas & tapsiæ radice utuntur trita cum melle. Anginæ & argemonia medetur sumpta ex uino. Et hysopum cum uino decoctom & gargarissatum. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis partibus. Proserpinaca cũ muria & ex oleo trita uel sub lingua habita. Item succus de quinquefolio potus cyathis tribus. Hic & omnibus fauciũ uitiis medetur gargarissatus. Verbascum priuatim tonsillis in aqua potum.

Ad strumas:& ad digitos:& ad pectus:& ad tussim medicinæ. CA. V.

STrumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinquefolium. Et radix persolatæ. Item cum axungia operitur folio suo imposita. Item artemisia. Radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia clauo sinistra manu circũfossa adalligantur custodienda sanatis:ne rursus sata diro herbariorum scelere ut i quibusdam rebellet. Quod & in iis:quos artemisia sanauerit:prædici reperio. Item i iis quos plantago Damasion quæ & cauca uel alisma lis uocatur sub solstitio collecta iponit ex aqua cælesti folium tritum uel radix cum axungia tusa:ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores tumoresq; quacunq; in parte. Bellis in pratis nascitur:flore albo aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illatam efficaciorem produnt. Condurdon herba solstitialis flore rubro suspensa in collo comprimere dicit strumas. Item uerbenaca cum plantagine digitorum uitiis omnibus:& priuatim pterygiis. Quinquefolium medetur pectoris uitiis. Vel quod grauissimum est tussis:huic medetur panacis radix in uino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem excreantibus. Nidor quoq; accensi tussientibus. Item scordotis mixto nasturtio:& resina cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreatiões. Item centaurium maius:& sanguinem reiicientibus. Cui uitio & plantaginis succus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua contra purulentas:contraq; cruentas excreationes. Persolatæ radix drachmæ ponderis cum pineis nucleis. xi. Peucedani succus. pectoris doloribus & acorum subuenit. Et ideo antidotis miscet. Tussi daucum. Item scyticha herba. Ea demum omnibus pectoris uitiis tussi & purulenta excreantibus obolis tribus in passo.

De uerbasco:& chamæleuce:& bechio:& saluia. CA. VI.

TOtidem obolis bibitur uerbascum:cuius flos aureus. Tanta huic uis est: ut iumentis etiam non tussientibus modo:sed ilia quoq; trahentibus auxilietur potus. Quod & de gentiana reperio. Radix chamæleuce quæ tussilago dicit:cõmáducata: & in uino madefacta non tussi tantum:sed & faucibus prodest. hysopi quoq; quinq; rami cum duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgant. Tussim sedat bechion:quæ & tussilago dicitur. Duo eius gña. Siluestris ubi nascitur:subesse aquas credunt:& hoc habent signũ aquileges. Folia sũt maiuscula q̃ hederæ. v. aut. vii. subalbida a terra superne pallida:sine caule:sine flore: sine semine radice tenui. Quidam eandẽ esse bechion:& alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus aut deuoratus ueterem sanare dicitur tussim. Sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera a quibusdam saluia appellatur similis uerbasco: conteritur ea & colata calefit:atq; ita ad tussim laterisq; dolores bibitur. Contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoq; ex oleo perungi ea prodest: Hysopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores & pectoris:ad orthopnoeas ad iocioris dolorẽ:& cordis pulmoni:uriæ:tussi:pectori ulceribus:renibus:epaticis:ad uomitiones:ad singultus:& pleureticos. CA. VII.

LAteris & pectoris dolores uerbascum cum ruta ex aqua. Betonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus:centaurium gentiana ex aqua potæ. Plantago autem per se sumpta in cibo cum lente alicæue sorbitione. Betonica alias grauis stomacho uitia tamen sanat pota uel foliis commanducara. Item aristolochia pota. Agaricum manducatum siccum ut ex interuallo merum sorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur uel cotelydon trita cum polenta: uel aizoum. Molô scapo est striato foliis mollibus paruis radice quattuor digitorum:in qua extrema allii caput est. Vocatur a quibusdam syron:ex uino stomacho & dispnoeæ medetur. Centaurium maius eligmate. Plantago succo uel cibo. Betonicæ tusæ põdo libra mellis attici semuncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Aristolochia uel agaricon obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnoeas bibitur. Itẽ hysopum. Et asthmaticis. Peucedani succus in iocinoris doloribus & pectoris laterisque:si febres nõ sunt. Sanguinẽ quoque expuentibus subuenit agaricũ uictoriati pondere tritũ & in mulsi quinque cyathis datũ. Idem & amomõ facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recẽs drachmis q̃ttuor i poscæ hemina betonicæ drach-

ma una in aq̄ calida cyathis tribus ad cordis uitia:in frigida cyathis duobus.Quinq̃folii succus
iocineris & pulmonis uitiis:sanguinemq̃ reiicientibus:& cuicunque sanguinis uitio intus occur
rit.Iocieri anagallides mire prosunt.Capnion herbam qui edere:bilem per urinam trahũt.Aco
ron iocineri medetur thoraci quoq̃:& præcordiis.Caucum:quæ & ephedra:ab aliis anabasis uo
cata:nascitur uentoso fere tractu:scandẽs arborem:& ex ramis propendens folio nullo:cirris nu
merosa qui sunt iunci geniculati:radice palida.Datur ex uino nigro austero trita ad tussim:suspi
ria tormina & sorbitione facta in quam uinum addi conuenit.Item gentiana madefacta pridie
contrita denarii pondere in uini cyathis tribus.Geum radiculas tenues habet nigras bene olen-
tes.Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris:sed & cruditates discutit iucundo sapo-
re.Verbenaca uero oĩbus uisceribus medetur:lateribus:pulmõibus:iocineribus:thoraci.Peculia
riter autem pulmonibus:& quos ab iis phthisis tentat.Radix uero herbæ consiliginis:quam nu-
per inuentam diximus:suum quidem & pecorum omnium remedium præsens est. Pulmonum
uitio uel traiecta tantum in auricula.Bibi debet ex aqua:haberique in ore assidue sub lingua.Su
perficies huius herbæ an sit in aliquo usu adhuc incertum est.Renibus prodest plãtaginis cibus.
Betonicæ potus.Agaricum potum ut in tussi.Tripolium in maritimis nascitur saxis:ubi allidit
uel solo unda:neq̃ in mari neq̃ in sicco folio Isatis crassiore:palmeo caule in mucrõe diuiso:radice alba
odorata crassa calidi gustus.Datur epaticis in farre cocta.Hæc herba eadem uidetur quibusdã
quæ polium:de qua suo loco diximus.Syomphona uel cromphena alternis uiridibus roseisq̃ p
caulem foliis in posca sanguinem reiicientibus medetur.Iocineri autem herba melandryum na-
scens in segete ac pratis flore albo odorata.Eius cauliculus conteritur ex uino uetere.Item her-
ba chalcetum e uineis contrita imponitur.Faciles præstat uomitiones radix betonicæ hellebori
modo quattuor drachmis in passo aut mulso.Hysopum tritum cum melle utilius præsumpto
nasturtio aut irione.Molemonium denarii pondere.Est & psyllibus lacteus succus qui dẽsatus
in gummi sumitur cum melle supradicto pondere:præcipueq̃ bilem trahit.Rursus sistũt uomi-
tionẽ cyminũ siluestre:betonicæ farina:sumuntur ex aqua:absterguntq̃ fastidia:cruditatesq̃ di
gerunt daucum betonicæ farina ex aqua mulsa:plantago decocta caulium modo.Singultus he-
mionium sedat.Item aristolochia.Suspiria clymenos.Pleureticis:& paripneumonicis centauriũ
maius.Item hysopum bibitur.Pleureticis peucedani succus.Alus autem:quam galli sic uocant:
ueneti coroneam:medetur lateri:itẽ renibus conuulsisq̃ & ruptis.Similis est cunilæ bubulæ ca-
uel rasæ cuminibus thymo dulcis:& sitim sedat:raræ radicis alibi albæ:alibi nigræ. Eosdem effectus la-
teris doloribus habet chamærops:myrteis circa caulem geminis foliis capitibus græculæ rosæ
ex uino pota:ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricũ potũ ut ĩ tussi.Item & sthoecadis:aut be
tonicæ farina ex aqua mulsa.

De omnibus uitiis uentris & remediis:& eorum quæ circa uel intra sunt:& de aluo sistenda
uel soluenda. CA: VIII:

PLurimum tamen negocii humano generi aluus exhibet:cuius causa maior pars mor
taliũ uiuit.Alias enim cibos non transmittit:alias non continet:alias nõ capit:alias nõ
conficit.Eoq̃ mores uenere:ut hõ maxime cibo pereat.Pessimum corporum uas.In-
stat ut creditor:& sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur:huic
uel hinc luxuria conditur:huic nauigatur ad phasin:huic profunda uada exquiruntur. Et nemo uilitatẽ
eius æstimat consumationis fœditate.Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera.Sistit
eam scordotis recentis drachma cum uino trita uel decocta potu.Polemonia quoq̃: & dysente
ricis ex uino datur. Verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudie.Nymphea he
racliæ semen cum uino potum.Radix superior ex xiphio drachmæ pondere ex aceto. Semẽ plã
taginis ĩ uino tritum:uel ipsa ex aceto cocta:aut alica ex succo eius sumpta.Itẽ cũ lẽticula cocta:
uel aridæ farina inspersa potioni cum papauere tosto & trito. Vel succus infusus:aut potus beto
nicæ in uino ferro calefacto.Eadem cœliacis in uino austero datur.Is & iberis imponitur ut di-
ctum est. Tenasmo radix nymphea heracliæ e uino bibitur.Psyllium in aqua cum radicibus de
coctum.Aizoi succus aluum sistit:& dysenterias & tineas rotundas pellit.Symphytis radix pota
in uino aluũ & dysenteriã sistit.Itẽ dauci.Aizoũ foliis cõtritis ex uio torminibus resistit. Alcimeæ
uel obliqs siccæ farina torminibus pota cũ uino.Astragalus folia hẽt lõga icisuris multis:obliq̄ circa radicẽ:
caules.iii.aut.iiii.folioꝝ plenos:florẽ hiacynthi:radices uillosas:ĩplicatas:rubras:ꝑduras.Nascit̃ ĩ
petrosis apricis:& iisdẽ niualibus:sicut pheneo archadiæ. Vis ei ad spissanda corpora. Aluũ sistit
radix in uino pota.quo fit ut moueat urinã repercusso liquore:sicut pleraq̃ quæ aluũ sistũt.Sa-

nat & dyſentericos in uino rubro tuſa. Difficile autem tunditur. Eadem gingiuarum ſuppura-
tioni utiliſſima eſt fotu. Colligitur exitu autumni cum folia amiſerit. Siccatur in umbra. Et lada
no ſiſtitur aluus utroq;. Quod in ſegetibus naſcitur contuſo & cribrato: bibitur ex aqua mulſa.
ité nobili e uino. Ledon appellatur herba ex qua ladanū fit in cyprio barbis caprarum adhære-
ſcens. Nobilius in arabia. Fit iam ét in ſyria atq; africa: quod taxicon uocant. Neruos enim l arcu
circundatos lanis trahunt adhæreſcente roſcida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta.
Hoc grauiſſimū odore eſt: duriſſimū tactu. Plurimum enim terræ colligit: cū probetur maxime
puræ. odoratū: molle: uiride: reſinoſum. Naturæ ei molliendi: ſiccādi: coquendi: ſomnū alliciēdi.
Capillum fluenté cohibet nigriciamq; cuſtodit. Auribus cum hydromellite aut roſaceo infun-
ditur. Furfures cutis & manantia ulcera ſale addito ſanat. Tuſſim ueterem cum ſtorace ſumptū.
Efficaciſſimū ad ructus. Aluū ſiſtit & chōdris: ſiue pſeudodictamū: hypociſthis: orobathion uel
orobáche a quibuſdam dictum malogranato immaturo ſimilis. Naſcitur ut diximus ſub ciſtho:
unde nomen hoc. Areſacta in umbra ſiſtit aluum ex uino auſtero nigroque utraque. Duo enim
genera eius candida & ruffa. Vſus in ſucco ſpiſſat: ſiccat. Et ruffa magis ſtomachi rheumatiſmos
emendat. Pota tribus obolis ſanguinis excreationes. Cum amylo dyſenterias pota & infuſa. Item
uerbenaca ex aqua data: aut carētibus febre ex uino amineo coclearibus. v. additis in cyathis tri
bus uini. Lauer quoq; naſcens in riuis cōdita & cocta tormibus medetur. Potamogeton uero ex
uino dyſentericis etiam & cœliacis: ſimilis betæ: foliis minoribus tantum hirſutioribuſq; paulu-
lum ſupereminens extra aquam: peculiariter refrigerant: ſpiſſant: uſus in foliis: cruribus uitioſis
utilia: & contra ulceræ nomas cum melle uel aceto. Caſtor hanc aliter nouerat tenui folio uelut
equinis ſetis: thyrſo longo: & leui in aquoſis naſcenté. Radice ſanabat ſtrumas & duritias. Pota-
mogeton aduerſatur & crocodilis: itaq; ſecum habent eam qui uenātur illos. Aluū ſiſtit & achil-
lea. Eoſdem effectus præſtat & ſtatice. vii. caulibus ueluti roſæ capita ſuſtinés. Ceratia uno folio:
radice nodoſa & magna in cibo cœliacis & dyſentericis medetur. Leontopodion alii liccoron:
alii doripetron: alii toriuentoron uocant: cuius radix aluum ſiſtit: purgatque bilem in aqua
mulſa addito pondere denariorum duum. Naſcitur in campeſtri & gracili ſolo. Semen eius potū
lymphatica ſomnia facere dicitur. Lagopus ſiſtit aluū e uino pota aut in febri ex aqua. Eadem in
guini adalligatur in tumore. Naſcitur in ſegetibus. Multi ſup omnia laudāt ad deploratos dyſen
tericos quinquefolium decoctis in lacte radicibus & potis: & ariſtolochiam uictoriati pōdere i
cyathis uini tribus. Quæ ex ſupradictis calida ſumentur: hæc candéte ferro téperari aptius erit.
E diuerſo purgat aluum ſuccus centaurii minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo ſalis &
aceti: bilemque detrahit. Maiore tormina diſcutiuntur. Betonica aluum ſoluit drachmis quattu
or: in hydromelitis cyathis nouem. Item euphorbium uel agaricum drachmis duabus cum ſale
modico potum ex aqua: aut in mulſo obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota: aut bala-
nis ſubditis. item chamæciſſi balanus. Hyſopi manipulus decoctus ad tertias cum ſale pituitas
trahit: uel contritus cum oxymellite & ſale. Pellitq; uentris animalia. Pituitam & bilem detrahit
peucedani radix. Aluum purgat anagallides ex aqua mulſa. Item epithymō: qui eſt flos e thymo
ſatureiæ ſimilis. Differentia q; hic herbaceus eſt: alterius thymi albus. Quidam hypopheon uo-
cant: ac ſtomacho minus utilis. Vomitiones mouet. Sedat tormina: & inflammationes diſcutit.
Sumitur & ex ea eligmate ad pectoris uitalia cum melle & aliquādo iride. Aluum ſoluit a quat-
tuor drachmis ad ſex cum mellis exiguo: ſaliſq; & aceti. Quidam aliter epithymum trahunt ſine
radice naſci tenuis ſimilitudine pallioli rubens: ſiccari in umbra: Bibi ex aqua acetabuli mēſura:
Dimidia detrahere pituitam bilēq;. Aluum leniter ſoluit & nymphea in uino auſtero. Soluit &
pygrnocomon erucæ foliis craſſioribus & acrioribus: radice rotunda: lutei coloris: terram olēte uel tenui
caule quadrangulo modico tenui flore ocimi. Inuenitur in ſaxoſis locis. Radix eius in aqua mul
ſa. xii. pondere denariorum & aluum & bilē & pituitam exinanit. Semen ſomnia tumultuoſa fa-
cit una drachma in uino potum. Et capnos ſtrumā diſcutit: detrahit bilē polypodiō: quā noſtri
ſiliculam uocant: ſimilis enim eſt filici. Radix in uſu piloſa: coloris intus herbacei: craſſitudine di
giti minimi: acetabulis cauernoſa ceu polyporæ cirri ſubdulcis: in petris naſcens: aut ſub arbo-
ribus uetuſtis. Exprimitur ſuccus aqua madefacta: & ipſa minutim conciſa inſpergitur oleri
& betæ uel maluæ: uel ſalſamento: uel cū polticula coquitur ad aluū leuiter ſoluendam: uel in fe
bri. Detrahit bilē & pituitā. Stomachum offendit. Aridæ farina indita naribus polypū cōſumit.
Floret: & ſemen nō fert. Scamoniū quoq; ſtomachi diſſolutioné facit: bilē detrahit: aluū ſoluit:
præterq̄ ſi adiiciātur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Eſt autem ſuccus herbæ ab radi-

ce ramosæ pinguibus foliis triangulis albis radice crassa madida nauseola. Nascitur pingui & albo solo. Radix circa canis ortum excauatur: ut in ipsa cōfluat succus: qui sole siccatus digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa uel cortex. Laudatur natione colophonium: mysium priennēse. Specie autem nitidum: & q̄ simillimū taurino glutini: fungosum tenuissimis fistulis: cito liquescēs: uirus redolens: fuminosum: linguæ tactu lactescens: q̄ leuissimum: cum diluitur albescens. Hoc euenit & adulterino: quod fit erui farina: & tithymalli marini succo in iudæa fere: quod etiam strāgulat sumptum. Deprehenditur gustu. Tithymallus enim linguā excalfacit bulbi more: nec ante nec postea utile. Dedere & p se ex aqua uel mulsa & sale quaternis obolis. Sed utilissime cū aloe: ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit & decoctum radicis in aceto ad crassitudinem mellis: quo lepræ illinuntur. Et caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymallum nostri herbam lactariam uocant: alii lactucam caprinam. Narrantque lacte eius inscripto corpore cum inaruerit si cinis inspergatur apparere litteras & ita quidam adulteras alloqui malluere: q̄ codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur carachias: qui & masculus existimatur: ramis digitali crassitudine rubris rugosis: quinque aut sex cubitali longitudine a radice foliis pendet: in cacuminibus coma iunci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumno cum coma: siccatum sole tunditur: & reponitur. Succus uero incipiente pomorum lanugine defractis ramulis excipitur farina erui: aut ficis: ut cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipi satis ē. Traduntq; etiam totiens purgari hydropicos fico sumpta: quot guttas lactis exceperit. Succus cum colligitur: ne attingat oculos cauēdum est. Fit & foliis tusis priore minus efficax. Fit & decoctū e ramis. Est & semen in usu cum melle decoctum ad catapotia soluendæ alui gratia. Semen & dentium cauis cæra includitur. Colluuntur & radicis decoctæ uino aut oleo. Illinūt & lichenas succo. Bibuntq; eum ut purgent uomitiones: & aluo soluta: alias stomacho inutilem. Trahit pituitā sale adiecto in potu: bilē aphronitro. Si p aluū purgari libeat in posca. Si uomitione: in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis constat. Ficos a cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter. Est enim tam feruētis naturæ: ut per se extra corpori impositum pustulas ignium modo faciat: & pro caustico i usu sit. Alterum genus tithymalli myrsiniten uocāt: alii caryten foliis myrti acutis & pungentibus: sed mollioribus: & ipsum etiam in asperis nascens. Colliguntur comæ eius hordeo turgescente: siccataeq; in umbra diebus. ix. in sole inarescunt. Fructus nō pariter maturescit: sed pars anno sequente: & nux uocatur. Inde cognomen græci dedere. Demetitur cum messium maturitate. Lauatum deīde siccatur: & datur cū papaueris nigri duabus partibus: ita ut fit totum acetabuli modo: minus hic uomitionibus q̄ superiore: cæteri iidem. Aliqui sic & folium eius dedere: nucem uero ipsam in mulso aut passo: uel cum sesama. Trahit bilem & pituitam per aluum. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur. Tertium genus ē tithymalli: paralius uocatur siue tithymallis folio rotundo: caule palmum alto: ramis rubentibus semine albo: quod colligitur incipiente uua: & siccatum teritur: sumiturque acetabuli mensura ad purgationes. Quartum genus helioscopion appellant: foliis portulacæ: ramulis stātibus a radice quattuor aut quinque rubentibus semipedali altitudine succi plenis. Hoc circa oppida nascitur: semine albo: columbis gratissimo: quod colligitur incipiente uua. Nomen accepit: quoniam capita cum sole circūagit. Trahit bilem per inferna in oxymellite dimidio acetabulo: cæteri usus qui characiæ. Quintum cyparissian uocant propter foliorum similitudinem: caule gemino aut triplici nascentem in campestribus: cui eadem uis quæ helioscopio aut characiæ. Sextū platyphyllon uocant: alii corymbiten: alii amygdaliten a similitudine. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat: aluum soluit: radice: uel foliis: uel succo in mulso aut aqua mulsa drachmis quattuor. Detrahit priuatim aquas. Septimum dendroides cognominant: alii cobion: alii leptophyllon in petris nascens: comosissimum ex omnibus maxime cauliculis rubentibus: & semine copiosissimum: eiusdem effectus: cuius characias. Apioscylla siue rhaphanosagria iuncos duos siue tres spargit in terra rubentes: foliis rutæ: radice cepe: sed amplior: quare quidam rhaphanum siluestrem uocant. Intus habet mammam candidam extra cortices nigros. Nascitur in montuosis & asperis: aliquando & herbosis. Effoditur uere: tusaque in fictili mergitur. Deiectoque quod supernatat: reliquus succus purgat utraque parte sesquiobolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur & aridæ radicis farina potioni: aiuntq; superiorem partem eius uomitione biles extrahere: inferiorem per aluum. Tormina discutit: quodcunq; betonica & panaces præterquam a cruditate. Peucedani succus: inflatiōes & ructus gignit. Acori radix daucumue si lactucæ modo sumatur. Ladanum cyprium potum interaneo-

uel succosi
uel pene
oleæ

rũ ultiis occurrit.Itẽ gẽtianæ farina ex aqua tepida fabæ magnitudine.Plãtago mane ſũpta dua
bus linguis & tertia papaueris in uini non ueteris cyathis.iiii.datur in ſomnum euntibus addi-
to nitro ſeu polenta.Simul ſi poſt cibum detur.Colo infunditur hemina ſucci:uel in febri.Aga-
ricum potum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni medetur.E panace omnium gene-
rum radix in mulſo:ſed teucria p̃cipue pota arida & decocta quãtum manus capiat in aceti he-
minis tribus.Ad uulnus illinitur eadem cũ aceto:aut ſi tolerari non poſſit ex fico uel aqua.Pole
monia bibiť ex uino.Betonicæ drachma in oxymelitis cyathis tribus. Ariſtolochia cõtra ſerpẽ-
tes.Argemonia.vii.diebus i cibo ſumpta lyenem cõſumere dicitur.Agaricũ in aceto mulſo obo
lis duobus.Nymphеæ heracliæ radix in uino pota & ipſa cõſumit. Cuſanthemus drachma bis
die ſumpta in uini albi cyathis duobus per dies.xl.lyenem dicitur paulatim emittere per urinã.
Prodeſt & hyſopum cum fico decoctum.Lonchitidis radix decocta prius q̃ ſemẽ emittat. Peu-
cedani quoque radix decocta & lyeni & renibus.Lyen acoro poto cõſumitur.Præcor diis & ili-
bus utiliſſimæ radices.Climeni ſemen potum diebus.xxx. põdere denarii in uino albo. Betoni uel pericli-
cæ farina ex melle & aceto ſcyllite pota.Radix lonchitidis in aqua & teucrium illinitur.Itẽ ſcor meni
dium cũm cæra:agaricum cum farina fœnogræci ueſicæ malis:contraque calculos grauiſſimis
cruciatibus:ut diximus:auxilio eſt.Polemonia ex uino pota:item agaricum.Plantago radice uel
foliis potis ex paſſo.Et betonica ut in iocinere diximus.Item rannci pota atq; illita. Eadem ad
ſtrangurias efficaciſſima: ad calculos quidam betonicam & uerbenacam & milletolium æquis
portionibus ex aqua pro ſingulari remedio bibere ſuadent. Strangurias diſcutere & dictamum
certum eſt.Item quinquefolium decoctum ad tertias in uino ictericis dari atq; illini utiliſſimũ uel entero
eſt.Xiphii quoq; radix ſuperior urinam ciet iſantibus.Enterocœlicis datur ex aqua: & illinitur cœlicis
ueſicæ uitiis.Peucedani ſuccus infantium ramici:& umbilicis eminentibus pſylliõ illinitur. Vri ul' ſymphy-
nam cient anagalides: achorique radicis decoctum: uel ipſa trita potaque: & omnia ueſicæ ui- ti
tia ſanat:& calculos herba & radix cotiledonis.Itemq; genitalium inflamationem pari põdere:
& caulis & ſeminis & myrrhæ.Ebulũ tenerum cum foliis tritum ex uino potũ calculos pellit.
Impoſitum teſtes ſanat.Erigeron quoq; cum farina thuris & uino dulci:teſtium inflammatiões
ſanat.Symphyti radix illita enterocœlas cohibet:aufert & genitalium nomas hypociſthis alba.
Artemiſia quoque datur contra calculos ex uino dulci:& ad ſtranguriam.Dolores ueſicæ ſedat
ex uino nymphеæ heracliæ radix.Eadem uis crethmo ab Hippocrate admodum laudata. Eſt
autem inter eas quæ eduntur ſilueſtrium herbarum.Hancq; certe apud Callimachum apponit
ruſtica illa hecale.Specieſq̃ elatæ hortenſis:Caulis palmum unum altus. Semen feruens: odora- uel ſpecie-
tum ceu libanotidis:rotundum.Siccatum rumpitur.Habet intus nucleum candidum:quem ali q; batis
qui cachryn uocãt:folio pingui:albicãte:ueluti oliuæ:craſſiore:& ſalſo guſtu:radices digiti craſ
ſitudine tres aut quattuor.Naſcitur in maritimis petroſis.Eſtur crudum coctumue cum olere
odorati ſaporis & iucundi.Seruatur etiam in muria præcipueque eius uſus ad ſtranguriam fo-
lio uel caule aut radice ex uino.Colorem quoque corporis gratiorem facit. Verũ largiot quoq;
inflationes.Aluum ſoluit decocto.Vrinamque:& a renibus dolorem trahit.Sic & alcmeæ ſiccæ
farina in uino pota ſtranguriam tollit : efficacius addito dauco. Lyeni quoque utilis. Aduer-
ſus ſerpentes bibitur.Iumentis quoque in pituita aut ſtranguria hordeo inſperſa ſuccurrit. An-
thyllion eſt lenti ſimillima:quæ in uino pota ueſicas uitiis liberat.Sanguinem ſiſtit.Altera eſt an
thylis chamæpityos ſimilis:flore purpureo:odoris grauis:radice intubi:uel magis cepea : ſimilis
portulacæ:nigriore radice:ſed inutili:naſcens in littoribus harenoſis:guſtu amara. In uino cum
aſparagi radice ueſicæ plurimum prodeſt.Eadem præſtat hypericon:quã alii chamæpityn: alii
corion appellant:oleraceo frutice:tenui cubitali rubente:folio rutæ:odore acri:ſemine ſiliquæ: uel in ſiliq̃
nigro:matureſcente cum hordeo.Natura ſemini ſpiſſandi.Aluum ſiſtit. Vrinã ciet. Ad calculos
ueſicæ cum uino bibitur.Eſt aliud hypericon: quod alii corin appellant: folio tamarice: & ſub
ea naſciť:ſed pinguioribus foliis:& minus rubẽtibus:odoratum:palmo altius:ſuaue:leniter: acu uel minori
leatum.Vis ſemini excalfactoria:& ideo inflationem facit enterocœlicis: ſed ſtomacho nõ inu- bus
tile:p̃cipuũ ad ſtrãguriã ſi exulcetata nõ ſit ueſica.Medetur & pleureticis ex uino potũ. Veſicæ
autem callitrichon trita ſimilis cumino medeť:& data ex uino albo. Verbenaca quoq; foliis de
cocta ad tertias:uel radix eius e mulſo calido calculos eiicit.Itemque perpreſſa:quæ arretii & in
illyrico naſcitur in aqua decocta e tribus heminis ad unũ & pota. Trifolium ex uino ſumptũ &
chryſanthemũ primũ.Anthemũ quoq; calculos eiicit:paruis e radice foliis quinis:caulibus lon-
gis duobus:flore roſeo:radices tritæ p ſe:ceu lauer crudũ.Silaus naſciť glareoſis & perẽnibus ri-

uis:cubitalis:apii similitudine.Coquitur ut olus atrum:magna utilitate uesicæ. Quæ si scabiem sentiat:panacis radice sanatur. Aliter inutili uesicis.Calculos pellit malum erraticum radicis libra in uini congio decocta ad dimidias.Inde heminæ sumuntur per triduum. Reliquum ex uino cum zio:& urtica marina:& daucum:& plantaginis semeu ex uino.Et herba fuluiana trita ex uino:quæ & nomen inuentoris habet nota tractantibus urinas cit.Scordion testium tumores sedat.Hyoscyamum genitalibus medetur.Peucedani succus ex melle & semen stranguriæ. Agaricū obolis tribus in uini ueteris cyatho uno.Trifolii radix drachmis duabus in uino:dauci una drachma uel seminis.Ischiadici & semie & foliis erythrodani tritis sanātur panace pota. Et insricata polemonia aristolochiæ decoctæ foliis.Agarico quidem & neruus qui platys appellaſ:atq; humerorum dolor sanatur obolis tribus iu uini ueteris cyatho uno poto.Quinquefoliū ischiadicis:& bibitur & imponitur.Item scamonia decocta cum hordei farina.Semen hyperici utrius q; bibitur ex uino.Sedis uitia & attritus celerrime sanat plantago.Condylomata uero quinquefolium.Sedem conuersam cyclamini radix ex aceto.Anagallides cærulea procidētia sedis retro agit.E diuerso rubens proritat.Cotelydon condylomata & hemorrhoidas mire curat. Testium tumores acori radix decocta in uino tritaq; & illita. Intertrigines negat fieri Cato absinthiū pōticum secum habentibus.

uel cōyza

De pulegio & argemone. CA. IX.

ALii adiiciunt:& pulegium:quod ieiunus quis legerit:si post se alliget.Inguinis dolores prohibet:aut sedat cœptos.Inguinaria:quam quidam argemonem uocant:passim in uepribus nascens. Vt profit inguinibus in manu tantum habenda est.Panos sanat panaces cum melle.Plantago cum sale.Quinquefolium.Persolatæ radix ut in strumis. Item damasonium.Verbascum cum sua radice tusum uino aspersum:folioque inuolutum:& ita in cinere calfactum:ut imponatur calidum.Expertique affirmauere plurimum remedium esse: si uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno:& manu supina tangens dicat:Negat Apollo pestem posse crescere:quam nuda uirgo restinguat:atque ita retrorsa manu ter dicat:totiensq; dispuāt ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua:radicis scamoniæ decoctum cum melle. Sideritis cum adipe ueteri:contusa:marrubium cum axungia uetere:uel chrysippea cum ficis pinguibus:q̄ hoc ab inuentore habet nomen.

De nymphea:& abstinentia:& appetentia ueneris:& de satyrio: erythrococco:& crategi:& sideriti. CA. X.

VEnerem i totum adimit(ut diximus)nymphea heraclia:eadem semel pota in.xl.dies. insomnia quoq; ueneris a ieiuno pota & in cibo sumpta.Illita quoque radix genitalibus inhibet non solum uenerem:sed affluētiam geniturae:ob id corpus alere uocem q; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix e xiphio superior data potu in uino.Item quam crethmos agrios appellant.Et orminos agrios cum polenta contritus.Sed inter pauca mirabilis est orchis herba:siue sarapias:foliis porri:caule palmeo:flore purpureo:gemina radice:testiculis simili:ita ut maior:siue(ut aliqui dicunt)renuior:ex aqua pota excitet libidinem:minor siue mollior e lacte caprino inhibeat.Quidam folio scyllæ esse dicunt leuiori ac minori:caule spinoso.Eiusq; radices sanant oris ulcera:thoracis pituitas:aluum sistunt e uino potæ. Concitatricem uim habet satyrion.Duo eius genera:una longioribus foliis q̄ oleæ:caule quattuor digitorū flore purpureo:radice gemina ad formā hoīs testiū alternis annis intumescēte ac residēte. Altera satyriō orchis cognominaſ:& fœmina eē crediſ.Distinguiſ iternodiis:& ramosiore frutice: radice fascinis utili.Nasciſ fere iuxta mare.Hæc tuores & uitia ptiū erūpentia cū polēta illita sedat:uľp se trita.Supioris radix i lacte ouis colōicæ data:neruos itēdit.Eadē ex aq̄ remittit.Græci satyriō:foliis lilii rubri mioribus & tribus nō āplius e terra exeūtibus tradūt:caule leui cubitali nudo:radice gēina:cuius iferior ps & maior mares gignit:supior ac mior fœmias. Est & aliud genus satyriō erythrococcō appellār:semie uiticis:maiore:leui:duræ radicis:cortice rubro:intus albū includiſ:sapore subdulci.Ferſ in mōtosis iueniri.Venerē ēt si oīno manu teneaſ radix stiulat.Magis adeo si bibaſ in uino austero.Arietibus quoq; & hircis segnioribus in potu dari. Et a sarmatis eqs ob assiduū laborē pigrioribus in coitu:quod uitiū prosedamū uocant. Vim eius restinguit aq̄ mulsa aut lactuca sumpta.In totū quidē græci cū cōcitationē hāc uolūt significare:satyriō appellāt.Sic & crategin cognominātes & thelygonō:quaꝝ semen testiū simile ē.Tithymalli quoq; ramoꝝ medullā habētes:ad uenerē proniores fieri dicunſ.Prodigiosa sunt q̄ circa hoc tradit Theophrastus auctor alioquin grauis:septuageno coitu durare libidinem contactu her

uel durior
uel fūgoso
uel ramoso
uel lacte
ouilo
uel.xyii.

bæ cuiusdã:cuius nomen speciemq; non posuit. Sideritis adalligata uarices minuit:& sine dolo
re præstat.Podagræ morbus rarior solebat esse non modo patrum auorũq; memoria:uerum ẽt
nostra Peregrinus & ipse.Nam si italiæ fuisset antiquitus:latinum nomen inuenisset.Insanabilis
non est credendus.Quippe quoniam in multis & sponte desinit:& in pluribus curatur.Meden
tur panacis radices cum uua passa:succus hyoscyami cum farina: uel semen scordion ex aceto:
Iberis uti dictum est. Verbenaca cũ axungia trita cyclamini radix: cuius decoctum & pernioni
bus prodest.Podagras refrigerat radix e xiphio.Semen e psyllio.Cicuta cũ lythargyrio aut axun
gia.Aizoum in primo impetu podagræ rubentis:hoc est calide.Vtrilibet uero conuenit erige
ron cum axungia.Plantaginis folia trita addito sale modico.Argemonia tusa ex melle. Medet
& uerbenaca illita:aut si pedes macerent i eius decocto.Est & lappago similis anagallidi: nisi es
set ramosior ac pluribus foliis:aspera:rugosa:asperioris succi:grauis odoris:quæ talis est mollu
go uocatur.Similis & asperioribus foliis asparago, Superioris succus expressus pondere.xi. de
nariorum in uini cyathis duobus quottidie sumitur. Præcipue uero liberat eo malo phycos
thalassion:idest fucus marinus lactucæ similis:qui conchyliis substernitur: nõ podagræ modo:
sed omnibus articulorum morbis impositus priusq̃ exarefiat.Tria autẽ genera eius. Latum. Et
alterum longius:quadantenus rubens.Tertium crispis foliis:quo in creta uestes tinguntur: oĩa
eiusdem usus.Nicander eam & aduersus serpentes in uino dedit.Salutare est & semen eius her
bæ: quam psyllion appellauimus:madefactum aqua admixtis in heminam seminis resinæ colo
phoniæ coclearibus duobus:thuris uno.Laudant & mandragoræ folia cum poléta tusa.

Medicinæ generales de pedibus:talis:articulis:neruis:& remedia contra morbos:qui totum
corpus occupat:& de myrtido:& uigiliis:& paralysi:& de febribus frigidis:& febre iumentorũ:
& phreneticis:& chamæacta:& aizoo:& igne sacro. CA. XI.

TAlis uero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire ꝓdest.Articulis suc
cus e centaurio minore.Idem neruis utilissimus.Item cẽtaurium. Betonica neruis dis
currentibus per scapulas humeris:spinæ:lumbis:pota ut in iocinere. Articulis quin
quefolium impositum.Mandragoræ folia cum polenta:uel radix recẽs tusa cum cu
cumere siluestri:uel decocta in aqua.Cubitorum ac pedum rimis polypodii radix.Articulis suc
cus hyoscyami cum axungia.Amomi succus cum decocto.Item cẽtũculus decocta:uel muscus
recens ex aqua obligatus donec inarescat.Item lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos de
cocta in aqua perniũculos curat:omniaq; alia frigoris uitia. Perniũculos curat & cotelydon cũ
axungia.Folia ex batrachio.Epictymi succus. Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo:
Verbenaca ex uino.Nunc peractis malis quæ membratim sentiuntur:dicemus de iis quæ totis
corporibus grassantur.Remedia autem hæc cõmunia inuenio. Ante omnes pota dodecatheum
de qua diximus.Deinde panacis omnium generum radices peculiariter longinquis morbis. Et
semen interaneorum uitiis. Ad omnes uero corporis dolores succum e scordio.Item betonicæ:
quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emendat:gratioremq; reducit. Geranion aliq
myrrhin:alii myrrhida appellant.Similis est cicutæ foliis minutioribus:& caule breuiori rotun
do:saporis & odoris iucundi.Nostri sic eam tradunt.Græci foliis cãdidioribus pauloq̃ maluæ
caulibus tenuioribus & pilosis:ramosam ex interuallis binum palmorum & in iis foliis: inter quæ
in cacuminibus capitula sunt gruũ.Alterũ genus foliis anemões:diuisuris lõgioribus:radice ma
li mõ rotũda:dulci:reficientibus se ab imbecillitate utilissima:& fere talis uera est.Bibit contra
phthisin drachma ĩ uini cyathis tribus bis die.Itẽ cõtra inflationes: q & cruda idẽ pstat. Succus
radicis auribus medet:Opisthotõicis semẽ drachmis q̃ttuor cũ pipere & myrrha potum phthi
sin sanat:& plãtaginis succus:si bibat.Et ipsa decocta in uino cũ sale & oleo a sõno matutino re
frigerat.Eadem datur iis:quos atrophos uocãt:interpositis diebus. Betõica phthisicis eligmate
cũ melle fabæ magnitudie.Agaricum potum duobus obolis in passo:uel daucũ cum centaurio
maiore in uino.Phagedenis: quod nomen sine modo esurientium est:& aliis ulcerum: tithymal
li medentur cum sesamis sumpti.Inter mala uniuersi corporis uigiliæ sunt plerisque. Harum re
medio monstratur panaces: clymenos aristolochia: & odore: & peruncto capite. Aizoum siue
sedum si inuolutum panno nigro ignorantis puluino subiiciatur: onothera siue onuris hylarita
tem afferunt in uino. Amygdalino est folio: flore rosaceo: fruticosa: longa radice: & cum sicca
ta est uinum olente. Hæc in potu data feras quoque mitigat.Cruditates: quæ nauseam faciunt
digerit betonica.Eadem pota a cœna concotionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ
pondere:& crapulam discutit.Item agaricum post cibos in aqua calida potum. Paralysin beto

nica sanare dr̃. Itẽ iberis ut dictum est. Eadem & torpẽtibus membris prodest. Item argemonia
omniaq̧ quæ periclitentur secari discutiẽdo. Comitiales sanantur panacis: quam heracleam di-
ximus: radice pota cum coagulo uituli marini: ita ut sint panacis tres partes. Plantago pota. Beto
nica in oxymelitis drachma: uel agarici obolis tribus. Folia quinquefolii ex aqua. Sanat & arche
uel annuo zostis: sed cum amineo pota. Sanat & baccharis radix arida in puluerem cõtrita cyathis tribus
cum coriandro in aqua calida. Et centúculus trita in aceto aut melle: aut in aqua calida. Verbe-
naca ex uino pota. Hysopi baccæ ternæ contritæ & in aqua potæ diebus sexdecim. Peucedanũ
cum coagulo uituli marini æquis portionibus potum. Quinquefolii cõtrita folia ex uino sum-
pta diebus. xxx. in betonicæ farinæ pondo denarioꝝ. xiii. cum aceti scyllitici cyatho mellis atti
uel uno ci uncia. Scamonium obolis duobus cum castorei drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores
facit agaricum potũ in calida aqua. Tertianas sideritis cum oleo. Item ladanum: quod in segeti-
bus nascitur contusum. Plantago ex aqua mulsa duabus horis ante accessionem pota binis dra
chmis. Vel succus radicis madefactæ uel tusæ. Vel ipsa radix trita in aq̃ ferro calfacta. Quidã q̧
ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Buglosso
inarescente si quis medullam e caule eximat: dicatq̧ ad quem liberandum febre id faciat: & alli
get ei septem folia ante accessionem: aiunt a febre liberari. Itemq̧ betonicæ drachmam in aquæ
mulsæ cyathis tribus uel agaricum: maxime in iis febribus quæ cum horrore ueniũt. Quinque
folii folia quidam terna tertianis dedere: quaterna quartanis: plura cæteris: aliis omnibus obo-
lis tribus cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem & iumẽtorum febribus in uino mede-
tur. Sed in tertianis a tertio geniculo incisa: quartanis a quarto. Bibit & semen hyperici utriusq̧
in quartanis: & horroribus betonicæ farina: quæ omnes horrores coercet. Item panaces adeo ex
calfactoria natura: ut per niuem ituris bibere: id ac perungi eo præcipiant. Et aristolochia per-
frictionibus resistit. Phreneticos somnus sanat: q̃ cõtingit peucedano ex aceto capiti infuso ana-
gallidum succo. E diuerso lethargicos excitari labor est. Hoc præstat euphorbium (ut peribent)
ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias betonica bibitur. Carbũculos rumpit
panaces. Sanat betonicæ farina ex aqua aut brassica cum thure frequenti positu calidæ: uel e car
bone in conspectu extincto fauilla digito sublata & illita: uel plantago tusa. Tithymallus chara-
cites hydropicos sanat. Panaces: plantago in cibo: cum prius panem siccum comederint sine po
tu. Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulsi. Vel agaricum: uel semen lõchi
tidis duabus linguis ex aqua potum. Psyllium ex uino. Anagallidum succus. Cotelydonis radix
ex mulso. Ebuli recentis radix excussa tantum nec colluta quantum duo digiti cõprehẽdant: ex
uini ueteris calidi hemina. Trifolii radix drachmis duabus in uino. Tithymallum: platyphyllon
cognomine. Semen hyperici: quod coris appellat. Actæ quam quidam esse ebulum putant radi
ce contrita in uini cyathis tribus si febris absit: uel semine ex uino nigro. Item uerbenaca fascicu
lo manus plenæ decocta ĩ aqua ad dimidias. Præcipue tamen chamæactæ succus aptissimus cre
ditur. Eruptiones pituitasq̧ emendat plantago. Cyclamini radix cum melle. Ebuli folia contri-
ta & e uetere uino imposita etiam boam sanant: idest rubentes papulas. Pruriginem succus stry-
chni illitus. Igni sacro medetur aizoum. Folia trita cicutæ. Mandragoræ radix. Siccatur in asses
ut cucumis: primoque super mustum suspenditur: mox in fumo: dein tunditur in uino: aut ace-
to. Prodest & uino myrteo fouere: mentæ sextans: uiui sulphuris uncia ex aceto simul trita: fuli
go ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera. Inter quæ mediũ hoiem ambiens: q̃ zoster appellatur:
& enecat: si cinxerit. Medetur plantago cũ creta cymolia: & peristereos p se. Radix psolatæ. Aliis
quæ serpũt cotelydonis radix cũ mulso. Aizoum. Succus linozostis ex aceto.

Ad eluxata membra: & cõtra morbũ regiũ: & cõtra furunculos: & fistulas: & inflationes: & am
bustionẽ: & cõtra alios morbos: ad neruos: & sanguinem. CA. XII:

Radix polypodii illita luxatis medetur. Doloremque & tumores tollunt semen psyl-
lii. Folia plantaginis tusa: sale modico addito. Verbasci semen ex uino decoctum &
contritum. Cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus atq̧ tumoribus. Illinũ-
turque etiam dum discuti possunt. Morbum regium in oculis præcipue mirari est
tenuitatem illam densitatemque tunicularum felle subeunte. Hippocrates a septimo die
in febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus uixisse aliquos etiam ab hac despe-
ratione. Fit uero & citra febres: impugnaturque centaurio maiore (ut diximus) poto.
Betonica agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Item uerbenacæ folio obolis tribus ex
uini calidi hemina quatriduo. Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus

cum sale & melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido: & perfrictionibus
toto: sudores enim felleos mouet. Folia tussilaginis ex aqua. Semé linozostis utriusq; inspersum
potioni: uel cum absinthio aut cicere decoctum. Hysopi baccæ cum aqua potæ. Lichen herba si
cum sumitur: cætero olere abstineatur. Polytrix in uino data. Struthion in mulso. Passim & in q̃
cunq; parte ac maximo incommodo nascuntur: qui furunculi uocantur: mortiferum aliquãdo
malum confectis corporibus. Remedio sunt pignocomi folia trita cum polenta: si nondum ca-
put fecerint. Discutiunt & folia ephedri illitæ. Fistulæ quoq; in omni parte serpunt: medicorũ
uitio malefectis corporibus. Auxilio est cẽtaurium minus: collyriis cum melle decocto additis.
Plantaginis succus infusus. Quinquefolium cum sale & melle. Ladanum cum castoreo. Coryle-
don cum medulla ceruina calefacta imposita. Verbasci radicis medulla collyrii tenuitate ĩ fistu-
lam additur. Vel aristolochiæ radix. Vel succus tithymalli. Collectiones iflammationesq; sanãt
argemoniæ folia illita. Duritias & collectiones omnes uerbenaca uel quinquefolium: decoctum
q; in aceto uerbasci folia uel radix. Hysopum e uino ĩpositum. Acori radix decocto eius herbæ
fouentibus. Aizoum. Item quæ contusa sint: duritiasq; & sinus corporis & tela omnia infixa cor
pori extrahunt: folia tussilaginis. Daucum. Semen leontopodi tritum in aqua cum polenta. Sup-
purationibus imponuntur pignocomi folia trita cum polenta: uel semen. Item orchis. Vitia
quæ sunt in ossibus satyrii radice imposita efficacissime sanari dicũt. Nomæ & collectiones om
nes fuco maris priusquam inarescat. Et alcmeæ radix collectiones discutit. Ambusta sanant plã-
tagine arctio: ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & contrita illinũtur. Radices cycla-
mini cum aizoo. Herba ipsa hyperici: quod corion appellauimus. Neruis & articulis cõuenit plã
tago trita cum sale. Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perungũtur spastici: tetanici. Ner-
uorum duriciæ ægylopis succo. Doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis & opi
sthotonicis perungi: semine hyperici: quod coris uocatur. Idemq; bibere prodest. Phrynion dici
tur etiam abscissos sanare neruos si confestim imponatur trita uel mansa. Spasticis: tremulis: opi-
sthotõicis alcmeæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium si
stit herbæ peoniæ semen rubrum. Eadem & in radice uis. Cyclaminos uero si ore sanguis reiicia
tur: siue e naribus: siue aluo fluat: siue fœminarũ utero. Itẽ lysimachia pota uel illita: uel naribus
indita. Item plantaginis semen. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ semen in nares si inde
fluat tritum ex aqua & inditum. Aizoum. Astragali radix sistit. Et ischemon. Et achillea.

De herba equiseto: & stephanomeli: & erisitale: & contra uermes. CA. XIII.

EQuisetum hippuris a græcis dicta & in pratis nascens: uituperata a nobis. Est autem
pilus terræ equinæ setæ similis: lienẽ cursorum extinguit decocta fictili nouo ad ter
tias quantum uas capiat: & per triduum heminis pota: unctis esculentis ante diẽ unũ uel ieiunis
interdicitur. Græcorum uaria circa hanc opinio. Alii pini foliis similem nigricantem uel sextãte
eodem nomine appellant: uim eius ammirabilem tradentes: q; etiam sanguinis profluuia uel ta-
cto eo tantum homine sistat: alii hippurin: alii ephedron: alii anabasin uocant. Traduntq; iuxta
arbores nasci & scandentem eas dependere comis iunceis: multis nigris: ut ex equorum cauda
geniculatis ramis: folia habere pauca: tenuia: exigua: semen rotundum simile coriandro: radice li
gnosa: nasci in arbustis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem e naribus fluen-
tem iclusus sistit. Itẽ aluum. Medetur dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinã cit.
Tussim orthopnoeam sanat. Item rupta: & q̇ serpunt. Intestinis & uesicæ folia bibuntur. Entero-
cœlen cohibet. Faciunt & aliam hippurin breuioribus & mollioribus comis candidioribusq;
per q̃ utilem ischiadicis: & uulneribus ex aceto impositam: propter sanguinem sistendum: Et
nymphea trita plagis imponitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur: si sanguis per os red
ditus est: fluitque ab infernis. Sideritis tantam uim habet: ut quamuis recenti gladiatoris uul-
neri illigata: sanguinem claudat. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero etiam
efficatius: qui secundum radicem eius nascitur. Per nares autem fluenti & cicutæ semen tritum
ex aqua inditumque efficax habetur. Item stephanomelis ex aqua. Betonicæ farina e lacte capri-
no pota sistit ex ubere fluentẽ. Plantagoq; contusa: Eiusdem succus uomẽtibus sanguinẽ datur.
Ad erraticum autẽ radix persolatæ cum axungia uetere illita. Potatur a ruptis conuulsisq;: & ex
alto deiectis cẽtaurium maius. Gẽtianæ radix trita uel decocta uel succus betonicæ. Et hoc am
plius addo: iocineris aut lateris cõtortionibus: panaces scordion aristolochia pota cũ agarico. Itẽ
cõtusis & euersis potũ duobus obolis in mulsi cyathis tribus. Aut si febris sit: in aq̃ mulsa uerba-
scũ: cuius flos filis auro est. Acori radix. Aizoũ omne. Sed e maiori succus efficacissime. Itẽ sym-

phyti radices:uel decoctū.Daucū crudū. Erysithale est flore luteo foliis achanti. Bibit e uino. Item chamærops:& in sorbitiones irio uel plantago oibus modis.Item phthiriasi: quo Sylla dictator cōsumptus est.Nascuntur quoq; in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus. Resistitur uuæ taminiæ succo aut ueratri cū oleo perunctis corporibus.Taminia quidē in aceto decocta etiā uestes eo tedio liberat.

De ulceribus:& ad plagas:& de polycnemo. CA. XIIII.

Ulcera multoꝝ sunt generum:ac multis modis curantur.Panacis oium generꝝ radix ex uino calido illinitur manātibus.Siccat priuatim quā chironiam diximus.Cū melle trita tubera aperit:ulceribusq; quæ serpunt. Deploratis auxilio est cū æris flore uino temperata omnibus modis uel flore uel semine uel radice.Eadem cū polenta uetustis uulneribus prodest.Heracleon quoq; sidereon. Apollinaris.Psylliū. Tragacātha. Scordotis cū melle purgat.Farina eius carnes excrescentes per se insparsa consumit. Polemonia ulcera: quæ cacoethe uocant:sanat.Centauriū maius insparsum uel illitū. Item minoris coma decocta uel trita:uetera quoq; ulcera purgat & persanat.Folliculi climeni recentibus plagis imponūtur. Illinitur autem gentiana ulceribus quæ serpunt radice tusa uel decocta in aqua ad mellis crassitudinem:uel succo uulneribus.Ex ea factum lichiū.Lysimachia recētibus plagis medetur.Plantago omnium generꝝ ulceribus:peculiariter fœminaꝝ senum & īfantium:igne mollita melior: & cum cæroto crassa ulcerū labra purgat.Nomas sistit.Et tritā suis foliis integere oportet.Suppurationes:collectiones:sinus ulcerum.Chelidonia quoq; siccant ulcera adeo:ut etiam pro spodio utantur eadem iam desperatis cū axungia imponit.Dictamū pota sagittas pellit:& alia tæla extrahit illita.Bibitur ex aquæ cyatho folioꝝ obolo. Proxime pseudodictamū. Vtraq; ēt suppurationes discutit.Aristolochia quoque putrida ulcera exest.Sordida expurgat cū melle. uermesq; extrahit.Itēq; clauos in ulceribus natos.Et infixa corpori oia:precipue sagittas & ossa fracta cum resina.Caua uero ulcera explet per se.Et cum iride recētia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca:quinquefoliū cū sale & melle.Radices persolatæ uulneribus ferro illatis recentibus imponunt:folia ueteribus.Cū axungia utraq;:& suo folio operitur.Damasoniū autē & in struma.Folia uerbasci ex aceto aut uino.Peristereos ad oia genera uel callosoꝝ putrescentiumq; ulcerum facit.Manātia nymphææ heracliæ radix sanat.Itē cyclamini radix uel p se:uel ex aceto: & cum melle.Eadem & contra steatomata efficax:sicut ad ulcera manātia hysopum. Itē peucedanum:cui ad recētia uulnera tanta uis est:ut saniē ossibus extrahat.Præstāt hoc & anagalides: cohibētq; quas uocant nomas:& rheumatismos.Vtiles & recentibus plagis: sed pcipue senum corpori.Cum cæroto apostemata:& ulcera tetra folia mandragoræ recentia. Radix uulnera cū melle aut oleo.Cicuta cōsiligini mixta mero. Aizoum herpetas quoq; & nomas ac putrescētia: sicut erigerō uermiosa.Recētia aūt uulnera astragali radix:& uetera quoq; ulcera purgat hypocistis utraq;.Leontopodii semen tritū in aqua & cū polēta illitum spicula sagittarioꝝ extrahit. Item pycnocomi semen:tithymallus.Characites succo gangrenas phagedenas putria: uel decocto ramoꝝ cum polēta & oleo.Orchis radices.Hoc amplius & cacoethe ex aceto cū melle siccæ & recētes.Per se uulnera onothera efferētia sese ulcera sanat. Scythæ uulnera scythice curāt. Ad carcinomata argemōia ex melle efficacissima ē.Vulneribꝫ psanatis asphodeli radix decocta ut diximus:trita cum polēta & illita.Quibuscūq; uero apollinaris.Astragali radix in puluerem trita humidis ulceribus prodest.Item callitrix decocta in aqua.Priuatim uero iis quæ calciamēto facta sint:uerbenaca.Necnon & lysimachia contrita.Ac nymphea arida īfricata. Polytrix inueteratis iisdem utilior.Policnemon cunilæ bubulæ similis est semine pulegii surculosus multis geniculis corymbo odorata acri & dulci odore:quæ ferro factis uulneribus cōmanducata imponitur:quinto die soluitur.Symphyton ad cicatricē celerrime perducit.Itē syderitis. Hæc imponitur ex melle.Verbasci semine ac foliis ex uino decoctis ac tritis oia corpori infixa extrahūtur.Itē mandragoræ foliis cum polenta.Cyclamini radicibus cū melle. Trixaginis folia in oleo contrita iis maxime adhibent ulceribus:quæ serpunt.Et alga in melle trita. Betonica ad carcinomata.Et melandria:ac ueteres addito sale. Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix:q & ungues scabros aufert Linozostidis utriusque folia uel succus illitus.Tithymalli oēs genera uerrucarum omnium.Item omnia pterygia:uarosq; tollunt.Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

uel liciniū

De plurimis experimentis ad inficiendos capillos:& partus eiiciendos:& cōtinendos:& aliarum remedia: CA. XV.

Rtemisiã & elelisphacum alligatas qui habet uiator:negatur lassitudinẽ sentire. Mu-
liebribus morbis medetur maxie in uniuersum peoniæ herbæ semen nigrũ ex aqua
mulsa. Eadẽ & in radice uis:menses cit. Panacis semen cũ absinthio mẽses & sudores.
Scordotis potu & illitu:Betonica drachma in uini cyathis tribus bibitur contra om-
nia uuluaꝝ uitia. Aut quæ a partu fiunt. Mẽses nimios sistit achillea imposita:& decoctum eius
insidentibus. Mãmis iponit hyoscyami semẽ ex uino. Loti radix ex cataplasmate. Et mãmis etiã
chelidonia. Secũdas morantes uel partus emortuos radices panacis appositæ extrahunt. Ipsum
panacis semen e uino potũ uuluas purgat:appositũq; cum melle. Polemonia pota ex uino secun-
das pellit. Nidore purgat uuluas cẽtaurii minoris succus potus:fotuq; menses cit. Itẽ maioris ra-
dix in uuluæ doloribus iisdẽ modis prodest. Derasa uero & apposita extrahit partus emortuos.
Plantago imponit in lana in dolore uuluæ. In strangulatu bibit. Sed præcipua dictamno uis est.
Menses cit. Partus emortuos uel trãsuersos eiicit. Bibitur ex aqua folioꝝ obolo: adeo ad hæc ef
ficax:ut ne in cubiculũ quidẽ prægnãtiũ inferat. Nec potu tñ:sed & illitu & suffitu ualet. Pro-
xime pseudodictamũ. Sed menses cit cũ mero decoctũ põdere denarii. Pluribus tñ molochis &
aristolochia prodest:nã & menses & secũdas cit. Et emortuos ptus extrahit:myrrha & pipere ad
ditis pota uel subdita. Vuluas quoq; procidẽtes inhibet potu uel suffitu uel subiectu maxime te
nuis. Strangulatũ ab iis mẽsiũq; difficultatẽ agaricũ tribus obolis tritũ in uini ueteris cyatho po
tũ emendat. Peristeros apposita in adipe suillo recenti. Antyrrhinon cum rosaceo & melle. Itẽ ap
posita nympheæ thessalæ radix pota dolori medetur. In uino pota nigro pfluuia inhibet. E di-
uerso ciet cyclamini radix pota & apposita. Et uesicæ insidentiũ decocto medet. Secundas pota
cissanthemos pellit. Vuluã sanat. Et xiphii radix supior mẽses cit drachma ex aceto pota. Peuce-
danũ strangulatus uuluæ nidore ustũ recreat. Menses aluosq; pcipue psylliũ drachma in cyathis
tribus aquæ mulsæ. Semẽ quoq; mãdragoræ potũ uuluã purgat. Menses cit succus appositus:&
emortuos ptus. Nimia rursus pfluuia sistit semen cũ uino & sulphure. Alui pfluuia sistit & con-
trahit batrachion potu:uel cibo ardens:alias ut diximus cruda. Sed cocta cõmendat sale & oleo
& cymino. Daucũ & menses & secũdas potũ facillime pellit. Ladanũ suffitu corrigit uuluas:do
lori eaꝝ exulceratisq; iponit. Emortua scamoniũ pellit potũ uel appositũ. Menses ciet hypericũ:
utrunq; appositũ. Ante alia uero ut Hippocrati uidet erysimon e uino semine uel radice. Corti
ce trahit & secũdis succurrit & strãgulationibus ex aq̃ pota. Itẽ radix e geranio peculiariter secũ-
dis inflãmationibusq; uuluaꝝ conueniens. Purgat hippuris pota & apposita uuluas. Polygonus
pota menses cit. Et alcmeæ radix. Folia plãtaginis pellũt. Itẽ agaricũ ex aq̃ mulsa. Artemisia uul-
uæ medet trita ex oleo irino aut fico:aut cũ myrrha apposita. Eiusdẽ radix pota in tñ purgat:
ut ptus enectos extrahat. Menses & secũdas cit ramoꝝ decoctũ insidẽtibus:itẽ folia pota drach
ma. Ad eadẽ oĩa prosunt uel iposita uentri imo cũ farina hordeacea. Achoron quoq; utile est in
terioribus fœminaꝝ morbis. Et coniza utraq;. Et crethmos. Et anthyllides duæ uuluis utilissi-
mæ. Tormibus & secũdaꝝ moræ in uino potæ. Callitrix fotu locis medet. Albugines in capite
tollit. Capillos inficit oleo trita. Geranion in uino albo potũ:& hypocisthis in rubro pfluuiũ si-
stũt. Hysopũ suffocationes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aq̃ ad oĩa in ptu:aut ex partu mala p
stantissima est. Peucedano qdã miscent in uino nigro semen cupressi cõtritũ. Nã semẽ psyllii de-
feruefactũ in aq̃ cũ intepuerit:epiphoras oẽs uteri lenit. Symphyton tritũ in uino nigro euocat
mẽses. Partus accelerat scordotis pota drachma succi i aq̃ mulsa cyathis q̃ttuor. Dictami folia p
clare dant ex aq̃. Cõstat unius oboli põdere:uel si mortui sint in utero infantes:ptinus reddi si-
ne uexatiõe puerperæ. Similiter pdest pseudodictamũ:sed tardius. Cyclaminos adalligata. Cissã
themos pota. Itẽ betonicæ farina ex aq̃ mulsa. Arsenogonõ & thelygonõ herbæ sunt hñtes uuas
floribus oleæ similes:pallidiores tñ. Semen albũ:papaueris mõ. Theligoni potu fœminã cõcipi
natrãt. Arsenogonon ab ea semie oleæ:nec alio distat. Huius potu mares gñari phibent:si credi-
mus:alii utrãq; ocimo similẽ tradũt. Arsenogoni aũt semẽ geminũ esse testibus simile. Mãmaꝝ
uitiis aizoum:qđ digitellũ appellauimus unice medet. Erigerõ ex passo mãmas uberiores facit.
Sonchũ in farre coctũ. Quæ uero mastos uocatur indita pilos mãmaꝝ e partu nascentiũ:& tine
as aufert in facie:aliaque cutis uitia emendat. Gentiana nymphea heraclia illita cyclamini radix
maculas oẽs. Cacaliæ grana mixta ceræ liquidæ extendũt cutẽ in facie:erugãtq;. Vitia oĩa acori
radix emendat. Capillũ lisimachia flauũ facit. Denigrat hypericõ:qđ & corion uocat. Itẽ ophrys ul' ophryõ
herba denticulato oleri similis:foliis duobus. Nigritiam dat & polemonia in oleo decocta. Psilo
thrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus:uerum etiam uiris in usu est. Effi-

caciſſimum autem habetur archezoſtis. Item tithymalli ſucco uel in ſole cum oleo illito crebro: uel euulſis pilis. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter ſi deritis. Verum & reliqua genera herbarum reddamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXVII. PROOEMIVM.

Reliqua herbarum genera. CA. I.

Reſcit apud me certe tractatu ipſo admiratio antiquitatis. Quantoq; maior copia herbaꝶ dicenda reſtat: tanto magis adorare priſcoꝶ ĩ inueniendo curam: in tradendo benignitatem ſubit. Nec dubie ſuperata hoc modo poſſet uideri etiã reꝶ naturæ ipſius munificẽtia: ſi humani operis eſſet inuentio. Nunc uero deoꝶ fuiſſe eã apparet: aut certe diui nã: etiã cum hõ inuenerit. Eandẽq; oĩum parentẽ genuiſſe hæc: & oñdiſſe: nullo uitæ miraculo maiore: ſi ueꝶ fateri uolumus. Scythicã herbam a mæotidis paludibus & euphorbiam e mõte atlante: ultraq; Herculis colũnas: & ipſo reꝶ naturæ defectu. Parte alia britannicã ex oceani ĩſulis extra terras poſitis: itemq; æthiopidẽ ab exuſto ſyderibus axe. Alias præterea aliunde: ultro citroq; humanæ ſaluti in toto orbe terrarum portare immẽſa romanæ pacis maieſtate: nõ hoĩes mõ diuerſis inter ſe terris gentibuſq;: ueꝶ ẽt montes: & excedentia in nubibus iuga: paſtuſq; pecoꝶ: & herbas quoq; inuicẽ oſtentant. Aeternũ quæſo deoꝶ ſit monus iſtud. Adeo romãos uelut alteram lucẽ dediſſe rebus humanis uidentur.

De aconito: & panthera: & quæ extinguitur aconito. CA. II.

Ed antiquoꝶ curam diligentiãq; quis poſſit ſatis uenerari: cũ conſtet omnium uenenoꝶ ociſſimũ eſſe aconitũ: & tactis quoq; genitalibus fœminini ſexus aĩaliũ eodem die inferre mortẽ. Hoc fuit uenenũ quo iterẽptas dormiẽtes a Calfurnio Beſtia uxo res. M. Cecilius accuſator obiecit. Hic illa atrox poratio eius ĩ digito eas mortuas. Fabolæ narrauere e ſpũis Cerberi canis extrahente ab inferis Hercule. Ideoq; apud eracleam ponticam ubi monſtratur eius ad inferos aditus gigni. Hoc quoq; tñ in uſus humanæ ſalutis uettere. Scorpionũ ictibus aduerſari experiẽdo: aconitũ datũ in uino calido. Ea eſt natura ut hoiem occidat: niſi inuenerit quod in hoĩe perimat. Cum eo ſolo colluctatur: uelut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt: cum uenenum in uiſceribus repererit. Mirũq; exitialia per ſe ambo cũ fuerit duo uenena in homine cõmoriuntur: ut hõ ſuperſit. Immo uero ẽt feraꝶ remedia antiqui prodiderunt: demonſtrando quõ uenenata quoq; ipſo ſanant. Torpeſcũt ſcorpiones aconiti tactu: ſtupentq; pallentes: & uinci ſe cõfitẽtur. Auxiliatur eis helleboꝶ albũ tactu reſoluente. Ceditq; aconitũ duobus malis ſuo & oĩum. Quod ſi quis illa forte ab hoĩe excogitari potuiſſe credit: ingrate deoꝶ intelligit munera. Tangunt carnes aconito: necantq; guſtatu eaꝶ pantheras: niſi hoc fieret repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementoꝶ hoĩs guſtu demonſtratũ. Quod certe caſu repertũ quis dubitet: & quotiens fiat etiãnũ: ut nouũ naſci: qm̃ feris rõ & uſus inter ſe tradi non poſſit.

(margin: uel idignũ — uel reperit — uľ ſanarẽt)

Quod oĩum creaturaꝶ conditor ſit deus. CA. III.

Ile ergo caſus hic eſt ille: qui plurima inuenit in uita deus. Hic hẽt nomẽ: per quẽ intelligitur eadẽ & parens rerum omniũ & magiſtra natura: utraq; cõiectura pari: ſiue iſta quottidie feras inuenire: ſiue ſemper ſcire iudicemus. Pudendũq; rurſus omnia a ialia quæ ſint ſalutaria ipſis: noſſe ipſa: præter hoiem. Sed & maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum miſceri saluberrime promulgauere: aperta profeſſione: malum quidẽ nullum ſine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit: qui nulla diximus uenenata: nunc demonſtrare qoale ſit aconitũ uel deprehendẽdi gratia. Folia habet cyclamini: aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirſuta. Radicẽ modicam cãmaro ſimilẽ marino. Quare quidam cãmarõ appellauere. Alii lycocthonon ex qua diximus cauſa. Arida radix incuruatur paulum ſcorpionũ modo: quare & ſcorpion aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallent: qm̃ procul & e longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus: quas aconas uocãt. Et iõ aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne puluerem quidem nutriente. Hãc aliqui rationem noiũ

(margin: uel thelyphonon)

gis attulere. Alii quoniam uis eadem in morte esset: quæ cotibus ad ferri aciem deterendam stamq; admota uelocitas sentiretur.

De æthiopide:& amaranto:& aloe:& alcea:& alipho:& alsina:& androsace:& ãdrosemo:& ambrosia:& anconi:& anagyro:& anonymo. CA. IIII.

Ethiopis folia habet phlomo similia: magna & multa: & hirsuta ab radice. Caulem q̄drangulum scabrum: similem arctio: multis cõcauum. In alis semen eruo simile cādi- uel ī undis
dum geminum: radices numerosas lõgas. Plenas: molles: glutinosas: gustu siccæ nigre uel gustu
scũt duranturq; ut cornua possint uideri. Præterea in æthiopia nascunt: & in ida mõ siccanti
te troadis: & in messenia. Colligũtur autumno: siccantur in sole aliquot diebus: ne situm sentiãt.
Medentur uuluis potæ in uino albo: ischiadicis: pleureticis: faucibus scabris: decocta potu dant.
Sed q̄ ex æthiopia uenit: eximia est: atq; illico prodest Aieraton ferulacea est duorũ palmorum uel iliaco
altitudine: origano similis: flore bullis aureis. Huius ustæ nidor urinã cit. uuluãq; purgat: tãto magis insidentibus. Causa Nominis nõ hæc: sed qm̃ diutissime non marcescit. Aloe Scyllæ similitudinem hẽt maior & pinguioribus foliis ex obliquo striata. Caulis eius tener est rubens medius: ñ dissimilis antherico. Radice una ceu palo in terra dimissa: graui odore: gustu amara. Laudatissima ex india affertur: sed nascitur & in asia: non tñ ea utuntur: nisi ad uulnera recentibus foliis: mirifice enim cõglutinat: uel succo: ob id inturbinibus cadorum eam serunt ut aizoum maius: Quidam & caulem ante maturitatem seminis icidunt succi gratia: aliqui & folia. Inuenitur & p se lachryma adhærens. Ergo pauimentandum ubi sata sit censent: ut lachryma nõ absorbeatur. Fuere qui traderent in iudæa super hierosolymam metallicam eius naturam: sed nulla magis improba est: neq; alia nigrior est: aut humidior. Erit ergo optima pīguis: ac nitida: ruffi coloris: friabilis: ac iocineris modo coacta: facile liquescens. Improbanda nigra & dura: harenosa quoque: quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius spissare: dẽsare: & leuiter calfacere. Vsus in multis & principalis aluum soluere: cum pene sit sola medicamentorum: quæ per se id præstant. Confirmat etiam stomachum: adeo ut non infestet ulla uis contraria: bibit drachma. Ad stomachi uero dissolutiõem in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis mensura bis terue in die ex interuallis ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentẽ continet cum uino austero capite i sole contra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus & frõti imposita ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa: oculorum uitia omnia sanari ea conuenit. Priuatim prurigines & scabiẽ genarum. Item insignata ac liuida illita cum melle: maxime pontico. Tonsillas: gigiuas: & omnia oris ulcera. Sanguinis excreationes si modicæ sint: drachmæ pondere ex aqua: si minus ex aceto pota. Vulnerum quoq; sanguinem & undecunq; fluentem sistit per se uel ex aceto. Alias etiam ẽ uulneribus utilissima ad cicatricem perducens. Eadem inspergitur exulceratis genitalibus uirorum: condylomatis: rimisq; sedis: alias ex uino: alias ex passo: alias sicca per se: ut exigit mitiganda curatio: aut coercenda. Hemorrhoidum quoq; abundantiam leniter sistit. Dysenteriæ infunditur. Et si difficilius concoquantur cibi: bibitur a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Deuorantur pilulæ cum mellis decocto: aut resina terebinthina ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lauatur: ut quod sit arenosissimum subsidat. Aut torretur in testa: pennaq; subinde uersatur: ut possit æqualiter torreri. Alcea folia habet similia uerbenacæ: quæ & peristereõ cognominatur. Caules tres aut quattuor foliorũ plenos: florem rosæ: radices albas cum plurimũ sex cubitales: obliquas. Nascitur in pīgui so-
lo: nec sicco. Vsus radicis ex uino uel ex aqua dysentericis: aluo citæ: & ruptis conuulsis. Alypon uel alyphõ
cauliculus est molli capite non dissimilis betæ: acre gustatu: ac lentum: mordensq; uehemẽter &
accendens. Aluum soluit in aqua mulsa addito sale modico. Minima potio duarum drachmarũ:
media quattuor: maxima sex: ea purgatione quibus datur e gallinaceo iure. Alsine: quam qui- uel fere
dam myosotõ appellant: nascitur in lucis: unde & alsine dicta est. Incipit a media hyeme. Arescit uel offerre
æstate media cum prorepit: musculorum aures imitatur foliis. Sed aliã docebimus esse quæ iusti-
us myosotis uocetur. Hæc eadem erat quæ. Helsine: nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascit in uel alsine
hortis & maxime in parietibus. Cum teritur: odorem cucumis reddit. Vsus eius ad collectiones
inflationesque. Quin emendat omnia quæ Helxine sed infirmius. Epiphoris peculiariter impo-
nitur. Item uerẽdis: ulceribusq; cum farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androsa- uel narib9
ces herba est alba amara sine foliis: folliculos in cirris habens: & in iis semen. Nascit in maritimis
Histriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua uel aceto uel ui-

no. Vehementer enim urinas cit. Datur & podagris: illiniturq;. Idem effectus est & semini. Androsemon: siue(ut alii appellauere) ascyron: non absimile est hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus densioribusq; & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manant. Odor ei resinosus. Gignitur in uineis. Fere medio autumno effoditur: suspenditurque. Vsus ad purgandam aluum tusæ cum semine potæque matutino: uel a cœna duabus drachmis in aqua mulsa: uel uino uel aqua pura: totius potionis sextario. Trahit bilē. prodest ischiadicis maxime. Sed postera die capparis radicē resinæ permixtā deuorare oportet drachmæ pondere. Iterūq; quatridui interuallo eadem facere. A purgatione autem ipsa robustiores uinum bibere: īfirmiores aquam. Imponitur & podagris & ambustis & uulneribus cohibēs sanguinem. Ambrosia uagi nominis est: & circa alias herbas fluctuans: fruticē unum habēs densum ramosum: tenuem: trium fere palmorum. Tertia parte radice breuiore: foliis rutæ: circa imum caulē in ramulis semen est uuis dependentibus: odore uinoso: qua de causa botrys a qbusdam uocatur: ab aliis artemisia. Coronātur illa cappadoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anonin quidam ononida malūt uocare ramosam: similē fœnograeco: nisi fruticosior hirsutiorq; esset: odore iucundo. Post uer spinosa. Estur etiam muria condita. Recens uero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dētium. Eadē cum melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias. Anagyros: quā aliqui acopon uocant: fruti-

Dio. brassicæ

cosa est: grauis odore: flore oleris: semen in corniculis non breuibus gignit: simile renibus: quod durescit per messes. Folia collectionibus imponūtur: difficulterq; parientibus adalligantur: ita ut a partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat: & secundæ mensesque morentur: drachmæ pondere bibunt in passo folia. Sic & suspiriosis dantur: & in uino uetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquendisq; adhibetur. Semen cōmanducatū uomitiones facit. Anonymos a non inueniēdo noīe nomē inuenit. Affertr e scythia celebrata ab Hicesio nō puæ auctoritatis medico. Itē aristogetō in uulneribus pclara ex aq̄ tusa & īposita. Pota uero mām̄is præcordiisq; pcussis. Itē sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendam uulneratis. Fabolosa arbitror: quæ adiiciuntur: recente ea si uratur: ferrum aut æs ferruminari.

De aparine: & arctio: & aspleno: & asclepiade: & astere: uel bubonio: & ascyro: uel ascyroide: & aphace: & de alcibio: & alectorolopho. CA. V.

Parinē aliqui omphacocarpon: alii philanthropon uocant: ramosam: hirsutam: quinis senisue in orbem circa ramos foliis per interualla: semen rotundū: durum: concauū: subdulce. Nascitur in frumētario agro: aut hortis: pratisue: asperitate ēt uestiū tenaci. Efficax contra serpentes semine poto ex uino drachma: & contra phalāgia. Sanguinis abundantiā ex uulneribus reprimūt folia iposita. succus auribus infundit. Arction aliqui potius arctiuq; uocāt: similis est uerbasco foliis: nisi q hirsutiora sunt: caule longo molli: semine cymini. Nascitur in petrosis: radice tenera: alba: dulciq;. Decoquitur in uino ad dentiū dolorē: ita ut contineatur ore decoctū. Bibit ppter ischiada: & strangurīa e uino: ambustis imponit & pnionibus. Fouent eadē cū radice semine trito in uino. Asplenū sunt qui hemionion uocāt: foliis trientalibus multis: radice limosa: cauernosa: sicut filicis candida: hirsuta: nec caulē nec florē nec semē habet. Nascit in petris: parietibusq; opacis: hūidis: laudatissima in creta. Huius foliorū iure in aceto decocto p dies. xl. poto lyenē absumi aiūt. Et illinunt. Eadē aūt sedāt singultus: nō danda fœminis: qm̄ sterilitatē facit. Asclepias folia hederæ hēt: ramos lōgos: radices numerosas: tenues: odoratas: floris uirus graue: semē securidace. Nascit in montibus. Radices torminibus medent: & contra serpentium ictus non solum potum sed ēt illitū. Aster ab aliquibus buboniō appellatur: qm̄ inguinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus ī cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Sed & ad inguinum medicinam: si sinistra manu decerpi iubent: & iuxta cictus alligari. Prodest & coxendicis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides similia sunt inter se & Hyperico: sed ascyron maiores habet ramos: qui ascyroides uocantur ferulaceos omnino rubētes: capitulis paruis luteis. Semen in caliculis pusillum: nigrum: resinosum. Comæ tritæ uelut cruentatæ. Qua de causa quidam hāc androsemon uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos potus duabus drachmis in hydromelitis sextario. Aluū soluit. Bilem detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenticula est. Siliq̄s maiores fert: in qbus terna aut q̄terna semina sunt nigriora & madidiora & miora lēticula. Nascitur in aruis. Natura ei ad spissandū efficacior q̄ lenti. Reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi aluiq; fluctiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset herba apud aucto-

ses nõ repperi.Sed radicem eius& folia trita ad serpẽtis morsus imponi & bibi iubẽt.Folia quã.
tum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus:aut radicem drachmarum trium pondere
cum uini eadem mensura. Alectorolophos quæ apud nos crista dicitur:folia habet similia galli.
naceæ cristæ plura:caulem tenuem:& semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum fa
ba fressa melle addito:& caligini oculoꝝ.Solidum semen conicitur in oculum:nec turbat:sed
in se caliginem contrahit.Mutat colorem:sed ex nigra albicare icipit:& intumescit:ac per se exit.

De Alo. CA. VI.

Lum nos uocamus:græci symphyton petreum:simile cunilæ bubulæ:foliis paruis:ra
mis tribus aut quattuor a radice:cacuminibus thymi:surculosum odoratũ:gustu dul
ce:saliuam ciẽs:longa radice:rutila.Nascitur in petris:ideoq; petreum cognominatũ.
Vtilissimum lateribus:lyenibus:renibus:torminibus:pectoribus:pulmonibus:sangui
nem reiicientibus:faucibus asperis.Bibitur radix trita & in uino decocta:& aliquando superlini
tur.Quin & cõmaducata sitim sedat:præcipueq; pulmonẽ refrigerat.Luxatis quoq; imponitur
& conuulsis:lyeni:interaneis.Aluum sistit coacta in cineres.Detractis quoq; folliculis trita cum
piperis nouem granis & ex aqua pota.Vulneribus sanandis tanta præstantia est:ut carnes quoq;
cũ coquuntur conglutinet addita.Vnde & græci nomẽ iposuere.Ossibus quoq; fractis medet.

De alga & actea:& de ampelosagria:& absinthio. CA. VII.

Lga russa scorpionum ictibus.Actea graui folioꝝ odore:caulibus anisi geniculatis:se uel asperis
mine nigro ut hederæ:baccis mollibus.Nascitur in opacis & asperis & aquosis.Datur
acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis.Ampelos agria uocatur herba fo.
liis duris ciner acei coloris:qualem supra satis diximus:uiticulis longis callosis ruben.
tibus:qualiter flos quem Iouis flãmã appellauimus in uiolis:fert semen punici mali simile in aci.
nis.Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis uini coi cyathis duobus aluũ soluit leni.
ter.Ideo hydropicis datur.Vuluæ uitia & cutis in facie mulierum emendat.Ischiadicos quoque
uti hac herba prodest tusa cum foliis & illita cum succo suo.Absinthii genera sunt plura.Santo.
nicum appellatur a galliæ ciuitate.Ponticũ a ponto:ubi pecora pinguescunt illo:& ob id sine fel
le reperiuntur.Neq; aliquod præstantius.Multoq; italico amarius:sed medulla põtici dulcis.De
usu eius cõuenit dicere herbæ facillimæ atq; inter paucas utilissimæ.Præterea sacris Populi Ro:
celebratæ peculiariter.Siquidem latinarum feriis quadrigæ certant in capitolio:uictorq; absin.
thium bibit.Credo sanitatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus.Stomachum corro
borat.& ob hoc sapor eius in uina transfertur ut diximus:Bibitur & decoctũ aqua ac postea no
cte & die refrigeratum sub diuo decoctis sex drachmis folioꝝ cum ramis suis in cælestis aquæ
sextariis tribus.Oportet & salem addi.Vetustissime in usu est.Bibitur & madefacti dilutum.Ita
enim appellatur hoc genus.Diluti ratio ut quisquis fuerit modus aquæ:tegatur per triduũ.Tri
tum raro in usu est:sicut & succus expressi.Exprimitur autem cum primum semen turgescit ma
defactum aqua triduo recens aut siccum septem diebus.Deinde coctum in æneo uase ad tertias
x.heminis in aquæ sextariis.xlv.Iterumq; percolatum.Herba eiecta lenta coquitur ad crassitudi
nem mellis qualiter ex minore cẽtaureo quæritur succus.Sed hic absinthii inutilis stomacho ca
pitique est:cum sit ille decoctus saluberrimus. Nãque astringit stomachum:bilemque detrahit:
Vrinam cit.Aluum emollit:& in dolore sanat.Ventris animalia pellit.Malaciam stomachi & in
flammationes discutit cum sile & nardo gallico:aceto exiguo addito.Fastidia abstergit. Conco uel sale
ctiones adiuuat.Cruditates detrahit cum ruta & pipere & sale.Antiqui purgationis causa dabãt:
cũ marinæ aquæ ueteris sextario semis sex drachmis:cũ tribꝰ salis & mellis cyatho.Efficacius pur
gat duplicato sale.Diligenter autem teri debet propter difficultatem.Quidam & in polenta de
dere supradictũ pondus:addito pulegio.alii contra paralysim.alii pueris folia in fico:sic ut ama
ritudinem fallerent.Facile thoracem purgat:cum iride sumptum.In regio morbo crudum bibi
tur cum appio aut adianto.Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua. Iocineris
causa cum gallico nardo.Lyenis cum aceto aut pulte aut fico sumitur.Aduersatur fungis ex ace
to.Item uisco.Cicutæ ex uino:& muris aranei morsibus.Draconi marino. Scorpionibus. Oculo
rum claritati multum confert.Epiphoris cum passo imponitur. Suggillatis cũ melle.Aures eius
decoctũ uaporis suffitu sanat.Aut si manat sanies cũ melle tritum.Vrinam ac menses ciunt tres
quattuorue ramuli cũ gallici nardi radice una cyathis aquæ.vi.Menses priuatim cum melle sum
ptum:& in uellere appositum Anginis subuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat.
Vulnera recentia prius q̃ aqua tangantur ipositum.Prætereaq; capitis ulcera.Peculiariter ilibus

imponitur cũ cypria cæra:aut cum fico.Sanat & pruritus.Non eſt dandum in febri.Nauſeas ma
ris arcet in nauigationibus potum.Inguinum tumorem ĩ uẽtrali habitũ.Somnos allicit olfactũ:
uel aceto aut inſcio ſub capite poſitum. Veſtibus inſertum tineas arcet.Culices ex oleo perunctis abigit:&
fumo ſi uratur.Atramentum librarium ex diluto eius temperatum litteras a muſcis tuetur. Ca
pillum denigrat abſinthii cinis unguento roſaceoq́ permixtus.Eſt & abſinthium marinum:qđ
uel miſiaci quidam ſeriphium uocant:probatiſſimum in tapoſiri egypti.Huius ramũ iſiaci præferre ſolẽne
habent.Anguſtius priore:minuſq́ amarum ſtomacho inimicũ.Aluum mollit. Pellitq́ animalia
interaneorum.Bibitur cum oleo & ſale:aut ĩ farinæ trimeſtris ſorbitiõe dilutum.Coquitur quã
tum manus capiat:in aqua ſextario ad dimidias.

De ballote:& botrye fruticoſa:& brauylla:& brio:& bupleuri:& catanãce:& calla:& circæa:&
circeſio:& crategono:& theligo:& crocodilo:& cynoſorchi:& chryſollachano:& cuculo:& con
ferua. CA. VIII

nuſpraſion Dio.

Alloten alio nomine melampraſion græci uocant:herbam fruticoſam anguloſis cau
libus:nigris: hirſutis:foliis:ueſtientibus:maioribus q̃ marrubii: & nigrioribus: graue
olentibus. Vis eius efficax aduerſus canis morſus: ex ſale foliis tritis impoſita. Item
ad condylomata coctis cinere in folio oleris. Purgat & ſordida ulcera cum melle.
Botrys fructicoſa herba eſt luteis ramulis.Semen circa totam naſcitur:folia cicorio ſimilia:Inue
nitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambroſiam uocant:alii ar
temiſiam. Brabylla ſpiſſandi uim habet cotonei mali modo:nec amplius de ea tradunt aucto
res.Brion marina herba ſine dubitatione lactucæ foliis ſimilis:rugoſa ueluti contracta:ſine cau
le ab ima radice exeuntibus foliis.Naſcitur in ſcopulis maxime:teſtiſq́ terra comprehenſis.Præ
cipua ſiccandi ei ſpiſſandiq́ uis & collectiones omnes inflãmationeſq́ cohibẽdi:præcipue poda
græ:& quicquid refrigerare opus ſit.Bupleuri ſemen ad ictus ſerpẽtium dari reperio: fouerique
plagas decocta ea herba:adiectis foliis mori aut origani.Catánacen theſſalam herbam qualis ſit:
a nobis deſcribi ſuperuacuũ eſt:cũ ſit uſus eius ad amatoria tantum.Illud nõ ab re eſt dixiſſe ad
detegẽdas magicas uanitates electã ad hũc uſũ coniectura:quoniam areſcens contraheret ſe ad
ſpeciẽ unguium milui exanimati.Eadẽ ex cauſa & cemos ſilebitur a nobis.Calla duorum generũ
eſt.Vna ſimilis aro.Naſcitur in aratiombus.Colligitur anteq̃ inareſcat.Vſuſq́ eoſdẽ habet quos
arum.Bibitur quoq́ radix huius ad exinaniendas aluos:menſeſq́ mulierum.Item caules cum fo
liis in leguminibus decocti ſanant tenaſmum.Alterũ genus eius quidam anchuſam uocant.alii
rinochiſiam.Folia lactucæ longiora:plumoſa:radice rubra:quæ ignes ſacros cũ folio polentæ ſa
uel cirica nat impoſita.Iocineris autem uitia in uino albo pota.Circæa ſtrychno ſatiuo ſimilis eſt:flore ni
gro puſillo.Paruo ſemine:ut milii naſcente in quibuſdam corniculis: radice ſemipedali:triplici
ferme aut quadruplici:alba:odorata:guſtus calidi.Naſcitur in apricis ſaxis.Diluitur in uino.Bi
biturq́ ad dolorem uuluæ & uitia.Macerari oportet in ſextariis tribus quadrantem radicis tu
ſæ per noctem & diem.Trahit eadem potio ſecundas ſemine.Lac minuit ĩ uino aut mulſa aqua
uel circeſiõ pota.Cirſion cauliculus ẽ tener duum cubitorũ:triangulo ſimilis:foliis ſpioſis circũdatus.Spinæ
uel circeõ molles ſunt.Folia bouis linguæ ſimilia:minora:ſubcandida:& in cacumine capitula:purpureas
quæ ſoluuntur in lanugines.Hanc herbam radicemue eius adalligatam dolores naricũ ſanare
tradunt.Crategonon ſpice tritici ſimile eſt:multis calamis ex una radice emicantibus multorũ
q́ geniculorum.Naſcitur in opacis:ſemine milii:uehementer aſpero guſtu.Quod ſi bibant ex ui
no ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante cõceptum diebus.xl
uirilis ſexus partum futurum aiunt.Eſt & alia crategonos:quæ theligonos uocatur. Differentia
intelligitur lenitate guſtus.Sunt qui florem crategoni bibentes mulieres intra.xl.diem concipe
re tradant.Eadem ſanant ulcera uetera nigra cum melle:explent ſinus ulcerum.Et atropha car
noſiora faciunt.Purulẽta expurgãt.Panos diſcutiunt Podagras: collectioneſque omnes leniunt:
peculiariter mammarum.Theophraſtus arboris genus intelligi uoluit crategonon ſiue cratego
na:quam italia aquifolium uocat.Crocodilon chamæleontis herbæ nigræ figuram habet:radi
ce longa:æqualiter craſſa:odoris aſperi:Naſcitur in ſabuletis.Pota ſanguinem per naris pellit co
pioſum craſſumque.Atque ita lyenem conſumere dicitur.Cynoſorchin aliqui orchin uocant:fo
liis oleæ:mollibus:ternis:ſemipedis longitudinis ĩ terra ſtratis:radice bulboſa:oblonga:duplici
ordine:ſuperiore quæ durior eſt:& inferiore quæ mollior.Eduntur ut bulbi cocti in uteneis ſe
re inuenti.Ex iis radicibus ſi maiorem edãt uiri mares generari dicuntur. Si minorem fœminæ
alterum ſexum.In theſſalia molliorem in lacte caprino uiri bibunt ad ſtimulandos coitus:durio

rem uero ad inhibendos. Aduersatur alter alteri. Chrysolachanum in pineto lactucæ simile nascitur. Sanat neruos incisos: si confestim imponatur. Et alibi genus chrysolachani traditur: flore aureo: foliis oleris. Coctum estur: ut olus molle. Herba hæc alligata morbum regium habentibus: ita ut spectari ab iis possit: sanare id malú traditur. De chrysolachano nec satis dici scio: nec plura reperio. Nácg & hoc uitio laborauere proximi uticg herbarii nostri: quod ipsis notas ueluti uulgares strictim & nomibus tantum indicauere. Tanq̃ coagulo terræ aluum sisti: stranguriá dissolui: si bibatur ex uino aut aqua. Cacubalí folia trita cú aceto serpentiú ictibus: & scorpionú me- uel cuculi
deri. Quidam alio hanc nomine strumum appellant: alii græce strichnon: acinos habet nigros. Ex iist cyahus succi cum mulsi duobus medetur lumbis. Item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita sanandis peculiaris est: alpinis maxime fluminibus. Conferua appellata a conferruminando: spongia aquarum dulcium uerius q̃ muscus aut herba uillosæ densitatis: atcg fistulosæ. Curatum ea scio omnibus fere ossibus cõfractis prolapsum ex arbore alta putatorem: circundata uniuerso corpori: aquam suam inspergentibus quotiens inaresceret: raroque: nec nisi deficienté herbá mutationis causa resoluentibus conualuisse uix credibili celeritate.

De cocco gnidio: & dryopteri: & dryphono: & elatine: & empetro siue calcifraga: & epicacti: uel helleborine: & epimedio: & enneaphyllo: & filice: & de femore bubulo. CA. IX.

Cocco gnidio color cocci: magnitudo grano piperis maior: uis ardens. Itacg in pane deuoratur: ne adurat cum gulá transit. Huic uis præsentanea contra cicutá. Sistit aluú. Dipsacos folia habet lactucæ: bullascg spinosas in dorsi medio: caulem duorum cubitorum: iisdem spinis horridum: genicula eius binis foliis amplectéribus: concauo alarum sinu: in quo subsistit ros salsus. In cacumie capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in uino radice uscg dum sit crassitudo ceræ: ut possit in fistulam collyrium mitti. Item uerrucas omnium generum. Quidam & alarum quas supra diximus succum illinunt iis. Dryopteris filici similis in arboribus nascitur: tenui foliorum subdulcium incisura: radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo & psylothrum est radix tusa. Illinitur enim ut que dum sudores euocet. Iterumque & tertio: ita ne sudor abluatur. Dryphonõ similis herba é: cauliculis tenuibus: cubitalibus: circundatis utrinque foliis: pollicari amplitudine: qualibus & oxymyrsine. Sed candidioribus mollioribusque: flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet helxinæ: pusilla: pilosa: rotúda: semipedalibus ramulis quinis senisue: a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus. Acerba gustu: & ideo oculorum fluctionibus efficax: foliis cum polenta tritis & impositis: subdito lintheolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu a dysenteria liberat. Empetron quam nostri calcifragam uocant: nascitur in montibus maritimis fere in saxo: quo propius mari fuerit minus salsa est: potaque bilem trahit ac pituitas: quo longius magiscg terrena: amarior sentitur. Trahit aquá. Sumitur autem in iure aliquo aut in hydromelite. Vetustate uires perdit. Recens urinas cit decoctum in aqua uel tritum calculos frangit. Qui fidem promisso huic quærunt: affirmant lapillos: qui sufferuefiant una rumpi. Epipactis ab aliis helleborine uocatur: parua herba: exiguis foliis iocineris uitiis utilissima: & contra uenena pota. Epimedion caulis non est magnus hederæ foliis denis: atque duodenis: nunq̃ florens: radice tenui nigra graui odore. Nascitur in humidis: & huic spissandi refrigerandique natura. Fœminis cauenda. Folia in uino trita uirginum mammas cohibent. Enneaphyllon longa folia nona habet: causticæ naturæ. Imponitur lana circundata: ne urat latus: continuo enim pustulas excitat: lumborum doloribus & coxendicum utilissimum. Filicis duo genera nec florem habent: nec semen. Pterin græci uocant: alii blachnon: cuius ex una radice q̃ plures exeunt filices: bina etiam cubita excedentes longitudine: non graues odore. Hanc maré existimant. Alterum genus thelipterin græci uocant: alii nympheopterin. Est autem singularis atque non fruticosa breuior molliorque & densior foliis ad radicem canaliculata. Vtriusque radice sues pinguescunt. Folia utriusque lateribus pinnata: unde nomen græci imposuere. Radices utrique longæ in obliquum: nigræ: præcipue cum maruere: Siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubique: sed maxime frigido solo. Effodi debent uergilus occidétibus. Vsus radicis in trimatu tantum: neque ante neque postea. Pellunt interaneorum animalia. Ex iis tineas cum melle. Cætera ex uino dulci triduo potæ. Vtraque stomacho inutilissima. Aluum soluit primo bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cum scamonii pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua post unius diei abstinentiam bibitur: melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda fœminis: quoniá grauidis abortum: cæteris sterilitaté facit. Fari-

na earũ ulceribus tetris inspergitur. Iumentorũ quoq; ceruicibus. Folia cimicẽ necant. Serpentẽ non recipiunt. Ideo substerni utile est in locis suspectis. Vitæ etiã fugant nidore. Fecere medici huius quoq; herbæ discrimen. Optima macedonica est. Secunda cassiopica. Femur bubulum appellatur herba neruis & ipsa utilis: recens in aceto ac sale trita. Galeopsis: aut ut alii Galeobdolõ uel galion. Caulem & folia habet urticæ: leuiora: & quæ grauem odorem trita reddãt. Flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubiq;. Folia caulesq; durities: & carcinomata sanant: ex aceto trita & imposita. Item strumas. Panos & parotidas discutiunt. Ex usu est & decocto succo fouere. Putrescentia quoq; & grangrenas sanat cum sale. Glaux antiquitus eugalacton uocabaẽ cythiso & lenticulæ foliis similis auersa candidiora. Rami in terram serpunt quini seniue admodum tenues ab radice. Flosculi purpurei exuunt. Inuenitur iuxta mare. Coquitur in sorbitione similaginis ad exciiandam ubertatem lactis: eamq; qui hauserint balneis uti conuenit.

De glaucio: & glycylide: & glaphalio: siue chamæzelo: & galedrago: & holco: & hyosiri: & holosteo: & hypopesto. CA. X.

Laucion in syria parthia nascitur humilis herba densis foliis fere papaueris: minoribus tamen: sordidioribusque: odoris tetri: gustus amari cum astrictione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circũlitum in clibanis calefaciunt: deinde exẽpto succum exprimũt eiusdem nominis. Vsus est & succi & foliorũ si terantur aduersus epiphoras: quæ uniuersæ uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium: quod medici dia glaucion uocant. Lactis quoq; ubertas intermissa restituitur. Sumitur eius rei causa ex aqua. Glycylide: quam aliqui peoniam: aut pentorobon uocant: caulem habet duum palmorum: comitantibus duobus aut tribus subrutilum cute lauri folia: qualia isatis pinguiora rotundioraque & minora. Semen in siliquis aliud grano rubente: aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur: cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex inhærent. Mas plures habet: quoniam non una radice nixus est: palmi altitudine: candidaque. Ea gustu astringit. Fœminæ folia myrrham redolent: & densiora sunt. Nascuntur in siluis. Tradunt noctu effodiendas: quoniam pico martio impetum in oculos faciente interdiu periculosum fit. Radix uero cum effodiatur: periculũ esse ne sedes procidat. Magna id uanitate ad ostẽtatiõem rei fictum arbitror. Vsus in iis diuersus. Rubra eni grana rubentis menses sistunt. xv. fere pota in uino nigro. Nigra grana uuluis medentur ex passo: aut uino totidem pota. Radix omnes uentris dolores sedat in uino: aluumque purgat. Sanat opisthotonum: morbum regium: renes: uesicam. Matricem autẽ & stomachum decocta in uino. Aluumque sistit. Estur etiam contra malum mẽtis: sed i medẽdo: iiii. drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliantur & suppressionibus nocturnis in uino pota quo dictum est numero. Stomacho uero & rosionibus & esse ea & illinire prodest. Suppurationes quoque discutiuntur. Recentes nigro semine: ueteres rubro. Vtrunque auxiliatur a serpente percussis. Et pueris contra calculos incipiente stranguria. Gnaphalion alii chamæzelon uocant: cuius foliis albis mollibusque pro Tomento utuntur. Sane & similia sunt. Datur in uino austero ad dysenteriam: uentris solutiones. mensesque mulierum sistit. Infunditur autem tenasmo. Illinitur & putrescentibus ulcerum. Galedragon uocat Xenocrates leucacantho similem palustrem & spinosam: caule ferulaceo alto: cui summo in capite inhæreat simile ouo. In hoc excrescente ætate uermiculos nasci tradunt: pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partẽ qua dens doleat: mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno & ita si terram non attigerit. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumie tenues culmo: quale ordeum restibile. Hæc circa caput adalligata: uel circa lacertum educit e corpore aristas. Hanc quidam ob id aristidã uocant. Hyosiris in tumo similis: sed minor: & tactu asperior. Vulneribus contusa præclare medetur. Holosteon sine duricia herba ex aduerso appellata a græcis: sicut fel dulce: tenuis usque in capilamenti speciem: longitudine quattuor digitorum ceu gramen foliis angustis astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad conuulsa rupta in uino pota. Vulnera quoque cõglutinat. Nam & carnes concoquuntur addita. Hypophæston nascitur in spinis: ex quibus fiunt æneæ fullonia: sine cauliculo: sine flore: capitulis tantum inanibus: & foliis paruis: multis: herbacei coloris: radiculas habens albas: molles. Succus earum exprimitur æstate ad soluẽdam aluum tribus obolis: maxime in comitialibus morbis: & tremulis: hydropicis. Cõtra uertigines: orthopnoeas: paralyses incipientes.

uel nucis

uel æstate

uel mel

uel uenæ

De hypoglossa: & hypecoo: idæa: isopyro: latyri: leontopetalo: litapso: litospermo: lapide uulgari: de limeo leuco. CA. XI.

Ypoglossa folia habet figura siluestris myrti concaua spinosa: & in iis ceu linguas fo-
lio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis imposita minuit. Hypecô-
on in segetibus nascitur: foliis rutæ. Natura eius eadem q̃ papaueris succo. Idææ her-
bæ folia sunt q̃ oxymyrlinæ adhærẽt his uelut pápini I quibus flos. Aluum menseſq;
& omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendiq; naturam habet. Isopyron uocant
aliqui phasiolion: quoniam folium quod est aniso simile in pampinos torquetur. Capitula sunt
in summo caule tenuia: plena seminis melanthii. Contra tussim & cætera pectoris uitia ex melle
& aqua mulsa. item iocineri utilissima. Lathyris folia habet multa lactucæ similia tenuiora: ger
mina multa: in quibus semen tuniculis continetur ut capparis: quæ cum inaruere: eximunt grà
na: piperis magnitudine: candida: dulcia: facilia purgatu. Hæc oicena in aqua pura aut mulsa po
ta hydropicos sanant. Trahunt & bilẽ. Qui uehementius purgari uolunt: cum folliculis ipsis
sumunt eam: stomachom lædunt. Itaq; inuentum est ut cum pisce aut iure gallinacei sumeren- [uel rhapo-]
tur. Leontopetalon alii rhapeion uocant: folio brassicæ: caule semipedali: alæ multæ: semẽ in cá [dion]
cumine in siliqois ciceris modo. Radix rapæ similis: grandis: nigra. Nascitur in aruis. Radix ad-
uersatur omnium serpentium generibus ex uino pota: nec alia res celerius ꝑficit. Datur & ischia
dicis. Lycopsis longioribus q̃ lactuca est foliis crassioribusque. Caule longo hirsutis: adnatis mul
tis: cubitalibus: flore paruo: purpureo. Nascitur in campestribos. Illinitur cum farina hordeacea
igni sacro. Sudorem in febribus mouet succo aquæ calidæ admixto. Inter omnes herbas litho-
spermo nihil est mirabilius. Aliqui hægonycon uocant: alii diospyrõ: alii heraclion. Herba quin
cuncialis fere foliis duplo maioribos q̃ rutæ: ramulis surculosis crassitudine iũci. Gerit iuxta fo
lia singulas ueloti barbulas: & in earum cacominibus lapillos candore: & rotunditate margarita
rum magnitudine ciceris. Duritia uero lapidea. Ipsi qua pediculis adhereant cauernulas habent
& intus semen. Nascitur & in italia: sed laudatissima in cræta. Nec quicquá inter herbas maiore
quidẽ miraculo aspexi. Tantus est decor uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus
margaritis tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere atq; humi serpere auctores
tradunt. Ego uulsam non hærentem uidi. Iis lapillis drachmæ põdere potis uino albo calculos
frangi: pellique constat: & stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides ẽ. Visus statim ad
quácunq; medicinam nata sit: est aotem eius species ut etiam sine auctore usus statim nosci pos
sit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscum siccum canũ. Hic fricatur altero lapide addita ho
minis saliua. illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit. Pheugete cátharides lychos agrios
hymas dioci. Limeum herba appellatur a gallis: qua sagittas in uenatu tingunt medicamento:
quod uenenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios saliuati additur quátũ in una sagitta
addi solet: ita offa dimittitur in boum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet
donec purgẽť. Insanire. n. solẽt. Si sudor insegť aqua frigida pfundi. Leuce mercuriali similis no
men ex causa accepit per medinm folinm candida linea transcurrente. Quare mesoleucõ qoidá
uocant. Succus eius fistulas sanat. Ipsa cõtrita carcinomata. Fortassis eadem sit quæ leúcas appel
latur. Contra omnia marina uenẽna efficax. Speciem eius auctores non tradunt: nec aliud q̃ sil
uestrem latioribus foliis esse: efficaciorem hác semine acriore. Leucographis qualis esset scriptũ
non repperi. Quod & magis miror: quoniam utilis proditur sanguinem excreátibus tribus obo
lis cum croco. Item cœliacis trita ex aqua & apposita. Profluuio fœminarum. Oculorum quoq;
medicamentis. Et explendis ulceribus: quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De medio: & myosota: & myagro: & natrice: & othõe: & onosma: & onopordo: & oxyri: & oxye:
& batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythema: & phyllo: & phellandrio: & phuleri: &
polyrrhizo: & proserpinaca: & de rhecoma: de reseda & stoechade. CA. XII.

Edion folia habet iridis satiuæ: caulem tripedalem: & in eo florem grandem purpu- [uel feridis]
reum rotundum semine minuto: radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Ra-
dix drachmis. ii. cum melle menses fœminarum sistit eligmate per aliquot dies sum-
pto. Semen quoque in uino tritum contra abundantiam fœminarum datur. Myo-
sota sioe myosotis læois herba: caulibus pluribus ab una radice aliquatenus rubentibus conca-
uis ab imo: foliis angustis oblongis: dorso acuto nigris per interualla assidue geminatis & te-
nuibus cauliculis ex alis prodeuntibus: flore cæruleo. Radix digitali crassitudine multis capil
lamentis fibrata. Vis ei septica & exulceratrix: ideoq; ægylopas sanat. Tradunt ægyptii mensis
quem thiatin uocát: die. xxvii. fere in augusto mense incurrẽte: siqs huius herbæ succo inungať
mane priusq̃ loquať nõ lippiturũ eo anno. Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiæ tri-

pedanea.Semen oleosum:quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo.Herba
quæ uocatur nigina tribus foliis longis intubaceis illita:cicatrices ad colorem reducit. Natrix
uocatur herba cuius radix euulsa uirtus hirci redolet.Hac in piceno a fœminis abigunt : quos
mira persuasione fatuos uocant.Ergo species lymphantium hoc modo animorū esse credimus:
qui tali medicamento iuuentur.Odontites inter fœni genera est:cauliculis densis ab eadem ra-
dice geniculatis triāgulis nigris geniculis:folia parua habet longiora tamen q̄ polygonon.Semē
in alis hordeo simile. florem purpureum:pusillū.Nascitur in pratis.Decoctum cauliculorū eius
in uino austero quantum manus capiat.dentium dolori medetur:ita ut contineatur ore:Othōe
in syria nascitur:similis erucæ perforatis crebra foliis flore croci:quare quidam anemones uoca
uerunt.Succus eius oculorum medicamentis conuenit.Mordet enim leuiter & excalfacit astrin
gitq; siccando.Purgat cicatrices & nubeculas:& quicquid obstat. Quidam tradunt lauari:atq;
ita siccatā digeri in pastillos.Onosma longa folia habet fere ad tres digitos in terra iacentia tria
ad similitudinem anchusæ incisa sine caule sine flore sine semine.Prægnās si edat eam aut super-
gradiatur:abortum facere dicitur.Onopordon si comederint asini:crepitus reddere dicuntur.
Trahit urinas & menses.Aluum sistit suppurationes & collectiones discutit. Osiris ramulos fert
nigros tenues lētos:& ī iis folia nigra ceu lini.Semēq; ī ramulis nigrū initio:dein colore mutato
rubescens.Smegmata mulieribus faciunt ex iis: radicum decoctum potū sanat arquatos.Eædē:
priusquā maturescat semē:concisæ & sole siccatæ aluum sistunt. Post maturitatē uero collectæ
& in sorbitione decoctæ rheumatismis uentris medentur: & per se tritæ ex aqua cælesti bibun
tur.Oxis folia terna habet.Datur ad stomachum dissolutū. Edunt & qui enterocœlon habēt.
Polyanthemum:quam quidam batrachion appellant:caustica ui exulcerat cicatrices: & ad colo
uel femialé rem reducit.Eademq; uitiligines concorporat.Polygonon græci uocāt quā nos sanguinariā:nō
attollitur a terra foliis rutæ similis gramini. Succus eius infusus naribus supprimit sanguinem:
& potus cū uinoicuiuslibet partis profluuiū excreationesq; cruentas inhibet. Qui plura genera
polygoni faciunt:hanc marē intelligi uolunt:appellariq; a multitudine seminis:aut dēsitate fru
ticis calligonon.Alii polygonaton a frequentia geniculorum.alii athalida:alii carcinothron:alii
clema:multi myrtopetalon.Nec non inueniunť qui hanc fœminā esse dicāt.Marē autē maiorē
minusq; nigram & geniculis densiorem: semine sub oibus foliis turgescētē. Quocūq; hæc mo-
do se habeant:uis earum est spissare ac refrigerare.Semine aluum soluunt largius sumpto. Vri-
36 nā ciēt.Rheumatismos cohibent.Qui si nō fuere:nō ꝓsunt.Stomachi feruori folia imponunť.
Vesicæ dolori illinūť & ignib9 sacris. Succus & aurib9 purulētis istillať:& oculorū dolori p se.
37 Dabatur & in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis quaternisue præcipue.Item
cholericis dysentericis:& in solutione stomachi.Tertium genus oreon uocatur in montibus na
uel farctis scens:arundini teneræ simile:uno caule:densis geniculis:& in se fractis.Foliis aūt piceæ: radicis
superuacuæ:inefficacius q̄ superiora:peculiare ischiadicis.Quartū genus siluestre appellať pene
arboris frutice radice lignosa stirpe cedri rubicundo.Ramis sparti binū palmoꝝ nigris genicu-
lorum ternis quaternisq; articulis.Huic quoq; spissandi natura.Sapor mali cotonei.Decoquitur
in aqua ad tertias:aut aridi farina ispergiť: & oris ulceribus:& attritis partibus.Propter gingiua
rū uero uitia ipsa cōmanducať.Nomas sistit:oiaq; quæ serpunt aut difficilem cicatricē habent.
Priuatim uero sanat:a niue facta ulcera.Herbarii & ad anginas utuntur illa.Et in capitis dolo-
re coronam ex ea imponunt.Et contra epiphoras collo circundant.In tertianis quidem sinistra
manu euulsam adalligant:adeo contra profluuia sanguinis.Nec ullam magis aridam q̄ polygo-
num seruant . Pancration aliqui scyllam pusillam appellare malunt :foliis albi lilii longioribus
crassioribusq;.Radice bulbi magni colore ruffo. Aluum soluit succo cum farina erui sumpto.
Vlcera purgat.Hydropicis spleniciscq; cum melle datur. Alii decoquunt eam donec aqua dul-
cis fiat.Eaq; effusa radicem terentes digerunt in pastillos sole siccatos: & postea utuntur ad ca-
pitis ulcera:& cætera quæ repurganda sunt. Item ad tussim quantum tribus digitis apprehen-
derint:in uino dantes.Et ad lateris dolores aut peripneumonicis eligma dantes. Propter ischia
da in uino bibendum:Et propter tormina mensesq; ciendos.Peplos: quam aliqui sychem : alii
meconion aphrodes uocant ex una radice tenui fruticat: foliis rutæ paulo latioribus semine
sub foliis rotundo:minore candido q̄ papaueris.Inter uites fere colligitur messibus.Siccaturq;
cum.fructu suo subiectis aquis:in quas excidāt.Hoc poto aluus soluitur.Bilis ac pituita detra
hiť.Media potio est acetabuli:mēsura ī aquæ mulsæ heminis trib9 & cibis inspergiť obsoniisq;
ad moliēdā aluū.Periclymenos fruticat & ipsa ex interuallo duo folia habēs subcādida mollia.

In cacumine auté semen inter folia durum:& quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepi-
bus conuoluens se adminiculis quibuscunq;. Semen eius in umbra siccatú tunditur:& in pastil-
los digeritur. Ii resoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis diebus ad lyenem: eumq; uri-
na cruéta aut per aluum absumit:quod intelligitur a decimo statim die. Vrinam cient & folia
decocta:quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoq; adiuuant:secundasq; pellunt pota simili
modo. Pelecinum in segetibus diximus nasci fruticosam:cauliculis:foliis ciceris. Semé in siliquis
fert corniculorum modo aduncis ternis quaternisue : quale git nouimus amarú:stomacho uti-
lem. Additur in antidotis. Polygala palmi altitudinem petit:in caule summo foliis lenticulæ:gu
stu astricto:quæ pota lactis abundantiam facit. Poterion aut ut alii uocant phrynion uel neruas
large fruticat:spinis retorrida:lanugine spissa:foliis paruis:rotundis:ramulis longis:mollibus: lé
tis:tenuibus:flore longo:herbacei coloris:seminis nulli usus:sed gustu acuto & odorato. Inueni
tur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres binum cubitorum in altitudine neruosas cá
didas:firmas. Circunfodit autumno & præciso frutice:Dat succú gúmi similé. Radix mira uul-
neribus sanandis traditur :præcipueq; neruis uel precisis illita. Decoctú quoq; eius cum melle
potum dissolutiones neruorum & firmitates & incisuras iuuat. Phalágites a quibusdam phalan-
gion uocatur:ab aliis leucanthemon:uel ut in quibusdam exemplaribus inuenio leucacátha. Ra
muli sunt ei nunquam pauciores duobus in diuersa tendentes. Flos cádidus lilio rubro similis:
semine nigro:lato:ad lenticulæ dimidiæ figuram multo tenuiore:radice herbacei coloris. Hu-
ius folio uel flore uel semine auxiliantur contra scorpionum phalágiorúq; & serpentium ictus.
Item contra tormina. Phyteuma qualis sit describere superuacuum habeo:cum sit usus eius tan
tú ad amatoria. Phyllon a græcis uocatur herba in saxosis montibus fœmina magis herbacei
coloris:caule tenui:radice parua:semine rotúdo:papaueri simili. Hæc sui sexus facit partus. Ma
res aút semine tantú differunt:quod est incipiente oliua. Vtrunq; bibit in uino. Phellandrion uel quod é
nascitur in palustribus:folio apii. Bibitur semen eius ꝓpter calculos & uesicæ incómoda. Phala- simile inci-
ris thyrsum habet longú tenuem ceucalamú in summo flore inclinarú. Semé simile sesamæ. Et pieti oliuæ
hoc calculos frangit potú ex uino uel aceto uel cú melle & lacte. Item etiá uitia uesicæ sanat. Po
lyrrhizon folia habet myrti:radices multas. Hæ tusæ dantur i uino contra serpentes. Prosunt &
quadrupedibus. Proserpinaca herba uulgaris est eximi aduersus scorpiones remedii. Eadem có
trita addita muria & oleo anginá eximie curari tradunt. Præterea in quantalibet lassitudine re-
creari defessos:etiam cú obmutuerint:si subiiciatur linguæ. Si deuoretur:uomitioné sequi salu
taré. Rhecoma affertur ex iis quæ supra pôtum sunt regionibus. Radix costo nigro similis mi-
nor & rufior paulo:sine odore:calfaciés gustu & astringens. Eadem trita uini colorem reddit
ad crocum inclinátem. Illita collectiones inflámationesq; sedat. Vulnera sanat. Epiphoras oculo
rum sedat ex passo illita. Insignita cum melle. Et alia liuentia ex aceto. Farina eius inspergitur có
17 tra cacoethe & sanguinem reiicientes drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & cœliacis
si febri careant in uino. Sin aliter ex aqua. Facilius teritur nocte antecedente madefacta. Datur
& decoctum eius bibendum duplici mensura ad rupta conuulsa cótusis ex sublimi deuolutis:
Si pectoris sint dolores addit piperis aliquid & myrrhæ. Si dissolutio stomachi ex frigida aqua
sumitur:siue intus siue extra purulentis excreationibus. Ité epaticis:spleneticis:ischiadicis ad re-
num uitia:suspiria orthopneas. Arteriæ scabricias sanat ex passo trib9 obolis potius trita:aut de
coctum eius. Lichenas quoq; ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes:& perfricatio
20 nes:febres frigidas:singultus tormina:asperitates:capitis grauitates:melácholicas uertigines:lassi
tudiné:dolores:& conuulsiones. Circa ariminum nota est herba:quá resedá uocát. Discutit col
lectiōes:inflámationesq; oés. Qui curát ea:addút hæc uerba. Reseda morbos reseda:scisne scisne
qs hic pullos egerit:radices nec caput nec pedes habeát. Hæc ter dicút:totiésq;. despuút. Stoecas
in ísulis tantú eiusdem nominis gignitur:odorata herba:coma hysopi:amara gustu. Méses cit po
tu:pectoris dolores leuat. Antidotis quoq; miscetur.

De solano:& smyrnio:& thelephio:& trichomanæ: & thalietro:& thlaspe:& tragonia: & trago-
ni:& trago:& tragopogo:& spódile. Et q̄ qdá morbi in quibusdá nó sunt gentibus. CA. XIIII.

Olanum græci strychnon uocant:ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimendi
refrigerandiq;. Smyrnion caulem habet apii:folia latiora:& maxime circa stolones
multos:quorum a sinu exiliunt pinguia ad terram infracta:odore medicato cum
ǭdá acrimóia iucúda colore:i luteú láguescéte:a capitib9 cauliú orbicularis: ut apii uel aneti
semine rotundo nigro:qui arescit incipiété æstate. Radix quoq; odorata:gustu acri mordet:sue

cosa:mollis.Cortex eius foris niger.intus pallidus.Odor myrrhæ habet qualitatem:unde & no
men.Nascitur & in saxosis collibus & terrenis.Vsus eius excalfacere:extenuare.Vrinam & men-
ses ciunt folia & radix. Aluum semen sistit. Radix collectiones & suppurationes non ueteres.Itē
duricias discutit illita.Prodest & contra phalāgia: ac serpētes admixto chachry:aut polline:aut
mellyssophyllo ī uino pota:sed particulatim:quoniam uniuersa uomitionē mouet.Qua de cau
sa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi & orthopnoeæ semen uel radix.Item thoracis:aut
lyenis:& renum:& uesicæ uitiis.Radix autem ruptis conuulsis.Partus quoq; adiuuat:& secūdas
pellit.Datur ischiadicis cum crethmo in uino.Sudores ciet & ructus.Ideo inflationem stomachi
discutit.Vulnera ad cicatricē pducit.Exprimitᷓ succus radicis utilis & fœminis:& thoracis:præ
cordiorūq; desideriis.Calfacit enī & cōcoquit:& purgat.Semē peculiariter hydropicis datur po
tu:qbus & succus illinitur & malagmate cortice arido.Et ad obsonia utunᷓ cū mulso & oleo:&
garo maxime in elixis carnibus simul.Concoctiones facit.Sapore simillima piperi.Eadem in do
lore stomacho efficax.Telephion portulacæ similis & caule & foliis. Rami a radice septem octo
ue fruticant:foliis crassis:carnosis.Nascitur in cultis & maxime īter uites.Illinitur lentigini: &
cū inaruit:teritur.Illinitur & uitiligini:ternis fere mensibus senis horis noctis aut diei:postea fa-
rina hordeacea illinitur.Medetur & uulneribus:& fistulis.Thricomanes adiantho similis est:
exilius modo:nigriusq;:foliis lenticulæ densis:amaris: aduersis inter se. Decoctū eius strāgurias
sanat in uino albo potū:addito cymino rustico.Succus cohibet capillos defluentes:aut si efflu-
xerint reparat.Alopeciasq; densat tritū & in oleo illitum.Sternutamenta quoq; gustatu mouet.
Thalietrū folia coriandri habet:pinguiora paulo:caulem papaueris.Nascitur ubiq;:præcipue in
cāpestribus.Medētur ulceribus folia cū melle. Thlaspe duū generū est angustis foliis digitali
longitudine & latitudine in terram uersis:in cacumine diuisis:cauliculo semipedali:non sine ra
mis peltarum specie:semine incluso lenticulæ effigie:nisi q; infringitur:unde nomen. Flos albi-
uel utranq; cat.Nascitur in semitis & sepibus.Semen asperi gustus.Bilem & pituitā utrinq; extrahit.Modus
sumendi acetabuli mēsura. Prodest & ischiadicis infusum:donec sanguinē extrahat.Mēses quo
que cit:sed partus necat.Alterum thlaspen aliqui persiconaps uocant latis foliis : radicibus ma-
gnis.Et ipsum utile ischiadicorum infusioni.Prodest & iguinibus utrunq;.Precipitur ut qui col
ligit:dicat sumere se cōtra inguina:& contra omnes collectiones:& contra uulnera:unaq; manu
tollat.Tragonia herba qualis sit:non traditur.Credo & falsum esse promissum Democriti.Por
tentosum enī est:adalligatam triduo absumere lyenes.Tragonis:siue tragion nascitur in creta tā
tum insula in maritimis:iunipero similis:& semine & folio et ramis.Succus eius lacteus ī gummi
spissatus:uel semē impositione spicula e corpore eiicit.Tunditur recens:& cū uino illinitur:aut
35 siccæ farina cum melle.Eadem lactis abundantiam facit: mammisq; unice medetur. Est & alia
TRAGOS VEL SCORPIVS herba tragos:quā aliqui scorpion uocant:semipede alta fruticosa:sine foliis: pusilis racemis ru-
bentibus grano tritici acuto cacumine:& ipsa in maritimis nascens.Huius ramorū.x.aut.xii. ca-
cumina trita ex uino pota cœliacis dysentericis:sanguinem excreantibus:mensiumq; abundan-
TRAGOPOGON tiæ auxiliantur.Est & tragopogon:quē alii comen uocant.Caulem habet paruum:foliis croci:
radice longa:dulci:super caulem calice lato:nigro.Nascitur in asperis sine usu.Et de herbis qui
dem memoria digna hactenus aut accepimus:aut comperimus.In fine earum admonere nō ab
re iudicamus:aliis alias uirium ætates esse.Longissimo tempore durat elateriū:ut diximus.Cha
mæleon niger.xl.annis.Centauriū nō ultra duodeci .Peucedanū & aristolochia qnq; aut sex: ui
tis siluestris anno.In umbra seruantur.Et animaliū quidē cæterorū nullū aliud radices a nobis
dictas attingit:excepta spondile:quæ omnes persequitur.Genus id serpentis est.Ne illud quidē
dubitatur:omnium radicum uim effectusq; minui:si fructus prius maturescant.Item seminum
ante radice propter succum incisa. Resoluitur autem omnium uis consuetudine. Et desinunt
prodesse cum opus est:quæ quottidie in usu fuere: æque q̄ nocere. Omnes uero herbæ uehe-
mentiores effectu uiribusque sunt in frigidis locis:& in aquilonis. Item siccis.Sunt & gentium
differentiæ non mediocres.Sicut accepimus de tineis:lumbricisq; in esse ægypti: Arabiæ:syriæ:
Ciliciæ populis.E diuerso græciæ phrygiæ omnino non nasci.Minus id mirum q̄ q; in confi-
nio atticæ boeotiæq; thebanis innascunᷓ:cū absint atheniēsibus.Quæ cōtēplatio aufert nos ad
ipsorū animaliū naturas:īgenitasq; iis uel certiores morborū omniū medicinas. Rursus enim ue
ro rerum omnium parens nullum animal ad hoc tātum ut pasceretur:aut alia satiaret:nasci uo-
luit.Quin artes salutares ī seruit & uisceribus.Quippe cū surdis etiam rebus inseruerit.Tum ue
rō illa animæ auxilia præstantissima ex anima:alia esse uoluit cōtēplatiōe ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXVIII.

PROOEMIVM

De Medicinis ex animalibus. CA. I.

DIctæ erant omnium rerum naturæ inter cælum ac terram nascentiū: restabantq; quæ ex ipsa tellure fodiuntur: si non herbarum: ac fruticum tractata remedia auferrent transuersos: ex ipsis aialibus: quæ sanantur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus herbas & floꝝ imagines: ac pleraq; inuentu rara: ac difficilia: iidem tacebimus: quid in ipso homine prosit homini? cæteraq; genera remediorū inter nos uiuentia? cū præsertim nisi carenti doloribus morbisq;: uita ipsa pœna fiat. Minime uero. Quin omnem insumemus operam: licet fastidii periculum urgeat: quando ita decretum est minoré gratiæ q̄ utilitatum uitæ respectum habere. Quinimmo externa quoq; & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quāquam & ipsi consensu proprii iudicii ita eligere laborauimus: potiusq; curæ rerum: quam copiæ institimus. Illud admonuisse perq̄ necessarium ē: dictas iam a nobis naturas animalium: & quæ cuiusq; essent inuenta. Neq; enim minus profuere medicinas reperiendo: quam prosunt præbēdo. Nunc quæ in ipsis auxilientur indicari: neq; illic in totum omissa. Itaq; hæc esse quædam alia: illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine: ipsum sibi exquirentes: immensa statim difficultate obuia. Sanguinem nanq; gladiatorum bibunt: ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi. Quod spectare faciētes eadem harena feras quoq; horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum: spirantēq;: & una ipsam animam ex osculo uulnerum. Cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas sit humano. Alii medullas cruꝝ quærūt: & cerebrum infantiū. Nec pauci apud græcos singuloꝝ uisceꝝ membrorūq; etiā sapores dixere. Oia persecuti usq; ad resegmina unguium. Quasi uero sanitas uideri possit ferā ex hoie fieri. Quin morbo dignum non ipsa medicinæ gratia. Egregia hercule frustratiōe si nō prosit. Aspici humana exta nefas habetur: quāto magis mandi? Quis ista inuenit ostenta? Tecū enim res erit euersor iuris humani: mōstrorūq; artifex: qui primus ea cōdidisti. Fecisti credo ne uita tui obliuisceretur. Quis inuenit singula membra humana mādere? Qua coniectura inductus? Quam potest medicina ista originē habuisse? Quis ueneficia innocenciora effecit q̄ remedia? Esto barbari externiq; ritus inuenerint? Etiam ne græci suas fecere has artes? Democriti extant comentationes ad alia noxii hominis & ex capite ossa plus ꝓdesse: ad alia amici & hospitis. Iam uero ui interempti dente gingiuas in dolore scarificari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus oculorum suffusiones felle hois sanari. Artemon caluaria interfecti: igneq; cremati ꝓpinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio interempti catapotia fecit cōtra canis tabidi morsus Antheus. Atq; ēt quadrupedes homines sanauere: cōtra inflatiōes boum perforatis cornibus inserentes ossa humana. Vbi hō occisus esset aut crematus siliginem: q pernoctasset: suū morbis dādo. Procul a nobis nostrisq; litteris absint ista. Nos auxilia dicemꝰ nō piacula. Sicubi lactis puerperaꝝ usus mederi poterit: sicubi saliua tactusue corpis cæteraq; similia. Vitā qdem nō adeo extendēdam censemus: ut quoquomō pertrahēda sit. Quisquis es talis æque moriere ēt cū obscenus uixeris: aut nefandus. Quapropter hoc primū qsq; in remediis animi sui habeat: ex oibus bonis quæ homini tribuit natura: nullum melius esse tēpestiua morte. In eaq; id optimū: qđ illam sibi quisque præstare poterit.

ul' Cū q̄dē admoueri ora mos sit humanus uel hoc more ferarum qdem admoueri ori fas sit. Humanas alii medullas

An sit in medendo aliqua uis uerboꝝ: & sanari & depelli. CA. II.

EX hoie remedioꝝ primū maxime q̄onis & semp incertæ est: ualeāt ne aliquid uerba & incātamenta carminū. Quod si ueꝝ est hoi acceptum fieri oportere cōueniet. Sed uiritim sapiētissimi cuiusq; respuit fides. In uniuersum uero oibus horis hois credit uita: nec sentit. Quippe uictimas cædi sine ꝓcatiōe nō uī referre nec deos rite cōsuli. Præterea alia sunt uerba ipetrātis: alia depulsoris: alia cōmētatiōis. Vidimusq; certis ꝓcatiōibus obsecrasse sūmos magr̄atus. Et ne qd uerboꝝ ꝓtereatur aut ꝓposteꝝ dicatur: de scripto præire aliquē. Rursusq; aliū custodē dari q attendat: aliū uero ꝓponi: q faueri linguis iubeat. Tibicinē canere: ne quid aliud exaudiatur. Vtraq; memoria insigni: quotiens ipsæ diræ obstrepentes nocuerit: quotiensue præcatio errauerit. Sic repente extis adimi capita uel corda: aut geminari ui-

ctima stante acciderit. Duratq; immenso exemplo Deciorum patris filiiq; quo se deuouere carmen. Extat Tuciæ uestalis incestæ precatio: qua usa aquam tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boario uero in foro græcum græcamq; defossos: aut aliarum gentium: cum quibus tũ res essent: etiam nostra ætas uidit. Cuius sacri precationem qua solet præire quindecẽuirum collegii magister: siquis legat: profecto uim carminum fateatur. Ea oĩa approbantibus octingẽtorũ. xxx. annorum euentibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe mãcipia fugitiua retinere in loco precationis. Quod si semel recipiatur ea ratio: & deos preces aliquas exaudire: aut ullis moueri uerbis: confitendum sit de tota conie ctatiõe. Prisci quidem nostri perpetuo talia ꝓdidere. Difficillimumq; ex iis etiam fulmina elici: ut suo loco e docuimus. L. Piso primo annaliũ auctor est Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodẽ quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniam parum ritæ quædam fecisset fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & ostenta uerbis permutari. Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamẽta caput humanum inuenissent: missis ob id a senatu legatis ethruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarum id fortunatumq; cernens: interrogatione in suam gentem transferre tentauit: scipione prius determinata templi imagine in solo ante se. Hoc ergo dicitis romani hic templũ Iouis optimi maximi futurum est? Hic caput inuenimus. Constantissima annalium affirmatione transiturum fuisse fatum in ethruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani respondissent: ñ plane hic sed romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt cum in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et iterum simili modo retentũ augurium. Hæc satis sint exemplis: ut appareat ostentorũ uires & in nostra potestate esse: ac ꝓut quæque accepta sunt: ita ualere. In augurum certe disciplina constat: neq; diras aues: neque ulla auspicia pertiere ad eos: qui quãque rem ingredientes obseruare se ea nauigauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum est. Quinetiam & legum ipsaꝝ in. xii. tabulis uerba sunt: qui fruges excantasset. Et alibi. Qui malũ carmen incantasset. Verrius Flaccus auctores ponit: q̃bus credat: in oppugnationibus ante omnia solitum a romanis sacerdotibus euocari deum: cuius in tutela id oppidum esset: promittique illi eundem aut ampliorem locum apud romanos cultũue. Durat in põtificum disciplina id sacrum. Constatq; ideo occultatum: in cuius dei tutela roma esset: ne qui hostium simili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non meruit. Huc pertinet ut ouorum exorbuerit quisq; calices: cochlearumq; protinus frangi: aut eosdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos: Catulli apud nos: proximeq; Virgilii incantamẽtorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credũt tali modo. Non pauci etiam serpentes ipsos recantari. Et hunc unũ esse ipsis intellectum: contrahique marsorum cantu etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribũtur. Neque est facile dictu: externa uerba atque ineffabilia derogent fidẽ. Validius an latina inopinata: & quæ ridicula uideri cogit animus semper aliquid immẽsum expectans: ac dignum deo mouẽdo: imo uero quod numini imperet. Dixit Homerus profluuiũ sanguinis uulnerato feminè Vlyxẽ inhibuisse carmine. Theophrastus ischiadicos sanari. Cato prodidit luxatis mẽbris carmẽ auxiliari. M. Varro podagris. Cæsarẽ dictatorẽ post unũ ancipitẽ uehiculi casum ferunt semper ut primũ consedisset (id quod plerosque nũc facere scimus) carmĩe ter repetito securitatẽ itinerũ aucupari solitũ. Licet hanc in partẽ singuloꝝ quoque conscĩetiã coarguere. Cur. n. primum anni incipiẽtis diẽ lætis precationibus inuicẽ faustũ ominamur? Cur publicis lustris ẽt nomina uictimas ducẽtium prospere legimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? Alii græcam Nemesim inuocantes: cuius ob id romæ simulacrum in capitolio est: quamuis latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defunctorum testamur memoriam eorum a nobis nõ sollicitari? Cur impares numeros ad omnia uehementiores credimus? Idque in febribus dierum obseruatiõe intelligitur? Cur ad primitias pomoꝝ hæc uetera eẽ dicimus: alia noua optamus? Cur sternutamentis salutãur? Quod etiam Tyberium Cæsarem tristissimum (ut constat) hominum in uehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se receptum est. Attalus affirmat scorpione uiso si quis dicat duo: cohiberi nec uibrare ictus. & quoniam scorpio admonuit: i africa nemo destinat aliquid: nisi præfatus africam. In cæteris uero gentibus deos ante obtestatur: ut uelint. Nam si mens assit: nullum ponere translaticium uidebimur: quoniam multas etiam pollere religiones manifestũ est. Alius saliua post aurẽ digito relata: sollicitudinẽ animi propiciat. Pollices cũ faueamus: premere ẽt prouerbio iubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus: to-

ul' abrogẽt

uel ꝓspera eligimus

uel sternutantes salutamus

tũq; corpus circũagimus.Quod in leuum fecisse galliæ religiosius credunt. Fulgetras poppysimis adorare consensus gentiũ est.Incendio inter epulas nominato aquam sub mensa profundi abominamur.recedente aliquo ab epulis:simul uerri solum.Aut bibente conuiua mẽsam uel repositorium tolli inauspicatissimum iudicatur.Seruii Sulpitii principis cõmentatio est: quãobrẽ mensa linquẽda non sit.Nondum enim plures q̃ quinq; conuiuæ numerabantur. Nam sternutaméto reuocari ferculũ mẽsamue:postea si nõ gustet aliqd: interdira habetur. Aut oino inane esse hæc instituere illi:qui oibus negociis horisq; interesse credebant deos. Et ideo placatos ẽt uitiis nostris reliquerunt.Quin & repente conticescere cõuiuium adnotatũ est:non nisi in pari præsentium numero:qua in re famæ labor est:ad quẽcunq; eoꝝ pertinens.Cibus ẽt e manu prolapsus reddebatur.Atq; per mensas uetabant mundiciarum causa deflare. Et sunt cõdita auguria quid loquenti cogitantiue id acciderit:inter execratissima.Si põtifici accidat ditis causa epulandi:in mensa utiq; id reponi adolerique ad larem piatio est.Medicamenta prius q̃ adhibeantur in mensa forte deposita negantur prodesse.Vngues resecari nundinis romanis tacenti atq; a digito indice:multorum pecuniæ religiosum est.Capillum uero contractari cõtra defluuia ac dolores capitis.xvii.luna atq;.xxix.Pagana lege in plerisq; italiæ prædiis cauetur:ne mulieres p itinera ambulantes torqueãt fusos:aut oio detectos ferant:quoniam aduersetur id omnium spei:præcipue frugum.M.Seruilius Nonianus princeps ciuitatis non pridẽ in metu lippitudinis prius q̃ eã ipsam nominaret:aliusue ei prædiceret:duabus litteris græcis. ρ & α chartã inscriptam circũligatam lino subnectabat collo.Mutianus ter consul eadem obseruatione uiuentem muscam in linteolo albo:his remediis carere ipsos lippitudine pdicãtes. Carmina quædã extãt contra grandines.Contraq; morborum genera.Contra ambusta. Quædam etiam i partus. Sed in prodendo obstat ingens uerecundia in tanta animorum uarietate.Qua propter de his ut libitum cuiq; fuerit: opinetur.

uel incẽdia iter epulas noíata aqs sub mẽsam pfusis abominamur

uel q̃ fame uel famæ is labor est

Remedia ex homine contra magos. CA. III.

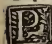

Ominum monstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximus in portẽtis gẽtium:& multas animalium proprietates:quæ repeti superuacuũ est. Quorundã hominũ tota corpora prosunt:ut ex iis familiis:quæ sunt terrori serpentibus:tactu ipso leuant percussos: suctuue modico.Quorum e genere sunt psyllii marsiq;: & qui oblõgenes uocãtur in insula cypro.Ex qua familia legatus Hexagon nomine a consulibus romæ in dolium serpentium coniectus experimẽti causa circũmulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est si modo adhuc durat uernis tẽporibus odoris uirus.Atq; eorum sudor quoq; medebatur:non modo saliua.Nam in insula nili tentyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori:ut uocem quoq; eorum fugiant.Horum oium generum in sua repugnantia interuentũ quoq; mederi constat. Sicuti aggrauari uulnera introitu eorum:qui unquam fuerint serpẽtium caniue dente læsi.Iidem gallinarum incubitus:pecorum foetus abortu uitiant.Tãtum remanet uirus excepto semel malo:ut uenefici fiant uenena passi:remedio est ablui prius manus eorum:aquaq; illa eos quibus medearis inspergi.Rursus a scorpione aliquando percussi nunq̃ postea a crabronibus:ue spis:apibusue:feriuntur.Minus miretur hoc:qui sciat:uestem a tineis non attingi:quæ fuerit in funere.Serpentes ægre præterq̃ leua manu extrahi.

uel ophiogenes

ul' accepto

De quibusdam sortilegiis & saliua hominis. CA. IIII.

Ythagoræ inuentis non temere fallere :impositiuorum nominum imparem uocaliũ numerum claudicates:oculorũue orbitatem:ac similes casus: dextris assignare partibus:parem leuis.Ferunt difficiles partus statim solui:cum quis tectum in quo sit grauida:transmiserit lapide:uel missili:ex iis quæ tria aĩalia singulis ictib9 interfecerint:hoiem:aprum:ursum.Probabilius id facit hasta uelitaris euulsa a corpore hominis:si terrã non attigerit.Eosdem enim illata effectus habet.Sic & sagittas corpore eductas : si terram non attigerint:subiectas cubantibus amatorium esse Orpheus & archelaus scribunt.Quin & comitialẽ morbum sanari cibo e carne feræ occisæ eodem ferro quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicæ sunt sicuti diximus de Pyrrhi regis police.Et elide solebat ostẽdi Pelopis hasta:quam eburneam affirmabant. Neuos in facie rondere religiosum habent ẽt nunc multi. Oium uero in primis ieiunam saliuam contra serpentes præsidio esse docuimus. Sed & alios efficaces eius usus recognoscat uita.Ita despuimus comitiales morbos:hoc ẽ cõtagia regerim9 Simili mõ & fascinationes repercutimus sinistræ dextræq; claudicatis occursu.Veniã quoq; a deis spei alicuius audacioris petimus in sinũ spuendo.Etiã eadẽ rõne terna despuere deprecatione in omni

uel neuos in faciem tendere

uel in terrã

ultra caput manibus porrectis: & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis cum cadat stella si quis distringat: uel ciro sanari aiunt. Cardinibus hostiorũ aceto affusis lurum fronti illitum capitis dolorem sedare. Item laqueum suspendiosũ circun datum temporibus. Si quid e pisce hæserit faucibus: in aquam demissis frigidam pedibus cadere. Si uero ex aliis ossibus: impositis capiti ex eodem uase officulis. Si panis hæreat: ex eodem in utranq; aurẽ addito panẽ. Quin & sordes hominis i magnis fecere remediis quæstuosorum gymnasia græcorum: quippe ea strigmenta molliunt: calfaciunt: discutiunt: complent sudore & oleo medicinam facientibus. Vuluis inflammatis contractisque admouentur. Sic & menses cient. Sedis inflammationes & condylomata leniũt. Item neruorum dolores: luxata: articulorum nodos. Efficaciora ad eadem strigmenta a balneis: & ideo miscentur suppuratoriis medicamentis. Nam illa quæ sunt e ceromate permixto cœno: articulos tantũ molliunt: calefaciunt: discutiunt efficacius: sed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cura: qua sordes utilitatis contra scorpionum ictus singularibus remediis celeberrimi auctores clamant. Rursus in fœminis quas infantium aluo editas in utero ipso cõtra sterilitatẽ sub di cẽsent: meconiũ uocãt. Immo ẽt ipios gymnasiorũ rasere parietes. Et ille quoq; sordes excalfactoriã uim habere dicũtur. Panos discutiunt. Vlceribus senum puerorumq; & desquammatis ambustisue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pẽdentes medicinis. Abstiere a cibo nimio: aut potu: alias uino tantũ: aut carne: alias balneis: cũ qd eorũ postulet ualitudo: i pñissimis remediis hñt. His remediis adnũerat exercitatõ: intẽtio uocis: ungue fricari cũ tatõe: uehemẽs. n. fricatio spissat: lenis molit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero prodest ambulatio: gestatio: & ea pluribus modis. Equitatio stomacho & coxis utilissima. Phthisi nauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi: aut lectulo aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt: at proni tussibus. In latera aduersũ distillationes. Aristoteles & Fabianus plurimũ sõniari circa uernũ & autũnũ tradũt: magisq; supino cubitu: at pno nihil. Theophrastus celerius cõcoq dextri lateris i cubitu difficilius in supinis. Solũ quoq; remediorum maximum ab ipso sibi præstari potest: sicuti linteorum strigiliumq; uehementia. Perfũdere caput aqua calida ante balnearum uaporationẽ: & postea frigida saluberrimum intelligitur. Item præsumere cibos: & interponere frigidam eiusdemq; potu somnos antecedere: & si libeat interrumpere. Notandum nullũ aliud animal præter hoiem calidos potus seq: ideoq; nõ esse naturales. Mero ante somnos colluere ora: pp halitus. Frigida aq matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores. Item posca oculos contra lippitudines.

De obseruatione in uictu. CA. V.

Erta sunt experimenta totius corporis ualitudinis uarietate uictus inobseruata. Hippocrates tradit nõ prãdentiũ exta celerius senescere. Ve9 id remedius cecinit: nõ epulis. Quippe multo utilissima est tẽperantia in cibis. L. Lucullus hanc dẽ se præfecturã seruo dederat. Vltimoq; probro maius in cibis triũphalibus sedenti dicebatur: uel in capitolio epulanti pudenda re: Seruo suo facilius parere q̃ sibi.

De sternutamento: & uenere: & cæteris remedius. CA. VI.

Ternutamenta pinna grauedinẽ emendant. Et si quis muris nares (ut tradunt) osculo attingat. Sternutamenta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmã altera manu scalpere. plerisq; annulum e sinistra in longissimũ dextræ digitũ transferre. Aut in aquam feruentẽ manus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit. Venerẽ damnauit Democritus: ut in qua hõ alius exiliret ex hoie. Est hercule raritas eius utilior. Athletæ tñ torpẽtes restituuntur. Venere uox reuocatur: cũ ea candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori: Oculorum hebetationi. Mente captis ac melãcholicis. Adsidere grauidis uel cũ remediũ alicui adhibeatur digitis pectinatim inter sese amplexis ueneficiũ est. Idq; compertũ tradunt Alcmena Herculẽ pariente. Peius si circa unum amboue genua. Itẽ poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in cõsiliis ducũ potestatũue fieri uetuere maiores uelut omnem actum impediẽtia. Vetuere uero & sacris uotisue simili mõ interesse. capita aũt aperiri aspectu magistratuum nõ uenerationis causa iussere: sed ut Varro auctor est ualitudinis: quo firmiora consuetudine ea fierent. Cũ quid oculo inciderit: alterũ comprimi prodest. Cum aqua dextræ auriculæ sinistro pede exultare capite in dextrum humerum deuexo: inuicẽ e diuersa aure. Si tussis cõcitet: salinam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morsu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem in poplitum. Pedes in humo deponi si nerui in his cruribus ue tendantur in lectulo. At si in laeua parte id accidat: sinistræ plantæ pollicem dextra manu ap

uel & si qs muco nares (ut tradunt) aut oculos attigat:

uel in humido

prehendi. Item e diuerso. Extremitates corporis: uel aurium uelicatibus: perstringi contra horrores corporis sanguinemue narium imodicū. Lino uel papyro principia genitalium: femur medium: ad cohibenda urinæ profluuia. In stomachi solutione pedes pressare: aut manus in feruentē aquā dimittere. Iam & sermoni parci multis de causis salutare est. Triennio Mœcenatē Melissiū accepimus silentium sibi imparauisse a conuulsione reddito sanguine. Nam e diuerso scādētesq; ac iacentes: si quid ingruat cōtraq; ictus spiritum cohibere singularis præsidii est. Quod inuētū esse animalis docuimus. Clauum ferreum defigere in quo loco primum caput defixerit corruēs morbo comitiali absolutorium eius mali dicitur. Contra renum ac lumborum uesicæq; cruciatus in balnearum soliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur. Ac uulnera nodo Herculis præligare: mirę quantum ocior medicina est. Atq; ēt quottidiani cinctus tali modo uim quādam habere utilem dicitur. Quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternarium Demetrius condito uolumine & quare quaterni cyathi sextariiue nō eēnt potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodest: & lachrymosis oculis frontem. Augurium ex hoīe ipso non est timēdi mortē in ægritudine: quādiu oculoꝝ pupillæ imaginē reddant. Magna & urinæ non ratio solum: sed etiam religio apud auctores inuenitur digesta in genera. Spadonum quoq; ad fœcunditatis beneficia. Veꝝ ex iis quæ referre fas sitampubiū pueroꝝ cōtra saliuas aspidū: quas ptyadas uocant: qm̄ uenena in oculos hominū expuant. Contra oculoꝝ albugines: obscuritates: cicatricē: argema: palpebras: & cum erui farina cōtra adustiones. Contra auriū pituitas: uermiculosq; si decoquaſ ad dimidias ptes cū porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea mēses fœminaꝝ cit. Salpa fouet illa cum oculos infirmitatis causa illinit sole usta cum oui albugine efficacius struthiocameli binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur argumento fullonum: quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreoꝝ: aduersus eruptiones in corpore infantium & oīa ulcera manātia. Ea excesis ambustis: sedis uitiis: rhagadiis: & scorpionū ictibus illinitur. Obstetricū nobilitas non alio succo efficacius curari pronunciauit corpoꝝ pruritus nitro addito ulcera capitum: prurigines: nomas: præcipue genitaliū. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse) maxime prodest. Confestim perfuso canis morsu echinorumq; spinis inhærentibus & in spongia lanisue imposita: aut aduersus canis rabidi morsus cinere ex ea subacto. Cotraq; serpetium ictus. Nam contra scolopendras mirum proditur uertice tacto urinæ suæ gutta liberari protinus læsos. Auguria ualitudinis ex ea traduntur. Si mane candida dein ruffa fit. Illo mō cōcoquere: hoc cōcoxisse significatur. Mala signa rubræ. Pessima nigræ. Mala bullantis & crassæ. In q̄ quod subsidit si albū est: significat circa articulos: aut uiscera dolorem imminere. Eadē uiridis morbū uiscerum: pallida bilis: rubens sanguinis. Mala & in qua ueluti furfures atq; nubeculæ apparēt. Diluta quoq; alba uitiosa ē. Mortifera uero crassa graui odore. Et in pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius causa contra solē lunamq; nudari: aut umbrā cuiusq; ab ipsa respergi. Hesiodus iuxta obstantia reddi suadet: ne deū aliquē nudatio offendat. Ostanes cōtra mala medicamēta oīa pmisit auxiliari matutinis horis suā cuiq; instillatā in pedē.

De remediis mulebribus. CA. VII.

Væ ex mulierum corporibus traduntur: ad portētoꝝ miracula accedūt: ut sileamus diuisa membratim in scelera. Abortus: mensium piacula: quæque alia non obstetrices modo: ueꝝ etiam ipsæ meretrices prodidere. Capilli mulieris si crementur: odore serpentes fugari. Eodem odore uuluæ morbo strangulatus respirare. Cinere eo quidem si intesta sunt cremati: uel cū spuma argenti scabricias oculoꝝ ac prurigines emendari. Item uerrucas & infantiū ulcera cum melle. Capitis quoq; uulnera & omnium ulcerum sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cum adipe suillo. Sacrū ignē sanguinē sisti illico: & informicationes corpoꝝ. De lactis usu conuenit esse dulcissimum mollissimumq;. Quare & in longa febre cœliacis utilissimū: maxime eius quæ iam infantē remouerit. Et in malacia stomachi: ī febribus: rosionibus efficacissimū experiuntur. Item mānarum collectionibus cum thure oculo ab ictu cruore suffuso & ī dolore aut epiphoris si imulgeatur: plurimum prodest. Magisq; cum melle & narcissi succo: aut thuris polline. Semperq; in omni usu efficacius esse eius quæ marem enixa sit: multoq; efficacissimū eius quæ gemīos peperit mares. Et si uina ipsa cibisq; acrioribus abstieat. Mixto præterea ouorum candido liquore: madidaq; lana frontibus impositum fluctiones oculorum suspendit. Nā si rana saliua sua oculum asperserit præcipuū est remedium. Et cōtra morsum eiusdem bibitur stillaturq;. Qui simul matris filiæq; lacte inunctus sit: liberari oculorū metu in totam uitam affirmāt. Aurium quoq; uitiis medetur modice admixto oleo. Aut si ab ictu

dolent. Anserino adipe tepefactum. Si odor grauior sit (ut plerunq; fit) longis uitiis diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum contra uenena quæ data sunt cum marino lepore bupresti q; ut Aristoteles tradit dorycnidion. Et contra insaniam quæ facta sit hyoscyami potu. Podagris quoq; iubēt illini cum cicuta. Alii cum hysopo & adipe anserino: qualiter etiam uuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam sistit potum ut Rabirius scribit. Et mēses ciet. Eius uero quæ fœminā enixa sit ad uitia tantum in facie sananda præualet. Pulmonum quoq; incommoda lacte mulieris sanantur: cui admisceatur impubis pueri urina & mel atticum. Omnia singulorum coclearium mensura. Marmora quoque aurium eiici inuenio. Eius quæ marē peperit lacte gustato canes rabiosos fieri negant. Mulieris quoque saliuam ieiunæ unam potentem diiudicant oculis cruētatis. Et si cōtra epiphoras feruentes anguli oculorum subinde madeficentur. Efficacius si cibo uinoque se pridie ea abstinuerit. Inuenio & fascia mulieris alligato capite dolores minui. Post hæc nullus est modus. Iam primum abigi grandines turbinesq; contra fulgura ipsa in mēse cōnudata: sic auerti uiolentiam cæli. In nauigando quidem tēpestates etiā sine menstruis. Ex ipsis uero mensibus mōstrificis alia (uti suo loco indicauimus) dira & infanda uaticinantur. E quibus dixisse nō pudeat: si in defectu lunæ solisue congruat uis illa: irremediabilē fieri. Non segnius & in silente luna coitus suos maribus exitiales esse atque pestiferos. Purpuram quoq; ab iis eo tempore pollui. Tanto uim esse maiorem. Quocunq; āt alio mēstruo: si nudatæ segetē ambiant: erucas ac uermiculos scarabeosque ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepsius in cappadocia inuentum prodit ob multitudinē cantharidum illas ire per media arua retectis super clunes uestibus. Alibi seruatur ut nudis pedibus eant capillo cinctuque dissoluto. Cauendum uero ne id oriēte sole faciāt: sementem enim arescere. Nouella uitis eius tactu in perpetuū læditur. Vt ad noxiam res medicatissima transferatur rutam & hederas illico mori. Multa diximus de hac uiolentia. Sed præter hæc certum est tactis aluearis apes fugere. Linaque cūm coquantur nigrescere. Aciem in cultris tonsorum hebetari. Aes contactum graue uirus odoris accipere & eruginem. Magis si decrescente luna id accidat. Equas si sint grauidæ tactas abortum pati. Quin & aspectu omnino quamuis procul uisas: si purgatio illa post uirginitatem prima fit: aut in uirginea ætate spontanea. Nam bitumen in iudæa nascens sola hac ui sponte superari. Et fila uestis contactæ ut docuimus: ne igne quidem uincūtur quo cuncta. Cinisque etiam ille si quis aspergat eum lauandis uestibus purpuras mutat. Floribus colorem adimit. Ne ipsis quidem fœminis malo suo immunibus. Abortum facit illitus: aut si omnino prægnans supergrediatur. Quæ Lais & Cleophantus inter se contraria prodidere de abortiuis carbone e radice brassicæ uel myricæ uel tamaricis in eo sanguine extincto. Item asinas non concipere tot annis: quot grana hordei contacta ederint. Quæque alia nuncupauere monstrifica aut inter se pugnantia: cum hic fœcunditatem fieri iisdem modis quibus illa sterilitatem pronunciaret: melius est non credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aspectu specularem nitorem tradit. Iisdem aduersa rursus contuentibus omnemque talem uim resolui: si mulum piscem habeant secum. Multi uero inesse etiam remedia tanto malo aiunt. Podagras illini: strumas: & parotidas: panos: sactos ignes: furunculos: epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais & Salpa canum rabiosorum morsus & tertianas quartanasque febres menstruo in lana arietis nigri argento brachiali incluso. Diothymus thebanus uestis omnino ita infectæ portiuncula acu: uel pellicio brachiali inserta. Sotira obstetrix tertianis quartanisq; efficacissimū dixit. Plantas ægri subterlini. Multoq; efficacius ab ipsa muliere etiam ignoranti. Sic & comitiales excitari morbosque sanari. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipientibus duntaxat menstruis spopondit. Inter omnes uero conuenit: si aqua potusq; formidetur a morsu canis supposita tantum calici lacinia menstruo tincta tali: statim metum eum discuti uidelicet præualente sympathia illa græcorum: cū rabiem canū eius sanguinis gustatu īcipere diximus. Cinere eo iumentorum omnium ulcera sanari certum est. Addita caminorum farina & cæra. Maculas autem e ueste eas non nisi eiusdem farina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum fœminarum præcipue capitis sedare dolores illitū fronti. Asperimamque uim profluuii eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoque conuenit: quo nihil equidem libentius crediderim: tactis omnino menstruo postibus: irritas fieri magorum artes: generis uanissimi ut æstimare licet. Ponam enim uel modestissimum ex promissis eorum. Ex homine siquidē resegmina unguium e pedibus manibusque cæra permixta: ita ut dicatur tertianæ uel quottidianæ uel quartanæ febri remedium quæri: ante solis ortum alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quanta uanitate si

falsum est:quantaue noxa si transferunt morbos ad innocentiores. Ex iis omnium digitorum re
segmina unguium ad cauernas formicarum abiici iubent:eamque quæ prima cœperit trahere
correptam subnecti collo:& ita discuti morbum.

Medicinæ ex aialibus peregrinis:de elephãto & leone:& camelo:& hyena:& crocodillo:& cha
20 mæleonte:& stinco:& hippoporamo:& lyncibus. CA. VIII.

HAec sunt quæ retulisse fas sit:ac pleraq; ex iis non sine honore dicto. Reliqua intesta
bilia & infanda:ut festinet oratio ab homie fugere. In cæteris claritates animaliũ:aut
uel naris operũ sequemur. Elephanti sanguis præcipue maris fluctiones omnes : quas rheuma
tismos uocant:sistit. Ramentis eboris cum melle attico(ut aiunt) nubeculæ in facie.
Scobe paronychia tolluntur:efficacius si extenuata. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur:effi
23 cacius si & sternutet. Dextra pars proboscidis cũ lemnia rubrica adalligata impetus libidinũ sti
mulat. Sanguis & ischiadicis prodest:iecurque comitialibus morbis. Leonis adeps cũ rosaceo cu
tem in facie custodit a uitiis:candoréque seruat:& sanat adusta niuibus articulorũque tumores.
Magorũ uanitates perunctis eo adipe faciliorẽ gratiam apud reges populosue promittunt. Præ
cipue tamen eo pingui quod sit inter supercilia:ubi esse nullũ potest. Similiter dẽtis maxime ad
dextera parte:uillique e rostro inferiori promissa sunt. Fel aqua addita claritatẽ oculis inunctis
25 facit. Et cum adipe eiusdem comitiales morbos discutit leui gustu:& ut protinus qui sumpsere
cursu id digerant. Cor in cibo sumptũ quartanis medetur. Adest cũ rosaceo quottidianis febri
26 bus. Perunctos eo bestiæ fugiunt. Resistere etiã insidiis uidetur. Cameli cerebrũ arefactũ potũq;
ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi. Itẽ fel cum melle potum:hoc & anginæ. Cauda are
27 facta solui aluum. Fimi cinere crispari capillum cum oleo. Et dysentericis prodest illitus cinis po
tusque quantũ trinis digitis capitur:etiã comitialibus mobis. Vrinã fullonibus utilissimam esse
tradunt. Itẽq; ulceribus manantibus. Barbaros eam seruare quinquennio: & heminis pota ciere
aluum. Setas e cauda contortas:& sinistro brachio illigatas quartanis mederi. Hyena magi ex oĩ
bus animalibus in maxima admiratione posuerunt:ut pote cui & ipsi magicas artes dederunt:
uimque qua alliciat ad se homines mente alienatos. Permutationes sexus ex iis annua uice dixi
mus:cæteraque monstrifica naturæ eius. Nunc persequamur quæcunque medicinis produntur.
Præcipue pantheris esse in metu hyenæ dicuntur:ut ne conentur quidẽ resistere. Et aliquid de
corio earum habentẽ non appeti. Mirũque dictu si pelles utriusque contrariæ suspendantur de
cidere pilos pantheræ. Cum fugiunt uenantem declinant ad dextram:ut prægressi hominis ue
stigia occupent. Quod si successerit:alienari mente uel ex equo hominem decidere. At si in leuã
detorserit:deficientis argumentum esse:celeremque capturam. Facilius autẽ capi si cinctus suos
uenator flagellumque & ipsos equos septenis alligauerit nodis. Mox autẽ ut est sollers ambagi
bus uanitas magorum capi iubet geminorum signum transeunte luna singulosque prope pilos
seruari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitũ
frontibus. Aut ne omnino lippiatur:decoctũ cũ mellis attici cyathis tribus & croci uncia illitũ
Sic & caligines discuti:& suffusiones. Claritatem excitari:melius inueterato medicamẽto. Asser
uari autem in cypria pyxide. Eodem sanari argema:scabricias:excrescentia in oculis:item cicatri
35 ces. Glaucomata uero iocineris recentis inassati sanie cũ despumato melle inunctis. Dentes eius
dentium doloribus tactu prodesse uel alligatos ordine. Humeros humerorum & lacertorũ do
loribus. Eiusdẽ dentes si de sinistra parte rostri eruti sint illigatos pecoris aut capri pelle:stoma
chi cruciatibus. Pulmones in cibo sumptos illiacis uentriculis cinerẽ cum oleo illitũ. Neruis me
dullas e dorso cum oleo uetere ac felle. Febribus quartanis iecur degustatũ ante accessiones. Po
dagris spinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini addito felle taurino omnia pari
ter cocta atque illita hyenæ pelle. In eodem morbo prodesse:& fel cum lapide asio. Tremulis:is
chiadicis exilientibus:& quibus cor palpitet aliquid ex corde mandendum:ita ut reliquæ partis
cinis cum cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiam auferri hac cõpositione illita:aut per se felle euul
sis:prius quos renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e
lumbis edendas:illinendasque cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari oculo cum glycyr
rhiza & aneto sumpto in cibo:promisso in triduũ conceptu:contra nocturnos pauores umbra
rumque terrorem unus e magnis dentibus lino alligatus prodest. Suffiri furentes eodem & cir
cũligari ante pectus suum cum adipe renũ aut iocinere aut pelle præcipiunt. Mulieri prægnan
ti a pectore hyenæ caro:& pili septem & genitale a ceruice si alligentur dorcadis pelle collo su
spensa:contineri partus promittuntur. Venerẽ stimulari genitali ad sexus suos in melle sumpto.

etiam si uiri mulierum coitus oderint. Quinimmo totius domus concordiam eodem genitali
& articulo spinæ cum adhærente corio conseruatis constare: quem spinæ articulum siue nodũ
atlantion uocant. Est autẽ primus. In comitialium quoque remediis habent eum. Adipe accenso
serpẽtes fugari dicunt. Maxillæ parte cõminuta in aniso & ĩ cibo sumpta horrores sedari. Eodẽ
suffitu mulieribus menstrua euocari. Tantumque est uanitatis: ut si ad brachium aligetur supe-
rioris rostri dextræ partis dens: iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiusdem arefacto:
& cum alumine ægyptio calefacto ac ter in ore permutato: fetores & ulcera oris emendari: Eos
9 uero qui linguam in calciamento sub pede habeant: non latrari a canibus. Sinistra parte cerebri
naribus illita: morbos pernitiosos mitigari: siue hominũ: siue quadrupedum. Frontis corium fa-
scinationibus resistere. Ceruicis carnes siue mandantur siue bibantur arefactæ: lumborum medẽ
tur doloribus. Neruis a dorso armisq; suffiẽdos neruorum dolores. Pilos rostri admotos mulie
rum labris: amatorium esse. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potuue
sumptum: omnibus doloribus corporum auxiliari. Lyenem lyenibus. Omentum ulcerum inflã
mationibus cum oleo. Medullas doloribus spinæ & neruorum: lassitudini renũ. Neruos potos
in uino cũ thure fœcũditatẽ restituere ademptam ueneficio. Vuluam cũ mali punici dulcis cor
tice in potu datam prodesse mulierum uuluæ. Adipe e lumbis suffiri difficulter parientes: & sta
tim parere. E dorso medullam adalligatam cõtra uanas species opitulari. Spasticis genitale e ma
ribus suffitu. Item lippientibus: ruptis: & contra inflationes seruatos pedes tactu leuos dextris p
tibus: dexteros leuis. Sinistrum pedem superlatum parturienti lætalem esse. Dextro illato facile
eniti. Mẽbranã quæ fel continuerat a cardiacis potam ĩ uino uel in cibos sumptam succurrere.
Vesicam in uino potam contra urinæ incontinentiã. Quæ autem in uesica inuenta sit urina ad-
ditis oleo ex sesamo & melle asiano haustam prodesse agrimoniæ ueteri. Costarũ primã & octa ul'argemõi
uam suffitu ruptis salutarem esse. Ex spina uero parturientibus ossa. Sanguinẽ cũ polenta sũptũ
torminibus. Eodem tactis postibus ubicunq; magorũ infestari artes. Non elici deos: nec colloq;
siue lucernis: siue uisu: siue pluuiis: siue aqua: siue pila: siue quo alio genere tentẽtur. Carnes si edã-
tur: cõtra canis rabidi morsus efficaces esse. Etiamnũ iecur efficacius. Carnes uel ossa hoĩs siquæ
in uentriculo occisæ inueniant̃ suffitu podagricis auxiliari. Si ungues inueniant̃ in iis: mortẽ ali-
cuius capientium significari. Excrementa siue ossa reddita cum interimitur: contra magicas insi
14 dias pollere. Fimum qui in intestinis inuẽtus sit: arefactum ad dysentericos ualere potum. Illitũ
q; cum adipe anserino opitulari toto corpore læsis malo medicamento. A cane uero morsis adi
pem illitum. Et corium si sit substractũ. Rursus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustel
læ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo decocto. Super oĩa est: q extremam fistulã
intestini contra ducum ac potestatum iniquitates cõministrãt: & ad successus petitionũ: iudicio
rumq; ac litium euentus: si omnino aliquantulum quis secũ habeat. At eiusdem cauerna sinistro
lacerto religata siquis mulierem respiciat: amatorium esse: tam præsens ut ilico sequat̃. eiusdẽ lo
ci pilorũ cinere ex oleo illitum uiris qui sint ꝓbrosæ molliciei non modo pudicos: sed & seueros
mores induere. Proxime fabulosus est crocodilus ingenio quoq; illo: cui uita in aqua terraq; cõ-
munis. Duo enim genera eorum illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus (si
credimus) stimulant. Canini eius dentes febres statas arcent repleti. Sunt enim caui: ita ne diebus
quinq; ab ægro cernantur qui adalligauere. Idem pollere & uentre exẽptos lapillos: aduersus fe
brium horrores uenientes tradunt. Hac etiã de causa ægyptii perungũt adipe ægros suos. Alter
illis similis multum infra magnitudinẽ in terra tantũ: odoratissimisq; floribus uiuit. Ob id itesti
na eius diligenter exquiruntur iucundo nidore refarcta crocodileã uocant oculorum uitiis uti-
lissimam cum porri succo inunctã & cõtra suffusiones uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino:
molestias in facie enascẽtes tollit. Ex aqua uero morbos oẽs: quorũ natura serpit in facie: nitorẽ-
q; reddit. Lentigines tollit ac uaros: omnesq; maculas. Et cõtra comitiales morbos bibit̃ ex ace-
to mulso binis obolis. Apposita menses ciet. Optimaq; est quæ candidissima & friabilis: minime
q; ponderosa: cum teratur inter digitos fermẽtescens. Lauatur ut cærusa. Adulterant amylo aut
cymolia: sed maxime sui captos oryza tantum pascunt. Felle inunctis oculis ex melle contra suf ul'q captos
fusiones nihil utilius prædicant. Intestinis & reliquo corpe eius suffiri uulua laboranteis saluta-
re tradunt. Item uelleribus circundari uapore eius infectis. Corii utriusq; cinis ex aceto illitus iis
partibus quas secari opus sit: aut nidor cremati sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusq;
claritatem uisus inũctis donat: & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum excepto capite pe
dibusq; elixum manditur ischiadicis. Tussim ueterem emendat: præcipue in pueris. Itẽ lumbo-

tum dolores.Et adipem habent:quo tactus pilus defluit.Hic perunctos a crocodilis tuetur:In
stillaturq; morsibus.Cor annexum in lana ouis nigræ:cui nullus alius color incursauerit:& pri-
mo partu genita sit quartanas abigere dicitur.Iungemus illis simillima & peregrina æque anima
lia.Priusq; chamæleontem peculiari uolumine dignum existimatum Democrito.Et per singula
membra desecratum non sine magna uoluptate nostra cognitis proditisq; mendaciis græcæ ua-
nitatis.Similis est magnitudine supradicto crocodilo:spinæ tantum acutiore curuatura:& cau-
de amplitudine distans.Nullum animal pauidius esse existimatur:& ideo uersicoloris esse demu
tationis.Vis eius maxima contra accipitrum genus.Detrahere enim supra uolantem ad se tradi
tur:& uoluntarium præbere lacerandum cæteris animalibus.Caput eius & guttur si roboreis li-
gnis accendantur imbrium & tonitruum concursus facere Democritus narrat.Item iecur in te-
gulis ustũ.Reliqua ad ueneficia pertinentia quæ dicit:q̃q̃ falsa existimãtes omittemus:præterq̃
in risu coarguentiũ.Dextro oculo:si uiuenti eruatur:albugines oculorũ cũ lacte caprino tolli.Li
gua adalligata:pericula puerperii.Eundem salutarem esse parturientibus circa domũ. Sin uero
domibus inferatur:perniciosissimũ.Linguam si uiuenti exempta sit:ad iudiciorum euentus pol-
lere.Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana primæ tõsuræ.Pedẽ e prioribus dextrum hye-
næ pelle illigatum sinistro brachio:contra latrocia terroresq; nocturnos pollere. Item dextram
mamillam contra formidines pauoresq;.Sinistrum uero pedẽ torreri in furno cum herba:quæ
etiam chamæleon uocatur.Additoq; unguento in pastillos digeri.Eos in ligno uase conditos:
præstare(si credimus)ne cernatur ab aliis qui habeat.Armũ dextrum ad uincendos aduersarios
uel hostes ualere utiq; si abiectos eiusdem neruos calcauerint. Sinistrũ mirum quibus monstris
consecret qualiter somnia quæ uelis:& quibus uelis mittantur:putet referre. Omnia ea dextro
pede resolui:sicut sinistro latere lethargos:quos fecerit dextrũ.Capitis dolores insperso uino in
quo latus alterutrũ maceratum sit:sanari fœminis.Si sinistri pedis cineri misceatur lac suillũ po-
dagricos fieri illitis pedibus.Felle glaucomata & suffusiones corrigi prope credit̃ tridui inũctio
ne.Serpentes fugari lyene instillato.Mustellas contrahi in aquã coniecto.Corpore uero illito de
trahi pilos.Idẽ præstare narrant iecur cũ ranæ rupetæ pulmone illitum.Præterea iocinere ama-
toria dissolui.Melancholicos autem sanari si ex corio chamæleontis herbæ succus habẽte biba-
tur.Intestia & fimum eorũ cum id animal nullo cibo uiuat cũ simiarũ urina illita inimicorũ ima
ne odium & oĩum hoĩum iis concialiare.Cauda flumina & aquarum impetus sisti.Serpentes so
porari.Eadẽ medicata cedro & myrrha illigataq; gemino ramo palmæ percussam aquã discuti:
ut quæ intus sint:oĩa appareant.Atq; utinã eo ramo cõtactus esset Democritus:qm̃ ita loquaci-
tates immodicas promisit inhiberi.Palãq; est:uirum alias sagacem & uitæ utilissimum nimio iu
uandi mortales studio prolapsum.Ex eadem similitudine est scincus:quem quidam terrestrem
crocodilum esse dixerũt.Cãdidiore aũt & tenuiore cute.Præcipua tñ differẽtia dinoscitur a cro
codilo aq̃tico squãmarũ serie a cauda ad caput uersa.Maximus indicus.Deĩde arabicus.Afferunt
salsi.Rostrum eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accendunt. Vtiq; cum satyrio
& erucæ semine singulis drachmis oronium ac piperis duabus admixtis:ita ut pastilli singularũ
drachmarum bibantur.Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo po-
tæ efficatiores ad idem creduntur.Prodest contra sagittas uenenatas:ut Apelles tradit postea sũ
ptus.In antidota quoq; nobilia additur.Sestius plusquam drachmæ pondere in uini hemina po
tum perniciem afferre tradit.Præterea eiusdem decoctum cum melle sumptum uenerem inhi-
bere.Est crocodilo cognatio quædam affinitasq; amnis eiusdem geminiq; uictus cum hippopo
tamo repertore trahendi sanguinis ut diximus.Plurimi autem super saiticam inter ægypti præ-
facturas.Huius corii cinis cum aqua illitus panos sanat.Adeps frigidas febres. Itẽ fimus suffitu.
Dentes e parte leua dolores dentium scarificatis gingiuis.Pellis eius e sinistra parte frontis in in-
guina adalligata:uenerem inhibet.Eiusdem cinis alopecias explet.Testiculi drachma ex aqua cõ
tra serpentes bibitur.Sanguine pictores utuntur.Pereginæ sunt & lynces:quæ clarissime omniũ
quadrupedum cernunt.Vngues earum omnes cum corio exuri efficacissime in carpato insula
tradunt.Hoc cinere poto propudia uirorum:eiusdem aspersu fœminarum libidines ĩhiberi.Itẽ
pruritus corporum.Vrina stillicidia uesicæ.Itaq; eam protius terra pedibus aggesta obruere tra
ditur.Eadẽ autem & ungularum dolori monstratur in remedio hactenus de externis. Nunc re
uertemur ad nostrum orbem.

uel poni p̃putia uirorum

cINCVS

Medicinæ communes ex feris animalibus:aut eiusdem generibus placidis. Lactis usus & ob-
seruationes:& caseis:butyro:& adipe. CA. IX.

Rimūq; cōmunia aīaliū remedia atq; eximia dicemus:Sicuti e lactis usu:utilissimum
cuiq; maternū:nutricis exitiosum est.Hi sunt enim infantes qui colostrati appellanť:
densato lacte in casei speciē. Est aūt colostra prima a partu spongiosa densitas lactis. Colostra
Maxime aūt alit quodcunq; humanū:mox caprinum. Vnde fortassis fabulæ Iouē ita
nutritū dixere.Dulcissimū ab hoīs camelinū.Efficacissimū ex asinis.Magnoṛ alalim & corpo- Iuppiter quia lacte nutritus
rum facilius reddiť.Stomacho accomodatissimū caprinū:qm̄ fronde magis q̄ herba uescūtur.
Bubulum medicacius.Ouillū dulcius:& magis alit.Stomacho minus utile:qm̄ est pinguius.Oē
aūt uernū aquatius æstiuo.Et de nouellis.Probatissimū uero quod in ungue hæret:nec defluit.
Innocentius decoctum:præcipue cum calculis marinis.Aluus maxime soluitur bubulo.Minus
inflat quodcunq; decoctū.Sanat uuas lichenas.Ad omnia utile contusa:aut luxata. Maxime re-
nes:uesicā:interanea:fauces:pulmones.Foris pruritū cutis eruptiōes pituitæ:cibi aut potus absti
4 nētia.Nā ut i achaia bubulū biberēt phthisici syntecticiq; & cachectæ dixius i rōne herbaṛ.Sūt Podagra liberati
inter exempla qui asininū bibendo liberati sunt podagra chiragraue.Medici speciem unam ad-
didere lactis generibus:quod schiston appellauere.Id fit hoc mō.Fictili nouo feruet maxime ca SCHISTON.
prinū:ramisq; ficulneis recentibus miscetur:additis totidē cyathis mulsi quot sint hēīnæ lactis.
Cū feruet ne circūfundať:præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus ita ne quid in-
fundatur.Deinde igni demptū refigeratiōe diuiditur & discedit serum a lacte. Quidā & ipsum
serum iam multo potentissimū decoquunt ad tertias partes:& sub diuo refrigerant.Bibitur aūt
efficacissime heminis per interualla diebus.v.a potu illius solitis gestari.Datur comitialibus:me
lancholicis:paraliticis:in lepris:elephantiis:articularibus morbis.Infundiť quoq; lac contra ro-
11 siones a medicamētis factas.Et si urat dysenteria decoctū cum marinis lapillis:aut cum ptisana
hordeacea.Item contra rosiones intestinorum bubulum aut ouillum utilius.Recens quoq; dy-
sentericis infunditur.Ad colum autem crudum.Item uuluæ:& contra serpentium ictus phthisi
11 cis:cantharidū:aut salamandræ:aut buprestis:aut pityocampes uenenis. Priuatim bubulum iis
qui colchicon biberint aut cicutam aut dorycnium:aut leporem marinum:sicut asinum con-
tra gypsum & cærusam:& surphur: & argentum uiuum.Item duræ aluo in febri. Gargarissatur
quoq; faucibus exulceratis utilissime.Et bibitur ab imbecillitate uires recolligētibus:quos atro
phos uocant.In febri etiam quæ careat dolore capitis.Pueris añ cibum lactis asinini heminā da-
ri conuenit.Aut si in exitu cibi rosiones sentiant.Antiqui in arcanis habuerunt.Sed hoc si nō es-
set:habuerunt e caprio.¦Bubuli serū ortopnoicis prodest ante cætera addito nasturtio.Inungūť BVBVLI SERVM
etiam oculi in lactis heminis sesami additis drachmis quattuor tritis i lippitudie.Caprio lyenes
sanantur post bidui inediam tertia die hedera pastis capris per triduum poto sine alio cibo.La-
ctis usus alias cōtrarius capitis doloribus.Epaticis:splenicis:neruorum uitio:febres habentibus:
17 uertigini:præterq̄ purgationis gratia:grauedini: tussientibus lippis.Suillum utilissimum tenaſ SVILLVM
mo:dysenteriæ:necnon phthisicis.Hoc etiam mulie bribus qui dicerent saluberrimum:fuerunť.
De generibus caseorum diximus:cum de uberibus singulisq; animalium membris doceremus:
Sextius eosdem effectus equino quos bubulo tradit.Hoc uocat hippacem.Stomacho utiles:qui
non sunt salsi:idest recentes.Veteres aluum sistunt:corpusq; minuunt:stomacho utiliores.In to
tum salsa minuunt corpus:alunt mollia.¦Caseus recens cum melle suggillata emendat. Mollis
aluū sistit.Sedat tormina pastillis i uino austero decoctis:rursusq; in patina tostis cum melle: Sa
prū uocant:cum sale & sorbis siccis e uino tritus potusque medetur coeliacis. Genitalium car-
bunculus caprinus tritus & impositus.item accidus cum oxymelle. Maculis in balneo illitus
oleo interliniť.E lacte fit & butyrum barbararum gentium laudatissimus cibus:& qui diuites a
plebe discernat.Plurimum e bubulo:& ide nomen.Pinguissimum ex ouibus. Fit & ex caprino:
sed hyeme calefacto lacte æstate expresso tantum:crebro iactatu in longis uasis angusto forami
ne:spiritū accipientibus sub ipso ore alias præligato. Additur paulum aquæ ut acescat. Quod ē
maxime coactum in summo fluit:at id exemptum addito sale oxygala appellant.Reliqua deco
quunt in ollis: Ibi quod supernatat: butyrum est oleosum natura. Quod magis uirus respuit:
hoc præstatius iudicatur. Pluribus compositionibus miscetur inueteratum. Natura eius astrin-
gere:mollire:replere:purgare.Oxygala fit & alio modo accido lacte addito in recēs:quod dum
acescit utilissimum est stomacho.Effectus dicemus suis locis.Proxima in communibus laus est
adipi:sed maxime suillo.Apud antiquos etiam religiosus erat.Certe nouæ nuptæ intrantes etiā-
num solemne habent postes eo attingere.Inueteratur duobus modis:aut cum sale:aut sincærus:
tāto utilior:quanto sit uetustior.Axungiam etiam græci appellauere in uoluminibus suis. Neq;

est occulta uirium causa:quoniam id animal herbarum radicibus uescitur.Itaq; etiam fimo innumeri usus.Quamobrem non de alia loquemur sue multo efficaciore foemina:& quæ non peperit.Multo uero præstantior in apris est.Vsus igitur axungiæ est ad mollienda:excalfacienda:discutienda:purgandaq;.Medicorum aliqui admixto anseris adipe taurorumq; seuo & hysopo ad podagras uti iubent.Si uero permanet dolor cum cæra:myrto:resina: pice. Sincæta axungia medetur ambustis uel niue.Pernionibus autem cū hordei cinere & galla pari modo. Prodest & confricatis membris.Itinerumq; lassitudines & fatigationes leuat.Ad tussim ueterem recens decoquitur quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle.Vetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat:quæ sine sale inueterata est.Oio .n.nō nisi ad ea q̄ purganda sint:aut q̄ nō sint exulcerata:& calida recipitur.Quidam quadrantes axungiæ & mulsi in uini cyathis tribus decoquunt contra tussim:quntoq; die picem liquidam in ouo sumi iubent circūligatis lateribus & pectoribus:& scapulis eorum qui phthisin sentiunt.Tantaq; est uis ut genibus etiam adalligata redeat in os sapor:eamq; expuere uideantur.E sue quæ nō peperit aptissime utūtur ad cutem mulieres.Contra scabiem uero quouis admixto iumentorum seuo pro parte tertia & pice pariterq; subferuefactis.Sincæra partus in abortum uergentes nutrit collyrii modo subdita.Cicatrices cō colores facit cærusa admixta uel argenti spuma.At cum sulphure unguium scabritias emendat. Medetur & capillo fluenti.Et ulceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta.Et infumata pilis oculorum.Datur & phthisicis unciatim cum uini ueteris hemina decocta:donec tres unciæ e toto residant.Alii & mellis exiguum adiiciunt.Panos sanat illita cum calce.Item furunculos:duritiemq; mammarum.Rupta & conuulsa & spasmata & luxata sanat.Clauos & rimas colliq; uitia cum helleboro albo.Parotidas ammixta farina e salsamentaria testa.Quo genere proficit ad strumas:pruritus & papulas in balneo perunctis tollit.Alioq; etiamnum modo.Podagricis prodest mixto oleo uetere:contrito una sarcophago lapide & quinq;folio tusa in uino:uel calce:uel cum cinere.Facit & peculiare emplastrum.lxxxv.pondere.C.spumæ argenteæ mixtis: utilissimum contra inflammationes ulcerum adipe uerrino confici. Et inungi putant utile.Iisque quæ serpant illinire cum resina.Antiqui maxime axibus uehiculorum perungendis ad faciliorē circūactum rotarum utebantur:unde nomen.Sic quoq; utili medicina cum illa ferrugine rotarum:ad sedis uitia:uirilitatisq;.Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam:& exemptis uenis aqua cælesti fricabant crebro:decoquebantq; fictili nouo sæpius: tum demum asseruantes.Conuenitq; salsam magis mollire:excalfacere:discutere:utilioremq; eē uino lotam.Masurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit.Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas:ne quid mali medicamenti inferretur.Quæ ratio adipis eadem in iis quæ ruminant:seui est:aliis modis non minoris potentiæ.Perficitur omne exemptis uenis aqua marina uel salsa lotum:mox ī pila tusum:aspersum maria.Crebro postea coquitur:donec omnis aboleatur odor.Mox assiduo sole ad candorem reducitur.A renibus autē omne laudatissimum ē. Si uero uetus reuocetur ad curam:liquefieri prius iubēt.Mox frigida aqua lauari sæpius:dein liquefacere affuso uino q̄ odoratissimo.Eodēq; modo itex ac sæpius cogunt:donec uirus euanescat.Multi priuatim sic taurorum:leonū:pantherarum:ac cameloꝝ pinguia curari iubent.Vsus dicet suis locis.Cōmunis & ratio medullaꝝ est.Oēs molliunt:explent:siccant:excalfaciunt.Laudatissima ceruina:mox uitulina:dein hircina & caprina.Curantur ante autūnū recentes lotæ:sic cataeq; in umbra per cribrum.Dein liquatę per linthea exprimunt:ac reponuntur in fictili locis frigidis.Inter oia aūt cōia aialium fel præstantius in effectu.Est eni uis eius excalfacere:mordere:scindere:extrahere:discutere.Minoꝝ aialium subtilius intelligitur.Et ideo ad oculorum medicamenta utilius existimatur.Tauri non præcipua potentia etiā in ære pellibusq; colore aureo ducendis.Oē aūt curatur recēs præligato ore lino crasso demissum in feruentē aquā semihora: mox siccatū sine sole:atq; in melle cōditū.Dānatur equinū tm̄ inter uenena. ideo flamini sacro equum tangere nō licet cū romæ publicis sacris equus ēt imolet.Quin & sanguis eoꝝ septicam uim habet.Itē equaꝝ præterq̄ uirginū erodit:emarginat:ulcerat.Taurinus quidē recēs inter uenena est excepta egyra.Ibi enim sacerdos terræ uaticinatura tauri sanguinem bibit:priusq̄ descēdat in specus.Tantū pōt sympathia illa de qua loquuntur:ut aliquando religione uel loco fiat. Drusus tribunus plebis tradit caprinū bibisse cū pallore & iuidia ueneni sibi dati simulari.Qu Cepionē inimicum uellet.Hircoꝝ sanguini tanta uis est:ut ferramentorum subtilitas nō aliter acuatur:aut induretur:aut scabricia poliatur:uehementiusque q̄ lima.Non igitur & sanguis animalium inter communia dici potest:& ideo suis quæque dicentur effectibus. Digeremus enim

ul' phthisin

uel uix

uel in uterū collyrii

in animalia singula usus:plurimũq; cõtra serpentes. Exitio iis eẽ ceruos nemo ignorat:ut si quæ
sunt extractas cauernis mãdãt.Nec uero ipsis spirãtes tm̃ aduersanť:sed mẽbratim quoq; fugari
eos nidore cornus eoꝝ si urať dictũ est.At e sũmo gutture ustis ossibus cõgregari dicunť.Pelles
eiusdẽ aialis substractæ securos pstãt ab eo metu sõnos.Coagulũ quoq; ex aceto potũ ab ictu:&
si oino tractatũ fit:eo die nõ ferit serpẽs.Testes quoq; eius inueterati:uel genitale maris:salutari-
ter danť in uino.Itẽ uentres q cẽtipelliones uocanť fugiũt.Et oino aliqd cerui hñtes:aut medul
la perunctos seuoue cerui aut uituli.Sũmis aũt remediis præferť hinuli coagulũ in matris utero uel hinuli
execti ut indicauimus.Sãguine quoq; ceruino si una uranť dracõtion & cunilago & anchusa lẽti
sci ligno cõtrahi serpẽtes dicũt.Dissipari deide si sanguie detracto adiiciať pyretrũ.Inuẽio apud
auctores græcos aial ceruo minus:& pilo demũ ac dente simili quod ophion uocať. Sardiniam
eum tantũ ferrẽ solitã.Hoc interesse arbitror.Et ideo medicinas ex ea omitto.

Medicinæ de apro:& capris:& equis feris:& remedia de bestiis cõtra oẽs morbos. CA. X.

Pri quoq; cerebrum contra eos laudatur cum sanguine.Iecur etiam inueteratum po- .i.serpentes
tum cum ruta & uino.Item adeps cum melle resinaque.Simili modo uerrinum iecur
exemptis duntaxat fibris quattuor oboloꝝ pondere: uel cerebrum in uino potum.
Caprarum cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt.Cineremq; eoꝝ potũ uel
illitũ contra ictus ualere.Itẽ lactis haustus cum uua aminea. Vel urinæ cũ aceto scyllitico.Caseũ
caprinũ cũ origano impositũ uel seuũ cũ cæra.Milia præterea remedioꝝ ex eo aiali demonstrã-
tur:sicut apparebit.Quod equidem miror:cũ febri negetur carere.Amplior potẽtia feris eiusdẽ
generis:quod numerosissimũ eẽ diximus.Alia uero ex hircis.Democritus etiãnũ effectus auget
eius qui singularis natus sit.Fimus quoq; caprarum in aceto decoctus & illitus in ictus serpẽtiũ
placet:& recentis cinis in uino.Atq; in toto difficilius se recoligẽtes a serpẽtiũ ictu:in caprilibus
optime cõualescũt.Qui medicari efficacius uolũt:occisæ capræ aluũ dissectã cũ fimo intus rep-
to statim illigant.Alii carnẽ recentẽ hædoꝝ pilo suffiunt:eodẽq; nidore fugant serpentes.Vtun
tur & pelle eoꝝ recente ad plagas:carne & fimo equi in agropasti.Coagulo leporis ex aceto con-
tra scorpionẽ:& murẽ araneũ.Aiũt aũt nõ feriri leporis coagulo punctos.Percussis a scorpiõe fi
mũ capræ efficacius cũ aceto decoctũ auxiliatur.Lardũ iusq; decocti potũ iis q buprestim hau-
serint.Quinetiã siquis asino in aurẽ dixerit percussum se a scorpione transire malũ protinus tra-
dũt.Venenataq; oia accẽso eius pulmõe fugere.Et fimo uituli suffiri pcussis a scorpione pdest.
Canis rabidi morsu facta uulnera circũcidũt ad uiuas usq; carnes:qdã carnẽq; uituli admouẽt:
& ius ex eodẽ carnis decoctæ dant potui:aut axungiã cũ calce tusam. Laudant hirci iecur:quo i
posito ne tentari quidẽ aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimũ ex uino illitũ aut melle.
Mellis & cuculi & hirundinis decoctũ & potum.Ad reliquos bestiarum morsus caprinum case
um siccum cum origano imponunt:& bibi iubent.Ad hominis morsus carnem bubulam deco
ctam.Efficacius uituli si non ante quintum diem soluãt.Veneficiis rostrum lupi resistere inue-
teratum aiunt.Ob idq; uillarũ portis præfigũt.Hoc idem pstare & pellis e ceruice solida manica alibi mani
existimatur:quippe tãtaś uis est animalis.Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata equis ca nõ legiť
afferunt torporem.Iis, qui argentum uiuum biberint lardũ remedio est.Asinino lacte poto:ue-
nena restringuntur.Peculiariter si hyoscyamum potum sit:aut uiscum:aut cicuta:aut lepus mari
nus aut opocarpathũ:aut pharicõ:aut dorycnidium.Et si coagulum alicui nocuerit:nam id quo uel caricũ
q; uenenum est in prima lactis coagulatione.Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse alibi sine la
oportebit recenti utendũ:aut nõ multo postea tepefacto.Nullum enim celerius euanescit. Ossa ctis legitur
quoq; asini confracta & decocta cõtra leporis marini uenenum dantur.Omnia eadem onagris
efficaciora.De equiferis non scripserunt græci:quoniam terræ illæ non gignebant. Verũtamen
fortiora eadẽ q̃ in equis intelligi debent.Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnã
tur.Nec uros aut bisontes græci in experimentis habent quamquam boue fero refertis indiæ sil
uis portione tamen eadem efficaciora omnia ex iis credi par est.Sic quoq; lacte bubulo cuncta
uenena expugnari tradunt:maxime supradicta:& si ephemerum impactum sit:aut si canthari-
des datæ uomitione oia egeri.Sic & caprino iure cantharides. Contra ea uero quæ exulceratio
ne enecant:seuum uitulinũ seu bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum
remedio est cũ aceto ferro calefacto.Quod & per se prodest contra uenena.Nam si oleũ nõ fit:
uicem eius representat. Multipedũ morsus cum melle sanat.Omnia sesami quoq; iure poto ue-
nena supradicta expurgari putãt.Priuati uero aconita & cicutas.Itẽque uitulino seuo. Caprinus
caseus recens iis qui uiscum biberint.Lac uero contra cantharidas remedio est:& contra ephe-

merum potum cum taminia uua. Sanguis caprinus decoctus cũ medulla: contra toxica uenena sumitur. Hædinus contra reliqua. Coagulũ hædi contra uiscum: & chamæleontem album: sanguinemq; taurinum: contra quẽ & leporis coagulũ est ex aceto. Cõtra pastinacam uero & omnium marinorum ictus uel morsus coagulũ leporis: uel hædi: uel agni drachmæ pondere ex uino. Leporis coagulũ & contra uenena addit̃ antidotis. Papilio quoq; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est iecur caprinum: sicut fel ueneficiis ex mustella rustica factis.

De remediis ad morbo℞ multa genera ex aı̃alibus. CA. XI.

HInc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuia ursinus adeps mixto ladano & adiantho continet. Alopeciasque emendat & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum ac fuligine quæ est in rostris earum. Porrigini cum uino prodest. Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino: utque non tedia animalium capillis increscant. Item fel caprinum cum creta cymolia & aceto: sic ut paululum capilli inarescant. Item fel hircinum cum urina tauri. Si uero uetus sit: etiam furfures adiecẽto sulphure emendat. Cinere genitalis asini spissari capillum putant & e canitie uindicari si rasis illinatur. Plumboque tritis cum oleo densari: & asinini pulli cum urina: admiscentque nardum: fastidii gratia. Alopecias felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illinunt. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat. Item hominis uetus: si cyclaminum adiiciat̃ & sulphur. Efficacius tamen uitulinũ fel. Quo cum aceto calefacto tolluntur & lẽdes. Seuum uitulinũ cum sale tritum capitis ulceribus utilissimũ. Laudatur & uulpium adeps: sed præcipue fel & fimum cũ sinapi pari modo illitum. Caprini cornus farina uel cinis magisq; hircini addito nitro & tamarici semine: & butyro: oleoq; prius capite raso mire continent ita fluentem capillum. Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescũt. Lacte caprino lendes tolli tradunt. Fimo cum melle alopecias expleri. Item ungularum cinere cum pice fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrtheo capitis dolores sedat. Itẽ aq̃ pota q̃ de bouis aut asini potu relicta ẽ. Et si credimus uulpis masculæ genitali circũligato. Cornus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo: aut ex irino: oculo℞ epiphoras. Easq; bubulo seuo cũ oleo cocto illinũt. Ceruini corn9 cinis scabricias eodẽ unguine sanat. Mucrões ãt ipsos efficaciores putãt. Lupi excremẽtis circũlini suffusiões ꝓdest. Cinere eorũ cũ atico melle inungi obscuritates. Itẽ felle ursino. Epinyctidas adipe aprino cũ rosaceo. Vngulæ asininæ cinis inũctus e suo lacte cicatrices oculo℞ sanat & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cũ fuligie pilis & palpebra℞ uitiis angulorũq; occurrit. Calliblepharíq; mõ fuligo i hoc usu tẽpat̃. Optie elychnio papyraceo: Oleoq; sesamino. Fuligie i nouo uase pẽnis detersa. Efficacissime tñ euulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cũ oui albumie collyria fiũt: aquaq; dissoluta inungunt̃ ꝑ quatriduũ. Seuũ uituli cum anseris adipe & ocimi succo gena℞ uitiis aptissimũ est. Eiusdẽ medulla cũ pari põdere ceræ & olei uel rosacei addito ouo duritiæ gena℞ illinunt̃. Caseo molli caprino iposito ex aqua calida epiphoræ sedãt̃. Si tumor sit ex melle. Vtrũq; uero sero calido fouẽdũ. Sicca lippitudo lũbulis suũ tostis atq; cõtritis & ipositis tollit̃. Capras negãt lippire: qm̃ eæ quasdã herbas edãt: itẽ dorchades. Et ob id fimũ ea℞ cæra circũdatũ noua lũa deuorari iubẽt: qm̃ noctu eq̃ quoq; cernãt. Sãguie hircio sanari lusciosos putãt nyctalopas appellãt græci. Capræ uero iocinere i uino austero decocto. Quidã inassati iocineris sanie inungũt. Aut felle capræ: carnesq; eas uesci: & dum coquãtur: oculos uaporari præcipiũt. Id quoq; referre arbitrant̃: si rutili coloris fuerint. Volũt & oculos suffiri iocinere i ollis decocto. Quidã inassato. Fel qdẽ caprinũ pluribus modis assumũt cũ melle cõtra caligines. Cũ ueratri cãdidi tertia pte cõtra glaucomata. Cum uino cõtra cicatrices: & albugines: & caligines: & pterygia: & argemata. Ad palpebras uero euulso prius pilo cũ succo oleris: ita ut uncto inarescat. Contra ruptas Tuniculas cum lacte mulieris. Ad oia aũt iueterata fel efficacius putant. Nec abdicãt fimũ ex melle illitũ epiphoris. Cõtraq; dolores medullã. Itẽ pulmonẽ leporis. Sedat caliginẽ fel cum passo aut melle. Lupino quoq; adipe uel medulla suũ fricari oculos cõtra lippitudines præcipiũt. Nã uulpinam linguã habentes in armilla lippituros negant. Auriũ dolori & uitiis medet̃ urina apri in uitro seruata. Fel apri uel suis: uel bubulũ cum oleo citreo & rosaceo æquis potiõibus. Præcipue uero taurinũ cũ porri succo tepidũ: uel cũ melle si suppurent. Cõtraq; odorẽ grauem ꝑ se tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulie℞ efficaciter sanat. quidam etiã in grauitate aures sic perluendas putant. Alii cum senecta serpentium & aceto includunt lanas ante aqua calida collutas. Et si maior si grauitas aurium fel cum myrrha & ruta in malico.

tio excalfactū infundunt. Lardū quoq; pingue. Item fimum asini recēs: cui rosaceum instillatur. Oiaq; ea tepefacta. Vtilior equi spuma: uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Seuum bubulum cum adipe anserino. Butyrum recēs: Vrina capri: uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore per lagenæ collum subeunte. Admiscent & aceti tertiam partem. Et aliquid urinæ uituli qui nondum herbam gustauerit. Fimum etiam mixto felle eiusdem. Et cutem quam relinquunt angues: excalfactis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest & seuum uituli cum anseris adipe: & ocimi succo: cum eiusdem medulla admixto cumino trito infusa. Virus uerrinum e scropha ex coitu exceptū priusq; terram attingat contra dolores. Auribus fractis glutinum e naturis uitulorū factū & i aqua liquatum. Alus uitiis adeps uulpiū. Itē fel captinum cū rosaceo tepido aut porri succo: aut si lint rupta ibi aliqua e lacte mulieris. Si grauitas sit audiendi: fel bubulū cum urina capræ: uel hirci uel si pus sit. In quocūq; autem usu putant hæc efficaciora in cornu caprino per. xx. dies infumata. Laudant & coagulū leporis tertia denarii parte di midia quoq; sagapeni in amineo uino. Parotidas ursinus adeps comprimit pari pondere ceræ & taurini seui. Addunt quidam hippocysthidem: & per se butyrum illitum: si prius foueātur fœnogræci decocti succo. Efficacius cum strychno. Prosunt & uulpiū testes: & taurinus sanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta instillata auribus. Fimumq; eiusdem cum axūgia illitum. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis: doloresq; eorum mitigat: siue infricentur: siue colluantur. Quidam efficaciorem ad oēs eosdem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroq; modo fiunt. Magnum remediū est & in luporū capitis cinere. Certūq; est in excrementis eorum plerūq; inueniri ossa. Hæc adalligata eundē effectum habent. Item leporina coagula per aurem infusa: cōtra dolores. Et capitis eorū cinis dentifriciū est. Adiectoq; nardo mulcet grauiolentiam oris. Aliqui murinoꝝ capitū cinerem miscuisse malunt. Reperitur i latere leporis acu os simile: hoc scarificari dentes in dolore suadent. Talus bubulus accensus eos qui labant cū dolore admotus confirmat. Eiusdem cinis cum myrrha dentifriciū est. Ossa quoq; ex ungulis suū combusta eundē usum præbent. Item ossa ex acetabulis pernaꝝ circa quæ coxendices uertuntur. Iisdem fanari dimissis in fauces iumentorum uerminationes notū est. Sed & corruptos dentes confirmari. Asinæ quoq; lacte percussu uexatos: aut dentiū eiusdē cinere. Lychenæ item eq cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippomanes: quod alioquin noxiū omitto. Sed in equoꝝ genibus ac super ungulas: præterea in corde equoꝝ inuenitur os dētibus caninis maxime simile. Hoc scarificari dolorem. Aut exempto dēte e mortui equi maxillis ad numerū eius qui doleat demonstrant. Equarum uirus a coitu in lychnis accensum: Anaxilaus prodidit equorum capitum uisus repræsentare monstrifice. Similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in ueneficio uires habet: ut affusum æris mixturæ in effigiem equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus & fabrile glutinum in aqua decoctū illitūq; & mox paulo detractum: ita ut confestim colluātur uino: in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Taloꝝ capræ recentium cinis dentifricio placet. Et oium fere uillaticoꝝ quadrupedum: ne sæpius eadem dicantur.

Ad faciei uitia: ceruicis & pectoris morbos. CA. XII.

CVtē in facie erugari & teneres cere: & cādorē custodiri lacte asinino putāt. Notūq; est: q̄sdā quottidie. d. custodito nūero fouere. Poppeaq; hoc uxor Neronis principis istituit. Balneaꝝ quoq; sic solio temperato: asinoꝝ gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntur. Efficacius cū cerusa. Sincero uero ea uitia: quæ serpunt: insuper imposita farina hordeacea. Vlcera in facie mēbrana e partu bouis madida. Friuolū licet uideat̄ nō tamen omittendū propter desideria mulieꝝ. Talū candidi iuuenci. xl. diebus noctibusq; donec resoluat̄ in liquorē decoctū & illitū linteolo cādorē cutisq; erugationē præstare. Fimo taurino malas rubescere aiunt. nō ut crocodileā illini melius: sed foueri frigida & ante & postea iubent. Aestates & q̄ discolorem faciūt cutem fimū uituli cum oleo & gūmi manu subactū emēdat. Vlcera oris & rimas seuū uituli uel bouis cū adipe āseris & ocimi succo. Est & alia mixtura seuo uituli cū medulla ceruī: & albæ spinæ foliis una tritis. Idē p̄stat & medulla cū resina: uel si uaccina sit: iusq; e carne uaccia. Lichēas oris p̄stātissime uicit glutinū factū e genitalibus uituloꝝ liquatū aceto cū sulphure uiuo ramo ficulneo p̄mixtū: ita ut bis die recēs illinat̄. Itē lepras ex melle & aceto decoctū: quas & iecur hirci calidū illitū tollit: sicut elephantiasin fel caprinū. Etiānū lepras ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina asini circa canis ortū maculas in facie. Fel utriusq; per sese aqua infractū: euitatisq; solib9 ac uētis post detractā cu-

tem. Similis effectus & in taurino seuo uitulinoue felle cum semine cunilæ ac cinere e cornu cer uino: si canicula exoriente comburatur. Asinino seuo cicatricibus ac lychenis leprisq; maxime co lor reddit. Hirci fel lentigines tollit: admixto caseo & uiuo sulphure spongiæq; cinere: ut mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pondere oboli uni us: quattuorque mellis prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuũ cum melanthio & sul phure & iride. Labrorũ scissuris cũ adipe anserino ac medulla ceruina resinaq; & calce. Inuenio apud auctores iis qui lentiginem habeant negari magicæ sacrificiorum usum. Lacte bubulo aut caprino tõsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur. Gargarissatur tepidum ut est expressum aut cale factũ. Caprinum utilius cum malua decoctũ & sale exiguo. Linguæ exulcerationi & arteriaꝝ ꝓdest: ius omasi si gargarissatur. Tonsillis autẽ priuatim renes uulpiũ aridi cũ melle triti illitiq;. Anginæ fel taurinum uel caprinũ cũ melle. Iecur mellis ex aqua oris grauitatẽ. Vlceraq; butyꝝ citissime sanat. Spinã aliudue quid faucibus adhærẽs fellis sextrinsecus fimo perfricatis aut red di aut delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum. Nã coagulũ leporis e uino ĩ linteolo exulceratis dũtaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini uel equi cinis ex oleo aqua illitꝰ & urina calefacta. Et bouis ungulæ cinis ex aqua. Fimũ quoq; feruẽs ex aceto decoctum testesq; uulpini. Prodest & sapo: gallorum hoc inuentum: rutilandis capillis ex seuo & cinere. Optimus fagino & carpino duobus modis spissus ac liquidus. Vterq; apud germanos maiore in usu uiris q̃ fœminis. Ceruicũ dolores butyro aut adipe ursino perfricanť. Rigores bu bulo seuo: quod & strumis prodest cũ oleo. Dolorẽ inflexibilẽ opisthotono uocant: leuat urina capræ auribus infusa: aut fimũ cũ bulbis illitum. Vngues contusos fel uniuscuiusq; animalis cir cumligatum. Pterygia digitorum fel taurinum aridum aqua calida dissolutũ. Quidã adiiciunt sulphur & alumẽ: pari põdere omniũ. Tussim iecur lupi ex uino tepido sanat. Vrsinũq; fel admi xto melle. Aut ex cornu bubuli sũmis partibꝰ cinis. Vel saliua equi: triduo potu eã mori tradũt. Pulmo ceruinus cũ gula sua arefactus in fumo: dein tusus: ex melle quottidiano eligmate. Effica cior est ad id subulo ceruoꝝ generis. Sanguinem expuentes ceruini cornus cinis. Coagulũ lepo ris tertia parte denarii cũ terra samia & uino myrteo potũ sanat. Eiusdẽ fimi cinis in uino uespe ri potus: nocturnas tussis. Pili quoq; leporis suffiti extrahunt pulmonibus difficiles excreatiões. Purulẽtas aũt exulcerationes pectoris pulmonisq; & a pulmõe graueolẽtiã halitus butyꝝ effica cissime iuuat cu pari mõ mellis attici decoctũ donec rufescat: & matutinis sumptũ ad mensurã linguæ. Quidã ꝓ melle laricis resinã addere maluerunt. Si sanguis reiiciať: efficacẽ tradũt bubu lũ sanguinẽ modice & cũ aceto sumptũ. Nã de taurino credere temerariũ est. Sed glutinũ tauri num tribus obolis cum calida aqua bibitur in uetere sanguinis excreatione.

Ad stomachi mala: lũborum dolores: & renũ uitia. CA. XIII.

Stomachũ exulceratũ lactis asinini potus reficit. Itẽ bubuli. Rosiões eius caro bubula admixto aceto & uino cocta. Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sãguis excreatões hædius sanguis recẽs ad cyathos ternos: cũ aceto acri pari mõ feruẽs potus. Coagulũ tertia pte ex aceto potũ. Iocineris dolores lupi iecur aridũ ex uulso. Asininũ iecur ari dũ cũ petroselini ptibus duabus ac nucibus tribus ac melle tritũ & in cibo sũptũ. Sãguis hircius cibo aptatus. Suspiriosis asĩ oĩa efficax est potus eqferoꝝ sãguis. Proxie lactis asini tepidi cũ bul bis decocti: ita ut seꝝ ex eo bibať: addito in tres heminas cyatho nasturtii albi persusi aq̃: deide melle diluti. Iecur quoq; uulpinũ aut pulmo in uino nigro: aut fel ursinũ in aq̃ laxat meatus spi randi. Lũboꝝ dolores & quæcũq; alia mollire opus sit ursino adipe perfricari conuenit. Cinerẽ aprini aut suilli fimi inueterati aspergi potione uini. Afferũt & magi sua cõmẽta. Primũ oium ra biem hircoꝝ: si mulceatur barba mitigari. eadem præcisa non abire eos in alienum gregem. Hu ic admiscent fimũ caprinum: & subdito linteolo uncto caua manu quãtũ pati possit feruens: su stineri iubent: ita ut si leua pars doleat: hæc medicina in dextra manu fiat: aut econtrario. Fimũ quoq; ad eum usum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis est: donec uapor ad lum bos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt. Item lombos ipso fimo cũ mel le. Suadentq; in eodẽ dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt calfactũ ĩ foliis cinere feruenti. In renũ dolore leporis renes crudos deuorari iubẽt: aut certe co uel calum ctos ita ne dẽte contingant. Ventris quidẽ dolore tentari negant talũ leporis habẽtes. Lyenẽ se dat fel apri uel suis potũ: uel ceruini cornus cinis in aceto. efficacissime tamẽ ïueteratus lyen asi ni: ita ut ĩ triduo sentiať utilitas. Asinini pulli fimũ qđ primũ edidit: poleam uocãt: syrii dant in aceto mulso. Datur & equi lingua inueterata ex uino p̃sentaneo medicamẽto: ut didicisse se ex

barbaris Cecilius & Bion tradidit & lyen bubulus simili modo. Recēs autem assus uel elixus in cibo. In uesica quoq; bouis allii capita.xx.tusa cum aceti sextario imponunt ad lyenis dolorem. eadem ex causa emi lyenem uituli quāti indicatus fit: iubent magi nulla precii contatione: quoniam hoc quoq; religiose pertineat. Diuisumq; per lōgitudinem annecti tunice utrinq; & induētem pati decidere ad pedes. Dein collecctum in umbra arefacere. Cū hoc fiat simul residere lyenem ægri uitiatum: liberarique eum morbo dicitur. Prodest & pulmo uulpium cinere siccatus atq; in aqua potus. Item hædorū lyen impositus.

Ad aluum sistendam soluendā colicos dysentericos: tenas nūq̄ & tineas. CA. XIIII.

Luū sistit ceruinus sanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinū ex uino potū citra salem: recensq;. Item assum: uel suillū uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris magnitudine. Aut si febris sit ex aqua. Aliqui & gallam adiiciūt. Alii per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. equini fimi cinis i aqua potus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis inspersus potioni aquæ. Sanguis hircinus i carbōe decoctus. Corium caprinum cū suo pilo decoctum succo epoto. Coagulum equi & sanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum soluit. Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum: uel lactis equini potus. Item caprini cum sale & melle. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptū: cœliacis & dyssentericis medetur: iecur uaccinum. Cornus ceruini cinis tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis subactum in pane. Si uero sanguinem detrahunt in polenta. Aprini uel suilli uel leporini fimi cinis inspersus potioni tepidi uini. Vituli quoq; ius uulgariter datum inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradūt. Lactis asini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriq; uitio. Item polea supradicta. Equi coagulum: quod aliqui hippacen uocant: etiam si sanguinem detrahant: uel fimi cinis: dētiumq; eiusdem tusorum farina salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt. & si tormina sint: cornus ceruini cinerem: aut fel taurinum cymino mixtum: & cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caseus recens uaccinus immittitur ad utrunq; uitium. Item butyrum heminis quattuor cum resinæ therebinthinæ sextāte: aut cum malua decocta: aut rosaceo. Datur & seuum uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina & cæra exiguoq; oleo: ut sorberi possint. Medulla & in pane subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina: additur protropū. Torminibus satis esse remedii in leporis coagulo poto e uino tepido uel semel arbitrantur aliqui. Cautiores e sanguine caprino cum farina hordeacea & resina uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentris illini caseum mollem suadent. Veterem autem in farina tritum cœliacis & dysentericis dari cyatho casei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cū medulla dysentericis. Iecur assum capræ cœliacis subuenit: magisque etiam hirci cum uino haustero decoctum: potumque: uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam uero decoquunt a tribus sextariis aquæ ad heminā addita ruta. Vtuntur & lyene asso capræ hirciue & seuo hirci i pane qui cinere coctus sit: capræ a rēibus maxime ut per se hauriatur: protinusq; modice frigidam sorberi iubēt. Aliqui & i aqua decoctum seuum admixta polenta & cymino & aneto acetoq;. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto. Vtuntur ad utrunq; uitium & coagulo hædi in uino myrteo magnitudine fabæ poto: & sanguine eiusdem in cibum formato: quem sanguiculum uocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum. Inflationes autem discutit uitulinū fimum in uino decoctum. intestinorum uitiis magnopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lente betaque: atq; ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulū addatur maioribus emolumentis fiet. Eademq; uis est & in seuo caprino & in sorbitione aliqua uti protinus hauriatur frigida aqua. item feminum hædi cinis rupta intestina sarcire mire traditur. Fimum leporis cum melle decoctum & quottidie fabæ magnitudine sumptū ita ut deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succū. Tenasmos idest crebra & inanis uolūtas egerendi tollitur poto lacte asinino. Item bubulo Tenearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa si terram non attingerint: colo medentur adalligata brachio. Polea quoq; supradicta magnopere ꝓdest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis cochleis africanis cum testis suis tusis mixtus in uini potione.

Ad uesicæ cruciatus & calculos:de genitalium & sedis uitiis:& inguinum remediis. CA.XV.

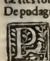

Esicæ calculorūq; cruciatibus auxiliatur urina apri:& ipsa uesica ꝑ cibo sumpta.Efficacius si prius fumo maceraẽ utrunq;.Vexicā elixam mandi oportet & a muliere fœminæ suis. Inueniūtur & in iocineribus eoꝝ lapilli aut duricie lapillis similes cādidi sicuti in uulgari sue:quibus contritis atq; potis in uino:pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua urina est:ut nisi egesta fuga nō sufficiat:ac uelut deuinctus opprimaẽ. Exuri illa tradunt eos.Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus:quoꝝ decoctum ius facit urinæ utilius. Asinini renes inueterati tritiq; & ī uino mero dati uesicæ medētur.Calculos expellūt lienes equini ex uino aut mulso poti diebus.xl. Prodest & ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Item fimum capraꝝ ī mulso: efficacius siluestrium.Pili quoq; caprini cinis. Verendoꝝ carbunculis cerebrum apri uel suis sanguisq;. Vitia uero:quæ in eadem parte serpunt: iecur eoꝝ combustū maxime iuniperi ligno cum charta armeniaca sanat.

uel cū char tæ cinere

Fimi cinis uel bubulum cum alumine ægyptio ac muria ad crassitudinem mellis subactū.insup beta ex uino cocta imposita:caro quoq;.Manantia uero ulcera seuū cum medulla uituli in uino decoctū:uel caprinū cū melle rubiq; succo. Vel si serpant:fimū ēt ꝓdesse cū melle dicūt : aut cū aceto:& ꝑ se butyꝝ. Testiū tumor cū seuo uituli addito nitro cohibeẽ. Vel fimo eiusdem ex aceto decocto. Vrinæ incōtinētiā cohibet uesica aprina si assa mandaẽ. Vngulaꝝ apri uel suis cinis potioni inspersus. Vesica fœminæ suis cōbusta ac pota.Itē hædi.Vel pulmo. Cerebrū leporis in uino.Eiusdē testiculi tosti uel coagulū cū anserino adipe in polēta.Renes asinini ī mero triti potiq;.Magi uetrini genitalis cinere poto ex uino dulci demōstrāt urinā facere ī canis cubiculo:ac uerba adiicere:ne ipse urinā faciat:ut canis in suo cubiculo.Rursus ciet urinā uesica suis: si terrā nō attigerit:īposita pubi.Sedis uitiis præclare ꝓdest fel ursinū cū adipe. Quidā adiiciūt spumā argēti ac thus.Prodest & butyꝝ cū adipe anserio ac rosaceo. Modū ipsæ res statuūt: ut sint illitu faciles. Præclare medeẽ & taurinū fel in linteolis cōceptis. Rimasq; ꝑducit ad cicatricē.ista tiōibꝰ in ea pte seuū uituli maxie ab inguinibꝰ cū ruta.Cæteris uitiis medeẽ sanguis caprinꝰ cū polēta.itē fel caprinū cōdylomatis ꝑ se.Itē fel lupinū ex uino.Panos & apostemata in quacunq; pte sanguis ursinus discutit.Itē taurinꝰ aridus tritus.Præcipuū tñ remediū tradiẽ i calculo onagri:quē dicūt cū interficiaẽ reddere urinā liqdiorē in initio:sed in terra spissantē se.Hic adalligatus femini oēs īpetus discutit: oīsq; suppuratiōe liberat.Est āt rarus inuētu:nec ex oī onagro:sed celebri remedio.Prodest & urina asini cū melāthio.Et ungulæ eqnæ cinis cū oleo & aquæ illitus.Sanguis equi præcipue admissarii.Et sanguis bubulus. Item fel. Caro quoque eosdem effectus habet calida imposita. Et ungulæ cinis ex aqua aut melle. Vrina caprarum. Hircorūq; carnes in aqua decoctæ. Aut fimū ex iis cum melle decoctum.Fel ursinum siue uerrinū. Vrina suū in lana imposita.Femina atteri aduriq; equitatu notū est. Vtilissimū est ad oēs inde causas spumam equi ex ore inguinibusq; illinire.Inguina ex ulcerū cā intumescūt. Remedio sunt equi setæ tres totidē nodis & cestros herba adalligatæ intra ulcus.

De podagris:ad morbū comitialē:ad sideratos:morbūq; regiū:ossaq; fracta remedia. CA.XVI.

Odagris medeẽ ursinus adeps:taurinūq; seuū pari pōdere & ceræ. Addūt qdā hippocysthidā & gallā.Alii hircinū ꝑferūt seuū cū fimo capræ & croco & sinapi cū caulibus ederæ tritis ac perdicio:uel flore cucumeris siluestris.Itē bouis fimū cū aceti fæce.Magnificāt & uituli qui nōdum herbā gustauerit fimū.Aut ꝑ se sanguinem tauri. Vulpem decoctā uiuā donec ossa tantū restent.Lupūue uiuū oleo cærati modo incoctū. Seuū hircinū cū heluiucs parte æqua sinapis tertia.Fimi caprini cinerē cum axungia.Quin & ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo feruēte utilissime tradūt.Articulorūq; uitiis fel ursinum utilissimum esse & leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis uiuentis abscisso siquis secum assidue habeat.Perniones ursinus adeps:rimasq; pedum omnes sarcit.Efficacius alumine addito.Seuum caprinum.Dētium equi farina.Aprinū uel suillū fel. Cum adipe pulmo impositus.Et si subtriti sint contusiue: offensiōe.Si uero adusti frigore:leporini pili cinis: Eiusdem pulmo contusis dissectus:aut pulmonis cinis.Sole adusta seuo asinino aptissime curātur.Item bubulo cum rosaceo.Clauos & rimas callique uitia fimum apri uel suis recens illitum ac tertio die solutum sanat.Talorum cinis pulmo aprinus:aut suillus:aut ceruinus. Attritus calciamentorum urina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones uero corium combustum.Melius si ex uetere calciamento.iniurias a calceatu ex oleo corii caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito mel

& modico.itemq; omnia inflāmata:ac fuppurationes minātia.Eadem res & podagricis prodest & articularijs morbis e maribus præcipue uitulis.Articulorum attritis fel aprorum uel fuū linteo calefacto impositum.Vitulisq; qui nondum herbam gustauerit fimum.item caprinum cum melle & aceto decoctum.Vngues fcabros feuū uituli emendat.item caprinum admixta fandaraca.Verrucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto.Asini urinæ lutum.Comitiali morbo testes urfinos edisse prodest:uel aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua.Item aprinam urinam ex aceto mulfo.Efficacius quæ inaruerit in uesica fua.Dantur & fuū testiculi inueterati tritique in fuis lacte præcedente uini abstinentia & fequente continuis diebus.Dantur & leporis fale custoditi pulmones cum thuris tertia parte in uino albo per dies.xxx.Item coagula. Eiufdem asini cerebrum ex aqua mulfa infumatum prius in folijs femuncia per dies. Vel ungularum eius cinis cochlearibus binis toto menfe potus.Item testes fale afferuati & afperfi potioni in afinarum maxime lacte uel ex aqua.Membrana partus earum præcipue si marem pepererint: olfacta accedente morbo comitialium resistit.Sunt qui e mare nigroq; cor edēdum cum pane fub diuo prima aut fecunda luna præcipiant.Alij carnē:aliqui fanguinem aceto dilutū per dies.xl.bibendū. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis mifcent.Eadem potione & lymphaticis medētur.Comitialibus datur & lactis equini potus lichenq; in aceto mulfo bibendum.Dātur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ ut uolunt magi.Seuum earum cū felle taurino pari pondere decoctum:& in folliculo fellis recōditum:ita ne terram attingat.Potū uero fublime ex aqua. Morbum ipfum deprehendit caprini cornus uel ceruini ustı nidor.Sideratis urina pulli afinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur.Regio morbo cornus ceruini cinis.Sanguis afinini pulli ex uino.Item fimum afinini pulli: quod primum edidit a partu:datum fabæ magnitudine e uino medetur intra diem tertium.Eadem & ex equino pullo fimiliterque uis est. Fractis offibus præfentaneus maxillarum apri cinis uel fuis.Item lardum elixum atq; circūligatum mira celeritate folidat.Costis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere: aperit:extrahit:perfanat. — uel infulfi

Ad febres:ad melancholicos: lethargicos: idropicos: ad ignem facrum: & ad dolores neruorum remedia. CA. XVII.

Febres arcet ceruorum caro:ut diximus.Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt:oculus lupi dexter falfus adalligatufq;:si credimus magis. Est genus febrium:qđ amphimerinum uocant.Hoc liberari tradunt:si quis e uena auris afini tres guttas fanguinis in duabus heminis aquæ haufcrit.Quartanis magi excrementa.fellis cum digito bubonis adalligari iubent:& ne recidant:nō remoueri fepteno circuitu Quis hoc quæso inuenire potuit?Quæ est ista mixtura?Cur digitus bubonis potiffimum electus est?Modestiores iecur fellis decrefcente luna occifæ inueteratum fale ex uino bibendum:ante accessiones quartanæ dixere.idem magi fimi bubuli cinere confperfo puerorum urina illinūt digitos pedum manibufq; leporis cor adalligant.Coagulum ante accessionem propinant.Datur & cafeus caprinus recens cum melle diligenter fero expsso.Melancholicis fimū uituli in uino decoctū remedio ē. Lethargicos excitat afini lichen naribus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor: aut pilorū: iecur aprinum.Itaq; & ueternofis datur.Pthificis medetr iecur lupi ex uino.Macræ fuis fœminæ herbis pastæ lardum.Carnes afininæ ex iure fumptæ.Hoc genere maxime i achaia curant id malū. Fimi quoq; aridi:fed pabulo uiridi pasto boue fumum harūdine haustum prodesse tradūt.Bubuli quoq; cornus mucronē exustum duorū cochleariū mēfura addito melle pillulis deuoratis. Capræ feuo in pulte alicacia & phthifin:& tuffim fanari.Vel recenti cū mulfo liqfacto:ita ut uncia in cyathum addat:rutæq; tamo permifceat:non pauci tradūt.Lupi & capræ feui cyatho uel lactis pari mēfura deploratū phthificū conualuisse: certus auctor affirmat. Sunt & qui fuum fimi cinerem profuisse fcripferint in passo.Et ceruí pulmonem maxime fubulonis ficcatū i fumo: tritumq; in uino.Hydropicis auxiliatur urina uesicæ apri paulatim data in potus. Efficacios q̄ inaruerit cū uesica fua.Fimi taurini maxime fubulonis:fed & bubuli:de armētinis loquor Quidam bolbiton uocāt. Cinis cochleariorū triū in mulfi hemina bouis fœminæ in mulieribus: & ex altero fexu in uiris:qđ ueluti mysterium:occultarūt magi.Fimū uituli mafculi illitū. Fimi uituli cinis cum femine staphylini æqua portione ex uino.Sanguis caprinus cum medulla.Efficaciorem putant hircorum utiq; si lentifco pafcantur.Igni facro urfinus adeps illinit: maxime q ē ad renes.Vitulinum fimum recens uel bubulum.Cafeus caprinus ficcus cum porro. Ramenta pellis ceruinæ defecta punice ex aceto trita. Ruborem cū prurigine equi fpuma aut ungulæ ci-

uel lyen — uel exalica — uel liquor

nis.Eruptionibus pituitæ asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balneis oleo remoto.Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus.uel cornus ceruini cinis.Luxatis recens fimum aprinum uel suillum.Item uitulinum.Verris spuma recens cum aceto:fimum caprinum cum melle.Bubula caro imposita tumorem sanat fimum suillum i testa calefactum tritumq; cum oleo:duricias corpo℞ omnes tollit optime.adeps e lupis illitus i iis quæ rumpere opus est:plurimum proficit.Fimum bubulum in cinere calefactum:aut caprinum i uino uel aceto decoctum.In furunculis seuũ bubulum cum sale. Aut si dolor est intinctum oleo liquefactum sine sale.Similiq; modo caprinum in ambustis.Prodest ursinus adeps cum lilii radicibus.Aprinum aut suillum fimum inueteratum.Setarum ex iis e penicillis tectoriis cinis cũ adipe tritus.Tali bubuli cinis cum cæra & medulla ceruina.Fel tauri.Fimũ leporis. Sed capra℞ fimum sine cicatrice sanare dicitur.Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus.Nec quicquam efficacius prodest ambustis.Sed adulteratur nihil æque quibusuis pellibus inueteratis calciamẽtisq; etiam decoctis.Rhodiacum uero fidelissimum. Eoq; pictores & medici utuntur.Id quoq; quo candidius:eo probatius.Nigrum & lignosum dãnatur. Neruorũ doloribus fimum caprinum decoctum in aceto cum melle utilissimum putant:uel putrescente neruo.Spasmata & percussu uiciata fimo aprino curant uere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos:rotaue uulneratos.Et quoquo modo sanguine contuso: uel si recens illinatur.Sunt qui id coxisse aceto utilius putent.Quin & in potu farinam eã ruptis conuulneratisq; & euersis ex aceto salutarem promittunt.Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt.Feruntq; & Neronem principem hac potiõe recreari solitum:cum sic quoq; se trigario approbare uellet. Proximam suillo fimo uim putant.

Ad sanguinem sistendum:contra ulcera & carcinomata ad scabiem remedia:& q̃ infixa corpori extrahunt:& quæ cicatricibus prosunt. CA. XVIII.

Anguinem sistit coagulum ceruinum ex aceto.Item leporis.Huius quidem & pilorũ cinis:item ex fimo asinino cinis.Et pillorum quidem cinis illitus.efficacior uis e maribus aceto admixto.Et in lana ad omne profluuium imposito. Similiter ex equino capite:& fœminæ.Aut fimi uitulorum cinis illitus ex aceto.item caprini cornus uel fimi ex aceto.Hircini uero iocineris diffecti sanies efficacior.Et cinis utriusq; ex uino potus:uel naribus ex aceto illitus.Hircini quoq; utris uinarii dũtaxat cinis cum pari põdere resinæ. Quo genere sistitur sanguis:& uulnus glutinatur. Hædinum quoq; coagulũ ex aceto: & feminũ eius combustorum cinis similiter pollere traduntur. Vlcera sanat in tibiis cruribusq; adeps ursinus admixta rubrica:Quæ uero serpũt fel aprinum cum resina & cærusa.Maxillarum apri uel suum cinis.Fimum suum illitum siccum.item caprinum ex aceto subferuefactum. Cætera purgantur & explentur butyro.Cornus ceruini cinere.Vel medulla cerui.Felle taurino cum cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum recens suum.Vel inueterati farina illinitur uulneribus ferro factis.Phagedenis & fistulis immittitur fel tauri cum succo porri aut lacte mulierum.Vel sanguis aridus cum cotyledone herba.Carcinomata curat coagulum leporis cum pari pondere capparis aspersum uino.Gangrenas ursinum fel penna illitum. Asini ungularũ cinis ea quæ serpunt ulcera inspersus.Sanguis equi adrodit carnes septica ui.Item fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerum genere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur itumescere.Fimum bubulum cum melle. Feminũ uituli cinis sordida ulcera:& quæ cacoethe uocant e lacte mulieris sanat.Recẽtes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactum tertio die solutũ.Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle purgat ulcera.Quæ uero serpũt cohibet seuum cum cæra.Item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe hædi feminum cinis e lacte mulieris.Et aduersus carbũculos suis fœminæ cerebrum tostum illitumq;.Scabiem hominis asininæ medullæ maxime abolent. Vrinæ eiusdem cum suo luto illitæ.Butyrum etiam quod in iumentis proficit cum resina calida. Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce.Fel caprinum cum aluminis cinere.Boas fimum bubulum:unde & nomen traxere.Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti: Iterumq; cum inarescat illito: & postero die abluto cinere lixiuio.Spinæ ac similia corpori extrahuntur fellis excrementis.Item capræ ex uino.Coagulo quocũq;:sed maxime leporis cum thuris polline & oleo:aut cum musci pari pondere:aut cum propoli.Cicatrices nigras seuum asininum reducit ad colorem.Fel uituli extenuat calefactum. Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum:æreaq; pyxide condunt.Aliqui & florem æris miscent.

Ad muliebria mala medicinæ & ad infantium morbos:& ueneris remedia. CA. XIX.

Vlierum purgationes adiuuant fel taurinum lana fuccida appofitū.Olympias theba
na addidit hyfopū & nitrum.Cornus ceruini cinis potus.Item uuluæ laborāti.Illitū
quoq3 & fel taurinū cum opio appofitū obolis binis. Vuluas & pilo ceruino fuffiri ꝓ
deſt.Tradunt ceruas: cum fenferint fe grauidas:lapillum deuorare:quem in excremē
tis repertum aut in uulua (nam & ibi inueniť) cuſtodire partus adalligatum. Inueniunť & offi
cula in corde & uulua per quam utilia grauidis parturientibufq3.Nam de pumice qui in uacca-
rum utero fimili modo reperitur ut diximus in natura boum.Lupi adeps illitus uuluas mollit.
Dolores earum iecur.Carnefq3 lupi ediffe parituris prodeſt.Aut fi incipientibus parturire fit iu
ſta qui ederit.Adeo ut etiam contra illitas noxias ualeat.Eundē uero fuperuenire pernitiofum
eſt.Magnus & leporis ufus mulieribus.Vuluas adiuuat pulmo aridus potus. Profluuia iecur cū
famia terra ex aqua potum.Secūdas coagulum.cauētur pridiana balnea.Illitū quoq3 cū croco &
porri fucco:uellere appofitū abortus mortuos expellit. Si uuluæ lepoꝝ in cibis fumātur: mares
cōcipi putant.Hoc & teſticulis eoꝝ & coagulo ꝑfici.Conceptū leporis utero exemptū iis q̄ pa-
rere defierint:reſtibilem fœcūditatem afferre.Sed & ꝓ conceptu leporis faniē ex uiro magi ꝓ
pinant.Item uirgini nomen grana fimi ut ſtent perpetuo mammæ. Coagulo quoq3.Ob id cum
melle linunt fanguinem ubi euulfos pilos renafci nolunt.Inflationi uuluæ fimum aprinum fuil-
lumue cum oleo illini prodeſt.Efficatius fiſtit farina aridi ut afpergatur potioni:uel fi grauidæ
aut puerperæ torqueantur.Lacte fuis poto cum mulfo adiuuantur partus mulierum. Per fe ue-
ro potum deficientia ubera puerperarum replet. Eadem circunlita fanguine fœminæ fuis mi-
nus crefcunt.Si dolent lactis afinini potu mulcentur.Quod addito melle fumptū & purgatiōes
earum adiuuat.Sanat & uuluaꝝ exulcerationes eiufdem animalis feuū inueteratū:& in uellere
appofitū duritiam uuluaꝝ emollit.Per fe uero recens uel inueteratū ex aqua illitū pfilothri uim
optin t.Eiufdem animalis lien inueteratus ex aqua illitus mām̄is abundantiā facit.Vuluas fuffi
tu corrigit.Vngulæ afininæ fuffitæ partū maturant:ut uel abortus euoceť nec aliter adhibenť:
q̄m uiuentē partū necāt.Eiufdem aīalis fimum fi recēs imponatur: ꝓfluuia fanguinis mire feda
re dicitur.Nec nō & cinis eiudē fimi:q & uuluæ prodeſt ipofitus. Equi fpuma illita per dies.xl.
prius q̄ nafcanť primū pili reſtringunť.item cornus ceruini decocto.Melius fi recentia fint cor-
nua.Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ.Quod fi mortuus partus fentiať lien ex aqua dulci
potus eiicit.Itē ungulæ fuffitu aut fimū aridū.Vuluas procidentes butyrū infufum fiſtit. Indu-
ratam uuluā aperit fel bubulum rofaceo admixto:foris uellere cū refina terebinthina: impofito.
Aiunt & fuffitu fimi e mare boue ꝓcidentes uuluas reprimi:partus adiuuari.Cōceptus uero uac
cini lactis potu.Sterilitatē ob partus uexationem fieri certum eſt.Hanc emēdari Olympias the
bana affirmat felle taurino & adipe ferpētiū & erugine addito melle medicatis locis āte coitus.
Vitulinum quoq3 fel fi in purgationibus fuerit fub coitu afperfum uuluæ etiam duritiā uentris
emollit:& profluuium minuit umbilico perunctō adq3 in totum uuluæ prodeſt.Modū ſtatuūt
fellis pondere denari ad apii tertiam ammixto amygdalino oleo:quantū effe fatis appareat hoc
in uelere imponunt.Mafculi fel uituli cum mellis dimidio tritum feruatur ad uuluas. Carnem
uituli fi cū ariſtolochia inaffatam edant circa conceptum:mares parituras promittunt:Medulla
uituli in uino & ex aqua decocta feuo exulceratiōibus uuluaꝝ ipofita prodeſt.Itē adeps uulpiū:
excremētūq3 felium cum refina & rofaceo impofitum.Caprino cornu fuffiri uuluam utiliſſimū
putant.Silueſtrium caprarum fanguis cum palma marina pilos detrahit.Cæterarū uero fel cal-
lum uuluarum emollit infperfum & a purgatione conceptus facit.Sic quoq3 pfilothri uis efficiť
euulfis pilis triduo feruatur illitum.Profluuium quāuis imēfum urina capræ pota fiſti obſtetri-
ces promittunt:& fi fimum illinatur.Membrana caprarū in aqua partu edito inueterata potuq3
fumpta in uino:fecundas pellit.Hædoꝝ pilis fuffiri uuluas utile putant.Et in profluuio fangui-
nis coagulum bibi aut hyofcyami femine imponi.E boue filueſtri nigro fi fanguine rhicini lum-
bi perungātur mulieri tedium ueneris fieri dicit Efchines.Idem amoris pota hirci urina ammi-
xto propter faſtigium nardo.Infantibus nihil butyro utilius per fe & cum melle: priuatim & in
dentitione:& ad gingiuas:& ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus infantium pauores prohibet:
dentientiq3 morbos.Quod & pellis lupina præſtat. Dētes quidem eorum maximi equis quoq3
adalligati infatigabilē curfum præſtare dicunť.Lepoꝝ coagulo illito ubere fiſtiť īfantiū aluus.
Iecur afini ammixta modice panace inſtillatum in os a comitialibus morbis & aliis infantes tue
tur.Hoc.xl.diebus fieri præcipiunt.Et pellis afinina iniecta impauidos infantes facit. Dentes g

equis primũ cadunt: facilem dentitionem præstant infantibus adalligati. Efficatius si terrã non attigere. Lyenem bubulus i melle editur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cũ melle. Lyen uituli in uino decoctus tritusq; & illitus ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi p anulum aureũ traiectum prius quam lac detur infantibus: instillat cõtra comitiales: cæterosq; infantium morbos. Caprinum fimũ inquietos infantes adalligatum pãno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro lepoꝝ perunctæ gingiuæ faciles dentitiones faciunt. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiã corpori in nouem dies friuolo qdem ioco: cui tamen aliqua debeat sub esse causa in tanta persuasione. Magi felle capræ sacrificatę dũtaxat illito oculis uel sub puluino posito somnũ allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis. Coitus aũt stimulat fel aprinũ illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuum asininũ anseris masculi adipe permixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoq; descriptum uirus & testiculi equini aridi ut potioni interseri possint: dexterue asini testis in uino potus pro portiõe: uel adalligatus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo pãno & inclusa argento ut Eschines tradit. Salpa genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eoq; perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodẽ bibi uel tauri a coitu urinam. lutoq; ipso illini pubẽ. At e diuerso muris fimo illito cohibet uitoꝝ uenus. Ebrietatẽ arcet pulmo apri aut suis assus a ieiuno cibo ꝓsumptus eo die. Itẽ hædinus.

[uel loco]

Mira de animalibus. CA. XX.

Mira præterea tradunt in eisdem animalibus. Vestigiũ equi excussum ungula (ut solet plerũq;) siquis collectum reponat singultus remedium esse recordãtibus quonam loco id reposuerint. Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse. Et rũpi equos qui uestigia lupoꝝ sub equite sequãtur. Talisq; suum discordiæ ui quãdam inesse. In incẽdiis si fimi aliquid egeratur e stabulis facilius extrahi: nec recurrere oues bouesq;. Hircoꝝ carnes uirus nõ recipere: si panem hordeaceum eo die quo interficiant ederint: laserue dilutum biberint. Nullas uero teredinem sentire luna decrescẽte induratas sale. Adeoq; nihil omissum est: ut leporem surdũ celerius pinguescere reperiamus. Animaliũ uero medicina. Si sanguis profluat iumentis: suillum fimum ex uino infundendũ. Boum aũt morbis seuum sulphur uiuum allium siluestre ouũ coctum. Omnia hæc trita in uino dãda: aut uulpis adipem. Carnem caballinã discoctã potu suũ morbis mederi. Omniũ uero quadrupedũ morbis caprã solidam cũ corio & ranam rubetam discoctas. Gallinaceos nõ attingi a uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel si pellicula ex eo collo induta galli inter erint. Similia in felle mustellæ. Boues in cypro cõtra tormina hominum excremẽtis sibi mederi. Insuper pedes boum si prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrũ non accedere: si capti unius pedibus infractis cultroq; adacto paulatĩ sanguis circa fines agri spargat: atq; ipse defodiat in eo loco ex quo cœperit trahi. Aut si uomerem quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit excussum aratro focus lariũ quo familia conuenit: absumat. Ac lupum nulli aĩalium nocituꝝ in eo agro q̃diu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis: quæ aut placita non sunt: aut fera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIX.
PROOEMIVM.

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & q̃n primũ clinice: & q̃n primum iatraleptice: & d Chrysippo: & Erasistrato: & Empirice: & Erophilo: & reliq̃s illustribus medicis: & quotiẽs ratio medicinæ mutata sit: & qui primus romæ medicus: & quãdo: & qd de medicis antiq̃ romani iudicauerint: & uitia medicinæ. CA. I.

Natura remedioꝝ: atq; multitudo instantiũ: ac præteritoꝝ: plura de ipsa medẽdi arte cogũt dicere. q̃q̃ non ignarus si in nullis ante hæc latino sermone cõdita: ancepsq; ac lubricum esse rerum omnium nouarum principiorum: nec aliud utiq; gratiæ q̃ sterilis difficultatis in ꝓmendo. Sed quoniã occurrere uerisimile est omniũ q hæc noscãt cogitationi: quo nã mõ exoleuerint in medicinæ usu quæ tã parata atq; ꝓnentia erãt. Miruq; & indignum protinus subit: nullã artiũ incõstantiorem fuisse. Et etiamnum sæpius imutari contigerit cum sit fructuosior nulla. Diis primum inuẽtores suos assignauit: & cælo dicauit. Necnon & hodie multifariam ab oraculis

[uel exoleuerint. uel quam]

medicina petitur. Auxit deinde famá etiá crimine:ictum fulmine Aesculapium fabulata:quoniá
Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamé cessauit narrare alios reuixisse opera sua clara tro
ianis temporibus a quibus fama certior uulnerum dútaxat remediis. Sequétia eius miræ dictu í
nocte densissima latuere:usque ad pelopóneśiacú bellum. Et túc eam reuocauit í lucem Hippo-
crates genitus in insula co:in primis clara & ualida ac Aesculapio dicata. Is:cú fuisset mos libera-
tos morbis scribere in templo eius dei:qui auxiliatus esset:ut postea similitudo proficeret:exscri
psisse ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iam templo cremato is instituisse medicinam
hác:quæ clinice uocat. Nec fuit postea quæstus modus:qm̄ Prodicus Selymbriæ natus discipu-
lus eius instituisset:quam uocát iatralepticen. Reunctoribus quoq; medicorú ac medicis in eis
uictigal inuenit. Hoꝝ placita Chrysippus ingéti garrulitate mutauit. Plurimúq; etiam ex Chry-
sippo discipulus eius Erasistratus Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato centú talé-
tis donatus est a rege Ptolemæo filio eius:ut icipiamus & præmia artis ostédere. Alia factio ab
experimétis se cognominans Empiricen cœpit in sicilia a Creonte agrigétino Empedoclis phy
sici auctoritate cōmendato. Dissiderútque eæ scholæ:& oés eas dánauit. Herophilus in musicos
pedes uenaꝝ pulsu discreto p ætatú gradus. Deserta deinde & hæc secta est:qm̄ necesse erat in
ea lr̄as scire. Mutata & quá postea Asclepiades(ut rettulimus)inuenerat. Auditor eius Themison
fuit:qui inter initia scripsit. Illo mox recedéte a uita ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius
musa eiusdem auctoritate diui Augusti:qué contraria medicina graui periculo exemerat. Mul-
tos prætereo medicos celeberrimosq; ex iis cassios:carpitanos:aruncios:albucios:rubrios.cc.l.se
stertia annua mercede iis fuere apud principes. Qu uero Stertinius imputauit principibus:q̄ se-
stertiis quingenis annuis cōtentus esset. Sexcena.n.sibi q̄stu urbis fuisse numeratis dominus osté uel domi-
debat. Par & fratri eius merces a Claudio Cæsare infusa est:census q̄q̄ exhaustis opibus neapoli bus
exornata ut hæredi. HS.ccc.relinqueret:quantú quadragena idem Arúcius solus. Exortus dein
de est Vectius ualens adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus:pariterq; eloquentiæ as
sectator. Is eam potentiam nactus nouá instituit sectá. Eadem ætas Neronis principatu ad Thes-
salum transiluit delenté cuncta maiorú placita & rabie quadá in oés æui medicos perorantem.
Quali prudentia ingenioq; æstimari uel uno arguméto abunde potest cú monumento suo: qđ
est appia uia:iatronicen se inscripserit. Nullius histrionú par:ex quo trigario comitatu regressus
in publico erat. Tum Crinas massiliensis arte geminata:ut cautior religiosiorq; ad syderum mo-
tus ex ephemeride mathematica cibos dando:orasq; obseruando auctoritate eú p̄cessit. Nupq;
HS.c.reliquit muris patriæ mœnibus quoq; aliis pene non minori summa extructis. Hi regebát
fata:cú repente ciuitaté Carmis ex eadem massilia iuasit:damnaris nō solum prioribus medicis:
uerum & balneis. Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari pesuasit. Mersit ægros in lacus. Vi-
debamus senes cōsulares usq; in ostentationé rigentes. Qua de re extat etiam Annei Senecæ asti
pulatio. Nec dubiú est: oés istos famam nouitate aliqua aucupátes animas statim nostras nego-
ciari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiaꝝ concertationes:nullo idem censente ne uideatur
assertatio alterius. Hinc illa infœlicis monuménti inscriptio:turba se medicoꝝ perisse. Mutatur
ars quotidie totiés interpollis. Et ingenioꝝ græciæ flatu impellimur. Paláq; est: ut quisquis iter
istos loquendo pol'eat: imperatorem illico uitæ nostræ necisq; fieri. ceu uero non millia gentiú
sine medicis degant:nec tamen sine medicina. Sicut populus Romáus ultra sexcentesimú annú:
neq; ipse in accipiendis artibus lentus:medicinæ uero etiam auidus donec expertam damnauit.
Etenim percensere insignia priscoꝝ in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex átiquis auctor uel igenia
est primum e medicis uenisse romá pelopónensem Archagathú Lysaniæ filium. L. Aemylio. M.
Liuio consſ. anno urbis. dxxxv. Eiq; ius quiritium datú & tabernam í cōpito acilio emptam. Ob
id publice uulnerarium fuisse eum tradunt uocatum. Mireq; gratum aduentú eius initio. Mox
a sæuitia secandi urendique transisse nomen in carnificé & i tedium artis. Omnesque medicos:
quod clarissime intelligi potest ex. M. Catone:cuius auctoritas:triumphus:atq; censura:& quáto
in unum conferunt:tanto plus in ipso est. Quamobrem uerba ipsa ponemus. Dicam de istis græ
cis suo loco Marce fili quid athenis exquisitum habeam:& quod bonum sit eorum litteras ispi-
cere nō perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genus illorum:& hoc puta uatem dixisse.
Quandocunque ista gens suas litteras dabit:omnia corrumpet. Tunc etiá magis:si medicos su-
os huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare oés medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt:
ut fides iis sit:& facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros:& spurcius nosque magis q̄
alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de medicis. Atque hic Cato. dc. v. áno urbis nr̄æ

obiit:octogesimoquinto suo:ne quis illi defuisse publice tēpora:aut priuatim uitæ spatia ad ex-
pediendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem utilissimam credimus? Minime hercu
le. Subiicit enim qua medicina usus & se & cōiugem usq; ad lōgam senectam perduxerit:iis ipsis
scilicet quæ nunc nos trademus. Profiteturq; esse etiam cōmentarium sibi quo medeatur filio:
seruis:familiaribus: quæ nos per genera usus sui differimus. Non rem antiqui dānabant: sed ar-
tem. Maxime uero quæstū esse īmani precio uitæ recusabāt. Ideo templum Aesculapii etiam cū
reciperetur is deus:extra urbem fecisse:iterumq; in insula tradūtur. Et cū græcos italia pellerēt:
diu etiam post Catonē excepisse medicos. Augebo prouidentiam illorum. Solam hanc artium
græcarum nondum exercuerat romana grauitas. In tāto fructu paucissimi quiritium attigere:&
ipsi statim ad græcos transfugæ. Immo uero auctoritas aliter q̄ græce eam tractantibus ēt apud
imperitos expertesq; linguæ non est. Ac minus credunt:quæ ad salutem suam pertinent: si intel
ligunt. Itaq; hercule in hac artium sola euenit:ut cuicūq; medicū se profitēti statim credatur:cū
sit periculū in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur:adeo blanda est spirandi per
se cuiq; dulcedo. Nulla prætetea lex quæ puniat inscitiam capitalem. Nullū exemplū uindictæ.
Discunt periculis nostris. Et per experimenta mortes agunt. Medicoq; tantum hominem occi-
disse summa impunitas est. Quinimo transit inconuitium. Et intemperantia culpatur. Vltroq;
qui periere arguuntur. Sed & decuriæ pro more censuris principum examinātur. Inquisitio per
parietes agitur. Et qui de nummo iudicet a gadibus columnisq; Herculis accersitur. De exilio
uero non nisi die.xlv. Quinq; electis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in cōsilio eūt:
statim occasuri? Merito dum memini nostrum liber scire:quod saluti suæ opus sit. Alienis pedi-
bus ambulamus. Alienis oculis agnoscimus. Aliena memoria salutamus. Aliena uiuimus opa.
Perieruntq; rerum naturæ precia:& uitæ argumenta. Nihil aliud pro nostro habemus quam de
licias. Non deseram Catonem tam ambitiosæ artis inuidia a me obiectum:& a senatu illum qui
ita censebat. Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid .n. uenenorum fer
tilius:aut unde testamentorum plures insidiæ. Iam uero & adulteria ēt in principum domibus:
uel euidēs ut Eudemi in Liuia Drusi Cæsaris. Item Valentis in qua dictum est regina. Non sunt artis ista:
sed hominū. Non magis hæc urbi timuit Cato(ut equidem credo)quā reginas. Ne auaritiā qdē
arguam rapacesq; nundinas pendentibus fatis & dolorum indicaturam:ac mortis arram aut ar
cana præcepta. Squamam in oculis emouendā potius quam extrahendā. Per quæ effectum ē ut
nihil magis prodesse uideretur quam multitudo grassantiū. Neq;.n. pudoris æmuli precia sum-
mittunt. Notum est ab eodem charmide unum ægrum ex prouincialibus. HS. ducentis condu-
ctum Archontio uulnerū medico. HS. C. condēnato ademisse Claudiū principem. Eidēq; i gal
lia exulanti & deinde restituto acquisitū non minus intra paucos annos. Et hæc personis impu-
tentur. Ne fæcem quidem aut insitiam eius turbæ arguamus:ipsorūq; intemperantiam in mor-
bis aquarum calidarum diuerticulis:imperiosam inediam. Et ab iisdem deficientibus cibo sæ-
pius die ingesto. Mille præterea penitētiæ modis:culinarum etiam præceptis: & unguentorum
mixturis quando nullas omisere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces: conciliariq; externa
precia displicuisse maioribus:crediderim quidem:non tamen hoc Catonem prouidisse:cū dam
naret artem. Theriace uocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis: cum tot re
media dederit natura:quæ singula sufficerent: Mithridaticū antidotum ex rebus.liiii. componi
tur. Interim nullo pondere æquali: & quarūdam rerum sexagesima denarii unius imperata. Quo
deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. Osten-
uel uendi- tatio artis & portentosa scientiæ uenditatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Com
catio perią; uulgo procinabari indica in medicamenta minium addi inscitia noīs; quod esse uenenū
docebimus inter pigmenta. Verum & hæc ad singulorum salutem pertinent. Illa autem quæ ti-
muit Cato:atq; prouidit:innocentiora multo & parua opinatu:quæ proceres artis eiusdem i se-
metipsis faiēt. Illa pdidere īperii mores: Illa q̄ sani patimur luctatꝯ cæromata ceu ualitudinis cā
instituta. Balneæ ardentes quibus persuasere in corporibus cibos coqui:ut nemo nō minus ua-
lidus exiret. Obedientissimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac uomitiones:& rursus
perpotationes:ac pilorum euitatio instituta resinis eorum. Itemq; pectines in fœminis quidem pu
blicati. Ita eo profecto:lues morum: nec aliunde maior quam e medicina. Vatem prorsus quot
tidie facit Catonē eius oraculū. Satis esse ingenia græcorum inspicere nō perdiscere. Hæc fuerint
dicenda pro senatu illo sexcentisque populi romani annis aduersus artem:i qua cōditiōe īsidio
sissima auctoritate pessimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorundam persuasiones qui

prodesse:nisi preciosa non putant. Neq; enim dubitauerim aliquibus fastidio futura:quæ dicentur animalia. At non Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla necessitate: & gurguliones ac lucifugis congesta cubilia blattis. Nō Homero inter prælia deorũ improbitatem muscæ describere. Nō naturæ gignere ista:cũ gignat hoiem. Proinde causas quisq; & effectus nō res æstimet. Ordiemur autem a confessis:hoc est lanis ouibusq; Vt obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiã si alienis locis:tñ obiter dici necesse erit. Nec deesset materiæ pompa:sic quicquam aliud intueri liberet:quã fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uero id certum esset: atq; non fabulosum. Irridere ẽ uitæ remedia post milesimum annum reditura monstrare.

De medicina lanarum. CA. II.

LAnis auctoritatem ueterẽ romani ẽt religiosam habuere postes a nubentibus attingi iubentes. Præterq; cultum & tutelam contra frigora. Succidæ plurima præstãt remedia ex oleo uinoq;:aut aceto:prout quæq; mulceri morderiq; opus sit:& astrigi laxariue:luxatis membris dolentibusq; neruis impositæ:& crebro suffusæ. Quidã etiã salem admiscent luxatis. Alii cum lana rutam tritã adipẽq; imponunt. Item contusis tumẽtibusq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur confricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle. Prodest & phreniticis suffitu. Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo:& aliter idita modico auribus obturatis spissius. Quin & ulceribus uetustis imponitur cum melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aspersa sanat. Arietis uellera lota frigidaq; ex oleo madefacta in muliebribus malis inflãmatiões uuluæ sedant. Et si procidant:suffitu reprimũt. Succida lana imposita subditaq; mortuos partus euocat. Sistit etiam ꝓfluuia earũ. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimũ soluitur. Redouias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro sulphure oleo aceto:pice liquida feruentibus tincta q̃ calidissima imposita bis die lumborum dolores sedat. Sanguinẽq; sistit ex ariete succida:articulos extremitatum præligans. Laudatissima omnis e collo. Natione uero gallatica:tarentina:attica:millesia. Succidã imponunt & desquamatis:percussis:liuidis: contusis:collisis: cõtritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus stomachi inflammationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis:uulnerãtis:ambustis. Et in oculorum medicamenta addit̃. Item in fistulas:aures q; suppuratas. Ad hæc detonsam eam alii uero euulsam decisis summis partibus siccant. Carpuntq;:& in fictili crudo cõponũt:ac melle ꝑfundũt utrũq;. Alii hastulis tedæ subiectis:& subinde iterstratis:oleo aspsam accẽdũt. Cinerẽq; in labellis aqua addita cõfricãt manu:& cõsidere patiunt̃:idq; sæpius mutantes aquã donec linguam astringat leniter:nec mordeat. Tũc cinerẽ reponũt. Vis eius styptica ẽ:efficacissimeq; genas purgat. Quin ipsæ sordes pecudũ sudorq; feminũ & alarũ adhærẽtes lanis:oesypũ uocãt. Innumeros prope usus habet. In atticis ouibus genito palma fit pluribus modis. Sed ꝓbatissimũ lana ab iis partibus recẽti cõcerpta:aut qbuscũq; sordibus succidis primũ collectis:ac lento igni i æneo uase sufferue factis & refrigeratis:pinguiq; qđ supernatat:collecto in fictili uase:iterũq; decocta priore materia:q̃ pinguedo utraq; frigida aqua lauatur & in linteo siccat̃:ac sole torret̃:donec candida fiat ac translucida. Tũ in stagnia pyxide conditur. Probatio aũt ut sordiũ uirus oleat:& manu fricãte ex aqua non liquetur:sed albescat ut cærusa. Oculis utilissimũ cõtra inflãmationes genarũq; callũ. Quidam in testa torrent:donec pinguedinẽ amittat:utilem talẽ existimãtes erosis & duris genis:angulis scabiosis & lachrymantibus. Vlcera non oculorũ modo sanat:sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe. Medetur & uuluæ inflãmationibus:& sedis rhagadis:& cõdylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos usus eius suo loco digeremus. Sordes quoq; caudarum concretæ in pilulas ac siccatæ per se tusæq; in farinam & illitæ dentibus mire prosunt etiã labentibus:gingiuisq; si carcinoma serpat. Iam uero pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus: aut accepto sulphure & cinis eorum genitalium uitiis. Tantumq; pollent:ut medicamentis quoq; superponant̃. Medent̃ ante omnia & pecori ipsi:si fastidio non pascat̃. Cauda.n.q̃ arctissime præligata euulsa inde lana statim uescunt̃. Tradũtq; qđ extra nodum sit e cauda præmori. uel sedis

De ouorum natura. CA. III.

LAnæ habent & cum ouis societatem simul fronti impositæ cõtra epiphoras. Nõ opus est eas in hoc usu radicula esse curata. Neq; aliud q̃ candidũ ex ouo infundi ac pollinem thuris. Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibent:urẽtesq; refrigerãt. Quidã cũ croco præferunt:& pro aqua miscent collyriis. Infantibus uero contra lippitudines uix aliud remediũ est:butyro ammixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros le-

niunt:betæ foliis ſuper illigatis. Candido ouorum in oculis & pili reclinãtur ammoniaco trito: ammixtoq;. Et Vari in facie cũ pineis nucleis ac melle modico. Ipſa facies illita ſole non adurit. Ambuſta aquis ſi ſtatim ouo occupentur: puſtulas non ſentiunt. Quidam ammiſcent farinam hordeaceã:& ſalis parum. Vlceribus uero ex ambuſto cũ candido ouorũ toſtũ hordeũ: & ſuillo adipe mire prodeſt. Eadẽ curatione ad ſedis uitia utuntur. Infantibus quidem etiam ſi quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorũ candido decocto cũ cæruſæ denarioꝝ duorum põdere pari ſpumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignem ſacrũ candido ouorum trito cũ amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculoſq; pelli. Lutea ouorũ cocta ut indureſcãt: admixto croco modice:item melle & lacte mulieris illita dolores oculoꝝ mitigant. Vel cum roſaceo & mulſo lana oculis impoſita:uel cũ trito apii ſemine ac polenta in mulſo illita. Prodeſt & tuſſiẽtibus per ſe luteũ deuoratũ liquidũ:ita ut dẽtibus nõ attingatur. Thoracis diſtilatiõibus. Faucũ ſcabriciæ. Priuatim cõtra hemorrhoidum morſum illinit:ſorbeturq; crudũ. Prodeſt & renibus: ueſicæ:roſionibus: exulcerationibuſq;:& cruenta excreantibus. Quinq; ouorũ lutea in uini hemina cruda ſorbentur dyſentericis:cum iure putaminis ſui & papaueris ſucco:aut uino. Dantur cœliacis cum uuæ paſſæ pinguis pari pondere:& malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris & mellis quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad craſſitudinem mellis: & cum opus ſit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota: Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & illita lyenicis. Sanguinem autem reiicientibus cum tribus cyathis muſti. Vtuntur iiſdem ad liuentia ſi uetuſtiora ſint: cum bulbis ac melle. Siſtunt & menſes mulieꝝ cocta & ex uino pota. Inflationes quoq; uuluæ cruda cum oleo ac uino illita. Vtiliora ſunt & ceruicis doloribus cum anſerino adipe & roſaceo. Sedis etiam uitiis durata igni:ut calore quoque proſint. Et condilomatis cum roſaceo: Item ambuſtis durata in aqua mox in pruna putaminibus exuſtis tum lutea ex roſaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea:quæ uocãt Sitiſta: cum triduo incubata tollunt. Stomachum diſſolutum cõfirmãt pulli ouoꝝ cum gallæ dimidio:ita ut ne ante duas horas alius cibus ſumat. Dant & dyſentericis pullos in ipſo ouo decoctos ammixta uini auſteri hemina:& pari modo olei polentæq;. Membrana putaminis detracta ſiue crudo ſiue decocto:labiorum fiſſuris medetur. Putaminis cinis in uino potus ſanguinis eruptionibus. Comburi ſine mẽbrana oportet. Sic fit & dẽtifricium. Idem cinis & mulierum mẽſes cũ myrrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminũ tanta eſt: ut recta nec ui nec pondere ullo frangantur:nec niſi paululum inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum cũ ruta & anetho & cymino pota ex uino. Scabiem corporũ ac prurituũ oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & ſanguinis excreationes ouum crudum cum porri ſectiui ſucco:pariq; menſura mellis græci calefactum hauritur. Dantur & tuſſiẽtibus cocta & trita cum melle:& cruda cum paſſo oleiq; pari modo. Infundũtur & uirilitatis uitiis ſingula cum ternis paſſi amyliq; ſemuncia a balneis. Aduerſus ictus ſerpentium cocta tritaq; adiecto naſturtio illinuntur. Cibos quot modis iuuent:notum eſt:cum tranſmittãt faucium tumorẽ calfactuq; obiter foueant. Nullus eſt alius cibus q in ægritudie alat:neq; oneret. Simulq; uini uſum & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cũ farina in pane ſubactis:cœliaci recreãtur. Quidam ita reſoluta ĩ patinis torreri putãt. Quo gñe nõ aluos tantum ſed & menſes fœminarum ſiſtunt:aut ſi maior ſit impetus cruda cũ farina ex aqua hauriuntur. Et per ſe lutea ex iis decocta rurſum in aceto donec indureſcant. Iterumq; cum trito pipere torrentur ad coibendas aluos. Fit & dyſentericis remediũ ſingulare ouo effuſo in fictili nouo eiuſdemque oui menſura ut paria ſint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo confuſis crebroque permixtis. Quo fuerint ea excellentiora:hoc præſentaneum remedium erit. Alii eadem menſura pro oleo & aceto reſinam adiiciunt rubentem uinumque:& alio modo temperant olei tantum menſura pari pineique corticis duabus ſexageſimis denariorum. Vua eius quod rhus diximus mellis obolis quinque ſimul decoctis ita ut cibꝰ alius poſt quattuor horas ſumatur. Torminibus quoque multi medentur oua bina cum alis piſcis quattuor una atterendo uinique hemina calfaciendo atque ita potui dando. Et ne quid deſit ouorum gratiæ:candidum ex iis admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta eſt ut lignum perfuſum ouo nõ ardeat. Ac ne ueſtis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum locuti ſumus: cum & reliquarum alitum reſtant magnæ utilitates ſicut ſuis dicemus locis. Præterea eſt ouorũ genus in magna galliarum fama omiſſum a græcis. Angues ea(numerus eſt ouorum) conuoluti ſaliuis faucium corporumque ſpumis:artifici complexu glomerantur: anguinum appellatur.

Druidæ ſibilis id dicunt in ſublime iactari:ſagoque oportere intercipi:ne tellurem attingat.Profugere raptorem equo:Serpentes enim inſequi:donec arceantur amnis alicuius interuētu.Experimentū eius eſſe ſi contra aquas fluitet:uel auro cinctū. Atq;(ut eſt magorū ſolertia occultādis fraudibus ſagax)certa luna capiendum cenſent tanquā conſtruere operationē eam ſerpentium humani ſit arbitrii. Vidi equidem id ouum mali orbiculatim modici magnitudine. Cruſta carthilaginis uelut acetabulis brachiorū polypi crebris:inſigne druidis. At uictorias litiū:ac regum aditus maxime laudatur. Tantæ uanitatis ut habentē id in lite in ſinu equitem romanum euocatum a Diuo Claudio principe interemptum non ob aliud ſciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorū concordiæ cauſa uidetur eſſe:quare exteræ gentes caduceū in pacis argumentis circundata effigie anguiū fecerint. Neque enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt. De anſerū ouis magnæ utilitatis.ipſique anſeri dicturi hoc uolumine debemus honorem:& comagenorū clariſſimæ rei. Fit ex adipe anſerum. Alioquin celeberrimi uſuseſt. At hoc in comagene ſyriæ cū cynnamo caſia: pipere albo:herba:quæ comagene uocatur: obrutis niue uaſis: odore iucundo: utiliſſimū ad perfrictiones: conuulſiones: cæcos ac ſubditos dolores:omniaque qoæ acopis curantur. Vnguentūque pariter & medicamentum eſt. Fit & in ſyria alio modo. Adipe auium curato (ut diximus) additis eryſiſceptro xylobalſamo phœnice elaræ: itē calamo ſingulorū pondere qui ſit adipis cū uino bis aut ter ſubferuefactis. Fit autē hyeme:qm̄ æſtate non glaciat niſi accepta cæra. Multa præterea remedia ſunt ex anſere:qd miror æque q̄ in coruis. Nāq; anſer coruuſq; ab æſtate in autūnū morbo cōflictari dicūtur. De anſerū honore quē meruere gallorū in capitoliū aſcenſu deprehenſo: diximus.

uel cōgrue re ouationem eā

Remedia de cane:& ex animalibus quæ placita non ſunt:ſed fera: & ex uolucribus: & contra morſus phalangiorū. CA. IIII.

EAdem de cauſa ſupplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & ſummanii uiui in furcas ſambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priſcorum mores. Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum:ut etiam placandis numinibus hoſtiarum uice uterentur ſis. Genito mane catulo res diuina fit: & in cœnis deorum etiamnum ponitur. Catulinā adiicialibus quidem epulis celebrem fuiſſe: Plauti fabulæ ſunt indicio. Sanguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur. Vomitiones quoq; hoc animal monſtraſſe uidetur. Et alios uſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis. Nunc ad ſtatutum ordinem pergemus. aduerſus ſerpentium ictus efficacia habentur fimum pecudis recēs in uino decoctum illitumq;. Mures diſſecti & impoſiti quorum natura non eſt ſpernenda præcipue in aſcenſu ſyderum ut diximus:cum lumine lunæ fibrarum numero creſcente atq; decreſcēte. Tradunt magi iocinere muris dato porcis in fico ſequi dantem id animal. In homine quoq; ſimiliter ualere:ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtellarum duo genera. Alterum ſilueſtre. Diſtāt magnitudine. Græci uocant ictides. Harum fel contra aſpides dicitur efficax:cætero uenenum. Hæc autem quæ in domibus noſtris oberrat:& catulos ſuos(ut auctor ē Cicero)quottidie trāſfert:mutatque ſedem: ſerpentes proſequitur. Ex ea inueterata ſale denarii pondus in cyathis tribus datur percuſſis aut uentriculus coriandro farctus inueteratuſq; & in uino potus. Et catulus muſtellæ etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta auctorum aſſeueratione cōmendantur ut præterire fas non ſit. Siquidem illa concordia rerum: aut repugnantia medicinæ gignuntur. Veluti cimicū animalis fœtidiſſimi: & dictu quoque faſtidiendi natura contra ſerpentium morſus & præcipue aſpidum ualere dicitur. Item contra uenena omnia. Argumento q; dicunt gallinas quo die id ederint non interfici ab aſpide. Carnes quoque earum percuſſis plurimum prodeſſe. Ex iis quæ tradunt humaniſſimum illinire morſibus cum ſanguine teſtudinis. Itē ſuffitu eorum abigere ſanguiſugas adhærentes:hauſtaſque ab animalibus reſtinguere in potu datos. Quāq̄ & oculos quidam iis inungunt tritis cum ſale & lacte mulierum. Aureſque cū melle & roſaceo ammixtis. Eos qui agreſtes ſint:& in malua naſcantur crematos cinere permixto roſaceo infundunt auribus. Cætera quæ de iis tradunt:uomicæ & quartanarum remedia: aliorūq; morborū q̄q̄ ouo aut cæra aut faba incluſos cenſeant deuorandos falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamē medicinæ cum argumento adhibent:quoniam uincatur aſpidum ſomnifica uis ſeptenos in cyatho aquæ dantes:puerilibus annis quaternos. Et ſtrāguriæ fiſtulæq; impoſuere: adeo nihil illa rerū oium parēs ſine ingentibus cauſis genuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus reſiſtere nocturnis febribus prodiderūt:diurnis in roſaceo panno. Rurſus iis aduerſatur ſcolopēdra ſuffituq; necat. Aſpides percuſſos torpore & ſomno necāt:

ofum ferpentiũ minime fanabiles.Sed & uenenũ eaꝝ fi fanguis attingit:aut recẽs uulnus ftatim
Interimit.Inueteratũ ulcus tardius.De cætero potũ q̃ralibet copia:nõ nocet.Nõ.n.ẽ tabifica uis:
itaq; occifa morfu eaꝝ aĩalia cibis ĩnoxia funt.Cõrarer ĩ pferẽdo ex iis remedia:nifi. M.Varronẽ
fcirẽ.lxxxiii.uitæ ãno pdidiffe afpidũ ictus efficaciffime curari haufta a pcuffis ipfoꝝ urina. Bafi
lifci:quẽ ẽt ferpẽtes ipfi fugiũt alios olfactu necantẽ:q hoiem uel fi afpiciat tm̃:dr̃ iterimere:fan-
guinẽ magi miris laudibus celebrãt coeuntẽ picis mõ & colore dilutũ cinnabari clariorẽ fieri.
Tribuũt ei & fucceffus petitionũ a ptãtibus:& a diis ẽt pcum:morboꝝ remedia beneficioꝝ mu
nere.Quidam id faturni fanguinem appellant.Draco nõ habet uenena.Caput eius limini ianua
rum fubditum propitiatis oratione diis fortunatam domũ facere pmittũt. Oculis eius inuete-
ratis & cum melle tritis inunctos non pauefcere ad nocturnas imagines etiam pauidos cordis.
Pingue in melle dorcadũ neruis ceruinis adalligatũ in lacerto cõferre iudicioꝝ uictoriã. Primũ
fpõdilũ aditus ptãtũ mulcere.Dẽtes eius illigatos pellibus capreaꝝ ceruinis neruis:mites pftare
dominos:poteftatefq; exorabiles.Sed fuper omnia eft compofitio:qua inuictos faciunt magoꝝ
mendacia.Cauda draconis & capite uillis leonis e fronte & medulla eiufdem equi uictoris fpu-
ma canis unguibus adalligatis ceruino corio:neruifq; cerui alternatis & dorcadis.Quæ arguiffe
non minus refert:q̃ contra ferpentes remedia demonftraffe:quoniam hæc morborum benefi-
cia funt.Draconum adipem uenenata fugiunt.Item uirus ichneumonum.Et cutis cinere in ace
to perunctos.Viperæ caput impofitum uel alterius q̃ quæ percufferit: fine fine prodeft. Item fi
quis eam ipfam in uapore baculo fubftineat:aiũt eum futura præcinere.Item fi quis exuftæ eius
cinerem illinat.Reuerti autem ad percuffum ferpẽtem neceffitate naturæ Nigidius auctor eft.
Caput quidem diffecant fcythæ:interque aures eximunt lapillum quem aiũt ab ea deuorari ter
rita.Alii ipfo toto capite utuntur.Fiunt & ex uipera paftilli qui theriaci uocantur a græcis: ter-
nis digitis utrinq; amputatis:exemptifque interaneis & liuore fpinæ adhærente: reliquo corpo-
re in patina ex aqua & anetho difcocto:fpinifque exemptis & addita fimilagine:atque ita in um-
bra ficcatis paftillis:quibus ad multa medicamenta utuntur.Significandũ uidetur e uipera tan
tum hoc fieri.Quidam purgatæ ut fupradictum eft adipem cum olei fextario decoquũt ad di-
midias.Ex eo cum opus fit ternis ftillis additis in oleum perunguntur: ut omnes beftiæ fugiãt
eos.Præterea conftat contra omnium ferpentium ictus quãuis infanabiles ipfarum ferpentium
exta impofita auxiliari.Eofq; qui aliquando uiperæ iecur coctum auferint: nunq̃ poftea feriri a
ferpente.Neque anguis uenenatus eft nifi per menfem luna inftigatus.Sed prodeft uiuus cõpre-
henfus:& in aqua contufus:fi foueatur ita morfus.Quin & ineffe ei remedia multa creduntur:
ut dicemus.Et ideo Aefculapio dicatur.Democritus quidem monftrat quædam ex iis confici:
ut poffint auium fermones intelligi. Atqui anguis æfculapius epidauro romam aduectus eft:
uulgoque pafcitur:& in domibus.Ac nifi incendiis femina exurerent non effet fœcũditati eoꝝ
refiftere.In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus eft:quod in aqua uiuit:hydri uocan-
tur: nullis ferpentium inferiores ueneno.Horum iecur feruatum aduerfus percuffos ab iis auxi
lium eft.Et fcorpio tritus ftellionum ueneno aduerfatur.Fit enim & e ftellionibus malum me-
dicamentum.Nam cum immortuus eft in uino faciem eorum qui biberint lentigine obducit.
Ob hoc in unguento necant eum infidiantes pellicum formæ.Remediumque eft oui luteum &
mel ac nitrum.Fel ftellionũ tritum in aqua: muftellas congregare dicitur. Inter omnia uenena-
ta falamandræ fcelus maximum eft.Cætera enim fingulos feriunt:nec plures pariter interimũt:
ut omittam:q perire confcientia dicuntur homine percuffo:neq; amplius admitti ad terras. Sa-
mandra populos pariter necare improuidos poteft.Nam fi arbori irrepferit:omnia poma inficit
ueneno:& eos qui ederint:necat frigida ui nihil aconito diftans. Quinimo fi contacto ab ea li-
gno uel pede:quo crufta panis incoquatur:idem ueneficium eft: uel fi in puteũ cadat. Quippe
cum faliua eius quacunq; parte corporis:uel ĩ pede ĩmo refperfa omnis ĩ toto corpore defluat pi
lus.Tamen talis & tanta uis ueneni a quibufdam animalium ut fuibus manditur: dominãte ea-
dem illa rerum diffidentia.Venenum eius extingui primum omnium ab iis quæ uefcantur illa:
uerifimile eft.His uero fimilia funt:quæ produntur cãtharidũ potu:aut lacerta in cibo fumpta.
Cætera aduerfantia diximus:dicemufq; fuis locis.Ex ipfis quæ magi tradũt cõtra incendia:qm̃
ignes fola animalium extinguat: fi forẽt uera iam effet experta roma. Seftius uenerẽ accẽdi cibo
earum fi detractis interaneis & pedibus & capite in melle feruent tradit: negatq; reftingui ignẽ
ab iis.Ex uolucribus in auxilio contra ferpentes primum uultur eft. Annotãdũ quoq; minus ui
rium effe nigris pennaꝝ.Ex iis.n.fi urantur:nidore fugari eas dicũt.Itẽ cor eius alitis hñtes tu-

tos esse ab impetu nõ solum serpentiũ:sed etiã ferarum:& latronum ac regum ira. Carnibus gal
linaceoꝝ ita ut tepebũt auulsæ appositis:uenena serpentiũ domanť.Item cerebro in uino poto:
Parthi gallinæ malũt cerebꝝ plagis imponere.Ius quoq; ex iis potum præclare medeť : & miul
tis aliis usibus mirabile.Pantheræ leonesq; nõ attingunt perũctos eo:præcipue si & allium fue
rit incoctum.Aluum soluit. Validius e uetere gallinaceo.Prodest & contra longinquas febres:
& torpẽtibus mẽbris tremulisq;:& articularis morbis:& capitis doloribus.Epiphoris : inflatiõi
bus:fastidus incipiẽti tenasmo:iocineri:renibus:uesicæ.Cõtra cruditates:suspiria.Itaq; etiã faciẽ
di eius extãt ꝓcepta.Efficacius enim cocti cum olere marino:aut cibio:aut cappari:aut apio:aut
herba mercuriali:aut polypodio:aut anetho. Vtilissima aũt ĩ cõgiis tribus aquæ ad tres hemias
cum supradictis herbis:& refrigeratũ sub diuo dari tempestiuis antecedente uomitione. Non
præteribo miraculum quãquam ad medicinã nõ pertinens.Si auro liquescenti gallinarum mẽ
bra misceantur:cõsumũt illď in se.Ita hoc uenenũ auri est.At gallinaceis ipsis circulo e sarmẽtis
addito collo nõ canunt.Auxiliatur contra serpentes & columbarum caro recens conscerpta &
hirundinum.Bubonis pedes usti cũ plumbagine herba. Nec omittam in hac alite quoque exẽ
plum magicæ uanitatis:Quippe præter reliqua portentosa mendacia.Cor bubonis impositum
mãmæ mulieris dormientis sinistræ:tradunt efficere:ut omnia secreta pronunciet.Præterea in
pugnã ferentes idem fortiores fieri:Eiusdem ouo ad capillos remedia demonstrant. Quis au
tem quæso ouum bubonis uidere potuit:cum tã ipsam autem uidisse prodigiũ sit? quis utique
experiri & præcipue in capillo? Sanguine quidẽ pulli bubonis etiã crispari promittunt capillũ.
Huius generis prope uideri possunt quæ tradunt & e uespertilione: ꝙ si sit circunlatus domui
uiuus & per se fenestram inuerso capite infigatur amuletũ esse. Priuatimq; ouilibus circũlatũ
totiẽs & pedibus suspẽsũ sursum in supliminare.Sanguinẽ quoq; eius cũ carduo cõtra serpentiũ
ictus inter præcipua laudant. Phalangiũ est italiæ ignotũ & plurium generum. Vnum simile
formicæ:sed multo maius:ruffo capite:reliqua parte corporis nigra:albis ĩtercursantibus resper
sus guttis. Acerbior huius quã uespæ ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio est
siquis eiusdẽ generis alteꝝ percusso ostendat. Et ad hoc seruanť cũ mortui inueniunť. Et corti
ces eoꝝ contriti & poti medẽtur. Et mustellæ catuli ut diximus supra. Aeque phalãgion græci
uocant inter genera araneoꝝ:sed distingũt lupi noĩe. Tertium genus est eodẽ phalãgii nomine
araneus:lanuginosus:grandissimo capite.Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo:
adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante solis ortum præstant ne concipiant:ut Cecilius in cõ
mentariis reliquit. Vis ea annua est:quam solã ex oĩ atocio dixisse fas sit:quoniã aliquaꝝ fœcũ
ditas plena liberis tali uenia indiget. Vocať & rhagio acino nigro similis ore minimo sub aluo
pedibus breuissimis:tãq̃ imꝑfectis.Dolor a morsu eius qualis a scorpione. Vrina siliis araneis te
xtis.Idem erat asiortion:nisi distingueretť uirgulis albis.Huius morsu genua labefactãtur. Peior ul'assertiõ.
utroq; est cæruleus:lanugine nigra:caliginẽ concitans:& uomitus araneosos:etiãnũ deterior a
crabrone pẽna tm̃ differẽs.Hic & ad maciẽ ꝑducit.Myrmeciõ formicæ siliis capite:aluo nigra:
guttis albis distinguẽtibus. Vespaꝝ dolore torquet. Tetragnathii duo genera hñt: peior mediũ
caput distinguente linea alba & transuersam altera.Hic oris tumorem facit. At cinereus poste
riori parte candicans lentior.Minime aũt noxius eodem colore qui telas muscis in parietibus la
tissime pandit.Contra omniũ morsus remedium est galinaceum cerebꝝ cum piperis exiguo po
tum in posca.Item formicæ quinq; potæ.Pecudũ fimi cinis illitus ex aceto. Et ipsi aranei quicũ
q; in oleo putrefacti . Murisaranei morsus sanatur coagulo agnino in uino poto. Vngulæ arieti
næ cinere cum melle:Mustellæ catulo ut in serpẽtibus dictum est.Si iumẽta momorderit: mus
recẽs cũ sale imponiť:aut fel uespertilionis ex aceto. Et ipse musaraneus cõtra se remedio est di
uulsus & impositus.Nam si prægnans momorderit:protinus dissilit. Optimũ:si is imponatur q
momorderit.Sed & alios ad hũc usum seruant ĩ oleo aut luto circũlitos.Est & cõtra morsũ eius
remedio terra ex orbita.Ferunt.n.nõ transiri ab eo orbitã torpore quodã naturæ. Scorpiõibus
contrarius maxime ĩuicẽ stellio traditur:ut uisu quoq; pauorem iis afferat: & torporẽ frigidi su
doris.Itaq; in oleo putrefaciunt eum:& ita eo uulnera perungunt. Quidam oleo illo spumã ar
genteã decoquunt ad emplastri genus atq; ita illinunt.Hunc græci colotem uocant & ascalabo
tem & galeotem.In italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine:stridoris acerbi. Et uesciť
quæ omnia a nostris stelliombus aliena sunt.Prodest & gallinarũ fimi cinis illitus. Draconis ie
cur.Lacerta diuulsa.Mus diuulsus.Scorpio & ipsæ suæ plagæ ĩpositus:aut assus in cibo sumptus
aut potus ĩ meri cyathis duobus.Propriũ ẽ scorpionũ ꝙ manus palmã nõ feriũt:nec nisi pilos at

tigere. Lapillus qualiscũq; ab ea parte qua in terrã erat appositus plagæ lenit dolorem. Item te sta sicut erat terra operta ex qua parte sicut erat imposita liberare dicitur. Non debent respice re qui imponũt. Et cauere ne sol aspiciat: Vermes terreni triti impositi prosunt. Multa & alia ex his remedia sunt: propter quæ in melle seruãtur. Noctua apibus contraria & uespis crabronibus q; & sanguisugis. pici quoq; martii rostrũ secum habẽtes: nõ feriuntur ab iis. Aduersantur & lo custarum minimæ sine pẽnis: quas atelabos uocant. Est & formicarum genus uenenatũ. Nõ eas nouere in italia. Solifugas Cicero appellat. Salfugas betica. Iis cor uespertiliõis cõtrarium omni busq; formicis & salamãdris resistit. Cantharidas diximus. Sed & in iis magna quæstio: quoniã ipsæ uenena sunt potæ uesicæ cum cruciatu præcipuo. Cossinum equitẽ romanũ amicicia Ne ronis principis notũ: cum is lichene correptus esset: uocatus ex ægypto medicus ad hanc ualitu dinẽ eius a Cæsare: cũ cantharidũ potum præparare uoluisset: interemit. Verum illitas prodes se non dubium est cũ suceo raminiæ uuæ: & seuo ouis uel capræ. Ipsaq; cantharidum uenenũ i qua parte sit: non cõstat inter auctores. Alii in pedibus & capite existimant esse. Alii negãt. Con uenit tantũ pennas eaq; auxiliari in quacũq; parte sit uenenũ. Ipsæ nascunt ex uermiculo in spõ gia maxime cynhotodi: quæ fit in caule. Sed fœcũdissime in fraxino. Cæteræq; in alba rosa mi nus efficaces. Potentissimæ inter oẽs uariæ luteis lineis: quas in pennis transuersas habent. Mul tum pingues inertiores minutæ latæ pilosæ. Inutilissimæ uero unius coloris machræq;. Condũ tur in calice fictili nõ picato & lintheo colligato cõgestæ rosa matura: & suspendunt sup acetũ cum sale feruens: donec per linteolum uaporentur: postea reponunt. Vis eaq; adurere corpus: chrustas obducere. Eadem pityocãpis in picea nascentibus. Eadem buprestis: similiterq; præparã tur. Efficacissime omnes ad lepras lichenasq; dicunt. Menses ciere: & urinam. Ideo & Hippocra tes hydropicis dabat. Cantharides obiectæ sunt Catoni uticensi: ceu uenenum uendidisset i au ctione regia: qm̃ eas sestertiis. lx. addixerat.

De seuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anseribus: & columbis: & mustelis reme dia. CA. V.

T seuum aũt struthio camelinũ tũc uenisse sestertiis. lxxx. obiter dcm̃ sit: efficacioris ad oĩa usus q̃ est adeps anserinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra qd utũ tur melle: in quo apes sint mortuæ. Idem potum in uino remedium est uitioq;: quæ cibo piscium gignũtur. In canis rabidi morsu tuetur a pauore aquæ capitis canini ci nis illitus ulneri. Oportet igne comburi omnia eodẽ modo: ut semel diximus: i uase fictili no uo argilla: circũlito: atq; ita in furnũ indito. Idem in potione proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Aliqui & uermem e cadauere canino adalligauere. Menstruaue canis in panno subdi dere calici aut intus. ipsius caudæ pilos combustos insuere ulneri. Cor caninum habentem fu giunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamẽto subdita pollici. Aut caudam mustel læ quæ abscisa dimissa sit habentes. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis qui datus in potu fieri hydrophouos non patitur. Multo tamen utilissime iecur eius qui in rabie momorderit da tur. Si possit fieri crudum mandendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carni bus. Est uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytra: quo exempto infantibus catu lis nec rabidi fiunt: nec fastidium sentiunt. idem ter igni circunlatus datur morsis a rabioso: ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantũ eo prodest. Aiũt & cristam galli contritam efficaciter imponi. Et anseris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorum: qui rabidi fuerunt ad eadem remedia in cibo dandæ. Quin & necantur catuli statim in aqua ad sexum eius qui momorderit: ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodest & fimum galli naceum dumtaxat ruffum: ex aceto impositum. Et murisaranei caudæ cinis ita ut ipse cui ab scissa sit: uiuus dimittatur. Glebula ex hirũdinum nido illita ex aceto: uel pulli hirũdinis cõbu sti. Membrana siue senectus anguium uernatione exuta cum cancro masculo trita. Nam etiam per se reposita in arcis armariisq; tineas necat. Tanta uis mali est urina quoq; calcata rabiosi ca nis noceat maxime ulcus habẽtibus. Remediũ est fimũ caballinũ aspersum aceto & calfactũ in fico ĩpositũ. Minus hoc miretur q cogitet lapidẽ a cane morsum: usq; i puerbium discordiæ ue nisse. Qui in urinam canis suã egesserit: torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta quã hyse pa alii chalcidem uocãt in uino pota: morsus suos sanat. Veneficiis ex mustella siluestri factis cõ trariũ est ius gallinacei ueteris large haustũ: peculiariter cõtra aconitũ addi paq; salis oportet. Gallinaq; fimum dumtaxat candidũ in hysopo decoctum aut mulso: uenena fungoq; buletorũ q; astringit. Item in flãmationes ac strãgulationes: quod miremur: cũ si aliud animal gustauerit

id fimum torminibus & inflationes afficiatur. Sanguis anserinus contra leporis marinos ualet: cum olei æqua portione. Item cōtra medicamenta mala omnia: asseruatur cum lemnia rubrica & spinæ albæ succo pastillorum drachmis quinq; qui in cyathis ternis aquæ bibātur. Item mustelæ catulus ut supra diximus præparatus. Coagulum quoq; agninū aduersus omnia mala medicamenta pollet. Item sanguis anatū pōticarum. Itaq; & spissatus seruatur: uinoq; diluitur. Quidam fœminæ anatis efficatiorem putant. Simili modo contra uenena omnia ciconiarum uentriculus ualet. Coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum priuatim aduersus cantharidas. Item lac ouium calidum: præter quam iis qui buprestin aut aconitū biberint. Columbarū siluestrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica mustela uulgaris inueterata binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas: & ad pilos reddēdos: & ad lendes tollēdas: & ad palpebras: & ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia. CA. VI.

Lopecias replet fimi pecudum cinis cū oleo cyprino & melle. Itē ungularū muli uel mulæ ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noster tradit) murinū fimū qd itē muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia prius folio ficulneo asperatas. Alii sanguine muscarum utūtur. Alii decem diebus cinerē earū illinūt cū cinere chartæ uel nucum: ita ut sit tertia pars e muscis. Alii lacte mulierum cum brasica cinerem muscarum subiiciunt: quidā mel tantū. Nullū animal minus docile existimatur minoris ue intellectus. Quo mirabilius est olympiæ sacro certamine nubes earū imolato tauro deo quē Myoden uocant extra territorium id abire. Alopecias cinis emuriū capitibus caudisq; & totius muris emendat: præcipue si ueneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cū melle: aut coriū combustū cū pice liquida. Caput quidē eius ustum per se etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autē in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceis dicūtur omnia tanto magis ualebūt in hystrice. Lacertæ quoq; ut diximus conbustæ cum radice recētis harūdinis: quæ ut una cremari possit minutatim findēda est. Itēq; myrteo oleo p mixto cineres capillorū defluuia continent. Efficacius uirides lacertæ oiā eadem præstant. Etiā num utilius admixto sale & adipe ursino & cepa tusa. Quidam denas uirides in .x. sextariis olei ueteris discoquūt contenti semel in mēse ungere. Pelliū uiperinarū cinis alopecias celerrime explet. Itē gallinatū fimū recens illitū. Corui ouū in æreo uase permixtū illitūq; deraso capite nigriciā capillis affert. Sed donec inarescat: oleū in ore habendū est: ne & dentes simul nigrescant: Idq; in umbra faciendū est: neq; ante triduū abluendū. Alii sanguine & cerebro eius utūtur cū uino nigro. Alii excoquūt ipsum: & nocte concubia in plūbeum uas condūt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cū pice liquida: nitro præparata cute. Caustica uis earū: cauendūq; ne exulcerent alte. Postea ad ulcera ita facta capita muriū & fel muriū & fimū cū helleboro & pipere illini iubent. Lendes tollūtur adipe canino: uel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo: aut uernatione earū quā exuūt pota. Porrigines felle ouillo cū creta cimolia illita capiti donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochleæ: eæ quæ nudæ inueniūtur nondum perfectæ ablato capite: & iis lapidea duritia exempta. Est aūt ea calculi latitudine: quæ alligatur: & minutæ fronti illinūtur tritæ. Item oesypū ossa e capite uulturis adalligata: aut cerebrum cum oleo cedrino perūcto capite & intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum in cibo sumptū uel noctuæ idem præstat. Gallinaceusq; si inclusus abstineatur die ac nocte pari inedia eius qui doleat euulsis collo plumis circūligatisq; uel cristis. Mustelæ cinis illitus Surculus ex nido milui puluino subiectus. Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas iuentæ ossiculū per aurem cum ebore traiectū: uel in pellicula canina adalligatū qd remedium pluribus sempq; prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita nō nisi uulnere sanato abscedit. Hæc & uulneribus tōstrinarum sanguinem sistit. A cerebro uero pfluentem anseris sanguis: aut anatis infusus adeps sistit. Adepsq; earūdem alitū cū rosaceo coctus. Matutino pascētis harūdine caput pcisum maxie luna plena lineo pāno adalligāt capitis doloribus licio. Aut cæra alba frōti illinūt: & pilos caninos pāno adalligāt. Cerebrū cornicis i cibo sūptū palpebras gignere dicit. Oesypū cū myrrha calidū penicillo illitū. Idem pstare muscarū: fimi quoq; murini cinerē æqs portiōibꝰ ut efficiat dimidiū pōdus denarii pmitti addit is duabꝰ sextis denarii sextiui ut oia oesypo illināt. Itē murini catuli triti i uio uetēr ad crassitudinē acopi. Pilos i iis icōmodos euulsos renasci nō patit fel heriacei. Ouorū stelliōis liquor. Salamādræ cinis. Cinis lacertæ uiridis: ul' i uio albo sole coactꝰ ad crassitudinē mell' i æreo uase. Hirūdis pullorū cinis

cum lacte titymalli spumaq; cochlearũ. Glaucomata dicũt magi cerebro catuli septẽ dierũ emũdari specillo dimisso in dextram partẽ si dexter oculus curetur: in sinistrã si sinister. Aut felle recenti asionis. Noctuarum est id genus maximũ: quibus pluma aurium modo eminet. Suffusionem oculorũ canino felle malebat q̃ hyenæ curari Apollonius pitaneus cum melle. Item albugines oculorũ. Murium capitum caudarũq; cinere ex melle inũctis claritatẽ uisus restitui dicũt. Multoq; magis gliris aut muris siluestris cinere: aut aquilæ cerebro uel felle. Cum attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus. Lachrymosis oculis plurimum confert stibi. Quod quid sit dicemus in metallis. Mustellæ cinis suffusionibus. Item lacertæ hirundinis ue cerebrũ. Quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epiphoras sedant: siue per se siue cum polline siue cũ thure. Sic & solaris prosunt. Viuas quoq; cremare: & cinerem earũ cum melle cretico inungi caligines utilissimum est. Iumentorũ oculis mẽbrana aspidis quam exuerit cum adipe eiusdem claritatẽ inũctis facit. Viperam uiuam in fictili nouo comburere adito fœniculi succo ad cyathum unum & thuris mãna: atq; ita suffusiones oculorum & caligines inungere utilissimum est. Medicamẽtum id echion uocatur. Fit & collyriũ e uipera in olla putrefacta uermiculisq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cũ sale quẽ lingendo claritatem oculorum consequũtur: & stomachi totiusq; corporis tempestiuitates. Hinc etiam sal pecori datur salubritatis causa: & in antidotis cõtra serpentes additur. Et attollitur. Quidam & uiperis utuntur in cibis. Primum omnium occisæ statim salem in os addi iubent: donec liquescat humor quattuor digitorum mensura utrinq; præcisa: exemptisq; interaneis discoquunt in aqua aut oleo sale anetho: & omnibus aut statiuescuntur: aut a pane colligunt ut sæpius utantur. Ius præter supradicta pediculos e toto corpore expellit: pruritusq; etiam summæ cutis. Effectum ostendit & per se capitis uiperini cinis. Vtilissime oculos inungunt. Itemq; adeps uiperinus. De felle non audacter suaseri: quæ præcipiũt: quoniam ut suo loco docuimus: non aliud est serpentium uenenum. Anguiũ adeps erugini mixtus ruptas oculorum partes sanat: & membrana siue earum senectus uernatione exuta si adfricetur claritatem oculorum facit. Viulæ quoq; fel prædicatur ad albugines: suffusiones: caligies. Adeps similiter ad claritatem: Aquilæ: quam diximus pullos ad contuendũ solem experiri: mixto felle cum melle attico inunguntur nubeculæ: & caligationes: suffusionesq; oculorum. Eadẽ uis & in uulturino felle est: cum porri succo & melle exiguo. Itẽ in gallinacei felle alligato ad argema: & ad albugines ex aqua diluto. Item ad suffusiones oculorum maxime candidi gallinacei. Fimum quoq; gallinaceorum dũtaxat rubrum lusciosis illinendum monstrãt. Laudant & gallinæ fel: sed præcipue adipem contra pustulas in pupillis. Hoc scilicet eius rei gratia saginãt. Ad iuuat mirifice eruptas oculorum tuniculas ammixtis schisto & hematite lapidibus. Fimũ quoque earum dũtaxat candidum oleo in uetere corneisq; pyxidibus adseruant ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandum est pauones fimũ suũ resorbere tradi inuidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium uitiorum putatur. Item fimi eius cinis cum attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimum colũbarum ex aceto ad ægylopas. Similiter & ad albugines & cicatrices: Fel anserinum sanguis anatum contusis oculis ita ut postea hysopo & melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo põdere: per se uero ad claritatem Dorcadis Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur: quod in argentea pyxide adseruari iubent. Oua perdicum in uase æreo decocta cum melle: ulceribus oculorũ & glaucomatis medentur columbarũ: turturũ: palũbiũ: perdicũ sanguis oculis cruore suffusis eximie prodest. In columbis masculæ efficaciorẽ putant. Vena autem sub ala ad hunc usum inciditur: q̃m suo calore utilior est. Super imponi oportet spleniũ e melle decoctum: lanã que succidam ex oleo & uino. Earũdem auiũ sanguis nyctalopas sanat. Et iecur ouiũ. Atq; ut in capris diximus efficacius fuluæ. Decocto quoque eius oculos abluere suadẽt: & medulla dolores humoresq; illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimũ albugines extenuat. Item cochlearum cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci faciunt. Argema ex melle obsusq; quæ supra scripta sunt sananẽ. Mel utilissimum oculis in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullũ qui ederit: negatur annis continuis lippiturus. Itẽ qui draconis caput habeat. Huiusq; adipe & melle cũ oleo ueteẽ icipiẽtes caligines discuti tradunt. Hirundinũ pullos plena luna excæcant: restitutaq; earũ acie capita cõburunẽ. Hoc cinere cũ melle utunẽ ad claritatẽ & dolores ac lippitudines & ictus. Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorũ remedia assumũt. Alii. n. uiridem includũt nouo fictili ac lapillos q̃ uocantur cenidia: quæ & inguinũ tumoribus adalligari solent: nouem singulos signis signantes:

& singulos detrahunt per dies Nono emittunt lacertam. Lapillos seruant ad oculorum dolo-
res. Alii terram substernũt lacertæ uiridi excecatæ: & una in uitreo uase annulos includũt e fer-
ro solido uel auro: cum recepisse uisum lacertam apparuerit per uitrum emissa ea annulis cõtra
lippitudinem utunť. Alii capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidam uiridẽ longo collo i sa-
bulosis nascẽtem comburunt: & incipientem epiphoram inungũt. Et item glaucomata. Muste-
læ etiam oculis pũcto erutis aiunt uisum reuerti: eademq; quæ in lacertis & annulis faciũt. Ser-
pẽtis oculum dextrũ adalligatũ contra epiphoras prodesse si serpẽs uiua dimittatur. Lachrymã
tibus sine fine oculis cinis stellionis capitis cum stibio eximie medetur. Aranei muscarii tela: &
præcipue spelũca ipsa imposita frõti ad duo tempora: ita ut a puero impube & capiať & impona
tur. Nec is triduo se ostendat ei cui medeať neue alteruter nudis pedibus terram attigat his die
bus: mirabiliter epiphoras mederi dicũtur. Albugines quoq; dicitur tollere inũctione araneus
cãdidus longissimis ac tenuissimis pedibus cõtritus in oleo uetere. Sed is etiam cuius crassissi-
mũ textum est in cõtignationibus fere adalligatus pãno epiphoras sanare tradiť. Scarabei uiri-
dis natura cõtuentiũ uisum exacuit. Itaq; gẽmarum sculptores contuitu eo℞ acquiescũt. Aures
purgat fel pecudis cũ melle. Caniniq; lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatẽ adeps cum ab-
sinthio & oleo uetere. Item adeps anserinus. Quidã adiiciũt succũ cepæ & alii pari modo. Vtun
tur & per se ouis formica℞. Nanq; & huic animali est medicina: constatq; ursos ægros hoc ci
bo sanari. Anserum quoq; & oium auium adeps præparatur: exẽptisq; uenis oĩbus patina noua
fictili operta in sole: subdita aqua feruẽti liquatur. Siccaturq; lineis saccis in fictili nouo reposi-
tus loco frigido minus putrescit: addito melle. Murium cinis cum melle instillatus: aut cum ro
saceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal in aurem intrauerit: præcipuum reme-
dium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit: adeps anserinus cum cepæ succo. Gli-
ris detracta pelle: intestinisq; exẽptis decoquiť melle in uase nouo. Sed medici malũt nardo deco
qui usq; ad tertias: atq; ita asseruari: deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat de
plorata aurium uitia eo remedio sanari. Aut si terreni uermes adipe anseris decocti infundanť:
Item ex arboribus rubri cũ oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medẽtur. Lacerti in
ueterati in os pendẽtis addito sale contusi & ab ictu læsas aures sanant. Efficacissime aũt ferru-
gineas maculas habẽtes. Lineis etiam per caudam distincte. Millepeda: ab aliis cẽtipeda aut mul
tipeda dicta: animal est e uermibus terræ pilosum multis pedibus arcuatim repens tactuq; con-
trahẽs se: oniscon græci uocant: alii tilon. Efficaciter sanat aurium dolores in cortice punici ma-
li decoctum cum porri succo. Addunt & rosaceũ & in alteram aurem infundũt illam autẽ quæ
non arcuatur sepa græci uocant: alii scolopendram minorem pernitiosamque. Cochleæ quæ
sunt in usu cibi cum mirrha aut thuris polline apposite. Item minutæ & latæ fracturis aurium il
linũtur cũ melle. Senectus serpentium feruente testa usta instillatur rosaceo ammixto cõtra om
nia quidem uitia efficax: sed contra grauiolentiam præcipue. Aut si purulẽtæ sunt ex aceto. Me
lius cum felle caprino uel bubulo: aut testudinis marinæ. Vetustior anno eadem membrana nõ
prodest: nec imbre perfusa: ut aliqui putant. Item aranei sanies cum rosaceo: aut per se in lana
uel cum croco. Auribus prodest grillus cum sua terra effossus & illitus. Magnam auctoritatem
huic animali perhibet. Nigidius: maiorem magi: quoniam retro ambulet: terramque terebret:
stridat noctibus. Venantur eum formicæ circunligatæ capillo in cauernam eius coniectæ ef-
flato prius puluere ne sese condat: & ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum
membrana quæ abiici solet inueterata & in uino trita auribus purulentis calida infunditur.
Gallinarum quoq; adeps. Est & quædam pinguitudo blattæ si caput auellatur. Hanc tritã una
cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt. Sed lanam qua incluserint post paulum extrahen-
dam. Celerrime enim id pingue transire in animal: fieriue uermiculum. Alii binas ternasue oleo
decoctas efficacissime auribus mederi scribũt: & tritas i linteolo imponi cõtusis. Hoc quoq; aĩal
inter pudẽda est. Sed pp ammirationẽ naturæ priscorũque curã totum in hoc loco explicandũ.
Plura earum genera fecerunt. Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt.
Alte℞ genus Myloecon appellauere circa molas fere nascẽs. Has capite detracto attritas lepras
sanasse Musa & pictõ in exẽplis reliquerũt. Tertiũ genus & odoris tedio inuisum exacuta clune
cũ pisseleo sanare ulcera tradũt alias i sanabilia. Strumas panos diebus. xxi. ipositas: pcussa: cõtu
sa: cacoethe: scabiẽ: furũculosq; detractis pedibus & pẽnis. Nos hæc ẽt auditu fastidimus. At her
cule Diodorus & morbo regio & orthopnoicis restitisse tradit cũ resina & melle. Tñ ptãtis hẽt
ars ea pro medicamẽto dandi quicquid uelit. Humanissimi eo℞ cinerem crematorum reseruã-

dum ad hos usus in cornea pyride cēsuere. Aut tritas clysteribus infundēdas orthopnoicis: aut rheumaticis. Infixa utiq3 corpori illitas extrahere cōstat. Mel utilissimū auribus quoq3 est i quo apes emortuæ sunt. Parotidas cōprimi columbinū stercus uel p se: uel cū farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq3 cerebrū uel iecur cū oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resinæ tertia illita. Grilli siue illiti siue adalligati. At reliqua morboꝝ genera mediciasq3 ex iisdē animalibus aut eiusdē generis sequēti dicemus uolumine.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXX.
PRAEFATIO.

De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: & reliquæ ex animalibus medicinæ. CA. I.

Agicas uanitates sæpiusqdē ācedētis opis parte ubicūq3 causæ lo cusq3 poscebant: coarguimus. Detegemus ei nunc in paucis. Tamē digna res est de qua plura dicātur: uel eo ipso quo fraudulētissima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimisque sæculis ualuit. Auctoritatē ei maximā fuisse nemo miret: quandoquidē sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mētis complexa in unā se redegit. Natā primū est medicina nemo dubitat: ac spē salutari irrepsisse uelut altiorē sanctioreq3 q̄ medicinā ita blādissimis desi. deratissimisque pmissis addidisse uires religionis: ad quas maxie etiānum caligat humanū genus. Atque ut hoc quoque suggesserit miscuisse artes mathematicas nullo nō auido futura de sese sciēdi: atque ea e cælo uerissime peti credēte. Ita possessis hominum sensi bus triplici uinculo in tātum fastigii adoleuit: ut hodieque ēt in magna pte gētium pualeat: & i oriēte regum legibus imperet. Sine dubio illic orta in pside a Zoroastre ut iter auctores conue nit. Sed utrū unus hic tātum fuerit: an postea & alius nō satis cōstat. Eudoxus qui inter sapiētiæ sectas clarissimā utilissimāq3 eā intelligi uoluit. zoroastrē hunc sex mill bus annoꝝ aū Platonis mortē fuisse prodidit. Sic & Aristoteles. Hermippus qui d̄ tota ea arte diligētissime scribit: & ui cies cētum millia uersuū a Zoroastre cōdita indicibus quoq3 uoluminū eius positis explanauit. Etiā præceptorē a quo institutū diceret tradidit Agonacē. Ipsum uero quinq3 millibus annorū aū troianū bellū fuisse. Miꝝ hoc in primis: durasse memoriā artēq3 tam longo æuo cōmentariis nō intercidētibus. prætera nec claris nec cōtinuis successionibus custoditā. Istos. n. qsq3 cōi au ditu saltē cognitos habet: qui soli cognominātur. Apusoꝝ & zaratū medos: babyloniūq3 Mar. maridiū: & arabē Hippocū: assiriū uero zarmocenidā: quoꝝ nulla extāt monumēta. Maxime tñ mirum est in bello troiano tantū de ea arte silētium fuisse Homero: tātūque opis ex eadē i Vly xis erroribus: adeo ut totū opus nō aliūde cōstet. Siquidē prothea & sirenū cantus apud eū non aliter intelligi uolunt. Circē utiq3 & inferoꝝ euocationē solum hac agi. Nec postea quisquā di. xit: quonā modo uenisset telmessum religiosissimā urbē: quādo trāsisset ad thessalas urbes: qua. rū cognomē diu optinuit in nostro orbe alienæ gētis. Troianis itaq3 tpibus quom Chironis me dicinis contēta esset: solo Marte fulminātē. Miror equidē illis populis famā eius in tantum ad. hæsisse ut Menāder quoq3 lrarum subtilitatibus pitus in eadē telmesso genitus thessalā cogno. minarit fabulam complexam ambages fœminaꝝ detrahētium lunā. Orphea putarē e ppinquo primū intulisse ad uicinas usq3 supstitiones: ac medicinæ profectum: si nō ex persis esset uis tota: in thraciāque magice delata fuisset. Primus q3 extet: ut equidē inuenio cōmētatus de ea etat Ho sthanes. Xersem regē psarum bello: quod is gratiæ intulit comitatus: ac uelut semina artis portē tosæ asp̄sisse obiter interfecto quacūque cōmeauerat mūdo. Diligētiores paulo ante hūc ponūt zoroastrem aliū procōnesium. Quod certum est: hic maxime Hosthanes ad rabiē non audita. tē modo scientiæ eius græcoꝝ populos egit. Quāquam aīaduertam summā lrarum claritatem gloriāque ex ea sciētia antiquitus & pene semp petitam. Certe pythagoras. Empedocles: Demo critus Plato ad hāc discēdam nauigauere: exiliis uerius q̄ peregrinationibus susceptis. Hāc reuer si prædicauere: hanc in archanis habuere. Democritus Apolloniceu Captidenem & Dardanū e phoenice illustrauit uoluminibus Dardani e sepulchro eius petitis: suis uero ex disciplia coꝝ edi

tis. Quæ recepta ab aliis hoīum atq; transisse per memoriam æque ac nihil ī uita mirādū est. In tm̄ fides istis fasq; omne deest: adeo ut ii qui cætera de uiro illo probant hæc eius opera esse isi. cientur. Sed frustra. Hunc.n. maxime affixisse animis eā dulcedinem cōstat. Plenūq; miraculi & hoc pariter utrasq; artes effloruisse. medicinā dico: magicenq; eadē ætate illam Hippocrate: hāc Democrito illustrantibus circa peloponēsiacum græciæ bellum: quod gestum est a trecētesimo urbis nostræ anno. Est & alia magices factio a Mose etiānū: & Lotopea iudæis pendens: sed mul tis milibus annoꝝ post zoroastrem. Tanto recentior est cypria. Non leuem & Alexandri magni temporibus auctoritatē addidit professione secundus Hosthanes comitatu eius exornatus. Pla neq; quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extant itaq; & apud italas gētes uestigia eius in.xii.tabulis nostris aliisq; argumentis: quæ priori uolumine exposui. Dc.lvii. demum āno urbis Gn. Cornelio Lentulo. P. Licinio Crasso cōss. senatusconsultū factū est: ne homo imolare tur: palāq; in tēpus illud sacri ꝓdigiosi celebratio. Gallias utiq; possedit & quidē ad nostram me moriā. Nāq; Tiberii Cæsaris principatus sustulit druidas eoꝝ: & hoc genus uatū medicorūq;. Quid ipsæ ego hanc memorē artem oceanum quoq; transgressam: & ad naturæ inane peruectā in britāniam: quæ hodie eam attonite celebrat tantis cerimoniis: ut dedisse persis uideri possit. Adeo ista toto mundo consensere q̄q̄ discordi & sibi ignoto. Non satis extimari potest: quantū romanis debeatur: qui sustulere monstra: in quibus hominē occidere religiosissimum erat: man di uero etiam saluberrimum. Vt narrauit Hosthanes.

De spēbus magicæ artis: & Neronis: & magoꝝ detestatio. CA. II.

Species eius plures sunt: nanq; & ex aqua: & a sphæris: & ex aere: & stellis: & lucernis ac peluibus: securibusq;: & multis aliis modis diuina promittit: præterea umbraꝝ: infe- uel diuinia rorumq; colloquia. Quæ oīa ætate nostra princeps Nero uana falsaq; cōperit. Quip- pe non citharæ tragiciq; cātus libido illi maior fuit. Fortuna reꝝ humanaꝝ summa gestiente in profundis animi uitiis: primūq; imperare diis concupiuit: nec quicq̄ generosius uo- luit. Nemo unq̄ ulli artiū ualidius fauit. Ad hæc non opes illi defuere: nō uires: non discēdi inge nium aliaq; non patiente mūdo. Immensum & indubitatū exemplum est falsæ artis: quam dere liquit Nero. Vtinamq; inferos potius & quoscūq; de suspitionibus suis deos consuluisset q̄ lupa naribus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas. Nulla profecto sacra barbari licet ferique ritus: non mitiora q̄ cogitationes eius fuissent. Sæuius sic nos repleuit umbris. Sūt quædam ma gis perfugia ueluti lentiginem habētibus non obsequi numina ut cerni non possint. Forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos libeꝝ erat. Pecudes uero quibus non nisi ater colos esset: facile. Nam holem immolare ēt gratissimū. Magus ad eū Tiridates uenerat: ar- meniacum de se triumphom afferens: & ideo prouinciis grauis. Nauigare noluerat: qm̄ expuere in maria: aliisque mortalium necessitatibus uiolare naturam eā fas non putant. Magos secū ad- duxerat. Magicis ēt cœnis eum initiauerat. Non tamen cum regnum ei daret hanc ab eo accipe re artem ualuit. Proinde autem ita persuasum sit intestabilem: irritam: inanē esse habentem tm̄ quasdam ueritatis umbras: sed in iis ueneficas artes pollere: non magicas. Quærat aliquis q̄ fint mentiti ueteres magi cū adolescentibus nobis uisus Appion grāmaticæ artis prodiderit cynoce phaliā herbam quæ in ægypto uocaretur osirites diuinā & cōtra oīa ueneficia. Sed si ea erueret: Iosephus statim eum qui eruisset: mori. Seque euocasse umbras ad percōtandū Homerū: qua in patria q- uel ī iudæa busque parentibus genitus esset. Non tamen ausus profiteri qd sibi respondisse diceret.

De talpis: & reliquæ medicinæ ꝑ morbos digestæ in animalibus: quorum genera placida sunt aut fera. CA. III.

Peculiare uanitatis sit argumentū: q̄ aīalium cunctoꝝ talpas maxime mirant: tot mo dis a reꝝ natura dānatas cæcitatis ꝑpetuæ tenebris etiānū aliis defossas: sepultisq; si- miles. Nullis æque credūt extis. Nullū religiōis capacius iudicāt aīal. Vt si qs cor eius recēs palpitāsq; deuorarit: diuinatiōis & reꝝ efficiendaꝝ euētus ꝓmittāt. Dēte talpæ uiuæ exēpto sanari dētiū dolores adalligato affirmāt. Cætera ex eo aīali placita coꝝ suis redde- mus locis. Nec qcq̄ ꝓbabilius inueniret q̄ muris aranei morsibus aduersari eas: qm̄ & terrā (ut di ximus) orbitis depssam auersant. Cæteꝝ dentiū doloribus (ut iidem narrāt) medetur canum q rabiē pferunt: capitū crematoꝝ cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio p aurē cuius e par te doleāt. Caninus dens sinister maximus circūscarificato eo q doleat: aut dracōis os e spina. Itē enydridis. Est aūt serpēs masculus & albus. Huius maximo dente circūscarificāt. At ī superiore dolore duos superiores adalligāt: e diuerso inferiores. Huius adipe pungūt: q crocodillū captāt

Dentes scarificant & ossibus lacertæ e fronte luna plena ex emptis:ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuuat cum melle. Fit eodem modo & dentifriciũ e caninis dẽtibus. Cinis e murino fimo inditus:uel iecur lacertarũ aridum. Anguinum cor si mordeatur aut alligetur efficax habetur. Suntq; inter eos qui murem bis in mense iubeant mandi:doloresque ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infusiq; auriculæ:cuius e parte doleant præstant leuamentum. Eorundem cinis exesis dẽtibus cõiectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oportet in testa. Prosunt & cum mori radice in aceto scyllite decocti:ita ut colluantur dentes. Is quoq; uermiculus qui in herba quæ Veneris labrum appellatur: inueniiur canis dentium inditus mire prodest. Nam erucæ brassicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dentium inditæ statim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum myrrha a gingiuis prodest. Serpentis cũ sale in olla exustæ cinis cum rosaceo in contrariam autem infusus. Anguinæ neruationis membrana cum oleo tædæque resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiiciunt aliqui thus & rosaceum. Eademque cauis indita:ut fine molestia cadãt:præstat. Vanum esse arbitror canis ortu angues cauda mebranam exuere:quoniam neutrũ in italia uisum est. Multoque minus credibile ĩ tepidis regionibus tam sero exui. Hanc autem uel inueteratam cum cæra celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneũ animal ipsum sinistra manu captum tritumq; in rosaceo:& in aurem infusum:cuius a parte doleat prodesse arbitrẽt. Officulis gallinaꝝ in pariete seruatis fistula salua adacto dẽte uel gingiua scarificata: proiectoque officulo statim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato: uel passerum cum oleo calfacto & proximæ auriculæ iufuso pruritum quidem intolerabilem facit. Et ideo utilius est passeris pullorum sarmentis crematoꝝ cinerem ex aceto infricare.

Quomõ cõmẽdetur os:contra maculas faciei & ad faucium uitia. CA. IIII.

Ris saporem mendari affirmant murino cinere cum melle: si fricentur dentes. Admiscent quidam marathri radices. Penna uulturis. si scalpantur dentes acidum halitũ faciũt. Hoc idem histricis pinna fecisse:ad firmitatẽ pertinet. Linguæ ulcera & labrorũ hirũdines in mulso decoctæ sanãt. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypũ cum galla araneoꝝ telæ cãdidæ:& q̃ itra bulbos paruæ texunt. Si feruẽtia os intus exusserit:lacte canino statim sanabuntur. Maculas in facie oesypũ cum melle corsico:quod asperrimum habetur extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere:Quidam & butyꝝ addũt. Si uero uitiligines sint:fel caninũ prius acu cõpunctas. Liuentia & suggillata pulmones arietũ: pecudũque in tenues consecti membranas calidi impositi:uel colũbinum fimũ. Cutem in facie adeps anseris uel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinũt:& cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciẽ foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & cochlearum:quæ latæ & minutæ passim inueniuntur cũ melle cinis. Omnium quidem cochleaꝝ cinis spissat:calfacit. smectica ui. Et ideo causticis commiscetur psorisque:& lepris:& lentigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanentur. Buprestis animal est rarum in italia:simillimum scarabeo longipedi. Fallit ĩter herbas bouem maxime:unde & nomen inuenit deuoratũque tacto felle:ita inflãmat:ut rumpat. Hæc cũ hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica ui:ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cũ chamæleonis albæ:quam herbam esse diximus:radice & cedria tritus contentusque brassica lepras sanat. itẽ pedes locustarum cũ seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cũ cepa tritus & subactus utilissimũ & in facie sæpe mel in quo apes sint emortuæ. Præcipue tamẽ faciẽ purgat: atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio finiri: si quis nares murinas osculetur. Vua & fauciũ dolor mitigatur fimo agnoꝝ priusq̃ herbã gustauerint in umbra arefacto. Vua succo cochleæ acu transfossæ illita:ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cum melle. Sic & tonsillis succurritur. Tõsillas & fauces lactis ouilli gargarissatio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cum passo gargarissatum ẽt cum fico arida:ac nitro impositum:extra asperitatem faucium:& distillationes leniũt. Cochleæ coqui debent in lacte. demptoq; tantum terreno cõteri & in passo dari potui. Sũt q astypaleicas efficacissimas putent:& in iis smegma earũ. Lenit & gryllus infricatus. Aut si quis manibus quibus eum contriuerit:tonsillas attingat. Anginis felle anserino cum elaterio & melle citissime succurritur. Cerebro noctuæ cinere hirũdinis ex aqua calida poto. Huius medicinæ auctor ẽ Oui-

dius poeta. Sed efficatiores ad oĩa quæ ex hirundinibus monstrantur: pulli siluestrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo tamen efficacissime ripariarũ pulli. Ita uocãt in riparum cauis nidificantes. Sunt multi qui cuiuscunq; hirundinis pullum edendum censent: ne toto ãno metuatur id malũ. Strangulatos cum sanguine comburunt in uase: & cinerem cũ pane aut potu dant. Quidam & mustellæ cineres pari modo ãmiscent. Sic & ad strumæ remedia. Dant & comitialibus quottidie potu. In sale quoq; seruatæ hirundines ad anginã una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficacissimũ putant. Alii .xxi. tritas in aquæ mulsæ hemina dari p harundinẽ: quoniã dentibus tactis nihil prosunt. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctũ: si bibatur is loquor: remedio esse. Et corrigiam caninã ter collo circũdatã. Fimũ columbinũ uino & oleo permixtum. Ceruicis neruis & opysthotono ex milui nido surculus uitis adalligatus auxiliari dicitur.

Ad strumas exulceratas: ad humerorũ & præcordiorũ dolores. CA. V.

STrumis exulceratis mustelæ sanguis. Ipsa decocta in uino: non tamẽ sectis admouetur. Aiunt & in cibo sumptã idem efficere. Vel cineri eius sarmentis cõbustæ miscetur axungia. Lacertus uiridis adalligatur. Post dies .xxx. oportet alium adalligari. Quidã cor eius in argento uasculo seruant. Ad fœminarum strumas ueteres cochleæ cum testa sua tusæ illinunt: maxime quæ frutetis adhærent. Itẽ cinis aspidũ cum seuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Itẽ anguium cinis ex oleo illitus: uel cũ cæra. Edisse quoq; eos medios abscisis utrinq; extremis artubus aduersus strumas pdest. Vel cinerem bibisse in nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo inter duas orbitas occisorũ. Et gryllũ illinire cũ sua terra defossum suadẽt. Item fimum columbarũ per sese cum farina hordeacea: uel auenacea ex aceto. Talpæ cinere ex melle illinire. Alii iecur eiusdẽ contritum inter manus illinunt: & triduo non abluunt. Dexterum quoq; pedem eius remedio esse strumis affirmant. Alii præcidunt caput: & cũ terra a talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stagnea: & utunt ad oĩa quæ intumescunt: & quæ apostemata uocant: quæq; in ceruice sunt. Vescicq; suilla tunc uetant. Tauri uocant scarabei terrestres Rhicino similes: nomen cornicula dedere. Alii pediculos terræ uocant. Ab iis quoq; terram egestam illinunt strumis & similibus uitiis: & podagris. Triduo non abluunt: prodestq; hæc medicina in annũ. Omniaq; his ascribũt: quæ nos in gryllis retulimus. Quidam & a formicis terra egesta sic utuntur. Alii uermes terrenos totidẽ: quot sunt strumæ: adalligant: pariterq; cum iis arescunt. Alii uiperam circa canis ortum circuncidunt: ut diximus. Dein mediam comburũt: Dein cinerem eũ dant bibendũ ter septenis diebus quantum præhenditur ternis digitis. Sic strumis medent. Aliqui uero circunligant eas lino: quo præligata infra caput uipera pepẽderat: donec exanimaretur. Et millepedis utunt addita resinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento oĩa apostemata curari iubent. Humeri doloribus mustelæ cinis cum cæra medetur. Ne sint malæ hirsutæ formicarum oua pueris infricata præstant. Item mangonibus: ut lanugo tardior fit pubescentiũ sanguine e testiculis agnorum qui castrantur. Qui euulsis pilis illitus & contra uirus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta in homine: quorũ & dolore cuiuscunq; partis si catulus lactens ad moueatur: apprimaturq; iis partibus: transire in eum morbus dicitur. Idq; exenterato pfusoq; uino dephendi uitiato uiscere illo qd' doluerit hois & obrui aliis religio est. Ii quoq; quos melliteos uocamus: stomachi dolorem sedant applicati sæpius. Transireq; morbos ægritudine eorum intelligitur: plerunq; & morte.

De pulmonũ uitiis iecoris & sanguinis reiectionibus. CA. VI.

PVlmonum uitiis medent & mures: maxime africani detracta cute in oleo & sale decocti: atq; in cibo sumpti. Eadẽ res & purulẽtis uel cruentis excreationibus medet. Præcipue uero cochlearum cibus stomacho. In aqua eas subferuefieri intacto corpore earũ oportet: mox in pruna torreri nihil addito: atq; ita e uino garoq; sumi: præcipue africanas. Nuper hoc cõpertũ plurimis pdesse. Id quoq; obseruãt: ut numero impari sumant. Virus tñ earũ grauitatẽ halitus facit. Prosunt & sanguinẽ excreãtibus dẽpta testa tritæ in aquæ potu. Laudatissimæ aũt sunt africanæ ex iis solitanæ. Ex iis olitanæ: astypaleicæ. Siculæ modicæ: qm̃ magnitudo duras facit: & sine succo. Baleancæ: quas cauaticas uocant: qm̃ in speluncis nascunt. Laudatæ & ex insulis caprearũ. Nullæ earũ aũt cibis gratæ: neq; ueteres: neq; recentes. Fluuiales & albæ uirus habẽt: nec nõ siluestres: stomacho inutiles: aluũ soluũt. Itẽ oẽs minutæ. Contra marinæ stomacho utiliores. Efficacissimæ tñ in dolore stomachi. Laudatio-

res tradunt:quæcūq; uiuæ cū aceto deuoratæ.Præterea sunt quæ aceratæ uocant late multi
fariāq; nascētes: de quarū usu suis dicemus locis.Gallinaceorū uentris mēbrana inueterata &
inspsa potiōi distillationes pectoris:& humidā tussim:uel recēs tosta lenit.Cochleæ crudæ tri
tæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus:si sorbeant:tussim sedāt. Distillationes sedat & canina cu
tis cuilibet digito circūdata.Iure pecudū stomachus recreat.Iocinerū doloribus medet muste
la siluestris i cibo sumpta:uel iocinera eius.Itē uipa porcelli mō inassata.Suspiriosis multipedæ
ita ut ter septenæ i attico melle diluant:& p harūdinē bibant.Omne.n.uas earū nigrescit cōta
ctu.Quidā torrēt ex iis sextariū in patina donec cādidæ fiāt.Tūc mel imiscēt.Alii centipedam
necāt:& ex aqua calida dari iubēt.Cochleæ in cibos:iis quos lingt alus:aut quorū alienat mēs:
aut qbus uertigines fiūt:ex passi cyathis tribus singulæ cōtritæ cū sua testa & calefactæ in po
tu datæ diebus plurimū nouē.Aliqui singulas prio die dedere: sequēti binas:tertio ternas: qr
tō duas:quinto unam.Sic & suspiria emendāt:& uomicas.Esse aīal locustæ simile sine pennis:
qd' tryxalis græce uocat:latinū nomē nō hēt.Aliqui arbitrant auctores nec pauciores hoc eē
qd' gryllus uocet.Ex iis uiginti torreri iubēt:ac bibi emulsa cōtra orthopnoeneas:sanguinēq;
expuētibus.Est q cochleis illotis qbusdā ptropū infundat:uel marinā aquā: ita decoquat: & i
cibo sumat: aut si tritæ cū testis suis sumāt cū protropo.Sic & tussi medent:ac uomicas priua
tim sanāt melle in quo apes sint emortuæ.Sanguinē reiicientibus pulmo uulturinus uitigineis
lignis cōbustus:adiecto flore mali punici ex parte dimidia.Itē cotoneorū liliorūq; iisdē portio
nibus potus mane atq; uesperi in uino si febris absit.Si minus:ex aqua in qua cotonea decocta
sunt. Pecudis lyen recens magicis pceptis super dolentē lyenem extendit: dicēte eo q medeat
lyeni se remediū facere.Post hæc iubēt eū in pariete dormitorii eius tectoue icludi:& obsigna
ri annulo ter:nouiesq; carmē dici.Caninus si uiuēti eximat:& in cibo sumat: liberat eo uitio.
Quidā recentē superilligāt. Alii duorū dierū catuli ex aceto scyllitico dant ignorāti fel:uel he
rinacei lyenem:Itē cochlearū cinerem cū semine lini & urticæ addito melle:donec psanet.Eli
berat & lacerta uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculū dormitorii eius:cui medet suspen
sa:ut egrediens reuertensq; attingat manu. Cinis e capite bubonis cū unguento. Mel in quo
apes sunt emortuæ.Araneus & maxime qui lycos uocat. Vpupæ cor.in lateris doloribus lau
datur:& cochlearū cinis in ptisana decoctarū:quæ & per se illinunt. Canis rabiosi caluariæ ci
nis potioni inspergit.Lumborū dolori stellio trāsmarinus capite ablato & intestinus decoctus
in uino cū papaueris nigri denarii pōdere dimidio eo succo bibitur. Lacertæ uirides decisis pe
dibꝰ & capite i cibo sumunt.Cochleæ tres cōtritæ cū testis suis atq; i uino decoctæ cū piperis
granis.xv.Aqlæ pedes euellūt i aduersum a suffragine:ita ut dexter dexteræ ptis doloribꝰ adal
liget:sinister leuæ.Multipeda quoq; ēt quā oniscō appellauimꝰ medet denarii pōdere ex uino
uel ferreo cyathis duobus pota.Vermen terrenū catillo ligneo ante fisso & ferro uicto impositum aqua
iunco excepta perfundere & defodere:unde effoderis magi iubent:mox aquam bibere catillo: mire
id pdesse ischiadicis:affirmantes.

Ad dysentericos & uentris mala remedia. CA. VII.

DYsentericos recreant femina pecudū decocta cū lini semine aqua pota.Caseus ouil
lus uetus.Seuū ouium decoctū i uino austero.Hoc & ileo medet.Et tussi ueteri.Dy
sentericis stellio trāsmarinus ablatis itestinis & capite pedibusq; ac cute decoctusq;
& in cibo sumptus Cochleæ duæ cū ouo utraq; cū putamine contritæ: atq; in uase
nouo addito sale & passi cyathis duobus:aut palmarū succo & aquæ cyathis tribus subferue
factis & in potu datis.Prosunt & cōbustæ ut cinis earū bibatur in uino addito resinæ momen
to.Cochleæ nudæ de qbus diximus in africa maxime inueniunt:utilissimæ dysentericis.Qui
næ combustæ cum denarii pondere dimidii acaciæ. Exq; eo cinere dantur cochlearia bina in
uino myrtite:aut quolibet austero cū pari mō calidæ.Quidam oibus africanis ita utunt. Alii
t otidē africanas:uel latas infundunt potius.Et si maior fluctio sit:addunt acaciā fabæ magni
tudine.Senectus anguiū dysentericis:& tanasmis in stagneo uase dequoquit cū rosaceo: Vel
si in alio cū stagno illinit.Ius e gallinaceo iisdē medet:sed ueteris gallinacei uehementius.Sal
sum ius aluum cit.Membrana gallinarū tosta & data in oleo ac sale cæliacorum dolores mul
cet.Abstinere autem frugibus ante & gallinam & hominem oportet.Fimum columbinum to
stum potumque.Caro palumbi i aceto decocta dysentericis & cæliacis medet.Turdus inassa
tus cum myrti baccis dysentericis.Item merulæ.Item medetur mel in quo sint imortuæ apes
uel Ileos decoctum.Grauissimum uitium Apuleios appellatur.Huic resisti aiūt discerpti uespertilionis

sanguine. Etiã illito uẽtre subuenire. Sistit aluũ & cochlea sicut diximus i suspiriosis tẽpata. Itẽ cinis earũ q̃ uiuæ crematæ sint potus ex uino austero. Gallinaceorũ iecur assum cũ uentriculi membrana: quæ abiici solet inueterata: ãmixto papaueris succo. Alii recentẽ torrẽt ex uino bibẽdam. Ius pdicũ & p se uẽtriculus cõtritus ex uino nigro. Item palũbus ferus & e posca decoctus. Lyen pecudis tostus & in uino tritus. Fimũ colũbinũ cũ melle illitũ. Ossifragi uẽter arefactus & potus iis qui cibos nõ conficiunt: utilissimus: uel si manu tm̃ teneant capiẽtes cibum. Quidãq; adalligant ex hac cã: sed cõtinuare nõ debẽt. Maciem enim facit. Sistit & anatũ masculaꝝ sanguis. Inflationem discutit cochleaꝝ cibus. Tormina sanat lyen ouiũ tostus: atq; e uino potus. Palumbus ferus ex posca decoctus. Apodes ex uino. Cinis ibidis sine pẽnis crematæ potus. Quod pterea traditur in torminibus. Mirum est anate apposita uẽtri transire morbum: anatẽque emori. Tormina & melle curãtur in quo sunt apes imortuæ decocto. Coli uitium efficacissime sanatur ab aue galerita assa in cibo sumpta. Quidam in uase nouo cũ plumis exuri iubẽt: conterique in cinerem: bibiq; ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor eius adalligari femini. Alii recens repensq; adhuc deuorari. Cõsularis asp-natum domus est: in qua alter e fratribus colo liberatus est aue hac in cibo sumpta: & corde eius in ermilla aurea iclusõ: alter sacrificio quodã facto crudis laterculis ad formã camini: atq; ut faeꝝ peractum erat obstructo sacello. Vnum est ossifrago intestinũ mirabili natura oia deuorata cõficienti. Huius partem extremã adalligatã prodesse cõtra colũ cõstat. Sunt occulti interaneoꝝ morbi: de quibus miꝝ ,pdit̃. Si catuli priusq̃ uideant applicent̃ triduo stomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri suctũ lactis accipiãt transire uim morbi: postremo exanimari: dissectisq; palam fieri ægri causas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem uespertilionis sanguine contacto uentre in totũ annũ caueri dolorẽ tradunt. Aut in dolore si quis aquam per pedes fluentem haurire sustineat.

Ad calculos: & uesicæ dolores testiũq;: & unguinum tumores: & ad panos. CA. VIII.

MVrino fimo cõtra calculos illinire uentrem prodest. Herinacei carnem iucundã esse aiunt: si capite percusso uno ictu interficiat̃ priusq̃ in se urinã reddat. Eos qui carnem ederit stranguriæ morbũ cõtrahere minime posse. Hæc caro ad hũc modũ occisa stillicidia uesicæ emẽdat. Itẽ suffitus ex eodẽ. Quod si urinã i se reddiderit: eos q carnẽ ederit: stranguriæ morbũ 9trahere tradit̃. Iubẽt & uermes terrenos bibi ex uino aut passo ad cõminuẽdos calculos: uel cochleas decoctas uti suspiriosis. Easdẽ exẽptis testis tritisq; tres i uini cyathis bibi: sequẽti die duas: tertia die unã: ut stillicidia urinæ emẽdẽt. Testaꝝ uero inaniũ cinere ad calculos pell ẽdos. Itẽ hydri iecur bibi. Vel cinerẽ scorpionũ in pane sumi. Vel si quis cũ locusta edit. Lapillos q in gallinaceoꝝ uesica: aut in palũbiũ uentriculo inueniãtur conteri: & potioni inspergi. Item membranam e uentriculo gallinacei aridã: uel si recẽs sit tostam. Fimum quoq; palumbium in faba sumi contra calculos & alias difficultates uesicæ. Silr plumarum cinerem palumbinum ferorum ex aceto mulso. Et intestinoꝝ ex iis cinerem cochlearibus tribus e nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida. Ossifragi uẽtrem arefactum. Turturis fimum in mulso decoctum: uel ipsius decoctæ ius. Turdos quoq; edisse cum baccis myrti prodest urinæ. Cicadas tostas in patellis. Millepedam oniscon bibisse. Et in uesicæ doloribus decoctum agninoꝝ pedum. Aluum cit & gallinaceorum decoctum ius: & acria mollit. Cit & hirundinũ fimũ adiecto melle subditum. Sedis uitiis efficacissima sunt oesypum. Quidam adiiciunt pompholigen: & rosaceum. Canini capitis cinis senecta serpẽtis ex aceto si rhagades sint. Cinis fimi canini candidi cum rosaceo. Aiuntq; inuentum Aesculapii esse. Et eodẽ uerrucas efficacissime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps bouis. Procidentia alui succus cochleaꝝ pũctis euocatus irrita depellit. Attritis medet̃ cinis muris siluatici cum melle ul' herinacei: uel uespertilionis. Et anserinus cum cerebro & alumine & oesypo. Fimũ colũbinũ cũ melle. Condylomatis priuati araneus dẽpto capite pedibusq; infricatus. Ne acria perurãt: adeps anserinus cũ cæra punica cærusa rosaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorrhoidas sanare dicunt̃. Ischiadicis cochleas crudas tritas cũ uino amineo & pipere potu ,pdesse dicunt. Lacertã uiridẽ in cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & stellionem adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis cõuulsis fel ouium cũ lacte mulierum. Verẽdoꝝ formicationibus uerrucisq; medet̃ arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris uitiis uelleꝝ eius uel sordidoꝝ cinis ex aqua. Seuũ ex omẽto pecudis & pcipue a renibus ãmixto cinere pumicis ex sale. Lana succida ex aq̃ frigida. Carnes pecudis cõbustæ ex aqua. Mulæ ungulaꝝ cinis. Dẽtis caballini cõtusi fa-

rina inspersa. Testibus uero farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis. Si decidat testium alter: spumā cochleaꝝ illitā remedio esse tradūt. Tetris ibi ulceribus & manantibus auxiliant̄ canini capitis recentis cineres. Cochleæ latæ paruæ cōtritæ ex aceto uel cinis eius. Mel in quo apes sunt emortuæ cū resina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cū thuris polline & ouoꝝ albo. xxx. die resoluunt. Aliqui ꝓ thure bulbū āmiscēt. Hydrocœlicis stelliones mire prodesse tradunt̄ capite pedibus iteraneisq; dēptis: reliquū corpus iassatū. In cibo id sæpius dat̄. Sicut ad urinæ icontinētiā. Caninū adipem cū alumine scisso fabæ magnitudine. Cochleas africanas cū sua carne & testa crematas poto cinere. Anserū trium linguas iassatas i cibo huius rei auctor est Anaxilaus. Panos aperit seuū pecudū cū sale tosto. Murinū fimū ammixto thuris polline: & sādaraca iposita discutit. Lacertæ cinis: & ipsa diuisa iposita. Irē multi peda cōtrita: āmixta resina terebīthina ex parte tertia. Quidā & sinopidē āmiscent: cochleæ cōtusæ & per se cinis inaniū cochlearū cæræ mixtus discussoriā uim hēt. Fimū colūbarū p se: uel cū farina hordeacea: aut auenacea illitū. Cantharides mixta calce panos scalpelli uice auferunt. Inguinū tumorē cochleæ minutæ cū melle illitæ leniūt. Varices ne nascant̄: lacertæ sanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinūtur.

Ad podagras: et articuloꝝ dolores. CA. IX.

Podagras lenit oesypū cū lacte mulieris & cærussa. Fimū pecudū qd liquidū reddūt. Pulmones pecudū. Fel arietis cū seuo muris dissecti impositi. Sanguis mustelæ cum plātagīe illitus & uiuæ cōbustæ: cinis ex aceto & rosaceo si pēna illinat̄. Vel si cæra & rosaceū āmisceat̄ fel caninū ita ne manu atigatur: sed pēna illinat̄. Fimū gallinarū: uermiū terreoꝝ cinis cū melle: ita ut tertio die soluāt. Alii ex aqua illinire malūt. Alii ipso aceto mēsura cū mellis cyathis tribus: pedibus ante rosaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articuloꝝ dolores. Bibuntur aūt binæ in uino tritæ. Eædem illinūtur cū helxines herbæ succo. Quidā ex aceto intriuisse cōtenti sunt sale. Quidā sale cū uipera crematis in olla noua & sæpius sumptis aiūt podagra liberari. Vtile esse & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant: si inueterato tritoq; quantū tres digiti capiant bibat̄ ex aqua. Aut si pedes sanguinē cum urtica uel pēnis eoꝝ cum primū nascent̄: tritis cū urtica. Quin & fimus eoꝝ articularibus doloribus illinitur. Item cinis mustelæ aut cochleaꝝ & cū amylo uel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ cōmodissime curant. Sunt q cinere eaꝝ uti malint sicut fimi colūbini cinere: cū polenta & uino albo. Articulis luxatis ꝓsentaneū est & seuū pecudis cū cinere & capillo mulieꝝ. Perniomibus quoq; imponit̄ seuū pecudū cū alumine. Canini capitis cinis aut fimū muriū. Quod si putrida sint ulcera cæra ad cicatricē perducunt: uel gryllorū crematoꝝ fauilla ex oleo. Item muris siluatici cū melle. Vermiū quoq; terrenoꝝ cū oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ iueniunt̄. Vlcera oia pedum sanat cinis eaꝝ quæ uiuæ combustæ sint. Fimiq; gallinacei cinis exulcerationes colūbini fimi cinis ex oleo. Attritus ēt calciamētoꝝ ueteris soleæ crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis sanant. Dentis caballini contusi farina priuatim subleuat. Lacertæ uiridis sanguis subtritus & hominū & iumentoꝝ pedes sublitus sanat. Clauos pedū urina muli mulæue cū luto suo illita. Fimū ouiū. Iecur lacertæ uiridis uel sanguis: flocco impositus. Vermes terreni ex oleo. Stelliōis caput cū uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimū colūbinū decoctū ex aceto. Verrucas uero oium geneꝝ urina canis recens cum suo luto illita. Fimi canini cinis cum cæra. Fimū ouiū. Sanguis recens murinus illitus: uel ipse mus diuulsus. Herinacei fel. Caput lacertæ uel sanguis uel cinis totius. Mēbrana senectutis anguiū. Fimū gallinaceū cū oleo & nitro. Cantharides uua taminia intritæ exedūt. Sed ita erosas aliis quæ ad persananda ulcera monstrauimus curari oportet.

Remedia aduersus morbos toti corpori. CA. X.

Nunc autē reuertemur ad ea q̄ totis corporibus medēda sunt. Fel canis nigri masculi amuletū eē magi dicūt domus totius. Suffitæ eo purificatæue cōtra oīa mala medicamenta. Itē sanguine canis respersis parietibus: genitaliq; eius sub limine ianuæ defosso. Minus mirent̄ hæc qui sciūt fœdissimū aīalium quantū magnificent rhicinū: qm̄ uni nullus sit exitus saginæ nec finis alia quā morte: diuitus in fame uiuēti. Septenis ita diebus durasse tradunt. At in satietate paucioribus dehiscere. Sunt qui hunc ex aure sinistra canis oēs dolores sedare adalligatū. Funditii in augurio uitalium habent. Nā si æger ei respondeat qui intulerit a pedibus stanti: interrogantiq; de morbo spem uitæ certā esse. Moriturum nihil respondere. Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis: cui non sit alius quā niger co- uel ex aure damulæ

lor.Nigidus fugere tota die canes cōſpectū eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptū reliquit. Rurſus magi tradunt lymphatos ſanguinis talpæ aſperſu reſipiſcere.Eos uero q a nocturnis diis fauniſq; agitenť:draconis lingua & oculis & felle:inteſtiniſq; in uino & oleo decoctis:ac ſub diuo noctu refrigeratis perunctos matutinis ueſpertiniſq; liberari perfrictionibus.Remedio eſſe tradit Nicander amphyſbenam mortuā adalligatam uel pellem tantū eius.Quinimo arbori quæ cædatur adalligata nō algere cædentes:faciliuſq; ſuccidere.Itaq; ſola ſerpentium frigori ſe cōmittit prima oīum procedēs & ante cuculi cantū.Aliud eſt cuculo miraculū:quo quis loco primū audiat alitē illam:ſi dexter pes circūſcribatur: ac ueſtigiū id defodiatur: non gigni pulices ubicūq; ſpargať.Paralyſis cauentibus pinguia gliriū decoctoꝝ & ſoricū utiliſſima traduut eſſe.Millepedas aūt in anginis diximus potas.phthiſin ſentientibus lacertā uiridē decoctā in uini ſextariis tribus ad cyathū unū ſingulis cochlearibus ſumptis p dies:donec cōualeſcant.Cochleaꝝ cinerem potum in uino.Comitialibus morbis oeſypū cum myrrhæ mōmento & uini cyathis duobus dilutum magnitudine nucis auellanæ a balneo potum.Teſticulos arietinos inueteratos tritoſq; dimidio denarii pondere in aqua uel lactis aſini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & poſtea.Magnifice laudať & ſanguis pecudum potus.Itē fel cum melle pcipue agninū.Catulus lactens ſumptus abſciſo capite pedibuſq; ex uino & myrrha.Lyen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis trāſmarini cinis potus in aceto.Tunicula ſtellionis quā eodem mō ut anguis exuit pota.Quidam & ipſum harūdine exente ratum inueteratūq; bibēdū dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus inaſſatū.Operæpciū quomō pcipiatur ſcire cū exuitur membranā hyberna alias deuorāti eā:qm nullū aīal fraudulentius inuidere homini tradunt.Inde ſtellionū nomē aiunt in maledictū tranſlatū.Obſeruāt cubile eius æſtatibus.Eſt aūt in locis hoſtioꝝ feneſtrarūq;:aut cameris ſepulchriſue. Ibi uere incipiente fiſſis harundinibus textas opponunt caſas quaꝝ anguſtiis etiam gaudet:eo facilius exuens circūdatum torporē.Sed eo derelicto non pōt remeare.Nihil ei remedio in comitialibus morbis pferť.Prodeſt & cerebꝝ muſtelæ inueteratū potūq;:& iecur eius.Teſticuli:uuluæque aut uentriculus inueteratus cum coriandro:ut diximus:item cinis. Silueſtris uero tota in cibo ſumpta.Eadē omnia prædicantur ex uipera. Lacerta uiridis cum cōdimentis quæ faſtidiū abſtergāt: ablatis pedibus & capite.Cochlearū cinis addito ſemine lini & urticæ cū melle inunctos ſanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis.Vel lapilli e uentre pulloꝝ hirundinū ſiniſtro lacerto annexi. Dicunť enim excluſo pullo lapillū dare.Quod ſi pullus is detur incipienti in cibo:quem primum peperit: cum quis primū tentatus ſit:liberatur eo malo. Poſtea medeť hirundinū ſanguis cū thure:uel cor recens deuoratū. Quin & e nido earum lapillus īpoſitus recreare diciť cōfeſtim:& adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum:& ſenectus ſerpētiū.Iecur uulturis tritū cū ſuo ſanguie ter ſeptenis diebus potū.Cor pulli uulturini adalligatū.Sed & ipſum uulturem in cibo dari iubent:& quidē ſatiatum humano cadauere.Quidā pectus ei bibendū cenſent:& in cerrino calice.Aut teſtes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinq; dieꝝ abſtinentia uini ob id inueteratos. Fuere & qui.xx.unam muſcas ruffas: & quidem emortuas in potu darēt: infirmioribus pauciores.

Contra morbū regiū:& freneticos:& cōtra febres:& hydropicos. CA. XI.

Orbo reſiſtunt regio ſordes auriū:aut māmaꝝ pecudis denarii pondere cū myrrhæ momento & uini cyathis duobus.Canini capitis cinis in mulſo. Multipeda in uini hemina.Vermes terreni in aceto mulſo cū myrrha:Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua purificatis:dein collutis uino qđ bibatur.Cerebrū perdicis:aut aquilæ ī uini cyathis tribus.Cinis plumaꝝ aut interaneoꝝ palūbi:ſed in mulſo ad cochlearia tria. Paſſerum cinis ſarmentis crematoꝝ cochlearibus duobus in aqua mulſa.Auis icterus uocať a colore:quæ ſi ſpecteť:ſanari id malū tradunt:& auem mori.Hanc puto latine uocari galgulū.Phreneticis prodeſſe uidetur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus.Nam nō mō muris cerebrum dari potui ex aqua:aut cinerē muſtelæ.ueꝝ etiam inueteratas herinacei carnes qs poſſit furenti et ſi certa ſit medicina?Bubonis quidē oculoꝝ cinerem inter ea quibus prodigioſe uitā ludificanť:acceperim.Præcipueq; febriū medicina placitis eoꝝ renunciat.Nāq; & in.xii.ſigna digeſſere eā ſole tranſmeante:iterūq; luna:qđ totū abdicandū paucis exemplaribus docebo.Siquidē crematis tritiſq; cū oleo pungi iubent ægros:cū geminos tranſit ſol:criſtis:& auribus:& unguibus gallinaceoꝝ.Si luna raſis barbis eoꝝ.Si uirginē alteruter hordei granis.Si ſa

gittarium uespertilionis alis.Si leonē luna tamaricis fronde: & adiiciunt satiuæ. Si aquarium e buxi carbōibus tritis.Ex istis cōfessa aut certe uerisimilia ponemus:sicut & lethargū olfacto riis excitari.Inter ea fortassis mustelæ testiculis inueteratis:aut iocinere usto.Is quoq; pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile.In quartanis medicina clinice prope modū nihil pollet.Quamobrem plura eoꝝ remedia ponemus.Primūq; eum quem adalligari iubent puluerē:in quo se accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo.Canis nigri dentem lōgissimum. Pseudosphecen uocāt uespam:quæ singularis uolitat.Hanc sinistra manu apphensam subnectunt.Alii uero quā quis eo āno uiderit primā.Viperæ caput abscisum in linteolo: uel cor uiuentis exemptum. Muris rostrellū auriculasq; summas roseo panno:ipsumq; dimittūt. Lacertæ uiridis uiuæ dextrū oculū effossum mox cū capite suo deciso ī pellicula caprina. Scarabeus qui pilulas uoluit.Propter hunc ægypti magna pars scarabeos inter numina colit curiosa.Appionis interpretatione qua colligit solis operū similitudinē huic animali esse ad excusandos gentis suæ ritus.Sed & alium adalligant magi cui sunt cornicula reflexa sinistra manu collectū. Tertium q uocaᵗ fullo albis guttis dissectū utriq; lacerto adalligant.Cætera sinistro:cor anguinū sinistra manu exemptū uiuentibus.Scorpionis caudæ quattuor articulos cū aculeo panno nigro:ita ut nec scorpionē dimissum:nec eum q alligauerit:uideat æger triduo: Post tertiū circuitum id cōdat.Erucā in linteolo ter lino circūdant totidē modis ad singulos dicentes:quare faciant:qui medebunᵗ.Limacem in pelliculā uel quattuor limacū capita pcisa harūdine.Multipedam lana inuolutā.Vermiculos ex qbus tabani fiunt:ante q̄ pennas germinent.Alios e spinosis frutetis lanuginosos. Quidā ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant.Cochleasq; quæ nudæ inueniunᵗ.Stellionē inclusum capsulis subiiciūt capiti:& sub decessu febris emittunt.Deuotari autē iubent cor mergi marini sine ferro exemptum:īueteratūq; conteri:& in calida aqua bibi.Corda hirūdinū cū melle. Alii fimū drachma una in lactis caprini:uel ouilli:uel passo cyathis tribus ante accessiones.Sunt qui totas censeāt deuorandas.Aspidis cutem pondere sexta parte denarii cū piperis pari modo parthoꝝ gentes in remediū quartanæ bibunt.Chrysippus philosophus tradidit phryganion adalligatū remedio esse quartanis.Quod esset aīal:nec ille descripsit:nec nos inuenimus q nouisset.Demōstrādum tamē fuit a tam graui auctore dictū:si cuiusq̄ cura efficacior esset ad inquirendū.Cornicis carnes esse:& nidum illinire in longissimis morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi:qm̄ miseria copia spei detecto:an ne aranei quē lycum uocāt tela: cū ipso specu toto resina cæraq; imposita utrisq; temporibus & fronti prosit. Aut ipse calamo adalligatus:qualiter & aliis febribus pdesse tradiᵗ.Itē lacerta uiridis adalligata uiua in eo uase:quo cibū capiat.Quo genere & recidiuas frequēter abigi affirmant.Hydropicis oesypum ex uino addita myrrha modice potui datur nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addūt & anserinum adipem & oleum myrteum.Sordes ab uberibus ouium eundē effectum habēt. Item carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri:aquā trahere promittitur.

Ad ignē sacrū:ad carbūculos furūculos ambusta neruorūq; cōtractiones. CA. XII.

Gni sacro medeᵗ oesypum cum pōpholyge & rosaceo.Rhicini sanguis. Vermes terreni ex aceto illiti.Gryllus contritus in manibus. Quo genere pstat:ut qui id fecerit anteq̄ incipiat uitiū: toto eo āno careat. Oportet aūt eū ferro cū terra cauernæ suæ tolli. Adeps anseris. Viperæ caput aridū asseruatū & cōbustum:dein ex aceto impositum.Senectus serpētiū ex aqua illita a balneo cū bitumine & seuo agnino.Carbunculus fimo colūbino deleᵗ p se illito:uel cū lini semie ex aceto mulso.Itē apibus q̄ in melle sunt imortuæ īpositis.Polētaq; īposita:īspersa si ī uerēdis sit:cæterisq; ibi ulceribꝰ occurrit e melle oesypū cū plūbi squamis. Itē fimū pecudū īcipiētibus carbūculis.Tubera & quæcūq; moliri opus sit:efficacissime anserino adipe curanᵗ.Idē præstat & gruū adeps.Furunculis mederi diciᵗ araneus si priusq̄ noieᵗ sit impositus:& tertia die solutus.Musaraneus pēdens enecatus:sic ut terram nec postea attingat:ter circūdatus furūculo toties expuētibus medēte & cui medebiᵗ. Ex gallinaceo fimo qdˀ est rufum maxime recēs illitū ex aceto. Vētriculus ciconiæ ī aqua decoctus.Muscæ impari numero infricatæ digito medico. Sordes ex pecudū auriculis. Seuū ouium uetus cum cinere e capillis mulieꝝ.Seuum arietis cum cinere punici & salis pari pondere.Ambustis capitum canis cinis medeᵗ.Item glirium cum oleo.Fimū ouium cū cæra cōmixtum.Muriū cinis & cochleaꝝ.Eoq; sic ut ne cicatrix quidē appareat.Item adeps uiperinus.Fimi colūbini cinis ex oleo illitus cyprino.Neruorū nodis medetur capitis uipini cinis ex oleo cyprino illitus.

uel pumicis

Terreni uermis cinis cũ melle illitus:ẽt dolores tollit.Itẽ amphisbéa mortua adalligata.Adeps
uulturinus cum uentre arefactus:cõtritusq; cũ adipe suillo inueterato. Cinis e capite bubonis
in mulso potus cum lilii radice:si magis credimus.In cõtractione neruoꝝ caro palumbina i ci
bis prodest & inueterata.Herinacei spasticis. itẽ mustelæ cinis.Serpentiũ senectus in pelle tau
rina adalligata spasmos fieri ꝓhibet.Opisthotonicis milui iecur aridũ tribus obolis in aquæ
mulsæ cyathis tribus potũ.Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia tollunt canini capi uel redi-
tis cinis aut uulua decocta in oleo super illito butyro ouillo cum melle. itẽ folliculus cuiusli- uiua
bet aĩalis fellis. Vnguium scabriciã cãtharides cũ pice tertio die solutæ:aut locustæ frictæ cũ
seuo hircino.Pecudũ seuũ.Aliq miscẽt uiscũ & portulacã:ul' æris florẽ.ita ut tertio die soluãt.

Ad sanguinem sistendum: & tumores uulnerum:ulcera: uulnera:& alia mala ex animalibus
remedia. CA. XIII.

SAnguinẽ sistit e naribus seuũ ex omento pecudũ illitum.item coagulũ ex aqua ma
xime agninum subditũ uel infusum ẽt si alia nõ prosint.Adeps anserinus cum buty-
ro pari pondere pastillis ingestus.Cinis cochleaꝝ terrenaꝝ.Sed & ipsæ extractæ te-
stis. E naribus fluẽtẽ sanguinẽ sistunt cochleæ cõtritæ frõti illitæ.Aranei telæ sup-
positæ.Gallinacei cerebellũ:uel sanguinis profluuia a cerebro.item columbinus sanguis ob id
seruatus cõcretusq;.Si uero ex uulnere ĩmodice fluat fimi caballini cum putaminibus ouoꝝ
cremati cinis impositus mire sistit.Et uulneribus medet' oesypum cum hordei cinere & æru-
gine æquis partibus.Ad carcinomata ac serpentia quoq; ualet.Erodit & ulceꝝ margines.Car
nesq; quæ excrescunt:ad æqualitatẽ redigit.Explet quoq;:& ad cicatricẽ perducit. Magna uis
& in cinere pecudũ fimi ad carcinomata addito nitro:aut cinere ex ossibus feminum agnino-
rum:maxime in iis ulceribus quæ cicatricẽ non trahunt.Magna & pulmonibus præcipue arie
tum.Excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducunt.Fimo quoq; ipo
ouium sub testa calefacto & subacto tumor uulneꝝ sedatur. Fistulæ purgantur sananturq;.
Item epinyctides.Summa uero uis in canini capitis cinere. Excrescentia oĩa spodii uice erodit
ac persanat.item murino fimo eroduntur.itemq; mustelæ fimi cinere.Duricias ẽt in alto ulce
rum & carcinomata persequitur multipeda trita:admixta resina terebinthina & sinopide. Ea-
demq; utilissima sunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitantur. Quin & uermiũ ipoꝝ gñã
mirãdos usus habent.Cosses q in ligno nascunt' sanant ulcera oĩa.Nomas uero cõbusti cũ pa-
ri pondere anisi & ex oleo illiti.Vulnera recentia conglutinãt terreni:adeo ut neruos quoque
abscissos illitis solidari infra septimũ diẽ Democritus persuaserit.Itaq; in melle seruandos cẽ
set.Cinis eoꝝ margines ulceꝝ duriores absumit cum pice liquida uel fimblio melle.Quidam uel fimbo-
arefactis in sole ad uulnera ex aceto utunt':nec soluunt nisi biduo intermisso. Eadem ratio & lo & melle
terrenaꝝ cochleaꝝ est:quæ exemptæ tusæq; & impositæ:recentia uulnera cõglutinant:& no-
mas sistunt: q̃ nõ adhærẽt. Herpes quoq; aĩal a græcis uocat':quo ꝑcipue sanantur quæcunq;
serpunt.Cochleæ quoq; prosunt cum testis suis tusæ cum myrrha quidem & thuræ ẽt ꝑcisos
neruos sanare dicunt'.Draconum quoq; adeps siccatus in sole magnopere ꝓdest. Item gallina
cei cerebrum recentibus plagis sale uiperino in cibo sumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora
fieri:& sanari celerius.Antonius musa medicus cum incidisset insanabilia ulcera:uiperas eden
das dabat:miraq; celeritate persanabat. Tryxallidum cinis margines ulceꝝ duros aufert cum
melle.Item fimus columbinus cum arsenico & melle ea quæ erodenda sunt.Bubonis cerebro
cum adipe anserino mire uulnera dicuntur glutinari:quæ uocant' cacoethe.Cinis etiam femi- uel ulcera
num arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis sanat.Vlula quoq; auis cocta
in oleo cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel:ad ulcera sananda ualet. Vlceꝝ labra
duriora apes in melle emortuæ emoliunt.Et elephantiosin sanguis & cinis mustelæ.Verberũ
uulnera atq; uibices pellibus ouium recentibus impositis obliterantur.Articuloꝝ fracturis ci
nis feminũ pecudis peculiariter medet'.Efficacius cũ cæra.Idẽ medicamentũ fit ex maxillis si-
mul ustis:cornuq; ceruino:& cæra mollita rosaceo.Ossibus fractis caninũ cerebrũ linteolo illi
to superpositis lanis:quæ subide subfundant' fere quattuordecim diebus solidat. Nec tardius
cinis siluestris muris cum melle:aut cum uermiũ terrenoꝝ cinere.Qui etiam ossa extrahit. Ci
catrices ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete seuum ex nitro. Lacertæ uiri-
dis cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum columbinum ex melle. Item uitiligi-
nes albas ex uino.Et cantharides ad uitiliginem cum rutæ foliorum duabus partibus in sole:
donec formicet cutis:tolerandæ sunt.Postea fouere:oleoq; perungere necessarium: iterũq; il-

linire:idq; diebus pluribus facere cauentes exulcerationẽ altam. Ad easdem uitiligines: & muscas illini iubent cum radice lapathoꝝ. Gallinarum fimum candidum seruatum in oleo uetere cornea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad scabiem uero bubõis cerebrũ cũ aphronitro. Sed ante omnia sanguis caninus. Sedant prurituũ cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harundines & tela quæq; alia extrahenda sunt corpori: euocat mus dissectus impositus. Præcipue uero lacerta dissecta: uel caput eius tãtum cõtusum cum sale impositum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia sectantur contusæ impositæq; testis: & eæ q̃ mãduntur exẽptæ testis. Sed cum leporis coagulo efficacissimæ. Ossa anguium eundem cum coagulo cuiuscunq; quadrupedis intra tertium diem approbant effectum.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. CA. XIIII.

Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea. Muliebribus malis membranæ a partu ouium proficiũt: sicut in capris rettulimus. Fimũ quoq; pecudum eosdẽ usus habet. Locustaꝝ suffitu stranguriæ maxime mulierum iuuantur. Gallinaceorum testes subinde si a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos histricum cinis potus continet. Maturat caninum lac epotum. Euocat membrana e canum secundis: si terrã non attigerit. Lũbos parturientium potus lactis. Fimum murinum aqua pluuia dilutum mãmas mulierum a partu tumescentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarũ custodit partus cõtra abortus. Facilius enitũtur q̃ fimũ anserinum cũ aquæ cyathis duobus sorbuere. Aut ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & scapulas: ne nerui doleant: præstant. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Idem per se impositi: mãmarum suppurationes concoquũt & aperiunt: extrahuntq; : & ad cicatricẽ perducunt. Lac deuocant poti cum mulso. Inueniuntur & in gramine uermiculi qui adalligati collo continent partũ. Detrahuntur autem sub partu: alias eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terram ponantur. Conceptus quoque causa dantur in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ accelerant ptũ. Itẽ cõceptũ impositæ cũ croco. Eædem ex amylo & tragacantho illitæ profluuia sistunt. Prosunt & purgationibus sumptæ in cibo: & uuluã auersam corrigunt cum medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatur & cypri. Inflationes quoque uuluarum discutiunt exemptæ testis: tritæq; cum rosaceo. Ad hoc astypaleicæ maxime eligũtur. Alio modo africanæ binæ cum fœnograeco quod tribus digitis capiatur additis mellis cochlearibus q̃ttuor. Illinunt aluo prius irino succo perũctæ. Sunt & minutæ longæque candidæ cochleæ passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis: tusæq; in farinam miscentur lomento æquis portionibus. Candoremq; & leuorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans si transcenderit: abortum faciet. Item amphisbenam mortuam dũtaxat. Nam uiuam habẽtes in pyxide impune transeunt: etiam si mortua sit. Atque adseruata partus faciles præstat uel mortua. Mu-

uel ĩno xiũ rum si non ad seruatam transcenderit grauida: innoxiam fieri: si protinus trãscedat adseruatã. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguiũ senectus adalligata lũbis faciliores partus facit protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendã cum thure. Aliter sumpta abortũ facit. Baculus quo angui rana excussa fit: parturiẽtes adiuuat. Tryxalidũ cinis illitus cũ melle purgationes. Item araneus q filũ deducit ex alto: capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod si redeuntẽ ꝓhenderit, inhibebit idẽ purgationes. Lapis aetites in aqlæ reptus nido custodit ptus cõtra oẽs abortuũ insidias. Pẽna uulturia subiecta pedibus adiuuat pturiẽtes. Ouũ corui grauidis cauendũ constat: qm̃ transgressus abortus asperos facit. Fimũ accipitris in mulso potũ uidet fœcundas facere. Vuluarum duricias & collectiones adeps anserinus: aut cygni emollit. Mãmas a partu custodit adeps anseris cũ rosaceo & araneo. Phryges & lycaones mammis puerperio uexatis inuenere otidum adipem utilẽ esse: & iis q̃ uulua strangulent: & blattas illinunt. Quornm perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & cæræ stantes mãmas seruat. Putant & ter circundatas ouo perdicis non inclinari. Et si sorbeant eadem: fœcũditatem facere: lactis quoq; copiã. Cum anserino adipe perunctis mãmis: dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiẽ uuluaꝝ sedare si cũ cimice trito illinat. Vespertilionũ sanguis psilothri uim habet: sed malis puerorum illitus: non satis proficit nisi erucæ uel cicutæ semen postea inducatur. Sic enim aut in totum tolluntur pili: aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant. Est autem duplex: rubens utiq; & candidũ. Aliqui sanguinẽ & iecur eius ammiscẽt. Quidã in tribus heminis olei discoquunt uiperã exemptis ossibus & psilothri uice utunt:

euulsis prius pilis:quos renasci nolunt.Fel herinacei psilothrum est utiq; mixto cerebro uespertilionis & lacte caprino.Item per se cinis cũ lacte canis primi partus euulsis pilis quos renasci nolunt:uel nõdum natis perũctis partibus:alii nõ surgunt.Idem euenire tradit sanguine rhicini euulsi cani.Itẽ hirũdinino sanguine uel felle.

Promiscuæ medicinæ. CA. XV.

Vis formicarum supcilia denigrari cum muscis tritis tradũt.Si uero oculi nigri nascentiũ placeant:soricẽ prægnanti edendũ.Capilli ne canescant:uermiũ terrenorũ cinere præstari admixto oleo.Infantibus q lacte cõcreto uexant:psidiũ est anguinũ coagulũ ex aqua potum. Aut si uitium coagulato lacte acciderit:discutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionẽ cerebrũ pecoris utilissimũ est.Ossibus in canino fimo inuẽtis adustio infantiũ:quæ uocat siriasis adalligatis emẽdatur. Ramices isantiũ lacertæ uirides admotæ dormiẽtibus morsu emẽdantur.Postea harũdini adalligatæ suspendunt in fumo. Tradũtq; pariter cũ ea expirãte sanari isantẽ.Cochleaꝝ saliua illita isantiũ oculis:palpebras corrigit:gignitq;.Rãicosis cochleaꝝ cinis cũ thure ex oui albi succo illitus p dies.xxx.medet .Inueniunt in corniculis cochleaꝝ harenaceæ duritiæ.Eæ dẽtitionem facilem pstãt adalligatæ. Cochlearum inaniũ cinis admixtus ceræ pcidentium interaneorum partes extremas phibet. Oportet aũt cineri misceri saniẽ punctis emissam e cerebro uiperæ.Cerebrũ uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat.Ad idem ualent & grandissimi dentes serpentium. Fimũ corui lana adalligatũ infantiũ tussi medet. Vix est serio complecti quædam nõ omittẽda tamẽ: qa sunt prodita.Ramici infantium lacerta mederi iubent.Marem hãc præhẽdi.Id intelligi & qd sub cauda unam cauernam habeat.Id agendũ ut per aurum aut argentũ aut ostrum mordeat uitium.Tum in calice nouo illagatur:& in fimo ponitur.Vrina infantiũ cohibet muribus elixis in cibo datis.Scarabeorum cornua grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturam obtinent.Bouis capiti lapillum tradũt inesse:quẽ ab eo expui si necẽ timeat:inopinatis præciso capite exemptum adalligatũq; mire prodesse dentitioni.Item cerebrũ eiusdem ad eundem usum adalligari iubent.Et limacis lapillum siue officulum quod inuenit in dorso.Magnifice iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum.Sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus.Sũt uermiculi in spinosis herbis asperi:lanuginosi.Hos adalligatos ptinus mederi tradũt infantibus:si quid ex cibo hæreat.Somnos allicit oesypum cum myrrhæ momẽto in uini cyathis duobus dilutũ:uel cũ adipe anserino & uino myrtite.Auis cuculus leporina pelle adalligatus.Ardeolæ rostrum in pelle asinina frõti adalligatũ.Putant & per se rostrũ eiusdẽ effectus eẽ uino collutum.E diuerso somnũ arcet uespertilionis caput aridũ adalligatum.In urina uirili lacerta necata uenerem eius qui fecerit cohibet.Nam inter amatoria esse magi dicũt.Inhibet & fimũ cochleæ & columbinũ cum oleo & uino potũ.Pulmonis uulturini dextræ partes: uenerem cõcitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item si lutea ex ouis quinq; columbarum admixta adipis suilli denarii põdere ex melle sorbeant.Passeres in cibo uel oua coꝝ.Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus.Ibicũ cineres cũ adipe anseris & irino punctis si conceptus fit: partus cõtinere.Contra inhibere ünerẽ pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisq; pelle arietina tradũt.itẽ cuiuscũq; galli gallinacei si cũ sanguine gallinacei lecto subiiciatur.Cogũt cõcipere inuitas setæ:ex cauda mulæ si inũctis inter se colligent in coitu. Qui in urinã canis suam ingesserit:dicit ad uenerem pigrior fieri.Mirum & de stellionis cinere (si ueꝝ est) in linamẽto inuolutũ in sinistra manu uenerem stimulare.Si trãsferat in dextrã inhibere.Itẽ uespertilionis sanguinem collectum flocco suppositũq; capiti mulieꝝ libidinem mouere:aut anseris linguã in cibo uel potione sumptã.Phthiriasin a toto corpore pota mẽbrana senectutis anguium triduo necat.Ac serum exẽpto caseo potũ cum exiguo sale.Caseos si cerebrum mustelæ coagulo addat:negãt corrũpi uetustate:aut a muribus attingi.Eiusdẽq; mustelæ cinis si det in offa gallinaceis pullis & colũbinis tutos eẽ a mustelis.Iumẽtoꝝ urinæ tormina uespitilione adalligato finiũt. Vermicatio ter circũlato uerẽdis palũbo miꝝ dictu palũbis emissus morit:iumentumq; liberat cõfestim. Ebriosis oua noctuæ per triduum data in uino: tedium eius adducũt. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus.Hirũdinis rostri cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur inspersus:securos pstabit a temulentia.Inuenit hoc Horus assyrioꝝ Rex. Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphenam auem in sardinia narrant grui similem ignotam iam etiam sardis: ut existimo.In eadem prouincia est ophion ceruis tantum pilo similis:nec alibi nascens.lidem

uel Ibium

auctores nominauere sirulugum. Quod nec quale esset animal: nec ubi nasceref tradiderunt. Fuisse quidē non dubito: cum & medicinæ ex eo sint demōstratæ. M. Cicero tradit aialia bituros uocari: qui uites in campania rodant.

De miraculis quarūdam bestiarum. CA. XVI.

Eliqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranam ex secūdis canis habentē: aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicū genere muliones nō amplius q̄ uno die uiuere. Eosq; qui arborarii pici rostrū habeāt: & mella eximant: ab apibus nō attingi. Porcos sequi eos a qbus cerebrū corui acceperint in offa. Puluerem in quo se mula uolutauerit corpori īspersum mitigare ardores amoris: Sorices fugari: si unus castratus emittaf. Anguina pelle & sale & farre cum serpillo cōtritis uno die: deiectisq; cum uino in fauces boum uua maturescente: toto āno eos ualere. Vel si hirūdinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e uestigio anguiū collecto: sparsas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tm̄ gigni. Non lassescere in ullo labore qui neruos ex alis & cr uribus gruis habeant. Multas non calcitrare cum uinū biberint. Vngulas tm̄ mularum repertas: neq; aliam ullam materiam quæ nō perroderef a ueneno stygis aquæ: cum id dādum Alexandro magno Antipater mitteret memoria dignū est: magna Aristotelis infamia excogitatū. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXI. PROOEMIVM

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. CA. I.

QVATILIVM SEQVVNTVR IN MEDICINA BENEFIcia: opifice natura ne in illis quidē cessante: & p undas fluctusq; ac reciprocos æstus amniūq; rapidos cursus improbas exerēte uires. Nusq̄ potētia maiore: si uerū fateri uolumus. Quippe hoc elemētū cæteris oibus īperat. Terras deuorāt aquæ. Flāmas necant. Scādūt in sublime: & cælū quoq; sibi uendicant. Ac nubiū obtētu uitalē spiritū strāgulāt. Quæ cā fulmina elidit: ipso secū discordāte mūdo. Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? At illæ ceu paꝝ sit in tantam peruenire altitudinem rapiunt eo secum piscium examina. Sæpe etiā lapides subeūt portantes aliena pōdera. Eædem cadentes oium terra nascentiū cā fiunt: prius mirabili natura. Si qs uelit reputare ut fruges gignāt arbores fruticesq; uiuāt in cælū migrare aquas animāq; ēt herbis uitalē inde deferre uicta cōfessione. Ois quoq; terræ uires aquaꝝ esse bñficii. Quapp añ oia ipsaꝝ potētiæ exēpla ponemus. Cūctas. n. qs mortaliū enumerare queat? De dña aquaꝝ medicinis: & obseruationibus. cc. lxvi. CA. II.

Micāt benigne passimq; in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi iunctæ: sicut in tarbellis aqtanica gēte. Exin in pyreneis mōtibus tenui interuallo discernēte. Alibi tepidæ gelidæq; auxilia morboꝝ cōferentes. Et e cūctis aīaliū hoīum tm̄ cā erūpentes. Augēt numeꝝ deoꝝ noibus uariis urbesq; cōdunt: sicut puteolos in campania: Statielas in liguria: Sestias in narbonēsi ꝓuincia. Nusq̄ tn̄ largius q̄ in baiano sinu: nec pluribus auxiliādi generibus: aliæ sulphuris: aliæ aluminis: aliæ salis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nōnulla etiā acida salsaue mixtura. Vapore quoq; ipso aliquæ ꝓsunt. Tantaq; est uis ut balneas calefaciāt: ac frigidā etiā in soliis feruere cogāt: quæ in baiano possideanæ uocanf nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto: Obsonia quoq; pcoquunt. Vaporāt & in mari ipso q̄ Licinii Crassi fuere. Mediosq; inter fluctus existit aliqd ualitudini salutare. Iam generatim ner uis ꝓsunt pedibusue: aut coxendicibus: aliæ luxatis fractisue. Inaniūt aluos. Sanāt ulcera. Capiti auribusq; priuatim medenf. Oculis uero ciceronianæ. Digna memoratu uilla est ab auerno lacu puteolos tendētibus īposita littori: celebrata porticu ac nemore. Quā & uocabat. M. Cicero academiā ab exēplo athenaꝝ: ibi cōpositis uoluminibus eisdē noibus. In qua & monumētū sibi īstaurauerat. Ceu uero nō & in toto terraꝝ orbe fecisset. Huius ī pte pria exiguo post obitū ipsius. Antistio uetere possidēte eruperūt fōtes calidi p quā salubres oculis celebrati carmie

Laureæ Tulli qui fuit e liberis eius. Vt protinus noscatur etiam ministerium eius haustus ex illa maiestate.
Ponam enim ipsum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clarissime linguæ
Silua loco melius surgere iussa uiret.
Atq; academiæ celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ.
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum & uirorum insaniam abolere produnt. In ænaria insula calculosis mederi. Et quæ uocatur acidula ab teano sidicino quattuor milibus passuum frigida. Item in stabiano quæ dimidia uocatur: & in uenafrano ex fonte acidulo. Idem contingit in uelino lacu potantibus. Item in syriæ fonte iuxta taurum montem. Auctor est. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando necessarius modus: ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis qui e fonte rubro biberint Ctesias scribit. iuxta romã albulæ aquæ uulneribus medent. Prægelidæ eæ. Sed subcutilæ in sabinis gelidissimæ suctu quodam corpora inuadunt: ut prope morsus uideri possit. Aptissimæ stomacho: neruis: uniuerso corpori. Thespieorum fons cõceptus mulieribus repñtat. Itẽ in arcadia flumen elatũ. Custodit aũt partum linus fons in eadẽ arcadia abortus fieri non patit. E diuerso in pyrrha flumẽ quod aphrodisiũ uocatur: steriles facit. Lacus Amphion uitiligines tollit. Varro auctor est Titium quẽdam ꝑtura functum marmorei signi faciem habuisse pp id uitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medet: sicut apparet in epistola Cassii Parmẽsis ad. M. Antonium. Contra aquarum culpã in troezene: oium pedes uitia sentiũt. Tungri ciuitas galliæ fontẽ habet insignem plurimis bullis stillãtem: ferruginei saporis quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora. Tertianas febres discutit: calculorũq; uitia. Eadẽ aqua igne admoto turbida fit. Ad posterum rubescit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus medent. Cicero in admirãdis posuit reatinis tm̃ paludibus ungulas iumentoꝝ indurari. Eudicus in hestiæa euthice fontes duos tradit esse: ceronem: ex quo bibentes oues nigras fieri: mellem ex quo albas: ex utroq; aũt uarias. Theophrastus in thuriis crathin candorẽ facere: sybari nigriciã bobus ac pecoribus. Quin & hoĩes sentire dñam eã. Nã q sabyrim bibãt: nigriores eẽ: durioresq; & crispo capillo: Qui ex cratide candidos: mollioresq; ac porrecta coma. Item in macedonia q̃ uelint sibi candida nasci ad haliacmõ ducere. Quæ nigra aut fusca ad axium. Idẽ omnia fusca quibusdã in locis tradit nasci: & fruges quoq;: sicut in messapiis. At in lusis archadiæ quodam fonte mures terrestres bibere & cõuersari. Erythris aleos amnis pilos gignit in corporibus. In boeotia ad trophonium deũ iuxta flumẽ orchomenon duo sunt fontes: quorum alter memoriam: alter obliuionem affert: inde numinibus inuẽtis. In cilicia apud oppidum iusgum riuus fluit unus: ex quo bibentiũ subtiliores sensus fieri Varro tradit. In cea insula fontem esse qui hebetes facit. Zame in africa ex quo canoras uoces. Vinũ tedio uenire iis qui ex clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quos diximus asserunt. Mutianus andrie fonte Liberipatris statis diebus septenis eiusdẽ diei uinum fluere. Si auferat e cõspectu templi sapore in aquam transeunte. Polyclytus explere olei uicem iuxta solos ciliciæ fontem. Theophrastus hoc idem fieri in æthiopia eiusdẽ uirtutis fonte lycos in indiæ terris fontem esse cuius aqua lucernæ ardeant. Idem ecbathanis traditur. Theopompus in scotussis lacum esse dicit: qui uulneribus medet. Iuba in troglodytis lacum insanum malefica ui appellatũ: ter die fieri amaꝝ salsumq;: ac deinde dulcem: totiesq; etiam noctu scatentem albis serpentibus uicenũ cubitoꝝ. Idẽ in arabia quoq; fontẽ exiliere tanta ui ut nullũ nõ pondus impactũ respuat. Theophrastus marsyæ fontem in phrygia ad celenarum oppidum saxa egerere. Non ꝑcul ab eõ duo sunt fontes claeon & gelon: ab effectu græcoꝝ nominũ dicti. Cyzice fons Cupidinis uocat: ex quo potantes amorẽ deponere Mutianus credit. Cranone est fons calidus citra summum feruorem qui in uinum additus triduo

ul' thespiarum

uel magūciaci calorem potionis custodit in uasis. Sunt & mattiaci in germania fontes calidi trans rhenum: quo℞ haustus triduo feruet. Circa margines uero pumicem faciunt aquæ. Quod si quis fide carere ex iis aliqua arbitratur:discat in nulla parte naturæ maiora esse miracula:q̄q̄ inter initia operis abūde multa rettulimus. Ctesias tradit siderim uocari stagnū in indis in quo nihil īnatet:sed omnia merganť. Celius apud nos in auerno ait etiam folia subsidere. Varro aues q̄ euolauerint emori. Contra in africæ lacu apuscidamo oīa fluitant:nihil imergitur. Item in siciliæ fonte pintia:ut Appion tradit. Et in medo℞ lacu puteoq℞ Saturni. Neptuni fons limire trāsire solet in loca uicina portendens aliquid. Mirum quoq℞ est ꝙ cū piscibus transit. Respōsa ab iis petunt incolæ cibo:quem rapiunt annuētes. Si uero euentū negēt:caudis abigūt. Amnis olachas in bithinia Brietū alluit:hoc est & templo & deo nomen:cuius gurgite periuri notantur pati uelut flāmam urentem. In cantabria fontes tamarici in augurio habenť. Tres sunt octonis pedibus distantes. In unum alueū coeunt uasto amne. Singulis siccantur duodecies diebus:aliquando uicies citra suspitionem ullam aquæ:cum sit illis uicinus fons sine itermissiōe largus. Dirūq℞ est nō profluere eos aspicere uolentibus:sicut ꝓxime Lartio Licinio legato post ꝓturā: post septē dies accidit. In iudæa riuus sabbatis oībus siccať. E diuerso miracula alia dira Ctesias in armenia scribit eē fontē:ex quo nigros pisces illico mortē afferre in cibis. Quod ex citra danubii exortū audiui:donec ueniatur ad fontem alueo appositum:ubi finiť id genus piscium. Ideoq℞ ibi caput eius amnis intelligiť fama. Hoc idem & in lydia in stagno nympha℞ tradūt. In arcadia ad pheneum aqua ꝓfluit e saxis styx appellata:quæ illico necat:ut diximus. Sed esse pisces paruos in ea tradit Theophrastus lætales & ipsos:quod nō in alio genere morti ferorum fontium. Necare aquas Theopōpus & in trechea apud cychros dicit. Lycus in leōtinis tertio die si quisq̄ biberit. Varro ad soractē scripsit esse fontē:cuius sit latitudo quattuor pedum:sole oriente eum exundare feruenti similem:auesque quæ gustauerint:iuxta mortuas iacere. Nāque & hæc insidiosa conditio ꝙ quædam etiam blandiuntur aspectu : ut ad nonacrin arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate:sed hanc putant nimio frigore eē noxiā: utpote cum ꝓfluens ipsa lapidescat. Aliter circa thessalica tempe qm̄ uisus oībus terrori est. Traduntq℞ etiam æs ac ferrū erodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui spatio. Mirūq℞ siliqua siluestris amplecti radicibus fontē eū dicitur:semꝑ florens purpura. Et quædā sui generis herba i labris fontis uiret. In macedonia nō ꝓcul ab Euripidis poetæ sepulchro duo riui cōfluūt: alter saluberrimi potus:alter mortiferi. In perperenis fons est : qui quacunq℞ rigat lapideā facit terram. Item calidæ aquæ in euboea. Lebedon nanq℞ alluit riuus: in quo saxa in altitudinem crescunt. i eurymenis deiectæ coronæ i fontem lapides fiunt. In collosis flumē est: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In scyretico metallo arbores quæcunq℞ flumine alluuntur saxa fiunt cum ramis. Distillantes quoq℞ guttæ in lapides durescūt. In antris coryciis. nam mixæ in macedonia etiam pendentes in ipsis cameris. At in corintho cum decidere in quibusdam speluncis utroq℞ modo columnas faciunt:ut in phausia chersonnesi rhodo in ātro magno etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exemplis.

De qualitate aquarum:in salubritate uel cōmoditate earum. CA. III.

Væritur inter medicos cuius generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes: pigrasq℞ merito damnant: utiliores quæ profluunt existimantes. Cursu enim percursuque ipso extenuari atque proficere. Eoque mirot cisternarum ab aliquibus maxime ꝓbari. Sed ii rationem afferunt:quoniam leuissima sit imbrium aqua:ut quæ subiř potuerit ac pendere in aere. ideoque & niues præferunť imbribus : niuibusque etiā glacies uelut ad infinitū coacta subtilitate. Leuiora enim hæc esse & glaciē multo leuiorem aqua. Ho℞ sentētiā refellere iterest uitæ. In primis eni leuitas illa depræhēdi alř quam sēsu uix potest:nullo pene momēto ponderis aquis inter se distātibus. Nec leuitatis i pluuia aqua argumētum est subisse eā in cælum:cū etiā lapides subire appareat:cadensque ificiať halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aq sordiū iesse plurimū sentiať:citissimeq℞ ideo calefiat aq̄ pluuia. Niuē q̄dē glacieq℞ subtilissimū elemēti eius uideri miror:apposito grandinū argumēto e quibus pestilētissimū potū esse conuenit. Nec uero pauci inter ipsos e contrario:ex gelu ac niuibus insaluberrimos potus prædicant:quoniam exactum sit inde:quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnē congelatione deprehenditur:& rore nimio scabiem fieri. Pruina uredinē cognatis & niuis causis. Pluuias quidem aquas celerrime putrescere conuenit:minimeq℞ durare in nauigatiōe. Epigenes aūt aquā q̄ septies putrefacta purgata sit:perhibet amplius non putrescere. Nā cisternæ

etiam medici confitentur inutiles aluo duritias facientes faucibusq etiam limi non aliis inef se plus: aut animalium quæ faciunt tedium confitendum habent. Nec statim amnium utilissimas esse: sicuti nec torrentium ullius: lacusq plurimos salubres maxime. Quædam igif & huius generis aptissimæ aliæ alibi. Parthoꝝ reges ex coaspe & euleo tantum bibunt. Eæ quāuis in longinqua comitantur illos. Et hoꝝ placere potum nō quia sint amnes apparet: quoniam nec e tigri nec euphrate: nec e multis aliis bibunt. Limus aquaꝝ uitiū est: si tñ idem amnis anguillis scateat: salubritatis indicium habetur. Sicuti frigoris tineas ĩ fonte gigni. Ante omnia damnanť amaræ: & quæ scobem statim implent: qď euenit troezene. Nā nitrosas atq salmacidas & fæculentas in desertis rubrum mare petentes addita polēta utiles intra duas horas faciunt: ipsaq uescuntur polenta. Damnantur in primis fontes qui cœnum faciūt: quiq malum colorem bibētibus referunt: & si uasa ære inficiunt: aut si legumina tarde percoquūt. Si liquatæ leniter terram relinquunt: decoctæq crassis obducūt uasa crustis. Est etiānum uitium nō fœtidæ modo uerum omnino quicquam recipientis iucundum fit illud licet gratūq: & ut sæpe ad uicina lactis accedens. Aquam salubrem aeri quam simillimam esse oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucunde olentis in mesapotamia cabure. Fabulæ rationē afferunt: uel cabile quoniā eo iuno pfusa sit. De cætero aquarum salubrium sapor odorue nullus eē debet. Quidam statera iudicant de salubritate: frustrante diligentia: quando per rarum est ut leuior fit aliqua. Certior subtilitas inter pares meliorem esse quæ calefiat: refrigereturq celerius. Quin exhaustam uasis ne manus pendeāt depositisq in humum tepescere affirmant. Ex quonam ergo genere maxime probabilis contingit? Puteis nimirum ut in oppidis constare uideo. Sed iis quibus exercitationis rō crebro haustu cōtingit: & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc satis sunt. Frigori & opacitas necessaria. Vt quæ cælum uideant super oīa obseruatio una. Eadem & ad perēnitatem pertinet: ut illa uado exiliat uena nō e lateribus. Nam ut tactu gelida fit: etiā arte cōtingit. Si etiam expressa in altū: aut e sublimi deiecta uerberatu corripiat aera. In natando qdem spiritū cōtinentibus frigidior sentitur eadē. Neronis principis inuentū est decoquere aquam: uitroq demissam ĩ niues refrigerare. Ita uoluptas frigoris cōtingit sine uitiis niuis. Omnem utiq decoctam utiliorem esse cōuenit. Item calefactam magis refrigerari subtilissimo inuēto. Vitiosæ aquæ remediū est si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta sistitur sanguis. Aestus in balneis arceť si quis ore teneat: Quæ sunt haustu frigidissimæ: nō proinde & tactu esse alternante hoc bono multi familiari exēplo colligunt. Clarissima aquarum oīum in toto orbe frigoris salubritatisq palma pconio urbis martia est: īter reliqua deū munera urbi tributa. Vocabať hæc quōdam aufeia. Fons aūt ipse piconia. Oriť in ultimis montibus pelignoꝝ. Transit marsos & fucinū lacū romā nō dubie petēs. Mox specu mersa in tybur tina se aperit nouē milibus passuū fornicibus structis pducta. Primus eam in urbē ducere auspicatus est Ancus Martius unus e regibus. Postea. Q. Martius rex in prætura. Rursusq restituit. M. Agrippa. Idem & uirginē adduxit ab octaui lapidis diuerticulo: duo millia passuū prenestina uia. Iuxta est herculaneus riuus: quem refugiens uirginis nomē obtinuit. Horū amniū comparatione differentia supradicta deprehēditur cum quātum uirgo tactu tm̄ præstet martia haustu. Quāquam utriusq iampridem urbi periit uoluptas ambitione auaritiaq in uillas ac suburbana detorquentibus publicā salutem. Non abre fit querendi aquas iunxisse rationē. Reperiuntur in conuallibus maxime: & quodam cōuexitatis cardine aut montium radicibus. Multi septētrionales ubiq partes aquosas existimauere. Qua ĩ re uarietatem naturæ aperuisse cōueniet. In hyrcanis mōtibus a meridiano latere nō pluit. Ideo siluigeri ab aquilonis tantū parte sunt. At olympus: ossa: parnasus: appēninus: alpes: undiq uestiuntur: amnibusq perfunduntur. Aliqui ab austro sicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obseruationis indicabitur. Aquarum sunt notæ iuncus aut harundo: aut herba de qua dictum est. Multumque alicui loco pectore incubans rana. Salix enim erratica & alnus aut uitex aut hedera spōte proueniunt & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e superioribus defluentis augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est ante ortū solis longius intuentibus. Quod ex edito quidam speculantur proni terram mento attingente. Est & peculiaris æstimatio peritis tantum nota: quam feruentissimo æstu sequuntur dieiq horis ardētissimis: qualis ex quoq loco repercussus splendeat. Nam si terra sitiente humidior est ille: indubitata spes promittitur. Sed tanta intētione oculorum opus est ut indolescat. Quod fugientes ad alia experimēta decurrunt loco in altitudinem pedum quinq defosso. Ollisq e figulino ope crudis: aut perū

cta pelui ærea cooperto lucernaq́ʒ ardente cōcamerata frondibus:dein terra. Si figulinū humi dū ruptūue:aut in ære ſudor uel lucerna ſine defectu olei reſtincta:aut ēt uellus lanæ madidū reperiat̃:non dubie promittunt aquas. Quidā & igne prius excolunt locum:tāto efficatiore ua ſorū argumento. Terra uero ipſa promittit candicātibus maculis:aut tota glauci coloris. In nigra eni ſcaturigies nō fere ſunt perēnes. Figulari creta ſemp adimit̃ ſpes. Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obſeruātes:ut a nigra deſcēdat ordo ſupradictus. Aqua ſemper dulcis ī argilloſa terra frigidior in tofo. Nāq́ʒ & hic ꝓbatur. Dulces.n. leueſq́ʒ facit:& colando cōtinet ſordes. Sabulū exiles limoſaſq́ʒ ꝓmittit. Glarea īcertas,uenas:ſed boni ſaporis. Sabulū maſculū & arena carbūculoſa certas ſtabileſq́ʒ & ſalubres. Rubra ſaxa optias ſpeiq́ʒ certiſſimæ. Radices mōtiū ſaxoſæ: & ſilex:hoc amplius rigētes. Oportet aūt fodientibus humidiores aſſidue reſpōdere glebas:faciliuſq́ʒ ferramēta deſcēdere. Depreſſis puteis ſulphurata uel aluminoſa occurrentia putearios necant. Experimētū huius periculi eſt demiſſa ardens lucerna ſi extinguatur. Tunc ſecundū puteum dextra ac ſiniſtra fodiunt̃ æſtuaria:quæ grauiorē illū halitū recipiant. Fit & ſine his uitiis altitudine ipſa grauior aer:quā emēdant aſſiduo linteoꝝ iactatu euētilando cū ad aquā euentum eſt ſine arena opus ſurgit ne uenæ obſtruant̃. Quædam aquæ uere ſtatim incipiente frigidiores ſunt:quarū non in altum origo eſt:hybernis eni conſtant imbribus. Quædam canis ortu ſicut in macedonia apparet. Vtrunq́ʒ ante oppidū pellam. Incipiēte enim æſtate frigida eſt paluſtris:dein maximo æſtu ī excelſioribus oppidi riget. Hoc & in chio euenit. Simili ratione portus & oppidi Athenis enneacrunos nymboſa æſtate frigidior eſt:quā puteus in Iouis horto. At ille ſiccitatibus riget.

uel excoquunt

uel tofus

Aquarum ſubito naſcentium:aut deſinentium. CA. IIII.

Axime aūt putei circa arctuꝝ. Nam ipſa æſtate deficiūt:omneſq́ʒ quatriduo eo ſubſidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympū uere primū aquis redeuntibus. In ſicilia quidem circa meſſanā & mylas hyeme ī totum areſcūt fontes. Aeſtate exūdant:amnemq́ʒ faciunt. Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æſtate tātū ſuperfluit: & maxime canis ortu:parcius ſi frigidior ſit æſtas. Quædā terræ imbribus ſicciores fiunt:uelut in narnienſi agro:quod admirandis ſuis inſeruit. M. Cicero:ſiccitate lutum fieri prodens: imbre autem puluerē. Omnis aqua hyeme dulcior eſt. Aeſtate autē minus. Autumno minime. Minuſq́ʒ p ſiccitates. Neque æqualis amniū plerūq́ʒ guſtus eſt. Magna aluei differentia. Quippe tales ſunt aquæ qualis terra p quā fluunt. Qualeſque herbarū quas lauāt ſucci. Ergo iidē amnes parte aliqua reperiuntur īſalubres. Mutant ſaporem & influentes riui ut boryſthenem: uictique diluuntur. Aliqui uero & imbre mutantur. Ter accidit ī boſphoro:ut ſalſi deciderēt: necarentque frumenta. Totiens & nili rigua pluuiæ amara fecere: magna peſtilentia ægypti. Naſcunt̃ fontes deciſis plerunque ſiluis:quos arboꝝ alimenta cōſumebāt. Sicut in hemo obſidente gallos Caſſandro:cū ualli gratia ſiluas cediſſent. Plerūq́ʒ uero dānoſi torrentes corriuātur detracta collibus ſilua continere nymbos:ac digerere cōſueta. Et coli moueriq́ʒ terrā calluq́ʒ ſummæ cutis ſolui aquarum intereſt. Proditur certe in creta expugnato oppido:quod uocabatur arcadia:ceſſaſſe fontes:amneſq́ʒ q ī eo ſitu multi erāt. Rurſus cōdito poſt ſex ānos emerſiſſe:uti quæque cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hiſtorica. CA. V.

Erræ quoq́ʒ motus profundunt ſorbētq́ʒ aquas:ſicut circa pheneum arcadiæ quinquies accidiſſe conſtat. Sicut & in corico monte amnis erupit: poſtea quam cœptus eſt coli. Illa mutatio mirabilis:nulla euidēte cauſa apparet:ſicut in magneſia calidas factas frigidas alias non mutato ſapore. Et in caria ubi Neptunni templum eſt amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in ſalem. Eſt & illa miraculi plena arethuſam ſyracuſis ſimum redolere per olympia:uerique ſimile:quoniam alpheus in ea inſula ſub ima maria permeet. Rhodiorum fons in cherronneſo nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquaꝝ:ſicut babyloniæ lacus æſtate rubras habet diebus undecim. Et boryſthenes æſtatis tēporibus cæruleus fertur:quāquam oium aquaꝝ tenuiſſimus. Ideoque īnatans hypani. In quo & illud mirabile. Auſtris flantibus ſuperiorem hypani fieri. Sed tenuitatis argumētum:& alid̃ eſt:qd̃ nullum halitum non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicunt aquas grauiores poſt brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ:& quomodo medicatis utendū:& quid proſit nauigatio:& medicinæ aquæ marinæ. CA. VI.

Aeterum a fonte duci fictilibus tubis:utilissimũ est:crassitudine binum digitorum cõmissuris pyxidatis ita ut superior intrẽt calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentũ aquæ in centenos pedes sursum elici:minimũ erit si uno cuniculo ueniet ĩ binos ac tus:laminæ esse debebunt p quas surgere in sublime opus fuerit:e plumbo:subit al titudinem exortus sui:ut si longiore tractu ueniat:subeat crebra:descendatq; librameta ne pẽant. Fistulas denum pedũ longitudinis eẽ:legitimũ est. Et si quinariæ erunt: sexagena pondo pendere. Si octonariæ centena. Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiones. Denaria appellat:cuius laminæ latitudo anteq̃ curuetur digitoꝝ decem est:dimidioq; eius qnaria. In omni anfractu enim collis quinariam fieri:ubi dometur impetus:necessariũ est. Itẽ castella put res exiget. Homeꝝ calidorum fontium mentionem nõ fecisse demiror:cum alioquin lauari calida frequẽter indiceret:uidelicet quia medicina tunc nõ erat hæc:quæ nũc aquaꝝ perfugio utit. Est aũt utilis sulphurata neruis. Aluminata paralyticis:aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa qualis cutilia utilis est bibendo:atq; purgationibus. Plerique in gl'ia ducunt:plurimis horis ppeti calorem earũ : quod est inimicissimũ. Nãq; paulo diutius q̃ balneis ũti oportet. Ac postea frigida dulci sine oleo discedentibus:quod uulgus alienum arbitratur. Iccirco nõ alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uastitate odoris capita replẽtur:& frigore infestãtur sudãtia:reliqua corporum parte mersa. Similis error quo quidã plurimo potu gloriãtur. Vidiq; iam turgidos bibẽdo:in tãtum ut annuli integerẽtur cute:cũ reddi nõ posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri cõuenit sine crebro salis gustu. Vtunt & cœno fõtium ipsoꝝ utiliter:sed ita si illitum sole inarescat. Nec uero omnes quæ sint calidæ: medicatas eẽ credendum:sicut in egesta siciliæ:larissa troadæ magnesia:melo:lipara. Nec decolor species æris argentiue (ut multi existimauere) medicaminũ argumentũ est. Quando nihil eorum in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medẽdi modus idẽ & in marinis erit:quæ calefiunt ad neruorum dolores:ferruminat & fracturas ossaq; contusa. Item ad corpora siccanda. Qua de causa & frigido mari utunt. Præterea est alius usus multiplex. Principalis uero nauigandi phthisi affectis ut diximus:aut sanguinem egerentibus:sicuti proxime Anneũ Gallionem fecisse post cõsulatum meminimus. Neq; enim ægyptus propter se petitur:sed propter longinquitatem nauigãdi. Quin & uomitiones ipsæ instabili uolutatione cõmotæ pluribus morbis capitis oculoꝝ:pectoris medentur. Omnibusq; propter quæ helleboꝝ bibitur. Aquã uero maris per sese efficatiorẽ discutiendis tumoribus putãt medici : si illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplastris etiã maxime albis & malagmatis miscent. Prodest & infusa cerebro ictu. Bibitur quoq; quãuis nõ sine iniuria stomachi ad purgandã corpora bileq; atrã:aut sanguinẽ concretũ reddendũ alterutra parte. Quidam & in qrtanis dedere eam bibẽdam. Et in tenasmis:articularibusq; morbis:asseruatã:& in hoc uetustate uirus deponẽtem. Aliqui decoctã:oẽs ex alto haustã:nullaq; dulcium mixtura corruptam. In quo usu præcedere uomitũ uolunt. Tunc quoque acetum aut uinum aqua miscent. Qui purã dedere rhaphanos sup mandi ex mulso aceto iubent:ut ad uomitiones reuocẽt. Clysteribus quoq; marinã infundunt tepefactam. Testium quidẽ tumori fouendo:non aliud præferunt. Item pernionũ uitio ante ulcera. Simili mõ pruritibus: psoris: & lichenũ curationi. Lendes quoq; & tetra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere:plurimum prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligitur:ut phalangiorum & scorpionũ:& ptyadæ aspide respersis. Calida autẽ in iis assumitur. Suffitur cadẽ cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & choleram calida infusa clysteribus sedant. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Mammas rigẽtes: præcordia: maciemque corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium dolores:capitis grauitates:cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant: lanasque emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis superuacanea uideri posse. Verũ & hæc cura præuidit inuenta ratione qua sibi quisque aquã maris faceret. Illud in ea ratione mirum si plus quam sextarius salis cum quattuor aquæ sextariis mergatur:uinci aquam:salẽque nõ liquari. Cætero sextarius salis cũ quattuor aquæ sextariis salsissimi maris uim & naturam implet. Moderatissimum autem putãt supradictam aquæ mẽsuram octonis cyathis salis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exasperet. Inueteratur quod uocatur thalassomeli æquis portionibus maris: mellis imbris ex alto: & ad hunc usum aduehunt: fictiliq; uase & picato condunt. Prodest ad purgationes maxime sine stomachi uexatione &

uel aquæ
ul'nec fine
uel ab his
uel crebro

sapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex ibre puro cũ melle temperabatur quõdam quod daretur appetentibus uinum ægris: ueluti inocentiore potu. Damnatum iam multis annis iisdem uitiis quibus uinum nec iisdem utilitatibus. Quia sæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoq; subsidia demonstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescũt accepto halitu maris quibus humor dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mari concauæ e cæra pilæ: uel uasa inania obturata dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuslibet generis aquam facillime in artus redeũt. Est & in metu peregrinantium: ut tentent ualitudinem aquæ ignotæ. Hoc cauent a balneis egressi statim frigidam suspectam hauriendo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus prodest. Item oleo admixto talorum dolori: tumoriq;. Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit. Nec non arena littorum maris: præcipue tenuis & solibus candens in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorũ: aut rheumatismos sentientiũ. Et hactenus de aquis. Nũc & de aquatilibus. Ordiemur aũt ut in reliquis a principalibus eorũ: quæ sunt sal & spongia.

De generibus salis: & confecturis: & medicinis: & obseruationibus. CA. VII.

Sal omnis aut fit: aut gignit̃. Vtrũq; pluribus modis: sed cã gemina: coacto humore uel siccato. Siccatur in lacu tarentino æstiuis solibus: totũq; stagnum in salem abiit modicum alioquin altitudine genua nõ excedens. Item in sicilia in lacu q̃ cocanicus uocatur: & alio iuxta gelam. Horũ extremitates tantum inarescũnt: sicut i phrygia cappadocia. Aspendi ubi largius coquit̃ & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantũdem noctu subuenit: quãtum die auferas. Omnis est alius sal minutus: atq; nõ gleba est. Aliud genus ex aquis maris spõte gignit̃ spuma in extremis littoribus ac scopulis relicta. Hæc enim oĩs rore densatur. Et est acrior q̃ in scopulis inuenitur. Sunt etiãnũ naturales differẽtiæ tres. Nãq; i bactris duo lacus uasti: alter ad scythas uersus: alter ad arios sale æstuant. Sicut ad citiũ in cypro & circa mẽphin extrahũt lacu: dein sole siccant. Sed & summa fluminũ densantur in sale: amne reliquo ueluti sub gelu fluente: ut apud caspias portas: q̃ salis flumina appellãtur. Item circa mardos & armenios. Præterea apud bactros amnis ochus ul'& iaxartes. & oxus ex appositis montibus deferunt salis ramẽta. Sũt & in africa lacus & quidem turbidi salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes sicut pegasei. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis: ut in indis oromenus: in quo lapidicinarum modo cæditur renascens: maiusq; regum uectigal ex eo est: q̃ ex auro atq; margaritis. Effoditur & e terra: ut palam est humore densato in cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis: quas micas uulgus appellat. Carrhis arabiæ oppido muros domosq; massis salis faciunt: aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta pelusium Ptolemæus rex cum castra faceret: Quo exemplo postea inter ægyptum & arabiam etiã squalentibus locis cœptus est inueniri detractis arenis. Qualiter & per africæ sitientia usq; ad Hammonis oraculũ. Is q̃dem crescens cum luna noctibus. Nam cyrenaici tractus nobilitant̃ hãmoniaco & ipso quia sub arenis his inueniat̃: appellato. Similis est colore alumini: qd' schiston uocãt: lõgis glebis: neq; plucidis: ingratus sapore: sed medicinæ utilis. Probat̃ quã maxĩe pspicuus rectis scissuris insigne. De quo ꝓditur: quod leuissimus intra specus suos in lucem uniuersam platus: uix credibili pondere ingrauescat. Sed cã euidens cuniculorũ spiritu madido sic ad iuuante molientes ut adiuuãt aquæ. Adulteratur siculo: quem cocanicũ appellauimus: necnõ & cyprio mire sili. In hispania quoq; citeriore egelaste cædit̃ glebis pene trãslucẽtibus. Cui iã pridem palma a plerisq; medicis inter oĩa salis genera perhibet̃. Omnis locus in quo reperit̃ sal: sterilis est: nihilq; gignit: & in totũ spõte nascẽs. Inter hæc sunt factitii uaria genera. Vulgaris plurimusq; in salinis mari adfuso: nõ sine aquæ dulcis riguis: sed imbre maxime iuuante: ac sup oĩa sole multo: nõ aliter inarescens. Africa circa uticam construit aceruos salis ad collium speciem. Qui uero sole lunaq; induruere. nullo humore liquescũt: uixq; etiam ferro cæduntur. Fit tñ & in creta sine riguis in salinas mare infundentibus. Et circa ægyptũ ipso mari in fluẽte i solũ ut credo nilo succosũ. Fit & e puteis in salinas ingestis. Prima dẽsatio babyloniæ in bitumẽ liquidũ cogit̃ oleo simile: quo & i lucernis utũt̃. hoc detracto subest sal. & i cappadociæ puteis ac fonte quẽ in salinas ingerunt. In chaonia excoquũt aquã ex fonte: refrigerãdo que salẽ faciunt iertẽ nec cãdidum. Galliæ germaniæq; ardẽtibus lignis aquã salsam ifundũt. Hispaniæ quadã sui pte e puteis hauriunt muriã appellãtes. Et illi quidẽ etiã lignũ referre ar

bitrantur. Quercus optima ut quæ per se cinere sincero uim salis reddat. Alibi corylus laudaţ. Ita infuso liquore salso. Carbo etiã in salem uertiţ. Quicũq; ligno conficiţ sal niger est. Apud Theophrastum inuenio imbrios harundinis & iunci cinerẽ decoquere aqua solitos: donec exiguũ superesset humoris. Quin & e muria salsamentoꝝ recoquiţ: iterũq; consumpto liquore ad naturam suam redit uulgo e menis iucundissimus. Marinoꝝ maxime laudatur cyprius a salamine. At e stagnis tarẽtinus: Ac eriguis phrygius q̃ tattæus uocaţ. Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero qui ĩ laterculis affertur: cutis nitorẽ dicitur facere. Magis tamen extendit is quẽ citticum appellauimus. Itaque a partu uentrem eo cum melanthio illinunt. Salsissimus sal qui siccissimus suauissimus oium tarẽtinus atq; cãdidissimus. Et de cætero fragilis qui maxime cãdidus. Pluuia dulcescit ois. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copiosum aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos uero salis non fit: nisi aquilonibus. In igni nec crepitat: nec exilit tragaseus: neq; acanthius ab oppido appellatus. Nec ullius spuma: aut ramentum aut tenuis. Agrigẽtinus ignium patiens: ex aqua exilit. Sunt & coloꝝ differentiæ. Rubet memphi. Ruffus est circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelam in eadem sicilia tãti splendoris: uti imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur translucidus & odoratissimus. Ad medicinæ usus antiqui tarentinũ maxime laudabant. Ab hoc uero quæcũq; e marinis ex genere eo: præcipue spumeum. Iumentorũ uero & boum oculis tragesum & beticũ. Ad obsoniũ & cibũ utilior q̃sq; facile liquescit. Itẽ humidior: minorem eni amaritudinẽ habent: ut atticus & euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & siccus: ut megaricus. Conditur ẽt odoribus additis: & pulmentarii uicẽ implet excitãs auiditatẽ: inuitãsq; in oĩbus cibis: ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera cõdimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin & pecudes armentaq; & iumẽta sale maxime solicitanţ ad pastum: multo largiores lacte: multoq; gratiore ẽt in caseo dote. Ergo hercule uita humanior sine sale nequit degere: adeoque necessarium elemẽtũ est: ut transierit intellectus ad uoluptates animi quoq;. Nam ita sales appellantur: oisq; uitæ lepos & summa hylaritas laborũq; requies non alio magis uocabulo constat. Honoribus etiam militiæq; interponitur salariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate: sicut apparet ex nomine salariæ uiæ: q̃m illa sal in sabinos portari consuerat. Ancus Martius rex salis modia sex millia in congiario dedit populis: & salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarii uice usos ueteres auctor est. Esitasse enim salem cum pane & caseo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen in sacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum synceritas summam fecit suam differentiam. Quædã.n. fauilla salis: quæ leuissima ex eo est & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis in totum diuersa res humidiorisq; naturæ & crocei coloris aut ruffi ueluti rubigo salis. Odore quoq; ingrato ceu gari dissentiens a sale nõ modo a spuma. In ægypto inuenitur uideturq; nilo deferri. Et fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim in sale pinguitudo: quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica: aut plerũq; testa trita. Qui fucus aqua deprehenditur diluente factitium colorem: cum uerus ille non nisi oleo resoluatur: & unguẽtarii propter colorem eo maxime utãtur. Canicia in uasis summa est. Media uero pars humidior ut diximus. Floris natura aspera excalfactoria stomacho inutilis. Sudorem cit. Aluũ soluit ĩ uino & aq̃ acopis & smegmatis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissime. Fæces imæ cõcutiuntur ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in salinis salsugo: ab aliis salsilago tota liquida marina aqua salsior ui distans. Aliud etiamnũ liquoris exquisiti genus quod garon uocauere intestinis piscium cæterisque quæ abiicienda essent: sale maceratis: ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce: quem græci garõ uocabãt. Capite eius usto suffitu extrahi secundas morantes.

uel hemis

De scombro pisce & muria: & alece. CA. VIII.

Nunc e scombro pisce laudatissimum ĩ finibus carthaginis spartariæ & cetariis: sociorum appellatur singulis milibus nummũ permutãtibus congios pene binos. Nec liquor ullus pene p̃ter ungnenta maiore in precio esse cœpit: nobilitatis etiam gẽtibus. Scombros quidẽ & mauritania beticaque & carteia ex oceano intrantes capiunt: ad nihil aliud utiles. Laudaţ & clazomenæ garo. Põpeiq; & leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmacia. Vitium huius est alex imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamẽ & priuatim ex inutili pisciculo minimoque cõfici. Apuam nostri aphyen greci uocant: quoniam is pisciculus e pluuia nascitur. Foroiulienses piscem ex quo faciunt lupum appellant. Trã

F

fit deinde in luxuriam creueruntque genera ad infinitum:ficuti garum ad colorem mulfi ueteris:adeoq; dilutam fuauitatem ut bibi poffit. Aliud uero ad caftimoniaꝝ fuperftitioné: etiam facris iudæis dicatū:quod fit e pifcibus fquāma carentibus. Sic alex peruenit ad oftreas: echinos:urticas:cāmaros:mulloꝝ iocinera. Innumerifq; generibus ad faporé gulæ cœpit fal tabefcere. Hæc obiter idicata fint defideriis uitæ:& ipfa tamé nōnulli ufus in medendo. Nanq; & alece fcabies pectoris fanaf infufa p cutem incifam. Et cōtra canis morfus draconifq; marini pdeft. In linteolis aūt concerptis imponif. Et garo ambufta recentia fananf: fi qs infundat ac non nominet gaꝝ. Contra canū quoq; morfus prodeft:maximeq; crocodili:& ulceribus quæ ferpunt:aut fordidis. Oris quoq; & aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodeft. Muria quoq; fiue illa falfugo:fpiffat: mordet:extenuat:ficcat. Dyfentericis utilis eft etiam fi nome in teftina corripit. Ifchiadicis cœliacis ueteribus ifundif: fotu quoq;: apud mediterraneos aquæ marinæ uicem penfat.

uel nō carētibus

De natura falis & eius medicinis. CA. IX.

Alis natura eft per fe ignea & inimica ignibus fugiens eos:oīa erodés. Corpora uero aftringens:ficcás: alligans. Defuncta aūt ac putrefcétia ita uendicás ut durent ea per fæcula. In medédo uero mordens:adurens:repugnás:extenuans:diffoluens. Stomacho tantum inutilis præterq̄ ad excitandā auiditatem. Aduerfus ferpentiū morfus cū origano:melle:hyfopo. Contra ceraftem cū origano:aut cædria:aut pice:aut melle. Auxiliatur cōtra fcolopendras ex aceto potus. Aduerfus fcorpionū ictus cū quarta parte lini feminis:ex oleo uł aceto illitus. Aduerfus crabrones uero uł uefpas fimiliaq; ex aceto. Ad hethe rocraneas capitifq; ulcera: & puftulas:papulafue:& incipiētes uerrucas:cū feuo uitulino. Item oculorum remediis:& ad excrefcentes ibi carnes totiufq; corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplaftrifq; addif. Ad hoc maxime pbatur tragafæus aut caunites. Ex ictu uero fuffufis cruor oculis fuggillatifq; cū myrrhæ pari pōdeř ac melle:aut cū hyfopo ex aqua calida:utq; foueātur falfugine. Ad hæc hifpaniēfis eligif: contraq; fuffufiones oculorum cū lacte in coticulis terif. Priuatim fuggillationibus in linteolo iuolutus crebroq; ex aq̄ feruenti impofitus. Vlceribus oris manātibus in linteolo concerpto. Gingiuarum tumori infricatus. Et contra fcabritiem linguæ frictus cōminutufq;. Aiunt dentes nō erodi neq; putrefcere fi quis quotidie mane ieiunus falem cōtineat fub lingua:donec liquefcat. Lepras idē: & furūculos:& lichenas:& pforas emēdat cū paffa uua exempto eius ligno: & feuo bubulo atq; origano:ac ferméto:uel pane:maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligif. Tonfillis & uuis cū melle prodeft. Quicūq; ad anginas. Hic amplius cū oleo & aceto. Eodem tpe extra fauces illitus cū pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia:& tineaꝝ génera pellit in uino potus. Aeftus balneaꝝ cōualefcētes: ut tolerari poffint:linguæ fubditus præftat. Neruoꝝ doloré maxime ufurpāda obferuatione circa humeros & renes in faccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colū torminaq; & coxaꝝ dolores potus & in iifdé faccis ipofitus candens. Podagras cū farina ex melle & oleo tritus. Ibi maxime obferuanda ufurpatione qua qdem totis corporibus nihil effe utilius fale & fole dicūt. Itaq; cornea uidemus corpora pifcatoꝝ. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit & clauos pedū. Item pniones. Ambuftis ex oleo imponitur:aut cōmanducatus:puftulafq; reprimit. Ignibus uero facris ulceribufq;:quæ ferpunt: ex aceto aut hyfopo. Carcinomatis cū uua taminia. Phagedenis ulcerum tritus cū farina hordei fuper impofito linteolo madente uino. Morbo regio laborantes donec fudēt ad ignem cōtra pruritus quos fentiūt:ex oleo & aceto ifricatus iuuat: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos fale curauere:feruorefq; febriū cum oleo perūxere:& tuffim ueteré linctu eius difcuffere. Clyfteribus ifudere ifchiadicis. Vlceribus excrefcētibus uel putrefcētibus impofuere. Crocodiloꝝ morfibus ex aceto in linteolis:ita ut battuerētur ante ictum ulcera. Bibitur & contra opium ex aceto mulfo. Luxatis imponitur cum farina & melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cū aceto fotus & illitus cū refina pdeft. Ad oīa auté fpuma falis iucūdior utilior q;. Sed quicūq; fal acopis addif ad excalfactiones. ité fmegmaticis ad extédendā cuté leuandā q;. Pecoꝝ quoq; fcabié & boū illitus tollit. Datufq; lingédus:& oculis iumētoꝝ ifpuif. Hæc & de fale dicta fint.

uł tattæus

erodi nec putrefcat

De nitri generibus:& cōfectūris:& medicinis:& obferuatiōibus. CA. X.

On eft differéda & nitri natura nō multū a fale diftās: & eo diligétius dicēda: quia palā eft & medicos q de eo fcripfere:ignoraffe naturā. Nec quéquā Theophrafto di ligétius tradiffe. Exiguū fit apud medos canefcētibus ficcitate cōuallibus:qđ uocāt halmiraga. Minus ēt in thracia iuxta philippos fordidū terra:qđ appellāt agrium.

uel fordiū

Nam quercu cremata nunq̃ multũ factitatum est:& iampridem in totum omissum. Aquæ uero nitrosæ pluribus locis reperiunť:sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in clitis macedoniæ:quod uocant calastricum:candidũ:purũq;:ꝓximum sali. Lacus est nitrosus exilięte e medio dulci fonticulo. Ibi ut nitꝝ circa canis ortum nouenis diebus:totidẽq; cessat:ac rursus inatat:& deinde cessat:Quo apparet soli naturã esse quæ gignat: qm̃ compertum est nec soles proficere quicq̃:cũ cesset:nec imbres. Mirum est & illud scatebra fonticuli semper emicante:lacum nec augeri nec effluere. his aũt diebus quibus gignť si fuere imbres: salsius nitrũ faciũt: aquilones deterius: quia ualidius cõmouent limum. Et hic qdem nascit. In ægypto aũt conficiť multo abundantius:sed deterius. Nam fuscum lapidosumq; est. Fit pene eodem modo quo sal: nisi ꝙ salinis mare infundunt. Nilum autem nitrariis. Excedente nilo siccanť: decedente madẽt succo nitri. xl. diebus cõtinuis:nõ ut in macedonia statis. Si aũt imbres affuerit: minus de flumine addũt: statimq; ut densari est cœptum: rapiť ne resoluatur in nitrariis. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animaliũ utilis. Ipsum aũt conditũ in aceruis durat. Miꝝ in lacu ascanio & qbusdam circa chalcida fontibus summas aquas dulces esse: potariq;: inferiores nitrosas. In nitro optimũ quod tenuissimũ:& ideo spuma melior. Ad aliqua t̃m sordidũ tanq̃ ad inficiendas purpuras:tincturasq; oẽs. Magnus & nitro usus qui diceť suo loco. Nitrariæ egregiæ ægyptiis. Nam circa naucratin & memphĩ tantũ solebant eẽ. Circa mẽphin deteriores. Nam & lapidescit ibi in aceruis:multiq; sunt tumuli ea de cã saxei. Faciũt ex iis uasa. Nec nõ frequẽter liquatũ cũ sulphure coquẽtes in carbonibus. Ad ea quoq; quæ inueterari uolunt illo nitro utunť. Sunt ibi nitrariæ:in qbus & ruffum exit a colore terræ. Spumã nitri quæ maxime laudať:antiqui negabãt fieri:nisi cũ ros cecidisset:prægnãtibus nitrariis : sed nõdum parientibus. Itaq; nõ fieri incitatis etiam si caderet. Alii opertimentoꝝ fermẽto gigni existimauere. Proxima ætas medicoꝝ aphronitrum tradidit in asia colligi in spelũcis mollibus distillans. Specus eos colligas uocant. Dein siccãt sole. Optimum putatur lydium. Probatio ut sit minime põderosum:& maxime friabile. Colore pene purpureo. Hoc ĩ pastillis afferť. Aegyptiũ in uasis picatis:ne liquescat. Vasa quoq; ea sole inarescẽtia ꝑficiunť. Nitri ꝓbatio:ut sit tenuissimum & quã maxime spongiosum fistulosũq;:adulteratur in ægypto calce. Dephẽdiť gustu. Sincerum.n. facile resoluiť. Adulteratũ pungit. Calce aspersum reddit odorem uehementer. Vriť in testa opertũ ne exiliat:alias igni non exilit nitrum:nihilq; gignit aut alit. Cũ in salinis herbæ gignantur:& in mari tot aĩalia:tantum algæ. Sed maiorem esse acrimoniam nitro apparet:nõ hoc t̃m argumẽto:sed & illo ꝙ nitrariæ calciamẽta ꝓtinus cõsumũt. Alias salubres: oculorũq; claritati utiles. In nitrariis nõ lippiũt. Vlcera allata eo celerrime sanantur. Ibi facta tarde. Cit & sudorem cũ oleo perũctis:corpusq; emollit. In pane salis uice utunť calastrico. Ad rhaphanos ægyptio:teneriores eos facit. Sed obsonia alba & deteriora:olera uiridiora. In medicina aũt calfacit:extenuet:mordet:spissat:siccat: exulcerat. Vtile iis quæ euocanda sint aut discutiẽda: & lenius mordenda atq; extenuanda:sicut in papulis pustulisq;. Quidã in hoc usu ac cẽsum uino austero restringũt:atq; ita trito ĩ balneis utunť sine oleo. Sudores nimios inhibet cũ arida iride adiecto oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculoꝝ & scabritias genaꝝ cum fico illitũ aut decoctum in passo ad dimidias partes. Item cõtra argemas oculoꝝ. Vngues decoctũ cum passo in mali punici calice adiuuat nitrũ. Claritatẽq; uisus cũ melle inũctum. Prodest dẽtium dolori ex uino si cum pipere colluanť. Item cũ porro decoctũ. Nigrescẽtes dẽtes crematũ dẽtifricio ad colorẽ reducit. Capitis aĩalia:& lendes necat cum samia terra illitum ex oleo. Auribus purulẽtis uino liquatũ infundiť. Sordes eiusdem partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus discutit siccum additũ. Vitiligines albas cum cymolia creta æquo põdere ex aceto in sole illitum emendat. Furũculos admixtum resinæ extrahit aut cum uua alba passa: nucleis eius simul tritis. Testium inflãmatiõi occurrit. item eruptionibus pituitæ in toto corpore cũ axungia. Contraq; canis morsus addita resina initiis cũ aceto illiniť. Sic & serpẽtium morsibus:phagedenis:& ulceribus quæ serpũt:aut putrescũt cũ calce ex aceto. Hydropicis cũ fico tusum datur:illiniturq;. Discutit & tormina si decoctũ bibať pondere drachmæ cũ ruta uel anetho uel cymino. Reficit lassitudines cũ oleo ex aceto perũctoꝝ:& cõtra algores horroresq; ꝓdest:manibus pedibusq; cõfricatis cum oleo. Cõprimit & pruritus suffusoꝝ felle:maxime cum aceto datum. Succurrit & uenenis fungoꝝ ex posca potum. Aut si buprestis pasta sit ex aqua:uomitionesq; euocat. iis qui sanguinem tauri biberint cum lasere datur. In facie quoq; exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo. Ambustis tostum donec nigrescat tritũq; illiniť. Infum- ul' subditũ

ditur urceis & renum doloribus: aut rigori corpoꝝ: neruorúq; doloribus. Paralyſi lingua cú
pane imponitur:Suſpirioſis in ptiſana ſumitur. Tuſſim ueterem ſanat flore mixto galbani: re-
ſinæ terebinthinæ pari põdere omniú:ita ut fabæ magnitudo deuoreť.Coquiť dilutumq; po-
ſtea cum pice liquida ſorbendú in angina dať.Flos eius cú oleo cyprio:articuloꝝ doloribus í
ſole iucundus eſt.Regium quoq; morbú in uino exterminat potú. Et inflationes diſcutit.San
guinis ꝓfluuium ſiſtit e naribus ex feruẽti aqua uapore naribus rapto.Pruriginem alumine ꝑ-
mixto tollit.Alarum uirus ex aqua quotidiano fotu. Vlcera ex pituita nata cæra permixtum.
Quo genere neruis quoque prodeſt. Cœliacis infunditur.Perungi ante acceſſiones frigidas
nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduerſus lepras:lentigines.podagricis in balneis uti ſo-
ul'ungi ſolio — lia nitri prodeſt : atrophis: opiſthotonis:tetanis. Sal & nitrum ſulphuri concoctum in lapi-
dem uertitur.

De ſpongiarum natura. CA. XL

SPongiaꝝ genera diximus in naturis aquatilium marinoꝝ.Quidam eas ita diſtin-
guunt.Alias ex iis mares exiſtimauere tenui fiſtula ſpiſſioreſq; perſorbẽtes: & quæ
tinguntť in deliciis aliquãdo & purpura.Alias fœminas maioribus fiſtulis ac ꝑpetu
is.E maribus duriores alias:quas appellant tragos tenuiſſimis fiſtulis æque denſiſ-
ſimis.Candidæ cura fiunt:e molliſſimis recentes per æſtatem tinctæ ſalis ſpuma:ad lunam &
pruinas ſternuntur inuerſæ: hoc eſt qua parte adhæſere:ut candorem bibant. Animal eſſe do-
cuimus etiam cruore inhærente.Aliqui narrant:& auditu regi eas:cõtrahiq; ad ſonum: expri-
mentes abundantiam humoris:nec auelli petris poſſe:ideo abſcindi & ſaniem emittere.Quin
& eas quæ ab aquilone ſint genitæ præferunt cæteris.Nec uſq̃ diutius durare ſpiritum medi-
ci affirmant.Sic & ꝓdeſſe corporibus:quia noſtro ſuú miſceant:& ideo magis recentes: magiſ-
q; humidas.Sed minus in calida aqua minuſque unctas: aut unctis corporibus impoſitas . Et
ſpiſſas minus adhæreſcere.Molliſſimum genus eaꝝ penicelli oculoꝝ tumores leuant ex mul-
ſo impoſiti.Item abſtergendæ lippitudini utiliſſimi.Eam quæ tenuiſſima eſt molliſſimá quo-
q; eẽ oportet.Imponunť ſpõgiæ ipſæ epiphoris ex poſca:& ex aceto calido ad capitis dolores.
De cætero recentes diſcutiũt:molliũt:mitigant. Veteres cõglutinant uulnera. Vſus earum ad
abſtergenda:fouenda:operiẽda a fotu dú aliud imponať. Vlcera quoq; humida & ſenilia im-
poſitæ ſiccãt.Fracturæ & uulnera ſpongiis utiliſſime fouentur. Sanguis rapitur inſecando ut
curatio ꝑſpici poſſit.Et ipſæ uulneꝝ inflãmationibus imponunť:núc ſiccæ: nunc ex aceto in-
ſperſæ:núc e uino:núc ex aqua frigida.Ex aqua uero cæleſti impoſitæ ſecta recẽtia nõ patiun
tur ítumeſcere.Imponunť & integris partibus & fluctione occulta laborantibus quæ diſcutiẽ
da ſunt: & iis quæ apoſtemata uocant melle decocto perũctis. Item articularis alias aceto ſal
ſo madidæ:alias e poſca.Si ferueat impetus ex aqua eædẽ & callo ſalſa madidæ. At cõtra ſcor
pionú ictus ex aceto.In uulneꝝ curatione & ſuccidæ lanæ uicem implẽt.Núc ex uino & oleo:
núc ex eadem.Differentia hæc ꝙ lanæ emolliunt:ſpongiæ coercẽt rapiuntq; uitia ulceꝝ. Cir-
cúligantur & hydropicis ſiccæ:uel ex aqua tepida poſcaue utcúq; blãdioribus opus eſt operi-
riue:aut ſiccare cutẽ.Imponunť & iis morbis:quos uaporari oporteat: feruẽti ex aqua ꝑfuſæ
expreſſæq; inter duas tabulas.Sic & ípoſitæ ſtomacho ꝓſunt:& in febri cõtra nimios ardores.
Sed ſpleneticis e poſca.ignibus ſacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet : ſic
ut ſanas quoq; partes ſpatioſe operiant.Sanguinis ꝓfluuium ſiſtunt ex aceto:aut frigida. Li-
uorem ab ictu recentem ex aqua ſalſa calida ſæpius mutata. Tollútq; teſtium tumorem dolo
remq; ex poſca. Ad canú morſus utiliter cõciſæ imponunť:ex aceto:aut frigida:aut melle abú
de ſubinde humectãdæ. Africanæ cinis cú porri ſectiui ſucco ſanguinẽ reiiciẽtibus hauſtu ſa-
lis ex frigida ꝓdeſt.Idem cinis cú oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africa-
næ ex poſca tumorẽ diſcutiũt.Omnium aũt cinis cú pice cremataꝝ ſanguinem ſiſtit uulneꝝ.
Aliq raras tñ ad hoc cú pice urunt.Et oculoꝝ cã comburunť in cruda olla figulini opis:plu-
rimum ꝓficiente eo cinere cõtra ſcabricias genaꝝ:excreſcenteſq; carnes: & qcqd opus ſit ibi
deſtringere:ſpiſſare:explere. Vtilius in eo uſu lauare cinerem. Præſtant & ſtrigilum uicem lin-
theorúq; affectis corporibus:Et contra ſolem apte protegunt capita. Medici inſcitia ad duo
noia eas redegere:Africanas:quaꝝ firmius ſit robur. Rhodiacaſq; ad fouendú molliores. Núc
aũt molliſſimæ circa muros antiphelli urbis reperiũť. Trogus auctor eſt:circa lyciá penicillos
molliſſimos naſci in alto unde ablatæ ſint ſpongiæ. Polybius ſup ægrum ſuſpenſos: quietio-
res facere noctes. Nunc præuertemur ad marina animalia:& aquatilia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXII.
PROOEMIVM

Medicinæ ex aquatilibus.

ENTVM EST AD SVMMA NATVRAE EXEMPLORVM q; per rerum ordinem:& ipsum sua sponte occurrit imensum potentiæ occultæ documentum : ut prorsus nec aliud ultra quæri debeat:nec par aut simile possit inueniri: ipsa se uincente natura: & quidem numerosis modis declarante . Quid enim uiolentius mari uētisue:& turbinibus ac procellis: quo maiore ingenio i nulla sui parte adiuta est: quam uelis remisque? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis:uersumq; totum mare in flumen.

De echeneide pisce:& mirabili eius ꝓprietate:& torpedie:& marino lepore:& mirabilia rubri maris. CA. I.

Amen oia hæc pariterq; eodem impellētia:unus ac par uus admodū pisciculus echeneis appellatus in se tenet. Ruant uenti licet: & sæuiant procellæ:imperat furori:uiresq; tantas compescit: & cogit stare nauigia:qđ non uincula ulla:nō anchoræ pondere irreuocabili factæ.Infrenat impetus:& domat mundi rabiem: nullo suo labore:nō retinēdo:aut alio modo quam adhærēdo.Hæc tātilla est satis cōtra tot impetus:ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponūt sibi turriū pugnacula:ut in mari quoq; pugneť:uelut e muris.Heu uanitas humana cū rostra illa ære ferroq; ad ictus armata semipedalis ihibere possit:ac tenere deuicta pisciculus.Ferť acciaco mar te tenuisse prætoriam nauim Antonii properantis circuire & exhortari suos:donec trāsiret in aliam.Ideoq; cæsariana classis ipetu maiore ꝓtinus uenit.Tenuit & nostra memoria. Caii principis ab astura antiū remigantis ut res est:etiā auspicalis pisciculus.Siqdē nouissime tum in urbem reuersus ille imperator: suis telis confossus est.Nec longa fuit illius moræ admiratio statim cā intellecta:cum e tota classe quinqueremis sola nō ꝓficeret:& exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo: ostenderuntq; Caio indignāti hoc fuisse qđ se reuocaret:quadringentorūq; remigum obsequio contra se intercederet.Constabat peculiariter miratū quomodo adhærens tenuisset: nec idem polleret in nauigium receptus.Qui tūc postea quam uidere:eum limaci magnæ simile esse dicunt. Nos plurimorū opiniones posuimus in natura aquatilium:cum de eo diceremus.Nec dubitamus idem ualere ad oīa genera cū celebri & cōsecrato etiā exemplo apud gnidiā Venerem conchas quoq; eiusdē potētiæ credi necesse fit.E nostris quidā latinis remorā appellauere eū.Mirūq; e græcis:alii lubricos partus atq; procidentes cōtineri ad maturitatē alligato eo (ut diximus) ꝓdiderūt.Alii sale adseruatū adalligatūq; grauidis partus soluere:ob id alio noīe odinolyonte appellauere. Quocunq; modo ista se habeant:quis ab hoc tenēdi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atq; effectu in remediis spōte nascētium teꝫ dubitare debeant? Quin & sine hoc exemplo per se satis esset.Ex eodē mari torpedo etiam procul & e longinquo:uel si hasta uirga ue attingatur q̄uis præualidos lacertos torpescere:qualibetq; ad cursum ueloces alligari pedes prodi tur.Quod si necesse habemus fateri hoc exēplo esse uim aliquā quæ odore tantū & quadā aura sui corporis afficiat mēbra: quid nō de remedioꝫ omniū momētis sperādum ē? Non sunt minus mira quæ e lepore marino traduntuř.Venenum est aliis in potu:aut in cibo datus : aliis etiā uisus.Siquidem grauidæ si oino aspexerit fœminā ex eo genere dūtaxat statim nausea & redundatione stomachi uitiū fatenť:ac deinde abortum faciunt.Remedio est mas ob id idura tus sale ut in brachialibus habeāt.Eadē res in mari & tactu qdem nocet.Vescit eo unum tantum animaliū:ut nō intereat Mullus piscis:& tenerescit tātum: & ingratior uiliorq; fit.Hoies qbus in pastu est:piscē olent:hoc primo argumēto ueneficiū id deprehenditur.Cætero moriū tur totidē diebus quot uixerit lepus.Incertiq; temporis ueneficiū id eē auctor est Licinius macer.In india affirmāt nō capi uiuētē.Inuicēq; ibi hoiem illi ꝓ ueneno esse:ac uel digito oīno in mari tactū mori.Esse aūt ampliorē multo sicut reliqua aīalia.Iuba in iis uoluminibus q̄ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filiū de arabia:tradit uitulos marinos ternas heminas cape. Cetos sexcentoꝫ pedum longitudinis:& trecentorum sexaginta latitudinis in flumen arabiæ

intraſſe:pinguiq; eius negociatores: & omnium piſcium adipe camelos perungi in eo ſitu : ut
aſilos ab iis fugent odore.

De ingeniis:& manſuetudine quorũdam piſcium:& ubi ex manu edant:& ubi reſponſa dan
tur ex piſcibus. CA. II.

Mihi uidenť mira & quæ Ouidius prodidit piſciũ ingenia in eo uolumine qđ halieu
ticõ inſcribitur.Scaꝝ ĩclusum naſſis non frõte erumpere:nec infeſtis uiminibus ca-
put inſerere:ſed auerſum caudæ ictibus crebris laxare fores:atq; retrorſum ita erũ-
pere.Quẽ luctatũ eius ſi forte alius ſcarus extrinſecus uideat:apprehẽſa mordicus
cauda adiuuare nixus erumpentis.Lupum piſcẽ rete circũdatũ arenas arare cauda;atq; ita cõ-
ditũ tranſire rete.Murenã maculas appetere ipſas cõſciam teretis ac lubrici tergi:tũ multiplici
flexu laxare:donec euadat.Polypũ hamos appetere brachiiſq; cõplecti:nõ morſu:nec prius di-
mittere q̃ eſcã circũroſerit:aut harũdine leuatũ extra aquã.Scit & mugil eſſe in eſca hamũ:in-
ſidiaſq; nõ ignorat:auiditas tñ tãta eſt:ut cauda uerberãdo excutiat cibos. Minus in ꝓuidẽdo
lupus ſollertiæ habet:ſed magnũ robur in pœnitẽdo.Nam ut hæſerit ĩ hamo: tumultuoſo di
ſcurſu laxat uulnera:donec excidãt inſidiæ.Murenæ amplius deuorãt hamũ: admouentq; dẽ-
tibus lineas:atq; ita erodunt. Pytheas id tradit.Idẽ infixã hamo inuertere ſe:qm̃ ſit dorſo cul-
tellato:ſpinaq; lineã præſecare.Licinius Macer murenas tantũ fœminini ſexus eẽ tradit: & cõ
cipere e ſerpentibus: ut diximus:ob id ſibilo a piſcatoribus tãquã ſerpentibus euocari & capi:
pingueſcere iactatu.Fuſte nõ iterimi.Eaſdẽ ferula protinus.Animã in cauda habere certũ eſt:
eaq; icta celerrime exanimari:at capitis ictu difficulter.Nouacula & ferrũ quæ piſce tacta ſũt:
olẽt.Duriſſimũ eſſe piſciũ cõſtat qui orchis uoceť:rotundus eſt:& ſine ſquamis:totuſq; capite
uel mutari conſtat.Miluago quotiens cernať extra aquã uolitãs: tẽpeſtates minitari Trebrius Niger au-
ctor eſt.Xiphiã roſtro mucronato eſſe:ab hoc naues perfoſſas mergi in oceano ad locum mau
ritaniæ:qui cotta uoceť:non ꝓcul a lyxo flumine.Idem Loligines euolare ex aqua tradit: tãta
multitudine ut nauigia demergãt.Et manu uexunť piſces in pluribus quidem Cæſaris uillis.
Sed quæ ueteres prodidere in ſtagnis nos in piſcinis ãmirati in eloro ſiciliæ caſtello non pro-
cul ſyracuſis.Item in labra Cnidii Iouis ſonte Anguillas.Et eæ inaures additas gerũt.Similiter
in chio iuxta ſenũ delubrũ.In meſopotamiæ quoq; fonte cabura de quo diximus.Nã in lyciæ
lymira fonte Apollinis:quẽ dinũ appellãt ter fiſtula euocati ueniũt ad augurium.Diripere eos
carnes abiectas lætũ eſt cõſultãtibus:caudis abigere dirũ hierapoli ſyriæ in lacu Veneris ædi-
tuorũ uocibus patẽt uocati: exornati auro ueniũr adulãtes.Scalpũtunora hiãtia manibus iſe-
rẽdis præbẽt.In ſtabiano cãpaniæ ad Herculis petrã:melanuri in mari panẽ abiectum rapiũt.
Iidẽq; ad nullũ cibũ ĩ quo hamus ſit:accedũt.Nec illa in nouiſſimis mira: amarariſſimos eẽ pi-
ſces ad pelẽ inſulã:& ad clazomenas.Cõtra ad ſcopulum ſiciliæ:ac leptin africæ:& euboeã: &
dyrrhachium.Rurſus ita ſalſos:ut poſſint ſalſamẽta exiſtimari.Circa cephaleniã & ampelon
paron:& deli petras in portu eiuſdẽ inſulæ dulces.Quã differentiã pabulo cõſtare: nõ eſt du-
biũ.Appiõ maximũ piſciũ eſſe tradit porcũ:quẽ lacedæmonii orthagoriſcũ uocãt.Grunire eũ
cum capiať.Eſſe uero illã naturæ accidentiã quod magis miremur etiã in locis quibuſdã: ap-
poſito occurrit exẽplo.Siquidem ſalſamẽta omniũ geneꝝ in italia beneuẽti recẽtia effici con
ſtat.Piſces marinos in uſu fuiſſe ꝓtinus a cõdita roma:auctor eſt Caſſius Hemina: Cuius uer-
ba de ea re hic ſubiiciam.Numa cõſtituit:ut piſces qui ſquamoſi nõ eſſent ni pollincerẽt pri-
monia cõmentus ut cõuiuia publica:& priuata: cœnæq; ad puluinaria facilius cõpararentur:
ni qui ad pollinctũ emerẽt:precio minus parcerẽt:eaq; præmercarẽtur.Quãtum apud nos in-
37 dicis margaritis preciũ eſt:de q̃bus ſuo loco ſatis diximus: tm̃ apud indos in chorallio . Nãq;
iſta perſuaſione gẽtiũ cõſtãt.Gignitur quidẽ & in rubro mari:ſed nigrius.Item in pſico uocať
iace.Laudatiſſimũ in gallico ſinu:circa orchadas ĩſulas. Et in ſiculo circa heliã & drepanum.
Naſciť & apud grauiſcas:& añ neapolin cãpaniæ:maximeq; rubẽs:ſed molle:& ideo utiliſſimũ
erythris.Forma eſt ei fruticis:color uiridis.Baccæ eius cãdidæ ſub aqua ac molles.Exẽptæ cõ-
uel tractu feſti durãtur & rubeſcũt:quaſi corna ſatiua ſpecie atq; magnitudine.Aiũt tactu protinus lapi
deſcere:ſi uiuat.Itaq; occupari euelliq; retibus:aut acri ferramẽto præcidi. Hac de cã ceralñũ
uocitatũ ĩterpretãť.Probatiſſimũ quã maxime rubet:& quã ramoſiſſimũ: nec ſcabroſum: aut
lapideũ:uel rurſus inane:aut cõcauũ.Auctoritas baccaꝝ eius nõ minus indoꝝ uiris quoq; p̃-
cioſa eſt: q̃ fœminis noſtris uniones indici.Aruſpices eoꝝ uateſque in primis religioſum id
geſtamẽ amoliendis piculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent.Priuſquã hæc

notefcerent:galli gladios:fcuta:galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria eft uédibili merce: ur per quá raro cernaẽ in fuo orbe. Surculi infantiæ adalligati:tutelã habere credunẽ. Cõtraq; torminũ ac uefícæ:& calculoꝝ mala: in puluerẽ igne redacti:potiq; cũ aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti:aut fi febris fit:ex aqua fomnũ afferunt. Ignibus diu repugnãt. Sed eodẽ medicamine fæpius poto tradũt lyenẽ quoq; abfumi. Sanguinem reiicientibus excreantibuf ue medẽtur. Cinis eoꝝ mifcetur oculoꝝ medicamẽtis. Spiffat.n.ac refrigerat. Vlceꝝ caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiã rerum attinet:quã græci antipathiã uocãt: nihil eft uenenatius ufquam:q̃ in mari paftinaca:utpote cũ radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tñ perfequiẽ galeos. Idem & alios quidem pifces:fed paftinacas præcipue. Sicut in terra ferpentes muftela. Tanta eft auiditas ipfius ueneni. Percuffis uero ab ea medeẽ & hic quidem: fed & mullus ac lafer.

De his qbus in terris & in aqs uictus eft:& de caftoreis medicinæ:& obferuatiões. CA. III.

SPectabilis naturæ potentia in iis quoq; quibus & in terris:& in aqua uictus eft: ficut & fibris quos caftores uocãt:& caftorea teftes eorum.amputari hos ab ipfis cũ capiuntur negat Seftius diligentiffimus medicinæ. Quinimo paruos effe fubftrictofq; & adhærentes fpinæ:nec adimi fine uita aĩalis poffe. Adulterari aũt renibus eiufdẽ qui fint grandes:cũ ueri teftes parui admodũ reperiãtur. Præterea ne uefícas quidẽ effe cũ fint geminæ:quot nulli aĩalium. In iis foliculis inueniri liquorem:& afferuari fale. Itaq; inter ꝓbationes falfi effe foliculos geminos ex uno nexu depẽdentes:qđ ipfum corrũpi fraude cõiicientibus gũmi cũ fanguine:aut ammoniaco:quoniã ammoniaci coloris effe debeãt tunicis circũdati liquore ueluti mellis cærofi:odoris grauis:guftu amaro:& acri:friabiles. Efficaciffimi e põto galaciæ:mox africæ. Sternutamẽta olfactu mouẽt. Somnũ conciliãt cũ rofaceo: & peucedano perũcto capite. Et per fe poti in aqua. Ob id phreniticis utiles. Item lethargicos odoris fuffitu excitãt. Vuluarũq; exanimationes uel fubditi:& mẽfes ac fecũdas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medẽtur & uertigini: opifthotonis: tremulis: fpafticis: neruoꝝ uitiis: ifchiadicis:ftomachicis:paralyticis:punctis oĩbus: Vel triti ad craffitudinẽ mellis cũ femine uiticis ex aceto:aut rofaceo. Sic & cõtra comitiales fumpti.poti uero cõtra inflationes:tormina: uenena. Differentia tantum contra genera eft mixturæ. Quippe aduerfus fcorpiones ex uino bibunẽ. Aduerfus phalãgia & araneos ex mulfo:ita ut uomitione reddãnẽ. Aut ut retineanẽ: cum ruta. Aduerfus chalcidas cũ myrtite. Aduerfus ceraftẽ & præfteras cum panace: aut ruta ex uino. Aduerfus cæteros ferpentes cũ uino. Dari binas drachmas fatis eft:eorũ quæ adiiciantur fingulas. Auxiliãtur priuatim cõtra uifcũ ex aceto. Aduerfus aconitũ ex lacte:aut aqua. Aduerfus helleborum album ex aqua mulfa nitroq;. Medẽtur & dẽtibus infufi cũ oleo triti in aurem a cuius parte doleãt. Aurium doloribus melius fi cum meconio. Claritatem uifus faciunt cum melle attico inuncti cohibẽt fingultus ex aceto. Vrina quoq; fibri refiftit uenenis:&ob id in antidota addiẽ. Adferuatur aũt optime in fua uefíca:ut aliqui exiftimant.

De teftudine:& multoꝝ pifcium medicinæ:& obferuationes. CA. IIII.

GEminus fimiliter uictus in aqs terraq; & teftudinũ: effectus quoq; pari honore habẽdi:uel ꝑpter excellens in ufu preciũ naturæ ueræ ꝓprietatem. Sũt ergo teftudinũ genera:terreftres:marinæ:lutariæ:quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidam e græcis emydas appellant. Terreftriũ carnes fuffitionibus propriẽ:magicifq; artibus refutãdis:& cõtra uenena falutares ꝓdunẽ. Plurimæ in africa. Hæ ibi amputato capite pedibufq; ꝓ antidoto dari dicunẽ:& ex iure in cibo fumptæ. Strumas difcutere ac lyenes tollere. Itẽ comitiales morbos. Sanguis eaꝝ claritatẽ uifus facit:fuffufionefq; oculoꝝ tollit. Et contra ferpentiũ omniũ & araneoꝝ & fimilium:& ranaꝝ uenena auxiliaẽ. Sanguine feruato in farina pilulis factis:& cum opus fit in uino datis. Felle teftudinũ cum attico melle glaucomata inũgi prodeft. Et fcorpionũ plagæ inftillari. Tegumẽti cinis uino & oleo fubactus:pedũ rimas ulceraq; fanat. Squãmæ e fũma parte derafæ:& in potu datæ uenerẽ cohibẽt. Eo magis hoc mirũ: qm̃ totius tegumẽti farina accendere tradiẽ libidinẽ. Vrinam eaꝝ aliter q̃ in uefíca diffectaꝝ: inueniri poffe nõ arbitror:& intra eam effe. Hæc quoq; portentofa magis demonftraẽ aduerfus afpidũ ictus fingulare remediũ. Efficacior eft tñ ut aiũt cimicibus ãmixtis. Oua durata illinũtur ftrumis & ulceribus frigore:aut adufione factis. Sorbẽẽ in ftomachi doloribus. Marinarũ carnes ammixtæ ranaꝝ carnibus contra falamandras ꝓclare auxiliaẽ. Neq; eft teftudine aliud falamãdræ aduerfius. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo omniaq; capitis ulcera curã.

uel figuræ

tur. Inarescere autem eum oportet: lenteq; ablui. Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos māditur cum polline frumēti. Miscetur autem sanguis heminis tribus aceti hemina uini addita iis: & cum hordeacea farina: aceto quoq; admixto: ut fit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & uespertina dantur: dein post aliquot dies uespera. Comitialibus instillatur ore deductis labris iis: qui modice corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quod si dentes per annum colluantur testudinum sanguine īmunes a dolore fiunt. Et anhelitus discutit: quasq; orthopnoeas uocant: ad has in polenta datur. Fel testudinum claritatem oculorum facit. Cicatrices extenuat. Tōsillas sedat: & anginas & oia oris uitia. Priuatim nomas ibi. Item ardentium testiū. Naribus illitum comitiales erigit: attollitq;. Idem cum uernatione anguium aceto ammixto: unice purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel ammiscent: decoctarūq; carnium testudinis succum addita æque uernatione anguium. Sed diu in uino testudinem excoquunt. Oculorum quoq; uitia omnia fel inunctum cum melle emendat. Suffusiones etiam marinæ felle: uel cum fluuiatilis sanguine & lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra salamandras: uel succum decoctum bibisse: satis est. Testudinum est tertium genus in cœno & paludibus uiuentium. Latitudo iis in dorso pectori similis: nec conuexo in curua calice: ingrata uisu. Ex hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia. Tres nanque in succensa sarmenta coniectæ & diuidentibus se tegumentis rapiuntur. Tum euulsæ carnes earum coquuntur in aquæ congio sale modice addito. Ita decoctarum ad tertias partes succus paralysin: & articularios morbos sentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas: sanguinemque uitiatum. Sistitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere testudinum quæ sunt in amnibus diuulsarum pinguia cum aizoo herbatusa ammixto unguento & semine lilii ante accessiones perunguntur ægri: præter caput mox conuoluti: calidā aquam bibunt: quartanis liberari dicunt. Hanc testudinem quintadecima luna capi oportere: ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum sextadecima luna perūgi tradunt. Ex eodem genere testudinū sanguis instillatus crebo capitis dolores sedat. Item strumas. Sunt qui testudinum sanguinem cultro æreo supinarū capitibus præcisis excipi nouo fictili iubeant. Ignem sacrum cuiuscūq; generis sanguine illini. Item capitis ulcera manantia: & uerrucas. idem promittūt testudinum omnium fimo panos discuti. Et licet incredibile dictu sit (aliqui tradunt) tardius ire nauigia: testudinis pedē dextrum uehētia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia: nō quia ignoremus gratiorem esse uniuersitatē animalium: maiorisq; miraculi: Sed hoc utilius est uitæ cōtributa habere remedia: cum aliud alii profit. Aliud alibi facilius inueniatur.

De aquatilibus quorum remedia in morbos digesta sunt: & primū contra uenena: & uenenata animalia. CA V.

Enenatum mel diximus ubi nasceretur. Auxilio est piscis aurata ī cibo. Vel si ex melle sincero fastidiū cruditasue q̄ fit grauissima incidat. Testudinē circūcisis pedibus: capite: cauda decoctam antidotū esse auctor est Pelops Sincoq; Appelles. Qui eēt Sincus. diximus. Sæpius uero quantum ueneficium prestaret menstruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur: ut diximus: mullus. Item contra pastinacam & scorpiones terrestres marinosque: & dracones & phalangia illitus sumptusue in cibo. Eiusdem recentis e capite cinis contra omnia uenena: priuatim contra fungos. Mala medicamenta inferri negant posse: aut certe nocere: stella marina uulpino sanguine illita: & affixa limini superiori: aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini scorpionūq; ictus carnibus earum impositis: item araneorum morsus sanātur. In summa contra omnia uenena: uel potu: uel ictu: uel morsu noxia. Succus earum ex iure decoctarum: efficacissimus habetur. Sunt & seruatis piscibus medicinæ. Salsamentorumque cibus prodest a serpente percussis: & contra bestiarum ictus mero subinde hausto: ita ut ad uesperam cibus uomitione reddatur. Peculiariter a chalcide: ceraste: aut quas sepas uocant: aut elope: dipsade ue percussis. Contra scorpiones largius sumi. Sed non

uel helape

euomi salsamenta prodest: ita ut sitis toleretur: & imponere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur. Priuatim contra præsteris morsum sarda prodest. Imponuntur salsamenta & contra morsum canis rabiosi: uel si non sint ferro ustæ plagæ corporaq; clysteribus exinanita. Hoc per se sufficit. Et contra dracone marinum ex aceto imponitur. Iidem & ex cybio profectus. Draco enim marinus ad spinæ suæ qua ferit uenenum ipse impositus: uel cerebro toto prodest. Ranarum marinarum ex uino & aceto

decoctarum: succus contra uenena bibitur: & contra ranae rubetae uenenũ: & contra salamandras. Fluuiatiles si carnes edant iusue decoctaꝝ sorbeatur: prosunt: & cõtra leporem marinũ: & contra serpentes supradictas. Contra scorpiones ex uino: Democritus quidem tradit: si quis extrahat ranae uiuenti linguã nulla alia corporis parte adhaerente: ipsaq; dimissa in aqua imponat supra cordis palpitationẽ mulieri dormienti: quaecũq; interrogauerit: uera responsurã. Addũt etiãnũ alia magi: quae si uera sunt: multo utiliores uitae existimant ranas quã leges. Nãq; harundine transfixa natura p os: si surculus in menstruis defigat a marito: adulteroꝝ tediũ fie ri. Carnibus earũ: uel hamo additis: praecipue purpuras certũ est allici. Iecur ranae geminum esse dicunt: obiiciq; formicis oportere eam partẽ quã appetãt: contra oĩa uenena esse pro antidoto. Sunt quae in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetaꝝ nomine ut diximus: quas graeci phrynos uocant: grãdissimae cunctaꝝ: geminis ueluti cornibus plenae ueneficiorũ. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populũ silentium fieri: Officulo quod sit in dextro latere in aquam feruentẽ deiecto refrigerari uas: nec postea feruere nisi exempto: ex tẽplo id inueniri. Nã obiecta rana formicis: carnibusq; erosis singula in oleũ addi. Et aliud esse in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi. Amorẽ concitari: & iurgia: addito in potionẽ. Venerem adalligatũ stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari feruẽtia. Hoc & quartanas sanari alligato in pellicula agnina recenti: aliasq; febres. Amorẽ inhiberi eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena: quae fiant ex ipsis: auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenent: mire adiuuari produntur: nihil contra baelua audente. Efficacius etiamnũ si herba potamogetõ misceatur. Cancri fluuiatiles triti potiq; ex aqua recentes seu cinere adseruato: cõtra uenena oĩa prosunt: priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non assit: caprino uel quocunq;. Addi & uinum oportet. Necant eos triti cũ ocimo admoti. Eadem uis contra uenenatorum omniũ morsus: priuatim scytalen & angues: & contra leporem marinum: ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauori. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt gentianam: & dant in uino. Nam si iam pauor occupauerit: pastillos uino subactos deuorandos ita praecipiunt. Decem uero cãcris cum ocimi manipulo adalligatis: oẽs qui ibi sunt scorpiones ad eum locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipsos cineremue eorum percussis imponunt. Minus in omnibus iis marini prosunt: ut Traxillus auctor ẽ. Nihil autem aeque aduersari serpentibus q̃ cancros. Suesq; percussas hoc pabulo sibi mederi. Cũ sol sit in cancro: torqueri serpentes. Ictibus scorpionum carnes fluuiatiliũ cochleaꝝ resistunt crudae uel coctae. Quidã ob id salsas quoq; adseruant. Imponũt & ipsis plagis. Coracini pisces nilo quidẽ peculiares sunt. Sed nos haec omnibus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones ualent impositae. Inter uenena sunt pisciũ porci marini spinae ĩ dorso cruciatu magno laesoꝝ: remediũ est limus ex reliquo piscium eoꝝ corpore. Canis rabidi morsu potũ expauescentibus faciẽ perungunt adipe uituli marini. Efficacius si medulla hyenae & oleum e lẽtisco & caera misceat. Murenae morsus ipsaꝝ capitis cinere sanantur. Et pastinaca cõtra suũ ictum remedio est cinere suo ex aceto illito: uel alterius. Cibi causa extrahi debet e dorso eius qcqd simile est croco: caputq; totum. Et hanc autem & oĩa testacea modice collui in cibis: quia sapo ris gratia perit. Leporis marini ueneficium restringunt poti hippocampi. Contra dorycnium echini maxime ꝓsunt. Ex iis q̃ succũ carpathi biberint: ꝑcipue eius iure sumpto. Et cãcri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur.

De ostreis & purpuris: alga: & eoꝝ remedia. CA. VI.

Eculiariter uero cõtra leporis marini uenena & ostrea aduersantur. Idem uidet: nec potest uideri satis dictum esse de iis: cũ palma mensaꝝ diu iam tribuat illis. Gaudẽt dulcibus aquis: & ubi plurimi influũt amnes. ideo pelagia parua & rara sunt. Gignũtur tamen in petrosis: carentibusq; aquaꝝ dulcium aduentu: sicut circa grynum & myrinã. Grandescũt syderis quidẽ rõne maxime: ut in natura aquatiliũ diximus. Sed priuatim circa initia aestatis multo lacte praegnantia: atq; ubi sol penetret in uada. Haec u idet cã quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim ꝓhibet incrementũ: & tristitia minus appetũt cibos. Variãt coloribus. Ruffa in hispania. Fusca in illyrico. Nigra & carne & testa circeis. Praecipua uero hñtur in quacũq; gẽte spissa: nec saliua sua lubrica. Crassitudine potius spectãda q̃ latitudine. Neq; in luto capta: neq; in arenosis. Sed solido uado spõdylo breui atq; nõ carnoso: nec fibris laciniosi: ac tota in aluo. Addũt peritiores notã: ambiẽte pupureo crine fibras: eoq;

uel adulteriorum

COLVBER

CANCRI FLVVIATILE

COCHLEAE FLVVIATI.

CORACINI

argumento generosa interpretantur calibleph arata appellantes. Gaudét & peregrinatione trāſ ferriq; in ignotas aquas. Sic brundusina in auerno. Cōpasta & suū retinere succum: & a Lucrio adoptare credunt. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de natiōibus: ne fraudent gloria sua littora. Sed dicemus aliena lingua: quæq; peritissima huius censura in nostro æuo fuit. Sūt ergo Mutiani uerba quæ subiiciam. Cyzicena maiora lucrinis: dulciora britānicis: suauiora edulis: acriora lepticis: pleniora lucensibus: sicciora coryphantenis: teneriora istricis: candidiora circeiensibus. Sed iis neq; dulciora: neq; teneriora esse ulla compertū est. In indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdā noméculator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis ītelligi cupiens ut ter mordenda essent. Eoꝝ dos in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachū unice reficiūt. Fastidiis medent. Addiditq; luxuria frigus obrutis niue: summa montiū & maris ima miscens. Molliunt aluū leniter. Eadem cocta cū mulso tenasmo: q̄ sine exulceratione fit: liberant. Vesicaꝝ ulcera quoq; repurgant. In cōchis suis cocta siue uti clausa uenerint: mire distillationibus prosunt. Testæ ostreoꝝ cinis uuā sedat: & tonsillas ammixto melle. Eodē mō parotidas: panos mámarūq; duricias: capitū ulcera ex aqua: cutemq; mulierum extendit. Inspergitur & ambustis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoque & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ si tondant strumas sanant: & perniões pedū. Purpuræ quoq; contra uenena prosunt. Et algam maris theriacen esse Nicander tradit. Plura eius genera uti diximus. Longo folio & latiore: rubente: aliaue crispo. Laudatissima quæ in creta insula iuxta terrā in petris nascitur: e uino iubet eam dari. Tingendis etiā lanis ita colorē alligans: ut elui postea non possit.

Ad alopecias: & capillos oculorum uitia. CA. VII.

Lopecias replet hippocāpinus cinis nitro & adipe suillo mixtus: aut sincærus ex aceto. Præparant cutem sepiaꝝ crustæ farina medicamentis. Cutem replet & muris marini cinis cum oleo. Item echini cū carnibus suis cremati cinis. Fel scorpiōis marini. Ranaꝝ quoq; trium si uiuæ in olla crementur cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillū denigrant sanguisugæ: quæ in uino nigro diebus. xl. cōputruere. Alii ī aceti sextariis duobus sanguisugaꝝ sextariū in uase plūbeo iubēt putrescere totidē diebus: mox illini in sole. Sornatius tantā uim hſe tradidit: ut nisi oleū ore cōtineant q̄ tingunt: dentes quoq; eorū denigrari dicat. Capitis ulceribus muricū: uel purpuraꝝ testæ cinis cū melle utiliter illinit. cōchylioꝝ: uel si nō urant farina ex aqua doloribus. Castoreū cū peucedano & rosaceo. Oium pisciū fluuitialiū marinorūq; adeps liquefactus oleo ammixto melle oculoꝝ claritati plurimū cōfert. Itē castoreū cū melle. Callionymi fel cicatrices sanat: & carnes oculoꝝ supuacuas cōsumit. Nulli hoc pisciū copiosius: ut existimauit Menāder quoq; ī comœdiis. idē piscis & uranoscopos uocat ab oculo quē in capite hēt. Et coracini fel excitat uisum. Et marini scorpiōis rufi cū oleo uetere: aut melle attico incipientes suffusiones discutit. iungi ter oportet intermissis diebus. Eadē ratio albugines oculoꝝ tollit. Muloꝝ cibo aciē oculoꝝ hebetari tradunt. Lepus marinus ipseq̄uidē uenenatus ē: sed cinis eius ī palpebris pilos inutiles euulsos cohibet. Et ad húc usum utilissimi minimi. Item pectūculi salsi triti cū cædria. Ranæ quas dryphytas & calamitas uocāt: sanguis eaꝝ cū lachryma uitis si euulso pilo palpebris illinat. Oculoꝝ tumorē ruborēq; sepiæ cortex cū lacte mulieris illitꝰ sedat: & p se scabritias emēdat. Inuertūt itaq; genas id agentes: & medicamentū auferūt post paulū: rosaceoq; inungūt: & pane īposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctalopes curant in farina trita: & ex aceto illita. Extrahit & squámas eius cinis. Cicatrices oculoꝝ cū melle sanat pterygia cū sale: & cadmia singulis drachmis. Emēdat & albugines oculorū iumentorum. Adiiciunt & officulis eius genas si terant sanari. Echini ex aceto epinyctidas sanant eundem cōburi cū uiperinis pellibus: ranisq;: & cinerem aspergi potioni iubēt magi: claritatem uisus promittētes. Ichthyocolla appellat piscis: cui glutinosum est corium. Idemq; nomen glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidam ex uentre non ex corio fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinum taurinum laudatur. Pontica candicans: & carens uenis squammisq;: & quæ celerrime liquescit. Madescere autem debet concisa in aqua: aut aceto nocte ac die. Mox tundi marinis lapidibus: ut facilius liquescat. Vtilē eā in capitis doloribus affirmát: & tetanothris. Ranæ dexter oculus dextro: sinistro leuus suspensi e collo natiui coloris pāno lipitudines sanāt. Quod si p coitum ranæ eruantur: albuginē quoq;. Alligati similiter ī putamine oui. Reliquæ carnes impositæ suggillationē rapiūt. Cācri ēt oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicūt. Est parua rana in arūdinetis: & herbis maxime uiuēs muta: ac sine uoce

uel dryophytas ul' ptyphycas

uiridis si forte hauriatur:uentres boū distendens huius corporis humorem penicillis derasum claritatē oculis inunctis narrant afferre.Ipsasque carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidā succum earum qui ita effluxerit admiscent lachrymæ:quæ ex alba uite emanat:atque ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu instillantes hūc succum in uestigia euulsorū.Meges psilothrū palpebrarū faciebat in aceto enecans putrescentes: & hoc utebatur in multis uariisq; p aquationes outumni nascētibus.Idem præstare sanguisugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas aportet nouo uase.Idem teniæ iecur siccatum pondere.Xiiii. cum oleo cædrino perūctis pilis nouem mensibus.

De aurīū:& dentiū remediis:& ad cutis uitia. CA. VIII.

Vribus utilissimū bati piscis fel recens:sed inueteratū uino.Item banchi quē qdam myxona uocant.Item callionymi cum rosaceo īfusum:uel castoreū cum papaueris succo. Vocant & in mari pediculos eosque tritos instilari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt.Suntq; qui præcipue cōtra oīa auriū uitia laudent gari excellentis succi cyathū:mellis dimidio amplius aceti cyathū in calice nouo lenta pruna decoquere.Deinde spuma pennis detersa:& postq̄ defierit spumare tepidum infundere.Si tumeant aures coriandri succo prius mitigandas iidem præcipiunt.Ranarum adeps instillatus statim dololores tollit.Cancrorū fluuialium succus cū farina hordeacea auriū uulneribus efficacissime prodest.Parotides muricum testæ cinere cum melle:uel conchyliorū ex mulso curantur.Dētium dolores sedantur ossibus dracōis marini scarificatis gigiuis.Cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatoq;:ut ex eo dētes semel anno colluantur.Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas:& in dolore utilissimū. Conteriturq; iis:& cum helleboro albo illitus dentes sine uexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili uase combustorum cinis:addita farina marmoris inter remedia est. Et cybia uetera eluta in nouo uase:deinde trita prosunt doloribus. Aeque prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ combustæ tritæq; & illitæ.Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti heminis:ut dētes ita colluanť:cōtineaturq; in ore succus.Si fastidiū obstaret:suspēdebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius:ut ex ore uirus deflueret i acetū feruēs:idq; e plūribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edēdas dabat.Maxillaresq; ita sanari dētes pcipue putāt.Mobiles uero supradicto aceto stabiliri.Ad hæc quidā ranarum corpa binarum pcisis pedibus i uini hemina macerāt:& ita collui dētes labētes iubēt.Aliq; totas adalligāt maxillis.Alii denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias ptes:ut mobiles dētiū stabilirēt.Necnō.xxxvi.ranarum corda i olei ueteris sextario sub æreo testo discoxere:ut infunderēt p aurē dolētis maxillæ.Alii iecur ranæ decoctū & tritū cū melle īposuere dētibus.Oīa suprascripta ex marina rana efficaciora. Si cariosi & fetidi sunt cētū i furno arefieri p noctē pcipiūt.Postea tātūdē salis addi atq; fricari.Enydris uocať a græcis coluber i aqs uiuēs.Huius quattuor dentiū supioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant:inferiorum inferioribus.Aliqui canino tantum earum contenti sunt.Vtunť & cācrorum cinere:nā muricū cinis dētifriciū ē.Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarum cinis cū mellis obolis ternis.Iecur pastinacæ i oleo decoctū. Hippocāpi & delphini cinis ex aq̄ illitus.Exulcerationē seq debet curatio:q̄ pducit ad cicatricē. Quidam delphini iecur i fictili torrēt:donec pinguitudo similitudie olei fluat:ac pungūt.Muricum uel cōchyliorum testæ cinis maculas i facie mulierum purgat cū melle illitus:cutēq; erugat: extēditq; septenis diebus illitus:ita ut octauo cādido ouorum foueanť.Muricū gnīs sunt q̄ uocant græci colycia:alii corythia: turbinata æque.Sed minora multo: efficaciora etiā & horis halitū custodictia.Ichthyocolla erugat cutē:extēditq;:i aq̄ decocta horis quattuor:dein cōtusa: colluta:& subacta ad liquorē usq; mellis.Ita pparata i uase nouo cōdiť:& usu.iiii.drachmis eiq; binæ sulphuris:& anchusæ totidē:octo spumæ argēteæ adduntur:aspsaq; aq̄ teruntur una.Sic illita facies post quattuor horas abluiť. Medeť & lētigini cæterisq; uitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & carnes excrescētes tollit:& hūida ulcera. Promiscue medicinæ. CA. IX.

Soras tollit rana decocta in heminis quiq; aquæ marinæ. Excoqui debet: donec fit crassitudo mellis.Fit & in mari halcyoneum appellatū ex nidis (ut aliqui existimāt) halcyonum & cæicum:alii e sordibus spumarū crassescentibus.Alii e limo:uel quadam maris lanugine.Quattuor eius genera.Cinereum spissum odoris asperi. Alterum molle lenius odore fere algæ.Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius:spō-

giaeq; putri simile pene purpureum. Quod optimum: id & milesium uocatur. quo cādidius au tem hoc minus probabile est. Vis eorum: ut exulcerent: purgent. Vsus tostis & sine oleo mire: lepras: lichenas: lentigines tollūt cum lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cācri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitū cinis cū melle sanat strumas. Pūgi piscis eius qui rana in mari appellatur: ossiculo de cauda: ita ut non uulneret: potest. Id faciendū quotidie: donec percurrentur. Eadem uis & pastinacae radio & lepori marino imposito: ita ut celeriter remoueatur. Echini testis cōtusis & ex aceto illitis. Item scolopēdrae marinae e melle. Cancri fluuiatiles contriti: uel combusti ex melle. Mirifice prosunt: & sepiae ossa cum axungia uetere cōtusa & illita. Sic & ad parotidas utūtur: & scauri piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamentarii tusis cum axungia uetere: muricūq; cinere ex oleo ad parotidas strumasq;. Rigor ceruicis mollitur cum marinis: qui pediculi uocantur drachma pota. Castoreo poto cū pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale: ut sorbeat succus. Sic & opisthotono medentur: tetano: spasticis uero pipere adiecto. Anginas menarū salsaę ex capitibus cinis ex melle illitus abolet: Ranarūq; decoctarum ex aceto. Succus hic & contra tonsillas prodest. Cancri fluuiatiles triti singuli in heminam aquae: anginis medentur gargarissati: aut e uino: aut calida aqua poti. Vuae medetur garum cochleatibus subditum. Vocem siluri recentes salsiue in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones mulli inueterati tritiq; in potione cōcitant. suspiriosis castoreo cum ammoniaci exigua portiōe ex aceto mulso ieiunis utilissime pota. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decoctae in patinis ranae. Suspensae autem pedibus: cum distillauerit in patina saliua earum exenterari iubentur: abiectisq; interaneis condiri. Est rana parua arborem scādēs: & ex ea uociferās. In huius os siquis expuat ipsamq; dimittat: tussi liberate dicunt. Praecipiunt & cochleae crudae carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta.

Ad iocineris uitia laterumq;: ad stomachi alui: & aliae promiscue medicinae. CA. X.

Iocineris doloribus scorpio marinus in uino necatur: ut deinde bibatur. Cōchae longae carnes ex mulso potae cum aqua pari modo: aut si febres sint: ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hippocampi tosti sumpti. Tethyaq; similiter ostreae ī cibo sumptae. Ischiadicorum muria siluri clystere infusa. Dantur autem conchae ternis obolis dilutae in uini sextariis duobus p dies quindecim. Aluū emollit silurus e iure & torpedo i cibo. Et olus marinū simile satiuo stomacho inimicū aluū facillime purgat. Sed pp acrimoniā cum pingui carne coquitur. Et oīum pisciū ius. Idē & urinas cit e uino maxime. Optimū e scorpiōibus & iulide: & saxatilibus: nec uirus recipiētibus. Coqui debent cū anetho: apio: coriādro: porro: additis oleo & sale. Purgant & cybia uetera: priuatiq; cruditates pituitas bilēq; trahunt. Purgant & myaces: quoȝ natura tota in hoc loco dicet. Aceruant muricum mō: uiuuntq; in algosis: gratissimi autūno: & ubi multa dulcis aqua miscet mari: ob id ī aegypto laudatissimi. Procedente hyeme: amaritudinē trahunt: colorēq; rubrum. Hoȝ ius traditur aluū & uesicas exinanire. Interanea distringere. Oīa adaperire. Renes purgare. Sanguinē adipēq; minuere. itaq; utilissimi sunt hydropicis mulieȝ purgationibus: morbo regio: articulari: inflationibus. item pdesse felli pituitaeq; pulmonis: iocineris splenis uitiis: rheumatismis. Fauces tantum uexant: uocesq; obtundunt. Vlceraq; q̄ serpant: aut sint purganda: sanant. itē carcinomata Cremati aūt ut murices & morsus canū hoīumq; cum melle: lepras: lentigines. Cinis eoȝ potus emēdat caligines. Gingiuaȝ & dentiū uitia: eruptiones pituitae: & cōtra dorycniū: aut opocarpathon antidoti uicem obtinent. Degenerāt in duas spēs in mytulos: qui salē uirusq; recipiūt: myiscasq;. Quae rotūditate differūt: minores aliquāto atq; hyrtae tenuioribus testis: carne duriores. Mytuli quoq; ut murices cinere causticā uim habent: & ad lepras: lētigines: maculas. Lauant quoq; plūbi mō ad genaȝ crassitudines: & oculoȝ albugines: caliginesq;. Atq; in aliis partibus sordida ulcera: capitisq; pustulas. Carnes uero eorū ad canis morsus imponunt. Et pelorides emolliunt aluū. Item castorea ex aqua mulsa: drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti: addunt cucumeris satiui radicis siccae drachmā: & aphronitri duas. Tethya torminibus & inflatiōibus succurrūt. Inueniunt hae i foliis marinis suggentis: fungoȝ uerius gñis q̄ pisciū. Eaedē & tenasmū dissoluunt: renūq; uitia. Nascitur & ī mari absinthium: quod aliqui seriphū uocāt: circa taphosyrin maxime aegypti: exilius terrestri. Aluum soluit: & noxiis animalibus intestina liberat. Soluunt & sepiae. In cibo dant cū oleo & sale: & farina decoctae. Menae salsae cū felle taurino illitae um-

uel muscas

biliceo. aluũ ſoluunt. Ius piſcium in patina coctoꝝ cum lactucis tenaſmum diſcutit. Cãcri fluuitiales triti ex aqua poti. aluum ſiſtunt.

Ad urinã & calculos uerẽdoꝝ uitia: & ad podagras medicinæ & comitialẽ morbũ. CA. XI.

VRinam ciunt. in uino aluum. Ademptis brachiis calculos pellunt tribus obolis cũ mirrhæ tritæ ſingularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes caſtoreum cũ dauci ſemine & petroſelini quantũ ternis digitis ſumatur ex mulſi calidi cyathis quattuor. Tormina uero cũ aceto uino mixto. Erythini in cibo ſumpti: ſiſtunt aluũ. Dyſentericis medenſ ranæ cũ ſcylla decoctæ: ita ut paſtilli fiant. Fel ſiue cor eaꝝ cũ melle tritũ: ut tradit Niceratus. Morbo regio ſalſamentũ cum pipere ita ut reliqua carne abſtineatur. Lyeni medetur ſolea piſcis impoſitus. item torpedo. Item rhombus uiuus: dein remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino: ueſicæ uitia & calculos ſanat. Lapis qui ĩuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enhydridis iecur. Blennioꝝ cinis cum ruta. Inueniunſ & in banchiis piſcis uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculoſis præclare medẽtur. Aiũtq; & urticam marinam in uino potam prodeſſe. item pulmonem marinum decoctum in aqua. Oua ſepiæ urinam mouent: renumq; pituitas extrahunt. Rupta conuulſa cãcri fluuitiales triti in aſinino lacte maxime ſanant. Echini uero cum ſpinis ſuis cõtuſi: & uino poti calculos. Modus ſingulis hemina bibitur: donec proſit: & alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur ueſica & pectinum cibo. Ex iis mares alii donacas alii aulos uocant fœminas onychas. Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ ſunt & unicolores. Sepiæ quoque oua urinam mouent: renes purgant. Enterocœlæ lepus illinitur tritus cum melle. iecur quoque aquatici colubri. item hydri tritum potumque calculoſis prodeſt. iſchiadicos autem liberant ſalſamenta ex ſiluro infuſa elyſtere: euacuata prius aluo. Sed is attritus cinis e capite mugillũ mulloruq;. Cõburuntur autem in fictili uaſe. Illini cum melle debent. item capitis menarum cinis ad rhagadas: & ad condylomata utilis: ſicut pelamidum ſalſarũ capitum cinis: uel cybiorum cũ melle. Torpedo appoſita procidentis interanei morbum ibi cohercet. Cãcroꝝ fluuitialium cinis ex oleo & cæra: rimas in eadem parte emendat. Item & marini cancri polline. Panos ſalſamenta coracini diſcutiunt. Sciænæ interanea & ſquammæ combuſtæ. Scorpio in uino decoctus: ita ut foueantur ex illo. At echinorum teſtæ contuſæ & ex aqua illitæ incipientibus panis reſiſtũt. Muricum uel purpurarũ cinis utroq; modo: ſiue diſcutere opus ſit incipiẽtes: ſiue cõcoctos emittere. Quidam ita componunt medicamentum: cæræ & thuris drachmas. xx. Spumæ argẽti. xl. Cineris muricum. x. Olei ueteris heminam. Proſunt per ſe ſalſamenta cocta Cancri fluuiatiles triti uerendorũ puſtulas diſcutiunt. Cinis ex capite menarum. Itẽ carnes decoctæ & impoſitæ. Similiter percæ ſalſæ e capite cinis melle adito. Pellamidum capitis cinis aut ſquatinæ piſcis cutis combuſta. Hæc eſt qua diximus lignũ poliri: qa & e mari fabriles uſus exeunt. Proſuut & ſmarides illitæ. Itẽ muricũ: uel purpuraꝝ teſtæ cinis cum melle. Efficacius crematarũ cũ carnibus ſuis. Carbũculos uerendoꝝ priuatim ſalſamenta cocta cum melle reſtringuũt. At teſtẽ ſi deſcenderit: cocleaꝝ ſpuma illini iolunt. Vrinæ in continentiam hippocampi toſti: & in cibo ſæpius ſumpti emendant. itẽ opidion piſciculus gongro ſimilis cũ lilii radice. Piſciculi minuti ex uentre eius qui deuorauerit: exempti & cremati: ita ut cinis eoꝝ bibatur ex aqua. iubent & cochleas africanas cũ ſua carne cõburi: cinerẽq; ex uino ſignino dari. Podagris articularibuſq; morbis utile eſt oleum: ĩ quo decocta eſt rana: & ipſaꝝ inteſtina: & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidã & hordei cinerẽ adiiciunt: trium rerum æquo pondere. iubent & lepore marino recenti podagrã fricari. Fibrinis quoq; pellibus calciari maxime põtici fibri. item uituli marini. Cuius cinis & adeps ꝓdeſt. item & bryon de quo diximus lactucæ ſimile: rugoſioribus foliis: ſine caule. Natura eſt ei ſtyptica. impoſitum lenit impetus podagræ. item alga: de qua ſupra dictum eſt. Obſeruaturq; in ea: ne arida imponaſ. Perniones emendat pulmo marinus. Cancriq; marini cinis ex oleo. item fluuiatiles triti ſicq; cinere & oleo ſubacti: & ſiluri adeps. Et in articulis morboꝝ impetus ſedant ranæ ſubinde recentes ĩpoſitæ: q̃s quidã diſſectas iubent imponi. Morbos abigit ius Mytulorũ: & conchaꝝ comitiales: & ut diximus: coagulum uituli marini bibunt cũ lacte equino aſininoue: aut cum punici ſucco. Quidã ex aceto mulſo. Necnõ aliq per ſe pilulas deuorant. Caſtoreũ in aceti mulſi cyathis tribus ieiunis datur: iis uero q ſæpius corripiuntur: elyſtere infuſum mirifice prodeſt. Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebũt: mellis & olei ſextarius: & aquæ tantundẽ. Ad præſens uero correptis olfactu ſubuenit cũ aceto. Datur & muſtelæ marinæ iecur. item muris uel teſtudinum ſanguis.

Ad febres omnium generum: & cõtra diuerſas infirmitates. Cᴬ. XII.

F Ebrium circuitus tollit iecur delphini guſtatū ante acceſſiones. Hippocampi necanť
in roſaceo: ut perūganť ægri in frigidis febribus. Et ipſi adalliganť ægris: ité ex aſel
lo piſce lapilli qui plena luna īueniūť: ī capite alliganť in linteolo. Pagri fluuitialis lō
giſſimus dens capillo adalligatus: ita ut quinq; diebus eū qui alligauerit: non cernat
æger. Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sūt q
ſtrangulatas in oleo ipſas clam adalligent: oleoq; eo perungāt. Cor eaꝝ adalligatum frigora
febrium minuit. Et oleum in quo inteſtina decocta ſint. Maxime aūt quartanis liberant: abla
tis unguibus ranæ & alligatæ & rubetæ. Iecur eius: uel cor adalligať in pāno leucophæo. Can
cri fluuitiales triti in oleo & aqua punctis ante acceſſiones in febribus proſunt. Aliqui & piper
addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egreſſis bibere ſuadent in quartanis. Aliqui
uero ſiniſtrū oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante ſolis ortum adalligatis
ægro: ita ut cæcas dimittant in aquam: tertianas abigi promittunt. Eoſdēq; oculos cum car
nibus luſciniæ in pelle ceruina adalligatos: præſtare uigiliam: ſomno fugato tradūt. In lethar
gumq; uergentibus coagulo balenæ: aut uituli marini ad olfactum utunť. Aliqui ſanguinem
uel parce teſtudinū: lethargicis illinunt. Tertianis mederi diciť: & ſpondylus per ſe adalligatus. Quar
tanis cochleæ fluuitiales in cibo recentes. Quidam ob id aſſeruant ſale: ut dent tritas ī potu.
Strōbi in aceto putrefacti lethargicos excitāt odore. Proſunt & in cardiacis. Cachecticis quo
rum corpus macie conficitur. Tethya utilia ſunt cum ruta ac melle. Hydropicis medeť adeps
delphini liquatus: & cum uino potus. Grauitati ſaporis occurritur tactis naribus unguēto: aut
odoribus: uel quoquo mō obturatis. Strombi quoq; carnes tritæ: & in mulſi tribus heminis pa
ri mō aquæ: aut ſi febres ſint: ex aqua mulſa datæ proficiunt. Itē Succus cancrorum fluuitialiū
cum melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ: ac pro cibo ſumptæ: ita ut
bibatur ex eodem uaſe. Vel teſtudo deciſis pedibus capite cauda & inteſtinis exemptis: reliqua
carne ita condita: ut citra faſtidium ſumi poſſit. Cancri fluuitiales ex iure ſumpti: & phthiſicis
prodeſſe traduntť. Aduſta ſananť cancri marini uel fluuiatilis cinere. Et ea quæ feruenti aqua
cōbuſta ſint. Hæc curatio etiam pilos reſtituit cum cancroꝝ fluuiatilium cinere. Putantq; utē
dum cum cæra: & adipe urſino. Prodeſt & febri ranarum fellis cinis. Ignes ſacros reſtinguunt
ranarum uiuentium uentres impoſiti: pedibuſque poſterioribus pronas adalligari iubent: ut
crebriore anhelitu profint. Vtuntur & ſilurorum capitum cinere ſalſamentorum ex aceto. Pru
ritum ſcabiemq; nō hominum modo: ſed & quadrupedum efficaciſſime ſedat iecur paſtinacæ
uel callum decoctum in oleo. Neruos præciſos purpurarum cauum quo ſe operiunt tuſum glutinat. Le
thargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere. Item ichthyocollæ. Tremu
los iuuat caſtoreum ſi ex oleo perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. San
guinem piſcium putant cibo ſiſti polypo tuſo illitoq;. De quo & hæc traduntur muriā ipſum
uel iſigi ex ſeſe emittere: & ideo non debere addi in coquendo. Secari harundine: ferro enim attingi in
uitium trahere natura deſerente. Ad ſanguinem ſiſtendum & ranarum illinunt cinerē uel ſan
guinem areſactum. Quidam ex ea rana quam græci calamiten uocant: quoniam inter harun
dines fruticeſq; uiuat: minima omnium & uiridiſſima: Cinerem fieri iubent. Aliqui & naſcen
tium ranarum in aqua quibus adhuc cauda eſt: in calice nouo combuſtarū cinerē ſi per nares
fluat: inficiendum. Diuerſus hirudinum quas ſanguiſugas uocant ad extrahendum ſanguinē
uſus eſt. Quippe eadē ratio earum quæ cucurbitarū medicinaliū ad corpora leuanda ſanguie
ſpiramenta laxanda iudicantur. Sed uitium quod admiſſæ ſemel deſideriū faciunt circa eadē
tempora anni ſemper eiuſdem medicinæ. Multi podagris quoq; admittēda cenſuere. Decidūt
ſacietate & pondere ipſo ſanguinis detractæ: aut ſale aſperſæ. Aliquando tamen adfixa relin
quunt capita: quæ cauſa uulnera inſanabilia facit: & multos interimit: ſicut Meſſalinum e con
ſularibus patriciis cum ad genua admiſiſſet. Inueunt uirus remedio uerſo: maximeq; ruffæ ita
formidantur. Ergo ſuggētia ora forficibus præcidunt: ac ueluti ſiphōibus defluit ſanguis: pau
latimq; morientiū capita ſe cōtrahunt: nec relinquunť. Natura eaꝝ aduerſať cimicibus: & ſuf
fitu necat eos. Fibrinaꝝ pellium cū pice liquida combuſtarū cinis: narium profluuia ſiſtit ſuc
co porri mollitus. Extrahit tæla corpi īhærētia. Sepiaꝝ teſtæ ex aqua ſalſamentoꝝ carnes Cā
cri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis: q & alibi q̄ ī nilo naſciť: carnes īpoſitæ recētes: ſiue ſalſæ.
Eiuſdē cinis extrahit & adeps: & cinis ſpinæ eius uicē ſpodii ꝑbet. Vlcera q̄ ſerpunt: & q ex iis
excreſcūt ex capite menaꝝ cinis: uel ſiluri coercet. Carcinomata ꝑ eaꝝ capita ſalſaꝝ: efficacius

ſi cineri eaꝝ miſceatur ſal & cunila:oleoq; ſubigantur.Cancri marini cinis uſti cũ plumbo car
cinomata cõpeſcit.Ad hoc & fluuiatilis ſufficit cum melle:lineaq; lanugine. Sed aliqui malũt
alumen melq; miſcere cineri.Phagedenæ ſiluro inueterato:& cum ſandaraca trito. Cacoethæ
& nomæ & putreſcentia cybio uetere ſananť.Vermes uero innati ranarum felle tolluntur.Fi
ſtulæ apperiuntur:ſiccanturq; ſalſamentis cum linteolo immiſſis. Intraque alteram diem cal
lum omnem auferunt:& putreſcentia ulcerum quæq; ſerpunt emplaſtri modo ſubacta: & illi
ta.Et ſalpe expurgat ulcera in linteolis concerptis.Item echinoꝝ teſtæ cinis. Carbũculos co
racinorum ſalſamenta illita diſcutiunt.Item mulloꝝ ſalſamenti cinis. Quidam capite tantũ
utuntur cum melle:uel coracinoꝝ carne.Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices
fel ſcorpionis marini.Verrucas tollit glani iecur tritum.Capitis menaꝝ cinis cum allio tritus uel illitum
ad thymia crudis utuntur.Fel ſcorpionis marini ruffi.Smarides tritæ illitæ.Hallex deferuefa
cta unguium ſcabriciã:ciniſq; e capite menarum extenuat.Mulieribus lactis copiã facit glau
cus e iure ſumptus:& ſmarides cum ptiſana ſumptæ:uel cũ fœniculo decoctæ.Mammas ipſas
muricũ:uel purpuræ teſtaꝝ cinis cũ melle efficaciter ſanat.Cãcri fluuiatiles illiti:uel marini pi
los in mãma:uel muricũ carnes appoſitæ tollunt.Squatinæ illitæ creſcere mãmas nõ patiunť.
Delphini adipe linamẽta accẽſa excitãt uuluæ ſtrãgulatu oppreſſas.Itẽ ſcõbri in aceto putrefa
cti.Percaꝝ uel menaꝝ capitis cinis ãmixto ſale:& cunila oleoq; uuluæ medeť.Suffitiõe quoq;
ſecũdas extrahit.Itẽ uituli marini adeps inſtillať igni naribus ĩtermortuaꝝ uuluæ uitio: & cũ
coagulo eiuſdẽ in uellere ĩpoſitus.Pulmõis marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat.
Echini uiuẽtes tuſi:& ĩ uino dulci poti. Siſtũt & cãcri fluuiatiles triti ĩ uĩo potiq;.Itẽ ſiluri ſuf
fitu ꝓcipue africi faciliores partus fieri dicuntur.Cancri ex aqua poti profluuia ſiſtere. Ex hy
ſopo purgare.Et ſi partus ſtrangulet:ſimiliter poti auxiliãtur.Eoſdem recentes: uel aridos bi
bunt ad partus continendos.Hippocrates:ad purgationes mortuoſq; partus utitur illis cum
quinis lappathi radicibus cum ruta & fuligine tritis:& in mulſo datis potui.Item in iure cocti
cum lappatho & appio menſtruas purgationes expediunt.Lactiſq; ubertatẽ faciũt. Itẽ in febri
q̃ fit cũ capitis doloribus:& oculoꝝ palpitatiõe.Mulieribus ĩ uino auſtero poti ꝓdeſſe dicunť.
Caſtoreum ex mulſo potum purgationibus prodeſt.Cõtraq; uuluã olfactum cum aceto & pi
ce:aut ſubditum paſtillis.Ad ſecũdas etiam uti eodẽ prodeſt cum panace in quattuor cyathis uel ex illis
uini.Et a frigore laborantibus ternis obolis.Sed ſi caſtoreũ fibrũue ſuperegrediatur grauida:
abortum facere dicitur:& periclitari partus ſi ſuperferatur.Mirum & quod de torpedine inue
nio.Si capiatur cũ luna ĩ libra fuerit:triduoq; aſſeruetur ſub diuo:faciles partus facere:poſtea
quotiens inferatur adiuuare.Et paſtinacæ radius adalligatus umbilico exiſtimatur idem face
re ſi uiuenti ablatus ſit:ipſaq; denuo in mare dimiſſa.Inuenio apud quoſdam oſtraciũ uocari:
quod aliqui onychen uocant:hoc ſuffitum uuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorem eſſe caſtorei:
meliuſq; cum eo uſtum proficere.Vetera quoq; ulcera & cacoethæ eiuſdem cinere ſanari. Nã
carbunculos & carcinomata in mulierum parte præſentiſſimo remedio ſanari tradunt cãcro
fœmina cum ſalis flore contuſo poſt plenã lunã:& ex aqua illita.Pſilothrũ eſt thynni ſanguis:
fel:iecur:ſiue recentia:ſiue ſeruata.Iecur etiam tritum:mixtaq; cædria plumbea pyxide aſſerua
tũ.Ita pueros pubeſcere negauit Mango ſalpe obſtetrix.Eadem uis eſt pulmonis marini.Lepo
ris marini ſanguine & felle:uel ſi in oleo lepus hic necetur.Cancri ſcolopẽdræ marini cinis cũ
oleo.Vrtica marina trita ex aceto ſcyllite.Torpedinis cerebrũ cum allumĩe illitum.xvi. luna.
Ranæ paruæ quã in oculorũ curatione deſcripſimus:ſanies efficaciſſime pſilothrũ eſt: ſi recẽs
illinať:& ipſa arefacta ac tuſa:mox decocta tribus heminis ad tertias:uel ĩ oleo decocta æreis
uaſis.Eadem menſura alii ex quindecim ranis cõficiunt pſilothrũ:ſicut in oculis diximus.San
guiſugæ quoq; toſtæ in uaſe fictili:& ex aceto illitæ eundem cõtra pilos habent effectum. Et
ſuffitꝰ urẽtiũ eas necat cimices iuectas.Caſtoreo quoq; cũ melle ꝓ pſilothro uſi pluribꝰ diebꝰ
reperiuntur.In omni aũt pſilothro uellendi prius ſunt pili.Infantium gingiuis dentitionibuſq;
multum cõfert delphini cũ melle dentiũ cinis:& ſi ipſo dente gingiuæ tangãť.Adalligatuſq;
idem pauores repentinos tollit.idem effectus & caniculæ dentis.Vlcera uero quæ in auribus:
aut ulla corporis parte fiant cancrorũ fluuiatiliũ ſuccus cum farina hordeacea ſanat.Et ad re
liquos morbos triti in oleo perunctis proſunt.Siriaſiſq; infantium ſpongia frigida cerebro hu
mefacto rana inuerſa adalligata efficaciſſime ſanat:quã aridã iueniri affirmãt.Mullus in uino
necatus:uel piſcis rubellio:uel anguillæ duæ.Itẽ una marina ĩ uino putrefacta iis q̃ ĩde biberit
tediũ uini affert.Venerẽ inhibet Echeneis & hippopotami frõtis e ſiniſtra parte pellis ĩ liteolo

adalligata.Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum.Cõcitant cochleaꝝ fluuiatilium carnes
ſale adſeruatæ:& in potu ex uino datæ.Erythini in cibo ſumpti.Iecur ranæ dryophytes & ca-
lamitæ in pellicula gruis alligatum:uel dens crocodili maxillaris annexus brachio: uel hippo-
campus:uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati.Amorem finit in pecoris recẽti corio rube
ta alligata.Equoꝝ ſcabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant:donec illini poſſit.Aiũtq; ita cu
ratos nõ repeti poſtea.Et Salpe negat canes latrare:quibus in offa rana uiua data ſit.Inter aq̃-
tilia dici debet:& calamochnus latine adarcha appellata.Naſciſ circa harũdines tenues e ſpu-
ma aquæ dulcis ac marinæ:ubi ſe miſcẽt.Vim habet cauſticã.ideo acopis addiſ cõtra pſrictio
num uitia.Tollit & mulieꝝ lẽtigines in facie.Et calami ſimul dici debẽt.Phragmitis radix re-
cens tuſa luxatis medeſ: & ſpinæ doloribus ex aceto illita.Cyprii uero qui & donax uocaſ cor
tex:alopeciis medeſ uſtus:& ulceribus ueteratis.Folia extrahũt quæ infixa ſunt corpi: & igni
ſacro.Paniculæ flos ſi aures intrauerit:exſurdat.Sepiæ atramento tanta uis eſt: ut ĩ lucerna ad
dito æthiopas uideri ablato priore lumine Anaxilaus tradat.Rubeta decocta & in aqua potu
data ſuũ morbis medetur:uel cuiuſcũq; ranæ cinis.Pulmone marino ſi confriceſ lignũ:ardere
uidetur:adeo ut facula ita præluceat.

Animalium oĩum in mari uiuentiũ.clxxvii.genera eſſe. CA. XIII.

Eracta aquatilium dote non alienum uidetur indicare per tot maria tam uaſta &
tot milibus paſſuũ terræ infuſa:extraq; circundata menſura pene ipſius mũdi quæ
intelligaſ animalia centum ſeptuagintaſeptẽ omniũ generum eſſe: eaq; noĩatim
complecti:Quod ĩ terreſtribus uolucribus fieri nõ quit. Neq;.n.omnis ĩdiæ æthio-
piæq;:aut ſcythiæ deſertorũue nouimus feras aut uolucres cum hoĩum ipoꝝ multo plurimæ
ſint differẽtiæ:quas inuenire potuimus. Accedat his taprobanæ inſulæq; aliæ oceani fabuloſe
narratæ.Profecto conueniet:non poſſe oĩa genera in contemplationem uniuerſam uocari. At
hercule in tanto mari oceano quæq; naſcunſ:certa ſunt:notioraq; qđ miremur:quæ ꝓfundo
natura merſit.Vt a beluis ordiamur:arbores phyſeteres: balenæ:priſtes:tritones:nereides : ele-
phanti:hoĩes: qui marini uocantur:rotæ:orcæ:arietes:muſculi:& alii piſciũ forma arietes del-
phini:celebreſq; Homero uituli.Luxuriæ uero teſtudines:& medicis fibri: quoꝝ e genere lu-
tras nuſq̃ mari accepimus mergi:tm̃ marina dicentes.iam caniculæ:dromones: cornutæ: gla-
dii:ſerræ:cõmuneſq; mari terræ amni hippopotami:crocodili.Et amni tantũ ac mari:thynni:
thynnides:ſiluri:coracini:percæ.Peculiaris aũt maris accipenſer:aurata:aſellus:a carne: aphia:
uel acus Alopecias:anguilla:araneus:box:batis:banchus:batrachus:belonæ:quos aculeatos uocamus:
balanus:coruus:citharus. Chrombotum genera:peſſimus chalcis cobio.Callarias aſelloꝝ ge-
neris ni minor eſſet:Colias ſiue parianus ſiue ſaxitanus a patria bætica: lacertoꝝ minima: ab
iis mæotici: cybiũ.Ita uocaſ conciſa pelamis:quæ poſt.xl.dies a põto in mæotin reuertiſ.Cor
dylla & hæc pelamis puſilla:cũ in pontum e mæotide exit hoc nomẽ habet:cantharus:callyo-
nimus:ſiue uranoſcopus:cinædi:phiſcinulæ:Cnide quã nos urticã uocamus. Cancroꝝ genera
chamæciſtidæ:chamelæos:chamæpelorides:generis uarietate diſtantes:& rotũditate:chamæ-
glycia: menides:quæ ſunt maiores q̃ pelorides:Glycia ſiue corophia.Conchaꝝ genera inter q̃
& margaritiferæ cochleæ:quaꝝ generis pẽtadactyles:melicẽbales: echinophoræ dicuntur: q̄-
bus cantant.Extra has ſunt rotũdæ in oleario uſu cochleæ:cucumis:cynopus:cammarus : cy-
noſdexia:draco.Quidam aliud uolunt eſſe dracũculum.Eſt autem graculo ſimilis.Aculeos ĩ
brachiis habet ad caudam ſpectantis.Sic & ſcorpio lædit dum manu tollitur:erythinus eche-
neis:echinus.Elephanti locuſtarũ generis nigri:pedibus quaternis:biſulcis . Præterea brachia
duo:binis articulis:ſinguliſq; forficulis denticulatis. Fabri ſiue zeus Glauciſci:glanius:gõger:
gerres:galeos:garus:hippus:hippuros:hirũdo:halipleumõ:hippocampos:Heparcotinos : Sunt
lacertorum genera:lolligo uolitans.Locuſtæ:lucernæ: liparis:lamyrus:lepus:leones : quorum
brachia cancris ſimilia ſunt.Reliqua ꝑs locuſtæ:mullus:merula inter ſaxatiles laudata:mugil:
melanurus:mena:metis:murena:Mys myllus:myſtus murex:oculata:ophidion:oſtria:etia: or-
tynõ.Hic eſt pelamidũ generis maximus.Neq; redit ĩ mæotin:ſimilis tritoni:uetuſtate melior.
Orphus:orthragoriſcus:phager:phycus ſaxatilium:pelamis caꝝ generis maxĩa apolectus uo
caſ. Durius triton: phorcus:phitharus:paſſer:paſtinaca.Polypoꝝ:genera: pectines maximi &
nigerrimi æſtate:laudatiſſimi mitylenis:tyndaride ſalonis:altini:antii:in inſula alexandriæ in
ægypto.pectũculi:purpuræ:percides.pinna:pinnotheræ:rhina quẽ ſquatinã uocamus.Rhom-
bus: ſcarus principalis hodie: Solea:ſargus:ſcylla:ſarda. Ita uocaſ pelamis lõga ex oceano ue-

niens.Scōber:salpa:horus:scorpena:scorpios:sciadeus sciæna:scolopēdra:smyrus:scepini:strōbus:solen:siue aulos:siue donax:siue onix:siue dactylus:spondylus:maristella: spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. Tomus:taurianus:quē alii xiphiā uocāt.Thessa:torpedo:tethea:Triton. Pelamidū gñis magni:ex eo serena cybia fiūt. Vrenæ:uua xiphiæ.His adiiciemus apud Ouidi um posita noīa:quæ apud neminē aliū reperiunt.Sed fortassis in ponto nascunt: ubi id uolumen supremis suis tpibus inchoauit.Bopgyrū in scopulis uiuentē. Orphū rubentē: rhacinūq̃ pullū:pictas mormyras:aureiq̃ coloris chryson.Præterea paruū teragū:& placentem cauda la brū Epodas lati gñis.Præter hæc insignia pisciū tradit:channē ex seipsa cōcipere.Glaucū æsta te nunq̃ apparere.Pomphilū qui semper comitet nauigioꝝ cursus.Chromin q̄ nidificet ī aqs. Helopen quoq̃ dicit esse nr̄is incognitū undis.Ex quo apparet falli eos:q̄ eundē accipiēterē exi stimauerūt.Helopi palmā saporis inter pisces multi dedere.Sunt ꝑterea a nullo auctore noīati sudis latine appellata:a græcis phyræna rostro similis noīe:magnitudine īter āplissimos rarus: sed tñ nō degener:& pernæ cōchaꝝ generis circa pōtias insulas frequētissimæ. Stāt uelut suil lo crure lōgo ī arena defixæ:hiantesq̃ q̄ limpitudo est:pedali non minus spatio. Cibū uenant. Dentes in circuitu marginū habēt pectinatim spissatos. Intus ꝓspondylo grandis caro est. Et hyenā piscē uidi in oenaria īsula captum caput exerentē. Præter hæc purgamēta aliqua relatu indigna:& algis potius annumeranda q̄ animalibus.

uel tripho
non

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXIII. PROOEMIVM

Metallorum naturæ.

METALLA NVNC IPSAEQ VE OPES: ET RERVM PRE cia dicent:tellurē intus exquirēte cura multiplici.Modo qppe ali bi diuitiis foditur:quærente uita aurum:argentum:æs:electrum. Alibi deliciis gēmas: & parietū digitorūq̃ pigmēta. Alibi temeri tati ferrum auro ēt gratius inter bella cædesq̃. Persequimur oēs eius fibras uidemusq̃ super excauatos montes mirantes dehiscere aliqñ:aut intremiscere illam.Ceu uero nō hoc ēt exemplū indignationis sacræ parētis exprimi possit.Imus ī uiscera eius: & in sede maniū opes quærimus:tāq̄ paꝝ benigna fertilisq̃ qua secet. Inter hæc minimū remedioꝝ gr̄a scrutamur. Cui.n. fodiendi cā medicina est:Quanq̃ & hæc summa sui parte tribuit ut minime parca:facilisq̃ in oībus quæ prosunt.Illa nos premūt: illa nos ad inferos agunt:quæ occultauit atq̃ demersit.Illa quæ nō nascunt:ut repēte mens ad inane euo lans reputet quis deinde futurus finis est:sæculis oībus exhauriendi eā quousq̃ penetret auaritia:Quā innocēs q̄ beata:immo uero & delicata esset uita:si nihil aliud de ea nisi quod supra terras cōcupisceret:haberetq̃ nō nisi qđ secū est:Eruit qđē auꝝ & chrysocolla iuxta:ut ꝓcio sior uideat nomen ex auro custodiens.Parum.n.erat naturæ unā inuenisse uitæ pestem: nisi in precio ēt esset sanies auri.Quærebat argentū auaritia.Boni cōsuluit interim inuenisse miniū: rubentisq̃ terræ excogitauit usum.Heu prodigiosa ingenia quot modis auximus precia reꝝ: Accessit ars picturæ:& auꝝ argētūq̃ cælando carius fecimus. Didicit homo naturā prouocare.Auxere & artē uitioꝝ irritamēta. In poculis libidines cælare iuuit:ac ꝑ obscenitates bibere. Abiecta sunt deinde hæc:& sordere cœpere:& auri argētiq̃ nimiū fuit.Murrhina & crystallia ex eadē terra effodimus:quibus precium faceret ipsa fragilitas.hoc argumētū opum:hæc uera luxuriæ æstimata ē gloria:habere qđ posset statim totū ꝑire. Nec hoc fuit satis: turba gēmaꝝ potamus:& smaragdis teximus calices:ac temulētiæ cā tenere indiā iuuat:& auꝝ iā accessio ē.

Quæ prima cōmendatio metalloꝝ auri:& de origine annuloꝝ aureoꝝ:& modo auri apud antiquos:& equestri ordine:& de iure annuloꝝ aureorum. CA. I.

TInāq̃ posset e uita in totum abdicari aurum sacra fames:ut celeberrimi auctores dixere:ꝓscissum conuitiis ab optimis quibusq̃:& ad pniciem uitæ repertū. Quantum fœliciore æuo cū res ipsæ permutabāt inter se:sicut & troianis temporibus fa ctitatum Homero credi cōuenit.Ita enim(ut opinor) cōmercia uictus gratia inuē

ta:alios coriis boum:alios ferro captiuisq; rebus emptitasse tradit: q̄q̄ & ipse miratus aurum æstimationes rerum ita fecit:ut centum boum arma aurea ꝑmutasse Glaucū diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua cōsuetudine mulcta legum antiquaꝝ pecore constat etiā romæ. Pessimū uitæ scelus fecit:qui annulum primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de prometheo oīa fabulosa arbitror: q̄q̄ illi quoq; ferreū ānulum dederit antiquitas: uinculumq; id non gestamen intelligi uoluerit. Midæ quidam annulum quo circunacto habentem nemo cerneret:quis nō etiam fabulosiorem fateat? Manus & prorsus sinistræ maximā auctoritatem conciliauere auro:nō q̄dem Romani quorum more ferendum erat bellicæ uirtutis insignæ. De regibus romanis non facile dixerim. Nullum habet Romuli in capitolio statua:nec præter Numæ Seruiiq; Tullii alia. Nec. L. q̄dem bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror:quorum egregia fuit origo:unde hic annulorum usus uenit:q̄q̄ etiā nūc lacedæmone ferreo utant. Sed a Prisco Tarquinio omniū primo filium cum in ꝓtextæ annis occidisset hostem bulla aurea donatū constat:unde mox bullæ durauit:ut eorum qui equo meruissent filii id insigne haberēt:cæteri loꝝ. Et ideo miror Tarquinii eius statuā sine annulo esse. Quanq̄ & de nomine ipso ambigit. Id græci a digitis appellauere. Apud nos prisci ungulum uocabāt. Postea & græci & nr̄i symbolum. Longo certo tēpore ne senatū quidē Romanū habuisse aureos:manifestū est. Siquidē iis tm̄ q legati ad exteras gētes ituri essent:annuli publice dabant credo:qm̄ ita exteroꝝ honoratissimi itelligebant. Neq; alius uti mos fuit:q̄ q ex ea cā publice accepissent:uulgoq; sic triūphabāt. Et cū corona ex auro etrusca sustineret a tergo:ānulus tamen in digito ferreus erat:æqua fortuna triumphantis & serui coronā sustinētis. Sic triūphauit de Jugurta. C. Marius. Aureum nō ante tertium cōsulatum sumpsisse tradit. Ii quoq; qui ob legationē acceperāt aureos:in publico tm̄ utebant:ītra domos uero ferreis. Quo argumēto etiā nūc spōsæ annulus ferreus mittit. Isq; sine gēma. Nec iliacis tpibus ullos fuisse ānulos uideo:nusq̄ certe Homerus dicit:cū & codicillos missitatos epistolaꝝ grā īdicet:& cōditas arte uestes:ac uasa aurea argenteaq;:& ea colligata nodi nō ānuli nota. Sortiri quoq; cōtra ꝓuocationē duces nō annulis tradit. Fabricæ ēt deum fibulas:& aliā mulieribus cultus: sicut inaures in primordio factitasse sine mentione annuloꝝ. Et qui primus instituit:cōtanter id fecit:leuisq; manibus ac latentibus induit:cū si honos securus fuisset:dextra fuerit ostētandus. Quod si impedimentū potuit in ea aliquod intelligi:etiam consertoris usu argumētū est maius in leua fuisse qua scutum rapit. Est quidē apud eundē Homerum uiroꝝ crinibus auꝝ implexum. Ideo nescio an prior usus a fœminis cœperit. Romæ quidē non fuit auꝝ:nisi admodū exiguū longo tpe. Certe cū a gallis capta urbe pax emeret:non plus quam mille pondo effici potuere. Nec ignoro. M. Crassum duo millia pondo auri rapuisse suo:& Pōpeii tertio cōsulatu e capitolini Iouis solio a Camillo ibi cōdita:& ideo a plerisq; existimari duo millia pondo collata. Sed quod accessit:est galloꝝ præda fuit:detractūq; ab his ī parte captæ urbis delubris. Gallos aūt cum auro pugnare solitos Torquatus indicio est. Apparet ergo galloꝝ templorūq; tantundē nec amplius fuisse. Quod quidē in augurio ītellectū est:cū capitolinus duplū reddidisset. Illud quoq; obiter indicari conuenit:quoniā de annulis sermonē repetimus: æditūm custodiæ eius deprehensum fracta in ore annuli gemma statim expirasse:& inditium ita extintum. Ergo ut maxime duo tantū milia pondo cū capta est. Roma anno trecētesimo. lxiiii. fuere:cum iā capitū liberorū censa essent. c lii. millia quigenti. lxxxiii. Eadē post ānos. ccc vii. quod ex capitolinæ ædis icēdio cæterisq; oībus delubris. C. Marius filius ꝑneste detulerat tredecim millia pondo: sub eo titulo i triūpho trāstulit Sylla. Et argēti. vii. millia. Idē ex reliq̄ oī uictoria pridie transtulerat auri pōdo. xv. millia:argēti pōdo. c. xv. millia. Freq̄ntior āt usus ānuloꝝ nō āte. Cn. Flauiū Annii filiū deprehēdit. Hic nāq; publicatis diebus fastis: quos ꝑplus a paucis pricipū quottidie petebat:tantā gratiā plebis adeptus ē:alioquin libertino patre genitus:& ipe Apii Cæci scriba: cuius hortatu exceperat eos dies: cōsultando assidue sagaci ingenio promulgaueratq;:ut ædilis curulis crearet cum. Q. Anitio prenestino:qui paucis ante ānis hostis fuerat:præteritis. C. Petilio & Domicio: quoꝝ patres consules fuerant. Additum Flauio ut simul Tribunus plebis esset. Quo facto tāta senatus indignatione exarsit:ut ānulos ab eo abiectos fuisse ī annquissimis reperiat ānalibus. Fallit plerosq; qui tū & equestrem ordinē id fecisse arbitrātur: Etenim adiectum hoc quoq;. Sed & falera posita:propter ea nomē equitū adiectū est. Annulos quoq; depositos a nobilitate in annales relatum est:non a senatu uninerso. Hoc actum. P. Sempronio Longo. L. Sulpitio conss. Flauius uouit ædem concordiæ:si populo reconciliasset ordies. Et cū

ul' abiectū

ad id pecunia publica non decerneretur:ex mulctatitia fœneratoribus condemnatis ædiculã æream fecit in græcostasi:quæ nunc supra comitium erat.Incidítq; in tabula ærea eam ædem ccc.quattuor annis post capitolinam dedicatam.Ita quadringentis.xlviii.a condita urbe gestũ est:& primum annulorum uestigium extat.Promiscui autem usus alterum secũdo punico bello.Neque enim aliter potuissent trimodia illa annulorum carthaginem ab Hannibale mitti. Inter cepionem quoq; & Drusum ex annulo in auctione nauali inimiciciæ cœpere. Vnde origo socialis belli:& exitia rerum. Ne tum quidem omnes senatores habuerũt:utpote cum memoria auorum multi prætura functi in ferreo consenuerint: sicut Calphurnium & Manilium: qui legatus.C.Marii fuerat iugurtino bello Fenestella tradit. Et multi.L. Fufidium illum quem Scaurus in uita sua scribit.In Quintiorum uero familia aurum ne fœminas quidem habere mos fuerat.Nullosque omnino annulos maior pars gentium hominumq; etiam qui sub imperio nostro degunt hodie habeat.Non signet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris contenta solis.Multis hoc modis ut cætera omnia luxuria uariauit:gemmas addẽdo exquisiti fulgoris: censuq; opimo digitos onerando:sicut dicemus in gemmarum uolumine.Mox & effigies uarias cælando: ut alibi ars: alibi materia esset in precio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit:ac ne quis signandi causam in annulis esse intelligeret:solidas induit.Quasdam uero neque ab ea parte:quæ digito occultatur:auro clusit aurumque millibus lapillorum uilius fecit.Contra uero multi nullas admittunt gemmas:auroque ipso signant: ut Claudii Cæsaris principatu repertum.Necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt:alia p sese mero auro decorant:cuius licentiæ origo nomine ipso in samothracia id institutum declarat. Singulis primo digitis gerere mos fuerat: qui sunt minimis proximi. Sic in Nummæ & Seruii Tulli statuis uidemus.Postea pollici proximo induere etiam deorum simulacris. Dein iuuit & minimo dare. Galliæ britanniæque in medio dicuntur usæ.Hic nunc solus excipitur:cæteri omnes onerantur:atque etiam priuatim articuli minoribus aliis.Sunt qui tres uni minimo cõgerant.Alii uero & huic unum tantum:quo signanda signent.Conditurque ille ut res rara:& ad iniuriæ usus indigna: uelut e sacrario promitur.Et unum in minimo digito habuisse preciosioris est in recondito suppellectilis ostentatio.Iam alii pondera eorum ostentant.Aliis plures q̃ unum gestare labor est.Alii bratteas inserunt leuiore materia:& propter casum gemmarum totam sollicitudinem amputant. Alii sub gemmis uenena cludunt: sicut Demosthenes summus oratorum gratiæ :annulosque mortis gratia habent. Demũque ut plurimum opum ita scelera annulis fiunt.Quæ fuit illa priscoꝝ uita:qualis innocẽtia in qua nihil signabatur?At nunc cibi quoq; ac potus uindicantur annulo a rapina.Hoc profecere mancipiorum legiões:& in domo turba externa acta.Seruorum quoque causa nomenculator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli marcipores lucipore sue dominorum gentiles:omnem uictum in promiscuo habebãt: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ:pariterq; qui rapiant eas.Sed & claues quoque ipsas signare non est satis:grauatis somno:aut morientibus annuli detrahuntur:maiorque uitæ ratio circa hoc instrumentum esse cœpit: incertum a quo tempore. Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem sami tyrannum:cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus est pisce ipso circiter ducentesimum .xxx.ãnum urbis nostræ interfecto.Celebratiorem quidem usum cum fœnore cœpisse argumento est consuetudo uulgi ad sponsiones etiamnum annulo exiliente: ab eo tempore quo nondum erat arra uelocior: ut plane affirmare possimus:nummos ante apud nos cœpisse:mox annulos.De nummis paulopost dicetur. Annuli destinxere alterum ordinem a plebe:ut semel cœperant esse celebres:sicut tunica ab annulis senatum tantum: quãq̃ & hoc sero: uulgoque purpura latiore tunica usos inuenimus etiam præcones:sicut patrem.L.Ælii. Stilonis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane medium ordinem tertiumq; plebi & patribus inseruere.Ac quod antea militares equi nomen dederant: hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt.Nec pridem id factũ.Duo.n.Augusto decurias ordinante:maior pars iudicum in ferreo annulo fuit.Iiq; non equites:sed iudices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum.Iudicum quoq; non nisi quattuor decuriæ fuere primo. Vixq; millia singula in decuriis inuenta sunt:nõdum prouinciis ad hoc munus admissis. Seruatumq; in hodiernum diem est:ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

De decuriis iudicum:& quotiẽs nomina equestris ordinis immutata:& donis militaribus:& quando primum corona aurea. CA. II.

uel & plurima

uel ex omnibus uel cistas

Ecuriæ quoq; ipsæ pluribus discretę nominibus fuere Tribunoꝝ æris:& Selectorum:& iudicũ.ꝑpter hoc etiãnum Nõgenti uocabantur ex noibus Selecti ad custodienda suffragioꝝ scita in comitiis. Et diuisus hic quoq; ordo erat supba usurpatione noium:cũ alius se Nõgentum alius selectum:alius Tribunũ appellaret. Tyberii demũ principatus nono anno in unitatem uenit equester ordo annulorũq; auctoritati forma cõstituta est.C.Asinio Pollione.C. Antistio Vetere conss.ãno urbis conditæ.dcc. septuagesimoquinto.Quod miremur futili pene de causa: cum .C.Sulpitius Galba iuuenalem famam apud principem popinaꝝ pœnis aucuparet:occupatusq; in his esset quæstus in senatu uulgo institores eius culpæ defendi annulis.Hac de cã constitutum: ne cui ius eius esset:nisi cui ingenuo ipsi patri auoq; paterno sestertia.cccc.cẽsus fuisset: & lege iulia theatrali in. xiiii. ordinibus sedendi.Postea gregatim insigne id appeti cœptũ.Propterq; hæc discrimina Caius Princeps decuriã quintã adiecit:tantũq; natum est fastis:ut quæ sub Diuo Augusto impleri nõ potuerant decuriæ non capiant eũ ordinẽ:passimq; ad ornamenta ea etiam seruitute liberati trãsiliant:quod antea nunq̃ erat factum:quoniã in ferreo annulo equites iudicesq; intelligebanť: adeoq; promiscuum id esse cœpit:ut apud Claudium Cæsarẽ in cẽsura eius unus ex equitibus Flauius Proclus.cccc.ex ea causa reos postularet. Ita dum separatur ordo ab igenuis: cõicatus est cum seruitiis.iudicum autẽ appellatione separari eum ordinẽ primi oium instituere Gracchi discordi,popularitate in contumeliam senatus.mox ea debellata: auctoritas nois uario seditionum euentu circa publicanos substitit:& aliquãdiu tertiæ uires publicani fuere.M. Cicero demũ stabiliuit equestre nomẽ i cõsulatu suo ei senatũ cõciliãs: ex eo se ordine ꝓuectũ esse celebrãs:& eiꝰ uires peculiari popularitate quærẽs. Ab illo tpe plane hoc tertiũ corpus i repu. factũ est . Cœpitque adiici senatui populoq; Ro.equester ordo. Qua de cã & nũc post populũ scribitur:qa nouissime cœptus ẽ adiici. Quinẽt ipsũ eqtũ nomẽ sæpe uariatũ est:in iis quoq; q̃ ad eqtatũ trahebanť.Celeres sub Romulo regibusq; appellati sunt.Deinde flexumies.Postea trossuli:cũ oppidũ in thuscis citra uolsinios hoc noie passuũ.ix.millia sine ullo adiumento peditum cœpissent.Eius uocabuli uis durauit ultra.C.Gracchũ: iunius certe q̃ ab amicicia eius Gracchanus appellatus est scriptum reliquit iis uerbis.Quod ad equestrẽ ordinẽ pertinet ãtea trossulos uocabant:nũc eqtes uocãt.ideoq; qa non intelligunt trossulos nomẽ q̃d ualeat:multosq; pudet eo noie appellari:& causam quæ supradicta est:exponit.Inuitosq; etiãnũ tñ trossulos uocari.Sũt adhuc aliquæ nõ omittẽdæ in auro differentiæ. Auxiliares qppe & externos torquibus aureis donauere:at ciues nõ nisi argẽteis.Præterq; armillas ciuibus dedere:quas nõ hñt externi.Iidem quod magis miremur coronas ex auro dedere ciuibus.Quis primus donatus sit ea non inueni. sed quis primum donauerit a.L.Pisone traditur.Apostumius dictator apud lacum regillum castris latinorum expugnatis ei cuius maxime opera capta essent:hãc coronã ex præda dedit.Itẽ.L.Lentulus cõsul Seruilio Cornelio merẽdæ samnitũ oppido capto. Sed quoq; librarum corona Piso frugi filium ex priuata pecunia donauit:eãq; coronam testamento reipublicæ legauit.

De reliquo usu auri in uiris:& mulieribus:& de nũmo aureo:& quando primum signatum est æs argentũ & aurum:& ante q̃ signareť qui mos in ære:& quæ maxima pecunia primo cẽsu:& quotiens:& quibus temporibus auctoritas auri. CA. III.

Eorum uero honori in sacris nihil aliud excogitatum est:q̃ ut auratis cornibus hostiæ maiores dũtaxat imolarentur.Sed in militia quoq; in tantũ adoleuit hæc luxuria:ut.M.Bruti in philippicis campis epistolæ reperianť frementes fibulas tribunicias ex auro geri.At Hercules idem tu Brute mulierum pedibus auꝝ gestari tacuisti.Cuius sceleris nos coarguimus illum primũ qui auro dignitatem per annulos fecit:ut habeant in lacertis iam pridẽ & uiri quod e dardanis uenit:itaq; & dardanium uocabať. Viriæ celticæ dicunť.Viriles celtibericæ.Habeant fœminæ in armillis digitisq; totis collo auribus.Per has discurrãt catenæ circa latera: & inserta margaritaꝝ pondera e collo dominaꝝ auro pendeant:ut in somno quoq; unionũ cõscientia assit.Etiamnum pedibus induať:atq; inter stolam plebemq; hunc medium fœminaꝝ equestrem ordinem facit.Honestius uiri pedagogis id damus:balneasq; diues pueroꝝ forma cõuertit.iam uero etiã Harpocratem statuasq; ægyptioꝝ numinũ in digitis uiri quoq; portare incipiunt.Fuit & alia Claudii principatu differẽtia insolens iis quibus admissionẽ liberti eius dedissent:imaginem pricipis in annulo ex auro gerẽdi: magna criminũ occasione:quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit:æqualit

ul' uiriolæ
ul' utriolæ
uel peris
uel pyris
uel isecreto
uel collo

publicando principem.De annulis aureis eorũq; usu hactenus dictũ sit.ꝑximum scelus fecit:
qui primus ex auro denarium signauit:quod & ipsum latet auctore incerto. Populus Roma-
nus ne quidem argento signato ante Pyrrhũ regem deuictum usus est.Libralis unde etiã nũc
libella dicit̃:& dipõdius appendebat̃ assis.Quare æris grauis pœna dicta.Et adhuc expensa i
rationibus dicuntur.Item impẽdia & pondera.Quin & militũ stipendioꝝ: hoc est stipis põde-
randæ pensatores libripẽdes dicunt̃.Qua cõsuetudine in iis emptionibus quæ mancupi sunt:
etiam nũc libra interponit̃.Seruius rex primus signauit æs.Antea rudi usos romæ.Timeus tra-
dit. Signatum est nota pecudum:unde & pecunia appellata.Maximus census.c.x.millia assi-
um fuit illo rege.Et ideo hæc prima classis. Argẽtum signatum est anno urbis quingentesimo
octogesimoquinto.Qu.Fabio cõsule quinq; annis ante primum bellum punicum . Et placuit
denarius ꝑ decem libris æris:quinarius ꝑ quinq; sestertiũ ꝑ dipondio ac semisse. Libræ autẽ
pondus æris imminutum bello punico primo cũ impensis respublica nõ sufficeret. Cõstitutũq;
ut asses sextantario põdere ferirent̃. Ita quinq; ptes factæ lucri dissolutũq; æs alienum. Nota — uel quinta
æris fuit ex altera pte Ianus geminus: ex altera rostꝝ nauis.Intriẽte uero & quadrãte rates: q̃- — pte fracta
drans antea triũcis uocatus a tribus unciis.Postea Hãnibale urgẽte. Qu.Fabio Maximo dicta-
tore asses unciales facti.Placuitq; denariũ.xvi.assibus pmutari.quinariũ octonis:sestertiũ qua-
ternis.Ita respub.dimidiũ lucrata est.In militari tñ stipendio semp denarius pro decẽ assibus
datus.Nota argenti fuere bigæ:atq; quadrigæ:& ide bigati quadrigatiq; dicti. Mox lege pa-
pyriana semũciales asses facti.Liuius Drusus in tribunatu plebis:octauam ptem æris argento — uel licinia
miscuit.Qui nũc uictoriatus appellat̃:lege clodia pcussus est.Antea enim hic nũmus ex illyri-
co aduectus mercis loco habebat̃.Est aũt signatus uictoria:& inde nomẽ. Aureus nũmus post
annũ.lxii.pcussus ẽ quam argenteus: ita ut scrupulũ ualeret sestertiis uicenis: qđ efficit in li-
bras ratione sestertii:qui tũc erant sestertios nõgentos. Post hæc placuit.xl.millia. Sed signari
ex auri libris:paulatimq; principes imminuere põdus:minutissimus uero ad.xlv.millia. Sed a nũ-
mo prima est origo auaritiæ excogitata fœnore quæstuosa segnitia.Hæc paulatim exarsit ra- — ul' quæsita
bie quadã non iam auaritia:sed fames auri:utpote cũ Septimuleius.C. Gracchi familiaris au-
ro repensum caput eius excisum ad Opimiũ tulerit:plũboq; in os addito paricidio suo rempu-
blicam etiã circunscripserit .Nec iam quiritiũ aliquo:sed uniuerso noĩe Romano infami:Rex
Mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit.Hæc parit habendi cupido.Pudet intuen-
tem tñ oĩa ista quæ subinde noua græco sermone excogitant̃ expsso argenteis uasis auro aut
incluso:quibus deliciis ueneunt tã aurea q̃ inaurata: cũ sciamus interdixisse castris suis sparta-
cũ ne quis auꝝ haberet:aut argentũ.Tãto fuit plus animi fugitiuis nostris. Messala orator ꝑ-
didit Antoniũ triũuirũ aureis usum uasis in oĩbus obscenis desideriis:pudendo ẽt crimĩe Cleo-
patræ.Sũmæ apud exteros licentiæ fuerat poculo aureo puluino subdito Philippũ regem dor-
mire solitum.Agonenteium Alexandri Magni præfectũ aureis clauis suffigere crepidas. Anto-
nius in cõtumeliã naturæ uilitatẽ auro fecit opus proscriptione dignũ:Sed spartaci equidẽ mi- — uel præter
ror Populum Roma.uictis gentibus in tributo semper argentũ imperitasse: nõ auꝝ sicut car- — alia
thagini cũ Hannibale uictæ argenti pondo annua in quinquaginta annos nihil auri.Nec põt
uideri penuria mundi id euenisse.Nam Mida:sed & Crœsus:infinitũ possederãt.Iam Cyrus de-
uicta alia pondo.xxxiiii.millia inuenerat:præter uasa aurea aurũq; factũ:& in eo folia ac plata-
nũ uitemq;. Qua uictoria argenti quingenta millia talentorũ reportauit:& craterem Semira-
midis:cuius pondus.xv.talentorum colligebat. Talentum autem ægyptium pondo.lxxx. pate-
re Varro tradit.Iam regnauerat in colchis Salauces & Esubopes:qui terram uirginem nactus
plurimũ argenti auriq; eruisse dicitur in suanorũ gẽte:& alioquin uelleribus aureis inclyto re-
gno.Sed & illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrant̃:& columnæ atq; parastatæ: uicto
Sesostri ægypti rege tam superbo:ut prodatur annis quibusq; sorte reges singulos e subiectis
iungere ad currũ solitus:sicq; triumphare.Et nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrẽtur.Cæ-
sar qui postea dictator fuit primus i ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ ar-
gento usus est:ferasq; argenteis uasis incessere tum primũ uisum.Mox quod etiã in municipiis — uel icessiue
æmulantur.C.Antonius ludos scæna argentea fecit.Item.L.Murena:& Caius princeps i circo — re
pecma duxit.In quo fuere argenti pondo.c.xxiiii.Claudius successor eius:cum de britãnia triũ-
pharet:inter coronas aureas unam.vii.pondo habuit:quam contulisset hispania citerior: alte-
ram.ix.quam gallia comata sicut titulus indicauit.Huius deinde successor Nero Pompeii thea-
trum operuit auro in unum diem:quo Tyridati regi armeniæ ostenderat.Et quota pars ea ap-

paratus fuit aureæ domus ambientis urbem? Auri in ærario Populi Roma. fuere Sex. Iulio. L. Aurelio conss. septem annis ante bellum punicū tertium pondo.dcc.xxvi. argenti nonaginta duo millia & extra numerum.ccc.&.lxxv.millia.Item Sex.Iulio.L.Martio cōss. hoc est belli socialis initio:octingenta.xlvi. auri pondo .C.Cæsar primo introitu urbis in ciuili bello suo & ærario protulit lateꝝ aureoꝝ.xxvi.milia:& numero pondo.ccc.Nec fuit aliis téporibus respu. locupletior.Intulit & Aemilius Paulus perseo rege macedonico deuicto:prædam pondo trium millium:a quo tempore populus Roma.tributum pendere desiit.Laquearia quæ nūc & in priuatis domibus auro teguntur:post Carthaginem euersam primo inaurata sunt in capitolio cé sura.L.Mummii.Inde transiere in cameras.In parietes quoq͂:qui iam & ipi tanquam uasa inaurátur:cum sua ætas uaria de Catulo existimauerit:ꝙ tegulas æreas capitolii inaurasset primus. Inuentores auri sicut metallorum fere oium:septimo uolumine diximus.Præcipuá gratiá huic materiæ fuisse arbitror:non colore qui in argento clarior est:magisq͂ dici similis:& ideo militaribus signis familiarior:qm̄ is lōgius fulget:manifesto errore eoꝝ qui coloré sydeꝝ placuisse in auro arbitrantur:cum in gemmis aliisq͂ rebus non sit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatū est cæteris metallis:cum cedat per utrunq͂ plumbo.Sed quia rerum uni nihil igne deperit:tuto etiam in icendiis rogisq͂ duráte materia.Quinimo quo sæpius arsit: ꝓficit ad bonitatem.Auriq͂ expimento ignis est:ut simili colore rubeat ignis. Atq͂ ipsum obryzū uocant.Primū autem bonitatis argumentū est ꝙ difficillime accédi. Præterea mirū prunæ uiolentissimæ ligni indomitum:palea citissime ardescere:atq͂ ut purget cū plumbo coqui.Altera causa precii maior:ꝙ minimū usus deterit:cum argento ære plumbo lineæ ꝑducant: manusq͂ sordescant decidua materia.Nec aliud laxius dilatatur:aut numerosius diuiditur:utpote cuius unciæ in septuagenas & quinquagenas pluresq͂ bratteas quaternū utroq͂ digitorum spargantur.Crassissimæ ex iis prenestinæ uocantur:etiamnū retinentes nomen fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro.Proxima brattea quæstoria appellat.Hispania strigiles uocat auri paruulas massas:quod super oia solum in massa auramento capitur.Cum cætera in metallis reperta igni perficiant:hoc statim auꝝ est:consumatáq͂ materiá protinus habet cū ita inuenitur. Hæc enim inuentio eius naturalis est.Alia quá dicemus coacta. Super cætera non rubigo ulla: non erugo:non aliud ex ipso quod consumat bonitatem:minuatue pondus.Iam contra salis & aceti succos domitores rerum cōstantia supq͂ oia netur:ac texitur lanæ modo:& sine lana. Tunica aurea triūphasse Tarquinum priscum Verrius tradit.Nos uidimus Agrippiná Claudii principis edente eo naualis prælii spectaculū assidenté ei:indutá paludaméto:auro textili sine alia materiæ.Attalicis uero iápridem intexitur inuéto regū asiæ.Marmori & iis quæ candefieri nō possunt oui candido illinitur:ligno glutini ratione cōposita:leucoporon uocát. Quid sit hoc: aut quemadmodū fiat: suo loco docebimus. Aes inaurari argento uiuo:aut certe hydrargyro legitimū erat:de quibus ut dicemus illoꝝ naturá reddentes: excogitata fraus est. Nāq͂ æs cruciatur in primis accensumq͂ restinguitur sale aceto alumie.Postea exarenatur:an satis recoctū sit:splēdore deꝑhendente:iterūq͂ exhalat igni:ut possit edomitū mixtis pumice alumine argéto uiuo inductas accipere bratteas. Alumen in purgando uim habet talem: qualem esse diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri:& qn̄ primū aurea statua:& medicinæ ex auro. CA. IIII.

AVrum inuenit in nostro orbe:ut omittamus indicū:atq͂ a formicis: aut gryphibus apud scythas erutū.Apud nos tribus modis fluminū ramentis:ut in tago hispaniæ: pado italiæ:hebro thraciæ:Pactolo asiæ:Gange indiæ.Nec ullū absolutius auꝝ est: ut cursu ipso tritúq͂ perpolitū.Alio mō puteoꝝ scrobibus effodit:aut i ruina montiū.Quare utraq͂ ratio dicetur.Auꝝ qui quærunt:ante omnia segullū tollunt:ita uocatur indiciū:alueus ubi id est:arenæq͂ lauant:atq͂ ex eo quod resedit:cōiectura capit: ut inueniat aliquando in summa tellure protinus rara foelicitate:ut nuper in dalmatia principatu Nerōis singulis diebus etiá quinquagenas libras fundens:cū iá inuentū in summo cespite.Alutationé uocant:si & auro ea tellus subest.Cæteꝝ mōtes hispaniæ aridi sterilesq͂:& in qbus nihil aliud gignatur:huic bono cogunt fertiles esse.Quod puteis fodit:canalitiū uocant:alii canaliése marmoris gloriæ inhærens:nō illo mō quo in oriente saphyro atq͂ thebaico aliisq͂ in gémis scintillat.Sed micas amplexū marmoris:hi uenaꝝ canales per marmor uagat & latera puteoꝝ & huc illuc inde nomine inuento:tellusq͂ ligneis colūnis suspendit. Quod effossum est tundit: lauatur:uritur:molitur in farinam.Nam quod cudunt apilascudem uocant: Argentum quod

exit a fornacis sudore quæ e camino iactatur. Spurcitia in omni metallo uocatur scoria. Hæc in
auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiunt ex tasconio. Hæc est terra alba similis argillæ. Neq;
enim alia afflatū ignemq; & ardentē materiam tolleraret. Tertia ratio opera uicerit gigantum.
Cuniculis per magna spatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mensura uigi
liatum est: multisq; mensibus nō cernitur dies. Arrugias id genus uocant: siduntq; rimæ subito:
& opprimunt operarios: ut iam minus temerariū uideatur e profundo maris petere margari-
tas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaq; fornices crebri montibus sustinendis.
Occursant in utroq; genere silices. Hos igni & aceto rūpunt. Sæpius uero: quoniam in cuniculis uapor &
fumus strangulat: cædunt fracturis. c. l. libras ferri terram agentibus. Egeruntq; humeris nocti
bus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouissimi cernunt. Si lōgior uidetur silex:
latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilior existimatur opera. Est nāq; terra ex
quodā argillæ genere galeræ mixta: candidā uocāt: prope inexpugnabilis. Cuneis eā ferreis aggre-
diuntur: & iisdē malleis: nihilq; durius putant: nisi q; inter oīa auri fames durissima est. Peracto
opere ceruices fornicū ab ultimo cedūt: dātq; signū. Ruinaq; solus intelligit in cacumine mō-
tis eius peruigil. Hic uoce ictuue repente reuocari operarios iubet: pariterq; ipse deuolat. Mons
fractus cadit a sese longo fragore: qui cōcipi humana mente nō possit: & flatu incredibili. Spe-
ctant uictores ruinā naturæ. Nec tamen adhuc aurum est. Nec sciere esse cū foderent. Tātaq; ad pericu
la euincenda fuit satis causæ sperare quod cuperēt. Alius par est labor uel hoc maioris impendii
flumina ad lauandā hanc ruinam iugis montiū duxere obiter a centesimo plerūq; lapide. Cor-
rugos uocant a corriuatiōe credo: nimirum & hic labor est. Præcepisse librametō oportet: ut frua-
ris quam influat: itaq; altissimis partibus ducitur. Cōuallis & interualla substructis canalibus iun-
guntur. Alibi rupes inuiæ ceduntur: sedemq; trabibus cauatis præbere coguntur. Is qui cedit: funibus
pendet: ut procul intuentibus species nefaria quidē: sed alitū fiat. Pendentes maiore ex parte li
brant: & lineas itineri præfigūt. Itaq; insistentis uestigiis hominis locus nō est. Manes trahunt
ad hoīes ut uitiū importent. Id genus terræ urion uocant. Ergo per silices calculosue ducuntur: &
urium euitant. Ad capita deiectus in supercilius montiū piscinæ cauantur: ducenos pedes in quasq;
partes: & in altitudinē denos. Emissaria in iis quina pedū quadratorum ternum fere linquuntur: &
repleto stagno excussis obturamētis erumpit torrēs tāta ui ut saxa proluat. Alius etiānū in pla-
no labor. Fossæ in quas profluat cauantur agogas uocant: eæ sternuntur gradatim. Latera cludun
tur tabulis: ac per prærupta suspenduntur: canali ita profluēte de terra in mare. His de causis iā pro-
mouit hispania in priore genere: quæ exhauriunt īmenso labore ne occupēt puteos in hoc ri-
gantur. Aurum arrugia quæsitū non coquitur: sed statim suū est. Inueniuntur ita massæ. Necnō in pu-
teis etiā denas excedentes libras. Palacas hispani: alii palacranas: idem quod minutū est: balucem
uocāt. Vlex siccatus uritur: & cinis eius lauatur substrato cespite herboso ut sidat aurum. Vicena mil-
lia pondo ad hunc modū annis singulis asturiā atq; galletiam & lusitaniā præstare quidā tradide
rūt: ita ut plurimū astruria gignat. Neq; in alia parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas. Italiæ par-
citum est uetere interdicto patrum: ut diximus alioquin nulla fœcūdior metallorum quoq; erat
tellus. Extat lex censoria uicti miliarum aurifodinæ: qua in uercellensi agro cauabatur: ne plus
quinq; hominū in opere publicani haberēt. Aurū faciēdi est etiā una ratio ex auri pigmēto: quod
in syria foditur pictoribus in summa tellure auri colore: sed fragili lapidum specularium mo-
do. Inuitaueratq; spes Caium principem auidissimū auri: quamobrem iussit excoqui magnum
pondus: & plane fecit aurum excellens: sed ita parui ponderis ut detrimentum sentiret: illud
propter auaritiam expertus: quanquam auripigmenti libræ. xiiii. permutarentur: nec postea tentatum
ab ullo est. Omni auro inest argento uario pondere: alibi dena: alibi nona: alibi octaua parte.
In uno tantum galliæ metellæ loco: quod uocant albicrarense. xxxvi. portio inuenitur: ideo cæ
teris præest. Vbicunq; quinta argenti portio est: electrum uocatur. Scrobes eæ reperiūtur in ca
naliensi. Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit: incudibus
non resistit. Est electro auctoritas Homero teste qui Menelai regiam auro: electro: argēto: ebo
re fulgere tradit. Mineruæ templum habet lindos insulæ rhodiorum: in quo Helena sacrauit
calicem ex electro. Adiicit historia mammæ suæ mēsura. Electri natura est ad lucernarum lumi-
na clarius argento splendere. Quod est natiuum & uenena deprehendit. Nanque discurrunt
in calicibus arquus cælestibus similes cum igneo stridore: & gemina ratione præcidunt. Aurea
statua prima omnium nulla inanitate: & antequam ex ære aliqua illo modo fieret: quam uo-
cant holosphyraton in templo Anaitidis posita dicitur. Quod in situ terrarum nomine hoc si

uel quod extra fornacis sudarē e camino iactatur

uel catino

uel ingētes

uel supest

uel fluaris

uel agaianas

Frutex est ulex roris marini filis asp aurūq; retinens

uicus

gnificauimus: numine gentibus illis sacratissimo. Direpta est antonii parthicis rebus. Scitumque narratur dictum unius ueteranorum bononiæ hospitali diui Augusti cœna cum interrogaretur: esset ne uerum eum qui primus uiolasset hoc numen: oculis membrisque captum exuel crure pirasse? respondit enim tum maxime Augustum de cruore eius cœnare: seque illum esse: totumque sibi censum ex ea rapina esse. Hominum primus & auream statuam & solidam Gorgias Leontinus delphis in templo sibi posuit. lxx. circiter olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus. Aurum pluribus modis pollet in remediis. Vulneratisque & infantibus applicatur: ut minus noceant: quæ inferantur ueneficia. Est & ipsi superlato uis malefica gallinarum quoque & pecorum fœturis. Remedium est abluere illatum & spargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cum salis grummo pondere triplici misso: & rursum cum duabus salis portionibus & una lapidis quem schiston uocant: ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uase ipsum purum & incorruptum. Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie sanat. Lomento id conuenit ablui. Fistulas etiam sanat: & quæ uocantur hemorrhoides. Quod si trito spuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctum cum melanthio & illitum umbilico leuiter soluit aluum. Verrucas curari eo. M. Varro est auctor.

De chrysocolla & medicinæ ex chrysocolla. yi. & mirabilia naturæ de glutinãdis iter se perficiendisq; metallis. CA. V.

Hrysocolla humor est in puteis quos diximus: per uenam auri defluens crassescente limo rigoribus hybernis usque in duriciam pumicis. Laudatiorem eãdem in ærariis metallis: & proximam in argentariis fieri compertum est. Inuenitur & in plumbariis uilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum infra naturalem illam: immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota: usque in Iunium mensem. Dein siccatis in iunio & iulio ut plane intelligatur nihil aliud chrysocolla q̃ uena putris. Natiua duritia maxime distat: uuam uocant. Et tamen illa quoque herba: quam luteam appellant: tinguitur. Natura est quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tunditur in pilla: deinde tenui cribro secernitur: postea molitur: ac deinde tenuius sic cribatur. Quicquid non transmeat: repetitur in pilla: dein mollitur. Puluis semper in catinos digeritur: & ex aceto maceratur: ut omnis duricia soluatur. Ac rursus tundit̃: dein lauatur in conchis: siccaturq;. Tunc tinguitur alumine schisto: & herba supradicta pingiturq; anteq̃ pigat. Refert q̃ bibula docilisq; sit. Nã nisi rapuit colorem: adduntur & schythanum atq; turbystum: ita uocant medicamenta sorbere cogentia.
uel eluta Cum tinxere pictores orobitin uocant. Eiusq; duo genera faciunt: luteam quæ seruat̃ in lomẽta. Et liquidam globulis sudore resolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiũt. Laudatissima in armenia. Secunda in macedonia. Largissima in hispania. Sũma cõmendationis est: ut colorẽ herbæ segetis lætæ uirẽtis quam simillime reddat. Visumq; est iam Neronis principis spectaculis arenã cyrci chrysocolla sterni: cũ ipse cõcolori pãno aurigaturus esset: introducta opificũ turba. Tribus eã generibus distinguũt. Asperam quæ taxatur in libras. yii. Mediam quæ denariis quinis. Attritam quam & herbaceam uocant: quæ. xiii. Sublinunt autem arenosam priusquam inducant atramento: & paretonio. Hæc sunt tenacia eius in colore blanda. Paretonium: quoniam est natura pinguissimum: & propter læuorem tenacissimum atramento aspergitur: ne paretoni candor pallorem chrysocollæ afferat. Luteam putant a lutea herba dictam: quã ipsam cæruleo subtritam sed pro chrysocolla inducunt uilissimo genere atq; falacissimo. Vsus chrysocollæ & in medicina est ad purganda uulnera cum cæra & oleo. Eadem per se arida siccat: & contrahit. Datur & in angina orthopneaue miscenda cum melle. Concitat uomitiones: miscetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac uiridibus emplastris. Ad dolores mitigandos: & cicatrices trahendas. Hanc chrysocollam medici acesin appellant: quæ non est orobitis. Chrysocollam & aurifices sibi uendicant agglutinãdo auro: & inde omnes appellatã similiter utentes dicunt. Temperatur autem ea cypria ærugine: & pueri impubis urina: addito nitro. Terit̃ cyprio ære in cypriis mortariis: santernam uocant nostri. Ita ferruminat̃ aur: quod argentosum uocant. Signũq; est si addita santerna nitescit. E diuerso erosum cõtrahit se: hebetaturq;: & difficulter ferruminat̃ aurum. Ad id glutinum fit auro & septima parte argẽti ad supradicta additis: unaq; cõtritis. Cõtexi (par est) reliqua circa hoc: ut uniuersa naturæ cõtingat ammiratio. Auri glutinũ ẽ tale. Argilla ferro. Cadmia æris massis. Alumẽ laminis. Resina plũbo & marmori. Sed plumbum nigrum albo iungit̃. Ipsumq; album sibi oleo. Item stagnũ æramẽtis stagno

argentum. Pineis optime lignis æs ferrumq; funditur: Sed & ægyptia papyro: paleis auro. Calx aqua accendit: & thracius lapis. Ideoq; oleo restinguit. Ignis aút aceto maxime & uisco & ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior uis exusto. Iterumq; flagranti.

De argento: & argento uiuo: & stibia siue alabastro: & scoria argenti: & de spuma argenti. CA. VI.

B his argenti metalla dicantur: quæ sequens insania est. Non nisi in puteis reperitur: nullaq; sui spe nascitur: nullis ut in auro lucentibus scintillis. Terra est alia rufa: alia cineracea. Excoqui non potest nisi cum plumbo nigro: aut cum uena plumbi. Galenam uocant: quæ iuxta argenti uenas plerunque reperitur. Et eodem opere ignium descendit pars in plumbum: argentum autem superne inatat: ut oleum aquis. Reperitur in omnibus pene prouinciis: sed in hispania pulcherrimum. Id quoq; in sterili solo atq; etiam in montibus. Et ubicúq; una inuenta uena est: nõ procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni fere materia: unde metalla græci uidentur dixisse. Mirum adhuc per Hispanias ab Hannibale olim inchoatos puteos durare sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur: hodieq; qui. ccc. pondo Hannibali sumministrauit in dies. Ad mille quingentos iá passus cauato monte per quod spacium aquitani stantes diebus: noctibusq; egerunt aquas lucernarum mensura: amnéq; faciunt. Argenti uena in summo reperta: crudaria appellat. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta æris uena infra alumen alba finem spei facit. Odor ex argenti fodinis inimicus omnibus animalibus: sed maxime canibus. Aurum argentúq; quo mollius eo pulchrius. Lineas ex argento nigras fieri produciq; miramur. Est & lapis in iis uenis: cuius uomica liquoris æterni argentum uiuú appellatur. Venenum rerum omnium est. Excedit ac perrumpit uasa permanãs tabe dira. Omnia ei innatant præter aurum. Id unum ad se trahit. Ideo & optime purgat cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus in uasis ita uitiis abiectis: ut & ipsum ab auro discedat. In pelles subactas effunditur: perq; eas sudoris uice defluens purum relinquit aurum. Ergo & cũ æra inaurantur: sublitum bracteis pertinacissime retinet. Verum pallore detegit simplices: aut prætenues bracteas. Quapropter id furtum quærentes oui liquore candido usum cum adulterauere. Mox & hydrargyro: de quo suo dicemus loco. Et alias argentum uiuum nõ largum inuẽtum est. In iisdẽ argenti metallis inuenit: ut ꝓprie dicamus: spumæ lapis candidæ nitentisq; non tñ translucentis: stimmi appellant: alii stibiam: alii alabastrum: aliqui larbason. Duo eius genera: mas & fœmina. Magis probãt feminam. Horridior est mas: scabriorq; & minus põderosus: minusq; radians & arenosior. Fœmina contra nitet friabilis fissurisq; non globis dehiscens. Vis eius astringere ac refrigerare. Principalis autem circa oculos. Nãq; ideo etiá platyophthalmon id appellauere: quoniam in collyriis mulierũq; epiphoris dilatet oculos & fluctiones inhibeat oculorum: exulcerationesq;. Farina eius & thuris gũmi ammixto sistit & sanguinẽ e cerebro profluentem. Efficacior & contra recentia uulnera. Et contra ueteres canum morsus insparsa farina. Et contra ambusta igni cum adipe ac spuma argenti cerussaq; & cæra. Vritur autem offis bubuli fimi circũlitum in clibanis. Dein restinguitur mulierum lacte. Teriturq; in mortariis ammixta aqua pluuia. Ac subinde turbidum transfunditur in æreum uas. Et mũdatur nitro. Fex eius intelligitur plumbosissima quæq; subsidit in mortario: abigiturq;. Dein uas in quo turbida transfusa sunt: opertum linteo per noctem relinquit: & postero die quicqd innatat effunditur: spongiaq; tollitur. Quod ibi subsidit: flos intelligit: ac linteolo interposito in sole siccat: nõ ut perarescat. Iterũq; in mortario terit: & in pastillos diuidit. Ante omnia aút urendi modus necessarius est: ne plumbum fiat. Quidam non fimo utuntur coquẽtes: sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo siccant: fæcẽq; abiiciunt. Idq; quod defluxerit transfundunt. Ac quicquid subsidet id colligẽtes: emplastris collyriisq; miscent. Scoriá i argento græci uocant helcysma. Vis eius astringere & refrigerare corpora. Additur emplastris: ut molibdena: de qua dicemus in plumbo. Cicatricibus maxime glutinandis: & contra tenasmos: dysenteriasq; infusa clysteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta quæ uocant liparas ad excrescentia ulcerum: aut ex attritu facta: aut in capite manantia. Fit & in iisdem metallis: & quæ uocatur spuma argenti. Genera eius tria. Optima quam chrysitin uocant. Secunda quam argyritin. Tertia: quam molibditin. Et plerunque omnes hi colores in eisdem tubulis inueniũtur. Probatissima est attica. Secunda hispaniensis. Chrysitis ex ipsa uena fit. Argyritis ex argento. Molibditis plumbi ipsius fusura: quæ fit puteolis: & inde habet nomen. Ois aút fit excocta

uel liparis

Argentum uiuum

Stibia: Alabastru

Scoria

ſua materia ex ſuperiori catino defluens in inferioré.Ex eo ſublata ueruculis ferreis:atq; in ip
ſa flãma conuoluit̃ ueruculo:ut ſit modici tpis.Eſt aũt ut ex noie ipſo intelligi poteſt ferueſcẽ
tis & futuræ materiæ ſpuma.Diſtat a ſcoria quo põt ſpuma a fæce diſtare.Alteꝝ purgantis ſe
materiæ.alteꝝ purgatæ uitiũ eſt. Quidã duo genera faciunt ſpumæ : quæ uocant ſtelerytida
& peumenen.Tertiũ molibdenã in plumbo dicendã.Spuma ut ſit utilis:iteꝝ coquit̃: cõfractis
tubulis ad magnitudiné annuloꝝ ita accẽſa follibus:ad ſeparãdos carbones cinerẽq; abluit̃
aceto aut uino.Simulq; reſtinguit̃.Quod ſi ſit argyritis:ut candor ei detur magnitudine fabæ
confracta in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico:& hordeo nouis:donec ea
purgent̃.Poſtea ſex diebus terunt in mortariis ter die abluentes aqua frigida. Et cum deſinãt
calida: addito ſale foſſili in libram ſpumæ obolo. Nouiſſimo die condunt in plumbeo uaſe.
Alii cũ faba candida & ptiſana coquũt:& in ſole ſiccant.Alii in lana candida cum faba donec
lanã nõ denigrent.Tunc ſalem foſſilem adiiciunt:ſubinde aqua mutata: ſiccãtq; diebus.xl. ca
lidiſſimis æſtatis.Necnõ in uentre ſuillo in aqua coquũt exemptãq; nitro fricant: & ut ſupra
terunt in mortariis cũ ſale.Sunt qui nõ coquant:ſed cũ ſale terant:& adiecta aq̃ abluãt. Vſus
eius ad collyria:& litu ad muliebriũ cicatricum fœditates tollendas maculaſq;:& abluendum
capillum.Vis aũt:ſiccare:mollire:refrigerare:temperare:purgare:explere.Vlceꝝ tumores leni
re.Talibuſq; emplaſtris ſupradictis ignes etiam ſacros tollit cum ruta: myrtoq; & aceto. Itẽq;
perniones cum myrto & cæra & abdomine.

De minio q̃tæ auctoritatis fuerit apud Romanos:& origine:ac inuẽtione eius:& cinnabaris
ratione in picturis:& medicinæ de generibus minii:& ratione eius in picturis. CA. VII.

Nuenit̃ in argentariis metallis miniũ quoq;:& nunc inter pigmenta magnæ aucto
ritatis:& quondã apud romanos nõ ſolum maximæ:ſed etiã ſacræ religionis:ut au
ctor eſt Verrius:& cuius ſit neceſſe credere auctoritati.Iouis ipſius ſimulacri faciem
diebus feſtis minio illini ſolitam:triumphantũq; corpora. Sic Camillum triũphaſ
ſe.Hac religione etiã nunc addi in unguẽta cœnæ triumphalis:& accenſoribus in primis Iouẽ
miniandũ locari. Cuius rei equidẽ cãm miror:q̃q̃ & hodie id expeti conſtat æthiopum popu
lis:totoſq; eo tingi ꝓceres:hũcq; ibi deoꝝ ſimulacris colorem eſſe.Quapropter diligentius ꝑ
ſequemur oĩa de eo.Theophraſtus.xc.annos añ Praxibulũ athenienſiũ magiſtrũ: qđ tp̃s exit
in urbis noſtræ ducenteſimũ quadrageſimũ.ix.annũ:tradidit inuentũ miniũ a Callia athenié
ſe initio ſperante auꝝ poſſe excoq arena rubente in metallis argenti. Hãc fuiſſe originẽ eius.
Reperiri aũt iam tum in hiſpaniis: ſed durum & arenoſum.Item apud colchos in rupe quadã
inaceſſa ex qua iaculantes decuterent:id eſſe adulteꝝ.Optimum uero ſupra epheſum. Cilbia
nis agris.Arenam cocci colorem habere.Hanc teri.Dein lauari farinam.Et quod ſubſidat ite
rum lauari.Differentiã artis eſſe:ꝙ alii minium faciũt prima lotura.Apud alios id eẽ dilutius.
Sequentis aũt loturæ optimum.Auctoritatem colori fuiſſe nõ miror.Iam.n.troianis tempori
bus rubrica in honore erat Homero teſte:qui naues ea cõmendat.Alias circa picturas pigmen
taq; rarus.Milton uocãt græci minium:quidam cinnabari.Vnde natus error indico cinnaba
ris noie.Sic.n.appellãt illi ſaniẽ draconis eliſi elephãtoꝝ moriẽtiũ põdere ꝑmixto utriuſq; aia
lis ſanguine:ut diximus.Neq; alius eſt color q ĩ picturis ꝓprie ſanguinem reddat.Illa cinnaba
ris antidotis medicamẽtiſq; utiliſſima eſt.At hercule medici quia cinnabari uocant ꝓ ea utũ
tur hoc minio:qđ uenenũ eſſe paulo mox docebimus.Cinnabari ueteres quæ etiã nunc uocãt
monocromata:pingebãt.Pinxerũt & epheſio minio:quod derelictum eſt: quia curatio magni
operis erat:prætereaq; utrũq; nimis acre exiſtimatur.Ideoq; tranſire ad rubricam:& ſinopidẽ:
de quibus ſuis locis dicam. Cinnabaris adulterat̃ ſanguine caprino:aut ſorbis tritis. Precium
ſinceræ nummi quinquaginta. Iuba minium naſci & in carmania tradit. Hermogenes & in
æthiopia.Sed neutro ex loco inuehitur ad nos: nec fere aliunde:q̃ ex hiſpania. Celeberrimum
ex ſiſaponenſi regione in betica miniario metallo uectigalibus Populi romani nullius rei dili
gentiore cuſtodia.Non licet id ibi perficere excoquiq;. Romam ꝑfertur uena ſignata ad dena
millia fere pondo annua.Romæ aũt lauatur.In uendendo precio ſtatuta lege ne modum exce
deret.lxx. in libras.Sed adulterat̃ multis modis:unde præda ſocietati.Nãq; eſt alterum genus
ul'ex ſardo in omnibus fere argentariis: itẽq; plumbariis metallis: quod fit exuſto lapide uenis permixto:
non ex illo cuius uomicam argentum uiuũ appellauimus(is.n.& ipſe in argentum excoquit̃)
ſed ex aliis ſimul repertis.Steriles etiam plumbi deprehenduntur ſolo colore:nec niſi in forna
cibus rubeſcentes:exuſtiq; tunduntur in farinam.Et hoc eſt ſecundarium miniũ ꝑ quã paucis

notum:multum infra naturales illas arenas.Hoc ergo adulteratur in officinis sociorum.Item
scyrico: quonãmodo scyricũ fiat suo loco dicemus. Sublini aũt scyrico miniũ compendii rõ
demonstrat.Et alio modo pingentiũ furto opportunum est plenos subinde abluentium peni-
cillos.Sidit aũt in aqua:constatq; furantibus.Sincæri cocci nitor esse debet. Secũdarii autem
splendor in parietibus sentit imaginem. Quãq̃ hoc rubigo quædam metalli est. Sisaponensi-
bus aũt miniariis suæ uenæ arena sine argento excoquit.Auri modo ꝓbatur.Auro candente
fucatum nigrescit.Sincærum retinet colorẽ.Inuenio & calce adulterari.Ac simili ratione ferri
candẽtis lamina:si nõ fit auræ:deprehendi ilico. Solis atq; lunæ cõtactus inimicus remediũ ut
parieti siccato cæra punica cũ oleo liquefacta candens setis inducat.Iterũq; admotis gallæ car-
bonibus aduratur ad sudorẽ usq;.Postea candelis subigatur:ac deĩde linteis puris sicut & marmo
ra nitescunt.Qui minium in officinis poliunt:faciẽ laxis uesicis illigant:ne in respirando per-
nicialem puluerem trahant:& tamen ut per illas spectẽt.Miniũ in uoluminum quoq; scriptu ul' pniciosũ
ra usurpatur.Clarioresq; litteras uel in auro uel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydrargyro:de argẽto inaurãdo:de coticulis in argẽti generibus & expimẽtis. CA. VIII.

EX secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argẽti uiui pauloante dilatũ.
Fit aũt duobus modis:æreis mortariis pistillisq; trito minio ex aceto:aut patinis fi-
ctilibus ĩpositũ ferrea cõcha calice coopertũ argilla superillita. Dein sub patinis
accensum follibus cõtinuo igni:atq; ita calicis sudore deterso:qui fit argenteo co-
lore:& aquæ liquore.Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore confluere.Quod cũ uenenũ
esse conueniat:omnia quæ de minio in medicinæ usu traduntur:temeraria arbitror: præter q̃
fortasse ꝙ illitum capiti uentriue sanguinem sistit:dum ne quid ꝑtereat in uiscera: ac uulnus
attingat:aliter utendũ nõ equidẽ censeam.Hydrargyro argentum inauratur solũ nũc prope-
cum & in æra simili modo duci debeat.Sed eadem fraus quæ in omni uitæ parte ingeniosissi-
ma est:uiliorẽ excogitauit materiam:ut docuimus.Auri argentiq; mentionem comitatur lapis
quem coticulam appellant: quondam nõ solitum inueniri nisi in flumine Tmolo: ut auctor
est Theophrastus.Nunc uero passim quem alii heraclium:alii lydium uocant.Sunt autem mo
dici:quaternas uncias longitudinis:binasq; latitudinis nõ excedentes. Quod a sole fuit in iis
melius:q̃ ꝙ a terra.Iis coticulis periti cum e uena lima rapuerint experimentum: protinus di-
cunt quantum auri sit in ea:quantum argenti uel æris scrupulari differentia mirabili ratione
non fallente.Argentiq; duæ differentiæ.Batillis ferreis candentibus ramento imposito: quod
candidum permaneat:probatur. Proxima bonitas ruffo:nulla nigro.Sed experimento quoq;
fraus interuenit: seruatis enim in uirorum urina batillis inficitur ita ramentum obiter dum
uritur:candoreq; mentitur.Est aliquod experimentum politi:& in halitu hominis:si sudet ꝓti-
nus:nubemq; discutiat.

De speculis:& ægyptio argento. CA. IX.

LAminas duci:& specula fieri nõ nisi ex optimo posse creditũ fuerat.Id quoq; iã frau
de corrũpitur.Sed natura mira est imagines reddendi:quod repcusso aere: atq; in ocu
los regesto fieri conuenit. Eadẽ ui in speculis usu polita crassitudine:pauluq; ꝓpul-
sa dilatatur in imensum magnitudo imaginũ.Tantũ interest:repcussum illũ respuat:
an accipiat.Quinetiã pocula ita figurãtur:exculptis intus crebris ceu speculis:ut uel uno intuẽ-
te populus totidẽ imaginũ fiat.Excogitantur & mõstrifica:ut in tẽplo smyrnæ dicata. Id euenit
figura materiæ.Plurimũq; refert:concaua sint & poculi mõ an media depssa:an elata: an auer
sa:an obliqua supina:an recta qualitate excipiẽtis figuræ torquente uenientes umbras. Neq;
enim est aliud illa imago:q̃ digesta claritate materiæ excipiẽtis umbrã. Atq; ut oĩa de speculis
pagantur hoc loco optĩa apud maiores fiebãt brũdusina:stagno & ære mixtis. Prælata sũt argẽ
tea.Primus fecit praxiteles magni Põpeii ætate.Nupq; credi cœptũ:certiorẽ imaginẽ reddi au ul' Pasiteles
ro apposito auersis.Tingit & ægyptus argẽtũ:ut ĩ uasis Anubẽ suũ spectet: pingitq; nõ cælat ar-
gentũ.Trãsit inde materia & ad triũphales statuas:mirũq; crescit ꝑciũ fulgoris excæcati.Id au
tem fit hoc modo.Miscetur argento tertia ps æris cyprii tenuissimi:qđ coronariũ uocãt:& sul-
phuris uiui q̃tum argenti.Conflatur in fictili circũlito argilla:Modus coquẽdi donec seipsa op
cula aperiant.Increscit oui indurati luteo:ut tamen aceto & creta detereatur. Miscuit denario
triumuir Antonius ferrum.Miscuit æri falsæ monetæ.Alii e pondere subtrahũnt:cum sit iu-
stum.lxxxiiii.e libris signari.Igitur ars facta denarios ꝓbare tam iucunda e lege plebe: uti Ma
rio gratidiano uicatim totas statuas dicauerit.Mirũq; in hac artium sola uitia discuntur: & fal-

ſum denarii ſpectatur exemplar:pluribuſq; ueris denariis adulterinus emitur.

De ĩmodica pecunia:& quorum maximæ opes fuerint: & quando primum Populus Ro. ſti-
pem ſparſerit. CA. X.

NOn erat apud antiquos numerus ultra centum millia.Itaq; hic & hodie multiplica
tur:ut decies centena millia:aut ſæpius dicantur.Fœnus hoc fecit nũmuſq; percuſ
ſus:& ſic quoq; æs alienũ etiãnum appellaſ.Poſtea diuites cognominati: dũmodo
notũ ſit:eum qui primus acceperit hoc nomẽ:decoxiſſe creditoribus ſuis. Ex eadẽ
uel is gente.M.Craſſus negabat diuitem eſſe:niſi q reddituu annuo legionẽ tueri poſſet. In agris ſuis
ſeſtertiũ.xx.millia poſſedit.Quiritiũ poſt Syllã ditiſſimus.Nec fuit ſatis niſi totum parthorum
uel memo- eſuriſſet aurum. Atq; ut nomẽ quidẽ optimi occupauerit.Iuuat.n.inſectari inexplebilem iſtam
riam habendi cupiditatem. Multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulentiores pariterq;
tres.Claudii principatu Pallantem Calliſtum & Narciſſum.Atq; ut ii omittantur:tanq̃ adhuc
rerum potianſ.C.Aſinio Gallo.C.Martio Cyrino cõſſ. ad.vi. Kal.febru.C. Cecilius Claudius
Iſidorus teſtamento ſuo edixit:quãuis multa ciuili bello ꝑdidiſſet:tñ relinquere ſeruoꝝ quat-
tuor millia:centum.xvi. Iuga boũ tria millia ſexcenta. Reliqui pecoris.cc.quinquaginta ſeptẽ
millia.In numerato pondo ſexcenta millia.Qui funerari ſe iuſſit ſeſtertiis.xi.milibus.Congre
gatæ & excedentes numeꝝ opes.Quota tñ portio erunt Ptolemæi:quem Varro tradit Pom-
ul' centũ.x. peio res gerẽte circa iudæã octona millia equitũ ſua pecunia tolerauiſſe. Mille cõuiuas toti-
ul' potoriis dem aureis potoriis mutantẽ uaſa cũ ferculis ſaginaſſe.Quota uero illæ ipſæ(neq; enim de re
pateris gibus loquor)portio fuerit Pithii bythinni qui platanum auream:uitẽq; nobilem illam Dario
uel Pithio regi donauit:Xerxis copias:hoc ẽ ſepties.lxxxviii.millia hominũ excepit epulo . Stipẽdiũ qnq;
mẽſiũ frumẽtũq; pollicitus: ut e qnq; liberis ſenectuti ſuæ ĩ delectu unus ſaltẽ cõcederef.Hũc
quoq; ipm aliqs cõparet Crœſo regi. Quæ malũ amentia eſt: id in uita cupe: qđ aut ẽt ſeruis
cõtigerit:aut ne in regibus quidẽ inuenerit finem? Populus Ro.ſtipem ſpargere cœpit.Sp.Po-
ſthumio.Q.Martio cõſſ.Tãta pecunia erat:ut eam cõferret. L.Scipioni: ex qua is ludos fecit.
Nam ꝙ Agrippæ Menenio ſextantes æris in funus contulit: honoris id neceſſitatiſq; propter
paupertatem Agrippæ:nõ largitionis eſſe dixerim.

De luxuria & frugalitate in uaſis:& lectis argenteis:& qñ lances ĩmodicæ factæ. CA. XI.

VAſa ex argento mira inconſtantia humani ingenii uariat:nullũ genus officinæ diu
ꝓbando:nũc furniana:nũc clodiana:nũc gratiana.Etenim tabernas menſis adopta
uimus:nũc anaglypha:in aſperitatẽq; exciſa circa linearum picturas quærimus . Iã
uero & mẽſas repoſitoriis imponimus:& ad ſuſtinẽda obſonia iterradimus altera:
& intereſt q̃plurimum lima ꝑdiderit. Vaſa coquinaria ex argento Caluus orator fieri querif.
At nos carrucas ex argento cælare inuenimus.Noſtraq; ætate Poppeia coniunx Neronis prin
cipis delicationbus iumẽtis ſuis ſoleas ex auro quoq; ĩduere ſolebat.Libras.xxxii.argẽti.Afri-
canus ſequens hæredi reliquit.Idẽq; cum de pœnis triumpharet:quattuor millia.cccc. lxx.pon
do tranſtulit.Hoc argentum tota Carthago habuit illa terraꝝ æmula:quod nunc in menſaꝝ
eſt apparatu.Poſtea uicta numantia & deleta:idem Africanus in triumpho militibus.xvii.mil
lia põdo dedit.O uiros illo imperatore dignos: quibus hoc ſatis fuit.Frater eius allobrogicus
primus omnium mille pondo habuit.At Liuius Druſus in tribunatu plebis.xi.millia.Nam ꝓ-
pter quinq; pondo notatũ a cenſoribus triumphalem ſenem: iam fabuloſum uidef. Itẽ Catũ
Elium cũ legati ætoloꝝ in conſulatu prandentem in fictilibus adiſſent miſſa ab iis uaſa argẽ
tea nõ accepiſſe: neq; aliud habuiſſe argenti ad ſupremũ uitæ diem q̃ duo pocula:quæ.L.Pau-
lus ſocer ei ob uirtutem deuicto Perſeo rege donaſſet.Inuenimus legatos Carthaginenſiũ di-
xiſſe:nullos hominũ benignius inter ſeſe uiuere q̃ Romanos. Eodem.n.argento apud omnes
cœnitauiſſe ſeipſos.At hercules Pompeium Paulini equitis arelatenſis filium:paterna quoque
gente pulſum:ꝙ.xii. pondo argenti habuiſſet apud exercitum ferociſſimis gentibus oppoſi-
tum ſcimus.Lectos uero mulierum iampridem totos operiri argento & triclinia quædam q-
bus argentum addidiſſe primus traditur : Caruillius Pollio eques romanus: non ut operiret:
aut deliaca ſpecie faceret:ſed punica idẽ & aureos fecit? Nec multo poſt argẽtei deliacos imita
ti ſunt.Quæ oĩa expiauit bellũ ciuile ſyllanũ.Paulo.n.ante hæc facta ſunt.Lãceſq; e centenis
libris argẽti:quas tunc ſup quingentas numero romæ fuiſſe cõſtat:multoſq; ob eas ꝓſcriptos
dolo cõcupiſcentiũ.Erubeſcãt annales q bellũ ciuile talibus uitiis ĩputauere.Noſtra ætas for-
tior fuit Claudii pricipatu.Seruus eius Druſillanus noie Rotũdus:diſpẽſator hiſpaniæ citerio

ris quinquagenariam lancē habuit:cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat. Et comites eius octingentas qnqnagitaocto libraꝝ.Qu ire quæso:nisi ut q̃ multi eas cōserui inferrēt: aut qbus cœnantibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriā duo tantum triclinia romæ fuisse argētea.Repositoriis argentū addi sua memoria cœptū Fenestella dicit:qui obiit nouissimo Tyberii Cæsaris principatu.Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se autē paulo lignea rotunda solida nec multo maiora q̃ mensas fuisse.Se quidem puero:quadrata & cōpacta aut acere operta:cædro cœpisse.Mox additum argentum in angulos lineasq; per cōmissuras. Tympana uero se iuuene appellata stateras & lāces quas antiq magydas appellauerāt.Nec copia tm̄ argenti fuerat uitæ:sed ualidius pœnæ metu preciū.Idq; iampridē ut ignoscamus nobis.Delphinos quinis milibus sestertiis in libras emptos.C. Gracchus habuit.L. uero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertiis centū.Confessus est tamē nūq̃ se iis uti propter uerecundiā ausum.Sicut eundē.vi.millia sestertiis in singulas libras uasa empta habuisse.Asia primū deuicta luxuriā misit in italiam.Siquidē.L.Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo millia quadringenta.l. Et uasoꝝ aureoꝝ pondo.cc.millia.anno cōditæ urbis quingētesimo sexagesimoquinto.Eadem asia domita:multo etiam grauius affixit mores:inutiliorq; uictoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tum.n.hæc emendi romæ in auctionibus regiis uerecundia exempta est:urbis anno.dc.xxvi.mediis.lvi.annis erudita ciuitate amare etiā & non solū amirari opulentiam externam. Immenso & achaicæ uictoriæ momento ad impellendos mores:quæ & ipsa hoc interuallo āno urbis.dc.viii.parthica signa:& tabulas pictas inuexit:ne quid deesset.Pariterq; luxuria nata est:& carthago sublata:ita cōgruētibus fatis:ut & liberet āplecti uitia:& liceret peccare ex dignatiōe. Hinc aliq ueteꝝ:ut.C.Marius post uictoriā cimbricā cantharis portasse.Liberipatris exemplo tradit̃:ille arator arpinas & manipularis imperator.

De statuis argenteis:& cælatura argenti:& cæteris quibusdam. CA. XII.

Rgenti usū in statuas primū ad honorē Diui Augusti in adulationē temporū transisse falso existimat̃.Iā eni triumpho magni Pompei reperimus translatā Pharnacis: q primus regnauit i ponto: argenteā statuā.Itē Mithridatis Euparoris & currus aureos argenteosq;. Argento succedit ex ea re aliquando & auro luxu fœminarū plebis:compedes sibi ex eo facientiū:quas induere aureas mos tristior uetat. Vidimus & ipsi Aureliū Fuscū motū equestri ordine ob insignē calūniā cū celebritatē expectarent̃ adolescentium scholæ ex argento ānulos habentē.Et qd hoc attinet colligere cū capuli militū ebore etiā fastidito cælarent̃ argento:uaginæ catillis:baltei laminis crepitent.Iā uero a pedagogis ad transitū uirilitatis custodiant̃.Argento fœminæ lauent̃ & nisi argentea solia fastidiant:eadēq; materia & cibis & probris seruiat. Videret hæc Fabritius & stratas argento mulierū balineas: ita ut uestigio locus nō fit cū uiris lauantiū.Fabritius inquā qui bellicosos imperatores plusq̃ pateram & salinū ex argento habere uetabat. Videret hinc donafortiū fieri:aut in hæc frangi.Heu mores Fabritii nos pudet.Miꝝ in auro cælando inclaruisse neminē:argento multos. Maxime tñ laudatus ē Mentor:de quo supra diximus.Quattuor paria deniq; ab eo oīno facta sunt: ac iā nullum extare dicitur:Ephesiæ Dianæ templū iacet.Capitoliū incendiis. Varro & æreū signū eius habuisse scripsit.Proximi ab eo ammiratiōe Acragas & Boetus & Mys fuere. Extāt hodie oīum opera in insula Rhodiorum boeti apud lyndiam Mineruā in tēplo. Acragantis in tēplo liberipatris in ipsa Rhodo bacchæ centauriq; cælati in scyphis.Myos in eadem æde & Silenus & Cupido sacra gentis:& ueneratio in scyphis.Magna fama post hos celebratus est Antipater; quiq; satyrum in phyala grauatū somno collocauisse uerius q̃ cælasse dictus est Straronicus. Mox Cyzicenus Tauricus.Item Ariston & Onychus Mithylene laudat̃. Et Hecateus: & circa magni Pompei ætatem Praxiteles Posidōius Ephesius:Lædus Stratites:qui prœlia armatosq; cælauit. Zopyrus qui areopagitas & iudicium Orestis in duobus scyphis pondo.xii.æstimatis. Fuit dein Pytheas:cuius duæ unciæ uiginti uenierunt. Vlyxes & Diomedes erār i phyalæ emblemate palladium surripiētes.Fecit idem & cocos Magiresia appellatos paruulis potoriis.Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere.Tam opportuna iniuriæ subtilitas erat.Habuit & Teucer Crustarius famam.Subitoq; hæc ars ita exoleuit:ut sola iam uetustate censeat̃ usq; adeo attritis cælaturis:ne figura discerni possit : auctoritas cōstet.Argentū medicatis aqs inficitur:atq; etiam afflatu salso:sicut in mediterraneis hispaniæ. In argēti & auri metallis nascunt̃ etiam nunc pigmenta.Sil.n.cæruleum:quod proprie limus est. Optimū ex eo qd atticū

uocatur. Precium in.p. libras.xxxii. Proximũ marmorosum sub dimidio attici precio. Tertiũ genus est pressum:quod alii scyricum uocant ex insula scyro. Iam quidẽ & ex achaia quo utũtur ad picturæ umbras. Precium i libras huius.HS.ii. Dipõdiis uero detractis quod lucidum uocant e gallia ueniens. Hoc autem & attico ad lumina utuntur. Ad abacos nõ nisi marmoroso:quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur & ad.xx.ab urbe lapidem in montibus. Postea uritur pressum appellantibus qui adulterant. Sed esse falsum adustũq; amaritudine apparet:qm̃ resolutum in puluerem est.

De sile:& ceruleo:& chrysocolla:& nestoriano:& cilono:& q̃ nõ omni anno æqualiter species uendantur. CA. XIII.

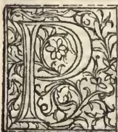
Ille primi instituere pingere:Polygnotus & Mycon attico dũtaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa est. Ad umbras autem scyrico & lydio. Lydium sardibus emebat̃:qđ nunc obmutuit. Cæruleum arena est. Huius genera tria. Antiquius ægyptiũ: quod maxime probatur scyricũ hoc diluitur facile. Cunq; terit̃: in quattuor colores mutatur:candidiorẽ nigrioréue:crassiorẽ:tenuioréue. Prefertur huic etiánum cypriũ. Accessit his puteolanũ & hispaniense: arena ibi confici cœpta. Tinguit̃ autem omne:& in sua coquitur herba:bibitq; succũ. Reliqua cõfectura eadem quæ chrysocollæ. Ex ceruleo fit: quod uocat̃ lomentũ. perficitur id lauando terendoue:& hoc est cæruleo candidius. precia eius.xxiii.in libra. Cærulei.xviii. Vsus in creta calcis impatiens. Nuper accessit & nestorianũ ab auctore appellatum. Fit ex ægyptii leuissima parte. precium eius.xl.in libras. Idem & puteolani usus: p̃ter q̃ ad fenestras. Vocant cœlon. Nõ pridẽ apportari & indicum est cœptum. Cuius preciũ.xvii.i libras. Ratio in pictura ad incisuras hoc est umbras diuidendas ab lumine. Est & subtilissimũ genus lomenti:quidã tritum uocant quinis assibus æstimatũ. Cærulei sinceri experimentum i carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua:succoq; per linteum expresso in eretam erethriã. Vis eius in medicina ut purget ulcera. Itaque & emplastris adiiciunt. item causticis. Teritur difficillime sile. In medendo leuiter mordet:astringitq; & explet ulcera. Vtitur in fictilibus ut profit. Precia rerum quæ usquam disposuimus:non ignoramus alia in aliis locis eẽ:& omnibus pene annis mutari prout nauigationes constiterint: aut ut quisq; mercatus fit: aut aliquis præualens manceps annonam flagellet: non obliti Demetrium tota hellade Neronis principatu accusatum apud consulem. poni tñ necessarium fuit:quæ plerunq; erant romæ:ut exprimeretur auctoritas rerum.

uel ãtigtus

uel quod dant tritũ

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXIIII. PROOEMIVM.

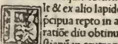
Aeris metalla. CA. I.

ROXIMA DICANTVR AERIS METALLA: CVI ET IN usu proximum est precium. imo uero ante argẽtum: ac pene etiã ante aurum corinthio. Stipis quoq; auctoritas:ut diximus. Hinc æra militum:tribuni ærarii:& ærarium: & obærati ab ære dicti. Docuimus q̃diu Populus Ro. ære signato tãtum usus esset:& alia quæ uetustas tradidit:cum æqualẽ urbi auctoritatẽ eius declararet a rege Numa collegio tertio fabrum ærarioꝶ instituto. Vena quo dictum est modo effodit̃:igniq; perficit̃. Fit & elapide eroso: quem uocant Cadmiã. Celebritas in asia:& quõdam in campania: nunc in pgomatiũ agro:extrema parte italiæ. Ferũtq; nup in germania etiam ꝓuincia repertum.

ul' fabroꝶ

Genus æris:quæ corinthia:quæ deliaca: quæ ægynetica. CA. II.

It & ex alio lapide:quẽ calcitẽ uocãt in cypro:ubi p̃ria fuit æris inuẽtio. Mox uilitas p̃cipua repto in aliis terris p̃stantiore:maxĩe aurichalco:qđ ob p̃cipuã bonitatẽ ãmiratiõe diu obtinuit. Nec repit̃ lõgo iã tpe effœta tellure. Proximũ bonitate fuit salustianũ in ceutronũ alpino tractu nõ lõgi & ipsum æui. Successit & liuianũ in gallia. Vtrũq; a metalloꝶ dñis appellatũ:illđ ab amico diui Augusti:hoc a cõiuge: uelocis defectus. Liuianũ quoq; certe admodũ exiguũ inuenit̃. Sũma gl̃ia nũc in marianũ cõuersa:qđ & cordubense dr̃. Hoc a liuiano cadmiã maxie sorbet:& aurichalci bonitatẽ imitat̃ in sestertiis dupõ

uel ebuxonum

diarijsq; cyprio suo assibus contẽtis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant: quæ suis locis reddentur: summa claritate ante oĩa indicata. Quondam æs confusæ auro argentoq; miscebatur: & tamẽ ars præcisior erat. Nunc incertũ est peior hæc sit an materia. Mirũq; cum ad infinitũ operũ precia hæc creuerint: auctoritas artis extĩcta est. Quæstus. n. causa: ut omnia: exerceri cœpta est: quæ gloriæ solebat. Ideo ẽt deorum adscripta operi cum proceres gentium claritatẽ & hac uia quærerent: adeoq; exoleuit fundendi æris preciosi ratio: ut iamdiu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autẽ antiqua gloria corinthiũ maxime laudat: hoc casus miscuit. Conrintho cum caperetur incensa: mireq; circa id multorũ affectatio fuit. Quippe cum tradat non aliena de causa Verrẽ quem Cicero dãnauerat proscriptum esse ab Antonio: quã q corinthiis se ei cessurum negauisset. At mihi maior pars eorũ simulare eam sciam uidetur: ad segregandos se a cæteris: magis q̃ ĩtelligere aliqd subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta ẽ olympiadis centesimæ quinquagesimesextæ ãno tertio: nostræ urbis sexcentesimooctauo: cum ante ĩ sæculo fictores nobiles esse desissent: quorũ isti omnia signa hodie corinthia appellant. Quapropter ad coarguẽdos eos ponemus artificum ætates: nam urbis nostræ ãnnos ex supradicta comparatione olympiadũ colligere facile erit. Sunt ergo uasa tantũ corinthia quæ isti elegãtiores nunc æs sculpendo transferunt mõ in lucernas: modo in trullas: nullo munditiarũ respectu. Eius tria genera. Candidũ argento nitore q̃ proxime accedẽs: in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis oĩum temperies fuit. Præter hæc est: cuius ratio nõ põt reddi: quãquã hominis manufacta dederit fortuna temperamentum simulacro signisq;. illud suo colore precio sum ad iocineris imaginem uergens: quod ideo epatizon appellant: procul a corinthio. Longe tamen ante ægyneticum atq; deliacum: quæ diu obtinuere pricipatum. Antiquissima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo concelebrante toto orbe: & ideo cura officinis tricliniorũ pedibus fulcrisq;. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deum simulacra: effigiemq; hominum: & aliorum animalium: proxima laus gynetico fuit. Insula ipsa est nec gignens: sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario est Romæ. Hic est exemplar ægynetici æris. Deliaci autem iupiter in capitolio in Iouis tonantis æde. Illoque ære Myron usus est. Hoc polycletus æqualis atq; condiscipulus. Aemulatio aũt & ĩ materia fuit.

De candelabris: & templorum ornamentis. CA. III.

PRiuatiq; ægyna candelabrorũ superficiẽ dũtaxat elaborauit: sicut tarentũ scapos: in iis ergo iuncta cõmendatio officinarũ est. Nec pudet tribunorũ militariũ salariis emere: cũ ipsum nomẽ a candelarum lumine impositũ appareat. Accensio candelabri talis fuit: ut auctor est Dion iussu præconis Clesippus fullo gibbere & præterea alio fœdus aspectu fabricatus est: emente id Gegania sestertiis. l. eodemq; ostentante in conuiuio emptum: ludibrii causa nudatus: atque impudentia libidinis receptus in torum: mox in testamentum prediues numinũ uice illud candelabrum coluit: & hãc corinthiis fabulam adiecit: uindicatis tamen moribus nobili sepulchro: per quod æterna supra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cũ esse nulla corinthia candelabra constet: nomẽ id præcipue ĩ iis celebrat: quoniam Nũmii uictoria corinthum quidem diruit: sed compluribus achaiæ oppidis simul æra dispersit. Prisci limina etiã ac ualuas in tẽplis ex ære factitauere. Inuenio & a Cn. Octauio qui de perseo rege naualem triumphum egit factam porticũ duplicem ad cyrcũ flaminiũ: quæ corinthia sit appellata a capitulis æreis colũnarum. Vestæ quoq; ædem ipsam syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita colũnarum a. M. Agrippa posita. Quinetiam priuata opulentia eo modo usurpata est. Camillo enim crimini obiecit Sp. Caruillius quæstor: q ærata hostia haberet in domo. Nã triclinia ærata abacosq; & monopodia. Cn. Manlium asia deuicta primũ inuenisse triumpho suo: quem duxit urbis anno quingentesimo sexagesimoseptimo. L. piso auctor est. Antias quidem. L. Crassum hæredẽ. L. Crassi oratoris multa etiã triclinia ærata uendidisse. Ex ære: factitauere & cortinas tripodũ nomie delphicas: qm̃ donis maxime Apollinis delphici dicabãt. Placuere & lychni pensiles ĩ delubris: arborum modo mala ferentium lucentes. Qualis est in templo Apollinis palatini: quem Alexander Thebarum expugnatiõe captum luciniæ dicauerat eidem deo. Transit deinde ars ubiq; uulgo ad effigiem deorum.

Marginal notes: uel nomie; uel totum

Quando primum simulacrum Romæ factum: & de origine statuarũ & honore statuarũ: & generibus: & figuris. CA. IIII.

ROmæ simulacrum ex ære factum Cereri primũ reperio ex peculio.Sp.Cassii:quem regnum affectantem pater ipsius interemerat.Transiit & ab diis ad hominum statuas:atq; imagines multis modis:Antiqui pingebant eas bitumine: quo magis mirũ est:placuisse auro integere.Hoc nescio an romanũ fuerit inuentũ.Certe etiam romæ nõ habet uetustatem.Effigies hominum nõ solebant exprimi nisi aliqua illustri cã perpetuitatem merentiũ:& primo sacroꝝ certaminũ uictoria:maximeq; olympiæ ubi omniũ q̃ uicissent: statuas dicari mos erat. Eorũ uero qui ter ibi superauissent: ex mẽbris ipsoꝝ similitudine expressa:quas iconas uocãt.Athenienses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogitoni tyrãnicidis publice posuerint statuas.Hoc actum est eodem anno:quo & reges Romæ pulsi.Excepta deinde res est a toto orbe terraꝝ humanissima ambitione. Et iam omniũ municipiorum & fori statuæ ornamentũ esse cœpere: ꝓrogariq; memoria hominum & honores legi æuo & basibus inscribi: ne in sepulchris tantum legerentur.Mox forum & ĩ domibus priuatis factum atq; in atriis.Honos clientum instituit sic colere patronos.

De statuis & quibusdã aliis:& quibus primum in colũna: & quando rostra:& qñ primũ publice: & quæ primũ statuæ romæ. CA. V.

uel græcis mos est

TOgata effigie antiquitus statuæ dicabantur. Placuere & nudæ tenentes hastam ab epheborum gymnasiis exẽplaribus:quas achilleas uocãt. Græca res est nihil uelare. At contra romana ac militaris thoracas addere.Cæsar quidem dictator loricatã sibi dicari in foro suo passus est.Nam lupercoꝝ habitu factæ tam nouitiæ sunt:q̃ q̃ nuper prodiere penulis indutæ. Mancinus eodem habitu sibi instituit quo deditus est. Notatum ab auctoribus &.L.actium poetã in camœnarum æde maxima forma statuã sibi posuisse:cum breuis admodũ fuisset.Equestres uero statuæ modo romanam celebrationẽ habent: orto sine dubio a græcis exemplo.Sed illi celatas tantũ dicabãt in sacris uictores. Postea uero & qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostri currus nati in iis qui triumphauissent. Seꝫ hoc & in iis nõ nisi a Diui Augusto semges:sicut & elephãti.Nõ uetus & bigaꝝ celebratio ĩ iis qui prætura functi curru uecti essent per circum. Antiquior colũnaꝝ:sicut.C. Menio qui deuicerat priscos latinos:quibus ex fœdere tertias predæ Popul.Ro.pstabat.Eodẽq; in cõsulatu in suggestu rostra deuictis antiatibus fixerat ãno urbis.ccccxvi.Item.C.Duilio qui primus naualẽ triũphum egit de pœnis:quæ est etiam nũc in foro.Itẽ.P.Minutio pfecto annonæ : extra portam trigeminã unciaria stipe collata.Nescio an primo honor talis a populo.Antea enim a senatu erat:præclara res:nisi friuolis cœpisset initiis.Nãq; & atti Nauii statua fuit ãte curiam: cuius basis conflagrauit curia incensa. P.Clodii funere.Fuit & Hermodori ephesii in comitio legum:quas decẽuiri scribebant:interpretis publice dicata.Alia cã & alia auctoritas maior in Oratii Coclitis statua:quæ durat hodieq;:cũ hostes a põte sublicio solus arcuisset.Equidẽ & Sybillæ tres iuxta rostra sunt:minores sint licet.Vna quam Pacuuius Taurus ædilis plebis instituit.Duæ quas.M.Messalla.Primas putarẽ has & Atti Nauii positas ætate Tarquinii Prisci: nisi regum antecedentium essent in capitolio.

uel unciali

uel subitio

De statuis sine tunicis & quibusdã aliis:& quæ prima Romæ statua equestris: & quãdo oẽs statuæ priuatim & publice sublatæ:& quibus Romæ mulieribus:& quæ primæ ab exteris publice positæ. CA. VI.

EX iis Romuli est sine tunica:sicut & Camilli in rostris:& ante ædem Castorum fuit M.Tremellii equestris togata:qui samnites bis deuicerat.Captaq; anagnia populũ stipendio liberauerat.Inter antiquissimas sunt & Tullii Celii.L.Roscii. Et Sp.Matici Fulcinii in rostris a fidẽnatibus in legatione interfectoꝝ.Hoc a Romano Populo tribui solebat iniuria cæsis:sicut.P.Iunio &.T.Corũcanio:qui ab Teuca illiricoꝝ regina interfecti erãt.Non omittendum:quod annotauere annales:tripedaneas iis statuas in foro statutas. Hæc uidelicet mensura honorata tũc erat.Non præteribo.C. Octauiũ ob unum uerbũ quo regem Antiochũ dilatuꝝ se responsum dicentem uirga quã tenebat forte circũscripsit.& priusquã egrederet circulo illo:responsum dare coegit.In qua legatione interfecto senatus statuam poni iussit q̃ oculatissimo loco in rostris.Inuenit & statua decreta Taraciæ Caiæ siue Sufeciæ uirgini uestali:ut poneret ubi uellet.qd' adiectum nõ minus honoris habet:q̃ q̃ fœminæ est decreta.Meritũ eius ipsis ponã annaliũ uerbis. Quod campum tyberinũ gratificata ea esset populo.Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitii positas cũ bello sannitico Apollo pythius fortissimo græcoꝝ gentis iussisset & alteri sapientissimo simulacra celebri lo-

uel Cn.popilium

co dicari:donec Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirūq; est illos patres Socrati cūctis ab eodem deo sapientia prælato Pythagoram prætulisse:aut tot aliis uirtute Alcibiadem:aut quem quam utroq; Themistocli.Colūnarum ratio erat: attolli supra cæteros mortales:q̄ & arcus significant nouitio inuēto. Primus tamē honos cœpit a græcis.Nulliq; arbitror plures statuas dicatas q̄ phalerio Demetrio athenis. Siquidem.ccc.lx.statuere:quas mox lacerauerunt: nōdū anno hunc numerum dierum excedente.Statuerant Romæ etiam in omnibus uicis.C. Mario Gratidiano tribus ut diximus:easdēq; subuertere Syllæ introitu.Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore.Equestrium tamen origo per quam uetus est cum fœminis etiam honore cōicato.Clœliæ enim statua est equestris: ceu parum eēt toga eam cingi: cū nec Lucretiæ:nec Bruto qui expulerāt reges: pp quos Clœlia inter obsides fuerat:decerneref. Hanc primā & Oratii Coclitis publice dicatam crediderim.Ante enim sibi ac Sybillæ Tarquinium & reges ipsos posuisse uerisimile est:nisi Clœliæ politam esse quoq; Piso traderet ab iis qui una obsides fuerant redditis a Porsena in honorem eius: habuit e diuerso Annius fæcialis equestrem statuam cōtra Iouis Statoris ædem in uestibulo superiore domus ualeriæ fuisse Publicolæ consulis filiæ:eāq; solam fugisse.Tyberimq; transnatauisse:cæteris obsidibus q̄ porsenæ mittebantur: interemptis Tarquinii insidiis.L.Piso ꝓdidit. Idem auctor est.M. Aemylio &.C. Popilio.ii.coss.a censoribus.P.Cornelio Scipione:&.M.Popilio statuas circa foꝝ eoꝝ q̄ magistatus gesserant sublatas omnes: ꝑter eas quæ populi aut senatus sententia statutæ eēnt. Eam uero quam apud ædem Telluris statuisset sibi Sp.cassius:qui regnū affectauerat:etiam cōflatam a censoribus.Nimiꝝ in ea quoq; re ambitionē ꝓuidebant illi uiri. Extāt Catonis in cēsura uociferationes:mulieribus romanis in ꝓuinciis statuas poni. Nec tñ potuit inhibere:quo minus Romæ quoq; ponerenť:sicuti Corneliæ Gracchoꝝ matri: quæ fuit Africani prioris filia.Sedens enim huic posita:soleisq; sine amento insignis in Metelli publica porticu. Quæ statua nunc est in Octauiæ operibus.Publice aūt ab exteris posita est romæ.C. Aelio tribuno plebis lege perlata in Septimium Statilium Lucanum: qui thurinos bis infestauerat.Et ob id.C. Aelium thurini statua & corona aurea donarunt.Iidem postea Fabritium donauere statua liberati obsidione. Passimq; statuæ in clientela sunt receptæ. Et adeo discrimen omne sublatum:ut Hannibalis etiam statuæ tribus locis uisantur in ea urbe:intra cuius muros solus hostium emisit hastam.

Side notes (right margin): uel quasq; (beside "Gratidiano tribus ut diximus … Romæ"); uel Cœliæ (beside "nis etiam honore cōicato … cū"); uel gentes (beside "berati obsidione … subla-")

De antiquis statuariis & preciis signoꝝ imodicis:& colossis in urbe celeberrimis. CA. VII.

Fuisse aūt statuariā artē familiarē italiæ quoq; & uetustā indicant Hercules ab Euandro sacratus:ut ꝓdunt:in foro boario:qui triūphalis uocaf:atq; p triūphos uestitur habitu triūphali.Præterea Ianus geminus a Nūma rege dicatus:q̄ pacis belliq; argumēto colif.Digitis ita figuratis:ut trecentoꝝ q̄nquagintaq̄nq; dieꝝ nota p significationem anni tpis & æui se deum indicaret. Signa quoq; thuscanica per terras dispersa:quæ i ethruria factitata nō est dubium.Deoꝝ tantum putarem esse:ni Metrodorus Sceptius cui cognomē romani nois Odio inditum est. Vulsinios pulsatos ꝓpter centum & decem statuarum signa obiecerit.Mirūq; mihi uidef cum statuaꝝ i italia tam uetus origo sit:potius lignea aut fictilia deoꝝ simulacra in delubris dicata usq; ad deuictam asiam: unde irrepsit & luxuria. Similitudines exprimēdi quæ prima fuerit origo:in ea quam plasticen græci uocant dici conuenientius erit.Etenim prior quam statuaria fuit.Sed hæc ad infinitum efflorruit multorum uoluminum opere si quis plures ꝑsequi uelit.Omnia enim quis possit?In M.Scauri ædilitate tria millia signorum in scæna tantum fuere temporario theatro.Mummius deuicta achaia repleuit urbem.Ipse excessit nō relicturus filiæ dotem.Cur enim non cum excusatione ponaf? Multa & Luculli inuexere.Rhodi etiamnum.iii.millia signorum esse Mutianus ter consul ꝓdidit: nec pauciora athenis & olympiæ.Delphis superesse creduntur.Quis ista mortalium persequi possit?aut quis usus noscendi intelligaf?Insignia tamen & maxime aliqua de causa notata:uoluptuarium sit attigisse:artificesq; celebratos nominauisse singulorum quoq; inexplicabilem multitudinē:cū Lysippus ad sexcenta.x. opera fecisse tradatur. Ante omnia ut arti claritatem possent dare uel singula.Numerum apparuisse.defūcto eo cum thesaurum effregisset hæres: solitum enim ex immani precio cuiusq; signi denarios se ponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu:mox etiam audacia.In argumentum successus:unum exēplum afferam:nec deoꝝ nec hominum similitudinis expressæ. Aetas nostra uidit in capitolio: priusq̄ id nouissime cōflagraret a Vitellianis incēsum in cella Iunonis canē ex ære uulnus suū

Side note (right margin): uel signoꝝ (beside "luptuarium sit attigisse … inexplicabilem")

lambentem. Cuius eximium miraculum & indiscreta uerisimilitudo non ex eo solum intelligitur: q ibi dicatus fuerat: uerum & noua satisdatione: nam summa nulla par uidebatur: capite tutelarios cauere pro eo institui publici fuit. Innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas uidemus statuarum quas colossos uocant turribus pares. Talis est in capitolio Apollo translatus a. M. Lucullo ex apollonia ponti urbe. xxx. cubitorum. c. l. talentis factus. Talis in campo martio Iupiter a Claudio Cæsare dicatus: qui ideo uocatur põpeianus a uicinitate theatri. Talis & tarenti factus a Lysippo. xl. cubitorum. Mirum in eo q manu (ut ferunt) mobilis ea ratio librarnẽti est: ut nullis conuellaf procellis. Id quidem prouidisse & artifex dicitur: modico interuallo. Vnde maxime opus erat flatum frangi opposita colũna. Itaq pp magnitudinem difficultatemq moliendi: non attigit eum Fabius uerrucosus: cum Herculem qui est in capitolio: inde transferret. Añ omnes autem in ammiratione fuit Solis colossus rhodi quem fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti discipulus. Septuagita cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quinquagesimũ sextum annũ terremotu pstratum. Sed iacens quoq miraculo est. Pauci pollicẽ eius amplectunf. Maiores sũt digiti q pleræq statuæ. Vasti specus hiant de fractis mẽbris. Spectanf intus magnæ molis saxa: quorum pondere illud stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum. ccc. talentis: quæ cõtulerant ex apparatu regis Demetrii relicta moræ tedio. Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero. Sed ubicũq singuli fuisset nobilitaturi locum. Præterq hos deorum quinq quos fecit Bryaxis. Factitauit colossos & italia.

29 Videmusq certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti thuscanium. l. pedum a pollice: dubium ære mirabiliorem an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouem q est in capitolio uictis samnitibus sacrata lege pugnantibus e pectoralibus eorum ocreisq & galeis. Amplitudo tãta est: ut conspiciatur a Latiario Ioue. Reliquiisq limæ suam statuã eam fecit: quæ est añ pedes simulacri eius: Habent in eodem capitolio ammirationem: & capita duo: quæ. P. Lentulus consul dicauit. Alterum a Charete supradicto factum. Alterum fecit Decius comparatione in tantum uictus: ut artificium minime pbabilis artificis uideatur. Verum omnem amplitudinẽ eius generis statuarum uicit ætate nostra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos. x. pedum. cccc. immani precio. Is postq satis ibi artem approbauerat: romam accitus est a Nerone: ubi destinatum illius principis colossum fecit centum. x. pedum longitudine: qui dicatus Solis uenerationi est dãnatis sceleribus illius principis. Mirabanf in officina nõ modo ex argilla similitudinem insignem: uerum & de paruis admodum surculis quod primũ operis instar fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiam: cũ & Nero largiri aurũ argentũq paratus esset: & Zenodorus scia fingendi cælãdiq nulli ueterum postponeref. Statuã aruernorum cum faceret: puinciæ Vibio Auito præsidente duo pocula Calamidis manu cælata: quæ Cassio Syllano auunculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donauerat æmulatus est: ut uix ulla differentia esset artis. Quãtoq maior in zenodoro præstantia fuit: tãto magis deprehendi æris oblitteratio potest.

Nobilitate ex ære operum & artificum. ccclxvi. CA. VIII.

Signis quæ uocant corinthia pleriq in tantum capiuntur: ut secum circũferant: sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam cicero illo iudicio i altercatione neganti ei se enigmata intelligere: respondit debere: qm sphingem domi haberet. Circũtulit & Nero princeps amazonem: de qua dicemus. Et pauloante C. Cestius cõsularis signum quod secum etiam in plio habuit. Alexãdri quoq magni tabernaculum sustinere tradunf solitæ statuæ: ex quibus duæ ante Martis ultoris ædem dicatæ sunt: totidem ante regiam. Minoribus simulacris signisq inumera prope artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias atheniensis Ioue olympiæ facto ex ebore quidẽ. Sed ex ære signa fecit. Floruit aũt olympiade octogesimatertia circiter. ccc. nostræ urbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuere Alcamenes: Critias: Nestocles: Hegleas. Et deide olympiade octogesimaseptima Agelades: Callon: Polycletus Phragmõ: Gorgias: Lacon: Myron: Pythagoras: Scopas: Perelius. Ex iis Polycletus discipulos habuit Argiũ: Asopodorum: Alexim: Aristidẽ phrynonẽ: Dinonẽ: Athenodorum: Dameã: Clitorium: Mytonem: lycium. Nonagesimaqnta olympiade floruere Naucydes: Dinomedes: Canachus: Patrocles. Centesimasecunda Polycles: Cephisodotus: Leochares: Epatodorus. Cẽtesimaqrta Praxiteles: Euphranor: Cẽtesimasepta Echiõ: Theromachus: Centesima quartadecima Lysippus fuit: & cum eo Alexãder magnus. Itẽ Lysistratus & frater eius Sthenis: Euphrõides. Sostratus Ion: Syllaniõ. In hoc mirabile: q nullo doctore

nobilis fuit ipse. Discipulosq; habuit Zeusin & Iadem. Centesima.xx. Eutychides: Eutycrates: Lahippus: Cephisiodotus. Timarcus. Pyromachus. Cessauit deinde ars: ac rursus olympiade centesimaquinquagesimaquinta reuixit: cum fuere longe quidem infra pdictos probati tamē Antheus: callistratus: Polycles: Atheneus: callixenus: pytocles: pythias: Tomylos. Ita distictis ce lebetrimorum ætatibus: insignes raptim transcurram reliquā multitudinem: & passim dispsam. Venere aūt & in certamen laudatissimi: quamquam diuersis ætatibus geniti: qm̄ fecerāt amazonas: quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur: placuit eligi pbatissimam: ipsorum artifi cum qui præsentes erant iudicio: cum apparuit eam esse: quam omnes secundam a sua quisq; iudicasset. Hæc est polycleti: pxima ab ea phidiæ. Tertia chressillæ. Quarta cyclonis. Quinta phragmonis: phidias præter Iouem olympiū quem nemo æmulat. fecit & ex ebore æque Mineruam athenis: quæ est in parthenone astans. Ex ære uero præter amazonē supradictam Mineruam tam eximiæ pulchritudinis: ut a forma cognomē acceperit. Fecit & Clidichū & aliam Mineruam: quam romæ ad ædē Fortunæ æmilius paulus dedicauit: item duo signa: quæ catulus in eadem æde posuit palliata. Et alterum collossicon nudum. primusq; artē toreuticem aperuisse atq; demōstrasse merito iudicat: polycletus sicyonius ageladis discipulus. Diadumenum fecit molliter iuuenem.c. talētis nobilitatum: item & Doryphorum uiriliter puerum. Fecit & quem canona artifices uocant: liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadā. solusque hominum artem ipse fecisse artis opere iudicatur. Fecit & distringentem se. Et nudum talo in cessentem. Duosq; pueros. Item talis nudos ludentes: qui uocantur astragalizontes: & sunt i Titi imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius pleriq; iudicāt. item Mercurium qui fuit lisymachiæ. Herculem qui romæ antheum a terra sustinentē: artemona qui periphoretos appel latus est. Hic consumasse hanc scientiam iudicat: & toreuticen sic erudisse: ut phydias aperuisse: pprium eiusdē: ut uno crure insisterent signa excogitasse: ut ait Varro: & pene ad unū exēplum Myronem eleuteris natum: & ipsum Ageladis discipulū bucula maxime nobilitauit celebratis uersibus laudata: qn̄ alieno pleriq; ingenio magis q̄ suo cōmendant. Fecit & canem: & dyscobolon: & Persea: & pristas: & satyrum admirantem tibias: & Mineruam: delphicos pen tathlos Pancratiastas. Herculem etiam qui est apud circū maximū in æde Pompei magni. Fecit & cicadæ monumentum & locustæ: sicut carminibus suis Erina significat. Fecit & Apollinem quem a triūuiro Antonio sublatū restituit ephesiis diuus Augustus ammonitus in quiete. Primus hic multiplicasse uarietatem uidetur: numerosior in arte q̄ Polycletus: & in simetria diligentior. Et ipse tñ corporum tenus curiosus: animi sensus nō expressisse. Capillum quoq; & pubem nō emendatius fecisse q̄ rudis antiquitas īstituisset. Vicit eū Pythagoras ex italia Rheginus Pancratiaste delphis posito. Eundem uicit & Leontius qui fecit stadiodromō astylon: q olympiæ ostenditur. Et lybin puerum tenentē tabellas eodē loco: & mala ferentem nudū. Syracusis aūt claudicantē: cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes uidentur. Item apollinem citharedum: serpentēq; eius cōfici sagittis: qui Dicæus appellatus est: qm̄ cum thebæ ab Alexandro caperentur: aurum a fugiente conditū sinu eius cælatū esset. Hic primus neruos & uenas expressit capillūq; diligentius. Fuit & alius Pythagoras samius initio pictor: cuius signa ad ædem fortunæ huiusce deæ sunt seminuda: unde & laudata sunt. Hic supradicto facie quoq; indiscreta similis fuisse traditur. Rhegini autē discipulus & filius sororis fuisse traditur. Sostratii lysippus Sicyonius. Duris negat. Tullius fuisse discipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrū. Audendi rationē cœpisse pictoris Eupōpi responso. Eum.n. īterrogatū quem sequeret antecedentiū: dixisse demōstrata hominū multitudine: naturā ipsam imitāda esse: nō artificē. plurima ex omnibus signa fecit: & ut diximus fœcūdissimæ artis: inter quæ distringentem se: quem. M. Agrippa ante thermas suas dicauit: mire gratū Tyberio principi: qui non quiuit tēperare sibi in eo: q̄q̄ imperiosus sui inter initia principatus transtulitq; in cubiculum: alio ibi signo substituto: cū quidem tanta populi Roma. cōtumacia fuit: ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon cōflagitauerit: princepsq; q̄q̄ adamatū reposuerit. Nobilitat lysippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cum sole rhodiorum. Fecit & Alexādrū magnū multis operibus: a pueritia eius orsus. Quā statuā inaurari iussit Nero princeps delectatus admodū illa. Dein cum precio perisset gratia artis: detractum est aurum: pciosiorq; talis existimat etiam cicatricibus opis atq; cōscissuris: in qbus aurum hæserat remanentibus. idē fecit Ephestionē Alexādri magni amicū: quē quidā polycleto ascribūt: cum is centū ppe annis ante fuerit. idē Alexādri uenationē quæ delphis sacrata est. athenis satyrorū

ul'tymoles

turmam.alexandrum amicorumq; eius imagines summa omnium similitudine expressit. Has Metellus macedonia subacta transtulit romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimũ traditur contulisse capillum exprimendo. Capita minora faciendo q̃ antiqui. Corpora graciliora sicciora q;: per quæ proceritas signorum maior uideretur. Nõ habet latinum nomen symmetria: quam diligentissime custodiuit noua intactaq; ratione quadratas ueterum staturas pmutando: uulgoq; dicebat: ab illis factos quales essent homines a se quales uiderent esse. Huius proprie uidentur esse argutiæ operum custoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices Lahippũ & Bedã: sed ante oẽs Eutychratem: q̃q̃ is constantiam patris potius æmulatus q̃ elegantiã austero maluit genere q̃ iucundo placere. Itaq; optie expressit Herculem delphis & alexandrũ Thespin uenatorem & thespiadum prœliũ equestre. Simulachrũ trophonii ad oraculũ. Quadrigas Medeæ cõplures. Equũ cum fiscinis. Canes uenantiũ. Huius porro discipulus fuit Thysicrates & ipse Sicyonius: sed Lysippi sectæ ppior ut uix discernantur complura signa: ceu Senex Thebanus Demetrius rex: Peucestes alexãdri magni seruator. Digni tanta gloria artifices. Qui cõpositis uoluminibus cõdidere hæc: miris laudibus celebrãt: & Thelaphanem Phoeceum ignotum alias: qm̃ in thessalia ubi habitauerit: latuerint opera eius alioquin suffragiis ipsorum æquatur Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Laudant eius Larissam: & Spirarchum. Pentathlon: & apollinẽ. alii nõ hanc ignobilitatis fuisse cãm: sed qm̃ se regum Xerxis & Darii officinis dediderit: existimant. Praxiteles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior fuit. Fecit tñ ex ære pulcherrima opera. Proserpinæ raptum. Item Catagusã: & ebrietatem: & liberũpatrem: nobileq; una satyrum: quẽ græci periboeton cognominant. Signa etiam quæ ante fœlicitatis ædem fuere. Venereq; quæ cum ipsa æde incendio cremata ẽ Claudii principatu: marmoreæ illi suæ per terras inclytæ parem. Item stephusam. Spelumenẽ: Oenophorum: Harmodiũ: & aristogytonem tyrãnicidas: quos a Xerse persarum rege captos uicta perfide atheniensibus remisit. Magnus alexander. Fecit & puberem apollinẽ subrepenti lacertæ cõminus sagitta insidiantem: quẽ Sauroctonon uocant. Spectantur & duo signa eius diuersos affectus exprimẽtia flentis matronæ & meretricis gaudẽtis. Hanc putãt phrynẽ fuisse: dephendũtq; in ea amorẽ artificis: & mercedem in uultu meretricis. Habet simulacrũ & benignitas eius. Calamidis. n. quadrigæ aurigam suũ ĩposuit. ne melior in equorum effigie in hoĩe defecisse crederet: ipse Calamis & alias quadrigas bigasq; fecit: equis semper sine æmulo expressis. Sed ne uideat in hominũ effigie inferior: alcmena nullius est nobilior: alcamenes Phidiæ discipulus & marmorea fecit: & æreum pentathlon: qui uocat encrinomenos: at Polycleti discipulus aristides quadrigas & bigas. Et Iphicratis leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiaris. Harmodio & aristogytoni consilia eorum de tyrãnicidio usq; ad mortẽ excruciata a tyrannis nõ pdidit. Quãobrem athenienses eam honore habere uolẽtes: ne tñ scortũ celebrasse uiderentur: animal nominis eius fecere: atq; ut intelligeret cã honoris in opere linguam addi ab artifice uetuerunt. Bryaxis æsculapium & Seleucũ fecit. Bedas adorantem Batton apollinem & Iunonem: qui sunt Romæ in templo Concordiæ. Cresilas uulneratũ deficientẽ: in quo possit intelligi: q̃tum restat animæ. Et Olympiũ Periclẽ dignũ cognomine. Miruq; in hac arte est: q nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisidorus Mineruã mirabilem in portu atheniensium. Et aram ad templum Iouis seruatoris in eodẽ portu: cui pauca comparãtur. Canachus apollinem nudũ: qui Philesius cognominat in Didymeo ægynetici æris tẽperatum. Ceruũq; una ita uestigiis suspendit: ut linũ subter pedes trahat alterno morsu calceq; digitis retinẽtibus solum: ita uertebrato dẽte utriusq; ĩ partibus: ut a repulsu per uices resiliat. Idem celetizontas pueros fecit. Chereas Alexandrũ magnum. Et Philippũ patrem eius fecit. Ctesilaus Doryphorõ: & amazonẽ uulneratã. Demetrius Lysimachen: quæ sacerdos Mineruæ fuit ãnis. lxiiii. Idẽ & Mineruam quæ musica appellat: qm̃ dracones in gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonãt. idẽ equitẽ sarmenẽ: qui primus de equitatu scripsit. Dedalus & ipse inter fictores laudatus pueros duos distringentes se fecit. Dynomenes Protesilaum: & pythodemũ luctatorem. Euphranoris Alexander paris est: in quo laudatur: q oĩa simul ĩtelligant. iudex dearum: amator Helenæ: & tñ achillis interfector. Huius est Minerua Romæ: quæ dicit Catuleana infra capitolium a Qu. Luctatio Catulo dicata. Et simulacrum boni euentus dextra paterã: sinistra spicam ac papauer tenens. itẽ latona puerpera apollinẽ & Dianã infantes sustinens in æde Concordiæ. Fecit quadrigas bigasq;. Et clyticon eximia forma. Et uirtutẽ egregiã: utrasq; collostreas. Mulierẽ ministrantẽ & adorantẽ: itẽ Alexandrũ & Philippũ ĩ quadrigis. Eutychydes eurotã fecit: ĩ quo artẽ

ul' catachlitin

ul' Collosseas uel in quo amne artẽ

ipſam liquidiorem plurimi dixere.Hegiæ Minerua Pyrrhuſq; rex laudat.Et celetizontes pueri:& Caſtor ac pollux ante ædem Iouis tonantis ageſiæ.in pario colonia Hercules iſidori.Buthyreus Lycius Myronis diſcipulus fuit:qui fecit dignũ præceptore pueꝝ ſuſſilãtem lãguidos ignes & argonautas:leocras:aquilam ſentientem quid rapiat in Ganymede:& quid ferat: parcentem unguibus etiam per ueſtem.Puerum autolycon Pancratio uictorem: ꝑpter quem Xenophon ſympoſium ſcripſit.Iouẽq; illum Tonantem in capitolio ante cũcta laudabilẽ: item Apollinẽ diadematũ:luciſcus lagonem puerum ſubdolæ ac fucatæ uernilitatis.Lycius & ipſe pueꝝ ſuffitorẽ. Menæchmi uitulus genu præmit: replicata ceruice. Ipſeq; Menæchmus ſcripſit de ſua arte.Naucides Mercurio & diſcobolo immolante arietem cenſet. Naucerus luctatorem anhelantem fecit.Niceratus Aeſculapiũ & Hygiam qui ſunt in concordiæ templo romæ. Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade.Polycles Hermaphroditũ nobilem fecit.Pyrrhus Hygiã & Mineruã.Phœnix.Lyſippi diſcipulus Epitherſen. Stypax Cyprius uno celebratur ſigno Splachnopte.Periclis olympu uernula.Hic fuit exta torres:ignẽ oris pleni ſpiritu accendens.Syllanion Apollodoꝝ fecit fictorẽ & ipſum:ſed inter cũctos diligentiſſimum artis:& inimicũ ſui iudicẽ crebro perfecta ſigna frangentẽ:dum ſatiare cupiditatẽ nequit artis: & ideo inſanũ cognominatũ.Hoc in eo expreſſit.nec hoiem ex ære fecit:ſed iracũdiam.Et Achillem nobilẽ.Item epiſtatẽ exercentẽ athletas.Strongilion amazonẽ:quam ab excellẽtia crurum Eucnemõ appellant.Ob id in comitatu Neronis principis circũlatam.Item fecit pueꝝ:quẽ amando Brutus philippẽſis cognomine ſuo illuſtrauit.Theodorus qui labyrinthum fecit ſami: ipſe ſe ex ære fudit præter ſimilitudinẽ nobilẽ: fama magnæ ſubtilitatis celebratus.Dextra limam tenet:leua tribus digitis quadrigulam tenuit tranſlatam preneſte:tantæ paruitatis : ut totã eã currũq; & aurigam integeret alis ſimul facta muſca. Xenocrates Tiſicratis diſcipulus: aut ut alii Eutycratis:uicit utroſq; copia ſignoꝝ:& de ſua arte cõpoſuit uolumina.plures artifices fecere Attali & eumenis aduerſus gallos prœlia. Iſigonus:phyromacus:Stratonicus:Antigonus: qui condidit uolumina de ſua arte.Boeti q̃q̃ argento melior infans eximie anſerẽ ſtrangulat. Atq; ex oibus quæ rettuli clariſſima quæq; in urbe iam ſunt dicata a Veſpaſiano principe in templo pacis:aliiſq; eius operibus uiolentia Neronis in urbẽ cõuecta:& in ſellariis domus aureæ diſpoſita. Præterea ſunt æqualitate celebrati artifices:ſed nullius opeꝝ ſuoꝝ ꝑcipui. Ariſton qui & argentum cælare ſolitus eſt.Callaſes:Deſias:Cantharus:Sicyonius: Dionyſiodorus Critiæ diſcipulus:Deliades:Euphorion:Eunicus:& Hecatæus.Argenti cælatores:Leſbocles:ꝑdorus:pythodicus:polygnotus.Idem pictores nobiliſſimi.Itẽ ex cælatoribus:Stratonicus: Scymnus qui fuit Critiæ diſcipulus.Nunc percenſebo eos: qui eiuſdẽ generis opera fecerunt: ut Apollodorus:Androbolus:Aſclepiodorus: Aleuas philoſophus:appellas: & adorãtes fœminas ul'anhelas Antigonus.Et luctatores peryxyomenõ.Tyrannici daſq; ſupradictos: Antimachus:Athenodorus:Fœminas nobiles Ariſtodemus:& luctatores bigaſq; cũ auriga.Philoſophos Anus Seleucum regẽ.Habet quoq; huius gratiã Doryphorus.Cephiſidori duo fuere.E priore eſt Mercurius liberũpatrem in infantiam nutriens.Fecit & concionantẽ manu elata.Perſona in incerto ẽ. Sequẽs pl̃s fecit celetas:q cũ phidia Iouẽ olympiũ fecerat.Philoſophus itẽ Cleon: & Cenchramis:& callicles:& Cephis:& Calcoſthenes:& comœdos:& athletas:Dahippus:Pella: Iomenon: Dæiphrõ:& Democritus:& Dæmõ:philoſophus Epigenon oia fere prædicta imitatus ꝑceſſit ĩ tubicine & m̃ri iterfectæ infantẽ miſerabiliter blandientẽ:Eubolides digitis cõputans. Mycõ athletis ſpectatus.Menogenes quadrigis.Nec minus Niceratus oĩa quæ cæteri aggreſſus:reꝑſentauit Alcibiadem:lampadeq; accẽſa matrem eius Demareten ſacrificãtẽ. Ptiſicrates bigæ: pitho mulierẽ ĩpoſuit.Idẽq; fecit Martem & Mercurium qui ſunt in Cõcordiæ tẽplo Romæ: perillũ nemo laudat ſæuiorem phalaride Tyrãno:cui tauꝝ fecit mugitus hois pollicitus igne ſubdito:& primus eũ expertus eſt cruciatũ iuſtiore ſæuitia.In hoc a ſimulacris deũ hominũq; deuocauerat humaniſſimã artem:ideo ne tot cõditores eius elaborauerãt:ut ex ea tormẽta fierent:itaq; una de cã ſeruantur opera eius:ut qſqs illa uideat:oderit manus. Sthenis Cererẽ: Iouem:Mineruã fecit:qui ſunt Romæ in Concordiæ templo.Idem flentes matronas: & adorantes:ſacrificãteſq;.Simõ canem & ſagittariũ fecit.Stratonicus cælator ille philoſophus. Scopas utroſq;.Athletas aũt & armatos & uenatores:ſacrificãteſq; Batton.Euchir:Glaucides: Heliodorus:Hycanus:Lophõ:Lyſon:Leon:Menodorus: Myagrus:polycrates:polydus:& pythocritus:ꝑtogenes.Iidẽq; pictura clariſſimi:ut dicemus.Patrocles polis poſſidonius: qui & argentũ cælauit nobiliter natiõe epheſius.Perichlymenus:phylõ:Simenus:Thimotheus:Theomneſtus:

Thimarchides:Thimon:Thysias:Trason.Ex omnibus aūt maxime cognomine insignis ē C
uel cacote limachus semp calūniator sui:nec finem habens diligentiæ ob id texitechnos appellatus. M
xitechnos morabilis exemplo adhibendæ curæ modū.Huius sunt saltantes lacænæ emendatū opus.S
in quo gratiam oēm diligentia abstulerit.Quem quidem & pictorem fuisse tradunt. Non æ
captus:nec arte unam solūmodo Zenonis cypriam statuam in expeditione non uendit Cat
Sed quia philosophi erat.Vt obiter hoc quoque noscatur tam inane exemplum in mentio
statuarum est:& una non prætereunda: licet auctoris incerti iuxta rostra Herculis tunica
uel Suleo Eleo habitu Romæ:toruа facie sentienteque suprema in tunica:in hac tres sunt tituli. Vn
L.Luculli imperatoris de manubiis.Alter pupillū luculli filiū ex.S.C.dedicasse. Tertius.T. S
ptimium Sabinum ædilem curulem ex priuato in publicū restituisse. Tot certaminū tantæ
dignationis simulacrum id fuit:nūc reuertemur ad differentias æris & mixturas.In cyprio c
ronarium & regulare est utrūq; ductile.Coronariū tenuatur in laminas:taurorūq; felle tinct
speciem auri in coronis histrionū præbet.Idemq; in uncias additis auri scrupulis senis ꝑtenu
pyropi bractea ignescit.Regulare & in aliis fit metallis.Idēq; chaldariorum differētia: q chal
darium funditur tantum:malleis fragile:quibus regulare obsequitur:ab aliis ductile appella
tum:quale omne cyprium est.Sed & in cæteris metallis cura distat a chaldario.Omne eni pur
gatis diligentius igni uitiis excoctisque regulare est.In reliquis generibus palma campano.Si
mile in multis partibus italiæ prouinciisque.Sed octonas plumbi libras addunt: & bene reco
quunt propter inopiam ligni.Quantum ea res differentiæ afferat: in gallia maxime sentitur:
ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura: nigrum atque fragile confi
citur.Prætera semel recoquunt:quod sæpius fecisse bonitati plurimum confert.Id quod no
tasse:non ab re est.

Differentiæ æris & mixturæ:& de seruando ære. CA. IX.

Es omne frigore magno melius fundi. Sequensq; temperatura statuaria est: Eadē
q; tabularis hoc mō.Massa ꝓflatur in primis:mox in ꝓflatum additur tertia portio
æris collectanei:hoc est ex usu coempti.Peculiareq; in eo condimentū attritu domi
ti & consuetudine nitoris: ueluti mansuefacti.Miscentur & plumbi argentarii pon
do duodena:ac selibra centenis ꝓflati.Appellatur etiam nunc & formalis temperatura æris
tenerrimi:quoniam nigri plumbi decima portio additur:& argentarii uigesima:maximeq; ita
colorem bibit:quem græcanicum uocant.Nouissima est quæ uocatur ollaria:uase nomen hoc
dante.Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis.Cyprio si addatur
plumbum:colos purpuræ fit in statuarum prætextis.Aera extersa rubiginem celerius trahunt:
quam neglecta:nisi oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt.Vsus æris ad
perpetuitatem monumentorum iampridem translatus est.Tabulis æreis in quibus publicæ cō
stitutiones incidantur.

De cadmia medicinæ. CA. X.

Etalla æris multis modis instruunt medicinam:utpote cum ulcera omnia ibi ocissi
me sanentur.Maxime tamē prodest cadmia.Fit sine dubio hæc & in argenti fornaci
bus:candidior ac minus ponderosa: sed nequaq̄ comparanda ærariæ.Plura autem
genera sunt.Nāq; ipse lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fusuris necessarius:medi
cinæ inutilis:Sic rursus in fornacibus existit:aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem
egesta flāmis.atq; flatu tenuissima parte materiæ:& cameris lateribusue fornacium pro quāti
tate leuitatis applicata.Tenuissima est in ipso fornacium ore:qua flāmæ eluctantur: appellata
capnitis: exusta:& nimia leuitate similis fauillæ.Interior optima: cameris dependens:& ab eo
argumento botrytis cognominata ponderosior hæc priore.Leuior porro secuturis.Duo eius
colores.Deterior cinereus.Puniceus melior:friabilis:oculorūq; medicamentis utilissima. Ter
tia est in lateribus fornacium:quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit.Hæc
dicitur placitis:& ipsa ab argumēto crusta uerius q̄ pumex intus uaria:ad psoras utilior:& ad
cicatrices trahendas.Fluunt ex ea duo alia genera.Onychitis extra pene cærula:intus onychis
uel sordi maculis similis.Ostracitis tota nigra & cæterarū fortissima: uulneribus maxime utilis.Oīs aūt
dissima cadmia in cypri fornacibus optima.Iterūq; a medicis coquit carbone puro atq; ubi in cinerē
redūt:extinguit uino amineo:quæ ad emplastra præparatur:quæ uero ad psoras aceto. Qui
dam in ollis fictilibus tusam urunt:ac lauant in mortariis:postea siccant.Nymphodorus lapi
dem ipsum quam grauissimum spissumq; urit pruna:& exustū chio uino restinguit: tunditq;

mox linteo cribrat:atq; in mortario terit:mox aqua pluuia macerat:iterũq; terit quod subse
dit:donec cærussæ similis fiat:nulla dentium offensa. Eadem lollæ actio:sed quam purissimũ
lapidem eligit. Cadmiæ effectus:siccare:sanare:sistere fluctiones: pterygia: sordes oculoꝝ pur-
gare:scabricem extenuare:& quicqd in plumbi effectu dicemus. Et æs ipsum ad oĩa eadẽ uri-
tur:præter ꝗ albugines oculoꝝ: & cicatrices. Vlcera quoq; oculoꝝ cum lacte sanat. Idq; ægy-
ptii collyrii modo terunt in coticulis. Facit & uomitiones e melle sumptũ. Vritur aũt cypriũ ĩ
fictilibus crudis cũ sulphuris pari põdere:uase circũlito spiramento in caminis:donec uasa ip
sa percoquantur. Quidã & salem addũt. Alii alumẽ pro sulphure. Alii nihil sed aceto tm̃ asp-
gũt. Vstum terit mortario thebaico:aqua pluuia lauat:minor effectu:iterũq; adiecta largiore
teritur:& dum considat relinquitur:hoc sæpius:donec ad speciem minii redeat. Tunc siccatũ
in sole:in ærea pyxide seruatur.

De scoria:& flore:& squáma æris:& stomace:& ærugine:& hyeratio. CA. XI.

T scoria æris simili modo lauat:minor effectu quam æs ipsum. Sed & æris flos me-
dicinæ utilis est. Fit ære fuso:& in alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excu-
tiunt uelut milii squámæ: quas uocãt florem:cadunt autem cum panes æris aqua
refrigerantur rubentq; similiter ex eis fit: quã uocant lepida:& sic adulteratur flos:
ut squama ueneat pro eo. Est aũt squáma hæc decussa ui clauis:in quos panes ærei feruminan
tur. In cypriis maxime officinis omnia. Differentia hæc est:ꝙ squáma excutit ictibus iisdẽ: pa-
nibus. Flos cadit sponte. Squámæ est alterum genus subtilius ex summa scilicet lanugine de-
cussum:quod uocant stomoma. Atq; hæc oĩa medici (quod pace eoꝝ dixisse liceat) ignorant.
Pars maior & noĩa:in tantum a conficiendis iis medicaminibus absunt:quod esse ꝓprium me
dicinæ solebat. Nunc quotiens incidere in libellos:componere ex iis uolentes aliqua:hoc est ĩ-
pendio miseroꝝ experiri cõmentaria:credũt seplasiæ ea omnibus quidem fraudibus corrũpẽ-
ti:factaq; iampridem emplastra & collyria mercant:tabesq; merciũ: fraus seplasiæ sic exterit.
Et squáma autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis deinde lauantur ut supra ad
eosdem usus. Et amplius narium carnosa uitia. Itẽq; sedis:& grauitates aurium:per fistulas in
eas flatu impulsa. Et ulcera oris farina admota. Tollit & tonsillas cum melle. Fit & ex candido
ære squáma cypria longe inefficacior. Necnõ urina pueri prius macerant clauos panesq;. Qui-
dam uero excussam squammam terunt:& aqua pluuia lauant. Dant & hydropicis duabus dra
chmis in mulsi hemina:& illinũt cũ polline. Aeruginis quoq; magnus usus. Sed pluribus fit ea
modis. Nãq; & e lapide excoquit æs deradit: & ære candido perforato:atq; in cadis sup acetũ
suspenso æreo:obturatũq; operculo: multo ꝓbatiore ꝗ si hoc idẽ squámis fiat. Quidã uasa ip-
sa candidi æris fictilibus condunt in aceto radũtq; .x. die. Alii uinaceis cõtegunt: totidem post
dies radunt. Alii delimatam æris scobẽ aceto spargunt: uersantq; spatis sæpius die donec ab-
sumatur. Eandẽq; scobem alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocissime uero cõtra-
hit coronariũ æruginem recisamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maxime
rhodiam æruginẽ. Alii pumice aut gũmi. Præcipue aũt fallit atramẽto sutorio adulterata. Cæ-
tera enim dente deprehenduntur:stridentia in frendendo. Experimẽtum in batillo ferreo. Nã
quæ sincæra est suum colorem retinet:quæ mixta atramẽto rubescit. Deprehenditur & papy-
ro galla prius macerato. Nigrescit.n. statim ærugine illita. Deprehenditur & uisu maligne ui-
rens. Sed siue sincæram siue adulteram aptissimũ est eius siccatam in patina noua uri & uersa-
ri:donec ut fauillã fiat. Postea teritur: & reconditur. Aliqui in crudis fictilibus urunt:donec fi-
glinum percoquatur. Nonnulli & tus masculum ammiscẽt. Lauatur aũt ærugo sicut cadmia.
Vis eius collyriis oculorum aptissima: & delachrymationibus mordendo proficiẽs. Sed ablui
necessarium penicillis calidis:donec rodere desinat. Hieratiũ uocatur collyrium:quod ita ma-
xime constat. Temperatur autem idem ammoniaci unciis quattuor: æruginis cypriæ duabus:
atramenti sutorii:quod chalcanthum uocant:totidẽ. Mysi uero una:croci.vi. Hæc omnia trita
aceto thasio colliguntur in pillulas:excellentis remedii contra glaucomatum initia & suffusio-
num. Contra caligines & scabricias:& albugines:ac genarum uitia. Cruda aũt ærugo: uulnera
riis emplastris miscetur. Oris etiã & gingiuarumq; exulcerationẽ mirifice emendat: & labioꝝ
ulcera cum oleo. Quod & si cæra addatur:purgat & ad cicatricem perducit. Aerugo & callum
fistularum erodit:uitiorumque quæ circa sedem:siue per se siue cum ammoniaco illita: uel col
lyrii modo in fistulas adacta. Eademq; cũ resinæ terebinthinæ tertia pte subacta lepras tollit.

De scolecia:& chalciti:& sori:& chalcantho. CA. XII. ul' psorico

St & alteꝝ genus æruginis:quã uocant scoleciam in cyprio ære.Hoc trito alumine & sale aut nitro pari pōdere cum aceto albo q̃ acerrimo.Non fit hoc nisi æstuosissi mis diebus circa canis ortum.Teritur aũt:donec uiride fiat:cõtrahatq; se in uermiculoꝝ spẽm:unde & nomẽ. Quod uitium ut emendeť:duæ partes q̃ fuere aceti miscentur urina pueri impubis. Idem aũt in medicamentis & santerna efficit: qua diximus aurũ ferruminari.Vsus utriusq; q̃ æruginis.Scolecia fit & p se rasa ab ærario lapide : de quo nũc dicemus.Chalcitim uocant lapidem:ex quo & ipsum æs coquiť.Distat a cadmia:q: illa sup terram ex subdialibus petris cæditur:hæc ex obrutis.Item q: chalcitis friat se statim:mollis natura:ut uideať lanugo concreta.Est & alia distinctio:q: chalcitis tria genera continet æris:& mysios & sorios:de quibus singulis dicemus suis locis. Habet aũt æris uenas oblongas. Probatur mellei coloris gracili uenarum discursu friabilis:nec lapidosa:Putãt & recentẽ utiliorem esse:
ul' peior fiat qm̃ inueterata sori fiat.Vis eius ad excrescẽtia in ulceribus sanguinẽ sistere:gingiuas:uuã:tonsillas farina compescere.Vuluæ quoq; uiciis in uellere imponitur.Cum succo uero porri uerẽdoꝝ additur emplastris.Macerať aũt in fictili ex aceto circũlito fimo diebus.xl.Et colorẽ croci trahit.Tunc ammixto cadmiæ pari pondere medicamentũ efficit psoricon dictũ.Quod si duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperenť:acrius hoc idem fiet.Acrius etiãnum & uehementius factũ si aceto q̃ uino temperenť. Tosta uero efficacior fit ad eadẽ oĩa.Sori ægypti maxime laudatur:multũ superato cyprio:hispaniẽsi & africo:q̃q̃ oculoꝝ quoq; curationi quidã utilius cypriũ putãt.Sed in quacũq; natione optimũ:cui maximũ uirus olfactu:tritũq; pinguiter nigrescens:& spõgiosum.Stomaco res cõtraria in tantum:ut qbusdã olfactu mō uomi
uel cõtritũ tiones moueat.Et ægyptiũ quidẽ tale.Alterius nationis contrariũ splẽdescit.Et mysi est lapidosius.Prodest aũt & dentiũ dolori:si contineať:atq; colluatur.Et oris ulceribus grauibus:q̃q; serpũt.Vriť carbonibus ut chalcitis.Mysi aliqui tradiderũt fieri ex usto lapide ĩ scrobibus flore eius luteo miscẽte se ligni pinea fauilla.Re uera aũt e supradicto fit lapide cõcretũ natura discretũq; & optimũ in cyprioꝝ officinis:cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ:& cũ terať arenosa natura siue terra chalcitidi silis.Hoc aũt miscent: q̃ auꝝ purgãt.Vtilitas aũt eius infusi
3° cũ rosaceo auribus purulẽtis:& lana ĩpositi capitis ulceribus.Extenuat ẽt scabricias oculoꝝ ĩueteratas.Præcipue utile tonsillis:cõtraq; anginas & suppurata.Rō ut.xvi.drachmæ in hemia aceti coquanť addito melle:donec lentescat.Sic ad supradicta utile est.Quotiẽs opus sit molliri uim eius:mel aspgiť.Erodit & callũ fistulaꝝ ex aceto fouẽtiũ:& collyriis addiť.Sistit & sanguinẽ:ulceraq; q̃ serpãt:quæue putrescãt.Absumit & excrescẽtes carnes.Peculiariter uirilitatis uiciis utile:& fœmiaꝝ pfluuiũ sistit.Græci cognationẽ æris fecerũt noĩe & atramẽto sutorio.Appellant.n.chalcanthũ.Nec ullius æque mira natura est.Fit & in hispania e puteis stagnisue hñtibus id genus aquæ. Decoquiť ea ãmixta dulci pari mensura:& in piscinas ligneas fundiť.Immobilibus sup has trãstris dependẽt restes lapillis extẽtæ:qbus adhærescẽs limus:uitreis acinis imaginẽ quandã uuæ reddit.Exemptũ ita siccať diebus.xxx.Color est cæruleus:p quã spectabili nitore:uitrũq; eẽ crediť.Diluẽdo fit atramentũ tinguẽdis coriis. Fit & pluribus modis genere eo in scrobe cauato.Quaꝝ e lateribus distillãtes hyberno gelu styrias stalagmiã uocãt:neq; ẽ purius aliud.Sed ex eo candidũ colorẽ sentientẽ uiolã leucoion appellãt.Fit & in saxorꝰ catinis pluuia aq̃ corriuato limo gelãte. Fit & salis mō flagrãtissimo sole admissas dulces aq̃s cogẽte.Ideo duplici quidã differẽtia fossile aut facticiũ appellãt.Hoc pallidius:& q̃tum colore tm̃ bonitate deterius.Probant maxime cypriũ in medicinæ usu.Sumiť ad depellenda uentris aĩalia drachmæ pondere cũ melle.Purgat & caput dilutũ:ac naribus instillatũ.Item stomachũ cũ melle:aut aq̃ mulsa sumptũ. Medeť & oculoꝝ scabriciei doloriq;:necnõ & caligini & oris ulceribꝰ.Sistit & sanguinẽ nariũ.Item hemorrhoidũ.Extrahit ossa fracta cũ semine hyoscyami.Suspẽdit epiphoras penicillo fronti ĩpositum.Efficax & in emplastris ad purgãda uulnera:& excrescẽtia ulceꝝ.Tollit & uuas uel si decocto tanganť.Cum lini quoq; semine supponitur emplastris ad dolores tollendos. Quodq; ex eo candicat:in eo usu pferť uiolaceis.Et grauitati auriũ p fistulas ĩspirať. Vulnera etiã per se illitũ sanat:sed tinguit cicatrices.Nupq; inuentũ ursoꝝ in arena & leonũ ora aspergere illo:tantaq; est uis in astringẽdo:ut nõ queat mordere.

De põpholyge:& spodio:& antispodio:& diphryge:& triẽte sernilio. CA. XIII.

T iam nũc in ærariis reperiuntur quæ uocant pompholygem & spodion.Differentia:q: pompholyx:lotura paratur. Spodios illota est. Aliqui id quod fit candidũ leuissimũq; pompholygem dixere:& esse æris & cadmiæ fauillam.Spodion nigriorẽ:

ponderosioremq; esse derasam parietibus fornacium mixtis scintillis aliquando & carbonibus. Haec aceto accepto odore aeris praestat:& si tangatur lingua saporem horridu. Conuenitque oculorum medicamentis quibuscunque uitiis occurrens:& ad omnia quae spodion. Hoc solu distat q huius elutior uis est. Additur & in emplastra:quibus lenis quaeritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia quae uino lota est. Spodios cypria optima. Fit autem liquescentibus cadmia & aerario lapide. Leuissime haec efflat & ocius: euolatq; e fornacibus:& tectis adhaerescit. A fuligine distans candore. Quod minus candidum ex ea:imaturae fornacis argumentu est. Hoc quidam pompholygé uocant. Quod uero rubicundius ex iis inuenitur:acriorem uim habet:exulceratq; adeo:ut cum lauatur si oculos attingat excaecet. Est & melli coloris spodios: in q plurimu aeris itelligitur. Sed quodcuq; genus lauado fit utilius. Purgatur ante pinna:dein crassiore lotura. Digitis scabriciem exterunt. Media uis eius est quae uino lauatur. Est & aliqua in genere uini differentia. Leni.n. lota collyriis oculorum nimiu uigiliis fatigatorum apta putatur. Ea demq; efficacior ulceribus quae manant: uel oris:quae madet:& omnibus medicametis quae parantur contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodios:qua uocat lauriotin. Vtilissima aut oculis cofirmat:quae fit in aurariis. Nec in alia parte magis est uitae ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla uilissimis rebus:utilitates eadem excogitauit. Antispodion uocant cinere fici arboris uel caprifici:uel myrti foliorum cu tenerrimis ramorum partibus: uel oleastri uel cytonii mali:uel lentisci. Ité ex moris imaturis:idest cadidis in sole arefactis: uel e buxi coma:uel pseudocyperi: aut rubi: aut terebithi:uel oenarhis. Taurini quoq; glutinis:aut linteorum cinerem similiter pollere inuentu est. Vruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus:donec figlina percoquat. In aerariis officinis & smegma fit:ia liquato aere atq; pcocto: additis etianu carbonibus:paulatimque accensis:ac repente uehementiori flatu expuitur aeris pala quaedam. Solum quo excipiatur:stratum esse debet:facile ab ea discernitur aqua in iisdem officinis. Diphryga uocant graeci ab eo qd' bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis:donec excoquatur in rubricam. Fit & in cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius:mox paulatim circundatis sarmentis. Tertio fit mo in forma cibus aeris: faece subsidente. Differentia est quidem:q aes ipsum i catino defluit:scoria extra fornaces: flos supernatat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquatur: ferruminari:circa hunc aes feruere. Ipsum uero non percoqui:nisi translatum in alias fornaces: & esse nodu quedá materiae. Id qd' excocto superfit:diphryga uocat. Ratio eius i medicina filis supradictis. Siccare:& excrescetia cosumere:& perpurgare. Probat lingua:ut ea siccet tactu statim:saporéq; aeris reddat. Vnu etianu aeris miraculu no omittemus. Seruilia familia illustris in fastis triente aereum pascit auro & argento:consumentem utrunque. Origo atque natura eius incomperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messallae senis ponam. Seruiliorum familia habet trietem sacrum. Cui summa cum cura magnificentiaque sacra quot annis faciut: qué ferunt alias creuisse alias decreuisse uideri:& ex eo aut diminutione:aut honoré familiae significari.

uel palea

uel maxie

De ferro:& ferreis metallis: & differentiae ferri. CA. XIIII.

Roxime indicari debent metalla ferri:optimo uitae pessimoq; instrumento. Siquidé hoc telluré scindimus:serimus arbusta:ponimus pomeria:uites squalore deciso ánis oibus cogimus iuuenescere. Hoc extruimus tecta:caedimus saxa:oésq; ad alios usus ferro utimur. Sed eodé ad bella:caedes:latrocinia no cominus solu:sed ét missili uolucriq;:nunc torméris excusso:nuc lacertis:nuc uero pennato qua scaeleratissima huani ingenii fraudé arbitror. Siquidé:ut ocius mors perueniret ad hoies: alité illa fecimus: pennasq; ferro dedimus. Quamobrem culpa eius non natura fiat accepta. Aliquot experimentis probaru est posse innocens esse ferru. In foedere quod expulsis regibus po.ro. dedit Porsena:nominatim coprehensum inuenimus:ne ferro nisi in agricultura uterentur. Et cu stilo scribere intutu:ut uetustissimi auctores prodiderunt. Magni Pompeii in tertio cosulatu extat edictum: in tumultu necis clodianae prohibentis ullum telum esse in urbe. Et tamen uita ipsa non defuit honorem initio habere ferro quoq;. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamátis furoré Chlearcum filium praecipitare uolétis:& praecipitato illo residentis poenitentiam: ferru & aes miscuit: ut rubigine eius per nitorem aeris relucente:exprimeretur uerecundiae rubor. Hoc signu extat hodierno die. Est in eadé urbe & ferreus Hercules:qué fecit Alcon laborum dei patiétia iductus. Videmus & Romae scyphos e ferro dicatos in téplo Martis Vltoris. Obstitit eadé naturae benignitas exigentis a ferro ipo poenas rubigine:eadéq; puidétia nihil i rebus mortalibus facié-

uel mitiorem

uel thebis hodie

te:q̃ qd̃ ĩfestissimũ mortalitati.Ferri metalla ubiq; ppemodũ reperiunt̃. Quippe ĩsula ẽt It
ilua gignente:minimaq; difficultate cognoscũt ipso colore terræ manifesto.Sed ratio eade
coquendis uenis.In cappadocia tantum quæstio est aquæ an terræ fiat acceptum: quoniã
fusa certo fluuio terra neque aliter ferrum e fornacibus reddit.Differentia ferri numerosa
ma in genere terræ cæliue.Alias enim molle tãtum plumboq; uicinius subministrãt. Alias
uel figẽdũ gile & erosum rotarũq; usibus:& clauis maxime fugiendũ:cui prior ratio cõuenit.Aliud br
tate sola placet:clauisq; caligariis.Aliud rubiginẽ celerius sentit.Stricturæq; uocãt eæ oẽs:
uel: ex non in aliis metallis astringenda acie uocabulo imposito.Et fornaciũ maxima differentia
In iis quidem nucleus ferri excoquit̃ ad indurandã aciem.Aliquæ modo sunt ad dẽsandas
cudes malleorũue rostra.Summa autẽ differẽtia in aqua est:cui subinde candens immergit
Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri:sicuti bilbilin in hispania & t
riassonem. Comum in Italia cũ ferraria metalla in iis locis non sint. Ex oĩbus autẽ generi
palma serico ferro est. Seres hoc cũ uestibus suis pellibusq; mittunt.Secũda partico:neq; a
genera ferri ex mera acie temperantur:cæteris enim admiscentur. Mollior cõplexus in nos
orbe.Aliubi uena bonitatem hanc præstat:ut in noricis.Aliubi factura: ut sulmone aqua
diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes: & aquariæ æque differant:oleo delicat
fiat acies.Mirumq; cũ excoquatur uena:aquæ modo liquari ferrum:postea in spongias frã
Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est: ne aq̃ in fragilitatem durentur. A ferro sangu
humanus se ulciscitur.Contactum nãq; eo celerius subinde rubiginem trahit. De magnete l
pide suo loco dicemus:concordiaq; quam cũ ferro habet.Sola hæc materia uires ab eo lapi
accipit:retinetq; longo tẽpore.Aliud apprehendens ferrum: ut annulorum cathena spectet
interdum.Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuũ:uulneraq; ex tali asperiora fiant.I
uel bulla pis hic & in cantabria nascitur:non ille magnes uerus caute continua: sed sparsa bubbatio
tione ita appellant:nescio an uitro fundendo perinde utilis: nondũ enim expertus est quisquã: fe
ul' Thimo utiq; inficit aciẽ:ut magnes.De magnete lapide Chirocrates architectus Alexandriæ Arsino
crates templũ cõcamerare inchoauerat:ut in eo simulacrum eius e ferro pendere in aere uideretur.I
uel Dino tercessit mors:& ipsius:& Ptolemæi:qui id sorori suæ iusserat fieri. Metalloꝝ oĩum uena fer
crates largissima est.Cantabriæ maritimæ parte:quã oceanus alluit:mons prærupte altus:incredibi
dictu:totus ex ea materia est:ut in ambitu oceani diximus.

De temperatura ferri:& medicinæ ex ferro: & ærugine:& rubigine:& squamma ferri: & hy
gremplastro. CA. XV

Errum accensum igni:nisi duret ictibus:corrumpit̃.Rubens non est habile tunder
do: neq; antequã albescere incipiat. Aceto & alumine illitũ fit æri simile. A rubigi
uidicat cærussa & gypso & liquida pice.Hæc ẽ tẽperatura a græcis ãtipathia dicta
Ferunt quidã & religione quadã id fieri.Et extare ferreã cathenã apud euphratẽ ãn
uel iũxerit in urbe:quæ zeugma appellatur:qua Alexander magnus ibi uinxerit pontẽ:cuius annulos qu
refecti sunt rubigine infestari:carentibus ea prioribus. Medicina e ferro est: & alia q̃ secand
Nãq; circũscribi circulo terue circũlato mucrone: & adultis & infantibus pdest contra noxia
medicamenta:& pfixos in limine e sepulchro euulsos clauos:aduersus nocturnas lymphatio
nes.Pungiq; leuiter mucrone quo percussus homo sit:cõtra dolores lateꝝ pectorũq; subitos c
punctionẽ afferãt. Quædã ustione sanant̃.Priuatim uero canis rabidi morsus.Quippe ẽt pua
lente morbo expauentesque potum::usta plaga ilico liberantur. Calefit etiam ferro candente
aqua in multis uitiis:priuatimq; dysentericis.Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Thelephum
pdit̃ sanasse Achilles siue id ærea siue ferrea cuspide fecit.Ita certe depingit̃ ex ea decutiẽs gla
dio.Sed rubigo ferri deradit̃ humido ferro clauis ueteribꝰ.Vis eius:ligare:siccare:restringere.
Emẽdat alopecias illita.Vtuntur & ad scabricias genarum:pustulasq; totius corporis cũ cæra
& oleo myrteo.Ad ignes uero sacros ex aceto.Itẽ ad scabiẽ.Paronychia digitoꝝ:& pterygia in
linteolis.Sistit & fœminaꝝ pfluuia ĩposita uelleribus.Plagis quoq; recẽtibus uino diluta & cũ
myrrha subacta.Et cõdylomatis ex aceto pdest.Podagras quoq; illita lenit.Squãma quoq; fer
ri in usu ẽ ex acie aut mucrõibus maxĩe fili:sed acriore ui q̃ rubigo.Quãobrẽ & cõtra Epipho
ras oculoꝝ assumit̃.Sanguinẽq; sistit:cũ uulnera maxĩe ferro fiãt. Sistit & fœminaꝝ pfluuia.
Imponit̃ & contra lyenũ uitia.Hemorrhoidas cõpescit ulcerũq; serpẽtia.Et genis pdest fariæ
modo aspersa paulisper.Præcipua tamẽ cõmendatio eius in Hygremplastro ad purganda uul
nera:fistulasq;:& oẽm callum erodendũ:& rasis ossibus carnes recreandas.Componit̃ hoc mõ.

Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis sex ex ære:totidē ex squáma ferri: totidem ceræ:ex oleo sextarius. His adiicitur cum sunt repurganda uulnera:aut replenda ceratum.

De plumbi metallis:& albo plumbo:& nigro. CA. XVI.

Sequitur natura plumbi.Cuius duo genera:nigrum atque candidum: precio sissimū candidum a græcis appellatum cassiterium:fabulosequе narratum in insulas atlanrici maris peti: uitilibusque nauigii circūsutis corio aduei. Nunc certum est in lusitania gigni & in gallecia summa tellure arenosa & coloris nigri.Pondere tātum ea deprehenditur. Interueniunt & minuti calculi:maxime torrentibus siccatis.Lauant eas arenas metallici:& quod subsidit coquunt in fornacibus.Inuenitur & in aurariis metallis: quæ alutia uocant.Aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore uariatos:quibus eadem grauitas quæ auro. Et ideo in calathis in quibus aurum colligitur remanent cum eo: postea caminis separantur.Conflatique in album plumbum resoluuntur.Non fit in gallecia nigrum:cum uicina cantabria nigro tantum abundet.Nec ex albo argentum:cum fiat ex nigro.Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest.Nec hoc ei sine oleo.Ac ne album quidem secum sine nigro.Album habuit auctoritatē & iliacis temporibus teste Homero cassiritō ab eo dictū. Plūbi nigri origo duplex est.Aut eni sua ꝓuenit uena:nec quicq̄ aliud ex se parit: aut cū argēto nascit̄:mixtisq; uenis conflat̄.Eius qui primus fluit in fornacibus liquor:stagnū appellatur. Qui secundus argentū. Qui remansit i fornacibus: galena quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus cōflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

De stagno & plumbo argentario:& quibusdam aliis. CA. XVII.

Stagnū illitum æreis uasis saporem gratiorem facit:& compescit æruginis uirus:mirumq; pondus non auget.Specula quoq; ex eo laudatissima (ut diximus) brundusii temperabantur:donec argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stagnum addita æris tertia portione cādidi in plumbum album. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi nigriq; libris.Hoc nunc aliq argentariū appellant. Idē & tertiariū uocant: in quo duæ nigri portiones sunt:& tertia albi.Precium eius in libras.xxx.Et hoc fistulæ solidantur.Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi:argentarium uocant:& eo quæ uolunt incoquunt.Precia huius faciunt in pondo.cxxx.In libras albo per se sincæro precia sunt.xxx.nigro xvii.Albi natura plus aridi habet.Contraq; nigri tota humida est. Ideo albū nulli rei sine mixtura utile est.Neque argentum ex eo plumbatur:quoniam prius liquescit argentum. Confirmantque si minus albo nigri q̄ satis sit misceat̄:erodi ab eo argentum. Album incoquit̄ æreis operibus galliarum inuento:ita ut uix discerni queat ab argento:eaque icoctilia uocant.Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere:equorum maxime ornamentis iumentorumq; iugis.In alexia oppido reliqua gloria biturigum fuit.Cœpere deinde & esseda uehicula & petorita exornare.Similique modo ad aurea quoque & argentea staticula inanis luxuria peruenit: quæque in scyphis cerni prodigum erat:hæc in uehiculis atteri cultus uocatur.Plumbi albi experimentum in charta est:ut liquefactum pondere uideatur non calore rupisse. India neq; æs neque plumbum habet:gemmisque suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasque utuntur laboriosius in hispania eruto:totasq; per gallias.Sed in britannia summo terræ corio adeo large:ut lex ultro dicatur:ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc sunt nomina.Iouetanum:caprariense:oleastrense. Nec differētia ulla scoriæ modo sit excocta diligenter.Mirumque in iis solis metallis q̄ derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidetur facere relaxatis spiramentis ad facietatem infusus aer:æque ut fœminas quasdam fœcūdiores abortus facere.Nuper id compertum in betica santarensi metallo quod locari solitum.x. libris per ducentos ante annos:postquam obliteratum erat.lv.locatum est.Simili modo antonianum.In eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondo.cccc.uectigalis:Et mirum aqua addita nō liquescere uasa e plumbo constar.Eadem in aqua calculus æreusue q̄drans si addat̄: uas puri.

Medicinæ de plumbo: & scoria plumbi:de molibdena siue galena: de psymythio:& sandaraca. CA. XVIII.

In medicina per se plumbi usus est cicatrices reprimere:adalligatisq; lumborū & renum parti laminis frigidiore natura inhiberi impetus ueneris. Visasq; in quiete uenerea sponte naturæ erumpentia usq; in morbi genus:his laminis Caluus orator cohibuisse traditur:uiresq; corporis studiorum labore custodisse. Nero(quoniam ita diis placuit)princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans alendis uocibus demōstra-

uit ratioē.Coquiť ad medicinæ uſus patinis fictilibus ſubſtrato ſulphure minuto laminis im
poſitis tenuibus optiſq; ſulphure & ferro mixtis. Cū coquiť:muniēda ī eo opere foramina ſpi-
ritus conuenit: alioqui plumbi e fornacibus halitus noxius ſentiť & peſtilens:& canibus ociſſi
me.Omniū uero metalloꝝ muſcis & culicibus.Quāobrē non ſunt ea tædia ī metallis. Quidā
ī coquendo ſcobē plumbi lima quæſitā ſulphuri miſcent. Alii cæruſſā potius quā ſulphur. Fit
& lotura plurimi uſus in medicina:cū ſeipſo teriť in mortariis plumbeis: addita aqua cæleſti:
donec craſſeſcat.Poſtea ſupernatans aqua tolliť ſpongiis:quod craſſiſſimū fuit ſiccatū diuidiť
in paſtillos. Quidā limatū plumbū ſic terunt.Quidā etiā plūbaginē āmiſcent.Alii uero acetū:
alii uinū:alii adipē:alii roſā.Quidā in mortario lapideo & maxime thebaico plumbeo paſtillo
terere malunt.Candidiuſq; fit ita medicamentū.Id autem quod uſtum eſt plumbū lauať ut ſti
bi & cadmia:poteſt aſtringere:ſiſtere:cōtrahere cicatrices. Vſus enim ex eodē & in oculoꝝ me
dicamentis:& maxime contra procidentiā eoꝝ: & inanitatem:& ulceꝝ excreſcentia:rimaſque
ſedis aut hemorrhoidas:& cōdylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit.Cinis aūt uſti ad
ulcera ſerpentia aut ſordita.Eadēq; quæ chartis ratio profectus. Vritur aūt ī patinis per lami-
nas minutas cū ſulphure uerſatū rudibus ferreis aut ferulaceis donec liquor mutetur in cine-
rem.Dein refrigeratū teritur in farinā.Alii elimatā ſcobem in fictili crudo coquūt in caminis:
donec percoquatur figlinū. Aliq cæruſſā miſcent pari menſura:aut hordeū:teruntq; ut ī cru
do dictū eſt:& præferunt ſic tritū plumbū ſpodio cyprio.Scoria quoq; plumbi in uſu eſt.Opti
maq; quæ ad luteū maxime colorem accedit ſine plumbi reliquis :aut ſulphuris ſpecie & ter-
ra carens.Lauatur hæc in mortariis minutum fracta:donec aqua luteū colorē trahat: & tranſ
fundiť in uas puꝝ:idq; ſæpius:uſq; dum ſubſidat:qđ utiliſſimū eſt. Eoſdēq; effectus hēt quos
plumbū:ſed acriores.Mirari ſuccurrit experientiā uitæ:ne fæce quidem reꝝ excrementorūq;
fœditate intentata tot modis.Fit & ſpodium ex plumbo eodē quo ex cyprio ære diximus.La-
uatur in linteis raris in aqua cæleſti:ſeparaturq; terrenū tranſfuſiōe:cribratūq; teriť.Quidam
puluerem cum pennis detergere malunt:ac terere ī uino odorato.Eſt & molibdena quam ali-
bi galenam uocauimus:plūbi & argenti uena cōmunis.Melior hæc: quanto magis aurei colo
ris:quantoq; minus plumboſa friabilis & modice grauis.Cocta cum oleo iocineris colorē tra-
hit. Adhæreſcit & auri & argenti fornacibus.Et hāc metallicam uocant.Laudatiſſima quæ in
zephyrio fiat.Probantur minime terrenæ minimeq; lapidoſæ.Coquuntur lauanturq; ſcoriæ
modo. Vſus in lipara ad lenienda refrigerandaq; ulcera.Emplaſtriſq; non aligantur: ſed illita
ad cicatricem perducunt in teneris corporibus molliſſimiſq; partibus.Cōpoſitio eius eſt libris
tribus:& ceræ libra una:olei tribus heminis.Quod in ſenili corpore cum fracibus addiť. Tē-
peratur & cum ſpuma argenti & ſcoria plumbi:ad dyſenteriam & tenaſmum fouendo calida.
Pſymmythium quoq; hoc eſt cæruſſam plumbariæ dant officinæ. Laudatiſſimum in rhodo.
Fit autem ramentis plumbi tenuiſſimis ſuper uas aceti aſperrimi impoſitis atq; ita diſtillanti-
bus.Quod ex eo cecidit in ipſum acetum areſactum moliť & cribratur.Iterumq; aceto mixto
in paſtillos diuiditur:& in ſole ſiccatur æſtate.Fit & alio modo addito in urceos aceti plumbo
obturatos p dies.x.deraſoq; ceu ſitu ac rurſus deiecto:donec deficiat materia.Quod deraſum
eſt teritur & cribratur: & coquitur in patinis:miſceturque rudiculis: donec ruffeſcat: & ſimile
ſandaracæ fiat.Dein lauatur dulci aqua:donec nubeculæ omnes eluantur.Siccať ſimiliter po-
ſtea: & in paſtillos diuiditur. Vis eius eadem quæ ſupradictis.Leuiſſima tantum ex omnibus
præterq; ad candorem fœminarum adhibetur.Eſt autem lætalis potus:ſicut ſpuma argēti.Po
ſtea cæruſſa ipſa ſi coquatur ruffeſcit.Sandaracæ quoq; propemodum dicta natura eſt. Inueni
tur autem & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis ruffa:quoq; magis uirus
redolens:ac pura friabiliſq;. Valet purgare:ſiſtere:excalfacere:perrodere.Summa eius dos ſepti
ca.Explet alopecias ex aceto illita.Additur oculorum medicamentis.Fauces purgat cum mel-
le ſumpta. Vocem lympidam ac canoram facit.Suſpirioſis tuſſientibuſque iucunde medetur
cum reſina terebinthina ī cibo ſumpta.Suffita quoq; cum cædro:ipſo nidore eis medetur. Et
arſenicum ex eadem eſt materia.Quod optimum:coloris etiam in auro excellētius.Quod ue-
ro pallidius aut ſandaracæ ſimilius eſt:deterius exiſtimatur. Eſt & tertium genus quo miſceť
aureus color ſandaracæ. Vtraq; hæc ſquammoſa.Illud uero ſiccum purumq; gracili uenarum
diſcurſu fiſſile. Vis eadem quæ ſupra:ſed acrior. Itaq; & cauſticis additur: & pſilothris. Tollit
& pterygia digitorum carneſq; narium:& condylomata:& quicquid excreſcit. Torretur:ut ua-
lidius profit in noua teſta:donec mutet colorem.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXV. PROOEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

ETALLORVM Q_VIBVS OPES CONSTANT: ADNAscentium quoq; eis natura indicata propemodum est:ita cõnexis rebus ut immensa medicinæ silua:& officinarum tenebræ:& morosa cælandi pingendique ac tingendi subtilitas: simul dicerent. Restãt terræ ipsius genera lapidũq;:uel numerosiores arariæ: plurimis singula a græcis præcipue uoluminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur utilem instituti modo:nihil necessariũ aut naturale omittentes.

Honos picturæ. CA. I.

Rimumque dicemus quæ restãt de pictura arte quondam nobili:tunc cum expeteretur a regibus populisq; & alios nobilitãte:quos esset dignata posteris tradere. uel illos Nunc uero in totum marmoribus pulsa tum quidẽ & auro:nec tãtũ ut parietes toti operiant: uerum & interraso marmore:uermiculatisq; ad effigies rerum & animaliũ crustis. Non placẽt iam abaci:nec spatia montis in cubiculo delatentia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inuentum. Neronis uero maculas quæ non essent in crustis inserendo unitatem uariare:ut ouatus esset Numidicus:ut purpura distingueret Sinadicus inuenit:qualiter illos na sci optarent delitiæ:montiũ hæc subsidia deficientiũ. Nec cessat luxuria id agere ut quamplurimum incendiis perdat.

Honos imaginum. CA. II.

Maginũ qdẽ pictura: q̃ maxime similes in æuũ propagabant figuræ:quod in totum exoleuit. Aerei ponunt clypei:argẽteæ facies: surdo figuraɋ discrimie statuaɋ capita permutant. Vulgatis iampridem salibus etiã carminũ:adeo materiã malunt conspici oẽs q̃ se nosci. Et inter hæc pinacothecas ueteribus tabulis cõsuũt:alienasq; effigies colũt:ipsi honorẽ nõ nisi ĩ p̃cio ducẽtes:ut frãgat hæres:furis detrahat laqueus. Itaq; nullius effigie uiuente:imagines pecuniæ nõ suas relinquũt. idẽ palæstras athletaɋ imaginibus:& ceromata sua exornãt:& uultus Epicuri p cubicula gestãt:ac circũferũt secũ. Natali eius uicesima luna sacrificãt:feriasq; oĩ mẽse custodiũt:q̃s ichadas uocãt:ii maxime q se ne uiuentes qdẽ nosci uolũt. Ita ẽ ꝑfecto:artes desidia pdidit:& q̃m aioɋ imagines non sunt:negligunt ẽt corporũ. Aliter apud maiores in atriis hæ erant:quæ spectarent:nõ signa externoɋ artificum:nec æra aut marmora. Expressi cæra uultus singulis disponebantur armariis: ut essent imagines:q̃ comitarent gentilicia funera. Semperq; defuncto aliquo:totus aderat familiæ eius q unq̃ fuerat populus. Stẽmata uero lineis discurrebãt ad imagies pictas. Tablina codicibus implebant: & monumẽtis reɋ in magistratu gestaɋ. Aliæ in foribus:& circa limina aioɋ ingentiũ imagines erant:affixis hostiũ spoliis:quæ nec emptori refringere liceret:quæ ẽt dñis mutatis:domus ornamenta erãt. Eratq; hæc stimulatio summa & ingens exprobrantibus tectis quottidie imbellẽ dñm intrare in alienũ triũphũ. Extat Messallæ oratoris indignatio: q̃ ꝓhibuit inseri genti suæ bleuinoɋ alienã imaginẽ. Similis cã Messallæ seni exp̃ssit uolumina illa:quæ de familiis cõdidit:cũ Scipionis Põpomiani transisset atriũ:uidissetq; adoptione testamentaria Saluitonis: hoc enim ei fuerat cognomẽ. Africanoɋ dedecore notã irrepentẽ Scipionum nomini. Sed pace Messallaɋ dixisse liceat ẽt mentiri claroɋ imagines:erat aliquis uirtutũ amor:multoq; honestius q̃ mereri:ne qs suas expeteret. Non est p̃tereundũ & nouitiũ inuentũ. Siquidẽ nõ solũ ex auro argẽtoue aut certe ex ære in bibliothecis dicant illi:quoɋ immortales animæ in iisdem locis ibi loquunt:quinimo etiam quæ non sunt singũtur:pariũtq; desideria nõ traditi uultus: sicut in Homero euenit:quo maius(ut eqdẽ arbitror)nullũ est fœlicitatis specimen:quã sp oẽs scire cupere qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc romæ iuentũ:qui primus bibliothecã dicãdo:ingenia hoĩum rempublicã fecit. An priores cœperint alexandriæ & pergami reges:q̃ bibliothecas magno certamine instituere:nõ facile dixerim. Imaginũ amore flagrasse quondã testes sunt:& Atticus ille Ciceronis:edito de iis uolumine:&. M. Varro benignissimo inuento in-

uel iterire
uel sacroꝝ
inuētores:
qnetiā diis
inuidisse:
quoniā
uel credi

sertis uoluminum suorum fœcunditati non nominibus tantum septingentorum illustriu
sed & aliquo modo imaginibus:non passus intercidere figuras:aut uetustatem æui contra
mines ualere inuentione muneris:etiam diis inuidiosus:qn̄ imortalitatem nō solum dedit:
rum etiam in omnes terras misit:ut præsentes esse ubiq; & claudi possent.

Quando primū clipei imaginum publice: quando in domibus positi:& de picturæ initiis:
monochromaton: & primis pictoribus:& antiquitate picturarum in italia. CA.

T hoc quidem alienis ille ꝑstitit. Suoꝝ uero clipeos in sacro uel publico priuat
dicare primus instituit(ut reperio)Ap.Claudius:qui consul cū seruilio fuit anno
bis.cc.lix.Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos: placuitq; in excelso spectari
titulos honoꝝ legi.Decora res utique si liberorum turbæ paruulis imaginibus c
nidū aliquem sobolis pariter ostēdāt. Quales elipeos nemo non gaudens fauēsq; aspicit. Po
eum.M.Aemilius collega in cōsolatu. Qu. Luctatii nō in basilica modo æmilia ueꝝ & dor
suæ posuit:id quoq; martio exēplo.Scutis enim qualibus apud Troiā pugnatū est:cōtinebar
imagines.Vnde & nomen habuere elipeorum: nō ut peruersa grāmaticoꝝ subtilitas uoluit
cluendo.Origo plenā uirtutis faciē reddi in scuto cuiusque qui fuerit usus illo. Pœni ex aur
factitauere & clipeos & imagines:secūq; in castris tulere. Certe captis eis talē.Asdrubalis inu
nit.Qu.Martius Scipionū i hispania ultor. Isq; elipeus supra fores capitolinæ ædis usq; ad i
cendiū primū fuit.Maioꝝ quidem nostrorum tanta securitas in ea re annotat̄: ut.L. Manli
Qu.Fuluio cōss.anno urbis quigentesimo.lxxv.M.Aufidius tutelæ capitolii redemptor doc
erit patres argenteos esse elipeos:qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabant̄.De pictur
initiis incerta nec instituti operis quæstio est.Aegyptii sex milibus annorū apud ipsos inuent
prius q̄ in græciā transiret:affirmant.Vana ꝑdicatione ut palā est.Græci aūt alii apud sicyon
alii apud corinthios repertā: omnes ab umbra hominis lineis circunducta. Itaq; talē primā fu
isse.Secundā singulis coloribus & monochromatō dictā:postq̄ operosior inuenta erat: durat
talis etiānum. Inuentā linearē dicūt a Phylocle ægyptio uel Cleante corinthio Primi exercuer
Ardices corinthius:&Telephanes sicyonius sine ullo etiānum colore.Iā tamē spargentes linea
itus.Ideo & quos pingerent ascribere īstitutū.Primus īuenit eos colores: teste ut ferunt Arat
Cleophantus corinthius.Húc autē eodē noīe aliū fuisse: quē tradit Cornelius Nepos secutū i
italia Demaratū Tarquinii prisci romani regis patrē fugiētē a corintho iiurias Cypseli tyrān
ut mox docebimus.Iā enī absoluta erat pictura etiā ī italia.Extant certe hodieq; ātiquiores u
be picturæ ardeæ in ædibus sacris:qbus equidē nullas æque miror tam longo æuo durantes

uel nois q-
dem taciti
uel tecti

orbitate tecti uelutì recētes.Similiter lanuuii ubi atalanta & Helena comminus pictæ sunt nu
dæ:ab eodem artifice:utraq; excellentissima forma:sed altera ut uirgo: ne ruinis quidē templ
concussæ.Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus est libidine accensus:si tectorii na
tura permisisset.Durauere & cæteræ antiquiores & ipsæ.Fatebiturq; quisq; eas diligenter esti
mauerit:nullā artiū celerius cōsumatā:cum iliacis tpibus non fuisse eā appareat.

De pictoribus romanis:& qn̄ primū dignitas picturæ:& qui uictorias suas pictura proposue
runt:& qn̄ externis picturis dignitas romæ. CA. IIII.

Pud romanos quoq; honos mature huic arti contigit.Siquidē cognomina ex ea pi
ctorum traxerunt Fabii clarissime gentis:princepsq; eius cognominis:ipse ædem sa
lutis pinxit anno urbis conditæ.cccel.quæ pictura durauit ad nostrā memoriā: æde
Claudii principatu exusta.Proxime celebrata est in foro boario æde Herculis Pacu
uii poetæ pictura.Ennii sorore genitus hic fuit:clarioremq; eam artem romæ fecit gloria scæ
uæ.postea non est spectata honestis manibus:nisi forte quis Turpilium equitem romanū e Ve
netia nr̄æ ætatis belle referat:hodieq; pulchris eius opibus Veronæ extātib9.Leua is manu pi
xit:quod de nullo ante memoratur.Paruis gloriabatur tabellis:extinctus nuper in longa sene
cta.Aterius Labeo prætorius ēt ꝓconsulatu ꝓuinciæ Narbonensis functus.Sed ea res i risu:&
iam cōtumelia erat.Fuit & principum uirorum non omittendum de pictura celebre consilium.
Qu.Pedius nepos.Qu.Pedii consularis triumphalisq; a Cæsare dictatore cohæredis Augusto
dati cum natura mutus esset: eum Messalla orator: ex cuius familia pueri auia erat picturam
docendum censuit.Idq; etiā diuus Augustus cōprobauit. Puer magni ꝓfectus in ea arte obiit.
Dignatio aūt ꝑcipua romæ increuit(ut existimo)a.M.Valerio maxio cōsule:cū Messalla prin
ceps tabulā picturæ ꝑlii:quo carthaginēses & Hieronem in sicilia deuicerat:ꝓposuit in latere
curiæ hostiliæ:āno ab urbe cōdita quadringētesimononagesimo.Fecit hoc qdē &.L.Scipio.Ta

bulāq; uictoriæ fuæ afiaticæ in capitolio pofuit. Idq; ægre tuliffe fratrē Africanū tradunt iratum haud imerito: qm̄ filius eius illo prœlio captus fuerat. Nō diffimilem offenfionē & Aemiliani fubiit. L. Hoftilius mācinus: qui primus carthaginē irruperat: fitū eius expugnationēq; depictas proponendo in foro: & ipfe affiftens populo fpectanti fingula enarrando. Qua comitate ꝓximis comitiis confulatū adeptus eft. Habuit & fcæna ludis Claudii Pulchri magnā ammirationem picturæ: cum ad tegularꝫ fimilitudinē corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autē externis auctoritatē romæ fecit primus oīum. L. Mummius: cui cognomē Achaici uictoria dedit. Nam cum in præda uendenda res diftraxiffet: & rex Attalus fex millibus feftertiū emiffet Ariftidis tabulam Liberūpatrem continentē: precium miratus fufpicatufq; aliquid in ea uirtutis quod ipfe nefciret: reuocauit tabulam Attalo multum querēte: & in cereris delubro pofuit. Quam primum arbitror picturam externam romæ publicatam. Deinde uideo & in foro pofitas uulgo. Hinc. M. Craffi oratoris ille lepos agentis fub ueteribus cum teftis cōpellatus iftaret: dic ergo Craffe qualem me reris? Talem inquit: oftendens in tabula pictum inficietiffime gallū exerentem linguam. In foro fuit & illa paftoris fenis cum baculo: de qua teutonorꝫ legatus interrogatus quanti eum æftimaret: refpondit fibi donari nolle talem uiuum uerumq;. Sed ꝓcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæfar dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis. Poft eum. M. Agrippa uir rufticitati quam delitiis propior. Extat certe eius oro magnifica & maxio ciuiū digna de tabulis oib9 fignifq; publicādis. Quod fieri fatius fuiffet: quam in uillarum exilia pelli. Verꝫ eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata eft a cizicenis. xiii. millia pondo. In thermarū quoq; calidiffima parte marmoribus incluferat paruas tabellas: pauloante cum reftringerentur: fublatas. Super omnes diuus Auguftus i foro fuo in celeberrima parte pofuit duas tabulas: quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Caftores ac uictoriam pofuit: & quas dicemus fub artificum mētione in templo Cæfaris patris. Idem in curia quoque: quam in comitio confecrabat duas tabulas impreffit parieti. Nemeam fedentem fupra leonem. Palmigeram ipfam aftante cum baculo fene. Cuius fupra caput tabula bigæ dependet: quam Nicias fcripfit fe inuffiffe: tali enim ufus eft uerbo. Alterius tabulæ admiratio eft puberem filium feni patri fimilem effe: falua ætatis differentia: fuperuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc fuum opus effe: teftatus eft. Immenfa uel unam fi quis tantum hanc tabulam æftimet: potentia artis: cum propter Philocharem ignobiliffimos alioquin Glauconem filiumque eius Ariftippum fenatus populufque Roma. tot fæculis fpectet. Pofuit & Tyberius Cæfar minime comis imperator in templo ipfius Augufti: quas mox indicabimus.

uel refrigerentur

Ratio pingendi de pigmentis. CA. V.

Actenus dictū fit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus fingulis primi pinxiffent: diximus cum de pigmētis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ uocauerint: q deinde & quæ & qbus tpibus inuenerint: dicemus in mētione artificum: quoniam indicare naturas colorum caufa inftituti operis prior eft. Tandem fe ars ipfa diftinxit: & inuenit lumen atq; umbras differentia colorū alterna uice fefe excitante. Deinde adiectus eft fplendor: alius hic quam lumen: quem quia inter hoc & umbrā effet: appellauerunt tonon. Cōmiffuras uero colorꝫ & tranfitus: armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. CA. VI.

Vnt autē colores aufteri aut floridi. Vtrūq; natura aut mixtura euenit. Floridi funt: quos dn̄s fingenti præftat: minium: armenium: cynabaris: chryfocolla: indicum: purpuriffum. Cæteri aufteri. Ex omnibus alii nafcuntur. Alii fiunt. Nafcuntur finopis: rubrica: parethoniū: melinum: eretria: auripigmentum. Cæteri finguntur. Primūq; quos in metallis diximus. Præterea e uilioribus ochra: cæruffa ufta: fandaraca: fandix: fyricum: atramentum. Sinopis inuenta eft primum n ponto inde nomen a finope urbe. Nafcitur & in ægypto: balearibus: africa: fed optima in lemno & in cappadocia. Effoffa & in fpeluncis. Quæ faxis adhæfit: excellit. Glebis fuus colos: extra maculofus. Hacq; ufi funt ueteres ad fplendorē. Spēs finopidis tres: rubra: & minus rubēs: & inter has media. Preciū optiæ i libras. xiii. denariis. Vfus ad penicillū: aut fi lignū colorare libeat. Eius q ex africa uenit: octoni affes: cicerculū appellāt. Quæ magis cæteris rubet: utilior abacis. Idem ꝓcium eius: quæ pffior uocat & ē maxie fufca. Vfus eius ad bafes abacorꝫ. In medicina uero blādus: emplaftrifq; & malagmatis fiue fic ea compofitione eius fiue liquida. Facilis cōtra ulcera in hūore fita: uelut oris: fedis. Aluū fiftit

Sinopidis [illegible]

infuſa.Fœminarum profluuia pota denarii pondere.Eadem aduſta:ſiccat ſcabricias oculorum
no maxime.Rubricæ genus in ea uoluere itelligi quidã ſecũdæ auctoritatis.Palmã.n. lem
dabant: minio proximam.Hæc eſt antiquis multum celebrata cum inſula ĩ qua naſcitur.N
niſi ſignata uenundabatur:unde & ſphragidẽ appellauere. Hac miniũ ſublinũt: adulterant
In medicina præclara res habetur. Epiphoras.n.oculorum mitigat & dolores circũlita. Aegy
pias manare prohibet.Sanguinẽ reiicientibus ex aceto datur bibenda.Bibitur & cõtra lien
rhenumq; uitia & purgationes fœminarũ.Item & cõtra uenena & ſerpentiũ ictus terreſtri
marinorũq;.Oĩbus ideo antidotis familiaris.Ex reliquis rubricæ gñibus:fabris utiliſſima a
ptia & africana:quoniã maxime ſorbentur.Picturis aũt apta naſcit̃ & in ferrariis metallis.
ea fit ochra:exuſta rubrica in ollis nouis luto circũlitis.Quo magis arſit in caminis hoc m
or.Omnis aũt rubrica ſiccat.Ideoq; & emplaſtris cõuenit:igni ẽt ſacro.Sinopidis ponticæ ſ
bra ſilis lucidi libris.x.& melini græcienſis duabus mixtis:tritiſq; una p dies.xii. leucophoru
fit:hoc eſt glutinũ auri cum inducit̃ ligno.Parethonion nomẽ loci habet ex ægypto: ſpuma
maris eſſe dicũt ſolidatã cum limo:& ideo conchæ minutæ inueniunt̃ in eo. Fit & increta
ſula atq; cyrenis.Adulterat̃ Romæ creta cimolia decocta conſpiſſataq;. Preciũ optimo in p
do ſex librarũ e candidis coloribus pinguiſſimũ:& tectoris tenaciſſimũ:propter leuorẽ.Me
num candidũ & ipſum eſt.Optimũ in melo inſula.In ſamo quoq; naſcit̃. Sed eo non utun
pictores propter nimiã pinguitudinẽ.Accubantes effodiunt ibi inter ſaxa uenas ſcrutantes.
medicina eundẽ uſũ hẽt quẽ eretria creta. Præterea linguã tactu ſiccat. Pilos detrahit & mi
gat.Preciũ ĩ libra ſeſtertiis ſingulis.Eſt & colos tertius e cãdidis cæruſſæ: cuius rationẽ ĩ plũ
metallis diximus.Fuit & terra per ſe in theodoti fundo inuenta ſmyrnæ:qua ueteres ad nau
um picturas utebantur.Nunc oĩs ex plũbo & aceto fit:ut diximus.Vſta caſu reperta incendi
pyræ:ceruſſa in orcis cremata.Hac primus uſus eſt Nicias ſupradictus. Optima nunc aſiati
habetur:quæ & purpurea appellatur.Precium eius in libras æris.y. Fit & Romæ cremato ſ
marmoroſo & reſtincto aceto.Sine uſta nõ fiunt umbræ.Eretria terræ ſuæ habet nomẽ. H
Nicomachus & parrhaſius uſi refrigerat emollitq;.Explet uulnera ſi coquat̃:ad ſiccanda pr
cipue utilis:& capitis doloribus:& ad dep̃hendẽda pura.Subeſſe.n.ea intelligitur:ſi ex aqua
lita nõ areſcat.Sandaracam & ochrã Iuba tradit in inſula rubri maris topazio naſci. Sed in
non peruehuntur ad nos.Sandaraca quo modo fieret:diximus. Fit adulterina & ex cæruſſa
fornace cocta Colos eſſe debet flammeus.Precium in libras aſſes quini.Hæc ſi torreatur:æqu
parte rubrica ammixta ſandycem facit.Quanq̃ animaduerto Virgilium exiſtimaſſe herba
id eſſe:illo uerſu.
Sponte ſua ſandyx paſcentes ueſtiet agnos.
Precium in libras dimidium eius quod ſandaracæ.Nec ſunt alii colores maioris põderis.Int
facticios eſt & ſyricum :quo minium ſublini diximus. Fit autem ſinopide & ſandyce mixti
Atramentũ quoq; inter facticios erit:q̃q̃ ẽ & terra geminæ originis.Aut.n.ſalſuginis mõ em
nat:aut terra ipſa ſulphurei coloris ad hoc probatur.Inuẽti ſunt pictores qui e ſepulchris ca
bones infectos effoderẽt.Sed importuna hæc oĩa ac nouitia.Fit.n. & fuligine pluribus modi
reſina uel pice exuſtis.Propter q̃d officinas etiã ædificauere:fumũ eũ nõ emittẽtes.Laudatiſſ
mũ eodẽ modo fit e tædis.Adulterat̃ fornaciũ balnearũq; fuligine:quo ad uolumina ſcribẽd
utuntur.Sunt & qui uini fæcem ſiccatã excoquant:affirmãtq; ſi ex bono uino fæx fuerit:indi
ſpeciẽ id atramentũ p̃bere Polygnotus & Mycon celeberrimi pictura athenis e uinaceis fec
re:tryginon appellant.Appelles cõmentus eſt ex ebore cõbuſto facere: quod elephantiũ uocã
Apportatur & indicũ ex india:inexploratæ adhuc inuẽtiõis mihi.Fit etiã apud ifectores ex fl
re nigro:qui adhæreſcit æreis cortinis.Fit & e tædis ligno cõbuſto tritiſq; in mortario carbo
nibus.Mira in hoc ſepiarũ natura:ſed ex iis non fit.Omne aũt atramentũ ſole perficit̃.Libr
rium:& tectoriũ glutino ammixto.Quod ãt aceto liquefactũ eſt:ægre eluitur. E reliquis col
ribus quos a dñis dari diximus ꝑpter magnitudinẽ p̃cii ante oẽs eſt purpuriſſum e creta argẽ
taria cũ purpuris pariter tinguitur:bibitq; eũ colorẽ celerius lanis.Præcipuũ eſt primũ:feruen
ti aheno rudibus medicamentis inebriatũ.Proximũ egeſto eo addita creta in ius idẽ. Et quo
tiens id factũ eſt:leuat̃ bonitas ꝑ numero dilutiore ſanie. Quare puteolanũ potius laudat̃ q̃
tyriũ aut gætulicũ uel laconicũ:unde p̃cioſiſſimæ purpuræ.Cauſa eſt ꝙ hyſgino maxime infi
cit̃:rubrãq; cogit̃ ſorbere. Viliſſimũ a canuſio.Preciũ huic a ſingulis denariis in libras ad.xxx
Pingentes ſandyce ſublita mox ouo inducentes purpuriſſum fulgorẽ minii faciunt. Si purpu

ram facere malunt:cæruleum sublinunt:mox purpurissum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima auctoritas indico. Ex india uenit arundinũ spumæ adhærescente limo cũ teritur nigrum. At ĩ diluendo mixturam purpuræ cæruleiq; mirabilẽ reddit. Alterum genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis & est purpuræ spuma. Qui adulterant uero indicũ tingunt stercora columbina aut cretam selinusiã uel anulariam uitro inficiũt. probatur carbone. Reddit enim quod sincerũ est flãmam excellentis purpuræ:& dum fumat odorẽ maris olet. Ob id quidam e scopulis id colligi putant. Preciũ indico denarii. xx. in libras. In medicina indicũ rigores & impetus sedat. Siccat oris ulcera. Armenia mittit qđ eius nomine appellatur. Lapis est hic quoq; chrysocollæ modo infectus. Optimũq; est quod maxime uiride est:cõmunicato colore cũ cæruleo. Solebant libræ eius tricenis nũmis taxari. Inuenta per hispanias arena est similem curam recipiens. Itaq; ad denarios senos uilitas rediit. Distat a cæruleo cãdore modico: q teneriorem hunc efficit colorem. Vsum in medicina ad pilos tantũ alendos habet:maximeq; in palpebris. Sunt etiamnum nouitii duo colores e uilissimis uiride quod appianum uocatur: & quod crysocollam luteam mentitur. Ceu parum multa sint mendacia eius. Fit ex creta uiridi æstimatũ sestertiis in libras. Anulare quod uocant candidum est:quo muliebres picturæ illuminanť. Fit & ipsum ex creta ammixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis:unde & anulare dictum. uel aluminariam

Qui colores udo non inducantur:& quibus coloribus antiqui pinxerunt:& quando primũ gladiatorum pugnæ propositæ sunt. CA. VII.

EX omnibus coloribus cretulam amare:udoque illini recusant purpurissum: indicũ: cæruleũ: melinũ: auripigmentum: appianum. Cærussa ceræ tinguntur iisdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus genere:sed classibus familiari. Iam uero & onerariis nauibus:quoniam & pericula expingimus:ne quis miretur & rogos pingi. Iuuatq; pugnaturos ad mortẽ aut certe cædem speciose uehi. Qua cõtemplatione tot colorum tanta uarietate subit antiquitatẽ mirari. Quattuor coloribus solis imortalia opera illa fecere:ex albis melino:ex silaceis attico:ex rubris sinopi de pontica:ex nigris atramento. Apelles Echion Melanthius Nicomachus clarissimi pictores: cũ tabulæ eoꝝ singulæ oppidoꝝ uenirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrãtibus & india conferente fluminũ suoꝝ limũ & draconum & elephantoꝝ saniem nulla nobilis pictura ẽ. Omnia ergo meliora tunc fuere:cũ minor copia. Ita est quoniam(ut supra diximus)rerum nõ animi precis excubatur. Et nostræ ætatis insaniam ex pictura non omittã. Nero princeps iusserat colosseũ se pingi. cxx. pedũ in linteo incognitũ ad hoc tẽpus. Ea pictura cũ peracta eẽt in marianis hortis:accensa fulmine cũ optima hortoꝝ parte cõflagrauit. Libertus eius cũ daturus eẽt Antii munus gladitoriũ publicas porticus inuestiuit pictura ut cõstat:gladiatoꝝ ministrorũq; omniũ ueris imaginibus redditis. Hic multis iam sæculis summus animus in pictura. Pingi aũt gladiatoria munera:atq; in publico exponi cœpta a. C. Terẽtio Lucano. Isq; auo suo a quo adoptatus fuerat. xxx. paria in foro p triduũ dedit. Tabulamq; pictam in nemore Dianæ posuit.

De ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitates. cccv. CA. VIII.

NVnc celebres in ea arte q̃ maxima breuitate percurrã:neque enĩ instituti operis est talis executio. Itaque & quosdã uelut in transcursu & in alioꝝ mẽtione obiter nominasse satis erit:exceptis opeꝝ claritatibus:quæ & ipsa cõuenient attigi: siue extãt: siue intercidere. Non cõstat sibi in hac parte græcoꝝ diligentia q̃ multas post olympiadas celebrãdo pictores q̃ statuarios auctores. Primũq; olympiade nonagesima:cum & phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur:clipeumque athenis ab eo pictũ. præterea in cõfesso sit octogesimatertia fuisse Panæum fratrem eius: q clipeũ itus pinxit Elide Mineruæ: quã fecerat Colotes Phidiæ discipulus:& in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid? q; in confesso perinde est Bularchi pictoris tabula:in qua erat magnetũ prœlium:a Cãdaule rege lydiæ heraclidaꝝ nouissimo:qui & Myrsilus uocitatus est:repensam auro? Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatẽ Romuli acciderit necesse est:duo enĩ de uicesima olympiade interiit Cãdaules:aut ut quidã tradunt eodẽ anno:quo Romulus:nisi fallor:manifesta iam tum claritate artis adeo absolutiore. Quod si percipiť:necesse est simul appareat multo uetustiora principia esse:eosq; qui monochromata pinxerunt:quorum ætas non tradiť. Aliquanto ergo ante fuisse Hygiemonem Monochromadam:qui primus in pictura marem fœminãq; discreuit. Eumarũ atheniensem figuras oẽs imitari ausum. Quique inuenta eius excoluerit Cimonem Cleoneũ. Hic Catagrapha inuenit:hoc est obliquas imagines & uarie formare uultus respicientes suspi uel ægide

cienteſue:& deſpicientes. Articulis etiã membra diſtinxit. Venas protulit:prætereq̃ in ueſte
uel pande- gas & ſinus inuenit. Panæus quidẽ frater phidiæ ẽt prœlium athenienſiũ aduerſus perſas ap
nus marathonẽ factum pinxit. Adeo iam colorũ uſus increbruerat:adeo ars perfecta erat:ut ĩ ec
uel nuco- lio iconicos duces pinxiſſe tradatur:athenienſiũ Milciadem:Callimachũ: Cynegyrũ Barba
nicos rum Darium. Thyſſaphernem.

Primum picturæ certamen:& qui primi penicillo pinxerunt. CA.

Vinímo certamen picturæ ẽt florente eo inſtitutũ eſt corinthi ac delphis. Primu
oíum certauit cũ Timagora chalcidẽſe: ſuperatuſq́ eſt ab eo pythis: quod & ipſ
Timagoræ carmine uetuſto apparet:chronicorum errore nõ dubio. Alii quoq́ p
hos clari fuere nonageſima olympiade:ſicut Polignotus Thaſius: qui primus mu
res lucida ueſte pinxit:capita earum mitris uerſicoloribus operuit: plurimũq́ picturæ prim
contulit. Siquidem inſtituit os adaperire. dentes oſtẽdere:uultũ ab antiquo rigore uariare. H
ius eſt tabula in porticu Pompeii:quæ ante curiam eius fuerat. In qua dubitaſ aſcendenrẽ
clipeo pinxerit:an deſcendẽtẽ. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticũ quæ poecile
caſ gratuito:cũ partẽ eius Mycon mercede pigeret. Vnde maior huic auctoritas. Siqdẽ amp
ctiõẽs:qđ eſt publicũ græciæ cõciliũ:hoſpicia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon:q mi
ris cognomíe diſtinguiſ:cuius filia Timarete & ipſa pinxit. Nonageſima aũt olympiade fue
Aglaophõ Cephiſodorus Phrylus Euenor pr̃ parrhaſii & p̃ceptor maximi pictoris:de quo ſ
ánis dicemus. Oẽs hi iá illuſtres:nõ tñ in qbus hærere expoſitio dẽat: feſtinás ad lumía artis:
qbus primus refulſit. Apollodorus atheniẽſis nonageſimatertia olympiade. Hic primus ſpec
exprimere inſtituit:primuſq́ gloriam penicillo iure cõtulit. Eius eſt ſacerdos adorans: & Ai
fulmine incenſus:qui pergami ſpectatur hodie. Neq́ ante eum tabula ullius oſtendiſ:quæ t
neat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuſis heracleotes ĩtrauit olympiadis nonageſimæ
tæ anno quarto:audentẽq́ iam aliqd penicillũ(de hoc.n. adhuc loquimur)ad magnam glor
perduxit. A quibuſdam falſo in octogeſima nona olympiade poſitus:cum fuiſſe neceſſe eſt D
mophilum hymereũ:& Neſeam thaſiũ. Quoniá utrius eorum diſcipulus fuerit: ambigitur.
eum Apollodorus ſupradictus uerſus fecit: Artem ipſis ablatá. Zeuſin ferre ſecũ. Opes quo
tantas acquiſiuit:ut in oſtentatione earum olympiæ aureis litteris in palliorũ teſſeris intextu
nomen ſuũ oſtentaret. Poſtea donare opera ſua inſtituit:q̃ ea nullo ſatis digno precio perm
tari poſſe diceret:ſicuti Alcmenam agrigentinis:pana Archelao. Fecit & penolopem:in q̃ am
res pinxiſſe uidetur:& Athletam. Adeoq́ ſibi in illo placuit:ut uerſum ſubſcriberet celebrẽ
eo inuiſurum aliquẽ facilius q̃ imitaturũ. Magnificus eſt Iuppiter eius ĩ throno aſtãtibus dii
Et Hercules infans dracones ſtrangulans Alcmena matre corá pauente:& amphytrione. De
henditur tamen zeuſis grandior in capitibus articuliſq́:alioquin tantus diligentia:ut agrige
tinis facturus tabulam:quam in templo Iunonis laciniæ publice dicarent: inſpexerit uirgine
eorum nudas:& quinque elegerit:ut quod in quaq́ laudatiſſimum eſſet: pictura redderet. pin
xit & monacromata ex albo:æquales eius & æmuli fuere Timanthes: androcydes: Eupom
pus. parrhaſius.

De auibus per picturam deceptis:& quid difficillimum in pictura. CA. X

Eſcendiſſe hic cum zeuſide in certamen traditur. Et cum ille detuliſſet uuas picta
tanto ſucceſſu:ut in ſcená aues aduolarẽt:ipſe detuliſſe linteũ pictũ traditur:ita ue
ritate repreſentata:ut zeuſis alitũ iudicio tumens flagitaret tandem remoto lint
oſtendi picturam:atq́ intellecto errore cõcederet palmá ingenuo pudore: q̃m ipſ
aues feſelliſſet:parrhaſius autem ſe artificẽ. Fertur & poſtea zeuſis pinxiſſe puerũ uuas ferentẽ
ad quas cũ aduolarent aues:eadẽ ingenuitate proceſſit iratus operi:& dixit: uuas melius pin
q̃ puerũ. Nam & ſi hoc conſumaſſem:aues timere debuerát. Fecit & figlina opera: quæ ſola in
ambracia relicta ſunt:cum inde muſas Fuluius nobilior romá tranſferret. zeuſidis manu Ro-
mæ Helena ẽ in Philippi porticibꝰ. Et ĩ cõcordiæ delubro Marſyas religatus. Parrhaſius ephe
natus:& ipſe multa conſtituit. Primus ſymmetriã picturæ dedit. Primus argutias uultus: eleg
tiam capilli:uenuſtatẽ oris cõfeſſiõe artificũ in lineis extremis palmá adeptus. Hæc eſt in pictu
ra ſumma ſubtilitas. Corpora enim pingere & media rerum:eſt quidẽ magni operis:ſed in quo
multi gloriã tulerint. Extrema corporum facere:& deſinentis picturæ modũ includere: rarum
in ſucceſſu artis ĩuenitur. Ambire enim debet ſe extremitas ipſa: & ſic deſinere:ut p̃mittat alia
poſſe:oſtendatq́ etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam conceſſere Antigonus & Xenocrates: q

de picturis scripsere:prædicantes quoq; non solum confitentes. Alia multa graphidis uestigia
extant in tabulis ac membranis:ex quibus proficere dicunt artifices. Minor tamen uidetur sibi
cõparatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit & dæmonem atheniésiũ arguméto quoq;
ingenioso. Volebat nanq; uarium:iracundum:iniustũ:inconstantem. Eundem uero exorabilé:
clæmentem:misericordé excelsum:gloriosum:humilem:ferocem: fugacemq;:& omnia pariter
ostendere. Idem pixit & Thesea qui Rome in capitolio fuit. Et Nauarchum thoracatum. Et in
una tabula quæ est rhodi:Meleagrũ:Herculé: Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta: ne oblitte-
rata hoc ipso miraculũ auget. Pinxit & Archigallũ:quá picturá amauit Tiberius princeps:atq;
ut auctor est Decius eculeo.lx. sestertiis æstimatam cubiculo suo inclusit. pinxit & Cressam
nutricem:infantéq; in manibus eius. Et philiscũ & liberũ patré astante uirtute:& pueros duos:
i quibus spectat securitas & simplicitas ætatis. Ité sacerdoté astáte puero cũ acerra & corona.
Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrés:ut sudare ui-
deatur. Alter arma deponens ut anhelare sentiat. Laudatur & Aeneas Castorq; ac pollux in ea
dem tabula. Ité Thelephus Achilles:Agaménon:Vlixes fœcundus artifex. Sed quo nemo inso-
lentius & arrogantius sit usus gloria artis. Ná & cognomina usurpauit abrodiætũ se appellan-
do:aliisq; uerbis principé artis & eam ab se consumatá. Super oia Apollinis se radice ortum:&
Herculé quem lyndi fecerat talé a se pictũ:qualé sæpe in quiete uidisset. Ergo magnis suffra-
giis superatus a Timanthe est sami in Aiace: armoꝝ quoq; iudicio Herois noíe id se moleste
ferre dicebat:ꝙ iteꝝ ab indigno uictus esset. Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo gene-
re & petulantibus iocis se reficiens. Ná Timanthi uel plurimũ affuit ingenii. Eius enim est Iphi
genia oratorũ laudibus celebrata. Qua stante ad aras peritura cũ mœstos pinxisset omnes:pci
pue patruũ cũ tristiciæ oém imaginem cõsumpsisset:patris ipsius uultũ uelauit:quem digne nõ
poterat ostendere. Sunt & alia ingenii eius exemplaria ueluti Cyclops dormiens in paruula ta- uel igenua
bula. Cuius & sic magnitudiné exprimere cupiens pinxit iuxta satyros thyrso pollicé eius meti
entes:atque in oibus eius operibus intelligitur plus semper q̃ pingitur. Et cum ars summa sit:
ingenium tamé ultra arté est. Pinxit & heroa absolutissimi operis:arte ipsa cõplexus uires pin
gendi:quod opus nunc romæ in templo Pacis est. Euxinidas hac ætate docuit Aristidem præ-
clarum artificem. Eupompus pamphilũ apellis præceptorem. Est eupompi uictor certamie gy
mnico palmam tenens. Ipsius auctoritas tanta fuerit: ut diuiserit picturam in genera tria:quæ
ante cũ duo fuere helladicũ & asiticũ:asiticũ appellabant ꝓpter hũc qui erat sycionius. Dimis-
so helladico tria facta sunt. Ionicũ:sycioniũ:atticũ. Pamphili pictura est cognatio & prœliũ ad
phliunté & uictoria atheniensiũ. Item Vlixes in rate. Ipse macedo natione:sed primus in pictu-
ra omnibus litteris eruditus:præcipue arithmetice & geometrice:sine quibus negabat arté per
fici posse. Docuit neminé minoris talento annis decé:quá mercedem & Apelles & Melantius ei
dedere. Et huius auctoritate effectũ est sycione primũ:deinde & i tota græcia:ut pueri ingenui
ante oia graphicé:hoc est picturam in buxo docerentur:reciperetur q; ars ea in primum gradũ uel átigra-
liberaliũ. Semper quidé honos ei fuit:ut ingenui eam exercerent:mox ut honesti ꝑpetuo iterdi phicé
cto:ne seruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; i toreutice ullius qui seruierit opera celebrá- uel in ludo
tur. Clari etiá centesimaseptima olympiade extitere Echion & Therimacus. Echionis sunt no-
biles picturæ Liberpater:item tragœdia & comœdia. Semiramis ex ancilla adipiscés regnum:
anus lampadas præferens:& noua nupta uerecũdia notabilis. Verũ & omnes prius genitos fu-
turosq; postea superauit. Apelles eo usq; olympiade centesima.xii.in pictura prouectus:ut plu
ra solus prope q̃ cæteri omnes contulerit:uoluminibus editis quæ doctriná eá continent. Præ-
cipua eius in arte uenustas fuit:cũ eadé ætate maximi pictores essent:quoꝝ opera cũ ammira
retur:collaudatis omnibus:deesse iis unam illá ueneré dicebat:quá græci charita uocant. Cæte
ra omnia contigisse. Sed hac soli sibi neminé paré. Et aliá gloriam usurpauit: cũ Prothogenis
opus immensi laboris ac curæ supra modum anxie miraretur. Dixit enim omnia sibi cũ illo pa
ria esse:aut illi meliora:sed uno se præstare:ꝙ manũ ille de tabula nesciret tollere: memorabi-
li præcepto:nocere sæpe nimiam diligentiam. Fuit autem nõ minoris simplicitatis q̃ artis. Nec
cedebat amphioni de dispositione:nec Asclepiodoro de mensuris: hoc est quanto quid a quo
distare deberet. Scitum est inter Prothogené & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cũ
apelles annauigasset:auidus cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti: continuo offi-
cinam petiit. Aberat ipse:sed tabulam magnæ amplitudinis in machiá aptatam picturæ anus
una custodiebat. Hæc prothogenem foris esse respondit:interrogauitq; a quo quæsitum dice-

ret.Ab hoc inquit Apelles areptoq; peniculo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis pe
bulā.Reuerso prothogeni quæ gesta erant anus indicauit.Ferunt artificē protinus cōtem
tū subtilitatē dixisse:Apellē uenisse.Non.n.cadere in aliū tam absolutū opus.Ipsum tunc
colore tenuiorē lineā in ipsa illa duxisse:præcepisseq; abeuntē si redisset ille:ostenderet: adi
retq; hunc esse quē quæreret:atq; ita euenir.Reuertitur.n.Apelles: sed uinci erubescens: ter
colore lineas secuit:nullū relinquens amplius subtilitati locū: at Prothogenes uictū se con
sus in portum deuolauit:hospitem quærens.Placuitq; sic eam tabulā posteris tradi: oīum c
dem:sed artificū præcipue miraculo. Consumptā eā cōstat priore incendio domus Cæsaris
palatio. Auide ante a nobis spectatam spatiosiore amplitudine: nihil aliud continentem q̄
neas uisum effugientes.Inter egregia multoꝝ opera inani similē & eo ipso allicientē omn
opere nobiliorē.Apelli fuit alioquin perpetua consuetudo nunq̄ tam occupatam diē agen
ut non lineā ducendo exerceret artē:quod ab eo in prouerbiū uenit.Idem perfecta opera ꝓp
nebat in pergula transeuntibus:atq; post ipsam tabulā latens: uitia quæ notarenť asculrab
uulgum diligentiorē iudicē q̄ se præferens. Feruntq; a sutore reprehensum ꝙ in crepidis u
intus pauciores fecisset ansas.Eodē postero die superbe emendationē pristinæ ammonitio
cauillante circa crus indignatū prospexisse:denūciantē ne supra crepidā sutor iudicaret:qu
& ipsum in prouerbiū uenit.Fuit.n.& comitas illi: propter quam & gratior Alexādro mag
erat:frequenter in officinam uentitanti.Vnde ut iam diximus:ab alio pingi se uetuit inuete
to edicto.Sed & in officina imperite multa differenti silentiū comiter suadebat: rideri eū dic
a pueris qui colores tererēt.Tantū auctoritatis & iuris erat & in regē alioquin iracūdū. Qu
Alexander ei honorē clarissimo præbuit exēplo.Nāq; cū dilectæ sibi ex pallacis suis ꝑcipue
mine Cāpaspen nudā pingi ob ammirationē formæ ab Apelle iussisset:eūq;:cum paret:captu
amore sensisset:dono dedit eam.Magnus animo maior imperio sui:nec minor hoc facto q̄ u
ctoria aliqua.Quippe se uicit:nec thoꝝ tantū suum:sed etiam affectū donauit artifici: ne d
ctæ quidē respectu motus ut quæ modo regis fuisset modo pictoris esset.Sūt qui uenerē A
dyomenen illo pictā exēplari putant.Apelles & in æmulis Benignus Prothogeni dignatione
primus rhodi cōstituit.Sordebat ille suis:ut plerūq; domestica.Percontantiq; quanti licitar
opera effecta:paruū nescio quid dixerat.at ille quinquagenis talentis poposcit:famāque disp
sit se emere:ut pro suis uenderet.Ea res cōcitauit rhodios ad intelligendū artificē: nec nisi a
gentibus preciū cessit.Imaginū ille similitudines adeo indiscrete pinxit:ut incredibile dictu a
pion grāmaticus scriptū reliquerit:quēdā ex facie hominū ad diuinantē: quos Metoposcopo
uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis annos aut præteritæ.Non fuerar ei gratia in comitat
Alexandri cū Ptolomæo: quo regnante alexandriā ui tempestatis expulsus subornato frau
æmuloꝝ Plano regio inuitatus ad regis cœnā uenit.Indignantiq; Ptolomæo:& uocatores s
os ostendenti ut diceret a quo eorum inuitatus esset:arepto carbone extincto e foculo: imag
nē in pariete deliniauit:agnoscente uultū Plani Rege ex inchoato protinus.pinxit & Antig
ni regis imaginē altero lumine orbā primus excogitata ratione uitia condendi:obliquā nan
fecit:ut quod corpori deerat:picturæ potius deesse uideretur.Laniūq; ea in parte a facie oste
dit:quā totā poterat ostendere.Sunt inter opera eius expirantiū imagines.Quæ autē nobiliss
ma sint:nō est facile dictu.Venerē exeuntē e mari diuus augustus dicauit ī delubro patris Ca
saris:quæ anadyomene uocatur:uersibus græcis tali opere dū laudať uicto:sed illustrato.Hu
ius.n.inferiorē partē corruptā qui reficeret:non poterat inueniri.Verū ipsa iniuria cessit ī glo
riā artificis consenuit hæc tabula cariæ:Aliāq; pro ea Nero in principatu substituit suo Dor
thei manu:Apelles inchoauerat aliā Venerē cois:superaturus etiā suā illā piorē. Inuidit mor
peracta parte:nec qui succederer operi ad præscripta liniamenta inuentus est.Pinxit & Alexā
drum magnū fulmen tenentē in tēplo ephesiæ Dianæ.xx.talentis auri. Digiti eminere uider
tur:& fulmē extra tabulā esse.Sed legentes meminerint:oīa ea constare quattuor coloribus.In
mane tabulæ preciū accepit aureos mensura nō numero. Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dia
næ ephesiæ pompā:Clitū Equo ad bellum festinantē:& ei galeā poscēti armigeꝝ porrigentē
Alexandrum & Philippū quotiens pinxerit:enumerare superuacuū est.Mirantur eius Abron
samii & Menandrū regē cariæ rhodii.Item anceū.Alexādriæ Gorgosthenē Tragœdū. Roma
Castorē & pollucē cum uictoria & Alexandro magno.Itē belli imaginē restrictis a tergo man
bus Alexandro in curru triūphante.Quas utrasq; tabulas diuus Augustus in fori sui partibus
celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuꝰ Claudius pluris æstimauit.In utrisq; exci.

ſa facie Alexandri diui auguſti imaginẽ ſubdere. Eiuſdẽ arbitrant̃ manu eſſe & in antoniæ tẽ-
plo Herculẽ auerſum: ut quod ẽ difficillimũ faciẽ eius oſtẽdat uerius pictura quã ꝓmittat. Pin
xit & Heroa nudũ: eaq; pictura naturã ipſam ꝓuocauit. Eſt & equus eius ſine ſine dictus ĩ cer
tamine quod iudiciũ ad mutas quadrupedes ꝓuocauit ab hoĩbus. Nãq; ambitu æmulos ꝑua-
lere ſentiens ſinguloꝝ picturas inductis equis oſtendit: apellis tantũ equo adhinniuere: idq; po
ſtea ſemp illius experimentũ artis oſtentat̃. Fecit & Neoptolemũ ex equo aduerſus perſas: Ar-
chelaũ cũ uxore & filia: Antigonũ thoracatũ cũ equo incedentẽ. Peritiores artis præferũt om-
nibus eius operibus eundẽ regẽ ſedentẽ in equo. Dianã ſacrificantiũ uirginũ choro mixtã: qui-
bus uiciſſe Homeri uerſus ꝟidet̃ idipſum ſcribentis. Pinxit & quæ pingi nõ poſſunt tonitrua:
fulgetra: fulguraq;: bronten: aſtrapen: ceraunobolon appellant. Inuẽta eius & cæteris eius pro-
fuere in arte. Vnũ imitari nemo potuit: quod abſoluta opera atramento illinebat ita tenui: ut
idipſum repercuſſu claritates oculoꝝ excitaret: cuſtodiretq; a puluere & ſordibus: ad manum
intuenti demũ appareret. Sed & tum ratiõe magna: ne coloꝝ claritas oculoꝝ aciẽ offenderet
ueluti per lapidẽ ſpecularẽ intuentibus e longinquo. Et eadẽ res nimis floridis coloribus auſte
ritatẽ occulte daret: Aequalis eius fuit ariſtides tebanus. Is oĩum primus animum pinxit & ſen
ſus omnes expreſſit: quos uocant græci ethe. Itẽ ꝑturbatiões: durior paulo in coloribus. Huius
pictura: oppido capto ad matris morientis ex uulnere mãmam adrepens infans. intelligiturq;
ſentire mater: & timere ne emortuo lacte ſanguinem infans lambat. Quã tabulam Alexander
magnus tranſtulerat pellam in patriã ſuam. idem pinxerat prœlium cum perſis centũ homines
ea tabula complexus pactuſq; in ſingulos mnas denas a tyranno elatenſium Mnaſone. Pinxit
& currentes quadrigas. Et ſupplicantem pene cũ uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontio
nem pictorẽ. Et Anapauomenon ꝓpter fratris amorẽ morientẽ. Item Liberũpatrẽ & ariadnen
ſpectatos Romæ in æde Cæreris. Tragœdum & pueꝝ apollinis. Cuius tabulæ gratia interiit
pictoris inſcitia: cui tergendam eã mandauerat .M. Iunius prætor ſub die ludoꝝ apollinariũ.
Spectata eſt & ĩ æde dei in capitolio imago ſenis cũ lyra puerum docentis. Pinxit & ægrũ ſine
ſine laudatũ. Qua in arte tantum ualuit: ut Attalus rex unã tabulã eius centũ talentis emiſſe
tradat̃. Simul ut dictũ eſt: & Protogenes floruit patria ſicaunus gentis rhodiis ſubiectæ. Sũma
eius paupertas initio: artiſq; ſũma intentio: & ideo minor fertilitas. Quis eũ edocuerit: nõ pu-
tant cõſtare. Quidã & naues pinxiſſe uſq; ad annũ quinquageſimũ. Argumentũ eſſe: ꝙ cũ athe
nis celeberrimo loco Mineruæ delubro Propyleon pingeret ubi fecit nobilẽ Paralũ & Hemio
nida: quam quidã nauſicã uocant: adiecerit paruulas naues longas in iis: quæ pictores parerga
appellant: ut appareret a quibus initiis ad arcem oſtentationis opera ſua perueniſſent. Palmã
habent tabulaꝝ eius Ialyſus: qui eſt uſq; hodie Romæ dicatus in templo Pacis: quẽ cũ pinge-
ret: tradit̃ madidis lupinis uixiſſe: quoniã ſimul famẽ ſuſtineret & ſitim: ne ſenſus nimia dulce-
dine obſtrueret. Huic picturæ quater colorẽ induxit cõtra ſubſidia iniuriæ & uetuſtatis: ut de-
cedente ſuperiore inferior ſuccederet. Eſt ĩ ea canis mire factus: ut quẽ pariter caſus & ars pin
xerit. Non iudicabat ſe exprimere in eo ſpumã anhelantis cũ in reliqua omni parte quod diffi
cillimũ erat: ſibi ipſe ſatiſfeciſſet. Diſplicebat aũt ars ipſa: nec minui poterat: & uidebat̃ nimia
ac longius a ueritate diſcedere: ſpumaq; illa pingi non naſci ex ore anxio animi cruciatu cum
pictura uerum eſſe non ueriſſimile uellet: abſterſerat ſæpius: mutaueratq; penicillũ: nullo mo-
do ſibi approbans. Poſtremo iratus arti quod intelligeret̃: ſpõgiã impegit inuiſo loco tabulæ:
ex illaq; repoſuit ablatos colores: qualiter cura optauerat: fecitq; in pictura fortuna naturam.
Hoc exemplo ſimilis & Nealtẽ ſucceſſus in ſpuma equi ſimiliter ſpongia impacta ſecutus di-
citur cum pingeret popizonta retinentẽ equum. Cum ita prothogenes monſtrauit & fortuna.
Propter hunc Ialyſum ne cremaret tabulas Demetrius Rex: cũ ab ea parte ſola poſſet rhodũ
capere: non incendit: & parcentẽq; picturæ fugit occaſio uictoriæ. Erat nunc prothogenes in
ſuburbano hortulo ſuo: hoc eſt Demetrii caſtris. Neq; interpellatus prœliis inchoata opera in
termiſit omnino: ſed accitus a rege interrogatuſq; qua fiducia extra muros ageret: reſpondit:
ſcire ſe illi cũ rhodus bellũ eſſe non cũ artibus. Diſpoſuit ergo rex in tutelã eius ſtationes: gau
dens ꝙ poſſet manus ſeruare: qbus iã pepercerat: & ne ſæpius auocaret: ultro ad eum uenit ho
ſtis. Relictiſq; uictoriæ ſuæ uotis inter arma & muroꝝ ictus ſpectauit artificẽ. Sequiturq; ta-
bulã eius temporis hæc fama: ꝙ eam prothogenes ſub gladio pinxerit. Satyrus hic ẽ: quẽ Ana-
pauomenõ uocant: ne qd deſit tpis eius ſecuritati tibias tenẽs. Fecit & Cydippen Triptolemũ: uel Thle-
Cyliſcũ tragœdiaꝝ ſcriptorẽ meditãtẽ & Athletã: & antigonũ regẽ: & imaginẽ matris Ariſto- polemum

telis philosophi:qui ei ēt suadebat:ut Alexandri magni opera pingeret:propter æternitatē rerū.Impetus animi & libido in hæc quædā artis eū porius tulere:Nouissime pinxit Alexādrū ac pana.Fecit & signa ex ære:ut diximus.Eadē ætate Asclepiodorus fuit:quē in symmetria mirabatur Apelles.Huic Mnason tyrannus pro.xii.diis dedit in singulos mnas tricenas.Ideq; Theomnesto in singulos heroas mnas centenas.His annumerari debet Nicomachus Aristodemi filius:ac discipulus.Pinxit hic raptū Proserpinæ.Quæ tabula fuit in capitolio in Mineruæ delubro supra ædiculā iuuētutis.Et in eodē capitolio alia quā Plancus imperator posuerat: uictoria quadrigā in sublime rapiens.Hic primus Vlixi addidit pileū.Pinxit & apollinē & Dianam: Deūq; matrē in leone sedētē.Et itē nobiles bacchas arreptantibus satyris.Scyllāq; quæ nunc ē romæ in tēplo Pacis.Nec fuit alius in ea arte uelocior.Tradūt nāq; cōductū eū ab aristrato sicyonioꝝ tyrāno ad pingendū:quod is faciebat Telesti poetæ monumentū:præfinito die intra quē pingeret:nec multo ante uenisse:accenso in pœnā tyrāno:paucisq; diebus absoluisse celeritate & arte mira. Discipulos habuit aristidē fratrē & aristoclē filiū & Philoxenū eretriū.Cuius tabula nullis postferenda Cassandro regi picta:cōtinuit alexandri prœliū cū Dario. Itē pinxit & lasciuiā:in qua tres Sileni comesant.Hic celeritatē præceptoris secutus: breuiores etiānum quasdā picturæ uias & cōpendiarias inuenit:annumerat his & Nicophanes elegās & cōcinus: ita ut uetusta opera pingeret pp æternitatē reꝝ impetuosi aī:& cui pauci cōparent. Coturnus ei & grauitas artis.Multū a Zeuside & apelle abest apellis discipulus Perseus ad quem de hac arte scripsit:q huius fuit ætatis.Aristidis Thebāi discipuli fuerūt:& filii Niceros & aristippus:

uel ariston cuius est Satyrus cū scypho coronatus.Discipuli eius fuerūt antorides & Euphranor:de qbus mox dicemus. Nāq; subtexi par est:minoris picturæ celebres in penicillo e quibus fuit Pyreicus:arte paucis postferendus.Proposito nescio an destruxerit se:qm̄ humilia quidē secutus humilitatis tñ summā adeptus est gloriā.Tonstrinas sustrinasq; pinxit & asellos & obsonia ac similia:ob hoc cognominatus Rhyparographos.In iis cōsūmatæ uoluptatis. Quippe eæ pluris uenere q̄ maxime multoꝝ.E diuerso meniana ut inquit Varro:oīa operiebat.Serapiōis tabula subueteribus.Hic scœnas maxime pinxit:sed hoīem pingere non potuit. Contra Dionysius nihil aliud q̄ hoīes pinxit:ob hoc anthropographus cognominatus.Parua & Calicles fecit. Itē caleces comicis tabellis.Vtraq; Antiphilus.Nā & Hesionā nobilē pinxit: & Alexandrū ac philippū eū Minerua:qui sunt in schola in octauiæ porticibus & philippi.Liberūpatrē:alexandrū pueꝝ:Hippolytū tauro emisso expauescentē.In pompeia uero Cadmū & Europē.Ideq; iocoso noīe & gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocat.Ipse i ægypto natus didicit a Ctesidemo.Decet nō sileri & ardeatis tēpli pictorē p̄sertim ciuitate donatū. Ibi & carmine quod est in ipsa pictura his uersibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit.
Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum.
Marcus Iudius elotas ætolia oriundus:
Quē nunc & post semper ob artem hanc ardea laudat.

Eaq; sunt scripta antiquis litteris latinis.Non fraudādo & Ludio & diui augusti ætate: q primus instituit amœnissimā parietū picturā uillas:& porticus:ac topiaria opa:lucos:nemora:colles:piscinas:euripos:amnes:littora:q̄lia qs optaret:uarias ibi obābulātiū sp̄es: aut nauigantiū: terraq; uillas adeūtiū asellis aut uehiculis.Iā piscantes:aucupantesq;:aut uenantes:aut ēt uide

ul' palustri miantes.Sūt in eius exēplaribꝰ nobiles plaustri accessu uillæ: sub colliū sponsione mulieres la

ul' collatis bētes trepidæq; ferunt.Plurimæ p̄terea faciles argutiæ:facetissimi sales.Ideq; subdialibus ma

uel subcollantiū specie ritimas urbes pingere instituit blandissimo aspectu minimoq; impēdio.Sed nulla gloria artificū est:nisi eoꝝ qui tabulas pinxere eoq; uenerabiliot apparet antiquitas.Nō.n.parietes excolebant dominis tm̄:nec domos uno in loco mansuras:quæ ex incēdiis rapi non possent. Casula

uel lauātes Prothogenes cōtentus erat in hortulo suo.Nulla in Apellis tectoriis pictura erat.Nōdū libeat parietes totos pingere.Oīs eoꝝ ars urbibus excubabat: pictorque res cōis terraꝝ erat. Fuit & Arellius romæ celebris paulo ante diuū Augustū:nisi flagitio insigni corrupisset artē semp alicuius amore fœminæ flagrans:& ob id deas pingēs:sed dilectaꝝ imagine:itaq; in pictura eius scorta numerabant.Fuit & nuper grauis ac seuerus:ideq; floridus:humilis ei pictor Amulius. Huius erat Minerua spectantē aspectans quacūq; aspiceret.Paucis diei oris pigebat:id quoq; cū grauitate:q: semp togatus q̄q̄ in machinis.Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo non extant exempla alia magnopere.Post eū fuere i auctoritate Cornelius pinus & Actius priscus:

qui honoris et uirtutis ædes imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt. Sed priscus antiquis similior.

De auium cantu cõpescendo:et qui encausto et penicillo primus lacunaria: et cameras pixerit:sparsimq; precia mirabilia picturarum. CA. XI.

On est omittẽda in picturæ mentione celebris circa Lepidũ fabula. Siquidẽ in triũuiratu quodã loco deductus a magistratibus in nemorosum hospitiũ:minaciter cũ iis postero die expostulauit:somnũ adẽptũ sibi uolucrũ cõcentu. At illi dracone᷑ i lõgissima mẽbra depictũ circũdedere loco. Eoq; terrore aues tunc siluisse narranť: & postea cognitũ est ita posse cõpesci. Ceris pingere ac picturã inurere qs primus excogitauerit: nõ cõstat. Quidã Aristidis inuentũ putãt:postea cõsumatã a Praxitele. Sed aliquãto uetustiores encausticæ picturæ extitere:ut Polygnoti & Nicanoris & Archesilai pariorꝫ. Lysippus quoque egynæ picturæ suæ ĩscripsit Enetẽ:qđ ꝑfecto nõ fecisset:nisi encaustica inuẽta. Pãphilus quoq; Apellis ꝓceptor nõ pinxisse tm̄ encaustica:sed ẽt docuisse tradiť pausiã sicyoniũ primũ in hoc gñe nobilẽ. Brietis filius hic fuit:eiusdẽq; primo discipulus. Pixit & ipse penicillo parietes thebis cũ reficerenť quondã a polygnoto picti:multũq; cõparatione supatus existimabať:qm̄ nõ suo gñe certasset. Idẽ & lacunaria primus pingere instituit. Nec cameras ante eũ taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros. Hoc æmuli eũ interpretabanť facere: qm̄ tarda picturæ ratio esset illa. Quãobrẽ daturus celeritatis famã: absoluit uno die tabellã: quæ uocata est hemeresios puero picto. Amauit ĩ iuuẽta Glycerã municipẽ suã inuentricẽ coronaꝝ:certãdoq; imitatione eius ad numerosissimã floꝝ uarietatẽ perduxit artẽ illã:postremo pinxit illã sedentem cũ corona. Quæ nobilissima tabula appellata est stephanoplocos:ab aliis stephanopolis:qm̄ Glycera coronas uenditando substinuerat paupertatẽ. Huius tabulæ exemplar:qđ apographon uocant. L. Lucullus duobus talentis emit athenis:pauxias aũt fecit & grãdes tabulas:sicut spectatã in pompei porticibus boum imolationem. Eam enim picturam primus inuenit:quam postea imitati sunt multi:æquauit autem nemo. Ante omnia cum longitudinẽ bouis ostendere uellet:aduersum eum pinxit:non transuersum. Vnde & abunde intelligitur amplitudo. Dein cum omnes quæ uolunt eminentia uideri: candifaciãt: coloremq; cõdiãt nigro. Hic totum bouẽ atri coloris fecit:umbræq; corpus ex ipso dedit. Magna prorsus arte in equo extãtia ostendẽs:& in confracto solida omnia. Sicyone & hic uitã egit:diuq; fuit illa pria picturæ. Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienũ ciuitatis addictas Scauri ædilitas romã trãstulit:post eũ emicuit longe ante oẽs Euphranor isthmius olympiade. s. cẽtesima. iiii. Is est q inter fictores dictus ẽ a nobis. Fecit & colossos:& marmora ac scyphos sculpsit. Docilis ac laboriosus ante oẽs:& in quocũq; genere excellẽs ac sibi æqualis. Hic primus uideť & expsisse dignitates insignia heroũ: & usurpasse symmetriã. Sed fuit in uniuersitate corpoꝝ exilior: capitibꝫ articulisq; grãdior. Volumina quoq; cõposuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt:equestre prœliũ. xii. dii. Theseus:in quo dixit:eundẽ apud parrhasiũ rosa pastum esse: suũ uero carne. Nobilis eius est tabula ephesi: Vlixes simulata uesania bouem cũ equo iungens:& Palamedes dux fasce gladiũ cõdens. Eodem tpe fuit & Cydias:cuius tabulã Argonautas. HS. c. xliiii. Hortẽsius orator mercatus est:eiq; ædem fecit in tusculano suo. Euphranoris autẽ discipulus fuit Antidotus. Huius est clipeo dimicans & luctator: tibicẽq; inter pauca laudatus. Ipse diligentior:q̄ numerosior:& in coloribus seuerus. Maxime inclaruit discipulo Nicia atheniensi qui diligentissime mulieres pinxit. Lumen & umbras custodiuit: atq; ut eminerent e tabulis picturæ:maxime curauit. Opera eius nemea aduecta ex asia romã a syllano: quã in curia diximus positã. Item Liberpater in æde Concordiæ. Hiacynthus:quẽ Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit alexandria capta: Et ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hãc tabulã Dianæ. Ephesi uero est Megabyzi sacerdotis ephesiæ Dianæ sepulchrũ. Athenis necromantia Homeri. Hanc uendere noluit Attalo regi talẽtis. lx. potiusq; patriæ suæ donauit:abũdans opibus. Fecit & grãdes picturas: i qbus sunt Calypso & Io: & Andrõeda. Alexãder quoq; in Pompei porticibus ꝓcellens: et Calypso sedẽs. Huic quidẽ ascribunť quadrupedes. Prosperrime canes expressit. Hic est Nicias:de quo dicebat Praxiteles interrogatus: quæ maxime opera sua probaret in marmoribus:quibus Nicias manũ admouisset. Tãtũ circũlitiõi eius tribuebat. Nõ satis discerniť alius eodẽ noĩe. At hunc eundẽ quidã faciunt olympiade centesima. xii. Niciæ cõparať:& aliquãto ꝓferť athenion Maronites Glautionis corinthii discipulus:& austerior colore:& in austeritate iucundior:ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo

Eleusinæ Philarchū:athenis frequentiā quā uocauere polygynæcon.Itē achillem uirginis hal
tu occultatū Vlyxe deprehendente.Et in una tabula quāq; maxime inclaruit: agofonem cu
equo.Quod nisi in iuuenta obiisset:nemo ei cōpararetur.Est & nomē Heraclidi macedoni.In
tio naues pinxit.Captoq; rege perseo athenas cōmigrauit:ubi eodē tempore erat Metrodoru
pictor.Idemq; philosophus magnæ in utraq; scientia auctoritatis.Itaq; cum.L.paulus deuict
perseo petisset ab atheniensibus ut q̄ probatissimū philosophū mitterent sibi ad erudiendos
beros:itēq; pictorem ad triumphū excolendū:athenienses Metrodoꝝ elegerūt: professi eund
in utroq; desiderio præstantissimū:quod edicto quoq; Paulus indicauit.Timomachus bizan
nus Cæsaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeā ab eo in Veneris genetricis æde pos
tas:octoginta talentis uenundatas.Talentū autē atticum ut ait Varro.xvi.sestertiis taxat. T
momachi æque laudant Orestes.Iphigenia ī tauris:& Lecythion agilitatis exercitator:cogna
tio nobilium:palliati:quos dicturos pinxit:alteꝝ stantem:alteꝝ sedentem. Præcipue tamē a
ei fauisse in Gorgone uisa est.Pausiæ filius & discipulus Aristolaus e seuerissimis pictoribus f
it:cuius sunt Epaminundas:pericles:Medea:Virtus:Theseus.Imago atticæ plebis:boum imm
latio.Sunt quibus & Mechopanes eiusdem pausiæ discipulus placeat diligentia: quam intell
gant soli artifices.Alias durus in coloribus sed & multus.Nam Socrates iure omnibus placet
Talesq; sunt eius picturæ.Cum Aesculapio filiæ Hygia Aegle:panacea Iaso:& piger qui appel
latur Ocnos spartum torquens q̄ asellus arrodit.Hactenus indicatis genere in utroq; procer
bus:non silebuntur & primis proximi.Aristoclides:qui pinxit ædem Apollinis delphis. Anth
philus puero ignem conflante laudatur:ac pulchre alias domo splendescente: ipsiusque puer
ore.Item lanificio:in quo properant omnium mulierum pensa: ptolemæo uenante.Sed & no
bilissimo satyro cum pelle pantherina:quem Aposcopenonta appellant. aristophon anchal
uulnerato ab apro cum socia doloris astipale. Numerosa æque tabula:in qua sunt priamus
Helena Credulitas:Vlyxes:Deiphebus:Dolus.Androbius pinxit Scyllin ancoras persicæ classi
præcidentem.Artemon Danen mirantibus eam prædonibus.Reginam Stratonicē:Herculem
& Deianiram.Nobilissimas autem quæ sunt in porticibus Octauiæ operibus.Herculem ab o
ta monte Doridos exusta mortalitate consensu deorum in cælum eūtem. Laumedontis circa
Herculem & neptunnum historiam:alcimachus Dioxippum:qui pancratio olympiæ citra pul
ueris iactum:q̄ uocant aconiti:uicit Coneti Nemea.Ctesilochus apellis discipulus petulanti p
ctura innotuit Ioue liberum parturiente depicto mitrato & muliebriter ingemiscente inter o
stetrices & dearum clamorem.Ctesidemus oecaliæ expugnatiōe & Laodamia.Clesides regina
Stratōices iniuria: nullo enim honore exceptus ab ea:pinxit uoluptatem cum piscatore:quem
reginam amare sermo erat.Eamq; tabulam in portu ephesi proposuit:ipse uelis raptus est:Re
gina tolli uetuit:utriusq; similitudie mire expssa. Cratinus comœdus athenis in pōpio pinxit
Eutychides bigam regis cū uictoria.Eudorus scæna spectat.Idē & ex ære signa fecit. Iphis Ne
uel leōsippus ptūno & Victoria.Habrō amiciciā & cōcordiā pinxit:& deoꝝ simulachra.Leōtiscus aratū ui
ctore cū tropheo psalthriā.Leon Sapho.Nicæarchus Venerē inter Gratias & cupidinē. Hercu
lem tristē insaniæ pœnitētia .Nealces Venerē solers ī arte & īgeniosus opi suppinxit. Siqdem
cū pliū nauale ægyptioꝝ & psaꝝ pinxisset:qd in nilo:cuius aqua est mari silis: factū uolebat
intelligi:argumentoq; declarauit:qd arte nō poterat:asellū.n.in littore bibētē pinxit:& croco
dillū insidiantē ei.Oenias Syngenicon.Philiscus officinā pictoris:ignē cōflante puero.Phalerio
Scyllā.Simonides Agatarchū & Mnemosinē.Simus iuuenē requiescētē:officinā fullonis: quin
quatrus celebrantē.Idēq; Nemesin egregiā.Theodorus uero emungentē. idē ab Oreste matrē
& Aegysthū interfici.Belluq; iliacū pluribus tabulis:qd est Romæ i Philippi porticibus:& Cas
sandrā ī cōcordiæ delubro. Theontius Epicuꝝ cogitantē Demetriū regē.Theon Orestis insa
niam:Thamyram cytharœdū.Tauriscus Dioscobolū:Clytēnestram:Paniscum: polynicem re
gnum repetentē:& Capanea.Non omittetur inter hos insigne exemplū.Nanq; erigonus tritor
colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit:ut celebre etiam discipulum ipse reliquerit
Pasiam fratrem Egenitæ fictoris.Illud uero per quam raꝝ ac memoria dignum etiam supre
ma opera artificum imperfectasq; tabulas:sicut Irin Aristidis:Tidaridas Nicomachi: Medeam
Thimomachi:& quam diximus Venerem Apellis:in maiori ammiratione esse:q̄ pfecta.Quip
pe in iis liniamenta reliqua: ipsæq; cogitationes artificū spectant:atq; in lenocinio cōmenda
tionis dolor est. Manus cum id agerent extinctæ desiderant.Sunt etiamnū non ignobiles qdē
in transcursu tamē dicēdi: Aristonides:Anaxāder:aristobolus syrus:archesilas Tisicratis filius:

Coribas Nicomachi discipulus:Carmanides Euphranoris:Dionysiodorus colophonius: Diogenes qui cum demetrio rege uixit. Eutymedes:Heraclides macedo: Mydon solus Philomachi statuarii discipulus:Mnasitheus sicyonius:Mnasidemus aristonidis filius & discipulus:Nessus Habronis filius: Polemon alexandrinus. Theodorus samius & Tadius Nicosthenis discipuli.Xenon Neoclis discipulus sicyonius.Pinxere & mulieres.Timarete Myconis filia Dianã in tabula:quæ ephesi est in antiquissimis picturæ.Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ est eleusinæ.Calypso senem & præstigiatorem Theodorum. Alcisthene saltatorem. Aristarete Nearchi filia & discipula Aesculapium.Lala cyzena ppetua uirgo.Martia.M. Varronis iuuenta romæ & penicillo pinxit:& cestro in ebore imagines mulierum maxime: & Neapolitanum in grandi tabula.Suam quoq; imaginem ad speculum. Nec ullius in pictura uelocior manus fuit. Artis uero tantum ut multum immanitate precii antecederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores.Sopylon & Dionysium : quorum tabulæ pinacothecas implent.Pinxit & quædam Olympias:de qua hoc solum memoratur:discipulum eius fuisse Antobolum.In encaustice pingẽdi duo fuisse antiquitus genera constat:cæra & ebore cestro idest uiriculo:donec classes pingi cœpere.Hoc tertium accessit:resolutis igni cæris penicillo utẽdi: quæ pictura in nauibus nec sole nec sale uẽtisq; corrumpitur.Pingunt & uestes in ægypto inter pauca mirabili genere.Candida uela postq̃ attriuere illinẽtes non coloribus:sed colorem sorbentibus medicamẽtis.Hoc cum fecere non apparet in uelis:sed in cortina pingi. In feruẽtes aquas mersa post momentum extrahunt picta. Mirũq; cum sit unus in cortina color:ex illo alius atq; alius fit in ueste accipiẽtis medicaminis qualitate mutatus.Nec postea ablui põt: ita cortina nõ dubiæ confusura colores si pictos accipet.Digerit eos ex uno:pingitq; dũ coqt. Et adustæ uestes firmiores fiunt:q̃ si nõ urerentur.

Plastices primi inuẽtores:de simulacris & uasis fictilibus & p̃cio eo;. CA. XII.

E pictura satis supq;.Contexuisse his & plasticẽ conueniat:eiusdem operæ terræ fingere ex argilla similitudines. Dibutades sicyonius figulus primus inuenit corinthi filiæ opera:quæ capta amore iuuenis:illo abeunte pegre:umbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circũscripsit. Quibus pater eius impressa argilla typum fecit:& cum cæteris fictilibus induratum igni ,pposuit:eũq; seruatũ in nympheo: donec corinthum Mummius euerteret:tradunt. Sunt qui in samo primos omnium plasticen inuenisse Rhoecum & Theodorum tradant multo ante Battiadas corintho pulsos. Demarathum uel Rhecũ uero ex eadem urbe profugum qui in ethruria Tarquinium priscum regem populi Romani genuit:comitatos fictores Euchirapum & Eugrammum:ab iis italiæ traditam plasticen. Dibutadis inuentum est rubricã addere:aut ex rubrica cretam fingere. Primusq; p̃sonas tegularum extremis imbricibus imposuit:quæ inter initia ,ptypa uocauit.Postea idem ectypa fecit. Hic & fastigia templorum orta:pp hunc plastæ appellati.Hominis autem imaginem gypso e facie ipsa primus omnium expressit : cæraq; in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus sicyonius frater Lysippi:de quo diximus.Hic & similitudinem reddere instituit.Añ eum quam pulcherrimas facere studebat. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit.Creuit q; res in tantum:ut nulla signa statuæ ue sine argilla fierent.Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam:q̃ fundendi æris.Plastæ laudatissimi fuere Dimophilus & Gorgasus. Idemq; pictores qui ceteris ædem Romæ ad circum maximum utroq; genere artis suæ excoluerunt: uersibus inscriptis græce: quibus significarũt a dextra opa Dimophili esse:a parte Leua Gorgasi.Ante hanc ædem tuscanica omnia in ædibus fuisse auctor est. M.Varro.Ex hac cum reficerentur:crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse. Item signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Calcosthenes cruda opa athenis:qui locus ab officina eius ceramicos appellatur.M.Varro tradit sibi cognitum romæ.Possunium nomine:a quo factas romæ tubas. Item pisces:quos aspectu discernere a ueris uix posses.Idem magnificat archesilaum.L. Luculli familiarem:cuius ,pplasticem pluris uenire solitã ab artificibus ipsis quam alio; opera.Ab hoc factam Venerẽ genetricem in foro Cæsaris:& priusq̃ absolueret:festinatiõe dedicandi positã. Deinde ei a Lucullo sestertiis.lx.signũ fœlicitatis locatum:cui mors utriusq; inuiderit. Octauio equiti romano cratera facer uolenti exemplar e gypso factũ talento.Laudat & Pasitelem qui plasticen mrem statuariæ sculpturæq; & cælaturæ eẽ dixit:& cum eẽt in omnibus his summus nihil unq̃ fecit:anteq̃ finxit.Præterea elaboratã hanc italiæ artẽ & maxime ethruriæ.Turianũq; a fregellis accitum:cui locaret Tarquinius Priscus Iouis effigiem ĩ capitolio dicandã.

Fictilem eam fuisse:& ideo mirari solere. Fictiles in fastigio tépli eius quadrigæ: de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem:qui hodieq; materiæ nomé in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deû erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illo℞ qui tales coluere. Aurú eni & argentú ne diis quidem conficiebant. Durant etiánum plerisq; in locis talia simulacra. Fastigia quidé templo℞ etiam in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateq; æui sanctiore auro certe innocériore. In sacris quidé etiá inter has opes nô murrhinis crystallinisue: sed fictilibus prolibatur sympulis inocentius. Inenarrabili terræ benignitate: si quis singula æstimet: etiam ut omittanť in frugum uini: pomo℞: herba℞: fruticum medicamento℞ metallo℞ generibus beneficia eius: quæq; adhuc diximus: uel quæ assiduitate faciant. Figlinarú opera: imbricibus: tubulis tegulisq; ad balneas mámatis: uel adiecta coctilibus laterculis fúdamétisq;: aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina excogitatis: & ad aquas. Propter q̃ Núma rex septimum collegium figulo℞ instituit. Quin & defunctos sese multi fictilibus doliis cōdi maluere: sicut. M. Varro pythagorico modo in myrti & oleæ atq; nigræ populi foliis. Maior quoq; pars hominú terrenis utiť uasis. Samia etiánum in esculentis laudanť. Retinet hanc nobilitaté & Arretiú in italia & calicú tantum surrentú: asta pollentia: in hispania & saguntum: in asia pergamú. Habent & trallis opera sua: & utina in italia: qm̃ & sic gentes nobilitátur. Et hæc quoq; p maria terrasq; ultro citroq; portanť. Insignibus rotæ officinis erythris. Hodieq; in templo monstranť duæ amphoræ pp tenuitatem consecratæ discipuli magistriq; certamine uter tenuioré humú circúduceret. Cois laus maxima: hadrianis firmitas. Nonnullis circa hoc seueritatis quoq; exéplis. Q. Coponiú inuenimus ambitus dánatum: quia uini amphorá dedisset dono ei: cuius suffragii latio erat. Atq; ut luxu aliqua quoq; auctoritas contingat figlinis tripatinú inquit Fenestella appellabať súma cœna℞ lauticia. Vna erat murena℞: altera lupo℞: tertia myxonis piscis. Inclinatis iam scilicet moribus ut tñ eos præferre græciæ etiam philosophis possimus. Siquidé in Aristotelis hæredú auctione. lx. patinas uenisse tradiť. Nam nos eú unam Aesopi tragœdia℞ histriõis in natura auiú diceremus sestertiis. dc. stetisse: nô dubito ídignaturos legentes. At Hercules Vitellius in principatu suo. cc. sestertiis condidit patinam: Cui faciendæ fornax in campis ex ædificata erat: qm̃ eo puenit luxuria: ut ét fictilia pluris cōstent: q̃ murrhina. Propter hanc Mutianus altero cōsulatu suo in cōquæstione exprobrauit patinarú paludes Vitellio. Memoria nô ulla fœdiore: cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat iterisse. cxxx. cōuiuas. Nobilitanť iis oppida quoq;: ut regiú: & cumæ. Samia testa matris deû sacerdotes: qui galli uocanť: uirilitaté amputant. Nec aliter citra perniciem: si. M. Celio credamus: qui linguá sic amputandá obiecit graui pbro: tanq̃ & ipse iam túc eidem Vitellio malediceret. Quid nô excogitauit ars? fractis etiá testis utédo sic ut firmius durent tusis calce addita: quæ uocant signina. Quo genere etiam pauiméta excogitauit.

ul'hamatis

uel mixti piscis

Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus: quæ in lapidem uertuntur. CA. XIII.

Erú & ipsius terræ sunt alia segméta. Quis. n. satis mireť pessimá eius parté medioq; pulueré appellatú in puteolanis collibus opponi maris fluctibus: mersúq; ptinus fieri lapidé unú inexpugnabilé undis: & fortioré quotidie: utiq; si cumano misceať cem̃éto. Eadé est terræ natura in cyzicena regione: sed ibi nô puluis: ue℞ ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahiť. Hoc idé circa cassandreá pdunt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra octo méses terrá lapidescere. Ab oropo qdé aulidé usq; qcqd terræ attingiť mari: mutať i saxa: nô multú a puluere puteolano distat e nilo arena tenuissima sui pte: nô ad sustinéda maria fluctusq; frágédos: sed ad debelláda corpa palæstræ studiis. Inde certe patrobio Neronis pricipis liberto aduehebať. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexádri magni ducibus sabulú hoc portari cú reliqs militaribus cōmertiis repio. Plura de hac parte nô sum dicturus: nô hercules magis q̃ de terræ usu in cæromatis: qbus exercendo iuuentus nostra corpora uites animo℞ perdidit.

De parietibus fornaceis: & lateritiis: & co℞ ratione. CA. XIIII.

Vid? nô & in africa hispaniaq; ex terra pietes: quos appellát fornaceos (qm̃ fornacú mô circúdati utriq; duabo tabulis isarciúť uerius q̃ ístruúť) æuis durát: icorrupti imbribus: uétis: ignibus: oíq; cem̃éto firmiores. Spectat ét nunc speculas Hánibalis hispania terrenasq; turres iugis mõtiú impositas. Hic & cespitú natura castro℞ uallis accõmodata cõtra fluminú ípetus aggeribus. Illini qdé crates parietú luto: & lateribus crudis.

extrui qs ignorat? Lateres nõ sunt e sabuloso: neqꝫ arenoso: multoqꝫ minus calculoso ducendi solo: sed e cretoso & albicãte: aut ex rubrica. Vel si iã ex sabulo e masculo certe. Figunt̃ optie uere. Nã solstitio rimosi fiũt: quos ædificiis nõ idoneos ꝓbãt. Quin & itritũ ipm eoꝝ prius q̃ fingãt̃: macerari oportet. Genera eoꝝ tria. Lidoron quo utimur: longũ sesqpede: latũ pede. Al teꝝ tetradoron. Tertiũ pẽtadorõ: Græci.n. antiq doron palmũ uocabãt: & iõ dora munera: qa manu darent̃. Ergo a q̃ttuor & quĩqꝫ palmis ꝓut sunt: nominant̃. Eadẽ est latitudo. Minore i priuatis operibus: maiore in publicis utunt̃ in græcia: pithane in asia & ulterioris hispaniæ ciuitatibus massilia & calento fiunt lateres: qui siccati nõ merguntur in aqua. Sunt enim e terra pumicosa: cum subigi potest utilissima. Græci: præterq̃ ubi e silice fieri poterat structura: parietes latericios prætulere. Sunt.n. æterni: si ad ꝑpendiculum fiant. Ideo & ad publica opa & regias domos addunt̃. Sic extruxere muꝝ athenis: qui id montẽ hymetũ spectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis q̃uis lapideas colũnas & epistylia circũdarent. Domũ regiã Attali trallibus. Item sardibus Crœsi: quã gerusia fecere. Halicarnasi mausolea: quæ etiã nunc durãt. Lacedæmone quidẽ excisum lateritiis parietibus opus tectoriũ ꝑp excellẽtiã picturæ ligneis formis iclusum romã deportauere in ædilitate ad comitiũ exornandũ Murena & uarro. Quod opus cum per se mirũ esset: trãslatũ tñ magis mirabant̃. In italia quoqꝫ latericius murus aretii & meuaniæ est. Romæ nõ fiunt talia ædificia: quia sesquipedalis paries: non plusq̃ unam contignationem tolerat. Cautũqꝫ est: ne cõis crassior fiat: nec intergerinoꝝ tatio patitur.

De sulphure: alumine: & generibus eoꝝ: & medicinæ. CA. XV.

Aec sint dicta de lateribus. In terræ aũt reliquis generibus: uel maxime natura mira est sulphuris: quo plurima domant̃. Nascit̃ in insulis æoliis inter siciliam & italiã: quas ardere diximus. Sed nobilissimũ in melo insula. In italia quoqꝫ inuenit̃ in neapolitano cãpanoqꝫ agro collibus: qui uocantur leucogæi: qd e cuniculis effossum ꝑficitur igni. Genera quattuor. Viuũ: quod græci apyron uocant: nascit̃ solidum: hoc glebosũ. Eo solo ex oĩbus generibus medici utunt̃. Cætera.n. liquore cõstant: & conficiunt̃ oleo incocta. Viuũ aũt effodit̃: translucetqꝫ: & uiret. Alteꝝ genus appellãt glebã: fullonũ tm̃ officinis familiare. Tertio quoqꝫ generi unus tm̃ est usus ad suffiendas lanas: qm̃ candorẽ tm̃ molliciẽqꝫ confert. Egula uocat̃ hoc genus. Quarto aũt ad ellychnia maxime conficienda. Cætero tanta uis est: ut morbos comitiales deprehẽdat nidore: ĩpositũ igni. Lusit & Anaxialus eo candẽs i calice nouo prunaqꝫ subdita circũferens: exardescẽtis repcussu pallorẽ diꝝ uelut defunctoꝝ effũdẽte conuiuiis. Natura eius excalfacit: concoquit. Sed & discutit collectiones corpoꝝ: ob hoc talibus emplastris malagmatibusqꝫ miscetur. Renibus quoqꝫ & lũbis in dolore cum adipe mire ꝓdest ĩpositum. Aufert & lichenas a facie cũ terebinthi resina: & lepras: Harpaxitõ uocat̃ a celeritate auellendi: auelli.n. subinde debet. Prodest & suspiriosis linctum. Purulẽta quoqꝫ ex tussientibus: & cõtra scorpionũ ictus. Vitiligines uiuũ nitro mixtũ: atqꝫ ex aceto tritũ & illitũ: tollit. Item lendes in palpebris: aceto sandaracato ammixto. Habet & in religionibus locũ ad expiãdas suffitu domos. Sentit̃ uis eius & in aquis feruẽtibus. Neqꝫ alia res facilius accenditur: quo appet: igniũ ui magnã etiã ei inesse. Fulmina & fulgura quoqꝫ sulphuris odorẽ habẽt: ac lux ipsa eoꝝ sulphurea est. Et bituminis uicina est natura: alibi limus: alibi terra. Limus a iudææ lacu ut diximus emergens. Terra in syria circa sydonẽ oppidũ maritimum. Spissant̃ hæc utraqꝫ: & in dẽsitatẽ coeũt. Est uero liquidũ bitumẽ sicut zacynthium & quod a babylone inuehitur. Ibi quidẽ et candidũ gignit̃. Liquidũ est et apolloniaticũ: quæ omnia græci pissasphalton appellãt: ex argumẽto picis et bituminis. Gignit̃ et pingue liquorisqꝫ oleaci in sicilia: agragãtino fonte inficiẽs riuũ. Incolæ id arũdinum pãniculis colligũt citissime sic adhærescẽs. Vtũturqꝫ eo ad lucernaꝝ lumina olei uice. Itẽ ad scabiẽ iumentoꝝ. Sunt qui et naphthen de qua i scdo diximus uolumine: bituminis generi ascribũt. Veꝝ ardẽs eius uis igniũ naturæ cognata ꝑcul abest ab oĩ usu. Bituminis ꝓbatio ut quã maxie splẽdeat: sitqꝫ põderosum ac graue. Leue autem modice: qm̃ adulterat̃ pice. Vis bituminis quæ sulphuris: sistit discutit: attrahit: glutinat. Serpẽtes nidore fugat accensum. Ad suffusiões oculoꝝ: & albugines babylonium efficax tradit̃. Item ad lepras lichenas: pruritusqꝫ corporum. Illinitur et podagris. Omnia autẽ eius genera incõmodos oculoꝝ pilos replicant. Dentium doloribus medent̃ simul cum nitro illita. Tussim ueterem et anhelitus cum uino potum emendat. Dysentericis etiam dat̃ eodem modo. Sistitqꝫ aluum. Cum aceto uero potum discutit concretũ sanguinẽ: et detrahit. Mitigat lũboꝝ dolores: item articulorum. Cum farina hordeacea impositum: emplastrum peculiare fa-

cit sui nominis.Sanguinẽ sistit. Vulnera colligat.Glutinat neruos.Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma & hedyosmi pari pondere cũ mirrhæ obolo subacti.Comitiales morbos ustum deprehendit.Vuluaꝝ strangulationes olfactum discutit cum uino & castoreo.Procidentia sedis suffitu reprimit.Purgationes fœminaꝝ in uino potũ elicit. In reliquo usu æramentis illinitur:firmatq; ea contra ignes.Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis quoq; usum præbuit:ita ferruminatis babylonis muris.Placet in ferrariis fabroꝝ officinis tingendo ferro:clauorũq; capitibus:& multis aliis usibus.Nec minor aut ab eo dissimilis est aluminis opera:quod intelligi͛ salsugo terræ.Plura & eius genera.In cypro candidũ & nigꝝ:exigua coloris differentia:cũ sit usus magni:qm̃ inficiẽdis claro colore lanis candidũ liquidũque utilissimũ est.Contraq; fuscis aut obscuris nigrũ.Et aurum nigro purgat͛. Fit aũt omne ex aq̃ limoq;:hoc est terræ exudantis natura.Corriuatũ hyeme æstiuis solibus maturat͛.Quod fuerit ex eo præcox:candidũ fit.Gignitur aũt in hispania:ægypto:armenia:macedonia:ponto:africa.Insulis sardinia melo:lipara:strongyle.Laudatissimũ in ægypto:ꝓximũ in melo.Huius quoq; duæ species:liqdum:spissumq;.Liquidi ꝓbatio:ut sit lympidũ lacteũq; sine offensis fricandi:cum quodã igniculo caloris.Hoc phorimõ uocant.An sit adulterarũ:deprehendit͛ succo punici mali.Sinceꝝ.n.mixtura ea nigrescit. Alteꝝ genus est pallidæ & scabræ naturæ & qd' inficitur galla.Ideoq; hoc uocãt paraphoron.Vis liqdi aluminis astringere:indurare:rodere. Mele ammixto sanat oris ulcera:papulas:pruritusq;.Hæc curatio fit in balneis duabus mellis ptibus:tertia aluminis.Virus alaꝝ sudoresq; sedat.Sumit͛ pilulis contra lyenis uitia. Pellendũq; pruritũ:ac p urinã sanguinẽ.Emẽdat & scabiẽ nitro:ac melanthio admixtis. Cõcreti aluminis unũ genus schiston appellant græci in capillamenta quædã canescẽtia dehiscens. Vnde qdã trichitin potius appellauere.Hoc quoq; fit ex lapide:ex quo & id chalcitin uocãt:ut sit sudor quidã eius lapidis in spumã coagulati.Hoc genus aluminis siccat:minusq; sistit humorẽ inutilem corporibus.Sed auribus magnopere ꝓdest infusum:uel illitũ:uel oris ulceribus:dentibusq; si saliua cũ eo contineat͛.Et oculoꝝ medicamẽtis inserit͛ apte:uerendisq; utriusq; sexus.Coqt͛ in patinis:donec liquari desinat.Inertioris est & alteꝝ genus qd' strongylen uocant. Duæ eius spẽs: fungosum atq; oĩum ore dilui facile:qd' in totum dãnat͛.Melius pumicosum:& foraminum fistulis spongiæ simile:rotundũq; natura:candido propius:cũ quadã pinguedine sine arenis friabile: nec inficiens nigritia.Hoc coquit͛ per se carbonibus puris:donec cinis fiat.Optimũ ex omnibus qd' melinũ uocãt:ab isula melo:ut diximus.Nulli uis maior neq; astringẽdi: neq; denigrãdi:neq; indurãdi.Nullũ spissius.Oculoꝝ scabricias extenuat.Combustũ utilius epiphoris inhibẽdis.Sic & ad pruritus corporis.Sanguinem quoq; sistit in totum foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum:renascentem mollit lanuginem summam.Omnium geneꝝ uis in astringendo.Vnde nomen a græcis.Ob id oculorum uitiis aptissima sunt. Sanguinis fluctiones inhibent cũ adipe.Sic & isantiũ ulcera putrescẽtia ulceꝝ compescit cum adipe.Et hydropicoꝝ eruptiões siccat.Et auriũ uitia cũ succo punici mali.Et unguiũ scabricias:cicatricũq; duritias: & pterygia ac pniones.Phagedenas ulceꝝ ex aceto:aut cum galla pari põdere cremata.Lepras cum succo oleꝝ.Cum salis uero duabus partibus uitia quæ serpũt.Lendes & alia capillorum aĩalia ꝑmixtum aquæ.Sic & ambustis ꝓdest:& furfuribus corpoꝝ cũ sero pice.Infundit͛ & dissentericis. Vuã quoq; in ore cõprimit:ac tonsillas.Ad oĩa quæ in cæteris generibus diximus efficacius intelligi͛ ex melo aduectũ. Nã ad reliquos usus uitæ in coriis lanisq; ꝑficiẽdis: q̃ti sit momẽti:significatum est. Ab his per se oĩa ad medicinas ꝑtinentia terræ genera tractabimus.

ul' fricãtiũ

uel sero pice; ul' pice

De terra samia:& eretria:& chia:& selinusia:& phniti:& ampeliti medicinæ. CA. XVI.

Samiæ duæ sunt:quæ syropicon:& quæ aster appellant͛.prioris laus:ut recẽs sit:& leuis:linguæq; glutinosa. Altera glebosior:candida. Vtraq; urit͛: ac lauatur.Sunt qui præferant priorem. ꝓsunt sanguinẽ expuentibus.Emplastrisq; quæ siccandi cã cõponũt͛.Oculoꝝ quoq; medicamẽtis miscent͛.Eretria totidẽ differẽtias habet. Nãq; & alba est:& cinerea:quæ ꝓfertur in medicina.Probat͛ mollicie:& qd' si ære ꝑducat͛: uiolaceũ reddit colorẽ.Vis & ratio eius in medẽdo dicta est inter pigmẽta.Lauatur oĩs terra. In hoc.n. loco dicemus: perfusa aqua siccataq; solibus:iteꝝ ex aqua trita:ac reposita:donec considat: & digeri possit in pastillos.Coquit͛ in calicibus crebro concussu.est in medicaminibus & chia terra candicans.Effectus eius qui samiæ. Vsus ad mulieꝝ maxime cutem. Idem & selinusiæ. Lactei coloris est hæc:& aqua dilui celerrima. Eadẽq; lacte diluta: tectoriorum albaria interpolantur. Pnigitis eretriæ simillima est grandioribus tantum glebis & glutinosa: cui effectus

uel aere

ul' phnitis

idem qui cimoliæ: infirmior tñ. Bitumini simillima est ampelitis. Expimentũ eius: si ceræ mõ accepto oleo liquescat. Et si nigricans colos maneat tostæ. Vsus ad molliendũ discutiendũq;. Ad hæc medicamentis additur: præcipue in callıblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad uestiũ usus cimolia: sarda: umbrica: saxum: argentariam. CA. XVII.

C Retæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos ptinentia. Candidũ & ad purpurissum inclinans. Vis utriq; ad discutiendos tumores: & sistẽdas fluctiones aceto assumpto. Panos quoque & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulasque. Si uero aphronitrũ & æs cypriũ admisceat & acetũ: pedũ tumores sanat: ita ut in sole curatio hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluat. Testiũ uero tumoribus cypria cæra addita ꝓdest: & refrigerãdi quoq; natura cretæ est: sudoresq; ĩmodicos sistit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino sumpta in balneis: laudat maxime thessalica. Nascit & in lycia circa bubonẽ: ẽ & alius cimoliæ usus in uestibus. Nã sarda quæ affert de sardania: candidis tñ assumit. Inutilis uersicoloribus: est & utilissima oium cimoliæ generum: ꝓciosior umbrica: & quã uocant saxũ. Proprietasq; saxi: q crescit in macerando: atq; pondere emit: illa mẽsura. Vmbrica nõ nisi poliendis uestibus assumit. Neq;. n. pigebit hãc quoq; partẽ attingere: cũ lex metella extet fullonibus dicta: quã. C. Flãminius: &. L. Aemilius cẽsores dedere ad populũ ferendã. Adeo oia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic est. Primũ abluit uestis sarda: dein sulphure suffit: mox desquãmatur cimolia: quæ est coloris ueri. Fucatus. n. deprehẽdit: nigrescitq;: & effundit sulphure. Veros aũt & ꝓciosos colores emollit cimolia: & quodã nitore exhilarat cõtristatos sulphure. Candidis uestibus saxũ utilius a sulphure. Inimicũ coloribus. Græcia ꝓ cimolia tymphaico utitur gypso. Alia creta argentaria appellatur: nitorem argenteũ reddens. Est & uilissima qua circũ prædicere ad uictoriæ notã: pedesq; uenaliũ trans mare aduectoꝝ denotare instituerũt maiores. Taleq; Plociũ mimicæ scœnæ cõditorem & astrologiæ consobrinũ eius Mãlium antiochũ. item grãmaticæ Taberium Erotem eadẽ naue aduectos uidere proaui.[1] ul' tymphetico

Qui & quoꝝ liberti præpositi. CA. XVIII.

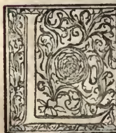
S Ed qd hos refero aliquo litteraꝝ honore cõmendatos? Talẽ in catasta uidere Chrysogonũ Syllæ: Amphionẽ. Q. Catuli interfectorem: Heronẽ. L. Luculli: Demetriũ Pompeii: augẽq; demetrii. q̃q̃ & ipsa Pompeii credita est: & Hipparchũ. M. Antonii Menã & Menecratẽ Sex. Põpeii: aliosq; deinceps: quos enumerare iam nõ est: e sanguine quiritiũ & ꝓscriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne uenaliciis gregibus: opprobriũq; insolẽtis fortunæ: qua & nos adeo potiri reꝝ uidimus: ut prætoria quoq; ornamenta decerni a senatu iubente Agrippina Claudii Cæsaris uiderimus libertis. Tantũq; nõ cum laureatis fascibus remitti illo: unde cretatis pedibus aduenissent. uel menodorum uel Tãtũq; laureatis

De terra ex galata: terra clupea: terra balearica: terra ebusitana. CA. XIX.

P Ræterea sunt genera terræ ꝓprietatis suæ: de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddenda natura. Ex galata insula & circa clupeã africæ scorpiones necat: balearis & ebusitana serpentes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXVI. PROOEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmoꝝ luxuria. CA. I.

APIDVM NATVRA RESTAT: HOC EST PRAECIPVA MOrum insania: etiã ut gẽmæ cũ succinis: atq; cristalli cũ murrhinis sileant. Omnia nanq; quæ usq; ad hoc uolumẽ tractauimus homini aliqua ex cã genita uideri possunt. Montes natura sibi fecerat ad q̃sdam cõpages telluris uisceribus densandis: simul ad impetus fluminũ domandos: fluctusq; frangendos: ac minime quietas partes coercendas durissima sui materia. Cædimus hos: trahimusq; nulla alia q̃ deliciaꝝ cã: quos transcendisse quoq; mirum fuit. In portento ꝓpe habuere maiores alpes ab Hãnibale exuperatas: & postea a cimbris. Nũc ipsæ cædunt in mille genera marmoꝝ. Promõtoria aperiunt mari: & rerum natura agitur in planum. Euehimus ea quæ

separandis gentibus pro terminis constituta erant:nauesq; marmorum causa fiunt:ac p fluctus saeuissimã rerum naturae partẽ:huc illucq; portat iuga montiũ:maiore etiánum uesania: q̃ cum ad frigidos potus uas petitur in nubila.Caeloq; proximae rupes cauant:ut bibat glacie.Secum quisq; cogitet quae precia horum audiat:quas uehi trahiq; moles uideat.Sed & q̃ sine his multorum fuerit beatior uita : ad q̃q; multorum neces fit necesse ista facere:imo uerius pati mortales: quos ad usus:quasue ad uoluptates alias nisi ut inter maculas lapidũ iaceant:ceu uero nõ tenebris noctiũ dimidiae parti uitae cuiusq; gaudia haec auferentibus.Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. Extant censoriae leges glandia in coenis gliresq; & alia dictu minora apponi uetantes.Marmora inuehi:& maria huius rei causa transiri:quae uetaret lex nulla lata est.

uel delicatiora

Quis primus in publicis operibus ostenderit. CA. II.

Dicat fortassis aliquis: non enim inuehebantur.Id quidem falso.ccclx. columnas.M. Scauri aedilitate ad scaenam theatri tẽporarii:& uix uno mẽse futuri in usu uiderũt portari silentio legũ.Sed publicis nimirum indulgẽtes uoluptatibus.Id ipsum cur? aut qua magis uia irrepũt uitia q̃ publica? Enimuero nõ alio modo in priuatos usus illa uenere:ebora:aurum: gẽmae:aut quid oino diis reliquimus? Verum esto indulserint publicis uoluptatibus:etiãne tacuerunt maximas earum atq; adeo duodequadragenũ pedũ luculli marmoris in atrio Scauri collocari:nec clam illud occulteq; factum est. Satisdari sibi dãni infecti egit redẽptor cloacarum cum in palatiũ extraherentur. Non ergo in tam malo exẽplo moribus caueri utilius fuerat:q̃ tacere tantas moles in priuatã:domum trahi pter fictilia deorum fastidia.

ul' portatas

uel palam

Quis primus peregrino marmore colũnas habuerit romae. CA. III.

Nec potest uideri Scaurus rudi & huius mali improuidae ciuitati obrepsisse quodam uitae rudimẽto.Iam.n.L.Crassum oratorem illum:qui primus peregrini marmoris colũnas habuit in eodẽ atrio:hymetias tñ nec plures sex aut longiores duodenum pedũ:quem.M.Bruttus in iurgiis ob id Venerem palatinã appellauerat. Nimirum ista omisere moribus uictis:frustraq; interdicta quae uetuerant:cernentes:ullas potius q̃ irritas esse leges maluerunt.Qui nos sequentur meliores non esse probabunt.Quis.n. tantarum hodie colũnarum atrium habet?Sed prius q̃ de marmoribus dicamus:hominũ in iis praeferenda iudicamus precia.Ante igitur artifices censebimus.

Qui primũ laudati in marmore scalpendo:& quibus temporibus. CA. IIII.

Marmore scalpendo primi oium inclaruerunt Dipoenus & Scyllis geniti in creta insula etiánum medis iperantibus:priusq; q̃ Cyrus in persis regnare inciperet: hoc est olympiade circiter quinquagesima.Ii sicyonẽ se contulere: quae diu fuit officina rũ oium metallorum patria.Deorum quorũdã simulacra publice simul locauerãt sicyonii: quae prius quã absoluerentur:artifices iniuriam quaesti abierunt in aetolos.Protinus sicyonios fames inuasit ac sterilitas: moerorq; dirus:Remedium petentibus Apollo pythius affuturum respondit:si Dipoenus & Scyllis deorum simulacra perfecissent.Quod magnis mercedibus obsequiisq; impetratũ est.Fuere autem simulacra ea Apollinis: Dianae:Herculis: Mineruae: quod e caelo postea tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore. cxxvi. de marmore pario & mausoleo. CA. V.

Cum ii essent:iam fuerant in chio insula Malas sculptor:dein filius eius Micciades: ac deinde nepos Anthermus chius:cuius filii Bupalus & Anthermus clarissimi i ea scia fuere Hipponactis poetae aetate:quẽ certũ est.lx.olympiade fuisse.Quod si quis horum familiã ad pauum usq; retro agat:iueniet artis eius originẽ cũ olympiadũ origine coepisse.Hipponacti notabilis foeditas uultus erat:quãobrẽ imaginẽ eius lasciuia iocorum ii pposuere ridentiũ circulis.Quod Hipponax idignatus:amaritudine carminũ distrinxit eos in tm:ut credat aliquos ex iis ad laqueũ cõpulisse:qd' falsum est.Cõplura.n.in finitimis isulis simulacra postea fecere:sicut in delo:quibus subiecerunt carmẽ: nõ uitibus tm censeri chium: sed & operibus Anthermi filiorum.Ostendũt & Iasii Dianã manibus eorum factã. Et in ipsa chio narrata est operis eorum Dianae facies in sublimi posita:cuius uultũ intrãtes tristẽ: abeũtes exhylaratũ putant Romae signa eorum sunt in palatina aede Apollinis in fastigio.Et oĩbus fere quae Diuus Augustus fecit.Patris quoq; eorum & deli fuere opera:& in lesbo insula.Dipoeni qdẽ ambratia: argos:cleone: opibus refertae fuere.Oẽs aũt tm cãdido marmore usi sunt e paro insu-

ul' i pmptu

la:quē lapidē cœpere lychnitē appellare:quoniā ad lucernas in cuniculis cæderetur: ut auctor
est Varro: multis postea cādidioribus repertis. Nuper etiā in lunensiū lapidicinis. Sed in pario
rū mirabile ꝓditur:gleba lapidis unius cuneis diuidentium soluta imaginē fileni intus extitis
se. Non omittendū hanc artē tāto uetustiorē fuisse ꝙ picturā aut statuariā:quaꝝ utraqꝫ cū phi
dia cœpit octogesimatertia olympiade:post annos circiter.cccxxxii. Et ipsum phidiam tradūt
3 sculpsisse marmora. Venerēqꝫ eius esse Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis.
Alcamenē atheniensem(quod certū est)docuit in primis nobilē:cuius opera athenienses com
plura in ædibus sacris posuere. Præclaraqꝫ Veneris imaginē extra muros:quæ appellaē aphro
dite exopolis. Huic summam manum ipse phidias iposuisse dicitur. Ipsius discipulus fuit Ago ul' Encepis
racritus parius ei ætate gratus. Itaqꝫ e suis operibus pleraqꝫ noi eius donasse fertur. Certauere
aūt inter se ambo discipuli in Venere faciēda. Vicitqꝫ Alchamenes nō opere:sed ciuitatis suf
fragiis contra peregrinū suo fauentis. Quare Agoracritus ea lege signū suum uendidisse tra
ditur:ne athenis esset:& appellasse Nemesim. Id positum est rhānunte pago atticæ:qd'.M. Var
ro omnibus signis prætulit. Est & in matris magnæ delubro in eadē ciuitate Agoracriti opus.
7 Phidiam clarissimū esse per omnes gentes quæ Iouis olympii famā intelligunt:nemo dubitat.
Sed ut & merito laudari sciāt etiam qui opera eius non uiderunt,ꝓferemus argumento paruo
& ingenii tantum. Neqꝫ ad hoc Iouis olympii pulchritudine utemur:nō Mineruæ athenis fa
ctæ amplitudine:cum sit ea cubitoꝝ.xxvi. Ebore hæc & auro constat:sed in scuto eius in quo
amazonū prœlium cælauit intumescente ambitu palmæ eiusdē concaua parte deorum & gi
gantum dimicationem:in soleis uero lapithaꝝ & centauroꝝ:adeo momēta omnia compacta uel oīs
artis illi fuere. In base aūt quod cælatū est Pandoras genesin appellaūt. Ibi dii sunt.xx. nume
ro nascentes. uictoria præcipue mirabili: periti mirantur & serpentem:& sub ipsa cuspide æream uel noscē-
sphingem. Hæc licet sint obiter dicta de artifice nunꝙ satis laudato simul ut noscatur illā ma tes uictori
gnificentiam æqualem fuisse & in paruis. Praxitelis ætatem inter statuarios diximus:qui mar am mirabi
10 moris gloria superauit etiā semet. Opera eius sunt athenis in ceramico:sed ante omnia & non li: & præci
solum praxitelis:uerum & in toto orbe terrarum Venus:quam ut uiderēt multi nauigauerūt puo ꝓcio
gnidum. duas fecerat:simulqꝫ uendebat. alteram uelata specie quam ob id quidē prætulerunt
optione:quoꝝ conditio erat coi:cum alteram etiam eodē precio detulisset:seuerum id ac pu
dicū arbitrantes. Reiectam gnidii emerunt:imensa differentia famæ. Voluit eam postea a gni
diis mercari rex Nicomedes:totum æs ciuitatis alienū:quod erat ingens:dissolutuꝝ repromit
tens. Omnia perpeti maluere:nec imerito. Illo.n. signo Praxiteles nobilitauerat gnidum. Aedi
cula eius tota aperiē:ut conspici possit undiqꝫ effigies deæ:fauente ipsa(ut credië) facto. Nec uel facta
minor ex quacūqꝫ parte ammiratio est. Ferunt amore captū quendā:cum delituisset noctu si
mulacro cohæsisse:eiusqꝫ cupiditatis eē indicem maculam. Sunt in gnido & alia signa marmo
rea illustriū artificum. Liberpater Bryaxidis:& alter Scopæ:& Minerua. Nec maius aliud Ve
neris praxitelicæ specimen ꝙ quod inter hæc sola memoraē. Eiusdē est Cupido obiectus a Ci
cerone Verri ille pp quem thespiæ uisebantur. Nunc in Octauiæ scholis positus. Eiusdē & al
ter nudus in pario colonia ꝓpontidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit enim
eum Alchidas rhodius:atqꝫ in eo quoqꝫ simile amoris uestigiū reliquit. Romæ Praxitelis ope
ra sunt:Flora:Triptolemus:Cæres in hortis seruilianis. Boni euentus & Bonæ fortunæ simu
lacra in capitolio. Item Menades:& quas Thiadas uocāt:& Caryatidas & sileni in Asinii Pollio
nis monumētis:& Apollo & Neptunus. Praxitelis filius Cephissodorus rei & artis hæres fuit. Cu
ius laudatū est pergami symplegma signū nobile:digitis corpori uerius ꝙ marmori ipressis. Ro
mæ eius opera sunt Latona in palatii delubro. Venus in Asinii Pollionis monumētis: & intra
octauiæ porticus in Iunonis æde Aesculapius ac Diana. Scopæ uero laus cū his certātis. Fecit
17 Venerem & pothon:& phæthontē:qui samothraciæ sanctissimis cærimoniis colunē. Itē Apol
linē palatinum. Vestam sedentē laudatā in seruilianis hortis:duasqꝫ chamæteras circa eā: quo
rum pares in Asinii monumētis sunt. Vbi & Canephorus eiusdē. Sed in maxima dignatione
Cn. Domitii delubro in cyrco flāminio Neptunus ipse & Thetis atqꝫ Achilles. Nereides supra
delphinos: & cete & hippocampos sedentes. Item tritones:chorusqꝫ Phorci & pristes:ac multa ul' pistrices
alia marina. Eiusdē manus oia magnū & præclarum opus etiam si totius uitæ fuisset. Nūc ue
ro præter supradictā quæqꝫ nescimus. Mars est etiānum sedens:Colossus eiusdē in tēplo Bru
ti Callaici apud circū eūdem ad lauicanam portam eūti. Præterea Venus in eodem loco nuda
praxitelicē illam gnidiam antecedens:& quæcūqꝫ alium locum nobilitant. Romæ quidē ma

gnitudo ope℞ est iam oblitterata a magnis officio℞ negociorúq; aceruis:quæ oés a contépla
tione talium abducunt:qm̄ ocioso℞:& in magni loci silentio apta ammiratio talis é.Qua de
cā ignoratur artifex eius quoq; Veneris: quam Vespasianus imperator in operibus pacis suæ
dicauit antiquo℞ dignā fama.Parhæsitatio est in templo apollinis sosiani Nioben cū liberis
morienté Scopas an praxiteles fecerit.Item Ianus pater in suo templo dicatus ab augusto : ex
ægypto aduectus:utrius manu fit:iam quidé & auro occultatus.Similiter in curia octauiæ q̄ri
tur de Cupidine fulmé tenente.Id demū affirmat̄:Alcibiadem esse principem forma in ea æta
te.Multa in eadé schola sine auctoribus placent. Satyri quattuor:ex quibus unus liberūpatré
ul'ueneris palla uelatum Veneri præfert:alter liberam similiter.Tertius ploratū infantis cohibet. Quar
ul'semeles tus cratere alterius sitim sedat:duæq; nymphæ uelificātes sua ueste.Nec minor quæstio est : in
septis.Olympū & pana chironéq; cum Achille qui fecerint:præsertim cū capitali satisdatione
fama iudicet dignos.Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin:& Thimotheū: & Leocaré:
de quibus simul dicendū est:qm̄ pariter cælauere mausoleū hoc est sepulchrum ab uxore ar
temisia factum Mausolo cariæ regulo:qui obiit olympiadis centesimæ anno secundo. Opus
id ut esset inter septem miracula:ii maxime artifices fecere.Patet ab austro & septentrione se
xagenos ternos pedes.Breuius a frontibus toto circuitu pedes q̄dringentos.xi.attollit̄ ī altitu
dine.xxv.cubitis.Cingitur colūnis.xxxvi.ab oriente cælauit Scopas:a septētrione Bryax:a me
ridie Timotheus: ab occasu Leocares. Priusq; q̄ peragerent:regina artemisia:quæ mariti me
moriæ id opus extrui iusserat: obiit.Non tamé recesserunt:nisi absoluto iam.Id gloriæ ipsorū
artisq; monumentū iudicantes:hodieq; certant manus accessit & quintus artifex.Nāq; supra
pteron pyramis altitudine inferioré æquauit.xxiiii. gradibus in metæ cacumé se contrahens.
In summo est quadriga marmorea:quā fecit pythis.Hæc adiecta.cxl.pedū altitudine:totū opus
includit.Thimothei manu Diana Romæ est in palatio Apollinis delubro:cui signo caput re
posuit aulanius Euander.In magna ammiratione est & Hercules Menestrati.Et Hecate ephe
si in templo Dianæ post ædem in cuius contemplationem ammonent æditui parcere oculis:
tanta marmoris radiatio est.Non postferuntur & charites in propylæis athenensiū: quas So
crates fecit:alius ille q̄ pictor: idé ut aliqui putant. Nam Myronis illius: qui ære laudat̄: anus
ebria est smyrnæ in primis inclyta.Pollio Asinius ut fuit acris uehementiæ:sic quoq; spectari
monumenta sua uoluit.In iis sunt centauri nymphas gerentes Archesitæ:Thespiades.Cleome
nis:Oceanus & Iuppiter Enthochii.Hippiades Hermerotes Taurisci non cælatoris illius : sed
Tralliani.Iuppiter hospitalis.Pappipi praxitelis discipuli Zetus & Amphion & Dirce & Tau
rus:uinculūq; ex eodem lapide.Arhodo aduecta opera apollonii & Taurisci parentum.Ii certa
men de se fecere Menecraten uideri professi:sed esse naturalem artemido℞.Eodé loco Liber
pater Eutychidis manu laudatur.Ad Octauiæ uero porticum Apollo Philisci rhodii in delu
bro suo.Item Latona & diana:& musæ nouē:& alter apollo nudus.Eum qui citharā in eodé
templo tenet.Timarchides fecit.Intra Octauiæ uero porticus in æde Iunonis:ipsam deam dio
nysius & Polycles.Aliam ueneré eodem loco Philiscus.Cætera signa praxiteles.Ité Polycles &
dionysius Timarchidis filii Iouem qui est in proxima æde fecerunt.Pana & Olympum luctan
tes.Eodem loco Heliodorus:qđ est alterum in terris symplega nobile. Veneré lauantem sese.
dædalum astantem Polycharmus.Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitū Ly
siæ opus:quod in palatio sup arcum diuus Augustus honori Octauii patris sui dicauit in ædi
cula colūnis adornata.Idest quadriga currusq;:& apollo ac diana ex uno lapide. In hortis ser
uilianis reperio laudatos Calamidis apolliné illius cælatoris.Dactylidis Pythias. Amphistrati
Callisthenem historia℞ scriptorem.Deinde multo℞ obscurior fama est: quorūdam claritati ī
operibus eximiis obstante numero artificum: qm̄ nec unus occupat gloriā: nec plures pariter
uel occu pari nūcupari possunt:sicuti in Laochoonte:qui est in Titi imperatoris domo: opus omnibus & pi
cturæ & statuariæ artis præponendum. Ex uno lapide eum & liberos:draconumq; mirabiles
uel consiliī nexus de consilii sententia fecere summi artifices agesander & Polydorus & athenodorus rho
dii. Similiter palatinas domos Cæsarū repleuere probatissimis signis Craterus cū Pythodoro.
Polydectes cū Hermolao:Pythodorus alius cū Artemone.Et singularis aphrodisius trallianis.
Agrippæ Pantheū decorauit Diogenes atheniēsis:& Caryatides.In columnis tépli eius probāt
uel in sum mo fasti gio inter pauca operum sicut ī fastigio posita signa: sed propter altitudinem loci minus celebrata.
In honore est & in templo illo Hercules:ad qué pœni omnibus annis humana sacrificauerunt
uictima humi stans:ante aditū porticus agnationes sitæ.Fuere & Thespiades ad ædé Fœlicita

tis:quarum unam amauit eques romanus Iunius Pisciculus:ut tradit Varro ammiratur & Paxiteles:qui etiam quinqȝ scripsit uolumina nobilium operum in toto orbe. Natus hic ĩ graecia Italiae ota & ciuitate romana donatus cum iis oppidis. Iouem fecit eburneũ ĩ Metelli aede:qua campus petitur. Accidit uero ei:ut cũ in nauahbus ubi ferae affricanae erant per caueã intuens leonẽ caelaret:ut ex alia cauea panthera erumperet nõ leui periculo diligentissimi artificis. Fecisse opera cõplura dicitur:sed quae fecerit nominatim nõ refert. Archesilaum quoqȝ magnificat Varro:cuius se marmoream habuisse leaenam tradit aligerosqȝ ludẽtes cum ea Cupidines quoꝶ alii religatam tenerent:alii e cornu cogerent bibere:alii calciarent soccos: oẽs ex uno lapide. Idem & a Coponio.xiiii.nationes quae sunt circa Pompeiũ factas auctor est:inuenio & Canacum laudatũ inter statuarios fecisse marmorea. Nec minus Sauron atqȝ Bathracũ obliterari conuenit:qui fecere templa Octauiae porticibus inclusa natione:& ipsi lacões. Quidã & opibus praepotentes fuisse eos putant:ac sua impensa cõstruxisse:inscriptionẽ sperantes. Qua negata:hoc tamen alio loco & modo usurpasse. Sunt certe etiãnũ in colũnaꝶ epystiliis insculpta nominũ eoꝶ argumenta rana atqȝ lacerta: in iouis aede extitisse picturã cultusqȝ reliquos oẽs foemineos argumentis cõstat:& enim facta Iunonis aede cũ inferrent signa: permutasse geruli traduntur:& id religioni custoditũ:uelut ipsis diis sedẽ ita partitis. Ergo & ĩ Iunonis aede cultus est:qui Iouis esse debebat. Sunt & in paruis marmoreis famã consecuti Myrmecides:cuius quadrigam cum agitatore cooperuit aliis musca. Et Callicrates:cuius formicarum pedes atqȝ alia membra peruidere non est. uel eburneis

Quando primum marmorum in edificiis usus: & quis primus romae crustauerit parietes: & quibus aetatibus quaeque marmora in usum uenerint:& quis primus marmora secuerit: & ratio secandi de arena. CA. VI.

Aec sint dicta de marmoꝶ sculptoribus:summaqȝ claritate artificum:quo ĩ tractatu subit mentem nõ fuisse tum auctoritatem maculoso marmori:quã fecere thaso cycladũ insulaꝶ una:aeque & clesbio:liuidius hoc paulo uersicolores qdẽ maculas habens. Et in totum marmoꝶ apparatũ Menander etiam diligentissimus luxuriae interpres primus & raro attigit. Columnis demum utebantur in templis:nec lauticiae causa: nõdum enim ista intelligebantur:sed quia firmiores aliter statui non poterãt. Sic est inchoatũ athenis templum Iouis olympii:ex quo Sylla capitolinis aedibus aduexerat columnas. Fuit tamẽ inter lapidem atqȝ marmor differentia iam apud Homeꝶ:dicit enim Paridis os marmoreo saxo percussum. Sed hactenus. Regias quoqȝ domos laudatissime tum praeter aes:auꝶ:electrum:argentum:ebore tantũ adornans. Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas chioꝶ lapidicinae ostenderunt:cum extruerent muros:faceto in id. M. Ciceronis sale. Omnibus.n.ostẽtabãt ut magnificũ. Multo inquit magis mira res esset:si tiburtyno lapide fecissetis. Et hercules non fuisset picturae honos ullus non modo tantus sine aliqua marmoꝶ auctoritate. Secandi marmor in crustas:nescio an cariae fuerit inuentũ. Antiquissima quod equidẽ inueniã: Haliacarnasi Mausoli domus procõneso marmore exculta est:lateritiis parietibus. Is obiit olympiadis cẽtesimaesextae anno secũdo. Vrbis romae anno.ccc.secũdo. Primũ romae parietes crusta marmoris operuisse totius domus suae in caelio monte Cornelius nepos tradidit Mamurrã formiis natum equitẽ romanũ pfectum fabroꝶ. C. Caesaris in gallia. Neqȝ indignatio sit tali auctore inuẽta re. Hic nãqȝ est Mamurra Catulli ueronensis carminibus pscissus:quem ut res est:domus ipsius clarius ꝗ̃ Catullus dixit habere:qcqd habuisset comata gallia. Nanqȝ adiecit idẽ Nepos eũ primum totis aedibus nullã nisi e marmore columnã habuisse:oẽs solidas e carystio:aut lunẽsi. Deniqȝ. M. Lepidus Catuli in cõsulatu collega primus oium limina ex numidico marmore in domo posuit: magna reprehẽsione. Is fuit cõsul ãno urbis.dc.lxxvi. Hoc primũ inuecti numidici marmoris uestigiũ inuenio:nõ in columnis tantũ crustisue ut Mamurra carystium posuit: sed in massa & uilissimo liminũ usu. Post hunc Lepidũ ferme quadriennio. L. Lucullus cõsul fuit: qui nomẽ(ut apparet ex re)lucullco marmori dedit:admodũ delectatus illo. Primusqȝ romam inuexit atꝶ alioquin:cũ caetera maculis aut coloribus cõmendentur. Nascitur autẽ in nilo insula: solũqȝ pene hoꝶ marmoꝶ ab amatore nomen accepit. Inter hos primum(ut arbitror)marmoreo parietes habuit scena. M. Scauri:non facile dixerim sectos an solidis glebis politos:sicuti ẽ hodie Iouis tonantis aedes in capitolio. Nõdum enim secti marmoris uestigia inuenerat italia. Sed quisquis primum inuenit secare luxuriamqȝ diuidere:importuni ĩgenii fuit. Arena hoc fit: & ferro uidetur fieri serra in praetenui linea premente arenas uersando tractuqȝ ipso secante. uel mesa uel mesea

Aethiopica ad hoc maxime ꝓbaf. Nã id quoq; accessit:ut ad æthiopas usq; peteref: qđ faceret marmora. Immo uero etiam ĩ indos unde margaritas quoq; peti seueris moribus ĩdignũ erat. Hæc ꝓxime laudaf. Mollior tñ quæ ex æthiopia. Illa eni nulla scabricie secat: Indica nõ æque leuigat: sed ea cõbusta polientes marmora fricare iubẽtur. Simile & naxiæ uitiũ est & coptidi: quæ uocaf ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secãdis. Postea reperta est ars: nõ minus probanda: ex quodã hadriatici maris uodo æstu nudante obseruatione non facili. Iam quidem quacũq; arena secare e fluuiis omnibus fraus artificũ ausa est: quod dispendiũ admodum pauci intelligunt. Crassior enim arena laxioribus segmẽtis terit: & plus erodit marmoris: maiusq; opus scabricia politurae relinquit. Ita sectæ attenuanf crustæ. Rursusq; thebaica polituris accõmodaf. Et quæ fit e Poro lapide: aut e pumice. Signis e marmore poliendis: gẽmisq; etiam scalpendis atq; limandis.

uel eroso

De naxio & harmonio: & de generibus marmorum. CA. VII.

NAxium diu placuit ante alia: ita uocanf cotes in insula cypro genitæ. Vicere postea ex armenia uectæ. Marmoꝝ genera & colores nõ attinet dicere in tãta noticia. Nec facile est enumerare ĩ tãta multitudine. Quoto.n. quoq; loco nõ suũ marmor inuenif? Et tñ celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terraꝝ cũ gẽtibus suis. Nõ oia tamen in lapidicinis gignunf. Sed multa & sub terra sparsa. Preciosissimi quidẽ generis lacedæmoniũ uiride: cunctisq; hilarius. Sic & augusteũ: ac deinde tyberium: ĩ ægypto Augusti ac Tyberii primum principatu reperta. Differentiaq; eorum est ab ophite: cum sit illud serpentiũ maculis simile: unde & nomen accepit: q; hæ maculas diuerso modo colligũt. Augusteũ undatim crispum in uertices. Tyberiũ sparsim cõuoluta canicie. Neq; ex ophite colũnæ: nisi paruæ admodũ inueniunf. Duo eius genera: molle candidum: nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati: & serpẽtium ictus. Quidam phreneticis: ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem a quibusdam laudatur præcipue ex his quem tephriam appellant a colore cineris. Vocatur & mẽphites a loco gemmantis naturæ: Cuius usus conuenit iis quæ urenda aut secanda sunt: ex aceto illitus. Obstupescit enim ita corpus: ut non sentiat cruciatum. Rubet porphyrites in ægypto ex eo candidis inter uenientibus punctis: leucostyctos uocatur. Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Claudio Cæsari procurator eius in urbem ex ægypto aduexit tris: A finius Pollio non admodum ꝓbata nouitate. Nemo postea certe imitatus est. Inuenit eadem ægyptus in æthiopia quẽ uocant basaltẽ: ferrei coloris atq; duritiæ. Vnde & ei nomen dedit. Nunq̃ is aũt maior repertus est q̃ in templo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus. Argumento. xvi. liberis circa ludẽtibus: p quos totidẽ cubiti summi incrementi augentes annos eius intelligũtur. Non absimilis illi narratur in thebis delubro Serapis (ut putãt) Memnonis statua dicatus: quẽ quottidiano solis ortu contactũ radiis crepare dicunt. Onycem ẽt tum in arabiæ mõtibus nec usq̃ alibi nasci putauere nostri ueteres. Sed & ĩ germania potoriis uasis inde factis primũ dein pedibus lectoꝝ sellisq; Cornelius nepos tradit magno fuisse miraculo: cum. P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadoꝝ ostendisset. Post quinquennium deinde triginta duoꝝ pedum longitudine columnas uidisse. Variatũ in hoc lapide postea est. Nãq; pro miraculo insigni quattuor modicas ĩ theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidimus in scæna: quã Calistus Cæsaris Claudii libertoꝝ potentissimus exædificauerat.

De alabastrite: & lygdino alabandico. CA. VIII.

HVnc aliqui lapidẽ alabastriten uocant: quẽ cauant ad uasa unguentaria: qm̃ optime ea ĩcorrupta seruare dicif. Ideq; etiã exustus: emplastris cõuenit. Nascif circa thebas ægyptias: & damascum syriæ. Hic cæteris cãdidior. Probatissimus uero ĩ carmania: mox in india. Iam quidem & in syria asiaq;. Vilissimus autẽ & sine ullo nitore ĩ cappadocia. Probantur quã maxime mellei coloris in uertice maculosi atq; non trãslucidi. Vitia uero in iis corneus color: aut candidus: & quicquid simile uitro est. Paulum distat ab eo ad unguentoꝝ fidem: uti existimant: Lygdinus in tauro repertus amplitudine qua lances craterasq; non excedat. Antea tñ ex arabia aduehi solitus cãdoris eximii. Magnus & cõtrariæ iter se naturæ duobus honos. Coralitico in asia reperto: mensuræ non ultra bina cubita: candore proximo ebori & quadam similitudine. E diuerso niger est alabandicus terræ suæ noĩe: q̃q̃ & mileti nascens: ad purpuram tñ magis aspectu declinante. Ideq; liquaf igni: ac fundif ad usum uitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis inuenif in africæ parte ægypto ascriptæ coticulis ad te

renda collyria quadã utilitate naturæ alia cõueniẽs. Circa syenem uero thebaidis fimites: que; ante pyrrhopœcilon uocabãt. Trabes ex eo fecere reges quodã certamine obeliscos uocãtes solis numini sacratos. Radioꝝ eius argumẽtum in effigie est: & ita significat̃ noie ægyptio. Primus oium id instituit Mitres: qui in solis urbe regnabat somnio iussus: & hoc ipsum inscriptũ est in eo. Et enim sculpturæ illæ effigiesq; quas uidemus: ægyptiæ sunt litteræ. Postea & alii regum in supradicta urbe: Sochis quattuor numero: quadragenorum & octonum cubitoꝝ longitudine. Ramisses autem is quo regnante ilium captum est: quadraginta cubitorum. Idemq; digressus inde: ubi fuit Mneuidis regia posuit alium longitudine. undecenis pedibus: per latera cubitis quattuor. — uel syenites; uel undecẽtenis

De obelisco: & thebaico: & alexandrino: & de illo qui est in circo magno. CA. IX.

Pusi d fecisse dicunt̃ uiginti millia hoiu;. Ipse rex cũ subrecturus eẽt: uereret̃urq; ne machinæ ponderi non sufficerẽt: quo maius periculũ curæ artificũ denunciaret: filiũ suũ adalligauit cacumini: ut salus eius apud molientes ꝑdesset lapidi. Hac âmiratione operis effectũ est: ut cum oppidum id expugnaret Cambyses rex: uentumq; esset incendio ad crepidines obelisci: extigui ignem iuberet molis reuerentia qui urbis nullam habuerat. Sunt & alii duo. Vnus a Smarre positus: alter ab Eraphio sine notis quadraginta octo cubitoꝝ. Alexandriæ statuit unũ octoginta cubitoꝝ. Ptolemæus Philadelphus: quẽ exciderat Nectabis rex puꝝ. Maiusq; opus fuit indeuchendo: statuendoue q̃ in excidẽdo. A Satyro architecto aliqui deuectũ tradunt. Rate ut Callixenus dixit a phœnice fossa perducta usq; adiacentẽ obeliscũ e nilo. Nauesq; duas in latitudinẽ patulas: pedalibus spatiis ex eodẽ lapide ad rationẽ geminati per duplicẽ mensurã ponderis oneratas ita ut subirent obeliscũ pendentẽ ex tremitatibus suis in ripis utriq;: postea e gestis laterculis alleuata naue excepisse onus statutũ. Excisos autẽ sex talis in monte eodẽ & artificem donatũ talentis quinquaginta. Hic autẽ obeliscus fuit i arsinoe positus a rege supradicto: munus amoris in cõiuge: eadẽq; sorore Arsinoe: Inde eum naualibus incõmodũ. Maximus quidam præfectus ægypti trãstulit in forũ reciso eacumine dũ uult fastigiũ addere auratũ: quod postea amisit. Et alii duo sunt alexãdriæ ad portum i Cæsaris templo: quos excidit Mesphees rex quadragenũ binũ cubitoꝝ. Supet oia accessit difficultas mari romam deuehendi: spectatis admodũ nauibus. Diuus Augustus priore; aduexerat miraculi grã: puteolisq; naualib; ꝑpetuis dicauerat. S; icẽdio cõsumpt9 ẽ. Diuus Claudius aliquot per annos asseruatã eam quã Caius Cæsar importauerat: oĩbus quæ unq̃ in mari uisa sunt: mirabiliorẽ turribus puteolis ex puluere exædificatis perductam ostiam portus gratia mersit: alia ex hoc cura nauiũ quæ tyberi subuchebant. Quo experimento palã fuit: nõ minus aquaꝝ huic amni esse quã nilo. Is autem obeliscus quem Diuus Augustus in circo magno constituit: excisus a rege Semneserteo: quo regnãte Pythagoras in ægypto fuit: centum uiginti quinq; pedum est: & dodrantis: præter basim eiusdem lapidis. Is uero qui ẽ in campo martio nouem pedum minor est a Sesostride. Inscriptam ambo reꝝ interpretationem ægyptiorum operę & philosophiæ continent. — uel maturius; uel trigita; uel quem thebis esse dixi; uel focis; uel sestalis; uel sex in monte

De illo qui est in campo martio pro gnomone. CA. X.

I qui est in campo Diuus Augustus addidit mirabilẽ usum ad deprehẽdas solis umbras: dierũq; ac noctium magnitudines: strato lapide ad obelisci magnitudine;: cui par fieret umbra romæ cõfecto die sexta hora paulatiq; ꝑ regulas quæ sunt ex ære inclusæ singulis diebus decresceret: ac rursus augesceret: digna cognitu res & ingenio fœcundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit: cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam alia atq; alia incremata iaculantem apice: ratione ut ferunt: a capite hominis intellecta. Hæc dierum obseruatio triginta iam fere annis non congruit: siue solis ipsius dissono cursu & cæli aliqua ratione mutato: siue uniuersa tellure aliquid a cẽtro suo dimota: ut dephendi & in aliis locis accipio: siue urbis tremoribus ibi tantũ gnomone itorto: siue inundationibus tyberis sedimento molis facto. q̃q̃ ad altitudinem impositæ rei in terram quoque dicantur iacta fundamenta. — uel moli

De tertio obelisco romæ in uaticano. CA. XI.

Ertius est in uaticano Caii & Neronis principum circo: ex oĩb; un9 omnio fractus in molitudine eius: quẽ fecerat Sesostridis filius Nuncoreus. Eiusdẽ remanet & alius centũ cubitoꝝ quem post cæcitatem uisu reddito ex oraculo soli sacrauit. — uel immitatione

De pyramidibus ægyptiis; & sphinge. CA. XII.

Dicantur obiter & pyramides & in eadem ægypto regũ pecuniæ ocioſa:ac ſtulta oſtẽtatio. Quippe cũ faciẽdi eas cã a pleriſq; tradat̃:ne pecũia; ſucceſſoribꝰ aut æmulis inſidiantibus præberent:aut ne plebs eſſet ocioſa. Multa circa hoc uanitas illoꝝ hominũ fuit:ueſtigiaq; cõpluriu; ichoataꝝ extant. Vna eſt in Arſionite nomo:duæ in mẽphi non ꝓcul a labyrintho:de quo & ipo dicemus. Totidẽ ubi fuit meridis lacus:hoc ẽ foſſa grandis. Sed ægyptus inter mira ac memoranda narrat horam cacumina extrema: quæ eminere dicunt̃. Reliquæ tres:quæ orbẽ terraꝝ impleuere fama:ſane cõſpicuæ undiq; annauigantibus:ſitæ ſunt in parte africæ monte ſaxeo ſterilíq; inter memphin oppidũ:& quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor millibus paſſuu;:a memphi ſeptem.d.paſſ.a uico appoſito quẽ uocãt buſirin. In quo ſũt aſſueti ſcandere illas. Ante has eſt ſphinx:uel magis mirãda:q̃ ſilueſtria ſunt accolẽtiũ. Amaſin regẽ putant in ea conditũ:& uolunt inuectã uideri. Eſt aũt ſaxo naturali elaborata:& lubrica. Capitis monſtri ambitus per frontẽ cẽtũ duos pedes colligit:lõgitudo pedũ cẽtũ q̃dragitatriũ ẽ:altitudo a uentre ad ſũmũ apicẽ in capite ſexagintaduũ. Sed pyramis ampliſſima ex arabicis lapidicinis cõſtat. Trecẽta ſexaginta hoium millia annis .xx.eã conſtruxiſſe ꝓdunt̃. Tres uero factæ annis ſeptuagintaocto & menſibus quattuor. Nempe qui de iis ſcripſerunt:ſunt Herodotus:Euhemerus:Duris ſamius:Ariſtagoras: Dionyſius: Artemidorus: Alexãder Polyhiſtor:Butarides:Antiſthenes: Demetrius: Demoteles Appion. Inter oẽs uero eos non conſtat a quibus factæ ſint iuſtiſſimo caſu oblitteratis tãtæ uanitatis auctoribꝰ. Aliqui ex iis ꝓdiderũt in rhaphanos & alliũ:ac cepas:mille octigẽta talẽta erogata. Ampliſſima octo iugera optinet ſoli quattuor anguloꝝ paribus interuallis per octingentos octogintatres pedes ſinguloꝝ lateꝝ altitudo:a cacumine pedes.xxv.alterius interualla ſingula per quattuor angulos pares.dcc.trigintaſeptẽ cõprehendunt. Tertia minor prædictis: ſed multo ſpectatior. æthiopicis lapidibus cõſurgit.ccc.ſexagitatribus pedibus inter angulos. Veſtigia ædificationũ nulla extant. Arena late pura circũ lentis ſimilitudine:qualis in maiori parte africæ. Quæſtionum ſũma ẽ quanã ratione in tantã altitudinẽ ſubuecta ſint cemẽta. Alii.n.nitro ac ſale adaggeratis concreſcente opere.at peracto fluminis irrigatiõe dilutis. Alii lateribus e luto factis in priuatas domos diſtributis. Nilium.n.non putãt rigare potuiſſe multo humiliorẽ. In pyramide maxima eſt intus puteus octogintaſex cubitoꝝ:flumen illo admiſſum arbitrant̃. Menſura; altitudinis eaꝝ: oĩumq; ſimilium deprehendere inuenit Tales mileſius umbram metiendo:qua hora par eſſe corpori ſolet. Hæc ſunt pyramidum miracula. Supremumq; illud: ne quis regum opes miretur:minimam extitiſſe laudatiſſimã a Rhodope meretricula factam: æſopi fabularũ philoſophi cõſerua quondã & cõtubernalis hæc fuit:maiore miraculo tantas opes meretricio eſſe conquiſitas quæſtu. Magnificat̃ & alia turris a rege facta in inſula pharo portũ optinente alexandriæ :quã cõſtitiſſe.d.ccc.talentis tradũt:magno animo ne qd omittamus Ptolemæi regis: ꝙ in ea permiſerit Soſtrati caſſidis architecti ſtructuræ ipſius nomẽ inſcribi. Vſus eius nocturno nautarũ curſui ignes oſtendere ad ꝓnuntianda uada portuſq; introitũ. Sicut iam tales compluribus locis flagrant:ut potneoſicæ ac rauennæ ad uitandũ periculũ etiã in corriuatiõe. Flagrant cũ eo ſita ea craſſienne. Periculum in corriuatione igniũ ſydus exiſtimet̃: quoniam e longinquo ſimilis flammarum aſpectus eſt. Hic idem architectus primus oium penſilẽ ambulationem gnidi feciſſe traditur.

uel urbe

uel.xy.

uel i continuatione uel ne cõtinuatione

De labyrinthis ægyptio:lemnio: italico. CA. XIII.

Dicamus & labyrinthos:uel portentoſiſſimũ humani ingenii opus. Sed nõ ut exiſtĩari poſſit falſum. Durat etiã nunc in ægypto in heracleopolite nomo: q primus factus eſt ante annos(ut tradunt)tria millia ſexcentos a Peteſuco rege:ſiue Tithoe. Quãq̃ Herodotus totũ opus regum eſſe dicat:nouiſſimeq; Pſammetichi. Cauſam faciendi uarie interpretantur. Demoteles regiam Motherudis fuiſſe. Lycias ſepulchru; Meridis. Plures ſoli ſacrum id extructum:quod maxime creditur. Hinc utique ſumpſiſſe Dædalum exemplar eius labyrinthi quem fecit in creta:non eſt dubium:ſed centeſimam tantũ portionem eius imitatum:quæ itinerum ambages:occurſuſq; :ac recurſus inexplicabiles continet. Non ut in pauimentis pueroruẽ ludicris campeſtribus uidemus breui lacinia millia paſſuũ pluta ambulationis cõtinentẽ:ſed crebris foribus inditis ad fallendos occurſus: redeũdũq; in errores eoſdẽ. Secundus hic fuit ab ægyptio labyrinthus: Tertius in lemno. Quartus in italia. Oẽs lapide polito fornicibus tecti. Ægyptius quod miror equidẽ in ĩtroitu lapideis e paro colũnis. Reliquæ erant ſyenitæ:molibus cõpoſitis quas diſſoluere:ne ſæcula quidẽ poſſint adiuuantibus Hera-

ul' uidemꝰ millia paſſ.

cleopolitis:qui id opus inuisum mire infestauere. Positionem operis eius: singulasq; partes enar rare non est: cũ sit in regiões diuisum atq; in præfecturas: quas uocant nomos: sexdecim nominibus eo⁊ totidem uastis domibus attributis. Præterea tẽpla oĩum ægypti deorum cõtinet: superq; Nemeses quindecim ædiculis inclusæ. Sunt pyramides cõplures quadragena⁊ ulnarum senos radice muros optinentes. Fessi iam eundo perueniũt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelsa: porticusq; ascẽdunt nonagenis gradibus oẽs. Intus columnæ de porphyrite lapide: deo⁊ simulacra: regum statuæ: monstrifice effigies. Quarundam autem domo⁊ talis est situs: ut adaperientibus fores tonitruũ intus terribile existat. Maiore aũt in parte transitus est per tenebras: aliæq; rursus extra murum labyrithi ædificiorum moles pteron appellant. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi ex monte phado Thebis rex ante alexandrũ magnũ annis quigentis. Id quoq; tradit̃ fuisse trabibus spinæ oleo incoctæ dum fornices quadrati lapidis assurgerẽt. De ægyptio & cretico labyrithis satis dictum est. Lemnius similis illis colũnis tantum cẽtum qnquaginta memorabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt: ut puero circũagente tornarent̃. Architecti illũ fecere Zmilus & Rholus & Theodorus ĩdigẽa. Extãtq; adhuc reliqæ eius: cũ cretici italiciq; nulla uestigia extent. Nãq; & italicũ dici cõuenit: quẽ fecit sibi porsenna rex ethruriæ sepulchri causa: simul ut & externo⁊ regum uanitas quoq; ab italis superaret̃. Sʒ cũ excedat oĩa fabulositas: utemur ipsius. M. Varronis in expositiõe eius uerbis. Sepultus est inqt sub urbe clusio: in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato. Singula latera pedum lata tricenum: alta qnquagenum. Inq; basi quadrata intus labyrinthũ inextricabilẽ: Quo si quis improperet sine glomere lini: exitũ innenire nequeat. Supra id quadratũ pyramides stant qnq; Quattuor in angulis: & in medio una. In imo latæ pedũ septuagenũquinũ: altæ centum quinquagenũ: ita fastigiatæ: ut in summo orbis æneus & Pegasus unus oĩbus sit impositus: ex quo pendeant excepta cathenis tintinabula: quæ uento agitata longe sonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quem orbẽ quattuor pyramides insuper singulæ extant altæ pedum centenum. Supra quas uno solo quinq; pyramides: qua⁊ altitudinem Varroneʒ puduit adiicere. Fabulæ ethruscæ tradunt eandem fuisse: quam totius operis: adeo uesana dementia quæsisse gloriam impendio nulli psuturo. Præterea fatigasse regni uires: ut tamẽ laus maior artificis eẽt.

De pensili horto & oppido: & templo Dianæ ephesiæ. CA. XIIII.

Eguntur & pensiles hortos: immo uero totũ oppidum fecisse ægyptiæ thebæ: exercitus armatos subito educere solitis regibus nullo oppidano⁊ sentiente. Etiãnum hoc minus mirum: quã q flumine mediũ oppidũ interfluente: quæ si fuissent: nõ dubium est dicturum Homerum fuisse: cum centum portas ibi prædicaret. Græcæ magnificẽtiæ uera ammiratio extat templum ephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum a tota asia. In solo id palustri fecere: ne terræmotus sentiret: aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamẽta tãtæ molis locarent̃: ante calcatis ea substrauere carbonibus dein uelleribus lanæ. Vniuerso templo longitudo est quadringẽto⁊ uigintiqnq; pedũ: latitudo ducentorum uiginti. Columnæ centum uigintiseptem a singulis regibus factæ: sexagita peduʒ altitudine. Ex iis trigintasex cælatæ. Vna a Scopa. Operi præfuit Ctesiphon architectus. Summa miracula: epystilia tantæ molis attolli potuisse. Id consecutus est ille perõibus arena plenis molli puluino super capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut sensim totuʒ in colle sederet. Difficillime hoc contingit in limine ipso: quod foribus ĩponebat. Etenim ea maxĩa moles fuit: nec sedit. In cubili aĩo ãxio artifici mortis destinatiõe supma. Tradũtq; in ea cogitatione fessum nocturno tẽpore inquiete uidisse præsentem deaʒ: cui templum fiebat: hortantem ut uiueret: se cõposuisse lapideʒ: atq; ita postero die apparuit: ponderecq; ipso correctus uidebatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum instar optinent: nihil ad specimẽ naturæ pertinentia.

De delubro Cyzici: & lapide fugitiuo: & de echo septies resonãte: & ædificio sine clauo: & mirabilia ædificiorum romæ. CA. XV.

Vrat & Cyzici delubrum: in quo filum aureuʒ comissuris oĩbus politi lapidis subiecit artifex eburneũ Iouem dicaturus intus coronante euʒ marmoreo Apolline. Tralucent ergo picturæ tenuissimis capillamẽtis: leniq; afflatu simulacra refouẽte: pter ingeniũ artificis ipsa materia quis occulta in pcio operis intelligit̃. Eodẽ in oppido est lapis fugitiuus appellatus. Argonautæ eo pro anchora usi ibi reliquerãt. Hũc e prytaneo (ita

uocatur locus)sæpe ꝓfugum fixere plumbo.Eadē in urbe iuxa portam quæ thracia uocat̃ tur
res.vii.acceptas uoces numerosiore repercussu multiplicant.Nomēq; huic miraculo echo est a
græcis datū. Et hoc quidē natura locoꝝ euenit.Et plerūq; cōualliū:ibi casu accidit.Olympiæ
autē arte mirabili modo in porticu quā oppidani heptaphonon appellant:quoniā septies eadē
uox redditur.Cyzici & bulcuterion uocant ædificiū amplū sine ferreo clauo ita disposita cōti-
gnatione:ut eximantur trabes sine fulturis ac reponantur.Quod itē romæ in ponte subicio re
ligiosū est:postea ꝗ Coclite Horatio defendente ægre reuulsus est.Verū & ad urbis nostræ mi
racula transire conuenit:nōgentorūq; annoꝝ dociles scrutari uiros:& sic quoq; terraꝝ orbem
uictū ostendere:quod accidisse totiens pene:quot referrent̃ miracula: apparebit. Vniuersitate
uero aceruata & in quendā unū cumulum coniecta non alia magnitudo exurget:ꝗ si mundus
alius quidā in uno loco narret̃.Nam ut cyrcū maximū a Cæsare dictatore extructū lōgitudīe
stadioꝝ trium:latitudine unius:sed cum ædificiis iugeꝝ quaternum ad sedem ducentoꝝ.lx.
millium inter magna opera dicamus.Nōne inter magnifica basilicā Pauli colūnis e phrygibus
mirabilē:forūq; diui Augusti:templum Pacis diui Vespasiani imperatoris Augusti: pulcherri-
ma opeꝝ ꝗ unq̃?Pantheon Ioui ultori ab agrippa factū:cū theatꝝ ante texerit romæ Valerius
ostiensis architectus ludis Libonis?Pyramidas regum miramur opera:cū solum tantū foro ex-
truendo sestertiis mille ducentis Cæsar dictator emerit. Et siquidem impensæ mouent captis
auaritia animis.P. Clodius quem Milo occidit: sestertiis .c.xlvii. millibus domo empta ha-
bitauerit.Quod equidem non secus ac regum insaniam miror:itaq; & ipsum Milonem sester-
tia septingenta millia æris alieni debuisse inter ꝓdigia animi humani duco.Sed tunc senes ag-
uel capito- geris uastum spatium & substructiones insanas captiosi mirabant̃.Præterea cloacas opeꝝ om
lii nium dictu maximum:suffossis montibus:atq; ut pauloante rettulimus: urbe pensili: subterq;
ul' capitosi nauigata.Id.M.agrippa fecit in ædilitate post consulatū ꝑ meatus corriuatis septem amnibus
cursu præcipiti torrentium modo rapere:atq; auferre omnia coactis.Insuper mole imbriuꝫ cō
citati uada ac littora quatiūt.Aliquando tyberis retro infusi recipiunt fluctus.Pugnātq; diuersi
uel tamen aquaꝝ impetus intus:& tamen obnixa firmitas resistit.Trahuntur moles internæ tātæ nō suc-
cumbentibus causis operis.Pulsant ruinæ sponte ꝑcipites:aut impactæ incendiis.Quatitur so
lum terræmotibus.Durant tamen a Targno prisco annis octingētis ꝓpe inexpugnabiles. Nō
ommittendo memorabili exemplo uel eo magis:quoniā celeberrimis reꝝ cōditoribus omissuꝫ
est.Cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret:essetq; labor incertum longior an
periculosior:passim conscita nece quiritibus tedium fugientibus. Nouum & inexcogitatū an-
uel sex ho- te posteaque remedium inuenit ille rex:ut omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora
minum spectāda ciuibus:simul & feris uolucribusque laceranda.Quamobrem pudor romani nominis
uel ꝗ prius proprius qui sæpe res perditas seruauit in prœliis: tunc quoque subuenit. Sed illo tempore
imposuit iam erubescens: cum puderet uiuos tanquam puditurum esset extinctos. Amplitu-
uel nauem dinem cauis eam fecisse ꝓditur ut uehem fœni large onustam transmitteret. Parua sunt
cuncta quæ diximus: & omnia uni comparanda miraculo:antequam noua attingam.M. Le-
pido.Q.Catulo cōss.ut cōstat inter diligentissimos auctores domus pulchrior nō fuit romæ:
ꝗ Lepidi ipsius.At Hercule intra annos.xxxv.eadem centesimum locuꝫ non optinuit.Cōputet
in hac æstimatione qui uolet:marmorū molem:opera pictoꝝ:impendia regalia.Et cū pulcher
rima laudatissimaq; certantes centum domos:posteaq; eas ab innumerabilibus aliis in hūc diē
uictas.Profecto incendia puniunt luxū:nec tn̄ effici potest: ut mores aliquid ipso homine mor
talius esse intelligāt.Sed eas omnes duæ domus uicerunt.Bis uidimus urbem totam cingi do-
mibus principum:Caii & Neronis.Et huius ꝗdem ne quid deesset aurea.Nimiꝝ sic habitarunt
illi qui hoc imperiū fecere:tantas ad uincendas gentes triumphosq; referendos ab aratro aut
foco exeuntes:quoꝝ agri quoq; minorem modum obtinuere quam cellaria istorum. Subit ue
ro cogitatio quota portio harum fuerint areæ illæ:quas inuictis imperatoribus decernebant
publice ad exædificandas domos.Summusq; illaꝝ honos erat:sicut in.L.Valerio Publicola:q
primus consul fuit cū.L.Bruto post tot merita:& fratre eius qui bis in eodem magistratu sabi
nos deuicerat:adiici decreto:ut domus eoꝝ fores extra aperirent̃: & ianua ī publicū reiiceret̃.
Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoq; domos.Non patiemur duos Caios uel
duos Nerones ne hac quidem gloria famæ frui.Docebimusq; ēt insaniaꝫ eoꝝ uictam priuatis
operibus.M.Scauri:cuius nescio an ædilitas maxime prostrauerit mores ciuiles:maiusq; sit Syl
læ malū tanta priuigni potentia:ꝗ proscriptiō tot millium.Hic fecit in ædilitate sua opus ma

ximum omnium:quæ unq̃ fuere humana manu facta:non temporaria mora: uerũetiam æternitatis destinatione. Theatrũ hoc fuit. Scæna ei triplex altitudine.ccclx.columnarũ i ea ciuitate quæ sex hymetias non tulerat sine probro ciuis amplissimi.Iã pars scænæ e marmore fuit.Media e uitro inaudito etiam postea genere luxuriæ.Sũmæ tabulis inauratis colũnæ ut diximus. imæ duodequadragenũ pedũ.Signa ærea inter colũnas ut indicauimus:fuerunt tria millia numero.Cauea ipsa cœpit hominum.lxxx.millia cum Pompei amphitheatri totiens multiplicata urbe tantoque maiore populo sufficiat large.xl. millia sedente. Sed & reliquus apparatus tantus: attalica ueste: tabulis pictis:cæteraque cura fuit:ut in tusculanã uillam reportatis quæ superfluebant quottidiani usus deliciis incensa uilla ab iratis seruis concremarent̃ ad sestertia. M. Aufert animũ & a destinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis:aliãq; cõnecti maiorem insaniam. E ligno.C.Curio qui bello ciuili in cæsarianis partibus obiit: funebri patris munere cũ opibus apparatuq; non posset superare Scaurũ. Vnde enim illi uitricus Sylla:& Metella mater,pscriptionũ sectrix: Vnde.M.Scaurus pater totiẽs princeps ciuitatis:& marianis sodalitiis rapinarũ,puincialium sinus:cum iam ne ipse quidem comparari sibi posset. Quando hoc certe incendiũ illius pmiũ habuit cõuectis ex orbe terrarum rebus:ut nemo postea par esset insaniæ illi.Ingenio ergo suo utendum erat:Curioni eiq; aliud excogitandũ fuit. Operepcium est scire quid inuenerit:& gaudere moribus nostris:ac nostro mõ nos uocare maiores. Theatra duo iuxta fecit amplissima e ligno cardinum singulorũ uersatili suspensa libramento: in quibus utriq; ante meridiano ludorũ spectaculo edito inter sese auersis ne inuicem obstreperent scænæ:& repente circũactis ut constiterant.Postremo iam die discedentibus tabulis & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphiteatrum:& gladiatorũ spectacula edebat: ipsum magis auctoratum populum Roma.circũferens.Quid.n.mireſ quisq; in hoc primum: inuentorẽ:an inuentum: artificẽ:an auctorem:ausum aliquẽ hoc excogitare:an suscipere pere: an iubere:Super oĩa erit populi furor sedere ausi tam infida instabiliq; sede. En hic est ille terrarum uictor:& totius dominator orbis:qui gentes & regna diriperet:iura exteris mitteret: & quosdam in numero deorum immortalium generis humani portio in machina pendens:& ad periculũ suũ plaudens.Quæ uilitas animarũ ista:aut quæ quærela de cannis:aut quantũ mali potuit accidere:Hauriri urbes terræ hiatibus publicus mortalium dolor est.Ecce Po.ro.uniuersus uelut duobus nauigiis ĩpositus binis cardinibus sustinetur:& seipsũ depugnantem spectat:periturus momento aliquo luxatis machinis:& per hoc quæritur in tribunitiis concionibus gratia:ut pensiles tribus faceret.Qualia hic in rostris: Quid non ausurus apud eos quibus hoc persuaserit. Vera nanque confitentibus Popu.Roma. funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit uniuersus.Variauit hanc magnificentiam suã fessis turbatisq; cardinibus: & ãphitheatri forma custodita nouissimo die diuersis duabꝰ p mediũ scænis athlætas edidit:raptisq; e contrario repente pulpitis eodẽ die uictores e gladiatoribus suis pduxit. Nec fuit rex Curio aut gentiũ imperator non opibus insignis:uti qui nihil in censu habuerit:præter discordiam principũ.Sed dicanẽ uera æstiuatione inuicta miracula:quæ.Q .Martius rex fecit.Is iussus a senatu aquarũ appiæ & aniensis regula ductus reficere:nouam a nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra præturæ suæ tpś adduxit.Agrippa uero in ædilitate sua:adiecta uirginea aqua:cæterisq; corriuatis atq; emendatis lacus.dcc.fecit.Præterea fontes.cv.castella.cxxx.cõplura etiã cultu magnifica & operibus.Is signa.ccc.ærea aut marmorea imposuit: & colũnas ex marmore quadringentas: eaque omnia annuo: patio:adiecitq; ipse i ædilitatis suæ commemoratione & ludos unde sexaginta diebus factos:& gratuita pbuit balnea centũ lxx.quæ nunc romæ ad infinitum auxere numerũ. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impendium operis inchoati a Caio Cæsare:& peracti a Claudio Quippe a lapide.xl. ad eam excelsitatem:ut in omnes urbis montes leuarent:influxere curtius atque cæruleus fontes. Erogata in id opus sestertia quingenta.lv.millia.Quod si quis diligentius æstimauerit aquarũ abundantiam in publico balneis piscinis domibus euripis hortis suburbanis uillis spatioq; ad uenientis extructos arcus: montes perfossos:conualles æquatas:fatebitur nihil magis mirãdũ fuisse in toto orbe terrarũ.Eiusdem Claudii inter maximam equidem ac memoranda dixerim: quãuis destitutum successoris odio montem perfossum ad lacum fucinum emittendum:inenarrabili pfecto impendio:& operariorũ multitudine per tot annos:cum aut corriuatio aquarum: qua terrenus mons erat egereretur in uertice machinis: aut silex cæderetur. Omniaque intus in tenebris fierent:quæ neq; concipi animo nisi ab iis qui uidere: neq; humano sermone

uel contra starent

uel & q̃dã munere

ul'athlæta sedit

enarrari possunt. Nam portus hostiensis opus prætereo. Item uias inter montes excisas. Mare thirrenum a lucrino molibus seclusum. Tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia italiæ miracula: ipsa marmora in lapidicinis crescere auctor est Papyrius Fabiaus naturæ re℞ peritissimus. Exemptores quoq; affirmant compleri sponte illa montiũ ulcera. Quæ si uera sunt: spes est: nunq̃ defuturã luxuriaꝫ.

De magnetis generibus: & medicinis. CA. XVI.

A Marmoribus digredienti ad reliquo℞ lapidẽ insignes naturas: quis dubitet ĩ primis magnetem occurrere? Quid .n. mirabilius? aut qua in parte naturæ maior improbitas? dederat uocẽ saxis: ut diximus: respondentẽ homini: imo uero & obloquẽtẽ? qd lapidis rigore pigrius? Ecce sensus manusq; tributi illi. Quid ferri duricia pugnatius? Sed cedit: & patit̃ mores: trahitur nãq; a magnete lapide. Domitrixq; illa re℞ omniuꝫ materia ad inane nescio quid currit: atq; ut propius uenit: assilit: teneturq;: & cõplexu hæret. Sideritin ob hoc alio noĩe appellant: quidam heracleon. Magnes appellatus est ab inuentore: ut auctor est Nicander in india repertus. Nanq; & passim inuenit̃: ut in hispania quoq; inuenisse autem fertur clauis crepida℞ & baculi cuspide hærentibus: cũ armenta pasceret. Quinq; genera magnetis Sotacus demonstrat. æthiopicum: & magnesiacũ e macedonia ei contermina Boebei da lacum petentibus dextra. Tertium in echio boœtiæ. Quartum circa alexandriam troadem. Quintũ ĩ magnesia asiæ. Differẽtia prima mas sit an fœmina. Proxima ĩ colore. Nam q ĩ macedonia & magnesia reperiunt̃: ruffi nigrique sunt. Boœtius uero ruffi coloris plus habet q̃ nigri. Is qui ĩ troade inuenitur: niger est & fœminei sexus: ideoq; sine uiribus. Deterrimus autẽ in magnesia asiæ candidus: neq; attrahens ferrum similisq; pumici. Compertũ tanto meliores esse quanto sunt magis cærulei: æthiopicis laus summa datur: pondusq; argẽto rependit̃. Inuenit̃ hic ĩ æthiopia zimiri: ita uocat̃ regio arenosa. Ibi & hæmatites magnes sanguinei coloris: sanguinemq; reddens si teratur: Sed & crocum. In attrahendo ferrum non eadẽ quæ magneti hæmatite natura. Aethiopici argumentũ est: q magnetem quoq; aliũ ad se trahit. Omnes autẽ si oculo℞ medicamentis ꝓsunt ad suam quisq; portionẽ. Maximeq; epiphoras sistunt. Sanãt & adusta cremati tritiq;. Alius rursus in eadẽ æthiopia non ꝑcul mons gignit lapidẽ theameden: qui fer℞ omne abigit: respuitq;. De utraq; natura eius sæpius diximus.

uel ĩ ida

De lapidibus qui cito absumunt corpora in eis condita: & de his qui diu seruant: & de Assio lapide: & medicinis eius. CA. XVII.

L Apidem e scyro insula integrum fluctuare tradunt: eundẽ cõminutuꝫ mergi. In asso troadis sarcophagus lapis fissili uena scindit̃. Corpora defunctorum cõdita ĩ eo absumi constat intra. xl. diem: exceptis dentibus. Mutianus specula quoque & strigiles & uestes & calciamenta illata mortuis lapidea fieri auctor ẽ. Eius generis & in lycia saxa sunt & in oriente: quæ uiuentibus quoq; adalligata: erodunt corpora. Mitior est auteꝫ ser uandis corporibus nec absumendis chernites ebori simillimus: in quo Darium conditũ ferũt. Parioq; similis candore & duritia: minus tamen ponderosus qui porus uocatur. Theophrastus auctor est & trãslucidos lapides in ægypto inueniri: quos ophitæ similes ait: quod fortassis tũc fuerit: quoniam & ii desinunt & noui reperiuntur. Assius gustu salsus podagras lenit pedibus in uase ex eo cauato inditis. Præterea omnia crurum uitia in iis lapidicinis sanantur: cũ in metallis omnibus crura uitientur. Eiusdem lapidis flos appellatur: farina ex eo mollis ad quædaꝫ perinde efficax. Est autem similis pumici ruffo. Ammixtus æri cyprio mammarum uitia emendat. Pici autem resinæue strumas & panos discutit. Prodest & phthisicis linctu. Cum melle uetera ulcera ad cicatricem perducit. Excrescentia erodit. Et ad bestiarũ morsus utilis. Repugnãtia curationi ac suppurata siccat. Fit cataplasma ex eo podagris mixto fabæ lomento.

De ebore fossili: & lapidibus osseis: & palmatis: & aliorũ generibus. CA. XVIII.

I Dem Theophrastus & mutianus esse aliquos lapides: qui pariant: credunt. Theophrastus auctor est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri: & ossa e terra nasci: inuenirique lapides osseos. Palmati circa mundam in hispania: ubi Cæsar dictator Pompeium uicit: reperiuntur: idque quotiens fregeris. Sunt & nigri: quorum auctoritas uenit in marmora: sicut tænarius. Varro nigros ex africa firmiores esse tradit: quam in italia. E diuerso albos coranos duriores: quã parios. Idem lunensem silicem ferra secari. At thusculanum dissilire igni. Sabinũm fuscum addito oleo ẽt lucere. Ideꝫ molas uersatiles uolsine inuentas. Aliquas & spõte motas inuenimus in ꝓdigiis. Nusquaꝫ aũt hic utilior

q̃ in italia gignit̃:lapisq̧ nõ saxum est.In quibusdam uero ꝓuinciis omnino nõ inuenit̃. Sunt quidã in eo genere molliores:qui & cote leuigant̃:ut ꝓcul ītuētibus ophitæ uideri possint.Neq̧ est alius firmior:q̃n & lapidis natura ut lignum similiter imbres solesq̧ aut hyemes nõ patitur.In aliis atq̧ aliis generibus.Sunt qui & lunam nõ tollerent:& qui uetustate rubiginem trahant:coloréue candidum oleo mutent.

De corallio uel pyrite:& medicinis eius:& ostracite:de amantho lapide:& medicinis eius: de militino lapide & uiribus eius:de gagate lapide & medicinis eius:de spõgiæ: & phrygio lapide & natura eius. CA. XIX.

5 Orallium lapidem quidam pyriten uocant: quoniam fit plurimus ignis illi. Sed est alius etiãnum pyrites similitudine æris.In cypro eum reperiri uolunt:& in metallis quæ sunt circa acamaniam:unum argenteo colore:alterum aureo.Coquunt̃ uariæ. Ab aliis iterum tertioq̧ in melle:donec consumat̃ liquor.Ab aliis pruna prius: dein melle:& postea lauant̃ ut æs.Vsusq̧ eorum in medicina excalfacere:siccare discutere: humoré extenuare:& duritias nimias mollire. Vtunt̃ & crudis tusisq̧:ad strumas atq̧ furunculos.Pyritarum etiãnum aliqui genus unũ faciunt plurimũ habens ignis:quos uiuos appellamus: & põderosissimi sunt.Hi exploratoribus castroꝝ maxime necessarii:qui clauo uel altero lapide percussi: & scintillas edunt:quæ exceptæ sulphure aut fungis aridis:uel foliis:dicto celerius igneꝫ trahunt.Ostracitæ similitudinem testæ habent. Vsus eoꝝ pro pumice ad leuigandam cutem. Poti sanguinem sistunt:& illiti cũ melle ulcera doloresq̧ mãmaꝝ sanant Amiantus alumini similis nihil igni deperdit.Hic ueneficiis resistit omnibus:priuatim magorum.Gæoden ex argumento appellant:quoniã amplexus est terrã:oculoꝝ medicamentis utilissimus. Item mãmaruꝫ & testium uitiis.Melitites lapis succũ remittit dulcé:mellitũq̧ tusus.Et ceræ mixtus eruptiõibus pituitæ maculisq̧ corporis medet̃:& fauciũ exulcerationi.Epinyctidas tollit:& uuluarum dolores ipositus uelleri.Gagates lapis nomé loci & amnis habet gagis lyciæ.Aiunt & in leucola expelli mari:atq̧ infra duodecim stadia colligi.Niger est:planus:pumicosus: nõ multũ a ligno differens:leuis:fragilis:odore si terat̃ grauis.Fictilia ex eo inscripta nõ delentur. Cũ urit̃: odorem sulphureũ reddit. Mirũq̧ accendit̃ aqua:oleo restinguit̃.Fugat serpentes recreatque uuluæ strangulationes.Deprehendit sonticũ morbũ & uirginitatem suffitus.Item ex uino de-
10 coctus:dẽtibus medet̃. Strumisq̧ ceræ permixtus.Hoc dicunt̃ uti magi in ea quã uocãt axinomantiã.Id peruri negãt:si euentuꝫ fit:quod aliquis optet.Spongiæ lapides inueniunt̃ in spon-
11 giis:& sunt natiui.Quidã eos cysteolithos uocãt:q̃m uesicæ medent̃. Calculos rumpunt in uino poti.Phrygius lapis gentis nomen habet.Est autem gleba pumicosa.Vritur ante uino perfusus:flaturq̧ follibus:donec ruffescat:ac rursus dulci uino restinguit̃:& hoc trinis uicibus: tingendis uestibus tm̃ utilis.

De hæmatite & quinq̧ generibus eius: & schisto. CA. XX.

Chistos & hæmatites cognationem habent.Hæmatites inuenit̃ in metallis. Vstus minii colorem imitat̃. Vritur ut phrygius:sed nõ restinguit̃ uino. Adulterat̃ schi-
10 sto.Hæmatiten discernũt uenæ rubentes:& friabilis est natura.Oculis cruore suffusis mire conuenit.sistit profluuium mulieꝝ potus.Bibunt eũ & qui sanguinem reiecerunt cum succo punici mali. Et in uesicæ uitiis efficax.Bibitur & in uino contra serpentiuꝫ ictus.Infirmior ad omnia hæc eadem est:quem schiston appellant. Sed in iis cõmodior croco similis:peculiarius splendet.Proficit oculorum lachrymis in lacte muliebri. Procidentesque oculos præclare cohibet.Hæc est sententia eorum qui nuperrime scripsere.Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus quinq̧ genera hæmatitarum tradit præter magneté principatũ dat ex iis æthiopico:oculoꝝ medicamentis utilissimo.Ex iis quæ panchresta appellant. Item ambustis. Alterum atrodamanta dicit uocari:colore nigro põdere ac duritia insignem:& inde nomé traxisse:præcipueq̧ in africa reptum.Trahere aũt in se argentum:æs:ferrum.Experimentũ eius est se in cote ex lapide bisanite. Reddere enim succũ sanguineũ: & esse ad iocineris uitia ꝑcipui remedii.Tertium genus arabici facit:simili duricia: uix reddentis succum ad coté aquariã aliquãdo croco similem.Quarti generis elatiten uocari q̃diu crudus fit:coctũ uero militem:utilé ambustis.Ad oĩa utiliorem rubrica.Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimit. In totum aũt hæmatitas omnes tritos in oleo triũ drachmaꝝ põdere a ieiunis suméđos:ad uitia sanguinis.Idem auctor schistõ alterius generis q̃ hæmatiten tradit:qué uocant Anthracitin. Nasci in africa nigrum attritum reddere.aquatus cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrũ co-

uel androdamanta uel coloré ul' Eius in totum uis oẽs strũas sanare tritus ĩ oleo: & a ieiunis bibitus sanat uitia sanguinis

lorem:ab altera parte croci.Ipſum utilem eſſe oculorum medicamentis.

De quattuor generibus aetitis:& calamo:& ſamio:& arabo:& pumicibus. CA. XXI.

Etites lapis etiam argumento nois magnam famā habet.Reperit̃ in nidis aquilaꝝ: ſicuti in decimo uolumine diximus.Aiunt binos inueniri:marē & fœminā.Nec ſine iis parere quas diximus aquilas:& ideo binos tm̄.Genera eorum quattuor.In africa naſcentem puſillum & mollem intra ſe ac uelut in aluo habētem argillā ſuauē:cādidam.Ipſum friabilem quem fœminei ſexus putant.Marem aūt qui in arabia naſcit̃: duꝝ gallæ ſimilem:aut ſubrutilū in aluo habentem durum lapidem.Tertius in cypro inuenit̃: colore illis in africa naſcentibus ſimilis:amplior tm̄ atque dilatatus. Cæteris enim globoſa facies.Habet in aluo arenam iucūdam & lapillos.Ipſe tam mollis ut etiam digitis fricet̃.Quarti generis Taphiuſius appellat̃:naſcens iuxta leucadem:in taphiuſa:qui locus eſt dextra nauigātibus ex hac ad leucadē.Inuenit̃ in fluminibus candidus & rotūdus. Huic eſt in aluo lapis:qui uocatur callimus:nec quicq̄ tenerius. Aetitæ oēs grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis ſacrificati uteri aialium continēt partus:non niſi pturiant: remouēdi:alioqn uuluæ
ul' excidūt excidium.Sed niſi pturientibus auferant̃:oīno nō pariunt. Eſt & lapis ſamius in eadē iſula:ubi terrā laudauimus:poliendo auro utilis. Vtilis & in medicina oculoꝝ ulceribus cū lacte quo ſupradictū eſt modo cōtra ueteres lachrymationes.Prodeſt & contra uitia ſtomachi potus. Vertigines ſedat.Menteſq; cōmotas reſtituit.Quidā & i orbis comitialibus utiliter dari putāt. Et ad urinæ difficultates: acopis etiā miſcet̃.Probat̃ grauitate & candore.Vuluas & partus contineri adalligato eo tradunt.Arabius lapis ebori ſimilis:dentifriciis accōmodat̃ crematus.Priuatim hemorrhoidas ſanat cum lanugine linteorum:linteolis iſup impoſitis. Non ꝑtermittenda eſt & pumicū natura:ſiquidem ita appellant̃ quidam lapides eroſi amne:in ædificiis muſea uocant dependentia ad imaginem ſpecus arte reddendā.Sed & ii pumices q ſunt i uſu corpoꝝ leuigādoꝝ fœminis iā quidē & uiris atq; ut ait Catullus libris:laudatiſſimi ſunt i melo ſcyro & æoliis inſulis.Probatio in candore & in minimo pondere:& ut q̄ maxime ſpongioſi aridique ſint:ac teri faciles:nec arenoſi in fricando.Vis eorum in medicina:extenuare:ſiccare. In uſtrina ter ſiccantur:ita ut torreant̃ carbone puro:ac totiens uino reſtinguantur albo. Lauantur deinde ut cadmia:& ſiccati conduntur q̄ minimum uliginoſo loco. Vſus farinæ eius oculorū maxime medicamentis.Vlcera purgat eoꝝ leuiter:expletq; cicatrices:& emandat.Quidam tertia uſtione refrigeratos potiuſquam reſtinctos terere malunt ex uino.Addunt̃ etiam ad malagmata capitum uerendorūq; ulceribus.Vtiliſſima fiunt ex iis dentifricia.Theophraſtus autem auctor eſt potores in certamine bibendi præſumere farinā eius:ſed niſi imēſo potu impleantur: periclitari.Tantāq; refrigerandi naturam eſſe:ut muſta feruere deſinant pumice addito.

De lapidibus mortariorum medicinalium:& mollibus lapidibus: & ſpeculari lapide: & ſilicibus:& phengite:& cotibus:& reliquis ad ſtruturam lapidibus igni:& tempeſtatibus reſiſtentibus. CA. XXII.

Vctoribus curæ fuere lapides mortariorum quoq; nec medicinalium tantum: aut ad pigmenta pertinentium.Etheſiumque lapidem in iis prætulere cæteris: mox & thebaicum:quem pyrrhopœcilon appellauimus. Aliqui pſaronium uocant. Tertiū ex calazio chryſiten.Medici autem & baſaniten.Hic enim lapis nihil ex ſeſe remittit.Ii autem lapides qui ſuccuꝫ reddunt oculorum medicamentis utiles exiſtimantur. Ideoque æthipici maxime ad ea ꝓbantur.Tænarium uero lapidem & pœnicū & hæmatiten iis medicamentis prodeſſe tradunt:quæ ex croco componantur. Ex alio tænario qui niger eſt: & ex pario lapide non æque medicis utilem. Potiorem ex lapide alabaſtrite ægyptio:uel ex ophite albo.Eſt.n.hoc genus ophitis: ex quo uaſa & etiam cados faciunt.In ſyphno lapis eſt qui cauatur:tornaturq; in uaſa coquendis cibis utilia:uel ad eſculentoꝝ uſus. Quod in comēſi italiæ lapide accidere ſcimus:ſed in ſphno ſingulare q; excalfactus oleo nigreſcit:dureſcitque. Natu
ul' trāſlatis ra molliſſimus tanta qualitatum differentia eſt.Nam mollicie & tranſalpis præcipua ſunt exēpla.In belgica prouincia candidum lapidem ſerra qua lignum:faciliuſque etiam ſecant ad tegularum & imbricum uicem.Vel ſi libeat:ad quæ uocant pauonacea tegendi genera: & igne quidem durati iidem ſectiles ſunt.Specularis uero quoniam & hic lapis nomen optinet: faciliore multo natura finditur in quaſlibet tenues cruſtas.Hiſpania hunc olim citerior tm̄ dabat:nec tota:ſed intra centū millia paſſuū circa ſegobricam urbem. Iam & cypros & cappadocia & Sicilia:& nuper inuentum africa.Poſtferendos omnes tamen Hiſpaniæ: & cappado-

ciæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis: sed obscuris. Sunt & in bononiensi italiæ parte breues maculosi complexu silicis alligati: quorum tamen appeat natura similis eis qui in hispania puteis effodiunt ꝓfunda altitudine. Necnõ & saxo iclusus sub terra inuenit: extrahiturq; aut excidit. Sed maiori pte fossili natura absolutus segmenti modo nunquam adhuc quinq; pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ quidam autumant crystalli modo glaciari. Et in lapidem concrescere manifesto appet: q cum feræ decidere in puteos tales medullæ: ex ossibus earum in eadem lapidis natura post unam hyemem figurant. Inuenit & niger aliquando. Sed candido natura mira cum sit mollicia nota perpetiendi solis rigorisq; nec senescit si modo iniuria absit: cum hoc etiam in cementis multorum generum accidat. Inuenere & alium usum in ramentis quoque cyrcum maximum ludis cyrcensibus sternendi: ut sit in commendatione candor. Nerone principe in cappadocia repertus est lapis duritia marmoris candidus atq; translucens: etiam qua pte fuluæ inciderant uenæ: ex argumento phengites appellatus. Hoc construxerat ædem fortunæ: quam seiani appellatione dicebat: a Seruio rege sacratã aurea domo complexus. Quare etiam foribus aptis interdiu claritas ibi diurna erat: haud alio q̃ specularium modo: tanquam inclusa luce: nõ transmissa. In arabia quoq; esse lapidem uitri modo translucidum: quo utunt ꝑ specularibus: Iuba auctor est. Nunc ad operarios lapides trãsisse conueniat: primumque cotes ferro acuendo. Multa eaꝝ genera. Creticæ diu maximã laudam habuere. Scdam laconicæ ex taygeto mõte: utræq; oleo indigẽtes. Inter aq̃rias naxiæ laus maxima fuit: mos armeniacæ: de quibus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollent: ex aq̃ arsinoeticæ. Reptæ sunt in italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Necnõ & transalpes: quas passernices uocãt. Quarta ratio est saliua hominis ꝑficientium. Quæ in tonstrinaꝝ officinis inutilis est: fragili mollicia. Flamminitanæ ex hispania citeriore in eo genere præcipuæ. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est morositate. Quædam tamen loca morem illum habent: sicut carthago in africa exercetur halitu maris: fricatur uento: & uerberatur imbri. Sed cura tuentur picando parietes: quoniam & tectoria calx roditur. Sciteque dictum est: ad tecta eos pice ad uinum calce uti: quoniam sic musta condiunt. Alia molicia circa romam fidennati & albano. In liguria quoque umbria & uenetia albus lapis dentata serra seccatur. Hi tractabiles in opere laborem quoque tot erant sub tecto duntaxat. Aspergine & gelu pruinisq; rumpunt in testas. Nec contra humores & auram maris robusti. Tyburtini ad reliqua fortes: uapore dissiliunt. Nigri silices optimi quibusdam in locis & rubentes. Nõ nusq̃ uero & albi: sicut in tarquiniensi Anitianis lapidicinis circa lacum uolsiniensem. Et in statoniẽsi sunt: quibus ne ignis quidem nocet. Iidem & in monumenta sculpti contra uetustatem quoq; incorrupti permanent. Ex iis formæ fiunt: in quibus æra fundunt. Est & uiridis lapis uehementer igni resistens sed nusq; copiosus. Et ubi inuenit lapis nõ saxũ est. E reliquis pallidus in cemẽto raro utilis. Globosus contra iniurias fortis: sed ad structuram infidelis: nisi multa suffrenatione deuinctus. Nec certior fluuiatilis semper ueluti madens. Remedium est i lapide dubio æstate eum eximere: nec ante biẽnium eum inferere tecto: domitũ tempestatibus. Quæ ex eo læsa fuerit: in subterranea structura aptant utilius. Quæ restiterint: tutum est cælo committere. Græci e lapide duro ac silice æquo construunt ueluti lateritios parietes. Cum ita fecerint: isodomos uocant genus structuræ. At cũ in æquali crassitudine structa sunt pseudisodomon. Tertiũ est emplecton trĩmodo frontibus politis. Reliqua fortuito collocãt. Alternas coagmẽtatiões fieri: ut cõmissuras antecedẽtium medii lapides optineãt: necessariũ est: in medio quoq; pariete si res patiat. Si minus: utiq; a lateribus. Medios parietes farcire fractis cemẽtis. Dictyotheton uocant: reticulatam structuram: quam frequẽtissime romæ struunt: rimis oportunam. Structurã ad normã & libellam fieri & ad perpendiculum respondere oportet.

De Cisternis & calce & arenæ generibus: & mixtura calcis: & arenæ: & uitiis structuræ: & tectoris columnis. CA. XXIII.

T Cisternas arena pura & aspera quinque partibus: calcis quam uehementissimæ duabus construi conuenit: fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis uectibus calcari solum parietesque similiter. Vtilius geminos esse: ut in priore uitia confidant aquæ: atq; per colũm in ꝓximas transeat maxime pura aqua. Calcem e uario lapide Cato Censorius improbat. Ex albo melior q̃ ex duro & structuræ utilior. Quæ ex fistuloso: tectoriis. Ad utrunque damnat ex silice. Vtilior eadem ex effosso lapide quam ex ripis fluminum collecto. Vtilior e molari: quia est quædam pinguior natura eius. Mirum

uel fissili
uel forte feræ
ul' i ossibus
uel appent figuratæ
phengites
Cotes
uel lamini tanæ
uel mortalitate q̃dã
uel nõ aliũ
uel friat
uel suffragatione
uel p colũnas

aliquid postq̃ arserit:accendi aquis. Arenæ tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut marinæ tertia. Si & testæ tusæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab apénino ad padũ non inuenit̃ fossicia:nec marina. Ruinæ urbis ea maxime cã: q furto calcis si
ul' legibus antiquorũ · ne ferrumine suo cemẽta componunt̃. Intrita quoq; quo uetustior eo melior. Vnde & in antiquarũ ædium legibus inuenit̃ ne recẽtiore trima uteret̃ redẽptor quisq̃. Ideo nulla tectoria eorum rimæ fedauere. Tectoriũq;:quod nisi ter arenato & bis marmorato inductum est:nõ satis splendoris habet. Vliginosa & ubi salsugo uiciat testatio sublimi utilius. In græcia tectoriis et arenatũ quod inducturi sunt:prius in mortario ligneis uectibus subigunt. Experimentũ marmorati est in subigendo:donec rutro nõ cohæreat. Contra in albario opere: ut macerata calx
uel ultro
uel ultra
uel rudo
ceu glu tinũ hæreat. Sed macerari nõ nisi a gleba oportet. In elide ædes est Mineruæ:in qua fr Phidiæ paneus tectoriũ induxit lacte & croco subactũ:ut ferũt:ideoq; si teraẽ in ea hodieq; saliua pollice:odorẽ croci saporẽq; reddere tradit̃. Columnæ in æde densius positæ:crassiores uident̃. Quattuor earũ genera: quæ sextam ptem altitudinis in crassitudine ima habent:doricæ uocant̃:quæ nonam ionicæ:quæ septimã thuscanicæ. Corinthiis eadem rõ quæ ionicis. Et differentia:qm̃ capitularis corinthiarũ eadem est altitudo quæ colligit̃ crassitudine ima: ideoq; graciliores uidentur. Ionici enim capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. Antiqua rõ erat colũnarum altitudinis tertia pars latitudinum delubri: in ephesi Dianæ æde:de qua prius fuit sermo. primum columnis spiræ subditæ:& capitella addita. Placuitq; altitudinis octaua ps in crassitudine:& ut spiræ haberent crassitudinis dimidium septimãq; partis detrahentibus summarum crassitudini. Præter has sunt quæ uocant̃ atticæ colũnæ quaternis angulis pari laterũ interuallo.

De medicinis calcis:& maltha & gypso. CA. XXIIII.

Calcis & in medicina magnus usus. Eligit̃ enim recens:nec aspsa aquis:urit:discutit:extrahit:incipiẽtesq; serpere ulcerum ipetus coercet. Aceto & rosaceo temperata pducit ad cicatricem. Luxatis quoq; cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medet̃. Eadem cõpositione & strumis. Maltha e calce fit recenti:gleba uino restinguit̃. Mox tundit̃ cum adipe suillo & fico duplici linamẽto. Quæ res omniũ tenacissima: & duritiã lapidis antecedens. Quod malthat̃:oleo pficit̃ ante. Cognata calci res gypsum est. Plura eius genera. Nam e lapide coquit̃ ut in syria ac thuriis. Et e terra fodit̃ ut in cypro:ac perrhebie summa tellure:& hymeticũ est. Qui coquit̃ lapis nõ dissimilis alabastrite esse debet:aut marmoroso. In syria durissimos ad id eligũt:coquũtq; fimo bubulo ut celerius urat̃. Oium aũt optimũ fieri comptum est e lapide speculari squãmam uitalem habẽte. Gypso madido statim utendũ est:qm̃ celerrime coit:ac siccat̃. Tamẽ rursus tũdi & in farinã resolui patit̃. Vsus gypsi in albariis sigillis ædificiorũ & coronis gratissimus. Exẽplũq; illustre. C. Proculeũ Augusti Cæsaris familiarem in maximo stomachi dolore gypso poto consciuisse sibi mortem.

ul' marmoroso
uel squam mãq; talẽ

De pauimentis:& quando primum Romæ:& subdialibus pauimentis:& græcanicis:& quando primum cameræ. CA. XXV.

Pauimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturæ ratione:donec lithostrota expulere eã. Celeberrimus fuit i hoc genere Sosus: qui pgami strauit quẽ uocant Asaroton. Oecon. qm̃ purgamenta cœnæ in pauimento quæ cõuerri solẽt: ueluti relicta fecerat:paruis e testulis tinctisq; in uarios colores. Mirabilis ibi colũna bibẽs:& aquam umbra capitis infuscãs abripiente alia escam. Ludentes uideres in canthari labro. Apricant̃ aliæ scabẽtes sese. Pauimẽta credo primũ facta:quæ nũc uocamus barbarica:atq; subtegulanea. In italia e festucis cannea:hoc apte ex noie ipso intelligi potest. Romæ scalpturatũ in Iouis capitolini æde primum factum est post tertiũ punicũ bellum initũ. Frequẽtata uero pauimẽta añ cimbricũ magna gr̃a animorũ indicio est lucillianus ille uersus. Arte pauimẽta atq; emblemata uermiculata. Subdialia græci inuenere talibus domos cõtegentes facili tractu & repẽte. Sed fallax ubicũq; imbres gelant. Necessariũ binas p diuersum taxationes substerni. Capita earũ pfigi ne torqueant̃. Et ruderi nouo tertiam partẽ testæ tusæ addi. Deinde rudus in quo duæ quintæ calcis misceant̃ pedali crassitudine festucari. Tũc nucleo crasso sex digitos iduci & e testa grãdi nõ minus alta duos digitos strui. Fastigiũ uero seruari i pedes denos sesquũcem. Ac diligẽter cote despumare quernisq; axibus cõtribulare. Quæ torquent̃ inutilia putãt. Immo & filice aut palea substerni melius eẽ quo minor uis calcis pũciat. Necessario & globosum lapidem subiici. Silr fiunt spicata testacea. Non negligendũ etiãnum

uel lauãtes
uel caucia
uel ante
uel tractu tepẽte: sed fallaci ubi cũq; ibres gelant
uel coassationes

unum genus græcanicum.Solo festucato inicit rudus aut testaceum pauimentum. Dein spis se calcatis carbonibus inducitur sabulo calce ac fauilla mixtis: materia crassitudine semipedali ad regulam & libellã exigitur:& est forma terrena.Si uero cote depolitum est: nigri pauimẽti usum optinet.Lithostrota cœptauere iam sub Sylla paruulis certe crustis.Extatq; hodie qđ in Fortunæ delubro preneste fecit.Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere: ut pronum uitium.Et hoc certe inuentum ab Agrippa in thermis quas romæ fecit.Figlinũ opus encausto pinxit.In reliquis albaria adornauit.Non dubiæ uitreas facturus cameras:si prius id inuentum fuisset:aut a parietibus scænæ ut diximus. Scauri peruenisset in cameras. Quãobrẽ originem uitri dicemus. uel multa

De origiẽ uitri & rõe faciẽdi:& de obsidiãõ uitro:& gñibus multiformibus uitri. CA.XXVI.

Pars est syriæ:quæ Phœnice uocatur finitima iudææ intra montis carmeli radices paludem habens:quæ uocatur candebea.Ex ea creditur nasci belus amnis quinque milium .p.spacio in mare profluens iuxta ptolemaidem coloniam.Lentus hic cursu:insalubris potu:sed cerimoniis sacer: limosus uado profundus. Non nisi refuso mari arenas fatetur. Fluctibus.n.uolutatæ nitescunt detritis sordibus.Nunc & a marino creduntur astringi morsu:nõ prius utiles. Quingentoꝝ est passuũ nõ amplius littoris spacium. Idq; tantum multa per sæcula gignendo fuit uitro. Fama est appulsa naue mercatoꝝ nitri cũ sparsi per littus epulas pararent:nec esset cortinis attollẽdis lapidum occasio:glebas nitri e naue subdidisse.Quibus accẽsis pmixta arena littoris translucẽtes nobilis liquoris fluxisse riuos: & hanc fuisse originem uitri.Mox ut est astuta & ingeniosa solertia non fuit contẽta nitrum miscuisse:cœptus addi & magnes lapis:quoniam in se liquorem uitri quoq; ut ferrum trahere creditur.Simili modo & calculi splendentes multifariam cœpti uri:deinde conchiæ & fossiles arenæ.Auctores sunt in india e crystallo fracta fieri:& ob id nullũ comparari indico. Leuibus aũt aridisq; lignis coquit addito cyprio ac nitro maxime ophirio.Continuis fornacibus ut æs liquat:massæq; fiunt colore pingui nigricantes.Acies tãta est:quacũq; ut citra ullum sensum ad ossa consecet qcqđ afflauerit corporis.Ex massis rursus fundit in officinis tinguiturq;. Et aliud flatu figurat. Aliud torno terit. Aliud argenti modo cælat.Sidon quondam iis officinis nobilis:siqdem etiam specula excogitauerat. Hæc fuit antiqua ratio uitri. Iam uero & in uulturno mari italiæ arẽa alba nascẽs sex miliũ passuũ a littore iter cumas atq; lucrinũ: quæ mollissima est :pila molaq; teritur. Dein miscet tribus partibus nitri pondere uel mensura : ac liq̃ta in alias fornaces transfundit.Ibi fit massa quæ uocat ammonitrum.Atq; hæc recoquit: & fit uitrum purum ac massa uitri candidi.Iam uero & p gallias hispaniasq; simili modo arenæ temperant.Ferunt Tyberio principe excogitatum uitri temperamentum ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam:ne æris:argẽti:auri:metallis precia detraherent. Eaq; fama diu crebrior q̃ certior fuit.Sed quid refert?Neronis principatu repta uitri arte quæ modicos calices duos:quos appellabant petrotos.HS.sex milibus uenderet.In genere uitri & obsidiana numerant:ad similitudinem lapidis:quem in æthiopia inuenit Obsidius nigerrimi coloris: aliqñ & translucidi:crassiore uisu atq; in speculis parietum p imagine umbras reddẽte.Gẽmas multi ex eo faciunt. Vidimusq; & solidas imagines diui Augusti:capti materia huius crassitudinis.Dicauitq; ipse p miraculo in templo Concordiæ obsidianos quattuor elephantos. Remisit & Tyberius Cæsar heliopolitaꝝ cerimoniis reptam ibi in hæreditate eius qui pfuerat ægypto: obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo nunc uitri similitudine interpollata.Xenocrates obsidianum lapidem in india & in samnio italiæ & ad oceanum in hispania nasci tradit.Fit & in tincturæ genere obsidianum ad escaria uasa totum rubens uitrum atque non translucens: hæmatinon appellatum. Fit & album & murrhinum aut hyacinthos:saphirosq; imitatum:& omnibus aliis coloribus.Nec est alia nunc materia sequacior:aut etiam picturæ accõmodatior. Maximus tñ honos in candido translucẽte q̃ pxima crystalli similitudine. Vsus uero ad potandum argenti metalla & auri pepulit.Est autẽ caloris impatiens:ni præcedat frigidus liquor : cum addita aqua uitreæ pilæ sole aduerso i tãtum excandescant:ut uestes exurant fragmenta teporata agglutinant tñ rursus tota fundi non queunt præterq̃ abrupta sibi nec tingui ueluti cum calculi fiunt: quos quidam abaculos appellant:aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Vitrum sulphuri concoctũ ferruminat in lapidem.At peractis omnibus quæ constant ingenio artem natura faciente:succurrit mirari nihil pene non igni perfici.

ul cõcretæ

uel amni

uel pterotos aut apytotos

uel samio

Ignium miracula & medicinæ prodigia. CA. XXVII.

Gnis accipit arenas:ex quibus alibi uitrum:alibi argentum:alibi minium:alibi plumbi genera: alibi pigmenta:alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluuntur. Igne ferrum gignit ac donat. Igne cremato lapide cemeta in tectis alligant. Alia sæpius uri pdest. Eadéq; materia aliud gignit primis ignibus:aliud secúdis:alid tertiis. Quando ipse carbo uires habere incipit restinctus:atq; interisse creditus:maioris fit uirtutis. Imméſa & iproba re℞ naturæ portio. Et in qua dubiú sit plura absumat:an pariat. Est & ipsis ignibus medica uis. Pestiléttiæ quæ solis obscuratione contrahitur ignis suffitu multiformi ter auxiliari certú est. Empedocles & Hippocrates id demóſtrauere diuersis locis. Ad côuulsa

uel lixiui9 — uiscera:aut contusa ut. M. Varro auctor est. Ipsis.n.uerbis eius utar. Lix cinis est inqt foci. Inde

sqt é focus — eni cinis luxatis potus medet. Vt licet uidere gladiatores cú deluserit hac iuuari potiõe. Quin

uel côuulsi sunt — & carbúculum genus morbi:quo duos cõsulares nup absumptos indicauimus: querneus carbo tritus cú melle sanat. Adeo in rebus dánatis quoq; ac iá nullis sunt aliqua remedia:ut í car

uel nullis í cognitis — bone ecce & cinere. Non pteribo & unú foci exéplum romanis lřis cla℞. Tarquinio prisco regnante tradunt repente in foco cõparuisse genitale e cinere masculini sexus. Eáq:quæ isiderat ibi:Tanaqlis reginæ ancillam Ocrisiá captiuam cõsurrexisse grauidá. Ita Seruiú Tullium natú qui regno successit. Inde & in regia cubanti puero caput arsisse uisum: creditúq; Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXVII. ET VLTI. PROOEMIVM.

Origo gemmarum.

T NIHIL INSTITVTO OPERI DESIT:GEMMAE SVPERsunt:& in arctum coacta re℞ naturæ maiestas a multis nulla sui parte mirabilior:Tm̃ tribuunt uarietati coloribus materiæ decori. Violari ét signis gémas nefas ducétes. Aliquas uero extra pcia ulla taxationéq; humana℞ opú arbitrátes ut plerisq; ad súmam absolutáq; re℞ naturæ côtemplationé satis sit una aliqua géma. Quæ fuerit origo géma℞ & quibus initiis in tm̃ hæc ammiratio exarserit diximus quodam tenus in mentione auri annulorúq;. Fabulæ primordiú a rupe Caucasea tradunt. Promethei uiculo℞ interpretatione fatali. Primúq; saxi fragmentú inclusum ferro ac digito circundatum hoc fuisse annulú & hoc gémam.

De géma Polycratis tyráni:& Pyrrhi regis:& q sculptores optimi: & nobilitates artificú:& qui primus dactylothecá romæ habuit. CA. I.

Is initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero samio insularum ac litto℞ tyranno fœlicitatis suæ: quá nimiá fatebat esse ipse:satis piamenti in unius gémæ uoluntario dáno uiderer:si cum fortunæ uolubilitate paria faceret.

ul' mobilitate — Planeq; ab inuidia eius abunde se redimi putaret:si hoc unú doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus,puectus nauigio in altú:annulú mersit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus escæ uice raptú:ut faceret ostentú:in culinam dñi rursus fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonicem eam gémam fuisse constat:ostendútq; Romæ(si credimus) in Cõcordiæ de

uel totius regionis — lubro cornu aureo Augustæ dono inclusam:& nouissimum prope locum tot prælatis optinétem. Post hunc annulum regia fama est gémæ pyrrhi illius qui aduersus Romanos bellú gessit. Náq; habuisse traditur achaten:in qua nouem musæ & Apollo citharam tenés spectaret: non arte sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis:ut musis quoq; singulis sua redderent insignia. Nec deinde alia quæ tradat magnopere gémarum claritas extat apud auctores: præ

uel fulgéti bus macul' — terq; Ismeniam Choraulé multis fulgentibusq; uti solitú comitante fabula uanitaté eius indicato in cypro: sex aureis denariis smaragdo in qua fuerat sculpta Amymone iussisse enumerari. Et cum duo relati essent:iminuto pcio:male me Hercules curatú dixisse. Multú.n.detractú erat gémæ dignitati. Hic uidet instituisse ut oés musicæ artis hac quoq; ostentatione censerétur:ueluti Dionysiodorus æqualis eius & æmulus: ut sibi quoque par uideretur. Tertius qui

eodem tempore fuit inter musicos Nicomachus multas gẽmas habuisse tradit: sed nulla peritia electas: sed sorte quadam. His exemplis initio uoluminis oblatis aduersus istos qui sibi hãc ostentationem arrogant: ut palam fit eos tibicinũ gloria tumere. Hoc in Polycratis gẽma quæ demõstratur illibata intactaq; ab Ismeniæ ætate post multos annos apparet scalpi etiã smaragdos solitos. Confirmat hanc eãdẽ opinionem edictum Alexandri magni: quo uetuit in gẽma se ab alio scalpi q̃ a pyrgotele nõ dubie clarissimo artis eius. Post eũ Apollonides & cronius in gloria fuere. Quiq; diui Augusti imaginẽ similem expressit: qua postea principes signant. Sylla dictator traditione Iugurtæ semp signauit. Est & apud auctores & inter catiesem illum cuius patrem Scipio Aemylianus ex prouocatione interfecerat: pugnæ eius effigie signasse uulgato Stillõis Præconini sale. Quidnã fuisse asscturum eum si Scipio a patre eius interemptus esset? Diuus Augustus inter initia sphige signauit. Duas aũt in matris annulis iam indiscrete similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia absẽte eo amici signauere epistolas & edicta. Quæ rõ tempo⁊ nomine eius reddi postulabat: nõ infaceto lepore accipiẽtium enigmata afferre eam sphingem. Quin etiam Mœcenatis rana per collationem pecunia⁊ in magno terrore erat. Augustus postea ad deuitanda conuitia sphingis Alexandri magni imagine signauit. Gẽmas plures: qđ peregrino appellant nomine dactylothecam: primus omnium habuit romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit: donec Põpeius magnus eam: quæ Mythridatis regis fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro: aliq; eiusdem ætatis auctores confirmãt: multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictator sex dactylothecas in æde Veneris genitricis consecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unã. Victoria tamen illa Pompeii primum ad margaritas gemmasq; mores inclinauit. Sicut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatum argentum & uestes attalicas & triclinia ærata. Sicut. L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas.

uel Intercatiensem

Dactylotheca

De gemmis translatis in triumpho Pompeii: & natura crystalli & medicinis: & luxuria circa eam: & qñ primũ inuenta myrrhina: & luxuria circa ea & natura myrrhino⁊: quæ mẽtiti sunt auctores de succino. CA. II.

D uti planius noscat: uerba ex ipsis Põpeii triumpho⁊ actis subiiciam. Ergo tertio triũpho quem de pyratis: asia: ponto: gentibusq; & regibus in septimo operis huius uolumine indicatis. M. Pisone. M. Messala conss. pridie kalendas octobris: die natalis sui egit: trãstulit alueũ cum tesseris lusorium e gẽmis duabus latum pedes tres: lõgum pedes quattuor. Et ne quis de ea re dubitet nulla gẽmarum magnitudine hodie ꝓpe ad hanc ãplitudinẽ accedẽte. In quo fuit luna aurea: põdo. xxx. Lectos tricliniares tres. Vasa ex auro & gẽmis abaco⁊ nouem. Signa aurea tria. Mineruæ: Martis: & Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montem aurẽũ quadratum cũ ceruis & leonibus & pomis oĩs generis circũdata uite aurea. Musæum ex margaritis: in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeii e margaritis: illa regio honore grata: illius probi oris uenerandiq; p cunctas gẽtes: illa inquã ex margaritis: seueritate uicta & ueriore luxuria q̃ triumpho. Quod ꝓfecto inter illos uiros durasset cognomẽ Magni: si prima uictoria sic triumphasses de margaritis Magne: tã ꝓdiga re & fœminis reperta: quam habere gereretq; fas nõ sit. Hic sic fieri tuos uultus: sic te ꝓciosum uideri? Nõne illa similior tui ẽ imago: quã pyrenei iugis imposuisti? Graue profecto fœdũq; ꝓbrum erat: ni uerius sit eum deo⁊ ostentũ credi oportere. Clareq; itelligi posset iam tum illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cætera triũphi eiusdẽ q̃ uerissime subiiciam Reipu. datum mille talentum. Legatis & quæstoribus: qui oras maris defendissent sestertia bina millia. Cõmilitibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit causam Caii principis: qui super oia muliebria socculos induebat e margaritis. Et Neronis principis qui septra psonis histrionũ & cubicula uiatoria unionibus cõsternebat. Quinimo etiã ius uidemur pdidisse corripiendi gẽmata potoria: & uarie supellectilis genera annulos transeuntes. Quæ. n. nõ luxuria inocentior existimari possit? Eadẽ uictoria primũ in urbẽ murrhina inuexit. Primusque Põpeius sex pocula ex eo triumpho capitolino Ioui dicauit. Quæ ꝓtinus ad hominum usum transiere: abacis etiam escariisq; uasis inde expetitis. Excrescitq; in dies eius rei luxus. Murrhino. lxxx. sestertiis empto capaci plane ad sestarios tres. Calice: potauit ex eo ante hos annos cõsularis ob amorem abraso eius margine ut tamen iniuria illa precium augeret. Neq; est hodie murrhini alterius præstantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum uorauerit licet æstimare ex multitudine: quæ tanta fuit: ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatr⁊

ul' circũdatis

uel sceuũ

ul' num luxuria

uel orcis peculiare trans tyberim ore is exposita occuparent. Quod a populo ípleri canente se. Et dum
uel hoc a poppeianis præludit: etiam Neroni satis erat: qui uidit tunc annumerari unius scyphi fracta
pp'lo ípleri membra: q̃ in doloré credo sæculi inuidiáq; fortunæ tanq̃ Alexandri magni corpus in cõdito
cauente rio seruari: ut ostentarenť: placebat. T. Petronius consularis moriturus inuidia Neronis princi
pis: ut mensam eius exhæredaret trullá murrhiná. ccc. sestertiis emptam fregit. Sed nero ut par
ul' hyspia erat principem uicit oés. cccc. sestertiis capediné unam parando. Memoráda res tanti impato-
den rem patréq; patriæ bibisse. Oriés murrhina mittit. Inueniunť. n. ibi in pluribus locis nec insi-
gnibus: maxime parthici regni. Præcipue tñ in carmania. Humoré putãt sub terra calore den-
Murrina sari. Amplitudine nusq̃ paruos excedũt abacos. Crassitudine rara quáta dictú est uasi potorio.
Splendor iis sine uiribus: nitorq; uerius q̃ splendor. Sed in p̃cio uarietas coloꝝ: subinde circú-
agentibus se maculis in purpuram candoremq;: & tertium ex utroq; ignescéte ueluti p transi-
tum coloris purpura rubescéte: aut lacte candescéte. Sunt qui maxime in iis laudét extremita-
tes: & quosdá coloꝝ repercussus: quales in cælesti arquu spectanť. His maculæ pigues placét.
Translucere quicq̃ aut pallere uitium est. Item sales uerrucæq; nõ eminentes: sed ut in corpo-
re etiam plerúq; sessiles. Aliqua & in odore cõmendatio est. Contraria huic cá crystallum fa-
Chrystallus cit: gelu uehemétiore concreto. Nec aliubi certe reperiť: q̃ ubi maxime hybernæ niues rigent:
glaciéq; esse certú est: unde & nomé græci dedere. Oriens & hanc mittit. Sed indicæ nulla præ
ferť. Nasciť & in asia: uilissima circa alabandá & hortosiá finitimisq; mõtibus: ité in cypro. Sed
laudata in europæ alpiú iugis. Iuba auctor est: & in quadá insula rubri maris ante arabiá sita
nasci quæ neron uoceť. Et in ea quæ iuxta gémam topaciõ ferat. Cubitaléq; efossam a Pytha-
uel nepos gora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in lusitania nasci per quá mirandi põde-
ris ímensis iugis depræhensis ad liberamentú aquæ puteis. Mirum & quod xenocrates tradit
ephesius aratro in asia & cypro excitari. Non. n. inueniri in terreno: nec nisi inter cautes: credi-
tum fuerat. Similius ueri est quod idem xenocrates tradit torrentibus sæpe deportari. Sudines
uero negat nisi ad meridié spectantibus locis nasci. Quod certú est: nõ. n. reperiť in aquosis: q̃-
quá in regione prægelida: uel si ad uada usq; glacienť amnes. Cælesti humore paruaq; niue id
ul' addicať fieri necesse est. ideo caloris impatiens nisi in frigido potu abdicať. Quare sexangulis nascatur
lateribus: nõ facile ratio inueniri potest: eo magis ꝙ neq; mucronibus eadem species est: & ita
absolutus est laterú leuor: ut nulla id arte possit æquari. Magnitudo amplissima adhuc uisa
nobis erat: quá in capitolio Liuia augusta dicauerat: libraꝝ circiter. l. idem Xenocrates auctor
est: uas amphorale uisum. Et aliqui ex india crystallum sextarioꝝ quattuor. Nos liquido af-
firmare possumus in cautibus alpiú nasci adeo inuiis: ut plerúq; fune pendétes eá extrahát. Pe
ritis signa & indicia nota sunt. Infestanť plurimis uitiis: scabro: ferrugine: maculosa nube: oc-
culta aliqñ uomica: præduro fragiliq; centro: & sale appellato. Est & russa aliquibus rubigo.
ul' cælatura Aliis capillamentú rimæ simile. Hoc artifices litura occultát. Quæ uero sine uitio sunt: puras
esse malunt. Acenteta appellantes: nec spumei coloris lympidæq;. Postremo uero auctoritas in
põdere est. Inuenio medicos quæ sunt urenda corpoꝝ nõ aliter utilius id fieri putare q̃ crystal
lina pila aduersis apposita solis radiis. Alius hic furor. HS. centum. l. millibus trullam uná non
ante multos annos mercata matrefamilias nec diuite. Item Nero amissaꝝ rerum nuncio acce-
pto, duos calices crystallinos i suprema ira fregit illisos. Hæc fuit ratio sæculú suú punientis:
ne quis alius ex iis biberet. Fragméta sarciri nullo mõ queunt. Mireq; ad similitudinem acces-
sere uitrea: sed ꝓdigii modo ut suum p̃cium auxerint: crystalli nõ diminuerint. Proximú locú
in deliciis fœminarum tamé adhuc tantum succina optinent: eadéq; omnia hæc quæ gémæ.
Auctoritaté sane maiorem aliqbus de causis crystallina & murrhina habét: Rigidi potus utra
q;. In succinis cám ne deliciæ quidem adhuc excogitauerũt. Occasio est uanitas græcoꝝ dilige
tiæ. Legentes modo æque ꝑpetiantur me de ortu eoꝝ: cum hoc quoq; intersit uitæ scire po-
steros quicqd illi ꝓdidere mirandum. Phaetontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores
populos lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta eridanú amnem: quem padú uoca-
uel helios mus. Et electrum appellatum: qm̃ sol uocitatus sit electros: plurimi poetæ dixere: primiq; ut
arbitror: Eschylus: Philoxenus: Nicáder: Euripides: Satyrus. Quod esse falsum Italiæ testimo-
nio patet. Diligentiores eoꝝ electridas ísulas i mari hadriatico eé dixerũt: ad q̃s dilabereť pa
dus. Qua appellatione nullas unq̃ ibi fuisse certum est. Nec uero ullas ibi appositas esse i quas
quicq̃ cursu padi deuehi possit. Nam ꝙ Eschylus in hyberia hoc est in hispania eridanú eé di-
xit: eúdemq; appellari rhodanú. Euripides rursus & Apollonius in hadriatico littore cõfluere

rhodanum & padum:faciliorem ueniam facit ignorati succini:in tanta orbis ignorantia. Modestiores:sed aeque falsu3 prodidere in extremis hadriatici sinus rupibus inuiis arbores stare:q canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus i liguria effodi dixit. Phaetontem in aethiopia ammonis obisse.Ob id delubrũ ibi esse atq oraculũ.Electrũq gigni.Philemon fossile esse: & in scythia erui duobus locis.Candidum atq caerei coloris quod uocaret electrum.In alio loco fuluũ quod appellaret sualternicũ.Demostratus lyncurion id uocat:& fieri ex urina lyncũ bestiarum.E maribus fuluum & igneum:e feminis languidius atq candidũ.Alii dixere langurium: & esse in italia bestias langurias. Zenothemis lãgas uocat easdem:& circa padum iis uitã affirmat.Sudines arborem quae gignat in liguria.In eadem sententia & Metrodorus fuit.Sotacus credidit in britannia arboribus effluere:quas electridas uocauit. Pytheas gutonibus germaniae genti accolis aestuarium mentonomon nomĩe ab oceano spatio stadiorum sexmilium. Ab hoc diei nauigatiõe insulã abesse abalũ.Illo uere fluctibus aduehi:& eẽ cõcreti maris purgamentũ.Incolas pro ligno ad igne3 uti eo:pximisq teutonis uẽdere. Huic & Timaeus credidit: sed insulam basiliam uocauit Philemon negauit flãmam ab electro reddi.Nicias solis radiorũ succum intelligi uoluit.Hos circa occasum credit uehementiores in terram actos pinguem sudorem in ea parte oceani relinquere:deinde aestatibus in germanoꝝ littora eiici.Et in aegypto nasci simili modo:& uocari sacal.Item in india:gratiusq thure esse indis.In syria quoq foeminas uerticillos ide facere:& uocare harpaga: quia folia & paleas:uestiũq fimbrias rapiat.Theophrastus oceano id exaestuante ad pyrrenei pmontoriũ eiici.Quod & Xenocrates credidit:qui de iis nuperrime scripsit.Viuit adhuc Asa rubas:qui tradidit iuxta atlanticũ mare esse lacũ caephisida:quem mauri uocent electrum.Hunc sole excalfactum e limo dare electrũ fluitãs.Mnesias africae locum sycionem appellatũ:& crathin amnẽ in oceanũ effluente3 e lacu:in quo aues quas meleagridas & penelopas uocat uiuere.Ibi nasci ratione eadẽ qua supra dictum est de electride lacu.Theomenes dicit:iuxta syrtin magnã hortũ hesperidum esse:ex quo instagnum cadat.Colligi uero a uirginibus hesperidum.Ctesias indis flumen esse hypobaru3:quo uocabulo significetur oia uasa ferre bona:fluere a septentrione in exortu3 oceanũ iuxta montẽ siluestrẽ arboribus electrũ ferentibus.Arbores eas aphytacoras uocari:qua appellatiõe significet perdulcis suauitas.Mithridates in germaniae littoribus esse insulam:uocariq eam oserictã caedri genere siluosam:inde defluere in petras.Xenocrates non succinũ tm̃ in italia: uerum etiam thieũ uocari: a scythis uero sacrium:qm̃ & ibi nascat.Alios putare in numidia gigni.Super omnes ẽ Sophocles tragicus poeta:quod equidem miror tanta grauitate cothurni:& praeterea uitae fama alias principe loco genitus athenis rebus gestis exercitu ducto.Hic ultra indiam fieri dixit e lachrymis meleagridum auium meleagrum deflentium. Quod & credidisse eũ: uel sperasse aliis persuaderi posse quis nõ miret? quãue pueritiam tam imperitã posse reperiri quae auiũ ploratus annuos credat:lachrymas ue tam grandesq:auesq e graecia ubi Meleager periit ploratũ isse in indos?Quid ergo?Nõ multa aeque fabulosa pdunt poetae? Sed hoc ea in re quae quotti die inuehatur:atq abundet:& hoc mendaciũ coarguat serio quẽquam dixisse: summa hoium contemptio est:& intoleranda mendacioꝝ impunitas. uel principali loco ul'adiecto

De ortu:& medicinis:& generibus:& luxuria succinoꝝ:& lyncurio: & medicinae. CA. III.

Certum est gigni in insulis septẽtrionalis oceani:& a germanis appellari glessũ:itaq & a nostris unam insularũ ob id glessariam appellatam:Germanico Caesare ibi classibus rem gerente austrauiã a barbaris dictã. Nascit aũt defluente medulla pinei generis arboribus:ut gũmi in cerasis:resina pineis erumpit humoris abundãtia: densatur rigore uel tepore aut mari:cum intumescens aestus rapuit ex insulis: certe in littora expellitur:ita uolubile ut pendere uideat atq considere in uado.Quod arboris succum esse etiã prisci nostri:credidere ob id succinum appellantes.Pineae aũt arboris esse indicio est pineus i attritu odor:& q accensum taedae mõ ac nidore fagret.Affert a germanis i pãnoniã:mox p puiciã. Inde ueneti primum quos. graeci enetos uocant:rei famã fecere.Proximi pãnoniae id accipientes circa mare hadriaticum.Pado uero ad nexa fabulae uidet causa :hodieq transpadanarum agrestibus foeminis:monilium uice succina gestantibus maxime decoris gr̃a. Sed & medicinae: quando tonsillis credit resistere:& fautium uitiis uario genere aquaꝝ iuxta illos infestãte gutt ura ac uicinas carnes.Centum fere.M.passuum abest a carnũto littus pãnoniae:quo id germaniae inuehit pcognitum nup. Vidit enim eques romanus missus ad id comparandũ a Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis. Qui haec cõmertia & littora peragrauit:tan uel maxie puinciam

ta copia inuecta:ut retia coercēdis feris podium ptegentia fuccinis nudarentur. Arma uero &
libitina totusq; unius diei appararus esset e fuccino. Maximum pondus is glebæ attulit. xiii. li
brarum. Nasci & in india certū est. Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inhæ
rente tradit aduehi rude: polirique adipe suis lactentis inde coctū:& liquidū primo destillare ar
gumento sunt quædam intus translucentia: ut formicæ:aut culices: lacertæq; quas adhæsisse
musteo:nō est dubium: & inclusas indurescenti. Genera eius plura. Candida odoris præstātis
simi. Sed nec his:nec cæreis precium. Fuluis maior auctoritas. Ex iis etiánum amplior translu
centibus:præterq̃ si nimio ardore flagrent: imaginéq; igneá inesse:non ignem placet. Summa
laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis leni
tas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oporter quocunq; modo tingui libeat: hædorum fæ
uo & anchusæ radice. Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorum accepta
ui caloris attrahūt in se paleas & folia arida: ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; fuccini
oleo addito flagrant dilucidius diutiusq; q̃ lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut hoīs q̃uis
parua effigies uiuorum hominū uigentiūq; precia superet: prsus ut castigatio una non sit satis.
In coriuthiis æs placet auro argētoq; mixtum: in cælatis ars & ingenia. Murrhinorum & crystal
linorum diximus grām. Vniones q capite circūferunt:gēmæ digitis. In oībus deniq; aliis uitiis
ostentatio:aut usus placet. In fuccinis deliciarum tm̄ conscia. Domitius Nero i cæteris uiæ suæ
ptentis capillos quoq; coniugis suæ Poppeæ in hoc nomē adoptauerat quodā etiā carmīe suc
cinos appellando. Et qm̄ nullis uitiis desunt preciosa nomina ex eo tertius hic quidem colos
cœpit experi a matronis. Vsus tn̄ fuccinorum inuenit aliquis in medicina: sed nō ob hoc fœmi
nis placet. Infantibus alligari amuleti ratione pdest. Callistratus & cuicūq; ætati contra lym
phationes prodesse tradit. Et urinæ difficultatibus potum: alligatūq;. Hic & differentiam no
uam attulit appellādo chrysolectrum quasi coloris aurei:& matutino grauissimi aspectus. Ra
pacissimum ignium:& si iuxta fuerint celerrime ardescens. Hoc collo alligatum:mederi febri
38 bus & morbis. Tritum cum melle ac rosaceo aurium uitiis. Et si cum melle attico contera
tur: oculorum quoque obscuritatibus. Stomachi etiam uitiis uel per se farina eius sumpta:
uel cum mastice ex aqua pota. Succina etiam gemmis quæ sunt translucide: adulterandi ma
gnum habent locum:maxime amethystis:cū omni ut diximus colore tingant. De lyncurio p
xime dici cogit auctorum pertinacia. Quippe etiam si non electrū id esset lyncurium tamē gem
mam esse cōtendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis. Sed egestam terra protinus bestia ope
riente eam:quoniā inuideat hoium usui. Esse aūt qualem in igneis fuccinis colorem: scalpiq;.
Nec folia tantū:aut stramenta ad se rapere:sed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles qdē
& Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror. Nec uisam in æuo nostro gemmam
ullam ea appellatione. Et quod de medicina simul prodit calculos uesicæ eo poto elidi:& mor
bo regio occurri:si ex uino bibatur:aut si portet. Et tamen nunc gēmarum cōfessa dicemus a lau
datissimis orsi. Nec uero id solum agemus:sed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur
magorum infanda uanitas:quando illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis species
blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus:& medicinis:& margaritis. CA. IIII.

MAximum in rebus humanis non solum inter gemmas preciū habet adamas: diu nō
nisi regibus:& iis admodū paucis cognitus:unus modo in metallis repertus: perq̃ ra
ro comes auri:nec nisi in auro nasci uidebat. Veteres eum in æthiopū tm̄ metallis i
ueniri existimauere inter delubrum Mercurii atq; insulam meroen dixeruntq; non
ampliorem cucumeris semine aut colore dissimilem inueniri. Nunc genera eius sex noscūtur.
Indici non in auro nascentis:sed quadam crystalli cognatione. Siquidem & colore translucido
non differt. Et laterum sexangulo leuore turbinatus in mucronem:aut duabus contrariis parti
bus:quo magis miremur:ut si duo turbines latissimis suis partibus iungantur magnitudine ue
ro etiam auellani nuclei. Similis est huic quidem arabicus:minor tantum. Similiter & nascens
cæteris pallor gentis & in auro non nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur:
ita respuentes ictum: ut ferrum utrinque dissultet:incudesq; etiam ipsæ dissiliant. Quippe du
ritia inenarrabilis est:simulq; ignium uictrix natura:& nunq̃ incalescens. Vnde & nomen indo
mita uis græca interpretatione accepit. Vnum ex iis uocāt cenchron:quod est mili magnitudi
ne. Alterum macedonicum in philippico auro repertum:& hic est cucumi semine par. Post hos
cyprius uocatur in cypro repertus uergens in æreum colorem. Sed i medicina ut dicemus effi

cacissimus.Post hunc est siderites ferrei splendoris:pondere ante cæteros:sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangitur:& alio adamáte perforari pôt.Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres nominis tantú auctoritatem habent. Idq; quod totis uoluminibus his docere & má dare conati sumus de discordia rex concordiaq;:quam antiparhiá ac simpathiam appellauere græci non aliter clarius intelligi potest.Siquidé illa inuicta uis duax uiolentissimæ naturæ rerum ferri ignisq; cotemptrix hircino rumpit sanguine:ac ne aliter q̃ recéti calidoq; macerata: & sic quoq; multis ictibꝰ:túc et præterq̃ eximias incudes malleosq; ferreos frangés. Cuius hoc ingenio inuentú? Quoue casu repertum? Aut quæ fuit coniectura experiendi rem imensi secreti:& in fœdissimo aíalium oium profecto numeris talis inuentio hois est.Nec quærenda in ulla parte naturæ ratio:sed uoluntas.Et cu; fœliciter rumpere contingit: in tam paruas frangit crustas:ut cerni uix possint.Expetuntur a scalptoribus:ferroq; includunt:nullam non duriciá ex facili cauantes.Adamas dissidet cum magnete lapide in tantú:ut iuxta positus ferx non patiatur abstrahi:aut si admotus magnes apprehenderit:rapiat:atq; auferat.Adamas & ueuena ir uel attrahi
rita facit:& lymphationes abigit:metusq; natos expellit a mente:ob id quidam eunachité uocauere.Metrodorus Scepsius:in eadem germania in baltia insula nasci in qua & succinum qđ uel uanos
equidem legerim:solus dicit:& præfert arabicis.Quod falsum esse qs dubitet? Proximú apud nos indicis arabicisque margaritis pciú est:de qbus i nono diximus uolumie iter res marinas.

De smaragdi generibus: & gemmis uiridibus & translucidis. CA. V.

Ertia auctotitas smaragdis perhibet pluribus de causis:nullius coloris aspectus iucundior est.Nam herbas quoq; uirentes frondesq; despectamus.Smaragdos uero tá to libentius:quoniá nihil oino uiridius cóparatú illis uiret.Præterea soli gemmax contuitu oculos implent:nec faciant.Quin & ab intentione alia obscarata aspectu smaragdi recreatur acies. Scalpentibusque gemmas non alia gratior oculorum refectio est: ita uiridi lenitate lassitudinem mulcét. Præterea longinquo amplificantur uisu:inficientes circa se repercussum aera non sole mutati:non umbra:non lucernis:semperq; sensim radiantes:& uisum admittentes:ad crassitudinem sui facilitate translucida.Quod etiá in aquis non fit.lidé uel nos iu
plerunq; & concaui ut uisum colligant.Quapropter decreto hoíum iis parcitur scalpi uetitis. uat
Quanq̃ scythicox ægyptiorúq; tanta duricies est:ut nequeát uulnerari.Quorum uero corpus extensum est:eadem,qua specula ratione supini imagines rex reddunt.Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat smaragdo.Genera eox duodecim nobilissimi scythici ab ea gente in q̃ reperiuntur:appellati.Nullis maior austeritas:nec minus uitii.Et quátum smaragdi a gemmis uel aucto
distant:tantum scythici a cæteris smaragdis.Proximá laudem habent sicut & sedem bactriani: ritas
quos in cómissuris saxox colligere dicuntur etesiis flantibus.Tunc enim tellure internitent:qa uel intersa
iis uentis maxime arenæ mouentur.Sed hos minores multo scythicis esse tradunt.Tertium locum ægyptii habent qui eruuntur circa copron oppidú thebaidis in collibus & cautibus.Reli nitent
qua genera in metallis æratiis inueniunt.Quapropter principatú ex iis ægyptii optinét: dosq; uel excauti
eox & ut in colore liquido nec diluto:uerú ex humido piguiq; quaq; respiciatur imitáte trás bus
lucidum mare: pariterq; translucet & nitet: hoc est coloré expellit:& acié recipit.Ferunt & i ea uel perspi
insula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos ex smarag ciatur
dis ita radiantibus etiam in gurgitem:ut territi instrumenta refugerent thinni:diu mirátibus uel pisces
nouitatem piscatoribus:donec mutauere oculis gemmas. Sed & uitia demonstrari oportet reperta.Sunt quidem omniú eadé.Quædam tñ nationum peculiaria:sicut in homie.Ergo cyprii uarie glauci:magisq; ac minus in eodem smaragdo aliis partibus tenoré illum scyticæ austeritatis non semper custodiunt.Ad hoc quibusdam intercurrit umbra surdusq; fit colos qui improbatur:etiam dilutior.Hincq; gñá distinguuntur.Et sunt aliqui obscuri:quos uocát cæcos. Alii densi nec e liquido translucidi.Quidam uaria nubecula improbati.Aliud est hoc quá umbra:de qua diximus.Nubecula enim albicantis est uitium cum uiridis non pertransit aspectú: sed aut intus occurrit:aut excipit in fine uisum candor. Hæc coloris uitia:ista corporis capilla mentum sal:plumbago.Ab iis æthiopici laudantur a copto dierum trium itinere:ut auctor é Iuba:acriter uirides:sed non facile puri aut concolores.Democritus in hoc genere posuit her uel alacri
mieos & persicos.Illos extumescentes piguiter:persicos uero non translucidos:sed iucundi te ter
noris.Visum implere quem non admittant.Felium:pantherarumque oculis similes. Nanq; & uel æris
illos radiare nec perspici.Eosdem in sole hebetari:umbris refulgere:& longius q̃ cæteros nite uel aut
re.Omnium horum etiamnú uitium q; fellis colorem:aut aeris habét.In sole dilucidi quidé ac æris olei

liquidi:sed nõ uirides. Hæc uitia & atticis maxime sentiuntur in argentariis metallis repertis: in loco qui thoricos uocat̃:semper minus pingues & e longinquo speciosiores. Frequens & iis plumbago:hoc est ut in sole plumbei uideant̃. Illudq̃ peculiare:q̃ quidã ex iis senescunt:paulatim uiriditate euanida:& sole lædunt̃. Post hos medici plurimũ uiriditatis habent interdum & e saphyro. Ii sunt fluctuosi:& reꝝ imagines complexi:ut uerbi gratia papauerum aut auium pinnaꝝ uel catuloꝝ:aut similium. Qui non oĩo uirides nascũtur:uino & oleo meliores fiũt. Neq̃ est alioꝝ magnitudo amplior. Carchedonii nescio an in totum exoleuerint:postq̃ metalla æris ibi defecerunt:& semper tamen uilissimi fuere minimiq̃. Iidem fragiles sed colore incerti & uirentiũ in caudis pauonũ colũbarumq̃ collo plumis similes:ad inclinationem magis aut minus lucidi. Venosi quidem:squãmosiq̃. Peculiare erat in his uitiũ sarcion appellatum. Hoc ẽ quædã gemmæ caro. Mox iuxta carchedonem in qua legebat̃:smaragdites uocatus est. Iuba ẽ auctor smaragdum quem cholan uocant:in arabia ædificioꝝ ornamentis includi. Et lapidem quẽ alabastritẽ ægyptii uocant. Cõplures uero e ꝓximo laconicos in taygeto monte erui medicis similes:& alios in sicilia. Inseritur smaragdis & quæ uocatur tanos:e persis ueniens gemma ingrate uiridis:atq̃ itus sordida. Itẽ chalcosmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theophrastus tradit:ægyptioꝝ cõmentariis reperiri:regi eoꝝ a rege babylonio missum smaragdum munere. iiii. cubitoꝝ lõgitudie & triũ latitudie. Et fuisse apud eos i Iouis delubro obeliscũ e q̃ttuor smaragdis. xl. cubitoꝝ lõgitudie. Latitudie uero i una pte q̃ttuor:& in altera parte duoꝝ. Se autẽ scribente esse in tyro Herculis templo stantẽ Pilã e smaragdo:nisi potius pseudo smaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri:& in cypro inuentum ex dimidia parte smaragdũ:ex dimidia iaspidem:nondum humore in totum transfigurato. Appion cognominatus Plistonices: paulo ante scriptum reliquit:esse etiamnũ in labyrintho ægypti colosseum Serapin e smaragdo nouem cubitoꝝ. Eandem multis naturã aut certe similem habere berylli uidentur:in india originem habentes:raro alibi reperti. Poliuntur omnes sexangula figura artificũ ingeniis:quoniam hebescunt:ni color surdus repercussu anguloꝝ excitetur. Aliter.n. politi non habent fulgorem eundem. Probatissimi sunt ex iis qui uiriditatem puri maris imitantur. Proximi qui uocantur chrysoberylli:& sunt paulo pallidiores:sed in aureũ colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius:& a quibusdam proprii generis existimatur:uocaturq̃ chrysoprasus. Quarto loco numerantur hyacinthizontes. Quinto quos heroides uocant. Post eos autẽ cærini. Ac deinde oleagini:hoc est colore olei. Postremi chrystallis fere similes. Hi capillamenta habent:sordesq̃:alioquin euanidi:quæ sunt omnium uitia. Indi mire gaudẽt lõgitudine eoꝝ: solosq̃ gemmaꝝ esse prædicant:qui carere auro malint:& ob id pforatos elephantoꝝ setis religant. Et alios cõuenit non oportere perforari:quoꝝ sit absoluta bonitas umbilicis statim ex auro capita comprehendẽtibus. Ideoq̃ cylindros ex iis facere malunt q̃ gemmas:qm̃ est sũma cõmendatio in longitudine. Quidã & angulosos putant statim nasci: & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta:additoq̃ auro repercussa aut oĩno castigata cã perspicuitatis ad crassitudinẽ. Vitia præter iã dicta eadẽ fere q̃ in smaragdis & pterygia. In nr̃o orbe aliquando circa pontum inueniri putantur. Indi & alias quidẽ gẽmas crystallo inuento adulterare reppererunt:sed præcipue beryllos minio.

De opali generibus:& uitiis:& experimentis:& uariis gemmis. CA. VI.

Lurimũ ab iis differũt opali:smaragdis tantum cedentes. India solum & hoꝝ ẽ mater. Atq̃ ideo eis preciosissimã gloriam cõpositores gemmaꝝ & maxime inenarrabilem difficultatẽ dederunt. Est enim in iis carbũculi tenuior ignis. Est amethysti fulgens purpura. Est smaragdi uirens mare:& cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii summo fulgoris augumento colores pigmentoꝝ æquauere. Alii sulphuris ardentẽ flãmam:aut ẽt ignis oleo accensi. Magnitudo nucem auellanã æquat:insigni apud nos historia. Siquidem extat hodieque huius generis gemma:propter quam ab Antonio proscriptus Nonius senator est filius Strumæ Noni eius:quem Catullus poeta in sella curuli uisum indigne tulit. Ausuq̃ Seruilii Noniani quem consulem uidimus. Illeque proscriptus fugiens hunc e fortunis suis omnibus annulũ abstulit secum. Quem certum est sestertiis. xx. milibus æstimatum. Sed mira Antonii feritas atq̃ luxuria propter gemmã proscribentis. Nec minor Nonii cõtumacia proscriptionẽ suã amantis cũ ẽt feræ abrosas ptes corporis relinquãt bestiæ pp quas se periclitari sciant. Vitia opali:si color in flore herbæ quæ uocat̃ heliotropium exeat:aut crystallum: aut grandinem. Si sal interueniat aut scabricia:aut cuncta oculis occursantia:nullosque magis

uel capillorum

uel crystallum tingendo

uel argumento

india similitudine indiscreta nitro adulterat. Experimentum in sole tantū. Falsis enim cōtra radios libratis digito a police: unus atq; idem trāslucet colos in se cōsumptus. Veri fulgor subinde uariat:& plus huc illucq; spargit:& fulgor lucis in digitos fundit. Hanc gēmam propter eximiam gratiā plerią; appellauere pæderota. Sunt & qui priuatū eius genus faciunt: sangenōq; ab indis uocari dicunt. Tradunt nasci & in egypto & in arabia:& uilissimi in ponto. Item i gallatia ac thaso & cypro quippe opali gratiam habet. Sed mollius nitet: raro non scaber. Summa coloris ex aere & purpura constat. Viriditas smaragdi deest. Constatq; melior ille color: cuius fulgor uini colore fuscat: q̄ qui diluit aqua. Hactenus de principatu cōuenit mulierē maxime senatus: cō. Minus certa sunt de quibus & uiri iudicāt. Singulorē.n. libido singulis precia facit: & præcipue regū. Claudius Cæsar smaragdos induebat & sardonycas. Primus autē romanorē sardonycæ usus est prior. Africanus: ut tradit Demostratus. Et inde romanis hanc gēmam fuisse celeberrimam. Quãobrem proximum ei dabimus locū. Sardonyces olim ut ex noīe ipso apparet intelligebant cādore in sarda: hoc est uelut carnibus ungue hominis imposito & utroq; translucido. Talesq; esse indicas tradunt Ismenias. Demostratus: Zenothemis: Sotacus: Hi quidem duo reliquas omnes quæ traluceant cæcas appellantes: quæ nunc nomen abstulere. Nullo sardarum uestigio arabicæ sunt cœperuntq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi: radice nigra: aut cæruleum imitante:& unguem: creditū enim candido pingi. Nec sine quadā spe purpuræ candore in minium transeunte. Has indis nō habitas in honore Zenothemis scribit tantæ alias magnitudinis: ut inde capulos factitarent. Etenim cōstat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio quoniā solæ prope gemmarē scalptæ cæram non auferrent. Persuasimus deinde & indis ut ipsi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tantū in collo. Et hoc est nunc indicarum argumentū. Arabicæ excellunt candore circuli plucido atq; nō gracili: neq; in recessu gemmæ aut in deiectu renidente: sed in ipsis umbonibus nitente. Præterea substrato nigerrimi coloris. Et hoc in indicis cæreum: aut corneum inuenitur: etiam circuli albi: quædam in iis cælestis arcuus anhelatio est. Superficies uero locustarē maris crustis rubētior. Iam melleæ aut fæculētæ (hoc enim nomē est uitio) improbant: & si zona alba fundat se: non colligat. Simili modo si ex alio colore in se admittat aliqd enormiter. Nihil enim in sua se de alieno interpellari placet. Sunt & armeniacæ ut cæteræ improbandæ: sed pallida zona. Exponenda est & onycis ipsius natura propter nominis societatem hoc in gemmā transilit:& a lapide ex carmania. Sudines dicit in gemma esse candorem unguis humani similitudie. Itē chrysolithi colorē & sarde & iaspidis Zenothemis indica; onycem plures habere uarietates: igneā: nigram corneam: cingentibus candidis uenis oculi modo interuenientibus: quarundam oculis obliquis uenis. Sotacus & arabicam onycē tradit. Sed eam a cæteris distare q̄ indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribusue: aliter q̄ in sardonyce indica. Illic.n. momentū esse: hic circulum. Arabicas onycas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse indicas: parte carbunculi: parte chrysolithi & amethysti. Totumq; id genus abdicat. Veram autem onycem plurimas uariasq; cum lacteis zonis habere uenas omnium in trāsitu colore inenarrabili:& in unum redeunte concentum suauitate grata. Nec sardæ natura differenda est diuiduæ ex eodem noīe. Quapropter oīum obiter gemmarē ardentium natura indicanda.

[Margin: uel nō tra luceant — uel ungue minium — uel nigerrimo colore — uel quorū dam albis]

De generibus carbunculorum:& uitiis & experimentis:& gēmis ardentibus. CA. VII.

PRincipatum habent carbunculi a similitudine ignium appellati: cum ipsi non sentiant ignes ob id a quibusdam apyrustæ uocati. Horu; genera: indici & garamātici: quos & carchedonios uocauere: propter opulentia; carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos & alabandicos in ortosia caute nascentes. Sed qui perficiantur Alabandes. Præterea in omni genere masculi appellantur acriores: at fœminæ languidius refulgentes. In masculis quoq; obseruant liquidioris alios flammæ: nigrioris alios:& quosdam lucidius: ac magis cæteris in sole flagrantes. Optimos uero amethisti zontas: hoc est quorū extremus igniculus in amethisti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant syrtitas pinnato fulgore radiātes. Inueniri autem ubicunq; maxime solis repercussu. Satyrus indicos non esse claros dicit: ac plerunq; sordidos: ac semper fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: lucemq; non emittentes: sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorē carbunculi debere cādidum esse posuit extremo uisu nubilantem:& si ita attollatur: exardescentem: ob id a plerisq; hunc carbunculum candidum uocari. Qui languidius & liuidius ex indicis lucent lithizontas appellari. Carchedonios multo minores esse: Indicos etiam minus sextari unius mensura cauari. Archelaus carchedoni-

[Margin: uel a crusti — uel apyrotos:& acausstos — uel plurimum]

os nigrioris aſpectus eſſe:ſed igne uel ſole & inclinatione acrius q̄ cæteros excitari.Eoſdē um-
brante tecto purpureos uideri.Sub cælo flammeos.Contra radios ſolis & ſcintillare.Cæras ſi-
gnantibus iis liqueſcere quanuis in opaco.Multi indicos carchedonis candidiores eſſe: & e di-
uerſo inclinatione hebetari ſcripſere.Etiamnū in carchedoniis maribus ſtellas ītus ardere.Fœ
minas uniuerſum fulgorem fundere extra ſe.Alabandicos cæteris nigriores eſſe ſcabroſq;.Na
ſcuntur & in thracia coloris eiuſdem ignem minime ſentientes.Theophraſtus auctor eſt & in
uel uaſcula fieri orchomeno archadiæ inueniri & in chio.Illos nigriores:ex quibus & ſpecula fieri.Eſſe & troe-
zenios uarios interuenientibus maculis albis.Item corynthios ex pallidiore candidos Maſſilia
uel corithios quoq; importari.Bocchus & Vlyxippone ſcripſit magno labore ob argillam ſole aduſtis ſalti-
bus.Nec eſt aliud difficilius:q̄ diſcernere hæc genera:tanta eſt in iis occaſio artis:ſubditis per q̄
tranſlucere cogantur.Aiunt ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim die
bus niteſcere:totidem menſibus durante fulgore.Adulterantur uitro ſimillimæ.Sed cote dep̄-
henduntur:ſicut aliæ gēmæ factitiæ.Mollior.n.materia & fragilis & centroſa ſcobe deprehen
duntur & pondere:quod minus eſt uitreis:aliquādo & puſtulis argenti modo relucentibus.Eſt
& anthracitis appellata:in theſprotia foſſilis:carbonibus ſimilis.Falſū arbitror:quod & in ly-
gutia naſci tradiderunt:niſi forte tunc naſcebantur.Eſſe in iis & præcincti candida uena tra-
duntur:harumq; igneus color ut ſuperiorum eſt.Peculiare quidem q͏̄ iactatæ in ignē uelut in-
termotu extinguunt.Contra aquis perfuſæ exardeſcunt.Cognata eſt huic ſandaſtros:quā aliq
NDRASTOS garamantiten uocant naſcitur in india loco eiuſdē nominis. Gignitur & in arabia ad meridiē
uerſa.Commendatio ſumma q͏̄ uelut in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ:ſem
per in corpore:nunq̄ in cutæ.Accedit religio narrata a ſyderum cognatione ab inſpectoribus:
quoniam fere ſtellarum hyadum & numero & diſpoſitione ſtellantur. Ob hoc a chaldæis in ceri
moniis habitæ & hic mares auſteritas diſtinguit quodam uigore appoſita tingens.Indicæ qui-
dem etiam hebetare uiſus dicuntur.Blandior fœminis flāma:alliciens magis q̄ accendens.Sūt
qui p̄ferant arabicas indicis.Fumidoq; chryſolito illas ſimiles dicunt.Iſmenias uero negat pol
liri ſandaſtros propter teneritatē:& ob id magno errore ſunt:qui ſandareſon uocāt. Inter om-
nes conſtat:quantum numero ſtellarum accedat:tantum & precio accedere.Affert errorem ali
quando ſimilitudo nominis.Sandaſer quod Nicanor ſandaſerion uocauit:alii ſandaſerō.Qui
dam uero hanc ſandaſtron:illam ſandareſon:in india naſcentem illam quoq; & loci nomē cu-
ſtodientem.Mali colore aut olei uiridis:omnibus improbatam.Ex eodem genere ardētium li-
chnites appellata a lucernarum accenſarum præcipua gratia.Naſcitur circa orthoſiam totaq;
CHNITES caria ac uicinis locis.Sed probatiſſima in indis.Quam quidā remiſſiorem carbunculum eſſe di
xerunt.Secunda bonitate ſimilis eſt Ionis appellata a prælatis floribus. Et alias inuenio differē
tias.Vnam quæ purpura radiet.Alteram quæ cocco:a ſole excalfactas:aut digitorum attritu:pa-
leas & chartarum fila ad ſe rapere.Hoc idem & carchedonius facere dicitur: quāq̄ multo ui-
CHEDONIVS lior prædictis.Naſcitur apud naſamonas in montibus:ut incolæ putāt: imbre diuino. Inueniť
ad repercuſſum lunæ:maxime plenæ.Carthaginē quondā deportabatur.Archelaus & in ægyp
to circa thebas naſci tradidit:fragiles:uenoſas:morīēti carboni ſimiles.Potoria uaſa & ex hoc
lapide & ex lychnite factitata inuenio.Oia autem hæc genera ſcalpturæ cōtumaciter reſiſtūt:
partēq; cæræ in ſigno tenent.E diuerſo ad hæc ſarda utiliſſima:quæ nomen cū ſardonyce cō-
municauit.Ipſa gemma uulgaris:& primū ſardibus reperta.Sed laudatiſſima circa babyloniã
cū lapidicinæ quædā aperirenť:hærens ī ſaxi corde.Hocq; mō metallū apud p̄ſas defeciſſe tra
uel in epiri ditur.Sed inueniuntur cōpluribus aliis locis:ſicut in epiphyra & aſſo in india trium generum ru-
aſſo uel in btum:& quod demium uocant a pinguedine:tertium quod argenteis bracteis ſubliniť.Indicæ
epiro & aſ- prelucentes craſſiores ſunt arabicæ.Inueniuntur & circa leucada epiri: & circa ægyptum quæ
ſo:in ida bractea aurea ſublinunť.Et in his autem mares excitatius fulgent.Fœminæ pinguiores ſunt:
& craſſius nitent.Nec fuit alia gemma apud antiquos uſu frequentior.Hac certe apud Menā-
drum & philemonem fabulæ ſuperbiunt.Nec ullæ tranſlucenti tardius ſuffuſo humore hebe-
tātur:oleoq; magis q̄ alio liquore.Damnanť ex iis melleæ & ualidius teſtaceæ.

De generibus topatii & callaide:& de gēmis uiridibus non tranſlucētibus. CA. VIII.

Gregia etiamnum topatio gloria eſt:ſuo uirenti genere:& cum reperta eſt prælatæ
omnibus.Id accidit in arabiæ inſula:quæ chytis uocatur.In qua troglodytæ prædo
nes:cum diutius fame & tempeſtate preſſi herbas radiceſq; effoderent:eruerūt topa-
tion.Hæc Archelai ſententia eſt.Iuba topation inſulã in rubro mari a cōtinēte ſta-

diis.cc c. abesse tradit:nebulosam:& ideo quæsitam sæpe a nauigantibus:ex ea causa nomen ac cepisse. Topazin.n. Troglodytarum lingua significationē habere quærendi. Ex hac primū im portatam Berenicæ reginæ:quæ fuit mater sequentis Ptolemæi a Philemōe præfecto regis: ac mire placuisse:& inde factaʒ statuā Arsinoe Ptolemæi Philadelphi uxori quattuor cubitoꝝ sacratam in delubro quod aureū cognominabaƭ. Recentissimi auctores & circa thebaidis oppidum alabastre nasci dicunt. Et duo eius genera faciūt prasoidē: atqꝫ chrysopterō similē chrysoprasio:eius.n.tota similitudo ad fucum porri dirigiƭ. Est aūt amplissima gemmaꝝ. Eadem sola nobilium limam sentit. Cæteræ saxo & cotæ poliunƭ. Hæc & usu atteriƭ. Comitaƭ eam similitudine propior:q̄ auctoritate callais uiride pallens. Nascitur post auersa indiæ apud icolas caucasi montis phicaros ac asdathas amplitudine conspicua:sed fistulosa ac sordiū plena. Sincærior multo præstantiorqꝫ in germania. Vtrobiqꝫ autē in rupibus inuiis & gelidis: oculi figura extuberans:leuiterqꝫ adhærens: nec ut annata petris:sed ut apposita. Quapropter scandere ad eam pigritia pedum equestres populos tædet:simul & periculū terret. Ergo euntes e longinquo incessunt:& cum toto musco excutiūt. Hoc uectigal hocqꝫ gestamen diutius in ceruice & digitis gratissimuʒ norunt. Is census:hæc gloria a pueritia deiectoꝝ numeꝝ prædicantium. In quo uaria fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras. Multi in secundo nullas. Et quidem callaides tali sectura formanƭ:alias fragiles. Optimus color smaragdi ut tamen apparet ex alieno est ꝙ placeant. Inclusæ decorantur auro. Aurumqꝫ nullæ magis decent. Quæ sunt eaꝝ pulchriores:oleo:unguento:& etiam mero colorem deperdunt. Viliores constantius repræsentāt: neqꝫ est mutabilior alia aut mendacior uitri. Sunt qui in arabia inueniri eas dicunt in nidis auium quas melancoryphos uocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Vilioriqꝫ ē turbæ prasius. Cuius alterū genus sanguineis punctis abhorret. Tertiū uirgulis tribus distinctum est candidū. Præfertur his Chrysoprasius porri fucum & ipsa referente:sed & paulū declinans a topatio in aurū. Huic & amplitudo ea est:ut cymbia etiam ex ea fiant. Cylindri quidem celerrime. India has generat & Nilion fulgoris si ante habeas breuis:& cum intueare fallacis. Sudines uero dicit & in syuero atticæ flumine nasci. Est autem color fumidæ topatii:aut aliquando melleæ. Iuba in æthiopia gigni tradit:& in littoribus amnis quem Nilium uocauimus: & inde nomen trahere. Non translucet molochites spissius uirēs:a colore maluæ nomine accepto:reddēdis laudata signis:& infantium custodia quadam innato cōtra pericula ipsoꝝ medicamine. Viret:& sæpe translucet iaspis:etiā si uictus a multis antiquitatis tamen gloriā retineris. Plurimæ ferunt eam gentes Smaragdo similem indicæ. Cyprii dicunt glaucum pinguemqꝫ. Persæ aeri similem ob id uocatur aerizusa talis. Et iaspis est cærulea circa thermodoontē amnem. In phrygia purpurea. In cappadocia ex purpurea cærulea:atqꝫ nō refulgens. Thracia indicæ similē mittit. Chalcidia turbidā. Sed minus refert nationes q̄ bonitates distīguere. Optima ergo quæ purpuræ quicqꝫ habet secunda quæ rosæ:tertia quæ smaragdi. Singulis autē græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocaƭ boria cælo autumnali matutino similis: & hæc erit illa:quæ uocatur aerizusa. Similis est & sardæ:imitata & uiolas. Non minus multæ species reliquæ:sed oēs ī uitio:cæruleæ aut crystallo similes:aut myxis. Itē terebynthizusa ī pprio uti arbitror cognomine:uelut e multis eiusdem generis composita gēmis. Quāobrem præstātiores funda clauduntur:idest patentes nec præterq̄ margines auro amplectente. Vitiū est & breuis ī iis nitor & longe splendens:& sal:& oīa quæ in cæteris. Et uitro adulteranƭ: quod manifestuʒ fit:cum extra fulgorem spargunt:atqꝫ non in se continent:nec in diuersa quæ sphragidas uocant. Publico gemmaꝝ dominio in iis tm̄ dato:qm̄ optime signēt.

uel alabastrum

De Iaspidum generibus. CA. IX.

Totus uero oriens pro amuletis traditur gestare eā:quæ ex iis smaragdo silis est:e petra p trāsuersuʒ linea alba pcingiƭ:& grāmatias uocaƭ. Quæ pluribus polygrāmos. Libet obiter uanitatē magicā hic quoqꝫ coarguere:qm̄ hāc cōcionātibus utilē eē .p. diderūt. Est & onychipūcta.quæ iasponyx uocaƭ:& nubē cōplexa:& niues imitata: quæ stellata rutilis pūctis est:& salimegarico similis:& ueluti fumo infecta:quæ capnias uocaƭ. Magnitudinē iaspidis.xi.unciaꝝ uidimus:formatāqꝫ inde effigiem Neronis thoracatā. Reddeƭ & per se cyaneo gratia accōmodato pauloāte iaspidis nomine:colore cæruleo. Optīa scythica: dein cypria:postremo ægyptia. Adulteraƭ maxie tinctura:idqꝫ ī gloria regis ægyptii adscribiƭ: ꝙ primus eam tinxit. Diuidiƭ aūt hæc ī mares fœminasqꝫ. Inest aliqn̄ & aureus puluis nō qlis ī sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Ceruleæ & sapphiri raroqꝫ cū purpura.

uel oriens iaspiduʒ spēs.xyi. traditur gestare.

Optimæ apud medos: nusq̃ tñ perlucidæ.Præterea inutiles scalpturæ interuenıētibus crystal-
linis centris.Quæ uero sunt ex iis cyanei coloris: mares existimantur. Alius ex hoc ordo pur-
pureis dabit:& ab his discedentibus.Principatū amethysti indicæ tenent. Sed in arabia ex ea
uel petra quoq; parte quæ finitima syriæ perræa uocatur:& in armenia minore:& in ægypto:& in gala-
tia reperiūtur.Sordidissimæ autē atq; uilissimæ in tharso & cypro.Causaʒ nois afferunt ꝙ usq;
ad uini colorem accedens:prius q̃ eum degustet:in uiolam desinit.Fulgorq; quidem in illa pur
puræ non ex toto igneus:sed in uini colorē deficiēs. Perlucent aūt oēs uiolaceo colore:scalptu
ris faciles.Indicæ absolutū purpuræ colorem habent.Ad hācq; tingentiū officinæ dirigunt uo
ta.Fundit aūt eum aspectu leniter blandū:neq; in oculos ut carbunculi uibrat. Alteꝝ eaꝝ ge-
nus descendit ad hyacinthos.Hunc colorem indi sacon uocāt:taleq; gēmā sacodion. Dilut ior
uero ex eodē sapinos uocatur.Eadem & paranites in contermino gentis arabiæ. Quartum ge
ul' defectu nus colorem uini habet.Quintū ad uiciniā crystalli descendit albicante purpuræ deiectu.Hoc
& minime ꝓbatur:quādo præcellens debet esse in suspectu uelut ex carbunculo refulgens qui
dam in purpura leuiter roseus nitor.Tales aliqui malūt pæderotas uocari.Alii anterotas.Mul
ti Veneris gemmam:quod maxime uidetur decere:& specie & colore extremo gemmæ.Mago
rum uanitas resistere ebrietati eas promittit:& inde appellatas. Et præterea si lunæ nomen ac
solis scribatur in iis:atq; ita suspendantur collo e capillis cynocephali uel plumis hirundinis:
resistere ueneficiis.Iam uero quoquomodo adesse reges adituris. Grandinem auertere quoq;
ac similia prospere & locustas:præcatione addita:quam demonstrant.Nam e smaragdis quoq;
similia promisere:si aquilæ scalperentur:aut scarabei.Quæ quidem scripsisse eos non sine con
temptu & irrisu generis humani arbitror.Multum ab ea distat hyacinthos:tamen e uicino de-
scendens.Differentia hæc ꝙ ille emicans in amethysto fulgor uiolaceus dilutus est in hyacin-
tho.Primo quoq; aspectu gratus: euanescit anteq̃ faciet: adeoq; nō implet oculos: ut pene nō
attingat:marcescens celerius nominis sui flore.Hyacinthos æthiopia mittit & chrysolitos:au-
reo colore translucentes.Preferuntur iis indicæ.Et si uariæ non sint:bactrianæ.Deterrimæ au-
tem arabicæ:quoniam turbidæ sunt & uariæ:& fulgoris interpellati nubilo macularum: etiaʒ
quæ lympidis contigere:ueluti scobe sua refertæ.Optimæ uero sunt:quæ in collatione auruʒ
albicare quadam argenti facie cogunt.Funda includuntur perspicuæ.Cæteris subiicitur auri-
chalcum.Tametsi iam expertes gēmarum usu appellantur aliqui & chryselectri in colorem ele
uel matuti ctri declinantes:matutinus aspectus iucundior.Ponticas deprehendit leuitas.Quædā in iis du-
no tamen ræ sunt ruffæq;:quædam molles & sordidæ.Boccus auctor est & in hispania repertas:quo ĩ lo
aspectu iu co crystallū dicit ad libramentū aquæ puteis defossis inde erutam.Et chrysoliton.xii.pondo a
cundi se uisaʒ.Fiūt & leucochrysæ: iteruēiēte candida uena.Sūt ĩ hoc genere capniæ.Sūt & uitreis si
miles:ueluti croco refulgētes.Vitreæ uero ut uisu discerni ñ possint.Tactus aūt dep̄hēdit tepi
dior in uitreis.In eodem genere sunt melichrysi:ueluti per auꝝ sincæro melle trāslucente:quas
india mittit:q̄q̄ ad iniuriam fragiles.Eadem & xystion parit plebeiam ibi gemmā.Candidaruʒ
dux ē pæderos: q̄q̄ pōt quæri:an in colore numerari debeat totiens iactari per alienas pulchri-
tudines nois:adeo decoris ꝓrogatiua in uocabulo facta est.Est & suum genus expectatione tā-
ta dignum.Coeunt.n.in translucidam crystallum uiridis suo modo aer simulq; purpura: & q-
dam uini aureus nitor:semper extremus ĩ uisu sed purpura coronatus madere singulis uidetur
his & pariter oibus.Nec gemmaꝝ ulla est liquidior capiti iucunda:suauis & oculis. Laudatissi
ma est in indis:apud quos argenon uocatur.Proxima apud ægyptios:ubi senites. Tertia in ara
bia:uerum scabra.Mollius radiat pontica & asiatica. Ipsæ uero molliores sunt:callatica:& tra-
gica:& cypria.Vitia eaꝝ lāgor:aut alienis turbari coloribus:& quæ cæterarū.Proxima candicā
tium est asteria principatū habens proprietate naturæ:ꝙ inclusam lucē pupillæ modo quandā
cōtinet:ac trāsfundit cum inclinatione uelut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddens:
eadēq; contraria soli regerēs candicātis radios:unde & nomē accepit difficilis ad cælandū.In-
dicæ præfert in carmania nata.Silr cādida est quæ uocat astrios crystallo ꝓpinquās in india na
scēs:& in pallenes littoribus:intus a cētro cui stella lucet fulgore lunæ plenæ.Quidam cā nois
reddūt:ꝙ astris opposita fulgorē rapiat:ac regerat.Optimā in carmania gigni:nullamq; minus
obnoxiā uitio.Cerauniā enim uocari quæ sit deterior:Pessimā lucernaꝝ lumini similem. Cele-
brant & astroiten:mirasq; laudes eius in magicis Zoroastrem cecinisse. Quidaʒ diligentius de
ea produnt.Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem esse:& radiare cādido ut solē.Est
inter candidas & quæ ceraunia uocatur:fulgorē sydeꝝ rapiēs.Ipsa crystallina splēdoris cæru-

lei in carmania naſcens. Albam eſſe zenothemis fatetur: ſed habere intus ſtellam concurſanté.
Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas cõcipere ſtellam eaꝫ:
quæ poſt totidé menſes relangueſcat. Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ: nigras: ruben
teſqꝫ. Ac ſimiles eas eſſe ſecuribus. Per illas quæ nigræ ſunt & rotũdæ urbes expugnari & claſ-
ſes: eaſqꝫ betulos uocari. Quæ uero lõge ſunt ceraunias. Faciunt & aliam rará admodũ: & par
thoꝝ magis quæſitam: qm̃ nõ alíubi inueniaſ: q̃ in loco fulmine icto. Proximũ cerauniæ no-
men apud eos habet: quæ appellaſ iris. Effodiſ in quadá inſula rubri maris: quæ diſtat a bero-
nice urbe. lx. millia paſſuum: cætera ſui parte cryſtallus. Itaqꝫ quidam radicé cryſtalli eſſe dixe-
runt. Vocaſ ex arguméto iris. Nam ſub tecto percũſſa ſole: ſpecies & colores arquus cæleſtis í
ꝓximos parietes eiaculaſ: ſubinde mutás: magnaqꝫ uarietate ammirationé ſui augés. Sexangu-
lam eſſe ut cryſtallum conſtat. Sed eſſe aliquas ſcabris lateribus & angulis inequalibus dicũt.
In ſole aperto ꝓiectas: radios in ſe recandẽtes diſcutere. Aliquas uero ante ſe ꝓiecto nitore: ad-
iacentia illuſtrare. Colores uero nõ niſi ex opaco reddunt: nec ut ípſæ habeant: ſed ut repcuſſu
parietem illidant: optimaqꝫ quæ maximos arquus facit: ſimillimoſqꝫ cæleſtibus. Eſt & alia iris
cætera ſimilis: & prædura. Quam Horus crematá tuſamqꝫ ad ichneumonũ morſus remedio
eſſe. Naſci aũt in perſide tradit. Similis eſt aſpectu: ſed nõ eiuſdem effectus quæ uocaſ zeros al
ba nigraqꝫ macula in tráſuerſum diſtinguéte cryſtallum. Expoſitis per genera coloꝝ principa
lium gemmis: reliquas litteraꝝ ordinem explicabimus.

De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. CA. X.

Chates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla. Reperta primum í ſicilia iuxta flu
men eiuſdem nois: poſtea plurimis locis: excedens amplitudine numeroſa: uarietati
bus diuerſis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim phaſpachates: cerachates:
ſardachates: hæmachates: leucachates: dendrachates: uelut arbuſcula inſignis. Anta
chates cum uritur myrrham redolens. Coraloachates guttis aureis ſapphiri modo diſtincta: q̃-
lis copioſiſſima in creta ſacra appellata. Putant eam contra araneoꝝ & ſcorpionum ictus pro-
deſſe. Quod in ſiculis utiqꝫ crediderim: qm̃ primum eius prouinciæ afflatu ſcorpionum peſtis
extinguitur. Et in india inuentæ contra eadem pollent: & aliis magnis miraculis reddunt eniꝫ
ſpecies fluminũ nemorũ & iumentoꝝ: etiam ederas: & ſtaticula: & equoꝝ ornamenta. Medici
coticulas inde faciunt. Spectaſſe etiam prodeſt oculis. Sitimqꝫ ſedant in os additæ. Phrigiæ uiri
dia non habent. Thebis ægyptiis repertæ carent rubentibus uenis: & albis. Et hæ quoqꝫ cõtra
ſerpentes ualidæ. Eadéqꝫ auctoritas & cypriis eſt. Sunt etiam qui maxime probent uitream ꝑ-
ſpicuitatem in his. Reperiunſ & in thracia circa oerham. Et in parnaſo: & in leſbo: ac meſſe-
næ: ſimiles limitum floribus & rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli ſimiles po-
tentiam habere contra ſcorpiones dicuntur. In perſis uero ſuffitu eaꝝ tempeſtates auertí: & ꝑ-
terea flumina ſiſti. Argumentum eſſe ſi inferuentes cortinas additæ refrigerent. Sed ut proſint ul' fulmina
leoninis iubis alligandas. Nam hiænæ pelli ſimilem abhominanſ: diſcordialem domibus. Eá
uero quæ unius coloris ſit inuictam athlætis eſſe. Argumentum eius ꝙ in olla plena olei cocta
cum pigmentis: & intra duas horas ſubferuefacta: unum coloré ex omnibus faciat minii. Aco
pis nitro ſimilis eſt: pumicoſa: aureis guttis ſtellata. Cum hac oleũ ſubferuefactum perunctis
laſſitudinem (ſi credimus) ſoluit Alabaſtrites naſcitur in alabaſtro ægypti: & in ſyriæ damaſco
candore intercíſo uariis coloribus. Quæ cremata cum foſſili ſale: ac trita grauitates oris &
dentium extenuare diciſ. Alectorias uocant in uentriculis gallinaceorum inuentas cryſtallina
ſpẽ: magnitudine fabæ. Quibus Miloné crotonienſem uſum in certaminibus íuictũ fuiſſe: uide
ri uolunt. Androdamas argẽti nitoré hẽt ut adamas: q̃drata: & ſp teſſellis ſiĺis magnis: putátqꝫ
nomé ípoſitũ ab eo: ꝙ ípetus hoíuꝫ: & iracũdias domet. Eadé ſit an alia argyrodamas: autores
nõ explicát. Antiphates nigra nõ tráſlucet. Expimẽtũ eius ſi coquaſ í lacte: facit. n. hoc myrrhæ
ſiĺe ímiſſa. Eáqꝫ cõtra effaſcinatões auxiliari magi uolũt. Arabica ebori ſimillima é: & hoc uide
reſ: niſi abnueret duritia. Quáqꝫ putát cõtra dolores neruoꝝ ꝓdeſſe hñtibꝰ. Aromatites & ipa
in arabia traditur gigni. Sed & in ægypto circa piſas ubiqꝫ lapidoſa: & myrrhæ coloris & odo
ris ob hoc reginis frequentata. Aſbeſtos in arcadiæ montibus naſcitur: coloris ferrei: Aſpila-
tem: Democritus in arabia gigni tradit ignei coloris. Eam oportere cameli fimo ſplenicis al- uel radian
ligari. Inueniríque in nido arabicarum alitum. Et aliam codé nomine ibi in leucopetra naſci tem cũ lũa
argentei coloris contra lymphatum habendam. Atizoem in india & perſidis acidiæ monte na habitũ hñ-
ſci tradit argenteo nitore fulgentem: magnitudine trium digitorum ad lenticulæ figurá odo- tem eum

& hieronnemon a Democrito laudať in argumentis diuinationū. Eumetis in bactris nascit: si lici similis: & capiti suppositа uisa nocturna oracula mō reddit. Eumetren Beli gēmam sanctis simi deo℞ sibi assyrii appellāt porracei coloris supstitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habet cæruleū igneū: miniū: mali. Eureos nucleo oliuæ similis est. Eratus concha℞ modo nō adeo candida. Eurotias situ uidetur operire nigritiam. Eusebes ex eo lapide est: ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta sedes: ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit: cum i candida gēma superne nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocāt: similem ꝓxime dictis: sed intercurrētibus sanguineis aut cādidis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandē dicunt leucogageam & leucographiam appellant: & synephiten lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatē: infantium quoq alligata collo saliuam facere dicitur. In ore autem liquescere. Eandem memoriā adimere dicunt. Mittit eam & achelous amnis. Sunt qui smaragdū albis uenis circūligatum galactiten uocent. Galaicos argyrodamanti simi lis est: paulo sordidior. Inueniunť autem binæ uel ternæ. Gasidanem medi mittūt coloris olorini ueluti floribus sparsam. Nascit & in arbellis. Hæc quoq gēma concipere dicit: & intra se partum fateri concussa. Concipere autem trimestri spacio. Glosso petra linguæ similis humanæ in terra non nascitur: sed deficiente luna cælo decidere: & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus promissi quoq uanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est q̄ corallium: nominis causa: q induritiam lapidis mutatur: emollit marina fulminibus: & typhoni resistere affirmant. Gemanen eadem uanitate inimicorum pœnas effi cere promittunt.

ul' marina hæc & in ul' Emollit maria: fulminibus & typhoni

De gēmis. p. H. I. l. m. n. ordinem. CA. XIII.

Eliotropium nascitur in æthiopia: africa cypro porracei coloris: sanguineis uenis distincta. Causa nois: qm̄ deiecta in uas aquæ fulgorem solis accedente percussu sanguineo mutat: maxime æthiopica: eadem extra aquā speculi modo solē accipit: dephenditq defectus subeunte lunam ostendens. Magorum ipudentiæ uel manifestissimum hoc quoq exemplum est: quoniam ammixta herba heliotropio: quibusdā quoq additis pcationibus gerentē conspici negent. Hephestites quoq speculi naturam habet in reddēdis imaginibus: q̄q rutila. experimentum est si feruētem aquā addita statim refrigeret: aut si i solē addita aridam materiam accēdat. Nascit in coryco. Horminodes ex argumento uiriditatis in candida gēma uel nigra: & aliqñ palida: ambiēte circulo aurei coloris appellať. Hexecontha lithos i parua magnitudine multicolor: hoc sibi nomē adoprauit. Reperit in troglodytica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricās ueluti plumis. Hāmitis ouis piscū silis est: & alia uelut nitro cōposita pdura alioqn. Hammonis cornu inter sacratissimas æthiopiæ gēmas aureo colore arietini cornus effigiem reddēs: pmittit prædiuina somnia repræsentare. Hormesiō inter gratissimas aspicit ex igneo colore radiās auro portante secū in extremitatibus candidā lucē. Hyeniæ ex oculis hyenæ & ob id in uase inueniri dicunť: & si credimus: liguæ hois subditæ futura prædicere. Hæmatites in æthiopia qdem principalis: sed & in arabia & africa inuenit: sanguineo colore: nō omittēda pmissis ad coarguēdas barbaro℞ isidias. Zacthalias babylonius in his libris quos scripsit ad regē Mitridatē humana gēmis attribuit fata: has nō cōtentus oculo℞ & iocine℞ medicina decorasse. A rege etiā aliqd petituris dedit: & litibus iudiciusq interposuit. In plis etiā eas salutares pnūciauit. Est & alia eiusdē generis: quæ uocaf henui ab indis: xanthos appellata græcis e fuluo candicans. Idæi dactyli in creta ferreo collore pollicem humanum exprimunt. Icterias mali cute lurido silis: ideo existimaf salubris cōtra regios morbos. Est & alia eodē noie liquidior. Tertia folio uiridi silis: latior prioribus: pene sine pōdere: uenis luridis. Quartū genus in eodē colore nigris uenis descēdētibus. Iouis gēma cādida ē: nō pōderosa: tenera. Indica gentiū sua℞ habet nomē: sub ruffo colore: in atritu sudorē purpureū emanat. Alia eodē noie candida: puluereo aspectu. Ion apud indos uiolacea est: sed raro saturo colore lucet. Lepidotes squāmas piscium uariis coloribus imitaf. Lesbias lesbi patriæ nomen hñs inuenit & i india. Leucophthalmos rutila als oculi speciē candidā nigrāq continet. Leucopetalos candorē niuis ex auro distinguit. Libanochos thuris similitudinē ostēdit: sed ad succū mellis. Limoniates eadem uidet quæ smaragdus. De lipare hoc tm̄ tradit: suffita ea oēs bestias euocari. Lysimachus rhodio marmori similis est aureis uenis: polit ex marmore: amplitudine i angustias coeūte: ut inutilia exteranť. Leucochrysos fit chrysolito iteralbicāte. Memnonia qualis sit nō tradit. Medea nigra est a Medea illa fabulosa inuēta: hēt uenas aurei co-

ul' Hermiodes uel Horuodochos uel hymnites

uel lineis

uel Mitridax uel Morochthos loris:sudorem reddi croci:saporem autem uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax a persis accepta ē & rubri maris mōtibus:multicolor:contra solem uarie refulgēs. Merocles porracea lacte sudat. Morion indica:quæ nigerrimo colore transflucet uocatur pramnion:in qua miscetur & carbunculi colos Alexandrinum: ubi sardæ cypriū. Nascitur & in tyro & in galatia. Xenocrates & sub alpibus nasci tradit:Hæ sunt gēmæ quæ ad æctypas scalpturas aptātur. Myrites myrrhæ colorem habet:facieq; minimæ gēmæ:unguenti odorem attrita etiam nardi. Myrmecias nigra habet eminentias similes uerrucis. Myrsinites melleū colorē habet: myrrhæ odorem. Mesoleucos est mediam gēmam candida distinguente linea. Mesomelas nigra uena quēlibet colorem secāte per medium. Nasomonites ē sanguinea nigris uenis. Nebrides Liberopatri sacra nomen traxit a nebridum eius similitudine. Sunt & aliæ nigræ generis eiusdē. Nympharena urbis & gentis persicæ nomen habet:similis hippopotami dentibus.

De gēmis per .o.p.& reliquis litteris per ordinem. CA. XIIII.

Olca barbari nominis e nigro fuluoq; ac uiridi & candido placet. Ombria quā aliq notiam uocāt sicut cærauma & Brontia cadere cum imbribus & fulminibus dicitur:eūdēq; effectum habere quē Brontia narrat. Præterea in aras addita ea tradit libamenta non amburi. Orites globosa specie a quibusdam & syderites uocatur: ignē non sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior altera achatæ similis:nisi q̄ achates politura pinguescit:duriori:tanta inest uis:ut aliæ gēmæ scalpātur fragmentis eius. Ostracidi ostrea nomen & similitudinem dedere. Ophicardelon barbari uocant: nigrum colorem binis lineis albis includentibus. De obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniuntur & gēmæ eodem nomine ac colore nō solum in æthiopia indiaq;:sed etiam in samo ut aliqui putant:& in littoribus hispaniensis oceani. Panchros fere ex omnibus coloribus constat. Pangonis non lōgior digito:ne crystallus uideatur:numero plurium angulo℞ cauetur. Paneros qualis sit a Metrodoro non dicit:sed carmen Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri nō inelegans ponit:ex quo intelligitur:addictam ei fœcunditatem. Quidam hanc pansebaston uocant. Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis: nunc atris guttis: quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet. Alia montium cōualliūq; effi-

ul'ostraciæ gies. Philogynos quem & chrysiten uocant:ostreæ atticæ assimilata:inuenit in ægypto. Phoenicites ex balani similitudine appellatur. Phycites algæ. Perileucos filo ab ore gēmæ ad radicem usq; candido descendente. Pæantides quas quidam gemonidas uocant pregnantes fieri & parere dicunt:mederiq; parturientibus. Nam tales in macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inueniuntur:speciesq; est eis aquæ glaciatæ. Solis gēma candida est: & ad speciem syderis in orbē fulgentes spargit radios. Sagdā chaldæi adhærescentem nauibus habēt:inuenit prasini coloris. Samothracia insula eiusdē nominis gēmam dat nigram:ac sine pondere ligno similem. Sauriten in uentre uiridis lacerti harundine defecti tradūt inueniri. Sarcites bubulas carnes præsentat. Selenites ex candido transflucet melleo fulgore: imaginem lunæ continēs: redditq; eā in dies singulos crescētis minuētisq; numero:nasciq; putat in arabia. Syderites ferro filis & litigio illata discordias facit:quæq; nascit in æthiopia. Syderopœcilos ex ea fit uariātibus guttis. Spōgites spōgiæ nomē repræsentat. Synodōtites e cerebro piscium est: q synodōtes uocant. Syrtitæ in littore syrtium iāquidem lucania inueniunt melleo colore croco refulgentes. Intus aūt stellas cōtinent languidas. Syringites stipulæ internodio similis:ppetua fistula cauat. Trichius ex africa niger est:sed tres succos reddit:a radice nigrū: medio sanguineū:sūmo candidū. Telirrhizos cinerei coloris aut russi candidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis psas apud quos gignit magnope delectat. Maculāq; appellant. Thracia triū generū est: uiridis aut pallidior:tertia sanguineis guttis. Tephrites nouæ lunæ speciem habet curuatæ in

ul' Theolithos uel unguētum cornua q̄uis cinerei coloris. Thecolithos oleæ nucleo similis uidet: neq; est gēmæ honos: sed lingentiū calculos frangit:pellitq;. Veneris crines nigerrimi nitoris cōtinent in se speciē russi crinis. Veienrana italica gēma est:ueiis reperta nigram materiam distinguente limite albo. Zathenen in media nasci Democritus tradit:electri colore:& si qs terat in uino palmeo & croco cetæ modo lentescere:odore magnæ suitatis. Zmilaces in euphrate nascit: pconnesio marmori similis:medio colore glauco. Zoronysios in indo flumine nascitur:mago℞ gemma esse narratur:neq; aliud amplius de ea.

De gemmis quæ a membris hominum cognominantur:& quæ ab animalibus:& de iis quæ a cæteris rebus. CA. XV.

Est etiánum alia distinctio: quiam equidem fecerim subinde uariata expositione. Si qdem a mébris corporq habent noia. Hepatites a iocinere. Steatites singulorq aialiuz adipe numerosa. Adunephros. Theudactylus hic & asyris colit: Triophthalmos ionice nascit tres hois simul oculos exprimens: Ab aialibus cognominant. Carcinias marini cancri colore. Echites uiperæ. Scorpites scorpionis aut colore aut effigie. Scarites scari piscis. Triglites muli. Aegophthalmos caprino oculo. Item alia suillo. Et a gruis collo geranites. Hieracites accipitris. Aetites a colore aquilæ candicáte cauda. Myrmecites inatam repentis formicæ effigié habet. Scarabeorq cantharias. Lycophthalmos quattuor é colorq ex rutilo & sanguineo in medio nigrú cádido cingitur: ut luporq oculi: illis p oia similis Thaos pauoni est similis: ité aspidi: quá uocari Timolontá iuenio. Arenarq similitudo est i hámocryso uelut auro arenis mixto. Cenchrites milii granis uelut sparsis. Dryites e trúcis arborq: hæc & ligni modo ardet. Cissites in candido collucet ederæ foliis quæ totá tenent. Narcissites uenis etiam edere distinguitur. Cyamea nigra est: sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Pyrenæ ab oliuæ nucleo dicta est: huic aliquando inesse pisciú spinæ uidentur. Chalazias grádinú & colorem & figuram habet adamantinæ duritiæ. Narrát etiam in ignem additæ manere suú frigus. Pyrites nigra quidem: sed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis candicat. Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrunt e medio fulmis radii. In phlegontide intus. ardere quædá uidetur fláma: quæ nó exeat. In anthracitide scintillæ discurrere aliqñ uident. Enhydros semp rotúditatis absolutæ in candore est leuis: sed ad motum fluctuat intus in ea ueluti i ouis liquor. Polytrix in uiridi capillatur. sed defluuia comarum facere dicitur. Sunt & a leonis pelle & panther æ nominatæ leontios: pardalios. Colos appellauit chrysolithum aureus. Chrysoprásum herbaceus. Melleus melichrota: quis plura eius genera fint. Melychloró é geminus pte flauus: parte melleus. Crocias a croco. Polia canitiem quádam sparti inducit: eádem duriorem. Nigra spartopolia. Rhodites a rosa est. Melites mali coloris. Chalcites æreì. Sicites fici. Ratio noium nó est in borsycire in nigro: ramosa candidis aut sanguineis frondibus. Nec gemite uelut i petra candidis manibus inter se complexis. Ananchitide in necromantia dicunt euocari imagines deorum. Synochitide umbras inferorum euocatas teneri. Dendritide alba defossa sub arbore quæ cædatur: securis aciem nó ebetari. Et sunt multo plures: magisq mõstrificæ: quibus barbari dedere nomina: confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia. uel indicat

De gémis nascentibus & factitiis: & figuris gemmarum. CA. XVI.

Gemmæ nascútur repente nouæ: ac sine nominibus: ut lampasci in metallis aurariis una inuenta: quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit: ut auctor est Theophrastus. Cochides quoq nunc uulgatissimæ famæ fiunt uerius q̃ nascunt: in arabia reptis ingentibus glebis. Melle excoqui tradunt: septenis diebus noctibusq sine intermissione. Ita omni terreno uitiosoq puluere decusso purgatam glebam artificú ingenio uarie distribui in uenas: ductusq macularum q̃ maxime uendibili ratione sectantiú. Quó dáq tantæ magnitudinis fecere: ut equis regum in oriente frontalia atq pro phaleris pésilia facerent. Et alias omnes gémæ mellis decoctu nitescunt: præcipue corsici. In oi alio usu acrimonia abhorrétis. Quæ uariæ sunt: & ad nouitatem accedere caliditate ingeniorq contingit: ut nomé usitatú nó habeant. Physes appellant: uelut ipsius naturæ admirationé in iis uédicantes: cum finis nominú non fit: quæ psequi nó equidem cogito: inumera ex græca uanitate cõficta. Indicatis nobilibus gémis: imo ét plebeis rariorq generq dictu dignas distrinxisse satis erat. Illd mõ meminisse conuenit increscentibus uarie maculis atq uerrucis linearq: quæ interueniunt multiplici ductu: & colore mutata sæpius noia in eadé plerúq materia. Nunc cõiter ad oium gémarum obseruationé ptinentia dicemus opiniones secuti auctorq. Cauæ aut extuberátes uiliores uident æqualibus. Figura oblõga maxime pbatur: deide quæ uocat lenticula: postea clipeidos & rotúda: angulosis minima gra. Veras a falsis discernendi magna difficultas. Quippe cú inuentum sit ex ueris gémis in alterius generis falsas traducere. Sardonyces e cerauniis glutinant gémis ita ut deprehédi ars nó possit: aliúde nigro: aliúde candido: aliúde minio süptis: oibus in suo genere pbatissimis. Quinimo etiam extant cõmentarii auctorq: quos non eqdem demõstrarim: quibus modis ex crystallo tingant smaragdi: alæq translucétes. Sardonyx e sarda. Item cæteræ ex aliis. Neq est ulla fraus uitæ lucrosiot.

De ratione probandarum gemmarum. CA. XVII.

Os contra rationem deprehendendi falsas demõstrabimus: quando etiam luxuriã aduersus fraudem muniri decet. Praeter illa quae in principalibus quibusq generibus priuatim diximus. Translucentes matutino probari censent: aut si necesse est in quartam horam: postea uetant. Experimenta pluribus modis constãt. Primũ pondere: si grauiores sentiuntur: post haec corpore. Fictitiis pustulae in pfundo apparent. Scabritia in cute. In capillamento fulgoris inconstantia: prius q̃ ad oculos pueniat desinens nitor. Decussi fragmenti paulũ: quod in lamina ferrea teraſ efficacissimũ experimento excusant mãgones gẽmarum. Recusant similiter & limae pbationem. Obsidianae fragmenta ueras gẽmas non scarificant. Fictitiae scarificationis candicantiam fugiunt. Tantaq differentia est: ut aliae ferro scalpi non possint: aliae nõ nisi retuso: uerum omnes adamante. Plurimum aũt in his terebrarum proficit feruor. Gẽmiferi amnes sunt oaxis: mater: ganges. Terrarum aũt omnium maxime idia. Et iam peractis omnibus naturae operibus discrimen qnoddam rerum ipsarũ facere conueniat. Ergo in toto orbe & in quacũq caeli cõuexitas uergit: pulcherrima est omnium rebus meritoq principatum naturae optinens Italia rectrix parensq mundi altera: uiris foeminis: ducibus: militibus: seruitiis: artium praestantia ingenioꝝ claritatibus. Iam situ ac salubritate caeli atq temperie: accessu cũctarum gentium facili: littoribus portuosis: benigno uentoꝝ afflatu. Etenim contingit recurrentis positio in partem utilissimam: & inter ortus occasusq mediam: aquarum copia: nemorum salubritate montium articulis: ferorum animalium inocentia: soli fertilitate: pabuli ubertate. Quicquid est quo carere uita non debeat: nusquam est praestãtius: fruges: uinum: olea: uellera: lina: uestes iuuenci. Ne equos quidem in trigariis praeferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: aeris: ferri: quandiu libuit exercere: nullis cessit. Et iis nunc in se grauida pro omni dote uarios succos: & frugum pomorumque sapores fundit. Ab ea exceptis indiae fabulosis: proxime quidem duxerim hispaniam quaecunque ambitur mari.

FINIS.

Hoc opus Caii Plinii Secundi naturalis historiae impressum fuit per Ioãnem rubeum & Bernardinum fratresq Vercellenses ab incarnatione anno domini. 1 5 0 7. die. xvi. Ianuarii.

Hi c lector errores quosdã uariasq̧ lectiones uidebis: ex qbus pro cuiuslibet aĩo plura deligi: ac restitui possunt. Reliqua in sequẽti impressione uidebuntur.

In præfatione milia gnarum pro dignarum.

L.ii.c.ii.cõpaginum egens: uel cõpagum.

Nec quia ad motũ: uel & quia.

c.iii.tenerum argumẽtis: uel rerum.

c.vii.Orbone ad ædem: uel Bonæ.

c.viii.salutareq̧ fieri deum: uel sine deum.

Inde solis: uel deinde.

xxii.partibus remotior: uel remotius.

c.ix.multiformi hæc ambage: uel lunæ multiformis: hæc ambigua torsit ingenia.

redeundo ad principia: uel redeuntem:

c.xi.Tertio ex utraq̧ uastitas solis aperitur: ut nõ sit necesse amplitudinẽ eius oculorum argumẽtis: atq̧ cõiectura aĩ scrutari. uel tertia ex utraq̧ uastitas solis oculoꝝ argumẽtis aperit̃: ut nõ sit necesse amplitudinẽ eius cõiectura animi scrutari.

nec q̧ mõtem idam: uel necnon.

c.xvi.sicut in rotis radios: uel in rotæ radiis.

c.xvii.redire credũt̃: uel redire cogũt̃. (tiná. ab statiõe uespertina: ul' ad stationẽ uesp

c.xviii.cætera iflexos mũdi: ul' cæteros iflexꝰ a terra: uel atra.

semiãbit̃ orbe: ul' semi nã ambit̃ orbe.

c.xix.uerno & autumno: uel uere.

cap.xxiii.in lunari circulo: ul' articulo.

uicies.c. stadioꝝ: uel.c.m.stadiorum.

inquis: uel q̃uis.

c.xxxviii.tot animalium: uel totus.

c.xxix.consl̃.Orbis.lege orbi.

c.xxix. hiadas appellãt: uel sine hyadas.

c.xlv.sic hoĩum illa: ut cælũ dei: uel sic hominum mater illa: ut cælũ dieq̧.

præcamur rati graue: uel irati.

In maria iacit̃: ul' ut freta admittamus: eluit̃ aqs: ferro: igne: lapide: fruge: oĩbus cruciatur

L.iii.c.xvi. regio.xi.nõ nona.

q̃ fortunatius fiti. ul' situ prodente.

c.xx. equitũ.lxx.M.ex Polybio.

c.xxi.in amne ea.xlii.M.pass̃.

petunt iura non iuribus: sed uiris.

L.vi.c.i.anexos appellatus. lege axenos.

c.xxx. Ptolemæũ latinũ regẽ: ul' Latyꝝ.

L.vii.in prooemio. aliena alienis: ul' sine aliena squãmas: uel lera trũcos ẽt arbori: q̃ corti ce iterdũ gẽio a frigoribꝰ: & calor̃ tuta ẽ. ab hoc lucis radimẽto: ul' rudimento. atq̧ ifœliciter natũ iacet: uel at'hõ infœliciter natus iacet.

c.ii.ex cuius odore: ul' & cuius odore.

marsoꝝ gẽte durat: uel genus durat.

tãq̃ quadrupedes: uel quã quadrupedes.

auribus totos integi: uel auribus integi.

c.iii.marsici belli ancilla: lege Achile.

c.iiii.i dextra fere parte: ul' geri p̃te. (agẽtẽ.

c.v.L.Papyriũ p̃torẽ cohẽde lege agente: uel

c.vi.sic sternuisse a coitu: ul' sternutasse.

c.vii.serpẽtis ictu: uel ictu dente.

c.viii.inter arma hosteſq̧ & ad mortẽ: uel inter arma & ad mortem

c.xi.insecutis mẽsibus: uel ĩ secũdis mẽsibus. iam illa uulgata est uarie: uel iã illa uulgata: uarie ex ĩtegris.

c.xii.in quo p quã ifortune fortuitũ: uel in quo iforme ifortunũ: uel iportune fortuitũ. utriuslibet aĩo subito trãsuolãs: uel utriuslibet animũ sibi trãsuolans.

singulisq̧ in suo cuiq̧ genere: uel singũliq̧.

Artemũ in tm̃: uel Artemius.

uictimarii negociatoris: uel suarii.

c.xiii.At ubi cũ aliis: uel ubi cum aliis.

Prælata põpa: uel prælata.

c.xvi.tabe cauãt̃ pituitaue: uel tabe pituitæ.

c.xxiii.unaq̧ spem: uel uana spe.

c.xxiiii.somnoq̧ serpẽte cõputat: ul' ãputat̃.

c.xxv.ut iustius: uel iustius.

c.xxviii.sextũ annalẽ: uel.xvi.

T.Romulo: ul'.T.Tyberio Romulo.

sua carmina pbauisset: uel sua pbauisset.

notataſq̧ sedes ignõiniæ: ul' notatosq̧ sese.

c.xl.fortuna decidit̃ cũ eo: uel decidit.

c.xliii.honore cũ trãsisset: uel transfuga &.

nõ melioris sortis: uel num.

age nõ exitus: uel num.

c.xliiii. flore dignitatis: uel dignationis.

siqdem liberis: uel siqdem dixit.

& Afranio saltẽ perire: uel Africanũ.

quos hostes uicisse: uel nec hostes.

c.xlv.cõtra uolũtatẽ eius: uel petitionẽ. (legã pscriptõis iuidia icollegã: ul' sine icol ĩ palude latebra ægrotãtis: ul' sine la Proculeio mortis: ul' ĩ piculo. (tebra

Fames sitisq̧ italiæ: ul' fames italiæ.

hærede hostis suo filio excessit: ul' hærede nõ suo filio excessit.

c.xlviii.ãnus p miraculo reducta: uel pducta.

c.ii. rursus Aesculapii fnĩam: uel sine rursus.

cxx.annos natos: uel cxx.annos.

Bononiæ.L.Terrentiũ.M.filiũ: uel.cl.

Galerius fœlix: uel galeria.

centenũ denũ hoĩes.lvii.uel.xiiii.

c.L.qd q̧ æstiatiõe: ul' qd post æstimationẽ.

in meridianis: uel a meridianis.

c.lii.& in gnosio: uel ab gnosio.

habereq; qđ nűciaret:uel q̃ nűciaret.
c.liiii.idq; eű uoluisse:uel idq; uoluisse.
c.lv.q̇ genitus qs unq̃: uel iterea qes nűquã.
si dolore ẽt euenit:uel doloré inuenit.
c.lvi.ʒ .uel.υ.uel.ψ.ω.
Id monumétis: uel idq;.
ægyptii multo:uel ægyptii uero.
ægyptii textilia infecere:lanas sardibus
lydi:sic alibi legitur.
Closter filius Arachnæ: linum & retia
Arachne: uel filius Arachnes: uel retia
Arachne.
Sutrinã Boetius:uel Batius.
Per arabum babylonis: uel Arnabum.
lydiű Seité:uel Scythem.
Hypbeos corinthyus:uel Hypbius
fabricã materiaꝝ: uel materiariam.
Normam:fornicé: aűt & libellã:uel nor
mam aut libellam.
Briges atheniẽsis:uel Bithiges.

Somnioꝝ Amphyction:uel Amphyon:
uel Amphytrion.Sta.
c.lx.cum Curio inter rostra:uel cű e curia.
L.viii.c.i.alienæ quoq; regionis:uel religionis.
c.xlii. ꝑriga Varro. L.ii.ꝑ auriga: dele
uerbum.pariter.
L.ix.c.xxv.pedes eű habere arbitraᷣ Aristote
les:ita posita pinaꝝ similitudine:lege arbitrã
tur ex Aristotele:ita posita pinaꝝ silitudine.
L.xi.c.xxxviii.elephantű tergora ĩpenetrabiles
setas hñt:uľ ĩpenetrabiles ad cetras habenᷣ.
c.xxxvii.cõcretus hic & cű refrixit fragilis:uľ
nõ concretus:nec cű refrixit fragilis.
L.xiiii.c.x.q̇ græci deuterias:uel deuteria.
c.xix.Italiæ parte aliqua rabulana pice. lege
crapula:nã pice.
c.xx.e diuerso crapula legendű: non crapulã
compesci.
L.xviii.c.xix.ueꝝ actű.lege ueruactum.
L.xxix.c.vi.minutatim findéda: uel scindenda

Hic ſimplicia litterarum ordine explicabuntur: in quibus Dioſcoridis ſummi medici imaginem uidebis. Hæc ex tota uniuerſitate ſimplicium aceruata: & in quẽdam cumulum coniecta oſtendimus pro medicorũ utilitate: uel quibuſuis de medicinæ facultatibus iudicium afferre uolentibus. Reliqua ſi quis addere uoluerit bona uenia ſubiungat.

Bſinthiũ.c.vii.xxvii.
Santonicũ galli
Ponticum
Abſinthium c.viii.
Abſinthiũ marinũ.c.v. xxxii.
Seriphum alii uocant
Abrotanũ c.xxi. xxi.
Acidiũ. c.xviii. xx.
Aconitũ c.ii. xxvii. c.iii. vii.
Pardalianches c.xxvii. viii.
Acorna c.xvi. xxi.
Acanthice in uerbo helxine
Acinoes c.xxvii. xxi.
Achanum c.ix. xxii.
Acanthus c.xxii. xxii.
Acanthion c.xi. xxiiii.
Topiaria
Vrbana herba
Pederoton
Meláphillon.
Acetum c. xxi. xiiii. i. xxiii.ii.
Acetũ ſyllinũ c.ix. xx.
Acer c.xvi. xvi. c.vii. xxiiii.
Accacia c.xi.
Achoron c.xi. xxv.
Achoron agrion
Achinea c.xv. xxi.
Epipetron
Acanthia in uerbo erigeron
Achemenidõ ĩfra c.xvi. xxiiii.
Hippophoruades
Achillea c.v. xxv.
Panacem heraclion alii
Sideritem alii
Millefoliam nři
Achemeides ſupra c.iiii. xxvi.
Acta c.xi.
Ebulum aliqui putant
Aconiton ſupra c.iii. xxvii.
Chamaron alii
Lycoctonon alii
Theliphonon
Scorpion
Acoton i dictione Anagyros
Actea c.vii.
Adonium c.x. xxi.
Adianthum c.xvii. xxi.
Ad arca c.xxiii. xii.
Adipſon ĩ dictiõe glycyrhiza
Adimpſátheũ ĩ dictiõe ſpia fil.
Adamantides c.xvi. xxiiii.
Adynamõ c.xvii. xiiii.
Aethiopes in lřa.e.
Agnon in uerbo uitex
Aglaophotis c.xvi. xxiiii.
Marmaritides
Agaricon c.ix. xvi. c.ix. xxv.
Aizoum c.x. xxv. c.xv. xxvi.
Buphthalmon alii
Zoophthalmon alii
Stergeton alii
Erogéneton alii
Hyppogeſſon alii
Ambroſiam alii
Amerimnon alii
Sedum magnum alii
Oculum Itali
Digitellum
Eritheles
Tritheles
Chryſotheles
Iſoetes
Sempuiuum alii
A iuga in uerbo chamæpitis
Alium vi. xix. c.vi. xx.& i uerbo ulpicum
Althea in dictiõe maluæ
Alopecuros c.xvii. xxi.
Albucũ in uerbo aſphodelus.
Alica c.xxv. xxii.bis.
Alnus xvi.iiii. c.ix. xxiiii.
Alyſſon c.x.
Sideritis
Altercũ ĩ uerbo hyoſcyamos
Altercangenũ ut ſupra
Aliſma ul' alchmea: fiſtula paſtoris c.ix. xxiiii.
Damaſoniũ alii
Lyron alii
Alga iiii. xxxii. c.
Aloe c.iiii. xxvii.
Alcea c.iiii.
Periſtereon cognominatur.
Alphalcion genus trifolii
Aliphõ uel alipẽ c.iiii. xxvii.
Alſine.galenus alſyne c.ut.ſ.
Alchmea:ſupra aliſma
Myoſon alii herba uitri ab aliis.
Almea
Alcibion c.v.
Alectorolophos c.v.
Criſtam nři (xiiii.
Alũ ul'alus c.vii.26.&.c.xvii.
Symphiton petreum græci vi. xxvii.
Ambugia in dictiõe intubus
Ammi genus cumini
Amphiſbena in gñe coriádri
Amaracus c.xi. xxi. &.c.xxii.
Sanſucus in ægypto
Abrotanũ &.xi.G. c.x. xxi.
Campeſtre &. xxi. xxi.
Montanũ.
Ampeloſagria in uerbo oenátes c.vii. xxvii.
Amurca &.c.viii.xv.c.iii.xxiiii
Amigdala amara: &.c. xxii. xv. c.viii. xxiii.
Amerina c.viii. xxiiii.
Amarices ſiles ſcopis amerinis in uerbo myrices
Ampeloſpraſon c.xiiii.
Ambroſia in uerbo artemiſia & in uerbo aizoũ & paulo poſt p ſe
Amerimnõ in uerbo aizoum
Amaranthon c.iiii. xxvii.
Amygdalites in uerbo Titymalum
Amylon c.xxv. xxii.
Amuletũ in uerbo ciclamios
Ambroſia c.iiii. xxvii.
Botrys
Artemiſiam alii
Amomum c.xiii. xii.
Aniſum c.xvii. xx.
Anic. tũ creticum
Anetum. c.xviii.
Anemõe ĩfra c.xvi. &.xi. xxii.
Anthalion c.xxix.&.xv.xxi.
Antiliũ uel alchali barbare
Anticellium
Anthericũ in dictione aſpho-

delli paulopoſt
Anthemis c.xxi. xxii. &.xvi. xxi. &.c.xvii. xxi.
Leucanthemida alii
Leucanthemũ
Arthemis
Chamæmilon
Meláthemon
Eranthemõ
Anticiria ſeſſama in dictione ſeſſamoides.
Anemõe &.xxiii.xxi.c.xvi.xxi.
Phremon in ſiluis & icultis naſcens
Argemones ſed falſo
Papauer Rhiam alii
Anchuſa & in uerbo calla. c. xvi.xxi.&.xx.xxii.&.viii.vii.
Anabaſis in uerbo caucum & in uerbo equiſetum
Anagalis
Acorchorõ xi. xxv.
Andrachnes agria c.xi. xxv.
Anacampſerotes c.xvi.xxv.
Anthriſcus in uerbo ſcandix
Antiſcordon in uerbo ulpicũ
Antranium c.xvii. xviii.
Antyllion c.viii. xxvi.
Antvlis
Antirrhinum phanarinon lichnis agria c.ix. xxv.
Androſaces c.iiii. xxvii.
Androſemon c.iiii. &.c.v.
Aſcyron alii
Anonis c.iiii.
Ononida alii
Anagyros c.iiii.
Acopon
Anonymos c.iiii.
Aononium uel lamion in dictiõe urticæ uidebimus.
Apium fœmina c. viii. xix.c. xi. xx.
Apiũ marẽ faciũt & fœminã
Apiaſtrum
Melyſophillon hyginus appellat.
Oluſathrum
Hypposelinum
Buſelinõ:helioſelinõ
Aphron in dictione rhia dicemus.
Aphace c.xvii.xxi.&.xv. xxi.
Apyrina in uerbo malũ puni. cum & Galenus
Apocynum. G. c.x. xxiiii.
Appendix c.xii. xxiiii.
Aproxis c.xvi. xxiiii.
Apolliaris ĩ uerbo hyoſcyãos
Apyrõ.in uerbo helyocriſon
Apronia in uerbo uitis nigra
Apioſcylla c.viii. xxvi.
Rhaphanos agria
Aphrodes in uerbo peplos
Aparines c.v. xxvii.
Philantropon alii
Omphacocarpon alii
Aquifolia c.vii. xvi. viii. xxvii.c.xii.xxiiii.
Aqua mulſa c.xxiiii.xxii.
Armoratia ſatiua ĩ uerbo rhaphanus ſil.eſt rhaphanus ut tradit Palladius
Arcalion in genere thitimalon c.xx. xx.
Arachidna c.xv. xxi.
Aracoides c.xv.
Ariſtalthea in dictiõe maluæ
Archenion ĩ uerbo onychyl⁹
Artemida in uerbo anthemis
Arinca ĩ uerbo olyra hẽbim⁹
Arbutus in uerbo unedo
Arbor ifœlix ĩ uerbo myrices
Aron c.xv. xxiiii.
Dracũcius &.xxxii. viii.
Dracunculus c.v. xix.
Arianides c.xvi. xxiiii.
Artemiſia c.vii.xxv.&.c.ix.
Botrys
Ambroſiam aliqui
Ariſtolochia c.viii.xxv.
Malum terræ noſtri c.ix.
Clematitis
Creticam alii
Arſen in uerbo mandragora
Armon in uerbo rhaphanus
Artylis in uerbo lactuca
Argemonia c.ix. xxv.
Ariſtogeton c.iiii. xxvii.
Argemones uel inguinaria
Archezoſtis & in uerbo Vitis alba c.xi. xxvi. &.xv.
Arſenogonon c.xv.
Arction in uerbo perſolata
Arcturion c.v. xxvii.
Ariſtida in uerbo holchus
Aſparagus ſatiu⁹ &.c.viii.xix. c.x.xx. &.xv.xxi.&.iiii.
Corruda
Lybycum
Horminium ſcd̃m atticos
Aſaron ſilis baccari c.vi.xxi. &.xiii.xii.
Aſcaliam in uerbo ectatos
Aſphodelus Heroiõ aliqui c.xv. xvii. xxi. &.xxii. xii.
Antericõ caulis &.xiiii.xxvi.
Halimon heſiodus
Aſphodelon radix
Albutiũ.L.
Aſtula regia herba
Albuco ſcapus cubitalis
Aſtericũ in dictione helxine
Aſtaphis in uerbo uua paſſa c.i.xxiii.
Aſtaphiſagria & Aſtaphis
Vua taminia ſed falſo
Aſpalathum in uerbo ſpina
Armeniaca pruna.c.xiii. xv.
Armoſlõ uel agrion piganõ.
Aſcalonia c.vi. xix.
Aſclepion in uerbo panax
Aſyla c.xi. xxv.
Ferus oculus.
Aſtragalus c.viii. xxvi.
Aſueſtinõ. c.i. xix.
Aſplenõ c.v. xxvii.
Hemionon.
Aſclepias c.ſupra
Aſter c.ſupra
Bubonium
Aſcyron c.v. ut ſupra
Aſcyroides.
Androſemum alii.
Atriplex ſatiuũ & ſil. c. xx.xx. c.vi.xix.c.vii.xix.
Athamanticũ in uerbo meu
Atractylis ĩ dictiõe cnicon
Atractyl' ul' phonos c.xvi.xxi.
Auena c.xxv. xxii.
Aialiũ medicinæ c.viii.xxviii.
Aper c.v.ut.ſ.
Aialia &.c.iii.xxx.c.x.xxviii.
Aſinus c.xi. viii. c.ut ſupra
Anſeres c.xxii. x. &.c. lix. x. c.v.xxix.c.iii.xxix.
Aquæ &.iii.&.iiii.&.v. &.vi. c.ii.xxxi.
Alex c.xii.xxxii. c.viii.xxxi.
Araneus
Aqla & piſcis.xxiii.ix.c.ut.ſ.
Amphiſibena ſerpens.c.xxiii.

viii.c.ut.ſ.c. iiii.&.v.
Aſpides c.xxiii. viii.
Aqua maris c.vi. xxxi.
Agriũ in uer. nitrũ c.x.xxxi.
Aſellus piſcis c.xvi.ix.&
xvii.c.vi.xxxii.
Aurum c.iiii. xxxiii.
Acceſſis in uer. chryſocolla.
Argentũ uiuum & argentum
c.viii.c.vi.ſupra
Alabaſtrũ in uerbo ſtimmi &
in fine c.v.xxxvii.
Alabaſtrites c.x.ut.ſ.
Argyritis i uer. ſpuma argẽti
Adarca in uer. calamochnus
Atramẽtũ ſutoriũ c.xi.c.xii.
xxxiiii.
Chalcanthum
Stalagmia
Antiſpodium i uerbo ſpodiõ
Arſenicũ uel arenicũ c.xviii.
xxxiiii.
Apyrõ in uerbo ſulfur
Alumen c.xv.xxxv.
Phorimõ
Paraphorõ
Schiſtõ gen⁹ cõcreti alumis
Trichitis
Chalcitis ex lapide
Strongyle
Melinum
Aſter in uer.terra ſamia
Alcyonium
Ampelitis c.xvi. xxxv.
Aſſius lapis c.xvii.xxxvi.
Amianthus c.xix.ut.ſ.
Atrodamas in uer.hæmatites
Anthracites
Aetites lapis c.xxi.xxxvi.
Callinius
taphiuſius
Arabius lapis c.xxi.ut.ſ.
Adamas c.iiii.xxxvii.
Amethyſtus c.vi. ſupra
Apyruſte in uerbo carbũcul⁹
Amethyſtizõtas c.vii.xxxvii.
Achates c.x.ut.ſ.
Acopis c.x.ut.ſ.
Alectorius ut.ſ.
Androdamas ut.ſ.
Antiphates ut.ſ.
Aromatites ut.ſ.
Aſpilates ut.ſ.
Atizoes ut.ſ.
Angites ut.ſ.
Amphitane ut.ſ.
Apiſtos ut.ſ.
Baccar c.vi.xxi.
Nardus ruſtica
barbarica falſo
bacchis xxvii.xxi.
Batis marina c.xv. xxi.
Hortenſia
Aſparagum gallicum
Baluſtiũ.xix.xiii. i uer.cytin⁹
Balanus in uerbo caſtanea
Balis c.ii.xxv.
Ballote ẽ praſſiũ c.viii. xxvii.
Marubium
Batrachiõ i uer. polyãthemũ
Balſamũ c.xxiii.xvi.xxvi.xii.
Beta cãdida &.vii.xix.c.viii.
xx.c. viii. xix.
Nigra fil.
Limonion
Neuroidem
Bellium c.viii. xxi.
Betonica in gallia & uetoni-
ca.c.viii.xxv.
Seratula in Italia
Ceſtron græci
Bolites radix ligni flammæ
Botrys fruticoſa c.viii.xxvii.
Ambroſiam capadoces
Artemiſiã alii
Bellis c.v. xxvi.
Bechiõ Tuſſilago dr̃ vi. xxvi.
Blattaria c.ix.xxv.
Bubonion in uerbo aſter
Bunion gen⁹ napi ut dicem⁹
Bulbus c.v. xix.vi.c.ix.
Bulbi & ſcylla in hoc genere
Vomitorium
Buſſelinon in uerbo apium
Bubolapaton in dictiõe Lapa
Buceros eſt fœnogræcũ (tii
Bupleuron c.xxii. xxii.
Bupreſtis c.xxii. xxii.
Boletus c. xxii. &.ix. l.xvi.
Bucolicon in uerbo panaces
Bugloſſus c. viii. xxv.
Euphraſynũ c.viii.xxv.
Buphthalmos & in uerbo ai-
aizoum c.viii.ut ſupra
Chalciã aliqui
Braſſica &.c.viii.xix. c.ix.xx.
Selenida: criſpã uocãt græci
Leam latis foliis
Caulodem quidam
Crambe tenuioribus foliis
Silue.ſiue erratica braſſica
Petreia
Lapſana c.ix.
Marina
Bion c.ix. xiiii.
Bdelium c.ix. xii.
Blecõ gen⁹ pulegii ut dicem⁹
Blitum c.xxii. xx.
Bromos c.xxv.xxii.
Bryena in uerbo uitis nigra.
Brion i uerbo ſphagnos .c.v.
xxxii.&.xxv.xiii.& ĩfra.viii.
xxvii.
Brati in uerbo ſabina frutex
c.x. xxiiii.
Britanica c.iii. xxv.
Vibones flos
Brauylla c.viii.xxvii.
Blachnon in uerbo filix
Butyrum c.li.xi.c.ix. xxviii.
Bos ſilue. xliiii.viii.c.x.ut.ſ.
Baſaliſcus
Bubo c.iiii. ut.ſ.
Blatta c.xxviii.xi.c.vi. ut.ſ.
Batia piſcis c.iiii. xxxii.
Bacchus piſcis c.iiii.ut.ſ.
Myzen
Balena &.iii.ix.&.vi.ix. c. vi.
Botryſentos in uerbo (ut.ſ.
cadmia in metallis.
Bitumis tria gña c.xv. xxxv.
Piſſaſphalton græci apollo-
niaticum dicunt
Blendus
Canabis c.ix. xix.
c.xxiii.xx.
Caulodes i dictiõe
braſſica diximus.
Capparis trãſmarin⁹ &. xxiii.
l.xiii. c.xv. xxi.
Capparis Italicus c.viii.xix.
Cynobatõ Opheoſtaphylem
Carduus ſatiuus &.c.viii.xix.
c.xxiii.xx.
Carduus ſilueſter xvi.ut.ſ.
Scolimõ genus cardui
Calta c.vi.xxi.
Cãædaphne herba Topiaria
eſt uicapuinca &.xiiii.
xxiiii.xi.xxi.&.xxvii.xxi.
Cania urticæ genus eſt
Camæleon : Vlophonon dr̃

Cynozolō c.xvi.xxi.&.xviii.
xxii.&.xiii.xxvii.
Cactos i uer.ectatos subiūge.
Callitrichō & i.c.ix.xxv.(mus
bis.c.xxi.xxii.
Pollitrichon
Trochimanes
Saxifragum
Caucalis similis fœniculo &
supra.c.xv.xxi.xxii.xxii.
Chamæmyrsina & i uer.myr.
Caprificus ficus spēs est (tus
Castanea &.c.xxiii.xv.c.viii.
Balanus (xxiiii.
Chamæpitis & in uer. hipicō
c.vxxiiii.
Aiuga latine
Tusterræ ab aliis iua ēt dr
Chamæcissos in uer. hedera
&.c.xiiii.xxiiii.
Carica c.xxviii.xv.&. v.xiii.
Casiæ arbor c.xxxiii.xvi.&.c.
xx.xii.
Cardamomū c.xiii. l.xii.
Chamæmilon i uer.anthemis
Cāchrys &.c.ix.xvi. c.x.xxiiii.
c.viii.xxvi.
Chamædrys c.xiiii.
Trissago a latinis
Chamæropes alii
Teucria alii
Serratam alii
Chamælea & in uer. timelea
c.xiiii.xxiiii.
Chamæsice c.ut.s.
Chamæleuce c.ut.s.
Farranum
Farfugium
Chamæpeuce c.ut.s.
Chamæcipissos c.ut.s.
Calicia c.xvi.xxiiii.
Cassignetes c.ut.s. (xxv.
Canaria lappa dr c.xviii.c.viii.
Carpos i dictiōe fœnogræcū
Chalcia in uer. buphthalmos
Cantabrica: bis c.viii.xxv.
Chamæzeleon in uer. gnaphalium:& in uerbo glaphaliū:
Calcalla uel cacalia. dio .c.ix.
Leantides:uel leonticæ
Capnos c.xi.xxv.
Pes gallinaceus
Calcifraga in uer. empetron
Calamitha c.ix.xix.
Caprific⁹ c.xxviii.xvi.xix.xv.
&.vii.xxiii.
Cantilion (xv.
Carica c.li.viii.xix.xv.xxviii.
Calamus odoratus c.xxiii.
xii.&.xxxvii.xvi.
Caucū c.vii.xxvi.&.xiii.xxvi.
Ephedra
Anabasis
Chalcetū c.xiii.xxvi.c.ut.s.
Chamærops c.ut.s.vii. xxvi.
Carachias in uer. titymallum
Cariotes in uerbo ut.s.
Charon in uerbo hipericon
Chamæacta c.xi.xxvi.
Cāmaron in uer. aconitum
Catanāce c.viii.xxvii.
Calla.calax &.c.vi.xix.c.ut.s.
Calligonō i dictiōe polygonō
Carminothrō ut.s.
Cepe &.c.vi.xix.c.v.xx.
Getium
Cæraticum c.xix. xx.
Glaucion Paralion
Chenamychō i uer.nyctegre.
Cerinthe c.xii.xxi. (ton
Centū capita c.viii. xxii.
Cæra &.c.vi. xi.c.viii. &.c.
Cæratia. viii.xxvi. (xxiiii.xxii.
Cheriā in uer. rhaphanus
Cærefolium c.viii.xix.
Pederotō
Cerrus c.vi.&.c. vii. xvi.
Cæraunium c.iii.xix.
Cæraunia in uer.filiqua
Cedrosis in uer. uitis alba
Cerasia &.c.xxv.xv.c.vii.xxiii.
Cedrus magna &.c.xv. xiii.c.
iiii.xxiiii.
Cedrelates c.v. xiii.
Cedri pix ei⁹ ul' cedriō c.xii.
Cedrides c. ut.s. (xvi.
Centunculum c.xiiii.xxiiii.
Clematidem græci
Cētauriō i uer.panaces.& pau
Cētauria & paulopost (lopost
c.vi.xxv.
Chironia
Centaurion altcḡe c.ut.s.&
Lecton (xiii.xxvi.
Libadiō
Fel terræ nostri
Exacum galli
Centaurion tertiū c.vi.xxvi.
Triorches
Cestron in dictione betonica
Chelidonia c.viii. xxv.
Cemos cū catanāce dictum ē
Cichorion græce gen⁹ intubi
ut dicemus
Cyamō i uer.collocassia
Cynara c.xxvii. viii.
Ciminon uel cuminum.
dicemus
Cyanus c.xi.xxi.&.c.viii.
Cynops c.xvii. xxi.
Chenopodes herba c.viii.xi.
Cynizulō in uer.chamæleon
Cīdrilla ul' chōdrylla c.xviii.
Cyper⁹ c.viii.xxi.c.xviii. (xxi.
Gladiobus
Cypon in uer.iūcus
Cypidon ut.s.
Cypo ut.s.ægypti⁹ i tellerī cō
Cypis (fundit
Cyprus c.xxv.xii.
Cicer satiu⁹ c.xv.xxii. c.xviii.
Cicer siluester
Cicercula
Cynomoriō in uer.orobāche.
Chironia in uer.uitis nigra &
in fine.viii.xxv.& infra
Citrea & pſica c.vi.xxiii.&.c.
xiiii.xv.c.iii.xii.
Mala medica uel asyria
Cytinus mali punici c.ut.s.
Balustium
Cypros i oriēte i uer. ligustrū
Cisthō græci c.ix. xxiiii.
Cistos ul' erythranos c. ut.s.
Cinobatō & i uerbo capparis
c.xiii.xxiiii.
Cynopasthō alii c.xxxviii.xvi.
Neurospastō alii
Neruuspassus semē (viii.
Cynhorodō c.ii.xxv.&.alī.
Rosa silue. & in uer. lilium
Chironeō ab iuētore i uer. pa
Challiodinama cappa (naces
doces in uer.polæmonia
Cytisus frutex & arbor c.xli.
xvi.xxiii. xiii.
Cynocephalia herba c.ii.xxx.
Osirites in ægypto
Cinos &.l.xiii.c.de dactylis ul'
infra.c.xxx.xv.
Chironia i uer.cētauria &.s.
Cynoglossos c.viii.xxv.

Cyclaminos c.ix. & ix.xxi.
Tufterræ a nris uocari
Amuletũ dr
Ciſſáthemos aliud gen⁹ cycla
Chamæciſſos tertiũ ge (minis
nus cyclaminis
Cicuta &.xi.c. c.ix.xxv.
Cynoides in uer.pſylion
Cynomyla ut.ſ.
Circelon in uer. mádragora
Cypariſſia ĩ dictõe Tithymali
Circæa c.viii.xxvii.
Circeſion uel cirſion c.ut.ſ.
Cynoſorchis c.ut.ſ.
Orchin aliqui
Corruda genus aſpagi
Coriandrũ ſatiuũ c.xx.xx.
Coriandrũ ægyptium
Cotoneũ &.c.xi.xv.c.vi.xxiii.
Coſtũ c.xii.xii. (&.c.xvii.xv.
Coctanũ c.xix. xv.
Combretũ c.vi. xxi.
Cotonea & in uer.halus
Coniza c.x. xxi.
Coniza mas
Coniza fœmina
Codiamenõ c.xi.xxi.
Colocaſia c.xv.&.xxviii.xxi.
Cyamon
Condriala c.xv.
Corcoriõ &.c.xv.eiuſdem .c.
xxxii.xxi.
Coronopõ c.16.21.&.19.22.
Condrilon c. 22. 22.
Condrile
Cornũ &.c.8.23.&.c.27.16.
Coccũ ilicis&.c.9.16.41. 9.3.
Scoletylon (24.
Coriaceſia cũ callicia dicta c
Corinthadis in uer. menaidis
Confiligo c.8.25.
Cõdris ĩ uer. pſeudodictamũ
Cotyledõ c.11.25.
Condurdon c.5. 26.
Corymbites in uer. tytimallũ
Codion ut.ſ.uel cobiõ
Colocinthis in uer.cucurbita
Coenorõ in uerbo timelea
Conuoluolon c.5.21.
Comarõ idé eſt ſcdm græcos
ꝙ latini unedonem uocant
Corion in uer. hypericon
Concitatio.l. in uer.Satyrion
Coris in dictione hypericum
Conferua c.8.27.
Coccũ gnidion c.9.
Come in uer. tragopogon
Cucumis ſilue. c.1.20.&.c.5.19.
Cucumis ſcorpionum
Cucumis anguin⁹ c.2.20.
Cucumis erraticus
Cucumis ſatiuus
Cucurbita ſil.c.3.20.&.c.5.19.
Somphos græce
Colocinthis aliud genus
Cuminũ ſatiuũ &.15.20.c.14.
20.&.8.19.
Cuminũ ſilue.uel ciminũ dr
ut diximus
Cuminũ æthiopicũ ❡Ami
Cuminũ regiũ ſcdm Hippo.
Cunila bubula gen⁹ liguſtici
c.15.20. c. 27.8.
Cunila bubula ſatiua ſemen
pulegii hét 16.20.&.c.8.19.
Satureia:& thymbra
Cunilago cumizamides
Cunilacea gallinacea
Origanũ heracleoticum
Cupſſus cretica in uerbo ſabi
na herba
Cupſſus c.4.&.c.41.24.&.c.
Culix herba. c.5.19. (34.16.
Culex herba
Cuculum c.8.27.
Strumũ alii ❡Strignõ græ.
Creſton gen⁹ĩubi cognomi-
natũ pp ſalubritatem
Crambe in uer.braſſica
Crinõ genus lilii rubentis
Crocum &.6.&.7.c.21.
Dialeucõ
Chryſocome c.8.21.
Chryſitis
Cneoron nigrum c.9.
Candidũ Caſſia ſcdm ſginũ
Chryſippea ĩ uer.ſideritis
Cnicõ ſatiuus c.15.21.
Silueſtris ❡Atractylida
Cringili c.26.21.
Crapula c.12.16.c. 21.14.
Cryſatõ ĩ dictõe heliochryſũ
Cnidos c.16.21.
Clauicula in uerbo folia uitis
Cryſolariũ in uer.hedera
Clematis ut.ſ. & infra
Clynopodiõ c.14. 24.
Clinopictõ alii dio. Cleonicõ
Zopyrocherõ alii
Encymoides
Clematides centũculum eſt
Echites ❡Laginé alii
Scamonea tenuis
Clematis ægyptia c.14.24.
Daphnoides Polygonoides
Crocides c. 16.24.
Clymenos c.7.25.
Clematis ĩ uer.ariſtolochia
Cretica ut.ſ.
Chryſalion in uerbo pſylion
Chryſothcles in uer.aizoum.
Cromphena ĩ uer. ſyomphõa
Crethmo c.8.26.
Chryſippea c.9.
Crategonõ c.10.26.c.ut.ſ.
Criſta in dictione Alectorolo
Crategonõ c.8.27. (phos
Crocodilion ut.ſ.
Chryſolachanon c.ut.ſ.
Camelus 18.8.c. 8.28.
Caſeus &.c.41. &
42.11.c.9.28.
Ceruus c.31.8.c.ut.ſ.
Caper &.c.11.8.&.52.c.10.
Capra ſilue. c.x.ut.ſ. (ut.ſ.
Canis c.40.8.c.iiii.29.
&.3.30.
Colũba &.4.c.5.ut.ſ.&.34.x.
Caſtor ſiue ſiber c.30.8.c.
3.32.&.6.
Crocodilea & crocodill⁹. 25.
8.c.8.28.
Coloſtrum ut.ſ.
Cimix c.3.32.c.4.29.
Chalcis in uer.lacerta
Cocleæ & iſra &.32.9.6.29.
&.c.29.8.&.6.9.
Cornix c.12.10.
Cenchris .c.6.29
Centipeda c.6. ut.ſ.
Cygnus c.23.10.3.ut.ſ.30.
Cuculus c.ut.ſ.
Ceraſtis c.37.11.c.23.8.
Cocanicũ ĩ uer. ammoniacũ
Cicada c.27.11.&.27.
Caleſtrieũ in uer.nitrum
Ceti c.1.32.
Coraliũ c.2.ut.ſ.
lace uocat perſicum
Ceraliũ ab effectu
Coluber c.4.32.
Enydris c.3.30.

Cancer c.5.30.30.9.31.9.c. ut.f.&.27.8.bis
Coracinus 16.9.7.18.9.c.4.
Callionymus (ut.f.
Vranoscopos
Calamita in uer. diphthita
Chōchylium c.4.32.
Canicula 46.9.c.4.ut.f.
Colycia in uer. murex
Corithia
Ghōchæ lōgæ c.30.9.c.ut.f.
Calamochnus c.6.ut.f.
Adarcha c.37.16.
Chrysocolla c.5.33.
Acesin c.6.35.
Orobitis falso
Saternā nostri uocant
Chrysitis i uer. spūma argēti
Cinabaris indicū nomē.12.8.
c.7.33.
Cos 28.18.
Coticula c.8.f.
Heraclium
Lydium
Cæruleum c.13.ut.f.
Cadmia &.c.10.c.1.34.
Capnitis Botrytis
Placitis
Onychis uel ostracitis
Chalcitis i uer. alumē c.12.
Chalcātbū i uer. atramē (ut.f.
Cærussa in uer. psymmi (tū thium &.c.6.35.
Creta ois generis c.17.ut.f.
Chernites lapis c.17.36.
Coralius lapis c.19.ut.f.
Cysteolithos in uer. spongiæ lapides
Callimus in uer. ætites lapis
Calx c.24.ut.f.
Cinis c.37.ut.f.
Carbo c.ut.f.7.16.
Chrysolectrū in uer. succinū
Cencrō in uer. adamas
Chrystallus c.2.37.(ut.f.
Carchedonius c.5.
Chrysoberylli c.ut.f.
Carbūculus c.7.ut.f.
Coraloacaces c.x.ut.f.bis
Calcas c.x.ut.f.

Aspodes c.8.
Deliacon in dictio ne crocum
Dictamū & in uer.

pulegii 27.8.c.8.25.bis
Dorion in dictio nestrichnes uidebimus quod uenenum uoc auere
Doris in dictiōe pseudācussa
Donax in uer. calamus
Dipsacon in dictōe spina uul garis & in uer. Cardus fulonū
Diacheron ut.f.
Defrutū in uer. sapa c.10.
14.&.c.31.18.
Daphnoides in uer. climatis ægyptia
Dracūcium in dictiōe Aron
Dracūculum ut.f.c.2.25.
Dactylon in uer. gramē
Dodecatheō 11.26.c.4.ut.f.
Daucum & in fine.c.eiusdem bis c.9.25.
Damasonion & in uer. alisma
c.9.26.&.14.
Damasion c.5.26
Alsina
Caucalis acrotensib⁹ alii mu scolacharum
Dimenus c.7.26.
Doripetrō in uer. leōtopodiō
Dēdroides i dictiōe tithymalli
Dipsacos c.9.27.
Dryopteris c.ut.f.
Dryphonon c.ut.f.
Dionysio nymphades c.16.
Diospyrō i uer. litospmo(24.
Dema in uer. polygonon
Diaglauciō c.10.27.
Diacodium c.19.20.
Draco c.13.8.
Dracona: ut infra c.4.29.
Draco marinus & in fine.c.
27.9.c.4.32.
Diphthita rana c.4.ut.f.
Calamita
Dorcas in uer. pecten
Delphini c.8.c.6.32.
Draconites c.10.37.
Dracontia
Donax i uer. cyprus
Diphryga c.13.1.34.
Daphnya gemma c.10.37.
Dionysia gēma ut.f.

Nhemō c.18.13.
Edipnois in dictio ne intubus uide bimus

Euzomō gen⁹ ocimi ut habe
Enruca c.8.19.& (bimus in fine.c. c.13.21.
Empractīcum i dictiōe Rhu c.19.20.
Epipetrō i uer. Achinea c.15.
Eringiō c.7.22.(21.
Eringe c.15.21.
Ectatos i sicilia trī nascēs c: ul cactos caulis eius (16.21.
Tenica caulis rectus
Pappon semen
Ascalia
Aegylops c.9.16.&.11.25.c.
27.21.c.17.18.
Festuca
Eritron in uer. Strichnes
Enchisa i dictiōe pseudācussa
Enchryson in uer. Onychyllo
Elaphoboschō 8.25.c.22.22.
Erigerō alr Senecio c.11.25.
uel Pappum achāris
Espon in uer. lactuca
Elelisphacos in uer. lenspalu stris: & infra
Eruum &.c.15.18.c.25.22.
Erice græcæ &.c.16.11.c.8.
24.c.20.13.
Excoriari⁹ frutex drī uer. Rh⁹
Erithros ut.f.
Egolethron c.13.21.
Eunuchiō in uer. lactuca
Enthrodanus c.10.24.
Ereuthodanus aliis
Rubiam nostri
Encymoides in uer. clynopo dion
Echites i dictiōe clematis
Erineō &.7.23.c.15.24.
Ethiopis c.16.
Meroides
Eschinomenes c.ut.f.
Eriphia c.17.24.
Exedū radix i uer. pectē uene
Euchymō i dictione hel (ris leborus
Eupatoria c.6.25.
Exacū galli in uer. centauriō
Euphorbia c.7.26.
Euphrasinū in uer. buglossus
Echyos c.9.25.
Ebulus &.10.c.9.in fine.c.
Elelisphacum &.15.26.&.f.
c.ut.f.

Eupkea c.ut.s.
Euphorbiũ &.s.c.1.5.c.11.25.
&.10.c.
Ephemeron c.ut.s. s.x.25.
Ethiopides c.4.26.
Epithymon c.11.c.8.26.
Hypopheon alii
Era c.17.l.18.
Eleomelli c.4.23.c.7.15.
Eratẽ c.4.27.
Erithro coccõ. in uer. satyriõ
Ephedrõ &.7.c.ut.s.
Equisetũ c.13.26.
Hippuris græcis
Ephedron alii
Anabasin
Equiselis c.28.18.
Erisithales c.ut.s.
Erisymõ & in uer. Irio
Aethyopides c.4.27.
Epipactis &.20.13.c.9.
Helleborine alii alibi embo lines
Epimediõ c.ut.s.
Enneaphyllon c.ut.s.
Elateriũ &.1.2.20.
Elatine c.9.27.
Empetron c.ut.s.
Calcifragã nostri
Elephas c.1.8.c.8.28.
Equus ferus c.42.8.c.10.28.
Pisces ¶ Echeneis a græcis pisciculus est c.1.32.
Remoram latini
Odinolyontem ab effectu
Emydæ a græcis in uer. testudo c.31.9.
Echini & item paulopost 25.9.c.4.32.&.c.5. (ut.s.
Erythini 16.9.&.52.9. c.5.
Enhydrus & in uer. coluber c.5.ut.s.
Electrum c.4.33.c.2.37.
Aes c.10.34.
Erugo æris c.11.ut.s.c.12.34.
Egula in uer. sulfur
Eretria c.6.35.c.16.35.
Elatites c.20.26.
Ferula ifra c.22.13.
Fœniculũ satiuum 27.8.c.23.20.
Thapsia similis
Hippomarathrum
Mirseneum
Fraga &.c.24.15.c.15.21.
Fungus &.25.13.&.9.16.c.23.
Pezice a græcis c.3.19.c.22.
Ferula c.22.13.c.23.20.
Flos Iouis c.10.21.
Far c.25.22.
Fex uini &.21.14. in fine in prooemio.23.
Fex sapæ c.ut.s.
Ficus & de indica c.5.12.c.7.23.&.c.27.16.
Grossus & ficus ægyptia. c.7.13. uel sicomoros
Fag⁹ c.7.16.c.10.16.c.4.24.c.6.16.
Fraxinus &.c.14.16.c.7.
Farranũ in uer. chamæleuces
Farfugium c.7.21.
Fœnogræcũ &.s.c.18.24.
Telis
Carpos
Buceras
Egoceras c.28.18.
Fons in germania c.3.25.
Fel terræ nr̃i ĩ dictiõe cẽtauriõ
Faba ægyptia græca siue lot⁹ & in eo uerbo c.17.13.
Festuca in uer. ægylops
Ficus indica c.5.12.
Ficus carica c.51.8.
Flámea & i uer. uiola c.11.21.
Flox
Filicula a nostris in uer. polypodion
Fuluiana herba c.8.26.
Fucus marinus &.c.10.26.
Filix & post c.9.27.
Pteris a græcis
Blachnõ alii
Filix alteræ genus c.ut.s.
Thelypteri græci
Nympheopterim alii
Femur bubulum c.9.27.
Ferus ocul⁹ a nr̃is ĩ uer. Alyla
Faba & siliquæ fabales c.25.22.c.63.l.x.
Fellis medicinæ c.73.10.3.11.c.9.28.c.10.28.c.31.11.
Formica &.3.30.&.30.11.c.4.29.&.31.11.
Fontes c.6.31.
Fibri in uer. castores
Flos æris c.11.34.
Ferrum & ferri erugo: & rubigine c.15.ut.s.
Gigidion c.5.20.
Gith c.9.19.c.17.20.
Meláthiõ a græ.
Meláspermõ alii
Gladiolus ĩ uer. cipi uel cipiri c.17.21.&.11.
Glastũ sĩle plantagini in galia nascens c.1.22.
Goletron
Glycyrrhizõ c.9.22.&.54.11.
Adipson
Glycirrydia palladius
Gynecháthes ĩ uer. uitis nigra
Glans &.6.16.&.c.7.&.c.8.c.2.24.
Galla c.21.13.c.3.ut.s.
Galbanũ &.36.12.c.4.ut.s.
Genista c.9.c.12.21.c.8.24.
Gũmi c.11.13.c.10.24.
Gelotophyllis c.16.ut.s.
Gramẽ agrostis c.18.ut.s.
Dactylon
Genciana in fine &.7.25.c.8.25.
Geum c.7.26.
Garyophylum c.7.12.
Gingiber in uer. singiuer
Getium c.6.19.
Pallacanam nr̃i
Gallica uł Daucũ 5.19.
Geramion herba gruũ c.11.
Myrrhin alii c.26.
Myrrhida alii
Geranion c.15.26.
Galapsis c.9.27.
Galactobdalon
Galion
Glaux c.9.ut.s.
Eugalacton
Glauciõ & in uer. ceraticum c.10.ut.s.
Glycysides & in uerbo peonia c.10.ut.s.
Peoniam alii
Pentorobon alii
Gnaphalium c.10.ut.s.
Chamæzelon
Galedragon c.10.ut.s.
Gallinaceus c.21.10.&.50.10.c.4.29.&.c.56.10.
Grillus c.6.29.
Galgulus in uerbo icterus.&

Fœmine [illegible] 54

25.10.&.33.10.
Garon uulgaris 17.9.c.7.31.
Galeos c.2.32.
Glaucus c.16.9.c.6.ut.s.
Galena in uer. molibdena
Gæodes in uer. amiantus
Gagates c.19.36.
Gypsum c.24.36.

Astula regia c.17.
Halicaccabũ (21.
in uer. Strichnes
Halicaliõ in dictio
ne ut.s.
Halimon silue. c.22.22.
Halimõ mitius & in uerbo
asphodelus
Hãmoniacũ &.24.12.c.5.24.
Harũdinis gña.29.c.x.ut.s.&
37.16.
Harũdo cypria c.ut.s.
Donax
Alum a gallis &.c.7.21.c.
7.26.
Coroneam ueneti
Heraclium forte pro sclarea
c.17.20.
prasion
prasion creticum
Othimis
Heraclion sil.c.16.& post iteȝ
Helenũ &.c.21.21.c.10. 21.
Heliochrysos &.25.11.21.
Cipyron
Herculanea in ordine urticæ
Helxine &.17.22.c.16.21.
Achanthice
Masthiche c.27.8.
perdicium
Syderite
parthenium
Helxines uel ut dicit ga. Cis
samphendos c.16.21.
Halmaris c.8.19.
Heroion in uer. asphodelus
Hemorocalle pallidum & ui
ride c.21.21.
Heliotropiũ &.17.21.&.6.19.
c.21.22.&.27.15.
Tricoccum
Scorpiuron
Heliostrophium
Verrucaria
Hespis c.7.21.
Herinæ c.25.22.
Herba phœnicea c.ut.s.
Hederæ gña 20.&.c.35.16.c.
9.24.c.17.18.
Chrysolarion
Chamæcisson
Smilax
Autophoros
uel nicophoros
Clematis
Hebenũ &.c.4.12.c.10.24.
Heliathes c.16.ut.s.
Heracleõ Sydereõ c.3.25.
Herba lutea c.5.32.
Hædyosmus c.15.35.
Herba lanaria c.27.24.
Herba in capite statuæ: &.c.
xxv.xvii.c.xviii.xxiiii.
Herba de fluminibus c.ut.s.
Herba lingua c.ut.s.
Herba de fimetis c.ut.s.
Herba impia c.ut.s.
Heracleõ ab hercule i uer.pa
naces:& in uer. nymphea.&
in fine:de metallis & supra.
Hermoporina alii græci i.uer
bo linozostis
Hermionion in uer. scopa re
gia:& in uer.asplenõ
Helleborus c.v. xxv.
Melampodion
alii entomon ab incisione
Polyrrhyzon alii nigrum
Veratrium nři
Hepta pleurõ in uer.plantago
Helioscopiõ in uer. tithymallũ
Hemionion in uer. asplenon
Hexonychõ i uer. lithospmo
Hieratia in dictiõe lactucæ
Hypposelinũ in uer.apium
Hydrolapaton genus lapatii
Hiacynth⁹ c.vi.&.vii.c.xi.bis
c.xxvi.xxi.
Hypochoeris c.xv.xxi.
Hippophye uel Hypopes. c.
xv.xxi.c.xii.xxii.
Hippice c.viii.xxv.
Hipogesson in uer.aizoum
Hippolapato c.xxi.xx.
Hemioniũ in uer.asplenõ &.s.
Hippophoruade in uer. ache
menidon c.7.xxvii.c.v.
Helioselinũ i uer.apiũ c.8.19.
Hippomarathrũ c.xxiii.xx.
Hyoscyamos a græcis &.ix.&
x.c.iiii.xxv.
Apollinaris
Altercum
Altercangenum
Hiberis c.viii.ut.s.
Hierabotane i uer.uerbenaca
Hysopus c. 9. ut.s.
Hibiscus. i. althea palladius
c.iiii.xxvi.&.v.xix. &.iiii.xv.
Hypocysthos c.viii.ut.s.
Orbation
Orobanche
Hypopheon in uer.epithymõ
Hypicõ &.xi.&.xii.c.vii. ut.s.
Chamæpitis
Hypericõ alteȝ genus
Choris Coriõ
Hyppuris in uer.equiseton
Hyositis c.x. xxvii.
Hypopestõ c.x.ut.s.
Hippoglossa c.xi.ut.s.c.xxx.
uel hippolothõ (xv.
Hypecoon c.xi.ut.s.
Hypophyes &.xii.xxii. c.xv.
Hippope (xxi.
Hydromes c.xviii.xiiii.c.vi.31.
Hypophacton xlv.xvi.
Hirsuta in uer. philantropon
Horminium secundũ atticos
in dictiõe asparagi
Holochrysos
Hordeum murinum nostri
c.xxv. xxii.
Pheniceam dicunt græci
Holoschoenos in.d. iuncus
Hordeum c.xxv.xxii.
Holcus c.x.xxvii.
Aristidam aliqui c.x.xxvii.
Hypoplomon in uer. mandra
gora.
Hoĩs medicinæ &.3.&.iiii.
eiusdem c.i.xxviii.
Hyæna c.viii. xxviii. &
xxx.viii.
Hircus c.x. ut.s.
Hippomanes c.xlii.viii.c.
x.ut.s.
Hippace c.ix.xxviii.
Hidrus c.iiii.xxix.
Hippotatamus viii. xxviii.&
c.xxv.viii.
Hysepa in uer. lacerta
Hirudo c.xxiii.x. &.iiii.

xxix.c.iii.xxx. in medio.c.
Herpes c.iii.xxx.
Histrix xxxv.viii.
Hammoniacũ &.xxiii.xii.
c.vii.xxxi.
Cocanicum ficculum
Herinaceus xxxvii.viii.
Harena in fine c.vi.xxxi.
Halmigara in uer.nitrum
Hippocãp⁹piscis & paulopost
c.iiii.xxxii.
Halcyoneum quattuor eius
genera.&.xxxii.x.c.v.ut.s.
Hirudo c.vi.xxxii.
Halpe c.vi.ut.s.
Hallex c.vi.ut.s.
Hydrargyrõ c.vi. &.viii.
c.iii.xxxiii.
Helcysma ĩ uer. scoria argẽti
Heracliũ in uer.coticula
Hyeratium c.xi.xxxiiii.
Hygre emplastrũ c.xv.ut.s.
Hæmatites lapis &.c.xx.c.
xvi.xxxvi.
Heraclion in uer.magnes

INtubus satiuus &
c.viii.xix.c.viii.xx.
Intubus erraticus
c.xv.xxi.
Ambugia uel ambulegia
Cicorion scdm ægyptios &
xvii.xxi.
Seris sil.æstiua
Chreston pp salubritatem
Pancracion
Edypnois
Inula &.c.v.xix.c.v.xx.
Iouis flos c.x.xxi.
Iuncus c.xxv.xiii.c.xviii.xxi.
c. xxvii . viii. c. xxiii. xii. &
xxv.xii.
Mariscon
Oxyschoenon
Oxys
Malácrani
Holoschoenos
Cipon ægyptiũ intellectum
confundi
Cypidon
Cyperis
Tropices
Iuncus odoratus c.xxiii.xii.
Theucitis

Babylonius
Iris illyrica c.vii.xxi.
Irinum ut.s.
Ischias in ordine leucacãthis
diximus
Ixion in uer.chamæleon
c.vii.xxi.
Iasione c.xvii.xxi. c.xxii.xxii.
Isatis c.iii.xix.
Impia c.xviii.xxiiii.
Iryo &.c.vii.xviii.c.xxix.xii.
c.xxv. xxii.
Erisimon græci
Velax galli
Ilex c.ii.xxiiii.
Iunipus c.vii.ut.s.
Ischemon c.viii.xxv.
Iberis c.x.ut.s.
Isoethes in uer.aizoum
Inguinaria in uer.argemonia
c.ix.xxvi.
Ischemõ c.xii.xxvi.
Idæa c.xi.xxvii.
Isophyllon c.xi.ut.s.
Phaselion
Icterus auis c.iii.xxx.
Galgulus c.xxv.x.
Iace in uer.corallium
Ichthyocolla piscis c.iiii.32.
Ignis c.xxvii.xxxvi.
Iaspis c.ix.xxxvii.
Iris c.ix.ut.s.

LAserpitium infra
c.&.ii. xix.l. xxii.
c.xxiii.
Silphion
Lactuca satiua &.c. viii.
xix.c.vii.xx.&.c.xxvii.viii.
Siluestris siue caprina
Esepon
Picrida uocant
Isatis Artilida dicunt
Siluaticum Eumechion uł
eunuchion
Hieratia
Miconides
Lapacium satiuum c.xxi.xx.
Oxalides
Rumex a latinis
Lapatium cantherinum
Oxylapaton
Hydrolapaton
Bulapaton
Lappa c.xvii.xxi.&.c.xxii.xxii.

Lamium c.xiiii. xxii.
Laser supra de laserpitio
c.xxiii.ut.s.
Labrusca c.i.xxiii. &.xvii.
Laurus &.c.xxv.xiii.& (xiiii.
xxx.xv.c.viii.ut.s.&.c.27.8.
Lagines in uerbo clematides
Lanaria herba c.xvi.xxiiii.
Militaris
Lea in uer.brassica
Lapsana c.viii.xix.ix.xx.
Labrũ uenenũ c.xi.xxv.
Latax c.iiii.xxvi.
Ladanũ &.xv.xxvi.&.c.xviii.
xii.c.viii. xxvi.
Taxicon afri
Ledon herba ex qua fit: uel
ladam
Lauer cressoni c.viii. xxvi.
Lactaria in uerbo titymallũ
Lagopus gariophyllata a no-
stris c.viii. ut.s.
Laphago
Mollugo similis c.x.ut.s.
Lappa boaria c.xi.ut.s.
Lathyris c.xi.xxvii.
Lapis uulgaris c.xi. ut.s.
Lepidiũ c.viii.xix.c.xvii.xx.
Leucanthemum & infra c.x.
xxi.&.xxii.
Leucacãthos c.xvi.ut.s.xxi.
Leucacanthis & in uer.phalá-
gites c.xvi.xxii.
Phinion uel phyllon
Ischias
Polygonaton
Leucanthemis in uer. Anthe-
Leucanthemũ & in uer. (mis
Phalangites:&.s.
Lens satiua c.xxv.xxii.
Siluestris
Elelisphacon græci
Phacon alii
Saluiam latini
Leptophyllõ in uer. titymall⁹
Lentiscus &.6.c.v. xxiiii.
Picnea
Lecton in uer.centauriõ
Lemonia in uer.uerbascon
Leantides in dictiõe calcalla.
Ledon in uer.ladanum
Leõtopodion c.viii.xxvi.
Liceorõ alii
Doripetron alii

Toriuentoron alii
Leontopetalō c.15.27.5.28.
Rhopadiō uel rhapeiō
Leuce in uerbo rhaphanus
c.11. ut.s.
Mesoleucō
Leucographis c.11. ut.s.
Libicū genus asparagi
Ligusticū c.8.19.c.15.20.
Panaces c.6.19.
Libistico legitur panax
Cunilā bubulā alii sed falso
Libanotis genus cunilæ
Linostrophō in dictione marrubii
Lilium album c.5.21.
Conuoluolō
Lilium rubens c.5.ut.s.
Crinō græci
Cynorhodō
Lini semē c.22.20.
Lycion c.13.4.c.7.12.
Linodorū c.10.19.
Linodesmō. theophrastus
Linanche
Liliū purpureum c.5.21.
Narcissus
Libanotis est supra c.10.21.
c.12.19.
Lychnys & infra c.4.ut.s.
Lichnys flāmea c.26.21.
Bolitem radicē afiani dicūt
Lymoniō in uer. scholimon
Ligustrū c.19.16.&.25.12.
c.9.24.
Cypros in oriēte
Linozostis &.12.26.&.24.
c.5.25.
Parthenion
Hermupoam alii græci
uel hermiporina
Mercurialis
Libadion in ordine centauriō
Lysimachia c.7.25.
Lichmitis in uer. plomides
Lichnis agria in uerbo antirrinum.
Lingulata c.9.25.
Lichen &.12.c.4.26.
Liceorō in uer. leontopodion
Lycoctonō in uer. aconitū
Lagapsis c.11.27.
Lithospmū c.11.ut.s.
Hægonychon

Diospiron
Heraclion
Lymphatica c.8.26.
Ligon græci in uer. uitex
Limeū c.11.27.
Lothos herba & arbor c.17.
13.&.31.16.c.16.21.
siue faba græca dicitur
Lupus salictarius c.15.ut.s.
Lothos &.17.21.c.21.22.&
c.18.13.
Lotometra c.21.ut.s.
Lupinus satiuus c.25.ut.s.
Lupinus sil.
Lonchytis c.9.25.
Lotū c.25.22.
Leo 16.8.c.8.28.
Lutris c.30.8.
Linx c.8.28.c.21.8.c.38.
Lac c.41.c.9.28.
Lepus &.c.54.8.c.10.ut.s.
Lupus &.22.8.10.ut.s.
Lana &.c.47.8.c.2.29.
Lacerta c.5.ut.s.
Lana & lana succida c.2.29.
Locusta c.26.21.c.30.9.c.2.9.
Limaces c.51.9.c.6.29.
Lepus marinus &.4.c.1.32.&
c.48.9.
Lupus c.16.9.&.17.c.2.ut.s.
&.8.31.
Loligo &.28.29.9.c.2.ut.s.
Lepus c.5.32.11.22.c.13.
Lydiū i metall' i uer. coticula
Leucoion in uer. atramentum
Lauriotis in uer. spodios
Lyncuriū in gēmis c.3.37.
Lapis uiuus in uer. pyrites
Lythargiriū falso dr sed i uerbo hydrargyrum

Alua satiua c.21.
20.&.4.19.
Malua sil.
Malopes
Malaches
Althea
Aristalthea
Marrubiū c.22.20.
Prasion græci
Linostrophō græci
Philopeda
Pilophares nigrū candidum
Masuches in uer. helxines

Mariscon in uerbo iuncus dicimus
Madon in uer. uitis alba
Mala siluestria c.14.15.c.6.23
Malum punicum &.19.13.
c.6.ut.s.
Apirrina
Malicoriū c.6.23
Marmaritis in uerbo aglaophotis
Malum terræ in uer. aristolochia & malū eraticū c.8.26.
Mādragora &.c.11.25.27.8.
Circæon alii
Arsen semen alii
Morion alii
Hippophlemō alii
Malobathrum &.c.27.12.
c.4.23.
Marathrū in uer. fœniculum
Madō in uer. nymphea
Mariscæ c.18.15.c.28.16.
Massar c.23.
Malogranatum alii in uer. hypocisthis
Mastos c.15.26.
Meronides in uer. lactuca
Mellisophillon in uer. apium & apiastrum c.20.21.
Mentastrum c.8.19.c.14.20.
Menta siluestris.
Pulegium sil.
Melanthion in uer. gith
Melaspmon
Mecon
Melothrō c.9.21.
Melilotos &.9.c.11.21.
Sertula cāpana
Melilotos c.7.ut.s.
Meláctanis in uer. iūcus.
Melithena in uer. mellisophilon c.20.21.
Melamphyllū in uer. Acāthos
Mel c.24.22.c.12.13.
Melititis c.ut.s.
Mel frugū in uer. panicū
Melandryō c.7.26.
Medica c.16.18.
Memecylon græci nñ unedo nem uocāt
Meu & athamanticum dicit
c.23.20.
Melimella &.c.14.15.c.6.23.
Machir c.8.12.

Mespilia &c.c.20.15.c.7.ut.s.
Menaidis c.16.24.
Corithadis
Myrrha c.16.12.c.17.
Mastix c.21.14.c.18.12.
Meroides in uer.æthiopis
Mirobalanum 22.12.
uel Phœnicobalano 23.12.
Mercurialis a latinis in uer.li-
nozostis
Melampodis c.5.25.
Melāpodion in uer.hellebor⁹
Molochesagria in dictiōe hi-
biscus
Morion in ordine strichnes &
in uer. mandragora
Moly &.c.4.25.
Mulsum c.24.22.
Mixa c.10.17.13.15.c.23.
15.c.25.22.
Milium c.25.22.
Miliaria c.ut.s.
Mustum c.1.23.
Mora & in uer.rubus &.24.
15.c.7.ut.s.&.26.16.
Mirtus fatua &.c.29.15.
c.9.ut.s.
Myrtidanū c.ut.s.
Myrtus sil. c.29.15.c.ut.s.
Oxymirsyne
Chamæmyrsine
Myriophillon c.15.24.
Millefollium
Myophonū c.9.
Molemonion c.7.26.
Milax c.9.24.
Nicophoros
Misy c.3.19.
Mimmuli c.28.18.
Myrseneum c.23.20.
Myrice &.21.13.c.8.24.
Amarice siliis scopis ameri-
Molibdena c.10.23. (nis
Plumbago
Molon c.7.26.
Myrsineces in uer. titymalū
Molugo in uer. lappago
Muscus c.11.26.
Myrrhis in uer. geranion
Myrthis ut.s.
Molochis c.15.20.
Mesoleucon in uer.leuce
Medion
Myosota & i uer.alsine c.ut.s.
uel helxine lege c.12.27.
Mysotis
Myagros c.ut.s.
Myrtopetalō i uer. polygonō
Meconion in uer.peplos &c.
4.28.&.18.20.
Myrrhis c.15.24.
Myrrhizā aliī ut.s.
ul Smyrhiza
Myrrhā aliī ut.s.
uel smyrrha
Mithridatia c.6.25.
Mel c.12.11. usq ad.16.
Ex muliere medicinæ c.8.28.
Medullæ c.9.ut.s.
Mustella c.5.29.
Muria & infra c.8.31.
Mures c.37.8.&.56.c.4.29.
&.c.65.10.
Musca c.6.29.
Millepeda c.6.ut.s.
Multipeda
Centipeda
Oniscon græci
Tilon
Muscus c.6.31.
Muria c.8.31. (32.
Mulus piscis &.c.4.c.5.c.1.
Murena c.4.9.12.9.20.9.
c.2.ut.s.
Mugil 8.9.&.c.15.9.c.2.ut.s.
Miluago c.2.ut.s.
Melanuri c.2.ut.s.
Mus marin⁹ 19.9.52.9.c.4.s.
Mizē i uer.bacchus piscis
Murex in fine 25.9.c.4.ut.s.
Colycia
Corythia
Mena c.26.9.c.5.ut.s.
Myes c.5.ut.s.
Mytuli 51.9.c.5.ut.s.
Mustella maria i fine c.5.ut.s.
Molibdena c.18.34.c.6.33.
Galena
Molibditis uel spūma argēti
Minium c.8.c.7.ut.s.
Miltō græci
Cinabari falso
Myli c.3.19.c.12.34.
Magnes lapis 16.36.c.14.ut.s.
Sideritis
Heracleon
Mephites in uer. ophites
Melitites c.19.36.
Mylites in uer.hæmatites
Murena c.16.9.&.c.23.9.&
c.55.9.
Narcissus c.26.18.
Napum 4.20.
Buniō
Buniada alii
Neurodes in ordine beta
Nasturciū c.8.19.c.13.20.
Nepeta c.14.ut.s.
Nardū rusticū sub noīe bac-
char & infra
Nyphates a græcis nr̄is uero
trifoliū uel minyāthes
Nictegrecon c.11.21.
Chenamychon
Nychlops
Nardū gallicū &.s.&.c.12.12.
Phum radix
Neurita in uer.strichnes
Nuces pineæ c.10.15.c.8.23.
Nux græca c.ut.s.
Nux iuglans c.22.l.15.
Nux auelana c.30.16.c.ut.s.
Neurospastō i uer. cynobatō
Neruus passus semē ut.s.
Nodia c.18.24.
Nymphea & item ifra c.7.25.
Heracleon aliqui
Rhopalon aliqui
Madon semen
Neriū in uer. rhododendros
Nucleus acinoꝝ uuæ c.1.23.
Nux syriaca c.22.12.
Nicophoros in uer.milax
Nestor in uer.timelea
Nymphea alia &.8.&.s.c.7.
25.&.30.26.
Euphorbiam
Iuba appellauit
Neuris in uer.phrynon
Nympheopterim in uer.filix
Nigina c.13.27.
Natrix c.ut.s.
Neuras in uer.pontiris
Noctua c.12.10.&.17.
c.6.29.&.29.10.
Nitrum c.10.31.
Halmigara medi suū uocāt
Agrium thraces suum
Calestricū macedones suū
uocant
Aphronitrum in asia

Naphthe c. 15. 35. & in princi pio de naphta

OLusathrum in uer. apiū diximꝰ & c. viii. xix.
Ocimum & infra c. x. xx. vii. xix. c. viii. xix.
Oreoselinū & c. viii. xix. c. xi. ut. s.
Ocimum siluestre c. x. ut. s. c. vi. xix.
Euzomon
Origanum & creticum ē & in fra c. x. xxi.
Onithis ī uer. origanū c. xvii.
Prassion siliis hysopo c. xx.
Opion in uer. papauer
Oxalydes in uer. lapatiū
Oxylapaton ut. s.
Octum c. xv. xxi.
Ononis in uer. tribulus
Onopygos c. ut. s.
Ortigia in uer. selapyros
Ornithogale c. xvii. xxi.
Opuns c. ut. s.
Opūcia
Oxyschoenō ī uer. iūcus
Oxys
Oenanthe & c. xxix. xii.
Onochelo c. xxi. xxii.
uel onechelis
Anchusa ab aliis
Archeuiō uel rheriam
uel Enchryson
Oenāthes herba c. xxiii. xxi.
Olea æthiopica c. iiii. xxiii.
Olus. c. viii. xix.
Oenochyte c. xvi. xxi.
uel onocichle
Olyra c. xxv. xxii.
Arinca
Orminū c. x. xviii. c. ut. s.
Orobanches c. ut. s.
uel cynomorion dr̄ c. ut. s.
Omphacium & c. xxviii. xii.
ī poemio. xxiii. & c. xvii. 14.
Oxymel c. xviii. xiiii. c. ii. ut. s.
Oleum c. iiii. xxiii. c. ii. xv. & iiii.
Oleū facticium c. vii. xv.
Oleum sesamæ & infra c. xxv. xxii.
Olea c. iii. xv. c. iii. xxiii.

Oleæ folia c. ut. s.
Oleæ cinis c. ut. s.
Oliua alba c. ut. s.
Oliua nigra c. ut. s.
Oleastri folia c. iiii. xxiii.
Oleastri oleum & c. vii. xv. c. ut. s.
Oleastri flos c. ut. s.
Oleum omphacinum & c. ut. s. dictum est. s.
Oleū oenanthenū c. vii. xv. c. ut. s. & c. iiii. xxiii.
Oleum coccinum c. ut. s.
Oleum amygdalinum & c. vii. xv. c. ut. s.
Oleū laurinū c. vii. xv. c. ut. s.
uel oleum laureū c. xiii. xx.
Oleū myrtinum c. vii. xv.
Oleū cicinū c. vii. xv. c. iiii. 23.
Oleum pissileō uel cedroleū c. vii. xv. & c. iiii. & c. iiii. 24. c. vi. xxiiii.
Oleum myrteū & c. vii. xv. c. iiii.
Oxymyrsina. & infra. 7. (23. 15. c. ut. s.
Oleū cupssinū c. 7. 15. c. ut. s.
Oleū Cytreum c. ut. s.
Oleum nucis c. ut. s.
Oleū carynū c. 12. 15. c. ut. s.
Oleum ex gnidio grano 7. 15. c. ut. s.
Oleum lentisci c. 7. 15. c. ut. s.
Oleum balsaminū c. ut. s.
Oleū gleucinū c. 7. 15. c. ut. s.
Oleū hyoscyaminū c. ut. s.
Oleū therminum c. ut. s.
Oleum narcessinum c. ut. s.
Oleū rhaphaninum & c. 5. 19. c. ut. s.
Oleū sisaminū c. 7. 15. c. ut. s. & c. 10. 18.
Oleū lininum c. ut. s.
Oleū phyllinum c. ut. s.
Oleū Syryuȝ c. ut. s.
Oleum Selgiticū c. ut. s.
Oleum herbaceū c. ut. s.
Oleum pissinum c. ut. s.
Onobrychis c. 15. 24.
Ophiusa c. 16. ut. s.
Oenotherides c. ut. s.
Origanū & c. 8. 19. & s. c. 17. 20. 27. 8.
Oxymyrsine ī uer. acorō c. 9. 23. 11. 25. 29. 15. c. 4. 23.

Orbation in uer. hypocisthis
Orobanche c. 17. 18.
Oporice c. 13. 24.
Orchis & in uer. satyrion & infra. c. ut. s.
Sarapias
Oenothera c. 11. ut. s.
Onear
Ophrys c. 15. 26.
Ononida in uer. anonis
Omphacocarpō ī uer. appines
Orchis in uer. cynosorchis
Odontites c. 12. 27.
Othone c. ut. s.
Anemones aliis
Onosma c. ut. s.
Onopordon c. ut. s.
Osiris c. ut. s.
Oxys c. ut. s.
Oreō in uer. polygonon
Onochyte c. 16. 21.
Opheostaphyler ī uer. cappar
Ostris c. 21. 13.
Onager in uer. asinus
Oryges c. 73. 10.
Ositres in uerbo cynoce phalia
Oues c. 5. 29. c. 46. 8.
Oesipum c. 2. 29.
Oxygala c. 9. 28.
Ophius c. ut. s.
Oua & c. 55. 10. c. 3. 29.
Oua formicarum & 52. 10. c. 6. 29.
Oniscon in uer. millepeda
Odinolyontes in uerbo eche neis piscis
Orchis c. 2. 32.
Orthagoriscū in uer. porcus q piscis est
Ostrea & c. 30. 9. & c. 54. 9. c. 4. 32.
Pelagia
Olus marinum c. 5. ut. s.
Oua sepiæ c. 5. ut. s.
Onychias in uerbo pecten di ximus
Ophidion scombro similis c. 5. 32. in fine
Orobitis in uer. chrysocolla
Onyches c. 6. ut. s.
Ostreatium
Onychitis in uer. cadmia

Ostracitis
Ophites marmoris spẽs duæ.
c.7.36.
Tephriam
Memphites
Ostratite lapides c.19.36.
Opali c.6.37.
Onyces c.6.37.

Astinaca &.5.19.
Pastinaca erratica
& staphilinos dr
c.5.20.&.15.21.
Pardalianches in uer.aconitũ
Pancration in uer. intubus &
infra
Papauer satiuũ c.8.19.c.18.
Papauer nigrum c.20.
Opion & papauer fil.
Paralion in uer.cæraticum
Partheniũ & in uer.linozostis
c.30.21.&.c.15.21.
Leucanthes
ul'amaracũ pdiciũ muralũ
Pappon semen in uer. ectatos
uel etygerõ
Panicum c.25.22.
Mel frugum
Panis fermentatus c.11.18.
c.ut.s.
Panis autopyrus
Panis nauticus c.ut.s.
Panis sitanius c.ut.s.
Panis trimestris
Panis candidus c.ut.s.
Pala arbor fructus ariena
c.6.12.
Phacos in uer.lens
Pampin⁹ uitiũ i poemio.23.
Palmipissa c.6.24.
Papyrus c.11.13.c.10.ut.s.
Paliurus &.c.19.13.c.12.ut.s.
Zuram aphri semen uocãt
Panaces c.27.12.
Panax c.12.19.
Panaces & in uerbo Achilea
c.4.25.
Asclepion
Bucolicon e macedonia
Heracleon e macedonia
Origanum alii
Eracleoticum silueſtre.
Chironeon ab inuentore
Centaurion
Pharmaceon
Parthenis c.7.25.
Pantago c.9.ut.s.
Phanarinon in uer. antirrinũ
Pamphylium c.9.ut.s.
Papum in uerbo therissagum
Paralius in uer.tithymalus
Phaselinon in uer.Isophyllon
Palma & palma elata c.5.23.
&.c.4.13.
Elatos uulgo 30.12.
Pallacina in uer.getium
Palæmonia c.15.16.
Pancracion &.s. in principio
c.12.27.
Scylla pusilla
Paroenion in uer.pontitis
Phalangites c.ut.s.
Phalangion
Leucanthemõ
Leucacãtha
Phaleris c.ut.s.
uel phalaris
Petrea i ordine brassica
Petroselinon c.12.20.
uel smyrnion uulgo
Buselinon
Pepon: & melopepones in uer
bo cucumis
Perpsa combreto simile est &
cõbretũ c.19.21.&.c.8.26.
Perisone in uer.Strichnes
Peon in uer.stoebe
Pederoton in uer. Acanthos.
& in uer.cærefolium
Pecte ueneris c.18.24
Exedum radix
Peonia in uer. glycysides dixi-
mus c.4.25.
Pentorobon alii
Glytysiden alii
Peplion in uer.portulaca
Petilius flos c.7.21.
Pezicæ in uer. fungus
Perdiciũ & i uer.helxies.6.19.
uel sideritis græci uulgo
Peristereon in uer. uerbenaca
c.9.25.
Penthapetõ i uer. qnqsolium
Pentaphyllon ut.s.
Persolata &.24.21.c.9. 25.
&.5. 27.
Arction
Peucedanũ &.c.9.25.c.10.
Pericarpum uulgo sturbo
c.9. 25.
Pes galinaceus in uer. capnos
Pentadoris in uer. polygonõ
Peplos c.12.27.
Sichen alii
Meconiõ aphrodes alii
Periclymenos c.ut.s.
Pellecinũ & in uer.securidata
c.ut.s.
Phellandrios c.ut.s.
Pip c.33.1.16.c. 7.12.
Phenicobalano 23.12.
Pipitis & siliquastræ c.17.20.
&.c.12.19.
Pisidica c.7.21.
Phylanthos c.16.ut.s.
Picris c.22.22.17.21.
Pistana c.17.21.
Phiniõ in uer. leucacanthis
Pituitaria c.1.23.
Pyrũ crustuminũ &.c.15. 15.
c.7.ut.s.
Phleos siue stoebe
Stoeben alii c.15.21.
Pituusa ẽ esula spẽs titymalli
c.5.24.
Phonos in uer.atractylis
Picus martius c.18.10.
Persica c.14.15.
Persea c.14.15.
Picris in uer.lactuca
Pyrum sil. c.7.23.
Pineæ &.c.10.15.c.8.ut.s.
Pistaciũ c.5.13.&.22.15.c.s.
Picium c.5.24.
Picea &.c.11.16.c.ut.s.
Pinea in uer. lentiscus
Pix spissa liqda &.c.21.14.c.
6.ut.s.&.c.12.16.
Pix xacãthon chitonia spina:
&.c.7.12.c.12.ut.s.
Philatropõ c.13.24.c.18.ut.s.
Hirsuta
Phithoteron in uer. betonica
Pistolochia & in fine.c.in uer.
Polirrhizon alii (aristolochia
Satyriõ alii
Pyron in uer.alcima
Phycosthalassiõ i uer. fuc⁹ma
Fucus marinus (rinus
Phyllon c.12. 27.
Porrũ sectuũ c.6.20.c.6.19.
Porrum capitatum

Pulegium sil. similis origano c.5.19.&.14.20.
Phlecon nepetum similis
Portulaca c.20.20.
Peplium
Polion &.20.c.7.21.
Teutrion quidam uocant
Pothos c.11.22.
Posca c.15.20.c.11.14.
Puls & infra c.8.13.
Heraclium
Prasion similis uel hysopo ut in uerbo origanũ & in uer. marubium
Plãtago i uer.selapyros & infra
Phrenion in uerbo anemona
Pseudãchussa c.20.22.
Enchussa doris quoq;
Propolis &.c.7.11.c.24.22.
Polenta c.25.ut.s.
Puls c.ut.s.
Ptisana &.c.7.18.c.ut.s.
Pomum c.6.13.
Prunum & infra &.c.10.13.& c.5.13.c.7.ut.s.
Persicũ &.c.12.15.&.13.c.ut.s.
Prunum sil. c.ut.s.
Platanus &.c.1.12.c.ut.s.
Populus alba c.24.16.c. ut.s.c.7.24.
Rotorinus
Pyxacanthus &.s.c.12.24.
Polygonides in uer. clematis
Pseudobunion c.15.ut.s.
Potamautis
Polyrrhizon in uerbo helleboros
Polemonia c.8.15.
Philætria
Chiliodynama cappadoces
Protropum c.10.14.
Phlox c.10.21.
Plantago & in fine.c. c.8.25.
Heptapleurõ aliqui
Pseudodictamũ c.8.26.&.c. 8.25.
Condris
Plomon in uerbo uerbascon c.9.25.
Plomon c.ut.s.
Lichnitis & in uer.uerbascũ
Thryalis
Phrynion c.ut.s.
Neurada
Poterion
Polyacycha c.9.25.
Psyllion & in.10. c.ut.s.
Cynoidem alii
Chrysalion alii
Sileticon alii
Cynomylam alii
Plumbago in uer. molibdena
Proserpinaca c.4.26.12.27.
Potamogecon c.8.26.
Pygmotomon c.ut.s.
Polypodion similis filici. c.ut.s.
Filiculam nñi
Psimmythiũ & infra. c.7.13. &.18.34.
Pyretrũ c.9.28.
Platyphyllon in uerbo tithymallum c.11.26.
Polytrix c.ut.s.
Phrynion c.ut.s.
Plenocomum c.14.ut.s.
Polycnemon c.ut.s.
Phonius c.4.27.
Ponticum a ponto in uerbo absinthium
Pteris in uer. filix
Polyanthemum &.11.25. c.12.ut.s.
Batrachion
Polygonatum c.12.27.
Sanguinariam nñi
Calligonon
Halmada alii
Carcinothron alii
Clema alii
Myrtopetalon alii
Orcon tertiũ genus alii
Pentadoris quartũ genus
Polygala c.ut.s.
Pontirris c.ut.s.
uel poterion
Parornion
uel Phrynion
Neuras
Plitema c.12.27.
uel phyteuma
Polyrrhizon & in uerbo pistolochia c.ut.s.
Persiconapum in uer. thlaspe
Pecus 46.8.c.73.10.
Papilion c.28.11.&.32. 11.c.10.28.&.35.11.
Promiscuæ medicinæ & infra c.5.30.
Perdices c.3.30.
Piscis &.2.&. 4.&.7.c.1.32.
Promiscuæ me. c.5.ut.s.
Pulpago herba c.4.29.
Phalangium c.ut.s.
Pediculus in uer. tauri terræ & infra.c.3.30.
Polypus piscis c.12.&.19. 9.c.2.32.&.c.28.9.
Porcus piscis &.4.32.c.ut.s.
Orthragoriscum uocãt lace demonii
Pastinaca &.4.32.24.9.c.2.ut s.&.c.42.9.c.48.9.
Phrynos in uer. rubeta
Pelagia in uerbo ostreum
Purpura c.36.&.37.&.38. 9.&.c.39.c.4.32.
Pediculus in mari piscis &.s. c.4.ut.s.
Pelorides c.5.ut.s.
Pulmo marinus c. 47.9.c.5. ut.s.&.c.35.18.
Pectẽ c.33.9.c.5. ut.s.
Dorcas uocam mares
Onychias uocãt fœminas
Pelamides c.15.9.c.5.32.
Pagrus fluuiatilis c.16.9.c. 6.ut.s.
Perca c.16.9.c.5.ut supra &.6.
Praxmates in uer. Calamus
Platyophthalmõ in uer. stimi
Peumenes in uerbo spumma argenti
Placitis in uer. Cadmia
Pompholix tucia paulus c.13.34.
Plumbum c.16.c.17.c. 18.ut supra
Parethonion c.6.35.
Pissasphalthon in uerbo bitumen
Phorimon in uerbo Alumen
Paraphorũ ut.s.
Pnigitis c.16.ut.s.
Porus lapis c.17.36.
Pyrites c.19.
Pumex c.21.ut.s.
Pederota. d. c.6.37.
Psorium medicamentum. c. 12.34.
Pompholix c.3.30.

Viq; foliũ c.9.25.
Pentapeton
Chamæzeleon
Penthaphyllon
Quisquilium c.9.16

Apum satiuũ & fil. c.3.20.&.c.13.18. &.c.5.19.
Rhaphanus satiu⁹ & fil.c.4.ut.s.&.c.5.19.
Aestiuosus
Cheriam:armon
Armoratiã alii Leucem
Ruta satiua.7.19.c.8.19.c.13. &.c.27.8.
Siluestris
Macedonia foe.mas.
Rhia uel erraticũ c.19.20.
Rumex in dictione lapatium diximus.
Rosa pnestina c.4.21.
Campana quã centifoliam dicunt
Trachinia
Alabandica
Græcia a nostris Lychnis a græcis
Græcula quæ nisi manibus dehiscit
Muscoton
Coroneola
Rhaphanitis c.7.21.
Rhizothomos c.7.ut.s.
Rhinodisia spẽs est callæ
Radicula i uer.rubia c.10. 24.&.c.3.19.
Struthion
Isatis
Neriõ:uel rhododaphnem
Rhododendrõ &.c.21.l.17.& 10.24.c.9.21.
Ruscus & infra & in uer.oxy myrsine c.15.
Rhexia in uer.Onichylo dixi
Resina &.c.21.14.&.11. (mus 16.c.5.24.&.c.12.16.
Rhus nõ latinũ nomen habet c.10.ut.s. &.c.6.13.c.13.24.
Excoriarius frutex dr
Erithros frutex est
Rubia in uer. Erythrodanus
Rosmarinũ:sterileq; in uer.libanotis c.x.ut.s.
Rubus &.13.24.c.12.ut.s.& c.38.16.
Mora eius fructus
Cynorhodon
Rhamnos i uer.lyciũ dixim⁹.
Rumbotinũ c.18.ut.s.24.
Rodora c.ut.s.
Rhopalõ in uer.nymphea
Ranũculum c.11.25.
Vatrachion græci
Strumeã herbarũ nostri (la
Rhaphanos agria ul' apioscyl
Rhopadion in uer. Leõtope
Rontotinus i uer. pp's (talõ
Rhecoma eadẽ q̃ reubarbaræ c.12.27.
Reseda c.ut.s.
Remora in uer.echeneis
Rana maria &.24.9.c.4.32.
Rupeta c.4.ut.s.
Phrynõ uocant græci
Rhicinus c.34.11.c.3.30.
Rhombus c.15.9.c.5.32.
Rubigo ferri in uer.ferrum
Rubrica c.6.35.
Sphragis
Sandix c.6.35. &.15.21.c.6.35.
Sagapenium c.8. 19.c.18.20.
Transmarinum
Sacopeniõ c.26.12.
Saliunca &.c.20.21.c.7.21.
Sansucus in uer. amaracus
Sagitta inter uluas i uer.pista
Saluia i uer.lens & saluia (na & in uer.bechion
Sarmenta c.1.23.
Salicastrũ c.ut.s.
Sabucus &.c.38.16.c.7.24.
Ebulus
Chamæacté græci
Hellon multo breuius
Salix &.c.27.16.c.8.ut.s.&
Salix amerina (38.16.
Sabina herba c.10.24.
Brathy græci
Cupressus cretica aliis
Selago similis
Samolus
Sarapias in uer.orchis
Satyrion & in uer.pistolochia c.10.26.
Orchis & i uer.cynosorchis dictũ est iterum inde
Erythro coccon
Concitatio
Sapa c.2.23.
Sapipha c.23.13.
Saturnia in uer. cunila satiua
Salicastrũ in uer.lambrusca
Sarcocolla & arbor c.11.13.
Sãtonicũ i uer.absinthiũ (24.
Sanguinaria i uer.polygonũ
Saccharum c.8.12.
Simphilinos in uerbo gigidiõ
Siser satiuũ &.c.5.19.c.5.20.
Erraticum
Sefelis gorgilos uulgo ul' sfra gouotanõ c.ut.s.
Sertula in uer. meliloto
Siluaticũ in uerbo lactuca di
Seris (ximus
Selemida in ordine brassica
Siliquestrum in uer.piperitis
Sinapis c.89.1.i finc.c.22.20.
Serpillum fil. c.ut.s.
Satiuum
Sisymbrium
Timbreum
Stelephuros c.17.21.
Ortiga uocant
Plantago
Smilax in uer.taxus.& in uer. hedera c.36.16.
Securidata uel securina c.17.
Pelecinõ (18.
Silphion & i uer.lasserpitium c.23.22.
Siligo c.25.22.
Sesama c.ut.s.
Sesamoydes c.ut.s.
Siliqua &.c.8.23.&.c.24.15.
Cerauniam alii
Siler c.9.24.
Selago in uer.sabina
Syrisceptrum in uerbo spina uulgaris
Serrata in uer.chamædrys
Semniona i uer. Theõbrociõ
Syssienteris c.16.24.
Syreon in uer.Tordyles
Syderites i uer.falso achilea. & i fine c.8.25.27.8.&.c.x.
Serratula i uer.betonica (25.
Sileticon in uerbo psylion
Sedũ mágnũ in uer.aizoum

Sempertuiuum ut.ſ.
Senetio in uer. erigeron
Syron c.7.26.
Syomphona c.ut.ſ.
Cromphena
Symphytes c.8.ut.ſ.
Singiuer ul'gingiber c.7.12.
Sycamini lachryma celſus. c.
Syon c.22.22. (18.l.30.
Silicia in uer. fœnogræcum
Symphytum & in uer. alũ. & 14.&.15.c.8.26. & infra
Silaus c.ut.ſ.
Syderitis in uer.helxines.c.13. 26. &.c.9.
Symphytõ petreum græci in uer. Alum
Seriphium in uer.abſinthium c.8.27.
Syches in uer.peplos
Sõphos græce ĩ uer.cucurbita
Sonchos c.22. 22.
Suber &.c.9.16.c.4.24.
Simphilinos in uer. paſtinaca
Scolinos ĩ uer.carduꝰſubiunximus Limoniõ c.22.22.
Spireon c.9.21.
Scandix c.22.22.&.15.
Stoebe ĩ uer.phleos c.11.22.
Strychnes &.c.15.21.c.31.21.
Strychnũ &.13.27.
uel trychnum
Hallicaccabũ Calion
Veſicariam nñ
Dorycnium
Manicon
Eritron
Neurita
Periſſon Motion
Moli
Scorpius.15.21.& in uer.thelegonũ:& Aconitũ & tragos. c.15.22.& infra
Scyum c.22.ut.ſ.
Sillibũ chamæleõti albo ſilis
Staphyles in uer. uitis alba
Sorba c.20.15.&.21.c.7.23.
Styrax &.c.18.12.&.26.12.c. 5.24.
Sphagnos &.l.12.c.24.c.ut.ſ.
Sphacos
Bryon
Spiſſaſphalthos c.6. 24.
Sparton c.8.
Struthion in uer . radicula. c. 3.19.
Spina ægyptia c.9.13.&.c.5. 12.c.11.24.
Spina alba c.ut.ſ.
Spina regia babylonis c.24.
Spica in uer.nardum (13.
Spina uulgaris
Stagonitis c.26.12. in uer. ferula
Stergeton.i.amatoriũ in uer. aizoum
Spina indica c.5.12.c.35.18.
Scylla & in uer.pancratiõ c.6.19.&.17.21.c.9.20.&.c. 26.18.&.5.19.
Spina uulgaris c.12.24. &.25.12.
Aſpalathum hiſpani
Spina fil. c.ut.ſ.
Eryſiſceptrum
Adipſatheum
Dipſacon
Diacheron dio. diaxylon
Stachys c.14. ut.ſ.
Scamonea tenuis ĩ uer.clematida.& ſcamoniũ c.8.26.
Stratiotes c.17.ut.ſ.
Spongiola c.3.25.
Stomachices c.3.ut.ſ.
Sceleobes a medicis dicitur
Scopa regia &.6.21.c.5.ut.ſ.
Hermeneon
Splenion in uerbo teucrion c.5.ut.ſ.
Scordotis & in fine c.6.ut.ſ.
Scordion
Scythices c.8.ut.ſ.
Spartamia c.ut.ſ.
Sparganion c.9.25.
Statice c.5.26.
Staphilo dendrõ c.17.l.16.
Solſticialis herba c.50.26.
Strumea in uer. Ranũculum
Stephanomelis c.13.ut.ſ.
Strumum in uer.cuculum
Stoechas c.12. 27.
Solanũ in uer.ſtrichnes
Smyrnion c.13.27.
Spodylium c.27.12.
Spondyle ſerpens c. ut.ſ.
Scoletylõ in uer. coccus ilicis
Sortilegia &.c.6.&.7.c.2.& 4.28.
Scincus c.25.8.c.8.28.
Sanguis c.35.11.c.9.ut.ſ.
Sus.&.c.l.8.&.7.16.c.10.ut.ſ.
Scuũ c.9. 28.c.5.29.
Sal me. &.c.9.c.7.31.
Scombrus piſce &.6.32.infra c.8.&.15.19.ut.ſ.
Spongiarum natura:& ipſæ lapides 19.36.c.11.31.
Schiſton & infra c.9.28.
Serum c.ut.ſ.
Stellio & infra
Scolopendra minor c.43.l.9. 6.ut.ſ.
Seps
Senectus anguis c.6. ut.ſ.
Stellio in italia naſcič bis. & in ſicilia
Colotes græcis
Galeotes iidem
Italicus etiã tranſmarinus
Schiſtum in uerbo ammoniacum:& ſupra
Salis natura &.c.9.c.7.30.
Scombrus & ſupra c.7.30.
Saxatilium turdus & merula c.15.9.
Spongia c. 45.c. 11.31.
Tragos
Scarum c.17.19.c.2.32.
Stella marina c.47.9.& c.60.9.c.4.ut.ſ.
Salſamãdra c.5.32.c.4.ut.ſ.
Sarda c.4.ut.ſ.
Sanguiſuga c.4.ut.ſ.
Sepia in principio. 5.28.9.& 29.9.c.6.ut.ſ.&.4.
Silurus 15.9.16.9.c.5.ut.ſ.
Scorpio marinus c.5.ut.ſ.
Solea piſcis c.15.9.c.3.ut.ſ.
Squatina in fine 12.9.&.24. 9.c.5.ut.ſ.
Smarides in fine c.5.ut.ſ.
Santerna in uerbo chryſocolla c.13.34.
Stibia c.6. 33.
Stimmi.i.antimonium
Alabaſtrum
uel larbaſon
Platyophthalmon
Scoria argenti c.4. 33. c.6. ut.ſ.
Helcyſma
Spuma argenti c.6. ut.ſ.

Chrysitis ¶Argyritis
Molibditis
Stelentis ¶Peumenem
Sanies dracōis i uer.cinabaris
Squāma ferri c.xv.xxxiiii.
Scoria æris c.xi.xxxiiii.
Squāma æris
Stomomes
Stoniax
Scoletia c.xii.ut.s.
Stalagmia in uer.atramentū.
Spodios &.c.xviii.illota.c.iiii.
xxiii.c.xiiii.ut.s.
Lauriotis & antispodion
Syderitis in uer.magnes i uer
bo adamas
Scoria plūbi c.xviii. ut.s.
Sādaraca vi.xxxv.c.xviii.ut.s.
Sinopis c.vi. xxxv.
Sphragis in uer.rubrica
Sulfur c.xv. ut.s.
Apyron
Egula
Schiston.g. aluminis
Syropicō.in terra samia
Selinusia terra c.xvi.ut.s.
Saxum c.xvii. ut.s.
Sarcophagos c.xvii. xxxvi.
Spōgiæ lapides c.xix.xxxvi.
Cysteolithos
Samius lapis c.xxi.ut.s.
Succinum c.ii.c.iii.xxxvii.
Chrysolectrum
Smaragdus c.v. ut.s.
Sardonices c.vi.ut.s.
TRagoriganon filis
serpillo filue. &
scādix c.xvii.xx.
Tithymalō c.xx.
Mechona. d.
Arctalion
Teurion in uer.poliō diximus
vii. xxi. &.c.v.xxv.
Thymbreū i uer.sisimbriū ui
dim⁹ & thymbra c.viii.xix.
Tapsia &.xxii.l.xiii.c.iiii. xxvi.
Terendines c.vii. xxi.
Triganon c.ix.ut.s.
Trifoliū &. 28.18.&.c. ultio
in fine c.ut.s. &.xxi.xxi.
Niphātes a græcis ul' minyā
Alphalcion (thes
Oxytriphilon
Thymū cādidum & nigricās
c.x. ut.s.&. c.xxv. xiii.
Timonia in uer.heliochrysos
c.xi.xxi. (phne
Topiaria herba ul' chamæda
Tanum uel tamos columella
in libro hor. c.xv. xxi.
Tribulus &.x.xxii. c.xvi.ut.s.
&.xv.xxi.
Tenica in uer.ectatos
Tricoccum c.xxi.xxii.
Tricomanes i dictiōe callitri
chon &.xiiixxvii.
Thesium c.xxii.xxii.
Titipace liiii.xi.
Thryallis bibinellā theodor⁹
c.xvii.xxi.&.c.xxxiii.c.iii.
Ethruria strellam
Thesion c.xvii.xxii.
Tubes c.xxvi.xvi.
Tryphon c.xi.xxi.
Triticum c.xxv. xxii.
Terebith⁹ c.vi.xii.c.v.xxiiii.
Tusterræ ab aliis in uer.cha
mæpitis
Teda &.xi.xvi. de larice sil:de
abiete & d stibula c.vi.ut.s.
Tilia &.c.xv.xvi.c.vii.ut.s.
Tamarica c.viii. xxiiii.
Taxus &.c.xi.xvi.c.xii.ut.s.
Trixago in uer.chamedris.c.
xiiii.xxvi.
Theombrocion c.xvi.xxiiii.
Semniona
Theriocarna c.ut.s.
Thallassegles c.ut.s.
Potamautis
Thenagelis c.ut.s.
Thordyles c.xviii.ut.s.
Syreon
Telis in uer. fœnogræcū (tiū
Triorches i uer. cētauriō ter
Theonarca ul' therionarca .c.
xvi.xxiiii.c.ix.xxv.
Tuber terræ i uer. cyclamios
Theligonon c.ix.xxv.
Scorpion
Timelea & i uerbo chamælea
c.xxi.xiii.
Chamelæam alii
Pyrosachē alii
Nestorē alii
Cneoron alii
Tuber &.c.iii.c.ii.xix.
Tuberes c.xiiii. xv.
Tripoliū c.vii.xxvi.
Tritheles in uer.aizoum
Tussilago i uer.chamælcuces
& in uer.bechion
Taxicon in uerbo ladanum
Toliuētrō in uer. leōtopodiō.
Titymallus c.viii.ut.s. xxvi.
Lactariā nostri
Lactucā caprinā alii
Characias alteŗ genus uel
Carites (myrtite
Paralius alteŗ genus
Titymalis
Helioscopion alteŗ genus
Cyparissiā qntum genus
Platyphyllon sextum gen⁹
Corimbitē alii
Amigdalitem alii
Dendroides septimū genus
Codion uel cobiō alii
Leptophyllō alii
Thelygonō c.x.xxvi.
Tragacāthis ul' tragachāte &
c.xxii.c.xiiii.xxvi.
Thyeū in uerbo cedrus
Thelygonō supra in uer.crate
gonō c.xv.ut.s.xxvi.
Thelipteris in uer. filix.
Thelephion c.xiii.xxvii.
Thalientrum c.ut.s.
Thlapse & alteŗ gen⁹ c.ut.s.
Persicūnapum
Tragonia c.ut.s.
Tragonis c.xiii.xxvii.
Tragion & xxi.xiii. c.ut.s.
Tragos &.c. xxi.xiii.
Scorpion aliqui
Tragopogon c.xv.xxi.
Come
Talpa c.iii.xxx.
Testudo & infra c.iiii.xxxii.
Theriaca c.iiii.xxxix.
Tilon in uerbo millepeda
Tauri terræ c.iii.xxx.
Pediculos terræ alii
Tryxalis c.iii. ut.s.
Torpedo piscis. xxiiii.ix.&.li.
c.iiii.ut.s.
Testudo maria c.x.ix.&.xi.c.
Testudo terrestris (iiii.ut.s.
Lutaria testudo
Temys mas est a græcis
Theteæ c.v.xxxii.
Turbasis i uer.stimmi

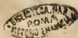
Terra samia c.xvi. xxv.
Syropica
Aster
Terra chia c.xvi.ut.s.
Theriaca c.iiii. xxix.
Tragos in uer.spõgia.
Trichitis in uer. Alumē
Terra excalcata c.xix. xxxv.
Terra cuplea
Terra balearica
Terra ebulitana
Tephria in uer.ophites.
Theamedes lapis c.xvi.xxxvi.
Taphiusius in uer. ætites
Terra lemnia i uer. rubrica

V Acciniū c.xix.xvi.
Vomitoriū in uer. parace
Viola purpurea c.xix.xxi.&c.vi.xxi. &c.xi.xxi.
Luthea maxiæ auctoritatis
Alba
Hiacynthus c.xxvi.xxi.
Flammea q̃ flos dr
Thusculana
Marina
Calatiana
Vacuum c.x. xxi. (phne
Vincapuica i uer. chamæda
Vrtica fœ.& mas.& i fine piscis c.xiii.xxii.&c.xv.xxi.bis
Cania acrior
Herculanea
Aononiū.uel lamiū
Vesicaria in uerbo Strichnes
Vlophitō i uerbo chamæleō
Vrceolaris c.xvii. xxi.
Verrucaria in uerbo tricoccū
Vrbana herba i uer.achāthos
Velarum in uerbo Irio
Vitis folia.&c.ii.xiiii.
Vitis lachryma c.iii.xiiii.
Cortex
Folium aridum
Cinis sarmentorum
Clauiculæ (ix. xxiiii.
Virga sanguinea c.x.xix.
Vua aminea c.v.xiii.
Vua pubertatis in poe.xxiii.
Vua alba & nigra c.i.xxiii.
Vinacei c.ut.s.
Vua theriace xix.xiiii.c.ut.s.
Vua passa i uerbo astaphis.c.
Astaphida alii (ut.s.
Vua Taminia ut.s.
Vitis alba &c.xxviii.xvi.c.i.
Ampeloleucē græci (xxiii.
Ophiostaphilon
Melothrō alii
Psilothrū alii
Archezosten alii
Cedrostim
Madon alii bryenia alba
Vitis nigra c.ut.s.
Bryenia nigra
Chironia
Gynæcanthes
Apronia
Vini gña: &c.vi.xiiii.&.x.c. ut.s. &.xiiii.xiiii.
Vernū pomū c.vi. xxiii.
Vnedo xxiiii.xv.c.viii.ut.s.
Vlm⁹ &c.xviii.xvi.vii.xxiii.
Vitex c.viii.ut.s.
Ligon græci
Agnon alii
Vetonica c.viii. xxv.
Viscum.c.ix.xvi.
Hyphear c.iii.xxiiii.&.xlv.
Vlpicum c.vi.xix. (xvii.
Allium cyprium
Antiscordon
Vibões flos i uerbo britānica
Veratrū in uerbo helleborus &.viii. xxv.
Verbenaca c.ix. xxv. &.ix.
Verbascū &.c.vi.xxvi.& infra
Vathrachiō in uer.Ranūculū
Verbo medicīæ c.ii.xxviii.
Vipera c.xxiii.viii.xxxix.
Vrina c.vi. ut.s.
Verres c.x. ut.s.
Vitulus c.x.ut.s.
Vulpes c.x.ut.s.
Vrsus c.xxxvi.viii. c.x.ut.s.
Viuerra c.xlix. xi.
Volucres c.iiii. xxix.
Vitul⁹ marin⁹. vii. ix.&c. xiii. ix.c.xiii.ix.
Vultur &.iii.xxx.&.vi.x.c. iiii.xxix.
Vespilio c.ut.s.
Vranoscopos piscis idē est q̃ callionymus (ut.s.
Vrtica marina c.xlv.ix.c.v.
Vmbrica terra c.xvii. xxxv.
Saxum Iziphia & ifra c.ix.xxi.

Z Zea ex qua fit alica.i. chondrus.c.xxv.xxii.& c.xi.xvii.c.viii.
Zopissa &.xiii.xvi.c.vi.xxiiii.
Zura in uer. paliurus (diō
Zopyrocherō i uerbo clinopo
Zoophthalmō i uer. aizoum
Xiphium c.ix.xxv.
Xiphia piscis c.ii.xxxii.
Ziziphū in uerbo ligustrum. & supra.

Finis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z &
A B C D E F G H I K L M Omnes sunt quaterni præter M qui est quinternus.

... aratur, quo ungmol 137 Bruma quando fit 138 Brumae dies fieri palam 138 Bobus ... 139 Bobus quod dicit an...
Bab. annis ubertas 138. 138 Brassica inimica viti 150

... 137 Calendis ... doctrina discendi 138 Caniculae (?) ... 138 Caesar annum ... 138. Chaldei Assirij Babilonij ... 138. Ca...
... 134 Coronae ortus 138 Cerasa quando serenda 138 Caesar dies martis fatales 139 Cicadas ... 139 C...
... 139 Cribrare ... 134 Campania fertilis 139 Crates ... 130 Crativa 140 Cordum fenum 140 Cand. an...
... Contrarii sidus 140 Canicula procan 140 Caniformes ... 140 Cartonica ... 140 Cordi ... 140 Carb...
... 140. Comm... non assentit phi 141 Cornelius celsus transcriptus 101

... ratio unius 137 Dies qui et quot noctes superant 138 Dies quando longissimi 139. Dies quando ... 140 Democritus astrologus olim ...
... rectorum sidus 140 · 141

... noctis dies verni 138 Equinoctium verni quando fit 138 Estatis initium 138 Estas qualis solstitium 139 Ervum 135 Ervilia ... pro...
... flatus 140

... 137 Faba ubi serenda 137 Fimeti quando ... 135 Faenum ... 133 Folia quando decidere ... 138 Fabae quando ...
... Far quando serendum 138. Faba quando serenda 139 Ficus quando serenda 139 Fornacalia 131 Frumenta ... 132 Fir... ...
... serendum 133 Farina a ... 133 Frumentum ex quo 134 Faba quando seri 135 Faenugreci 135 Farrago 135 Frumenti genera 135
... in agris ... Fornum ... 140 Formica interlunio ... 141 Frumenta grandescunt ... 141
... quando seminare 142 Fi... ... 141

[illegible] modus priores in agricultura 128 [illegible] 138 [illegible] 138 [illegible] 139 [illegible]
[illegible] in longitudine 130 [illegible] 39 [illegible] 139 [illegible]
[illegible] 141

[illegible] 138 [illegible] 131 [illegible] 140 [illegible] arbores 140 Juglans et quercus [illegible] 130

[illegible] 130 [illegible] 137 [illegible] 138 [illegible] 142 [illegible]
[illegible] 138 [illegible] 135 [illegible] 135 [illegible] 130 [illegible]

[illegible] 139 [illegible] 130 Modum granum ex uno [illegible] 32 [illegible] 134 [illegible] 134
[illegible] 130 [illegible] 141 [illegible] 141